VLAŠŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

MAJETNÍK, NAKLADATEL A VYDAVATEL:

DRUŽSTVO VLAŠŤ.

REDAKTOR

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK XI. 1894—1895.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

1895.

OBSAH XI. ROČNÍKU „VLASTI“.

A) Životopisy.

Dostál Al.: Dr. Frant Krásl 158.
Flekáček Josef: Josef Benedikt Cottolengo, příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců 21, 124, 215, 312, 405, 610, 825, 1008.
Halouzka Jan: Beneš Method Kulda 869.
Třeštík Jan: Frà Grgo Martić, kněz, básník bosenský 499.

B) Články poučné a vědecké.

Fryč Fr. a *Kubeš Aug. P.:* Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu r. 1893. 622, 696, 799, 925, 1020.
Kadeřávek Dr. *Eug.:* Odpověď »Živě« o zázracích 442, 541.
Kolísek Dr. *Alois:* Filosofická akademie sv. Tomáše Akvinského v Římě 535.
— Náhrobek Pia IX. ve chrámě sv. Vavřince za hradbami v Římě 902, 994, 1069.
Konečný Jan Filip: Baco Verulamský a jeho zásluhy o methodu empirickou a vědy vůbec 412.
Konrád Karel: Slovo o hymnologii lužických Srbů 31, 131.
Křikava M.: Samovražda 357.
Lenz Dr. *Ant.:* Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického 1, 97, 193, 289, 385.
Pauly Jan: Počátek a konec světa ve světle vědy a víry 908, 965.
Podlaha Dr. *Ant.:* Národopisná výstava československá v Praze roku 1895. 931, 1048, 1156.
Pohunek Fr.: Upřímné slovo o lásce k vlasti 27, 352.
Rypáček Fr. J.: Stoleté narozeniny Pavla Josefa Šafaříka 701.
Sedláček Dr. *Jar.:* Procházka britským museem 508, 619, 729, 806, 892, 1148.
Seykora Oldřich V.: Kytice v rukopise královéhradeckém 238.
Skalák M. Dr.: Zlato v Čechách 254, 323.
Štingl Fr.: Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Jihoslovansku 485, 581, 677, 773.
Vaněček Fr.: Pašijové hry v Hořicích u Krumlova 58.
— V cechu filosofů 724, 820, 915, 1031, 1124.
Vondrák Jos.: Bavorští lesáci 148, 225.
Zapletal Fr. Vinc.: Katolická universita ve Frýburku ve Švýcařích 55.
— O nálezu Tell-el-Amarnském 345.
Žák Fr.: Feuilletony z cesty po Rusku 645, 734, 835, 896, 1040, 1141.
— Agitace pro pravoslaví 161, 257.

C) Čtení zábavné.

Brodský Bohumil: Dva bratří 13, 112.
Dostál Alois: Rozbouřené živly 593, 683, 781, 881, 973, 1077.
Frontaura Karlos: Syn kostelníkův, přel. Fr. Dolejš 331, 428, 520, 631, 714, 809, 1013.
Funtek A.: Světélka, přel. Fr. Štingl 48, 143.
Pittnerová Vlasta: Růžencová babička 206, 302, 396, 491.

D) Básně.

Bouška Sigismund, P.: Z cizích básníků katolických 140.
Bulant Antonín: Kostelní sonety 236. — Ledňáček 393. — Ještě jedna píseň otroka 425. — Legenda o blahoslaveném Kl. Hofbaurovi 591. — Primice 593. — Na ostrově. Chmel 780. — Hrozen, legenda z pouště, 1075. — Legenda o kolebce sv. Kristiny 1076.
Coppé François: Otčenáš (Le Pater) veršované drama o jednom jednání, přel. P. Jan Dvořák 42, 106, 202.
Koranda Václav: Z poesie Srbů lužických 516.
Rydel Lucian: Dies irae, fantastické mysterium, přel. Al. Svojsík 707.
Svárovský Jan: Nad hrobem básníka 489. — Naše odpověď 617. — Děti soumraku 618. — Zvony 971.
Šťastný Fr.: Dva sonety. Honba za štěstím 12. — Sníh. Ve chvíli bolesti. Mé touhy 329, 330. — Den v práci. V jarní bouři 681. Sny. Zklamání 682. K slunci 683.
Tichý Jaroslav: Našim buditelům 301. — Z veršů vlasteneckých 491. — Salamis neb Thermopyly. Pavlu Jos. Šafaříkovi 880.

E) Divadlo a hudba.

Flekáček Josef: Z národního divadla 64, 263, 552.
Greif Em.: Benvenuto Cellini 268. — Bouře od Fibicha 754. — Česká filharmonie 71. — Čtvrtý koncert spolku pro komorní hudbu 465. — Koncert na třístaletou paměť úmrtí Palestriny 755. — Lortzingův »Zbrojíř« 70. — Mara, opera o 1 jedn. 464. — Medici 464. — Representativní večer akademického čtenář. spolku 466. — Spolek pro komorní hudbu 269.
Moudrý Jos.: Česká hudba 850. — Čtyři národní koledy 466 — Tři kvítka Terpsychory od J. Hlocha 270.

F) Literatura.

Česká.

Babiččino pokoření (Záb. več. roč. XV. č. 5) (Prokop Zaletěl) 662.
Besedy mládeže (Karel J. Zákoucký) 470, 761.
Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii (Dr. Jos. Tumpach.) 471.
Bílá Hora od Dra. V. Řezníčka (Josef Papež) 276, 565.
Boj proti klerikalismu od R. Vrby. (Škrdle Tom.) 174.
Bratří Karamazovi od Dostojevského (Fil. Šubrt) 1060.
Dědictví maličkých (Tom. Škrdle) 176.
Dědictví sv. Ludmily (T. Škrdle) 179.
Dějiny české literatury od Jar. Vlčka (R.) 367.
Dějiny nové doby od Dra. Jana Kryštůfka 855.
Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev od prof. K. Konráda. (Em. Žák) 473, 561.
Hradčanské povídky od J. L. Hrdiny (Jos. J. Veselý) 85.
Charakteristika Husových listů od Fil. Jana Konečného (Jos. J. Veselý) 83.
Chudým dětem (Q. Beatus) 565.
Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci od Dr. V. J. Nováčka (J. J. V.) 566.
Jazyk, epická báseň od Fr. S. Procházky (Jos. J. Veselý) 852.
Kalendáře: Besed lidu 86. — Pečírkův národní (L. Grossmanová Brodská) 86. — Velký národní (táž) 86. — Vlastenecký poutník 87. — Svatoclavský kalendář 87. — Meč 87. — Marianský kalend. Svatá rodina. Kal. ku poctě Nejsv. Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie 88, 89. — Moravan. Velký Slovanský. Československá koleda. Hasičský. rodinný 183. — Humoristický 184. — Přemysl 376. Paní a dívek českých 376. — Kal. českého venkova 376.
Katol. časopisectvo maďarské v Uhrách 957.
Kde je reformace? od Dra. K. Lva Řeháka 81.
Krajiny a nálady, básně Karla Červinky (Jos. J. Veselý) 566.
Královna nebeská, lidové legendy (Jos. Flekáček) 855.
Květy Marianské (V. Černý) 374.
Kytky aster od Jar. Vrchlického (Quido Beatus) 175.
Kytice. uspořádal F. V. Krch a Dr. J. V. Novák (Jos. Moudrý) 661.
Listy paní Kateřiny ze Žerotína, vydané Fr. Dvorským (Jos. J. Veselý) 761,
Magdalena, báseň J. S. Machara (Jos. J. Veselý) 472.

Moderní revue, redaktor A. Procházka Jos. J. Veselý) 663.
Museum, list bohoslovců Českomoravských (Dr. A. Podlaha) 469, (Jos. Flekáček) 760, 957, 1061.
Na zboží chodském, povídka od A. B. Hanina (Tom. Škrdle) 1062.
Náš český tisk v Americe (Jos. Chas. Otčenášek) 182.
»Naše doba« a »Vlasť« 567, 664.
Naše příjmení, studie od Ant. Kotíka (Jos. Flekáček) 563.
Na zítří, přeložila M. Kalašová (Quido Beatus) 854.
Obrana (Jos. J. Veselý) 470.
Oříšky, sbírka hádanek od Soukala 855.
Písně otroka od Svatopluka Čecha (Tom. Škrdle) 954, 1169.
Písně života od Aug. Eug. Mužíka (Jos. J. Veselý) 84.
Pověsti Krkonošské od Jos. Jodasa (Jos. Flekáček) 179.
Požehnání skryté ctnosti od M. Bourdonové, přel. Joh. Kuffnerová (Tom. Škrdle) 375.
Protinábožensk é časové fráse ve světle pravém, napsal Jiří Freund, přelož. Dr. J. Sedlák (Rud. Vrba) 84.
Přítel dítek (V. Černý) 277.
Psychologie od Dra. Eug. Kadeřávka (Fil. Jan Konečný) 658.
Rajská zahrádka (Karel J. Zákoucký) 1060.
Rok mezi Přeloučí a Prahou od autora nejmenovaného (Tom. Škrdle) 1059.
Rok na samotě, básně Em. ryt. z Čenkova (Jos. J. Veselý) 277.
Rozjímání o tajemstvích sv. růžence, úvahy od Ant. Postřihače (Dr. Jos. Tumpach) 473.
Rozmarné kapitolky od Ludm. Grossmannové-Brodské (Karel J. Zákoucký 85.
Sbírka historických příkladů z dějin slovanských, zvláště pak českých od Jana N. Černohouze (J. F.) 181.
Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, sebral a upravil Aug. Sedláček, (J. J. Veselý) 762.
Sborník historického kroužku družstva »Vlasti« (prof. Fr. Rypáček) 275.
Slezská svatba od Jana Vyhlídala (Tom. Škrdle) 374.
Soudní akta konsistoře Pražské od F. Tadry (Jos. J. Veselý) 180.
Spisy Chomjakovy, z ruského přel. Jos. Vojtek (Fil. Jan Konečný) 1063.
Srdce i duše, básně Ant. Klášterského (Jos. J. Veselý) 275.
Staré panstvo, obrázky od Boh. Brodského (Amicus) 763.
Staré pověsti české, napsal Al. Jirásek, (J. J. Veselý) 762.
Stojaté vody od Jiřího Karáska (Jos. J. Veselý) 662.
Stopy mládí, básně Jos. Proška (Jan Hejný) 564.
Svobodník, povídka od Al. Dostála (Jan N. Holý) 84.
Teta Severina, přel. M. Kalašová (Quido Beatus) 854.
Třetí láska od V. Hladíka (Jos. J. Veselý) 854.
Vánoční hry, vydal Ferd. Menčík (Jos. J. Veselý) 761.
V čem žáleží pravé lidské štěstí, od Tolstoje (Quido Beatus) 661.
Velebná Svátosť Oltářní (Al. Hlavinka) 1168.
Veliký a svatý papež Řehoř VII. a Petr Chelčický (Dr. A. Lenz) 856, 947.
Vědomá hmota, napsal JUDr. Václav Pittermann (Fil. J. Konečný) 952.
Věstník Matice Opavské (Jos. Flekáček) 375.
Volba srdce od J. Conscience, př. Jan Sojka (Jan N. Holý) 84.
V ovzduší kláštera, román od Serváce Hellera (Quido Beatus) 956.
Z časů dávných i našich od F. V. Vykoukala (Fil. Jan Konečný) 177.
Z dějin nepatrné české vesnice od V. Honejska (Tom. Škrdle) 178, (Dr. Kovář) 760.
Zemí šelem od Jul. Verne (Tom. Škrdle) 660.
Ze světa lesních samot, román od Karla Klostermanna (Tom. Škrdle) 371.
Zlatá Praha (Jan N. Holý) 372.
Zvony a zvonky, básně J. V. Sládka (Jos. Flekáček) 471.
Život blahoslavené Anežky České, napsal P. Ant. Rejzek T. J. (Václ. Plešovský) 564.

Flámská.

Annalen van de voortplantíng des geloofs (Jos. Šeřík Vitínský) 556.
Flámští básníci (týž) 270.

Francouzská.

Belgique charitable od L. Saint-Vincenta (Jos. Šeřík-Vitínský) 557.
Dojmy z lektury románu »Lourdes« od. E. Zoly 77.
La Coree (Jos. Šeřík-Vitínský) 1057.
Le Japon (Jos. Šeřík-Vitínský) 1057.
Le Vatican (Jos. Šeřík-Vitínský) 557.
L'histoire et l'esprit de la literature française au moyen âge (V. Kameš) 851.
Saint Thomas d'Aquin, le docteur angelique, par Jules Didiot (Vojt. Kameš) 1057.

Chorvatská, slovinská, srbská

(referent Fr. Štingl.)

Dom in svet 758.
Dva idola od Atanackovića 852.
Gdje je istina od Stj. Korenića 74.
Iskre i plamovi, pjesme Mate Ostojića 559.
Ispovijesti sv. Aurelija Augustina 560.
Iz prirode. manji spisi Dra. Josifa Pančića 852.
Kameno doba od Jovana Žujovića 852.
Knihy spolku sv. Mohora 757.
Majka u radu za Boga i Hrvatsku od Ivana Jemeršića, 1058.
Marjetica od A. Kodera (týž) 173.
Mohamedánští básníci 1058.
Memoari prote Matije Nenadovice 852.
Mrtvoj majci od Rikarda Katalinića 1059.
Na klizavu putu Radosl. Markoviće 366.
Novi listovi iz Afrike od Dragutina Lermana 74.
Opča metafizika od Dra. Ant. Bauera 560.
O postanku, razvitku i koncu svijeta od Luky Turčiće 560.
Poletarke Svetozara N. Djoroviće 366.
Pomladni glasi Ivana Štrukelja 173.
Posmrtne pjesme Mírka Bogovica 75.
Prve žrtve od Andry Gavriloviče 852.
Pustinjačko cvieče Fr. Gjurgjina 560.
S francuskog Parnasa, prevodi Vladimira M. Jovanovića 852.
Sličice iz sevskog albuma od Jos. Protiće 366.
Srpska kraljevska akademije 365.
Staroslovenská čítanka, sestavil Dr. Jak. Sket 173.
Život i priključenija Dimitrija Obradovića 852.

Lužicko-srbská.

Mythiske bytosće lužickich Serbov (Fr. H. Kundratický) 71.
Nowy zakon (týž) 558.

Německá.

Der ewige Jude, ep. báseň od J. Seebera (Fr. H. Kundratický) 758.
Der heilige Wolfgang, Bischof von Regensburg von J. B. Mehler (Josef Vondrák) 560.
Der Socialismus von Victor Cathrein S. J. (Jos. Osecký) 468.
Freiheit den Orden! von Socialis Politicus (Jos. Osecký) 468.
Geschichte der protestantischen Bewegung in Braunau von P. Laur. Wintera (Jos. J. Veselý) 946.
Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters von J. Janssen (Jos. J. Veselý) 561.
Geschichtslügen (Jos. Osecký) 758.
Jesuiten-Moral von L. v. Hammerstein (Jos. Osecký) 366.
Metaphysik od Dr. G. Hagemana (Fil. Jan Konečný) 80.
Zeitschrift für Theologie und Kirche (Jos. Šeřík-Vitínský) 79.

Polská

(ref. Jos. Osecký.)

Archeologia chrześciańska od Ks. Dr. Józefa Bilczewski-ho 467.
Historia towarzystw tajnych 756.
Ognisko rodzinne od Teresy Jadwigy 945.
O pojedynku od Ks. Maryana Morawskiego 76.
Religie Aryow uschodnich Ks. Władysław Zaborski T. J. 274.
Rusini od Abgara Soltana 76.
Starý mąż przez Jul. Łętowskiego 75.
Wiara i niewiara w stosunku do szczęścia społecznego od Ks. Z. Szczęsny-go 273.
Zięcionie domu »Kohn et Comp.« od hr. Wincenty Łoś 757.
Z męczeńskich dziejów Unii 946.

Ruská.

Písemský (Fr. Žák) 272.

Slovenská.

Kazatelňa, časop. pre katol. duchovné řečnictvo (V. Kotrch) 468.

Španělská

(ref. Jakub Hurecký.)

Diccionario enciclopedico 365, 568.
Discursos pronunciados en los Congresos catolicos 657.
Elementos de Fisica moderna por el T. Rodriguez 657.
Estudio acerca de las enseñas musulmanas 365.
Historia general de España 365, 658.
Mimosa, novela por D. A. Larrubiera 657.
Poemas y harmonias por Juan Alcover 365.
Rayos de luz 365.

Umění

(ref. Dr. A. Podlaha.)

Baron Bethune 69.
Codice Atlantico Leonardo da Vinci 69.
České malby na umělecké výstavě v Antverpách 266.
Čtyři rozpravy od Dra. O. Hostinského 170.
Dvě nové heliogravury 849.
Flagelanti, obraz prof. Marra 555.
Geschichte der christl. Malerei von Dr. Erich Frantz 849.
Hlava Spasitelova, řezbářská práce, 266.
Christliche Ikonographie von Heinrich Detzel 267.
Kirchenschmuck, Sammlung von Vorlagen v. Georg Dengler 69.
Kunstarchäologische Aufnahmen aus Mähren von Alois Franz 364.
Meisterwerke der christlichen Kunst 172.
Mistrovská díla obrazáren Římských 172.
Premie Umělecké besedy v Praze na r. 1895., 363.
Resoluce valného sjezdu katolíků německých v příčině křesťanského umění 265.
Staročeská nástěnná malba ze XIV. století 266.
Szymanowského obraz »Modlitba« 172.
Umělecký odbor křesťanské akademie v Praze 67.
Untersuchungen über das gleichseitige Dreieck als Norm gothischer Hauptpropositionen von G. Dehio 267.
Valašská madonna Liebscherova 958.
Vaticanische Miniaturen von Stephan Beissel S. J. 267.
Výroční výstava krasoumné jednoty pro Čechy 752, 849.
Zásluhy křesťanské akademie o povznesení církevního umění 266.

Drobné literární a jiné důležité zprávy a úvahy.

Sv. Otec Lev XIII., 90, 184, 278, 377, 477, 665, 763, 861, 958, 1064.
Album románů (Povolaným kruhům k povšimnutí) 283.
Básník obrácenec 671.
Besídka malých 281.
Biblioteka humoristických románů 284.
Boj proti veršování 279.
Brněnská Niva 666,
Čas a vražda panovníků 667.
Časopis »Vlasť« nepodává ve jménu náboženství pravdu 863.
Drobné zprávy z jihoslovanska 284, 577.
Feuilleton a Jizeran (Vač—) 764.
Frontaura Carlos y Vázques 672.
Historická zvláštnosť 93.
Jak se stal Carducci slavným básníkem 671.
Jednatelská zpráva o první řádné valné hromadě »Jednoty Našeho Domova« 575.
Klasobraní z letošního ročníku »Liter. Listů« (Jos. J. Veselý) 92.
Klášterní tajemství 283.
K našim poměrům literárním 280.
Knihovna krvavých spisů pro mládež 92.
Kříž a Marie 378.
Ku konferenční otázce ku spalování mrtvol 93.
Láce katolického tisku 672.
Literární revoluce 378, 479, 575, 669, 764.
Lože zednářská a židé 672.
Malý čtenář a reklama 91.
Modely k soše sv. Václava od Myslbeka a Šnircha 408.
Moderní revue 185.
Modlářství a Vojta Náprstek 478.
Na adresu Osvěty 666, 768, 862.
Nekonečný oběd 479.
Noviny pro lid 93.
Nový apoštol. vzdělávací ústav »Bethlehem« ve Švýcařích (Jos. Chas. Otčenášek 1066.
Obecné a chudinské kuchyně 186.
Ohlasy slavné minulosti, výpravné básně K. V. Kutana 863.
Paběrky z brněnské »Vesny« (Jos. J. Veselý) 763.
Poznámky k básni J. S. Machara: »Julian Apostata« 279.
Pravdivosť dějin 479.
Przegląd Powszechny a družstvo Vlasť 377.
Rozvoj katolického tisku v Německu 479.
Schleyer, původce volapüku (J. M. Bakalář) 185.
Torguato Tasso 958.
Týdenník Čech 666.
Valná hromada Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku 94.
Vnučka farářova 185, 578.
Vrchol reklamy 283.
Výbor růžencové výrobny 186.
Za Büchnerem 1065.
Zase Mantegazza 283.
Zolova novela o Bernadetě 282.
Zolův směr literární v úpadku 671.

Různé zprávy.

Caha Tomáš, úmrtí 95.
Cantu Cesare, úmrtí 673.
Denza P., úmrtí 579.
Gonzales P., kardinál (nekrolog) 673.
Hrabě Egbert Belcredi, úmrtí 188.
Jannet Claudius 579.
Katolickému českému duchovenstvu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Tomáš Škrdle) 384.
Lužicko srbské rovy 285.
Nuyens Vilém, Dr. nekrol. 579.
Obrana proti katechetickým listům 867.
Odpověď katechetickým listům 866.
Panu Fr. Dlouhému, »Zasláno« Jos. J. Veselého 192.
Pinheiro Chagas Manuel, úmrtí 1066.
Polské rovy (Jos. Osecký) 191, 285.
Prof. Karel Konrád, nekrol. 188.
Provolání národopisné komise pro soupis a snesení památek církevních 579.
Realisté, pokrokáři, soc. demokraté a národnosť (Tom. J. Jiroušek) 570.
Rossi de, Jean, B., nekrol. (Jos. Flekáček) 190.
Rubinstein Ant., nekrol. (Em. Greif) 287.
Spolek pro vydržování ústavu »Růžencová výrobna« 672.
Spolek přátel katolických českých škol bratrských 288.
Zasláno (Jos. J. Veselý a V. Špaček) 960.
— Komité pro pořádání sjezdu katol. jednot 964.

Zprávy o družstvu Vlasť a jeho odborech.

Deputace družstva Vlasti u J. M. ndp. generála velmistra řádu Křížovníků Dra. V. Horáka 770.
Družstvo Vlasť jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec (Tom. Škrdle) 61, 167, 361, 450, 546, 652, 744, 844, 938, 1052, 1163.
Družstvo Vlasť na Národopisné výstavě 866.
Knihovní komise družstva Vlasť 95, 187, 285, 382, 578, 673, 769, 959.
Mimořádná valná hromada družstva Vlasť 963.
Odbor filosoficko-paedagodický při družstvu Vlasť 770, 866, 962.
Osvědčení důvěry a prohlášení 868. 960, 1067, 1068.
Pro domo sua 959.
Slavnostní schůze družstva Vlasť 1152.
Socialní odbor družstva Vlasti 675, 770, 865, 962.
Valná hromada družstva 453.
Valná hromada družstva Vlasť a veřejný tisk 572.
Vlasť u lužických Srbův 1066.
Zprávy z historického kroužku 483, 580, 675, 769.
Zprávy z výboru družstva 96, 361, 382, 483, 674, 771.

VLAST.

Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického.

Napsal Dr. *Ant. Lenz.*

Chtěje ukázati, v čem se Komenský shoduje a v čem se liší od učení Petra Chelčického, vzal jsem za základ tyto spisy:

a) Spis »*Praxis pietatis*«, jejž vydal Amos Komenský v Amsterodamě na začátku léta Kristova 1661., a rozptylení, jak dí, v roce čtyřicátém. [1]) Vyvolil jsem k účelu svému zvláště tuto Amosovu knihu, poněvadž v ní podává sám Komenský na straně 314 seq. symbolum vyznání svého, a poněvadž v téže knize obsažena jest všechna téměř jeho dogmatika. Mluvě o tom, kdoby trpě za víru, slul v pravdě mučedníkem, rozeznává Komenský trojí druh mučedníkův. Jedni, kteříž muky a trápení pro víru snášejí, hotovi jsouce i umříti v tom, avšak neumírají, protože je vysvobozuje Pán Bůh. Takový byl Jan Evangelista . . . Jiní trpí bolesti i smrť, avšak nerozumějíce tomu, že pro Pána trpí; jako dítky Betlémské. Jiní naposledy jsou, kteří vědomě, chtivě, živě pro Pána svého smrť podnikají: jako Štěpán, Jakub, Polykarp, Ignacius, Vavřinec a mnoho tisíc jiných za první Církve i potom, i za našich časů v Čechách, Anglii, Nydrlandu, Frankreychu.« K tomu přidává Komenský: »Přináleží pak k mučednictví nejen muka, jako-li by ta veliká byla, ale více nevinna a pře Boží, aby se to pro víru a svědomí stalo. *Sic, když kdo pro zlé činy, anebo neústupné bludy trpí, není mučedníkem:* kdo pak trpí pro učení to, kteréž v Písmě sv. základ má, a člověka v spasení mocně ujišťuje, ten mučedníkem jest, buď že trapiči jeho tomu rozumějí, neb ne. [2]) Svědčí zajisté Kristus, že mnozí učed-

[1]) Vydání knihy »Praxis pietatis«, na jehož základě já cituji, bylo opatřeno v Berlíně na faře české r. 1754. Kniha ta byla vydána nejprve v Lešně v r. 1630., 1640., 1641.

[2]) L. c. kap. 42. str. 315.

níky jeho mordující, domnívati se budou, že tím Bohu slouží (Jan 16, 2.). Za kterouž příčinou, poněvadž i nyní pro učení to, kteréž se v obnovených církvech vede, pokušení povstávají, a mnozí vyhnání, vězení, smrť podnikati musejí: ujistiti potřeba, jest-li to učení takové, že pro ně trpě člověk, mučednické koruně se těšiti může?«

Na to uvádí Komenský 26 článků sebraných, jak praví, na základě epištoly sv. Pavla k Římanům, a tvrdí o nich, že by byly články víry,[3]) jimžto neústupně odpírati by bylo kacířstvím. K těmto článkům bude nám přihlížeti při srovnávání článkův Komenského a Petra Chelčického. Přesvědčíme se, že se oba tito mužové, a můžeme dobře říci, patriarchové Jednoty Bratrské ve mnohých věcech shodují, ale také v četných, a to základných věcech, rozcházejí.

b) Beru za základ téhož srovnání konfessi Bratrskou, kterouž vydal Komenský v Amsterodamě v roce 1662. V předmluvě, kteráž byla psána v Lešně dne 21. února 1662., velebí Komenský tuto konfessi, kteráž již v r. 1535. císaři Ferdinandovi byla podána, jako by byla přesným výrazem Písma Božího a neomylným, a praví: »Ne, nevědělť jsem já dávno již, jaká chvála tomuto vyznání víry předků našich dána byla od velikých mužů, Lutera, Melanchtona, Bucera, Vergeria a jiných: ale proč oni tak velebně o věcech našich mluvili, nesoudil jsem, za nadsazené trochu řeči, (přiznám se), to maje. Až mi se pak nyní otevřely oči, že i sám tak soudím a za tu předrahou, otcům našim danou, nám pak, ostatním jejich synům dochovanou perlu, srdečně Boha chválím; a pochválí sám (cele se naději) každý pobožný, kdokoliv po tolika mezi jinými konfessemi různicích Ducha tuto ve větříčku libém vanoucího a jen pokoj a pravdu k spasení vzdělávajícího, náležitě pozorovati bude.«

Na to cituje Komenský pochvaly nadzmíněných před očima jeho velikých mužů, a připojuje mezi jinými chválu Stanislava Sarneckého, sborů Malopolských konfessi helvetské superintendenta, kterouž vyjadřuje Jan Lasitius těmito slovy: »Kdyby se mne kdo ptal, čím se konfesse česká od augsburgské a helvetské dělí, prokázati bych to mohl, že všecky jiné konfesse obnovených Církví tam nejpředněji směřují, aby podešlí papežští neřádové odkryti a poraženi byli: sama konfesse následovníků[4]) mučedníka Husa nejen boří,[5]) co zlého jest, ale také staví a vzdělává stánek nového, z Boha narozeného člověka, a dobře spořádané Církve.«

Také vyznává Komenský, že konfesse dotčená zavírá do sebe jeho víru, když takto dí: »Já toto vyznání víry Otců našich tím raději v starosti své a již se k vykročení odsud stroje, vydávám, abych, v jaké víře život svůj skonávám, osvědčil, nic nad to lepšího v žádném náboženství pod nebem nenalézaje; což smrtí svou pečetím, skrze milosť Pána Ježíše spasen že budu, věře, jako i moji otcové« Skut. 15. Dále uvádí: »že konfesse ta jest jádro všech Písem.«

---

[3]) K těm článkům víry čítá také některé, o nichž nesnadno chápati, jak by mohly býti články víry, jako: Věříme, »že všickni lidé sloužiti mají Bohu svým jazykem (Řím. 14, 11.). A tak cizí jazyk při službách jest pověra.« Praxis 317. 13. Podle toho by bylo kacířství, kdyby člověk Čech modlil se Bohu po latinsku, německu, francouzsku etc.

[4]) Nad těmito domnělými následovníky by byl ubohý mistr Jan Hus krvavé slzy vyléval, to dozná každý, kdož učení Bratří srovná s učením Jana Husi.

[5]) Pan superintendent dává tuto všem konfessím nebernou chválu.

Jestliže tedy na základě této konfesse srovnávám učení Komenského s učením Petra Chelčického, nečiním zajisté nižádné křivdy.

c) K účelu nadzmíněnému užívám též katechismu, jejž vydal Komenský v Amsterodamě v r. 1661., a v němž se doplňují a vysvětlují některé kusy jeho učení obsaženého v »Praxis pietatis« a konfesse Amsterodamské.

d) Přihlížel jsem také ku článkům a pojednáním ve Sborníku obsaženým, jejž pro Museum české opatřil p. t. pan bibliothékář Patera, a jenž se chová sub Sign. 4 D. 1. y.

1. *Oba, i Petr Chelčický i Amos Komenský se shodují v učení, že jest pouze jediný pramen náboženských zjevených pravd, a tím že jest Písmo sv. Starého Zákona i Nového.* Oba, i Chelčický i Komenský jsou za jedno v tom, že jsou Písma původu Božského. Až dotud není mezi oběma nižádného sporu, *ale spor začíná při otázce, které knihy by náležely ku Písmům svatým,* čili které knihy z těch, kteréž jsou byly v kanonu Církve katolické a nalézají se ve Vulgatě, byly skutečně a v pravdě z vnuknutí Božího napsány? Amos Komenský tvrdí, že věřila a učila první církev: že knihy Písem ss. Židům svěřené toliko jsou slovo Boží pravé a víry hodné (Řím. 3, 2.; 9, 4. a 16, 26.). Knihy pak mezi těmi se nalézající, (jako apokryfa: Macchabejské, Sirach, Tobiáš etc., kterýchž v jazyku židovském není), že Božím slovem nejsou.« [6]) Touto náukou se ovšem sjednává Komenský s Kalvinem, kterýž taktéž zavrhl všecky knihy Písma sv. St. Z., tak zvané deuterokanonické, t. j. všechny knihy téhož Zákona, jež jsou nebyly napsány jazykem hebrejským. Amos Komenský arci nepřipojuje, co by as mínil o spisech deuterokanonických N. Z., ale zdá se, že jich z Boha odvozoval, podobně jako Kalvín: v tom případě byl však v neshodě s Martinem Lutrem, jejž jinak velikým mužem nazýval. Lutr zajisté zamítal netoliko všecky knihy deuterokanonické Starého, ale také Nového Zákona, ovšem z příčin všemu světu známých, jelikož dotčené knihy odsuzovaly důmněnky jeho naproti odvěké víře katolické. [7]) Tak-li učil Amos Komenský o kanonu bohoduchých knih Písma Božího, byl netoliko odporen katolické Církvi, ale také Mistru a bakaláři Janu Husovi, jejž jsou ctili jeho souvěrci jako mučedníka Božího, ano i Petrovi Chelčickému, neboť i Jan Hus i Petr Chelčický přijímali veškeré knihy Starého i Nového Zákona za bohoduché. Již tedy v těchto věcech nebyl Amos Komenský věrným žákem Jana Husi, aniž přívržencem Petra Chelčického.

2. *Písmo sv. se samo nevykládá, alebrž musí míti vykladače, neboť mezi Písmem a člověkem, kterýž Písmo sv. čte, uprostřed stojí výklad.* Petr Chelčický zamítá v souzvuku s Amosem Komenským, že by Církev byla přesnou a neomylnou vykladatelkyní Písma Božího, [8]) alebrž že jest bludu podrobena a také že zbloudila. Amos Komenský zřejmě tak učí, když dí: »že učila první Církev, že Církev Římská,

---

[6]) Praxis Pietatis. Str. 316. n. 4.

[7]) O tom viz Sardagna: Theologia dogm. L. II., 146. Schwetz Theol. Fund. Str. 560.

[8]) Přes to všecko se domnívá Komenský, že by Amsterodamská konfesse bez bludu byla, jako Písmo sv., a o katechismu se shoduje s Bratřími (Confesse Art. II.), že katechismus jest jádro a klíč všech Písem ss., a zavazuje kněze, aby jim bylo pravidlem předním v kázaních. Zdaž tím nevyslovuje neomylnosť sborů, kteří sestavili konfessi a vzdělali katechismus?

rovně jako Jerusalémská a jiné všecky od pravé cesty zblouditi může (Řím. 15, 15.; 16, 19. 20.; 11, 13. a 16, 1.), a tvrdí v plném souzvuku s Chelčickým, že Církev Římská již za času Konstantina císaře od Boha se odchýlila a v bludy a nešlechetnosti se pohroužila. *Jestliže však Církev nevykládá přesně Písmo sv., kdož jest tím neomylným vykladačem?* Petr Chelčický dí, že ti, jimžto Bůh k tomu múdrosť dá,[9]) a tomu přizvukuje také Amos Komenský. Patrně jsou zde oba za jedno se subjektivismem Kalvínovým a Lutherovým. Avšak to sluší přiznati, že Amos Komenský učil tak pouze v theorii; v praxi se měly věci jináče, neboť jest známo, že Bratří, a ovšem také Amos s nimi, činili opatření na svých sborech, čemu by podle Písma slušelo věřiti, a jak život křesťanský zařídíti, a vázali své věrné, aby usnesením starších ochotně se podrobili. Tím jest očividně v odporu se zásadou: že každý má právo Písmo sv. čísti a odtud sobě náboženství vyvážeti jako z pramene z Boha vyšlého, neboť při tomto právu a přesném jeho zachovávání není nižádného místa pro dogmatické nebo mravoučné se usnášení se strany sborů církevních, ač by ony záležely ze členů duchovenstva výlučně, nebo i z laikův i z duchovních.[10])

3. Jestliže jest Písmo jediným pramenem zjevených pravd náboženských, a jestliže má každý právo, vážiti sobě odtud náboženství, a to bezprostředně beze vší Církve a beze všech sborů církevních: tu ovšem nepřekvapuje, že *důsledek učení Petra Chelčického jest ten, že každý křesťan jest povinen čísti Písmo svaté. Avšak Amos Komenský tvrdí beze všeho, že Písmo svaté čísti jest každému ku věčné spáse nezbytně potřebno.* On tak ujišťuje, jak praví, na základě nauky první Církve, »*že všichni, kdož spaseni býti žádají, Písma sv. pilně čísti mají.*«[1]) Jest zajisté s podivením, jak mohl Amos Komenský, biskup českobratrský nad jiné proslavený, nad jiné učený, sto a padesát let po Lutrovi a více, takovéto učení hlásati, aniž by byl ve svém důmyslu postřehl, že takovouto náukou do věčné zátraty odsuzuje všechny ty, kdož čísti neumějí, aniž by v tom byla jejich vina; že nepostřehl, že za dnů apoštola Pavla, jehož se dovolává, nebylo všechno Písmo Nového Zákona známo, ba ani napsáno; že nepostřehl, že týž veliký apoštol nedí: že jest víra ze čtení Písma, ale ze slyšení: »*Víra ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Kristovo.*« Řím. 10, 17. Či by snad byla starobylá náuka sv. Pavla, a tudíž Krista Pána, svého základu a své pravdivosti potratila, poněvadž se zalíbilo tak zvané reformacii věku XIV., XV. a XVI. jinak učiti, než jak zřejmě vyslovil apoštol národů? Musíme tedy naproti Komenskému tvrditi, že není zapotřebí pod ztrátou věčné blaženosti Písmo sv. čísti, ač dobře víme, že v těch věcech není Amos Komenský na sporu s Petrem Chelčickým. Ale Komenský sobě sám odporuje, neboť v předmluvě ku konfessi Amsterodamské napomíná takto ostatky Jednoty: »*Vám pak ostatkům Jednoty, z kněží i panstva a lidu, starým i mladým, roze-*

---

[9]) Řeč o základu zákonóv lidských.

[10]) Podle subjektivistické zásady, že každý má právo z Písma sobě vyvážiti pravdy náboženské, jimž by chtěl věřiti a podle nichžto by volil žíti, musí se říci, že jsou ti pastoři, kdož všecky symbolické knihy protestantské, všecky konfesse, ano i apoštolské vyznání víry jakožto omezování evangelické svobody zavrhují, zcela důslední, a na základě principu svobodného výkladu Písem sv. nemají páni superintendenti práva, jich kacеřovati.

[11]) L. c. Str. 317. n. 6.

sýlám to také rád: napomínaje v Pánu všech vás k pilnému všeho toho čtení, rozvažování, a podle toho v křesťanském se obnovování. Nepřekáží to žádnému v čítání Písem svatých, nýbrž každého do Písem závoditi bude (konfesse) . . . *Pakli kdo biblí sv. nemá, ten z tohoto všech Písem jádra těšiti se může.*« Podle toho by čtení konfesse mohlo zastupovati čítání Písma a tak vésti ku věčnému životu. Jen že Komenský zapomněl neomylně vyložiti, že konfesse Amsterodamská jest neomylným výkladem Písem Božích.

4. Oba patriarchové Jednoty Bratrské, i Amos Komenský i Chelčický, shodují se v tom, že vedle Písma sv. není nižádného stejně závažného pramene křesťanského náboženství, oni zavrhují s reformatory věku XVI. tradici Božskou, a tak všechny pravdy, jež nejsou zřejmě obsaženy v Písmě Božím, ač podle takové nauky nemohou míti jistoty ani o tom, které knihy náležejí v seznam Písma svatého a které jsou bohoduché. Petr Chelčický přijímá doktory a Otce svaté, ale jen potud, pokud mu jdou na rozum a dávají naučení o věcech pravých.[12]) Podobně učí také Amos Komenský, ač pilně přihlížel ku sv. Otcům, zvláště pokud se týká asketických spisův jeho, o čemž se každý může přesvědčiti, kdož by čítal jeho spisy, zejména knihy: »Hlubina bezpečnosti« a »Praxis pietatis«.

5. Tak učili oba tito patriarchové o tak zvaném materialném principu náboženství křesťanského. *Jaké drželi učení o formálném principu náboženství křesťanského,* jest další otázka. Co se týká výměru neboli definice o Církvi, o níž, pokud jest ona církví vyučující, katolíkové jednomyslně věří, že jest ona formálným principem náboženství, tož jsou i Chelčický i Komenský oba souzvuční. Chelčický dí podle Viklifa a mistra Jana Husi: že jest Církev sbor vyvolených pouze, a ne snad ta Církev pouze, která na skonání světa bude oslovena Spasitelem: »*Pojďte požehnaní Otce mého a vládněte královstvím, kteréž jest vám připraveno od ustanovení světa,*« ale i ta, kteráž zde na světě putuje ku branám věčným. Chelčický takto tvrdí na více místech,[13]) a to jest také na jisto náukou Komenského. V konfessi Bratrské, kterouž vydal na sklonku svého života, čteme: »*O Církvi svaté, jenž jest zástup vyvolených a povolaných ze všech národů, aby Bohu věrně sloužíc a dosloužíc s ním věčně byli, smýšlíme a věříme toto.*« V katechismu jím vydaném praví (str. 42. n. 54.): (»Církev sv., obecná) jest jistý a samému Bohu známý počet lidí k životu věčnému od Boha v Kristu Ježíši vyvolených a skrze Ducha svatého a slovo jeho u víře a jednotě ducha povolaných a posvěcených.« Tento sbor vyvolených dělí na to Komenský na dvě částky: na Církev svítězilou a rytěřující, užívaje takto slov Mistra Jana Husi. Církev svítězilá jest počet svatých v nebi, kteříž běh a boj svůj dokonavše a vítězství nade všemi nepřátely svými obdrževše v Pánu zesnuli . . . s Kristem Ježíšem mile odpočívají a blahoslaveného vzkříšení a dokonalého oslavení a života věčné slávy očekávají.« »Rytěřující Církev jest počet lidí svatých, zde na zemi ještě zůstávajících . . . kteříž podle vůle Boží korunou spravedlnosti neporušitelnou od něho slavně poctěni budou.« A tak je podle Komenského i ta zde putující Církev sborem předzřízených pouze. O ní tamtéž dí Komenský, že jest samému Bohu

---

[12]) Psaní M. Janovi. L. 8.
[13]) Postilla. N. XVII. a XX. po Trojici a jinde.

známa, a vždycky zůstává i v čas největších vichřic a temností nejhroznějších Antikristových a zůstávati bude až do skonání světa, jsouc královstvím Páně věčným, tak že jí nižádná chytrosť lidská nepřekoná, ani brány pekelné.« O této Církvi učil Chelčický, že jest ona pouze jedna, a nikoliv mnohá, tak jako jest pouze jedna pravá křesťanská víra.[14]) A to jest také učením Komenského.

6. Naléhá nyní otázka, zdali Kristus Pán ustanoviv k vůli jedné víře jednu Církev, ji také nějakým trvalým řádem obdařil, čili, zdali jí nějakou ústavu dal, aby v ní panoval mír, pokoj a řád? Podle katolického učení ustanovil Pán Ježíš v Církvi své hierarchii, hierarchii (svatovládu) z posvěcení a hierarchii z právomoci, tak že jest Církev z vůle jeho societou nerovnou. K hierarchii z posvěcení náležejí biskupové, kněží a jahnové, k hierarchii z právomoci: Římský papež, biskupové, kněží a jahnové, neboť Kristus Pán ustanovil sv. Petra za hlavu Církve své zde na zemi putující, odevzdav jemu a jeho v primatu nástupcům všechnu Církev svou, když velel: »Pasiž ovce mé, pasiž beránky mé.«

Oba, i Petr Chelčický i Komenský se shodují, že jest Církev societou nerovnou, ať ustanovil Kristus Pán v Církvi své stav duchovní. Oba jmenují zřejmě biskupy, kněze a jahny, avšak oba se liší v tom od katolického učení, jelikož nepřijímají, že by se po řádu Božím lišil kněz od biskupa, a v tom jsou oba věrní žáci Jana Viklifa a Jana Husi.

Avšak přijímajíce oba v naznačeném rozumu hierarchii z posvěcení, rozcházejí se valně od sebe stran hierarchie z právomoci. Oba jsou ovšem v souladu stran hlavy Církve, pravíce a učíce, že Kristus Pán neustanovil nižádné viditelné hlavy Církve, ať on jediný jest hlavou Církve, arci neviditelnou. Komenský píše v katechismu svém (Art. VI. n. 41.) takto: »Jsa (Kristus) sám jediný té Církve neb choti své hlavou, jest i spasitelem jejím, dokonalým biskupem, smírčím, orodovníkem a králem věčným.« A tak tvrditi jest zcela důslednou věcí, neboť je-li Církev, i ta ku branám věčným putující, sborem předzřízených pouze, kteryžto sbor jsa rozptýlen po světě lidskému oku není viditelen, nemůže míti hlavy, leč jen neviditelnou. Oba, i Chelčický i Komenský, zavrhují, že by byl papež viditelnou, Kristem Pánem ustanovenou hlavou Církve. Ano, Petr Chelčický tvrdí beze všeho, a to na místech četných, že jest papež Antikristem, náměstkem ďáblovým, člověkem hříchа a synem satanášovým, ba, podle něho jest všechno duchovenstvo Antikristem a náhončím ďáblovým, ano i veškera Církev katolická. Od těch lichotivých titulů, jimiž Petr Chelčický hojně častuje papeže a katolickou Církev, není Amos Komenský dalek, jakož viděti lze z knihy: »Lux in tenebris«, »Světlo v temnostech«, kterouž Amos svojí autoritou schválil, uznávaje proroctví Drabíkovo za pravé zjevení od Boha přišlé,[15]) jakož i ono

[14]) Sieť viery. I. 5.

[15]) Proroctví Kotterovo vyložil Komenský na český jazyk a poslal je v r. 1625. do Čech, a to přispělo velemnoho k tomu, že se lidé velkou měrou z Čech stěhovali a tím národ český stále seslabovali, doufajíce na základě podvodných těchto proroctví, že bude dům rakouský překonán, Antikrist přemožen, a všechna katolická Církev zničena. K tomu měli napomáhati netoliko protestantští knížata, ale i Turci a Tataři, o nichž bájilo dotčené proroctví, že se dají na víru křesťanskou. Arnold, odpůrce Komenského, určitě tvrdí (Discursus

Kristoła Kottera a Kristiny Poňatovské a pode jménem naznačeným na jazyk český převedené a jež v jednu knihu sloučené v Amsterodamě v r. 1657. vydal. V té čteme: že jest papež onen veliký Antikrist, a nevěstka Babylonská, že chůvou potvornou této nevěstky jest říše Římská, zejména dům Rakouský. Spustlosti této nechce prý Bůh snášeti a proto prý chce zahubiti svět potopou krve a hnouti nebem a zemí, t. j. zbouřiti proti sobě všecky národy, aby způsobili zmatek věcí neslýchaný, a konec všeho bude prý záhuba papeže a domu rakouského. Přijdou prý národové od severu a od východu, Švédové zejména s falckrabím Rýnským a s domem Rakouským, a dílo jejich zdaří se rychlostí neslýchanou jedním rokem, měsícem, dnem, hodinou jednou s úžasem světa celého. Turek a Tatar přijdou na pomoc, a za odměnu vezmou světlo evangelia. Stane prý se, že bude reformace před koncem věků obecná.[16])

Podobně, jako v dotčených zjeveních, sluje papež v konfessi v Amsterodamě od Komenského vydané Antikristem: »Ještě podle Písem věříme, že se v Církvi Antikrist nachází, kterýž se tu, jakožto v chrámě Božím posadil, a počínaje sobě jako Bůh a povyšuje se nade všecko, zlé dílo dělá k záhubě Církve . . .« Na to se jme tatáž konfesse popisovati trojí zlosť Antikristovu, a to podle vzoru Petra Chelčického. »Jednu v smyslu a falešném učení, převracujícího Písma proti smyslu a úmyslu Kristovu . . . Druhá, prý, Antikristova zlosť jest zlého života: jenž jest množství hříchů a rozličných nepravostí v Církvi zjevně stojících, a to svobodně bez kázně . . . Třetí Antikristova zlosť jest ukrutnosť proti pravým Božím ctitelům, protož se jmenuje šelmou bojující se svatými, a nevěstkou opilou krví svatých mučedníků Ježíšových.[17]) Amos Komenský tedy zcela jest souhlasen s Petrem Chelčickým v tom, že papež Římský není hlavou Církve, Kristem Pánem zřízenou. Učení jeho jest totožné s učením konfesse, již vydal v Amsterodamě, kdež čteme: »*Věříme toto: Předně, že základ a podstata i hlava její, sám Pán Ježíš Kristus jest . . . na němž a jímž ona (Církev) se vzdělává . . .*« A podle toho, že jest Církev podle náuky Amosovy sborem všech předzřízených, učí on, »že jest Církev svatá obecná všecko křesťanstvo, kdekoliv po světě rozprostřené hlasem evangelium svatého ze všech národů, pokolení, jazyků, stavů, řádů i věků skrze jeden křest Trojice svaté v jednotu víry Kristovy shromážděné, kteráž v zjevení ukázána byla Janovi.« (Zjev. 7, 9.) Nápadné jest, že není v dotčené konfessi vyrčeno, že Církev jsouc sborem všech předzřízených jest rozptýlena netoliko po všech sborech křesťanských, ale také po všech národech pohanských a mohamedánských, neboť i mezi těmi jsou mnozí, kteříž pro okamžik nejsou ve stavu milosti, ale budou, a dosáhše křtu a milosti zemrou a tak v počet vyvolených vřaděni budou.

Chelčický učiniv výměr o Církvi Kristově, kteráž jest toliko jedna, že by byla ona sborem všech a pouze vyvolených, nenaznačil,

---

str. 10. a 11.), že Bratří vybízeli knížata Radzivilly a Rakoci, aby zbraní ujali se Polsky a osvobodili Církev od tyranství papežského. Ano, Arnold i Komenskému vyčítá: »Jako o tobě jde hlas, že jsi byl po ruce a v radách nejdůvěrnějších s těmi, kteří zamýšleli před lety vtrhnouti do Čech, kdyby jim jen bývali po vůli Angličané.« Viz Časopis musejní z r. 1886. Pojednání Zoubkovo.

[16]) O tom viz pojednání Zoubkovo v Časop. Česk. Musea z r. 1885. sv. IV.

[17]) Konfesse, art. VIII.

podle jakých znamení by as poznána býti mohla, ač výslovně tvrdil, že jest Církev tato samospasitelna. Komenský však udává naopak znamení, podle nichž by mohla býti pravá Církev Kristova poznána, a to stoje ku konfessi nadzmíněné, kdež čteme: »*Kdekoliv se Kristus káže, slovo evangelium zvěstuje: svátosti podle ustanovení Kristova přisluhují: i řád a kázeň mocí klíčů království Božího vede: a lid věrný to přijímaje skrze to v jednotu víry, lásky a naděje se pojí, a na Kristu vzdělává: tu že jest Církev svatá a dům Boží, v němž jsou živí chrámové Ducha sv. a duchovní Jerusalém nebeský . . . kdež jedna hlava Kristus pojí, a jeden Duch nového rození zapájí, a jedno přisluhování slovem a svátostmi v jedno svaté obecenství a v jeden svazek pokoje a poslušenství uvodí: již pak buďte oni ve větším neb menším počtu.*« (Mat. 18, 20.) Podobně, jako konfesse, naznačuje také katechismus Komenského znamení pravé Církve Kristovy, když dí (Art. IX. n. 61.): »Vlastní a neomylná znamení Církve pravé Kristovy jsou tato: Nejprve učení a kázání samého čistého slova Božího, v Písmích sv. obsaženého bez všelijakých Bohem samým zapovězených přídavků, smyslů a nálezků lidských. Druhé přisluhování a užívání zřízené a řádné jakož klíčů tak i svátostí Kristových podle jediného celého a pravého smyslu a úmyslu jeho.« Také žádá týž katechismus »jednotu víry a Ducha a života svatého, jako známku pravé Církve Kristovy, a k této Církvi prý mrtví a pohoršliví údové, bludaři, rotníci, tajní i zjevní hříšníci, nedověrci a pokrytci. Nad to má býti v pravé Církvi i řád a poslušenství. Podle nadzmíněných známek lze poznati té pravé Církve Kristovy, a poněvadž jest jenom jedna, soudí konfesse s Komenským za potřebné »se jí uptati, a když by se jí kdo uptal, s ní v svaté obecenství vejíti a žádných roztržek, různic, sekt svévolně proti pravdě nečiniti.[18])

Bratří Čeští se také skutečně skrze vyslané posly po světě doptávali, kde by ta pravá Církev byla, a zdali by takovou někde na zemi bylo lze nalézti, kterážby nepřetržitě od Krista Pána pocházela. Petr Chelčický, s nímžto k radě Rokycanově zakladatel Jednoty Br. Řehoř obcoval, a i jeho přívrženci, tvrdil ovšem, že za těch dob, když Konstantin obohatil Církev, a papež Silvester z rukou jeho přijal zboží, všechna Církev opustivši chudobu a pokoru Krista Pána také jeho samého opustila a jeho Církví býti přestala; avšak že Petrus Valdus tak neučinil, zboží odmítl, a jako dříve po lesích a jeskyních se ukrýval. On tedy po rozumu Petra Chelčického a jeho družiny byli tou pravou Kristem Pánem zřízenou Církví. Možná, že Petr Chelčický toto návěstí přímo od Valdenských měl, anyť jdou jeho těsné styky s Valdenskými z celých částí učení jeho, jakož byl i John Viklif, jeho nejzamilovanější mistr, učelivým žákem Valdenských. Což bylo tedy Bratřím činiti, než doptávati se u Valdenských na blízku, a ve Vlaších: zdali by oni byli tou pravou Církví Kristovou? Avšak výsledek všeho doptávání byl ten: že se Bratří ku žádné ze jsoucích, abychom tak řekli, jednot křesťanských nepřipojili. Oni také udávají toho příčiny. *K Valdenským prý nepřistoupili:* »protože pravdy ukrývali a chovali se k pokrytství, požívajíce obyčejů a služebností těch, jež za svodné měli. Také opouštějíce chudé, poklady z toho, což kdy jim lidé dali, shromažďovali, ježto mělo na chudé

[18]) Konfesse l. c. Art. VIII.

obráceno býti, též s kněžími Římskými se příznili, a summou že vyvinuli z toho, v čem předkové jejich stáli . . . a že při nich Ducha Kristova, kteréhož apoštolé měli, neviděli, ale ducha světa tohoto.[19]) *Nepřistoupili prý k Římanům:* »neb poznali z kázání Rokycanova a jiných kněží, i ze čtení zákona Páně, z knih Viklifových, mistra Matěje Pařížského, Husových etc., že papež se svou rotou není, než nevěstka svatojanská, antikrist bloudící životem i smyslem a Kristu se protivící životem, že skutkové kněží i lidu jsou odporní skutkům víry, neb kněží lidu z hříchu nevyvozovali, ani kázně nad nimi užívali, lid v hříších bez pokání stál, a obojí v tom neústupně jsouce proto přece za Církev svatou se drželi, smyslem také bloudili, že což měli v Bohu skládati, složili ve věcech stvořených, v svátostech, v skutcích některých, a v tom naději svou složili, Boha k nim přivázavše, též že zboží a panování světa sobě osobili, císaře a krále obloupivše, na hlavě Krista dosti neměvše, ustavili sobě za hlavu člověka zlořečeného, povznešeného nade vše, což jest Bůh (t. j. papeže).[20]) *Bratří také nechtěli přistoupiti ku české straně* t. j. ku kališníkům »pro bludy smysla a života, jež Rokycana a někteří jiní zjevovali, a na ně křičeli, ač rozdílně v něčem od Římanů, však rovně tak škodlivě jako Římané, jako smysl ten při svátosti, že v každé částce jest celý živý Kristus,[21]) ovšem pak v přímluvě svatých, o víře, o skutcích, o čemž, chceš-li šíře věděti, v knize, kteráž »*Pře Jana Augusty*« slove, to vše nalezneš. »Item že kněz zlý jako dobrý je vše jedno.« Nad to prý »strana česká, potupující Římany, papeže s kardinály, s biskupy za antikrista, však proto k nim o kněžství hleděli a je falešně vypřasáhali, slibujíce, že pod jednou sloužiti budou. To změňovali, slibu dosti nečinili, pročež od Římanů za odřezance držáni byli, ano i odsouzeni, a nad to i kněžství je Římané odsuzovali (a zdá se spravedlivě), neb lidé co dali, vzíti také mohou, a poněvadž jsou je oni proto, že přísahu zrušili, kněžství toho, kteréž jim dali byli prve, odsuzovali, s těžkem Čechům co zůstati mohlo, jakož i mistru Rokycanovi, někteří z nich psali, poněvadž papeže a všecku Církev Římskou haní a kurvou svatojanskou ji býti dovodí, aby jí vrátil to, co od ní vzal, a tu se prý ukáže, co ty Božího máš, a byl by byl musel vrátiti arcibiskupství, kněžství, a tak by mu nebylo nic zůstalo, žádného úřadu církevního.«[22])

Ku české Církvi nechtělo se tedy také přistoupiti Bratřím, neboť oni možná-li ještě více kališníků nenáviděli nežli katolíků. Důkaz na to máme v historii o pronásledování Církve české, t. j. především Jednoty bratrské, kteráž autoritou Amosa Komenského byla vydána. Tak čteme: »Již přistoupiti náleží k té rotě, kteráž od Husa jméno sobě vzavši z větší však částky sebe převrátila a pravověrným proti-

[19]) Traktát: Sborník. O původu Jednoty Bratrské a řádu v ní. L. 51.
[20]) Tamtéž. L. 47.
[21]) Hilarius Litoměřický, věhlasný děkan při metropolitním chrámu Páně u sv. Víta za času Jiřího Poděbrada (Disputatio Hilarii Litomericensis s. Eccl. Pragensis decani cum Joanne Rokycana coram Georgio, rege Bohemiae), vyčítá, že strana kališnická nedává, jakož by byla podle kompaktat povinna, těm, kdož přijímají naučení, že není pod spůsobou chleba toliko tělo Páně, a pod spůsobou vína toliko krev, alebrž Kristus Pán celý v každé spůsobě; právě naopak prý jednají kališníci pravíce: že pod spůsobou chleba jest pouze půl Krista. Podle toho by byla výčitka Bratří v této věci kališníkům učiněná bez základu, ale za to by bylo rozhodnuto, co v této části drželi Bratří o eucharistii.
[22]) L. c. L. 48.

venství činila. Měliť sic všickni, příkladem mistra svého Husa, opravdovou k tomu mysl, aby proti Antikristu válčili: ale že po jeho smrti obzvláštního nějakého opatrného a srdnatého vůdce, který by takový lid v nějakém řádu zdržoval, neměli: stalo se, že sami proti sobě se zrotili a ukrutné mezi sebou roztržky vzbudili. Obecní zajisté lid a žákovstvo na sám kalich (odkudž i kališní slouli) pozor majíce, jiných artikulů Husova učení bezpečně zanedbávali. Táborští sami (mezi nimiž vznešenější byli Václav Koranda a Mikuláš biskup, muži znamenití, a něco málo jiných) ve všech artikulích i ceremoniích čistotu a sprostnosť zachovati usilovali. Onino proti nim volali: že ne ve všech věcech od obyčejů církve odstupovati náleží: tito zase že pověr žádných snášeti nenáleží. Přimísili se k oněmno někteří papeženci, aby tím lépe papežovu a císařskou při fedrovali, roztržky společně vzdělávali a proti čistšího učení následovníkům nenávisť v lidu vzbuzovali, ošklivým pikhartským jménem je hyzdíce. Pikharty pak nazývali Valdenské, kteříž málo před tím z Frankreychu (kdež i krajina Picardia nazvaná leží) vypověděni byvše v Rakousích se zdržovali, a za ty nejhorší kacíře vůbec jmíni byli.[23]) Našli se i ti, kteří Žižku vůdce omámili, že ke kališným přistoupil a Pikhartům tak řečeným mečem i ohněm rovně jako papežencům protivenství činil.«[24])

Avšak Bratří neuznávali také potřebu toho, aby se dali ku Táborským kněžím, nechtěli prý se k nim připojiti a strachovali se býti s nimi za jedno »pro zlosť života, ač mnohem lepší kališné strany byli, však pod zámyslem zákona Božího zjevně Zákon Boží přestupovali, že sami, neznajíce, čího ducha jsou, snažní byli v hanění a postupování jiných.«[25])

Když tedy nebyli Bratřím Českým po chuti ani Římané, t. j. katoličtí křesťané, ani Kališníci, ani Táboři, snad že nalezli milosť před očima jejich Lutryané, jak nazývali přívržence Lutrovy? Vždyť pak se dožebrávali souhlasu Lutrova stran své konfesse, a i také Bucerova a Kalvínova! Avšak *Bratří nechtěli přistoupiti ani k Lutcranům, aniž ku kterékoliv tehdáž bujicí sektě.* Oni udávají také toho příčiny. Oni prý nechtějí přistoupiti k Lutryanům: »Jedno prý proto, že by oni k nám, a ne my k nim přistoupiti měli, poněvadž jsme my prvotiny v obnovení čtení svatého, ať prý Čechové byli obráceni k evangelium skrze mistra Jana Husa daleko prvé, nežli Němci skrze Lutra. Druhé prý proto, když jsme my v jednotu vzděláni, a oni v roztrhání zůstávají. Třetí, když služebníky zřízené podle evangelium Kristova mezi sebou máme, jichž oni nemají, ale tomu odporné. Čtvrté, když evangelium čisté, zdravé, celé víry křesťanské máme, ale u nich toho nenacházíme, ale necelosť a roztrhání škodlivé spatřujeme.« A toto roztržení u Lutryanů takto popisují: »Vidíme a slyšíme, ano u těchto zdejších Lutryanů toto slovo pravdy víry celé, tak jakž od Krista jest kázáno a vydáno apoštolům, skrze apoštoly všemu světu jednosvorně a jednomyslně se nekáže . . . jako zvláště a předně o hříchův odpuštění a ospravedlnění, o těle a krvi Páně v svátosti,

[23]) Že Bratří Čeští byli v souvislosti s Valdenskými, jde z mnoha okolností, zvláště také ze spisu Br. Lukáše »Bárka«, kdež v druhém díle o Antikristovi témitéž téměř slovy zvěstuje jako Valdenský spis o témže předmětu. Viz Goll. »Časopis musejní« z r. 1883. str. 365.

[24]) Historie o protivenství Církve České. Kap. XVI.

[25]) Sborník. Traktát o původu Jednoty Bratrské a řádu v ní. L. 50.

a to ne jednostejně, jedni tak, jiní jinak písmy a rozumy svými o ty věci se potýkajíce, spisy veliké jedni na druhé vydávajíce do všeho světa, podle toho se potupují, odsuzují a kacířstvím maží. Z toho roztržky, nemilosti, zlobivosti, hanění, utrhání, útiskové . . . v lidu se vzdělávají, ne jednota Kristova i ducha i těla víry a lásky jeho, neb někteří z nich učení Lutrova se ujímají, jiní Filipova, Cvingliova, jiní Kalvína, jiní Brenziova, jiní toho a jiní jiného, a jak se komu vidí, tak učí . . . i k čemu tedy přistoupiti máme, poněvadž toho, k čemu by se přistoupiti mělo, mezi nimi se nenachází, ale nachází se to, od čeho se sluší odděliti . . . Nebo ti, kdož takoví jsou, Pánu Kristu neslouží, ale svému břichu . . . ze světa jsou, o světu mluví, a svět jich poslouchá.« Jinak prý jsou věci u Bratří; neboť: »My (Bratří Čeští) z Boha jsme, kdo zná Boha, slyší nás, kdo není z Boha, neslyší nás, skrze to známe Boha pravdy (totiž slova od Krista hlásaného) a ducha bludu.« Odtud prý jest u Bratří jednota víry, jednota lásky, zdravé, čisté učení.« Za páté prý nevolí Bratří přistoupiti k Luterským, protože péče pastýřské u nich se nenalézá; za šesté odmítají Bratří spojení s Luterskými, poněvadž se u nich moc klíčův Kristových v rozvázání a svázání podle soudu zákona víry nevede, dobře však u Bratří. Konečně za sedmé nerodí prý Bratří přistoupiti k Luterským, poněvadž prý se u nich řádně nepřisluhuje svátostmi.[26])

Br. Blahoslav mluvě o příčinách, proč se dělí Bratří od Římské a od České Církve takto praví: »O tom jsou Bratří mnohá psaní činili . . . Zavírali pak Bratří ty všecky příčiny v těchto kratičkých slovích: Zlosť smysla a života zlosť. To jest hříchové a bludové. Což že jsou Bratří při jednotě Římské poznali, toho původ služebný byli: učedníci a potomci Mistra Jana Husa, kazatelé čeští, kteří Římskou Církev potupili, a že zůstává tatáž bez proměny Církev Římská. Protož podnes k ní Bratří přistoupiti nemohou.«[27]) Podobně dí Blahoslav o Církvi České: »Bratří vidouce, že kněží Čeští nechtí, než v též zlosti smysla a života, totiž v bludích a hříších zůstávati a poznalé pravdy pomalu ustupovati . . . nemohou k jednotě České přistoupiti.[28])

Podle svrchu naznačených výrokův Bratří, a podle konfesse jich, kterouž i Amos Komenský schválil, domnívali se Bratří Čeští, že jejich Jednota jest tou pravou Církví Kristovou, ať pokud svým se doptáváním ujistili, jen při nich se čisté evangelium zvěstuje, svátostí podle ustanovení Kristova se přisluhuje, i řád a kázeň mocí klíčů království Božího vede, lid v jednotu víry a lásky se vzdělává, a nikoliv při Církvi Římské, nebo při kališných, nebo při Táborech, nebo při Valdenských, aneb při protestantech. (Pokračování.)

---

[26]) Sborník. Traktát: »Proč Bratří Čechové ku kněžím lutryanským neb (jak řkou) evangelickým přistoupiti nechtí. L. 65—93.

[27]) Blahoslav patrně neznal dekrety sněmu Tridentského »de reformatione«, a byl as neznalý toho, co se v Církvi ku nápravě mravů dělo na př. od sv. Karla Boromejského. Zdá se, že Blahoslav sobě představoval, že měla světová katolická Církev se přistřihnouti i ve věcech víry podle Jednoty Bratří.

[28]) Sborník. »Proč se Bratři od jiných jednot buď pod jednou neb pod obojí dělí? L. 1566. vydaný traktát.

Z básní Františka Šťastného.

—•—

Dva sonety.

(Básníkům pessimistům.)

I.

V těch verších vašich nuda, přesycení
jak záhubný dech jedovatých par,
smrť, boje nicota a v konec zmar
a plíseň, hrobů dech a dusné tlení.

Vám k smíchu ruch a statné zápolení,
vám rmut a mdloba kane ve pohár,
vám všední jest též citů vzlet a žár
a jedno vše, i chmurná noc i záře denní.

Ó pěvci bludní, již hledáte eden
a místo něho zříte přelud, klam,
již chcete strhnout sobě paprsk jeden,

a jdete žitím v tmě a každý sám,
váš vroucí cit byv s pravé cesty sveden
pad' v oběť chmurným stínům, mátohám.

II.

Vám velká láska nevznítila duši,
ta láska svatá, která vrásky stírá,
vstříc světu teplou náruč rozevírá
a bílou dlaní stínů klenby kruší.

Vy neznáte, co v lidská ňadra buší,
co hvězdným zrakem do duše nám zírá,
vám cizím velký žal i velká víra,
již vřava, zápas, stony nepřehluší.

Vám nikdy zlatá zář se nerozední,
neb s prázdným srdcem jdete ze dne ke dni,
vás bolí smích i radosť, žití vření.

Ó, chápu vás, vy pěvci odstrčení!
Jen víra štěpí růže ve dny všední,
klid vnáší v ně a blahé usmíření.

Honba za štěstím.

Ó štěstí! Sladká, roztoužená báje!
Nuž, rychle v chvat a bouřným křídlem za ní,
jen rychle tam, kde štěstí dlaň se sklání,
kde píseň nevýslovných tajů hraje.

Od čela hor až moří po okraje
je jeden spěch, a všichni udýcháni
stát zůstanem', když život těžce raní,
když vytoužené štěstí v slzách taje.

Tu teprv cítíme tu směšnosť svoji
a všeho, co kol nás se trápí v znoji,
co reptá, sténá, naříká a kvílí.

Však přec v té honbě stihnem paprsk bílý,
neb všechny útrapy a vše, co raní,
nezdolná víra měkkou léčí dlaní.

Dva bratři.

Obrázek.

Napsal *Bohumil Brodský.*

I.

Mladý lékař, doktor Rudolf Kubáč, chodil jednoho dne ve svém prostém bytu v Dolánkách nepokojně sem a tam. Zdál se míti nějakou velkou starosť, poněvadž chvílemi se zastavil, rukou čelo si mnul a pak zasmušile k podlaze se díval. Občas vyhlédl ven na ulici a pátral, jakoby někoho očekával.

Konečně zdálo se, že se dočkal. Povyjasnil tvář a spěchal ven na chodbu. Nežli sešel po schodech až dolů, setkal se s jiným mužem, o něco starším, jemu však velice podobným.

»To jsem rád, že jsi mne přece navštívil« vítal příchozího. »Ani nevíš, jaké starosti mám. Spoléhám na tvou pomoc i radu, neboť sám jsem všecek již přemýšlením utýrán.«

»Protože jsi podivín,« usmál se příchozí jaksi posměšně. »Divím se ti; proč se staráš o lidi, po kterých ti vlastně ničeho není? Než, pojď do vnitř, venku přece nebudeme o svých soukromých věcech jednati.«

Vešli do bytu lékařova, a příchozí se bez okolků posadil.

»Máš to tu dosud chudé,« povídal, rozhlížeje se kolem. »Takovým způsobem si úcty nezjednáš. Svět váží si pouze toho, kdo

se bohatým a slavným býti zdá, a ne toho, kdo třeba skutečnými přednostmi ducha vyniká.«

»Jak bych mohl, Leopolde, bohatství kolem sebe seskupiti, když jsem chud,« usmíval se lékař. »Na dluh nábytku kupovati nebudu, ba, ani tenkráte nádhery milovati nebudu, až mi Bůh lepších časů popřeje.«

»Milý bratře, s takovými zásadami nikdy nevynikneš,« útrpně usmíval se Leopold. »Podívej se na mne. Nejsem ještě samostatným, ale již nyní mnozí lidé přicházejí do kanceláře advokáta, u něhož jsem koncipientem, a žádají, abych já je při přelíčení zastupoval. Uznávám, že jsi nadanější než já, a přece jsem já známějším než ty. Chceš-li si pojistiti budoucnost, musíš světu a jeho choutkám hověti. Svět chce býti klamán, tedy jej klamejme.«

»Věřím ti, že jsi v této zásadě šťasten, já však se jí nikdy říditi nebudu. Nyní však prosím, obraťme se ku předmětu, jenž jest nejdůležitějším. Poraď mi, mám-li matce najati byt jinde, či vzíti ji sem k sobě. Můj domácí pán se mi nabízí, že by mi přenechal ještě jeden pokoj.«

»Dle mého soudu bylo by nejlépe, kdybys psal matce, aby zůstala, kde je,« povídal Leopold důrazně. »Jakým právem může žádati od nás nějaké náhrady? Či jak můžeš ty, jenž jsi v dosti smutných poměrech, ještě více se uskrovňovati a celou rodinu nám cizí živiti? Proto, že byla nějaký čas ženou našeho nebožtíka otce? Ať si hledí příbuzných svého prvního manžela! Radím ti důrazně znovu, abys se sám nezahrabával. Rozmysli si to, všechno uvaž a pak teprve jednej; když však nebudeš se chtíti této své bláhovosti zříci, tož ti radím, abys je vzal k sobě. Budeš je aspoň míti na očích, aby zbytečně neutráceli; oni tobě budou moci obstarávati úklid a jiné věci, pro něž nyní musíš míti posluhovačku.«

»Také jsem tak uvažoval,« přiznával se Rudolf. »Ale jen toho se obávám, aby lidé neroztrušovali pak rozličné pověsti. Víš, že matka má dospělou dceru a mimo ni druhou, která záhy dospěje.«

»Nu, to jsi blázínek,« smál se bratr. »Komu na světě by mohlo napadnouti, že ty, lékař, zapřádal bys poměr s takovou bídou. To můžeš beze strachu z mysli pustiti.«

»Máš pravdu, toho si nikdo nepomyslí,« řekl Rudolf a zamnul si vesele ruce. »Budu jim dnes psáti, aby sem bez odkladu se přistěhovaly. Věř mi, nemám pokoje, pokud ty ubohé lidi nebudu viděti v bezpečí. Mají jiní lékaři ještě horší počátek, snesu tedy sám také trochu tísně. Možná, že se mi to na jiné straně vyplatí.«

»Komu není rady, tomu není pomoci,« prohodil Leopold, špatně ukrývaje posměch. »Čiň, co chceš, na mou podporu však nečekej, já o těch lidech nechci ani slyšeti. A teď buď s Bohem. Musím k soudu ke stání.«

Ještě vyměnili několik lhostejných vět a pak vyprovodil Rudolf bratra přede dvéře. Vrátiv se do vnitř usedl a psal list. Odeslav jej na poštu, spěchal k domácímu pánu, aby s ním vyjednal přenechání třetího pokoje. Když konečně vše měl hotovo, vešel opět do své pracovny, a radostné uspokojení mu tkvělo na tváři.

»Ano,« pravil sám k sobě, »tak to bude nejlépe. V tomto pokoji budu já míti pracovnu. Vedle bude společný pokoj, kdež budeme jísti, a ve třetím budou ony bydleti. Pokoj je dosti prostranný, má

předsíňku, tam se postaví kamna a tak bude odpomoženo všemu. Ubozí lidé, konečně budou míti po strachu a bídě.«

Počal si pohvizdovati a pln veselí pořádal si vše ve svém pokoji. Pak usedl, aby zabýval se čtením svých vědeckých knih.

Rudolf byl mladý, sličný muž. Před rokem dokonal lékařská studia; poněvadž byly prostředky jeho téměř již vyčerpány, pobyl pouze necelý rok v nemocnici, aby se ve vědě utvrdil. K domluvě bratrově usídlil se potom v krajském městě Dolánkách. Na růžích ovšem ustláno neměl, jako každý mladý muž, jenž do života veřejného vstupuje a nemá bohatého otce.

Otce totiž již neměl. Otec Rudolfův byl obchodníkem v jistém okresním městě, a dařilo se mu dosti dobře. Proto také dal oba své syny, Leopolda a Rudolfa, studovati. Leopold studoval práva a stal se doktorem, chtěje býti advokátem. Rudolf oblíbil si lékařství. Když vstoupil na vysoké školy, zemřela mu náhle matka v několika dnech. Před smrtí učinila závěť, jíž poručila svým dvěma synům takové obnosy, aby mohli dostudovati. Ostatek odkázala svému muži.

Starý Kubáč byl půl léta vdovcem, a již poznával, že potřebuje nezbytně hospodyně pro svůj dům. Cizí ženu vzíti si nemohl, poněvadž se obával, aby ho neokrádala. Proto se odhodlal podruhé se oženiti. Vyhlédl si vdovu po hospodářském úředníku, jež ve městě žila. Tato měla malý kapitál a mimo to živila se šitím šatů a ručními pracemi. Vdova, příjmím Tesařová, domnívala se také, že si sňatkem s obchodníkem Kubáčem polepší a přijala jeho nabídnutí. Zároveň však přivedla mu dvě dcery z prvního manželství, Kristinu a Ludvíku. Kristina byla již slušným děvčátkem, Ludvíka chodila ještě do školy.

Synové zazlívali otci tento krok a zvláště Leopold, jenž už dokončoval studia, zle se na otce hněval a domů na prázdniny jezditi přestal. Ale Rudolf smířil se časem s novou změnou ve svém otcovském domě. Ač býval málo doma, přece mohl poznati, že jeho macecha jest ženou velmi řádnou a hodnou. Svědomitě a šetrně hospodařila, nikdy nečinila velkých požadavků a děti své se vší šetrností odbývala.

Než — neštěstí se přihnalo odjinud. Otec Rudolfův, jemuž druhá manželka své malé jmění svěřila, pomýšlel, jak zbohatnouti, a počal pomocí jistiny prováděti rozličné obchody, které ho znenáhla přiváděly k úplné zkáze. Kupoval ve velkém cukr a jiné zboží, doufaje, že bez velkého namáhání hodně peněz vydělá, jen až ceny stoupnou. Ale každý takový obchod skončil se pro něj s velikými ztrátami. Aniž kdo mimo nčho toho tušil, zmizel kapitál jeho druhé ženy, množily se dluhy, a nastávala tíseň. Snad by byl neúmornou příčinlivostí vše napravil, kdyby byla mrtvice neudělala všemu konec.

Když synové přijeli na otcův pohřeb, netušili, že jmění otcovo jest rozmetáno. Odjeli z pohřbu za svými povinnostmi. Pouze Leopold požádal místního advokáta, aby stav otcova jmění prozkoumal, chtěje se také o podíl po otci hlásiti.

Jaké bylo tedy jejich překvapení, když se dověděli, že při projednávání pozůstalosti přihlásilo se tolik věřitelů, že pohlceno jest jmění jak macechy, tak otcovo. Ještě že měli studia dokončena! Na macechu při tom nevzpomněl nikdo, a ona také nevnucovala se synům svého zemřelého chotě. Počala se znovu živiti prací rukou svých, v čemž jí Kristina vydatně pomáhala. Ale přese vši přičinlivost a

šetrnosť nebyla s to, aby aspoň nejnutnější pro svůj a dítek svých život si pořídila. Ve městě zatím usadilo se několik švadlen, které, kde mohly, zákazníky Kubáčové odluzovaly.

Když tedy byla její bída největší, odhodlala se psáti Leopoldovi a Rudolfovi. Slovy upřímnými líčila jim svůj stav a prosila je, aby jí neopouštěli. Leopold se krátce rozhodl. Vrátil jí dopis její s poznámkou, aby ho více neobtěžovala. Za to Rudolf, od malička povahou od Leopolda úplně rozdílný, byl velice osudem jejím dojat. Vzpomněl si, že macecha obětovala otci celé své jmění, a že jest tedy povinností jeho jako syna, aby jí pomohl. Poslal jí tedy částku peněz s podotknutím, že brzy jí napíše, co dále má činiti. Proto radil se se svým bratrem. Ten ovšem měl pro jeho úmysl pouhý smích. Zrazoval Rudolfa, a když si říci nedal, prohlásil, že on, Leopold, v ničem na sebe zodpovědnosť nebéře. Rudolf nedbaje toho odhodlal se macechu i s dcerami vzíti k sobě. Cítil v sobě blahý cit uspokojení, že může pomoci tam, kde pomoci jest skutečně potřebí.

V několika dnech byl upraven byt, a mladý lékař očekával příchod svých svěřenců. Macecha mu oznámila den příjezdu, a Rudolf, radostně jsa naladěn, těšil se na jejich příchod.

Přijely k večeru se dvěma vozy. Na jednom byly matka s dcerami, na druhém měly svůj skrovný nábytek. Rudolf vyšel jim dolů vstříc a pomáhaje jim, vítal je srdečně. Macechu políbil a jejím dcerám podal ruce. Byl vůči nim ostýchavým, poněvadž Kristina byla dívkou dospělou a velmi sličnou. Přivolal několik dělníků, kteří odnesli nábytek do připraveného pokoje. Sám jim pomáhal, a než minula hodina, bylo již vše v bytě spořádáno.

»Teď vás, matinko, opustím,« pravil všecek udýchán. »Převlečte se a zatopte si tu, jest chladno. Dojdu zatím pro posluhovačku, aby přinesla něco k večeři. Pak si sedneme a popovídáme si hezky v teple.«

Odešel, aby vykonal, co slíbil. Ačkoliv neměl nazbyt peněz, přece na uvítání poručil přinésti dosti vybranou večeři. Vše v prostředním pokoji připravil, posluhovačka zatopila, a Rudolf maje radosť, že tu je tak hezky příjemno, zaklepal na pokoj, žádaje, aby již vešly k večeři.

Vdova s dcerami vešla, majíc naplněny oči slzami.

»Čím se vám, pane doktore, odměníme,« pravila dusíc pláč. »Přicházíme k vám jak žebráci, a vy nás přijímáte jako své. Nemějte k nám žádných ohledů. Jsme spokojeny pouze tím, když hlady nezemřeme. Kristina jest již velká a jakmile mi pomůže dáti vše do pořádku, odejde do hlavního města, aby si tam vyhledala nějaké služby. Za rok půjde Ludvíka za ní a až se tam obeznámí, půjdu za nimi.«

»Potěšíte mne velmi, matinko, když mi budete předně říkati jenom Rudolfe,« odpovídal vážně Rudolf, »a Kristinka s Ludvíkou také. Za druhé nemluvte nic o službách. Dá Bůh, že se mi povede brzy mnohem lépe, a pak budeme míti všichni z čeho býti živi. Nyní se uskrovníme a budeme také živi. Kristinka nepojede nikam, a Ludvíka také ne, dokud nebudu viděti, že jest toho nezbytně potřebí. A teď si sedněte a jezte. Jste cestou vykřehly, utrmáceny a potřebujete odpočinku a posilnění. Matinko, dělejte domácí paní a rozdávejte jídlo.«

Rudolf mluvil prostě, srdečně i pevně. Macecha se usmála a stírajíc slzy s radostí vyhovovala jeho přání. Záhy seděli všichni

pohromadě a pojídali s chutí poprvé u jednoho stolu, jenž jim měl býti nyní navždy společným. Při jídle vypravovala macecha své příhody, při čemž ovšem ani ona sama, ani ostatní nemohli se ubrániti pohnutí. Rudolf v této chvíli cítil nejlépe, jak dobrý skutek učinil, když je k sobě bral, a zářícím pohledem díval se z jednoho na druhého. Viděl na jejich tvářích vepsáno utrpení, které zažily, ale žádný z nich si nestýskal a nenaříkal.

Ludvíka, která seděla vedle něho, záhy s ním se spřátelila a počala hovořiti, dávajíc mu s dětinnou prostotou na jevo svou lásku. Pouze Kristina seděla zaraženě a jaksi smutně. Chvílemi setkal se její pohled s pohledem Rudolfovým, a tu vždy sklopila rychle své krásné, černé oči, a lehýnký ruměnec přeletěl její ubledlé líce. Také Rudolf cítil ostýchavosť, ačkoliv znovu a znovu jakoby vábeň byl tajemným kouzlem, zrakem svým k ní zalétal.

Konečně uznal za dobré popřáti jim odpočinku. Dal jim srdečně dobrou noc a odcházel do své pracovny. Bylo mu v ní dnes jaksi smutno a prázdno a stále ještě cítil ono příjemné teplo, které se mu nitrem rozlévalo ve společnosti nových členů jeho domácnosti. Nebude tedy živ již tak osaměle, bude ve svém konání vždycky míti nějaký cíl, pro nějž se mu bude dostávati odvahy a síly.

S blahým uspokojením, že dobře jednal, usínal.

II.

Rudolf nyní, mimo ke svým pacientům, nikam nevycházel. Nechtělo se mu. Domov ho vábil jakýmsi kouzlem k sobě. V posledních letech vlastně žádného domova neměl, a proto teď mu bylo dvojnásob milým, že mohl mezi své usednouti a s nimi po pracech svých se potěšiti.

Také pozoroval změnu, která se stala v jeho bytě. Vše bylo čisto a úpravno jako sklo. Za jeho nepřítomnosti, aniž o to žádal, staraly se macecha s Kristinou o jeho prádlo a šatstvo. Posluhovačky již nepotřebovaly, pracujíce i přes Rudolfův odpor všechno samy. Jen kdyby měl více peněz, byl by se cítil opravdu šťastným.

Jednoho dne pozoroval, že mu jeho peněžité zásoby valem ubývají, a že není naděje, aby se opět rozmnožily. Mrzut usedl, podepřel si hlavu a přemýšlel, jak si pomoci. Pojednou se otevřely dvéře, a v nich objevila se Kristina. Když lékaře spatřila, zarazila se, zarděla a chtěla couvnouti. Ale ten již vyskočil a spěchal k ní.

»Jen pojďte dále, mně překážeti nebudete,« pravil vesele. »Či se mne bojíte?«

»Nikoliv,« pravila Kristina rozpačitě, »ale obávám se, že jsem vás vyrušila z práce. Domnívala jsem se, že ráčíte býti u nemocných, a šla jsem sem pro cosi.«

»Zase pro nějaké mé staré šaty, abyste je svou dovedností novými učinila? Jak jste pilná! Víte, že mi jest nemilé, když stále jen sedíte a pracujete. Tím si kazíte zdraví, a já rozhodně nechci, abyste byla k vůli mně nemocnou.«

»Ach, nikoliv, ani nevíte, jak ráda bych dvojnásob pracovala, jen kdybych věděla, že aspoň poněkud budu moci splatiti veškerou

lásku, kterou nám projevujete. My vás tolik stojíme, že snad k vůli nám musíte se zříci svých zábav?«

Rudolf se zarděl. Což tuší snad, že má již málo peněz? To by ho velmi mrzelo. Ty ubohé bytosti nesmí nikdy tušiti, že se pro ně ocítil v tísni.

»Milá Kristinko,« pravil, nutě se ku smíchu, »i největší páni mívají někdy málo. To však přejde. Věřte mi, že pevně doufám v lepší časy. Rád bych vám i Ludvičce koupil nějaké šaty, abyste si mohly vyjíti do divadla neb koncertů, a jakmile tak se bude moci státi, učiním hned dle svého úmyslu.«

»Prosím vás, nečiňte toho,« prosila ho Kristina vřele. »Netoužím po tom, ba, bojím se toho. Mně jest milejší všech koncertů a divadel, když jsem doma a něco pro vás dělám.«

»Tak? Věřím vám; vím, že neumíte lháti. Tím více si přeji, abych mohl vás opět přiměti k něčemu, co by mně bylo milým. Také já nyní rád u večer doma sedám, ačkoliv jsem byl zvyklý choditi do společností. Vidíte, že tedy vaše přítomnosť nečiní mne mrzutým, ale veselým. Proto buďte klidna a vzpomeňte si vždy, že dovedu ctíti toho, kdo jest mně tak oddán.«

Kristina se zarděla a spěchala, aby si vzala, proč přišla. Pak všecka zmatena a rozrušena odcházela. Také Rudolf cítil jakýsi nepokoj ve svém srdci, nedovedl si však vysvětliti, odkud přichází.

»Kristina má zlaté srdce,« pravil sám k sobě a chystal se znovu usednouti, když bylo rychle zaklepáno. Vešel posel od továrníka Slavíka, aby hned navštívil továrníkovu dceru, že těžce onemocněla. Rudolf chopil se klobouku a spěchal s poslem. Bylo mu podivným, proč továrník, jenž ve městě požíval téměř největšího vlivu, poslal pro něj a ne pro některého ze starších lékařů. Vyptával se cestou posla, a ten mu řekl, že jsou u nemocné již tři lékaři, a že továrník telegrafoval pro doktora až do Prahy. Domácí lékaři prý si nevědí s nemocnou rady, a než přijede Pražský lékař, mohla by nemocná umříti.

»Tedy z nouze pro mne poslali,« myslil si Rudolf. »Dej Bůh, aby to dobře skončilo. Snad by se to stalo pro mne na vždy štěstím.«

Poněkud rozčilen přichvátal do továrny a byl bez odkladu zaveden k nemocné. Tři starší lékaři stáli opodál a polohlasitě se přeli o nemoci. Když vešel Rudolf, pozdravil je a přistoupiv k nemocné, bystře ji prohlédl. Stručně vyptal se přítomného továrníka, jenž byl všecek zdrcen nemocí své dcery, na okolnosti a pak zakýval hlavou.

»Co tomu říkáte, pane kollego?« zeptal se ho jeden ze starších lékařů ne bez nádechu jakéhosi posměchu. »Já myslím, že nemoc jest tato.«

Jmenoval nemoc vědeckým jménem. Sotva však jméno to pronesl, máchl druhý rukou.

»Co vás napadá, ani v nejmenším netrpí slečna touto nemocí. Nemoc její jest úplně jiná.« A řekl své mínění,

Konečně i třetí pronesl svůj úsudek, od prvních dvou úplně odchylný. Rudolf se usmíval, a když se k němu obrátili, prosil továrníka, aby přistoupil blíže.

»Páni kollegové,« pravil pevně, »mýlíte se vesměs. Jsem ovšem mladý, a budete snad považovati za vychloubání, řeknu-li, že nemoc její rozpoznal jsem já nejlépe. Než, někdo může v tom, jiný v onom

případě míti pravdu. Považuji stav nemocné za velmi vážný, za tak vážný, že by mohlo býti zle, než pražský pan professor přijede. Uvoluji se, že slečnu vyléčím a ručím za její uzdravení svým životem, pod tou však podmínkou, že ji budu léčiti sám. Ráčíte-li, pane Slavíku, svoliti, pak za hodinu se přesvědčíte, že se slečně ulevilo. Ne-li, tož sdělím sice pánům své mínění, ale neručím za nic.«

»Dovolte, vy nás urážíte,« rozkřikl se jeden z lékařů hněvivě. »Chcete říci, že my jsme hlupáci, a vy chytrý. Dejte pozor, aby vám vaše sebevědomosť nesrazila vaz.«

»Nikoliv, pane kollego,« ozval se Rudolf klidně, »neurážím vás a nechci vás urážeti. Jedná se tu jen o mé postavení. Vy všichni tři pánové máte hojnosť známostí a jste dobře živi. Já jsem z vás nejmladší, avšak mám právo žádati, abych byl také živ. Nevypínám se nad vás, ale také nehodlám se poddati. Kdybych s vámi společně slečnu léčil, a ona se vyléčila, pak bych byl já zapomenut, a vy byste dozajista řekli mezi svými známými: Já slečninu nemoc nepoznal, poznal ji mladý doktor Kubáč. Nuže, proto chci slečnu léčiti sám. Kdybych ji léčil špatně, dovoluji vám, abyste do všech časopisů země poslali zprávu, že jsem nejbídnější lékař.«

»Máte pravdu, pane kollego, že se hájíte,« ujal se ho jeden ze tří. »Z nás není ani jednomu zle, nechť tedy ukážete vy, že něčemu rozumíte, aby si vás obecenstvo všímalo. Mně dělo se na počátku mého vystoupení lékařského tak jak vám, ba, ještě hůře, a také jediný případ mne učinil oblíbeným. Radím proto panu továrníkovi, aby svěřil úplně léčení slečnino panu doktorovi Kubáčovi.«

Továrník byl na rozpacích. Nechtěl žádného z nich uraziti, a přece byl pln úzkostí o život své dcery.

»Vy, pánové, žádný nemůžete mi určitě slíbiti, že moji dceru zachráníte?«

Lékaři pokrčili rameny.

»A vy, pane doktore, mně to můžete slíbiti na své dobré svědomí?«

»Mohu, pane Slavíku,« řekl Rudolf určitě.

»Nuže, zachraňte mou dceru, a budu vám do smrti vděčným.«

Ostatní lékaři se poroučeli, a Rudolf započal své léčení. Poslal pro léky a nehnul se od lože nemocné. Domů vzkázal, aby ho na oběd nečekali, a vyžádal si od továrníka pouze sklenici vína. S nevýslovnou úzkostí pozoroval továrník i jeho manželka počínání lékařovo. Nedůvěřovali mu dosud, ačkoliv se tolik zaříkal. Když však viděli, jak se dceři ulehčuje, jak očividně nabývá sil, počala v nich vznikati naděje, a rostla také úcta a důvěra k Rudolfovi.

Po polednách vyšel Rudolf na okamžik do druhého pokoje. Továrník tam seděl se svou paní.

»Nuže, jak je?« volali na něho nedočkavě.

»Již jest vyhráno,« odpověděl s úsměvem. »Pravil jsem přece, že ji na živu zachovám, a s lidskými životy já nikdy nezahrávám, abych jen ústy je uzdravoval a ve skutečnosti mříti nechával.«

»Pak se vám obdivuji, pane doktore, a na vždy vaším dlužníkem zůstanu,« zvolal továrník pohnutě. »Před chvílí jsem obdržel telegram, že pan profesor přijede na večer.«

»Jsem tomu rád, aspoň rozhodne, který z lékařů měl pravdu.«

Setrval u lože až do večera, kdy přijel vyhlášený Pražský lékař. Na Rudolfa se ještě z jeho studií pamatoval a tudíž přívětivě se s ním pozdravil.

»Kde jsou ostatní páni lékaři?« ptal se továrníka jej doprovázejícího.

»Byli tu ráno, pan doktor Kubáč si však vymínil, že bude dceru léčiti sám, a proto odešli.«

»Aj, tak mladý a tak odvážný?« s jakousi výčitkou prohodil lékař.

»Musil jsem tak žádati, pane profesore, poněvadž by moji zdejší kollegové byli nemocnou snad usmrtili,« pravil Rudolf bez bázně. »Pan továrník jest svědkem, jaké nemoci u slečny hledali a chtěli léčiti.«

Pověděl mu mínění ostatních lékařů i mínění své jakož i způsob léčení. Profesor ho pozorně poslouchal a na konec mu podal ruku.

»Gratuluji vám, milý příteli,« pravil srdečně, »poznal jsem ve vás lékaře velmi nadaného. Vidím, že jsem zde již zbytečným, vy jste výborně sám nemoc poznal a výborně ji léčíte. Mně nezbývá než říci vám, abyste, jak jste začal, léčil dále a abyste měl více takových případů. Zasluhujete si plného uznání a důvěry nemocných.«

Továrník si oddechl. Viděl, že má dceru v dobrých rukou, a byl upokojen. Rudolf cítil také, jak velikého zadostučinění se mu dostalo. Musil s Pražským lékařem zůstati u večeře, při níž mu továrník děkoval.

»Buďte bez starosti, pane doktore,« pravil vřele, »život mé dcery, již jste dle výroku pana profesora před jistou smrtí zachránil, jest mi velmi drahocenný, a zůstanu vám na vždy vděčným. Od dnešního dne vás prosím, byste byl mým domácím i továrním lékařem. Doufám, že také jiní budou míti nyní ve vaše umění větší důvěry než dosud.«

S pocitem jakési hrdosti, ne vypínavé, ale slastné, ubíral se Rudolf domů. Slíbil, že se v noci k nemocné ještě jednou podívá, a pak spěchal, aby mohl se svými svěřenkami doma radost svou sděliti.

Macecha i s dcerami seděly ve svém pokoji, zaměstnány jsouce pilnou prací, neboť stará paní ještě potajmu pro zákazníky pracovala, aby Rudolfovi aspoň v něčem ulehčila. Hovořily tiše spolu a ani nepozorovaly, že kdosi stoupá po schodech. Vždyť Rudolfa ani nečekaly, domnívajíce se, že zůstane v továrně přes noc.

Tím více byly tedy překvapeny, když se dvéře otevřely, a v nich objevil se Rudolf. Usmíval se a vesele k nim se přiblížil.

»Vy jste mne jistě nečekaly, a já sám nevěděl, budu-li moci přijíti, Bohu díky, již jest po nebezpečí, a já jdu si domů trochu odpočinout. Co jste dělaly po celý den? Proč si teď nepřejete oddechu?«

»My máme zaháleti, když vy celý den jste na nohou? Mluvily jsme právě o vás a měly jsme velkou úzkost. Odpoledne byla Kristina u kupce a přišla domů s pláčem. Povídali si tam lidé, že prý slečna Slavíková již umírá, a že vy jste tím vinen.«

»Tak? Jak pak to mohli lidé říci?« obrátil se ke Kristině. Ta se zapýřila.

»Jeden z pánů lékařů, který byl také ráno v továrně, zůstává v témže domě, co kupec, a ten se smíchem tam lidem povídal, že chcete sám tři lékaře překonati. Předpovídal, že bude továrníkova dcera do večera nebožkou.«

A zase jí slzy do očí se vedraly.

»A vy jste tomu věřila?«

»Nevěřila. Já věděla, že tu ubohou vyléčíte. Ale měla jsem zlost na toho lékaře, že vás tupí. A pak mi bylo úzko, když jsem si vzpomněla, že by nějaká zlá nehoda mohla skutečně vás přivésti do neštěstí.«

»Děkuji vám za vaši laskavosť,« řekl Rudolf měkce. »Bohu díky, již jest vyhráno, a nemocná jest na cestě k uzdravení. Vím, že by mi to byli mnozí přáli, abych jim tak v cestě nestál, ale tentokráte se na mne štěstí usmálo. Teď také počíná se mi otevírati lepší budoucnosť. Pohovte si proto, neboť nyní jest již u nás nouze zažehnána.«

Dlouho seděly a lpěly svými zraky na Rudolfovi, když jim vypravoval, jak nad staršími lékaři zvítězil. Když domluvil, oddechla si Kristina z hluboka. Po celý den byla trápena nevýslovnou úzkostí, aby Rudolfovi nic zlého se nestalo. Při jeho vypravování cítila s ním onen boj, jejž musil podstoupiti, a tvář její zazářila radostí, když vzpomněla si, jak Rudolf stkvěle zvítězil.

»Jste ráda, že mi štěstí přálo?« ptal se Rudolf a přisedl blíže.

»Vy o tom pochybujete?« s mírnou výčitkou odpověděla Kristina a při tom se tak naň podívala, že slastné zachvění mu projelo údy.

»Nepochybuji. Nyní však dejte svým ubohým rukoum trochu klidu. Vás bych nerad léčil, a kdo ví, přálo-li by mi štěstí tak, jako u továrníků.«

»Což by bylo na tom,« s blaženým úsměvem mu odpovídala. »Mne nikdo nezná, a nikdo o mne nedbá.«

»Myslíte?« řekl Rudolf a podíval se na ni vážně. Pak vstal a šel si odpočinout. Prosil macechu, aby ho v noci zbudila, by mohl nemocnou navštíviti. Usnouti však dlouho nemohl. Stále se mu před očima kmitala tvář Kristiny, viděl její krásné oči, lesknoucí se slzami, a míhala se mu před zrakem její stepilá postava. (Dokončení.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

I.

V měsíci září r. 1827. stěhoval se z Milána do Lyonu se ženou a dětmi jakýs Petr Ferrario, řemeslník, a v Turině se zastavil, aby si krátce odpočinuli. Špatné však to bylo odpočinutí. Sotva že si v bídné hospůdce usedli, roznemohla se manželka řemeslníkova, Johanna, tak náhle a tak nebezpečně, že si nevěděli rady. Poskytli jí první a nejnutnější pomoc, ale to nestačilo. Takové hosti mrzutý krčmář nerad viděl, i přeochotně se staral, aby jen byla z domu, a na vozíku dal ji odvézti do nemocnice sv. Jana. Ale tam jí nepřijali. »Je ve stavu požehnaném,« řekli, »a takové sem nepatří; jeďte s ní do královského ústavu matek.« Spěšně tedy tam jeli. »Sem ji nemůžeme přijati,« zněla rozhodná odpověď; »přijímáme pouze zdravé, a tato je

sklíčena těžkou nemocí.« I jeli, a nevěděli kam: ubohé bylo stále hůře a hůře. Muž plakal, děti křičely. Průvodu povšimnul si strážník a otázav se, co se děje, zavezl nemocnou i s rodinou — na policejní strážnici, kdež se mělo rozhodnouti, co se dále státi má. Měliť tam v přízemí bídnou jakous světničku, kam odnášeli na ulicích onemocnělé, než je lékař doporučil do nemocnic neb do ošetřování domácího. Sotva že však s ní na strážnici přišli, ještě než dostavil se lékař, blížila se její poslední hodina. Na štěstí to zkušený jeden starší strážník poznal a poručil: »Dojděte rychle na faru pro kněze, aby přišel s Nejsv. svátostí zaopatřit nemocnou. Ale pospěšte! Beztoho se bojím, že to vše bude pozdě.«

Okršlek ten náležel k farnosti Božího Těla, a za několik minut přichvátal sem kněz *Josef Benedikt Cottolengo* s Nejsvětějším. Jako řízením Božím nabyla umírající v té chvíli vědomí; kněz usedl vedle ní a ukončiv posvátný výkon, neodešel, nýbrž modlil se s dětmi, těšil je, aby se odevzdaly do vůle Boží, hladil a líbal je, a neopustil jich dříve, pokud umírající v úplném klidu, pokojně a usmířená s Bohem i lidmi, nezavřela oči k věčnému spánku. Ale i tu brzy se vrátil a přinesl značnou sumu peněz, aby bídě jejich ulevil, a slíbil, že se o důstojný křesťanský pohřeb zesnulé sám postará.

Událost ta velice dojala ušlechtilou a soucitnou duši knězovu. Nemohl se ani upokojiti, pomýšleje, že věc taková může se přihoditi v Turině, městě tak bohatém, dobročinností proslulém, kde — jak sám věděl — žilo mnoho dobrých, dokonalých křesťanů. Sotva že přišel domů od zemřelé, vznikla v něm myšlénka, aby založil a otevřel útulnu či nemocnici, kde by nesměl býti nižádný nemocný zamítnut, nýbrž každý přijat, nejvíce však ten, koho nechtěli, ať již z jakéhokoliv důvodu, přijati v jiných nemocnicích.

Cottolengo odešel večer do chrámu Páně, klekl sám a sám před hlavní oltář, a ve vroucí modlitbě prosil Ukřižovaného, aby tuto myšlénku v něm posilnil, jí zahynouti nedal, ale učinil, aby se skutkem stala ku prospěchu trpících bližních. Pojednou povstal všecek potěšen a chodil sem a tam po sakristii s obličejem téměř ozářeným a poslal si za chvíli pro kostelníka.

»Jdi,« povídal mu, »a zvoň na požehnání, ale brzy.«

Kostelník vyvalil oči a nemohl rozkaz pochopiti. »A proč, velebný pane?« ptal se. »Vždyť už je tak pozdě, a všechny pobožnosti jsou skončeny.«

»Jen jdi, a zvoň,« opakoval nadšený duchovní, »a až zazvoníš, jdi k oltáři Matky Boží Milostivé, sejmi roucho a rozsvěť svíčky; máme velkou prosbu k Madonně.«

Zatím vzal si Cottolengo rochetu a odebral se k oltáři; ač byla pozdní hodina, zcela neobvyklá, přece sešlo se několik věřících. S těmi modlil se růženec »na dobrý úmysl« a některé jiné ještě modlitby; a že si byl téměř jist, že Matka Boží vyslyšela jeho prosby, dokazují jeho slova v sakristii pronesená. S velikým plesem zvolal totiž, sotva že přišel od oltáře: »Milosť se nám stala, milosť je dosažena; požehnaná, požehnaná, požehnaná budiž Nejsvětější Panna!«

Ještě téhož večera sdělil svým spolubratřím duchovním veliký plán, jakým se zanáší, a to slovy uchvacujícími, přesvědčujícími, jakých dovede nabýti jen výmluvnosť, dobročinností katolickou nadšená. Vypravoval jim o žalostném případě, jehož byl svědkem, a prohlásil,

že zřízení nemocnice takové je nutností, že se tak státi musí. Všichni se mu ochotně nabídli jako spolupracovníci zamýšleného velikého, krásného díla, jen pod tou podmínkou, aby on byl ředitelem i hospodářským správcem bohumilého nového podniku.

II.

Vyslovili jsme jméno Josefa Benedikta Cottolenga, jež bude vždy s největší vděčností jmenováno v dějinách křesťanské lásky k bližnímu. Promluvíme stručně o jeho životě do té doby, kdy vznikla v něm vznešená myšlénka, založením veliké útulny a nemocnice sloužiti trpícímu člověčenstvu. Cottolengo narodil se v piemontském městě Brà dne 3. měs. května 1786. Rodiče jeho, Josef Antonín a Benediktina, měli dvanáct dětí a byli velmi chudí; živili se prací rukou svých. Vedli však život v pravdě nábožný a pokud mohli, účinně podporovali ty, již byli ještě chudší než oni sami. Prastrýc našeho Josefa z otcovy strany, Josef Almonte, odkázal veškeré své jmění nemocnici v Brà, a nejchudší obyvatelé města odnášeli jej s pláčem do hrobu. Matka Josefova často navštěvovala nemocné, poskytujíc jim hmotné i mravní útěchy. Malý Josífek často jí provázel na těchto cestách milosrdenství, a již tu zjevil jedenkráte Bůh, co se služebníkem svým zamýšlí. Pětiletý chlapeček šel s matkou k nemocné a statečně si vykračoval s malou hůlkou, jak je chlapci nosívají. Sotva že však přišel do jizby, kde nemocná ležela, změřil hůlkou postel a kráčel podle zdí i do pokoje sousedního a do kuchyně, pilně všude hůlkou vyměřuje. »Co to děláš, Josífku?« zeptala se ho matka, divíc se počínání chlapcovu. »Měřím, kolik postelí by se sem vešlo,« odpovědělo dítě, »neboť až budu veliký, dám sem všude nemocné.«

Netušila matka ani dítě v této chvíli, jak rozsáhlé prostranství připravuje Prozřetelnosť Cottolengovi, aby toto přání svého útlého srdéčka někdy velikolepou měrou uskutečnil!

Chlapec se výborně učil a dne 5. prosince r. 1802. byl přijat do arcibiskupského konviktu pro nastávající duchovní; zvláště mu přáli a do věd jej zasvětili profesoři filosofie na universitě Turinské, Don Antonín Leone a Don Štěpán Ferrero. Již tehdy dobrovolně vyhledával chudé a zvláště dítky jejich zdarma vyučoval, pokud mu čas stačil.

Tehdejší doby byly velice bouřlivé. Napoleon, korsický uchvatitel, zmocnil se Piemontu a odváděl pod vítězné prapory své šmahem všechny jinochy, kteří jen poněkud k tomu byli schopni. Také Cottolengo měl se dostaviti k odvodu. Toho se jeho rodiče velmi obávali, i chtěli jej oženiti, aby se tomu vyhnul. Ale Josef nechtěl. Radil se důvěrně s duchovním Ameranem, jenž, jako by duchem prorockým byl ozářen, k němu pravil: »Nebe pro tebe, Josefe Benedikte, chystá jiné otcovství; jím staneš se otcem mnohých pokolení.« I odhodlal se pevně, že, děj se co děj, konvikt neopustí a budoucí povolání své, po němž z celého srdce toužil, nezradí. A hle, k vojsku odveden nebyl, a vstoupil krátce potom do kněžského semináře v Asti, ku kteréž diecési krátce před tím jeho rodiště Brà bylo přiděleno.

V květnu r. 1806. obdržel nižší svěcení, a na kněžství vysvětil jej biskup z Aosty, Msgr. Pavel Solaro v seminářském kostele v Tu-

rině dne 8. června r. 1811.; první svatou oběť sloužil Bohu ve svém rodišti ve chrámu sv. Ondřeje, kdež i první dobu svého kněžství byl kaplanem.

Mohl se nyní více věnovati chudým, nežli kdy jindy, ač bylo práce dosť. Zvláště byli osadníci horliví u vykonávání sv. zpovědi, což bylo nejen pro nového kněze namáhavé, ale — jak on často říkal — i trapné, a to pro jeho zvláštní, až úzkostlivou svědomitosť. »Když zpovídám,« opětoval, »jest mi, jako by se mně vznášel břitký meč nad hlavou.« Farář dobře rozuměl jeho pastýřské horlivosti, s jakouž snažil se, aby jako zpovědník nechybil u posuzování a rozhřešování jednotlivých případů. Jedenkráte zpovídal Cottolengo asi půl hodiny a bledý a zasmušilý vrátil se do sakristie — s rozhodnutím, že již se do zpovědnice nikdy nevrátí. Farář neřekl mu ani slova, vzal jej za ruku, vedl jej čekajícím množstvím do křesla zpovědního, a ani nepromluviv, velitelsky mu ukázal, aby usedl a slyšel zpověď zde meškajících. Mladý kněz poslechl a chování zkušeného faráře působilo naň velmi dobře. Jindy zase vyskytl se mu ve zpovědnici případ poněkud těžký, v jehož posouzení se zmýlil, i byl zase všecek nešťasten. »Ublížil jsem svědomí kajicníkovu, a to mně nesmírně hněte,« naříkal. Ale zkušený farář odvětil prostě: »Oh, vy dokonalý člověče! Což myslíte, že i velcí svatí, jako byli sv. Filip Neri a sv. František Sálesský, se nezmýlili nikdy?« Odpověď tato opět kněze upokojila. Ostatně byl náš Josef Benedikt v morální theologii tak sběhlý, že o něm učitelé jeho říkali: »Kdyby se Alasiova »Theologia moralis« ztratila, mohl by ji Cottolengo diktovati k novému vydání!«

V nedalekém místě Corneliano žil stařičký a neduživý farář, jenž měl Cottolenga velice rád. I žádal biskupa, aby mu jej dal za kooperatora. Chudí neradi jej ztratili: jmenovali ho svým »otcem a dobrodincem« a svatým knězem«, Sotva že jej v Corneliano poznali, už jej nazývali »svatým jinochem«, »andělem« a »knězem dle přání Božího«. Nikdy nebylo ho viděti, mařiti čas procházkami na veřejných místech, v sadech, náměstích a pod. Když nebyl zaměstnán svým úřadem, studoval neb meškal u chudých. Ač byl kooperatorem pouze rok, přece i po padesáti letech živě se naň nejstarší osadníci pamatovali, zvláště jak jim vždy kladl na srdce, aby i ve všední dny obcovali mši svaté. »Ten špatně pochopil, co je spořiti časem, kdo jej mši sv. utrhne,« říkával často; »jen to zkuste a uhlídáte, že se vám všechny vaše práce ještě líp dařiti budou, budete-li přítomni mši sv. a posvětíte-li je božskou obětí!«

Josef Benedikt často býval smuten a teskliv, že málo ví a umí — obyčejná to šlechetná vlastnosť skromných velikých lidí. »Mám býti solí země a světlem světa,« opakoval malomyslně, »a cítím, co vše mi chybí.«

Když po návratu Viktora Emanuela r. 1814. bylo vysoké učení v Turině znovu zřízeno, toužil po tom, odebrati se na universitu a zdokonalovati se ve studiích. Neučinil tak, aniž by se nebyl důkladně poradil se stařečkem farářem a jinými ctihodnými osobami. Nejen že mu to všichni schválili, ale vyskytl se i dobrodinec, jenž se uvolil, že Cottolengo bude dále studovati na jeho náklad; nemělť chudičký kaplan žádného jmění. Odebral se tedy do Turina, jenž za několik let měl býti působištěm jeho vzácné lásky k bližnímu, a za nedlouho

povýšen byl po zkouškách s vyznamenáním učiněných za doktora theologie.

Novým titulem nikterak skromný muž nezpyšněl. Odebral se do svého rodiště, kdež byl pravou rukou svého faráře.

Sotva že přišel, vypukly v městě černé neštovice a řádily tak strašně, že nebylo téměř rodiny, kde by nebyli oplakávali ztráty alespoň jednoho člena. Tehdy byl Josef Benedikt od rána do noci a od noci do rána na nohách; neznaje bázně nákazy, neštítě se styku s nemocnými, sloužil jim nejen jako kněz, ale i jako opatrovník tou měrou, že až matka jeho plačíc jej zapřísahala, aby ustal od takového počínání. A co odpověděl muž ten šlechetný? Řekl s úsměvem: »Matičko — nemohu jinak; jsem voják, a voják se osvědčí jen ve válce.«

Rigorosům jeho z theologického doktorátu byl přítomen i kanovník Dr. Agodino, rektor kongregace kanovníků Božího Těla, potomní biskup v Aostě. Cottolengo velice se mu zalíbil, a rektor říkal, že sám neví, co jej k němu stále vábí. I vymohl toho r. 1819., tedy když bylo Josefu Benediktovi tři a třicet let, že byl Cottolengo jmenován kanovníkem Božího Těla a stal se členem kongregace, jíž byl Dr. Agodino rektorem.

Kongregaci tuto nevázal žádný zvláštní řád, ani zvláštní sliby; byl to sbor učených a zbožných mužů, kteří si volili ze svého středu rektora; založen byl l. 1655. a trval tedy již 164 roky, když Josef Benedikt, stav se kanovníkem, do něho vstoupil. Při tom kanovníci tito konali kněžské funkce jako ostatní světští duchovní; jejich byla fara Božího Těla.

Opustil tedy náš duchovní po druhé své rodiště Brà, a od té doby přicházíval tam jen na nedlouhou návštěvu ku svým starým rodičům. Památka jeho jest tam však v nejživější paměti. Již r. 1859. usnesla se městská rada v Brà, (r. 1879. bylo tu 13.500 obyvatelů) aby jedna z nejkrásnějších ulic města byla pojmenována »Třída Cottolengova« (»Corso Cottolengo«). Usnesení to bylo jednohlasné. R. 1875. usnesla se opět městská rada, aby na domě, kde se Cott. narodil, zasazena byla mramorová deska. To stalo se v květnu téhož roku. Na desce čte se nápis:

Kanovník
JOSEF COTTOLENGO,
div lásky,
narodil se v tomto domě
dne 3. máje
MDCCLXXXVI.

Věnováno obcí Brà.

Další vypravování o tomto dobrodinci lidstva ukáže, že Cottolengo byl »divem lásky« a že zasloužil, aby jméno jeho vděčně vryto bylo do mramoru.

Stav se kanovníkem Božího Těla, míval exhorty k posluchačům král. university v Turině, a to tak přesvědčující a uchvacující, že rázem získal si mladá ta srdce, a studující se k němu jen hrnuli ku sv. zpovědi. Jinak v chrámě Božího Těla nejraději volíval za předmět kázání svých výklad katechismu; to dovedl tak upřímně a s takovou přesvědčující silou, že na sta hříšníků obrátil. Často neměl pro různé

práce a cesty za chudými ani kdy, aby na kázání řádně se připravil, neb zhusta též byl nucen kázati za jiného, že se ani připraviti nemohl; tu mluvíval, jak říkáme, »s patra.«

Cottolengo byl člověk žertovný, rád se smával a časté vtipy činíval, vtipy spíše zvláštní, jen jemu vlastní; to poznáme nejednou, čtouce toto pojednání. Tak na př. když měl již vyjíti na kazatelnu, často ještě nevěděl, o čem bude kázati. (To stávalo se, když ku kázání byl neočekávaně povolán.) Tu obyčejně říkával kostelníkovi v sakristii: »Ty's přece poctivá duše; řekni mi na své svědomí — co myslíš, o čem bych tak dnes měl kázati?«

Z počátku byl kostelníkovi takový dotaz s podivením, ale brzy mu přivykl. Určil thema — a Cottolengo vystoupil na kazatelnu. Kázal tak znamenitě, rozebral thema tak mistrovsky a doložil je tak výtečnými praktickými příklady, že, komu bylo známo, že je to improvisace, nevycházel z úžasu.

Nemysleme si, že v této době, kdy náš kněz kázával tak často a četné povinnosti kněžské konal, zapomněl svých »ubohých chudých,« k nimž již v útlém mládí srdéčko jeho plálo takovým soucitem. Navštěvoval denně nemocné a velmi často umírající; viděl nejsmutnější bídu na vlastní oči, a to vše působilo naň tak, že již tehdy — kdy nevznikla v něm ještě myšlénka, založiti nemocnici a útulnu — umínil si, že život svůj zasvětí službě chudých lidí. Zraditi se od svého úmyslu nedal. Vincencián ví ze zkušenosti, co člověk vše vidí, čeho je svědkem atd., navštěvuje-li přeplněné, vlhké a dusné sklepní nebo podkrovní byty, obyčejné útulky chudiny. Často přišel Josef Benedikt z takových návštěv a obchůzek všelijak znečištěný; nejednou i pln ohyzdného hmyzu. Jak pravíme: zkušený Vincencian se tomu diviti nebude. Spolubratří jeho mu to vytýkali, někdy i dosti nelibě to nesli a radili mu k opatrnosti; i nejeden hlas se ozval, aby těch návštěv chudých vůbec zanechal. »To všecko nic není,« odpovídal vždy, »neopustím svých nemocných a chudých, dostal jsem je od Pána Boha, jsou mí; neopustím jich — i kdyby místo ošklivého hmyzu mě zlatem a stříbrem obtížili.« Chudým pravidelně rozdal všechny peníze, jež měl, ale mimo to i šaty, prádlo, ba i nábytek. Matka jeho nedala si vzíti, aby jej i v letech dospělých opatřovala veškerým potřebným prádlem; měla však při tom — ovšem dle jejího mínění — málo radosti. Ať dala synovi jakoukoli výbavu prádla, za nějaký čas neměl ničeho. Stařena si často stěžovala: »Co ten náš Josef s tím prádlem dělá! Rok co rok abych mu dávala všecko nové, pořád nemá nic. Má jednu košili a podvlékačky; ubrusů, prostěradel na postel však nemá vůbec . . . a těch punčoch, co jsem mu napletla! Kde nic, tu nic . . .«

K umírňování tohoto moře bídy ovšem Cottolengo sám nestačil. Měl však věru zvláštní dar, že způsobem milým, často žertovným a nenápadným, nenuceným, přiměl mnohé vznešené a bohaté osoby, aby sem nebo tam, k tomu neb onomu nemocnému se podívaly, něčím jej obdařily, ba i pravidelně podporovaly. Boháče a vznešené celkem nerad navštěvoval, učinil-li tak, vždy dělo se to k vůli chudým a vždy měl něco při tom za lubem. S prázdnýma rukama nikdy z takové návštěvy nešel. Skoro všude ho uctili, a tu on vždy říkával: »Opravdu, tohle je výtečné víno . . . Ale víte co, já mám tamhle v té ulici těžce nemocného; jak by ho to víno posilnilo! To by ho věru postavilo na nohy, chudáka. Dejte mi je pro něho . . . já jsem

zdráv, on ho spíše potřebuje než já . . . Znamenitá zvěřina a královsky upravená . . . vzpomínám si na nemocnou ve sklepním bytě, je kost a kůže, učiněná smrť, všecka vysílená! Včera jsem byl u ní . . . takovýhle kus masa s tou omáčkou, to by bylo něco pro ni! Jak vy se nebudete hněvati, když si kus pro ni vezmu; viďte že ne? Jen tenhle kousek — a ještě tenhle . . .«

Dobrotivý čtenář uzná, že mu nikde neodřekli, když svou žádosť tímto způsobem přednesl: ba, leckde dali mu ještě i více, než chtěl, a ještě přidali peníze, mnohdy posýlávali Cottolengovým nemocným každého dne silnou polévku, kousek masa nebo kapku vína.

Nedivme se, že brzy Josefu Benediktovi říkali: »druhý Vincenc z Pauly« nebo »náš Filipp z Nery«; dovedlť v povaze své harmonicky sloučiti horoucí lásku k bližnímu prvého a milou, žertovnou veselosť druhého, snaže se následovati oba světce v ostatních stkvělých jejich ctnostech.

Leč počněme již, jak Cottolengo jal se starati o provedení svého velikého plánu. (Pokračování.)

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše *František Pohunek.*

(Pokračování.)

Jestliže učení Církve katolické o vrchnostech světských mysl lidskou zotročuje a jestliže Církev, jak se jí tu a tam vytýkává, nemůže vychovat silné povahy, pevné karaktery a vůbec lidi statečné: nechť nám vyloží naši odpůrci, jak se to stalo, že právě u těch národů, jež učení Církve nejvíc proniklo, u nichž přešlo takřka v tuk a kosti, není po nějaké mysli otrocké nikdež ani stopy a že tam i žebrák chová v srdci svém hrdé vědomí o své lidské důstojnosti, že však nejvíce mysli otrocké a nedůstojného, bez mála až skoro kastovnického oddělování se jednotlivých stavů nachází se právě u těch národů, kteří učení katolické zavrhli a Církev katolickou pronásledovali, nevyjímaje ani Anglie, kdež jest z celé Evropy kastovnictví největší?

Nebo není-li v žádné jiné zemi svoboda politická tak vyvinuta jako v Anglii, není též nikdež, jak píše Ludvík Kalisch, smysl pro rovnosť společenskou tak málo vyvinut jako v Anglii. Oproti státu je tam každý volný; v obcování společenském však jsou tam pouze páni a služebníci. Stavy jsou v Anglii rovněž tak velice od sebe odděleny jako v Rusku a obecný mrav vtiskl tomuto příkrému se oddělování jednotlivých stavů pečeť nedotknutelnosti. Šlechta chrání se a straní veškerého styku s měšťanstvem, a měšťanstvo opět pohlíží očima rovněž tak závistivýma na šlechtu, jako tato pohlíží s pýchou netajenou na městského velkoobchodníka, kterýž tvoří opětně jakousi zvláštní šlechtickou kastu, kteráž se úzkostlivě dělí a odlišuje od obchodníka menšího a před styky s ním se uzavírá. Tak to jde dále

až ku kastě nejnižší, až k chudičkému řemeslníku, ba až k proletáři . . . Tato úzkostlivosť, s jakou se tu vyhýbají různé stavy všem stykům se stavy nižšími, byla v Anglii příčinou nešvarů, o jakých si u nás stěží dovedem učiniti pojem. V celém Německu, o Francii ani nemluvě, není v životě občanském tolik *servilismu*, jako v Anglii, ani ne v oněch krajích německých, kde vládl beze vší překážky despotismus. Když jsem přišel do Londýna, nemohl jsem pochopiti, proč že služky a služebníci nepozdravují, když vcházejí do pokoje, neb když svého pána neb svou paní potkají na ulici. Já to měl z počátku za surovosť a teprv později jsem se dozvěděl, že se tak děje z povinné uctivosti. Žádný služebník nesmí v Anglii svých pánů pozdravit. Mlčky vstoupí do pokoje a mlčky opět odchází. Tentýž zvyk a poměr jest mezi mistrem a tovaryšem, mezi obchodním příručím a jeho principálem. Nikde žádný poměr přátelský! Všude úzkostlivé ohraničování!

Vím, že jsou lidé, jimž se takovéto dělení se lidí ve stavy líbí a kteří je rádi doporučují, ale člověk musil býti v Anglii, aby viděl, jak to špatně působí na vzdělání širokých vrstev lidu. Nikde jsem ještě nenatrefil surovosť tak bestialní — a nejhorší při tom jest, že se tato surovosť považuje za něco přirozeného. Nikde není na světě dotěrnějších žebráků, nikde není opilství tak rozšířeno jako v Londýně. Neřesti tyto by jistě už dávno nebyly tak veliky, kdyby se různé stavy více zblížily. Kdyby třídy vyšší sestoupily jenom o něco níže, postačilo by, by se nejbližší třídy nižší jenom o něco málo povznesly, aby se vespolek trochu zblížily; zblížením stavů stávaly by se surové mravy stále lepšími. Viděti to na Francii, kdež žije i v nejnižších třídách lidu jakási vznešená mysl, jakási pýcha, především však ušlechtilý cit lidské důstojnosti. Chiffonnier (sběratel hadrů) v Paříži nestydí se sbírat hadry na ulici, ale styděl by se, kdyby musil žebrat, a nejen že by netrpěl, aby ho kdo urážel, nýbrž kdyby se i výše postavený choval k němu trochu hruběji, rmoutil by se nad tím a důrazně by se proti tomu ohradil. Francouz třídy nejnižší nepovažuje se za tak velice nepatrného, by v tom neviděl něco docela přirozeného pohovořit si s lidmi z nejvyšších kruhů společenských a v této řeči své bude se vyjadřovati způsobem, jenž svědčí o takové vzdělanosti, jakéž jest se třeba tím víc obdivovat, jelikož jí nenabyl v žádných knihách.« Až potud správně Kalisch. [1])

Ale Kalisch mýlí se, považuje-li toto větší sebevědomí a větší se zbližování jednotlivých stavů za následek a zásluhu francouzské revoluce; nebo to, co chválí na Francouzích, možno pozorovat ve všech všudy zemích katolických, a to ne teprv od doby francouzské revoluce, nybrž již od dob hodně a hodně starších. O Španělích na př., kde se říká vůbec každému člověku od vévody až k žebráku: Usted, (zkráceno z Vuestra merced = Vaše milosti nebo: milosť pane) píše novější liberální cestovatel, L. Passarge, mezi jiným takto: »Španěl má velice živou představu o lidské důstojnosti a považuje každého člověka za svého bratra, ba za sobě rovného, třebas by tento co do hodnosti a důstojenství stál vysoko nad ním. Jemu je člověk přede vším jen člověkem. Každý Španěl považuje se ovšem za šlechtice (caballero) aneb aspoň za pána a vyžaduje, by se s ním též jednalo

[1]) L. Kalisch, Paris und London II. 223. a. n.

jakožto s pánem nebo šlechticem, při tom ale osvědčuje zvlášť nápadnou pokoru, zdvořilosť a úslužnosť. Toho jsem též ještě nikde a nikdy neshledal, že by v některém jiném národu smýšlení v pravdě demokratické hlouběji bylo zakořeněno než v národu španělském. Že smýšlení toto není výsledkem liberální éry devatenáctého století, poznáváme jasně z dramat Lopeových, Calderonových, Rojasových a Alarconových, zvláště pak z velkého prosaického díla Cervantesova (Don Quijote de la Mancha). Ale též jsem nabyl již dávno jasného přesvědčení, že se pravá demokracie velmi dobře snáší s mocí krále absolutního, že však propadá neodvratné záhubě, jakmile se kde domůže vlády »el poderoso caballero Don Dinero« (mocný pán don Peníz = král Mammon), jenž pod rouškou svobody obyčejně nejhorší provozuje tyrannii.« [2])

I Dr. Pavel Förster píše o Španělích z vlastního názoru: »Španělská pýcha, o níž se tolik mluvívá, záleží pouze v tom, že Španěl žádá, by se s ním jednalo jako s caballerem. Španělové mohou vším právem býti nazváni národem ze všech národů nejdemokratičtějším ve smyslu dobrém. Jsou skromní, zdvořilí, milí a obětaví. Ale hned stali by se ledově chladnými, kdyby u cizince zpozorovali nějakou nezdvořilosť neb docela pýchu. Imponovati Španělovi bylo by tak řka nemožno, i kdybychom měli třebas milliony, ale před hostem smekne klobouk a posadí jej na místo čestné.« Podobně píše Arnošt Bark: »Zvláštností Španělů člověku demokratu velice milou jest vlídnosť a přívětivosť, s jakouž stavy vyšší zacházejí s osobami stavu nižšího, a pak bezzávistná spokojenosť se svým postavením, jakáž se tam jeví u tříd pracujících; všichni se zdají považovati se za sobě rovné, aniž by chtěl kdo protrhávat hráze, jakéž mezi lidmi povstávají intelligencí, vzděláním a majetkem . . . Všude nacházíme, volnou, sebevědomou zdvořilosť bez affektace a bez přepínání. [3]) Co tu pověděno o Španělích v původní jich vlasti, platí stejnou měrou i o Španělích v jižní a střední Americe.

Co pak se týče Italie, píše Arnold Ruge: »Pán a služebník jsou si v Italii o mnoho bližší, než v Anglii a ve Francii nebo v Německu. Die niederen Klassen fühlen sich und werden gesellig weniger zurückgesetzt; *namentlich die Römer sind voll würdiger Haltung und Selbstachtung.*« [4]) — Viktor Hehn pak píše: »Jako ve všech zemích románských tak jsou i v Italii jednotlivé stavy blízko k sobě pošinuty a všecky víže stejná zdvořilosť a slušnosť, s jakouž se chovají jedni k druhým; důstojník a prostý vojín sedí v téže kavárně u téhož stolu; pán i jeho zahradník pijí spolu v besídce víno z jedné láhve; podřízený mluví ku svým představeným zdvořile, nikoli však plazivě a servilně; rolník, chudá žena, kteráž ze slámy plete rohožky nebo přede hedvábí, třebas byli sebe víc od slunce opáleni, pohybují přece rukama a uklánějí hlavu s takovou vznešeností, že by se kníže Schwarzenberg, paní hraběnka z Eichenfelsu a paní baronka z Falkenburku, třebas se doma považovali za sebe vznešenější, jistě mohli od nich učiti. Naopak zase chovají se vyšší stavové ku stavům nižším

[2]) L. Passarge: Aus dem heutigen Spanien und Portugall, Leipzig 1884. I. 193.
[3]) Wanderungen in Spanien und Portugall 1881—1882, Berlin 1883 str. 332.
[4]) Aus Früherer Zeit. Berlin 1863. III. 433. — Papežství je tedy nezotročilo!

s takovou úctou a něžnou vlídností, jakáž nemá společného pranic s obvyklou jinde zpupnou příkrostí.[5])

Jaký to v této příčině rozdíl mezi katolickou Italií a protestantským Anglickem, o němž píše Kalisch: »V Anglii se považuje rozdíl stavů za nedotknutelnou posvátnosť a jedná-li kdo proti této zásadě, pokládá se mu to za neprominutelný hřích. Když jsem před jistým velmi zbožným Angličanem kdysi prohodil, jak podivným přichází každému cizinci toto hrdé a pyšné oddělování se různých tříd společenských, jakéž se jeví v Anglii, jelikož se Angličané sami tím chlubí, jak zbožnými jsou křesťany, toto hrdé vypínání se člověka nad člověka že však stojí v přímém odporu s duchem křesťanským, odpověděl mi, že prý má každý dosti volnosti ve své třídě společenské čili ve sféře své, že však nesmí vykročiti z její mezí, což jest as právě tolik, jako kdyby někdo tvrdil, že má každý vězeň za mřížemi své žalářní cely dosti volnosti, ale že mu nesmí ani na mysl připadnout, aby ji opustil.«[6])

Že náboženství katolické a tudíž ani vychování v duchu téhož náboženství mysl lidskou nezotročuje, nečiní člověka ani chabým, ani plazivým, nýbrž mu spíše dodává síly, pevnosti, odvahy a při vší pokoře a poslušnosti k zákonité vrchnosti jakého si hrdého sebevědomí, toho důkazem jsou nám ti nesčetní hrdinové křesťanští, kteří za svoje přesvědčení křesťanské, za svatou víru svou přinesli v oběť vše — statky své i život svůj a jejichž pokornou, pevnou vůli žádné lichocení, žádné sliby, žádné násilí, žádná ukrutnosť nedovedly zlomiti; a nebyli to pouze vojíni, otužilí v boji, nýbrž i útlé panny a slabí hoši.

Kdo mohl pustit z úst, že náboženství katolické, že církev katolická vychováváním v duchu náboženství katolického mysl lidskou zotročují, člověka činí chabým, zbabělým, plazivým, ten jistě nikdy nečetl životy svatých mučedníků, ten nezná vůbec ani dějin, sice by musil, nechtěl-li by zúmyslně odporovat pravdě, zcela jinak mluviti. Či byli snad oni středověcí rytíři, kteří neznali bázně a strachu, kteří se v boji bili jako lvové, byli snad, pravíme, Gottfried Bouillonský, Boemund, Balduin a jiní a jiní nějakými nevěrci? Nečerpali právě naopak sílu, statečnosť a vytrvalosť z pevného přesvědčení náboženského? Nebyli právě takovými rytíři, o jakém pěje Vrchlický, maje na mysli náhrobek, na němž vytesán byl modlící se rytíř?

»Tak jistě jel kdys dávno před lety
ve hvozdech černých, pustých, bez konce,
v boj s obludami, obry, lupiči,
a v chvíli hrozné, těžké, poslední
meč zastrčil a oštěp sklonil v zad,
štít na řemeni koně zavěsil
a v strasti svojí sáhl — k růženci.

On bohatýr, jak celý z železa
se modlil jako dítě! (Hádanka
to ovšem těžká mému století.)« (Jak táhla mračna 127—128.)

[5]) Viktor Hehn; Italien. Ansichten und Streiflichter; Berlin, 2 Aufl. 1879.
[6]) K tomu, co tu napsáno, srovnej: Hohoff, Die Revolution seit dem sechzehnten Jahrhundert im Lichte der neuesten Forschung str. 425—429.

Ovšem, člověku, jenž nezná ducha víry katolické, neb člověku nevěrci, zdá se to být nemožným, že by statečnosť, pevnosť, vytrvalosť a rytířská mysl mohly býti sestrami vroucí zbožnosti — a přece jest tomu tak! Podlízavosť, plazivosť, strojená pokora, nedůstojné se ponižování, ba snižování před vyšším spojené s nedůvěrou, neupřímností a chytře skrývanou nenávistí nemají v sobě ničeho křesťanského a jsou křesťanským národům, kteří byli tak šťastni, že jich nestihly těžké doby poroby, proti níž byly síly jejich slabé, něčím neznámým. Též u nás v Čechách bylo ono na oko velmi pokorné mačkání čepice pod ramenem, ono »poníženě ručičku líbám, vzácný jemnosť pane!« atd. atd. spojené s jakousi potměšilostí až do válek husitských něčím vůbec neznámým. Když však válkami husitskými lid selský byl ochuzen a v porobu uveden (a ten tvořil přece ohromnou většinu obyvatelstva) a když se nad ním při vší jeho bídě vznášel neúprosně karabáč pánů Franců, tu teprv počal pozbývat sebevědomí a aby na sebe neuvalil hněv drsných poručníků, počal jim podlízat, před nimi se nedůstojně kořit a stávat se jaksi živým nástrojem bez vlastní vůle. Že pak z toho přešla průběhem doby značná část v jeho skutečnou povahu, není se čemu divit.

Ne tudíž náboženství, nýbrž věci zcela jiné zotročují mysl a činí člověka servilním a nesamostatným anebo naopak drzým, vzdorovitým a nepřítelem všeliké kázně. Náboženství však, kteréž učí, že jsme si před Bohem všichni rovni a všichni že máme stejnou lidskou důstojnosť, nepěstuje žádné smýšlení otrocké, drzosť pak a vzdorovitosť a všelikou nekázeň, jež jest úhlavní nepřítelkyní všelikého pořádku, důsledně odsuzuje a proto jest právě náboženství nejmocnější oporou vlasti a státu, kteréž bez pořádku, bez kázně a poslušnosti býti nemohou. (Pokračování.)

Slovo o hymnologii lužických Srbů.

Píše *K. Konrád.*

Úvod.

Se bolestí vzpomínáme muže, jenž byl mocným podnětem a pomocníkem tohoto slova, muže srdce v pravdě zlatého, jež obsáhlo stejnou láskou všecky slovanské národy, zejména náš český, jako svůj vlastní národ lužicko-srbský, jemuž byl hlavou, veleosvíceným vůdcem a patriarchou. Uprostřed rozsáhlé činnosti na zdar svého národa, na vytříbení a povznesení jeho jazyka, této poslední zbylé haluze velkého kmene polabských Slovanů, skonal nedávno náhle, netušeně, neočekávaně náš přemilý a otcovský přítel — kanovník *Michal Hornik*. Jeho nehynoucí památce budiž proto i toto »slovo« věnováno.

Pojednání.

Posvátná píseň slovanská byla a jest posud na západě evropském popelkou. Buď jí neznají, neb jí pohrdají. A všímnou-li si jí, tedy

stává se to jen jako mimochodem; vydávají a mají ji šmahem za odnož písně své, za ovoce kulturních snah svých, jako by jiní národové v té všeobecné katolické církvi duchem jejím svého vlastního kulturního vzdělání ani schopni nebyli, zejména národové slovanští, nejzpěvnější v Evropě. Pisatel osobně a bezděčně k tomu poznání dospěl při svých hymnologických studiích.

Hledaje a sbíraje material hymnologický též mimo Čechy u jiných národů slovanských na srovnání s naším, shledal jsem ho ku podivu svému hojnost. Otevřely se duchu mému poklady velice krásných a rozmanitých písní posvátných, jež písním národů jiných netoliko ničeho nezadají, alebrž nejednou je i předčí. Při těchto pracích maně naskytlo se nám též několik písní lužických Srbů. Poznali jsme ihned, že také u nich jeví se některé zvláštnosti slovanských písní, jež dobře byly nám již povědomy. Proto byl jsem žádostiv, má-li i tato nejmenší haluz na slovanské lípě svůj vlastní národní sklad písně posvátné. Kamž jinam měl jsem se za tím účelem obrátiti, nežli k statečnému patriarchovi písemnictví lužicko-srbského, M. Hornikovi. Všeobsáhlý duch jeho i k tomuto oboru národního písemnictví obrátil svůj zřetel, vydav t. zv. knihu »*Pobožný Wosadnik*« pro katolické Srby, do něhož pojal i 318 písní, pečlivě zredigovaných a po nejvíce vybraných ze starého velkého zpěvníku budyšinského kanovníka M. Waldy (Wawdy) z r. 1787. (»*Spěwawa Jezußowa Wincza*«, 659 písní.)

I učinil tak po celém století opět plným právem; neboť právě posvátná píseň má převeliký a mocný účinek na mysl, ducha a jazyk, ba i na život obecného lidu, jak při svých studiích z vlastní a cizí zkušenosti jsme se přesvědčili.

A tato v pravdě otcovská péče důstojného Nestora a pastýře o duševné blaho svěřeného lidu přišla bezděčně vhod i nám. Shledalt jsem skoro všechen potřebný material, jejž jsem právě hledal, u něho v jedno sebraný a jsem proto přelaskavé ochotě a všestranné pomoci jeho bezmála vším dlužen, co bylo lze o lužicko-srbské hymnologii zde napsati. Vzpomínám toho s milou vděčností. — A nyní k věci.

I. Národní zpěvy srbské.

Jedná se nám o nápěvy posvátných písní lužických Srbů. Jsou všecky původu německého (neb latinského), neb jsou mezi nimi též nápěvy původu domácího, srbského, slovanského?

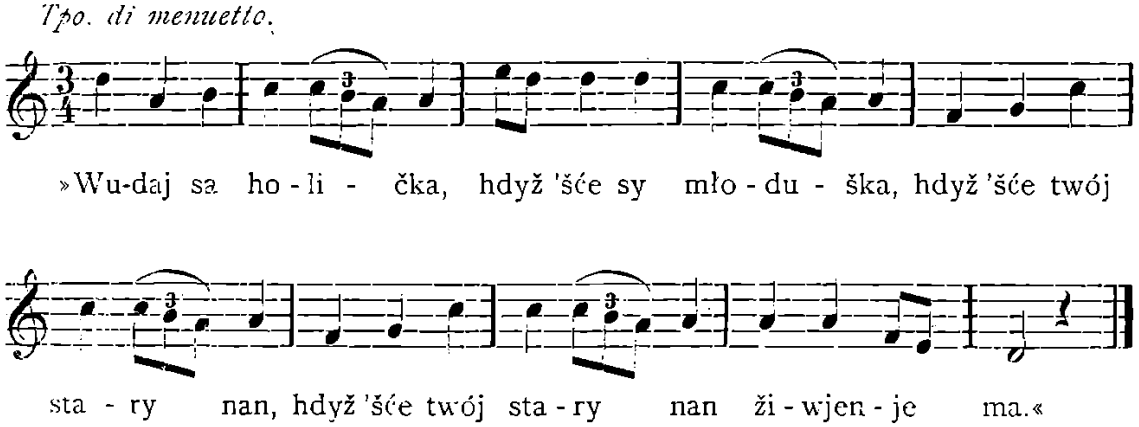
Dle vnějších známek zdálo by se, že první platí, že všecky šmahem jsou německého původu, ježto sami vydavatelé srbských »*kherlušových*« knih, jakž nazývají Srbové své kostelní zpěvníky,[1]) tak se domýšlejí. Sám starý Walda klade do záhlaví svých šest set a padesát osm písní, veskrze počátky německých písní, jakoby všecky ty písně do poslední byly původu německého. Jen při několika málo písních cituje též latinskou píseň původní, na př. »O salutaris hostia« (str. 92.); při písni: Živé klébe duschow swatéch« cituje toliko latinskou »Vivis panis«. Při písni »Jézus Kréstus« dí sice »*po starskim*«, ale cituje německou »Jesus Christus unser Heiland« za pramen.

[1]) Od skratku »Krleš«. Viz o něm v našich »Dějinách posv. zpěvu staročesk. I. díl na str. 34., v Jirečkově hymnol. 1. a jj.

A přece jest známo, že originálem jejím jest latinská »Jesus Christus nostra salus« a tato i »Vivis panis Angelorum« pocházejí od Mistra Jana Husi.[2])

Však přidal i sám Walda při několika písních »po starskim«, (str. 94. 256.) nebo po starém Serbskim«, (str. 97.) t. j. že ta která píseň zpívá se po *starém srbském* nápěvu. A tím již sám přiznal též domácí, srbský původ aspoň několik nápěvů.

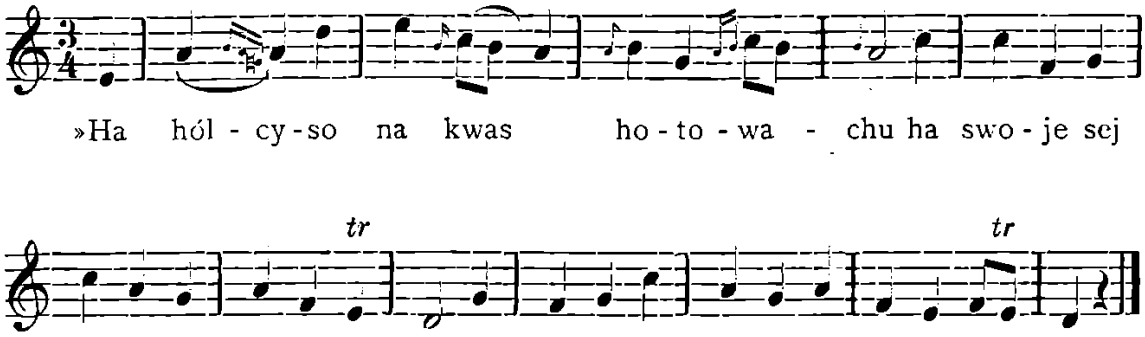
I nelze si ani mysliti, že by též tato slovanská haluz, neméně zpěvumilovná než ostatní, nebyla sobě vypěstovala i zachovala též alespoň něco vlastních domácích nápěvů a vůbec písní. Jak zpěvumilovnými jsou též lužičští Srbové, jasně jde na jevo ze sbírky národních písní Srbů v Horní a Dolní Lužici, již vydali L. Haupt a Jan E. Smoler v »Grymi« r. 1841., II. díl r. 1843. Ač nezbývá všech Srbů dohromady ni celých dvou set tisíc, přece nasbírali těch písní do dvou dílů přes šest set, a podnes ještě u nich shledávají noví sběratelé stále nové. A jaké to písně krásné a zvláštní! Ačkoli jeví se v nich také ráz jemnosti, zádumčivosti a půvabu písně slovanské vůbec, přece mají také prazvláštního ducha, jímž od ostatních se liší a původními, svými, srbskými se jeví. Jsouť ty písně tak krásné, že proto sběratel Smoler vypravil je na cestu do světa místo předmluvou požehnáním (»*požohnowanje* na puć«), v němž praví: »Slovanům a Němcům má se pověděti, že každý národ, jenž z jarosti a živé moci svého ducha zplodil co krásného, ušlechtilého a věčného, jest velký, mocný a čestný, byť byl sebe menší a zapomenut.« A věru, zasluhují jeho písně této chvály! Jsou pak mezi nimi také staré písně, zejména písně svatební (»Kwasne spjevy«), jež jeví ráz velmi starý, jakž také v jihoslovanských a českých svatebných znamenáme. Podáváme zde na důkaz hned první z těchto písní:

Tento nápěv jeví patrně starý ráz. Jest sice složen v staré dorické tonině církevní, však nikoli v melodických frázích této toniny, nébrž ve frázích docela volných, jež jeví patrně ráz a původ národní. Má tedy celý nápěv původ v lidu. A tak má se i s jinými nápěvy následujícími. Na přirovnání s touto písní a na důkaz, v jakém asi čase vznikla, přidáváme zde hned píseň čís. III. na str. 31. Má nadepsáno: »*Zrudny (zrádný) kwas*« a zní:

[2]) Viz je v našich »Dějinách posvátného zpěvu staročesk.«, I. Praha, 1882.

Tpo. di menuetto.

Nápěvem této písně zpívá se také následující »*válečná*« píseň »*Serbow dobyća*« (vítězství). O této pak dí sám vydavatel, že jest to *snad nejstarší píseň,* čemuž i my přisvědčíme, považíme-li prazvláštní a docela neobyčejný ráz melodie té písně, jemuž není rovného ve sbírce. Však to dokazuje, že i předešlá píseň »Wudaj sa holičko« vznikla asi v stejné době, ježto její nápěv stejným duchem je vytvořen, jak z přirovnání obou jest patrno, zejména od polovice ke konci. Praví-li tedy vydavatel o té válečné dále: »Es weist unbezweifelt auf Kämpfe der Serben mit den Deutschen, vielleicht auf die Zeiten des Boleslaw Chrobry hin,[3]) der dann unter dem Namen König u. Fürst (král, fjersta) zu verstehen sein wird,« [4]) poznáváme z toho, jak staré písně zachovali sobě Srbové a jak houževnatě si jich až do dnes dochovali. Zpívávaliť a zachovávali sobě Srbové písně své od pokolení do pokolení, od věku do věku pouze z paměti. Walda dí o nich výslovně: »Naschi stari Serbojo szu swoje Kherlusche (kostelní písně) zwetschoho z Pomjatka spewali, kaiž su je bóli nawukné-li, ha kaiž je hischize do dżentzischoho dňa spěwajů.« [5])

Jestliže pro velkou zpěvumilovnosť Srbů nelze mysliti, že by si nebyli vytvořili také svoje vlastní písně kostelní, jako Poláci, Čechové a Jihoslované: nedá se pro tuto houževnatou vytrvalosť jejich paměti ani souditi, že by nebyli do přítomnosti dochovali též nejmilejšího duchovního dědictví předků, své vlastní písně posvátné. Zachovali sebe, zachovali své zvyky a obyčeje národní, ba zachovali svému jazyku hojnosť prastarých, původních tvarů mluvnických: tudíž zachovali zajisté i ono dědictví alespoň z nějaké části.

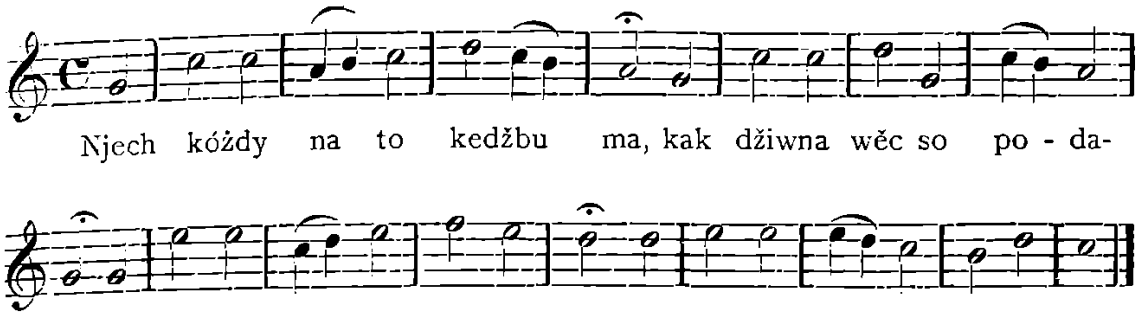
Vždyť jest i v těch národních písních jejich dosť písní obsahu náboženského, jež náležejí právě k nejsličnějším. Jsou to zvláště nábožné legendy, které zde slovou »podkhyrluški« (od známého skratku Krleš utvořené prastaré pojmenování). Jedné z nich nadepsali sami vydavatelé její »choral«. Jest to »*z'ubena (= ztracená) newesta*« (čís. 293. na str. 290. řečené sbírky). Zní takto:

---

[3]) Na počátku XI. století. Bol. tam vládl r. 1025. Viz Histor. Serbsk. nár. spis. W. Boguslawski a M. Hornik 1884. str. 52.

[4]) Ráz této melodie v prvé části jeví patrnou stopu polské písně, což by také svědčilo domněnce o době vzniku za oné vlády polské, kdy bylo jim skutečně podnikati tuhé boje s Němci.

[5]) Na IV. str. předmluvy l. c.

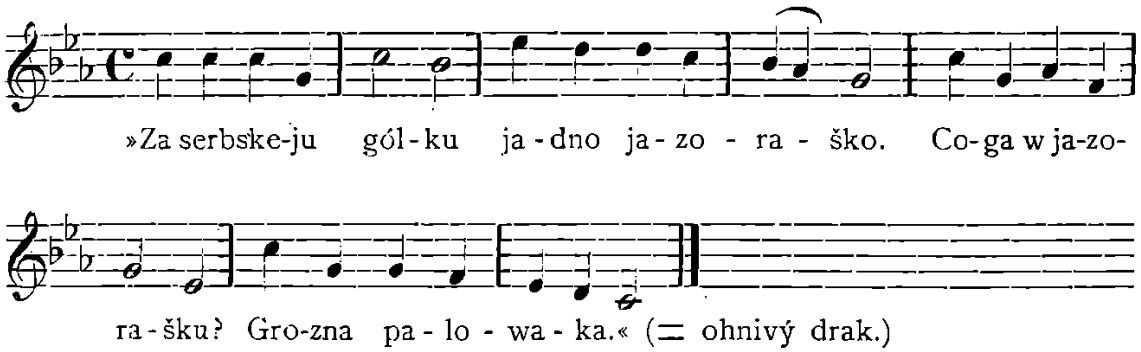

Píseň č. 294. »*Róža Saronska*« není nic jiného než jinotajná parafráse na slova velepísně Šalomounovy, jakéž i u nás se jevily. Jest plna básnického pelu a něžnosti. Prvá sloha jest:

»Khwalena budž rjana (krásná) kwětka
Tam na hori Zionskej,
K tebi pšińdu 'šitcy frómi,
ty sy róža Saronska.
Ty sy słončko ńebéske,
Z twojim swětłom rozswěć me.«

S jinou melodií jest též v Čas. Maćicy Serbsk. 1888. str. 17.

A jako v I. díle řečené sbírky hornolužických písní, jeví se krásné a staré původní nápěvy a písně náboženského obsahu i v II. díle, jenž obsahuje písně »dołojcno-serskégo ludu.« Vizme na důkaz alespoň tuto legendu (»*bamžycká*«) krásného, vážného a původního nápěvu: *Swjety Juriš.* (Číslo 195. na str. 147.)

Takové »pokhěrlušky« uveřejnil též Ad. Černý v Časop. Mać. Serbsk. 1888. I. seš. čč. 25, 26.; II. seš. čč. 41, 42, 57. O číslech 25. a 26. dí vydavatel zřejmě, že je »řaditi můžeme k nejstarším.« (Čas. l. c. str. 8.)

Když jsem tedy k tomuto poznání dospěl, počal jsem dále pátrati po tom, které písně, které nápěvy posvátných písní mohly by býti původním majetkem národa srbského. Řídil jsem se při tom bezpečným vůdcem a měřítkem odjinud dobře již známým. Dospěl jsem při svých hymnologických studiích k tomu poznání, že národové slovanští libovali si od jaktěživa nad jiné zvláštnosti zejména v tak zvaných *sekvencích.* Poznali jsme tak posavad již při českých, slovácích, polských a jihoslovanských písních, národních i posvátných písních. [6])

[6]) Viz o tom naše pojednání v Daliboru r. 1889.

Proto zajisté důvodně domýšleli jsme se, že tak bude i u našich tak blízkých sousedů, Srbů. Proto hledali jsme, zdali tato zvláštnost jeví se také ve sbírkách jejich písní národních. A skutečně v těchto sbírkách shledali jsme písní se sekvencemi hojnost. Tato sekvence jeví se tím způsobem, že jednotlivé motivy nápěvů opakovali buď v téže poloze, nebo později a nejčastěji stupňováním jeho nahoru neb dolů. *A to právě jeví se i v srbských písních národních i posvátných.* Protož přihlédneme nyní zevrubněji k této zvláštnosti slovanských písní, jež byla při českých nápadna i německému znalci Dru. Wittovi, [7]) také při srbských písních.

Myslím, že z této známky vniterné dopátráme se bezpečně původních nápěvů srbských. Přihlédneme nejprve k národním písním, ježto národním duchem svých melodií úzce souvisejí s posvátnými, jak již také z podaných ukázek a legend jde na jevo.

Vizme na př. v legendě »*z'ubena newesta*«, kterak od třetího verše »*tam we tym kraju*« prvý motiv slov »*ńech kóżdy na to kedżbu ma*« o tercii se stupňuje. V písni »*wydaj sa holička*« pozorujme, jak dokonale se od prvé slohy motiv opakuje. To právě jest známka nejstařších písní našich. Proto znamenáme i v následující písni »Zrudny kwas«, že motiv prostě se opakuje, byť i jiným rytmem, a píseň se jím zavírá.

Jak krásně stupňuje se motiv stále výše radostným rozechvěním mysli v nápěvu č. 260. na str. 245. Vizme jej: »*Ducy k wěrowanju.*« (Jdouce k oddavkám):

Marcia.

»Ma - my ju, ha ma - my ju, ha ni - ko - mu ju ńje - da - my.«

Toť skoro samá sekvence.

Jak ryzí to nápěv slovanský a samorostlý! — Stupnice jest tu též diatonická, dorická, jako v č. 246.; proto na počátek posůvka nepatří. Rovněž tak ryze slovanský jest nápěv č. 264. na str. 248.: »*A potom něšto wjacy.*« (= A potom něco víc):

Allegretto.

Pod na - ši - mi wo - kna - mi sto - ji je - dyn su - chi pjeńčk, ha - lej,

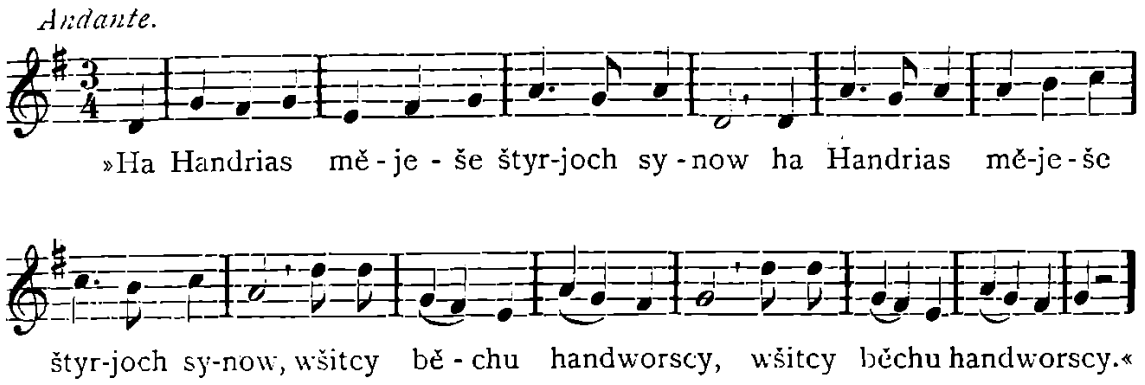
ju-chej! su - chi pjeńčk, haj su - chi pjeńčk a po - tom ně - što wja - cy.«

[7]) Viz v jeho »Fliegende Blätter für kathol. Kirchenmusik 1870. str. 10.

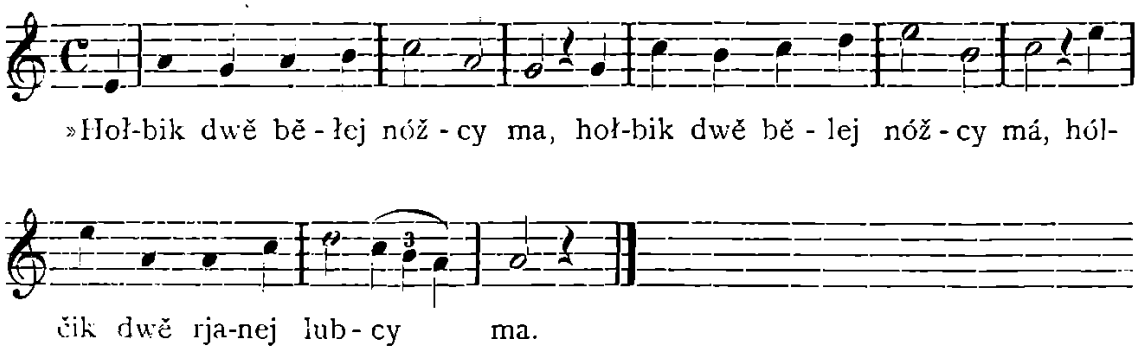
Znamenáme tu opět prastarý ráz pouhého opakování motivů; toliko na konci jednou se druhý motiv stupňuje. — Podobné opakování znamenáme v č. 276. »Kwasne lopeno« a v č. 289. v písni »Wojbesneny korčmař.« — Velmi vzletnou sekvencí stupňuje se nápěv č. 262. (str. 246.) »Winkowa za'rodka« počíná:

Samá sekvence stupňovaná jeví se také v krásné písni č. 14.: »Handrias a Raisenberk.« (= Ondřej a R. . . .)

Krásná sekvence jeví se také v písni »*Lubosć jenička*« (láska jediná), jejíž nápěv jeví patrně ráz starý a původní, o čemž zejména závěrek svědčí. Zní takto:

Z krásných sekvencí skládají se také čísla 26. »*Weseli Zlyčenjo*« (= v. Zlyčané) a č. 28. »*Wulke zbožje*« (v. štěstí), píseň to lehkého, veselého rytmu. Zajímavou a úplnou sekvenci má číslo 37.

Všecky tyto doklady čerpali jsme z I. dílu řečené bohaté a velezásluzné sbírky L. Haupta a E. Smolerja. Však týchže známek dopátrali jsme se také v nejnovějších sbírkách L. Kuby a Ad. Černého. Nápěvy srbských národních tanců »*srbske reje*«, jichž původ ryze národní jest jistý, nejvíce opakují motiv začatý, po řídku jej stupňují, což i o jejich stáří svědčí. Obé znamenáme na př. v tomto krásném »reji«.

Čís. 65. *Miłoraz.*

(Ad. Černý v Čas. Mac. Sersk. 1888. st. 24.)

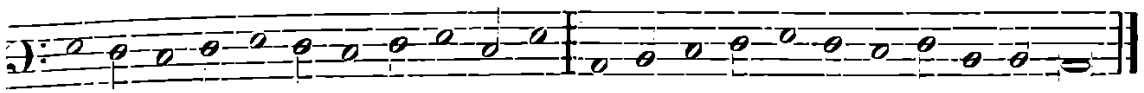
Rej »Ja mam lubku z Bageńca« (čís. 98.) složen ze samých sekvencí. Též čís. 98. a 107. Sekvence jeví se také v čč. 102., 106. — Kromě »rejů« znamenáme sekvence i v některých z ostatních písní, zejména v čč. 4, 11, 16, 24, 44. (skoro samá sekvence), 45, 54 a j. (l. c.) Ale hlavní věc, která se v té sbírce jeví, jest šest nábožných písní lidových, (»ludowe hlosy khěrlušow«) jež opět dosvědčují, že i lužičtí Srbové měli a mají podnes i svůj nábožný zpěv, z lidu vzniklý. Bohužel dokládá Ad. Černý, jenž sám je v lidu po venkově nasbíral, o dvou, že se již nezpívají, což svědčí o úpadku právě domorodého zpěvu nábožného. *Však toho želeti jest nám proto, že tím opět vyhyne část národního ducha, jenž právě nábožnými písněmi lidového původu, zvláště starými, nejhlouběji vniká do srdcí a myslí všech pěvců a pěvkyň.* Želeti toho jest tím více, ježto lepšími se nenahrazují, ba žádnými.

Přihlédneme-li k nápěvům těchto »khěrlušův«, shledáváme sice, že prameny, z nichž je lid vážil, nejsou srbské, avšak duch a způsob, jakýmž je lid upravil sobě dle těchto pramenů, jest jeho vlastní, nám nyní již povědomý. Vizme na důkaz prvý »khěrlus«, krásnou to váno ční ukolébavku:

Gódowny kjarliž. Žylow.

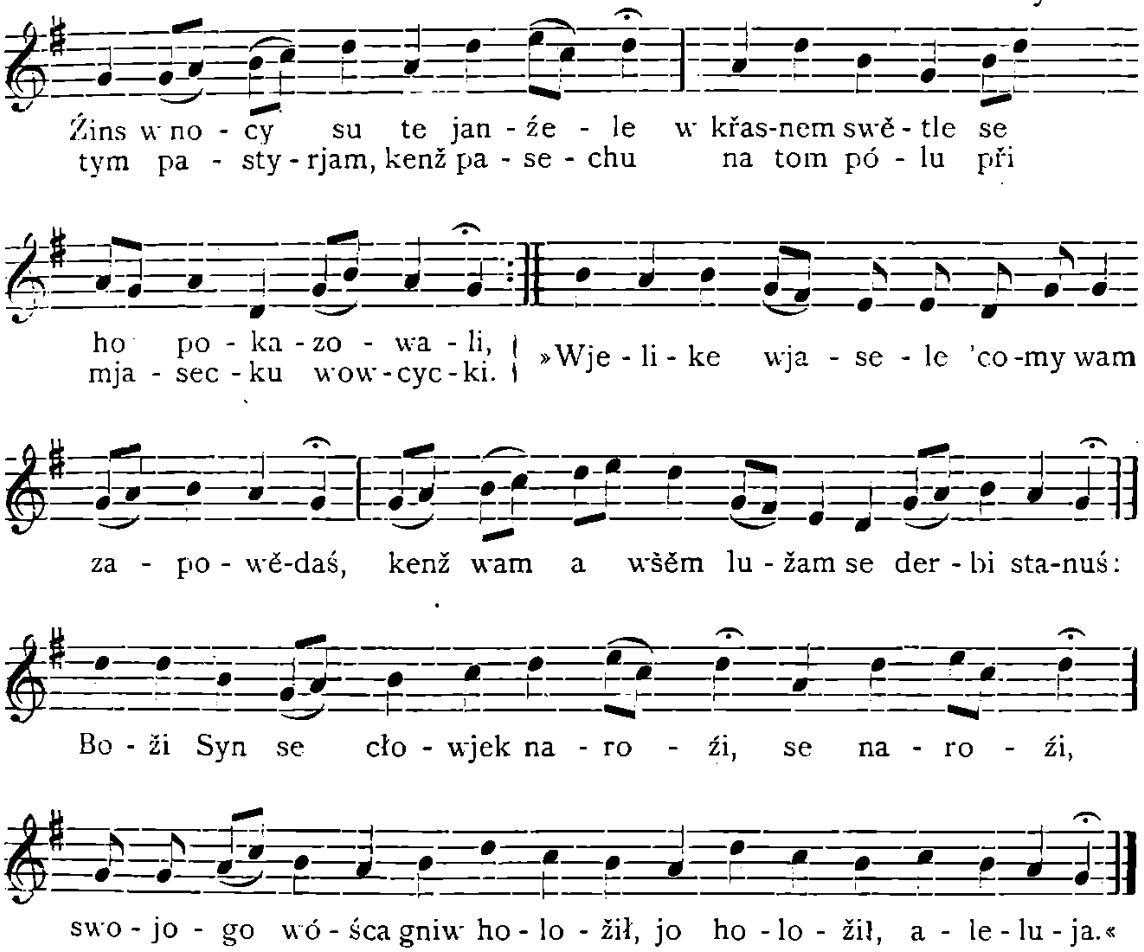
Melodie této písně živě připomíná starou latinskou píseň »*Magnum nomen Domini Emanuel*«;[8]) ale jak volně si duch lidu srbského prvou část nápěvu jejího upravil! Docela *svým*, či lépe řečeno *slovanským* způsobem, t. prostým, nebo prodlouženým opakováním motivů, k nimž něco svého přidává a jež ve prostřed maličko moduluje. Vizme na důkaz toho původní melodii:

Magnum nomen Do-mi-ni E-ma-nu-el, quod an-nun-ti-a-tum est per Ga-bri-el.

Citujeme dle svých »Dějin posvátn. zpěvu staročesk.« str. 124. Druhý též »*gódowny* (sváteční) *kjarliž* »Źins w nocy« počíná jako naše »Narodil se Kristus Pán«, a to asi tak, jak ji nyní náš lid zpívá, vyjma dvě vsuté noty. Však ostatek dlouhého nápěvu jest samostatně vytvořen, vraceje se ještě se zvláštní zálibou k prvému motivu naší vánoční, jakoby na důkaz, že z něho se ta píseň vyprýštila. Jeví na sobě ráz milé radosti z narození Páně. Ale ač velesličná jest a památna, přece je z těch, o nichžto dí vydavatel, že »njespewa so wjacy«. Zní takto:

Žylow.

Na tomto nápěvu znamenáme patrně slovanský ráz našich a polských koled vánočních, od pradávna u nás oblíbených. Proto dle

[8]) Viz ji u K. Meistra: »Das deutsche kathol. Kirchenlied in s. Singweisen I. Bd. S. 185 sq. nebo v témž díle od Baeumkra složeném.

nejstaršího způsobu i tento nápěv nemoduluje mnoho, ale opět spokojuje se s klidným a vážným opakováním motivů. Náš lid až podnes o Vánocích zpívá svou »Narodil se« takto:

A též v polském kancionále Petra Artomia z r. 1568. obsahuje se již tato krásná píseň, jež mocně hýbá o vánocích útrobami všeho lidu našeho. Také naši drataři z Trenčínska zpívávají o vánocích koledu podobného nápěvu. Jest to překlad písně: Puer natus in Bethlehem unde gaudet Hierusalem,[9]) alleluja, al. Tato latinská píseň jest českého původu. (Viz ji v »*Cantiones bohemicae*« od G. Drevesa str. 163. 4. z rukopisů XIV. století. Nápěv na str. 195. — I Leisentritt ji má a v polských, a našich zpěvnících jeví se překladem. Melodie srbská opět jest tu volně spracována v staré aeolické tonině. Zní takto:

Žylow.

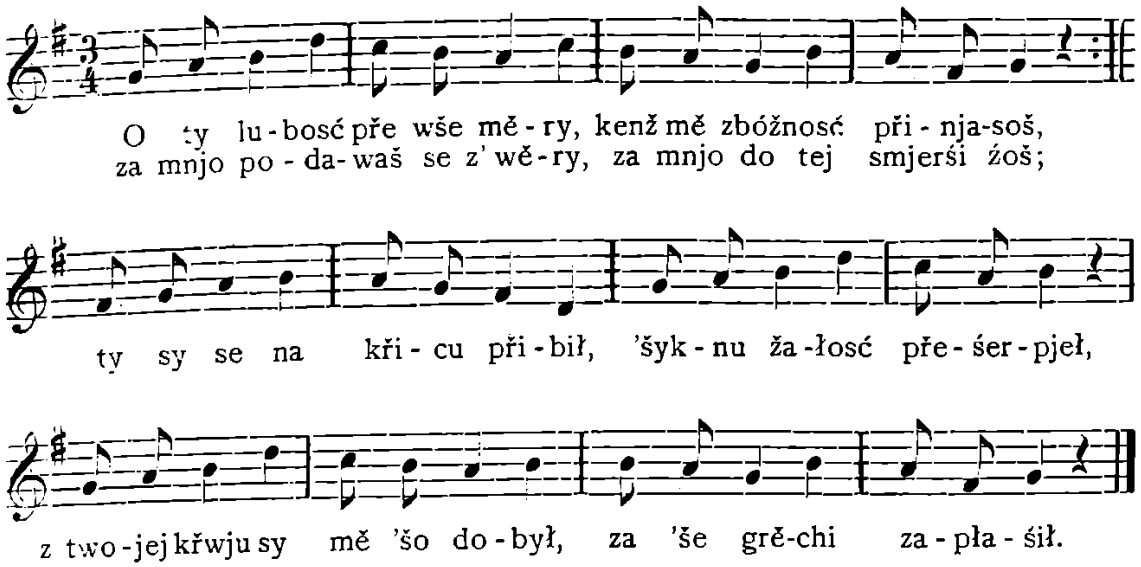
O této krásné a patrně staré písni sděluje Ad. Černý z úst lidu srbského, že se ještě před 10 roky zpívala, však nyní už se nezpívá, čehož opět jest nám želeti a vybízeti, by oživily se opět tyto staré, cenné a vážné písně.

Pátý kjarliž o *umučení Páně* skládá se v nápěvu svém ze samých sekvencí a dokumentuje takto s dostatek svůj srbský původ. Zní:

---

[9]) M. Walda (1787.) má sice nad touto písní nadepsáno: »Ein Kind gebohr'n zu Betl.« Však jeho překlad se poněkud neshoduje s tímto a pak má nadepsáno »po starskim«, což patrně ukazuje na nápěv, zde podaný. Jest jiný než latinský a německý.

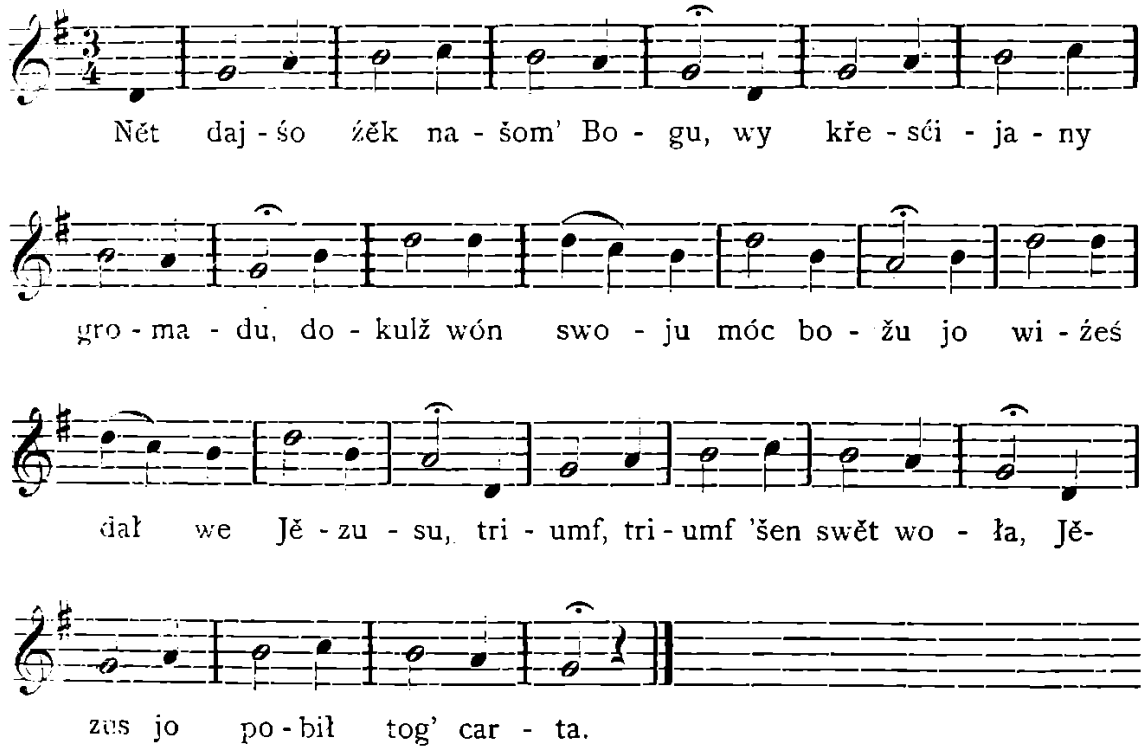
Passionski kjarliž. Žylow.

O této písni dokládá vydavatel, že se po vsích ještě zpívá.

Následující »Jatřowny kjarliž« (velkonoční) »Nět dajšo źěk našom' Bogu« má nápěv, jenž opět jeví na sobě domácí úpravu cizí melodie. Nápěv velmi připomíná Abaelardovu sekvenci, v Evropě velmi rozšířenou a oblíbenou: »Mittit ad Virginem.« Však úprava srbského nápěvu jeví úsečné skrácení a živý taktový rytmus, jako písně vůbec; motivy pak stále a beze změny se opakují. Toť tedy opět úprava srbská. Jak cizím srbskému duchu jeví se u přirovnání s ním následující krátký popěvek »při konfirmaciji«: »My ši přosymy.« Vizme na srovnání oba:

Jatřowny kjarliž. Žylow.

Jak sentimentálně zní proti této živé melodii následující:

Při konfirmaciji.

My ši pře-sy-my, o kněz Jě-zus, tro-štuj, žog-nuj two-je źi-ši.

O obou písních těchto dokládá Černý, že je po vsích, druhou i v kostele zpívají. O všech pak šesti khěrluších těchto dí vydavatel a sběratel jich v Časopise Maćica Serbskeje« r. 1888. (seš. II. str. 80.): »W Žylowje zapisach 6 khěrlušow, *ke kotrymž je sebi lud sam hłosy wudżełał*, kaž tež tamniši wučeŕ (učitel) Bojt praješe.«

Přehlédneme-li nyní, co jsme o těchto šesti písních poznali, přisvědčíme tomuto udání též my, vyjma poslední píseň, jejíž nápěv patrně jest německého původu. (Dokončení.)

Otčenáš (Le Pater).

Veršované drama o jednom jednání.

Francouzsky napsal François Coppée.

S dovolením básníkovým pro »Vlasť« přeložil P. *Jan Dvořák*, křižovník.

Na výměr ministerský, jímž zapovědělo jest drama »Otčenáš« (Le Pater) odhodlal se M. François Coppée uveřejnit tiskem své drama. Prve však odeslal M. Francisovi Magnardovi, vrchnímu redaktoru »Figara«, list tohoto znění:

V Paříži, 19. prosince 1889.

K největšímu překvapení svému dověděl jsem se dnes, že jednoaktové drama ve verších, které jsem napsal, »Otčenáš«, právě jest vládou zakázáno.

Kus ten přijat byl jednohlasně od pročítacího komitétu »Komédie-Francaise« v lednu 1889, a úlohy rozdány hercům před několika dny. Rád vzdávám tuto díky nejprvé příteli svému M. Julesovi Claretie-ovi a hercům francouzským, kteří zajímali se vřele o tento naskrze literarní pokus.

Děj dramatu mého vyvíjí se v životě zcela moderním, v posledních záchvěvech kommuny, a přec — z důvodů mi neznámých — bylo brutálně zapovědělo, práci mou na jevišti provozovati. Nevyhledávám snad skandalu politického, abych se hájil. Celý život můj protestuje proti podobnému narčení. Užil jsem jako básník prostě práva svého, že jsem položil onu scénu do dnů májových r. 1871. Ať jest scéna ta již jakákoli, domnívám se, že je prodchnuta citem veskrze lidským a moralkou evangelickou. Mohl jsem právě tak dáti dramatu za podklad vraždění v noci Bartolomějské, nebo vraždy v měsíci září 1792.

Nebudu šířiti slov o jednání vlády, která se patrně chvěje před následky z představení jednoaktového dramatu. Toť věru směšnosť, kterou jí ponechávám. Ve dnech nejbližších učiním veřejnosť soudcem v mé věci. Jsem pevné naděje, že odsoudí tento útok na svobodu, umění a myšlénky.

Ruku Vám tiskne

François Coppée.

Stůjž zde francouzský dopis, jímž překladateli dáno dovolení uveřejnit »Otčenáš« ve »Vlasti«.

Monsieur J. N. Dvořák, chapelain à Unhošt, Bohème.

Paris, 28. Mars 1894.

Monsieur,

Déférant à Votre désir, Mr. Coppée me charge de Vous dire qu'il Vous autorise à publier dans la »Vlast« Votre traduction du drame »Le Pater,« en lanque tchèque.

Il est bien entendu, toutefois, que cette autorisation ne constitue point un droit exclusif de publier le Pater en langue tschèque.

Veuillez agréer, Monsieur, avec les compliments de M. Coppée l'expression de mes sentiments distingués.

Le sécretaire

Allemand.

Otčenáš.

OSOBY:

Slečna Rosa.
Farář.
Jacques Leroux.
Důstojník.
Marie.
Sousedka.
Vojíni.

Děj odehrává se v Bellevillu, předměstí Pařížském, za řádění kommuny v květnu r. 1871.

Světnice v přízemí s jedněmi dveřmi a dvěma okny na zad s vyhlídkou na zahrádku, slunečním svitem ozářenou; v ní plno rozkvetlých růžových keřů. Za zahrádkou nízkou zdí obehnanou, jejíž mřížová dvířka jsou pootevřena, jest viděti postranní uličku a několik vysokých komínů z hutí. Nábytek ve světnici je velmi jednoduchý, téměř selský. Skříň venkovská, kulatý stůl, židle a rákosové lenošky. Na levo je krb, nad ním omalovaná soška P. Marie ze sádry. V pravo okrouhlá síň a skříň na knihy ze dřeva magahonového, naplněná vázanými knihami. Na zdi visí velký kříž ze slonové kosti a dva obrázky svatých. Dvéře v pravo i v levo.

SCENA PRVNÍ.

Marie. Sousedka. Při zdvižení opony zříti jest seděti na židli starou služebnou Marii v selském čepci. Celé vzezření jeví sklíčenosť. Podle ní stojí sousedka, mladá žena z předměstí Pařížského, prostovlasá. V ruce má košík na potraviny.

Sousedka.

Že zastřelila jej ta lůza sběsilá?

(Marie přisvědčuje)

Zda jen to jisto jest?

Marie.

Již jsem vám pravila . . .
Byl zajat předvčírem, v Haxo, ztad blízko zcela,
s ním jiných kněží dav, když v moci chatra měla
čtvrt města . . . Soused zřel, jak zdvihl pravici,
by žehnal jim . . . v tom pad, sklán ranou smrtící.
Ni sestře jeho, žel, ni mně víc známo není.
To jisto jest. Když pak jej brali do vězení,
tu obě řekly jsme: »Však zas nás uvidí!«
byť vroucně milován náš abbé u lidí.
Byl dobrý, laskavý! Ba světec! . . . Ó, ti vrazi!

(Z dáli zahoukne rána z děla)

Sousedka (leknutím se třese.)

Můj Bože!

Marie (vstane.)

Dobře tak! Jen pomstu! Ať je srazí!
Vše zbijte, vojíni! Ať ten chléb zakouší!

Sousedka.

Ba, matko Marie, trest trpí padouši.
V tu chvíli zdá se mi, že zápas zuří litý . . .
Ten malý potůček, tam za radnicí, hbitý
se včera ještě rděl a krví růměnil . . .
Ach! hrozno vzpomínat! . . . A nevinný přec byl . . .

Marie.

Ba jistě nevinný! Zda hodnějšího znáte
než abbé Morel byl? Kněz pravý, srdce zlaté!
A nic si nenechal, vše rozdal na haléř! . . .
Jej zabít! Na světě přec ještě dravá zvěř!
Já málo o tom vím; jsemť z venku, odtud vzdálí.
Však vy tu v Paříži jste pro galeje zralí.
Lid smyslu nemá víc než němá zvířata.
Prý pro kommunu! Jak? Toť hlouposť proklatá,
pro niž se vraždí, rvou, a berou do zástavy,
jak činí lupiči a divochů jsou mravy,
a toho vraždí, jenž, jsa mysli laskavé,
rád z lásky k bližnímu v té době krvavé
svou věru poslední by košili dal z těla.
Být dobrým, sousedko, už není volno zcela.
Trest musí zakusit ti vrazi troufalí,
a žádná milosť těm, již milosť neznali!

Sousedka.

Tak jest. Toť lotři jsou. Těch věru není škoda.
Ten drahý abbé náš! . . . Ať vládla nepohoda,
o svátcích vánočních přec k nejchudším se bral,
jim, — jak mu žehnali — po franku skrytě dal.
Jest mrtev! Zastřelen! . . . Ó, losu strašlivého!
Mám stále na mysli jen Rosu, sestru jeho,
kdo tak jej miloval? . . . V beznaděj upadne!

Marie.

To zřít se musilo — vše říc', je nesnadné.
Hned z prvu zůstala vám beze slova státi.
To strachem. Mněla jsem, že rozum asi ztratí.
Pak ve pláč vypukla a v žalném vzlykotu
svou kletbu volala na spiklou žebrotu! . . .
A stále říkala: »Ach, hrůza! ach, toť děsné!«
To hrozný výjev byl! . . . V sled znavená mi klesne
v svou velkou lenošku.

(Ukáže na dveře v levo.)

Tam dřímá u kamen.
V snu zuby skřípe jen; má asi trapný sen.
Teď už se vzbudí as.

Sousedka.

Ach, slečna přeubohá!

Marie.

Hle, já již u slečny zde žiju léta mnohá —
let patnáct. Rodiče kdes měli polí pár.
Již dávno zemřeli. Měl bratr dvanáct jar,
a sestra dvacet as, však srdce měla matky.
Hoch sirý ze školy vždy přicházíval zpátky
se křížkem na čele . . . Povaha rozmilá!
Naň slečna hrda jsouc nejednou pravila,
že jako její Jan se málo dítek zdaří.
Byl poslán do města, žil v malém seminaři.
Měl všechny odměny, a prvním vždycky byl.
Tu statkář bratranec si Rosu zalíbil,
ji za choť vzíti chtěl. Tenkráte kvetla v kráse!
Však ona odmítla, prý nikdy neprovdá se,
a odvolala se na bratra k posledu:
»Až bude farářem, dům jeho povedu,«
tak řekla; a svůj slib též věrně vyplnila,
jen svého pro bratra ta starší sestra žila.
Jich láska vzájemná všem byla k podivu . . .
a říc, že zabit jest, že není na živu . . .
Ach, válka občanská, co hrůz je prameniskem!
Když stal se vikářem zde v Bellevillu blízkém,
v tom předměstí, kde dlí jen lůza zlotřilá,
tu reptala jsem hned, jak cos bych tušila.
Však slečna řekla mi a přísně stáhla líce:
»Tím lépe; bratr můj si zásluh získá více.«
Teď slov těch vzpomíná ta sestra ubohá!

(Dá se do vzlykotu)

Ach Ježíš Maria! Toť hrozné! Pro Boha!

Sousedka.

Ba právě, taká věc se ještě neudála.

Hlas **slečny Rosy** (ozve se z pokoje jejího na levo)
Marie!

Sousedka.

Slyšíte?

Marie.

Sousedko, to už vstala.
Vás prosím, vzdalte se pro její bezpečí,
neb zhlédla-li by vás tu, dá se do řeči,
a štkala by . . . A strach, že zšílí v bolu mnohém.

Sousedka.

Nuž dobře, přijdu zas. Tak, matko, s Pánem Bohem!

SCENA DRUHÁ.

Slečna Rosa. Marie. Slečna Rosa v černých šatech a s tváří sklíčenou, téměř se potácejíc. Marie jde ji spěšně vstříc a zadrží ji.

Marie.

Je vám už lépe?

Slečna Rosa.

Mně? Co řeč ta znamená? . . .
Ba spala jsem. Však snem jsem hrozným zmámená!
Ti zajatci, ta zeď, třesk ručnic, vřava pustá . . .
to vše mám spánkem zvát! . . . Jak vypráhlá mám ústa,
a žízeň . . .
(Usedne si; Marie přinese jí sklenici vody, kterou slečna dychtivě vypije.)
Zmlkly již děl ryčné hlaholy . . .
Je v snu jsem slyšela. Boj skončen?

Marie.

Nikoli.
Prý zbytek povstalců byl zbit dnes na hřbitově,
Tak povídá se.

Slečna Rosa.

Ba, je všude klid jak v rově.
Vše v domě v pořádku. Je krásně. Nebes báň
ni v červnu jako dnes svou nevyjasní skráň.
Plá kouzlem zahrada. Dech vonný cítím růží.
Vše mně jak na posměch, kdy bol mé srdce úží!
Nic nezměnilo se. Trp, netrp, jedno jest.
To kvítí bezcitné, jak může vonět, kvést;
A ptáčků jásavá zní ze všad píseň, zpěvy . . .
Že bratr zabit můj — jim jedno, o tom neví!
(S bolestným vzlykotem)
Můj dobrý bratře! Ach! Tys na věky mi vzat!
(K Marii)
Co já jsem dřímala, nepřišel nikdo snad?

Marie.

Jen Blanka sousedka.

Slečna Rosa.

Vím . . . z ulice tam vzadu . . .
Toť chudá rodina, jí často pomoc, radu
dal bratr zesnulý. Jich do špitálu děd
byl jeho snahou vzat.

Marie.

A pak — pan farář hned.

Slečna Rosa (podrážděně)

Jej nechci viděti!

Marie.

Co, slečno drahá, díte?
Jak ten jej miloval, si sotva představíte,
byl bratru přítelem, ba jeho pravicí;
a právem jeho jest vás těšit trpící.
Zda lepší návštěvy jen můžete si přáti?

Slečna Rosa.

A děl, že přijde zas?

Marie.

Řek, v krátce že se vrátí.

Slečna Rosa.

Nechť přijde! Měl jej rád. Já jsem mu křivdila.
Však začne-li svou řeč, bych žal svůj složila
jen Boží do vůle . . . Ach, vždyť se rouhám mnoho!
Než, trpím nad míru, a kněz ten sotva toho
se odváží — ať už se rouhám zas jak dřív, —
mně hlásat, spravedliv že Bůh a dobrotiv! . . .
(K Marii)
Jdi! Nech mne!
(Marie odejde).

SCENA TŘETÍ.

Slečna Rosa (samotna).

Zdali pak ubohá ještě žiji? . . .
Ba žiji . . . A ten čas jak voda stále mijí,
ten starý orloj tam dál bude na stěně
dne, noci každý mžik mi značit tlumeně.
Žel, rána podobná v ráz život zřídka zmaří!
Ne, neumřela jsem, a v dáli ještě stáří.
Snad vzdálena je smrť, již vroucně volá ret.
Žíť mohu, kdož to ví? pět — deset, dvacet let
s tím bolem v duši své vždy živým a tak palným,
jenž stromem vzroste v ní, ach, děsivým a valným,
že hrozné větve ty mé srdce rozryjí!
Na venku zvířata alespoň zabijí,
když nejsou k užitku . . . Co já si počnu tady?
Co bratr krvavou se obětí stal zrady,
já nevím ani proč bych dále měla žít.
Z těch vrahů jednoho bych mohla chytit, sbít,
mu oči vydrápat, pak zdávit ve svém vzteku! . . .
Leď poraženi jsou! však mnozí na útěku . . .
však lidé chrání je a berou v ústraní,

a Bůh to dopouští, On v tom jim nebrání!
Ne, ne, toť divno jest, nehodno Hospodina.
Co vražda stala se, jsem žena zcela jiná.
Pryč mysl pokorná, zhas zbožný druhdy cit!
Jsem z lidu, vášně své mi déle nelze krýt.
Mou bolesť nesmírnou, tu věru neutiší
snad o naději řeč, o boji, nebes říši.
Den piju slzy své; toť trpký věru jed,
sic bolesť působí, však bystří duše hled.
Teď jasně zřím. Jich Bůh — On je-li — ret můj praví,
nic není, ježto zlo vítězství nad Ním slaví,
ba zlý to jistě Bůh, či, bezmocný je spíš!
Že svolil, nevinný by nesl smrti tíž,
že proti andělu On sám zlým ďáblům straní,
že myslit na pomstu mi nedovolí ani, —
v Něj, Boha, Jehož jsem tak ctila v srdci svém,
já víc už nevěřím! . . . Teď kněz ať přijde sem.

(Zatím přichází ze zadu farář, bělovlasý kmet. Přejde zahrádkou a stane na prahu pokoje. Slečna Rosa jej spatří.)

Toť on! (Pokračování.)

Světélka.

Slovinsky napsal A. Funtek.

Přeložil *Fr. Štingl.*

I.

Osamělá chýžka na mořském břehu. Dole se pění rozlícené vlny tříštíce se o skalnaté stěny; déšť se lije, ohnivé blesky se křižují po noční obloze. V chýžce hoří malé světélko před zčernalým obrazem Matky Boží; sivá žena klečí před ním . . .

Každého večera hoří to světélko; neuhasne ani ve dne, kdy jasný veliký den vládne v těsné světničce, každé noci modlí se před ním stařena; svadlá její ústa šeptají modlitbu, chvějící se ruce jsou sepjaty. Chudý rybářský lid daleko v okolí zná to »věčné světlo«; každé dítě umí vypravovati o té osamělé ženě, a každý plaše a soucitně spěchá mimo chýži, kde přebývá bytosť, která zšílela . . . Ba i ve dne, sedí-li stařena před chýží a nehybně upírá sesláblé zraky do nepřehledné vodní roviny, když jí ostrý mořský vítr pohrává vlasy a vlny dole pějí vznešenou věčnou píseň svou, nechodí rádi kolem té chýžky na břehu. Vždyť neposlouchají rádi podivných slov, nevidí rádi strhaných zraků . . .

Dvacet let jest tomu, snad ještě více! Právě taková bouřlivá noc byla, když jediný syn zůstavil svou matku a odešel — nikdo neví

kam. Dobrým synem nebyl. V tiché chýžce často se ozývalo hlasité klení a surová slova jeho; v sousedních chýžích rozdvojoval rodiny, rozsévaje spory do klidného jejich života. Jazykem, třeba-li též pěstí, neustoupil nikomu. Avšak matka snášela vše trpělivě, plačíc, když byla sama; neboť před ním si netroufala. Prosila Boha, aby se polepšil nezdárný syn — dobře vědouc, že jest nezdárným! Ale milovala ho přece, a právě její láska chovala malou jiskru naděje v srdci, že nebude vždy takovým, že přijde jednou okamžik, ať již jej přinese nebe nebo bědný život, kdy bude syn litovati své surovosti a nezdárnosti a otevře srdce šlechetnějším citům . . . Ten okamžik nepřišel, avšak přišla noc, kdy nezdárný syn opustil rodný dům bez rozloučení, bez lásky. Dvacet let jest tomu, snad ještě více.

Říkali, že utonul, když v temné noci snad opilý vracel se domů, ale ona nemohla věřiti takovým slovům. Nemohla pochopiti slov, která často slýchala: že jest tak nejlépe, že sám Bůh měl útrpnost s nešťastnou matkou Taková slova ji nemohla potěšiti, také ani věřiti nemohla v takové milosrdenství Boží. Neutonul, té myšlénky se chopila a držela se jí křečovitě; také nenašli jeho mrtvoly. Vesele pozdravila tu zprávu, děkujíc dobrotě Boží. Neviděla, s jakým udivením hleděli sousedé na ni a jak potřásali hlavami. A kdyby je byla též viděla udivené, nic jí není po nich! Dobří lidé jsou; měkké srdce jim sice bije pod hrubým šatem, ale srdci mateřskému nerozumějí. Vůbec nikdo neví, jak i nyní miluje svého syna. Díky Bohu, ztracen není, pouze z domova odešel a vrátí se zase. Na kolenou slíbila před obrazem Matky Boží, že bude nábožně a vytrvale se modliti, dokud se nevrátí, před obrazem rozžehla světélko, které nesmí shasnouti, dokud nespatří ztraceného syna . . .

Den po dni, týden po týdnu, měsíc za měsícem míjel, avšak syn nepřicházel. Marně sedávala na břehu, napínajíc oči, aby již v dálce uzřela svého miláčka. Kdykoli se objevila lodička na siných vlnách, tlouklo jí srdce mocně, oko se šířilo, dechu se jí nedostávalo, Žel, byl to jen rybářský člun . . . Smutně svěsila hlavu, šeptajíc nesrozumitelná slova. V chýžce pak blikalo věčné světélko; večer se modlila před ním . . . Ale on nepřicházel! . . .

Sešedivěly jí někdy tak krásné vlasy, vyhaslo oko, čelo plno vrásek. Vše vymřelo v jejím srdci, pouze naděje ne. Nevyhledávala nikoho, nemluvila s nikým; začali se jí vyhybati. Čím dále tím hlouběji se zakořenila v sousedních chýžkách myšlénka, že zšílela; matky vyprávěly dětem smutnou povídku o mateřské lásce a nezdárnosti synovské. — Sedává za větru, deště i slunce na strmém břehu a hledí na mořskou širokou rovinu — tak přece nečiní rozumný člověk! Že ve dne v noci hoří světélko v její chýžce před svatým obrazem, to jest pobožný zvyk a jest to opravdu krásné, že se modlí každé noci před ním — avšak, slituj se, Bože, vždyť neví, co se modlí a proč . . . Ubohá žena! Kdyby jí aspoň smrt poslalo dobrotivé nebe! Ale zemříti nemůže; kdo ví, jak dlouho se bude ještě takto trápiti . . .

Stařena již dávno neslyšela takových slov; a stěží by si jich všimla. Ať myslí, že jest šílenou, — ale šílenou není. Někdy se jí opravdu zdá, jako by byla šílenou, takové okamžiky jsou však krátky. Jediné přesvědčení, že se vrátí syn, chrání ji před šílenstvím. A kdyby ho měla očekávati ještě léta a léta, přijíti musí! Viděti ho musí, a kdyby to bylo jen na okamžik; slyšeti musí, jak s pláčem ji bude prositi

za odpuštění a pak zemře ráda. Dříve nemůže, také se jí zdá, že by ani v hrobě neměla pokoje . . .

Minulo deset, minulo dvacet let. Dlouhá to doba a — ztracená. Častěji ji nyní napadá myšlénka, ze začátku slabá, ale čím dále tím silnější, že marně doufala dlouhých dvacet let. Snad ho opravdu pohřbily vlny a když ne, zemřel daleko mezi cizinci nebo zapomněl na svou matku. Bez úspěchu byla její modlitba, marně hořelo věčné světélko. Než ne, nikoliv! Snad jest již na cestě přes širé moře — snad se nyní otevrou dvéře, a on — Bože nebeský, což právě nyní neslyšela, jako by se byl někdo blížil k domu — nyní — ne, nic to není. Vítr skučí, déšť bije, vlny hučí . . . V takové noci se nevrátí, kdyby i vskutku přišel, a přece: právě za takové noci odešel z domova . . .

Avšak, jistě se neklamala, tenký její sluch slyšel kroky! Snad ještě přemýšlí venku, snad se bojí předstoupiti před matku, — veselý úsměv jí pohrává na svadlém líci — bojí se předstoupiti před matku, která naň čekala dvacet let! . . . Hle, jak jasně hoří dnes věčné světlo! Jí samé jest též tak jasně v srdci, tak nevylíčitelné city rodí se v něm, jako by — — Ne, nemýlila se — hle, otevírají se dvéře — v tom spatří na prahu vousatého muže, a ten muž — oko mateřské vidí dobře, ten muž, jenž stojí jako přimrazen, jenž na ni hledí se zarosenýma očima — to jest její ztracený miláček! Chce ho osloviti, ale dusí ji to v hrdle; vykřikla by, spěchala by mu naproti, avšak nohy se jí chvějí, mdloby se o ni pokoušejí, konečně bezvědomí klesne . . .

On pak se nakloní k matce a trpké slzy skrápějí jí líce! Jak horoucně líbá ty bledé rty, ty věrné, zavřené oči, kající dobrý syn . . . Ubohá, jak ji přemohlo nenadálé štěstí! Avšak tělo se již oživuje, najednou otevře oči — »Synu!« všechno její utrpení a všechna její radosť vyznívá z toho oslovení, »synu můj!« . . . Nečekala nadarmo, nemodlila se bez úspěchu! Ono svaté světlo mateřské lásky nehořelo zbůhdarma. Nyní jest šťastnou. Nyní ráda zavře oči, chce-li tomu dobrotivé nebe, jež jí dalo dočkati se nejkrásnějšího okamžiku celého života . . .

Vítr skučí kolem chýžky, déšť se lije, vlny bouří!

Jasně hoří věčné světlo!

II.

»Jedna, dvě, tři . . . dvanáct!« Chudý muž, jenž stojí s malou svítilnou v ruce uprostřed bohatě ozdobené světnice, oddechne si těžce. Zachvěl se, když poprve udeřily hodiny na stěně — jak divně zněl ten úder; zamrazilo ho po celém těle! Proč? Co by se bál v té pozdní hodině, když není nikoho doma, když mimo to venku bije déšť tak, že ani sama sebe neslyší, když kráčí s chvějícíma se nohama po hladké podlaze a měkkých kobercích . . . Právě nyní jest čas, aby vykonal svůj úmysl, jenž v něm uzrál v posledních dnech — ztratiti nesmí ani okamžiku . . . čas je, tedy ku práci!

Ano, ku práci! Jako poctivý muž vkročil do vysokého stavení, jako zloděj se vrátí z něho! Po cizím jmění vztáhne ruku, na které není poskvrny, a cizí jmění přinese do chudé světničky přes dvůr: do světničky pod střechou, kde snad již blahodějný spánek zavřel oči nemocné ženě, hladovým dětem. Mysliti nesmí na svůj domov,

sice by si zoufal. A přece, mysliti musí! Živě si vzpomíná na utrpení poslední doby, kdy se nemoc usídlila v nízké světničce, kdy slabý hošík, lačná dívenka s pláčem objímali milenou matku, úpěnlivě prosíce o chléb, pouze o tolik, aby si mohli dáti jednou do úst . . . Tam u stolu v duchu vidí muže, jenž se skloněnou hlavou poslouchal ten pláč, ty prosby a násilím potlačoval ony nevylíčitelné city, které zná jen ten, kdo jest si vědom, že musí pomoci, avšak neví, jak . . . Tím mužem jest on — sama sebe vidí, jak konečně vyskočil od stolu jako šílený a běžel po schodech, jako by hořelo za ním! Kam? Netázal se — ať jest to kamkoliv, jen aby neviděl, neslyšel ničeho! Na svěžím vzduchu se mu snad vyjasní myšlénky, snad najde cestu ku spáse! Málem by se byl rozesmál samému sobě — cestu ku spáse! Ano, tu dole pod mostem se pění vlny, zlaté slunce na ně svítí; kdyby se nyní vrhl do chladné vody, zbaven by byl všeho, co až dosud trpěl, dole by se ochladila planoucí muka, jež nosí ve svém srdci. Ale co potom? Vždyť trpí právě proto, že vidí svou rodinu v nouzi — chvěje se, pomyslí-li, s jakým uděšením by přijala zprávu o jeho smrti; styděti se musí za ty zoufalé myšlénky, které plní jeho duši v okamžiku, kdy by měl býti hrdinnějším, než kdy jindy . . . Násilně se odvrátil od vody, aby neslyšel jejich vábivých písní, a zahnul na veliké náměstí do šumivého, veselého života . . .

Mdloby jej obcházejí v půlnoční hodině, když bez dovolení vkročil do cizí světnice. Sotva se drží na nohou, musí usednouti. Jak měkce se sedí na takové pohovce — kéž by mohl vždy na ní seděti! . . . — Ale znovu se vidí ve městě u krásných krámů. Jak chodil po tvrdém dláždění, o tom neví; pouze se pamatuje, že zavadil o někoho, a pak bylo mu slyšeti tvrdá slova. Plaše se omlouval, že nechtěl, že nevěděl — Bože nebeský, jak by byl věděl! Ale pak se vzchopil, nabyl přesvědčení, že nemůže tak běhati po ulicích; zdálo se mu, že přece nepřišel sem bez účelu. Ano, pomoci přišel hledat, snad se ho přece někdo ujme a dá mu nějakou práci. Vždyť nechce žebrati, pouze práci by rád. Což není silným, což neumí pracovati? Vstoupí-li do tohoto krámu, kde vidí vyloženo tolik výrobků z jeho oboru — kdo ví, snad mu dají aspoň tolik, že bude na chléb a na léky . . .

Avšak vkročil nejen do toho jediného krámu, chodil od krámu do krámu. Všude táž odpověď: »Nemůžeme. Dělníků máme dosti!« Mnohý se docela i s podezřením podíval na špatně oblečeného muže, jenž čím dále tím nedůvěřivěji opakoval svou prosbu a v jehož očích zářilo něco tak podivného — kdo ví, jaký jest to člověk a jaký jeho úmysl! Chladně jej odbývali a on odcházel domů bez výčitky. S prázdnýma rukama přišel večer domů; nikdo netroufal se ho otázati, kde byl . . .

Přistoupil k oknu a tiskl rozpálené čelo na studené sklo. Bez myšlének patřil přes dvůr na veliké panské stavení, dívaje se na ně, jako by ho byl jestě nikdy neviděl. Jak by ho nebyl viděl! Nad domem obloha naplněná dýmem, dole dvůr a před ním vysoké stavení, jiného nic . . . A když na ně tak hleděl, rozevřela se před ním zeď, otevřely se pokoje, bohatě ozdobené. A v srdci se mu zrodila myšlénka: »Ach, kdybych měl jen stý díl toho, co jest tam!«

Zatřásl hlavou chudák, co by stavěl takové krásné paláce ve své fantasii! Tam přebývají bohatí lidé — a co jsi ty? Zkus to, jdi

k nim a uvidíš, mnoho-li ti dají! Nedostaneš nic; onen dům vůbec není otevřen pro takové lidi, jako jsi ty!

A v okamžiku jej rozechvěla zase jiná myšlénka: »Ovšem, to vím. Také tam nepůjdu. Vyhnali by mě. Avšak kdybych přišel tajně, kdybych — Bože, můj Bože!«

Vykřikl velikým strachem a na posteli se ozvala žena, tázajíc se slabým hlasem, co mu je. Odpověděl, že nic a obrátil se od okna. Ono pokušení — Bože, nedej, aby se vrátilo! Chudým byl, ale poctivým, a poctivým zůstane! Nezdá-li se mu, jakoby stál u smrtelné postele svého otce, chudáka, jakým jest on sám, neslyší-liž znovu oněch napomínajících slov: »Synu můj, poctivým buď — poctivým! . . .«

Ano, poctivým zůstane! Kdyby dnes měl zemříti hladem, nevztáhne ruky po cizím jmění. Jak ho vůbec mohla přepadnouti ta hrozná myšlénka? Ne, zítra půjde znovu do města, bude prositi, poví, jak se to stalo, že jest nyní bez práce, že jest nemoc v jeho domě. Může-liž za to, že továrna, která mu dávala chléb, najednou přestala pracovati — a Bůh ví na jak dlouho? Což jest to jeho vinou, že těžká nemoc upoutala ženu na lože? Dá-li Bůh, dostane jistě práci a pak se zase vrátí dřívější skromné štěstí do chudičkého bytu, ženě se uleví — ještě není třeba zoufati . . .

Celou noc nezavřel oka. Ačkoliv mu na okamžik zasvítil paprsek naděje v zatemněnou duši, zmizel rychle, velmi rychle. A jasně viděl opět před sebou zavřené bohatství onoho domu a přemýšlel a zase přemýšlel . . . A táž myšlénka, které se dříve tolik zalekl — snad přece není tak hroznou! V onom domě jest všeho nazbyt, v jeho není ničeho. Ani by nikdo nevěděl, kdyby vzal tu neb onu maličkosť, ne pro sebe, nýbrž pro své! Až přijdou lepší časy, může vrátiti, ať již tak či onak, co musil vzíti v nejhorší době svého života. Ano, musil vzíti, sice zhyne . . . Ještě zítra to zkusí, může-li si pomoci poctivým způsobem, jinak bude věděti, co má učiniti . . .

Všecek ztrápen šel ráno z domova, zoufale se vrátil domů. Nic, nikde nic! Jest to milosrdenství, láska? Lidem ničeho není po něm! Jak by tedy jemu bylo po lidech! Prosil, úpěnlivě prosil, až se styděl sama sebe — ani kousek chleba mu nedali, aby ukojil nesnesitelný hlad! Vyhnali ho, jako se vyhání pes! Zlostně stiskl pěsti a potácel se dále. Stoje před krámem, chtěl násilím si vzíti bílou housku za sklem, avšak bylo tam mnoho lidí. Krásti třeba v noci, ve dne to není snadným. Krásti! Hlupáku, kdo by se lekal toho slova!

Noc jako naschvál! Na nebi visí černá mračna, vítr zuří po ulicích — vloudí se do domu, aniž by ho kdo spatřil. A co jest zvláště příhodným: slyšel, že se panstvo odebéře z domu někam na ples . . . Šťastní lidé, kteří mohou na ples! Avšak budiž, jemu jest to vhod; tím lépe . . .

Byl by se vysmál tomu, kdo by mu byl kdy řekl, že bude někdy seděti na takové hedvábné pohovce, jako sedí nyní, on — v chudém, odřeném obleku! A zcela snadno se to stalo, že na ní sedí. Za tmy se připlížil přes dvůr k domu a otevřel dvéře padělaným klíčem — kde jej dostal? V nouzi si člověk ledaco vymyslí. Hřebík nějak zkřivil a otevřel jím snáze, než si pomyslil. V domě na schodech nikdo. Pokoje ani nezavřeny — ovšem, kdo pak se nadál, že přijde kdo krást uprostřed města, kde na každém rohu stojí strážník!

Zloděj! Dříve poctivý muž, nyní zloděj! K čemu slabosť, když je škoda každého okamžiku? Pouze ruku třeba vztáhnouti po těch drahocennostech a nouzi jest na dlouhý čas konec! Co na tom, řeknou-li, že kradl? Kdo to řekne? Právě ti, kteří mu vzali víru v sama sebe! Po těch mu ničeho není — ale, zeptá-li se ho žena, kde vzal najednou tolik peněz — něco jí bude museť odpověděti; ale co? Jí nelhal ještě nikdy . . . Než co na tom, vždyť také ještě nikdy nekradl! A krade-li dnes, leť snad nebude tak těžko si vymysliti. To a ono, obé musí býti! . . .

Vstane a pozdvihne svítilnu; tenký paprsek se rozlije po stěně. Hodiny bijí — k čemu váhá? Čas mine — kdo ví, nevrátí-li se brzy obyvatelé těchto síní a pak nebude míti tak snadno příležitosti, jako dnes. Tam na stole leží drahé hodinky se zlatým, těžkým řetízkem — rychle s nimi do kapsy! . . . Ruka se vztáhne a zase klesne. »Nemohu!« zavzlyká zamlkle, »Bože, chraň mne! A ty, otče můj, jenž jsi též mnoho vytrpěl, snad více, nežli já, nedovol, abych poskvrnil tvé jméno. Ach, poctivé jméno! . . .

Svěsí hlavu, ruce mu klesnou. Venku se jen lije, a slyš, co to? Zdá se mu, jako by se zastavil před domem kočár — dobře tak! Nyní musí odejíti, aby ho tu nezastihli . . . Ještě jednou zablikne svítilna a pak uhasne. — Seběhl po tmavých schodech a vykradl se přivřenými dveřmi. Chladný vzduch mu ovanul skráně. A nyní stojí, jako by se byl probudil ze strašných snů . . .

Tichounce vstoupí do světničky, aby neprobudil ženy, dětí. Ale nemocná na tvrdém lůžku ho přece slyšela.

»Pojď sem,« zašeptala slabým, avšak radostným hlasem, »někdo tě hledal, když jsi nebyl doma. V továrně se zítra začne zase pracovati; všichni dřívější dělníci jsou zase přijati do práce. — Díky Bohu!«

Bez dechu poslouchal ta slova — usedl na lůžko a rozplakal se jako dítě! . . .

III.

Slunce zapadá, soumrak se snáší na zemi. Z vysokých stavení vycházejí dělníci; oheň uhasl na ohništích, mohutné stroje odpočívají; lehký obláček plave nad zčernalými komíny. Tělo jest unaveno, duch ochablý. Doma očekává rodina živitele; světélka se rozžehují ve skrovných světničkách, prostá večeře stojí na stole.

Zasloužíš si ji, ty sluncem osmahlý muži, který kráčíš postranní cestou domů. Pracoval jsi od bílého rána do pozdního večera, abys si vydělal chléb. Namáhal jsi se mozolovitýma rukama, potícím se čelem. Každému můžeš hrdě hleděti do očí: tvrdý to chléb, ale poctivý; čeho požíváš, to jest tvým; život ti jest neustálou prací; pracoval jsi od maličkosti, pracovati budeš do smrti. Ruce tvé jsou tvrdé, mozolovité; v domácnosti tvé není bohatství ani nadbytku — jak chudou jest chata, kde přebýval tvůj otec, kde bydlíš i ty! Výdělek sotva stačí na každodenní potřeby; nemůžeš si mnoho popřáti, ale poctivým jsi, nejmenší skvrny není na tvém životě. A ty ruce — černé jsou sice od prachu, avšak čisté jako ruce nevinného dítěte; jako oko nevinného dítěte, tak hledí oko tvé. Tvá poctivosť, tvou pýchou!

Vešel do svého domku a rozžehl světlo. Chudičky domov, jaký má samotný, ubohý člověk. Stůl, židle, skříň, postel . . . Nikoho nemá, kdo by mu podal ruku k pozdravení, kdo by ho očekával na prahu. Jinde není tak, jinde čekají děti, žena. A třeba byla tvář sebe smutnější, mezi svými se vyjasní. A onen červ, jenž hlodá v srdci, utichne na okamžik; mezi svými zapomínají soudruhové, že jsou dělníky, otroky neúprosné peněžní moci; mezi svými jest dělník člověkem, otcem, manželem, živitelem rodiny.

Soudruzi, které v myšlénkách zří osamělý muž, vědí, proč slouží, proč pracují! Jediná myšlénka vodí jejich práci, myšlénka, že nejsou sami na světě, že vztahuje dvé, čtvero nebo i více dětí své ručky po černém chlebě, který jim krájí. Osamělý dělník ví, že ta myšlénka není trpkou, nýbrž že sílí, zdvojnásobňuje tělesné síly, že ruka, jež unavena klesla na jeden, dva okamžiky, s obnovenou silou chopila se práce — což ještě nepozoroval soudruhů v dílně? Což neviděl, jak se namáhali, že se až podivoval té nevyčerpatelné síle těla a ducha; což neslyšel, jak veselé písně zvonily se rtů vousy ozdobených, jako by nikdo nevěděl, že jest dělník jen mrtvým nástrojem, který oživuje jiný, šťastnější člověk tím, že mu vykazuje a určuje práci? Viděl je, slyšel také a zapomněl sebe sama mezi nimi, zapomněl, že jest na světě sám, tak sám, že by se rozplakal jako dítě . . . Ten má rodinu, onen sivou matičku, kterou musí živiti, ten pracuje, aby nedospělým bratřím, sestrám usnadnil, zpříjemnil život . . . jen on nemá nikoho! Přestane-li dnes pracovati, nikdo nebude míti škody a začne-li dnes pracovati s dvojnásobnou silou, nikdo nebude míti z toho zisku . . . Než byl kdysi čas, kdy o své radosti, starosti a nadějích mluvil s drahou bytostí, kdy sám si chtěl založiti svůj krb. Ale tu bytost viděl na smrtelné posteli, položil ji do hrobu. Proč sám tehdy nezemřel, toho neví. Přece, jestliže mu nezemřelo tělo, nezoufala duše, zemřela mu radost — jiný člověk vstal z bědné mohyly, kamž byl položil to nejdražší, co měl na světě . . . Kolem rtů se mu vytvořil trpký rys, jakého dosud neměl, smutek mu zastínil čelo, jakž ještě nikdy. Zůstal sám a zůstane sám s bědným svým životem. Ani veselých dětských upomínek nemá, ze kterých by čerpal nových sil v mužné době — nic, všechno temno, na chudobu patřil vždy a záhy pocítil starosti, kterých nepociťují ti, kteří se rodí na hebkých peřinách. Nyní žije pouze, aby pracoval, pracuje pouze, aby mohl žíti a až nadejde doba, kdy nebude moci hýbati rukama, kdy ochabnou svaly, pak se začne — ne, nesmí na to pomysliti! A přece: přijde také ona doba, a konečně nadejde okamžik, kdy se zavrou unavené oči, kdy mu druzi složí chladné ruce na prsa a vtisknou do nich křížek — pak se zavře dílna, od práce se na nějakou chvíli ustane a pokoj bude, věčný pokoj . . . Ležeti bude měkce v černé zemi, jako by byl ani neokusil trpkostí života, měkce jako boháč, kterému půjčoval své síly a tvrdýma rukama stlal měkké peřiny. . . .

Ale věčný soudce bude souditi boháče i chudáka! Prozkoumá život obou a bude souditi spravedlivě . . . Neboť: práce — pýchou, práci budiž odměna! (Dokončení.)

Katolická universita ve Fryburku ve Švýcařích.

Napsal Fr. *Vinc. Zapletal*, Ord. Praed.

Roku 1889. v měsíci říjnu oznamovaly denní listy, že byla ve švýcarském Fryburku založena katolická universita. Divila se tomu cizina i Švýcarsko, ale sám Fryburk se nenadál, že se dávné jeho přání přece uskuteční. Hned po rozšíření protestantismu r. 1537., pomýšlely katolické kantony založiti katolickou universitu: potřeba její byla citelná, zuřily boje náboženské, a laiků i kněží, kteří by se postavili v čelo oněm zápasům duchovním, bylo žalostně málo. O založení university jednalo se stotřicetkráte a vždy marně.[1]) Příčinou toho byl nejen hmotný nedostatek, ale i řevnivosť jednotlivých kantonů, kde by universita založena býti měla. Mluvilo se o Rapperschwylu, Rorschachu, Bremgartenu, Locarně, ale Fryburčané již tehdy dovozovali, že česť ta přísluší jim. Ostatní kantony nemínily však v té příčině Fryburk podporovati; musil spoléhati jen sám na sebe; nebýti toho, byla by tu povstala universita již ve století šestnáctém.

Věc odpočívala do r. 1751. Tu ujala se Veliká rada znovu myšlénky, založiti universitu a vystavěla též budovu, kde by byli ubytováni profesoři. Budova byla sice pěkná, ale stála tak mnoho, že nezbylo, z čeho platiti profesory. Roku 1763. jmenovala Veliká rada dva profesory, a znenáhla vznikla škola právnická, která později vzniklé universitě byla přidělena.

Počalo se tudíž pracovati na zamýšleném díle — pomalu sice, ale vytrvale. Švýcarští katolíci víc a více uznávali potřebu university katolické; náboženské zmatky mocně zmítaly zemí; vyučování na všech universitách švýcarských dělo se v duchu materialistickém a bezbožeckém. Nemálo je k dílu pobádal též stkvělý úspěch university Lovaňské a několika universit francouzských. Šťastnou operací finanční, konversí státního dluhu, získala vláda fryburská půl třetího milionu; dne 24. prosince r. 1886. rozhodla Veliká rada, aby suma ta byla dána na universitu, a novým rozhodnutím ze dne 4. října 1889. určeny úroky z ní za plat universitních profesorů. Výdatně podporoval podnik mocný »Pius-Verein«, tak že zvoleni profesoři, a ještě v říjnu téhož roku — 1889. — otevřena fakulta právnická a filosofická.

Odhodlání, založiti dílo tak velikolepé, nazvati lze v pravdě hrdinským. Vždyť čítá kanton Fryburský pouze 119.155 obyvatelů, a z těch jest 18.925 protestantů! Fryburk sám, jediné důležitější město kantonu, má něco přes 12.000 duší — ale lid, ač protestanty obklopen a promíchán, jest rozhodně katolický.

Katolická universita Fryburská jest ústavem státním, a tím právě nabývá síly i významu. Nemohla by prospívati, ba existovati, kdyby cizí státy a ostatní kantony neuznávaly hodností jí udělených a nepočítaly návštěvu přednášek. Pak by poslouchali přednášky jen ti mladíci, kteří by netoužili po dráze veřejné — a to by bylo smrtí nové university. Státní ráz této nové vysoké školy působil v cizozemsku obavy v některých kruzích. Jak dlouho potrvá katolická

[1]) Srovn. Schnewly et Berthier: Projets anciens de hautes études catholiques en Suisse. Fribourg, 1891.

většina ve Fryburku? Jest universitě katolický ráz opravdu zajištěn? Kdo zná kanton, sotva bude obavu tuto sdíleti. Není ve Švýcarsku kantonu, jenž by právě v té příčině poskytoval tolik záruk, jako fryburský. Jen jednou zmocnil se tu vlády radikalismus protikřesťanský, a to násilím, v době »Sonderbundu« — po osmi letech byl však potřen. Strana konservativní má velikou převahu a oporu v rolnictvu; v otázkách vedlejších a podřízených může se někdy různiti — ale kde běží o zásady katolické, tam jsou všichni svorni, jako jeden muž!

Švýcarsko má již šest vysokých škol: universitu Bálskou, Curyšskou, Bernskou, Ženevskou, Lauzanskou a akademii Nevšatelskou, pro malou zemi počet zajisté veliký. Proč tedy zřizovati universitu novou? Běží-li o universitu katolickou, jest otázka tato bez důvodu.

»Historisch politische Blätter« uveřejnily r. 1892. dva výtečné články »o duchu university Fryburské«. V nich se dokazuje, že na universitách švýcarských více než v Německu a kdekoliv jinde svěřeny jsou stolice učitelské tendencím nejrůznějším. I starokatolíkům zřízena byla v Bernu bohoslovecká fakulta; má čtyři profesory — a sedm posluchačů! Pro katolíky však neučiněno nic, a tu každý uzná, že za těchto okolností mají katolíci nejen právo, než i povinnosť, zříditi také pro své syny vysoké učení.

Ale universita katolická nemohla býti založena bez svolení autority církevní. Ředitel veřejného vyučování v kantonu Fryburském, Jiří Gython, muž velmi vynikající a o založení university nejvíce zasloužilý, obrátil se k sv. Otci.

Lev XIII., jenž hned od začátku svého pontifikátu zvláštní váhu kladl na výchovu křesťanskou, schválil radostně záměr katolického Švýcarska a ve breve ze dne 1. srpna 1889. vyslovuje se takto:

»Došlo Nás, že Fryburčané ve Švýcařích šťastně se podjímají tohoto díla (university katolické) s pomocí Boží . . . Schvalujeme to tím více, ježto Nám není neznámo, kterak ani různé obtíže a námahy ani náklad neodvrátil jich od tohoto záměru. A to vším právem, protože za našich dnů není, k čemu by se nesly jejich snahy s větší vhodností a prospěchem; běžíť o dílo nejtěsněji spojené se zájmy sv. Církve a náboženství; jedná se o zachování svaté víry katolické.«

Sv. Otec poznal také hned, jakou důležitosť bude míti toto dílo pro země okolní, proto praví dále:

»Protože jde o věc, která se týká zájmů všech, doufáme, že netoliko ze Švýcarska, nýbrž i z jiných zemí přispěje šlechetná štědrosť katolíků.«

Sv. Otec bystře postihl, že založiti katolické vysoké učení právě ve Fryburku jest myšlénkou šťastnou. Máť Švýcarsko výtečnou polohu zeměpisnou, jest politicky mezinárodním, a blízké Alpy vábí sem zvláštním kouzlem; kromě toho těší se Fryburk dvěma neocenitelným přednostem: lacině se tu žije, a mluví se zde francouzsky a německy, tedy jazyky, jichž v učeném světě hojně se užívá.

Záhy bylo pomýšleti na zřízení fakulty theologické, a sv. Otec zvláště o ni se staral. Upřeny zraky na řád sv. Dominika, kdež vždy chováno neporušené učení sv. Tomáše Akvinského, tak výmluvně a vřele doporučované Lvem XIII. Nezapomenuto též, že řád ten především vyniká racionální, přísnou methodou vyučovati pravdám křesťanským, pro niž jeho scholastická Bohověda nazvána »křesťanským racionalismem.« Tento racionalismus zvláště jest způsobilý učiniti, aby

zjevené pravdy v učeném světě opět zaujaly ono čestné místo, jak tomu bylo v minulých stoletích.

Tak se stalo, že dne 24. prosince r. 1890. sjednána smlouva s velmistrem řádu sv. Dominika, a fakulta theologická svěřena řádu dominikánskému. Vláda Fryburská smlouvu tu dne 31. téhož měsíce potvrdila. Za rok po otevření fakulty právnické a filosofické otevřena též fakulta theologická.

Schází ještě fakulta lékařská, a na filosofické není odboru přírodovědeckého.

Fakulta theologická má 10 učitelů, právnická třináct, filosofická sedmnáct, mezi nimi dva Dominikány, kromě toho dva docenty. Tak veliký počet profesorů byl nezbytný již hned ze začátku, protože se všechny důležitější předměty přednášejí francouzsky i německy. Na fakultě theologické vyučuje se hlavně latinsky; ale je tu přece více profesorů nežli na mnohých jiných theologických fakultách, protože se přednáší dvojí věrouka a mravouka: jedna positivní a praktická, jiná vyšší pro ty, kteří se chtějí státi doktory Bohovědy.

Mezinárodní ráz university patrný jest již v národnostech profesorů. Jest tu 14 Švýcarů (10 z francouzského Švýcarska, 3 z německého a 1 z vlašského), 14 Němců, 7 Francouzů, 4 Rakušani (2 Němci, 1 Čech a 1 Polák), 1 Španěl, 1 Lucemburčan a 1 Holanďan. Vysoké učení jest zařízeno dle vzoru universit německých. V čele má rektora zvoleného na rok sborem profesorským a potvrzeného ředitelem veřejného vyučování. Podobně voleni jsou děkani různých fakult.

Když byl rektor rok úřad svůj zastával, sluje vicerektorem, a děkani viceděkany, a tito zastávaji rektora nebo děkana, když onemocní nebo se vzdálí. Rektor má po boku senát, jejž tvoří vicerektor, děkani, viceděkani a z každé fakulty jeden delegát. V administraci podporuje rektora tajemník. Fakulta navrhuje profesory, a státní rada je přijímá. Theologická fakulta však činí vyjímku, neboť je podřízena výhradně kongregaci studií v Římě a velmistru dominikánskému.

Hned po zahájení přednášek snesl se sbor profesorský, že s programem (index lectionum) vždy vyjde spis, jehož účelem jest upozorňovati učený svět na universtu Fryburskou. [2])

Promluvivše o profesorech, zmíníme se také o posluchačích. Prvý rok bylo jich dvacet sedm — nyní, po třech letech, jest jich 247, a to: 109 na fakultě theologické, 68 na právnické, 70 na filosofické. Co do národnosti jest 108 posluchačů ze Švýcarska, 42 z Německa, 1 z Belgie, 1 z Holandska, 27 z Anglie, 5 z Rakouska, 1 z Lichtensteinska, 4 z Lucemburku, 3 z Francie, 1 z Italie, 4 z Ruska, 21 z Bulharska a 3 ze Spojených států.

---

[2]) Práce dosud vyšlé jsou: 1. *Bédier,* Le lai de l'Ombre (1890.) 2. *Streitberg,* Die germanischen Comparative auf — öz — eine sprachgeschichtliche Untersuchung (1890). 3. *Effmann,* Heiligkreuz und Pfalzel, ein Beitrag zur Baugeschichte Triers. (1890). 4. *Weyman,* Apuleius Amor und Psyche (1891). 5. *Kaltenbach,* Les humanistes polonais (1891). 6. *Berthier* O. Praed., La porte de Sainte-Sabine, Étude archéologuique (1892). 7. *Rensing,* Die Widerrechtlichkeit als Schadenersatzgrund (1892). 8. *Grimme,* Die Strophenbau in den Gedichten Ephraems des Syrers (1893). 9. v tisku jest: *Reinhardt,* Die Correspondenz von Alphonso und Girolamo Casati, spanischen Gesandten in der Eidgenossenschaft, mit Erzherzog Leopold V. von Oesterreich 1620—1623.

Nejvíce posluchačů má fakulta theologická, což se připisuje zvláště učenosti a oblibě Dominikánů.[3]) Mezi theologickými fakultami Švýcarska zaujímá Fryburská místo přední, neboť v Bálu jsou jen 93 posluchači, v Curychu 42, v Ženévě 41, v Lausaně 39, v Bernu 38, v Nevšatelu 8. Počet posluchačů byl by ve Fryburce ještě mnohem větší, kdyby tu směli studovati seminaristé z Francie.

Takový rozkvět university za dobu tak krátkou jest nejvýš potěšitelný a i za hranicemi zjednává jí přízeň. Zřízení její uvítalo Německo s nelíčenou radostí; pochvalně doporučována na všech katolických sjezdech, posýláni sem posluchači, darovány jí knihovny.

Universita nemá dosud fakulty lékařské a odboru přírodovědeckého — a právě tato odvětví jsou veledůležitá v naší materialistické době.[4]) Tyto obory však jsou nejdražší — a to je příčina, proč dosud zřízeny nebyly; budou však otevřeny na podzim příštího roku. Ve prospěch stolic učitelských na fakultě lékařské a učení přírodovědeckého zřídila se loterie — od Fryburčanů, kteří již dali tolik, že nelze žádati, aby přinášeli ještě další oběti. Jistě také mnohý čtenář »Vlasti« dostal několik losů, a ředitelství loterie ještě bude žádati věrné katolíky, aby dle možnosti účel tak důležitý, Církvi sv. a náboženství tak prospěšný, podporovali. I na našich slovanských nivách katolických najdou se zajisté lidé dobrého srdce, kteří losy koupí a tak k dílu velikolepému svou hřivnou přispějí. Za jistotu výher ručí sama vláda.

A nyní ještě něco. Katolický veliký národe československý! Pohleď na malý ten kousek země, na několik těch tisíc katolíků Fryburských! Nejsou-liž hrdinové, chopivše se díla, jehož se bojí miliony jiných? Podiv se jim, a více ještě: pokud možno — následuj jich!

Pašijové hry v Hořicích u Krumlova.

Teprve před dvěma lety počaly pašijové hry hořické. Dnes mohou pořadatelé o sobě říci, že se o nich mluví daleko široko. Není to ovšem jedině zásluhou pořadatelů, že jejich hry vábí hojně obecenstva, hlavním vnadidlem jest představovaný předmět.

Pašije dojímají i chladnou mysl křesťanskou; tak lze vysvětliti, že návštěva Hořic jest četná. Světového významu hořické hry nemají a míti nebudou, soudíme-li dle dosavadních výkonů.

Pašijové hry jsou křesťanským divadlem a spočívají v rukou německého »Böhmerwaldbundu«, i nebude nezajímavo něco ve »Vlasti« o nich povědíti.

Psáti proti nim anebo pro ně, jest obé nemístné. Dle práva a pravdy chci zde vypsati dojmy a úsudky, jichž jsem v Hořicích nabyl. Na zpáteční cestě

[3]) Srov. »La Liberté,« 17. Décembre 1893.: »Le développement rapide de notre Faculté de théologie est une preuve manifeste et de sa nécessité et de l'estime que se sont conciliée, dés le début, les maîtres dixtingués envoyés par le Saint-Cére pour y enseigner. Cette haute considération ne vient pas seulement de la Suisse, mais aussi des pays étrangers.«

[4]) Tak bylo řečeno pisateli těchto řádků od jistého posluchače bernského, že na tamější lékařské fakultě všeci posluchači jsou bezbožci. Tak prý se tam již vyučuje.

z Hořic sešel jsem se náhodou v železničním voze s velmi pestrou společností, v níž byl Holanďan, meškající v Mar. Lázních, mladý Angličan, studující theologie, p. farář Václav Honejsek z Prahy a jiní. Rozmluva točila se kolem pašijových her, a s potěšením jsem pozoroval, že mínění mé shoduje se s úsudkem jiných. V Hořicích udrželo se po celé léto — ovšem se značnými přestávkami — představování pašijí. V rukou a v reklamě německého spolku šumavského nabylo jakéhosi lesku a jména. Promluvím něco o textu a pak o představení.

O text se dosud soudí prof. Aman z Krumlova, jenž se o věc již dlouho před tím zajímal a text ku hrám složil, a »Böhmerwaldbund«, který si opravený text pořídil z rukou probošta mikulovského Karla Landsteinera. Na textu, kterýž jsem si koupil, správně jest udáno: »theilweise umgearbeitet, mit neuen Liedertexten und Bildererklärungen von Pr. K. Landsteiner.« Dle toho by žaloba mohla stihnouti toliko podnikatele her, totiž »Böhmerwaldbund«, který se nevypořádal s původním skladatelem prof. Amanem.

První část textu jsou skoro vesměs prology k živým obrazům. Před důležitějšími scénami vystupuje starořecký chór, aby zpěvem připojoval výklad. Hra počíná stvořením světa. Následuje pád andělů, stvoření lidí, pokušitel, první hřích, soud, vyhnání z ráje, bratrovražda, potopa, Noemova oběť, zkouška Abrahamova, prodání Josefa a Josef v Egyptě, nalezení Mojžíše, manna, desatero, měděný had, David a Goliáš, Tobiáš a Esther. Tím končí starý Zákon. Následují obrazy z nového Zákona: pozdravení andělské, narození Páně, útěk do Egypta, Nazaret, mezihra pastýř a ovečka, parabola o dobrém pastýři, křest Janův, kázání na hoře, proměnění Páně, vzkříšení Lazara, přítel dítek, Magdalena maže nohy Ježišovy. Tím končí první představení.

Po přestávce polední nastávají vlastní pašije v pěti odděleních. První oddělení: Ježíš zjevuje Panně Marii své utrpení a loučí se s ní a s přátely v Bethanii. večeře Páně. Představovati loučení Páně s nejsvětější Pannou, jest těžké, tím těžší, když dlouho trvá, a mnoho řečí se při něm vede, jakož vidíme při pašijích hořických. S napjetím očekává divák večeři Páně. Věrně dle starovědy biblické představuje se večeře Páně, ač poněkud zkráceně, což lze na divadle odpustiti. Výkon tak vznešený vyžaduje vznešené nálady. Apoštolové přijímají Tělo Páně, ale příliš divadelně. Spisovatel textu vystihl sice myšlénku večeře Páně, ale nemůže ji vdechnouti do představovatelů. Kalich koluje rychle, a herci slova při přijímání pronášejí »divadelně«.

Druhé oddělení představuje židovské synedrium a zrádného Jidáše. Zráda Jidášova není dosti motivována. Předvádí se Pán na Hoře Olivetské a jeho zajetí. Čtvrtý oddíl jest nejdelší. Obsahuje celý soud Páně před Anášem, Kaifášem, Pilátem, Herodesem, bičování a odsouzení. Poněvadž v divadle jest skoro úplná tma, nelze stopovati, jak dalece zkracují se některé scény. Při onom představení, jemuž jsem byl přítomen, splynula scéna před Herodesem částečně se scénou před Pilátem, kde Spasitel odpovídá, že by proti němu neměl moci, kdyby mu nebyla dána z hůry. Text správně předvádí Spasitele mlčícího u Herodesa, na jevišti mluvil však Kristus Herodesovi slova, kteráž mluvil před Pilátem, čímž nebylo nevyhověno historické věrnosti.

Následuje poslední oddělení: cesta křížová. Poněvadž se odehrává mnoho scén na témže jevišti, stírá se všeliká illuse dojmu skutečnosti, a divák pozoruje, že se rychle jedno po druhém n a s t a v u j e.

Křižování Páně předvádí se již ukončené, dle sedmera slov Páně. Živé obrazy pohřbení Spasitele a vzkříšení se závěrečným chorem zakončují celé představení.

Uznati třeba, že představovatel Ježíše Krista má snahu, svatě jej představovati, však tělo jest celkem slabé, a hlas monotonní. Ovšem jest lepší ona

monotonie než nemístný nebo neumělý pathos, kteryž by více uškodil. S potěšením jsem od jistého bývalého spolužáka v okolí slyšel, že život p. řídícího učitele (představovatele Kristova) byl vždy řádný a zejména od doby her jaksi se ještě více prohloubil. Smutněji člověka naladí, slyší-li, že resižér jest žid, nebo jak jiná verse praví, křtěný žid. »Reichspost« vídeňská přinesla zprávu »Passionspiel in den Judenhänden,« od té doby však se nedotekla hořických her nepříznivě, naopak přinesla o nich ve dvou číslech pochvalný feuilleton. Staráť se »deutscher Böhmerwaldbund« velice, aby novorozeňátku jeho dostalo se všemožné reklamy u všech německých listů. S výsledkem může býti »Böhmerwaldbund« spokojen, nebo z německých území jezdí celé vlaky do Hořic. Neznámé okolí hořické stalo se tak touristským bodem, ač nevyniká nijak původní krásou, jak se v reklamách hlásá. Zcela obyčejné české městečko v obyčejné krajině pahorkaté velebí se jako nositelkyně neobyčejných šumavských krás, čímž se naší Šumavě dělá nepěkná poklona. Čistý příjem z her plyne z polovice do kasy »Böhmerwaldbundu«, druhá polovice rozděluje se mezi herce. Toto jest právě bolavé místo pro nás Čechy. Také my Čechové máme touhu viděti pašije, pokud možno skutečnosti podobné. Proto dáme se velmi mnozí strhnouti reklamou německých listů, kterých my Čechové všude dosti máme, a neseme svůj skrovný žold do Hořic, abychom jistou částečkou nepřímo podporovali agitační spolek německý a — liberální. Pašijové hry jsou vývěšnou tabulí liberálního spolku a pramenem již nyní obstojných příjmů a v budoucnosti nadějný zlatodol pro německé spolky agitační.

Böhmerwalbund postavil divadlo za pomoci obce hořické ze dřeva na mírném svahu za Hořicemi. Divadlo jest velmi účelně a jednoduše stavěno. Po 40 letech má přejíti úplně v majetek obce. Nyní jest sice prodlouženo, však potrvá-li návštěva her, jak byla v tomto létě, lze lehce vypočísti, za kolik let bude dluh umořen. Hořičtí chtí hráti tak dlouho, dokud budou hosté na hry přicházeti.

Z národního stanoviska třeba uznati, že by nám Čechům nevadilo pořídíti pro český lid pašijové hry uprostřed slovanského lidu. Touha po hrách pašijových jest v každém srdci křesťanském. Čechové budou chodit do Hořic, nebudou-li míti hry své. Máme kraje zachovalého slovanského lidu, který zpěvem a hudebním sluchem a zbožnou myslí jest proslulý. Vzpomeňme si našich krajanů na Slovácku: lid zbožný, ač ne bez chyb, krajina chudá, ale krásná. Pro taký kraj bylo by dobrodiním něco podobného pořídíti. Ovšem nechci opomenouti, že by bylo třeba dostatečné záruky, aby se pašijové hry opět nezvrhly, jako se zvrhly před lety. Jest to věc velice choulostivá představovati lidmi božské věci. Také v Hořicích by měly odpadnouti některé scény, zejména ony, v nichž mluví Bůh Otec (III. scéna). Dále bylo by třeba záruky, aby se k tomu nepřimísily nepovolané živly a neprofanovaly věc svatou. Oberamergava má záruku v duchovním správci, který má právo nepřipustiti osoby ku hře pašijové nezpůsobilé, čímž se zachovává svatý pel nevinnosti. Jak po této stránce věc v Hořicích jest zařízena, není mi povědomo. Bývalý kaplan, který měl velké zásluhy o hry pašijové, není již v Hořicích.

Že by hry diváka zbožně nedojímaly — nemohu říci. Pozoroval jsem v polední přestávce, jak velmi mnoho diváků šlo do kaple bolestné Panny Marie, jak se tam modlili a jak velmi mnozí z nich dávali obětinu nu ozdobení kaple. Možná, že není to zásluhou her, ale diváků, neboť v den, kdy jsem meškal v Hořicích, přijel vlak z Lince a přivezl hojně hornorakouského lidu.

Hry pašijové zbožně sehrané, neb aspoň důstojně představené nejsou u větší části posluchačů bez zbožného výsledku. Jenom zneužívání her pašijových

vynutilo přísné zákazy, jakými byly stíhány. Nemůže nikoho překvapovat, že až úzkostlivě třeba podobná představení stopovati.

Celé pašijové hry hořické jsou důkazem, jakou přítažlivosť podobná představení do sebe mají. Lid hořický a představitelé her nevynikají svérázností, jako ku př. v okolí Radhoště, v Těšínsku a pod. Lid hořický nevyniká hudebním sluchem a zpěvem jako slovácká procesí v poutních místech moravských a slezských. Do Frýdku ve Slezsku, jak mi bylo řečeno, chodí lidé z dálky v ony dny, kdy přicházívá procesí, aby se pokochali jejich zpěvem, podobným velebným hlasům zvonů. Krajina hořická jest zcela obyčejná a není pražádným obrázkovým krajem. Z toho všeho jde, že k návštěvě Hořic třeba spatřovati přítažlivou sílu pašijových her. Němci dovedli jí využitkovati, a zvědavosť česká přináší obol na oltář Němců. Dívky hořické, tvořící chór pašijový, nejsou cvičenými zpěvačkami, mimo několik vyjímek. Feuilletonista Reichspostu dobrácky upozornil, že některé z nich očima koketují; přiznávám, že nemluvil nepravdu. Barvené tváře bylo lze z dálky okem rozeznati.

Výprava celé hry vyniká vymožeností divadelní mašinerie. Elektrické světlo, krásné oděvy, byť ne vždy historicky věrné, (ku př. Josef povýšený; Esther) hojnosť krásných kulis atd. První obrazy stvoření světla nebo vjezd Páně do Jerusaléma jsou přímo bohaté.

Jakkoli nebyl jsem unešen hrami hořickými, přece doznávám, že z mnohého důvodu bych si přál, abychom měli pro český lid české pašijové hry, předpokládaje ovšem ony svrchu uvedené záruky, že by hry byly skutečnou hrou náboženskou. Vedlejším cílem by mohlo býti: povznešení chudého kraje, pramen příjmů k národním nebo dobročinným účelům. Fr. Vaněček.

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

Spolek založiti a do výše vyhnati, není nesnadno, ale spolek ve výši se nalezající v čilosti a pružnosti udržeti, jest velikým uměním. Je to věc přirozená, že každý časopis a podnik nalezá z počátku u jisté části obecenstva obliby a podpory, ale láska ta čím dále tím více ochabuje, mizí a obrací se zase k předmětu jinému.

Podobně jest tomu nyní i se družstvem Vlasť. Z počátku byli jsme tu skoro sami; fond za fondem, odbor za odborem jsme zřizovali a k »Vlasti« dva časopisy jsme přidali. To nám získalo lásky a přízně a hojně členů a darů. Avšak v tomž poměru a s touž rychlostí ku předu spěchati nemůžeme; k tomu nám síly nestačí, a proto zájem pro družstvo přirozeně ochabuje a slábne. Mimo to založeny byly v poslední době různé jiné užitečné katolické spolky a družstva, jako družstvo Našeho Domova v Olomouci; družstvo sv. Jana Nep. v Hradci Králové; družstvo a kolej Arnošta z Pardubic; Spolek na zakládání knihoven v Opavě, čímž se síly rozdělily; katolíci přiklonili se k tomu, co jest jim bud bližší nebo milejší.

Těmito slovy nepravíme, že by spolky tyto neměly býti založeny, nebo že bychom jim nepřáli; naopak všecky jsou dobré, užitečné a na svém místě,

a výboři družstva nebo družstvo samo ne pouze slovy, ale i skutky přízeň tuto dali jim na jevo.

Budiž zde také připomenuto, že mnoho obětavých katolíků (1932) ke družstvu a 157 i k fondu pro katolické spisovatele za členy již přistoupilo neb i jinak je obdarovalo, i jest to tedy nesnadným uměním, družstvo Vlasť i dále v čilosti a pružnosti, jak jsme pravili, udržovati. V tom se musíme nyní pilně cvičiti a značně zdokonalovati.

Jednou známkou zdravé agitace a organisace jest, zamilovaný předmět často a často ve známosť uváděti. Prodělali jsme již periodu deseti let. V tom čase celá nová generace vstupuje do semináře, do duchovní správy, v jiné ústavy a úřady, i nebude od místa, seznámiti je se stanovami družstva, s jeho odbory a fondy. Ku konci připojíme úvahu o našich katolických a hlavně tiskových poměrech vůbec.

I.

Stanovy družstva Vlasť.

A. O účelu a prostředcích.

§ 1. Účelem družstva jest vydávati časopisy, periodické spisy a knihy psané v duchu katolickém, zakládati katolické knihovny, pořádati přednášky a literární sjezdy v kterémkoli místě království Českého, podporovati dobrou literaturu, jakož i spisovatele píšící v duchu katolickém. Při tom všem se politika vylučuje.

§ 2. Prostředky k tomu jsou: vklady členů, odkazy, dary, čistý výnos z časopisu a knih, fond pro zakládání katolických knihoven, fond pro katolické spisovatele, knihovní komisse, odbor historický, paedagogický a filosoficko-theologický.

B. O údech.

§ 3. Údem družstva se může státi každý dobrý katolík, katolické korporace a vůbec všechny právní osobnosti, jež nesledují cílů protikatolických.

Členové jsou:

a) zakládající, kteří se zaváží složiti v půlletních lhůtách po 5 zl. dohromady 50 zl. a nežádati více kapitálu svého zpět;

b) činní, kteří se do 1. ledna r. 1885. zavázali složiti v půlletních lhůtách po 5 zl. dohromady 50 zl. s podmínkou, že svůj kapitál obdrží postupně zpět, až se časopisy budou vypláceti; úmrtím činného člena připadají dosavadní vklady jeho družstvu;

c) přispívající, kteří složí každoročně příspěvek nejméně 3 zl. ve prospěch družstva;

d) čestní, které k návrhu výboru volí bez debaty valná hromada.

Výhody členů určuje řádná valná hromada.

§ 4. Každý úd má právo rokovati a hlasovati ve valných hromadách, činiti dotazy a nahlédnouti u přítomnosti jednoho člena výboru do listin a knih spolkových, dále má právo voliti výbor; členové od sídla spolku vzdálení, nedostaví-li se osobně do valné hromady, volí výbor písemně v listě podepsaném a zavřeném, jejž zašlou předsedovi spolku; dopisy tyto otevrou se pak ve valné hromadě, a hlasy v nich obsažené budou čítány jako přítomných.

Passivní volební právo přísluší všem členům.

§ 5. Práv svých nabývá člen splacením prvé části vkladu nebo splacením příspěvku. Práva členů zakládajících, činných a čestných trvají doživotně, přispívajících za ta léta, za něž příspěvky své složili.

§ 6. Povinnosti údů jsou: stanov, jakož i veškerých ustanovení valné hromady šetřiti; zachovávati veškerá ustanovení výboru, dokud by nebyla zrušena valnou hromadou, jakož i výroky smírčího soudu; splatiti mimo členy čestné, příspěvek členský, od jehož úplného doplacení osvobozuje jen smrť, aneb předčasné buď vyloučení neb vystoupení ze spolku, v kterýchžto případech zapraví na členských příspěvcích tolik, jak dlouho byl členem družstva.

§ 7. Záležitosti družstva řídí valná hromada, výbor a správa redakční.

§ 8. Řádná valná hromada sejde se každý rok jednou; mimořádnou svolati může výbor, kdykoli toho pilnou potřebu uzná, aneb čtvrtina členů to žádá. Valná hromada svolá se, kde možno, ústně, jinak zvláštními dopisy, a to řádná valná hromada ohlásí se 8 dní, mimořádná 3 dni napřed. Tato však může v potřebě zvláště nutné ihned »ad hoc« svolána býti. Valná hromada může rozhodovati o všech věcech spolku se týkajících. Jí se zejména vyhražuje:

a) vykládati a měniti stanovy;

b) posuzovati činnosť odstupujícího výboru, administrace a redakce, kdyby se tato uchylovala od účelu v § 1. vytknutého,

c) stvrzovat účty;

d) voliti společně výbor mimo předsedu, jehož volba se děje zvlášť.

Zakladatel družstva, kněz Tomáš Škrdle, vyhražuje sobě doživotní vedení redakce; po jeho úmrtí neb odstoupení, aneb nešetřil-li by stanov a vyplývajících z nich usnesení, po jeho sesazení volí si valná hromada redaktora buď na jeden neb více roků, neb doživotně; v případu onemocnění volí si Tomáš Škrdle dočasného zástupce ve srozumění s výborem;

d) určovati plat redaktoru, určovati výši honoráře a objem, formu, papír a cenu časopisů, jakož i knihtiskárnu, kde by se časopisy tiskly;

e) tvořiti rozličné řády pro redakci, administraci neb jiné potřebné odbory;

f) určovati výtěžek k účelům v § 1. vytčeným.

g) Valná hromada platně uzavírá, je-li přítomna pětina všech členů; nesešel-li se tento počet, uzavírají v hodině na to platně přítomní členové.

§ 9. *a)* Výbor skládá se z předsedy, místopředsedy, jednatele a pěti členů;

b) výbor volí se na rok, a jeho členem je vždy i redaktor Vlasti.

c) k úradám schází se výbor, svolán jsa předsedou, nejméně jednou za čtvrt léta;

d) schůze výboru jsou kompetentní, je-li přítomna nadpoloviční většina výboru. Každý úd, nepřijde-li dvakrát po sobě do schůze výborové, aniž by se náležitě omluvil, pozbývá úřadu svého, a na jeho místo nastupuje největším počtem hlasů zvolený náhradník. Náhradníky volí valná hromada čtyři;

d) výbor vykonává veškerá uzavření valné hromady, určuje k návrhu redaktorovu personál redakční a administrační, i jeho plat, rokuje o tom, s kým by záhodno bylo, vlastní časopisy vyměňovati a komu předplatné snížiti, neb časopisy zdarma dáváti; on určuje program k valné hromadě a má právo, činiti veškerá nutná vydání.

§ 10. Předseda:

a) zastupuje spolek naproti úřadům a jiným osobám;

b) bdí nad tím, aby jednotliví údové výboru plnili své povinnosti;

c) stará se o to, aby stanovy a řády spolku se zachovávaly;

d) svolává výbor, řídí jednání ve schůzích výboru a družstva a sestavuje k nim pořádek rokování, a to k výborové schůzi sám, k valné hromadě za souhlasu výboru.

§ 11. Místopředseda zastává úřad předsedy, je-li tento zaneprázdněn, aneb poděkoval-li se.

§ 12. Jednatel píše protokoly, obstarává záležitosti družstva a vede korrespondenci jeho ve všech případech, jež nespadají v obor redakční.

§ 13. Správu redakční a pokladniční vede redaktor s personálem redakčním a administračním, jemu podřízeným.

C. O volbách a hlasování.

§ 14. Volby vůbec dějí se hlasovacími lístky; ostatní hlasování děje se vyzdvižením ruky; přeje-li si toho však nejméně třetina přítomných údů, hlasuje se lístky.

§ 15. Při volbách a hlasování vůbec rozhoduje absolutní většina hlasujících; však při návrhu na vyloučení úda neb změnu stanov rozhoduje většina dvou třetin přítomných.

D. O smírčím soudu.

§ 16. Spory osobní, vzniklé mezi členy z poměru spolkového, vyřizuje smírčí soud, do kteréhož každá strana jednoho důvěrníka ze středu údů družstva vyvolí a výbor, jemuž spor oznámen býti musí, předsedu soudu ze svého středu jmenuje. Předseda určí stranám a jich důvěrníkům čas a místo stání; nedostavění se svědčí ve prospěch strany dostavivší se. Z nálezu soudu smírčího není odvolání. Kdyby byl výbor sám spornou stranou, rozhodne o sporu valná hromada. Smírčí soud rozhoduje většinou hlasů.

E. Zvláštní ustanovení.

§ 17. *a)* Spolek přestává, má-li nejméně 7 údů, aneb když valná hromada dvěma třetinami všech údů na tom se ustanoví.

b) Kdyby se spolek rozešel, připadne jeho jmění »Křesťanské akademii v Praze,« a to odboru vědeckému, dokud by nepovstal nový spolek, jenž by si obral prováděti úkol v § 1. vytčený.

§ 18. Protektora spolku volí valná hromada.

§ 19. Sídlo spolku nalezá se v Praze, neb v některém předměstí v pražském obvodu policejním se nalézajícím.

§ 20. Řeč česká jest jednací, a český text těchto stanov jest původní a authentický.

§ 21. Spolek, stanovy a každá změna v nich podléhají zákonům o spolčování vůbec.

§ 22. Spolková sepsání a vyhlášení podpisují předseda a jednatel Vlasti.

Z národního divadla.

Na novinky v Národním divadle provozované o prázdninách, nelze klásti přísné měřítko. Praha je jako po vyhoření, abonenti již od června inserují o »předání sedadel,« předplacení se nabízí šmahem z druhé ruky — divadlo bývá slabě navštěvováno, z hlediště dívají se z veliké části jiné tváře. Obyčejně dává se jen tak něco pro zasmání. Tentokráte byla z prvních novinek Brandonova fraška »Charleyova teta,« plod z vlasti Shakespearovy — mohli bychom tedy říci vzácný a řídký host, kdyby vnitřní cena frašky uznání tomu odpovídala. — Advokát Spettig má dvě schovanky, jež střeží s drakonickým pedantstvím, tak že studenti Chesney a Charley nemohou s nimi ani promluviti.

Rádi by se s nimi sešli, známosť zapředli — ale jak to navléci? Tu dostane Charley list od bohaté tety, Lucie Alvadorezovy, že přijede do Anglie a navštíví ho. Na této návštěvě osnují celý plán! K oslavě vzácného hostě připraví se hostina, k níž se obě dívky pozvou. Třetí student, lord Babberley, převleče se do ženských šatů a bude tetě Charleyově společníkem, dovede ji dobře baviti, bude mluviti hodně a mnoho, aby stará paní studentům nepřekážela. Neočekávaně dostaví se též otec Chesneyův, starý chlapík, někdejší důstojník v Indii; přijdou i dívky — ale doletí i zpráva, že teta nepřijede až za několik dní. Co teď? Nebude-li zde tety, je po plánu. Ať tedy představuje Charleyovu tetu lord Babberley! Stane se, a na celém tom přestrojení je osnována fraška se všemi směšnými zápletkami a situacemi. Netrvá to dlouho, a indický důstojník je všecek zaujat starou tetou, a komedie nabývá vrcholu, když uchází se o ruku její a hned nalézá i soka — Stephana. Představme si, co z úlohy takové dovede vytvořiti herec, jako je náš Mošna! Celý zdar a úspěch komedie záleží na něm. A jak se to naposledy rozuzlí? Obyčejnou cestou: pravá teta se dostaví, a za všeobecné veselosti na jevišti i hledišti skončí se komedie ne sice obligátním veseloherním zasnoubením, ale odcházíme s tušením, že šťastní mladíci jsou k tomu na nejlepší cestě. — Fraška obsahuje některé příliš »silné« vtipy, které by měly pomalu i na menších divadlech vymizeti. Obyčejně odkazujeme některá slova a vtipy do aren a předměstí — ale to není správné! Co jen poněkud zavání hrubší neomaleností, nepatří na žádné jeviště, tedy ani ne na poslední ochotnické.

Pravé pařížské zboží je Gondillotova fraška »Pan podprefekt.« Hned z počátku se dovídáme, že pan podprefekt si často vyjíždí na zálety do Paříže; vábí jej tam slečna Simoneta, dámička od divadla; na úřadě ovšem personál o účelu častých výletů pana podprefekta neví, vždyť jim pan šéf říká, že je volán do ministerstva k poradám — a tím ještě více stoupá v očích svých úředníků. Tu přináší někdo zprávu, že na prefekturu přijde inspekce, jakýs přísný generál, a zároveň dostane podprefekt Georges anonymní list, aby si dal pozor, že jsou jeho spády prozrazeny. Nic platno, síla vášně přemáhá strach před inspekcí a vyššími — podprefekt má důvěrníka, sluhu Leopolda, chytrého chlapíka, na toho již může spoléhati. Odlétne si do Paříže, a Leopold nesmí nikomu prozraditi, že je pán pryč. Ale tu jako když to ďábel navichří: jeden přichází za druhým, a vše shání se po podprefektovi. Ředitel kanceláře, úředníci, a konečně i přichází milenka jeho, herečka Simoneta se svou společnicí, aby jej překvapila, a že zmeškají poslední vlak do Paříže jedoucí, jsou nuceny ostati přes noc — na prefektuře. Sotva se tak rozhodly — přijíždí přísný inspektor Charnière. Duchapřítomný Leopold ví si však rady. Rychle obleče pánovy šaty a představuje se generálovi jako podprefekt; slečnu Simonetu jako svou choť a společnici její jako svou — tchyni! Ale v šatech pánových mu volno není: docházejí služební přípisy a šifrované telegramy, o nichž Leopold nemá zdání, a pochopíte, co je tu smíchu v hledišti. Tomu všemu není dost: pravý podprefekt vrátí se tiše v noci domů, ale generál Charnière dá ho zatknouti, považuje ho za zloděje. »Teď to propukne,« řeknete, a záletný podprefekt je přece ztracen! Inu ovšem, kdyby fraška nebyla pravé zboží pařížské, jak jsme hned řekli. Pan generál je všecek zapálen do Simonity — a nejen že se panu podprefektovi nic nestane, ale jaksi za Simonitu přislibuje mu generál i povýšení, že bude prefektem. Fraška je sice vtipná a zábavná, ale pohříchu též kluzká, a čiší z ní známá již francouzská frivolnosť, bez níž podobné zboží skoro nikdy nebývá. — K těmto dvěma cizokrajným fraškám řadí se třetí původní od Frant. Rutha: »První klíent.«

Jsme uvedeni do rodiny zámožného fotografa pražského Brožka, a to právě v den sňatku jeho dcery s advokátem Marešem; poznáváme ješitného

švakra Brožkova, notáře Tvrdého, jenž neomylně původ svůj má za šlechtický a odvozuje rod svůj až ze třináctého století: »Tvrdý z Tvrzic.« Jakýs mluvka a dobrodruh ze Žižkova, Kroupa, jenž vydává se za heraldika a genealoga, vyláká na něm 200 zl. jako zálohu za práce historické, jež bude míti s vypátráním jeho rodokmenu. Svatebčané mají jíti do kostela — dostaví se jako hosté bohatý strýc ženichův a novomanželé Hladíkovi, kteří se vrátili právě ze svatební cesty z Italie. Než se odeberou do kostela k svatebnímu obřadu, přijde soudní sluha a doručí Brožkovi žalobu na — otcovství. Podává ji jakási Zvoníčková ze Žižkova, z Orebitské ulice č. 777. Brožek sice tvrdí, že Zvoníčkovou nikdy neznal, ale tvrzení jeho činí slabý dojem; Brožek je starý světák, blahobytník, poznáváme z jeho řeči a chování, že si není jist. Tím končí první akt. Přemýšlíme o exposici a co bude dále. Kdyby osudná ta žaloba o paternitě podána byla na ženicha, advokáta Mareše a způsobila by zápletky ještě před svatbou — sympatie a čekání naše by vzrostlo, hra nabyla by již předem větší zajímavosti, a zakončení prvého aktu zcela jinak by působilo. Vidíme to jen z malého naznačení ve III. aktu, kdy paní tchyně Marešova něco tuší, domnívajíc se, že na něho, ženicha, podána obžaloba na otcovství — rázem tu vše nabývá jiné barvitosti a jiného vzezření. Svatba se odbude, a mladý advokát Mareš jmenován jest obhajcem ex offo nemanželského dítěte, jehož otcem je domněle jeho tchán, je to »první jeho klient.« Drastické scény v atelieru fotografově ve II. jedn. vzbuzují sice hlučný smích, jsou to jinak dobré episody, ale nesouvisí s dějem a někde jsou silně překořeněny. Při fotografování tanečnice Sylvie ku př. chybí velmi málo, aby scéna stala se sprostou; jest tu ke sprostotě jen nepatrný krůček. Poslední jednání udržuje jakýs takýs humor vlastně jen nedorozumění, jež způsobil nešťastný šlechtic Tvrdý z Tvrzic. Mluví o svém heraldiku a genealogu ze Žižkova, Kroupovi, jenž byl zatčen a odsouzen pro podvod, a příbuzní se domnívají, že hovoří o Brožkovi, svém švakru. Prohnaný Kroupa totiž s dotčenou Zvoníčkovou žil na Žižkově v divokém manželství, a vylákav na notáři 200 zl., učinil si dobrý den a v ráži slíbil Zvoníčkové, že bude míti peněz dost, že se postará o otce jejímu nejmenšímu dítěti — a podá žalobu na Brožka, o němž se dověděl, že ze zásady nikdy nepřísahá, poněvadž v jistém procesu advokát protivné strany podal na něho žalobu pro křivou přísahu. Sousedky však věc vyzvoní, Kroupa byl zatčen pro podvod, věc se vysvětlí, nevina Brožkova vyjde na jevo, a mladý advokát Mareš zbaven je svého klienta, sotva že ho nabyl. — Fraška prozrazuje spisovatele obratného, znajícího divadelní effekty a vědoucího, čím obecenstvo polehtati, jak situace narafičiti, aby se smálo. Jinak však činí dojem frašky arenní, opravdový vtip je tu vzácný, některé osoby šablonovité (ku př. Elisa z Lindenburku a Sylvie, tanečnice) a tisíckráte jevištěm již promrskané; Elisa ku př. silně připomíná starou pannu z »Jiříkova vidění,« zápletka s tanečnicí Sylvií a dopisy Hladíkovými pravšední.

Bude tomu bez mála padesáte let, kdy komponoval Lortzing svého »Zbrojíře,« byl tehdy po mnoha letech potulného a dobrodružného života kapelníkem ve Vídni. Dílo Lortzingovo mohlo se právem dávno již dávati na našem jevišti; co do melodičnosti, jaré a ušlechtilé komiky málo kdo z hudebních skladatelů se mu vyrovná. Také »Zbrojíř« rovněž jako »Car a tesař« pln je nehledané přirozenosti, pravého humoru, prostého urážlivé frivolnosti, a přijat byl obecenstvem velmi příznivě. Nový překlad plynně a dovedně opatřil V. J. Novotný; orkestr i solisté Polák, Krössing, Veselý, Šír, Vykoukalová a Veverková hráli a zpívali s patrným zápalem a chutí, hodnými díla tak krásného. Při plném toku zvuků »Zbrojíře« a náladě obecenstva vzpomínali jsme zapomenutého dnes skladatele, jenž v Berlíně žil poslední doby svého života v největší bídě a o hladu, nemaje ani na léky a lékaře, a po jehož smrti se na rodinu jeho po německých divadlech — žebralo!

Známe téměř všechny básně Vrchlického; mezi nimi jsou mnohé v pravdě krásné balady a legendy, a již dávno vyslovili jsme se, že některá přímo volá po hudebním zpracování. V době nejposlednější napsal orkestrální hudbu ku básni »Země« neznámý dosud skladatel L. V. Čelanský; nedovedeme povědĕti, zdali je to pseudonym či pravé jméno. Melodram přednášela pí. Sklenářová; orkestrální průvod jeví nadání skladatelovo, ale divíme se, proč právě vybral si tuto báseň k hudebnímu zpracování, již tak nesnadno hudebně provázeti! Místy slova a průvod se přímo rozcházejí; ve Vrchlického básních nalezl by látky mnohem vděčnější ku práci podobné, u nás ještě dosti vzácné.

Starý Suppé pobavil ještě nyní obecenstvo svou půvabnou aktovou »Krásnou Galatheou,« jejíž libreto vzato jest z mythických dějin. Král cyperský Pygmalion, umělec, řezbář a sochař, nenávidí ženy své vlasti pro jich prostopášnosť. Ze slonové kosti vytvořil sochu ženy, jež ho tak okouzlila, že Venuši prosil, aby nežívou sochu oživila; prosba jeho byla vyslyšána; před jeho očima počala socha dýchati a žíti. Stala se jeho ženou. Děj ten zbásnil i Ovid ve svých »Metamorfosách«, a Rousseau užil ho ku dramatické práci.

Zimní sésona je přede dveřmi, nové předplacení zahájeno, a hovorná jindy kancelář divadelní ničeho nám dosud nepověděla o novinkách a atrakcích, jež pro příští období chystá. Snad čeká nás nějaké milé překvapení; jen ne žádné à la »Excelsior« nebo »Výlet pana Broučka.« Takových »překvapení« máme na dlouho a dlouho dost.

Josef Flekáček.

UMĚNÍ.

Umělecký odbor křesťanské akademie v Praze. Na katolickém sjezdu národa českého v Brně promluvil Msgr. F. J. Lehner o křesťanské akademii těmito vřelými slovy: »Čeho sjezdy katolíků v jiných zemích a národech namnoze teprve se dovolávaly, my již drahně let bohudík máme. Akademie křesťanská koná svědomitě úkol svůj již celé dvacetiletí. Ve výboru zasedá vedle několika slovutných umělců několik kněží.[1]) Umělci propůjčují svých vědomostí a zkušeností uměleckých, kněží pak především k tomu přihlížejí, aby umělecké tvary v souhlas uvedeny byly s předpisy liturgickými. Vzájemnou součinností obou činitelů dostalo se za dvacet let do různých končin vlasti, jakož i osadám krajanů našich za oceánem do Ameriky značné množství oltářů, soch, obrazů, kalichů, ciborií, ostensorií, paramentů a jiných předmětů bohoslužebných, vzorně odpovídajících jak požadavkům uměleckým, tak i předpisům církevním. Že skorem nejskvostnější předměty putovaly na Moravu, jest svědectvím o vzácné obětovnosti, zbožnosti a lásce duchovenstva i lidu moravského. Umělecký odbor Akademie křesťanské všemožně se přičinil, aby domácí průmysl umělecký čestně závoditi mohl s prvními toho druhu závody světovými v cizozemsku, což se mu péčí a vytrvalostí usilovnou v mnohých odvětvích skutečně podařilo. Zlatnictví církevní zejména řízením a vytrvalým dozorem uměleckého odboru Akademie vyšinulo se v Praze k takové dokonalosti, že směle snese soutěž s prvními a nejlepšími závody evropskými. Totéž tvrditi lze o paramentech. Odbor umělecký zřídil za tou příčinou hned na počátku činnosti své vlastním nákladem ústav paramentní, který za ta léta vzrostl a zdokonalil se tou měrou, že nejen doma, nýbrž i v cizině čestného

[1]) Roku 1894 zasedali v odboru uměleckém: prelát Dr. Klem. Borový, vysocezasloužilý předseda Akademie; Dr. Václ. Frind; Dr. Doubrava; Msgr. Lehner; E. Šittler; J. Hammeršmíd; z umělců: ředitel malířské akademie Fr. Sequens; architekt J. Mocker; sochař Jindřich Čapek a architekt B. Štěrba.

jména požívá. Umělecké vyšívání zejména jest tak dokonalé, že ani nejpřísnější kritiky báti se nemusí. Jako v drobném umění a paramentice snaží se umělecký odbor, aby i jiná odvětví uměleckého průmyslu domácího se povznesla, jako v truhlářství, uměleckém řezbářství, zámečnictví, pasířství, kovolitectví a p. se již stalo. Některá, jako na př. polychromování, malířství na skle a práce emailu se teprv probouzejí; a jelikož právě tyto odbory nevšedních praktik a zkušeností předpokládají, volnější nebo rychlejší vývoj a rozkvět závislým bude od vytrvalosti, svědomitosti, píle a dobré vůle podnikatelů, nikoliv však od chlubných reklam novinářských, protože odbornou zkušenosť jen prací a nikoli ústy získati lze. Jestliže v poměrně krátké době dvaceti let přičiněním a úsilím uměleckého odboru Akademie křesťanské výroba umělecko-průmyslová v tolika oborech rozkvetla, čeho lze se nadíti od budoucnosti, když v různých končinách vlasti v nejnovějších dobách zřízeno jest hojně škol pro umělecký průmysl jakož i rozmanitých škol odborných? Doufejme, že žáci, až dorostou a v mistry dospějí, prací rukou svých budou na oslavu církve a vlasti. Akademie křesťanská prozatím pokračovati bude ve práci zdárně započaté. Lze-li tudíž práce uměleckého průmyslu právem svěřovati osvědčeným mistrům domácím, jejichž práce rovná se dojista výrobkům z ciziny přivezeným, až na těch několik odborů u nás dosud v počátcích se vyskytujících, bylo by přímo vlasteneckým hříchem, kdyby provedení děl uměleckých odkazovalo se umělcům cizím.«

K tomuto pochvalnému svědectví, vydanému Akademii z úst nad jiné povolaného a vůbec váženého znalce, připojujeme úryvek p r o v o l á n í, jež dne 2. března t. r. vydalo ř e d i t e l s t v o A k a d e m i e k ř e s ť a n s k é proti nepříznivému soudu, který již od delší doby o Akademii býval pronášen. Ve zmíněném provolání čteme: »Akademie — jíž nejde o prospěch obchodní, ale o ideál: o rozkvět umění křesťanského — zasluhuje, aby všichni, jimž vzácen ryzí směr v umění církevním, s d ů v ě r o u k ní se obraceli. Přirozeno, že důvěra tato podmíněna jest dvojím požadavkem: předně s c h o p n o s t í Akademie k pěstování přesného umění církevního, za druhé s v ě d o m i t o s t í v provádění děl a prací jí svěřených. Že v ohledu prvním důvodně lze důvěřovati Akademii, toho zárukou nad vši pochybu jistou jsou slovutní umělci a učenci v různých odborech Akademie činní, i přečetná díla vzácné ceny z Akademie pošlá; — smí-li pak dožádáno býti důvěry i po stránce s v ě d o m i t o s t i, nechť dosvědčí řád, jenž na základě úradků ředitelstva s uměleckým odborem celé řízení výtvarné v Akademii podřizuje s t á l é m u d o z o r u k n ě z e, ustanoveného za nový správní orgán. Úlohou orgánu tohoto v uměleckém odboru jest z pravidla denně dohlédati do Akademie, na vědomí bráti došlé objednávky a o nich, jsou-li menší, pořizovati dle přijatých instrukcí, větší k úvaze a rozhodnutí předkládati v zasedání uměleckého odboru, bdíti nad řádným prováděním práce a zkoumati ji, když byla dohotovena, a konečně srovnávati, zdaž účet jest přiměřen, a správnosť jeho se sekretářem potvrzovati podpisem. Důležitého úkolu tohoto k žádosti a z volby uměleckého odboru ujal se s nevšední horlivostí dp. E d u a r d Š i t t l e r, provisor kníž. arcib. semináře Pražského. Zřejmo, že za okolností tuto vyložených především v ý r o b a p o s v á t n ý c h r o u c h, jež paramentní ústav v Akademii obstarává, děje se za neustálého s p o l e h l i v é h o d o h l e d u; než, ani zhotovování b o h o s l u ž e b n ý c h n á d o b není bez žádoucí záruky a dozoru. Nad to, že svěřuje se práce toho druhu jen silám osvědčeným, ustanoveno totiž, že odborníci k zákazkám vybraní Akademií musí složiti určitou k a u c i a reversem zavázati se k náhradě škody, vzniklé jejich vinou během doby, na kterou Akademie svým zákazníkům svědomitosť v jistých pracích, jako v pozlacování nádob bohoslužebných a p. zaručuje, což za rozhodné ráznosti, k níž v té věci odbor umělecký odhodlán jest, dojista nemine se s dobrým úspěchem. Snad i příště povede se stesk pro v y š š í c e n y předmětův Akademií křesťanskou dodaných; na obhájení budiž hned předem jednou pro vždy ujištěno, že ono z d á n l i v é z d r a ž e n í u porovnání s cenami jiných ústavů a firem jen v hodnotě látek, dokonalosti forem neb bohatosti střihu a důkladnosti provedení poctivý podklad má.«

Jest si vřele přáti, aby svědectví Msgr. Lehnera jakož i provolání ředitelstva rozplašilo i poslední stín nedůvěry, kterou někteří až dosud k Akademii chovali, a která beztoho, jak důkladným vyšetřováním se ukázalo, nebyla nikterak oprávněna. Akademie křesťanská, jsouc strážkyní církevních předpisů a dobrého vkusu, jakož i podporovatelkou — a do jisté míry i vychovatelkou — domácích sil, zasluhuje všestranné podpory a přízně především veškerého duchovenstva. Mělo by se státi pravidlem, aby zejména veškeré větší práce umělecké, jakož i obnovování cenných předmětů starobylých zadávány byly pro-

střednictvím Akademie. Avšak i menší práce buďtež svěřovány Akademii, která je provádí s největší svědomitostí a spolu za ceny zcela přiměřené, jak každý rád uzná, komu není při objednávkách rouch a nádob bohoslužebných jedinou normou láce, nýbrž také trvanlivosť a správné i vkusné provedení.[2]) Na obecné přízni a důvěře k uměleckému odboru Akademie křesťanské závisí nejen další utěšený rozkvět Akademie, nýbrž i mnohých odvětví uměleckého průmyslu domácího.

Baron Bethune. Úkol, jejž u nás provádí Akademie křesťanská, provedl v Belgii jednotlivec, baron Jan Bethune, známý a ctěný pro své veliké zásluhy o církevní umění daleko za hranicemi své vlasti. K vybídnutí hr. Montalamberta opustil Bethune před padesáti lety jako vysoce nadaný mladík skvělou dráhu úřednickou a věnoval se zcela církevnímu umění. S tužkou v ruce procestoval Belgii, Francii, Anglii, Německo a Italii. Po několika letech hlubokých a rozsáhlých studií na poli středověkého umění vrátil se do své vlasti a rozvinul jako učený archaeolog, výborný stavitel a dovedný malíř rozsáhlou a požehnanou činnosť. Zanedlouho shromáždili se kolem něho stejně smýšlející přátelé, kteří horlivě súčastňovali se jeho prací a podniků. Bethunovým ideálem byla gotika. Vystavěl mnoho kostelů a klášterů, jichž úplné jednotné vyzdobení až do podrobností bývalo jeho nejmilejším zaměstnáním. K největším jeho stavbám náleží velikolepé opatství benediktinské v Maredsous. Při tom dbal vždy toho, aby veškery práce provedeny byly silami domácími. Poněvadž pak v Belgii jich nebylo, vychoval si je sám, nešetře práce ani nákladu. Založil atelier pro malbu na skle, dílnu sochařskou, zlatnickou, lijeckou jakož i dílnu pro umělé vyšívání. Školu pro umění církevní »Ecole de S. Luc«, kterou s nemalým nákladem zřídil, svěřil školským bratřím. Zásluhy jeho došly takového uznání, že dvacetipětileté jubileum ústavů jím založených, jež slavilo se před dvěma lety, bylo národní slavností celé Belgie. Doživ se plného zdaru svých snah zemřel baron Bethune u vysokém věku 75 let dne 18. června 1894 na zámku svém Marcke u Dourtrai v Belgii.

Codice Atlantico Leonarda da Vinci. Kresby, náčrtky a rozličná pojednání velikého Leonarda da Vinci sbíral s obzvláštní pietou žák jeho Francesco Melzi. Po jeho smrti byla však sbírka jeho rozprodána různým majitelům. Značnou část její skoupil však Pompeo Leoni r. 1587, jenž dal všechny svazky a sešity výkresů a písemných pojednání původních jejich vazeb zbaviti a vše v jeden ohromný kodex svázati, ale v takovém pořádku, či spíše nepořádku, že badatelům nepodařilo se dosud určiti chronologický pořad jednotlivých listů. Ohromný tento kodex, známý pod jménem »Codice Atlantico« podává skvělé svědectví o všestrannosti mohutného ducha Vinciova: vedle výkresů figurálních a architektonických jsou tu výkresy a pojednání z oboru válečnictví a pevnitelství, loďařství, hvězdářství, silozpytu, uměleckých řemesel, a nechybí tu ani skladby básnické. Celkem obsahuje kodex 1750 různých výkresů a pojednání. Kardinál Federico Borromeo v Miláně dal r. 1626 pořídíti kopii kodexu avšak nesnadná tato práce nebyla dokončena, čehož kardinál tím spíše oželel, poněvadž r. 1637 bibliothéce Ambrosianské, jím založené, darován byl original jeho od dosavadního majitele hr. Galeazza Arconatiho, jemuž r. 1630. král anglický zaň nabízel 2000 dukátů. R. 1769. byl kodex jako válečná kořisť odvezen do národní bibliotéky Pařížské, po Vídeňském míru zase Ambrosiánské knihovně vrácen. Z obrovské té sbírky vydány byly posud toliko jednotlivé části. Teprve letos jala se Accademia dei Lincei v Římě vydávati celý kodex ve věrné reprodukci heliotypické. Vyjde celkem 35 sešitů, z nichž každý obsahovati bude 40 heliotypických tabulek. Ročně vyjíti má 5—6 sešitů, takže celé dílo bude asi r. 1900. dokončeno. Každý sešit bude státi 40 franků, celé dílo tudíž 1400 franků. Dílo to bude vydáno toliko ve 280 výtiscích.

Kirchenschmuck, Sammlung von Vorlagen für kirchliche Stickereien, Holz-. und Metallarbeiten und Glasmalereien. Herausgegeben von Domvikar Georg Dengler. (Řezno, Habbel.) Po delší přestávce vydány byly dva nové sešity tohoto záslužného díla. Sešit 52. přináší mimo jiné také vyšívaný prostředek a

[2]) Akademie zaměstnávajíc v paramentním ústavě mnoho hodných, neduživých dívek, které pod spolehlivým dozorem stále vedeny jsou k životu ctnostnému a náboženému, jakož i ku společným přiměřeným pobožnostem, koná spolu i důležité dílo křesťanské dobročinnosti.

kříž mešního roucha, jakož i vyšívanou kápi pluviálu, jež zhotoveny byly dle nákresu Beuronské školy umělecké pro kostel sv. Gabriela na Smíchově. Sešit 23. obsahuje na 7 velikých lithografických tabulích hojný výběr předloh k církevnímu nářadí a rouchům. Ke každému sešitu přidán jest vysvětlující text a počátek velmi praktického »Sestavení církevních předpisů o paramentech a liturgických nádobách.« Ant. Podlaha.

HUDBA.

Lortzingův »Zbrojíř«. Není více analogie v hudbě kteréhokoli komponisty s naší národní operou než v komických operách Lortzingových. Jadrný, zdravý humor, lehkosť frasí a srdečnosť tónu je ovládají. Děj vzat jest ze života lidu a upomíná živě na komické opery Luctanovy a na Blodka.

K vážným operám Lortzingův talent nebyl. Vidíme to na jeho vážné opeře »Undině«; jest ze všech jeho oper nejslabší, ačkoliv se jí některá krásná místa upříti nemohou. — Že Národní divadlo k »Zbrojíři« sáhlo, třeba úplně schváliti. Po Mascagnim a Leoncavallovi to působí jako jarní vánek po zkaženém vzduchu. Hudba Lortzingova jest naskrze solidní, melodie ušlechtilá; instrumentace sice jednoduchá, ale účinná. Účin Mozartův a tu a tam Webrův nezapře žádná opera jeho, a nejméně »Zbrojíř«. Zde celé postavy upomínají na známé zjevy z oper těchto skladatelů. Marii pomlouvají dokonce z příbuznosti k oběma ženským úlohám »Čarostřelce«. Doznati jest, že arie Mariina na konci I. jednání se zpěvem Lidunky v »Čarostřelci« jeví značnou povolnosť. Také rozdílné povahy Lidunky a Aninky z »Čarostřelce« naleznou v zamilované Marii svého výrazu: brzy veselá, škádlivá a rozpustilá, brzy sentimentálně roztoužená. I tato, tolikrát zpívaná a tak známá arie skládá se ze dvou dílů: z bolného toužení po Libeňském, a rozpustilé dovádivosti. O první části (Andantino v Es dur) platí, co o vší vzdychavé lyrice Lortzingově, že totiž medosladká jeho sentimentálnosť se úplně přežila a jest v oblibě již jen u mladých dam pěvecké školy navštěvujících a na domácích koncertech se produkujících. Za to druhý díl (Alegretto affabile v G dur) zachoval svou svěžesť podnes, a jeho přímo klasická hudba s odměřeným, striktním rythmem připomíná »Figarovu svatbu«.

Stejného osudu jako prvý díl této arie dočkala se píseň Stadingrova v III. aktu (Andante v D dur). Nebylo bassisty, aby tuto píseň nesčíslněkráte nebyl zpíval, a nebylo koncertní produkce, aby, zpíval-li při ní bassista, tato píseň nebyla bývala na programu se všemi svými pěti strofami. A dnes jsme rádi, že se v Národním divadle zpívají jenom tři strofy, a tato píseň jest nyní již pouhou příležitostí bassistů, aby ukázali, mají-li jaký hlas.

I baritonová partie ve »Zbrojíři« má podobný favorisovaný kus. Jest to Andantino v H moll ve finale I. aktu, kteréž komponista klade také s dobrým komickým úspěchem do úst Marie.

Tenoru ve »Zbrojíři« přidělena úloha plna rozpustilosti, ale ne právě nejvděčnější. Jest to Jiřík, zbrojnoš hraběte Libeňského a chasník zbrojíře Stadingera v jedné osobě. Nelze se tu nezmíniti o způsobu, jakým byla provedena. Náš lyrický tenor p. Veselý jest vůbec pro podobné buršikosní partie silou neocenitelnou, a jest známo všeobecně, že mu jdou k duhu, avšak tato se mu povedla neobyčejně. Jeho stříbrný, nezamžený hlas vyniká nad ensemble jako skřivánek; i musikalně zpívá velmi správně. Zvláště vytknouti sluší arii v I. jedn. (Tempo di Polacca) v Mozartovském slohu, která i se svými koloraturami se mu povedla jak náleží. Též hrou byl výtečný, pln humoru a rozpustilosti, nejsa však trivialním, k čemuž skýtá úloha ta příležitosti dosť a dosť, hlavně v kupletové písni v II. jednání, plné hudebního humoru.

Ostatní zástupci komického živlu: Voršila (Irmentraut) a koktavý švábský rytíř Avelhof, jehož překladatel libretta dobře vystihl, dávaje mu do úst přes koleno lámanou češtinu, pomíchanou s němčinou, působí s úspěchem na bránici obecenstva.

Mlčením nelze pominouti duett (tenor a bass) v II. a septett v III. jednání, z nichž hlavně poslední značným hudebním propracováním vyniká. Celkem sluší

správě divadla projeviti uznání, že si na Lortzinga zase vzpomněla a k »Caru a tesaři« a »Fytláku« přiřadila »Zbrojíře«. Snad dojde i na »Hans Sachsa«. Že tyto opery mají sílu životní, o tom není pochybnosti, uvážíme-li, že činnosť Lortzingova jako komponisty spadá hlavně do let 1840—1850, a že tedy celé půlstoletí opery tyto oblibě se těší. K tomu, že se tak stalo, přispěla značně veliká routina skladatelova a i to, že libretta psal si sám. Znal divadlo dokonale, vždyť se skoro na něm narodil, celý život mu posvětiv. Byl hercem, libretistou, kapelníkem a skladatelem; proto věděl, co kus potřebuje, aby se líbil. Díla jeho budou dlouho žíti a dlouho se líbiti.

Česká filharmonie. Sluší zaznamenati s povděkem a radostí, že v život vešel spolek, který jest potřebou životní našemu hudebnímu tvoření symfonickému. Od těch dob, kdy mistru Smetanovi intrikami a nesváry stalo se nemožným působiti v tehdejším spolku filharmonickém a udržovati jej při životě, postrádáme instituce, která by umožnila velké koncerty orkestrální. Konečně dne 12. září 1894. vystupuje »česká filharmonie« provoláním svým na veřejnosť, zaručujíc nám nejméně čtyři velké symfonické koncerty do roka. Jména mužů, jež nalézáme v »uměleckém výboru« české filharmonie, zaručují uměleckou cenu programmů a dokonalosť provedení jednotlivých koncertů. Přejeme filharmonii z celé duše plný hmotný a umělecký úspěch. Doufáme, že budou provozováním mnohých skladeb napraveny křivdy těmto skladbám dlouhým umlčováním učiněné. Připomínáme většinu Smetanových symfonických básní. — Také jest naděje, že umělecký výbor podporovati bude skladatelskou p r o d u k c i na poli koncertním častým provozováním dobrých skladeb mladších skladatelů v uvážení, že dosavad toho druhu práce, jedva napsány, odsouzeny byly ve tmu psacího stolu. V té věci jest nový spolek pro naši literaturu symfonickou pravým dobrodiním. — Doufáme, že rozmíšky, které vznikly, sotva že spolek povstal, se urovnají, a prosíme obě strany, aby v zájmu věci zanechaly formalit a k uskutečnění svého cíle spěly. Dovolujeme si tvrditi, že mistr Dvořák zajisté nechtěl by ono omen nésti, že se stal, byť nepřímo, příčinou rozbití spolku tak potřebného.

Em. Greif.

LITERATURA.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Mythiske bytosće lužiskich Serbov. Napisał Adolf Černý. I. zwjazk, Budyšin. 1893. Jesti to zvláštní, rázovitá vlastnosť našeho věku, že všude, kde národ procitnul a sám sebe poznav, vlastní život žíti počíná, hlavní zřetel má ke sbírání všech památek, které jako výsledky národního života v nepříznivých dobách byly zapomenuty a opovrženy, avšak zárodek pro nové žití v sobě chovají. Tak tvrdí jistý náš buditel. A vskutku spočívá v těch památkách šťastně zachovaných čarovná moc. Ztroskotané, pohozené a opovržené kamení dotykem Deukaliona a Pyrrhy jako tvůrčím dechem ovanuto k novému životu se křísí a povstává. Proto sbírají se národní písně, přísloví, pořekadla, báje i vše, čím lze poznati lid. Bájesloví jest ku poznání ducha lidu velmi důležité; v něm stělesněny jsou city, tužby, názory lidu, a proto každý mythолog hledí vystihnouti jeho svéráznosť. Naplňuje nás nemalou potěchou, že Lužičané, jasně postihnuvše národní směr našeho věku, jali se pracovati i na poli národního bájesloví.

Až do poslední doby pracovalo se v oboru mythologickém porůznu, látka jak nahromaděna jest v různých časopisech lužicko-srbských. Že práce ty se nekonaly soustavně, jest nade vše jasno a patrno; sbíralo se po drobtech a zcela nahodile. Aby byly tyto jednotlivé příspěvky kriticky probrány a uspořádány, toho nedbal dlouhý čas nikdo — až se podjal nesnadné úlohy té krajan náš, znatel poměrů srbských na slovo vzatý. Až do naší doby čerpali učenci slovanští ze stručného přehledu lužické mythologie, obsažené v druhém díle znamenitého díla Smoleřova, sbírky to písní národních, kteryž přehled — jak samo slovo »přehled« naznačuje — jest neúplný a nestačí, protože se nepouští

do podrobností, a toho jest právě v bájesloví potřebí; dalším pramenem jest Hauptova sbírka bájí lužických: »Sagenbuch der Lausitz«, dále lze sem řaditi sbírku Wilibalda von Schulenburg, nadepsanou: Wendische Volkssagen und Gebräuche aus dem Spreewald (v Lipsku 1880), konečně Dra. Edmunda Veckenstädta sbírku bájí srbských, téhož roku ve Štýrském Hradci vyšlou: »Wendische Sagen, Märchen und abergläubische Gebräuche.« Do této poslední knihy podal horno-lužický učitel v Popojcach Handrij Jordan padesát lidových bájek a redigoval srbský text na stranách 480—491, jenž jest uveřejněn též v Časopisu totowařstwa Maćicy serbskéje r. 1879 str. 56—64. Též v Schulenburgově knize jest podána ukázka srbsko-lužického textu,

Při užívání těchto německých pramenů hrozí dvojí úskalí, stěžuje si sám Černý; všecky jmenované prameny podávají totiž pověsti z krajin srbské i německé (poněmčené Lužice) — jeden z pramenů těch, totiž kniha Veckensteadtova (i jiné drobnější práce z toho oboru) obsahuje pověsti, báje atd. většinou tak překroucené, že nejsou pravým lužickým pověstem podobny. Slovanský učenec tedy na základě těchto pramenů snadno se dokládá pověstmi z německé Lužice, tedy vlastně pověstmi německými nebo pověstmi naprosto podvrženými. Černý oddav se studiu lužického bájesloví hleděl se v lužickém lidu samém přesvědčiti o podvrženosti či pravosti bájí pochybných, prohloubiti dosavadní vědomosti o lužické mythologii sebráním pokud možno největšího množství nových příspěvků ze všech končin Lužice, na jisto postaviti nynější postavení jednotlivých bájí — vůbec, zjednati si pro svá studia podstavu skutečnou, což se mu též z největší části podařilo.

Dosud vydán první svazek tohoto díla, jehož obsah jest velmi bohatý; spisovatel mluví tu o kubołćiku (z německého Kobold, domácí bůžek), zmiji (nom. zmij = drak, ještěr), kde zvláště jest poučný výklad o tom, kterak se kubołćik, zmij a had rozeznávají a liší. Zmij sluje též plón, kterýžto kmen jest téměř u všech Slovanů, naznačuje náplň, plnosť a srovnává se úplně s významem slova; tak mají Slovinci poln, Chorvati a Jihosrbové pun (*l* přeměnilo se ve *v*), atd. i v latině je týž kmen: plenus, rovněž i v řečtině pleros (πλήρος). S významem slova tohoto úplně souvisí naše báje o plívníku (adv. plívný, zamená tolik jako hojný), jak ji vyložil náš Jungmann. Lid nemoha si přirozeným způsobem vyložiti, kterak soused bohatne, tvrdí o tomto, že má doma plívníka, který mu všecko zaopatří, takže není v ničem nouze. Stáje jsou plny, žeň hojna, a vše se dobře daří. Lid rád si znázorňuje zjevy nevysvětlitelné konkretněji; odtud tolik bájí. V jiných krajinách u nás zastupuje místo plívníkovo skřítek (jemuž v pohoří česko-moravském říkají křítek), který dodává bohatství, hájí domu, povídá tajemství svému pánu, u kterého jest atd. V této příčině srovnávání bájí s ostatními národy slovanskými jest velmi potřebno a též zajímavo, takže bez důkladné znalosti mythologie bratrských národů nelze stanoviti bádání svá na pevném základě. Proto je třeba odděliti v případech takových názory a příměsky cizí, třeba zbyla pouze kostra z celé báje. Ku poznání rázovitosti však se toho vyžaduje.

Zajímavy jsou kritické stati o Božím sedlešku, lutkách, jež odvozuje spisovatel od kořene, který jest v českém slově loutky (jiní odvozovali slovo to od kmene »lud« = lid, první zdá se býti správnější), o palčikách (od slova palc. palec; to naznačuje jejich nepatrnou postavu, což vystihují naši trpaslíci), o hobrech (obřích), gralech, boží łosći a p. K nejzajímavějším a nejpoetičtějším mythům vůbec náleží báje o bytostech, které určují osud lidský neb jakýmkoli způsobem v osud ten zasahujících, rozsívajících štědrou dlaní štěstí, ale ještě štědřeji bídu a neštěstí, zasypávajících jedny od kolébky do hrobu štěstím, kdežto druhé odsuzují k věčné klopotě, strasti, bídě, k nekonečnému neštěstí a utrpení. Takovými báječnými bytostmi jsou moiry, parky, fatum, ze slovanských pak se jim staví po bok ruská suďba, jihosrbská sreća i nesreća, ruská a polská dolja í nedolja, naše sudičky a jiné. Podobných bytostí nemají Srbové lužičtí, avšak mají za to aspoň bytosť příbuznou, která zasahuje tím v osud lidský, že zvěstuje budoucí strasť anebo hoře. U Hornolužičanův je to »Bože sedleško«, u Dolnolužičanů pak »Boža łosć«. Dvojí název neoznačuje dvou různých bytostí, nýbrž jsou to pouze dvě podoby téže bytosti, což vysvítá, přirovnají-li se báje o ní.

V Horní Lužici se bájí, že »Bože sedleško« zjevuje se v podobě sličného, bíle oblečeného dítěte, což jest patrno již ze zdrobnělého jména, jakož i z úsloví ukazujících na to, že si lid představuje Bože sedleško jako malé dítě. Nejčastěji však se milé sedleško vůbec neukazuje a věstí svým žalostným pláčem; tento

pláč, jakož zjevení jeho vůbec věstí jednotlivcům neb i celým osadám blízké neštěstí, buď někdo tam zemře, nebo vznikne oheň, povstane mor, přijde povodeň anebo jiná nehoda. Sedleško věstí pouze v noci, zřídka však v poledne. Slyší-li je kdo plakati, může se ho otázati, jaké neštěstí koho postihne, načež dá odpověď temnou, nejasnou neb i vyhýbavou. O sídle jeho lid nepovídá, z různých příhod však lze je vystihnouti. Ryze národní básník srbský Handrij Zejleř, jehož sebrané spisy se nyní uveřejňují, vyjádřil bájí o sedlešku beznadějný stav Lužičanů, kteří spali v letech třicátých toho století spánek tvrdý, který zdál se býti již koncem těžce zkouseného národa. Báseň tato v překladě zní:

1. Sedleško Boží sedalo
při svitu měsíce
na černém Žmórcu,[1]) plakalo,
plakalo velice.

2. I zašumělo sosnoví
a vzdychla bučina:
»Ať sedleško nám vypoví,
co pláče příčina?«

3. Na větvi, o lupu jenž snil,
teď procit' krahuj rváč —
jej ze sna probudil
ten divně teskný pláč.

4. A sedleška pak slyšel hlas,
v němž pláč se ještě chvěl:
»Já křížem prošlo zas a zas
kraj srbský v šíř i dél

5. a v bílý rubáš vidělo
se halit srbský lid,
a všecky zvony slyšelo
jsem umíráčkem znít.

6. Stromové, spěte tichým snem,
i krahujče jdi spat:
nad lidu toho osudem
mě nechte vyplakat!«

Zejleřovi zdál se býti tento zpěv hranami národa srbského; to bylo v roce 1828. Po deseti letech pak objevily se červánky na zatemnělém nebi lužickém, které volaly spící lid ze spánku k usilovné práci. Bohudíky, že proroctví Zejleřovo bylo klamno, každý dobrý Srb mu rád odpustí, že špatně viděl.

Variací sedleška jest v Lužici Dolní »Božа łosć«. Vypráví se, že se ukazuje v podobě bílé ženy s dlouhými vlasy, ale též často se tvrdí, že se objevuje v podobě dítěte, rovněž s dlouhými vlasy a v bílé košilce. I tehdy, mluví-li se o ní jako o ženě, připomíná se obyčejně, že byla malé, drobné postavy, z čehož vysvítá totožnosť bytosti této s Božím sedleškem. Rovněž souhlasí s onim, že se Boža łosć vůbec nezjevuje, častěji jest slyšeti její pláč, což oboje vždy oznamuje blízké neštěstí, jak viděti z příkladu, jejž vyprávěla stará žena srbská našemu mythologu; »Jednou šla moje matka o sv. Pavlu na dvůr pro dříví. Za Rybníkem bydlili Rakovi. Když se matka vrátila, zvěstovala: U Rakových někdo umřel, děti tam náramně pláčou! Ale Rakovi byli tak daleko, že odtamtud k nám nebylo možno ničeho slyšeti. To bylo ráno. Vedle Rakových bydlili Zolovi, chudí lidé. Když se náš otec vracel z kostela, viděl u Zolovic chalupy státi houf lidí. Přistoupí blíže a slyší, že dvě Zolovy děti přivezly staršího Zolu na trakaři mrtvého z lesa. Vyšel s nimi ráno na dříví, a první větev, kterou ulomil, spadla naň tak nešťastně, že ho zabila. Když to pak otec doma matce vypravoval, rozpomněla se na ten pláč, jejž ráno s onoho břehu slyšela, a věděla nyní, že to byla Boža łosć.« Druhdy pláče též na hrobě oběti zločinu. Zprovodí-li děvče plod hříchu se světa, pláče Boža łosć tam, kde je dítko zakopáno. Charakteristické a výstražné jest, co vypravuje Schulenburg v knize nahoře jmenované, což by měly naše dívky zvláště uvážiti: Kdysi měli ve vsi masopustní veselí. Když děvčata nejdivočeji tančila, plakala Boža łosć. I vyšli staří lidé ven a tázali se jí, čeho si žádá. Načež ona odpověděla: Mi nic, mi nic, ale běda wašym žowkam (dcerám)!« Též Boža łosć odpovídá na otázky, ale rovněž tak temně jako Bože sedleško. Záleží na tom, jak se Boží łosć otážeme. Když se jí tázali: »Co wam? co wam?« odvětila: Mi nic, mi nic, ale běda wam!« Potom přišlo neštěstí, kdy však se ho otázali: »Co nam, co nam?« dalo v odpověď usmířeno: »Wam nic, wam nic, ale běda nam!« A neštěstí bylo odvráceno. Boža łosć se zjevuje nebo pláče v různých dobách denních, nejčastěji však večer nebo v noci, jak obyčejně tajemná neštěstí se přiházejí. Také nepraví lid, odkud přichází a kde přebývá.

Epitheton Boží pokládá Černý při těchto slovích za přídavek patrně pozdní, s čímž bychom nesouhlasili. Lid lužicko-srbský jest pobožný, pravdy náboženské vnikly hluboko do jeho srdce a až dosud, budiž Bohu dík, se udržely. Jako štěstí, tak i neštěstí přichází od Boha, a tak je Lužičan do vůle Boží

[1]) Vrch lužický.

oddaný, přijímá, chtěje jaksi je upokojiti a usmířiti, neboť s neštěstím není žertu, nechodíť po horách, nýbrž po lidech. Tímto přídavkem je však sedleško i łosć vyznačeno jako bytosť dobrá, ač přináší, lépe řečeno, zvěstuje neštěstí, upozorňuje na ně, nemá snad ďábelské radosti z nehody lidí. Epitheton toto přidává zbožný Lužičan souměrně s naším lidem zachovalým, říkaje: Boží kostelík, Boží sluněčko, Boží žito atd., jak až dosud namnoze říká lid moravský, jenž zbožnosť praotcův dosud zachoval neporušenou. Jasnou a dobrou povahu bytostí této označuje i bílý šat, v němž se zjevuje, pak se ukazuje též (obojí i sedleško i łosć) v podobě bílé holubice.

Co znamená slovo »sedleško!« Těžko povědíti, neboť význam jeho jest úplně zapomenut. Dr. Pful je vykládal jako »sydleško«, to jest sídlo, místo, kde bytosť mythická věstila, později se přenesl význam na bytosť samu; proti tomuto výkladu se opírá Černý, že prý nikde se nevyslovuje sydleško a není nikde tak psáno, ač bychom mohli namítnouti, že v horno-lužičině se vyslovuje *y* druhdy jako *e*, které se později i v památkách psaných zachovalo; podle něho jest to spíše sedliśćo (= sedliště, jako dobrý domácí duch. Slovo łosć nejlépe jest podle něho i podle Hórnika od slova »głos« (hlas) odvozovati. V Chojnanově rukopise lze čísti: głosc = nächtliche Kluge, český význam souběžný jest hlásce (hlasatel). *G* v násloví odpadlo; jinde opět koncové *-c*, tak že se vyslovovalo głos. Později zaměněna koncovka *-osc* v *-ozč* a změněn rod, místo »Božy głosc« se praví nyní »Boža łosć.« — Věnovali jsme více pozornosti této bytosti, protože jednak p. spisovatel sám se o ní šíře zmiňuje, jednak nebude nezajímavo tuto originální podobu lidu našemu předvésti.

Kniha tato vyšla nákladem nedávno zesnulého upřímného a obětivého národovce Michala Hórníka, jemuž jest také věnována. Za svého života požehnaného vedl náklad na knihy, jež nenalézají přístupu mezi lid, jsouce určeny pouze vzdělancům. Kdo bude tak činiti po něm? Fr. H. Kundratický.

CHORVATSKÁ.

Gdje je istina. Napisao Stj. Korenić, kateketa u zagrebačkom ženskom liceju. Ciena 20 nvč. Tuto velmi dobře sestavenou knížečku jsme přečetli s pravou pochoutkou. Vypočítávají se v ní příčiny špatného úspěchu chorvatských národních škol. Na základě statistických dat dokazuje spisovatel, že příliš rozvláčné názorné vyučování o látce všeobecně známé není nic jiného nežli mařeni času. Jedenáct předmětů, kterým se v národní škole vyučuje, jest ku škodě elementárnímu vyučování, psaní, čtení a počítání. Dále se tu dokazuje, že čítanky pro všechny čtyři třídy nemají žádné ceny; čítanka pro prvou třídu jest prý přímo ubíjením ducha. Zároveň spisovatel podotýká, že opírání se o německé příklady není valné, v ruských a italských čítankách by se našlo více látky sepsané na základě náboženském. Inspekce škol jest též nedostatečnou; učitelstvo jest prý ku svým představeným neupřímno a nechce povědíti, že jest zároveň se žáky přeobtíženo. — Kompetentní kruhy chorvatské jsou, jak spisovatel praví, téhož mínění, a proto lze očekávati brzkou nápravu.

Novi listovi iz Afrike od Dragutina Lermana. Priobčio. Jul. Kempf. Str. 87. Před třemi lety uveřejnil učitel Jul. Kempf dopisy, které mu psal Drag. Lerman, tehdy ještě náčelník v jisté provincii státu Kongo. Listy ty byly brzy rozebrány a musily se tisknouti v druhém nákladě. Nyní podává Kempf chorvatskému obecenstvu listy, jež mu poslal Lerman od r. 1891—1894. Chorvatský rodák Lerman jest nyní kapitánem belgického vojska a náčelníkem Kuanga. Když r. 1891. meškal v Záhřebě, okouzlil každého svým čistým vlastenectvím, řečnickým talentem a nade vše velikou ethnografickou sbírkou, kterou daroval chorvatskému národnímu museu. V zajímavých listech Lermanových prostě a srozumitelně se vypisují překážky, které jest přemáhati a odstraňovati všechněm, kdož přinášejí tamějším obyvatelům křesťanskou osvětu. — Jako prvá kniha Lermanových listů byla v krátkém čase rozebrána, bude nejspíše i tato; neboť vedle zajímavého poučení najdou tu Chorvati i kus historie práce a namáhání jednoho z nejlepších synů, jichž zrodil chorvatský národ mnoho, avšak o nichž rodáci velmi málo zvědí. »Tak na př. teprve loni jsme zvěděli,« píše »Prosojeta,« »že v nejrozkošnějším kraji světa, na ostrovech Havajských, byl králem Chorvat, jenž loni zemřel. A kdo ví, nejsou-li nynější admirálové španělského, severo-amerického a japanského námořního loďstva rozenými Charvaty?«

Posmrtne pjesme Mirka Bogovića. Před nedávnem vyšla kniha doplňující vydání »Básnických spisů« Mirka Bogovića, které tohoto roku začala uveřejňovati »Matica Hrvatska.« Název knihy jest: »Posmrtne pjesme.« Uspořádal je dr. Milivoj Šrepel, jemuž tu práci svěřila vdova zesnulého Bogovića. Čtenáři se zamlouvá veliký počet jadrných »strjelica« (aforismů), pak »Vinjage« a »Žuto lišće;« mimo to jest tu zlomek jakéhosi druhu »Faustijady« pod názvem »Grabancijaš ded.« Bogovićovými aforismy jest obohacena nemálo jedna větev chorvatské literatury, až dosud velmi málo pěstovaná. Zesnulý, jenž mnoho let byl nemocen, psal své aforismy na malých kouscích papíru, v nichž ukládal své myšlénky o všem, co se člověka týká. Bylo by proto škoda, kdyby se taková pokladnice zdravých myšlének nerozšířila v chorvatském národě. Cena knihy 300 str. čítající jest 50 kr.

V posledním čase vyšlo ještě více chorvatských novinek, z nichž pozoruhodny jsou: »Imbrišoviću 1893.« Franjevački bogoslovi. U Zagrebu. — »Eshatologija« to jest: Poslednje štvari po nauku katoličke cerkve. Izloživ dr. Ivan Bujanović. — »Boleslav« tragedija u pet činova. Napisao dr. Stj. pl. Miletić.

Prvá kniha »Imbrišoviću« jest sbírka různých příspěvků, sepsaných na památku P. Lukáše Imbrišovića, neohroženého branitele křesťanského lidu na jihu. Všechny příspěvky (životopis Imbrišovićův, více pěkných básní, historická povídka atd.) svědčí o dobrém vkusu spisovatelů — Františkánských bohoslovců a jsou jim ku cti. — Neméně zajímavou jest »Eshatologija,« jež jest psána pěkným a snadně srozumitelným slohem, takže ji budou zajisté se zálibou čísti nejen kněží, ale i laikové. Kniha má tři části; v prvé spisovatel pojednává o posledních věcech člověka, ve druhé o úctě svatých a ve třetí části o konci světa. Cena knihy jest 1 zl. 50 kr. — Tragedie »Boleslav« jest znamenitou prací z péra intendanta národního zemského divadla chorvatského dr. Št. šl. Miletiće. Spisovatel ve své doktorské disertaci, jež byla vydána ve Vídni, dokázal, že dobře prostudoval a pochopil velikého Shakespeara. A tragedie »Boleslav« jest psána dle tohoto nedostižitelného vzoru; vyšla nejdříve ve »Vienacu;« nyní jest zvláště otisknuta.

Fr. Štingl.

POLSKÁ.

Juljan Łętowski: Stary mąż. Warszawa 1893, str. 263, in 8°. — Dle názvu dalo by se sice souditi, že tento svazeček Łętowského vyplněn jest pouze jedinou prací, povídkou »Starý muž«, než, tomu není tak. Obsahuje svazek ten kromě titulní práce ještě tři, ovšem menší, kratší, ale nikoli snad slabší povídky, či lépe řečeno črty, totiž: »Cierń«, »Nasz stół« a »Wicher«. — První povídka zaujímá polovici celého svazku a může býti nazvána dobrou. Je to jakási illustrace mravní zásady, že v manželství věrnosť má býti první ctností, jakož to také Maniusia dokázala, a to s nasazením vlastního života. Maniusia byla zcela chudé děvče, ale hodné a spořádané, a právě proto si ji starý, ovdovělý a zámožný Andrzej zamiloval a za choť pojal. A tato byla za to starému muži svému vděčna z toho srdce a pečovala o něho s veškerou láskou a oddaností. Jaký div tudíž, že »starý muž« ten chtěl mladičké choti své působiti radosť a všude ji vodil, ano, domnívaje se, že on — stařec — nedovede jí dosti baviti, zval jí pro zábavu i svého mladého přítele, pana Antonína. To ovšem činiti neměl, neboť tím sám skýtal oběma těm mladým lidem příležitosť, aby jim v srdcích vypučela láska, ovšem nemístná a nepravá, ale za to tím nebezpečnější! Než, Maniusia se nezapomněla a než by se byla lásce té poddala, přemáhala ji, až konečně všecka zmožena, upadla v nemoc. Lidé ovšem povídali lecos, ale »starý muž« Andrzej přesvědčil se o věrnosti a lásce své mladé choti, a odstraniv z domácího přátelství Antonína, žil s ní po té šťastně a spokojeně. Choti dostalo se zasloužené odměny. — A což »Cierń«? Látka črty té je obyčejná. »Trnem« tím je totiž láska, jež tkví v srdci slečny Wandy Wiśniewské napřed k malíři a příbuznému jejímu Jindřichovi, pak ze soustrasti ku spisovateli Janovi, a když tento zemřel, zase k Jindřichovi, jenž se ovšem také přičiní, aby ji trnu toho zbavil, jsa k tomu ostatně i zavázán, jelikož ani nevěda trn ten jí v srdce zarážel tak, až srdce to krvácelo. — Za to »Náš stůl« je črta roztomilá. Takový »svůj« stůl mají arciť také jiní, a ti také budou črtu tuto čísti s největším zalíbením a nejlépe jí porozumějí. Najdouť v ní zajisté mnohou podobnosť se stolem »svým« a jeho denní, stálou společností: tu i tam významné »Zadáno!«, tu i tam vždy táž ob-

sluha, tytéž radosti a žalosti, tytéž hovory, tytéž útěchy, tu i tam najde se též takový Edek, jenž konečně svojí ženitbou celou tu mládeneckou společnosť rozbije, a tu i tam uslyšíš později upřímný ten povzdech: »Škoda toho našeho stolu.« — A také »Wicher« není zlý. »Větrem« zove se tu pan Leon, hezký a statný jinoch, jenž má zároveň i slušný úřad, a kromě toho miluje upřímně pomilování hodnou slečnu Ludviku, jsa též na vzájem milován od ní. Rodiče její nemají vlastně proti němu také ničeho; jenom kdyby prý nebyl jako »vítr«, a kdyby toho pan Cieciorski o tom jeho větroplašství tolik nevěděl a nenašuškal. Než, konečně Cieciorskému se nesmí všecko věřiti; neboť váží-li se, že je sám otcem několika dcer, jež by si nerad nechal doma pro potěšení, uhodne se snadno, proč tak o »tučném« panu ženichovi, jakým Leon je, mluví. A proto to každého jen potěší, dočte-li se, že pravá láska přece jenom zvítězí, a — jak to ostatně v povídce ani jinak býti nesmí — oba milenci za sebe se dostanou, a pak již se ukáže, že ten »vítr« není tak zlý, jak bledá závisť hlásala. — Všechny tyto povídky psány jsou lehce, není v nich nic škrobeného a strojeného, a proto se líbí. Jos. Osecký.

Abgar-Sołtan: Rusini. Szkice i obrazki. Kraków 1893. Stran 280 in 8°. Kniha obsahuje čtyři obrázky. Napřed povšimnem si prvních dvou; hodíť se vždy dva a dva obsahem k sobě. Účelem prvních je nejen zábava, ale i — politika, a to politika smíru mezi oběma slovanskými národy, kteří se na východě stýkají, totiž mezi Poláky a Rusíny, jak teď rakouské Malorusy obyčejně, ač nikoli správně, zovou. Ovšem, je-li vše v povídkách těch správno, lze nesnadno říci tomu, kdo právě uprostřed té vřavy a toho zápasu národnostního nežije, ač se zdá, že snad přece na některou tu osobu uvaleno je špatností příliš mnoho. Ostatně však mohl míti pan autor i při tom dobrý úmysl, totiž ten, aby záslužné dílo těch, kteří o svornou práci obou národů bratrských na téže půdě se zasazují a vymyťujíce ze srdcí nenávisť a zášť, vespolnou lásku v ně chtějí zaséti, tím více vyniklo. Celkem povídky tyto čtou se velmi pěkně, ač by snad tu a tam něco zcela dobře, a obrázkům těm jenom na prospěch, mohlo býti vynecháno. Že pak v žádné z nich nechybí nějaká historie lásky, rozumí se samo sebou, neboť jinak by autor u čtenářův a ještě více u čtenářek povídek nedobře pochodil. — V prvním obrázku, nadepsaném »Do celu« je hrdinou Dr. Ivan Gudz, Rusín, spisovatel a nadšený propagator myšlénky smíru, který obdržev v Černovicích stolici jazyků slovanských, je miláčkem mladých i starých, kdežto protivný směr zastupuje tu P. Basil, jehož ladná dceruška Eufrosina přirostla mladému doktorovi k srdci. Povstanou různé zápletky, do dějin života jejich zasahuje účinně i zdatný polský hrabě, a na konec se to vše v povídce té — zdaž však také ve skutečnosti? — skončí ku spokojenosti všech. — A podobně se to má i s čtou druhou: »Semen Kwitka«, zvanou tak po hrdinovi jejím, Rusínovi a vychovateli u Janských. Úloha jeho je podobna úloze páně Ivanově v prvním obrázku, a proto se Kwitka nebude méně líbiti než on; ba, vypravováním svých osudů získá si brzy sympatií všech, a každý mu z plna srdce dopřeje štěstí, jehož našel ve spojení s Polačkou, luště tak se své strany i praktický úkol bratrského sloučení obou národů, pro něž byl přítelem Polákem tak rozehřat.

Kromě těchto obrázků jsou pak tu, jak již řečeno, ještě dva jiné; první má název »Hnat sierota« a druhý »Przy ognisku mysliwskiem«. Ale z těch již vane docela jiný vzduch, nežli z předešlých. V obou totiž vystupuje až příliš do popředí láska smyslná, a s ní všecko to, co tato obyčejně s sebou přivádí. A proto myslíme, že bude nejlépe, když o nich pomlčíme, čímž také, jak doufáme, své referentské povinnosti nejlépe vyhovíme.

os. Osecký.

O pojedynku. (O souboji). Kilka uwag skreslil Ks. Maryan Morawski T. J., prof. Uniw. Jag. — Kraków 1892, str. 34.

O professoru Morawském byla již na tomto místě zmínka učiněna častěji a vždy velice čestná. Spisek tento pak úsudku onoho nezvrátí, nýbrž naopak jej jenom ještě více utvrdí. Není to arci žádný dlouhý traktát, ani mračnem citátů přeplněné pojednání, ale je to jen malá knížečka o několika stranách, než, ta dostačí úplně, abychom mohli říci, že Morawski je i tu tím starým, dovedným harcovníkem na zápasišti křesťanské apologetiky, jak je nám znám již odjinud. — Otázka, o níž se zde jedná, je časová a choulostivá, a při tom i dosti nevděčná, neboť spisovatel již napřed může věděti, že ti, jichž se spracování látky té vlastně týká, buď si jí nepovšimnou, nebo krátce přes ni přejdou k den-

nímu pořádku. Než, to nevadí; jen když aspoň ti, kteří jsou dobré vůle, něco z ní pochytí. A to je také možno, jelikož vše podáno je zde tak jasně a přesvědčivě, že každý s prospěchem knížečku tu si přečte. Jeť jak morální, tak historická, psychologická a právní stránka soubojové manie, či lépe choroby, našich dnů stejně tu respektována, a důvody, jež nejčastěji na obranu soubojův uvedeny bývají, odbyty tu krátce, ale řízně. I domníváme se tudíž, že není nemístno, když na spisek tento upozorňujeme. Jos. Osecký.

FRANCOUZSKÁ.

Dojmy z lektury románu »Lourdes« od Emila Zoly. Výsledek úvah a pozorování Emila Zoly, dychtivě očekávaný román »Lourdes«, odkládáme zklamáni. Náboženství katolické nemůže prý napraviti ani svými zázraky život a společnosť, nutno očekávati obrození od náboženství nového, náboženství socialistů a anarchistů. Toť tenor románu »Lourdes«. A obsah jeho?

Odpadlý kněz, jenž víru ztratil, miluje nemocné děvče a jede s ním do Lourd. Děvčeti náhle oživne zázračným uzdravením dolní polovice těla, dříve mrtvá. Kněz je toho všeho svědkem, vidí zázrak, ale hledí si jej vyložiti působením neznámých, přirozených sil života; nevěří! Zázraky lourdské mohly by snad mnohého nevěrce obrátiti na víru, proto ozývá se nitrem odpadlíka kněze i knihou Zolovou blasfemický výkřik: »Nevěř!«

Postupem myšlének je stavba celého díla dramatická. Román líčí do nejmenších podrobností cesty poutníků z Paříže přes Poitiers, Bordeaux a Tarbes do Lourd; cesta ta trvá 22 hodin. Líčí dále třídenní pobyt jejich v městě zázraků a návrat pátého dne. Každý den jest jedno z pěti jednání dramatu. První tři dni jsou exposice; předvádějí hlavní osobu, nevěřícího kněze Pierra. Tento mladý kněz jal se studovati po smrti svých rodičů víře nebezpečnou bibliotéku svého zesnulého otce, nevěrce. Již v semináři věřil málo, poněvadž prý nebyl »dostatečně poučen.« Tou frazí zakrývá Zola pramen nevěry, jenž prýští v rozumu nebo srdci, podporuje pýchu ducha nebo smyslnosť srdce. Kdo hledá pravdu, nalézá ji, neodporuje-li milosti Boží. Pierre již od mládí znal se s Marií, která jest již sedm let na obě nohy ochromena. Přátelství jejich stávalo se znenáhla důvěrnější a důvěrnější, až Marie zvěděla o nevěře Pierrově a jeho duševním stavu. Naprostá důvěra její, že Nejsv. Panna je oba uzdraví, byla příčinou pouti obou. Putují tedy spolu v průvodu Mariina otce Guersainta, který pouť tu považuje dle svého názoru za obyčejnou touristickou partii. Pouť, jednotlivé nemocné, Milosrdné sestry, které po cestě řídí poutní pobožnosť a obětivě ošetřují nemocné — to vše líčí spisovatel mistrně. Jest nám, jako bychom byli též mezi poutníky. Večer jim má Pierre předčítati historii Bernadetty, avšak, sotva něco málo přečetl, zanechává nudné té práce a vše sám vypráví. Spisovatel tu klade nevěřícímu knězi do úst racionalistický výklad vidění; Pierre líčí Bernadettu jako děvče velmi pověrčivé, jež učiní zvláštní dojem na svého katechetu; dojem ten prý má původ v Pyrenejské pověsti o Salettě a jejích dvou dívkách. Knězi, jenž ji vyučoval, se vždy zdála jako dceruška Salettina, jíž i bratru jejímu, Maximinovi, dle pověsti zmíněné zjevila se Nejsvětější Panna. »Tuto pověsť,« dokládá spisovatel, »bezpochyby asi slyšela malá Bernadetta a měla pak halucinaci podobnou.« V exposici dovídáme se též o náladě a smýšlení poutníků, jež vrcholí v naději. Marie na cestě zří ve vidění Nejsv. Pannu a prosí Ji za uzdravení své i ochranu víry Pierrovy. Tím ovšem duševní sblížení Marie s Pierrem stává se ještě užším a srdečnějším. Ve druhém díle, druhém dni, uvádí nás exposice konečně do Lourd. Líčí, kterak ještě za tmy vynášejí mrtvého, jenž na cestě ve vagonu zemřel. Též ostatní nemocní dopravují se do nemocnic neb hostinců, mezi nimi i jistý důstojník, jenž si ze své nemoci jen žerty tropí a o z mrtvých vstání Lazarově blasfemie pronáší.

Též Pierre s Marií a otcem jejím najdou si útulek, a Marie slyší před spaním opět historii Bernadetty; — vůbec životopis její vine se v celém díle jako červená nit, představuje konflikt mezi zázrakem a nevěrou, jakoby chtěl stále uváděti na paměť, že bez Bernadetty by nebylo zázračných Lourd, a jakoby Nejsv. Panna byla pouze prostředkem a nikoliv příčinou zázračných účinků.

Třetí den uvádí nás s Pierrem do sálu, kde lékaři konstatují nemoci i uzdravení. Poněkud drsná jsou slova jednoho lékaře: »Jak se uzdravení stalo, zda Bůh či ďábel to způsobil, to jest nám jedno. Zjišťujeme pouze uzdravení!«

Potom přicházejí k nádržkám vodou naplněným. Marie zkusila lázeň a nyní mu malátná a na mysli kleslá sděluje špatný výsledek svého pokusu. Než, ještě téhož dne se vzmuží a přeje si účastniti se slavnostního průvodu, jenž se večer koná z města do chrámu. Lékaři svolí, a ona jede s otcem a Pierrem na vozíku do háje, odkud vidí celý imposantní průvod. Zde podruhé se jí zjeví Nejsv. Panna a slíbí jí uzdravení, až průvod půjde s Nejsv. tělem Páně. Také mnohým jiným nepomohla koupel v zázračné vodě lourdské. Onoho mrtvého chtěli vzkřísiti, ponořivše jej do vody, při čemž otcové Nanebevzetí P. M., kteří řídí bohoslužby v chrámu zázračné vody, horlivě se modlí, stále vzývajíce Nejsv. Pannu o pomoc, ale nadarmo. Otcové poručili vyňati mrtvolu z vody a prohlásili, že jest to vůle Boží, aby mrtvola vzkřísena nebyla· »a více o mrtvém nebylo ani zmínky.« Zde vyznívá jemný výsměch víře ve vzkříšení a zázračné moci vody lourdské.

Rozhodný okamžik boje mezi zázrakem a nevěrou nadešel čtvrtého dne. Pierre s Marií jsou přítomni odpolednímu slavnostnímu průvodu s Nejsvětějším. — Kolem čtvrté hodiny blíží se průvod k nim a když jest již u nich, pocítí náhle Marie, jakoby jí v ochromených nohách vřela krev. Tajný hlas jí praví: »Vstaň!« Vstane, volajíc na Pierra: »Ach, můj příteli!« Teprve později volá: »Je suis guérie!« — »Jsem uzdravena!« Všichni se Marii obdivují, věří a planou láskou k Nejsv. Panně: jen jeden ostává chladný; Pierre! Ani doktor Chaisennet, přítel jeho otce, dříve nevěrec, nyní ztrátou manželky a dcery a pohledem na časté výjevy zázraků obrácený, není s to, aby jej z nevěry jeho vytrhnul. — Marie byla uzdravena, Pierre ztracen. Uchýlil se do jeskyně chrámové a oddal se beznadějným myšlénkám. Dle úmluvy přijde proň doktor Chaisennet a ukazuje mu obydlí zemřelé Bernadetty a zemřelého faráře Peyramala. Úvahy při té příležitosti pronesené podávají opakovaný již jednou úsudek, že by bez nich dvou nebylo v Lourdech ničeho.

Přikročme nyní ke katastrofě dne pátého a posledního. Má znázorniti vítězství nevěry nad zázrakem. Jak to spisovatel činí? Líčí následky zázraku. Uzdravená Marie nabude krásy tělesné, a Pierre poznává dvojnásob, jak ji miluje, a zároveň se obává, že se provdá a na něho zapomene. Zázrak mu ji takřka uloupil a odkazuje jej jako k ustavičnému sebezáporu. Tím se mu víra protiví. Nevěří tím spíše. Marie poznává duševní jeho stav a domnívajíc se, že jej uzdraví, že mu zjedná klid, pokoj a víru duše, sdílí s ním tajemství od Nejsv. Panny jí pověděné: Jest to zachovávání ustavičného panenství. Pierrovi však již není pomoci, nevěra jeho vítězí nad zázrakem; ten jest mu pouze výsledkem působení neznámých životních sil. Oddá se dlouhému uvažování, jehož obsah jest blasfemický. Náboženství katolické prý nedostačí k napravení života, ono jej toliko ničí. Musí přijíti náboženství nové. Nyní srovnává prvotní křesťanství s nynějšími socialisty a anarchisty, nazývaje je bojovníky nového náboženství — náboženství nevěry. — Vlak přijede zpět do Paříže, poutníci se rozejdou; co se s nimi dále děje, nevíme, odkládajíce nespokojeni knihu.

Ale jako plameny Achilleovy hranice pohřební podávají předzvěst o pádu Troje, tak beznadějné Pierrovy úvahy věstí jeho úplnou zkázu.

Jak vidno, nepsali jsme kritiku toho díla, nýbrž jen dojmy při lektuře zažité. Přidejme k nim ještě ráz dokonalého líčení, jež ve mnohých okamžicích může vzbuditi posvátnou náladu: ale celý ten způsob mluvy připomíná sběhlého diplomata, jenž krásně umí sděliti nepříjemnou věc a všem řečí svou vyhovuje. Nevěrci oblíbí si román jeho pro základní myšlénku »Vítězství nevěry«, katolíci budou uneseni krásnými lícněmi, jež duši věřící nadšením pro Nejsv. Pannu naplňují.

Naznačil-li spisovatel duševní stav svůj psychologickým líčením Pierra, vzbuzuje upřímnou soustrast!

K otázce: bylo-li by užitečno přeložiti dílo toto do češtiny? odpovídáme se stanoviska náboženského záporně. [1])

---

[1]) Pozn. Proti tomuto Zolovu románu podala obec Bartres, rodiště zázračně omilostěné Bernadetty, protest tohoto znění: »Ve jménu pravdy příliš směle zpitvořené my všickni podepsaní jakožto členové municipální rady v Bartres protestujeme proti nepravdám ve vašem novém románu »Lourdes« uveřejněným a vztahujícím se k Bernadettě Soubirové, rodilé z naší obce. My zde prohlašujeme naproti tvrzení vašemu, že pěstoun (pèr nourriciser) Bernadetty, Basil Lagués, nikdy ve své rodině četby druhu podobného, o němž vy píšete, nekonal, kteréž faktum dotvrzuje její soukojenec. Tvrdíte dále, že prý po celou zimu se konaly vigilie v našem chrámě k rozkazu abbého Adera. My to rozhodně popíráme.

NĚMECKÁ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche in Verbindung mit D. A. Harnack, Professor der Theologie in Berlin, D. W. Herrmann, Professor der Theologie in Marburg, D. J. Kaftan, Professor der Theologie in Berlin, D. M. Reischle, Professor der Theologie in Giessen, D. K. Sell, Professor der Theologie in Bonn, herausgegeben von D. J. Gottschick, Professor der Theologie in Tübingen. Vierter Jahrgang. Fünftes Heft. Freiburg in Breisgau und Leipzig 1894. Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. Mohr (Paul Siebeck). Časopis tento vychází šestkrát do roka, vždy za dva měsíce jeden sešit o 5 až 6 arších a stojí 6 marek ročně. Jednotlivé sešity prodávají se poměrně dráže. Jako předešlé tak i tento pátý sešit čtvrtého ročníku časopisu pro bohosloví a církev — rozuměj protestantskou! jest opět pln odporů jak s písmem sv. tak i s dějepisem, a kdybychom měli o každém nesmyslu, tam uveřejněném, pojednávati, potřebovali bychom k tomu nejméně 80 stránek drobného písma »Vlasti«. Omezíme se tedy aspoň na jednu evangelickou pravdu. Na stránce 373. praví dvojctihodný pan professor a doktor Písma: »Die Verwandlung des Bischoftums mehrerer Aeltesten in die Alleinherrschaft eines Bischofs hat stattgefunden zunächst durch eine neue religiöse Theorie und, einmal eingeführt, hat sie mit der Macht eines Glaubenssatzes sich durchgesetzt. Sie hat stattgefunden in Rom am Anfange des zweiten Jahrhunderts...« Tedy papežství vzalo počátek teprve ve druhém století! Takovou lež opakují opět a opět evangeličtí doktoři a profesoři bohosloví. Svatý Irenaeus, jenž se narodil 30 let po smrti sv. Jana Evangelisty a 70 let po mučennické smrti sv. Petra v Římě, píše, že Římský biskup jest nástupcem Petrovým, Petr že měl za následníka Lina, Linus opět jiného atd. až ke dvanáctému papežovi, sv. Eleutheriovi (177—192), jenž právě nyní (za času sv. Irenaea) na stolici Petrově sedí. (Irenaeus adversus haereticos, III. 3. 2.). Sv. Clemens, papež, třetí nástupce sv. Petra (druhým byl Cletus), jenž

Dle tvrzení vašeho bylo prý to zde, že Bernadetta pojala ideu o zjevení. Vy tvrdíte dále, že naše rodiny sbíhaly se v kostele, aby ušetřily světla a aby se v něm ohřály. (Ve francouzských kostelích v zimě se topí.) Jaké to směšné tvrzení. Naše domy oplývají topivem. U nás není ani jediné rodiny tolik chudé, aby neměla večer čím svítit. Vy popisujete náš skrovný kostel jako místo, v němž obrazotvornosť zbožného dítěte byla roznícena pohledem na nádherné oltáře a krásné okrasy, na panny s modrýma očima a koralovými rty. Kterak jste mohl napsati jen takový nesmysl, jestli že jste vůbec náš kostelík viděl! Všecko, co jste o tom napsal, je absolutně falešné. Naproti vašim fantastickým tvrzením na počesť pravdy uznali jsme za nutné tuto slavně protestovati. My věříme ve skutečnosť zjevení Bernadettě učiněných a uznáváme za svou povinnosť skutečné události naproti vašim nedůstojným zkroucenináms tuto konstatovati. Laurent, maire (starosta), Capdevisille, Lagues, Dubarry, Pasquine, Dupas, Lamathe, Pontico, Hourtané, členové rady. — Nejen prostý lid protestuje proti bezbožeckému románu Zóly, ale i věda. Doktor medicinské fakulty pařížské M. Moncoq (jehož dílo: Theorie et operation classique de la Transfusion du sang vydobylo si vládou vypsané premie) — člen společnosti učenců, učenec to na slovo vzatý, jenž však zachoval si též víru, napsal proti Zolové románu brošurku, v níž smělé domněnky Zolovy poráží ostřím vědy a staví jej na pranýř jakožto nedouka a nevědomce u věcech fysiologických a anatomických, o nichž Zola se osmělil široce psáti a vyvraceti, co celé lékařské kliniky uznaly za záhadné a dosud nerozhodnuté. Zároveň i msgr. Ricard napsal refutaci Zólova románu. Kardinál Rampolla zaslal msgr. Ricardovi, jeneralnímu vikáři Aixskému, tento děkovací přípis: »Román pana Zoly nemohl než způsobiti velikou bolesť všem katolickým srdcím. Byloť od té doby přežádoucno, aby z tábora katolického byl vyvrácen důkladněji, než to mohou učiniti denníky k obraně pravdy s opovržením nohami šlapané. Vy jste vykonal, Monseigneur, tento užitečný skutek. Proto přijal Sv. Otec s uznáním dedikaci Vaší knihy »La vraie Bernadette de Lourdes« (Pravá Bernadetta Lúrdská) a přeje vám štěstí v hojnosti, předpovídaje, že váš spis nalezne příznivého přijetí u obecenstva. Posýlám vám apoštolské požehnání, jež vám sv. Otec udílí z celého srdce, a prosím, byste přijal též mé nejupřímnější díky za výtisk, jejž jste mi laskavě zaslal, jakož i uctivý výraz mé srdečné oddanosti. V Římě, 17. srpna 1894. M. Kardinál Rampolla. Oznamujeme konečně, že jest dán tento román Římskou kurií na index.

žil za dob císaře Domitiana (81.—96.), mluvě o pronásledování za Nerona a mučennické smrti sv. Petra, vyvrací drzou lež protestantskou (že prý sv. Petr ani nikdy v Římě nebyl) a mimo to zřejmo jest to z první epištoly sv. Petra, kapit. 5., verš 13., kdež sv. Petr sám posílá pozdravení křesťanům Asie od církve Babylonské; u Židů však a u prvních křesťanů byl Babylon symbolickým názvem pro Řím. (Zjev. sv. Jana 14, 18; 16, 29, 17, 5; 18, 2; srov. Hundhausen, die beiden Pontifikalschreiben des Apostelfürsten Petrus, sv. 1, str. 82—90). A ještě skoro za života sv. Jana nazývá sv. Ignatius († 107) Řím představeným spolku lásky (křesťanství). Ignat. ep. ad. Rom. init. Protestantští pastorové mají dost důkazův jak v Evangeliu, tak ve spisech prvních křesťanů o papežství, avšak nechtějí tomu rozuměti a co nemohou nikterak vyhladiti, to překrucují. Že Kristus Pán sám papežství založil, jest zřejmo ze sv. Jana 1, 42, Matouše 10, 2; 15. 15; 16, 16. 22; 17, 1. 4. 23; 18, 21; 19, 27; 26, 37 a pod. u ostatních evangelistů. Po zmrtvýchvstání Páně srov. Skutky Apoštolské 1, 13. 15; 2, 14. 37. 38; 3, 6. 12; 4, 8; 5, 3. 15; 8, 20; 9, 32 ff.; 10, 5 ff.; 15, 7 ff. atd. Sv. Lukáš 9, 32. píše dokonce »Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ« Petr a jeho průvodčí, tedy Petr jako osoba hlavní a ostatní Apoštolé jen jako jeho průvodčí . . . Od sv. Irenaea a jiných víme tedy s jistotou, že papežství nevzalo počátku v druhém století, a litujeme doktorů, profesorů a věřících protestantských čtenářů, že si lžemi pomáhají a lži za pravdu mají. Josef Šeřík Vitinský.

Metaphysik. Ein Leitfaden für akademische Vorlesungen sowie zum Selbstunterrichte. Von Dr. Georg Hagemann. Fünfte Aufl. Freiburg in Br. (B. Herder) M. 2·50. Výmluvným doporučením Hagemannových spisů filosofických jsou jejich nová a nová vydání. Prof. Hagemann píše pro školu a dům. Ve třech svazcích ne příliš objemných vydal celou filosofii. Spis ten nazval: »Elemente der Philosophie.« Máme před sebou díl druhý, metafysiku.

Na 229 stranách pojednává Dr. Hagemann ve dvou dílech o celé metafysice ve dvou hlavních částech, nadepsaných: Ontologie a speciální metafysika. Každá z obou částí rozděluje se ve hlavy neboli oddíly a paragrafy.

Velikou předností knihy Hagemannovy jest určitá a jasná mluva, jakož i přesně logický postup. V důkazech i námitkách jest auktor nedlouhým; spíše dovolí si delší výklady. Filosofii starou zná, k nové však a zvláště ku přírodním vědám neustále přihlíží. Nadšeným stoupencem scholastiky pan auktor není, přece však slušně si k ní vede. Pozoruhodným momentem spisu tohoto jest apologetika, kterou spisovatel opírá o nejmodernější názory.

Podal-li všude Dr. Hagemann rozličné systémy a myšlénky proslavených učenců správně, a podává-li sám názory, které jsou skutečně ze všech obvyklých nejlepšími, nebudeme rozebírati. Tolik chválíme, že jsme našli na místech, na kterých podány dva různé názory, i názor zamítnutý v podstatné části správně podaný, př. o rozdílu bytosti a bytnosti (distinctio inter essentiam et existentiam).

V úvodě postrádáme v § 5. o dějinách metafysiky náležitý nákres o metafysice a metafysicích scholastických. Celá tato stkvělá doba metafysiky odbyta několika řádky, na nichž ze starých scholastiků vzpomenuto celkem jen pěti auktorů, — Bl. Alberta Velikého, sv. Tomáše, sv. Bonaventury, Dunc Scota a před nimi sv. Anselma, — a z neoscholastiků vedle Suareza nejmenováno ani jediného, kdežto filosofům německým nechány téměř tři strany, ačkoli mimo Kanta, Wolfa a Leibnitze ani jediný takových zásluh o metafysiku nemá, jako vynechaní scholastici středověcí i novověcí: Cajetan, Soto, Joannes a S. Thoma, Mastrius, Conimbricenses (Jesuiti), Complutenses (Karmelitáni), Frassen, Goudin, Arriaga, Ruiz, Vasquez a jiní. Lépe zachoval se auktor k neoscholastikům, z nichž, vyjímaje Rosselliho a jeho pěknou učebnici, nevynechán z vynikajících auktorů nikdo, nenáleží-li přihlížeti ku specialistům, kteří jednotlivé otázky metafysické učinili předmětem své zpytby, jako Limburg, Feldner, Esser, Stentrupp a jiní, abychom daleko mimo Rakousko nezabíhali.

Ve speciální metafysice pozoruhodná jest stať o hmotě a síle, v níž pan auktor pracuje dle nejnovější literatury a probírá četné moderní theorie. Tato stránka je vůbec význačnou vlastností studií Hagemannových a vlévá do duše čtenářovy jakýsi klid a jistotu, když vidí, že všechny vychvalované moderní theorie ještě daleko nevyvrátily našich starých křesťansko-filosofických názorů. Neméně pozoruhodna jest stať o životě rostlinném a živočišném jakož i o duši lidské, jejím sídle, rozvoji a funkcích. Ať čtenář ve všem všudy s Hagemannem se nesrovnává, bohatosti v pojednané věci právem mu neupře.

Rovněž zajímavá jest část druhá a poslední speciální metafysiky: theologie přirozená. Pojednání historicko-filosofické a přírodo-vědecké o materialismu a pan-

theismu, čte se velmi dobře. Ontologismus (na str. 164.) zdá se nám jednostranným a nesprávným; pan auktor nepřihlíží *i zde* k různým formám ontologismu a bojuje jen proti hlavní myšlénce. V jiných učebnicích (na př. Zigliara) nacházíme, že auktorové tyto různé formy ontologismu uvádějí a na rozdíl jejich upozorňují. Nezdá se počínání to nemístným, poněvadž dosud žijí zastanci různého ontologismu. Obšírně podává se ontologický důkaz jsoucnosti Boží ve všech třech hlavních formách, jež mu dali sv. Anselm, Cartesius a Leibnitz (Kanta a Wolfa náš auktor nejmenuje). Dr. Hagemann důkazu ontologického neuznává jako téměř všichni naši filosofové. Zdá se mi však, že vyvrácení Hagemannovo na straně 169. není správným, jelikož se v něm tvrdí, že prý z *našeho* pojmu o Bohu nemůžeme nikterak poznati, jestuje-li (existuje-li) bytosť nejdokonalejší. Sv. Tomáš, jenž jest nejrozhodnějším odpůrcem ontologického důkazu jsoucnosti Boží, vyvrací jej jinak. Při důkazech jsoucnosti Boží nesmíme na věc hleděti z našeho stanoviska, křesťanstvím a vědou ozářeného, nýbrž ze stanoviska skutečného atheisty, který Boha nezná a nejdokonalejší bytostí ho neuznává. Možná však — a tak tomu asi jest, — že Dr. Hagemann myslí tím naším stanoviskem totéž, co myslel sv. Tomáš, když psal: »Deum esse, non est notum *quoad nos*« (totiž bezprostředně), a v tom smysle má auktor pravdu. Další odůvodňování zase se nic nelíbí. Rádi však podpisujeme závěrečná slova páně auktorova, že jen *pantheista*, jemuž mysliti a býti čili existovati totožným jest, může s ontologickým důkazem se spokojiti.

Pravé důkazy jsoucnosti Boží rozděluje náš auktor na troje, na důkaz kosmologický, teleologický a psychologický, k němuž přidává historický. Ve knize psané katolickým učencem a katolickým čtenářům neradi postrádáme v této důležité otázce thomistických důkazů jsoucnosti Boží v jejich formě a pořadu. Jsou-li důkazy Hagemannovy lepšími než důkazy sv. Tomáše, netěžko rozsouditi, když jest viděti, že bez hlavní jejich myšlénky ani Hagemann se neobešel. O atheismu zmínky neučiněno, ačkoli pantheismu a materialismu hned zpočátku bylo vzpomenuto. Na mnohých místech vzbudí pan auktor svými názory i mezi katolickými učenci odpor. Thomisté velikého přítele v něm nemají, i když zároveň s nimi prohlašuje, že »scientia media« ve smyslu Molinově nemá v Bohu místa. O působení Božím ve tvory a ve tvorech (zvláště rozumných a svobodných), nepověděno téměř ničeho. Stati o deismu, theismu, optimismu a pessimismu dotýkají se na rychlo a jen povrchně věci a vynechávají (kromě deismu) obvyklou stránku literárně historickou.

Soudíme o spise tomto, že zasluhuje, aby pilně byl studován. Naše nevěrecké a falešnou vědou blýskavé časy vyžadují pravého světla, a toho ze spisu Hagemannova září nám dosti. Filip Jan Konečný.

ČESKÁ.

Kde jest reformace? Ku předložené otázce na základu studií historických všem považlivým lidem odpovídá Dr. Karel Lev Řehák, V Praze 1894. Cyrillo-Method. knihtiskárna (V. Kotrba). Osm sešitů po 30 kr. — První díl knihy ukazuje k tomu, že mnozí, zvláště od svobodářů vyhlášení »reformátoři« byli vlastně »deformátoři«; proto první díl jedná o »deformaci« a ihned zaměstnává se Husem. U nás se o Husovi mnoho křičí a píše, zvláště v románech a novinách, a to duchaprázdně, nehistoricky, frázovitě a štváčsky; z těch křiklounských oslavovatelů Husa nikdo jeho spisů nečetl, podstatu jeho učení nezná, průběh jeho procesu nestudoval. Přáli bychom si, aby zvláště tyto stati o Husovi vnikly v obecný lid! Poznal by pravou Husovu povahu, nepoddajnou, pyšnou, tvrdošijnou, jak spisovatel na příkladech jeho života ukazuje; poznal by, že praktické provádění jeho učení vedlo by k revoluci a anarchii, a bludy Viklefovy, na nichž učení své založil, jsou tak zřejmé a do oči bijící, že to každý »považlivý člověk« (a »považlivým lidem« učený spisovatel knihu svou věnuje) uznati musí. Husovo přelíčení a odsouzení podáno věrně, odůvodnění rozsudku správně, a že duchovní moc, či jak lid říká, »kněží« Husa neupálili, doloženo zevrubně. Zvláště výborné jsou §§ 21. a 22.: »Pravými stoupenci Husovými nejsou liberálové« a »Pravými stoupenci Husovými nejsou evagelíci«, přáli bychom si, aby jako leták rozšířeny byly po celé vlasti. Liberálové rekvirují Husa pro sebe, celý ten husitský moderní křik není vlastně ani horováním pro Husa, jako spíše demonstrací proti katolické církvi, k níž je jim osoba Husova vhodnou záminkou; spisovatel ukazuje k učení Husovu o víře, o Pánu Ježíši, o svěcení

dnů nedělních a svátečních, o modlitbě, postu, svátostní zpovědi, Nejsv. svátosti oltářní, o posledním soudu, věčných mukách zavržených a dokazuje, že ti, kteří Husa nejvíc vynášejí a za svatého prohlašují, by od něho příkře byli odsouzeni, neboť chování a život jejich pranic uvedenému učení Husovu neodpovídá, nýbrž mu zcela odporuje. »Kdyby Hus povstal a kázati se jal proti domům neřesti, lehkým ženštinám, zaprodajným časopisům, bohaprázdným knihám, znemravňujícím divadlům . . . nazvali by ho »jezovitou« anebo — bláznem!«

Důmyslně dokazuje v § 22., že evangelíci nejsou jeho pravými stoupenci, neboť se liší valně od jeho učení Následky učení Husova, jevící se v revoluci za krále Václava, za Žižky a po smrti jeho ve válkách husitských, zničily dlouholetý výkvět vzdělanosti za Karla IV., nejvzácnější budovy a památky stavitelské, zmařily životy tisíce Čechů, a dobře dí o nich spisovatel: »Doby husitské svobody větší lidu nepřinesly, ale panující zničily! Proto nikterak tedy nepatří mezi doby vlasti naší nejslavnější, ale mezi — nejsmutnější, nejtrudnější, nejnešťastnější!

Divíme se věru, že naše moderní doba, tak filantropická, jež na jedné straně odsuzuje veškeré války a želá na jejich odstranění, nejsurovější války bratrovražedné, jako byly husitské, pořád neostýchá se nazývati »nejslavnější dobou« českého národa! Že byla zkáza v církvi obecná (§ 18.) a zvláště v Čechách, (§ 19.) tím se sama Církev a ovšem ani učený spisovatel netají, ale dobře dokládá, že způsobem takovým, jako Hus vystoupil a jednal, nedala se reformace docíliti; tím pracovalo se zase ještě k větší deformaci. Proti Husovu učení a působení uvádějí se první arcibiskupové Pražští: Arnošt, Jan Očko, Jan z Jenštejna, Olbram ze Škvorce a jiní a jejich opravdové práce a snahy reformační, tím ukazuje spisovatel, kdo byli povolaní reformátoři: kněží katoličtí ve spojení s pravověrnými biskupy a papežem.

U nás v Čechách netěší se sice osoba Lutherova takovým sympatiím, jako Hus, ale za to tím více slovo »reformace«, a s tou je Luther v těsném spojení; ba, namnoze bývá pokládán Luther našimi liberály za osobu, jež vykonala to, co Hus vykonati nemohl, co smrtí jeho bylo překaženo: odtržení celých národů od církve a provedení domnělé reformace otřesením samých základů Církve, což sice Luther učinil, »aniž by ovšem byl skalou Petrovou pohnul.« A že Luther Církvi katolické velikou ránu zasadil, bývá i u nás veleben. Přáli bychom si, aby tito velebitelé Lutherovi četli život a působení jeho, jak je spisovatel vylíčil! Aby četli celý ten obraz Lutherovy vzpoury proti Církvi! Aby seznali, jakým nešestem se oddával, jak obžerství holdoval, tělesným rozkošem hověl a v jakém stavu duševní nepříčetnosti se často nalézal, a kdežto o papeži se vyjadřoval slovy, jež tuto nelze ani opakovati, ve své nezřízené pýše sám sebe za papeže považoval! Luther ve svém srdci úplně rozervaný, zklamaný — domníval se, že papežství povalí — ve stálých sporech se svými druhy, pln mrzutostí v rodině své, strachem naplněný zahájením všeobecného církevního sněmu v Tridentě, zpustiv se posléze Boha (mělť ďábla za mocnějšího nežli jest Bůh) vztáhl sám na sebe ruku a po veselých hodech a pití oběsil se v Eislebenu ze dne 17. na 18. února 1546. — snad k tomu dle tvrzení spisovatelova přispěly i četné tělesné neduhy jeho, vzniklé z prostopášného života.

Protestantům ovšem málo by se hodila do krámu taková smrť jejich »svatého«, proto samovraždu Lutherovu co nejvíce popírají. Popírají i jiné pravdy, proč by nepopírali i tuto! Ale svědectví v té příčině nezvratné podal služebník Ambrož Kuntzell, jenž, nechtěje zůstati u víře od samovraha založené, v lůno katolické Církve se vrátil (viz str. 219). — Luther nemůže býti nikterak — a to spisovatel dokazuje — považován za reformátora Církve. Nepopírá, že počátkem XVI. stol. Církev skutečně nápravy potřebovala, poněvadž se v ní rozličné zlořády byly zahnízdily — spisovatel nehájí papežů nehodných a přisvědčuje, že na stolci Petrově tací byli — ale nebylo přece vše tak zkaženo, jak Luther a jiní po něm tvrdí. Luther byl deformátorem Církve, on celé pokolení znemravnil, mluvil potupně o svatých, o úctě sv. ostatků, o úctě sv. kříže, o manželství, papeži a duchovenstvu — o ďáblu žádný spisovatel tolik řečí nenadělal, jako on! Při tom cituje autor místa tak hnusná a v pravdě smrdutá z Lutherových spisů, že se předem sám omlouvá, (str. 190.) proč jich doslovně uvádí: chce Luthera vylíčiti tak, jak byl . . . pouze na svědectví pravdě, ale nejhanebnějších přece neodvažuje se uváděti, neboť jich mezi počestnými lidmi vůbec ani opakovati nelze. Učení Lutherovo jako Husovo mělo za následek neblahou revoluci. Podobně probírá spisovatel i učení i život Ulricha Zwingliho, Jana Oekomlampada, Jana Kalvína, Theodora Bezy, Jindřicha VIII. a dokazuje, že reformátory nazváni býti nemohou, ani doba jejich reformací. — Druhý díl spisu věnován

jest reformaci. Zde čteme podrobně o sněmu tridentském a jednotlivých jeho sezeních: sněm tridentský lze považovati za pravou reformaci Církve. Dále dovídáme se o reformaci skrze Pia V. papeže, Řehoře XIII., XIV., XVI., Sixta V., Klimenta VIII., Pavla V., Urbana VIII., Benedikta XVI., Klimenta XIII., XIV., Pia VI., IX., Lva XIII. atd., o reformaci za sv. Karla Boromejského, Františka Salesského, Alfonsa de Liguori, Ignáce z Loyoly, Petra Kanisia, Vincence z Pauly a čteme zde i o životě a působení Jana Bosca [1]) a některých duchovních řádů, Kapucínů, Kajetánů, Barnabitů, Oratorianů, Karmelitánů a jiných! důsledně provedl zde učený spisovatel thema: reformace skrze sněmy církevní — papeže — biskupy — kněze — duchovní řády.

Reformaci v Čechách věnována je kniha čtvrtá. Spisovatel uvádí, jak bylo v Čechách katolické víře za Jiřího z Poděbrad, Vladislava a Ferdinanda I. a k čemu se schylovalo za Maximiliana II., Rudolfa a Matyáše; líčí panování »direktorů«, nezákonité zvolení Fridricha Falckého a útrapy Církve katolické za jeho panování; líčí osudné následky odboje nekatolíků proti Ferdinandu II. a neblahé doby války třicítileté a reformaci se strany arcibiskupů Pražských od kardinála Harracha až po nynějšího knížete-arcibiskupa Frant. ze Schönbornů. Pokud se týče reformace pobělohorské, uznává spisovatel, že staly se mnohé věci přemrštěné a příkré: nikoli však s vědomím císaře, nýbrž z vůle buď přehorlivých nebo prchlivých vykonavatelů. Také protestanti sami k ukrutnému s nimi nakládání příčinu zavdávali, ježto často krvavé vzpoury zdvihali, kostely i zámky vypalovali i bořili a najmě kněze missionářské týrali, mučili a vraždili. Proto mívala komise pro případ potřeby stráž vojenskou, a kde se nařízením císařským vzpouzeli, tam ubytováno bylo na čas vojsko, zejména dragoni. Nesmíme zapomínati, že boj tento byl i z veliké části politickým, revolučním, jenž vojskem musil býti potlačován. Mnohé fráze a nářky lžihusitů doby naší o Bílé Hoře uvedeny jsou tu na pravou míru (viz 476, 477). Náčrtkem dějin reformace katolické se strany nekněží (Marianské družiny a pod.) končí se objemné dílo o 491 stranách, a jest to dílo, k němuž učenému spisovateli z plna srdce gratulujeme. Uvádí přes šedesát spisů, které prostudoval, a jichž při sepsání důkladného díla svého užil. Zvláště v naší době, která každého nepřítele církve do nebe vynáší a každého muže katolického přesvědčení, ať duchovního či laika, vysokého nebo nízkého, tupí a blátem pohazuje, by podobné spisy měly býti kupovány, rozšiřovány, a co více: nejen čteny, nýbrž studovány. Nejen každý katolický kněz, ale zvláště každý dobrý katolík-laik měl by si opatřiti spis Řehákův, jenž není jenom výborným dílem historickým, ale i výborným dílem apologetickým. Upozorňujeme na ně veškeré katolické spolky a každého muže katolického přesvědčení; spis je i pro nestudovaného jasným a srozumitelným.

Doporučujeme knihu Řehákovu co nejvřeleji; katolické písemnictví může si k ní jen gratulovati.

Charakteristika Husových Listů. Napsal Filip Jan Konečný. Otisk z »Vlasti.« Nákladem vlastním. Cena 60 kr. V poslední době stalo se téměř zvykem zneužívati jména Jana Husi k účelům všelikým, jen když se mohlo předpokládati, že tím bude církev katolická potupena, snížena, zhanobena. Nepřátelům církve katolické se ani o pobloudilého, nešťastného mistra Betlémského nejedná, ani o zásady a učení jeho, ale o zásady své, které strkají za jméno Husovo, domnívajíce se, že tak spíše dojdou cíle. Mohou býti však ujištěni, že najdou nás vždy připraveny. I lid již prohlédá a odsuzuje tu nečestnou hru, která se jménem a osobou Husovou se provozuje. Jen čtěte spisy a listy Husovy a poznáte veliký rozdíl mezi zásadami a náukami svými a učením Mistra Jana Husi.

Spisovatel této knihy obral si za úkol vylíčiti povahu Jana Husi z jeho »Listů« a dovozuje, že novohusité berou velmi často jména mistrova nadarmo, a to proto, že ani učení jeho neznají. Pan spisovatel dokázal, že Hus positivně s reformovanými českými helvety se nesrovnává, ano, s katolíky za jedno jest; v části pak negativní jen to má s helvety společného, že ke konci života svého proti církvi brojí, papeži a biskupům spílá a zákon Boží zdrojem a pravidlem víry uznává. To jest ovšem velice smutné pouto, které pojí Jana Husa s českými helvety. Nenávisť a spílání — Římu. V knize páně Konečného najde soudný čtenář Listy Husovy se vzácnou důkladností probrány a vysvětleny a učiní si patřičný úsudek. Přejeme knize hojného rozšíření pro důležitosť thematu, o kterém pojednává.

Josef J. Veselý.

[1]) K nim vším právem lze přičísti i působení výtečného kněze Josefa Benedikta Cottolenga, jehož životopis přinášíme v tomto čísle. Jest to první zpráva o něm v jazyku českém.

Protináboženské časové fráse ve světle pravém. Napsal P. Jiří Freund, kněz ř. Redemptoristů. Zčeštil Dr. Jan N. Sedlák. V Praze, 1895. Nákladem Cyrillo-methodějského knihkupectví G. Francla. Cena 40 kr. str. 78. Spisovatel měl v adventě minulého roku v kostele Uršulinek v Praze přednášky, které vydal nyní tiskem. Náklad dvojnásobný již rozebrán. Z toho je patrno, jak jsou přednášky ty časové. I vítáme spis ten v rouchu českém upřímně. Dobře praví kanovník kancléř Dr. Sedlák, že se mohou překládati i spisy dobré, když nás zaplavují překlady spisů ničemných. Myslíme, že nejlépe učiníme, oznámíme-li obsah: »Náboženství jest věcí vedlejší.« Mluví se zde o indifferentismu náboženském v nejširším slova smyslu. »Nevěřím nic.« Vysvětluje se, zdali nevěra vůbec je možna. »Víra jako víra.« Dobrá to replika panu Sokolovi na jeho řeč v Chocni. »Víra se přežila, dnes stačí vzdělání.« Slouží všem, kteří chválí naši dobu. »Smrť činí všemu konec.« Do památníku našim materialistům. »Církev katolická brání pokroku.« Odpověď příbramskému sjezdu učitelskému. »Jen nic nepřeháněti.« »Jaký pak zisk z náboženství.« Poslouží našim nerozhodným slabochům a tichošlapům. — Spis ten rádi bychom viděli v rukou každého studenta a každého vzdělance, ať skutečného či domnělého. Rudolf Vrba.

Volba srdce. J. Conscience — Jan Sojka. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna. Cena 30 kr. Rytíř Vintíř má si vzíti dle přání vévodova proti své vůli sličnou, ale duševně špatnou Juditu. Náhodou seznámí se s prostou dívkou Bertinou, jež ho okouzlí. Bratr Juditin to vypátrá, dá Bertinu zajati a do podzemní věže vsaditi. Zatím umírá vévoda, jeho syn pak béře otce Bertina, svého dobrého přítele a dvojnásobného ochrance, pod svou záštitu, povýší jej do stavu šlechtického a umožní tak sňatek Vintířův s Bertinou. Vintíř dobude hradu, kde je Bertina žalařována, osvobodí ji, ačkoli již takořka meč katův nad ní se vznášel. Povídku tuto lze doporučiti. Na str. 89. vloudila se hrubá chyba jazyková: »Štěstí to přichází pozdě . . . ztrativ dítě . . . jest mi vše lhostejným.« Stalo se to zajisté pouhým nedopatřením. Jan Nep. Holý O. Praem.

Svobodník. Povídka od Aloisa Dostála. Zábavy večerní 1894. č. 3. Stará látka, nerovnosť ženicha a nevěsty, kteří se konečně za sebe dostanou. Svobodník Nosák je trnem v oku panu vladykovi na Příchovicích, i usiluje vladyka vší mocí, by ho dostal pod svou vládu. Syn jeho, Prokop, vrací se ze studií. Otec chce, aby nemilý úkol ten vykonal. Prokop je zamilován do svobodníkovy dcery Heleny. Přece však jede do Prahy nahlédnout do zemských desk, nemá-li zde svobodník skutečně nějakých výsad. Za toutéž příčinou jede tam také Helena, oba naleznou, že Nosák v zemských deskách žádných výsad nemá. Pan vladyka raduje se nadmíru. Když pak se syn Prokop proti vladykovi opřel a proti Nosákovi vystoupiti se zpěčoval, byl nucen opustiti otcovský dům a stal se bakalářem. Ještě jeden pokus, otce usmířiti, ukázal se marným. I odhodlal se dobrý jinoch, Helenu za svou pojati a tak před zneuctěním chrániti. Zde dostupuje povídka vrcholu. Neboť v tom přichází z války proti Turkům starší bratr Nosákův, starý vojín. Výsady, rodu Nosákovu dané, má s sebou, mimo to byl on i jeho rod pro své hrdinské skutky povýšen do stavu zemanského a na vojně si dobyl také dosti jmění. Záštím naplněn, roznemůže se pan vladyka těžce. Syn Prokop vrací se k posteli na smrť nemocného otce, který první krok ke smíření učiní tím, že mu ponechává prozatímní správu statku. Zvolna nakloní otce i rodině Nosákově, nakloní podrobený lid otci svému, takže se otec, ponečkud pozdraven, raduje z nového poměru svého ku poddaným; naposledy svoluje i ke sňatku synovu s Helenou. Před tím však, puzen jsa touhou po boji, strůjce štěstí mladých lidí, strýc Helenin, odjíždí opět do války a vlasti své již nespatří. — Povídka psána jest velmi zajímavě, povahy jednajících osob jsou pěkně, psychologicky kresleny. Jan Nep. Holý O. Praem.

Aug. Eug. Mužík: Písně života. V Praze, nákladem J. Otty. Pan Mužík vydal novou knížku. Ale obsah její je starý, dávno známý. Je to zase samé naříkání, zoufalství, pesimismus. Básník naříká, že »bez lesku pro něj celý svět,« že »jeho srdce svadlo v ňader hloubi,« že »duši jeho hlodá červ plný zlob« atd.

»Buď s bohem, minulosti! Vím,
ty's sekera, jež v hruď se vtíná. (!)
Ó, stesej rakev bolům mým.«

Mužíkovi je minulosť »sekerou, jež v hruď se vtíná.« Obrací-li se básník k Bohu, pak to činí tímto způsobem:

»O bože můj, jsem unaven,
slyš ospalého (!) srdce lkání.«

Zdá se nám, jakoby básník Boha (Mužík píše malé b) jen z nudy vzýval. Takový tón pohoršuje, a třeba jej důrazně odmítnouti. Vedle toho opěvá se láska, ovšem že smyslná, způsobem hymnickým. Jinde oslovuje Mužík Boha tímto »vznešeným« způsobem:

»Slyš hromy moje, slyš, Ty za oblaky!«

A zase ty staré nářky:

»Co má člověk z toho všeho?
Může plakat, klnout může,
bílé vlasy sobě rváti.«

V básni »Před životem« vyčítá básník Bohu, že mu dal život. On prý netoužil po něm, nechtěl prý potřísnit čistotu svou. (!) V básni »Šalamoun« parafrasují se nesprávně slova Šalomounova, a z celku činí se falešná dedukce. Báseň »Legenda« je pěkná. »Když bourali v Praze dům, v němž jsem druhdy bydlil«, je napodobeno dle jisté básně Vrchlického. Báseň »In memoriam« svědčí, jak falešné má básník názory o klášteřích. Tak vypadá klášter leda ve fantasii některého »spisovatele« krvavého románu. Přáli bychom si, by naši básníci neprojevovali tak naivních názorů. V básni »Na popeleční středu« líčí se bída chudých a zoufalosť opuštěných a zavržených. Ale ani tu neodepře si ironickou poznámku, že »marně hledal sladkou tvář Kristovu.« Báseň »Na bojišti« odmítáme jako bezdůvodný útok na kněžstvo. »Z damašku v ornátech kardinál, biskup vítá prý vrahy!« V básni »Povzdech« »věda sháší matnou pověr svíci!« Z další souvislosti viděti, že básník těmi »pověrami« myslí — »víru.« Za to báseň »Mater dolorosa« je pěkná. Ale co jest báseň jedna po tolika nezdařených, často i odporných! Hned zas »Jaro na šachtách« obsahuje výsměch tak pohrdlivý, že nechápete, jak se dovede týž básník hned modlit, hned zase vysmívat. Tak v básni »Kam spějeme dnes« čteme:

»A v chrámech prázdných, mlčících,
tam stojí Kristus zasmušilý.
I stojí sám — a nikdo blíž
svou hlavu k němu nepřikloní.
Má srdce puklé atd.

Myslíme, že tak zle ještě není. V básni »Opilec« opěvá Mužík — opilce. To snad stačí! Zmatený názor jeví »Bůh budoucnosti« — kterouž básní sbírka končí.

Opakujeme: sbírka obsahuje několik pěkných básní, ale celek nemůžeme doporučiti pro ducha, jakého básník projevil, pro přílišný jeho pesimismus a odpor k věcem náboženským. Josef J. Veselý.

Rozmarné kapitolky. Napsala Ludmila Grossmannová-Brodská. Sv. 1. Cena 20 kr. Str. 98. Moravská bibliotéka rodinná. Dílo II. Nakl. J. F. Havránek ve Vel. Meziříčí. Rozmarné kapitolky jsou snůškou šesti drobných povídek, jež sice nevynikají effektní spletitostí a vypočítanou napínavostí děje, ale za to zvláštní roztomilostí. Prvním obrázkem jest »Za tenkou stěnou«. Děj nehledaný, ale výborně vypravovaný. — »Inserát« měli by čísti všickni manželé, kteří podnikají něco bez vědomí druhé polovice. Rozmarný to děj a vylíčení jeho podařilo se dobře spisovatelce. — »Láska a emancipace« jest zdařilá črta a dokonale v ní vylíčeno ozdravění dívčí svéhlavosti. — Rozmarným jest i »Kneippovo léčení«. — Obrázek »Jak se pan profesor oženil« líčí veselý děj. — Črtou »Sbírka Svatováclavská« vypsáno jest, jaké zkušenosti nabývají sběratelé ve prospěch Ústřední Matice školské. Karel J. Zákoucký.

J. L. Hrdina: Hradčanské povídky. Nákladem Bursíka a Kohouta. Četli jsme kdesi vřelé doporučení povídek Hrdinových. Litujeme, že leckde se snižuje Hrdina i na stanovisko krvavých románů. Připomínáme jen pověstnou povídku »V ráji ďábla,« před níž důrazně varujeme. Také přítomné povídky nedoporučujeme. Nemají zdravého jádra a ušlechtilé tendence. Jaký pojem má spisovatel o katolické zpovědi, svědčí, co vypravuje v povídce »Pan Dominus.« Křižáci prý, vrátivše se ze sv. země, zpovídali se za ty soudruhy, kteří padli, aby jim vymohli odpuštění hříchů. Většího nesmyslu snad již pérem ani nelze napsati.

Rádi bychom věděli, odkud pan J. L. Hrdina »překvapující« novinku tu čerpal. Nejspíše odtud, odkud čerpal ostatní své »výzkumy« (na př. o posledním Rožmberku) — totiž ve všeobsáhlé neumdlévající své fantasii.« Podruhé bychom prosili, aby p. spisovatel své »výzkumy« pověřil citováním pramenů, z nichž čerpal, jinak bychom musili vše, co nám vypravuje, přijímati s útrpným úsměvem.

Josef J. Veselý,

Naše kalendáře. **Pečírkova Národního kalendáře** vyšel již ročník třicátý osmý (na r. 1895) což nejlépe svědčí o jeho veliké oblíbenosti. Kromě kalendaria a obvyklých vložek jsou tu tyto články: Kletba a požehnání. Povídka od S. Podlipské. Sedlák z Dalešic. Napsal Boh. Brodský (velmi pěkné!) Obrázek z našeho venkova od L. Grossmannové-Brodské. Lakomec. Povídka V. Špačka. Hospodářská pranostika. Vlasta Pittnerova jest zde zastoupena 2 články: U Salvatora a Když vycházelo slunce. Oba svědčí o talentu této spisovatelky. Karel Chalupa podal zábavně poučný článek: Něco o koření. Ochrana masa před zkázou. Pro čest a prapor. Vypravuje P. Valoušek. Výlet do vnitra Javy podává známý cestovatel Dr. Jar. Pečírka. President M. F. Sadi Carnot. Sto matičných škol. Český král Přemysl II. před bitvou na Mor. poli (k velkému titulnímu obrázku.) Co počíti se syny, kteří škole odrůstají? Přehled zákona kolkového. Výroční trhy atd. Též je zde hojnosť vesměs původních obrázků. V pestrém a bohatém tomto obsahu není ničeho závadného, a proto budiž kalendář doporučen.

L. Grossmannova-Brodská.

Velký Národní kalendář, vydávaný nákladem Jar. Pospíšila v Praze nastoupil novým ročníkem (1895) svoji osmatřicátou pouť a zajisté jako oblíbený domácí přítel a praktický rádce hospodářský bude všude přijat s povděkem, a to tím spíše, ježto při pečlivém sestavování obsahu bylo dbáno, aby se tam nedostalo nic závadného. Kromě velikého množství žertovných článků, básní, drobností pro domácnosť a j. jsou zde tyto delší povídky a statí: Ciprova vdova, od Dr. J. L. Hrdiny (s 2 vyobrazeními). Proti předsudku od X. Čekala Tajemství hrobky od M. Jókaie (překlad). Nejobyčejnější nemoci nakažlivé v rodině. Píše MUDr. Ant. Princ. Hrbatý Zetík od Č. Kramoliše (s vyobr.). Svatební cesta. Dle Benkarda vypráví F. J. Andrlík (se 4 vyobr.) Neviděl a vidět nebude, od Val. Pejšy (s vyobr.). O hubičce, napsal L. F. Budínský. Strnulá ruka, napsala A. R. Husová. Něco o poslední vůli čili testamentu napsal JUDr. J. V. Bohuslav. Za přítele, Fr. Coppée. V zátiší, vypráví F. J. Andrlík. Hospodářské drobnosti. Kronika hlavních událostí ve světě. Sto matičných škol. Výroční trhy atd. Přiložen zde pěkný titulní obrázek: Vzpomínky z mladých let. Obsah je při pěkné úpravě bohatý, tak že i tento kalendář lze doporučiti.

L. Grossmannova-Brodská.

Kalendář Besed lidu jest lepší, než jsme očekávali. Zdá se, že se p. pořadatel snažil, aby neurazil a nezavadil, ale celek dokazuje, že v takovýchto šatech dosud dobře choditi neumí.

Ráz téměř všech prací svědčí o dobrých spisovatelích. Povídky jsou živé a vtipné, i předmět jejich celkem jest dobrý. Nejvíce se nám líbila povídka: »Babiččino přání« od Vlasty Pittnerové a po ní hned: »Bratr a sestra« od K. Ostrovského. I socialní povídka »Uzdraven« jest velmi zdařilá a pro lid poučná.

Článek: »Jak se u nás lidé pohřbívají«, je prý z jižních Čech. Přáli bychom si bližší označení místa, nebo i my jsme z jižních Čech, a u nás jsou poměry docela jiné. Od nesení křížku se u nás neplatí, to dělají hoši zdarma; přespolní mrtvola se k hrobu nikdy nenese; i nejchudšímu dají rolníci potah a vyprovodí jej k hrobu, a kněz vykropí mrtvolu vždy.

Rčení (str. 103.): »A to si vykropíte hrob sami . . . I ne, to až sem přijde pan farář na katechismus, tak to pokropí všecko najednou, všechny hroby, co přibyly . . . Není-li tohle zlomyslné, tedy je to při nejmenším hloupé. Kněz kropí mrtvoly v rakvi a ne hroby.

Jde-li kněz zaopatřovat nemocného, s nikým mluviti nesmí, proto se při této cestě do vtipu, byť i byl v jeho prospěch, zatahovati nemá (str. 136.)

Kalendář Besed lidu má některé nemastné vtipy a dvojsmyslné řeči. To káráme: kalendář má poučovati a slušně baviti a ne smysly dráždditi. Toť se ví, že moderní kalendář musí býti prošpikován husitismem.

Článek: »Bitva u Lipan« ještě ujde, ač historická knížka: Války husitské od Jana Tenory líčí dle dějepisných pramenů docela jinak příčiny této bitvy.

Za to »List z krumlovských pamětí« jest tendenční a jizlivý. Proč si, pánové, když tak lačníte po pravdě a když vší mocí chcete lidu otevírati oči, neseberete také jednou Husity a neprobíráte jejich ničení hradů, v nich uchovaných drahých a vzácných památek a vraždění nevinných lidí? Pro zničení několika kacířských knih slzy rok co rok roníte a zničení starobylých hradů a kulturních památek pomíjíte mlčením. Komáry cedíte a velbloudy propouštíte.

Kalendář Besed lidu katolíkům doporučiti nemůžeme.

Vlastenecký Poutník. Cena 50 kr. **Svatováclavský kalendář.** Cena 30 kr. **Meč,** obranný kalendář. Cena 50 kr. Všecky tyto kalendáře vydala Cyrillo-Methodějská tiskárna. Redaktorem prvých dvou jest řídící učitel Václav Špaček. »Meč« řídí kaplan Fr. Pohunek. Povznésti víru, ušlechtiti mravy, vystříhati člověka mnohých neřestí, ušlechtile pobaviti a poučiti — toť jest všeobecný účel těchto kalendářů. »Meč« brání mimo to ještě katolíky a naše učení proti výboji evangelíků a novověkých husitů. Všecky tři kalendáře zdobí překrásný titulní obraz Rodičky Boží Svatoštěpánské, a všecky tři kalendáře uveřejňují historii obrazu toho; napsal ji kaplan Václav Kocián, známý, dovedný katolický spisovatel.

»Vlastenecký Poutník« stojí 50 kr. a má mimo část kalendářní v užším smyslu 144 stran obsahu. Jeho karakteristickou známkou jest, že do něho literárně přispívají četní učitelé i kněží. Učitel jej řídí, a učitelové: Fr. Zelinka, Boh. Bouška, Václ. Gabriel, J. Sobáňský a sám redaktor do něho píší. Básně za to, některé velmi zdařilé, počtem šest, jsou výhradně od řídícího učitele Frant. Zelinky. Než sloužilo by to, myslíme, k pestrosti kalendáře, kdyby »Poutník« více básníky byl zastoupen. — Všecky povídky jsou celkem dobré; zvláště vynikají práce: »Uloupené dítky« od A. B. Šťastného; obě povídky Špačkovy: »Nezbeda« a »Pobloudilec« (obrázek z dělnického života) a B. Brodského: »Žeň dle semene«. Je v nich znáti i ve volbě i v líčení děje vyškolené spisovatele. »Pobloudilec« a »Žeň dle semene« jsou mimo to povídky socialní, tedy časové, čímž se jejich cena jen zvyšuje. Roztomilý jest také vánoční obrázek od J. Sobańského. — Kapitulár kanonie Strahovské, P. Isidor Zahradník, popisuje život blahoslaveného Hroznaty, českého pána a zakladatele praemonstratských klášterů Teplé a Chotěšova. Je to zajímavý obraz z dějin českých, ozdobený pěkným obrazem blahoslavence. — Různé jiné povídky, anekdoty, veselé příběhy, zajímavé zprávy dějepisné a jiné zdařilé články poučné, jako: »O střídání hospodářských plodin,« »Klokoty« u Tábora, »Zříceniny hradu Michalovic,« »Blahoslavená Panna Orleánská«, »Neštěstí v dolech Karvínských«, »Sto matičných škol,« a »Přehled nejdůležitějších událostí v roce minulém« doplňují obsah Vlasteneckého Poutníka. Budiž nám odpuštěno, že zde jednotlivých článků neprobíráme; chceme letos pojednati ve »Vlasti« o mnohých českých kalendářích a proto šetříme místem.

»Svatováclavský kalendář« jest zmenšený výtah z Vlasteneckého Poutníka a stojí pouze 30 kr. Jest určen pro chudší třídy obyvatelstva. Všecka chvála, již jsme vzdali Vlasteneckému Poutníku, svědčí tedy též Kalendáři Svatováclavskému.

»Meč« uveřejňuje mimo různá kratší pojednání povídky, v nichž se hájí katolická víra a katolická zařízení proti evangelíkům nebo husitům. První obrázek z minulých dob »Otec a syn« jest od Vlastimila Pravdy. Spisovatel líčí dobu před příchodem Bedřicha Falckého do Prahy a za jeho vlády v Praze. Děj se odehrává ve Vildsteině, kdež pan Jindřich Kunáš se svými syny naklonil srdce novotám a odpadl od víry otecké. Po smrti manžela odchází utrápená choť jeho Eliška do Prahy, kdež zbloudilý syn Jiří k víře katolické se vrátí a matku potěší a usmíří. — »Právo a násilí« od téhož spisovatele popisuje ukrutnosti Táborů a jejich spojence, pana Oldřicha, příjmím Vaváka z Hradce, při dobývání Bystřice, kteráž patřila panu Lipoltu Krajíři z Krajku. Obě povídky jsou velmi zdařilé. — Velikou znalosť předmětu, jejž si k práci své zvolil, prozrazuje Klem. Markrab v povídce »Požehnání Boží«, kdež se popisuje život katolíků a evangelíků v jedné vesnici a časté jejich potyčky, a kdež se líčí neblahé následky sňatku evangelíka s katoličkou. — Předmětem dějepisného obrázku od Aloise Dostála »Vyléčen« jest řádění husitů v krajině Křivoklátské a vypálení Berouna a zničení kláštera na Velíze. Karel Pešík, syn uhlířův, zahoří láskou k vojsku Žižkovu, uteče k němu z domu otcovského, ale vida jeho zlotřilosť při ničení Berouna, uprchne od nich a vrací se kajicně k domácímu krbu. Je to dojemný obrázek. — »Našla štěstí« od Fr. Kohouta. Baruška Ullmannova, katolička, našla štěstí — vzala si evangelíka Josefa Otčíka. Zkusila dosť a dosť a vrátila

se po smrti muže kajicně ke zrazené víře. Mladý spisovatel uvádí se pěkně do katolické literatury.

V celé téměř naší belletrii a básnictví, jakmile přijde spisovatelům líčiti doby husitské nebo bělohorské, co katolík, to darebák. I koná »Meč« výtečnou službu obrannou, že katolíkům vysvětluje cenu víry a ukazuje na činy velebených husitův a protestantů. Podobným směrem berou se i články poučné. Redaktor Fr. Pohunek kreslí »Malý obrázek z doby kalvínské reformace v Holandsku.« Ukrutnosti na katolících páchané byly hrozné. Tak ku př. jistý nevinně nařknutý rolník byl odsouzen, aby viděl srdce své vyrvané z těla a pak aby byl rozčtvrcen. Poměry Varšavské a hlavně utrpení katolického duchovenstva v ruském Polsku podávají »Obrázky z ruského Polska« od JUDr. Michala Navrátila. Co v Anglii vytrpěli věrní katolíci za vlády Jindřicha VIII., o tom jednal lonský »Meč«. Ještě však mnohem hůře se jim vedlo za panování královny Alžběty, za vlády Jakuba I., Karla I. a Karla II. Francesco Veridico podává v letošním »Meči« aspoň malou ukázku krutých zákonů proti katolíkům v Anglii a Irsku. — Týž důkladný a učený spisovatel promlouvá »O spalování lidských těl«. Dokazuje historičnosť pochovávání lidských těl a dovozuje, že spalování lidských těl v nynější době jest dílem zednářů. Celkový úsudek o »Meči« jest: je to kalendář dobrý a prospěšný; víru katolickou hájí mužně a důstojně — nebojí se, což jest známým znakem ducha Pohunkova. Vivat sequens!

Marianský kalendář na rok 1895. Cena 50 kr. Něžnou úctu a lásku k Matce Boží, jevící se nejen nadpisem, ale i povídkami, pojednáními a vůbec uspořádáním celého kalendáře pěstuje již po mnoho let vynikající církevní hodnostář Msgr. Adolf Rodler, sídelní kanovník v Českých Budějovicích. Sama deska Marianského kalendáře ozdobena jest obrazem Marie, pomocnice křesťanů. Titulní obraz znázorňuje různými skupinami »Pozdravení Andělské«, jiné »Pod ochranu Tvou utíkáme se, svatá Boží Rodičko«, »Poutní a farní chrám Panny Marie v Kajově«, »Matky Boží Zelenohorské« a konečně jsou tu dva obrazy Betléma a hrobu Ráchelina před Betlémem. Text k obrazům a vůbec největší část prací podali sem rodáci diecése Budějovické. Tak professor bohosloví, Dr. Václav Šimánko, dovozuje, proč věříme a uvěřiti musíme, že Panna Maria bez poskvrny hříchu byla počata. Následuje krátký životopis vzorného ctitele Marianského, Hroznaty, českého pána — o jehož beatifikaci právě se jedná, — od P. Isidora Zahradníka, kapitulára Strahovského. Popis Betléma od faráře Václava Macka jest živý, poutavý a konec — líčení vánoc v Betlémě — přímo poetický. »Poutnický a farní chrám Panny Marie v Kájově« a »Matka Boží Zelenohorská« od Fr. Wildmanna vyličují řádění husitů na těchto místech posvátných. Ve článku Wildmannově, jenž s nevšední pílí sbírá na jihu Čech zprávy o poutních místech Marianských, vynořuje se nám jako milý zjev mládí sv. Jana Nepomuckého. Superior K. Mráček vysvětluje veliký obraz, znázorňující předmluvu a prosby Otčenáše. — Ozářený život velikého světce sv. Alfonsa Marie de Liguori, zakladatele řádu Nejsvětějšího Vykupitele, od probošta Dr. Ant. Lenze, a hlavně jeho příkladná příprava na smrť, bude mile působiti na zbožné srdce čtenářovo. — Povídky od Boh. Brodského, Al. Dostála, J. Ježka, L. Grossmanové-Brodské, Václ. Špačka a Jos. Flekáčka zvyšují cenu Marianského kalendáře. Jsou to vážné nebo veselé obrazy z křesťanského života. Zvláštním kouzlem vyniká »Ve hrozných dobách«. Dějepisný obraz z dob saského vpádu od Jos. Flekáčka. Přáli bychom si, aby učitel Flekáček v tomto oboru pokračoval a napsal nám z českých dějin jeden nebo více delších románů a povídek. Jeho sloh jest lehký, samorostlý, mluva bohatá a květnatá, a zajímavá látka dějepisná, oděná rouchem tak krásným, vábila by k sobě mnoho čtenářů a opravovala by zprotestanštělou českou belletrii.

Práce přímo klasické napsali do Marianského kalendáře prof. bohosloví Dr. Jos. Ant. Škočdopole a prof. Jos. Braniš. První vykládá o lásce k národu a vlasti — co jest, jak se má jeviti, které jsou její okrasy a ozdoby, a co ji hyzdí. Druhý mluví o ženách staročeských. Probírá život českých světic, vynikajících kněžen a královen a umění milovných českých paní vůbec. »Dle postavení žen«, praví spisovatel, »soudí se na vzdělanosť národa. Ohlížíme-li se po dávné minulosti našeho milého národa českého, tu vidíme, že ženy zaujímaly u nás vždy místo velice čestné.« — Velice pozoruhodný jest článek Kroiherův: »Turecké poselství ku Fridrichu Falckému v Praze r. 1620.« Pamatujeme se ještě z dob seminářských, že za války rusko-turecké vyskytla se lživá zpráva, že prý se papež — tehdy Pius IX. blahé paměti — spojil s Turkem. I pospíšily si ihned listy mlado- a staročeské a vyslovovaly papeži opovržení, tak že Dr. Fr. Lad. Rieger musil při pohřbu děkana Čermáka, jenž Svatobor tolik obdaroval, na-

pravovati přehmaty svého tisku. Ano, bylo by to vskutku opovrženíhodné, kdyby to papež učinil, ale což to není opovržení hodno, a to nemá celý národ věděti, že zimní král český a protestantská šlechta česká spojovala se s Turkem proti legitimnímu králi, a že Fridrich ve psaní tureckému sultánu slíbil roční poplatek 700.000 tolarů říšských a k tomu vzácné dary!? Profesor realných škol v Písku, Adolf Heyduk, rád vybírá si ku svým básním théma z českých dějin, a to obyčejně proti katolíkům, nuže, zde jest krásné théma, tím ať otevírá národu oči.

Vzácnou ozdobou kalendáře jsou obrazy Jeho c. a k. Vysosti arcikníže Františka Ferdinanda Rakouského a z Esté, jenž jest velitelem 38. pěší brigady v C. Budějovicích a nejdůstojnějšího episkopatu rakouského. Podobizna Msgr. Boh. Hakla jest méně zdařilá. Tím končíme posudek o Marianském kalendáři, který se honosí bezvadnou a vynikající četbou katolickou.

Svatá rodina. Kalendář pro lid katolický, zvláště pro členy všeobecného spolku křesťanských rodin k uctívání svaté rodiny katolické. Ročník I. Cena 50 kr. Vydává a pořádá Msgr. Adolf Rodler, kanovník v Českých Budějovicích. — »Klademe milým čtenářům« — praví spisovatel — »před oči svatou rodinu Nazaretskou: božské dítě, Spasitele našeho Pána Ježíše, Jeho blahoslavenou Matku, neposkvrněnou Pannu Marii, a panického jejího ženicha sv. Josefa, pěstouna Páně. Ale nečiníme tak jen z popudu vlastního, ale podle úmyslů a přání nejvyšší hlavy celé rodiny křesťanské, sv. Otce. Sv. Otec Lev XIII. velice vroucně a důtklivě za posledních let nám doporučuje uctívání svaté rodiny Nazaretské: zbožný spolek za tou příčinou již od papeže Pia IX. blahé paměti zřízený nyní znova schválil, novými stanovami opatřil, hojnými milostmi vyznamenal a přeje si co možná největšího jeho rozšíření po celém křesťanském světě, ve všech diecésích, na všech farních osadách.« — A tu v čelo prvého ročníku klade vydavatel oba převzácné apoštolské listy sv. Otce Lva XIII., týkající se spolku »Svaté rodiny« i jeho stanovy. Na tyto řádky upozorňujeme zvláště ty, kdož by spolek »Svaté rodiny« mínili založiti. — Veškeren skoro další material tohoto kalendáře směřuje k jednomu a témuž cíli: líčiti život rodinný; život rodin pohanských, obracejících se ku Kristu, a rodin křesťanských, jejich pobloužení, hříchy, scestí a jejich návrat k dobrému křesťanskému životu. Povídky toho druhu napsali sem: Al. Dostál, Karel J. Zákoucký, Boh. Brodský, J. Ježek, L. Grossmanova-Brodská, Václ. Šlosar-Doubravský. Mezi vážné práce tohoto druhu přimíseny jsou i žertovné povídky, což lid miluje. — K vážnému čtení řadí se různé básně a pojednání, jako: Matky-vychovatelky (sv. Monika, matka sv. Augustina a Anthusa, matka sv. Jana Zlatoústého); Bůh chrání dobrých (B. Hakl); Karel, otec vlasti (Jos. Braniš); O veleříši Svatoplukově (Al. Matuška); Rolnictvo české v dobách nejstarších (V. Kodym) a různé hospodářské pokyny a články. — Z obrazů zvláště vynikají: »Svatá Rodina«, »Na všelikém místě jsou oči Hospodinovy a spatřují dobré lidi i zlé«, »Vstaň, víra tvá tě uzdravila«, »Odpouštějí se tobě hříchové tvoji«, předseda ministerstva kníže Windischgraetz a dva noví biskupové Dr. Jan Rössler a Dr. Leop. Schuster. Také obrázky k povídkám, anekdotám i žertům jsou velice pěkné, takže i tento kalendář s velikým uspokojením do rukou čtenářů odevzdáváme, kojíce se tou nadějí, že snahu sv. Otce nejen ve známosť uvede, nýbrž i zároveň k jejímu uskutečnění zdárně přispěje.

Kalendář ku poctě nejsvětějších Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie zdobí krásný titulní obraz: »V i z s r d c e m é.« Z ostatních vesměs zdařilých obrazů většinu již známe, kromě těch, které jsou nakresleny k povídkám. Ve starších ročnících byli čtenáři vyzýváni, aby uctívali nejsvětější Srdce Páně; v loňském ročníku byli zase povzbuzováni, aby uctívali přečisté Srdce Panny Marie. K těmto dvěma Srdcím řadí se i neporušené Srdce sv. Josefa, pěstouna Páně, o čemž píše Jos. Hůlka. Druhý článek »U Srdce Panny Marie« líčí obrácení rouhače u obrazu Matky Boží. I některé jiné články odnášejí se k tomuto předmětu. C. k. konservator profesor J. Braniš napsal i do tohoto kalendáře kulturní obrázek: »List z knihy zásluh kláštera Sázavského.« »Působení sv. Prokopa« — praví spisovatel — »jak je líčí souvěký kronikář, jest nejkrásnějším obrázkem činnosti klášterů ve vlasti naší (str. 89.). V těch dobách, kdy veliká část země pokryta byla ještě hroznými pralesy ... usadili se v nevzdělaném dříve kraji pokorní mniši, vymýtili v potu tváři les, nabyli tak potřebných pozemků a založili si vzorné hospodářství, živíce prací rukou svých nejen sebe, ale i chudinu. Čas, který zbýval po bohoslužbě a modlitbách, věnovali jedni z mnichů zemědělství, jiní opět vědám a umění. ... Jen v klášteřích pěstovala se původně

řemesla a umění, lidé světští se v nich nevyznali. O klášteře Sázavském zachovaly se v souvéké kronice mnohé toho důkazy. . . . Jsme věru naplněni radostí, že redakce tří posledních kalendářů získala tak obratného a dovedného přispěvatele. — Prof. J. Braniše kulturní obrázky z katolické minulosti a učitele Jos. Flekáčka historické povídky z doby protestantské (i zde má podobnou zdařilou povídku: »Ze švédského vpádu. Dějepisný obraz z třicetileté války«) přinesou české veřejnosti značného užitku. Učitel Jos. Flekáček slibuje v této povídce, že bude budoucího roku v tom směru pokračovati, kéž tak učiní i prof. J. Braniš. Ze zábavného, vesměs užitečného čtení: »Darek z pouti« od L. Grossmanové-Brodské; »Z pověstí pražských« od K. Chalupy; »Nárožní kříž« od J. Ježka; »A přece ho napravila« od Jiřího Košťála; »Nová daň« od Al. Dostála; »Bohatá nevěsta« od J. Donata Pelhřimovského, vynikají zvláště práce Boh. Brodského »Soudy Boží«; Al. Dostála »O pastviny« a nejvíce V. Podhradského »Modli se a pracuj«. Práce B. Brodského vůbec vyznamenávají se živým líčením. Katastrofa přikvapí rychle, pak nastane obrat a smír s Bohem. Alois Dostál zase jest mistrem v plastickém líčení. Rolníci sedí v hospodě, mluví, uvažují, a spisovatel kreslí na papír jejich řeči — a myšlénky, a to tak přirozeně, že čtenář kráčí s nimi krok za krokem, stává se jedněch přítelem, druhých odpůrcem a těší se konečně na konec, na obrat k dobrému. — V. Podhradský (proč pseudonym, je-li práce tak zdařilá?) ukazuje všude, že je dobrým paedagogem. Látka k ději bývá prostá, nehledaná, a také líčení jeho je skromná drobnomalba; on rozebere srdce lidské tak, že jeho dobré osoby leskem dobrých skutků zrovna září a špatné vedou nás k slzám. Ano, při čtení povídek V. Podhradského často si čtenář zapláče. Tato povídka je pravá perla z řemeslnického života. — Loučíme se s třemi kalendáři páně Rodlerovými a blahopřejeme jejich redaktoru, že sytí lid náš čtením ušlechtilým, povznášejícím a vlasteneckým. Kéž jej Bůh dlouho zachová!

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Není jediného okršleku na širém prostranství světa katolického, aby nezářili naň paprskové otcovské péče Lva XIII. Svatý Otec přes vzácné stáří Své a potíže, věku tak vysokému přirozené, neustává přemýšleti a pracovati. Není jednoho měsíce, ba, mnohdy týdne, aby kromě bezčetných prací a zaměstnání nepřekvapil svět nějakou hlubokomyslnou encyklikou, plnou vznešených pokynů a blahodárných rad. Zvláštní péčí Jeho upraveny před nedávnem poměry katolíků v Brasilii založením čtyř nových biskupství, a nyní obrací se sv. Otec k biskupům brasilským zvláštním listem, v němž klade jim na srdce, aby zakládali a podporovali katolické spolky a družstva, mocné to opory života katolického a bojovníky proti spolkům a družstvům liberálním a protikřesťanským, aby zakládali katolické časopisy, rozšiřovali zásady náboženství křesťanského, aby působili při politických volbách, by voleni byli ti, jimž leží na srdci kromě hmotného dobra vlasti i dobro náboženství; aby byli poslušni občanských autorit, kteří řídí osudy jejich vlasti, a konečně, aby stále byli spolu ve svorném a jednomyslném dorozumění, radíce se často o společném dobru; také klade jim na srdce, aby dbali rozvoje latinsko-americké koleje v Římě, z níž vychází duchovenstvo pro Brasilii.

V polovici srpna udělil sv. Otec slyšení stopadesáti Američanům, kteří konali pouť do Lourd a zavítali do Říma, aby obcovali mši sv. papežem sloužené a přijali Jeho požehnání. V osm hodin ráno byli již všichni shromážděni v sále konsistorním; k nim přidružilo se ještě asi 50 osob. Sv. Otec u přítomnosti celého dvora Svého sloužil mši sv. a udělil všem přítomným od oltáře apoštolské požehnání. Vůdce výpravy, superior Porcile z Brooklinu, představoval Jeho Svatosti jednotlivé poutníky, kteří mu líbali ruce. Sv. Otec vyznamenával jednotlivé poutníky laskavým oslovením; brzy vlašsky, brzy francouzsky nebo latinsky mluvil s tím neb oním, jak kdo uměl nebo rozuměl. Původkyní oné pouti byla vynikající katolická dáma z Brooklinu, paní Thoorpová, jejíž manžel je protestant. Nejen že však neodporoval úmyslu své manželky, nýbrž provodil

ji sám až k sv. Otci, a oba manželé byli papeži představeni. Po slyšení rozešli se poutníci po zahradách vatikánských, jež jim sv. Otec kázal otevříti. Lev XIII. a mše sv. Jím sloužená učinila na Američany hluboký dojem, a líčí zvláště, jak sv. Otec ukončiv mši sv., odebral se na Své klekátko, kdež klečel s hlavou skloněnou a rukama sepjatýma po celou druhou mši svatou, již sloužil Msgr. Ungherini.

Z nařízení sv. Otce zabýval se zvláštní výbor biskupů poradami o opravách kázání kostelních, neboť pozorováno v Italii, že mnohde látkou i podáním bývala kázání spíše akademickými a filosofickými řečmi, jež nečelí ani nevěře, ani modernímu indiferentismu. Předsedou konferencí byl Jeho Em. kardinal Verga, a se schválením Jeho Svatosti usnesla se porada v podstatě na následujícím, což zasláno bylo všem biskupům a generálům všech církevních řádů v Italii: 1. Jako kazatelé buďtež vybíráni mužové nejzpůsobilejší a bezúhonného života. 2. Za látku obyčejných kázání pro lid budiž dbáno: Desatero Božích přikázání, apoštolské vyznání víry, sv. svátosti a nařízení církevní, ctnosti a chyby, povinnosti jednotlivých osob a stavů, věčné pravdy náboženství katolického. Základem kázání budiž bible, sv. Otcové, církevní sněmy. Forma budiž určitá a jasná, aby jí lid rozuměl, prostá vlastností akademických a žurnalistických. — Belgická kolej v Římě slavila padesátiletou památku svého založení. Tehdy byl sv. Otec nunciem v Belgii a podporoval účinně ono založení. Lásku Svou ku koleji oné dal na jevo zvláště srdečným listem, svědčícím kardinálu-arcibiskupovi z Malines. V listu tom dí sv. Otec mimo jiné, že již dne 10. července 1888 uložil zvláštní jistinu, aby z úroku jejího po věčné časy sedm belgických nadaných mladíků, chtějících se věnovati stavu kněžskému, vychováno bylo v oné koleji. Papež zmiňuje se o tom, že se přiblížila nyní doba, aby oněch sedm mladíků bylo z Belgie do Říma vysláno, a žádá kardinála-arcibiskupa, aby ve srozumění s biskupy belgickými sedm oněch jinochů do Říma vybrali a doporučili, by tu studovali filosofii a potom theologii. — V poslední době mnoho zaměstnával veřejnosť list sv. Otce, zaslaný Jeho Em. nejd. našemu panu kardinálu-arcibiskupu Schoenbornovi, v němž zmiňuje se papež o vzájemných vztazích, jež mají u vychovávání veřejném autority církevní a světské. Namnoze liberálové, jako obyčejně, dávali listu sv. Otce zcela jiný smysl a význam. — Jiný list Jeho Svatosti, zaslaný časopisu »Revue Thomiste«, orgánu katolické university ve Frýburku, klade váhu a důraz na svornosť a jednotu mezi věrou a vědou; jedině křesťanství dá světu jednotu. V jiném listě, svědčícím generálu Trinitárů P. Řehořovi, žádá sv. Otec vřele, aby řád pokračoval u vykupování otroků, a zaručuje v té příčině hmotnou i mravní pomoc sv. Stolice. — Ve Vatikáně, v komnatách řečených »appartamento Borgia«, jsou vzácné fresky Pinturichiovy (1454—1513), jež byly časem beze všeho smyslu uměleckého barvou natřeny. Sv. Otec nařídil nyní, aby fresky ony byly odkryty a obnoveny, kterouž práci koná umělec Fringuelli za řízení páně Seitzova, ředitele papežských obrazáren. — Jak si váží sv. Otec katolického tisku, dokázal vyznamenáním, jehož udělil adv. Margottimu, majetníku listu »Unità Cattolica«. Poslal mu vlastnoruční list, v němž milostivě a lichotivě uznává jeho zásluhy, jmenuje jej rytířem řádu sv. Řehoře Vel. a posílá mu odznak toho řádu: osmihranný zlatý kříž s obrazem sv. Řehoře Vel. v červeném poli uprostřed, s oprávněním nositi rytířský háv téhož řádu. — I k nám do Čech padl paprsek přízně, milosti a všestranné pozornosti vznešeného papeže Lva XIII. Bylo to o svátečních dnech 8. a 9. září t. r., kdy ráčil prostřednictvím Jeho Em. kard. Rampolly zaslati prvnímu sjezdu katolického dělnictva v Litomyšli apoštolské požehnání.

A tak vidíme sv. Otce uprostřed bouří socialních jako vznešený vzor zbožnosti, píle a všestranné práce. Bohem požehnaný tento kmet srdcem Svým obsahuje veškeren svět, i do nejvzdálenějších končin jeho padá paprsek otcovské lásky a starostlivosti Jeho; On s neunavnou čilostí přijímá ve slyšení zástupy a poutníky všech národů zeměkoule, On řídí loď Petrovu, všímá Si věd, umění, literatury, zakládá a rozšiřuje katolické ústavy, koleje, semináře, lycea a university; studuje, píše, básní — pozornosti Jeho neujde nižádný současný zjev života náboženského, politického, socialního a uměleckého. — Vznešená slova Jeho zaznívají ze stolce Petrova v širý svět jako hlahol zvonů, a miliony naslouchají jim s obdivem. Zachovejž, Bože, dlouho Lva XIII. — ozdobu a chloubu církve!

Malý čtenář a reklama. Jakého až stupně dostoupiti může knihkupecká reklama, stůj zde několik ukázek. Časopis pro mládež »Malý čtenář« oznamuje Jiráskovy »Staré pověsti české« na přední straně obálky slovy: »P o z o r, m i l é d ě t i (!!!) (červeně, aby to hodně vyniklo!); po bombastických frázích a appe-

laci na vlastenecký cit (roz. mládeže!) končí reklama takto: »K a ž d ý (!!!) český syn a česká dcera, chtějící se prodchnouti tím pravým (!) vlasteneckým duchem národním a mající v úmyslu prokázati kdysi vlasti dobré a platné služby, m u s í (!!) k n i h u t u t o č í s t i . . . (No tak tedy: kdo si tu knihu nekoupí, tomu nenapadne vykonati vlasti p l a t n é služby!!!) Slovy: »d r a h é, m i l é d ě t i« je v reklamách těch až směšně plýtváno. Další ukázka: T a ž t e s e p i l n ě v š u d e (!!) po novém p ř e k r á s n é m (!) díle n á d h e r n ý m i (!) obrazy vyzdobeném . . . (Proč tolik chvály?! A kde koho se mají děti tázati?!) A což toto: Doufám p e v n ě (!!), že z Vás, milé dítky, n e b u d e a n i j e d n o h o, kdo tu knihu nekoupí . . . (Nu pěkný obchod by to byl, aby 50.000—60.000 odběratelů »Mal. čten.« koupilo si knihu dvouzlatovou!) A jelikož lichotiti mládeži snad málo pomohlo, musil »Malý čtenář« sáhnouti k reklamě nového druhu v podobě »t a j e m n é h á d a n k y«, již čtenář chtěje v hádance vynechané věty a slova doplniti, musí ohlášenou knihu čísti! A této okolnosti dosud nebylo povšimnuto, ač je dosti charakteristická! Také oznamování podniku výhradně pro dospělé v časopise mládeži určeném a s obrázky poloobnažených ženštin není na svém místě!

Klasobraní z letošního ročníku »Literárních Listů«. V loňském ročníku »Vlasti« bylo již o tom promluveno, jak nepřátelsky počínají si proti katolíkům »Literární Listy« od té doby, co jsou orgánem našich symbolistů. Dnes chceme to ještě více zdůvodniti, vědouce, že tím plníme povinnosť nejen ku svým čtenářům, ale i k celé veřejnosti. V článku »Theorie prostředí« od J. Vorla čteme: »Theologům záleží na tom, aby duch lidský se neprobudil a nepoznal svoje pobloužnění: padla by tím jejich vláda. (Str. 28.) Takové nesmysly možno snad čísti někde v »Září« neb v podobném výlupku veškeré nenávisti vůči církvi, ale ve vážném listě kritickém se neradi setkáváme s podobným výrokem, jenž svědčí, že auktor článku je všechno možné, jen ne nepředpojatý — kritik! Za to chválí auktor Luthera a protestantismus, za něhož prý začíná »úpadek katolicismu«. — Že se »Literární Listy« propůjčují s takovou ochotou nechutným polemikám Vaňkovým s Dr. Kyzlinkem, se pak věru ani při tomto jejich duchu nedivíme! — V článku »Katolický román« od J. Vorla tupí se opět katolické umění. Dle auktora jsou katolíci duševními nedochůdčaty. Aspoň takovým tonem »duchaplný« spisovatel mluví. Krejčího referát o »Sursum corda« není lepší. Katolicismus je prý »nám dnešním lidem« překonané již stanovisko.« V referátě o pseudokontesách Auředníčkových horlí referent proti »šosáckosti strážců literární cudnosti« a jako navzdory s velikou chutí otiskuje a cituje místa z povídek, která tuto opakovati nechceme. — V »Listech z Prahy« vytýká zase velmi ostře Jiří Karásek Vrchlickému, že »zkomolil« Zuřivého Rolanda a Boreckému, že »zkomolil« »Bratry Zemgano«, t. j. že tito překladatelé vynechali místa, jež by byla mysl českého čtenáře pohoršila. Studie Karáskova o »Henriku Ibsenovi« je v duchu čistě protestantském, velebí protestantismus jako »tvrdý«(?), přísný, »biblický«, o Ibsenovi se mluví jako o »kazateli«, »proroku«, »zakladateli nové sekty« etc. »Julian Apostata« je dle spisovatele »mohutný (!) zjev, patrně proto, že chtěl vyhubiti křesťanství, což se p. spisovateli zdá zcela v pořádku. Že při tomto velebení »protestantů« špatně pochodil Verdaguer, katolický kněz, je přirozeno. Jakýsi anonymní referent odsoudil katolickou mystiku, ale napsal při tom tolik nesmyslů a prozradil neznalosť předmětu, o němž psal, což mu dobře vytkla »Hlídka literární«. Ale již dosti. Jen něco ještě: »Literární Listy« otiskly dle jiných listů zprávu, že z knihovny Kralohradeckého semináře vyloučeny spisy Beneše Třebízského. Když na to zpráva tato byla vyvrácena, neměly »Literární Listy« tolik slušnosti, aby toto vyvrácení otiskly. To je velmi charakteristické k posouzení ducha, jakým jsou redigovány.

J o s e f J. V e s e l ý.

Knihovna krvavých spisů pro mládež. Tak měla býti nazvána sbírka spisů, která pod názvem »Storchova knihovna povídek z blízkých i dalekých krajů« ode dvou let dosud vychází v Praze a »ve vydávání dalších svazečků se rychle pokračuje« (jak na obálce každého sešitu je oznámeno). Do dnes dostoupila knihovna svazků 80, důkaz to, jak hojně kupována a čtena — bohužel — samou mládeží. Až na vzácné vyjímky jsou to chatrné překlady chatrných spisků, v nichž jest samá krev, vražda, samí loupežníci, duchové — jaký tedy div, že jich mládež následuje. A to líčí se živě, napínavě, jen aby to bavilo! Nemožno pouštěti se do rozboru obsahu jednotlivých knížeček, vizme jen tituly jich: »Železniční lupiči«; »Úklady náčelníka«; »V jeskyni lupičů«; »Duchové na skot-

ském zámku«, »Ďáblová jeskyně«; »Strašidelný mlýn«; »Záhadný pytlák«; »Lupič Babinský«; »Vražda v balonu«; »Don Alvaro, lupič z hor«; »Strašidlo v umrlčí komoře«; »Loupežnický zámek«; »Strašidlo ve starém hradě«; »Stará truhla z hraběcí rodiny«; »Londynský loupežník«; »Fra Diavolo, náčelník lupičů vlašských«; »Tajemství hraběcí hrobky«; »Poprava na krvavých schodech«; »Tajemný rytíř s umrlčí hlavou«, »Zvon duchů v loupežnické věži«; »Krvavý soud«; »Noční příšery«; »Bratrovražda«; »Tajemná zjevení u slepé brány« a j. j. Již z názvů těch patrno, že se v knížkách jedná o samých vraždách a strašidlech . . . Vedl se kdysi houževnatý boj proti ukrutné literatuře — proto mělo by se tedy poznovu zakročiti proti vydávání spisů podobných, jež mládež demoralisují, ducha její otravují! Co jiné podniky záslužné, výborné, zanikají pro nedostatek odběratelů, tato sbírka klidně pokračuje, rozšiřujíc jed svůj mezi mládeží. Malovaný obrázek láká mládež, že si za drahý peníz (stojí 48 stránkový sešitek chatrného papíru 15 kr.) kupuje duševní otravu.

Noviny pro lid. Velice ušlechtilou zábavu a vzácné poučení poskytuje »Česká Národní Politika« svou »nedělní zábavnou a poučnou přílohou.« Tak na př. v č. 165. líčena poprava ruského vojína, a hlavní položena na to váha, že odsouzenec před popravou řádně po skotácku se vysmrkal a prsty klidně o spodky otřel. (»Šikovatel Lemaninský.«) Obrázek z ulice líčí kradení písku u staveb pražských. (V témže čísle »Pro kanárka.«) Pak následují povídky čistě nové invence o přeměňování v noční době firem na domech před výročním trhem, zákulisní historky herecké, a »Čech« v č. 160. posuzuje »novelu« nazvanou »Ševcem,« která začíná o »zlém« katechetovi a končí: »Takové boty jako novely byl bych také dovedl dělat.« Tyto a jiné plody mají na sobě ráz příliš kamarádské fabrikace a nejsou listu pranic k ozdobě. Jest se diviti, že list, který v jiných rubrikách chce býti listem pro lid, feuilletony svými tolik poklesl. A list ten se ve valné míře odebírá od duchovenstva; tudy už k vůli těmto čtenářům by měla redakce feuilletonu něco dělati. Než hle, přece něco vzácného! Třísloupcový feuilleton v č. 172. »Starý průvodce« (Napsal Jean Rameau) přeložili hned dva, Ronovský a Třemešenský! Velmi pochybné jsou zde názvy spisovatelů a překladatelů, a zdá se, jakoby všechno pocházelo od několika málo lidí »domácích.«

Historická zvláštnosť. Průvodní list francouzského biskupa ze středověku. »Vám všem, posvátní Pánové, Biskupové, usazení na stolcích apoštolských, opati a abatyše, Vám všem, duchovní Otcové v Ježíši Kristu; i Vám, vévodové, hrabata, vikáři, setníci a desátníci; Vám všem, kteříž věříte v Boha a bojíte se Ho, věčné pozdravení od Boha vzkazuji — já, hříšník nehodný, poslední služebník Páně, biskup . . . . ský, v jehožto sídle odpočívá tělesná schránka blahoslaveného mučeníka a vyznavače . . . .

»Věděti Vám dávám, že pocestný jménem . . . . rodem z . . . . přišel ke mně prose o radu ve příčině hříchu, kterého se dopustil popuzen jsa nepřítelem člověčenstva. Dle obyčeje kanonického usoudil jsem, že bude tomuto muži vřaditi se do počtu putujících po světě pro vykoupení duše své. Vězte tudíž, že, až se u vás objeví, nesmíte o něm souditi zle, ani zatýkati jeho osoby. Ba naopak, skytněte mu noclehu, ohně, chleba i vody, načež nezdržujíce ho, propusťte, aby pospíšil na Místa Svatá.

Ku konferenční otázce o spalování mrtvol. Že skutečně byly i v pohanských dobách mrtvoly dříve a více pochovávány než spalovány a do popelnic ukládány, toho důkazem jsou nálezy v mohylách na »Černé mýti« u Zábělí v Plzeňsku. Tam totiž letos otevíral hroby odborník, plzeňského musea sekretář, a shledával v hrobech kosti víc než tři tisíce let staré. Bronzové předměty byly pokryty platinou, ta přešla na kosti a tak je učinila nezničitelnými. Na kosti ruční shledány bronzové náramky. Hroby obsahují komůrky čili cely, do nichž ve staré bronzové době pochovávány mrtvoly nespálené. Mohyly mužů jsou obloženy mohutnějšími kameny nežli žen. U kostí jsou zbraně, nádobky a šperky z doby bronzové. Podobné sklepy byly dříve proto méně nalezány, poněvadž byly mohyly otevírány nejdříve u prostřed, čímž byla cela zničena. Zde se odstraňuje dle určitého plánu nejdříve okrajní zeď, a tak se pomalu vniká do hrobu. Spalování mrtvol připadá do prvého tisíciletí před Kristem, dříve se pochovávala těla celá jako u křesťanů. V mohylách na »Černé mýti« bývá vedle nespálené mrtvoly i popelnice, což vykládá se i tím, že staré mohyly byly už v prvém tisíciletí před Kristem otevírány, a to často pro bronz a zlato, a pak mladší generace pochovávala do nich v popelnicích své

nebožtíky. Tak jsou v hrobech uloženy mrtvoly a popelnice z dvou tisíciletí. Některé vyloupené hroby zůstaly i zde prázdné. Správa lesa ponechá některé mohyly otevřené a sklípky nezasypané, aby se interessenti mohli na nich poučiti. Kosti a veškeré památky uloženy budou v museu města Plzně. Nejnovější doba vynálezy svými odkrývá a dokazuje církví dávno hlásanou pravdu, že se dříve pochovávalo než spalovalo. A. D.

Neškodilo by u nás. Solnohradská zemská školní rada nařídila podřízeným a spřízněným sobě úřadům, aby se učinila přítrž mezi dětmi školními s četbou »indiánských« a všelijak »raubířských« povídek, a knihy podobné aby se z farních a školních knihoven vylučovaly. Neškodilo by i u nás. Jisté knihkupectví jakoby mělo na fantastické robinsonady patent, mládež jenom takými romány sytí a mladou mysl tím způsobem rozčiluje. d.

Valná hromada »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku.« »Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku« konal 20. září t. r. v místnostech katolických tovaryšů v Opavě valnou hromadu, jíž se súčastnilo 20 členů, zvláště pak pp. bohoslovci. Předseda vp. Jan Vyhlídal, kooperator z Jaktaře, započal schůzi řečí »O knihách a jejich četbě se zřetelem ku Slezsku«, jejíž hlavní myšlénky byly, že kdo rozšiřuje dobré knihy ve Slezsku, ten budí a posiluje vědomí národní a zadržuje úpadek svéráznosti Slezáků. Na konec podal řečník návod, jak se má čísti a prosil přítomné o tlumočení jeho krajanům. Doporučoval četbu hlasitou a společnou dovozuje, že slovo viděné, mluvené, čtené takořka má trojnásobnou sílu, a tož trojnásobný prospěch do sebe, že společná četba zadržela by tak mnohého otce od hospod, dětem by se poskytla příležitosť ukázati, co umějí, tak mnohý venkovský spolek přestal by slouti »kartářským« místo »čtenářským«, kdyby společná četba se zavedla, přátelství v obcích by se utužovalo, táž by zabránila hltavou četbu nepřinášející ovoce, nutila by k přemýšlení o čteném, nahradila by bývalé poetické, pohádkové večery, besedy atd. Řeč byla potleskem odměněna. Po té jednatel spolku vp. P. Roger Zatloukal, Minorita z Opavy, podal tuto jednatelskou zprávu: Spolek čítá 150 skutečných členů a jednoho čestného. Spolek od poslední valné hromady, totiž od 6. září 1893 do dneška, přijal 640 zl. 3 kr. a vydal 632 zl. 99 kr., zbývá na hotovosti 8 zl. 4 kr. Že příjmy letos dostoupily takové výše, tomu hlavní příležitosť poskytl sjezd katolíků československých v Brně, kdež předseda spolku vybral 114 zl. Knihoven založeno za trvání spolku 58, od poslední valné hromady 18, a to: v Horní Lhotě (50 knih), Čabysově (50), Životicích (80), Rychvaldě (80), Krásné (80), Janovicích (50), Lubojatech (50), Vyškovicích (50), v Hrušově (Čtenářská beseda 50), Záblati (50), Podvihově (50), Dolních Domaslovicích (50), Pustějově (67), Velké Polomi (50), Raduni (50), Kyjovicích (50), Šenově (70), v Porubě (Čten. spolek 75); konečně Orlovská farní knihovna rozmnožena 50ti svazky. Celkem rozeslány 1102 vázané knihy, předplaceno 20 časopisů, rozdáno několik set brožůr. Při této příležitosti hlásí se o slovo vp. Ant. Brož z Kateřinek a po něm vp. lg. Černoch z Hradce, doporučujíce a to první předpláceti dělnické časopisy pro tovární dělníky, zvláště »Obranu práce« nejvíce se líbící, druhý upozorňoval na hospodářské listy. Předseda odpovídá, že ve výborových sezeních záležitosť byla přetřásána, obecenstvo vyzváno o přihlášky; že na vyzvání pouze dvě žádosti došly, jimž vyhověno; prosí přítomných, aby své okolí v tom směru poučili. Při volných návrzích hlásí se k slovu p. dr. Ant. Kubíček, který doličuje užitečnosť spolku žádá přítomných, aby veřejně poděkovali p. předsedovi za horlivou jeho činnosť. Návrh setkal se s hlučným souhlasem. Též vp. Ant. Brož s podobným návrhem vystupuje, avšak odnášejícím se k bývalému jednateli spolku vp. Aloisi Vysoudilovi, jenž k rozkazu představených odebral se do Česk. Krumlova; vděčně vzpomíná jeko zásluh a navrhuje, aby za odměnu jmenován byl druhým čestným členem. Návrh se přijímá. Na to přistoupilo se k bodu programu: »Volba nového výboru«, do něhož jednohlasně zvoleni: pp. Josef Fürst, profesor českého gymnasia, dr. Ant. Kubíček, profesor při ženském učitelském ústavě, Fr. Novák, prof. česk. gymnasia, Jan Vyhlídal, kooperator v Jaktaři, a P. Roger Zatloukal, kooperator u sv. Ducha v Opavě. Výbor pak sobě zvolil za předsedu vp. Jana Vyhlídala, za místopředsedu dp. dr. Antonín Kubíčka a za jednatele vp. P. Rogera Zatloukala. Předseda spolku naposled chápe se slova, by srdečně poděkoval všem P. T. ctěným dárcům. Nejprvnější jeho dík platí nejd. p. arcibiskupovi Theodoru Kohnovi za 50 zl., jimiž spolek obdařil. (Sláva mu! Výborně!) Skvělé štědrosti (76 zl.) bohoslovců Olom. zvláště vzpomíná a staví jejich obětavosť za vzor. (Sláva jim!) K nim vzácně druží se vp. Jan

Pernica, kaplan v Přiboře, jenž spolku věnoval 300 knih, z polovice vázaných, v ceně asi 200 zl., zač zasluhuje veřejné pochvaly. (Tak jest! Vivat sequens!) Z časopisů na prvém místě děkuje redakci »Op. Týdenníka« za otiskování zpráv a kartáčové otisky na zásylku do jiných novin, pak »Hlasu«, »Čechu,« »Večerním Novinám,« »Míru«, »Našinci«, »Mor. Orlici«; z měsíčních listů vřelý dík vysloven »Vlasti,« kromě toho zvláště p. redaktorovi Tom. Škrdlovi, jemuž Slezsko velmi k srdci přirostlo, a pak »Hlídce literární,« jež spolku znamenité služby prokazuje. Nezapomenuto poděkovati sl. záložnám jako Centrální v Opavě, Neplachovicích, Kateřinkách, v Brně, Uh. Hradišti, sl. obci Šťouralovu v Brně, společnosti »Nejmenovaných« tamtéž a zároveň požádati o další laskavou pomoc, jíž velmi ve Slezsku potřebujeme. Lid náš z většiny chudobný jest značně neuvědomělý, případy jako u nás málo kde se objevují, že by venkovan neumějící slova německy veřejně o sobě prohlašoval »já jsem Němec, dajč ges'nnt, dajč frajndlich«; je to neuvěřitelné, ale přece pravdivé. Uznáváme, že jinde pomoc také jest potřebná, ale u nás nejvyšší potřeba se dostavila, již zanedbati bylo by hříšno a národu nejvýše nebezpečno; tím odmítáme výtky, jež se nám dějí, že příliš obtěžujeme. Srdečným poděkováním všem účastníkům, zvláště přítomnému p. předsedovi kat. tovaryšů Kaz. Raškovi (Sláva mu!) za bezplatné poskytnutí místnosti ke konání valné hromady, schůze skončena. Členské příspěvky (2 zl.) a dary jak na penězích, tak na knihách vděčně přijímá P. Roger Zatloukal, koop. u sv. Ducha v Opavě, t. č. jednatel. [1])

ÚMRTÍ.

Tomáš Caha. Podivny jsou cesty Boží. Tolik neužitečných členů společnosti živí, a mladé, nadějné životy odvolává. — Tak povolal k sobě Pán dne 27. srpna t. r. i jednoho z letošních novosvěcenců brněnských Tomáše Cahu. Nemocen již přinesl mladistvý novokněz o slavnosti P. Marie Sněžné ve svém rodišti (narodil se 6. prosince 1871.) první oběť Nejvyššímu, a více k oltáři nepřistoupil. — Byla to opravdu idealní duše. Kdo znal jeho plány a tužby, kdo nahlédl jen poněkud do jeho nitra, musil jej ctíti. V alumnatě byl nejobětavějším podporovatelem katolického tisku, nejhorlivějším jeho šiřitelem. Zvláště »Vlasť« v něm měla nejlepšího přítele. O »Vlasti« mluvíval stále, z každého jejího úspěchu se těšil, pro ni stále pracoval. Většina zakládajících členů z brněnského alumnatu přihlásila se na jeho čilou agitaci. »Vlasť« a katolický tisk vůbec ztrácejí v něm nadějnou podporu. R. i. p.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

Drobné povídky. Naps. Gabr. Preissová. Vyd. v Záb. biblioth. CXII. v Brně.
Divá Bára. Naps. B. Němcová. Vyd. v Ústř. knihovně u Kobra 1881.
Drobné povídky. Naps. Jan z Hvězdy. Vyd. v Sebr. spisech u Kobra 1873.
Děd. Naps. Miiorad Popovič Šapčanin, ze srbštiny přel. Koněrza. Vyd. v Ústřed. knih. u Kobra.
Domácí nemoc, Dlouhá noc, Dobrý člověk. Naps. B. Němcová. Vyd. v Sebran. spisech u Augusty v Litomyšli 1862.
Dvě bytosti. Naps. Fr. Funk. Vyd. v Českých zájmech.
Emerich Fortunát. Naps. M. Jokai. Vyd. v Ústř. knih. u Kobra.

[1]) Pozn. red. Prosíme bratry Čechy a Moravany, aby hojně za členy tohoto spolku přistupovali; dáti ročně 2 zl. bratru Benjamínu, nás nezabije.

Emancipační horečka. Naps. M. Ž. Schwarzová, přel. M. G. Vyd. v Libuši 1876.
Feuilletony, povídky a humoresky. Naps. J. L. Hrdina. Vyd. v Zábav. biblioth. v Brně 1888.
František Pometlář a bratr jeho Petřík. Naps. Fr. Pravda. Nákl. J. L. Kobr 1876.
Genovefa. Naps. K. Schmid, př. Vávra Lomnický v Hradci Králové 1846.
Hollandské povídky. Naps. J. J. Cremer, přel. Alois Koudelka. Vyd. v Zábavách večerních 1891.
Harač. Napsal Prokop Chocholoušek. Vyd. v Ústř. knih. u Kobra.
Holota. Naps. J. J. Kraszewski, přel. Špaňhel. Vyd. v Matici lidu roč. 17.
Hluchoněmá. Naps. Al. Dostál. Vyd. v Hlasech katol. spol. tisk. 1893. č. 1.
Chrysanta. Naps. B. Kamarýt. Nákl. vlast. v Deštné u Soběslavi, cena 30 kr.
Chýše pod horami. Naps. B. Němcová. Sebr. spisů VI. 3. u Augusty v Litomyšli.
Chudý řemeslník. Dle L. Mittermaiera naps. P. Jos. Beran. Nakl. M. Knapp v Karlíně.
Jiřina. Naps. Pr. Chocholoušek. Nakl. Kobr 1867.
Jan Švehla. Naps. V. Vlček. Vyd. v Lac. knih. nár. u Otty 1873. č. 6.
Jaroslav Šternberk. Naps. S. Podlipská. Vyd. v Libuši 1881.
Jindřich, aneb na Božím požehnání vše záleží. Naps. J. Dragoni-Křenovský. Nakl. M. Knapp v Karlíně.
Jen tři léta. Naps. K. Sabina. Nakl. J. Otto v Praze 1872.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva »Vlasť« konal 20. září t. r. schůzi v místnostech spolkových za přítomnosti 8 členů. Starosta Dr. Rudolf Horský zahájil ve dvě hodiny modlitbou rokování a srdečně vítal dva nové výbory: děkana Václava Krupičku a faráře Josefa Syrového, žádaje jich, aby snášeli s námi dobré i zlé. — Jednatel Fr. Žák přečetl protokol minulé schůze, který byl schválen. — Žádosti faráře Jana Halouzky, aby směl vydati životopis † Soukopa ve »Vlasti« uveřejněný ve zvláštním otisku, vyhovuje se. — Jistému bratrskému časopisu na Moravě udělil výbor 100 zl. podpory. — Starosta odůvodňoval návrh, aby se k »Dělnickým Novinám« přidávala jednou měsíčně příloha: »Hornické Listy«. Předplatné že by se tím nezvýšilo. Schvaluje se jednohlasně. — Redaktor Tomáš Škrdle referoval o poměrech družstva k padlé »Hospodářské záložně«, kdež zasedá ve výboru věřitelů. Pravil, že výbor věřitelů »Hospodářské záložny« konal dne 22. srpna důležitou schůzi v budově obchodního zemského soudu, u přítomnosti vládního komisaře, a tam že bylo jednohlasně usneseno a do protokolu zaneseno, že se družstvu »Vlasť« všecky peníze v »Hospodářské záložně« uložené v plné sumě vyplatí i s patřičnými k tomu úroky. Výbor jednal o konkurenčních povídkách. Sešly se tři. V porotě zasedali: P. Sig. Bouška, O. S. B., Dr. Rudolf Horský a Václ. Špaček. Starosta četl úsudek P. Sig. Boušky O. S. B., a přítomní porotci Dr. Rud. Horský a Václ. Špaček reforovali ústně, a všickni v ten rozum, že žádná ze zaslaných prací nejen že ceny hodna není, ale že se vůbec žádná z nich k uveřejnění nehodí. Ceny zněly na 150 zl., 100 zl. a 50 zl. Výbor se usnesl, že konkurs s těmito cenami obnovuje a do konce srpna roku 1895. prodlužuje. — Redaktoru »Vlasti« bylo povoleno, aby mohl přiložiti k XI. ročníku »Vlasti« tištěný obsah všech desíti ročníků »Vlasti«. Nový členský podíl: »Z dějin nepatrné české vesnice« od faráře Václava Honejska vydá se ve dvou dílech. — Jednatel Fr. Žák bude se informovati, jak by se mohlo družstvo súčastniti Národopisné výstavy, a předloží v budoucí schůzi určité návrhy. — Členové výboru složili ku konci obvyklé roční dary (každý 1 zl.) k fondu knihovnímu, načež starosta schůzi uzavřel. Schůze měla průběh klidný, přátelský. Všecky návrhy jednohlasně byly přijaty.

VLASŤ.

Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického.

Napsal Dr. *Ant. Lenz.*

(Pokračování.)

Avšak majíce Bratří na paměti, že jest Církev svatá sborem vyvolených pouze, ba, nejsouce ani jisti, zdali by někde v nějakém koutě pozemském nebyla nějaká jednota křesťanská, kteráž by byla totožná s tou obcí křesťanskou, jak jest byla z rukou Páně vyšla, vyznávají v dotčené konfesi o sobě, t. j. o Jednotě své: »že totiž sama ona Církví svatou obecnou není, ale toliko částkou její.« [1])

Končíme, že Amos Komenský a spolu s ním Jednota Bratrská se domnívali: že by byla ta pravá, aspoň částečná Církev, »*Jednota Českých Bratří;*« a tu také má na zřeteli, když mluví o protivenstvích Církve v historii, o protivenstvích Církve České. Petr Chelčický však neměl ještě za svého živobytí před sebou takovéto Jednoty, ač-li vyjmeme jeho přívržence, a odtud hlásaje, že jest všecka Církev zkažena, jenom toho dopouštěl, že sobě Bůh zde onde vzbuzuje své věrné, a ti prý se poznávají podle toho, že mocně buší a dotírají na Antikrista, který prý je pronásleduje, moří a pálí. V tom jsou za jedno i Amos Komenský i Petr Chelčický, že ustanovil Kristus Pán svatovládu z posvěcení.

7. *Avšak oba tito čelní mužové se rozcházejí v učení o hierarchii s pravomoci, čili zdali Kristus Pán ustanovil správce v Církvi, kteříž by měli právo Církev říditi a spravovati tak, že by věřící dlužni byli, jich poslouchati.* Petr Chelčický dí zřejmě, že Kristus Pán ustanovil sv. Petra nad stádem svým, [2]) on také netají, že sv. Petr byl v Římě biskupem a spravoval Církev jakož i jeho nástupci až do Silvestra.

[1]) Art. VIII.
[2]) Psaní M. Janovi. L. 29.

Než, těžko jest přijati, že by byl věřil, že byl sv. Petr ustanoven Kristem Pánem za hlavu Církve, ať podle něho jest Kristus Pán jedině a výlučně hlavou Církve veškeré, kteráž jest sbor vyvolených svatých. Těžko jest také přijati, že by byl přikládal sv. Petrovi a jeho nástupcům v Římském biskupství skutečnou a opravdovou pravomoc neboli moc zákonodárnou, soudnou a výkonnou i dobou tou, kde Církev jest byla podle něho Kristu Pánu věrna, neodchýlivši se od něho ani věrou, ani životem. V tomto, jak se mi zdá, liší se Chelčický od Komenského, neboť Komenský, jsa synem své doby, především primatu Římské Církve nepřátelské, vyhlašoval za článek víry větu, »*že sv. Pavel (a ne sv. Petr) za učitele a apoštola pohanům, jejichž hlavní město bylo Řím, zvolen a vystaven byl. A tak Římská Církev že se Petrem daremně chlubí.*« [3]) V této důmněnce s Komenským nejde Chelčický, určitě uče, že byl sv. Petr ustanoven nad stádem Páně, ovšem však souzvukují oba, že papež není hlavou Církve svaté Kristem Pánem ustanovenou, ale spíše odpůrcem Kristovým a Antikristem. Oba však rozcházejí se velice v mínění o pravomoci. Petr Chelčický jest v této stránce všechen Viklifův a všechen Husův. Viklif zapírá zajisté, že by byl rozdíl mezi mocí z posvěcení a z pravomoci, a tvrdí, že mají všichni kněží od papeže dolů stejnou pravomoc, a že mají poslání přímo od Boha, hlásati slovo Boží, po celém světě, a proto zle se durdí na Římskou kurii, jelikož prý se ona toho zločinu dopustila, že farní okresy ohraničila, kdežto by prý daleko lépe bylo, aby mohl kazatel podle vůle své farní okres opustiti, moha jinde zdárněji působiti. [4]) Podle Viklifa se také v tom řídil M. Jan Hus, nebo podle něho není autorisace potřebí ku hlásání slova Božího, ani od papeže, ani od biskupa. Za tou příčinou hájil také Hus Viklifovu větu: »*Licet alicui diacono vel presbytero praedicare Verbum Dei absque auctoritate sedis apostolicae sive episcopi catholici.*« Ano, Hus tvrdil na dobro, že jahen a kněz takto smí činiti i přes zápověď praelátů, ať by jinak upadl v klatbu Boha samého; a tak se sám z Církve vyloučil, jelikož prý Kristus Pán výslovně poručil kázati všem národům. [5]) Podobně tvrdí Chelčický, že ku hlásání slova Božího není žádného poslání se strany Církve potřebí, Bůh prý k tomu sám bezprostředně volá netoliko muže, ale také ženy. [6]) Touže měrou upírá Chelčický, že by měla Církev z vůle Páně moc zákonodárnou, proto také zamítá všechny zákony církevní šmahem a nedopouští, aby Církev směla ustanoviti některé svátky nebo posty, neboť o tom o všem tvrdí, že to z Boha není, ale z návodu ďáblova ku pohaně a zničení zákona Kristova. [7]) Tím spíše upíral Chelčický, že by měla Církev moc soudnou a výkonnou, t. j. že by z vůle Páně směla provinilým křesťanům ukládati tresty a ku podrobení se jim zavazovati. Taktéž upíral Chelčický, že by ku výkonům úřadu kněžského, aby byly dovoleny, nebo po případě platny, byla potřebna pravomoc se

---

[3]) Praxis Pietatis. Str. 319. n. 25. Co vlastně tím chtěl Komenský říci, těžko jest jistiti. Či by snad byl se domníval, že sv. Pavel byl hlavou Církve Boží, povstalé z pohanů na víru obrácených? Avšak to by byl primat Církve, jehož nepřijala Jednota Bratří Českých.

[4]) Viklif. De Potestate kap. 5.

[5]) Viz Dr. Ant. Lenz. Učení Jana Husi. Str. 51.

[6]) Kniha Výkladuov. Na den Bož. Narození III. a »Na Hod Boží velikonoční.«

[7]) Řeč o základu zákonóv lidských kap. 3. a jinde.

strany Církve. Že takovéto učení má do sebe elementy anarchické, není třeba soudným lidem dokládati.

Vizme teď, jaké as učení o tomto předmětu přednášel Amos Komenský. V konfesi nadzmíněné a autoritou jeho vydané čteme: »Smýšlíme také, že v Církvi řád býti má, bez něhož žádná obec ani nejmenší státi nemůže. Kterýž řád vyhledává předně, aby osob ku prácem náležitým náležité bylo zřízení a postavení nižších, prostředních i vyšších. A každý z nich místa svého aby ostříhal, co sobě poručeno má, z toho se o své ujmě nevytahoval, ani povinností svých zanedbával, a zase, co mu poručeno není, v to aby se nepletl: a všickni jedni druhým poddáni jsouce sebe vespolek poslušni byli, od nejnižších až do nejvyšších, každý podle povolání svého, z milosti a dobrovolné pro Krista a spasení své i jiných společné vzdělání. A takovému řádu učili apoštolé. . . . Za to máme také, že řád tento i v kázni zřízené zachován býti má. Totiž aby zjevně zlí a nekající, Bohu a slovu jeho nepovolní . . . zjevně trestáni byli, až i kázní tou církevní, jenž klatba neb vyloučení slove, ne mocí světa, ale mocí Kristova slova.« [8]) A opět čteme v téže konfesi: »O správcích Církve sv. v rozdílných jejich stupních toto smýšlíme, že jsou oni sborů ss. přední údové a sloupové, držící náměstnictví Kristovo . . . Nebo jim přisluhování slova a svátostí zřízené svěřeno jest . . . Druhé, že správcové nemají sami od sebe běžeti, ale řádně ustanovováni býti . . . Tolikéž věříme, že kněží mají učení zdravé od Krista a apoštolů z Písem vzaté jednosvorně kázati. Také věříme, že správcové duchovní neb kněží nemají moci světa a bezděčně buď sami nebo skrz jiné lidi dohánětí, ani nad lidem Božím a věrou panovati.

V knize Praxis Pietatis [9]) dí Komenský: Bůh náš Bůh řádu jest, chce, aby se v Církvi všecko řádem a jednomyslně dálo: ne jeden toto, jiný jiné.« O čemž viz I. Cor. 14. K řádu v Církvi čili k řádu v Jednotě Bratrské pracovali také úsilovně zvláště Br. Lukáš a Br. Blahoslav; tímto řádem se také Bratří naproti sektám protestantským právem vychloubali, a ten řád byl také na příčině, proč k sektám jiným, v nichž bujilo bezvládí, přidati se nechtěli. V traktátu »Proč Bratří Čechové ke kněžím Luteryanským, neb (jak řkou) evangelickým přistoupiti nechtí«, [10]) čteme: »Jaká by měla býti péče pastýřská, to jest v Písmě svatém. . . . Tuto péči poručil Kristus Pán vésti na místě svém apoštolům a všem potomkům jejich, jakož jednomu z nich Petrovi řekl: »Pasiž beránky mé, potom podruhé, potřetí řekl: »Ovce mé.« Podobně mluvil sv. Pavel k biskupu sboru Efezského řka: »Pečujte o sebe i o všecko stádo, v němž vás Duch sv. postavil za biskupy, abyste spravovali Církev Boží, kterouž sobě dobyl krví svou,« a k lidu psal: »Poslouchejte těch, kteří jsou vám předloženi, a buďte jim poddáni, poněvadž oni bdí o duše vaše, jako počet majíce dáti, aby s radostí to činili . . . a této péče pastýřské Kristovy při těch kněžích, kteří u nás slovou evangelitští, neb luteryanští, nevidí se, aby tak, jakž řeči, skutky jejich vypravují, byla a dála se nejen při beranich t. j. služebnících a potom při ovcích t. j. při lidu vůbec. Služebnici by prý měli jedni druhým pomáhati, lid věřící měl by býti

[8]) Konfese. Art. VIII. a Art. IX.
[9]) Praxis Pietatis. Str. 186. n. 2.
[10]) Sborník. List. 80, 81, 82, 83. h. 5.

poslušný . . . Toho ničehož u těch kněží netoliko se nevidí, ale což horšího jest, vidí se vše na odpor, ano každý ze služebníků i z lidu sám svůj správce, soudce jest, rady hlavy své užívaje a čině, co mu se vidí a líbí, bez bázně, na žádného péči nemaje, ani věda, kdo jest ten, jenžto by jemu od Krista a Církve jeho představený k správě byl, o spasení duše jeho pečoval, a jí povinně přisluhoval . . .« K tomu přidává ještě českobratrský autor, »že jest ráčil Kristus služebníky Církve své jakož za kazatele, tak i za soudce ustaviti, jim moc svou dáti, aby soud v nich (věřících) dělali, ne podle rozumu a vůle své, ale podle jistého a zdravého soudu jeho . . . »Takovéto moci (prý) při luteryanech není. Pastýři i stáda semo tamo běhají, každý po své mysli, jakož sobě usoudí, každý jest sám sobě za soudce, za pastýře i za ovci, sám sebe svazuje i rozvazuje, co chce, sobě odpustí, a čeho nechce, zastaví, přijda ku knězi, poví, že jest hříšný, a že ho žádá, aby mu dal sv. rozhřešení, a nedá-li mu, bude se naň hněvati a jemu zlořečiti, a má-li moc nad ním, vyžene neb vypoví ho z obce a zjedná sobě jiného, aneb půjde k jinému, kterýž by mu posloužil, tak jakž on bude kdy chtíti, na jeho svědomí aby on mu nesáhal, nesvazoval ho a nedělal se papežem, že on sám dobře ví, co má činiti, a sám sebe rozsuzuje, nepotřebuje jiného, leč aby on mu dal rozhřešení a sakrament, i bude sám sobě knězem a papežem, prvé to za peníze kupovali, a již to svobodně sami berou sobě a osobují darmo mocí násilnou.« A tak prý Bratří nemohou k Luteryanům přistoupiti pro bázeň a víru tuto Kristovu a pro své spasení, abychom ho neztratili, a nemějž nám v tom za zlé.« [11])

A tak jde z těchto dokladů na jisto, že Bratří, netoliko že přijímali svatovládu z posvěcení, kteráž záleží z biskupů, kněží a jahnů, ale že i chtěli, aby v Církvi byl řád, a dovolávali se Písma a Staré Církve, že takto z vůle Páně býti má, a odtud přijímali také svatovládu z pravomoci, a v tom se poněkud blížili náuce katolické. Avšak neuznávali, že by bylo hlavy viditelné, Kristem Pánem ustanovené, ač i oni svěřovali správu své Jednoty jakési morálné jednotě, v níž zasedali mužové k tomu účelu zvolení. Přes to však víme, že mnozí z jejich proslulejších biskupů, jako byl Lukáš, Augusta, Blahoslav a i sám Amos Komenský všechnu Jednotu podobným způsobem řídili, jako Římský papež všechnu katolickou Církev.

Ze všeho však, což bylo předesláno, nabýváme nezvratného přesvědčení, že se liší Amos Komenský a Jednota Bratrská, jakž se zvláště od dob Lukášových ustavila, podstatně v učení o správě Církve od učení Viklifa, Jana Husi a zvláště od Petra Chelčického.

8. Liší-li se Amos Komenský v náuce o správě Církve podstatně od Petra Chelčického, má to místo možná-li u větší míře v příčině učení o societě státní. Chelčický zamítá všecko panování křesťana nad křestany. Základní jeho článek zní: *Kristus Pán a apoštolé ustavili lid v rovnosti, tak aby sobě v ničem dlužni nebyli, a při této rovnosti nemůže prý míti místa panování.* Odtud také zamítá Chelčický roztřídění společnosti lidské v středověku do stavu panského, duchovního a světského, a praví, že jsou všichni trvale ve stavu hříchu, kdož drží z křesťanů vládu světskou nad křesťany, že křesťanu býti králem jest zakázáno, byť i byl člověkem nejlepším, že

[11]) L. c. L. 88.

není dovoleno, míti sobě poddaný lid, a tak že není volno pánům, rytířům, panošem a zvláště ne biskupům a praelatům a opatům, aby měli lid sobě podzřízený. Na základě své nauky: že má býti societa křesťanská pouze zákonem Božím řízena a spravována, odpírá Chelčický králům a knížatům netoliko moc zákonodárnou, ale také soudnou a výkonnou. On zapovídá, a to pod smrtelným hříchem, býti soudcem, rychtářem a konšelem, zapovídá všechny tresty a především trest smrti, jakož i býti biřicem, anebo dokonce katem, což ovšem již všechno jest důsledkem fundamentální jeho věty, že všechny zákony lidské, ať církevní ať císařské, nebo, jak dí, rathúské, jsou příhanou zákona Kristova, a tudíž zločinem na něm páchaným. Chelčický zapovídá všechnu obranu před soudem občanským, byť i byla pře odůvodněna a naprosto spravedliva. Odtud také zakazuje Chelčický všechnu válku i obrannou a spravedlivou na obhájení národů a jejich vlasti, tak že jest hříchem smrtelným, podle jeho soudu býti vojákem. Shrneme-li tyto idee Chelčického, čili vlastně jeho myšlénky a zásady v jeden celek, snadno poznáme, že by na jejich základě nemohla býti zbudována socialita nižádná, nižádný stát na základech křesťanských, nižádná monarchie, ani republika buď že oligarchická nebo demokratická, ba nižádná státní společnosť, nižádná socialita ani ne demokraticko-socialistická, neboť i ta chce míti jistou správu v obci lidské, ač zamítá spolu s Chelčickým všecko panování. [12]) Poněvadž zamítá Chelčický všecko panování křesťana nad křesťany a upírá, že by králové a vůbec pohlavárové státní měli moc zákonodárnou, soudnou a výkonnou, upírá také, že by měli právo ukládati daně a šacunky, a podle toho učí, že nejsou křesťané věrní povinni daně odváděti. [13]) Nauky tyto byly také závazné v Jednotě bratrské aspoň v nejprvnějších dobách, a mám také za to, že nebyly neznámé velmožům doby tehdejší, a jelikož se kryjí s názory, jež chovali o říši Boží Táborové, trvajíce spolu s nimi na základě svobody, rovnosti a bratrství, byloť na snadě souditi, že Jednota Bratrská nic jiného není nežli nové vydání obce Táborské, zvláště aniť mnozí z Táborů přistoupili ku Bratřím. Také bylo as známo, že zásada, že jest nedovoleno, aby panoval křesťan nad křesťany, byla velice zakořeněna v Jednotě aspoň po drahný čas, a že bylo zakázáno míti účastenství v panování, jako je má rychtář, konšel, anebo kterýkoliv zřízenec královský nebo rathúský, nebo při vésti před soudem občanským a t. d.; to však jsou zbytky smýšlení podle vzoru anarchie, jak ji přednášel, nic nevěda, Petr Chelčický.

Od těchto zásad jest arci daleko vzdálen Amos Komenský. Na doklad citujeme opět nadzmíněnou Komenským v Amsterodamě vydanou konfesi. Tam čteme: »Věříme z Písem, že vrchnosť (t. j. moc světa) od Boha původ má, zřízena jsoucí k spravování lidu ve věcech k zemskému a tělesnému životu patřících (a tím se od moci duchovní a církevní dělí,) aby lidé pokojný a pohodlný život vésti mohli ve všeliké šlechetnosti . . . Všechněm tedy, kteříž moc a úřad drží, v kterémkoli stupni, pamatovati sluší, že místo Boží drží: a On nejvyšším Pánem a králem jsa, počtu ode všech žádati bude, jak kdo šafoval a vládl.« Z těchto slov již jest vidno, že jest Komenský ve

[12]) Viz Dr. A. Lenz: Socialismus. Str. 79 seq. Vlasť X. č. 1., 2., 3. a 4.
[13]) Tamtéž.

fundamentálním odporu stran původu moci světské s Petrem Chelčickým a že s ním naprosto nesouhlasí, že by bylo křesťanu zakázáno nad křesťany vládnouti, a ovšem že také nesouhlasí s ním, že by nebylo dovoleno válku vůbec vésti, což také Komenský svým jednáním dokázal, vybízeje, aby cizinci do Čech vpády činili a tak Bratrským sborům dopomohli, by se mohli vrátiti do českých vlastí. K povinnostem světské moci zejména čítá Komenský, aby jí užívali na potírání antikrista, tedy k ochraně té Církve, nebo těch církví, kteréž on za pravé, na evangeliu ustanovené měl. Slyšme jenom, jak konfese dále dí: »Z té příčiny soudíme, že křesťanským vrchnostem velikého pozoru potřebí, aby té cti částky moci Beránkovy dobře užívali a sami jí ledajaks nemrhajíce, ani ovšem Satanu a Antikristu nedávajíce: poněvadž by tak šelmou nevěstku nesoucí učiněni byli (Zjev. 17, 3.). Nýbrž povinnosť jejich že jest, za jméno Pána Ježíše se nestyděti, evangelium svatému dvéře otvírati, Kristových sluh i lidu ochráncemi býti, Antikristovým nepravostem odpírati, a tak před Beránkem koruny své skládati a s Beránkem proti šelmě bojovati.[14]) Avšak jakékoli vrchnosti jsou, věříme a vyznáváme, že jim poddáno býti náleží pro Boží řád; nejen králům, ale také v moci postaveným . . . A to činěním cti, dáváním platů a berní i skutečným poslušenstvím ve všem, což by jen proti Pánu Bohu nebylo.[15]) Tak Komenský v konfesi jeho autoritou vydané. Kdo však zná spisy Chelčického a zvláště jeho »Sieť viery« a Repliku naproti Janu Rokycanovi, ten zajisté ví, že pro podobné náuky zhurta odsoudil M. Jana a mistry kolleje Pražské, že jsou dali prohlášení, že by dovoleno bylo mečem víru chrániti a brániti, nebude ani na okamžik v pochybnosti, že by byl ani Komenského neušetřil, nebude také ani na okamžik na rozpacích, že by byl zavrhl na dobro náuku, že světská moc jest původu Božího, a že by bylo křesťanu králi dovoleno panovati nad křesťany. Zajisté, že by byl Chelčický Komenskému nezatajil, že i on pil, a zpit jest z vína nevěstky veliké (t. j. katolické Církve), jako Mistr Jan Hus, Rokycana a mistři kolleje Pražské, zvláště an Komenský beze všeho vyhlašuje za článek víry následující slova: »Každý křesťan vrchnosti poddán býti a daně dávati povinen jest pro svědomí a kdo se tomu protiví, Božímu zřízení se protiví.«[16]) *Avšak v jedné věci ohrožuje i Amos Komenský societu občanskou a i církevní, když podle M. Jana Husa a podle Petra Chelčického tvrdí: že bezbožní cožkoliv drží, bezprávně drží.* Praxis. Str. 36.

Konfese nadzmíněná, autoritou Komenského vydaná, omezuje moc světskou v tom, že jí odpírá, by ona se směla vtírati ve věci náboženské slovy: »*Z strany pak věcí duše, víry, spasení se dotýkajících, ty věříme, že z moci vrchnosti vyňaty jsou, a lid křesťanský tu žádného kromě samého Boha a jeho svatého slova poslouchati nemá.*«[17]) Avšak týž Komenský jest odporný tomuto dekretu, neboť po příkladu protestantských názorů o moci světské nic nemá proti tomu, aby světská vláda obecný půst nařizovala. Mluvě totiž o postu, praví, že jest: »Půst *obecný a veřejný*, kterýž někdy vrchnosť za pří-

[14]) T. j. katolickou Církev potírati.
[15]) Konfese. Art. 16.
[16]) Praxis pietatis. Str. 319.
[17]) Konfese. Art. 16.

činami nařizuje.« [18]) Tím způsobem přikládá Komenský moci světské, vkládati se aspoň v některých věcech do záležitostí druhu náboženského, a tím jest v odporu netoliko s konfesí v Amsterodamě vydanou, ale také s učením Českých Bratří, aspoň poněkud. Br. Blahoslav mluvě o rozdílu Jednoty Bratrské a Luteryanské vychvaluje především zřízení sborů Jednoty Bratrské proti zřízení Luteryanů a praví: »že jsou ovšem ti, kdož mají býti v Jednotě ve stavu duchovním, méně učení nežli kněží luterští, ale že bývají Bratrští kandidáté lépe zkoušeni, zdaliž by se k službě církevní hodili, pak že jest v Jednotě kázeň a podřízenosť, že Bratrští všichni mládenci podjahnům, i jahnové že jsou poddáni kněžím a jich povinně poslouchají, kněží pak všichni svým starším těm, kteříž péči mají o všecku jednotu, mezi kterýmižto staršími ještě jest řád, tak že všickni ti starší poddáni jsou biskupům, kterýchž obyčejně nebývá než čtyři a někdy i méně, ti pak biskupové, ač sobě ode vší Jednoty svěřenu moc mají, avšak ve větších věcech nic nečiní jeden bez druhého a bez jiných starších, ano, v znamenitých a velikých věcech ani bez kněží. A tak svázáni jsou a všickni radu až i biskupové mezi sebou ostříhají, a pro tu příčinu i sněmové neb schůze bývají, odtud jednomyslnosť, svornost, láska, pokoj, ne kažení jedněch druhých, ale vzdělávání. *A i to není malá věc, že v Jednotě Bratrské žádný správce, aneb kdokoli jiný žádné knihy sám o své ujmě vydati vůbec nesmí, ale napsal-li by kdo co, tehdy to starším dáno bývá, a ti usoudí-li za dobré a potřebné, vydadí, a summou, což se koli vydává jakých knih, to se jednomyslně děje, jakž skutek svědčí.* [19]) Blahoslav dále oslavuje Jednotu tou příčinou, že jest v ní správa pevná, že o své ujmě žádný jahen a kněz se nehýbá s místa svého: »Tu jest, kdež od starších dán bývá, a dotud, dokudž by jinam obrácen nebyl, kdež by buď lépe sám se cvičití a práci zvykati, neb lidu sloužiti mohl, tak jakž a čeho který lid potřebuje, o čemž jest pilná a bedlivá péče starších . . . A aby prý každý sbor měl takového správce duchovního, jakéhož by potřeboval, bývají častá starších k sborům dohlédání, jakož prý tak bylo za první Církve, když sv. Pavel nechal Tita na Kretě, aby starší tam na místě jeho správce sborům Páně ustavoval a je řídil, a k nim, pokudž mohl, dohlédal. »*Taková péče u Lutryanů jest na moc a vrchnosť světa založena, a k jejich povinnostem připojena t. j. aby se oni sobě i svým poddaným o dobré správce starali, je jednali, i potom opatrovali, a v té věci jest mezi Lutryany a Bratřími veliký rozdíl.* [20]) Blahoslav shledává tuto fundamentální rozdíl, jímžto se dělí Bratří od Luteryanů, že při těchto vedou správu sborů církevních vlády světské,

[18]) Praxis Pietatis. Str. 197. Avšak i v konfesi čteme: »O postu věříme, že mezi křesťany i společní postové nařizováni a zachováváni býti mají podle příčin a potřeb.« Art. 18. Než, nedí se tamtéž, zdali by to bylo výhradou moci světské nebo duchovní. Avšak týž Amos Komenský vyhlašuje za článek víry, za který i smrť podstoupená mučennictvím slouti může; »že pověra jest, na ostříhání dnů a pokrmů nábožnosť sobě zakládati a tím svědomí obtěžovati.« Amos ovšem přehlédl, že zdržování se jistých druhů pokrmů má svou zásluhu pro poslušnosť Církvi povinnou a pro zapírání sebe, jež i Pán přikazuje, a že ostříhání dnů v duchu Církve skutečně ku zbožnosti vede.

[19]) Liberálové čeští, podle matriky a katolických rodičů katolíci, velebí Jednotu Bratří a vynášejí ji, možná-li až do třetího nebe; zdali pak by souhlasili s kázní, jak ji tuto Blahoslav líčí, a zvláště s censurou knih?

[20]) Sborník. Sepsání Br. Jana Blahoslava o rozdíle Jednoty Bratrské od Luteryanské. L. 109—123.

kdežto u Bratří jest tato při pohlavárech sborů, po případě starších, biskupů a schůzí Bratrských, ano, v celou Jednotu, a v této věci jest Jednota Bratrská v odporu s věhlasným Komenským, kterýž, jak se zdá, stran moci, ustanovovati obecný půst, v německou deformaci zabočil.

9. *Chelčický velebil pokoru i panenství a vychvaloval zvláště chudobu, ano, domníval se, že by ona byla lidu křesťanskému, zvláště však kněžím od Boha přikázána,* a tuť by se každý nadál, že bude as k řeholím vlídný a že shledá, že by byly v zákoně Božím aspoň zavinule obsaženy. Avšak nic tak! *Chelčický jest stran řeholí všechen Viklifista a Táborita* a odvozuje původ řeholí od satana, neboť prý právě řeholními zákony svými odčinily a potupily zákon Kristův. O stavu panenském učí zmíněná konfese, že od Boha ani přikázán, ani zakázán není, avšak že stav panický jest v Církvi zvláštním darem Božím,[21]) než ač by kdo sobě zvolil stav panenský, přece jest jemu volno v sňatek vejíti, ať nikdo k panenství nemá býti nucen. Slova tato nemají ovšem ničeho protivného proti učení ss. Písem, ani proti učení katolické Církve, neboť tak bylo vezdy v Církvi věřeno, že panictví jest darem Božím, a že stav panický vyniká nad stav manželský; avšak tatáž Církev, kteráž tak věřila, také řehole t. j. náboženské společnosti, kteréž se slibem ustavičné čistoty, dokonalého poslušenství a evangelické chudoby Bohu zavázaly, na výsost cenila a nedopouštěla, aby sliby takové Bohu na vždy učiněné směly býti o ujmě jednoho každého rušeny. Že však Čeští Bratří neměli řeholí v přízni, o tom není pochybnosti, bylať nenávisť naproti nim dědictvím Petra Chelčického a Jana Viklifa, v čemž příklad vandalismu deformace německé také valně napomáhal. Neváhám říci, že Amos Komenský sotva jinak o řeholích smýšlel, nežli Jednota Bratrská.

10. *Chelčický měl podle vzoru Jana Viklifa v nenávisti vědu,* jelikož prý učenosť a vzdělanosť k ničemu jinému není, leč jen že pýchou nadýmá a odpor působí proti Kristu Pánu. Doktoři a učení tohoto světa se prý také s Antikristem spikli, aby Zákon Páně na křivo vykládali a tak i Krista Pána i jeho zákon z Církve vyvrhli. *A jako neměl Chelčický v lásce věd, tak také nenáviděl umění rovně,* jako i jeho bratránkové Táboři. Byltť odpůrcem nádherných chrámů, umělých obrazů a soch, byl odpůrcem i zpěvu umělého. V této stránce byl také od Jednoty prve následován, až do té doby, kdy se stali členy Jednoty mužové rozumnější, kteří záhy poznali, že jest nevyhnutelno a ku prospěchu Jednoty, aby i v ní pěstována byla vzdělanosť a učenosť. Obrat ten se stal za dob Bratra Lukáše a zvláště za času Br. Blahoslava. Podobně poznali Bratří, že má býti Bůh také zpěvem umělým oslavován, a zaváděli do svých sborů i nápěvy v katolické Církvi obvyklé, vidouce, že právě zpěvem se lákají lidé do sboru, a že i kancionálem možno podvraceti náuku katolickou a podporovati názory Jednoty. *V těchto novotách nebyli tedy Bratří věrní žáci Petra Chelčického, a tím méně jejich nejvěhlasnější biskup Amos Komenský.*

11. *Co se týká učení o podstatě Boží, jest Chelčický v plném souhlasu s odvěkým učením křesťanským.* On učí, že rozum lidský

---

[21]) Konfese. Art. 19. Odtud přikládá Komenský panicům a pannám na nebi zvláštní korunu.

sám o sobě jest s to, aby poznal, že Bůh jest, a že jest jemu možná, poznati i vlastnosti Boží, arci že nedokonale, a tou měrou, jakož se zde shoduje se sv. Pavlem (Řím. 1.) a s Církví katolickou, rozchází se s reformatory věku XVI. Komenský mluvě o Bohu nedí, zdali by poznán býti mohl již z pouhého rozumu čili nic, nýbrž dovolává se ihned Písma sv., že ono nám odhaluje, pokud mdloba naše stačí, co Bůh jest, že jest totiž Bůh jediná duchovní (duchová) neobsáhlá, věčná sama od sebe jsoucí bytosť anebo podstata. Podle toho se zdá již, že Komenský byl za jedno s německou reformací, že rozum lidský sám o sobě nestačí ku poznání, že Bůh jest, a aspoň k nedokonalému poznání, co by Bůh byl, a tak jest tomu také skutečně.

V učení o Bohu v Trojici jednom souzvukuje Komenský s Petrem Chelčickým, a oba s katolickou Církví, až na některé věci. Tak praví Komenský: že v Bohu jest Osoba rozdílná od samé podstaty věc. Tak ovšem mluviti brání katolíkovi víra, neboť katolík věří: že Otec jest tatáž podstata Boží, a Syn že jest tatáž podstata Boží, a Duch svatý že jest tatáž podstata Boží, a Otec, Syn a Duch svatý že jsou tatáž podstata Boží. Komenský opravuje rčení své poněkud slovy: »Každá osoba jest celé nerozdílné Božství.« [22]) Chelčický nevyjadřuje, zdali by Duch svatý od Otce a Syna jakožto jediného principu v Božství vycházel, dobře však Komenský, neboť on dí: »Otec jest první Osoba, studnice Božství v sobě mající, Syn jest Osoba druhá, z věčného Otce věčně vyplývající rodem nevypravitelným, Duch sv. jest Osoba třetí, od Otce a Syna nevypravitelným způsobem pocházející.

12. *V kosmologii jsou za jedno Chelčický i Komenský, učíce, že se připisuje Otci stvoření, Synu vykoupení, Duchu sv. posvěcení, ale že díla Trojice sv. na venek jsou nedílná, a v tom jsou také v plném souzvuku s katolickou Církví.* Oba i Chelčický i Komenský učí, že Bůh stvořil svět v čase, nikoliv od věčnosti, ku cti a slávě své, ne proto, *že musel, ale proto, že chtěl; oba připisují tedy Bohu tak zvanou kosmickou svobodu.* Komenský zřejmě dí: »Všemohoucím se jmenuje (Bůh), protože cokoliv chce, nýbrž více než chce, může na nebi a na zemi. Jeho zajisté moc nesmírná jest, prostupující a přesahující všechno, slovem samým, nýbrž chtěním samým svět z ničehož učiniti, svět učiněný zase v nic obrátiti může.« [23]) *Kosmologií touto liší se Komenský naprosto od starých praedestinacianů, a zejména od společného patriarchy všech Husitů, Jana Viklifa.* Viklif zajisté učí, že, jakož všecko, což se děje, z nezbytí se děje, tak že byl také svět z nezbytnosti stvořen, nikoliv že byl stvořen ze svobodné vůle Stvořitelovy, a odtud také tvrdí, že svět jest věčný, a že byv stvořen, nemůže býti více od Boha zničen. [24]) A jakož se liší tuto Komenský od Viklifa, tak se shoduje s dávným učením katolické Církve, kteréž se zakládá na Písmu Božím a Božské tradici. Zcela v duchu katolické Církve pronáší se kníže scholastiků sv. Tomáš Aquinas: že Bůh pouhou vůlí svou z lásky ku své slávě stvořil svět, a že ten stvořený svět se toutéž vůlí Páně zachovává a řídí, *o své ujmě že také nevezme za své,* ba, že také vůle Páně není, aby byl zničen, alebrž, že bude při skonání věcí obnoven.

---

[22]) Praxis Pietatis. Str. 3.
[23]) Tamtéž. Str. 9. 10.
[24]) Trial. Lib. I. c. 11.

Jako byl všechen svět od Boha stvořen, tak jsou byli od Něho také andělé stvořeni, a to všickni jsouce dobří na počátku svém, avšak část andělův zhřešila, a ti slují ďáblové. Takto učí spolu s Chelčickým Amos Komenský, a v tom jsou oba za jedno s katolickou věrou. I v tom není mezi Chelčickým a Komenským sporu, že nás zlí duchové ku hříchu vábí a ponoukají. Oba však zamítají úctu náboženskou andělům povinnou. Amos Komenský určitě jako článek víry staví slova následující: »že jak služba, tak pocta (Dulia et latria.) samému Bohu přísluší.« [25]) Než, oba přijímají, že Bůh dal anděly lidem k ochraně. Komenský tak učí zvláště o těch, kdož jsou ospravedlněni. Praxis str. 37. O andělích strážných mluví také l. c. Str. 45.

13. *Podle Komenského stvořil Bůh Adama i Evu k obrazu svému.* Stvořiv Adama postavil ho do ráje a učinil ze žebra jeho pomocnici jemu. V ráji rozkoše užívali radosti, panovali nad tvorstvem a měli býti i s potomky stále živi, smrti neokoušejíce. [26]) Bůh však jim dal přesnadnou věc k ostříhání na znamení poslušenství. Mohli snadno tohoto přikázání šetřiti, neboť podle konfese autoritou Komenského vydané, »stvořil Pán Bůh člověka k obrazu a podobenství svému, ozdobil ho milostí svou, spravedlnosť v duch, duši i tělo jeho vlil: a tak ho svatého, nevinného, moudrého, nesmrtelného, za rozkošný duchu svému chrám učinil, aby v rozumu, paměti, vůli, v snažnostech a činech plný světla a řádu jsa byl k chvále slávy jeho. A přidal ke všemu tomu nejvyšší stupeň darů, *vůli tak svobodnou,* aby od žádného k ničemu nucen nejsa (jakožto pán všech tvorů) činiti mohl, co by chtěl: i zákon sobě vydaný chtěl-li by plniti a spravedlnosť zachovaje potomkům svým za poklad zachovati, a skrze to v duchu, v duši i těle větší slávy nabývati: aneb zase oheň a vodu sobě předloženou maje, nechtěl-li by v dobrém pracovati, ale sobě zlé vyvoliti, aby dobré všecko ztratiti, v zlé pak všecko upadnouti mohl.« [27])

(Pokračování.)

Otčenáš (Le Pater).

Veršované drama o jednom jednání.

Francouzsky napsal François Coppée.

S dovolením básníkovým pro »Vlasť« přeložil P. *Jan Dvořák,* křižovník.

(Pokračování.)

SCENA ČTVRTÁ.

Slečna Rosa. Farář.

Farář (obrátí se k ní)

Ó ubohá!

Slečna Rosa.

Ó díky za návštěvu
vám, pane faráři, než hleďte, chvím se v hněvu,

[25]) Praxis pietatis. Str. 317. n. 12.
[26]) Tamtéž. Str. 15.
[27]) Konfese. Art. 4.

vše divě ruší mne . . . div sobě nezoufám!
Víc o tom později . . . Já sama přijdu k vám.
Vím, miloval jste jej . . . Jak jsem k vám nezdvořilá . . .
Však o něm-li je řeč, tu opouští mne síla,
a rázem vzkypí hněv . . . Tu uvěříte snad,
že sama v koutku svém se musím vyplakat.

Farář.

Snad nevhod přišel jsem, nuž, odejdu já tedy . . .
než vím, že svatý kněz nes mučennické bědy,
tož slovo jediné: vám říc chci vážnou zvěsť,
ó, utěšte se tím: — váš bratr v nebi jest!

Slečna Rosa.

Ach, v nebi! Odpověď tu čekala jsem všední,
to slovo prázdné tak, řeč egoismu slední!
Můj bratr v nebi! Ať! On jest též v kostnici
tak hrozné, na blízku, v Haxově ulici,
zohaven krvácí z ran víc než ze dvacíti.
To ukrutenství tam je jisté, je lze zříti.
Však Jana na nebi můj nemůž' slzící
zrak nijak uvidět s lilií v pravici;
a mrtvého zřít lze, smrť jeho skutečností.
Toť zřejmo vše, a ti, jenž uvrhli jej v zlosti
kdes v jámu, hlínu pak naň vmetli s kamením,
mou víru v nebesa pohřbili spolu s ním!
Ha nebe! nebe vždy! Však když ti ukrutníci
mi Jana vyrvali, naň rány bleskly hřmící,
tu nebe zářilo, a modré bylo tak.
I nyní na chvíli se nezahalí v mrak,
a zlý byl přec to čas, jak za Sodomy bídné.
To nebe? Hleďte jen, jak čisté jest a klidné!
A Paříž v plamenech, lid vražděn, dláždění
jak všude nasáklo krvavou červení.
To jistě volá vše, by nebe promluvilo!
Nuž nenávidím je, že vše to dopustilo,
já sestra kněze. Ha! ty nebe, vzdor můj slyš! . . .
Dost. Teď mi klňte!

Farář.

Ne! já pláču s vámi spíš.
Mne vaše rouhání nikterak nerozruší;
je neslyším, a Bůh — odpustí vaší duši.
Však bratr v slávě své, jež jest mu údělem,
sám mezi svatými v tom hradu přeskvělém,
má srdce zraněné své sestry lkáním hříšným.

Slečna Rosa.

Ach, otče duchovní, jsem křížem přespřílišným
tak jata! . . . nevím už, co vám jsem pravila.
Ba, pravda, v nebi dlí ta duše přemilá!
Než sám již rcete mi, jak dále žít bych měla?
Ach ano, neprávem jsem ránu otevřela.

Vy pravdu máte, vím, já též vše uznávám.
Než nikdo netuší mé lásky k bratru plam!
Jáť ubohému víc než pouhou sestrou byla.
Když dítkem byl — tu jsem mu matku nahradila,
a knězem vysvěcen, vždy vážný, horlivý,
zas jevil se mi on jak otec pečlivý.
Já jemu, jenž vždy žil, jak svatá víra žádá,
co dcera poslušná vždy sloužívala ráda.
Když prost a roztržit, v myšlénky zabrán, snil,
tu malým dítkem dál on v péči mojí žil.
Nuž vidíte to sám, jak bol mne hrozný svírá,
vždyť matky nesu žal, vždyť lkám co sestra sirá . . .
Můj bratr . . . Zavražděn spiklého od lidu! . . .
Tak dobrý, laskavý! Zde oba v poklidu
jsme žili; v ústraní tak tichém rád on dlíval;
když večer nadešel, tu v obyčeji míval
číst — tamto — hodinu, když skončil skrovný kvas.
Já šila při něm vždy. V mlčení míjel čas.
Však láska vzájemná i bez řeči se tuší;
tu na sebe kdy jen jsme myslívali v duši,
tak často mlčení přerušil stejný vzdech.
a totéž slovo nám se schvělo na ústech.
Já k vůli němu jsem kdys odmítnula sňatek;
ba, srdce sesterské je drahocenný statek,
toť moře, z něhož vrou jen lásky bystřiny;
nás nerozdvojil by den ani jediný;
kdy na hodinu jen se bratr vzdálil pouze,
tu v něžné vzpomínce jsem při něm dlela v touze,
tu — proň jsem měla vždy, a touhu vplétala
jsem v očka rukavic, jež jsem mu dělala.
Teď po všem — v chladnou vše je zahrabáno hrudu.
Však, bratře drahý, věz, že vděčnou tobě budu!
Já nikdy nesvolím, by kdos mi mluvil tak,
by útěchu mi vlil, osušil od slz zrak.
Své blaho předešlé, — tě ujišťuji zatím, —
jsouc tobě povinna, — ti utrpením splatím.
Ach, zemřít jako ty pro sestru věru tvou
by bylo radostno, trpkostí přesladkou.
Svou bolesť miluji, v ní duše kouzlo cítí,
chci s mými slzami by plynulo mé žití;
až zdusí srdce mé bolesti divý proud,
pak v sledním zaštkání chci duši vydechnout.

Farář.

Jen plačte! Miluji ty slzy duše mroucí!
V tom žití budoucím, tak zpráhlém, znoj ten skvoucí
vám jednou vykouzlí oásu, čarosad.
Jsouť slzy v zármutku jak na poušť déšť by pad'.
Nuž, mluvte o mrtvém, však kříž nést buďte volnou,
a hleďte uchovat si naděj sladkobolnou,
že vidí vás a ví, co trpíte proň běd.
Dnes ne jak farář váš jsem v řeči sobě ved,

co přítel váš a kmet k vám mluvím: Ženo, jistě
zde duše jeho dlí, ji tuším v tomto místě.
Váš bratr vidí vás, jest tady přítomen.
Jej slyším šepotat: »Má sestro, za bol, sten,
za lásku díky tvou! Než nerouhej se více!
Plač, pláč ti uleví, plyň slza mužná s líce.
Jen stiš se už! Jsem tu, bych tobě požehnal,
chci žíti v srdci tvém a vzpomínce tvé dál.
My sejdeme se zas. Jen dále žij a šťastně,
bdít budu nad tebou. Čti Písmo Svaté hlasně,
a sobě nahlas čtouc ta slova blaživá
mnít budeš, že hlas můj z nich tiše zaznívá.
Mým tamto před křížem vždy poklekajíc denně,
své k Bohu modlitby vylévej roztouženě,
a budeš mnít, tvůj duch co bude u mne dlít,
že vidíš úsměv můj se na rtech Krista chvít.
Když sestro navštívíš ty miláčky mé chudé,
tvou ruku útrpnou až lid ten tisknout bude,
tu jistě ruky mé stisk vřelý ucítíš.
Svou cestu, křesťanko, ty k cíli doveď již.
Vím, strašné břímě je nést žitím kříž a muka!
Však Ludu při tobě, má povede tě ruka.
Nuž, vytrvej, jdi v boj, má sestro milená,
a netrap tím se už, že chvíle vzdálena,
kdy Anděl Smrti sám se dotkne tvého čela.
Hleď nebe zasloužit, bys tam mne uviděla!«

Slečna Rosa.

Snad přec je tomu tak? Ach, otče důstojný,
snad přec jsem bratrovi bol zděla přehojný, . . .
ó kéž bych věděla . . . nuž, silnou budu zcela,
já pokusím se . . .

(dodá sklíčeně)

Ó, že přec jsem neumřela!

(Opět z daleka zaburácejí rány)

Farář (stranou)

Můj Bože! ještě boj!

Slečna Rosa, (jež při střelbě se zachvěla)

Co slyším z povzdálí?
Toť hukot rány je, již z děla vypálí!
Již vzpomínám si, vím . . . Jeť sklána hrůzovláda! [1]) . . .
Ti lotři . . .

(vykřikne jásavě)

Konečně! Teď mstí mne! Jak jsem ráda!

Farář (skormouceně)

Toť hrozné je! Kdo ví? . . . Snad mezi nimi jsou . . .

[1]) Communa.

Slečna Rosa.

Teď v srdci útrpnosť s tou chátrou máte zlou,
vy litujete jich? Vždyť vrazi jsou to krutí,
a šelmy zuřivé mou soustrasť nevynutí.
Zde nelze počítat, kdo jaké spáchal zlo,
kdo krve prolil víc . . . Pak, mně to lhostejno.
Co po zločinech mi, jež spáchala ta chátra.
Já to jen v mysli mám, že zabili mi bratra!
Mně bratra — slyšíte? — mně bratra zabili!
A spravedlivá věc, když všecky postřílí!
Ty rány ryčné z děl, toť balsám pro mne pravý,
a třeba bude-li někoho u popravy,
jenž zbraň by nabíjel, měl vojsko ku spěchu,
nuž, pro mne přijďte jen, v tom najdu útěchu!

Farář.

Jste žena, a ta řeč! . . .

Slečna Rosa.

Ba, luza je to všecka! . . .
Však ten lid z předměstí, ti muži, ženy, děcka,
ti lidé, zesnulý jimž bratr všechno dal,
k jichž lůžkům v nemoci jsa volán, pospíchal,
ti, kterým pomoc svou on skytnul každou chvíli,
ti všichni věru tam as pro kommunu byli,
vše vraždit hotovi, a všechno zapálit!
A Jan, ten beránek, přec miloval ten lid!
On v nuzných příbytcích je denně navštěvoval,
jim chleba přinášel, je šatstvem poděloval,
jim srdce byl by dal, — a sám jen chudě žil, . . .
a lid ten jako psa jej za to zastřelil!
Toť jeho ovečky, — jim nenajdete rovné.
Co pro ně bratr zděl, je věru nevýslovné,
jen prosím považte!

(Otevře zprudka skříň a vytáhne odtud sutanu (kleriku) a kulatý široký klobouk)

Zde chovám v šatníku
ten klobouk vyrudlý a nuznou kleriku.
Kdys bratru řekla jsem: »Hle, už se musím rdíti,
že máš tak starý šat, ba, musíš nový míti,
naň peníze máš zde, v mém stolku šicím, hleď!«
Tu děl mi: »Sestro má, hle, navštívil jsem teď
rodinu Duvala. Vždyť víš, že živit musí
pět krků . . . Ubozí! . . . Co žena, chorá, zkusí.
Jim včera ještě soud, co měli, zabavil.
A chuďas nemá-li ni kam by hlavu skryl,
je hřích, když v novém kněz se šatě povynáší.
Ten klobouk olemuj a kleriku mi zašij.
Rok ještě vydrží můj starý vetchý šat.«

(Hodí klobouk a kleriku na židli)

A na to čtvrtý den byl do vězení vzat,
jat jako rukojmí; kdo zastal se ho nyní,
kdo bránil jeho teď, jenž pln byl dobrodiní?

Ta jeho chudina, již měl tak vždycky rád,
za bídný denní plat vstoupila v spiklých řad.
Když vražda dála se, snad též se súčastnili . . .
Můj chcete kárat hněv? . . . Toť ustaňte v tu chvíli!
Svým slovem lahodným kdy jste mi sliboval,
že duše bratrova dlí v nebi, mně jste lhal.
Tou hudbou zkonejšit jste mínil moje žaly.
Však vášně tlumené se náhle ve mně vzňaly,
tím rykem střelných ran, jež létnou na vrahy.
Mně bratra zabili! Teďs pomstěn, předrahý!

Farář.

Teď měl bych jako kněz, již z úcty k svémn šatu,
práh tento opustit, ztad odejíti v chvatu,
a neměl bych se dát dál vámi urážet.
Však k té, jež pomstu chce, jíž pomstou plane ret,
je povinností mou v sled promluviti přísně:
Ten Bůh, jenž na kříži nes' za nás smrti tísně,
Bůh, jemuž bratr váš v den každý s pokorou
tam v chrámě přinášel vždy libou oběť svou,
a Jehož uráží to vaše počínání, —
Bůh dobrotivý jest, Bůh lásky, smilování.
Váš bratr zesnulý, tak věřím dojista,
v své smrti nemyslil leč na Kříž, na Krista.
Před cílem samým už přec křesťan nepoklesne.
Té mocný u víře, v zrak hledě smrti děsné,
on, tichý mučenník, jak statečný rek stál,
a ruku ještě zdvih, by vrahům požehnal.
Vy v srdci chováte jed záště, hříšné snahy,
a chcete, přísný soud, by náhle stihl vrahy . . .
Nuž, chtějte pomstě jen! Však vězte, co dím dnes:
By abbé, Morel Jean, ten pravý křesťan, kněz,
váš bratr šlechetný, vy přenešťastná ženo,
dnes soudil lidi ty, jichž na sta postříleno,
a kdyby rozsudek závislým na něm byl,
on útrpnosť by měl, on všem by odpustil.
Jdu. S Bohem!

Slečna Rosa.

Řečí tou, ach, jak jsem zasažena!
Můj bratr světec byl, já však jsem slabá žena . . .
Ba, vrahům žehnala ta jeho pravice.
Co já si počít mám, co činit?

Farář (na prahu pokoje)

Modlit se! (odejde.)

SCENA PÁTÁ.

Slečna Rosa (k sobě)

Ach! Svoji modlitbu jsem začala té noci
již dvakrát, skončit však nemohla žádnou mocí . . .

V mé duši, jaté záští zlou, paprslek míru zhas . . .
Mám modlit se! Zda jen to mohu? Počnu zas!

(Uchopí růženec a počne modliti se Otčenáš)

»*Otče náš, jenž jsi na nebesích! Posvěť se jméno Tvé! Přijď království Tvé! Buď vůle Tvá jako v nebi tak i na zemi . . .*«

Tou prosbou nová bouř mně v srdci opět plane.
Zda mohu říci jen: »Buď vůle Tvá, o Pane?! . . .«

»*Chléb náš vezdejší dejž nám dnes, a odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim . . .*«

Odpustit? Komu jen? Odpustit vrahům mám!
Ne! Bůh je svědek můj, všem svatým přísahám,
že nevyřkla jsem to, vždyť nebyla bych přímá,
já lhala bych, co zrn můj růženec zde jímá!
Jak pálí ruce mé ten kletý růženec!

(Odhodí růženec na stůl a zamlčí se)

A kněz děl, — bratr můj že odpustil by přec . . .
Já nemohu však . . . Ach! mne bolesť zbaví dechu!
Mám modlit se? Jsem, žel, zas chudší o útěchu!
Již neznám modlit se, a zbožný byl můj cit,
a teď se Otčenáš nemohu domodlit!

(V tu chvíli vstoupí zahradními dvířky spěšně jakýsi muž bez klobouku, rozrušen, oblečen v šat spiklenců, označený čtyřmi stříbrnými prýmky; po té, rozhlednuv se ještě ulicí v pravo i v levo, jakoby se chtěl ujistit, že nikým nebyl pozorován, projde chvatně zahrádkou a zastaví se na prahu pokoje.)

(Dokončení.)

Dva bratři.

Obrázek.

Napsal *Bohumil Brodský.*

(Dokončení.)

III.

Uzdravení Anděly Slavíkovy nadělalo v Dolánkách mnoho hluku. Hned prvého dne rozneslo se městem veliké množství pověstí, jichž středem byl mladý doktor Kubáč. Jedni povídali o něm, že jest výtečným lékařem a že ostatní lékaře ve městě zahanbí, jiní předpovídali, že se zmýlí a pak teprve s hanbou jinde hledati musí výživy.

Jasného světla dostalo se lidem teprve tehdy, když známí továrníkovi chodili se ptát po zdraví nemocné Anděly a slyšeli od továrníka věrné líčení celé příhody. Než uplynul den, byl Rudolf vyhlášen za nejlepšího lékaře v okolí, a každý pohlížel naň s úctou. Jakoby kouzelným proutkem nějaký mocný duch nad městem zamával, stala se pracovna Rudolfova nyní místem velmi hledaným.

Počet jeho pacientů rostl, kdežto ostatním jich polovina ubyla. Kdo byl těžce nemocen, ten volal jen jeho, domnívaje se, že ho jistě vyléčí.

Rudolf sice nekonal zázraky, ale plnil povinnosti své s velikou svědomitostí. Každé i nejmenší chorobě, ať to bylo u člověka vznešeného nebo chudého, věnoval náležitou pozornosť. Ke každému byl vlídný, nemocného uměl potěšiti a když ho nemohl vyléčiti, hned domácím pravý stav věci oznámil. Mnozí šli přesvědčit se k jiným lékařům, a když ti rovněž nevěděli pomoci, vraceli se opět k Rudolfovi. Tento po práci věnoval každého dne chvíli čtení vědeckých knih, aby se ve své vědě zdokonalil, a tak dospíval v lékaře, jehož znamenitá pověsť činila ho hledaným.

Při tom však neměnil ničeho na svém domácím životě. Společnosti v hostincích ho k sobě nevábily, a nejmilejší zábavu hledal a nalézal doma. Macecha a dcery její staly se mu časem tak milými, jakoby to byla jeho vlastní matka a sestry. Ale ke Kristině byl stále ostýchavým, ba, čím dále, tím více zdálo se mu, že se cosi mezi ně staví, co mu nedovoluje, aby byl k ní tak přítulným a otevřeným jako k ostatním.

Ona také, ačkoliv mu dávala na jevo všemožnou úctu a pozornosť, zdála se mu vyhýbati se. Pozoroval to, avšak po příčině se ptáti ani nechtěl, ani odvahy neměl. Poněvadž pak mu nyní již příjmy jeho dovolovaly, aby mohl činiti větší vydání, koupil skrytě Kristině i Ludvičce na několikery šaty, chtěje je k Novému roku překvapiti. Těšil se na to upřímně, jak budou potěšeny jeho dárkem, a velice nakazoval krejčímu, aby nešetřil, jen aby ušil vkusný oděv.

Kristina, kterou Rudolf žádal, aby do obchodu onoho krejčího cosi šla koupit, netušila ani, proč s ní krejčí tak vlídně hovor zavádí a jen tak na oko rozličné hotové šaty zkoušeti dává. Domnívala se, že chce své zboží vychvalovati, či ji o své dovednosti přesvědčiti. V srdci ovšem nemohla se ubrániti skromnému přání, aby měla nějaké nové šaty, poněvadž její byly již dosti ošumělé, ale hned toto přání potlačila vzpomínkou, že musí býti velice vděčna Rudolfovi za vše to, co činí.

Zatím uzdravovala se Anděla továrníkova vůčihledě. Přecházela již po pokoji, a kdyby býval příhodný čas, snad i ven by byla mohla jíti. Ale venku panovaly mrazy, a Rudolf, jenž dosud k ní pilně docházel, nedovolil jí opustiti dům. Anděla poslouchala mladého lékaře velmi pozorně. Cítila k němu neobmezenou důvěru a často rodičům žertovně říkávala, jak se vydávali v nebezpečenství života, jiné lékaře přivolávajíce. Manželé továrníkovi cítili také k Rudolfovi opravdovou úctu a příchylnosť, a Slavík sám neopomenul nikdy u veřejnosti Rudolfa doporučovati.

»Hochu, ty máš štěstí,« pravil mu jednoho dne bratr Leopold. »Celé město mluví jen o tobě. Víš-li pak, že se povídá o tvém zasnoubení s Andělou?«

Rudolf se zarazil.

»Na takového něco jsem ani nepomyslil,« pravil vážně. »Anděla jest sice hodné děvče, ale pro mne není. Poznal jsem ji dobře i všecky její choutky a rozmary. Dovedla by dělati paní, říkala by, že mne má ráda, ale nebyla by to láska, kterou já u ženy hledám. Chci míti, až se budu ženiti, ženu a ne paní. Ať má jmění či nic, musí vždy věděti, že já domácnosť vydržuji a že jsem hlavou rodiny. Nesmí

jezditi po zábavách a návštěvách, ale považovati společnosť mužovu za své největší potěšení. To jsou mé požadavky, a těm by Anděla nikdy nevyhověla. Proto dobře, že vím, co se povídá. Obmezím své návštěvy u Slavíkův, abych svým jednáním pověsti roztroušené ještě neutvrzoval.«

Sotva domluvil, dal se Leopold do smíchu.

»Mluvíš, bratře, jako člověk z jiného století; to, čeho od ženy žádáš, jest dávno překonáno. Já na tvém místě bych neustál, dokud by Anděla nebyla mou. Pamatuj, že hned po svatbě dostane osmdesát tisíc a po smrti rodičů továrnu.«

»Ať jest jakkoliv,« pravil Rudolf určitě. »Já se budu ženiti tak, abych byl šťasten, a ne jak toho moda žádá. A kdo chce býti ve své domácnosti spokojeným, musí právě těmi zásadami se říditi, které jsem pronesl. Peníze se, brachu, rozkutálejí, a není-li spokojenosti, pak zůstává po bohatství a slávě jen prázdná hlava a pustý život. Víš-li však, když mne tolik nutíš, vezmi si Andělu sám.«

»Jak bych mohl já něčeho takového se odvážiti? Vždyť nemám přístupu do továrníkova domu.«

»Zjednám ti jej,« nabízel se Rudolf.

»Skutečně? Nu, pak je vyhráno. A dostanu-li Andělu, budu nevýslovně šťasten, ty pak uvidíš, že může člověk dobře míti peníze i šťasten býti.«

»Věřím ti a přeju ti zplna srdce již napřed štěstí,« smál se Rudolf.

»Nesměj se, abys někdy nelitoval. A co, prosím tě, dělají tvoji svěřenci?«

»Jsou zdrávi a zpříjemňují mi mou domácnosť. Ani jsem dříve nevěděl, že jsou to bytosti tak šlechetné.«

»Aj aj, toť mnoho chvály najednou,« s úšklebkem prohodil Leopold. »Slyšel jsem, že Kristina jest dosti slušné děvče.«

»Nejenom to. Jest krásná a při tom má výborné srdce.«

»Vida, studoval jsi také její srdce?«

Rudolf před pátravým zrakem bratrovým musil sklopiti zrak a lehce se zarděl.

»Ty se stále jen posmíváš,« pravil nevrle. »Což nemůže někdo chudý býti také hodný a vynikati nad bohatého? Ostatně bydlím s nimi pod jednou střechou, jím u jednoho stolu a tudíž vím, jaká je. Teď však musím domů. Buď s Bohem a připrav se. Na koledu bude koncert. Přivedu tam matku s dcerami, abych je továrníkovům představil. Představím pak také tebe.«

»Nech je raději doma a neutrácej s nimi peníze,« volal za ním Leopold.

Rudolf se již neohlédl a spěchal domů. Bylo mu nepříjemno, že bratr s takovým pohrdáním o jeho domácích mluví. Jaké to má srdce? Proč nepřijde někdy mezi ně, nestráví s nimi večer? Přesvědčil by se, že velmi křivě je posuzoval, zvláště Kristinu. Přirovnával ji k Anděle, a jak smutné bylo pro Andělu toto přirovnání!

Dnes mnohem radostněji spěchal domů. Bylo před Štědrým dnem, a krejčí slíbil přinésti šaty pro Kristinu. Jakou bude míti radosť, až je uvidí. A Ludvika! Těšil se na ten okamžik a zároveň na to, až jim řekne, že je o koledě povede do koncertu. Nebyly dosud nikde a snad již dlouho před tím ne.

Popěvuje si jakousi píseň šel po schodech. Tu potkal již krejčího. Chtěl se vraceti, poněvadž se nemohl lékaře dočkati.

»Jste již zde? To jste hodný. Tak pojďte.«

V pracovně byl veliký uzel, plný šatů. S tímto drahocenným nákladem vešli do macešina pokoje.

»Prosím vás, matinko, oblecte si tyto šaty a Kristinka s Ludvičkou též. Za chvíli se přijdeme podívat, jak vám to vše sluší.«

Zůstaly naň udiveně hleděti. Než však mohly cosi namítati, zmizel Rudolf ve vedlejším pokoji. Volky nevolky počaly se oblékati. Kristina uzardívajíc se radostí, již nemohla potlačiti, spatřila, že pro ni jsou přichystány šaty dvoje. Myslila, že jsou asi na vybranou, a proto vybrala si jednodušší a dle svého zdání lacinější. Záhy byly obléknuty a zavolaly na Rudolfa.

Sotva tento vešel, vrhla se mu dovádivá Ludvíka vstříc a objala ho kolem krku.

»Ach, strýčku, vy jste hodný,« volala jásajíc, »jak vám mám děkovati! Ještě nikdy jsem neměla takových šatů.«

Nyní teprve macecha se přiblížila a také pohnutě mu děkovala. Jen Kristina tu stála zaražena, zmatena a všecka ubledlá.

»Slečně sluší šaty výborně;« prohodil krejčí znalecky. »Ostatně, kdo je hezký, tomu sluší vše. Šiju sice pro mnoho dám, ale tak krásně rostlou slečnu aby pohledal. Proto také jest snadné šíti pro slečnu.«

Rudolf neříkal nic, jen milým pohledem patřil na Kristinu. Pak šel blíže a nakloniv se k jejímu uchu pravil šeptem: »Jste spanilá, Kristino, odpusťte mi, musil jsem vám to říci.«

Zarděla se ještě více, a slzy radosti zarosily jí oči.

»Teď račte, slečno, ještě zkusiti druhé šaty,« pravil krejčí.

»Nikoliv, nechám si tyto,« pravila Kristina.

»Vždyť jsou oboje pro vás, a chci viděti, není-li potřebí něco předělati.«

»Jak, pro mne dvoje šaty? To nemohu přijati.«

»Jen je přijměte, Kristino. Přeji si toho, uděláte mi radosť.«

Když se za okamžik vrátil do pokoje a spatřil Kristinu v nádherných žlutých šatech, jež tak výborně se hodily k jejím tmavým kadeřím a očím, nemohl Rudolf zakrýti své rozechvění. Smál se a přecházel sem a tam.

Když krejčí odešel, a usedali k večeři zamlklí a dojatí, oznámil Rudolf svůj úmysl.

»Půjdeme o koledě všichni do koncertu. Nebyly jste ještě nikde a po tak dlouhé, úmorné práci potřebujete osvěžení. Ale Kristinka si musí vzíti žluté šaty. Jsem přesvědčen, že se bude líbiti všem.«

»Netoužím po tom, abych se lidem líbila,« pravila Kristinka smutně,

»Nikomu se nechcete líbiti?« tázal se jí Rudolf polo žertem, polo do opravdy.

Chvíli mlčela.

»Prosím vás nenuťte mne, abych do té zábavy šla. Lidé si nás budou zvědavě prohlížeti, budou si o nás šeptati a posmívati se. Zajisté každý řekne, že z vašich peněz se obohacujeme, a že snad sami vás k tomu nutíme, abyste nás do společností uváděl. Věřte

mi, že jest mi nejveseleji, když sedím doma a slyším váš hlas. Pak jest u nás příjemno a útulno.«

»Žádám vás, Kristino, abyste již nemluvila takovým způsobem,« poněkud hněvivě pravil Rudolf. »Jste u mne, a každý to ví. Nechť vidí, že se za ty, které jsem do svého domu přijal, styděti nemusím. Půjdeme se proto světu ukázat, aby viděl, že se ho nebojíme, ale že se mu vyhýbáme pouze proto, poněvadž jest nám doma lépe. A teď budeme hráti v karty.«

Poslední slova pronesl již vesele a tak upokojil Kristinu, která se obávala, že snad Rudolfa urazila. Za chvíli bylo v pokoji veselo. Lékař s oběma dívkami hrál v karty, a macecha dívala se na jejich zábavu. Usmívala se, a spokojené blaho tkvělo v její tváři.

Při hře přihodilo se, že Rudolf náhodou vzal Kristinu za ruku. Jakmile cítil její prsty ve svých a cítil mozoly na jejich dlaních, podržel ruku déle ve své ruce. Poznal, jak se ta ruka chvěje, a sám cítil zachvění. Pohleděl vroucně na Kristinu. Ta uzardělá naň patřila a z pohledu jejího dýchala neobmezená oddanosť a láska. Stiskl pevněji její ruku a položiv karty, oznamoval, že půjde spat.

»Dobrou noc,« pravil vesele. Opakovaly jeho pozdrav, pouze Kristina mlčela. Jen její zářící pohled byl výmluvnější než každé slovo.

IV.

Svátky vánoční působí na každého mocným dojmem. Jakási tajemná radosť stěhuje se do prsou člověka, činí ho sdílnějším, veselejším a bodřejším. Bylo to znáti jasně na obecenstvu, jež se sešlo v divadle Dolánském, aby přítomno bylo koncertu. Ze všech stran ozýval se šum, tlumený smích a veselý rozhovor.

Bylo krátce před počátkem koncertu, když bylo pozorovati mezi obecenstvem jakési překvapení. Zraky všech obrátily se ku dveřím, kudy, provázeny jsouce Rudolfem, vstupovala macecha lékařova se svými dcerami. Rudolf s úsměvem vedl je k sedadlům, jež již dříve pro ně byl zakoupil. Pozoroval, že přítomné paničky i slečinky jaksi závistivě svými zraky na příchozích utkvěly. Za to mezi pány bylo lze pozorovati obdiv.

Kristina oděná ve své nové, Rudolfem darované šaty, vyhlížela skutečně překrásně, a lékař s podivením pozoroval, že umí také ušlechtile a důstojně na veřejnosti vystupovati. Neostýchala se té velké společnosti, jejíž pozornosť upoutala, ale také se nevypínala. Usedla na vykázané místo a lehce se usmívajíc bavila se s Rudolfem a s matkou i sestrou. Za okamžik dáno znamení k počátku koncertu, a nyní osvobozena byla Kristina od tolika pozorujících ji očí. Ulevilo se jí, neboť ačkoliv zdála se býti lhostejnou, přece cítila stísněnosť, ocitnuvši se po dlouhém čase svého ústraní v tak četné společnosti.

Rudolf poodstoupil a vmísil se mezi pány koncertu naslouchající. Pojednou cítil, jak mu kdosi tiskne rameno. Ohlédl se a spatřil Leopolda.

»Poslechni, ta Kristina jest velmi rozkošná,« šeptal Leopold. »Dej pozor, aby ti nepomátla hlavu.«

»Mlč s takovými věcmi zde,« pravil Rudolf mrzutě. »Ostatně, kdybys nechtěl svou zlosť proti nim veřejně dáti na jevo, šel bys mezi přestávkou k nim. Beztoho si toho lidé všímají, že se jim okázale vyhýbáš.«

Leopold se ledabylo usmál a neodpověděl.

»Nezapomeň mne představit továrníkovům,« šeptal po chvíli.

Když byla přestávka, zašel skutečně ku vdově, jež jeho příchodem byla velmi překvapena. Nemluvila s ním ještě, ačkoliv v Dolánkách byly několik měsíců. Také Kristina s Ludvikou byly rozpačity, a Leopold měl příčinu, aby záhy se od nich mohl odtrhnouti. Čekal dychtivě, brzo-li jej Rudolf představí rodině Slavíkově.

Také se toho konečně dočkal a vynaložil veškeré své společenské umění, aby na rodinu továrníkovu učinil dobrý dojem. Poněvadž byl bratrem Rudolfovým, byl velmi přívětivě přijat a záhy bavil se s ním Slavík tak, jakby ode dávna se s ním znal. Také Anděla, které Rudolf dovolil účastniti se poprvé zábavy, naslouchala ráda jeho dvornostem, projevujíc podivení, že Leopold jest mnohem hovornější než Rudolf.

»Toho příčinou jest naše různé povolání,« smál se Leopold. »Bratr zabývá se zachraňováním životů, mně však jest činiti pouze s vášněmi lidskými, když se soudí. Proto potřebuji mnohem více slov než skutků, kdežto u něho jest potřebí opaku.«

Továrník se smál a Anděla též.

»Ale pan doktor Rudolf jest přece někdy hovorným,« namítala Anděla. »Podívejte se jen, jak horlivě se baví s onou hezkou slečnou. Jest to prý vaše nevlastní sestra?«

»Lidé to tak jmenují, není však vlastně žádnou naší sestrou. Náš otec oženil se podruhé se vdovou, a ta měla z prvního manželství dvě dcery. Rudolf, jehož srdce jest velmi citlivé, ujal se těch ubohých, poněvadž neštěstím, jež mého otce v posledních letech jeho obchodování stihlo, byly připraveny o své jmění. Přivedl je dnes poprvé do společnosti a stará se, aby jim tu nebylo úzko.«

»Vida, jak je pan doktor hodný,« chválila ho Anděla. »Proč jste vy se jich neujal?«

»Nemohl jsem, slečno,« řekl Leopold rozpačitě. »Já budu teprve za půl roku samostatným, a mé prostředky mi nedovolovaly, abych celou rodinu živil.«

Byl rád, že v té chvíli začala hráti hudba, a že byl zbaven dalšího vymýšlení výmluv. Byl rozhněván na bratra, že tak nepokrytě dává na jevo svou oddanosť rodině, která se ani vynikajícím postavením, ani bohatstvím nemohla chlubiti. Než, jakmile bylo číslo koncertní předneseno, zapomněl na vše a bavil se dále s rodinou továrníkovou. Měl velikou radosť, když ho vybídli, aby je častěji navštívil a účastnil se domácích zábav, jimi pořádaných. Dosáhl, čeho si přál, a pevně očekával, že dosáhne ještě toho, po čem toužil. Byl vesel a děkoval v duchu Rudolfovi, že ho Slavíkovi představil.

Rudolf také byl rád, že bratr tak horlivě se Slavíkovými se baví. Aspoň sám k nim nemusil jíti a zároveň měl naději, že i v budoucnosti nebude museti do továrny mimo své lékařské povinnosti docházeti. Jemu bylo mnohem milejší, mohl-li seděti na blízku Kristiny a s ní se baviti. Vyčetl z jejího pohledu, jak jest mu vděčna, že se za ně u veřejnosti nestydí a je o samotě nenechává.

»Víte-li pak, že se mne již několik pánů na vás ptalo a že všichni se o vás s velikým obdivem vyslovují?« šeptal jí Rudolf.

»Toho nedbám,« pravila Kristina také tiše. »Mně vrchovatě dostačí, jste-li vy se mnou spokojen. Bála jsem se velice, že snad vás to bude mrzeti, až nás sem přivedete.«

»Jste velmi zlá, Kristino,« pravil Rudolf trpce. »Víte přece, že nedovedu hráti dvojí hru.«

»Odpusťte mi, nemínila jsem to tak říci, jak mi rozumíte. Já se bála, že snad vaši pověst veřejným se objevením poškodíme, ale vím, že ani to jsem neměla říkati.«

Rudolf se usmál a neříkal již ničeho. Bylo mu slastno a s jakousi pýchou počal se rozhlížeti po sále. Přál si, aby se všichni naň dívali a viděli, že sedí vedle žen, které ctí a jichž si váží více než ostatních.

Po koncertu nastala volná zábava. Také se tančilo, a mnozí přišli Kristinu žadat o tanec. Odmítla všechny, vymlouvajíc se bolestí hlavy Nevěděla, co tomu Rudolf řekne, a nemohla také z jeho tváře poznati, přeje-li si tančiti, či nic. Asi o jedenácté hodině obrátila se k němu s otázkou, směly-li by již jíti domů.

»Nebaví vás to tu?« ptal se usměvavě. »Máte-li chuť do tance, tancujte jen. Nechcete-li do opravdy, pak půjdu s vámi domů. Mne to tu také nebaví a raději si odpočinu.«

»Jsem velice ráda, toužím také po našem útulku,« řekla Kristina radostně a pověděvši to matce, povstávala. Rudolf pomohl jim se obléci, rozloučil se se známými a odcházel. Venku byl mráz, a Ludvika zavěsivši se na rámě matčino, přitiskla se k ní a štěbetala. Vypravovala, jak se jí co líbilo, jak byl kdo oblečen, vůbec vše to, co mladé dívky nejvíce baví.

Kristina kráčela několik kroků za matkou se skloněnou hlavou. Rudolf kráčel vedle ní. Mlčeli chvíli.

»Je-li vám libo, povedu vás,« přerušil konečně on mlčení. »Je kluzko, mohla byste upadnouti.«

Vložila váhavě ruku svou pod jeho rámě. Cítila, jak se zachvěl, a sama také jata byla blaženou slastí.

»Řekněte mi, Kristino, upřímně, netančila jste pouze k vůli mně, či proto, že nerada tančíte?« tázal se jí tlumeným hlasem Rudolf.

»Záleží vám velmi na tom, věděti to?«

»Velice mi na tom záleží,« řekl vážně.

»Nuže, protiví se mi tanec proto, že mám při tanci býti blízko mužům, kterých nemiluji. Mimo to nechci ničeho bez vaší vůle učiniti. Vy jste mne nevybídnul, a já sama nechtěla se dotírati.«

»Se mnou byste byla ráda tančila?«

»Nežádejte ode mne na tuto otázku odpovědi,« pravila po chvíli stísněně. »Pravdu vám říci nesmím, a lháti nechci.«

»Proč byste mi nesměla říci pravdu,« domlouval Rudolf. »Ulehčím vám tedy odpověď. Odpovězte mi pouze, bylo-li by vám protivno, kdybyste bývala se mnou tančila, či ne?«

»Nikdy ne,« zašeptala sotva slyšitelně.

»Mluvíte pravdu? Prosím vás, abyste se neostýchala a řekla čistou pravdu, záleží mi na tom mnoho, ba, vše.«

»Co vám mám říci? Lekám se této chvíle, že vás přivádím do rozpaků, že se vám zprotivím.« Slzy se jí zaleskly v oku.

»Kristino, řekněte mi ještě, chtěla-li byste stále takto se mnou choditi, jako nyní jdete?« Hlas Rudolfův se chvěl, a dívka cítila, jak její ruku tiskne k sobě.

»Pane doktore, musím pamatovati, že jsou oběti, kterých nikdy nesmíme žádati. Buďte klidným. Snad by vás mrzelo za několik dní, kdybych vám řekla pravdu. Jsem vám povinna vším, neboť vy jste mně i mým drahým vrátil život i čest, a proto nechci býti nevděčnou.«

»Vy mne nemilujete, Kristino,« řekl Rudolf naruživě. »Láska nedá se tak dusiti, a kdybyste mne jen poněkud milovala, mluvila byste jinak.«

»Já že vás nemiluji? Bože, vždyť bych umřela, kdybyste mne opustil.«

»Kristino, co byste mi odpověděla, kdybych vás žádal, abyste vy mne nikdy neopouštěla?«

Mlčela. Nemohla více mluviti a nemohla také již zatajovati, čím bylo srdce její přeplněno. Dovolila mu, aby vzal ruce její ve své, a položila hlavu na jeho rameno. Naklonil se k ní a políbil ji na rty. Ona se nebránila, a veliké slzy blaženosti třpytily se v jejím zraku.

»Budeš mou, viď?« šeptal vřele.

»Ano, Rudolfe, byla jsem tvou od té chvíle, kdy jsem tě poprvé spatřila, a chci býti tvou do smrti. Stále se však bojím, že po tolikeré blaženosti přijde zklamání. Jsem chudá, nehodím se pro tebe. Zapomeň na mne a vyhledej si jinou, která by ti pomohla slávu tvou rozšířiti.«

»Již ničeho nenamítej. Mám tvé slovo a jsem šťasten. Já se také bál tohoto okamžiku, poněvadž jsem tvou příchylnosť považoval za pouhou vděčnosť. Nyní jsem spokojen a šťasten. Pojď rychleji, matinka jest již napřed.«

Tiskna její ruku chvátal za macechou, jež byla valně je předešla. U bytu lékařova se setkali. Rudolf nepustil již ruky Kristininy, ačkoliv pozoroval udivený pohled vdovin. Když přišli až ke dveřím, políbil ještě jednou potají Kristinu a pak zmizel ve svém pokoji.

Druhého dne žádal Rudolf Ludviku, aby mu přinesla snídaní do jeho pokoje. Bylo to poprvé a vzbudilo to veliké podivení jak u macechy, tak zvláště u Kristiny. V této vznikla hned úzkostlivá domněnka, že asi Rudolf učinil jí večer návrh z náhlého rozmaru, jehož nyní lituje. Čím více na to myslila, tím pravdě podobnějším se jí to zdálo býti. Zdrcena zalkala a vyšla ven, aby nabrala síly. Nechtěla matce ničeho vyzraditi a obávala se, že by matka poznala na ní, co se v srdci jejím děje.

Za chvíli vrátila se do vnitř. Byla již klidna, pouze bledá její tvář a poněkud pláčem zarudlé oči svědčily, co v té chvíli přetrpěla. Tiše usedla ku své práci a horlivěji než jindy pracovala. Při tom vzpomínala si na slova Rudolfova, cítila dosud jeho polibky, a nejeden skrytý vzdech vydral se jí z prsou.

Matka neříkala jí ničeho. Tušila, jako každá matka, co se včera večer stalo, a poznala na Kristině, jak trpí. Tázati se jí však nechtěla, aby jen ještě více nerozdírala její srdce.

Náhle před polednem otevřely se dvéře, a v nich objevil se Rudolf. Byl vážný a pouze když na Kristinu se podíval, usmál se.

»Odpusťte, že jsem ráno nepřišel k snídaní,« pravil vážně. »Chtěl jsem navštívit své pacienty a pak jsem byl cosi v městě koupit. Přicházím teď, abych vás, matinko, požádal, byste dala své svolení

k mému sňatku s Kristinkou. Miluji ji, a ona mne také. Doufám tedy, že mé štěstí svým svolením dovršíte.«

Kristina nemohla se již přemoci. Náhlé vyznání Rudolfovo rozptýlilo její žal, a ona všecka blažená vrhla se do matčina objetí.

»Milé dítě, je-li pravda, co Rudolf nyní povídal, pak není již místa pro tebe u mne. Jdi a obejmi jeho.«

A Kristina s jásotem přivinula se k Rudolfovi.

»Teď vám již nebudu říkati strýčku, ale Rudolfe, že ano?« ozvala se Ludvika a chopivši ho za ruku tiskla ji ke svým rtům.

Smějíc se a plačíc radostí i slastí vypravovala nyní Kristina, jaká muka ráno přetrpěla, že ku snídaní nepřišel.

»Již jsem se s tebou loučila,« pravila tklivě.

»A byla bys dovedla se přemoci?« ptal se Rudolf.

»Nikoliv. Kdybys býval ani odpoledne nepřišel, byla bych odjela do světa.«

»Ty divoká,« hrozil jí Rudolf se smíchem. »Chtěl jsem sem jíti, až když bych měl volný čas. A pak jsem chtěl ti koupiti nějaký dárek. Zde jej přijmi. Bude ti výborně slušeti.«

A sáhnuv do kapsy vyňal několik balíčků. Kristina nedočkavě je otevřela a sotva obsah jejich spatřila, vykřikla překvapením. Nádherný šperk, jenž na stole zářil, byl nyní jejím a byl jí věnován tím, o nějž ještě před chvílí tolik se bála.

»Koupil jsem jej za peníze, jež jsem před několika dny obdržel od Slavíků za vyléčení Anděly. Jsi s ním spokojena?«

Místo odpovědi objala ho znovu a zardívajíc se dala mu sama první políbení.

A jakoby nemocní věděli, že dnes doktor Rudolf nemá času o ně se starati, nepřišel nikdo, aby vyrušil ho z blaženosti, které požíval, trvaje po celé odpoledne po boku své nevěsty.

V.

Sňatek Rudolfův s Kristinou slavil se záhy a v úplné tichosti. Oni ku svému štěstí nepotřebovali diváků, naopak, skrývali svou blaženost, aby lidskými řečmi nebyla zkalena. Z rána odebrali se do kostela, z něhož vyšli jako manželé. Pouze Leopold a továrník Slavík jako svědci je doprovázeli. Po návratu z kostela přáli jim štěstí a odešli.

Tiché blaho rozhostilo se v útulné domácnosti Rudolfově. Život tu kráčel svým obyčejným krokem. Pouze to se změnilo, že nyní očekávala lékaře náruč milující ženy, která ho po namáhání vždy rozveselila a osvěžila. Rudolf měl stále více nemocných, a pověst jeho byla nejlepší. Do zábav nechodil, neboť jeho mladá žínka netoužila po vyraženích, jí byl muž její a domácnosť vším.

Proto také nevěděli, co se zatím dálo s Leopoldem. Ten docházel pilně k rodině továrníkově a čím dále, tím raději byl vítán. Uměl se pohybovati ve společnostech, dovedl pěkně hovořiti a záhy popletl Anděle hlavu. Továrníkovi to pozorovali a nebránili tomu. Pověst Leopoldova byla dobrá, a poněvadž v krátkém čase měl otevříti vlastní advokátní kancelář, byl také dobrým ženichem.

V ten den, kdy Leopold v novinách oznámil, že se v Dolánkách usadí jako samostatný advokát, odebral se slavnostně oděn do továrny,

aby požádal o ruku Andělinu. Žádosti jeho bylo vyhověno a Anděla radovala se, že jest nevěstou.

Leopold neopomenul také bratru o tom dáti zprávu. Když odcházel z továrny, zašel k němu. Nyní, co byl bratr ženat, častěji ho navštívil a hleděl vlídností zastříci své bývalé chladné chování k maceše.

»Nuže, budu se ženiti,« zvolal, podávaje ruku Rudolfovi i jeho ženě.

»Aj, a kdo jest tvou nevěstou, snad Anděla?«

»Ano. Mám štěstí. Dnes jsem říkal o její ruku a obdržel jsem ji. Anděla obdrží osmdesát tisíc a po smrti otcově celý závod. Mám chuť zanechati advokátní činnosti a oddati se obchodu ve spojení s tchánem.«

»Toho nečiň,« napomínal ho Rudolf vážně. »Víš, co potkalo našeho otce.«

»Toť víš, že si to ještě rozmyslím, ačkoli v tomto případě není žádné obavy, že by se jmění mohlo ztenčiti. Předem tě zvu na svatbu. Bude slavná a hlučná. Kristinka také přijde, nepřijímám omluvy. A teď s Bohem. Musím do kanceláře, abych si ještě vše uspořádal.«

Když odešel, hovořil Rudolf se ženou o zprávě bratrově.

»Bojím se, aby jeho štěstí netrvalo jen krátce,« pravil starostlivě. »Znám Andělu a vím, jakou jest. Jest to děvče hodné, ale vychované v přepychu. Neví, co to jest práce, starosť, láska. Touží jen po nádheře, po pohodlném životě a stálých zábavách. Domácího štěstí s ní Leopold nedosáhne. A běda, rozkutálejí-li se peníze. Kdybych býval chtěl, mohl jsem ruky její také dosáhnouti. Ale já nechtěl.«

»A proč, mužíčku?« lichotila se Kristina. »Mohl jsi dostati osmdesát tisíc, a já jsem tě ještě peníze stála.«

»Ale mám za to ženu, která má větší cenu, než všechny peníze,« odpověděl Rudolf a přivinul ji do své náruče.

Leopold takových starostí jako bratr si nepřipouštěl. Jemu stačilo vědomí, že má ženu bohatou a z vynikající rodiny. Hned zařídil si stkvostný byt a chystal vše ku sňatku. Také Anděle chystali rodiče stkvělou výbavu a celé Dolánky si povídaly o bohatství, které u továrníků dceři dají.

V den svatby bylo celé město na nohou. Každý chtěl aspoň pohleděti na ten báječný přepych, jenž o svatbě panoval. Také Rudolf se svou chotí byli přítomni, ale nemohli se jaksi rozveseliti. Když bylo po bohaté hostině, nahnula se Kristina k Rudolfovi,

»Mně je tu jaksi úzko,« šeptala. »Nemohli bychom jíti domů?«

»Jsem rád, že chceš domů. Mne tu také všechno tísní. Počkej, omluvím se a půjdeme.«

Rudolf vymluvil se u továrníků svými nemocnými a odváděl kvapně Kristinu domů. Když se octli ve svém prostém, útulném bytu, oddechli si, a tváře se jim rozjasnily.

»Tu jest nám nejlépe, viď, má zlatá ženuško,« pravil Rudolf a pohladil ji po tváři.

»Ba ano. Kdo ví, bude-li Leopold jen jeden týden tak šťasten, jako my jsme stále.«

Měli pravdu. Toho opravdového, vábného štěstí domácího Leopold ani nepoznal. Sotva se se svou paní odstěhoval do připraveného bytu, počali žíti život, který jim žádné upřímné blaženosti nepřinášel. Leopold seděl ve své kanceláři, a Anděla chodila po návštěvách. Někdy také přišla navštívit Kristinu.

»Divím se ti, švakrová, jak můžeš doma vydržeti,« pravila jaksi pohrdavě. »Já býti tebou, vzala bych si kuchařku a nechala ji vařiti, sama pak bych šla mezi lidi. Vidíš, můj muž chodí každého dne do hostince, a já se proto na něj nehněvám. Ať se baví. Já si za to pozvu několik přítelkyň a jsem také veselá. Kdybychom jenom stále my dva pohromadě seděli, omrzeli bychom jeden druhého.«

»Mýlíš se, Andělko,« pravila Kristina vážně. »Vám překáží vaše bohatství, abyste byli šťastnými. Kde je opravdová láska, tam nikdy nenastane omrzení. Posýlám někdy sama Rudolfa, aby šel do společnosti, on však nechce, poněvadž prý se nejlépe baví doma. A mně jest právě tak. Jsem-li někde, nemohu se dočkati, brzo-li budu doma. Věř, že doma je nejlépe. Když je po práci, sedneme si a povídáme, co jsme za celý den dělali, co budeme dělati, a hned jest tolik hodin, že se divíme, jak nám čas utekl. Zkus to a uvidíš, že mluvím pravdu.«

Ale Anděla se jí jen vysmála. Nemohla pochopiti, jak může mladý muž a mladá žena bez hostinců [illegible]a společností žíti.

»Na to máme dost času, až bud[illegible]e stáří,« pravila pohrdavě. »Každý máme svoje mínění, já však myslím, že moje mínění jest dobré.«

Kristina jí už nepřemlouvala, a Anděla žila dále dle své chuti.

Uplynula dvě léta, a zdánlivě se nic nezměnilo. Leopold žil bohatě a poněvadž spoléhal na jmění svého tchána, nešetřil. Věno své paní ponechal továrníkovi, aby s ním mohl prováděti obchody, a jen když přepych Andělčin stál mnoho peněz, vybíral si u něho po částkách. Avšak se svou paní nejen že se nesblížil, naopak stávali se sobě ještě cizejšími. Setkali se pouze u stolu a nevěděli, co spolu mají hovořiti. Netoužili po tiché radosti, a radosť sama je nevyhledávala, ačkoliv se po ní honili.

»U Rudolfa mají chlapečka,« pravil jednoho dne Leopold své ženě. »Byl jsem tam včera večer a divil jsem se, jak ti lidé jsou spolu šťastni. Jeden na druhém visí celou duší, jakoby byli teprve týden svoji. Rudolf mi také řekl, že má již uloženou malou jistinu. Těší se, že uhospodaří tolik, aby mohl se o budoucnosť svých dítek postarati. Vidíš, Andělo, my bychom mohli také více šetřiti. Já mám hezké příjmy, a přece vše to přichází v nivec.«

»Prosím tě, dej mi pokoj s takovým přirovnáním,« odsekla Anděla potupně. »Snad mne nebudeš přirovnávati ku Kristině! Žijí šetrně, poněvadž musí. Já však Bohu díky dostala jsem takové věno, abych si popřála všeho, čeho chci. Chceš-li šetřiti, šetři sám. Mně toho není zapotřebí.«

Leopold neodpovídal, poněvadž důvod ženy jeho byl pravdivý. Než, záhy měl i tento důvod zmizeti. Jednoho dne potřeboval více peněz, poněvadž si Anděla objednala mnoho drahocenných věcí. Nemaje takovou zásobu peněz, odebral se do továrny, aby si vybral část ženina věna.

»Milý zeti, dnes nemohu vám ničeho dáti,« oznámil mu pan Slavík zachmuřen. »Nastala jakási tíseň v mém obchodě a než ta zmizí, nesmím vydati se z hotových peněz. Za nějaký měsíc bude již lépe.«

Leopold nepřikládal tomu žádné váhy; ba, byl rád, že bude museti Anděla vrátiti zbytečné trety, které stojí tolik peněz. Šel domů a oznámil jí, že nesmí objednaných věcí si ponechati. Rozzlobila se,

a když jí pověděl, že otec její peněz mu dáti nechtěl, rozběhla se sama k otci.

Vrátila se však brzy, a tvář její byla velmi bledá a ustrašená. Bez váhání poslala objednávku zpět s výmluvou, že věci poslané nebyly takové, jak si přála. Ve skutečnosti bylo však tomu jinak. Továrník Slavík byl náhle všelikými ztrátami a změnou obchodního směru uvržen do velmi povážlivé tísně. Dlouho to tlumil a bojoval, až konečně nedalo se to již zakryti. Po městě počala proskakovati pověst za pověstí, že bohatý jindy továrník jest blízek úpadku.

Pověsti tyto donesly se konečně také Leopoldovi. Nejprve se jim vysmál. Uváživ však vše, počal cítiti nepokoj.

»Dnes mi vypravovala osobnosť velmi věrohodná, že tvému otci se špatně vede,« začal při obědě. »Co jest na tom pravdy?«

Anděla zbledla, a slzy ji polily.

»Nevím sama,« pravila trhaně. »Snad to není pravda. Zeptej se sám otce.«

»Nikoliv, ty se ho musíš zeptati,« pravil Leopold hněvivě, vida, jaká změna se s Andělou stala. »Je-li to pravda, pak jsem byl hanebně oklamán. Tys chtěla předstihnouti všechny ženy v okolí, rozhazovala jsi plnýma rukama, a když jsem tě k šetrnosti vybízel, vysmála si se mi. Kristina ti byla špatná, ale věru, že jest nyní bratr můj nevýslovně mne šťastnějším. On si vzal ženu chudou, ale se zlatým srdcem. Já si však vzal ženu bohatou, která neměla srdce žádného. Teď jest i bohatství tvé i tvé srdce ztraceno.«

Anděla plakala, nenamítajíc ničeho jeho slovům. Věděla od otce, jak jest blízek úplnému schudnutí, a slova Leopoldova byla příliš pravdiva, aby byla mohla něco proti nim namítati. Teď, kdy již nemohla pomýšleti na zábavy a přepych, nezbývalo jí ničeho, co by jí bylo útěchou.

Náhle povstala a sepnuvši ruce přiblížila se k Leopoldovi.

»Prosím tě, odpusť mi a nauč mne milovati tebe, jako Kristina miluje Rudolfa. Vím, že jsem chybila, stydím se za to, slibuji ti však, že budu jiná. Budu prositi také Kristinu, aby mi pomohla, bych ti byla tak milou, jako ona Rudolfovi.«

Leopold patřil na svou rozechvěnou, plačící ženu s udivením. Tak ji ještě nikdy neviděl, a cosi jemu dosud neznámého hnulo se v jeho prsou. Vzal ji za ruku a pravil měkce: »Přijímám tvůj slib a chci čekati. Ale pamatuj si, že se nespokojím pouhým slibem, že chci také skutky. A pak, i když otec tvůj nebude míti jmění žádného, budu spokojen a šťasten.«

A poprvé od sňatku Anděla nepustila svého muže hned po jídle. S úzkostlivou starostlivostí snažila se, aby ho u sebe pozdržela a pobyt doma milým mu učinila. Neuměla to ještě a cítila každé chvíle úzkosť, že snad přece nedokáže, co slibovala. Přemohla tedy svou ješitnosť a pýchu a šla ku Kristině. Pověděla jí vše a s pláčem prosila, aby ji naučila tomu, co činí ji i Rudolfa tak šťastným.

»Nauč se, Andělko, svého muže milovati, trp, přemáhej se, pamatuj při všem nejprve na muže a pak teprve na sebe a tak se naučíš tomu, čeho žádáš. Modli se při tom, neboť srdce ženy má býti nejen naplněno láskou k muži, ale také k Bohu. Jen tak jest schopno učiniti u domácího krbu základ k životu blaženému.«

Nedovedla sice Anděla hned svou švakrovou následovati, ale nepřestala, dokud neviděla Leopolda úplně šťastného. Ba ani tenkráte necouvla a nezměnila se, když otec její šťastně přestáv tíseň volněji si mohl oddechnouti a bezpečně říci, že závod svůj zachrání. Kouzlo domácího štěstí, jež Anděla počala cítiti, bylo příliš mocné, aby je stará marnivosť a bezstarostnosť byla přemohla. Byla nyní pyšna ne na své šperky, šaty a bohatství, ale na svou lásku k muži, jenž neodolal tomuto citu a sám také následovati počal Rudolfa.

A tak mladší bratr stal se vzorem staršímu. Nelitoval toho ani jeden, ani druhý. Nyní cítili se k sobě připoutáni mocnou páskou vřelých citů. Jednou za týden se navštěvovali a tu mužové hovoříce o záležitostech veřejných pozorovali své ženy a dítky, jak v tiché blaženosti sdělují si své tužby a slasti. V těch chvílích mohl každý z nich směle říci, že není lepší ženy nad ženu každého z nich. Neboť Kristina zůstala věrně vždy toutéž, jakou byla, když Rudolfa počala milovati, a Anděla stala se pravým opakem oné Anděly, která při sňatku vkládala ruku do ruky svého muže.

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

III.

Hned druhého dne hledal v okolí kostela Božího Těla příhodné místnosti. Nebylo mu dlouho hledati; v domě zvaném »Cavoretto« byl prázdný veliký pokoj, a majetník domu byl ochoten, učiniti s Cottolengem písemnou smlouvu o nájem. Jakmile se však obyvatelé Cavoretta dověděli, že tam má být nemocnice, hrozili výpovědí, a též sousedé z okolí to domácímu pánu všelijak vymlouvali. Když se Josef Benedikt k němu dostavil, aby smlouvu napsali, řekl mu krátce, že si to rozmyslil a že mu byt nepronajme.

»Jaká pomoc,« usmál se kněz; »učiníme si tedy stánek jinde.« Ještě téhož dne nalezl místnosti jiné, a to skoro přímo naproti kostelu Božího Těla. Domu tomu říkali »volta rossa« — u nás bychom řekli »červený dům«; byltť barvou onou natřen. Zde pronajal dva veliké pokoje a později ještě sedm, jež však byly ve dvou různých poschodích. Prázdné dva pokoje tedy měl; druhou starostí bylo, opatřiti postele, bez nichž ovšem nemocnici si představiti nelze. Neměl ani krejcaru, ale přece šel ku známému truhláři a objednal u něho čtyři. Nebyly ještě ani hotovy, když k němu přišel jistý pekař, jménem Tomáš Roland, zbožný katolík, a pravil: »Co se týče těch prvních postelí, velebný pane, nedělejte si starostí, já je zaplatím, a také ještě ty druhé, kterých bude v nejbližší době třeba.«

Jaká byla Cottolengova radosť, lze si představiti. Slamníky, pokryvky a prostěradla dostal darem od paní a žen ze sousedství. Usmíval se a mnul si ruce, stále si opakuje: »Božská Prozřetelnosť stará se o vše sama; jest ovšem praktičtější nežli já a ví dokonale, čeho je tu třeba . . .«

A mohl to věru říci vším právem, neboť když nemocnice jeho byla opatřena vším nejnutnějším, nabídnul se mu i Dr. Vavřinec Granetti, lékař velmi učený a oblíbený, že bude jeho nemocné zdarma léčiti. Aby nechybělo i léků, dostavil se ke Cottolengovi lékárník Pavel Anglesio, muž velice zbožný a katolík upřímný, a pravil: »Rád bych také měl nějaké zásluhy na bohumilém díle, jež podnikáte; o léky pro vaši nemocnici se nestarejte; rád vám je budu všechny dávati zdarma. Slibte mi jen, že živé duši ani slovíčkem se nezmíníte, že je dávám bezplatně.«

Šlechetné nabídnutí toto bylo ovšem přijato, a Anglesio dával léky stále až do té doby, kdy v »Malém domě Božské Prozřetelnosti«, jak dále uslyšíme, zařídil Cottolengo lékárnu vlastní. Lidumilnosť lékárníkova došla odměny, neboť — ač nikdo nevěděl, že on to jest, jenž léky zdarma dává — byly mu najednou zaplaceny za celou dobu od správy nemocnice sv. Pavla.

Pokoje s dvacetisedmi postelemi byly připraveny, scházeliť jen nemocní, aby tento stan lásky křesťanské zasvětili svými bolestmi a svou trpělivostí. Ti nedali na se dlouho čekati. Dne 17. ledna 1828. dopravena sem první nemocná, Markéta jménem, jež mrtvicí jsouc raněna jen s těžkostí se pohybovala. Zbožný zakladatel přijal ji s láskou otcovskou a ustanovil, aby na památku přijetí prvního nemocného vždy dne 17. ledna každého roku konala se slavnosť, a tak tomu bylo po všechna léta ve »Volta rossa« i později v Malém Domě. V neděli dne 19. června 1881. odhalena jest na této první nemocnici Cottolengově pamětní deska, již pořídily dělnické spolky turinské. Jsou tu slova:

V tomto domě
KANOVNÍK JOSEF COTTOLENGO
roku MDCCCXXVIII.
se čtyřmi postelemi založil
zbožný ústav Prozřetelnosti Božské.

Věnovaly dělnické spolky v Turině
MDCCCLXXXI.

V prvých dobách trvání nemocnice v Červeném domě účinně Cottolenga podporoval zbožný a bohatý turinský pán Ferrero, jenž později i značný odkaz ústavu učinil.

Jak bylo Cottolengovi možno, bez zajištěné, pevné a určité podpory nemocnici svou udržovati a nemocné vším potřebným opatrovati, jest věru nesnadno povědětí: způsobem věru zázračným přispívala mu vždy Prozřetelnosť Boží, na níž veškerou svou naději zakládal, když toho nejvíce potřeboval. Sestra jeho Teresie kdys jej navštívila a tázala se ho, (jak to již mnozí jiní učinili) jak jen je mu možno, tak veliké výlohy konati, kde bere na vše peníze?

»Vidíš,« odpověděl bratr, »včera večer jsem počítal příjem a vydání a měl jsem schodek desíti franků. Když jsem dával sešit do

zásuvky, zvonil někdo a já mu šel otevřít. Byl to kdosi neznámý; vtiskl mi do ruky dva skudy a hned zas odešel. Co ti mám říci? Prozřetelnosť Boží je vše; já nejsem nic . . .« Z toho můžeme poznati, že Cottolengo, dokud byl v Červeném domě, počítal příjem a vydání; když však založil »Malý Dům«, naprosto toho nečinil. Říkal, že je to zbytečná věc a maření času; on se všemi svými chudými a nemocnými že se svěřuje úplně Prozřetelnosti Boží, jež jest všemohoucí a věčná.

IV.

Nejkrásnější známkou, jíž liší se křesťanská láska k bližnímu od světské tak řečené »filantropie«, jest obětavé sebezapření, jímž naplněno jest srdce katolického křesťana u vykonávání skutků lásky. On nespokojí se, hodí-li z daleka chudému nebo nemocnému nějaký ten groš, často zbytek přepychu nebo ostatek po nějaké zábavě nebo vesele probdělé noci, jak tytýž činívají to světští filantropové, kteří se nejdříve baví, tančí atd. a zbytkem peněz, jimiž si připravili radovánky, teprve pamatují na chudého. Katolický křesťan, duchem lásky proniknutý, nemyslí na zábavy vlastní, ale věnuje se ubohým tak, že i služby druhu nejnižšího koná. Takovým objevil se i Cottolengo. Sotva že měl ve své útulně dva nemocné, sloužil jim tak, jako poslední služka: on jim ustlal a odestlal, myl nádobí, zametl, ba i noční nádoby beze všeho štítění vynášel a čistil. To se zdálo mnohému přece jen býti přílišným, i napomínali jej, aby takové věci nedělal.

»Ale jděte,« říkával se svým obyčejným úsměvem; »jen se podívejte, že to vyborně dovedu; proč bych to nedělal, když to umím?«

Rovněž pečlivě staral se i o kuchyni a své nemocné měl pořád na mysli. Kdysi oděn rochetou s ostatními kanovníky stál před portálem chrámu Božího Těla, očekávaje procesí, jež sem k uctění nejsv. Svátosti Oltářní přijíti mělo. V tom shlédl ovocnářku na lavičce sedící; měla krásné vařené hrušky, jak bylo patrně viděti, právě nyní asi z plotny přinesené. Viděti ji a pomysliti si, že by toto ovoce bylo jeho nemocným vítaným darem a že by jim jistě přišlo k chuti, byla u něho jedna věc; i odešel, jak byl oblečen, od svých duchovních spolubratří a koupiv veliký kornout hrušek, odebral se zase na své místo, kde tak dlouho čekal, až uzřel známou osobu jakousi, které hrušky dal se slovy: »Pospěš si a dones je mým nemocným.«

Rozumí se samo sebou, že rovněž pečliv byl i o duševní blaho svých svěřenců. Přijal-li některého nemocného, povzbuzoval jej nejprvé dobře volenými slovy k trpělivosti a důvěře v Pána Boha, a připravil jej laskavě k sv. zpovědi. Měl-li někdo zemříti, nikdy nenechal jej samotného ani u něho nenechal někoho jiného; meškal u jeho lože vždy sám a neodešel dříve, pokud umírající v jeho náručí ducha nevypustil. Kdežto ve velkých nemocnicích mrtvé obyčejně hned odnášejí do umrlčí kaple, takřka když ještě jsou teplí, Cottolengo nechával zesnulé nějakou dobu na loži, kde skonali, a pak dával je odnášeti do jizby zvláště k tomu upravené, kde se u nich sestra Vincentinka modlila až do chvíle pohřbu. To ovšem působilo na příbuzné a pozůstalé blaze a viděli dobře veliký ten rozdíl, jak si počínají v nemocnicích a jak jednal Cottolengo.

Jako někdy sv. František Sálesský, tak i Josef Benedikt měl od Boha vzácný dar, že uměl zbožnosť učiniti každému drahou a milou; naváděl k ní takovým způsobem, že ji konati bylo každému pravou rozkoší; i nemocným v jeho ústavu. Ovládala jej, abychom řekli, jakási posvátná veselosť a radostná čilosť; ač to byla nemocnice, dům bolestí, přece nebylo zde smutno a zádumčivo. Cottolengo miloval veselosť; uvedeme maličký příklad. Po Turině chodil žebrotou slepý jakýs, opuštěný stařec, jehož Cottolengo přijal do své útulny. Často se s ním bavil, rozmlouvaje o Bohu, o duši a pod., slepec však nevěděl, kdo to s ním hovoří, i zeptal se ho, kdo on jest? Tu Josef Benedikt, aby se vyhnul jeho děkování a chválení, žertovně odpověděl: »Jsem, bratře, chudý přištipkář ze Zeleného trhu; chodívám sem po správkách.«

»I jdižiž!« zvolal slepý udiven; »když přištipkář tak krásně umí mluvit, jako ty, co as mi řekne pan superior tohohle domu, o němž všichni povídají, že je svatý?«

Zapření nedalo se však dlouho tajiti. Když slepec byl připraven ku sv. zpovědi, vyslovil přání, že se nechce nikomu jinému zpovídati, než řediteli nemocnice, o němž tolik dobrého byl již slyšel. Cottolengo byl u velikých rozpacích a nezbývalo nic jiného, než s pravdou ven. Sotva že však mu to důvěrně sdělil, dal se slepý do smíchu.

»I mlč, ty taškáři; snad nechceš, abych se zpovídal přištipkáři ze Zeleného trhu?«

Byla to s ním tuhá práce, nežli uvěřil! Všichni nemocní a jiné osoby musili do něho mluviti, a Cottolengo sám sdělil mu pohnutku nevinného toho žertu. Konečně uvěřil. »Nyní už rozumím,« pravil, »proč se mi tak líbily slova a řeči přistipkáře ze Zeleného trhu, proč jsem byl vždy jimi všecek potěšen!«

Každý snadně uvěří, že měl náš lidumil dosti a dosti práce se svým ústavem; ale křesťanská láska nezná mezí Jeho snažení a dychtění neobmezovalo se na dvacet sedm nemocných, jež měl ve svém ústavu. »Turin je město veliké,« říkával, »a v bídných komůrkách pod zemí a na půdách žije na sta lidí, kteří rovněž potřebují pomoci a ošetření jako mých dvacet sedm nemocných.« Proto, jak mu jen chvilka zbývala, navštěvoval i tyto a poskytoval jim hmotné i duševní pomoci. Chudí to věděli, a po celý den a večer ho vyhledávali a volali, ba i faráři z jiných farností k němu chudé doporučovali a je na něho odkazovali. Práce jeho v oboru charity tedy rostla den co den a on byl sám jediný, i pomýšlel, aby si získal spolupracovníky, oživené týmž duchem lásky, jako byl on sám. Jeden z takových byl hned od založení ústavu pekař Tomáš Roland, o němž jsme se již zmínili. Cottolengo umínil si r. 1830., založiti náboženskou společnosť mladých dívek, jež by život svůj výhradně zasvětily službě chudých a nemocných. Dne 30. listopadu téhož roku přihlásily se dvě Vincentinky, jak je Cottolengo pojmenoval: sestra Maria Magdalena a sestra Kateřina. Když o tom slyšela jistá zbožná vdova, jménem Anna Polliniová, jež po smrti svého manžela žila u svých stařičkých rodičů a věnovala se vychovávání jediného svého synáčka, hned se přidala k nim a nabídla jim svůj byt k bezplatnému užívání. A tak stal se byt její kolébkou nové náboženské společnosti, sester Vincentinek, jichž za krátký čas bylo čtyřicet, tak že Anna Polliniová pronajala

pro ně řadu světnic vedle svého domu malého, a pro takový poč nedostatečného.

Tuto Polliniovu dobře lze přirovnati k Aloisii Legrasové, je plna zbožného zápalu, před dvěma stoletími byla v Paříži pomocni sv. Vincence z Pauly v jeho apoštolském snažení a lásce k bližním

Sestry Vincentinky, oživeny týmž duchem pokory a lásky, plnýc třicet let sloužily chudým a nemocným, aniž by byly měly jaká pravidla řeholní. Řídily se živým slovem ctihodného svého misti Cottolenga, jenž k dotazům jejich vždy odpovídal, že řeholní pravid budou míti až za třicet let. To se vskutku doslovně vyplnilo. Vlast rukou je Cottolengo napsal, a po smrti jeho byly nalezeny; proč jic nedal sestrám dříve, není známo.

Sestry Vincentinky byly praví andělé lásky; sloužily v nemo nicích i bytech soukromých.

Později vznesl na ně Cottolengo i jiný úkol: aby vychovával chudé dívky vůbec, a ty, když už byl na Valdoku, a dívek chovane bylo mnoho, rozdělil ve dvě oddělení. Jedno nazval ku poctě sv. U šuly »Rodinou sv. Uršuly«, druhé »Rodinou sv. Jenovefy.« Tyto drul měly na starosti výchovu dívek slabého nadání, jež potřebovaly většíh dozoru a trochu přísnější kázně — ta však vždy byla věku jejic úplně přiměřená. Tímto zařízením předstihl Cottolengo daleko veške paedagogy, kteří dávno po tom touží, aby děti skrovného nadán alespoň tam, kde je mnoho tříd a více škol, tedy ve větších městec tvořily zvláštní oddělení a třídy, což by bylo jim i bystřejším dětei velice ku prospěchu. Až dosud však je to hlas volajícího.

Viděli jsme tedy Cottolenga jako zakladatele nemocnice a ústav pro výchovu chudých dívek, jako dobrodince, jenž navštěvoval chud a churavé po celém Turině. On sám, ač zanesen prací nad hlavi nikdy toho na sobě nedal znáti: v tom byl pravým opakem svě ských filantropů, kteří rádi vzbuzují obdiv časopisů a lidí, jen aby s o nich hodně mluvilo a psalo. Ba, Cottolengo, aby jaksi ukryl pře světem ona veliká dobrodiní, jimiž bližní dařil pro lásku a odplat Boží, často říkával: »Bože, nemám co dělat, je mi dlouhá chvíle kdybych alespoň měl někoho, kdo by si se mnou zahrál móru.«

V.

Nechať si nikdo nemyslí, že podniku Cottolengově dařilo se ta znamenitě, že mu nebylo ani zápasiti s nepřátely a překážkami. Duš lidumilova a neobmezená její důvěra v Prozřetelnosť Božskou přestál nejednu tuhou zkoušku, nejeden tuhý boj s tajnými i zjevnými od půrci, závistníky a nepřátely, jichž má hojnosť každé dobré počínán

Cottolengo měl mnoho věřitelů, a ti byli první, kteří dílo jeh ohrožovali, když jim nebylo tak brzy zaplaceno, jak se domníval Připravili Cottolengovi mnohou přetrpkou chvíli: nejen že ho chodil upomínat do nemocnice a do bytu — a upomínání ono nedělo s ovšem slovy vybranými — ale nebyl před nimi jist ani na ulici, kd jej v pravém slova smyslu přepadali. Na tom však nebylo dosti chodili naň žalovat i k vyšším a představeným, pomlouvali a haněl ho, tak že skutečně bylo dosti lidí v Turině, kteří dobročinném

podniku jeho nerozuměli a nazývali Cottollenga přímo zchytralým podvodníkem, který na účet jiných hraje si na pobožného a svatého, a při tom se dobře má. Kterého však muže, jenž zasvětil se veřejné dobročinnosti, nebyl by potřísnil jed pomluvy nebo bláto nevděku? Až dosud byl to osud každého! Mnozí nejen z věřitelů Cottolengových, ale i lidé, jimž do toho pranic nebylo, ba jimž nebo jejich příbuzným kněz i dobrodiní prokázal, šli k rektorovi kongregace se stížností, aby Cottolengovi zakázal jeho počínání a působení; že tím mnoho lidí poškodil a celkem nikomu neprospěl.

Ale rektor znal Cottolenga příliš dobře, i nechal žalobníky mluviti, co chtěli; ani jednou jich nepřerušil. Když byli se stížnosti u konce, pravil vlídně: »Jest pravda nebo ne, že vše je možno tomu, kdo má víru? Nuže, vězte, pánové: Cottolengo sám má více víry, než bychom nalezli v celém Turině! Jestliže on se nebojí — nebojte vy se také.«

Když však byl rektorem Valletti, pořídili žalobníci více. Věřitelé stále jej obléhali a roztrpčili ho tak, že na Cottolenga velmi zanevřel a činil mu ostré výčitky přede všemi spolubratřími. Sám arcibiskup tehdejší v Turině, Msgr. Chiaverotti, spraven byl falešně o lidumilném knězi. Řekli mu, že oklamáním věřitelů sám se obohacuje, a že prý slídí po Turině, aby, kde jen to možno, tučné dědictví pro sebe ulovil.

Tehdy byl v Turině dominikán P. Tosi, slynoucí učeností a nábožným životem. Toho si arcibiskup dal zavolati a nařídil mu, aby jeho jménem počínání Cottolengovo vyšetřil a uzná-li potřebu, důtku mu vyslovil a další jednání pro vždy mu zakázal. P. Tosi svědomitě podjal se úkolu svého a poznal brzy, jak bezpodstatné, nesvědomité a daremné byly obžaloby nepřátel Cottolengových; přesvědčil se, jak vznešené a lidumilné jsou jeho snahy, s jakými obtížemi, sebezapřením a trpělivostí jest mu pracovati na díle nejčistší lásky k bližnímu. Neměškal o tom podati zprávu vrchnímu pastýři svému, a ten uložil Tosimu, aby mu vyslovil souhlas jeho a plné uznání. P. Tosi učinil to slavnostním způsobem přede všemi kanovníky, což ovšem Cottolenga v době útrap a protivenství velmi potěšilo.

V září r. 1831. zavítal do Evropy a do Italie zlý host: cholera. Řádila strašně a vyžádala si v krátkém čase veliké množství obětí. Povahu nemoci a ochranné prostředky tenkráte málo znali, (a skoro po dnes je tomu tak) a proto vyvolala nemoc ohromné zděšení; kde kdo byl, každý se strachoval, a v Turině městská rada i zdravotní odbory nepřestávaly se raditi, jaká opatření bylo by jim učiniti, aby příšerný host do Turina se nedostal. I této okolnosti využitkovali Cottolengovi nepřátelé. Vzbouřili celé okolí v sousedství »Červeného domu«: jestliže epidemie v Turině vypukne, bude Cottolengova nemocnice záhubnou celému svému okolí, bude střediskem, odkud se cholera na vše strany šířiti bude. Pobídli je, aby žádali přímo ministerstvo vnitra, aby beze všeho Cottolengovu nemocnici zrušil anebo nařídil, by byla za město přenesena. Tenkráte byl ministrem vnitra hrabě Escarena; dal věc vyšetřiti úředníku svému, advokátu Ludvíku Costovi. Ten si s vyšetřením dlouho hlavu nelámal. Nebyl Cottolengovi příznivý, a taková příležitosť byla mu vítána. Zaslal ihned rektoru Valletimu přípis, stručný sice, ale zcela srozumitelný. Obsahoval rozkaz, aby nemocnice byla ihned zavřena nebo za město přenesena.

Valleti svolal kanovníky, přečetl nařízení, a obrátiv se ke Cottolengovi, příkrými slovy jej káral, že je tak tvrdohlavý, a že mu jen samé mrzutosti působí. »Tím trpí nejen pověst tvá,« řekl, »ale pověst nás všech, celé kongregace.«

Cottolengo stál tiše a bez reptání, bez naříkání vyslechl rozkaz ministerský i přísná slova rektorova. Všichni očekávali, že alespoň několik slov na svou omluvu pronese: ale neučinil toho. »Jsem již dlouho přesvědčen,« pravil za chvíli zcela klidně, »že místnosti v Červeném Domě jsou příliš těsné, a třeba se ohlédnouti po jiných«; a po svém způsobu dodal žertovně: »U nás doma v Brà říkali, má-li se brukvi dobře dařiti, že je ji třeba přesazovati. Božská Prozřetelnosť přesadí mou nemocnici jinam, jako ty záhonky brukve, a bude z toho záhon jediný, veliký.«

»Což myslíš,« namítal rektor, »že po tomto rozkazu a při zřejmé nepřízni proti tobě budeš moci ještě nemocnici vydržovati?«

»To jsou malé starosti,« usmál se Josef. »Božská Prozřetelnosť i po tomto rozkazu bude moci vydržovati i přes tisíc nemocných. Nepřízeň lidí Božské Prozřetelnosti neuškodí.«

Slova ta v pravdě byla prorocká. Ze zprávy, již podal Cottolengo dvě léta před svou smrtí králi Karlu Albertovi, vysvítá, že v té době bylo v »Malém Domě« *tisíc tři sta* nemocných, a že cena nářadí a nemovitostí vůbec přesahovala obnos jednoho milionu lír!

Nyní však nebylo jiné pomoci, než zřetelného rozkazu poslechnouti. S velikou péčí stěhoval své nemocné, jichž bylo tehdy čtyřicet, do různých nemocnic po celém městě, zvláště k sv. Janu. Když se o ně takto byl postaral, napsal zdravotní komisi velmi vřelý list, jímž se a sestry Vincentinky doporučoval k obsluze cholerou zachvácených, kdyby nemoc do Turina přišla.

»Červený dům« byl prázdný, jak si ministerstvo přálo; nikoliv však dlouho. Místnosti v domě vdovy Polliniovy, jak jsme řekli, byly těsné, i převedl odtud do »Červeného domu« odbor Vincentinek — »Rodinu sv. Uršuly«, kdež řízením jeho pokračovaly u výchově chudých dívek, kromě toho též nemocným v chorobincích i soukromých domech se věnujíce. To však šlechetnému muži ještě nestačilo: zařídil tady i opatrovnu pro dítky nejmenší, jejichž rodiče chodili do práce a dítky byly tu ošetřovány po celý den, ba i stravu zdarma dostávaly: v poledne polévku, chléb a ovoce, a k večeru, když šly domů, dával jim na cestu hodný kus chleba — bylyť to děti z nejchudších dělnických rodin. Opatrovna měla dvě oddělení dle pohlaví.

Tím udržován byl v sestrách Vincentinkách stále duch křesťansko-katolické obětavosti a lásky až do chvíle, kdy obor vznešené činnosti jejich značně rozšířen byl obnovenými a zvětšenými podniky Cottolengovými.

Jako nepřátelé jeho se oň starali, tak zase, Bohu díky, pečovali o něho i jeho příznivci a přátelé v oné době, když po nařízení ministerstva nemocnici svou zrušil. Dostával totiž pořáde prádlo a jiné potřebné předměty pro nemocnici, ba i peníze ho docházely od dobrodinců. Vše pečlivě ukládal a opatroval, a brzy nadešel den, kdy všeho potřeboval a kdy se věnoval opět svým nemocným dle vůle a určení Všemohoucího.

(Pokračování.)

Slovo o hymnologii lužických Srbů.

Píše *K. Konrád.*

(Dokončení.)

II. Kostelní písně lužických Srbů.

Prozpytovavše takto národní písně a khěrluše lužických Srbů upravili jsme si bezpečnou cestu a měřítko ku poznání a posouzení, které písně jejich v kostelních zpěvnících srbských obsažené jsou původu srbského. Užijeme k tomu účelu opět nejzávažnějšího v té příčině zpěvníků M. Waldy, o němž byla již řeč. Název jeho jest: »*Spěwawa Jězußowa Wincza*, to jo duchowne ha powne *kherluschowe knihi*« a d. Vydavatel této velezáslužné knihy, Michal Walda, byl kanovníkem u sv. Petra v Budyšíně, kdež také knihu tu vydal r. 1787. Obsahuje, jak dí Walda výslovně, *staré* i nové písně.

Z šesti »khěrlušů« Černého jeví se v něm jediný khěrluš vánoční »Narodźiło se źišetko«, však maličko pozměněn. Také »*pokhěrluški*« tu scházejí, z čehož poznáváme, že tyto písně v kostele při bohoslužbě se nezpívaly, nébrž toliko v lidu samém. Při svých hojných národních obyčejích a zvycích měl k tomu lid srbský zajisté hojně příležitostí. [1])

Však Valda vydal zpěvník bez not. Nápěvy k němu s průvodem varhan (s číslovaným basem) vydány byly v témž roce ve zvláštní knize nadepsané: »Choralbuch zum allgemeinen und vollständigen neuen katholischen oberlausitz-wendischen Gesangbuch von M. J. Walda etc., zusammengetragen und herausgegeben anno 1787. Tato kniha poskytne nám tedy bezpečně nápěvy, jimiž ta která píseň skutečně se zpívala. Těch se proto na dále přidržíme. Bychom poznali, které z těchto nápěvů mohly by býti původu srbského, přihlédneme v nich k našemu již poznanému měřítku, k sekvenci.

Také v nápěvích této knihy »Choralbuch« objevují se nám hojnou měrou řečené sekvence, buď úplně, neb neúplně provedené.

Úplně provedené sekvence objevují se v číslech: 10. 49. 50. (v II. díle), 52 (též v II. díle), 53. (od polovice) 60. 73. 153. a nejdokonaleji v č. 214.

Neúplné sekvence znamenámę v číslech 8. 13. 17. 18. (samá volná sekvence), 20. 22. 27. 30. 33. 37. 38. 39. 61. 63. 69. 76. 82. 97. 106. 156. a j. — Čísla 63. 67. a 80. mají nápěvy staročeských písní; č. 194. jest naše píseň sv. Vojtěcha, jak ji lid nyní zpívá.

Z písní *s úplnou sekvencí*, které zde citujeme, shledáváme v Baeumkrově díle »Das deutsche katholische Kirchenlied in seinen Singweisen« (I. a II. díl) toliko dva nápěvy čč. 153. a 214. Ostatní pokládáme proto za nápěvy srbského původu. K nim proto jest nám zde především přihlédnouti. První jest: Čís. 10. (Ranní píseň. »Ermuntere Dich m. träger Geist.«)

[1]) Viz o nich v řečené sbírce Haupta a Smolerja.

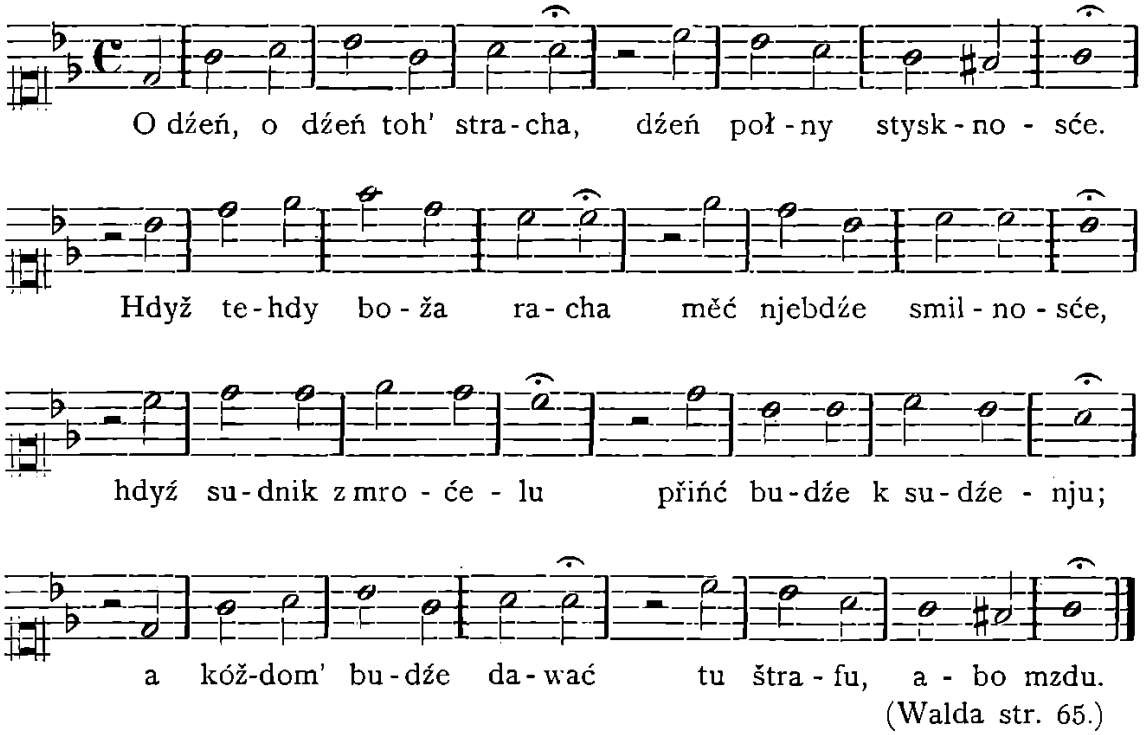

(Choralbuch str. 10. Walda str. 12.)

»Choralbuch« udává jen nápěvy; proto bylo nám text podložiti notám z Waldaova zpěvníku, s hora udaného.[2]) Tak bude při všech následujících písních. — V tomto prvém nápěvu znamenáme jediný popěvek, jenž zavírá se v prvém a druhém verši, opakuje se, pak stupňuje se o tertii výše a končí, jak začal. Jak souměrný, jak krásný a dokonalý to nápěv! V něm obráží se celá ta klidná, jemná povaha slovanská, jež pokojně hledí si *vždy stejně svého*, nikterak se z něho nevyrušuje, leč od nepokojných sousedů ze svého klidu vyrušena bývá. Toť řekl bych, jest význam dokonalé sekvence, jíž oblíbili sobě Slované při svých nápěvích.

Citát německé písně »Ermuntere Dich« a d. tomu nic nevadí. Němci přijímali také slovanské nápěvy za své, jak uvidíme.

Druhá píseň s úplnou sekvencí jest: Čís. 49. (Mess- u. Kirchenlieder für Verstorbene). (»O Tag der Angst«.)

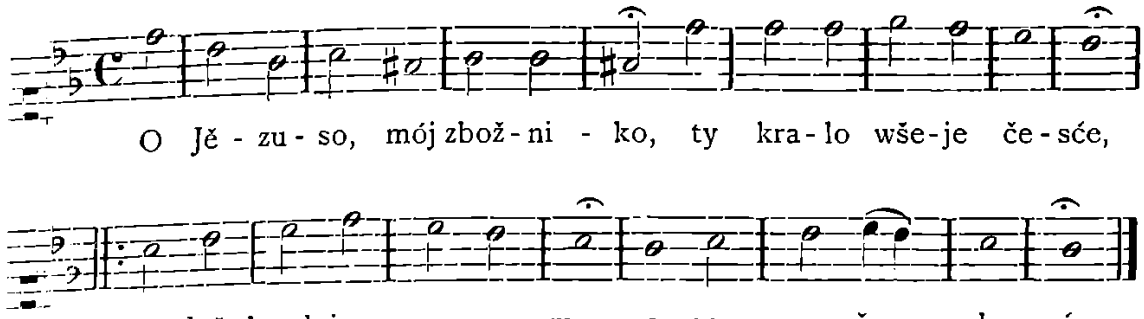
(Walda str. 65.)

I tento nápěv složen krásným souměrem a duchem jako předešlý, ač jeho sekvence již tak dokonale provedeny nejsou.

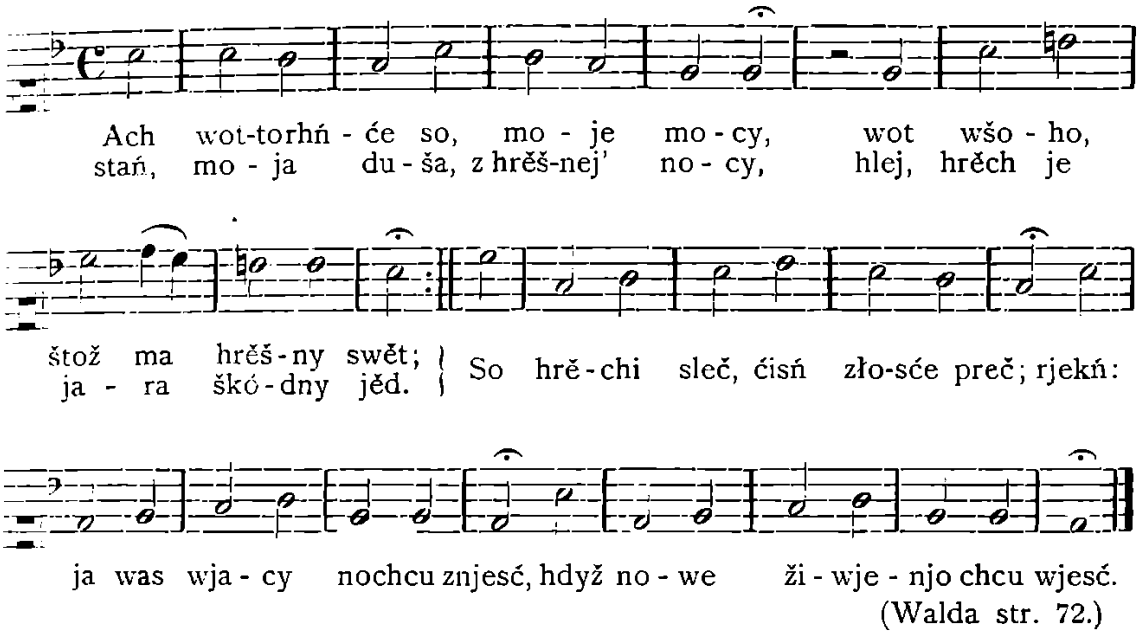
[2]) Bylo nám ponechati Waldův pravopis, však písmem latinským místo fraktury. Toliko místo ſch píšeme š, místo ß s a místo velkých počátečních liter malé (po česku).

V následujících třech nápěvích znamenáme slovanský ráz od polovice. Čís. 50. (»Herr Jesu Christ, mein Gott.«)

(S. 66.)

Čís. 52. (Busslieder). (»Entreisst euch nur, ihr edlen Kräfte«).

(Walda str. 72.)

Čís. 53. (Pokutne kherluše«); (»H. Jesu Christ, Du höchst. Gut«).

(W. str. 74. »Jesus« . . .)

Melodie této písně nápadně nás upomíná na nápěv naší svatováclavské, jak se ustálil později od XVII. století, zejména na počátek její:

Druhý díl nápěvu drží se pak poslední frázy prvého dílu:

již dále vede sestupující sekvencí a volně zakončuje.

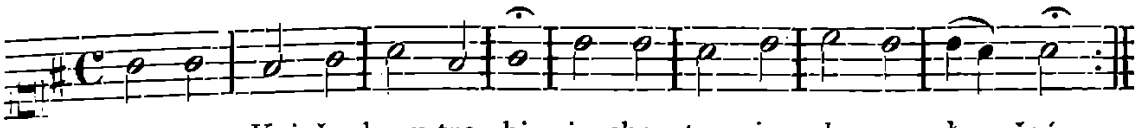
Avšak i píseň č. 60. »Swětne dźeċži« není nic jiného nežli transkripce téhož nápěvu, nebo předešlé písně č. 53. Hodíť se nápěv té písně svým neobyčejně zádumčivým rázem a duchem velmi dobře k postním písním, jakž dosvědčuje i původní pramen toho nápěvu, známa to Notkerova sekvence: »Media vita in morte sumus.« Krásný nápěv písně č. 60. jest: Čís. 60. Busslied. (»Menschenkinder, arme Kinder«):

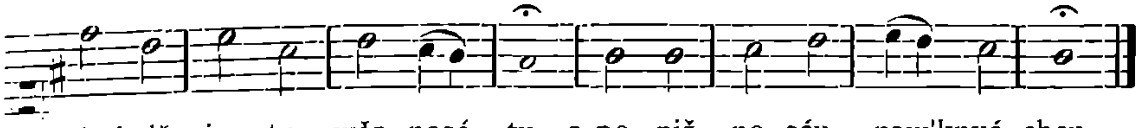

(W. str. 81.)

Jak úměrně a sličně utkáno jest předivo veršů v tomto nápěvu samými sekvencemi, jež naskrze toliko opakují melodické frázy beze všelikého stupňování. Toť první a nejstarší tvar jejich, v němž poznali jsme, že zračí se duch slovanský.

Za to v nápěvu č. 73, »*Ryč Ty, Knèze*« (mluv Pane) stupňuji se frázy nahoru a dolů, končíce, jak počaly. Ta píseň zní: Čís. 73. (Před kázáním) »Rede Herr, dein treuer Knecht.«

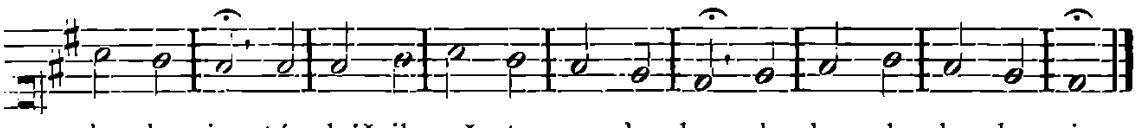

(W. str. 100.)

Příbuznosť obou těchto nápěvů jest patrná, však onen jest plagálný, tento authentický, onen prostě opakuje, tento stupňuje melodické frázy, onen překročuje plnou stupnici své toniny o celou tercii velkou, tento nevybočuje ze skromného objemu sexty. A přece jest nápěv č. 73. tak blízek nápěvu č. 60., že můžeme přirovnati jej skromné fialce libovonné oproti velké plné fiale.

Také velkonoční píseň »*Khrystus dźens horje wstanył*« složena jest od alleluja ze samých sekvencí sestupujících a jest proto pozoruhodna. Psána jest takto: Čís. 153. (»Erstanden ist der hl. Christ.«)

(W. 342.)

Pramen této písně jest *naše* latinská »Surrexit Christus hodie«, jež obsahuje se již v našich rukopisech XIV. a XV. století.[3]) K této písni bylo u nás více nápěvů složeno. Nápěv srbský jest pak onen, jejž shledáváme v kancionále Rozenplutově z r. 1601. na str. 224. 15. Srbský liší se od tohoto jen tím, že přidává několik ozdobných not.[4]) Však německý u Baeumkra (I. S. 513.) liší se podstatně od srbského a našeho tím, že u Baeumkra jeví se sekvence toho nápěvu již porušeny, jakoby německému skladateli nebyly se ty dokonalé sekvence naše líbily. Tady jest *český původ* srbské písně patrný.

[3]) Viz ji v knize Drevesově: »Cantiones bohemicae« str. 165—6., též dva nápěvy na str. 196. a 197.

[4]) Rozenplut počíná takto:

pak stejně pokračuje a končí.

Jen jeden nápěv s dokonalými sekvencemi shledáváme také u Baeumkra. Jest to nápěv následující písně *marianské:* Čís. 214. (»Ganz inbrünstiglich.«)

Toť patrně jest dorický nápěv, jak svědčí odrážky při *h* notách. Máť i Baeumker tento nápěv k marianské písni (I. 513.), však i tu jeví se útvar sekvencový dokonaleji proveden v srbském nežli v německém nápěvu. Ostatně budu ještě dále pátrati, zdaž tento nápěv není českého původu, ježto zračí se v něm velmi onen sekvencový, melodický duch slovanský, který jsme již označili a poznali. Kromě toho cituje B. kromě Kornera z r. 1649. také pražský kancionál z r. 1655. jako pramen.

Však kromě těchto písní, o nichž dle melodického útvaru soudíme, že slovanského jsou původu, zavírají se v srbském zpěvníku i čtyři písně, jež dle textu i nápěvu jsou původu českého. Jsou to následující: Čís. 63. (»Jesus Christus, unser Heiland.«)

Není to původní nápěv[5]) Husův, jenž ji složil, alebrž pozdější, v XVI. století vzniklý, jenž jeví se u Leisentritta (II. Th. 1584.) Avšak ani tohoto nápěvu nesleduje srbská píseň zcela, nébrž volně jej zjednodušuje. A právě na těchto změnách znamenáme patrně onoho zvláštního slovanského ducha, jenž kloní se stále k sekvencím v modulaci. Ač tu přísně provedeny nejsou, přece srbský nápěv stále se k nim kloní od II. verše, a kdyby skladatel nebyl držel vzorec, jejž měl před sebou, jistě by je byl provedl, jak z jeho změn patrně vyzírá. Na důkaz toho stůjž zde nápěv, jak se jeví u Leisentritta:

K tomu sluší míti na zřeteli také tu okolnosť, že Leisentritt byl děkanem budyšinské kapitoly a přece jeho nápěvu přesně nedbali srbští vydavatelé téže kapitoly; toť zajisté mínění naše tím více utvrzuje.

Druhá píseň původu českého jest ona, jež má nadepsáno: Čís. 67. »Vivis panis.« Zní:

(W. 93.)

I této písně původcem jest M. Jan Hus, jakž dosvědčeno v našich »Dějinách posv. zpěvu staročesk.« (166.) Složil ji latině i česky. Tato píseň i předešlá přijímaly se často i do katolických kancionálů, ježto M. Jan Hus byl v náuce o nejsv. Svátosti »zúplna pravověrný«, jakž dovodil Dr. Lenz v důkladném spise svém: »Učení Mistra Jana Husi« (str. 135.) a jakž dí také Leisentritt (l. c. str. 196 b.) I dokládá proto o písni: »*Jesus Chr. nostra salus*«: »welches kann und mag in katholisch Kirchen und Versammlungen sicher gesungen werden.« — Avšak co nápěvu se týče, shledáváme ku podivu opět,

[5]) Viz naše »Dějiny posvátn. zpěvu staročesk.« I. 162. Zde viz také nápěvy.

co shledali jsme i při předešlé písni. Srbský nápěv nesouhlasí s původním, alebrž jest z jeho melodických fráz s volností ještě větší utkán, nachyluje se též od slova »živeño« neustále k sekvenčnímu útvaru modulačnímu. Znamenáme tu tedy opět neklamně tvůrčího prostonárodního ducha slovanského, jejž až do tajemné tvůrčí dílny jeho můžeme tu sledovati, jako při písni předešlé. Na důkaz toho stůjž zde i latinský originál Husův:

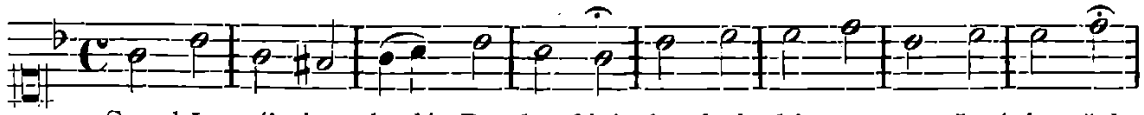

Ví - vus pa - nis An - ge - lo - rum, vi - tam prae - bens de - lec-

to - rum, tu es spes de - spe - ra - to - rum. [6])

Třetí nápěv českého původu má píseň čísla 80. Nápěv tento shledáváme v staročeské mši »Spěj duše zbožně k výšině« [7]) a sice při poslední sloze její: »Rač, Bože požehnati.« Srbský nápěv neliší se od ní leč jedině tím, že jest o něco kratší, pak jinou úpravou rytmickou. Zní takto: Čís. 80. (»Ich bin Christ.«)

Sym kře - sći - jan, budź Bo - hu dźak, ka-thol - ski sym, to česć je wšak;

bjez te - je wě - ry, čło-wje - če! k zbóžno-sći ni - maš na - dźi - je.

(W. 119.)

Jak vidíme, má srbská píseň jiný text k tomu nápěvu, jenž jest parafrásí na známé heslo biskupa Paciana: »*Christianus mihi nomen est, Catholicus cognomen.*« Tonina jeho jest dorická o quartu zvýšená; proto posůvky k *f* notám nenáleží, jakž vidíme i v české písni.

Čtvrtá píseň původu českého jest naše nejpamátnější píseň sv. Vojtěcha »*Hospodine, pomiluj ny*«. »Choralbuch« ji má v čísle 194. a nadepsáno jest: »*O Domine miserere*« a k tomu stojí připsáno: »*Zu jeder Zeit, des hl. Adalberti B. Lied.*« Bohužel vzal Walda k této velepamátné písni nápěv nejpozdější, moderní, který setřel ráz původní melodie. Takto oslabena zní:

Bo - žo Knje - že, pře - lu - tuj nas! Jě - zu Khryšće, pře - lu - tuj nas!

[6]) »Dějiny posv. zpěvu staročeského« str. 167.
[7]) Svatojanský kancionál I. čís. 251.

Aby při tomto více recitativném popěvku netrpěla deklamace textu, nezbytně třeba jest ostaviti čár taktových a přednášeti tu píseň docela volným rytmem slovným či chorálným. Bez toho naše nejstarší nápěvy té písně z r. 1397. a z XV. století nemají a nesnesou žádné mensury, nad niž jsou starší.[8])

Walda udává ve svém zpěvníku (l. c.) nejprve latinský překlad naší písně, jenž u nás již v XVII. století byl znám,[9]) pak srbský překlad.

Divno jest, že neshledáváme více českých písní ve zpěvníku Waldově, ačkoli náležela Lužice dosti dlouho ke koruně České (od r. 1319—1635.) a to právě v době, kdy vznikla i bohatě rozkvetla hymnologie staročeská, tak že stala se dokonce i kolébkou a matkou polské hymnologie.[10]) Právě proto se domnívám, že byly staročeské písně tehdy zajisté mnohem známější a rozšířenější v Lužici zejména v Horní, jež byla s Českou Korunou 326 let spojena. Čerpali z ní nejen Poláci, alebrž od XVI. stol. i Němci, zajisté tím více lužičtí Srbové nám tehdy nejbližší. A praví-li Wil. Bogusławski ve své »*Historiji Serbskeho naroda*«,[11]) že v onom čase srbští duchovní zajisté české knihy měli a z nich v kostele biblické perikopy a modlitby na srbský jazyk překládali, jako později z latinských a německých knih to činili: pak zajisté po výtce to platí též o staročeských kancionálech. Zajisté i z těch čerpali, překládali a zpívali při bohoslužbě, ježto svých neměli. Avšak když Lužice z největší části byla pak ztržena do neblahého protestantismu a od r. 1635. připadla Sasku a Prusku: tuť nastalo »dvoje německé hospodaření v Lužicích,« jak vece Bogusławski (str. 106.). Vše spojení s Čechy bylo přerušeno, Srbové vší mocí poněmčováni a čerpati bylo jim nyní vše vzdělání z německých pramenů.[12]) Odtud stalo se, že i písně kostelní bylo Srbům bráti z německých pramenů a tak asi násilně byly staré prameny české zatlačeny a vyhynuly písně české. Walda dí výslovně v předmluvě svého zpěvníku: »Ja sém te stare kherluše, kotreż z němskoho habé z waczonskoho (= latinského) su pżestajene bowé, šitke po tech ńemskich

[8]) Viz je v našich »Dějinách« l. c. str. 27. a 31.

[9]) »Dějiny« l. c. str. 29.

[10]) Viz naše pojednání: »O posvátné písni polské« ve Zprávách Král. uč. Společn. 1886.

[11]) Budyšín, 1884. na str. 103.: »Hdyž so zwjazk Łužicow z Čechami zmócni (. . . .), su zawěsće serbscy duchowni z najmjeńša čěske spisy a knižki měli« a d. . . .

[12]) Jak krutě se to dělo, viz Bogusl. 101.

kherlušaw pželadaw, ha zrunaw.« A rovněž tak praví též o nových písních: »Te nowe kherluše su zwetžoho z téch šlezenskich ha z dreždžanskich nowech khatolskich ńěmskich, kaiž teiž z druhich kherlušowéch kńihow do serbskeje rétže pžestajene.« [13])

Bugusławski pak dokládá, [14]) že »Praetorius, Ast a Mathaei obstarali překlad prvních zpěvníků r. 1710., jejž později o něco rozmnožili. Pro katolíky tak učinil P. F. Kowar, vydav roku 1737. modlitebnou knihu: »*Winca Jězusowa*«. Však první sbírku srbských katolických písní kostelních (kherlušů) vydal Jesuita *Jiří Světlík* již r. 1696. (L. c. str. 113.)

D o u š k a.

Ostatně myslím, že při zevrubném ohledání bohatého zpěvníku Waldova najde se ještě nejedna píseň buď českého, srbského neb vůbec slovanského původu buď nápěvem, neb i textem, ježto některé písně české přešly i do německých zpěvníků. [15]) Nelze nám na ten čas do tohoto zevrubného rozboru se dáti, ježto nemáme srbský pramen nápěvů a řečený průvod »Choralbuch« při ruce. Ostavujeme ten rozbor vlastencům srbským, jimž chtěli jsme podaným rozborem ukázati cestu, kterouž by se při tom díle asi bráti měli, jakož i vůbec povzbuditi jsme je chtěli k této vlastenecké práci.

Naše pojednání má v té příčině býti jaksi úvodem ku příští hymnologii lužicko-srbské a doplňkem hymnologie staročeské.

Nemůžeme na konec neprojeviti přání, aby staré srbské písně nábožné (»godowny kjarliž« a »podkherluški«), které zanikají, skrze školní děti v lidu opět se oživovaly, ježto jimi se ryzí duch národní mocně vzpruží, jak bylo již ad I. řečeno.

Z cizích básníků katolických.

Překládá P. *Sigismund Bouška,* O. S. B.

I.

JACINTO VERDAGUER.

(Viz 12. číslo X. ročníku »Vlasti«.)

Vzdušné zámky.

Když byl jsem mlád, já vzdušné stavěl hrady,
vil zámky, které odvál větru van,
tam byly věže, květy, vonné sady,
jak kouzlem vstaly, znikly v nebes lán.

[13]) »Předé = rétž« str. V.
[14]) L. c. 115.
[15]) Poukazujeme ku př. k písním Waldovým čč. 101. a 103. První »Wulka bě radoscz« má nápis »*po starskim*«; druhá »*Bódž kwawa Bohu Wotczei*«: »po starém serbskim.« (Viz o nich zmínku na počátku pojednání.)

Svůj palác vystavěl jsem do azuru,
ten hvězdami měl čelo věnčené,
tam každou noc proud světla plašil chmuru
na balkonech, jak voda z pramene.

Jak v Alhambře tam řada sloupů stála,
by křišťálové klenby nespadly,
a každá síň jak perla čistá plála,
a stěny svítily se zrcadly.

Tam králové a krásné děvy vezdy
tančili v květů vonném rozpuku,
pršely růže, démanty a hvězdy
do proudů světel, hudby souzvuku.

Pak na břehu jsem vystavěl jej sněžný,
jej vlny moře pěnou smáčely,
na zlaté bárce houpaly se kněžny,
jak labutě bělostné v koupeli.
— — — — — — — — — — — —

I dnes mi hrady staví fantasie,
však na zemi již šťasten nejsem víc,
nad paláce všech lidí dražší mi je
jedinké v ráji hnízdo vlaštovic!

(Caritat.)

Srdce Ježíšovo.

Srdce Ježíšovo, sade otrněný,
dovol kytku vonnou ze tvých květů plést,
božskými slzami dar ten orosený,
aby přivoněli, milencům tvým nést.

Srdce Ježíšovo, citaro má svatá,
z nížto proudy hudby nebe ztápějí,
budiž za zdroj mojich něžných zpěvů vzata,
poplynou mi potom nad med sladčeji.

Srdce Ježíšovo, kniho žití věčná,
lásky brevíři, jenž Serafínům dán,
brevíři té lásky, jež je nekonečná,
kéž bych z něho mohl opsati pár stran!

(Úvod k Idyllám.)

Básníci Panně Montserratské.

(Při návštěvě katalanských básníků na Montserratě 8. května 1883.)

Proč stvořil Bůh ty mramorové tesy,
kde strmí Montserrat?
strom vštípí často Všemocný a věsí
pak hnízdo na něj rád.

To hnízdo chrám tvůj, milovaná Matko,
a my jsme ptáčata,
z tvé lásky žijem, a ty krmíš sladko
svým mlékem mláďata.

Nás všecky odchováváš, na básníky
však s větší láskou zříš,
jak vlašťovky my v letu pějem díky
den každý z jitra již.

Neb tomu, jenž tu pláče, dáme těchu,
a kleslým mužnosť zas,
vždyť ukazujem v světě dětem vzdechu
modrého nebe jas;

vždyť my jsme vůdci nevidomých tvorů,
a sílou v porobě,
vždyť v prostřed noci oznamujem zoru
a život ve mdlobě.

Ke stupňům trůnu vznešeného snivý
hlas tvůj nás pěvce zve,
nás, pastýřko, jsi vedla na své nivy,
nás, hvězdo, v nebe své.

U tvojich nohou, božská ty Marie,
jak dobře tady být!
ó šťastné ptactvo, které tady žije,
květ, jenž tu může dlít!

Ó šťastné srdce, které prosto země.
zde chce se vkořenit!
kdo s tebou zde a nad ním nebes témě,
blah, kdo zde může mřít!

Jak vysoké pilíře, smaragd čistý,
má trůn tvůj zelený,
toť aloe jsou obrovité listy,
tys květ jich slavený!

Ó ty jsi květ a my jsme tvoje včely,
náš pokrm sladký med,
když v pravdě krásný květ svět nemá celý,
tož k nebi upřem' hled.

Zrak upřem, k nohám tvým a v nebes sídla
my včely, orlové,
tvých nauk lačni rozpínáme křídla
tvé děti, sluhové!

Od královského oltáře, kde trůní,
my nikdy nechcem' zpět,
ó královský náš orle Kataluňy,
ó veď náš k nebi let!

(Patria.)

Panně Montserratské.

Velký je tvůj modrý plášť,
větší nežli hvězdné nebe,
milostná jsouc královna,
chraň nám naši domovinu.

Velký je tvůj modrý plášť,
ukryj pod ním její sestry,
v moři Zlaté Ostrovy,
v zahradě své Valencii.

Velký je tvůj modrý plášť,
celé Španěly jím zachraň,
svojí lásky království,
jako hnízdo pod perutí.

(Patria.)

Světélka.

Slovinsky napsal A. Funtek.

Přeložil *Fr. Štingl.*

(Dokončení.)

IV.

Na prostranném poli stály si naproti dvě nepřátelské armády; děla chrlila smrť a zkázu, ocel zasazovala těžké rány, krev tekla potokem. Nyní jest noc a mír. Jasné hvězdy hledí na bojiště, kde se bojoval strašný boj, bledý měsíc svítí na bledé líce mrtvých hrdinů, svítí však též na ty, kteří mezi mrtvými vzdýchají po svých vysvoboditelích. Tisíce raněných odvezli do blízkých vesnic,

kde milosrdné ruce obvazují těžké rány; tisíce jich ještě odvezou. Tam jsou připraveny na rychlo nemocnice; cokoli jen může dáti láska milosrdného srdce lidského, to se tam poskytuje příteli i nepříteli: stejně pečlivě prohlížejí lékaři každého z těch bledých, krví zbrocených mužů, které vlastenecká povinnosť volala na bojiště, a stejně pečlivě zachraňují, co se zachrániti dá . . . A něžné ruce oněch ženských bytostí, které celý svůj život posvětily jen obsluze nemocných, něžné ruce těch šlechetných bytostí podávají zde občerstvení žíznivým rtům, s oním nevýslovným soucitem, jenž se může zroditi jedině v něžném ženském srdci.

Kmitavá světélka svítí po širém prostoru; zamlklé vzdýchání jest slyšeti tu a tam. Byť kdo byl duševně sebe silnějším, tělesných muk nemůže zatajiti. Jako dítě naříká tu bledý muž, jemuž bílý obvazek ovíjí hlavu, naříká jen zajisté v neklidném spánku, jenž konečně přemohl unavené tělo; horký pot se mu leskne na čele. Soucitně sedí u jeho lůžka Milosrdná sestra; její milé oko pozorně hledí na raněného. Patrno: to není prvý, kterého vidí tak trpěti, a též nebude posledním, ale srdce její neochladlo pro trpícího, vždyť jest to šlechetné srdce tak vřelým! Viděla všechnu hrůzu, kterou přináší boj, patřila na raněné s hrozně zmrzačenými údy, že ji až mdloba napadala, avšak takovým smutným scénám zvyknouti nemohla. Za to nemůže, že jí často vytrysknou slzy z očí, hanbiti se za ně netřeba. Také za okamžitou slabosť se nestydí — vždyť citlivé srdce není stvořeno tak, aby mohlo klidně biti, vidí-li takové neštěstí a hrůzu. A nejen to: též nesmírných duševních bolů bývá svědkyní! Trpkou jest smrť, umírá-li manžel, otec, v dálné cizí zemi, když mu poslední okamžiky ztrpčuje myšlénka, že tam daleko za horami, kterých nepřekročí již, milovaná manželka, nevinné dítky očekávají svého živitele, že den co den prosí Boha za něho, pouze za něho . . . Milosrdná sestra viděla takovou smrť a chvějíc se poslouchala poslední touhyplná slova umírajícího hrdiny . . . Těžkou jest smrť, když kvetoucí jinoch v posledních okamžicích myslí na sivou, chorobnou ženu, jež se chvěje o drahý život svého syna — též takové smrti hleděla ve tvář . . . Srdce rozrývající jest smrť, když jinoch v hroznych bolestech volá jméno milené dívky, jejíž obraz nosí věrně v srdci do posledního dechu — Milosrdná sestra již viděla také takovou smrť! . . . Když pak pochovali zesnulého, myšlénky její zaletěly do daleké země a duše její viděla scény, tak smutné scény, jakých oko nevidí rádo; nemohla-li jinak pomoci, aspoň modlila se za zemřelého hrdinu, za příbuzné jeho . . .

Ale zažila též šťastných, veselých chvil! Do hrobu nepoložili všech raněných, kteří přišli do nemocnice. Síla života přemohla smrť, kalné oko se vyjasnilo, lehké zardění objevilo se na vpadlém líci. Všichni ti, kteří musili zemříti i přes obětavou posluhu a horlivé působení tiché, pravé křesťanské lásky, nemohli se poděkovati a žehnati neúmorné péči šlechetné své ošetřovatelky, ale se slzami v očích se s ní loučil mnohý, jenž uzdraven vracel se do vlasti. Tehdy sice skromně díky odmítala, avšak srdce její jásalo tichou radostí. Sladké měla vědomí, že, pokud mohla, zachránila skoro již ztracený život; vším právem hrdě by se mohla postaviti před manželku, matku, nevěstu: »Hle, tu jest ten, po kterém jsi tolikrát toužila — má péče jej vyrvala smrti!« — než, ona nevychází ze samoty. Dosti má, že svědomitě vykonala svou povinnosť, lidumilný úkol svůj.

a dosti má, že s vděčným srdcem odchází ten, kterému sloužila tolik dní a tolik nocí. V dálné zemi jí bude žehnati šťastná rodina — to jest její odměnou a zajisté nejlepší odměnou . . .

Čest takovému působení, takovému duševnímu hrdinství!

V.

Hluboko pod zemí pracuje rudokop; úzká chodba, dusný vzduch. Svítilna se kmitá; ztěžka oddychuje statný muž. Jeho nástroje drtí veliké hroudy; země se třese, když padají před něho. Zamlkle duní údery v chodbě a zaléhají až na venek, kde jest tak krásný den, tak svěží, zdravý vzduch! Kdo je nahoře, nechápe, jak se těžce žije den po dni pod zemí, jak těžce se pracuje v nevylíčitelné samotě a tichu . . . Společnosti není; píseň mizí se rtů, když vstupuje rudokop do hlubiny; rozprávěti nemá s kým a kdyby i měl, stěží by hovořil. Ale za to myšlénka se mu rodí za myšlénkou; říci nemůžeme, že by byly veselými. Ani toho nemůžeme tvrditi, že by si city zvykly té mračné světlosti a nesnesitelnému tichu; nikoli, k takové práci není stvořeno lidské tělo! Jak žádoucně očekávají ti bledí, vyzáblí mužové okamžiku, kdy smějí zase na den, aby se občerstvili na svěžím vzduchu; pozorovati lze, jako by dole zanechali podzemního dělníka a proměnili se zase v lidi mezi lidmi. Tam v chudých chýžkách se radují ze života s rodinou děkujíce Bohu, že je chránil před neštěstím, ba před smrtí! Před smrtí! Nejotužilejšímu rudokopu zachvěje se srdce při tom slově. Když pracuje hluboko dole, nevěda, kde a kdy naň čeká záhuba, tehdy rodí se v duši myšlénka na smrť! A ruka, která tak statně ruší těžké kameny, klesne unavena. Hle, právě tu nad hlavou visí ohromný balvan — kdo mu za to ručí, že se každým okamžikem naň nesřítí? Poněkud silněji se otřese země, a kamenný balvan jej rozdrtí; ani nikdo nezaslechne jeho posledního vzdechu . . . Tam nahoře na zemi není smrť tak strašnou! Tam stojí přátelé u smrtelného lože; může pohlednouti ještě jednou na ně a rozloučiti se s chvějící rukou. Tu může zemříti, že nikdo nezví, kdy vypustil ducha. Měkkým člověk nesmí býti! Byť i konečně přivykl myšlénce na smrť, den po dni patře jí do tváře, přece se mu chvěje srdce; zda to strach či pouze okamžitá slabosť, kdo to ví? Zvláště, žijí-li jeho miláčkové, o které se musí starati. Na ně myslí při práci, vždyť není ani příležitosti, aby myslil na něco jiného! Před ním se neotevírá svět, aby se mohl těšiti z jeho malebnosti; stejnoměrně žije od kolébky do hrobu, neustále se staraje o rodinu a o sebe. Proto mu již záhy zvážnělo oko; mlčky pozdravuje své soudruhy, když se spouští do hlubiny, vážně, když vystupuje z ní. Dole kope rudu, nepřemýšleje, k čemu bude a jak může prospěti člověčenstvu. Jemu dává chléb, nebezpečný sice, ale přece jen chléb. Proto ji miluje po svém způsobu a cítí se býti v jasnějších okamžicích silnějším, když se před ním hromadí . . .

Tak bude pracovati pod zemí, dokud jej nespustí do jiné jámy. Pak nebude cítiti dusného vzduchu, jenž mu nyní padá na prsa; ničeho nebude věděti o smutné samotě, ve které bude spáti jeho tělo . . .

Ale přece: nedej, Bože, aby neočekávaně přišel onen den!

VI.

Jasná, zimní noc. Dlouhé stíny leží po městských ulicích, kde utichl život, ale jasně se lesknou okna, na něž měsíc lije své paprsky. Jako průzračný závoj prostírá se lehká mlha po městě; zmrzlý sníh na střechách se jiskří v měsíčním světle; hlasitě znějí údery věžních hodin v jasném vzduchu, na ulicích oznamuje noční hlídač půlnoční hodinu; světla uhasla, město spí . . .

Šťastným jest málokdo, jenž bdí v tu hodinu! Tělo jest unaveno, duch touží po odpočinku; běda tomu, kdo musí bdíti, komu též v noci klepá starost a nouze na dvéře! Hle, tam ve vysokém domě svítí lampička z chudé podkrovní světničky; bez přestání bodá tam suchá, bílá ruka jehlou do bílého plátna, skrčeně sedí ubohá ženská bytost při nízkém stolku — jak jí pálí oči, jak bolí ruce! Hlavu má skloněnou, ruka se chvěje — kéž by mohla nyní zanechati práce a v posteli posilniti unavené tělo — zdá se jí, že by ji na celý týden posilnil ten spánek! . . . Jak ostrý vzduch vniká do světničky malými okny, na nichž kvetou ledové květy, jak ledovatí dech v té špatně vytopené místnosti! Sotva již drží jehlu ve skřehlé ruce, sotva neklesne, aby usnula, třeba na věky! Co ví ta ubohá dívka o veselém životě, který jiným šťastnějším sestrám poskytuje svět! Jako krásné, neuvěřitelné pohádky poslouchá všechna ona vypravování o osvětlených sálech, rozkošném bohatství, bezstarostném užívání! . . . Její sál — temná světnička; její bohatství — to skrovničké jmění, které uzavírají čtyři holé stěny, její stálí hosté — práce, mučivá nouze! Jak jest veselou, může-li aspoň na jednu, dvě hodiny opustiti tu těsnou místnost; neděle jest pro ni opravdu dnem Páně, dnem odpočinku, a radostně se tehdy vmísí mezi svátečně oblečené lidi, spěchajíc na svěží vzduch, aby posilnila slabé plíce; a tehdy hledí na svět tak, jako se dívá dítě na pestré hračky . . . Tehdy ani nevidí, jak se to a ono oko soucitně dívá na slabé tělo, bledé líce, zrudlé oči — tenkráte jest šťastnou, tak šťastnou, že se ani starosti nemohou usídliti v její duši. V těch okamžicích se raduje z cizího bohatství, jako by to bylo její bohatství, nikomu nezávidí, pouze tichá myšlénka se jí rodí v srdci, jak by byla šťastnou, kdyby měla aspoň malý díl onoho bohatství, které mají jiní! A nijak nemůže pochopiti, co slýchává někdy, že nikdo nemá dosti, že žádostivě sáhá po větším bohatství . . . Jen malou část, jen tolik kdyby měla, aby nemusila pracovati v noci! Vždyť pracuje ráda: ve dne, když sluneční paprsky příjemně vnikají do její světničky, zdá se jí práce tak příjemnou, že i tichá píseň ozývá se z jejích úst, ale v noci, když utichne dole poslední hlas, když osvětluje měsíc její malá okna, obchází ji smutek, že by se rozplakala. Mnohé z oněch drahých šatů, které šila její obratná ruka, pokropily slzy — pečlivě je vždy utřela, kdykoli v smutných okamžicích padaly na cizí majetek . . . Trpké slzy z palčivých očí! . . . Ne, plakati nesmí; slyšela, že přílišné slzy zrak oslabují. A její oči jsou slabé; tenká mlha ji mnohdy tančí před očima, že dobře nevidí; dobře ví, jak nízko jest jí shýbati se ku práci, a kdo ví, mohl by přijíti jednou den, kdy úplně by uhaslo světlo očí, kdy neprůzračná mlha by se rozprostřela před nimi . . . Věčná noc! Běda jí v tom okamžiku, kdyby zlaté sluneční paprsky marně svítily na její vyhaslé oči! Dobrotivý Bože, toho ji chraň! Musí-li to býti, bude trpěti,

pracovati ještě jednou tolik, pouze věčné noci ji chraň! Dokud vidí, může žíti, kdyby oslepla, musila by zemříti . . . Jak upřímně se modlí, kdykoli slyší hlasy zvonů, jak srdečně prosí, aby ji nebe sílilo v těžkém životě, jak pobožně prosí za duševní i tělesné osvícení! . . . Z malé lampičky na stole pak se zdvihne světlý plamének, a když na okamžik ustane od práce, zdá se jí, jakoby viděla v plamenu škodolibý, ohyzdný obličej, zdá se jí, že slyší ze světélka jízlivý hlas, jenž jí vypravuje hroznou povídku o vyhaslém oku, o věčné slepotě . . . Tělo se jí zachvěje, a příšerný stín zmizí . . . Nebe stůj při ní! Pošli smrť, ale nedej, aby vyhaslo světlo zkalenému oku!

VII.

Hustý sníh poletuje. Němě stojí osamělá horská ves, po chudých chýžkách uhasla již světla. Klidně pní k nebi vysoké hory s lesy a sivými skalami. Zasněžené jsou všechny cesty; výš a výše se zdvihuje bílé roucho na zemi . . .

Šťasten, kdo může v takové sněhové noci užívati pokoje a tepla, ale běda tomu, kdo musí na noční dalekou cestu! Hle, tam ze vsi se blíží světélko, zvonek pěje ve tmě; teprve nyní můžeš rozeznati sivého starce-kněze s kostelníkem a za nimi muže v selském šatě. Tam při poslední chýžce zahýbají do vrchu; po hustém sněhu stoupají na horu. Vysoko na hoře touží nemocný po svátostech umírajících; nutno spěchati, aby se neodloučila duše od slabého těla dříve, než by se smířila s Bohem. Jak spěchal dolů syn, aby vyhověl poslednímu přání umírajícího otce; s třesoucí se rukou zazvonil na faře. Těžko mu bylo u srdce, že musí vyhnati do studené noci vetchého kněze, jenž jest tolik potřebným pokoje a tepla; bázlivě stál před ním a se sklopenýma očima přednášel svou prosbu — avšak jen jediné vlídné slovo dodalo mu odvahy, že zvedl hlavu a zahleděl se v milé oči duchovního otce; pak přistoupil blíže a upřímně políbil chvějící se hubenou ruku . . . Kdyby byl nikdy dříve nevěděl, proč všechen ten horský lid daleko v okolí tak věrně miluje svého pastýře, byl by to zvěděl v tom okamžiku! Mezi horami sešedivěl dobrý stařec; skoro do posledního farníka pohřbil dřívější rod, křtil všechny jinochy, všechny dívky, jež nyní ještě nemyslí na smrť, poučoval je otcovskými, něžnými slovy; bez počtu mladých lidí spojil před oltářem, sdílel radosť se svými farníky, byl jim věrným těšitelem v neštěstí . . . Odloučen od celého světa, utvářel si nový svět; šlechetný poslanec Boží s milým napomenutím, srdečným přívětivým slovem odstraňoval surovosť, jaká se někdy objevuje u horalů, a sémě, které rozséval do jejich srdcí, neslo bohaté ovoce. Až předstoupí před soudnou stolici, bude míti lehké svědomí, poněvadž ví, že dobře pochopil své vznešené povolání, poněvadž ví, že se nikdy nelekal namáhání, když bylo třeba učiti a také kárati. Pečlivým otcem jest, jenž záře sám příkladem, odvrací své dítky od zlého a pomalu je vede k ctnostnému životu — tak žil poctivě a sešedivěl mezi lidem svým! Na sebe myslí málokdy, na své osadníky vždy. Jest mu to lhostejným, volají-li ho k nemocnému z blízka nebo z daleka, ať v noci nebo ve dne; jest-li tělo slábo, není unaven duch. A právě ten svěží duch chce, aby se tělo nepokořilo slabosti, kterou přináší

stáří; chvějící se nohy musí choditi, unavené oči musí hleděti. Tak přichází k nemocnému, a jeho příchod zázračně působí na oslabělé tělo. Jemu jest dáno zahnati strach před smrtí, a často, když odchází, zanechává v chudičké chýžce také dar milosrdenství pro tělesné potřeby nemocného. Vždyť zná život v těch těsných světničkách, jako málokdo! Horský lid neumírá duševními mukami, nýbrž neustálá chudoba jej oslabuje, že klesá záhy do hrobu. Nemocného, jenž vzdýchá na tvrdém loži, mohl by zachrániti lék, ale domácí nemají tolik, aby mu jej mohli koupiti. Když jej pohřbí, potom teprve ozývá se nouze v chýžce. Útěchyplná slova, byť byla sebe upřímnější a soucitnější, neodstraní nouze; třeba hmotné pomoci. A duchovní pastýř otevře častokráte tajnou přihrádku, kde jest uschován těžce zasloužený peníz, a lehký, šťastný úsměv mu pohrává na rtech. On nepotřebuje mnoho, a s sebou nemůže vzíti ničeho. Ale těch několik peněz může aspoň na nějaký čas zahnati trapný hlad od prahu opuštěné rodiny — proto dává rád, a mnoho srdcí žehná dobrému duchovnímu pastýři . . .

Takové jest působení muže, neznámého ve světě. Kdo ví v šumivém životě, jaká zlatá povaha pracuje v skryté horské vsi, a až jej pokryje černá země, kdo bude pak nad ním slzeti? Krátkou zprávu budou čísti lidé v novinách, že tam kdesi v horách zemřel ten a ten, stár tolik a tolik, věrný do posledního dechu svému povolání, a pak naň zapomenou. Avšak ve vděčných srdcích prostých horalů nebude zapomenut! Mech pokryje jeho hrob, ale věčně bude žíti mezi horami pověst o šlechetném muži, jakých svět nemá mnoho. A zajde-li cizinec mezi ty hory, udiven bude poslouchati a diviti se veliké šlechetnosti vzácného duchovního pastýře!

Bavorští Lesáci.

Napsal *Josef Vondrák.*

Výběžky Šumavy, rozkládající se podél českých hranic na území bavorském, slují Bavorský les — Der Bayrische Wald. Kdežto se výběžky Šumavy v Čechách jen znenáhla sklánějí, tvoříce Českomoravskou vysočinu, spadají výběžky Bavorského lesa srázně k toku Dunaje, tvoříce svými velikány, jako jest Hirschenstein, Regensburgerstein, Vogelsang, Hausstein (Rusel), příjemnou protivu k dolnobavorské nížině. Bavorský les nemůže se honositi velikolepostí Alp a nevynucuje na divákovi obdiv, za to si podmaňuje jeho srdce dokona, skýtaje oku rozkošné obrazy krajinné. Vrcholy hor s ladnými liniemi, nepřehledné moře štíhlých jedlí, bělorouchých břiz a chvojin, slunné, tiché stráně s těmi jako na zdařbůh pohozenými chaloupkami, na sta čilých praménků a potůčků, jež veselým hovorem šťavnatými lučinami spěchají, nebo přes hranaté balvany v divém spádu se řítí a hned zase s oblázky laškují — vše to činí Bavorský les milým přítelem, od něhož neradi se loučíme, když jsme jej jako pravou perlu přírodních krás byli poznali.

V následujícím hodlám vylíčiti obyvatele bavorského Lesa po zevnějšku, kroji a řeči; promluvím o jejich vzdělanosti, vlastnostech a dobrých i zlých náklonnostech; a zavedu čtenáře do lesáckého obydlí a pokusím se vylíčiti aspoň v hlavních rysech život toho lidu, pokud jsem jej z vlastního názoru seznal za svého pobytu v Bavorském lese.

* * *

Bavorský les obydlen jest z velké části německým kmenem dolnobavorským; na severu jest také kmen falcký. Obyvatelé Bavorského lesa přikládají si s jakousi pýchou jméno »Waldla« — »Lesáci« — tím jménem známi jsou po celém Bavorsku. Jsouce uzavřeni se všech stran horami proti vlivům moderním, zachovali si Lesáci svéráznosť skoro ve všech fázích života. Drsný horský vzduch, jednoduchá strava, střídmosť a těžká práce činí obyvatele Bavorského lesa otužilými, svalnatými. Kdežto každý normální Dolnobavorák těší se slušnému objemu, u soukmenovce jeho v Bavorském lese marně bys hledal této vlastnosti. Lesák jest prostřední postavy, silných kostí, svalnatý, a celkem působí na diváka dojmem hranatosti. Tak asi nejlépe označiti lze zevnějšek obyvatele Bavorského lesa. Široká tvář s přiměřenými ústy jeví vážnosť, někdy i snivosť, a »ozdobena« jest všemi možnými druhy vousu; nejčastěji vyskytuje se tmavý i šafránové zakalený plnovous; pověstná »kozí brada« netěší se valné oblibě. Že je plnovous v Bavorském lese tak rozšířen, toho příčinou není snad záliba pro tento druh vousu, jako spíše nedostatek holičů, kteří usazeni jsou jen ve větších místech, a tam ještě spíše doktorují nežli holí. U mnohých Lesáků najdeš břitvu, ale ta obyčejně »neřeže«. Mimo to má skoro každý Lesák »těžkou ruku«, a proto pochopitelno, jakým okolnostem má mnohý plnovous v Bavorském lese děkovati svoji existenci.

Slavnější než lesácký vous jest lesácká lebka, po celých Bavořích známá jménem »Waldlaschoed'l«. Pověsť tu zjednala si svou neobyčejnou tvrdostí. Mohl bych uvésti celou řadu zajímavých »průb«, jež se často odehrávají při »volných zábavách« v hospodách Bavorského lesa, avšak dávám slovo odborníku, lékaři Dru. A. Schmidovi, jenž dlouhá léta v Bavorském lese působí. Tento praví ve svém článku: »Land und Leute in Bayrischen Walde« [1]) »Besonders hat das *starke Haupt* des Waldlers wegen seiner Ertragungsfaehigkeit infolge *kompakt massiver Konstruktion* in gerichtlich medizinischen Kreisen grosse Beruemtheit erlangt. Wir erinnern uns noch recht lebhaft eines Individuums mit einem dermassen ausgeruestetem Schoedel, dem gelegentlich eines Raufexcesses eine lignum sanctum Kugel an den Kopf geworfen wurde. Die Reaktion auf diesen unsanften »Tupfer«, wie das betreffende Individuum meinte, war gar keine besondere. Der Schoedel eines jeden Menschenkindes hätte eine solche wuchtige Probe auf seine Solidität nicht ausgehalten.« K tomuto lékařskému dobrozdání o neprostupnosti lesácké lebky tuším netřeba jiných přidávati.

Urostlých lidí viděti v Bavorském lese pořídku. Lesáci jsou většinou následkem těžké práce těžkopádní, mnohdy až i nesouměrně rostlí. Tvář Lesaček bývá velmi často hyzděna silně vyvinutou hořejší

[1]) Das Bayerland 4. Jahrgang 1893.

čelistí, kteráž při lehkém úsměvu ukazuje celou řadu až přespříliš velkých »perel«. V dolním Lese (unterer Wald) objevují se častěji hezké tváře, za to však šotek ohyzda usadil se na jiném místě a v podobě něžného volátka působí leckterému jinak hezkému děvčeti mrzutosť. Jakýs zlomyslný syn Bavorského lesa složil na krásku, jejíž krk tímto nemilým přívažkem byl zhyzděn, následující verš:

»'s Deandl is sauba vom Fuass bis zun Kôpf,
ob'r am Hois hot's a Tuepferl, does hoasst ma — an Kropf,

což zní česky as takto:

»Od hlavy do paty hezké to děvčátko,
jen že má na krku též hezké — volátko.«

Ve středním a horním Lese vyskytuje se tlustý krk jen velmi pořídku. Zdá se, že v tom klimatické poměry jsou rozhodujícími.

Při práci vedou si Lesáci dosti zdlouhavě, což vykládají jim někteří spisovatelé v lenosť, avšak není to správný výklad. Ovšem konají Lesáci svoji práci »schai' langsam«, jak sami říkají — »hezky pomaloučku«, ale mají také proč. Příkré stráně Bavorského lesa se tak rychle neořou jako sypká rovina, a obrovské kmeny smrkové, jež Lesáci porážejí, nejsou tak lehké jako péro, jímž se v okamžiku napíše nesprávný úsudek. Za svého pobytu v Bavorském lese přesvědčil jsem se, a denně se toto moje přesvědčení utvrzuje, že Lesáci práce se neštítí a že jim připisovaná »lenosť« jest jen nutný, přirozený následek těžké práce, jejíž hbité konání znamenalo by předčasné vysílení.

Zvláštním úkazem u obyvatelů Bavorského lesa jest, že zbavili se úplně svého starého kroje. Považíme-li, jak houževnatě lpí Lesák na všem, co zdědil po předcích, nedovedeme si úkaz tento ani vysvětliti. Slyšel a četl jsem již mnoho o této změně kroje, avšak to vše zdá se mi býti jen povrchní úsudek a bezpodstatné mínění. Tak na př. uvaluje Jindřich Reber ve spise »Der Bayerwald« vinu, že Lesáci svůj zvláštní kroj odhodili, na kněze. Jako prý v pohoří isarském kněží odháněli od stolu Páně zelený klobouček miesbašský, tak prý se dálo i v Lese kolem Viechtachu. Jest ovšem pravda, že ke stolu Páně nepřipouštěly a dosud se nepřipouštějí osoby nápadně, křiklavě a nedůstojně oděné. Možná, že koketní klobouček miesbašský nenalezl milosti u kněží aspoň při posvátném úkonu, o němž Reber mluví, ale že by kněží Lesačky v jednoduchém černém šátku, »na babku« uvázaném od stolu Páně odmítali, tomu sotva kdo uvěří. Viděl jsem staré malby olejové, jež představovaly bývalý kroj lesácký, oko moje však marně hledalo aspoň některou část oděvu, jež mohla i nejpřísnějšímu knězi dáti právo k jejímu odmítnutí. Dejme i tomu, že kněží brojili proti šátku, jejž mladé Lesačky si na hlavu koketně uvazují — aspoň v dolním (jižním) Lese tak se děje — kam však se poděly ostatní kusy starého lesáckého kroje? Kam se poděl dlouhý, temně modrý kabát, kam černé kožené spodky, květovaná vesta s velkými stříbrnými knoflíky? Či snad máme věřiti, že i muži odhodili svůj kroj, jakmile některý kněz horlil proti ženskému šátku? Ostatně poráží skutečnosť nicotu Rebrem uvedeného důvodu. Šátek »na babku« jest *jediný* zbytek starého kroje, který se dosud zachoval nejen v Bavorském lese, nýbrž i v celém Dolnobavorsku. Jen v ně-

kterých místech, u samých českých hranic, na př. u Nových Kostelů a j., a to ještě pořídku, viděl jsem světlý šátek, jejž si ženy pod bradou uvazují.

Že Lesáci odložili svůj starý kroj, toho vážnější důvod hledati sluší ve zmáhající se chudobě. Starý kroj ze solidních látek je drahý a v Bavorském lese jest o peníze zle. Mimo továrníky a obchodníky ve dříví a několik velkých sedláků málokdo honositi se může hotovými. Když tedy potřeba naléhá, koupí si Lesák oblek laciný, zhotovený dle moderního střihu, jenž ovšem dlouho netrvá. U mužů viděti ještě tu a tam květovanou neb červenou vestu, někdejší stříbrné knoflíky však namnoze nahraženy jsou měděnými mincemi neb i knoflíky z obyčejného plechu. Také černé kožené spodky v krátce nadobro vymizejí.

Ve všední den při práci nosí Lesáci modré šerkové spodky a kostnaté nohy obouvají do obligátních zde dřevěnek (Holzschou'), jež někteří nazývají »Boehmerschuh«. Mladíci rádi nosí vysoké krčené boty, které jsou známy pode jménem »Czismen« — čižmy. Patrno, že tento druh obuvi dostal se do Bavorského lesa ze slovanské strany.

Mezi letním a zimním oblekem není rozdílu. Když si Lesák látku kupuje, vyhlédne si takovou, aby oblek z ní mohl nositi v zimě i létě. Zimník, plášť nebo dokonce kožich — toť u otužilých obyvatelů Lesa luxus. Jediným chránidlem proti zimě jest šál otočený kolem krku a uší a dvouprsté rukavice.

I ženy velmi málo si zachovaly po svých bábách. Při veselkách viděl jsem u starých žen několikráte zlatohlav, jenž však uloží se ihned po slavnosti pečlivě do truhly. Staré květované sukně a vyšívané živůtky viděti lze zřídka, a to jen ve skříních, kamž je vděčná vnučka uložila na památku, na veřejnosť neodvážila by se v nich žádná žena. Nyní nosí ženy tmavý šat z rozličných látek, a to dlouhou sukni, černý, krajkami vroubený kabátec a zástěru zdobenou třásněmi. Hlavu kryje šátek uvázaný »na babku«, jenž ve dvou cípech spadá na zad. V severním a středním Lese kryje šátek i čelo, tak že nelze viděti vlasů, v dolním Lese však kryje jen polovici hlavy neb upevní se jen na svinutý cop, při čemž vlasy sčísnou se do čela, což vykládá se dívkám dolního Lesa za marnivosť. U bohatých dcerek selských bývá viděti na prsou zlatý řetízek; zdali na něm vždy také visí zlaté hodinky, nechci tvrditi.

Zmíněný již šátek na hlavu, o němž Reber praví, že si jej Lesačky »patrně vypůjčily od Slovanů,« nosí ženy Bavorského lesa všedního dne i v neděli, v zimě, v létě, venku za největšího vedra i doma u rozpálených kamen — vždy a všude. Tento zvyk, míti těsně uvázaný šátek stále na hlavě, má nepříjemné následky. Vlasy málo rostou a brzy vypadávají. Že také čistota hlavy ujmu trpí, jest patrno. Již mnohokráte upozornil jsem ženy, mající svůj »Kopfteihái« (Kopftuechl) stále na hlavě, na zhoubné následky tohoto nešvaru, ale vždy marně. Mnohé nosí šátek ze zvyku, mnohé, aby jím zakryly rozcuchaný vlas, k jehož upravení po celý týden »nemají času«. Nuže — habeant sibi!

Více nežli kroje váží si obyvatel Bavorského lesa řeči svých předků. Mínění, jakoby mizením národního kroje mizela i řeč, zde se neosvědčilo. Ačkoli Lesáci již dávno kroj svých předků odložili, zachovali řeč jejich neporušenou. Mimo místa, jimiž dráhy probíhají,

a v nichž působení cizoty nejen na mravy, nýbrž i na jazyk domorodců jest nepopíratelným, najdeš všude jinde v Bavorském lese nářečí dolnorakouské a na severu hornofalcké neporušené. Ovšem dostalo se i zde jako všude jinde mezi Němci nářečí lokálního zabarvení, avšak to již valně na váhu nepadá.

Řeč lesácká jest, abych tak řekl, v přímém poměru k Lesákovi samému: těžkopádná, hřmotná — pravý opak saského a švábského nářečí. Jako při práci dá si Lesák i při mluvení na čas, vysouvá a odsouvá pokud možná souhlásky a libuje si v širokých samohláskách. Nemůže-li se některé souhlásky zbaviti, trestá ji aspoň tím, že nedbale ji vyslovuje. Tak zvané úzké samohlásky *e, i* předělá v široké neb aspoň jednu z nich notně prodlouží a druhou vynechá. Tak na př. vyslovuje dvojhlásku *ei* často jako *oa* neb jako dlouhé *é*. Eier pl. od Ei (vejce) vyslovuje Oa', Geschrei (křik) G'schroa, Gemeinde (obec) G'moă', ich meine (miním) i' moă atd. Beichten (zpovídati se) vyslovuje bécht'n, Fleisch (maso) Flésch. Hláska *l* působí jazyku lesáckému velkou obtíž, a proto si ji, namane-li se mu uprostřed nebo na konci slova, přeměnil v *i*, ba na konci některých slov *i* v *ai*. Wald (les) = Woid, Teufel (čert) = Tuifi', Buechl (knížka) = Beihái, Tuechl (šáteček) = Teihái atd. Také jiné hlásky nedbale vyslovuje neb i v jiné přeměňuje, avšak není vždy důsledným, tak že se určité pravidlo o lesáckém dialektu stanoviti nedá. Místo pravidel uvádím anekdotu v dolnobavorském nářečí, již Dr. Mutzel v »Bavarii« I. I. 357 a Reber ve svém díle »Der Bayerwald« str. 81. uvádí. Dovolil jsem si však podati i odstíny nářečí, jak se mluví v krajině kolem Viechtachu.

Der Bischof und der Hirtenknabe.

A moi is ă Bischof ummatumm groast, un' do is ă denn să-n-năn Haeitbaubm kemma, dea g'Schóf g'hoeit hót. Da Bau is nebma soine Schóf duoetgwe'n un' hót in ăn Beihái fléssi' g'lean't. Des Ding hót 'n Bischof g'foin, und ea hòt mí'n seln 's dischcrian a˜g'fangt. »Ha, Boeibl, han denn doene Schóf so raui', dass du so fléssi' leana ka˜st? I' hon á ă grausse Hcad Schóf, óba dei mochant mă vuel z'schaffa.« — »Jo,« moant dă Bau, »du host hoit eppă Soe á drunta.« — »Jo, fréli',« hót dă Bischof g'sogt, »do hóst ăbă recht! Séchene han g'nua' druntă,« un hot g'locht.

Česky:

Biskup a pastvec.

Kdysi cestoval jakýs biskup světem (ammatumm = kolem do kola); a tu přišel k pastevci, jenž pásl ovce. Hoch ten byl u svých ovec a z knížky pilně se učil. To se líbilo biskupovi a ten s ním ihned začal rozmlouvati. »Poslyš, hochu, jsou tvoje ovce tak tiché, že se můžeš tak pilně učiti? Já mám také velké stádo ovec, ale ty mně dají práci!« — »To věřím,« praví hoch, »možná, že máš také svině mezi nimi.« — »Ovšem,« pravil biskup, »pravdu máš, těch je mezi nimi dost,« a dal se do smíchu.

Lesáci spisovné řeči rozumějí, avšak sami nedovedou jí hovořiti. Kdo nemluví jejich lesáckým idiomem, toho pokládají za cizince, třeba to byl jejich vlastní krajan a »nezfalšovaný« Němec.

Lesáci nemají velikých zásob slovních, což jest zcela přirozeno. Stačilo-li slavným básníkům jen několik set výrazů, jimiž vylíčiti dovedli i nejjemnější záchvěvy lidského srdce, pochopíme, jak chudý as jest slovní poklad prostých synů Bavorského lesa. Jsouť stráně tohoto Lesa jediným světem, na němž Lesáci se pohybují, a obecné školy jediným zřídlem, z něhož vědomosti čerpají.

Ježto jsem ukázal k jejich zásobě slovní, myslím, že bude místné, promluviti hned také o jejich *vzdělanosti.*

Vzdělanosť obyvatelstva v Bavorském lese jest v přímém poměru se vzdělavacími prostředky, jež má po ruce. Obecná škola (Werktagschule), a škola nedělní (Feiertagschule) jsou ústavy, v nichž lesácká mládež vyučuje se abecedě, násobilce a j. základům vědy a vzdělanosti přísně dle vyučovacího plánu, jaký má platnosť pro veškeré školy království Bavorského.

Malým Lesáčkům přinášeti jest velkou oběť za trochu toho vzdělání, jehož se jim ve škole dostává a jehož mimo náboženství v životě zřídka kdy jim lze zužitkovati. Od listopadu do polovice dubna zavát jest Bavorský les sněhem — v některých místech 2—3 metry vysoko — a těmi spoustami musí malí školáčkové denně kráčeti — vyjímaje případy, kdy zuřivé vánice činí cesty naprosto neschůdnými. Oděny v ne příliš teplý oděv, opatřeny školním náčiním a skyvou černého chleba vycházejí lesácké děti z rána za tmy z domova, aby po skončeném vyučování vrátily se za tmy domů. Tak děje se do 11. roku, jímž končí se návštěva obecné školy. Po té chodí do školy nedělní, a to do 16. roku. Tímto rokem končí se vzdělání mládeže vůbec, neboť co se děje ve prospěch dětí v kruhu rodinném, nezasluhuje zvláštní zmínky. Vyššího vzdělání požívá v Lese velmi málo lidí. Studiím na středních nebo vysokých školách věnuje se nepatrná část mladíků. Příčinu toho neshledávám snad v nedostatku talentu, jako spíše v chudobě, zvláště však v lásce k zeleným horám Bavorského lesa. Ano, ty hory pokryté šťavnatou zelení chvojin, jedlí, buků a bříz, poutají jako magnety silou nezdolnou srdce každého syna svého k sobě, a znám několik případů, v nichž láska k Lesu zvítězila nad láskou k vědám. Z té příčiny nalezneš i v Bavorském lese tak zv. »latinské sedláky,« již přednosť dali idyllickému životu ve své domovině před nepokojným životem a šumným vírem velkoměstským.

Obyvatelé Bavorského lesa drží se křečovitě své úzké domoviny. Vše mimo ni jest jim cizí. Oni nejsou ani Němci, ani Bavoři, oni jsou »Waldla« (Lesáci). Kdežto Němci jeví velikou náklonnosť k cestování, jest Lesák pravým jich opakem. Sedí rád doma »in der Stub'n« (ve světnici) a když někdy vyjel si do světa, což stává se velmi zřídka, pak s tím větší radostí vrací se ku svým milým. Na dalekou cestu Lesák se nevydá. Obyčejně na trh do Domažlic, Nové Kdyně nebo také na koňský trh do Plzně; byl-li některý »z' Münka« (v Mnichově), pak už to něco znamená. Jest zřejmo, že za těchto okolností jest myšlénkový obor Lesákův velmi úzký.

Velká láska k horám Bavorského lesa plodí u obyvatel jeho antipatii k cizincům a k novotám. Není to antipatie ve smyslu zlém, jest to spíše nedůvěřivosť, která jest vůbec každému horalu téměř vrozena. Když si Lesák někam vyjede v obchodních neb jiných zá-

ležitostech, jistě že bývá »napálen« ať již od židů v Nové Kdyni neb od kupců v Deggendorfu a j., a proto nedůvěřuje.

O vymoženostech novověkých a vynálezech v rozličných oborech vědy a umění Lesák mnoho neví, a doví-li se tu a tam něčeho, nedůvěřivě potřásá hlavou. Málokterý Lesák má známosť o tom, jak se fotografuje. Mnozí myslí, že je fotograf malíř, který tužkou neb něčím podobným podle přírody maluje na papír. Do Lesa fotograf málokdy zabloudí, a to jen do větších míst, a když některému Lesáku sebe důkladněji vysvětluješ, jak možno zachytiti obraz lidské tváře na desku skleněnou — vždy provází výklad tvůj smíchem, a široká ústa jeho řeknou ti, že to není »mígla'« (möglich).

Zajímavá historka přihodila se nedávno, a já dal k ní podnět. Selka na výměnku, vdova B . . . ová, vyžádala si moji fotografii, kteréžto žádosti s radostí jsem vyhověl. Zároveň však projevil jsem přání, by se mně i od ní dostalo fotografie, neboť zdála se mi její vráskovitá tvář a celá osobnosť typem bavorské Lesačky. »Jakže, já se mám dát fotografovati? Jak živa jsem tak neučinila a kdybych na krásně tomu tak chtěla — kde bych vzala fotografa? Net mígla!«

Stál jsem na svém, a po dlouhé debatě slíbila, že se dá při nejbližší příležitosti fotografovati. Příležitosť naskytla se velmi brzy. Jako každoročně šla moje hostitelka i tentokráte »v čas milostivý« (Gnadenzeit) do Deggendorfu, kdež jest několik fotografů. Vyhledavši jednoho z nich, vkročila do atelieru i s dcerou, která ji provázela na daleké, obtížné cestě. Fotograf usadiv obě Lesačky, přikročil ihned k dílu. Svým aparátem zkoušel posici těla, výraz tváře, což se staré selce nijak nelíbilo. »Co ten »podagraf« stále do té truhlice na tříložce vstrkuje hlavu, po tmě přece nemůže kreslit?« myslila si stará B . . . ová, a když fotograf opět a opět do »truhlice« hlavu vstrkoval, obrátila se matka k dceři a šeptem k ní pravila: »Markytko, věř mně, ten člověk nám ještě učaruje. Celá ta věc není s dobrou, pozoruju, že mně není dobře.« Po dlouhém upravování podařilo se fotografovi utišiti své nepokojné modely a zachytiti jejich ustrašené tváře na desku. »Bezpochyby budete muset sedět ještě jednou,« pravil fotograf vzdaluje se s negativem do kamery, »posečkejte ještě trochu.« Avšak pro starou ženu byl to příliš velký požadavek. Všecka vysílena podala dceři peníze pravíc: »Zaplať, dítě, tomu člověku — více už mu sedět nebudu. Zkusila jsem již dosti.« To řekši, rychle opustila atelier, zanechavši Markytku samotnu.

Po několike dnech, když opět navštívil jsem B . . . ovou, podala mně svoji fotografii, vypravujíc celou událosť v atelieru deggendorfského fotografa. »Do smrti se nedám fotografovat,« pravila, »jistě že jsou v tom čáry, neboť mně při tom nebylo dobře.« Toto poslední rád jsem uvěřil. Výraz tváře na fotografii prozrazoval, že tehda bylo originálu skutečně »nanic«.

Mohl bych uvésti ještě několik zajímavějších historek, ale nerad vypravuji věcí nezaručených a proto uvádím jen, co se skutečně událo.

Před několika lety stavěla se údolím t . . . ským odboční soukromá dráha. Všude jinde byl by lid uvítal podnik ten s jásotem, jen v Bavorském lese potkal se s odporem neslýchaným. Že podnik ten přece proveden, děkovati sluší jen několika duchovním, kteří postavili se v čelo. Když jízda na zmíněné trati zahájena, a první vlak romantickým údolím t . . . ským projížděl, postavil se mu jakýsi

sedlák blízko svého statku na odpor. Stoje na kolejích a mávaje svým dlouhým nožem zlořečil novému podniku z plných plic. Když však zpozoroval, že parostroj blíží se vesele, nedbaje ani lání, ani nože, vzal milý sedláček do zaječích, začež utržil si po celých Dolních Bavořích notného smíchu, neboť kdosi zvěčnil tento nekrvavý výstup našeho hrdiny, uveřejniv jej v novinách.

Politické vzdělání obyvatelů Bavorského lesa nazvati sluší chabým — rozumíme-li vzděláním politickým znalosť poměrů a směrů v životě veřejném. O tyto Lesák nikdy se nestaral. Pravil jsem již, že mimo Les jest mu vše ostatní cizím. Říká-li se o Bavorácích, že jsou partikularisté, jest Lesák partikularistou par excellence. Směr jeho vyvěrá z náboženského přesvědčení a z důvěry, kterou chová ku svým duchovním. Lesák jest tělem i duší katolík, a proto se těší důvěře jeho především katolický kněz. Proto bývají v okresích Bavorského lesa voleny do zákonodárných sborů jen osoby kněžského stavu, nebo laikové pevného smýšlení ve věcech katolických. Při volbách r. 1893. zabloudili též socialní demokraté do Bavorského lesa a agitatoři jejich pracovali hlavně v kruzích dělnických, na př. ve Zwieslu (sklárny), v Bodenmaisu, kdež jsou hutě a j. V posledním místě byl jsem v den voleb a následujícího dne a měl jsem tudíž příležitosť seznati smýšlení horníků tam zaměstnaných, kteří skoro všichni dali hlasy své kandidátu socialnědemokratickému. Byli to vesměs mužové katolického smýšlení, jimž zásady a cíle socialistické naprosto byly cizími. Jen sliby o růžové budoucnosti, o zvětšení platu atd. pohnuly tyto prosté horníky, že dali hlasy kandidátu doporučenému stranou socialistickou. Také ve Zwieslu dostalo se této straně několik hlasů, celkem však třeba říci, že pokus ten naprosto se nezdařil. Kdo zná poměry v Bavorském lese, přisvědčí mi, že obyvatelé této krajiny nemají smyslu pro socialnědemokratické snahy a že odmítnou je rovněž tak, jako snahy liberalismu, jenž jest Lesákům z duše protivným. Při volbách do zemského sněmu r. 1893. vystoupil v Bavorském lese »selský spolek dolnobavorský« se svým kandidátem drem. Ratzingerem proti dosavadnímu poslanci středu. Stál tu kněz proti knězi. Lesáci volili dra. Ratzingera, známého a znamenitého pracovníka v oboru národohospodářském, od nějž očekávají zlepšení poměrů ve věcech národního hospodářství. Zdali právem, nelze již dnes říci. Ve věcech církevněpolitických jistě zůstane vše při starém.

Účasť při volbách jest v Bavorském lese velmi slabá, ačkoli má každý aspoň 25letý muž právo voliti. V některých volebních místech volilo 10—12%, v jiných přes úsilovnou agitaci sotva 30% veškerých voličů. Jen v městech, kde volební ruch jest čilejší, konstatována větší účasť. »Proč nejdeš volit?« tázal jsem se v den volební sedláka pracujícího se svou čeládkou na louce. »Proč bych volil,« odpověděl sedlák, »náš starý kandidát prorazí jako obyčejně, a zde by se mi mohlo zkazit seno.«

V hospodářství lpí obyvatel Bavorského lesa na vymoženostech svých předků. Co od těchto zdědil a čemu se od nich naučil, na tom přestává. Hospodářských strojů nikde jsem neviděl, ačkoli právě v Lese, kde člověk přírodě všecko musí téměř odervati, stroj by velice namahání zmírnil. Nechci tvrditi, že snad zdejší sedlák nedovede oceniti důležitosť hospodářských strojů, ale bojí se vydati na ně groš. Rovněž pro zvelebení rolí činí velmi málo, a všecka upřímná poky-

nutí se strany kompetentní nejsou s to, aby probudila v srdci Lesákově snahu po zdokonalení aspoň v tomto proň tak důležitém oboru. Několik sedláků, kteří si pokynutí povšimli, tvoří čestnou výjimku. Věříme, že jednotlivec není vždycky s to, aby vlastní silou bídný stav svého hospodářství zlepšil, avšak proč chovají se Lesáci lhostejně k hospodářským spolkům? Snad krutá budoucnosť je napraví.

Průmysl v Bavorském lese jest na vysokém stupni dokonalosti. Četné sklárny a přádelny rozesýlají výrobky své daleko široko. V posledním čase vyrábí se v Bavorském lese i papír a cellulosa, ježto však v těch všech továrnách Lesáci jen jako dělníci pracují, nelze pokrok v průmyslu připsati na vrub jejich.

Obdivuhodná jest *víra v Boha, oddanosť ke katolické církvi a důvěra k duchovním.* Nejen v záležitostech čistě duchovních, nýbrž i ve věcech a zájmech soukromých vyhledává Lesák faru, aby tam promluvil a poradil se s farářem, jenž stává se takto důvěrníkem svých osadníků. Jsou-li tito z jistých příčin zaujati proti svému duchovnímu, brojí jen proti **osobě** *tohoto svého* duchovního, nikdy však proti *celému* stavu. Ani učitel ani úředník netěší se takové důvěře jako kněz. »D' Herr'n« (páni) — toť výraz, jehož užívají Lesáci v rozmluvě mezi sebou výhradně o svých duchovních. Byl-li některý duchovní lidem zvláště oblíbený jinam přesazen, tu stává se často, že bývalí osadníci jeho váží dalekou cestu do nového působiště, dávajíce návštěvou a aspoň malými dárky vděčnosť a oddanosť svoji na jevo. Zhusta se stává, že takový miláček lidu, třeba by byl na míle vzdálen, překvapen bývá neočekávanou návštěvou svých starých známých, kteří neopomenuli vzíti proň několik holoubátek, kohoutků, neb aspoň košíček jablek, ořechů a j. věcí. Že také místní duchovní uctěn bývá při rozličných příležitostech (»k Ježíšku«, k svátku, k jubileu) dárky, netřeba ani podotýkati. V některých rodinách viděl jsem schematismus cleri. Na mou otázku, k čemu jej kupují, pravili: »Chtěli bychom rádi vědět, kam ti a ti velební páni, kteří u nás byli kaplany, byli přeloženi, zdali již mají faru« a pod.

Zvláštní oblibě a důvěře těší se řeholníci, kteří zváni bývají na výpomoc o poutích.

Důvěru ke katolickému knězi spojuje obyvatel Bavorského lesa s nadějí v budoucí odplatu, v božskou spravedlnosť. Tato naděje jeví se v pravdě křesťanském snášení chudoby, která jest v Lese domovem. Velká většina Lesáků jest chudobna, ale přece šťastna.

Jest to zvláštní úkaz, že v době, kdy se všech stran ozývá se ječivý křik nespokojenosti s poměry socialními, v hlubokých hvozdech Bavorského lesa ten křik nenalézá ohlasu. Tak jako Prozřetelnosť božskou, uznává obyvatel Bavorského lesa i rozdíl stavů, a doufaje ve Spravedlnosť božskou, doufá i pevně v odměnu za přestálou chudobu. Proto nereptá, i když bledá nouze okny i dveřmi naň hledí. Oddanosť a trpělivosť tato jest právě tak výronem katolické víry jako velkodušnosť Lesákova v zájmech katolické církve. Ačkoli pro svoji osobu a rodinu spotřebuje lesácký sedlák pramálo, věnuje přece ústavům, které slouží křesťanskému milosrdí, pozornosť a podporu největší. Na misie, opravu kostelů, nemocnice a jiné ústavy obětuje Lesák rok co rok slušný groš, a zvláště naturalie. Tak zvaní žebraví bratří klášterní, kteří v některých krajinách neradi viděni bývají, v Bavorském lese s otevřenou náručí bývají přijímáni.

Selky tamní dobře vědí, že bratří sbírají ve prospěch hluchoněmých, kretinů a j. nemocných, a když také pan farář s kazatelny podporování těchto chudáků doporučil, tu rády věnují něco lenu, sádla a také několik feniků ve prospěch trpících. Vědíť, že vyplní se slova, jimiž děkuje milosrdný bratr: »Zaplať Bůh!«

Žádnou daň neplatí Lesáci tak rádi jako daň, již stanoví jim láska k bližnímu, a daň, jež obvyklá jest od staletí, a již s radostí odvádějí každým rokem svému duchovnímu. Kdežto v úrodné rovině dolnobavorské (Gäuboden) odvádějí osadníci jednotlivých farností svému kněži, zvláště kaplanům — faráři daně té nepřijímají — vždy na podzim neb v zimě chmel, pšenici, žito neb peníze, odvádějí Lesáci daň svoji v podobě lenu. Nejsou tak zámožní jako jejich bratří kolem Straubingu, v Rothalu a j., avšak dají, co mají. Sbírka lenu v Bavorském lese děje se takto: V měsíci listopadu nebo prosinci, kdy len již vyčistěn, vyjde si »důstojný pan kooperator« — ohlásiv dříve svůj příchod s kazatelny — do vesnic, vesniček a dvorců své farní osady, vymáhat svoji daň — hebký len. Jemu v patách batolí se nezbytný famulus »Michl« s režným pytlem neb košem na širokých zádech a s nepromokavou taškou kolem krku, v jejíž příhrádkách zříti obrázky, prsteny, růžence. Sedlák v Bavorském lese je nerad, když někdo v neobyčejný čas přichází do jeho dvora; bojíť se, že by to mohl býti nějaký agent, jenž by slovy hladkými vylákal na něm za špatné zboží několik vymozolených marek, aneb že by příchozí mohl býti dokonce někdo od berního úřadu — ale když přichází pan »Ko'práta« (kooperator), tu vyjasní se jeho vážná tvář, a on svolá všechnu svoji drobotinu, aby byla svědkem jeho radosti nad tím, že vkročil do domu jeho — kněz. Radosť jeho sdílí celá rodina a zvláště děti, jež tlačí se kolem »Michlovy« tašky, dobře vědouce, že tam něco pro ně. Loni dostali po obrázku, což asi velebný pán koupil pro ně letos?

Děti ze sousední farnosti vypravovaly jim, že »jejich« velebný pán rozdával letos prstýnky s modrými, zelenými i červenými kaménky, což kdyby také jim se takových dostalo? Obrázky by ovšem také s radostí vzali a podali by za ně velebnému pánu ručku, ale což je ten nejkrásnější obrázek proti prstýnku, v němž třpytí se červený kamének právě tak, jako kdyby hořel? Dětská touha vyplněna. Velebný pán letos rozdal dětem samé prstýnky, odrostlým děvčatům a hochům po obrázku, a selka, která zatím s půdy přinesla vrchovatou mísu lenu ve svitkách (žemlích), dostane pěkný růženec ze skleněných perlí. Zdráhá se jej sice přijati, ten drobet lenu prý nestojí za to, ale když to jinak nejde — bude prý se za velebného pána pilně modlit.

K uctění velebného pána postaví se na stůl talíř jablek, chléb a sůl, avšak není možná zdržeti se déle, čas kvapí, a výběrčím lenu proběhnouti jest několik vesnic a v každém dvoře trochu se zastaviti, každou rodinu trochu potěšiti. Jablka s talíře octnou se v hlubinách Michlova koše, jenž nyní vůčihledě stává se těžším, neboť v každém dvoře přibude několik liber lenu a několik červenolících jablek, a než uhodí poledne, konstatuje famulus, nejen že koš jest plný, nýbrž že i čas, popřáti si hodinku k zotavení. V zimě není v Bavorském lese schůdných cest, vyjímaje snad hlavní silnice. Vánice zakryjí přes noc každou stopu předešlého dne, a vyjdeš-li brzy z rána kamsi, jest se

ti brodíti hlubokými závějemi, což i pro mladého pána jest velmi unavujícím. Proto s radostí vstoupíš do hostinného domu sedlákova, jenž již dříve tě byl pozval, a dnes zvláště si dá záležeti na tvém pohostění. Objednalť z blízkého městyse vepřovinu a nezapomněl také vzíti s sebou aspoň malý soudek hnědého moku, po jehož kvalitě vyschlé hrdlo tvoje nic se netáže. Sedíš, piješ, rozmlouváš, a kdyby nebylo tvého upomínajícího famula, jistě že bys dopřál sobě ještě hodinku oddechu. Ten zatím vyprázdnil svůj koš, vtlačil všechen len i s jablky v režný pytel a odevzdal jej prozatím v ochranu hostitelovu, jenž příležitostně přiveze daň v pytli velebnému pánu do fary.

A nyní hajdy dále! Odpoledne krátké, a cesta tvoje dlouhá. Nosič zbaven obtížného břemene a posilněn jadrným obědem, statně si vykračuje. Přál by si, aby byl, než spadne večer v údolí, se svým pánem doma. »K Rezli N. nepůjdeme,« praví nosič. — Proč? — »Je to chudá vdova — chalupnice — plno dětí —«. Jdeme kolem, avšak chyba lávky! Již vyběhla ze dveří a volá za tebou: »Což, velebný pane, k nám nic? Na tom trošku lenu mně nezáleží. Nemohu dát tolik, co velký sedlák, však co dám, to dám od srdce ráda.« Nic naplat — musíš se vrátit k Rezle, ačkoli nosičova tvář se kaboní — Rezla dala do koše asi třetinu, co uštědřil nejbohatší sedlák, avšak vyhledala ten nejdelší, aby dokázala, že nechce zůstati za bohatšími pozadu. Když odcházíš pohnut přes práh její chudé chatrče, volá za tebou hlasem, z něhož vyznívá spokojenosť a snad také trochu trpkosti: »an andersmoi fei' widerkemma!« — podruhé přijďte zas! S Bohem, Rezlo, s Bohem dobrá duše!

Ne všude dostane velebný pán len, někde vůbec lenu nesili, někde špatně se urodil, a tu pak místo lenu odvádějí se peníze, obyčejně 1—2 marky, zámožní dají i tolar. Sbírání lenu trvá několik dní dle toho, jak farnosť velká; a páčiti lze čistý výtěžek na 150—200 kilogramů mimo daň peněžitou.

Toť průběh sbírání lenu, jež pro mladého kněze jest velmi poučné z hlediska pastoralního, pro osadníky pak vždy velmi radostné.

(Pokračování.)

Dr. František Krásl,

sídelní kanovník vždy věrné kapitoly metropolitního chrámu sv. Víta v Praze a spisovatel český.

Koncem roku 1894., dne 24. prosince, slaví své padesáté narozeniny vysoký hodnostář duchovní Dr. *František Krásl.* Toto jubileum záslužného života svého neslaví pouze sám, ale přečetní jeho ctitelé ke dni tomu zraky své obracejí jak z duchovenstva, tak i mnozí jeho žáci, které kdy vyučoval, tak i řady těch, jimž byl dlouhá léta představeným a kteří mu mají děkovati za své vzdělání.

Přinášíme čtenářům životopis zasloužilého kanovníka, chtějíce i my k oslavě narozenin jeho přispěti a poctu svou mu vzdáti.

Dr. František Krásl narodil se v Králově Dvoře blíže Berouna dne 24. prosince 1844. Obecní školu navštěvoval v Podčáplích, kam Králův Dvůr farností patří; do hlavní školy chodil v sousedním Berouně v letech 1855. a 1856. Poněvadž jevil vzácné nadání ke studiím, vstoupil r. 1857. na akademické gymnasium v Praze, kde pobyl dvě léta. Vynikaje vzornými mravy, pilností a maje výborná vysvědčení, byl r. 1859. přijat do kníž. arcib. konviktu studujících, čímž se rodičům znamenitě ulevilo. Přijetím do konviktu bylo mu přestoupiti na c. kr. gymnasium Novoměstské, které tehdy spravovali členové řádu Piaristského.

Když skončil s výborným prospěchem gymnasijní studia, rozmýšlel se, jakou dráhu životní by zvolil. Nejprve vstoupil na fakultu právnickou Pražské university, a to r. 1865., avšak hned roku následujícího oddal se studiím bohosloveckým v kníž. arcib. semináři v Praze.

Pro svoji otevřenou povahu, upřímnosť a bodrosť byl zde miláčkem představených a kolegů. Dokonav r. 1870. s výborným prospěchem studia bohoslovecká a byv na kněze vysvěcen, sotva se nadál, že v této ohromné budově nad Vltavou stráví ještě třináct let. Než, dříve mu bylo jíti na venek na vinici Páně; byl poslán do Královic na Plzeňsko, kde jako kaplan po boku zasloužilého vikáře a faráře Pavla Zahálky jeden rok v duchovní správě s velikým zdarem působil, tak že si lásky osadníků cele zjednal. Než, nebylo mu dlouho působiti na osadě, na niž posud s láskou vzpomíná; hned za rok byl povolán za adjunkta bohoslovecké fakulty Pražské, aby se připravoval k přísným zkouškám doktora bohosloví a spolu od zvěčnělého kardinála Bedřicha Schwarzenberga jmenován praefektem kníž. arcib. konviktu studujících. Tam, kde býval žákem, nyní ustanoven praefektem. Dvanáct let vychovával studenty jako otcovský přítel jejich. Kolik nadějných jinochů vystudovalo jenom jeho přispěním, že se jich ujal a jim do konviktu pomohl! Na místě tom působil Krásl svědomitě s láskou, spravedlností i přísností, jak všichni konviktisté vděčně připomínají. Že i tu a tam nevděk následoval, kdož by se divil?

František Krásl jako praefekt studoval k doktorátu, jehož se podjal s výtečným prospěchem, tak že dne 18. května 1876. za doktora bohosloví byl povýšen. Než i jinak byl zaměstnán pracemi literárními, vyučováním na školách a soukromými studiemi v seminářské i universitní knihovně. Také po celou tu dobu spravoval hmotné záležitosti kníž. arcib. klerikálního semináře. Vyučoval jako suppl. katecheta náboženství na c. k. akademickém gymnasii, ve Spálené ulici a na c. k. vyšších reálných školách v Ječné ulici v Praze, všudy jsa oblíbeným učitelem a kazatelem. Po té habilitoval se jako docent věrouky na bohoslovecké fakultě v Praze, kde tři léta přednášel.

Než, za krátkou dobu bylo mu tuto dráhu opustiti, když byl dne 24. ledna 1884. zvolen za kanovníka a 20. dubna téhož roku slavně nastolen.

Jako kanovník byl František Krásl sedm let oblíbeným nedělním a svátečním kazatelem v chrámu sv. Víta u hrobu svatých českých patronů, i na venkově, kam byl za funkcemi volán, nebo kde pro zotavení na čas prodléval. Hned prvý rok svého vysokého úřadu byl jmenován konsistorním radou, r. 1886. radou dioecesálního a manželského soudu a r. 1892. prosynodálním examinatorem. Mimo to pro

své zásluhy o jubilejní pouť do Říma r. 1888. konanou vyznamenán papežským řádem »pro Ecclesia et Pontifice«. R. 1893. zvolen z kurie velkostatkářské za poslance na český zemský sněm.

Netřeba dokládati, že kanovník Krásl koná všechny tyto úřady s pilností neúnavnou, horlivostí sobě vrozenou a svědomitostí až úzkostlivou.

Již jako praefekt konviktu studujících byl Dr. Krásl literárně činným a jak sobě svěřené jinochy tak i bohoslovce v tom směru podporoval a povzbuzoval, pisatel těchto řádků sám na sobě příklad uvésti může, neboť to byl »Blahověst«, jehož sloupce prvotinám jeho byly otevřeny se shovívavostí až nadměrnou. Krásl se velice staral o bohosloveckou českou knihovnu, kam dodával vedle knih také slovinské, lužické a jiné slovanské listy. Od r. 1880. byl Krásl redaktorem »Blahověstu« čili »Hlasů katolických«, a to devět let sám a pak tři léta (do r. 1893.) s Dr. Karlem Vondruškou. Toto dvanáctileté vedení listu poučně-zábavného stálo redaktora Krásla mnoho píle, starostí a duševní námahy, již dovede oceniti ten, kdo v podobných věcech pracuje. A redaktor nejenom že měl kolem sebe spisovatele vyškolené, ale soustřeďoval také v listu svém síly mladší, jichž práce mu nejvíce daly opravování. Nemenší zásluhu má kanovník Krásl o »Hlasy katolického tiskového spolku«, jichž jest od r. 1882. pořadatelem.

Pro »Hlasy« ty k tisku upravil a vydal řadu povídek v duchu vlasteneckém a katolickém, jakož i jiných stati dějepisných a obranných. Krásl jest duší tiskového spolku, který zasluhuje hojného rozšíření a důkladného ocenění.

František Krásl jest dlouhá léta údem »Dědictví sv. Prokopa« (od r. 1870.), »Dědictví Svatojanského, spolku k vystavění chrámu sv. Víta«, dlouholetým členem Křesťanské Akademie, Katol. Besedy, Družstva Arnošta z Pardubic a jiných četných užitečných spolků. Dědictví sv. Prokopa jest od r. 1882. horlivým jednatelem, a vydávání vědeckých děl bohosloveckých v družstvu tom mnoho dává jednateli práce a starostí, uvážíme-li, jaké spisy co rok Dědictví sv. Prokopa svým členům přináší. Sám pak r. 1885. ozdobil sbírku vědeckých děl velmi cennou prací: »Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. římské říše a kníže-arcibiskup Pražský«. (Podíl XXV.) Jest to vypsání (na 661 stranách osmerky) historicko-kritické náboženských poměrů v Čechách od r. 1623—1667. Toto vynikající dílo jasně osvětluje dobu pro národ český velice kritickou.

František Krásl píše články a podává kritiky vědeckých děl do »Časopisu katol. duchovenstva« a s kanovníkem Dr. Klementem Borovým vede vrchní redakci bohosloveckého oboru v Ottově »Naučném slovníku«.

A máme se dotknouti jeho dobročinnosti a obětavosti? O té by nejlepší svědectví mohl podati chrám Páně v Podčáplích, kam rodiště jeho přifařeno. Zde dal r. 1886. postaviti svým nákladem postranní oltáře sv. Isidora a Jana Nepomuckého s obrazy od Heřmana a nedávno daroval témuž chrámu nákladnou křížovou cestu. Také pamatuje na kostely, kde prodlévá; Velízskému chrámu na př. věnoval bohoslužebná roucha. A jak mnohdy neví o darech jeho veřejnosť!

Dr. František Krásl svým přičiněním vysoko se povznesl, čehož mu přejí všichni, kteří znají jeho povahu, zásluhy, dobročinnosť, učenosť a jiné vzácné vlastnosti a ctnosti, a všichni jeho ctitelé a vychovanci na milém Bohu vyprošují, by byl dlouho zachován Církvi svaté, národu, přátelům svým a vlasti, jejíž jest hodným synem a pravou ozdobou. *Al. Dostál.*

Agitace pro pravoslaví.

Píše *Fr. Žák.*

> Veliká část toho, co za dnů našich sluje vlastenectvím, skládá se z pouhého pokrytství a úzkoprsosti, jevíc se v národních předsudcích, národní domýšlivosti a v národní zášti. Smiles: Charakter.

České listy, které buď dobrovolně, z přesvědčení, buď z příčin méně kalých, snad i z odporu nebo za odměnu jsou ve službách ruské vlády a propagují výhradně jen ruské pravoslaví za účelem politickým a národním, se množí. V poslední době přistoupily k nim otevřeně »České Zájmy«, známý antisemitský list Huškův, článkem v čísle ze dne 15. října 1894.: »K zavedení slovanských bohoslužeb«, ve kterém redaktor oznamuje, že sám přestoupil právě k pravoslaví, a vyzývá své čtenáře, aby učinili podobně. Po přání redaktora »Vlasti« odpovídáme na článek ten, rozebírajíce klidně některá v něm pronesená mínění.

Je poněkud divné, pravíme předem, jak agitační článek pro pravoslaví dostal se do antisemitského čtrnáctidenníku. Nedovedeme si to srovnati s programem listu. Z jakého důvodu se to asi stalo? Ruská vláda se ovšem vyznamenává velice zdravým antisemitismem, i bylo by tu tedy jakési švakrovství mezi ní a naším čtrnáctidenníkem; ale to ještě není ani důvodem, šířiti cestou antisemitismu pravoslaví, ani logickým úsudkem, obě představy slučovati. Jsou antisemité, kterým podobné asociace ideí jsou naprosto cizí, a těch jest dozajista devět desetin čtenářů »Českých Zájmů«. Nebo antisemitismus, ovšem mírný, ušlechtilý a spravedlivý, bývá doma v kruzích konservativních, kde Čes. Zájmy se asi nejvíce odbírají; liberálové, hovíce sami zásadám židovského liberalismu, antisemity nejsou, jak všecky politické liberální listy zřejmě dokazují. Je-li některý z nich malounko antisemitsky zbarven, jest to jen pro zaslepení lidu, který semitismem strašně trpí.

Počínání »Čes. Zájmů« čelí tedy patrně proti vlastnímu prospěchu. Z toho plyne, že důvod k němu musí býti hlubší, nežli antisemitský charakter pravoslaví, takový aspoň, který by hmotnou škodu, jež mu z této agitace vzejde, nahražoval. Který jest to? To je ovšem a zůstane hádankou, kterou rozluštiti ani my nebudeme se pokoušeti. Článek podepsán jest jménem: Jaromír Ivanovič; patrně tedy jest spisovatelem jeho Rus nebo odpadlý a poruštěný Čech. To jest proto zajímavé, že v článku vyzývání k přestoupení na pravoslaví děje se z »vlastenectví«, z důvodu »sesílení české národnosti«. Toť je věru nejpovedenější passus celého článečku, čistě moderní! Aby si něco podobného dovolil — nečistý Rus — ale katolík na Rusi! Co by se mu stalo, pane Jaromíře Ivanoviči?

Než, necháme ironie a vrátíme se k rozboru článku. Jest to chudičká stať novinářská, z které intellektní nouze a bída čouhá z každé řádky. Proto také nemůže na nás nikdo více žádati, nežli že myšlénku za myšlénkou prostě probéřeme, ukazujíce na jejich bludnosť. Nemíníme tím pana spisovatele přesvědčovati nebo poučovati, vímeť, že by to bylo marné, poněvadž on z přesvědčení nepíše; my tyto řádky podáváme více na ukázku, jaké lži a nesmysly lze u nás beze studu a pokárání psati, kam až vášnivé a omezené liberály mohou vésti jisté sympatie a antipatie.

Napřed stěžuje si p. Jaromír Ivanovič, že v Praze jest n e m o ž n o přestoupiti k víře s l o v a n s k é, a tvrdí, že veliký počet Čechů by tak učinil. Tomu není tak. Ještě nedávno kdosi z farnosti, kde působí spisovatel těchto řádků, přestoupil na pravoslaví, učiniv prosté ohlášení na hejtmanství. Nebránil mu docela nikdo. Farní úřad ovšem si jej zavolal a žádal ho za udání příčiny, proč tak činí. Odpověděl, že z chudoby. Byl malířem porculánu, a jistý pravoslavný farář zjednal mu na Rusi místo malíře jakýchsi náboženských věcí s podmínkou, že přijme pravoslaví, ježto prý takovou práci jen pravoslavný smí dělati. A on tak učinil. Farář mu ovšem vysvětlil, jaký náboženský význam má tento jeho krok, avšak nátlaku nečinil na něho žádného. Jest tedy právě tak snadno v Praze přistoupiti k pravoslaví, jako k protestantismu, židovství, nebo irvingianismu etc.; prosté oznámení na hejtmanství k tomu stačí. [1]) Bylo by sice přirozené, kdyby katolické Rakousko přestup k pravoslaví stěžovalo, ne tak z příčiny »tak zvané náboženské snášelivosti« nebo nepřízně k Rusku, nýbrž proto, poněvadž Rusko není stejně svobodomyslné, trestajíc každé odpadnutí pravoslavného ku katolicismu někdy i vypovězením na Sibíř nebo ztrátou občanských práv, zabráním majetku, ano i knutou. Ale Rakousko, jak jsme pravili, nečiní tu obtíží nižádných. Pan Jaromír Ivanovič měl by tedy nejdříve městi před svými ruskými dveřmi a vůbec mluviti pravdu. Že mnozí Čechové jsou ochotni přestoupiti k pravoslaví a jen čekají, až pravoslavná moda ještě více se zmůže, nebo až někdo prorazí cestu, rádi věříme. Víme, že mezi Čechy, ano, zvláště mezi námi Čechy, jest mnoho takových, kteří chtějí býti vždy v čele moderního pokroku, a kterým je lhostejno, jsou-li katolíky, budhisty, nebo něčím jiným. Celý život je jim moda, tudíž i náboženství. Báječným rozmnožením menších listů tak zvaný intelligentní proletariat úžasně se rozmnožil, takže velmi krásně a trefně řekl prý o nás hrabě Tolstoj, že jsme »civilisací« přímo zaslepeni. Tito frivolníci změní víru za effekt, pro urážku, z okamžitého vzplanutí zlosti, krátce dle libosti. Víry ovšem nemění, vždyť žádné nemají. Víra se zakládá na hlubokých dogmatických pravdách, a kdo toho neuznává, nemá víry. Kdyby dnes vyslovil car přání, aby Češi stali se pravoslavnými, mnozí učinili by tak s rychlou ochotou, jsouce šťastni, že se mohou zavděčiti největšímu panovníku a získati jeho milostivý pohled. Rusko je právě u nás v modě. Ve Francii, jak známo, tytéž intelligentní kruhy přivádí k vzrušení budhistická kněžská čepice. Tam je zase v modě budhismus.

Že Čechové nemají nadbytek pevnosti charakteru a mravní vážnosti, jest bohužel pravda, jak ukázalo se často v dějinách, nejnověji na Češích v Rusku žijících. Ani za Sladkovského ho sice neměli, ale tenkráte nebylo ještě Rusko v modě, nebylo popularisováno. Tenkráte ukazovaly se jen tak porůznu výbuchy

[1]) Sám p. redaktor »Čes. Zájmů«, Jaromír Hušek, učinil tak pouhým oznámením na Vinohradském hejtmanství podáním ze dne 24. října 1894. (Praes. 25. října 1894. č. 73055), slovy: »Uctivě oznamuji, že vystupuju z církve katolické a přestupuju k církvi pravoslavné s podotknutím, aby příslušný farní úřad o tom byl uvědoměn.

nově se probouzející lásky všeslovanské. Nyní je jinak. Proto věříme panu Vladimíru Ivanoviči, že veliké množství Čechů z kruhů, v nichž on se pohybuje, jest hotovo při dané příležitosti přes posty, délky bohoslužby a jiné věci přijati na nějaký čas pravoslaví. — Pan Jaromír Ivanovič jmenuje pravoslaví v ě r o u s l o v a n s k o u. Náš novopečený p. Rus tedy neví, že jako my z Říma, Rusové přijali křesťanství z Cařihradu, že obřady ruské jsou tak řecké jako naše latinské, majíce pouze ruskou slupku, že k pravoslaví patří Řekové, Arméni a sta jiných neslovanských národů, ale že přes třicet milionů Slovanů jsou katolíci. V pravoslaví není ani za mák víc slovanského než v katolictví. Snad pravý opak jest pravda. V pravoslaví není, jak známo, nikde ani v obřadech, ani v liturgii místa pro samočinnosť. Vše je od věku stejné, nezměněné. Mimo církevní zpěv, jehož melodie jsou produktem lidu a tudíž národní, není nikde zrnka národního ducha ve veškeré liturgii. Ale i zpěv jest stejný, věčně týž a není původně ruský, nýbrž řecký, jako náš chorál je původu latinského. Národové na ortodoxní liturgii neměli nižádného účinku, nýbrž mají ustavičně nezměnitelně a houževnatě to, co přijali od Řeků. V katolické liturgii, která v nepodstatných částech se mění, jest daleko větší svoboda, mohutný proud vnitřního života, jehož národové zvláště dříve živě se súčastňovali. Vzpomínám jedině na znárodnění římského chorálu v našich nesmrtelných písních církevních, na náš brevíř i misál ve svých českých částech, na naši agendu, která přímo jest produktem české synody, ovšem na základě učení a zvyků obecné církve. U nás tedy zrovna jádro bývá často české, a jen slupka latinská. O tom ovšem nadarmo jest mluviti lidem, kterým církevní život český jest cizí, kteří snad ani služby Boží nedovedou s porozuměním sledovati. Říci tedy, že pravoslaví, ortodoxie, jest s l o v a n s k o u věrou, jest takový nesmysl, jako kdyby někdo řekl, že katolicismus jest francouzskou věrou.

Jak známo, vytvořili tuto záměnu pojmů slavjanofilé, chtějíce jí působiti na katolické Slovany z nedostatku důvodů dogmatických a kulturních. Pravda jest jen tolik, že většina Slovanů jest pravoslavná, avšak výhradní charakteristickou známkou národní národů slovanských a slovanství pravoslaví není.

Dále čteme, že výhody, které měli bychom my Čechové z pravoslaví, jsou veliké a do očí bijící. Podobná řeč jest kramářství. Kdo tak mluví, o podstatě a významu náboženství nemá ponětí. Jisto jest, že jen jedno náboženství má celou pravdu od Boha zjevenou; ostatní mohou ji míti jen částečně. Může tedy při volbě náboženství rozhodovati pouze čistota náboženské pravdy. Kdo by se dal vésti jinými důvody, bídně by s pravdou kramařil. Ale není nic rozumem obdařeného tvora nedůstojnějšího, nežli kramařiti jako kupec s pravdou. Mluvíme tu zcela všeobecně, nerozhodujíce, kdo má čistou pravdu, zdali církev pravoslavná nebo římská; protestujeme pouze proti snižování náboženství na tržní výrobek. Pravdu třeba přijati a ji míti i tehdy, když se zdá, že je nevýhodná, tak zní mravní zákon svobody a cti. Ostatně může býti pravda nevýhodná jen nahodile, zdánlivě, na čas, nikdy absolutně. Tvrditi, že pravoslaví českému národu bylo by výhodné, jest bezměrná smělosť. Nikdo to nemůže věděti, ani nejbystřejší politik nemůže předvídati tisíceré ty okolnosti, které mohou nastati. Lze-li vůbec něco předvídati, jest to, že přestoupením mnohých ku pravoslaví vnitřní náš život, různými spory tak už rozháraný a celou existenci naši ohrožující, jistě více byl by rozerván a na pokraj záhuby přiveden. Bílá Hora stojí tu před námi jako hrozivý příznak, varující každého vlastence, aby nevyvolával sporů nových! Nemluvíc o tom, že víra tvoří podstatnou charakteristickou známku kulturního života každého národa, a že tudíž zaváděním nové víry jeho životní proud byl by přeťat a zcela v jiné, neznámé koleje uveden, což mělo by za následek hrozné a nevystižitelné přeformování, rozklad, revoluci

ducha a smrť — politický stav národa českého jest takový, že každý podobný pokus znamenal by zbrklé hazardování s celým naším národem, jeho tisíciletou kulturou a jeho dějinami, takový, že byl by to zločin na něm spáchaný, zřeknutí se minulosti a dalšího kulturního historického rozvoje na základě minulosti. Jindy o tom povíme více. A opakujeme, mluvíme tak, nepřihlížejíce k tomu, že jen v katolicismu jest čistá pravda náboženská.

Pan Jaromír Ivanovič jmenuje dále ty domnělé výhody, které by národ český měl z přijetí pravoslaví. Mnoho jich není. Rozebeřme aspoň ty, které udává. »Naše jazykové postavení«, praví, »jest hrozné. Čeština jest jen jazykem v kruzích domácích. Jazykem státním, vojenským, úředním, obchodním jest řeč cizí, němčina. Pozvedněme tedy aspoň češtinu na jazyk církevní, z toho budeme míti veliké výhody. Žádný Čech nesmí tu ani na minutu váhati.

Není pravda, že čeština jest jazykem jen v domácích kruzích užívaným. Tak sám p. Jaromír Ivanovič propaguje své protikatolické ideje tiskem, řečí literaturní. Jest sice jeho jazyk hodně domácí, kuchyňský, ale on sám zajisté považuje jej za jazyk literaturní. Míníme, že právě literatura jest prvním polem ku vzdělávání a pěstění jazyka. Literaturou vzkřísen český národ. Abychom dosáhli uznání češtiny za jazyk státní, k tomu volili jsme mladočechy za poslance. K nim, prosíme, nechť se pan spisovatel obrátí. Židé jsou našim národním snahám v první řadě na překážku, tedy ať jen na tom poli pracuje pan Jaromír Ivanovič, jest to jeho obor. Jestliže tu, kde jest odborníkem, ničeho nezmůže, dovede tím méně tam, kde docela ničemu nerozumí — na poli církevním. Mimo to jest holá nepravda, že bychom slovanským jazykem církevním něco získali. Staroslovanský bohoslužebný jazyk církevní jest nám právě tak nesrozumitelný, cizí a mrtvý, jako latina. U nás jest toho, co v chrámě se po česku říká, mnohem více, nežli toho, co v Rusku říká se při bohoslužbě v jazyku moderním. Rusům ovšem jest staroslovanský jazyk mnohem bližší nežli nám, tak že my Čechové měli bychom z něho jistě menší výhody nežli Rusové. Ano, tvrdíme, že slovanský církevní jazyk byl by nám na ten čas svrchovaně nebezpečný. Latinský jazyk jest uznaný jako církevní, staletí v platnosti jsoucí, na nějž žádná vláda nedovolí si sáhnouti. Pro národnosť jest to neocenitelná výhoda. Nebýti ho, slovanští národové, žijící uprostřed Němců, dávno by se byli poněmčili. Tak v pruském Slezsku, kde není dovolen než jazyk německý jako jazyk úřední, nebýti jazyka latinského, musil by i církevním jazykem býti jazyk německý. Následek toho bylo by úplné poněmčení. Ony Čechy zachoval jen jazyk latinský. On jest úředním jazykem církevním, vedle něhož jako jazyka soukromého užívá se v chrámech jazyka českého a polského. Poněvadž se ho jen jako mimořádně užívá, nemůže ho nikdo zapovědíti, jako nelze zapovědíti užívati rodného jazyka v domácnosti a v soukromých záležitostech. Poláci ruští zachovali dosud svou národnosť, poněvadž na církevní jazyk latinský neosmělila se jim vláda sáhnouti. Ve školách a v úřadech panuje ruština. Jest celá strana ruská, která hájí t. zv. rozpojačení Poláků. Vymáhají jim živý církevní jazyk na papeži. Proč? Aby jím pak učinili ruštinu. Ale pak bylo by s Poláky brzy amen. Rozumí tomu p. Jaromír Ivanovič? Ne-li, upozorňujeme ho ještě na uherské národy slovanské. U projednávání církevních předloh o civilním manželství v uherské sněmovně mohl se dočísti v samých »Národních Listech«, že v pravoslavné církvi mizí v Uhrách jazyk slovanský a nahrazován jest státním, úředním jazykem maďarským. Kdyby tito národové měli úřední církevní jazyk latinský, nemohlo by se tak státi, nebo nad ním bdí celá církev. Ale co je větším nebezpečím maďarisace? Soukromý jazyk, kterého vedle úředního v církvi katolické tak hojně se užívá, nemůže, opakujeme opět, ani slovenským národům uherským nikdo vzíti; ale co ten úřední jazyk maďarský při pravoslavných bohoslužbách, které mimo

úřední, officielní bohoslužbu mimořádných, soukromých bohoslužeb téměř nemají? Rozumí tomu pan Jaromír Ivanovič? Ne-li, nechť si tedy ještě vzpomene na poměry českého národa za jeho spánku v posledních dvou stoletích. Jako nebylo tenkráte úředního jazyka českého nikde ve veřejném životě, nebylo by ho, nebýti latiny, ani v chrámě bývalo. Když však nebylo české školy, českého úřadu, krátce ničeho českého, užívalo se přece vedle jazyka latinského všude i u Němců obecného a nikomu nebezpečného, také jazyka českého, a to jen v rodinách a — v katolických chrámích. Česká modlitba, česká píseň, česká kázání zachovaly český národ. Ale ani neúřadní modlitby, ani písně není v pravoslaví, skoro ani kázání, leda v poslední době. A tak i dnes ještě při naší národní nesamostatnosti jiný úřední jazyk církevní nežli latinský mohl by nám býti svrchovaně nebezpečný, a to zvláště v českých menšinách.

Než, dosti o tom, snad, co bychom ještě říci mohli, domyslí si pan Jaromír Ivanovič sám. Jděme dále.

Domnívá-li se, že církevní náuka jest u nás a v pravoslaví tatáž, jest na omylu. Než, nedivíme se tomu, pan spisovatel se bohoslovím nikdy nezabýval, a při jeho odpadnutí na něm asi více nežádali, než aby odřekl se papeže a Jezuitů. Aspoň nám vypravovali ruští Čechové, že jim odpadnutí, k němuž je přinutili, učinili velmi snadným. Vzali jim všecky české knížky a naučili je »odháněti mouchy«, jak totiž říkají ruskému pokřižování se. My panu spisovateli jen tolik povíme, nechtějíce se pouštěti do bohosloveckých výkladů, že pravoslaví považují na Rusi za ukončené, veškerého dalšího rozvoje neschopné. Důkaz o tom nalezne v každé ruské dogmatice, anthropologii etc. Jako muž pokroku a ne zpátečník musí nevyhnutelně takovýto reakcionářský názor naprosto zamítnouti. Nečiní-li tak, není ortodoxní.

Za velikou výhodu považuje pan Jaromír Ivanovič také to, že ruští kněží se žení. Vychovávají prý národu zdárné děti nebo mají na to mnoho času, jsou proto mravní a mají přísné zásady. Že kněžské rodiny ruské vychovávají národu vzorné dítky, jest pravda. Není tomu vždy tak, avšak celkem možno uznati, že dítky vyšedší z rodin kněžských jsou co do zásad náboženskо-mravních lépe vychovány nežli jiné. Ovšem ne proto, že jejich rodiče mají na vychování jich mnoho času, nýbrž z příčin zcela jiných. Také to jest pravda, že v obrovských a často nedostupných krajích veleříše Ruské manželství kněží, kteří pracují často v zapadlých vesnicích, sotva dostupných cizímu člověku, má jak pro ochranu kněze před duševním zabedněním a úpadkem, jakož i pro osadu svůj význam. Ale to je vše. Obrovskou přednosť stavu panického i před Bohem i před světem žádné takové malichernosti nemohou zmenšiti. Panický náš kněz má pro celou osadu daleko větší význam a vliv, nežli jakýkoliv kněz ženatý, a dobro z působení jeho ve škole, na kazatelně a ve společnosti plynoucí jest neskonale vyšší, nežli sebe lepší vychování několika dobrých synů pro národ. To je právě ten obrovský rozdíl působnosti kněze ženatého a panictvím se Bohu zaslíbivšího, že onen soustřeďuje své působení na vychování svých dětí, tento žije cele víře a své osadě. Zdali si asi někdy představil p. Jaromír Ivanovič duševní dílnu katolického kněze? Zdá se, že jsa takovým straníkem ženitby, ani není schopen představiti si, že by mohli býti lidé, kteří žijí idealům: Bůh, vlasť, mravní osvěta a pod. Snad také neví, že »černé« duchovenstvo jest i na Rusi neženaté, taktéž všichni církevní hodnostáři musí býti buď vdovci nebo panici. Z toho může viděti, že i Rusové považují panický stav za vyšší a ženitbu kněží za nižší, snad prozatímnou potřebu poměrů ruských. Snad také slyšel o obrovské sociální krisi, mající kořen právě v tomto neblahém rozdělení na vyšší, dokonalejší, ku všemu vyššímu povolaný klerus a na nižší, selské duchovenstvo, a ví, jak se o něm mluví a píše. Či neví o tom ničeho? Skoro se zdá. Ale pak měl mlčet. Již nyní

jsou příklady, že jsou na světské kněze posvěceni mužové neženatí — dle zákona může neklášterník posvěcen býti na kněze teprve po ukončeném čtyřicátém roce — hned nebo brzy po ukončení studií, dosti husté. Možná dost, že zvýšením kulturních a náboženských požadavků, jaké nová doba na knězi žádá, i tato nová ruská práce víc a více se rozmůže. Dále pak slyšel p. Jaromír Ivanovič o tom, že na kněžství jdou opět jen dítky kněží a ti že si berou zase jen dcery kněží za manželky. Uznáváme, že jest to spravedlivé, aby každý pomýšlel na rodinu, z níž vyšel, uznáváme, že nikdo nemůže choulostivému postavení kněze tak rozuměti jako dívka vyrostší v domě kněze, že zná taková již i předpisy církevní o manželských povinnostech dané z nutnosti, aby i duch i tělo čisté sloužily sv. liturgii, a že spřátelila se s nimi; ale že se takovým způsobem musí vyvinouti kastovnictví, jest patrné. Kastovnictví však není nikdy zdravé a blahodárné ani lidu, ani kastě samé. Rusové sami to vědí a toho želí. A slyšel pan Jaromír Ivanovič něco o tom, jak choulostivé jest socialní a hmotné postavení těchto ženatých, velkým počtem dítek obdařených kněží? Nemíníme o tom mluviti. Poznali jsme mnoho kněží ruských, jichž dobrota, spravedlnosť, láska k ideálům učinily na nás nejkrásnější dojem. Celé kněžstvo jest zajisté takové, jaká jest celá ruská veřejnosť, a svůj účel celkem zdárně plní. Jen tak na několik stinných stránek ženitby kněžské chtěli jsme poukázati, domnívajíce se, že, co jsme neřekli, důmysl páně spisovatelův si doplní.

Pokud se týče mravnosti kněžstva, záleží ovšem hlavně na tom, jak si ji kdo představuje. Než, ani o tom nehodláme se šířiti. Jen několik všeobecných slov tu stůj. Jisto na př. jest, že ve Francii katolický klerus, který dozajista, jsa neženatým, má daleko těžší postavení, nežli ženatý klerus ruský, jest tak čistý, a jeho pověsť tak bezúhonná, že mezi stem sotva jeden se najde, jemuž by co do mravnosti bylo lze něco vytýkati. Aby slul ruský kněz mravným, k tomu není mnoho zapotřebí, on může si daleko svobodněji vésti. Co se na katolickém knězi žádá, aby slul mravným, hraničí někdy s povahou andělskou. Právě liberálové v tom jsou nejhorší. Myslí pan Jaromír Ivanovič, že poklesků proti »pojmu ženaté mravnosti« na Rusi je méně než jedno procento? U nás ovšem jsou poměry horší, procento je vyšší. Ale kdo je tím vinen? Národ, především banda liberálů. Tam, kde všecky svinské knihy z evropských literatur jako výtečné plody ducha se překládají a doporučují, tam, kde pro náboženství tak málo jest porozumění jako u našich liberálů, tam, kde nejvyšším národním ideálem je divadlo, tam, kde každý nemrava a křikloun smí, má-li hodně drzosti a nevymáchaná ústa, hráti ve veřejnosti a v literatuře třeba vůdčí úlohu a po církvi plvati, tam ovšem národ musí býti nezdravý, málo pevný ve svém charakteru, povrchní ve svých zásadách mravně-náboženských, požívavý atd. Kdo může žádati, aby kněžstvo, vycházející z takové porušené krve, bylo úplně bezúhonné? Ono musí participovati na duchu národa, toť zákon přirozený. Avšak i přes to české kněžstvo je dobré, ctnostimilovné, vysoce vzdělané, horlivé. Jestliže nemohl gymnasiastu napojeného moderním duchem ihned seminář převrátiti a veskrze změniti v bytosť bezúhonnou, činí tak život. Nikde není tak neúprosné kritiky, takového denunciantství a podezřívání kněze, jako u nás. To bohudíky doplňuje, co nemohl vykonati seminář. A kde bychom byli, kdyby se tak dělo jen trochu s láskou.

Abychom tu věc ukončili, díme krátce: ruské kněžstvo ani co do vzdělání, ani co do mravnosti nedosahuje výše kleru západního. I ruské kněžstvo jest vzdělané, dobré, koná své těžké povinnosti s obětovností, ale celý kulturní stav ruského lidu stojí pořád ještě níže a nečiní proto na kněze své takové požadavky, jako západ na svůj klerus. Za rozkvět své církve děkuje ruský klerus svému lidu, jeho víře a obětovnosti a vládě, která užívajíc náboženství a církve k cílům svým, za to jí přeje a ji chrání. U Řeků, Srbů, Bulharů, Asiatů jsou

poměry jiné. Tam pravoslaví se svými ženatými kněžími nestačí na odražení přívalu moderních ideí, nejsouc, jak jsme již svrchu pravili, schopno rozvoje a rudíž ani schopno pronikavé applikace křesťanského učení na moderní zla. U nás, kde se přímo požíráme pro samé moderní otázky, kteří jsme, díky našemu hojnému intelligentnímu proletariatu, přímo centrum vší modernosti, zavedení u svém vývoji uzavřeného a ukončeného pravoslaví mělo by nejstrašnější následek — totiž podlomení produktivní a obranné síly kněžstva, které dnes téměř jediné jest obhajcem zásad křesťanství a konservatismu, udržujících naši národní sílu, pěstujících obětovnosť, ideály, charakter, pravou osvětu na základ zjevení Božího postavenou.

Snad stačí těchto několik řádků a myšlének, které na celou knihu daly by se rozšířiti, jako odpověď na dva nejhlavnější důvody p. Jaromíra Ivanoviče. Příště ještě několik slov. (Dokončení.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

V prvním čísle uveřejnili jsme stanovy družstva, aby každý člen znal svá práva a povinnosti a mohl na základě tomto buď dále agitovati, nebo spolek hájiti. Ku stanovám dovolujeme si přičiniti tyto poznámky:

Účel družstva (§ 1.) jest široký a obsáhlý a není dosud celý proveden. Tak literární přednášky přestaly, a literární sjezdy dosud konány nebyly. Příčina toho jest dvojí: předně ochablosť v naší straně vůbec a za druhé, že členové výboru mají velmi málo času; každý svým úřadem jest přetížen. Pět členů výboru mimo povinnosti svého povolání zastává práce redaktorské, dva z nich jsou docela redaktory několikerými a jeden koná na venku socialní přednášky. Ať se tedy nahradí výbor novými silami! Ano, jen kdyby jich bylo, nebo kdyby chtěly spolupůsobiti! Ze všech výborů »Vlasti« za celých 10 let tento jest nejlepší: schází se téměř vždy v plném počtu, má ve svém středu praktické odborníky (V. Špaček, vyučený sazeč) a vynikající spisovatele (Dr. Rud. Horský, Filip Jan Konečný, Fr. Pohunek, Václ. Špaček a Fr. Žák.)

Hledíc k § 2. nemáme dosud z těchže příčin odboru paedagogického a filosoficko-theologického.

Každý rok schází se valná hromada, i může v ní býti o tom promluveno, jak těmto nedostatkům odpomoci. Mnoho lidí ví mnoho, a každý má v něčem jiném zkušenosti. Dobře by však bylo, aby návrhy k doplnění programu k § 1. a 2. čelícímu byly dříve předloženy výboru, jenž by se o nich poradil, určitý návrh vypracoval a ve valné hromadě jej odůvodnil.

K upokojení mysli však připomínáme, že valná hromada určila program raději širší než užší a dobře si byla vědoma, že všecko hned nebude provedeno. To pravíme zcela jistě, nebo ruce, jež tyto řádky píší, § 1. a 2. sestavily a v tomto smyslu valné hromadě jej doporučily.

Mladým členům a čtenářům vysvětlujeme odstavec b v § 3., jednající o činných členech. Původní myšlénka zakladatelova byla, aby se kapitál 50 zl.

»Vlasti« pouze půjčil a pak se členům vrátil. Tak povstali činní členové. Ale první valná hromada rozhodla, že se mají činní členové přijímati jen do 1. ledna 1895. a dále aby se přijímali jen údové zakládající a přispívající. Činných členů bylo 54, z nichž 6 umřelo, 9 ze spolku vystoupilo, 33 k zakládajícím údům přestoupilo a 6 pouze v původním stavu zůstalo. Každý z těchto 6 má právo na svůj vklad, a bude mu také vyplacen, požádá-li za to.

Přispívající členové jsou, abychom tak řekli, dárcové spolku. Jejich závazek je malý (3 zl.), trvá jen rok, a oni mají také nepatrné výhody, slevu 80 kr. na ročníku »Vlasti.« Bývalo jich až na 200 ročně, nyní však se jejich počet ztenčil na 7, a brzy snad jich úplně nebude.

Za to kořenem družstva jsou členové zakládající: množí jeho kapitál, přispívají tím mimo jiné k vydávání knih, z nichž pak sami užitku nabývají. Výhody těchto členů množí se rok co rok. Tak každý člen ušetří: při koupi almanahu 50 kr., při koupi III. Sborníku historického 18 kr., jako odběratel »Vlasti« 1 zl. ročně. Mimo to obdrží hned při vstupu zdarma knihy: Jak píše prof. Masaryk o katolické vědě a víře (1 zl. 50 kr.), Z duševního bojiště (60 kr.), I. a II. Sborník historický (1 zl. 50 kr.), Z dějin nepatrné české vesnice (60 kr.), VI. ročník »Vychovatele« (2 zl.). Činí 6 zl. 10 kr. a s předešlým 7 zl. 88 kr.; kdo pak při vstupu do družstva složí ihned 10 zl. členského vkladu, obdrží ještě — pokud zásoba stačí, VII. a VIII. ročník »Vychovatele« (6 zl.), čímž stoupne jeho literární dar na 13 zl. 88 kr.

Počítejme, že družstvo vydá každý druhý rok nejméně jednu knihu po 1 zl., tím vzrostou výhody člena za 10 let na 15 zl., za 20 let na 30 zl., za 30 let na 45 zl. Přidáme-li k tomu 7 zl. 88 kr. nebo 13 zl. 88 kr., můžeme říci, že asi průměrně ve 25 letech dostane každý v knihách zpět, co na penězích zaplatil.

Šestý § způsobil nám již mnoho mrzutostí. Člen vystoupí z družstva, aby se zbavil placení upsaných vkladů a milostivě nám 5 nebo 10 již splacených zlatých ponechává, zatím však jej § 6. odsuzuje, aby splatil celých 50 zl. Zašleme mu stanovy, hájíme zájmy družstva, a je zle. Upozorňujeme tedy, že vystouplý člen zapraví dle § 6. na členských příspěvcích tolik, jak dlouho byl členem družstva, při čemž se (viz § 3 a) počítá na rok 10 zl. Tento § nechť si každý důkladně přečte a zapamatuje.

Velmi nemile mnozí nesli odstavec č v § 8., jenž zní: Zakladatel družstva, kněz Tomáš Škrdle, vyhražuje sobě doživotní vedení redakce; po jeho úmrtí neb odstoupení, nebo nešetřil-li by stanov a vyplývajících z nich usnesení, po jeho sesazení volí si valná hromada redaktora buď na jeden neb více roků, nebo doživotně; v případu onemocnění volí si Tomáš Škrdle ve srozumění s výborem dočasného zástupce.

Nepřátelé moji hlavně tohoto článku se chytají a mně jej vyčítají. Jednou pro vždy odpovídám jim toto:

Spolek a časopis předal jsem družstvu a učinil jsem s ním smlouvu. »Vlastí« chtěl jsem vší silou zasáhnouti v život katolický, a proto jsem si ve smlouvě vyhradil pevné, jisté a trvalé postavení. Smlouva byla uzavřena v první valné hromadě, a slova o »sesazení« napsal jsem do ní sám, čímž jsem dobrovolně svůj poměr ve družstvu omezil.

Suďte si o tom každý jak chcete — těmito řádky nikoho nepřemlouvám a sobě nakloniti nechci — ale to konstatuji, nebýti tohoto §, nikdy bych pro družstvo s touž energií nepracoval, jak se dělo až dosud; nebo báti se každý rok o existenci a nevěděti, zdaž bude možno provésti, co jsem si konati umínil; vydati ze svého ročně na agitace přes 120 zl., projeti za léto ve třech diecésích 13 vikariátů a tlouci se jako žebrák přes hory doly a vyžebrati za rok 24.000 zl.

a býti při tom ve strachu o chléb k živobytí potřebný: takové postavení podlomilo by v brzku veškeru obětavosť, práci a energii.

Je-li družstvo tam, kde jest, to má hlavně odstavci č v § 8. děkovati, ba, nebýti toho paragrafu, snad by již družstva nebylo, což pravím na základě sběhlých událostí, které veřejnosti dosud známy nejsou.

A kdo žehrá a žárlí na moji moc ve družstvu, ať jde a zobne si se mnou. Moje moc spočívá totiž ve velikých starostech, veliké práci a neustálém namáhání, které rok co rok roste; věru že rád a upřímně mu část takové »moci« přepustím.

Za svoji práci mám od družstva ročně 1000 zl.; že toho platu zasluhuji, toho si před svým svědomím i před veřejností obhájím. Po více netoužím; jsem s 1000 zl. roční služby úplně spokojen; působení mé jako katechety ve škole mi další potřebné doplňuje. Prvních pět let obnášelo mé roční služné 600 zl.

II.

Nežli přikročíme k jednotlivým odborům, podáme zde v krátkosti všeobecné dějiny družstva od té doby, kdy byl vydán almanah na oslavu biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII. V almanahu jest zahrnuta perioda dějin družstva v Žižkově. — Události družstva po vydání almanahu vylíčeny jsou částečně ve výroční zprávě, vytištěné v 5. čísle (únor 1894.) X. ročníku Vlasti, pročež zde jen nejmarkatnější a většinou nové věci uvádíme.

Dělnická příloha »Čecha,« na niž platilo družstvo 200 zl. ročně, a která razila »Dělnickým Novinám« cestu, dnem 31. prosince r. 1893. přestala vycházeti. Není jí třeba, anyť se »Dělnické Noviny« pevně zakotvily. — Za zprávy v »Čechu« uveřejňované platí družstvo 10 ex. »Čecha,« kterýž se ponejvíce laikům ku čtení odevzdává.

V roce 1892—93 (IX. rok) přibylo družstvu 261 zakládajících členů, roku 1893—94. (X. rok) 87, mezi nimi 12 z české a moravské šlechty. — Družstvo zakoupí si vlastní dům. Sbírky ve prospěch domu zahájené vynesly dosud na 500 zl. — Vysoké c. kr. místodržitelství schválilo změnu stanov, dle níž rozmnožen počet výborů o dva. — Knihovny byly založeny nebo rozmnoženy v Proseči, ve Valašském Meziříčí, ve Smečně a v Suchonicích u Tršic na Moravě. Spolku na zakládání katolických škol v Opavě zaslali jsme obvyklý roční dar: 10 zl. a 50 knih. — Tři členové výboru: Dr. Rud. Horský, Fr. Pohunek a Tom. Škrdle súčastnili se katolického sjezdu Brněnského; na to vykonal redaktor t. l. po Moravě agitační cestu, při níž získal 19 členů. — Z členů družstva vyrostla myšlénka pořádati katolický sjezd československého dělnictva v Litomyšli, jejž svolali a řídili Dr. Rud. Horský a Tom. Jiroušek.

Roku 1893. rozebrána byla brožura: »Kdy jest člověk nejnešťastnějším,« letos jest rozebrána druhá: »Májisté« a třetí: »Socialismus a sedláci«. Rovněž i »Krátké znázornění mše svaté, svátosti pokání a pak zpytování svědomí pro dítky, kteréž jdou ponejprv k sv. zpovědi,« čtenáři rozkoupili, tak že jsme ji vydali podruhé ve 20.000 ex. a k ní jsme přidali jinou: »Vývoj idey Messianské« v 15.000 ex. a třetí: »Hymna katolického dělnictva československého« v 10.000 ex. Brožury naše jsou neobyčejně laciné a časové a proto jdou na odbyt. Zároveň jest při tom patrné čilejší žilobití katolického života, jež bude družstvo novými brožurami rozohňovati a rozšiřovati. Každého čísla »Slov pravdy« kupujeme a rozdáváme 125 ex.

Líčením boje proti své osobě, ačkoliv by vyšly na jevo věci interesantní, čtenáře obtěžovati nebudu.

III.

Knihovní komise.

V VI. správním roce zřídilo družstvo k návrhu vikariatu Budyňského dne 16. ledna 1890. knihovní komisi, jejímž účelem jest odděliti knihy dobré od špatných a dáti zakladatelům a řiditelům knihoven návod, jak by jen dobré knihy kupovati a špatných se vystříhati mohli. Zvláštní komité z družstva zvolené mělo se o tuto věc starati, a také skutečně několik schůzí bylo konáno a slušně materialu sebráno. Neobyčejnou pílí a obětavostí vynikali faráři Vojtěch Kameš a Filip Šubrt. Byli však tak horliví pouze tito dva, mnozí ostatní spolupracovníci knihy pročítati sice slíbili, ale slovu nedostáli, tak že družstvo rozhodlo, censory knih honorovati. Pořadatelem sebraného materialu pro »Vlasť« jest Alois Mlčoch, kooperator u Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici v Praze. Kdo je za censora knih přijat, zašle mu seznam 50 nebo 100 knih; vlp. Mlčoch si jej prohlédne a vyškrtne ty, o nichž posudky již došly. Posudky knih vždy 50 nebo 100, každý na zvláštním lístku, odešlou se pořadateli (a ne redakci Vlasti, jak někteří dělají) ten je prozkoumá a shledá-li, že jsou co do formy správně sepsány, sdělí to naší administraci, kteráž zašle za censuru 50 knih 25 zl., za censuru 100 knih 50 zl. Každý censor ručí za správnosť svých udajů, z kteréžto příčiny se originaly jeho posudků uschovávají. Shledal-li by kdo v posudcích něco mylného, nechť to pořadateli otevřeně sdělí; družstvo vydá posudky ve zvláštní knížce, a tu by bylo záhodno, aby každý posudek byl zcela spravedlivý. Censorů se přijímá ročně nejvíce 8; [1]) hlásí-li se jich více, mají přednosť členové a odběratelé našich listů. K censurám na venek knihy se nezasýlají; ty si musí vybrati censor sám ze školních, spolkových nebo jiných knihoven. Výbor družstva vydal pro censory knih zvláštní návod, jejž zde do slova otiskujeme. Censorové mají sděliti jména knih s udáním autora, ceny a nakladatele: a) které jsou věroučně a mravoučně bezvadné a hodí se: 1. pro vzdělané třídy, 2. pro lid obecný, 3. pro děti a 4. pro děti i pro dospělé; b) které věrouce a mravouce katolické odporují, s udáním závadných míst a stránek; c) které jsou sice bezvadné, ale jež čtenářové neradi čtou a proč asi, a naopak, které se všeobecně líbí a proč? d) které se zvláště hodí pro jednotlivé stavy: rolnický, řemeslnický, hornický, pro lid tovární atd., nebo které čelí proti těm a oněm v lidu zakořenělým nešestem.

(Pokračování.)

UMĚNÍ.

O. Hostinský: Čtyři rozpravy: I. O kulturním významu umění. II. O původu umění. III. O pokroku v umění. IV. O klassifikaci umění. V Praze. F. Šimáček 1894. Str. 105 v 8^0, cena 60 kr. Objemem neveliká tato knížka plna jest vzácných myšlénkových zrn. Tak již o poměru umění k mravnosti pronáší spisovatel uvážení hodná slova: »Nechci tvrditi, že umění přímo účinkuje nebo účinkovati má na mravnosť, že člověka činí lepším, že je školou ctnosti. V jednotlivých případech bez odporu může umělecké dílo býti mravním příkladem buď povzbuzujícím, buď odstrašujícím — ale případy takové, kde účinek skutečně jeví se trvalým, kde příklad onen tudíž stává se plodným, jsou celkem velmi vzácné. Alespoň následování hodný příklad, jejž podává skutečný život přítomný, nebo jejž vážně líčí ústa jakoukoliv autoritou posvěcená,

[1]) Pozn. Na rok 1895. už jest dostatečný počet censorů přijat.

nechť to je při krbu domácím nebo ve škole nebo na kazatelně — příklad takový má praktickou účinnosť neskonale větší, než příklad poskytnutý krásným uměním, jenž před chladnou rozvahou objevuje se jako pouhý výmysl volné fantasie, jako pouhý neskutečný obraz, a — s výminkami nad míru vzácnými — zanechává jen stopu mělkou, pomíjející. Jedina věc, již umění v příčině té skutečně způsobuje, a to měrou dosti rozsáhlou, jest, že, nezlepšuje-li mravní jádro povahy lidské, přece alespoň zevnější formy života zušlechťuje, uhlazuje a zjemňuje. I to má ve vzdělané společnosti cenu nepopíratelnou, ale s mravním pokrokem nesmíme to stotožňovati nikdy. Mnoho positivního tudíž nemůže umění učiniti ve prospěch mravnosti; ale může se alespoň opírati demoralisaci tím, když přísně uzavírá se všemu, co ethickým zájmům společnosti lidské se příčí. Z toho, že umění přímo a v první řadě neslouží mravnosti, neplyne, že by mu interessy mravní vůbec byly věcí docela lhostejnou. A toť onen vážný moment, jejž měli by stále míti na mysli všichni ti, kdož nějaký účin mají na pěstování umění. Snášelivosť — jinak zajisté blahodárná i ve věcech umění — přestává býti ctností, když propůjčuje se za štít frivolnosti, sprostoty a cynismu — nechť záminka k tomu jest jakákoliv. A právě v naší době dvojnásobně je toho zapotřebí, nezapomínati na krásná slova, jimiž se veliký básník obrací ke svým bratřím, k umělcům: »Jeť v rukou vašich lidstva důstojnosť, ji zachovejte.« Jsme p. spisovateli vděčni, že neváhal mužná tato slova, která pronesl r. 1883. v Umělecké Besedě, nyní opět znovu veřejnosti tiskem podati, neboť posluchačstvo, k němuž poprvé byla pronesena, patrně brzo na ně zapomnělo, když nedávno strhlo huronský pokřik proti těm, kteří právě nechtěli a nechtějí býti snášelivými vůči frivolnosti, sprostotě a cynismu v umění ať výtvarném, ať slovesném, a kteří rovněž jako Hostinský jsou přesvědčeni, že »kulturní význam umění, jako vůbec vší osvěty a všeho vychování, v pravdě spočívá na posvátných základech požadavků mravnosti.«

Na jiném místě vyvrací Hostinský se zdarem mínění Darwinovo, že o krasocitu a umění možno mluviti již u zvířat, nad něž se tedy člověk krasocitem a uměním svým toliko co do stupně vývoje povznáší. »Zrak a sluch v projevech domnělého krasocitu u zvířat nekoná nic vyššího, nic ušlechtilejšího nežli v případech jiných mlsná chuť: obor pouhého příjemného pocitu a smyslového chtíče není tím překročen ... Všechny úhledné tvary, jimž se obdivujeme na umělých výkonech zvířat, způsobeny jsou neodolatelným pudem, směřujícím k ukojení nezbytných potřeb životních k zachování jednotlivce nebo celého druhu, a k vysvětlení pravidelnosti tvarů těch stačí mechanismus a účelnosť práce třeba docela neuvědomělé, aniž potřebí jest předpokládati nějaké spolupůsobení krasocitu ... Naše záliba na tvarech a barvách, na zvucích a pohybech, s nimiž setkáváme se v říši zvířat, zajisté namnoze jest esthetická; ale nemáme práva souditi z toho, že stejného požitku a soudu esthetického schopna jsou i zvířata sama, nebo že činnosť jejich, pokud za následek má podobné našemu krasocitu lahodící zjevy, jest uměleckou v našem, lidském smyslu tohoto slova.«

Původ umění shledává H. v potřebách života hmotného, v hravosti a v potřebách života duševního, a ukazuje, kterak »v prvních počátcích na umění žádána byla hlavně účelnosť; k účelnosti pak přidružila se zcela přirozeně, namnoze docela mechanicky, krása nejprve jakožto ozdoba výtvoru nebo výkonu účelného, a teprve na ještě vyšším stupni rozvoje stávala se krása sama vlastním cílem tvoření uměleckého, ale i to jenom v oborech a směrech některých, ne vždy a ne všude.«

Pokrok v umění znamená dle slov H. »netoliko stoupání tvůrčí síly vyvolených jednotlivců, nýbrž i zdokonalování esthetického citu a soudu obecného.« V pěkném stručném nástinu podává spisovatel dějiny umění, podotýká, že starší názory o naprosté originalnosti a samostatnosti umění řeckého dlužno silně obmeziti, poněvadž konstatovati lze, že mělo naň vliv netoliko umění egyptské, nýbrž i umění assyrské a babylonské, a připomíná, že nejenom celý rozvoj umění křesťanského je nepřetržitý a ústrojný, nýbrž že i souvislosť jeho s antikou pohanskou je nepoměrně větší, nežli mnohému pozorovateli zdá se prozrazovati první pohled. »Jako ti z Řeků a Římanů,« dí, »kdož tenkráte přestupovali na víru křesťanskou, nezříkali se tím dosavadního jazyka a celého vzdělání svého, nýbrž obou i na dále týmže způsobem užívali, ač ovšem namnoze k účelům novým a v duchu novém, tak i umělci, kteří budovati a zdobiti měli první chrámy křesťanské, neznali jiných tvarů a motivů, jiné techniky a jiného vkusu, slovem, neznali jiné mluvy umělecké, než byla ta, v níž sami byli odchováni, a jíž k nim mluvilo všechno, co kolem sebe vídali. Jenom nový účel a

nový duch činil umění jejich křesťanským, prostředky však a formy prozatím byly tytéž, jako v současném umění pohanském. Jinak řečeno: antika křesťanská není ničím jiným, nežli mladší rodnou sestrou pozdní antiky pohanské, obě pak jsou přirozenými dědičkami velikého umění hellenského.« — Dále vhodně ukazuje, že na velikém omylu jest, kdo domnívá se, že umělci dostačí jediné toliko nadání, a s důrazem podotýká, že umění je práce, namnoze usilovná, lopotná práce, a nazývá vhodně dějiny umění nejvážnější výstrahou před jednostranným, výstředním kultem genia. »Jen tenkráte,« dí, »kdy k nádání svrchovanému přistupuje i železná píle, sdružená s hlubokým věděním, jen tenkráte je možným skutečný pokrok v umění.«

V rozpravě o klassifikaci umění odůvodňuje roztřídění umění ve tři skupiny: 1. umění výtvarné, které poskytuje nám prostorné věci tvarů neměnitelných, 2. umění posuňkové, jehož předmětem jest hnutí těla lidského, a 3. umění časové, jehož neprostorné výkony tvoří řady v čase probíhající (hudba, báseň).

W. Szymanowského obraz »Modlitba.« (Vystaven v Topičově Salonu.) Veliký obraz polského malíře W. Szymanowského, malovaný nejmodernější manýrou, překvapuje svojí koncepcí i komposicí a zaráží svým koloritem. Vesnický lid klečící v kostele a pějící mešní píseň: toť předmětem obrazu. Lokalita na obraze samém vytčena velmi nezřetelně; malíř nahradil tento nedostatek originálním způsobem: připojil k oběma krajům svého obrazu dva úzké obrazy stejné výšky s obrazem; na jednom z nich vymalován oltář s monstrancí, před kterým stojí kaditelnice, z níž hustý dým vzhůru se vznáší, a na druhém rozhoupaný zvon ve trámoví zvonice zavěšený. Činí to dojem divadelních kulis. Na obraze samém spatřujeme hustý zástup vesnického lidu vesměs klečícího, na nějž padá proud jasného světla slunečního. Nejlépe zdařily se malíři osoby klečící v popředí ve stínu; muž se země se zvedající, rukou o ni se opíraje, dívka se sepjatýma rukama, s tváří k zemi skloněnou, jakož i dívka vedle ní v rudý šat oděná, jíž proud světla jen se dotýká. Za to oděv tří mužů hned za nimi v polostín pohroužených splývá v jedinou ultramarinovou skvrnu. Než, malíř položil patrně hlavní těžisko svého umění na vystižení barev za vlivu ostrého slunečního světla. Všímněme si dívek v první řadě klečících! Jaká tu spousta křiklavých barev! Některé barevné tóny jsou ovšem velmi dobře vypozorovány a podány, ale většina koloritu jest pochybena. Dále v pozadí vidíme stařenu s tváří v dlaně skloněnou, kterouž malíř obdařil — zelenavými vlasy, patrně v domnění, že světlo sluneční dopadajíc na hnědé nebo rusé vlasy činí v oku našem dojem této ohyzdné zelenavé barvy! A což říci o davu v pozadí obrazu! Toť spousta barevných skvrn, nic více. Také výrazy tváří většinou umělci se nezdařily. Otevřená ku zpěvu ústa dávají mnohým tvářím na jeho obrazu výraz zděšení, a ne zbožného zanícení.

Meisterwerke der christlichen Kunst. Dritte Sammlung. Foliový sešit s 21 dřevorytinami. Cena 2 marky. Nákladem J. J. Webra v Lipsku 1894. Sbírka tato přináší staré i nové výtvory křesťanského umění v dobrých dřevorytech. Madonna od Karla Dolce, Svatá rodina a Proměnění Páně od Rafaela, Svatí tři králové od Pavla Veronese, Kristus v chrámě od Rembrandta, Kristus a cizoložnice od Rubense, Magdalena od Pietro de Rotari, Pohřeb Ježíšův od Perugina, Oplakávání Krista od van Dycka zastupují starší umění, k nim řadí se vyobrazení překrásné hlavy sochy »Ecce homo« v kostele sv. Jiří v Nördlinkách z 15. stol. Výtvory umělců novějších v tomto sešitu uveřejněné vesměs jsou hodny přívlastku »náboženské,« aspoň v žádném z nich nejeví se rušivý rozpor mezi posvátným předmětem a uměleckým pojetím a provedením. Plně jeví se náboženský cit v Pohřbu Ježíšově od Kaulbacha, v Učednících Emausských od Schnorra, ve čtyřech evangelistech (kartony k malbám na skle v jižní boční lodi Kolínského dómu) od J. A. Fischera, ve Fugelově Snímání s kříže, v úchvatném, svrchovaně dramatickém obraze »Golgota« od Försterlinga, v Mládenci Naimském od Feldmanna (ač postava Kristova měla by více vynikati), v Políbení Jidášově od V. Clemense, a také i v J. Schmidově »Nechte maličkých přijíti ke mně,« jehož originál byl vystaven na letošní umělecké výstavě v Praze. Ano i Gebhardtův »Kristus a bohatý mládenec« zachovává přes některé podivnůstky ve štaffáži ještě příslušné meze, rovněž Arnolda Böcklina »Pieta« a Pavla Kisslinga »Z mrtvých vstání Páně.« Celkem obsahuje tato sbírka pěkné a cenné věci.

Mistrovská díla obrazáren Římských ve fotografických reprodukcích dle originálů vydává po sešitech nakladatelství Ad. Brauna a spol. v Dornbachu

v Elsasku) a v Paříži. Cena sbírky této, jež obsahovati má 324 obrazů, spočívá hlavně v tom, že podává také reprodukce maleb, které dosud fotografovány nebyly nebo vůbec nesnadno byly přístupny, na př. 74 obrazů z obrazáren Doriovy a Sciarrovy, mezi nimi »Sv. Šebastián« od Perugia, pět obrazů Tizianových, »Pohřbení Krista P.« od Memlinga a j.; dále sto obrazů z obrazárny Borghesské (mezi nimi »Pohřeb K. P.« od Rafaela) a nejcennější obrazy z galerií: Barberini, Corsini a Torlonia, jakož i z pinakothéky Vatikánské a z galerie Kapitolské. Formát fotografií jest 40×50 centimetrů, tedy dosti veliký, aby i nejmenší detaily originálů věrně byly zobrazeny. Celé dílo vyjde v osmi sešitech, z nichž každý obsahovati bude 40 listů a výklad ke každému obrazu od ředitele královských museí v Římě prof. Ad. Venturiniho. Dr. Ant. Podlaha.

LITERATURA.

SLOVINSKÁ.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. IV. Vredil Ivan Štrukelj. Založili sotrudniki. V Ljubljani 1894. 8°. Str. 143. Cena 25 kr. — Již několikráte sme referovali ve »Vlasti« o »Pomladnih glasih«, které sepisují a vydávají lublaňští bohoslovci. Čtvrtý svazek vyšel před nedávnem ve velmi vkusné úpravě. Obsah jeho jest rozmanitý a pro dítky, jimž je věnován, zcela vhodný. Na prvém místě jest životopis Valvasorja, slavného dějepisce kraňského; pak následuje krásná povídka ve verších »Bela kača« (bílý had). O Pustém hradu u Radovlice si vypravuje lid, že se tam vyhřívá had, bývalá paní hradu, jež otrávila svou nevlastní dceru a jakéhosi poustevníka. Tato pověst jest velmi uměle zpracována v epickou báseň. Mimo tuto čteme v knize ještě čtyři básně lyrické, z nichž prvé dvě jsou roztomilé. Tři delší povídky v letošních »Jarních hlasech« nezůstávají za ostatními články tohoto svazku; jsou zajímavé i poučné. Žertovná idylla Pri bučah« vzbudí zajisté mezi malými čtenáři mnoho smíchu. Ke konci knihy jest ještě dramatický spis »Od hiše,« mající zdravé jádro: »Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.«

Marjetica«, idila. Spisal A. Koder. Drugi natis. V Ljubljani 1894. 12°. Str. 246. Cena 1 krona. — Právě vyšla v druhém vydání tato Kodrova povídka, jejíž obsah jest čerpán z prostého vesnického života. Sedmnácte let již uplynulo od té doby, kdy vyšla tato povídka poprvé; stálé poptávky po ní pohnuly nakladatele, že vyhověl mnohostrannému přání a vydal ji podruhé. Spisovatel v předmluvě praví, že posýlaje »Markétku« podruhé mezi své krajany, přeje si, aby přispěla k poznání pravého života lidu a budila lásku k vlasti a slovinskému národu.

Staroslovenska čitanka za višje raz rede srednjih šol. Sestavil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor v Celovcu. Na Dunaju. Cena 1 zl. 50 kr. — Pilný a horlivý pořadatel slovinských čítanek p. prof. dr. Sket v Celovci vydal již zase novou čítanku. Jest to staroslovenská čítanka pro střední školy. — V úvodě čteme 10 krátkých rozprav, a to: 1. indoevropský jazyk a rodové slovanští, 2. příbuznost slovanských jazyků, 3. črty o osvětě starých Slovanů, 4. slovenská sídla v IX. století, 5. státní a církevní poměry Slovenců do X. století, 6. sv. Cyrill a Method, 7. staroslovenské písemnictví, 8. staroslovenské písmo, 9. staroslovenský jazyk, 10. staro- neb panonsko-slovenské památky. — Tyto rozpravy sepsali osvědčení slovinští spisovatelé: inspektor J. Šuman, ředitelé Fr. Hubad a D. Nemanič, profesoři S. Rutar, dr. Fr. Kos a dr. J. Sket. Na str. 1—86 jest krátká staroslovenská mluvnice, jež obsahuje I. hláskosloví, II. tvarosloví a III. některé zvláštnosti ze staroslovenské skladby. Třetí díl knihy obsahuje na str. 87—139 staroslovenské čtení. Příklady jsou vzaty ze šestera glagolských památek, a to: I. ze zografského evangelia, II. z rukopisu »Glagolita Clozianus«, III. z Marianského evangelia, IV. z Asemaniova evangelia, V. ze sinajského evhologia a VI. ze sinajského žaltáře. Z památek cyrillicí psaných jsou tu příklady I. ze supra-

selského sborníku a II. ze Sávova evangelia čili ze Sávovy knihy. Evangelium sv. Lukáše V. 1—11 jest tisknut glagolicí, ostatní příklady cyrillicí. — Na konci knihy připojen jest (str. 140—17) staroslovenský slovníček, jenž usnadní čtení staroslovenských památek nejen žákům středních škol, nýbrž každému, kdo se chce přiučiti krásnému církevnímu staroslovenskému jazyku. Fr. Štingl.

ČESKÁ.

Boj proti klerikalismu. Drobná perspektiva moderní společnosti. Přednesl v Politickém klubu katolických dělníků pro Čechy Rud. Vrba. Cena 40 kr., u spisovatele (Průhonice u Prahy) nebo v klubu objednaná stojí 25 kr. a s portem 30 kr. — Čeští liberálové, aby ztupili katolické kněžstvo a podlomili jeho vliv a činnosť, vynašli si zvláštní heslo: »klerikalismus«; oni prý nebojují proti náboženství (činy jejich však viní je ze lži,) nýbrž proti klerikalismu.

Rudolf Vrba činí paralelu o vlku a beránkovi, jenž prý zkalil vlku vodu, ačkoliv vlk stál nahoře, a voda proudila od něho dolů k beránkovi. Takový obraz vidíme v nynější společnosti. Někdo kalí vodu, společnosť stůně, někdo tím musí býti vinen. Vlk křičí: »já ne, to je tam dole ten klerikál.«

V moderní společnosti je takových vlků mnoho, kteří křičí, že oni nejsou vinni socialní bídou. Se všech stran ozývá se vytí moderních vlků: »My nic, to tam ti klerikálové, na ně jděte.« A nyní prochází spisovatel různé tábory a zkoumá příčiny boje proti klerikálům. Péro jeho je břitké jako meč. Energie a odhodlanosť dýše celým spisem. Některá rčení mohla však přece býti mírnější.

1. Spisovatel obírá se nejprve bojem dělnictva proti klerikalismu a vysvětluje, proč socialní demokracie zuří proti náboženství. — Náboženství staví se proti revoluci, socialní demokracie však připravuje lid k revoluci a proto chce odstraniti náboženství. — V redakci Červánků (str. 13) a podobných listů — praví spisovatel — sedí novináři bandité, to jest drží lupičové cti kněžstva. Milionářům a vydřiduchům dají pokoj. — V Rakousku vychází (str. 8) něm. socialně demokratických listů celkem 14, kteří mají 78.000 předplatitelů; čtenářů ovšem asi pětkrát tolik. Listů odborných je 19, které mají 58.000 předplatitelů. Mimo to vydává strana celé spousty brožur, jako k oslavení prvního máje, která se rozšířila v 60.000 výtiscích. — Česká socialní demokracie má 23 socialně demokratických listů s 62.000 odběrateli. Socialně demokratických spolků dělnických československé organisace i s Vídní jest celkem 328 mimo cizozemsko. Tuto socialně demokratickou armádu uvádíme zde proto, aby naše strana poznala moc nepřátel a vyburcovala se ze své lhostejnosti. Dělníci z rukou práce své vydržují si tolik listů, a z nás mnohý a mnohý boháč vrací »Dělnické Noviny«, aby ušetřil ročně 1 zl. 60 kr. — Boj dělnictva proti kněžstvu, končí spisovatel (str. 14), jest umělý, od nesvědomitých novinářů a štváčů pěstovaný, aby se jím nezkušené a jinak poctivé, těžce zkoušené dělnictvo rozeštvalo, o poslední útěchu v útrapách, jakou nese náboženství, připravilo a tak úplné zhovadění dělníka uzpůsobilo, aby se stali slepě poslušnými pomocníky těchto zákeřnických štváčů.

2. Svobodomyslní proti klerikalismu. Tuto poukazujeme hlavně na článek (str. 17) proti řeči učitele Sokola v Chocni. Vrba řeč jeho přímo rozsekal a jeho trumf proti kněžstvu: »přiletěli ptáci, kteří říkali, že jsou s nebe a všecko tučné zrní sezobali« (str. 26), v nivec obrátil.

3. Tak zvaní realisté proti kněžstvu. Nejmilejším odstavcem z celého spisu byl nám tento, protože redaktor »Vlasti« právě od realistů nejvíce potup vytrpěl. — Dr. Herben ztupil středověk, a Vrba pln sarkasmu odhaluje mu temné líce naší pokrokové doby, plné svobody — a bídy. Ve zmínce o redaktoru t. l. (str. 42), za niž srdečně děkujeme, má státi, že družstvo Vlast má (v době, kdy spis vyšel) 1932 zakl. členů a ne 1700.

4. V článku: kněžské bezženství probírá Vrba mezi jiným činnosť knihkupců Hynka, Kobra, Vilímka a Bačkovského a rozebírá brožuru Baborovského: Zrušte kněžské bezženství a na konci vítězně poráží urážky českých spisovatelů při slavnosti na Žofíně.

Pátý díl jedná o lidovcích na Moravě a o jejich boji proti prvnímu sjezdu katolíků v Brně.

6. Moderní škola proti kněžstvu. Tu mezi jiným dotýká se učitele Strahla a jeho vystoupení proti klerikálům na učitelském sjezdu Příbramském.

7. Bohatství duchovenstva a bohatství moderních kapitalistů tvoří další oddělení a jest velmi zajímavé. Vrba počítá boháče světa, hlavně židy, a bohatství kněžstva a končí slovy (str. 79): Myslím, že tato kapitola postačí, abych dokázal, kterak bezpodstatně lid kněži jeho majetek závidí a ostatní ohromné majetky nevidí a nezná . . . Advokátům platí mlčky kde kdo, ale knězi, to bolí i ten nejmenší krejcar . . . církevní majetek jest staletý, od předků darovaný, na kterém není ani krejcaru nepoctivého, kdežto moderní bohatství nahromaděno jest v krátké době na útraty lidu a mnohdy od osob, které ještě před 50 lety chodily s pinklem na zádech . . . Jediný Rotschild má z dráhy Ferdinandovy a z dolů Ostravských 20 milionů ročních příjmů, tedy dvakrát tolik, co 12.000 kněží dohromady.

V 8. odstavci (O socialní úloze duchovenstva) dokazuje, že kněz i mimo řádné své povinnosti má státi na stráži jako přirozený rádce a vůdce lidu. Na doklad svých slov uvádí odstrašující číslice z činnosti socialní demokracie, která má ve Vídni 200 spolků socialně demokratických se 42.000 členy. Tyto spolky konaly r. 1893. celkem 980 schůzí. — V Čechách čítá plzeňská organisace 47 spolků socialně demokratických. V posledních dvou letech konaly tyto spolky 460 schůzí. Liberecký spolek »Vorwärts« pořádal za dvě léta 320 veřejných schůzí. Organisace v Ústí nad Labem má 13 spolků a pořádala roku 1893. přes sto schůzí. Vídeňská »Parteileitung« přijala od chudého dělnictva na agitace, soudní útraty, na služné a cestovné 7.880 zl.

Končíme, odkládajíce tuto poučnou knihu, která baví jako román.

Rudolf Vrba prostudoval příčiny úpadku lidské společnosti a vydal z toho oboru různé brožury a knihy. I domníváme se, že by právě Rud. Vrba byl způsobilým, sepsati řadu brožur, v nichž by udával prostředky pro svépomoc našeho lidu: pro dělníky a řemeslníky, rolníky a velkostatkáře.

Co o té věci již přímo nebo nepřímo, negativně nebo positivně psal a navrhoval, mohl by prohloubiti, statistikou a příklady z jiných států doplniti, a vše dle našich poměrů upraviti. Příklady spořivosti, lásky k bližnímu, důmysl v řemesle a v obchodu, svépomoc v řemesle, rolnictvu a při velkostatku, vymanění lidu z rukou vydřiduchů — toť by byla krásná a užitečná práce, jež by bez účinku nezůstala. Rudolf Vrba stal by se tím nástupcem † Šimáčka, jenž právě v tomto směru svým časopisem: »Posel z Prahy« a různými knihami blahou památku po sobě zůstavil. Každá strana musí konati positivní práci, pouhá negace nestačí. Tomáš Škrdle.

Jaroslav Vrchlický: Kytky aster. Básně 1889.—1894. Salonní bibliotéky číslo XC. V Praze, 1894. Nákladem J. Otty. — V úvodě k těmto básním vyslovuje Vrchlický opět, že nynější jeho básnická činnosť je slabší té, s kterou ještě před lety na veřejnosť vystupoval. Mluví s melancholií o podzimních astrách, jež zkvetly na jeho záhoncích, a dí, že i s těmi je nyní spokojen. Sbírka je zahájena pěknou modlitbou. Ale hned následující »Jarní symfonie« je zase ryze pohanská, nehledíc ani k tomu, že básnickou cenou nijak nad prostřednosť nevyniká. »Večer« je básnická hříčka. Podobné věci, jsou-li hudební, lze ještě snésti, ale u Vrchlického je to velmi drsné a neobratné opakování vždy týchž frází. V »Pavouku« zase čteme o »hrozné Maje, matce zjevů« — tedy opět báseň názoru pohanského. »Modlitba« na str. 29. je pantheistická! »Úvodem k hudební produkci« nezasloužilo, aby bylo vůbec otisknuto, natož ve vážné sbírce. Je to rýmovačka úplně bez ceny.

Vrcholem bombastu naprosto nekritického je báseň: »Při čtení poslední serie Hugovy knihy »Celá lyra«:

»Ty ukazuješ ztracený nám eden« (!)

Totiž — Victor Hugo! Tomu se člověk musí jen zasmát. V básni »Kam Lásko, Mládí . . .« opěvá Vrchlický Lásku jako spasnou hvězdu člověka, jako »svatosť jedinou a nedotknutou«. »Tak sám« je rýmovačka bez vůdčí myšlénky:

»A prchne mnohý rok,
čas tigr dá se v skok« —

to zní skoro jako ukázka z nějakého špatného libretta. »Důvěrné slohy« zase opěvají Lásku. Báseň »V mém srdci dlouho spaly struny touhy« je málo srozumitelná. »Anděl smrti« zdá se nám nejlepším číslem knihy. »Šicí stroj« je suchá prósa:

»Nechť řinčí vždycky
v dumy mé, v snění,
však prosaický,
věřte, mi není,
zřím v jeho niti
snouti se žití.« (?)

Podobným tónem nese se celá báseň. Ti, kteří jsou zvykli na chválenou virtuosní formu Vrchlického, jsou nemile zklamáni. Báseň »Po žních« zní nezvykle skromně u Vrchlického, který vždy velkopansky odbýval všechny, kteří s jeho poesií nebyli ve všem spokojeni. Nechápeme, proč Vrchlický píše básně à la »Na vázu z dob rokoka«. Takové hříčky bez ideje, bez básnických myšlének samy se odsuzují. V básni »Stará bída« je nemístná paralela utrpení Kristova s mukami starého žebráka. Také básnická cena její je chatrná, jak svědčí verše:

»A děcko vedle — bledičká
a drobná dívčí tvářička.«

Ty by byly slabé i pro dětský časopis! Stejné platí o básni »Smrť«, z níž dáváme ukázku:

»Dříve nežli rozkvěte,
z poupěte
na tebe se z dálky dívá,
krade tobě polibky,
z kolibky
tvého děcka tiše kývá.«

Ti, kdož rádi mluví o »bezcennosti« naší katolické poesie, o »bezduchém rýmování«, ať si přečtou tuto slohu prvního našeho básníka! V básni »Zatopeným sochám Karlova mostu« čteme výčitku Karáskově škole kritické:

»My máme jiné větší práce:
v stran ohni divě vzňatém
pro příklad příští generace
se pohazovat blátem,
na velkosť štěkat, jen se lekat
svých stínů, na budoucnosť čekat,
druh druhu býti katem.«

Pěkná je báseň »Rudohoří«, ač poněkud rozvláčná. Celkový úsudek náš o knize Vrchlického je týž jako dříve: duch, jaký z této knihy vane, je rozhodně protivný duchu Kristovu, je to hned pohanství, hned pantheismus, hned duch moderních filosofů atheistických, jenž tu dochází vyjádření; není tedy divu, že knihu s katolického hlediska doporučiti nemůžeme. Quido Beatus.

Dědictví Maličkých pod ochranou sv. Karla Borr. v Hradci Králové. Podíl 37. na r. 1893. a 38. na r. 1894. Podíl 37. »Hluchoněmý,« povídka ze života pro život, kterouž sepsal Frant. Jiří Košťál, farář ve Skuhrově, jedná o původu Královehradeckého ústavu pro vzdělání dětí hluchoněmých a jest věnována památce zakladatele tohoto ústavu, † biskupa Dr. Jos. Jana Haise. Čtenáři, vezmi a čti a knihy neodložíš, dokud jí nedočteš. Střed povídky tvoří hluchoněmý Martínek, který se vzdělal v ústavu hluchoněmých na zbožného a vnímavého jinocha a kterýž pak jako tovaryš zbožností, pílí a dovedností stane se ozdobou dílny, do nichž byl přijat, města, v němž bydlel, a závodu, který pak po strýci ve své domovině samostatně vedl.

Jsme nadšeni pro pana spisovatele, zvláště však mu chválíme, že přizpůsobil děj potřebám doby. Martínek vleje pořádným životem do celé dílny nového, zbožného ducha, p. děkan zakládá křesťansko-dělnický spolek, a Martínek a švakr jeho Jan Haluzna pokračují pak v tomto směru i jako samostatní občané na horách ve svém domově.

Druhou povídku, pro naše bratry na Slovensku zvláště zajímavou, složil Václav Zeman, výměnkář na Chlumu. Chudý, horský dráteníček stane se pomocí mohovité rodiny lékaře v Praze doktorem mediciny, vezme si jejich dceru za manželku a usadí se ve svém kraji na Slovensku, kdež zdárně působí pro blaho lidstva. K těmto povídkám připojil nynější ústecký kaplan Dr. Jos. Slabý stručné vylíčení biskupské jubilejní slavnosti sv. Otce Lva XIII. v Římě, kdež té doby

za příčinou svých theologických studií meškal a tudy této světové slavnosti byl přítomen.

Každá z těchto prací jest ozdobena vkusným obrázkem, což cenu Dědictví Maličkých jen zvyšuje.

Boží soud. Obraz ze života naší doby. Pro rodiny a odrostlejší mládež sepsal Jos. Strasser. Třicátý osmý podíl pro údy Dědictví Maličkých na rok 1894. R. 1888. poděleni byli němečtí účastníci »D. M.« povídkou: »Kreuzfahrer des 19. Jahrhundertes.« Poněvadž tato časová povídka těšila se veliké oblibě německého čtenářstva, zčeštil ji spisovatel Jos. Strasser a uveřejnil ji v letošním českém podílu. Spisovatel předvádí čtenáři zápas dobrých a vzdělaných katolíků s bohatými zednáři, kteří směle a vyzývavě urážejí katolické náboženství. Zednář Klasser dá ku př. na svém panství do povětří vyhoditi sochu Panny Marie, a svobodomyslná jeho dcera Laura pořádá v adventě v postní den ples; i jinak ještě katolíky zarmucují a dráždí. Hlavní dějiště odehrává se na panství katolického knížete Eggensteina a zednářského majetníka panství Záleského Klassera. Po tuhém zápasu katolíci zvítězí. Děj povídky jest velice zajímavý a od začátku až do konce poutavý. Dle soudu našeho měl spisovatel postaviti katolíky více na půdu činnosti a ne pouze obrany. Mohl, když již mluvil o poradě a schůzi katolíků u knížete Eggensteina, rozvésti další jejich působení na poli spolkovém, politickém, literárním a ukázati tak cestu, čeho nám v nynější době činiti potřebí. Dědictví Maličkých jest velice rozšířeno, i dobře by dílko toto působilo. Na konci knížky čteme na 10 stranách většinou drobného tisku seznam nových údů Dědictví Maličkých z Čech, Moravy, Slezska, Dolních Rakous, Chorvátska, Slavonie a Ruska, jakož i nových odběratelů, opatrovníků a spoluzakladatelů a naposledy i jeho dárců. Čistý majetek »D. M.« páčí se na 40.186 zl.

Tomáš Škrdle.

Z času dávných i našich. Obrázky zvykoslovné a kulturní. Napsal F. V. Vykoukal. V Praze 1893. Cena zl. 1·60. Pan prof. Vykoukal je našemu čtenářstvu dobře znám, proto netřeba mnoho o něm povídati. Píše do různých časopisů »zvykoslovné a kulturní obrázky« s úspěchem, jehož nelze upříti. Příjemná, velmi úhledná a pečlivě sestavená knížka obsahuje malou galerii takových našich domácích obrázků, a velmi se líbí.

Pan spisovatel vede si pilně a skromně. Svého úsudku proti jiným málo kdy pronáší, a kde tak činí, mírně si počíná a objektivními důvody věc ozřejmiti hledí. Podobná jest jeho kritika různých mínění, což na nejvýše chvály a uznání zasluhuje, zvláště dnes, kdy tak rádi druh druha trháme, ano i dokonce jemu se posmíváme. Vedle této krásné vlastnosti chválíme i *pilnost*, kterou pan auktor všude osvědčuje. Kdo přečte jeho jedenáct obrázků a povšimne si, kterak pan spisovatel vybíral nejen z domácí literatury naší, nýbrž i z cizí — francouzské, německé, latinské, polské, ruské, slovenské atd. — uzná zajisté i tuto stránku pěkné té sbírky. Tím nepravíme, že práce pánč Vykoukalova obsahuje vše, že je jakýsi non plus ultra; pravíme jen, že je to práce pěkná a pilná, z našich podobných — mým soudem — nejlepší.

Proč nebyly popsány všecky známé národní slavnosti a zvyky, proč nebyly soustředěny kolem toho neb onoho kraje a země, proč dotýkají se Čech, Moravy, Polska a Ruska, proč neuvádějí různé varianty našich říkadel, zpěvů, zvyků a pod. a proč podány jsou s jakéhosi jednotného hlediska kritického, bude se snad jednomu právě tak líbiti, jako druhému méně správným a úplným zdáti. Právě ta úplnosť bude snad příčinou, že mnohý čtenář tu a tam nebude zcela uspokojen, že si vzpomene jiných písní, zvyků, zpěvů, výprav a jiných ze svého mládí a kraje. Vedlo se mně právě tak, příkladem ve článku »Vítání jara a neděle smrtelná,« jsem však přece dalek toho, abych panu auktorovi činil proto vážné výtky. Zde sluší posuzovati více, co *jest* ve knize, než co býti mohlo.

Methodu páně auktorovu úplně schvaluji. Čtenář dovídá se o vývoji i významu slavnosti nebo zvyku, takže vedle momentu kulturního i moment historický a ethický přichází v popředí. Že zde opět úskalí přemnoho a obtíží plno, ví nejlépe dovedný auktor sám. Hledati všeobecný souhlas v tolika různých a dosud neustálených věcech, nemožno. Z té příčiny nelze ani mně v tomto referátě povšechném pouštěti se do *jednotlivostí* neb aspoň poněkud probrati jednotlivých statí velezajímavý obsah. Snad dostačí uvésti nápisy jednotlivých statí — a činíme tak, abychom čtenáře pobídli ku knize, kterou považujeme zajímavou a dobrou. 1. Štědrý den na našem venkově. 2. Koleda u nás a jinde. 3. Jesličky a dramatické hry vánoční. 4. Nový rok. 5. Ostatky masopustní. 6. Vítání jara a neděle smrtelná. 7. Velikonoční týden na našem venkově. 8. Jarní

slavnosti pražského lidu. 9. Máj na vsi. 10. Lidové slavnosti o sv. Janě Křtiteli. 11. České posvícení.

Ke konci rádi vzpomínáme a veřejnosti známo dáváme, že pan auktor všude zachoval se ku *katolické církvi* důstojně, že našich náboženských slavností s pohanskými neztotožňoval, ale oboje od sebe dělil a co společného míti se zdají, pěkně pověděl. Je to v literatuře naší zvláštní úkaz, jelikož různí auktorové naši uvykli si v našich křesťanských slavnostech nic jiného neviděti než přepracované (a mnohdy prý dosti špatně přepracované) vydání starých slavností pohanských.

Budiž proto kniha páně Vykoukalova všem našim přátelům a čtenářům vřele doporučena. Páni katecheti a učitelé naleznou v ní mnohou pomůcku pro rozličné potřeby školní. Úprava knihy velmi jest pěkná, cena však zdá se příliš veliká. Filip Jan Konečný.

Z **dějin nepatrné české vesnice.** Podává Václav Honejsek, bývalý farář Kojetický. Díl I. Nákladem družstva Vlasť. Cena 60 kr. Kulturní a literární důležitosť tohoto spisu vyličuje spisovatel sám v úvodu a v závěrečné úvaze.

»Dr. Ant. Rezek stěžuje si ve svých »Dějinách Čech a Moravy nové doby pag. 50. 51.« — praví spisovatel — »že nemáme dosud nejmenšího ponětí o stavu Čech, Moravy i Slezska před válkou třicetiletou, že vědomosti naše o stavu selském, o zřízení vesnic, o poměrech poddanských, o počtu usedlostí a obyvatelstva poddaného vůbec jsou tak nedostatečné jako o poměrech, v jakých šlechta žila, a v jakých byl tehdy obchod a průmysl.«

Tuto mezeru vyplňují Honejskovy dějiny nepatrné české vesnice Kojetic. Kojetice patřily od patnáctého století ku Praze, nejprve ke kostelu sv. Mikuláše na Starém Městě, později ku kostelu Týnskému. Proto zachovalo se o nich hojně zpráv, tak že jest asi málo vesnic v Čechách, které by mohly ze své minulosti vyprávěti tak podrobné a zajímavé věci jako Kojetice.

Josef Jungmann líčí v historii literatury české dobu před bitvou Bělohorskou příliš růžově. Paměti při tom hodno, dokládá, že to vše (co byl tak skvěle v příčině věd a umění vylíčil) zřízeno skrze protestanty o vzdělání lidu pečlivé, a že téměř všickni učení lidé toho věku z jejich obce byli. Týž Jungmann praví, že v 16. století celý národ od pána až do sedláka žil v hojnosti a bohatství (str. 108).

Proti tomuto podsazování (byť Jungmann, jak z jeho zápisků v Osvětě a ze životopisu jeho v »Matici lidu« známo, velikým nepřítelem katolické Církve a katolického náboženství) vystoupil historik V. Tomek v Časopise českého musea XXVIII. sv. II. a vystupuje jistou měrou i farář Václ. Honejsek, kterýž jednaje o hojnosti a bohatství sedláků toho věku, výslovně dotvrzuje (str. 108): »toho jsme nenalezli při sedlácích Kojetických, alespoň ne v druhé polovici 16. století.«

Ke kostelu sv. Mikuláše v Starém Městě Pražském patřily v 16. století také: Oujezdec, Zákolany a Kováry. A také v těchto vesnicích nalézá spisovatel takové poměry jako v Kojeticích. Když páni Pražané r. 1591. do těchto vesnic učinili výjezd, byla jim vykázána k přenocování chalupa, do níž teklo skrze podlahu a strop (109).

Sedláci častěji sedávali v krčmě (str. 108), rvali se se sousedy i cizopanskými a mrhali stateček svůj i sirotků Že tím trpěl rodinný život, věrnosť a svornosť manželská, viděli jsme, praví p. farář, také. A následek toho byl předčasné umírání mužů. Většina žen v Kojeticích po druhé ano i po třetí byly vdány. Podobně bylo i v Zákolanech.

Spisovatel — mimo úvod a závěrečnou úvahu — jak jsme již uvedli, popisuje okolí Kojetic, podává předběžný přehled historický, popisuje Kojetické grunty, jejich cenu a výstavnosť; poddanství neboli člověčenství; posloupnosť na gruntech; péči o sirotky, poměry hospodářské; přisívání; dluhy; robotu; krčmy; různice a rvačky; život v rodinách; krádeže; daně a vydání na vojsko; čeleď; řemesla; správu obce (rychtáře); exity čili vyjížďky Pražanů do Kojetic — popisuje zkrátka vše, co v četných pramenech (str. 6), které v úvodu uvádí, nalezl. Věci nepatrné důležitosti a příliš místní byly ovšem vynechány; ty zašle p. spisovatel v rukopise přímo do Kojetic.

Čtenáře z venkova budou zajímati mnohé obyčeje a zvyklosti v knize líčené, jež se dosud i v jeho krajině nalézají. Také rčení »poraziľ«, jež p. spisovatel jako zvláštnosť v uvozovkách uvádí, jest běžné u nás na jihu okolo Kardašovy Řečice; znamená: »srazil si, odrazil si,« ku př.: platil mu od šití a po-

razil si 3 zl., t. j. srazil si 3 zl., jež mu byl krejčí dlužen za zorání pole, nebo jinou práci.

Kdo hledá v knize román po způsobu líčení Wintrova, ten se zklame, za to, kdo hledá v knize poučení a dívá se na ni se stanoviska v úvodu a v závěrečné úvaze udaného, ten si ji pročte s radostí a vzdá spisovateli dík a chválu, že s velikou pílí a svědomitostí tyto historické a kulturní drobné kaménky sestavil a uveřejnil.

Díl druhý vydá družstvo Vlasť v roce 1895. Tom. Škrdle.

Pověsti Krkonošské. Lidu vypravuje Josef J. Jodas. Illustroval K. L. Thuma. Nákladem Emila Šolce v Telči 1894. — V květnovém čísle lonské »Vlasti« promluvili jsme o zdařilých básních Jodasových a vzdali jim zaslouženou chválu; tenkráte měli jsme v rukou 1. a 2. sešit; nyní vyšla knížka celá, jejíž zevnějšek je velice úhledný; obsahuje 25 básní, provázených dvaceti třemi půvabnými obrázky a iniciálkami. Co jsme řekli o obsahu prvých dvou sešitů, ještě větším právem můžeme říci o sbírce celé. Spisovatel výborně zná mluvu lidu a dovedl i básním svým dodati půvabné barvitosti; co píše, plyne prostě, nehledaně, přirozeně, a přece poeticky formou i obsahem. Působení Krakonošovu věnovány jsou jen některé básně: v »Pašeráku« Krakonoš šťastně spojí dvě mladá srdce, v »Peleši lotrovské« zničil hrad loupežnický a osvobodil starce a sličnou jeho dceru, v »Hájence« a »Zahradníku« postaral se o štěstí hajného Beneše, mlynářovy dcery a mládka, vzbudiv nejdříve žárlivosť v srdcích jejich, »aby se pak mladí lidé měli tím více rádi.« Velmi se bude lidu líbiti »Diblík.« Prodlužený sedlák Jíra zapsal se ďáblu, aby mu pomohl; on mu slouží, ale Jíra se ho již zbaviti nemůže, statek mu shoří, a duši jeho ďábel na konec odnese. Rovněž líbiti se bude lidu »Omladnice«; zemřela v šestinedělí, a dle pověry lidu nemá pokoje v hrobě, musí pečovati o dítě a ošetřovati je, zjevuje se svůdci svému, až jej zbaví života. Balada ta připomíná »Svatební košili«. K básním, jež lid nejvíce zajímati budou, řadíme i »Zaklínače«, »Čarodějnici« a »Krkavčí skálu.« Zaklínačem« je starý fořt, jehož nový pán vyhnal; uměl bouřky a kroupy zahánětí; čarodějnicí Dorka, ukradené dítě, vyrostlé mezi cikány, již pak jako čarodějnici upálili. Jak žárlivostí utrápená dívka spadla se skály, a duše její se proměnila v černou krkavčici, líčí »Krkavčí skála«. »Zlaté péro« má všechna kouzla báchorky, »Poslední vůle« vyniká rázem ponuré skandinavské balady. V »Meluzíně« vylíčil básník půvabným veršem známou pověsť, jak krásná paní se proměnila ve vichřici, které, když lká a úpí, lidé vynášejí kaši, mléko, sůl i mouku pro děcko. Jak zavedly lesní panny myslivce Libora, dočítáme se v básni »Na Babíně«. V »Literáku« nakreslil autor obraz nevraživosti mezi lakotným vůdcem poutníků a písmákem Havlíkem, až z toho byla vražda a smrť zpěváka Vávry, jemuž přezděli »Morous«. Děti obou protivníků sňatkem a zbožným životem smířily vinu rodičů.

Lidu našemu doporučuje se mnoho básní, které proň ani formou, ani obsahem se nehodí. Buď je forma učená, cizími slovy přeplněná, vysokým slohem nepřístupná, neb obsah lid kazí, posmívaje se myšlénkám a citům po staletí lidu posvátným, neb docela s úmyslnou a přímou drzostí víru mu uráží a béře.

»Pověsti Krkonošské« formou jsou srozumitelné bez úkoru ceně poetické, a obsahem lze je nejlépe doporučiti. Přišly již dlouhé zimní večery, s nimi obvyklé besedování, drání peří, přástky, vypravování a předčítání atd. Kniha Jodasova je sličná a levná (byť sešit po 12 kr.), a přejeme jí hojného rozšíření; jsme jisti, že se bude líbiti.

Rozhodný spisovatelův talent pak oprávňuje v nás naději, že tato jeho publikace nebude poslední. Přejeme mu hojně zdraví a síly od Boha a těšíme se srdečně na další jeho práce na poli literárním. Josef Flekáček.

Dědictví svaté Ludmily čili Zlatá kniha v Písku. Oddělení I.: Zlaté lístky, dárek věnovaný útlověkým dítkám. Spořádali Fr. Pech, bisk. vikář a děkan a Edvard Mérgl. V krásné krajině Písecké vyroste každý rok několik něžných a milých kvítků, které písecké dědictví sv. Ludmily vloží do Zlaté knihy a rozesílá útlověkým a dospělejším dívkám v zemích koruny české. Tato kvítka působí i nám rok co rok veliké potěšení; vímeť, že se jimi dostane české mládeži dobré a zdravé četby, provázené ušlechtilými obrazy k různým básním a povídkám.

Dětské hry a zábavy, útrpnosti s nešťastnými sirotky, potrestaná všetečnosť, něžné srdce, lekající se vykonaného hříchu, úcta k pastýři duchovnímu, tklivá láska k vytečnému Čechu a knězi, arcibiskupu Arnoštu z Pardubic, toť jest

stručný obsah Zlatých lístků. Zvláště nás zajímala »Povídka o prababičce« od L. Grossmanové-Brodské, v níž se popisuje venkovský kroj, a jiné závažné způsoby života našeho lidu. K ní se řadí »Dva sirotci« od J. Miloty; častá líčení paedagogická ukazují na pisatele učitele. Této jinak dobré práci jsou však na závadu četné přechodníky, jsa, jsouc, byvše atd. K dětem třeba mluviti dětsky, populárně; přechodníků nemá se vůbec užívati neb alespoň velmi zřídka. Vzorem budiž nám slovutný Fr. Pravda.

Zlaté Klasy, dárek dospělejším dívkám, přinášejí dvě povídky. První: »Mrzáček« napsala učitelka Sabina Heybergerova. Ludmila, dívka malá, hrbatá, jest pro tento neduh odstrkována od své matky, za to otec vroucně ji miluje. Její bratr a sestra ji nenávidí, tupí a snižují. Obě tyto zpupné a hrdé děti dospívají věkem a krásou, co zatím srdce mrzáčkovo naplňuje se mnohými ctnostmi a hoří upřímnou a obětivou láskou k vlasti. Otec zemře, rodina klesá, ale Ludmila vystuduje na učitelku; vrací se domů, a tu obyvatelé vítají ji prapory a slávou za to, že jim z peněz po tetě zděděných vystavila českou školu. Matka i obě špatně vychované děti octnou se na mizině, a tu jim přichází vstříc šlechetný mrzáček, beře je k sobě a stará se o ně, jako by jí byly nikdy ani slovem neublížily.

»Nebyla hezká« od L. Grossmanové-Brodské, jest druhou povídkou Zlatých Klasů. Tichá Cílka straní se světa; zůstává ponejvíce doma, pracuje pro matku a sestru a v prázdné chvíli vzdělává ušlechtilou četbou svého ducha. Není hezká a proto se straní světa. Ale při tom nezávidí vnadné sestře její zábavy a jejího ženicha, naopak, ona raduje se z jejího štěstí. Jasem slunce pozvedá se i nepatrná květinka, a ctnostný spořádaný život připraví štěstí i Cilce, kterou pojme za choť šlechetný stavitel.

Krátké naučení z obou prací pro čtenářky Zlatých Klasů: Miluj dobro, varuj se zlého.

V čele Zlatých Klasů jest cestopisný obrázek Terst od učitele Fr. Kodyma a na konci báseň; »Legenda o fialkách« od J. Miloty.

V r. 1894. jmenován byl pro své zásluhy o Dědictví sv. Ludmily čestným zakládajícím údem Fr. Říha, katecheta v Písku. Počet zakládajících údů rozmnožen jest o čtyři. K přispívajícím údům nejvíce přispěla města: Pelhřímov, Písek, Uhříněves a zvláště hojně Královské Vinohrady, o čež mají hlavní zásluhu vlpp.: Fr. Javůrek, Fr. Říha, Em. Kulhánek, Václ. Vítek a Vojt. Fähnrich.

Za údy přijímají se hoši i dívky v kterékoliv době stáří, a to za vklad 3 zl. stává se dítě údem od času přihlášky až do 20 roku. Za vklad 2 zl. na dobu 12 let, za vklad 1 zl. na dobu 4 roků. Zakládajícím údem stane se, kdo jednou pro vždy daruje ústavu 20 zl. Školy a rodiny stávají se za vklad 5 zl. údy jednoho oddělení, za vklad 10 zl. údy obou oddělení na vždy. Ústav tento doporučujeme všeobecné přízni a podpoře. Tom. Škrdle.

Ferdinand Tadra. Soudní akta konsistoře Pražské. Část I. (1373—1379), a část II. (1380—1387). Historický archiv české akademie č. 1. a 2. Ač České království pohroma za pohromou stihala a nejvíce Prahu, a v Praze opět kláštery, kostely a ústavy kněžské to byly, jež drancováním a loupením měrou vrchovatou utrpěly, zůstaly přece tyto kláštery a ústavy jediným zřídlem historických písemných památek, týkajících se národa českého, a zvláště poměrů církevních. K nejpřednějším pro rodopis, místopis a kulturní historii nejdůležitějším pramenům náleží »Libri erectionum«, »Libri confirmationum«, a »Acta judiciaria consistorii Pragensis, v archivu konsistoře Pražské. Čím byly světským panstvím české desky, tím byly duchovenstvu arcibiskupem Pražským Arnoštem z Pardubic r. 1358 založené: »Libri erectionum«. Do knih těchto zaznamenávala se zakládání a nadání klášterů, kaplí, oltářů, a jiná rozličná obdarování. Z těchto »Libri erectionum« čerpal již Bohuslav Balbin pro své velké dílo »Miscellanea historica regni Bohemiae«. Velkou důležitosť jejich uznal též sbor theologie doktorů university Pražské a pojal za svou povinnosť vydati tyto knihy. V redakci uvázal se kanovník kapituly Svatovítské a konsistorní archivář Th. Dr. Borový. Vydáno bylo dosud pět svazků, a to od r. 1358—1407. Další vydávání jest zajištěno.

»Libri confirmationum« jal se vydávati chudičký kněz Fr. Tingl. Ježto však prostředky jeho nestačily, pokračoval ve vydávání historický spolek redakcí Dra. Jos. Emlera, který je ukončil. Obsahují deset knih; počínajíce rokem 1354 končí r. 1436. Nedostatek rukopisů a bouřlivé časy válek husitských jsou tím vinny, že nejsou úplné. Obsahují krátká zaznamenání o propůjčených duchovních

obročích při chrámech, kaplích a oltářích. Též uvedena jsou jména nově založených benecficií a patronů.

Za prvého vydavatele knih »Acta judiciaria« lze považovati opět kněze Fr. Tingla, jenž r. 1865 vydal z nich úryvek. Týkal se r. 1392, kdy spravoval úřad arcib. generál. vikáře Jan z Nepomuku. Kněz Fr. Tingl přestal však na této ukázce a věnoval se vydávání již vzpomenutých »Libri confirmationum.«

Třicet téměř let ležela akta v zapomenutí, až opět nyní počalo se s jejich vydáváním. Práce této podjal se skriptor universitní knihovny Pražské Ferd. Tadra a Česká akademie. Část prvá obsahuje dobu od r. 1373—1379, druhá od r. 1380—1387.

»Acta judiciaria« v archivu konsistorním zahrnují léta od r. 1373—1567 s většími nebo menšími přestávkami. Jsou to léta 1373—1387 (právě vydaná), 1392—1393, 1396—1398, 1401—1404 a zlomky z let 1405, 1406—1408, 1423—1426, 1435—1439, 1469—1561, 1567.

»Soudní akta« jsou v pravém slova smyslu pouhá krátká poznamenání nebo výtahy těch sporných záležitostí, které byly konsistoři k rozsouzení předloženy. Tyto výtahy ze »Soudních akt« činěny byly generálnímu vikáři a též jednině pro ně byly určeny. Jest známo, že předsedové konsistorních soudů byli generální vikářové; aby pak tito měli jasný přehled celé projednávané při, činili si z ní krátký výtah, a tak vznikla akta soudní. Mnohdy též byli generální vikářové zastoupeni jinými kanovníky, kteří se nazývali »vicevicarii«, nebo »vicegerentes in officio vicariatus«. Každému soudnímu líčení přítomni byli dva svědkové, jichž jména uvádějí se na konci protokollu. Každá strana měla svého zástupce, »prokuratora«. Nezřídka se stávalo, že si strany volily rozhodčí, (arbitratores et amicabiles compositores) jichž rozhodnutím podrobovaly se obě strany pod peněžitou pokutou a exkomunikací. Někdy však s rozhodnutím arcibiskupského soudu nebyly strany spokojeny, a proto dáno jim na vůli, zda se chtějí podvoliti rozsudku, či odvolají-li se do Říma (ad curiam Romanam). Zde pře byla přidělena jednomu z Auditores causarum sac. palatii. Zástupci stran v Římě nazývali se »procuratores in curia Romana.« Že toto odvolání do Říma stálo veliké peníze, možno si domysliti. Proto zhusta se stávalo, že raději obě strany nechaly odvolání do Říma a spokojily se rozsudkem rozhodčích. Ač před soud arcibiskupský vlastně jen kněžstvo patřilo, přece vyskytují se případy, že i laikové u soudu arcibiskupského spravedlnosti hledali a též rozsudku se podrobili.

Protokoly psány jsou latinsky a vedeny v chronologickém pořádku. Od r. 1396 vyskytují se též záznamy v jazyku českém. Psány byly zvláště k tomu ustanovenými písaři, kteří se nazývají »notarii cancellariae archiepiscopalis«. Roku 1373 byl takovým písařem Jan z Nepomuku. Jako král, měl i arcibiskup ku pomoci notáře, jichž hlavou byl »protonotarius«, nebo »cancellarius d. archiepiscopi«. Záznamy činiti do knih erekčních a konfirmačních měli za povinnost notarii dd. vicariorum, kdežto »notarius cancellariae episcopalis« psal, jak připomenuto, pře soudní.

Zástupců (advokátů) a prokuratorů bylo při konsistoři veliké množství, ještě více bylo však veřejných notářů, jak ani jinak mysliti se nedá.

Jak se již zmínka stala, souzeny byly pře mezi osobami duchovními, mezi osobou duchovní a světskou, nejčastěji patronem. Záznamy některé týkají se praesentací některých církevních beneficií a jich pronajímání, darů, obročí, patřících k některému kostelu nebo kapli. Záznamy činěny jsou též o citacích, interdiktech, rozepřích manželských, exkomunikacích. Též výslechy kazatelů jako Miliče z Kroměříže a jeho následovníků jsou zaznamenány. Též se vyskytují zprávy o školách a universitách a o jiných zajímavých předmětech, týkajících se života veřejného. Přestávám na tomto malém výpočtu. Práce p. Ferd. Tadry jest velice záslužná, a to tím více, považíme-li, že originály těchto soudních akt jsou velice sešlé a nesnadno čitelné. Proto neváháme říci, že »Soudní akta« jsou jednou z nejzáslužnějších a nejcennějších historických publikací, které v posledních letech vyšly. Přejeme panu vydavateli, aby v brzku celé dílo ku chloubě historického českého písemnictví dokončil. Josef J. Veselý.

Sbírka historických příkladů z dějin slovanských zvláště pak českých. Kazatelům, katechetům, učitelům, vychovatelům a vzdělaným Čechům vůbec sebral a upravil Jan Nep. Černohouz, osobní děkan v Hostivaři. V Praze nákladem Cyrillo-Meth. knihk. 1895. — Pana děkana Černohouze můžeme právem počítati k našim buditelům národním. Literaturu pro mládež obohatil několika cennými spisky; již v semináři psával do různých časopisů; taktéž myšlénka

vydati »Encyklopedii obrazů«, vznikla v něm v semináři. V letech 1878.—81. vydal »Encyklopedii příkladů z písem svatých, z dějin církve a z obecného života«, sbírku, jež obsahuje 4000 příkladů biblických a přes 13 tisíc ostatních; v letech 1881—85. vydal společně s Fr. Černohouzem, děkanem v Dobrovici, »Encyklopedii obrazů«, obsahující přes 11.000 připodobnění, okolo 1600 parabol, 600 allegorií, přes 1200 bájek atd. — celkem 15 tisíc obrazů. Neunavný spisovatel, nepřestav pracovati, pořádal dále »Sbírku histor. příkladů z dějin slovanských, zvláště pak českých,« jejíž prvý sešit máme v rukou. Jest to ovoce práce třináctileté; celá sbírka obsahuje 402 hesla a čerpána ze 726 spisovatelů, kteří vesměs jsou udáni.

Jakou cenu vůbec a vychovatelskou zvláště má příklad, netřeba doličovati; u nás ještě kromě toho nabývá sbírka větší ceny tím, že příkladové čerpání jsou vesměs z dějin slovanských a českých. Kdož, ať již kněz a kazatel, katecheta, profesor a učitel nebo vychovatel v širším smyslu nepotřeboval by příkladů? Který řečník, ať již politický či pro poučení a vzdělání přednášející, nedokládá řeč svou případnými příklady? Ty právě řeč jeho oživují, dotvrzují, dokládají, vyučování a přednášení zajímavým činí; což bylo by vyučování a řečnění bez příkladů? A prohlížíme-li bedlivě spis p. děkanův, tu vidíme, že snášel s mravenčí pílí příklady velice vhodné a podává je způsobem lahodným a zajímavým — co tu ušetřil práce všem, kdož příklady shledávají z různých spisů ku potřebě svého veřejného působení! A nechť si nikdo nemyslí, že jen vychovatelům atd. je sbírka zasloužilého spisovatele vhodná! Dobře zajisté napsal v čelo spisu mimo jiné: »vzdělaným Čechům vůbec«, neb případné historické příklady, pěkně vybrané, tvoří vysoce cennou lekturu, již každému, kdo rád čte, upřímně doporučujeme; z každého příkladu zde podaného září mravní jádro, výstraha, povzbuzení, naučení. Hesla sestavena jsou abecedně, tak ku př. thema »Almužna« rozebráno takto: 1. jest naší povinností, 2. prospívá časně i věčně, 3. uděluj almužnu, a) rád a hned, b) hojně, c) skrytě, d) pro Boha; 4. komu? a) každému, b) stydlivým, 5. každý ji udělovati může. Celkem napočítali jsme ku thematu »almužna« 190 příkladů, většinou velice pěkných. Mnohý příklad obsahuje pěknou charakteristiku ze života vynikajících mužů a žen z vlasteneckých dějin známých.

Doporučujíce vřele »Sbírku historických příkladů« a těšíce se na sešity ostatní, podotýkáme, že je kniha věnována Jeho Em. nejdůstojnějšímu panu kardinalu-arcibiskupu Fr. de Paula Schönbornovi. — Vychází ve lhůtách měsíčních nákl. Cyrillo-Meth. knihkupectví G. Francl. Cena seš. 36 kr. J. F.

Náš český tisk v Americe. Českých časopisů u nás přibývá jako hub po dešti, kdežto katolický český tisk krušně v boji o život zápasí. Jedva je cíl jednoho listu čtenářstvu poněkud znám, už tu máme dva jiné. Plyne z toho všeobecný užitek, nebo je to důkaz vzdělanosti naší proti národům jiným? Pochybujeme!

Tak nedávno zahájily činnosť svoji v Chicagu Ill. čtrnáctidenní »Ženské Listy«, redakcí Karly Máchové a Josefy Humpál-Zemanové. List je věnován — jak pod záhlavím čteme, — snahám žen, jejich činnosti v rodinném i společenském životě. Mezi přispěvatelkami nalézáme též jména Sofie Podlipské, Teresie Novákové, Boženy Víkové-Kunětické a j. Co se vnější úpravy listu týká, sluší poznamenati, že jest velice vkusná, illustrace jsou velmi zdařilé; veškerá ohlášení a inseráty jsou na obálce, což u nás není zvykem. S tendencí listu úplně nesouhlasíme, ale co do vnější úpravy řadíme jej na první místo našich časopisů. Účel listu byl by užitečný, kdyby hověl úplně duševnímu ušlechtění i z hlediska katolické mravouky; toho jsou však »Ženské Listy« bohužel daleky. Učiti a hlásati morálku bez náboženství — jest holou nemožností. Sloh listu tone veskrz v nudných vlasteneckých a národních frásích, a to s jednotvárností až do omrzení. Za to však, kdekoliv se namane jen něco o náboženství, to jistě dostane štulec. Tak na př. čteme v čís. 4. str. 7.: »Ještě smutnější poměry (než v Belgii) vzdělání jeví se ve Flandrech, kde celá polovina obyvatelstva jest bez vzdělání. V celé Belgii jest 5000 obecných škol, za to ale 2000 klášterů, 35.000 mnichů a jeptišek . . .« (?). K tomu podotýkáme: Díky Bohu, dobře je národům, kteří si váží klášterů a katolických učelišť. Pouze člověk nevědomý a předpojatý může tvrditi, že jsou kláštery vědě ku škodě. Kam by se podělo těch tisíce chudáků a mrzáků, které kláštery denně živí? Dobrý důkaz toho máme na Anglii, když Jindřich VIII. r. 1540. vydal spis »Acte of Dissolution«, jímž nařídil zrušení veškerých klášterů ve své říši. Jaký užitek měl z toho národ? Že se musil starati o několik set tisíc chudých, kteří byli dříve živi od klášterů. Suchopárné vlaste-

necké fráze nikoho nenakrmí, z těch nikdo nezmoudří, takové plané vlastenčování přináší naší chudině málo ovoce. Závěrek naší kritiky jest: — »Ženské Listy« katolickým rodinám doporučiti nelze.

»Kmotr Čmuchálek«, nový humoristický týdenník. Majitel, vydavatel a redaktor Emil Bachman v Chicagu Ills. Jako by nebylo dosti »Šotka« páně Bittnerova, nebo »Ducha Času«, musil ještě na světlo vyjíti »Čmuchálek«. Pan E. Bachmann, dřívější redaktor denníku »Hlasatel«, založil časopis sám pro sebe, když se byl se svými chéfy rozešel. Dobrý humoristický list, jenž by neurážel sv. náboženství, kněžstvo, city lidskosti a t. d., byl by nám milý; »Čmuchálek« jest v tom ohledu sice lepší než jeho soudruhové, ale přece se nám naprosto nelíbí. Jeho nešťastně komolená čestina, sprosté rýmy a t. d. málo jej doporučují. I bez »Čmuchálka« bude čtenářstvu dobře, zvláště těm, kteří milují zdravý vtip.

Objem katolického denníku »Národ« pro veliké výdaje a nedostatek abonentů byl o něco zmenšen, proto nyní místo 10 ct. týdně stojí pouze 7 centů. Důstojní páni nakladatelé slíbili, že listu co nejdříve dají objem předešlý, jakmile jen se poměry zlepší. Jos. Chas. Očenášek.

Naše kalendáře. **Moravan.** Ročník čtyřicátý čtvrtý. Vydává P. Bern. Plaček O. S. B. v Brně a pořádá P. Kristin B. Lux O. S. B. v Rajhradě. Letos nám byl ponejprv zaslán redakční exemplář Moravana, i četli jsme jej dychtivě a seznavše jeho obsah, vykazujeme mu v řadě kalendářů čestné místo. Moravan vyniká velice zdařilými obrazy, jasným tiskem a pestrým obsahem. Povídky vážné a žertovné, články vychovatelské, články jednající o skutcích duševního i tělesného milosrdenství, životopisné, historické, kulturní, hospodářské, rady pro domácnosť a hospodářství, přehled politický a na konci hojně anekdot — to jest věru zajímavý a poučný obsah. Samo sebou se rozumí, že Moravan všímá si nejvíce záležitostí své užší vlasti. Slyšeli jsme, že Moravan vychází ve 25.000 ex. a že letos v krátké době byl rozebrán, což mu z plna srdce přejeme, neboť toho plnou měrou zasluhuje.

Velký Slovanský kalendář. Ročník XXIV. Nakl. J. Otto. Nechť nikdo se nedomnívá, že nápisem naznačen i program slovanský. Obsahujeť kalendář tento velmi málo »slovanského«. Obrázky většinou vzaty jsou z německých (!) listů. V čele části zábavné čteme dojemný výjev z války třicetileté: Pro svatý klid od A. Jiráska. Pěkná je novelka Sofie Podlipské: Na rychlovlaku, její nápis však není případný. Jaromír Hrubý podává zajímavý obrázek ženitby ruských popů: »Ženský osud«. S rukou dcery po zemřelém popu dostane kandidát faru. Humoresky: Letní zkušenosti od Šípka, Příjem a vydání od Nevšímala, § 522 trest. z. od Volného jsou dobré a nezávadné. Totéž nelze říci o práci Hořicově: »Fanynka«. Celá dědina jest otrávena výpary toho pařeniště, které založili »lepší lidi« v ubohé obci (str. 96.) A mezi ty lepší lidi patří i pan farář. »Pan farář deset let nekázal, protože neuměl česky, o obec se nestaral, leda o k o v á ř k u. Žid, aby se zalíbil panu faráři, přišel se na faru představit. »Nepřišel obtěžovat velebného pána, jen k u c h a ř k á m přišel se doporučit a přinesl na ochutnání dvě láhve nejlepší pálenky a také k o v á ř k u vlídně a uctivě pozdravoval (str. 92.). Až si bude zase jednou pan Otto stěžovati na redaktora tohoto listu a zasýlati proti němu kněžstvu litografovanou obranu, jak se již stalo v záležitosti »Zlaté Prahy«, poukažte mu na tento jeho kalendář a na potupu kněžstvu ve tvář vmetenou.

Československá Koleda, velký občanský kalendář. Nákladem a tiskem knihtiskárny Fr. Šimáčka. Začali jsme čísti, ale nedočetli jsme, nebylo možno. V čele kalendáře jest krásný vojenský obrázek z Hercegoviny. Vojíni sdělali a na výšinu postavili kříž a těšili se pohledem na něj. Tato práce by mohla zdobiti každý katolický kalendář. Četli jsme povídku od V. Lužické, od Elišky Krásnohorské a činili jsme si poznámky. Pak jsme četli povídky Rud. Jar. Kronbauera: K s o u d u. Ze světa pro svět. Srdce naše naplnilo se žalostí a zármutkem, že se něco podobného může uveřejniti. Závadných míst zde udávati nemůžeme, ba nesmíme, abychom, kritisujíce nepohoršovali. »Koledu« pro tento článek naprosto odsuzujeme.

Hasičský kalendář rodinný. Ročník I. Uspořádal B. Tožička. Nakl. J. Otto. Ke mnohým kalendářům dosavadním přidružil se letos nový: Kalendář hasičský.

Ježto počet hasičů jde do tisíců, nedivíme se, že kalendář dočkal se již druhého vydání. A také mu toho přejeme, neboť jest nám vyznati, že jest dobře uspořádán a že neobsahuje ničeho závadného. Shledáváme se tu i se starými známými Dostálem a Špačkem. Pouze v črtě »Hasiči jedou . . . od Dra. Hrdiny jest přestřeleno. »Ani nevím, co mi vnuklo myšlénku, abych smekl před těmi hochy (totiž hasiči jedoucími k ohni). Jako by tudy ubíral se kněz s poslední útěchou k umírajícímu. Ti tam také nesou útěchu, ne jednomu člověku — celé vesnici, a nenesou jen útěchu, ale i obětavou pomoc.« Jako ostatní kalendáře Ottovy, má i tento kalendarium pro katolíky, protestanty a pravoslavné! Kolik pak asi jest mezi českými hasiči pravoslavných? Nejspíše ani jeden!

Vilímkův Humoristický kalendář. Uspořádal Karel Mašek (Fa Presto.) Člověku, jenž se zabývá vážnými knihami, podobné čtení, jako Humoristický kalendář, není valně po chuti. Urážky katolického náboženství a katolického duchovenstva tam není, také po stránce mravní bylo kalendáři věnováno dosti péče, ale dvojsmyslné narážky, ač dosti zaobalené, jsou v něm přece. Bez té pitomosti u nás humor se neobejde. Káráme, že do těchto narážek jsou vtahovány i školní děti. Narážky na »cudný zákon« a »kritiku moravskou« jsou nejapné. Píšete pro křesťany, většinou katolíky, a dle toho se chovejte, a nikdo vám ničeho nevytkne. Otřepané žerty o tchyni jsou tu velmi časté, ty se však již přežily. O lásce, líbání (i u dětí malých) je toho tu příliš mnoho, až k omrzení. Lépe bylo by dáti do kalendáře více zdravých, delších humoresek a to ostatní omeziti. Je to snad nahodilé, ale velice karakteristické, psáti: Bůh s malým b a amor s velikým A. Bůh křesťanský se snižuje a bůh smyslnosti se vyvyšuje. My nejsme proti žertovným a humoristickým knihám zaujati, ba, sami je rádi časem pro obveselení mysli čítáme, ale směr, který Vilímkův Hum. kalendář pěstuje, se nám nelíbí: vynechte všecky dvojsmyslné mravní narážky, látku o lásce omezte, děti z ní vylučte a dejte raději více zdravých humoresek, a pak »cudný zákon«, »moravská kritika« i nepohodlná česká vysloví vám úplnou spokojenosť.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Pouti do Říma k Náměstku Kristovu neustávají. Druhou četu amerických poutníků do Lourd přijal sv. Otec ve slavnostním slyšení dne 2. září. Byliť to osadníci kanadští, počtem 45, a vedl je kanovník Racicot a mladý advokát L. J. Rivet; k nim přidalo se mnoho uherských duchovních, kteří právě v Římě za účelem studií meškali. Ku konci mše sv., již sloužil papež, představoval kanovník Racicot sv. Otci jednoho poutníka po druhém, a papež laskavě a otcovsky s nimi rozmlouval. Dne 16. září v 5 hod. odpol. přijal Lev XIII. veliký počet tyrolských poutníků, k nimž ještě se přidružili cizí. Náčelníkem jejich byl farář Würtele; vždy několik a několik bylo připouštěno k trůnu Jeho Svatosti; papež velice laskavě mluvil s nimi skrze tlumočníka. Za osm dní potom přijal sv. Otec značný počet poutníků z okolí Bergama: kněze, dělníky, muže i ženy, lidi každého stavu a zaměstnání; po nich přijal papež některé kněze a profesory z Ameriky, misionáře, ubírající se do dalekých krajin a přicházející si pro apoštolské požehnání, mnoho obyvatelů z americké Kanady, kněze a osadníky z ostrova Malty, pány a dámy z Francie, Anglie, z Německa, Poláky a jiné. Všichni tito obcovali mši sv. sloužené Jeho Svatostí, modlili se se sv. Otcem růženec a přijali apoštolské požehnání. Potom zasedl sv. Otec na trůn vedle oltáře a přál Si, aby každý k Němu předstoupil a vyslovil Mu své přání, svůj hold a vůbec vše, co na srdci měl. Poutníci tak činili se synovskou láskou a důvěrou, a sv. Otec laskavě a otcovsky s nimi rozmlouval; římské zprávy potvrzují, že zvláště při tomto slyšení byl papež velmi hovorný, tak že rozmlouvání Jeho s poutníky trvalo přes dvě hodiny. Když odcházel ze sálu audienčního, vypukli všichni přítomní v nekonečný jásot a provolávání slávy. — Den 20. září, výroční památka prolomení brány Pia a dobytí Říma, bývá v Italii liberály a zednáři hlučně oslavován jako příležitosť, osvědčiti smýšlení nejen protipapežské a protikatolické, ale i protináboženské vůbec. Liberální starostové měst vztyčují na radnicích prapory: Starosta města Rapallo (blíže Janova, 11.000

obyv.), advokát Vavřinec Ricci, muž rozhodně katolického smýšlení, věren jsa vlastním svým zásadám a maje na paměti, že je zástupcem lidu vesměs katolického, onoho dne prapor na radnici nevztýčil. Z toho povstal v městě hluk a působením zjednaných křiklounů téměř povstání. Táhli k radnici a zde řvali, aby byl prapor bez odkladu vztýčen. Ale starosta kázal radnici zavříti, hlučícím dávům neodpověděl a žádosti jeho nevyhověl. V noci však brigadýr karabinníků dal si otevříti zámečníkem radnici, lid vnikl za ním, rozbil dveře a skleněné pažení a vztýčil prapor. Tak zachoval se brigadýr karabinníků a poštvaný lid, a proti těmto zakročeno nebylo, ač — což výslovně podotýkáme — oslava dne 20. září úředně nařízena není. Za to však Janovský prefekt dal ihned z úřadu suspendovati — starostu Ricciho. Jaké však je v Italii na druhé straně smýšlení, dokazuje okolnosť, že suspendovaný starosta Ricci obdržel na sta tisíc gratulací z nejvznešenějších i lidových kruhů Italie, a že některé časopisy — (»Eco d'Italia« a »Cittadino«) zahájily subskripci, aby Riccimu byla věnována zlatá medallie.

»**Moderní revue pro literaturu, umění a život**« jmenuje se nový časopis moravských symbolistů; začali jej počátkem října vydávati v Praze ku podnětu Jiřího Karáska. První sešit přináší překlad studie z německého »filosofa« Nietscheho, který nejen že náboženství nejhoršími blasfemiemi urážel, ale vůbec veškeru mravnosť, všechen stud odmítal, manželství se posmíval, lidmi pohrdal, až posléze skončil tam, kam všecko snažení jeho směřovalo, — v ústavu choromyslných. Povídka A. Sovy »Rozvíření samotářských strun« porušuje stud. Nechceme ani uváděti scenu, kterou tato první práce končí. Báseň Jiřího Karáska »Umrtvení« je bizarní nálada morosní duše: básník »v minulém některém žití« vyjde v noc a líčí příšerné údolí, kde na konec uvízl a se usmrtil. Proč takové věci odívati rouchem básnickým, nechápeme. Ovšem — vždyť je to symbolismus: již dávno jsme jej odsoudili a znovu jej rozhodně odsuzujeme. Báseň Gustava Kohna »Cleopatra« je dosti slabá. Aktovka »Svatební noc« od G. Wieda, z dánštiny H. Kosterkou přeložená, je příliš drastická, ostatně nevíme, jak se věc dále rozvine. Číslo končí kritikou zvláštního druhu: o každé knize řekne se vždy jen málo slov a tak probráno tu mnoho českých i cizích spisů. Celkového úsudku o »Moderní revue« ještě nevyslovujeme; to však můžeme říci, že valné důvěry k podniku našich symbolistů nemáme. Byli bychom rádi, kdyby našinci již nyní k »Moderní revue« zaujali totéž stanovisko, které zaujímají k Masarykově »Nové době« a Pelclovým »Rozhledům«.

Vnučka farářova. »Historický« ten román z dob »utrpení národa českého« od J. J. Stankovského vyšel již před mnoha lety a nevšímali bychom si ho, jako jiných škvárů mu podobných, jichž před 12—15 lety vycházelo hojně; ale román ten není dosud rozebrán, a odpolední listy pražské občas v insertech jej za sníženou cenu obecenstvu doporučují; to nás nutí, abychom o něm krátce promluvili. Není hned románu, jenž by jízlivěji katolíky urážel, hanebněji o Jesuitech psal, vše katolické více tupil a snižoval, nežli román tento, jenž i o katolické církvi věrném a slavném císaři Ferdinandu II. píše způsobem přímo neslýchaným. Jest naší povinností, odsouditi román ten co nejpříkřeji a varovati před ním; kde snad nalézal by se v bibliotékách, tam nechť užijí mužové katolického přesvědčení svého vlivu a postarají se o jeho bezodkladné odstranění.

Vrchol nejapnosti. »Česká Politika« přináší v č. 207. z almanachu Mikszátha Kálmána (překladem Gustava Narcisa Mayerhoffera) zprávu o starém hraběti v Myirségu, že se jeho »lokaj musel choditi za něho zpovídati k mnichu, jejž za tím účelem na zámku měl. Nadiktoval mu všechny hříchy své na papír, a on s tím rejstříkem odcházel do kaple, kde z něho mnichovi předčítal.« Což ani pisatel ani překladatel neví, že se taková zpověď ani hraběti, ani komu jinému nepřipouští? A takové nejapnosti se rozšiřují mezi lidem! d.

Jedno lepší než druhé. V literárních kruzích anglických přetřásá se otázka, nebyla-li v románech lepší »krev« než nynější — vilnosť. Otázkou tou hnul spisovatel Mr. Caine, který dokazuje, že literatura s »krví« byla čistší než s nynější vilností. V tom prý bylo aspoň něco mužného, v nynější literatuře jest jenom »zženštilosť a malichernosť.« Dle našeho zdání nestojí ani »krvavá« ani »vilná« literatura za nic. Ona kazí a tato znemravňuje čtenáře stejně. Písemnictví by se mělo obou těchto ohyzd zbaviti. d.

Něco o Schleyerovi, původci mezinárodního jazyku volapük. Poukazuje ku svým řádkům »O světomluvě volapük« ve »Vlasti« a upozorňuje na knihu

prof. dra Kerckhoffsa v Paříži »Yelabus« z r. 1889. (u firmy H. le Soudier, Boulevard Saint-Germain, 174), která mluví zřejmě o tom, kterak po veškerém světě je rozšířen, připomínám, že Schleyer nedávno jmenován byl čestným členem vědecké akademie Londýnské, a že byl jeho volapük vyznamenán na světové výstavě v Chicagu. První sanskritista a filolog naší doby, prof. dr. Müller v Oxfordě, je ctitelem Schleyerovým i jeho volapüku, uznávaje jeho genialnosť. A kdo je Schleyer? — — Katolický farář na odpočinku v bádenské Kostnici. Zde některá jeho data životopisná. Jan Martin Schleyer narodil se 18. července 1831. v Oberlauda v Bádensku, kdež otec jeho byl učitelem na hl. škole. Zápase s nouzí studoval gymnasium, kteréž dokončil v klášteře, kdež zároveň byl zpěvákem. Od r. 1852.—55. studoval Schleyer na universitě ve Frýburce, kdež známý Albán Stolz byl jeho profesorem. Od r. 1855.—56. byl v semináři ve Sv. Petru nad Frýburkem organistou; zde byl 5. srpna 1856. na kněze vysvěcen a zde sloužil 6. t. m. první mši sv. Velmi horlivým byl v duchovní správě na různých místech. Mnoho cestoval, tím též prakticky učil se řečem (umí jich přes 60), a právě naše mnohojazyčné Rakousko vzbudilo v něm myšlénku konstruovat snadnou řeč mezinárodní. Odborný list anglický mluví takto o volapüku: »Ze slovanských jazyků má volapük tázací částici »li«, skloňování z uherského jmen podstatných, dle latiny a slovanštiny nečlen, logickou stručnosť, dle řečtiny a češtiny příčestí, dle čínského jednoduché kořeny, dle švédského a slovanštiny zvratné sloveso, dle německého a tureckého v dativu »e«, dle vlašského v acc. »i«, dle španělského, francouzského, anglického, portugalského, latinského (místy) a sanskritu v plurálu »s«. (From the Transactions of the Philological Society, 1888, London.) R. 1879. vyšla první mluvnice volapüku. Schleyer je linguistou a básníkem, (jeho básně: »Centifolie der Herrlichkeiten Mariens« jsou výtečné) on vůbec je pilným spisovatelem. Zajímavý jest jeho zevnějšek: on totiž nosí plnovous, a to na základě dovolení vyšších úřadů. Má tak měkkou kůži, že se holiti nemůže. Knihkupec p. Fr. A. Urbánek psal mně dne 4. července t. r. z Prahy: »Byl jsem před 14 dní na výletě i v Kostnici a tu navštívil jsem tam i důst. p. faráře Schleyera, původce volapüku, který měl velikou z toho radosť a poptával se i po Vás, pak poštmistru Blížkovickém (u Mor. Budějovic). I stěžoval si velice na nevděk světa; žije ve výslužbě při 100 m. Učinil na mne a choť moji velmi milý dojem.« — Ať si myslí kdo chce co chce o volapüku, zůstane tento genialním a důkazem neobyčejné píle a vytrvalosti kněze katolického.

J. M. Bakalář, farář.

Výbor Růžencové výrobny v Praze konal v říjnu schůzi za přítomnosti všech členů a protektora spolku vldp. Fr. Václava Bubeníka, převora z řádu Dominikánského. Předseda spolku Fr. Aug. Kadlec Ord. Praed. zahájil modlitbou schůzi a sdělil, že přijal do ústavu čtyři nové chovanky, tak že čítá ústav 12 chovanek, zmrzačených dívek, které cele zaopatřuje, vychovává a výrobou růženců zaměstnává. Výbor se usnesl na tom, aby se zřídila pro chovanky malá vhodná knihovna a navrhovatel uvolil se, že dá zapsati výrobnu do Zlaté knihy v Písku za úda doživotního. S potěšením bylo vzato na vědomí, že výrobna dochází slušné přízně u obecenstva. Tak dostala výrobna 25 m. centů uhlí a na penězích hojně darů. Zejména darovali: p. Dr. Frotzel v Lounech 20 zl., p. Turánek z Hodonína na Moravě 14 zl.; p. Engelhofer ze Znojma 5 zl.; vldp. převor Fr. Václav Bubeník v den svého svátku 5 zl.; vlp. Václav Žahourek 7 zl.; vlp. Antonín Dědeček 3 zl. 68 kr.; vlp. Ant. Nedvěd ve Šterně v Istrii 3 zl. 20 kr., k tomu menší peněžité obnosy a vejce, cukr, kávu, mouku, krupici, brambory a jiné potraviny. Správa žižkovské chudinské kuchyně, která odchodem redaktora »Vlasti« byla uzavřena, darovala polovici kuchyňského nářadí a nábytku výrobně růžencové a polovici Jednotě katolických tovaryšů v Praze. I tím bylo výrobně slušně vypomoženo. Výrobna jest nyní v plném rozkvětu, a my jí přejeme, aby se brzy vyšinula na veliký, zdárně působící ústav. Růžencová výrobna jest v Praze v č. 238-I. (v Dominikánské ulici).

Obecné a chudinské kuchyně. K vynikajícím ústavům křesťanského milosrdenství patří obecné a chudinské kuchyně, v nichž chudina buď lacino nebo zdarma jest sycena. Obecné kuchyně působí v Praze již mnoho let. K chudinským kuchyním dal podnět redaktor t. l. v Žižkově již před třinácti lety. Dle vzoru této kuchyně zřídili si Vincenciané podobné ústavy na Smíchově, v Libni a na Král. Vinohradech. Kuchyně v Žižkově a roku 1893. zanikla. V Pražské obecné kuchyni na Vyšehradě chvalně působí kanovníci Vyšehradští, Dr. Mikuláš Karlach a Jos. Kuchyňka.

Po tomto úvodu přistupujeme k obecné kuchyni v Karlíně, která byla deset let filialkou pražského spolku obecných kuchyň, spravovanou členy sv. Vincence v Karlíně. Loni stala se samostatnou a přešla ve správu konference sv. Vincence v Karlíně. Z lůna konference utvořil se čtyřčlenný výbor, jenž kuchyni spravuje. Předsedou a ředitelem jest Alois Foret, kooperator; pokladníkem a účetním Jan Brejcha, řídící učitel; jednatelem Ant. Dvořáček, učitel, a výborem Karel Vorlíček, mistr cukrářský. Vnitřní práce ústavu vede již na dvacátý rok pí. Anna Pichlová, vdova po doktoru lékařství, majíc tři placené služky k ruce. — Tento ústav jest zařízen hlavně pro dělnictvo, zde možno dostati za laciný peníz řádně a čistě upravené a záživné pokrmy, a to polévku po 2 kr., hovězí maso s chlebem po 6 kr., příkrm po 6 kr., velký oběd s chlebem po 15 kr., malý oběd bez masa po 8 kr. Průměrně navštěvovalo kuchyni denně 350 osob. Mimo to zdarma dostávali obědy: 6 sirotků, 8 učenníků, 12 studujících a 10 rodin; do školního městského útulku dávala kuchyně po celou saisonu zdarma 30 dítkám svačinu; mimo to každý, kdo hladov přišel, ať již prosil nebo prositi se styděl, vždy dle možnosti byl nasycen. — Zvláštní slavnostní hostinou bývají strávníci vyčastováni dne 4. října v den nejvyšších jmenin Jeho Veličenstva, na Štědrý den, na Tučný čtvrtek a poslední den saisony.

Za období 1893—94., v němž se vařilo 170 dnů, bylo prodáno: 48.525 porcí polévky; 8.865 porcí masa; 21.640 porcí příkrmů; 15.314 housek; 142 porcí čaje. Celkem 94.486 porcí v ceně 2.958 zl. 20 kr. Zdarma bylo rozdáno 34.075 porcí v ceně 900 zl. 45 kr. — Dne 16. prosince r. 1893. poctil tuto kuchyni návštěvou Jeho Eminencí ndp. kardinál kníže-arcibiskup František de Paula hrabě Schönborn.

Tu vizte obraz křesťanského milosrdenství, o něž má největší zásluhy katolický kněz — kooperator Alois Foret.

Největší bible na světě jest v Římě v bohatých sbírkách Vatikánu. Sepsána jest židovsky a váží 320 liber, tak že ji tři muži sotva unesou. Roku 1512. nabízel syndikát benátských židů papeži Juliovi II. za ni tolik zlata, kolik bible váží, což tento zamítl. Dle toho vypočítal jistý Amerikán její cenu 380.000 dolarů (amerických). d.

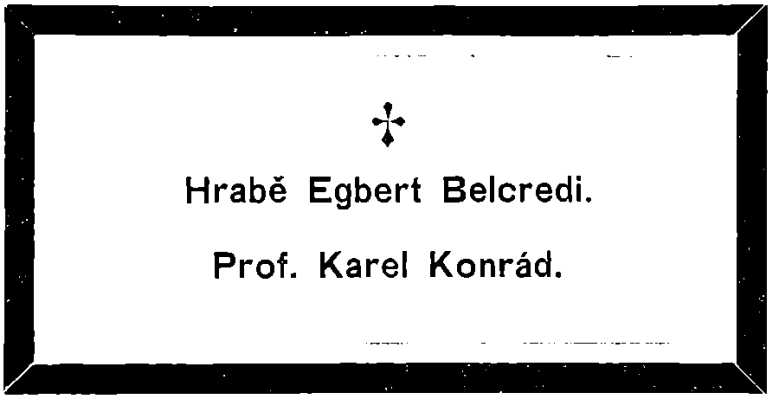
Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

Kandidát šílenství. Naps. Oldř. S. Kostelecký. Vyd. v Příteli domoviny 1889.
Kamarádi. Naps. Jar. Křičenský. V bibl. původ. románů 1856.
Královična otrokyně. Naps. Maria Emery, přel. H. J. T. V Zábav. bibl. v Brně.
Komediant. Naps. V. Pakosta. V Zábavách večerních IX. č. 5.
Kvítí z luhů slovanských. Naps. J. Ježek V záb. bibl. v Brně 1885.
Kanárci. Naps. W. Skiba, přel. K. H. Podchlumský. V záb. bibl. v Brně 1873.
Kalendář pro živé a mrtvé duše. I.—IX. Naps. P. Kopřiva.
Kus jižního nebe. Z novořečtiny přel. O. S. Vetti. V Ottově lac. knih. nár. 1894.
Klaudius Bombarnak. Naps. J. Verne. V »Dobrodružných cestách« Vilímkových.
Kmotřička knížete biskupa. Naps. Laponge-Agimont, upravil J. Dobrý. V zábav. bibl. v Brně 1885.
Lidský zvěřinec. Naps. Václ. Kosmák. V Slezské kronice v Opavě 1892.
Lampářova schovanka. Naps. Marie Kummings, př. Paul. Králová. V Libuši 1872.
Lesní panna. Naps. Kar. Světlá. Nakl. I. L. Kober 1878.
Liberální kandidát. Naps. Besanconet, přel. Václ. Hes. Nakl. Bened. Rajhrad. v Brně 1887.
Lakomec. Naps. Conscience. Vyd. v Záb. večerních.
Lenorka, děvče cikánské. Naps. J. Brunclík. Nakl. Kar. Václena v Ml. Boleslavi.
Muzikantská Liduška. Naps. Vít. Hálek. V Ústř. knihovně Kobrově.
Muj osud záhrobný. Naps. F. Mastriani, přel. Flekáček Josef. Nakl. J. Mikuláš a spol. v Karlíně.
Mrtvá a živá. Naps. M. Bourdouová, přel. J. K. V záb. več. 1893.

Hrabě Egbert Belcredi.

Prof. Karel Konrád.

Dne 11. října zesnul v Lišni vůdce katolíků moravských, Egbert hrabě Belcredi a byl dne 15. října pochován v rodinné hrobce v Jimramově. Ze životopisu jeho podáváme tato data: Hrabě Egbert Belcredi narodil se 2. září roku 1816. v Jimramově jako nejstarší syn Antonína hraběte Belcrediho, pána v Jimramově a na Lišni. Dokonav studia gymnasiální vstoupil k vojsku, kde nabyl hodnosti rytmistra. Stav se dědicem panství otcovských, zasnoubil se roku 1848. s Kristinou hraběnkou Nosticovou z Rienecku. Zanášeje se soukromě hlubokými studiemi z oboru právnictví a národního hospodářství, vstoupil na počátku éry konstituční roku 1861. do veřejnosti, a byv zvolen za poslance ve velkostatku, již tehdy vztýčil prapor českého státního práva a souvislosti zemí koruny české. Když roku 1873. poslanci moravští opustivše dosavadní pasivní oposici vstoupili na říšskou radu, hájil Belcredi solidárnosť s národní stranou v Čechách. Vstoupil sice do sněmu zemského, kde mimo jiné učinil návrh na zřízení kmenových statků rolnických a lituje stálého klesání stavu selského žádal a provedl zřízení ankety na vyšetření příčin úpadku stavu rolnického. Roku 1879. vstoupil opět na říšskou radu a dobyl si velkých zásluh o rakouské živnostnictvo provedením opravy řádu živnostenského, na základě čehož jmenován byl také skutečným tajným radou.

Tím také vykonal hlavní úkol svého života a jak sám pravil, chtěje se připraviti k smrti, nepřijal již volby do říšského zastupitelstva r. 1891.; zůstal pouze poslancem na sněmu zemském. Tam povždy jako věrný katolík a syn svého národa hájil nezištně jeho prospěch. O jeho vlastenectví svědčí to, že byl členem všech důležitějších národních spolků moravských, a ač nevládne velkým jměním, přece značné příspěvky věnoval podnikům vlasteneckým a dobročinným. Mimo jiné byl předsedou Matice Besedního domu, předsedou »Matice Moravské,« »Matice velehradské.« »Katolicko-politické jednoty« brněnské pro město i venkov; členem českého čtenářského spolku, členem filharmonické Besedy brněnské, členem družstva Vlasť a t. d. Moravský Hlas ztrácí v něm zasloužilého a horlivého předsedu výboru družstva, kterouž hodnosť zastával od r. 1878., kdy »Hlas« počal třikráte za týden vycházeti. Slovem, národ i vlasť ztrácí v něm sloup mohutně činící a daleko viditelný, jenž po půl století stál neotřesen a nezdolán v zápase.

S hr. Egbertem Belcredim odešel muž v celém ideálním dosahu slova toho. Byltě, jak ani političtí nepřátelé jeho popříti nedovedou, povahou přímou, spravedlivou a statečnou, jenž poznav a usoudiv, kde pravda i právo jest, ničím nedal se zviklati v přesvědčení svém, neznaje lichého smlouvání o zásady. Všechnu sílu svou, život i statek věnoval boji a práci za nejvyšší ideální dobro národa našeho.

V hraběti Egbertu Belcredim zemřel šlechtic v pravém smyslu, jakých málo vůbec a v národě našem zvláště. Na výsosť ušlechtilá povaha jeho nehledala slávy v dlouhé řadě slavných předků, ale v neúmorné práci a svědomitém vykonávání všech povinností, byť i plynuly ze sebe podřízenějšího závazku nebo úřadu, jejž byl přijal. Na něm možno bylo pozorovati, co znamená heslo: »Noblesse oblige« (vznešenosť zavazuje). Jako předseda četných spolků národních úřad ten vykonával osobně s touže svědomitostí, jako své mandáty na sněmu a na říšské radě. Svědomitosť byla vůbec hlavním rysem jeho šlechetné povahy. Sídlo své nemíval po spůsobu jiných šlechticů v cizině, nýbrž v létě v zimě býval mezi svým lidem v Lišni a na Jimramově, rád se s ním stýkal a o jeho potřeby štědře pečoval.

Umřel pravý křesťan. Nebyl to katolík jen dle jména, ale z celé duše a ze vší mysli své. Byltě vzorem katolického šlechtice. Veřejně i soukromě

řídil se přísně zákony církevními a z náboženství svého čerpal sílu i vytrvalosť i ve všelikých útrapách a bojích životných. Jak v Lišni, tak i v Jimramově založil a nadal kláštery Školských sester českých, aby již od malička dítky vedeny a vychovávány byly v duchu katolickém. Jsa věrně oddaným synem sv. Otce, podnikl r. 1885. pouť do Říma a při každé příležitosti na jevo dával mysl církvi věrně a upřímně oddanou, v níž i pro svůj národ jedinou spásu viděl.

Hrabětem Egb. Belcredim vystoupil ze šiků strážců vlasti naší politik a vůdce nad jiné výtečný. Poznav lichosť a obecnou škodlivosť světoběžného liberalismu, stal se jeho úhlavním a neunavným protivníkem již tenkráte, kdy byl na vítězném pochodu po říši Rakouské a potíral jej bezohledně, ať si v jakékoliv kukli se objevil. S neoblomnou věrností dynastickou spojoval Belcredi upřímnou lásku k národu českému. Konservativní, věrně rakouský a Čechům příznivý list »Vaterland« byl tlumočníkem politika Belcrediho. Bystrým zrakem poznávaje důležitosť sociální otázky v budoucnosti, míval v říšské radě největší účastenství ve všech opravných zákonech sociálních, vytrvale hájil historické právo zemí koruny české a též na sněmě moravském byl vůdcem konservativního velkostatku. Čím pak byl hr. Belcredi katolickému ruchu národnímu na Moravě, netřeba i nemožno tu líčiti. Jest to a zůstane v živé paměti všech, kdož s ním a za jeho vedení pracovali o záchraně našeho národa od pohromy nejen národní, nýbrž i náboženské a mravní. Jeho věhlas byl jeho přátelům radou, jeho statečnosť posilou, jeho šlechetnosť a obětavosť příkladem. Korunována byla činnosť tato společná slavným sjezdem katolickým v Brně, ale žel Bohu, nedopřána mu radosť osobně říditi skvělé to shromáždění všech, kdož s ním stejného byli ducha i srdce; právě tehdáž poprvé stihl jej záchvat mrtvice, která nyní životu jeho záslužnému náhlý konec učinila. Nebyl nepřipraven na odchod – úplně odevzdán jsa do vůle Boží sám poslední dobu smrť svou předpovídal.

Dej Bůh věrnému služebníku a bojovníku svému odpočinutí lehké a duši jeho slávu nehynoucí!

V sobotu dne 3. listopadu zemřel v Pánu v kláštere Milosrdných bratří profesor náboženství na c. k. českém gymnasium v Truhlářské ulici v Praze **Karel Konrád.** V neděli po sv. Václavě, dne 30. září učinil si odpoledne procházku na Vyšehrad a k večeru přišel zdráv do Měšťanské besedy, kde pobyv chvíli v čítárně, povečeřel v přátelském kroužku. Po chvíli zpozorovali soudruhové, že milý společník jejich byl náhle zachvácen chorobou. Pocítil křeče v hrdle i v slabinách, dostal zimnici a nemohl povstati. Přítomný prof. Dr. Bělohradský konstatoval náhlé ochrnutí dolních končetin a vyslovil domnění, že záchvat ten pochází z míchy, což potvrdil i městský lékař dr. Čmuchálek, jenž později se dostavil. Na radu těchto lékařů byl nemocný vozem ochranné stanice kolem 11. hodiny v noci odvezen do svého bytu v Truhlářské ulici, kde se mu dostalo ošetřování od p. dra. Lokaye v témže domě bydlícího. Nazítří ráno přišel prof. dr. Thomayer a konstatoval velmi těžký a řídký případ vylití krve do dolní části míchy a nařídil s vůlí nemocného jeho převezení do kláštera Milosrdných bratří. Tu dostalo se nemocnému velmi pečlivého a laskavého ošetřování, ale choroba neulevovala. Nemocný, jejž četní přátelé navštěvovali, snášel chorobu svou klidně a patrně netušil její povážlivosť. Oddával se naději, že za nedlouho povstane a zase pracovati bude. Zatím věděli přátelé z úsudku lékařských, že choroba jeho je velice nebezpečna. Nemocný dal se ihned zaopatřiti sv. svátostmi.

Úmrtím prof. Konráda odchází od nás vzorný kněz, výtečný učitel, horlivý vlastenec, pilný spisovatel a učenec, jehož celý život byl zasvěcen neunavné práci na poli literárním. Narodil se dne 25. listopadu 1842. v Českých Budějovicích, studoval ve svém rodišti a vstoupil potom do cisterciensk ého kláštera ve Vyšším Brodě, odkud za nedlouho přešel do budějovického semináře, kde po dokonalých theologických studiích byl dne 23. července 1865. na kněžství vysvěcen. Pracovav nějaký čas v duchovní správě stal se potom katechetou gymnasia v Táboře, kde setrval do r. 1893. Zatím složil dvě theologická rigorosa a byl jmenován biskupským notářem budějovickým. Dávná touha jeho, aby byl přeložen do Prahy, kde mu kynuly hojné prameny ku vědeckým studiím, naplnila se mu o prázdninách r. 1893, avšak nebylo mu popřáno, na tomto místě dlouho pracovati. — Prof. Konrád byl kněz obsáhlých vědomostí theologických a historických. Psával do publikací král. české společnosti náuk, do různých listů i sborníků, zejména do »Časopisu katol. duchovenstva«, »Vlasti«, »Sborníku histor. kroužku«, »Cyrilla«, »Rádce duchovního«, a vydal vědecké dílo trvalé a

nehynoucí ceny »Dějiny posvátného zpěvu staročeského« ve dvou svazcích, z nichž svazek druhý vyšel r. 1893. nákladem »Dědictví sv. Prokopa«. V tomto oboru byl zesnulý učenec autoritou a neměl u nás soupeře. Látku k obsáhlému tomuto dílu sbíral si zesnulý s mravenčí pilností po museích, archivech a bibliotékách v Čechách, na Moravě, v Haliči, Uhrách, Lužici, ve Vídni a v Chorvátsku dílem o prázdninách, dílem za dovolené od učitelského úřadu. A právě proto, aby mohl čerpati z pražských knihoven a archivů, toužil po Praze. K dalšímu svazku »Dějin posvátného zpěvu staročeského« měl nebožtík již ohromnou látku nahromaděnu. Proto stěžoval si ve své chorobě jen do jediné věci: že nemůže pracovati. Zesnulý cestoval po Italii, Uhrách, Haliči, Chorvátsku, Lužici a zemích slovanských, kde všude získal si mezi učenci přátele, s nimiž horlivě si dopisoval. Znal výborně literatury polskou, chorvátskou, lužicko-srbskou i slovinskou. Cesty svoje popsal v různých časopisech a kalendářích. Sepsal též »Liturgiku« pro nižší třídy škol středních. Poslední dobou pracoval neúnavně ve výboru československé výstavy národopisné, a církevní katolický odbor její ztrácí v něm sílu nenahraditelnou. Neočekávaná choroba a smrť jeho překvapila bolestným žalem všecky, kdož ho znali. — Tak napsal o zesnulém v »Čechu« ze dne 5. listopadu 1894. věrný jeho přítel farář František Ekert.

Pohřbu zvěčnělého súčastnili se nejvyšší církevní hodnostáři od sv. Víta a z Vyšehradu, od křížovníků a ze Strahova, žactvo gymnasia se svými profesory, kdež zemřelý působil, četní ředitelé pražských gymnasií, hojně duchovenstva, deputace z gymnasia Táborského a Měšťanské besedy, Národopisné výstavy, Katolické besedy, Křesťanské akademie a družstva Vlasť v Praze. Po svém přání prof. Konrád pochován jest na posvátném Vyšehradě. Zvěčnělý učinil v poslední vůli krásné odkazy; mezi jiným, jak se dovídáme, odkázal Fondu pro katolické spisovatele 100 zl. a Historickému kroužku ve družstvu Vlasť 50 zl. Requiescat in pace!

Jan B. de Rossi. Shasl vzácný život dne 20. září v Castel Gandolfo. Zemřel tu král křesťanské archaeologie, jenž může býti nazván Kolumbem podzemního Říma a archaeologie. Byl v paláci tom hostem sv. Otce. Výtečný učenec zemřel vadou srdce, jejíž počátkové jevili se v říjnu r. 1892. Loni v létě nabídl mu sv. Otec pobyt v Castel Gandolfo, — v tomže paláci, kde před dvaceti sedmi roky věnoval Piovi IX. první svazek svého »Podzemního Říma.« Od prvých úkazů choroby až do poslední chvíle pracoval a studoval Rossi nepřetržitě; krátce před smrtí vydal s Duchesnem v Paříži kritickou práci veliké ceny: »Martirologio Geronimiano.« Rossi zemřel jako pokorný křesťan, přijav při úplném a jasném vědomí útěchu sv. svátostí. Smrť Rossiho byla smutkem pro vědu; celý svět katolický i politický zaslal osvědčení soustrasti pozůstalé vdově; jeden z prvých kondolujících byl sv. Otec, kard. Vicario a ministr vyučování. Pohřeb jeho byl velice slavný; celá učená Italie bez rozdílu přesvědčení politického a zástupcové cizích učených akademií a sborů provázeli jej ke hrobu. Jindřich Stevenson, žák slavného zemřelého, uveřejnil jeho životopis, z něhož stručně vyjímáme: Rossi narodil se v Římě dne 23. m. února r. 1822. Od útlého mládí obíral se studiemi klasickými a brzy stal se doktorem práv. Jeho učitelem o římských starožitnostech a znalosti katakomb byl učený Jesuita P. Josef Marchi. Pius IX. svěřil mu vypracování popisu římských katakomb a hřbitovů. Důvěru nezapomenutelného Pia IX. odměnil Rossi způsobem nejskvělejším; hned na počátku svých bádání objevil hroby papežů a hrob mučenice Cecilie; celý jeho život byl řadou vědeckých triumfů, tak že právem nazván jest zakladatelem vědy o křesťanské archaeologii. Sotva že proniknul ve známosť prvý svazek »Podzemního Říma«, již uveřejnil prvý díl spisu »Inscriptiones christianae«, obdivuhodnou to práci epigrafickou, a pak vydával časopis »Bulletino di archaeologia christiana«, nevyčerpatelný to pramen pojednání, úvah a studií o starožitnictví křesťanském; podniku berlínské akademie »Corpus Inscriptionum latinarum« byl prvním a nejslovutnějším přispěvatelem. Úvah jeho porůznu v četných předních časopisech světa uveřejněno jest množství nesčíslné; nižádné odvětví vědy archaeologické nebylo mu cizí. V numismatice, historii a topografii Říma všech věků, v dějinách umění, patristice atd. byl mistrem, jemuž se nikdo v Evropě nevyrovnal. Byl členem všech učených společností evropských, měl mnoho vyznamenání, a když slavil své sedmdesáté narozeniny — r. 1892. — sešla se blahopřání ze všech končin světa. Kdo by si přál podrobněji se poučiti o jeho zásluhách a dílech, toho odkazujeme k důkladnému článku jeho žáka Marucchiho, jejž uveřejnila »Nuova Antologia« ze dne 1. října t. r.

Josef Flekáček.

POLSKÉ ROVY.

Od té doby, kdy jsme na tomto místě posledně promlouvali o žatvě Moraninč v národě polském, přestalo v Polsce tlouci opět několik šlechetných srdcí, a několik pravic skřížilo se na prsou k věčnému odpočinku. Mezi nimi pak na prvním místě je král polského štětce **Jan Matejko**, jenž sotva po dvoudenní nemoci dne 1. listopadu r. 1893. v Krakově duši svou vydechl se slovy »Modleme se za vlasť!« V Matejkových žilách kolovala i česká krev; pocházeľ otec jeho z Čech, ze vsi Roudnice v okresu Nechanickém, a přestěhoval se později jako vychovatel hraběcí rodiny Wodzických do Krakova, kdež pojal za choť Polku, jež mu dne 30. července 1838. povila syna Jana. Vzdělání malířského nabyl Matejko v Krakově a v Mnichově; žil také ve Vídni, Paříži a Italii. Roku 1873. nabízeno mu bylo místo řiditele malířské akademie v Praze, Matejko však nabídnutí nepřijal a zůstal v Krakově, kdež téhož roku podobné místo mu bylo svěřeno. Matejko byl malířem tělem duší. Látku ku svým malbám bral z historie polského národa, a to vždy takovou, jež znamenala nějakou významnou událosť v dějinách jeho vlasti, ať bolu, ať slávy. Za tou příčinou konal též pečlivá studia o staré zbroji, dávných kostymech atd., vydav o tom v Krakově r. 1860. i zvláštní cenné dílo: »Ubiory starożytne polskie od XIII. do XVIII. st.« Velikých jeho historických komposicí je hezký počet, a většina jich je majetkem polským. Nejznámější z nich jsou: Unie Lubelská, Štěpán Bathory, Kázání Skargovo, Bitva pod Grunwaldem, Hold pruský, Barbora Radziwiłłowna, Vernyhora, věštec Ukrajinský, Kościuszko pod Racławicemi atd. Obraz »Soběský před Vídní«, malovaný na dvoustoletou památku osvobození Vídně od Turků, daroval Matejko papeži. Ceremonielním obrazem jeho je Křest zvonu; náboženskou malbou zabýval pak se hlavně při obnově Marianského chrámu Páně v Krakově, zvoliv si k výzdobě té provedení cyklu Marianského. Pro Prahu načrtl Matejko k žádosti zvěčnělého probošta Václava Štulce karton k církevní malbě pro chrám Vyšehradský, obrav si za předmět blahoslavení kněžny Doubravky. — Matejkův obraz nevybledne jistě nikdy v srdcích národa Polského, jejž před celým světem tak oslavil, nýbrž živými a jasnými barvami zářiti bude na nejkrasším listu jeho historie.

Dne 13. února r. 1893. zemřel v Chłopicích u Jaroslavě hrabě Vladislav Bolcslav **Koziebrodzki**, ve stáří 55 let. Roku 1863. súčastnil se povstání polského. Záhy pokusil se též o vavříny na poli dramatické literatury, a kusy jeho se opravdu líbily; ano, poslednímu z nich: »U č i t e l c e«, dostalo se i konkursní ceny. Hlavním jeho působištěm byla však politika; byl dlouholetým poslancem a jako takový získal si vděčnosti všech vydáním »R e p e r t o r i a s n ě m u h a l i č s k é h o« (r. 1885.).

Za rok po něm pochován pak Dr. Józef **Łepkowski**, profesor university Jagellonské v Krakově, opustiv kathedru svou ve stáří 68 let a odebrav se na věčnosť dne 27. února 1894. Zrozen v Krakově r. 1826., počal r. 1848. pracovati na poli žurnalistickém, a to nejprve v Pruském Slezsku, kam se odebral a kdež velkých získal si zásluh o probudění národního vědomí. Byl redaktorem »Denníku Hornoslezského«, spoluredaktorem »Školky Chełmské« a »Týhodníku Těšínského«, a dopisovatelem »Novin Nadoderských« a »Varšavské Bibliotéky«. Roku 1849. vydal též v Budyšíně knížečku: »Obraz dějin Slezských.« Než, žurnalistika nebyla jeho povoláním, nýbrž archeologie, k níž hned od mlada jevil náklonnosť, neboť již r. 1845. a 1846. posýlal jako studující příspěvky druhu toho do velkopolského »Přítele Lidu«, popisuje kostely, obrazy a náhrobky krakovské. Nejvíce pak působilo na něho v té příčině přátelství s Nestorem polských archeologů, historiografem Krakova a jeho památek, Ambrožem Grabowskim, jehož nákladem a za jehož spolupracovnictví počal r. 1847. vydávati list: »Starožitnosti a pomníky Krakovské«. Vrátiv se ze Slezska pokračoval Łepkowski ve svých pracích, a to s takovým zdarem, že zasloužil si jména jednoho z největších archeologů polských. Konal cesty po Haliči, Velkopolsku, Pomoří, Litvě, Německu, Francii, všade studoval a všade sbíral roztroušené staré památky. Nic neušlo jeho zraku a jeho pozornosti. Skoro všechny časopisy polské přinášely jeho archeologické studie a příspěvky. Je tvůrcem Musea starožitností v Krakově a archeologického kabinetu Krakovské university, jenž čítá dnes přes 9000 čísel; jeho zásluhou opraveny hroby královské na Wawelu a hrob velikána Skargy pod kostelem sv. Petrským; jeho přičiněním upraveno podzemí na Skalce a založen tam v sousedství kostí historika Długosze »Grób zasłużonych«; on přičinil se o úpravu kaple Batoryho na Wawelu, o záchranu pamětní desky královny Hedviky ve Starém Sączu a o zachování kaple Zikmundovy. A proto též byl

to jenom čin uznání a povinnosti, že zřízena pro něho r. 1863. profesura archeologie a dějin umění středověkého při universitě Krakovské, a že r. 1873. jmenován byl členem Akademie umění v Krakově.

Kromě celé, nepřehledné řady článků vydal Łepkowski o sobě r. 1857. illustrovanou rozpravu o »Sečné zbrani vůbec a v Polsce zvláště se stanoviska archeologického«; roku 1862. vydal silný svazek pod názvem »Z minulosti« a r. 1866. druhý »O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa«; r. 1863. vyšel jeho »Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa« a r. 1872. větší knížečka »Sztuka, zarys jej dziejów«; po té pak počal v Akademii vydávati »Monumenta epigraphica«, atd. atd. Krátce: život jeho byl všecek posvěcen práci, jíž prospěl jak církvi, tak vlasti, a především rodnému městu svému, Krakovu.

Jos. Osecký.

(Zasláno.)

Panu **Františku Dlouhému,** redaktoru »Liter. Listů«.

V čísle 22. a 23. »Lit. listů« rozhorlil Jste se velice na mou zprávu, kterou jsem podal do »Vlasti« o listě Vámi redigovaném. Zmýlil jsem se napsav, že Jste neopravil zprávu, jako by z knihovny Hradeckého semináře vyloučeny byly spisy Beneše Třebízského. Toho lituji, nebo vědomě jsem Vám ublížiti nechtěl; ale co se týká Vašeho tvrzení, vzácný pane, že jsem v celém ročníku »Liter. listů« našel jen pět řádků proti katolíkům, to jest rozhodně nepravda, a tvrdíte-li o mně, že lhu, mohl bych teď ostří této výtky zcela správně obrátiti proti Vám. Prohlašuji, že celý duch Vašeho listu je katolicismu nepřátelský, jak svědčí studie »Katolický román« od Vorla, »Henrik Ibsen« od Jiřího Karáska atd. V prvním článku prohlášeni katoličtí spisovatelé za neschopné a nevědomé lidi, ve druhé studii velebeni protestanté a — Julian Apostata! To není dech nejen církvi, ale vůbec křesťanství nepřátelský? Ptám se Vás, přísný pane Františku Dlouhý, kdo lhal: já nebo Vy? Zdali já, kterému se stal jen omyl, který přehlédl zprávu zastrčenou mezi jinými zprávami, ač ji bedlivě hledal (z toho vidno, jak byla nápadně vytištěna!) — či Vy, který dovolujete tvrditi zrovna opak toho, co je pravdou. Že tyto články psaly jiné osoby, to nic nerozhoduje: Vy Jste redaktorem a Vy Jste za obsah listu zodpověden.

Dovoláváte-li se proti mně referenta »Hlídky literární,« já bych se mohl dovolávati proti Vám auctority ještě vyšší, nežli je zmíněný pan referent, Rudolfa Pokorného, který o Vás napsal svého času epigram, jehož ani citovati z útrpnosti k Vám nechci. A zmíněnému panu referentu chtěl jsem zacitovati, co o něm napsal v »Nedělních Listech« Hlasu Národa ze dne 4. listopadu t. r. Jaroslav Vrchlický; ale k radě redaktora tohoto listu, jenž si přeje zachovati mír ve vlastní straně, pokud to jen půjde, jsem to vynechal a odkazuji pana referenta na původní pramen. A nyní, přísný pane Františku Dlouhý, ptám se také já Vás: »Kdo měl více slušnosti, Vy nebo já? Vy, který Jste mne tak neslušně napadl, ač Jste od redakce »Vlasti« soukromým dopisem zvěděl, že se stal pouhý omyl, a že tento omyl v nejbližším čísle »Vlasti« bude opraven, či já, který jsem se mimo tuto bezděčnou chybu ničeho více nedopustil, než že jsem uznal za dobré katolickou veřejnosť upozorniti, že v »Literárních listech« má nového a nebezpečného nepřítele.

V PRAZE, dne 5. listopadu 1894.

Josef J. Veselý.

VLASŤ.

Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického.

Napsal Dr. *Ant. Lenz.*

(Pokračování.)

Ve zmíněném spise svém vypravuje Komenský, že měla duše prvního člověka nejprve obraz Boží na sobě, a to jak v rozumu, že vůli Boží dokonale znáti a před škodnými bludy a omyly se hájiti mohla, tak i ve vůli, že přistvořenou spravedlností vnitřní své moci v obmezení slušném udržeti se mohla.[1])

Tak Amos Komenský. Podle všeho popisuje tuto stav nevinnosti prvního člověka podle vzoru reformatorů věku XVI., neboť on patrně nerozeznává dary prvního člověka přirozené od darů jemu přidaných, nadpřirozených a mimopřirozených, právě tak, jakož i Lutr nerozděloval. Katolická Církev však rozlišuje v duši lidské prvého člověka obraz Boží přirozený, jenž se zakládá v svobodné vůli a v rozumu čili síle ku poznání zvláště náboženských pravd; obraz Boží nadpřirozený, jenž se zakládá ve svatosti a spravedlnosti, čili v milosti posvěcující. Toto z německé reformace Amosem Komenským přijaté učení mělo svoje důsledky vidné v učení jeho o hříchu prvotním a jeho následcích.

Komenský dí, že Adam a Eva přestoupili zákon Boží, ač byla věc tak maličká a tak přesnadná k ostříhání a nařízená pod pokutou tak hroznou, a dali víru ďáblovi, Boha lhářem a sebe bohy učiniti chtěvše; začaliť Boha v podezření míti, jakoby jim něco plnějšího záviděl a nepřál, ďábel však že jim toho přeje a k tomu dopomůže. Tím způsobem skrze pýchu zrádci Boha svého učinění, z jeho poslušenství se vytahujíce jemu rovni býti požádali. *Protož tím ďáblu se přivlastněním Obraz Boží ztratili a ďáblu podobní učiněni v vinách*

[1]) Praxis pietatis. Str. 15.

a pokutách: a to se všechněmi potomky svými jakožto zpronevřelým plemenem« ... »Nebo všickni ... i zde k neřestem všelikým i po smrti k zatracení a ohni věčnému« [2]) jsou odsouzeni.

Podle Amosa Komenského ztratili jsme tedy v Adamovi obraz Boží, který se v pravdě zakládá v poznávání pravd náboženských a ve vůli svobodné, aby ona se rozhodnouti mohla o své ujmě nezávisle na nezbytnosti a násile buďto k dobru nebo ke zlu se rozhodnouti, ač by nebyla pro žádostivosť zlou důstatečna, aby nad pokušeními těžšími vítězila a dobré skutky těžší konala. Komenský určitě dí, že jsme v Adamovi ztratili vůbec možnosť (snad i schopnosť) ku konání dobra, neboť on tvrdí: »*Hřích jest veřejné a dokonalé porušení duše a všech mocí a činů jejích. Nebo již jest od dobrého odvrácena a ke všemu zlému klopotná učiněna. Rozum jest zastíněn a marný učiněn. Mysl plná neznalosti a bludů. Vůle se jen po věcech pominutelných, neužitečných táhne, všecko činění zlé jest.*« [3]) Ano, Komenský tvrdí dokonce, že žádostivosť o sobě, čili žádosť, ku které se vůle nesklonila, jest hřích, a to i v znovuzrozených, a tento krutý názor vyhlašuje za článek víry. Praxis. Str. 318. n. 15. Že však ten a nejiný smysl drží slova Komenského právě citovaná, jde jasně na jevo z konfese nadzmíněné, neboť tam čteme: »*Vůle člověka byvši prve svobodna a sobě volna, již jest hříchem tak jatá a spjatá, tuze svázaná, že sama ze sebe moci k dobrému míti nemůž: jako onen osmatřicet let nemocný, vždycky pomoci sobě chtící a nikdy nemohoucí.*« [4])

Majíce takovéto vyznání Komenského před sebou, dobře soudime, *že přednáší učení z Němec přinesené, učení Martina Luthera*, neboť i on dí: že Adam ztratil pro hřích v ráji spáchaný sobě a všem potomkům svým netoliko milosť Boží, a že uvalil na se a na potomstvo tresty a věčnou zátratu, ale že sobě tím hříchem ztratil a i nám obraz Boží, t. j. schopnosť ku poznání náboženských pravd a svobodnosť vůle (liberum arbitrium) k dobru morálnímu, a že jest v moci její jen hřešiti. Známa jsou jeho slova: »Liberum arbitrium post Adae peccatum est res sine titulo; et dum facit, quod in se est, peccat mortaliter.« Komenský vyjádřuje tuto myšlénku doktora Martina Luthera slovy: »*Všecko činění vůle zlé jest.*« Pessimistické a přísерné této věty, kteráž strhuje vůli lidskou na roveň s vůlí ďábelskou, kteráž stále hřeší, nemůže podepsati nižádný věrný katolík. Avšak Komenský se odchyluje touto náukou reformace německé netoliko od učení katolické Církve, ale také od učení M. Jana Husi, ano i od učení Petra Chelčického, neboť Petr Chelčický určitě dí, že může rozum lidský i v stavu kleslém některých pravd náboženských poznati, jakož máme příklad na mudrcích pohanských, a že má vůli svobodnou ku konání dobrého, ovšem řádu pouze přirozeného. Ztratili ovšem, jak dí, lidé v Adamovi dokonalou vládu nad sebou, jakož i nad přírodou, ale nikoliv moci ku poznání Boha a ku činění dobrého. [5])

14. *Petr Chelčický učí ve shodě s katolickou Církví, že nemohl nikdo z tvorů lidského pokolení vykoupiti leč jen Bůh sám.* Vykupitel ten jest podle něho Syn Boží, Ježíš Kristus, Bůh člověk v jedné, a

[2]) Tamtéž.
[3]) Tamtéž. Str. 20.
[4]) Konfese. Art. 4.
[5]) Kniha Výkladuov. Ned. XIII. po Trojici.

to Božské osobě. Ve shodě s katolickou věrou učí dále Chelčický, a to v přímém odporu naproti Viklifovi, že se Syn Boží vtělil z lásky a milosrdenství svého, a nikoliv že se vtěliti musel. Chelčický také souzvukuje s katolickou věrou, že jest Kristus Pán naším knězem na věky, jelikož sebe sama jednou pro vždy na kříži obětoval a za hříchy všecky zadostučinil netoliko důstatečně, ale také nadbytečně, aby lidstvo s Bohem usmířil. *Avšak Chelčický tvrdí naproti odvěké náuce katolické, že Kristus Pán zemřel toliko za vyvolené, a nikoliv také za předzvěděné,* a zejména ne za ty, kdož trvají v katolické Církvi, a kdežto tím s Viklifem jde, ano jej omezováním síly vykoupení i předstihuje, zveličuje ji jinde, tvrdě, *že jsou sedláci silou jeho vysvobozeni od roboty, a lid věrný od berně a od jiných šacunků.*

Podobně jako Chelčický, učí také Komenský, že vysvobození z otroctví hříchа, smrti, ďábla a zatracení přijíti nemůž bez prostředníka mezi Bohem a lidmi, jenž jest sám Ježíš Kristus, kterýž obětí smrti své, svatý jsa a nevinný, viny naše zaplativ, krví svou špíny naše zmyv a smrtí svou smrť naši přemoha, spravedlností a životem nás darovati může.[6]) O Kristu Pánu učí Chelčický i Komenský, že se dobrovolně stal člověkem a o své vůli a z pouhé lásky a milosrdenství svého života za nás položil. Komenský zejména klade Kristu Pánu tuto otázku: »Pane, proč's s tak velikým křikem duši svou vypustil?« a dává jménem Páně tuto odpověď: *Aby vědíno bylo, že jsem mdlobou neumřel, ale duši svou sám dobrovolně za ovce položil.*« [7]) Náukou touto jsou oba v souzvuku s věrou katolickou, avšak v plném odporu s Viklifem a s Kalvínem, kteří oba učí, že vše, což se děje, nezbytně se děje. Oba i Chelčický i Komenský tvrdí, že sice Kristus Pán za všecky hříchy zemřel, ale nikoliv za všecky lidi, alebrž pouze a jedině za vyvolené. Komenský ovšem dí, že umřel Kristus Pán i za židy i za pohany, avšak má tak býti řečeno s výhradou, že za vyvolené pouze. Jdeť také náuka Komenského již z výměru jeho o Církvi, že jest ona »sborem vyvolených pouze«, a z ustáleného učení Bratří, že jen ti obdržují milosť Páně, kdož jsou členové Církve Páně, kteráž jest sborem vyvolených, ať Kristus Pán jenom za ovce své, t. j. jenom za vyvolené života svého položil. Proto píše také Komenský: »že Syn Boží toho na Otci vyvoleným svým za nejzvláštnější věc žádá, aby byli tu, kde on bude.[8]) A opět: »že těla mnohých svatých po smrti Páně z mrtvých vstala, na osvědčení, že smrť vybojována jest, a všickni vyvolení mocí tou vzkříšení do sv. města půjdou.[9]) Toto učení Komenského souvisí těsně s vyznáním víry, jež učinili Bratří deset let před tím, nežli svou konfesi císaři Ferdinandovi podali, a jež uložili ve spise »Grunt viery«, kterýž jest skutečně symbolická kniha Bratří. Tam píší: »*Známo*, že se první hřiech Adamuov neodpúštie se strany Boha všem napořád než v Kristu a v Duchu, vyvoleným.[10]) Ostatně Komenský vyznává zřejmě, že Kristus pouze za vyvolené zemřel, když v katechismu svém Art. IX. n. 56 na otázku, proč slove Církev svatá, tuto odpověď dává: »Proto nebo za lid svatý a zvláštní Kristu Ježíši Pánu a choti svému milému jest oddělena a

[6]) Konfese. Art. VI.
[7]) Praxis Pietatis. Str. 327. n. 59.
[8]) Praxis. Str. 31.
[9]) Tamtéž. Str. 329. n. 74.
[10]) Grunt viery (vydán r. 1525). n. 76.

oddána, krví jeho předrahou vykoupena a ospravedlněna.« Nyní prý častokráte i u víře i v obcování škodně bloudí, avšak bez napravení až do konce nezůstává.

Končíme tedy, že se Komenský neliší od Chelčického v učení, že prý Kristus Pán zemřel za vyvolené pouze.

Že Kristus Pán trpě za nás nevypravitelné bolesti a hoře na duši i na těle okoušel, v tom zajisté se všechny konfese snášejí. Avšak Komenský neměl na tom dosti. *On jda za Kalvinem tvrdí, že Kristus Pán maje nás vykoupiti od muk pekelných, také pekelné tresty snášeti musel.* Vykládaje K. v katechismu svém (Art. V. n. 30.) slova: vstoupil do pekel, dí: »To (má se rozuměti), že Kristus Pán chtěje dokonalým naším Spasitelem býti a duše i těla naše vykoupiti, musil nejen tělesná utrpení a smrť časnou podniknouti: ale i vnitřních strachů a hrůz, muk pekelných a bolestí smrti věčné pro nás na své nejsvětější duši z přísnosti hrozného soudu Božího zakusiti a v tom od nejmilejšího Otce svého (nad čímž s pláčem a křikem naříkal) jako opuštěný boj nejhroznější vésti, v němžto i omdléval a krvavým potem se potil, se smrtí, ďáblem a s houfy pekelnými těžce a pracně se potýkaje. Potom pak jsa v moc smrti vydán a do třetího dne ve vazbě její držán mezi hříšníky do pekla odsouzené jako nějaký rúhač a svůdce, od nepřátel svých nad smrtí jeho radosť majících . . . jest počten.« Že článek tento jest víře katolické odporen, bije do očí, neboť ta učí, že vstoupil Kristus Pán do předpeklí k Otcům svatým, aby je vysvobodil, a nikoliv ku zatracencům. Mínění Kalvínovo, a v něm žáka jeho Komenského, má v sobě také vniterný odpor, neboť což tresty v pekle a peklo peklem činí, to jest »věčnosť jeho,« takových trestů trpěti nemohl Kristus Pán, neboť ať bychom i přijali, což jest křivé, že Kristus Pán i ku zatracencům sstoupil, nikdy nemůžeme s Komenským souhlasiti, že tam pekelné tresty trpěl, neboť pekelných trestů okoušeti může jenom zase pekelník.

Pokud se týká Osoby Vykupitelovy, není mezi Chelčickým a Komenským odporu nižádného. V konfesi, anebo spolu s konfesí vyznává a věří Komenský o Kristu Pánu: »že jest pravý, věčný, přirozený a jednorozený Syn Boha Otce a spolu s ním a s Duchem sv. nerozdílný Bůh, věčné a nestvořené Slovo, skrze nějž všecko stvořeno . . . Tolikéž i člověk pravý, vlastní bratr náš, duši i tělo, jakož i my mající, totiž pravou a plnou lidskou přirozenosť, kterouž z Marie Panny, matky své, vzal.« Taktéž vyznává Komenský s touže konfesí, že se spojení přirozenosti obojí v Kristu Pánu stalo bez smíšení jich, neb ztráty vlastností jedné neb druhé přirozenosti, tak že jedna a táž nedílná Osoba, jediný Kristus, Bůh i člověk jest Immanuel (s námi Bůh) král, kněz, prorok, Vykupitel náš, Prostředník a Smírce nejdokonalejší i Zástupce, plný milosti a pravdy, abychom všickni skrze Něho bráti mohli milosť za milosť.[11]) *Avšak účastnosť těch všech milostí dává se jen věrným.*[12])

V tomto vyznání jest Komenský za jedno s Chelčickým, s Janem Husem, Viklifem a Kalvínem, pokud učí, že Kristus Pán jenom za vyvolené zemřel, a jenom vyvoleným že se dostává zasloužené Kristem Pánem milosti, kterým učením ovšem se od pravdy katolické vzdalují.

[11]) Konfese. Art. VI.
[12]) Tamtéž.

Ohledně osoby Páně a tajemství vtělení Jeho jsou souhlasní Chelčický i Komenský s katolickou věrou, ale rozcházejí se valně od učení Bratří, jak jest ono uloženo v Gruntu viery a v kancionálech Bratrských. Podle učení Chelčického a Komenského byl Kristus Pán člověk ihned (podle duše své) od prvého okamžení vtělení pln vědoucnosti a moudrosti, tak že ona nepřibývala v něm a přibývati nemohla, podle vůle byl Kristus Pán člověk ihned od prvého okamžení vtělení svého pln svatosti, naprosto všeho hříchu prázdný a nehřešný, kterážto jejich náuka jest zcela souhlasná s katolickou věrou. Jinak učí Bratří v Gruntu viery. Oni totiž tvrdí, Bůh sám ví na jakém základu, že Kristus Pán jsa na poušti čtyřicet dní, tam byl vyučován, co by měl učiti a činiti, a v čem poselství od Boha Otce vésti. »A potom veden na poušť od Ducha sv. jsa volen od Otce nebeského k kněžství, pastýřství i biskupství netoliko podstatnému jemu samému a žádnému jinému příležícímu, ale i kněžství a biskupství služebnému a k prvotnosti jeho. A tam učen za čtyřicet dní a čtyřicet nocí, co by měl mluviti a co činiti, a v čem poselství od Boha Otce vésti, povolán jsa k tomu, řiezen i posvěcen v moci a v pravdě služebné k zvěstování i k učenie čtenie svatého. A pokoušien jsa a svietěziv poslán jsa bral se kázati.[13]) O tomto pokušení na poušti vyjadřují se Bratří odporně i naproti Chelčickému i naproti Komenskému, a ovšem tím spíše naproti učení katolickému ve svých kancionálech, neboť oni připouštějí v nich, že byla i v Kristu Pánu žádostivosť zlá, ano že měl actu žádosti zlé, že v něm tělo odpíralo duchu, jako v jiných lidech, proto že i on se musel zapírati, vášně a žádosti těla krotiti posty a modlitbami. Podle toho také tvrdí v kancionálech svých, že i při Kristu Pánu bylo pokání.[14]) Podle toho rozeznávají také Bratří v kancionálech i za dnů Komenského vydaných v Kristu Pánu dvojí vůli a dvojí úkonnosť avšak zapírali, že by vůle lidská Krista Pána byla naprosto vezdy s vůlí Boží sjednána, ale lidská vůle jeho že byla zmítána žádostivostí zlou, že tedy byla vůli Boží odporna, což jest blud od Církve nerozdělené na sněmu ékumenickém V. zavržený.[15]) Podobně zavrhl blud tento sněm ékumenský VI. (Const. III.), a užívaje slov sv. Řehoře, praví o lidské vůli Páně: »*Illius velle . . . non est contrarium Deo, deificatum totum.*«

15. *V náuce o ospravedlnění jest Komenský všecek v proudu německé reformace, ač se liší ve věcech některých stran účinků ospravedlňující milosti Boží netoliko od téže reformace, ale i od katolické víry,* kteráž jich v té míře ospravedlnění nepřikládá. Tou však měrou, jakou Komenský plove v proudu německé reformace, odchyluje se také od Chelčického. Komenský totiž učí, že ku dosahu ospravedlňující milosti Boží není nižádné přispůsoby se strany hříšníkovy třeba, ba že ona jest zhola nemožná, neboť podle učení Komenského ztratil člověk v Adamovi svobodnosť vůle k dobru naprosto, vůle jeho jen zlé konati jest s to, ano, *Komenský tvrdí a za článek víry vyhlašuje, že žádostivosť netoliko v lidech hříšných, ale také v znovuzrozených*

[13]) Grunt viery, n. 20.
[14]) O tom viz: Dr. Sturem. Rozsouzení.
[15]) Sněm dí Can. 12. »Si quis defendit, Theodorum impiissimum Mopsuestenum, qui dixit, alium esse Deum Verbum, et alium Christum, et passionibus animae et concupiscentiis carnis molestatum, et a malis paulatim separantem se . . . talis a. s. Conc. Constantinopol. II.«

hříchem jest.[16]) K ospravedlnění není tedy žádných skutků dobrých, jakož je popisuje sněm Tridentský (sess. VI. cap. VI. de justif.), zapotřebí, alebrž jedině víry.[17]) V čem by však záležela tato ospravedlňující víra, dává konfese autoritou Komenského vydaná naučení. »*Věříme, že taková tato víra a silné v Pána Jesu Krista doufání člověka před Bohem ospravedlňuje* (t. spravedlivým činí) *bezc všech jeho vlastních skutků a zásluh.*«[18]) Tutéž víru přednáší Komenský v katechismu svém (Art. X. n. 64.). Učíť tam, že docházíme ospravedlnění darmo, z pouhé milosti Boží bez všelijakých hodností, zásluh a skutků lidských, skrze samu živou víru. Svláčeje prý z nás roucho hříchů skálené, Bůh obláčí nás v roucho krásné spasení věčného a pláštěm spravedlnosti Kristovy přiodívá, i za spravedlivé tak, jakoby oni sami spravedlnosti jeho dostiučinili, počítá.

Jinak učí ovšem Chelčický, neboť on zapírá zjevně, že by hříšník docházel odpuštění pouze věrou, neboť on dí, že víra bez skutků jest marná, ano ďábelská.[19]) Odtud učí Chelčický, že chce-li hříšník se k dosahu ospravedlňující milosti přizpůsob ti, že musí netoliko věřiti a v Kristovo milosrdenství doufání míti, ale také hříchů želeti, opravdový úmysl míti nikdy více nehřešiti a za hříchy zadosť učiniti. Chelčický shrnuje toto učení ve slovech: »víra živá«, t. j. víra se skutky spojená že ospravedlňuje. Scholastikové zovou tuto ospravedlňující víru »Fidem charitate formatam,« a o té učí katolická Církev, že ona člověka ospravedlňuje před přijetím svátosti »actu«, ač nikoliv bez touhy po svátosti, kterážto touha již v té láskou živé víře se zavírá. Komenský mluví také o živé ospravedlňující víře, ale v rozumu zcela jiném, než jak ji popisuje Chelčický a katolická Církev, jakož z následujících slov jeho vychází na jevo: »*Poněvadž víra historická k spasení nezpomáhá (neb tak i ďáblové a mnozí zatracenci věří), musí také při kommunikantech býti pohledáváno víry ospravedlňující živé: t. j. jsou-li v dověrnosti ustanovení, že Kristus Pán nejen za jiné lidi, než za ně také umřel, a svou obětí nejsvětější nejen jiných lidí hříchy, ale i jejich vlastní zaplatil a zahladil, tak že již jim se k zatracení nepočítají, nýbrž že za spravedlivé, jakoby nikdy nic nehřešili, jmíni jsou před obličejem Božím. Takové spravedlnosti z víry nemá-li kdo, svátosť mu nemá co pečetiti.*«[20]) Komenský přehlédl, uče, že hříšník bývá ospravedlněn pouze věrou, čili vlastně důvěrností, že Kristus Pán svou obětí na kříži i jeho nepravosti shladil, že jest sobě sám odporen, neboť on tvrdí určitě: »*Bez vyznání hříchů odpuštění nám slíbeno není.*«[21]) Prolamuje tedy Komenský sám svoji z německých reformatorů přijatou náuku, že by víra sama, t. j. důvěra, že by hříšníkovi bylo odpuštěno, nebo víra nástrojná byla ospravedlňující beze skutků.

Jest to ovšem s podivením všem, kdož poněkud znají, jak Komenský ve vědách vůbec vynikal, že nepostřehl tohoto odporu. Veliký Bellarmin, jenž naproti tak zvané německé reformaci zvláště a úsilovně pracoval, zove učení toto nejenom křivým, ale naproti všemu veskrze

---

[16]) Praxis Pietatis 318 n. 15.
[17]) Tamtéž. Str. 316. n. 2.
[18]) Konfese. Art. VI.
[19]) Sieť viery. I. c. 6.
[20]) Praxis Pietatis. Str. 241.
[21]) Tamtéž.

rozumu jsoucím a absurdním, neboť podle něho má se člověk důvěřovati a za to míti, že jest spravedlivým, ačkoliv jest veskrze hříšným, má věřiti na příklad, že jest bílý, ačkoliv jest na dobro černý. Nad to odporuje učení de sola fide justificante (čili že víra sama o sobě ospravedlňovala) pravé náuce o člověku, neboť duše lidská má dvojí mohutnosť do sebe čili sílu, rozum a vůli. Má-li se tedy státi v člověku plné se obrácení k Bohu, cíli to našemu nadpřirozenému, musí člověk všecek, duše všechna k Bohu se obrátiti. Všechen člověk zhřešil, hřešil rozum předchozím přemýšlováním a uváděním pohnutek ku zlu, hřešila vůle v rozhodu svém a u vykonávání zla spolu s tělem, proto se musí všechen člověk hříšník k Bohu vrátiti netoliko věrou, kteráž v popředí jest poznáním pravd a napotom jich přijetím pro autoritu Boží, jenž je zjevuje, ale také skutky dobrými. Avšak učení, že by pouhá víra beze skutků ospravedlňovala, netoliko jest odporna pravému učení o člověku a jeho konstitutivních částkách, a samo o sobě absurdné; alebrž ono vede přímo k antinomismu, k nešlechetnému životu, jest to skutečná, opravdivá, Lutrem hlásaná výsada, že jest volno hřešiti, smilniti, cizoložiti, vražditi a t. d. a že důvěra v zásluhy Pána Ježíše všechen život lotrovský přikryje. Antinomismus takový hlásal Lutr skutečně zvláště tím, že tvrdil, že by dobré skutky byly až i ku dosažení života věčného škodlivy.

Tyto všecky věci byly zajisté Komenskému známy, musí býti tedy každému, kdož bystrozrakosť ducha jeho jen poněkud zná, divno, že nepostřehl strašných důsledků německé reformace, ač je dobře poznával biskup Augusta, kterýž měl skrovné pouze vzdělání školské.

Avšak týž Komenský, kterýž podle německého reformatora Lutra hlásal učení, jakoby víra sama o sobě beze skutků ospravedlňovala, odporuje sobě na místě jiném, neboť on nejen určitě tvrdí: »že nám odpuštění hříchů bez vyznání jich není slíbeno;[22]) alebrž jest sobě také v tom odporen, tvrdě, že ač *není potřeba dobrých skutků k ospravedlnění, že jest jich třeba ku věčnému spasení.* Slyšme jenom, jak praví: »*(Lidé zle užívají) artikule o ospravedlnění. Nebo tělesný člověk slyše, že ne skutkové, než víra k milosrdenství Božímu a zásluze Kristově nám to dává, abychom na soudu Božím ostáti mohli, zavírá tak: Tedyť to nevyhnutelně potřebno není, abych já v skutcích dobrých pracoval . . . Ale věděti sluší, že víra taková, kteráž bez skutků jest neospravedlňuje: protože mrtvá jest, stín a podobizna toliko víry (Jak. 2, 17.). Neboť věřiti v Krista jest obléci se v něj (Řím. 13, 12.), nejen v spravedlnosť jeho, ale i život jeho (Efez. 4, 24.), míti Krista za své nejen vykoupení a ospravedlnění, ale také posvěcení (Kor. 1, 30.) . . . A tak tedy znejme, že, ač skutkové dobří nejsou potřební k ospravedlnění, jsou však nevyhnutelně potřební ku spasení . . . Protož věrou bez skutků žádný se nechlub, ovšem na ni se nespouštěj, sic oklamán budeš, jistotně oklamán.*« [23])

Jest tedy Komenský učením svým, že víra sama bez skutků ospravedlňuje, v odporu s katolickou Církví a s Chelčickým, ale také s náukou Českých Bratří aspoň v prvých dobách trvání Jednoty, jsa v učení dotčeném učenlivým žákem německé nebo helvetské reformacie, v druhé části však že jest skutků dobrých nevyhnutelně po-

[22]) Praxis. Str. 203.
[23]) Tamtéž. Str. 67, 68.

třeba ku spasení, jest opět za jedno s katolickou Církví a s náukou Českých Bratří, kteří znajíce potřebu dobrých skutků ku věčné spáse, přísnou kázeň provozovali a života šlechetného na svých členech snažně se domáhali. V tom se lišili Bratří od veselé reformace Wittenberského doktora Martina Lutra, kterýž hlásal učení, že víra beze skutků ospravedlňuje jako »laetum evangelium.« Na strastný a nešlechetný život praedikantů sami Bratří zle žehrají.

Tak se mají věci, přihlížíme-li k nadzmíněným textům z Komenského vybraným. Avšak týž Komenský píše jinde: »*Pravdať jest, že v životě křesťanském i samých theologů něco více nerovností jest než jinde; ale zase toto jest pravé, že křesťané i zle živi jsouce dobře umírají. Proto že spasení lidské ne na skutcích, ale na víře záleží, kteráž když pravá jest, nemůže spasení chybiti.*« [24]) Zde máme před sebou v Komenském plnokrevného Luterova přívržence, nebo helvetu, zvláště ať týž Komenský za článek víry vyhlašuje následující stať: »*Ospravedlnění docházíme toliko věrou v Krista a ne zásluhami svými.*« Praxis. Kap. XLII. n. 2.

Snad že sobě Komenský nebyl jist plně, co by vlastně k ospravedlnění stran přípravy k němu bylo potřebno, odtud to nejisté mluvení v náuce tak důležité. Můžeme plným právem říci, že učení Komenského jest málo důsledné, kdežto reformacie německá zvěstujíc, že i špatný chlap může býti ospravedlněn, jen když se důvěřuje v zásluhy Páně, zároveň učí, že i daremný člověk do nebe vejde, jen když věří v poslední době své, že jest svatý a spravedlivý, ať Kristus Pán také za jeho hříchy krev svou vyléval.

15. Z učení Komenského o ospravedlnění pouze věrou v Krista a odmítáním všech dalších skutků průpravných k dosažení ospravedlňující milosti Boží jde již na jevo, *co by vlastně ta milosť ospravedlňující byla,* čili, na čem by záležela. Komenský vyhlašuje jako článek víry, jemuž pod ztrátou věčné blaženosti věřiti potřeba jest: »*že sama Kristova spravedlnosť, když se nám z milosti přičítá, nás Bohu vzácné a spasené činí.*« [25]) Podle toho by bylo ospravedlnění pouze zevně nám přičtenou spravedlností Kristovou, a hříšník by nebyl spravedliv proto, že by uvnitř byl spravedlivý, ale proto, že Kristus Pán spravedlivý jest, jehožto přičtená nám spravedlnosť hříchy naše přikrývá. S tímto výměrem souhlasí konfese, když učí: »*že jest ospravedlnění oblečení člověka hříšníka, věřícího v spravedlnosť Kristovu.*« [26])

Touto náukou jest Komenský ovšem odporen starodávnému učení katolické Církve, »že se ospravedlnění nezakládá v přičtené nám spravedlnosti Kristově, jelikož se popisuje v Písmě jako vniterný princip života nadpřirozeného, a ovšem ještě méně v přičtěné nám spravedlnosti Boží, jakož se vidělo tvrditi Osiandrovi; že ospravedlnění se nezakládá ani dílem v spravedlnosti Kristově nám přičtěné, a dílem ve vniterné spravedlnosti nám dané, aniž že se ono zakládá v pouhé zevné blahovůli Boží, jak tvrdil svým časem Kalvín; *alebrž že jest milosť ospravedlňující dar Boží vniterný, kterýmž skrze milosť a lásku vnitř bývame obnoveni a tak skutečně a v pravdě spravedlivými učiněni.*

---

[24]) Labyrint světa. Str. 101. 102.
[25]) Praxis. Str. 318 n. 20. Kap. XLII.
[26]) Konfesse. Art. VI.

S katolickým učením o podstatě ospravedlňující milosti Boží souzvukuje Chelčický, neboť i on zřejmě vyznává a milosť Boží jako stav trvavý popisuje, jako vniterný byt Boží, z něhož proudí dobří skutkové,[27]) on také zřejmě dí, že jest ona v rozdílných lidech podle vůle Páně nestejna, čehož by býti nemohlo, kdyby se zakládala v pouhém zevném příčetu spravedlnosti Kristovy, nebo kdyby ona byla pouhou blahovůlí Boží. *Tou měrou však, jakou se shoduje Chelčický s učením katolickým, odchyluje se od Komenského, jehož náuka o podstatě milosti posvěcující jest plně přijata z německého reformatora Lutra.*

16. Ač se *Komenský* v učení o podstatě milosti Boží liší od katolické náuky, jakož i od Chelčického: přece *líčí účinky milosti posvěcující, aspoň některé, tak, že se shoduje aspoň poněkud s katolíky, a ovšem také svou měrou s Chelčickým; avšak se též u velké části i od Církve i od Chelčického odchyluje.* Než, slyšme nejprve, jaké učení vyznává. On praví, že milosť ospravedlňující

a) navracuje člověku ztracený obraz Boží a moc k dobru,

b) hříchové skuteční a přirození se odpouštějí jemu i s pokutami jejich skrze Krista a zásluhu jeho.

c) Toto odpuštění se děje tím, *že spravedlnosť Kristova jako plášť k přikrytí nahoty darována bývá hříšníkovi,* a tou že přistřín a okrášlen jsa za svatého a čistého se počítá.

d) Milostí touto osvobozen jest hříšník od manství a otroctví satanova, učiněn jsa bratrem Pána Jesu Krista a spoludědicem království Božího.

e) Pozůstane-li však co nedůstatků, Bůh mu promíjí, jako synu, přehlédaje a snášeje mdloby jeho.

f) Ospravedlněný se stává králem a knězem k obětování duchovních obětí.

g) Bůh dává nověnarozenému Ducha svatého svého, aby čím dál, tím více hříchům umíral a spravedlnosti živ býti mohl.

h) Dosahuje ospravedlněný skrze nový rod zase práva panování nad tvory, kteréž pádem Adamovým bylo ztraceno.

i) Dosahuje ospravedlněný skrze nový rod svobody k užívání všeho, co Bůh nezapověděl, na nebi i na zemi, počátečně hned zde a dokonale v novém životě; *kdežto bezbožní, cokoliv drží, bezprávně drží, protože jim nic z těch věcí nenáleží.*

k) Milosť ospravedlňující *ubezpečuje člověka* synovstvím Božím, rozmáhá doufanlivosť a rozněcuje k modlitbám, ujišťuje o jich vyslyšení, dává pokoj svědomí a naplňuje radostí v Duchu svatém, kteráž všelikou radosť světa daleko převyšuje.

Přihlížeje Komenský ku ztrátám, jichž utrpělo člověčenstvo v Adamovi, jak byl je vylíčil podle reformace německé, tvrdí tuto, že prý se nám ospravedlněním vrací obraz Boží, kterýž jsme hříchem ztratili, t. j. že se nám vrací svobodnosť vůle k dobru a síla ku poznávání náboženských pravd;[28]) a v tomto učení není Komenský ve

---

[27]) O svátosti sedmeře. L. 127a.

[28]) Nám katolíkům jest toto učení Lutherovo na dobro nesrozumitelné, jelikož nechápeme, jakby bylo možná, aby člověk hřeše, část podstaty duše své ztrácel, (a svobodná vůle a síla ku poznávání náboženských pravd jest takováto podstatná část přirozenosti naší) a ospravedlněním zase nabýval. Zdáť se nám učením toto býti ne supra, ale contra omnem rationem.

shodě ani s Chelčickým, ani s katolickou Církví, dobře však souzvukuje s německým reformatorem Lutrem.

Že by člověk ospravedlněním dosahoval od Boha vůbec práva panování nad přírodou, není nikdež v Písmě zaznamenáno, neboť tam spíše čteme, že prvnímu člověku Adamovi byla dána vláda nad tvorstvem pro obraz Boží, k němuž učiněn byl, avšak ač pro hřích dokonalé vlády nad přírodou pozbyl, a ač se stala země pro hřích zlořečena v díle jeho, přece nebyla odňata jemu všecka vláda nad tvorstvem. Čteme v genesi tato slova ku kleslému člověčenstvu řečená: »I požehnal Bůh Noe a synům jeho. A řekl k nim: Rostež a množte se na zemi. A strach váš a hrůza budiž na všecky živočichy země, a na všeliké ptactvo nebeské se vším, což se hýbe na zemi.« (Gen. 9, 1—3.). Odtud již lze poznati, že účinku takového, jakož se domnívá Komenský, nelze ospravedlňující milosti vůbec přikládati. Avšak to jisto jest, že jsou byli lidé, kteříž tak daleko jsou pokročili ve svatosti, že působili neobyčejně i na zvěř divokou, kteráž jim byla poddána jako domácí zvířátka. I v těchto věcech odporuje Komenský i Chelčickému i víře katolické. (Pokračování.)

Otčenáš (Le Pater).

Veršované drama o jednom jednání.

Francouzsky napsal François Coppée.

S dovolením básníkovým pro »Vlasť« přeložil P. *Jan Dvořák*, křižovník.

(Dokončení.)

SCENA ŠESTÁ.

Slečna Rosa, Jacques Leroux.

Jacques Leroux (hlasem tlumeným.)

Mne skryjte, prosím!

Slečna Rosa (překvapením zděšeně vykřikne)

Ach!

Jacques Leroux.

Za úkryt prosím vřele!
Jím prch' jsem. Stopu mou ztratili slídítelé.
Mne nikdo nespatřil, kdy vstoupil jsem v ten sad.
Zda skryjete mne zde?

Slečna Rosa.

Ten ze spiklých je řad!
Zde! U mne!

Jacques Leroux.

Uprchlík se z boje u vás skrývá.
Ó smilujte se již! Jsem štván jak šelma divá,
mně v patách Versaillští jsou na mém útěku,
a chytnou-li mne zde v mém zvláštním obleku,

jsem ztracen. Zhynu pak buď provazem neb ranou
z ručnice. V útěku jsem uzřel mříž tam stranou,
ji přeskočil jsem. Vím, soucitny ženy jsou.
Že skryjete mne zde? . . . Než, jat jsem předtuchou,
že za strůjce mne snad těch hroznych máte činů,
jež včera dály se. V nich věru nemám vinu.
Jen popřejte mi kout, kde dnes bych zůstal skryt;
den jeden! Zítra hned zas opustím váš byt . . .
Jsem prostý bojovník, již mějte slitování!
Mne zaženete-li, mně hrozí smrť! Ó! Paní!
Je drahý kdosi vám, snad otec, bratr, syn,
tu prosím pro Boha a ruce spínám v klín,
zachraňte, paní, mne, jenž na útěku strádám,
vás za to rodičů, vás jménem bratra žádám!

Slečna Rosa.

Ach — jménem bratra! . . . Vstaň! Teď slyš mne a se chvěj.
Věz, bratra měla jsem, však víc už ňemám jej,
a jeho jméno vše ti řekne na řeč planou:
Toť abbé Morel byl, sklán včera střelnou ranou.

Jacques Leroux.

Jsem ztracen! Prchnu pryč!

Slečna Rosa (vkročí mu do cesty)

Jsi ztracen, dobře díš.
Ba ztracen! Prchni jen! Jak z domu vystoupíš,
já nespustím se tě, vyběhnu na ulici
a vzkřiknu o pomoc, lid seběhne se mstící,
a ještě zmírajíc, tvou dýku v srdci svém.
dál půjdu po tobě volajíc: »Za vrahem!«

Jacques Leroux.

Já nejsem vrahem však! Byl jsem sic v barrikádách,
tam statně bil jsem se v svých kamarádů řadách,
však zločinů jsem prost a zcela bez viny.
Ó, milosť!

Slečna Rosa.

Krvavých bys slzí bystřiny
zde prolil, zhyneš přec! Jak, mám tě nechat žíti,
z těch vrahů jednoho? Ne, tebe musím zříti
před soudem vojenským. By soud jen krátce zněl!
Mne prosíš za milosť? Jich vůdce, velitel!
Ty bídně zahyneš, ty zemřeš bez vyhnutí.
Jen pohleď, ku pomstě jak všecko mne tu nutí.

(Uchopí kleriku a ukáže mu ji.)

I cár ten chatrný, jejž bratr nosíval,
co láska platna mu, již vám vždy jevíval,
vám bídní žebráci, vám lotři plni zlosti!
Mám soucit s tebou mít? Ty směješ se?

Jacques Leroux (vzpřímí se hrdě)

Již dosti!
Nuž, vydejte mne jen. Dost toho prošení.
Chci zemřít zmužile. Vás těší úpění,
má smrť! Tož vězte též, kam došlo vaše štěstí:
Neb já jsem Jacques Leroux, jenž kommuny člen jesti. —

Slečna Rosa.

Vy!

Jacques Leroux.

Kruté zákony mnou dány nebyly!
Já nenáviděl ty, jenž Bohu sloužili,
než pomstou krvavou jsem neplál v duši svojí.
Že proti Versaillským jsem v udatném stál boji,
toť vše! Však teď už vím, co asi znamená
ta kněžská nábožnosť a svatosť líčená.
Vy ženo bez srdce, vám rty mé aspoň řeknou,
že ti, jenž na odiv tak často v chrámě kleknou
před Tím, jenž na kříž vbit, jejž Kristem jmenují,
neznají odpouštět neb psance zrazují!

Slečna Rosa (stranou)

Ta slova z jeho úst tak stejně téměř znějí
jak slova faráře.

SCENA SEDMÁ.

Slečna Rosa. Jacques Leroux. Marie.

Marie (vystoupí chvatně ze zadu, zděšeně)

Ach slečno, jak se chvěji,
sem vojsko žene se, by prohlédlo dům hned.

(Spatříc Jacques Lerouxa, vzkřikne)

Ach!

Slečna Rosa.

Nech nás. Odejdi! (Marie odchází na levo)
(Slečna Rosa stranou) Kněz pravdivě si ved:
On byl by odpustil, to cítím v srdci stále.

Jacques Leroux.

Mám zemřít! S Bohem buď, má ženo, dítky malé!
Jen odvahu! Jeť můj to osud. Zemru rád.

(Slečna Rosa uchopí se stolu kleriku a klobouk a podává obé jednou rukou Jacques Lerouxovi, druhou ukazuje mu na dvéře v pravo.)

Slečna Rosa.

Tam vstupte do síně, v ten oblecte se šat!

Jacques Leroux (v úžasu)

Já?

Slečna Rosa (pokyne velitelsky)

Učiňte!

(Jacques Leroux vezme šat a odejde v pravo.)

SCENA OSMÁ.

Slečna Rosa (sama)

To chceš, můj bratře, knězi svatý,
ty velký křesťane! . . . Z tvých katů vrah to klatý,
však tebe poslušnou vždy sestrou zůstanu, —
jej proto oblékám v tvou, bratře, soutanu!

SCENA DEVÁTÁ.

Slečna Rosa. Důstojník. Vojíni.

(Důstojník doprovázen několika vojíny vystoupí prudce ze zadu)

Důstojník, (mladý, velice rozčilen, stane na prahu pokoje)

Odpusťte, paní, nám. Člen kommuny se tady
kdes skrývá v ulici. Pověstný vůdce mladý.
Jej, vězte, musím mít. Nuž odpovězte nám!
Jej skrýváte-li zde, pak pravím běda vám!
neb projdeme-li dům, a . . .

Slečna Rosa.

Pane, trnu v žase
nad vaším omylem. Zde nikdo neskrývá se.
Pohleďte, kde jste jen.

(Důstojník zkoumavě rozhlédne se světnicí kolem, vidí kříž, sochu P. Marie, obrazy svatých, ustoupí o krok zpět, poněkud v rozpacích.)

Mne omluvíte snad,
a vysvětlení dám vám o všem milerád.
Tož vězte, žádného že neznám smilování,
a nedám milosť těm, jenž kommunistům straní.
Nuž, vydáte-li jej, vám kyne dík a čest.

(V tom okamžiku Jacques Leroux, v soutaně a kulatý klobouk římský na hlavě, objeví se u dveří na pravo; spatře vojíny, stane jako přimražen. Slečna Rosa ukáže naň důstojníkovi se slovy.)

Zde bydlím samotna s mým bratrem. Tamto jest.

Důstojník (sejme čapku vida muže v soutaně)

Odpusťte, abbé, nám.

(K vojínům)

Již možno odejíti!

SCENA DESÁTÁ.

Slečna Rosa. Jacques Leroux.

Jacques Leroux (vztáhne ruce ku slečně Rose a řekne hlasem hlubokým a zmateným)

Ó, vděčně vzpomínat vás budu celé žití . . .

Slečna Rosa.

Ni slova víc! Ten šat, jejž obleknul jste bled,
vás zachránil. Teď pryč! již odejděte hned!

(Jacques Leroux na velitelský pokyn slečny Rosy ubírá se zvolna ku vchodu v pozadí odejde.)

SCENA JEDENÁCTÁ.

Slečna Rosa, (jsouc samotna, uchopí růženec, který ležel na stole)

Jsem přec jen sestra tvá, duch můj se s tvojím snáší,
ó bratře, žehnej teď mé prosbě v otčenáši:

(Vrhne se na kolena a domodlí se nedokončený Otčenáš.)

»*A odpusť nám naše viny, jakož i my*
odpouštíme našim vinníkům. A neuvoď
nás v pokušení, ale zbav nás od zlého. Amen.«

(Opona padá.)

Růžencová babička.

Obrázek ze Žďárských hor.

Napsala *Vlasta Pittnerová.*

I.

Nebylo snad v naší dědině jediného stavení, odkud by nebyli spěchávali s tím všelijakým postěžováním a postesknutím, která člověku trapným osudem stíhanému jsou nejlepším ulehčením, může-li jich soucitné duši povědĕti, k babičce Špinarové. Ta už byla celé dědině — a zvláště ženským — těšitelkou!

A kdo k ní nezašel po celý rok, zašel k ní zajisté, zašelestila-li nad jeho střechou křídla anděla smrti, a odnesl-li s sebou někoho z těch milých, kteří žili pospolu ať v chaloupce, doškovou střechou před zlými horskými větry chránění, ať v pěkném statku radujíce se blahobytu. Mohla si matka nad ztrátou dítěte, ať malého ať velkého, vlasy s hlavy trhati, otec oči do krve vyplakati, opuštěné děti steskem po rodičích až v hlavě se másti, nebo manželé jeden po druhém svět před sebou pustý a temný viděti — babička Špinarová potěšila všecky. Vzdychla si vždy a pokývla šedivou hlavou; nikdo v celé dědině nepamatoval babičku Špinarovou nijak jinak, než šedivou a shrbenou; říkala sama, že sestárla už ve třiceti letech, vlasy že sešedly jí jako když je popelem posype za jednu jedinkou noc, a šije že shrbena jest více trápením než těžkou prací, která prý bývala babičce ulehčením, protože měla vždy těžší myšlénky než ta nejtěžší práce, kterou tělo prý snese vždy lépe, než srdce člověka ta rozličná trápení,

která osud přináší, a která se ulehčí nejlépe tím, připomene-li si člověk v čas, že posílá je Pán Bůh nám hříšným tvorům, ne aby nás trápil, ale aby nás zkoušel, jsme-li vděčni za ten svatý dar, kterýž nám byl ukázán příkladem Jeho jediného Syna, totiž za — trpělivosť.

Když počala babička Špinarová takhle lidem vykládati, pomíjejíc jednotlivá trápení a zrovna ukazujíc na příklady ze svatého náboženství, tu přestávali si lidé rváti vlasy a lomiti rukama, hlasitě plakati a naříkati, utišovali se a počali mluviti o něčem jiném než o svých trápeních, byť i jen proto, aby babičce dokázali, že tak těžko jako právě oni nikdo od osudu pronásledován nebyl a se nesoužil.

»Nu, dobře, dobře, nechme to, však ono na má slova dojde, tak včil myslíte, že už to trápení nevydržíte, a ono může přijíti ještě horší, nu nechme teď spolu těchle řečí a pomodlíme se svatý růženec;« těmihle slovy uzavírala babička svá těšení a říkala, že tenkrát teprv útěchy potřebné k modlitbě vyzývá, když už vidí, že je modlitba opravdu potěší.

A vytáhla růženeček z kapsáře, který stále po levém boku pod zástěrou nosila, byl kožený a po kolikáte už povlečený vždy jinou a jinou látkou, tu kouskem kanafasu, tu zase suknem; na nový nemohla se babička Špinarová zmoci, neboť byla na »holé« jen chaloupce výměnkářkou a měla od hospodáře jenom byt a stravu a tuto jen tehdy, když bude hospodáři pracovati, a v tom bytu jen tak kouteček, kde stála její pôstel, na kterou i ve dne ku přeslici usedala, aby na lavici nezabírala jiným místa, a na které pro dobrou vůli nechala hospodářovy děti se váleti a hospodyni každý krám hoditi a strčiti.

Chtěly babičce Špinarové už kolikrát bohaté panímámy, které si k ní na ten »kousek požalování« zaskočily, nový kapsář darovati, ale ona nikdy nechtěla. Říkala: »Zaplať vám Pán Bůh za dobrou vůlu, já ho nepotřebuju, peněz nikdá nemám, kudlu v kapsáru nenosím, aby hospodyň nemyslela, že bych si třeba chtěla někdy tajně chleba ukrojiti, ta kůrka od krajica když člověku zbude, že už ju s těma málo zuby, co mně zbyly, ukousati nemůžu, tak se dá dětom, nebo podá kozičce, a na ten růženeček už mě do smrti vystačí, však jsem do něj kolikráte s tím růžencem kolikerá trápení zastrčila a pak snad těma ďourkama je z něj vytrousila, že se ztratilo, jako by nikdá nebylo bývalo.«

Babička se při techhle slovech neusmála, ona se vůbec nikdy nesmávala, ale řekla je tak, že ten, kdo je slyšel, se usmáti musil a dovtípil se, že může babičce za to potěšování donésti někdy nějaký ten krajíc chleba, třeba o něj právě neprosila, nebo podati nějaký čtyráček, jak se řeklo, »na zavdanou,« ač se dobře po dědině vědělo, že babička Špinarová si zavdanou nikdy nekoupí, ale přijde-li kdy ku krejcaru, na modlení za své milé zemřelé jej obětuje.

»Kdybyste si radějác zavdaly a pomodlily se samy,« říkali jí lidé.

»Ejnu, to už je má jedna radosť, když mám ten otčenášek hlásený« a vím, že se se mnou všicki lidi i s panáčkem za mé milé modlijou,« řekla na takovou řeč babička a utřela si oči.

Povídám, povídám o té babičce Špinarové sem a tam jako když bych přadla s kužela len a nit mi přeskakovala, to by bylo pak pěkné motání! Jako po kocourovi, jak se říká; řeklo by se, že buďto jsem dřímala nebo že jsem šidila muže, jak se na nedbalé přadleny

svádivá; musím vám to lidičky povědeti pěkně po pořádku, jak mně jednou sama babička Špinarová tu svou »kronyku« skládala; však jsem musila slíbiti, že to všechno jednou dobrým lidem pro potěšení jako kronyku vypíšu, ale teprve tenkráte, až babičce na Zelené hoře ustelou tu poslední postýlku, a ona pod zeleným drnem spáti bude věčný sen. Řekla mně babička Špinarová tenkráte: »Vím, vzácná paničko, že toho nesmlčijou — že o tom do ňákýho toho kalendáře (jiných knih babička neznala) už jistojistě kronyku napíšou, já jsem sic nikdá neslejchala, aby se ženský na školách učily a skládaly kronyky jako kněží, ale když už oni taková učená ženská jsou, tak už jim tu svou kronyku na jejich dobry vinšuju, ale nechajou si ju pro sebe, teprvá až umřu, potěšijou třeba sama sebe i jiné lidi v trápeních vypsáním, že může člověk moc a moc vytrpět; za mýho živobytí ale ne, aby mně to lidi za pejchu nevykládali.«

Slíbila jsem babičce, že tak učiním; a když jsem ji do hrobu tři hrstky hlíny házela, slibovala jsem jí to znovu a činíc tak, kladu na její rov byť ne skvostný věnec, tedy přece kytici jako z polních květů, jaké jsem ve Žďárských horách ráda trhávala a jakou bych sobě přála, aby někdy i mně někdo na hrob položil.

II.

Nezrodila se babička Špinarová v té chudičké chaloupce, odkudž ji, když byla oči ku věčnému spánku zamhouřila, už jen honem, honem vynášeli, aby výměnkářka tam už ani místečka nezaujala, a hospodyň honem peřiny, které jí babička byla odkázala, vysušiti a pro své děti upotřebiti mohla.

Babička byla dcerka ze mlýna, a když ji, novorozeně, ukládala paní bába v malovanou kolébku do nastlaných peřinek v červenobílých povlacích, na kteréž byla panímáma mlynářka vlastnoručně napředla, tu seběhl se kde kdo ve mlýně, aby se těšil děťátkem, které ošemetná vrána tak dlouho nenesla do bohatého mlýna »pod skalou«, jak se tam říkalo. Čtyři celá léta tomu již bylo, kdy si pantáta mlynář »podskalský« uvedl panímámu do mlýna, který se opíral jednou stranou o strmou, vysokou, šedou skálu, nad jeho hřebenem obrovským balvanem jako visící, a která chránila vysoký jeho štít a ode vzdálí vypadala, jakoby tu stál ne mlýn, ale nějaký zámek s pobořenou vysokou věží, na jejímž vrcholu rostly břízy a smrčky a kol níž z druhé strany v závratné hloubi leskla se milá naše Sázava, přes kameny v dosti velké hloubi spěchajíc vantrokami na mlýnská kola. Říkalo se mlynářům vždy jen »podskalští,« a málo kdo v naší dědině, natož v přespolních a ve Žďáře samém věděl, že mají tu přijmení »u Březinů.«

Bývalo v podskalském mlýně vždy všeho dost a dost, mletí a práce, starostí a požehnání Božího, a ač stál mlýn dosti stranou od dědiny, i vždy dosti »besedníků«, nebo ve mlýně vždy každého rádi viděli i uctili. Za tohohle pantáty Vojtěcha Březiny vídali besedníky tím raději, že zdálo se jim ve velké mlýnské světnici trochu smutno, protože ta zapomněnlivá vrána tak dlouho nenesla nic maličkého na besedu. A když přinesla dcerušku Aničku, to bylo radosti a jásotu! Panímáma sotva se trochu vzpamatovala, už na pantátu

»tatínku« volala a kázala, až se ke křtu svatému pojede, aby se dvě svíce koupily a Panně Marii na oltář »nad studnou« v Klášterském kostele obětovaly. Pantáta jí to slíbil a zrovna jí slíbil, že jí, až půjde k ouvodu, koupí na nové šaty, a to na hedvábné, aby každý viděl, jakou má radosť z nynynka.

»Ale jdi, tatínku, vždyť já si toho vlastně nezasloužím, když jsem ti nedarovala přece syna,« řekla panímáma jako smutně.

»E co syna, syn nebo dcera, jen když je to děcko, takové tatínkovo děcino, takové jedno zlato. Abys viděla, že mě to nic nemrzí, dostaneš ještě na sametovou župku (jupku), a hody (křtiny) vystrojíme jako ňákou svatbu. Malinká se bude volat po tobě Anička, to se samou sebou rozumí, a kdybych měl ještě deset kluků, Anička dostane mlýn, jářku náš mlýn pod skalou a bude podskalskou mlynářkou!« Tak pantáta radostí unesen sliboval.

Panímáma se usmála a pantátu pohladila po opálené tváři.

Nedočkal se však pantáta těch deseti kluků, nedočkala se mladá panímáma ani slavných hodů, ani hedvábných šatů a župky sametové — než uplynul týden ode křtu malé Aničky, klepal mlýn pod skalou spuštěný na prázdno, a zvuky mlýnského kola odrážely se o skálu, provázejíce srdcelomný pláč ve mlýně, kde nad rakví mladé ženy plakal pantáta, rodiče její i mlynářova stará matka, příbuzní, známí i čeládka, jen to dětátko v kolébce neplakalo; spalo klidně při kolébání mladé holky z dědiny, která svým rodičům na žal a hanbu z Brna ze služby živou výslužku si donesla a na rychlo do mlýna pod skalou za kojnou byla povolána.

»To se Rozáře podařilo,« pravili lidé v dědině.

A Rozára byla ráda, že ujde výčitkám rodičů, dostane se do dobrého bydla a vydělá si peněz. Však se jen tak do pláče nutila, zakrývajíc si obličej tu černou zástěrou, tu cípem černého šátku, kteréž jí stará panímáma na rychlo k smutku darovala. Měla spíše Rozára radosť z té pěkné krajkami obšité zástěry a z těch dlouhých u šátku »franclů« a těšila se v duchu, že se jí asi více šatstva po mlynářce dostane.

Když mlynářčinu rakev vynášeli, vzala Rozára dítko na ruku a vyšla s ním na dvůr, kde pantáta se na rakev na voze již položenou celým tělem vrhnul a žalostně naříkal, až všem nad ním srdce usedalo.

»Ty Aničko moje, zlatá, upřímná, jediná, cos ty mně to učinila, proč jsi mě zarmoutila, opustila, jak já smutný tu bez tebe obstojím, kam já se poděju a co si s tím sirotečkem ubohým počnu; dyť jsem já tě, Aničko, na rukou nosil, špatného slova jsem ti nedal a nebyl bych dal, všecko's tu nechala a nevrátíš se víc.« Tak pantáta naříkal.

»Potěš vás Pán Bůh, pantáto,« ozývalo se ze všech stran, a sám otec panimámin zetě od rakve odtrhoval a odváděl. Pantáta byl své milé ženě pěkně vůz na poslední cestu přistrojil, opletl lišně větvemi třešňových stromů, které právě v plném květu stály. Sázel ty stromky pantáta mlynář ten rok, kdy se ženil, sám a těšil se jejich vzrůstu. Když k opletení vozu šel do zahrady kvetoucích větví řezat, namítali mu domácí, že je to škoda, že se stromky dlouho nevzpamatují, dokonce i třeba zhynou. Ale pantáta řekl: »Když musím oželeti panímámy, oželel bych i stromků; a než malá Anička doroste, snad zase se vzpamatují, to jen já, já se víckrát nevzpamatuju.«

»Tohle jsou řeči,« řekl stárek Jakub, který už za pantátova otce ve mlýně stárkoval a neměl, jak všichni říkali, na světě nic jiného rád, než to mlýnské kolo a leda ještě svou dýmku. Nemluvíval mnoho a na marné řeči se mrzíval, ve mlýně podskalském byli mu zvykli tak jako té skále nade mlýnem a snad by byli spíše uvěřili, že ta skála spadne, než že by Jakub ze mlýna odešel. Říkal to někdy sám, byl ve mlýně rád, ač mu bylo jedno, co se tam děje. Hleděl si jen práce, v neděli šel do kostela a pak si sedl na skálu nade mlýn a rozhlížel se po okolí, pokuřuje si při tom. Odkud jest a má-li ve světě přátely, neřekl nikdy nikomu. S pantátou si tykali; přišelť Jakub do mlýna, když byl pantáta ještě chlapcem.

A když teď pantáta nad tou rakví tak naříkal, řekl Jakub zase: »Tohle jsou řeči.« A když posléze vůz se hnul a krokem ze dvora odjížděl, šlyť i ty šimly tak smutně, cítíce, že vezou mrtvolu, a jakoby věděly, že je to ona, ta dobrá panímáma, kterou před čtyřmi roky jako nevěstu v bujném trysku pentlemi nakrášleny do mlýna dovezly. Pantáta se za vozem sotva potácel.

Rozára s malou Aničkou vrátila se do mlýna a uloživši dítě do kolébky, zhlížela se v zrcadle; stará služka, která k opatrování mlýna byla jediná z čeládky doma zůstala, vidouc to z kuchyně, odplivla si a zabručela: »No, tahle coura nám tu scházela.«

V tom kmitl se kol dveří Jakub, kterýž byl mlýn zarazil a nyní za průvodem spěchal; stará Mařka mu kývla rukou a ukázala prstem na kojnou opakujíc svůj výrok.

»Tohle jsou řeči,« řekl Jakub, ale koukl po Rozáře tak, že Mařka hned viděla, že Jakub její mínění o té »couře« sdílí.

A když Jakub na Zelené hoře panímámě na rakev hlínu házel, tu pohledl na mlynáře, kterého příbuzní od hrobu odváděli, a zabručel si: »Nedopouštěj Pán Bůh «

Co tím myslil, neřekl nikomu, ale kdyby byl řekl, byli by mu, když ne právě hned, tedy jistě po čase dali všichni lidé za pravdu, když ani ne v roce po mlynářčině smrti Rozára Aničku od prsu odstavivši ze mlýna se posud nestěhovala, a její tatík, chudý drvař, se mezi kamarády honosil, že se dočká, že mu bude bohatý mlynář podskalský ještě říkati: »pantáto.«

Nedočkal se toho, ale rodiče nebožky panímámy se dočkali takového žalu, že zeť, který o dceru jejich tak naříkal a vyváděl a všeho na světě veselí a druhého ženění se na vždycky zříkal, celým horám na pohoršení služku Rozáru ve mlýně si podržel a ač si ji nevzal, přece s ní žil a veřejně její děcko ve mlýně vychovával. Nemanželské děcko její bylo zemřelo, jak všem lidem vyprávěla, proto prý, že odňala mu svého mléka a dožadovala tudíž na mlynáři, ať ji podrží ve službě pro malou prý Aničku za věrnou chůvu.

Podržel ji, ale — pro sebe. Nedal Aničce macechy, aby prý ji neubližovala a ublížil jí nejvíce sám, že nemohla říkati jeho ženě aspoň: matko! Ani zvuk toho slova nepotěšil nebohého sirotka.

III.

Byly to zlé časy v podskalském mlýně; zdálo se, jakoby ta šedá skála nade mlýnem vrhala svůj stín na mlýn tak, že bylo všade a všade temno a smutno. Ani to mlýnské kolo netočilo se tak vesele

jako jindy, a pěna vodní kapala s něho tak jaksi pomalu, jakoby sama Sázava tu plakala svoje slzy. A ty čepy v složeních vrzaly, jakoby vzdychaly; mlýnská chasa nezpívala, bylo smutno, smutno — byla to ta zlá vůle, které nechali vejíti do podskalského mlýna, a která tam vládla.

Byla zlá vůle mezi pantátou a rodiči jeho zemřelé ženy i mezi ním a jeho vlastní matkou. Říkal pantáta, že mu nikdo nemá co poroučeti, že on je ve mlýně pánem. A přece přenechával vládu drzé Rozáře, neb tato byla dosti chytrou, že stavěla se, jakoby chtěla jen a jen poslouchati a bez pantáty ani bochníku chleba nenačínala.

Mlynářova stará matka stavívala se jí na odpor, ale nezmohla ničeho. Mělať Rozára Aničku tak naučenu a sobě tak přivyklou, že k jinému jíti nechtěla a od každého ručinky ku své bývalé kojné natahovala. Jen ku mlynáři šla a někdy k babičce, ale tu chytrá Rozára vždy rychle ze světnice odešla a počala venku zpívati, tak že dítě ji nevidouc, ale slyšíc ji, hned po ní žadonilo.

Matka vedla mlynářovi hospodářství a domlouvala mu stále k nové ženitbě; zprvu nechtěl slyšeti, naříkaje stále pro svou zemřelou Aničku, pak vymlouval se, že děcku svému nedá macechy a posléz, když zapletl se s Rozárou, odbýval matku hrubě.

»Samy jste říkaly, že mladý mužský nemůže být bez ženy, nu tak mám jako ženu a můžu ju vyhnat kdy chcu, ženu bych nemohl, a kdyby mně Aničce ubližovala, byly by křiky a vostudy, takhle ju musí obsloužit a nesmí na ňu křivě kouknout. A co bude dál, o to se postarám, jářku, snad to ještě podskalský mlýn vydrží.« Tak odbyl mlynář matku, když mu přišla na smrť bledá do mlýnice povědit, že Rozára chodí sama druhá a zrovna se vychloubá, že prý pantáta ví, čí to je, a kdo se bude o to starat!

»Tak jsem to nemyslila, ty máš mět ženu pro hospodářství a pro dítě matku,« namítala stará panímáma.

»Macechu?«

»Třeba macechu, od toho tu jsu já, abych děcku ublížit nenechala a jsi ty — otec.«

»Takhle je to lepší, každá žena by chcela, abych ju měl rád, a já jinou mět rád nemůžu tak jako jsem měl Aničku a proto jinou nechcu.«

»Ale děvku neplechou můžeš mět rád!«

»Ani tu, já ju mám jen pro službu, zaplatím jí, a když se mně zprotiví, vyženu ju.«

»Pantáto!«

»No jen se, mami, neplašte; však nejni tak zle, a víte co, já jsu pánem ve mlýně, a vy máte svůj vejměnek, a když vám ho v pořádku odvádím, nemáte mně ani vy do čeho co mluvit.«

»A Rozářino děcko?«

»Nu, však se tu uživí, bude pást a pak bude ve mlejně buď děvečkou nebo práškem.«

»Co jsem si to v tobě, pantáto, vychovala!«

»Nu, jediného syna jste si vychovaly, a já si vychovám v dítěti po Aničce jedinou dceru, dědičku podskalského mlýna; a co jiného, po tom nikomu nic nejní, — slyšíte, mami, ani vám.«

Stará panímáma odešla od syna s pláčem; odcházejíc šalandou, narazila na Jakuba, ten se na ni podíval, pokýval hlavou; panímáma si vzdychla a řekla: »Jakube, víte?«

»Vím, panímámo, vím, Pán Bůh dopustil; tohle jsou věci!«

»A co máme dělat?«

»Nic, panímámo, nic; dělat se nemůže nic a nic; tohle jsou řeči.«

A po Jakubově zamoučené tváři utvořila se rýha, jak se svezla po ní slza, platící ubohému sirotku Aničce, kterouž věrný Jakub právě byl zahlédl na dvoře se batolit.

Když zvěděli rodiče nebožky panímámy, co se ve mlýně pod skalou děje, došli si na mlynáře a žádali, ať jim dá vnučku, že si ji vychovají sami, že bude beztoho jejich dědičkou.

Ale nedal, dítě že patří otci, a on že si je vychová sám; rozešli se tedy v nevůli, a babička později chtějíc dítě vídat, vzkazovala a posílala si pro ně. Poslali jí je, Rozára volně vydala je každému, kdo pro ně došel, dobře vědouc, že děcko bez ní zvláště v cizím mu okolí bude mrzuto a plačtivo.

»Donesla bych je tam sama, ale když panímáma o mě nestojijou,« prohodila jednou, když rozplakanou Aničku zpět donášeli.

Podruhé tedy vzkázali, ať přijde s Aničkou Rozára, má-li čas.

Toť se ví, že neměla; služka po chvíli dítě nejvýš rozkňourané donášejíc vyřizovala: ať prý přijde Rozárka sama s Aničkou, až bude mět kdy, že panímáma koupila prý kolik šátků a chce dát také jeden Rozárce za to, že se o Aničku, její vnučku, tak stará, ať prý si tedy Rozárka přijde vybrat.

A Rozára přišla, přijala dárek, setrvala s děckem u babičky a dědečka skoro půl dne a za nedlouho se dočkala, že dobří ti lidé sami po čase, když už Rozára mlynářovi druhé děcko povila, zeťovi domlouvali, ať si Rozáru vezme a jejím hochům podíly udělá, že Anička beztoho jejich statek dostane, neboť byla nebožka její matka rovněž jedináčkem a dost jmění mít bude, aby byla jednou nejbohatší nevěstou v dědině.

Jen se mlynář zasmál a řekl, když si nedal poručit, že o radu také nestojí a hanby že se nebojí.

»Jářku, neubylo proto, že s Rozárou hospodařím, v Sázavě vody, nespadla nade mlýnem skála a nepřestaly mně pola rodit; Rozářiny dva kluky obživím, a ať mně kdo poručí, abych se k nim hlásil, kdybych sám nechcel,« tak se všady i veřejně vychloubal. Chlapci říkali mu: pantáto, jako všichni ve mlýně, a Rozárou poučeni na slovo ho poslouchali.

Bylo to ku podivu, jak se Rozára, přes to, jak ji každý nenáviděl, dovedla všem zachovati. Stará panímáma, která se byla úplně na výměnek odstěhovala, musila uznati, že Rozára dobře hospodaří, rodičům svým poskytovala sic leccos, ale nikdy bez mlynářova vědomí, a do mlýna se nesměli přijíti nikdy roztahovat, ba ani ku práci na výpomoc nezjednala si nikdy svou matku, a došla-li tato v zimě ku draní peří na besedu, bez mlynářova vybídnutí jí ani chleba ukrojiti nepodala.

Své dva hochy, Frantíka a Hondu, držela tak v kázni, že nikomu nepřekáželi, a kdežto rozmazlená Anička vždy a ve všem svou vůli míti musila, hoši spíše každému posloužili a od Aničky samé vše možné si dali líbiti.

Čeládce líbilo se, že hoši dostávali k jídlu totéž co ona, a to na lavici u kamen, ač Rozára jim po straně přilepšit dovedla, ale

o tom nikdo nezvěděl, a jedl-li mlynář se stárkem a Aničkou co lepšího, její hoši ani kolem očumovati nesměli.

Mlynář si jich mnoho nevšímal, někdy dal některému krejcar, někdy pohlavek, šaty dávala jim Rozára dělat z domácího plátna a šarky, v létě chodili bosi, v zimě v dřevákách, od malička pásli husy, loupali brambory a ke všemu musili býti ochotni. Tohle každý Rozáře musil chváliti.

Jen stárek Jakub dával zřejmě Rozáře na jevo, jak mu jest protivnou, a ač si jej dosti předcházela, nikdy se mu nezachovala. Na Aničku volal vždy: »Ty chudinko naša«, a jak trochu vyrostla, kdy mohl, s ní se zabýval.

IV.

Život lidský ubíhá tak rychle, že člověk vida, jak okolo něho děti vyrůstají, teprve poznává, jak sám stárne. Jen když se podíváme na stromy a skály kolem sebe, tu jakoby se člověku zdálo, že čas stojí; stromy rostou tak pomalu, a skály jsou stále stejny — a přece víme, že tu byly už před námi a po nás zase zůstanou.

Ubíhal čas, ubíhal, Anička z podskalského mlýna chodila už do školy, a nevlastní její bratří též, mlynář posud v plné síle, a jmění jeho bedlivým hospodařením vzrůstalo. Anička byla jeho miláčkem. Bylo to hezké, ale svévolné děcko, ode všech ve mlýně hýčkáno i obáváno zároveň, neboť kdo jí odepřel něco a ji rozplakal, dostal od mlynáře takový výtopek, že si to dlouho pamatoval.

A rozplakána byla Anička hned a hned; děvečky ji mezi sebou nazývaly: »slzavé oudolí«, babička mlynářka říkávala, že to dítě za svou plačtivou povahu nemůže, že prý se při jeho narození mnoho a mnoho plakalo, a tak prý si je osud sám do pláče zaznamenal.

Stará panímáma věřila v ten osud a už se netrápila nad synovým jednáním a těšila se z vnučky; synovi chlapci jakoby pro ni na světě nebyli. Říkala, že už si to od Pána Boha vyprosila, že už se nedočká na světě ničeho horšího, než co ji posud stihlo.

A nedočkala. Aničce šlo na osmý rok, když se dobrá její babička rozloučila se světem, a mlynářovy šimly, posud tytéž, odvážely dobrou panímámu na Zelenou horu. Bylo to na podzim, nebylo kvetoucích větví k opletení vozu, i nařezala mlýnská chasa smrčí, a odvezli panímáminu rakev v samé zeleni.

Za vozem kráčel mlynář a vedl Aničku; tato plakala, až srdce usedalo; když ji druhá babička s dědečkem chlácholila a pravila: »Nu, Aničko, neplač tolik, vždyť máš ještě jednu babičku, máš mne, a já tě budu mět i za tuhle nebožku ráda;« tu odpovědělo děcko: »Mně je to, babičko, líto, že jsem nebyla aspoň takhle velká, když mně umřela maminka, abych aspoň věděla, jak asi vypadala.«

Pláč, který se na tato slova strhl v celém zástupu, nelze ani vypsati; Rozáru bodla slova děcka tak, že vzdálila se od něho a zcela vzadu se svou matkou kráčela.

Na Zelené hoře vzal Aničku za ruku stárek Jakub a posadil ji na hrob její matky, pěkným kamenným křížem zdobený, vytrval u ní, až byl hrob babičky její zasypán, když pak k nim přikročil

mlynář, pravil Jakub: »Měl jsi, pantáto, dáti té chudince naší drahé přece nějakou maminku.«

»Ba měl,« řekl mlynář zasmušile.

Ač stará panímáma z výměnku téměř nevycházela, scházela přece ve mlýně všady a všem. Stárku Jakubovi tak se po ní zastesklo, že požádal pantátu, aby mu dovolil do její světničky ve výměnku se odstěhovati, tak prý lépe přemůže ten stesk.

»Snad chceš býti výměnkářem,« usmál se mlynář.

»Ba ne, na to jsu včil ešče mlád, třeba už měl vlasy i bez moučného prachu pobíleny, ale chcu mět ten kouteček tam jako pro sebe, na šalandě je moc hluku, a přijdou ti krajánci, není pokoj, a člověk se někdy rád v tichosti pomodlí. A tak, pantáto, ta chudinka naša drahá, Anička, byla zvyklá chodit na výměnek k babičce, tak ať tam chodí k strejcovi.« Říkalať totiž Anička Jakubovi strejček.

Mlynář svolil a řekl ještě, že sám někdy dojde do výměnku na besedu.

Jakub si zařídil výměnek hezky pohodlně, a nejen Anička a mlynář, ale i ostatní ze mlýna a mleči rádi se u něho zastavovali. Aničku vábily k němu nejvíce veliké modlitební knížky; úplný nebeklíč, za jehož každým téměř listem byl nějaký pestře malovaný obrázek. Jakub měl tam snad všecky svaté a o všech uměl vykládat, o jejich životě a smrti. Nad postelí si pověsil růženec, ukazoval jej Aničce pravě: »Vidíš, tenhle růženec mi dovezly tvá nebožka maminka, Pán Bůh jim tam odpusť, z Vranova poutu, však říkaly, že si tebe tam od Panenky Marje vyprosily, nu, jen si měly chuděra ešče delší živobytí vyprosit, aby se tě byly dočkaly. A až já umřu, dostaneš ty ten růženec na památku.«

»Ale, strejčku, vy nesmíte umřít, já nechcu, koho pak bych tu měla.«

Na tahle slova často vzpomínal stárnoucí Jakub, neb za nedlouho neměla opravdu Anička ve mlýně nikoho než jeho.

Mlynář byl po matčině smrti nějaký čas trochu mrzut a smuten, pak počínal vždy v neděli odpoledne kamsi odjížděti a nebral s sebou ani čeledína. Viděli ho lidé přijíždět do Žďáru a jet dále na moravskou stranu, jak říkáme.

Když se ho ptali, co tam dělá, řekl, že kupuje kdesi v Obyčtově koně.

»Vždyť jsou šimly ještě dobré, chodijou a táhajou dosť a dosť,« namítal Jakub.

»Je ti co po tem, co já dělám?« osopil se mlynář.

»Tohle jsou řeči,« řekl Jakub a šel ku své práci.

Ale mlynář nekoupil nových koní, než, koupil v dědině, ale na druhém jejím konci, malou chalupu, k níž patřilo pět měr pole.

Kde kdo se divil, co bude mlynář s tou chalupou, která od mlýna tak »z ruky« byla, dělati; ale brzy se lidé divili ještě více, když ze mlýna odváděli do opravené chalupy krávu, a za nedlouho se tam přistěhovala Rozára se svými dvěma hochy a matkou, otec byl jí již zemřel; mlynář koupil chalupu pro Rozářiny hochy, dal ji zrovna na ně psáti a Rozáře vymínil její užívání až do zletilosti chlapců a do smrti obživu.

Tohle byla celá dědina vzhůru, a lidé soudili a uhodli hned, že se bude asi mlynář chtít ženit a proto že Rozáru »odkvindoval«.

Bylo tomu tak; mlynář nejezdil do Obyčtova kupovat koně, ale za nevěstou, a asi za čtrnácte dnů po odchodu Rozářině ze mlýna měl mlynář všecky tři vejhlášky najednou, a šimly dovezly do mlýna novou paní.

Nejvíce náhlá mlynářova ženitba poděsila rodiče jeho první ženy, a znovu doléhali na zetě, ať jim vydá Aničku.

Nechtěl, že prý poznal, že schází Aničce přece jenom matka, a tu že ji tedy vyhledal.

»Však se neženijou vdovci nikdá pro děti, ale pro sebe,« řekly ženské po dědině.

Nová mlynářka byla vdovou po hostinském, věděla, co je na světě zle, muž pití oddaný zadlužil jí malý statek, a po jeho smrti vidouc, že ho neudrží, počala pomocí dohazovačů hledati ženicha, který by se k ní přiženil. Nešlo to, bylo mnoho dluhů, a vdova, ač dosti statně vypadala, měla čtrnáctiletého synka, rozpustilého Cyrilla, jehož vystoupení ze školy učitel s touhou očekával.

Bohatý mlynář se jí ovšem zalíbil, smluvili se, vdova živnůstku prodala a malý zbytek peněz uložila synkovi do sirotčí kasy; slíbila mlynáři, že bude upřímnou matkou jeho děvčeti, a on jí navzájem, že synka vyučí mlynářskému řemeslu.

Sňatek odbyl se tiše, ale za to v neděli po svatbě hodlal mlynář vystrojit »přátelský oběd«, ku kterémuž sezval z dědiny veškeré i nejvzdálenější své i nebožky ženy příbuzenstvo, a tak se lidem, kteří druhý jeho pozdní sňatek nepříznivě posuzovali, opět zachoval.

A nová panímáma se zachovala také; byla dobrou kuchařkou, panímámám napekla takových koláčů a koblih, že si pochutnávaly jako už dlouho ne, a s pantáty znala jako bývalá hospodská tak žertovat a hovořit, že byl jeden hlas po dědině, že mlynář lépe druhou ženu voliti nemohl.

»Tohle jsou řeči,« řekl každému, kdo mu s takovou přišel, Jakub, a koukal tak při tom, jako když pantáta o pohřbu první ženy uřezával kvetoucí třešňové větve; tenkrát litoval Jakub stromů a nyní temnou předtuchou svého miláčka — Aničky. (Pokračování.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

VI.

Uplynulo šest měsíců od rozkazu ministerského, a nemocnice byla zavřena. Ale jako tytýž i největší zlo skrývá v sobě seménko budoucího dobra, tak mělo i ono dočasné zrušení nemocnice Cottolengovy za následek dobrou jednu věc: Cottolengo totiž v oněch šesti měsících zaplatil dluhy a upokojil úplně věřitele a mohl tedy pokojně ohlížeti se,

kde by najal místnosti nové. Opatrnosť radila, aby nová nemocnice zřízena byla mimo město; jinak mohl se dočkati opětného pronásledování od sousedů a úřadů. Hledání bylo krušné; v té době právě nebylo ničeho příhodného. Ale kdo hledá, nalezá přece. Bylo to za Turinem, na Valdoku. Valdoko bylo místo plné zahrad a luk, v nichž roztroušeny byly sem a tam krčmy a hospůdky nejnižšího druhu; zkrátka, Valdoko bylo místo vykřičené, útulek nočních ptáků a tuláků obojího pohlaví. Cottolengovi to nevadilo; mělť při tom, jak dále se dovíme, ještě jiný účel, a proto bylo mu i milo, že právě zde podařilo se mu najati malý domek o dvou světnicích, malou stáj a kůlnu se střechou. Byloť to pravé zrno horčičné, z něhož měl vyrůsti obrovský strom přečetných větví; to tušil šlechetný zakladatel sám, neboť řekl sestrám Vincentinkám, nežli se tam odebraly: »Malý a nepatrný je stánek náš na Valdoku, ale vzejde doba, kdy tisíce lidí bude tu požívati chléb Prozřetelnosti Božské, a z těchto dvou nepatrných světniček bude jednou celá země.« Mnozí nechápali, proč až tam nemocnici zařizuje, i tu bylo mu často odpovídati k dotazům: »Co chce počínati na onom vykřičeném Valdoku, jemuž se každý řádný člověk i ve dne vyhýbá?« Josef Benedikt odpovídal: »Valdoko (»Vallis occisorum« starých) skropeno bylo kdysi krví mučenníků, již tady zemřeli pro víru Kristovu: já je celé změním, a všude budou domy Prozřetelnosti Boží; bude to pravá pevnosť, pevnější nežli sám Turin, bude tu pevnosť celého Piemontu.«

Doba budoucí však daleko předstihla i tato prorocká slova: nestaloť se Valdoko toliko pevností nad Turin pevnější a pevností celého Piemontu, nýbrž celé Evropy, neboť za dobu trvání svého (počítajíc do r. 1892,) přijaly nemocnice Cottolengovy více než dvě stě dvacet tisíc opuštěných nebožáků každého věku, pohlaví, stavu a každé národnosti!

Dne 17. dubna r. 1832. nalezl zde útulek první nemocný: byl to mladík, jemuž kostižer téměř zničil celou nohu. Tato »první perla nové nemocnice,« jak vyslovil se Josef Benedikt, měla býti slavnostním způsobem přijata. Cottolengo koupil vozík a mezka, odebral se s Vincentinkami a Pullini-ovou pro něho a šťastně jej dopravili do útulné nemocnice. Za několik dní přivezli sem tři nové »perly,« stížené většinou nemocemi nezhojitelnými, jež jiné ústavy dobročinné přijati buď nechtěly, nebo dle svého řádu i nemohly.

Sestry Vincentinky umístil Josef Benedikt v — malé stáji. Připomínal jim, aby pro lásku Boží a bližního nic se tím nermoutily, že jim ve stáji příbytek upravil; aby měly na mysli malého Ježíška, Vykupitele světa, jenž se z lásky k nám ve chlévě narodil; že jim tu bude lépe nežli mnohým mocným tohoto světa v jejich stkvělých a nádherných palácích.

Také zde horlivý lékař, Dr. Granetti, poskytoval všem nemocným ochotně pomoci a pravidelně je navštěvoval, nežádaje za to žádné peněžité odměny.

Za měsíc najal Cottolengo druhý dům, blízko prvního, kdež bylo lze umístiti dvacet pět postelí. Nazval jej, aniž se dlouho rozmýšlel, »*Malý dům Prozřetelnosti Boží pod ochranou sv. Vincence z Pauly.*«

»Nazval jsem jej,« odůvodňoval toto pojmenování, »malým domem,« poněvadž proti celému světu — kterýž jest přece též

domem Prozřetelnosti Boží — je to zajisté jen dům maličký; nazval jsem jej domem »Prozřetelnosti Boží,« abych naznačil jeho povahu a účel; jest otevřen nejen chorým beze vší pomoci, ale i oněm nešťastníkům, kteří si sem přijdou pro chléb, jejž jim Prozřetelnosť Boží jistě opatří. Pojmenoval jsem jej »pod ochranou sv. Vincence z Pauly,« poněvadž veliký tento světec je protektorem a patronem »Malého domu.«

Nad vchod dal Cottolengo velikými písmeny napsati útěchy plná slova žalmu LXII: »Naději v něm skládejte všelikého času, ó lidé! vylévejte před obličejem jeho srdce vaše« »Sperate in eo omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra,« k nimž později přidal ještě slova z druhého listu sv. Pavla ke Korintským: »Charitas Christi urget nos,« což vykládal takto: »Nápis ten přičinil jsem proto, aby bylo patrno, že »Malý dům« není dílem filantropie, ale lásky evangelické, a aby nikdo, kdo si jej přeje podporovati, nebyl k tomu veden jinými pohnutkami, nežli láskou našeho Pána Ježíše Krista.«

Při té příležitosti učinil Cottolengo krásné přirovnání. »Světské dobročinné ústavy,« pravil, »které nemají jiného podkladu než lidskou filantropii, podobají se pyramidám, které na oko mají základ nesmírně široký, ale čím dále, tím více se úží a úží, až na konec nezbývá než maličký bod, kam by ani nejmenší ptáčátko hnízdečko své uložiti nemohlo.« Tím jasně vyslovil důvěru svou v Prozřetelnosť Boží, jež byla díla jeho základem nejpevnějším a věčným.

Netrvalo to dlouho, a Cottolengo najal na Valdoku ještě sedm jiných domků, tak že jich měl nyní celkem devět. Aby se od sebe lišily, (celek nazýval se »Malý dům«) pojmenoval je »dům víry,« »dům naděje,« »dům lásky« a podobně. A koho tam přijímal? Nikoliv pouze nemocné, kteří byli nuceni ležeti: přijímal i starce, kteří nikoho neměli, rozumem a duševně vůbec zakrnělé, hluchoněmé, opuštěné — zkrátka, nešťastné a bídné. Proto, když najímal, bedlivě všímal si vždy, zdali a jak lze najaté místnosti rozšířiti a upraviti, aby co nejvíce ošetřovanců pojaly. V té příčině byl mu rádcem, dobrým přítelem a dobrodincem vůbec prostý jeden muž z lidu, sv. víře vroucně oddaný: Josef Kopasso, mistr zednický, který přestavby, rozšiřování a upravování najatých místností vůbec, pokud zednické práce vyžadovaly, z lásky k Bohu rád a zdarma vykonával. Cottolengo nikdy nedbal vnějších ozdob, architektonických okras, a vůbec všeho šperkování zevnějšku; říkával, to že se nehodí pro dům chudých, zbytečné to času i peněz maření. Nejkrásnější ozdoba všeho, často opakovával, je trpělivosť a láska těch, kteří nemocným slouží, a důvěra a odevzdanosť nemocných do vůle Boží. Za to však ve vnitřku musilo býti vše v nejpřísnějším pořádku a čistotě.

Začátek a první doby trvání »Malého domu« velmi byly ohrožovány zpustlou cháskou, která na Valdoku se zdržovala, jak jsme již byli pravili. Zvláště sestry Vincentinky mnoho zkusily od světáckých ničemů, kteří se tu potulovali. Jak je viděli, nejzpustlejšími řečmi je uráželi a hanebná slova na ně pokřikovali; ale na tom nebylo dosti. Nejednou rozbili i okna v nemocnicích kamením, znečistili domy blátem a neřádem, ba i Cottolenga kamenovali. To však vznešeného lidumila neroztrpčilo. Pokračoval klidně ve svých podnicích a prováděl dále svůj plán, vyčistiti Valdoko úplně pronajímáním a zakupováním domků, jednoho po druhém. Aby sestry Vincentinky nemusily vy-

cházeti ráno z domu na mši sv., vymohl si od arcibiskupa povolení, že směl proměniti jeden pokoj v kapli, sloužiti tu mši sv. a udíleti sv. přijímání — poprvé bylo to v památný den Nanebevzetí Marie Panny r. 1833.

Když přátelé jeho slyšeli, co tu od zvrhlé chásky zkusí, radili mu, aby požádal král. úřady za důkladnou policejní ochranu. »To by bylo málo platné,« odpovídal s obvyklým svým úsměvem, »nejlepší opatření bude, vyhnati odtud démona úplně.«

Brzy potom se dověděli, že koupil nějakou z nejvykřičenějších krčem na Valdoku tak jak byla a stála, i se zásobou piva, vína a líhovin a se vším nábytkem a náčiním. Tak znenáhla byli svědky, jak oplzlé písně, divoké hulákání, pranice a hnusné scény různého druhu ustupují modlitbám, jak stánek ďábla stává se stánkem Boha, jak místo pobudů a tuláků zaujímají nemocní a sestry Vincentinky; kde včera ještě visel štít »Hospoda u rozkoše« — tam dnes stkvěl se vznešený, významu plný nápis »Charitas Christi urget nos.«

Uprostřed tohoto bohumilého konání stihla Cottolenga i Vincentinky krutá rána; dne 15. listopadu l. 1832. skonala téměř náhle zasloužilá Marie Pulliniová. Neměla ještě ani čtyřicet jeden rok věku; byla pravá máteř nemocných i Vincentinek. Lidumil náš, všecek bolestí naplněn, opakoval často: »Jak jsem ubohý . . . tak četná rodina je opuštěna . . . tolik dětí je bez matky . . .«

Upomínku zachoval jí Cottolengo nejkrásnější. Byla-li řeč o ní, říkával: »To byla duše bílá a nevinná, jež křestní roucho své udržela bělostkvoucí a přátelství s Bohem nikdy neporušila . . . To bylo srdce plné poslušnosti; kdybych byl řekl: »Jděte na chrám Svatopetrský a perořízkem odřízněte kupoli a přineste mně ji sem, nebyla by odpověděla ani slova a byla by šla . . .

Bůh brzy postaral se o náhradu za zesnulou. Druhou matku nalezli Vincentinky i nemocní v paní Andělině Massiové, přítelkyni zesnulé Pulliniové. Jsouc zámožnou vdovou vstoupila s plným přesvědčením k Vincentinkám, kdež nazvána jest sestrou Consolatou, a stala se hodnou nástupkyní zvěčnělé.

VII.

»Malý dům« i počet nemocných stále se zvětšoval, i zamýšlel Cottolengo svěřiti nemocnice úplně Vincentinkám, i jal se uvažovati, jaký řád řeholní měl by pro ně ustanoviti. Nejprve chtěl, aby úplně uvykly vnějšímu i vnitřnímu zapírání a umrtvování sebe, bez něhož může býti sice člověk filantropem, ale nikdy ne člověkem lásky k bližnímu ve smyslu katolickém a evangelickém. Zmínili jsme se již, že nechal pravidla napsaná, jichž užito bylo až po jeho smrti; oděv však určil jim přesně hned, a týž nosí sestry sv. Vincence po dnes bez nejmenší změny.

Učenými a studovanými je míti nechtěl; často říkával, že dokonalá znalosť katechismu, výkladu jeho, dobré mu porozumění a zařízení života dle něho úplně dostačí k životu blaženému na tomto světě i k zajištění blaženosti věčné. Žádal si, aby byly pokorné a poslušné a způsobilé vyučovati malé dítky a obětovati se posluze nemocných. Toho všeho hojně u nich nalézal. Předstihovaly se téměř v ochotě,

volily si k ošetřování nemocné druhu nejtěžšího, často stížené odpornými vředy a hnisajícími ranami, a které Josef Benedikt takového nemocného svěřil, považovala to za zvláštní vyznamenání; říkala, že ji Cottolengo učinil »velikolepý dar«, a často nejmladší sestry plakaly jako děti, nebyly-li obdarovány podobně. Když šly k nemocným, říkávaly: »Jdeme sloužit Kristu.« — »Ježíš nás volá« — a podobně.

Dobrý kněz stále jen přemýšlel, jak by sestry nemocnici a ošetřovancům mohly býti co možno k největšímu užitku. Proto si umínil, že některé dá studovati farmacii a konati praxi v lékárnictví, aby se naučily připravovati samy léky, alespoň nejobyčejnější a nejvíce potřebné; rovněž aby se naučily trochu ranhojičství.

Myšlénka ta zajisté byla výborná. Koupil a zařídil vše, čeho bylo třeba, a poslal sestry do Minoritského kláštera, kdež měly rozsáhlou lékárnu. Pod dozorem Granettiho vyučily se sestry za krátko lékárnictví tou měrou, že sedmnáct jich s dovolením krále Karla Alberta podniklo zkoušku z farmacie na universitě, a to s výsledkem výborným.

Ošetřování nemocných je věc namáhavá a často trapná; zvláště uvážíme-li, že v nemocnicích Cottolengových bylo hojně mužů, které vesměs obsluhovaly dívky, sestry sv. Vincence; Cottolengo dobře postřehl, že přečasto přirozený dívčí stud překáží sestrám muže nemocné tak ošetřovati, jak by toho nemoc jejich i lékařská nařízení vyžadovala. I rozhodl lidumilný kněz zcela dobře, že z těchto i jiných příčin sestry muže obsluhovati nemohou, a uvažoval takto: právě jako zařízena je společnosť sester sv. Vincence, založím podobný sbor mužský: bratry sv. Vincence. Ti budou obsluhovati pouze mužské nemocné; budou vyučovati útlou mládež ve čtení a sv. náboženství, budou přisluhovati při službách Božích a všech církevních obřadech, mimo to vše budou vyučovati chlapce v útulnách na Valdoku pracím řemeslným. Myšlénku tu ihned uskutečnil. »Bratří sv. Vincence« nerozšířili se po světě jako Vincentinky, jsou dosud jenom v »Malém domě« a konají vše tak, jak zakladatel jejich byl ustanovil.

»Malý dům« měl čím dále, tím více vydání, ale Cottolengo nešetřil. »Nešetřme na malichernostech,« říkával velmi často, »nemám rád ty ustavičné starosti, jak a kde čeho ušetřiti — nemocní i chovanci v útulnách musí míti, čeho potřebují, a nemáme-li peněz, prodejme něco — máme zlatých i stříbrných věcí v kostele dosti. Nemocní jsou zřítelnice domu, a není-li v oku zřítelnice řádně opatrována, k čemu je pak oko?«

Slova tato měli by uvážiti nejedni moderní filanthropové, kteří často jsou velmi štědří, když se jedná o vydání, která nic nebo málo přispívají ke skutečnému dobru a prospěchu nemocných, kdežto, kde se jedná o ulevení jejich bídy a zlepšení jejich stavu, jsou úzkoprsí šetřilové a škrtilové. Takových je dosti; za stkvělým a nádherným architektonickým zevnějškem trpí chuďasové v nemnohé příčině bídu, strádají, ano, mají i — hlad.

Náš lidumil obyčejně do kuchyně sám dohlížel a přesvědčoval se, jsou-li chléb, polévka, maso a potraviny vůbec čerstvé a dobré jakosti. Netrpěl všelijaké kuchyňské manipulace, kterými se pro ušetření několika krejcarů jídla špatnějšími stávají. »To je polévka pro pány?« říkával žertovně, nechutnala-li mu polévka nemocným určená. »Nemocní jsou našimi pány — tohle pánům nemůžeme dáti.« Koho přijal, o toho

otcovsky se staral. Když r. 1848. byli Jesuité s velikým hlukem z Turina vyhnáni, neměli kam uložiti jednoho stařičkého, těžce nemocného otce. »Malý dům,« tehdy již řízený Anglesiem, přijal ho s otevřenou náručí; a tak činil po celou dobu svého trvání. Vítáni byli mu i nekatolíci, každý nešťastný nalézal tu lásku a smilování.

Jedenkráte přivezli Cottolengovi muže as padesátiletého, který věru spíše byl netvorem nežli člověkem. Nebyl větší než půl metru a neměl noh; místo nich měl masité jakés výrůstky, velikým bradavicím podobné. Mluviti skoro ani neuměl; hlas jeho podobal se temnému vrčení. To vše bylo by však ještě nic; on i chováním a způsoby nejvýš surovými zvířeti se podobal, byl divoký, zuřivý, nemravný a zpustlý. Ani bratří sv. Vincence, tím méně ovšem sestry nemohli s ním ničeho pořídíti; byl pohoršením všem, jak se choval. Lezl po zemi jako had, brzy byl tady, brzy tam, a co dělal, byl samý nemrav a pohoršení. Sestry prosily Cottolenga, aby ho z nemocnice vyloučil.

Té prosby se dobrý kněz ulekl a pravil: »Víte co? Dejte mně ho; zkusím to s ním sám,« a pomyslil si: »Sestry celkem mají pravdu — ale jaký může nebožák ten být? Po celý život plazil se v prachu a blátě a byl terčem surovosti lidské. Doufám v Boha, že ho napravím.« Jakmile měl jen trochu kdy, zaměstnával se jím. Aby si ho naklonil, nosil mu pomeranče, ovoce, cukroví a jiné dárečky. Byla s ním tuhá práce a trvalo to dlouho, než se mrzák začal lepšiti. Ale vytrvalá a bohumilá práce lidumilova, jsouc Bohem požehnána, nesla zdárné ovoce. Otcovská láska jeho učinila z odporného zpustlíka a nemravy dokonalého a zbožného křesťana.

Uvedli jsme příklad pouze jediný; mohli bychom jich však uvésti na sta, což nám dobrotivý čtenář zajisté uvěří.

Laskavostí, veselou něžností a přívětivostí naklonil si Cottolengo každé srdce, zvláště však svých chovanců. Nesnadno vypsati, jak ho milovali, ale on to též s nimi uměl!

Mezi blbými dětmi, které ve své útulně vychovával, byl jeden nejbídnější, jemuž příroda mnohem více odepřela, nežli druhým, rovněž ubohým idiotům. Ale právě z té příčiny byl Cottolengovi nejmilejší; byl jeho »mazánek,« jak s úsměvem často tvrdíval. Hošík jmenoval se Doro. (Zkráceně z Teodoro, Bohdan.) Jedenkráte hrál na dvoře se svými idioty míč a ubohého Dora všelijak vyznamenával, dávaje mu různé přednosti. V tom přicházela vzácná návštěva: monsignor Alojs d'Augennes, arcibiskup z Vercelli, se svým sekretářem. Cottolengo jej velmi uctivě pozdravil, ale házel míčem dále a hrál, jako by nic. Vysokého hodnostáře to neurazilo, ale že by rád byl s kanovníkem mluvil, malou chvíli čekal a pak řekl: »Drahý Cottolengo, rád bych s vámi chvíli mluvil.« »Ach monsignore,« odvětil tento, »jak jste dobrotivý! Ale račte jen minutku posečkati; právě jsem začal novou partii tadyhle s mým mazlíkem — při tom ukázal na Dora — a kdybych teď přestal — toho pláče a nářku, monsignore! Ten by se hněval! Hned, hned jsem k vašim službám.« Arcibiskup dobře porozuměl něžnosti lidumilově; neřekl ani slova, šel ke Cottolengovi, mlčky jej několikráte objal a díval se na hru, ba, sám jednotlivé mety Dorovi počítal a štědře jej obdaroval. Ubohý Doro měl radosť — ač nechápal velikosť a lidumilnou vznešenosť obou těchto ctihodných mužů!

VIII.

Nemocné odděloval Cottolengo přesně dle jejich neduhů; kdo stížen byl nemocí takovou, že mu dovolovala menší práce domácí v útulnách a nemocnicích, pracoval, jak mohl dle síly a stáří svého. Byli tu dle pohlaví odděleni slepci, mrzáci, jimž jednotlivé údy chyběly — zkrátka, všechny hrozné neduhy, většinou nezhojitelné, byly zde zastoupeny. Z padoucnicí stížených na př. byla první, jež v nemocnici, abychom tak řekli, hrozný tento odbor zahájila, jistá žena, již nalezli svíjející se na ulici všecku potlučenou. Sotva že ji Cottolengo přijal, hned dal upraviti dvě prostranné místnosti, jež výhradně epileptickým nešťastníkům zasvětil. Místnosti upravil tak, aby si nebožáci nemohli ublížiti, když je záchvat přepadne a na zem porazí. Podlaha byla kryta měkkými pokrývkami, hrany postelí a zdí obloženy byly látkou vatou prošívanou; na oknech, dveřích, schodech, kudy vycházeli atd. — všude byla přiměřená opatření. Nejsilnější a nejzmužilejší sestry obsluhovaly tyto nemocné; ale poznal-li Cottolengo, že by některé ze sester to bylo obtížným, nad její síly a způsobilosť, neb že by se příliš obětovala a zapírala, sloužíc jim, laskavě ji úřadu toho sprostil a jinam přidělil.

O rozsáhlosti nemocnic Cottolengových může nabýti představy, kdo váží, že pouze padoucnicí stížených bývalo tam vždy kolem sto padesáti, někdy i sto šedesát, a že dvě prostranné jim určené místnosti brzy nestačily.

Zvláště přirostly k srdci našemu lidumilovi ubohé dítky blbé a slabomyslné. Odbor ten byl velmi četný, a zakladatel nejraději mezi těmito nešťastníky meškal. »To je to,« říkával, »co dodává »Malému domu« zvláštní ceny před Bohem i před lidmi. Tyto bytosti vyžadují největší lásky a péče, poněvadž jsou od lidí nejvíce opuštěny. To jsou směnky, které nám posýlá Boží Prozřetelnosť, a jež nám Bůh vyplácí svým požehnáním a vzbuzováním dobrodinců.«

I s těmito dětmi ve příčině duševního vzdělání ovšem velice málo svedli, ale tolik přece, že alespoň jednou za rok, v čase velikonočním, mohly přistoupiti ke stolu Páně a rozuměly významu i velikosti tohoto výkonu. Za nedlouho po založení oboru, či jak Cottolengo říkával, »rodiny« slabomyslných a blbých, vznikl v ústavech na Valdoku nový odbor, nová rodina: oddělení hluchoněmých.

V zahradách za Turinem u plotu nalezl Cottolengo za deště a nevlídné pohody schoulené a zimou se chvějící děvčátko, jež ke všem jeho otázkám zůstávalo němé a jen posuňky mu dávalo na jevo, že bylo často trýzněno a posléze z domu vyhnáno. Dobrodinec přesvědčil se brzy, že nebožátko je hluchoněmé, a z ran na těle poznal, že je pravda, co posuňky vypravuje. Všecek potěšen z tak vzácného nálezu radostně odváděl dítě do svých lidumilných ústavů a oznámil slavnostně sestrám a bratřím sv. Vincence, že toto nalezené dítě zahajuje rodinu hluchoněmých, jež oddělena dle pohlaví, bude pod ochranou sv. Spasitele, který němým vrátil řeč, a pod ochranou sv. Jana Křtitele, při jehož narození otec jeho Zachariáš řeči nabyl.

Založení tohoto odboru leželo Josefu Benediktovi velmi na srdci a působilo mu mnoho starostí. Ale Boží Prozřetelnosť, jež byla základem jeho velikých podniků, přispěla mu i tentokráte brzy ku pomoci.

Procházel se ve stromořadí, oddávaje se zcela myšlénkám, jak by mohl vedle nemocnic a útulen zříditi též ústav hluchoněmých. Tu jej potkal ryt. František Gonella, muž velice zbožný a dobročinný. Volal naň již z daleka: »Co je nového v »Malém domě?« Jak se máte, Cottolengo?«

»Mám se dobře, a v »Malém domě« nového dost. Přijal jsem hluchoněmé děvče, rád bych jich přijal víc, rád bych jim založil ústav a dal dobré vychování, . . . ale jsem jako kostelní myš; zkrátka, abych vám řekl pravdu, nevím, mám-li začíti od základu nebo od střechy.«

Gonella ihned porozuměl; řeč Cottolengova byla ovšem jasná a určitá.

Zaklepal knězi na rameno a řekl důvěrně: »Jen žádné veliké starosti, dobrý kanovníku! Začneme od základu a budeme pokračovati až po střechu. Pokud vám budu moci přispěti, spoléhejte na mě, učiním tak rád, a věc pak s pomocí Boží vydaří se znamenitě.«

Tato rozmluva byla krátká a beze svědků, ale účinek její byl znamenitý.

Za několik dní podivili se známí a přátelé Cottolengovi, když slyšeli, že na kolik let pronajal na Valdoku domek, kde bývala krčma nejnižšího druhu. Věrný jeho pomocník, zedník Kopasso, pracoval tam dle návodu knězova, a brzy upraven byl stánek pro nešťastné hluchoněmé; v průčelí stkvěl se nápis velikými písmeny: »Surdos fecit audire et mutos loqui.« (Marek XII, 37.)

Za osm neděl měl tam již čtyřicet hluchoněmých; zdárnému rozvoji nového ústavu — jakž tomu zhusta bývá — proti vůli pomohl tajný Cottollengův nepřítel.

Nedlouho totiž po založení ústavu došel samého krále Karla Alberta obšírný list, v němž neznámý pisatel vyslovil své podivení, že se takové věci mohou díti, aniž o tom úřady královské vědí. V Cottolengově ústavu na Valdoku zachází prý se s hluchoněmými jako s hovady; nelidsky jsou biti, trpí hlad a vyrůstají jako dřeva beze všeho vyučování.

Toť byla ovšem těžká obžaloba; král nechtěl však jednati ukvapeně. Dal velmi tajně a chytře zkušeným, převlečeným úředníkem, jemuž úplně důvěřoval, ústav pozorovati a střežiti. Úředník, rozumí se samo sebou, podal o ústavu zprávu nejkrásnější a vše, co list obsahoval, prohlásil za ničemné utrhání na cti a drzou lež. Ač Cottolengo o žalobě, střežení a pozorování ústavu a podání zprávy ničeho netušil, přece dal mu král výborné dostiučinění: vykázal totiž specielně pro tento ústav hluchoněmých značnou roční podporu. A tak nepřítel dosáhl pravého opaku hanebným svým dopisem!

Opatřiti hluchoněmým byt a stravu ovšem nebylo nic nesnadného; hůře bylo, kterak získati způsobilého a trpělivého učitele, jenž by je vyučoval náboženství a řemeslu, aby si mohli jednou sami dobývati chleba vezdejšího. Ale i tu bylo brzy po starosti. Cottolengo dověděl se o jistém hluchoněmém mladíku, Pavlu Bassovi, někdy chovanci slavného P. Assarottiho v Janově. Ten slučoval veškeré vlastnosti, jakýchž si Cottolengo od učitelů svých hluchoněmých přál. František Gonella sám Bassovi sdělil, oč jde, a otázal se ho, chce-li býti učitelem hluchoněmých v ústavu Cottolengově. On rád přivolil, Cottolengo jej rád přijal a v družině sv. Vincence slul bratrem Pla-

cdem. Později nalezly v ústavech zaopatření i jeho matka a sestra; blaženě tam žily a v Pánu též blaženě zesnuly. Většina hluchoněmých dívek vstoupila v dospělém věku k sestrám Vincentinkám. Hned při založení ústavu pronesl Cottolengo památná slova: »Tyto ubohé bytosti neslyší a nemluví, ale vzejde doba, kdy v »Malém domě« bude klášter hluchoněmých, jenž pokvete a z něhož vzejde sláva Hospodinu.«

Již dávno stala se nadšená slova tato skutkem. Hluchoněmé sestry sv. Vincence vynikají dovedností v ručních pracích, obstarávají veškeré kostelní prádlo a bohoslužebná roucha nejen pro chrám »Malého domu«, ale i pro ostatní kostely turinské a okolní; pracují i pro hrdiny katolického náboženství, neohrožené misionáře, obětují Bohu celý svůj život a jeho snahy, modlí se za všechny, i za ty, kteří se nikdy sami, a za něž se nikdo na světě nemodlí. Jsou to jedním slovem starostlivé Marty a věrné služebnice Kristovy a Jeho apoštolů.

Hluchoněmí, jak známo, jsou od přirozenosti povahy zádumčivé, popudlivé a zlomyslné. Cottolengo dal si všemožnou práci, aby tomu bylo jinak, aby byli vždy veselí, a většinou se mu to podařilo. Jak jen mohl, zabýval se jimi a nosil jim různé dárečky, jimiž srdce jejich úplně si získal. Kdysi navštívil je odpoledne; právě svačily. Jedly pouze chléb. Dobrý kněz se ptal ihned, proč svačí chléb?

Sestra odpověděla: »Nemáme dnes ničeho jiného k svačině.« Cottolengo vyňal rychle zlatý peníz a pravil: »Jdi spěšně a přines uzené maso za to; dávej jim je k svačině, pokud stačí — až nebude, však ona se Božská prozřetelnosť postará zase o něco jiného.«

Jak mohl Cottolengo kněžské povinnosti své jako kanovník vykonávati, věnoval-li se všecek službě ubohých a nemocných?

Snad si milý čtenář sám již otázku tu učinil. Až dosud bydlil Josef Benedikt ve své prosté světnici u Božího Těla; ač můžeme-li říci: bydlil. Spíše bylo by případné napsati »několik minut denně se zdržoval,« a to po obědě, a ještě ne vždy. Mnohdy byl v »Malém domě« celý den i noc, a domů co jen tak doběhl. Proto pomýšlel Cottolengo, že se kanonikátu vzdá, poněvadž povinnosti, jež mu ukládal, pro zaměstnání svá v útulnách a svých ústavech vůbec, vykonávati nemohl.

Úmysl svůj ihned oznámil rektorovi. Jak o tom druzi spolukanovníci slyšeli, naléhali na rektora, aby tuto resignaci Josefa Benedikta nepřijímal; nabízeli se, že rádi budou lidumilného svého kollegu ve všech funkcích zastupovati, prosili ho, a tato láska spolubratří dojala jej tak, že v kongregaci jejich setrval.

Dobročinnosť a horlivosť jeho u vykonávání skutků lásky neznala mezí. Býti duší, ředitelem, zakladatelem a někdy i posledním služebníkem tolika ústavů na Valdoku, věnovati se jim od rána do noci a od noci do rána — to mu nestačilo. Věděl, co je bídy i mimo jeho rozsáhlé chorobince i útulny; proto často se na chvili vzdálil, a tu již v Malém domě věděli, že šel navštívit své chudé v Turině. O tom mnoho mohl vypravovati služebník jeho Roland, ale nesměl — nechtěl výtečný kněz, aby byl chválen a obdivován. Tajným však jeho působení nezůstalo! Proto dostával od dobrodinců četné a značné dary jak na penězích, tak na potravinách; většinou dobrodincové oni zůstávali mu neznámými.

Často i sám, prokázav dobrodiní a obdarovav chudé, ostal jim neznámým. Dověděl se na př. někde o nějaké trapné bídě: tu jednával podobně, jak ukážeme na dvou skutečných událostech.

Jistá stařena, jež nikoho neměla, kdo by se o ni staral, neměla jednoho dne, co by do úst dala; neměla ani krejcaru, ani kousku dříví — zkrátka ničeho. V úzkosti své klekla před obraz Nejsvětější Panny a pomodlila se upřímně: »Matko má, ty jsi tak dobrotivá a mocná — sešli mi nějakou pomoc; jsem tak bídná a stará a nemám ničeho.« Téhož dne šel Cottolengo onou ulicí, kdež stařena bydlila; nevěděl o ní, a ona o něm. Kněze viděla sousedka, a pomyslivši si, že by jistě stařeně někdy něčím pomohl, (ač jí nebylo známo, že právě toho dne tak strádá) řekla mu tiše: »Tam a tam bydlí jedna ubožačka — jste tak dobrotivý, až vám bude lze, přispějte jí též něčím.«

Cottolengovi jako by něco říkalo: »Jdi hned, jdi hned« — a šel. Vtiskl udivené stařeně několik penízů do ruky a pozdraviv přívětivě, ihned odešel — odešel, ale od té doby ji trvale podporoval; posýlal jí peníze i potraviny po sestře Vincentince. Stařena se nikdy nedověděla, že to byl Cottolengo, jenž jí pomohl. »Byl to svatý,« říkala sestře sv. Vincence, »ano, byl to svatý, neboť mi jej poslala Madonna, když jsem Ji v největší bídě vzývala.«

Jindy řekl svému sluhovi: »Dnes, Rolande, si spolu uděláme dobrý oběd, ale tady v »Malém domě« ne; zde je mnoho lidí. Půjdeme spolu blízko k Pádu; tam věje větříček až milo, a je tam chládek k pomilování — počkej, tam si popřejeme.« Roland znal už zvyky a žertovné způsoby pánovy, a proto věděl napřed, co se vyklube z toho »dobrého oběda«.

Šel s pánem; kupovali různé věci: chléb, maso, víno, mouku a podobné potraviny a zašli k polozbořenému domu u mostu Marie Terezie. Tam zaklepali na dvéře podkrovní světničky na půdě. Nalezli v ní rodiče a čtyři děti, hladem zmořené a vysílené. Udiveně dívali se na příchozí; ale Cottolengo je srdečně pozdravil, jako by je byl dávno znal.

»Rozdělej oheň, Rolande,« pravil, »uvaříme dobrý oběd, a když dovolíte, posedíme u oběda s vámi.«

Za chvíli byly sílící pokrmy upraveny, a s veselou tváří zasedl lidumil ke stolu, jen proto, aby ubohým dodal odvahy, by se neostýchali, a samotnému jemu zajisté že i výborně chutnalo u vědomí dobrého vykonaného skutku.

»Ach, dobrotivý pane!« děkovali mu ubozí, »nyní vidíme, že nás Bůh miluje, neboť na přímluvu Nejsvětější Panny nám poslal vás v bídě nejtrapnější!«

Všecek potěšen ztrávil Josef Benedikt hodinku s ubohými, zanechal jim značnou zásobu potravin a od té doby je trvale podporoval. A tak roznášel se svým Rolandem jako anděl milosrdenství nejen potraviny, ale i prádlo a oděv. V »Malém domě« měl tajný pokojíček, ve kterém to vypadalo jako u vetešníka a obuvníka; měl vždy zásobu a viděl jsi tu vše: kalhoty, kabáty, vesty, střevíce, boty, košile atd.; vše pro děti i dospělé. Sám toho nekupoval, jednak by to bylo nápadné, a tomu on se vždy vyhýbal, pak neměl vždy dosti volného času k takovým koupím a co ještě mimo to: nerad smlouval! Šaty, obuv a prádlo kupovala a tajně Cottolengovi nosila jistá žena, manželka pekaře. Chudým však je roznášel sám za šera pod pláštěm,

a to nejvíce tak řečené skryté chudobě, jež se veřejně žebrati a podpor dovolávati stydí — a taková chudoba, jak známo, bývá někdy nejhorší, nejtrapnější!

Ale to vše ještě mu nestačilo!

Do »Malého domu« chodívalo na sta rozličných ubožáků pro almužnu. Dle výslovného přání, ano, rozkazu dobrosrdečného kněze dostal každý, kdo přišel; nemiloval vyptávání a vyšetřování. Proto bylo v průjezdě vždy dosti chleba, potřebného oděvu a něco peněz. Toto udílení almužen omlouval krásnými slovy: »Nemůže se věděti, zdali mezi chudými, kteří sem chodí pro almužnu, nebyl již, anebo nebude jednou Kristus sám . . .« (Pokračování.)

Bavorští Lesáci.

Napsal *Josef Vondrák.*

(Dokončení.)

Lesák víru svou dokazuje též pilnou *návštěvou chrámu Páně, častým přijímáním sv. svátostí a čilým životem ve spolcích náboženských.* Malé vísky a samoty lesácké často 2 hodiny i více od farního chrámu jsou vzdáleny, ale což je to pro obyvatele Bavorského lesa? Jako pravý katolický křesťan *musí* v neděli do kostela, i kdyby měl vstáti o půlnoci. Není to fráze! V mnohých kostelích sedí kněží každou neděli již ve 4 hodiny ráno v zimě i v létě ve zpovědnicích, a to nikoliv nadarmo! V tuto ranní dobu jsou zpovědnice mnohdy v pravém smyslu obleženy od lidí, kteří sotva schůdnými cestičkami horskými již za noci dalekou cestu vykonali. Zvláště jsou to svátky Marianské, neděle sv. Aloisia (6), dny odpustkové, dny rozličných bratrstev a j., v nichž Lesáci i Lesačky v davech kolem zpovědnic se nakupí. Trpělivě čekají několik hodin, až na ně dojde, nedbajíce ani nejkrutější zimy. V některých farnostech dají se i zavříti na noc do kostela, by druhého dne z rána záhy dostali se k sv. zpovědi.

Nejen zpovědnici, nýbrž i poutní místa navštěvují obyvatelé Lesa velmi rádi. Jest obdivuhodno, s jakou houževnatostí konají dalekou cestu do Deggendorfu, Nových Kostelů, (u Brodu nad Lesy) do Altöttingu, ba i na Sv. Horu do Čech. Zvláště rádi putují do Deggendorfu (na úpatí Bav. lesa), kdež počátkem října (od 1.—5.) každého roku koná se »Gnadenzeit«, při čemž aspoň 20—25 zpovědníků (mezi nimiž několik Čechů pro tamější české dělníky) po pět dní udílí svátost sv. pokání. Lesáci pokládají tělesnou námahu (procesí), spojenou s modlitbou za velmi účinný prostředek k dosažení různých potřeb, (deště a p.) a podařilo-li jim pohnouti kněze, by s nimi procesí konal, pak radost jejich nezná mezí. Splnilo-li nebe přání poutníků, jistě že dají několik mší sv. sloužiti na poděkování a mimo to postarají se o to, aby pověst duchovního, jenž procesí vedl, daleko široko byla rozhlášena. Při procesí se nikdy nezpívá — také ne při bohoslužbách jen několik mužů ne tak zvučného jména jako spíše zvučného hlasu modlí se růženec, jim pak ostatní dav neméně zvučně odpovídá.

Čilý život panuje v tak zv. nábožných spolcích zvláště tam, kde místní duchovní vřelý zájem spolkům těm věnuje. V některých farnostech založeny v posledních letech spolky křesťanských panen (Jungfrauenbund), které jisté části mužského pohlaví nevalně jsou po chuti. Nemůžeme podati všeobecný úsudek o těchto spolcích či spíše o výsledcích, jichž spolky ty se dočinily — neznáme přemnohých z nich, — ale těch několik, které známe, zdárných úspěchů se dopracovalo; *jinde* řečené spolky jen živoří. Že dobře vedený spolek hraje v obci důležitou úlohu, o tom podává důkaz tento případ. V obci T. konala se hasičská slavnosť. Zakladatel, protektor a velký příznivec hasičského spolku onoho požádal některé členy spolku panen, by súčastnily se jako družičky slavnosti a provázely vždy dvě a dvě prapor deputace cizích spolků hasičských, jichž súčastnilo se slavnosti dvacet. Spolkové panny odmítly žádosť protektorovu, pravíce, kdyby jednalo se jen o církevní slavnosť, že s radostí by se súčastnily, ježto však je způsobem, by družičky praporu odpolední slavnosti, totiž jídla, pití a tance taktéž se súčastnily, nejsou s to, aby vyhověly prosbě protektorově. Tento však nezvyklý odporu, zvláště ne se strany selských děvčat — byť milionářem a měl zvučný titul — obrátil se na místního faráře, by ten pohnul spolkové panny k účasti na zmíněné slavnosti. Farář žádosť rovněž odmítl, ukazuje k tomu, že pravidla spolku panen zakazují členům návštěvu hostinců a tanečních síní. Ježto spolek panen čítal přes 100 členů, nebyl výběr v malé farnosti skvělý. Ale jaká pomoc? Slavnostní komité hasičské ve své nesnázi nuceno bylo naverbovati vše, co ve farnosti T—ské bylo ještě generis feminini a dosud ani státem, ani církví neprohlášeno za uxor *unius* . . .

Slavnosť hasičská konala se s velikou slávou. Asi 400 cizích hasičů s 20 prapory vlnilo se dle rythmu hudebních kapel k obci T. Imposantní průvod! Členové spolku veteránského, kteří roztroušeni byli (ovšem »v civilu«) mezi diváky v pravo i v levo ulic stojícími, již bledli závistí, že slavnosť hasičská skvěleji se zdaří než nedávno před tím konaná slavnosť veteránská. Tyhle družičky v bílých šatech kolem každého praporu — hm, to je něco — to veteráni při příští své slavnosti stůj co stůj musí také míti. Již jednotlivé čety se svými prapory vcházejí do ulice — však nastojte, jaký to najednou ruch? Ty zástupy diváků, kteří dosud zcela mlčky zde stáli, v jichž tvářích zračila se jakási slavnostní vážnosť a nálada — cože tak rázem se změnily? Ký šotek vjel do nich, že smíchem sotva drží se na nohou? A smích ten roste, čím dále postupují čety se svými prapory v ulice, ba, to není již ten z počátku tajený, jízlivý smích, toť pravé salvy smíchu, jaký jen lesácké plíce vydati dovedou, a jejž ani vřeskné tóny nejříznějšího pochodu utlumiti nemohou. Nezasvěcenému bylo divné chování obyvatelstva T—ského nápadným, deputace cizích spolků žasly nad prazvláštním chováním obecenstva, avšak když jim vysvětleno, že smích neplatí ani jim, ani jejich bohatě věnčeným praporům, nýbrž těm, které v bílé říze s věnečky na hlavách pod jménem »Fahnen*jungfrauen*« hrdě a sebevědomě si vykračovaly, tu členové deputací těch více se nedivili, nýbrž jen litovali . . . Tak stala se jinak velmi imposantní slavnosť směšnou. Ale »Spolek křesťanských panen« v T. těší se od té doby pokud možná ještě větší oblíbenosti nežli dříve.

Také při vdavkách hraje členství »spolkové panny« mnohdy velkou úlohu. Mravní chování své dokumentuje děvče vůči svému frajerovi ukazujíc k svému členství, kteréž jest všude tam, kde spolek řádně veden, postačitelnou zárukou.

V nemoci Lesák rád si dá zavolati kněze, třeba by nemoc byla pouhé »píchání«. Zvláště zimního času osoby neduživé často se dají zaopatřovati. Noční provisury zimní, zde dosti časté, jsou pro neschůdné cesty krkolomné. Ne vždy bývá kněz volán k lůžku nemocného, v Bavorském lese žijí též lidé, kteří pod záminkou nemoci zneužívají Nejsvětějšího i dobromyslnosti duchovního pro několik feniků. Někteří kněží vyprávěli, že byli voláni k nemocnému a přišedše na určené místo, našli místo nemocného — zdravou lesáckou babku, jež omlouvajíc se, prosila o malou almužnu. Případy podobné jsou smutným, avšak také řídkým úkazem, jenž ovšem nedává nikomu práva, aby všeobecný úsudek o charakteru Bavorských lesáků změnil.

Co jsem pověděl o zbožnosti Lesáků, platí o jich velké části. Jinak chová Bavorský les, ačkoli se všech stran jest chráněn proti znemravnělosti moderní společnosti, v lůně svém móba, jenž ovšem dosud svého Zoly nenašel, jenž však skýtal by hojnost tučného materialu k románu, jehož nejvhodnější titul byl by »Lesák-bestie«. Ty tiché samoty, ty odlehlé chaty Bavorského lesa nechovají vždy pod svými střechami nevinné duše, o jichž zbožnosti učinil jsem již čestnou zmínku; naopak, ony bývají jevištěm skutků, jež jsou výronem pustých srdcí, z nichž vše zahřívající láska k bližnímu již dávno nadobro vyhasla. Nechci voziti zkažené zboží Bavorského lesa na český trh, ačkoli by řádky tyto byly pikantnějšími. Konstatuji jen, že u části obyvatel Bavorského lesa panují poměry při nejmenším — idylické.

»Chudoba cti netratí« a »paupertas meretrix« — obě tato přísloví, prvé ovšem daleko větší měrou než druhé, stala se i v odlehlých stráních Bavorského lesa pravdou.

Jako pravý syn svobody staví si obyvatel Bavorského lesa obydlí ne v údolí, nýbrž vysoko na stráně, ba mnohdy i na vrcholy hor. Samostatnosť a neodvislosť svou dává na jevo tím, že s obzvláštní zálibou staví — ještě nyní zhusta se tak děje — chatu zcela o samotě, aby měl — od zlých sousedů pokoj. Tím dá se vysvětliti veliký počet samot v Bavorském lese. Velkých měst a míst je tu velmi málo. Při stavbě hledí se obyčejně k tomu, aby chata byla chráněna proti větru západnímu neb severnímu. Staré lesácké chaty jsou obyčejně dřevené, z části také z lepenky; zděných našel jsem na venku velmi málo. Kryty jsou šindelem, jenž připevňuje se těžkými kameny. Krytba tato jest karakteristickou, a užívá se jí všude v Bavorském lese. O včasné obnovení zpuchřelé střechy Lesák mnoho se nestará. Dokud ji obrovské masy sněhu neprolomí, nebo zuřivý vichr neodnese, nepřiloží ruky k opravě. V poslední době užívá se k stavbě domků namnoze kamene. Avšak stáj a ostatní vedlejší části lesáckého dvora jsou vždy ze dřeva. Několik kroků od chaty stojí o samotě pec. Ve vesnicích mají zvláštní svou pec jen zámožní; chudým jí dovoleno užiti jen když si dříví přinesou. Ve vesnici M. spatřil jsem uprostřed návsi jedinou velkou pec, jíž každému volno bylo použiti. Jak mně bylo řečeno, ustanoví si vždy několik rodin den, a pak peče se o překot. Chleba spotřebuje se v Bavorském lese dosti, a není divu, že mnohdy obecní pec po celé dny ani nevychladne.

Blíže selských dvorů stojí dřevěná chata, určená pro výměnkáře — »Ausnahmsbauer«. V chatě této přebývají rodiče mladého sedláka a nejsou-li již na živu, vstěhuje se do ní nějaký chudák se svou rodinou, jenž mladému sedláku za několik záhonů bramborů a několik měr žita po celý rok i s rodinou nádenničí. Každý sedlák vede si do svého dvora, obyčejně až přede dvéře, někdy i do světnice a do stájů vodu rourami, takže studnic v Bavorském lese není viděti.

Seznavše lesácké obydlí z venku, vstupme nyní do vnitř, abychom i zde se poohlédli. Z předdomí, jež jest obyčejně upěchováno, málokdy dlážděno, vejdeme ihned do obydlí lesáckého, do sence — d'Stub'n. Kdežto půda chalupnické sence mnohdy jest jen z upěchované hlíny, má sence sedlákova solidní půdu dřevěnou a rovněž takový strop, jenž nesen jest několika silnými trámy. Strop jest velmi nízký, a běda tomu, kdo neznaje této okolnosti, nebo nezvyklý jsa těmto rozměrům, vkročí hrdou šíjí do lesácké sence! Jistě že dostane se mu »s hora« tak nepříjemného a bolestného pokynutí, že podruhé již přede dveřmi s náležitým respektem skloní hrdou šíji před »nízkostí« dubových trámů lesáckého stropu. Stěny (kdysi) bílé, obyčejně však neurčité barvy ověšeny jsou obrazy Svatých, v poslední době v každé skoro chatě zavěšen také obraz Sv. Rodiny. V jednom rohu sence upevněn je kříž, kolem něho v pravo i v levo obrazy. V témž rohu stojí obyčejně velký dubový stůl, jediný v celém domě. Podél dvou stěn postaveny jsou lavice, pod nimiž zimního času chová se drůbež. Za tím účelem upravena jest část prostoru pod lavicí (v pravo u dveří) tak, že možno užiti jí jako kurníku. Prakse tato (chování drůbeže ve světnici) všude v Bavorském lese jest obvyklou a nepůsobí prý ani sluchu, ani čichu lesáckému nijakých nepříjemností. Nad stolicí v pravo u dveří visí neb leží silná hůl (»Reiber«) ku tření šňupavého tabáku. Tento důležitý předmět neschází skoro v žádné rodině, neboť každý Lesák vyrábí si svůj tabák, jemuž dal jméno »Schmalzler«, nebo také »Brisil«, sám, jest tedy nutno, aby měl k výrobě nutné nástroje. Tabákové listy, importované z Brasilie, trou se tímto »Reibrem« v misce, do níž dá se trochu sádla (odtud Schmalz-ler) a trochu vápna, aby tabák byl »říznějším«. Vyrobený tabák dává se do ploché, rozličně zabarvené lahvičky, již každý Lesák jako zázračný amulet stále nosí při sobě.

V levo ode dveří rozložena jsou velká kachlová kamna, a v rohu za nimi buďto po zdi rozvěšeno nebo v polici (misníku) rozestaveno kuchyňské nádobí, vesměs českého původu. Hrnčíři z Klatovska, z Domažlic, z Kolovče a z jiných míst českých vedou zde čilý obchod se svými výrobky, jež pro svou láci i solidnost rychle jdou na odbyt.

Mimo uvedené věci nelze v lesácké senci mnoho viděti. Tu a tam manželské lože, zvláště zimního času, obyčejně však jest v komoře, do níž vkročíme ihned ze sence. V komoře jest mimo lože skříň na prádlo. S jakousi pýchou ukazují Lesačky jednotlivá oddělení této skříně, v nichž uloženo mají několik stůček plátna vlastní výroby, povlaky, šátky atd. Na skříni postaven jest krucifix s dvěma svícny a umělými, křiklavými květinami. Vedle skříně na prádlo stojí skříň na šatstvo s rozličnými sklenkami, lahvičkami neb i (na podzim) pyramidou jablek.

Mimo prostornou senci a komoru v přízemí zřídka kdy jiných prostor k obývání najdeš. Selská stavení jsou mnohdy jednopatrová, tak že celá rodina i s četnou čeledí v nich mají dosti místa. Jinak má se věc u chalupníka. Tento jsa chud vezdejšími statky, bývá za to tím více dětmi požehnán, a ty jsou stlačeny v malé světničce nebo těsné komůrce. Že čistota půl zdraví, toho Lesáci sotva vědí. Nikde nenalezl jsem tak zanedbaných dvorců a nevymetených světnic jako v Bavorském lese. V mnohých rodinách stal se pojem o čistotě přímo illusorním. Chce-li se příchozí dostati do domu takové rodiny, jest mu broditi se potoky jisté tekutiny, jejíž prchavé součásti nemile dotýkají se čichového orgánu, a nechce-li smočiti obuvy své touto čpavou tekutinou, jest mu skákati po kamenech jako ostrůvky vyčnívajících, až po dlouhé námaze se dostane konečně do sence, jež v mnohých případech není nic jiného, aspoň co se týče čistoty, nežli poněkud seslabené pokračování poměrů na dvoře. Hejno nemytých dětí hraje si na podlaze s kuřaty, housaty neb i selátky, která zcela volně se zde prohánějí, a neklamné vydává svědectví, že smysl pro čistotu u Lesáků není příliš vyvinut. A což teprve ty legiony rusů, jež se zvláštní zálibou hnízdí ve skulinách zdiva, na němž postavena kachlová kamna! Věru, nepochopitelno, jak to možná, že člověk, který se všech stran obklopen jest krásami přírodními a čistým, vonným, horským vzduchem, nedovede si upraviti obydlí, jež by mu po namáhavé práci denní skytalo pohodlí a příjemný odpočinek.

Zůstaňme ještě trochu v lesácké senci, ačkoli pobyt v ní není právě příjemným. Ježto obyvatelé Bavorského lesa zabývají se většinou orbou a chovem dobytka, řídí se způsob jejich života dle tohoto zaměstnání. Od jara do zimy prohánějí se po šťavnatých pastvinách Lesa stáda bravu, jichž tučné krky ověšeny jsou zvonky neobyčejné velikosti a zvuku daleko široko se rozléhajícího. Po celé léto je Lesák zaměstnán polní prací, a teprv když sníh ulehl na jeho chatu, vyhledává i on teplý krb, aby po namáhání popřál si oddechu. Když »český vítr« — zde nazývají severní vítr »Boehmerwind« — nad lesáckými chatami zuřivě sviští, (jistý německý spisovatel dává »českému větru« epitheton »deutschfresserisch«) tu i nejotužilejší Lesák tulí se ke kamnům, jež po celou zimu nevychladnou. Teplá sence přilákala veškeré členy rodiny i čeládku. Mimo malé děti snad nikdo nezahálí. Selka již se postarala, by každý byl nějak zaměstnán. Přinesla s půdy několik kolovratů a každému vykázala jeden. První místo zaujal vážný otec rodiny, vedle něho usadil se syn, dcera, dále čeleď obojího pohlaví, naposledy pak pasák jako tečka za větou. Děvčata chutě chopila se práce, mužským však předení nijak není po chuti.

Sám sedlák divně se tváří a věru, kdyby nejednalo se o dobrý příklad pro čeleď, jistě že by se kolovratu ani nedotkl. A pak jeho trochu kaprálská polovice, jež u kamen cosi kutí, stále napomíná... Co dělat? První odpor přemožen, a mužští uvedše těžkýma nohama kolo v pohyb, předou s děvčaty jako o závod. Každý kolovrat vrčí v jiné tonině, a v šum ten mísí se hrubozrný lesácký vtip a smích, jehož terčem jest obyčejně malý pasáček, předoucí na konci lavice u dveří. Kdežto děvčata obstarávají »jemnou« a mužští »hrubou« přízi, nedá se příze pasákova zařaditi v žádnou z těchto kategorií. Ubožák letos poprvé obeznámen byl návodem selčiným se základy

předení a znal-li to již roku loňského, jistě že přes léto všecinko vykouřilo se mu z hlavy. Raději by celý den pásl nežli zde pod dozorem nemilosrdné selky a v dešti neomalených vtipů hodinku se mořil s kolovratem. Kdyby aspoň dovedl tak rychle přísti jako ostatní, aby se mu vlákno stále netrhalo a příze nedrchala . . . Škody ovšem mnoho nezpůsobí, neboť selka nastrčila mu jako učenníku na přeslici místo lenu — koudel.

Často měl jsem příležitosť být přítomen přástkám v Bavorském lese. Jest velmi zajímavé viděti staré i mladé muže konat práci, jež patří v obor prací ženských. Staří Lesáci mi vyprávěli, že v dřívějších dobách skoro všichni muži dovedli zacházeti s kolovratem, nyní ovšem tomu jinak, ačkoli jest ještě dosti rodin, jichž mužští členové výborně přísti dovedou, jak sám jsem se o tom přesvědčil. Že nyní tolik mužů jako dříve nepřede, toho důvod nesluší hledati jedině v antipathii proti kolovratu — tu měli muži v dřívějších dobách také, — jako spíše v tom, že nyní pěstuje se v Bavorském lese lenu jen tolik, kolik stačí pro vlastní spotřebu, kdežto dříve byl len předmětem čilého obchodního vývozu. Továrny (přádelny), v nichž pracuje se parou laciněji a jemněji, nežli nejobratnější Lesák dovede, vzaly i obyvatelům Lesa pramen příjmů a blahobytu. Proto ovšem netřeba, aby muži, aspoň v onom rozsahu jako dříve, konali práce, jež jim beztoho nejsou valně po chuti. Jisto však, že v Bavorském lese jest ještě dosti mužů, jichž těžké ruce dovedou vysoukati z kužele vlákno tak jemné, že budí i obdiv žen.

Bohatí sedláci, již mají mnoho jiter lesa, vypraví se zimního času se svou mužskou čeledí, aby tam od rána do večera káceli kmeny, bohužel někdy až příliš slabé a v příliš velkém počtu, takže Bavorský les na mnohých místech ukazuje povážlivé lysiny. Největším hubitelem Bavorského lesa je kůrovec, jenž se zde prohání v zeleném klobouku, v plnovousu, dlouhých botách a obyčejně jest bez náboženství. Tak asi charakterisoval jistý farář agenty, kteří od jednoho dvora ke druhému putují kupujíce, co jen koupiti lze. Tak mizejí ty štíhlé jedle jedna po druhé, aniž na starém místě vysadí se jiná. Což na tom? Aprés nous la déluge! Sedláček má peníze, a to je přece hlavní věc.

Když přijde sedlák se svou čeledí z večera do své chaty, tu již přichystána proň večeře. Vykonav krátkou modlitbu usadí se s celou rodinou k velkému dubovému stolu, na němž již se kouří obrovská mísa polévky a nemenší mísa zemčat. Mimo chléb neobsahuje však jídelní lístek ničeho, a přece jeví se spokojenosť na tváři každého člena rodiny. Lesák nehledí na jakosť, nýbrž na množství předložených pokrmů, hledí jen uspokojiti žaludek, a proto sedá pětkrát denně k stolu: Ráno k snídani (mléková polévka s chlebem), o 9. hod. (solená řípa-vodnice a chléb), o 11. hodině k obědu (menu: chlebová neb jiná postní polévka, německý »Schmarrn«, jako zákuska chléb), o 4. hod. odp. (chléb a letního času slabé pivo, zvané »Schoeps«, řípa), večer polévka neb i jen studené kyselé mléko, zemčata nebo místo nich tak zv. »Scharrnbládla«, zvláštní to pokrm, jejž připravují jen v Bavorském lese. Na způsob židovských macesů upravené těsto z černé mouky peče se na křehko, pak se rozmačká na malé střípky, spaří, omastí a předloží za tepla na stůl. V neděli a ve svátek dělají se k obědu knedlíky neobyčejné velikosti, jichž přináší se na stůl

vrchovatá mísa. Jest zajímavo dívati se, s jakou rychlostí pracují ústa i ruce jedlíků, takže v okamžiku jest mísa prázdna. Mimo tyto uvedené pokrmy oblíbeny jsou v Lese tak zv. »Keihái« — šišky, které však připravují se obyčejně jen o posvícení, o svatbách a pod. slavnostech. Jak viděti, nejsou požadavky Lesákův, co se kuchyně týče, přílišné, a z toho lze souditi, že umění kuchařské u Lesaček sotva vyrovná se umění, jakýmž honositi se mohou kuchařky české! Hlavní, a řekl bych skoro jediný pokrm Lesáků jest chléb a mléko. Masa popřeje si málokdo, a to ještě velmi zřídka. Vejce, drůbež, máslo a j. věci obyvatelé Bavorského lesa neponechávají pro sebe, to vše zpeněží. Ačkoli jest tabule Lesákova velmi chudá, přece neopomene děkovati i za to málo. Po obědě i po večeři koná se společná modlitba.

Otec rodiny (jinde matka neb nejstarší dcera) modlitbu předříkává, ostatní za ním sborem se modlí obyčejně »Anděl Páně«, modlitbu za zemřelé, ke cti sv. patronů, a večer přidá se modlitba ke cti sv. Rodiny, ježto v Bavorském lese skoro každá rodina stala se členem spolku, jejž sv. Otec založil.

Všedního dne v zimě i v létě brzy chodí se spat. Snad tu a tam v některé rodině hraje se v karty, avšak to jen výminkou. Za to v neděli — »no' da Obmkircha« — t j. po požehnání Lesák rád si posedí v pivováře. Podotknouti sluší, že v Bavorsku hostinský vaří si pivo namnoze sám a jest tudy výraz »pivovar« běžnější nežli hospoda. V pivováře sejdou se sousedé, aby se trochu pobavili po těžké práci téhodne. Kdežto ženy zůstanou v neděli odpoledne doma, bavíce se čtením knih jako: »Život Svatých«, Goffinova Postilla a j., sedí muži raději u zeleného stolu, popíjejíce hnědý mok bavorský. Noviny jsou v každém pivováru, obyčejně některý místní list z blízkého města, čteny však bývají pravidelně jen zprávy o cenách obilí a dobytka a jiné věci. O politiku se Lesák celkem mnoho nestará. Politické diškursy záleží jen v hubování na Bismarka, Prušáky a pruský militarismus. Místo politisování Lesák raději si zazpívá, ačkoli mimo tak zv. »Schnodahuepfl« mnoho písní neumí a nemá. Zpěv vyjasní chmurné čelo Lesákovo a dá mu zapomenouti všech trampot a svízelů života. Zpívaje cítí se opět člověkem, oko jeho se zaleskne, a sotva bychom v něm poznali toho roba, jenž po celý rok lpí na té hroudě v poli. Přejeme Lesákům od srdce té pochoutky, jakou mu skýtá zpěv, avšak nedovedeme utajiti své podivení, jak to vůbec možno, aby verše tak prozaické, bezmyšlénkové a nemelodické dovedly zpěváka nadchnouti. Mimo několik, v nichž aspoň řízný vtip, nenašel jsem ničeho cenného. Přes to zpívá Lesák verše ty se zanícením. Obyčejně opěvuje Lesák v nich chudobu, jídlo, tabák a j. prosaické věci. Aby čtenáři těchto řádek seznali lesácké »Schnodahuepfl«, uvádím jich zde několik, jež nejčastěji se zpívají. Ačkoli Lesák často zmožen bývá těžkou prací, zazpívá si přece:

Mia han holt Waldla, d'rum han mia so frisch,
Weil Winta und Summa da Schnee bon uns is'.
Vom Woid (Wald) bin i' aussa, vom Land da Kultur,
do isst ma d' Erdoepfel samt der Muntur.

V následujících verších loučí se hoch se svou milenkou, děkuje jí za kyselé mléko (!), jež mu tak často tajně dávala.

B'huet di Gód Annamirl, (Marie) Annamirl b'huet di Gód
Hóst mia oft an Selbern [1]) geb'n, Annamirl gelt's Gód.

Zpívajíce tyto verše tváří se hoši tak vážně a vděčně, jako kdyby místo kyselého byli od své milenky dostali aspoň hranáč plný dukátů. Z toho viděti, že u Lesáků poesie valně pokulkává za vděčností.

Nejznámější a nejrozšířenější »Schnodahuepfl« jest tento:

Grueass di Gód Waldlasbua,
vallaradihi, wo kimmst denn du her?
Hóst an gud'n Schmalzla tabak
vallaradihi, hau' a Pris' her!

Když se Lesáci sejdou kolem zeleného stolu, neopomenou nikdy zpívati tuto slohu, neopomenou však také vyměniti své lahvičky na tabák. Ježto každý host přináší svoji lahvičku, jež pak u ostatních koluje, jest pochopitelno, že lesácké nosy spíše se mohou honositi otužilostí než krásou. Tabáku šňupavého spotřebuje Lesák veliké množství, zvláště ve veselém kruhu při pivě a hovoru. Lesák nekouří; proto síně lesáckých hostinců a pivovárů nečpí dýmem, za to však prosyceny bývají ostrým zápachem »prisilu«.

Nehraje-li v hostinci hudba, Lesáci celý večer tráví hovorem, žertem a zpěvem neb i hrou v karty. Nejoblíbenější hrou jest tak zvaný »Schaftkopf« a taroky. Jiných her Lesáci neznají. Poněkud živější zábava pěstuje se o posvícení (Kirta') a ve dnech, kdy sejdou se lesáčtí výrostkové, aby za veselých melodií dechové hudby sobě proskočili. Kdyby zůstalo jen při taneční zábavě, ani bych se o tom nezmiňoval, avšak o posvícení a vůbec při lesáckých muzikách odehrává se kus specielně lesáckého a dolnobavorského života, a proto jest nutno zmíniti se zde o něm. Málokdy odbude se totiž taneční zábava beze rvačky. Otrlí synové Bavorského lesa, rozohnění tancem a spití silným bavorským pivem, začnou pro nejnepatrnější příčinu hádku, jež obyčejně končí krveprolitím. Jediné slovo dostačí, a taneční síně obrácena je v bojiště. Nohy dubových stolic sviští vzduchem, kamenné mázy odrážejí se od tvrdých lesáckých lebek, pustý křik otřásá celým domem. Podaří-li se energickému hostinskému pomocí elastické žíly a několika vážných mužů utišiti bouři, pokračuje se ihned v tanci, a za krátko slaví se všeobecné sbratření. Druhého dne ráno neb ihned po rvačce jdou ranění dlúhým tahem k holiči, jenž za dobrý honorář obváže jejich poněkud defektní lebky. Takové zábavy jmenují Lesáci »gemuethlich«. Obyčejně nepodaří se hostinskému utišiti rozbouřené vlny rvoucích se stran, a tu pak stává se boj vždy divočejším. Když všecky sklenice a mázy rozbity, sáhají rváči po jiné, nebezpečnější zbrani, tasí — nože. Teď nastal vážný okamžik. Místo pustého ryku slyšeti jen jednotlivé výkřiky jako: »Jessas, i' bin g'stocha!«, krev zbarvila špinavou půdu taneční síně, a mladý život klesá v náruč smrti. — Nyní teprv ustoupila zběsilosť rozvaze, avšak pozdě bycha honit. Vrah bude pykat za svůj čin několik roků ve vězení, ale což na tom? Těch několik roků snadno se přesedí v chládku — moderní zákonodárci nedají pánům vrahům tak snadno zahynouti — a když pak se vrátí po letech ve svůj rodný kraj, jistě že ho obdiv krajanů

[1]) Hranáč kyselého mléka.

nemine. Dovedný práč těší se totiž v Bavorském lese popularitě, a býti zavřenu pro rvačku — toť u Lesáků nic nečestného. Nebyl-li při rvačce nikdo zabit neb těžce zraněn, nedojde obyčejně ani k soudu. Rozjizvená tvář, uříznutý prst a p. maličkosti nejsou dostatečným důvodem k žalobě, a kde není žalobce, není soudce.

Stává se, že i pan »Burgermoasta« (purkmistr) a některý člen obecního výboru následkem rozdílného mínění vjedou si do vlasů a coram populo vykládají si obecní zákonník argumenty tak pádnými, že jejich následky jeví se v podobě modřin ve tváři zápasníků. Jest velice zajímavo viděti pana purkmistra a pány výbory ve valné hromadě s ovázanými hlavami, zajímavější však ještě, že tito pánové v očích své obce ničím si nezadali, a že hospodská intermezza nejsou ještě příčinou k propadnutí kandidáta purkmistrovství při příštích volbách.

K této smutné kapitole podotýkám, že rvačky odehrávají se jen v hostincích, když pivo počne účinkovati v žilách lesáckých výrostků. V normálním stavu Lesáci do rvaček se nepouštějí a poměry bezpečnostní v Bavorském lese nazvati lze dobrými.

V následujícím vylíčím ještě lesáckou svatbu a pohřeb.

V Bavorském lese konají se svatby mezi osobami věku pokročilého. Mladé párky (20—24 let) velmi zřídka lze spatřiti. Ne snad proto, že u mladých lidí náklonnosť k manželskému spojení jest menší nežli v jiných krajinách neb u jiných kmenů, hlavní příčinu hledati sluší v tom, že rodiče to jsou, kteří své děti žení. Rodiče vyhledají a určí svému dítěti družku života, oni určí též, kdy dítě jejich vstoupiti má ve svazek manželský. Obyčejně stává se tak, když sedlák »předá«, t. j. když odchází na výměnek, a to bývá v Bavorském lese velmi pozdě. Starý »Bó'r« (Bauer — sedlák) nepustí veslo z ruky, dokud dech stačí, a když konečně neodbytné stáří upoutá jej na lůžko, jsou jeho děti dle našich pojmů staří mládenci a staré panny. Avšak v Bavorském lese neužívá se těchto zvláště ženskému pohlaví nepříjemných výrazů — tam nazývají se i padesátileté panny »Deandla« děvčata, a staří, a polo šediví mládenci »Buabma« — hoši.

Pravil jsem již dříve, že obyvatelé Bavorského lesa nehorují pro rovnosť stavů. Toto své smýšlení o rozdílu stavů dokumentuje Lesák co nejlépe právě při svatbě. Jeho heslem bylo vždy a jest dosud: selská dcera selskému synkovi! Opovážil-li se nějaký chalupníkův syn vztáhnouti ruku po selském děvčeti, tož — marně. Ani jeho ztepilosť, ani hořské slzy milujícího děvčete nejsou s to, aby pohnuly zatvrzelým srdcem otce-sedláka. Znám několik případů, v nichž dítě nebylo jednoho smýšlení s rodiči, co se týče rozdílů stavů ve věcech srdce, avšak železná ruka otcova dovedla vždy strhati pouta, jež vytvořila láska mezi dvěma lidmi nerovnými stavem. Zmaření poměru mezi dvěma »nerovnýma« nemá v zápětí dvojí sebevraždu »z nešťastné lásky«, jako v zemích, kde emancipace dostoupila povážlivého stupně. Čas hojí vše — i bol povstalý z nešťastné lásky, a po několika letech uskuteční se i nejsmělejší záměry sedlákovy. Děvče třicetileté dostane o deset let staršího »hocha«, jejž tak dlouho odmítalo, a když v úzkém kruhu rodinném i na faře smlouvy vykonány, vyšle se tlampač s opentlenou holí na všechny strany zvát celé přátelstvo. V dřívějších dobách pronášel všude, kam přišel, dlouhou zvací řeč, nyní však pozvání odbude několika slovy, v každém domě namaluje křídou na

dvéře citron, v němž zasazena větvička rozmarinová, vedle tohoto výkresu napíše den svatby, jakož i cenu oběda. Zatím připravuje se výbava, jež u selských dcer jest velké ceny. Ježto Lesačky mimo pletení punčoch v ženských pracech nejsou příliš honěny, pozvou si na několik dní šičku, jež pak pořídí celou výbavu. Několik dní před svatbou posvětí kněz nábytek, šat, svatební lože a j. k výbavě náležející věci, jež pak v den svatby odvezou se do domu ženichova. Na cestě bývá nevěsta »zatažena« a vykupuje se šiškami (Keihái). Peníze, punš a p. věci jako výkupné nejsou v obyčeji. Ze ženichova domu odeberou se svatební hosti v průvodu za zvuků hudby do kostela. Napřed hudba, za ní ženich a družba, pak nejbližší přátelé a známí, vždy dva a dva, za mužskými jde nevěsta s družičkou, obě zelené věnce na hlavách, za nimi pak hosti ženského pohlaví, vždy po dvou. Muži i ženy mají v den svatební černé šaty, na prsou připnutou větvičku rozmarinovou. Církevní spojení koná se přísně dle předpisů církevních, načež slouží se zpívaná mše sv. Při obětování povstane ženich a za ním všichni hosté a obcházejíce kolem oltáře obětují na obou stranách oltáře po feniku. Když vystřídali se všichni mužové, vstane nevěsta a obětuje rovněž. Družička pak obětuje místo feniku pomeranč, v němž zapíchnuta jest větvička rozmarinová a tolar (3 marky). Obojí uloženo jest v ozdobném talíři, jenž i s obsahem patří knězi-celebrantu. Po družičce položí ostatní ženy po feniku na oltář.

Když služby Boží skončeny, seřadí se svatební hosté a ubírají se s hudbou do hostince k společnému obědu. V soukromých domech se hostina nikdy nekoná. Pravil jsem již, že Lesačky v umění kuchařském nejsou příliš honěny, a jistě že by pro ně bylo upravení svatební hostiny pro 100—150 osob (při velkých svatbách) úlohou nepřekonatelnou. Mimo to jest v Bavorském lese a také v jiných krajinách bavorských zvykem, že hosté za svůj couvert musí platiti, a tu se celá starosť o svatební tabuli uvalí na bedra některé sládkové neb hostinské.

Když svatební hosté v průvodu vkročili do hostince, občerství se pivem a chlebem, načež nastane běhání o závod. Obyčejně věnuje nevěsta 3—5 marek jako cenu pro toho, kdo nejrychleji dovedl dráhu 500—600 kroků přeběhnouti. Mladíci i ženatí muži, odloživše kabát, pustí se na povel tlampačův v běh, a prvnímu z nich doručí pak nevěsta pětimark neb aspoň tolar. Hudebníci zahrají vítězi slavnostní tuš a pak odeberou se konkurenti i diváci do sálu k společné hostině, jež obyčejně se skládá z hovězí polévky, z níž vykukují jitrnice neobyčejné velikosti, pak z hovězího a vepřového masa. Polévku a část hovězího masa snědí hosté ihned, ostatek uschová si každý do košíčku a přináší to pak svým milým jako »Bschoad« — výslužku. Byl jsem již často přítomen lesácké svatbě a při té příležitosti pozoroval jsem následující manipulaci pánů hostů, jež děje se velmi zhusta. K polévce totiž přišla dcera neb syn, k hovězímu žena, k vepřovému muž. Zcela jednoduchá to manipulace! Když tlampač zval v rodině sedláka X. na svatbu, přislíbil tento, že súčastní se hostiny jen jeden člen rodiny. Zatím umínila si selka, že súčastní se také hostiny i s dcerou Ježto by tři couverty stály mnoho peněz, zařídí opatrná hospodyně věc dle svrchu uvedeného receptu a k spokojenosti všech členů rodiny. Při hostině koncertuje hudba, po hostině vybírá tlampač »Mahl-

geld« — poplatek za oběd, od každého hosta obyčejně 5 marek, z nichž odvedou se hostinskému 3—4, ostatní pak dostane nevěsta darem — na povijan. Po hostině se tančí, při čemž se stává, že ženichovi ukradnou a odvedou nevěstu, již on pak v průvodu hudby a za několik říšských marek vykoupí zpět. Obyčej tento viděl jsem jen jednou, a ten se řádně nepovedl. Když totiž kdosi oznámil ženichovi, že jeho nevěstu odvedli, a když již hudebníci chystali se jej doprovodit na určené místo, tu nejevil lesácký rytíř žádné chuti vykoupiti svoji dámu, a kdyby se jí nebyl ujal družba, jistě že by byla v zajetí zůstala doposud.

Zvláštních t. j. originelních tanců Lesáci nemají. Starší muži netančí, nýbrž sedí ve vedlejším pokojíku a holdují udatně hnědému moku a — prisilu. V pozdní hodinu opouštějí hosté svatební síň, a přihnul-li si někdo více, než mu zdrávo, tu pak mu nastává krutá cesta k domovu. Po těch stezkách Bavorského lesa tolik kamenů a kořenů, a v údolích tolik mlhy, že ani ten měsíček svými paprsky neprorazí, a ubohý svatebčan nucen jest mnohdy počkati si — ovšem nolens — na sluníčko.

V nemoci jeví se obyvatel Bavorského lesa velmi odhodlaným a s trpělivostí v pravdě křesťanskou čeká na ten okamžik, kdy rozloučiti se mu jest se zelenými stráněmi svých rodných hor. Zmínil jsem se již, že obyvatelé Lesa často si zavolají kněze. Jinak má se věc s lékaři. Tito jen s těží dovedou se v Bavorském lese udržeti. V městysi R. zkusilo již několik lékařů své štěstí, allopathové i homeopathové se tam vystřídali, avšak žádný nezůstal — nemohl zůstati. Okresní lékař dr. Schmid, jehož článek jsem citoval a s nímž osobně se znám, domnívá se, že jen velká pověrčivost žene nemocné Lesáky ne do rukou lékařových, nýbrž do rukou — lazebníků, jichž je v Bavorském lese veliké množství. Toto mínění nezdá se mi býti zcela správným. Ovšem jsou v Lese lidé pověrčiví, (kde pak těch není!), avšak nikoli v takových rozměrech, jak by snad se někdo domníval. Lesáci nevolají lékařů k nemocným, poněvadž jim není možná — aspoň ve většině případech — za jednu cestu zaplatiti honorář 10—15 marek. Nechci tím tvrditi, že jest to velký požadavek, avšak tito většinou chudí lidé nejsou s to, aby i tento požadavek vyrovnali. Ostatně jsou v některých místech Bavorského lesa lazebníci, kteří jako ranhojiči a pomocníci při těžkých porodech těší se značné oblibě. Podaří-li se takovému lazebníku provésti nějakou operaci, tož Lesák si řekne: »Da Bóda kó's bessa wós da Dokta« — lazebník to dovede (léčiti) lépe než lékař — a ježto jest mimo to i lacinější, jde Lesák podruhé zase »zum Bóda«. Z nemocí udává se nejčastěji vodnatelnost, mnohdy i u mladých lidí. Vnitřní nemoci zřídka se vyskytují. Malé děti mrou poměrně u velkém počtu, avšak jakmile Lesák dětskému věku uroste, zůstává zdravým po celý dlouhý svůj život, a teprve vysílení klátí jej do hrobu. Pouštění žilou pokládají Lesáci za výtečný prostředek proti ranění mrtvicí, jehož se velice bojí, a proto při každé vhodné i nevhodné příležitosti a zvláště z jara skoro každý spěchá k lazebníku, jenž několik žejdlíků přebytečné krve »stočí«, následkem čehož jest pak každý opět jako znovuzrozen.

Jak již řečeno, umírá obyvatel Bavorského lesa odhodlaně. Přátelé jeho kolem nepláčí, nelomí rukama — oni se modlí. Když vydechl duši, položí jej na tak zv. »umrlčí prkno«. Ve dne i v noci

dlí u mrtvoly stráž, t. j. někdo z příbuzenstva a modlí se zaň nepřetržitě růženec i jiné modlitby. Účastenství při pohřbu jest obyčejně veliké, a příbuzní zemřelého dávají zpívat tři »Rekviem«. Ani nejchudší se neklade do hrobu bez jedné neb dvou mší sv. Při službách Božích kladou příbuzní zemřelého i hosté obětiny na oltář. Po službách Božích shromáždí se všichni přátelé na hrobu a konají za zemřelého modlitby, načež každý svěcenou vodou pokropí čerstvý rov.

»Umrlčí prkno« (Todtenbrett) upraví truhlář jako památník, natře barvou a opatří nápisem, načež je příbuzní zemřelého postaví na místě, kudy sami často chodí, na př. blízko u kostela, na křižovatkách a p. Zvyk tento rozšířen jest všude v Bavorském lese, a příbuzní chtějíce míti své drahé zemřelé stále před očima, staví jejich umrlčí prkna na místech hojně navštěvovaných. Nápisy a věnování upraví si příbuzní zemřelého sami, a truhlář-malíř věrně přenáší vše na prkno. Na starých prknech umrlčích našel jsem poměrně mnoho věnování většinou originelních, někdy naivních, až komických. Nedaleko obce K. stojí asi 20 umrlčích prken vedle sebe, které kromě 2—3 mají vesměs týž nápis, jenž zní:

Ich lieg' im Grab
und muss verwesen,
was ihr seid, bin ich gewesen,
was ich bin, werd't auch ihr,
wer vorbei geht, betet mir!

* * *

Věnovali jsme tyto řádky vylíčení německého kmene, jenž jest bezprostředním sousedem českého lidu šumavského, v tom úmyslu, aby čtenáři těchto řádek seznali, jakého souseda má český národ na západě. Styky Šumavanů s obyvateli Bavorského lesa byly během staletí kromě nepatrných výjimek za nepokojných dob válečných velmi srdečné a ještě nyní, v době národního chauvinismu, nazvati je lze dobrými. Příčiny této vzájemné shody hledati sluší mimo jiné a ne na posledním místě v hlubokém přesvědčení náboženském, jež velí milovati i národ řečí, smýšlením a státním příslušenstvím rozdílný. Toto přesvědčení, jež zakořeněno jest hluboko v srdcích obou sousedních kmenů, jest zárukou, že shoda, jež panuje mezi lidem českým a německým na hranicích českobavorských, potrvá tak dlouho a tak pevně jak ty hory Šumavské.

Kostelní sonety Ant. Bulanta.

I.

Mrzák.

Pad prací skloněna den celý doma
vždy sama tráví trudné svoje žití;
jen šicí stroj lze slyšet kolem zníti
a tichý zpěv, když zachvěje jí rtoma.

Když v sluch mi zní ta píseň povědomá,
když denně zřím ji na mši kolem jíti, —
cos' jako soucit duše moje cítí
s tou ubohou, — jeť ohyzdná a chromá . . .

A přec, když světla vzplanou na oltáři
a v úctě dav se vrhá na kolena,
vždy zvláštní kouzlo plane v její tváři.

A vznešenou pak zdá se mi ta žena,
ač oděna jen v prosté, chudé šaty,
kdy zřím, jak zpívá: »Svatý, svatý, svatý!«

II.

Rorate.

raj tonul celý sněhu ve úběli.
V les, pole, louky, cesty zaváté
ze hlubin chrámu písně lidu zněly,
v dech mrazivý zpěv nadšený a vřelý
se vzduchem chvěl i v duši dojaté.
Ó rorate! ó rorate!

Z těch zašlých dob, kdy předkové vás pěli,
co vzpomínek vy v sobě chováte!
Od našich dnů ač století vás dělí
přec věk náš chladný, víře odumřelý
z vás kouzlo citů váží bohaté, —
ó rorate! ó rorate!

Z vás k Bohu kvílí, jásá, doufá, prosí
věk Arnoštův i zlatá doba Karla.
Teď jiný lid, — však píseň nesestárla!

Kéž opět svlaží jako krůpěj rosy
ty duše sprahlé našich synů, dcer!
Rorate coeli nobis desuper!

III.

Dva hroby.

va hroby zřím tak často v duši svojí,
kde staré lípy šumí u kostela,
ze zašlých dob k nim s úctou vděk se pojí
a z mého dětství upomínka vřelá, —
dva přátelé tam ve úkrytu stmělém,
z nich jeden kněz byl, druhý učitelem.

Ač od sebe teď hrob je dělí dvojí,
přec jedna země kryje mrtvá těla,
týž víry znak nad jejich rovem stojí,
jejž druhdy tiskli v naše dětská čela
a vím, jak dřív šli spolu v žití celém,
že v jednu říš šel přítel za přítelem.

Kdy v duchu zřím, jak ruce tiskli sobě
kdys před lety ve školní světnici,
a zadumán na jejich stanu hrobě, —

tak šeptají mi lípy šumící:
Kde dvojí duch a dvoje vanou směry,
tam netvoří se vděk a — charaktery!

„Kytice“ v Rukopise Královédvorském.

Napsal *Oldřich V. Seykora.*

Poslední spiknutí proti RK, nechať jeho důvodem bylo cokoliv, mělo mimo neblahodárné účinky pro spiklence také ten pro RK blahodárný účinek, že studiu RK právě se strany obráncův stále jest věnována zvláštní pozornosť a s takovým úspěchem, jako dosud nikdy. Nejasných, sporných a nerozluštěných míst jest ovšem i po staročeských textech sice přes míru, ale to všecko jest jen věcí vědy; při RK však nejde pouze o vědu, než i o nejdrahocennější literární skvost a kulturní památku českou takovou, která má svůj vynikající a neobyčejný význam a důležitosť netoliko pro nás Čechy a Slovany, ale pro vzdělanosť vůbec. Kulturní zločin, jehož se na RK byli dopustili útočníci poslední, jistě p o s l e d n í, jest a zůstane velikou skvrnou v kulturních dějinách vůbec a jména »učencův« i neučencův těch budou v historii RK stále a trvale vryta jako jména nejčernější. To nebyla volnosť vědeckého bádání, to byla věru umluvená revoluce nejhrubšího cynismu proti tomu, co českému národu právem bylo a jest a vždy i dále bude posvátno, to byla revoluce »r e a l i s m u«, toho pseudorealismu, s nímž byl do Čech nevím odkud spadl prof. dr. Tomáš G. Masaryk. Ale to vím (a vím to právě i já, jenž jsem byl nejhlubším studiem RK objevil věci, o nichž dosud nikdo neměl vůbec ani potuchy), že i jediné písmě RK více platí a více úcty všeho českého národa zasluhuje, nežli všecka tuctová učenosť všech odpůrcův RK vespolek.

Účelem pak článku tohoto prostě jest, abych promluvil o té básni RK, která jest obyčejně nazývána: *Kytice.*

Báseň ta jest pravidelně z originálu RK (list 11a. ř. 10—21.) přepisována tak:

Věje větřiček z knieżeckých lesóv,
běže zmilitka ku potoku,
nabiera vody v kovaná vědra.

Po vodě k děvě kytice plyje,
kytice vonná z viol a róží.

I je sě děva kyticu loviť,
spade, ach! spade v chladnú vodicu.

»Kdabych věděla, kytice krásná,
kto tebe v kyprú zemicu sáze,
tomu bych dala prstének zlatý.

Kdabych věděla, kytice krásná,
kto tebe lýkem hebúčkým sváza,
tomu bych dala jehlicu z vlasóv.

Kdabych věděla, kytice krásná,
kto tě po chladnej vodici pusti,
tomu bych dala vienek svoj s hlavy.«

Pozoruhodno jest především, co všecko proti této básni mluví a píše mistr české filosofie a aesthetiky (odpůrcové RK se uctívají titulem: m i s t ř i) prof. dr. Tomáš G. Masaryk. Mluví a píše na př.: »prostá národní píseň sotva by měla kytici z viol a růží, ale rozmarinku« (Athenaeum, 1886. 203—4); »vidíme v lyrických básních RK nejen umělé, ale nepěkné věci takové, jakých by se lidový básník, dokonce básník středověký nedopustil« (sic!) (Ath. 1886. 204); »není možno, aby děva ke kytici tak mluvila, jak v básni mluví, spadnuvši do vody a proto buď ležíc ve »chladné« vodě nebo vylézající resp. vylezši z ní. Proto verše: »I jě sě děva kyticu lovit, spade, ach! spade v chladnú vodicu« mají býti na konci« (Ath. 1886. 278, stylisace!); »Pochybuji, že by prostá dívka z lidu tolik dávala za to, kdyby věděla, kdo kytici svázal a po vodě poslal, — to zdá se mi býti na dívku z lidu poněkud sentimentálním. Slova: »vodice«, »zemice« nejsou tak pěkná jako »voda«, »země«; dobrý básník střehl by se takových slov, mluvě tak často o kyti*ci* a jednou o jehli*ci*« (tamtéž). »V Kytici, řekli jsme, básně nálada je elegická a náladě té neodpovídá, že dívka hned s počátku padá do vody a potom ke kytici mluví; také samo sebou, nehledíc k elegické náladě, hovor dívky je nemístný. Dále v téže kytici smíme pochybovati, je-li kytice z viol a růží možnou přirozenou kyticí: flalky dávno již nekvetou, když kvetou růže — alespoň v našich končinách — a proto bezpečně smíme tvrditi, že kytice taková zavání spíše skleníkem nežli přírodou; dojista, jak jsem už řekl, kytice z »viol« a růží není možná v písni národní« (Ath. 1886. 289—90) atd. Tyto a takové výtky a tolik výtek pan Masaryk tedy činí Kytici, ale t u t é ž Kytici jindy zase nazývá básní »n e j k r á s n ě j š í v celé sbírce RKého,« jako činí na př. v Ath. 1886. 277; *co* se tedy jindy panu Masaryku na té básni tolik líbí, zůstává ovšem záhadou. [1])

[1]) R. 1878—9. jakožto žák VIII. gymn. třídy napsal jsem ž e r t o v n ý »rozbor« RK; byl to p a s k v i l na tehdejší odpůrce RK a rukopis toho paskvilu měl tenkráte v ruce i můj tehdejší gymn. učitel češtiny; začátek je otištěn

O básní této, o Kytici, praví dále mistr jazyka českého pan Gebauer (v Poučení, 70) a pan Masaryk (v Ath. 1886. 204), že prý jest obsahem padělána po české písni »Když jsem šel skrze[2]) dubový les« a formou po srbské písni »Sedí dívka na vysoko«. Píseň srbská, jež prý falsatoru Kytice dala f o r m u, tato jest:

Sedí dívka na vysoko,
na vysoko na široko,
svilu přede, svilu plete
a s tkanicí si hovoří:

Kdybych znala, má tkanice!
že tě mladík bude nosit;
svilou bych tě oplétala,
zlatem bych tě uvíjela,
i perlami ozdobila.

Kdybych znala má tkanice,
že tě starý bude nosit,
lýkem bych tě oplétala
a rohožem proplétala,
kopřivami ozdobila.

Čtenář sám pozoruj Kytici a srbskou píseň a posuď sám; já výslovně jen ukazuji na shodu, že srbská skutečně má dvakráte »kdybych« a místo viol a róží že má, jako naschvál, rohož a kopřivy.[3]) Vyvraceti však fixní ideu, že srbská dala Kytici formu, nemůže býti mým úkolem a věří-li pánové opravdu, že srbská dala Kytici formu, budiž jim přán i tento sladký jejich povětrný mlýn. Já věc tuto uvedl jen pro úplnosť a více nic; jeť mi h l a v n í věcí o b s a h Kytice.

Pánové Masaryk a Gebauer praví, že Kytice svým obsahem jest padělána po české písni »Když jsem šel skrz dubový les« t. j. že

---

v Šotku (27. dubna 1881.), celek pak ve Stud. listech r. 1882. A podivno, nejen myšlénku, že »fialky a růže nekvetou zároveň«, než i myšlénku, že děva v Kytici po svém pádě do vody nemohla mluviti tak, jako v RK mluvila, ano i celou řadu jiných myšlének o RK (sem tam i tatáž slova) byl pak do s v é h o žertovného »aesthetického« rozboru RK r. 1886. ve »vědeckém« Athenaeu přijal i sám prof. dr. Tomáš G. Masaryk, jenž s v ů j »rozbor« byl přece psal jakožto universitní profesor a mistr české filosofie i velmistr aesthetiky, kdežto já jej byl psal jakožto gymn. žák, a tak velice se shodujeme! Podivno! Podivuhodné tyto »s h o d y« uvedl jsem již ve svém spisku Ad RK 1886. str. 43—46, ve své pak Obraně RK 1892—3. 289 zase jsem uvedl, že v Kytici není řeč o f i a l k á c h j a r n í c h, nýbrž o *fialách* l e t n í c h (proto také jest v RK »Kytice z *viol* a róží« a nikoliv »z v i o l e k«), kteréžto *fialy*, podivno! nejen s růžemi k v e t o u z á r o v e ň, než i jsou velmi vonny, právě jako v RK, jsou i n a p r o s t o r o z d í l n y od fialek, jsou u l i d u zvlášť oblíbeny, a lze jich spoustu v létě vídati, ba i v samé Praze, ne sice ve sklenících, ale v zahradách a n a t r z í c h, kdež v červnu a v červenci bývají i plné koše a plné opálky t ě c h t o *fial* z á r o v e ň s r ů ž e m i. Podivno!

[2]) Originál má: skrz.

[3]) Ve svém ironickém »rozboru« RK z r. 1882. uvedl jsem l. c. 198 proti veršům z Kytice (slova, rhytmus, metrum)

Kdabych věděla kytice krásná,
kdo tebe v kyprú zemicu sáze,
tomu bych dala prstének zlatý

známý český popěvek:

Kdybych věděla, co dělá Matěj,
poslala bych mu na pivo zlatej

a totéž r. 1886. byly učinily též Nár. Listy.

česká píseň dala Kytici *myšlénku*. Píseň ta (Čelakovský, Slov. nár. písně, 1822. I. 12), která K y t i c i prý dala *myšlénku*, tato jest:

Když jsem šel skrz dubový les
přepadla mne dřímota:
a za hlavou mně do rána
rozmarína vykvetla.

Pořezal jsem všecky pruty
dohromady spletené;
ty jsem pustil po vodičce
po vodičce studené.

Ta, která ji lovit bude,
rozmarínu zelenou,
jistě ta má milá bude
za vodičkou studenou.

Šly ráno k řece panenky,
do věder nabíraly
a pruty k nim z rozmaríny
k samej lávce plynuly.

Tu mlynářovic Liduška
po nich se nahýbala,
a nešťastná holubinka
do vodičky upadla.[4])

Zvoní, zvoní trojí hrany,
co to asi znamená?
povězte, milí ptáčkové,
snad to není má milá?

»Tvou milou, tvý potěšení,
do rakve ti skládají,
čtyři muži v černém rouše
do hrobu pokládají.«

Ach, můj Bože znejmilejší!
tys mi vzal mou nevěstu! —
povězte, milí ptáčkové,
k jejímu hrobu cestu.

»Za vrchem tam v kostelíčku
zpívají v kůru kněží;
pět kroků za kostelíčkem
v hrobě tvá milá leží.«

Budu plakat a se soužit,
na ten tmavý hrob sednu,
a pro tebe, má panenko,
těžké hoře ponesu.

Těžké já ponesu hoře,
až mne smrť vysvobodí,
a z rozmaríny věneček
na můj příkrov položí.

Píseň *tuto* pánové Masaryk a Gebauer uvádějí tedy proti RK ze sbírky Čelakovského z r. 1822. a při tom praví, docela najisto praví, že prý Hankovi dala ke Kytici *myšlénku*. RK byl objeven r. 1817, sbírka Čelakovského tiskem vyšla r. 1822; tuto velice důležitou diferenci rokův pan Gebauer ve svém Poučení 70 sice zamlčuje, ale snad proto ji zamlčuje v Poučení svém, protože nás v Ath. 1886. 204 byl poučil zase mistr české filosofie a velmistr aesthetiky pan Masaryk, že prý Hanka onu píseň, otištěnou r. 1822., p ř e d r. 1817. znáti m o h l.[5]) Zároveň dodáno buď, že tatáž píseň, jako u Čelakovského, jest i ve sbírce Erbenově z r. 1843. II. 67, kdež pouze v jednotlivých slovech jest pozměna či v postupu slov, a místo Lidušky jest Anička. Tedy píseň česká dala Kytici *myšlénku*. Proč? *Jen* proto, že v obou písních jsou shody? Zajisté nikoliv, nýbrž dojista i proto, že píseň českou byl *prý* (jak si totiž pánové m y s l í) Hanka poznal d ř í v e, nežli byl objevil RK. Shody, a veliké i druhdy p o d i v u h o d n é shody písní vůbec a jmenovitě různých písní u různých ná-

[4]) Až sem cituje Ath. 1886. 204; já cituji píseň všecku.

[5]) Odpůrcové RK takovéto ad hoc složené theorie obráncům RK naprosto nedovolují, žádajíce, aby odpůrcové to, co tvrdí, také d o k á z a l i; viz na př. Ath. 1886. 192, 255; Poučení 59.

rodův slovanských jsou sice známy (cf. i Štúr, O nár. písních slov., 1853.), a také jsou o tom psána různá učená i neučená pojednání. Ale jinde jsou ty shody v pořádku, kdežto při RK jsou ty shody v nepořádku. Si duo totiž faciunt idem, non est, jak známo, idem. Nedbejme však ani, že nikterak není zjištěno a určito, že by Hanka byl českou píseň, poprvé otištěnou r. 1822. Čelakovským, opravdu znal již před r. 1817., nýbrž srovnejme prostě českou píseň a Kytici, nechať Hanka českou píseň před nálezem RK byl znal anebo neznal. A srovnávajíce píseň českou a Kytici, při tom na mysli mějme, že v Kytici děva spadne do potoka, kdežto v české písni do řeky; dále, že v Kytici ani slůvkem není řečeno, že děva utonula, kdežto v písni české dcerka mlynářovic utonula skutečně; a posléze na mysli mějme i to, že v české písni po Liduščině pádu do vody následuje *pohřeb,* kdežto v Kytici po děvině pádu do vody následují verše *milostné;* a tuto velikou neshodu, tento veliký kontrast nesmí přeskočiti žádný seriosný aesthetik, ani ne takový, který neváhá tvrditi, že česká píseň dala Kytici »myšlénku«. Naopak, každý seriosný aesthetik, jenž Kytici studuje, neúprosně a bez milosti musí si při Kytici — tak, jak ta báseň jest právě v RK stylisována — dáti *základní* otázku:

Co se vůbec v Kytici stalo s děvou, když byla spadla do potoka?

Dříve však, nežli tuto veledůležitou otázku zodpovím, uvádím na všeobecnou poučenou:

Staročeské texty nebyly psány jako texty naše. Pravopis byl primitivný, druhdy víc anebo méně barbarský, punktace vět nijaká, slova jedním dechem psávána v hromadu. Na př. ve stčském textě napsané *byty* může býti čteno: býti, bíti, bitý, biti, bity, byty, bytí, bití, byť i, být i, bít i, byt i, bit i, by ti, by ty, a pokaždé by dalo v kontextu náležitý smysl. Pro čtení pak a opisy, pro přepisy a interpunkci a pro výklady stčeských textův není ani závazných pravidel, ani nařízení, ani zákonův;[6]) každý má neobmezené právo čísti a přepisovat i vykládati jak umí či rozumí nebo dovede či chce, neboť nesprávným přepisem či výkladem se faktum v textu obsažené nikdy nezmění. Mistr jazyka českého pan Gebauer na př. v RK napsané zamíesítí nečte správně zamiesiti, nýbrž čte nesprávně zaměšiti, a tak čte ne proto, že by tak čísti musil, nýbrž proto tak čte, protože se mu právě čtení takové velmi dobře hodí, dle jeho mínění velmi dobře hodí k jeho záměrům proti RK, ačkoliv panem Gebaurem v RK vynalezené »zaměšiti« není pranic; z toho jest i zříti, že na př. v RK napsané »síra wlastíce« (1b. 19) mají odpůrcové RK úplné a neobmezené právo čísti buďto sirá vlastice t. j. osiřelá, nebo širá vlastice, nebo syrá vlastice (cf. syrá země), neb i konečně sýra vlastice, jako jest na př. Švýcarsko, a že si pak pánové po libosti vybrati mohou právě ono čtení, kteréž se pak do

[6]) Cf. rakouský Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867. art. XVII.: Die Wissenschaft und ihre Lehre ist frei. Cf. též Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. Cassationshofes, ed. Manz, Band I. Nr. 82. str. 400: Allerdings ist die Wissenschaft und ihre Lehre nach dem Staatsgrundgesetze frei. Für den forschenden und erkennenden Geist gibt es nach demselben keine durch das Strafgesetz gehüteten dogmatischen Schranken. Mit den Sätzen, welche der Forscher als Resultat seines Denkens ausspricht, hat die Strafjustiz . . . nichts zu thun, a to také jest veliké štěstí odpůrcův RK.

RK, totiž jim, tak asi hodí nejlépe; takovým čtením se faktum na příslušném místě RK obsažené ovšem nezmění.

Nejen však na správném čtení slov, než i na správné interpunkci závisívá správnosť výkladu; a nejen i na interpunkci, než i na samotném pojetí příslušného místa v textě; pro věc tuto uvádím zase na př. z Alex. Vít. tyto verše: [7])

»Před zástupem právě v čele | táhnúc vóz osmi koni | na tom vozě zlatá skříně, v níž ležieše jich swaczynye; s obú stranú toho voza, kdež jich viera i vše hróza, gedyesye dvanácet muží; | za tiem vozem blíž gedyechu | dvadcěti tisícóv úplně; | ti všichni běchu na předku, sám král gedyesye v prostředku.«

Slovo swaczynye totiž dle vlastního pravopisu Alex. Vít. můžeme čísti nejen svacině t. j. svatině t. j. svatyně, nýbrž i svačině t. j. svačina; gedyesye pak a gedyechu jsou nejen ryze stčeská imperfekta z verba jěti t. j. jeti (cf. jedu, jedeš), nýbrž i ryze stčeská imperfekta ze slovesa jiesti t. j. jísti (cf. jedl), tak že skutečně tu pouze a jedině na každém jednotlivém čtenáři a na jeho důvtipu či nedůvtipu záleží, chce-li čísti a vykládati, že v tam té zlaté skříni pohanské ležela jich svačina a že okolo té skříně tu svačinu jedlo dvanáct a 20.000 mužův a že sám král jedl v prostředku, čili chce vykládati, že v té zlaté skříni ležela pohanská svatyně a že okolo té svatyně jelo dvanáct mužův atd.

Jasno tedy, že i při Kytici jde a jíti musí nejen o správnou transkripci, než i o správnou interpunkci, o správné pochopení grammatických tvarův a jejich významu, a posléz i o správný výklad samotného textu. Je tomu tak skutečně při dosavadních transkripcích a výkladech Kytice?

Pozorujme. V originále RK totiž (list 11a. ř. 10—21) jest báseň ta napsána takto:

— — — Vieie uietrsieczek sknieze
ckích lesow bieze zmílítka ku potoku nabiera
wodí wkouana uiedra pouodíe kdieuíe kítíce
plíie kítíce uona z violarozí íiesíe dieua
kítícu louítspadeach spade wchladnu uodicu
kdabích uiedíela kítíce krasna ktotebe wkí
pruzemícu saze tomubích dala prstenek zla
tí kdabích uiedíelakítíce krasna kto tebe líkem
hebuczki suaza tomubích dala íehlícu zwla
sow kdabích uiedíela kítíce krasna ktotíe po
chladneí uodící pustí tomu bíchdala uíenek
suoí zhlauí — —

Jestliže pak báseň tuto přepíšeme pravopisem naším i veršem, avšak bez punktace vět, (číslice značí počet řádkův) obdržíme:

1. Věje vietřieček z knieżeckých lesóv
běže zmilitka ku potoku
nabíera vody v kovaná vědra

[7]) 1214—1240., ed. Hattala-Patera; vynechávám zde všecek zbytečný balast textu, jenž ve věci, o kterou tu jde, jest zde úplně zbytečný.

4. po vodě k děvě kytice plyje
kytice vonná z viol a róží
i je sě děva kyticu loviť
spade ach spade v chladnú vodicu
8. kdabych věděla kytice krásná
kto tebe v kyprú zemicu sáze
tomu bych dala prstének zlatý
kdabych věděla kytice krásná
kto tebe lýkem hebúčkým sváza
tomu bych dala jehlicu z vlasóv
kdabych věděla kytice krásná
kto tě po chladnej vodici pusti
16. tomu bych dala vienek svój s hlavy.

Dosud bylo jediným a všeobecným míněním, že obsahem Kytice jest: děva šla k potoku nabírat vody, nabírá, a zří, že po vodě k děvě kytice pluje, děva kytici loví, při tom spadne do vody, a potom následují verše: Kdybych věděla, kytice krásná, a t. d.

Přemýšlejme: básník praví, že děva spadla do chladné vodice, a více nic. Z toho jasně, určitě a neomylně následuje, že děva buď utonula, nebo neutonula. Že někteří vykladatelé skutečně myslí, že děva utonula, toť už i z toho přece patrno, že místo Kytice říkají té básni »U t o n u l á«. Jest však pravděpodobno, že básník skutečně chtěl naznačiti, že dívka utonula skutečně? Básník sám výslovně mluví o p o t o k u, tedy ne o ř e c e, (jako v písni české, kterou uvádějí odpůrcové RK); ale dejme, že ten potok byl opravdu tolik hluboký a takový, že se dospělý člověk, kterýž by byl do toho potoka spadl za normálních poměrův, mohl v něm, a zvláště v básni či v písni lidu, utopiti skutečně. Tu však jest n a p r o s t o pravdě nepodobno, že by kterýkoliv básník anebo píseň lidu byla t o n o u c í či u t o n u v š í dívce pak do úst či do duše vložila verše *Kdybych věděla atd.*, tak jak ty verše jsou právě v RK, t. j. úvahu o tom, kdo tu krásnou kytici sázel, kdo ji vázal a kdo ji pustil po vodě, čili *touhu* po nějakém hochovi, po milenci, po lásce, po sňatku; něco takového by neučinil a nenapsal žádný básník na světě ani umělý ani z lidu, a dokonce ne v takové formě, jako se děje právě v Kytici. I nejprostší rozum pochopí a pozná i uzná, že každý básník by t o n o u c í aneb u t o n u l é dívce vložil zde do úst anebo do duše na př. poslední S Bohem! rodičům či matce či milenci, nebo poslední vzpomínku na lásku, nebo by provedl jakékoliv srovnání s krásnou kyticí, jež se stala příčinou dívčiny smrti, či učinil by vůbec něco podobného nebo přiměřeně jiného, ale nikdy by t o n o u c í či u t o n u l é dívce nedal do úst anebo do duše verše m i l o s t n é v té formě, jako se děje — opětuji s důrazem — právě v Kytici. Jestliže by však básník byl svou básní chtěl označiti, že dívka místo lásky či sňatku dočkala se náhlé smrti atd., anebo že smrť překvapila děvu právě ve chvíli, kdy se v děvině duši při pohledu na krásnou kytici a při myšlénkách s tím vším souvisících byla snad poprvé láska ozvala atd., tuť myšlénka o děvině pádu do vody (utonutí) nutně a neúprosně by musila býti — jakožto pointa — teprv až n a k o n c i naší básně. T a k by si zde jistě počínal k a ž d ý básník; a z toho, že verš o děvině pádu do vody jest

v Kytici položen do prostřed, z toho přece nikterak nenásleduje, že by verš ten měl či dokonce musil býti opravdu až na konci; naopak, z toho následuje, že musíme úsilně pátrati, proč onen verš, o který jde, není na konci, nýbrž ve prostřed. S důrazem pak poznamenávám, že sám Goethe, jak snad známo, a Goethe dojista byl básníkem, Kytici z RK po německu zpracovav, myšlénku o dívčině pádu (do vody) byl opravdu položil až na konec. [8]) Nebeský ovšem v Čas. Č. Mus. 1853. 163 praví, že Goetheova přesmyknutí veršův asi nikterak není Kytici potřeba, ale to Nebeský jen proto praví, že sám vykládá: dívka neutonula, nýbrž »jen vyklouzla«, patrně pouhým pádem do vody beze všech vážných či dokonce nejvážnějších následkův. Slovem, naprosto nesouhlasím s domněnkou, že děva v Kytici utonula, protože názoru tomuto nadobro odporuje i sama všecka stylisace básně samé.

Když tedy dívka, do potoka padši, neutonula, z toho zase jasně, určitě a neomylně následuje, že zůstala na živu. Dívka pak, která padne do potoka a neutone, čili, která do potoka padši, zůstala na živu, jistě v tom potoce nezůstane, nýbrž zase ven vyleze. A faktum toto majíce na mysli, přemýšlejme dále:

Byl-li potok tolik hluboký a takový, že se děva v něm utopiti mohla, tuť nikdo rozumný nepochopí, *proč* by básník byl dal dívce do potoka spadnouti, když ji nemínil nechati utonout. Jest jisto, jest nevývratno, že by si takovéhoto a tolik nemotorného, ať nedím i naprosto nebásnického — řeknu — »žertu« nedovolil žádný vážný básník v žádné literatuře na světě. Něco takového se domýšleti, jest prostě absurdum. Byl-li však potok mělký a tedy ne nebezpečný, tuť zase tázati se musíme, *proč* by básník byl dal děvě padnouti do potoka, v němž se utopiti nemohla. Představme si ustrojenou děvu, která padne do mělkého potoka. Představme si ji, jak se při tom pádu lekne či vůbec ani nelekne, jak se snad i chvíli ve vodě přehrabuje a jak potom všecka nebo hodně zmáčená z toho potoka ven leze. A tažme se pak popříčině tohoto básníkova experimentu s děvou. Při vážné situaci, a situace v Kytici jest vážna, by takový pád do vody byl věru pádem komickým, a ne-li komickým, tedy jistě naprosto nevhodným proto, že po děvině pádu do vody ihned následují krásné vážné verše milostné. Jest pozoruhodno, že se někteří vykladatelé skutečně a docela vážně domnívají, že v Kytici — právě pro takový pouhý děvin pád do vody — opravdu jest »humor«, avšak i domněnka tato jest naprosto nesprávna ne proto, že ve všem RK vůbec není ani nejmenší stopy po »humoru« či »komice«, nýbrž proto jest ona domněnka naprosto nesprávna, protože názoru tomuto naprosto odporuje právě sám všecek ráz samotné Kytice. Spadla-li tedy děva do vody, do potoka, tuť docela jistě nebylo úmyslem básníkovým a dokonce ne úmyslem básníka RK, aby dívčiným pádem do vody chtěl snad vzbuzovati jakýkoliv dojem »humoru« či dokonce »komiky«, nechať byl onen potok hluboký či mělký. Triviálním básník RK nikde není.

[8]) Souhlasím s drem A. Krausem (Goethe a Čechy, 1893.), že Goethe nepřeložil Kytici z češtiny, nýbrž zpracoval ji z němčiny, z překladu. To z knihy páně Krausovy zaznamenal i dr. J. Karásek v Oesterr. Literaturblatt II. 620, mluvě tam o páně Krausově knize. Taktéž italský překlad Kytice (Polyglotta RK, str. 541) má dívčin pád až na konci básně.

Majíce pak stále na mysli, že dívka padne do potoka a že teprve potom následují verše *Kdybych věděla atd.*, pozorujme situaci dále:

Dívka spadla do potoka a zase ven vylezla. *Kdy* ta dívka odříkávala milostné verše *Kdybych věděla atd.?* Verše ty jsou v Kytici uvedeny *po* dívčině pádu do vody, a tu tedy jest trojí hlavní věc možná: buďto dívka ty verše odříkávala, jsouc ještě v potoce, nebo je odříkávala ve chvíli, kdy z potoka ven zase lezla, nebo je odříkávala potom, když již byla z potoka venku; a byla-li již z potoka venku, tuť zase je mohla odříkávati ještě na břehu, nebo cestou domů, nebo doma, nebo kdekoliv jinde a kdykoliv jindy. Jest možno aneb alespoň jest pravdě podobno, že by děva byla ty milostné verše odříkávala v potoce? Něco takového nedovolí si žádný básník na světě. Jest tedy snad pravdě podobno, že děva ty krásné verše odříkávala ve chvíli, kdy všecka anebo hodně mokrá a snad i svým pádem ustrašená lezla z potoka. I to jest absurdum. Jest tedy snad pravdě podobno, že dívka ty milostné verše odříkávala v té chvíli, když již zase byla na břehu? Představme si ustrojenou děvu, která spadne do vody a pak z té vody vyleze: táži se, který rozumný básník dal by děvě v takové chvíli, snad místo utěradla do ruky, milostné verše do úst?[9]) *Kdy* tedy dívka hovořila verše Kdabych věděla atd.?

Odpovídám: Otázky, proč by tonoucí nebo utonulá děva mluvila verše naprosto nevhodné; proč by děva spadla do potoka, v němž by byla mohla utonouti, ale neutonula; proč by děva byla beze všeho nebezpečí spadla do potoka a tedy zase ven vylezla; kdy děva hovořila své verše milostné; proč básník nedal dívčin pád do vody až na konec básně; všecky tyto a takové otázky zůstávají naprosto nerozluštitelny a po mém nejhlubším přesvědčení zůstanou nerozluštěny na vždy, totiž při dosavadním názoru na Kytici. Pan Dr. Masaryk ovšem praví: »Nestalo-li se přestavení dotčených dvou veršův omylem písařovým — sloky tu nic nerozhodují! — stalo se nedorozuměním básníka nového« (Ath. 1886. 278), avšak já se táži: *čemu* falsator »nedorozuměl«? a *jaký* to byl »písař«, kterýž dva verše či hlavní verš, jež měl v předloze na konci básně, byl dal »omylem« do prostřed básně? Ale o věci této bych tu věru marně slovy plýtval.

I pravím: že by děva byla v Kytici spadla do vody a utonula, *není pravda,* a že by děva byla v Kytici spadla do vody a zase ven vylezla, *také není pravda;* ale *to jest pravda,* že *děva* v Kytici vůbec do vody či do potoka ani *nespadla,* nýbrž básník RK *nikoliv o děvě,* ale o ***kytici*** praví, že *spadla do vody t. j. do potoka.*

Pozorujme: Verše 4—8 jsou:

po vodě k děvě kytice plyje
kytice vonná z viol a róží
i je sě děva kyticu loviť
spade ach spade v chladnú vodicu
kdabych věděla kytice krásná atd.

[9]) O věci této v podstatě zmínil jsem se taktéž již r. 1882. ve Stud. listech II. 198.

Názor, že do vody spadla děva, asi vznikl z nesprávného názoru, že slovesové tvary spade, ach, spade jsou zde 3. os. sg. přítomného (budoucího) času, tedy: spadne, ach, spadne. Jest na bíledni, že kdo čte »i jala se děva kytici lovit, spadne, ach, spadne do chladné vodice«, že ten a takový čtenář nemůže skutečně mysliti na nic jiného, nežli na to, že do vody spadla děva. Totě jasno. Ale tvary »spade, ach, spade« zde nejsou »praesenta«, nýbrž ryze pravidelné aoristy stčeského verba spásti t. j. spad(nú)ti (spadnouti); cf.: vrh(nú)ti: vrci; vlád(nú)ti: vlásti; leh(nú)ti: léci (ve stčeštině dosti často, ano i supinum: léc); bósti, sieci, siesti, střieci, atd.; též naše ukradnouti a ukrásti. Infinitiv pak pásti, (padnouti), jejž dosud mají i Rusové, sám vyskytá se ve stčeských textech dosti často a na př. jen uvádím: zvoli u město pásti (Alex. Šaf. 68); všeliký člověk skrzě svú vuoli muož v hřiech upásti (Pas. mus. 3. 1); mstil také ukrutně smilstva, jako oněm pěti městóm dal sě propásti (Štítný, Uč. kř. orig. 62b. 1.); tehdy mám inhed tři sta kop základa propásti a ty inhed hotovými penězi zaplatiti (list z r. 1384, Výb. I. 1013); ďábel do tej věčné propasti pro pýchu musil do nie upásti, i dnes, ktož sě pýchú nadme, tudiež do pekla upadne (Sm. Fl., M. rada: Beránek 10.). Aorist pak pade jest ve stčeštině zcela obyčejným a častým aoristem a já na př. jen uvádím: otec jich u veliké radosti ohromen i omdlev pade (Pas. mus. 293. 1); voj sě počě hotovati a chtě města dobývati, tu spade strach lidi na vše (Alex. Vít. 427.); jinoch proto v smutek vpade, bez mál hořem neusvade (aor.) i jide (aor.) inhed preč ot nie (Ruk. Hrad., Des. káz. 423); — to nejsou praesenta, to jsou aoristy. Jmenovitě však uvádím ze samotného RK: krahujci pokrakují nad zabitým jinochem, *pade* junoše zlobú vraha (Jelen, orig. 12a. 1. 12b. 1.; Srpoš a Spytibor dobysta tu mčí, Spytibor Srpoše sěče (aor.), Srpoš v chladnú zemiu *pade*, i oba sta unavena, oba z dráhy vystúpista (Lubor, 8a. 15—18.); Lubor kopie mečem přětě, křepce v helm mu vrazi ránu, Ruboš vazem s koné *spade* (8a. 27—29.); i tu protiv sobě hnasta, hlavama v sebe vrazista, aj, oba s koniú *spadesta* (8b. 3—5.); Jaroslav Kublajevicovi) ot ramene šúrem kyčlu protče, tako ž' *spade* bezduch mezi mrchy (Jaroslav, 5a. 29—31.) To nejsou praesenta, to jsou aoristy. Ostatně jest věcí vedlejší, jak obvyklý výklad Kytice vznikl, věcí hlavní jest, že ten a takový výklad skutečně vznikl, se ujal a existuje.

Příslušné čtyřverší z Kytice tedy v originále RK po našinsku (bez interpunkce) toto jest:

po vodě k děvě kytice pluje
kytice vonná z fial a růží
i jala se děva kytici lovit
spadla ach *spadla* do chladné vodice.

Kdo čte nesprávně »jala se děva kytici lovit, spadne, ach, spadne do chladné vodice,« ten, pravím, musí mysliti pouze na to, že do vody spadla děva; ale kdo čte *správně* »jala se děva kytici lovit, spadla, ach, spadla do chladné vodice,« ten musí mysliti buďto na děvu, nebo na kytici. Abych tedy dvojsmysl překazil, přepisuji:

I je sě děva kyticu loviť: —
»Spade, ach, spade v chladnú vodicu!«

I jala se děva kytici lovit: —
»Spadla, ach, spadla do chladné vodice!«.

t. j.: verš — »Spade, ach, spade v chladnú vodicu!« — *kladu do úst děvy,* ačkoliv jej v Kytici o kytici vysloviti mohl i sám básník. Uvažujiť:

V š e c k o na světě má důvod, má tedy důvod i faktum, že děva tu kytici lovila. P r o č ji tedy lovila? Nelíbiti se ta kytice dívce, byla by ji lovila? Zajisté nikoliv. Děvě se tedy kytice líbila, kytice byla, alespoň s aesthetického stanoviska děvina, k r á s n a; a že kytice byla opravdu krásna, to sama děva ústy básníkovými třikráte výslovně praví veršem »Kdabych věděla, kytice krásná.« Byla krása jediným důvodem, proč děva kytici lovila? Zajisté nikoliv. Děva jistě s kyticí c í t i l a, zřela, že pluje po chladné vodici, a snad se i děvě zdálo, že kytice tone, že zápasí se smrtí a že k dívce zrak i ruce vzpíná a celým srdcem prosí, aby jí pomohla a zachránila, sic že utone. Děva tedy krásnou kytici loví, protože byla krásna (totiž kytice) a protože s ní měla soucit (totiž děva s kyticí). A p r á v ě t o m u t o s o u c i t u s k y t i c í d á d ě v a v ý r a z s l o v y: »Spadla, ach, spadla ve chladnou vodici!«

Někdo anebo snad i každý jistě namítne, že při mém výkladě jest ve dvojverší, o které jde, d v o j s m y s l (a to jsem už prve byl naznačil dvěma »totiž«) a snad i rušivý nebo dokonce velmi rušivý dvojsmysl. Ale výtka tato by věru mohla míti platnosť *pouze* v tom případě, když by báseň byla p o s l o u c h á n a, protože ani husími nožičkami (»«) ani snad i tónem nijakým nelze projeviti, že do vody spadla kytice a ne děva. Kdo však mou transkripci č t e anebo kdo si ji sám mluví a při »spadla« myslí na kytici, věru ten ani na mžik oka nemůže býti v rozpacích, že do vody spadla kytice a ne děva. Pozorujme však ten »dvojsmysl« důkladněji: P r o č je při »s p a d l a« dvojsmysl? Protože kytice a děva jsou t é h o ž rodu, rodu ženského. Majíce tedy na mysli, že stč. aoristy vůbec a tedy i s p a d e platí pro všecky tři rody (mužský, ženský, střední), jako na př. naše praesens »nese« nebo »krade«, kdežto naše tvary »spadl, spadla, spadlo« ty tři rody přesně rozeznávají, p o z o r u j m e: 1. je sě děva kyticu loviť, s p a d e, ach, s p a d e v chladnú vodicu«, to zní po našinsku, nechať myslíme na děvu či na kytici: s p a d l a, ach, s p a d l a. — 2. »je sě děva *věneček* lovit, s p a d e, ach s p a d e v chladnú vodicu«, to zase jest po našinsku buďto: spadla (děva), nebo: spadl (věneček). — 3. »je sě děva *kvítí* loviť, s p a d e, ach s p a d e v chladnú vodicu«, = buďto: spadla (děva), nebo: spadlo (kvítí). — 4. je sě *jinoch* k y t i c u loviť, s p a d e, ach, s p a d e« = buďto: spadl (jinoch), nebo: spadla (kytice). — 5. »je sě j i n o c h *věneček* loviť, s p a d e, ach, s p a d e« = jen: spadl (buďto jinoch nebo věneček). — 6. »je sě j i n o c h *kvítí* loviť, s p a d e, ach, s p a d e« = buďto: spadl (jinoch), nebo: spadlo (kvítí); atd. Čtoucí tedy myslím jasně vidí, že p o u z e n a n ě m s a m o t n é m záleží, chce-li v Kytici při »spade, ach, spade« mysliti na děvu či kytici. J á myslím na k y t i c i.

Někdo nebo dokonce snad i každý tedy snad namítne, že se autor Kytice měl nějak postarati, aby »dvojsmysl« nevznikl, a že tedy měl ty verše jinak stylisovati. To je sice věcí autorovou a ne

mou, ale já uvádím: předně jest úplně možná, že básníku Kytice vůbec ani ve snách nepřipadlo, že by někdo vůbec mohl mysliti, že do potoka spadla děva, zvláště když z celé básně ani slůvkem nevysvítá, co by ta děva v tom potoce dělala, a ještě více, když ihned následují verše *milostné*; a za druhé jest úplně možná, že básník o svém »dvojsmyslu« vůbec ani nevěděl. Kdo se totiž cele vpraví v situaci básníkovu atd. ve chvíli, kdy básník atd. tvoří či píše, ten jistě pochopí a uzná a přisvědčí mi, že v takové chvíli mysl autorova vždy těsněji a intensivněji přiléhá ku představě toho, co píše, nežli ke slovům. Takových pak »dvojsmyslův«, ale jen pro čtenáře, dopouští se každý autor i nejbystřejší. Autor totiž může svou věc čísti třeba tisíckráte, nikdy dvojsmyslu snad ani neucítí ani nespozoruje proto, protože si svou vlastní věc i zároveň v duchu představuje; jiný pak třeba již ihned na poprvé zří, že tu dvojsmysl«.

Abych však i příkladem ukázal, že při takovýchto mutatis mutandis »dvojsmyslech« i ve stčeštině věru jest na rozpacích, a na velikých rozpacích, i sám pan Gebauer, tuť uvádím jen příklad tento: R. 1880 pan Gebauer přepsal, poznámkami opatřil a tiskem vydal Žaltář Wittb. a zde jest i psáno: »*Wytrzess* mecz (žalm 34. 3), přeloženo z latinského effunde frameam (Vulgata žalm 34. 3. má též: effunde frameam). Jak čísti toto wytrzess? Pan Gebauer ve svém vydání ŽWtt. (34. 3. a po druhé tamtéž na str. 266, po třetí pak ve Filolog. listech 1884. 273) čte a přepisuje: vytřěs (= vytřes, vytřásti meč!), ačkoliv, pravím já, správně napsané »vytřěs« by musilo býti napsáno: wytrz*y*ess (—*i*ess, či: —s); pan Gebauer však i proti svému vlastnímu ě-pravidlu čte »vytřčs a čte tak i přes to, že sám na str. 219 o ŽWtt. praví, že pokud jde o stč. ě-pravidlo, »V celku patří ŽWittb. v této příčině ku památkám nejpřísnějším.« Ale za pčt let potom týž mistr jazyka českého ve filolog. listech 1885. 136/7 toto wytrzess připouští již jako vytržeš t. j. vytrhneš meč (tedy vytrhnouti meč).[10]) Ale ne dosti na tom.

[10]) Ve sporu o KR pan Gebauer (na př. v Ath. 1886. 256, 384, též v berlínském Archivu für slav. Philolog. X. 517) poznati chtěv, jak v RK jest čísti wsíe wsíeho wsíeh atd., spočítal v RK výslovnosť slabik síe, se atd., většina rozhoduje i u pana Gebauera, četl tedy v RK: vsě vsěho vsěch atd., ergo: falsum. Dle toho tedy na př. v Alex. Vít. (v. 2299) napsané wsyech (ves, vesnice) musilo by čteno býti všěch, protože v Alex. Vít. všecka wsye wsyem wsyech atd. (a napočítal jsem jich tam 146) musí právě dle pana Gebauera býti ve stčeštině čtena: vše všěm všěch atd.; a všěch (vesnice) by musilo býti čteno i proto, že týž učenec praví (Archiv für slav. Philg. X. 504), že písař RK ist absolut nicht im Stande napsati stč. gen. sluncě, protože prý v RK všecka »cíe« (ale není to pravda, cf. mou Obranu RK 1892/3 9—12) = »če«; zříti tedy, že dle vlastní velkolepé a ve sporu o RK velmi praktické filosofie páně Gebauerovy písař Alex. Vít. zase skutečně ist absolut nicht im Stande rozeznati ves a veš. Též uvádím: v RK (1. b. 31/32) jest i verš: wsiak za oruzie íme cep (každý měl za zbraň cep); jak čísti slovo cep? v RK jest 288 *c* = *c* a 245 *c* = *č*, většina rozhoduje, tedy cep; v RK jest 159 *ce* = *ce*, 17 *ce* = *če*, většina rozhoduje, tedy opět cep; celá však slabika »cep«, a to platí nejvíce, jest v RK 8krát a všude = *čep* (na př. rozcepena t. j. rozčepena) musíme tedy čísti: každý měl za zbraň *čep*. K takovým absurdnostem vede páně Gebauerova filosofie. Mimo to konstatuji k wytrzess v ŽWtt., že v ŽWtt. téměř všecka *rz* = *ř*, *ss* téměř pravidelně = *š* a jmenovitě v koncovkách 2. os. praesenta a futura, *e* pak všude = *e*, z čehož zase jasně a určitě následuje, že wytrzess v ŽWtt. pan Gebauer dle své vlastní filosofie nesmí čísti ani vytřěs ani vytržeš, nýbrž — *vytřeš*, vytřeš meč.

R. 1880. a 1884. tedy mistr jazyka českého čte v y t ř ě s, r. 1885. připouští již v y t r ž e š, a posléz, a to chci nyní říci, r. 1886. pan Gebauer o p ě t č t e: v y t ř ě s, při čemž jistě nejvíce jest zajímavo to, p r o č se mistr jazyka českého pan Gebauer byl r. 1886 vrátil, a to m l č k y se byl vrátil, ku svému »vytřěs« z r. 1880. V RK. totiž jest i tvar v y t r ž e t. j. vytrhne (1. b. 19.); proto pak, že pan Gebauer tvary vytrhu vytržeš atd. m. vytrhnu vytrhneš atd. chtěl v RK r. 1886. prohlásiti, a také skutečně prohlašuje za f a l s u m, nutně tedy musil ze ŽWtt. zase o d s t r a n i t i tvar v y t r ž e š, aby tak pro v y t r ž e v RK — nebylo jinde dokladu. Zříti, že pan Gebauer počíná si při svém vědeckém studiu stčeštiny opravdu velice mistrovsky; zároveň však poznamenávám, že týž pan Gebauer v Ath. 1886 199. písaři RK vytýká, že »m ě l s e o t o n ě j a k p o s t a r a t i«, abychom mohli rozeznávati slabiky cě, če a čě (l. c. pozn. k v. 8. a 11), písaři však ŽWtt pan Gebauer při »wytrzess« takovéto výtky nečiní a bezpochyby proto jí nečiní, protože ŽWtt. — není RK. Zříti tedy, že s »dvojsmysly« si někdy rady neví ani sám jazyka českého mistr.

Vraceje se zase ke Kytici, opětuji, že tedy ze všech uvedených věcných důvodův v Kytici přepisuji:

I je sě děva kyticu loviť —:
»Spade, ach, spade v chladnú vodicu!«

a že při transkripci této, a to opětuji s důrazem největším, »dvojsmyslu« není pražádného.

Pro můj výklad Kytice mluví však ještě jiná fakta. Pozornému čtenáři Kytice neujde zajisté ani s o u h l a s a o r i s t ů v v těch větách, jež se vztahují ke Kytici: s p a d e, ach s p a d e kytice; k t o s á z e kytici; kto kytici s v á z a; a kto kytici p u s t i po vodě. Taktéž s o u h l a s p o j m ů v »*chladná vodice*« ve větách, jež spolu jasně a neomylně *korrespondují*, t. j. ve větě začáteční »spade, ach, spade (kytice) v *chladnú vodicu*« a ve větě závěrečné »kdabych věděla, kytice krásná, kto tě po *chladnej vodici* pusti«: chladná vodice ve větě »spade, ach, spade« vztahuje se ke kytici právě tak, jako se k tetéž kytici vztahuje chladná vodice ve větě závěrečné; a právě pro tuto korrespondenci obou vět, pravím, jest i v obou větách — prvé a poslední — o p ě t o v á n pojem »chladná vodice«.

Se zvláštním důrazem však vytýkám zde i třetí faktum, jež vynikne z výkladu dalšího:

Doktoři filosofie pánové Masaryk a Gebauer praví, že česká píseň o mlynářovic Lidušce dala Kytici *myšlénku*. Čtenář má zde otištěny texty i Kytice i písně české a zná i můj výklad Kytice, nuže učiňme srovnání:

Kytice a píseň česká shodují se a neshodují se v těchto věcech: V české pluje po vodě rozmarinka, v Kytici kytice; v české šlo pro vodu děv několik, v Kytici děva jedna; v české spadne do řeky L i d u š k a, v Kytici *kytice*; v české Liduška utone a následuje p o h ř e b; v Kytici děva kytici vyloví a následují verše m i l o s t n é. Z toho pak, že obsah Kytice byl dosavádními vydavateli naprosto nesprávně pochopen a vykládán, z toho přece nikterak nenásleduje, ani že nesprávného toho výkladu musí se držeti i vykladatelé noví,

ani, že když v české písni do řeky spadne Liduška a utone, musí v Kytici do potoka spadnouti děva bez ohledu na to, že nikdo by nijak nedovedl říci, co se s tou děvou v tom potoce vlastně stalo. Názor, že v Kytici do potoka spadla děva, do světa pustil vykladatel první, výkladu toho drželi se pak i všichni vykladatelé další a nikomu z nich nepřipadlo, aby sám studoval, sám přemýšlel, sám pozoroval; nikdo z nich neměl snad ani tolik odvahy, aby o správnosti výkladu, jejž byla podala autorita či podávaly autority, vůbec i p o c h y b o v a l anebo dokonce aby jej sám o své újmě z k o n t r o l o v a l bez ohledu na autoritu či neautoritu všech vykladatelův posavadních. Nesprávný výklad Kytice dědil se prostě z generace na generaci.

Jdu však ještě dále:

Doktoři filosofie pánové Masaryk a Gebauer tvrdí, že česká píseň dala Kytici *myšlénku*. Dala-li česká píseň Kytici myšlénku, musila česká píseň existovati dříve nežli Kytice; z toho následuje, že býti Kytice dříve nežli píseň česká, dle filosofie odpůrcův souditi bychom zase musili, že Kytice dala myšlénku písni české. O české písni sice naprosto není dokázáno, že byla dříve nežli Kytice čili že českou píseň Hanka znal již před r. 1817., ale připustme, že ji Hanka skutečně znal před nálezem RK. Následuje z toho, že Hanka Kytici po té české písni skutečně padělal? Následuje-li, pak by dle t a k o v é filosofie nutně a neúprosně a bez milosti musilo následovati i to, že na př. píseň, která by tiskem vyšla na př. teprve r. 1839. a vyšla by na př. ve Lvově a byla by písní na př. l i d u r u s í n s k é h o v Haliči a měla by na př. i n e o b y č e j n é shody s obsahem Kytice, — že by t a k o v á rusínská píseň nutně a neúprosně a bez milosti musila býti padělána po Kytici.

A t a k o v á píseň r u s í n s k é h o l i d u v H a l i č i, tiskem vydaná r. 1839. ve Lvově a *neobyčejně* s h o d n á s K y t i c í, *skutečně existuje*. Je to píseň, otištěná ve sbírce Žegota Pauli I. 3., odkudž ji Erben v Čas. Č. Mus. 1870. 92—93 uvádí ve článku: Příspěvky ruské k dějepisu českému. A r u s í n s k á ta píseň v překladě bez ohledu na metrum tato jest:

Oj, v sadě pávečkové chodí,
pávečkové chodí, peříčka trousí.
Chodí za nimi krásná dívenka,
peříčka sbírá, v rukávek klade,
z rukávce bere, na stolek klade
ze stolka bere, věneček plete,
paví vínek, čistý barvínek,
vstaví jej na hlavinku:
»Podívej, maminko, sluší-li mně?«
P ř i š l a d í v č i n a r á n o p r o v o d u,
t u v z d u l i s e b u j n í v ě t r o v é,
bujní větrové, silní dešťové,
zanesli vínek s příkrého břehu
s příkrého břehu *do hlubokého Dunaje*
Pluje věneček krajem Dunajem
a ona za ním pořád po břehu.
Tu přijde ke třem rybářům,
ke třem rybářům, panským sluhům:

Pomáhej Pánbůh, tři rybářové,
tři rybářové, panští sluhové!
nespatřili jste, nechytili jste
paví věneček, čistý barvínek?
Oj, my spatřili a my chytili
páví věneček, čistý barvínek:
a co dostaneme za chycenou?
Jeden dostane *zlatý prsten,*
zlatý prsten z bílého prstu;
druhý dostane hedvábný šátek,
hedvábný šátek s bílé šíje;
třetí dostane samu dívku [1])
samu dívku jako jahodu!

Tím píseň končí.

Shoda, a neobyčejná shoda s Kyticí přece jest patrna. Také v písni rusínské, jako v Kytici i v písni české, dívka šla pro vodu (v české šlo pro vodu děv několik), rusínská pak a česká se naproti Kytici ještě i v tom shodují, že dívka šla pro vodu ráno; v Kytici vál větříček a v rusínské se vzduli větrové; ve všech třech po vodě pluje zde kytice, tam věneček, onde rozmarina; a kdežto česká končí pohřbem, rusínská a Kytice končí nejen toutéž myšlénkou milostnou, než i týmž rozvedením, toutéž gradací, týmiž pojmy, těmitéž obrazy, ba i sama gradace v obou dokonce začíná týmž děviným darem, totiž zlatým prstenem.

Každý vidí, že Kytice, tak jak ji vykládám — *a výklad ten jest jedině správný* — stokráte více shoduje se s písní rusínskou nežli s českou. V písní rusínské byl do vody spadl *věneček* a nikoliv děva, v Kytici byla do vody spadla *kytice* a nikoliv děva; a Kytice i píseň rusínská *obě končí toutéž myšlénkou i verši shodnými a toutéž gradací.* Při tom jest úplně i to možná, že jako v písni rusínské bujní větrové zanesli věneček do Dunaje, tak že zase v Kytici byl kytici do potoka zanesl větříček, jenž tam na počátku básně věje z knížeckých lesův, při čemž výslovně a s důrazem upozorňuji i na rozdíly: bujní větrové — velká řeka Dunaj; větříček — malý potok. Každý, kdo chce viděti, zří, že nikoliv *myšlénka* české písně s Kyticí ale *myšlénky Kytice s písní rusínskou se shodují.* Faktum toto nevyvrátí nic a nikdo na světě, jako nic a nikdo na světě nevyvrátí faktum i to, že četné písně různých národův slovanských shodují se vůbec na podiv.

Jdu však ještě dále. Slovutní doktoři filosofie pánové Masaryk a Gebauer tvrdí, že píseň česká dala Kytici *myšlénku.* Nuže, pozorujme tuto trojí věc: 1. *proč* učení páni doktoři filosofie Masaryk a Gebauer proti Kytici neuvádějí i *tuto píseň rusínskou*; 2. *jak* vysvětliti neobyčejnou shodu Kytice s písní rusínskou či písně rusínské s Kyticí; 3. *co* by byli Masaryk a Gebauer všecko tvrdili a učili a hlásali, býti píseň rusínská vydána před r. 1817 aneb alespoň — r. 1822.

Proč pánové Gebauer a Masaryk *mlčí* o písni rusínské, ačkoliv její shoda s Kyticí jest — opětuji — stokráte větší nežli shoda

[1]) Orig. má: moloda (mladá).

Kytice s písní českou? Proto snad, že pánové o rusínské nevědí? Dojista nikoliv, neboť Athenaeum (na př. 1886. 279) Erbenův článek, v němž ona rusínská píseň jest otištěna, několikráte cituje, ale nikdy necituje k této písni, nýbrž k věcem jiným, které se jim hodily proti RK. Spoléhali či doufali pánové, že si této věci opravdu nikdo nevšimne? *Proč* pánové o *rusínské* písni mlčí? Myslím, že nelze jinak nežli domnívati se, že pánové Masaryk a Gebauer neodvažují se tvrditi, že by byl Hanka tuto rusínskou píseň, otištěnou r. 1839 ve Lvově, byl znal již »r. 1822« či dokonce před nálezem RK r. 1817 aneb i snad ještě dříve.

Ale jest tímto mlčením odpůrcův RK vyvrácena shoda písně rusínské s Kyticí? Zajisté nikoliv. Shoda tu jest a bude a byla, a byla zde jistě již i *před* nálezem RK, jak jistě vysvítá již i jen z toho pouhého fakta, že ona píseň rusínská jest písní lidu. A Hanka té písně neznal, a přece jest zde shoda, a shoda neobyčejná. Nuže, *jak* vysvětliti tuto shodu? *Co* dalo myšlénku písní rusínské a co Kytici? Dala snad Kytice myšlénku písní rusínské či rusínská Kytici?

Každý vidí, že mistr českého jazyka pan Gebauer a mistr české filosofie i velmistr aesthetiky pan Masaryk jsou se svou vlastní filosofií o shodách v koncích, *sice by byli právě píseň lidu rusínského uvedli proti Kytici.* Ale toho pánové ti neučinili, protože učiniti nemohou ani při nejlepší vůli a snaze, aby se ve sporu o RK dopustili proti RK nového absurda ze všech dosavádních jistě největšího a nejhoršího. Jestliže tedy pánové proti Kytici uvádějí píseň o mlynářovic Lidušce, já zase píseň rusínskou uvádím *proti odpůrcům RK.*

Slovem: Nikoliv česká píseň s Kyticí, ale Kytice s písní rusínskou se shodují a zároveň i píseň rusínská měrou vrchovatou podporuje můj výklad, že v Kytici nikoliv o děvě, nýbrž o *kytici* básník praví, že spadla do chladné vodice.

Zavrhuji tedy obvyklý a naprosto nesprávný výklad Kytice, jenž vykládá, že do vody byla spadla děva, a na místě výkladu toho postavuji výklad tento:

Děva jde ku potoku nabírat vody. Nabírá a zří, že sem po vodě kytice pluje, kytice krásná z fial a růží. Děvě se kytice líbí a jest jí krásné kytice i líto, že tone po chladné vodici, děvě se snad i zdá, že tonoucí krásná kytice k ní smutný zrak i smutné srdce vzpíná a žalostivě prosí děvu, aby ji utonouti nenechala. Děva přispěje krásné kytici na pomoc a děvinou duší se ozve zároveň i lítostivý povzdech: »Spadla, ach, spadla, chudinka krásná, do chladné vodice!« Děva krásnou kytici vyloví, jistě s ní setřese mokro, po té jistě ke krásné vonné kytici přivoní a pak obírá se kyticí; při tom děvinou mladou duší táhnou myšlénky, odkud asi sem ta krásná kytice připlula, kde ty krásné růže a fialy vyrostly a vykvetly, kdo tu kytici vázal, kdo ji pustil po vodě a proč ji pustil po vodě. Děva v duchu zří hezkého švarného jonáka, snad svého jonáka, že on tu krásnou kytici byl po potoce pustil, a dívčino srdce zachvěje se při tom a zatetelí ozvěnou lásky, a duší jí táhne milostná touha: »Kdybych věděla, kytice krásná, kdo tě po chladné vodici pustil, tomu bych dala vínek svůj s hlavy«, t. j. samu sebe, — tedy právě jako děva

v písni lidu rusínského v Haliči, čímž též obě slovanské písně — opětuji — k o n č í.

Výkladem tímto padá obvyklý výklad dosavádní. Výkladem mým Kytice nabývá zcela nové tvářnosti, ale výkladem mým zároveň i odpadá všecka záhada »děvina pádu do vody«, odpadá všecko ničím neodůvodněné přesmykování a přehazování veršův, a *padají i všecky námitky odpůrcův*. Výkladem mým Kytice nabývá úplně přirozeného a prostého a nehledaného tvaru, všecko se děje normálně, přirozeně, postupně, pravidelně a prostě: děva jde pro vodu k potoku, zří, že po vodě sem krásná kytice pluje, děva kytici polituje, protože byla chudinka kytice krásná spadla do chladné vody a kytice do potoka nepatří, vytáhne kytici, pak se kyticí obírá a mluví: Kdybych věděla, kytice krásná . . .

Slovem: nikoliv o děvě, nýbrž o k y t i c i básník RK praví, že spadla do vody.

Zlato v Čechách.

Napsal Dr. *Miroslav Skalák.*

Kdyby bohatství nějaké země posuzovalo se dle toho, kolik zlata se v ní dobývá, náležely by Čechy k zemím nejchudším, neboť mnoho let už nedobývá se tu zlata vůbec žádného.

Ale nebývalo vždy tak; v dávných časech sluly Čechy zemí zlatorodou jako Kalifornie, a čtouce zvěsti, ovšem často asi přehnané o někdejším bohatství, udiveně se tážeme, kam se všecko to zlato podělo? Částečnou odpověď k otázce té dá nám přehled, kde a jak se u nás zlato kdysi dobývalo.

Na *česko-moravské vysočině* jest málo ostatků po někdejším dobývání zlata. Jen podél Lužnice nacházíme zbytky rýžování, o němž také některé zprávy ve starých listinách jsou obsaženy. Nezdá se však, že se tu rýžování úspěchů dodělalo.

Jinak bylo tomu v *Pošumaví*, kde řeky a potoky po dlouhé věky zlato z drti skalní vypíraly a v písku i nánosech hromadily, tak že první rýžovníci v krátkém čase poklady mohli vyzískati. Hájek zaznamenává několik pověstí, dle kterých už v 7. a 8. století zlato v Pošumaví se rýžovalo: tomu prý město Písek vznik děkuje. Rýžovatelé založili je prý za vlády vévody Nezamysla r. 760. při Otavě, té doby tak zlatonosné, že tři vypíratelé za jediný den celých hřiven zlata dobyli. Rýžovatelé založili prý také Sušici, Horažďovice, Strakonice a Vodňany. Všeobecně známa jest pověst o Horymírovi a jeho Šemíku. Vypuklyť prý r. 847. za vévody Křesomysla spory mezi rýžovateli zlata a rolníky, kterých Horymír vydatně se ujal, načež horníci pomstu mu přísahali, které unikl jen odvážným skokem svého věrného koně.

Jakkoli to vše náleží v obor bájí, přece zdá se to nasvědčovati, že už před 10tým stoletím v Pošumaví zlata vypíráním dobývali,

a jest jisto, že tento způsob získati vzácný kov největších úspěchů se dodělal před 13. stoletím, kdy hornictví, t. j. dobývání užitečných nerostů pravidelným kutáním v zemi české se rozmohlo. Provozováno tedy rýžování zlata v Pošumaví zvláště ve století desátém, jedenáctém a dvanáctém.

O velikém rozsahu tohoto rýžovnictví svědčí bezčetné kupky vypraného kamení a písku, které vroubí téměř všechny řeky a potoky v Pošumaví. Nalezáme je podél Vltavy a všech jejich přítoků, podél Otavy, Blanice, Volyňky, Volšovky, Ostružné atd., zvláště tam, kde tok řek a potoků těch jest klidnější a tudy nánosy značné, zvláště na vnitřní straně větších ohybů, kde dva nebo více potoků se stéká, nebo kde údolní brázdy se rozšiřují. Kupky po rýžování jsou různé, zcela nepatrné, ale třeba zase 8 metrů vysoké, nepravidelně na březích tekoucích vod naházené, často bahnitými dolinami oddělené. Jsou to hromady písku a štěrku po většině ještě neúrodné a pusté, sotva chudými travinami porostlé, kdežto jinde již jsou lesem zarostlé nebo v pole přetvořené. Z počtu a rozsahu kupek rýžovnických nade vši pochybnosť jest jisto, že tu tisíce a tisíce rukou musilo býti činno, aby toto ohromné množství štěrku a písku bylo propráno a posledních stop zlata zbaveno.

Do drti skalní dostává se zlato rozdrobením oněch hornin, ve kterých jest vtroušeno. To děje se také nyní; i nyní jest v nánosech řek a potoků šumavských zlato obsaženo. Ale dnes by se nevyplácelo zlata toho vypírati a dobývati, protože veškeré poměry společenské jsou jiné, lidská síla dražší a zlata v nánosech méně než před stoletími; tenkrát rýžovali v štěrku a písku po dlouhé věky nahromaděném a zlatem bohatém, kdežto nyní bylo by vypírati hlavně splavky nedávné doby.

Na počátku nynějšího století učinil hrabě *Šternberk*, známý vlastenecký učenec, pokus, zlata z nánosů potoků šumavských rýžováním dobývati. Shledal však, že by náklad byl dvakrát větší než cena zlata. Podobně šichtmistr *Černý* ještě v letech padesátých našeho století přesvědčil se, že zlato z písku řek pošumavských nemožno s prospěchem vypírati, třebať že vedle vzácného kovu toho v písku vyskytují se také drobné valounky rozmanitých drahokamů.

Zdá se tedy, že výborný geolog *Hochstetter* měl pravdu, prohlásiv za illusi, že by kdy vypírání zlata na Šumavě mohlo se státi výnosným. Leda zde onde pod rašelinou nebo pod tisíciletým porostem lesním možno nalézti nánosy zlatem bohaté; všeobecná zlatá doba jest však pro Šumavu ta tam.

Spíše ještě nežli rýžování bylo by možno v Pošumaví vzkřísiti snad *dolování*, které se tam druhdy na mnohých místech provozovalo. Rýžovatelé usuzovali správně, že netřeba čekati, až příroda sama rozdrtí zlatonosné skály, nýbrž že to mohou učiniti sami pravidelnou prací kutací. I počali dolovati, a to poměrně vydatně zvláště v okolí Milejšic (Oberschlag), Kolmberku a Albrechtovic u Záblatí, pak na Vydře u Kvildy a Horské Kvildy (Aussergefild, Innergefild), dále na levém břehu Křemelné mezi Stadeln, Babylonem, Dobrou Vodou a Hartmanicemi, rovněž jižně od Bezděkova, pak u Hor Matky Boží a Drouchavce, nejvíce však u Kašperských Hor (Bergreichenstein).

Toto horské město děkuje založení své zlatu, které v okolí křemenu, nebo křemenitým horninám některým bylo vtroušeno, a to,

jak se zdá, na místech, kde se hojně dolovalo. Dolování omezovalo se patrně jen na povrch a nešlo do větší hloubky; proto jest celé okolí města tak rozryto a všude viděti množství hald a zásypů.

Nejstarší zaručené zprávy o Kašperských Horách pocházejí z roku 1345., kdy tam kutání bylo v největším rozkvětu. Jaký význam město tenkráte mělo, nejlépe vysvítá z toho, že přispělo králi Janu Lucemburskému proti Landshutským 600 kovkopy, začež král listinou danou v den Sv. Michala téhož roku udělil městu první privileje. Na město horní byly Kašperské Hory povýšeny až za Rudolfa II. roku 1584., kdy doba slávy jejich už byla pominula. Tenkráte kutalo město ještě na jediné štole, a výnos byl stále menší. Nelze tedy zaniknutí zdejších dolů zlatých připisovati 30leté válce, nýbrž přirozenému ubývání zlata ve hloubce, nebo okolnosti, že obtíže i náklad kutání byly příliš veliké. Doly se také už nikdy nevzpamatovaly, ač koncem 30tých let tohoto století stát přinesl dosti značných obětí, aby je vzkřísil, a také pozdější pokusy soukromníků nevedly k žádnému cíli, jak myslím proto, že nebyly podniknuty s dostatečným kapitálem.

Mnohem menšího významu bylo někdejší dobývání zlata v ostatních pohořích pomezných.

V *Českém Lese* jsou zbytky dolování na zlato v krajině Chebské u Starého Albenreuthu, kde se dle zůstalých stop dosti rozsáhlou měrou dolovalo, a to, jak ze starých zpráv patrno, nejvíce v 16. století. Zlato tu bylo vtroušeno na křemenných žilách a patrně také jen blízko povrchu. Doly zdejší zanikaly asi tedy již před počátkem třicítileté války. Novější pokusy dolovati se nepovedly; výnos byl vždy příliš chatrný.

Ve *Smrčinách*, pokud do Čech zasahují, vyskytlo se prý zlato v zrnkách v náplavu jednoho pramene u Goldbrunnu, samoty severovýchodně Aše, odkud jméno její prý se odvozuje.

Krušné Hory, druhdy bohaté všelikými rudami, neposkytovaly nikdy povšimnutí hodné množství zlata. Prý v t. zv. Goldau, jihozápadně ode vsi Unter-Rothau na Kraslicku, bylo r. 1760. na zlato dolováno, a jak čteme ve starých listinách, bylo v krajině Kraslické už koncem 16. století vedle stříbra, mědi a jiných kovů také zlato dobýváno. Ostatně stopy zlata vyskytly se také u Božího Daru, Blatna a Jáchymova.

Severní pohraničná horstva česká jsou rudami vůbec chuda, a zvláště zlato vyskytuje se, jak se zdá, skoro jen jako příměs jistých rud stříbrných pouze málo kde v *Krkonoších*. Tak uvádí se o městě Svobodě (Freiheit), že děkuje založení své kutání na zlato a stříbro v okolí. Bylo prý založeno r. 1009. a dlouho prý slulo »Bergstadtl unter dem Goldenen Rehhorn«. Ještě r. 1648. byly veškeré privileje města znovu potvrzeny, ale kutání se tam už nikdy valně neujalo. Dnes o jeho někdejším bytí svědčí pouze staré haldy a doly.

Také v Černém Důlu bylo v 16. a 17. století na zlato dolováno. Pokusy obnovovací byly učiněny r. 1796. a získány některé rudy zlatem dosti bohaté, leč nikoli v takovém množství, aby se další dolování bylo vyplácelo.

Též prý u Vrchlabí se zlato dobývalo kutáním a částečně rýžováním; ale stopy po něm nejsou jisty.

V předhoří Krkonoš objevují se u Stupné a Vidochova severovýchodně od Nové Paky rozsáhlé haldy melafýrové, které jsou známkou někdejšího dolování na vzácné kovy v této krajině, čehož prý také už místní jména (Stupné — stoupy, Pecka — pece) jsou důkazy. *Jokély* domnívá se, že tu bylo dolováno na stříbro, kdežto *Pošepný* míní, že u Stupné bylo kutáno na zlato. Jistější zdají se býti ostatky někdejšího dobývání zlata, ovšem ne prací kovkopeckou, nýbrž rýžováním v údolí, jež se táhne od Zlaté Olešnice. Zde lze sledovati kupky od Voletin asi na $1^1/_2$ kilometru vzhůru, i domnívá se *Pošepný*, že zlato bylo tu vtroušeno slepencům útvaru kamenouhelného krajiny Žacléřské.

Četnější než v pomezných horách, ovšem kromě Šumavy, jsou místa, kde dříve zlato se dobývalo, ve *středních Čechách*. V oboru rozsáhlého ruloviště, které od moravských hranic až k Táboru a Černému Kostelci se prostírá, jest místem takovým Libouň, západně od Louňovic. Kopec Roudný poblíže vsi má celý jihovýchodní svah krytý haldami a důly, kdežto v údolí Libouňském jsou četné kupky rýžovnické. Celá krajina jest tu prostoupena žilami křemennými, na nichž objevují se zlatonosné kyzy, které už byly několikrát předmětem dolování. Počátek kutání na zlato ve zdejší končině spadá snad už do 16. století, kdežto z 18. století máme o něm zaručené písemné zprávy, dle nichž za 34 let, od r. 1769. až do r. 1804., dobyto bylo úřadem 126.478 hřiven zlatých rud, což odpovídá 84.054 hřivnám čistého zlata. Dle toho výnos byl dosti slušný, přece však kníže Auersperg, který v poslední čtvrtině minulého století zde dolování na zlato velikým nákladem zavedl, neměl z toho užitku žádného.

(Pokračování.)

Agitace pro pravoslaví.

Píše *František Žák.*

(Dokončení.)

II.

V předešlých řádcích probrali jsme hlavní myšlénky pana Jaromíra Ivanoviče, jimiž v »Českých Zájmech« vylíčil prospěchy z pravoslaví pro Čechy plynoucí. Nyní jest nám obrátiti se k některým podrobnostem, které prý nejsou důležité, ale přece dosti pozoruhodné. Jedná se o zpěv a o vousy. Panu spisovateli líbí se, že v ruském církevním zpěvu není místa pro hudbu, která ponechává se koncertům a divadlům. Jak cituplný je tu pan spisovatel! Zajisté mu to slouží ke cti, ale obáváme se, stačí-li zpěv a vousy za důvod k přestupu z jedné církve do druhé? Ostatně chtěli bychom se ho tázati, měl-li kdy partituru ruských církevních zpěvů v rukou a prohlédl-li si partitury zpěvů katolických? Pochybujeme. Nechť tedy se zeptá pana Bendla, bývalého dirigenta v ruském chrámu v Praze a hudebníka na slovo vzatého, na hudební cenu celé liturgie ruské a pak na cenu našich mší. Ostatně mluviti o přijetí ruského zpěvu církevního za svůj, jest nesmysl. Jest, jak jsme již pravili, prostonárodním

produktem lidu, vypěstovaný těsným přilnutím ku zpěvům řeckým, pro Rusy ovšem velikého významu a drahocenný, ale náš český duch jest, jak z českých národních i církevních písní patrno, docela jiný. Co by z toho vyšlo, kdyby do našeho českého ducha hudebního vštípen byl štěp docela cizorodý? A ty naše písně, tu hrdosť naši a slávu bychom zavrhli, p. Jaromíre Ivanoviči? V ruské liturgii totiž mimo officielní liturgické zpěvy pro jiné není místa. V českých vesnicích na Rusi jsou české písně úplně odstraněny. — Snad slyšel také pan spisovatel něco o Palestrinovi, o Orlandu Lassovi, který žil i v Praze, o Wittovi, u nás o Křížkovském, Försterovi a j. a j. Ty že chce obětovati za ruské prostonárodní církevní zpěvy? Bože, jak omezené musí býti jeho hudebné vzdělání! Co se té muziky týče, nesnadno o tom něco říci. Pan spisovatel, chodí-li vůbec někam, chodí patrně jen do ruského chrámu, a od desíti let nebyl v katolickém kostele, jinak by věděl, že v celé Praze jest snad jen asi jednoho nebo dvou kostelů hudbu nástrojovou výhradně pěstujících. V ostatních zpívá se mše jen s průvodem varhan nebo vůbec bez průvodu v nejrozmanitějších a nejumělečtějších skupinách hlasů lidských. Ostatně náš náhled o církevní hudbě je ten, že k úctě Boží sluší užíti všeho pokroku. Vznikem nástrojové hudby a vynalezením varhan učiněn byl v hudbě veliký pokrok. I tohoto pokroku užila církev k oslavě Boží a k povzbuzení věřících, trvajíc ovšem na tom, že zpěv, vlastně zpívané slovo, jest to hlavní. Církev katolická ukázala se tu krátce tak pokrokovou, jako jinde; církev ruská zůstala tam, kde byla před stoletími. Ani varhan nepřipustí do chrámu, ačkoliv jest to nástroj královský. Ostatně v tomto případě s ní souhlasíme, poněvadž za daných poměrů v liturgii její není pro nic jiného místa než právě pro zpěv. Jedná zcela dobře a správně, zachovávajíc neporušeně své prostonárodní církevní zpěvy. Ale porovnávati je s církevní hudbou katolickou, jest nerozum. Co se týče vousů, které panu spisovateli tolik se líbí, myslíme, že na nich spasení duší lidských nezávisí. Co je lidí na světě, herců, vojínů a j., kteří se holí, ale ti všichni nechávají pana Jaromíra Ivanoviče na pokoji, jen ten bezvousý obličej kněžský nedá mu spáti. To je zpropadená věc. Proto každý »hlouběji myslící Čechu a Slovane«, dej se ihned na pravoslaví. Tam nosí nejen vousy až na břicho, ale i dlouhé vlasy. Byl-li p. spisovatel v Rusku? Pochybujeme. At se tedy někoho zeptá, kdo tam byl, jak se mu ty dlouhé vousy a vlasy líbily. Ovšem tu a tam najdeme tvář vousy krásně vroubenou, podobnou věru obličeji Ježíše Krista, ale zřídka. Celkem dlužno říci, že ruský klerus by posloužil i své vážnosti i ušlechtilosti svého exterieuru, kdyby od těchto starých zvyků upustil. Je to viděti na pražských ruských kněžích, kteří k velikému svému prospěchu této mody nedbají. Pochybujeme, že jest v Praze člověka, který byv v Rusku nesdílel by naše mínění. Jak elegantní je tam zjev kněze katolického!

Neméně klasický jest důvod další. Všem prý jest známo, že lid náš s klerem u velké shodě nežije, nýbrž že je mezi nimi poměr národa k cizincům. Socialisté jsou prý vůbec bez náboženství, strana Grégrova vytýká kněžstvu, že pracuje více pro Řím a hierarchii nežli pro lid, a těch, kteří s kněžstvem jdou, je málo.

Pravda je ovšem, že se u nás proti kněžstvu více píše nežli v Rusku. To děje se jedině z té příčiny, že v Rusku následkem censury jednak přemnohé věci vůbec se nedostanou na veřejnosť, jednak že touto ochranou dobra, cti a pořádku židovský liberalismus, který to české frivolnictví, projevující se z velké části také v surových výpadcích proti kněžstvu, způsobil, v zárodku byl na Rusi potlačen. Proto v Rusku niveau veřejné slušnosti a literární mravnosti nikdy tak hluboko nemohlo klesnouti jako u nás. Svoboda slova ovšem jest drahocenná věc, ale i moudrá censura má dobré stránky. Tím nechceme nikterak ruskou censuru chváliti. — Že by mezi českým kněžstvem a národem byla hráz,

ano, že by kněžstvo bylo lidu jako cizinec, jest do očí bijící nepravda. Ani všecky ty dlouholeté štvanice, od židů, liberalů a hlavně evangelíků proti němu pořádané, nebyly dosud s to, aby je odcizily lásce národa. Co to stálo na př. namahání, nežli celá koalice takových pánů dovedla toho, aby města nevítala ndp. biskupa Brynycha! A přece se jim to podařilo málo kde a ještě neúplně. Většinou jen sokolové podlehli tomuto komandu. A jestliže jednou nebo dvakráte se stalo, že i jiné korporace nátlakem některé osobnosti nebo nátlakem evangelíků vítání odepřely, lid vždycky spěchal v statisících svému pastýři vstříc. A tak právě štvanice evangelíků a zaprodaných liberálů staly se prostředkem, aby úcta a láska lidu staly se zřejmějšími, nebo skrze ně se ukázalo, že jsou opravdivé, hluboce cítěné, nikoliv jen tak nahodilým, nuceně officielním projevem. Ano ukázalo se i to, že u mnohých liberalů nepřátelství proti klerikám na odiv stavěné bylo jen strojené, nad nímž přítomnosť pastýřova ihned zvítězila. Vzpomeňme jen na ty denunciace různých liberalních listů. Příklady, že by osada stavěla se nepřátelsky proti svým farářům a správcům duchovním, jsou tak řídké, že si jich netřeba povšimnouti. Ve školách nejoblíbenější osobností jest kněz, což i na ulicích lze poznati. Skutečnými a opravdovými nepřátely kněžstva jest v pravdě jen hrstka nejhorších liberalů, kteří celou veřejnosť terorisují. Avšak nyní toto jejich nemravné panství se láme, jak patrno na př. v Belgii nebo ve Vídni. Tam také se ukázalo, že pocházelo od židů a požidovštělých liberalů. Nu, a za takové nepřátelství se klerus věru nemusí styděti. Doufejme, že padne i u nás. Již dnes široké vrstvy lidu řadí se těsně kolem nás, nebo poznávají, kde jsou praví a obětaví jeho přátelé a kde vydřiduchové, kteří svým liberalismem přivedli národ na hmotnou, náboženskou a mravní mizinu. Že by liberalismus a nepřátelství ku kleru úplně vymizelo, ovšem ani my nečekáme. Boj mezi věrou a nevěrou byl vždy. Budou vždy tací, kteří proti víře nějakým způsobem budou bojovati, buď holou nevěrou, nebo sektářstvím, nebo odpadlictvím, nebo frasemi o Římu, hierarchii a tupením kněžstva a p.

Domnívá-li se někdo, že všeho toho na Rusi není, ukazuje jen neznalosť ruských poměrů. Tak sprostě jako u nás nevěra a liberalismus nesmí tam ovšem vystupovati, ale je jich i tam dostatek. Mohli bychom mnoho pověděti, ale neradi o tom mluvíme, mohlo by se nám to snadno vykládati jako nepřátelství k církvi ruské, jehož jsme prosti. Proto poukazujeme jen na sektářství ruské. Za hlavní příčinu jeho neuvádějí i Rusové jen nevzdělanosť lidu, ale též jeho nepřátelství ku kleru. V liberalních společnostech mluví se neméně ohyzdně a nespravedlivě o ruském kněžstvu, jako u nás se mluví a píše. Snad slyšel p. Jaromír Ivanovič, že nejpotupnější nadávky a vtipy vybírají si ruští liberalní hanebníci z rodinného života kněží? Že v tom vynikají zvláště tak zvané intelligentní kruhy, rozumí se samo sebou, právě jako u nás. Avšak ani lid i při své zbožnosti není této výtky prost. I ve spisech nejlepších ruských spisovatelů, kteří všichni téměř jsou věřící a znají politický význam pravoslaví jakožto prostředku vládního, nalézáme o tom hojné stopy, které — nebýti censury — byly by ještě hojnější. Že liberalové ruští, že i ruští sektáři nejsou tak sprostí, jako liberálové naši, že naopak více kriticky si vedou, hledíce celkem kněžstvo cestou veřejné kritiky lepšiti a vychovávati, jest pravda, avšak přehrada mezi ním a lidem jest spíše větší nežli u nás, byť i nevěra tam tak se neohraničovala a nevystupovala s takovou silou, jak tomu u nás úplná svoboda zla dovoluje.

Vedle hrstky nevěrců a zarytých liberalů stojí proti církvi masy socialistů. Ale každé dítě ví, že hnutí socialní jen z části jest protináboženské. Protináboženskou tendenci vtiskli mu jeho vůdci, kteří, jak známo, buď jsou židé nebo jejich otroci. Že vůbec k tomu došlo, není vinou církve, ale vydíravostí liberalů. Avšak právě mezi lidem dělnickým má dosud církev nejvíce a nej-

oddanějších přátel. Také mezi officielním nátěrem tohoto hnutí a praksí jest veliký rozdíl. O anarchistech nemluvíme. Jsou to ti ubožáci, kteří liberalismus provádějí do nejposlednějších jeho důsledků. Jsou na Rusi zastoupeni jako u nás. Ano na západě tak hrůzných atentatů snad ani nebylo, jako na Rusi.

Praví-li pan Jaromír Ivanovič, že by těch útoků nebylo, kdyby kněží byli pravoslavní, vědomě asi mluví opět nepravdu. Snad by pak opět agitovali titéž liberalové, kteří dnes propagují pravoslaví, pro západní katolicismus, jak mnozí na Rusi činí. Ti nevěrci zůstali by právě tak nevěřícími, ano soudě dle poměrů v Řecku a na jihu, bylo by jich ještě více. Že by klerus stal se upřímnějším rádcem lidu, než nyní, není prostě proto možné, poněvadž jsa ženat měl by mimo zájmy víry a blaha lidu ještě bližší zájmy: starosti o svou rodinu. Pak utvořila by se z něho ještě větší kasta, nežli jakou tvoří dnes na př. stav učitelský, který zná téměř jen své zájmy. U kleru bylo by to tím horší, že by rekrutoval se jen z rodin kněžských, poněvadž to by se stalo znenáhla jeho privilejem, a vstupoval by opět v manželství jen s dcerami kněží, jako v Rusku. Okolnosť, že by dal národu mnoho dobrých synů, nikdy by nevyvážila stránky stinné. Ostatně byli by to většinou klerikalové, kterých tušíme, také pan Jaromír Ivanovič nemiluje právě jako v Rusku na původ kněžský hledí mnozí s hněvem. Co na př. zkusí za to sám Pobědonoscev, ačkoliv před ním jako před nejmocnější osobností mají všichni dokonalý respekt, co ženy popův a jich děti, zvláště dcery. Zpívají tam darebáci a frivolníci právě tak potupné písně o nich jako zhýralí protestanti o dcerách pastorů.

Dále píše nový náš misionář pravoslavný, že národ, s kterým klerus je sloučen, nebo který sloučen jest s klerem, postupuje. Kdyby tak bylo u nás, stali bychom se nejprvnějším národem. Důkaz k tomu podává prý židovstvo, jež udržuje jen národní církev. Zničte národní církev Židů, a židovstvo se rozpadne. U nás vše by to způsobilo »slovanské« pravoslaví.

Že těsným přilnutím národa k církvi se povznáší a sílí národ, je pravda, a my nepřestáváme to našim liberalům hlásati. Pan Jaromír Ivanovič by si zasloužil věru větší vděk národa, kdyby pracoval v tomto smyslu a nechal svých nečestných agitací a svádění. Že by však tuto vlastnosť mělo jen pravoslaví, nejde nám pod rozum. Vždyť pravoslavné Řecko jest přece dnes nejbídnějším státem evropským, blížícím se právě k bankrotu materielnímu. O jeho osvětovém působení nevíme skoro nic. Pořádky v národě jsou tam ty nejhorší, jaké vůbec si jen představiti lze. A což Srbsko, Bulharsko a Rumunsko? Pane spisovateli: hic Rhodus, hic salta. Proč Rusko celé tisíciletí i přes své pravoslaví pro evropskou kulturu bylo zcela bezvýznamné, a proč i dnes ještě není tam, kde je západ? My neviníme z toho pravoslaví, Bůh uchovej, ale dle slov našeho misionáře mělo by býti naopak; jen na to chtěli jsme poukázati. Který katolický stát ale klesl tak hluboko a na tak dlouho? Nejnovější rozkvět Ruska snad ani pan spisovatel neosmělí se přičísti jedině pravoslaví. O kvetoucím katolicismu v mnohých zemích a o jeho přeskvoucích plodech asi ničeho neví. Také asi o tom ničeho neví, kdo to byl, který přemohl pohanství, stěhování národů, rozšířil téměř sám podmínky osvěty a vštípil k ní kořeny i na samé Rusi.

Ale pan Jaromír Ivanovič ani ve svém antisemitském oboru není doma, nebo myslí, že židovstvo udržuje se obřady. Hlavní rozdíl mezi pravoslavím a katolicismem spočívá v různosti obřadu. Národnosť církve vidí, jak z jeho slov zcela patrno, ve »slovanských« obřadech a v řeči, nebo sám tvrdil, že učení obou církví je stejné. Z toho musíme souditi, že i národnosť židovskou vidí v židovské řeči a židovských obřadech. Každý žid mu řekne, že tomu není tak, ale že podstatu židovství tvoří »thora.« Ta je udržuje, tou jsou jako národ živi. To je ovšem podání náboženské, ale s řečí a obřady nemá ničeho společného.

Je to duch židovství, založený původně na učení Mojžíšově, ale později, a to hlavně a především, na podání židovským talmudem vytvořeném. Jest to něco náboženského, ale tak, jak tomu rozumí p. spisovatel, se to nemá. U nás podání pravoslavné a katolické jest jedno a totéž, čerpá se, byť i s malými odchýlkami, z těchže sv. Otců. Tu není mezi námi rozdílu. Takovou ránu si pan Jaromír Ivanovič, který v semitismu chce býti specialistou, přece jen neměl dáti. Zkazil si jimi u Židů svou reputaci asi úplně. U nás pak svým nelogickým důsledkem, zaměniv obřady s náukou a podáním, uškodil si taktéž nemálo ve své specialnosti. O slovanskosti pravoslaví promluvili jsme již výše.

Praví-li tedy dále, že s jeho vývody »upřímní« naši kněží budou souhlasiti, může se z našich řádků s dostatek o opaku přesvědčiti. Dovolává-li se Hrdličky, bývalého katolického kněze v Hoře Kutné, pak odpadlíka, a chválí-li ho, ani jedna ruka kněžská se nepozvedne, to může býti jist. Bůh nás chraň, tak zní, ujišťujeme pana Jaromíra Ivanoviče, jednotný choral a modlitba všeho upřímně s národem smýšlejícího kněžstva, před takovými zrádci a bídníky. Kdo byl na Volyni a viděl, jak tento muž s třemi jinými zradil český lid tam žijící, jak ho prodal za peníze vládě a vydal poruštění, nikdy nebude mu žehnati, ani liberal ne, nebo jeho vinou — ne ovšem jen jeho, jak ve své »Obraně« jsme ukázali v článku »Proč Čechové na Rusi žijící stali se pravoslavnými« — ztratil již a jistě ztratí národ náš tisíce svých příslušníků. Patrně o tom p. spisovatel také málo ví, nebo nepovažujeme ho za takového ztřeštěnce a zaprodaného nepřítele české národnosti, aby něco podobného schvaloval.

Velice charakteristické jsou další řádky páně spisovatelovy: »Je-li kněz opravdovým zbožným knězem, nebude proti tomu, neboť jsa pravoslavným, může Boha velebiti a jemu sloužiti, jako jsa katolíkem.« Krásný důvod, není-liž pravda? Jsou-li vzdělání, soudnosť a poctivosť našich liberalů vesměs takovými, pak ovšem není divu, že jednou se jim líbí budhismus, po druhé protestantismus, po třetí mohamedanismus. V nich lze přece také Boha velebiti a jemu sloužiti jako při katolictví. Rozebírati pro vzdělaného člověka tuto v pravdě škandální větu odpustí nám zajisté každý. Vzpomínáme-li na výhody, které pan Jaromír Ivanovič nám z ženitby kněžstva vyvodil, připadá nám na mysl, jak jeden turecký kněz přemlouval katolického misionáře k islamu. On líčil mu nejen nepříjemnosť a nesnadnosť panického stavu, ale líčil mu dobro a blaho tureckého haremu, jenž poskytuje každému možnosť nejen odchovávati národu zdárné a četné syny, ale i příjemnosť používati různých žen a nevázati se věčně na jednu. Pak mu ještě sliboval, že po smrti nebude v nebi blažen jen patřením na tvář Boží, jako katolíci, ale že i tam nalézati se bude inter pocula et puellas formosissimas. A mnoho jiného mu ještě sliboval. Pána Boha bude prý moci chváliti dle libosti. Bláhový misionář na všecky tyto výhody odpovídal: »nechci.« A tak jest přece jen otázkou, bude-li míti z odpadlictví p. Jaromíra Ivanoviče církev katolická škodu a církev ruská prospěch. Jiná ovšem jest otázka věčného spasení jeho duše. Tu přicházíme k poslednímu odstavci. Píše:

»Ostatně, kdyby snad i některý z vyšších kněží na rozkaz Říma proti hnutí tomuto se postavil, tož nesmí nám to býti překážkou ani měřítkem. My jsme, píše silně proloženým písmem, páni duší svých a sami si zařiďme, co je pro nás nejzdravější a nejpřirozenější, neohlížejíce se na nikoho a nedbajíce nikoho, než jedině posílení svého slovanského jazyka, svojí jsoucnosti, svého zachování, své veliké budoucnosti ve středu pravoslavné církve slovanské.«

Jak patrno, náboženský nihilism a bídné kramaření s náboženstvím. Jen to je nám divné, proč doporučuje nám p. spisovatel pravoslaví. Snad proto, že sám umí trochu »pa ruski,« nebo proto, že — — nu, že — — domysli si to, čtenáři. Proč neagituje pro islam na př.? Vždyť dle jeho soudu jsme neobmeze-

nými pány duší svých. Pekla se nemusíme báti. Jednak jest otázka, věří-li pan Jaromír Ivanovič v peklo. Dejme tomu, že věří. Pravoslavní moc věří v ďábly, více nežli my. Co mu to škodí? Pan Jaromír Ivanovič je pánem duše své. Kdyby se jí snad měl přihoditi malheur, že by náhodou zabloudila do pekla, nemusí tam zůstati, nebude-li se jí tam líbiti. Pan Jaromír Ivanovič je pánem duše své. Jestliže o volbě náboženství mají dle něho rozhodovati jen výhody (?) národní, jest islam nejnárodnější věrou. Mnohoženství dává možnosť rychle rozmnožovati příslušníky národa, víra nekáže lásky a snášelivosti k jiným na př. k Němcům, naopak učí potírati nepřátely ohněm a mečem, vnuká svým synům bojechtivosť, která co do obětavosti pro Allaha a národ nezná mezí. Pravoslaví jest tichá, něžná víra jako katolicismus, snad ještě více, tak že sotva probudí našeho národního ducha. Islam však, kdyby pronikl národ, učinil by z něho ohnivější fanatiky národní nežli jsou Maďaři. Když jsme tedy absolutními pány duší svých a u volbě víry jen prospěchy národními se máme dáti vésti, věru nemůžeme pochopiti, proč nám p. Jaromír Ivanovič doporučuje mírné pravoslaví, které jak ukazují poprotestantštilé a poněmčilé kraje baltické, bývalé uniatské kraje Podol, Volyň a j., právě nejméně snad naplňuje tuhostí a houževnatostí v odporu k cizím vlivům. Jak známo, musí právě pravoslaví ruské chráněno býti politickou, policejní, ano i vojenskou mocí. Islam byl by tu daleko lépe na místě, ten dělá lidi z ohně a ocele.

Že nejen některý vyšší kněz, ale každý i ten nejliberalnější a nejméně intelligentní postavil by se, kdyby třeba bylo, proti nahému, kramářskému a při tom ještě i sprostáckému náboženskému nihilismu pana Jaromíra Ivanoviče, o tom může býti jist. Oni nemají náboženské své přesvědčení na prodej tomu, kdo více dá, byť jim třeba i domnělé národní výhody sliboval. Ostatně chceme p. spisovatele omluviti. Snad slyšel nebo četl, jak ruští spisovatelé církevní — jsou to z velké většiny laici, nebo i profesory duchovních akademií jsou laici, ovšem báječně klerikální laici — ustavičně odůvodňují vůči nám pravoslaví ne důvody bohosloveckými, jak by se slušelo, a jak jedině jest správno, ale slovanstvím, které si do pravoslaví tak dlouho vemlouvali, až mu nyní sami věří, a jež nám vychvalují jako vydatnou zbraň proti němectví. Pak budete míti, co byste proti němu postavili, můžeme slyšeti a čísti u nich každý den. Mimo to je v tom také mnoho politiky. Podobné důvody jsou ovšem zavržení hodny, poněvadž snižují náboženství na agitační prostředek k věci, s níž nemá ničeho společného. To je velice povážlivé snižování víry. Nepochopitelné pro nás toto odůvodňování pravoslaví ne důvody theologickými, ale národními, politickými, vládními, svedlo snad našeho p. spisovatele k nerozvážným slovům.

Snad nám někdo vytkne, že jsme v přítomných řádcích také méně o theologii mluvili. My ovšem jsme jen odpovídali na dané myšlénky, nebylo tedy jinak lze.

Trochu jsme se rozhovořili, nu, jsme již u konce. Panu Jaromíru Ivanoviči se asi nikdy ani ve snu nezdálo, že list jako »Vlasť« věnuje jeho vzácné osobě takovou pozornosť. Snad budou jí to mnozí zazlívati, ona pak se vymlouvati na mne, a já za to, že jsem mu prokázal takovou čest, mohu míti ještě mrzutosti. Těším se jedině tím, že, jak jsem přesvědčen, čtenářové »Vlasti« nebudou řádky tyto považovati za vyvracování toho, co napsal pan Jaromír Ivanovič, nýbrž spíše za ukázku, jakou cenu má asi ta domnělá intelligence a osvěta našeho národa, jež přijímá výklady páně Ivanovičovy. Od pana Jaromíra Ivanoviče ovšem s jistotou očekáváme, že zachová i ve své nové »slovanské« víře vděčnou památku katolickému knězi, který zneuznaného a neznámého dosud vlastence vynesl na světlo přede tvář více jak 5.000 čtenářů. Jak vidno, může se člověk státi různým způsobem slavným.

Apropos, pane Jaromíre Ivanoviči! Na ten Islam přece jen nezapomínejte, nýbrž uvažujte o něm bedlivě v rozumu svém. Mějte na mysli tu »výhodu pro národ.«

Jest snad zbytečno podotýkati, že vystoupivše proti agitaci pana Jaromíra Ivanoviče, nemáme na mysli nežli svou obranu. Byli-li jsme nuceni poukázati na některé stíny pravoslavné církve, pomíjejíce stran světlých, jak dokonalá nestrannosť by toho vyžadovala; tím je vinen pan Jaromír Ivanovič sám, nutil nás k tomu. Zajisté že i ruská církev má své vzácné přednosti, a my nejsme tak naivní, abychom to popírali nebo neuznávali. My je známe a povíme kdysi o nich dokonce i svým čtenářům velmi zevrubně; ale pan Jaromír Ivanovič jich nezná a stal se pravoslavným zrovna pro nedostatky pravosláví a pro nahodilé maličkosti jako — pro vousy, nebo proto, poněvadž ho to v srdci žere, že ti ubozí katoličtí kněží se nesmí ženiti. Kdož ví, není-li pan Jaromír Ivanovič dokonce nějaká stará dáma, snad stará panna, tesknící po čepci? Každým způsobem dal si smutné svědectví, že nezná ani církve vlastní, ani pravosláví; jeví se tedy jeho jednání jako frivolnické hazardování s nejvážnějšími statky lidskými, jako herostratské dílo na vlastním národu.

Poznámka: V předešlém článku má státi na str. 164 v řádce 11 zdola místo rozpojačení slovo rozpoljačení. Mimo to podotýkáme, že vše, co jsme napsali, týká se jen agitace, kterou v Čechách provádějí někteří čeští žurnalisté; ruský kostel zdejší a jeho osoby nepřivádějí se s ní ve článku našem v nižádné spojení. K řádkům šest, sedm a osm na stránce 162 druhého odstavce dodáváme, že interesent prohlašuje námi uvedený motiv odpadnutí za nesprávný. Jak tam z našich slov patrno, jde nám o jinou věc, nezkoušíme tedy dále a ochotně přičiňujeme tento dodatek.

Z národního divadla.

»Psychologickým obrázkem« nazval zvěčnělý Stroupežnický svou aktovku »Zkažená krev.« Baruška Šlapáková je ze zlodějské rodiny; tatík několikráte pro krádež seděl; vůbec, co je Šlapák, je specialista pětiprstého umění. Jen Baruška prý nedopustila se nikdy krádeže, tak se o ní praví a tím chlubí se mladý umělec — řezbář, vnuk kostelníka Karáska, a chce ji pojati za manželku. Dědeček dost mu to rozmlouvá, neb nevěří, aby jablko tak daleko padlo od stromu. Prosí pana faráře, aby vzal děvče na paškál. Starý farář byl dobrodinec vnuka kostelníkova; jeho nákladem umělec se vzdělal, proto mu na dalším blahu jeho záleží; i podaří se mu brzy dověděti se pravdy. Baruška sama se přiznala, že kolikráte kradla; omlouvá se však tím, co moderní termín zove »kleptomanií.« Má se vyznati i svému snoubenci; to učiniti nechce a zapřísahá faráře, aby toho od ní nežádal. V tom je duchovní ze světnice odvolán a »nevěsta« — ukradne šperk, náhodou tu ležící; »že si jej vezme na památku od pana faráře.« Ale kněz všimne si, že tu šperku není, dá zavolati otce Baruščina, starého Šlapáka, ten dceru prohledá a stkvost u ní najde — ze sňatku pak nic není. Má-li se psychologickým tím obrázkem dokázati pravdivosť mínění o dědičnosti náklonnosti k zločinům, není obrázek ten zcela podařen; mať mnohé nepřirozenosti.

V Paileronově komedii »Komedianti« patrné jsou šlehy na mnohé společenské poměry — i naše. »Komedianti« jsou prospěcháři, kteří mají v ústech samý ideál, vzlet, samé nadšení, samou lásku k vlasti, dobru a ideálům — ale zatím jsou to honci za úspěchy, za jměním, společenským postavením; nemohou-li vyniknouti skutečným uměním, chytají se křiklavých effektů, zvláštností a bizarností, aby si jich svět povšiml; takový je malíř Caracel, spisovatel Larvejol, novinář Pegomas — takoví jsou všichni; praví »komedianti života.« Podobný »komediant« napíše na př. divadelní hru plnou nestydatostí, jen aby se o něm mluvilo, a aby hodně peněz shrábl. Celou hrou vane ostrá a spravedlivá satyra, o niž vlastně běží a jež je věcí hlavní; druhý děj vedlejší je pouhým průvodem této satyry. Paní Lavercéova, světácká Paříženka, ujme se opuštěného sirotka Valentiny, jejíž otec prý je osoba vysoce postavená. Zde sezná Valentina celý ten svět prospěchářských komediantů; když však počínají se tito o ni více zajímati než o paní Lavercéovu, vypudí ji z domu a ujme se jí sochař Cardevent, jediný poctivec z tohoto kruhu prospěchářů; syn Cardeventův pojme ji po mnoha protivenstvích za manželku. Hra vyniká bystrou charakteristikou osob, a má, jak praveno, patrnou mravokárnou tendenci naší choré doby, takovými výstřelky společnosti čím dále tím bohatší.

Z původních prací dáváno v době nejposlednější s napjetím očekávané Jiráskovo tříaktové drama »Otec.« — Grunt, na němž hospodaří sedlák Kopecký, patříval kdysi rodu Divíškovu. Čtvrtlánník Divíšek sousedí s Kopeckými a uniní si, že statek Kopeckých musí býti zase vlastnictvím rodiny jeho. Půjčuje Kopeckému peníze, a když je v největší tísni, vypoví mu je; ten peníze nesežene, a Divíšek mu dá statek na buben a úplně jej ožebračí. Proč tak učiní? Jedině proto, aby už už statek Kopeckého byl jeho? Snad by se tak stalo později, ale úmysl Divíškův urychlí poměr jeho syna Jana k Anně, dceři Kopeckého. Divíškův Jan je totiž v Hradci theologem v semináři, přišel domů jako »pan majstr,« a tu otci zřejmě řekne, že ze semináře vystoupí, že bude raději podučitelem nebo ouředníčkem — k vůli Anně. Čtvrtlánník Diviš líčen je jako lakomý pobožnůstkář, ale musíme s ním souhlasiti, že úmysl Janovi zrazuje, od toho kroku jej varuje, jej prosí, aby tak nečinil, a představuje mu, jak o něho pečoval. »Lépe, budeš-li teď plakat, než potom,« praví mu; »já vidím dále než ty.« Před počátkem druhého dějství Kopeckým prodali vše, a ve druhém jednání vidíme holou světnici — po licitaci; Kopeckých jen čekají, až se setmí, aby opustili rodný dům, kde tolik let hospodařili. Přichází Divíškův Jan a oznamuje, že již ze semináře vystoupil — za dvě, tři leta přijde prý si pro Annu. Smutni odejdou ze světnice do podruží. Divíškův závistivý a zlostný syn Bobeš, bratr Janův, již obchází, nemoha se dočkati, aby přišel »do svého«, jak mu otec v I. jednání líčil. S Kopeckých Václavem dávno nevraží na sebe — v opuštěném Kopeckých statku dostanou se do křížku; jak bývá na vesnicích smutným zvykem, dojde ihned na nože a Václav probodne Bobeše. Tím nabývá drama vrchole; zničena je rodina Divíškova i Kopeckých, a vystouplý »majstr« Jan prohlásí, že půjde zpět do semináře; otec jej nyní prosí, aby, když již vystoupil, se tam nevracel a hospodařil na statku, kde je nyní tak sám a sám — ale Jan rozloučí se s Annou a odejde do Hradce, »kde, nepřijmou-li ho hned, po prázdninách vezmou jej jistě.«

Drama Jiráskovo snad týmž právem mohlo by se jmenovati »Syn,« ať již bychom měli pak na mysli Jana theologa nebo vášnivého Bobše. Nejen lakomý Divíšek, ale oni oba měli na katastrofě podíl, rovněž jako Kopeckého syn Václav. Divíšek otec a Kopecký otec liší se valně svými názory o dětech; naděje jednoho ani druhého se nesplňují. Proč vstupoval Jan do semináře, necítil-li k povolání svému chuti a vadila-li mu v tom náklonnosť jeho k Anně? Muž takový, jak je líčen Jan, nebyl by se dal jen tak »přinutiti« jako malé dítě ku kroku pro celý

život tak vážnému; i jako theolog později mohl věděti, co znamená sebezapírání a míjení příležitostí, jež by jej vedly ku zkáze. Tak jeho odchod do semináře po smrti bratrově již nese zřejmý ráz jakési pomsty na otci; neodchází tam s přesvědčením a láskou, s odhodláním, věnovati se krásnému povolání, nepovažuje to vše za pokyn Boží, aby ostal věren úmyslu svému, býti knězem. Klášter líčen je tu tak, že by se mohl někdo domnívati, jako by přijímal neb vězнil děti rodičům nepohodlné, jež je z lakoty odstraniti chtějí. Vždyť dívky bohatší — a takovým byl i Divíšek — přinášejí i klášterům věnem obnosy penězité; jak by jinak obstál klášter a z čeho by v něm byli živi? Šla-li Františka do kláštera s takovým odporem, pak by to zajisté na ní byli poznali a nepřijali ji. O rodině Kopeckých neví divák, co si mysliti; všichni jsou líčeni příliš trpně, příliš málo vystupují do popředí, plačtivý a chabý sedlák Kopecký není žádný muž; co a jak tam bylo finančně před katastrofou, jest jen slabounce načrtnuto. Proto rodina Kopeckých sympatií hlediště si nezíská. Nejzdařilejší figurou je Divíškův syn Bobeš; málo je na jevišti, ale co jedná, co promluví, do kosti proniká. Disposice v prvém aktu je dobrá a mnohoslibná; realistické druhé jednání je účinné a katastrofa nastupuje již zde; třetí akt je poněkud zdlouhavý a vlastně se tu nic neděje, než pohřeb Bobšův, jenž by bez hudby, družiček, mládenců a zdařilé scénické úpravy zůstal bez účinku.

Z celku je patrno, že drama »Otec« psáno je novelistou a románopiscem; tak na př. postava Křivdova je rozhodně povídková. Josef Flekáček.

UMĚNÍ.

Poslední (XLI.) valný sjezd katolíků německých (konaný 26—30. srpna v Kolíně n. R.) přijal v příčině křesťanského umění následující resoluci: 1. Valné shromáždění katolíků německých zavrhuje onen (tak zvaný naturalistický) směr v umění, který pojímá osoby a události biblické ve výtvorech malířských a sochařských jako kterýkoliv jiný dějinný předmět, nebo dokonce je úplně profanuje a porušuje; jakož i směr, který nízkou smyslnosť dráždí. 2. Pokládá za velice nutné, aby pravdy křesťanské víry, výjevy z dějin křesťanských a zásady křesťanského života více než dosud umělecky byly znázorňovány, netoliko k účelům chrámovým, nýbrž i pro veřejný a rodinný život; pročež vřele doporučuje, aby obecenstvo hojně uměleckých děl objednávalo u vynikajících a věřících umělců. 3. Pokládá chrámové umění za důležité odvětví křesťanského uměleckého tvoření, i doporučuje umělcům, kteří v oboru tom pracují, aby studovali a také po stránce theologické a symbolické těsně přilnuli ke vzorným výtvorům ze slavné minulosti křesťanského umění, zvláště z posledních tří století středověku; vyžaduje však od nich, by schopni byli a se snažili, těchto výtvorů podle vlastní své individuality užiti a je zpracovati, užívajíce solidních a osvědčených technických pomůcek. Uznává tudíž výhradně činnosť samostatně tvořících umělců a uměleckých řemeslníků za oprávněnou odsuzuje výrobu fabriční a tak zvané »ústavy umělecké«, které dlužno pokládati za nejhoršího nepřítele pravé chrámové umělecké činnosti. Zavrhuje hromadnou výrobu v oboru uměleckém a varuje všechny, jichž se týče, aby kupováním takových výrobků kostel neznešvařovali a jmění kostelní takovými koupěmi nepoškozovali. 4. Valné shromáždění vyslovuje všem rozumným opatřením, kteráž směřují k tomu, aby umění chrámové na způsob nejlepších středověkých výtvorů uměleckých k novému rozkvětu bylo přivedeno, svoje nejvřelejší sympathie a prosí zejména klerus, jakožto povolaného strážce nad uměleckou činností chrámovou, by se jich horlivě ujímal.«

Staročeská nástěnná malba ze XIV. stol., představující boj sv. Jiří s drakem, objevena byla při bourání starobylého domu »U Melantrichů« v Praze. Rozměry obrazu toho jsou značné; obnášíť jeho délka bezmála 6 m. Byl malován v první době gotické klihovými barvami. Postava sv. Jiří zachovala se ještě v prvotní své podobě; drak byl v době pozdní gotiky přemalován. Vzácný tento obraz byl se stěny pečlivě sňat a dán do městského musea. Vyobrazení jeho uveřejněno bylo v Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale« 1894. str. 178.

Zásluhy Křesťanské Akademie o povznesení církevního umění došly náležitého ocenění také v nedávno vydaném 19. sešitu skvostného díla »Sto let prác«. Čtemeť tam: »Založení Křesťanské akademie z podnětu Svatováclavské záložny v Praze bylo novým povzbuzením na dráze pokroku. Umělecký odbor akademie této vytkl si totiž za účel povznésti umění církevní, zejména co se týče uměleckých ručních prací k účelům církevním a systematického opatřování vzorného náčiní liturgického; za spolupůsobení povolaných umělců zvoleny za základ jen vlastní kresby, jichž provedení řádným mistrům bylo svěřováno, v každém směru nové a lepší dráhy voleny, zvláště když i potřeba se ukázala založiti ústav pro paramenty, jichž znamenité a hojné ukázky na jubilejní výstavě jsme spatřili. Tyto vzory nalezly v příbuzných odvětvích průmyslových souhlasu i následování, čehož si v zájmu věci jen přáti bylo; vynikajícím výrobkům toho odvětví, pořízeným zdatnými zlatníky a stříbrníky podporou různých umělců, dostalo se na výstavě mnohonásobného uznání.«

České malby na Antverpské výstavě umělecké docházejí hojné pochvaly v odborném listu německém »Kunstchronik« (VI. roč. čís. 1. a 2. z 18. října): »Rakouské oddělení«, praví se tam, »činí dojem jednotné síly a harmonicky vyzrálého umění. Malířství figurální stojí na vysokém stupni dokonalosti. Krajinomalba zastoupena jest několika velmi jemnými výtvory: k nim patří Beneše Knüpfera znamenitě svěží a co do barevných tonů jemné mariny ... Také malba architektonická velmi jest vyspělá a vykazuje znamenité síly umělecké. Mezi předními jest Vojtěch Hynais se svými návrhy k nástropním malbám v novém dvorním divadle Vídeňském ... Václav Brožík vystavil ohromnou malbu (poctěnou čestnou medailí): »Pražská defenestrace«, která s velikou sílou a dramatickou vervou líčí počátek českého povstání ... Svérázným aquarellistou jest Hanuš Šweiger. Jeho »Poslední dnové novokřtěnců v Münsteru« upomínají svojí pestrou směsicí postav na »pekelného« Brueghela. Také v »Rýbercoulovi« a »Ahasverovi« jde vlastní svou cestou. Jeho kolorit přispůsobuje se pokaždé podivuhodně příslušné náladě ...«

»Hlava Spasitelova«, řezbářská práce veliké umělecké ceny, nalézající se v kníž. arc. semináři Pražském, byla vydána v krásné heliogravuře provedené c. a k. vojenským zeměpisným ústavem ve Vídni, nákladem Pražského fotografa Eckerta, který již dříve zdařilé fotografie tohoto znamenitého díla vydával. Vzácná tato památka vyniká nejen cenou uměleckou, nýbrž jest pamětihodna i svými osudy. R. 1629. dal Ferdinand II. na Karlově mostě Pražském postaviti umělecky řezaný kříž místo vetchého již kříže, který tu od zbudování mostu stál. Když Švédové r. 1648. Starého města dobývali, bylo tělo Spasitelovo nepřátelskou kulí poškozeno. Císař Ferdinand III. dal porouchaný kříž přenésti s mostu do chrámu sv. Salvátora v Klementinum, kde nedaleko oltáře sv. Františka Xaverského byl umístěn. Před tímto křížem vysílány byly vroucí modlitby k nebesům; před ním vyprosili sobě nejednou těžce nemocní zdraví tělesné. Tak dala na počátku XVIII. století Marie Kateřina Schmidova zavěsiti pod křížem tímto tabulku s nápisem, v němž díky vzdávala Bohu, že marně užívavši lidských léků proti nemoci své, na tomto místě konečně nalezla vydatnou pomoc. Vedle kříže tohoto stávala socha Panny Marie, rovněž s mostu sem přenesená. R. 1710. byl svatokrádežnou rukou této soše odňat skvostný pás, který od svatokrádežníka jistý žid koupil, u něhož byl nalezen. Za to byl žid od Staroměstského syndika Vaclava Reismanna odsouzen k pokutě 34 zl. rýnských. Za peníze ty koupeny byly čalouny, jež zavěšeny byly s obou stran kříže. [1]) V době Josefinské byl památný kříž z kostela odstraněn a pohozen, a teprve v letech šedesátých nalezen byl jediný zůstatek z něho — hlava Ukřižovaného, která od té doby

[1]) Litterae annuae Collegii S. J. ad S. Clem. ad a. 1710.

v rektorátu semináře se chová.[2]) Krásnou reprodukcí Eckertovou stává se mistrné a památné toto dílo vůbec přístupným. Do ušlechtilé této tváře Spasitelovy, v níž výtečně umělcem zachycen jest výraz utrpení a smrti, nelze bez hlubokého pohnutí se zahleděti. Hodí se tudíž fotografie nebo heliogravura její výborně za ozdobu příbytků katolických.

Vaticanische Miniaturen. Herausgegeben und erläutert von Stephan Beissel S. J. Quellen zur Geschichte der Miniaturmalerei. Folio, VIII. a 59 str. textu a 30 tabulí světlotiskových. Cena 20 m. Nakladatelství Herderovo ve Freiburku Brýsgavském 1893. »Dějiny malířství středověkého«, dí spisovatel, »zvláště malířství starších dob, jsou ještě velmi temny. Výborným prostředkem k objasnění jich jsou četně zachované miniatury. Neutrpěly-ť časem a rukou lidskou tolik změn a škod jako staré malby freskové a obrazy tabulové. Nejsouce světlu a zkáze na pospas vydány, vyhlížejí nezřídka posud tak, jakoby právě z dílny umělcovy byly vyšly.« S nevšední znalostí probral tedy Beissel nejdůležitější obrázkové rukopisy Vatikánské a podává v přítomném díle zdařilé světlotiskové reprodukce nejvýznačnějších drobnomaleb s příslušným výkladem. Bylo by si přáti, aby podle vzoru této knihy pojednáno bylo také o drobnomalbách všech větších bibliothék, byť by tím podán spolehlivý podklad k dalším studiím, kterými by se dějiny umění v nejedné příčině doplnily a prohloubily.

Christliche Ikonographie. Ein Handbuch zum Verständniss der christlichen Kunst. Von Heinrich Detzel. Erster Band: Die bildlichen Darstellungen Gottes, der allerseligen Jungfrau und Gottesmutter Maria, der guten und bösen Geister und der göttlichen Geheimnisse. S 220 vyobrazeními. Vel. 8°. (XVI. a 584 str.) Cena 7 m. Nakladatelství Herderovo ve Frýburku Brýsgavském 1894. V této knize podává se výkonným umělcům a umění milovnému obecenstvu nový pokus křesťanské ikonografie. Jsou to jakési dějiny umění, které se však od jiných spisů toho druhu liší uspořádáním; neníť zde seskupena látka dle různých škol a mistrů, nýbrž dle themat a předmětů náboženských, jak je v různých dobách umění křesťanské znázorňovalo. Zračí se tudíž v tomto díle jasně odvěká tradice umělecká, kterou by se novověcí umělci na prospěch výtvorů svých vždy říditi měli. Umělec, který netvoří v oboru umění náboženského pod vlivem církevní tradice umělecké, nevytvoří nikdy nic v pravdě velikého, ovšem pak mnoho pochybeného a špatného. Prvé než ke komposici uměleckého díla přikročí, měl by se každý umělec důkladně o tom poučiti, jak byl předmět, jejž spracovati má, zobrazován v klassických dobách umění křesťanského. Bývá ovšem od stoupenců materialisticko-realistického směru nynějšího vyslovována obava, že by tím trpěla svoboda umělcova, i hledí tudíž takovíto umělci při svých náboženských výtvorech slavná umělecká díla minulosti zcela ignorovati, a činívají to v takové míře, že uvádějí dokonce i impressionismus, zálibu v ohyzdném, také v obor náboženský, a stírají s posvátných osob a předmětů, jež zobrazují, všechnu vznešenosť i ušlechtilosť. Proti takovýmto proudům v posvátném umění nutno se vším důrazem bojovati a podporovati činnosť oněch umělců, kteří na základě a v mezích církevních tradic uměleckých tvoří. Jim zajisté bude kniha tato velmi vítanou, neboť naleznou v ní hojného poučení.

Untersuchungen über das gleichseitige Dreieck als Norm gothischer Bauproportionen von G. Dehio, Prof. an der Universität Strassburg. 18 str. a 24 tab. Stuttgart. Cena 3 m. Rozsáhlá studia konaná v oboru stavitelství gotického k velikolepému dílu »Die kirchliche Baukunst des Abendlandes« (viz o něm Vlasť X., 1125.) přiměla spisovatele mezi jiným také k tomu, aby znovu[3]) prozkoumal otázku, zdaž a jakým způsobem stejnostranný trojhran základem byl gotických stavebních proporcí. Za tím účelem prozkoumal skupinu kathedrál, v nichž, jak praví, »gotické myšlení dosáhlo svého vrcholu«, to jest kathedrál v Chartresu, Remeši, Amiensu, Beauvaisu, Le Mansu a v Kolíně n. R. Výsledek byl překvapující. »Nechať zkoumáme průřez nebo řez podélný nebo

[2]) Na dioramatu Liebšerově z jubilejní výstavy známém spatřuje se tato hlava věrně dle skutečnosti malovaná uprostřed mostu ležící, jakoby právě ustřelena byla. To se ovšem neshoduje zcela s pravdou, poněvadž tělu Spasitelovu tehdy nohy byly ustřeleny.

[3]) Zkoumáním základních proporcí v gotickém stavitelství zabýval se již r. 1521. Cesare Cesarino na základě Milánského dómu a v našem století Viollet le Duc na základě staveb francouzských.

horizontální, vždy řídí se v těchto průmětech poměr šířky k výšce nebo šířky k délce jedním stálým a jedním proměnným činitelem. Stálým činitelem jest ze šířky sestrojený stejnostranný trojhran, měnivým a libovůli stavitelově ponechaným činitelem jest výši udávající násobitel.« Řídili se tedy klassičtí mistři gotiky pevnými pravidly proporčními. Zákon a pravidlo ovládají tudíž v klassické gotice jednotlivosti i celek. M. Tyrš ve své monografii »O slohu gotickém« (V Praze 1881.) shledává zdůvodněným toliko požadavek, aby normální oblouk lomený tak se sestrojil, by trojhran stejnostranný veň vepsati se mohl. Dehio však ukazuje, že požadavek ten vztahoval se na všecky proporce gotického chrámu vůbec. Byť zajisté stejnostranný trojhran nejpochopitelnějším výrazem vnitřní rovnováhy; jeho užití při stavebních členech poskytovalo záruku jejich vzájemného souladu. Poněvadž pak ve středověku nebylo podrobných plánů v našem smyslu, jest výhoda triangulace patrna. Ve 13. století tato triangulační methoda ve stavitelství gotickém vládla, ve 14. století znenáhla mizela, až upadla v úplné zapomenutí. Dehio zjistil v »Zeitschrift für bildende Kunst« 1894. triangulační methodu také v centrálních stavbách klassických. Ostatně dávno před ním ukázal P. O. Wolf O. S. B., že jí užito bylo také při stavbě chrámu Šalomounova (srv. »Der Tempel Salomo's. Graz 1887.).

Dr. A. Podlaha.

HUDBA.

»**Benvenuto Cellini.**« — Těžiště genia Hectora Berlioze nespočívá v opeře, ačkoliv jí byl tak blízký. Od programní hudby velkolepých jeho »symfonických básní«, k opeře samotné byl skutečně krok jen jediný, a přece nelze postaviti jeho skladby obou druhů na stejný stupeň.

Co se vynalézavosti týče, byl původní a vždy zajímavý, avšak nedaří se mu tak na sceně jako v orchestru, který mistrně ovládá.

Dramatičnosť, jíž se mu velice často nedostává, nahrazuje jeho veliká divadelní zkušenosť; proto též opery jeho mají život dosti tuhý. Není dramatikem, který vycítí náladu, označí charakter osoby, vystihne situaci a děj skoro sám žene ku předu, avšak má přece tolik cviku, že sceny jeho jsou vysoce působivé, ba, někde i úchvatné.

Zejména jest to všude tam, kde vokální část ustupuje do pozadí, a orchester mluví sám. Tu jest Berlioz ve svém živlu a vládne orchestrem jako nástrojem jediným. Úžasná barvitosť zvuku orchestru a svrchované ovládání jeho jsou rázovité zvláštnosti jeho partitury. Vše se tu blýská, všechno žije. Nevyčerpatelný poklad zvuků, tisícerobarevná duha.

Skladatel »Episody ze života umělce,« »Haralda v Italii« a »Corsara« vystupuje tu v celé své velikosti. Skladby jeho jsou otevřenou učebnicí instrumentace všem, a přece dosud nikdo vše nevystihl. Nevelký, podle starého operního receptu rozvržený děj v »Benvenutu Cellinim« neposkytuje příliš mnoho momentů ani skladateli, který má dramatické skládání v krvi. Jsou tu celé výjevy bez děje, až najednou vše se začne hýbati, jako ze spánku probuzeno; tak v posledním jednání scena lití sochy Perseovy. To jsou vady; Berlioz jich však využitkoval k samostatné hudbě orchestrální, a tím stala se tato místa nejlepšími v celé zpěvohře. Takové jest mimo již zmíněné též ono, kde se líčí počátek karnevalu. Sbor lidu, produkce divadla Cassandrova a sbor při zajetí Celliniho jsou i vokálně velkolepé.

Dle našeho úsudku jest nezdařenějším trio v 1. jednání, kde Fieramosco naslouchá rozhovoru Celliniho s Terezou. Pikantnosť zpěvu a charakteristické doprovázení orchestru působí neodolatelně.

S prospěchem stalo se zařadění »římského karnevalu« jako předehry ke 2. jednání. Souvisíť skladba sama o sobě již úzce s celou operou svými motivy a inspirací. Pobyt skladatelův v Italii, ačkoli on sám to popírá, byl mu zdrojem velikých děl, a »Benvenuto Cellini« i »Římský karneval« děkují mu svůj původ a souvisejí spolu i myšlénkami. Balletní hudba v 2. jednání a duetto v 1. jednání jsou z »Římského carnevalu«.

Co se provedení opery týče, tvrdíme, že by bylo ještě několik zkoušek, zvláště solistům, neškodilo. Pan Lašek nesmí se ani obrátit, aby neztratil kapelníka s očí, což bylo zjevno hlavně při zmíněném již triu z 1. jednání, které jest ovšem nezvyklým rythmem svým velmi nesnadné.

Jinak pojímá p. Lašek Celliniho velmi dobře a zpívá ho zvláště po hudební stránce výtečně. Vůbec ne dosti ceniti jest při tomto zpěváku jeho vzdělání hudební.

»**Spolek pro komorní hudbu.**« Nebylo města, kde byla komorní hudba ode dávna s takovou zálibou a dokonalostí pěstována jako v Praze. Myslíme komorní hudbu jaksi v užším smyslu, totiž doma, při krbu. V minulém století hlavně české šlechtické rodiny, vynikající skorem bez výjimky zálibou a velkým porozuměním pro hudbu, pořádaly pravidelně quartettní večery. Tehdá zhusta členové těchto rodin sami byli i výbornými výkonnými umělci, později stávali se jen podporovateli tohoto nejušlechtilejšího druhu umění hudebního. Bylo to skorem modou, míti své quartetto; řekl bych jednou z mod, majících své velké oprávnění. Jest to forma vkusu dokonalého. Přesnými pravidly vázaná, určitě omezená, a přece se jí dá tolik říci. V poësii se jí rovná jedině sonett. Prostředky provozovací nejjednodušší, nároky nejmenší a tím větší překvapení, docílí-li se velkolepého výsledku. A ten docíliti patřilo jaksi ke sportu, který však nebyl bez pravého umění. Mluvíme tu jen o reprodukci; o produkci postarali se klasikové měrou hojnou a vzornou. Jednalo se tedy jen o provedení; k němu bylo potřebí nejen dokonalosti technické, nýbrž i velikého vzdělání hudebního: myšlénku pochopiti a plasticky provésti. Druhého požadavku měla doba starší mnohem více nežli doba naše. Souviselo to asi s blízkostí tehdejších hudebníků ku klasikům, vyžadujícím úplné vážnosti. To jest viděti na chorobném zjevu tak zv. brillantních virtuosů, kteří hrají po světě věci jinak bezcenné, jen aby se obecenstvo divilo jejich technice. Těch jest nyní daleko více než jindy. Hráli-li a psali-li tehdá Dreyschock, Kalkbrenner, Moscheles atd., kteří do oné doby ještě z části náležejí, přece věci takové, měly tyto větší cenu než obdobné skladby Taussigovy, Grünfeldovy, ano ani některé věci Lisztovy nevyjímajíc. Ona doba vynikala duchem klasickým, a proto měla komorní hudba, tato klasická forma po přednosti, dobrou půdu.

Dnes ji namnoze ztratila, a jest vítati každé přičinění k návratu. Tím jest bez odporu zařízení »spolku pro komorní hudbu« a jest tím záslužnějším, že povstal společností českou s účelem českým. Dosavadní utraquistický spolek tohoto druhu, který jaksi zachovával tradici staré, hudební Prahy, měl tu velikou chybu, že sice byl, ale málokdy hrál. Není to bohužel poprvé, kdy i věc čistě nestranná, umělecká, trpí u nás politikou; tak tomu bylo i u toho spolku a staré filharmonie. Dej Bůh, aby v témž zdaru se nový spolek udržel, jakým začal. Začátek byl rozhodně stkvělý, jak na venek, tak po stránce umělecké.

Ohromná rychlosť ustavení, hojné účastenství a krásná forma vnější vydala svědectví o síle a umění milovnosti našeho obecenstva; »české quartetto« dalo třem prvním produkcím »spolku pro kom. hudbu« ráz čistě umělecký.

Že má český národ tyto čtyři quartettisty, jest pro něho štěstím, a jest na něm, aby si jich dovedl vážiti, by o nich neplatilo žalostné přísloví, že nikdo není ve vlasti prorokem.

Jak hrají, bylo psáno a líčeno superlativy stkvělými a pravdivými již mnohokrát, a jest jen přičiniti něco k upokojení cizí kritiky, která často při koncertech »čes. quart.« ve Vídni, Hamburku, Lipsku a jinde projevovala pochybnosť a ptala se před provozováním Bethovena, jak ho asi zahrají, budou-li mu rozuměti?

České quartetto se na hudbě velikých mistrů klasické hudby vzdělalo, Bethoven byl jim učitelem a klíčem hudby komorní vůbec, byl jejich každodenní chléb a teprve na základě úplné znalosti jeho velkých myšlének a forem jeho zpracování postoupilo k hudbě moderní, kterou hraje s touž vyžadovanou jasností a praegnantností hlavních a vedlejších myšlének, jako se naučilo a nezapomnělo hrát Bethovena.

Radíme »Spolku pro kom. h.«, aby uvedl ve své programy více rozmanitosti. Sonata patří do komorní hudby také. Konečně lze velmi dobře omluviti a velmi příjemně snésti mírné reprodukce písní a solových nástrojových čísel Dosud pořádány koncerty tři.

Programm prvého: Bedř. Smetany smyčcový quartett »Z mého života« v e-moll, Sergěje Tanějeva smyč. quartett z b-moll a nový Dvořákův quintett v es-dur. »Z mého života,« tato symfonická báseň v úzké formě quartetta, skladba.

která by tvořila epochu, kdyby byla rovnorodého Smetanovi talentu, jest zvláštností čes. quartetta, a způsob, jakým ji provádí, pamatuje živě na Bülowovu hru Bethovenových sonat, totiž vzor, dle něhož se má každý snažiti. Pravíme »snažiti,« protože dosíci té dokonalosti při obtížích té skladby jest velice nesnadno. Tanějev jest u nás málo známý a uvádí se velice výhodně. Vynalézavosť jeho je původní, v ruském národním tonu, dobrá distinkce, vřelého citu a zpracování svědčící o sečtělosti velkých vzorů komorní hudby. Čes. quartetto má dílo jeho připraveno pro ruskou cestu.

Třetí číslo programmu, Dvořákův nový quintett, jest dalším důkazem, že symfonie a příbuzné formy jsou pravým polem tohoto mistra. Jeho allegra jsou pokračováním klasikův a v tomto quintettu jest třetí věta s variacemi stkvostem.

Z programmů druhých dvou koncertů připomínáme Fibichův klavírní quartett s prof. Jiránkem u klavíru, Bethovenův známý velkolepý septuor, provedený s vnadností a chutí, že bylo znáti na provozujících pietu, s jakou k dílu vzhlížejí; dále jako interesantní novinka od skladatele, který jako výkonný pianista patří mezi první na světě a nese, jako skorem všichni virtuosové, omen, že skladatelská jeho činnosť reproduktivní se nevyrovná. D'Albertova hudba jest dobrá, solidní práce, polyfonní; v quartettu v es-dur jest druhá věta plna francouzské duchaplnosti, oslňující barvitostí zvuku a jímající rhytmikou.

Jako poslední z dosud provozovaných skladeb uvedeno budiž Bethovenovo quartetto v f-dur, op. 59 č. I. O provedení této monumentalní skladby platí vše, co bylo řečeno o čes. quartettu a o Bethovenovi vůbec.

Velice zajímavým bude příští koncert, ku kterémuž činní arrangeři získali Eugena d'Alberta, po Rubinšteinovi nyní největšího pianistu. Em. Greif.

Jméno J. Hlocha, kaplana v Čechách u Prostějova, kolikráte již uvedeno bylo mezi hudebními skladateli nejnovější doby, a vždy s pochvalou. Poslední jeho práce tiskem vyšlá jest »**Tři kvítka Terpsychory**«: první »kvítko« jest ladný kvapík, druhé svižný pochod, a třetí, nazvána jsouc »Na ledě«, obsahuje šest půvabných valčíků lahodné melodie, případně rej na ledě karakterisujících. Skladbu lze dostati u skladatele neb u knihkupce Hölzla a Prombergra v Olomouci za velice mírnou cenu 50 kr. — čítať skladba 16 tiskových stran.

LITERATURA.

FLÁMSKÁ.

Flámští básníci. J. De Geyter narodil se v Ledeu u Alostu dne 25. května 1830. V r. 1848. usídlil se v Antverpách, kdež byl z počátku podučitelem, později pořadatelem známého nám již katolického denníku Handelsbladu, potom se stal registrátorem a konečně řečníkem při obchodním soudu. V r. 1874. byl jmenován ředitelem půjčovny. Hlavnější díla jeho jsou: »Drie menschen van in de wieg tot in het graf« (Tři lidé od kolébky až do hrobu), epická báseň, jejížto první díl vydán byl v r. 1861., druhý v r. 1865. a třetí v novější době. Potom vydal modernisaci spisu Reinaert De Vos (Lišák Reinart), druhé vydání vyšlo v Schiedamu v r. 1884. Z jiných jeho básnických děl nejoblíbenější jsou: »Vlaanderens kunstroem« (Sláva umění flanderského); »De wereld in« (Do světa); a »Huchald« »De genie des Vaderlands« (Genius vlasti). Jeho »Geuzenlied« (Píseň žebrácká) jest dosud v oblibě a byla přeložena Eugenem Gensem do francíny.

Rosalie a Virginie Loveling, tito dva slavíci Nevelští (Twee nachtegaalen van Nevele, deux rossignols de Nevele), jak je vhodně nazval Max Rooses, napsaly četné romány a novelly prósou; jejich básnická díla, jež byla vydána v Groningách v r. 1870., tvoří dosti objemný svazek. Druhé vydání těchto krásných básní vyšlo v r. 1877. Rosalie Lovelingova narodila se v Nevele dne 19. března 1834. a zemřela tamže dne 4. května 1875. Sestra její Virginie narodila se tamtéž dne 17. května 1836. Po smrti sestřině usadila se v Gentu.

Emmanuel Hiel narodil se v Gillách (Gilles) u Termonde dne 30. května 1834. Z mládí měl velmi rozmanitý život; tak byl ředitelem továrny, knihkupcem, finančním úředníkem a úředníkem při vnitřním ministerstvě. Roku 1867. přednášel jazyk flámský v král. konservatoriu bruselském a v r. 1869. byl jmenován knihovníkem v královském průmyslovém museu. Hiel psal mnoho a k veliké části jeho básní složeny byly nápěvy velikým flámským hudebním skladatelem Petrem Benoitem. Z posledních uvádíme: »Lucifer«; »De Schelde«; »Prometheus« a »De liefde in het leven« (Láska v životě). Z hlavnějších jeho básnických děl uvésti sluší: »Looverkens bij onze stambroeders de Hoogduitschers geplukt« (Lístky u našich pobratimců Hornoněmců natrhané) z r. 1859. V r. 1861. vydal: »Nieuwe liederen« (Nové písně), v r. 1863. vyšly v Gentu jeho »Gedichten«; v r. 1868. v Arnhemu jiné jeho »Gedichten«; roku 1870.: »Psalmen, zangen en oratorio's«; v r. 1874. vydal v Lipsku své nové »Gedichten«; v r. 1879.: »Kinderliederen«, a v r. 1885. v Roulersech! »Historische gezangen en vaderlandsche liederen«

Frans De Cort narodil se v Antverpách dne 21. června 1834. a studoval na královském atheneu ve svém rodném městě. Prošed potom rozličnými úřady, stal se léta 1861. tajemníkem vojenského jenerálního soudce při vojenském dvoře v Bruselu. Z děl jeho uvádíme: »Liederen, eerste reeks« (Písně, prvá řada), vysly v Antverpách r. 1857. V r. 1859. vydal v Antverpách: »Liederen, tweede reeks« (Písně, druhá řada); v r. 1862.: »De schoonste liederen van Robert Burns« (Nejkrásnější písně Roberta Burnse), tytéž vyšly v Bruselu; v r. 1866. vydal v Bruselu: »Zing Zang« a v r. 1868. vyšly v Groningách jeho nové: »Liederen«. Potom se stal hlavním redaktorem »Budoucnosti« (De toekomst) a bylo lze ještě mnoho očekávati z péra jeho, leč nelítostná smrť uchvátila jej ze středu jeho přátel; zemřelť dne 18. ledna 1878. a byl pohřben na hřbitově Iksellském (Ixelles) u Bruselu. Jak již čtenářům »Vlasti« známo, uveřejnil Frans De Cort též básně po svém tesťovi, básníku J. M. Dautzenbergovi, roku 1869. pod názvem: »Verspreide en nagelaten gedichten« (Roztroušené a pozůstalé básně).

G. J. Dodd jest okouzlující duch v chorovitém těle, jež skrývá již po celá léta pevnou vůli. G. J. Dodd narodil se v Antverpách l. 1821. Z počátku věnoval se malířství a studoval v Leysu pod mistry De Blockem a de Thomasem. K umění měl velikou lásku a byl nevšedním znalcem museí evropských, o nichž vypravuje se zanícením a vkusem. Své vlastní úsudky uveřejňoval v literární kritice flámské; čtenářové časopisů »Revue trimestrielle« a »Revue de Belgique« to ocenili, jelikož Dodd psal též francouzsky. K svému literárnímu povolání měl zaměstnání málo poetické. V r. 1844. byl redaktorem »Vlaamsch België«, v r. 1847. ředitelem židovské školy v Bruselu a v r. 1884. stal se archivářem hospice bruselského a překladatelem Moniteura. Ale všude viděti v něm básníka. Pěkná jsou jeho divadelní díla: »Het onbekende meesterstuk« (Neznámé mistrovství) a »De familiewist« (Spor rodinný); znamenité jsou veselohry: »Ik ben vader!« (Jsem otcem!) z r. 1865.: »Twee vrienden« (Dva přátelé) z téhož roku; dále: »De zenuwen van madam« (Panina nervosnost) z r. 1868.; též se líbí jeho novelly a veliké oblibě se těší tři svazky jeho básní: »Liedjes en deuntjes« (Písničky a zpěvánky) z r. 1858.; »Liefde-lief en leed« (Milování a žal) z r. 1860., a »Gedichten« (Básně) z r. 1870. Jest to pravá »Histoire de l'art« v Belgii. Z poesie jeho vane jakási sladká delikatessa, s jemnou ironií smíšená.

Novinář, spisovatel, herec a divadelní ředitel, básník a překladatel N. Destanberg měl veliké nadání k improvisování. Týž narodil se v Gentu dne 7. února 1829. Byl advokátem a zemřel dne 1. září 1875.; zanechal po sobě přes dvacet divadelních děl. Psalť činohry, veselohry, zpěvohry, epická dramata, popěvky atd. Jsa redaktorem novin »Stad Gent«, uveřejnil písně »Politieke refreinen en liberale liederen,« potom svazek bájek: »Fabelen en kindergedichten«, (Bájky a básně pro děti) a komický almanach pod pseudonymem Cies van Gent. Též přeložil veršem Molièrova Svatouška (Tartufe), Shakespearového Macbetha a aby jako Flaming podal bratrskou ruku básníkům vallónským, chtějícím v Belgii utvořiti divadlo, jež by nezáviselo od repertoiru (divadelního seznamu) francouzského, přeložil též veršem jedno z dramat Potvinových (Ch. Potvin): »Les Gueux« (Žebráci) na jazyk francouzský.

Hartegalmen; mengeldichten van Alexander Stoops. V polovici měsíce července vyšel v Gentu svazek flámských básní, jichžto skladatelem jest antverpský občan Alexander Stoops. Básně vyšly pod názvem »Hartegalmen:

mengeldichten van Alexander Stoops« (Ohlasy srdce; smíšené básně od Aleksandra Stoopse). Prohlédli jsme si toto nové dílo o 300 str. a s potěšením říci můžeme, že příznivcům našim Flamingům dostává se v básních Štoopsových četby zdravé a ducha občerstvující. Básně jsou krásné, bohaté a snadno srozumitelné.

Marie Belpaire, auktorka novelly »Het kerkportaal« (Síň chrámová) a Hilda Ram, básnířka antverpská, vydaly letos u pana Siffera v Gentu prvou řadu výtečných bájek pro dítky. Dílo to vyšlo pod názvem »Wonderland vertellingen« (Povídky z divotvorné země). Spis ten stojí 1 frank 50 centimů a jest velmi zdařilý. Josef Šeřík Vitínský.

RUSKÁ.

Písemský. Casopis »Nov« a spisy Písemského. Ruské listy plní se už zase vyzváními k předplacení. Stůjž zde aspoň jeden příklad, jak Rusové hledí dobré spisy svých slavných spisovatelů rozšiřovati mezi lid. Uvádíme vyzvání k předplacení časopisu »Nov«, jak v různých žurnálech se právě ohlašuje. Zní: Lze předplatiti »Nov« na rok 1895 s bezplatnou přílohou 12 vázaných svazku sebraných spisů A. H. Pisemskago za 14 rublů. Předplatitelé obdrží bez všelikého doplatku za zásilku premie: časopis »Nov«, 24 čísel velkého formátu; zvláštní illustrovaný oddíl »Mozaika», který tvoří vlastní žurnál o 24. číslech; literaturný list »Semejnyje večera«, 12 měsíčních knížek romanů a pověstí; dvě nové knihy in folio »Zivopisnoj Rossij«. t. j. vlasť naši u jejím geografickém, historickém, národovém a ekonomickém významu, ve dvou pěkně vázaných knížkách; 12 svazků nového vydání sebraných spisů Pisemskago, krásně a bohatě vázaných. Tyto svazky obsahují Písemského romany: Bojarščina, Bogatyj ženich, Tysjača duš, Vzbalamučennoje morje a Ljudi sorokovych godov č. 1., 2., 3. Pověsti a povídky: Tjufjak, Komik, Ljesij, Pitěrščik, Batmanov, Fanfarov, Vinovata-li ona, Nina, Plotničja artěl, Staraja baryňja, Sergjej Petrovič Chazarov a Mari Stupicyna, Starčeskij grjech, Baťka, Uže otcvjetšije cvjetki, Ryskije lgyny, Pytěvyje očerki, Zapiski Salatuški, Obličitělnoje pismo iz ada, Feljetony Nikity Bezpylova, Zavještčanije moim ďjeťam Valiliju a Nikolaju, Po povodu sočiněnij N. V. Gogolja, najděnango poslje jego smerti: »Pochoždění Čičikova ili Mertvyja duši«, časť vtoraja. — Podobizna Písemského, autobiografie, dopisy jeho, Písemský jako umělec a člověk. Mimo to obsahují podrobnou biografii jeho a kritický rozbor jeho děl. Za druhý rok předplacení dostanou předplatitelé opět 12 svazků dalších, tak že budou míti všecka jeho díla. Nyní následuje výklad, jak lze předplatné zasílati, kolik měsíčně, aby předplatitelé ihned dostávali také premie. Vše je lákavé. My uvádíme jen adresu časopisu: Petrohrad, Gostinnoj Dvor č. 18., knihosklad Volf. Na zásilku za hranice bylo by nutno ovšem připlatiti. Avšak i tak asi za 20 zlatých lze nabýti celou bibliotéku. Podobně si vedou i jiné žurnaly; ano i denní noviny mívají zábavné, vázané knížky jako přílohu, ovšem ne vždy cennou. Neškodilo by i u nás. Jak snadno bylo by tu lze přivésti v tisících exemplářích starší české knihy poučné a zábavné mezi lid. Získalo by tím jeho vzdělání, jeho sebevědomí, nebo sám by znamenal obrovský pokrok českého národa, zamezila by se ona úzká jednotvárnosť, jaká u nás následkem omezení se veřejnosti na knihy jen současné moderní literatury vládne, český lid vychovával by se v duchu historických tradic, čímž jeho samorostlý národní typ víc a více by se prohluboval, vštěpovala by se mu větší a účinnější láska ku předkům, kteří pro národ tak úsilovně pracovali. A mnoho, mnoho ještě dalo by se uvésti pro tuto myšlénku a rozvinouti ji na různé stránky. Podnik takovy by ani nebyl riskantní, poněvadž by byl vždy už zajištěn základním žurnalem, kterým by se už samy přídavky peněžité kryly. Odběratel ruského žurnalu může za několik let míti spisy všech starších a věhlasných spisovatelů národních, mnoho cenných knih po předmětu vlastivědy v různých její odvětvích. U nás dává se lidu s novinami pravidelně překlad francouzských nebo anglických románů, ceny v příčině vzdělavací a mravní náramně pochybné.

Stůjž zde ještě několik slov o významu Písemského. Jest to jeden z těch, kteří proslavili jméno ruské daleko za hranice vlasti. Jeho místo je hned vedle Gogola, Turgeněva, Gončarova, hr. Tolstoje, Jaltykova, Dostojevského, s nimiž sdílí nejen slávu, ale s kterými spojuje jej i hlavní směr literární.

Písemský jest především realista, a to ruský realista. Ruský život ve všech jeho směrech, jak na začátku druhé polovice tohoto století se rozvíjel, jest předmětem četných jeho spisů. Líčí jej tak, jakým jest, nezakrývá jeho chyb a

jeho temných stránek. Činí to s takovou hloubkou, s takovým všestranným vyčerpáváním předmětu, že zajisté zaslouží, abychom se poklonili jeho pozorovacímu talentu, jeho obrovské píli a neobyčejné kráse jeho slohu. On sám sice omlouvá se, že snad tato nahá pravda mnohého zarazí, snad i zarmoutí, avšak omluva ta je zbytečna. Písemský je »ruský« realista, národní spisovatel. Pronikl duši svého lidu tak hluboko, že cítíš, jak ne kritika, ne hořkost a hněv, ale nezměrná láska k národu a otčině jej vede, aby cele se pohroužil do ducha svého národa, jak přese všecku hořkou pravdu svůj národ miluje a jemu sloužiti chce. Realism Písemského není bláto a nečistota, není nihilism; jest to realismus zdravý, ušlechtilý, idealný.

Písemskému není cizí duch času, naopak najdeš v jeho spisech všecky otázky, o nichž moderní svět se interesuje, (viz na př. jeho Brak po strasti, Ipochonderik a j.) ale především zabývá se těmi, které týkají se jeho lidu, a kterými on se obírá, a tu zná skrz na skrz nejen intelligentní ruské kruhy své doby, ale jemu známa je celá duše mužika, buržoa, kněze, všech. Jaké skvostné typy podává tu auktor »Tysjači duš«, jak jsou pravdivy, jak hluboky, s jakou uměleckou dokonalostí a krásou slohu jsou vytesány až do nejmenších podrobností, jako Kalinoviče, Vichrova (Ljudi porokových godov), studenta Baklanova (Bzbalamučenoje morje), Bešmeteva (Tjufjak), Heleny (V vodovorotě) a j. Kdo chce poznati celou historii vniterného života ruské společnosti ve všech jejích odstínech, kdo při tom chce nad míru příjemně se pobaviti, ať čte Písemského. Pro svou naprostou pravdivosť a nestrannosť jest ovšem též poučným, tak že i intelligence najde v nich dostatečné duševní stravy, »Plotničja artel«, »Gorkaja sudbiňa«, »Ljesij« a jiné budou na vždy zvěstovati jeho slávu. Písemský má mnoho společného s Gogolem.

A všecky tyto spisy, pro ruský lid dvakrát důležité a zajímavé, rozšiřují se uvedeným způsobem v obecenstvo. Jaký blahodárný účin mají na sebepoznání národa, na tuto podmínku veškerého pokroku jednotlivce a obecnosti! O slavných ruských spisovatelích lze skutečně říci, že píší pro svůj národ. Jak krásné to vysvědčení!

Fr. Žák.

POLSKÁ.

Ks. Z. Szczęsny: Wiara i niewiara w stosunku do szczęścia społecznego. Kraków. Nakładem »Przeglądu Powszechnego«; str. 158. — Za našich dob aby byl každý apologetou. Na vše se útočí, nic není ušetřeno větších nebo menších nájezdů se strany jistých lidí Překáží-li jim instituce nějaká v dosažení nekalých cílů, počne se boj proti ní, ať si spočívá její existence na právu přirozeném nebo positivním božském, a tím spíše ovšem, spočívá-li jen na právu lidském, ať církevním, ať občanském. Skorem aby byl zřízen zvláštní apologetický ústav, jenž by jaksi již napřed vše bránil: neboť jisto je, že, kde by se člověk ani nenadál, že by to či ono mohlo býti napadeno, přes noc to tu má.

Také tato kniha Szczęsného je spisem apologetickým. Je to řada článků, logicky spojených, v nichž se dokazuje, jaký jest účinek víry a jaké působení nevěry na štěstí a blaho společenské. Vše podáno jest zcela přesně a zcela jasně, ač snad slohem trochu těžkým. Konklusím, jež auktor z daných praemiss činí, neubrání se nikdo. Po úvodních slovech mluví spisovatel nejprve o původu společnosti lidské. Člověk již přirozeností svou je tvorem společenským, jak tomu nasvědčuje i dar řeči, jenž by byl jinak zbytečným, i fysické jeho uzpůsobení i mravní jeho potřeby, což vše vede ho zajisté k tomu, aby žil ve společnosti, jejíž nejmocnějším poutem jest láska. První pak společností, jež je spolu základem společností jiných, je rodina, jejímž původem je manželství. Manželství to musí však býti nerozlučitelnou monogamií, aby rodina mohla existovati a cíle svého dosíci, neboť jak rozlučitelná monogamie, tak nerozlučitelná polygamie účelu manželství a tak i účelu rodiny odporují. Dále pak podmínkou trvání rodiny, této buňky společnosti lidské, jest, aby žena poddána byla muži a děti rodičům; jeť zajisté emancipace jenom prvním krokem k rozlučitelnosti manželství a tím též klínem, jenž rozpolťuje kmen života rodinného a jej takto ničí.

A nejinak mají se věci v celé společnosti lidské. Dostačíť ve příčině té povšimnouti si společnosti lidské trochu blíže, aby bylo zjevno, jak mocně na její blaho působí víra a z ní se rodící účinná láska, a jak zhoubna je pro ni nevěra a to, co z ní nutně následuje. Dokazuje to historie od počátku světa, dokazuje to i povaha náboženství křesťanského, jež veškerý nepravý egoismus vylučuje, stanovíc lásku k Bohu a bližnímu, a tím i k vlasti a společenstvu, za

tresť svého učení, tu lásku, bez níž společnosť lidská obstáti nemůže. Proto také společnosť bezkonfessní nemůže míti trvání nemajíc základu, a tak mimoděk spěje vstříc hrobu zhouby, jejž si svou vlastní rukou vykopala, a jemuž ujíti může jenom tím, že záhy, pokud je ještě čas, přijme jediný záchranný lék, jejž chová v sobě učení křesťanské o společenstvu a jeho podmínkách životních.

Tak pan auktor. A proto promlouvá dále o tom, v čem záleží pravá křesťanská svoboda, a jaká že má býti svoboda společenská, jakož i o tom, jak na blaho společnosti působí forma vlády a čemu o věci té učí církev. Ba ani toho se neštítí, aby poukázal, kam až sáhá kompetence vlády světské a kde jsou její hranice, hovoře též o tom, jaký že má býti poměr státu k církvi a co dlužno souditi o požadavku svobodné církve ve svobodném státě. I vidno tudíž, že je kniha Szczęsného nanejvýš zajímava a poučna, obírajíc se otázkami časovými, ba až palčivými. A z té příčiny není též třeba dlouhého doporučování, nýbrž dostačí pouhé upozornění. Jos. Osecký.

Ks. Władysław Zaborski T. J : Religie Aryów wschodnich. Kraków 1894. Nakładem auktora; str. 423. — Století XIX. může býti vším právem zváno stoletím nálezův a výzkumů na poli skorem každého vědeckého odvětví. A některé z výzkumů těch mají důležitosť velikou. Jsou pak to jmenovitě nálezy archeologické na Východě, značkami na pohled nesrozumitelnými pokryté, jež však nezlomná píle filologů rozluštila, a jim tak mluviti kázala. Drahocenné zápisky, pracně nalezené a genialně rozluštěné umožňují světu, aby poznal ony staré vládce nad Nilem, Eufratem a Tigridem a poohlédl se po životě těch národů, kteří před věky tak dávnými stavěli piramidy, svatyně a paláce. Zápisky potomků Chámových a Setových poučily nás o tom, co národové ti činili, jak žili a v co věřili, a prokázaly exegesi biblické službu velikou, dotvrzujíce historičnosť a pravdomluvnosť Písma. — A toho právě v našem věku na výsosť je potřebí, v době, kdy náboženství stalo se předmětem zvláštní vědy, t. j. historie náboženství, jíž na francouzských, německých a anglických universitách zvláštní stolice věnovány, a jíž i různé časopisy ex professo se zabývají, ať již nedíme ničeho o tom, že publikací o vědě té je počet veliký. Ovšem však většina výkladů těch odporuje náboženství křesťanskému, jelikož pocházejí od mužů, kteří jsou nepřátely buď náboženství každého nebo aspoň náboženství Kristova. Zanesše i do tohoto tak vznešeného bádání zásady darwinistické, tvrdí zajisté, že původním náboženstvím lidstva nebyl monotheismus, nýbrž fetišismus, jelikož prý tak toho žádá logický postup a zdokonalování, jaké v životě všelidském místa má, a jež všade od méně dokonalého k dokonalejšímu se béře.

Než, tvrzení to odpírá zjevení, jež učí pravému opaku, hlásajíc, že monotheismus byl původním názorem náboženským, jenž však během časův u přemnohých zvrhl se ve fetišismus, takže genese jeho je původu mnohem pozdějšího. A faktum toto hlásají i nejstarší psané památky starých národů, jež jsou tudíž křesťanským apologetům velevítanou pomůckou na dotvrzení pravdy zjevené. Na místě nijak posledním jsou pak to i písemné památky starých Indův a Peršanův, a zkoumání jejich ve směru výše dotčeném je předmětem této publikace P.Zaborského. Kniha tato je vskutku tak zajímava a spolu tak důležita, že chtěli-li bychom obsah její podati, musili bychom ji vlastně citovati celou. S úplnou znalostí literatury předmětu toho se týkající promlouvá tu p. auktor slohem jasným a každému lehce srozumitelným o náboženských názorech východních Ariův, obratnou rukou vybíraje z nich, co svědectví vydává pravdě Písma. Všímá si zpráv Xenofontových, Herodotových a Strabonových o náboženství starých Persů, rozebírá nápisy staroperské z dob Achémenidovců, nalézající se v Persepoli, Susách a jinde a probírá perskou Avestu; po té pak důkladně a všestranně seznamuje nás s náboženským životem starých Indův a jeho vývojem, hovoře tu o provedismu, hinduismu, višnuismu, sivaismu, sanktismu a buddhismu a přihlížeje při tom všem k jejich podstatě a genesi na základě bohatého písemnictva starých Indů, jež se nás dochovalo. P. Zaborski dostál úkolu, jejž si tuto vytkl, plnou měrou. Jeť na poli tom zdárným a spolu pilným pracovníkem, neboť studie, jež v letošním »Przeglądu powszechnem« o náboženství Číňanův uveřejňuje, utvrzuje nás v přesvědčení, že brzy zase uzříme nový plod jeho práce v oboru tom. Doufáme pak, že budeme moci i tuto příští jeho práci přivítati a doporučiti s touž radostí, s jakou dnes upozorňujeme na dílo toto, jež jsouc kromě toho i nádherně vypraveno a upraveno, slouží literatuře polské ku cti a důstojně řadí se ku starší práci téhož spisovatele: »Źródła hystoryczne wschodu odnośnie do Pisma św.« Jos. Osecký.

ČESKÁ.

Sborník historického kroužku družstva »Vlasť«. Majetník, nakladatel a vydavatel družstvo »Vlasť«. Odpovědný redaktor prof. Ph. Dr. M. Kovář. V Praze 1894. Stran 112. Cena 70 kr. (členům »Vlasti« za 52 kr.) Sborník historického kroužku družstva »Vlasť« vyšel již v sešitě třetím. Obsah jest jako v sešitech předešlých seriosní. Prof. Josef Vávra líčí počátky reformace katolické v Čechách. Obrat na prospěch věci katolické způsobilo koncilium Tridentské a vláda císaře a krále Ferdinanda I. na popud Svatovítské kapituly Pražské. Řád jesuitský chopil se v Čechách i na Moravě práce. Spisovatel uvádí jména prvních Jesuitů v Čechách a vyličuje práci jejich školskou a misionářskou, jakož i vznik mnohých kollejí v našich zemích českých. Věc katolická ponenáhlu sice, ale jistě rostla. Z toho plynulo vzrůstající rozechvění nekatolíků, které propuklo zvláště r. 1609. a 1618. — Frà. J. Hamršmíd článkem Několik slov o českém kněžstvu stol. XIV. a XV. dokazuje, že znemravnělosť kněžstva před hnutím husitským nebyla všeobecná a tedy nedala hlavní příčinu k bouřím patnáctého století, že duchovní vrchnosti nezanedbávaly kázně, a že přestupky i nešvary kněžské byly přísně stíhány. Kněžstvo také pilně hledělo si věd a studií, a nejen kláštery, ale i jednotlivci měli pěkné sbírky knih theologických i světských. — Frant. J. Kroiher vypisuje nevlastenectví českých stavů nekatolických v době předbělohorské a vyvrací často projevované mínění, jako by nekatolíci bývali vždy velikými vlastenci. Článek svůj končí auktor, že národ český »pod vládou katolickou se zachoval, kdežto nekatolíci čeští zanikli beze stopy mezi národy nám nepřátelskými.« — Dr. M. Kovář podává překlad latinského spisu, prof. Dr. Ant. Rezkem uveřejněného v 2. sešitě Věstníku král. české společnosti náuk na rok 1893. Spis má titul Considerationes, quas cuidam excellentissimo comiti super subditorum gravaminibus proposuit non nemo ex nostris, prius quam officium confessarii apud eundem exellentissimum acceptaret. Jsou to úvahy o stížnosti poddaných, napsané Jesuitou P. Jakubem de Hayes plukovníkovi a horlivému katolíku hraběti Vilému Lamboyovi. Napřed uveřejňuje prof. Kovář dopis P. Sommervogla z Lovaně, zaslaný superioru řádu T. J. P. Jos. Svobodovi, kterýž dopis podává světlo o životě P. Jakuba de Hayes, a pak uvádí překlad úvah, které jsou vzácným a důležitým pramenem k vylíčení poměrů poddanských za doby 17. stol. v Čechách. P. de H. podává úvah šest, ale jen prvá, druhá a třetí jsou zevrubněji rozvedeny, z posledních tří jsou jen holé nápisy. Arch. adjunkt Hynek Kollmann, jenž po delší dobu pobyl v Římě, podává životopisnou studii z archivu sv. kongregace de propaganda fide, dotýkaje se působení reformatora města Fulneka na Moravě, P. Bonaventury z Kolína, z řádu kapucínského, jenž měl spory s představenými svými; zvláště charakteristickým jest obšírný list Bonaventurův, poslaný kardinálu Ludovinovi, praefektovi propagandy Římské. Bonaventurův pobyt ve Fulneku spadá do časů, kdy ve Fulneku působil Jan Amos Komenský. Na konci jsou posudky o pracích historických, posudky psal frà. J. Hamršmíd a Dr. Ant. Podlaha. Prvé dva sešity Sborníku vyšly redakcí prof. Frant. Zdráhala, který jsa jinými pracemi zaměstnán, dobrovolně vzdal se redakce, která pak byla svěřena prof. Dr. Kovářovi. Historický sborník »Vlasti« osvětlí zajisté mnohou důležitou stránku našich dějin od počátku patnáctého století. Dosavadní tři sešity svědčí nejen o píli, ale i o střízlivosti členů histor. kroužku »Vlasti«.

Prof. Frant. J. Rypáček.

Ant. Klášterský: Srdce i duše. Básně. Kabinetní knihovny svazek 75. Nakladatel: F. Šimáček 1894. — Básník Ant. Klášterský netěší se valné přízni »moderních« našich kritiků. My však z celé mladší generace právě Klášterského uznáváme za nejschopnějšího básníka, neboť duch, jenž jeho básněmi vane, je duch soucitu a lásky k trpícím, a takový v době geniální rozervanosti, pessimismu a blaseovanosti, musí nám býti rozhodně vítán.

V nové knize Klášterského nalézáme ovšem též několik osamělých pessimistických tónů, — vidíme v tom ústupek modernosti, nic více, a byli bychom rádi, kdyby básník koketování se světobolem přenechal jiným a vrátil se zase k zdravé a pravé poesii, kde mu jedině kyne zdar a žádoucí výsledek. K pessimistickým básním patří »Nocturno«, »Mrtví« a »Tři jizby«, kde se ozývá touha po smrti. Za to krásný je »Hovor s lampou.« Trochu rozvláčná je »Melancholie neděle.« Krásné jsou »Zvony«:

»Zněly mírem, zněly touhou,
zněly hudbou v města tiši;
Bože, člověk s láskou v srdci,
co v těch zvonech všecko slyší!«

»Světlo na stropě« je zase pessimistické. Pomíjejicnosť všeho vyjadřuje »Vřes« Báseň: »Adagio« je fantastický sen.

Nejlepší básně obsahuje oddíl II. Žertovná »Cestovní píseň«, hluboká báseň »Kříž«, »Šumavský motiv« atd. jsou pravé poetické skvosty. »Sen na Valdštejně« věnován je památce Máchově a líčí známou, ač ne právě authentickou událosť, že básník »Máje« byl modelem k oltářnímu obrazu sv. Jana na Valdštejně. Velmi pěkně končí báseň »Cesta v zimě«. Básník vidí ve sněhu stopy vedoucí do zasněžené a zapadlé vesnice. I ptá se, kdo asi tudy šel. I vzpomene, že to byly roztomilé pohádky, jež šly zpříjemnit samotu od světa odloučeným obyvatelům. »Píseň o zvonech« je podobna »Zvonům« výše uvedeným a rovná se jim poetickou cenou. »Pošlapané růže« mají poněkud otřelou již myšlénku. Poetickou perlou je báseň »Na chrámu stupních.« Básník líčí žebráky sedící u vchodu chrámu a končí těmito verši:

»To obrázek — na pohled jediný,
já nad vše lépe z něho čísti mohu,
že jenom středem bídné chudiny
jde pro člověka vzhůru cesta k Bohu.«

S takovými tóny se rádi u básníka mladé generace setkáváme. Za to »Pekařova dcera« je dosti všední. »Procesí« líčí průvod poutníků městem.

»Procesí viděl jsem v lomozu tříd.
— — — — — — — — — —
Po božství duše jim práhla,
přes davy chodců a přes vozů chvat
píseň jich nesla se táhlá . . .«

V básni »Nad hrobem Jana Nerudy« je dosti laciného bombastu. Končíme: sbírkou Klášterského přibyla literatuře naší nová pěkná kniha. Až na čísla, jež jsme výslovně oznámili, je bezvadná, a rádi ji každému, kdo se o poesii zajímá, doporučujeme. Těší nás, najdeme-li v záplavě všelikého literárního zboží knihu tak zdravé a záživné poesie. Josef J. Veselý.

Bílá Hora. Dle současných pramenů a pozdějších spisů líčí Dr. Václav Řezníček. Modré knihovny čís. 21. Čtvrtého roč. čís. 1. Cena 40 kr. Tato kniha byla mi nedávno zaslána. Přiznávám se, že nedůvěřivě jsem po ní sáhl, pohleděv na její titul, a s podobnou nedůvěrou počal jsem prohlížeti, jaké jest to zboží, zdali tu zase některý z našich liberálních spisovatelů, ač katolíků, pérem protestantským a planými frasemi, jak již jsme tomu u nás zvykli, nevyplnil »citelnou mezeru« naší bělohorské literatury. Leč sotva jsem přečetl předmluvu, kde p. spisovatel praví, že náš lid třeba o »bělohorské době« především dle pravdy zpraviti, ihned nedůvěra mizela, a s chutí dal jsem se do čtení. A čím dále jsem četl, tím více se mi kniha líbila, a mohu vyznati, že jsem dosud o bělohorské době v literatuře naší málo podobných knih četl.

Pan spisovatel začíná událostmi po vyhození místodržících Martinice a Slavaty dne 23. května 1618. a líčí dále věrně krok za krokem, jak potom stavové hleděli všade mysli lidu upokojiti a otěže vlády v Čechách převzíti; jak těmto proti vládě povstalým pánům stavům při tomto »hrdinném« jejich skutku i při všem dalším počínání neběželo nikdy tak o prospěchy náboženství a vlasti, jako spíše o království z tohoto světa. A to dokazuje spisovatel skoro na každém listu své knihy. Líčí zřízení direktoria i zařizování armády, při tom pěkně ukazuje na pokryteckou snahu stavů, jak hleděli zřejmý svůj odboj proti císaři Matyáši hladkou papírovou formou přikrýti a lid, jenž se vojny hrozil, za každou cenu k vojně proti císaři podnítiti, a jak proto všecky smírné listy císařovy k českému národu zatajovali. Vidíme tu, jak hrstka jistých pánů učinila si z povstání zlatodol, v němž hanebně pro sebe loupili a při tom ještě se těšili, že osobní zájmy jejich zvítězí, a že stanou se neobmezenými pány situace v Čechách; jak při tom povstalá šlechta, kdykoliv se jednalo o placení, držela na kapsáři obě ruce a všecky platy na města a lid vesnický hleděla uvaliti. Odboj proti císaři nespočíval ani v náboženství, ani v národnosti, ale podnikali ho páni stavové nejvíce v zájmu,

jenž Čechy i Němce, protestanty i některé katolíky především poutal, a to v zájmu osobních prospěchů a stavovských výsad. Tento spor český s císařem byl po léta již různými německými dobrodruhy strojen a připravován za tím účelem, aby české koruny zmocniti se mohl některý německý kníže; byl to dle drastických, ale pravdivých slov spisovatelových zápas o moc mezi panovníkem a privilegovanými stavy, kteréž v odboj ten vehnali němečtí agenti, již chtěli v Čechách pak pro sebe lovit a dovedli ho roznítiti poukazováním na domnělé zkracování náboženských svobod. Lid český v zápase tom neměl nejmenšího zájmu a podílu, ač na konec sám nejvíce zaň trpěl. Krásně líčí spisovatel obezřetnosť a moudrosť vůdce protestantských stavů moravských, Karla ze Žerotína, a naopak zase všude ukazuje zaslepenosť stavů českých, cizími dobrodruhy německými zmatených a omámených. Trhali a uvolňovali státoprávní svazky, sami ničili, co celé tisíciletí státního českého umění v srdci Evropy bylo utvořilo; co celé hory českého stříbra a zlata stálo, a co celá jezera české krve vykoupila; svěřili osud svůj, osud všeho lidu českého a staroslavné své vlasti, vůbec moc a slávu českou, smečce falckých dobrodruhů a ničemů. Zvláště dojemná jsou slova, jež p. spisovatel pronáší na posledních dvou stranách své knihy. Bolno jest čísti, v jakou bídu přivedli čeští stavové svou vlasť k vůli cizímu, kalvinskému, německému knížeti, jejž v nezřízené pýše za krále českého zvolili.

Tím končí tento první díl, a ve druhém dílu slibuje spisovatel vypsati vladaření Bedřichovo, který měl býti zemi spásou, který však dovedl vlasť českou na Bílou Horu.

Kdo chceš o těch spletitých a nejsmutnějších dobách vlasti naší nabýti lepšího světla, přečti si tuto knihu; jest psána objektivně, nezatajuje ani chyb katolíků, ale slova její dopadají jako těžký mlat na hlavy odbojných stavů českých.

Jos. Papež.

Emanuel rytíř z Čenkova: Rok na samotě. V Praze, 1894. Nakladatel F. Šimáček. — Básník odloučen od pražského hluku a víru žije rok na venkovské samotě. Ale zmocňuje se ho nuda. Nikdo z přátel si na něho nevzpomene, ti prý dovedli s ním choditi jen do hospod, »kde piva rudý tok se pěnil«, ale teď o něho nedbají. Ale snad přece na básníka někdo vzpomíná: jeho »rusovláska«, již horoucně miluje. Snad prý čte s nadšením jeho verše, v noci se jí prý o básníku zdá, (!) a až pojede do Prahy,

»bude jistě na něj čekat na nádraží.«

Prosím, tolik naivností v jediné básni! A tak to jde dál. Mnohdy i při nejtruchlivější náladě dáte se do smíchu neobratnosti básníkově.

»Ó, matko má, já kojil naděj smělou,
že vejdu k tobě s dívkou uzardělou,
že pro poklad se vydám k tobě na cestu (!)«,

jako jinde se usmějete básníku, když prosí: »mých zpěvů slavíci« (!). Leckde je zcela osobní tón:

»I nejdražší můj soudruh na Parnassu
mne uštkl někdy jedovatým rtem (!), —
mou duši rozbouřila v lásky jasu (?)
má milá výčitek mých zármutkem (!).

Jak z ukázky patrno, básník velmi neobratně a pracně slepuje své verše v jakýs takýs celek. Tato námaha zaviňuje pak komické verše, jako:

»Vždyť poetům se přihází to zhusta,
že chleba nemají jich zpěvná ústa (!).«

Sbírka, jak z ukázek vidno, velmi slabá, končí pěknou básní (jedinou v celé sbírce!) nadepsanou »Českému jihu«. Ale celek není hoden námahy, aby se jím čtenář obíral. Vydávati podobné sbírky je věru více než zbytečné.

Josef J. Veselý.

Přítel dítek, časopis pro vychování a zachránění křesťanské mládeže. Redaktor P. Bernard Plaček. V Brně. Předností tohoto časopisu jest, že nepodává pouhé zásady vychovatelské, nýbrž dle latinského »exempla trahunt« vychovatelské zásady provází příklady ze skutečnosti, namnoze uvádí jen příklady, v nichž paedagogická zásada je skryta, a již si čtenář snadno domyslí. »P d.«

všímá si všech vad, které jsou vychování na újmu, a o jejichž nápravě v jiných spisech se nedočteš. Máme před sebou ročník sedmý a tři sešity dosud vyšlé ročníku osmého. Ročník sedmý obsahuje toliko jedinou práci, ale v ní jsou podány nejdůležitější poučení o celém způsobu křesťanské výchovy. Tato úvaha vyšla nyní ve zvláštním vydání pod názvem: »Ochraňujte dítky Boží!« Původní práce sdělána je hlavně dle spisu »Deset přikázání katolické výchovy dítek« od Bedř. Clerika, k čemuž bylo použito také spisů knížete-biskupa Zwergera, Alb. Stolze a j. Zčeštil ji P. J. Hejtmánek. Pojednání toto jest křesťanskou paedagogikou, která by měla býti čtena všemi křesťanskými rodiči. Čte se lahodně a je psáno srozumitelně, jasně. Stojí jen 20 kr. a má 171 stránek malé osmerky. Jest velice laciné. Zajisté, že všichni ti, jimž leží na srdci křesťanská výchova dítek, tento spisek mezi známými rozšíří. Ve vydaných sešitech ročn. VIII. jest obsah pestřejší, jelikož jsou tu práce kratší, ale jadrné. Je zde ukázán vzor služebníka Josefa Egyptského (rozvedeno do tří kapitol od osvědčeného paedagoga P. J. Hikla), dále »Návod, kterak mši sv. slyšeti máme,« »Domácí řád pro katolickou čeleď,« příklady »Jak matka Barat dítky vychovávala,« příklad obrácení zbloudilého nevěrce, příklad, v němž varováni jsou rodiče, aby nebránili svým dětem ve volbě povolání,« »Příklad zhoubného navštěvování hospod,« pojednání »O důležitosti a potřebě výchovy úplně náboženské« (velice zdařilá práce!). Vysvětlení »Žehnání dítek a slova Pána Ježíše »Nechte maličkých přijíti ke mně.« Příklad, kterak zbožná matka zachrání svého nezdárného syna. Dle důst. p. faráře Kneippa vzdělána stať »Jak sluší rodičům, zvláště matce, pečovati o duši.« (Čten. »Vl.« jest známo, že p. farář není jen lékařem chorých těl, ale i chorých duší.) Příklad o nuzných dětech. Příklad o uzdravení vzdorovitých dětí (zvlášť časové a praktické). »Prst Boží« (příklad, jak Bůh zbůjníka potrestal.) Článek »Vliv kněze na nábožensko-mravní vychování mládeže. Příklad šetrnosti, úvaha a příklad o tom, jaký užitek přináší zbožné pamatování na utrpení Ježíše Krista. — Vzor křesťanských děveček líčen je v Abře od P. J. Hikla v šesti kapitolách. Příklad neskonalé lásky mateřské. Časová a důležitá jest úvaha o kouření, a k tomu pojící se další dva články: »Neblahé následky kouření mládeže« a »Úsudky dospělých lidí o kouření.« Podobně důležitý článek jest »O pití líhovin u dětí« atd. — Jak pečlivý to výběr článků pro lid! Doporučujeme »Přítele dítek« s přáním, aby vycházel častěji než čtyřikráte do roka! Cena 40 kr. za rok je mírná. — Ku »Příteli dítek« přidávaná příloha pro děti je vhodná a hodí se zejména mládeži jako dárky příležitostné (což se namnoze s prospěchem děje). V. Černý.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Nedávno meškal ve Věčném Městě návštěvou slavný španělský spisovatel a státník Emil Castelar, r. 1873 president republiky španělské. Přišel výhradně jen proto, aby viděl sv. Otce. Přijde-li katolík do Říma, jest ve své vlasti; příchod tak vynikajícího muže, jako je Castelar, tvoří část současných dějin Římských. Sotva že Castelar do Říma přijel, ohlásil příchod svůj J. E. kard. Rampollovi, žádaje za slyšení u sv. Otce. Po ohlášení svém odebral se osobně k Jeho Em., prohlásiv, že přichází výhradně proto do Říma, aby se mu dostalo cti, býti přijatu papežem, a že sám dříve nikoho nepřijme, pokud sám od sv. Otce ve Vatikáně přijat nebude. Můžeme si pomysliti, jaký to byl shon mezi žurnalisty a reportéry římských časopisů; Castelar byl v pravém slova smyslu jimi oblehán, dychtili po nezbytném nyní »interwiewu« a po novinkách, jež by o Castelarově osobě a římském jeho pobytu svým časopisům referovali — ale Castelar, ač, jak známo, republikán s tělem duší, zřejmě vyslovil, že přijíždí do Říma jen k vůli sv. Otci, nepokrytě proslovil se o nutnosti náboženství katolického právě v době naší a o velikosti papežství, jíž žádné politické a socialní bouře otřásti nemohou. — Sv. Otec přijal vynikajícího tohoto katolíka ve středu dne 10. října o 11. hod. dopolední. Sekretář sv. Otce Msgr. Mery de Val uvedl jej ihned do komnat, kde jej Lev XIII. očekával. Slyšení Castelarovo trvalo plnou hodinu. Slavný státník španělský opouštěl sv. Otce ve velikém pohnutí a rozechvění. Celý Řím,

ba celá Evropa byla zvědava, jak Castelar o sv. Otci bude souditi. Žurnalisté houfně domáhali se přístupu k němu. Castelar netajil se jim nadšeným dojmem, jaký papež Lev XIII. na něho učinil.

»Byl jsem v pravém slova smyslu všecek udiven,« pravil, »s jakou jasností, bystrostí a neobyčejnou důmyslností soudí Lev XIII. o všech věcech a úkazech doby současné. Jeho mluva jest nadmíru živá, květnatá; poznal jsem s velikým potěšením — a budiž Bohu za to chvála — že je sv. Otec úplně zdráv, ba, ještě plný tělesné čilosti a síly. Mluvil jsem s přemnohými státníky: s Gladstonem, Thiersem a jinými, ale veřejně doznávám: nikdo nejevil takovou bystrosť a jistotu úsudku jako sv. Otec. Lev XIII. je duchaplný, ví o všech a o všem, interesuje se o všechny a o vše, a výmluvnosť jeho je obdivuhodná, neobyčejná.«

Z úst muže, jenž pokládán jest za nejlepšího řečníka Evropy, jest soud ten zajisté velice zajímavý. Neméně krásný je výrok Castelarův: »Za největší muže tohoto století považuji Napoleona I., jenž historii století našeho začal, a papeže Lva XIII., jenž historii tuto uzavírá.« — Po slyšení u sv. Otce přijal Castelar mnoho vynikajících osob, zvláště osob významu politického. Liberály římské však návštěva jeho zklamala (a kdo četl naše české liberální listy, dozná, i liberálové naši byli trpce zklamáni) a dali to i veřejně na jevo. »Domnívali jsme se, že s Castelarem dostavil se k nám representant vzkříšeného Španělska, probudilého ze zastaralé reakce, Španělska liberálního, povstavšího na troskách inkvisice (!) jásající Italii, sestře své, povstalé na troskách všemocného papežství,« poznamenal »Diritto.« Toť ovšem hrozné, pomyslíme-li, že místo takového muže přišel do Říma katolík, vřelý obdivovatel nejen Lva XIII., ale papežství vůbec, člověk, jenž veřejně hlásal italským zednářům nutnosť katolického náboženství a velikosť papežství. Velice rádi — a byl by to triumf pro ně býval — byli by Castelara viděli jako nevěrce. »Castelar na nic jiného nemyslel, než aby byl přijat ve Vatikáně a vzdal papeži svůj hold. Nepřišel do Říma jako filosof a spisovatel, ale jako obdivovatel katolicismu a řekl zástupcům tisku veřejně: »Jsem hostem Italie, ale věrným přítelem papeže.« Nadšení v prsou jeho svědčí výhradně Jeho Svatosti a náboženství katolickému; Řím je mu (a ne pouze jemu samému) ještě hlavním městem katolicismu, nikoliv metropolí národa italského, Castelar neviděl suverenitu Italie, ale papeže — krále, vládce Věčného Města! Pontifikát katolický ztratil sice své panství pozemské, ale nikoliv svoji vládu morální, ba, můžeme říci kouzlo morální — to stalo se spíše větším!«

Hořké to přiznání liberálů nás katolíky velice těší; liberálové tím jen opakují to, co tvrdíme a o čem jsme z celé duše přesvědčeni: že papežství je dobrodiním lidstvu a význam jeho pro celý svět vůbec nedostihlý. — Jaký to rozdíl mezi věřícím, velikým Castelarem a nevěřícím maličkým Zolou, který se také domáhal slyšení u sv. Otce, ale J. Em. státnímu sekretáři kardinálu Rampollovi nevidělo se ani, aby žádosť jeho sv. Otci předložil.

Jaký je stav Italie v malém, podobně zmítán je svět ve velkém. Nade všemi těmi bouřemi vysoko povznesena je vznešená postava milovaného Lva XIII., ozdoby a chlouby stolce Petrova. Prosme Boha, aby Otce veškerého světa katolického dlouho zachoval.

Poznámky k básni J. S. Machara: »Julian Apostata«. Ve druhém čísle chrudimských »Rozhledů« uveřejnil J. S. Machar, jenž se právě smutně proslavil nezřízenými útoky na Vítězslava Hálka, báseň, jíž oslavuje Juliana Apostatu, podobně jako kdysi zednář Carducci oslavil satana; v básni té posmívá se nejen křesťanství, ale i osobě Kristově.

Po nudném úvodě, který není ničím, než ubohou básnickou motaninou, počíná básník apostrofovati Juliana:

»Vstaň, Juliane! Kde je Galilejský?
Kde jeho voje? Síla? Vyznavači?
Vstaň, dívej se, dnes netřeba ti meče,
traktatů, brožur!
Ovčinců dvéře všude otevřeny,
a ovce venku, dobré, milé ovce,
už nechce se jim zpátky v temné stáje
k bděním a postům.«

Takovým tónem odvažuje se básník mluviti o křesťanství, jemuž děkuje za všechno, čím je. Nevole se zmocňuje člověka, když uváží, že je možno dnes takto psáti o křesťanství a Kristu, aniž by se musil básník nebáti, že bude co

nejrázněji odmítnut. Každá i sebe horší věc má dnes svoje obhajce a přívržence, jen křesťané mají si dáti líbiti nejhorší urážky toho, co je nejvýše posvátno! Ovšem, kde je posměch na Krista, tam je i posměch na jeho sluhy, kněze, tam se jim vyčítá podvod, jaký prý činí, lákajíce dobré ovce k »bděním a postům.« Ale ovce prý nedají se »peklem a čerty« zastrašiti, jim prý je milejší jeden den na zemi,

»než celá věčnost jednou mezi sedmi
andělů kůry.« (!)

Ovšem i kněží tu vystupují, a pan Machar líčí je velmi »názorně« takto:

»líc rudá, hladká, laloch třesoucí se
a velká břicha!«

A dogmat svatých houfy ve svých mozcích
a liter prázdných řeky na jazyku —
v železné černé řadě oni stojí —
však vůdce zmizel.«

Na to útočí básník na Krista a jeho učení vůbec. Že prý svět vybojoval, ale lidstvu podal jen askesi a mdlobu odříkání; místo štěstí jen naději na příští život. A výsledek této snahy jest prý jen pár hluchých ovčinců, čímž básník myslí všecky křesťanské církve. Básník končí těmito slovy:

»Tvůj (Julianův) den je tady, vyjdi ze své pouště!
Vstaň, filosofe, n e m á m e u ž b o h a!
Vstaň, trůn tvůj zvrácen, říše rozmetena —
však bratry najdeš.

Když se Machar způsobem urážlivým, (jak mu sám Vrchlický řekl) dotkl Vítězslava Hálka, povstala z toho veliká bouře v celém českém, nejen literárním, ale i politickém světě. Psaly se proti Macharovi nejprudší obrany napadeného básníka, veškeré skoro listy se vzchopily, aby hájily památku Hálkovu. A přece se jednalo o pouhého člověka. A zde se jedná o Krista a jeho učení — a tu s údivem pozorujeme, že celá veřejnosť mlčí! Což tak již klesl křesťanský smysl v našem národě, že kdokoliv a jakkoliv smí se odvážiti zlehčovati Krista a jeho učení? Urážky kněžstva mu odpouštíme, ale urážky božského zakladatele naší církve nikdy nestrpíme.

K našim poměrům literárním. Stopujeme bedlivě od známé aféry našeho časopisu a vystoupení Ignáta Hermanna v čele spolku Máje na »obranu« ohrožené (!) cti Nerudovy naše literární poměry. Stopujeme je právě proto, abychom pozorovali, jak se v těchto kruzích s literární ctí nakládá; uvedli jsme v loňském ročníku tohoto měsíčníku drastické věru doklady, jak málo znají právě ti páni, kteří nám vyslovili v záležitosti Nerudově své »opovržení«, šetřiti cti svých nejbližších soudruhů.

Dnes je nová bouře v literatuře české. Mladý básník J. S. Machar, jehož »činnosť« zde již několikráte oceněna byla, a jenž se v posledním čase zase velice »vyznamenal« vydáním básně »Magdalena«, smutného to líčení moderního života českého, uveřejnil v měsíčníku Masarykově »Naše doba« článek, v němž zhanobil památku Vítězslava Hálka, jemuž vyčetl i ten pomník na Karlově náměstí postavený, o němž řekl, že byl »malá duše« atd. Bouře nevole otřásla českým vzduchem. Vyvstaly »Národní Listy« a z péra Ferd. Schulze přinesly článek proti Macharovi. »Čech« přímo upozornil, že se nesluší, aby Machar trpěn byl v Akademii, když tak nečestně se zachoval k památce Hálkově. Jaroslav Vrchlický napsal ostrý článek proti svému bývalému ctiteli Macharovi do »Hlasu Národa«, kde jeho vystoupení nazývá »brutálním« a »drzým«. I »Šípy« a »Humor. Listy« způsobem velice peprným tepaly Machara slovem, illustracemi i parodiemi jeho básnění. Jaká to ironie osudu! »Šípy« tepají — Machara! A dlouho-li tomu, kdy byl každý dáván do klatby nebo vyhlašován za hlupáka, kdo se »stkvostům« Macharovy poesie nekořil? Čekají se jiné ještě projevy. Eliška Krásnohorská otiskne co nejdříve v »Osvětě« článek na obranu Hálkovu. Jediný Herbenův »Čas«, Roháčkova »Niva« a symbolická »Moderní revue« projevily souhlas s — Macharem (!)

A teď to nejzajímavější. Všude je veliké rozhořčení, mezi staro- i mladočechy, liberály i katolíky, zde není mezi nimi rozdílu smýšlení — jediný »Máj«

mlčí, ač zatím Machar dále hanobí Hálka v »Času«. Co dělá slavný spolek? Kde je jeho mravní rozhořčení? Či je mu Hálek méně než — Neruda?! Chápeme, proč Máj tak shovívavě mlčí, zatím co veřejnosť čeká, že se ozve na ochranu cti Hálkovy, že otiskne manifest k národu s podpisy všech svých členů, kde odsoudí a zatratí jednání Macharovo. Machar jest jeho — členem, a tím řečeno vše. Machar odsoudil Hálka jako spisovatele posledního řádu, nenechal na něm nitky dobré, ale to je slavnému spolku — jedno! Ovšem, tentokráte nevydává pan Topič sebraných spisů Hálkových, tentokráte jich nepořádá pan Hermann, předseda spolku Máje, a tentokráte nepotřebuje pro ně — reklamy. Rozumíme dobře! Ale jest hodno zapamatovati si to, aby se vidělo, jaké pozadí měl celý ten nastrojený a neupřímný předloňský manifest Máje proti »Vlasti«, a boj proti jejímu redaktorovi. Ale tím si slavný spolek také jen škodil. »Vlasť« stojí pevně, a dnes již smějí se lidé vidouce, že si pan Hermann a jeho družina troufala sice na »Vlasť«, ale na — p. Machara — že si netroufá! Ubohý Hálku! Škoda, že jsi se svými sebranými spisy nepočkal na p. Hermanna a p. Topiče, dnes by byl národ četl manifest, a Macharovi by se vytloukla — okna, nemá-li je zazděna, jako p. Karásek.

Zajímavo však je, že literáti, stojící mimo kruh Máje, jako pp. Vrchlický a Sládek, rozhodně bojují proti Macharovi. Sládek ještě v loňském »Lumíru« na str. 34. doporučoval »Naši dobu«, že si ji váží a jejích seriosních snah. Výslovně píše: »Jest zase o jeden časopis více — a u nás jest jich velmi málo, — s kterým, i když s ním snad někdy souhlasiti nebudeme, je možna vážná, opravdova diskuse.« A dnes?! Dnes uveřejnil sám velmi ostrý článek Vrchlického, kde se vytýká »Naší době« strannickosť, a kde se bojuje stejně rozhodně proti Macharovým snahám, jako ode dávna bojujeme i my!

Marně volá česká veřejnosť na Máj: Samieli, pomoz! Ubohý Samiel — mlčí, mlčí a mlčí. Ubohý Samiel! [1])

Besídka Malých, ročník XV. Posledním číslem (10) »Bes. M.« měl se skončiti běh jejího života. A nebylo by jí věru škoda, kdyby měla mladistvým svým čtenářům podávati četbu podobnou, jako je v 10. čísle letošního roku báseň »Hus v Kostnici.« Báseň ta uráží naše sv. náboženství i jeho kněžstvo. Inicialku zdobí poprsí Husovo. A teď to začíná hned v I. sloze:

— byť i pravdu nejčistší byl děl,
jen v odpověď měl úkor za úkorem

(rozuměj odpověď sboru Kostnického, před nímž Hus stojí). Další fragmenty:

— já rád se vyznám z bludu,
když poučíte líp mne o víře,
já nebojím se však ni pranýře . . .

A zas dole:

— Já kázal všude pravdu jenom ryzí . . .
— Já ve víře jsem nikdy nebyl kupcem,
já nekázal pro mrzký světa zisk
a slovům svým jsem pravdy známku vtisk',
tím na víře jsem nechtěl býti sstupcem.

(! Kdo tomu rozumí? snad sám básník ne!)

A teď trochu více trpělivosti k těmto veršům:

. . . Však *marná* slova, *marny* jeho řeči, sbor (roz. »Kostnický«) *před vášněním* cíl již stanovil (toť lež, jež mládeži se nemá podávat). Byl prý upálen, »ač *nestvrdil viny*.« (Zase lež!). Za upálení jeho »byl Čech věrný každý volným pomstít ctného svého syna. — To četba pro katolickou mládež, jež »B. M.« odebírá, a již katoličtí učitelé doporučují. Nevíme, porozumí-li útlá mládež této básni — lépe by bylo, aby jí neporozuměla! Podle této »básně« (od K. V. Kuttana), jakož i dle povídky »Starý meč« lze souditi, že je »B. M.«

[1]) Pozn. red. K těmto řádkům našeho p. referenta připojujeme ještě tato slova: Když Machar urážel Boha, náboženství a v bláto šlapal mravnosť, nenašlo se v celém českém národě hlasu proti němu; naopak všude — mimo tisk katolický — byl vysoko vynášen a veleben. Jakmile se však dotekl osoby Hálkovy, vrhnuli se na Machara četné žurnály a četní spisovatelé. Co z toho vyvozujeme: hrozný úpadek české literatury, která vězí v náboženském nihilismu — a které zbyl už jen kult osob.

časopisem tendenčním, určeným mládeži evangelické — avšak »B. M.« odebírá a čte převážná většina mládeže katolické, je doporučována učiteli katolickými a podporována katolickými spisovateli. Bez odběratelů katolických »B. M.« by byla sotva již žila, a ducha té mládeže chce »B. M.« otravovati — ji proti jejímu vyznání popuzovati — nepřátely církve katolické velebiti — toť nepaedagogické toť hřích na ní páchaný!! — Kritisuje celý ročník, dotknu se ještě jedné věci Mnohé články mládeži se nehodí pro obsah věku dětskému nepřiměřený. Tak článek »Památce tří mučenníků poctivé práce,« který počíná úryvkem »děsné« písně Vrchlického »Walkyry.« Revoluci francouzskou dětem jest velice nesnadno líčiti, a mládež to sotva pochopí. I povídka »Starý meč« jest obsahem mládeži choulostivá (líčena tu bitva na Bílé Hoře, kde udatně pro »víru« válčeno). Vedle těchto věcí vytýkati sluší »B. M.« i formu. Jest ve mnoha článcích a básních užito slov cizích a nevysvětlených i slov (zejména v básních) takových, jež hodí se spíše dospělým, a jež v časopise mládeži určeném neradi vidíme. (Tak na př. stromu baldachyn, fanfaron, echem, vzrušení, znoj (!) a mn. j.) Dítě neporozumí této sloze: »Kol moře lesů duje na skalách, v bocích hor, šeř (!) do dálky se snuje, kam stačit může zor.« Úvaha tato nutí nás, abychom doporučovali mládeži jen spisy vnitřní cenou i formou vhodné, náboženství neurážející.

Zolova novella o Bernadetě. V 1. čísle toho ročníku přinesli jsme zprávu o Zolových Lourdech. Nyní pokračujeme. Ve veřejné hovorně »Cath. Times« táže se Austin E. Williams: »Vyjímá název »novella« spisovatele z obžaloby utrhačnosti? Může převrácení známých fakt, vztahujících se na individualní historii a život, nazýváno býti »novellou«, když není ničím jiným než nepravdou? . . . Je-li tomu jinak, není žádné ochrany pro nikoho, koho chce spisovatel udělati směšným. Osoba může býti specifikována, a celé tkanivo lží připojeno«. . . Zolův smutný spis má svou světlou stránku pro dějiny literatury. Odvážil-li se Zola falšovati, co tisíce lidí vidělo a znalo, čeho se neodváží jiní »povídkáři« na osobách historických, jichž stopy bývají jen v stranických archivech? Povídkáři naši jednají s historickou pravdou jako vlci s ovcí.

Jistý kněz řádu kapucínského, proslulý kazatel a zbožný muž, mluvil se Zolou za jeho pobytu v Lourdech. S apoštolskou přímostí vyzval Zolu, aby nezavíral zúmyslně oči poznané pravdě křesťanské, nebo že Milosť Boží nezná dlouhých okolků.

Spis Ricardův, o němž jsme minule psali, jest řada dopisů k Zolovi o osobách při historii Lourdské súčastněných, jichž charakterů Zola ve své »novelle« hrubě se dotekl. Dokazuje Zolovi neobyčejnou neznalosť obyčejných věcí theologických. Nectně se dotekl »Abbé Pierre-a« a Sempe-a, jemuž Riccard dává toto svědectví: »Nebyl ušetřen mnohých útrap. Býval vídán jako druhý Esdráš se lžicí zednickou v jedné a s mečem v druhé ruce, aby se staral o své dílo. Zemřel modle se a drže růženec v rukou. Jiný apoštol P. Marie Antonín (Kapucín) chtěl dáti mu nápis na hrob: »Zde odpočívá po námaze jednoho čtvrt století veliký dělník Marianský.« Kardinálové arcibiskupové, a biskupové, kněží i lid, bohatý a chudý, plakali nad hrobem Sempeovým.«

Mimo Ricarda odpověděl Zolovi slovutný Abbé Garnier. V dopise ku účastníkům národní pouti píše: »Pane Zolo, přišel jste do Lourd a viděl jste tklivé důkazy víry, na něž poukazuji. Proč jste nepřišel druhého roku opět, jak jste byl slíbil? Tehdy byste byl viděl poutníky přicházející děkovat za milosti prokázané, jichž jste byl vy svědkem minulého léta. Proč jste neuposlechl nucení, kteréž — jak sám pravíte — vás jako polární hvězda táhne do Lourd? Nevěra klade obvazek na oči. Přišel jste do Lourd bez tohoto obvazku, ale při prvním záblesku světelných paprsků zavřel jste oči. Nezískal jste ničeho, protože jste se ulekal toho, co jste byl viděl. Výsledek toho byla nová špatná kniha.«

Proti Zolovi vystoupil také Jindřich Laserre, nejdůkladnější dějepisec onoho místa omilostněného, a to zvláštním, Zolovi přímo adresovaným listem, který způsobuje ve Francii ohromnou sensaci. Laserre vzpomíná v něm m. j. také okolnosti té, že Zola byl přede dvěma roky při své návštěvě stánku milosti v Lourdech dojat tak mocně, až mu vstoupily do očí slzy, a že řekl Laserrovi m. j.: »Ačkoliv nevěřím, nalezl jsem v Lourdech, čeho jsem naprosto netušil, útulek útěchy, naděje, ano i uzdravení množství věřících z neštěstí, bolesti a nemoci. Lourdy jsou ve světě oásou; činiti proti tomu námitky, bylo by zločinem, ano, zradou na lidstvu! Slibuji vám, pane Laserre, že žádné z mých slov nebude takovým, aby ctitelé Lourdů mohli pro ně se zarmoutiti, ano, dodávám

k tomu ještě tolik, že najdete v mé knize tak mnohé slovo, které vám líbiti se bude.« — Tomuto ujištění ovšem jsem — dí Laserre ve svém listu — věřil, až jsem se přesvědčil, že Jste, pane Zolo, spáchal onen skutek, který Jste sám ne dlouho před tím docela správně nazval zločinem . . .« Současně vystoupil proti Zolovi známý abbé Beleau z arcidiecése Marseillské a učinil Zolovi následující návrh: Každý z nás bude jmenovati dva důvěrníky, a tito zvolí po pěti soudcích, kterým bude rozhodnouti, zdali obraz, v němž vylíčil Jste Lourdy, je celkem správný. Vypadne-li rozhodnutí ve Váš prospěch, obdržíte ode mne ihned 10.000 franků. Druhou úlohou tohoto rozhodčího soudu bude, rozsouditi, odpovídají-li Vaše udání o Bernadettě dějepisným listinám. Rozhodne-li soud ve Váš prospěch, vyplatím Vám ještě dalších 10.000 franků. Jsme věru na to zvědavi, kterak Zola se rozhodne.

Zase Mantegazza. »Národní« knihkupectví J. L. Kobrovo činí reklamu svým nákladem vydávanému překladu těmito inserty: »Moje předpověď, že nejnovější dílo slavného italského učence Pavla Mantegazzy: Physiologie ženy, bude také českým obecenstvem velmi příznivě přijato, potvrzuje se, protože značný počet výtisků prvního v brzku bude rozprodán (to jest ovšem to hlavní!) . . . . Žádná vzdělaná žena česká (ale i politikové a soudcové) neměla by díla onoho postrádati, muži pak vůbec naleznou v něm výstrahu i napomenutí, jak na ženu pohlížeti a s ní zacházeti mají, nebo dobře praví Mantegazza již v úvodu: »Žena není ani andělem, ani ďáblem, ale ona jest samicí lidskou«! Tato poslední slova ušlechtilý směr spisů asi s dostatek naznačují. — Když jsou s Mantegazzou tak dobré obchody, snad vyjdou brzy bezpochyby také spisy téhož spisovatele: L'arte, di prender marito (Umění, pojati muže), L'arte, di prender moglie, (Umění, pojati ženu), bez zřetele k tomu, že spisy tyto rozhodnutím kongregace ze dne 8. června 1894. dány jsou na Index, a také asi bez zřetele k tomu, že uškodí podobným »spisům« vydaným většinou anonymně u jiného nakladatele pražského. V. K.

Klášterní tajemství vymýšlejí a roznášejí nejen liberální listy, ale i jiné zábavné časopisy, byť ne »skutečnými« (!?) historkami, tedy uměleckými (!) obrázky. Tak na př. »Besedy Lidu« v čís. 23. zobrazují mnicha mezi sudy a hrozny vína v klášterním sklepě s dívkou, jíž připíjí. Rádi bychom věděli, z kterého kláštera látka k obrazu tomu vzata, a proč »B. L.« takové obrázky k zábavě našeho lidu přinášejí? Účel ten patrný! Čtenář vezme list, prohlédne a řekne: »To věřím, to jsou časy, potom je to v klášteře« atd. Jen když je látka k hovoru, podnět dán, to postačí; ostatní již přijde samo. Liga +34 ve »Večerních Novinách« ze dne 23. října 1894.

Povolaným kruhům k povšimnutí. Časopis »Čech« přinesl dne 16. října lokálku, již zde do slova opakujeme: »V Praze vychází časopis většině českého čtenářstva méně známý, jenž však v nejnovější době snaží se všemi možnými prostředky vejíti ve známosť českého studentstva, Jmenuje se »Album románů«; vydavatel jest jakýsi Frt. Boháček u firmy Edv. Beaufort. Jakého směru a obsahu toto »Album« jest, vysvítá z toho, že v nejnovějším čísle (5.) uveřejňuje překlad Zolova románu »Lourdy«. Že toto nejnovější »dílo« Zolovo i českému obecenstvu předvedeno bude, to jsme očekávali. Že však se nalezne člověk, kterýž by podobné čtení vnucoval mládeži na středních školách, toho jsme se nenadáli. Ve Francii samé platí čtení Zolových románů za symptom frivolní povahy — vždyť nedávno jistý manžel dal se rozvésti se svou chotí, maje ji za nemravnou, protože čtla Zolovy romány. A mezi těmito romány, z nichž nevyznívá již pouhý realismus, nejsmutnější místo zaujímají »Lourdy« A takový spis vnucuje se české mládeži 15—16leté. Nedávno několik čísel »vzdělavacího« tohoto časopisu bylo posláno »pánům studujícím V. a VI. třídy« jednoho z pražských gymnasií. Může-li býti zločinnějšího otravování mládeže, hnusnějšího jednání? — Aby několik těch čísel odbyli a nějaký ten groš vydělali, nelekají se ani tohoto prostředku.

Vrchol reklamy. Fr. B. Batovec reklamuje »Kalendář českých rodin« zvláštním způsobem. Rozesýlá tuhé navštívenky s nadpisem a heslem. »Tuhé maso uvaří se tak měkce, jako kterékoliv jiné, přimíchá-li se do vody něco octa. *Dobrá rada* není peněz i k zaplacení. A hle!« Na druhé straně stojí: »Takových dobrých rad a pokynů nalezneš velký počet v »Kal. č. rodin« na r. 1895 a přes to nestojí celá ta zábavně poučná a prakticky uspořádaná kniha pro české domácnosti více než 25 kr. atd. Inu, jest mnoho kalendářů! d.

Bibliotéka humor. románů neplní svého úkolu, jak v prospektu označila. V prospektu žaluje se do nedostatku dobrých knih *zdravého* humoru, svěžího zdravého humoru a prospekt slibuje, že bibliotéka tomu nedostatku odpomůže. Z vyšlých knih však poznáváme, že citelnou mezeru v literatuře naprosto nevyplnila. Humor ve spisech Mendésových a Kockových, ten že je zdravý a nezkažený? Tato četba má nevinnou mládež ušlechťovati? U nás jest třeba lid vzdělávati a ne kaziti »Děvčetem s třemi spodničkami,« při jehož čtení jest stydno i otužilému. »Kock prý je miláčkem dam (!! jakých?) i pánů (spíš věříme) a humor, ač místy *tvrdý* a *neotesaný*, rozesměje a *neuráží*.« (??!) Bibliotéka humoristických románů vychází v knihkupectví Kobrově.

Drobné zprávy z Jihoslovanska. Slovinský katolický tiskový spolek měl dne 26. července t. r. VII. valnou schůzi. Jak z referátu patrno, má 85 dobrodinců, 131 zakládajících a 210 přispívajících členů; celkem 426 členů. Spolek vydává svým nákladem homiletický časopis »Duhovni Pastir«; vydal »katolické manželské právo«, »kalendář« a dvě modlitební knihy. Podporuje katolický denník »Slovenec« a čtrnáctidenník pro lid »Domoljub«, jenž má 7600 odběratelů. Spolek má též svou tiskárnu, v níž se tisknou mimo zmíněné »Slovenec« a »Domoljub«, ještě »Dom in Svet«, veliký Wolfův slovník, »Pomladni glasi«, »Drobtinice«, »Krščanski detoljub« a j. Z celého referátu jest patrno, že se spolku velmi dobře daří. — Ve Vídni po mnohých překážkách založili slovinští katoličtí akademikové spolek »Danica«, podobný našemu družstvu Arnošta z Pardubic. Nikdo by nevěřil, jaké překážky bylo překonati, nežli spolek založen. — V Lublani vzniklo družstvo »Za krščansko umetnost«: účel jeho jest jako naší křesťanské akademie. Zase nové ovoce katolického sjezdu! — Ještě než byl katolický sjezd v Lublani, zamýšleli katoličtí Slovinci založiti »vědecký Lvův spolek«. Před několika měsíci se jim přání uskutečnilo. V Celji ve Štýrsku konal ustavující výbor schůzi, jež byla velmi četně navštívena. Stanovy zaslány již vládě k potvrzení. Účel spolku jest pěstovati ve všech oborech vědu na základě křesťanských zásad, zvláště pak filosofii a sociologii ve smyslu nauk Lva XIII. Zároveň bude spolek pečovati o výchovu vědecky vzdělaných akademiků. Přejeme mnoho zdaru! — Dne 26. srpna postaven v Černém vrchu v Kraňsku zasloužilému spisovateli Mateju Cigaletovi skrovný pomník. Cigale mnoho prospěl slovinskému písemnictví. Začal r. 1848. básničkami; pak pracoval ve všech oborech písemnictví. Nehynoucí zásluhy si získal o »vědeckou terminologii slovinskou.« — V Záhřebu ustavil se výbor, jenž sbírá na důstojný pomník zesnulému učenci a knězi Fr. Rački-mu. — Petar Kuničić co nejdříve vydá »Album Dalmacije«, pěknou knihu, ve které bude Dalmacie velmi podrobně popsána. Kniha bude míti 200 vyobrazení. — Dne 20.—22. srpna konal se ve Splitu v Dalmacii prvý mezinárodní sjezd křesťanských archeologů. Největší zásluhu získali si o něho slavní chorvatští učenci Bulić a Jelić. Výbor sjezdu vydal při té příležitosti knihu »Vůdce po Spljetu a Solinu s vyobrazeními a velezajímavým obsahem; dále illustrovaný časopis o třech číslech, ve kterém se popisují všechny archeologické znamenitosti celé Dalmacie. Obě dvě publikace vydány v chorvatském, francouzském, italském a německém jazyku. — Kneippovy spisy jsou již přeloženy též do chorvatštiny; jeden spis vyšel pod názvem »Ovako treba da živite«; druhý se jmenuje: »Moje liečenje vodom.« — Chorvátská vláda věnovala i letos 500 zl. na vykopávání chorvatských starožitností v Knínu. — Zpěvácký spolek »Kolo« v Záhřebě vydal sbírku vybraných chorvatsko-slovinských mužských sborů »Kolo«. Cena 1 zl. 50 kr. Sbírka obsahuje 131 mužských sborů. Každá píseň vydána v partiturách. Ve sbírce jsou zastoupeni chorvatští skladatelé: Lisinski, lv. pl. Zajc a Eisenhut; slovinští skladatelé: Vilhar, Foerster, dr. G. Jpavec, dr. B. Jpavec, Nedved, Hajdrih, Gerbič, Vašek, D. Jenko, Mašek a Mayer. Doporučujeme »Kolo« všem českým zpěváckým spolkům, neboť za 1 zl. 50 kr. si snadno zaopatří veliký počet krásných a zábavných mužských sborů. Sbírku lze dostati v knihkupectví C. Albrechta v Záhřebě (Knjižara C. Albrehta u Zagrebu). — Po smrti dcery Vuka Št. Karadžića, Miny Vukomanovićovy, našlo se v její pozůstalosti mnoho Vukových děl, dosud nikde netištěných. Jest to doplněk k slovníku, celá sbírka národních písní, Vukova autobiografie, historie Srbska na začátku tohoto století, Vukova korrespondence s Kopitarem, Grimmem, Šafaříkem, Mušickim atd. Fr. Štingl.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

Na druhém břehu moře. Naps. Eug. Kumič, př. J. Paulík. V Lac. knih. nár. 1892.
Nevolnice. Naps. A. Jirásek. V Libuši 1888.
Na útěku. Naps. Jos. Konrád. V Lac. knih. nár. 1892.
Na Štítném. Naps. V. B. Třebízský. V ústř. knih. Kobrově.
Naše ves jindy a dnes. Naps. F. Chalupa. V Libuši 1886.
Nové povídky. Naps. B. Mühlsteinová. V Libuši 1883.
Na březích Nežárky. Naps. B. Mühlsteinová. V Libuši 1882.
Na rozcestí. Naps. K. Paszlinský, př. V. Pakosta. Nákl. Zeman a spol. 1880.
Nová Judita. Naps. H. B. Haggard, z angl. nákl. Politiky 1889.
Nové obrázky a črty. Naps. G. Preissová. V Slezské kronice 1893.
Obrazy z katakomb. Naps. A. de Vaal, př. Dr. Korec. V Záb. bibl. v Brně 1892.
Obrazoborci. Naps. H. Conscience. Vyd. v Klasech Steinhauserových v Plzni.
Ohlasy Libické. Naps. Pavel Jehlička. V záb. bibl. v Brně 1888.
Pán z Růže. Naps. Kar. Herloš, př. Fr. Aug. Urbánek. Nakl. Kober 1869.
Povídky z malého města: II. Otec a syn. Naps. V. Lužická. V Libuši 1879.
Pán Lysé Hory. Naps. Dr. Fr. Sláma. V Slezské kronice v Opavě 1891.
Pletky. Naps. Dr. Frant. Sláma. V Slezské kronice v Opavě 1891.
Poslední Orebita. Naps. J. E. Vocel. V ústř. knih. u Kobra 1881.
Pan amanuensis na venku. Naps. F. Rubeš. V ústř. knih. Kobrově 1891.
Příšery. Naps. V. B. Třebízský. V Lac. knih. národní u Otty v Praze.

ÚMRTÍ.

POLSKÉ ROVY.

(Dokončení.)

Ne menší ztrátou pro Poláky je úmrtí **Aug. Cieszkowského,** jenž dne 13. března 1894. v Poznani zemřel u věku 80 let. Kratince před tím konala se na jeho počesť veliká slavnosť v Poznani, pořádaná »Společností přátel náuk«, jejíž dlouholetým byl předsedou; tam také ukázal se naposled, načež ulehl a odešel na vždy. Cieszkowski byl filosofem a národním oekonomem. R. 1838. vydal »Prolegomena«, kdež vlastními Heglovými zbraněmi Heglův systém potírá; v nich uložena je filosofie, čelící proti všeliké filosofii nepravé, ať pantheistické, ať materialistické, ať deistické. Doplněním nebo spíše podkladem spisu toho je publikace »Gott und Palingenesie«, vydaná v Berlíně r. 1842. a namířená proti dílu Micheletovu: »Über die Persönlichkeit Gottes und Unsterblichkeit der Seele«. Téhož roku 1842. vydal ve Varšavě spisek »O ochronkach wiejskich«, v němž předkládá celý plán zařizování útulen pro dítky na základě křesťanském. Z oboru národohospodářského vydal dvě práce: »Über die Verbesserung der Lage der Arbeiter«, kdež ku zlepšení hmotných poměrů dělnictva navrhuje, aby se jim dostávalo jistých procent čistého výtěžku, a »Du crédit et de la circulation« (r. 1839). A konečně nelze mlčením pominouti ani jeho »Cest ducha« a »Otčenáše«, jenž jest prací celého jeho života a má býti právě v sedmi dílech (dle sedmi proseb) vydán tiskem. Rozbor jeho prací podal v březnovém sešitě Przegl. polského z r. 1894. Št. Tarnowski. — Cieszkowski byl r. 1848. tvůrcem ochranné »Národní ligy polské« a též poslancem v Berlíně, jsa zároveň místopředsedou »Polského Kola«; jako takový, zasazoval se r. 1852. a 1853. i o zřízení polské university v Poznani.

Jos. Osecký.

LUŽICKO-SRBSKÉ ROVY.

Na tomto místě chceme podávati stručné zprávy o obětech nemilosrdné Morany, která nejmenšímu národu slovanskému odebírá nadšené pracovníky na národa roli dědičné; počet nadšenců takových jest malý a proto tím bolestnější ztráta sebe nepatrnějšího vzdělavatele literatury a řeči národní. Tím hodláme nejen vzdáti česť zemřelým vlastencům lužicko-srbským, jak toho zasluhují, nýbrž

i povzbuditi krajany své, aby vzhledem ke ztrátám těmto pomáhali podle sil svých duševně i hmotně národu ubohému, jenž nám sousedem jest a nejblíže pokrevním příbuzenstvem spojen. — Jak se samo sebou rozumí, není nám možno až na čestné vyjímky, referovati o mužích evropského jména — každý nechť si připomene, že všecky poměry lužické jest si mysliti zdrobněle, en miniature. Obnášíť počet veškerého obyvatelstva horno- i dolno-lužického kolem 160.000, tedy asi tolik jako naše Praha bez předměstí. Tu však uvedeno v platnosť heslo: Čím menší vlasť a národ, tím větší láska k nim. Jako pronásledovaný Irčan miluje rodnou zemi svou a pracuje pro ni, nejinak i nadšený Lužičan.

Abychom právě ukázali nárys poměrů srbských, začínáme svoje zprávy úmrtím prostého truhlářského mistra a vesnického rychtáře, avšak nadšeného vlastence **Jana Młyńka**, který 30. listopadu 1892. v Zaryču u Njeswačidła dokončil 72. rok svého života. Młyńk náleží k oněm nečetným Srbům, kteří před více než 50 lety probouzeli národní mysl mezi svými krajany, kteří dosud spali spánek spravedlivých. Podle sil svých podporoval rozvíjející se písemnictví domácí, jsa zvláště stálým členem družstva Maćicy Serbskeje. Ač chodil pouze do obecné školy (ovšem německé), psal nejen správně německy, nýbrž i korrektně srbsky, což zvláště tehdejší doby bylo řídkou věcí; proto právem lze mu okolnosť tuto k zásluhám přičísti. Jeho dopisy, jichž počet nemalý jest uveřejněn v »Serbských Novinách«, vynikají jazykovou ryzostí, jak se jeví pouze u lepších spisovatelův. Jeho život je vzácným příkladem pravého charakteru, jakých jest nyní pořídku a vzorem nezištné práce národní, jak se přihází ještě méně.

Arnošt Mütterlein narozen 18. září 1850. ze zachovalé srbské rodiny, studoval na gymnasiu v Budyšíně a Žitavě, pak se oddal právnictví na universitě lipské a složil dvě právnické zkoušky, jsa od r. 1877. referendarem u advokata a v soudním úřadě. Rokem 1887. začal samostatnou praxi advokátní v Budyšíně a dobyl si v krátkém čase důvěry jak Srbův, tak Němců, takže v posledních letech mu přibývalo nemálo práce, která mu podryla zdraví. Zemřel náhle 9. července 1893. Mütterlein nepsal sice mnoho srbsky, až na některé kratší rozpravy v »Serbskych Nowinách« a »Łužici«, avšak staral se věrně o srbské záležitosti, pracuje nejvíce pro »Towařstwo Pomocy za studowacych Serbow«, kteréhožto spolku podpůrného stal se r. 1880. předsedou, zastávaje čestný a důležitý úřad ten po 12 let (do r. 1892.) Nemálo staral se též o »Towařstwo Maćicy Serbskeje«, zvláště ve výboru Matice srbské, do něhož byl zvolen r. 1881., spravuje obtížnou záležitosť matičního domu až do své smrti, takže přinášel dům tento i čistý výtěžek. Po jeho smrti odevzdala podlé přání téhož sestra jeho 500 marek na stavbu nového domu matičního.

Národ lužický má dosud málo odborných pracovníků; a jediný vynikající odborník přírodopisný odebral se k soudu věčnému 17. září 1893. Byl to **Michal Rostok**, který se narodil 21. dubna 1821. v Husce blíže Budyšína. Jsa synem chudého domkáře a krejčího, vydal se přece na studie. Vstoupiv r. 1837. do učitelského semináře, po 4 letech dokončil zkoušky a byl jmenován výpomocným učitelem v Hodźiji; již však r. 1844. dostal samostatné učitelské místo v Drječíně. Jsa s málem spokojen, nepomýšlel na výnosnější místo, ani na ženitbu, a zůstal na prvním samostatném místě plných 40 roků do roku 1884, kdy se přesídlil do svého rodiště Husky. V milém útulném zátiší oddal se vědám přírodopisným, jež byl již v semeništi se zálibou pěstoval, hlavně působením profesora z Gersheimu, který ho často poučoval v příbytku svém, kde měl krásné sbírky kamenů a rostlin. Za světlých nocí často pozoroval oblohu, studuje nevystihlé zjevy nebeské. V okolí Budyšína pátral všude po rostlinách, kamenech a vzácnostech přírodopisných, jakož i starožitností si nemálo všímal. A studiu tomu oddal se celou duší jako samostatný učitel; zpytoval pilně v Horní i Dolní Lužici, cestoval po Čechách i Německu, shromažďuje vzácnosti do své sbírky, do sbírek jiných učencův i různých museí. Proto byl též mezi přírodopisci německými i jinými evropskými znám a s některými si často dopisoval; proto se učil různým jazykům, aby rozuměl spisům odborným jiných národů. Než přes to nebyl jmenován čestným členem přírodopisných společností. — Rostok však po tom netoužil; vědomí vykonané práce jej blažilo — a to skromné povaze stačí.

Rovněž již ve svých studiích se zdokonaloval v rodném jazyce, cítě se stále pravým Srbem. Jeho spisovatelská činnosť v jazyce srbském (německy psal pouze nepatrné příspěvky do různých časopisů) má v celém jeho životě dvojí směr, theoretický i praktický, jak přesně dovozuje jeho životopisec Hórnik. Kdo chtěl, tak pokračuje, v srbské řeči až do r. 1840. zanedbávané něco důstojného psáti, bylo mu nejdříve hledati slov a názvů, kterých v dosavadních

knihách srbských nebylo. Proto pátral nejprve v lidu, jaké názvy a jména přírodopisných předmětů se udržela, a kterých se nedostávalo, příkladem sesterských řečí slovanských, najmě české a polské, vytvořil sám. To žádá mnoho práce, a proto jest tím chvalitebnější a záslužnější jeho snaha, že psal praktické články a spisy pro svůj lid, který v oboru přírodopisném neměl dosud potřebných pomůcek. Větší díl svých srbských článků uveřejnil v »Časopisu Maćicy Serbskeje« od roku 1842—1892., menší část též v jiných časopisech domácích, v »Měsačném Přídawku k Serbskim Nowinam« r. 1858.—59., pak v »Łužičanu« a »Łužici«. Samostatnou knihu vydal jedinou, je to překlad užitečného německého spisu dra. Glogera: »Najwužitniši přećeljo ratarstwa (rolnictva) a hajnistwa bjez (mezi) zwěrjatami.« Nesmíme opomenouti jeho důležité spolupracovnictví díla velkolepého a důležitého, lužicko-německého slovníku, do něhož podal větším dílem sám (kromě menších příspěvků Kilianových) přírodopisná slova a názvy.

Různé vědecké spisy Rostokovy zůstaly v rukopise, tak má na př. jistý přítel zvěčnělého rukopisnou botanickou knížku téhož ve čtyřech jazycích (srbském, českém, německém a latinském).

Abychom naznačili rysy jeho povahy, uvedeme slova jiného životopisce téhož učence dra. Muky: »Na Rostoku se chválí obecně čistota a ryzost jeho povahy, jeho poctivosť, přátelská věrnosť a pokora. Jeho mnozí přátelé jej vysoce ctili, a jeho žáci mu byli láskou nakloněni. Jako přítel byl duší nejpoctivější a nejmilejší a mluvil vždy bez přetvářky, co si myslil. Při své učenosti měl velmi málo potřeb, takže jeho domácnosť byla velmi jednoduchá. K ženitbě neměl ani času, ani pomýšlení. Skromným jsa v jídle a oděvu, nelitoval peněz na nová vědecká zařízení a nástroje, kterých ke svým učeným výzkumům potřeboval. Tak mu bylo možno s jediným tolarem v kapse pěšky přehledati dalné kraje na svých vědeckých poutích a ještě něco peněz domů přinésti. Vědychtivosť a učení, jakož i poučení těch, kteří o to žádali, bylo mu zábavou. Byl však též s veselými vesel a nezkazil nikomu radosť.«

Snad poněkud déle jsme se zdrželi, vypisujíce zásluhy muže tohoto — než budiž nám omluvou, že jsme psali o muži, jehož povaha neúhonná a rázná působí na každého blahodárně. Vždyť pravých charakterů nyní tak málo, ač jich je právě v nynější době potřebí; neboť jen tak jest naděje v lepší budoucnosť národa. »Bude-li každý z nás z křemene, je celý národ z kvádrů.«

Pro úplnosť referentskou podotýkáme úmrtí vůdce a největšího a nejobětavějšího přítele národa srbského, Michala Hórníka, dne 24. února 1894.; o něm jsme již stručný nekrolog v časopisu tomto uveřejnili. V nejbližší době objasníme zevrubněji jeho veškeru činnosť. Pouze připomínáme, že Hórnik konal smutnou, ale milou povinnosť, napsav nekrology téměř všech zemřelých.

Antonín Rubinstein mrtev. Bylo to asi před třemi lety před koncertem akad. čten. spolku; stál jsem ve vestibulu Rudolfina — ohlédnu se a spatřím Rubinsteina s Bösendorferem; ohlíželi se, kam se mají obrátit. Jdu rychle k nim a vedu je do loge. »Pojďte rychle,« pravil zesnulý mistr, »ať slyšíme celou »Vltavu«. Chci ji jednou slyšeti, četl jsem ji dosud pouze « Mluvili jsme o Smetanovi jako pianistovi a skladateli, a největší pianista na světě vyjádřil se o něm, že prý byl jedním z nejlepších Lisztových žáků.« Jako skladatele cenil ho vysoko, hlavně co se týče instrumentace; při »Vltavě« byl v nadšení.

Druhý den navštívil jsem velikého Rusa v jeho bytu. Seděl zahalen kouřem cigaret a psal zimničným chvatem smyčcové quarteto. Ukazoval mi je a pravil: »Nebudu již hráti veřejně; bojím se, že mne uprostřed produkce opustí paměť.« Nazval jsem to u něho nemožností a prosil jsem ho, aby nezapomínal na Smetanovu hudbu v cizině na cestách. Přislíbil rád. »Sám stárnu, budu již jen komponovati. Na piano hraje teď již každý.«

To mělo souvislosť s ne velkou vážností k sobě samému jako virtuosovi. Jest totiž Rubinstein virtuos na klavír a komponista. Pianistou byl bez odporu prvním na zeměkouli. »Slovanská povaha s něžným citem a vášnivým temperamentem,« jeho přednes, jeho pochopení skladeb, docela zvláštní interpretace, ohromná vytrvalosť a báječná paměť byly skorem zázrakem. Pojímal vždy čistě subjektivně. Hlavní rysy přednášené komposice viděl posluchač jasně před sebou. Figurace, panage byly u něho vedlejší, nekladl na ně váhy; lehké překonání obtížných míst bylo u něho něčím, co se samo sebou rozumělo. Vydržel hráti při předposledním koncertu svém v Praze čtyři dny za sebou 3 a půl hodinu denně, každý den skladby jiné a jiné a večer ještě tytéž skladby užšímu kroužku hudebníků opakoval. Přednes jeho byl tklivý k pláči a zase divoký. Měl povahu hrdiny s hlubokým citem. Na klavíru byl samovládcem; tradicí pro něho nebylo.

Eduard Hanslick o něm praví: »Cokoli chcete« a »Jak se vám líbí«, tyto dva názvy Shakespearových veseloher nehodily se pro něho; hrál vždy »cokoli já chci« a »jak se mně líbí.« Byl jedním z lidí, které Bůh stvořil, aby byli divem pro ostatní.

Komponista Rubinstein nevyrovná se virtuosovi. Genius jeho však se tu nezapře. Místa veliké krásy, originelní, hluboce cítěná střídají se u něho, a to často bezprostředně, s prázdnou všedností. Psal nesmírně rychle. Skladeb jeho jest bez počtu. Rychlosť a nepřetržitosť práce nese na sobě často známku únavy, a charakteristické jest u něho (hlavně při dílech vázaných forem), že začínaje s thematem a prováděním jeho nadmíru krásným stává se postupně a posléze ku konci velmi náhle úplně všedním. Nicméně pravé démanty nalezne hledající v jeho skladbách: Sbory v »Dětech stepi«, lyrická místa a balletní hudba »Démona,« skoro celá biblická opera »Věž babelská,« I. věta klav. quartetta v c-dur, I. věta jeho houslové sonaty, I. věta »oceanské symfonie« a téměř všechny jeho písně.

Z oper jeho uvádíme ještě Feramors, Nero, Makabejci, Sulamith. Mimo to, dle vlastního názvosloví jeho, »biblické opery« recte oratoria »Mojžíš,« »Ztracený ráj,« »Christus.« Myšlénka a ideál jeho, který mu zničila smrť, byl, uvésti tato oratoria na jeviště. Již v Praze o tom mluvil a o to se pokoušel. Nadšení a uznání, jakého docílil jako 9letý hoch při klavíru, nedosáhl jako skladatel ani na konci svého věku, plného práce. Tato byla mu potřebou; komponoval stále i na cestách.

Jakého byl ducha, jest viděti i na jeho různých pracích literárních, kde mnohdy se značnou příkrostí uvádí své zásady k platnosti. Em. Greif.

»Spolek přátel katolických českých škol bratrských.«

Největším dobrodiním, jehož se může člověku dostati, jest dobré, křesťanské vychování. Vychování dobrého může se však mládeži dostati jenom ve škole ovládané veskrz duchem náboženským, duchem v pravdě křesťanským, ve škole, kde učitel žákům předchází ve všem dobrým příkladem. Takovými učiteli jsou vedle jiných zvláště školní bratří z kongregace blahosl. Jana Křt. de La Salle, kteří sobě získali, kdekoli se usadili, vždycky pověsť nejlepší.

Svrchu jmenovaný spolek vytknul sobě za úkol pečovati o to, aby kongregace školních bratří, kteráž jinde tak blahodárně působí, i v zemích českých se usadila a zde zřídila ústav český, odkudž by pak mohla rozvíjeti dále blahodárnou činnosť svou. Myšlénka tato vznikla z úvahy, že v celých Čechách není kromě Johannea, určeného pro učedníky, ani jediného českého ústavu pro hochy, jenž by stál veskrz na půdě katolické a kdež by vedle školy byl i internát, do něhož by mohli rodičové katoličtí beze vší obavy dáti svoje syny.

Ku provedení vytknutého cíle jest však třeba peněz a proto se »Spolek přátel katolických českých škol bratrských« obrací ku všem přátelům křesťanského školství a ku všem pravým lidumilům vůbec s uctivou prosbou, by jej ráčili dle své možnosti ve snaze jeho podporovati. Kdo složí 100 zl. jednou pro vždy, stává se členem řádným; členem činným je, kdo splatí jednou pro vždy 50 zl., přispívající členové splácejí ročně 5 zl.; podporující členové platí pak ročně 1 zl. 20 kr. I každý dárek k účelu výše naznačenému přijímá spolek s vděčností.

Vídeňský spolek pro vzdělání učitelů katolických ve Strebersdorfě postoupil spolku našemu všechny svoje české členy v Čechách a na Moravě; i prosíme tudíž, aby dotyční p. t. pánové členské svoje příspěvky, kteréž skládali dříve do Vídně, zasýlali nyní spolku našemu.

V kongregaci školních bratří provincie rakouské je nyní celkem 16 Čechů; jsou to však dosud vesměs síly mladé. Proto by kongregace, kteráž se chce všemožně přičiňovati o rozmnožení svých českých sil, přijala ráda zvláště staršího zkoušeného učitele českého. Kdo by tudíž cítil v sobě povolání působiti jako učitel a člen kongregace školních bratří, nechť dopíše spolku našemu, který s ním pak všecko další projedná.

V PRAZE dne 12. listopadu 1894.

Frant. Pohunek, kaplan u sv. Štěpána, tajemník.	**Ed. Šittler,** provisor k. a. semináře, t. č. pokladník.	**Dr. Frant. Xav. Kryštůfek,** předseda.

VLASŤ.

Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického.

Napsal Dr. *Ant. Lenz.*

(Pokračování.)

Učením, že by hříšník ospravedlněním nabýval práva k držení zboží pozemského, jehož byl potratil hříchem smrtelným, jest Komenský za jedno s Chelčickým, oba však jsou v odporu s katolickou věrou, kteráž je vezdy zamítala a zamítá, anať se takovým učením všechna jistota majetkového práva podvrací.

17. Podle Chelčického nedává Bůh posvěcující milosť všem stejnou měrou, ano, milosť ta jest v téže osobě v rozdílné době nestejna, anať se může rozmáhati a rozmáhá dobrými skutky [1]), a v tom setkává se Chelčický s pravdou katolické náuky. Jinak však jest při Komenském. Komenský tvrdí s německou reformací, že bývá hříšník ospravedlněn přičtenou sobě spravedlností Kristovou, kteráž ovšem jen jedna jest, následovně jest podle něho spravedlnosť při každém ospravedlněném stejna, jako že jedna a tatáž spravedlnosť Kristova nepravosti hříšníkovy přikrývá. Tou příčinou nemůže se také milosť ospravedlňující nižádnou měrou rozmáhati dobrými skutky, jako nemůže býti spravedlnosť Kristova hříšníkům přičtená množena. S touto německou theorií Komenského jest na sporu opět jeho náuka o dobrých skutcích, o nichž tvrdí, že jsou člověku ku spáse věčné nevyhnutelně potřebny, a o nichž také učí, že bráti budeme za ně převelikou odplatu na nebesích. Slyšme jenom, co dí:

»*Hříchové naši na věky nám zpomínáni nebudou: skutkové pak dobří, co jsme koli z víry a poslušenství k Bohu podle vůle jeho činili, teprv (totiž na onom světě) se nám zpomínati začínají, a za ně převelikou odměnu bráti máme.*« [2])

[1]) Zpráva o tiele Božím. Kap. 21.
[2]) Praxis. Str. 46.

18. Chelčický učí v souzvuku s katolickou věrou, že nižádný člověk neví o sobě, a ovšem také ne o jiném, jistotou víry, anaby neklamala, že se nalézá ve stavu posvěcující milosti Boží (leč by Bůh zjevil jemu): jinak ovšem tvrdí Amos Komenský, neboť on praví, a to podle Lutra a Kalvína, že každý může býti jist, ano, že má a musí býti jist o svém ospravedlnění, a docela za článek víry vyhlašuje: »že každý věřící člověk spasením svým ujištěn býti může a má, hned v životě tomto.« [3]) V souhlasu s Komenským píše konfese: »Kdo pak již skrze takovou v Krista víru ospravedlnění dojdou, takoví že před Bohem dobrého a pokojného svědomí užívati, z milosti Boží sobě stále se těšiti, spasením svým se ujišťovati a bezpečiti mohou a mají, věříme.« [4])

V souzvuku s katolickou Církví učí tedy Chelčický, že nemůže nikdo bez zvláštního zjevení Božího věděti, zdali by se nalézal ve stavu milosti, kdežto Komenský na základě náuky německých reformatorů za to má, že ten, kdo chce býti ospravedlněn, netoliko věřiti musí, že jest ospravedlněn t. j že se přikrývají jeho hříchy spravedlností Kristovou, ale že také má a musí býti o tom jist. Jest zajisté každému poněkud vzdělanému katolíkovi známo, že tohoto opovážlivého spolehání se na milosrdenství Boží nemohla katolická Církev za pravdu přijati, ale že musela absurdnou tuto a Písmu svatému i tradici Boží odpornou náuku německého reformatora Lutra a jeho přívrženců zamítnouti, jakož se také stalo na sněmu Tridentském. Sess. VI. Cap. 9. Can. 14. Can. 13. Can. 12. Zátrata absurdného učení doktora Martina Lutra byla ovšem Komenskému dobře známa, ale jakžby byl mohl přijati nějaké nápravy stran svého učení o ospravedlnění od té Církve, kteréž nenáviděl a již uctíval jmény, jichž opakovati slušnosť zapovídá?

19. Podle katolického článku víry jest milosť posvěcující v tomto životě ztratitelna a ztrácí se každým hříchem smrtelným, tedy netoliko hříchem nevěry, jak se vidělo tvrditi Martinu Lutrovi, a podle téhož článku víry jest nepravdou tvrditi, že by ten, kdož jest byl jednou ospravedlněn, více hřešiti nemohl, aniž milosť ztratiti, a že kdo hřeší, nebyl opravdu ospravedlněn, [5]) jakož zase se vidělo učiti Kalvínovi. S katolickým tímto učením souhlasí Chelčický. [6]) Přihlédneme-li však ku Komenskému a máme-li zřetel k jeho učení o ospravedlnění pouze věrou, musíme důsledně souditi, že učil on s Lutrem, že by milosť posvěcující byla ztratitelna pouze nedůvěrou čili nedóvěrností v zásluhy Páně, kterýž za hříchy naše dostiučinil a nás s nebeským Otcem smířil, anebo jestliže byl spíše s Kalvínem, nežli s Lutrem, že as učil, že ten, kdož byl jednou milosti Boží nabyl, stává se nehřešným, a to věru by bylo zcela důsledno již s jeho učením o ospravedlnění pouze z víry. Avšak této důslednosti vadí náuka Komenského, že spása věčná se nedosahuje leč životem podle vůle Boží, neboli dobrými skutky. Kdo tedy dobrých skutků nekoná, anebo hřeší smrtelně, do nebe podle Komenského nevejde. Nezbytný důsledek takovéhoto učení byl by ten, že nekonáním dobrých skutkův a páchaním hříchů

---

[3]) Tamtéž. Str. 318. n. 17.
[4]) Konfese. Art. VI.
[5]) Concil. Trid. Sess. VI. can. 27. et. Can. 23.
[6]) Řeč sv. Pavla o starém člověku.

ztrácí se milosť Boží, a to hříchem smrtelným vůbec, čímž by Komenský takto uče se odříkal své náuky o ospravedlnění z víry pouze, odmítal by učení Lutrovo, že by smrtelným hříchem byla nevěra pouze, a že by pouze nevěrou se ztrácela milosť Boží, a zamítal by tím spíše učení Kalvínovo, že by ten, kdož byl jedenkráte ospravedlněn, byl nehřešen, a že by nemohl více ztratiti ospravedlnění svého. O záhadách těchto a odporech neshledávám v Komenském bližšího poučení.

20. *Jan Viklif i Jan Hus učí, že se milosti posvěcující dostává natoliko předzřízeným k životu věčnému, ale také předzvěděným ku věčné zátratě. Oba však odpírají předzvěděným, že by dosahovali ospravedlněním milosť synovství Božího podle přijetí, kteráž prý v sobě zavírá dar setrvání a vyvolení k životu věčnému, kdežto katolická Církev učí, že i předzvědění nabývají daru synovství Božího ospravedlněním, ježto i oni darem Božím mají účastenství v přirozenosti Boží na způsob nám ovšem nezpytatelný.* V této náuce odchyluje se Chelčický i od Jana Viklifa i od Jana Husi, neboť tvrdí určitě, že milosti posvěcující nikdo nenabývá, leč by byl v počtu vyvolených. A takové je také učení Komenského. Ono jest vidno nejenom z výměru jeho o Církvi, že jest sborem vyvolených pouze, za niž Kristus Pán jedině umíral, ale také z katechismu českobratrského, jejž Bratří před bitvou na Bílé hoře sestavili; tam čteme: »Jest (Církev) jistý však samému Bohu známý počet lidí k životu věčnému od Boha v Kristu Ježíši vyvolených a skrze Ducha sv. a slovo jeho u víře a v jednotě Ducha povolaných a posvěcených. (Slove svatá) proto, nebo za lid svatý a zvláštní Kristu Ježíši Pánu a choti svému milému jest oddělena a oddána, krví jeho předrahou vykoupena a ospravedlněna, Duchem svatým a obmytím vody v slovu skrze víru a poslušenství pravdy očištěna a posvěcena, domem Boha živého, chrámem jeho, městem a královstvím Božím učiněna.« [7]) V slovech těchto jest obsažena víra Bratrská, že Kristus Pán jen za vyvolené umíral a že jen ty milostí svojí ospravedlňuje, a já mám s důvodem za to, že i Komenský jinak neučil, neboť byl jemu zajisté katechismus tento známý, a věděl také, že Bratří katechismům svým symbolickou autoritu připisovali, ovšem že na ujmu svého úhlavního principu, že Písmo jest jediným pramenem křesťanského náboženství. V konfesi Komenským v Amsterodamě vydané čteme: »Katechism držíme (vedle příkladů starodávních Církve a Otců) za jádro a klíč Písem svatých . . . Tento katechism věříme že kněží a kazatelé mají míti za přední pravidlo a jako rejstra všeho učení svého a všech kázání a psaní svých: o to péči vedouce, aby křesťanského toho celého učení plnou pravdu v křesťanská srdce uvodili a ji v smyslu i životu posluchačů skutečně vštípili.[8]) Maje tedy za to, že biskup Českých Bratří, Amos Komenský, taktéž držel o katechismu, jakož starší a kněží a lid k Jednotě se hlásící držeti povinen byl, na tomto základě tvrdím, že Komenský odpíral těm, kdož jsou předzvěděni ku věčné zátratě, že by milosti posvěcující nabývali, nejsouce skutečně a v pravdě údy Církve Boží, kteráž jest sborem pouze těch, kdož jsou k životu věčnému před-

[7]) Katechismus Českobratrský, z r. 1608. Art. IX. vydaný od Starších a kněží Jednoty Bratrské.

[8]) Konfese. Art. II.

zřízeni, a za něž výlučně Kristus Pán umíral. A tomu jest skutečně tak. V katechismu svém odpovídá na otázku, ve kterých lidech by ta ospravedlňující víra živá byla, takto: »V samých Božích vyvolených . . . O víře n. 4.

21. Chelčický jest stran učení o předzřízení a předzvědění s části ve shodě s katolickou Církví, neboť on učí, jako katolická Církev, že Bůh od věčnosti některé předzřídil ku slávě věčné, a že ti, kdož jsou předzřízeni, najisto budou spaseni. Chelčický souhlasí také s katolíky, že žádný neví jistotou víry, aby neklamala, že jest z počtu vyvolených, a tou poslední náukou se rozchází od Komenského, neboť Komenský učí na základě nauky německé reformace o ospravedlnění, že může, ano, má najisto o sobě každý za to míti a věřiti, že jest ospravedlněn: že každý věřící již v tomto životě spasením svým ujištěn býti může a má,[9]) a tím přijímá Komenský náuku helvetů a Kalvínovu za svou.

Sjednán jest Komenský s Chelčickým stran důsledků vyvolení se strany Boží na ty, které vyvolil, anebo jichž nevyvolil, neboť jenom ti, jež vyvolil, jsou podle obou údy Církve, jenom oni nabývají milosti Boží. Podle obou mohou býti jenom ti, kdož jsou vyvolení, také skutečně a v pravdě biskupy, kněžími a jahny. Tvrdím toto poslední stran učení Komenského právě na základě učení jeho o Církvi, že jest ona sborem pouze vyvolených, a že Čeští Bratří a i Komenský vždy za to měli, že podle známek, jakéž ustavili o pravosti Církve, právě Jednota jejich jest tím vyvoleným stádečkem, v němž se zalíbilo Bohu, ač ovšem stále tvrdili, že vyvolení jsou ve všech národech sem tam rozprášeni, a ač děli o sobě, že jsou pouze částkou té pravé Církve.

Co se týká povahy předzřízení k životu věčnému, zavírá v něm Komenský dva momenty, když praví: »že vyvolení se vztahuje na cíl, totiž na spasení, ale také na prostředky k témuž cíli vedoucí, jenž jsou skutkové dobří.[10]) V souhlase s tímto dotírá Komenský na ty, kdož vyvolení se dovolávajíce, domnívali se, že by jim volno bylo, zaříditi sobě život jakýkoliv: »*Jsi-li vyvolen a povolán k spasení, také jsi vyvolen a povolán, aby neposlušenství přestana posvěcení ducha na se bral a obrazu Syna Božího se připodobňoval.*«[11]) Komenský však nevyslovuje určitě, zdali by se znal ku předzřízení k životu naprostě, anebo podmíněně, ač by se soustavou jeho spíše se shodovala praedestinace naprostá nežli podmíněná.

S učením, že kdo jest vyvolen k životu věčnému, jest také povolán, aby se připodobňoval Pánu Ježíši životem svým, úzce souvisí náuka Komenského, že, ač k ospravedlnění není dobrých skutků zapotřebí, přece že jsou ony nevyhnutelné ku spáse věčné.

Ohledně zavržení některých jest Komenský ve shodě s Chelčickým a ovšem také s katolickou Církví, že jest úrada v Bohu stran zavržení některých od věčnosti, avšak zavržení toto se stane, jakož Komenský učí v souhlase s Chelčickým a i s katolickou věrou, pro nepravosti zavrženého. Avšak tento souhlas obou s katolickou Církví vězí jen ve slovech. Podle obou není ten, kdož jest ku věčné zátratě

---

[9]) Praxis. Str. 318. n. 17.
[10]) Praxis. Str. 68.
[11]) Tamtéž. Str. 69.

předzřízen, údem Církve, neboť údem Církve činí předzřízení k životu, Kristus Pán zaň neumíral, on neobdržuje milosti k ospravedlnění, a tak není ani schopen ku konání těch dobrých skutků, které vedou k životu, a následovně se jeví náuka Komenského zcela býti souhlasnou s učením helvetův a Kalvíncův, že i zavržení jest nepodmíněné.

22. Komenský učí zřejmě, jakož bylo již řečeno, že dobrých skutků není k dosažení ospravedlňující milosti Boží zapotřebí, aniť prý dospíváme ku ospravedlnění pouze věrou, avšak že ku spáse věčné bez dobrých skutků není přístupu. Tou prvnější náukou odstupuje Komenský netoliko od učení Církve katolické, ale také od Chelčického, a to, jak se mi zdá, zcela důsledně na základě svého učení o spoustách dědičného hříchu, jelikož jsme prý v Adamovi ztratili obraz Boží, t. j. sílu ku poznání náboženských pravd a moc ku konání mravně dobrého, tak že nám zbyla pouze svobodnosť ku zlému a náklonnosť. *Odtud popisuje také Komenský hřích dědičný jako žádostivosť, tak že každý hyb žádosti i ten, k němuž se vůle neskloníla, jest hřích.*[12]) Z takovéto náuky jde ovšem důsledně, že hříšník před ospravedlněním svým nižádného dobrého skutku učiniti nemůže, neboť on nemá nižádné moci ku mravně dobrému, neboť té v Adamovi potratil, odkudž by se tedy měla bráti možnosť, aby dobré konal? Jakož jest známo, učí katolická Církev, že jest k ospravedlnění přípravy se strany hříšníkovy potřebí, a sněm Tridentský vypisuje také psychologický postup této přípravy (Sess. VI. cap. 6.), a učí zřejmě, že nižádný této přípravy sám ze sebe míti nemůže, ale z milosti Boží a milostí Boží účinlivou, kteráž rozum náš osvěcuje a vůli naplňuje, ji hýbe a nakloňuje, aby člověk k Bohu se vrátil a věřil, co nám bylo zjeveno a slíbeno, zvláště že hříšník bývá ospravedlněn milostí Boží, z vykoupení Páně vycházející, aby v Boha doufal, hříchy v ošklivosti měl, umínil sobě nehřešiti a svátosť k odpouštění hříchů ustanovenou přijati. Katolická Církev může (a z vůle Boží musí) žádati na hříšníkovi, aby se připravil k dosahu ospravedlnění, neboť v Adamovi nepozbyl obrazu Božího a není obrazem středného ďábla, aby jako on měl pouze svobodnosť ke zlu, a nižádnou měrou ku mravně dobrému; ale příprava ta v dobrých skutcích se zakládající jest všechna dílo člověka, a všechna dílo milosti Boží, kteráž rozum i vůli naplňuje, osvěžuje a ku konání hýbe. Jinak jest při náuce Komenského.

Podle téhož Komenského navracuje ospravedlnění hříšníkovi obraz Boží, to jest moc ku poznání náboženských pravd a moc k mravně dobrému, a všecky ty dary, jež jsou vypočteny v tomto pojednání n. 16. Podle takovéhoto z ospravedlnění pocházejícího ustrojení by se každý soudný člověk nadál, že člověk, maje moc k mravně dobrému, také dobré skutky konati může, jakož také katolická Církev vezdy učila, a že tím spíše se takováto možnosť i na základě učení Komenského stanoviti musí, ať jest podle něho každý povinen podle zákona Božího žíti, chce-li ku spáse věčné dospěti. *Avšak něco zcela jiného se dočítáme u Komenského, on učí, že i v ospravedlněném jest žádostivosť hříchem, a odtud také že jest hříšné každé hnutí téže žádostivosti, a na tom základě dí Komenský, že všechny spravedlnosti*

[12]) Praxis. Str. 318 n. 14.

naše jsou jako roucho ohyždné.[13]) Na tom základě dí zcela správně konfese autoritou Komenského vydaná: »Opět novou milostí (t. j. ospravedlněním) obdařený člověk, ač již dobré oblibuje a má chtění, nemožnosť však překáží. Tak že i nejsvětější lidé nad sebou naříkati musejí, že v těle jich nepřebývá nic dobrého.« [14]) S tím souvisí rčení Komenského: »že zákon Boží od žádného dokonale vyplněn býti nemůže,« [15]) ani ne od toho, kdož byl ospravedlněn. Katolická Církev učí ovšem také, že není možná člověku i spravedlivému bez milosti účinlivé dobrých skutků k životu věčnému prospěšných konati, aniž zákona Božího tak plniti, jak toho žádá vůle Boží, a ještě méně setrvati v dobrém až do skonání bez zvláštního daru Páně: ale tatáž Církev vezdy zamítala, že by veškeré konání člověka o jeho síle bylo hříchem, zamítala, že by člověk i ospravedlněný přikázání Božích šetřiti nemohl, ať Bůh těch, jež ospravedlnil, neopouští, leč by dříve opuštěn byl od nich. Sněm Tridentský užívá (Sess. VI. cap. 11.) slov sv. Augustina: že »Bůh nemožných věcí neporoučí, ale poroučeje napomíná, abychom konali, seč jsme, a žádali za to, seč nejsme, a pomáhá, abychom konati mohli.«

Z toho ze všeho jest vidno, že Komenský takto uče o dobrých skutcích důsledně sice učil podle názoru německých reformatorů, ale Chelčickému a Církvi katolické na odpor, »že s jedné strany ukládaje povinnosť plniti zákon Boží pod trestem věčné zátraty, ukládá svým souvěrcům povinnosť tvrdou a na základě učení reformátorů ku plnění zhola nemožnou.

Chelčický učil s katolickou Církví souhlase, že dobří skutkové, vykonaní ve stavu milosti Boží, jsou záslužní, že zasluhují rozmnožení milosti posvěcující, život věčný, ano i vzrůst slávy věčné; [16]) avšak tomu odpírá zřejmě Komenský, pravě, že jsou dobří skutkové k životu věčnému nevyhnutelní, ale nikoliv záslužní, ať, jak dí, jistota spasení se nezakládá na stálosti poslušenství, ale na stálosti a neproměnnosti smlouvy Boží. [17]) Odtud dí konfese: [18]) »Dobří skutkové mají činěni býti ne proto, aby skrze ně lidé ospravedlnění a spasení docházeti měli . . . ale proto, aby skutky dobrými víru živou prokazovali . . . potom, aby se ve svém vyvolení a povolání upevňovali.« Avšak v odporu s těmito výroky přidána jest ještě čtvrtá příčina, proč bychom měli dobré skutky konati, totiž »aby daná již milosť Boží mrhána a zmrhána nebyla, ale raději v nás rostla a se rozmáhala k zaslíbené budoucí odplatě.« Konfese nevykládá, jakby bylo možná, aby milosť, kteráž je podle konfese přičtená nám spravedlnosť Kristova, rostla a se rozmáhala dobrými skutky?

Jakož se Chelčický odchýlil od katolické víry, když učil, že by bylo hříchem míti účastenství v panování, býti tedy vladařem neboli králem křesťanským nad křesťany, býti purkmistrem, rychtářem, konšelem, biřicem anebo katem, míti spory, utíkati se k soudům světským i ve při spravedlivé, přísahati, válku vypovídati a vojínem býti atd.; v těchže věcech se také liší od učení Komenského, neboť

[13]) Praxis. Str. 64. n. 9.
[14]) Konfese. Art. IV.
[15]) Praxis. Str. 70. n. 5.
[16]) Zpráva o těle Božím. Kap. 21.
[17]) Praxis. Str. 289. n. 10.
[18]) Konfese. Art. VII.

Komenský zřejmě učí, že moc světská z Boha původ má, a velí poslouchati mocností občanských, poněvadž Bůh tak velí, dopouští, aby věrní měli účastenství v panování, nezakazuje býti sudím, purkmistrem, rychtářem, konšelem, míti při spravedlivou před soudy, přísahati atd. ano i vojínem býti a válku vésti, ano, on sám snažně vybízel nepřátely domu Habsburského, aby vtrhli do ubohé vlasti naší, jen aby věrní jeho opětně se mohli vrátiti do opuštěné vlasti. On tedy nebyl z těch, kdož by byli zakazovali, pro pravdu Boží válčiti, jakož zakazoval Petr Chelčický. Ostatně Jednota v této stránce záhy opustila svého zakladatele Br. Řehoře a Petra Chelčického.

23. *Stran svátostí činí Chelčický arci zmínku o svátosti sedmeře, ale nikoliv tou příčinou, aby vyznal s katolickou Církví, že jest sedm svátostí Kristem Pánem ustanovených,* alebrž aby sobě právě z počtu sedmerého posměch činil. Zamítáť on, že by bylo svátostí biřmování, poslední pomazání a sňatek manželský, tak že by zbyly pouze svátosti čtyři, anebo dokonce pouze tři: křest, tělo a krev Páně a pokání, ježto by řadil ku svátostem od Krista Pána ustanoveným. Výměr jeho o svátosti zní: Svátosť jest znamení věci svaté.[19]) Shodoval se jinak Chelčický s Církví katolickou, že svátosti mají moc působiti od Krista Pána, avšak že nikoliv nepůsobí ex opere operato, neboť jest jejich platnosť závislá na víře a hodnosti přisluhovatele, i na víře a hodnosti přijímatele a na tom, zdali jest z počtu vyvolených. O křtu zejména učí Chelčický, že se mohou děti křtíti, ale pouze k víře budoucí, jako svátosť že jest neplaten; stran eucharistie zamítá Chelčický přepodstatnění a učí s Viklifem, že jest Kristus Pán v ní přítomen, ale pouze v chlebě, obětí však že eucharistie jest; stran svátosti pokání zamítá Chelčický, že by měl kněz od Boha tu moc, hříchy skutečně odpouštěti, ale pouze a jedině jich odpuštění ohlašovati, o zpovědi tvrdil, že jest nezbytno se vyznávati z hříchů, ale jenom Bohu, nikoliv knězi, ač prý jest s užitkem, věrnému knězi se zpovídati. Podle Viklifa zamítá Chelčický moc, odpustků udělovati.[20])

Přihlédneme-li ku Komenskému stran učení jeho o svátostech, shledáme ihned, že jest všechen s Chelčickým v zamítání učení o svátosti sedmeře, avšak nezdá se, že by s ním souhlasil stran počtu svátostí. V konfesi autoritou jeho vydané čteme: »O svátostech věříme, že jsou zevnitřní, živelná, viditelná, slovem Božím posvěcená i vysvědčená znamení, jimiž se neviditelná milosť a pravda věcí těch, jichž jména nesou, vyznamenává i posvátně dává.« Ustanovil je sám Ježíš Kristus. Ustanovil prý je z veliké potřeby věřících: »aby jakož kázaným slovem, tak i posluhovanými svátostmi o vůli Boží a *spasení svém ujištění berouce,* Bohu se obětovali, sami však mezi sebou co jeden duch se pojili a vázali. Ukazují nám tedy (svátosti,) svědčí, tvrdí, početí naše s Bohem a s Kristem Pánem spojení, a skrze tu drahou účastnosť působí Kristus při užívajících hodně svátostí vnitř pravdu toho, což oni znamenají a svědčí zevnitř, rozvázání totiž svědomí, očistění a sycení duší. Toto jistění však dávají svátosti jen těm, kdož je hodně přijímají, nehodně přijímajícím však nikoliv.«

---

[19]) Viz Dr. Ant. Lenz. Učení Chelčického o svátosti sedmeře. Ve vyznání víry českých Bratří, »Grunt Viery«, znají se Bratří k učení o svátosti sedmeře, avšak odklizují z nich, jak dí, rozdílné odpornosti.

[20]) Obšírné učení Chelčického o tomto předmětu viz: Dr. A. Lenz. Učení Chelčického o sedmeře svátosti.

»Aby však svátosti při lidech ex opere operato působily,« konfese zavrhuje, dává však výměrem svým o tom, co by znamenala slova »ex opere operato« na jevo, že katolickému učení nerozuměli ti, kdož konfesi tuto upravovali, a že as sotva rčení tomuto rozuměl Amos Komenský, kterýž jí autoritou svojí v Amsterodamě vydával, alebrž přijal vůbec zkomolené učení za skutečnou náuku katolickou o působení svátostí ex opere operato. Neboť konfese dí oproti této katolické náuce, že nepřijímá proto působení takové, jakoby svátosti tou příčinou, »že užity jsou byť i bez víry a vnitřního Duchem svatým obživení a skutečného k dobrému hnutí a k obnově života milostí, milosť Boží dávati a člověka v hříších mrtvého obživovati a ospravedlnění přinášeti měly;[21]) kdežto katolická Církev nikdy neučila, že by ti nabývali ve svátostech milosti, kdož jsou jí nehodni, nejsouce připraveni věrou a jinými skutky dobrými průpravnými, a odtud vezdy rozeznávali mezi přijetím svátosti a přijetím ovoce neboli milosti téže svátosti. Avšak zavrhla učení těch, kdož tvrdili, že platnosť svátosti jest závislá na hodnosti přisluhovatele, nebo přijímatele. Tak, kdo v dospělém věku přijal křest nejsa přizpůsoben, přijal svátosť křtu, maje úmysl přijati, co Církev dává, ale nepřijal ovoce a milosti křtu, jež obdrží, až by se přizpůsobil.

Přes to však dí konfese, že tím netratí svátosti moci své, když jich nehodný přijímá. A proč? Konfese dí: »Mají zajisté Kristova ustavení vždycky moc, svědčiti, jistiti, pečetiti hodným milosť a spasení; nehodným pak vinu a zatracení; buď že se přisluhují od kněze dobrého, v pravdě pobožného a svatého, neb od tajného a pokrytého hříšníka, kterýž by v pokrytství svém ještě vyjeven a kázní trestán nejsa, svátostmi podle Kristova nařízení přisluhoval. A toto své učení stvrzuje konfese z dekretu D. IV. de Consecr. SS. Aliud. Item: Cum baptisat: »Svátosti zajisté neberou moci své z lidí a z toho, kterýž jich podává, ale z ustanovitele Krista.[22]) Amsterodamská tato konfese má jako doplněk o přisluhovatelích v katechismu českobratrském n. 188., kdež se čte: »že přisluhovateli mají býti věrní a praví služebníci Kristovi, jimžto jest přisluhování řádně svěřeno, a to vše prý mají konati věrně, jazykem obecným a známým, prostě bez všelikých vymyšlených ceremonií a přílepků, neboť prý nás Kristus od nich vysvobodil.« Nečteme však v katechismu, že by rozdavač svátostí jsa zjevným hříšníkem, neplatně přisluhoval. Katechismus ten přijímá pouze dvě svátosti, křest a večeři Páně. A podobně i Komenský a konfese Amsterodamská i katechismus Komenského.

Shrneme-li náuku Amsterodamské konfese o svátostech v krátký obsah, tož učí ona, že svátosti od Krista Pána jsou ustanoveny, a v tom není sporu nižádného ani s Chelčickým; ty svátosti však nemají do sebe sílu, aby z vůle Boží působily ex opere operato, a v tom snad s ní souzvukuje Chelčický. Než, kdežto Chelčický platnosť svátostí závislou činí na pravověrnosti a hodnosti rozdavače a toho, kdož svátosť přijímá; odpírá tomu konfese, tvrdíc, že svátosti nemají moci své z lidí, ale tvrdí takto jsouc v odporu sama s sebou, neboť jistí v tomtéž artikulu, že netratí svátosti moci své, pokudž byly rozdávány od rozdavače hříšníka *tajného pokrytého*, ale to že místa nemá,

---

[21]) Konfese. Art. XI.
[22]) Tamtéž.

byly-li rozdávány od hříšníka zjevného, nebo již kázní ztrestaného. O síle svátostí ohlašuje konfese, že ony skutečně a v pravdě neudělují milostí, ale pouze jistí, svědčí a pečetí hodným spasení a nehodným zatracení, a v tomto nuzném pojímání [23]) svátostí jest ovšem konfese velice podobna konfesím helvetským, a tou měrou jest odporna starobylé katolické pravdě, a jak se mi zdá, není také za jedno s Petrem Chelčickým. Chelčický jest také v odporu s Komenským, Amsterodamskou konfesí, a s katechismem českobratrským stran počtu svátostí, neboť Chelčický se ustanovil na čtyřech.

Jelikož jest zmíněná konfese autoritou biskupa Komenského vydána, právem dím, že jest v ní také náuka jeho o svátostech vůbec obsažena.

25. O křtu sv. dí konfese, [24]) že jest služebnosť spasitelná nového Zákona, ustanovená od Krista a služebníkům Církve k přisluhování v Církvi vydaná, záležející v zevnitřním umývání vodou, (s vzýváním jména Trojice sv., aby byl živel a svátosť) k vyznamenání a svědčení vnitřního (skrze krev Kristovu a moc Ducha jeho) obmytí od hříchu přirozeného i jiných, a k vyznamenání a začetí nového se rození z vody a z Ducha svatého. Věříme tedy, že to, což se děje z poručení Kristova při křtu, toho pravdu Kristus sám mocí Ducha svého koná vnitř, t. j. hříchy obmývá a koupelem tím novým v duši obnovuje v slovu života . . .« Z tohoto výměru o křtu jde na jevo, že vlastně křest sám v sobě nic není, alebrž že pouze znamená, co se vnitř od Boha bezprostředně děje.

Konfese učí dále, že nelze křtu vícekráte udělovati leč jen jednou, ani děti byvše pokřtěné že nemají více býti křtěny, ačkoliv prý jindy v Jednotě z jiných bludných jednot přicházející lidé *znovu* křtěni byli. To prý však v Jednotě netrvalo dlouho, ale zůstáno na úsudku staré Církve, (naproti Cyprianovi) aby křest ve jménu sv. Trojice v kterékoli jednotě přijatý obnovován nebyl.

Trvám zde opětně, že učení konfese, svrchu naznačené, jest také učením Komenského, a že tedy ovoce ospravedlnění, nabyté křtem, jak jsme je vylíčili podle něho sub. n. 15., v tom rozumu má býti bráno, jakož tuto konfese naznačuje.

To-li jest náuka Komenského, jest patrno, že se odchýlil od učení Chelčického, neboť ten učí, jakož bylo dotčeno, zřejmě, že dítko křtěné nenabývá ovoce křtu svatého, poněvadž nemá do sebe víry actu, čili skutečně a v pravdě, a tou příčinou že, když se křtí, má býti k budoucí víře, až by dospělo, křtěno. A toto učení, jak míním, bylo by slušelo Bratřím a Komenskému přijati; neboť přijali-li jsou základnou zásadu o víře, ana prý sama bez skutků ospravedlňuje, pak neměli odkládati učení Chelčického: že prý dítky z křtu přijatého ničeho nemají.

Chelčický učil, že ovoce křtu sv. přináleží toliko vyvoleným; při těch, kdož jsou předzvědění ku věčné zátratě, že nemá účinků, a to jest také učení naznačené konfese, které již z toho jde, že jest prý Církev sborem vyvolených pouze, a že za tu Církev pouze Kristus Pán

---

[23]) Komenský prohlašuje jako článek víry: »že svátosti nedávají milosti, ale toliko zapečeťují to, což již prve ze slova Božího máme nabyté sobě vnitř.« Praxis. Kap. XLII. n. 16.

[24]) Konfese. Art. XII.

umíral. Doklad na to máme v katechismu Českobratrském, neboť tam se odpovídá k otázce: »Komu má býti křtem přisluhováno: Všechněm k synovství a dědictví Božímu právo majícím, a to jakož dorostlým a již v skutku věřícím, tak i dítkám z rodičů věřících křesťanských zplozených . . . ať i jim se přisvědčuje . . . rod nový a posvěcený skrze Ducha svatého, všechněm věřícím zaslíbeného i daného.« [25]) Tak učí také Komenský ve svém katechismu, neboť tam odpovídá na otázku: »Komu křtem sv. má býti přisluhováno,« takto. »Všechněm k synovství a dědictví Božímu právo majícím, a to jakož dorostlým a již v skutku věřícím tak i dítkám z rodičů věřících a křesťanských zplozeným.« O křtu. n. 22. V této náuce se tedy setkává Chelčický s Komenským, a oba s katechismem Českobratrským, a pokud Komenský souzvukuje, že mají býti křtěny i dítky pokřtěných rodičů, jest na sporu s Kalvínem, kterýž tvrdil, že netřeba křtíti děti rodičů pokřtěných.

26. *Stran večeře Páně učí Komenský v souzvuku s Chelčickým, že jest ona svátosť.* Oba praví, že ji Kristus Pán sám při poslední večeři ustanovil. Sbíhají prý se tuto, jak dí Komenský, [26]) viditelné znamení, slovo, kterým se znamení posvěcují, neviditelná milosť, znameními vyznamenaná, a slovem k tomu připojeným zpečetěná. Znamení viditelná jsou: chléb a víno, dvoje v počtu, jedno v společném nerozloučeném užívání.«

Komenský jest v základném učení o eucharistii na sporu i s katolickou Církví i s Petrem Chelčickým.

S katolickou Církví, neboť ta učí, že slovem Páně: »Totoť jest tělo mé«, »Tentoť jest kalich mé krve« se mění podstata chleba a vína v podstatu těla a krve Páně, tak že jest pod způsobou chleba živé tělo, tedy i krev i duše Páně, všechen Kristus s Božstvím i člověčenstvím; a podobně pod způsobou vína jest živá krev, tedy i živé tělo i duše Páně, všechen Kristus s Božstvím i člověčenstvím. Komenský však dí: že když k živlům slova Páně přistoupí, bude svátosť, věc tajemství v sobě nesoucí: a Bůh přítomen jsa, působí, co zaslíbil. Ne že by slovy těmi podstata chleba a vína změněna byla, (neboť kdyby se jedno v druhé proměnilo, jedno by se ztratilo, a kdyby se tu nescházela i zemská i nebeská věc), ale jméno toliko a cíl mění.« [27]) Jest slovem posvěcený chléb chlebem, a posvěcené víno vínem, sluje však tělem a krví Páně. Zamítá tedy Komenský přepodstatnění a spolu s ním v souladu také Petr Chelčický. Jako oba přepodstatnění zavrhují, tak činí také konfese Amsterodamská [28]) a katechismus Českobratrský [29]) i katechismus Komenského. [30])

Avšak ač v zapírání přepodstatnění oba i Komenský i Chelčický se shodují, rozcházejí se stran způsobu, jakým jest Kristus Pán v eucharistii přítomen. Chelčický učí, [31]) že jest Kristus Pán skutečně v pravdě a podstatně v eucharistii přítomen, ale nikoliv přeměnou

---

[25]) Katechismus n. 194.
[26]) Praxis. Str. 218. Ve svém katechismu definuje K. tuto svátosť takto »Jest svátosť duchovního věřících v Kristu sycení.«
[27]) Praxis. Str. 218. n. 13.
[28]) Konfese. Art. XIII.
[29]) Katechismus n. 197.
[30]) O večeři Páně n. 25.
[31]) Dr. A. Lenz: Učení Chelčického o Eucharistii.

chleba a vína v tělo a krev Páně, ale že jest tělo jeho a krev v chlebě a ve víně. Učí tedy právě tak, jako později vyučoval Lutr, jen s tím rozdílem, že Lutr učil, že by byl Kristus Pán v eucharistii přítomen pouze v okamžiku, když se přijímá, kdežto Chelčický se nevyjadřuje, jak by dlouho trval Pán v eucharistii opravdově, skutečně, bytně a osobně po vyslovených slovech posvětných. Komenský však zcela jinak si představuje přítomnosť Páně v Eucharistii. On především za článek víry vyhlašuje: »že tělo Kristovo pošlo ze semene Davidova, a ne z nějakého oplatku se dělá a tvoří,[32]) jako by katolická Církev kdy učila, že se na oltáři tvoří tělo Páně; pak učí, že po slovech posvětných zůstává chléb chlebem a víno vínem, avšak v chlebě a víně není přítomen Kristus Pán skutečně, v pravdě, bytně a podstatně a, jak dí Chelčický, i osobně, alebrž chléb a víno slovou pouze tělem a krví Páně,[33]) ale nejsou jimi, Kristus Pán jest přítomen pouze mocně a duchovně s milostí svou. Přiznává se tudíž Komenský stran eucharistie k názoru, jejž Chelčický za svého času krutě na Táborských kněžích potíral, kteří tvrdili, že by Kristus Pán byl v Eucharistii pouze milostí svou, neboli že by byl v ní mocně a duchovně, jakož potíral i další výstřednější názor některých na Táboře, že by byly chléb a víno pouze znamením těla a krve Páně. Byly tedy na Táboře a po blízku všecky odstíny německé haeresie o Eucharistii sto let již před ní zastoupeny, haeresie Lutrova, Kalvínova i Zwingliova.

Zcela jako Komenský učí o eucharistii také konfese Amsterodamská, když dí: »Zůstáváme s vyznáním víry své při tomto artikuli uprostřed mezi těmi, kdož nadsazují a podsuzují: totiž více neb méně, než sluší, a pravidlo víry dopouští, tomuto tajemství připisují. Jedni žádného tu chleba a vína míti nechtíce, samo jen podstatné a přirozené tělo a krev, jakž oni mluví, Krista s celým Božstvím a člověčenstvím.[34]) Druzí pak zase jen chléb a víno, totiž znamení těla a krve Kristovy bez pravdivé Krista těla a krve jeho přítomnosti.[35]) My vyznáváme oboje: jedno v bytu přirozeném, tělesném, hmotném: druhé v bytu posvátném, duchovním, víře pochopitelném.[36])

Ač však Komenský podle Kalvína o eucharistii předkládá, popisuje ovoce hodného přijímání téměř tak, jak to činí Římský katechismus, a vzletem takovým, jakož zvykli jsou ti nejvýtečnější katoličtí theologové o eucharistii mluviti, což jest důkazem, že byl Amos Komenský pilným čtenářem netoliko Tomáše Kempenského, ale i jiných svatých theologů katolických a asketů.

Jako Chelčický, velí i Komenský, jakož i veškeré Jednoty Bratrské přijímati eucharistii pod obojí způsobou.[37])

V tom však se liší Chelčický od Komenského, že přijímá za pravdu, že jest eucharistie netoliko svátosť, ale také oběť, kdežto Komenský zavrhuje, že by eucharistie byla obětí, a to jako dekretem ex cathedra, když za článek víry vyhlašuje, »že křesťané oběti jiné

---

[32]) Praxis 318. n. 21. O tom viz Dr. A. Lenz: Učení Chelčického o Eucharistii. Str. 38.
[33]) Praxis. Str. 218. n. 13.
[34]) To jest: katolíci.
[35]) To jest: Zwingliané.
[36]) Konfese. Art. XIII.
[37]) Konfese. Art. XIII.

nemají kromě duchovní, obětování totiž sebe samých Bohu, k sloužení jemu tělem i duší. A tak tedy oběť mše že v Božím slovu neznáma jest.« [38])

Ač se liší učení Chelčického a Komenského stran přítomnosti Páně v eucharistii: přece oba jsou, jakož i Čeští Bratří za jedno, že se nemá tato svátosť vyzdvihovati, sem tam nositi, nebo do skrýší zamykati. [39])

Oba také se liší od sebe při otázce, má-li býti této svátosti klaněno čili nic? Chelčický byl na váhách, nemaje ničehož v Písmě, co by službu takovou eucharistii vymáhalo, ale věře, že jest Kristus Pán skutečně, bytně a osobně v eucharistii přítomen, dí podle této pravdy, že by možno bylo věrným tak činiti. [40]) Jinak soudí konfese Bratrská, neboť tam čteme: »Věříme také, že svátosť tato přijímána býti má bez klanění se jí a božské pocty činění. [41]) A to jest také víra Komenského.

Z toho však jde, že duchovní přítomnosť Páně byla podle názoru Komenského až přespříliš zduchovnělá, a že se velice velmi ku názoru Zwingliovu klonila, že jest chléb a víno eucharistické pouze znamením těla a krve Páně. Jaký div tedy, že ti, kdož nebyli z Jednoty, jim Pikhartů spílali!

Konfese Bratrská přijímá pouze dvě svátosti, jakož i katechismus Českobratrský a Komenský, kdežto se Chelčický aspoň ku čtyřem zná. Oba tedy v této náuce opustili M. Jana Husa, kterýž sedm svátostí ještě přijímal.

27. *Nade všecky svátosti však klade konfese Amsterodamská, a s ní ovšem také Komenský služebnosť slova Božího.* »Máme pak,« dí, »služebnosť slova Božího za věc přednější, podstatnější a k spasení potřebnější nežli svátostí . . . Což odtud jest, že se skrze kázání evangelium svatého víra vnitř v srdcích skrze Ducha sv. štípí, a smyslu pravého při všem (až i o svátostech) nabývá: »svátostmi pak jen se víra již nabytá pečetí a stvrzuje . . .« [42]) Tak nuzný pojem o svátostech, jímž se téměř na dobro vyprazdňují, má tato Komenským schválená konfese! Za tou příčinou prý u Bratří nejpřednější na to pozor a o to péče jest, aby slovo Boží v čistotě bez příměsků a přílepků lidských kázáno bylo.« [43]) Učení toto jest ovšem také náukou Komenského a německé reformacie vůbec, a jak myslím, zcela důsledná, neboť jestliže se děje ospravedlnění pouze věrou, zvláště slyšením, že Kristus Pán hříchy naše smrtí svou na kříži shladil, a důvěrou, že milosrdenstvím svým hnut jsa přikryje hříchy naše spravedlností svou, pak ovšem jest slovo toto přednější a podstatnější ku spasení nežli svaté svátosti, kteréž pouze osvědčují tuto víru nabytou. S tím souhlasí také Komenský, když tvrdí, že čtení Písma jest ku spáse nevyhnutelně potřebno. Chelčický však nikdež netvrdí, že by kázání slova Božího více potřebno bylo, nežli svaté svátosti.

(Dokončení.)

[38]) Praxis. 317. n. 11.
[39]) Konfese. Art. XIII.
[40]) Zpráva o těle Božím. Kap. 12.
[41]) Konfese. Art. XIII. n. 8.
[42]) Konfese. Art. X. n. 3. Podobně učí také katechismus Komenského. O Služebnostech n. 4. 5. 6. 7.
[43]) Konfese Art. X. Patrně se tuto přikládá kazatelům neomylný výklad Písma Božího.

Našim buditelům.

(Připisuji prof. Vladimíru Šťastnému.)

družino slavná buditelských reků,
rád nořívám se myslí do těch dob,
když tupený jste otvírali hrob,
jenž nakupen byl hroznou kletbou věků:
tak v Thermopylách stála na obranu
herojská falanx, čekající ránu —
leč Hellas vstala zas!

Vám zbraní bylo slovo, příklad, kniha,
evangelium lásky horoucí
a právo žíti život budoucí. —
Jak těšila Vás Satanovská tíha
han, strastí, protiv, útrap neslýchaných,
jen když jak fénix z mrákot rozpoutaných
se národ budil zas!

Jak apoštolé s nadšeností vroucí,
jež poslal světu Spasitel a Pán,
jste zasévali zpustošený lán,
by vyšlo sémě krásy nehynoucí;
a s tichým steskem Balbínův a Štýrů
jste rozlévali neoblomnou víru,
že národ vstane zas!

Z chat našich dědin, kde se skromně kryla
řeč otců drahá, svaté misije
jste podnikli a těžké pašije
jste vytrpěli, aby znova žila
jak v době dávné starých ideálů,
kdy byla mluvou palácův a králů,
by vévodila zas!

A vidím Vás, jak Herkulovské činy
jste vykonali s věrnou obětí,
jen za to když jak druhdy v zápětí
se vyjasnila niva domoviny,
jen když Bůh žehnal Vaší práci svaté,
jen když se slunce — oko Jeho zlaté —
na Čechy smálo zas!

A slyším Vás, jak ústy Beckovského
se modlíváte za Svůj dobrý lid,
jak všechen mocný, velebný Váš cit
se nítí za čest, blaho, spásu jeho,
jak voláte, by svatý dědic-kníže
zahynouť nedal, k Vám se sklonil níže,
za národ prosil zas!

A slyším plesně, jak Vám srdce bije.
jak nevýslovným blahem hrdě zní,
že padly mlhy, jitřenka se dní,
že národ vstává, jarou tepnou žije,
že vroucí slova Kollárův a Tylů
povznesla národ k mezím našich cílů,
že vzkřísila jej zas!

A cítím blaze, jak má duše roste,
jak zachvívá se vroucím snažením,
jak napájí se čistým nadšením,
jež pravdou dýše z Vaší písně prosté:
žíť v tiché práci národu a zemi,
své city spínat s jejich nadějemi,
by skutkem byly zas!

Žel Bohu, často pérem nestydatým
se na Vás vrhá pravnuk nehodný,
chce s čel Vám strhať vavřín ctihodný,
jak se všeho, co národu jest svatým!
Leč glorioly Vaše září věčně:
Vám národ všechen musí nekonečně
vždy žehnať zas a zas!!

Jaroslav Tichý.

Růžencová babička.

Obrázek ze Žďárských hor.

Napsala *Vlasta Pittnerová.*

(Pokračování.)

V.

Strejčku!« volala Anička do dveří výměnkářské komůrky, kde Jakub za nedělního odpoledne na růženci se modlil.

»Nu, pojď dál a nestůj mezi dveřmi,« vybízel Jakub dítě.

»Tu jsu,« řeklo děvče a vběhlo do komůrky, usadilo se na lavičku u kamen a složilo ručky v klín.

Jakub se modlil dále, pološeptem odříkávaje své zdrávasky.

Anička věděla, že ho nesmí vyrušovati, seděla tichounce jako myška; Jakub po chvíli se pokřižoval, políbil křížek růžence a tento zavěsil nad postel; ohlédnuv se po Aničce viděl, že dítě slzí.

»Co je ti?« ptal se.

»A nic strejčku, jen mně je něco líto,« řeklo dítě.

»Co pak?«

»Vidíte, strejčku, tatínek řekli, že mně přivezou maminku, a teď, když ju přivezli, tak prý nesmím říkat maminko, ale prý panímámo, to prý je věčí úcta,« vyprávělo dítě a stíralo slzy.

»Kdo ti tohle řekl!«

»Inu, ta nová maminka, či panímáma, a jejich Cyrda říká »maminko« a já mám říkat panímámo jako chasa.«

»Tohle jsou řeči! Ejnu, víš, Aničko, ono to tak bejvá, ale ty jseš skoro na to ešče malá, ejnu nešť, budeš teda říkat maminka jenom té na nebičku.«

»Povídejte mně o ní, strejčku.«

»Budu, dušinko, budu, vidíš, tenhle růženec je od ní, ale to jsem ti už povídal —«

»Ten bude můj, až umřete; viďte strejčku?«

»Bude, chudinko naša drahá, bude, ale musíš se na něm naučit pěkně modlit.«

»Naučíte mě to, strejčku?«

»Naučím a pěkné písničky tě naučím.«

»Tak ano, a naučte mě ty písničky hned.«

»Ale Aničko, já umím jenom svaté.«

»Tak svaté, co je zpívajou v kostele.«

»Tak poslouchej.« Jakub si utřel ústa, pohlédl ke stropu, jak byl zvyklý z kostela, a počal hlubokým, příjemným hlasem zpívati:

»Pojďte do zahrady, křesťanské dítky,
budem pobožnosti trhati kvítky,
budem uvíjet z růžiček věnce,
budem se modlit svaty růžence.«

A Anička poslouchala áni nedutajíc, jak píseň vyprávěla o růžičkách ve věnci růžových růžence radostného, o červených krví skropených růžence bolestného a bílých, běloučkých růžence slavného. Však zůstala ta dlouhá píseň Aničce do smrti nejmilejší a mnohou trpící duši jí potěšila.

Krátké podzimní odpůldne rychle minulo, a Jakub odváděl Aničku do mlýna k večeři.

Mlynář ani mlynářka se neptali, kde děvče bylo; mlynář měl vůbec nyní jen oči a mysl pro svou druhou ženu; teď teprve říkal, že vidí, oč přišel, že se hned neženil. Vyjížděl s panímámou do kostela, do města a těšil se z její veselosti a hladkých způsobů. A když panímáma o každé vyjížďce pamatovala na Aničku, kupujíc ji cukroví a rohlíky, tu byl mlynář přesvědčen, že má Anička hodnou matku, a přál navzájem nevlastnímu synkovi.

Když se Anička s Cyrdou kdysi o něco poprala, a Cyrda matce žalovat běžel, tu ho matka několika bouchanci vyplatila, a tak se upevnila v přízni manželově nadobro.

Anička směla dělati, co chtěla, nová matka jí dala najísti, učesala ji a oblékla, kupovala jí pěkné šátky, ale více si jí nevšímala, a Anička by byla rostla jako dřevo v lese, kdyby nebylo bývalo Jakuba. Ten ji vychovával a často řekl: »Lépe by udělala panímáma, kdyby ti místo kornoutů a rohlíků dala někdy nějaký bouchanec.«

»Ó tatínek by mě nedali bít a kdyby dali, utekla bych k dědečkovi a k babičce,« řeklo děvče jednou vzdorně.

»Tohle jsou řeči,« řekl Jakub a zamyslil se.

Ale když po čase nad mlýnem podskalským zakroužila vrána a do malované kolébky, kterou panímáma s půdy snésti dala, položila kluka jako buka, tu byl mlynář radostí celý pryč a malého Vojtíška nechtěl ani pustit z náručí. Jakub jako všichni v domě přál pantátovi, aby si vychoval syna Bohu ke cti a sobě k radosti, jak se říká; ale zůstal jako omráčen, když mu pantáta pojednou řekl: »Ty Jakube, to bude mlynář co? Dá-li Pán Bůh, dočkáme se, že ty ho mlynářství ešče vyučíš. To bude pantáta z podskalského mlejna.«

»Ale pantáto, vždyť jsi dycky říkal, že bude mlejn Aniččin,« namítl Jakub.

»To tak, aby se sem někdy někdo cizí přiženil, to se tak řeklo, jako když voda na kolo teče, teče — uteče, a řeč se mluví. Holka má podíl po matce a po dědovi a bábě dostane grunt; já ji ze mlejna nepotřebuju dát ani grejcaru, kdybych nechcel.«

»Tohle jsou řeči,« řekl Jakub a pohlédl na dvéře u přístěnku, kde ležela panímáma; tušil hned, že tyhle nápady pocházejí asi od ní, a svěsil šedou hlavu.

Mlynář nechtěl ani po smrti první ženy, ani při druhé svatbě dáti Aničku k rodičům její matky, ale v několika letech ji tam poslal sám, a to když Anička již dvanáctiletá zdráhala se kolíbati nevlastní sestřičku, nechtěla oblékati bratříčka a Cyrdu považovala za čeledína, ač byl již mládkem a přes nezbednosť svoji hodný kus práce zastal a Jakuba ve všem poslouchal.

»Ejnu — druhá žena aby byla za děvečku a její děti za psy,« říkávala mlynářka před chasou i před mlynářem, a mlynář prosíval Aničku, ať matku poslechne.

»Tak, tak pantáto, jen ju pros, jednou ju budeš prosit, aby tě ze mlejna nevyhnala,« řekla jednou mlynářka.

To mlynáři dodalo, i šel na radu k Jakubovi. Mnoho vykládati nemusel; Jakub věděl dost a poradil pantátovi, ať Aničku k rodičům její matky odvede. Řekl: »Tohle jsou věci, ale jsi, pantáto, sám vinen; napřed dal's Aničce kojnou a pak jsi jí dal panímámu; kdybys se byl ženil hned, mohlo mět děcko maminku a nemusilo ani vědit, že nejni jeho, než by bylo dorostlo. Nějaký štulec by ho byl nezmrzačil, děti potřebujou trestu; netrestajou-li rodiče děti, trestajou pak děti rodiče; teď snad poslechne babičku lépe než panímámu, a ty budeš mět aspoň pokoj v domě.«

Ještě týž den odvedl mlynář Aničku k svému tchánu. To bylo objímání a litování chudinky, předhazování zeťovi, proč dávno tak neučinil a připomínání přísloví, že, kolik vran bílých, tolik macech dobrých. A když mlynář se počal své ženy zastávati, tu teprve vypukl dlouho tajený hněv u tchána a tchyně.

»Ejnu, bodejť byste se nezastával panímámy, to se ví, druhá žena ta je zlatá, viďte?« zasmála se zlobně tchyně.

»A chudák siroteček, kdyby se to na kousky rozkrájelo a cugrem posejpalo, macoše se přece nezachová,« souhlasil tchán.

»Umíte vy to, pantáto, z toho podskalského mlejna kvindovati: nápřed Rozáru s fagany a pak své vlastní dítě, jen abyste někdy ešče nešel s hůlkou a s pytlem odtamtud sám, když už jste Aničku vydědil,« spouštěla panímatka již ostřeji.

»A abyste věděl, vy musíte Aničce její peníze dát,« dupl pantatík.

»Však je má složeny v sirotčí kase, vždyť jsem je složil, jak jsem se ženil,« hájil se mlynář.

»Proto jste je složil, abyste přidávat nemusel!« odsekl tchán.

»Víte, pantáto, ty dva tisíce, co měla nebožka, já na mlejně necejtím, ať jsou nebo nejsou.«

»Ale byly vám dobré.«

»Kdybych byl chcel, moh jsem si vzít Rozáru bez grejcaru.«

»Však tahle vaša druhá taky neměla než lichotnou hubu a rozvejřeného kluka.«

»No, víte co, pantáto a panímámo: já se s váma hádat nebudu; buď tu, Aničko, s Pánem Bohem, poslouchej lepčí než doma a přijď často na besedu,« pravil mlynář děcko líbaje.

»Já přijdu k strejčkovi Jakubovi,« řeklo děvče vzdorovitě.

»Když budeš potřebovat šaty nebo botky, přijdeš si o ně říct panímámě,« řekl mlynář již mezi dveřmi.

»Však my jí je taky koupíme, ona z podskalského mlýna už nic nepotřebuje,« volala za ním panímatka.

VI.

Nenadál se Jakub, jakou způsobí svojí radou roztržku a nesváry v rodině. Pantáta Bouchal hned nazejtří po příchodu vnučky přijel do podskalského mlýna s vozem a žádal panímámu, ať vydá nevlastní dcerce peřiny a šaty po její matce, jeho dceři — »estli tu ešče jsou,« dodal pichlavě.

Mlynářka beze slova vzala klíč od sýpky a dala jej pantátovi, ať si tam vezme peřiny i truhlu se šaty a prádlem, které tam hned nebožka mlynářova matka byla uložila, a kterých se Rozára byla ani nedotkla. Mlynář jí dosti všeho nakoupil a nynější panímámě též.

Odvezlo se vše, a mlynář dopálen poslal i každý se zdi obrázek, který si nebožka první žena byla donesla, za Aničkou.

Anička měla nyní zlaté časy; u dědečka a babičky ji nosili zrovna na rukou, babička jenom jí vajíčka a lívance smažila, buchty pekla, kávu vařila a kde co dobrého na zub sháněla. Obuta musela chodit ustavičně, a na kolikeré šatky najednou jí babička schválně do Žďáru koupit šla. Ba, umluvili se s dědečkem, že jí o pouti na Zelené hoře koupí i klobouček; dědička takového gruntu, jako je jejich, že jej může mít a nosit.

Do mlýna Anička nechodila; viděla-li otce po dědině, běžela za ním, on ji pohladil, políbil, napomenul k poslušnosti, dal jí vždy několik krejcarů a zval, ať přijde do mlýna.

»Odpadla's mu od srdca,« říkala jí babička vždy znovu a znovu a do mlýna ji nepustila, že prý může strýček Jakub, po kterém děcko toužilo, přijít za ní.

Ale Jakub nešel, vycházel sotva do kostela, mrzely ho v rodině sváry, a zdálo se mu, že je děcko nejvíce k politování a ve všem nevinno.

»Neuměli s ňou, neuměli,« šeptával si a denně se modlil na růženci.

Jednou za jarního nedělního odpůldne, když byli ze mlýna všichni odešli, chasa do dědiny po besedách, a mlynář s mlynářkou a dětmi do polí, otevřel Jakub okno své sedničky a smutně pohlížel

ven. Na dvoře byl stín, šedá nad mlýnem skála jej vrhala, a Jakubovi bylo, jako by měl ten stín i v duši.

Tu ozval se s vrcholu skály nad mlýnem zpěv jasného hlásku:

»Pojďte do zahrady křesťanské dítky« — —

»Aničko,« zvolal Jakub a pohlédnuv vzhůru, spatřil růžový šat děvčete kmitati na skále mezi bělavými pni bříz. Děvče bylo po polích došlo na skálu a přehlédnuvši s ní mlýn, dalo písní znamení starému příteli o své přítomnosti.

V malé chvíli byl Jakub u děvčete, drápal se do stráně podle skály, zadržoval se keříku, nedbaje, že trnčí a šipkoví na polo pusté stráni rostoucí rozdírají mu ruce do krve, byl bez čepice, bez kazajky. Dospěv k děvčeti pojal je v náruč, líbal a tisknul, smál se a plakal a posléz řekl: »Aničko, viď, že budeš hodná.«

»Budu, strýčku,« řeklo děvče.

A bylo, ještě týž den šlo s Jakubem do mlýna, posedělo u něho v sedničce, pomodlili se spolu růženec, a to radostný, protože řekl Jakub, že má dnes opravdu z Aničky radosť, pak s ním šlo do velké světnice a políbilo mlynáři i mlynářce s polí se vrátivším ruce.

Bylo pojednou vše udobřeno, a za nedlouho chodili mlynářovi k Bouchalovům a tito do mlýna na besedu. Ale Aniččina nejmilejší beseda byla u Jakuba; tam odvykala všem nezpůsobům, které jí dědečkova a babiččina opičí láska byla promíjela.

Ve mlýně bylo veselo i smutno, veselo, protože se vrána každým rokem stavovala, a po dvoře běhalo záhy půl tuctu dětí, a smutno, že počal ze mlýna jaksi mizeti blahobyt. Uhodila neúrodná léta, přišel pád dobytka, a mlynář byl nucen se dlužiti. Mlynářka, ač jinak dobrá hospodyně, nemohla pro samé chování a kolíbání ani všade dohlédnouti, a pak byla, jak říkala, když na nic jiného, tak na to praní plen už mrzuta; přijednala nejen o děvečku více, ale i stále nádennice na výpomoc zjednávala. A mimo to si byla navykla jako hospodská dobře vařiti, a nezdálo se jí, že by se v bohatém podskalském mlýně mělo šetřiti.

»I vždyť je mouka, mlíko, mastny, vejce a drůbež doma,« říkávala mlynáři. »Mám to lacino snad prodat a draze co jiného koupit? A »upravená« strava je sytější.«

Mlynář neodmluvil, on nechodíval nikdy mnoho do hospod a rád doma za to co dobrého pojedl. Ač se mu někdy zdálo, že by panímáma právě pro všecky děti nemusela strojiti smažinky (boží milosti) a koblihy, a že by se nemusely buchty právě samým »vorkafem« rozsejpat, i že by se děti nemusely právě pečeně a uzeného masa dosyta najíst, mohouce něčím jiným žaludek doplniti.

A šatů také kupovala panímáma sobě i dětem nad potřebu; měli dva hochy a čtyři děvčata, a Cyrda, který mládka dobře zastával, byl od matky strojen jako pán.

S tím Cyrdou byla potíž; vytloukl kde po okolí byla jaká muzika, byl zván na svatby a pohřby za mládence, protože se dal všude hodně vidět, a matka mu dávala na útratu, co chtěl; nebylo-li hotových, udělala tchoře, a leckdy si i mleči zahubovali, že v podskalském mlýně někdy »mejto« s vrchem prý naměřují.

Tu býval pak rámus až hrůza; Cyrda byl k nevlastnímu otci hrubý a kolikráte mu řekl, že on mu má právě tak málo co poroučet,

jako jeho matka nesměla poroučet Aničce. Mlynář se hněval, křičel, klel, mlynářka plakala, čeleď, na niž ztráty byly svádívány, odcházela ze mlýna třeba i mezi časem, práce se zdržovala, hospodářství klesalo.

Když byl Cyrda v dvacátém druhém roce odveden na vojnu, ulehčilo se všem ve mlýně. Ale za nedlouho nastala nová neshoda. Mlynář byl zvolen za školního dozorce. Docházel do školy a jednou pochváliv čiperně odpovídajícího černookého klučíka, optal se ho, čí je.

»Já jsu, pantáto, Rozárčin, co u vás ve mlejně sloužila, a tuhle je náš Honda,« řekl hoch, na menšího chlapce ukazuje.

Mlynáře ta slova bodla, sklonil hlavu, nevzpomněl nikdy svých nemanželských dětí, jsa jist, že povinnosti své k nim i jejich matce zadost učinil, darovav jim živobytí. Rozára se mu neblížila, byla spokojena a živila se slušně. Vdávati se nechtěla, ač by si ji byl pro chalupu leckdo rád vzal.

Mlynář v prvním návalu citu sáhnul do opasku a podal chlapci lesklý renčák a druhý menšímu. Mladý učitel podiven hleděl na to, neznaľ posud vesnických poměrů.

Ostatní školáci pověděli to doma, a záhy doneslo se to i do mlýna. Mlynářka sice věděla o Rozáře, a co tato od mlynáře dostala, ale nyní teprve vzplanula v ní žárlivosť; počala muže podezřívati, špehovala ho a trápila pichlavými řečmi, tak že mlynář počal posléze prchati před domácím nepokojem do hospody a oddával se pití.

Anička dorostla v sličnou a hodnou dívku, a okolo Bouchalova statku počali obcházeti ženichové. Ale babička měla chuť posaditi Aničku někam do města, a jen děvčeti po vůli stalo se, že nechodilo v městských šatech a v klobouku.

To bylo Jakubovo dílo a vychování dívky jeho zásluhou.

Však ho měla také Anička na tom světě nejradši.

VII.

Ta šedá skála nad podskalským mlýnem nebyla větší, nebyla tmavší, ale stín ve mlýně vzrůstal každým rokem. Stín žárlivosti v duši mlynářčině, mrzutosti a hříchu obžerství v mysli mlynářově a nevůle v celé domácnosti. Čeládka byla vzpůrná, děti neposlušné, vzdorovité; poroučeli pantáta a panímáma, otec a matka, vždy každý jinak, hospodářství hynulo, dobrá pověsť mlýna mizela, a mleči, dávnoletí zákazníci, odcházeli jinam, a kteří se udrželi, učinili tak jen k vůli Jakubovi, který sloužil všem ochotně a poctivě.

Jakub počínal se starati i o polní hospodářství, ba i o domácnosť; mlynář i mlynářka radili se s ním, jeden na druhého si mu stěžovali, a on jen vymlouval a rozmlouval.

Nejvíce trpěla Anička; docházela do mlýna nyní řídčeji, bolelo ji poslouchati panímáminy stesky a žaloby na muže, kteréž tato bez ostychu před nevlastní dcerou pronášela, bolel ji pohled na otce zřídka kdy střízlivého, v obličeji napuchlého, s matným výrazem očí jako skleněných, líto jí bylo zanedbaných, zdivočilých dětí. Nejstarší hoch Vojtíšek chápal se práce domácí i polní, nejvíce návodem Jakubovým, mezi sebou se děti rvaly, nadávaly si a byly jako zpustlé.

Plakávala Anička, usedajíc u Jakuba na chvilku v jeho komůrce a pak rychle spěchávala tu a tam něco po domě spořádat, neboť

mlynářka, jakmile jí mlynář sešel s očí, už jej špehovala, nejde-li k Rozáře; stokráte se jí mohl kde kdo zaklínati, že mlynář s Rozárou od té doby, kdy ze mlýna odešla, nemluvil, nešťastná žena neuvěřila a v každém, kdo do mlýna přišel, tušila a viděla posla od Rozáry; hádala, že z hospody mlynář jí vzkazuje, že v lesích a polích s ní se schází, a nikdo ji o opaku jejího podezřívání nepřesvědčil. A jindy zase zavřela se do komory a vyplakala celé hodiny.

Jakub ji těšíval, modlíval se s ní bolestný růženec, ale málo pořídil.

»Ty chudinko naša drahá, máš z toho nejhůř,« řekl jednou k Aničce, která byla za nedělního odpůldne děti ze mlýna na skálu pohrát si vyvedla a s ním do stínu dvou větších březí usedla, smutně dolů na mlýn pohlížejíc.

»Ba mám a budu mět,« vyklouzlo s trpkým povzdechem dívce z úst.

»Aničko?« . . .

»Mám vám to strejčku říct dnes nebo zejtra, nebo jindá, tak vám to řeknu hned. Znáte rychtářova Matysa?«

»No, jak by ne, však je to, pane, jeden pořádný chasník a — Aničko, on se ti líbí?«

»Líbí, a já jemu taky, strejčku, no víte, však jste byli taky mladý, no my jsme si to už řekli,« Anička si zakryla zástěrkou tvář, planoucí jak makový květ.

»Zaplať Pán Bůh, tohle bude pro tebe muž, to bude hospodář na Bouchalův statek, však dá rychtář rychtu staršímu Toníkovi a Matesa s prázdnýma rukama asi nepustí. I to jsu rád na světě, že se dočkám tvé svatby. Ale nebudeš se, Aničko, když se dostaneš do tak vzácné přízně, za starého strejca stydět?« Jakub hladil Aničce mozolnou rukou rozpálená líčka.

»Milý vy strejčku, nedočkáte se asi té mé svatby; včera bylo u nás Boží dopuštění, vzkázala našim rychtářka, ať prý já Matysa nelákám, že pro něj nejni nevěsta z takové nepořádné rodiny, kdybych prý dědila i Bouchalův grunt i podskalský mlýn, že mě za nevěstu nechcou do jejich rodu; že taková od malička omlouvaná holka nejni žena pro jejichho syna.« A Anička zaplakala, až jí srdce usedalo.

Jakub zaťal pěsti a zahořel ve tváři, zaskřípěl svými posud zdravými zuby a řekl: »Co říkali dědoušek a babička?«

»Dědoušek vyhodili starou Franckovou, co s vyřízenou přišla, a babička běžely ve spodničce a bosy do rychty a nadaly rychtářce, prý až se všecko sbíhalo. A já jsem byla taky vaděná, proč prý mluvím s takovým chasníkem, který si mne neumí považovat. Vidíte, strejčku, to on Matys včera říkal rodičům, co a jak chcel, že by už třeba dnes s pantátou k nám došel na přípověď a takhle to vypadlo.«

»A proč's mně nic neřekla, Aničko?«

»Já jsem se toho bála; ani jsem sama nevědila, proč, a prosila jsem Matysa, ať to ešče rodičům neříká, a on že prý ví, co má dělat. Teď je konec, jejich a naši se do smrti neudobřijou, rychtářka vzala na babičku našu včera koště a chcela ju polejt; vy jste dnes nebyli v kostele, tak proto nic nevíte; mluví o tom celá dědina.«

»Bolely mne nohy, tak jsem do kostela nešel, jsu jaksi polámán, však jsu už stár, a je té zdejší práce na mě moc.«

»Nadřete se, a nic z toho, taky včera dědoušek povídali ve zlosti, že tatínek mlejn neudrží, že ešče jemu na krk přileze,« — Anička plakala hlasem.

»Ba, mé drahé dítě, neudrží tatínek mlejn, nejni to nic platno, snad ešče já na stará kolena jako krajánek s pytlem po mlejnech na Sázavě půjdu.«

»To ne, strejčku, to nepůjdete, to jsu tu ešče já, u mne budete mět dycky vejměnek a budete mým domácím.«

»Pán Bůh ti zaplať tvou dobrou vůlu, ale já by sem bez mlejna, bez toho klepání kol asi ani neobstál, no, o tem teď nebudeme mluvit, tak jak je to s tím Matysem, mluvila's s ním?«

»Ne, nešla jsem pro hanbu do kostela, teď odpoledne jsem běžela po humnech sem do mlejna; však jste hned viděli, že jsu smutná, a začali jste mě litovat, ešče než jsem já vám vykládala, co se včera stalo.«

»Dej vám Pán Bůh dobré odpoledne,« ozval se cizí hlas, a mezi nízkým na skále stromovím a křovím vystoupil před Jakuba a Aničku hezký, černovlasý mladík.

»Matys!« zvolala Anička.

»Vidím a slyším, že's Aničko tuhle strejčkovi už asi vše pověděla, a tak se teď budeme moct poradit,« pravil chasník, usedaje do vřesoví a děvče za ruku bera.

Jaká tu rada?« vzdychl Jakub.

»Taková, že já od Aničky neupustím, a kdyby hrom bil, neupustím od ní, a kdyby mně to sám císař pán poroučel, ať si mě naše vydědijou a třeba proklejou,« řekl Matys.

»Hochu, takhle nemluv,« hrozil se Jakub.

A co strejčku, tuhle Aniččina maminka, Pán Bůh jim odpusť, měla požehnání od rodičů a musela umřít tak mladá, a její dítě nemá štěstí a trápilo se od malička,« pravil chasník vážně.

»Nejsu neštěšná, Matys, když ty mě máš rád,« zašeptlo děvče.

»Ale rodiče a lidi,« namítl Jakub.

»Po těch nám nic nejni, tuhle strejček půjde s námi, půjdeme k tvým lidem, ať nám dovolijou se vzít, a strejček dojde k našim, nebude-li jináč, odstěhujeme se z dědiny a už se uživíme, nedajou-li mně naši podíl, máš ty svůj po matce, a nebude nám zle; já jsem chodil celou noc po polích a tohle jsem si rozmyslel, utekl jsem včera z rychty, když tam tvá babička, Aničko, s maminkou našou tu vostudu tropily, a hned jsem si umiňoval, že nepopustím, a že se to zkrátka skoncovat musí.«

»V tomhle hněvu,« děsila se Anička.

Ten bude trvat dýl, a obě strany si budou nepěkné věci vyhazovat, tak uděláme konec,« pravil Matys pevně.

»Nevím, hochu, nevím, tohle jsou řeči,« vrtěl šedivou hlavou Jakub.

»Pojďte, strejčku,« pravil Matys a vstal.

Jakub vstal též, a Anička zavolavši na děti, odvedla je do mlýna a šla pak po humnech domů, Jakub a Matys šli po návsi.

Když Anička došla do Bouchalova statku, byli již v sednici a rokovali s dědečkem a babičkou.

VIII.

Panímáma Bouchalová chtěla zprvu Matysovi dvéře ukázat a opakovala mu vše nepěkné, co včera od jeho matky byla uslyšela, a čím se navzájem byly »sectily«; než, Jakub ji počal chlácholit, připomínal nebožku dceru, Aniččino smutné mládí a brzy panímámu rozplakal. Pak to šlo lehčeji, a když Jakub posléz pravil: »Vidíte, panímámo, babičko naša upřímná, ani vy ani já, ani otec neobhájí tohohle ubohého sirotečka před lidskými řečmi a omlouváním, to může jenom muž, Anička potřebuje muža, a Matys je jeden takový člověk, že si ju obhájí proti celému světu;« tu panímáma vzdychla a pravila: »Proč, jářku jenom proč ti lidé na to dítě od malička tak sočijou.«

»Povím vám to, panímámo; krájím si ti do srdca, v kterém Aničku jako vlastní dítě nosím, ale je to pravda, otec jí nedal matku, aby ju trestala, netrestal ju sám, a vy jste ju taky netrestali, tak ju trestá svět Teď poslechněte a nekárejte se s lidma, povolte rychtářom, já jim vyřídím, že vás ta včerejší vostuda mrzí, smluvíme svatbu, a bude dobře.« Jakub si stíral slzy, Anička plakala hlasitě.

»Panímámo, nic jináč, musíme se rychtářom podložit,« řekl pantáta vnučku chláchole.

Ještě trochu řeči sem a tam, a k večeru ubíral se starý pantáta Bouchal v průvodu Jakuba a Matyse na rychtu.

Tam byli přivítáni dosti nevlídně; ale Jakub mluvil, jak Matys vždy tvrdil, jako nějaký kněz, a tak se stalo, že po klekání šli s dobrou pořízenou z rychty, mezi týdnem došel Jakub několikráte tam a sem, promluvil s mlynářovými, a příští neděli byla u Bouchalů přípověď, k největšímu podivu celé dědiny.

Starý Bouchal postoupil Aničce statek a stěhoval se do výměnku, svatba se odbyla dosti hlučně, a Matys Špinar obdržev z rychty dva tisíce věna, počal s Aničkou hospodařiti.

Statek Bouchalův byl pěkný, nevelké dluhy zaplatil mladý hospodář z podílu svého, i Aniččiny peníze vyzvednul, domoh se jejího zplnoletí. Chtěl míti v rukou peníze i opravil celý statek od základu do krovů. Záhy po svatbě měl mrzutosť s mlynářem, odepřev mu půjčku, již tento od zetě byl žádal.

»Beztoho dceři ze mlejna už nic nedáte,« řekl rozhodný mladý pantáta.

Mlynář tu mrzutosť zapil tak důkladně, že ho museli z hospody odvézti. Dojel na vzkaz od hospodského pro mlynáře Cyrda, který se byl právě vrátil z vojny.

»To jsme si na tom podskalském mlejně popadli,« pravil k matce, s níž mlynáře na postel odnášel.

»Aspoň jsi mlynářem,« řekla tato.

»Ano, ale abych do smrti krajánkoval,« odsekl syn.

»Ty budeš aspoň moct krajánkovat, ale tuhle moje děti budou asi chodit žebrat,« zaplakala mlynářka.

»Majou bohatou sestru, můžou jít k ní a pytel ze mlejna snad přece odnesou,« s jízlivým smíchem pronesl Cyrda a vyšel ven.

Když se mlynář z opice prospal, nebouřil a neláteřil jako jindy činíval, ale chodil, ba spíše vlékl se všecek skleslý, tak že za nedlouho poznali domácí, že schvátila jej nemoc. Mlynářka sháněla koření,

mazání a s léky muži výčitek v takové hojnosti poskytovala, že je sám nemocí svou vinen, že tento chtěje stálým svárům ujíti, do svého obyčejného útočiště — hospody se dovléci hleděl, a brzo bylo v dědině téměř denní událostí, že podskalského mlynáře z hospody odváželi.

A za nedlouho odvážel ho Cyrda odtamtud mrtvého; se smeknutým kloboukem kráčel podle vozu, na němž bílou plachtou přikryt odpočíval otčím, kterýž zemřel náhle — v hospodě, se sklenicí v ruce, se zaklnutím na rtech.

Byl to smutný pohřeb, smutnější po něm vdově se šesti dětmi hospodaření a nejsmutnější projednávání pozůstalosti. Přihlásil se zeť, pantáta Špinar, též k dědictví a své ženě vymohl rovný díl s druhými dětmi. Proseb ani námitek své ženy nedbal, a mezi mladými manžely vznikla prvá mrzutosť; předhodila Anička, že chtěl si ji vzíti třeba proti vůli rodičů, že chtěl ji uživit, a teď že shání jmění.

»Sháním, co je tvého, však je podskalský mlýn spustlý, a tvůj podíl malý,« odpověděl jí.

»Ale mohl's to nechat těm chudákům dětem,« plakala Anička.

»Ty jseš snad taky mlynářovo dítě, co? Nechcela bys snad ešče, aby taky Rozářiny fagani dědili?«

»No víš, pantáto, Rozáru nemusíš tatinkovi v hrobě vyčítat.«

»Kdyby mu ju nebyla panímáma vyčítala živému, moh tu ešče být.«

»To je přece žena, a ty zeť!«

»Nerozlob mě.«

Anička vyšla ven a plakala, v tom vešel do síně, kde byla na lavičku usedla, Cyrda a pozdraviv, řekl, vida nevlastní sestru v pláči. »Pláčeš snad nad dědictvím?«

Byl ten Cyrda takový jízlivý a rád, kde koho mohl, bodnul.

»Pláču pro dědictví, když to chceš vědít, chcela jsem ho nechať dětem po tatínkovi, a pantáta nechce,« řekla Anička.

»No nebyly by si taky moc popadly, je ten slavný podskalský mlýn zadlužený, maminka se na něm hodně nadřely a vysloužily si trochu dětí, a ešče se jim vyčte, co že prý užily, ten kousek žvanca jim lidé předhazujou,« Cyrda zatínal pěsti.

»Já ne, Cyrdo, já jim nic nevyčítám, a když budu moct, ráda jim vypomůžu.«

»Ty, no možná, ty ano, ale tvůj muž?«

Anička sklopila hlavu, věděla již, že její muž, jak vydobyl si ji, vydobude si všecko, nehledě ničeho. Slzy vyproudily se jí znovu s očí.

»Jaká je to tady beseda, co pak vy dva spolu vyjednáváte?« ozval se hlas Matysův, který stanul v otevřených dveřích světnice.

»Bojíte se snad, švagře, že k vám už jdu prosit?« tázal se Cyrda ostře.

»No víš, milý ty mládku, nebo čím jsi v podskalském mlýně, my jsme spolu ešče nešvagrovali, tohle ani nejni tvá nevlastní sestra, a tvá matka ju nevychovala, tak co za přízeň?« Matys hleděl na Cyrdu s vysoka.

»Ale pantáto, co pak se zlobíš, vždyť ti Cyrda nic neudělal,« krotila Anička.

»No, on pantáta, jářku, teda asi nechce, abych se hlásil do přízně, no, vždyť já nebudu, nebudu vám ani v dědině překážet, půjdu do světa

krajánkovat, přišel jsem vám dát beztoho s Pánem Bohem, nechcu matku objídat, pomůže si s mlejnem na buben i beze mne; no ale ešče se stavím v tom mlejně pod skalou a řeknu tam těm hažartům, až budou mět hlad, aby si nechodili na Špinarů grunt pro krajíc, že tu nejni švagr ani sestra, ale pantáta a panímáma, to nejni přízeň, ale panstvo,« jizlivě zahovořil Cyrda.

»Už jdi, ať jsi odsud,« ukazoval pantáta na dvéře.

»I vždyť už jdu, a sestřičko, či panimámo, měj se tu dlouho dobře, přeju ti, abys neplakala, jako's ve mlýně plakávala, opatruj vás tu Pán Bůh,« — a Cyrda už byl na dvoře.

Matys se vrátil beze slova do světnice, Anička se šla vyplakat na zahradu. (Pokračování.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

IX.

Tak jako dítky božskému Spasiteli byly v době Jeho pozemského putování nejmilejší: po vznešeném příkladu Jeho i náš Josef Benedikt nejvíce mládež miloval, a péče o ni stále ležela mu na srdci. Nespokojiv se zařízením útulen a vychovatelen pro dítky zdravé a ústavu pro hluchoněmé, pomýšlel na založení rozsáhlého sirotčince pro chlapce a dívky, pod ochranou sv. Josefa a sv. Anny. Zde mínil shromážditi nejen děti úplně osiřelé, jimž rodiče předčasně zemřeli, ale i dítky nemanželské, jimž je někdy hůře než sirotkům, a dítky, které mají rodiče surové, pití neb jiným zločinným vášním oddané.

Záměr svůj, jako obyčejně, provedl velmi rychle. Získal dva domy k tomu účelu, a ve skromnosti své — vyjádřil se, že by »rád měl nějakou zásluhu o upravení domů těch« — sám vozil zedníkům na kolečku písek a cihly; to mu působilo velikou radosť.

Brzy stkvěla se na domě slova žalmu X. v. 14. »Orphano tu eris adjutor«, »Sirotku ty jsi zpomocník«, a řečí lásky překypující kladl sestrám i bratřím na srdce, že nedostačí, dostane-li se těmto nebožáčkům stravy, oděvu a obydlí; že tu třeba, aby jim nahrazena a dána byla láska, jaké se jich šťastnější děti, rodiče starostlivé mající, těší. Proto si přál, aby našly lásku tuto zde, aby jim sestry byly matkami a bratří otci, aby se s nimi tak laskaly, jak to něžní otcové a matky činí. Sám, jako vždy, kráčel příkladem napřed. V sirotčinci měly děti vyučování jako ve škole, a kromě toho se učili chlapci řemeslům. Pamětliv jsa stále všeho, co duchu dětskému svědčí a odpovídá, ustanovil jim čas i místo ku vhodným dětským hrám, jichž sám rád a s veselou náladou k veliké radosti všech se súčastňoval. I v tom daleko předstihl moderní paedagogy, kteří teprve v po-

slední době, zvláště ve velkých městech, spolky pro pěstování dětských her zařizují.

Mnozí ze sirotků Cottolengových stali se kněžími, mnohé vstoupily do kláštera; vždy však jen ti, kteří tak sami chtěli.

Dorostlým chovancům ze sirotčinců opatřoval starostlivý dobrodinec místa v křesťanských rodinách, u řádných pracovitých mistrů; dívky vstupovaly do služby k osvědčeným katolíkům: jako služky, komorné, nadanější a vzdělanější i jako vychovatelky, a tak bylo o ně pro celý život postaráno.

O některých jiných zařízeních v ústavech Cottolengových mluvme ústy slavného francouzského spisovatele, jenž, mnoho o nich slyšev, sám je navštívil, aby se vlastníma očima o nich přesvědčil. »Co jsem v »Malém domě« v Turině viděl,« praví, »nespatřil jsem nikde na celém světě; s radostí nevýslovnou pozoroval jsem encyklopedii lásky křesťanské. V tomto asylu lidské bídy nenalézají útěchy, pomoci a zaopatření pouze staří a výrostkové obého pohlaví: ale i dítky nejútlejšího věku; viděl jsem malé i větší kolébky, na nichž spali ošetřovanci nejmenší, nemluvňátka! Viděl jsem nemocnici dítek nemluvňátek i útulnu nemluvňátek zdravých; viděl jsem, jak je tu živí a ošetřují, s pohnutým srdcem zřel jsem, jak si tu dvou, tří a čtyřletá batolátka hrají, a hraček tu mají na výběr... Prošel jsem vše, všechny »rodiny« různých nemocných, hluchoněmých, sirotčince a útulny; veliká města evropská nemají ničeho podobného a netuší, co tu veliký rek křesťanské lásky provedl! Za nepatrným a prostým zevnějškem jeví se navštěvovateli velikolepý, netušený a rozsáhlý obraz, obrovské město »Prozřetelnosti Boží«, otevřené, jak mi sám slovutný zakladatel sdělil, *urbi et orbi*.... Člověk neví, čemu by se více divil: zdali vděčnosti a odevzdanosti do vůle Boží obyvatelů jeho, či zakladateli »Malého domu«, obyčejnému, chudému knězi, jenž nemá jmění ani zajištěných příjmů, jimiž by vydržoval tento stát ubohých a opuštěných, jenž nemá ničeho, kromě skalopevné, vroucí a bezpříkladné víry v Boha a Jeho Prozřetelnosť...«

Ale i nepřátelé jeho osobní, svobodomyslníci a zednáři, musili Cottolengovi vzdáti nejnadšenější chválu. Roku 1835 vyšla v Turině kniha, obsahující pojednání o dobročinných ústavech turinských. Autorem jejím byl advokát Sacchi. Praví zde: »Cottolengo zbudoval dům, v němž, jako v Pantheonu starých byly sochy všech bohů, zřízeny jsou všechny možné ústavy a odbory lidské dobročinnosti.« Podáme stručný přehled veledíla Cottolengova.

Není lidské bídy, aby tu na ni nebylo pamatováno. V rozsáhlých dvou budovách jsou nemocní, odděleni dle pohlaví. Jednou, dle potřeby i vícekráte denně docházejí sem lékaři: Granetti, Colli, Fontana, Rossi, Anselmi a slovutný profesor Riberi. (R. 1893. čítal ústav Cottolengův třicet pět lékařův, kteří po vznešeném příkladu prvého lékaře, Dra. Granettiho, slouží zde zdarma.) Počet všech ošetřovanců jest obyčejně mezi třemi a čtyřmi tisíci; tři tisíce minimum. Jsou tu osoby vetchého a vzácného stáří, lidé naprosto práce neschopní, chronickými neduhy vymoření, idioti, kteří kdys byli terčem posměchu a úšklebků, malé děti, nemluvňátka, hoši a dívky, jimž smrť odňala rodiče, slepí, němí, hluší, rakovinou, kostižerem, padoucnicí, vysýcháním míchy stížení — zkrátka nešťastní a bídní všeho druhu a způsobu, tak že na první pohled člověka hrůza rozechvívá —

ale hned pocit hrůzy vystřídá myšlénka, že Bůh je sem všechny shromáždil, aby jejich bídě a neštěstí bylo uleveno, aby ji snáze nésti mohli. A nemocní pomahají jeden druhému s ochotou a láskou obdivu hodnou, není tu křiku, vády, žalob a závisti, duch křesťanské lásky ovívá všechny. Jsou tu kuchyně, prádelny, lékárna, řemeslnické dílny, koupelny — kdo je zdráv, pracuje pilně — ale za peníze tu nedělá nikdo. Chvílemi zazní společná modlitba nebo zpěv; každý ví, co má dělati, a co dělá, koná s veselou myslí, všude zříti lze nejkrásnější pořádek. Každý, kdo sem přijde, s obdivem je opouští, ať již je to veliký pán či prostý člověk z lidu.

»Jak je to možno, aby jediný muž toto vše řídil a byl všude tak nevídaný, vzorný pořádek? Jak je to možno, že jediný muž to vše založil? A ještě více se divím, jak je možno, to vše živiti, šatiti, zkrátka, vydržovati!« Tak zvolal pln obdivu arcibiskup z Mondovi, monsignor Monale, když Cottolengovo Valdoko — můžeme tak již říci — navštívil.

Nemocní i lékaři měli v něho důvěru velikou. Často určil zcela přesně: »tenhle se vystůně«, »onen nezemře«, »tento bude asi tři, nejdéle čtyři dny živ« — a hle! stalo se, jak řekl, ač mnohdy byli lékaři zcela opáčného mínění.

R. 1838. byla velmi těžce nemocná plícním neduhem jedna ze sester sv. Vincence, Karolina. Lékaři Rossi a Granetti o ni pečovali, vyslovili se však, že co nejdříve zemře, a žádali Cottolenga, aby ji zaopatřil Nejsv. Svátostí. Dobrý kněz ovšem nezdráhal se tak učiniti; ale položiv jí ruku na čelo, řekl vlídně: »Neboj se, dítě, tentokráte ještě neumřeš; půjdeš do hor, a budeš dále činiti dobro,« a obrátiv se k lékařům, pravil: »Nejsem vašeho mínění, pánové; musím ji poslati do hor, tam jí bude dobře,« a s úsměvem odešel.

A tak se skutečně stalo. Sestra Karolina se za několik dní úplně uzdravila, že mohla v zaměstnání svém jako druhdy pokračovati: ale i druhá část předpovědění Cottolengova se vyplnila. Jistý duchovní nedaleko Nizzy žádal Cottolenga, aby mu poslal několik Vincentinek, jež by ošetřovaly nemocné a zároveň otevřely školu pro dívky. Josef Benedikt jmenoval sestru Karolinu představenou tohoto druhého domu. Odebrala se tam a byla zdráva i dlouho živa.

Jí i jiným sestrám chtěl dáti Cottolengo na cestu a do začátku pro potřebu druhého domu nějaké peníze, ale neměl jich. Působilo mu to starosti. Šel v myšlénky zabrán po Turině a potkal jistého pana Henryho, svého známého.

»Půjčte mi tisíc lír,« oslovil jej, a řekl mu krátce, nač je potřebuje.

»U sebe jich nemám,« řekl pan Henry, »ale ještě dnes vám je pošlu nebo přinesu.«

Dostál slovu; téhož dne přinesl sám tisíc lír. Cottolengo měl velikou radosť. »Zaplať Pán Bůh,« zvolal, »zaplať Pán Bůh!« Ale pamatujte si, drahý Henry: padesát tisíc za ten jeden.« Henry odešel, a pořáde mu vrtalo mozkem, co těmi slovy kněz mínil? Nemohl si je nikterak vyložiti.

Ale výklad dostavil se za nedlouho. Henry měl několik losů, a jeden z nich, státní to papír, byl vytažen s výhrou padesáti tisíců lír. Nyní rozuměl, co mu Cottolengo řekl: »Ale pamatujte si, drahý Henry! padesát tisíc za ten jeden!«

Jiná z Vincentinek, sestra Klára, navštívena byla krutým hostcem v nohách, který ji trápil již šest měsíců. Lékaři zkoušeli všelijaké prostředky, ale nadarmo, i rozhodli se, že ji pošlou do Acqui, kdež jsou teplé lázně, a radili se o tom s Cottolengem. Ale tento zcela proti svému obyčeji — neboť zachovával se vždy dle rady lékařů, ať se jednalo třeba o posledního nemocného v »Malém domě« — pravil s úsměvem: »Neposýlejte ji do Acqui! Pošlu ji sám někam, kde se uzdraví.« Za měsíc potom poslal ji do Fossana jako sekretařku tamní nemocnice. Poslušně vyslechla sestra jeho rozhodnutí, a sotva že vyřkla obvyklou v Malém domě formuli »Deo gratias,« ustoupila všechna bolesť, a ve Fossaně byla pak úplně zdráva.

Rok po této události vypukla ve Fossaně (nyní přes 17 tis. obyvatelů) děsná difterie, jež se epidemicky šířila, tak že byla prostranná nemocnice brzy přeplněna. Ze dvanácti Vincentinek, jež tu byly, roznemohlo se jich pět a ostatních sedm nemohlo stačiti službě nemocným. I psaly Cottolengovi, aby jim poslal několik sester anebo dovolil, aby si směly přibrati světské osoby. Odpověď jejich představeného byla následující: »Nebojte se nic; za několik dní bude po epidemii, a pak stačíte úplně; zatím již si pomůžete samy.« Za čtyři dny po obdržení tohoto listu uzdravily se nemocné sestry a epidemie klesala tak rychle, že brzy po ní nebylo ani stopy.

V téže době lidumil sám ušel buď jisté záhubě nebo těžkému poranění.

Meškal ve svém obydlí u Božího Těla, a nevíme proč, opozdili se kanovníci se svými hodinkami, jež se pravidelně modlívali. Jeden z nich přišel ke Cottolengovi a řekl mu, aby, když je doma, šel se modlit hodinky s nimi.

»Pojďme se je dnes modlit k oltáři Nejsv. Svátosti,« radil tento; to však bylo neobvyklé, modlívali se jinde.

»Tam není lavic,« namítal kanovník.

To nevadí,« řekl Cottolengo, »dáme tam židle; řekněte, že za to prosím jen pro dnešek.«

Udělali tak, jak chtěl, a učinili dobře. Modlili se sotva chvíli, když tu s velikým praskotem sřítila se veliká část stropu — právě nad místem, kde se obyčejně kanovníci jindy hodinky modlívali.

Není-liž to zřejmá a patrná ochrana Páně, jež bděla nad svým vyvolencem a miláčkem?

Jaké zásady vštěpoval Josef Benedikt všem, které měl okolo sebe, a jež posýlal i do dalekých míst, aby tam v jeho duchu nemocným sloužili? Jedna z hlavních byla: buďte vždy veselí a spokojení, neboť jste služebníci Ježíšovi a sloužíte mu v Jeho nemocných; nemůžete míti větší útěchy, nežli této. Kdybyste jednali jinak, zdálo by se, že neradi sloužíte Ježíši Kristu.« Sestrám říkával: »Ostatně jednejte vždy takto: Boha mějte stále na paměti, hlavu vztýčenou, oči sklopené, škapulíř na krku, růženec po boku — a pak jděte ve jménu Páně i mezi vojáky, a nebojte se pranic.«

Ukládal jim, aby nikdy ničeho nepovídaly o dobrých skutcích, jež konají, aby nechtěly býti chváleny. Bylo-li jim spíláno, byly-li uráženy, chtěl, aby to snášely trpělivě a pokorně, aby si nestěžovaly a nenaříkaly. Jemně se usmívaje, těšil je: »Tak co se stalo? Někdo vás snad bil? Jedná se o pouhá slova, a to nic není. Nebojte se, nezavdávejte nikdy nikomu příležitosť, buďte klidné a věrné svému

povolání, mějte na mysli Pána našeho, Ježíše Krista, jak ten snášel a trpěl hrozná muka a rouhání.« Jindy zase říkal: »Sloužiti Bohu, když všecko se děje dle našeho přání a bez protivenství — toť dovede každý! Jste dětmi sv. Vincence z Paula, a víte, co ten říkával, když jej po několik dní nestihla žádná nepříjemnosť, ne-li zármutek? »Bojím se, že Bůh není se mnou spokojen.«

Na takových základech založil své ústavy a takovými služebníky je opatřil. Nechtěl ničeho věděti o filantropii, jež nezná Boha; věděl, že takové základy nebudovaly by nic trvalého. Za jeho života povstalo mnoho světských dobročinných ústavů; kde však jsou nyní? Mnohé zanikly, že toho ještě byl svědkem; jiné hynuly jeden po druhém brzy po jeho smrti. Ale »Malý dům« kvetl neustále a kvete pořáde, a zajisté že s pomocí Boží bude v rozsáhlé míře úkol svůj plniti ještě tehdy, až dávno pisatel i čtenáři tohoto budou v zemi.

O skromnosti jeho mnoho bylo by lze vypravovati. Jedenkráte dostal list, na jehož adrese zkomoleno bylo jméno jeho v »Contanengo«. To znamená česky asi »Nic neplatící«. Náhoda ta naplnila jej velikou radostí. »To je chlapík,« zvolal, »ten mi alespoň řekl čistou pravdu; já věru tady neplatím pranic — jediný, kdo zde platí, je božská Prozřetelnosť.« Jindy zas ho došel list, kde místo »fondatore della Piccola Casa« (zakladatel »Malého domu«) přehmatem pera stálo fon*di*tore, a to jest česky utráceč, rozhazovač. »Bravo«, vykřikl se smíchem, »opravdu je tomu tak, jsem vskutku v Malém domě rozhazovačem! Ještě dobře, že je zde Hospodin pánem! Jinak by to šlo všecko z klihu!« Klíčů žádných od ničeho u sebe nositi nechtěl. »Právo nositi klíče přísluší pánu,« byla jeho odpověď, »a já tady nejsem pánem, nýbrž sluhou a ničím jiným, než sluhou!«

Přicházely-li k němu sestry nebo jiní, žádajíce za to neb ono, aby toho opatřil: »Nejsem ničím,« odpovídal, »než nástrojem božské Prozřetelnosti; tu žádejte a nikoliv mne. Můžete mně jen říci, tohohle bychom potřebovali nebo onoho, ale nikdy ne v tom smyslu, jako bych já měl moc a jediné na mne záleželo, abych vám toho opatřil.« Proto také velice si vážíval i nejmenšího dárku a penízku, jenž mu byl ve prospěch ústavu jeho darován, neboť, dle vlastních jeho slov, »vše přicházelo z rukou samého Boha, ať mnoho, nebo málo.« Když mu kdysi P. Albert dal krejcar, jejž na ulici byl našel, přijal jej Cottolengo vděčně a pohleděv k nebi, pronesl: »Tento krejcar je právě tak dar Prozřetelnosti Boží, jako dukát.«

»Nebojte se,« říkával, když je potkala nějaká strasť nebo skličovala starosť. »Jsme všichni děti dobrého otce, On jistě více myslí na nás, nežli my na Něho.« A usmívaje se, zažertoval: »Co pak chcete? »Malý dům« je věru ještě maličký, lezou mu teprve zoubky; jakýž div tedy, že postonává trochu? Však ono bude líp, jen co zoubky vylezou . . .«

Aby i v chovancích víru a odevzdanosť v Prozřetelnosť Boží vzbudil, často jim připomínal: »Myslíte snad, že ten či onen pán, ta či ona paní jsou toho příčinou, že se »Malému domu« dobře daří? To se mýlíte! Jsou to ovšem výborné, ba svaté osoby, a je to naše povinnosť, modliti se za ně: ale jsou to pouhé prostředky, jichž užívá Prozřetelnosť Boží. Ona nám posýlá nemocné, slepé, hluchoněmé, padoucnicí stížené — a zároveň s nimi nám posýlá osoby, abychom je vyživiti mohli . . .«

Proto »Deo gratias« bylo obvyklým a jediným poděkováním, jež jsi při všech příležitostech mohl v »Malém domě« slyšeti.

Důvěra Cottolengova v Boha a Prozřetelnosť Jeho byla tak veliká, že bychom darmo hledali druhého v té příčině.

Založil »Malý dům«, rozšiřoval jej novými koupěmi a přístavbami, zakládáním nových »rodin« — ale nemyslil při tom nikdy na vydání a odkud je hraditi. Jednoho dne měl všeho všudy pouze čtyři krejcary svého jmění — a v celém »Malém domě« nebylo více. To právě naplňovalo jej dětinnou radostí. Házel si ty čtyři krejcary z dlaně do dlaně, vyhazoval je jako míč a chytal je do ruky a volal při tom: »Teď mám radosť, teď jsem rád! Nyní každý uvidí, kdo se stará o »Malý dům,« jestli kanovník Cottolengo, nebo Prozřetelnosť Boží!«

A když byl plný dluhů a neměl v kapse ani trojníku, kupoval a pronajímal na Valdoku domy, zakládal nové rodiny a přijímal nové a nové nešťastníky; divil-li se kdo tomu, měl vždy stejnou, klidnou odpověď: »Zde právě v tomto domě třeba míti zcela mimořádnou důvěru v Boha. Jste všichni malověrní, kdož pochybujete! Kdybyste věděli, s kým já počítám, s kým své účty uzavírám, dělali byste ještě více nežli já. Bez vůle Boží ani vrabec nezahyne; tím více tedy Bůh stará se o mé milé; a kdyby snad k vůli nim měly se díti divy a zázraky — nepochybujte, budou se zajisté díti i divy, i zázraky.«

On ve své neomezené důvěře ani nechtěl nikdy, aby se počítali chovanci všech odborů a ústavů: pokládal to za zbytečné, ba za hříšné. Sestrám sv. Vincence v té příčině řekl nejednou: »Starejte se jen, aby každá místnosť byla plna, nepočítejte však, kolik je tam chovanců. Nemíchejme se do záležitostí Prozřetelnosti Boží; ona nás k tomu nepotřebuje, ať nám jich pošle, kolik chce.«

Zásady této šetřili i všichni jeho nástupcové podnes; a kdybys dnes přišel do »Malého domu« a tázal se na podrobný počet všech chovanců, odpověděli by ti: »My jich tak do podrobna nepočítáme — ale jest jich ke čtyřem tisícům . . .«

»Nerozšiřujte už své ústavy, nekupujte a nepronajímejte ničeho již«, radili mu často mnozí opatrní, »spíše hleďte upevniti a zabezpečiti trvání všeho, co jste až dosud provedl.« Mínili to ovšem dobře a upřímně, ale Cottolengo se obyčejně vždy jen radám jejich usmál neb odpověděl žertem a nezamítl ani jediného chudáka, jenž na dvoře »Malého domu« zaklepal.

»Ne, ne, tak mi nemluvte,« říkával někdy takovým rádcům, »tomu já nerozumím. Cítím v sobě vnitřní osten, jenž mě stále pobádá jen ku předu a ku předu; stále mi zní v sluchu slova sv. Pavla: »Charitas Christi urget nos . . .«

Velmi krásnou odpověď dal též králi Karlu Albertovi. Věděti sluší, že Karel Albert Cottolenga velmi miloval a často s ním zcela důvěrně rozmlouval. Kdysi stáli spolu v komnatě u oken, odkudž je rozhled na Piazza Castello; mluvili o rozličných věcech. Pojednou položil mu král ruku na rameno a zadívav se mu do očí, tiše se ho tázal: »Milý pátere, jestli pak jste již také pomyslil někdy na svého nástupce? Kdybyste umřel, co bude potom z »Malého domu?«

Oči knězovy těkaly po náměstí, a tu zahlédl, jak právě u paláce králova se střídá vojenská stráž. Živé pohnutí zračilo se v jeho obličeji a zvolal: »Veličenstvo, pochybujete snad o Prozřetelnosti Boží?

Pohleďte jen dolů, jak se tu u portálu stráž střídá! Tak bude tomu i s »Malým domem«. Co jsem já? Nic, pranic... až to bude vůle Prozřetelnosti, pošeptá několik slov druhému, jenž přijde po mně — tak jako to učinili dole vojáci — a budu vystřídán.«

Pohnut odpověděl král: »Přeji vám, aby vás Boží Prozřetelnosť provázela vždy a všude; jednejte tak, jak vás k tomu Bůh pobádá — nikdy vám překážeti nebudeme.«

»Buďte přesvědčen, Milosti,« odvětil kněz, »že, kdybych i veliké dluhy při smrti své zanechal, budou zaplaceny do posledního krejcaru. Není to dílo moje, nýbrž Boží, a Bůh se o to postará...«

Myslíme, že tato slova řekl proto, poněvadž mu bylo známo, že král nerad vidí, že v »Malém domě« není žádných a podrobných účtů o všem a ze všeho, a že se obává, aby po smrti Cottolengově věřitelé se neshlukli a »Malému domu« konec neučinili.

Netrvalo to dlouho, a král se o tom zmínil přímo a bez obalu. Nejdříve, jak se říká, mluvil sem a tam a činil všeliké narážky, až konečně kvapně se otázal: »Je-li pak to pravda, milý pátere, co se po celém Turině mluví o vás? Že prý vězíte až po krk v dluzích?«

»To je svatá pravda,« nezapřel lidumil.

»Ale což kdybyste — nedopouštěj to Bůh! — umřel; co potom?«

Cottolengo odpověděl prostě, jakž byla jeho přirozenosť: »Račte mi říci, Veličenstvo, kolik asi let zpravuje Prozřetelnosť Boží tento svět?«

»Snad asi šest tisíc let,« řekl Karel Albert.

»Nuže,« pokračoval kněz, »a kde jsou účty její za tu dobu? A nedostal i přes to každý to, co dostati měl? Nebylo postaráno i o každého červíčka? Udělala někdy úpadek? A vidíte: »Malý dům« náleží jí a po smrti služebníka svého dá zajisté každému, což jeho jest.«

Uvedl králi ještě jiné doklady a důvody, prýštící z jeho neomezené důvěry v Boha, tak že Karel Albert uspokojen zvolal: »Prozřetelnosť Boží začala, nuže ať pokračuje! Nemáte-li jen proto účetních knih — buďsi tedy!«

Téhož dne rozkázal král, aby nemocní Cottolengovi bezplatně byli přijímáni do teplých lázní v Acqui, a výživa jejich aby se děla na útraty státní.

Ústavy Cottolengovy měly mnoho věřitelů a dluhů, ale též mnoho dobrodinců, jež někdy Cottolengo zvláštním svým způsobem získával. Jistý boháč díval se ve fortně »Malého domu«, kterak přijímá nemocné a uděluje podpory chudým a nemohl zatajiti své podivení. »Ale, pane kanovníku, když takhle šmahem všechny přijímáte, kteří sem chtějí, jak je můžete pak živiti?«

»Ale jděte, příteli,« usmál se kněz; »kolik sem touhle stranou vstupuje chudých, tolik bankovek zase nám padá odjinud. — každý chudý — toť jedna bankovka, to je směnka, kterou Boží Prozřetelnosť vyplatí.«

Boháč byl také nástrojem této Prozřetelnosti a pohnut důvěrou lidumila, nebyl skrblíkem.

Potkal-li Cottolengo některého bohatého známého, otázal se ho, kolik je hodin nebo jej požádal za šňupec tabáku. Vyňal-li zlaté hodinky nebo zlatou tabatěrku, žertem se tu tázal, jestli by mu ji dal? Že dovede čarovati, že by ji proměnil v košík masa, nůši chleba,

a kdo ví co ještě. Viděl-li u bohatých a zbožných dam náramky, prsteny, drahocenné náušnice a jiné stkvosty, usmíval se řka: »Tohle mí chudí nemají, a také by věru ani nevěděli, co s tím, za to já bych věděl, co s tím... Proměnil bych to a dal bych jim za to zdravou krev... (Tím mínil sílící pokrmy a nápoje.) Takové žerty vždy měly dobrý účinek.

Cottolengo založil v prvé době trvání »Malého domu« veliký sál pro nemocné se sto sedmdesáti postelemi, a právě tehdy neměl v kapse jediného krejcaru. — Dům zvaný »Naděje« koupil bez krejcaru na hotovosti roku 1835 a nevěděl, z čeho a jak jej zaplatí — a byla tehdy zlá doba, cholera byla za dveřmi. Netrvalo to dlouho a vypukla silou strašlivou. Veškeré nemocnice v Turině byly přeplněny. Hrabě Rinco, správce nemocnice sv. Alojsa, žádal Cottolenga, aby přijal jednu ženu, jež se již z této hrozné nemoci pozdravovala.

Cholerou nemocné zbožný kněz neměl ve svých ústavech: byliť zde, pamatujme se, velikou většinou v útulnách i chovanci zdraví, v sirotčincích, v ústavech hluchoněmých, blbých, v útulnách starců atd. a nemohl tudíž k vůli nim, ač by to byl učinil rád, cholerou onemocnělé přijímati. Když však hrabě Rinco onen dotaz učinil, nerozmýšlel se sluha Boží dlouho a vzkázal, aby ji jen přivezli. Ale buď že nemoc v ní docela neuhasla, nebo že snad ji dvě sestry sv. Vincence, jež ji obsluhovaly a sem dopravily, do nemocnice přinesly: za dva dny konstatoval Dr. Granetti všecek uděšený i v »Malém domě« několik případů cholery, a to v nemocnici samé i jejím sousedství. Nález ten naplnil jej bolestí a starostliv o veškeré chovance »Malého domu« pospíchal s příšernou novinou ke Cottolengovi. Nalezl jej v malé světničce: klidně seděl na židli a spal. Doktor zatřásl jeho ramenem a pravil mrzutě: »Věru, to jste se se špatnou potázal! Proč jste mně ničeho neřekl, že jste přijal ženštinu na choleru nemocnou? Proč alespoň jste ji nepodrobil desinfekci, když už jste ji vzal do nemocnice? Teď máme choleru tady, a bojím se, že do rána se teprve pořádně rozmůže. Co budeme dělat? Vždyť nemáme ani místnosť, abychom je oddělili, jak to býti má!«

Cottolengo se mnoho nelekl. Upokojil lékaře a prosil ho, aby se jen všemožně o nemocné staral. Když lékař odešel, odebral se k jistému krčmáři, jenž několik set kroků za jeho ústavy malou hospůdku měl. Vzal si jej stranou a ptal se ho, zdali by mu domek i se vším zařízením a všemi zásobami neprodal?

Zdá se, že krčmář na takovou nabídku dávno čekal. Když se přistěhoval Cottolengo na Valdoko, bylo po bujném životě veta, a nyní za příčinou řádící cholery vedlo se mu teprve zle. Přivolil, a to za podmínek dosti výhodných; než byla půlnoc, byl odstěhován a některé místnosti úplně vyklizeny.

Pln radosti ještě v noci pospíchal ke Granettimu a sdělil mu, že za dvacet minut za »Malým domem« už má připravený lazaret pro cholerou zachvácené. Doktor nechtěl ani věřiti sluchu; kněz však jinak nedal a musil se tam odebrati s ním, a skutečně našel několik světnic; všude již byl rozdělán oheň, v každé stála postel s nejpotřebnějším nábytkem, a sestra sv. Vincence očekávala u lože bázně, až sem cholerou nemocné přinesou.

Dlouho tento dům nesloužil za oddělený lazaret pro choleru. Přinesli sem několik onemocnělých, ale děsná epidemie znenáhla přestávala, až přestala úplně; a tak obavy Granettiho byly zbytečné.

X.

Peněz u sebe nosil jen tolik, kolik k rozdílení almužen a vůbec jen pro okamžité vydání bylo třeba. Nedobytných železných pokladen neměl a nechtěl: veškeré peníze dával do plátěného sáčku a ten obyčejně ležel na staré lenošce, na lavici, na stole; nejvýše hodil naň Cottolengo šátek. Také nikdy nepočítal, kolik v sáčku má; když se jej kdysi spolubratr kanovník tázal, vida sáček, kolik tam má, odpověděl svatě: »Bratře, nevím; už z toho vydávám dva dny — a vydávám hodně, a ještě je tam toho dost.«

Jindy zase sestra Vincentinka přišedši do světničky jeho, viděla sáček ležeti na židli, a obávajíc se, aby jej někdo nevzal, zavřela jej.

Cottolengo však jí dal za pokání, aby jazykem učinila několik křížů na podlaze a pravil: »Vždyť přece víš, že v »Malém domě« nezavírají se peníze nikdy; jak je Bůh poslal, tak se zase vydávají . . .«

Jako nechtěl, aby se schovávaly peníze vůbec, tak netrpěl, aby chovancům dávány byly menší porce jídla proto, aby se ušetřilo na druhý den.

»Raději uděláme dluhy,« řekl často; »nebojím se, že by nebyly zaplaceny. Co bude potřeba na zítra, dá nám Prozřetelnosť Boží zítra; co nám dala pro dnešek, toho užijme dnes.«

Sestry ani nemukaly, ale často přicházely: »Není dříví, nemáme uhlí, došel chléb, není ani kapky vína, nemáme masa atd.«

»To je dobře,« radoval se, »jsem spokojený a šťastný, neboť to je znamení, že nám Prozřetelnosť Boží pošle jiné zásoby! Jen se vším honem pryč, kde ještě co zbylo: spižírny musí býti prázdné, abychom to měli kam dáti!«

Jednou dostala sestra, vracejíc se z Turina, několik kusů dlouhého salámu a schovala jej »na zítřek«, ale sotva že se dobrý kněz o tom dověděl, ihned jej sám rozřezal a nemocným rozdal, opakuje při tom: »Jen ať se to sní . . . takhle bychom překáželi Prozřetelnosti, vždyť ona i zítra o nás bude věděti a postará se o nás!«

Věřitelé nemálo ho soužili a mnohou hořkou chvíli mu způsobili, i přes jeho zajisté bezpříkladnou důvěru v Boha a Prozřetelnosť Jeho. Ač mu arcibiskup přál a byl přesvědčen, že je muž Boží, přece jej často věřitelé přinutili, že ho obeslal a s ním vyjednával, jak a kdy s tím neb oným věřitelem se vyrovnati míní. To bylo často, a nepřátelé Cottolengovi — a měl jich stále dosti — o tom věděli, radovali se z toho, a kolikráte, když ho některý z nich na ulici potkal, uštěpačně schválně se o něm vyslovil, nebo i jej hrubě urazil.

Jako pravý katolický křesťan bral však lidumil náš v dobách žalu a protivenství útočiště k modlitbě: nejvíce a nejčastěji modlíval se v noci a nabýval útěchy. V těch dobách svízelů a hlodajících starostí často pronášel pohnutlivá slova: »Potřeb přibývá, je jich čím dále tím více, nelze nikoho zamítnouti . . . ale vždyť je to dům Boží,

třeba dokázati, že v Něho důvěřujeme, třeba přijímati nové a nové chudáky a nemocné a tak pohnouti Milosrdenstvím Jeho . . . Každý nově přijatý chudý je výkřikem k Bohu: »Bože přispěj! Smiluj se!«

V životě Cottolengově kolikráte dokázala se pravda přísloví: »Když je nouze nejvyšší, pomoc Boží nejbližší.«

Pekaři »Malého domu« byl náš Josef Benedikt dlužen tři tisíce lir. Pekař byl muž poctivý a měl též věřitele, jemuž dluhoval na směnku větší obnos. Směnka byla zítra splatná, a pekař nevěděl, kde peníze sehnati. Cottolengo byl mu dlužen již dlouho; i šel k němu a prosil ho, aby mu zaplatil a sdělil mu, že má zítra na krku směnku; nevyrovná-li ji, bude zle!

Dobrý kněz sáhl do plátěného sáčku — ale bylo tam jen několik lír. Nechtěje nechati pekaře v úzkých, odebral se k jistému bohatému pánu, jenž mu přál, a sděliv s ním stručně, oč běží, prosil ho, aby mu ty tři tisíce lír půjčil.

»Půjčím, a to velmi rád,« řekl pán rozhodně, »ale pod jednou podmínkou.«

»Totiž?« tázal se Cottolengo, jsa poněkud znepokojen.

»Vy vždycky hned utíkáte, sotva že ke mně přijdete a přece víte, že vás mám rád a že rád s vámi posedím. Půjčím vám, co chcete: ale posedíte se mnou u snídaně — prosím, nevymlouvejte se, neodmlouvejte! Neposedíte-li, opravdu — nepůjčím vám ani trojník.«

Cottolengo se usmál a učinil po vůli svého příznivce: poseděl s ním hodnou chvíli, a když pán viděl, že nelze dobrého muže již déle zdržovati, vyplatil mu tři tisíce lír a rozloučil se s ním. Rovnou cestou šel kněz k pekaři a odevzdávaje mu peníze, pravil vesele: »Již je po strachu! Tady máš peníze a zaplať zítra svou směnku!«

Ale pekař podíval se naň udiveně a řekl zcela vážně: »Velebný pane, nedělejte si ze mne blázny! Znáte mě jako poctivého muže a nemyslete, že bych si dal platiti dvakrát! Vždyť asi před půl hodinou zaplatil mi váš dluh neznámý jakýs muž a žádal jen, bych vám dal kvitanci.«

Nyní zase bylo na Cottolengovi, aby se divil. Nechtěje podržeti ony tři tisíce, ihned šel zase k onomu pánu a vracel mu je.

»Ale jděte, milý kanovníku! To není žádný dluh, já vám je dal — jako malý příspěvek na vaše velikolepé podniky. Nemluvme již o tom a je dobře!«

Právě proto zdržoval dobrodinec Cottolonga u snídaně, aby zatím po sluhovi mohl dluh ten pekařovi poslati. A tak daroval šest tisíc lir místo tří.

O tom dobrý kněz věděl: ale za nedlouho potom zaplatil zaň kdos neznámý osmnáct tisíc lír a žádal jen věřitele, aby mu dal kvitanci; do smrti své se Josef Benedikt nedověděl, kdo byl onen šlechetný muž.

Jedenkráte dopoledne neměl ani krejcaru a žádných zásob, a sestry všecky zarmouceny přišly mu ohlásit, že nevědí, jak dnes dají chovancům oběd.

»Jen udržujte v kuchyních oheň,« zněla odpověď, »a voda ať se vaří! Není-li ani rýže, ani mouky a ničeho, pošle nám Prozřetelnost Boží za chvíli jistě něco — a pak budete míti oběd hned.« A tato důvěra ho též nezklamala.

Téhož dne byla za Turinem veliká přehlídka vojska, jež skončila se k veliké spokojenosti králově velikým cvičením. Karel Albert vyslovil velícím generálům a tito zase podřízeným důstojníkům svou úplnou spokojenosť, což jistého vysokého důstojníka rozjařilo tak, že žádal za dovolení, aby své oddělení zde na cvičišti vyčastovati směl.

Druzí nechtěli zůstati pozadu, nabídli se též, a král svolil; jásot vojínů byl všeobecný.

Ale v tom si někdo vzpomněl: v kasárnech máme již oběd hotový? Co s ním? Zkazí se to a bude škoda!

Starší důstojník, jemuž vojíni tuto poznámku sdělili, prohodil: »Víte co! Pošleme to Cottolengovi! V nemocnicích je vždy třeba jídla dost!«

Návrh ten byl přijat, a sestry nemohly se z udivení ani vzpamatovati, když v pravé poledne, kdy opravdu neměly pro nemocné pranic, jim přivezli z kasáren obědy pro celý »Malý dům«. Plakaly pohnutím. A co tomu říkal Cottolengo? Mnul si ruce a skákal radostí po světnici. »Ach Prozřetelnosť! Prozřetelnosť!« volal ... a radosť svou skončil vřelou modlitbou před svým křížem, u něhož tak často dlíval!

Od té chvíle nepochyboval v »Malém domě« nikdo ani slovem o tom, co kdy řekl Cottolengo. Co řekl, bylo svaté. »Důvěřujme v Boha, Prozřetelnosť to obstará« — ta slova letěla od úst k ústům, a od tohoto případu s vojíny stalo se, že se mu i dobrovolně různí lidé nabízeli, že mu peníze půjčí — počali důvěřovati též!

O zedníku Josefu Kopassovi jsme se zmínili: z počátku, když opravy a úpravy Cottolengem koupených domů byly prosté a jednoduché, vykonával je zdarma a radostně sám, když však Cottolengo znenáhla zakupoval celé Voldoko, nově stavěl, rozšiřoval, boural, přistavoval poschodí atd., nestačil ovšem člověk jeden, a bylo tu pořáde hojně dělníků pod vrchním dozorem mistra Josefa Kopassa. Zasloužilý tento živnostník vyplácel všechny dělníky sám ze své kapsy, až, což ovšem není žádný div, (platilť i veškeren stavební materiál) mu byl ctihodný lidumil dlužen celých sedmdesát tisíc lír. Tu mu často říkával; »Vidíš Kopasso, mnoho práce jsi už vykonal a mnoho práce ještě mám pro tebe ... ale peněz nemám! Proto však přece pracuj stále a pracuj dobře, neboť pracuješ pro Prozřetelnosť Boží a neztratíš ani krejcaru. Nebuď mrzutým a nehněvej se, jestliže nedostáváš peněz hned! Boží Prozřetelnosť je veliká!«

Byl Kopasso boháčem, že mohl takové sumy zakládati, až jejich obnos rovnal se sedmdesáti tisícům? Nebyl! Dlužil se sám a měl mnoho věřitelů, a ti jej často hodně trápili. Měl však z duše rád Cottolenga, byl přesvědčen o jeho svatosti a o velikosti jeho podniků, byl srdcem i přesvědčením katolík — a co činil, činil z lásky k Bohu, bližnímu a Cottolengovi. To věděl celý Turin, a proto mu jinak neříkali, než »Copasso del Cottolengo« — »Cottolengův Kopasso.«

Kdysi stěžoval si Kopasso upřímně, že ho věřitelé souží. Josef Benedikt sáhl do plátěného sáčku — byly v něm právě tři krejcary, nic více.

»Rád bych ti něco dal,« řekl kněz, »ale opravdu v téhle chvíli nemám než ty tři krejcary. Ale víš-li co: vezmi si je na účet mého velikého dluhu a zapiš je do svých účetních knih — ať jednou po

nás vědí, v jakých poměrech byl »Malý dům« a jak trpěliví byli mnozí velcí věřitelé.«

Kopasso vzal ty tři krejcary jako by to byly tři tisíce, a učinil dle přání Cottolengova. Po smrti jeho však doznal veřejně, že u něho ani krejcaru neztratil, že bylo mu do trojníku zaplaceno, ba že od té doby, kdy počal pro Cottolenga pracovati, ve všech svých podnicích a obchodech znamenal zvláštní Boží požehnání. Slzy stály mu v očích, když připomínal si slov Josefa Benedikta: »Prozřetelnosť Boží zvláště miluje a chrání všechny, kteří pro »Malý dům« pracují a se namahají. Ti budou zvláště požehnáni od Boha.«

Lékaři sami poznali pravdivosť dojemných těchto slov. Sloužili ústavům našeho dobrodince zdarma: ale od té doby, kdy se to o nich rozhlásilo, byli voláni do nejbohatších a nejvzácnějších rodin, a mnohé z nich jmenoval Karel Albert dvorními lékaři. Tak jako s Kopassem bylo i s mnohými jinými věřiteli. Často mnohého z nich, kdo byl vlažným a ledabylým katolíkem, dlužník Cottolengo na dobro obrátil, připomínaje mu, když přišel upomínat, slov sv. Evangelia: »Hledejte nejprve království Boží a spravedlnosť jeho, a ostatní bude vám přidáno.«

»Ty mi povídáš,« řekl mu Cottolengo, »o svých požadavcích a dluzích: tak mi řekni, kdy pak jsi se naposledy zpovídal! Ale mluv pravdu!«

»Na tom vám nezáleží,« řekl často věřitel, »zaplaťte, co jste dlužen, proto jsem sem přišel.«

»Záleží — nezáleží, přišel — nepřišel! Já jsem dlužen tobě právě tak jako ty jsi dlužen Pánu Bohu; až zaplatíš své dluhy Pánu Bohu, já zaplatím tobě.«

A v té příčině byl důsledným. Když věřitel vykonal, co jako katolík vykonati byl povinen, vždy nalezl Cottolenga ochotným mu zaplatiti, vždy měl peníze. Často, když přišel někdo upomínat, neměl ničeho; tu poslal jej do kostela, aby se chvíli pomodlil — a hle, když se vrátil, měl proň již alespoň něco. (Pokračování.)

Zlato v Čechách.

Napsal Dr. *Miroslav Skalák.*

(Pokračování a dokončení.)

V dolech kutalo se na zlato v oboru žuly hlavně u Krásné Hory, na př. u Zhoře a Bražné severovýchodně od města, i na jiných místech, a mnohá pověsť se udržela o velikém rozsahu a nevšední vydatnosti zdejších dolů. Zaručeno však jest pouze, že v 16. století vskutku v okolí Krásné Hory na zlato se dolovalo, že však pokusy počátkem nynějšího století učiněné žádného úspěchu neměly. Také u nedaleké vsi Proutkovic, v lese »Hatě« a »Kobyla«, byly kdysi dobývány kyzy zlatonosné, vystupující na křemenné žíle. Kyzy zlatonosné objevují

se také v průvodu antimonové rudy, na kterou u Proutkovic a Milešova výdatnou měrou se doluje, i dobývají se jako vedlejší produkt. R. 1890. na př. bylo získáno v okolí Krásné Hory 11.698 metrických centů zlatonosného křemene v ceně 5849 zl. a u Proutkovic jako vedlejší výrobek při zpracování rud antimonových 1·131 kg. nečistého zlata v ceně 1244 zlatých. Také u Doubravic západně Selčan započato bylo r. 1891. dolováním na zlato na žíle křemenného kamení, kyzem hojně prostoupeného. Příslušná šachta byla však založena na nepříhodném místě, výtěžek zlatých rud byl neveliký, a proto kutání opět přestalo.

Také ve *středočeském pohoří břidličném*, které se prostírá v souvislosti od žuly středočeské až k žule Karlovarského pohoří a které tvoří podklad nejstarších, zkameněliny obsahujících útvarů ve středních Čechách a jež rozkládá své východní výběžky v podobě ostrovů na žule, dobýváno bylo zlato na mnohých místech, z nichž některá měla druhdy světovou pověst.

Především povšimněme si míst méně slavných, kde dříve zlato se dobývalo na tak zvaném fylitovém ostrově Mirovickém, to jest na rozloze z prabřidlic záležející, která kolkolem žulou jsouc obklopena a ve středu žulou proražena, zaujímá širší okolí města Mirovic. Prabřidlice, které tu povšechně jako fylit se označují, nejsou dosud blíže prozkoumány, jsou to však převahou spíše rudy než pravé fylity. V oboru jejich jsou poblíže západní hranice ostrova podle potoků dosti hojné stopy někdejšího rýžování na zlato. Vyskytují se u Černiska, Buzic a Pacelic, jakož i u Mištic, Zbuzí a Nirče. Matičnou skalou, ve které zlato bylo vtroušeno, a ze které do drti a splavek tekoucích vod se dostalo, zdá se býti křemen, který tu na pomezí mezi břidlicemi a žulou v mocných žilách vystupuje. Však výtěžek rýžování byl asi chatrný.

Nemnoho lepší asi byly výsledky dolování na zlato v této krajině, o čem však spolehlivých zpráv nesnadno se dopídíti. Na př. jihovýchodně od Mirovic na cestě do Drahenic je zasypaná štola, kde prý zlato a stříbro se kutalo. Dle poměrů geologických zdá se, že štola ve svém směru, čelícím skoro od východu k západu, prorazila několik křemenných žil, které obsahují zlatonosný kyz železný.

Severněji, u Zduchovic, rovněž bylo na zlato dolováno. Na příkrém svahu k Vltavě jest vchod do štoly, která odtud asi na 60 metrů hluboko do skály směrem východním byla hnána. Dobývány tu kyzy částečně zlatonosné, ale celý podnik byl beznadějný.

Přihlédněme v souvislé rozloze středočeského prabřidličného pohoří také k místům, kde na zlato se rýžovalo a dolovalo.

V západní části pohoří prý jemnozrnný syenit u Přívětic poblíž Radnic obsahuje stopy zlata, aspoň hrabě *Šternberk* dal v blízkém potoce rýžovati a nabyl zlata v ceně jednoho dukátu. Pokus ten stál ovšem více!

Hojněji provozovalo se rýžování zlata ve východní části pohoří hlavně v Posázaví, a to nejen na Sázavě samé, nýbrž čileji na Zahořanském potoce a na potoce, který protéká Studený důl, zvláště však na malém potůčku západně od Jílového. Ještě roku 1775. zaměstnávalo se více než 150 osob přes léto vypíráním zlata, ale výtěžek klesal čím dál více, tak že r. 1795.—1797. činil pouze 1818 zl. a počátkem tohoto století už byl tak nepatrný, že vůbec jen ještě

na jediném místě rýžování se udrželo. Do náplavu jmenovaných potoků a Sázavy jakož i Vltavy dostalo se zlato z rozrušených zelenokamenů, které u Jílového zlato chovají. Také v kamení na velikých haldách, zvláště u Radlíka nahromaděném, jsou ještě zbytky zlata, které do splavků se dostávají a dříve se v nich arci hojněji vyskytovaly než nyní, kdy drť povrchová už dávno jest odplavena.

Též u Nového Knína bývalo zlato rýžováno, někdy dokonce s výsledkem velmi dobrým. Ještě roku 1837. zabývalo se u Krámu, severovýchodně od Knína, několik osob rýžováním zlata; vypíraná zrnka byla časem as jako čočka veliká. V průvodu zlata byla nalezena černá zrnka magnetovce.

V středočeském pohoří prabřidličném bylo zlato dřívějšího času dobýváno na dosti četných místech, která leží v pomezním pásmu mezi žulou a břidlicemi. Některé z uvedených dolů leží hlavně rozlohou vlastně v žule, a hovoří-li se o nich na tomto místě, tedy má tím býti jejich vztah ke kontaktu mezi prabřidlicemi a žulou důrazněji vyznačen.

Počněme na jihu.

Severovýchodně od Klatov v lese »na slatech«, poblíž cesty z Předslav do Kamejku, bylo asi před 100 lety na zlato dolováno, ale bez uspokojivého výsledku.

Na západní hranici břidličného pohoří jsou zlaté doly na Hůrkách u Reže blíže Jesenic; Hůrky v místě samém a vší krajině slují »Bergwerk«. Je to malinká osada na žulovém kopci, jenž k východu pod krytinou kamenouhelných usazenin patrně fyllitem jest obemknut. Dotyková žula prostoupena jest žilami křemene s kyzem železným a leštěncem olověným. Oba jsou stříbronosné, ale že na haldách není spolehlivých známek dolování na stříbro, a v dolech samých soustředění stříbrných rud také se nepozoruje, lze souditi, že dolovalo se pouze na křemen se vtroušeným kyzem zlatonosným. Byly tedy na Berkwerku v dávných časech spíše doly zlaté než stříbrné. Spolehlivých zpráv o dolech těch nesnadno jest se dopíditi. Při obnově kutání podnikatelem panem Viktorínem byly ve štole i v šachtách nalezeny všechny věci tak, jak je při náhlém zastaveném dolování havíři zanechali. Čerpadla, žebříky, rumpály, kladiva atd. vše leželo tak, jakoby kovkopové každou chvíli chtěli se vrátiti a v práci pokračovati, což jest důkazem, že doly byly opuštěny z nějakých vnějších příčin, ku př. ze strachu před nepřítelem v dobách husitských nebo ve válce 30leté. Tomu nasvědčuje také okolnosť, že vchod do štoly byl uměle zatarasen. Ostatně celý kopec, na němž Hůrky stojí, jest pokryt stopami někdejších pokusů kutání, které všechny jsou toho druhu, že mnohem spíše lze souditi na dobývání zlata než stříbra. S tím souhlasilo by také místní pojmenování »Rež« od rýžovati, o čemž arci sluší rozhodovati filologům.

Na východním pomezí prabřidličného středočeského pohoří bylo dolováno na zlato u Bitise východně od Příbrami. Zlato vyskytuje se tam vtroušeno na žíle křemenné, a dolování poskytlo zvláště v letech 40tých velmi slušný výnos, který však rychle klesl, tak že po léta doly udržovány byly jen oběťmi, až konečně před 2 roky byly vůbec opuštěny.

Severněji v tomtéž pásmu pomezním jsou druhdy slavné zlaté doly u Knína. Někdejší horní město tohoto jména leželo o něco zá-

padněji než nynější Nový Knín a bylo prý založeno téže doby jako Jílové. Kutání provozováno tu asi v rozsáhlé míře, jak svědčí četné zasypané doly a rozsáhlé haldy v okolí. Největší zkázu utrpěly tyto doly za válek husitských, kdy město r. 1424. bylo úplně ztroskotáno a okolí vypleněno. Později ovšem dolování bylo zase obnoveno, a r. 1479. bylo i nově zbudované místo na horní město povýšeno, ale má-li kde přerušená práce za následek těžce odstranitelné pohromy, tedy jest to při kutání, a tak i zde přese všechny oběti českých vladařů někdejší výnos dolů Knínských nikdy už nebyl docílen a klesal potom vždy víc a více. Podnikavý Rudolf II. vyslal r. 1592. zvláštního komisaře na ohledání tamních dolů, který mu podal zprávu o rozsahu okrsku kutacího i o jeho poměrech a schválil čistotu zlata městem dobývaného. Množství jeho však bylo té doby už tak nepatrné, že město, které kutání provozovalo jen pro udržení práva dolovacího, činilo tak se škodou. Měšťané zchudli a byli nuceni nemovitosti své lacino prodati. K tomu dostavily se ještě těžké pohromy 30leté války, kterými doly úplně byly zničeny, tak že až do r. 1804. zůstaly ležeti ladem. Teprve toho roku byly podniknuty pokusy obnoviti doly; dobyto totiž na zkoušku zlato ze 2000 centů křemene získaného v lese Chvojně. Zkouška byla velmi uspokojivá, načež vláda od r. 1817. povolila každoročně určitý obnos, aby se pokračovalo v nadějném podniku. Bohužel vznikly r. 1828. pro súčtování nesváry, dolování bylo zastaveno a do dnes nebylo obnoveno.

Severněji u Sudovic byla počátkem tohoto století na samém pomezí mezi žulou a fillity zaražena šachta na žíle zlatonosné. Podnik ten však nevedl k výsledku a byl záhy opuštěn.

Slavné a bohatým výnosem proslulé byly zlaté doly u památného horního města Jílového, jichžto geologické poměry jsou obdobné, ale známější než dolů zmíněných, a proto se u nich poněkud déle zdržíme.

Jílové leží na jižním mírném svahu horského hřbetu fyllitového, který na západě údolím Zahořanského a na východě údolím Chotouňského potoka jest omezen. Podle města teče malý potok, na němž druhdy rýžovnictví bylo provozováno. Fyllit, jenž skládá okolí Jílového, stává se čím blíže k žule, tím balvanitějším, slídnatějším a zatvrdlejším, až přechází v rulovitou horninu. Na několika místech střídá se s břidlicí chloritickou a jest proražen hutnými zelenokamy a porfýrem. Zlato vázáno jest částečně na tyto žíly porfýru a dioritického zelenokamu, částečně na žíly křemenné, jež, jak se zdá, hlavně v břidlicích chloritických vystupují. Podle všeho žíly zlatonosné nezasahují však do značnějších hloubek.

Z hald a opuštěných dolů lze seznati, že v okolí Jílového dolovalo se druhdy na zlato hlavně ve třech pásmech. Nejdůležitější z nich bylo pásmo žíly Šlejířské, které počíná pod Radlíkem a jde směrem severovýchodním podle kopce Klobásu až k Boholibům. Hlavní žíla tohoto směru zapadá asi pod 45^0 k jihovýchodu. Hornina matičná jest z části vápenec, převahou však bílý neb našedivělý křemen se vtroušeným kyzem železným a arsénovým i ryzím zlatem. Kyz železný jest dvojí: červenavě žlutý a bledě žlutý, z nichž prý jen prvý jest zlatonosný. Avšak pouze menší část zlata jest na kyzy vázána; hlavní množství jest ryzí, vtroušeno v podobě plátků a větviček ve křemeni. Z té příčiny jsou také žíly vystupující ve fyllitu

nebo ve chloritické břidlici mnohem obsažnější, protože obsahují hlavně zlato ryzí, kdežto žíly v porfýru chovají převahou kyz železný, jen podřízeně zlatonosný.

Na Šlejířské žíle založeny jsou mimo jiné t. zv. doly Rotlevské a důly erární, kteréžto byly na severním konci Studeného dolu, rokle, která od Sázavy ke vsi Studenému se táhne, a ve které střída fyllitů normálných a chloritických, jakož i výchoze žil porfýrových a křemenných žil zlatonosných na několika místech jsou obsaženy, a kde také s četnými stopami bývalého kutání se shledáváme. Nejvšednějším nerostem zde, jakož vůbec v celém Jílovském oboru kutacím, jest kyz železný, který, je-li zlatonosný, při zvětrání zlato ve výplodu zvětrávání — hnědé rudě železné čili limonitu — zanechává, čímž povrchové zvětrané vrstvy ovšem poměrně bohatšími na zlato se stávají než pevné, nezrušené skály v hloubi.

Ostatní žíly zlatonosné na Jílovsku jsou méně důležity. Severně od Klobásu jde Tobolská žíla, dále Klobásská a ještě východněji Kocovská hlavní žíla, jejichž poměry jsou obdobné jako při žíle Šlejířské. Zde všudež dolovalo se dříve patrně šachtami, jak svědčí četné zásypy a veliké vyvežené haldy. Avšak od obnovení dolů za Marie Terezie kutalo se pouze na štolách, tak že počátkem tohoto století už žádná z šachet někdejších nebyla sjízdná. Později zaražen byl na tak zvané žíle Svato-Václavské důl pojmenovaný »Pepř«, který však už v hloubce 60 sáhů pro náramný příval vod nemohl býti dále hnán. Byla tedy založena na téže žíle štola, jejímž účelem mělo býti odvodnění »Pepře« a rovněž zatopených dolů Tobolských a Šlejířských. Dne 9. března r. 1864. docíleno ústí štoly odvodňovací do »Pepře«; pak dobyto veliké množství »rud«, jichžto zpracování však zjistilo nade všecky pochybnosti ten truchlivý výsledek, že na nějaký výnos dolů Jílovských pomýšleti nelze. Následkem toho bylo kutání erárem roku 1868. zastaveno, a doly soukromým podnikatelům odstoupeny.

Tito učinili v posledních dvacíti letech několikeré pokusy na obnovení druhdy tak slavných dolů, ale bez výsledku, i zdá se, že zlatá léta pro Jílové už nadobro pominula. Na zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891. byly pěkné vzorky zlata a bohaté rudy Jílovské nynějším majitelem vystaveny za účelem, nalézti pro doly kupce, a nejnovější doby jistý proslulý pražský chemik zlato analysoval, na základě čehož se domníval, že dolování u Jílového bylo by výnosno. Leč mínění tomu nadobro chybí geologické odůvodnění, které tu jedině rozhoduje. Tak udržují se dnešního dne jediné doly zlaté v Čechách s obětmi jen proto, aby nespustly a spíše kapitalistickým podnikatelům mohly se zamlouvati. Jak jinak bývalo v dobách minulých!

Dolování na zlato počalo u Jílového prý již v první polovici 8. století a v polovici 10. století prý již poskytovalo přebohatý výtěžek. Tenkrát prý na jediném dolu bylo za jediný rok dobyto zlata za 1,600.000 dukátů a roku 964. prý měl jistý Rotlev (Rothlöw) ze svých dolů každého čtvrtletí 300.000 zlatých ve zlatě výtěžku. O tomto Rotlevovi se vypravuje, že prý zpočátku celé své jmění vynaložil na pokusy kutací, které všechny se nezdařily, tak že na konec svatební závoj čili šlejíř své paní zastavil, aby dále mohl dolovati. Tenkrát štěstí mu sloužilo. Nalezl bohatou žílu — zmíněnou Šlejířskou, jejíž

jméno události té vzpomíná — a v krátce zbohatnul. Koupil si později v Praze dům, na jehož místě stojí nyní Karolinum (stavení universitní). — Ostatně prý také důl Tobolský poskytl tehdy znamenitý výtěžek, totiž roku 998. prý více než 100.000 hřiven zlata. Stejně obrovské výnosy jílovských dolů zlatých zaznamenává kronikář Hájek z let 1031., 1079., 1099. a 1145. První zajištěná zpráva o existenci (nikoli výnosu) dolů jílovských pochází z roku 1235. Z let nejblíže následujících však spolehlivých zpráv nemáme, neboť údaj Hájkův, že za Karla IV. zlaté doly Jílovské vynesly 1,500.000 dukátů, nelze za spolehlivý pokládati. Sám hrabě *Šternberk* poznamenává o něm: »I kdybychom v této číslici jednu nullu pokládati chtěli za chybu tiskovou, vždy ještě zbylo by tolik, že by Jílové všecky zlaté doly mexické předčilo.«

Jisto však jest, že za Karla IV. dolování na Jílovsku mělo veliký rozsah, zasahujíc na pravém břehu Vltavy až k Březanům, Sulici a Davli, na levém břehu až ke Knínu a Mníšku, a tenkrát prý bylo Jílové také povýšeno na královské horní město.

Velikou pohromu utrpělo město a všecko okolí válkami husitskými. Roku 1422. bylo Žižkou vypáleno, a veškeré doly v okolí byly vypleněny, tak že kutání nadobro zastaveno. Doly byly zatopeny vodou, a protože se nedostávalo ani prostředků, ani lidí k obnovení jich, bylo později ohromných obětí třeba, nežli se mohlo v kutání pokračovati. Přece však rozkvetlo opět Jílové za císaře Ferdinanda I., jehož vlastní syn roku 1556. byl v čele společnosti, která na Radlíku dolování ve velikých rozměrech započala. Bohužel neměl tento podnik trvání, protože při vpádu Turků všichni koně a mnoho lidí bylo z dolů posláno do Uher, a mimo to r. 1567. město úplně vyhořelo.

Nepokojné doby na počátku 17. století nedopustily, aby se město zotavilo i přes to, že majitelům kutišť vždy nová a nová práva byla udělována. Teprve počátkem 18. století počalo se opět čileji dolovati, a to na jediném dolu Sv. Maria Victoria bylo tenkrát asi za 12 let dobyto za 40.000 zlatých rud. *Schaller* udává, že zde r. 1727. byl nalezen kus zlata, jehož cena páčena na 50 dukátů, a jiný balvan rudy prý obsahoval za 2606 zlatých zlata. Ostatně kavalky ryzího zlata, které vážily 10—15 dukátů, prý se vyskytly častěji. Přes to byly dobré časy pro Jílovské zlaté doly ty tam, a naděje, které lepšími nálezy občas bývaly vzbuzovány, vždy zase byly zklamány, trvalý úspěch až po naše dny už nedocílen.

Konečně bylo by ještě zmíniti se, že severozápadně od Jílového poblíž Zahořan v rokli Hodavské koncem minulého století a snad už dříve na zlato bylo dolováno. Fyllity jsou tam proraženy žilou křemennou, k severovýchodu směřující, která obsahuje vtroušené kyzy a velmi podřízeně také lupénky zlata. Uspokojivého výsledku se tu však kutání nedodělalo.

Tím podali jsme přehled veškerých míst, kde zlato v Čechách bývalo dobýváno. Viděli jsme, že zprávy o přebohatém výtěžku jistých dolů, jak je zvláště kronikář Hájek zaznamenal, byly náramně přehnané a zavdaly příčinu k mylným úsudkům o někdejším zlatém věku naší vlasti. Pravda však jest, že rýžovnictví v Pošumaví a některé zlaté doly, jmenovitě Kašperské Hory, Knín a Jílové, před několika stoletími poskytovaly zlata tolik, že bylo možno s prospěchem ho dobývati, čehož dnešního dne není a vůbec už sotva kdy bude.

Příčiny toho jsou hlavně dvojí: *Předně* zdá se, ač není dokázáno a snad vůbec ne všeobecně platno, že zlato ve větším množství vyskytuje se pouze v povrchových obzorech a že ho ve hloubce ubývá. Jsou-li tedy dolováním povrchové obzory vytěženy, přichází se hlouběji na chudší rudy, až konečně není možno dobývati zlata s výtěžkem, a doly musí se opustiti. A *za druhé*, kdyby tomu tak nebylo, a zlato se objevilo ve stejném množství v hloubce jako blíže povrchu, tedy jest přece pochopitelno, že kutací práce v hloubce jsou nákladnější, udržování dolů obtížnější, a tudy výtěžek poměrně menší nežli v povrchových obzorech. Předčí-li náklad dolování výnos, nutno ovšem s kutáním ustati a doly opustiti. Tím jest vysvětlitelno, proč v minulých stoletích byl bohatý výtěžek, při čemž ani netřeba dovolávati se také toho, že lidská pracovní síla před časy byla lacinější než nyní, neboť jest dokázáno, že vzhledem ku množství dobytých rud v minulých stoletích se leckde kutalo nákladněji než nyní.

Z této úvahy následuje, že z geologického stanoviska *nelze si z obnovení někdejších zlatých dolů v Čechách a z dalšího těžení mnoho slibovati.* Naopak pravděpodobno jest, že, dojde-li v Čechách někde k bohatým nálezům zlata, bude to *na místech nových, kde se nikdy před tím nekutalo.*

Šťastný takový nález nynější doby měl by zvláště veliký význam, protože zlato jest dnes tím kovem, který nejlépe se hodí za podklad měny. Neboť předmět, který má sloužiti za peníz, nesmí býti přes příliš vzácný, aniž zase tak hojný, aby množství jeho onu spotřebu, k výrobě peněz nutnou, daleko překročovalo. Těmto požadavkům nynější doby hoví jedině zlato. Veliké státy, které je učinily pokladem své měny, dosud vždy jím byly s dostatek zásobeny, a přece produkce jeho nedosáhla nikdy takové výše, aby cena jeho příliš klesla, jako jest tomu na př. dnes u stříbra. Pokud rozhled náš sáhá, netřeba se obávati, že v nejbližších desítiletích zlata by mohlo tou měrou ubýti nebo přibývati, že by cena jeho přílišnému kolísání podléhala. Možnější jest však první případ, totiž že výroba zlata na Uralu, v Americe, Africe a Australii, odkud dnes přichází hlavní jeho množství, *klesne*, a tu by zvýšená výroba zlata na vlastním území pro každý stát měla největší význam. Také my v Rakousku dostáváme nyní zlatou měnu, z čehož je samozřejmo, jakou cenu by měly objevené plodné žíly zlatonosné pro šťastného nálezce. Bohužel nelze se v Čechách, pokud naše zkušenosti sáhají, v této věci brzkých a významných úspěchů nadíti.

Z básní Františka Šťastného.

Sníh.

Z volna, tiše splývá chladných vloček běl
na přírodu spící;
v plášti šedých mlh kraj náhle oněměl,
stesk mu leží v líci.

A sníh padá, padá; měkkým závojem
snes' se v stromy holé,
tmavým štítům domů bílý utkal lem,
přikryl prázdná pole.

Kam jen hlédneš bílá prostírá se pláň,
skryta clonou lednou.
Zamyslíš se tiše, vždyť i na tvou skráň
sníh napadne jednou.

Ve chvíli bolesti.

V těch dlouhých, dlouhých nocích bezsenných,
kdy tichý stesk do duše padá,
kdy člověk v bolesti své něm a tich,
znavenou hlavu v dlaně vkládá,

kdy zdá se mu, že štěstí přešlo již
a ulétlo jak v podzim ptáci,
kdy na hruď lehá neodvratná tíž
a duše v hloubce tmy se ztrácí,

kdy zdá se mu, že pomoc jediná
by byla smrť v té hořké muce,
tu vrací se mu víra dětinná
a k modlitbě své spíná ruce.

Tu teprv poznává, čím v život zlý
je velká víra ve svém taji — —
a naděje, jež v žití uvadly
jak v novém jaru rozkvétají.

Mé touhy.

Nic více nechci nežli světlo míru,
než úsměv resignace v žití mrak
stát opodál všech rozbouřených vírů
a v důvěře svůj k výši zdvihat zrak.

A nechci víc, než víru v Tebe, Pane,
pochodeň zářící v pouť vezdejší,
tu víru, v níž je štěstí svrchované,
a která všechnu bolesť zkonejší.

A v této víře kdesi koutek tichý,
v němž budu slýchat stromů lkavý šum,
kde oddám se, když večer padne v líchy,
svým myšlénkám a okřídleným snům.

Tak vzdálen lidí, vzdálen jejich shonu,
žít budu sám a v svatém nadšení,
v své duši září bílých visionů,
rád klesnu v hrob, bych vyšel k vzkříšení.

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

Díl první.

I.

Železniční katastrofa.

Jednoho dne — jest tomu již hezky dávno — vyšinul se s kolejí vlak jedoucí od Zaragozy, a vyšinutí to zavinilo nemálo nehod, jak se stává skoro vždy při takové příležitosti. Bylo tam natlučených hlav, pohmožděných rukou, polámaných nohou, porouchaných žaludků, rozplácnutých nosův a vyražených očí, rovněž i mnoho klení na ředitelství dráhy od těch, kteří zůstali bez pohromy, a nemálo vzdýchání a naříkání těch, kteří netěšili se tak šťastnému losu.

Vyšinutí to zavinil vůl z vesnice, která ležela u samého místa katastrofy, zvíře krásné a bez poskvrny. Stalo se to tak, že, když přijížděl parostroj, narazil naň, odhodil jej na trať, kola vyskočila s kolejí, a katastrofa byla hotova.

Vystoupili z vozů ti, kteří mohli vystoupiti, a kteří nemohli, byli vytaženi; poslalo se ihned do nejbližších míst pro lékaře, ranlékaře i mastičkáře, dostavil se také starosta se vší svou úřední mocí, a z daleka bylo viděti již i pana sudího ve průvodu písaře, prokurátora a registrátora hypotečního; a jeden dobrý pan farář, který náhodou též jel ve vlaku a zázrakem vyvázl, jal se těšiti raněné nabízeje se, že je vyzpovídá. Zřízenci železniční běhali sem tam, strojvoda — Angličan — pro Boha prosil, aby mu odňali jeho zanícenou nohu, a topič — jako dělostřelec u paty děla — ležel tu u lokomotivy, zastižen byv smrtí při svém povolání, skonav ani nevzdychnuv. Snad před chvilkou myslil nešťastník na budoucnost synovu, na lásku své ženy . . .

Nešťastný to osud takových nebožáků, bídných pracovníků, kteří s tak velikou námahou dobývají si chleba, kteří tak málo užívají slasti rodinného krbu, jsouce otroky svých povinností!

Když byli ranění prohlédnuti, ovázáni a těšeni, když byli přeneseni do nejbližší osady těžce pohmoždění, a když dopravena byla na hřbitov mrtvola ubohého topiče, kolovala především otázka mezi všemi, čí vlastně jest zvíře, jež katastrofy bylo příčinou.

Všickni pocestní byli roztrpčeni, všickni žádali, aby byl vypátrán jeho majetník, aby byl uvězněn, aby s ním bylo zavedeno soudní vyšetřování, i aby byl donucen zaplatiti škody a ztráty.

Co tak rokovali, objevila se na vršku, jenž vévodil lukám, nějaká žena, chudá stařena, která vidouc vlak, s nachýleným hřbetem kráčela o holi a blížila se k místu neštěstí.

Dospěvši tam, tázala se cizince, jenž se jí právě namanul, ale ten se obrátil bez odpovědi a spěchal tam, kde stáli ostatní, hledíce na vola; některý snad mručel si potichu to, co řekl doktor Pandolfo dívaje se — s odpuštěním — na oslí mrchu.

Stařenka pohleděla mezi dva pocestné a vzkřikla srdcelomně. Byla sama vlastnicí nebohého zvířete.

»Nejsvětější Panna mne ochraňuj!« zvolala stařena.

A teď se podívejme, jak se vše mění: tíž, kteří před chvílí si přáli, aby majetník vola byl uvězněn, aby zaplatil všecky ztráty a škody, oněměli dojati jsouce hlubokým bolem stařeny.

»Jest to vaše zvíře, dobrá ženo?« ptal se jí jeden pocestný.

»Ano, pane; bylo to jediné, co mi zbylo . . . Před čtrnácti dny mi jeden pošel . . . a nyní — v nestřeženém okamžiku — trhala jsem tam nahoře slézí . . . ubožáček! . . . Chraň mne Matka Carmelská! . . . Každou chvíli bral mi z ruky potravu . . . jakoby mi ubožák rozuměl! . . . Běda mi! . . . až se to doví má dceruška, zemře žalem . . .«

»Vy máte dcerušku?« tázala se jí jedna z cizinek.

»Mám, paní, vnučku . . . neměla jiné matky než mne . . . protože její matka . . . ach, Bože můj! Matičko má Pilarská! . . . Co má zde člověk na světě? . . . Jen zármutek a jen zármutek.« A zatím stařena plakala neustále. »Zlořečená mokolotiva! Více zla způsobila než mor! . . . Loni, zrovna zde, usmrtila mezka; jiného dne hošíka jako andílka, když sem přiběhl za motýlem . . . Jeho matka se zbláznila . . . Jak se nám teď povede? . . . Ubohý Ryzák pomáhal nám oběma při práci . . . pracoval, jak se mu líbilo . . . a my jsme mu pomáhaly, jak jsme mohly.«

»Ubohá ženo!« zvolali současně skoro všickni přítomní, zatím co stařena klečíc před zvířetem sáhala mu na oči, uši, prsa, hladila je, volala je s pláčem, jakoby se nedala přesvědčiti o hrozném neštěstí.

Avšak ještě chyběl tu druhý výstup, ještě chybělo to, aby se dověděla o strašné katastrofě stařenina vnučka.

»Matinko, matinko!« volala s vršku dívka asi čtrnáctiletá.

A že matka nedávala odpovědi, dívka vidouc mnoho lidu na trati, tušila, že tam jest asi stařena, seběhla s vršku, kmitla se lukou jako motýlek a hleděla se strany na stranu, pátrajíc po matce.

Při shluku lidu, jenž se kupí kolem kterékoli věci, ať dobré ať zlé, jež vzbuzuje zvědavosť, mají děti výsadu býti v první řadě, třeba přišly až naposledy. Derou se mezi lid, odstrkují nohy, které jim jsou

v cestě, plazí se po zemi, krčí se, zmenšují se, vtírají se, dostávají se tudy, kudy nikdo jiný by neprošel, a neustanou, až se ocítí tam, kde jim nikdo nepřekáží, a ukojí úplně svou nevinnou dětinnou zvědavost. A tak to učinila také dívka, kterou budeme nazývati Andreou, a jež byla v pravdě plavá jako zlato a spanilá jako anděl.

Sotva se dodrala do první řady, vzkřikla hrozně a plačíc usedavě vrhla se rovněž na mrtvé zvíře.

Zatím co těžce raněni byli uloženi tam, kde je bylo lze co nejpohodlněji uložiti, a všecko již bylo přichystáno k další jízdě, bylo třeba, aby vůl s trati byl odstraněn, by vlak mohl jeti ku předu bez překážky. Jiný strojvoda a jiný topič zaujali místa raněného a usmrceného, a vlak dal se majestátně ku předu. Byly tři hodiny odpoledne, když po pětihodinné zastávce vlak odjížděl. A v šest hodin, kdy již večerní stíny halily louku i vrch, ještě tam byla babička a vnučka, plačíce a mlčíce. A tam také přečkaly asi noc, poněvadž lidé ve vesnici spatřili je teprve druhého dne.

II.

Strýc Prst.

Veliké překvapení vzbudila ve vesnici katastrofa, jejíž obětí stal se drahocenný Ryzák, jenž těšil se mezi tamními sousedy velmi dobré pověsti jako dobrotivý a hodný chlapík, a o tetě Tordě říkali, že nezasloužila si tak velikého neštěstí.

Několik dní před tím, jak již dotčeno, pošel na hlízu druh Ryzákův, zvíře rovněž ušlechtilé, aniž mu mohl pomoci podkovář strýc Opička — tak přezděný, poněvadž pravidelně den co den kupoval si opičku, jednu za svitání a druhou za soumraku, když ho ta první přecházela, — ačkoli na něm použil všech svých vědeckých prostředků.

Mrtvola jeho byla veřejně spálena, aby se předešlo požití jeho otráveného masa, což mohlo způsobiti žalostnější nehody než obyčejná smrt zvířete.

S Ryzákem bylo jinak. Nezahynul smrtí nakažlivou, byl jen krutě napaden lokomotivou, a proto nebylo se báti nijakého nebezpečenství z požití jeho masa, výtečné a vítané to pochoutky v té dědině, kde kdykoli bylo lze dostati maso, což nebylo každého dne, bylo to obyčejně z nějakého berana, někdy z ovce a málokdy z kozy; ale na maso z krávy nebo z vola směli míti sousedé zálusk jen tehdy, když strýc Prst ráčil nastoupiti na cestu do vzdálenějších krajin, a přivezl na mezku něco takového; než, někdy uplynulo několik měsíců, a strýc Prst seděl pořáde za kamny; mělť mimo vadu, že byl líný, ženu, která, kdykoli se její manžel jen na chvilku vzdálil, myslila, že proto odejel, aby si přivezl nějakou princeznu, okouzlenou tělesnými přednostmi strýce Prsta, jenž byl hrozným hromotlukem a proslavil se kdysi v Madridě jako kostilam a silák, a býval by ještě více proslul, kdyby nebýval cítil potřeby vzíti nohy na ramena a uchýliti se do domova své ženy pro obratný kousek, jemuž děkoval za svůj predikát: strýc Prst.

Náš strýc míval masný krám na jednom madridském náměstíčku, a že byl hezký a čistý chlapík, a maso také pěkně vypadalo, byl jeho

krám četně navštěvován od služek, ba i od pánův a paní, kteří chodívali sami nakupovat, aby předešli pokušením a ještě něčemu jinému se strany sloužících. Strýc položil na jednu misku váhy závaží, na druhou kus masa, a tuto misku sklepl prstem vždycky tak obratně dolů, že každý odcházel s blahým vědomím, že dostal dobrou váhu A váha byla tak dobrá, že každá zaplacená libra neválila o nic více ba, válila pouze něco přes půl libry.

Služebným bylo snášeti za to mnohé nepříjemnosti, a všecky byly považovány za šibalky; a když se dovolávaly své nevinnosti — nevinnosť služebných jest věc choulostivá, a nedovažek masa byl patrný — chtěly se mnohé paní přesvědčiti o jejich vině nebo nevině a šly samy nakoupit a koupily ku příkladu dvě libry masa, které na váze strýce Prsta válily více než dvě libry a na každé jiné pět čtvrtek.

A tolik vyprávělo se o obratnosti strýce Prsta při prodeji masa, že i úřadové se o tom dověděli a uložili mu pokutu; ale prst strýcův nedal pokoje a při vážení pohyboval se proti vůli svého vlastníka k misce.

Pokuta stíhala pokutu, ale nic platno; prst se nelepšil. Prst musil býti odloučen od svého majetníka, a pán jeho musil jej nechati doma, až půjde do krámu.

Obecenstvo nabyvši přesvědčení, že prst ani se nelepší, ani nejde do sebe, opouštělo houfně krám, jejž nazývali krámem strýce Prsta od té doby, kdy rozhlásila se jeho zručnosť, a ubohý ten člověk čekal celé chvíle ve své budce, a nepřicházela živá duše ani pro čtvrtku masa.

Jednoho dne, kdy snad všickni raráškové slavili svátek, ježto strýc Prst neutržil dosud ani vindry, přišel k němu hošík a žádal ho o čtvrť masa s kostí. Strýc Prst vzal kousek masa, položil na misku, přidal k tomu kosť o něco větší než maso, ale tentokráte prstu neužil; avšak kosť i maso válily více než čtvrť, ba, válily skoro půl libry.

Strýc Prst vzal do jedné ruky kosť a do druhé nůž, dal obé na špalek a učinil tak hrozný řez, že udělal z jediné kosti dvě a uřízl si zároveň prst, onen proslulý prst, jehož se tak střehlo slavné obecenstvo.

Strýc Prst viděl v tom Boží trest, rovněž i ti, kteří měli povědomosť o jeho prohnané obratnosti, a nešťastník studem zavřel krám, zpeněžil nábytek a uchýlil se do života soukromého, odstěhovav se do rodiště své ženy a tam dal se opět do řezničiny; než, přezdívky své se nezbavil, a ta mu stále připomínala obratnosť při vážení masa a trest zlotřilého prstu.

Nuže, pane, tento řezník, jenž tak znamenitě krájel maso jako prsty, sotva zvěděl o neštěstí, jež potkalo tetu Tordu, neboť byla tím velmi poškozena, odebral se do jejího obydlí a začal: »Bůh budiž v domě tom!«

»S Ním ať přicházíš!« Teta Torda tykala celému světu při vážnosti svého pokročilého věku.

»Dověděl jsem se o neštěstí . . .«

»Ach, synku můj, chuďas nečeká na nic jiného, nežli že ještě více schudne.«

»Nemluvte tak: Bůh jest dobrotiv. Býval jsem chudší než myška, a nyní vidíte, že třeba nejsem Roštilem (strýc Prst zaměnil Rotschilda v Roštila), přece daří se mi, chvála Pánu Bohu . . . Kdyby má žena

byla jiná, nebo kdybych vůbec byl bez ženy, což by bylo nejlepší, žil bych jako kapřík ve vodě.«

A zatím teta Torda i vnučka její v koutě sedící plakaly.

»Ale nač naříkat,« pokračoval strýc Prst. »Jsme, u šlaka, všickni smrtelní; dnes já, zítra má žena.«

Teta Torda i její vnučka mlčely stále.

»Přicházím sem stran toho vola,« pokračoval řezník; »poněvadž zítra tu máme svátek, a nyní na podzim udrží se maso čerstvé, třeba leží delší čas, přišel jsem, abyste, když už jste ztratila mnoho, nepřišla o všecko a abyste dostala nějakou náhradu.«

»A co si přeješ? Chceš si snad odnésti Ryzáka?«

»Povím vám to: mohu si Ryzáka odnésti, jakože chci, nebo jdu si proň. Celá ves se ptala dnes u mne po mase, a již také šli pro to zvíře syn tety Zenony a synovec Cojův, dva nejsilnější hoši z celé vesnice, a vsadili se, kdo je dále donese na hřbetě.«

»Ale co chceš přece, člověče?«

»Já, upřímně řečeno, jsem svědomitý muž a nechci vola jen tak zadarmo; a proto jsem si řekl: »Jdi, vezmi ty dva tolary ve zlatě, které jsi si přinesl ze Zaragozy, a dones je tetě Tordě, a ona se trochu obveselí ze svého neštěstí.«

»A což nestojí ten vůl za více než za dva tolary?«

»Neříkám, že ne . . . vždyť já necením nízko toho zvířete . . . ale jest mrtvo, a to jest něco jiného, než kdyby bylo živo.«

»Nuže, vezmi si jej, jen ho neprodávej na libry a půllibry.«

»Ale vždyť nemohu všecko z něho potřebovati; což nevíte, že jest celý popálen?«

»Popálen?« zvolala vzlykajíc ubohá dívka, jíž navždy odňato bylo zvíře jí tak milé.

»Tedy . . . platí či neplatí, babičko?«

»Poslouchej, synku: co mi dáváš za Ryzáka, jest od tebe nešetrnost, a jest mně milejší, aby zůstal tam, kde nyní leží, a aby se oň rozdělili krkavci.«

»Inu, tak dám tři tolary, a ani slova už! Povedete-li si stížnost na železnici, bude přinucena zaplatiti vám zvíře, poněvadž je zabil stroj ve službě. Máte-li nějakého člověka, který se trochu vyzná v písmě, a napíšete li řádnou stížnost, vymůžete na železnici na nejmíň sto realův, a pak jsem hotov.«

Čeho si přál hrozný ten taškář, stalo se: teta Torda přijala tři tolary, a on také velmi dobře věděl, že by správa dráhy nebyla nic nahradila.

Zatím, co vyjednával strýc Prst s tetou Tordou, veškera vesnice sběhla se na místě neštěstí. A když strýc Prst smluviv se s tetou Tordou chtěl se uvázati ve svůj majetek, ani nepoznával, že by tam vůbec nějaký vůl býval, jenom — s odpuštěním — dle rohů stranou pohozených, a těmi již musil vzíti zavděk; o ostatní již rozdělili se přátelsky sousedé, aby měli nějakou památku po drahocenném Ryzáku.

A toho dne v každém stavení mimo chatu tety Tordy a strýce Prsta, jediných a pravých vlastníků vola, jedlo se maso Ryzákovo, jenž si přede dvěma dny na louce ani nepomyslil, co se s ním v tak krátké době stane.

III.

Syn kostelníkův.

Z dálí zapískla lokomotiva.

Však už tu také byli počestní sousedé z vesnice, očekávajíce divadla vždy velikolepého a dojemného — příjezdu vlaku.

Lokomotiva nepřipadá mi nikdy tím, čím jest: železným strojem, hnaným parou; připadá mi oživenou nestvůrou, plnou života a rozumu, nestvůrou pro svou ohromnosť a pro nic jiného, ježto lokomotiva přes svou velikosť jest vždy pohyblivá, půvabná, souměrná, velikolepá. Hledím na ni vždy s úctou a s obdivem. Vesničané chodili se na ni dívat pouze z obdivu a zvědavosti, poněvadž pro ně bylo to něco neobyčejného a víře nepodobného, jak tolik vozů bez volů, bez mezků, bez potahů se může pohybovati, a ať si to vysvětlovali jak vysvětlovali, nemohli pochopiti, jak může takovou řadu vozů hnáti vřelá voda, jakoby jakživi nevídali doma přetékati hrnec s vřelou vodou: ať vřel hrnec jak vřel, byl ten praskot k omrzení jako každý jiný praskot.

Vlak se zastavil, a z vlaku vystoupil pán v cestovním obleku a s kabelou. A pánem tím byl — syn kostelníkův.

Odevzdav lístek vmísil se zcela přívětivě mezi sousedy, kteří rozestoupivše se ve dvě řady otevřeli mu cestu a prohlíželi si ho s patřičným obdivem.

Podíval se na ně s úsměvem a se spokojeností, jakoby mu srdce zaplesalo, že jest opět mezi tím dobrým lidem.

Syn kostelníkův kráčel statně k vesnici, vesničané činili mu čestný průvod. Došed k místu, na němž čněl hrubě vytesaný kamenný kříž, jenž živým naznačoval místo určené mrtvým — bylo tam něco ohradě podobného, čtyři nízké zdi, každá na spadnutí — smekl cizinec klobouk a vrhl se na kolena před tím křížem hrubým, ale velebným, velebnějším nádherných mausoleí a velikolepých sloupoví velkoměstských hřbitovů.

Lid stanul úžasem nad zbožným jeho činem, a všickni jakoby pérem tlačeni poklekli podál kostelníkova syna.

Cizinec po modlitbě dal se na cestu k vesnici a následován jsa stále svou čestnou stráží ocítil se konečně v dědině, maje oči slzami zaroseny.

»Jářku, kdo jest asi ten člověk?« pravil sobě strýc Prst, jenž nenadálým příchodem tajemné osobnosti zapomněl na příhodu s volem i na tři tolary, které jednou zlatou mincí a čtyřmi pesetami po pěti realech vyplatil tetě Tordě na okno.

»Že jest to zase nějaký nový výběrčí!« hádal bradýř, jenž zároveň zastával kostelnický úřad a mimo to dostával dříví a přídavek jako učitel a zvěrolékař.

»Hoši,« ozval se, zaslechnuv poznámku holičovu, chlap jako stěžeň na korábu, na něhož se pamatuji, že jsem ho jednou viděl prodávati broskve na jednom rozhlášeném a špinavém tržišti madridském, »povídám, že se vyznamenáme, chtějí-li na nás zase přiraziti. Ti nám toho letos nastřádali: i preclíky, za které chtěl jsem své dívce koupiti sukni v Zaragoze, sebral mi pan kontribuční; však bych mu se stem chutí . . . ale co platno bručet: pán je pán, a chtějí-li na nás peníze, potřebují jich asi.«

»Viděl jsi někdy nějakého kontribučního se modlit?« odporoval holič, jenž se trochu vyznal v epigramech.

»Přichází prý z Madrida.«

»Oděvu nemá z prazvláštní látky, ale zde nenosíme tak dlouhých kalhot — nač tolik sukna ohavit, ani nenosíme takových kloboučků, které mi připadají — Bůh mně odpusť! — jako něco, co nechci jmenovat.«

»Poslyš, což není-li to poslanec?«

»Myslíš, nu to's as uhodl: vyhlíží pěkně, a povídají, že náš poslanec jest hodný chlapík a vyznamenává se v Madridě; pan farář říká, že jest velmi nábožný, a proto že mu tam říkají ošklivý . . .«

»Buď zticha, hrubiáne; protože jest nábožný, říkají mu ošklivý?«

»Tak tedy zlosyn.«

»Mlč, dopouštíš se smrtelného hříchu; zlosyn jest ten — ku příkladu — kdo udělá nějaký zločin,« poznamenal osvícený kostelník.

»Jest to tedy něco jako zlosyn anebo nevěrec.«

»Jak vidím, jsi ďáblem posedlý,« promluvil opět bradýř; »nevěrcem nemůže býti: to jest tolik jako kacíř. Vida, že nechodíš v neděli na kázání! Však to řeknu panu faráři, on tě vyvolá, a ty se budeš kohoutit.«

»A, už jsem na to padl, říkají mu svérázný!«

»Tak, tak, svérázný.«

»A co jest to svérázný, pane kostelníku?«

»Člověče, o tom nestojí v knihách, které jsem četl, ani nemluví o tom žádný spisovatel, co jich má pan farář v almaře, které čtu, když nemám ničeho na práci; ale svérázný, jak jsem doslechl, jest ten, jenž si přeje, aby celý svět tancoval podle jeho noty.«

»To znamená býti absolutní,« pravil, uslyšev stkvělé vysvětlení kostelníkovo, stařík, jenž prodělav absolutismus ve Španělích uchýlil se do vesnice, v níž se narodil, se třemi nebo čtyřmi jizvami, které utržil ve hlavním městě, a byl přesvědčen, že Španělsko kráčí ve zkázu berouc se cestou svobody a zapomínajíc na pověstný popěvek:

»Ať žijí řetězy,
a zhyne národ!«

»Jest tedy tím, čím vy se býti chlubíte, strýče Vencejo.«

»Ano, a sláva tomu: absolutistou jsem se narodil, absolutistou jsem žil a absolutistou zemru.«

»Když z vás toho absolutistu udělali, jest zatrolené, že vám nedopřáli ani hroudy země, kde by vás zakopali.«

»I té mně dopřáli ti černí taškáři.«

»A co máte z toho, že jste absolutistou?«

»Co? Že si nedám od nikoho pískati, a kdo by na mne chtěl sáhnouti, toho pohostím touhle holí, až mu hřbet přerazím.«

A to bylo také pravda; stařec ten slynul v okolí, že pochroumal více než čtyři lidi, především pak všecky ženichy své dcery, jíž nemínil provdati, nýbrž určil pro klášter, což také provedl; odvezl ji totiž před lety do Zaragozy, a tam na přímluvu mocné jedné rodiny byla oblečena v roucho řeholní, a otec vrátil se spokojeně do vesnice, aby tam žil o samotě jako žampion a také o samotě zemřel, což jest mnohem horší nežli žíti o samotě.

»Já vám povídám,« prohodil nějaký hrozitán, »že ten člověk sem nepřišel pro nic dobrého.«

»Co zase víš, hlupáku?«

»Kdykoli sem přijde někdo ve svrchníku, potká nás něco nemilého.«

»Poslouchej: což nejde-li snad potěšit strýce Trampy, který koupil obecní pozemek a ještě ho nezaplatil?«

»Jen kdybys měl ty drobáky, co jich má strýc Trampa zakopáno; slyšel jsi přece, že mu jeho žena zanechala veliký železák, plničký ryzího zlata.«

A zatím procházel cizinec kde jakou ulici — ač tu o ulicích nebylo ani pomyšlení — a zastavoval se před každou budovou — příliš čestné to jméno — jakoby tu oživoval ve své mysli utěšené vzpomínky; i tiskl každou chvíli šátek k očím, nejspíš aby osušil slzy.

A poznámky těch pobĕhlíků jen sršely, a kde jaká děva stála ve vratech, překvapena jsouc zjevem muže tak vznešeného a hezky vyhlížejícího; ač nebyl již žádným mladíkem, přece by si ho byla vzala každá ze srdce za muže, raději než kteréhokoli junáka, který — bez urážky — páchl přece jenom hnojem, přes výtečné vychování, které jim dával ve svých prázdných chvílích zvěrolékař, jehož zvěrolékařství omezovalo se na to, že každý měsíc přidělával hříbĕti páně farářovu podkovy, kteréžto hříbě bylo koupeno v Zaragoze u jistého obchodníka s koňmi, jenž potom vedl obchod býky; podotýkám, že tento mimochodník byl jmenovcem proslulé pěvkyně, která okouzlovala dilettanty v Královském divadle; byl ohnut se strany na stranu, což jest jako zkroucený, byl celý křivý a jednu ruku měl kratší než druhou, tak jako zas ubohé zvíře napadalo na jednu nohu.

Již sběhal cizinec všecky ulice, zastaviv se před mnohými domy, až konečně přišel k místu, na němž stála, nebo lépe řečeno, stávala chaloupka, ježto z ní nezbylo nic jiného, než tři zdi, které by bývaly již dávno srovnány se zemí, kdyby býval ve vsi okrašlovací spolek.

Dlouho stál cizinec před sbořeninou, jako asi tam stanuly také jeho vzpomínky, až konečně obrátiv se ke skupině velectěných sousedů, kteří mu byli stále v patách, zvědavi jsouce, kdo jest ten muž a co zde chce, a utkvěv pohledem na jednom z nich, tázal se:

»Pane, zemřela?«

Jen zaslechnouti slovo »pane«, již tu byl kostelník-zvěrolékař, udeřil nevzdělance, jehož oslovil neznámý, a mačkaje v ruce čepici, která měla hledí z předu i ze zadu, pustil se s cizincem v rozhovor:

»Pane, zde není jiných pánů než já — pan farář není přítomen — a ráčí-li Vaše Excellencí něco poroučet . . .«

»Nech toho titulu, dobrý muži,« pravil neznámý, nejsa nijak překvapen tou excellencí, jakoby už dávno přivykl na tento titul.

Zaslechnuv o »dobrém muži«, kostelník svraštil obočí, a cizinec již ztrácel mnoho u něho, že ho tak nepříslušně oslovil.

»Povězte mně, příteli, toto stavení . . .«

A obočí kostelníkovo se opět vyjasnilo při slově »příteli«, a připojil odvážně přese všecku svou dobytčí vědu: »Které stavení?«

»Tam to,« odtušil cizinec ukazuje na sříceniny.

»To není žádné stavení,« odporoval kostelník; »přede dvěma lety pršelo celý podzimek, a stavení se pomalu rozpadlo, a tu to máte teď: kdyby představený nebyl takový paličák, býval bych to

zřídil, dal bych na to krov a zavřel bych tam čtyři svá podsvinčata, že Vaše Excellencí odpustíte, že to tak povídám.«

»Ale zde bydlila . . .«

»Ano, teta Torda, hodná to žena, kterou všickni zde máme rádi, a včera ji potkalo neštěstí.«

»Jakže?«

»Ano, pane . . .«

»Co se jí přihodilo?«

»Pošel jí vůl, to vám bylo zvíře — bez urážky — hodnější než kdokoli jiný.«

»Aaaah!« vzdychl cizinec, jenž čekaje nějaké neblahé zvěsti obdržel takovou, která mu byla úplně lhostejnou.

A při tom všem stáli tu sousedé s otevřenými ústy, hledíce s kostelníka na tajemnou osobnost a s tajemné osobnosti na kostelníka.

»A kde bydlí ta paní nyní?«

»Tamhle dole, Vaše Excellencí: jde se mimo prádelnu, potom na pravo, a tam stojí domek vedle vinného skladu strýce Chimarra . . . přejete-li si Vašnosti, dovedu vás tam sám . . . Hej!« obrátil se na sousedy, »co tu máte dělat? Tento pán jest mým přítelem a . . . jste zvědavi jako straky . . . Táhněte po dobrém!«

I dal se v před a za ním cizinec a všickni ti venkovští zvědavci, kteří si dělali ze slov zvěrolékařových právě tolik, jakoby jim nebyl řekl ničeho.

Cizinec velice dojatý kráčel ku příbytku tety Tordy; ubožačku bylo lze pouhým vláskem zardousiti; nevzpamatovala se dosud z posledního svého uleknutí.

IV.

Teta Torda dotrpěla.

Ku příbytku tety Tordy přibyli cizinec, jeho vůdce i průvod, a kostelník přiblížil se obezřele, bezpochyby smluviv se napřed s neznámým, stisknul kliku, vešel a nechal dvéře přivřeny.

»Dobrý den: pokoj Boží buď v domě tom,« pozdravil ubohou stařenu.

»S ním ať přicházíš, Higinie,« děkovala hlasem smutným a tichým pozdvihujíc hlavu.

»Jděte! K šlaku! Od kdy ten zármutek?« . . . vece kostelník, vida stísněný stav ctihodné staruchy . . . »Však dostanete jiného vola, zlíbí-li se Bohu, a za nějaký časek přijde jiný, a Bůh potěší vaše hodiny.«

Stařena zavrtěla smutně hlavou, jako kdo nedůvěřuje příliš v nejvyšší útěchu všech sklíčených, jíž jest podle všech spisovatelů naděje, a kostelník pokračoval: »Mlčte, paničko,« — ačkoli ubohá ani nepromluvila, — »dost možná, že Bůh sesýlá vám lék proti všem zlům již této hodiny.«

»Lékem proti mým zlům jest smrť,« odvětila staruška; »jen aby nezůstala samotna na tom světě tato dívenka, tato nebožačka, jež není tím vinna, že se narodila, a která snad bude míti také tak neblahý osud jako její nešťastná matka, dcera srdce mého, jíž Bůh snad odpustil.« A dala se do pláče, jakoby bývala vyvolala nejsmutnější vzpomínku z celého svého života.

Slova kostelníkova nedosáhla u stařeny žádoucího výsledku. Ubohá byla tak zklamaná a zoufalá, že žádné přátelství nebylo s to, aby ji potěšilo, že ani nesnila o štěstí, že nevěřila v nic leč v milosrdenství Boží, jenž jí dá náhradu v onom životě za hoře, jež přetrpěla v tomto.

»Nuže opravdu, paničko,« dokládal kostelník, »vím, že dostanete návštěvu, a že jest zde někdo, kdo se o vás mnoho zajímá.«

»Jsou ještě dobré duše na světě,« poznamenala skromně stařena; »ale kdo by poskytl lék mně? . . . Vrátí mi mou dceru? . . . Dají-li blaho mé vnučce, mé lásce a mému pokladu? . . . Pro sebe nic nepotřebuji, nic nechci; ale pro ni . . . ubohá . . . sama na světě . . . bez matky, bez babičky . . .«

»Zdá se mi, že rouháte se Bohu.«

»Ó nikoli, Bůh ví, že nikdy Ho nechci uraziti, nebo jen v Něho doufám, každý den modlím se k Němu za duši nešťastné dcery své, která mi byla potěchou, nadějí, radostí, životem mým celým.«

»Poslyšte trochu, jak jsme se byli všickni z vesnice na toho vola podívat, spatřili jsme pána, pěknou osobu, a není to zajisté ledajaký quidam, jak říká pan farář, a zdá se mi, že ten pán přichází sem jenom proto, aby vás viděl, a zkrátka, on vás uvidí, a vy s ním promluvíte, nebo já pro sebe sem nejdu . . . vůbec, nemám s tím nic dělati; ale jakože jest mým přítelem, nabídl jsem se mu k službám . . . jako abychom to tak řekli, jak toho žádá entriketra . . .«

»Tvým přítelem jest? A kdo jest? . . .«

»Náhodou to nevím, poněvadž jest to pán velmi uzavřený a k nikomu není upřímný.«

»Ale od které doby jej znáš?«

»Ode dneška.«

»A už jest tvým přítelem?«

»Jak víte, jsem v přízni u lidí, celý svět má mne rád . . . protože . . . Ale on stojí za dveřmi, a přejete-li si, aby vešel . . .«

»Ano, ať vejde, nemám, proč bych se někomu skrývala . . .«

»Račte dále, Vaše Excellencí,« zval kostelník cizince.

A tento vstoupil do skrovného příbytku tety Tordy a za ním kostelník, a poněvadž dvéře zůstaly otevřeny, nastavili se u dveří všickni tamní povaleči a též nemálo žen, které nechaly doma dítky křičeti.

V komůrce ubohé stařeny bylo šero, a staruška málo viděla.

Cizinec vešel, a stařena pozdvihla hlavu upírajíc matné své zraky naň, ale jeho nerozeznávala.

Cizinec byl tak dojat, že nemohl vypraviti ze sebe ani slova, a tak nastal tu němý výstup, jenž až příliš otvíral ústa všem svědkům.

První, jenž porušil soulad této scény, byl kostelník, jenž pravil ke kavalírovi: »Tato paní jest paní doña Venancia Camilla, jinak teta Torda.«

A k ubožačce řekl: »Tento pán jest můj pan přítel, pan . . . . zkrátka: jest můj přítel, o němž jsem Vás již zpravil . . .«

»A co si přeje?« tázala se teta Torda, hladíc mezitím ubohou Andreu, svou vnučku, jež usínala a položila hlavinku na babiččin klín. Dívka upadla ve spánek.

»Paní se táže,« řekl kostelník cizinci, »čeho prý si přejete . . .«

»To, čeho si přeji, jest vaše odpuštění,« zvolal cizinec a vrhnul se zoufale k nohám stařeninym.

Polekaná dívka procitla, a babička upřela, nebo lépe řečeno vbodla oči své ve tvář toho, jenž ji žádal za odpuštění, a mimovolným pohybem odtáhla ruku, kterou pán chtěl políbiti.

»Odpuštění!« opětovala Jeho Excellencí, pan přítel kostelníka-zvěrolékaře.

Stařena najednou povstala, rozpjala své ruce s prsty křečovitě skroucenými a vrhajíc pronikavý a hněvivý pohled na neznámého vzkřikla, seč její hlas byl: »Ha! To's ty!... Ty!... Bídní...!« Nedomluvila a sklesla bez vědomí na zemi.

A aby čtenář byl beze starosti, povím jemu, že výkřikem tím vydechla též veškera síla životní tety Tordy. Když ji zdvihli, byla mrtva. Hrozný otřes, jež bylo snésti vetché přirozenosti, odňal jí poslední zbytek života.

Andrea, vidouc babičku nehybnou, stuhlou, s očima široce otevřenýma, upřenýma ještě tak, jak je byla vbodla ve tvář cizincovu, vykřikla srdcelomně a vypukla ve vzlykot, jenž působil mocně na srdce všeho lidu, který bral účasť na zármutku dívky nad smrtí babiččinou, poněvadž stařenka těšila se veliké lásce ve vsi, nebo byla dobrá ta žena andělem na zemi, nikdy nikomu neublížila, ba, pomáhala každému, ačkoli chuděrka byla velice chudobna. Neprokazuje dobro pouze ten, jenž udílí peněžité podpory, nýbrž i ten, jenž skytá potěšná slova a dává dobré rady.

A bylo všeobecně známo, že kdokoli přišel si tetě Tordě postěžovat, odcházel z domu vždy potěšen.

Hluboce zajímala všecky ta láska obzvláštní, plná sebezapření a obětí, jíž lnula k ubohé dívce matky zbavené.

Jakmile pominul první okamžik uleknutí — nenadálá smrť vždy zajisté bleskem omračuje, a sebe pyšnější člověk, jenž jest přítomen tomuto hroznému projevu moci Všemohoucí, cítí se přece jen překvapeným, ba, zničeným — všecky ženy vypukly v pláč, a všickni muži upjali bodavě zraky na cizince, jenž tu stál jako vinník, který se přiznal k velikému zločinu, nepohnut, s hlavou na prsa skloněnou, neodvažuje se povznésti zraku, nemodle se, nepláče.

Podle všeho muž onen neměl ani vědomí o tom, co se kolem něho dělo.

Lid díval se naň již s předsudkem, ano, téměř se záštím, a jeho přítel kostelník—zvěrolékař začínal stříhati ušima, jakby řekli as nynější spisovatelé satiričtí, podle nichž spadl mrak na tuto požehnanou zemi.

Počet šprýmařů roste znatelně den ode dne. Pokolení toto plno jest vtipu, soli a pepře.

Kostelník uvážil první, že jest zde třeba něčeho jiného než rmoutiti se a hleděti na stařeninu mrtvolu, i poslal jednoho lysohlavce pro pana faráře, aby poručil Bohu duši zesnulé, a nakázal jinému hromotlukovi, který měl hnáty tak dlouhé, že mohl se dáti v běh s hříbětem sebe rychlejším, aby došel do blízké dědiny s poselstvím, aby dostavil se lékař, kdyby snad mrtvá nebyla mrtvou.

Zatím přinesli sousedé ocet a přiložili k nosu zemřelé, a jiná sousedka, nejstatnější z celého shromáždění, třela ji jen což; ač nešťastnice byla nadobro v Pánu, nepochopuji, že jí nevrátilo života; jiná zase

lehtala ji špikovačkou na ruce — zkrátka: co jen jich tu bylo, všichni dělali, co mohli, aby teta Torda vzpamatovala se z mrtvých, probudila se a poděkovala za zájem, jemuž se těšila.

Ale nebohá ani sebou nehnula, neprocitla z věčného spánku, ani neslyšela srdcervoucího nářku své vnučky, jež byla veškerým jejím pokladem, veškerou její láskou.

Přišel pan farář, a všickni se rozestoupili: kde kdo ve vesnici vážil si ho i miloval nanejvýš sluhu Páně, jenž po několik let vítal na křestním kamenu své osadníky, jenž jich nikdy neopouštěl, až je zakryla vlhká prsť hřbitovní.

Byl to zbožný kněz, skromný, moudrý, přítel všech, rozvážný, smířlivý, mravů vzorných, laskavý a dbalý svého vznešeného a posvátného úřadu.

Ctihodný duchovní obnažil hlavu u přítomnosti mrtvoly; poklekl vedle zesnulé, žehnal ji a modlil se vroucně a pokorně.

A všickni umlkli a všickni poklekli. I cizinec nepohnutý, ohromený vznešenou velebností velikolepé scény poklekl.

A dívka Andrea, útěcha ubohé stařeny, klečíc u babičky plakala hořce, ale tiše, z úcty k panu faráři, jehož nechtěla přerušovati v jeho horlivé modlitbě.

Duchovní po modlitbě vyptával se, jak se vše přihodilo, a všickni jali se vypravovati, při čemž přečasto opravoval je kostelník, jenž — jak se samo sebou rozumí — znal ze všech nejlépe i okolnosti, které předcházely neočekávanou smrť stařeninu.

Stařičký kněz ohlédl se podivně na neznámého, jehož očividně jímal stud.

»Otče,« oslovil jej zajíkaje se a pln jsa studu, »musím s vámi mluviti.«

»Denně jsem každému k službám,« odpověděl farář, »ve zpovědnici dopoledne a doma odpoledne.«

»Ještě dnes navštívím Vás v bytě.«

V tom už tu byl doktor a chirurg, jenž přistoupil chvatně k mrtvole a ohledav ji, prohlásil učeně, že zesnulá jest mrtva, což všichni věděli dříve, než přišel.

K otázce, co bylo příčinou nenadálé smrti, pronesl, že oběh krve byl ochromen, a že přestalo bušiti srdce, konče vědeckým závěrem, že smrť mělo v zápětí prasknutí vázy, což přítomných mnoho nespokojilo, poněvadž bylo jim zcela dobře známo, že teta Torda neměla pražádné vázy, nýbrž obyčejný hrnek, jenž byl popraskaný se všech stran. Jediný zvěrolékař, aby zablýskal se svou vědou vedle vědy páně doktorovy, řekl hlasem přesvědčivým:

»Však jsem to již tušil; zpozoroval jsem několikráte, že zesnulá pachtila se mnoho za vázami, a to bylo právě slabou stránkou babiččinou.«

Lékař usmál se trpce a trochu pochybně, jako vůbec lékaři, tito rekové mnohdy i zneuznaní, kteří vodívají bitvy s nejhorším nepřítelem, se smrtí.

Neznal dopodrobna vědy, jíž slynul kostelník-zvěrolékař.

Farář P. Benigno — není třeba tajiti jeho jména, jež mu tak výborně slušelo, neboť byl zbožný muž ten pouhá dobrota — přiblížil se k dívce a podjav se bohulibého skutku, jal se ji potěšovati, ke kterému úkolu nebylo nad něho způsobilejšího, poněvadž Andrea

jej velice milovala; on vychovával ji v učení křesťanském, a radostně poslouchala vždy přesladká a laskavá slova stařičkého duchovního, jakoby vycházela přímo od Boha.

Děvuška rozplývala se pláčem, byť bol ten přílišný pro nebohého tvora; vzlykot svíral jí hrdlo, a nemohla skoro ani dýchati.

Farář vzal ji za ruku a přívětivě ji hladě ujišťoval, že nebude na světě opuštěna, a vyved ji ze smutného obydlí ocitl se s ní na ulici.

Poslechla pana faráře, ježto jí babička vždy říkávala, že jest povinna poslušenstvím a láskou ke ctihodnému kmetu. V patách za farářem a dívkou vyšel tajemný cizinec, o němž dosud čtenář neví, ani jak se jmenuje, ani čím jest, ani co ve vesnici ztratil.

Dostihnuv ho ani nevím, co mu pravil tajemným tónem, tak že dobrý kněz podíval se naň velice podiven jsa se slovem: »Vy!...«

»Ano, otče,« odtušil cizinec, jako kdyby ho někdo vyslýchal při zkoušce.

»Tedy,« připojil duchovní, jenž se ještě nebyl zbavil úžasu, »ty ... ty's syn kostelníkův!«

»Jsem,« odpověděla pokorně záhadná osobnosť.

»Který, u ďasa, kostelník byl by otcem tohoto muže?« zeptá se někdo.

Jediné, co mohu učiniti, abych umírnil čtenářovu zvědavosť, budí-li v něm nějakou toto dílečko, povím, že kostelník, otec syna kostelníkova, byl v pravdě ten nejďasovitější ďas, a Bůh byl k němu velmi milosrdný, není-li pálen ten člověk v tyto hodiny v horoucích peklech.

A nyní, příteli čtenáři, něco o pohřbu tety Tordy; nestydím se za její chudobu, doprovodím ji až k poslednímu příbytku; nepatrnou počesť věnuji jejím ctnostem a jejímu neštěstí, jež bylo tak veliké, že docela dobře lze říci, že Bůh prokázal jí velikou milosť, vysvobodiv ji ze strastí tohoto světa a povolav ji k sobě.

Než přikročilo se k jejímu pohřbu, bylo nutno obléci ji podle obyčeje a pro nic jiného, nebo čeho mrtvý nejméně potřebuje, jest prádlo, s nímž jej zakopají.

Ve vesnici žila žena, která s nevšední zálibou oblékala mrtvoly, a k té obrátily se oči všech, když jednalo se o to, aby teta Torda slušně byla oděna. Jak se zdá, věří lid, že na onom světě vládne týž předsudek o oděvu, tak všeobecný jako na tomto.

Ubohá stařena neměla jiného oděvu leč ten, který měla na sobě, a nejlépe by bývalo, pochovati ji tak, jak byla; ale nikoli, pane: to bylo by zřejmým porušením všech zvyků i mravů ve vsi, a bylo by se mluvilo po dvě léta o tom, že teta Torda, kterou tak milovali počestní sousedé, šla do hrobu bez rubáše.

Žena strýce Nemanice — jehož přezděli tak proto, že byl nejnešťastnějším člověkem pod sluncem, jehož neštěstí nebylo menší tím, že se oženil, a kdo ví, co by býval dal za to, aby se ženy zbavil — vzala si tetu Tordu na starosť, svlékla ji a jala se ji oblékati: obula ji v punčochy, jež darovala choť strýce Prsta, oděla ji v sukni, jíž věnoval nějaký vdovec, který choval dosud něco šatstva po své bývalé družce, a v černý vlněný svrchní oděv, jejž poskytl týž dobrodinec; i prsa pokryla znamenitá umělkyně bílým šátkem, jejž nabídla jedna, která bývala v Zaragoze pradlenou a oplývala prádlem, jež ztratilo se těm, kteří bývali jeho vlastníky.

Když žena strýce Nemanice oblekla tetu Tordu, umyla jí obličej a učesala ji, udělavši jí cestičku a upravivši její vlasy, takže, když byla s ní hotova, bylo radost na ni se podívat.

Kostelník učinil také něco pro ubohou stařenu, rozloučiv se ve své povolnosti se škapulířem, jejž několik roků choval u sebe; položil jej na prsa nebožčina a zkřížil přes něj její ruce.

Spočívajíc na žíněnce na zemi očekávala teta Torda, až ji odnesou do hrobu; sousedé přinesli světla, aby mrtvola byla ozářena, a po celý den střídali se u ní modlíce se za duši zesnulé.

Ani v noci nebyla nebožka opuštěna, a ubohá babička bývala by jistě spokojena, kdyby mohla se dívati na to, s jak zbožnou horlivostí hádaly se sousedky, která z nich má hlídati její ostatky; po celou noc přicházely a odcházely z úmrtního domku, modlíce se otčenáše a zdrávasy za duši zemřelé, ač měly za to dobré ty lidičky, že duše její vešla v nebe bez doporučení, nebo teta Torda byla po celý svůj život hodnou ženou, milovala a bála se Boha, neublížila ani kuřeti, naopak utrpěla kruté rány a ve všech svých svízelích myslila na Boha, spoléhajíc na Jeho nekonečné milosrdenství.

Příštího rána o páté hodině odebral se kostelník do temné komůrky v kostele, kudy se chodilo na zvonici, a tam táhal za provazy, jež uváděly zvony do pohybu den co den: na mši svatou, k růženci, ke cvičení atd., atd. V oné komůrce temné, vlhké a zasmušilé mimo řečené provazy stála rakev, vlastní majetek kostelní, a v ní byl dovážen na hřbitov každý soused nebo sousedka, jež potkala nešťastná nehoda, že umřeli. Tato rakev byla zbožný dar dobrodějné sousedky, jíž dostalo se té cti a toho osudu, že první ležela ve truhle, kterou věnovala sousedům.

Kostelník vytáhl rakev z kouta, oprášil bedlivě a kusem sežvýkaného chleba, poněvadž neměl po ruce nic vhodnějšího, přilepil na ni části okraje, jež časem odpadly a od myší byly ohlodány, i poručil dvěma chuďasům, kteří zastávali čestný a neplacený úřad ministrantův, aby donesli truhlu do příbytku zemřelé, aby potom mrtvá donesena byla v rakvi až ke hrobu.

V určitou hodinu všickni vesničané shromáždili se přede dveřmi úmrtního stavení, očekávajíce tam příchodu páně farářova, jenž měl vésti průvod, a když přišel, počal se smutný obřad. Rakev s mrtvolou neslo šest žen černě oděných s černými šátky, vedle kráčely ostatní se svými muži i dětmi, v zadu pan farář modle se modlitby církevní, a za ním v uctivé vzdálenosti cizinec, jenž dle všech příznaků přítomností svou zavinil náhlou smrt tety Tordy.

Od úmrtního domku ubíral se smuteční průvod do kostela, v němž postavena byla rakev před oltářem; pan farář sloužil mši svatou, již slyšeli všickni přítomní s nejvyšší zbožností, obětujíce modlitby své za tu dobrou duši, která zajisté stála již Bohu tváří v tvář, přijímajíc odměnu svých pozemských ctností.

I cizinec byl přítomen zbožně mši svaté, ačkoliv z nemotornosti, s jakou znamenal se svatým křížem, a z jiných znamení mohl i nejméně ostrovtipný občan uhodnouti, že muž ten zapomněl dlouhý čas chvalitebného mravu choditi na mši svatou.

Po nejsvětější oběti a po tom, když duchovní požehnal mrtvolu a pokropil svěcenou vodou, chopily se ženy opět rakve, a celý průvod hnul se ke hřbitovu.

Ve vsi nebylo hrobníka, poněvadž — mluvím upřímně — řemeslo to nebylo by bývalo tam právě nejvýnosnější; ale v čase potřeby našel se přece někdo, jenž z pouhé lásky a nezištnosti nabídl se, že vykopá jámu a nahází na mrtvolu vlhké prsti.

A tak, když dospěl tam průvod, a když pan farář odříkal poslední modlitby za prchlou duši z těla, zdvihly ženu nábožně z rakve a pozorně, jakoby se bály, aby jí neublížily, a položily do hrobu; ruka mužská byla by ji znesvětila. I bylo tu štkání a naříkání od osob, jež lnuly užším přátelstvím k tetě Tordě a měly více příležitosti poznati její veliké ctnosti a šlechetné její srdce. I cizinec dal se do pláče a klesl na kolena, a kdokoli jej pozoroval, viděl, že byl tak bledý jako mrtvola ubohé tety Tordy.

Když byl hrob prstí vyplněn, a tělo úplně zasypáno, vrátili se všickni do vesnice, vidouce neustále podobu zesnulé, jíž již nikdy neuzřeli; není tak silného ducha, byť byl sebe silnějším, aby odolal mocnému dojmu, jaký působí pohled na mrtvolu toho, s nímž jsme žili, s nímž jsme plakali, od něhož dostávali jsme útěchy a rady, jejž vidíme naposledy stuhlého, nehybného, s očima pro vždy zavřenýma a se rtoma staženýma posledním úsměvem anebo posledním bolem.

Mlčky vrátili se všickni do vsi, ba ani kostelník — zvěrolékař neodvažoval se otevříti úst, ačkoli potkávala ho výhodná příležitost činiti poznámky o záhadném muži, v němž znamenal převysoký tento hodnostář něco chmurného a zlověstného, i nezbloudil mnoho dobrý muž s pravé cesty a ještě s více odůvodněným předsudkem býval by pohlížel na cizince, kdyby býval znal děje jeho veřejného i soukromého života, s nímž seznámí se čtenář na stránkách tohoto románu.

(Pokračování.)

O nálezu Tell-el-Amarnském.

Napsal Fr. *V. Zapletal* Ord. Praed.

Většina nálezův, učiněných od moderních archaeologů v Egyptě, v Assyrii a v Palestině, byla s velikým prospěchem Písmu svatému; jsou to paprsky, jež ozářily temná místa v dějinách národu Božího, jak vším právem dí Vigouroux, jeden z největších obhajců Písma svatého. Před několika desítiletími bylo ještě možno alespoň s nějakou pravděpodobností říci, že zprávy, jež nám Písmo sv. podává o době před Davidem, jsou pouhými bajkami, legèndami, národními epopejemi, jak je vidíme též u jiných národů. Ale od té doby, kdy se podařilo čísti hieroglyfy a písmo klínové, již nikterak nelze pochybovati o pravdivosti zpráv Písma sv.; pomníky ty, dojista nepodezřelé, s dostatek opřely jeho slova.

Památky tyto prokázaly velikou službu všem odvětvím vědy biblické: starovědě, dějinám, exegesi, filologii, zeměpisu biblickému a jiným. Proto tolik snahy jich co nejvíce nalézti, přeložiti a uveřejniti; proto tolik vědců, jak katolických tak i nekatolických, s velikou zálibou obírá se těmito památkami doby dávnominulé, a kde kdo jásá s nimi, podařilo-li se jim nalézti něco nového.

Mezi nálezy poslední doby zaujímají přední místo četné dopisy, písmem klínovým napsané, které r. 1887. byly nalezeny v Tell-el-Amarně, na místě, kde stálo Kutnaton, hlavní sídlo králův egyptských, Amenofisem IV. založené. Tyto tabulky obsahují dopisy, které králové babylonští, assyrští, král mittánský a jiná knížata při Eufratě, jakož i místodržitelé měst kanánských, lenníci králův egyptských, zasýlali faraonům Amenofisu III. a Amenofisu IV. Jsou to tedy památky staré. Některé dopisy jsou možno starší Amenofisa III., ale sotva jest jich mnoho pozdnějších Amenofisa IV., a to proto, že Kutnaton přestalo býti královským sídlem před smrtí Haja, druhého nástupce tohoto knížete.[1]) V čele jdou ovšem králové ninivští a babylonští, nepatrní sice proti faraonům, ale přes to mocní mocnářové východní Asie za 18. dynastie egyptské, jíž náležejí uvedení faraonové. Za nimi jdou: král Mittánský, jehož územím byla nejspíše západní Mesopotamie mezi Balikem a Eufratem; král Azapský, kralující naproti, na levém břehu Eufratském; král Alasijský v Syrii, nedaleko Středozemního moře, ne-li na některém jeho ostrově; král Chatský na Orontu; konečně několik jiných králů, jichž jmen a území již nelze čísti na klínových listech. Všichni tito králové psali assyrsky, kromě krále arzapského, jenž píše řečí nám neznámou. Král Mittánský píše assyrsky, někdy však také jiným nářečím, jehož dosud neznám. Ve sbírce Londýnské, Berlínské a Kahyrské jsou tyto listy: 1 od krále Ninivského, 11 od králů babylonských, 10 a 1 zlomek od krále Mittánského, 10 od krále Alasijského, 1 od krále Arzapského, 1 od krále Chatského a 2 dopisy králů neznámých. Mimo to jest mezi nimi opis listu Amenofisa III., jejž assyrsky poslal králi Babylonskému. Mezi knížaty syropalestinskými Ribb-Adda, guvernér Gutty, dnešního Gebailu, jest zastoupen 50 dopisy; od Azira, místodržitele země Amurské, jest 12 listů; pak jsou dopisy místodržitelů: Bejrutského, Sidonského, Tyrského, Akského, Lachiského, Gazerského, Askalonského, Azorského. Co zvláště jest zajímavo, to jsou listy Ardu-Chiby, knížete Jeruzalémského. Mimo to jsou mezi nimi dopisy jiných ještě důležitých osob, které psaly z Palestiny, jsouce ve službách králův egyptských. Všechny tyto dopisy jsou napsány assyrsky.

Písmo má podobu kursivy babylonské. V listech těch jeví se v jazyce assyrském mnohé rozdíly; zvláště v nářečí těch území, jimž assyrština nebyla řečí obcovací.

Všecky listy, zvláště od místodržitelů měst Kanánských, jsou cennými prameny k dějinám, zřízení politickému, zeměpisu, osvětě a náboženství obyvatelů palestinských 50 let před příchodem Israelitů. Jesti to sklonek 15. a začátek 14. století před Kristem, tedy právě doba, ze které jsme dosud žádných zpráv o Palestině neměli. Neb ač jsme byli poučeni o poměrech přední Asie v prvé polovici 15. století letopisy Thutmosisa III. a zprávami Ramsesa III., o událostech však ze 14. století, tedy v době mezi Thutmosisem III. a Ramsesem III., byla ve spisech egyptských mezera; tu nyní vyplnily právě nalezené dopisy, protože Amenofis III. a Amenofis IV. vládli v době mezi oběma jmenovanými faraony. V dopisech těch jest ještě mnoho jiných věcí, které vysvětlují různá místa Písma svatého.

---

[1]) Maspéro, Histoire ancienne des peuples de l'Orient, (4. édition pag. 212.

Bohužel, listy ty, zvláště palestinské, došly nás ve stavu nemálo bídném, a to proto, že se při jejich náleze nejednalo zákonitě. V Egyptě totiž všecky staré památky jsou po zákoně majetkem státním; ale listy Tell-el-Amarnské tajně nalezli fellahové egyptští a prodali je porůznu. Mimo to jest jich dosud jen část uveřejněna;[2]) ale přes to jest vědecký užitek z uveřejněných dopisů veliký, zvláště pro knihu Josuovu a Soudců.

Listy Tell-el-Amarnské poučují nás předně o politických poměrech Palestiny. Někteří spisovatelé, opírajíce se o prameny egyptské, tvrdili, že Israelité nemohli dobýti a nedobyli země zaslíbené tak, jak vypravuje Písmo svaté. Ale nalezené dopisy dosvědčují, že to bylo úplně možno, neboť farao neovládal Palestiny tak pevně, jak se myslilo. Byl sice nadvládcem, ale jinak vládla menší knížata, která ustavičně proti sobě bojovala a země si vzájemně mocí brala. Farao k tomu mlčel, jen když výbojci uznávali jeho nadvládu a platili povinnou daň.

Nad Palestinou trvala tedy ještě vláda egyptská, ale když Israelité přišli, byla nadmíru zviklaná: hroziloť jí veliké nebezpečenství, že Hetité, víc a více na západ pronikajíce, brzy téměř byli s to, aby Egypťany vypudili a nadvládu nad Palestinou a Foenicií sami převzali. A Hetité nestáli sami proti faraonům; nejedno kníže severopalestinské bylo s nimi za jedno. Nikdo z nich sice nechce veřejně vztýčiti prapor vzpoury, všici na oko v dopisech ujišťují krále egyptského svou oddaností, ale potajmu spolčují se s Hetity. Mimo to žárlila jednotlivá knížata na sebe, potýkala se vzájemně, psala neustálé žaloby a ospravedlňovala se. Tak na př. Ribb-Addi, kníže Gubalské, žaluje na jakéhosi Abdi-Aširta, také lenníka egyptského, že na prospěch Hetitů škodí nadvládě egyptské v Syrii a Palestině. Píše v této příčině faraonovi: Věz, králi, pane můj, že nepřátelství Abdi-Aširtovo proti mně jest z míry prudké. Teď hledí vytrhnouti z ruky královy města, jež jediná mi zůstala.« A dále praví: »Čím to, že Abdi-Aširti, sluha, snaží se odtrhnouti všechna města krále, slunce? Sluhou krále země Mittánské a krále země Kašské a krále země Hetitské jest on a chce pro sebe zabrati země krále (Egyptského).« Proto žádá faraona na konci svého dopisu, by mu poslal na pomoc četné zástupy, »které by zahnaly nepřátely královy z jeho země, aby tak všechny země zase staly se majetkem královým.«[3])

Ale Abdi-Aširti nemlčí, nýbrž hájí se a žaluje opět na Ribb-Adda, ze jedná proti faraonovi, řka: »Hle, jsem sluhou krále a služebníkem jeho paláce; vší země západní chráním králi, pánu svému.«[4])

Jak úsilně Hetité vnikali do území, jež byla pod nadvládou egyptskou, dosvědčují ještě slova jiného dopisu: »Král země Chatti (hetitské) stojí v zemi Nuchašské, a bojím se, by nekráčel na západ, do země krále, pána mého. Proto nechť mi pošle král na pomoc vojsko a vozy (válečné), bych mohl hájiti země krále, pána mého.«[5])

[2]) H. *Winckler*, Der Thontafelfund von el. Amarna, Berlin 1889—90 uveřejnil listy Berlínské a Kahýrské. Několik dopisů z britského Musea uveřejnil *Budge* v »Proceedings of the Soc. of Bibl. Arch. Vol. X., 1887 - 88. Sayce nalezl prý také jednu odpověď faraonem do Lachisu zaslanou, která mi však nebyla přístupna.

[3]) Winckler, l. c. No 74; 60, 17 ss; No 61, 68 ss.

[4]) Winckler No 97.

[5]) ib. No 31, 21 ss.; No 32, 20 ss.; No 36, 29 ss.

Zatím však co na severní krajiny doráželi Hetité, přichází z jihu ještě jiný nepřítel nadvlády egyptské a lenníků faraonu věrných. Dopisy zovou ho Chabiry. Jsou totožni s 'Ibrim, t. j. s Israelity? Tak soudí někteří,[6]) a to nikoli bez důvodův, aspoň filologických; assyrské *ch* označuje začasto palestinské *'ajin* na začátku slov. Fellachové palestinští dosud přečasto stejně vyslovují souhlásky chet, 'ain a rhain (ח, ע, ע). Tak-li však tomu, dopisy líčí nám dokona příchod Israelitů do Svaté země.

Také Chabirové byli podporováni ve svých výbojích knížaty palestinskými, mezi kterými vyniká Ili-milki. Ale i zde má král Egyptský věrného lenníka, jménem Abdi-Chiba, jenž při něm věrně trvá a chce jej hájiti proti Ili-milkovi a tak i proti Chabirům. Píše tedy v této příčině z Jeruzaléma, Urusalim zvaného, jak sluje také ve všech pozdějších památkách písma klínového.[7]) Z listu toho vysvítá, že kníže Jeruzalémské bylo poddáno faraonovi, ano, dotýká, že na něm závisí více než kterýkoli jiný dědičný vládce, a že mu za to děkovati jest faraonovi. Tak na příklad praví v jednom dopise: »Králi, svému pánu, Abdi-Chiba sluha. K nohám svého pána, krále, padám sedmkrát a ještě sedmkrát. Čím jsem se provinil králi, svému pánu? Hle, co se mne dotýče, nedosadil mne na toto místo ani otec můj ani matka má, nýbrž rámě mocného krále mi dalo vstoupiti do mého otcovského domu. Proč bych tedy hřešil proti panu králi? Pokud král, pán můj, žíti bude, mluviti budu k poslům krále, svého pána: Proč podporujete lidi Chabiry a jednáte nepřátelsky proti přátelům?«[8]) A závěrek listu zní: »Zhynuli všichni starostové; není již žádného starosty králova. Proto nechť obrátí král tváři svou ke svým lidem a pošle vojsko ze svých posádek. Není již zemí královych: Chabirové vyplenili všechna města králova. Dorazí-li pomocné vojsko ještě letos, bylo by lze udržeti země pána krále; nedorazí-li však, pozbude král, pán můj, zemi svou.« Podobně píše tože kníže na jiném ještě místě toho dopisu: »Ať král pošle čety proti lidu, který zhřešil proti králi, pánu mému. Dorazí-li pomocné vojsko ještě tento rok, dá se zachovati země, a starostové zůstanou králi, pánu mému; pakli však nedorazí, nebude již zemí a starosť mému králi. Hle, co se dotýče tohoto města Jeruzaléma, nedal mi je otec můj, nedala mi je matka má, rámě mocného krále mého dalo mi je. Hle, tento skutek jest vinou Ili-milka a synů Lapapových, kteří vydali zemi krále lidem Chabirům.« Závěrečná toho dopisu slova znějí: »Hle, král složil své jméno na zemi Jeruzaléma na věky; proto nesmí nechati v nesnadě země Jeruzaléma.«[9]) A v jiném listě praví: »Jest-li jen jedna loď na moři, zmocní se rámě mocného krále země Na'rimské (Eufratské) a země Kašské (Babylonské). A teď vezmou Chabirové města mého krále? Není již ani jednoho starosty krále, pána mého; zhynuli všeci. Proto nechť pomůže král své zemi a obrátí svou tváři na své lidi a pošle čety na pomoc své zemi. Nedojdou-li čety ještě letos, ztraceny

---

[6]) Srov. příkladem *Conder* v: Exploration Fund, Quarterly Statement 1890, str. 327.

[7]) Posud jsem je jen tak nalezl a pochybuji, že by někdo jiný byl našel jiné jméno.

[8]) Winckler, l. c. No 102, 1—20.

[9]) Winckler l. c. No 103, 18—31; 60—63.

budou všecky země krále pána mého.« [10]) Konečně jiný list Abdi-Chibův začíná se takto: »Hle, co učinili Ili-milki a Šu'ardatun proti zemi krále, pána mého. Přivedli vojáky města Gazru (Gezeru), vojáky města Gimti (Gatu) a vojáky města Kiltu (Kegily) a vzali území města Rubute. Země přešla k Chabirům, a teď přešlo ještě jedno město území Jeruzalémského, město Bet-Ninip Šumusu (Bet Šemeš), město královo, jakož i lidé z Kittu. Proto ať neoslyší král svého sluhy a pošle mu na pomoc vojsko, bych opět dobyl země králi, svému pánu. Nedojde-li však vojsko, přejde země králova k Chabirům.« [11])

Jiné pomníky snad ukáží, kdo byli ti Chabirové. Že to byli Israelité, dosvědčují někteří assyriologové také slovem »Jaudu,« t. j. Židé, které lze čísti v listě Azirově. Ač nejlepší assyriologové tím slovem rozumějí Israelity, přece nelze naň příliš spoléhati, poněvadž může zcela dobře znamenati »svědčili«; aspoň assyrský tvar a spojitosť řeči nepřeje více jednomu výkladu nežli druhému.

Jsou-li Hebreové jmenováni v dopisech nebo ne, vždy jsou ty listy výmluvným a zajímavým výkladem dějin biblických. Dokazují, že národ Israelský zrodil se a rostl v poměrech dosti pokročilých, že tehda již myšlénky se zaměňovaly, a jisté tradice velmi snadno se rozšiřovaly, že jisté zvyky snadno přecházely z národa na národ právě tak snadno jako za naší doby; ukazují také dějinami Azira a Ili-milka, že úkol Mojžíšův a Josuův, jakožto vůdců výbojných zástupů nebyl nikterak nemožný, naopak velmi pravděpodobný; vyličují zvláště, za jakých okolností Israelité dobyli země zaslíbené.

Než i listy králů Babylonských líčí poměry palestinské. Důkazem uvedu jen list Burraburjáše, krále Babylonského, faraonovi Amenofisu IV. zaslaný, v němž ho prosí, aby nepřál sluchu Assyrům, kteří se chtějí vymaniti ze žezla babylonského, a žádá, by jim neposkytl pomoci, protože také otec Burraburjášův překazil jednou útok na zemi Egytskou. Než, slyšme jeho slova: »Za času Kurigalza, otce mého, Kunachejští (t. j. Kanánité) poslali společně k němu, oznamujíce mu: Do Kannizatu (t. j. bezpochyby země na jihu Palestiny) hodláme vtrhnouti a útok učiniti; proto chceme se s tebou spolčiti. Ale otec můj poslal jim tuto odpověď: Ustaňte, se mnou se spolčovati. Chcete-li však se znepřáteliti s králem Egyptským, mým bratrem, a s jinými se spolčovati, střezte se, bych nevytáhl a vás nevyplenil! Nebo farao jest mým spojencem. Tak můj otec nepopřál jim sluchu k vůli tvému otci. Pokud se tedy týče Assyrů pod mou nadvládou, neposlal jsem ti jich, ale stalo se z jejich vlastní vůle, že přišli do země tvé. Chceš-li však býti mým přítelem, ať nedosahnou ničeho, nýbrž nech jich odejíti s prázdnýma rukama.«

Že v Palestině tehda nebylo jistoty, že cestující byli napadáni, zřejmo jest z toho, že poslové Burraburjášovi byli tam přepadeni. Z té příčiny píše Burraburjáš Amenofisu IV.: »Úředníci moji, kteří byli vyšli s Achitabem, pozdrželi se v zemi Kanánské. Když však Achitabu odtáhl k svému bratrovi (t. j. faranovi), Šumadda, syn Balumnův a Šutanda, syn Šaratův, z Akky, vyslavše své lidi, usmrtili v zemi Kanánské mé úředníky a vzali jim peníze ... Země Kananská však tvou jest. Proto povolej ony krále k zodpovědnosti, že se do-

[10]) ib. No 104, 5—15.
[11]) ib. No 106, 4—23.

pustili násilí proti mně v zemi tvé. — Ať nahradí také peníze, jež vzali. Muže však, již usmrtili mé lidi, usmrť a pomsti tak krve jejich. Neusmrtil-li bys jich, v cestu by vyšli opět a usmrtili by tvé posly, tak že by se skončilo všecko naše poslů posýlání. [13])

V listech Tell-el-Amarnských Palestina leží tedy před námi jako jasný obraz. Víme, jak se v ní věci měly. Známe však z listů těch také mnohá města, a tím jsou vyvrácena mínění nevěreckých kritiků, kteří se jali popírati pravdivosť Písma svatého tím, že nikdy nebylo měst, o nichž mluví. Kolik měst jest uvedeno v klínových dopisech Tell-el- Amarnských! Jeruzalém, Gezer, Gat, Akka, Byblos, Lachis, Askalon, Gaza, Ajalon, Megiddo, Tyrus, Chazor, Bejrut, Sidon, Sumur (biblické Zemar) se výslovně uvádějí a vedle nich také jiná, o nichž nevíme, kde stála.

Také o vzdělanosti tehdejší doby nabýváme z listů jasného obrazu. Nemluvilo se v Palestině egyptsky, jak by se očekávalo z nadvlády egyptské, nýbrž assyrsky. Řečí assyrskou se psalo v Palestině a v zemích okolních. Že však nebyla řečí obcovací, nýbrž jen diplomatickou, patrno z různých slov mluvy obecné, která z nedostatečné znalosti assyrštiny dostala se do listů. Že však assyrština byla řečí diplomatickou, to zdá se dokazovati, že před Egyptany Assyrové vládli nad Palestinou se zeměmi okolními. Abdi-chiba klade místo slova »anaku« (t. j. »já«), též »anuki« a »anoki«, tedy tvar domácí. Z listové řeči lze také souditi, jaká byla kanánština, že se ve mnohém podobala hebrejštině, ve mnohém však od ní také různila.

Také pro náboženství kanánitů dalo by se těžiti z listů Tell-el-Amarnských.

Nejzajímavějšími však zdají se mi býti přece jen tehdejší poměry mezinárodní. Knížata nedopisovala asi jen králi Egyptskému, nýbrž i sobě psala vzájemně, a tak zdá se, že byl život mezinárodní v malé Asii velmi vyvinut. Nemyslím, že by vlády byly měly stále vyslance na dvorech; ale poslové zůstávali často velmi dlouho. Dopisy se posýlaly velmi často. Chodilo se bez zástavy všemi směry, od Ninive až k Memfám a Thébám. Poslanec vracel se obyčejně s poslem knížete, jehož byl navštívil; ano, bylo to bezpochyby pravidlem, aspoň pokládali-li se králové za sobě rovné. Neposlati poslance v některých případech, bylo urážkou mezinárodní shody. Amenofis IV., jednou zanedbal poslati posla za nemoci Burraburjášovy, a to mu způsobilo mnohou výtku od krále Babylonského. By Burraburjáše uchlácholil, tvrdil po nějakém čase od faraona přišlý posel, že pán jeho pro nepokoj v zemi Syrské a Mesopotámské a pro zrušené spojení nemohl poslati nikoho. Faraonovi bylo se ovšem málo báti krále Babylonského; chtěl však býti zdvořilým. Nářek krále Babylonského dosvědčuje ustálený zvyk, který pocházel možná již z doby prastaré. Nevysvětluje nám to, proč i v Písmě sv. se dočítáme podobných poselství, jako když David posýlá k Hanonu, králi Ammonskému, při jeho nastoupení, Hiram k Šalomounovi při podobné příležitosti, Balada. král Babylonský, k Ezechiášovi, když byl stonal a zázračně se uzdravil?

Zajímavo jest také věděti, jak se králové vzájemně oslovovali, Všichni mocnáři asijští, píší-li faraonovi, nazývají ho velikým králem,

[13]) Srov. Zeitschrift für Assyriologie V. 146 násl.

a tři z nich osvojují si týž titul. Jsou to: Assur-uballit, král Ninivský, Burraburjáš, král Babylonský a Dusratta, král Mittánský. Nevíme, zdali také faraonové je tak oslovovali. Ať s nimi však faraonové nakládali jak nakládali, králové asijští vždy ukazovali se více méně jejich sluhy a posýlali do Egypta, by dostali hodně mnoho zlata, po němž stále a velice velmi bažilo jejich srdce, a říkali při té příležitosti, že farao má zlata jako prachu nebo písku.

Z listů Tell-el-Amarnských také vysvítá veliká moc Šalomounova. Asijští monarchové neradi vdávali své dcery do Egypta; faraonové však vždy odmítli dáti své dcery králům asijským za manželky. Dusratta Mittánský píše Amenofisu IV., že ani jeho děd, ani jeho otec nechtěli dáti dcer svých faraonům za choť, on však že hned svolil. Jiný král, Kalimna-Sin, nechtěl dáti faraonovi svou dceru, ač o ni žádal, a píše v té příčině do Egypta: »Odmítaje mi dáti svou dceru za manželku, řekl jsi: »vždy tak odmítli králové Egyptští.«

Šalomoun byl šťastnějším ostatních knížat. Čím to? Vždyť nepocházel z rodu příliš vysokého; ještě otec jeho pásl ovce. Zdá se tedy, že tak učinil farao, poněvadž Šalomoun byl knížetem mocným a nádhery milovným. Jsa vládcem nade všemi zeměmi od Egypta až po Eufrat vnukl faraonovi víc úcty než ti králíci na Eufratě. Šalomouna také všickni kmenové mu podřízení poslouchali bez odporu, což nebylo skoro nikdy u králů Ninivských a Assyrských, jimž stále bylo vzpoury potlačovati. Ale zdá se toho svolení faraonova býti jiná ještě příčina: Farao v ten čas již neměl vlády nad Palestinou a Foenicií: ztratil též Ethiopsko, odkud dovážel si zlato, jímž získával krále asijské. Nepohrdal tedy již tak velice menšími knížaty, pozbyv sám nemalé části své dřívější moci.

Ale Šalomoun též uměl užiti svého přátelského styku s faraonem; nežebronil na něm o zlato, ale učinil s ním obchodní smlouvu. Šalomounovi lidé chodili do Egypta kupovat koní a vozů, část toho svému pánu nechávajíce, ostatek však draho prodávajíce.

Z dopisu Kalimna-Sinova k Amenofisu III. dovídáme se též, proč Asver neznal národnosti a přízně Estheřiny.

Kalimna-Sin vytýká faraonovi: »Chceš mou dceru za manželku, a přece nikdo neviděl u tebe mé sestry, kterou ti dal otec můj.« Farao se vymlouvá, že prý jest to jen vinou poslů, kteří jí dříve neznali, a proto nyní souditi nemohli, spatřili-li ji, a žádá jiné posly, aby se jen přesvědčili, že má ještě u sebe princeznu babylonskou. Kalimna-Sin však odpovídá, že by to nic neprospělo, poněvadž jiná osoba, k tomu účelu vycvičená, by se představila místo jeho sestry.

Východní králové málo dbali příbuznosti svých manželek. Vidíme-li však princeznu babylonskou na dvoře faraonově zapomenutu, ký div, že Asver po dlouhou dobu nezná národnosti a přízně Estheřiny, kterou byl nalezl možná v nejnižší čtvrti svého města? Asver právě tak málo dbal rodiny své Esthery, jako sultan v Cařihradě málo se táže po rodině Čerkesek, které si koupil pro svůj harém.

Až budou vydány všecky listy, jistě ještě více prospěchu z nich vzejde pro Písmo svaté. Ale i za to již, čím dosud posloužily, děkovati jest nám Prozřetelnosti Boží, která právě v době tak krutého boje proti pravdivosti Písma svatého nám poslala důkazy rázné a pádné, jež v nivec rozdrcují četné předsudky proti Slovu Božímu.

Upřímné slovo o lásce k vlasti.

Píše *Fr. Pohunek.*

(Pokračování a dokončení.)

Náboženství katolické nepřekáží obětavé, vroucí lásce k vlasti, spíše jest této lásky stálým zdrojem a mocnou a pevnou oporou.

Muž, jemuž ani největší nepřítel neodváží se upírati obětavou, vroucí lásku k vlasti a k nevelkému svému národu — myslíme biskupa Josefa Jiřího Strossmayera, píše o živém zdroji této lásky, jak následuje: »Pakli že se v dějinách oslavují milovníci vlasti, kteří zapomněvše na sebe samy, věnuji se cele užitku a prospěchu svého národa, ku kterémuž lnou tím větší láskou, čím chudší jest a zanedbanější, čím má méně přátel a horlivých zastanců, kteří by volili raději zemřít, než tajit a potlačovat svědomí a přesvědčení své ku škodě a hanbě svého národa, kteří, dokud žijí, pro svůj národ pracují, kteří hotovi jsou pro svůj národ trpěti, ba i zemříti, když by toho byla potřeba; jestliže dějepis do nebe vynáší milovníky vlasti, kteří se nedají ničím — ani černým nevděkem — odvrátiti od lásky k svému národu: pak jest také nade vši pochybnosť jisto, že takové vzorné lidi, kteří národy dospěvší nejednou až na samý pokraj jisté záhuby svou horlivostí a obětavostí k novému opět probudili životu, nikdo jiný světu nevzbudil než jen právě *kříž.*«

Biskup Strossmayer má tudíž za to, že vroucí, obětavá, stálá a trpělivá láska k národu a vlasti má svůj stále živý zdroj v náboženství Krista Ježíše, a má zcela pravdu. Křesťan se nesmí vzhledem ku vlasti nikdy spokojiti pouhou legalitou; nebo jak vykládá sv. Augustin (Civ. Dei 19. 1, 2) a po něm sv. Tomáš Akvinský, patří k ctnostem křesťanským také povinnosť žíti pro vlasť a k vůli vlasti. Jelikož pak se ctnosť křesťanská nesmí nikdy spokojiti pouhým zevnějškem, pouhou slupkou bez vnitřního jádra, proto nesmí také naše láska k vlasti obmeziti se na pouhá slova, byť i sebe krásnější a výmluvnější, a na plané city, nýbrž musí se jeviti skutky, a to směrem dvojím, negativním totiž a positivním.

Jelikož základem veškerého pokoje, pořádku a blaha v zemi každé jest spravedlnosť, úcta před zákonem a zákonitou vrchností, musí se pravý milovník vlasti varovati úzkostlivě všeho, co by úctu a vážnosť k panovníku, úctu před zákonem a zákonitými vrchnostmi seslabovalo, práva a statky spoluobčanů poškozovalo, vzájemnou důvěru a harmonické spolupůsobení k obecnému blahu podkopávalo, pokoj a bezpečnosť ohrožovalo, národní blahobyt poškozovalo, rozvoji školství a šíření pravé osvěty bylo na překážku neb co by vůbec čest a pokoj vlasti poškozovalo. Mimo to pak musí pravý vlastenec podle svých sil a schopností a podle okolností, v jakýchž jest mu žíti, přispívati hřivnou svou ku blahu a štěstí rodné své země, ku cti a slávě svého národa. — A kdo by mohl všecky tyto povinnosti, kteréž po člověku často vyžadují nejen velikého sebezapírání, nýbrž i obětí na statku a krvi, lépe konati, věrněji a ochotněji nežli dobrý katolík, kterýž ví a zná, že toto všecko od něho žádá nejen zdar a

prospěch vlasti, nýbrž vševědoucí Bůh, kterýž se ho bude jednou tázati, jak plnil i tyto povinnosti, a kterýž mu také všecky ty práce a všecky oběti, jež konal a přinášel z čisté lásky k vlasti a ku svému národu, štědře odplatí, tím štědřeji a hojněji, čím méně se mu za ně dostalo odměny a uznání v tomto životě vezdejším, nebo čím více zažil nevděku!

Co tuto pravíme více jen po stránce theoretické na základě principu katolického, to dosvědčují dějiny. Kdežto bludaři, ať již sluli tak anebo jinak, vždycky hleděli z nesnází a zmatků té které země těžit pro sebe, ať již odpíráním poslušnosti zákonité vrchnosti nebo ochotným buntováním se s nepřítelem zevnějším, [1]) nebyli věrní synové církve nikdy na rozpacích, jak že by se měli chovati k vlasti za okolností všech. Byloť v této příčině vždycky jejich zásadou smýšlet a jednat tak, jak smýšlel proslulý biskup orleanský, Felix Dupanloup, když takto napsal: »Vlasť svou musíme nejen tenkrát míti v lásce a uctivosti, když se v ní s námi zachází se zvláštní šetrností, s důvěrností aneb aspoň s nestrannou spravedlností, nýbrž i tenkrát, je-li nám žíti v nízkosti a opovržení a jsme-li obětí nespravedlnosti, nebo jest to konečně přece jenom vlasť, jež nás odchovala, žití naše zachovala, jež vyhovuje našim potřebám a bdí nad naší bezpečností.« [2])

Bylo-li komu velkého třeba sebezapření a veliké síly, aby setrval v lásce k vlasti a plnil věrně občanské svoje povinnosti, byli to věru především křesťané v prvních třech stoletích. Ale ač se jim skoro se všech stran dělo příkoří, ač byli často velice krutě pronásledováni, přece nejen nepodnikli nikdy ničeho proti své říši, ačkoli mohli pevným se spojením a odepřením poslušnosti aneb jen pouhým vyjítím ze země říši uvésti do největší tísně, nýbrž chápali se ochotně zbraně, opouštěli rodné krby své a dávali v šanc svoje životy, volala-li je potřeba státu do zbraně a do boje. A kdežto právě ti, kteří tenkrát křesťany obviňovali z nevlastenectví a je veřejně prohlašovali za nepřátely říše, sami největšími byli nepřátely svých panovníků a zákonitého pořádku, mohl Tertullian ve svém spise obranném o křesťanech říci směle, že nebyl nikdy žádný z nich nalezen mezi takovými, kteří chtěli ve státě způsobiti převrat, mezi Nigriniany, Cassiany, Albiniany a jim podobnými. [3]) A nejen že nebyli nikdy nalezeni mezi spiklenci, zrádci a nepřátely říše a vlasti, nýbrž oni se, jak dí sv. Augustin (Enarr. in ps. 124.), nerozmýšleli ni na okamžik uposlechnouti hlasu svých úhlavních nepřátel a pronásledovatelů, jako na př. Juliana odpadlíka, a na jejich ochranu obětovat ochotně krev a život, za ně vysýlati k Bohu modlitby.

V tomto duchu křesťanském, pravíme tu s Weissem (Apol. I. vyd. 2. str. 508 a n.), jednal sv. Ambrož, když s nebezpečím vlastního života dvakráte zachránil říši před uchvatitelem a tím zároveň i ohroženou císařskou korunu slabému synu té, jež jej neúprosně pronásledovala. V tomto duchu křesťanském jednal sv. Augustin, když, ačkoli byl sám sklíčen hořem velikým nad neštěstím vlasti, kteréž však snášel s myslí sebranou, svým prostřednictvím u dvora císařského od

[1]) To jest úkaz tak pravidelný, že mohl Dr. Bohl právem napsati: »Nepřítel církve osvědčil se pravidelně býti též zrádcem na svém panovníku a na své vlasti.« (Náboženství ze stanoviska politicko-juridického, kap. XI.)

[2]) Cit. u Lerique-a: Die Ideale etc. str. 143.

[3]) Tertullian, Apolog. 35; ad Scapulam 2.

vlasti své odvrátil větší ještě hoře, by totiž nemusila hleděti na to, kterak veliký a jindy tak věrný Bonifacius svůj život plný zásluh zakončuje jako bořitel říše. V tomto duchu křesťanském jednal papež Lev, kterýž nedbaje nebezpečí pro svůj život vlastní, postavil se proti Vandálům a Hunům i proti ještě nebezpečnější osobivosti Aetiově a zdržel sám jediný pevnou rukou svou hrozící pád říše, kteréž nikdo z těch, jejichž povinností bylo říši chrániti, nechtěl přispět ku pomoci. A co máme říci o Epifaniovi z Pavie? Poslední slabí stínové římských císařů musili být rádi, když mohli zachránit životy své tím, že se dali vřaditi mezi sluhy církve. Starý svět se bořil pod mocnými ranami Odoakrovými, a tento opět podlehl přemoci krále Ostrogotského, nejhorší pak metlou na ubohou vlast byli nezbytní vůdcové vlastních jejích vojsk, mezi nimiž nebylo pražádné kázně.

Národové barbarští potírali se na zpustošené půdě nešťastné říše a země i lid byli bezbrannou jejich obětí. Co však by jim bylo bývalo teprv vytrpět, kdyby byl tento anděl míru, jenž se stal už biskupem, když mu bylo s těží sedmadvacet let, nepřinášel jim ochotně v oběť svůj klid, svůj čas a sílu svou, tu působě smír mezi císařem Anthemiem a ukrutným Ricimerem, tam zas (v Toulous-u) vyprošuje na králi Visigotském šetření hranic, tamo opětně na vůdci Rugiů propuštění zajatých a šetření cti a nevinnosti žen, teď snížení daní a pak opětně ochranné stráže pro města ochuzená, a hned opětně na králi Ostrogotů úplnou amnestii! Drsní Rugiové prolévali slzy, když viděli všecko to až nadlidské namáhání tohoto muže svatého, jímž se snažil zaceliti rány, jichž oni byli příčinou.[4]) Theodorich pak zvolal, když jej před sebou spatřil ponejprv: »Celý orient nemá muže takového! Jej pouze viděti, jest už štěstím, dlíti mu pak na blízku, jest bezpečností.«

Pakli se tudíž právem vychvaluje vlastenectví starých národů pohanských, především pak Římanů a Řeků, pro veliké oběti na statcích i životech, jakéž přinášeli pro vlast, nemáme my křesťané žádné příčiny jim chválu tu záviděti neb snad ji chtít zmenšovati, nebo v této příčině vyrovnají se právě naši světci největším a nejslavnějším mužům pohanského starověku. To pak bylo zajisté také příčinou, že křesťané vždycky bez závisti uznávali přednosti a ctnosti Římanů, pro kteréž jim Bůh, jak se tenkrát za to mělo, dopomohl ku vládě skoro nad celým tehdáž známým světem, jejich zbožnosť totiž, zákonodárství a *lásku k vlasti*. Nebáliť se zajisté, že by je snad Římané nebo Řekové ve příčině této mohli zastínit. A v skutku se nemůže žádný národ na světě vykázati krásnějšími a stkvělejšími příklady smýšlení v pravdě vlasteneckého, horoucího nadšení, jakož i nezištné obětavosti pro vlast, žádný též nepodal tolik vznešené a vděčné látky ne ku pouhým pověstem, nýbrž ku věrnému vypravování o hrdinských činech, jako dějiny národů křesťanských právě v oněch dobách, kdy mělo křesťanství na mysli jejich největší moc a vliv. Císařové němečtí věděli zajisté velice dobře, proč se opírali hlavně o biskupy, svěřujíce jim důležité úřady a činíce je správci území hlavně v krajích pohraničních; neboť to byli právě biskupové a horliví kněží, kteří myslí vlasteneckou jakož i nezlomnou věrností k trůnu jiné ještě předčili a proto též byli za okolností všech nejpevnější oporou říše

[4]) Ennodius, Vita S. Epiphanii Ticin 9, 42.

a trůnu. Nejen však *mužové* — kněží, biskupové — vynikající zbožností a svatostí osvědčili se být i velkými vlastenci, nýbrž i ženy. A v příčině této může se křesťanství vykázati vzory takovými, jakým nemůže pohanský starověk nic podobného po bok postavit. Připomínám pouze sv. Jenovefu, Pulcheriu, Blanku, Alžbětu Portugalskou, Hedviku, Marketu Škotskou, Kateřinu Sienskou, Anežku Českou a hrdinnou pannu Orleanskou!

A jako bylo ve středověku, tak i v dobách pozdějších; vždy totiž jednali uvědomělí a věrní katolíci dle slov sv. Tomáše Akvinského, kterýž pověděl, že není možno, by byl kdo dobrým, jenž by nepřispíval dle své možnosti k obecnému dobru, pro vlast pak že nám nesmí žádná oběť býti obtížnou. Nenadělali se svým vlastenectvím sice mnoho hluku, ale jednali a pracovali, že to vlasti bylo k užitku. Když pak bylo třeba, neváhali hájit ohroženou vlast se zbraní v ruce a cedit za ni krev! Ó jak vysoko stojí v této příčině věrní synové a dcery církve katolické nad bludaři a nevěrci! Tito ovšem dělávali a dělají až dosud, jako by měli samojediní vlastenectví v pachtu; horlívali též a horlívají pro vlast a její svobody a práva, ale jen potud, pokud z toho mají aneb aspoň doufají zisk a prospěch pro sebe, tak že neslouží ani tak vlasti jako spíš sobě a vlastenectví, jímž se honosí, jest jim pouze prostředkem k naplnění kapes, nebo žebříkem, po němž se chtějí vyšplhati k hodnostem a důstojenstvím. Nedaří-li se jim však podle jejich vůle a nemohou-li ve vlasti poroučet a rozhodovat, zapomínají na vlasteneckou roli svou, vzdávají se všeliké práce pro vlast a obecné dobro, práci jiných pak zlehčují a podezřívají, ba zabíhají v hněvu svém mnohdy až tak daleko, že kují vzpoury a se buntují s úhlavními vlasti nepřátely, čímž na vlast uvalují hoře a bídu. Četné toho doklady uvedli jsme jinde, [5]) dějiny pak století 17. a 18. uvádějí toho příkladů mnoho. [6]) Rovněž i doba přítomná. Či nepostačí připomenout pouze na př. Francii a Italii, by každý takřka hmatati mohl, oč těm nevěreckým »spasitelům« vlasti vždycky nejdříve běží? Francouzská »Panama« a »Banca romana« mluví tu řečí příliš výmluvnou a jsou toho novým a pádným dokladem, že vlastenectví nevěrců nikdy není nezištné, nýbrž že jest jim pouze pláštíkem, by se dotřeli úřadů, hodností a důstojenství, nabyli moci, aby pak mohli ze všeho toho těžit hezky pro sebe, třebas by jejich vlast při tom hynula.

Že pravý katolík, třebas neměl vlast a národ stále na jazyku (nebo lidé mluvívají nejčastěji o tom, čeho nemají), zcela jinak jedná nežli nevěrci a racionalisti, ukazují nám i vnitřní dějiny Německa v době válek francouzských. Kdežto na př. Göthe s Francouzi koketoval, Förster veřejně pro ně pracoval atd. atd., chopil se katolický básník Körner zbraně, by proti nim bojoval a svými básněmi k boji povzbuzoval; proslulý Stolberg pak vyslal do boje proti Francouzům čtyři syny a dva zetě a velmi dojemně je napomínal, by si vedli

[5]) Vychovatel z r. 1888.

[6]) Francouzští Hugenoti buntují se s Anglií, němečtí protestanté s králem švédským, odbojní protestantští stavové čeští s Bedřichem Falckým, ano i s Turkem, čeští emigranté se Švédy a doufají i v pomoc od Turka, jenž prý české katolíky zničí; z války pak sedmileté postačí pouze připomenouti události ve Slezsku a pak popěvek: »Brandeburku, podej ruku a my tobě více — játra, srdce, plíce!«

hrdinně v obraně vlasti. Totéž smýšlení tlumočil i v listech svých psaných přátelům. »Jaká to hanba pro nás Němce,« dí na př. v jednom z těchto listů, »že mezi námi zavládl duch francouzský, jakož i úslužnosť k mocnému korsickému dobrodruhovi, jenž svými vojsky hrůzu a spoustu šíří a nezná práva jiného kromě práva moci a práva meče.« Jelikož však dobrým vlastencem může býti pouze člověk dobrý, člověk opravdově šlechetný a zbožný, zasazoval se Stolberg všemožně o mravní povznesení německého lidu.

Podobných příkladů věrné, obětavé lásky k vlasti mohli bychom uvésti mnoho a mnoho. Nač však hromadit příklady ve věci tak jasné a dějinami stvrzené?

Neruda napsal kdysi:

»Bude-li každý z nás z křemene,
je celý národ z kvádrů.«

Ano, bude-li každý z nás z křemene! Aby však byl každý skutečně »z křemene« a ne jako z vosku, jemuž možno dáti přerůzné formy, čili bez obrazu: aby každý z nás byl mužem šlechetného pevného karakteru, jenž by kráčel věrně za vytknutým cílem a se nedal másti zvučnými hesly a blyskotnými frasemi, jakýmiž se to nyní všude hemží, musí býti napřed mužem zdravých a pevných zásad a při tom mužem sebezapírání a tuhé sebekázně; musí tedy míti právě ty ctnosti, jichž se světu nynějšímu nejvíc nedostává. Bez těchto ctností nebude nikdo jako z křemene, totiž jednolitým, řádným a pevným karakterem; bez těchto ctností nebude též národ jako z kvádrů. Bez těchto ctností bude jednotlivec jako slabá třtina, již budou vášně, náruživosti, blyskotné, plané frase a zvučná hesla moderní bez ustání sem tam klátiti, celý národ pak bude jako budova sestrojená z tenkých, ohebných prutů slabě jenom spojených, kteráž jest snad na pohled dosti slušná, snad též dostupuje značné výše, ale při nejbližším jen poněkud prudším nárazu větru bortí se a boří.

Jak tu za takových okolností pomoci? Zde nezmohou buď zhola nic neb jen pramálo vlastenecká hesla a vlastenecké frásovité řeči, nebo ty dovedou snad i nadchnouti, ale jenom na chvilku, dovedou snad u jiných vzbuditi ohlas, ale jen planý, nikdy však nemají u národa, jenž nemá pevných mravních zásad, moci takové, by vedly k plodné, vlastenecké práci, řečmi pak, jak známo, byť i sebe krásnějšími, nejsou-li provázeny dobrými skutky ve prospěch vlasti, nebude spasen nižádný národ. Jsou-li pak takové »vlastenecké« řeči sestrojeny tak, by lichotily širokým vrstvám nebo jistým společenským třídám, pak nejen že jsou bez užitku, nýbrž působí přímo škodlivě, jelikož budí falešné jakési uspokojení, že bylo již vykonáno dost a všecko dobře a že tudíž není třeba jiného, nežli kráčeti obvyklou cestou dále, třebas při tom vlasť byla tím posledním, nač se vůbec opravdově myslí.

Ne, zvučná hesla a plané fráse národ a vlasť nespasí, tak jako je nespasí věci pouze zevnější; náprava musí počíti uvnitř — intus est medendum! Každý se musí snažiti, by zreformoval především sebe, by uměl držet na uzdě všeliké hříšné vášně a zvláště pak sobeckosť; musí si hledět zvyknouti na stálou, poctivou práci, na věrné konání povinností, jakéž s sebou přináší jeho stav neb zaměstnání, musí míti úctu před platnými zákony a nesmí se lekat obětí, když toho žádá blaho vlasti.

Takovýmto však neudělá člověka žádná autonomní či nezávislá morálka, žádný tak zvaný cit pro povinnosť, ba ani žádný kategorický imperativ; k tomu jest třeba vyšší a vážnější autority, než jakou je i člověk sám, a mocnějších pohnutek, než jaké mohou člověku poskytovat ohledy světské. K tomu jest krátce třeba náboženství. Odtud zajisté ten úkaz dějinami stvrzený, že nejšťastnější a nejslavnější dobou říše každé byla právě ona doba, kdy náboženství pronikalo veškerý život soukromý, občanský i státní, a že všude nastal úpadek, jakmile se k náboženství počala jeviť nevážnosť. Čím pak lepší a dokonalejší, čím pravdivější jest které náboženství, tím mocněji a blahodárněji musí také působit ve směru každém. Proto též musí náboženství křesťanské jakožto náboženství nejvznešenější, Boha i člověka nejdůstojnější, jakožto náboženství jedině pravé, nejmocnější býti oporou každého národa a každé země a nejjistější zárukou jejich blaha a štěstí, rovněž jako jest nejmocnější oporou a pramenem útěchy, blaha, spokojenosti a vnitřního štěstí u každého jednotlivce. Blaze tudíž zemi, blaze národu, blaze státu, kde jest toto náboženství v největší úctě a kde proniká život veškerý, nebo dobrý křesťan, dobrý katolík byl, jest a bude taky dobrým vlastencem a to již jenom z té příčiny, že jsou mu práce, konání povinností za okolností všech, právo a spravedlnosť, úcta k řádné autoritě a ku platným zákonům věcí svatou. Ano, pravý katolík, ať již náleží ku stavu tomu neb onomu, ať zaujímá ve společnosti a v ústrojí státním to neb ono místo, bude vždy věrně a svědomitě konat svoje povinnosti, aniž by se před vyššími plazil neb jim lichotil, anebo byl neskromným karatelem autority. Je-li knězem, nebude ani Petrův ani Pavlův, nýbrž Kristův a bratří svých, pro kteréž se zcela obětuje, protože zde nemá místa zůstávajícího, nýbrž jest mužem života budoucího. Je-li úředníkem, šetří především svědomitě sám a bdí bedlivě nad šetřením platných zákonů; je-li soudcem, je nestranným a nedá se zaslepiti zlatem. Je-li obchodníkem, spokojuje se se slušným výdělkem a nefalšuje zboží. Je-li umělcem, básníkem, učencem, snaží se, by vynikl vlasti ku slávě a uměním a vědou svou by krajany své zušlechtil, povznesl, poučil, a chrání se úzkostlivě všeho, co by národu v tom neb onom ohledu mohlo býti ku škodě. Je-li řemeslníkem, průmyslníkem, nelenoší, nýbrž pracuje a vzdělává se, by se svými výrobky nezůstal pozadu za jinými, nýbrž je, možno-li, předčil, zjednal jim odbyt doma i v cizině a tak podporoval blahobyt vlasti. Slovem, pravý katolík jest věrný, svědomitý, nezištný, pracovitý a vždy ochotný vlasti prospěti. Kdo chce tudíž býti pravým vlastencem, ten musí také býti nezbytně dobrým křesťanem!

Sebevražda.

Ve statistice příčin úmrtnosti v Evropě není procento pod záhlavím »suicidium« (sebevražda) na posledním místě, ba, ono každým rokem roste. Zjev to smutně pozoruhodný. Třeba k tomu již notné odvahy, aby člověk sám sobě přestřihl nit života — již od přírody krátkého. Odkud tato odvaha? K té otázce odpověděli někteří: Sebevražda je dítětem novověké osvěty,

která má za účel otřásti vším, vzbuditi svými posudky pokud možno největší pochybovačnosť a otřásti věrou v možnosť nápravy. Lidé přispěním moderní vědy poznávají mnohdy až v umělém osvětlení nepoměry společenské, avšak prostředků k odstranění jich věda jim nepodává, neboť to není jejím účelem; poznavše je, zděsivše se jich, netroufají si dále tíži života nésti a sáhnou k jedinému východišti (ovšem dle svého mínění) — k sebevraždě.

Toto tvrzení, že sebevražda je dítětem moderní osvěty evropské, je všeobecně uznáváno, ba ani nejhorlivější stoupenci této osvěty mu neodporují. Pozorujeme-li dějiny, vidíme, že v dobách, v nichž náboženství, náboženské přesvědčení a náboženskо-mravní vychování dávaly společnosti lidské vůbec, širokým vrstvám i vyšším kruhům podklad pro život, nenajdeme ani ojedinělých případů sebevraždy.

Není jí potud, pokud nepřišla na svět skepse a ji provázející beznaděj a zoufalství. Vizme ještě dnes národy polovzdělané nebo nevzdělané, kteří neokusili danajského daru nevěrecké osvěty. Je u těch známa sebevražda? Není, ale za to v Evropě pravé její pařeniště. Anglický statistik Wiliam Mathew odhadl počet sebevrahů na 180.000 ročně; sto osmdesát tisíc lidí se vraždí v Evropě vlastní rukou, a Mathew nás těší, že počet tento ještě vzroste!

Které jsou příčiny tak úžasného úkazu společenského? Sociologové stanovili, že počet sebevrahů je v souvislosti s náboženstvím, národností, středisky průmyslovými i obchodními, povoláním člověka, se sňatkem, ba i počasím. Dovolíme si o věci této dále poněkud podrobněji promluviti.

V historii sebevražda vyskytuje se jako zjev hromadný poprvé u Římanů, a to v době, kdy vzdělání začalo tam dostupovati vrcholu, ale zároveň s ním vzrůstaly sociální a majetkové nepoměry. Zdá se, že příčinou a pohnutkou k sebevraždě bylo vědomí o neblahém stavu hmotném a nespokojenosť z toho vzešlá. A tento postup sebevražedné manie trval až do »účinného« zasáhnutí křesťanství a jeho idejí do života římského. Křesťanství, které ve své ethice podává znamenité příklady trpělivosti, zatlačilo sebevraždu nejen v Římě, nýbrž i v celém světě po celý zbytek starověku, celý středověk a novověk až do konce prvé polovice minulého století. V té době počala tak zvané »nejlepší« společnosti lichotiti nevěrecká literatura anglická a francouzská, která přivedla do světa nový občh skepse a pochybování — a sebevraždy.

Bádání o poměru jedince k celku a celku k jedinci, pochybování o víře atd. způsobilo, že valná část společnosti stala se přívržencem revolučních idei, kdežto druzí zmalomyslněli, zoufali sami nad sebou a vzali si život. Tento poznatek o srázu, na kterém se buď vývoj života jedincova nebo celé společnosti nalézá, roste a šíří se dosud měrou povážlivou. Rány naši badatelé ukazují, prostředků však k vyléčení nikoliv, a které jsou, těch okázale pomíjejí. Tato jejich záporná činnosť má především na svědomí, že tak značný počet lidí, jenž předem ztratil víru náboženskou, přestal věřiti i v možnosť společenských oprav a pozbývá chuti dále žíti a násilím si život krátí! A těchto zoufalců jest denně, zvláště v krajinách, kde vzdělání pokročilo, stále víc a víc. Krajiny s nejvyšším obecným vzděláním jsou krajiny středoevropské. Vrchol manie sebevražedné je v sousedství království Českého, v Sasku. Tam na milion obyvatelů připadá průměrně 400 sebevražd. (Průměr sebevražd v Evropě jest 90 na milion lidí). Od Saska na vše strany, kromě směru k Šlesviku — Holštýnu a Dánsku, sebevražd ubývá. Ve jmenovaných zemích je druhý kulminační bod sebevrahů. Značně menší je počet sebevražd v krajinách polských a ruských. Téměř neuvěřitelný rozdíl mezi číslem sebevrahů je v krajinách protestantských a katolických. Jest i v této příčině viděti, oč více životní síly má naše náboženství, než věrouka sekt protestantských. Rovněž poměrně nižší procento sebevrahů než u protestantů je u židů.

Za minulé desetiletí (1880—1890) vzrostl počet sebevrahů proti desetiletí (1870—1880) takřka o sedmdesát pět procent. Zejména přímo úžasný je přírůstek sebevrahů dětí školou povinných. Tak na příklad v Berlíně za r. 1892. bylo 62 sebevražd dětí. U nás v Praze mezi sebevrahy za loňský rok nalézáme i šestiletého školáka. Sebevrahů nedospělých bylo vůbec 17 a mezi nimi dva školáci . . .

Statistické přehledy o počtu sebevrahů v jednotlivých státech jsou následující.

Na 100.000 lidí připadá sebevrahů:

v Německu	27·1	ve Švédsku	9·—
v Dánsku	25·1	v Anglii	7.6
ve Švýcařích	23·—	v Norsku	7·—
ve Francii	18·7	v Nizozemsku	5·2
v Rakousku	16·3	v Italii	4·6
ve Finsku	12·5	ve Španělsku	3·5
		v Rusku	3·2

Z těchto údajů je jasno, že největší počet sebevrahů je v krajinách obývaných lidem německým, či šířeji řečeno germanskou čeledí. Tomu dosvědčuje i to, že i v krajinách neněmeckých je sebevražda Němců mezi lidem usedlých mnohem častější než u lidu domorodého. Zvláště je to viděti ve Francii, Anglii a Rusku. Poučný příklad v tomto směru máme na samotném Rakousku. I tady v krajinách německých je sebevražda mnohem častější než v krajinách neněmeckých, zvláště v Haliči. V Německu, jak již bylo řečeno, má primát Sasko a krajiny s ním sousedící. Druhý kulminační bod je Dánsko, Šlesvik a Holštýn. K těmto zemím nejblíže se druží Slezsko, severní část Čech, provincie saské, Durynsko a Hanoversko. Jádrem obyvatelstva všech těchto zemí (mimo Čechy) jsou protestantští Němci. V těchto zemích vidíme, jaký účin na počet sebevrahů mají střediska obchodní, průmyslová a místa s velikými posádkami vojenskými. Tak na příklad Berlín měl r. 1892. pět set padesát tři sebevrahy (378 sebevražd skončilo smrtí) rovněž Postupím jest velikým počtem sebevrahů na předním místě, ačkoliv celé Braniborsko zaujímá střed mezi zeměmi středoevropskými. Jdeme-li z německých krajin na východ mezi slovanské Poláky, tu nám procento sebevrahů náhle značně klesne. Tvrzení toto nutno poněkud obmezit; neboť my Čechové jsme též Slované, a přec počet sebevrahů je u nás značný. Zmínil jsem se již na počátku této úvahy o účinu náboženství na množství sebevražd a okázal jsem, že v krajinách katolických je sebevrahů mnohem méně než mezi protestanty. Jeť tedy i v této příčině viděti blahodárné působení našeho náboženství. Dokladů potřebných netřeba mi ani podávat. Stačí pouze přirovnati sebevraždy mezi katolickými Tyrolany k počtu sebevražd v protestantských krajích s obdobně stejnými sociálními poměry. Statistikové sice tvrdí, že i tu nelze to naprosto tvrdit. Je prý se jen třeba podívati na Dolní Rakousy a Čechy. Páni však zapomínají, že blahodárnému působení našeho náboženství jsou na překážku podmínky sebevraždě příznivé (ku př. značná průmyslová centra atd.), které blahodárnou činnosť náboženství paralysují.

Již z počátku této úvahy poukázal jsem na zvláštní úkaz, jejž shledáváme přirovnávajíce procento sebevrahů ku procentu vzdělání. Čím vyšší procento vzdělanosti, tím větší počet sebevrahů. Nahlédněme jen do statistiky Saska a Haliče.

V prvé zemi není skoro žádných analfabetů a je počet sebevrahů tak obrovský, kdežto v zemi druhé, kde teprv každý desátý člověk umí poněkud jen čísti, je sebevražda zjevem až dosud ojedinělým. Značně působí na počet

sebevrahů i doba roční. V létě je sebevrahů více než v zimě. Poměr mezi sebevraždami v létě a zimě spáchanými jest 6 : 4. Však o tom blíže při přehledu statistiky sebevražd v Praze.

Jakkoliv sebevražedná manie zuří dnes ve všech vrstvách společenských, přec nutno zvláště ještě upozorniti na vojsko. Od roku 1876.—1892. bylo průměrem mezi 100.000 muži v presenční službě za rok sebevrahů: [1])

v rakouském vojsku	125·3	v belgickém vojsku	24.4
v německém »	63·3	v anglickém »	20·9
v italském »	40·7	v ruském »	20·—
ve francouském »	33·3	v španělském »	19.—

Tento úžasný počet sebevrahů je teprve z posledních let. Vždyť na příklad v letech 1870.—1874. v rakouském vojsku bylo na 100.000 mužů jen 89 sebevrahů, kdežto r. 1889. z téhož počtu mužů sáhlo si na život již 149 vojáků . . . Při sebevrazích-vojácích vidíme nápadný zjev, že poddůstojníků sebevrahů je dvojnásobně tolik co prostých vojáků, důstojníků-sebevrahů docela více než čtyřnásobně.

Teď dovolím si krátce pojednati o statistice sebevraždy v Praze. Jako všude jinde, tak zejména v Praze počet sebevražd rok od roku valně stoupá. Kdežto r. 1859. bylo v celých Čechách 341 sebevražd, dosahoval v samotné Praze počet sebevražd čísla 257, z nichž 101 skončilo skutečně smrtí. Dovolíme si ctěnému čtenářstvu předložiti několik okázek z progresse sebevražd za posledních 15 let.

Roku 1879. je statistika sebevraždy v Praze následující: v lednu 6, v únoru 3, v březnu 3, dubnu 3, květnu 2, červnu 4, v červenci 6, srpnu 9, září 3, říjnu 0, listopadu 5, v prosinci 1. Z těchto sebevrahů bylo 25 žen a 22 mužů. Zemřelých vůbec za rok 1879. bylo 2740.

R. 1880. je statistika sebevrahů v Praze následující: v lednu 5, v únoru 4, v březnu 4, v dubnu 6, v květnu 1, v červnu 4, v červenci 9, v srpnu 5, v září 5, v říjnu 7, v listopadu 5, v prosinci 2. Z těchto bylo 31 mužů a 26 žen.

Zemřelých v Praze za rok 1880. vůbec bylo 2751.

Roku 1884. bylo sebevražd: v lednu 8, v únoru 3, v březnu 3, v dubnu 2, v květnu 4, v červnu 4, v červenci 4, v srpnu 8, v září 2, v říjnu 5, v listopadu 1, v prosinci 2. Z těch bylo mužů 47, žen 23.

Zemřelých za rok 1884. bylo 6286. (Počet sebevrahů za tento rok dosáhl jednoho procenta všech mrtvých.

R. 1885. jest mezi 5136 zemřelými 70 sebevrahů, což je 1·36% všech zemřelých.

Roku 1888. jest mezi 5300 zemřelých 87 sebevrahů. (Což je 1.7%).

Z roku 1890. máme nejpodrobnější statistiku o sebevrazích pražských.

Tabulka statistická mluví následovně:

zastřelení	49	oběšení	17
utopení	25	skok s okna	10
otrávení	22	vrhnutí se pod vlak	5
		jiné způsoby	7 [2])

---

[1]) Statistik lékař Bouquet podává data od těchto poněkud odchylná. Rozdíl však není značný a je zaviněn především tím, že jeho období průměrová s obdobím průměrovým za základ zde vzatým se nekryjí. Uvedu některé cifry z něho:

v německém vojsku (průměr 1878—1888) . . . . . 67 sebevražd
ve francouzském (» 1872—1884) . . . . . 29 »
v rakouském (» 1881—1888) . . . . . 131 »
v belgickém (» 1881—1888) . . . . . 26 »

[2]) U mužů bývá nejčastěji smrtící střelná rána. Všech 49 případů zastřelených jsou mužové. U žen pak otrávení. (Za rok 1890. otrávilo se 11 žen.)

Z těchto sebevrahů bylo povoláním:

studenty	9	obchodníky	5
úředníky, učiteli	18	dělníky	78
vojáky	4	služkami	11

Příčina sebevraždy byla udána: v 13 případech choromyslnosť, v 6 případech omrzelosť života, v 11 případech nešťastná láska, ve 12 případech strach před trestem, v 7 případech poměry rodinné, v 17 bída.

Konečně máme po ruce (ač kusou) statistiku sebevraždy z roku 1893. Sebevražedných pokusů za tento rok bylo 156 a skutečně smrtí skončivších sebevražd 101. Povoláním byli sebevrazi:

44 dělníků,	4 dcery bohatých rodin,	1 učitel,
28 dělnic,	3 vojáci,	1 učitelka,
46 služek,	3 číšníci,	1 choť továrníka,
36 řem. pomocníků,	3 obchodní jednatelé,	1 choť úředníka,
15 samostat. řemeslníků,	2 soudní sluhové,	1 výměnkářka,
10 učňů,	2 manželky obch. jednat.	1 námořník,
6 manželek řemeslníků,	2 žáci,	1 spisovatel,
6 švadlen,	2 hospodyně,	1 žebrák,
5 sluhů,	1 kostelník,	1 manželka obch. sluhy,
5 studujících,	1 nadstrážník,	1 plukovní lékař,
5 obchodních příručí,	1 kaplan,	1 soukromnice,
5 úředníků,	1 stav. praktikant,	1 účetní,
		1 trestník.

Příčina sebevraždy udává se u 46 osob nouze, u 9 neurovnané poměry peněžní atd. Nejstarší zoufalec byl 83 let stár, nejmladší 6letý žák prvé třídy obecné školy. Jak již z tohoto kusého a neúplného přehledu o sebevraždách možno vyčísti, jest Praha mezi městy s hojným procentem sebevrahů. Odkud tento zjev, ptáme se. K tomu dá nám odpověď nejlepší pozorování života pražského, mravnosti, nábožnosti atd. Tyto dobré vlastnosti stávají se u nás přičiněním různých lidí den ode dne řídšími, za to užívavosť atd. a z toho nutně plynoucí následek sebevražda — hustšími. [3])

M. Křikava.

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

IV.

Fond pro zakládání katolických knihoven.

Tento fond zřídilo družstvo ve čtvrtém správním roce r. 1888., změnivši za tou příčinou v mimořádné valné hromadě ze dne 27. července r. 1888. stanovy. První dar zaslalo duchovenstvo vikariatu Hořického dne 12. září. Do konce září r. 1888. sešlo se 65 zl. 50 kr. Starosta spolku, Frà. Josef Mergl, nyní farář ve Volfarticích, daroval 10 zl. a 6 kněží po 5 zl.

[3]) Při zpracování této stati bylo kromě uvedených již pramenů hojně užíváno statistických studií T. Stejného.

Družstvo ve sbírkách pokračovalo a sebralo: v V. správním roce 137 zl. 67 kr.; v VI. = 247 zl. 89 kr.; v VII. = 399 zl. 44 kr.; v VIII. = 159 zl. 70 kr.; v IX. = 89 zl. 53 kr.; v X. = 120 zl. 38 kr. K tomu darovalo družstvo ze svého jmění 750 zl. a úroky vynesly na 80 zl.

Sbírek súčastnili se alumni, vikariaty a různí jiní dobrodinci, z nichž některým byly zaslány zvláštní sběrací knížky. Jeho Eminencí ndp. kardinal Fr. de Paula hrabě Schoenborn, kníže arcibiskup, přispěl 50 zl. a slovutný spisovatel Vojtěch Hlinka (Fr. Pravda), kons. rada na Hrádku u Sušice 263 zl. Jako při všem, tak i zde nejvíce obětoval kurátní klerus, faráři a kaplani. Každý člen výboru družstva skládá k tomuto účelu ročně 1 zl.

K vyzvání družstva dostávali jsme i knihy, a to první léta hojně, nyní již jen zřídka. Zvláště vydatným pramenem byly knihy ze sv. Janského dědictví, kníž arcib. konsistoří darované, a redakční exempláře redakce Vlasti, z nichž zábavné katolické knihy tomuto účelu vesměs se darují.

Účelem fondu pro zakládání katolických knihoven jest zakládati v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a mezi Čechy v Americe bibliotéky, nebo pomahati knihovnám již založeným. Tímto způsobem se vzpružuje knižní obchod, katoličtí nakladatelé nebo knihkupci naleznou při svých knihách odbytu, knihy přijdou mezi lid a přinášejí hojného užitku.

Družstvo Vlasť kupuje výhradně jen katolické knihy a tím podporuje jejich žádoucí cirkulaci ve vrstvách národa. Četným členům svým dává družstvo vlastní knihy, čímž se tato cirkulace rozšiřuje a zvětšuje.

Co družstvo činí, není mnoho, ale družstvo nepracuje osamoceno: četní alumni na Moravě a v Čechách, a hlavně na Moravě, zakládají soustavně katolické knihovny, v čemž palma náleží semináři Olomouckému; ve Slezsku jest za tou příčinou zřízen docela zvláštní spolek, jenž velice zdárně působí. Také jednotlivci se činí, jak jsme ukázali v I. a II. díle svých Zásluh katolického duchovenstva o zakládání katolických knihoven po dědinách a městech, a jak ukážeme v dalších sešitech, jež hodláme vydati.

Na počátku XI. správního roku, 1. října r. 1894., byla kasa fondu pro zakládání katolických knihoven úplně vyprázdněna, pročež výbor žádá pro XI. rok dotaci 300 zl. Celý dosud složený kapitál vynaložen byl na knihovny, i vizme, jak byl rozdělen.

Ve IV. správním roce bylo uděleno po 50 knihách Jednotě katolických tovaryšů v Jindř. Hradci a farní knihovně na Klecanech, a po 20 knihách do Duchcova, do Kostomlat u Biliny a do Žlunic.

V V. správním roce rozeslal výbor knihy: a) v Čechách: do Vršovic u Prahy, konferenci sv. Vincence z Paula u sv. Salvatora v Praze, do Vinohrad, do Neveklova, do Chebu, do Choustníku u Tábora, do Pacova, do ústavu slepců, na Hradčanech v Praze, Dělnické besedě v Žižkově, Ústřední Matici školské v Praze, konferenci sv. Vincence v Žižkově, Výpomocnému spolku úředníků v Plzni, farní knihovně v Lužné, klášterní na Kladně, konferenční knihovně v Dolní Dobrouči a v Novém Strašecí a knihovnám ve Lštění a v Náchodě; b) České besedě v Pešti; c) farním knihovnám v Hradčovicích a v Hovězí na Moravě. Z pravidla jsme zaslali 50 knih, někde více, někde méně, na dvou místech dostali pouze ročníky »Vlasti«.

V VI. správním roce založil výbor knihovny: ve Zbečně, v Radonicích u Peruce, v Roztokách u Prahy, v nemocnici Milosrdných Sester pod Petřínem v Praze, ve Smolnici u Loun, v Oseku u Sobotky, v Literáckém sboru v Pacově a něco knih zaslal Národní Jednotě Severočeské ve Vlastibořicích; dále zaslal knihy do Bílovic na Moravě, Čechům v Pruském Slezsku a Čechům ve Vahas v Americe.

V VII. správním roce byly založeny knihovny: v Bystrém, Sedlčanech, Veltrusích, v Jednotě katolických tovaryšů v Hradci Králové, ve III. řádu sv. Dominika v Praze a v obci Mrákově u Domažlic. Na Moravě v Roketnici a ve Valašských Kloboucích, v Protivanově a ve Vítonicích a ve Slezsku ve Vávrovicích. Mimo to byly pro četné obce, hlavně na Moravě, zakoupeny Pravdovy spisy.

V VIII. správním roce bylo šest knihoven založeno, a to: v Jilemnici a Cerhovicích, na Moravě ve Frýdlantu a v Hostími u Mor. Budějovic, v Americe ve Fayetteville. Slezská knihovna byla zaslána tamnímu spolku pro zakládání katolických knihoven, aby ji určil, kam za dobré uzná, což se děje do dnes.

IX. správní rok. Dne 16. února r. 1893. sešel se výbor k slavnostní schůzi, v níž proslovil starosta jubilejní řeč na oslavu sv. Otce Lva XIII. a v níž založil výbor 19 knihoven, které ponesou jméno: jubilejní knihovny sv. Otce Lva XIII. Do každé bibliotéky dáno bylo 50 knih. Knihovny pro lid obdrželi: 1. z Čech: Fr. Frolik, farář ve Chvatěrubech; Sev. Kovář, bisk. vik. tajemník v Jarošově; P. Lev Mojžiš, koop. v Břevnově u sv. Markety, pro rodné své místo Studnici u Č. Skalice, a Prokop Holý, kaplan v Příbrami. 2. z Moravy: Tom. Kubíček, koop. v Mor. Ostrově; Ant. Životský, kanovník v Letovicích; Fr. Grydil, koop. v Brušperku, a osm knihoven Katolicko-politická jednota pro okres Uherskobrodský, aby je dle svého uznání rozdala. 3. ze Slezska: Karel Horák, koop. v Slatině, a spolek pro zakládání katolických knihoven. 4. z Ameriky: Rev. Jan Vránek, duch. správce ve Verdigre, a Rev. K. Jos. Beneš, duchovní správec v Halletsville. K tomu udělil výbor po 10 knihách na Mor.: Občanské besedě v Zámrskách u Kelče a obci Pržnu u Frýdlantu.

V X. správním roce daroval výbor po 50 knihách: farní knihovně v Proseči, Kř. socialnímu spolku »Láska« v Mýtě u Zbirova a knihovně dámské konference sv. Vincence na Smečně a něco knih zaslal do Suchonic u Tršic na Moravě.

V XI. správním — letošním — roce zasláno bylo konečně po 50 knihách do Valašského Meziříčí (do stud. konviktu), do Čermné, do Keblova, Dobrušky a křesť. socialním spolkům na Kladně a v Plzni a konečně Čechům v Rusku.

Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku dostal a dostane každého roku, jak již bylo řečeno, 50 knih a k tomu 10 zl.

Z počátku měli jsme hlavní zřetel ke knihovnám v konferencích sv. Vincence, nyní si hledíme zvláště Jednot katolických tovaryšů, jinochů a mužů, s nimiž družstvo udržuje přátelské spojení.

Kéž Bůh této práci i dále požehná; družstvo ji má za velice důležitou, a proto ji se zřetele nepustí. Příspěvky peněžité a na knihách stále a vděčně se přijímají. (Pokračování.)

UMĚNÍ.

Premie Umělecké besedy v Praze na rok 1895.: Album odboru výtvarného. Velice pěknou sbírku deseti světlotisků podává Umělecká beseda svým členům. Jsou vesměs v ní obsaženy práce umělců českých. Obor náboženský jest tu zastoupen krásným obrazem Ženíškovým »Madonna,« který případněji měl nazván býti »Svatá rodina.« Uprostřed květnaté lučiny na úpatí mírného návrší, na jehož svahu stojí skrovný domek, klečí na rozestřeném čtverhranném koberci P. Maria,

zvedajíc oběma rukama do výše Ježíška, jenž vztahuje ručičky ku své matičce. Opodál na přitesaných kládách, do nichž tesařská širočina jest zaseknuta, sedí sv. Josef: poustáv ve své práci hledí se zalíbením na panenskou matku a Božské dítko. U P. Marie stojí bělostný beránek, symbol nevinnosti a tichosti. Něžná tvář Madonny, plná nevinnosti a svaté radosti, jakož i zářný zjev útlého Jezulátka mistrně jsou tu podány. Široký plášť s levého ramene Madonny na zem splývající a tu v hojných záhybech rozestřený dodává útlé postavě Bohorodičky, sladké břímě do výše zvedající, potřebné mohutnosti. O malbě Františka Sládého: Sv. Petr pasákem pronesli jsme svůj úsudek v referátu o letošní výstavě v Rudolfinu, podotknuvše tam mezi jiným, že při zobrazování takovýchto předmětů nesnadno vyhnouti se lze profanaci osob nad jiné posvátných. Z obrazů genreových vyniká s podařeným humorem malovaný obraz Vojtěcha Bartoňka: Klub karbaníků ve vyšších kruzích; vidíme tu tři učenníky bavící se hrou v karty u komína na střeše kteréhosi domu Malostranského, s níž otvírá se malebný rozhled po střechách a štítech domů sousedních. Z pěkného cyklu obrazů Karla Tůmy ze života vojenského nováčka, který na letošní výstavě zaslouženou k sobě poutal pozornosť, jest do této sbírky zařaděn obraz »Na manévrech.« Voják nováček leží pod stromem schvácen mdlobou a únavou; vojín oddělení zdravotního jej křísí. V pozadí zaprašenou silnicí ubírá se oddělení vojska. Pěkný jest i Brožíkův obraz »Na seně.« Allegorická nástropní malba A. Liebschera (provedená v Národním domě Vinohradském) »Umění« neobešla se bez obligátních v moderních allegoriích nahot, ač jinak jest zajímava perspektivním zkrácením zobrazených postav, aby na diváka zdola se dívajícího činily dojem postav vzhůru se vznášejících. Dvě krajinky osvědčených našich krajinářů: Karla Liebschera »Pod Čertovým jezerem na Šumavě« a Václava Jansy »Motiv z Quarnera« i v reprodukci světlotiskové pěkně se presentují. Konečně jsou tu dva výtvory plastické světlotiskem zobrazeny: Josefa Maudra »Vlasť jásajíc hlásá lidstvu skutky velikých synů svých« (socha ze skupiny na Vyšehradském Slavíně) a Stanislava Suchardy do tympanonu pěkně komponovaná polovypuklina »Ukolébavka.«

Kunstarchäologische Aufnahmen aus Mähren. Von Alois Franz, k. k. Oberingenieur. 100 Tafeln. Brünn 1894. K. Knauthe's Buchhandlung. V této publikaci podává se sbírka vyobrazení uměleckých a archaeologických předmětů moravských, která nečiníc nároků na úplnosť ani na soustavnosť, přece jest prací velice záslužnou a vítanou. Z památek stavebních zobrazeny jsou některé dřevěné kostelíky moravské, zajímavé portály různých slohů ze staveb chrámových i světských, několik arkádových nádvoří hradních a p. Velice zajímava jsou vyobrazení starobylých malých křížů kamenných, jichž původ dosud jest sporný; někteří nazývají je »kříži Cyrillo-Methodějskými,« kladouce je do doby slovanských věrozvěstců. Z výrobků umělých řemesel vyobrazeny četné překrásně pracované mříže a ušlechtile kované železné kříže náhrobní, k nimž řadí se jako unicum t. zv. kazatelna sv. Jana Sarkandra ve hřbitovním kostele Boskovickém, jejíž poprsí tvoří vkusně provedená práce mřížová. [1]) Hojně zastoupeny jsou i práce zlatnické a stříbrnické: monstrance, relikviáře, cechovní poháry a j. Nalézáme tu dále vkusné výrobky truhlářské a řezbářské, jako bohatě vyřezávaná stalla chorová, pěkně pracované truhlice cechovní a p. Přáli bychom si vřele, aby podobné publikace, jako jest tato, v zemích českých častěji byly vydávány; plynulť by z nich nemalý užitek nejen pro badatele v oboru uměleckém a archeologickém, nýbrž i pro výkonné umělce a řemeslníky, kteří by v nich nalézali krásné vzory pro své práce. Dr. Ant. Podlaha.

[1]) S českým nápisem z r. 1676., jakož v této publikaci hojně českých nápisů se čte na vyobrazených tu náhrobních kamenech, starobylých křížích a některých pečetěch, kdežto oltářní mensa českých bratří na tab. 13. uveřejněná pokryta jest německými nápisy, jakož i cechovní památky v této publikaci zobrazené skorem vesměs jsou opatřeny nápisy německými.

LITERATURA.

ŠPANĚLSKÁ.

Poemas y harmonías, por Juan Alcover. — Palma: José Fons, 1894. — In 8°., stran 140: 2 pty. V díle tomto počíná si autor zcela původně, zná výtečně svůj jazyk, jest vlastníkem obsáhlého literárního vzdělání, mistrným veršovcem, výmluvným stylistou a vládne bohatou fantasií. Místy upomíná na Campoamora. Ve sbírce této vynikají zvláště: El asno de maese Gil (Osel mistra Gila,) El astrónomo a La viuda (vdova).

Estudio acerca de las enseñas musulmanas del Real Monasterio de las Huelgas (Burgos) y la Catedral de Toledo, por D. Rodrigo Amador de los Rios, individuo de número de la Real Academía de Bellas Artes de San Fernando. — Madrid, Fortanet. — In 4°. mai., stran 210. Spisovatel přispívá dílem tímto ke vlasteneckým dějinám Španělska. Popisuje pět praporů moslemínských, které se dochovaly ve Španělích až po dnešní dobu. Tři z nich jsou v toledské kathedrále, čtvrtý v klášteře de las Huelgas v Burgos a pátý v Jerezu. Autor líčí zajímavě, za kterých příležitostí dostaly se prapory tyto do rukou křesťanských. Dílo svědčí o důkladných vědomostech v oboru epigrafiky, archaeologie, historie a filologie. Autor vystupuje zcela samostatně, vyvrací pádně dávno již zakotvená mínění, třeba se tato opírají o stkvělé autority, jakou jest na př. Francisco Fernández y González. Neméně chváliti jest jeho upřímnosť, se kterou odvolává všecky své omyly, jichž se někdy dopustil.

Historia general de España. Dílo toto dospělo až k seš. 204. V posledních sešitech líčí se panování Karla III. Z faksimilů vyniká hlavně vyznání katolické víry hraběte z Arandy.

Diccionario enciclopedico hispano-americano, seš. 354. Ke slovu »palmera.« Z básnických plodů uvésti sluší mimo to ještě: Idilio, od Federica Canalejas, mladistvého redaktora časopisu El Ideal. Autor pokusil se parodovati slavného pěvce valladolidského Núñeza de Arce, ale pokus se mu nehrubě zdařil; konec básně nás věru překvapuje, a mimo to byla volena jedna z nesnadno ranitelných básní Nuñezových. — Páginas de gloria, historická báseň od Calixta Ballesteros. Látka jest táž, kterou si obrali před básníkem Vaamonde, Alberto García Ferreiro a Manuel Amor Meilán. — Poesías de Camilo Pou.

Zmínky zasluhuje i spisek: **Rayos de luz** (světelné paprsky). Angel Lasso de la Vega vydal pod tímto titulem v kastilštině ukázky z básníků cizích. Čteme tu jména: Schiller, Goethe, Uhland, Beranger, Dante, Lamartine, Heine atd.

Jakub Hurecký.

SRBSKÁ.

Srpska kraljevska akademija. Prvi osnovi slovenske književnosti medju balkanskim Slovenima. **Legenda o Vladimiru i Kosari.** Kulturno-istorijske studie Stojana Novakovića. Pilný literát a historik srbský, St. Novaković, podal loni veřejnosti dosti zajímavé a poučné látky o literárních a kulturních dějinách srbských. Celý obsáhlý a vzácný materiál jest rozdělen v několik oddílů. V úvodě popisuje spisovatel kulturní stav všech Slovanů, zvláště Srbů toho času, kdy se přistěhovali na balkánský polouostrov; dále mluví o kulturní povaze křesťanství mezi Slovany. Přenesení slovanské literatury na balkánský polouostrov r. 886—888. jest začátek pravého národního života jihoslovanského na balkánském polouostrově. Spisovatel tvrdí, že křesťanská legenda o Vladimíru a Kosáře jest nejstarší plod ducha srbského na balkánském polouostrově. — Prvý oddíl obsahuje popis ethnografického stavu tohoto polouostrova v X. století. Zajímavými a poučnými jsou zvláště oddíly, v nichž spisovatel pojednává o literárním působení světců: Cyrilla, Methoda a Klimenta, o vynalezení cyrillice, o pokřestění Srbů a nejdůležitějších posicích literárně-kulturní jednoty srbské. Pátý oddíl jest čistě literárně-historický; popisuje se tu práce a působení nejstarších kněží balkánských: Jovana Rilského, Joakima Sarandaporského, Gavrila Lisnovského atd. Šestý oddíl

jedná o sv. Jovanu Vladimíru, knížeti zetském; sedmý oddíl jest výhradně posvěcen ústnímu podání o sv. Jovanu Vladimíru. V posledním oddíle se mluví o tištěných legendách, týkajících se sv. Jovana Vladimíra, o probouzení křesťanského písemnictví na balkánském poloostrově v XVII. a XVIII. století. — Celé dílo jest poutavě psáno, a proto je doporučujeme všem, kteří se zajímají o slovanskou minulosť.

Svetozar N. Djorović: **Poletarke.** Pjesme za srpsku djecu. Mostar 1894. Str. 48. Cijena 25 noč. — V nejnovější době vystoupilo v Srbsku na veřejnosť více mladých básníků, jejichž básně jsou většinou milostné a vlastenecké. Jsou to nejvíce básníci z jižních krajů Srbska; práce jejich, ač málo dokonalé, přece jsou alespoň znamením čilého hnutí na osvětovém poli srbském. Kdyby ti mladí básníci se snažili delším studiem a vážnou prací se vzdělati, stali by se jistě znamenitými básníky; avšak dokud trvá jinošské nadšení, dotud jsou básníky; pak o nich nikdo ani neví. — Ta slova platí mladým srbským básníkům vůbec. — Básně »Poletarke« jsou určeny srbským dítkám; hned poznáš, že je psal — začátečník. Celkem jest jich 33. Obsah jejich jest něžný, pro dítky vhodný. Tu a tam provívá »Poletarke« vlastenecký duch. Zdá se, že jsou psány dle vzoru básniček pro děti, které napsal srbský básník Čika-Jova. Z některých je patrno, že básník má nadání, a jest jen třeba, aby se dále vzdělával, pak může ještě lepšími plody srbskou literaturu pro mládež obohatiti, zvláště nyní, kdy jest velice zanedbávána a žije takořka jen ze zásoby, kterou dětem opatřili starší literáti a básníci.

41. a 42. svazek knihovny pro lid, vydávané nákladem fondu Petra Konjevića, přináší povídku ze srbského národního života: **»Na klizavu putu«** (Na kluzké cestě), kterou napsal Radoslav Marković. To jest podruhé, kdy se v knihách vydávaných nákladem fondu Konjevićova podává národu poučení ve formě povídky. Prvou poučnou povídku přinesl 16. svazek téže knihovny. Spisovatel povídky »Na klizavou putu« jest všeobecně znám; vydalť již více povídek. Nová jeho práce neodpovídá úplně požadavkům povídkového umění; jsou v ní mnohé věci, jež se nedají psychologicky odůvodniti, avšak tendence její jest zajisté krásná, takže čtenář rád zamhouří oko nad některými slabými jejími stránkami.

Jovan Protić ze Zemuna »sebral, seřadil a svázal,« jak sám praví, »řadu obrázků z každodenního života vesnické intelligence, tak načrtnuté a napsané, jak je každý člověk prostým, svobodným okem pozorovati může.« Obrázky ty, jež »neobsahují ničeho zvláštního, ježto nedošlo ani k souboji, aniž kdo snad z nešťastné lásky skočil do studně,« činí jakýsi celek. Nebyly dosud nikde vytištěny a obsahují asi 10 tisk. archů. Jejich název jest: **»Sličice iz sevskog albuma.«** Protić již před 3 lety vydal sbírku obrázků z vesnice (»Listići«), jež byly kritikou velmi příznivě přijaty. Také tato nová sbírka dokazuje, že jest Protić obratným fotografem vesnického života a jeho událostí. Fr. Stingl.

NĚMECKÁ.

Die Jesuiten-Moral. Offener Brief an Herrn Adolf Harnack, ord. Professor der Kirchengeschichte und Mitglied der königl. Akademie der Wissenschaften in Berlin, von L. v. Hammerstein, Priester der Gesellschaft Jesu; Trier, Paulinus Druckerei 1893. — Známý protestantský universitní profesor Berlínský, Dr. Harnack, jenž svým theologickým posluchačům, tedy nastávajícím protestantským pastorům, doporučoval, aby se jen zavázali ku hlásání apoštolského vyznání víry, třeba by v ně nevěřili, a jenž je jedním z těch, kteří v theologii protestantské způsobili pravou revoluci, neostýchal se ve své knize »Lehrbuch der Dogmengeschichte« III. sv. str. 641. napsati o Tovaryšstvu Ježíšově následující záštím dýšící a universitního profesora zcela nedůstojná slova: »Dieser Orden hat mit Hülfe des Probabilismus fast alle Todsünden in lässliche Sünden umgewandelt. Er hat fort und fort Anweisungen gegeben, im Schmutze zu wühlen, die Gewissen zu verwirren und im Beichtstuhl Sünde durch Sünde zu tilgen. Die umfangreichen ethischen Handbücher der Jesuiten sind zum Theile Monstra von Scheuszlichkeit und Fundgruben zur Entdeckung entsetzlicher Sünden und schmutziger Gewohnheiten, deren Beschreibung und Behandlung einen Schrei des Entsetzens hervorruft; etc. etc.« Co tu obvinění, co tu zároveň úderů ve tvář všeliké pravdě! Ovšem že slova ta nemohla zůstati bez odpovědi, a také nezůstala. Dal pak ji jeden z nejlepších apologetů, jaké nyní řád Jesuitský má,

P. Ludvík šl. Hammerstein, jenž svými lidovými obrannými pracemi široko daleko v učeném světě již dávno je znám. Probíraje tvrzení páně Harnackovo větu za větou, vyvrací je v plném rozsahu svým výtečným, jasným, snadně pochopitelným způsobem, jenž právě všechna díla jeho tak velice doporučuje. Proti tvrzení jeho staví tvrzení jiných mužů, jako atheisty d'Alemberta, protestantského dějepisce Dallasa, filosofa Descartesa a atheistického astronoma Lalanda, kteří zajisté nebyli přáteli katolicismu, ale přece nemohli řádu Jesuitskému zásluh upříti, dovolává se samých spisů, jež Jesuité psali, a v nichž o tom, co pan Harnack tvrdí, ničeho není, dovolává se zkušenosti, uvádí důvody historické i rozumové. Jak mizí před důkazy těmi ony nedůstojné útoky! Zdaž nebude s P. Hammersteinem souhlasiti každý, když tento, odrážeje ničím neodůvodněnou, ač tolikrát vyvrácenou, přece vždy znova opětovanou výtku, jakoby Jesuité učili, že »účel posvěcuje prostředky,« dí, že tomu učí spíše pan Harnack sám, když svým posluchačům radí, aby k dosažení pastorského místa, byť v Credo nevěřili, k němu se jen zavázali? A podobně se věci mají i s výtkami jinými. Než, o tom nechceme se již zde dále zmiňovati, nýbrž odkazujeme raději každého na malou, ale pěknou tuto brožuru. Neboť čtou-li se hanopisy, proč by se neměly čísti i obrany proti nim? Jos. Osecký.

ČESKÁ.

Dějiny české literatury od p. prof. Jaroslava Vlčka a jeho domněle historické vypravování o Petru Chelčickém. Četl jsem množství chval směřujících ku spisu p. prof. J. Vlčka nadzmíněnému v listech liberalistických, a zvláště v helvetsko-realistických. I byl jsem žádostiv, co as hlásá ten velebený pan spisovatel o Chelčickém, který jest, jak známo, »modla« realisticko-helvetská. A hledaje, narazím nejprve na kritiku (?) pana autora o spisech vdp. dokt. Antonína Lenze o Chelčickém, které jsou právě v klatbě helvetsko-realistické, jsouce stíženy velkým »cheremem«. Pan profesor tam jistí, že vd. pan probošt Dr. Lenz náuky Chelčického čistě theoreticky a abstraktně se stanoviska *dnešní dogmatiky* posuzuje, a že úplně pomíjí mravního i společenského pozadí doby, za níž idee ty [1]) vznikly, a která je vlastně vyvolala. Jestliže dobře rozumím učeným slovům pana profesora Vlčka, měl dr. Lenz především důkladnou rozpravu předeslati, jak as byla spořádána Církev a občanská společnosť, abychom jasně poznali, že byla všecka společnosť porušena, a že tedy byl Chelčický jaksi důsledkem žalostného stavu obojí společnosti i církevní i občanské. Snad měl dokonce říci: že byla Církev všechna zkažena, aby tak byl Chelčický oprávněn, svým způsobem napadati církev i občanskou společnosť, a z bludů a z nepravostí ji viniti, a ji líčiti jako domainu satana a andělů jeho? Ale tak sobě veda, byl by dr. Lenz lhal, aneb aspoň nehistoricky psal, poněvadž jest zřejmou lží, že byla Církev nadobro zkažena. Avšak co bylo nevyhnutelno říci, zřejmě podal dr. Lenz v úvodu k učení o svátosti sedmeře, kdež přiznává, že bylo za dob Jana Husi v Čechách hojně kněží mravů nekalých, nebo aspoň nevěrných, jinak by byl Hus ničeho nesvedl, aniž jeho arci nevěrný žák, Petr Chelčický, ani Táborové. Nad to publikace Lenzovy o Chelčickém neměly toho účelu, aby seznámily katolické čtenáře s domnělou reformací Petrovou, nebo ta je všem známa, ale s učením jeho od katolické Církve odchylným. Druhá vada, kterou p. prof. Vlček publikacím Lenzovým vytýká, jest ta, že prý vdp. probošt Lenz posuzuje náuku Chelčického se stanoviska dnešní dogmatiky. Na to odpovídáme: že as pan Vlček ani náležitě těch publikac nečetl. Až dotud vydal dr. Lenz monografie stran učení Chelčického »o očistci, o křtu sv., o eucharistii, a o svátosti sedmeře.« Domnívá se snad pan prof. Vlček, že katolická Církev XV. věku nevěřila v očistec a ve svátosť sedmeru? Nuže, já k tomu cíli neberuza svědky theology, scholastiky, alebrž muže, kterým Husité jako mužům neomylným se kořili, ba, je jako »modly« ctili, Jana Viklifa a Mistra Jana Husa. O mistru Janu Viklifovi tvrdí Engliš, že držel učení o sedméře svátosti, ač tomu já nedávám za pravdu, ať in rigore pouze ku pěti svátostem stál, ale i v tom, co upíral, jest svědkem dosti závažným o víře katolické v sedmeru svátosť ve věku XIV. Že M. Jan Hus v sedmeru svátosť věřil, o tom se může pan pro-

[1]) I domnělé idee tyto vypučely v XII. století ve Francii a odtud se přistěhovaly do Německa a Anglie, a z těch zemí k nám. V Anglii k nim připojil Viklif bludy praedestianismu. To je to pozadí, a nikoliv stav věcí pouze a jedině u nás.

fesor ze spisů jeho na zbyt přesvědčiti. Pokud se týká transsubstanciace a víry katolické sem tíhnoucí, jsou opět M. Jan Viklif a M. Jan Hus svědky, že toto učení držela katolická Církev, neboť Viklif zběsile proti té víře horlil, a proto byl v Anglii odsouzen již v XIV. století, a na koncilu Konstanském. Hus však vyznává zřejmě víru v proměnu chleba a vína v tělo a krev Páně. Učení o očistci držel Viklif i Jan Hus. Jakým právem směl tedy prof. Jaroslav Vlček tvrditi, že dr. Lenz posuzuje učení Chelčického o svátosti sedmeře a o očistci se stanoviska dnešní dogmatiky? Či snad se řídili Jan Viklif a Jan Hus podle dogmatiky věku XIX.? Risum teneatis amici! Panu profesorovi bude snad také známo, že se katolické Církvi předstírá stagnace, jakby tedy možná bylo, aby učení její bylo jiné ve věku XIX., a jiné ve věku XV.? Ani by pan profesor Jaroslav Vlček nevěřil, že i učení o neklamnosti papeže Římského u věcech víry a mravů, když rozhoduje a věrný lid ku věření zavazuje, bylo ve věku XIV. a XV. obecné, a já opět volám za svědky i Viklifa i Jana Husa, neboť proti tomu oba tito mužové zle horlili, jako proti víře v katolické Církvi obecné. Radil bych tedy panu Jaroslavu Vlčkovi, aby dříve, nežli vyřkne nějakou frási, nejprve se o stavu věci přesvědčil, a nežli začne zlehčovati spisy katolických spisovatelů, aby se dal poučiti. Pravdou historickou jest také, že hořel Petr Chelčický hroznou nenávistí naproti katolické Církvi a naproti četným článkům víry katolické, ano, naproti veškeré ústavě církevní, odtud jest historickou pravdou, že chtěl býti Chelčický reformatorem netoliko ohledně mravů, ale také ohledně víry, ale především se snažil zničiti katolickou Církev, kterouž také ďáblům odkazoval a pomstu Boží na ni svolával. Všecko toto jest jasně vyloženo a slovy Petra Chelčického v publikacích od Dra. Lenze dokázáno, a pan Vlček se odvažuje říci, že publikace doktora Lenze nemají »historické ceny«? Či snad měl nějaké chvalozpěvy o tomto vášnivém muži zapěti naproti historické pravdě a klamati lid, aby sobě dobyl »historické ceny« u pana Vlčka? Co se týká vyrčení pana prof. Vlčka, že stanovisko, s něhož dr. Lenz na spisy Chelčického hleděl, bylo takové, aby přišla k platnosti (!!) veškera theologická učenosť autorova, podotýkáme jen tolik, že dr. Lenz svoji theologickou znalosť nikde na podívanou nestavěl, aniž toho třeba bylo při publikacích jeho o Chelčickém, neboť již nejméně 20 let před tím byl v Čechách a na Moravě jako theolog znám.

Když však jest pan profesor Jaroslav Vlček takový ctitel historické ceny spisův, pohlédněme blíže na jeho traktát o Chelčickém.

Především považuje pan autor demokratické, socialistické a komunistické zásady, aby totiž kněžie, páni a panoše žádné jmění neměli, za zásady starokřesťanské. Jestli však ví učený pan profesor, že tuto vyslovil bořivou větu, a v tomto našem věku nebezpečnou, a nad to ještě lhavou? Kde, prosím, jsou socialistické a komunistické zásady a domněle starokřesťanské vyjádřeny? Snad že jsou uloženy v Písmě sv., které snad prof. Vlček jako evangelík za pramen křesťanského náboženství uznává? Ó nikoliv! Že v Starém Zákoně bylo majetkové právo chráněno, to trvám, zajisté pan profesor zná, ale snad se Pán Ježíš někde vyslovil, že Nový Zákon, tedy Jeho zákon, zamítá majetkové právo? Nikoliv! »Mistře dobrý, dotazoval se jeden Pána Ježíše, co budu dobrého činiti, aby měl život věčný. A on řekl jemu: Co se mne ptáš o dobrém? Jediný dobrý jest Bůh. Chceš-li pak vjíti do života, plň přikázání. Dí jemu: Kterých? A Ježíš řekl: Nezabiješ, nezcizoložíš, *nepokradeš*, nepromluvíš křivého svědectví, cti otce svého i matku svou, a milovati budeš bližního svého, jako sebe samého. Dí jemu mládenec: Všeho toho ostříhal od své mladosti, čehož se mi ještě nedostává? Řekl mu Ježíš: Chceš-li *dokonalým* býti, jdi, a prodej co máš, a rozdej chudým, a budeš míti poklad v nebi, a pojď, následuj mne.« Mat. 19, 16—21. Doufám, že Božský Zakladatel N. Z. jasně vyslovil starokřesťanskou zásadu o soukromém zboží a o majetkovém právu, když vyřkl přikázání: »*Nepokradeš*«, a že i pan prof. Vlček uznává, že zajisté Pán Ježíš lépe znal starokřesťanské zásady o právu majetkovém, nežli on, pan profesor Vlček sám. O tom, že ve slovech Páně jest vyjádřena ještě náuka o evangelických radách, nechci se zmíniti. Ale vždyť čteme v Písmě o věřících v Jerusalémě: »(Všeho) pak množství věřících bylo jedno srdce, a jedna duše, aniž kdo něco z toho, což měl, pravil býti svým, ale všecky věci byly jim společné« (Skutk. apošt. 4, 32). Tak dí Písmo o Církvi Jerusalémské, ale o žádné jiné, že věřící měli všechno společné, ale totéž Písmo dí zcela zřejmě, že tatáž Církev Jerusalémská neza-

mítala soukromého práva majetkového, neboť, že snášeli věřící majetek svůj do spolku, nedělo se na základě nějaké zásady kommunistické, socialistické, ale z pouhé dobrovolné lásky křesťanské a ze snahy, následovati Krista Pána na cestě dokonalosti. Byloť zajisté v právu a moci jednoho každého ponechati sobě majetku svého, buď celého nebo částky, jak by se líbilo jemu, jakož dí zřejmě sv. Petr k Ananiáši: »Ananiáši, proč pokoušel ďábel srdce tvého, abys ty lhal Duchu svatému a lstivě ujal něco za pole? *Zdaliž* zůstávajíc (neprodané) tobě nezůstávalo a zdali byvši prodáno v moci tvé nebylo? Skut. Ap. 5, 2 seq. Jak by tedy možno bylo tvrditi po pravdě historické, že zásady socialistické jsou zásadami starokřesťanskými? Či by snad jinde v Písmě bylo majetkové právo zavrženo? O nikoliv! Sv. Pavel praví zřejmě: »že zlodějové nebudou vládnouti královstvím Božím,« (I. Cor. 6, 9. 10.) a chrání tedy slovem Božím majetek soukromý.« Sv. Petr píše ve své I. ep. 4, 15. »Žádný z vás netrp jako vražedník, aneb *zloděj*, aneb zlolajce, anebo (jako) cizích věcí žádostivý.« Kde prosím jsou vyrčeny socialistické a kommunistické zásady Táborů? Jest tedy nepravda patrná: že zásady Táborů socialistické a kommunistické jsou zásadami starokřesťanskými. I pověděl tedy pan profesor Vlček věc nehistorickou o staré době křesťanské. Já doufám pevně, že prof. Jaroslav Vlček takovéhoto zlehčování křesťanství se nedopouští v přednáškách. Arciť je pravda, že Písmo a Otcové ss. ve jménu Páně vždy toho žádali, aby boháči almužnu dávali, chudinu nedřeli, a vždy toho pamětliví byli, že svrchovaný Pán všeho jest Bůh, a že budou musit účty klásti, jak se svým jměním zápolili, a že pro nemilosrdenství budou od Boha zavrženi, ale nikdež není, že by se zapíralo majetkové právo od starobylé Církve Páně, zda tedy není proti historické pravdě, že zásady Táborů byly zásadami jejími?

Pan profesor Jaroslav Vlček píše, že tohoto svobodomyslného programu starokřesťanského o svobodě, rovnosti a bratrství *Apoštolská Církev česká* (!!) neprovedla,[2]) aniž odstranila rozdílu mezi knězem a nekněz em. Naproti tomuto násilnému šíření svobody, rovnosti a bratrství Táborů ukazuje prý Chelčický k jiné cestě, ku starokřesťanské askesi evangelické, a to prý učinil právě v době, když se slavilo po celé zemi uzavření kompaktat. Hlas prý jeho jest nejhlubší a nejpronikavější ve veškerém našem písemnictví XV. věku, ba *snad nejoriginálnější* v staré české reformě vůbec. Tak dí pan autor III., 165., ale jsme v nejistotě, k čemu vlastně ta reforma toho snad nejoriginalnějšího spisovatele XV. věku směřovala, zda k nápravě mravů, nebo k odstranění bludů, jimiž podle Chelčického všechna Církev zaplavena byla, nebo, což snad by bylo pravdě podobno, i k nápravě mravů, i k odstranění bludů, toho p. prof. Vlček nepověděl.

Pan autor nám předvádí Chelčického *jako velikého theologa*, který prý vynikal mezi všemi theology husitskými. Tím ovšem dává pan autor na jevo, že nečetl Apologii Konfese Valdenské, čili Táborské, vydanou od Matěje Illirského, ani kroniku Lukavcovu, neboť již tam by byl shledal, že jest Chelčický naproti kněžím Táborským až příliš skrovný znalec theologických věcí. Ale hle, v tom prý vyniká nade všecky theology, že se zvláštní oblibou proti vlastním zásluhám horlí, jako později Lutr. Tu to máme, velikosť Chelčického jako theologa vězí v tom, že učil tak o zásluhách jako Lutr, neboli že učil veselému evangeliu jako Lutr, kteréžto veselé evangelium také velmi pěkně udivenému světu ohlásil slovy: »Pecca fortiter, crede fortius.« Zdali by věřil pan profesor, že zde opět prohodil tvrzení, které nemá žádné historické ceny? Já si dovoluji pana profesora na následující věci upozorniti: Chelčický věří s námi katolíky souhlasně: že první člověk obdržel od Boha přirozené dary: rozum ku poznání Boha a vůli ku konání dobra, kromě těchto přirozených darů že obdržel svatosť a spravedlnosť, plnou vládu nad sebou a nad přírodou a nesmrtelnosť těla. Když však zhřešil, ztratil sobě i nám svatosť a spravedlnosť, plnou vládu nad tělem a nad přírodou, uvrhl na nás vinu největšího hřiechu a věčnou zátratu, v silách rozumu a vůle však byl první člověk pouze zraněn, čili jak Chelčický dí: Dříve byl králem, napotom však pouze králíkem. Theologové scholastikové vyjadřují toto učení slovy: »Erat (Adamus) supernaturalibus spoliatus, et in naturalibus vulneratus.« Podle Chelčického ne-

[2]) Ovšem násilou, jak jest patrno z programu Táborů. Apoštolskou Církví byli tedy Táborové, šeří Bratří Chelčického, snad také i druzí Husité, kdežto sám Chelčický dí, že Církev Kristova jest jenom jedna.

pozbyl člověk pro hřích Adamův síly ku poznání pravd náboženských přirozeného řádu, aniž vůle moci ku konání dobra téhož řádu. Z učení Chelčického o prvotním stavu prvních lidí a o následcích hříchu Adamova jde na jevo, že Chelčický nebyl a nemohl býti srozuměn s napotomní náukou Lutrovou o ospravedlnění »sola fide«. »Sola fides« Lutrova jest dóvěrnosť, že jsou nám hříchy pro zásluhy Kristovy odpuštěny bez skutků. Chelčický však žádá »víru živou«, ta víra živá sluje u theologů »fides charitate formata«, a o té učí katolická Církev sama, že hříšníka ospravedlňuje dřív, nežli byl svátosť actu přijal. Pan prof. Vlček sám bezděky sebe poráží slovy Chelčického: »Víra živá a rozumná v Syna Božího jest důstatečna, aby skrze ni účastní byli Boha a jeho slávy.« Chelčický dobře znal slova sv. Jakuba, že víra bez skutků mrtva jest, neboť on přijímal epištolu Jakubovu za bohoduchou, a v tom všem byl Chelčický s katolickou věrou za jedno. Další slova Chelčického, jimiž chce p. prof. Vlček vyvýšiti Chelčického až na luterského velikána, jsou: »Proto lidé křtění od hříšných kněží za přítomnosti hříšných kmotrů marně svou naději kladou ve křtu vodním nebo jiných spravedlnostech vymyšlených, poněvadž z víry živé s milováním spojené spasení v Kristu zůstává tém.« Já marně hledám a pátrám, které slovo by z celé té řady ukazovalo k luterskému velikášství Petra Chelčického, leč snad slova: »jiných spravedlnostech vymyšlených.« Pan prof. Vlček as sobě představuje, že Chelčický klade ty vymyšlené spravedlnosti v protivu oproti víře neboli důvěře v zásluhy Páně, ale tomu není tak! Chelčický vyjadřuje zde skutky, které v Zákoně Páně podle jeho rozumu nejsou přikázány, a tedy úkony, k nimž zavazuje Církev katolická, jako jest čtyřicetidenní půst, čtvero suchých dní, svěcení svátků, zpověď atd., a o těch tvrdí, že nemají dobroty o sobě, ale že jsou od papeže nastraženy na odstranění Zákona Božího. Dobré skutky jsou prý pouze ty, kteréž Zákon Boží konati velí. Jak doufám, uzná zajisté pan prof. Vlček, že tvrzení jeho, že vynikal Chelčický mezi všemi theology XV. věku, jelikož prý až Lutra dostihl, nemá ani dost málo historické ceny.

Ale pro Bůh! pan prof. Vlček najednou zapomněl, že Chelčického na velikého theologa pasoval, neboť píše: »že Chelčický nebyl ani učenec, ani theolog, aniž že měl historického pochopení.« Podle sepsání p. profesora Vlčka byl tedy Chelčický velkým theologem a zase nebyl ani učencem, ani theologem. A takovéto sobě odporné povídání by mělo míti historickou cenu?

Ve sporech Chelčického naproti Táborům stran Eucharistie — vypravuje pan prof. Vlček — jeví se prý prudká povaha autorova, ale ač prý je předmět theoretický, přece jest *mravní* stanovisko Chelčického. Co vlastně ta fráse by znamenala, pan prof. Vlček nevysvětlil, leč by snad výklad její ten byl, že prý »z něho nemluví rabies scholastická, jak na jevo dává.« Především pravím, že učený pan prof. Vlček as ani jediné scholastické knihy nečetl, neb by byl takové nehistorické fráse nespáchal. Vězela-li v někom »rabies,« byl to zajisté theolog Petr Chelčický sám. Nejenom že kladl Táborským kněžím za vinu pikhartství a blud Naháčů, alebrž on jim spílá, že jsou podvodníci a svůdci, a že jich Bůh neposlal, že jsou to lidé nesvědomití, že podávají svátosť mordéřom, zlodějom, lichevníkom, opilcom, pyšníkom . . . ano všem hřišnikom napořád, ano netoliko že spílá Táborům, že by byli mordéři, lúpežníci a zlodějové, ale on také tvrdí, že jsou Táborští kněží těmi mordy, loupežemi a krádežemi vinni. A taková krásná jména, která dává Ch. Táborům, nejsou důstatečna podle sepsání p. prof. Vlčka k tomu, aby se říci mohlo, že v theologovi Ch. byla rabies? Ale hle! Pan prof. Vlček zase zapomněl, co o Chelčickém napsal a praví: »že prý byl mravokárce bezohledný, tvrdč neustupný, mrazivě důsledný, drsný, příkrý, osuhlý. Zejména z těchto posledních vlastností nemluví pokorný a smířlivý stoupenec evangelia, nýbrž nedůvěřivý a umíněný, škodolibý a urputný český sedlák.« A tak opět jest pan prof. Vlček sobě odporen! V Chelčickém byla rabies a nebyla rabies! Avšak něco zde vyvedl p. prof. Vlček arci proti vůli své: těmi výbornými vlastnostmi, jež připisuje Br. Chelčickému, dává na jevo, že se ten »škodolibý, urputný český sedlák za reformatora naprosto nehodil.« Velicí sv. mužové, které Bůh vzbudil k nápravě v Církvi, jako byli sv. František z Asisi a sv. Dominik, napravili sami sebe nejprve a pak teprv pracovali k nápravě jiných. Chelčický sobě učinil apoštolování pohodlnějším. On kázal všem, aby se napravili podle zákona Božího, ale sám zůstal, jak p. prof. Vlček dí, »škodolibým, urputným

českým sedlákem.« Na důkaz toho všeho mohl p. prof. Vlček sáhodlouhé citáty z Chelčického uvésti, neboť téměř tři čtvrtiny jeho spisů jsou přesyceny spíláním sprostým nade všecko pomyšlení, neboť v tom byl Br. Chelčický neobyčejný virtuos. Škoda, že Lutr česky mluviti neuměl! Chelčický by se mu byl daleko více hodil nežli Jan Hus, neboť ve spílání jest Chelčický skutečným blížencem Lutrovým. Lutr praví o sobě: »Ich fries wie ein Böhm, und sauf wie ein Deutscher,« ale českému spílání nerozuměl.

Byl tedy Chelčický veliký theolog a zase nebyl theolog, byl mírný a zase nebyl mírný, alebrž škodolibý a urputný český sedlák, byla v něm rabies a zase nebyla v něm rabies, a tak sobě vyberte o něm, pánové, co chcete!

Přes to však přese všecko, že byl Chelčický theologem a nebyl theologem, že v něm byla rabies a nebyla rabies, přes to, že držel učení podvratné, kteréhož p. prof. Vlček nevylíčil, jak se slušelo a patřilo, ač Chelčickému věnuje poměrně více stran nežli kterémukoliv spisovateli: praví pan prof. Vlček: »Přes to všecko, ba právě proto je Chelčický vrchol českého myšlení v století patnáctém. Bylo potřebí člověka pronikavého, myslivého, rozbíravého ducha, člověka, který prožil pohnuté doby a do základův promyslil i procítil nejhlubší otázky lidského ducha... neodchovaného latinou, scholastickou učeností... aby pověděl své názory, jak je právě pověděl Chelčický.« Každý, kdož pozorně tato slova přečte, musí ihned se domysliti, že byl Chelčický učencem nade všecky učence, jako byl theologem nade všecky theology, nebo kdo dovede do takové hloubky mysliti, jak tuto p. prof. Vlček o Chelčickém píše, musí býti filosofem a učencem nade všecky filosofy a učence, ale žel, pan profesor opět tvrdí, že nebyl učencem, ba, že v něm nebylo ani *samostatné myšlénky*, ant prý všecko přibral z Viklifa a z Valdenských (a což z Husa nevzal ničehož?), až prý na zásadu oddělení Církve od státu. Ba, milý pane profesore, ani ta zásada není z Chelčického, ale z Valdenských! A tak byl Chelčický učencem a filosofem a zase nebyl učencem a filosofem, byl nejoriginálnějším spisovatelem a zase nebyl ani dost málo originálním! Já však si dovoluji říci: »Neměl-li český národ v celém věku XV. žádného lepšího theologa, ani učence ani myslitele nežli byl urputný sedlák Chelčický, pak jest národ český mizerný a bídácký národ.« Na štěstí pověděl tuto pan prof. Vlček historickou nepravdu.

Nedotýkám, že podal p. prof. Vlček učení Chelčického neúplně a zhusta chybně, ale přidávám, že by byl dobře udělal, kdyby sobě byl lépe přečetl traktát o spisech a učení Petra Chelčického, jejž vydal prof. dr. Goll, a přesněji ho užil. Ku konci vyjadřuji naději, že snad pan prof. Vlček nenutí katolických žáků svých, aby se učili chvalozpěvům, které on napsal o člověku, kterýž byl jedním z těch nejfanatičtějších nenávistníků všeho katolictva a jednou z příčin, proč byl národ náš rozeštván a seslaben, až konečně podlehl, a jenž předkládal takové učení nejenom o církevní společnosti, ale také o státní, které jest hotovou anarchií. R.

Ze světa lesních samot. Román Karla Klostermanna. Nakladatel Jos. R. Vilímek. Cena zl. 1·50. Podivná to práce: plna velebných krás, velkolepých obrazů; zdá se to býti báj z vysokých Alp, jest to však děj z naší Šumavy, ze staré Šumavy, porostlé tehdy ještě na mnohých místech pralesem.

Lesníci, hajní, dřevorubci jsou odděleni několik hodin cesty od světa; žijí život pro sebe, mezi sebou, a některý z obyvatel lesa dlouhá léta nepřijde do kraje; často se chytnou s pytláky, s Bavoráky, a v zápase krev zbarví Šumavu.

Spisovatel líčí krásu vznešené Šumavy, radosti jejich obyvatel v létě, nudu v zimě; vypisuje život a práci dřevorubců a těžká zranění v práci, jimž podlehají. Slyšte jednoho dřevorubce, syna lesa, v práci zraněného, jak naříká před smrtí a jak umírá (str. 120 a 123.): »V noci fantaz o raněného se pokoušela; brzy jektaly rty nesrozumitelná slova, brzy v prázdno upíraje plamenný zrak sám na sebe žaloval: Ano, dítě jsem zabil — kořalka, čertův dar! Na Boha jsem zapomněl... pýcha! ba pýcha, obžerství, hněv, lenost, smilstvo, závisť, lakota — všech sedm smrtelných hříchů, kde který, všechny jsem je páchal... není možno, aby Bůh mi odpustil... Ale, zoufat člověk nemá... pokání má činit... ale, kde že pokání? Není kněze... nekajícně trvám až do smrti... Duše proklatých hoří v pekle, obcházejí v lesích a po slujích, po močálech, klidu nenalézajíce.«

Přišel konečně kněz. »Matýsek (nemocný) skoro umíraje obrátil ke knězi oči; takové nebeské štěstí v tom pohledu, že kdo viděl, do smrti nezapomene. Takový ubožák, jeho celý život jedno strádání, bez konce lopota, dření a práce, ale šťastně umírá.«

Raněný vyzpovídal se, přijal Tělo Páně, a klid duši se vrátil. Za dvě hodiny skonal.

Spisovatel nás poučuje, jak pohřbívají Lesáci mrtvé, jak se chovají při bouři, ale proč je toho z náboženského života Lesáků tak málo, vždyť přece na př. svěcení neděle a svátků, návštěva chrámu, domácí pobožnosti a jiné náboženské slavnosti patří do románu, jenž chce vystihnouti ráz lidu. A že by to bylo zajímavé a krásné, soudíme ze článku nedávno ve »Vlasti« uveřejněného: »Bavorští lesáci,« kdež jest život lidu z této stránky důkladně vypsán.

Večer scházejí se dřevorubci k hajnému Vavruchovi, staruchovi zamračenému, nepříteli Bavoráků, postrachu pytláků, ale velikému politiku. Člověk si při tom mně vzpomíná svého mládí, kdy sedě na pekýlku slýchal politiku o Englaendrovi, mocném na šířech, o Rusovi, silném v zimě, a o těch klucích: Turkovi a Piemontu, které aby čert nosil po horoucích peklech. Slyšte sami politický rozhovor hajného s dřevorubci (str. 293.) »Zuřila tehdy německo-francouzská válka, a Vavruch věděl, proč slota Bavorák přidal se k Prušákům...

Ba, seděl Vavruch na posteli své a povídal: To máte tak. Ten Bismark je neurvalec, kterému je to jedno, ať bací sem, ať bací tam, a ti císařové jsou jako náš pan revírník: jen žádnou krev! A to uvažujou, ten tohle a onen zase tohleto, aby z toho nebylo neštěstí, a zatím ten střílí jako bavorský pytlák. Předejít třeba ránu, potom se vyhraje.

A vůkol souhlas a kývání. Někdy kdos prohodí: Ještě není konec, kdo ví, jak to dopadne. Na takovou námítku odpovídá Vavruch: A já vám povídám: Konec je. Z Francouzů je kaše, už se nezmohou. Mně je pouze líto, že ta bavorská holota se k nim nedala, byla by na kaši s nimi. Takhle berou podíl na vítězství, a to mne mrzí, protože vzpychnou a zpupní, že čert s nimi nevydrží. Prosím vás, co pak byli dosud? Nic. Když někdo ve světě řekl: Já jsem císařský, česť mu vzdali, vážnosť před ním měli a smekli. Ale když někdo pravil: Já jsem Bavorák, jakoby byl řekl: Já jsem křeček! Vysmáli se mu a pomyslili si: to jsi zvíře, když jsi Bavorák! Nevídáno, Bavorák! Ale teď ta luza povede sobě, jakoby ona sama Francouze byla zničila, nadme se jako měch, a po nás bude plivat.«

Vavruch po tak dlouhé řeči třikrát z pravidla si odplivl a zíral do prázdna, hrubě o to se nestaraje, jakým způsobem posluchači řeč jeho komentovati budou.

O K. Klostermannovi slyšeli jsme již mnoho chvály, tento román zvýšuje však všecko naše očekávání, ale jedna věc nás zarazila: jest to skoro nahé líčení nočních záletů lesního adjunkta a jeho poměr k hajného Katy a hřích hraběte s touto dívkou.

Román má poučovati, vzdělávati, duši ušlechťovati, k Bohu a krásnu povznášeti, tato partie románu však — ač neříkáme, že by nemohla býti pravdiva — dráždí a rozpaluje smyslnosť, a proto měla býti šetrněji podána, aby čtenářům mladšího věku neublížila. Tom. Škrdle.

Zlatá Praha. Ročník XI. 1894. Redaktor Ferd. Schulz a V. Weitenweber. Nákladem J. Otty. — Zl. Pr. věnována jest umění výtvarnému a slovesnému, jak krásné tak i vědecké literatuře. V obou směrech může se vykázati pracemi pěknými a cennými. Avšak to není úkolem naším, spíše poukázati chceme k jejím protikatolickým pracím.

Nelíbí se nám text k obrazu: »Zajímavý román«: »Jak příjemně se čte — sensační román, — kde palčivé otázky života manželského se řeší dle přání a požadavků pokročilé doby, kde volná láska, rozvod a jiné toho druhu potřeby novověké osvěty se vší přímostí a zevrubností se vypisují a odůvodňují jako nějaký početní úkol.« Podobné výklady k obrazům čtenáře kazí, a proto je odsuzujeme.

Slov Vrchlického v básni: »Oddanosť«:

»Být oddán! To je všecko. Komu — čemu?
To skoro jedno, jenom oddán býti,«

nemohli bychom podepsati; na tom právě mnoho, ano, všecko záleží, komu kdo jest oddán.

Mužík opěvá v básni: »Na zříceninách kalicha« slávu jména předků. Nemíníme, že děd, kdyby oživnul, trpce by se díval na »rodné nivy lem,« možná, že by měl na ní větší zalíbení než za oněch dob, kdy pustošena byla válkou.

Jaroslav Hilbert želí ve »Smutné serenádě« ztráty své milenky. Poslední sloha nedůstojně se dotýká osoby Kristovy:

»Nejhezčí ze všech s zlatým vlasem
v modlitbách bloudí po ráji,
a když ji Ježíš potká časem,
vždy vroucně líbá ji.«

Stotetí devatenácté je Macharovi »věk — sestárlého boha« (Spirála). V básni »Napoleon« líčí Napoleona jako felčara, který pouští lidstvu žilou:

»A tlustý felčar navrátil je k bohu,
k nebi a peklu, prelátům a svatým —
a lidstvo pokorně šij naklonilo —
až bylo uzdraveno,«

pak jako šosák v dálce umírá. Verše takové nepotřebují kommentáře. Náboženský názor Anežky Schulzové je leckdy nesprávný; tak na př. co píše na str. 179. o básníku Hauptmannovi. Z dánštiny Jiřího Brandesa přeložila: »Zvíře v člověku« a »Bedřich Nietzsche.« Článek prvý pojednává o dvojitosti v člověku, v řeči filosofické nižším a vyšším poznávání, hlavně však nižším a vyšším chtění, pudu a vůli, v řeči básnické »zvířeti« a »člověku« a uvádí rozličná mínění moderních spisovatelů v té příčině. Mnohá nesvědčí o vážnosti k náboženství. — »Bedřich Nietzsche« jest pojednání o aristokratickém radikalismu. Spisovatelská činnosť Nietzschova dostoupila výše ve zkoumání a bádání o vzniku pojmů mravních. Dle něho mluví historický úspěch náboženství, jeho trvalosť a tuhosť spíše proti velikosti jeho zakladatele než pro ni. Hlavní příčinu zdaru reformace vidí v nedostatku kultury kmenův severoevropských. Tak původně podařilo se obrácení pohanského starověku jen následkem hojného smíšení krve římské s krví barbarskou. Trest krotí, ale nepolepšuje člověka. Renan prý projevuje evangelium pokory. Stanovil »geniální« hypothesu o původu zlého svědomí, jíž porozuměti je veliké umění, a která úplně odporuje vznešenému pojmu, jak o zlém svědomí učí věrouka a mravouka katolická. Místy (»bůh obětuje se za lidstvo a vykoupí je vlastní krví a masem,« což je »parodoxní myšlénkou,« v níž mučené lidstvo po několik tisícletí nalézalo útěchy atd.) zabíhá i do snižování a urážení citů náboženských.

Autorkou literární silhouetty: August Strindberg rovněž pokládáme A(nežku) S(chulzovou). A. S. má divný pojem o charakteru. Vybavil se ze všech předsudků náboženských. V Hartmannovi seznal prvního filosofa, jenž je prost všeho evropeismu, křesťanství a idealismu. S demokratickým názorem St. padl i jeho pojem historického křesťanství. Román: »Na širém moři« končí přímým vyzváním, jež vrhá hrdina v tvář křesťanství.« Ježíše nazývá děckem, jež stalo se bohem všech malých.«

Na rozdíl od starokřesťanství jest novokřesťanství, jak se lze o tom dočísti na obálce 4. sešitu: »Novo-Christianismus v literatuře.« Pravé křesťanství slušno hledati dle toho v obsahu mravním, nikoli v dogmatě theologickém.

Karel Štěpánek pojednává o vzniku a vývoji ruského dramatu, v dramatickém živlu v národní poesii ruské; zde čteme: »Církev ústy svých pastýřův a kazatelů neustále bojovala proti každému veselí lidu, ale proto nicméně její hrozby věčným trápením a nesnesitelnými mukami nic nepomáhaly.«

Jakýsi rozklad v literatuře dle Maxa Nordau-a naznačuje již Zola a jeho napodobitelé, z nichž pět protestovalo proti Zolovu románu: »La terre.«

Pro manželku Flammarionovu, jak se v jeho životopise praví, jest jediné náboženství, jehož velekněžem je Flammarion. Mimo pravdu astronomickou mohou prý býti jen bludy, illuse. Inquisitoři Fl. upalují jako bezbožce, a červení radikálové vyhlašují ho za reakcionářského klerikála. Je to prý nejlepší potvrzení, kterého si mohl přáti, aby dokázal všem, že je na dobré cestě.«

Kořenský praví v cestě kolem světa: Jednu podmínku zakladatel si vyhradil, a ta jest, že kněžím bude navždy přístup do sirotčince zakázán. A přece vychovává se v Girardově sirotčinci mládež tak zbožně jako málo kde.

Ve stati: »Ze smutné pouti do Gothy« uvádí se upalování mrtvol za »lux«: z východu přišlo světlo.

Jules Lemaitre podává v Serénu list domnělého mučenníka, za svatého pokládaného a divy obmyšleného, kteryžto list nepravdivosť jeho mučenictví dokazuje. Uveřejnění jeho právě v Zl. Pr. se nám nelíbí. Na str. 574. lze čísti: »Kněz shrnul všechnu morálku křesťanskou, vyjádřenou osmi Svátostmi.« Novela

Lešetického: »Lidské hříchy« líčí dvojí nevěrnosť manželskou s mnohými kluzkými a smyslnými scenami.

V povídce Serváce Hellera: »Na horách« čteme: »Já jsem pravověřící křesťanka a věřím tedy všemu, co se mi k věření předkládá, ať je to pravda nebo ne.« To je dávno otřepaný, starý a smutný »vtip.«

Ze všeho uzavíráme, že »Zlatá Praha« do katolických rodin přístupu míti nemá. Jan Nep. Holý O. Praem.

Slezská svatba. Slezské kroniky na r. 1895. č. 8. a 9. Cena 30 kr. Popsal Jan Vyhlídal, koop. v Jaktáři u Opavy. Probral jsem loni v X. roč. »Vlasti« dvě knihy z tohoto oboru; letos píši o třetí. Čtu a přirovnávám svatbu slezskou k české a vidím, že si ve Slezsku vedou pobožněji než u nás v Čechách. Tam kdykoliv jdou okolo kříže, hudba hraje, a »veselníci« (v Čechách »svarebčané« = »svatebčané«) zpívají známou píseň: Tisíckrát buď pozdravený, ó kříži přesvatý. Když nevěsta odchází do kostela na oddavky, béře s sebou kříž, jenž se v chrámě posvětí, a jehož užívá se pak výhradně při zaopatřování.

Při »jídlech« u nevěsty (v Čechách = »stolování«) sbírá se: *a)* na kolébku, *b)* na čepec, *c)* na muzikanty, *d)* na kuchařky; to by bylo pro nás v Čechách trochu mnoho, a mnohý by proto na svatbu ani nešel.

Ve Slezsku jsou dva družbové: ženichův a nevěstin a jmenují se starostové; v Čechách jen jeden a sluje někde družba, jinde plampač. Významů a zvláštních pojmenování jest v knížce plno

Velmi se mi líbí slovo: »šumný,« jehož v Čechách při osobách neužíváme. Náš »katezimus« před svatbou jmenuje se na Těšínsku »nauky,« naše »námluvy« — »zálety,« kteréžto slovo má v Čechách špatný význam. Záletník jest in puncto sexti tajný hříšník.

Odstavec VII.: »U nevěsty před slubem« jest velmi zajímavý. Svatebčané se strany ženichovy přijdou k domu nevěsty a než jsou dovnitř puštěni, děje se rozmarné vyjednávání mezi starostou ženichovým a nevěstiným.

Když starosta na Těšínsku vybíral na »čepec,« žertovně oslovoval »veselove,« aby hodně dostal, na př.:

»K velebnymu panu ja też s chuti kračim,
bo mi oni choť šusteček na talíř dať rači.

A ten naš paterek, jakož velebniček,
oni mi też na talíř vhod'u dvacetniček.

A ten naš pan rechtur daju mi co daju,
bo maju bardzo moč učnu a verbšajnu neplaťu«.

Jako v Čechách i ve Slezsku při svatbách zpěv mizí; ba, některá svatba na Opavsku je prý nyní beze zpěvu. Rozpustilostí na konec líčených: »Jak honili kurové« v Čechách není. Vyhlídalova »Slezská svatba« jest cenným literárním příspěvkem vůbec a národopisným zvláště. Ctěný pan autor, dobrý náš přítel, ať pátrá dále a hledá doplňky a varianty písní, rčení a jednání. Hlavně ať vypátrá všecky cenné svatební písně v Rakouském i Pruském Slezsku a doplní, čeho se tu nedostává. Tomáš Škrdle.

Květy Mariánské. List měsíční ctitelů Panny Marie. Ročník XI. Pořadatel P. Kristin B. Lux. V Brně. »Květy Marianské«, organ Marianských spolků, pracují o rozšíření a vzpružení úcty Marianské a povzbuzují k následování ctnosti blah. Panny Marie. Úkolu svému hoví úplně. Básní je 28 i s cyklem znělek »Zdrávas Maria«, jichž je 14. Některé články jsou zakončeny písněmi a básněmi. Kromě cyklu a hymnu o bolestné Panně Marii jsou ostatní básně skoro vesměs naučné. Články poučné propletány jsou namnoze příběhy ze života, což lze jen schvalovati; prostý lid rád »příběhy« čítá, podobaje se dětem, které úvahy a rozjímání dlouhá nečtené odkládají Pouhé úvahy a rozjímání nepůsobí v srdce a mysl tak, jako příklad. Sluší schvalovati z té příčiny i pouhé příběhy v »Besídce« i na jiných místech tohoto listu položené. — Články mariologické jsou příležitostné a psány pro lid obsahem i slohem srozumitelně. Povídky mají tendenci ušlechtilou. »Ztracený obraz« a »S křížem a mečem« jsou pěkné povídky historické z doby vpádu Švédů na Moravu; obě od známého spis. Al. Dostála. Každé číslo zakončují vhodně zprávy ze života katolických spolkův — zejména Marianských, a »milostné zvěsty« o vyslyšení proseb k Panně Marii vyslaných. Nelze jinak, než doporučiti výborný časopis tento všem paním a dívkám křesťanským i všem těm, kdo se povzbuditi chtějí k úctě blahosl. Boží Rodičky.

V. Černý.

Požehnání skryté ctnosti. Francouzsky napsala M. Bourdonová. Přeložila Joh. Kuffnerová. Zábav Večerních (red. Fr. Pohunek) roč. XV. č. 4. To je předností křesťanských povídek, že srdce čtenářovo naplňují uspokojením. Spisovatel probéře životní proces, nastíní dobré a zlé, a na konci je smír života s věrou a náboženstvím. Podobně je tomu i zde. Rodina Malých z Nových Hradů žije v přepychu a více vydává, než otec přijímá. Výchova dítek je nedbalá, nebo matka honí se po zábavách, a otec prosedí čas v kanceláři. Blížící se katastrofu pozoruje starší dcera Jakubka a obětuje se: zamítne sňatek pro rodinu. Otec zemře, a rodina je na mizině. Mladší matkou vyhejčkaná a bohatě provdaná dcera matkou a sestrou pohrdá, i syn vede rozmařilý život a na vojně odsouzen jest na tři léta do žaláře.

V tomto soužení jest spasným andělem rodiny Jakubka. Krotí hněvy a sváry, rozsévá mír a vydělává spisováním potřebných peněz. Miluje horoucně Boha a v něm nalézá potěchy a posily.

Její teta si ji velmi zamilovala a všecko jmění jí odkázala, načež Jakubka s matkou přestěhuje se do obydlí zemřelé tety a tam sezná velitele posádky, toho, jehož zamítla a jemuž první manželka zemřela. Jakubka se vdá a jest šťastna.

Děj povídky jest prostý, líčení nehledané. Doporučujeme ji a celé »Večerní Zábavy« k hojnému odebírání. »Večerní Zábavy« stojí ročně 2 zl. Lze je předplatiti v Cyrillo-Methodějském knihkupectví. Tom. Škrdle.

Věstník Matice Opavské, věnovaný kulturním a vědeckým potřebám Slezským. R. 1894., číslo 4. »Matice Opavská« je spolek s rozsáhlým oborem činnosti: zakládáním českých škol ve Slezsku rovná se školským maticím, zakládáním musei mnoho má společného s Museem království Českého, sbírkami uměleckými nese se za stejným cílem s Uměleckou besedou v Praze, a svou činností literární chce se státi Slezsku tím, čím je Matice česká v Čechách a Matice moravská na Moravě. — Že jednak pro zachování české národnosti ve Slezsku vůbec, jednak pro povznesení její šířením vzdělanosti, osvěty a vědomí vlasteneckého této mnohostranné činnosti je ve Slezsku na vysosť třeba, o tom nikdo z nás pochybovati nebude. A přece — přiznejme se! je nás tak žalostně málo, kteří máme pro těžce zápasící své bratry ve Slezsku porozumění. Chvílemi ozve se v našich žurnálech, v našich spolcích, v některých našich básních a proslovech smutné zvolání: »Zubožená Slovač!« »Ubohé Slezsko!« atd. — ale to stalo se již frází a ta fráse je také vše, čím naše širší veřejnosť na Slovač nebo Slezsko vzpomíná! Po patnácte let pracovala »Matice Opavská« blahodárně, zakládajíc školy a musea; nyní vydává i »Věstník«, jenž má týž literární a kulturní význam, jako náš »Časopis českého musea«. »Věstník« jedná výhradně o Slezsku, a tak myslíme, zavděčí se krajanům slezským rovněž jako těm, kteří mimo Slezsko žijí a z jiných časopisů buď málo, neb ničeho o Slezsku se nedovídají. Obsah sešitu 4. dokazuje, že »Věstník« má spolupracovníky výborné, muže vědy. V. Prasek podává zde pěkné historické pojednání o sesterských městech Místku a Frýdku, jež měla tolik vzájemných styků, jako málo které osady jiné. Zajímavou studii národopisnou »O kroji slezském na Opavsku« napsal sem P. Jan Vyhlídal; prof. Ant. Landsfeld uveřejňuje čtyři rukopisy »O masařích těšínských a skočovských«, jak je nalezl mezi neuspořádanými listinami v Šeršníkově knihovně v Těšíně; prof. Rob. Parma podává dokončení »Soupisu osad, samot, vrchů, řek, potoků, tratí atd. v soudním okrese frýdeckém« s velikou pilností a zevrubností abecedně seřaděný. Topogr.-historický náčrtek »Janovice« jest z péra P. Fr. Havlasa; o kostele sv. Jiří v Opavě zajímavé historické zprávy sděluje V. Prasek; J. Radlinský píše o »Vynikajících osobách opavských ze XVI. století, stať o Jiří Ivanidesovi Frýdeckém, o českou řeč ve Slezsku zasloužilém evang. faráři, kulturní přehledy ze Slezska, Archiv Matice opavské a hojné historické drobnosti doplňují I. tuto část 4. čísla »Věstníku«. Část II., »Prameny dějin opavských a těšínských« obsahuje »Kopiář listů posílacích kněze biskupa Viléma Prusinovského psaných L. P. 1566.«, jež s dovolením jeho knížecí arcib. Mil. ndp. arcibiskupa Olomouckého v archivu Kroměřížském opsal a tiskem vydává V. Prasek. Kopiář těchto listů posílacích na rok 1586. poučuje čtenáře o třech důležitých momentech ze života kněze biskupa Prusinovského: o jeho nastolení na biskupství Olomoucké, o provedení hotovosti zemské, již až do Uher vypravil, posléze o čestné jeho misii, které se mu dostalo, aby totiž královnu polskou provodil Moravou. Matice Opavská i její »Věstník« má důležité národní i kulturní poslání: nic neprospívá a plané je žalování »o ubohém Slezsku«, když sami rukou k společné a plodné práci nepřikládáme, pomahajíce menšině bratrské, krvi krve naší, části duše naší, druhému našemu »já«. Kdo může, ať osoba

soukromá či společnosť nebo korporace vlastenecká, staniž se členem zakládajícím (100 zl. najednou neb ve 12 zlatových ročních lhůtách) nebo činným (50 zl. nebo po 6 zl. ročních lhůtách) neb alespoň přispívajícím (2 zl. ročně); přihlášky a dotazy přijímá prof. česk. gymn. v Opavě p. Ant. Karásek, nebo Dr. R. Dubový, advokát a pokladník Matice Opavské v Opavě.

Josef Flekáček.

Naše kalendáře. **Přemysl.** Kalendář českého rolníka. Nakladatel Jar. Pospíšil. Básně v tomto kalendáři jsou slabé a povídky mají cenu prostřední. Žádná zvlášť nevyniká. Obsah jejich dotýká se v nejmenší míře stavu rolnického.

V básni »Přemysl« od Jar. Kvapila země si — chudák — dvakráte »oddychuje«, a příroda tam »věčně zpívá s ptákem a dumá s kamenem«. Na štěstí děje se to jen v básni a v hlavě básníkově, a proto můžeme jíti klidně dále.

V polickém přehledu kloní se kalendář ku straně Mladočeské.

Článek o rušení držby není dosti jasný a populární; jinak hospodářské články a úvahy jsou dobré.

V ohledu náboženském jest kalendář — až na některé nemastné vtipy — bezvadný. Celkem musíme říci, že »Přemysl« svému úkolu jako kalendář rolnický ne všude vyhovuje.

Kalendář paní a dívek českých jest obrazem staré spisovatelské dámské školy. Jest vlastenecký, stará se o vzdělání a povznesení českých žen a děv, ale k náboženství jest chladný a mrazivý, jako stará škola Sofie Podlipské, Elišky Krásnohorské a Karoliny Světlé vůbec.

Práce Jos. Kořenského, L. Grossmanové-Brodské a Vlasty Pittnerové chválíme. Sofie Podlipská píše o † Vojtovi Náprstkovi. Kdyby měla každé slovo dokázati, nevíme, zdaž by toho dovedla. Než nechme ji a otažme se jí raději, co je to nečinné modlářství? Myslí tím snad kláštery a mluvíc při tom o zbožnosti matky a tety † Vojty Náprstka, myslí tím ženské kláštery, kde sestry od časného rána do večera zdarma pracují pro blaho jiných, sirotků, nemocných? To není, milá paní, nečinné modlářství, to je nejčistší láska k Bohu a nejdokonalejší láska k bližnímu.

Lze předkládati dívkám Mickiewiczovu baladu »Na čekání«, máme-li na mysli osmou její sloku? — Odsuzujeme konec básně: »Jindřich z Lipé.«

Prof. Al. Matuška mluví o vzdělání dívek. Pro vyšší dívčí školu doporučuje mezi jinými předměty i mravouku. Co je to mravouka? To je přece ovoce věrouky; jedno od druhého nelze odděliti. Proč se vyhýbáte, pane profesore, pravému slovu: náboženství?

Na konci jest seznam dámských spolků. Hledali jsme spolek blah. Marie Anežky a není ho tu. České dámy nevědí o tomto blahodárném spolku ničeho. Či ho ignorují, že jest eminentně katolický?

Kalendář paní a dívek českých katolickým dámám nikterak nevyhovuje.

Kalendář českého venkova na rok 1895. Vydavatel a nakladatel M. E. Holakovský v Chrudimi. Tento kalendář jest ozdoben některými pěknými pracemi. Zejména se nám zamlouvají: »Mlynářova schovanka« od L. Grossmanové-Brodské; »Anuše, dcera knížecího lovce« od K. Černého; »Tvrdé lebky« od Mil. Kamenáře, jakož i různé humoristické článečky od Dr. J. L. Hrdiny, »Jak jsem se oženil«, »V oddělení dámském« a j. Ale jako v jiných českých kalendářích tak i zde bez pohoršlivých věcí býti nemůže! Kalendář tento hyzdí na př. neslušná baletka s neslušným vtipem; i jiné dvojsmyslné vtipy jsou zde uveřejněny.

Kdekoliv se v kalendářích, kterékoliv jsme četli, nalezá socialní povídka, míří vždy proti zhoubnému učení nebo jednání sociálních demokratů; zde však nalezáme k svému překvapení povídku jim příznivou, socialnímu demokratismu věnovanou; jest to »Jedináček« od Ant. Nečáska.

Hrdina románu, Karel Košťák, mladý literární začátečník a spolupracovník několika socialistických listů, chtěl prakticky provésti, o čem dosud psal jen novinářské články, v nichž s celým ohněm mladého, šlechetného srdce hlásal humanitu a svobodu. Ano, dnes provede takový humanní čin, osvobodí jednoho hnusného tvora z otroctví. Hruď zachvěla se mu při tom hrdým pocitem. I šel do Žižkova, do Cimburkovy ulice, našel tam svou sestřenici, poučoval ji, aby se vymanila z otroctví opilého otce a zvrhlé jeho souložnice, a výsledek misionářské práce našeho hrdiny byl — že měl se svou 17letou sestřenicí — dítě.

Přešla druhá smutná zima a usměvavé jaro slavilo zase triumfalní vjezd. A s letošním jarem přibyla také nová, významná slavnosť.

Dělnictvo všech národností a odstínů (toto je lež, nebo katolické dělnictvo první máj nikdy neoslavovalo) usneslo se dnem 1. května manifestovati své požadavky. Košťák dostal za to dva roky žaláře. Vyšed ze žaláře shledal, že jeho Růžena jest potulnou nevěstkou, i zastřelil ji a stal se tak jejím »vykupitelem«. Tato práce jest výplodem zmatené hlavy a jest zcela bez ceny.

Ještě podivnější jest povídka Dr. J. L. Hrdiny: »Tam tichou nad Lužnicí«. Lesník Vendelín zamiluje se do chudé dívky, ale otec jeho docílí toho, že jest Vendelín přesazen a otec přijde na jeho místo.

Vendelín se dostaví později k své milé a chce ji pojati za choť, ale dívka, aby mu zachovala lásku a přízeň otcovu, odřekne. Dívka má s Vendelínem dítě, a tu vdovec nadlesní, otec Vendelínův — slyš světe — co vyvede, vlastně co vyvedl p. Dr. J. L. Hrdina: starý otec přijde k nemocné dívce, a aby mělo dítě jméno svého otce — s nemocnou se oddá. Nemocná svolí a kněz, jenž ji zaopatřoval — jim požehnal a byli svoji. Risum teneatis. A nadlesní i to vyprosil, aby smělo býti dítko zapsáno jako manželské, a konečně když se Vendelín s otcem smířil, jeli k notáři a Vendelín se přihlásil ke svým povinnostem otcovským, k dítěti, jehož matka zemřela a jejž dědeček jako otec vychovával. Takové, prosím, píší se povídky! Tento kalendář se pro katolické rodiny nehodí.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Provádění velikolepé myšlénky Lva XIII., sloučiti v jednotu rozkolnické církve východní s církví římsko-katolickou, počalo tak řečenými konferencemi pro církve východní, jež počaly 24. dne m. října za předsednictví sv. Otce. Rozuměti sluší, že takové porady mají se ke konečnému výsledku jako nepatrné semínko ku košatému, větnatému stromu; ale semínko neméně je důležito nežli strom sám. Sv. Otec účastnil se všech porad s pilností a vytrvalostí pro věk Jeho obdivuhodnou a neobyčejnou. Byli tu přítomni kardinál Ledochowski, předseda propagandy, remešský arcibiskup Langénieux, předseda eucharistického kongressu jerusalemského, státní sekretář Jeho Svatosti Rampolla, Vanutelli a Galimberti; byli tu patriarchové ritu melchitánského a syrského, mons. vikář maronita a patriarcha Armenů. Porady ty ukončeny byly dne 8. prosince; biskup Maronitův oslovil sv. Otce překrásnou řečí, k níž svatý Otec duchaplnou řečí milostivě odpověděl. — V poslední době vyznamenal papež velice mnoho vynikajících katolických laiků; jsou mezi nimi právníci a lékaři, profesoři, a veliká část šlechty, již v nynějších bouřlivých dobách osvědčili se býti věrnými syny církve a sv. Otce.

Przegląd Powszechny o družstvu Vlasť. Dvanáctý sešit jedenáctého ročníku (Tom. XLIV., č. 132.) Přehledu Powszechneho z m. r. přináší na str. 360—372. obšírné dějiny družstva Vlasť z péra Fr. Sadoka Werbergra, člena řádu kazatelského v Krakově. — Nejprve podává spisovatel zprávu o literárních poměrech českých a na to přechází k počátkům a rozvoji družstva, v jehož čele stojí Dr. Rudolf Horský, »wikaryusz v jednej wsi poblizu Pragi.« — Na řadu přichází p. Karel Ulrich, c. kr. oficyał pocztowy, a jeho cesty do Říma k sv. Otci a poměr družstva ke kardinalu Rampollovi. — Spisovatel rozebírá dále činnosť družstva, jeho odborů a fondů. »Pierwszem dziełem družstwa jest miesięcznik Vlasť«, jíž věnuje skoro pět stránek tisku. — »Drugie dzielo družstwa jest fundusz biblioteczny« a na to: »fundusz katolickich pisarzy, komisy książkowa, kółko historyczne, kolko socijalne (a »Dělnické Noviny«), siódmem dziełem jest pismo pedagogiczne Vychovatel«. — »Skreśliliśmy w krotkim zarysie działalnosć družstwa Vlasť. Każdy nieuprzedzony musi przyznać, że może ono stanowić epoke w kulturze Czech, a w każdym razie godne jest podziwu i naśladowania.« Probrav konečně demonstrace a vůbec boj proti »Vlasti« spisovatel končí: Oby Bóg i nadal pracom jeho zaczętym, zamierzonym, blogosławil.

»**Kříž**« **a** »**Maria**«. Ročník II. Oba čtrnáctidenníky. Náklad každého 100.000. Číslo jen za 1 kr. — Úspěch to v literatuře české dosud ojedinělý, a to úspěch listů přesně katolických. Oba vycházejí střídavě vždy ve čtvrtek každého týdne se vkusným titulním obrazem: Kříže a Marie. V čele listu je vždy krátká básnička obsahu náboženského. Pak následuje nedělní, případně též sváteční evangelium s krátkým výkladem. Na to přináší illustrovanou povídku ze života, jíž se znázorňují pravdy a přikázání katechismu, dále krátké životy svatých, příklady ze života nábožných mužů atd. Konečně ve »Svatém poli« uveřejňují se jména všech zemřelých odběratelů »Kříže« a »Marie«, a doporučují zároveň modlitbě 100.000 odběratelů. »Kříž« a »Maria« jsou zároveň nejlacinějšími listy v českém časopisectvu. Prodávají se po jednom krejcaru. Při objednávce poštou nejméně 15 výtisků zasýlají se franko, tak že i do nejvzdálenějšího místa naší říše přijdou po 1 kr. Pochvalných uznání od p. t. duchovenstva jakož i čtenářů jiných máme na sta. Nejen bezpříkladné láci, ale i obsahu naprosto lidovému je děkovati nesmírné rozšíření »Kříže« a »Marie« již v prvním roce jeho vycházení. Duchovní pastýři velice zavděčí se svým osadníkům doporučováním »Kříže« a »Marie«. Ten souhlas panuje vesměs o »Kříži« a »Marii«, že nemálo napomáhají vd. duchovenstvu v pastýřských pracích. — Předplatné na »Kříž« a »Marii« obnáší celoročně i se zásylkou při objednávce nejméně 15 výtisků za jedno číslo 52 kr. Spolehlivým rozprodavatelům vymůže nakladatelstvo na svůj náklad úřední licence, získají-li větší počet abonentů!! Administrace jest v Cyrillo-Methodějské knihtiskárně V. Kotrba v Praze 1508—II.

Literární revoluce. Jak jsme již ve 3. č. Vlasti pravili, v poslední době r. 1894. přinesla »Naše Doba« nepříznivý úsudek o Hálkovi a Jungmannovi. První článek psal Machar, druhý sám redaktor »Naší Doby«, prof. T. G. Masaryk. Oba články vzbudily všeobecnou bouři, a literární obec česká, která ještě r. 1893. postavila se jednosvorně proti »Vlasti« na stanovisko Nerudovo, rozdělila se ve dva tábory. Na jedné straně bojují realisti se svými listy »Časem«, »Naší Dobou« a se svými spojenci »Nivou«, »Rozhledy socialními« a »Moderní Revue«, na druhé »Osvěta«, »Lumír«, »Zlatá Praha«, »Čech«, »Hlas Národa«, »Národní Listy«, »Šípy« a »Humory«. V boji tom smířili se Lumírovci (Sládek a Vrchlický) se sl. Eliškou Krásnohorskou a Jiří Karásek s realisty.

Zápas točil se z počátku okolo Hálka a Jungmanna, brzy však přešel na různé směry mladých spisovatelů a konečně stal se hnusnou rvačkou osobní, že je to stydno čísti.

Velmi ostře vystoupil proti směru mladých dne 4. listopadu r. 1894. v »Hlasu Národa« básník Jaroslav Vrchlický, jehož článek otiskl »Lumír« ze dne 10 listopadu. Naše moderna chce zostuditi vše starší, praví Vrchlický, aby mohla sama nahoru; vytýká jí domyšlivosť, »bohorovnosť«; boj její že jest osobní; on že je cejchován jako šosák, který utkvěl někde na stanovisku přechodním; překvapilo prý všeobecně, že básník Machar hodil tak brutálně a drze kámen na svého předchůdce a takřka soudruha; schází tolerantnosť, schází noblesa a schází láska jedněch k druhým. Místo těch pod maskou domnělé pravdy zavládla nenávisť, a to čím bledší, tím zpupnější a triumfující. »Naše Doba« že řekla: Mládež se má poučit a ne odkopávat. Pravda, ale mají se odkopávati mládeží starší, kteří této mládeži nepřekážejí leda tím, že jsou, pracovali a pracují.

Hálka se ujal prof. Jar. Goll, jenž prohlásil v denních listech, že nestojí za prof. Masarykem. Repliky Macharovy a Masarykovy jsou uloženy v »Čase.«

Proti Macharovi vystoupil také dne 6. listopadu Ferd. Schulz v »Národních Listech« a později přenesl polemiku do »Zlaté Prahy.«

Brzy na to promluvila »Osvěta« ústy svého lit. referenta Fr. Zákrejsa a sl. Elišky Krásnohorské. Stůjž zde aspoň něco ze slov Fr. Zákrejsa i Elišky Krásnohorské.

Fr. Zákrejs již v 10. čísle Osvěty z r. 1894. poukázal na sobělibý náhled novočeské neomylné aristarchie. Přišla doba kalumnií, doba nová, počátek millenia. Vrhla se na rukopisy, na Hanku, na Jungmanna, vrhla se bezčestně na Hálka, Jiráska, Zeyra, Vrchlického, Tyla, vrhla se na celou minulosť, vrhla se zvláště na všecko ryze domácí. Ve 12. čísle »Osvěty« Fr. Zákrejs pokračuje. Moderniste mají se za sloupy člověčenstva a neomylnosť jest jim vrozena. Žádný národ že neměl dosud tolik holobradých dalajlamů jako nyní náš. Zavrhují vše: ušlechtilý mrav, úctu k starším, k ženě, pel mládí, nerozlučnosť manželství. Na to spisovatel odsuzuje činnosť Karáskovu, probíraje jeho »Bezcestí« a »Zazděná okna.«

O »Bezcestí« praví, že je to kniha špatná, bídná a sprostá . . . Jiří Karásek je na bezcestí . . .

V »Zazděných oknech«, praví »Osvěta«, má Karásek sloku, jíž není v naší literatuře rovno. Karásek o sobě praví:

Jsem žena umdlená, jež láká v ňadra skvělá
zhýralce divoké a v plen jim dává klín,
by ve hře zuřivé dech chroptíc zarážela
a mřela zdušená na hořkém loži vin.

Básník, který nazývá sám sebe obecnou nevěstkou! Zde se člověku, praví Fr. Zákrejs, nedostává slov, zde nejsilnější slovo je slabé.

Fr. Zákrejs odsuzuje rovněž Chrudimské »Rozhledy« a jejich kritika. F. X. Šaldu.

Známe je oba, hlavně z »Literárních Listů«, kdež ukládali své posudky.

V témž čísle »Osvěty« vystoupila proti Macharovi sl. Eliška Krásnohorská, kdež dokazuje, že Machar psal svůj článek s patrnou lehkomyslností a slepou předpojatostí plnou záští, nemaje jiného při tom účelu než Hálka snižovati od začátku až do konce. A jinde praví Macharovi . . . Hálek prý opěvá pořád lásku. To je věru velmi staromodní. Měl přece opěvat smyslnosť, zvířeckosť a prodejnosť, to jsou předměty hodny pravých geniů, ale nikoliv ideální láska.

V prvním čísle Osvěty na rok 1895. odpovídá sl. Eliška Krásnohorská »na adresu J. S. Machara« a praví mu na konci: Uvidí, že máme pravdu ve svém principielním odporu proti moderní revoluci, která jak proti Hálkovi tak proti jiným nejdražším odkazům a příkazům našeho národního bytí vede pod praporem Masarykovým svoje neomylnicky autoritárské, zhorka nakvašené mladé šiky. O jejím článku v témže čísle: »České básnictví posledních dvou desítiletí« promluvíme později, až bude ukončen.

V prosinci vyšla zmíněná již »Moderní Revue,« v ní Jiří Karásek odpovídá. Karásek kráčí srdnatě do bitevní vřavy. Jest mladý, ale má hruď reka a velikána. Tak již v »Literárních Listech« pověděl: Vím, co jsem. Co znamenám. Jsem dobrý kov. Dobrá mince. Platím. Nedám se reformovat cretiny a idioty (t. j. Lumírovci).

Zde v »Moderní Revue« praví: »Byli jsme provokováni a nemáme nic proti tomu, vyjíti do vřavy. Karásek vyrovnává hned »nejstarší« účet s Jar. Vrchlickým a s Lumírem. Moderní škola chce prý pravdu a svobodu slova. Karásek vytýká Lumírovcům, že podceňovali Nerudu, jehož významu prý ani dnes nechápou a jehož Malostranské povídky že za jeho života ve svém »Lumíru« bezohledně umlčovali. Vrchlický prý ať si vzpomene, jak psával o klinkání a cinkání v duchu národním, o poesii à la »Roztrhaná chalupa« a jak velmi kousavě a pohrdavě mluvil »o šroubování« jazyka do dávno odbytých trdlic a svorů časoměrných, což že se vztahuje na Svat. Čecha, a jak psal slova buldog o kritiku, jenž mu byl nepohodlný, a čuba o dámě, což má padati na známou spisovatelku. V »Lumíru« že Vrchlický mladou generaci urážel a nyní že se již nepamatuje, že by byl kdy mladou generaci deptal.

Na řadu přichází Fr. Zákrejs, jejž nazývá Karásek — arcirevolucionářem.

Karásek končí. Lituji-li koho, praví, je to jen p. Jar. Vrchlický, jehož nevčasná horlivosť svedla v jeden šik nejen s klerikálním »Čechem«, ale čehož ještě více sluší litovati, i — s panem Zákrejsem.

Konečně se Karásek vypořádal i s »Národními Listy«. Po celá léta »Národní Listy« jeví prý o literaturu nepatrný zájem a pojednou uznávají za dobré hájiti literaturu proti domnělým jejím škůdcům — ne snad důvody, o nichž by se dalo diskutovati, ale několika bezbarvými vtipy, à la velbloud, hroch, slon, vůl, osel, šťovík, kopřiva, blín, hnojiště, hampejs, stoka, jimiž domnívají se parodovati obsah poesie páně Macharovy.

»Čas« ze dne 22. prosince vytýká Ferd. Schulzovi, že je nyní zastancem čistoty a cudnosti a na to: »Nebyl by pan Sch. tak laskav a nepřečetl si »Českou Magdalenu« . . . (autorem je právě Schulz) nebo něco mladšího — třeba »Utekla od muže«, román, jenž od č. 31—52. vycházel r. 1894. ve »Zlaté Praze«? Proč takové necudnosti — mladá žena chodí za důstojníkem do kasáren — pan Schulz do svého časopisu přijímá? Jen proto snad, že to sám napsal?

A dále mu vytýká, že soudil jinak o Vrchlického »Legendě o sv. Prokopu« v »Osvětě« r. 1879. a jinak ve »Zlaté Praze«, stav se red. časopisu Ottova, jehož nákladem vyšla Legenda současně ve II. vydání. Jednou tedy že je idealismem, říci o téže básni, že je černá, za chvíli že jest idealismem říci o ní: je bílá!

Konečně promluvil prof. T. G. Masaryk. »Naše Doba«, roč. II. č. 3. posmívá se mezi jiným spojenství Vrchlického a Sládka s Ferd. Schulzem a Eliškou Krásnohorskou a praví, že něžné výrazy v poesii Vrchlického, jako šosáci a staré panny, ba dokonce buldog a čuba atd., jak jsme již uvedli, byly adresovány na velice určité a známé adresy. Před lety že sl. Krásnohorská stála proti Vrchlickému a nyní že slečně nevadí všecky ty dřívější komplimenty, jimiž ji uštědřoval p. Vrchlický, aby nespustila celou chvalořeč na školu pánů Vrchlického a Sládka.

Zákrejsa nazývá »Naše Doba« »starou perlou Osvěty« a jeho humor prý činí nejpůsobivějším jeho božská naivnosť; do tábora moderního bije prý jako posedlý. O Schulzovi praví »Naše Doba«: Pan Schulz je takový humorista jako p. Zákrejs.

Za to — samo sebou se rozumí — všickni spojenci Masarykovi píší dovedně a mistrně. Na petardu Vrchlického v »Hlasu Národa« a na komickou bombardonadu Schulzovu v »Nár. Listech« odpověděno z tábora moderny — praví »Naše Doba« — smrtícími výstřely. V »Čase« že zasadil Machar svým odpůrcům leckterý šleh, který je bude páliti dlouho. Řada článků v »Času« drtila přímo protivný tábor ne slovy, ale — fakty. Prof. Pinkasa pro jeho úsudek (o Hálkovi nepříznivý) informoval prý Vrchlický.

Vývody »Rozhledů« jsou veskrze zajímavy. Také Roháčkova »Niva« vystoupila energicky proti článku p. Vrchlického.

Pěkný článek přinesla též »Moderní Revue«, kteráž dobře vysvětluje . . . dobře odpovídá . . . správně dokazuje . . . velmi případně ukazuje . . . A dále píše »Naše Doba« . . . Slečna Eliška Krásnohorská zdvihá známým svým pathosem meč na obranu Hálka v »Osvětě«, kdež prý obstarává časem také nedobrovolně humoristickou rubriku (rozumějme: literární část) paně Vlčkovy revue — pan Zákrejs. Před panem Zákrejsem mají tito páni neobyčejný despekt, kladouce před něho vždy vodorovné znaménko. Se sl. Krásnohorskou však vypořádal prý se již sám Machar v »Čase« způsobem tak klasickým, že by bylo škoda slova k tomu přičiňovati. Ale »Naše Doba« přičiňuje přece slovíčko: buldog a čuba.

A když Masaryk smrtícími výstřely, slovy veskrze zajímavými, energicky a dobře vysvětlil, dobře odpověděl, správně dokázal a velmi případně ukázal na ty mizery Vrchlického a Krásnohorskou a na komiky Zákrejsa a Schulze, udělal v »Naší Době« tři body ∴ t. j. odpočinul si a pustil se do nejmilejší mu pečínky, do sporu p. P. Sigm. Boušky s »Vlastí« a jejím referentem, p. Jos. Veselým. Přejeme zatím p. Masarykovi dobré chutnání a sdělujeme mu, že něžnou jeho péči o »Vlasť«, o níž se již ve třech číslech zmínil, splatíme mu v čísle budoucím.

Do literární revoluce zasáhl i list socialně-radikalní, »Volný duch«, vydávaný na Žižkově. Nové směry v české literatuře jsou mu vítané a »Moderní Revue« jest prý »Volnému duchu« mnohoslibnou a v mnohém velice blízkou. Macharova »Magdalena« dochází tu uznání a pochvaly. Toť jest stručný obraz literární revoluce, pokud jsme jej zachytili. Zapamatujme si slova, jimiž se česká literární obec zahrnuje. Jsou to: buldog, čuba, cretin a idiot, holobradí dalajlamové, arcirevolucionář, lhář, velbloud, hroch, slon, vůl, osel, šťovík, kopřiva, blín, hnojiště, hampejs, stoka, božská naivnosť, posedlý, humorista, komická bombardonada, petarda, patentovaný kritik, humoristická rubrika. Tak se ctí taž obec, kteráž pro domnělou urážku Nerudy zdvihla proti »Vlasti« protest celého národa, po kteréž bouři učinili nezkušení a pobloudilí mladíci na Žižkově před bytem redaktora »Vlasti« projevy, které mnohého stály žalář.

Co tomu všemu říkáme? V osobních záležitostech mlčíme, nebo nemáme příčiny někoho se zastávati. Co do věci zavrhujeme názory realistů a odsuzujeme naprosto směr moderny. Nejkrásnější článek v celé záležitosti napsal pan Fr. Zákrejs v »Osvětě«. Hany moderny a realistů na věci nic nezmění.

Do boje byli jsme vtaženi i my. Promluvíme o tom klidně a věcně.

P. P. Sigm. Bouška odsuzoval v »Hlídce literární« našeho referenta, p. Josefa Veselého. Tehdy zrovna přinesla »Vlasť« referát p. Jos. Veselého proti »Literárním Listům«, načež tyto otiskly proti němu útok p. Bouškův z »Hlídky literární«.

Brzy potom vydal básník Jar. Vrchlický v »Hlasu Národa« známé prohlášení proti moderním směrům v české literatuře, a tam psal i proti p. P. Sigm. Bouškovi. P. Josef Veselý chtěl tohoto prohlášení použiti ku své obraně, ale abychom zamezili svár ve vlastní straně, škrtli jsme to a nepřipustili jsme ani, aby jméno p. P. Sigm. Boušky bylo ve »Vlasti« jmenováno. Našemu jednání byl přítomen kaplan z venkova, jenž může vše dosvědčiti.

Opravený odstavec p. Jos. Veselého ve 2. čísle XI. roč. »Vlasti« zní: ... »zmíněnému p. referentu chtěl jsem zacitovati, co o něm napsal v »Nedělních Listech« »Hlasu Národa« ze dne 4. listopadu (1894) Jar. Vrchlický, ale k radě redaktora t. l., jenž si přeje zachovati mír ve vlastní straně, pokud to jen půjde, jsem to vynechal a odkazuji p. referenta na původní pramen.«

Každý napadený má právo se brániti, a tato obrana jest zajisté minimum, jež lze na obranu napsati.

Slovo »mír« myslili jsme upřímně. Jsme již přes 10 let v křížovém ohni a za ten čas jsme se mnohému přiučili a mnohému odnaučili, a proto se hned tak v osobní boj nepustíme. Za víru a náboženství, za Boha, za církev, za sv. Otce atd., v šanc se vydáme; ale v osobních věcech a hlavně ve vlastní straně raději strpíme urážku, jen aby byl pokoj. Každý redaktor má velikou zodpovědnosť oproti své straně, a toto vědomí nám káže mlčeti a trpěti až do nejkrajnější míry.

Na slova ve »Vlasti« tuto citovaná vystoupil p. P. Sigm. Bouška v »Nivě«, v listě liberálním, proti nám a p. Jos. Veselému a proti celé katolickému časopisectvu, jemuž řekl, že by mu katolické listy na obranu ani nejčistší pravdu neotiskly.

P. Jos. Veselý přinesl nám zmíněné číslo »Nivy«; přečetli a probrali jsme je a usnesli jsme se, že neodpovíme ani v »Čechu«. ani ve »Vlasti«. Když však »Pozor« a »Moravská Orlice« — a nyní i »Naše doba«, »Posel z Budče« a jiné listy vystoupení p. P. Sigm. Boušky proti nám využitkovaly, a když i »Čech« ze dne 14. prosince celý článek »Pozoru« citoval a komentoval, vydal redaktor tohoto listu v »Čechu« ze dne 15. prosince r. 1894. toto prohlášení:

Slavná redakce »Čecha«!

Račtež mi popřáti v ct. listu Svém místa k tomuto prohlášení.

Ku včerejší zprávě Vaší: »kněz proti klerikálnímu fanatismu« dovoluji si připojiti, že útok v »Nivě« obsahuje více urážek proti mé osobě a hlavně proti mému spolupracovníku ve »Vlasti«, panu Josefu Veselému, nežli uveřejnil »Pozor«, z něhož jste zprávu čerpali.

K odpovědi na tyto bezpříkladné útoky mám po ruce dosti materiálu a neschází mi také odvahy hozenou rukavici zvednouti, ale to divadlo a tu radosť našim liberálům nepřipravím, aby patřili na boj kněze proti knězi. Z tohoto důvodu — a ne z jiného — veřejný boj s panem P. Sigm. Bouškou nyní nepovedu, a na útoky jeho prozatím neodpovím.

Zasluhuju-li po desítileté neúmorné práci na roli katolické, po tolika zažitých utrpeních a po výsledcích, jichž se družstvo »Vlasť« za tuto krátkou dobu dodělalo, aby mne mladý kněz a řeholník v liberálním listě hrubě napadal a veřejně snižoval, o tom nechť rozhodne naše strana.

Veškeren liberalní tisk, od »Nivy« počínaje, vytýká nám referenta, pana Jos. Veselého. Kdo jest a co jest p. Jos. Veselý? P. Jos. Veselý jest mladým poštovním úředníkem a právě na konci r. 1894. podjal se zkoušky, která jej opravňuje k dalšímu postupu. Do kláštera, kterýž opustil pro neprospěch z dogmatiky, chodí na návštěvy, což jej staví v jiné světlo, než jak činila »Niva« a ostatní tisk liberální.

Pan Jos. Veselý hlásil se k »Vlasti« sám a více než 90% prací do »Vlasti« přinesl z vlastního popudu; jako literát jest skromný, má bystrý úsudek a řízný vtip; je pilný a činí ve svém oboru pokrok, jehož nelze upříti a neznamenati.

P. Jos. Veselému honorář za jeho práce přesně se vyměřuje; mnohému jsme již přidali — i p. P. Sigm. Bouškovi z vlastního popudu jsme přidali — ale p. Veselému nikoliv; nejednou přečte ročník časopisu, a dostane za posudek 50 kr. nebo 1 zl. honoráře. Může-li tedy p. P. Sigm. Bouška v »Nivě« tvrditi, že p. Jos. Veselý obstarává ve »Vlasti« hrubou střelbu, za niž je dobře od svého redaktora placen, posuď každý sám.

Při tom pokládáme za důležito podotknouti, že p. Jos. Veselý nikdy za celý čas svého spolupracovnictví ve »Vlasti«, ač má dosud malou službu, ni o krejcar napřed nežádal (což je za těchto okolností dle naší desetileté praxe unicum) a že tedy není nucen do »Vlasti« psáti vůbec a dle nějaké snad určené maršruty zvláště, a že také «Vlasť«, rozumí se samo sebou, není touto okolností k němu vázána.

Nevidíme do nitra člověka a můžeme se tedy mýliti o povaze a přesvědčení jednotlivců, ale co očima vidíme a smysly postřehovati můžeme a zvláště porovnáváme-li chování jeho s těmi, kteří nás zradili — na základě toho musíme říci, že jsme s p. Veselým spokojeni.

Oba máme ruce čisté a každý den klidně od sebe se můžeme rozejíti. My jednali a radili se o drahých statcích člověčenstva, o víře a její obraně — osoby nám byly vedlejšími.

P. Jos. Veselý má od nás vždy volnou cestu, ale abychom jej nyní, po tolikerých hrubých utocích na jeho osobu, z »Vlasti« propustili, to by se s charakterem naším nesrovnávalo, i pravíme: p. Jos. Veselý, dokud chce, při »Vlasti« zůstane.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

Povídky z hor. Naps. Al. Jirásek. Nakl. Th. Mourek v Praze 1878.
Pandurek. Naps. Al. Jirásek. V Libuši 1886.
Pohorská vesnice. Naps. B. Němcová. Nakl. Augusta v Litomyšli 1862.
Poustevník na skále svatojanské. Naps. Flygaré-Carlénová. Nakl. Jos. Kolář v Praze 1872.
Povídky ze života. Naps. F. Š. Nakl. Jos. Kolář v Praze 1875.
Pověsti z nové romantiky. Volně vzdělal Dalibor Koprovský. Nakl. Neureutter v Praze 1839.
Povídky Karlštejnského havrana. Naps. V. B. Třebízský.
Pokrok. Osvěto-historická novella. Naps. K. z Bollandenu. V záb. bibl. v Brně 1880.
Pět povídek Vít. Hálka. Nakl. I. L. Kober.
Pro jmění a úřad. Naps. Pavel Albieri. V Záb. več.
Pro bílou labuť Švamberskou. Naps. V. B. Třebízský.
Perpetua. Naps. A. M. T. dle Praxnera. V záb. bibl. v Brně 1873.
Robinson. Naps. J. V. Houška. Nakl. Th. Mourek v Praze 1873.
Růže Pystelénská. Naps. Flygaré-Carlénová. V Poslu z Prahy 1872.
Renegát. Naps. Kalecz, přel. J. Tumpach. V záb. bibl. v Brně 1885.
Rodinná kronika Aksakova. Přeložil J. S. Tomíček z ruštiny. Nakl. I. L. Kober v Praze 1864.
Smír. Naps. ? V záb. večerních roč. 4. č. 4.
Sirotci. Naps. Jan Podhajský. V Záb. večerních roč. 2. č. 1.
Skalák. Naps. Kar. Světlá. V lac. knih. nár. Ottově 1872.
Siska van Rosemal. Naps. J. Gonscience. V ústř. knih. Kobrově 1881.
Světničky arkýřové. Naps. Flygaré-Carlénová. V Poslu z Prahy 1873.
Soudní omyl. Naps. J. Conscience, přel. J. P. Lhotecký. V záb. več. r. XI. č. 6.
Setník Halaburd. Naps. Václ. Vlček. V Libuši 1892.
Slovenské pohádky a pověsti. Naps. B. Němcová. Nakl. I. L. Kober.
Selská svatba. Naps. B. Němcová. Nakl. Augusta v Litomyšli 1862.
Sefka. Naps. Kar. Světlá. Nakl. I. L. Kober.
Sestry. Naps. Kar. Světlá. Nakl. I. L. Kober 1878.
Staroměstský rychtář. Naps. B. Peška. Nakl. M. Knapp v Karlíně 1876.
Slezské pohádky a pověsti. Naps. Dr. Fr. Sláma. V Slezské kronice v Opavě.
Skvostná Brigitta. Naps. Hjalmar Hjört Boysen př. L. B. Knihtisk. Politiky 1889.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor Družstva »Vlasť« konal schůzi 6. prosince r. 1894. u přítomnosti všech 9 členů výboru. Starosta Dr. Rudolf Horský zahájil ve 2 hod. odpoledne modlitbou rokování, načež četl jednatel Fr. Žák protokol předešlé schůze, jenž byl schválen. Do katolického odboru národopisné výstavy zvolen byl za delegáta družstva koop. Fr. Žák, a do zvláštní komise, jež by připravila materiál o druž-

stvu pro národopisnou výstavu, zvoleni byli: učitel Josef Flekáček a výboři Tomáš Škrdle a František Žák. Pokladník družstva podával podrobnou zprávu o stavu našeho jmění v »Hospodářské záložně«. Už je vše zrealisováno a u správce konkursní podstaty složeno a pod úroky uloženo až na 2.800 zl.; až budou všecky pohledávky za tuto sumu zrealisovány a úroky z nich nám připočteny, pak bude nám celá suma vyplacena a palmární účet předložen. K palmárnímu účtu přispěje záložna výnosem c. k. zemského soudu ze dne 27. listopadu roku 1894. sumou 410 zl. 47½ kr. Co bude právní zástupce družstva mimo tuto sumu — pokračuje pokladník — od nás požadovati, nevím, jen k tomu poukazuji, že jsme svým kapitálem v Hospodářské záložně uloženým vyzískali o 1.200 zl. více (6%), než kdyby táž summa byla bývala v jiné záložně nebo spořitelně (4%) uložena, a že tudíž z tohoto plus a ne ze sebraného jmění bude palmáre uhražováno. Pokladník dodal ze své zkušenosti jako člen věřitelského výboru padlé Hospodářské záložny, že takových specielních mas, jakou má družstvo, jest tam více, a mnohé že si peníze dříve zabežpečily nežli my, a že můžeme mluviti o zvláštním štěstí, nebo některé z těchto specielních mas mají něco pohledávek bezcenných, insolventních a přijdou tím o peníze, ač se jinak v čas a na pohled dobře o zabezpečení svého kapitálu postaraly. — Dalším bodem rokování bylo sestavení programu k budoucí valné hromadě, která se koná ve čtvrtek dne 31. ledna r. 1895. o 8. hodině dopolední (vlastně v 9 hod., nebo v 8 hodin se dostatečný počet členů nesejde). Program byl sestaven, a dotace byly všem odborům v stejné míře jako loni navrhnuty, až na fond knihovní, jemuž se navrhuje podpora 300 zl., anať dosavadní dotace 200 zl. nedostačuje. Starosta Dr. Rud. Horský projevil při tom přání, aby duchovenstvo zábavné knihy fondu knihovnímu zasílalo, nebo v závětech odkazovalo. Též bude v té příčině zaslána žádosť k vysoce důstojné knížecí-arcib. konsistoři v Praze o pomoc ze sv. Janského dědictví, a řídicí učitel V. Špaček dodal, že by mnohý dlužník mohl místo úroků zaslati družstvu své knihy pro lid. K programu bude přidáno vyzvání tohoto znění: Kdo chce ve valné hromadě činiti volné návrhy, ať je zašle písemně výboru do 23. ledna roku 1895. inclusive. Dne 24. ledna sejde se výbor k poradě a o nich rozhodne. Účty družstva jsou již sestaveny a byly výboru předloženy a vykazují značný přírůstek, půl sedma tisíce zlatých. Letos ponejprv uhradili dlužníci a abonenti »Vlasti«, »Vychovatele« a »Dělnických Novin«, počítaje v to úroky z uložených peněz, všecko vydání, a to nejen za tyto časopisy, nýbrž i specielní vydání družstva jak spolku (vydání ku př. se členy, zásilka členských podílů, dotace různým fondům atd.), tak že letos ponejprv složené členské vklady zůstaly netknuty. Administrace celý rok dlužníky upomínala a tím značného kapitálu vyzískala. Zdá se, že rok XI. (1894. a 1895.), bude na čistý výtěžek slabší. Budoucí týden revisoři účty zrevidují, načež je 15. ledna r. 1895. obdrží každý člen družstva Žádosti a dopisy byly takto vyřízeny: 1. Růži Sušilově v Brně udělí se zdarma všechny časopisy družstva a všecky publikace družstvem vydané. Témuž spolku daruje výbor mimo to na zakládání katolických knihoven po 5 exempl. I. a II. ročníku »Dělnických Novin«. Redaktor »Vlasti« tuto žádosť vřele doporučil, pravě, že má družstvo v brněnském alumnatě povždy upřímné a věrné přátele a veleobětavé podporovatele, načež žádosti brněnské »Růže Sušilovy« radostně a jednohlasně bylo vyhověno. 2. Vrbovy knihy: »Boj proti klerikalismu« koupí se do každé knihovny, již družstvo založí, po 1 exepl. 3 Obrany úcty sv. Jana Nep. od řiditele Boromea v Hradci Králové, Frant. Reyla, koupí se 200 exempl. a rozdá se hlavně spolkům křesťansky socialním. 4. Jednotě katolických jinochů a mužů v Plzni udělí se 50 knih pro její knihovnu, a to hlavně z toho důvodu, že jednatel tohoto spolku, Josef Šolle, již přes 20 ex. »Dělnických Novin« ročník IV. mezi dělnickou a řemeslnickou třídou v Plzni rozšířil, a že z tohoto spolku dva členové (Šolle a Wild) za členy Vlasti přistoupilí. 5. Nešťastnému knězi spisovateli Prokopu Fabianovi, jehož pravá ruka jest těžkým neduhem stížena, uděluje výbor 50 zlatých podpory z fondu pro katolické spisovatele. Další žádosti se zamítají. Žádosti o knihovny výbor nepřijímá, dokud veřejný konkurs na knihovny nebude vypsán, a četným spolkům, kteří žádají zdarma časopisy družstva, výbor odpovídá, že se katolické spolky proto zakládají, aby mimo jiné podporovaly hlavně katolický tisk, a ne naopak. Od této zásady se výbor jen v řídkých případech odchyluje. Ku konci — pomíjejíce jiné různé záležitosti — jednal výbor o budoucím »Historickém Sborníku«. Výbor se r. 1893. usnesl, že povoluje pro rok 1893. devět archů přílohy »Historickému Sborníku«. V r. 1894. vydán byl »Sborník« Historickým kroužkem, r. 1894.—95. vydává družstvo I. a II. díl Z dějin nepatrné vesnice, i povolil výbor družstva Kroužku historickému

6 archů přílohy, jejíž náklad bude pojat v účty družstva až ve XII. správním roce, t. j. r. 1895.—96. Historický kroužek může tedy dáti »Sborník« o prázdninách roku 1895. do tisku a vydati jej na konci září nebo na počátku října téhož roku. Tento IV. »Historický Sborník« dostanou členové družstva zdarma, což je pro staré i budoucí členy nová výhoda. Po vyčerpání programu předseda Dr. Rud. Horský uzavřel rokování.

Katolickému českému duchovenstvu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku!

Již roku 1882. pojal jsem úmysl, vypsati zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech a požádal jsem tehdy v »Čechu« a v »Pastýři Duchovním« československé duchovenstvo, aby mi z tohoto oboru o sobě a zemřelých spolubratřích obšírné zprávy podalo. Mimo to obrátil jsem se přímo na české pp. vikáře a moravské a slezské pp. děkany, aby zásluhy duchovenstva celého jejich traktu vylíčili.

Roku 1887. obnovil jsem svoji žádosť v 1. čísle IV. ročníku »Vlasti«, v »Čechu«, »Hlasu« a »Opavském Týdenníku«, načež jsem vydal r. 1888. první a roku 1889. druhý díl své práce. Celá práce byla rozdělena ve čtyři díly, a to: I. zásluhy duchovenstva českého; II. moravského a slezského; III. činnosť bohoslovců; IV. působení různých dědictví a jiných podobných katolických spolků. V prvých dvou knížkách jest probrána činnosť duchovenstva českého, a nyní hodlám sestaviti doplňky této činnosti a probrati zásluhy duchovenstva moravského a slezského.

Za tou příčinou vešel jsem hned na počátku školního roku, v říjnu r. 1894., s pp. alumny různých seminářů ve vyjednávání a zajistiv si jejich laskavou pomoc, dám se s pomocí Boží do práce.

I prosím za laskavá udání a zprávy: jméno kněze, den, rok a místo narození, hodnosť; zemřel-li — den, rok, místo jeho úmrtí a na to: kde a s jakým úsilím a zdarem: založil knihovnu farní, vikariatní či dekanatní, školní nebo obecní, spolkovou; vylíčeny buďtež jeho hmotné při tom oběti nebo vůbec peněžité dary na tyto podniky již založené; které časopisy, kalendáře, knihy a dědictví rozšiřoval nebo různým spolkům a ústavům (gymnasia, nemocnice, obecné školy) daroval; jak se staral o rozvoj spolkového života, užitečných literárních jednot a závodů a kterých vlasteneckých a hlavně katolických spolků jest členem a kolik členů jiným spolkům a družstvům získal. Budiž také podán obsah zakládajících listin a pamětních knih a závětí zemřelých, pokud v tento obor spadají. Zkrátka, budiž uvedeno vše, co přispívá k thematu: Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, spolků a časopisů, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech.

Nejlépe by ovšem každý učinil, kdyby o sobě sám zprávu napsal, při čemž mu ovšem úplnou mlčelivosť zaručuji.

Sebraný material zašlu dle diecésí do různých seminářů, kdež jej pp. alumni prostudují, doplní, opraví a pak jej vydám tiskem, a to, jak myslím, r. 1896. — budu-li živ a zdráv.

V Praze, dne 1. ledna 1895.

Tomáš Škrdle,
č. 234-I.

VLASŤ.

Nástin učení Jana Amosa Komenského a učení Petra Chelčického.

Napsal Dr. *Ant. Lenz.*

(Dokončení.)

Druhá služebnosť v Církvi jest, jak konfese ohlašuje, moc klíčů.[1]) O nich prý mluví Písmo slovy k Petrovi řečenými: »Tobě dám klíče království nebeského.« O těch klíčích toto smýšlíme a věříme, že nic jiného nejsou, než moc služebníkům Církve a sborům Páně svěřená, netoliko evangelium sv. (totiž veselé noviny o milosti Boží k lidem a vykoupení v Kristu Ježíši stalém) zvěstovati, ale také věřícím a povolným milosť Boží svědčiti a k losu svatých[2]) přijímati, a tak nebe před nimi otvírati; nevěřícím pak a nepovolným svědčiti hněv, a je z domu Církve vyháněti, a před nimi nebe zavírati: a tak berlu království Kristova služebně v rukou držeti a ji k správě stáda Kristova užívati.« *A tak prý jsou dvoje klíče, jedny k rozvazování svědomí lidí pro hříchy skroušených, avšak milosti Boží žádostivých a ke Kristu Spasiteli věrou se vinoucích . . . A to na místě Kristově: ne od sebe, ale od něho, ne svou mocí, ale jeho, jakožto šafáři tajemství jeho: buď užívajíc k tomu ceremonií přípravných, jako rukou vložení neb dání, anebo též bez nich. Druhá moc klíčů Kristových jest svazovati svědomí lidí nekajících a nevěrných: a to z poručení Kristova, a jeho mocí a ne svou, osvědčováním hněvu Božího, vylučováním ze spolku Církve, a tak zavíráním před nimi království Božího.*

A tuto moc prý svěřil Pán apoštolům a náměstkům jejich, všechněm zřízeným Církve služebníkům, avšak také sboru křesťan-

[1]) Konfese. Art. XIV.

[2]) Toto rčení vypadá jako nějaká kanonisace, kterou Komenský, ač jest forma její v katolické Církvi podstatně jiná, zavrhuje, když jako článek víry prohlašuje: »že všickni praví křesťané praví svatí jsou, a ne ti, které obě lidé kanonisují a za svaté vyhlásí.« Praxis. Kap. XLII. n. 22.

skému většímu neb menšímu. Proto prý má každý křesťan, kdykoliv těch klíčů potřebuje, jich hledati, *»pevně věře, že službou těch klíčů hříchové jeho tak pravdivě se odpouštějí na nebi, jak pravdivě on nařízení Kristovu obcuje na zemi.*

Aby však mocí klíčů mohl hříšník obdržeti ohlášení, že jest odpuštěno jemu, vyžaduje k tomu Komenský, aby pokání činil. Pokání však záleží v těch částkách *a)* v lítosti nad hříchy, a vnitřní tato lítosť má prý se pronášeti vzdycháním, pláčem a slzami . . . *b)* V pokorném se k Bohu utíkání a hříchův vyznání, anoť bez vyznání hříchův nám odpuštění slíbeno není. *c)* v nápravě života, čehož jsou opět dvě částky: Přestati zlé činiti a učiti se dobře činiti.[3])

Jest však také třeba za hříchy dostičiniti, »nebo ačkoli pokuty věčné obětí Kristovou sňaty jsou, z časné však kázničky vyňaty nejsme.«[4])

Že jest v těchto slovech odpor naproti učení Komenského i Bratří, bylo již řečeno; neboť jestliže není ospravedlnění ničím jiným nežli přičtením spravedlnosti Kristovy, kterouž uchopuje hříšník pouhou věrou v zásluhy Páně a v jeho smrť za hříchy, je-li víra samotna důstatečna, jest zajisté všem lidem soudným nepochopitelno, nač by bylo zapotřebí ještě pokání? Avšak právě to celé náuce o ospravedlnění odporné učení jest základem kázně, kteráž Jednotu vyznamenávala, avšak tou měrou také odpornou byla veselému protestantismu a Lutherovu vyznání: »Pecca fortiter et crede fortius.

Chelčický jest ohledně této služebnosti Bratří Komenskému v tom odporen, že tvrdí, že by pokání bylo svátostí, jinak souhlasí s konfesí tvrdě, že pokání záleží v želení hříchů, v dostičinění, a i v zpovědi, nezbytná však že je zpověď pouze Bohu.

28. *Fokud se týká eschatologie, jest Chelčický s Komenským ponejvíce sjednán.*

Spolu s Chelčickým učí Komenský, že všichni jsme pro hřích Adamův smrti podrobeni. Komenský dotýká také těch, jež zastihne druhý příchod na živu, a tu praví aspoň o vyvolených: »Co se vyvolených týče, které příchod Kristův živé zastihne, na tom jest: že poslední ten oheň, jímž svět přečistěn býti má, i na jejich těla připadne, prostoupí a všecku nečistotu shltě porušení v neporušenosť promění, což jim místo smrti bude.«[5]) Bude to však přece skutečná smrť ohněm na ně uvalená, jen že po ní ihned následovati bude přeměna. Jestliže však vyvolení budou ohněm zachváceni, tím spíše ku věčné zátratě předzvědění. Chelčický se o těch, kdož se dožijí druhého příští Páně, nevyjadřuje.

Podle Chelčického bude duše s tělem rozloučená ihned souzena, a tak učí také Komenský, a podrží podle obou sebevědomí i na onom světě. Podle Chelčického pomine na onom světě doba zásluh, a podle Komenského doba ku konání dobrých skutků ku spáse věčné nevyhnutelně potřebných.

Komenský zavrhuje, jakož i Bratří Čeští veskrze, jsoucnosť očistce, a to opět zcela důsledně, neboť jestliže není ospravedlnění nic jiného leč jen přičtená hříšníkovi spravedlnosť Kristova, kteráž nepravosti

---

[3]) Praxis. Str. 202—203.
[4]) Tamtéž. Str. 265.
[5]) Praxis. Str. 45.

jeho přikrývá, pak duše majíc spravedlnosť tuto ihned jde do nebe, nemá-li, buchne do pekla. Jinak se věci mají při Chelčickém. Chelčický učí, že žádný nemůže býti ospravedlněn, leč by se věrou živou, tedy skutky dobrými, přípravnými, přizpůsobil, že žádostivosť zlá o sobě není hříchem, že neztratil člověk v Adamovi vůli svobodnou, že jest rozdíl mezi hříchy smrtelnými a všedními, že jest třeba, za hříchy se káti, a tyto všecky pravdy jsou podkladem učení, že mohou býti na onom světě zbylé dočasné tresty, t. j. že jest možná, aby byl očistec, neboť že jest, víme ze zjevení na základě svrchu položených pravd. *Chelčický přijímá očistec, ale v jiném rozumu nežli katolická Církev.* On totiž dí: že duše s nějakými nedostatky odešlé dlí na onom světě v utěšených krajinách, a že budou očistěny všeobecným požárem, kterýž zachvátí zem při druhém příští Páně, a pak že vejdou teprv do nebe.[6]) Chelčický tedy nepřijímal očistce ve smyslu víry katolické, ale nezamítal všeho očišťování duší věrných na onom světě.

Podle učení Chelčického i Komenského bude duše hříšná neospravedlněná *ihned* do pekla zapuzena, aby tam byla ihned, zvláště ohněm, trápena. Komenský popisuje, co se stane s duší zlořečenou ihned po soudu soukromém, takto: »A tuť ji hned ďáblové, jakožto pochopi Boží, berou a do pekla, jako do žaláře tmavého, vedou; kdež v mukách a temnostech až do soudného dne držána býti musí. Kdež ač trápení její hrozné a strašlivé jest, hroznější však bude, když soudce Kristus v poslední den tělo z prachu země vzbudí, ji pak z pekla všemohoucností svou vezma spojiti se zase káže, a tu člověku ortel jeho ohlašovati bude.«[7])

Jako duše zlořečená ihned do pekla buchne, aby byla trápena, tak zase duše svatá *ihned* po soudu soukromém do nebe přijata bude, tak učí i Chelčický i Komenský Tento vykládá takto učení své: »Jak rychle duše věřící z těla vykročí, vzata a nešena bývá od andělů do nebe před trůn Boží (II. Tim. 4, 8. Zjev. 2, 10. I P. 5, 4.) a *hned* korunou spravedlnosti korunována, kterouž Pán z milosti všechněm jemu sloužícím dáti zaslíbil.«[8]) Duše svatá uzří také *ihned Boha tváří v tvář.* Komenský dí: »Co tu říkati počne srdce tvé, když Boha, nestihlou tu důstojnosť, tváří v tvář spatřovati začneš? Což když tisícové tisíců andělů, a mezi nimi slavní Cherubínové a Serafínové, vítati tebe a z tvého spasení Bohu děkujíce, píseň triumfu zpívati začnou? Co když svatí patriarchové, proroci, kněží a biskupi, apoštolové, mučenníci, a všech spasenců svatý zástup mezi sebe tě přijímati budou! Kdo tu radosť tvou vymluví?«[9])

O temnici ss. Otcův nečiní Chelčický ani Komenský, pokud mi známo jest, žádné zmínky, ale mám za to, že oba takovouto temnici, kteréž zove Písmo lůnem Abrahamovým, skutečně přijímali, ač Chelčický zle se horšil na sv. Tomáše Aquinského, o němž tvrdil, že prý on první změřil peklo a v jistá místa rozdělil. Podotýkám však, že takto netvrdím s ***jistotou.***

O temnici nekřtěňátek nečiní Chelčický taktéž nižádné zmínky, ač to jisto jest, že podle něho dítě nekřtěné, je-li předzřízené, do

[6]) Dr. Ant. Lenz: Učení Chelčického o očistci.
[7]) Praxis. Str. 29.
[8]) Tamtéž. Str. 70.
[9]) Tamtéž. Str. 41.

nebe jde, a i to jisto jest, že podle učení svého o dědičném hříchu nemohl by souhlasiti stran osudu předzvěděných dítek nekřtěných, jak Lutr a Kalvín učí. Jaké by byl měl Komenský mínění o osudu dítek nekřtěných, nevím určitě, ale zdá se mi, že klada povahu dědičného hříchu v žádostivosť zlou, a tvrdě, že žádostivosť sama již jest hřích, nekřtěné děti netoliko z patření na tvář Boží vylučoval, ale také as za to měl, že podléhají také kladným trestům.

Oba i Chelčický i Komenský přijímají obcování svatých, ale zamítají zřejmě náboženskou úctu andělům a svatým povinnou, a ovšem také katolické učení: že svatí v nebi za nás orodují, a že dobré jest a prospěje, je ctíti a za přímluvu jich prositi. Chelčický prohlašuje, zrovna jako Táborové, úctu prokazovanou nebešťanům, za modloslužebnosť, a podobně také Komenský, jenž jako článek víry prohlašuje: »že jak služba tak pocta (Dulia et Latria) samému Bohu přísluší.« [10]) Prostředníkem pak jediným a výlučným u Boha že jest Kristus Pán, jiných že netřeba. [11]) Jakož známo jest, učení katolické zní, že všecky přímluvy svatých na nebi se dějí skrze prostředníka Krista, jakož titéž svatí zde na zemi své prosby vysýlali k Bohu ***skrze*** Krista Pána, a Církev katolická modlitby své k Bohu vždy zavírá slovy: ***skrze*** Krista Pána našeho. Zdá se, že této okolnosti neuvážili ani Chelčický ani Komenský.

Že Komenský nemohl přijati přímluv za věrné duše v očistci, jest samozřejmo, neboť on očistec vůbec zamítal. Chelčický přijal ovšem podle Pseudoklimenta jakési středné místo mezi nebem a peklem, ale považoval všechny přímlůvy za duše věrné za zbytečné, poněvadž prý ony bytují až do soudného dne v utěšených krajinách.

Jako zamítá Komenský úctu svatým povinnou a andělům, tak také praví, že žádného vzývati nemáme kromě Boha, v něhož věříme, tedy žádného svatého a žádné světice. Praxis. Str. 317. n. 9. Podobně zavrhuje Komenský (Praxis. Str. 317. n. 7.) i obrazy, jako pravé modly, rovněž jako Chelčický a Táborové. Avšak vykládá, že ti obrazové jsou modly, kteří jsou k tomu cíli děláni, aby Boha vyznamenávali. Podobně zamítá Komenský úctu a vzývání svatých v katechismu svém (O Zákonu, n. 10.) jako věc modlářskou, a ovšem také úctu obrazů. Mocně prý zastavuje Bůh přikázáním všeliké modlářství, a obzvláště obrazů dělání, k nim putování, jim se poroučení, před nimi klekání . . . (Tamtéž n. 13.)

Komenský učí, že vidomý tento svět za své vezme, ale nikoliv, aby byl zničen, ale aby byl obnoven, a v tom souhlasí s Chelčickým jakož i s katolickou věrou.

Pokud se týká znamení, kteráž druhý příchod Páně předcházeti budou, udává Chelčický některé, u Komenského jsem o nich neshledal zmínky. *Katolická Církev však učí, že před tím příchodem Páně se objeví antikrist, aspoň jest tato náuka v Církvi tradičná. Avšak katolíci věří, že bude antikrist osobou jednotlivou, jak říkají fysickou; Chelčický však ve shodě s Komenským tvrdí: že byl v Církvi vezdy antikrist, a ten že jest osobou morálnou, t. j. že všichni odpůrci Kristovi dohromady jsou antikristem;* zvláště jest prý antikristem papež čili spíše papežství, s kardinály, biskupy, se svými praeláty,

[10]) Praxis. Str. 317. n. 12.
[11]) Tamtéž n. 10.

kněžími, vůbec se vším duchovenstvem, ano, jak jistí Chelčický, jest prý všechna katolická Církev antikristem a synagogou satanášovou. Příchod tedy antikristův by se prý marně čekal před příchodem Páně.

Komenský učí, že hned, »když v den poslední nebe i země a všickni živlové se rozplynou, aby svět nový učiněn byl, tu nastane z mrtvých vstání, tu hlasem trouby archandělovy všichni hrobové se otevrou, a těla všech lidí vstanou,«[12]) a v tom souhlasí s ním Chelčický i katolická Církev, neboť bude vzkříšení, jak učí starobylá Církev, skutečně a v pravdě všeobecné; ale učením obou i Komenského i Chelčického zatracuje se millenium bratránků Táborů.

Chelčický nedí dopodrobna, jaké bude tělo vzkříšených vyvolených, ale praví, že bude proměněné t. j. oslavené[13]) Komenský však popisuje podrobně, jaká budou těla oslavených. »Těla zajisté pobožných, dí, vstanou v té postavy dokonalosti, kterouž přirozeně každý míti měl, kdyby v to nebylo něco vkročilo: jako muž v plném věku svém ... Bylo-li zde tělo porušené, chromé, slepé, polámané etc. tam bude zdravé, krásné, sličné ... Co se postavy tkne, poněvadž Bůh Adama a Evu, ne dětmi, ale v plné postavě stvořil, podobné jest, že při vzkříšení také tak bude. Nebo sic samo dětinství, jako zase starosť a sešlosť, nedokonalosť s sebou nese. Budou těla pobožných po vzkříšení čtyřmi nad přirozenosť vyššími vlastnostmi obdařena. Předně mocí a silou dokonalou, tak že bez nemoci, mdlob, ustávání, čerstvá a silná zůstávati budou na věky, ani žádného pokrmem, nápojem, snem občerstvování nepotřebujíce. Druhé, nesmrtelností; nebo ani zemříti ani stonati nebudou moci. Třetí, slávou a sličností: nebo stkvíti se budou, jako jasné hvězdy, nýbrž jako blesk oblohy na věčné věky ... Čtvrté poctěna budou vyvolených těla hbitostí; že se i do oblaků vstříc Pánu vznášeti a okolo stavěti moci budou ... V tom smyslu apoštol těla vzkříšená duchovními nazývá, že od nich ta nezpůsobná hmotnosť a tíhota nynější odňata bude.«[14]) ... Teď popisuje radosť, jakou se duše oslavená vítati bude s tělem vzkříšeným. Mezi jiným dí duše: (Raduj se!) Aj, hříchové naši na věky nám zpomínáni býti nemají, skutkové pak dobří, co jsme koli z víry a poslušenství k Bohu podle vůle jeho činili, teprv se nám zpomínati začínají, a za ně *převelikou slavnou odplatu* bráti máme. »Veleslaven budiž Bůh náš, kterýž nás jednomyslně z milosti byl učinil k modlitbám, postům, pokání a skutkům dobrým!« »Ó účastnice má, tělo mé, tys věrnou společnicí mou bylo v díle Páně, v protivenství, soužení, v hanbě, v potupě, kteréž jsem pro Pána svého a slovo jeho snášela: aj, vejděmež již spolu v radosť Pána svého. Jako's ty mi pomáhalo kříže nésti, tak tobě nyní vedle mne koruna vstavena bude.«[15])

Avšak jinak, docela jinak se bude díti při vzkříšení těla zlořečených. Hroznější bude, jak dí Komenský, trápení duše, když soudce Kristus v poslední den tělo z prachu země vzbudí, ji pak z pekla všemohoucností svou vezma, spojiti se zase káže, a tu člověku hříšnému ortel jeho vyhlašovati bude. Co tu nešťastný, zatracený člověk sobě počne? Když od krajů země ječení moře, svrchu nad hlavami

[12]) Praxis. Str. 42. n. 6.
[13]) Ned. II. adventní.
[14]) Praxis. Str. 44. n. 9.
[15]) Tamtéž. Str. 46. n. 12.

rozplývání prudkostí ohně oblohy, odevšad hrůza strašlivých zázraků děsiti jej začne. Omráčený bude: bude chtíti utíkati a nebude kam? Chtěj nechtěj duše s tělem a tělo s duší zůstávati musejí, tak se přesmutně vítajíce: Ó ty ohavná peleši (dí k tělu duše), ó ošklivá hospodo, zase-liž se do tebe stěhovati mám? Ó kdyby aspoň jako do hospody! Ale já do tebe, jako do nešťastného věčného žaláře vstupuji! . . . Ach, bída, ach, žalosť, s tebou-liž před Boží a andělů svatých obličej k svému i tvému zahanbení jíti mám? Ach běda, že jsem pro tebe, smrdutý pytli, slávu nebeskou promrhala! . . . Ó hory a pahrbci, proč neposkakujete jako skopci, abyste na mne padli a mne přikryli před tváří toho, kterýž tamto sedí na trůnu! . . . Ó vy pekelní duchové, katanové moji, roztrhejte mne, abych ale v nic obrácen byl!« »Ale nic, vše nadarmo! Andělé tě mocí z hrobu před stolici Kristovou potáhnou, a po levici mezi smrdutými kozly postaví, kdež Pán počne tobě všecka velká dobrodiní svá pořád vyčítati . . . Tu svědomí tvé vnitř všeho posvědčovati, a tebe víc, než deset tisíců svědků přemáhati bude. Ďábel bude téhož potvrzovati. Po druhé straně všickni svatí andělé stojíce spravedlnosť soudce velebiti, a tak nevděčný tvor proklínati budou. Za tebou bude strašlivé kvílení tovaryšstva tvého, na tebe čekajícího státi! Před tebou svět v plném plameni stojící! Nad sebou soudce rozhněvaného! Pod sebou peklo ohně, síry a smoly plné, a hrdlo rozdírající viděti budeš!« [16])

Avšak státi musíš! Není kam utéci, není kam se díti! Žádná hora tě přikrýti, žádná jeskyně tě skrýti nemůže: musíš poslední svůj ortel slyšeti: Odstupte ode mne činitelé nepravosti, jděte do ohně věčného, kterýž připraven jest ďáblu a andělům jeho. Slova ta: »*Odstupte ode mne*« odjímají všecku naději milosti. »*Vy činitelé nepravosti,*« ukazují žalostné odloučení od společnosti s Bohem. »*Do ohně*« znamená hrůzu muk. »*Kterýž připraven ďáblu,*« ukazuje se družina, s níž tovaryšství býti má . . .[17])

Ihned od andělů se vším odsouzeným houfem do jezera ohněm a sírou hořícího uvržen budeš, kdež křik, pláč a skřípění zubů bude . . . Ty čím dál, tím hlouběji do jámy padati budeš, a nikdy dna nedopadneš! Tuť bude ustavičné kvílení, však nižádného odnikud politování! Tu bude pláč a křik pro bolesť palčivosti ohně, avšak také drkotání zubů pro nesnesitelnosť zimy. Tu budeš vylévati slz, jako mořských krůpějí, avšak ani nejmenší jiskřičky ohně svého neuhasíš: nebo čas pokání již minul.« [18])

Na to popisuje Komenský, kterak budou trápeny bujné oči zatracenců, nečisté uši, nesyté hrdlo, do něhož jako do kbela vína lévali, a kterak trápeno bude myšlení jich, že pro tak časnou radosť věčné blahoslavenství zmrhali, neboť svědomí jako had je štípati bude, upomínkou zvláště, že byli ku pokání zváni a od Boha samého vábeni, oni však že času svého nepoznali, a teď již »napraviti nelze ničehož na věky věků, neboť dvéře milosti budou navždy zavřeny.«

»A tak zbaven jsa blahoslaveného spatřování tváře Boží a světla Božího, ve tmách, jimž konce nebude, a v tesknostech, v nichž ani nejmenšího potěšení nedočekáš, na věky býti musíš . . . Tak budeš

[16]) Tamtéž. Str. 30. 31. n. 3 et 4.
[17]) Tamtéž. Str. 31. n. 5.
[18]) Tamtéž. Str. 32. n. 6.

hořeti vždycky, a neshoříš; umírati a neumřeš, smrť tě vždycky žráti bude, a nesežere nikdy. [19]) Tak že by tam tolik let přebyl, kolik jest zrnek písku mořského v hlubinách, potom však tak mnoho naděje míti budeš, k vyjití odtud, jako dne prvního . . . Kdykoliv se duše zatracená na to: »*Nikdy na věky*« rozpomene, pokaždé se jí, jako nové peklo zanítí.« [20])

Jinaký však bude stav vyvolených. Budou totiž po z mrtvých vstání vstříc Pánu vtrženi, a budou spolu s anděly okolo trůnu státi a spolu s nimi bezbožné lidi a duchy nečisté souditi. Dvanácte apoštolů se posadí na dvanácti stolcích, soudíce dvanáctero pokolení israelské, kteříž nechtěli přijíti hlasu evangelium. Jiní svatí státi budou jakožto soudcové světa a andělů v svém pořádku, nebo jakož zde jedněm nad druhé víc darů a milostí uděleno, tak i tam *bude rozdílnosť v slávě.* [21]) Tuto rozdílnosť ve slávě podle skutků popisuje na jiném místě takto: »Tuto uhlédáš požehnaný obličej toho, jemuž se nebesa i země i všickni andělé i archandělé sklánějí . . . tu se potkáš s slávou, kteráž na srdce tvé vstoupiti nemohla. Nebo tu se koruny vítězné rozdělují a na hlavy vstavují: mučednická mučedníkům, kteříž pro evangelium život vynakládali: panenská panicům a pannám, kteříž pokušení těla přemohli; koruna dobrých skutků těm, kteříž almužny rádi dávali; koruna pobožnosti těm, kteříž upřímně Kristu sloužili a dosloužili: koruna slávy učitelům církve, kteříž jiné vyučovali a k spravedlnosti přivodili.« [22])

Tyto koruny spravedlnosti budou ihned rozdělovány, jakmile Kristus Pán, soudce, vyhlásí ortel pobožným a věřícím: »Pojďte požehnaní Otce mého, vládněte královstvím vám připravovaným od ustanovení světa, nebo lačněl jsem etc. [23])

Komenský přednášeje tuto učení o rozdílu ve slávě nebeské, učí zcela souhlasně s Písmem Božím, a také s katolickou Církví, ale opouští německou reformaci, kteráž na základě, že skutkové dobří ani k ospravedlnění, ani ku spáse věčné potřebni nejsou, učí, že blaženosť nebeská bude při všech stejná, ale jest také poněkud odporem sám sobě. Neboť mají-li dobří skutkové spravedlivých tu sílu do sebe, že je Pán Bůh odměňuje podle velikosti jich rozdílně, pak jest nezbytno věřiti, že jsou skutkové ti také záslužni, ač jsou skutkové tito, jakž i Církev katolická učí, zároveň dary Božími.

Na konci podáváme ještě článek Komenského, že se lidé na onom světě znáti budou, článek to, s nímžto plně souhlasí katolická Církev, a kterýž jest také nezbytnou podmínkou toho, aby při posledním soudu dokonale byla ohlášena světu spravedlnosť Boží, kterýž odměňuje jednomu každému podle skutkův jeho, a aby všichni lidé nabyli přesvědčení, že Bůh neskonale spravedliv jest, ježto na zemi plná apologie spravedlnosti Boží odhalena býti nemůže, ant se zhusta zlým dobře, dobrým však zle vede.

Komenský učí: »Toho osvícení tu (na onom světě), dojdeme, že všecky milé svaté předky, i jiné svaté, kteří v týž čas s námi,

[19]) Tamtéž. Str. 33. n. 10.
[20]) Tamtéž, Str. 33. n. 10.
[21]) Tamtéž. Str. 46. 47. n. 13.
[22]) Tamtéž. Str. 41. n. 4.
[23]) Tamtéž. Str. 47. n. 14. et 15.

neb po nás, po všem světě živi byli, dokonale znáti budeme.« Důvodů na to uvádí Komenský devět:

a) Praví Kristus nevěřícím Židům, že uzří Abrahama, Isaka a Jakoba v království Božím, sebe pak vyhnané ven. (Luk. 13, 28.) Čím tedy více je znáti budou účastníci jejich v též slávě.

b) Jako Adam procitnuv v ráji ihned poznal, že jest Eva kost z kostí jeho a tělo z těla jeho; tak i my při vzkříšení všecky svaté, kteřížkoli k též společnosti těla Kristova přináležejí, hned poznáme.

c) Apoštolé znali Krista Pána po vzkříšení, jakož i ty svaté, kteří s ním byli vstali a některým v městě svatém se ukázali.

d) Petr, Jakub a Jan při Kristovu proměnění Mojžíše a Eliáše sami od sebe hned poznali. Zdali ne mnohem víc, když již všichni proměněni a oslaveni budeme!

e) Bohatec poznal Lazara v lůnu Abrahamovu. Ovšem tedy ti, kteříž v témž lůnu seděti budou.

f) Kristus praví: že apoštolé seděti budou na dvanácti stolicích soudíce dvanáctero pokolení israelské, musejí tedy znáti je i od nich znáni býti.

g) Čteme I. Mojž. 25, 8., že pobožní umírajíce připojeni bývají k lidu svému. Tedy všichni tam se shromažďující ne bez společné sebe známosti svojí jsou.

h) Láska nikdy nezapadá, neb nepomíjí. Tedy tam známosť, kteráž jest lásky základem, nebude od nich vzdálena.

i) Majíť v den soudný všickni skutkové, řeči i myšlení vyjevena býti, tedy i osoby. Řím. 2, 6. Kor. 3, 13. Mat. 12, 36. Protož apoštol píše, že se všickni ukázati musejí před soudnou stolicí Kristovou aby přijal jedenkaždý za to, což skrze tělo působil. II. Cor. 5, 8.

Jelikož však Komenský učí, že se především vyvolení na onom světě znáti budou, a i také zavržení a vyvolení vespolně; jelikož učí, že ihned po smrti jednoho každého nastane soud soukromý, po němž duše zbožná ihned na Boha patřiti a neskonalých radostí požívati bude, jelikož učí dále, že všichni vzkříšení sebe budou znáti a podle toho, jak jednali, buď že věčně se radovati, anebo odsouzeni od tváře Boží a do pekla uvržení zvláště ohněm věčně trápeni budou: tuť zajisté jde na jevo víra tohoto biskupa českobratrského, že duše s tělem neumírá, ale odchází sebevědomá na onen svět, že v tomto sebevědomí trvati bude jsouc rozloučena s tělem až k okamžiku, kde opětně se spojí s tím tělem, kteréž měla za živa, a sebevědomá jsouc nebeských radostí na věky požívala anebo od Boha zavržená, aby na věky pekelným ohněm trápena byla.

Toto učení Komenského jest metlou pro všecky ty, kteříž Komenského netoliko pro jeho velikou vzdělanosť, ale *vůbec* do nebe vynášejí, ačkoliv sami buď křesťanství vůbec zavrhli, anebo dokonce ani Boha nepokládají, a podle toho také svoji tak zvanou vědu i také život svůj zařizují.

Zavíraje pojednání toto, jenom tolik dotýkám, že se může z něho každý nepředpojatý přesvědčiti, jak velice se Bratří a Komenský v náuce své náboženské od Petra Chelčického, a ovšem tím více od Jana Husa odchýlili, a že odchýlivše se od Čechův Jana Husi a Petra Chelčického, z veliké části německou reformaci Lutrovu, a poněkud helvetskou Kalvínovu přijali. Přijavše však některé články reformace německé nepřijali nekázeň, anarchii a antinomismus těchže

německých reformatorů, stále učíce, že ku spáse věčné jsou potřební dobří skutkové, a že jest potřeben v Církvi řád, a potřebná kázeň, a v tom jsou zajisté chvály hodni.

Že se Komenský svojí náukou ještě více odchyluje od učení katolického nežli Chelčický, vychází již na jevo ze stručného pojednání tohoto, ještě více však z přirovnání celé soustavy katolické víry k učení Komenského. Balbín, učený a slavný člen Tovaryšstva Ježíšova, píše ovšem o Komenském: »Quam plurima opera edidit, nihil tamen unquam, quod catholicae fidei adversaretur; ac mihi opera ejus legenti semper visus est ita comparatur scripsisse, ut nullam notare aut damnare religionem vellet.[24]) V tomto svědectví však se učený Balbín klame, nepochybně četl pouze ty knihy, v nichž není závady, ale nikoliv těch, kdež jedná Kom. o víře své. Zavrhujeť on mnohé články katolické víry, ano i katolickou Církev zhusta dosti drsně.

Ledňáček.

Od *Antonína Bulanta.*

Keyx utonul, — tak báje praví —
loď klesla ke dnu v lůno skal,
a na břehu v pláč usedavý
zněl hukot vln a větrů žal.
To Alkyoné, věrná žena,
lká, pláče, volá opuštěna, —
břeh — mrtvého jí daroval . . .

Zří v jeho líc a bez útěchy
ji k sobě vine na klíně,
až její pláč a hořké vzdechy
se dotkly Thetis bohyně.
K nim chýlí se — a v něžném citu
dva ptáci letí ku blankytu, — —
»Keyx!« — zní to k mořské hlubině.

Tak došla věrnosť konce bolu, —
je opět poutá lásky vděk,
tam žijí, kde se našli spolu,
na břehu potoků a řek,
v mlh závoji i v slunné záři
dva nerozluční samotáři, —
Keyx, Alkyoné, — ledňáček!

* * *

[24]) Balbini »Bohemia docta« P. II., 314. Ed. Praga 1778. auctore Rafaele Unger, professore theol. dogm. in studio generali ord.

Já vídal jej kdys v dětském věku
na březích kolem Křesína,
když zima poutem spjala řeku
a ztichla vodní hlubina.
Vždy za večera letěl v párku,
kdy mlha táhla nad Oharku,
od lesa k tůni u mlýna.

Kde řeka zamrzlá je z pola,
mne k sobě vábil jeho zjev,
tam, kde se točí mlýnská kola,
jsem zíral pestrých do barev
a v duši dojímal mne vždycky
ten smutný, táhlý, elegický
a jednotvárný jeho zpěv.

A o něm snil jsem jako dítě,
jak na lov čeká u hráze,
jak do vody se pouští hbitě
za rybkou v smělé odvaze.
A teď, kdy prchla léta mladá,
zas o něm sen si duše spřádá,
jej vidí — ve své povaze.

Nechť svou si vedou ptačí druzi,
své boje, sváry, neshody, —
pod lesním srázem na haluzi
sám skrytě žije u vody
a nemísí se v hejna ptačí, —
klid, samota mu k štěstí stačí
a poesie přírody.

Ať ptáci v dáli odlétají,
kdy k sobě vábí teplý jih,
kdy babí léto v pustém kraji
se bělá v listech žlutavých, —
ty vodní břehy jeho mládí
nic ve světě mu nenahradí, — —
ó, jaké kouzlo vane z nich!

Kdy příroda jak stařec chorý
se v zimní roucho obláčí
a jiných ptáků družné sbory
ať hostí dvůr či bodláčí, —
jak poustevník ve svojí cele
on tráví život osaměle
a jeden druh mu postačí.

Ať zavanuly hnízda sněhy,
ať vůkol dýchá zimy chlad, —
on miluje své rodné břehy,
kde šumí les a řeky spád;

byť krutou byla zimní doba,
byť plašila jej lidská zloba, —
    má domovinu stejně rád!

Kdy hejna rybek ztuhlá voda
    a hmyzu roje kryje mráz, —
on svobody své nezaprodá
    za lepem obalený klas,
jak dotěravých vrabců smečka, —
on těší se, že zimu přečká
    za chudým stolem vodních řas.

Na sněžné ratolesti čeká
    pták exoticky ohnivý,
kdy volnou bude opět řeka,
    až vesna dechne na nivy,
až slunce teplá jarní záře
zasvitne v sídlo samotáře
    a roznítí dech mrazivý.

V ten čas, kdy jaro přijde s vůní,
    v tu dobu štěstí, dobu hnízd,
pln jásotu nad vodní tůní
    zní pronikavý jeho hvizd.
Druž ptačí ať se plaší v křiku, —
on nestará se o kritiku,
    když letí kolem na kořist.

Nad močálem se svojí písní
    ač létá kolem kalných vod, —
on péra svého nepotřísní,
    jak jiný opeřenců v rod
Je často zří, jak loví v kalu,
jak prosti zpěvných ideálů
    se brodí blátem o závod.

Kdy v samotě pod srázem břehů
    jej pohřbí vlny zpěněné, —
kdo ve života hlučném běhu
    na ptáčka sobě vzpomene?
Snad časem z dáli přijde kdosi
a zastaví se u rákosí,
    kde prožil mládí blažené.

Ve stínu háje ratolestí,
    kam nedonikne světa hluk,
snad vykouzlí mu doby štěstí
    ta zeleň lesa, vůně luk,
a z dob, kdy těšívala hračka,
si vzpomene i na lednáčka,
    na prosté písně jeho zvuk . . .

* * *

Ó ledňáčku! V té době žiji,
kdy ideály jsou ty tam,
kdy básník ve své poesii
jest ideálem sobě sám
a sebe jen svým pérem zdobí; — —
i já jsem dítě naší doby
a v tobě — sebe opěvám!

Růžencová babička.

Obrázek ze Žďárských hor.

Napsala *Vlasta Pittnerová.*

(Pokračování.)

IX.

Anička plakávala od té doby častěji; byť její mladý pantáta velice »umíněný«, a musilo v domě vše a vše jíti po jeho vůli, od největšího do nejmenšího.

Dědeček s babičkou, kteří se byli na vejměnek jen tak pro jméno odstěhovali a vlastně po celý den na statku sem a tam šukali, hleděli na to jaksi podivně a mrzutě, že nemá býti Anička svrchovanou v domě paní a mužově vůli se podrobovati

Netrvalo to dlouho, a dědeček, babička tu a tam pronesli slůvko, zastali se Aničky, opřeli se mladému hospodáři, a tento je odkázal na výměnek, že nemají se v domě do čeho míchati.

Stará panímáma předhodila jednou Jakubovi, že jim sliboval, že Matys ženu svou obhájí před celým světem, a nyní že aby ji oni obhajovali před ním.

»Tohle jsou řeči«, vzdychl Jakub. »To nejni žádné obhajování, pantáta je pantáta, muž je muž, pán v domě, a víte panímámo co, je to holt bída, že se Anička, jako mladá panímáma, nenaučila nikdá poslouchati. Hodná je a hodná byla, srdce má dobré, ale — Pán Bůh mu odpusť, nebožtík mlynář, nechcu ho ve zlém vzpomínat, matky jí nedovedl, děvku poslouchat nemusela, a panímámu pak neposlechla, a u vás poslouchali jste ju vy, a ne ona vás. Teď jí je těžko poslouchat muža, a nejni to nic jiného než poslechnout, udělat jednou po jiného hlavě než po své, no a že je mladý pantáta taky trochu umíněný, tak bývá oheň na střeše.«

Po nějaké takové domácí mrzutosti odstěhovali se staří Bouchalovi na výměnek trvale, a Anička k nim docházela, tu na radu, tu si postěžovat i poplakat, byla tam více než na statku, a každou chvíli pro ni museli do vejměnku doběhnouti.

Pantáta už se mrzíval a často ženě toto ustavičné její dobíhání na výměnek předhodil.

Ale nadarmo. Anička si šla na výměnek postěžovat zase, často si tam šla i zavzdorovat, někdy ze vzdoru s pantátou nepojedla, a babička na výměnku ustrojila jí rychle něco mlsného.

Brzy se o tom mluvilo po vsi, a kdo tyto řeči nejraději vyslýchal, byla panímáma z rychty, pantátova matka. Nedbajíc, že jest to její syn, který tím trpí, pyšnila se svého bystrozraku se dovolávajíc, že po té rozmazlené Aničce věru nic není.

Doneslo se to ovšem k Bouchalovým, a babička Aniččina došla si na rychtářku jako v předvečer námluv, a byla ostuda a mrzutosť, že se v celém okolí o ní mluvilo.

Ubohá Anička byla znovu stále od lidí ostouzena, a starý Jakub říkal, že už od malička ji lidé v hubách měli. Došel často do statku Aničku potěšit a říkával: »Ejnu, ejnu, bude ti Anič — či panímámo, abych ti tvé cti dopřál, zase líp, zvyknete si s pantátou, pusť tu nevůlu mimo sebe, pomodli se růženeček, a bude ti lehčejou.«

»Ba já abych už se modlila jenom ten bolestný růženec,« říkávala Anička.

»No, no, to se ti jenom tak zdá, dá Pán Bůh, a budeš se modlívat radostný růženec, a pak bude všecko dobře, jestli pak víš, kdy se má ženská jářku ten radostný růženec nejčastějác modlívat?«

Anička se začervenala a vyšla ven. Jakub se zaradoval, už si to byl párkrát řekl, že, až začnou nad střechou Špinarova statku kroužit čápi, že bude hned lepší, že se budou mít mladí manželé starat o cosi jiného, než kdo má koho poslouchat.

A když položil čáp v malovanou kolébku malého synka, tu bylo ve statku sice z počátku veselo, ale hned zase smutno. Váda a svár byly hned tady, beztoho už jakoby stále na hambalkách čekaly, kdy je kdo zavolá.

Strhl se svár o kmotry. Pantáta chtěl míti dle zvyku své rodiče, panímáma poukazovala, že jsou tu dědeček s babičkou, kteří ji vychovali místo rodičů a dali statek, návrh panímámy babičky babící, aby se vzal za kmotry rychtář s panímámou Bouchalovou, nebo pantáta Bouchal s rychtářkou, mladé manžely ještě více rozčilil, a počali se hádati.

Ale přece se smluvili, když pantáta Bouchal poukázal, že je ženy jeho doma potřeba u šestinedělky k posluze, a on že bude mět toho malého holečka stejně rád, třeba ho na rukou nedržel, ať jdou tedy rychtářovi. Ale ti už věděli o sporu a zdráhali se posloužit vnukovi, ať prý si jdou jen Bouchalovi, že jako »prachděda a prachbába« jsou jako vzácnější přízeň.

Tak šly vzkazy sem a tam, a posléze po mnohém pláči si vzkázala mladá panímáma pro Jakuba, aby on jejímu děťátku posloužil. A s ním šla za kmotru »prachbabička.«

Jakub měl radosť, a to tím větší, když panímáma řekla, že se nebude hošík jmenovati po otci Matys, ale po kmotříčkovi Jakub.

Mladému pantátovi to bylo jedno, mrzela ho celá věc a zlobil se, že se u nich nic bez vády neskoncuje.

Tak měli u Špinarů Jakoubka, a mladá matka měla radosti dost a dost. Pantátu zamrzel ten svár o křtinách tak, že to dlouho ženě

dával cítit, a tato od své panímatky, rychtářky, také tolik zakusila, že si často zaplakala.

Tak když došla s Jakoubkem do rychty prvně na besedu, tu babička rychtářka děťátko stokráte líbajíc, nemohla si navyknout, aby ho jmenovala Jakoubkem, stále a stále »Matýsku« jej nazývajíc a tvrdíc, že to už tak po tátovi přijde samo sebou, a že když takové v rodě neobvyklé jméno se děcku dá, tu že jí to zrovna připadá, jako by to dítě ani do rodu nepatřilo.

Mladá matka se stěží ubránila slzám, a vyhrkly jí mocným proudem, když i rychtář řekl: »No, Jakuba jsme ešče nikdá v celé přízni neměli, jen ať se s tím nezvyklým jmenem něčeho neobvyklého na tom děcku nedočkáte.«

»No, tohle je pláču pro pár slov,« zabručel rychtář.

»Ale jakých,« vzdychla mladá žena.

Čas plynul, a Jakoubek vyrostl z peřinky, počal se stavěti na nožky, a do kolébky přibylo děvčátko Anička, když tu mladý pantáta přišel domů celý rozpálen a zvěstoval své ženě, že bude mlynářkou. A to mlynářkou v podskalském mlýně; byť přišel mlýn do prodeje a pantáta Špinar jej ve dražbě koupil; mlynářce zbyl malý výměnek.

»A kam půjdou děti?« tázala se mladá panímáma.

»To je mámina starosť,« zasmál se pantáta.

»A co s naším statkem?« Tak se ptala žena v náhle vzbuzené úzkosti.

»No pola se obdělajou, stavení nebudu moct ovšem vzít do mlejna, ale už je to spravíno; udělám z něj hospodu, mluvil jsem ve Žďáru s panem Sekelesem, a ten to ode mne koupí, ze stodoly vystaví palírňu, bude aspoň ve vsi vejdělek, bude kupovat jab'ka na špiritus a bude taky kupovat len, v šupnách a v chlívech bude mět na to vše placu dost a dost.«

»Ty sem chceš vzít žida, do tohohle stavení, kde se má matka a naše děti narodily?«

»No, jiný by to nekoupil, nabízel se mně taky pachtýř, že prý z toho udělá hospodu, ale to bych musel na své útraty stavět, a však on pan Sekeles bez šenku nebude.«

»A dědoušek s babičkou?«

»Ale ti majou vejměnek, odměříme jim ho, a pan Sekeles si jich na výměnku ani nevšímne, leda by mu chceli dědoušek takhle při vážení jablek dohlížet, a babička při tření lenu, povídal, že se s nima srovňá.«

»Ale co chudáci řeknou, žes je jako prodal?«

»E kuš a nezlob, co pak jim je po tem, statek je náš, je můj, a jářku, dostaneš se aspoň do mlejna, který měl být tvým dědictvím.«

»Chudáci staří, majou být na výměnku u židáka, babička to nepřežijou.«

»Žádný »židák,« — pan Sekeles; a víš co, jdi to těm starým říct, já bych se darmo rozzlobil, budou hubařit a bučet, jdi, panímámo, jdi a pak se chystej k stěhování, máme zejtra Jiřího, dobře, že se ty práce odbyly, ve mlejně nejni ani zaseto, ta slavná panímatka pola vymrskala, na polovic je ouhorem i bez jateliny, bude co hnojit, a mlejn se musí spravovat, za tu zejmu spálili tam všecky ploty, no, však já to spravím, jako jsem spravil tenhle grunt.«

A pantáta radostí zavýsknul, panímámu pohladil, děvčátko, které v náručí držela, políbil a Jakoubka po zemi se batolícího vyzvedl a na rameno si posadil, vyběhl s hochem ven a oznamoval čeládce, že se budou stěhovat do podskalského mlýna.

X.

Plakali, hubovali a zlobili se staří Bouchalovi, že je prodal muž milené vnučky židovi, ale nic nebylo platno, museli se upokojiti a přijati tuto novou ránu osudu tak, jak přišla.

Stará panímáma to odležela, a na konec musela ji Anička sama těšiti, že aspoň se dostane na otcovské dědictví.

»Nebudeš tam mět štěstí, jako ho tam tvá nebožka matka, Pán Bůh jí odpusť, také neměla,« zalkala babička nad vnučkou.

»Ejnu babičko, snad přece, a Jakoubek bude mlynářem, dá Pán Bůh, že ho strejček Jakub ještě řemeslu mlynářskému vyučí.«

»Ještě ti tam ty děti vylezou na skálu, spadnou dol' a zabijou se, nebo se ve vantrokách utopijou.«

»No, nespadla a nezabila a neutopila jsem se já, a tak také ony vyrostou, jako jsem já vyrostla.«

»No, dej ti to Pán Bůh dočkat, ale já mám z toho strach, ešče že tam máš toho Jakuba!« Tak se babička posléz upokojila.

Hůře bylo s dědečkem; ještě více než prodej statku hnětlo ho, že by měl být u žida jako za šafáře, a že na jeho rodném statku, kde se přes půl století jako hospodář byl přičiňoval, bude vlásti žid; hněval se na vnuččina muže tak, že od té doby se mu vyhýbal.

Tak se v pláči a hněvu, svárech a vyčítkách stěhovali mladí Špinarovi do podskalského mlýna, a tam nebyl nikdo, kdo by je byl přivítal s jasnou tváří. Mlynářka sestárlá a udřená stěhovala se na výměnek i se šesti svými dětmi, z nichž sotva dvé nejstarších bylo již služby schopno; z výměnku pak se stěhoval Jakub do komory na šalandě, vzdýchal trpce, že musí dělati místo zde, kde, jak mínil, zemře.

»Tohle jsou věci,« naříkal přenášeje prvně do komory ten památný svůj růženec.

Pantáta Špinar nevšímal si ničeho a začal na mlýně hospodařiti tak »ostře« jako kdys na Bouchalově statku, tak pevně rozhodoval o všem, jako kdys o své svatbě.

Ale Anička nemohla ve mlýně, ve svém rodném mlýně, nijak a nijak zdomácněti, bylo jí tam stále úzko a smutno, s macechou srovnala se dobře a poskytovala jí krom výměnku náležejícího tolik, že mívala s mužem častých pro to mrzutostí. I dětí obživovala ve mlýně a raději se sama přičiňovala, jen aby tam mohly pobývat, a ona pantátovi říci, že konají ty a ony práce.

Jakub si nemohl zvyknouti na tu svou komoru; raději po práci odbyté ve mlýnici zašel do stavení a hrál si s Aniččinými dětmi. V neděli odpoledne, nepršelo-li, zašel si na skálu nade mlýn a tam se modlíval svůj růženec.

Anička chodila za ním a modlili se spolu.

Pantáta se jí smával, že místo na pouti a k muzikám zalízá se starým chasníkem na skálu a modlí se s ním růženec.

»Dobře, že je náš stárek tak stár, už takový opravduský mlynářský šedivý osel, sic by ešče někdo řekil, kdo ví, proč se na té skále slízáte a co tam děláte, a oni se modlijou růženec a zpívajou růžencovou písničku. Ale řekni mně, ty růžencová bábo, jaký to růženec se modlíte, já bysem myslel, že slavný, když jseš zasejc v celé slávě podskalskou mlynářkou.«

Anička na takové vejškleby neodpovídala a stěžovala si jen Jakubovi. Tento dlouho neříkal nic, až jednou zatínaje pěstě pravil: »Tohle jsou řeči, jen ať se ten tvůj pantáta, který se mně zdál být pro tebe tak hodným, nechodí modlit k židovi desatero.«

»Jak to, strejčku?« trnula Anička.

»Jak, no, že na tom tvém gruntě, v tom tvém stavení, které ti muž prodal, žes ani nevěděla, kdy a jak, má ten e — židák hospodu a tvůj pantáta tam chodí jako prý do svého, aby tam druhé sousedy taky naučil. A já říkám, kdo chodí k židovi, že se mu vydává, a ta kořala, co se tam pije, a ty karty, co tam ti pijáci hrajou, to že je to desatero.«

Anička věděla dost a neměla jiné odpovědi, než aby se s ní strýček pomodlil bolestný růženec.

A modlili se jej od té doby nejčastěji, a když zima skálu nad mlýnem jinovatkou pokryla a sněhem zasypala, modlívali se jej ve světnici, té pěkné světnici ve mlýně, kterou pantáta hned po obědě, a to nejen v neděli, ale i leckdy všedního dne opouštíval, aby si zašel k panu Sekelesovi trochu se pobavit. A bylo už někdy hodně pozdě, když mladá panímáma ještě na loži sedala, kuličky růžence v upracovaných rukou propouštějíc. Pantáta chodíval domů až po půlnoci, někdy i k ránu. A po dědině i v okolí se říkalo, že domoh se mladý Špinar »živou mocí« ženina dědictví, i po jejím otci nepěkný návyk obliby hospod podědil, a že ve mlýně nebude už nikdy hojnosti a požehnání, jako bývávalo.

Stará mlynářka se škodolibou radostí pozorovala to vše a nevlastní dceři, přes mnohá od ní přijatá dobrodiní, nesnáze tyto přála.

»Patří jí to, té netrestané,« říkávala lidem.

Nehospodařili Špinarovi ani tři roky ještě ve mlýně, když ubyl jim výměnek z Bouchalova gruntu. Dědeček s babičkou jedním rokem odešli z toho světa, kde se byli na jediném dítěti a jediné své vnučce dočkali takových žalostí.

Dědila po nich podskalská mlynářka ještě i peníze, ale co byly jí platny; muž jí vzal z rukou vše a podněcován jsa židem, spojil se s ním v obchodní podnik, a stavěli ve mlýně škrobárnu, vrazil do ní těch několik set, co byli staří Bouchalovi ušetřili, jak si vždy říkali pro milou vnučku pro případ nouze.

Starý Jakub si zaplakal, když stavěl pantáta ku škrobárně sušírnu a pro ni našel nejpříhodnější místo na zahradě. Porazil tu krásné třešňové stromy, které byl zasadil nebožtík mlynář jako mladý hospodář.

»A já jsem tenkrát se na nebožtíka pantátu, Pán Bůh mu odpusť, skoro mrzel, když řezal kvetoucí větve na zapletení vozu panímámě na funus, a teď se kácijou jářku celé stromy, a to židákovi na vejdělek, neb pantáta z toho moc mět nebude a nebude, ve mlejně patří, jářku mlet mouka z obilího, a ne škrob z jablek, tohle jsou věci,« mudroval starý Jakub, k mladé panímámě takto promlouvaje.

Jen zaplakala.

Jakub dobře soudil; ze škrobárny měl nejlepší zisk žid, a pantáta, jehož navnadily hotové peníze, židem mu vyplacené, obsázel větší část polí brambory, ač měl grunty od mlýna i Bouchalova statku tak dobré, že se jařica i ozimní žito, zvláště pak len až radost dařily. Od panímámy si říci nedal a ani svých rodičů, kteří jej též od velkých se židem spolků zrazovali, neposlechl.

»V tomhle podskalském mlýně nemajou a nemajou mlynářky žádného ščestí,« usoudila stará mlynářka a s ní celá dědina; v duchu s povzdechem přisvědčoval jí i Jakub.

XI.

Když bylo Aničce třicet let, vypadala starší než kdysi její macecha, které přece již táhnul čtvrtý křížek, když se byla do podskalského mlýna přivdala. A i sem tam šedý vlásek zastrkovala Anička pod šátek, aby u statného pantáty tak staře nevypadala.

Ale jednou jedinou nocí zešedly jí vlasy nadobro.

Bylo to po žních, bylo už i vymláceno; pantáta spěchal s prací, aby se dostal už jen k té sklízni bramborů a mohl počíti se strouháním. Potřeboval peněz, musel se vydlužit na stavbu sušírny a kolen na brambory, společník jeho pan Sekeles půjčil ochotně, nebylo to poprvé, půjčil již i dříve a měl pantátu proto k novým podnikům, aby prý získal, co na polozpustlém mlýně prostavěl. Společníkem při škrobárně stal se pan Sekeles jen tak, že dával peníze ku společnému zisku jen do výroby a obchodu; stroje a stavení měly býti a zůstati mlynářovy, pro případ snadnějšího účtování, kdyby prý pan Sekeles někdy ze Ždárských hor odešel. Nepochyboval, že pak by pantáta Špinar koupil od něho i palírnu a pazdernu, jsa jist, že tento bude stále bohatnouti.

Kromě pana Sekelesa, který toto tvrdil, věřil ve své zbohatnutí v celé dědině jen pantáta Špinar sám. Věděli lidé, že nemá pantáta už čisto v gruntovnici, a že pan Sekeles asi číhá na podskalský mlýn jako čert na hříšnou duši, a říkalo se, že stavěl pantáta škrobárnu asi pro — žida.

Sotva se počalo se sklizní bramborů tohoto roku málo vydatnou, anoť pro velké deště nejvíce bramborů shnilo, přišel do mlýna krajánek. Chodívalo sice krajánků dosť a dosť, ale tohle byl krajánek tuze známý, vyučil se v podskalském mlýně a skoro do něho patřil. Byl to — Cyrda.

Ale nedělal podskalskému mlýnu žádné cti, byl otrhán, zpustlý a čpěl kořalkou.

Vyhledal matku na výměnku, a tato se ho zhrozila. Byla už hodně sešlá a měla jen dvě nejmenší děti doma.

»Co tu chceš?« nevrle syna přivítala.

»Co tu chcu? Co bych chcel? No, vždyť vidíte, že krajánkuju,« řekl syn usedaje.

»Řekni, že lumpuješ, ty jeden lumpe.«

»Ejnu mami, co pak mám pít vodu, voda je dobrá, když na mlejn teče, a jářku, já tu chuť na vodičku ječmenovou i pálenou podědil po tatíkách, však byl první šenkýřem a druhého jsem z hospody vozil.«

»Proč neděláš dobrotu?«

»Však jste mně ji, mami, dělat nenaučily, nechaly jste mne učit mlynářem, pacholčil jsem a dělal jsem vostudu, vy jste měly starosť jen o druhé děti, no, dotáhly jste to jako já, nemáme si co vyčítat.« A Cyrda se smál, kouleje strhanýma od kořalky očima.

»Já tě živit nemůžu a nebudu.«

»Já od vás nic nechcu, já vás nepřišel na výměnek objídat, přišel jsem jako krajánek, a ve mlejně mně dajou ne-li prácu, aspoň nocleh a »frajkost«, vždyť jsu jářku — řemeslo.«

»Mlynář tě požene sviňským krokem, huvidíš.«

»Hm, mlynář, jaký mlynář, to nejni mlynář, to je sedlák, vyhnal-li mě ze statku, ze mlejna mě vyhnat nemůže, krajánek má právo na všecky mlejny a kór na ten, kde prvně okřísal, kde se vyučil.«

»Cyrdo, neudělej vostudu, jdi s Pánem Bohem, ať nejni ve stavení zle.«

»A proč? Pro mně zle být nemusí, já si jdu do šalandy, ešče půjdu pozdravit tu mou sestru, či panímámu, ta mě už nevyžene, však je asi sama ráda, že může být na mlejně, vždyť je přece dědička.«

A zpustle se chechtaje vrávoral Cyrda z výměnku do velkého stavení.

Za malou chvíli strhl se tam křik, a pantáta vlekl Cyrdu za límec jeho roztrhaného kabátu přes práh a křičel na Jakuba, právě od stavidel přicházejícího, ať tohohle krajánka hned ze mlýna vyprovodí.

Anička a poděšené děti vyběhly na záprseň (zápraží) a krotily pantátu. Jakub přichvátal a poznav Cyrdu, sprásknul ruce nad hlavou.

»A já nepůjdu, a vy mě musíte dát přeležení a frajkost, já jsu krajánek a jsu jářku vaše řemeslo, jsu zde vyučený,« vzpíral se zpustlý Cyrda.

»Pojď, Cyrile, pojď, já ti vynahradím nocleh a stravu sám,« domlouval Jakub.

»Vy nebudete zde poroučet, tady jsu já pánem a jářku, tohohle ochlastu ve stavení nestrpím, je to čistá přízeň,« křičel pantáta.

Cyrda se postavil s roztaženýma nohama a opřel se rukama a zády o svou sukovatou hůl. Dal se do chechtu.

»Á vida, teda přece přízeň, a když jsem šel do světa, to mně nechceli pantáta do přízně počítat, no to snad teď budeme přízeň, když né podlevá krve a podlevá srdca, tak třeba podlevá pytla, já ho mám na tu almužnu a pantáta snad na peníze, aneb taky třeba někdy na chození světem, až tu bude pánem židák.« A Cyrda s chechtotem odporným roztahoval pytel, který měl na provázku přes prsa přehozeném na zádech viseti. Byl skoro prázdný.

Tulák pokračoval v úšklebné řeči: »Koukejte, pantáto, koukej panímámo, nezlob se, že ti krajánek tyká, jařku, vždyť jsou tu Březinovy děti, jsou ti přízeň po tátovi, jako mně po mámě; no, koukejte, na ten pytel, já jsem ani neobrazil dědinu, těch pár jablek, co mám v pytli, jsem sebral na ouvoze, jářku, nač bych žebral, když jdu k svým lidem, kouknite se na ten pytel, abyste viděli, jak to vypadá s pytlem chodit.«

»Táhni, sic,« zlobil se pantáta.

»Nech ho, pantáto,« chlácholila Anička.

»Tak, panímámo, tak, přimlouvej se, dyť ty jseš osoba svatá, tvůj muž ti říká růžencová bába, no, snad si na tom růženci někdy nový mlejn vymodlíš, až tenhle židák polkne. A nehlídej, nediv se, že to vím, jak ti říkajou a co se u vás děje, to už krajánci roznesou po sázavských mlejnech, a Sázava, ta toho, pane, ví moc a ona zpívá, když na mlejny teče a na podskalský mlejn taky zpívala, ale smutnou, smutnou, podskalský mlejn je smutný, samý funus, a jen ten buben tu někdy zahrá z vesela, hral mojí mámě, když musela na výměnek, a bude hrát taky vám.« A tulák vrávoral znovu k výměnku, kde jeho matka též byla vyběhla.

Ale tu ho pantáta zlostí bledý znovu uchopil, sukovici mu vytrhl, několikrát jej přetáhl, nehledě, kam rány padají, a ze vrat výměnku blízkých jej vyhodil.

»Táhni a přijdeš-li mi zpátkem, hodím tě do vantrok,« volal za Cyrdou.

Tento se vzchopil; na krku za uchem valila se mu krev, kabát měl od límce do polou zad roztržený, přes tvář krvavý pruh a jak padl do bláta, byl zavál en a umazán. Zvedl svou sukovici a hrozil jí zpět do dvora.

»No, já jdu, a vy půjdete brzy za mnou, brzy« . . . a v nesrozumitelném mumlání odcházel. Vystřízlivěl pojednou, a krok jeho nebyl již vrávoravý.

»Tohle neměl pantáta udělat,« řekl Jakub k Aničce.

Pantáta pustil se do této, jakoby byla mohla za příchod a zpustlosť nevlastního bratra. Pustil se i do Jakuba, do staré mlynářky a nečistě všem vyčinil. Stará mlynářka plakala, Jakub odešel do mlýnice, a Anička usednuvši na lávku na záprsní a děti k sobě vinouc, stírala slzy.

»Tak jen breč, ty růžencová bábo, tys vším vinna a teď tos slyšela od toho lumpa, že ti tak všady říkajou, roznášijou tě krajánci po okolí, a patří ti to. Patří ti ten tvůj růženec hodit do vantrok, aby bylo tomu modlení a těm řečím konec.«

V tom vcházel do dvora pan Sekeles, a pantáta spěchal mu vstříc, panímáma rychle odešla skrýt svých slz.

XII.

Nemohla dnes ani usnouti ubohá Anička, byla všecka ztrápena tím objevením Cyrdy, jeho výškleby a hněvem pantátovým, věděla, že tento v hněvu potrvá a dlouho ji za kousek nevlastním bratrem provedený bude sužovati. Přezdívka »růžencová bába« ji také mrzela, byla jista, že už jí asi navždy »příslotkem« zůstane. A u nás ve Žďárských horách, jak si někomu nějaký ten příslotek navyknou, podrží se pak v tom rodě třeba do kolikátého kolena. A tím lítěji bylo panímámě, že její vlastní muž jí takhle tu hanbu s tím příslotkem připravil a k tomu pro růženec, takovou přece svatou věc.

Pantáta šel do hospody, řekl, že se tam sejde s četníkem a že mu řekne, aby dal pozor po Cyrdovi, aby jim tento něco nevyvedl. Ale zůstal v hospodě jak obyčejně až do půlnoci. Vrátiv se domů, nepromluvil k ženě, ač viděl, že nespí, a beze slova, zamračen ulehl.

Sotva však ulehl, osvítila se okna světnice červenou září.

»Někde hoří,« vzkřikla Anička.

»To je na blízku,« zvolal pantáta, vstal, pokročil k oknu — »Ježíši ukřížovaný, to je naše stodola!« — vyrazil ven, volaje na chasu.

Byli v prvním spaní, první procitnul Jakub, vyběhl z komory, volal, budil chasu, a zhoubný živel již ničil střechu stodoly, sláma v ní hořela plným plamenem, kotouče šedobělého kouře z ní se valily k temnému nebi.

Čeledínové i děvečky vyběhli, spěchalo vše k hasení, oheň byl již uchvátil chlévy, pod jejichž střechami bylo složeno seno, čeládka a panímáma spěchala vyvádět dobytek, a již chytala i střecha mlýna, chytalo obytné stavení, vyšlehl plamen z nové sušírny. . . .

Z dědiny přibíhali lidé ku pomoci, vidouce plameny z kolika střech zároveň vyšlehující, sjednotili se všichni v tom, že bylo asi založeno, statečně se přičiňovali všichni hájiti majetek sousedův, ale marně, nebylo stříkaček, a nežli se voda z řeky a vantrok přinesla, trvalo chvíli, a oheň byl již pokročil; domácí lidé dobytek na zahradu vyváděli a nábytek, peřiny a šatstvo na prostranný dvůr vynášeli. Mouka v moučnicích nahromaděná se vzňala a hořela, vyletujíc v kusech jako máslo, i bylo hrůzné podívání, jak vždy žhavý sloupec hořící mouky vylétnul do výše jako raketa, a kam zalétl takový ohnivý žvanec, tam zapálil. A zapálen tak létajícími oharky i vynešený nábytek, peřiny a šatstvo, a mlynář rval si vlasy z hlavy, naříkaje, že bude žebrákem. Pojištěn nebyl.

Skála nade mlýnem, ozářena požárem vypadala jako ohnivá. Sázava kol mlýna tekoucí obrážela celý ten hrůzný obraz, bylo příšerné podívání na mlýn uprostřed vody hořící, i vantroky ohořely, a stará mlýnská složení praskala jsouc trávena ohněm, že to znělo jako nářek, jako výkřiky.

Tu se na silnici za mlýnem strhl křik, několik chasníků chytilo otrhaného krajánka, kterýž se kol mlýna plížil, zahlédli ho v záři ohně, an se kvapem dával na útěk.

»Tu ten nehasí a utíká, snad na konec zapálil,« volali vedouce jej do dvora, kde dohašovali hořící nábytek a šatstvo; co ušetřil oheň, zničila na těchto věcech voda.

»To je Cyrda,« vykřikla Anička a kácela se v mdlobách k zemi; lidé ji zachytili a omývali.

»To je Cyrda,« zařval pantáta a popadl otrhance za prsa a za krk. »Chlape špatná, ty, jenom tys to zapálil, tys založil, já tě uškrtím těmahle rukama, já tě musím hodit do vody.«

Sousedé přiskočili, chtějíce rozzuřenému mlynáři Cyrdu vyrvati.

»Založil jsem, zapálil,« volal Cyrda, švagrovu ruku od hrdla si odtrhnuv. »Když jste mne vyhnali, vyhodili, ať jdete taky s pytlem.«

Švagr cloumal jím sem a tam, byl to zápas dvou siláků, jedním lomcoval hněv, zoufalství; druhý bránil se surovosti zpustlého člověka, jemuž nezáleží na ráně, kterou dostane, jen když ji může vrátit. Mlynář vyrážel výkřiky ze stísněných prsou, Cyrda se chechtal.

Zápasící padali na nábytek, ohořelé trámy, stržené kusy střech, šaty měli oba potrhány, krev prýštila jim po těle, každým padnutím se některý více méně poranil, dohořívající stavení ozařovala příšerné to skupení. Tu dostali se poblíže mlýnice, pavláčka ze dvora na šalandu vedoucí právě dohořívala, rozlehl se hrozný, silný praskot,

pavláčka krytá prejzovou střechou spadla a dopadla na oba zápasníky . . .

Výkřiky, které rozléhly se dvorem, byly tak zoufalé, jak je vyraziti mohou jen žena a matka; všem přítomným ježily se vlasy nad zoufalým mlynářky a její macechy zabědováním.

Aničku sevřel v náruči starý Jakub. »Potěš tě Pán Bůh,« bylo to jediné, co mohl pronésti.

»Potěš vás Pán Bůh,« opakovali všichni sousedé.

A bylo potěchy věru potřeba. S ranním šerem teprve bylo viděti, jaká jest ve mlýně spousta; vše shořelo do základu, zůstal mlynářce jen dobytek, a pro ten nebylo ni hrstky píce.

Ale ona, chudák Anička, neměla oči a mysl pro nic jiného než pro zřícenou pavláčku, prosíc sousedy a chasu pro živého Boha, aby už už jen hleděli muže a bratra vytáhnouti a zachrániti.

»Ti jsou mrtvi,« řekl vedle ní temně starý rychtář, hrozný konec synův dojal jej tak, že se po celém těle třásl.

»O Bože, Bože, cos to na nás dopustil,« hořekovala jeho žena.

Sousedé přimlouvali mlynářce, ať jde s dětmi a panímatkou do vesnice, ale žádné přemlouvání nebylo s to, aby ji k tomu pohnulo, posléz odvedla rychtářka děti i starou výměnkářku, ale Anička setrvala ve vyhořelém mlýně, až pod sutinami pavláčky vytáhli sousedé strašně rozdrcené a zohavené mrtvoly mlynáře Špinara a paliče Cyrdy.

Odvezli je také na rychtu. Anička sledovala vůz, opírajíc se o Jakuba, byla celá zmáčena, oděv roztrhaný, šátek s hlavy ztratila, a vlasy její zešedly za tu hrůznou noc, jako když je popelem posype.

A přece to vydržela a doprovodila muže a nevlastního bratra až na Zelenou horu, ku hrobu; Cyrdu pochovali ku hřbitovní zdi, slzy jeho matky tekly více bolem nad zlořečením, které jej do hrobu provázelo, než nad zničeným jeho životem.

Anička se vedla o pohřbu s Jakubem, svým nejlepším přítelem.

(Dokončení.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

Mnohdy odměňoval Bůh horlivého služebníka a neomezenou jeho důvěru, že vytrhoval ho způsobem v pravdě zázračným z četných starostí a úzkostí v době nejvyšší nouze — ale mnohdy též dopouštěla Prozřetelnosť Boží, aby cítil veškerou tíhu svých obdivuhodných podniků, ku chvále a cti Boží konaných. K dobrotivosti, velkodušnosti, štědrosti a obětivosti jedněch tvořily příkrou protivu zlomyslnosť, lakomosť, úskočnosť a nepřátelství druhých, kteří proto, že měli za Cottolengem nějaký dlužný peníz, pro ten groš zapomínali, jak veliký a vzácný užitek obrovské podniky Cottolengovy chorým

i podpory hodným vůbec přinášejí, jak ohromný, nedostihlý význam socialní má ten »Malý dům« v nevelikém Piemontsku, ba, můžeme směle říci, v celé střední Evropě. Cottolengo, krátce a upřímně řečeno, zakoušel od věřitelů dosť a dosť. Přepadali jej na ulici a vytýkali mu, že jeho chovanci i on z jejich peněz tyjí a tloustnou, nuzákům že ostává dlužen, stáda lenochů že živí a krmí, a že vůbec ani toho dobrodiní nezasluhují, chovanci jeho jsou prý vesměs lenoši a darebáci. Tak mluvili věřitelé ctihodného dobrodince, a po nich i jeho nepřátelé. Od té doby uplynulo ovšem již mnoho let, ale svět se v této věci mnoho nezměnil. Každý veliký, záslužný a v prvé řadě katolický podnik má celé řady nepřátel, kteří podobně mluví jako Cottolengovi věřitelé a nepřátelé! Pisatel tohoto nemusil by pro příklad jíti daleko. Byl svědkem, jak soudili a soudí nepřátelé o muži, který založil kdesi u Prahy chudinskou kuchyni, denně veliký počet chudých a nuzných hojně a po léta sytil; pisatel tohoto byl svědkem, jaké odměny se mu za to dostalo. A ctihodný onen muž věřitelů neměl: naopak, hojně domácí živnostníky koupěmi pro podnik svůj a hotovým placením podporoval. Býti Boscem, Cottolengem, býti dobrodincem a neohroženým katolíkem — to jest dnes věru tolik, jako býti na cestě k mučenictví.

Cottolengo ve zlých dobách strastí, kdy naň věřitelé i nevěřitelé, ale nepřátelé, útočili doma i na ulici, často starostmi nespal a nejedl, ale nikdy na sobě ničeho znáti nedal, neboť tím byl by velice celým podnikem svým otřásl, a dobré Vincentinky, často hodně postrašené a plny obav, byl by tím nesmírně zarmoutil. Jsa mužem pevné a vzorné důvěry v Boha, nalézal útěchu v modlitbě, a zvláště památná jest pěkná jeho odpověď jistému příteli, jenž znamenav na Cottolengovi kdysi zamlklosť a trudnosť, a tuše toho příčinu, tázal se ho, proč je tak smuten. Cottolengo odpověděl: »Bůh je nevyzpytatelný ve Svých cestách a dílech; On dopouští na mne zármutek — ale není to zármutek k smrti mé duše ani k smrti »Malého domu«; to mne ruka Boží jen tak hladí a se mnou se mazlí. Budu dále konati vůli Boží s myslí klidnou a srdcem pokojným.« — Bylať to věru slova prorocká; soužení toto nebylo ku smrti jeho duše, jež obohacovala se jen novými zásluhami, ani k smrti »Malého domu«, jemuž z krutého a příkrého někdy jednání věřitelů nevzešla škoda žádná. Za nejtěžší urážky, podezřívání, křivdy i veřejné potupy choval se Cottolengo k věřitelům klidně, přívětivě, ba přátelsky; potupovali ho na ulici, volali ho k soudu — on neznal nepřátelství. Dosud jsou v Turině pamětníci, kteří kdysi viděli, jak byl na veřejné ulici napaden. Smekl uctivě klobouk a s hlavou nepokrytou klidně vyslechl spoustu nadávek a strašlivý výlev zlosti a netrpělivosti věřitelovy. Když si ulehčil, posadil lidumilný kněz klobouk na hlavu, podal věřiteli ruku a pravil s úsměvem: »Zaplať Pán Bůh« (»Deo Gratias«, obyčejně Cottolengo za vše tak děkoval) — jsem vaším přítelem teď právě tak jako dřív. I tohle, ve jmenu Božím, je k mému dobrému.«

Neomezená a skálopevná důvěra Cottolengova v Prozřetelnosť Boží odměňována byla přehojně; o něčem jsme se již zmínili, abychom věc tu dokázali; některé příklady ještě uvedeme. Je jich hojně.

Všecka ustrašena přichází po snídaní sestra hospodyně ke Cottolengovi. »Nemáme již ani kousku chleba, ani krejcaru.« — »Já také ne,« pokojně odpověděl kněz; »před chvílí byl jsem prohlížet dole

pokladničku, (jak laskaví čtenáři se pamatují, byla sběrnička almužen dole u vchodu připevněna) ale byla prázdná.« — »Pro Bůh, co budeme tedy dělati?« úzkostlivě ptá se sestra. »Nic jiného, než důvěřovati v Boží Prozřetelnosť a zase důvěřovati,« praví Cottolengo. »Za chvíli se tam půjdu podívat zas.«

Sestra tázavě a rozpačitě pohlíží na lidumila. Ale Cottolengo již neodpověděl a odešel do své jizby. Za půl hodiny sešel dolů k pokladničce — a hle! bylo tu několik žávitků peněz. Bez dechu utíkal s nimi dobrý kněz s radostí po schodech přímo do kuchyně k sestře hospodyni a vyrazil ze sebe jen: »Hleď, jak je Prozřetelnosť Boží veliká! Podívej se!« Odevzdává jí závitek — sestra počítá — bylo to dva tisíce lír, pomoc nejen pro okamžik, ale i na několik dní. Jindy zase měli jen zcela málo vína. Sestra Petronila radila, aby se dalo jen nemocným, zdravým aby se dnes nedávalo. »To by byla zrada a malověrnosť v Prozřetelnosť Boží,« namítal Cottolengo. V tom přišla jiná sestra a oznamovala, že vůbec již vína není; ani všem nemocným se ho nedostalo. Sestra Petronila se tomu usmála; Josef Benedikt však pravil: »Můj Bože! vždyť ještě ani není poledne; celých deset minut schází. Kdo ví, co se stane, než těch deset minut uplyne!« — Sestry odešly, neuměly ovšem odmlouvati. Když se Petronila ubírala přes dvůr, potkala dva muže s ručním vozíkem — vezli několik soudků vína, jež neznámý dárce nemocným a ústavu »Malého domu« vůbec posýlal. Jméno jeho nosičové neprozradili: měli prý jen nařízeno, aby rychle víno dodali a brzy se vrátili.

A nebylo tak pouze s penězi, vínem, jídlem, polévkou — ale i s prostěradly a prádlem, jehož ovšem svrchovaně bývá v nemocnicích třeba. Jednou v zimě objevil se citelný nedostatek a naléhavá potřeba prádla vůbec, prostěradel, přikrývek a pod. — a právě měl Cottolengo málo peněz. Universitní profesor Vavřinec Martini byl té doby vykonavatelem poslední vůle jistého bohatého pána, jenž nedávno zemřel; za odměnu svého namáhání a své práce mohl si z dědictví pro sebe vybrati, co chtěl. Mezi jiným nalezl i značnou zásobu jemného, krásného plátna. Profesor Martini vzpomněl si na velikolepé podniky Cottolengovy a veškeré plátno mu poslal. To velice pohnulo lidumilného kněze, že zvolal v hlubokém pohnutí: »Tolik krásných obrazů, tolik krásných věcí si mohl pán ten vzíti — a on si vzal plátno na prádlo pro naše chudé — právě, když ho tolik potřebujeme! Ach, Prozřetelnosti, budiž požehnána!« Podobného něco stalo se mu v životě ještě jednou. Dostal od neznámého dobrodince velikou zásobu plátna, jehož cena přesahovala šest tisíc lír; plátno bylo v »Malém domě« složeno, a lidé, kteří je přivezli, v rychlosti se vzdálili. — Protektorem »Malého domu« byl, jak známo, sv. Vincenc z Pauly. Cottolengo, jenž veliké ctnosti tohoto světce horlivě následovati se snažil, se zvláštní slávou a velebností světil den jemu církví sv. zasvěcený. Večer před tímto slavným dnem přišel k němu kostelník a pravil: »Velebný pane, nemáme ani jediné svíčky na oltář, neřku-li do hlavního a vedlejších lustrů. Dejte mi peníze, půjdu jich nakoupit.« Zbožný kněz se usmál. »Rád bych dal, příteli, ale nemám kde vzíti. Ostatně víš co: ještě není zítra, a svátek je až zítra.« »Ale už je večer a pak noc, a zítřek hned« ozval se kostelník; »to přece nemůže být.«

»Nemohu ti pomoci, dobrý muži,« řekl Cottolengo, a oddal se studování kázání, jež nazejtří chtěl prosloviti. Kostelník chvíli stál a když viděl, že duchovní nežertuje, že skutečně nemá a proto že mu nedává, odešel — ale nevalně spokojen; po cestě něco si bručel. Asi za dvě hodiny však k velikému podivení kostelníkovu zavolal jej Cottolengo, ukázal mu veliký balík svíček a pravil: »Strážníci to zabavili podloudníkům, kteří to podvodně chtěli přenésti přes hranice. Dobrotivý ředitel celního úřadu vzpomněl si se zabaveným zbožím na mne; právě mi je darem poslal. A jako by byl znal kostelníkovy myšlénky, dodal dobrácky: »Tak vidíš — a podruhé nebruč. Ještě není zítra, a máš tu svíček dosť. Myslíš, že Prozřetelnosť Boží je menší než ty a já?« Slavnosť sv. Vincence z Pauly konala se v povznesené náladě za oslňujícího třpytu četných voskovic, jimiž podloudníci nevědomky ku zvýšení slavnosti a k vytrhnutí lidumilného Josefa Benedikta z úzkosti přispěli.

Superiorka Vincentinek přišla k němu kdys plna rozpaků. »Máme plno potřeb,« pravila, »schází nám vše, je nutno koupit přemnohé věci — a na to vše mám jeden peníz — tenhle.« Při tom podávala Josefu Benediktovi jeden marengo (mince platící dvacet lír) tak jako by chtěla říci: »Tak jen račte považiti, co dokáži, kam to stačí.« — Cottolengo se nikterak nezalekl ani nepodivil; vzal mlčky peníz do ruky a šel s ním k oknu, jako by jej chtěl bedlivě zkoušeti, jestli snad ještě ten není falešný. Pojednou Josef Benedikt otevřel okno, napřáhl ruku jak mohl nejvíce a hodil peníz daleko do pole. Jak bylo ubohé superiorce, snadno lze si představiti. Cottolengo chtěl tím jen pokárati jaksi její malověrnosť a sklíčenosť, s jakouž přišla a jeden peníz mu ukazovala. Superiorka zbledla, a hrdina lásky křesťanské dal se do srdečného smíchu. »To jsem to vyvedl, viď?« zvolal. »Ale uvidíš, že tenhle marengo nám přivede mnoho jiných; proto jsem ho poslal na lov.« — Superiorka odešla všecka sklíčená; sklíčenější ještě, než byla přišla. Ale téhož dne k večeru ji Cottolengo dal zavolati a odevzdal jí značnou sumu peněz. »Nepověděl-li jsem,« usmál se, »že nám ten tvůj poslední peníz přivede mnoho jiných? Zde vezmi a kup vše, čeho třeba! Teď právě byl zde bohatý příznivec, který nás štědře obdaroval!«

Sedm kilometrů od Turina leží osada Collengo, jejíž farář prosil našeho Josefa Benedikta, aby jej navštívil; pozval jej k jakési pouti, jež se tam konala. Cottolengo odešel s kanovníkem Renaldim, a když opouštěli »Malý dům«, obrátil se Josef Benedikt k svému soudruhu a pravil zcela pokojně: »Jsem věru žádostiv, jak to dnes bude! Odcházím, a v »Malém domě« není krejcaru, lékárna je jako po vyhoření, není nikde lžíce mouky. Ale já na to nemyslím — to je starosť Prozřetelnosti Boží!«

Bezstarostně ubíral se lidumil do Collenga, užil vesele srdečného pohostinství farářova. Nebyl tu ovšem hostem sám, byla tu i vybraná společnosť z Turina, vesměs laici. Po hostině odpoledne tito pánové odebírali se pryč a přistoupili ke Cottolengovi, aby se s ním rozloučili; při tom mu každý skoro ani nepoznatelně vstrčil ruku do kapsy. Když odešli, sáhl Josef Benedikt do kapes — a hle, vyňal plné hrsti zlaťáků. Jak pospíchal domů, lze si představiti. Ale doma nebylo též zle. Hned u vchodu oznamovala mu sestra, že není pro dnešek ničeho třeba. Cottolengo neříkal ničeho, než jen se usmál a

odešel do své jizby; ale kanovník Renaldi nemohl se vzpamatovati ani z udivení a zvolal několikráte po sobě: »Pak prý se nyní již nedějí zázraky!« Cottolengo se nedivil; jemu byly podobné případy něčím obyčejným.

Ba, často byl »Malý dům« v tísni veliké, a takřka jen pravým zázrakem opatřili vše nutné pro tolik (přes tisíc) chovanců. Dobrý Cottolengo kolikráte ani nevěděl, co by měl činiti. Velmi často se stalo, že sestry přišly a řekly: »Nemáme ničeho, a nemocní i zdraví ošetřovanci naši chtějí jísti.« Jedenkráte stalo se zase tak, a Josef Benedikt čekal, dostaví-li se nějaký dobrodinec nebo octne-li se co v pokladničce. Ale čas trapně míjel — dobrodinec nešel, a pokladnička zůstávala prázdna. Aby ušel rozpakům, vzal Cottolengo klobouk a odešel z »Malého domu«. Chodil chvíli po ulici, nevěda, co si počíti.

Konečně si vzpomněl na jistého nemocného starého pána, jehož pakostnice mnoho trápila; Cottolengo jej sice osobně neznal, ale věděl, že o něm ví, ač spolu ještě nikdy nejednali. Pán ten jmenoval se Alojs Stura. Josef Benedikt k němu přišel — nalezl jej na lenošce sedícího, nemohl choditi; Cottolengo se mu stručně představil a beze všech okolků přímo řekl: »Mí nemocní v »Malém domě« nemají co jísti; pomozte nám.«

»Vezměte, kolik potřebujete,« řekl stařec vlídně a dal mu klíč od pokladnice. Cottolengo bral — a bral důkladně. Obrátil se k starému pánovi a pravil: »Prosím, nechci býti nestydatým! Řekněte »dost!« a já přestanu.« Při tom házel peníze do klobouku dále; ohlédl se zase a pravil: »Račte říci »dost!« a já přestanu!« Starý pán se smál a mlčel; Josef Benedikt vybral mu všechny peníze, které byly v pokladnici. Pan Stura vypravoval pak případ ten svým známým s velikým potěšením a dokládal: »Sebral mi, ferina, všechny peníze, které jsem měl; ale učinil to s takovým rozmarem a takovým půvabem, že bych toho nelitoval, kdyby tam bylo ještě třikrát tolik bývalo!«

Jindy Cottolengo chystal se provázeti několik sester do blízkého města, kdež měly v nemocnici nastoupiti službu. Když odcházely, přišla k němu sestra Crescencie, aby jí dal peníze alespoň na nejnutnější potřeby. »Nemohu ti dáti ani krejcaru«, klidně odpověděl; »nemáme ani na cestu dost. Obraťte se k Bohu, ten je bohatší než my.« Sestra smutně odešla a po celé dvě hodiny úzkostně čekala, bude-li z rozpaků svých vysvobozena. Pojednou zastavil se před vchodem do »Malého domu« elegantní šlechtický kočár, z něhož vyskočil mladík a ptal se sestry Crescencie, jež mu otvírala, »je-li muž Boží doma.« »Není,« řekla sestra; »vrátí se až za dva dny.« Šlechtic pokynul služebníkovi, ten vyňal zpod sedadla v kočáře dva veliké plátěné váčky plné peněz. »Odevzdejte je Cottolengovi,« řekl šlechtic, vyšvihl se na kozlík a chopil se otěží, aby jel dále. Sestře Crescencii radostně bušilo srdce, i otázala se chvějícím hlasem, co má říci Cottolengovi, kdo že ty peníze daruje: »Na jménu pranic nezáleží«, odvětil neznámý po francouzsku a rychle odejel. Když se důstojný kněz vrátil, a sestra mu příběh ten vypravovala, odvětil jí těmito památnými slovy: »Vidíš, že nejsem nic jiného než pouhý nástroj v rukou Prozřetelnosti Boží; v četných potřebách »Malého domu« k ní se utíkejte a ne ke mně — ne snad, že bych vám zakazoval, abyste mně o potřebách »Malého domu« nepovídaly, ale

ne v tom smyslu, jako bych to mohl opatřiti já, zač žádáte, a čeho je třeba.« Jindy zase odcházel kamsi s kanovníkem Borelem, a tu mu řekl: »Kdybych věděl, že je to vůle Boží, abych se již do »Malého domu« nevrátil, šel bych rád, kam mě Bůh volá. Kdyby Bůh na mne chtěl, abych rozboural celý »Malý dům», že je to nutné pro další jeho rozvoj, cihlu po cihle vlastníma rukama bych odnášel, ba, kdybych mohl jen tušiti, že snad se dům ten Pánu Bohu nelíbí, byl bych první, jenž by se chopil kladiva na jeho zbourání. Nejdříve poslouchám Boha, on je vším, já zde vnitř »Malého domu« nejsem ničím.«

R. 1840. byl »Malý dům« po celých patnácte dní v tísni velice povážlivé; pokladnička byla napořád prázdná, dary nedocházely, dobrodinec žádný se nedostavoval. Kromě toho právě v té době ještě ke všemu sužovali Cottolenga věřitelé, kam jen se hnul; pekaři, kupci a maloživnostníci vraceli sestry s prázdnými koši, nechtěli ničeho dáti, pokud na starou pohledávku alespoň něco neobdrží. »Malý dům« schvátil obecný smutek; Josef Benedikt nevěděl, kde se vydlužiti, koho za peníze poprositi. Když nouze dostoupila vrcholu, prohlásil lidumil, nyní že doufá, že pomoc Boží je nejbližší. Odešel do své jizby a před křížem, jemuž v nejtrpčích hodinách svého života boly své žaloval a prosby své přednášel, poklekl k dlouhé a vroucí modlitbě. Plné čtyři hodiny se modlil a prosil Boha za přispění. Nechtěje býti v modlitbě vyrušován, řekl před tím sestře fortnýřce, že tohoto odpoledne nechce s nikým mluviti, než s Bohem samým, aby nikoho nepouštěla.

Sestra Telesfora byla u fortny, a tu zvonil jistý cizinec, dle přízvuku, kroje a celého zevnějšku cizozemec, jenž si přál »krátce mluviti s ředitelem Cottolengem.« Sestra odvětila, dnes že to není možné. »Jen se neboj, dobrá sestro,« pravil cizinec lámanou vlaštinou, »páter Cottolengo se nebude proto zlobiti, jen mne u něho ohlas.« Důvěrné a přívětivé chování cizincovo dodalo sestře odvahy; za chvíli byl neznámý u kněze, jenž modlitbu svou přerušil. Slyšení jeho bylo velice krátké. Pozdravil Cottolenga a odevzdal mu velikou sumu peněz. Hned upokojil rozradostněný dobrodinec nejnaléhavější věřitele, opatřil »Malý dům« vším, čeho právě potřeboval, a titéž věřitelé, kteří ještě před chvílí jej uráželi, tupili a sužovali, prohlašovali velice vlídně, že rádi a ochotně potraviny a jiné potřeby »Malému domu« dodávati budou. O cizinci se Josef Benedikt ničeho bližšího nedověděl; byl to Angličan, jenž chtěl procestovati Italii a jemuž někdo v Turině o Cottolengovi a jeho podnicích podal příznivé a pravdivé zprávy. Pokladnička venku na zdi připevněná také někdy překvapila »Malý dům« v době největší bídy bohatým obsahem. Cottolengo říkával, že tam peníze přímo s nebe padají. Někdy nalezl ji prázdnou nebo plnou kaménků a knoflíků, jež tam nezbedné děti neb zlomyslní lidé házeli; vybral takové »dary« a zahodil, šel tam po chvíli zase, a hle, pokladnička byla plná.

Dobrosrdečné obchodnici jakés v sousedství, horlivé katoličce, byl náš lidumil již delší dobu dlužen dva tisíce lír; žena sama byla chudobná, měla též své věřitele, kýž div tedy, že ve chvílích potřeby a tísně doběhla do »Malého domu«, zdali by snad alespoň něco na srážku dluhu dosti značného nedostala. Přišla-li, vždy přišla přátelsky, vlídně a přívětivě, nedostala nikdy víc než jednu nebo dvě líry — ale nikdy nereptala. Jednou byla upomínána a hrozeno ji

žalobou a všemi jejími nepříjemnými následky; i šla opět do »Malého domu« a žádala našeho kanovníka, aby jí tentokráte dal něco více, a řekla mu, jaké starosti ji skličují. Na neštěstí však dobrý muž tenkráte neměl pro ni ani té jedné líry a upřímně vyznal, že má v té chvíli pouze dvacet halířů.

»Počkejte,« pravil dobromyslně, »seběhnu dolů, není-li co v pokladničce, snad přece budu vám moci vyhověti.«

Ale po chvíli zasmušile se vrátil a okazoval pár knoflíků a kaménků, jež našel místo peněz. To byla špatná útěcha pro ubohou,

»Nepozbývejte ještě naděje«, těšil jí ctihodný duchovní; »jděte se zatím pomodlit do kostela a pak přijďte — i malá chvíle může nám přinésti mnoho dobrého.« Zbožná žena poslechla a šla; když byla chvíli v kostele, poslal Josef Benedikt sestru, aby se šla podívat do pokladničky. Sestra šla z poslušnosti, ale neměla nejmenší naděje. Jak veliké však bylo její překvapení, když, otevřevši skřínku, nalezla v ní tři těžké závitky a v každém padesát marengů, úhrnem tedy tři tisíce lír! Představme si podivení věřitelky, když se z kostela vrátila, a Cottolengo jí celý dluh v částce dvou tisíc lír s vyjasněnou tváří zaplatil! Pokladnička kolikráte vytrhla »Malý dům« z úzkosti.

Jedenkrát nebylo opět ničeho, a pokladnička prázdná; šli tam za chvíli a byla tak plná, že ji nemohli ani otevříti. Tehdy pršelo jen se lilo, až se ze země prášilo, a Cottolengo v největším lijáku stál venku u pokladničky a holí do ní bouchal, do dna, aby z ní peníze vytřásl; chvílemi vyletěl peníz, jejž dobrý duchovní hbitě sbíral se země — vědělť, jak toužebně naň v »Malém domě« již všichni čekají. Všecek promoklý, ale pln zbožné vděčnosti v srdci, vrátil se domů. Než šel dolů k pokladničce, míval ve zvyku obraceti se pln důvěry k obrazu Marie Panny, jejž měl ve své jizbě, a tu říkával pln důvěry: »Drahá matko má, pomoz, přispěj »Malému domu«, sice bych byl nucen odejíti — ale nenechám tě zde, matko milostná, učiním to jako sv. Hyacinth: vezmu si tě s sebou.«

Často nebylo v »Malém domě« ani na sůl. Sestra Crescencie si přišla pro peníze, a Cottolengo jí dal několik halířů. Smutně pohlédla sestra na ně a pravila: »To nedostačí ani, aby se osolilo maso pro nemocné — nikde není ani prášku soli; čím osolím pokrmy ostatní?«

»To já také nevím,« zněla prostosrdečná odpověď dobrodincova, »ale mnoho si tím hlavu nelam; snad ještě než přijdeš k fortně, přijde ti Boží Prozřetelnosť vstříc.«

Sestra šla s několika halíři pro sůl a když byla na konci schodů, slyšela zvonit. Zrychlila krok a šla otevřít. Do fortny vstoupila neznámá dáma ve smutku a závoji a odevzdala sestře velikou sumu peněz: »Dejte to, ctihodná sestro, svému představenému na jeho obdivuhodné podniky.« Překvapená sestra děkuje a táže se po jméně šlechetné dárkyně. »Jména svého nesdělím,« pravila dáma s úsměvem a vlídně zdravíc, odchází. Crescencie pospíchá zase nahoru ke Cottolengovi, vypravuje mu vše a dává mu velikodušný ten peněžitý dar. »Jdi honem«, povídá ctihodný muž jako rozčilen, »jdi honem a zavolej onu dámu! Pospěš si!« Ale nadarmo! Crescencie vyšla z fortny, rozhlíží se na levo na pravo — ulice v té chvíli je pustá a prázdná — po neznámé dámě nikde ani památky. Sestra se vrací k Josefu Benediktovi zpět a praví se svatou hrůzou: »Nikde ani stopy po černé té paní! »Otče, nebyla to snad Madonna sama?«

»Ne«, odvětil kněz s úsměvem, »to nebyla Madonna — ale byla to Prozřetelnosť Boží!«

Jaké pověsti těšil se Cottolengo u zbožných lidí v Turině, vysvítá i z toho, že o něm říkali: »V »Malém domě« věru ani nepotřebují lékárny; kdyby nalili do lahviček vody, a Cottolengo se nad ní pomodlil a jí požehnal, vydala by zajisté tolik jako nejdražší léky.«

Z tohoto pohnutlivého a významného výroku snadně lze pochopiti a uvěřiti, že výtečný kněz po celém Turině a Piemontsku zván byl příjmím »il santo« — svatý! (Pokračování.)

Baco Verulámský a jeho „zásluhy“ o methodu empirickou a vědy vůbec.

Podává *Filip Jan Konečný.*

Zabývaje se poslední dobou studiemi psychologickými, dočetl jsem se v českém vydání *Lindnerovy* psychologie zkušebné, že prý Baco Verulámský († 1626.) ***založil*** methodu induktivní« a že »byla psychologie až do našich časů výhradně učením filosofickým, any metafysické poučky, jež platily o bytí vůbec, obracely se i na duši. [1]) Čta však psychologické studie spanělského filosofa, *Zefirýna Gonzaleza,* našel jsem v druhém svazku na začátku pojednání psychologických stať, ve které se ukazuje, že Baco Verulámský methody empirické nezaložil, že pořádným filosofem vůbec ani nebyl, a že »vynález« jeho v pohrdané scholastice, zvláště ve spisech andělského učitele, *sv. Tomáše Akvínského,* aspoň čtyři sta let před filosofem Verulámským velmi zdařile byl pěstován. Podivil jsem se tomuto dvojímu »dobrozdání« o vynalézavém Bacu Verulámském, a maje ve scholastice zálibu i snad jakousi znalosť, studoval jsem pojednání Gonzalezovo na obranu Anděla školy i scholastiky a zde sděluji laskavým čtenářům některé myšlénky, aby posoudili Baca Verulámského i jeho vynález a zároveň aby poznali novou stkvělou vlastnosť tupené scholastiky, která dle vyjádření jednoho z našich universitních filosofů podobá prý se rozvalinám velikého a pěkného druhdy hradu!

Renaissance a humanismus přivedly snaživé hlavy ke studiu staropohanských klasikův a filosofů. Čím hlouběji pronikali ve studiu tom, čím důkladněji poznávali staré velikány řecké a latinské, tím mocněji vnikali v učení a soustavy jejich, v učení a soustavy, které z tehdejší doby tolik pozorování a úkazů přírodních snesly, aby nauky své buď založily nebo objasnily. Tím dán podnět snaživým hlavám pokračovati dále, a nejen spekulativně, nýbrž i prakticky filosofův oblíbených si hleděti; tedy nejen spekulacemi, ale i pokusy a zkusbou věc si vykládati, — a to jest mnohoslibný začátek později tak

[1]) *Lindner,* Učebnice psychologie zkušebné. Páté vydání. Strana 4.

proslavené methody empirické. Časy, ve kterých snaživí učenci ku staropohanským veleduchům se obrátili, byly novému počínání jejich, methodě empirické, nadmíru příhodny. Tenkráte objeven totiž nový svět, tenkráte zaveden tisk, tenkráte podniknuty velikolepé námořní výpravy, a tenkráte sneseno tolik nových věcí, předmětů, lidí, zvířat, rostlin a kovů, že snaživý duch lidský téměř ani jinak nemohl, než všímnouti si jich, srovnávati je a rozpoznávati. Nové snahy a podniky vyvolaly nové vynálezy, nutily k novým bádáním, srovnáváním a pokusům, čím ovšem velice podporovaly ducha času, jenž dle starých učenců empirií se zabýval, ze známého neznámé vyhledával a všecko, co viděl, zkoušel.

Ačkoli tedy věku tomu přičísti sluší jakousi obnovu a vzpružení methody empirické, přece správným by nebylo, kdyby se vyhlásilo, že methoda ta z jeho hlavy vyrostla, jeho jediného a prvého pěstitele měla, před ním neznáma a neuznána bývala. Zvláště však bylo by bludným domnívati se a vyhlašovati Baca Verulámského otcem empirie, který zaváděje methodu induktivní místo deduktivní a empirickou sensitivní místo aprioristické, tak nerozvážně si vedl, že připravil cestu sensualismu Lockeovu a Codillacovu, jakož i materialistickým naukám minulého století. Absolutní empirismus, kterému se Baco slepě a vášnivě oddal, nedbaje správných prvků v methodě deduktivní a zavrhuje všecko, co empirií dokázáno nebylo, absolutní tento empirismus jest vlastním a pravým původem sensualismu a předchůdcem zlopověstných Encyklopaedistů. Materialisté minulého století velmi dobře věděli, kdo jest jejich otcem, a hlásili se také otevřeně k němu, vychvalujíce a do nebes vynášejíce Baca Verulámského, jehož světová sláva a jméno vlastně této době a její usilovnosti děkovati mají, že se tak rozšířily, a bývalého kancléře anglického, jenž platíval jen za spisovatele prostředního, velikým spisovatelem a slavným filosofem udělaly.

Slavný hrabě *de Maistre* (Extr. de la philos. de Bacon.) praví, že dle Baca nedokazuje všeobecný souhlas (sensus communis) pokolení lidského docela ničeho; je prý to spíše snůška všelijakých bludův . . . a velice zlá předpojatosť proti víře, která se na něm zakládá. Proti tomu velmi dobře *Gonzalez* poznamenává, že takovým rozumováním pozbyli bychom jednoho z nejlepších a nejpopulárnějších důkazů jsoucnosti Boží a otevřeli bychom bránu v před se deroucímu atheismu. Přidáme-li k názoru tomuto jiný výrok Bacův, že prý »příroda nevede člověka k náboženství«, máme opět příležitosť potkati se s naprostým pochybováním, ano, popíráním jsoucnosti Boží! Podobné názory pronáší Baco o životě posmrtném. Lidé bojí se smrti, praví Baco, jako děti bávají se noci.« A strachu toho přibývá prý v lidech tím více, čím více působívají v ně pohádky a strašlivá říkání, kterými v mládí byli napájeni. Myslil-li Baco těmi »pohádkami a říkáními« učení náboženské o smrti a věčnosti, dopustil se úplného rouhání a bezbožnosti; myslil-li něco jiného, nebyl buď dosti prozíravým anebo poctivým, když tak o smrti a věčnosti mluvil. Všichni velicí mužové mluvívali a mluvívají o věčnosti jak o záležitosti nejdůležitější a zabývají se jí nejvážněji. Mluviti tedy o dětském strachu a o noci a chtíti tím zlehčiti smrť nebo věčnosť, jest velikého muže nedůstojné a pravého filosofa nehodno.

Že Baco klestil cestu materialismu, který v minulém století chápaví žáci mistra Verulámského s velikým úsilím v obecenstvu zaváděli, vysvítá nejen z toho, že Baco přeháněl methodu empirickou, chtěje vše jen jí a jí zkoumati, ale i z toho, jak se vyjadřoval o duši lidské a o duši zvířecké. O této praví (De augmento scient. lib. 4. cap. 3.), že prý jest jemňoučkým tělesem, skládajícím se ze vzduchu a teploty, živícím se tekutinami olejovými a vodovými. »Anima si quidem — praví do slova — sensibilis sive brutorum, plane substantia corporea censenda est, a calore attenuata et facta invisibilis; aura (inquam) ex natura flammea et aërea conflata, aëris molitie ad impressionem recipiendam, ignis vigore ad actionem vibrandam dotata, partim ex aleosis partim ex aquis nutrita.« O duši lidské mluvě, neodvážil se Baco popříti její původ, ani její duchovosť, ani nesmrtelnosť, tvrdí však, že filosofie nemůže zodpovídati přesně a vědecky otázky o původě duše lidské, ani o její podstatě, ani o její nesmrtelnosti, a že prý vlastně všecky tyto věci ani do filosofie nenáležejí,[2]) nýbrž do Božího zjevení, jež na ně uspokojivě odpovídá. Důkaz Bacův zní (loc c.) »Etenim cum substantia animae in creatione sua non fuerit retracta aut deducta ex massa coeli et terrae, sed immediate inspirata a Deo; cumque leges coeli et terrae sint propria subjecta philosophiae; quomodo posset cognitio de substantia animae rationalis ex philosophia peti et haberi? Quinimo ab *eadem* inspiratione divina hauriatur, a qua substantia animae primo *emanavit*.« K tomu dovolíme si poznamenati, že, kdyby tupená scholastika katolická tak o věcech těchto učila, jako učil Baco, byla by snad do nejhlubšího pekla prokleta bývala, a to zrovna těmi vědci, kteří Baca do nebe vynesli. Kdo z těchto chvalořečníků chce vážně za své bráti Bacovu duši zvířeckou, která není ani vzdušnou, ani vodovou, ale jen z obojího jemňoučkou míchaninou? Kdo z těchto chvalořečníků chce vážně za své bráti Bacovu filosofii, která prý za předmět má »zákony nebes a země?« Kdo z těchto chvalořečníků chce vážně za své bráti Bacovo učení, že *totéž* vdechnutí (inspiratio), kteréž učinilo duši lidskou, že totéž vdechnutí jest *onou* inspirací, ve které *poučiti* se náleží o duši a její nesmrtelnosti? K tomu netřeba věru theologa, ba ani velikého filosofa, nýbrž jen normální rozum, aby bylo nemožným nazvati stvořitelskou činnosť Boží (inspiratio animae) totožnou (*eadem*, praví Baco) se zjevující činností Boží (inspiratio s. Scripturae)! Kdo nerozeznává zjevení od stvoření a myslí jako Baco, že je to »*eadem* inspiratio divina«, dopouští se chyby, které nelze omluviti, a ukazuje, že velikým filosofem ani hlubokým učencem není. Neždejme tomu, že Baco věc myslil si dobře a že jen špatně se vyjádřil, nazývaje inspiraci duše a inspiraci, která způsobila zjevení, *toutéž* inspirací, — zdaž právě z toho neplyne, že nedůsledně si vedl, když vše jen smyslné zpytbě a empirické podrobovati kázal, v těchto však otázkách k inspiraci utíkal, která veškeré zpytbě empirické a smyslové jest nepřístupna? Komu tím činem posloužil, ukázalo se záhy, když materialismus a sensualismus velikého Baca následujíce, k úplné nevěře přišly, zavrhujíce nejen duši »inspirovanou«, nýbrž

[2]) Prof. Masaryk velmi dobře dokazuje v Základech konkretní Logiky, že tomu není tak a že je to jen pohodlný prostředeček mnohých »vědců,« kteří nepochopili vážně svého předmětu.

i samého Boha inspirujícího a prohlašujíce hmotu prvotnou hmotou věčnou, nestvořenou, vedle níž ničeho není a býti nemůže, co by nehmotno bylo. Náleží-li, jak Baco chce, vše zkoumati jen a jen empiricky, tu jest zřejmo, že vše, co hmotným a smyslným není, tedy duch, Bůh, ctnost, právo atd. nenáleží do říše exaktní vědy a že je to jen zbytek po falešné methodě, kterou empirie měla vytlačiti. At má úmysl jakýkoliv, — pouhý empirista udělá z nás jen sensualisty a materialisty, pro něž není ani ducha, ani ideálu. Co to pro lidstvo, vědu a umění znamená, každý nepředpojatý rád uzná. Chceme empirii, ale v jejích mezích a v jejím působení; dále ponecháváme pole jiné methodě, jiné zpytbě a doufáme, že vytvoříme jinou soustavu a jiný názor světový, než pouhá empirie. Kdo empirii chce svázati křídla idealismu a methodě deduktivní, svazuje tím křídla i srdce methodě empirické, poněvadž, kdyby abstraktní spekulace a duševní zpytby nebylo, nebylo by ani empirie. Bádavý duch lidský podmiňuje, vymýšlí a zdokonaluje empirii, tak že pokroky její jsou pokroky jeho a naopak!

Přihlížejíce k přemrštěným názorům anglického filosofa o methodě empirické a psychologii vůbec, docela se nedivíme, slyšíme-li, že se kasá na scholastiku středověkou i pozdější, a že do pytle bludu a tmy hází scholastiky všecky, neznaje a nemaje uznání s Tomášem Akvínským, Albertem Velikým, Bonaventurou, Dunsem Scotem a výbornými stoupenci jejich ke konci šestnáctého a na začátku sedmnáctého století. Velmi dobře praví o tom počínání náš filosof *Gonzalez,* že tím neučinil milý Baco nic jiného, nežli že si dovolil odsouditi muže, proti kterým se všemi svými učeními a tendencemi materialistickými a protináboženskými jest pouhým slabým dítětem, abychom neřekli nerozvážným chlapcem. Co na nás jest, nikdy nepřiznáme velikých zásluh o vědu a filosofii muži, jenž vyhlásil dva největší genie lidstva, slavného *Platona* a nesmrtelného *Aristotela,* pouhými sofisty, postaviv jim na roveň *Gorgiasa* a *Protagoru,* a praviv, že ten prý jest rozdíl mezi nimi, že Plato a Aristoteles pevná sídla měli, ve školách učili, se nepotulovali a moudrostí svou nekupčili, jak oni sofisté. Obojí prý však planá slova pronášeli jako slabomyslní starci činívají, aby nezkušené a nevyspělé jinochy ošálili. Kdo nechceš tomuto posudku věřiti, přečti a přelož si tato slova Bacova ve spise Novum Organon. Lib. 1. cap. 71. »Itaque nomen illud sophistarum, quod per contemptum ab his, qui se philosophos haberi voluerunt, in antiquos Rhetores reiectum et traductum est, Gorgiam, Protagoram, Hippiam, Polum, etiam universo generi competit Platoni, Aristoteli, Zenoni, Epicuro, Theophrasto, . . . Hoc tantum intererat, quod prius genus vagum fuerit et mercenarium, civitates circumcursando, et sapientiam suam ostentando et mercedem exigendo. Alterum vero solemnius et generosius, quippe eorum, qui sedes fixas habuerunt et scholas aperuerunt et gratis philosophati sunt. Sed tamen utrumque genus (licet caetera dispar) professorium erat, et ad disputationes rem deducebat, ut essent fere doctrinae eorum (quod non male *cavillatus est* Dionysius in Platonem) verba otiosorum senum ad imperitos juvenes.«

Nezbytnou podmínkou pravého křísitele a oprávce filosofie jest, aby znal její dějiny, aby se byl prohloubil v nejdůležitější filosofické spisy, aby byl poznal nejdůležitější a nejvěhlasnější její zástupce čili

repraesentanty. Měl Baco tyto vlastnosti? Možno vážně a do opravdy svěřiti tak těžký úkol muži, jenž pouhými filosofickými hastroši prohlásil Platona, Aristotela, Hippokrata, Galena, Cicerona, Senecu, Plutarcha, Tomáše, Dunsa Scota a všecky pozdější scholastiky, Cajetana Suareza nevyjímaje? Čti, kdo chceš, Bacův uvedený spis (cap. 2) a věř aspoň jeho slovům »*philosophrastros* istos, poëtis ipsis fabulosiores, *stupratores* animorum, rerum falsarios«, čti si jeho slova, věř jim o jeho smysle a suď *spravedlivě!*

Snad i po té najdou se lidé, kteří oslavovati budou kancléře anglického jako křísitele pravé filosofie a vynálezce jedině pravé methody. Nestranní však a rozumní lidé budou asi na všecky slávy ty pohlížeti jinak, nemohouce dáti věnec vavřínový na hlavu toho, jenž Platona prohlásil mizerným sofistou a ubohým bláznem (l. c.), Aristotela nejbídnějším sofistou, Galena a Hippokrata sprostným charlatanem: »Citetur, volá Baco l. c., jam et Plato cavillator urbanus, tumidus poeta, theologus mente captus; citetur Aristoteles, pessimus sophista . . . verborum vile ludibrium; . . . age, jam citetur Hippocrates, antiquitatis creatura et annorum venditor. In cujus viri auctoritatem cum Galenus et Paracelsus, magno uterque studio, velut in umbram *asini* (!) se recipere ostendant . . . Video Galenum, virum angustissimi animi (velmi obmezeného ducha!), desertorem experientiae et vanissimum causatorem!« . . .

Ethika Bacova je také dle toho, co jsme slyšeli! Nesmrtelný baron Verulámský radí příkladem tomu, kdo u krále upadl v nemilost, aby vinu svou svedl na jiného, ale šikovně. Nedivme se tomu! U filosofa, jemuž Boha z přírody poznati nelze a jenž zjevení se dovolává, u takového filosofa nic nás nepřekvapuje. Theologie a filosofie, vědy vůbec světské a posvátná bohověda nejsou dle Baca sestrami milovnými, ale cizinkami rozvaděnými a nesmířenými; proto kázal pěstovati vědu beze všeho zřetele k theologii a řádu nadpřirozenému, ačkoli sám ani v psychologii bez »inspirace« obejíti se nemohl!

Co jsme až dosud o Bacovi pověděli, povídají o něm i tací mužové, kterým se věru nikdy škaredohlídství, ultramontanism a klerikalism předhoditi nesmí; mužové, kterých vzpomínáme a vzpomínati budeme vždycky s nevolí, jelikož rozšiřovali blud a nemrav, čímž lidstvu nesmírných škod nadělali. Spisovatel díla »Encyklopaedie devatenáctého století« píše ve článku »Baco« následovně: »František Baco uvedl čili počátek učinil s onou filosofií osmnáctého století, která Boha zahnala k bibli. Veliká zásada Bacova zní, že Bůh, jehož bez metafory ku žádné věci přirovnati nelze, a o němž jen dle představ lidských souditi možno, že Bůh ten jest rozumu lidskému naprosto nepřístupným a následovně ani z vesmíru poznán býti nemůže, takže všechno lidské o Bohu vědění jen na zjevení zbudováno býti může! — Na jiném místě opakuje tutéž myšlénku, jen že v pozměněné formě, pravě, že spatřování přírody nevede člověka k náboženství. Nemůže-li však rozum lidský ničeho poznati, co není v přírodě, a nesmí-li Boha přirovnati ku žádné věci, která jest v přírodě, nemůže také míti o Bohu ani ponětí. Kdo však tvrdí, že nemáme o Bohu ani ponětí, protože nemáme o něm úplného a dokonalého poznání, a že zcela totéž jest, řekne-li se: »já jsem nepochopil«, nebo řekne-li se: »já jsem docela nic nepochopil:«

řekne-li se, že totéž jest, nevěděti, zda Bůh jest, jako co Bůh jest, — kdo to tvrdí, dopouští se nejen urážky proti Bohu, ale i urážky proti lidskému zdravému rozumu. O tisících věcech víme, ***že*** jsou, ačkoliv úplně neboli zevrubně povědĕti neumíme, ***co*** jsou. Kdo z nás pochybuje, zda hmota, světlo, síla atd. jest? A kolik z nás zevrubně a úplně povědĕti umí, ***co*** hmota, ***co*** síla a ***co*** světlo jest? Jakým tedy myslitelem a pravé vědy lidské obnovitelem byl vychvalovaný »vynálezce« empirické methody? Po tolika kotrmelcích proti zdravému rozumu lidskému, jichž se dopustil empirický baron Verulámský, nebudeme se diviti, vidíme-li ho křečovitě se svíjeti a na všecky strany hubovati, když vidí v přátelství spojeny filosofii a theologii, vědu a víru. Běda těm, kteří spojení to provedli! Vším jsou vinni, vším neštěstím, které z toho »nešťastného manželství« pošlo! Theologie jest dle Baca (a nesčíslných jeho moderních papoušků) rozhodnou protivou všeho pokroku a každého vědeckého vynálezu. »Chemie je poskvrněna, — zuří Baco, — theologickými *affinitami,* proto oplakává »moralní zimu« a »zmrzlá srdce« svého století, v němž náboženství zahubilo ducha, proto oplakává, že i stará filosofie neustále mravoukou se zabývala a tím prý i pohanskou »theologii« zbudovala.

Tak vyhlíží oslavovaný filosof Verulámský, tak vyhlíží vychvalovaný obnovitel pravé vědy a filosofie! Ani ve snách nezazdálo se nám, abychom upírali zásluh methodě empirické; jsme jen proti tomu, aby *Baco* veleben byl jako její ochrance, dobrodinec a vynálezce, ten Baco, který ji svým upřílišováním a zuřivým počínáním spíše uškodil než prospěl. Methoda empirická byla zde *před* Bacem, a jiní mužové dobyli si o ni a jí velikých zásluh; *jim* tedy, těmto pravým obnovitelům věd empirických sluší vzdávati slávu, a ne muži, jenž tolika osudných chyb se dopustil a tak bezohledně i nejlepší genie staré doby zavrhoval napořád.

Pokrok a zdar veškerých věd přírodních podmíněn jest methodou empirickou a induktivní, poněvadž ve vědách těch pozorování a pokusy mají přední místo. Věc nemá se tak s ontologií a vůbec s metafysikou, ba ani ne s psychologií a ethikou, ačkoli vědy tyto nezamítají ani pozorování, ani pokusů, i když hledí si methody ontologické a aprioristické. Vědy tyto, abychom to řekli zkrátka, vyžadují »kombinaci« empirických i ontologických i racionálních prvků, při čemž buď ten, buď onen prvek více ku platnosti přichází, dle toho, o *čem* a *jak* se pracuje. Z té příčiny po zralé úvaze vyznati sluší, že pravá věda velmi malým díkem Bacovi jest zavázána, jelikož zneužil a přeháněl methodu empirickou a nebezpečné zásady rozesel pro společnost lidskou na poli náboženském i mravním.

Netřeba snad ani zvláště připomínati, že vysokorodý filosof Verulámský nedal si ujíti, aby tu a tam nezahuboval na scholastiku, aby tu a tam nenadával jejím filosofům a snahám. Scholastická filosofie slouží prý jen k tomu, »aby sváry a vády činila, jsouc úplně neschopna přinésti člověku něco dobrého a užitečného.« Proti tomu dovolíme si však poznamenati, praví González, že »idola specus, idola tribus, idola fori, idola theatri, comparationes substantiarum« a podobné významy kancléře anglického nejsou o mnoho pěknější ani srozumitelnější než »barbarské« vtipkování, sekce a distinkce scholastické, které hrdinný baron Verulámský posměchem odbývá! Řekli jsme již, že veliké renomée, kterého požívá filosof Baco, zbudovali

materialisté a sensualisté v osmnáctém století, dobře vědouce, proč Baca musí vynášeti a čím jsou mu i sobě a své existenci povinni. Slavný spisovatel italský, *Cesare Cantu,* píše ve svých Všeobecných dějinách (10. svazek, 15. kniha, 7. hlava), že spisy Bacovy i v samé Anglii málo čteny byly, že do roku *1730* jen jednou vydány byly, a že sám krajan Bacův, známý filosof anglický *Hume,* považoval italského učence *Galileia* větším Baca. Teprve v osmnáctém století, pokračuje Cantu, až vypověděl se středověku boj na život a na smrt, teprve v osmnáctém století vynesen Baco do nebe, poněvadž prý uměl se vyprostit z pout středověkých a uprostřed nevědomosti a lehkověrnosti vymyslil a zbudoval prý empirickou filosofii. Ano, *Codillac* horkokrevný prohlásil Baca dokonce tvůrcem pravé metafysiky, ačkoli se jí velmi málo a dosti povrchně zabýval. Když pak po té *Encyklopaedisté* francouzští na světě se svými fanfarami se objevili, udělali milého Baca repraesentantem moderní vědy, ačkoli nic více neučinil, nežli že k ní dal jakýsi popud. Přes to přese všechno posvítili na svého oslavence tu a tam tak žárnými paprsky, že se pod nimi celý rozplývá a téměř v nivec rozpadává. Slyšme úsudek auktora »Encyklopaedie devatenáctého století.« Píše: »František Baco měl mnoho dobrých názorův a myšlének; čím více však v jeho spisech čteme, tím více poznáváme, že není schopen správně představiti si formy, situace a pohyby, že mnohdykráte ani hlavní věci se nedotýká a nejedná o předmětě, o kterém pojednati chtěl. Rozum jeho byl ostřejším než rozsáhlejším, plodonosnějším než mocným, aspoň pokud jde o prostředky. Dle *Lasalla* scházely mu dvě věci: intelligence a reflexe, čili, jak on sám to nazýval: geometrie a čas. Má daleko více slávy, než si zasloužil . . . Baco často chybuje a často se mýlí i v celku i ve věci . . . i v jednotlivostech a popisuje notnou porci nijakým pozorováním a dává spoustu dětských pozorování a zkušeností způsoby a slovy zpříma směšnými (dětskými); vůbec podobá se dětem, které mnoho povídají a přece málo pověděly. O Bacovi možno říci, že psal mnoho, ale působil málo!« To není, jak řečeno, posudek náš, to je posudek cizí, posudek auktora »Encyklopedie devatenáctého století«, který dobře předvídaje, co jím asi způsobí, připsal: »Posudek tento jistě odvážným zazdá se těm, kterým zdá se Baco sluncem vše osvětlujícím, a kteří dělají ho hrdinou a bohem, jehož doteknouti se nesmí nikdo, nechce-li se dopustiti bezbožectví. Kdo však chceš posouditi Baca, čti jeho spisy a nespokojuj se chvalozpěvy, které na něho udělali *Voltaire, d'Alembert* a j. Morálka kancléře Baca jest velice laxní, a nelze vůbec ani nic jiného očekávati od člověka, jenž takové nevděčnosti se dopustil, že svého dobrodince (hraběte Essexského) přivedl na popraviště; jenž nejpodlejším lichotníkem byl Jakuba I., jenž, chtěje se zalíbiti králi tomuto, který podivoval se Jindřichu VII., sepsal život Jindřichův a vychvaloval vražedníka *Stanleye!* Zdaž nezasluhují jeho díla, aby je s odporem pohodila lidská ruka? Zdaž neměla by jeho díla vyrvána býti mládeži, jakmile onoho místa dojdou, na němž Baco radí, co třeba činiti, aby kdo šťastným byl? . . . Kterak bylo možná, že člověk, jenž neměl ani náboženství, ani poctivosti, ani morálky, ani zvláštních vědomostí, takové slávy se domohl? A kterak mohl se státi za našich dnů jisté části lidstva zrovna zářným majákem!«

Poukázali jsme již na to, že *Cartesius* zneužil methody psy-

chologicko-empirické, a *Baco* sensitivně-empirické, čímž filosofii nové meze, ale špatné vytkli a vědě platných služeb neprokázali. Následkem zneužívání a upřílišování toho byl na jedné straně subjektivní skepticismus s pantheismem, na druhé straně drzý sensualismus s materialismem. Rozličnosť věcí a předmětů, o kterých pojednává se v různých oborech lidského vědění, vyžadují neúprosně rozličné methody, jelikož methoda vždy má se říditi vědou a jejím předmětem. Či smíme snad říci, že methoda astronomie a chemie má býti také methodou ontologie a logiky? Naprosto ne! Astronomie i chemie potřebují naprosto, mají-li zkvétati, methody empirické; proti tomu nelze však prospívati ani ontologii, ani logice, nejsou-li pěstovány methodou svojí, methodou ontologickou, methodou deduktivní a čistým rozumem. Kdo zrale uvažoval o pravé povaze rozličných věd, nutně toho se douvažoval, že není možno všem lidským vědám předepsati jednu a tutéž methodu. Jako všecky vědy, ačkoli se v tak mnohém a podstatném od sebe liší, v tom neb onom přece se scházejí a srovnávají, tak musí se také v tom neb onom srovnávati, pokud o methodu jde. Ontologie, kosmologie a logika, ačkoli jsou hlavně vědami rozumovými a užívají methody ontologicko-deduktivní, nikterak proto nevylučují každého působení a užívání methody induktivní, užívajíce tu a tam empirie. Astronomie, chemie a jiné vědy fysické, které rozvinují se methodou empirickou, nikterak nevylučují v tom i v onom methody deduktivní a rozumové, ale zpříma vyžadují jich, jelikož pozorování i zkušenosť byly by pro vědy ty bezcennými a bezvýznamnými, kdyby nebyly předvedeny rozumu, jenž ze zásad všeobecných a z pozorování a zkušeností jednotlivých stanoví všeobecné zákony a proniká od úkazu ku příčině, od vlastnosti k vlastnosti, od části k části, až poznal celou věc. Všechna indukce a pozorování jednotlivých věcí smyslových málo by prospěla vědě, kdyby úkazy ty neměly vésti k tomu, aby se poznala i pravá jejich příčina. Toho však nečiní ani astronomie, ani chemie, nýbrž ontologie, v jejíž obor náleží stopovati spojení mezi účinkem a jeho příčinou. Nikdy proto nesmí se methoda převládající ve vědě jedné státi *jedinou* methodou vědy každé a vylučovati úplně methody jiné.

Psychologie, ideologie a morálka nemohou bez toho se obejíti, aby pilně nepozorovaly vnitřních jevův a úkazů, a následovně aby si nevšímaly methody empirické. Přes to přese všechno dlužno však pravdě na novo svědectví dáti, že hlavní jejich pružinou jest methoda ontologická a deduktivní. Vidíme tedy zde empirii sloučenu s ontologií, dedukci s indukcí, ale, jak už jsme poznamenali, přednosť má ontologie a dedukce, kdežto ve vědách fysických přednosť má empirie a indukce. Krásným vzorem, jak si v rozličných vědách vésti, které methody a do jaké míry užívati, jest *sv. Tomáš Akvinský.* Znaje řádně povahu každé vědy, uměl též pro ni najíti pravou methodu, methodu odpovídající vědě i jejímu předmětu. Při tom nedržel se jen methody jedné, ale přibíral i druhou dle potřeby. Vznešená jeho ontologie a překrásná kosmologie zpracovány jsou hlavně methodou ontologickou a deduktivní, kdežto vzácná jeho psychologie ukazuje, že v ní převládá indukce a methoda empiricko-psychologická.

Abychom úplně se přesvědčili, že *sv. Tomáš* znal několik set let před »vynalézavým« Bacem Verulámským methodu empirickou

i dedukci, uvedeme z jeho spisu (Posterior lib. 1. Lect. 30.) následující: »Dvěma způsoby možno dodělati se (pěstovati) vědy: jedněch věd doděláme se demonstrací, druhých indukcí. Obojí methody tyto jsou od sebe různy; neboť demonstrace vychází od *povšechného*, a indukce od *jednotlivého*. Kdyby pojmy všeobecné, od nichž vychází demonstrace, poznány býti mohly bez indukce, měl by člověk vědu (znal by) i o těch věcech, které nikterak nenáležejí zkušenosti (empirii). Není však možno pojati věcí všeobecných bez indukce. To zříti jest zvláště ve věcech smyslných (smyslových), v nichž doděláváme se pojmů všeobecných zkusbou (zkušeností), kterou máme z věcí jednotlivých.«

Toto místo ukazuje nám nejen základní rozdíl mezi methodou deduktivní a induktivní, nýbrž i to, že methody induktivní všem vědám třeba, byť i snad jen nepřímo, pokud totiž rozum náš chce si vytvořiti pojmy všeobecné, vycházejíc ze věcí jednotlivých.«

Sv. Tomáš učil tedy potřebě methody induktivní a poukazoval na její užitek ve vědách fysických *dříve než Baco,* ale učil též, že možno jí užívati všeobecně, ačkoli ne tak výlučně, jak hlásal anglický filosof Baco, jenž učiniti ji chtěl jediným nástrojem všechněch věd. Sv. Tomáš chtěl, aby užívalo se indukce a empirie, když zkoumá se o věcech smysly pochopitelných, uče, že toto poznání jednotlivin jest jaksi podkladem a předchůdcem poznání povšechnin.

Kdo by ještě ani nyní slovům našim věřiti nechtěl, dobře udělá, když si přečte Tomášovo »Opusculum« 70. Quaest. 5. art. 2., v němž sv. učitel na novo hlásá: »*Každý* náš *soud* o věci, který vytvořil rozum, souhlasiž s tím, co smysly podávají o ní. A *tak* jest si počínati ve všech věcech přírodních, omezených hmotou. Z té příčiny náleží poznání našemu ve vědách přírodních dbáti smyslů, tak aby ve věcech fysických soud náš shodoval se s tím, co o nich hlásají smysly. Kdo pohrdá svědectvím smyslů ve věcech fysických a přírodních, upadá do bludu.«

A nyní řekni mi, čtenáři soudný, není-li svrchovaně urážlivým a nepravdivým, když někteří spisovatelé, odsuzujíce scholastiku a velebíce moderní vědu, tak si vedou, jakoby scholastice a jejímu největšímu repraesentantu, *sv. Tomáši Akvínskému,* methoda induktivní a empirická známa nebyla; kteří vyhlašují ji »vynálezem« Galileiho nebo dokonce i Baca Verulámského, kteří nic více neučinili, nežli že větší měrou *jí* užívali, jako předchůdcové jejich, kteříž i toto »užívání« neměli by připisovati jen geniu svému, ale duchu času tehdejšího a šťastným okolnostem, ve kterých žili! Nevidíme-li sv. Tomáše užívati methody této tou měrou, jakou jí užívají pozdější její velebitelé, dlužno si to vysvětliti tím, že doba Tomášova a tehdejší prostředky, jichž nezbytně empirii třeba, nebyly příznivy methodě té, a to tím více, že i předmět věd, kterými zabýval se svatý filosof Akvinský, nevyžadoval hlavně a ani výlučně methody sensitivně-empirické. Pokud však jde o methodu psychologicko-empirickou, užíval jí Tomáš velmi dobře, jak viděti v jeho psychologii a ethice.

Po té nebude nám nesnadným domysliti se pravdy o posudku Tomášovy theorie, který učinil francouzský spisovatel *Jourdain* (Filosofii sv. Tomáše, sekce 3. hl. 1.) pravě, že methoda sv. Tomáše není prý očividně methodou, jejichž pravidel užíval Baco, a která prý tak vzácným způsobem moderní filosofii do světa uvedla. Tím

nechce prý říci nikterak, že sv. Tomáš snad nepřemýšlel o povaze a přirozenosti lidské a že jejich náruživostí, chybných i dobrých stránek neznal, anebo tam, kde o nich psal, důkladnou znalost neprokázal, ale chce prý jen na to upozorniti, že, ačkoli v Theologické Summě pěkná snůška a bohatý poklad právě těchto věcí se nalézá, přece každý znalec pravdě svědectví dá, že toto počínání — studium morálních fakt — není obyčejnou Andělského učitele cestou ani začátkem a východištěm jeho filosofie.

Proti tomuto posudku poznamenal velmi správně náš vůdce, *Zefiryn Gonzalez*, že neví, co pan *Jourdain* rozumí »studiem morálních fakt«, ale že ví, že všichni lidé, kteří věc znají, najisto mu za pravdu dají, když proti *Jourdainovi* na to upozorní, že Bohovědecká Summa Tomášova, zvláště její druhý díl, takovou hojnost psychologických fakt obsahuje, takové množství pozorování nejdůkladnějších a takové bohatství morálních fakt v sobě uzavírá, že jen neznalec anebo lhář může se opovážiti *sv. Tomáši* upříti, že by empirické methody byl užíval a o ni zásluh si nezískal. To jest ovšem pravdou pravdivou, že sv. Tomáš nezneužíval empirické methody ani o ní tak bludného názoru neschvaloval, jako Baco, ale to není k necti, nýbrž ke cti. Kdo nám neustále vyhlašují Baca Verulamského buď vynálezcem, nebo aspoň prvním methody empirické repraesentantem, vyhlašují nám čirou nepravdu, kteréž odpírají celé dějiny nezfalšované filosofie. Nehledíc ani ku sv. Tomáši, třeba zavrhnouti domněnku tu již pro *Alberta Velikého* a *Rogera Baca,* z nichž tento náležel řádu sv. Františka, onen řádu sv. Dominika. Oba tito mužové zasvětili téměř celý život pozorování, zkusbě, experimentům a dodělali se takových zde vědomostí, že je mnozí souvěkovci považovali čarodějníky, jak zvláště jest známo o Albertu Velikém. Oběma těmto velikánům bylo zápasiti s překážkami, o kterých Baco Verulamský neměl ani zdání; s překážkami, které jim stavěla v cestu nejen tehdejšího světa nedůvěra a předpojatost, ale i potřebných nástrojův nedostatečnost. Oběma těmto velikánům bylo vlastně utvořiti tyto vědy, jelikož sotva k nim měli počátky. Odezíráme-li od tohoto středního věku a máme-li na mysli pozdější jeho období, přesvědčíme se, že nepravdivy a nezaslouženy jsou chvály Baca Verulámského. Celá řada mužů věhlasných vytrhuje Bacovi vítěznou palmu z ruky a nese ji hrdě v ruce vlastní. Buďtež jmenováni aspoň tito: *Kopernik, Tycho de Brahe, Otto von Guerike, Kepler, Galilei, Telesio* a jiní, kteří »vynález« Bacův mnohem dříve a lépe pěstovali! Baca Verulámského možno přirovnati ke *Cartesiovi,* jenž opsal předchůdce i vrstevníky v mnohých věcech a — reformatorem filosofie nazván byl! Nikdo nemůže upříti, že jména, která jsme před chvílí uvedli, úplně nevyrovnají se Bacovi; nemůže upříti, že nejsou vzácnějšími a záslužnějšími. Nejsou-li tak vychvalováni a velebeni tito geniové jako filosof Verulámský, má to bez pochyby hlavní příčinu v tom, že nedopustili se tolika přeháněk a nepravd jak on, a že měli k náboženství trochu více úcty než on. Jen tak lze si vysvětliti výrok *d'Alembertův,* že prý Baco Verulámský narodil se uprostřed nejhroznější tmy. A což, nenáleží právě empirické methodě velebiti a díky vzdávati *Campanellovi?* Jen neznalec může to říci. Mužové rozvážní, spravedliví a soudní dávají zde svědectví pravdě. »Mezi všemi filosofy,« praví *Salvador Constanzo,* »kteří kvetli

v renesainci, náleží přední místo Tomáši Campanellovi, členu řádu dominikánského, narozenému ve Stilu v Kalabrii.« Slavný tento muž umínil si všechny vědy zreformovati, chtěje je všechny založiti na filosofii, jako na základě a úhelném kameni.

Velmi zajímavý jest posudek francouzského známého učence, hraběte *de Maistra* (Abendstunden 5.), jenž praví, že Baco ničeho nezanechal, aby nám nezohyzdil a nezprotivil velebnou filosofii Platonovu, tento překrásný proslov k sv. evangeliu. Baco chválil a rozšiřoval prý filosofii *Democritovu,* t. j. filosofii korpuskulární, zoufalá to práce materialismu, do nejužších krajností dohnaného. Toto počínání bylo prý nejsprostější a nejfalešnější smyšlenkou, která kdy znectila rozum lidský! A to je také pravým důvodem — praví de Maistre — pro kt rý učinilo osmnácté století bohem a modlou milého Bacona, to století, které chválilo a milovalo v člověku jen to, co špatným, a neuznávalo, co dobrého na něm bylo. Velikým jest bludem, ujišťuje týž auktor, domnívati se, že Baco měl nějaký zvláštní vliv na vědy a jejich vývoj, jelikož praví vědcové ho předešli a současní geniové nevěděli o něm téměř ničeho.

Nikdo nemysli, že chceme všechnu chválu a zásluhu odepříti Bacu Verulámskému. Není tomu tak, a my s radostí vyznáváme, že v jeho »Pokusech« velmi mnoho a krásných jest myšlének i náboženských, ovšem i vedle těch, které pěknými a pravdivými nejsou a morálku křesťanskou hrubě urážejí. Sloh Baconův jest téměř vždy vznešený a filosofický. Taktéž nelze upříti a třeba přiznati, že mnohé z pokynův a předpisů jeho o methodě empirické obsahují velmi cenné a dobré věci. To jediné chceme, aby zásluhy ty do té míry přeháněny nebyly, že téměř více než polovice chval není pravdiva, která se vzdává filosofu Bacovi. Budiž proto na mysli všem nestranným posuzovatelům: 1. initiativa methody empirické, tento hlavní podklad celého Bacova nezaslouženého renomé, nenáleží jemu, nýbrž *Koperníkovi* a *Galileimu* a 2. že i ty zásluhy, kterých si o methodu empirickou získal, velice znešvařeny a ztenčeny jsou neustálým přeháněním a bludnou jednostranností (exklusivou), kterých se dopouštěl, nerozeznávaje a zúmyslně chtě, aby nejen vědy fysické, nýbrž vůbec všecky methodou empirickou byly pěstovány. A konečně 3. nebudiž zapomínáno ani toho, že právě Baco to byl, jenž velice s vysoka a ne bez opovržení pohlížel na methodu ontologickou a nacionální, chtě je z věd úplně zapuditi, tyto methody, které tvoří vlastně duši všech filosofických spekulací. V pravdě veliký filosof nemůže pronésti slov, která napsal Baco ve spise »De augment. scient. lib. 1.« praviv: »Mens humana, si agit in materiam, naturam rerum ac opera Dei contemplando, *pro modo naturae* operatur *atque* ab eadem *determinatur;* si ipsa in se vertatur, tamquam aranea texens telam, tum demum interminata est et parit certe telas quasdam doctrinae, tenuitate fili operis admirabiles, sed quoad usum frivolas et inanes!« Dle této kritiky, která v moři materialistickém tone, dlužno uzavírati asi takto: Platonův »Timaeus«, Aristotelova »metafysika«, Augustinova »soliloquia«, Anselmovo »Proslogium«, Tomášova »Summa contra Gentes«, Leibnitzova »Theodicea«, Bossuetovo »Poznání Boha a sebe«

a Fenelonova »Jsoucnosť Boží« neznaly tedy cest pravé vědy, auktorové děl těch byli hlupci, a spisy jejich »pavučinami«.

At se povídá, co se povídá, tolik jest jistojistým, že Baco neposloužil tak velice ani pravé filosofii, ani křesťanské vědě, a že i to, co dobrého udělal, potřísnil bludy, které vedly k exklusivnímu empirismu, sensualismu a materialismu, v nichž si libovalo předešlé století. *Cousin,* jenž věru neměl rozníceného srdce pro křesťanskou filosofii, a jenž nejednou Baca vychvaloval, napsal o něm (Histoire de la philos. Lec. 11. pg. 378.): »Hobbes, Gassendi, Locke bezprostřední se školou Bacovou mají spojení. Možno říci, že tito tři mužové rozšířili ducha Bacova na všecky díly filosofie a rozdělili mezi sebe a své školy různé jeho názory. Hobbes jest moralistou a politikem této školy, Gassendi učencem, Locke metafysikem.« A jmenovaný již hrabě *de Maistre* (l. c. I. 306. překlad *Liebrův*) tvrdí o Bacovi, že sice platně prospěl přírodovědě, dav jí nový směr a vypracovav jí takořka nový program, ale — dodává de Maistre — ale nikoli jiný program než byl ten, který vydali jeho vrstevníci Tycho de Brahe, Kepler, P. Scheiner, Galilei, Torricelli a jiní. Baco byl prý »barometr, který ohlašoval pěkné počasí, a poněvadž je ohlašoval, řeklo se o něm, že je udělal.« A *prof. dr. Al. Schmid* (Erkenntnisslehre II. 291.) dí, že o principech zjevů přírodních ani tolik Baco jasna neměl, jako peripatetická scholastika, pro niž tak urputně bojoval. Podobně správně a střízlivě posoudil Baca i náš *prof. dr. Masaryk* v lithografovaném »Stručném náčrtě dějin filosofie« na straně 206. a následující, pravě: »Co se týká celkového posouzení Bacona, asi na tomto se ustavíme: Předně jest důležito míti na mysli, že indukcí směřuje k poznání forem, t. j. představuje si, že můžeme skutečně příčiny a substance zjevů poznati; není tedy subjektivistou tak velikým, jak často se povídá. Subjektivní idealismus teprve později se vyvijí. Proto je také nepřesno v Baconově názoru vyhledávati positivism, jak *Comte* sám se domýšlel.[3]) Svou logiku Baco sám, zdá se mi, nejlépe posoudil, řka v »Novém Organu« o sobě (I. čl. 130), že organon bez přírodopisu vědám neposlouží, kdežto přírodopis bez organa *(Bacova)* nemálo by jim posloužil (To je pravda!). To je právě, co jsem řekl o směru ve filosofii více logicko-abstraktním. Již *Harvey* praví, že psal (totiž Baco) o vědách jako lord-kancléř; nerozuměl na př. *Koperníkově* soustavě a proti ní se postavil. *Macaulay*, historik, povídá podobně, že analysí toho, co duch dělá, vyhledávání pravdy se neslouží, a že věda ve svém *pokroku* nedržela se *Baconovy methody*. Velmi příkře odsoudil ho chemik *Liebig*; praví, že Bacon pro vědu neučinil ničeho. To zase jest mnoho řečeno, a proti Liebigovi zastal se ho *Fischer*. Mně vadí — píše *prof. Masaryk* — v logice Baconově, že není vůbec úplná, že dedukce a všechny ostatní logické processy *nejsou* náležitě oceněny. Bylo už k tomu ukázáno, že zejména jeho theorie indukční vypadá poněkud právnicky. Jeho vyhledávání a vybírání instancí jest jako juristické seřadění svědků. Byltě právníkem. Co se týká jeho konkretní logiky, již bylo řečeno, že zde více prospěl. Teprve v novější době Bacon bedlivěji se

[3]) Otázkou jest však, nevedla-li výstřednosť Bacova s empirickou methodou k positivismu! Dle mého soudu nebyl *Comte* tak úplně v neprávu, když se Baca dovolával.

studuje. Hned v anglické filosofii, pokud dovedu posouditi, na př. u Hobbesa neviděti jeho vlivu. Na Komenského působil dosti, na jiné filosofy málo. Na něho vliv měl Aristoteles, ačkoli sám proti Aristotelovi se postavil, ale právě proto, že tolik proti Aristotelovi brojil, podléhal vlivu jeho více, než by se zdálo. On z celého ovzduší aristotelismu tehdejšího daleko nevynikl. V přírodovědě (pozor, to je nejdůležitějším!) *drží se vlastně* zastaralých názorů *stoických* (!) ***bez** přesnějšího pochopení přírodovědecké empirie, konstruuje mythicky.* Jest velmi sečtělý, zná *Montaigna, Telesia* a j. V celku jest jakožto první moderní filosof *více jen diletantem*, více na logice abstraktní, částečně konkretní zakládá svou filosofii. O vědách *speciálných* vlastně jen ví, co by se mělo pracovati, a *sám* nepracuje. Po stránce mravní byl charakter *špatný. Pope* o něm praví, že byl »the wisest, brightest, me anest of mankind,« a noví biografové to potvrzují.

Těší nás, že s celým posudkem páně Masarykovým souhlas projeviti můžeme. Laskavý čtenář pozná z posudku toho výrok páně Lindnerův a jiných výtečníků, na plná ústa chválících Baca Verulámského. My na konec dotekneme se proti *Jourdainovi* a *Bacovi* ještě jednou empirické methody a *sv. Tomáše Akvínského,* aby zřejmo bylo, že Andělský učitel nejen methodu induktivní a empirickou *theoreticky* znal — nýbrž i *prakticky* prováděl. — Onoho dosvědčují proti Jourdainovi uvedené již námi texty z děl sv. Tomáše, toto hlásají nesčetné stránky jeho spisů. Všímněme si příkladem hned začátku Theologické Summy a v ní otázky o jsoucnosti Boží. Otázka ta zdá svou povahou náležeti do výšin metafysických, a čtenář i nepředpojatý nezazlíval by sv. učiteli, kdyby ji tím způsobem zodpověděl. Ale není tomu tak! Andělský učitel užívá i zde methody, kterou prý Baco »vynalezl« — ovšem za *čtyři sta let* po smrti sv. Tomáše! — a jen na ní buduje důkazy své, maje za to, že nejlepším z nich — prima et *manifestior* via! — jest důkaz *z pohybu.* Dejme si sem aspoň nápisy těchto důkazů, abychom poznali Bacův »vynález«! Jsoucnost Boží, učí sv. Tomáš I. quaest. 2. art. 3., paterým způsobem dokázati možno. První a ostatních jasnějším jest důkaz z pohybu, jak i *smysly* naše hlásají; druhý důkaz vede se z příčiny účinné, »nacházímeť v těchto věcech smyslných;« třetí má za poklad pojem o možnu a nutnu, nacházímeť ve věcech;« čtvrtý hlásají nám rozličné stupně (dokonalosti), které ve věcech se nalézají, a pátý konečně důkaz vedeme ze spravování a řízení světa, v němž vidíme, že atd. Doslovně znějí místa ta:

Prima autem et manifestior via est, quae sumitur ex parte motus. Certum est enim et *sensu* constat, aliqua moveri in hoc mundo etc.

Secunda via est ex ratione causae efficientis. Invenimus enim in istis sensibilibus etc.

Tertia via est sumpta ex possibili et necessario. Invenimus enim in rebus quaedam, quae sunt possibilia esse et non esse, cum quaedam inveniantur generari et corrumpi etc.

Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inveniuntur. Invenitur enim in rebus aliquid magis et minus bonum, et verum et nobile, et sic de aliis hujus modi etc.

Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: Videmus enim, quod aliqua, quae cognitione carent, scilicet corpora naturalia, ope-

rantur propter finem, quod apparet ex hoc, quod semper aut frequentius eodem modo operantur etc.

Jakým byl oslavovaný Baco filosofem, když šlo o věci náboženské, vysvítá z následujícího textu, vybraného z jeho spisu (De dignit. et augment. IX. 1.): »Quando mysterium aliquod divinum fuerit magis absonum et incredibile, tanto plus in credendo exhibentur honoris Deo et fit victoria fidei nobilior.« Baco tedy věřil v tajemství Boží a vyhlašoval o nich, že jsou neb aspoň býti mohou rozumu protivna a velice neuvěřitelna. A mimo to vyhlašoval, že, čím je nějaké tajemství nerozumnějším a neuvěřitelnějším, tím více ctí prý se věrou v tajemství to Bůh, a tím stkvělejším jest prý vítězství víry! Může tak mluviti, nepravím rozumný křesťan, nýbrž rozumný člověk? Kdybychom my katolíci takovou výpověď učinili, na věky by se nám posmívali a náš chrám vědy a pokroku zavrhovali. Baco však — bezpochyby pro ten Lindnerův »vynález« — má zvláštní výsadu i takový blud hlásati a za to, vlastně i proto, reformatorem pravé filosofie a restauratorem moderní vědy vyhlašovánu býti. Přejme mu té »slávy«, držíce se *Anděla* školy, jenž o věcech náboženských mluvě, poznamenal: »Nemo crederet nisi videret esse credendum. Nikdo by z nás nevěřil, kdyby neviděl, že nutno věřiti. Slovo »videret = viděl« neznamená jen oko naše smyslné, nýbrž i oko naše duchovní a vyjadřuje jasné *poznání* pravdy, které máme věřiti.

Na tři otázky račiž si, laskavý čtenáři, nyní odpovědíti:

Kdo byl vynálezcem empirické methody?

Kdo prospěl vědě vůbec a filosofii zvláště, kdo jim prospěl více, sv. Tomáš nebo Baco?

Kdo zneužil methody vychvalované, kdo ztupil muže věhlasné, kdo hlásal náuky nábožensky nesmyslné?

Pomohly-li řádky mé usnadniti odpověď na otázky předložené a pomohly-li zodpovědíti je dle pravdy a práva, jsem velice odměněn a úplně spokojen!

Ještě jedna píseň otroka.

Od *Antonína Bulanta.*

Věk našich dějin zamlklý a němý
stál na rozcestí křižovatky let.
Zrak jeho chmurný hleděl k rodné zemi
a v tiché kletbě chvěl se jeho ret.
Šat zedraný mu visel s jeho těla,
a pod ním bouře divé vášně vřela,
kdy spoutané zved' k nebi svoje pěsti
a vzdechl sobě v hoři hlubokém:
»Pryč moje svoboda! Pryč moje štěstí!
Jsem otrokem! Jsem otrokem!

Můj pán — je hřích! — — Já zavrh' víry cenu
'jak přežilý a zastaralý řád,
já hrdou pýchu vzal si za kuběnu
a lásku s pokorou dal upoutat.
Jak lidský duch před babylonskou věží,
i já chtěl žíti volný, bez otěží, — —
leč nyní zřím, jak pyšná moje věda,
již zval jsem osvětou a pokrokem,
svou drsnou pěsť nad moji hlavu zvedá, —
jsem otrokem! Jsem otrokem!

Cit nezištnosti pro Jidášův podíl
jsem zaprodal za cenu nečistou,
i lásku k vlasti směle na trh vodil,
a v jeho síních stal se frásistou.
Mým bohem bylo zlaté ono tele,
jež postavila ruka Israele; —
leč v době té, kdy pad' jsem na kolena,
on kul je v pouta lstivým úskokem.
Pod jeho jhem ted moje duše sténá:
Jsem otrokem! Jsem otrokem!

Z vod kaluží, ne z ideálů říše
své myšlénky jsem rozpjal ku vzletu
a rozhodil je v salony a chýše
svým štětcem, dlátem, pérem poetů
a jak ten syn ve kraji kdysi klatém
zvěř nečistou, — já sytil duše mlátem . . .
Teď řeka smilstva překročila břehy,
kraj zaplavila v proudu širokém, — —
já tonu v kalu, cítím proudu šlehy, —
jsem otrokem! Jsem otrokem!

Já lidu kázal: Vyšli apoštolé
a v chudém šatě prošli světa půl.
Nač kněžské statky, desátky a pole?
Jim patří mošna, sandály a hůl!
Co moje závisť sila v srdce lidí, —
teď ze své setby sama žne a klidí!
Dřív dala v pouta obě ruce Říma,
lid v hradby církve hnala útokem, — —
teď tento lid pod mými okny hřímá:
»Jsem otrokem! Jsem otrokem!«

Svou blaženosť já v onom našel zdroji,
kde pohár šumí, píseň hlaholí.
Jez, pij a hoduj! — děl jsem duši svojí, —
máš plné sýpky, humna, stodoly!
Nač vzdušné zámky stavět kolem sebe?
Jen hmota těší! Na zemi je nebe! —

Tu v kraje rodné přišla bída zticha,
v kruh železný mne spjala nad bokem
a ve své služby vzala sluhu břicha, —
jsem otrokem! Jsem otrokem!

Na rodné líchy sila ruka moje
zášť, nenávisť a sváry, boje, hněv
a z klidných dědin strany vedla dvoje
pod různá hesla, různou korouhev.
I viděl pán, jak vzešlo símě sporů
a bujně kvetlo vlasti na úhoru,
jak v jeho bejlí národ holubičí
se rve a sváří v hněvu divokém, —
vzal tenata, splet' uzly na svém biči, — —
jsem otrokem! Jsem otrokem!

Já lidu děl: Nám třeba ruky svěží
a páže vzdorné rodné na nivy!
Šli staří z práce. — Pole ladem leží
a na něm dělník stojí lenivý.
Do jeho půdy ruka mdlá a skleslá
plod bombastu a nabubřelá hesla,
slov plané símě rozsévá a sází —
a pole hyne dál rok za rokem . . .
Kdy pozná lid, že v lesku jeho frází
jest otrokem?« —

* * *

Věk našich dějin zamlklý a němý
stál na rozcestí křižovatky let.
Zrak jeho chmurný hleděl k oné zemi,
kde stojí Betlém, stojí Nazaret.
I zřel, jak chudá dílna tesařova
tři lidi šťastné pod svým krovem chová
a první slza klesla s jeho víček
a jako žár mu plála pod okem,
když viděl záři pláti od jesliček . . .
— — — — — — — — — —
Jak dlouho bude hříchu otrokem? [1])

[1]) Nechť si čtenář všímne, kterak v jednotlivých slohách této básně jest vylíčeno sedm hlavních hříchů — hříchů to nynějšího věku.
Pozn. redakce.

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

V.

Kostelník.

Před lety velice dávnými a dalekými od těchto, v nichž čtenář a já počali jsme tento román, byl kostelníkem v oné vesnici přehrozný ničema.

Když sběhal snad celý svět, vrátil se do rodného kraje a obdržel místo kostelnické, tehdy neobsazené, i ruku jedné dívky z téže vsi, jež nebyla právě ošklivá. Tato po krátké době svého manželství s kostelníkem začala hubnouti a teskniti, i říkali ve vsi, že kostelník buď má rarachy v těle a souží svou ženu nebo že jí dal nějakou breberku, nabaživ se své manželky, aby pomalu sice, ale za to jistě sprovodil ji se světa.

Ptali se ubohé ženy, proč tak prosvítá její pleť a proč hraje do žluta, že jim připadá, jako by byla z hrobu vykopána, ale nikdo nemohl ničeho od ní se dověděti, ani docíliti toho, aby žalovala na manžela; naopak, chválila ho nanejvýš; ale její chvály dávaly každému tušiti, že žena ta hrozně bála se svého muže, což vysvětlovalo ony chvalozpěvy; člověk ten byl schopen dopustiti se všelikého bezpráví na ní, kdyby si dovolila nějakou hanu o něm povědíti.

Kostelník byl člověkem velmi tajemným a uzavřeným a vskutku netěšil se ve vesnici přílišné oblibě.

Lid nemýlil se přikládaje kostelníkovi zlé vlastnosti; ale muž ten plnil správně povinnosti svého úřadu; choval kostel v čistotě, rovněž i obrazy a sochy; již před svitáním čistil vše, a pan farář, jeho pán, nemohl si naň stěžovati, že by nedbal svého úřadu, naopak těšilo jej nemálo, že má kostelníka, jenž tak si hledí čistoty, a dobrý kněz neměl ani potuchy o tom, k jaké až čistotě přivedl to jeho služebník.

Kostelničina vynášela kostelníkovi málo, velmi málo; mimo to nebylo jiných příjmův a důchodů, takže celý svět myslil, že kostelník jest chudší než myška; jako kostelník byl ovšem chud, ale měl ještě jiné zaměstnání, o němž se ve vesnici nevědělo, a které ho příliš mnoho nedoporučovalo.

Řemeslo kostelníkovo bylo jedním z těch, jež učinilo největší pokroky a přes to přese všecko nedospělo doposud k vrcholu dokonalosti, aniž zbavilo se veškerých nebezpečí, mrzutostí a protivenství, jež nese s sebou toto zaměstnání, proslavené nemalým počtem geniů, jakými byli Candelas, Jakub Corriente, synové Ecijovi a jiní chlapíci, osobnosti to, jež v brzku učinil miláčky národa moderní román, utvořiv z nich první osoby nebo hrdiny nejzajímavějších povídek, které jisté obecenstvo pročítá s hltavou chtivostí.

Čtenář již poznává, že kostelník byl zlosynem. V noci, kdy nikdo nedlel mimo svůj dům, kdy všecko spalo, vycházel muž ten,

a cesta vedla jej až k místu, kde bylo hlavní působiště, a kde na něho čekal jeho generální štáb, skládající se z nejhoršího vyvrhele ze všech nejbližších, ba i ze vzdálených obcí.

A nešťastníkovi, jenž náhodou dostal se k místu, jež vyvolili si oni žádostivci cizího majetku za jeviště svých činů, proti své vůli musil vydati vše, co měl, v ruce chasy v Boha nevěřící a Jeho se nestrachující; a ježto nebyli všickni tak povolní, aby se dali dobrovolně oloupiti, přiházelo se, že tomu, kdo jal se hájiti svého jmění, bylo se rozloučiti se životem v nerovném zápasu s těmi netvory.

Tito se potom ihned postarali, aby mrtvola byla odnesena na vzdálené místo, takže nikomu ani na mysl nepřišlo, že vražda spáchána byla půl anebo i celou míli daleko od domnělého místa zločinu!

Ještě než zoře zaplašovala noční temnotu, každý z těchto kalousův ubíral se k svému pelechu, obdržev napřed část výdělku; výtěžek rozděloval kostelník, jehož uznala za náčelníka luza od Boha opuštěná.

I vozkové i převozníci padali jim na ránu, a všecky osady, z nichž pocházeli tito zákeřníci, byli velice postrašeny častými loupežemi a vraždami, jež udály se v nejbližším okolí, hádajíce, odkud jsou tito prohnaní zloději; o svá rodiště ani nezavadili, ježto v jejich obcích jakživo nebývalo lupičův, a sousedé byli vesměs v pověsti poctivosti.

Manželka našeho reka, jenž byl v noci vůdcem lupičův a ve dne kostelníkem, neměla jiné pohnutky svého zármutku leč tu, že dověděla se od svého manžela o jeho zlověstném řemesle.

Ubohá žena milovala manžela svého a byla hrozně žárliva. Představte si, jak asi trpěla, když kostelník v noci odcházel a nakazoval, aby ulehla, spala a nemčla oň starosti.

»Kam chodí?« tázala se sama sebe; a poněvadž jí zapověděl zmiňovati se o jeho nočních toulkách, nešťastnice sžírala se žalem, nemohouc se s nikým raditi, co dělá její manžel každé noci.

Až jednoho večera, když se nemohla již přemoci, uložila se na lože, ještě než muž její odešel, a tvářila se, jakoby usnula, čekajíc, až kostelník vyjde ven. Neotálel dlouho, a za ním vystoupila v nuzném oděvu jeho manželka — tolik odvažuje se žárlivá žena! — a krok za krokem po špičkách za temné noci spěla za svým druhem. Neznamenal toho, že ho někdo následuje, a tak dostali se oba, jeden za druhým, ze vsi. Žena ta bývala by se mileráda vrátila domů, chvějíc se a tuše něco hrozného; ale démon žárlivosti pudil ji v před za nevěrným manželem, jenž snad hledal zábavy u nějaké nepředložené ženy z druhé vesnice.

Kostelník kráčel ku předu, jemu v patách jeho žena, a tak přišli ke vchodu do lesa, kde stanuli. Ona stírala si rukávem pot, jenž se jí řinul po obličeji, a neklesla-li tam strachem mrtva k zemi, stalo se tak proto, že Bůh chystal pro ni ránu ještě krutější.

Noc byla velmi temná. Kostelník se zastavil; rovněž i žena, třesouc se a plna úzkosti.

Kostelník zahvízdnul zvláštním způsobem, a hned po té vykročil z lesa muž.

»Dobrý večer.«

»Dobrého večera přeji, Tullido,« děkoval kostelník, »povedlo se vám něco?«

»Nestojí za řeč. — Rolník z Calatoraa, jenž ubíral se do Calatayuda . . .«

»Nesl mnoho?«

»Čtyři zlaťáky.«

»A vydal je po dobrém?«

»Toť se ví! Nechtěl a Mancovi vyrazil pěstí oko; ale že jsem stál na blízku, a ten člověk nenabýval rozumu . . . vše stalo se v okamžiku . . . padl, ani necekl . . . Malasangre a Pocapena odnesli ho tak, jak ho byla matka porodila, a hodili ho míli odtud do vysokého osení.«

Kostelnice slyšela tu rozmluvu a již neměla pochyby o počestném řemesle svého manžela; ač byla vyléčena ze žárlivosti, otevřela se v srdci jejím rána mnohem hroznější, rána, jíž měla podlehnouti plna lítosti a schvácena bolestí, nebo ke cti dobré této ženy musíme říci, že neměla k tomu nadání, aby byla zločinnou, a nebyla s to, aby se přizpůsobila k tomu, že má za manžela úkladného vraha. Od této osudné noci odvrátila se od toho, jehož Bůh dal jí za druha, a ničeho nežádala si od Božího milosrdenství, leč aby ji zbavilo ihned toho netvora a vysvobodilo ji z tohoto pro ni smutného života.

»Mimo čtyři zlaťáky,« pokračoval Tullido, »pro něž bylo škoda, že jsem ho zabil, měl nebožtík v opasku lístek, jejž odevzdávám tobě, protože ty jediný z našinců rozumíš písmu . . . Podívej se, je-li v něm něco pěkného.«

»Dej sem a rozsvěť,« pravil náčelník bera list do ruky.

V okamžiku Tullido rozžehl svíci ve svítilně, již měl uschovanou.

Světlo ozářilo zplna postavu ženy, jež stála proti Tullidovi, a tento zvolal: »Zde je někdo!«

Oba lupiči vyňali hrozné nože, ocítili se skokem po boku kostelnice a zavlékli ji více mrtvou nežli živou do lesa.

Žena vůdcova klesla k zemi a myslila, že přišla její poslední hodinka.

Než, představ si, čtenáři, jaké as bylo překvapení zlotřilého kostelníka, když podpíraje obličej, na nějž vrhala světlo svítilna Tullidova, shledal, že jest před ním jeho družka, matka jeho dítěte.

Přiložil k líci ručnici a již chtěl spáchati čin, jímž by na světě osaměl, a zabiti tu, již pojal za družku svého života; v tom Tullido, ač zlosyn a vrah, tuše, že pán jeho chystá se dopustiti hříchu nadmíru velikého, vytrhl mu chvatně pušku a tázal se ho hlasem plným úžasu, co počíná; otázku tu lze nanejvýš omluviti.

»Ovšem,« odtušil převeliký lotr, »není třeba, abych zavraždil tuto ženu.«

Dav Tullidovi, jenž byl prvním po něm, jeho zástupcem a tajemníkem, některá nařízení, která týkala se bezpochyby určitých podniků, pojal ženu za ruku a dal se v pochod cestou, jíž se tam byli dostali, a tak vrátili se manželé do vesnice, aniž je kdo spatřil.

Celou cestou nepromluvili ani slova. Ale doma bylo jinak.

Manžel odvedl ženu do nejodlehlejšího kouta ve stavení, a žena pokořena, zarmoucena, ohromena ranou, již jí zasadil vlastní manžel, vyvolenec jejího srdce, muž, jehož milovala nade všecko na světě, jenž řídil tlupu zákeřnickou a vražednou, klesla na stolici, zakryla si obličej rukama a plakala zoufale, ztrativši navždy blaho své, nemohouc ani zdvihnouti zraků ze země, aby klidně patřila na svého druha.

A kostelnice milovala žárlivě svého manžela; raději bývala by jej spatřila v náruči jiné, raději by bývala snesla nelásku a pohrdání svého muže nežli strašný bol, míti za pána, za druha života svého lupiče, vraha, jenž vracel se ke krbu rodinnému snad přečasto s rukama, na nichž lpěla krev jeho obětí.

»Proč jsi šla za mnou?« ptal se po chvíli manžel.

Žena neodpovídala, nemohla odpovědíti: jak mohla odpovědíti tehdy, v takém postavení, když přesvědčila se, že má za manžela bídníka, jak mohla mu říci, že byla žárliva, a že žárlivosť hnala ji za ním do neblahé noci?

»Již to víš,« promluvil kostelník čekaje marně odpovědi ženiny a pochopuje toto mlčení; »již to víš, jsem loupežník, jsem vrah, jsem bídák . . . tím jsem dlouho, tím jsem byl, než jsem tě poznal, nežli jsem přišel do této osady, kam jsem se utekl před spravedlností, která pronásledovala mne ve městě a která by mne bývala přivedla na šibenici . . . Nyní již není tomu tak, nyní nikdo na mne se nedívá, nikdo nemůže mne prozraditi, chci zanechati toho života, prchneme, prchneme daleko, ty, náš syn a já . . . Miluji tebe, vždy miloval jsem tebe velice a teď děsím se myšlénky, že před půl hodinou chtěl jsem tě sprovoditi se světa, a býval bych tebe zabil, kdyby Tullido toho nebyl překazil. Nikdy neodvděčím se mu dosti za službu, již mně prokázal, protože . . . kdybych tě byl zavraždil, nesnesl bych výčitek svědomí . . . Když jsem přišel do této vesnice, umínil jsem si neloupiti, nevražditi . . . Proto, abych nabyl sil a vytrval v tomto předsevzetí, přijal jsem úřad v kostele . . . a tam, tam děsí mne život, tam vidím vstávati stíny svých obětí . . . býval bych všel do sebe . . . býval bych se vyznal panu faráři ze svých zločinů, býval bych činil za ně pokání . . . býval by ze mne člověk dokonalý, jakým může se státi jen ten, kdo býval tím, čím já . . . ale přišli moji druhové, kteří loupili pod mým vedením . . . spravedlnosť zajala některé a chtěla pochytati všecky . . . a ti přinutili mne, abych zase loupil, abych zase vraždil . . . bál jsem se jich, nikoli pro sebe, nýbrž pro tebe, aby mne od tebe neodloučili, abych tebe neztratil . . . byli by mne zradili, byli by mne vydali . . . A teď mlčí a poslouchají, ale špehují mne, jsou mi v patách a při nejnepatrnější známce slabosti zabijí mne nebo tebe a mé dítě, nebo odevzdají mne spravedlnosti . . . Dnes, této noci, kdyby tebe všickni bývali uzřeli, byli jsme ztraceni . . . byli by nám nedopřáli návratu, byla bys snad obětována u mé přítomnosti . . . avšak Tullido bude mlčeti . . . však on mne musí býti poslušen, jest mi povinen životem . . . a poněvadž on ví o tom sám, jsme bezpečni.«

Kostelnice byla zdrcena, nezašeptala ani slova, neodvážila se pohlédnouti na manžela; byla sklána žalem kruté muky, jež opanovala její srdce a která ve své hrůze neopustila jí leč až v hrobě.

Měli dítě, a vznešená, hodná matka myslila na své dítě.

Býti synem loupežníka, vraha! Smutný osude! Nevystihlé zlo!

Kostelnice byla by si přála, aby mohla se vzdáti lásky mateřské, toho citu vyššího nad všecky city a všecky lásky tohoto světa, aby uvedl ve slávu svou dítě jejího života, dříve než by se zvědělo, kdo je byl zplodil, dříve než by se na něm jevily náklonnosti otcovy, neb už na to pomýšlela nešťastnice, a jižjiž viděla svého manžela umírati

na popravišti rukou katovou a zároveň spatřovala na tomtéž lešení loupežníkova syna.

»Pojď,« oslovil tento ženu po několika okamžicích. Ujal ji za ruku a zdvihl ji. Dotekši se té ruky, jež tolikráte snad pohroužila dýku v prsa bližního, zachvěla se hodná žena, ale neodtáhla jí; vždyť měl na ni právo tento muž; ač byl lupičem a vrahem: byl jejím manželem, kněz je spojil u oltáře, a nikdo nemohl jich odděliti: žena byla povinna jíti za svým manželem.

A vskutku šla za ním, a on vedl ji do podkrovní světničky, kde ve výklenku cihlami dokonale zakrytém byl schován pytel zlatých peněz, jež kostelník pozoroval se zálibou a jal se je s rozkoší přehrabovati, bera je do hrsti a ukazuje ženě. Ta však odvracela s hrůzou zrak od peněz, jež ji oklopovaly, aniž se jich dotýkala.

»Pohleď,« řekl vlastník těchto bídných mincí, jenž stal se pánem jejich proti vůli jejich pravých pánů, »podívej se, s tím můžeme býti blaženi . . . Říkají, že peníze nepřinášejí štěstí, ale klamou se . . . Penězi ukojíme všecky své tužby, vše můžeme viděti, na všecky strany můžeme jíti . , . Kdo má peníze, s tím se zachází jinak než s chuďasem . . Před penězi celý svět má úctu, celý svět se sklání . . . a já přeji si, aby každý choval se ke mně dobře, aby každý mne ctil . . . aby se mnou nejednal jako s bídníkem, a ve světě, dcero má, není lepšího prostředku nad tento oslepiti lid . . . Dej mi peníze, a budu vším na světě: budu zlosynem, a budou mne považovati za poctivce; budu vrahem, a každý bude mě obskakovati, každý bude mně pochlebovati, každý bude mým spoluvinníkem . . . budu pokrytcem a budu klamati svět, a za hrst tohoto zlata každý bude hlásati mé ctnosti, každý bude o nich přesvědčen, každý bude mne ceniti nade všecky mudrce, nade všecky řádné lidi.«

Jak čtenář poznává, byl kostelník duše úplně zvrhlá. Kov zatemnil jemu oči rozumu, uhasil v něm poslední jiskru dobra, zvrátil jeho smýšlení, učinil z něho loupežníka, vraha, bezbožce, svatokrádce, kacíře, oloupil jej o tento i o onen svět.

Kostelník za peníze byl schopen všeho; nebyl lakomcem, toužil jen po penězích, aby jimi oplýval, aby jich užíval, aby jimi upokojil nikoli své opravdové potřeby, jež by býval málem ukojil, nýbrž choutky marnivosti a pýchy. A proto loupil a vraždil, proto střehl peněz, aby jich nahromadil a jednou přerušil minulou činnosť, jako by to bylo snadnou věcí, a žil potom skrovně, raduje se z tohoto světa tam, kde ho neznali, kde nikdo nevěděl o jeho životě, a kde mohl objeviti se ve světle všech ctností a hráti tak kejklířskou roli, jaké nepozoruje krátkozraké lidstvo, oslepené leskem zlata.

Kostelnice nečekala od zlořečených peněz leč neštěstí, jako zase její manžel všeho pozemského blaha.

Žena měla jediné pravdu; peníze špatně nabyté nemohou skytnouti nikdy štěstí, třeba se tak zdálo.

Kostelnice mlčela, a lupič byl dále lupičem.

Avšak duševní choroba hlodala pomalu na její přirozenosti, slabé již od narození; ubohé ženě bylo těsno v ponurém stavení, kde vládly strach a nepokoj, po boku muže, jenž přišel, aby byl nepřítelem bližního, jenž slídil po cizím majetku a proléval krev dobrého, počestného, aby oloupil jej o peníze, které byly výtěžkem snad nejtěžší práce. Nešťastná matka přála si smrti i bála se smrti, přála si

aby neměla dítěte, jež bylo v pravdě její jedinou útěchou, chtěla hroziti se svého manžela, a poznala, že jej milovala a že jej dosud miluje.

Sousedky dívaly se na ni, a chvěla se; volaly u dveří, a chvěla se neodvažujíc se otevříti; manžel vycházel, a chvěla se; nevracel se někdy, a již domnívala se, že ho prozradili, že ho usmrtili, že vyjevili jeho zločiny a hledali jí jako jeho spoluvinnici; když se vracel, přijímala jej chvějíc se: ta, která zdála se sobě vinnou, která bodána byla výčitkami svědomí, jež stále víc a více na ni doléhaly, byla nevinnou, dobrou, počestnou ženou.

Tento mučennický život nemohl dlouho trvati; nešťastnice chtěla žíti, chtěla vychovávatí dítě své křesťansky, chtěla, aby její syn nebyl loupežníkem jako jeho otec; ale její vetchá příroda byla překonána, a marně s ní zápasila; po dvou nebo třech letech mlčení, hroznych muk, neustálého strachu zemřela kostelnice, odpustivši manželu a poručivši dítě své panu faráři a tetě Tordě, jediné sousedce, která starostlivě ošetřovala ji v jejích posledních dnech.

A nebohá zemřela v čas. Bůh ráčil jí ušetřiti trapné rány, jež by ji bývala jistě stihla, kdyby jen o den déle bývala žila.

VI.

Zlosyn umírá, kde a jak bylo lze očekávati.

V den smrti kostelnice podřízenci kostelníkovi chystali se k odvážnému kousku, chtějíce zmocniti se značného počtu peněz a klenotů, jež náležely bohaté rodině, která ubírala se ze Zaragozy do Madrida v poštovním voze, odvážejíc s sebou cenné předměty; kostelník dal jim o den dříve nutné pokyny o způsobu a místě, kde měli vypadnouti na poštu; potom měli nechati rodinu ubírati se svou cestou do Madrida, ovšem o něco chudší. Ale v den, kdy měl býti podnik proveden, kostelník se nedostavil, poněvadž dlel u své ženy, jež zápasila se smrtí, a proto tlupa podvolila se rozkazům Tullidovým, jenž byl jejich druhou hlavou; předsevzali sobě, že nechají s holou kožÍ projíti celou vznešenou rodinu, jež skládala se ze ctihodného starce, jeho manželky a dívenek jako andílkův.

Den před tím jeden ze služebníků zaragozské rodiny vracel se tudy z Madrida, kamž se byl vydal na povel svého pána. Sluha upadl v ruce lupičů a mezi nimi měl potěšení shledati se se svým bratrem, o němž dlouhá léta nic nevěděl a od něhož vždy raději byl daleko, poněvadž bratr ten byl spíše horší než lepší, o čemž zřejmé svědectví vydává řemeslo, jehož se chopil po dlouhém čase, za něhož nebyl nijak zaměstnán.

Ubohý služebník, jenž neměl náklonnosti k lupičství, trpěl hroznou muku, vida mezi takovou chasou vlastního bratra a tušil, že přijde den, v němž tento dostane se v moc spravedlnosti, jež jej po právu pověsí.

Bandita vyptával se svého bratra, vyzvěděl, kde se zdržuje a komu slouží, seznal, že za několik dní půjde tudy rodina ze Zaragozy, oč nemeškal sděliti se se svými důstojnými druhy; v odměnu za tuto dobrou zprávu propustili služebníka na svobodu, nezmínivše se mu ovšem o svém záměru.

Ale sluha nebyl zrovna pytlem praštěný a tuše, že jeho pánům hrozí veliké nebezpečenství na této neodvratné cestě, zařídil vše tak, aby lupičové minuli se cílem.

»Raději budu se dívati,« uvažoval poctivý ten muž, »jak bratr umírá ranou bambitky, než aby skonal na popravišti . . . Nemohu na něho ruky vztáhnouti, jest mým bratrem, avšak nemohu také dopustiti, aby moji velitelé, kteří mi třicet let dávají chléb, byli oloupeni a snad i zabiti od těchto loupežníků. Rovněž nemohu to oznámiti spravedlnosti, aby je schytala, protože by vzali mého bratra a oběsili ho.«

Nadešel den odjezdu, a po dlouhé rozmluvě služebníka s pánem bylo ustanoveno, aby poštovních vozů bylo tré; první dva mělo obsaditi osm střelců, a poslední byl určen pro vznešenou rodinu a věrného sluhu.

Lupičové udeří zajisté na první a budou důstojně přivítáni; vyvázne-li náhodou zlosynný bratr služebníkův, dosáhne zajisté tento dovolení od svého velitele, aby ho ukryl a dodával mu prostředků, aby zůstal na živě a polepšil se.

Plán se zdařil. Když lupičové vyřítili se s heslem »vzhůru!« na první vůz, zaznělo jim v odpověď osm výstřelů, jež zbavily života čtyři z banditů, mezi nimiž i bratra věrného sluhy.

Ostatní loupežníci vidouce tuto ztrátu chtěli prchnouti. Není většího bázlivce nad lupiče a vraha, jenž váží nejvýše vlastního života, kdežto život bližního není mu ničím.

Některým podařilo se spasiti se pro výbornou znalosť krajiny a znamenitou rychlosť nohou; ale valnou většinu jich obklíčili ozbrojenci, přemohli je a spoutavše je vrátili se s nimi do Zaragozy, kde odevzdali je spravedlnosti, aby s nimi po právu naložila; vznešená rodina ubírala se dále do hlavního města i s věrným služebníkem.

Bylo zavedeno vyšetřování, poslouchaly se výpovědi, srovnávala se data; na počátku tvářili se obžalovaní velmi nevinně, byvše tázáni na loupeže a vraždy, o nichž lépe věděli než sám soudce, i zdálo se, jakoby chtěli všecky přesvědčiti, že to byl první jejich loupežný pokus, ba, že ani neměli v úmyslu krásti, nýbrž že chtěli trochu postrašiti rodinu, čemu by býval soudce zajisté uvěřil, kdyby tomu bývalo lze uvěřiti.

Nešťastnou pro ně náhodou soudce byl člověkem, který tomu rozuměl, a jak se říká, nebyl zrovna hloupý, i dal jim tolik a tolik otázek a tak dovedně, že konečně uváznuvše v tisících nesrovnalostí přiznali se ke svým povedeným kouskům; majíce pak za to, že i vůdce jejich bude vítaným hostem spravedlnosti, a že udělají dobře, padne-li s nich část odpovědnosti na hlavu náčelníka, mistra a ředitele podnikův, udali jako takého kostelníka.

Račte si představiti, jaké bylo asi překvapení obyvatelů té vesnice, když z čista jasna dva dni po pohřbu kostelnice spatřili přijížděti jízdnou četu, čítající šestnáct mužů, v jejichž čele jel statný desátník, kterému dostalo se rozkazu přivésti živého nebo mrtvého náčelníka banditův.

Desátník, muž to zkušený a rázný, nedbaje zvědavosti občanů, dal se rovně ke kostelu, u jehož vchodu poručil zastaviti, a sestoupil s koně.

Dobře věda, že kostelník jest loupežníkem anebo loupežník kostelníkem, měl za to, že jej najde v chrámě, a proto tam zamířil,

aby jej odtamtud vyvedl a vyřídil mu pěkné poručení od krále a spravedlnosti.

I vešel do kostela a vstoupil do sakristie, v níž zastal pana faráře, s nímž zavedl tento rozhovor: »Pokoj Páně buď s vámi, otče.«

»S nímž nechť přicházíš, synu,« děkoval pan farář, ani naň nepohleděv; byl pohřížen v modlitbách a měl za to, že přichází buď nějaký kajicník nebo sám Zurdillo, hrozný hranáč, jenž, maje se za několik dní oženiti, byl pozván od pana faráře na katechismus.

»Až budete hotov, otče . . .« pokračoval uctivě desátník.

»Však už jsem skončil,« odpověděl pan farář, poznamenav se svatým křížem, zavřev knihu a obrátiv se na mluvčího.

»Voják!« žasnul pan farář.

»Desátník, jenž slouží Bohu i vám, důstojný pane,« opravoval ho desátník. »A neračte se, milostpane, lekati, vám nestane se nic.«

»Nelekám se,« odpověděl pan farář jako člověk čistého svědomí a pokoje spravedlivce. »Mohu něčím vám posloužiti, pane desátníku?«

»Není toho mnoho, pane faráři. Spravedlnosť žádala mé pomoci, a proto přicházím sem s poselstvím a jménem zákona.«

»A čeho by zde pohledávala spravedlnosť? . . . Tato ubohá, bídná víska jest tak řádná jako chudobná, co vůbec mohu o ní říci, a ani já, ani moji osadníci neměli jsme nikdy dělati co se spravedlností. Zde plní všickni přikázání Boží, jež poroučí milovati bližního jako sebe sama. Poznáváte již, pane desátníku, že nebude míti spravedlnosť příčiny, proč by zde zakročovala, nebo zde každý řídí se tím vznešeným příkazem, a tu není ani možno, aby někdo dobrovolně činil škodu svému bratru.«

»Tak jest, pane faráři, ale to jest jisto, že mne sem posýlá zákon nebo lépe řečeno můj plukovník na rozkaz zákona.«

»A snad mne týká se poslání to?«

»Nikoli, živ jest Bůh, pane faráři, neboť zákon zná ctnosti, jež vás zdobí, a ani toho nejmenšího podezření o vás nechová, ač nebylo by nic divného, kdyby přec se tak dělo . . . protože osoba, jíž hledám, jest vám tak na blízku, že ani blíže již býti nemůže.«

»Pro Boha, vy mne celého uvádíte ve zmatek, pane desátníku, a nedovedu si ani vysvětliti . . . Zde všickni mne milují, všickni si mne váží, všickni jsou blízko mne . . .«

»Jest jeden, jenž jest anebo měl by býti vám blíže než všickni ostatní.«

»Rcete mně určitě, co zamýšlíte a koho hledáte, pane desátníku, a jest po nejistotě.«

»Nuže, ten, kterého hledám, jest kostelník.«

»Kostelník! A co chce počíti spravedlnosť s tímto ubožákem?«

»Však on to uvidí.«

»Nešťastníka stihlo veliké neštěstí: umřela mu žena.«

»Pane! Jak dobře se jí stalo!«

»Proč tak pravíte?«

»Protože, měla-li za manžela takového chlapa, lépe by jí bývalo, kdyby se nebyla narodila.«

»Napravte to, co říkáte, pane desátníku: kostelník byl tak dobrým manželem, jakého lze si jen mysliti.«

»Nepopírám toho, že by nebyl řádným manželem tento ubožáček, ale to nemá nic činiti s tím druhým . . . Nuže, kde jest kostelník?«

»Jest asi doma, od smrti své ženy nevychází.«

»Odeberu se tedy tam, abych vyřídil své poselství, jež nebude asi příliš po chuti kostelníkovi . . . snad mu nikdo nenašeptal do ucha, že ho hledám, aby jako nezdvořák zachoval se k mé návštěvě a práskl do bot.«

»Ale, pane desátníku, upřímně, nerozumím tomu ani za mák, když mluvíte tak o kostelníkovi, jenž jest skrz na skrz poctivým člověkem a slouží mně i kostelu k nejvyšší spokojenosti všech.«

»Pane faráři, máte-li příčiny mluviti tak o svém kostelníku, mám i já velmi pádné, abych vám pověděl, že kostelník jest arcilotr, a proto na rozkaz zákona proň přicházím.«

»Lotr! Lotrem můj kostelník! Bůh dovoluje ke větší slávě lidí počestných, aby byli i mrzcí a hanební pomluvači. Tato žaloba jest pouhé očernění!«

»Důstojný pane, spravedlnosť neočerňuje nikoho . . .«

»Snad tedy nějaké nepoctivé udání má ji k tomu, aby nevinného pronásledovala. Bože, zbav nás zlé vůle! . . . Přetrpí-li však obviněný přísnosť zákona, tím více zazáří jeho nevina, a on pozdvihne hlavu a podívá se donašeči svému do očí, jenž se zastydí a zahanbí a nikdy již nezbaví se břemene, jímž obtížil své svědomí.«

»Vše to jest pravda pravdoucí, pane faráři, než, zde udávají sami druhové tohoto lupiče, jehož Bůh zatrať. Nemluvme již o tom; čekám netrpělivě, abych spoutal toho ubohého vdovce, jejž, nemýlím-li se, budu míti potěšení viděti, až se bude houpati ve společnosti svých kamarádů na ohebném provázku.«

»Pojďme, pane desátníku, provodím vás, bude-li vám libo.«

»Bude mi velikým potěšením.«

»Tedy pojďme již. Není možno, aby tento muž byl loupežníkem. Je-li jím, hrozím se toho, jak v tom člověku může jen vězeti tak hluboké pokrytectví.«

»Nelekejte se mnoho, pane faráři; jest dobře známo, že jste muž zbožný a že nikdy neprohlédl jste světa a nejednal s každým člověkem, který pod sluncem žije.«

»Bůh vzdal ode mne na vždy všelikou přetvářku a faleš! Bůh chraň mne hrozné nedůvěry k lidem, k mým bratřím; jsme všichni tvorové Boží, a Bůh nás stvořil na světě k dobrému.«

Farář a desátník vyšli zároveň z kostela, a duchovní spatřiv veškeren průvod desátníkův, prohodil: »Jak jste opatřen, pane desátníku, zdá se, jakobyste si přišel pro celou vesnici a ne pro jednoho člověka.«

»Opatrnosti nikdy nezbývá, sám jsem si nezjednal tolik lidstva; odvedl bych kostelníka spoutaného a přivázal bych ho bez cizí pomoci k ohonu svého koně, kdyby mne bývali poslali samotna.«

»Jest mi líto, že tak mluvíte a dáváte na jevo touhu, abyste chytil tak krutým a ponižujícím způsobem toho člověka, jenž jest přece jen vaším bratrem.«

»Důstojný pane, u mne lotr není bratrem.«

»Třeba jím byl kostelník, jest vaším bratrem zcela přirozeně. Všickni jsme synové Boží, dobrý i zlý, světec i vrah, holub i had, orel i zmije, všem dal nám život a . . .«

»Slyšte, pane faráři, nejsem zběhlý v bohosloví, ani jsem nestudoval na universitě, ale tolik vám říkám, že pokládám za bratra svého

toho kostelníka tak asi, jako krále, jenž sešílel; a mně jest jedno, uhodím-li toho, jenž loupí a vraždí, nebo psa, který zuří; ovšem hodný toho nezasluhuje, takový jest věrným přítelem člověka, podle tradice nikdy neloupí a nevraždí, a jsou psi, pane faráři, kteří by mohli učiti lidi lásce k bližnímu a dobrým citům.«

Kostelník bydlil nedaleko, a proto byli tam oba velmi brzo.

Zaklepali, ale nikdo neodpovídal.

Klepali opětně, ale zase nic.

Farář vzal za kliku; ale dvéře nepovolily, poněvadž byly zevnitř zamčeny.

Konečně se dvéře otevřely, a kostelník vzdychl spokojeně spatřiv pana faráře, ale když přistoupil ke dveřím desátník, změnil barvu a řekl: »Jsem ztracen!«

V okamžiku viděl muž ten před sebou soud, žalář, kata, smrt, i zachvěl se.

»Není čeho se lekati, pane kostelníku,« promluvil desátník, vstupuje do domu dříve než farář.

Dobrý tento křesťan pochopil při pohledu na tvář kostelníkovu, že jest zločincem, a pan farář příliš miloval bližního, aby nepocítil bolesti, vida před sebou bratra Boha se spustivšího, jenž byl kostelníkem. Pan farář vešel a zavřel dvéře.

»Vzdejte se ihned,« pravil desátník,

»Já? . . . Proč? . . .« šeptal kostelník.

»Nedělejte okolků!« pokračoval desátník; »v Zaragoze vám to povědí, abyste to věděl, já mám vás jen odvésti v bezpečí a prohledati tento dům, v němž snad něco najdeme.«

»Jest pravda, že jsi zločincem?« tázal se vinníka pan farář, upíraje naň pronikavě přísný pohled.

»Ano, otče!« odvětil kostelník, vrhaje se faráři k nohám.

»Vidíte to, otče?« podotekl desátník.

V příbytku kde jaký kout byl prohledán.

Za deset nebo dvanáct minut vracel se desátník s veškerou kořistí. Všecko bylo zabaveno, skvosty i peníze.

Zatím farář slyšel zpověď kostelníkovu.

Desátník spatřiv faráře skloněného ke zlosynu, jenž pokorně a skroušeně vyznával se ze svých vin, vzdálil se čekaje, až se vyzpovídá v pokoji, a přiblížil se pak, když farář dával rozhřešení a požehnání kajícníku.

»Jest to vše, co jste měl? . . .« tázal se desátník vinníka, ukazuje na to, co nalezl.

»Všecko, pane,« odtušil kostelník, klidněji již a odevzdaněji, »kdybyste přišel o půl hodiny později, býval byste se se mnou neshledal; chtěl jsem prchnouti; tušil jsem, že po mně budou pátrati, a chtěl jsem se spasiti, nikoliv pro sebe, nýbrž pro svého syna.«

»Máte syna?«

»Mám, pane, a ten zůstane nyní opuštěn na světě.«

»Opuštěn? Ne tak,« řekl pan farář.

V tom vešla teta Torda nesouc v náručí syna loupežníkova a nežasla pranic vidouc faráře s desátníkem, poněvadž byla již uzřela na ulici vojáky.

»Zde jest můj syn,« zvolal kostelník. »Čekal jsem, že mně ho přinesete,« připojil k tetě Tordě, »abych s ním uprchnul, ale jest již pozdě . . . Bůh tomu nechtěl . . . vám svěřuji jej a panu faráři.«

»Co se tu děje?« tázala se plná nepokoje dobrá žena, jež od smrti kostelnice laskavě a nezištně ošetřovala maličkého jako jeho druhá matka.

»Odpusťte mi,« řekl kostelník; »klamal jsem vás i pana faráře i všecky ostatní . . , Byl jsem lupičem, byl jsem vrahem.«

»Lupičem!« opětovala hodná ta žena.

»Ano, syna loupežníkova a vrahova poroučím vaší lásce . . . Jdu kát se za své zločiny, a Bůh mně odpusť!«

»On ti odpustí,« pronesl slavnostně farář, »v srdce tvé vešla lítost. Po tvém vyznání, kdyby na mně záleželo, propustil bych tebe na svobodu, abys své chyby nahradil zbožnými skutky, slzami a prací; avšak já nejsem zákon; jsi vázán zákonem, a ten jednati bude s tebou, jak zasluhuješ. A je-li ti souzeno zemříti, a přeješ-li si, abych při smrti tvé byl po tvém boku, zavolej mne, a přijdu k tobě, provodím tebe, požehnám tobě a zatlačím ti oči. Tak mně káže zákon Boží, třeba's byl velikým hříšníkem; lidé, kteří mohou ti odníti život, aby tebe zbavili společnosť, proti níž jsi se tolik provinil, nejsou s to, aby ti odňali útěchu náboženskou a odpuštění všeho. Obejmi syna svého a vydej se pokorně v ruce zákona, jenž tě snad zbaví života, ale dá ti tak při tvém polepšení a lítosti jistý prostředek, abys získal život věčný. Vejdeš tam očistěn lítostí a polepšením.«

A kostelník poklekl pokorně k synovi, objal jej a líbal jednou a tisíckrát, i objal tetu Tordu a pana faráře; a plakali všickni, i desátník, jenž odvrátil obličej a zachytil v ruce dvé slz, jež mu skanuly po jeho hustém vousu.

»Tisíc pekelných spřežení!« zvolal nenábožně desátník, »ať nejsem vojákem, jedná-li tak člověk, který byl zlosynem, a Bůh mne chraň, že toho lituji, že zrovna mne sem poslali, abych ho přivedl do Zaragozy.«

»Jste řádný muž,« pravil pan farář k desátníku.

»U sta hromův!« připojil desátník, »proč, u kozla, stal se lotrasem? . . .«

Tuto otázku kladl sobě v témž okamžiku i bandita.

»Pojďme,« promluvil tento, »pojďme rychle, máme-li se dát v pochod.«

»Není jiné pomoci,« prohodil trapně desátník; »mám poručeno odvésti vás v poutech, a za nic na světě nechci jinak jednati. Kdybych dostal rozkaz, i vlastního otce bych přivedl spoutaného.«

»Plníte jen svou povinnosť.«

»Není pravda; u tisíce pekelných regimentů! — s vaším odpuštěním, pane faráři, — neplním povinnosti své, nýbrž pochopovské; ale kdo pán, ten pán. Buď vám to se ctí, že půjdete s vojíny a ne s četníky.«

»A půjdu spoután?«

»Spoután vejdete do Zaragozy, spoután budete cestou, ale nestarejte se, moji vojáci nebudou utahovati provazův. Oni tomu nerozumějí. Ale konec konců, nepokoušejte se o útěk. Hnete-li jen sebou, střelím po vás, a potom . . . Přivezu vás na koni, jest po mé povinnosti . . . Váš pokus by se vám nevyplatil, dovedu též skoliti

člověka, jenž by chtěl upláchnouti; jsem na to zvyklý, podívejte se jen na ten řez nad mým okem! . . .«

»Nestrachujte se, že uprchnu . . . Bůh dotekl se srdce mého, a chci se podrobiti Jeho vůli . . . Dlouho jsem zapomínal na Boha a nyní při zbytku svého života budu se snažiti, abych dosáhl jeho smilování, když ho nemohu dosíci od lidí . . .«

»Člověče, kdyby soudcové soudili jako já, také byste je obdržel, protože vidím, že jste se polepšil a můžete býti ještě řádným mužem; ale zákon jest zákon . . , nejsem filosofem ani . . . ale myslím si, že když je člověk, ku příkladu, velmi zlý . . . a hned zase velmi dobrý, zkrátka, já světem nevládnu a nač bych se pouštěl do rozjímání. Nyní zůstavím zde stráž a půjdu se podívat, mají-li zdejší lidé ve zvyku jísti a najdeme-li něco k snědku.«

»V mém domě, pane desátníku, jest pro vás i pro vaše mužstvo přistrojeno,« nabídl se pan farář.

»Nuže pojďme, brzo musíme zase na cestu.«

A zanechav v příbytku kostelníkově dva vojáky, ubíral se desátník s farářem, kostelníkem a tetou Tordou k obydlí farářovu, při čemž snažil se bandita, aby ani na okamžik neodloučil se od duchovního, dokud ještě meškal ve vesnici.

Na faře byli pohostěni prostým obědem, všickni jedli, všickni mlčeli, ba i sám desátník, člověk veselého humoru a válečným výjevům zvyklý, opanován byl těžkomyslností.

Farář posluhoval pilně a laskavě zlosynovi, jenž byl jemu bratrem, a jehož miloval, jako Bůh miluje hříšníka pokání činícího.

A tato pečlivosť páně farářova sílila, živila kostelníka. Kladl se nehodným takové pozornosti, uznával zřejmě černou svou zradu, hrozný nevděk k panu faráři, a tento přes to všecko těšil jej, sloužil mu pokorně a dával mu tak chápati veškeru velikosť, veškeru velebnosť našeho svatého náboženství.

Vesničané hleděli s úžasem na kostelníka obklopeného vojíny, vidouce ho v průvodu páně farářově, jenž s ním šel hodný kus cesty a louče se s ním, požehnal jej a pravil k němu: »Synu můj, potřebuješ-li mne a budeš-li mne potřebovati, zavolej mne, a já přijdu k tobě, budu tě těšiti, požehnám tě ve jménu Božím.«

Desátník a vojáci dali se chvatně v před, a statný desátník trápil se nad tím víc a více, že ten muž byl loupežníkem a vrahem.

Kostelník byl pokojný a odhodlaný; tohoto člověka nezdolného, pyšného, divokého pokořilo a skrotilo jediné slovo farářovo.

A toto slovo páně farářovo bylo slovo Boží: »Odpouštěti!«

Polepšený zločinec nebyl dlouho ve vězení.

Vyznal všecky své viny do nejmenší podrobnosti, žaloval na sebe více, než veřejný žalobce naň, a odřekl rozhodně veškeru obranu. Ztenčoval a zmírňoval pouze zodpovědnosť svých druhův.

Chtěl pykati za všecky a proto napjal veškery své síly a přivolal tak na sebe všeobecné rozhořčení, i nalezl a přičítal svým druhům šlechetné činy, jichž bandité v pravdě nebyli vůbec ani schopni.

A tak zajal onen muž mysli samých svých soudcův, že neváhali podepsati výrok smrti, neboť zákon nemohl míti zření k jeho polepšení: ale všickni se chvěli, a nejednomu z nich skanula slza nad zlověstnou listinou s rozsudkem.

Kostelník se svými druhy byl odsouzen na smrť, a když mu byl čten ortel, neplakal nad sebou, nebo čekal a toužil po trestu, nýbrž nad ostatními, nad svými druhy, nad srdci kamennými, nad dušemi zavrženými, do nichž nevnikl dosud paprsek lítosti.

Nemoha již zachrániti hmotného života svých druhů, chtěl, aby aspoň duše jejich byly zachráněny, a k tomuto dobrému dílu nebylo nikoho lepšího nad pana faráře. Zavolal jej tedy a svěřil jemu obrácení banditův,

A taková byla výmluvnosť páně farářova při vší jeho prostotě a pokoře, a tolik přesvědčovala jeho sladká, dojemná a skromná řeč, tolik byly nadšeny jeho rady, tolik zářilo na jeho rtech pravdy, že všickni, všickni oni bezbožníci byli jati lítostí a dosáhli odpuštění před svou smrtí.

VII.

Počínají se děje syna kostelníkova.

»Už je toho trochu mnoho,« řekne laskavý čtenář, »napsal jste zde toho tolik a neřekl jste nám nic jiného o synu kostelníkovu, nežli že pověsili jeho otce.«

Syn kostelníkův byl — však to již ráčíte věděti — synem ubohého otce, ale lotrasa, a nepoznal nešťastnou náhodou svých rodičů, a to jen proto, že jeho matka zemřela utrápivši se, jak bylo již praveno, a že jeho otec neumřel, nýbrž že ho oběsili, což je skoro totéž.

Ve věku čtyř let byl hošík jako anděl něžný, krásný, a veškera vesnice obírala se pouze jím; ženy bývaly by ho snědly polibky, a všickni manželové přáli si od Boha tak hezoučkého klučíka, jakým byl syn kostelníkův.

Ve vesnici nechovali nenávisti ku památce kostelníka — loupežníka; věděli, že to bylo hlavním zaměstnáním ubohého muže; ale poněvadž v dědině neublížil nikomu, a ježto pan farář promlouval k nim opět a opět o lítosti vinníkově a o jeho příkladné smrti, všickni cítili hlubokou soustrasť s popravencem a tuto soustrasť přenesli i na jeho syna, a proto dobří ti lidé toužili po tom, aby učinili ze sirotečka člověka prospěšného, a zavázali se puzeni jsouce vznešeným a slavným citem ku přísaze, že budou vždy tajiti jemu jeho původu a že připomínati mu budou vždy čestně památku otcovu.

Hoch byl miláčkem všech, a veškera osada bláznila se po něm, a dobrá i šlechetná žena, jež si ho vzala na starosť, to jest teta Torda, chovala ho jako vlastního syna, ba, ještě více si ho hleděla.

Dobrá žena měla dcerušku téhož věku, jakého byl syn kostelníkův, a byl to nejutěšenější pohled na světě viděti obě ty dítky ve společné kolébce, v objetí dvou andílkův; dívka byla běloučká jako padlý sníh, zlatých kadeří, nebeských blankytných očeк, drobných rtíků, jimiž pohrával stále úsměv; hošík zase byl brunet, velikých, krásných, černých očí, černého, bohatého a lesklého vlasu a odvážného vzezření.

Obě dítky měly se velice rády.

Kdykoli matka vzala do rukou dcerušku nechavši hošíka v kolébce, přivolávala jej dívenka ručkama, a ten nedal pokoje, až i jeho

dobrá žena pojala v náruč. Spal-li hoch, dívka po jeho boku byla ticha jako pěna, neodvažujíc se téměř ani dýchati, jakoby střehla spánku druhova, čehož nečiníval tento, spala-li nebo chtěla-li spáti, a nepřipouštěl toho ten mužík, jakoby si byl vědom své mužné síly a dívčiny slabosti.

Dítky vyrůstaly milujíce se vespolek, ač láska dívčina byla hlubší a čistší než hochova. Tento miloval ji, ale tak, že musila se podrobiti jeho vrtochům, musila poslušna býti jeho vůle. V jeho lásce jevila se pýcha, marnivosť a sobectví; v lásce dívčině byla jen láska. Ubožce nebylo krušno říditi se každou libůstkou druhovou; bylo jí snášeti druhdy nemilostivé s ní nakládání; radoval-li se on, radovala se a zářila i ona; viděla-li ho mrzutého, jala se ho pečlivě rozveselovati, i stávalo ji to mnoho práce i slz, i nezdálo se jinak, leč že zlá náklonnosť chlapcova dívala se s radostí na muky ubohé dívky, plné lásky a obětivosti.

Kdykoli syn kostelníkův vyvedl něco zlého z neopatrnosti nebo ze zlého pudu, hned vymlouvala jej laskavá družka a vždy se snažila, aby veškera odpovědnosť padla na ni, a on, jakoby mu to nebylo vhod, byl tak svéhlavý a bezcitný a nechtěl nikdy, by mu bylo přičítáno na jeho vrub to, od čeho jej tolikráte zachránila šlechetná ta duše.

Dívka lnula stálou láskou k synu kostelníkovu, a tento zase měl na ni mocný vliv. Podobal se hadu, jenž přilákav ptáče je požírá.

Farář učil oba čísti, a hošík psal i počítal brzo a dobře a toužil ještě po dalším učení, což v úžas uvádělo všecky sousedy, z nichž snad nanejvýš dva dovedli to první, jediný pak vyučil se tomu druhému, kdežto ostatní měli za hroznou zbytečnosť čtení i psaní, poněvadž nemajíce — jak říkali — příbuzných ve světě, nevěděli by ani, co dělati se čtením a psaním, což jest důvodem tak pádným, že mu každý ihned přitleskne.

Ale syn kostelníkův byl opakem předáků té vesnice, což nutno zde podotknouti, poněvadž zapomněl jsem povědíti, že starosta, obecní sluha a ostatní hodnostáři náleželi k té většině, to jest k těm, kteří neuměli ani čísti, ani psáti, ba, nebývali by uměli ani počítati, kdyby Bůh, vždy milosrdný, nebýval jim dal na každé ruce po pěti prstech.

Syn kostelníkův přečetl všecky knihy, jichž se jen mohl dopíditi; nemohl ovšem jinde se jich dopátrati leč u pana faráře, jediné to osobnosti ve vsi, jež si popřála knih. Hoch četl všecko, co jen bylo v knihovně páně farářově: knihy zábavné, bohoslovecké, dějepisné, zeměpisné i politické.

Farář mu v tom nebránil; naopak těšil se z toho a chtěl, aby mladík zdokonaloval učení své četbou knih, vysvětluje a rozebíraje mu brzo dějepisný děj, brzo verš biblický, vyvraceje mu méně mravní zásady díla příjemného, zkrátka: hleděl přivykati jinocha k tomu, aby nečetl zpozdile a povrchně, nýbrž aby dovedl rozeznati nepravdu od pravdy, užitečné od škodného.

Než, tím nespokojoval se ochotně horkokrevný jinoch, jehož pudila neodolatelná touha po vědě; netoužil po tom, aby někdo jiný vléval do něho myšlénky, chtěl míti své a poslouchal-li napjatě pana faráře při vší úctě, již k němu choval, netrápil se tím dlouho a hltal

téměř knihy, a když přečetl všecky a některé dvakrát i třikráte, pomyslil si: »A co zde budu nyní dělati?«

Jako člověku, jenž sběhal celý svět, tak jemu se zdálo v domě páně farářově při četbě cestopisných knih, jakoby v té vsi byl odsouzen k doživotnímu žaláři; jemu, jenž znal z paměti dějepis moderního Španělska, bylo proti mysli státi se někdy chudým rolníkem.

Poznati svět, shlédnouti vše, věděti vše, býti mužem vynikajícím, bohatým a proslulým — tyť byly sny mladíkovy; pohrdal venkovským lidem, cítě se povzneseným nade všemi, i nad panem farářem, jehož pokora, skromnosť a obezřelá moudrosť byly v odporu k jeho hrdosti, odvážnosti a jalovému žvastu.

Kdo naň patřil s obdivem, byla ubohá milující děva; měla za to, že její druh jest souhrn všech dokonalostí; když mluvil, poslouchala jej zbožně a u vytržení; když pan farář jej káral, ubožka trpěla a téměř se horšila — jakým hněvem planulo její čisté a přeněžné srdce! — A když vynášel někdo vědomosti mladíkovy, zářilo v očích dívčiných svrchované blaho; pohlížela vždy s láskou a úctou na toho, jenž tak hovořil o jejím bratru. (Pokračování.)

Odpověď Živě o zázracích.

Napsal fil. dokt. *Eug. Kadeřávek.*

Přírodnický časopis Živa odvážil se v č. 10. r. IV. r. 1894. (Rozhledy. Divy a zázraky), čerpaje z Revue encyclopédique, posuzovati a odsuzovati zázraky, jakkoli tak činiti na základě zevnější zkušenosti a výzkumů od přírodních věd bezpečně zjištěných, přísluší filosofii, theologii katolické a dějepisu, a nikoli přírodním vědám. Považlivý čtenář musí tedy se tázati, co říkají oprávněné vědy, a to filosofie, která vyšetřuje, zdali výměr zázraku, od theologie stanovený, jest logicky správný, zdali zázrak skutečně se může státi, zdali může býti rozeznán od děje přirozeného nebo podvodného, zdali může býti historicky dokázán, zdali má do sebe důkaznou moc, která jemu se připisuje, dále co říká theologie katolická, která vyšetřuje, zdali a proč jest zázrak potřebný v náboženství křesťanském, jaké vlastnosti musí míti, aby vyhověl účelu svému, a co říká dějepis, který vyšetřuje, zdali zázrak se skutečně stal a kterak jemu jest rozuměti; z toho poznáme, zdali pramen, z něhož čerpá Živa proti zázrakům svůj nález odsuzovací, postačí k odsouzení zázraku.

Přírodnický časopis nemůže rozřešiti záhady o zázracích, o nichž pojednává filosofie; neboť přírodní věda není sama sebou již filosofií. Vážíme si přírodních věd, pokud se pohybují v oboru sobě příslušném; ale chtějí-li si osobovati, co jest úkolem filosofie, nemůže je nikdo chváliti. Praví zajisté Wigand, přírodozpytec (Der Darwinismus 2. B. S. 253): »Přírodozpytec, jenž se domnívá, že se ubírá nejlepší cestou, aby všecko v přírodě poznal, podobá se chlapci na kolotoči, jemuž se zdá, že jede do širého světa — kdežto přece oba se pohybují v kruhu: chlapec kolem osy, ku které trámem jest připevněn se svým koněm, přírodozpytec kolem dějů, ku kterým jej váže zkušebná a mechanická povaha vědy přírodní.« Podobně Schleiden, přírodozpytec (Der Materialismus S. 52): »Od důkladného přírodozpytce nejprve se žádá, aby věcmi, kterých zkušenosť ze-

vnější přímo neposkytuje, se nezanášel. Zkoumati o duchu, svobodě, Bohu není úkolem přírodozpytcovým; kterak tedy může o nich mluviti? Ať tyto vidy klade, ať zapírá, vždycky nedůsledným se prokazuje. Avšak mluví-li o nich jsa člověkem, rozpomenouti se má na druhé pravidlo, které žádá, aby nesoudil o věcech, kterým důkladně nerozumí, aby dříve, než soudí o videch filosofických, filosofií důkladně se vzdělal, nechce-li skliditi smích.« Důkladně však vzdělává filosofie aristotelicko-thomistická, na základě zkušenosti podle zákonů logických vyšší důvody všeho, co jest, vyšetřující, než jaké nalézají přírodní vědy, a podle pravdivých výzkumů zkušebných i za naší doby dále pěstovaná filosofie křesťanská, o které každý, kdo ji zná a přirovnává k soustavám naší doby protikřesťanským, říci musí, že ona jediná jest pravdiva. A této filosofii ponechati musíme odpověď na filosofické záhady o zázracích; tak se nestane žádné násilí zkušenosti, ze které čerpá přírodozpytec, ani rozumu.

Aniž nám »Živa« záhady o zázracích vysvětliti může s hlediště theologického; neboť býti přírodozpytcem není totéž, co býti theologem. Pan S. R. (nejmenovaný spisovatel Rozhledů) nám sice uvádí rozbor knihy »Le Miracle«, napsané od Abbé Gondal-a, profesora theologie katolické. Ale tento rozbor vyňal z časopisu Revue encyclopédique, jak sám praví, z časopisu, z něhož také vyňal kritiku, divy a zázraky odsuzující, jak též sám praví. Je tedy jeho rozbor té knihy obsahem rozboru, v Revue encyclopédique obsah té knihy podávajícího. Může-li tedy pan S. R. nám zaručiti, že z jeho rozboru poznati lze pravý názor Gondalův o zázracích s hlediště theologie katolické? Proto neodpovídá p. S. R. na záhady o zázracích s tohoto hlediště. Pan S. R. měl spíše dílo Gondalovo »Le Miracle« samo čísti a na něm nepřestati, nýbrž podle rady katolických mužů zkušených a učených zkoumati ještě jiné dílo od theologa katolického, filosoficky vzdělaného, sepsané; neboť pouze jedno dílo nepodává o zázracích všecko; ale tomuto požadavku rozumnému a spravedlivému p. S. R. nevyhověl. A když tak neučinil, neměl se odvážiti posuzovati zázraky.

Pan S. R., jsa přírodozpytcem, nemůže podniknouti, co náleží dějepisci, jenž má zkoumati hodnověrnosť a smysl podané zprávy. Pan S. R. nezná věru dějin pohanských a biblických, ani jak sluší dějepisci odborníku, ani jako muži vzdělanému. Neboť nerozeznává mythický děj o Romulovi od historického děje o Eliáši. Aspoň v »Naučném Slovníku« může se dočísti, ne-li u Mommsena, že Romulus jest osobou mythickou; o Eliášovi pak mu dokáží rabínové a katoličtí theologové, kteří také umějí podle pravidel kritických posuzovati historičnosť děje a podle pravidel hermeneutiky chápati jeho význam, že jest osobou historickou.

A nebylo věru nanebevzetí Eliášovo zbytečné; neboť jako celý starý zákon jest předobrazením nového, tak mělo nanebevzetí Eliášovo předpovídati a označovati v pravdě zázračné a skutečné nanebevstoupení Páně, podstatnou a nezbytnou část náboženství křesťanského. Tedy také významem se liší děj Romulův od děje Eliášova. To však neví pan S. R. a chce posuzovati zázraky křesťanské! O Romulovi praví pan S. R., že nebyl nikdy pokládán za boha. Avšak týž Slovník Naučný jej může poučiti, že s Romulem stotožněn byl bůh Quirinus. Viz hesla »Romulus« a »Quirinus«. Avšak Eliáš byl a zůstal člověkem, i když byl na nebe vzat; i tím tedy se liší od Romula. Ale ještě jeden příklad svědčí, jak málo zná p. S. R. dějin; neboť co se stalo Danielovi, připisuje Eliáši (str. 301. sloupec 2. na konci); pokud jest p. S. R. přírodozpytcem, nemusí znáti příběhy o Danielovi, ale pokud jest buď židem anebo křesťanem a pokud chce posuzovati děje zázračné, má to věděti. Pročež může p. S. R. býti dobrým přírodozpytcem a za to zasluhuje naší úcty a vděčnosti; ale musí nám odpustiti, že ho nepokládáme za znatele dějin.

Z toho patrno, že pramen, ze kterého jediného p. S. R. čerpá, posuzuje a odsuzuje zázraky křesťanské, jest nedostatečný ve příčině filosofické i theologické i historické. A věru nedivme se tomu. Neboť nepřátelství, kterým stíhá p. Sollier, spisovatel pojednání o zázracích v Revue encyclopédique, náboženství křesťanské a Církev katolickou, a které s ním sdílí p. S. R., pochází z positivismu, jenž je totožný s materialismem a atheismem, jenž zavrhuje náboženství a metafysiku, hlavní část vědy filosofické. Chce-li se laskavý čtenář dověděti, v čem tento positivismus záleží, poučiti se může v knize: Lehrbuch der Geschichte der Philosophie von Dr. A. Stöckl II. B. § 135.

Než, zkoumejme blíže a v jednotlivostech vniternou hodnotu lehkomyslné kritiky, kterou v »Živě« nám podává pan S. R. o divech a zázracích. Ovšem odrážejíce útoky pana S. R. máme na zřeteli zázraky, za které nám ručí auktorita Církve katolické, která jediná má rozhodné slovo, jelikož jí k vůli Bůh nadpřirozeně se zjevil. Pročež nebudeme si všímati zázraků domnělých, jež nejsou od Církve potvrzeny. O takových nemá pan S. R. mluviti. Konečně budiž podotknuto, že těmito řádkami nemá býti podána celá náuka o křesťanských zázracích soustavná, ale toliko kritika »Rozhledů«.

1. Pan S. R. nerozumí metafysice, když mluví o etherových mlžinách metafysiky, když praví, že mysli naší doby kloní se vůbec k věcem nadsmyslným, a že lidé mní vidět zvuky, slyšet barvy, naslouchati řeči větru. V oněch mlžinách nezáleží a na těchto nesmyslech nespočívá metafysika filosofie křesťanské; pan S. R. jí nezná a lne buď vědom nebo nevědom k positivismu, jenž metafysiku zavrhuje. Nezná-li však p. S. R. metafysiky, nezná ani poměru metafysiky (ovšem metafysiky, ve filosofii křesťanské obsažené, neboť všeliká jiná jest nepravdiva) k přírodním vědám a ku theologii katolické, která nadpřirozenosť zjevení Božího staví nad přirozeností od filosofie vyloženou a při svých výkladech užívá filosofie jako prostředku, ovšem tak, aby víra křesťanská nebrala žádné škody. Litovati jest, že proti theologii katolické zaujati jsou také mnozí katolíci, kteří pomluvám protestantů a atheistů raději věří, než aby sami se přesvědčili, a kteří theologii katolickou pokládají za tmářství. Kterak mohou o ní mluviti? Který směr filosofický jest pravdiv, možno krátce poznati v knize »Lehrbuch der Philosophie von Dr. A. Stöckl I. B. Noëtik«; a jaký jest poměr této pravdivé filosofie, totiž křesťanské, k přírodním vědám a ku theologii katolické, dočísti se můžeme v úvodu téže knihy. A je-li mnohým theologie katolická neznámá, známosti tím menší se těší u mnohých katolická mystika. Pan S. R. náleží k těm, kteří mystiku znají z pomluv protestantů a neznabohů; chce-li se přesvědčiti, kterak se líčí mystika katolická od katolíků, kterým jediným přísluší o ní mluviti, ať nahlédne do katolické encyklopaedie, »Kirchenlexikonu«, u Herdera nyní vycházející, a přečte si hesla »Mysticismus« a »Mystik«. Jeho předsudky z nevědomosti vycházející, zmizejí.

2. Pan S. R. lituje, že na místě průvodů vlasteneckých se konají průvody náboženské. Ale tím budiž ujištěn, že náboženství katolické nejen neodvrátí lid od vlastenectví, ale spíše jeho snahy posvětí. Mnozí poznávají, že vlastenectví bez náboženství katolického jest liché, nemá žádné ceny, že Bůh jest na prvním místě, církev na druhém, a vlasť na třetím, jak naznačil biskup Jirsík svým heslem: »Všecko pro Boha, církev a vlasť.«

3. Pan S. R. si stěžuje, že změnu smýšlení od materialismu k metafysice, náboženství a socialismu způsobil materialismus sám svou hrubostí, příkrostí a falešností. A tu má pravdu, pokud se týče metafysiky a náboženství. Neboť kdo rozumně uvažuje a nemá zlé srdce, pozná, že materialismus jest hrobem rozumu lidského a člověka okrádá o náboženství, nejdražší statek; a proto se obrátí k metafysice filosofie křesťanské a k náboženství katolickému, jež jediné jest

pravé a dokonalé. Ale co se týče socialismu, nemá pravdu. Neboť materialismus zavinil hnutí socialistické; pán materialisticky smýšlející vyssává dělníka jako otroka a nepřeje mu blahobytu ani útěchy náboženské, dělník pak na tlak materialistický a atheistický odpovídá protitlakem materialistickým a atheistickým. Socialismus je tedy dítkem materialismu.

Avšak tážeme se, má-li pan S. R. právo házeti kamením po materialismu. Nemá. Neboť an zavrhuje zázraky, podle Revue encyclopédique, vychází s hlediště positivistického; avšak, positivismus jest nové pojmenování materialismu. Věc zůstala táže, pouze jméno se změnilo. Materialisté se stydí za jméno »materialismus«, poněvadž nabylo špatné a neblahé pověsti, a vynalezli nová jména: positivismus, agnosticismus. Nejlepším pojmenováním materialismu, čili positivismu, čili agnosticismu (Du Bois-Reymond: Ignoramus et ignorabimus) jest nihilismus.

4. Fysiologové studující mesmerism, hypnosu, způsobenou jediným stejně trvalým pocitem, a hypnosu, způsobenou slovní suggescí, mají znáti nejen somatologii, ale také psychologii, a to důkladně podle filosofie křesťanské. Kdyby tomu tak bylo, nečetli bychom, co po Durandovi opakuje pan S. R.: »Psycho-fysiologická theorie nedostačuje pro výklad všech jevů suggesce. I doplniti ji třeba theorií polyzoismu, totiž mnohostí psychických ústředí u člověka. Není psychické jednotnosti, není jediného já ve člověku, jest jich celá legie. Jest nejen dvojité, nýbrž mnohonásobné vědomí; všechna vědomí tvoří hierarchii, představenou anatomicky řadou nervových center mozkomíchových a gangliových.« Šťastně jest opět nové slovo řecké vynalezeno: polyzoismus a zvučným, velkolepým slovem, od positivisty Comte-a užívaným: hierarchie, vysvětleno; ještě by mělo býti vynalezeno jméno pro hlavu této hierarchie. Avšak tázati se jest, není-li to slovo prázdné, má-li význam a pravdu? Ve zjevech mesmerických a hypnotických uznávají sílu tajemnou fisiologové. A věru zdá se, že pro mnohé zjevy ony nestačí síla přirozená, kterou by jmenovati mohla fysiologie nebo psychologie, ani síla přírodní neživá, ani síla lidská živá; zdá se, že při mnohých zjevech oněch působí síla jiného druhu, síla skutečně tajemná, síla ducha zlého. Aby se toto tvrzení nenazvalo pověrčivým a směšným, bylo by záhodno si přečísti, co napsal Bonniot ve svém díle: Le miracle et ses contrefaçons, a to v německém překladě »Wunder und Scheinwunder« Mainz Kirchheim 1889., zvláště na str. 441. a 444, kde se vykládají a posuzují pokusy lékařské.

5. Pan S. R. mísí zázraky křesťanské a jevy spiritistické a s těmito zavrhuje ony. Avšak my, katolíci, kteří lneme z pravdivých důvodů ke spiritualismu, t. j. k filosofickému učení o lidské duši, povahu duchovou mající a nesmrtelné, zavrhujeme spiritism jako pověru, věříce z pravdivých důvodů zázrakům od církve katolické zaručeným, a církev katolická stíhá spiritisty duchovními tresty.

6. Pan S. R. nazývá návrat mnohých dříve lhostejných k víře katolické hnutím zpátečnickým, politování hodným, vědě záhubným, o dětinské starobě a slábnutí našeho rozumu svědčícím, a omlouvá naše předky, kteří víru katolickou přijali a také po katolicku věřili, tím, že prý žili v dětském věku, vědy nemajícím. Avšak kdyby pan S. R důkladně znal dějiny lidské, jinak by mluvil; neboť věděl by, že Církev katolická šířila a ještě šíří, podporovala a ještě podporuje pravou vzdělanosť, že za povinnosť naši vždy pokládala a ještě pokládá pěstovati vědy přirozené jako podklad vědy nadpřirozené, a to methodou jim příslušnou. Proto sám protestant Guizot, státník francouzský v 19. století, uznává ve svém díle »Cours d'histoire moderne« zásluhy Církve katolické o vzdělanosť; sám protestant Leibnitz, filosof, muž všemi vědami vzdělaný, pravil, že Řím, t. j. Církev katolická, víra katolická, byl (a my připojujeme: ještě jest) obrancem práv, jež má rozum lidský; Cesare Balbo, italský státník a spisovatel, napsal:

»Naše vzdělanosť jest vzdělanosť křesťanská, dcera náboženství křesťanského. Co seslabuje náboženství křesťanské, překáží naší vzdělanosti.« (De la destr. du pouv. temp. des Papes p. 11.) A zdaž neví pan S. R., že kamkoli přicházejí misionáři katoličtí, přinášejí s věrou katolickou vzdělanosť, a že si stěžují do mnohé evropské vlády lživě svobodomyslné, v pravdě nekřesťanské a sobecké a do mnohých evropanů nekřesťansky smýšlejících a nekřesťansky žijících, kteří kazí jejich dílo vzdělavací? Zdaž kněží katoličtí nepěstovali vědy přirozené, a to vědy zkušebné o přírodě a člověku, vědu filosofickou? Připomínám pouze některé: bl. Albert Veliký, sv. Tomáš Akv., Františkán Roger Baco, Kopernik, astronom Secchi, přírodozpytec Leunis atd. atd. O 15. století, náležejícím ke kaceřovanému střednímu věku, praví zmíněný již Guizot, že to byla doba cest, podniků, vynálezů, objevů, výzkumů všeho druhu. Také mezi učenými nekněžími nalézáme mnoho katolíků v pravdě věřících: Ampère, Cauchy, Heis, Fergola, Donoso Cortes, Castelar, O'Connell, lékaři a profesoři Ringseis a Nussbaum, Ozanam, Nicolas, Taccone Gallucci, Onno Klopp, J. Bapt. Weiss, Lor. Kellner atd. atd. Jestliže tito učení kněží a nekněží mohli spojiti víru katolickou s vědou, nemusí se báti pan S. R. o vědu, vracejí-li se mnozí dříve liknaví k víře katolické. A vytýká-li pan S. R. našim předkům dětství, my, katolíci, děkujeme jim upřímně, že přijali víru katolickou a tím vstoupili do řady národů vzdělaných, a tvrdíme, že odpadnouti od víry katolické znamená odpadnouti od pravé vzdělanosti.

7. Pan S. R. užívá o zázraku tohoto úsudku: Jev, který se příčí přírodě, jest absurdní (t. j. nerozumný, nemožný); avšak zázrak křesťanský jest jev přírodě se příčící. Tedy jest zázrak křesťanský absurdní. Hořejší návěsť připouštím, ale odmítám dolejší návěsť, jelikož pan S. R. nepravdivě zázrak křesťanský vyměřuje. V theologii katolické se vyměřuje zázrak ve smysle užším (proti proroctví, jež také zázrakem jest, ale ve smysle širším) dějem, od Boha samého působeným m i m o řád, v přírodě samé zachovávaný. Z této příčiny jest každý zázrak děj m i m o přirozený; a poněvadž slouží za důkaz n a d p ř i r o z e n é h o zjevení Božího, zjevením Božím p ř i r o z e n ý m podmíněného a nad ním postaveného, a poněvadž souvisí také s obsahem zjevení nadpřirozeného, jest zázrak každý též dějem n a d přirozeným. Rozdělují pak se zázraky 1. na nadpřirozené ve smysle užším, které řád přirozený naprosto převyšují (mrtvý vzkříšen), 2. na mimopřirozené ve smysle užším, které záleží v tom, co příroda činí, ale ne tak, jak se to děje působením Božím v zázraku (nemocný náhle, pouhým slovem, bez prostředků příslušných uzdraven), 3. protipřirozené ve smysle nevlastním, které se dějí tak, že ve věci, na které se děje zázrak, trvá sice schopnosť ději zázračnému protivná, avšak při tom ději jest na jistém předmětu nečinna (oheň člověka nepálí). Této protipřirozenosti rozuměti jest, jak řečeno, ve smysle nevlastním. Ve smysle vlastním protipřirozeným, t. j. n e přirozeným, čili jak praví pan S. R., přírodě se příčícím, není žádný zázrak křesťanský. Neboť 1. Bůh činí zázraky tak, že přirozenosť neničí v těch věcech, ku kterým se vztahují; ku př. když Kristus Pán nasytil zázračně množství lidu, nezničil ani přirozenosti chlebů sytících, ani přirozenosti lidí nasycených; Pán Bůh z a s t a v i l k vůli třem mládencům působnosť ohně, avšak nezničil ji, poněvadž oheň strávil jiné, kteří se přiblížili. 2. Řád nadpřirozený, podle kterého se děje zázrak, má jakési analogie v řádě přirozeném, kterým se řídí děje přírodní; ku př. v pravdě zázračnému, pouhými silami přirozenými nevysvětlitelnému prodloužení dne o šest hodin, o němž v písmě sv. v knize Josue čteme, odpovídá analogický děj přirozený, kterým podle zákonů přirozených vidíme slunce na obloze o několik minut déle, ač slunce skutečně jest již pod obzorem; zázračnému promluvení oslice k Balaamovi podobá se dílo umělecké, kterým člověk sil přirozených užívaje vyhotoví z neživé hmoty těleso neživé, jež automaticky vydává ze sebe

hlasy lidské. 3. Bůh čině zázrak užívá sil přírodních, jež samy sebou nikterak nestačí, aby to způsobily, co zázračným nazvati jest, ku př. větru, když rudým mořem zázračně provedl národ svůj vyvolený. 4. Podmět zázraku, jenž podroben jest řádu přirozenému, zázrakem povznešen a povýšen jest do řádu vyššího, nadpřirozeného; ku př. tělo Krista Pána, jež bylo pravé tělo, jež mělo pravou přirozenosť těla lidského, stalo se po vzkříšení nebeským, oslaveným, takořka duchovým, neporušitelným, nesmrtelným. 5. Co se mimo obyčejný pořádek v přírodě děje, odnáší se jen k jedné příčině, která pořádek ten obyčejně zachovává, ne ku všem, jen k jistému případu, který zázrakem se stává výminečným, pravidelnosť a jistotné očekávání pravidelnosti nerušícím. 6. Kromě přirozené mohutnosti má každý tvor, jako tvor Boží, také mohutnosť poslušenskou, která přirozenou neničí, a kterou tvor Bohu, svému Stvořiteli, tak jest podroben, že bez odporu tomu se podrobuje, co Bůh podle své všemohoucnosti, moudrosti na něm činiti chce způsobem nadpřirozeným, zázračným. 7. Zázrak neodporuje všeobecnému řádu, který prozřetelnosť Boží v přírodě zachovává; ba i srovnává se s ním. Z těchto důvodů tvrdíme, že zázrak křesťanský n e n í n e přirozený.

Pojem a rozdělení zázraku podal spisovatel tohoto pojednání v časopise »Obraně« r. 1894. V témže časopise podává týž spisovatel trojí důkaz o možnosti zázraků: 1. apriorický čili vývodný, z pojmu Boha a tvorstva čerpaný, 2. aposteriorický čili návodný, ze zkušenosti čerpaný, 3. analogický, z působnosti lidské čerpaný. Příliš dlouhé by bylo tyto tři důkazy zde rozvinovati; komu na tom záleží, aby se o možnosti zázraku přesvědčil, přečtiž si uvedenou »Obranu«; nalezne tam také námitky vyvrácené. Spisovatel tohoto pojednání domnívá se, že, uzná-li pan S. R. za dobré odpovědíti, učiní tak, až dotčené pojednání v »Obraně« přečte. V úvodu a při druhém důkaze líčí spisovatel zázrak na krvi sv. Januaria každého roku v Neapoli konaný, jemuž on byl přítomen r. 1883., a uvádí jazyk sv. Jana, zázračně neporušený. Z pojednání, v »Obraně« uveřejněného, také vysvítá, že zázrakem není jistota naše o přirozených dějích, není věda ničena; aniž praví a velcí učenci, upřímní katolíci se domnívali nebo se domnívají, že jejich vědě zázraky překážejí. Nepřítel církve katolické, J. J. Rousseau napsal: »Může-li Bůh činiti zázraky? . . . Kdo by záporně odpověděl, zasluhuje, aby byl za trest zavřen.« (Lettres écrites de la Montagne). Jiný nepřítel církve katolické a také zázraku, lékař Littré, positivista, obrátil se k církvi katolické r. 1881., dal se pokřtíti a zemřel jako katolík, jenž věří nadpřirozenému zjevení Božímu, t a k é zázraky potvrzenému.

8. »Všechna náboženství,« volá pan S. R., »z doby kterékoli a jakýchkoli bohů, měla své zázraky. A poněvadž zázraky ostatních náboženství jsou falešny, jsou také zázraky křesťanské falešny.« Takový jest smysl jeho úvahy.

Avšak dokázati možno důvody filosofickými, theologickými a historickými, že zázraky Starého Zákona a zázraky křesťanské jsou pravdivy, ostatních však náboženství zázraky falešny. Dějiny pak Starého a Nového Zákona dokazují, že lid nevěřil zázrakům z lehkověrnosti; vzpomeňme si, proti jaké tvrdošijnosti bojovati bylo ku př. Mojžíši a Kristu Pánu.

9. Pan S. R. klade vedle sebe na roveň Mojžíše, Mahometa a Luthera jako proroky, z nichž zvláště tyto dva nazývá halucinanty. Dějepis však učí, že Mojžíš byl pravý prorok, s Bohem skutečně obcující, Mahomet a Luther falešnými proroky. Kromě toho dopustil se pan S. R. ještě této chyby historické, že prý Mojžíš, jako Mahomet a Luther, n e m o h a ú p o t ř e b i t i n a p r o s p ě c h s v é a u t o r i t y j e v ů p ř í r o d n í c h, odvolával se k přímému obcování s Bohem. Pan S. R. nezná dějin Starého Zákona.

10. Pan S. R. nechtěje uznati zázraků, které se již staly za doby Starého Zákona a za doby křesťanské, žádá na dvou místech, aby Pán Bůh dva zvláštní zázraky učinil na obrácení nynějších nevěrců. Ať se rozpomene na odpověď, kterou dal Kristus Pán zatvrzelým Farizejským (evang. sv. Mat. 16. 1—14, Mar. 8. 11—15, Luk. 11. 29—32); ať se rozpomene na podobenství o bohatci a žebráku Lazarovi (Luk. 16. 19—31). Tam nalezne odpověď na svou opovážlivou žádost.

11. Co znamenají slova pana S. R.: »Blesk a hrom jest zbraní Jehovy i Jupitera?« Máme jim snad rozuměti takto: »Blesk a hrom jest právě tak zbraní Jehovy, jako Jupitera?« Ale pak souditi musíme: Jako pohané se domnívali klamně, že blesk a hrom jest zbraní Jupitera, tak i židé starého zákona a křesťané se domnívají klamně, že blesk a hrom jest zbraní Jehovy. Pak jest Jehova právě takovým bohem, t. j. nepravdivým, jako Jupiter. Pak jest náboženství starého zákona a náboženství křesťanské lživé, jako náboženství pohanské. Avšak dějiny, jež mnozí nekněží, ku př. J. B. Weiss, právě tak líčí jako dějepisci, theologové katoličtí, dokazují, že Jehova, Bůh pravý, se liší od Jupitera, boha nepravého, že náboženství křesťanské, jehož Bůh se zove Jehova, jest pravé, všeliké jiné nepravé.

12. Náboženství křesťanské učí, že od pravého Boha pochází proroctví, zázrak ve smysle širším na duši lidské učiněný. Avšak pan S. R., jenž opakuje, co napsal p. Sollier v Revue encyclopédique, pokládá proroctví za věc nemožnou, za halucinaci, za sebeklam aneb úmyslný podvod a klade proroctví starého a nového zákona vedle proroctví pohanských, Mahometových, Lutherových a soudí, že poněvadž tato trojí jsou nepravdiva, jsou i proroctví starého a nového zákona nepravdiva.

Avšak pan S. R. dopustil se sofismatu, záludy. Měl napřed studovati v apologetice katolické filosofickou stať, ve které se pojednává důkladně výměr, možnosť a nutnosť proroctví, které jest pravdivé a které nepravdivé, zdali možno rozeznati pravdivé proroctví od přirozených výpovědí a od proroctví nepravdivého, k čemu pravdivé slouží a k čemu nepravdivé, zdali možno historicky dokázati pravdivé a má-li té důkaznosti, jaká se mu připisuje. Teprv tehdy, když by si byl těchto vědomostí získal, mohl a měl proroctva daná zkoumati, jsou-li pravá, stala-li se skutečně. Tak by byl dokázal, že mu jde o pravdu, že jest jí miloven.

A kterak soudí o Eliáši? Má jej za meteorologa, astronoma; neboť k Eliáši zvláště se vztahují jeho slova: »Proroci israelští měli zajisté dosti obsáhlé vědomosti meteorologické a astronomické, aby mohli předvídati bouře a jiné úkazy nebeské, jichž v příhodné chvíli upotřebili.« Má jej za podvodníka, jenž lid nevědomý klamal. Ale ze kterých dějů předešlých to soudí o Eliáši pan S. R., přírodozpytec, jenž souditi má ze zkušenosti? A neříká; snad, ale zajisté. A což kněží Baalovi, s kterými bylo Eliáši jednati, »neměli zajisté dosti obsáhlé vědomosti atd.?« Ať se otáže pan S. R. rabínů, theologů katolických, historiků nestranných, ku př. nekněze J. B. Weisse, zdali byl Eliáš podvodníkem. Ať nahlédne do kritické úvahy, kterou píší theologové katoličtí o knize historické, jež o Eliáši jedná; přesvědčí se, že zpráva o Eliáši se neklamajícím a nepodvádějícím jest historická, víry hodná. A věru jest s podivením, že mnohý učenec ve svém oboru zkušený a svou vědu odbornou, jak jest chvály hodno, pěstující, po studiích gymnasijních o učení katolické a jeho apologii ani nezavadí, to, čemu se naučil na gymnasiu, dílem zapomene, dále se v náboženství nevzdělává a do atheismu klesá, nebo chce-li poznati učení církevní, že se obrátí, ne k učencům kompetentním, theologům katolickým, nýbrž k nepřátelům církve katolické, protestantům a neznabohům. A takový učenec chce rozhodovati o věcech náboženských.

13. Zázračné vzkříšení, jaké nalézáme ve starém a novém zákoně, připodobňuje pan S. R. k podvodnému komediantství indických fakyrů a v katalepsii shledává klíč ku porozumění případů vzkříšení mrtvých. Tedy prý není vzkříšení zázrakem.

I tu soudí pan S. R. mylně. Slyšme, jaké komediantství provozují podvodní fakyrové. Když jistý fakyr oznámil, že se dá pohřbiti a že po desíti měsících opět vstane, přišel Maha-Radža Rundžit-Sing s důstojníky svými a některými anglickými ke hrobu již připravenému. Fakyr si voskem zacpal uši a nozdry; když byl vložen do pytle, obrátil si jazyk nazpět a zacpal otvor hrdelní; i trval ve stavu tom jako omráčený. Potom byl pytel zavázán, zapečetěn a do truhly položen; tato klíčem byla zavřena, zapečetěna a do hrobu spuštěna tak, že zůstala na provazech viseti. Konečně byla k hrobu postavena stráž. Po desíti měsících shledali tělo fakyrovo tuhým a zdánlivě mrtvým, jenom na hlavě bylo cítiti trochu tepla; když užili prostředků, jež byl dříve fakyr naznačil, tělo jeho oživlo. Avšak podruhé, když Angličané fakyrovi pravili, že oni sami zámky svými truhlu uzavrou a klíče uschovají, že svou stráž anglickou k hrobu postaví, zdráhal se fakyr, ač mu slíbili velikou odměnu, a Maha-Radža mu vyhrožoval a vytýkal Angličanům, že strojí úklady jeho životu. Tak vypravuje Bonniot v uvedeném již díle »Le miracle et ses contrefaçons« čerpaje z »Revue britannique«. Tedy bez podvodů není komediantství fakyrů, kteří se k tomu dobře připraví a prostředků vhodných užívají; tělo není mrtvo, když se položí do truhly, není mrtvo, když se truhla otevře; konečně je známo, že ústrojí těla lidského dlouho vydrží bez pokrmu. Aniž jest ku pravdě nepodobno, že duch zlý tu působí. O zlém duchu mluví apologie katolická s hlediště rozumového a dějepisného.

A nyní přirovnejme toto komediantství ku vzkříšení skutečně mrtvého Lazara, jak je vypravuje sv. Jan ve svém ev. 11. 1—54. Kdo tento příběh v pravdě historický pozorně a objektivně čte a všecky okolnosti řádně uváží, nebude s panem S. R. souhlasiti, jenž v pravém komediantství připravovaném, podvodném a na živém fakyrovi provedeném nalézá klíč k porozumění biblického vzkříšení. Ovšem mohlo by býti klíčem, ale tak, jako nepravdou nebo zlobou v jasnějším světle se objeví pravda nebo dobro podle přísloví: Contraria juxta se posita magis elucescunt.

Ani katalepsie, byť i tak hluboká, že člověk v ní pohřížený i lékaři může se zdát mrtvolou, ve které nešťastník se probudil jsa spouštěn do hrobu, ano, jsa již zemí přikryt, není klíčem ku porozumění vzkříšení mrtvého, již *zapáchajícího* Lazara, jehož Kristus Pán pouhým slovem, beze všech příprav k životu nazpět povolal.

Aniž z mrtvých vstání Krista Pána samého lze komediantstvím anebo katalepsií vysvětliti. Neboť že Kristus Pán skutečně zemřel, zvěstují pravdivě všichni evangelisté, kteří uvádějí za svědky o jeho smrti osoby úřední, nepřátely Kristovy, množství lidu, Josefa z Arimathie, Nikodema, matku Kristovu a jiné přátely, kteří tělo Páně s kříže sňali, do hrobu uložili a hojnou mastí natřeli, když byla smrť řádně stvrzena. Všichni také považovali Krista Pána v pravdě mrtvým. Uvážíme-li všechny okolnosti utrpení, jakož i smrt kříže, úmrtí Páně jest nepochybné. A kdyby ještě živ s kříže byl sňat, nemohl již více ozdravěti; a kdyby byl ozdravěl, nemohl *třetího dne z hrobu vyjíti sám bez pomoci lidské*. Třetího dne po smrti své opustil živ sám bez pomoci lidské hrob svůj; potom se objevil učedníkům osmkrát, a to ne vždy týmž, na různých místech, při různých okolnostech, různými způsoby, s tělem sice pravým, makavým, avšak oslaveným, nebeským, tak že jeho přátelé nemohli se klamati nějakou halucinací. Ba i kdo nevěřil, jako Tomáš, přesvědčení nabyl neklamného. Aniž můžeme říci,

uvážíme-li všecky okolnosti, že učenníci Páně jiné klamati chtěli nebo mohli, vydávajice Krista Pána vzkříšeným. K těmto svědkům o vzkříšení Páně přistupují strážcové hrobu, jakož i nepřátelé Kristovi, kterým strážcové tito zprávu podali o Kristu Pánu vzkříšeném.

Máme-li tedy zdravý rozum, zdaž můžeme přisvědčiti panu S. R.?

O nanebevstoupení bylo již zmíněno na počátku. (Dokončení.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

V.

Fond pro katolické spisovatele.

Již na počátku družstva pojal jsem myšlénku, zříditi při družstvu katolický Svatobor, ale ve skutek počal jsem ji uváděti až r. 1889.

Jako obyčejně tak i zde dopsal jsem nejprve několik dopisů důvěrným přátelům, jimž jsem svůj plán vyložil a jež jsem žádal o radu a podporu. Každému, kdo něco podniká, radím, aby si takto počínal, t. j. aby měl zabezpečeny členy nebo podporovatele svého podniku dříve, než s plánem vyjde na veřejnosť. Ovšem jest nezbytno, aby podnikatel sám první sáhl do kapsy a první, co od jiných žádá, složil.

Vida, že došel účel tento v duchovenstvu souhlasu, zaslal jsem řád fondu pro katolické spisovatele redakcím Čecha, Hlasu, Op. Týdenníku, Obrany víry, Pozoru (tehdy byl konservativní), Vychovatele, Obzoru, Hlídky literární, Zahrádky sv. Františka, aby jej uveřejnily. Podobně jsem jej odevzdal výboru družstva.

Dne 13. března r. 1889. sešel se výbor družstva k poradě. V této památné schůzi předložil jsem vypracovaný řád, jejž jsme odstavec za odstavcem probírali, doplňovali a opravovali a konečně schválili.

Řád fondu pro katolické spisovatele zní takto:

§ 1. Úkolem fondu tohoto jest podporovati nuzné nebo nemocné nebo stářím k práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis »Vlasť«, udíleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, aby katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými, a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými.

§ 2. Prostředky k tomu jsou: roční dotace družstva Vlasť, příspěvky členů fondu tohoto, odkazy a dary.

§ 3. Členové jsou: *a)* řádní, kdo buď sami v libovolných lhůtách složí nebo sbírkami fondu získají nejméně 500 zl.; *b)* zakládající, kdo dají najednou nebo ve čtyřech letech 100 zl.; *c)* činní, kdo složí ročně 10 zl.; *d)* skuteční, kdo zapraví ročně 5 zl.; *e)* přispívající, kdo zaplatí ročně 2 zl. Členy všeho druhu mohou býti spisovatelé i nespisovatelé, obce, spolky a jiné korporace.

§ 4. Kdo chce býti účasten dobrodiní v § 1. poskytovaného, jest povinen býti členem a plniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným nebo nevinně do nouze upadlým, jakož i po smrti jejich

rodině nebo nejbližším příbuzným může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli.

§ 5. Fond tento spravuje výbor družstva a provádí paragrafy tohoto řádu, podávaje při každé řádné valné hromadě zprávu o své činnosti.

§ 6. Valná hromada určuje, co z peněz přijatých sloužiti má za kapitál základní a co za jmění vydajné.

Řád fondu pro katolické spisovatele budiž těmito řádky doložen a vysvětlen: Snahou družstva bylo hned na počátku, aby se katolická strana stavěla všude a ve všem na vlastní nohy; aby byla neodvislá, svérázná, aby zapustila hluboké kořeny, vzrostla v mohutný strom, rozšířila daleko široko své větve a obepjala široké vrstvy národa československého. Fond pro katolické spisovatele měl k tomu co nejvíce napomáhati.

A ještě něco: Každý laik, jenž píše do listů katolických, vydává se v šanc posměchu a úštěpkům spisovatelův a listů liberálních; jiné listy sloupce své před ním zavírají, a je-li při své práci od nás ještě nevalně hmotně odměňován, nedivme se, že se k nám spisovatelé nehrnou, nebo někteří z nich jsou živi jen z toho, co si literárně vydělají.

A kdyby přece někdo při naší straně ze zásady a věrně setrval buď jako žurnalista nebo spisovatel širšího významu a pak onemocněl, nebo u nás sestaral, kdo se ho v nemoci ujme, kdo mu ve stáří pomůže? Kněz-literát najde v nejhorším případě útulku v některém klášteře, nebo konečně vedle své skrovné berse dostane podporu od konsistoře, ale kam se má obrátiti takovýto ubohý spisovatel nekněz?

I jest tedy fond pro katolické spisovatele nevyhnutelným článkem naší literární organisace, směřující ne pouze k časopisu »Vlasť«, nýbrž k celé katolické literární produkci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Maje to vše před očima, napjal jsem všecky síly, abych zájem pro tento podnik získal, jakož aby láska k němu neochabovala.

Brzy potom navštívil jsem † Vojtěcha Pakostu, katechetu vyšší dívčí školy, a žádal jsem jej, aby i on za člena k fondu přistoupil. Ale zvěčnělý básník činil proti nové naší instituci tolik vážných námitek, že jsem napsal ve »Vlasti« v čísle červnovém na obranu fondu delší článek, k němuž jsem přidal vážné projevy vynikajících katolických spisovatelů, abych jimi toto dílo podepřel. Pakosta, jehož jsem vůbec ani ve »Vlasti« nejmenoval, nijak se nehněval a r. 1890. sám k fondu za člena přistoupil a časem celých 100 zl. splatil.

Bližilo se jaro r. 1890., v kteroužto dobu některé vikariaty konají pastorální konference; jiné až na podzim zasedají. I rozeslal jsem cirkuláře na všecky české vikariaty v Čechách a české dekanaty na Moravě a ve Slezsku, a pp. vikáře a děkany ve zvláštním přípise uctivě jsem prosil, aby jejich vikariát nebo dekanát za 100 zl. člena k fondu pro katolické spisovatele přistoupil. Prvním členem bylo duchovenstvo vikariatu Píseckého (a před tím již r. 1889. přistoupilo samo duchovenstvo vikariatu Turnovského), potom Soběslavského, a tak to šlo dále a dále. Celkem upsalo po 100 zl.: *a)* v Čechách 40 vikariatů, *b)* na Moravě dva dekanaty (Švábenický a Vyzovický) a *c)* ve Slezsku Mladší duchovní archipresbyteratu Opavského.

Mnoho členů jsem získal osobní nebo písemní agitací v Praze a na venku, ostatní přistoupili sami.

Z biskupů jsou členy: Jeho Eminencí ndp. František de Paula hrabě Schoenborn, kardinál kníže arcibiskup v Praze, a J. M. ndp. Eduard Jan Nep. Brynych, biskup v Hradci Králové. Ze šlechty: Karlové kníže a princ Schwarzenbergové a Karel Ervin hrabě Nostic. Z ostatních laiků: Albína Fortýnova, učitelka; Jos. Jodas, c. kr. okresní hejtman na odpočinku; Václav Kotrba, správce

tiskárny Cyrillo-Methodějské; Josef Kratochvíl, redaktor; Joh. Kuffnerova, řídící učitelka; Václ. Špaček, řídící učitel; Karel Ulrich, c. kr. poštovní pokladník, a Fr. Zdráhal, gymn. profesor. Zakladajících členů jest celkem 158.

Zdá se mi, že bych byl celý plán provedl a veliký kapitál nahromadil, neboť jsem věnoval tomuto fondu neunavnou péči, avšak v tom povstalo Družstvo Arnošta z Pardubic, a tím byly podniky naše vůbec a fond tento zvláště do pozadí zatlačeny. S původcem Družstva Arnošta z Pardubic, s p. Dr. Karlem Vondruškou, jsme dobří přátelé; on je členem Vlasti, já družstva Arnošta z Pardubic, jemuž přeji všeho zdaru, věda, že jest to podnik časový a potřebný, i chtěl jsem zde konstatovati pouhé faktum a nic více.

Od založení Družstva Arnošta z Pardubic stále jsme klesali, což dosvědčuje statistika, již zde podávám.

Hned prvního roku od 13. března do 30. září r. 1889. bylo zakládajících — 100 zl. — údů 16, přispívajících — 2 zl. — 40; druhého roku přibylo zakládajících údů 46, přispívajících 328 a dobrodinců 62; třetího roku přibylo 51 zakládajících členů, 183 přispívajících a 45 dobrodinců; čtvrtého roku přibylo 16 a pátého už jen 10 údů zakládajících, 49 a 39 členů přispívajících a 23 a 25 dobrodinců. Z dobrodinců větší obnosy darovali: druhého roku jeden 50 zl. a šest po 10 zl.; třetího roku: jeden 20 zl., jeden 10 zl. V závěti bylo odkázáno 300 zl., 100 zl. a 20 zl. Tato statistika dokazuje, že zájem pro fond katolických spisovatelů klesá: zakládajících členů přibývá rok od roku méně, roční počet přispívajících údů a dobrodinců ubývá, a odkazu již po tři léta nebylo.

R. 1894. napjal jsem znova síly, abych fond tento pozvedl, rozeslav na venek hojně dopisů, i podařilo se mi získati 19 členů zakládajících, 44 přispívajících a 28 dobrodinců, letos však pozoruji zase starou ochablosť. Už máme od října pátý měsíc, a fond pro katolické spisovatele jest rozmnožen o dva 100 zl. členy, o 15 dvouzlatových a o 13 dobrodinců. Zvěčnělý prof. Karel Konrád odkázal nám 100 zl. Z toho ze všeho vyvozuji, že budeme již jen paběrkovati a že to k dokonalosti nepřivedeme. Neustanu sice pobádati a povzbuzovati osobně, v soukromých dopisech i tiskem veřejně, ale poroučeti nikomu nemohu a čarovati nedovedu.

Fond pro katolické spisovatele měl dne 1. října 1894. — 7.602 zl. 90 kr. čistého jmění; od 1. října r. 1894. do 1. února r. 1895. splatili členové a dobrodinci 315 zl. 60 kr. a vydáno bylo 75 zl. Členové mají ještě splatit přes 5000 upsaných zlatých.

Počítám, že vynesou úroky ročně asi 150 zl. — někdy více, někdy méně — že přispívající členové a dobrodinci splatí každý rok nejméně 50 zl.; počítám, že nám bude někdy něco odkázáno (pokud vím, mají dva dobrodinci ve své závěti zaneseno: jeden 1000 zl., druhý 1500 zl. pro tento fond) a že ročně aspoň dva zakládající členové přistoupí, i budeme moci, kdybychom si ku př. učinili 5000 zl. základním kapitálem, každý rok přece slušnou sumu vydati na knihy a na podporu katolických spisovatelů.

Z fondu pro katolické spisovatele bylo dosud uděleno 2274 zl. na vědecké přílohy k »Vlasti«; 2204 zl. Historickému kroužku na vědecké studium nebo na jeho publikace; 775 zl. katolickým spisovatelům; přes 200 zl. na brožury; 50 zl. na pomník † spisovatele; 50 zl. sirotkům po † spisovateli; 50 zl. jako cena na povídku a různé jiné menší obnosy.

Končím. Jedno mne nevýslovně bolí: Národní účely mají plno Mecénů, (Hlávka, Šícha, Kozina, hrabě Pötting) katolický tisk však nemá v těžkých, přetěžkých dobách Církve Mecénů žádných. Ten musí jako žebrák sbírati malé drobečky. (Pokračování.)

Valná hromada družstva Vlasť.

Valná hromada družstva Vlasť byla konána ve čtvrtek dne 31. ledna r. 1895. za účastenství 41 členů. Z těch bylo: 1 prorektor university a řádný profesor bohoslovecké fakulty, 1 knížecí arcibiskupský vikář, 2 kníž. arcib. vikariátní sekretáři, 1 gymnasiální katecheta, 5 členů z řádu Dominikánského, Jesuitského a Praemonstrátského, 5 farářů, 2 duchovní správcové, 11 kaplanů nebo kooperatorů, 1 zámecký kaplan, 2 katecheti. Z nekněží: 1 gymnasiální profesor, 1 správce tiskárny, 2 poštovní úředníci, 1 redaktor, 1 řídící učitel, 2 učitelové, 1 mistr obuvnický, 1 dělník krejčovský. Celkem bylo tedy přítomno 31 kněží a 10 členů různých jiných stavů. Dle diecése byli 4 z diecése Litoměřické, ostatní z arcidiecése Pražské. Diecése Budějovická a Hradecká letos zastoupeny nebyly.

V 9. hodin ráno zasedl starosta dr. Rudolf Horský k stolku předsednickému; v pravo od něho zaujal místo místopředseda, c. k. poštovní pokladník Karel Ulrich, v levo někteří členové výboru. Čestná místa vykázána byla zástupcům duchovních řádů, Jeho Magnificenci Dr. Frant. Xav. Kryštůfkovi, kníž. arcib. vikáři Karlu Otmanovi a kníž. arcibiskupským vikáriátním sekretářům Frant. Blažkovi a Jos Kebrlovi. Vládní zástupce do schůze se nedostavil.

Starosta uvítal členy pozdravem svato-Václavským: »Pochválen buď Pán Ježíš Kristus«. Uvedl krátce v proslovu, co jsme chtěli učiniti a přehlížeje naše řady, vzpomenul 16 zemřelých členů, za něž, jakož vůbec za všechny jiné členy zemřelé sloužil ráno mši sv. Shromáždění povstalo, aby vzdalo česť zvěčnělým spolubratrům.

Jednatel Frant. Žák četl protokol minulé valné hromady, kterýž byl bez debaty schválen a starostou podepsán. V tom vcházel do sálu Jeho Magnificence, Dr. Fr. Xav. Kryštůfek, jenž byl povstáním celého shromáždění uctivě přivítán.

Jednatel četl potom jednatelskou zprávu, která s velikou pozorností byla vyslechnuta. Kooperator Frant. Žák uvedl se touto prací velice čestně ve svůj jednatelský úřad. Zpráva jeho zní takto:

Veledůstojní a velectění pánové! Byv v prvé výborové schůzi družstva Vlasť zvolen za jednatele desátého správního roku našeho spolku, kladu si za česť předložiti vám svůj referát. Pokládám si ovšem za nemalé vyznamenání, že mi dáno předstoupiti před skvělé shromáždění mužův o církev a vlasť zasloužilých a činností v různých směrech osvědčených, avšak znaje své slabé síly a svou bezvýznamnosť, činím tak zároveň s prosbou za milou shovívavosť.

Vynechávaje vše, co jest úkolem referentů jednotlivých odborů, vylíčím činnosť našeho družstva, bera za základ výborové schůze, jichž bylo konáno sedm. Toliko dovolím si předeslati několik slov o tom, jaký byl stav našeho družstva v uplynulém roce vzhledem k české veřejnosti.

Slovutný můj předchůdce, který z nedostatku času jednatelství, později výborství vůbec se vzdal, nazval při svém loňském referátu rok 1893. rokem pohnutlivým pro mnohé útoky, které z různých stran nevěreckých nebo liberalních na družstvo Vlasť a jeho zakladatele byly podniknuty. V čele jejich stál známý spolek »Máj«. Jaký byl výsledek těchto agitací, je známo. Podařilo se sice, že v nezasvěcené veřejnosti české poskvrněny byly česť a dobré jméno některých členů našeho družstva, že mnozí utvrzeni byli proti nám ve lživých předsudcích a ve fanatismu nepřátelství, ano podařilo se strhnouti proti nám k projevům i některé členy kleru, avšak družstvo samo nejen nevzalo z toho mižádné škody, nýbrž naopak sesílilo se a utvrdilo. Poprvé jsme poznali, že jsme moc, s kterou dlužno v české veřejnosti počítati. Zvítězili jsme na celé čáře mravně i hmotně. Proti liberálům jsme se udrželi, věrní naší přátelé stali se věrnějšími, kolísaví se utvrdili, ano umlčeli jsme svou vytrvalostí a laskavou nehrozeností i ty, kteří v kalné vodě bouří hleděli buď něco pro sebe vyzískati nebo své ctižádosti mstou ulehčiti. Pamatujete se na loňskou valnou hromadu: byla velikým dnem smíření.

Rok následující přišel tedy ve znamení vítězství a míru. Skutečně také byl celkem klidný. Bylo, řekl bych, příměří, jež přerušovaly leda jen menší šarvátky, slabší skřížení zbraní. Že by byly bezvýznamné, nedím, pravím toliko, že při nich neřinčela okna, nelítalo kamení, nebo nevedly se přímo proti družstvu.

Jen jednou stalo se něco horšího. Snad jste, pánové, pozorovali někdy moře po bouři. Neburácí, nevrhá obrovské vlny, jen se čeří, vaří a šumí. Však náhle z klidné jinak hladiny vyskočí jedna vlna, obrovská, a vysoko do výše metá, co strhne sebou. Takovouto poslední vlnou z rozbouřeného moře r. 1893 byl úžasný skutek mravní a duševní zvrhlosti, jehož obětí v chrámu Emauzském stal se velectěný náš místopředseda, p. K. Ulrich. Nechci se domýšleti, že insult onen vyšel přímo na podnět »Máje«, nebo jiného sdružení, avšak jisto jest, že v agitacích z roku 1893. jsou jeho kořeny. Ony vytvořily v duši prostého člověka onen fanatismus zlosti, ony svedly jej k děsnému skutku. Je proto méně vinen, ale smutně to musí vypadati v jeho duši. Odpustili jsme mu; našemu milému místopředsedovi jsme vyslovili nejen soustrasť, nýbrž gratulovali jsme mu též, že mu bylo trpěti za pravdu a víru.

To byla jediná brutálnosť proti nám v uplynulém roce provedená. Proto jsem řekl, že byl celkem klidný. Jsem, jak vidíte, pánové, velice skromný, či lépe otužilý, jednou kamenem do hlavy, to je mi jako nic. Že se předmětem útoku stal právě nejmírnější náš člen, je zajisté nahodilé. Pravidelně nastavujeme hřbet už osvědčený, míním hřbet pana redaktora T. Škrdle, nebo některého jiného známého pána.

Než bylo-li i celkem jasno, bez mračen nebylo. Jména některých pánů z našeho družstva každou chvíli objevovala se v listech nám nepřátelských a že ne ve smyslu příznivém, nemusím dokládati. Spolek náš, jakožto přední organisator katolických snah, nepřestal býti trnem majetníkům pokroku a osvěty. Jen způsob boje změnili, obrátivše ostří svých zbraní proti kleru celému a proti všem tak zvaným klerikálům. Řekl bych, že zaujali jakési »vyšší stanovisko«. Kdyby byli hlásali, že »Vlasť«, pp. dr. R. Horský, Tomáš Škrdle, Fr. Pohunek a jiní jsou nebezpečím pro pokrok a osvětu vůbec a pro trvání království Českého zvlášť, bylo by to bývalo pro nás přece jen příliš mnoho cti, a vytlouci všechněm okna v době velkolepého brněnského sjezdu, bylo by bývalo též spojeno s obtížemi; zaujali tedy své »vyšší stanovisko« a vrátili se k starému Gambettovému: »le clericalism, voila l'ennemi.« Máte v živé paměti, jak pánové z naší národní representace chodili po Čechách s uzlíčkem antiklerikalismu a s kropáčem svého vlastenectví a pokroku zaklínali všecky duchy klerikální. Dovolte mi, pánové, abych aspoň jeden z těchto vlasteneckých činů na záchranu vlasti a pokroku v době zlé vykonaných citoval. Stal se dne 4. července 1894. Mohu tak učiniti, poněvadž cituje několik řádek z usnesení sboru poslanců národní strany svobodomyslné, politiky se nedotknu, nýbrž jen k náboženssko-kulturní stránce památného usnešení přihlížím. Zní:

»Tvoření se zvláštní strany klerikalní jest nebezpečím pro národní a o světový postup národa českého. — Zneužívání náboženství proti snahám osvětovým a pokrokovým co nejrozhodněji odsuzujeme a za povinnost každého příslušníka strany boj proti němu pokládáme.« Mluví se v něm o náboženském přesvědčení jako o soukromé věci každého jednotlivce, ale my víme, co to znamená z dobře známých usnesení socialních.

Před tímto skutkem pak ovšem mizí všecky ty útoky na nás v různých listech, básních, povídkách, spolcích, nejsou než praktickým prováděním vysloveného programu.

Že všecken ten boj platil i nám, rozumí se samo sebou, vždyť naše družstvo to bylo, které jalo se soustřeďovati katolické živly v jeden tábor na poli literárním, základem to každé další činnosti, což se mu i s tak skvělým výsledkem podařilo. Jinak nežli »klerikální« Vlasť se nám už neříká.

Často jsem o tom přemýšlel, proč právě živly, které si říkají »svobodomyslné«, proti nám bojují, a nedovedl jsem si to dokonale vysvětliti. Býti svobodomyslným znamená přece ctíti i jiné přesvědčení a nebrati mu ve zlé, když své přesvědčení mezi svými hledí k platnosti přivésti. Myslím si, že nevěrec, který je skutečně svobodomyslný, a který má každé přesvědčení v úctě, může sice v duchu soustrastně hleděti na toho, kdo věří v čerta, ale že mu to musí býti zcela lhostejno, ba svato. Vždyť má v úctě každé přesvědčení. I nemohl jsem si vysvětliti, proč tito svobodomyslníci nám vytloukají okna, proč nás haní a tupí, proč na nás útočí, jako na individua nebezpečná vlasti a pokroku. Nedávno konečně jsem k tomu našel klíč. Dal mi ho jeden z předních našich básníků, který v kruzích svobodomyslných nejen se stále pohybuje, ale je v nich

i činným. Že by nebyl napsal pravdu, nelze říci, neboť celý svět jest nad jeho slovy v nadšení a je schvaluje. Nuže, tento spisovatel napsal: (Písní otroka XII.)

Hleďme kolem na s v é řady — (prosím napsal: s v é ř a d y)
co tu klamu, lsti a zrady,
co tu nízkosti se plazí,
co tu záští srdce mrazí,
co tu zmijí
před cizím se podle svíjí,
svým pak vztekle syčí v sluch!

A tak, pánové, domnívám se, že se z boje proti nám nemusíme rmoutiti, ani pochybovati, jakobychom snad nešli cestou dobrou. Mně tím odpadá úloha hájiti družstvo Vlasť proti útokům na ně činěným, a mohu hned obrátiti se klidně k druhé části svého referatu, k vylíčení jeho činnosti.

Praví se, že každý začátek jest těžký. Mně zdá se, že ještě těžším nežli začíti nějaký podnik, jest udržeti jej v stálém rozkvětu. Byť bych tedy nemohl o činnosti družstva za minulý rok říci, že vykazuje nové znamenité pokroky, přece velikou chválu mu vzdávám, když tvrdím, že své úloze dokonale bylo právo. Družstvo nejen že se udrželo ve všech směrech na výši své dřívější činnosti, nýbrž co do vniterní síly a hodnoty i co do uznání na venek stouplo, se utužilo a prohloubilo.

V březnu minulého roku vyznamenán byl od Jeho Eminencí nejdp. kardinala náš dovedný a energický organisator, dp. T. Škrdle, udělením synodalií. Potěšilo-li toto zajisté zasloužené vyznamenání z místa nejvyššího našeho přítele jako uznání za jeho utrpení a práci, radujeme se z něho i my, vidouce v něm právem i projev přízně a uznání k celému družstvu, jehož on je srdcem. Dí k nám: jdete cestou správnou a dobrou. Gratulujeme-li tedy dp. Tom. Škrdlovi, naplněni jsme i díky k vznešené osobě Jeho Eminencí za projev, který jistotně k další neunavné práci a obětavnosti nás povzbuzuje. Přízeň ostatních nejdpp. biskupů k našemu družstvu je tatáž. Zmiňuji-li se zvlášť o daru 50 zl., které nám jako příspěvek na zamyšlenou koupi domu, a daru 100 zl. historickému kroužku udělil nejdůstojnější pan arcibiskup olomucký dr. Th. Kohn, zmiňuji-li se o příspěvku nejd. p. biskupa Ed. Jana N. Brynycha na knihovny, jež zakládáme, a zmiňuji-li se o podporách ndp. arcibiskupa Olomouckého, ndpp. biskupů Budějovického a Litoměřického na vydávání »Děl. Novin«, činím to proto, abych svému tvrzení dal doklad, jenž mile do očí padá.

Neméně vzácná a lichotivá jest pozornosť, kterou družstvu projevil Jeho Excellence, místodržitel český Fr. hrabě Thun, že přistoupil za zakládajícího člena. Skutek jeho dlužno považovati za projev uznání činnosti družstva, kterou vyvíjí v rozháraných poměrech společenských na poli socialním, bojujíc vydatně jak literárně tak i ústně ve spolcích ze zásady křesťanského pořádku a pravé auktority.

O přízni, kterou česká t. z. klerikální veřejnosť k nám chová, nemusel bych ani mluviti, poněvadž za mne mluví těch 111 nových zakládajících členů Vlasti, jichž za r. 1894. jsme získali. Jako mnohoslibný a radostný zjev dlužno považovati tu okolnosť, že mezi nimi je stále víc a více laiků, hlavně učitelů, ano i šlechty. Dar 150 zl., které v poslední vůli své odkázal nám nesmrtelný učenec prof. K. Konrád, dávají nám příjemnou naději do budoucnosti. Provolání družstva k rychlejšímu uplacení dluhů, k němuž loňská valná hromada dala podnět a jež bylo ve 4. výborové schůzi provedeno, svým pozoruhodným výsledkem rovněž svědčí o přízni kleru k nám. Ano i prosba za dobrovolné příspěvky k uskutečnění koupě domu vynesly v několika měsících, v době, kde každý vydaji jest přetížen, přes 400 zl. Kde taková jest obětavosť pro zájmy družstva, je zajisté i mnoho lásky a důvěry. Nesmím opomenouti zmíniti se tu o značnějších darech vdp. prob. dr. Ant. Lenze, vdp. bisk. vikáře Boh. Hakla, jakož i celého vikariatu Táborského. Vykazuje-li fond pro kat. spisovatele jen 19 nových členů stozlatových, není vzhledem k svrchu uvedenému ani tato cifra malá, zvláště považíme-li výši příspěvku. Než přece dovoluji si Vás, veled. a velect. pp. upozorniti, na tento veledůležitý fond. Bylo by to citelným neštěstím, kdyby k němu Vaše láska a obětavosť měla ochabnouti. O přízni k našemu družstvu mohl by vám dáti skvělé důkazy též p. redaktor »Vlasti«, který po Brněnském sjezdu po 14 dní cestoval v našich zájmech po Moravě a Slezsku. Na tomto Brněnském sjezdu vystoupili dva z našeho družstva, ano výboru jako slavnostní řečníci a sobě i nám získali hojně slávy a frenetického

uznání; tam v odborech mnozí naši přátelé, jako p. kanovník Dr. Jos. Burian, R. Vrba působili, tam krátce množství českého kleru ve »Vlasti« shromážděného podalo Moravě vřelý projev bratrské lásky.

Při této všeobecné přízni k nám jen jedna okolnosť kalí naši radosť. Vy víte, pánové, co myslím. Loni jsme to šťastně urovnali, a letos to začíná opět. Snad to spravíme i letos.

Základem každého státu ve velkém i v malém jsou spořádané finance, řekl prý znamenitý jeden státník. Jsem šťasten, že mohu s Vámi, přátelé, sděliti milou zprávu: naše finance — míním totiž finance družstva, — jsou za r. 1894. skvělé. Máme 7000 zl. čistého přebytku; to jest jako malý dům na Vinohradech. Z Hospodářské záložny jsme šťastně skoro venku. O těchto věcech budou referovati jiní, i přestávám na těchto slovech, nechtěje kaliti radosť svým spolureferentům. Ostatně již to, co jsem svrchu uvedl o přízni k našemu družstvu, o tom svědčilo. Mohu tedy hned přejíti k literárním poměrům našim.

Úhelným kamenem, žulovým sloupem našeho družstva je časopis »Vlasť«. Kolem ní soustřeďuje se všecken náš literární život. Pravím-li, že při velikém množství časopisů, zvláště při stálém vznikání časopisů odborných, které nám absorbují i mnoho spisovatelů i předplatitelů, počet odběratelů »Vlasti« se nezmenšil, vniterní pak její dokonalosť v každém směru že jest uspokojivá, dosti jsem řekl. A vzpomenu-li, že i mužové jako dr. Ant. Lenz nerozpakují se ukládati v ní své práce, mluví to pro její redakci hlasitěji a příznivěji než jakákoliv kritika a reklama. Spisy dr. Ant. Lenze zaujímají čestné místo i v bibliotékách cizích universit, jako na př. v Lille ve Francii. Básně Ant. Bulanta, našeho mnohoslibného kandidáta nesmrtelnosti na poli básnickém, nemají v katolickém českém básnictví dnes sobě rovných. Než nechci Vás, pánové, unavovati tím, co všickni znáte. Jisto je, že »Vlasť« z r. 1894. byla jedním z nejkrásnějších ročníků. Konstatuji to hlavně pro nespravedlivé útoky, které na jejího redaktora se děly. O historických přílohách »Vlasti« je jeden soud: jsou výtečné. Kniha Honejskova je jediná toho druhu na poli kulturně historické drobnomalby. Více však nežli všecko to cením ono skálopevné trvání »Vlasti« při zásadách, jež prohlásila za své. Jsem přesvědčen, že právě ono jest příčinou její všestranných úspěchů. Proto byla vždy a jest i nyní »Vlasť« žulovým sloupem našeho družstva. Kéž zůstane i předmětem naší živé lásky. Jedno kalí nám jen radosť: konkurs na povídky musil býti opět prodloužen. Avšak kdo za to může, že nerodí se nám Ehrenbergrové, Pravdové, Třebízští?

Našeho výtečného bojovníka na poli socialním znáte; roste i co do vniterní ceny i co do počtu odběratelstva mezi dělnictvem vůčihledě. Sláva jeho redaktora jde od města k městu, ano i za hranice. Litomyšlský sjezd dělnických delegatů zůstane pro něho a pro p. Jirouška na dlouho stkvělým pomníkem. Jemu ovšem více jde o prospěch družstva, zvedenosti drahého českého lidu a utužení křesťanských zásad. Proto už nemá na tom dosti, že mohutnými ranami buší do našich červenokravátníků a dobývá půdy nad zemí, nýbrž oblékl si ve své neúmorné píli ještě hornickou halenu, aby novou přílohou »Děl. Novin«, tak dobře přijatou, spustil se i do černých šachet pod zemi a jako nějaký hornický misionář dobýval nám drahocennou rudu bodrých srdcí havířských. Že umí kladivem dobře vládnouti, o tom dávají svědectví zuřivé otřesy socialistického terénu, jež na př. z Kladna bylo slyšeti až v Praze.

Třetímu časopisu družstva »Vychovateli« vzešel, jak známo, konkurent v »Kat. Listech«. Neznám pohnutky, z kterých povstal, pochybuji však, že by založení jeho dalo se dostatečně odůvodniti prospěchem literarním, pedagogickým a náboženským. Násilného rozražení našeho šiku na dva tábory, které povstaly, dlužno jistě litovati. Jen klidu, sebezapření a zralé umírněnosti slovutného jeho redaktora bylo děkovati, že zamezeno na ten čas zlu horšímu. Při agitaci pod heslem »katecheti sobě«, jakobychom nebyli všichni pracovníky na jedné roli náboženské, na níž pro všecky je místa dosť a dosť, byla ovšem odůvodněna obava, že ztratíme část odběratelů. Avšak, díky Bohu, úbytek není veliký. Obsah »Vychovatele«, pocházející vesměs z péra oddaných přátel Církve, z velké části od kněží samých, zmiňuje obavy i do budoucnosti. Jeho články z oboru dějin paedagogiky, z poměru školy k socialním otázkám, z říše apologetiky, křesťanské paedagogiky zůstanou vždy pro nás ctí. Jen neprozíravým duchům mohou je nahraditi bezbarvé úvahy světských paedagogů, pro zájmy církve celkem bezcenné.

Jak vidíte, pánové, kvetlo naše družstvo a vydalo zralé plody. O ostatní činnosti družstva mohu zmíniti se už jen krátce. Slova má týkají se hlavně prací výboru.

Založili jsme knihovny v Proseči, Val. Meziříčí a na Smečně. Padesáte knih posláno — k nimž na náš podnět přidalo jiných 50 knih Svatojanské dědictví laskavostí vdpp. kanovníků Dr. Borového a Dr. Krásla — Čechům na Rusi žijícím, něco knih posláno do Suchonic na Moravě. Dále darovány knihy Růži Sušilově v Brně a na zakládání knihoven darovány jí některé staré ročníky »Děl. Nov.«, které zajisté všady budou konati dobrou službu na křesťanské probuzení a uvědomění lidu. Vydali jsme provolání, aby byly družstvu odkazovány zábavné knihy. V několika stech exemplářích byla rozšířena brožura Reilova o sv. Janě Nep. a rozšíření výborné knihy Vrbovy »Boj proti klerikalismu« výdatně jsme podporovali. Brožura »Socialismus a sedláci« je rozprodána; překrásná hymna dělnictva v 10.000 ex. družstvem vydaná rozněcuje již mladá srdce dělnická pro vznešené ideje křesťanského pokroku. Brožury z »Vychovatele«: »Krátké znázornění obětí mše sv.« a »Vývoj idey Mesianské« svým hlubokým významem razí nové cesty na poli náboženské methodiky, jsouce téměř jedinými zjevy toho druhu v naší literatuře. Nejmilejší pak dítko naše, náš věhlasný historický kroužek, tak rozkvetl pod vedením neunavného svého vůdce a znamenitého hist. badatele, že mohl svým nákladem, ovšem za naší pomoci, vydati třetí Sborník, vynikající zvláště časovým a apologetickém obsahem. Mnoho času a práce vyžadovalo vyjednávání o koupi domu, v čemž zvláště p. místopředseda má mnoho zásluh.

Ohledy na všecky strany vyžadovalo vyřizování velmi četných žádostí, ve kterých buď spisovatelé žádali za peněžitou podporu a za výpomoc při knihách od nich vydaných, buď nesčetné kat. spolky se k nám obracely o knihovny a bezplatné zasýlání našich časopisů. Ze vhodných i nevhodných rad a návrhů přijaty a provedeny byly tyto: aby udávalo se ve výroční zprávě, kde a jak uloženy jsou peníze družstva; aby družstvo stalo se členem Kat. Besedy s příspěvkem 10 zl. ročně, aby novým zakl. členům, kteří složí hotově 10 zl., darovány se staré ročníky Vychovatele; aby družstvo súčastnilo se národopisné výstavy. Návrh na vydání obšírné kroniky české odevzdán Historickému kroužku. Všecky přijaté návrhy byly platně odůvodněny, ostatní zamítnuty byly rovněž z důvodů vážných. Rozmnožení výboru o dva členy, po návrhu výboru loňskou valnou hromadou přijaté, bylo provedeno. Noví členové se osvědčují jako muži rozvážní, kteří hlavně v otázkách praktických, pro družstvo tolik důležitých, mají rozhled a životní zkušenosť.

Pravím-li toto všecko, nečiním tak proto, abych snad chválil výbor, jehož členem býti mám čest, nýbrž jedině proto, abych ukázal, že bylo pracováno a že bylo k práci stále látky dosť. Je to známka života a rozkvětu. Lecčehos bychom nebyli provedli, kdybychom neužívali při svých prácech velmi dobré a osvědčené methody. Abychom nezmenšili věnec zásluh dp. T. Škrdlovi, ponecháváme mu vždy lví podíl na provedení toho, na čem jsme se usnášeli. Má v těch věcech dobrou praxi, proč bychom ho tedy neudržovali při cviku.

Peněžité podpory udělili jsme, jak následuje: Třem nemocným spisovatelům: jednomu 100 zl., druhému 50 zl., třetímu 25 zl. K cestě na jih dostal jiný 50 zl., na udržení velice důležitého časopisu 100 zl., výstavnímu výboru katolického dělnictva 100 zl. Ve prospěch jednoho nemocného kněze zakročeno od nás výše. Ani si, pánové, nedovedete představiti, do jak smutných poměrů hmotných může kněz upadnouti.

Jsem hotov, pánové. Jestliže poměr družstva Vlasť vzhledem k naší liberální veřejnosti nebyl uspokojivý, a nebude jím asi nikdy, vniterní jeho zdar a rozkvět může nás naplniti uspokojením. Jsme armádou, která v literarním a společenském životě českém má své významné místo, jsme tvrzí, která přívalu nevěry, sociální a duchovní revoluce klade odpor úctyhodný. Nemálo přispěla k tomu okolnosť, že byl klid aspoň ve vlastním táboře. V liberálním táboře budeme míti vždy nepřátely. Než my víme též, že s pomocí Boží a ve svorné práci vždy také zvítězíme. Kéž tento klid, tato svornosť, tato láska a vzájemná důvěra potrvá i déle. Zdá se býti ohrožena opět. Jest na vás, bratří, abyste nebezpečný mrak rozptýlili. Stane-li se tak, položíte pevný základ zdaru i pro rok následující. O tom, co pro rok budoucí na srdci mám, rozhovořím se krátce při volném svém návrhu, který jsem výboru pro dnešní valnou hromadu podal. Zatím končím přáním, abyste můj prostý referát vlídně přijali a mnoho dobrého dnes pro drahé naše družstvo Vlasť v lásce vykonali.

Jednatelská zpráva byla přijata hlučným »výborně«, a řečník byl hojným potleskem odměněn. Starosta rozhovořil se o literární a společenské situaci a pravil, že není divu, proč proti našemu družstvu boj se vzmáhá, vždyť jest to

družstvo katolické, a katolicismus jest trnem v oku jak liberalům, tak i socialním demokratům. Pamatujme, že za liberaly stojí freimauři, a že hlava freimaurů, žid Lemmi, loni prohlásil, jak hroznou nenávisť Boha v srdci svém chová. Tuto nenávisť Boha chovají v srdci všichni freimauři a projevují ji všichni liberalové, a odtud také přenáší se nenávisť tato i na nás, kteří stojíme a bojujeme na půdě přesně katolické. Proto liberalové a jejich souspřeženci na nás útočí a nás hanobí, poněvadž nechceme ustoupiti ani o píď se svého katolického stanoviska. Soudruhy jejich v nenávisti a boji proti nám jsou i socialní demokraté, jejich vychovanci. Což divu, vždyť jejich hlavní orgán, berlínský »Vorwärts«, z péra Liebknechtova přinesl článek, v němž praví, že by si přál, aby celá křesťanská civilisace postavena byla ke zdi a byla zastřelena. Nemohouce dle svého přání odstraniti nás kulkami, aspoň slovy a péry buší do nás, ale já jsem přesvědčen, dokud budeme státi pevně a svorně na katolické půdě, ani příští bouře nám neuškodí, jako nám neuškodily, nýbrž naopak prospěly i bouře minulé.

Na to povstala delší a klidná debata o útoku vlp. P. Sigm. Boušky proti redaktoru »Vlasti« a jejímu referentu p. Jos. Veselému v liberální »Nivě«. Debaty se súčastnili: referent výborem k tomu účelu zvolený, koop. Fr. Žák, Dr. Rud. Horský, faráři Jos. Syrový a Boh. Zahradník, kaplani Fr. Beránek a P. Jos. Šimon, úředník Jos. Veselý, říd. učitel Václ. Špaček, učitel Jos. Flekáček, prof. J. Drozd a red. Tom. Škrdle. Na konci debaty o tomto předmětu povstal Jeho Magnificence, prorektor české university a řádný profesor české bohoslovecké fakulty v Praze, dr. Frant. Xav. Kryštůfek, a učinil návrh tohoto znění:

Valná hromada vyslovuje p. redaktoru Tomáši Škrdlovi úplnou důvěru a schvaluje jeho působení ve »Vlasti«. Valná hromada vyslovuje svůj souhlas s referentskou činností p. Josefa Veselého ve »Vlasti«. Valná hromada vyslovuje nad jednáním vp. P. Sigm. Boušky své politování.

Všecky tři návrhy byly přijaty. Bude-li potřebí, celou debatu v budoucím čísle »Vlasti« uveřejníme.

K slovu se hlásil farář Boh. Zahradník a žádal, aby se konkurs na povídky již nevypisoval, a odůvodňoval návrh, že je to bezúčelné a spisovatele že to jen roztrpčuje. Básník a kaplan P. Josef Šimon pravil však, že je to přece vzpružinou k činnosti. Také učitel Jos. Flekáček opíral se tomuto návrhu, pravě, že se již kolik let vypisuje ruská cena na dramata slovanská a že se v tom neustává, až se něco vhodného vyskytne. Starosta doložil, že jest již konkurs vypsán, a že ho nelze odvolati. I usnesla se valná hromada, aby konkurs na povídky i dále byl vypisován.

Třetím odstavcem programu byla zpráva účetní. Pokladník rozdal přítomným výroční zprávu s vyzváním, aby žádali vysvětlení všeho, co si přejí. I byl probírán odstavec za odstavcem. K vydání »Děl. Novin« podotkl starosta, že položka 20 zl. 38 kr. není pouze za donášku cizojazyčných časopisů, nýbrž i na kolkování jejich v Rakousku. Předloživ různé cizojazyčné listy, sdělil, které odebírá a čte, a kterých ještě potřebuje a žádal, má-li v »Děl. Novinách« a na přednáškách úspěšně působiti, že je mu potřebí na socialní tisk 150 zl. ročně. Praví, že musí míti po ruce všechny socialistické časopisy v Rakousku vycházející, dále pak alespoň čelné časopisy Německa, Francie a Italie obou směrů, jak křesťansky-socialního, tak i socialně-demokratického, aby z nich nabýval jasného přehledu o hnutí socialním. Knihy socialního obsahu kupuje ze svého, ale odkáže je všechny socialnímu odboru našeho družstva, jemuž také zachovává všechny dosud odebírané socialní časopisy. Redaktor Tom. Škrdle ohražoval se proti této sumě, pravě, že jest příliš veliká, i navrhoval pro oba redaktory

»Děl. Novin« ročně 100 zl. na socialní noviny. Dr. Rud. Horský vzal na to svůj návrh zpět, ale kaplan P. Jos. Šimon přijal jej za svůj, i byl po přímluvě kníž. arcib. vik. sekretáře Fr. Blažka přijat tak, že se povoluje ročně do 150 zl. na socialní časopisy a že z tohoto obnosu musí býti i prvnímu redaktoru »Děl. Novin«, p. Tom. Jos. Jirouškovi, potřebný počet českých socialních časopisů předplacen. Tom. Škrdle žádal, aby jeho propadlý návrh byl protokolován.

Při rozpravě o sbírkách na dům spolkový vysvětloval starosta, proč jsme dosud dům koupiti nemohli. Koop. Fr. Žák myslí, že by bylo nejlépe koupiti dům na Král. Vinohradech a udává ceny tamních domů. Prof. Dr. Fr. Xav. Kryštůfek navrhoval, aby se celá věc odložila; v Praze že se od znalců očekává stavební krach a cena domů že klesne. Red. T. Škrdle však důrazně tvrdil, že jest družstvu domu velice potřebí. Budeme-li dlouho v nájmu, zakrníme. Nyní máme tři byty; čtvrtý, krám, musíme co nejdříve najati, brzy na to pátý, šestý, tak že v několika letech stoupne cena činže mnohem více než na 1000 zl. A při tom se přece nebudeme moci hnouti: krámy budou od sebe vzdáleny, budou plny knih, brožur, našich listů, ale nebude místa na velikou spolkovou knihovnu, na kanceláře pro úředníky; jest třeba, abychom si zřídili vlastní krám, kdež bychom prodávali naše knihy, časopisy a brožury, s čímž by se později mohl spojiti i antiquariat. Toho — a mám i jiné plány ještě před očima — dokud vlastního domu nemáme, nepořídíme.

Zkrátka, takto zakrňujeme, i jest nám vlastního domu nutně potřebí, a to v Praze a ne na Vinohradech, protože Vinohrady jako obchodní místo byly by z ruky. i žádal, aby se při původním usnesení zůstalo. Valná hromada že bázně míti nemusí, nebo najde-li výbor vhodný dům v Praze, ona — a ne výbor — že o koupi rozhodne. Nyní má družstvo bez fondů 27.000 zl. čistého jmění; až bude 50.000 zl. — tedy ve dvou, ve třech letech — může družstvo dům směle zakoupiti. I zůstala valná hromada při původním lonském usnesení, aby výbor vhodný dům pro družstvo vyhledával.

Při položce, kde jsou spolkové peníze uloženy, byl pokladník interpelován kaplanem P. J. Šimonem, jak to jest se spolkovými penězi v Hospodářské záložně. Odpověděl takto: V Hospodářské záložně máme již vše až na 2800 zl. zrealisováno, t. j. splaceno a na úroky uloženo. Na 2800 zl. jest 1200 zl. jistých v zabavených skvostech a 400 zl. jest zabavená pohledávka na Pražském domě v dobré hypotéce; dlužník dluh splácí. Částka 800 zl. jest v soudu; dlužník popírá výši dluhu a namítá, že táž pohledávka byla také od jiných věřitelů zabavena. Spor se vede již delší čas a v nejbližší době bude skončen. Právní zástupce »Vlasti« ujišťuje, že bude příznivě vyřízen. Další obnos přes 2400 zl. jest složen k soudu. Družstvo »Vlasť« vydobylo k této částce zástavní právo 13. dubna 1893., byl však mimo to pro dotyčný obnos vtělen hypoteční úvěr na dvou žižkovských domech a tento hypoteční úvěr byl od jiných věřitelů, ale až v červenci r. 1893., taktéž zabaven. Z toho vznikly sporné otázky o přednosť. Dle ujištění našeho právního zástupce a též jiných znalců není pochybnosti, že bude i tato částka přikázána družstvu »Vlasť.« Sporná strana chtěla se s námi vyrovnati. Kdybychom si nechali z toho ku př. 1200 zl. a jí dali také 1200 zl., byli bychom kryti (1600 zl. + 1200 zl. = 2800 zl.), ale my jí to dle zákona dáti nesmíme. My tvoříme specielní masu a takových je v záložně více. Co specielním masám před námi zbude, připadne nám, co nám zbude, připadne mase hned po nás následující, sporná masa však — která zabavila dluh 2400 zl. po nás — jest až asi na pátém místě za námi, i nelze se tedy s ní děliti.

Ku konci účetní zprávy dotazoval se kaplan P. Jos. Šimon, proč jest »Vlasť« hlavně mezi rolníky málo rozšířena. Red. »Vlasti« v odpovědi poukazoval k tomu, kterak těžko, krok za krokem musíme si dobývati půdy, jaké

jsou tu obtíže v době, ve které jest téměř vše zliberalisováno. Ale, dodal, máme-li se zmoci, musí náš tisk všude a vší mocí v lid vnikati. Křesťan, třeba byl pro sebe dobrým a zbožným katolíkem, jakmile nic katolického nečte, nejeví žádné obětavosti pro naše spolky, časopisy a knihy, ba on o nich často nic neví, kdežto naopak, kdo čte katolické listy a kdo z nich poznává naše spolky, podniky, sbírky, zamiluje si to a ono a přispěje k tomu a onomu. Má-li tedy naše organisace sesilovati se a naše spolky a družstva mohutněti a podpory i mezi lidem nalézati, musí přijíti mezi lid nejprve tisk.

My jdeme třemi proudy ku předu: »Vlastí«, »Vychovatelem« a »Dělnickými Novinami«. Kam naše listy vnikají a kde působí, odtud získáváme i členů a darů, a mohu zde konstatovati, že jest mezi členy již i jeden rolník, a to obecní starosta na Moravě. Těžko jest získati členy mezi šlechtou, těžko mezi rolníky, těžko mezi úředníky, snáze mezi dělníky a řemeslníky, největší však naději chovám v učitelstvo. Část z nich kupí se kol »Vlasti«, část kol »Vychovatele«, mnoho kol »Rajské Zahrádky«, ti všickni čtou naše listy, naše knihy a znají nás z našich knih a ne z pomluv listů liberálních a proto se drží řad našich.

Referent vysvětloval způsob agitace mezi abonenty našich listů a dodal, že za deset let bylo rozesláno z administrace »Vlasti« na tisíce agitačních dopisů.

K účetní zprávě samé nikdo dotazů nepodal, nikdo na nic se neptal, nikdo ničeho nevytýkal, i bylo uděleno pokladníku družstva, Tomáši Škrdlovi, jednohlasně absolutorium.

Pátým odstavcem programu byla zpráva Historického kroužku o jeho činnosti v X. správním roce. Referent prof. dr. M. Kovář promluvil takto:

1. Výborových schůzí od října 1893. do ledna 1895. konalo se 11, v nichž kromě jiných věcí vnitřních, týkajících se Kroužku, jednalo se hlavně o tom, kdy a které přednášky se budou konati, které články se mají pojati do Sborníku, jak veliký má býti náklad tohoto a pod. Ve třetí schůzi dne 21. pros. 1893. doporučeno, aby se podávaly referáty do katolických a konservativních listů. Ve čtvrté schůzi dne 24. ledna 1894. vykonána nová volba výboru. Zvoleni titíž pánové, jen místo dp. Maráta, jenž se vzdal, zvolen dp. K. Konrád, kterýžto též místo dp. Špičky, přesazeného do Dobřichovic, zvolen do spoluredakce Sborníku. Dále v téže schůzi 5. jednáno o účastenství Kroužku na katolickém sjezdě v Brně, na nějž odebrali se pak jakožto delegati prof. Konrád a prof. Zdráhal. V následujícím 6. sezení usneseno, aby se požádal opět sl. zemský výbor za »Sněmy zemské« a »Archiv český« a že se prozkoumá archiv města Tyniště, kamž vyslán p. J. Veselý, jenž v příští schůzi dne 31. května o archivu tomto podal zprávu. V téže schůzi předčítán přípis p. prof. Zdráhala, v němž vzdává se redakce Sborníku, což odůvodnil naprostým nedostatkem času. Místo něho redaktorem zvolen prof. dr. M. Kovář. V 8. sezení výboru dne 14. října prof. Vávra předložil svou historickou mapu Čech k r. 1615., a v zásadě usneseno, že ji Kroužek vydá, ač neučiní-li tak výbor výstavní nebo knihkupec Kytka. V 9. schůzi výboru dne 22. listop. 1894. želeno ztráty výtečného prof. Konráda, jenž Kroužku odkázal 50 zl. Druhých 50 zl. dostalo se Kroužku za zaslaný 3. sešit Sborníku od ndp. arcibiskupa olomouckého. V téže schůzi sděleno, že sl. zem. výbor Kroužku daroval několik svazků »Sněmů« a »Archivu«, začež vzdány písemné díky. V 10. schůzi 13. pros. red. Tom. Škrdle oznamuje usnesení výboru družstva Vlasť, že zaplatí se šest archů Sborníku v září 1895. s účtováním na r. 1896. V 11. schůzi dne 18. ledna 1895. vykonány nové volby výboru. Místo † prof. Konráda a na místě dr. M. Kováře, jenž jest členem výboru jako redaktor, zvoleni prof. Fr. Vacek a dr. Ant. Podlaha.

2. Přednášky konány tyto: Dne 29. října 1893. dp. Hálek o Zikmundu Myslíkovi z Hyršova. Dne 26. list. 1893. a 11. února 1894. prof. Vávra přednášel o reformaci před bitvou bělohorskou. V prosinci a v lednu přednášel dp. farář Honejsek o dějinách nepatrné české vesnice (z čehož 1. část vyšla nákladem družstva Vlasť). V březnu přednášel Frà Hamršmíd o českém kněžstvu v XIV. a XV. stol. Přednáška tato jakož i obě p. prof. Vávry vyšly ve 3 seš. Sborníku. Dne 29. června byla přednáška P. Zahradníka o blah. Hroznatovi a jeho působení. Dne 18. listop. 1894. přednášel vdp. P. Jos. Svoboda o remigrantech českých za vpádu Sasů do Čech r. 1631—1635. Dne 9. pros. dp. P. Špička měl přednášku o Komenském a Drabíkovi ve Fulneku (třetí to o Komenském). Dne 13. ledna 1895. přednášel p. Dr. Ant. Podlaha o reformaci v Čechách v XVII. století. O všech těchto přednáškách delší referaty přinesl »Čech« a »Večerní Noviny«, a jest o to nyní postaráno, že i »Vlasť« pravidelně přinášeti bude kratší zprávy z Kroužku. Dále ještě letos přednášeti budou prof. Vávra, prof. Vacek, Frà Hamršmíd, Jos. Veselý.

3. Třetí sešit Sborníku, jenž vyšel nákladem Historického kroužku, obsahuje články, jež, jak kritika uznala, důstojně řadí se k prvým dvěma, ba je v mnohém předstihuje. S potěšením pozorujeme, že nepřátelé nejsou již tak troufalí a vedou si opatrněji u pravdách historických. Zpráva tato přijata s obecným potleskem.

Starosta děkoval vřelými slovy Historickému kroužku za jeho úspěšnou činnosť a vyzval shromáždění, aby vzdalo česť velikému učenci a členu výboru Historického kroužku, † prof. Karlu Konrádovi, což se i stalo.

Po skončeném tomto referátu byla schůze přerušena, a většina účastníků sešla se dole v restauraci Svatováclavské záložny k společnému obědu, kterýž byl k spokojenosti všech připraven. K žádosti přítomných pan hotelier přislíbil že předplatí pro místnosti hostinské »Čecha«, kterýž tu dosud scházel.

Odpoledne o půl druhé hodině četl starosta pozdravný telegram Katolické jednoty v Lounech, jež přistoupila za člena zakládajícího, a udělil slovo redaktoru Děl. Novin«, Tomáši Jirouškovi.

Z dlouhé a pochvalou přijaté řeči jeho vyjímáme tato dáta: Socialní odbor vyslal řečníky do 33 schůzí. Přednášeli: Tomáš Jiroušek, dvacetkrát; Dr. Rudolf Horský, osmkrát; Vilém Kolcš, třikrát; a Rudolf Vrba, dvakrát. Tento rok byl tedy šťastný. Referent vytkl, že socialní fond bude míti nejčestnější místo v životě křesťansky-socialním a doporučil jej tedy co největší přízni a podpoře.

K vývodům pana referenta socialního odboru předseda dodal: co jsme loni slibovali, stalo se: organisace katolického dělnictva byla na sjezdu litomyšlském provedena. Resoluce sjezdu litomyšlského přijali již Slovinci, přijmou je katoličtí Němci v Rakousku, s nimiž řečník na posledním katolickém sjezdu ve Vídni o socialní otázce konferoval Loni vešel Dr. Rud. Horský ve spojení s katolickými socialisty německými na sjezdu v Bamberku a do francouzského »Peuplu« dopisuje; francouzští katoličtí socialisté mají z činností naší upřímnou radosť. Konečně líčil Dr. Rud. Horský význam veřejných socialních přednášek v našeho středu konaných. Sejde se lid z celého okolí, aby se poučil a v dobru upevnil, a živé slovo v něm dlouho utkví.

Pořadatel sbírek z knihovní komise, kooperator Al. Mlčoch, zaslal písemný referát o činnosti komise, který starosta přečetl.

Starosta četl dále přípis faráře Fr. Chejnovského ze Sedražic, jenž navrhuje: Duchovní správy na venkově těžce nesou, že při divadelních představeních, jež na českém venkově z pravidla ochotnickými jednotami bývají pořádány, na prkna divadelní uvádějí se kusy, závadné po stránce náboženskomravní. Nebylo by záhodno, aby knihovní komise »Vlasti« rozšířila obor své

recense i na repertoir českých divadelních her, a ve »Vlasti« pak doporučeny byly kusy divadelní, způsobilé zejména pro venkovní ochotnická divadla? Račte uvěřiti, že v těchto kusech duchovní správcové ani nemohou míti potřebného rozhledu; pro tu příčinu také prosím, abyste sobě nestížil a toto projevené přání laskavě tlumočil velectěnému valnému shromáždění Vlasti.

Redaktor Tomáš Škrdle odpovídá za nepřitomného referenta knihovní komise, řka, že jest již všech osm míst censorských na rok 1895. obsazeno a že by se musila dotace knihovní komise asi o 50 zl. zvětšiti, mělo-li by se tomuto návrhu vyhověti. Valná hromada se usnesla, že se dotace nezvětší, ale r. 1896. aby dva censoři probírali výhradně divadelní kusy. Tím byl návrh faráře Frant. Chejnovského příznivě vyřízen.

Farář Fr. Vaněček žádal, aby se posudky spisů z katol. knihkupectví vycházejících úplně vypustily; řídící učitel Václav Špaček si přál, aby se udávaly úplné tituly knih. Když však někteří řečníci k tomu poukazovali, že jest potřebí i katolické spisy pročítati a dle stáří a povolání a tendence je roztřiďovati, navrhl redaktor Tom. Škrdle, aby výbor družstva věnoval této otázce zvláštní schůzi; kdo má jaké návrhy, kdo shledal v referátech nedostatky, aby je výboru písemně zaslal.

Návrh jeho byl výboru odkázán. Písemné návrhy buďtež výboru do konce února t. r. laskavě zaslány.

Návrh výboru, aby valná hromada věnovala pro XI. správní rok: *a)* kroužku historickému 300 zl.; *b)* fondu knihovnímu 300 zl.; *c)* knihovní komisi 200 zl.; *d)* spolku sv. Methoděje ve Vídni 50 zl. — byly jednohlasně přijaty. Při té příležitosti uspořádala valná hromada přítomnému místopředsedovi Historického kroužku, superiorovi P. Josefu Svobodovi z Tovaryšstva Ježíšova, srdečnou a hlučnou ovaci. Mimo to bylo vysloveno Fr. Žákem přání, aby Kroužek historickými pracemi i »Vlasť« zásoboval a tak jí ceny a pestrosti dodal.

K volbě výboru zaslali volební listiny: Št. Dvořák, farář v Rychmburku: Jos. Hejna, farář v Drahově; Fr. Chejnovský, farář v Sedražicích; Filip Jan Konečný, katecheta v Kutné Hoře, a Literární Jednota Jirsík v Čes. Budějovicích. Všickni volili kandidáty výborem navržené. Volba byla vykonána aklamací, a byli j e d n o h l a s n ě zvoleni: za starostu Dr. Rud. Horský, kaplan v Únětičích, (byl pozdraven bouřlivým potleskem) a do výboru: Václav Krupička, děkan v Lysé nad Labem; Fr. Pohunek, kaplan u sv. Štěpána v Praze; Josef Syrový, farář v Dolním Slivně; Václav Špaček, řídící učitel v Košátkách; Karel Ulrich, c. k. pošt. pokladník v Praze; Fr. Ser. Vojta, farář na Zlíchově, a Fr. Žák, kooperator na Král. Vinohradech. Nový člen výboru, farář Fr. Ser. Vojta, oslovil přítomné přiměřenou řečí. — Za náhradníky byli zvoleni: prof. Dr. M. Kovář, redaktor Tom. Jiroušek, kaplan P. Jos. Šimon a dělník krejčovský Vilém Koleš.

Z volných návrhů nejprvé byly čteny ty, které byly výboru písemně podány.

Dlouhý návrh kaplana Jana Olivy četl referent Fr. Pohunek; zní krátce: aby se zřídil při družstvu odbor filosoficko-paedagogický. Referent jej důmyslně odůvodňoval a podporoval a k dotazu prohlásil, že by se mu postavil v čelo. Pro návrh mluvili P. Jos. Šimon a Tom. Škrdle. I usnesla se valná hromada, že zřizuje při družstvu odbor filosoficko-paedagogický a že dává výboru právo, aby vypracoval odborový řád a věnoval mu potřebnou dotaci, a že ustanovuje předsedou odboru starostu družstva, místopředsedou Fr. Pohunka.

Starosta četl písemný návrh jednatele Fr. Žáka, kterýž zní: Časopis »Vlasť« budiž aspoň o 1 nebo 2 archy na každém čísle zvětšen. Jednatel uchopil se slova a návrh svůj takto odůvodňoval:

1. Časopis »Vlasť« jest stěžejným, základním časopisem našeho družstva, kolem něhož veškera činnosť se vine, na němž visí. Bez »Vlasti« bychom nic nebyli. Z toho ale též plyne, že jemu musíme věnovati největší péči.

2. Časopis »Vlasť« jest oproti mnohým jiným liberálním listům časopis téměř jediný. I »Květy« a »Osvěta« jsou větší, a cizojazyčné časopisy literární bývají třikráte větší. Nutno, aby náš jediný časopis objemem rovnal se jiným.

3. Básníků je víc a více, povídek je dost. V jiných listech hledí se, aby povídka ve 2, nejvíce ve 3 číslech byla ukončena; to je jen možné při větším objemu. Z jiných oborů je prací mnoho.

4. Každý má v každém čísle najíti něco pro sebe. Nyní to není možno, neboť »Vlasť« je pro všecky stavy, pro lidi různého vzdělání. Nebylo by divu, kdyby mnohý byl s některým číslem nespokojen. Zvětšené číslo pojalo by tolik materiálu, že by každého uspokojilo. Tím odpadá obava na odpad abonentů.

5. Finanční stránka nemůže rozhodovati. »Vlasť« by byla za 5 zl. a zůstala by přece nejlacinějším časopisem. Ostatně při »Vlasti« je hříchem, tázati se po finanční části. »Vlasť« se vyplácí a bude se vždy vypláceti. Zvětšením stala by se časopisem ještě více žádoucím a hledaným.

Proti návrhu jednatelově mluvili, hlavně z finanční stránky, Dr. Rudolf Horský, Václav Špaček, Fr. Beránek a Fr. Vaněček.

Tomáš Škrdle navrhl, aby se o návrhu jednatele vypsalo veřejné hlasování všech abonentů »Vlasti«.

K návrhu kaplana Frant. Beránka byl celý návrh zamítnut všemi hlasy proti osmi.

Kaplan P. Jos. Šimon tázal se, zdali se družstvo súčastní Národopisné výstavy. Tom. Škrdle odpověděl, že ano, že jest již zvoleno tříčlenné komité, které hned po valné hromadě dá se do práce. Komité bylo zvětšeno na pět členů, a k návrhu Tom. Škrdle byli do něho ještě zvoleni: kaplan P. Jos. Šimon a poštovní úředník Josef Veselý. I zasedají v komitétu: Jos. Flekáček, P. Jos. Šimon, Tom. Škrdle, J. Veselý a Fr. Žák.

Kaplan P. Jos. Šimon navrhoval, aby si družstvo vydalo kalendář. Řídící učitel Václ. Špaček odporoval, řka, že se kalendáře nevyplácejí, což příklady dokazoval; jediné inseráty že je z deficitu vytrhují. Dr. Rud. Horský připomenul, kdyby se kalendář vydával, že by se vydal dělnický. Oba návrhy nebyly dostatečně podporovány, a proto nebylo o nich hlasováno.

Kooperator ze Světlé, Vincenc Drbohlav, si stěžoval, že se koná valná hromada vždy uprostřed nejtužší zimy a že by prospěšno bylo na leto ji přeložiti. Tom. Škrdle odvětil, že náš správní rok začíná 1. října a že tedy nyní již jest čtvrtý měsíc od začátku správního roku, a že neví, zdaž by to zákonem přípustno bylo, až osmý neb devátý měsíc ji konati. Valná hromada se tedy usnesla, aby se v srpnu konala mimořádná valná hromada s bohatým literárním programem. Bude výstava, i může se valné hromady hojně členů z Čech, Moravy a Slezska súčastniti. Podobné mimořádné valné hromady mohou se každý rok opakovati.

Kooperator Vinc. Drbohlav, jenž se ponejprv súčastnil valné hromady, připomenul, kterak docela jinak to působí, když z vlastního názoru vidí zdárnou činnosť družstva, než když o ní čte z novin.

Ku konci vzpomenul starosta sv. Otce Lva XIII., jenž nám tolikrát žehnal, Jeho Veličenstva císaře Pána, všech nejdůstojnějších českých a moravských pánů biskupů, jimž všem třikráte hřímavé sláva bylo provoláno.

Sláva presidiu, zvolal P. Jos. Šimon, sláva, rozlehlo se sálem, a účastníci valné hromady v radostném pocitu, že vykonali kus zdárné práce, se rozcházeli.

Budiž vzdán dík Katolické besedě, že svůj sál družstvu ochotně a bezplatně k valné hromadě přepustila.

Hned po valné hromadě výbor se konstituoval, zvoliv za místopředsedu Karla Ulricha, c. k. pošt. pokladníka v Praze, a za jednatele Františka Žáka, kooperatora na Král. Vinohradech. I tato volba vykonána byla jednohlasně.

HUDBA.

Mara, opera o 1 jednání. — Libretto napsal A. Delmar, hudbu složil F. Hummel.

V době poměrně krátké slyšeli jsme tři opery podobného rázu; »Cavalleria«, »Komedianti« a »Stoja« ve stručné formě nakupí veliký děj s množstvím rodinných hrůz a dramaticky rozechvějí obecenstvo tak, že effekt dostaviti se musí, i kdyby hudba byla prostřední. »Mara« jest v tomto spolku čtvrtou a jest očividno, že první dvě z jmenovaných oper byly jí podnětem. Již to jest rozhodně vadou pro skladatele. Říditi se dle dobrých vzorů není sice původností, ale není také chybou; napodobiti však ledajaký příklad pro okamžitý úspěch, jest rozhodně neumělecké, a hudba »Cavallerie« a »Komediantů« přece není — vážně vzato — uměleckou. Pokud se týče librett, jsou všecka znamenitá; že jsou si podobná, není ovšem k jejich prospěchu.

Podobnosť ta záleží hlavně ve formě — forma co možná úsečná je nyní v modě a osvědčila se — a potom v thematu. S rozličným koloritem krajiny a národnosti líčí se vždy krvavé rodinné zápletky. V »Mařе« jest to konflikt mezi láskou manželskou a dětinnou, který korunuje kmenová hrdosť ženy, chránící svého muže před potupnou smrtí způsobem poněkud brutálním — zastřelí ho raději sama.

Netřeba připomínati, že jest děj velmi realistický, víme-li již, že tu spisovatel úmyslně sleduje tradice vlašského »verismu«. Rozčilující krutosť trapných situací, do nichž děj osoby zaplétá, jeví se nám nepokrytě, však snahu básníka po jakémsi umírňujícím prostředku nelze pominouti mlčením. Začátek a konec dramatu tvoří obrázek tak dojemný něhou a tklivostí rodinného života, že když opona spadne, zní nám v uchu více »kuku« malého synáčka Mařina, nežli střelná rána, která přinesla Edinovi smrť z ruky jeho vlastní ženy.

O hudbě samé nelze mnoho říci. Na první pohled výtečný praktik, s velikou zkušeností a dobrou rukou při volbě vzoru. Není sice původní, avšak známé věci jsou umístěny tak působivě, že celek obstojí, ano účinkem svým jest velkolepý. Vše jest tu effekt a honba za modernosti. Na každou vášnivou scénu naneseno tolik příkrých tonů, že sluch trne. Wagner i v jiných znacích se ukazuje; jest to tedy psáno podle »hudby budoucnosti« a tedy snad také pro lidi budoucnosti, neboť lidé přítomnosti pravidelně nemají tak pevných ušních bubínků, aby odolaly nátlaku, způsobenému Hummlovými plechovými nástroji.

Že se opera líbila a měla rozhodný úspěch u širšího obecenstva i pokud se týče hudby, přičísti jest na vrub jednak modernosti »verismu«, jednak zručnosti a prohlídavosti, s jakou skladatel dovede využitkovati každé situace, čině při tom zadost požadavkům nynější realistické doby ve způsobě silných dávek dráždidel čivů.

Jest to také zásluha, dovede-li někdo něco, co se líbí; nemá-li to však při tom ceny umělecké, jest to příliš efemerní. Skladatel zavedl nový nástroj orchestrální, totiž pušku. V jeho předehře se střílí, ale jako ta nezpůsobná, řekli bychom drzá, neslýchaná rána v ouvertuře trvá nepoměrně méně dlouho, než celá ouvertura, bude míti jeho opera daleko kratší trvání, než mívají zpěvohry, které komponují umělci.

I Medici, historický děj o 5 jednáních. Slova i hudbu složil R. Leoncavalo. »Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.« Vlašský nakladatel Leoncavallův plnými plicemi hlásal do světa reclamu, nešetřil peněz ni papíru; tak

i naše divadelní kancelář. Byli jsme připravováni na něco epochálního, a to způsobem, o kterém se naší divadelní kanceláři ani nezdá, uvádí-li se některá domácí opera na scénu — a hle, viděli jsme operu, jakých vidíme často dost, ano, lepších.

Opera je dobrá, nikoli výborná a již docela ne — původní, celkem však daleko lepší než »Komedianti«. Historická studia, idea národně-dějepisná, vlastenecká, forma básnická velmi dobrá a při hudbě, až na výjimky míjení lacinych effektů, umělé vedení hlasů, snaha k polyphonii, dramatičnosť na velmi mnohých místech — to jsou ovšem prospěchy, které nutí o Medicejských mluviti vážně, avšak naprosto neopravňují pouštěti se do dithyrambů a velebiti již »Gerolama Savanorolu« a »Cesara Borgiu«, ostatní to díly zamyšlené trilogie »Crepusculum«, když první díl »Medici« není bez vad, a to dosti značných.

Rozhodně slabá jsou milostná místa partitury; lyrika není zvláštností Leoncavallovou. Také polyphonie, o kterou se hlavně ve 4. jednání, dramaticky nejsilnějším, pokouší, není pravou, omezujíc se na imitace započaté, neprovedené. Scény v opeře jsou celkem velmi výhodně umístěny, úspěšny, hlavně poslední jednání jest scenicky znamenité, jednolité, avšak vytknouti dlužno nepřirozenosť a přepjatý požadavek, činěný jednotlivým představitelům úloh při obsáhlém septettu v jednání třetím. Rozdělená scéna, dva děje najednou, nemožná hudba, tony sem tam naházené, to vše působí, jakoby ten septett napsán byl jen proto, aby vůbec jen byl, bez uvážení všeho dalšího. Mnohem lepší jest hned potom následující quartett.

Instrumentace vyhovuje svému účelu docela, někdy až přes příliš, což se týká hlavně plechových nástrojů, které podle receptu moderní školy vlašské nemilosrdně drásají sluch i mozek.

Dobrá, ano výtečná místa jsou: Lorenzova píseň v prvním jednání, jeho serenada v II. jednání a potom sbor, při němž Simonetta vysílena klesá, zmíněný již quartett v jednání 3. a celé 4. jednání, zvláště Lorenzovo oslovení na konci. Zvláštností chvályhodnou a úspěchu opery velmi napomahající jest zužitkování starých a národních popěvků a tonin. Staré a přec působí tak nově, blaživě. Celkem byl úspěch veliký.

Čtvrtý koncert spolku pro komorní hudbu. Spolek tento nezačal chronologicky. Kdežto řada moderních skladatelů stála na jeho prvních programech, ocitil se Beethoven na programu až při třetím, Mozart až při tomto koncertu. Není to výtkou — vždyť jest míti zřetel k obecenstvu — ale, jakýs takýs zřetel ku klasikům měli míti pořadatelé na mysli již dříve. Jest však s pochvalou zaznamenati, že se na ně přece docela nezapomnělo, zvláště na oba jmenované.

Mozart, toto pojítko a přechod od Haydna k pozdějšímu Beethovenovi, obohatil hudební literaturu pravými skvosty svých myšlének a vytříbil formu skládání hudebního tak, že dodnes jest jedinou, a jest rouháním a neplodným bazením po novotách, hledá-li někdo, kdo nemá již jinak vžilou j e h o konstrukci v komorní hudbě, formu j i n o u. Vše dobré, od jeho způsobu odchylné, jest v p o d s t a t ě jeho forma. Smyčcové quartetto z A-dur jest jedním z nejznámějších a v pozdní době skládané; allegra jeho jsou v celé Mozartovské myšlénkové bohatosti a architektonické velkoleposti — podrobná a přece obrovská. Andante tohoto quartetta jest příliš dlouhé.

Druhé číslo tvořila »Sonata pro housle a piano« od Osk. Nedbala. Jméno to jest nezasvěcencům známo spíše z českého quartetta, kde nositel jeho hraje violu, než z hudební literatury. Již za svých studií na konservatoři patřil Nedbal k nejnadanějším žákům Dvořákovým. Jeho neobyčejný talent jest spojen s bujným temperamentem a ohněm, který srší zcela nepotlačován v jeho prvních, neuveřejněných komposicích. Jsou to hlavně klavírní kousky, prozrazující mimo Dvořákova žáka, též pilného studovatele Chopina a Schumanna. Věci to téměř divoké. Z ohně, který tehdá netlumeně plápolal, stala se jiskra, která hřeje a časem problesknje, aby svým jasem vše oživila. Velké hudební vzdělání a intelligence vůbec oduševňují vše, co vyjde z jeho péra, a tak nám slibuje mladý umělec ten velkého mistra. — Jeho poslední sonata — mimochodem řečeno — poctěná cenou akademie, jest trojvětá, bez scherza. Invence namnoze původní a harmonisace směla, překvapující.

Tklivosť druhé věty (romance v D-dur) dojímá širokou a měkkou cantilenou a zcela zvláštním zakončením vzbuzuje podiv.

K ceně akademie dostalo se skladateli uznání obecenstva a zasluhuje plnou měrou přání: »Šťastnou cestu na začaté dráze.«

Quartetto Ant. Rubinsteina v C-moll bylo zařaděno spíše jaksi v upomínku na nedávno zemřelého mistra než z čistě umělecké potřeby; bylo na tomto koncertě jakýmsi druhem »programní hudby« ve zvláštním významu slova, totiž hudby, která se provozuje jen proto, aby byla na programu. To vše neprávem. Hudbě Rubinsteinově činí se od kritiky v mnohém křivda a zasluhuje ona častějšího provozování. Jakýsi kvap a nedbalosť v práci jsou ovšem její vadou, ale genialní myšlénka zůstane přece, a těch Rubinsteinovi nescházelo.

Tak i ve quartettu op. 17. vyniká hlavně první věta a velkolepé scherzo.

Pátý koncert spolku pro komorní hudbu byl hudební událostí. Spoluúčinkování Eugena d'Alberta, po smrti Rubinsteina největšího pianisty přítomnosti, a provedení zvláště Brahmsova quintetta činilo koncert ten tak významným, že zaznamenati to, jest téměř historickým připomněním.

Hrána byla d'Albertem mimo řečené quintetto Chopinova sonata pro violoncello a klavír, jejíž cellový part obstaral prof. Vihan. Skladba ta jest jedna z mála těch, které psal autor pro jiné nástroje mimo klavír a i tu jest klavír nositelem téměř celého významu a obtíží komposice.

Hluboký význam d'Albertovy hry nespočívá jen v reprodukci solových skladeb, nýbrž i — jak se tentokráte osvědčilo — v souhře s ostatními nástroji, a tak řečeno ve vedení a naprosto umělecké reprodukci vícehlasého díla.

Jest duší skladby a jeho interpretace dá jí život. Intence autorovy pochopí a dle nich vyvede vše dopodrobna.

Brahmsův quintett, který sám o sobě je dílem monumentálním, nezažil snad dosud provedení takového, jakého se mu dostalo dne 30. prosince v Praze.

Jako novinka a druhé číslo hrán Chválův quartett v D-moll. Obratný hudebník a znatel hudby velkých vědomostí, mimo to výslovným nadáním skladatelským obdařený, nemohl napsati nic špatného — to bylo lze očekávati. Avšak jakosť tohoto díla překvapila přece. Druhá věta (presto) a finale (allegro vivace) jsou mistrovská.

Škoda, že tento kritik mimo posuzování děl cizích nedává také podnětu, býti sám kritisován. Snesl by i svou vlastní — jak známo — přísnou kritiku.

Repraesentativní večer akad. čten. spolku dne 13. prosince. Pomíjejíce socialního a politického významu tohoto večera, zamýšlíme se zmíniti co do jeho hudebně-deklamatorním programu, o »komorním českém triu na dechové nástroje«, které tu mělo v širší společnosti svůj debut. Pánové: Trdlička (I. klarinet), Hönich (II. klarinet) a Tučík (fagot), nehodlajíce činiti ani dost málo konkurenci »Čes. quartettu«, provedli z Beethovena tria pro dechové nástroje Adagio a Scherzo a »Fantasii na nár. písně« neznámé výroby, ale dobré faktury. Pánové jsou úplně neznámí, začali bez nejmenší reklamy a s úspěchem se přece nemíjejí. Jest to za naší doby, které reklama jest potřebou, věc řídká, ale tím více chvály hodná. Naprosto správná souhra, čistá intonace a procítěný přednes jsou vlastnosti, které tito tři umělci s sebou přinášejí. Jedná se o to, »aby přišli do mody«. Zasloužili by to plným právem, a jest povinností denních listů, aby se o to postaraly. Em. Greif.

Čtyři národní koledy pro dětské hlasy, hodící se jakožto vložky ku mši sv. Sebral a snadným průvodem opatřil Antonín Ptáček, učitel a varhaník při chrámech Páně v Hoře Kutné. Nákladem vlastním. Cena 70 kr. — Dílko toto, čítající celkem 16 stran, obsahuje čtyři národní koledy. Jména jejich jsou: 1. Pastýři jdoucí k Betlému (k půlnoční mši). 2. Ptáčkové a žáčkové před jesletmi. 3. Malí pastýři a řemeslníci. 4. Koleda národní (na Tři krále). Vydavatel praví, že »koledy ty zpívají se v Kutnohorském chrámu Matky Boží na Náměti ode dávna. Původce jejich není znám. Zpívány bývaly vždy nehudebníky, zejména školními dětmi, ovšem pod dozorem hudebníkovým. Domnívám se správně snad, že zachovaly se ve znění původním, neporušeném.« Každá z těchto koled jest asi směs z koled několika, podobně jako směs z národních písní. — To jest oprávněno se domnívati, jelikož jednotlivé části jich slýcháme na venkově porůznu, ovšem s rozličnými variacemi slov i nápěvů. Jest chvalitehné a dobré, že tyto koledy byly vydány tiskem, a zajisté, že již letos o hodu Vánočním zazněla některá z koled těchto v mnoha chrámech. Ty milé, veselé melodie snadno vejdou ve sluch, děti se jim snadně naučí a snadně je provedou. Některá z nich, na př. »Pastýři jdoucí k Betlému« potřebuje důkladného a přesného nacvičení, neboť střídá se v ní často solo s dvoj- i trojhlasem. Průvod jest velice snadný, tak že jej může hráti varhaník méně zručný; varhaník dovednější pak snadno přidá vhodný tón tu a tam ku doplnění libozvuku. Vydavatel se vynasnažil, aby

jeho sbírce snadno porozuměl i hudebník a zpěvák méně vzdělaný; neužil tam značek cizojazyčných, kterých se v hudbě užívá, — a toť jistě chyba není, — označil tempo i jinde, kde třeba slovy českými. Úprava sbírky jest slušná, tisk jasný, sytý, zřetelný; cena její proti ceně jiných českých hudebnin v témže rozsahu, — jest velmi mírná. Nuže, přejeme koledám, ať brzy zazní s kůrů českých kostelíků. J. Moudrý.

LITERATURA.

POLSKÁ.

Ks. Dr. Józef Bilczewski: Archeologia chrześciańska wobec historyi kościola i dogmatu. Z ośmisma illustracyami w tekście i dwiema tablicami. Kraków. (Vel. 8°, str. XVIII. a 337, cena 3 zl.). — Referujíce minule na tomto místě o spise Vladislava Zaborského: »Náboženství východních Ariů,« zmínili jsme se o jeho důležitosti pro apologii náboženství Kristova; dnes pak jest nám totéž říci o jiném díle polském, jehož autorem jest universitní profesor Dr. Bilczewski. Předmětem jeho jest archeologie křesťanská a její zužitkování ve prospěch církevních dějin a katolické věrouky. Důležitosť archeologie křesťanské pro vědy bohoslovné uznává se všeobecně, — a vším právem; zvláště pak právě dějiny církevní a dogmatika, jakož i liturgie mohou z ní vážiti a čerpati měrou velice hojnou a s prospěchem velikým. Jsoutě mnohé věci, jež z ní nabývají lepšího jasu, jiné zase, jež v ní nalézají nových důkazův, a jiné konečně, jež pouze z ní jsou známy. Jsou to tudíž pravé, drahocenné perly, jež archeologie vědám bohoslovným podává. Proto také již záhy uznána byla důležitosť vědy té, zvláště od té doby, kdy kníže archeologů křesťanských, nedávno zemřelý Commendatore Jan Křtitel de Rossi, pravé poklady nehynoucí ceny z podsvětí Římského na povrch vynesl a v obrovských svých pracích světu podal. Celá řada výtečných žáků následovala nedostižitelného mistra, a archeologie křesťanská tvoří následkem toho dnes celou veleobsáhlou literaturu, na jejíž roli jako o závod pracují Vlaši, Francouzi, Angličané, Němci, Rusové atd., tak že jména Marucchi, Stevenson, Mastigny, Wilpert, Kraus, de Waal, Gatti, atd. atd. známa jsou všemu vzdělanému světu. Z Poláků (kromé Wilperta, Morawského a Pawlického) obírá se pěstěním archaeologie křesťanské hlavně Dr. Bilczewski. Nejlepší jeho prací (kromé různých článků) v oboru tom jest až doposud spis »Archaelogie křesťanská a její poměr k církevním dějinám a dogmatům.« Znaje římské katakomby z autopsie a obeznámen dokonale s literaturou archaeologickou a patristickou, podjal se Bilczewski tohoto díla a dokonal je s výsledkem velmi dobrým. Nepodává ovšem ničeho nového, nýbrž jenom to, co jiní, zvláště de Rossi, již pověděli, ale šťastný výběr a přiměřené upotřebení látky činí práci jeho jak ke studiu, tak k soukromé potřebě velice vhodnou a užitečnou. U nás posud takové příručky nemáme, ač je jí velice zapotřebí. Psal sice před časy o věcech těch Msgre Lehner, kanovník Dr. Krásl uveřejnil asi před desíti lety o archaeologii a jejím poměru k dogmatice cenný článek v »Blahověstu« pod názvem »Dogmatika v katakombách«, tu a tam snad ještě jiný něco o tom u veřejnost podal, ale celistvé práce o archaelogii křesťanské u nás posud není, — a také snad tak brzy ani nebude. Zdaž by tudíž nebylo záhodno, aby, dříve než někdy původní a samostatné dílo o archaeologii křesťanské u nás bude moci vyjíti, aspoň dobrý překlad tohoto dobrého spisu polského byl pořízen? [1]) Na sjezdě křesťanských archaeologů, konaném v srpnu minulého roku v Saloně v Dalmacii, stalo se usnesení v tom rozumu, že se má působiti k tomu, aby na učilištích bohoslovných pro archaeologii křesťanskou zřízena byla zvláštní stolice, čímž důležitosť vědy té znovu uznána a veřejně projevena. Budiž tedy důležitosť ta poznána i u nás, a dle poznání toho též v oboru tom pracováno. Kniha Bilczewského bude k tomu dobrou pomůckou a pobídkou, a odměna za práci tu bude zajisté hojná. Jos. Osecký.

[1]) Bude o to postaráno.

SLOVENSKÁ.

Kazateľňa. Časopis pre katolické duchovné rečnictvo. Vydává Fr. Richard Osvald, kněz arcibiskupstva Ostrihomského na Teplé. Tlačou Karla Salou v Ružomberku (na Slovensku). — Ročník XIV. (1894.) Ročně se předplácí 4 zl. u vydavatele, pošta Bélabánya.

V Čechách sotva známo, že podobný časopis na Slovači vychází — a přece vychází již 14 let. Na Slovensku je v nebezpečenství víra i národnosť: víru ohrožují luteráni a liberálové, národnosť ohrožují maďaroni. Veliká část Slováků přiznává se k luteránství, a luteráni tam mají většinou v rukou literaturu slovenskou. Hlouček katolických Slováků čelí tam útokům. Pomáhejme jim. Podporujme je, odebírajíce katolická díla slovenská. Kazateľňa jejich nahoře uvedená hodna jest vůbec odebírání, i když nehledíme na idealní podporu. »Kazateľňa« jejich rovná se obsahem našim českým sbírkám kazatelským. Poměrně je v ní nejméně tolik dobrého, co v nich. Ročník XIV. přinášel na každou neděli homilie, které dle kanovníka Burdivalského (Bordoauxského) Gaussense podával velmi zdařile Jos. Kačka, kněz biskupstva báňsko-bystrického. Homilie jsou velmi pěkné, zvláště pro lid vzdělanější. Hodily by se namnoze za exhorty pro střední školy. Přednosť jejich jest, že nejsou škatulkované a přece se nerozplývají v mlhavém povšechném rozjímání a napomínání, nýbrž že vždy hledí k jedné vybrané věci, všeho ostatního jen podružně a krátce, ale zajímavě se dotýkajíce.

Kázání thematická jsou v roč. XIV. jen na svátky a zvláštní příležitosti. Mezi nimi vynikají Sasinkovy řeči; jsou zde podány také tři řeči o stavu manželském od J. Kompánka, což je zcela vhodné a časové v době, kdy vede se v Uhrách boj o manželství dle řádu církve či jen o manželství občanské.

Při »Kazateľni« bývá volná příloha »Literárné Listy«. Při ročníku XIV. vydáno jich celkem 6 čísel. Tyto »Literárné Listy« seznamují čtenáře s katolickou literaturou na Slovensku, mnohdy hájí ji i církev katolickou proti útokům, a byly pisateli vždy velmi milé již proto, aby zvěděl, co tam katolíci píší a činí.

Václav Kotrch.

NĚMECKÁ.

Freiheit den Orden! Gedanken über die Behandlung der religiösen Orden in Deutschland. Von Socialis Politicus. Trier 1894., Paulinus-Druckerei. Malá knížečka a v malém formátu, ale hodna přečtení, ba nejen přečtení, nýbrž i uvážení. Socialis Politicus, jenž je jejím autorem, není totiž nikdo jiný nežli sám Ludvík šl. Hammerstein T. J. Předmět její je znám z denních listů; jedná se tu totiž o důkaz, jak se příčí všelikému právu, aby vlastním synům proto, že, cítíce v sobě povolání ku stavu řeholnímu, do řádu vstoupili, zamezován byl pobyt v rodné jejich zemi. Jevištěm je tu kasino v X., a celý obraz předvádí se ve třech scénách; jednajícími osobami jsou hrabě C., rada R., superintendent B. a major D. — Pan rada R. a superintendent B. pronášejí tu proti svolení k návratu řádů katolických do Němec všechny ty známé a otřepané námitky, počínajíc tou, že katolíci, žádajíce o zrušení zákazu toho, ruší pokoj zemský i konfesionelní, až k té známé odrhovačce o učení, že »účel atd.«, kdežto pan hrabě C. vyvrací jednu po druhé a konečně, vybídnut jinak neutrálním majorem D., jemuž však nescházi citu pro právo, vykládá podstatu a oprávněnosť řádů církevních a potřebu jejich povolání do země v době, kdy je nutno, aby se všechny konservativní živly spojily v jeden železný, nezdolný kruh proti těm, kteří ohrožují všeliký řád.

Der Socialismus. Eine Untersuchung seiner Grundlagen und seiner Durchführbarkeit. Von Victor Cathrein S. J. — Sechste, abermals bedeutend vermehrte Auflage. Freiburg im Breisgau 1894., beim Herder. Str. 244., cena 1 M. 80 Pf. — Lepší rukověti ku snadnému vniknutí do otázky socialní, jež dnes hýbe celým světem, nad tuto knihu Cathreinovu není. Pročetše knihu tu nejednou, ale několikrát, pravíme to s plným přesvědčením. Kdo knihu tu zná, ten pak již snadno dovede se orientovati na poli socialní diskuse a bude moci vědomosti své s prospěchem doplňovati ze specielních monografií o jednotlivých sociálních otázkách, najda zase výtečnou pomůcku ve sbírce socialních spisů, již vydávají členové Tovaryšstva Ježíšova pod názvem: Die Sociale Frage beleuchtet durch die »Stimmen aus Maria Laach«, a jež čítá posud osm svazkův. Ostatně pak

nejlepším důkazem výtečnosti Cathreinovy práce jest již ta okolnosť, že se ve čtyřech letech dočekala šestého vydání, tak že by pranic nebylo s podivem, kdyby, než tyto řádky budou vysázeny, vyšlo vydání sedmé, — jakož i to, že přeložena již do jazyka španělského, francouzského, anglického, polského a flámského, kdežto o překladu italském, maďarském, holandském a prý také českém právě se pracuje. Rozebírati práci tuto není třeba, a vyjde-li opravdu překlad český, jakož se v předmluvě dí, a což jenom s povděkem přijati dlužno, přesvědčí se o pravdivosti slov těchto každý, kdož snad nejsa mocen jazyka německého, nemůže ihned vlastní četbou o tom se přesvědčiti; a kdo již knihu tu četl — a to učinil zajisté každý, kdo otázkou socialní jen trochu se zabývá, — souhlasí zajisté s projevem naším z plna srdce. Pojem, důkladné třídění a rozlišování, historie, klamné základy a nemožnosť socialismu podány tu jasně a logicky; žádná otázka nenechána nepovšimnuta, vše vyloženo zcela důkladně. Hlavně kapitola druhá a třetí zasluhují zvláštní pozornosti. Ovšem však je třeba, aby byly čteny ne jednou, ale několikrát, a nejen čteny, nýbrž i studovány s klidem a rozvahou. Jsme přesvědčeni, že knížka tato mnoho dobrého způsobí i u nás, jako se to stalo již jinde. Jeť to spis, jemuž ani nepřátelé nemohli odepříti svého uznání. A proto budiž čtena co nejhojněji. Cena knížky jest za tou příčinou stanovena velice mírně. Jos. Osecký.

ČESKÁ.

Museum. List bohoslovců českomoravských. Ročník XXIX. (niskem X.) Léta Páně 1894—95. Pořadatel Jan Staněk. V Brně 1894. Seš. 1. List tento slouží bohoslovcům českomoravským ke cti, podáváť výmluvné svědectví o ideálním smýšlení, vzorné píli a jarém duchu mladého dorostu našeho. V době, kdy ostatní mládež akademická šmahem podléhá nezdravým proudům cizinským, bohoslovci českomoravští hlásí se svorně k zásadám v pravdě šlechetným a správným. Majíce na zřeteli budoucí těžké povolání svoje, zasvěcují i skrovné chvíle oddechu, které jim po pilném studiu jsou popřány, hlubšímu svému vzdělání ve vědách bohoslovných i profánních. V těchto chvílích vznikají i učšené literární prvotiny mladých nadšenců, provanuté svatým zápalem, milou skromností, ale spolu i ohnivou mladickou odhodlaností. S potěšením probíráme poslední sešit milého »Musea«, z něhož opět nabýváme přesvědčení, že prosté seminářské studovny (»musea«) hostívají opravdu nezřídka povolané ctitele vážných Mús posvátných. Veškery práce v sešitě tomto obsažené jsou zdařilé, vynikajíce vesměs důkladně spracovaným obsahem i pečlivou formou. Ant. Nevrkla (z Brna) ve článku O theorii přirozeného vývoje náboženství ukázav nejprve, kterak nevěrci zneužívají srovnávací vědy náboženské proti náboženství zjevenému, přirovnává obratně oba příkře proti sobě stojící názory o prvotní formě náboženské: názor Písma sv. a názor rationalistický. — Proti těm, kdož upírají theologii ráz a povahu vědy, dokazuje Jan Staněk (z Brna) přesvědčivě, že katolická theologie jest samostatnou vědou. — Ze studií svých o svobodném zednářstvu podává V. Habeš (Brno) i v tomto ročníku ukázkou pojednání O vzniku a účelu svobodného zednářstva, jež jest velmi pěkně spracováno, neměla však v něm pominuta býti zmínka o účastenství Amosa Komenského na zhoubném tomto tajném sdružení. Jestiť jisto, že Komenský byl ve spojení s anglickými deisty a free-masony, dopisovaltť sobě s náčelníkem jejich lordem Herbertem, jehož si prý velice vážil. A ve spisech Komenského vedle náboženské lhostejnosti, kterou Balbin naznačil slovy: »Mihi legenti semper visus est (Comenius) ita comparatus scripsisse, ut nullam notare aut damnare religionem vellet,« postřehnouti lze hojné myšlénky o všelidské nebo mezinárodní a beznáboženské humanitě, jak se s nimi v zednářských spisech často setkáváme. Zejména ve spise »Panegersia« jeví se to způsobem takovým, že zednář K. Krause na základě jeho podal přesvědčivý důkaz, že zásady zednářské v té podobě, v níž sepsány byly r. 1617. pro Velikou loži Londýnskou, vybrány jsou z Komenského Panegersie. — V literární studii o K. V. Raisovi vzdává Jos. Smitka (z Budějovic) zaslouženou chválu zdravému jádru jakož i prostému, nicméně však sličnému slohu literárních plodů tohoto spisovatele. — Ve čtyřech cituplných básních v sešitě tomto obsažených ozývá se vroucí láska dětinná k otci (v básni »Otci« od Jaroslava Koućka z Prahy), k matce (ve dvou básních z cyklu »Do podkroví« od Václava Jarského z Prahy) a vřelý obdiv bratra vyslovený Sestře, kteráž s myslí hrdinnou vyvolila sobě odříkavý život klášterní (báseň J. Šroma

z Hradce Králové). — Konečně pak i z obšírné zprávy O Velehradském sjezdu bohoslovců ve dnech 8. a 9. srpna 1894., jakož i z dopisu z Hradce Králové dovídáme se o utěšeném ruchu, jenž panuje mezi našimi bohoslovci. Všude spatřujeme v jejich řadách nadějné síly, které bohdá vyplní někdy čestně místa starších bojovníků za blaho církve a vlasti!

Dr. A. Podlaha.

Besedy mládeže. Pořádá V. Špaček. Nakladatel M. Knapp v Karlíně. Sv. 313. Vzorové a pobídky. Sebral a pro mládež upravil Fr. V. Kodym, řídící učitel. Řada II. Str. 81. Cena 30 kr.

Knížka přítomná jest snůška 77 jednak charakteristických črt a událostí ze života slavných mužů, jednak také jsou to celé životopisy. S životem naším úzce souvisí vzorové následující: »Věrní Čechové,« »Národnosti své nezapírej,« »František Pravda,« »Kde domov můj,« »Český hrdina,« »Josef Hlávka,« »Zapomenutý Čech,« »Princezny a dráteníčkové.« Vypravování jest svěží, řeč správná, a tím zamlouvá se kniha velice.

Sv. 315. Mládí a stáří. Povídky pro mládež. Vypravuje Václav Špaček. Sbírka druhá. Str. 87. Cena 30 kr.

Knížka obsahuje jedenáct povídek (Šlechetné srdce, Za mořem, Svévolná Kristinka, Cesť nad bohatství, Z paláce k cizím prahům, Co nadělí Ježíšek, Nehoda na výletě, Oříšek se Slídilkem na pouti, Na cestě z vlasti, Malý jenerál a Nemocná matinka), z nichž mnohá jest dobrou četbou i čtenáři dospělému. Zná p. Š. srdce lidu a mládeže, mezi nimiž žije, i ví, kterak k němu promluviti, by účel četby platně byl dosažen.

Sv. 316. Na prahu českého ráje. Cestopisné obrázky. Napsal Čeněk Kalandra. Str. 86. Cena 30 kr.

Spisovatel uvádí nás způsobem zajímavým ku prahům kraje, jenž nazýván jest českým rájem. Spořádání jednotlivých statí (Sobotka, Kosť, Trosky a Rovensko, Do Prachovských skal, Údolím Žehrovky na Vizkéř, na Kozákově, Jičín. Pod Kozákovem) odpovídá velmi dobře účelu spisu. Velmi se zamlouvá, že spisovatel neopomenul uvésti, kde který vynikající muž se narodil; chvály hodno též jest, že se p. K. vyhýbá pouhému uvádění suchých historických dát, nýbrž snaží se je oživiti a zabarviti, by mysl dětská si je spíše osvojila. Vypravování jest lahodné, mluva bezvadná, a proto knížku lze dobře doporučiti.

Karel J. Zákoucký.

Obrana. (Obrana víry.) Časopis věnovaný zájmům katolicko-politickým. Vydavatel Cyrillo-Methodějská knihtiskárna. Redaktor Frant. Žák. — Nemusíme dlouho hádati, abychom uhodli, za jakým účelem byla »Obrana« založena. V řeči české jest takové množství čtrnáctidenníků a týdenníků, které nevycházejí za jiným účelem, než aby víru tupily a na mravouku útočily. Činnosti těchto listů si všímati a útoky jejich odrážeti jest úkolem »Obrany«. Odrážeti útoky listů domácích jest úkolem »Obrany« v řadě prvé, nemenší však důležitosti jest obrana proti útokům, kteréž proti katolické víře podnikají náboženství a vyznání jiná. A tuto druhou činnosť pokládáme za mnohem důležitější prvé. Tím však se stalo, že »Obrana« pozbyla rázu popularního, lidového, nabyla rázu vědeckého. Ceny »Obrany« tím neubylo, nýbrž přibylo. Již volba redaktora nemohla býti šťastnější. Redaktor František Žák znám jest jako znamenitý znalec učení církve schismatické a této znalosti nabyl jak velikou pílí, tak vlastním poznáním, pobyv delší dobu na Rusi. Proto vše, co o Rusku píše, vyniká znalostí věci a opravdovostí předmětu, o kterém se pojednává. Čtěte jen jeho článek, pojednávající o Češích na Rusi žijících, proč se stali pravoslavnými. Hanba a stud vás jímá nad jednáním mnohých Čechů na Rusi bydlících! Při své návštěvě Petrohradu navštívil red. Frant. Žák sv. synod ruský, jednak ze zvědavosti, jednak, aby si zjednal doporučení do všech míst, která chtěl navštíviti. V předsíni setkal se s krajanem, Čechem, jemuž po chvíli úředník sv. synodu přinesl několik ruských bankovek. »Pociťoval jsem velikou bolesť,« píše redaktor »Obrany«, v prsou nad tím, co jsem viděl, ale nehněval jsem se naň, nýbrž litoval jsem ho. Ruskému synodu jsem ho přál; bude mu sloužiti jako pes a katolíky pronásledovati. Přijde-li někdy do Čech, bude dělati, může býti, vlastence a Slovana podle způsobu slovanských referentů z »Národ. Listů« a »Velehradu«. To je jeden druh Čechů, jsou to odpadlíci nejmizernějšího druhu, kteří prodávají svůj jazyk a svou víru za — ruské ruble. K těmto slovům netřeba poznámky. Jen vezměte »Obranu« do ruky a čtěte, a mnohým otevrou se

oči. Články pana redaktora, jichž jest v ročníku veliký počet, mluví z duše, ze srdce a též k upřímnému srdci katolíka cestu si najdou.

V části vědecké a apologetické čteme jména Dr. Eug. Kadeřávka, Filipa Jana Konečného, Fr. Pohunka, kteráž chválí se sama. V části zábavné čteme povídky od Aloise Dostála, Fr. J. Košťála, Bourdona, Dostalského a jiných.

Časopis »Obranu« nemůžeme dosti doporučiti. Redakce i knihtiskárna dostály své úloze, nyní jest na katolickém čtenářstvu, aby posilnilo redakci i knihtiskárnu hojným odbíráním k další práci. Vysoce zajímavý obsah »Obrany« toho zasluhuje. Josef J. Veselý.

Zvony a zvonky. Písně a bajky pro dítky napsal J. V. Sládek, illustroval M. Aleš. V Praze, nákladem J. Otty. Všechny písně, bajky a básně v knize uveřejněné jsou pěkné, mnohá i krásná. Některé vynikají pěkným líčením, jiné jsou rozmarné, některé mravoučné, jiné opět mocně k srdci mluví svou vřelostí. K těmto zvláště počítáme hned »Věnování« se vzpomínkou na matku, »Před spaním«, »Žitný klas«, »Na posběrku«, »Jsem Čech«, »Květy mladosti« a velice se nám líbí »Ve změnách života« a »Důvěra v Boha«, jež jest věru modlitbou plnou víry a důvěry. K takové básni, jako je »Důvěra v Boha«, Sládkovi gratulujeme a rádi se s ním právě v tomto oboru shledáváme. Pěkným líčením vyniká »Jaro«, »Lesní studánka«, »Lesní zvonky«, »Housata«, »Hádanka«; i rozmarných je tu dosti, a mravoučné — k nimž čítáme ku př. »Lilie«, »Koláč a kniha«, »Vlaštovčí hnízdo«, »Sedlák Jíra«, »Zpěváci« — vesměs též jsou zdařilé. Ze sbírky »Zvony a zvonky« bude lze učiteli vybírati vhodné básně k učení se z paměti pro školní mládež; kniha sama pěkným je mládeži dárkem. Verše obsahem i formou jsou dokonalé, mládeži přístupné, srozumitelné, po stránce náboženské, bezvadné — to vše jsou vlastnosti, které knihu doporučují. J. Flekáček.

Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii. Sepsal F. Vigouroux, ředitel semináře sv. Sulpicia v Paříži. Páté vydání francouzské se svolením spisovatelovým přeložil Dr. Ant. Podlaha, adjunkt c. k. bohoslovecké fakulty v Praze. S četnými vyobraz. archaeolog. nálezů, mapkami a plány dle nákresů abbé Douillarda, architekta. Dílo schválené listem Sv. Otce Lva XIII. ze dne 20. srpna 1887. Český překlad schválen kníž. arcib. konsistoří v Praze dne 25. srpna 1894. čís. 8109. V Praze 1895. Cyrillo-Methodějská kniht. a nakladatelství V. Kotrba. Cena 3 arch. sešitu 20 kr. — Není díla, jež by v katolické literatuře posledních dob takový bylo způsobilo rozruch, jako dílo Vigourouxovo: »Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii.« Příčina toho je na snadě: jest to apologie Písma sv., racionalisty tak kaceřovaného a odsuzovaného, apologie čerpaná z objevů, které v Egyptě, v Assyrii a v Palestině archaeologové učinili, vynesše z rumu a ssutin napovrch četné staré památky a rozluštivše s pílí nezlomnou staré zvěsti, jež zdály se býti z počátku knihou světu nepřístupnou, z nichž však jako kouzlem rozlévají se jasné paprsky výmluvných svědectví pro pravdu sv. biblí, plašíce v dál tmy, jimiž ji nepřátelé zjevené pravdy zneužitím rozumu lidského a pod záštitou osvěty zahaliti se snažili. Psáno pak je dílo to s úplnou znalostí věci a ovládáním tak hojného materialu, jaký zde se jeví, tak že provází je podiv celého vzdělaného světa. Proto také, jakmile bylo vydáno, vzbudilo všade radostný ohlas, a záhy objevily se i jeho překlady, aby tak dílo to působilo jako protijed všade tam, kam jed racionalismu byl snad již v rouše domácího jazyka vnikl. Ostatně pak věnována tu i racionalismu biblickému, tomuto Luterovu »synáčkovi«, náležitá pozornosť, aby známa byla jeho podstata, původ a historický vývoj.

U nás až posud nebylo překladu tohoto výtečného díla, ač již často i v kruzích laických bylo po něm touženo, a tak nebyl-li komu přístupen originál, užívalo se většinou překladu německého, o němž však nelze tvrditi, že by ve všem s originálem souhlasil. Když tudíž potřeba ta stále více rostla, tím že i u nás cizácké zboží racionalismu na trh nositi se počalo, nebylo radno s prací tou déle odkládati, a proto započato konečně s jeho vydáváním. Překlad pochází z péra Dra. Podlahy, jenž nejen jazyk originálu úplně zná, nýbrž i věcnými a biblickými vědomostmi jest ozbrojen, vlastnosti to, jež jsou zajisté zárukou zdárného převodu veledíla tohoto na jazyk český; ba, překlad ten rozšířen jím i novými poznámkami a doklady o věcech, o nichž od pátého vydání originálu bylo psáno a pokud jemu přístupny býti mohly, zvláště též pokud o věcech těch psáno bylo u nás. Sešit prvý překladu toho právě vyšel v úpravě vskutku pěkné, jež v ničem nezadá originálu, s nímž i ve formátu a uspořádání úplně souhlasí. Zajímavé kapitoly o rozluštění hieroglyfův egyptských a písem klínových tvoří

jeho obsah. Písmo hieroglyfické i klínové, jakož i vložená vyobrazení jsou tu podána zcela věrně a provedena velice čistě. I netřeba tudíž dlouhého doporučování a nějakého umělého vyzývání, by dílo to hojně bylo odebíráno. Komu záleží na věci, o niž jde, ten si jistě dílo to opatří. Jeť proto také cena sešitu velice mírná. Dr. Jos. Tumpach.

Magdalena. Napsal J. S. Machar. 1893. Poprvé zpracováno 1887. V Praze 1894. Nakladatel F. Šimáček. — Jméno Macharovo stalo se v naší literatuře pověstným útokem na Hálka, jenž byl takového druhu, že sám vůdce a mistr českých básníků, Jaroslav Vrchlický, neváhal jej označiti jako »brutální a drzý.« Machar vydal mimo jiné báseň »Magdalena«, a i ta je »brutálním a drzým« útokem na vše, co je lidstvu posvátným: »na čest rodiny, slávu vlasti, čistotu literatury, nejmenujeme-li ani Církev a náboženství, které zlehčovati jest u nás již po léta nakažlivou modou. Báseň počíná charakteristickými verši:

»Sobota je. Měsíc květen.
Jevištěm je pátá čtvrť . . .« (!)

A teď to jde. Čtenář záhy vytuší ovzduší, kam jej Muza básníkova vede. Hálek popisoval jen louky, les a oblohu, zabýval se ptáky a květinami, líčil lásku čistou, ale to všechno je velmi ošumělý apparát, proto něco nového! Něco nového! volá Machar a vede čtenáře — do páté čtvrti. Na štěstí (či na neštěstí) není ani to nic nového, a sentimentální »rekyně« Macharova našla v české literatuře sestru již v jiných »produktech« našich belletristů: v Karáskově rekyni »Bezcestí«, v povídce »Bahno« (ve Vesně) a v Mrštíkově »Santě Lucii«. Ale Machar je sentimentalnější než oba mladší jeho kollegové, a to je hotové neštěstí.

Rekyní povídky je — nevěstka; hrdinou moderní přesycenec Jiří. Vystupují tu ještě jiné osoby, ale všechny jsou naprosto nesympaticky líčeny. Výminku činí teta Jiřího, která jediná tvoří světlý rys v celé práci. Jiří vyhledá v páté čtvrti Lucy, zamiluje se do ní a odvede ji ke své tetě. Ale po čase, když ji chce učiniti předmětem svých choutek, Lucy zoškliví si Jiřího a vrátí se zase do domu, z něhož ji Jiří vyvedl. Tento hubený děj rozvlečen na báseň o 261 hustě tištěných stránkách. O ději ani vlastně nemůže býti řeči, neboť v básni se ničeho neděje, — za to tím více hovoří a vykládá básník. Dobírá si každou chvíli pány »romantiky«, ale sám vězí v romantismu až po uši. A při tom je naivní, že se musíte až smát. Již ta scéna, kdy poprvé hovoří Jiří s Lucy! Pokouší se o mravokárné kázání, ačkoliv dále potom líčen Jiří jako blaseovaný světák. Ovšem básník neuznává, že by některý člověk mohl býti charakterem, neboť na str. 10. vykládá, že všichni lidé »jsou chameleoni«. Básník se posmívá všemu. Nic mu není hodno vážné úvahy; ironicky mísí do své básně i pouliční odrhovačky, tak na př. na str. 15. kuplet: »Vždyť jsme jen jednou na světě«.

Klasická jsou slova, jimiž Jiří oslovuje Lucy při prvním setkání:

»— — řekněte mi, jak to možno,
že Jste s takou čistou duší (!!),
že Jste s tímto jasným okem
zapadla přec v tento pelech?
Což svět neměl pro Vás místa
někde jinde?« atd.

Čistá duše! A když jí Jiří poskytl možnosť, aby trávila svůj život zase mezi lidmi spořádanými, mezi lidmi počestných mravů — vrací se na konec přece zase ke svým družkám do páté čtvrti. Kdyby byla Lucy »čistá duše«, nebyla by šla vůbec zpět tam, odkud ji Jiří vyvedl, byla by se snažila třebas s největší bídou poctivě žíti mezi spořádanými lidmi. Toho ona neučinila. Bála se práce, bála se nedostatku, šla raději tam, kde jí kynula sice hanba a bahno, ale pohodlné živobytí. A to je — čistá duše?! Jaký to názor tu básník projevil!

Povedená figura jest otec Lucyn. Bývalý učitel, zpustne do té míry, že vytlouká velkoměstské brlohy a živí se z toho, co mu dcera nevěstka poskytne. Ptáme se, jaký smysl má líčení takové špíny životní, takového bahna? Tím se má český čtenář povznésti? Vzpomeňme, k d o u nás hlavně čte, a nemůžeme než trnouti nad tím, jaký názor o životě si pak naše mládež dle takových knih, jako je »Magdalena« utvoří. A přece má poesie povznášeti! Má činiti čtenáře lepším, ušlechtilejším, mravnějším! A zde snižuje jeho mravní uvědomění na míru nejnižší. Daleko větší zásluhu o českou poesii byl by měl Machar, kdyby nám byl vylíčil poměr mezi otcem a dcerou takový, jaký m á býti, ne takový, jaký n e m á býti a jaký také pravidelně n e n í. Hnus se vás zmocňuje, když

čteme noční výjev na str. 30. a následující. To je předmět důstojný básně?!! Otec sám nabízí nočnímu chodci svou dceru! A hned jako kontrast idylla z domácnosti Jiřího. Ale Machar si libuje v kontrastech a »logiky« nedbá. Nad to je povznesen. Když vidí Lucy v domácím šatě, když ji vidí v domácnosti své tety, chystající se nastoupiti jiný, lepší život, než který s družkami svými dosud vedla, nelíbí se pojednou Jiřímu:

»ze zápalu zašlé noci
vystřízlivěl, tato dívka
byla mu zde, v bytě tety,
při tom stole, v tomto šatě,
cizí, něco scházelo jí,
ano, ano, onen parfum
orgie a velký salon
v onom domě. (!!)

Prosím, to je logika. Napřed »rek« chce Lucii vysvobodit z peleše mrchů a když ji »vysvobodí«, zase se mu začne nelíbit, poněvadž prý jí schází »parfum orgie« (!)

Aby Lucy zachránil před jejím zhýralým otcem, odvede ji na venek, a to zavdává básníku podnět k různým ošumělým »vtipům« na maloměšťáky. Nic se mu na nich nelíbí. A nejméně se mu líbí okolnosť, že, když zvěděli, kde Lucy byla dříve zaměstnána, začali se jí straniti. »Jediný« sympatický člověk prý v celém tom venkovském městě žil, — souchotinář — nihilista, který otráven cynismem a pohrdáním ke všemu, umíral u své matky. Toho oslavuje básník, ač by jej měl líčiti spíše jako odstrašující příklad, kam vedou střeštěné theorie moderních reformatorů.

Poetická cena »Magdaleny« je chatrná a pramalá, jak uznávají sami přátelé tohoto básníka, kteří »Magdalenu« velmi chladně (mimo »Čas«) posuzovali. Je nudno ji čísti pro nesmírnou rozvláčnosť, a doufáme, že ji čtenář znechucen již po prvních stránkách odloží. »Magdalenu« rozhodně nedoporučujeme, ba varujeme před ní, a doufáme, že s námi souhlasiti bude každý, komu leží na srdci zdar české literatury. Co provádějí nejmladší naši literáti s Macharem v čele, přesahuje již největší meze. A je nezbytně nutno, aby nastala co nejdříve přirozená, zdravá reakce, která se právě ohlašuje z kruhů starších a nejstarších literátů.

Josef J. Veselý.

Rozjímání o tajemstvích svatého růžence. Třicet a dvě úvahy, jež dle mnohých pramenů sestavil a v chrámu Páně sv. Mikuláše v Praze konal Antonín Postřihač, kaplan. Se svolením nejd. kníž. arcib. konsistoře Pražské. V Praze 1893. Nákladem Cyrillo-Method. knihkupectví. Str. 178 in 16°, cena 50 kr. — Pohnutkou ku vydání knížky této byla p. spisovateli slova Lva XIII., obsažená v jeho encyklice o růženci z r. 1893.: »Tajemství růžencová mají býti lidu vyložena a jako vzory ctností na oči uvedena.« Konav sám s lidem rozjímání ta v chrámě Svatomikulášském v Praze, sděluje se o ně i s jinými. A jak doufáme, bude to každému jen s prospěchem; jeť knížečka ta psána pěkně. Rozjímání nejsou rozvláčna, nýbrž kratší, ale za to obsažna. Pracována jsou jednak dle privátních poznámek, jež si p. autor učinil po výkladu tajemství růžencových, jak jej byl r. 1886. jako bohoslovec slyšel z úst J. M. nejd. světícího biskupa Msgr. Kalousa, jednak dle spisů různých sv. Otcův a spisovatelů církevních, jako sv. Augustina, Cypriana, Alfonsa, při čemž přihlíženo hojně i k Písmu sv. a dbáno slov svrchu uvedené encykliky papežské. Všech rozjímání je celkem 32, a to 12 o růženci radostném, 10 o růženci bolestném a 10 o růženci slavném; vystačí tudíž přátelům modlitby růžencové hezky dlouho. V úvodu k prvnímu rozjímání o tajemstvích růžence vítězného nalézá se krátce načrtnutá historie úcty k obrazu Panny Marie Foyanské, jenž se v kostele Svatomikulášském chová, závěr pak celé knížky tvoří Litanie Loretánská s příslušnými modlitbami. — Je to tudíž knížečka praktická, jíž se zajisté četných čtenářův a přátel nebude nedostávati.

Dr. Jos. Tumpach.

Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. Na základě pramenů sepsal Karel Konrád, c. k. gymnas. katecheta a profesor v Táboře. Nákladem dědictví sv. Prokopa. V prvním ročníku tohoto listu měli jsme příležitosť podati zprávu o I. dílu posvátného zpěvu staročeského, obsahující hymnologii českou od počátku křesťanství až do Karla,

otce vlasti, a dobu Karlovu samu; dnes, po desíti letech, máme před sebou Dějin díl II.

V objemném svazku, na 450 stran čítajícím, podává tu prof. Konrád dějiny literátských bratrstev od jejich vzniku ve století XIV. a XV. až do jejich zrušení v reformační době josefinské. Pérem povolaného odborníka líčí tu spisovatel obsáhlou epochu všestranného působení literátských bratrstev. A poněvadž čtenáři nehudebníku sotva asi se zachce obsáhlou tuto knihu, v níž příklady a doklady notové jen jen se hemží, od počátku až do konce s neúmornou vytrvalostí pročísti, chceme zde stručný obsah a nejvýznamnější body celého pojednání jako letmo poznamenati.

Pojednav o původu literátských bratrstev, kterým »starý duch víry a zbožnosti našich předků, přirozené nadání národu našeho ke zpěvu a náležitě organisované školství« podnět bylo dalo, dělí sám osudy literátských bratřín na dvě období: I. od jejich počátku až do bitvy bělohorské, II. odtud až do jejich zrušení.

V I. období mluví nejprve o zpěvu liturgickém. Poukazuje, kterak naši předkové volným slovem interpolovali texty mešní. Tak povstala nejrůznější »Kyriamina, Gloriamina, Patriamina.«

Sněm Tridentský svými známými příkazy libovůli této položil meze.

Vyučování liturgickému zpěvu bylo důležitým předmětem v učebné osnově škol středověkých. Jednohlasý zpěv chorální i vícehlasý zpěv figurální pilně tam pěstěn. Vždyť samo jméno kantor a sukcentor nasvědčuje, která byla přední činnosť tehdejších učitelů. Příjmy své vedle stálého, na dobu naši ovšem nepatrného platu měli učitelé v různých dávkách příležitostných (»pascales, jarmarkales, dušičkales, sabbatales, montales, calefactura, cretales, candelales, masopustales, zvoničkales, od funusů a od listů psaní«). Největší »akcidentií« byla jim koleda. O původu jejím prof. Konrád v II. ročníku »Vlasti«, str. 100—101 obšírně promluvil. Tam tudíž trpělivého čtenáře odkazujeme. — Podav nápěvy koled nejstarších, mluví spisovatel o tak řečené obecné notě či melodii. Byl to nápěv »všeobecně známý a užívaný, dle něhož písně různého obsahu, ale stejného ovšem rozměru veršového, zpívati bylo možno. Obecná ta nota sdělána byla dle starých nápěvů církevních. Na »horné mzemi slovácké« podnes obecnou notou zpívají.

Následuje pak pojednání o písních a skladatelích XV. věku. Z písní těch nad jiné vyniká »Otep myrrhy«. Píseň tu starobylou někteří badatelé čeští (J. Truhlář v časopise Českého musea 1882) měli za milostnou píseň světskou. Prof. Konrád přesvědčivě dokazuje, že jest to allegorická píseň posvátná, vyjadřující dle vzoru velepísně Šalomounovy něžnou touhu věrné duše křesťanské po spojení s miláčkem svým Ježíšem Kristem. Důkladným rozborem nápěvu ukazuje, jak jeví se v ní národní duch staročeského skládání církevního; a o slovech jejích nerozpakuje se tvrditi, že to »nejkrásnější skvost národního básnictví českého z oné doby.« Sem řadí dále životopisnou prozu o sv. Dorotě: »Doroto, panno čistá« s překrásným starobylým nápěvem, a spolu též píseň: »Hospodine, pomiluj ny« a píseň o sv. Václavu. Obě původem jsou starší, jak v I. díle Dějin kriticky p. spisovatel byl je rozebral. Leč prvá v době této přijala »roucho ozdobnějšího nápěvu«, a druhá rozšířena byla na 5 sloh. Přidány k ní slohy: »Ty's náš dědic« a »Maria, matka žádúcí.« »Přidali je katolíci v dobách husitských, prosíce jimi, aby Česká země, tolika nepřátely sklíčená, nezahynula.«

Stať i pro nehudebníka velezajímavá jest pojednání o písních Klimenta Bosáka. Byl Minorita a kazatel v Jindřichově Hradci. Množství písní církevních, obsahem i nápěvem výborných, vytrysklo z jeho vroucí duše. »Kde který Čech neznal by podnes obecně zpívanou, nadmíru velebně a slavně znějící píseň před kázáním: »Otče náš, milý Pane!« Tať jest dílem jeho. »A kdyby žádné jiné nebyl složil, svědčila by tato jediná o nevšedním skladatelském umění jeho.« Nevznikla tedy ona v době Karlově, jak do dnes namnoze se tvrdí, ale v době pozdější. Jiná píseň starobylá: »Bože Otče, sešliž nám,« důstojně k písni předešlé se řadící, jest rovněž prací jeho. »Byl' Kliment Bosák mistrem hudební skladby rovněž tak, jako mistrem jest i slovesné formy a básníkem v přesném smyslu,« jak dokládá o něm Jireček (Hymnologie str. 96.). Tak jeví se Kliment Bosák »hodným učněm a synem velikého otce svého, sv. Františka Serafinského, jenž také nadšenými písněmi učil svůj milovaný lid vlašský vroucně velebiti všemocného Tvůrce a Pána světa.«

Na to následují písně Husitů a utrakvistů XV. věku. Tito předělávali hlavně starší písně po svém novém smyslu. Nápěvy podrželi staré, církevní. Poměnili jen text, jehož úprava »po nejvíce jest prosta, jevíc často jen veršovanou prozu. Jest to snadno vysvětliti. Inter arma silent musae. Prototyp písní jejich: »Kdo jste boží bojovníci« pádně charakterisuje výtečný znalec Dr. Ambros (Geschichte d. Mus. III., 417.) a s ním i náš Jireček (Hymnologie str. 96.) řka, že »písně za první doby husitské skládané dýší celou tou pádnou, ba, neurvalou rázností, jež jest charakterem tehdejších bojů.« Nápěvy jejich dýší trudnou, velmi trudnou náladou. Na textu jejich znáti jest z nemalé části neobratnou ruku skladatelovu, která byla uvykla zápoliti více oštěpem nežli pérem.« »Mluva však jest jadrná, samorostlá, cizím duchem pozdějších humanistů neprokvašená.« — Skladatelem jich byl ponejvíce Jan Čapek, dříve katolický farář v Klatovech. Písně Rokycanovy jsou: »Zdrávas dievko šťastná« a »Církev svatá v posledních dnech.« Tato plna jest nevraživosti a jízlivosti na Církev katolickou. Trojici hlavních skladatelů husitských pak doplňuje a nade všechny vysoko vyniká Václav Mířínský. Rodem byl Moravan a původně Benediktín kláštera v Měříně. Zemřel roku 1492. On byl zakladatelem vlastního zpěvu utrakvistů. Písní jeho množství jest veliké. Složil a sebral písně: 1. na starý a nový zákon, 2. na epištoly a evangelia, 3. na výroční svátky Páně a svatých, 4. o 7 smrtelných hříších. Též některé písně o nešťastném M. Janu Husovi a Jeronymovi od něho pocházejí. Mnohé z jeho písní i v pozdější katolické kancionály přijaty byly a těšily se veliké oblibě u našich předků. Z nich připomenuta buď na tomto místě známá píseň postní: »Krystus příklad pokory.« »Tato překrásná píseň jest z oněch, jež líbezností a lahodou svojí vkrádají se do srdcí všech. Přešla do úst a do kancionálů všech vyznání, všech stran, jako málo která.« Nápěvem svým podivuhodným náleží mezi perly skladatelského umění staročeského. Četné písně jeho, z nichž mnohé i v našem katolickém kancionálu Svatojanském se chovají, p. spisovasel tu zevrubně rozebírá. A závěrečný soud svůj o Mířínském vyjadřuje, že byl »mužem ve skladatelském umění vedle ducha a míry své doby náležitě vzdělaným, jenž uměl v tomto duchu nápěvy svých písní dobře přizpůsobovati jejich obsahu dle zvláštní nálady té které doby roku církevního a dle zvláštního rázu té které starocírkevní tóniny.«

Druhý díl pojednává o literátských bratrstvech samých. Vznik jejich hledati sluší v době Karlově. Křesťané vzdělaní, v latině sběhlí a knih milovní — jak slovo literát samo značí — sestupovali se v bratrstva, která vytkla si za účel služby Boží zpěvem oslavovati. Mansionáři u sv. Víta byli as jejich prototypem. Milič z Kroměříže vystavěl dům literátů pro duchovní, kteří při službách Božích v jeho »Jerusalémě« liturgické texty latinské zpívali. Dobruška, Kolín, Hradec Králové, Prachatice a kostely pražské na Karlově a u sv. Jindřicha byly — pokud známé na ten čas prameny svědčí — nejstarší sídla literátských bratřin. Hlavně pak zpívané mše jitřní (matury) byly prvním podnětem, že literně vzdělaní měšťané spojovali se ve zvláštní kostelní bratrstva, aby maturu liturgickým zpěvem latinským opatřovali a ozdobovali. České písně přidávali jen po bohoslužbě nebo před ní. V XV. věku bouřemi husitskými zdárný vývoj těchto bratrstev literátských ovšem byl zadržen. Velmi záhy však literáti počali se děliti na literáty latinské (kůr latinský) a literáty české (kůr český). Tito hlavně přede mší sv., před kázáním a při jiných pobožnostech české písně zpívali, oni, opatřujíce záhy průvod hudebních nástrojů k zpěvům svým, při slavných službách Božích latině pěli. — XVI. věkem počíná obsáhlá činnosť bratrstev literátských po vlastech našich. Rozšířilať se nejen v Čechách, ale i na Moravě, na Slovensku, ba i v Polsku (Kollegium roratystów.) A o jejich zřízení, činnosti, majetku a podob. snesl tu prof. Konrád hojně zpráv z různých měst českých, pokud prameny se uchovaly na naše dni. Dějiny těchto bratrstev po městech českých hojně rozšířených vyplňují valnou část objemné naší knihy. Nalézáme tu zprávy o bratrstvech pražských: U Matky Boží před Týnem, u sv. Jindřicha, u sv. Havla, u sv. Haštala, u sv. Štěpána na Novém Městě, u sv. Apolináře na Větrově, u sv. Mikuláše na Malé Straně. Všechna byla toho času utrakvistická. Po městech českých bylo jich přes sto. Benešov, Brandýs n. L., Boleslav Ml., Český Brod, České Budějovice, Čáslav, Černovice, Dašice (na Pardubicku), Domašín, Domažlice, Horšův Týn, Holice, Hradec Králové, Humpolec, Chlumec n. C., Choceň, Chrudim, Jablonné nad Orličkou, Jaroměř, Kostelec n. Orlicí, Klatovy, Kouřim, Kutná Hora, Ledeč, Litoměřice, Litomyšl, Louny, Mělník, Most, Německý Brod, Nymburk, Nové Město nad Metují, Pacov, Pardubice, Písek, Plzeň, Police n. M., Polička, Pra-

chatice, Přeštice, Příbram, Rakovník, Roudnice, Rychnov n. Kn., Sedlčany, Slané, Stříbro, Sušice, Tábor, Teplice, Třebenice, Třeboň, Turnov, Touškov (u Stříbra), Ústí n. Labem, Velvary, Vysoké Mýto, Vyšehrad, Žatec, Žlutice nalézají tu zprávy o svých bratrstvech z XVI. věku. Mnohých místních zajímavostí, tytýž i humoristických, lze hojně zde se dočísti. A zase trpce dotýká se čtenáře na př. zápis bratrstva Prachatického: »Na to v létu 1620. následovala nešťastná v Čechách rebelie a chorus literatorum obdormivit in Domino.« — Na Moravě a ve Slezsku vštípena bratrstva ve Žďáře, v Třebíči, v Olomouci, v Lipníku, v Letovicích, v Příboře, ve Velké Byteši, v Hulíně, v Dačicích, v Bystřici nad Perštýnem, v Ivančicích, ve Zlíně, v Přerově, v Telči a j.

Pěstovala nejprv ovšem zpěv posvátný, ale vedle toho mnohonásobná i jinak byla jejich činnosť. Duch křesťanský posvětil vše, čehokoli se dotekl.

Literáti vynikali v umění malířském a písařském. Krásné a skvostné kancionály jejich jsou toho důkazem. Drobnomalba dosáhla tu svého vrcholu. Na naše doby uchované kancionály, jako žlutický, litoměřický, boleslavský, tři královéhradecké, chrudimský, graduál metrop. chrámu u sv. Víta, lounský, třebenický, litomyšlský, jsou nejvzácnější skvosty toho druhu nejen v Čechách, ale pro celou Evropu vůbec. Fabián Polírár, měšťan pražský, Jan Táborský z Klokotské Hory, Matouš Radouš, Jakub z Olomúce, Matouš Ornys z Lindperka byli přední známí mistři v umění drobnomalby. I samo pořizování skvostných kancionálů tu zajímavosť do sebe má, že nejprve psali text, pak linkovali pro noty, a naposled teprve malovány initiálky. Dnešní doby zajisté opačným pořádkem každý by pracoval!

Literáti pokoušeli se, a to často se zdarem, v umění básnickém. Časoměrné překlady žalmů od Blahoslava, Benešovského, Nudožerského, básnickou myslí veskrze prodchnuté, nejlepším jsou toho důkazem. K této stati připojuje spisovatel stručné pojednání o družstvu sodalitas literáta zvaném. Ono vytklo si za účel: »obnovu staroklasické slovesnosti, zejména latinské básnění vedle vzorů starých klasiků.« S literátskými bratrstvy družstvo toto nikdy stotožňovati však se nesmí. Mnozí z těchto českých humanistů pokoušeli se ovšem svojí vytříbenou latinou na poli básnictví církevního, »bohužel jen, že latinsky, nesouce takto jen dříví do lesa, ba často jen chudé borovice do cedrového lesa hymnodie církevní.« Jan Hodějovský z Hodějova, M. Matouš Kolín z Choteřiny, utrakvista, M. Tomáš Mitis z Limuz, M. Václav Nicolaides Vodňanský, byli přední zástupci této školy. Ale tu chválu přece prof. Konrád humanistům českým vzdává, že »lepší byli nad ony nevěrné humanisty jiných národů, kteří s jazykem starých pohanských Řeků a Římanů přijali a vsáli do sebe zároveň i pohanského ducha jejich.« U českých humanistů tak nebylo.

Konečně i skladatelskou činností hudební literátská bratrstva znamenitě vynikala. Bylať zajisté mocnou vzpružinou ku skládání zpěvů církevních. A odtud jejich graduály, obsahující všechny liturgické zpěvy mešní, knihy rorátní, kancionály, hymnáře a žaltáře obsahují hojné skladby jejich vlastní. České kancionály jsou však skoro vesměs utrakvistické, latinské kancionály zase katolické.

Rozbor hlavních písní katolických i utrakvistických z doby této v knize naší po stránce slovesné i hudební velmi pečlivě jest podán. Jak výborně tu prof. Konrád osvědčuje opět důkladnou svoji hudební znalosť! Jak případně dovozuje, že utrakvisté skládali písně své dle starých písní katolických! A jinde opět staré písně české svým zpěvům přizpůsobovali, složivše na př. »Patrem« vánoční (Credo) na samé motivy starých písní vánočních, a to tak, že každý článek víry jiným nápěvem počínali (Graduál litomyšlský). — Zejména vícehlasý zpěv nalezl té doby znamenité pěstitele. Jan Trojan Turnovský, z Turnova rodilý, utrakvistický farář v Netvoři a pak v Sepekově, k samému Palaestrinovi býval přirovnáván. Znamenitý toho věku skladatel byl též Jan Cnefelius, Pavel Spongo, Ondřej Sevičský a Jiří Rychnovský, kantor v Chrudimi. Měli pak také Čechové v XVI. věku znamenité mistry kontrapunktické; a tak vysoko vyniklo umění hudební podnětem bratrstev literátských.

(Dokončení.)

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. — Dne 30. listopadu m. r. vydal sv. Otec apoštolský list o církvích východních. V něm vzpomíná Lev XIII. důstojnosti jejich, neboť na východě počal i dokonal se děj vykoupení pokolení lidského, odtud vyšli sv. apoštolé, ony posvěceny byly krví prvých mučenníků, ony vydaly prvé učitele a světce; dobrodiní tato byla vnesena i mezi jiné národy, když sv. Petr apoštolský stolec svůj postavil v městě, jež bylo královnou světa. Dále uvádí sv. Otec, co učinili papežové pro církve východní a ukazuje k nynějšímu Svému pontifikátu: ku kolejím založeným v Římě pro Armény a Maronity, k ústavům v Drinopoli a Filopopoli pro Bulhary, na ústav Lvův v Athenách, na ústav sv. Anny v Jerusalémě pro řecké kleriky Melchitanské, zanáší se rozšířiti, zvětšiti a k někdejší slávě opět přivésti řeckou kolej sv. Atanasia v Římě a některá zařízení pro církve východní v Propagandě. Vzpomínaje konstitucí sv. Otce Benedikta XIV. ze dne 24. pros. l. 1743 a odvolávaje se ku přáním, několikráte vysloveným katolickými patriarchy, apoštolským listem Svým stanoví papež třináctero regulí, jež zajišťují přesné zachovávání východních obřadů a končí oznámením rozsáhlých plánů Svých, o založení seminářů na východě pro různé obřady; klade delegátům apoštolským v Orientě na srdce, aby měli v úctě tradicionelní zařízení oněch národů a napomíná je, aby vždy a všude pěstovali myšlénku sjednocení církví východních s církví římskou, středem jednoty a lásky. Tím stručně uvedli jsme obsah apoštolského listu Jeho Svatosti, z něhož září jako perly myšlénky vznešené a hluboké, plné lásky, míru a moudrosti. Sv. Otec vydal breve, svědčící J. E. kardinálu Oregliovi, protektoru papežské akademie archaeologické. Když byl věnoval vzácnou vzpomínku Svou zesnulým vědcům archaeologie: Alibrandimu, Viscontimu a Rossimu, určuje sv. Otec šest stříbrných a tři veliké zlaté medaille pro rok 1895. jako čestnou odměnu za nejlepší práce v oboru archaeologie; úsudek o pracích došlých a medaille sv. Otcem darované se ucházejících podá papežská akademie archaeologická. Opět to jeden z nesčetných důkazů, jak osvícený Lev XIII. stará se o rozvoj umění a vědy. Kazatelé italští chystají sv. Otci vzácnou adresu s vlastnoručními podpisy, darem sv. Petrského halíře a ti, kteří svá kázání a řeči tiskem vydali, darují Jeho Svatosti po jednom umělecky a krásně vázaném exempláři; budou žádati papeže za slyšení, aby Mu adresu a dary odevzdati mohli. Slyšení má býti před začátkem postu; adresa i dary mají býti odevzdány v upomínku druhé stoleté ročnice úmrtí slavného Segneriho. — Před štědrým dnem přijelo do Říma z Neapole několik úředníků a námořních důstojníků amerických, poslaných do Italie vládou Spojených států amerických, aby navrátili sv. Otci drahocenné předměty a věci, jež Lev XIII. propůjčil z Vatikánu na světovou výstavu do Chicaga. Připluli na lodi »Detroit«; náčelníkem výpravy byl John Stark Newell. Sv. Otec poslal Msgra O'Connella, rektora americké koleje, aby věci z lodi převzal a důstojníky uvítal; námořníci byli ubytováni v kolejí samé, důstojníci v hotelích. Předměty kdysi v Chicagu vystavené byly odneseny do Vatikánu a částečně do Propagandy. Sv. Otec přijal velitele lodi a důstojníky ve slyšení dne 26. prosince; uvedl je Msgr O'Connell. Sv. Otec vyslovil Své potěšení nad pečlivostí, s jakou vláda věci neporušené Vatikánu vrátila, mluvil o Svých úmyslech o církvi americké, bavil se důvěrně s důstojníky o nastávající jejich cestě do čínských vod. Důstojníci byli uneseni přívětivostí, čilostí a hovorností Jeho Svatosti. Po slyšení byl v koleji přátelský banket, k němuž dostavil se vyslanec Spojených států amerických, konsul, a veškeré vynikající osobnosti americké, v Římě meškající. Sv. Otec poslal důstojníkům na loď »Detroit« množství vzácných darů, vesměs upomínku na Sebe, katolický Řím a Vatikán. — Obvyklé vánoční přání jmenem sv. sboru kardinálů přednesl papeži kard. Monaco La Valletta a sv. Otec odpověděl delší, vřelou a hluboce promyšlenou řečí. Před novým rokem přibyl do Říma v průvodu barona Budberga ruský vyslanec kníže Lobanov, aby oznámil sv. Otci změnu na trůnu ruském. Na nádraží očekávali jej Monsignor Tarnassi, někdy člen apoštolské nunciatury ve Vídni, a pan Isvolski, ruský vyslanec ve Vatikáně. Sv. Otec přijal ruského vyslance s velikými poctami dne 30. prosince k polednímu v trůnním sále u přítomnosti celého Svého dvora. Kníže Lobanov přednesl sv. Otci francouzsky příčinu svého poselství a oznámil Mu, že nastoupil na trůn car Mikuláš II. K řeči té odpověděl sv. Otec rovněž jazykem francouzským, děkoval knížeti Lobanovu, a přál novému caru dlouhé a šťastné

panování. Po té pozval knížete do Svých soukromých komnat, kdež přes hodinu důvěrně s ním rozmlouval. Opustiv sv. Otce, odebral se kníže Lobanov k J. E. kard. Rampollovi, jenž mu za chvíli návštěvu v hotelu »u města Londýna« oplatil. Sv. Otec udělil knížeti Lobanovu řád Kristův. — Večer byla u kard. Rampolly ku poctě ruského vyslance hostina, jíž se účastnilo mnoho kardinálů, skoro všichni členové diplomatického sboru, četní členové šlechty římské a výkvět Říma vůbec. Než Lobanov Řím opustil, byl ještě jednou přijat sv. Otcem, jemuž vyslovil svůj dík za vysoké vyznamenání; papež s ním opět přes hodinu v soukromých Svých komnatách rozmlouval. — Smrtí Františka II., někdejšího krále neapolského, byl sv. Otec hluboce dojat. Krátce před smrtí svou psal někdejší král neapolský sv. Otci list, svědčící o hluboké a upřímné jeho oddanosti k sv. Stolci a papeži; uvádíme jej zde doslovně. »Svatý Otče! Dnes počíná devítník svatých vánoc, příprava to na veliké svátky. Vznáším nejpokornější prosby k našemu Pánu Ježíši Kristu, aby dal zvítěziti Církvi, choti Své, a přeji Vaší Svatosti, Náměstku Jeho na zemi, aby Svatosť Vaše viděla vyplnění velikých nauk a poučení, jež světu udílí. To jsou přání, jež nebesům přednáším, co zatím ze srdce želím strastí a útrap, jež tísní Svatosť Vaši. Svatosť Vaše račiž se zvláštní dobrotivostí, jakouž mně je nakloněna, přijati též blahopřání královnino a vylíti na mne, na ni a mou rodinu apoštolské požehnání; račiž vzpomenouti nás všech ve svých modlitbách, a dovoliž, abych, líbaje pokorně nohy Vaší Svatosti, znamenal se Vaší Svatosti nejpokornější syn František. V Arku, Jižní Tyroly, dne 16. prosince 1894. — Apoštolské požehnání udělil sv. Otec šlechetnému králi z plna srdce; žel Bohu, že přijal je již na loži smrtelném, den před svým odchodem ze světa tohoto, dne 26. prosince m. r. — Velice srdečný a v pravdě otcovský vlastnoruční list poslal sv. Otec arcibiskupu pařížskému, J. E. kard. Richardovi, k jeho kněžskému jubileu a vyznamenal ho stkvostnou zlatou medaillí. — Štědrosť je světoznámá vlastnosť sv. Otce Lva XIII., svědčí o ní i výkaz, jejž uveřejnil apoštolský almužník Monsig. Cassetta v časopise »Osservatore Romano«. Zde je podrobnými položkami zjištěno a doloženo, že ve prospěch pouhého města Říma a jeho chudých udělil sv. Otec v roce právě minulém plný milion lír peněz. Mají tedy římští chudí a Řím vůbec mnoho příčin, aby se za zdraví a dlouhé panování sv. Otce Lva XIII. k Bohu modlili. Bůh veškerým blahem dařiž a dlouho zachovej osvíceného a moudrého Náměstka Kristova.

Modely k soše sv. Václava od Myslbeka a Šnircha. Soutěž vypsaná k tomu účelu, aby domácí umělci podali modely k soše sv. Václava, jež postavena býti má na Svatováclavském náměstí v Praze, měla překvapující výsledek. Byloť zasvěcencům již před výrokem znalců patrno, že mezi četnými zaslanými návrhy zvláště dva závoditi budou spolu o vítězství, a že bude porotě ze znalců k posouzení modelů povolané nesnadno dáti jednomu z nich přednosť. A skutečně! Porota majíc voliti mezi dvěma uměleckými výtvory veliké a téměř stejné ceny, nemohla a nechtěla přiřknouti první cenu žádnému z nich, i spojila cenu první a druhou v jedno, a každému z obou návrhů přiřkla polovici. Jest to úkaz zajisté vzácný, ale vysvětlitelný tím, že zápasili tu umělci prvního řádu: Myslbek a Šnirch. Myslbekův sv. Václav jest bujará mladistvá postava rytířská na bujném komoni, držící v pravé ruce oštěp, na jehož vrcholi jest kříž, k němuž jezdec vzhlíží. Zdá se, jakoby umělec byl pojal dědice země české v okamžiku, kdy ubíraje se do bitvy proti nepřátelům vlasti a sklíčen byv před tím pomyšlením na přesilu nepřátel, náhle v důvěře v pomoc Boží se vzpřímuje a pohlíží na kříž, z něhož čerpá novou odvahu a sílu . . . Šnirch zobrazil sv. Václava jako knížete míru: světec dav na okamžik kopí do levice své, kterou zároveň drží otěže, pravici svou vztahuje k žehnání. Oba návrhy mají jak v pojetí tak i v provedení svoje přednosti a svoje vady, než přes to vřele bychom sobě přáli, aby socha provedená podle kteréhokoliv z nich zdobila co možná brzy krásné náměstí Svatováclavské.

Modlářství a Vojta Náprstek. Zvěčnělý Vojta Náprstek byl, jak známo, v Gothě spálen a popel přivezen do Prahy a uložen v průmyslovém Museu. Zároveň přivezeny z Gothy zbytky z kovové rakve, jež ohněm ztráveny nebyly. Nyní nastala porada, jak s oněmi zbytky má se naložiti. Konečně zvítězil návrh, aby zhotoveny byly stříbrné medalionky a zbytky ony v ně vloženy. Na zadní straně vyryta jsou písmena V. N., místo spálení Gotha a letopočet 7. září 1894. Nechceme souditi, zda a jak mnoho tímto skutkem posloužено památce Náprstkově. Jak se však srovnává skutek tento se zásadami strany druhé, těžko uhodnouti. Kdyby to učinila strana naše, strhl by se ihned hrozný rámus a mluvilo by se

o modlářství a Bůh ví ještě o čem, že to však učinili páni strany druhé, nikdo v tom neshledává nic závadného. Zapamatujeme si to a pánům tím v příhodný čas posloužíme.

Boj proti veršování. Není tomu dávno, kdy vydal prof. Váňa proti nynějším poetům satyrickou sbírku básní, kde nazývá veršování »duševním trusem«, a hned pustil Mašek na český Parnas parodii »Utíkej Káčo,« již nazývají »ježkem« na básníky; poslední pak dobu zase soustřeďují se nepřátelé jistého druhu veršování v »Plz. Listech,« kde ukazují, jak se mnohé básně mohou také čísti. Když totiž byly jistému redaktorovi přineseny básně, ptal se: »A prosím, kterak je mám čísti a uveřejniti? Svrchu nebo zdola?« Jsou totiž mnohé básně pouhou planou rýmovanou hříčkou, které se mohou svrchu nebo zdola čísti. »Plz. Listy« uvádějí doklady, z nichž podáváme slohu čtenou zdola.

»Mír od země jde k nebesům,
kdy mlčí lada veškerá,
je pláň jak vodní z večera
tón její měkký, plný dum.« d.

Nekonečný oběd. »Nové Mody« u Aloise Hynka v Praze vycházející poučují své abonentky o připravování pokrmů ve stati »Moje kuchyně,« a tu se zmiňují o »nekonečném obědě« o dvaceti jídlech, kde se »pánům velebníčkům« přihodila věc velice komická. Vypili ti »nábožní pánové« vlažnou parfumovou vodu, podávanou na vyplachování úst po těch dvaceti jídlech! Tuhle anekdotu na kněze přišpendlenou by autorka neudala už ani v posledním kalendáři i s těmi narážkami na »nábožné pány.« d.

Pravdivosť dějin! V Bílkových, u Frant. Bačkovského vydaných Dějinách reformace v Čechách vyhledal jsem si aspoň místa svého bydliště. A tu čteme, že Žižka s Husity vypálil klášter a kostel na Velízi u Kublova. Od té doby prý byli protestanté v Kublově a zůstávali zde až do reformace, tedy asi od r. 1424. A zatím? Profesor Vávra dle zcela spolehlivých pramenů a hlubokých studií datuje počátek protestanství v Kublově od r. 1772., a to ne od Husitů, ale ze čtení protestantských knih sem deportovaných. Tedy mýlka v tomto případě o nic více než o 348 let. Je-li celá kniha Bílkova tak důkladně historická, pak to jsou znamenité dějiny reformace, a kritika svého času pranic nenadsazovala. d.

Rozvoj katolického tisku v Německu jest vždy větší a větší, takže katolíci rakouští, pomýšlejíce na vlastní tisk svůj, musí se v pravém slova smyslu hanbiti, ba styděti. Považme jen: V území německých spolkových států založeno bylo během posledních čtyř roků 36 nových katolických časopisů, z nichž spatřilo světlo denní neméně nežli 18 v jediném Prusku. Celkem vychází nyní v území Německé říše 305 katolických časopisů; v Prusku jest jich 191, v ostatních německých státech 114. Počet všech katolických předplatitelů v německých spolkových státech obnáší 1,200.000, takže jeden časopis připadá průměrně na 60.000 katolíků. Nejvíce rozšířeny jsou katolické listy v diecési Mohučské a Kolínské, kde má průměrně 36.000 katolíků svůj vlastní časopis. Před 50 roky nebyl by se odvážil tvrditi to nikdo. Bylytě tenkráte v Německu jen dva časopisy rázu specificky katolického, totiž »Mainzer Journal« a »Augsburger Postzeitung«. Na štěstí mělo katolické Německo biskupy a vysoké hodnostáře církevní, kteří uměli význam a váhu katolického tisku pochopiti a proto jej nejen štědře sami podporovali, nýbrž o významu a váze jeho také katolický lid přesvědčiti dovedli.

Literární revoluce. Pana prof. Dr. Masaryka prosíme za odpuštění, že jsme nemohli jeho péči o »Vlasť« již v tomto čísle splatiti; měli jsme výborovou schůzi, valnou hromadu a tím jsme se trochu zdrželi. V budoucím čísle to napravíme.

Literární obec, jak jsme již pravili, jest rozdvojena. V táboře proti Masarykově »Naší Době« stojí většina těch, kdož se kupí kolem Akademie, Svatoboru, kol. »Lumíra«, »Zlaté Prahy«, »Osvěty« a »Švandy Dudáka«, kol »Hlasu Národa«, »Nár. Listů« a »Čecha«. Toť tábor starých, třeba rozličných barev a aspirací. Ve druhém táboře jsou realisté, pokrokáři, symbolisté a dekadentisté, a jim slouží listy: »Čas«, »Naše Doba«, »Rozhledy socialní«, »Literární Listy«, »Moderní Revue«, »Niva«, »Radikální Listy« a »Česká Stráž«. Zvláštní stanovisko zaujímá

Světozor: vystupuje proti moderně, ale rád by z ní vyňal Machara. Tím doplňujeme zprávu z minulého čísla.

Když česká literární obec vystoupila proti nám v otázce Nerudově dlouhými manifesty, pomyslili jsme si: »Každému chvilku hrají« — nyní nám, později jiným. A brzy dočkali jsme se, že je tomu skutečně tak.

Ferd. Schulz, Jar. Vrchlický a J. V. Sládek psávali proti katolickému duchovenstvu, a ejhle, nyní se z nich samých stali »literární jezoviti«. To jméno jim dal »Čas« a pod tím jménem proti nim bojoval. A co proti nám kněžím bylo napsáno básní a písniček! Flašinetáři zpívali písničku na »Grázla« za to, že p. kanovník Dr. Fr. Krásl vytkl a hájil v městském zastupitelstvu Pražském neohroženě své katolické stanovisko. A právě v lednu r. 1895. byl zabaven energickým vystoupením jednoho Pražského kněze celý náklad potupné písničky na kněze, kterou flašinetáři po domech roznášeli a prodavačky v hostincích prodávaly. Ale i to se vymstilo na české liberalismem prosycené obci literární. Tak »Moderní Revue« v č. 3. napsala písničku na Ferd. Schulze, Jar. Vrchlického a rytíře z Čenkova; rytíř z Čenkova napsal proti Macharovi sonet ve »Švandu Dudáku«, a poslední lednové číslo »Švandy Dudáka« má docela tři písničky na dekadentisty. R. 1893. tupily »Šípy« téměř v každém čísle redaktora tohoto listu. Mezi jiným vymalovaly černé vypelichané havrany a psaly, že je lze dostati v žižkovské »Vlasti«. Tato potupa se velice líbila mladičkému spisovateli Jiřímu Karáskovi, c. k. pošt. úředníku na Smíchově, — jenž píše povídky »na flanďáky« a jenž katolického kněze bez potupy nepojmenuje — i napsal redaktoru »Vlasti« potupný list, v němž psal — nevíme již — že by nějaké ty havrany koupil, nebo redakci prodal. A hle, týž časopis »Šípy« ze dne 2. února r. 1895. přináší písničku: »Z poesie dekadentské čili konistické pod jménem: »Rýma duše«, kdež se stává ze spisovatele — tele, ele, e. No, vidíte, p. Jiří Karásku, havrani ze »Šípů« vás nadchli až k potupnému dopisu, a za dva roky jste v »Šípech« sám s potupou ještě větší. Každému chvilku hrají.

Nemesis stíhá ty, kteří proti nám jinak nejednali. Nechválíme těchto skutků — my je prostě zde uvádíme.

Po tomto úvodu přistoupíme k věci.

Katolický »Obzor« na Moravě v čís. 1. ze dne 5. ledna r. 1895. probírá tyto proudy a táže se: »Na kterou stranu však se postavíme my? Již z nás udělali stranu, kterou jmenují klerikální . . . buďme tedy klerikály v životě, v politice i v literatuře, t. j. hleďme ve všelikė činnosti a snaze své říditi se duchem a zásadami církve své i v tom, co není přísným dogmatem a tuším, že tak rozumněji jednati budeme, než abychom každý rok nová hesla bůhví odkud importovaná papouškovati se učili a o ně pak se divoce potýkali a prali. A přecházeje k Hálkovi a Jungmannovi praví »Obzor«: My nebudeme na obranu Hálkovu citovati s »Národními Listy« jeho kalafunových blesků proti Vatikánu, politujeme Jungmanna, že ve svých soukromých zápiscích jeví se býti synem své doby rationalistické, přes to však vážiti si budeme na výsosť práce, kterou oba vykonali, a jížto národu zuboženému platně prospívali.

Bojovný »Čas« dostal hojně šlehů v »Humoristických Listech«, které jednou Dr. Herbena zobrazily se šátkem v ruce. Dr. Herben má na šátku uzlíček, který jej má upamatovati, že má někomu vynadati, ale Dr. Herben nemůže se již upamatovati, komu. Pane Dr. Herbene — každému chvilku hrají.

Brněnská »Niva« v č. 7. z r. 1895. vynáší na světlo, že o literární činnosti Jar. Vrchlického zevrubně promluví Dr. Masaryk.

»Čas« si až nápadně všímá Ferd. Schulze, jemuž vytýká »literární fixlování«. Také známý feuilletonista »Komenského«, Fr. Drnkačka, dostává v »Čase« co proto. Chudák, je liberál od kosti, řezal klerikála V. Špačka a nyní přijde pomalu u realistů na index a bude vřaděn mezi »literární jezovity.« Každému chvilku hrají, a došlo i na Drnkačku.

Ale i »Čas« se mírní; patrně jej tuhý jeho zápas unavuje.

Dne 4. ledna t. r. vstoupil do areny bitevní i Světozor. M. A. Šimáček posuzuje Klášterského »Noční violy«, jež vyšly nákladem F. Šimáčka . . . Neváháme doznat, praví, že v ní jsou uloženy nejlepší věci, jež z péra Klášterského vyšly. Bylo by poctivé od toho, kdo napsal tak určitě a tak bez výhrady, že Klášterský není umělec, aby aspoň po této knížce výrok svůj odvolal. Jsou v ní čísla, jež náležejí k nejlepším z naší lyriky vůbec, a jež povždy hlásati budou neprozřetelnosť a nespravedlnosť takového paušalního odsuzování.

Ano, kdyby právě tomu pánu nebyla celá česká literatura »bídnou louží literární« (nejnověji už jen louží, přede dvěma roky ještě »bídnou«), kteréžto označení osvětluje tak ostře jeho stanovisko a vysvětluje vlastně vše! Nevšímli

bychom si těch věcí ani teď, jako jsme si jich nevšimli tehdá. Ale jisté projevy posledních dob svědčí, že páni by rádi zakřidovali některé své enunciace. Působí to na nás dojmem ústupu, jistého obratu, jímž by pánové rádi se přimkli k řadám některých ze svých dřívějších odpůrců, kteří zdají se míti slabší paměť. Snad se mýlíme, ale dojem nedovedeme potlačit a proto máme za místné a včasné oprášiti a přibiti některé z dřívějších enunciací těchto pánův a zeptati se přímo, předně jich samých, trvají-li na těchto svých dřívějších výrocích, nestydí-li se snad za ně nyní, za druhé těch pánů, kteří se dnes s nimi staví do jedné řady a citují jejich nejnovější projevy -- nepřekážejí-li jim dřívější enunciace oněch pánů v novém s nimi spojenství. Zcela mimochodem při tom podotýkáme, že nám by překážely.

Bylo nedávno napsáno v »Rozhledech«: »Kritika, jak ji provádíme (»mladá generace«), není předně ostouzením.« Jest ovšem otázka, co kdo ostouzením rozumí; mluví-li však někdo o »bídné české literární louži«, o »omezenosti duševního obzoru českých literárních kruhů«, o »slepičí a zarousané nedůtklivosti postižených veličin« (rozuměj postižených páně Váňovými Kokrhami, tedy Vrchlického, Sládka atd. atd.), o »punčochářské počestnosti českého Olympu,« jest to v našich očích ostouzením, právě tak jako mluví-li jiný o »výparu emanujícím z lenivého močálu našeho duševního a literárního života,« o »pakriticko-emfatických frásích, výkřicích a gestech vždy věrného Sancho Panzy p. Jaroslava Vrchlického,« o »vydělané kožené práci nejtlustšího našeho (počtem svazků) povídkáře (rozuměj Jiráska), aneb napíše-li opět jiný z těch pánův o pracích téhož spisovatele perfidii, že prý »nechápete, proč je autor rozsázel do nejrůznějších století, když se všechny mohly odehráti — v jediném. Mně prý vás to všechno upomene na naivnosť illustratora Hájkovy české kroniky, jenž téhož obrázku používá pro výjev »Czech umrzel« jako pro výjev »Krok umrzel«, . . . »Král Vladislav umrzel.« »Václav Jednooký umrzel.«

Přítel Machar promine, když se ho na tomto místě zeptám, koho všechno shrnul do slůvka »nás«, když napsal (v letošním Čase, str. 710): »nikdo z nás nevyslovil se proti Jiráskovým Psohlavcům anebo jeho práci z doby husitské.« Těšilo by mě, kdyby mi potvrdil, že v tom »nás« nejsou zastoupeni autoři obou posledně citovaných výroků.

Klademe sem tu otázku, poněvadž cítíme, že musí být jasno. Jsouť nejen tyto dva výroky, ale všechny vůbec, jež jsme nahoře čitovali (a celá řada ještě jiných, jim podobných, z týchž per vyplynulých) toho druhu, že — po našem mínění — vyžadují i v nejbenevolentnějším případě dříve naprostého odvolání, než bude i jen pochopitelna možnosť, aby s autory jejich se stavily do jedné řady literární zjevy tak významné, jako je na př. Machar.

Uvedli jsme shora jen některé ukázky toho způsobu kritiky, již pěstovala »mladá generace« (byl by pro ni správnější název »generace nejmladší«), o kteréž kritice se teď tvrdí, že není »ostouzením«. Na požádání posloužíme ukázkami dalšími. Nenamítejž tu nikdo, že neodlišujeme kritiku od polemiky. Neodlišují obé ti páni, jejichž citáty jsme uvedli. V polemice proti Lumíru na příklad kritisují dílo Jiráskovo; v kritice o Váňových Úvahách a povahách napadají celou českou literaturu (bídná česká louže literární).

Z ukázek uvedených posoudiž pak i správnosť svého jednání list, kterýž bez opravující poznámky ocitoval zřejmé šlapání pravdy, jehož se dopustil jeden z pánů autorův uvedených námi výroků. Zapírá totiž pravý ráz jejich takto: »Jsmeť tak daleko vzdáleni neslušného způsobu psaní, jak blízko mají k němu kruhy, za něž mluví p. Jaroslav Vrchlický . . .«

Opakujeme tu znova, co řekli jsme na počátku a čímž tuto exkursi končíme: Nebyli bychom si všech těch výlevů všimli ani nyní ještě, jako jsme si jich nevšímli tenkrát, když byly učiněny, kdybychom neměli dojem, že se ozývají pokusy je zakřidovat. Jsme pro volnosť umění i uměleckých a literarních názorů v nejširším toho pojmu významu, nezakřikujeme nikoho, ať si píše a tiskne, co chce;[1]) je to věcí jeho a těch, kdož mu to tisknou. Ale utíkat od napsaného a vytištěného slova bez předchozího přímého a mužného odvolání, nepokládáme za správný způsob jednání. Muž dbalý cti své literární podívá se dřív, jsou-li čisty ruce, jež se mu podávají. Ne-li, řekne dříve: Umyj si je, brachu! — Odvolat křivdu, je mužné, zapírat ji, nikoliv.

[1]) Pozn. red. »Světozor« zapomíná, že při »Vlasti« učinil vyjímku.

»Moderni Revue« č. IV. t. r. posmívá se, kterak Víková-Kunětická velmi rychle postupuje, aspoň podle J. V. Sládkovy (jemuž jsou věnovány) kritiky v »Lumíru«. Idylky nejsou prý sice věnovány p. M. A Šimáčkovi, »duši jemné a ušlechtilé,« ale to nevadilo redaktoru »Světozora«, aby se jich nezastal proti nenáviděné moravské kritice. Na to řeže moderna Jar. Kvapila, třikrát Jar. Vrchlického — jediné G. Eim dostává trochu pardon — a na konec »přilepuje« »Moderní Revue« odpověď na impertinentní insinuaci p. M. A. Šimáčka ve »Světozoru«.

»Světozor« odpovídá v 10. čísle ze dne 18. ledna 1895. a dokazuje, že označení »impertinentní insinuace« přísluší právem jejich odpovědi. »Světozora« mrzí (M. A. Š.), že Jar. Vrchlický postavil ve svém článku v »Hl. Nár.« stať Macharovu o Hálkovi do jedné kategorie s enunciacemi nejmladších našich pp. kritiků, a opakuje, že mnohé výroky jejich vyžadují dříve naprosté odvolání, než bude i jen pochopitelna možnosť, aby se s autory jejich spojovaly literární zjevy tak významné jako je na př. Machar.[2])

Na to Jiří Karásek napadl »Světozor« v »Literárních Listech« a dostal odpověď ve »Světozoru« ze dne 25. ledna t. r., kdež red. M. A. Š. praví, že usvědčiv jej z nepravdy, jemu více neodpoví, kdyby si teď psal kde chtěl a co chtěl a vyzýval jej k čemukoli.

»Světozor« zároveň sděluje, že autorem výroku »o bídné české literární louži« jest F. X. Šalda. (»Literární Listy« z r. 1893., str. 84.)

Další polemiku »Světozora« ponecháváme si do čísla březnového.

S vědomím lva vychází na bojiště Masarykova »Naše Doba« č. 3.; koná měsíční revisi literární revoluce, prohlíží bitevní pole a praví s hrdým vědomím, že v aféře Vrchlický-Machar vyhrála strana volné kritiky a revise literatury.

Nepřítel, jenž zvítězí, velkodušně odpouští přemoženým — ne tak »Naše Doba« — ta čte přemoženým levity a udílí jim něžné šlehy. Faktum je, praví: naši staří neudělali pro památku svých (roz. literárních) přátel mnoho, ale co udělali, nestojí za nic . . . Věc »Osvěty« že se stotožňuje s věcí národní (ta věc by patrně příslušela «Naší Době«).

Těžce postiženému Schulzovi leje prý balsám na rány — p. Jiljí Jahn. Ale vítěz jest k p. Jiljímu Jahnovi trochu milosrdnější než k jiným a proto praví pouze ironicky: »Pan Jiljí Jahn je již příliš na to stár, aby se dal poučovati, že česká literatura je dnes již trochu jinde, než v oněch dobách, kdy on psal svůj »Růženec«.

A třetí znamenitý trumf »Osvěty«, pokračuje »Naše Doba«, který již dokonce celou modernu rozdrtí; slečna Eliška Krásnohorská počíná tam s velikými pretensemi uveřejňovati článek o básnictví českém dvou posledních desítiletí... Jí nejde — prý — tak o předmět sám, jako o snížení všeho dnešního, mladého — to je již zřejmo z úvodních nájezdů na realism a tu hrůzostrašnou literarní revoluci. Je to příliš naivní a vodnaté, aby to zasluhovalo vážného povšimnutí a odpovědi. Tak píše »Naše Doba« o sl. Elišce Krásnohorské!

Na str. 367. čteme dále: »Nár. Listy« . . . učinily nedávno novou, velice cennou akvisici — pana Em. z Čenkova. Patrně není v celých Čechách lepšího kritika k nalezení (!) než je tento pán, který se právě byl proslavil krkolomným salto mortalem z tábora moderny (pan z Čenkova — čtenáři, až budeš čísti o »černé policii«, přečti si ještě jednou, co je v této závorce — stál ještě před dvěma lety za jedno s pokrokovými »Novými Proudy«) do tábora »Nár. Listů.«

Na str. 308. »Naší Doby« dostává svůj díl prof. Kvíčala, na to kníže Karel Schwarzenberg starší za to, že byl zvolen za člena akademie.

Co tento kavalír učinil pro hmotný rozkvět českého národa, jak horlivě se zastával práv národa českého, dobře víme, ale to nevadí »Naší Době«, aby jej urážela a napadala. Píše: »Slyšíme, že zvolen byl pro historický výrok: »Až do těch hrdel a statků«: hrdla jsou fysiologický orgán (důvod pro II. třídu), statky patří do národního hospodářství (důvod pro I. třídu), celá věta pronesena česky (důvod pro III. třídu) a konečně jsou hrdla a statky umělecký a nikoliv politický obraz, tedy byl důvod i pro IV. třídu.«

Jak se dovídáme — píše dále »Naše Doba« — bude za nedlouho ještě značný počet vynikajících členů zvolen, a sice jedni, kteří ve svém mládí bota-

---

[2]) Pozn. red. Jak smýšlí Machar o katolickém náboženství, to naši čtenáři dobře znají.

nisovali, jiní, kteří slézali vysoké kopce a hory v Alpách atd. a přičiněním pak akademie tak kompletované dostane se konečné našim studujícím učebnice a vůbec nastane pak docela moderní ruch v akademii.

Tím končí článek: »Rozhledy časopisecké«. Nyní měla přijíti na řadu »černá policie«. Čtenář by zapomenul na Jiljího Jana, rytíře z Čenkova, Krásnohorskou, akademii, a na povrchu jeho vědomí byl by zůstal děsný obraz černé policie. »Naše Doba« však dala stať o černé policii do prostřed článku a tím děsnosť její seslabila.

Černá policie — naříká »Naše Doba« na str. 366. — strká své prsty vždy neomaleněji (jak poeticky řečeno?!) do našeho veřejného života. (Ale quid ad vos — vždyť jest dle výroku Vašeho spojence celá česká literatura bídnou literární louží! ... to co tropí dnes tato »škola« klerikální jen v literatuře, označuje činnosť jejich jako hanebnou v pravém slova smyslu. Nedávno uvedli jsme, jak klerikální »Čech« denuncoval učitelku-spisovatelku, sl. Růženu Jesenskou. A několik dní na to již zase se sápal na Čechovy Písně otroka, volaje na ně konfiskaci. Pánové z »Naší Doby«: kdo nazval celou českou literaturu bídnou literární louží, kdo napsal urážky, jak jsme je zde četli ze »Světozora«, kdo psal písničky na Ferd. Schulze a Jar. Vrchlického, kdo se nazval veřejnou nevěstkou, kdo vydal Prostibolo duše čili Hampejz duše, kdo nazval Lumírovce cretiny a idioty — a tak mohli bychom vám ještě citovati více a dále — to učinili Vaši komilitoni, i odmítáme urážku Vaši a meteme ji zpět ve tvář tomu, komu právem, dle zásluhy a jediné patří.)

V 2. čísle »Osvěty« ze dne 25. ledna t. r. ohlíží se sl. Eliška Krásnohorská po nějakém aspoň květu barvy a vůně nejmodernější literatury; ejhle, praví, jeden tu jest — vyšel nákladem »Moderní Revue««, pochází z péra redaktora jejího a nazývá se Prostibolo duše. Nemusíme se namáhati výkladem tohoto »moderního« názvu; přeložili jej už jiní a každý se mohl poučiti, že znamená: Hampejz duše (My bychom jej — praví spisovatelka — snad přeložili: Plivátko z Paříže neb: Ostuda pro zasmání, či prostě: Pomazaný papír.) ... Obsah básní Procházkových se vyznačuje touž nabubřelou schválností jako název. Čtenář pochopí, prozradíme-li jen, že v ušlechtilé té poesii je slunce vředem, jenž dáví zkaženou krev, obzor je sazový, hnus a špína valí se kol, duše v závratích nečistých třese se jak alkoholik, a rozumí se arci, že Venuše vulgivaga slaví orgie. ... Jakž potom nesouhlasiti s básníkem, jenž volá: jest to hnus k dávení! Budoucně budeme pokračovati.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť konal dne 24. ledna t. r. poslední schůzi před valnou hromadou. Za devátého člena výboru navrhuje výbor valné hromadě Fr. Vojtu, faráře na Zlíchově. Odboru katolického dělnictva na národopisné výstavě uděluje výbor z fondu socialního 100 zl. podpory a spisovateli z Moravy z fondu pro katolické spisovatele 25 zl. k účelu, jejž v dopise označuje. Slovutnému, staříčkému a nezištnému vlastenci, Dr. Fr. Lad. Riegrovi, odešle starosta projev soustrasti za příčinou úmrtí jeho dcery, pí. Marie Červinkové-Riegrové. Dr. Frant. Lad. Rieger jest v řadách našich vůbec osobností nanejvýše váženou a ctěnou. Jednota katolických tovaryšů v Praze, Růže Sušilova v Brně a farář Val. Appl v Čermné děkují družstvu za darované knihy a časopisy. — C. k. měst. del. okresní soud pro Nové Město a Vyšehrad oznamuje přípisem ze dne 22. prosince r. 1894., že zvěčnělý gymn. katecheta Karel Konrád odkázal fondu pro katolické spisovatele ve družstvu Vlasť 100 zl. a Historickému kroužku při družstvu Vlasť 50 zl. Výbor probírá návrhy k valné hromadě a volí pro ně referenty.

Zprávy z Historického kroužku. Veřejné přednášky v Historickém kroužku konali: Dne 18. listopadu 1894. superior P. Josef Svoboda Tov. Jež. přednášel o vpádu Sasů do Čech v roce 1631—35. a o remigrantech českých,

jak tu řádili více než Sasíci a Švédové, a jak by to v Čechách bylo vyhlíželo, kdyby se tu byli domohli panství. Ale mužná, rozhodná slova nového pražského primatora Františka Cortesi de Peregrino, že spíše krk svůj pod meč položí, nežli by byl nevěren císaři a králi i víře katolické, zažehnala nebezpečí. V další stati p. přednášející rozvinul obraz: Jaký byl stav náboženství v Čechách před návratem emigrantů? Rozkvět náboženství katolického za deset let (1621—31.) byl takový, že počítány již 92 kláštery mužské i ženské, kde lid nacházel pomoci duševní i tělesné. Při klášteřích byly školy, kde hojně studentů (v Praze 1200) studiím se oddávalo. I duchovenstvo farní konalo svědomitě povinnosti své, jak v souvěkých listinách charakteristiku tehdejších farářů nalezáme. Celé kraje byly již katolické a jinde se valně reformací šířila víra katolická. Dále p. přednášející zmínil se o sborech literátských, kongregacích a zpěvích českých. V literátských bratrstvech netoliko sprostní měšťané, ale také radní v městech, páni a nejpřednější osoby spolu s lidem česky zpívali a jednosvorným hlasem Pána Boha chváliti za obzvláštní poctivosť sobě pokládali.« Literátské sbory byly i příznivci a na mnoze i dozorci škol. Nového vzpružení doznal staročeský zpěv zakládáním různých kongregací, zejména Družiny Marianské. Válka třicetiletá způsobila zpěvům náboženským mnohé škody. Ku konci své důkladné a zevrubné přednášky superior P. Josef Svoboda mnohými příklady dokázal, že katolická reformace prováděla se mírnými prostředky: misiemi, kázáním, poučováním, nabádáním, ale nikoli násilím a pomocí vojska a bodákův. (Zevrubnější referát viz v »Čechu« a »Večerních Novinách« ze dne 22. listopadu 1894.)

Druhou přednášku v letošním období zimním měl křižovník P. Petr Špička o **Komenském a pádu Lešna.** Byla to již třetí přednáška o proslaveném paedagogu tomto. Pokaždé překvapil p. přednášející posluchačstvo něčím novým, čeho se v listinách o něm dopátral. Jak se dal ošáliti a oklamati Komenský pověstným »prorokem« Drabíkem! Komenský odešel do Uher za účelem více politickým než paedagogickým. Drabíkův »Bůh« mu poroučí, by se vrátil do Lešna, tam že bude moci spíše sloužiti vůli tohoto se zjevujícího Boha než v Uhrách. Lešno stalo se pak za jeho pobytu střediskem politického víru. Bylo dopisováno na vše strany: do Švédska, Francie, Anglie, Rakoczymu, Portě; Radziwill, Klobusicki, Drabík, Komenský dopisují si navzájem i za hranice. Počala válka švédsko-polská r. 1654. Komenský Karla X. pozdravuje vzletným panegyrikem a navštíví jej v ležení. Tajným písmem připsal: »Nic jistějšího, než že Polsko zahynulo a papežství s ním.« Jak byl vznícen, uslyšev, že Varšava padla! Komenský i Lubienicki vyzývá Poláky, kteří se bouřili proti vítězným Švédům, aby se vzdali bludů katolických a přijali protestantství. Drabík Komenského ujistil, že Lešno nepadne, ano jest pod zvláštní záštitou Boží. Než již 27. dubna 1656. neočekávaně v okolí Lešna objevilo se vojsko polské. I vyzváno město, aby se vzdalo, ale toto, pohnuto Komenským, jenž vybízel k vytrvalému odporu, postavilo se k obraně a krvavě odrazilo Poláky, kteří se nazejtří vrátili. Zatím obyvatelstvo prchlo do Slezska a vidouc to posádka švédská, také z Lešna vytáhla. Tak se Poláci města zmocnili, jež bylo popleněno a spáleno. Komenský a všichni, kteří v proroctví důvěřovali, ztratili všechen svůj majetek a Komenský i všechny své spisy a rukopisy, — práci prý celého života. »Expectavimus lucem, sed ecce tenebrae, quantae tenebrae!« běduje. Trpké, ale pravdivé výčitky byly mu metány ve tvář. »Nevěřiti viděním Drabíkovým mnohým mnoho prospělo, věřiti jim neprospělo nikomu. Požár lešenský zničil Komenskému nejen jmění, ale i klid i úctu i vážnosť u bratří, ale nestrávil jeho víru v Drabíka, nezničil jeho činnosť politickou. Nám ten požár lešenský jasně ozářil smutný osud emigrace české. Jaké to tmy, do nichžto zapadli ubozí ti emigranti i s Komenským ve službách neupřímných státníků! (Zevrubnější zprávu viz v »Čechu« a »Več. Nov.« ze dne 13. prosince 1894.)

VLASŤ.

Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Jihoslovansku.

Dle pramenů podává *Fr. Stingl.*

Samo sloge duh jedini
Budi naša obča dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika.
Pavao Stoós.

Smutný byl stav jihoslovanských národů ku konci minulého a začátkem nynějšího století. Zarezavěl meč junáckých pradědů, pod hustým prachem ležel květ zlatých dubrovnických básnických dob, umlkly jihoslovanské víly. Idea národnosti ještě tvrdě spala. Jihoslované neměli ústavu určeného národnímu vzdělání. Ve školách středních — jiných nebylo — a v úřadech vládla všude němčina, latina a italština. Mateřský jazyk neměl práv, byl jazykem sprostým, dobrým tak pro sedláky a dělníky. Lepší kruhy lidí se zaň styděly i rozuměly mu sice, avšak mluvily jím pouze, když musily. Obcovací řečí byla u žen němčina, u mužů latina a němčina. Jediným útočištěm mateřského jazyka byl kostel; tam se směl ozývati — nikoliv z jakési vyšší pohnutky nebo snad z lásky k národu, jak by se snad někdo domníval, nýbrž jen proto, že k lidu se jinak mluviti nedalo.

V toto mrtvé ticho padl r. 1833. jako světlý meteor dr. Ljudevit Gaj, jenž skoro najednou učinil konec těmto poměrům, jenž se svou illyrskou ideou dosáhl toho, že se dnes v národním jazyku píší v Jihoslovansku vědecká díla, že jest národní jazyk — aspoň částečně — pozdvižen na ono důstojné místo, které mu po právu božském i lidském náleží, že se ho nyní užívá ve školách, úřadech, měšťanských domech i veřejných divadlech, že se ozývá i z úst vzdělance. Ljudevit Gaj přes noc přeměnil národní neuvědomělosť v národní nadšení. V mladém tomto muži — když začal působiti, bylo mu teprve 24 let — hořelo nejšlechetnější vlastenectví živým plamenem, který roznítil Jan Kollár, slavný básník a otec slovanské vzájemnosti.

Zásluhy, kterých si Gaj svou illyrskou ideou o národní a duševní život jihoslovanský zvláště však chorvatský získal, nelze jen stručně naznačiti. Své doby prvý jihoslovanský vlastenec, obroditel chorvatské literatury a původce jihoslovanské idey, byl Gaj vůdcem národního probuzení na slovanském jihu, a může se říci, též osou, kolem které se otáčely veškeré nejen chorvatské, nýbrž i slovinské a srbské události plných patnácte roků, od r. 1835. skoro do r. 1850. Kdybychom tedy chtěli vylíčiti podrobně Gajovo působení, bylo by nám psáti dějiny jižních Slovanů za dobu patnácti let. To však není účelem našich statí, a nemohli bychom ani vše zevrubně oceniti, neboť pravdivý jest výrok Aug. Šenoy: »Kdo se oněch časů nedožil, ani zdání nemá o nich, kdo jich, třeba jako hoch, nepocítil, ten ani nesmí o nich mluviti.« [1]) Pouze tu budiž řečeno, že založení tiskárny a národních orgánů, založení »Matice illyrske«, literární spojení Chorvatů a Srbů, boj chorvatsko-maďarský, hnutí bosenské v letech třicátých, jsou hlavními body Gajova působení.

V následujících statích vypíšeme proto jen v hlavních rysech práci, snahy a zásluhy Gajovy o Jihoslovanstvo.

Dříve nežli začneme, objasníme krátce politické, národní a literární poměry Jihoslovanů před vystoupením Gajovým a před začátkem jeho illyrské idey, abychom tím lépe pochopili a zároveň ocenili jeho působení.

I.

Politické a kulturní poměry jihoslovanské před Gajem.

Všechny státy, které Slovan založil na jihu, rozpadly se dříve nebo později nájezdy zevnějších nepřátel, ještě více však byla příčinou zkázy nesmírná slávychtivosť a proklatá domácí nesvornosť. Nemíníme tím Slovince, kteří si snad státní samostatnosti nikdy ani vědomi nebyli; máme na mysli pouze stát Srbský, Bulharský a království Bosenské, jež po řadě podlehly mocnému tureckému návalu. Jen Chorvati byli tak šťastni, že si za silných bouří v minulých stoletích zachovali státní samostatnosť. Chceme-li tedy mluviti o jihoslovanských poměrech politických, můžeme tak činiti vlastně jen o Chorvatsku. — Oni jediní praporu svého státního práva nikdy nepustili z rukou, také ani tehdy, když jim Štěpánem II. vymřeli domácí králové a když byli vnitřními boji nuceni spojiti se s Maďary. Tito spojenci všemožně se namáhali, aby podkopali jejich právo a byli by je nejraději na věky pohřbili. Že se jim to nepoštěstilo, mají Chorvati děkovati svým pradědům, kteří bránili a při každé příležitosti kladli důraz na své zvláštní království (»regnum«). Důkazem této státní samostatnosti jsou dvě veleznamenité státoprávní události: zvolení Ferdinanda I. za krále chorvatského r. 1527. a uznání pragmatické sankce r. 1712.

Přes to byl politický život v Chorvatsku neutěšeným; ku konci minulého a začátkem nynějšího století klesal víc a více, zvláště když

[1]) »Vienac« 1879. číslo 44.

se za Marie Terezie r. 1779. Maďarům poštěstilo zničiti hlavní sloup chorvatské samostatnosti, »královské náměstnictví« (kraljevo namjestništvo). Maďarská zpupnosť zavládla pak po celém Chorvatsku. Bana jim sice nechali, ale volili ho Maďaři; a ti uměli zvoliti vždy muže, jenž byl vlastně jen pobočníkem uherského palatina. Zasedal též »sabor« (zemský sněm), obyčejně však dva nebo tři dny. Rozhodovala a hlavní slovo tu měla šlechta, která tančila tak, jak jí v Pešti pískali. Národ, jenž nesl všechna státní břemena, neměl hlasu v zemském sněmu. A jestliže se přece někdy sněm usnesl na něčem, co prospívalo vlasti, nebo promluvila-li se někdy příkrá slova stížnosti na maďarskou bezohlednosť a násilí, bylo tím národu velmi málo pomoženo, neboť Maďaři celou věc vždy tak zařídili, že se ty hlasy nedostaly k uchu panovníkovu. »Všechna ta »gravamina« uložila uherská vláda do archivu, odkud nikdy nepřišla na světlo.«

Dalmacie a Istrie sténaly dříve pod mljetským lvem a toho času pod vídenskou samovůlí, Bosna pod tureckým tyranem a Vojenská Hranice pod vojenským absolutismem.

Ještě horší politických poměrů byly poměry kulturní.

Jihoslované rozděleni na různé země a odloučeni věrou, lišili se též písemnictvím. Místo jednoho společného jazyka spisovného, který jim dali sv. bratří Cyrill a Method, zavládla jednotlivá nářečí, z nichž každé mělo zase svou zvláštní literaturu, tu bohatší, tam chudší. — Bulhaři pod tureckým jhem většinou ztratili svou národnosť, písemnictví jejich úplně kleslo, a krásná, zvučná staroslovinština (starobulharština) stala se »slavische Materie in albanesischer Form,« jak se Kopitar vyjadřuje. Srbové, kteří v někdejším srbském státě ze začátku psali starým církevně-slovanským jazykem, začali později do staroslovinštiny zaváděti ruská a srbská slova a tu směs zvali »slaveno-srbským« jazykem; místo té směsi konečně Dositej Obradovič a zvláště Vuk Stefanović uvedli do písemnictví prosté, ale krásné nářečí národní — štokavštinu. Chorvati píšící již dosti záhy svým vlastním nářečím čakavským,[2]) přijali k doporučení slavného Ivana Gundulića nářečí štokavské, nejdříve v Dalmacii a pak ve Slavonii. A Slovinci již v Kraňsku po Prim. Trubarovi užívali v literatuře též svého nářečí, oddělili se od ostatních Jihoslovanů a založili si vlastní »kajkavské« písemnictví.

Mimo tato nářečí a podnářečí dělilo Jihoslovany rozličné písmo. — Bulhaři a Srbové, kteří zprvu užívali glagolice, časem přivlastnili si cyrillici; někteří Chorvati naopak cyrillici zaměnili s glagolicí, než později asi ku konci 16. století přenechali glagolici církvi a osvojili si latinku. Právě tak i Slovinci jen latinky užívali. Avšak ani cyrillice ani latinka neměly zase stejného pravopisu. Užívalo se tehdy u Jihoslovanů *šestnácti* různých pravopisů, takže lze říci, »kolik *spisovatelů,* tolik pravopisů.«

---

[2]) Všichni Jihoslované, kromě Bulharů, mluví třemi hlavními nářečími: štokavským, čakavským a kajkavským. Tato nářečí jsou pojmenována dle tázací náměstky »co?«, »što« neboli »šta«, »ča« a »kaj». Ti, kteří tím neb oním nářečím mluví, jmenují se pak »Štokavci« — Srbové a jeden díl Chorvatů; »Čakavci« — praví Chorvati, a »kajkavci« — tak zvaní kajkavští Chorvati (původně Slovinci) a Slovinci (dnešní).

Jestiť přirozeno, že nebylo ani uvědomění o národní jednotě. Největším neštěstím Jihoslovanů jest, že v minulosti ani jedno plémě nemělo tolik moci, aby celý národ sdružilo a dalo mu jedno jméno. Od té doby, kdy různá jihoslovanská plemena podlehla cizinci a odloučila se věrou a písemnictvím, datuje se též národní rozkouskovanosť. Místo čtyř hlavních jmen zavládla různá provinciální a religiosní jména, jako: Bulhaři, Srbové, Černohorci, Hercegovci, Bosňané, Chorvati, Slavonci, Dalmatinci, Krajinci, Štýřané, Korutanci, Raci, Bunjevci, Vlahi, Šokci atd.

Rozumí se, že za takových politických, náboženských a literárních poměrů nemůže býti řeči o literárním a národním pokroku. Stará literatura, zvláště chorvatská, která již v 15., 16. a 17. století kvetla jako málokterá v Evropě, po těžkých a záhubných politických bouřích úplně klesla a málem zhynula. Psalo se málo, a co, to mělo ještě méně slovanského ducha. Národní uvědomění vždy více mizelo, a zdálo se, že jihoslovanskému národu nezbývá, nežli se slíti se sousedními, vzdělanými a dosti pokročilými národy, jež jeho záhubu připravovali.

Než, Boží Prozřetelnosť, která národy slovanské určila k jinému účelu, tomu nechtěla. Poslalať za nejhorších časů Jihoslovanům muže, kteří pokleslé národní uvědomění k novému životu probudili. Když po francouzské revoluci idea národnosti začala nabývati nadvlády nade všemi ostatními ideami, probudil se též mezi jižními Slovany národní život, a časem hnutí to rostlo, šířic se po celém jihu od Planin až k Černému moři, a to nejen na politickém, nýbrž také literárním poli. Jednotliví mužové i celá družstva hleděla mateřský jazyk slovanský zaváděti do veřejného života. Slovince probouzel V. Vodnik, Urb. Jarnik, Modrinjak a j. Pro Chorvaty již r. 1814. hodlal Gjuro Šporer s Ant. Mihanovićem dle návodu Kopitarova vydávati chorvatské noviny ve Vídni, ale pro nedostatek předplatitelů nestalo se tak. J. Derkos, nadšený jinoch, roztesknėn jsa netečností svých rodáků, zapěl čarokrásnou elegii »Genius patriae super dormientibus filiis,« povzbuzuje netečníky ku práci. Byli však národní buditelé i mezi vysokými hodnostáři, jako na př. biskup Max. Vrhovec. Mezi Srby působili Dos. Obradović, Vuk Stef. Karadžić, Mišicki a j. v. Dim. Davidović vydával ve Vídni »Novine serbske iz carstvu juštega grada Vienne«; prof. Magarašević založil v Novém Sadě periodický list »Ljetopis serbskij« a ve spojení s dr. Jov. Hadžićem a J. Šafaříkem v Pešti »Srbskou Matici« (r. 1826.) Naposledy i v Bulharsku v novějším čase probudili národní uvědomění někteří nadšení vlastenci, kteří (od r. 1806.) vydali několik nábožných knih zvláště pro mládež; mezi nimi vyniká archimandrit Neofyl Chilendare, jenž též napsal krátkou bulharskou mluvnici a slovník.

Tak již v oné době klíčilo sémě budoucího nadšení vlasteneckého. Právě jmenovaní mužové byli hlasateli nové doby, pracovníky a bojovníky za duševní vítězství dřímajícího národa. Avšak všechny tyto zjevy zůstaly bez účinu. Literární působení těchto jednotlivců neneslo žádoucího ovoce, ježto nemělo žádného podkladu, a nebylo jednoty ani v jazyka ani v písmě, tím méně v názvu jednotlivých plemen.

Jak tomu odpomoci? — Když též u Slovanů počalo pečlivé vědecké jazykoslovné bádání, k němuž položili základ Dobrovský,

Šafařík, Kopitar a j., vítězilo přesvědčení, že všechna nářečí a podřečí jihoslovanská jsou jazyk jeden! Bylo třeba jen ono přesvědčení oživiti a uskutečniti: všechny jednotlivé literatury v jedno sdružiti, a tak odstraniti všechno, co překáželo sociálnímu, kulturnímu a literárnímu rozvoji Jihoslovanů.

A té práce se podjal dr. Ljudevit Gaj. (Pokračování.)

Nad hrobem básníka.

V té vřavě šílené, kdy odevšad
sta hesel různých slyším hřímat v boji,
kdy Bábel názorů a moudrých rad
jak hádanka dnes před mým duchem stojí,
kdy pravdou nahota a skepse čirá,
kdy rekem ten, kdo v Kristu neumírá
a za rozkoší skončiv zálety
svůj ničí rázem život prokletý:
já u hrobu jsem stanul básníka.

Rov prostičký. Jej zakryl trávník zcela
a hřbitovního kvítí pestrý dav;
tu reseda, měsíčků zlatohlav,
tam modrých zvonků, fial, četa celá.
Keř planých růží v hlavách jeho zkvet'
a v cypřiši, jež nad kříž ukláněla,
jak v němém bolu, tmavou svoji snět,
já slyšel ptáče osamělé pět.

To píseň byla radosti a plesu
a plná míru, plná lahody,
již bratru bratr z vonných luk a lesů
pěl na srdci zde jarní přírody.
Ta píseň mnohem upřímněji zněla
než nekrology plné zápalu,
než píseň, která pěvce provázela
sem ve tmu hrobu v sloupcích žurnálů.
A než ten vavřín, který kdysi v slávě
skráň jeho zranil mnohým trnem zlým,
ta planá růže s květem nachovým
je krašší zdobou mrtvé jeho hlavě.

Já zadumal se. Hejna přelétavá
mou hlavou spěla různých myšlének,
když k hrobu básníka jsem zvolna klek'.
V klín západu již slunce koule žhavá

se zvolna chýlila. Zmlk' ptačí zpěv
a v hrobu klid jen vánek šuměl tiše.
Svit růžový pad' u zdi na cypřiše
a jako nebes čaruplný zjev
plál zlatý kříž básníka nad rovem.
Dech růží, resed vanul hřbitovem,
a v slunce hasnoucího plameni
jak maják, který ve tmu hrobu plane,
tak zářilo tu v kráse nevídané
to nesmrtelné kříže znamení.

Ó, básníku! — Zda tichý tento kout
bys zaměnil dnes za lesk liché slávy
a za půvaby literární vřavy,
jež v útulek tvůj nemůž' dolehnout?

Zda vrátil bys se mezi věštců davy,
jež spílají si právě dojemně,
své bílé řízy špiní vzájemně
a druhu druh rve sporý vavřín s hlavy?
Kde místo zpěvů, plných povzletu,
dnes bouří vřava stkvostných pamfletů,
kde každý, genia znak na svém čele,
chce poësie hráti spasitele?
Snad zítra již i kolem tvého jména
se strhne literární šarvátka,
a blátem bude mužně poházena
i stkvělá tvoje, brachu, památka.
Pak v tábory dva celý roj se změní,
jež do boje se spolu vypraví
a v ohni posvátného zanícení
se servou o tvůj vavřín krvavý.

Zda není lépe pod hřbitovní hlínou
ve stínu růží spáti smrti sen,
kdy mráčky klidně modrým nebem plynou
a ptáče zpívá celý Boží den?!
Kde hrob tvůj chrání cypřiš rozložitá
a jemně voní noční fiala,
a Věčná Láska, která na kříž vbita,
svá mocná křídla nad ním rozpjala?! —

Jan Svárovský.

Z veršů vlasteneckých.

Jindy a nyní.

Jungmann prosí: »Snažte se a bděte,
žijte prací tichou, společnou!«
Kollár horlí: »Cestu bezpečnou
dá jen svornosť; s láskou k cíli jděte!«

Pavel volá: »Jazyk, mravy ctěte
v ryzí jejich pravé čistotě!«
Palacký hřmí: »Proti cizotě!
Svoji ke svým, přímo, neuhněte!«

Pěvec Růže jeden štěp si přeje —
»Všecko za vlasť!« vroucně hlásá Tyl,
rázný Havel do vyhnanství spěje . . .

My však? Hanba, co se u nás děje!
Všude vřava, boje, ztráty sil,
a za branou Hannibal se směje!

Jaroslav Tichý.

Růžencová babička.

Obrázek ze Žďárských hor.

Napsala *Vlasta Pittnerová.*

(Dokončení.)

XIII.

Celá dědina litovala opuštěných těch dvou vdov z podskalského mlýna a jejich sirotků, ale také se shodovala celá dědina v tom, že mladá panímáma Špinarová jest více k politování než její macecha. Této musil přece každý majetník mlýna vystavěti příbytek a výměnek dávati, a Aničce, až mlýn prodá, — a že ho prodat musí, byl jeden hlas, neb na vystavění pomýšleti nemohla — natož na obsetí polí z jara, neb všecky zásoby obilí byly shořely, tedy ji zbude jen asi něco málo, neb byl mlýn už beztoho u žida zadlužen.

Také jej žid koupil a jako z milosti koupil od ubohé panímámy i dobytek a na rychlo ještě na podzim vystavěl chlévy a na místě

mlýna hodlal postaviti škrobárnu a chlubil se, že budou sedláci teprve viděti, jak umí on, žid, na polích hospodařiti.

Panímámě zbylo málo, velmi málo, a z toho musila ještě polovici složiti dětem do sirotčí kasy; na to dokročil jejich děd, starý rychtář, kterýž vytýkal mladé vdově úpadek jejich jmění, jako by ona tím byla bývala vinna.

Ani bytu nenabídli rychtářovi ovdovělé nevěstě, osiřelým vnukům; může prý si říci panímámě, ať ji vezme na výměnek, když po tom mlýně tak toužila, tak vykládala rychtářka sousedkám, kteréž ovšem Aničce hned všecko donesly.

Stará mlynářka také nespěchala nevlastní dceři nabídnout přístřeší; byla zatím u jedné kmotry, a když Sekeles od Aničky mlýn z volné ruky koupil, tedy vykázal výměnkářce byt ve stavení druhdy Bouchalově, kde byli dědeček a babička ubohé Aničky bydleli — bývalý jejich výměnek.

A když se tam mlynářka odstěhovala, tu říkala mezi lidmi, že by nevlastní dceři nabídla tu střechu nad hlavou, ale že si myslí, že by jí to bylo líto, býti na výměnku a k tomu z milosti tam, kde byla kdysi dědičkou, a pak, když sama nic neříká, že se dobízeti nebude, nemá prý zač.

Když se to Aničce doneslo, řekla: »Kdybych pro všecko na světě k panímámě šla, nešla bych k ní skrzevá Cyrdu, byl to přece její syn a příčina našeho neštěstí.«

Stará mlynářka se hrozně rozplakala, když jí tohle lidé pověděli, a vzkázala mladé, jen ať se na svých dětech ničeho horšího nedočká, než ona na Cyrdovi, který prý pro Aničku hned jako hoch dost vystál.

Anička vzkázala zpět, že ona se za něj přece vždycky pomodlí.

Aničku odvedl hned ze Zelené hory starý Jakub do komory, kterou si byl v jednom stavení poblíže vyhořelého mlýna najal, a pravil jí: »Nepros se nikoho, budeš u mne a budeme svoji jako jsme bývali, budu se starati o tebe a tvé dětičky, dokud mi dá Bůh zdraví.«

»Přišla jsem o vše,« hořekovala Anička.

»No, něco ti zbylo,« chlácholil Jakub. »A víš co, už jsem to včil rozmyslil, co budeme dělati. Já už stárkovat nepůjdu, podskalský mlejn bude mět beztoho ten židák, k tomu bych nešel ani za zlatou kozu a jinde bych už nepřivykl; najmeme si kousek polí a budeme se živit. Až jak to dopadne, třeba někdy i pro děti ňákou chaloupku koupíš.«

»Už mně pantatík rychtář řekli, že musím mlejn, totiž spálenisko i pola i s Bouchalovým gruntem prodat židákovi, tomu Jidášovi, ten jen nebožtíka pantátu, Pán Bůh mu odpusť, zavedl a byl by nás tak jako tak dřívejc nebo pozdějác vožebračil.«

»Tohle jsou řeči, ale já to také říkal.«

Anička se počala ohlížet po komůrce. Bylo tam snešeno něco málo, co zcela se při ohni nezničilo, její i Jakubovy věci.

»To mi vynesli dobří lidé,« pravil Jakub, ukazuje na starou truhlu, postel a něco peřin. »Já nevynášel ničeho, běžal jsem hájit, jen tenhle růženec, co mám od tvé nebožky matky, Pán Bůh jí odpusť, jsem měl v ruce, jak jsem s ním večer usnul; hodil jsem jej okolo krku, to je div, že se mně neztrhal při všem tom táhání a práci, snad mě taky Matička Boží jako věrného ctitela chránila, že jsem nepřišel k úrazu.«

»To by mě teprvá trápilo, vždyť jen na vás, strejčku, spoléhám.«

»Ale nápřed na Pána Boha, Aničko zlatá, na Pána Boha spoléhej a na přímluvu Panenky Marije; dá-li Pán Bůh, spolehneš časem na děti, až ti dorostou, a časem třeba zasejc na muža.«

»Snad to, strejčku, nemyslíte tak, abych se jako ešče někdy vdala?«

»No včil na to arci asi nesmejšlíš, ale časem, ejnu časem kdo ví, co bude, nesmíš se zařikat, vždyť je ti, jářku, třicet let.«

Anička smekla černý šátek s hlavy a vytrhnuvši hřeben, kol něhož měla vlasy otočeny, pravila: »Podívejte se, strejčku, jak jsem šedivá, jako stará ženská ňáká, po těch vlasech by mi každý hádal padesát, a kdyby toho nebylo, víte, jaký je to svízel mezi nevlastními rodiči a dětmi, a takové je to všude a všude, nevdala bych se ani, kdyby pro mě přišel sebe hodnější a bohatší člověk; však jsem v tom stavu manželském žádného velkého štěstí neužila, to vy víte, strejčku, nejlepčí.«

»To jsou řeči,« vzdychl starý Jakub.

Po prodeji mlýna a uložení peněz dětem zbylo Anničce za brambory na polích a dobytek i rozličných polorozbitých věcí z domácnosti, které ji k dědictví nepočítány, asi šest set; i koupil jí Jakub chaloupku a deset měr pole k ní, »necelou familiju«, jak se říká; Anička nechala si jednu krávu, koupila pro ni píci na zimu, a počali hospodařiti. Zima uběhla smutně, na hotový groš se těžce žije, i byla Anička s dětmi a Jakubem odkázána nejvíce na ty brambory, kterých si trochu sklidila.

S jarem počali hospodařiti. Lehčí vozík a orní nádobí vybral Jakub z trosek, přes zimu vše opravil, a pustili se s vdovou do polní práce. Pole byla chudá, jsouť v žďárských horách kopaniny tady tuze hlinité, tam kamenité, těžké a studené. Koupili pole levno, po 30 zl. za míru, majíť u nás i nejlepší pole cenu 80 zl. za míru, teprve za Žďárem na Moravské straně jsou půdy pšeničné a dražší.

Jakub zakoupil ze svých úspor trochu jařice, již zaseli po hnoji, přes zimu od kravky nastřádaném, brambory jim zbyly k sázení; vybíralyť v zimě děti takové malinké, které k vaření nebyly, a schovávaly je k sázení.

Jakoubek už chodil do školy a mohl leccos pomoci, malá Anička pak batolila se kolem matky a těšila se, že také už brzy do školy k hodnému panu učiteli bude choditi.

Ale šlo to s tím živobytím pomalu, a Anička pomýšlela, že bude muset chodit někam k sedlákům na výdělek a také do lesa na dříví. Přes zimu topili ohořelými trámy ze mlýna, a vdova vždy se chvěla, slyšíc v praskotu ohně vždy znovu a znovu praskot požáru a řítivšího se mlýna.

Nebylo pomoci, musela si koupiti »paletu« a choditi na sbírání dříví do lesa. Palety tyto vydává lesní úřad v zámku Žďáře, a jsou pro sbírání dříví, co se od větrů shozeno sebere, rukou dosáhne a ukroutí, (háků, seker, pílek, nožů užíti není dovoleno) na zádech unese nebo na trakaři doveze. K tomu jsou vyhraženy dva dny v týdnu: úterý a pátek, a to od sv. Jana Křtitele až do sv. Václava.

Jakub zrobil Aničce krůsnu, a nyní bylo jí v takové »dřevěné dny« putovati k lesu a nanésti otop pro zimní zásobu.

Anička zkusila dosti nezvyklou touto prací a zkusila i výsměšky ostatních žen, kteréž bývalé panímámy sice litovaly, ale když si málo stěžovala, mužovy příbuzné nepomlouvala, nebožtíka muže, paliče Cyrdu, ba ani žida neproklínala, tu se na ni jako zařekly a ztrpčovaly jí to kruté živobytí rozličnými úsměšky.

Říkaly jí pro smích: panímámo, mlynářko, a musela je prosit, ať tak nečiní; smály se jí, zda se snad hodlá za Jakuba provdati, že s ním hospodaří; ani mu to dobrákovi neřekla.

Byl špatný rok a špatná sklízeň. Na podzim musela ubohá Anička prodati krávu a koupiti si dvě kozy; krávu nebyla by obživila. Naříkala při pomyšlení, že bude muset z jara na orání jednati a brambory sama motykou okopati místo zorání, jak to chudí lidé dělají. Musívají leckdy i ten hnůj na trakařích vozit, a ženské na krůsnách, s nimiž do lesa chodívaji, nosit. To jest ta nejkrušnější práce, a bývalá mlynářka, dědička velkého gruntu, se jí také dočkala.

XIV.

Neměli-li lidé v dědině Špinarce, jak nyní Aničce říkali, nic za zlé, měli jí za zlé aspoň to, že se u rodičů mužových nedovolává pomoci aspoň pro děti. Ale ona si v tomhle nedala ani od Jakuba říci; věděla, že by musela o každé trošce mouky neb krupek, o každé kapce mléka, o každém krajíci chleba, které by na rychtě byli vnukům uštědřili, věděti vždy celá dědina, a že by miska mouky byla počítána za vokřín (ošatku), žejdlík krupek za mírku, plucar mléka za kozák, (krajáč) krajíc chleba za bochník. Tak raději dřela do strhání a říkala, že jí těžká práce ulehčuje smutné myšlénky. A po práci potěšila ji nejlépe nábožná modlitba a píseň, upokojil ji její milý růženec.

Tak říkala lidem, kteří se divili, že a jak to všecko vydrží, a tito se rozpomenuli na její dávný »příslotek«, jak jí byl nebožtík mlynář přezděl: »růžencová bába«, i počali jí tak říkati.

A že byla od těžké práce shrbená, vyhublá a jak se řeklo, jako »babička« šedivá, a že ji lidé přece jen litovali, říkalo se jí »růžencová babička«; na tohle jméno se na ni každý dobře doptal a upomenul jako na jméno po muži zděděné.

»Tak jen mně tak říkejte,« říkávala lidem, »však je růženec věc svatá a pro mne hříšnou osobu největší potěšení.«

Už tenkrát těšívala Špinarka lidi, kteří si naříkali na dření, nebo na ztrátu svých milých, či dokonce na lidskou nepřízeň. Zažila sama toho všeho tolik, že nebylo jí divno a nezdálo se jí nesnesitelno žádné trápení, které lidem takovým býti připadalo.

Říkala, že její život je jako ten růženec, jako ze samého neštěstí navlíkaný a drátky utrpení spojovaný.

»A přece si jakživa ani na tom svém růžencu nic nevymodlila,« říkávali lidé.

»Aspoň jsem si vymodlila trpělivosť a zvykla jsem si opakování toho všelijakého trápení, jako se zdrávasky na růžencu opakujou,« říkávala na takovou řeč.

»Růžencová babička« hospodařila se svým starým přítelem, ale chudák hospodařila od desíti k pěti; sotva se najedla i s dětmi, a sotva vyrostly, dala je na službu, pomáhala si při tom svém hospodář-

stvíčku, jak to šlo; propůjčila tu a tam kousek pole za pohnojení leckomu na jednoroční užitek, sázela zelí na prodej, sila mák, ale sotva na daně stačila. V létě chodila do lesa na dříví a snesla ho tolik, že ještě vždy mnoho odprodala. Jest to ovšem špatný obchod, prodávati nasbírané dříví: za pytel silnějších kousků platí se asi 12—15 kr., a dovezou-li se do Žďára, tam na trhu asi 20 kr., ale otlačí se ramena a odrou se ruce do krve, než se takový pytel silnějších kousků uhledá. Je to opravdu »dřevěný« chléb, který se takto vydobude.

Špinarka neznala oddechu, nepotřebovala spánku, s prvním ranním úsvitem spěchala v určené dny k lesům; v jiné dny chodíc z práce, při měsíčku drápelí sekala a silnější kousky do hraniček rovnala, aby je mohla odprodati. Slitoval se nad ní vždy některý pantáta, jeda s obilím neb pro nějakou koupi na týdenní pondělní trh do Žďáru a naložil jí ty pytle s kousky, které si tam lépe než v dědině prodala.

V zimě chodila do pazderen a na to se vždy těšila; mohla při té práci, co zatím jiné třelky pomlouvaly celou dědinu, tiše se modliti, a hojnou, tučnou stravu donášela si domů, kde se s Jakubem obživovali.

Jakub po pár letech nebyl už k žádné práci; jako mnozí staří mlynáři ohluchnul a jen tak že se ten růženec ještě modliti mohl. Však měli lidé Špinarce za zlé, že ho neposílá prosit (žebrat), že by jí mohl hodně živobytí domů snésti.

Ale odbyla zle každého, kdo jí s takovou přišel, těšila se, že ještě na strejčka i na sebe vydělá, a upřímného přítele k smrti dochovala.

Požehnal jí i jejím dětem na smrtelném loži, dal jí na památku svůj růženec, a ona mu svůj vlastní, se stříbrným křížkem, který si hned svobodná byla kdysi na pouti u sv. Jana na Zelené hoře koupila, vložila do rakve, otočila mu jej kol sepjatých rukou, které byly pro ni od jejího dětství tak upřímně pracovaly. Zlíbala ty ruce od práce schromlé a skropila je slzami vděčnosti.

A léta plynula v tom všem trápení, a děti Špinarovic vyrůstaly. A byly hodné; Jakoubek sloužil za čeledína u svého strýce na rychtě, a Anička ve škole za děvečku; podporovaly matku, jak jim bylo možno.

Matka se těšila, až si Jakoubek odbude odvod, že mu odevzdá chaloupku a trochu si odpočine, že se Jakoubek ožení, a ona bude míti pro stáří tichý v chaloupce koutek, kde ji hodná nevěsta, synova žena, vytrpí a sužovat nebude.

Ale těšila se nadarmo. Jakoubka odvedli hned, jak prvně k odvodu se postavil; byť zrostlý jako jedle a silný; loučil se s matkou a domlouval jí, ať se mu s chaloupkou nedrží, že se dlouho od »vojenských« nevrátí, a ona že už je celá sedřená, ať dá chaloupku Aničce a ji na ni provdá.

Strápená vdova poslechla upřímného syna a za nedlouho po jeho odchodu žehnala mladým manželům. Anička měla vyhlídnutého hocha, rovněž čeledína, kterýž si ze služby jako ona zachoval nějaký ten kus šatu, pár zlatých na zaplacení od oddavek a na nějakou tu motyku, rýč, sekeru a pilu k nádennické a drvařské práci.

Teď bylo u »růžencové babičky« trochu veseleji; zeť drvařil a při tom obdělával pole, mladá žena přičinila se doma, chodila

za mužem k lesu a nosila domů suky a roští, jež drvařům připadne. Byly i hotové peníze časem v chaloupce, »babička« po čase opravdu jako babička růžolícího vnoučka chovajíc, modlívala se radostný i slavný růženec.

Ale někdo už je na světě pro samé trápení vyhlídnut. Tak naše babička Špinarová. Sotva dva roky hospodařila s dcerou společně, vypukla válka v roce 1866., a ještě nebylo po ní, ještě nezvonily kosy ženců na polích, když byla babička Špinarová volána k představenému, jenž jí pověděl, že zasáhla kosa smrti jejího syna Jakuba na krvavém poli u Hradce Králové.

Babička Špinarová byla bolem téměř zdrcena, naříkala nad synem tak, že se lidé až divili, že tato trpitelka jest schopna takového nářku.

»Jest mi toho tak tuze líto, že ten hoch od malička co dobrého neužil; hned při jeho narození byla taková nevůla a vostuda pro kmotrovství a pro jméno. A stěhoval se maličký do toho mlejna a sotva svět poznával už zažil ten oheň a otcovu hroznou smrť. A u mne měl trochu bídy, na službu musil a co vysloužil, ešče mně napomáhal. Toho bílého kabátu se bál a neušel mu, neušel. A jako při jeho narození se hněvy strhly v rodě, tak při jeho smrti byly hněvy mezi potentáty a celými národy, při hněvech narozen, při hněvech umřel; a já smutná matka ani o jeho hrobě nezvím a nepolíbím tu hroudu, co mně mého Jakoubka kreje.«

Když se babička vynaříkala, pomodlila se a několik uspořených krejcarů na modlení za syna v kostele obětovala, upokojila se trochu, ale ne na dlouho.

Ta smrť, co se svou kosou rozpřáhala nešťastného roku 1866. po polích válečných, neustala ve svém zuření a prolétla vlastí naší až do nejodlehlejších dědinek. Přišél zlý host — cholera, a v naší dědince prvními obětmi byly dcera Špinarčina a její hodný muž; jedním dnem zemřeli oba, a než babička pohřeb oběhala, stuhnul i malý vnouček její v křečích smrtelných

Teď už babička neplakala, nenaříkala; jako bezduchá šla za rakvemi, dvěma prostými rakvemi; byliť dítko vložili matce do náručí; beze slova hodila hlínu do společného hrobu svých milých, muselo se při mnohých úmrtích v čas cholery šetřiti místem i časem, beze slova sklesla na hřbitově na hrob manželův, po drahné chvíli zvedla se s něho a poklekla na hrob vedlejší, hrob přítele Jakuba.

»Tohle jsou věci,« vydralo se jí ze zmodralých retů příslovím starého přítele.

A pak se rozplakala, a kde kteří lidé na pohřbu byli, plakali s ní.

XV.

Bylo v naší dědince mnoho a mnoho zármutku, ta cholera řádila tak děsně, tak neúprosně, lidé se na potkání pozdravovali slovy: »Potěš nás Pán Bůh,« a rozcházejíce se i při nahodilém setkání, loučívali se, říkajíce, že se třeba neuvidí více.

Kde bylo však komu o jednoho neb více členů rodiny plakati, přišla babička Špinarová, nezvána, nevolána, a těšila všecky dle možnosti; poukázala jim na utrpení Krista Pána, Matky Boží, na utrpení

svoje a tak mnohou slzu utišila, mnohého upokojila a kde bylo třeba, s trpitelem růženec se pomodlila.

S bídou duševní dostavuje se často i bída hmotná, a tak bylo i na Žďárských horách.

Vojnou nastala drahota, a kdo peníze měl, nevydal se z nich; i velcí hospodáři počítali, že bude jim z jara nechati pole úhorem ležeti, ano se na zasetí bude muset vše draze koupiti, jelikož zásoby musely býti vydány vojsku.

Také babička Špinarová ocitla se v novém soužení. Políčka sama a pro stáří nemohla obdělati, chalupu v pořádku udržovati, i vzpomenula si svých nevlastních bratrů.

Babička se jednoho dne svátečně ustrojila, odešla hned z rána a brala se ku Klášteru (zámek Žďár) na Zelenou horu. Tam se pomodlila na hrobech všech svých milých, pak šla domů a brala se po mezích, tak že došla na skálu nade mlýnem.

Tam usedla a přebírajíc v rukou růženec, dlouho, dlouho se modlila a hleděla dolů na bývalý svůj domov.

Odtamtud se brala do dědiny a vešla tam do chalupy, kde nikdy nebyla; byla to chalupa, kterou nebožtík její otec byl koupil Rozáře. Rozára zemřela rovněž cholerou, a její dva synové, oba ženatí, hospodařili na chalupě společně. Pro dvě rodiny bylo trochu málo chleba, a rádi skoro viděli, že jim ubyla výměnkářka.

S podivením hleděli Francek a Honzík Rozářini, nebo »z mlynářovy chaloupky« jak se bratrům drvařům nyní říkalo, ano se na dědinách málo příjmení užívá, co u nich chce vdova Špinarka.

Znali ji a věděli, že jest jejich sestrou, ale nikdy s nimi nemluvila.

Usednuvši tam pravila: »Abyste dlouho nehádali, co tu chcu, povím zrovna, že si jdu pro hospodáře. Jsu vaša sestra podlevá otca, a vaša matka — Pán tam oboum odpusť — mně svými prsy vyživila, tak se k vám hlásím. Že jsme tak dřívějác neudělali, snad nám Pán Bůh k zlému nepřipočte, a můžeme to napravit. Já jsu sama a žádnýho nemám, kdo by mi do smrti posloužil, tak pojďte jeden ke mně, dám tu chaloupku a pola za výměnek ke stolu a sednici a budu svému hospodáři pracovat. Těch pár zlatých, co měly mé děti, přisadila Anička na chaloupku a Jakoubek jí taky svůj díl přidal; říkal, že přijde-li od vojenských, budou dohromady. Ale nepřišel, a tak jsu dědičkou po dětech. Tož slyšíte, abysme dlouho nemluvili, který z vás chcete být u mne hospodářem?«

Bratří i se ženami šeptali chvíli, a babička vidouc jejich rozpaky, řekla: »No, vy jste se nenadáli, mně to samotné teprvá nedávno napadlo, vyspěte a pomodlete se na to a zejtra ráno mně přijďte povědit.«

Dočkala babička ranního úsvitu s růžencem v rukou a viděla ráda, že vcházel, sotva vyšlo slunce, do dvorečku Honzík s rancem na zádech a pílou a sekerou v rukou, za ním žena a dvě větší a dvě menší děti, nesouce rozličné nářadí. Přistěhovali se.

Babička dala upsati nevlastnímu bratrovi vše a vymínila si to obývání a stravu, slibujíc, že bude dle sil hospodáři pracovati.

Z počátku si jí její dědicové vážili, myslíce, že mají celé jmění, ale hned s prvním jarem vše se změnilo.

Nebylo na obsetí, a políčka zůstala skoro všecka úhorem. Honzíkova žena těšila se na krávu a mohla zatím sotva dvě kozy vyživiti. Chtěli na babičce peníze, ta neměla, zbytek ze synova podílu vynaložila na fundaci za jeho duši, což jí měli příbuzní za zlé; mrtvému prý to neprospěje a živým by byla mohla pomoci.

Honzík se někdy rád napil, rád si zalenošil, a tak se stalo, že v několika letech odprodával pole kousek po kousku, až zbyla jen holá chalupa. K tomu bylo stále v chalupě nějaké děcko, a babička musela chovati. Činila to ráda, byla potěšena, že je přece babičkou, a měla ty děti z duše ráda. Však se k ní druzí příbuzní, děti z druhého manželství otcova nehlásili.

Honzíkova žena nebyla k dobroditelce svojí tak hodnou, jak tato zasluhovala, a často jí vyčtla, že na té chalupě moc nepopadli, a ještě mají výměnkářku, babu skoro cizí na krku.

Babička se na takové výčitky jen zticha pomodlila svůj milý růženec.

Nehádala se s hospodyní, nevyčetla jí nedbalosť a jen se hleděla, kde mohla, sama státi užitečnou prací a šetřením.

A byla v tom svém vlastním trápení těšitelkou celé dědině.

* *

Když jsem babičku Špinarovou seznala, byla již sedmdesátnicí, a ten její kapsář byl notně potrhaný a růženeček ohmataný.

Měly jsme se spolu rády, a často mně babička zazpívala svou »růžencovou« písničku, často mně slíbila, že pomodlí se před usnutím za mne růženec; a když jsme někdy v neděli odpoledne na záprsní spolu besedovaly, tu mně často vyprávěla, jak kdy toho neb onoho potěšila v trápení, a to nejvíce svatým růžencem.

»Už dodělává ten můj růženeček, dodělám spolu,« pravila kdysi, vytahujíc z kapsáře růženec, tu a tam drátky i nitkami svazovaný. »Na nový jsem se nezmohla a nezmůžu, — no, tenhle je památný po matce a po strejčkovi, Pán Bůh jim tam odpusť, no, snad mi vydrží až do smrti.«

»Až pojedu někam, koupím vám, babičko, nový,« slibovala jsem.

»Ale kde, aby si vzácná panička pro mne škodu dělaly,« upejpala se babička. »Na pouty beztoho nejezdijou, a kde by jinde byly růžence ku koupi?«

»Ale pojedu na podzim do Prahy na výstavu a přivezu vám odtamtud růženec,« slibovala jsem určitě.

»I jdou, to bude ňáká světská paráda, a to by ten růženec, i kdyby byl tam k dostání, nebyl asi svěcený,« namítla babička.

»Dám vám jej posvětit u sv. Jana na hradě Pražském,« navrhuji.

»Na tom Hradčíně! U hrobu sv. Jana Nepomuckého! A bylo by to možná? I to bych jim ruce zlíbala a do smrti se za ně modlila. Ó, svatý Jan je velký svatý, slýchala jsem o jeho stříbrném oltáři, jdou se tam pomodlit jejich duši k milosti, to bude lepčí než ta vejstava,« pravila babička.

Jela jsem na výstavu. Z krásného okolí výstavy nedostala jsem se v několika dnech, které jsem v Praze stráviti mohla, na hrad, ale růženec jsem babičce Špinarové koupila. Pěkný, že jsem sama měla z něho radosť.

Babička radostí plakala. Ale že by nebyl svěcený, jí ani nenapadlo, a já nejsouc tázána, sama jsem jí tu zbožnou důmněnku nevyvracela.

Netrvalo to rok, a babička se na smrť rozstonala. Těšila se, že už je tu konec, že si odejde odpočinout k svým milým.

Před smrtí mně vzkázala, abych ji navštívila. Došla jsem k ní.

»Mám k nim prosbu, vzácná paničko,« trhaným již hlasem pravila babička. »Vidijou skrze ten svatý růženec, co mě s ním obdařily. Připadá mi, že je ho do hrobu škoda. A pak mám ten památný od strejčka a matky, Pán Bůh jim tam odpusť, šak se s nima brzy shledám. Ten je tak chatrný jako já, sešly jsme spolu. Ten by tu moji domácí třeba pohodili a bylo by svaté věci na urážku. Tak dovolijou milostivě, abych ten růženec, kterým mne podarovaly, odkázala tuhle té jako vnučce, co se po mně volá Nána. Aby si to někdy na bábu vzpomnělo a se na tom svatým růžencu pomodlilo. A ten starý si vezmu do hrobu.«

Únavila ta dlouhá řeč babičku a rychle jsem ji ujišťovala, že mi bude zcela vhod, když s růžencem naloží, jak jí bude libo.

Rozloučily jsme se, babička mi udělala křížek a posledně polibila mi ruku rty jako led studenými.

Zachvěla jsem se.

»Lekajou se dechu smrti, vzácná paničko,« skoro se usmála babička. »Taky se toho dočkajou, té poslední chvíle, dejž jim Pán Buh, aby v lepším štěstí než měly dosavád a než jsem měla já.«

S pláčem jsem odcházela z nuzné chaloupky. Za nedlouho věštil umíráček, že babičky není již mezi živými.

»Kdo nás bude potěšovat?« plakaly sousedky.

Na pohřeb babičky Špinarové, ač chudičký, šla celá dědina a do hrobu provázelo ji žehnání všech, koho kdy v zármutku potěšila.

Kéž by tato babiččina »kronyka« dovedla také potěšiti některou dobrou duši v trápení postavenou, jak si babička Špinarová, zvaná »růžencová babička«, přávala.

Fra Grgo Martić.

Kněz-básník boseňský. Životopisná črta.

Napsal *Jan Třeštík.*

Vzátiší malebně položeného i staroslavného Františkánského kláštera Kreševa, poblíž Sarajeva, slavil dne 14. ledna t. r. významné jubileum muž, jehož celý život zasvěcen byl hmotnému dobru, národnímu povznesení a vzdělání lidu, z jehož lůna sám vyšel. Útulné zdi klášterní vítaly v den ten celou řadů ctitelů oslavencových i na tisíce věřících z dalekého okolí, kteří došli, aby blahopřáli kmetu, jehož jméno nejen po celé Bosně a Hercegovině, ale po celé oblasti hrvatského národa s úctou se vyslovuje. V plné síle ducha a při obdivuhodné čilosti těla

sloužil tu zlatou mši sv., v den padesáté ročnice svého vysvěcení za sluhu Božího, *Fra Grgo*[1]) *Martić*, kněz řádu sv. Františka z Assisi, — *největší epik národa chorvatského v tomto století.*

Osudy muže tohoto těsně sloučeny jsou s historií katolického obyvatelstva v Bosně a Hercegovině v uplynulém půl století. Mimo to Martić jako poeta zaujímá v literatuře sbratřeného národa chorvatského tak čestné a vynikající místo, že neopomíjíme u příležitosti jeho jubilea zobraziti v následující črtě význam tohoto slovutného kněze-vlastence i českému čtenářstvu »Vlasti«.

Známo, že obětovným zakročením Rakouska r. 1878. ukončena byla ona tragedie, jejž více než 400 let odehrávala se v oblasti Sávy, Neretvy, Driny i Bosny. Nový řád přes 16 roků proudí Bosnou — ponosnou i skalnou — Hercegovinou. Občanský klid, rovnosť před zákonem i záře osvěty razí cestu nové, šťastnější budoucnosti křesťanů bosensko-hercegovských. Úcta a nejčestnější památka potomstva náležeti bude po věky těm mužům, kteří proniknuti pravou láskou k rodné zemi, nedali se zaslepiti okamžitým ziskem ni klamnými sliby zavilého nepřítele víry a síleni svatými zájmy lidskosti i úkolem svého povolání sloužili bez oddechu svému lidu.

V řadě těch zaujímá jedno z nejpřednějších míst miláček trpící kdys ráje boseňsko-hercegovské, nesmrtelný pěvec »Osvetníků«,[2]) Fra Grgo Martić.

Fra Grgo Martić narodil se dne 5. února 1822. v osadě Pošušji, náležející k vesnici Rastovači, v kraji Ljubušském Horní Hercegoviny. Pokřtěn byl jménem Mato. Otec Matův jmenoval se Grgo a byl bednářským mistrem, podřízenějšího ovšem významu. Matka Jela, rozená Kukuljevićova, pocházela z vesnice Mehmedovičů, blíže Imotska v Dalmacii. Kromě Mata čítala rodina ještě tré synů a dvě dcery. Bratří Martićovi záhy pomřeli, a zůstaly na živu pouze mladší sestry Matovy: Božica a Doma; obě jsou provdány. Matku pohřbil básník r. 1853.

Sotva osmiletý ztratil Martić otce, a hocha ujal se strýc Rade, bratr otcův, který po dvou letech již odvedl nadaného synovce na studia do bosenského kláštera Kreševa. Na tamním Františkánském gymnasiu vystudoval pět tříd. Potom vstoupil do řádu a přijal jméno Grgo. Po roce noviciatu poslán k dalšímu vzdělání do Požegy, kde dokončil šestou třídu gymnasia s vyznamenáním. Filosofii studoval v Záhřebu a po usnesení svých představených odebral se do Stolního Bělehradu v Uhrách, kde r. 1844. bohoslovecká studia skončil.

Záhřeb byl v těch dobách střediskem literárního života jižních Slovanů. Tam soustřeďovaly se všecky žíly duševního života trojjediného království. Ludevitem Gajem rozžehnut tam s idealním nadšením onen plamen lásky a úcty ke všemu, co duševně krásného i národně rázovitého chorvatská domovina chovala. Tam také probuzen vroucí zájem pro poesii v prsou Martićových, a v té době psal také prvé své básnické pokusy. Ruch Gajem vyvolaný rozvinul se po letech v utěšenou, obdivuhodnou činnosť nadaného mladého kněze, jež objímala vroucí láskou rodné kraje bosensko-hercegovské.

---

[1]) Gregorius.
[2]) »Osvetnici« (Mstitelé), hlavní dílo Martićovo.

Prvá větší literární práce Martićova, psaná ve Stolním Bělehradě, vyšla pod názvem: »*Zahvalnica*[3]) *bosanskih fratara maršalu Lavalu Nugentu*«, který nabídnul r. 1840. řádu svůj hrad Dubovac, v kraji Karlovackém, pro seminář. Potom následovaly z péra mladého poety drobné příležitostné básně, jež otiskovala »Danica« neb »Srpski narodni list«, v Pešti vycházející. Své básně podpisoval Martić dle zvyku (až do pozdních let) pseudonymy: Radovan, Ljubomir Hercegovac neb Nenad Poznanović.

Dokončiv bohoslovecká studia vrátil se Grgo o Vánocích r. 1844. do Bosny, kde jej biskup Fra Rafo Barišić v Travníku na kněze vysvětil. *Dne 14. ledna 1845.* sloužil Martić prvou mši svatou v kostele kláštera Kreševského, v témž místě, kde po padesáti letech plodné životní činnosti významného jubilea v těchto dnech se dožil.

Ihned po návratu svém do Bosny počal r. 1845. ve spolku s rovně smýšlejícími druhy v povolání a nadšenými vlastenci J. F. Jukićem a Marijanem Šunjićem sbírati národní písně po Bosně a Hercegovině. Sám Martić sebral jich na dvě stě. Srovnání a upravení sebraného materialu pro tisk vzal na se Jukić.

Však teprve po smrti téhož r. 1858. vydán první díl Filipem Kuničem v Oseku: »*Narodne pjesme bosanske i hercegovačke.*« Drahocenné sbírce této předeslán proslov z péra Martićova, v němž pod pseudonymem Ljubomíra Hercegovace nadšeně líčí zašlou slávu národa svého a připojuje životopisnou vzpomínku i tklivou elegii předčasně zemřelému soudruhovi. Bohužel ztratila se po smrti Angrija Boliće v Brodu Slavonském, který převzal náklad, aby je dokončil, druhá, do dnes nenahraditelná část po dvanáct roků sbíraných písní národních.

Koncem let čtyřicátých shledáváme se s Ljubomírem-Martićem v druhém svazku časopisu »Kolo«, kde uveřejnil dojemnou báseň »*Plač Bosne*«. Báseň tato, vzrušující výkřik duše vlastencovy, byla ohlasem bezměrného utrpení zubožené raje ku dvorům evropským, zvláště k vídeňskému, od něhož po staletí katolíci bosensko-hercegovští své osvobození doufali. Tímto plodem lyry své ohlásil se Martić jasně jako Bohem nadaný národní básník, budoucí pěvec »Osvetniku«.

V bouřlivé době vlády Omera-pašy r. 1850. stal se Fra Grgo Martić farářem v Sarajevě. Omer-paša, rodem Michal Latas z Ogulina, poturčiv se, došel nejvyšší hodnosti v tureckém vojště. Ani jeden z tureckých vezírů před tím nedovedl tak zkrotiti svévůli bosenských mohamedánů, jako Omer-Latas. Z počátku své vlády obmýšlel Omer křesťanské obyvatelstvo země svou přízní, hlavně řád Františkánů, jehož k potlačení vzbouřených Mohamedánců potřeboval. Avšak, jakmile dosáhl svého účelu, již dopadla ruka jeho těžce i na křesťany.

Ačkoliv jej pro předchozí ústupky, souvěrcům učiněné, Martić i Jukić, ve svých písních vděčně vzpomínali, — dal Omer Jukiće do Cařihradu odvléci. Tam uvržen do žaláře a nevinně zakoušel různých útrap. Teprve na důrazné zakročení rakouského vyslance Prokeše dosáhl opětné svobody. Fra Grgo Martić dovedl ještě v čas uniknouti mstivému ramenu úlisného poturčence. Na faru svou do Sarajeva navrátil se až v r. 1852., kdy Omer na zakročení diplomatického zá-

[3]) Díkůvzdání.

stupce rakouského ze svého působiště v Bosně do Cařihradu zpět byl odvolán.

Záhy po odchodu Omerově vypukl v Sarajevě zhoubný požár, kterým i Martićovo obydlí vzalo za své. Při tom shořela mu také bohatá knihovna, obsahující mimo klasická díla latinská i veškeré vynikající spisy novodobé literatury chorvatsko-srbské. Pomocí Krešev-ského kláštera zbudoval Martić v Sarajevu novou farní budovu i s kaplí ku cti sv. Antonína. Ale obě budovy vyhořely při velkém požáru r. 1879., kterým celá část města podle řeky Miljačky byla postižena.

V r. 1854. dosazen byl Martić za faráře do Ponijeva u Žepče. Však již po roce jmenován opět od biskupa Šunjiče farářem sarajev-ským a zároveň katolickým zástupcem i řádu františkánského při boseňské vládě za vezíra M. Churžida-paši.

R. 1856. smluvil se biskup Nikopolský, Conte Angelo Parsi, s tehdejším provincialem F. F. Pašalićem o působení katolické misie v pěti vyhlídnutých župách Nikopolské diecése. Vedení misie měli převzíti na se bosenští Františkáni. Za účelem prozkoumání poměrů krajinných i socialních pro obmýšlený tento podnik vyslal provincial Pašalić nadaného Fra Grga Martiće do Valachie i sousedícího Bul-harska. Martić provedl úkol tento k úplné spokojenosti svých před-stavených. Ovoce svých zkušeností uložil v řadu článků, pojednávajících o poměru katolíků v Bulharsku i Rumunsku ku katolíkům v Bosně a Hercegovině, které vyšly v »Katolickém Listu« pod názvem: »*Katolici u Vlaškoj, Bugarskoj i Hercegovini.*« Po návratu svém z východní této misie po balkánském poloostrově jmenován byl profesorem fran-tiškánského gymnasia v klášteře Kreševě. Tam napsal první díl svých »Osvětniků«.

Roku 1860. dosazen na faru do Nového Šeheru, kde složil ostatní dva díly »Osvětniků«. Nejsa tímto úřadem na venek přetížen, věnoval prázdné chvíle, pobádán jsa tehdejším francouzským konsulem Wiettem, studiu jazyka francouzského. Do chorvatštiny převedl Racinovu »Ifigenii« a Chateaubriandovu idylu v prose »Réně«. Současně počal překládati i Virgilovu »Aeneidu«. V téže době sestavil pro praktickou potřebu prvý díl objemného turecko-chorvatského slovníku. Práci tuto svěřil k přehlédnutí jistému úředníku turecké vlády, u něhož bohužel se ztratila.

Od roku 1863. až do roku 1878. shledáváme se s Martićem opět v Sarajevě, — na nejvděčnějším působišti jeho životního po-volání. V této významné době, kdy chýlilo se ku převratu v dějinách Bosny a Hercegoviny, byl Martić jako farář sarajevský a člen vrchní vilajetské rady všestranně a požehnaně činným.

Starost o přesné plnění svěřeného úřadu, hlavně ochrana kato-lického obyvatelstva v rozháraných letech sedmdesátých, přinutila však kněze-básníka, aby dal na čas odpočinouti svému péru. Přece však zaslal při otevření kathedrály v Djakovu vzletnou ódu slav-nému Mecenáši biskupu Strossmayerovi a dokončil IV. zpěv svých »Osvetniků«. V prvých již letech nového působení, jako farář v Sara-jevě, založil i vystavěl tam katolickou školu národní, jejíž nápis: »Národno katoličko učilište, zadušbinom svitloga cara Abdul Aziza s pomočju sjajnih dvorovah katoličkih, mjestnih obštinah i raznih dobročinacah, sagradio Fra Grgo Martić, župnik Ljeta gosp. 1865«,

zřejmě tlumočil široce rozvětvenou snahu Martićovu v tomto směru. Při velkém požáru r. 1879. shořela sice i tato původní škola, avšak na témž místě zbudována nová.

Zvláštní bohužel nehodou zničen jeden z nejkrásnějších plodů lyry Martićovy, totiž epos »*Osmanida*«. Stížen byv r. 1867. nemilostí u vezíra Osmana, napsal obsáhlou, příležitostnou epickou báseň. V této ohnivou dikcí jihoslovanskou a vybroušeným slohem vylíčil věrně zlé i dobré skutky onoho vezíra, jakými oproti křesťanům bosensko-hercegovským jako politický správce země pověstným se stal. Původ nemilosti té dlužno hledati ve zlomyslném osočování, které by bylo bez mála Martiće stálo hlavu. V nejistém tom stavu a v obavě před prohlídkou bytu uschoval Martić »Osmanidu«, dle vlastního doznání nejlepší své dílo básnické, do žitného sudu na hambalky. Tam rozežraly myši rukopis vzácné a do dnes nenahraditelné skladby té na padrť.

Brzy však, po tříměsíčním hněvu, usmířil se opět Osman na Martiće a byl mu až do svého odchodu velice nakloněn. Když svěřena pak byla Martićovi, krátce po oné nehodě, apoštolská visitace bosenských Františkánů v Galatě v Cařihradu (v zastoupení biskupa Vuičiće) provedl Grgo úkol svůj pomocí doporučení Osmanova k plné libosti biskupově a zdráv vrátil se opět do Sarajeva.

Od Osmanovy éry až do okupace rakouské udržoval Martić jako člen vrchní vilajetní rady nepřetržitý styk s pozdějšími vezíry, s nimiž se velmi dobře snášel. Do dnes jsou pamětníci, kteří dosvědčují, že rady jeho vážně se udržovaly a často s úspěchem byly prováděny bosenskými politickými správci turecké vlády.

Na oslavu dobytí Sarajeva rakouským vojskem, 19. srpna 1878., sepsal Martić nadšenou ódu, kterou otiskly v prvém čísle »Bosansko-hercegovačke Novine«. V r. 1879. v tomtéž časopise uložil básník vděčný výtrysk svého srdce, totiž vzletnou hymnu na paměť stříbrné svatby císařských a královských Veličenstev.

Z dalších životních dat Martićových sluší vzpomenouti ještě, že po šest roků byl definitorem a r. 1878. povýšen za kustoda františkánského řádu pro Bosnu. V roce 1892. obdržel akademické vyznamenání, byv jmenován a sv. Otcem potvrzen jako »lector jubilatus«. Záhy po okupaci uchýlil se do kláštera Kreševa u vědomí, že dřívější jeho chráněnci nyní ze spořádaných poměrů pod ochranou zákonů katolické říše volně oddychují. Tam věnuje poslední leta požehnaného života svého poesii a vědám.

* * *

Celý život výtečného tohoto kněze-vlastence nelze nazvati jinak, než stálou obdivuhodnou snahou za povznesení a vzdělání lidu rodného a za kulturní sblížení všech tří vyznání obyvatelstva bosensko-hercegovského, jimž jsou krev i jazyk od pravěků sice společné, avšak různá víra mocnou překážkou duševního sblížení.

Jako hodný, svého povolání nejvýš důstojný služebník, jenž i v nejkrutějších dobách věřícím s nasazením vlastního života byl pravým těšitelem i pastýřem, seznal Fra Grgo Martić, že jen společný ideální zájem prospěti může rodným bratrům všech tří vyznání. To poznání posvětilo také lyru kněze-poety tou měrou, že Martić sledoval

vytknutý úkol se vším zápalem vlastenecké duše, až do plného vyčerpání bohatého zdroje žehnaného nadání svého. Dokonalé pojetí rozhodčího soudce s lyrou v ruce pošinulo také Martiće na stupeň, kde stal se nejpřednějším v řadě národních bosenských básníků a jednou z prvých hvězd na poli literatury jihoslovanské. Celá poesie Martićova ozářena je vroucí láskou k vlasti; z jeho četných plodů plane nám vstříc šlechetná vůle i dojemná snaha, aby jako sluha náboženství lásky pojal v jeden kruh svých tužeb celý národ, různou věrou od věků tak rozervaný. Pod vlajkou naděje v lepší budoucnosť a za heslem ryzí humanity po celé půlstoletí neúmorné práce zůstal Martić věren až do šedin svým krásným ideálům.

Plody Martićovy Můsy roztroušeny jsou porůznu, a dosaváde souborně vydány jsou pouze »Osvetnici« tiskárnou Mileny Mrazovićovy (Bosnische Post) v Sarajevě jako prvý svazek jeho básnických spisů. Na sklonku života přislíbil kmet ku snažné žádosti svých ctitelů přikročiti k náležitému srovnání všech dosud vyšlých prací. Mimo příležitostné básně, ody a elegie menších rozměrů sluší vzpomenouti následujících básní původních i překladů:

»*Prihodnica,*[4]) *kao poziv u kolo bratinsko*«, vyšla v r. 1850.

»*Pjesničke kitice svetoga Frane Asizkoga*«, (Básnická kytice sv. Frant. z Assisi) dle A. F. Ozanama. Tento překlad sepsán neobyčejně zpěvným rhytmem a lahodnou chorvatštinou. O plynnosti skladby té svědčí okolnosť, že jistý mladý kněz v Derventu naučil se oné básni, přes tisíc veršů čítající, do slova z paměti za dva dny.

»*Muka Isusova*«, »*Uskrsnuvšemu Isukristu*« (Spasiteli z mrtvých vstalému), »*Češtitka imendanu sv. Oca pape Lava XIII.*« (Blahopřání ku jmeninám sv. Otce Lva XIII.); — všechny tři skladby z italštiny dle prof. F. Pesca.

»*Pjesma Strossmayeru*«, »*Suze za biskupom Šunjićem*«, »*Ivanu Gunduliću*«, »*Kristoforu Kolumbovi*«; — všechny básně širšího rozměru, vynikajícího obsahu a vnitřní ceny básnické.

»*Spomenica*« věnovaná jmenem bosenských Františkánů Fra Ondřeji Kačićovi-Miošiću, pěvci »Milovanu«, při odhalení jeho pomníku v Makarsku r. 1890.

»*Krštenik*« sepsaný v 13 zpěvech dle osnovy románu hraběte Lva Tolstého.

»*Obrana Biograda god. 1456. slavlje sv. Ivana Kapistranskoga.* Vyšla v Djakovu tiskem i nákladem biskupské tiskárny r. 1887. Věnována je s příležitostným proslovem biskupu Strossmayeru.

»*Narodne pjesme bosanske i hercegovačke*« sebrali Fra Frano Jukić a Fra Grgo Martić. Dle prve již uvedené původní sbírky z roku 1858. nové vydání upravil Marko Šešelj v Mostaru.

»*Národne pjesme o boju na Kosovu god. 1389.*« Obšírné epos toto čistě v národním duchu sepsané, vycházející od roku 1884. porůznu ve »Vienacu«, vydáno je s předmluvou souborně od Armina Pavićе knihtiskárnou L. Hartmanna v Záhřebě r. 1886.

Hlavní Martićovo dílo »*Osvetnici*« jest obrovské epos, s jakým pořídku u kterého národa se setkáváme. Rozčleněno je na sedm zpěvů a čítá samo 868 stran velké osmerky. Slovenský biskup Dr. Michal Napotnik, bývalý kaplan sarajevský, vynikající vlastenec

[4]) Cizinka.

a jazykozpytec chorvatský, ve svém díle »Kratki pregled bosanskoga slovstva« praví, že vyznamenává se epos toto neobyčejnou krásou i nedostižnou lahodou rozvržení, obsahu i vnějším propracováním. Účel všestranně obdivuhodné epopeje této, v níž líčen tak dojemným způsobem nešťastný osud trpícího národa, označil básník sám prvým již oddílem.

Prvý zpěv »*Obrenov*« přijat byl za Savou od všech přátel utiskované raje s pravým nadšením, a jihoslovanská kritika závodila v ocenění této vynikající práce. Rámec této črty je příliš úzkým, abychom šíře, dle zásluhy ocenili přednosti tohoto eposu. Snad v nejbližší době předvedeme některé zpěvy »Osvetniků« v překladu českému čtenářstvu.

Fra Grgo Martić šel při skládání čelní této práce své za tím cílem, aby povznesl své rodáky u vědomí vlastní síly a nadchnul je důvěrou v lepší budoucnosť. Osvetnici sepsáni jsou zvučnou mluvou hercegovského lidu, mateřským jazykem Martićovým. Známo, že nářečí hercegovské zaujímá co do lahodnosti prvé místo mezi nářečími srbsko-chorvatskými. Zvláštní krajinové výrazy vysvětleny jsou ve slovníku ku knize připojenému.

Zvonivou mluvu národní, kterou v nejvyšší dokonalosti ovládá,[5]) proplétá básník bující barvitostí plodné fantasie, oživuje vzletem vřelé duše své a unáší nás v čarokrásných líčeních obdivuhodnou lehkostí i elegancí obratů, v nichž podává nejněžnější výlevy mysli, hrou přírodních zjevů i nejbouřnější episody národního utrpení a vřavy válečné. Vše svědčí o mistrném ovládání jazyka i hloubce citu.

Zvlášť pozoruhodnou je hudební zbarvení a rhytmická lahoda mluvy Martićovy. Zde jeví se básník jako pravý syn přírody sice pusté, ale čarokrásné ve své divokosti. Máme totiž na zřeteli skalnou vlasť Martićovu — Hercegovinu. Při líčení různých úkazů přírodních a krajinných scenerií, zdá se nám, jako by z těch sytých, ladně nakupených obrazů slovných sama příroda k nám hovořila.

Jisto, že pozdější nálada i čelní zbarvení celého systému básnického kotví v dojmech, které dětské vzpomínky v duši básníkově zůstavily. Tak i u Martiće. Jemu již jako osiřelému hochovi popěvoval strýc Rade na gusle o junácích a junáckých zápasech za Kristovu víru i svobodu zlatou. Vše, co večer strýc Rade zpíval, to malý, nadaný Mato druhého dne na pastvě svých ovec a koz s nadšením po skalných klancích kolem rodiště prozpěvoval. Tam vsál do duše veškeren půvab přírody, která jen vyvolencům knihu svého kouzla dokořán otvírá.

Martić však není pouhým národním básníkem, jenž čarovným vnuknutím zanechává národu lesklé perly ducha pro příští paměť. Jeho básnické plody vedle lahodné vnější formy a plynnosti chovají i vnitřní cenu. Martić prve než přikročil ku skladbě »Osvetniků«,

---

[5]) K této všestranně uznané přednosti lyry Martićovy dlužno uvésti následující událosť. R. 1892. súčastnil se k vyzvání generála Františkánského řádu i Martić sepsáním konkurenční básně příležitostně 400leté oslavy památného objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem. Při slavnostním přednášení zaslaných prací básnických pronesl generál řádu po přečtení chorvatské ody Martićovy hlasitě následující významný úsudek: »Doppo la lingua Italiana mi pare e prima nella sua dolcezza la Slava.« (Po vlaštině, zdá se mi, co do lahodnosti první je jazyk slovanský). Byl totiž Martić jediný slovanský básník z řádu Františkánského, který zaslal konkurenční ódu v mateřském jazyku na Kryštofa Kolumba.

které v každé příčině obdivuhodnou prací se nám jeví, ozbrojil se důkladnými vědomostmi historickými, jazykozpytnými i místopisnými. Sytá, s věrnou barvitostí podaná líčení krajinná, do podrobností věrně v osnovu eposu vetkané episody dějinné, lehké přemáhání obtíží jazykových i zvonkové užití vhodných rhytmických obratů, atd. — to vše je jasným důkazem hlubokých předchozích studií básníkových. *Ve všech pracích svých ostal Martić věren pravdě.* Tato vzácná vlastnosť »Osvetniků« jest zároveň i příčinou neobyčejné oblíbenosti jejich v národu.

Prvý zpěv »*Obrenov*« předvádí událosť, která sběhla se r. 1857. v jižní Hercegovině. Nadšeným pérem líčí básník nejprve velkoleposť přírody rodné země, pak ve svěží alegorii předvádí ztýraný národ svůj jako sokola a vypisuje jeho krvavé boje s půlměsícem. Z dosavadních půtek přechází konečně k živému vylíčení pustého řádění nelidských bašibozuků. Z toho pestrého kaleidoskopu lidského strádání i bezměrného mučennictví pro víru i želanou svobodu vyjímá básník episodu, v níž Šahin-aga přepadne a vyplení Obrenovu kuču. Při tom zneucti jeho snachu a syna odvleče do své hrozné kuly v Trebinji. Zatím blesk udeří do vězení, z něhož zajatý Drago uprchne. Sebrav po okolí četu, hotuje se k pomstě nad svým katanem. Drago skutečně zabije Šahin-agu, druhové pak zapálí kulu, v níž zahynou Turci, nechtějíce se vzdáti mstitelům.

Druhý nejobšírnější a dle všestranného úsudku nejkrásnější zpěv celé knihy opěvá junácké činy *Luky Vukaloviče* a hrozný boj na Grahovci roku 1858. Prve než počne hajdučit, svěřuje se Luka Milutinu, igumanu kláštera pod Ostrohem. Turci pronásledují sice Luku až tam, musejí však odtáhnouti s nepořízenou. Luka vycítiv nebezpečí, uteče se v čas k Zupcům a nadchne tam raju k boji, ku kterému se i Turci připravují. Luka se svými junáky rozloží se na pravé hoře od Grahova, kde svede strašnou bitvu a zvítězí nad Turky. Pravá hrůza pojímá čtenáře v oddílu, kde líčeno strašné zjevení — Smrť, ana temnou nocí šoulá se po bojišti pokrytém hromadami padlých i raněných.

Třetí zpěv jedná o bojích Omera pašy s Černohorci r. 1862. Prvé dva zpěvy upomínají sice osnovou částečně na Mažuranićovo slavné epos »Smrť Smajl-agy Čengiće,« i u nás v překladu známé, avšak svým bohatým líčením krajinným, psychologickou prohloubeností a rázovitou slovní barvitostí se podstatně od zmíněné básně Mažuranićovy liší.

Čtvrtý díl »*Kiko i Zelić*« líčí nám hajdukování v Bosně, jakož i hrozné osudy a bídu tamní raje v letech před 1876.

»*Povstání v Bosně a Hercegovině,*« *boje srbské a černohorské,*« »*Hadži-Lojův kraj*« a »obsazení Bosny a Hercegoviny« vyplňuje zbylé tři zpěvy. Rozptýlenosť dějiště byla zde ovšem na ujmu básníkovi, aby podržel situaci v tak jednotném rámci, jak v předchozích dílech oceňujeme. Ale i přes to neostává tu líčení co do plastičnosti i vnitřního sestavení nijak za druhými zpěvy. Zvláště tam, kde básník obírá se junáckými Černohorci. Leposť jazyka i vybroušenosť slohu však nabyla v těchto posledních zpěvech vrcholu. Zvučná mateřština Martićova plyne v jeho verších podobna horské bystřině, z níž mile na poslech řinou se bohaté i šťastně volené obraty básnické s obdivuhodnou křepkostí, rázovitou jasností a svěžestí výrazů.

Srozumitelno samo sebou, že mnohostranná činnosť Martićova i výtečnosť plodů jeho po stránce jazykové i obsahové vyvolala nesčetnou řadu ctitelů básníkových mezi vzdělanci jihoslovanskými. Tak slavný profesor slavistiky, Vratoslav Jagić, přirovnává s nadšením Martiće přímo k Homerovi. Jiní ještě výborní znalci jihoslovanské literatury, jako F. J. Despot, Vilím Korajac, F. Selak, Dr. Samuel Singer a hlavně již jmenovaný slovinský biskup Dr. M. Napotnik, obírajíce se Martićem i jeho básnickými plody, docházejí k souhlasnému výsledku, *že Martić je prvým chorvatským epikem v tomto století.*

Význam Martićův na půdě národního písemnictví, jakož i neobyčejně vynikající působnosť jeho jako katolického kněze vřele vylíčil známý mecenáš jihoslovanský, biskup Strossmayer, ve zprávě, podané sv. Otci Lvu XIII. v roce 1889. V ní výslovně praví: »Velmi milo je mi uvésti, že mezi bosenskými Františkány jsou mužové, kteří básněmi i jinými spisy jméno své proslavili. Mezi všemi těmi stojí na prvém místě Fra Grgo Martić, zvěčniv jméno svoje epickou a junáckou básní, »Osvetnici« zvanou, která obsahuje více svazků. Po mém návodu hodlá dobrý tento kněz nyní opěvovati ve slohu národní písně život sv. Františka z Assisi podle Ozanama, potom život sv. Antonína Paduanského a sv. Jana Kapistrána. Veškerá díla Fra Grgy jsou plna vřelosti, tak že hluboko dojímají srdce i duši našeho národa. Všade těší se z uznání po všem obyvatelstvu i v každé chatě, kde stávají se spisové jeho denní sladkou duševní stravou lidovou. Ctihodný Fra Grgo Martić jako božský pěvec překypuje povznesenou myslí, jasnými názory i svatým nadšením, neméně vyniká i jeho čistota jazyka, výmluvnosť a pobožnosť.« (Gl. Biskupije Djak. br. II. god. 1889.)

Martić, ač kmet, jest dosud svěží, statný muž, o čemž jasně svědčí okolnosť, že nejmilejší zábavou je mu vedle písemnictví lov a jízda na koni. Jakmile vstane a vykoná pobožnost, již přehodí pušku přes rámě a odebéře se do lesů na hon. Za dne ve své cele čte a píše. V létě milým je mu zaměstnání v klášterní zahradě. V mladších letech procestoval Martić takořka celý Bálkánský poloostrov, v Italii byl třikráte, mimo to navštívil ostrov Korfu, Terst, Vídeň, Buda-Pešť a j. místa.

Kromě mateřštiny osvojil si Martić dokonale vlaštinu, francouzský, turecký, maďarský, ruský a částečně i německý jazyk. Za své literární i vlastenecké zásluhy vyznamenán byl třikráte od turecké vlády, a to pátou a čtvrtou třídou, pak komandérským odznakem řádu Medžidije. Roku 1878. udělen mu rytířský kříž řádu Františka Josefa, a u příležitosti letošního jubilea kněžského vyznamenán mocnářem řádem železné koruny III. třídy.

V osobním styku je Martić neobyčejně milý a sdílný. Zajímavý je pohled na statného kmeta, když navštíví Sarajevo. Není dojista duše domorodé, která by ho neznala a nepozdravila, když kráčí ulicemi. Tu setká se a porokuje po turecku se šedým mohamedáncem, poptávaje se přátelsky na jeho poměry i zdraví. Onde zapřede sdílný rozhovor s katolíkem, který jej žádá o radu, tamo potřásá pravicí pravoslavnému, jinde pohovoří se židem atd. Všem těm lidem zřejmě vidíte na očích, že se s ním rádi setkali, neboť všickni byli dobrými známými a navzájem si porůznu pomáhali i rozuměli v oněch ještě dobách, kdy nebylo pevného řádu v zemi, a hlava na ramenou nejista.

Po celé žehnané dráze života zůstal Martić Chorvatem tělem i duší. Veškerá takořka díla jeho, hlavně slavné epos »Osvetnici«, vytryskly z rodné půdy básníkovy. Tím oživují i zvláštním leskem význam Martićův, nejpřednější hvězdy nové literatury chorvatské. Martić jako kněz-vlastenec prvého řádu je dnes i zůstane do daleké budoucnosti chloubou bosenského kněžstva katolického.

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

Britské museum v Londýně jest velkolepý ústav, jenž chová rozmanité, bohaté, vědecké i umělecké sbírky a nemůže býti statí touto ani přehledně popsán. Při opětné návštěvě za příležitosti sjezdu orientalistů v Londýně r. 1892. byli jsme upozorněni zvláště na východní sbírky a z těch chceme označiti a popsati jen ony památky, jež se aspoň poněkud k bibli a ku starožitnostem biblickým vztahují. [1])

I. Nejstarší rukopisy biblické.

Nejblíže u vchodu jsou po pravé straně autografy znamenitých mužů, panovníků, spisovatelů a j., a z této galerie, jež se zove Granvilleovou, vcházíme do síně rukopisů. Ve skříni H. nalezáme latinský překlad bible dle sv. Jeronyma či *Vulgatu.* Sv. Jeronym přeložil velkou většinu knih Písma sv. do latiny v letech 389—404.; překlad jeho zobecněl pod jménem »Vulgaty«, nebyl však v pozdější době dosti pečlivě opisován, a opisy vykazovaly mnoho různých čtení a změn. Poněvadž Vulgata jest starým, věrným překladem sv. Písma, jehož znění jest sněmem Tridentským schváleno, je zajisté důležito znáti původní znění překladu sv. Jeronyma, které přirovnáváním textů nej-

[1]) Museu tomuto byly základem sbírky Sira Hans Sloane, který je r. 1753. závětí za 20.000 lib. st. vládě anglické nabídl. Parlament uzavřel koupi a přidal ku sbírce té i rukopisy Harleyské; Jiří II. spojil je s knihovnou králů anglických (Royal Library), a r. 1759. byly sbírky ty obecenstvu otevřeny. Výbor důvěrníků (Trustees of the British Museum) spravoval sbírky i příjmy musea, pro něž byla r. 1823—1857. zvláštní, rozsáhlá budova postavena. Uprostřed čtverce, jejž budova tvoří, zařízena jest rozsáhlá čítárna knihovny a ozdobena kopulí. Časem zrostly sbírky tak, že bylo třeba je odděliti, a proto byly přeloženy sbírky přírodovědecké r. 1882. do nové budovy musea v South Kensington. Museum má dvanáct oddělení: tisky, rukopisy, orientální rukopisy, orientální starožitnosti, řecko-římské starožitnosti, mince, britické starožitnosti ze středověku, rytiny a kresby, živočišstvo, rostlinstvo, geologie a nerostopis. Knihovna čítá nyní 1,600.000 tištěných knih, 200.000 map a 100.000 hudebnin a jest přístupna s povolením vrchního knihovníka každému, kdo překročil 21. rok věku. Východní starožitnosti sbírány hlavně od roku 1801., když Abercromby přinesl mnohé památky z Egypta; Layard, Rawlinson, Birch a j. obohatili je památkami v Assyrii a v Babylonii nalezenými. Roční náklad na udržení a rozmnožení sbírek musea r. 1892—3. povolený činil 158.560 lib. št.

starších, zachovaných knih Vulgaty se vyhledává. V kodexu londýnském jest opsán text Vulgaty dle oprav, jež byl učinil Alkuin, opat Turský, k žádosti císaře Karla Vel. mezi l. 796. a 800. Kodex byl psán asi r. 840., nenáleží tedy k nejstarším opisům Vulgaty a nemá pro určení původního znění takové důležitosti jako starší kodex Amiatinský, ve Florenci chovaný, který byl napsán v Anglii r. 716., a kodex Toletánský z 8. století; jemná vyobrazení (miniatury) a ozdobné iniciálky ve zlatě i stříbře okrašlují text knihy této. Znění této bible bylo základem anglického překladu Viklifova; opis Viklifovy bible, pocházející z r. 1397., lze spatřiti ve skříni I.

Pod jmenovanou latinskou biblí jest ještě jeden latinský překlad sv. Jeronyma, jenž byl psán belgickými mnichy Goderannem a Arnostem r. 1097.

Mezi východními rukopisy ve skříni E zajímá nás tak zvaný *samaritánský Pentateuch.* Samaritáné byli osadníci assyrští, kteří se přistěhovali po odvedení Israelitů do krajin pozdější Samarie a kteří se tam sdružili se zbytky Israele, přijavše i něco z jejich náboženství. Za dob Ezdráše (535 př. Kr.) znesvářili se Samaritáné se Židy, protože jim nebylo dovoleno súčastniti se stavby nového chrámu v Jerusalémě, a po té konali svou bohoslužbu na hoře Garizim u Sichemu a uznávali z Písma sv. jedině Pentateuch či pět knih Mojžíšových. Samaritáné znali knihy Mojžíšovy již před Ezdrášem a měli hebrejský text Pentateuchu již dříve, než počali Židů nenáviděti; v pozdějším záští by byli zajisté knih těch více od Židů nepřevzali, jakož vidíme, že žádné jiné knihy Písma sv. nepřijali kromě Pentateuchu. Pentateuch samaritánský nemohl též podlehnouti opravám ani změnám, jež byli mohli Židé ve svých knihách učiniti, a znění jeho nám může dokázati, jaký byl asi text Pentateuchu u Israelitů před Ezdrášem. Přirovnáním hebrejské bible k samar. Pentateuchu shledány sice četné odchylky, leč většina odchylek týče se mluvnice a správného psaní a mění jen zřídka význam celých vět; hebrejský text bible a překlady z něho učiněné dle toho od doby Ezdrášovy v celku a podstatě se neziměnily. Sam. Pentateuch jest též jedním důkazem, že byly knihy Mojžíšovy, tak, jak je nyní máme, již aspoň před r. 535 př. Kr. uspořádány a že nejsou tedy původu pozdějšího, jak někteří tvrditi usilují.[2]) Samaritánský Pentateuch znali již Origenes a sv. Jeronym, ale později nebylo o něm řeči, až r. 1616., když cestovatel Petr della Valle knihu tu spolu se samaritánským překladem v Damašku koupil a do Evropy přinesl. Rukopisy samaritánského Pentateuchu v knihovnách evropských chované byly psány po 11. století; kodex londýnský na papíru psaný jest z r. 1356.

Knihy Starého Zákona byly psány původně z větší části jazykem hebrejským; původní listiny, psány svatými, Duchem sv. nadchnutými muži, se vůbec nezachovaly, ale i opisy hebrejské jsou původu dosti pozdního; neboť nejstarší, hebr. rukopis, obsahující pozdější proroky, chovaný v petrohradské knihovně, pochází z r. 916. po Kr. Ve skříni K brit. musea jest *závitek*, psaný na hnědé kozí kůži, 89 stop zdélí a 26 palců široký, na němž jest obsaženo hebrejské znění Pentateuchu v jemných, čtvercových písmenech, bez samohlásek. Závitků

[2]) Ti tvrdí pak ovšem, že Samaritáné přijali Pentateuch teprve za doby Alexandra Vel. asi roku 333, dle jiných v 5. století.

takových užíváno ku čtení písma sv. v synagogách; i Pán Ježíš předčítal v synagoze nazaretské ze závitku, neboť jest psáno: »a svinuv závitek (knihu), vrátil ji služebníku« (Luk. IV. 20). Nepsávali jednotlivé řádky po celé délce závitku, ale řadili text do sloupců, jež se dle Jerem. XXXVI. 23 jednotlivě »dveřmi« nazývaly: »A když přečetl Jůdi tři stránky (dosl. dvéře) neb čtyři, rozřezal je král (nožíkem) písaře a uvrhl do ohně.« Závitek zmíněný pochází ze 14. století, a pod ním jsou tři jiné, pokryté hedvábnými pokryvkami taktéž ze 14. a z 15. století.

Nejdůležitějším biblickým rukopisem britického musea jest tak zvaný »*codex alexandrinus*« o čtyřech svazcích, ve skříni G chovaný. Týž obsahuje řecké znění sv. Písma, psané velkými písmeny (uncialky) na velmi jemné kůži a pochází nejspíše z polovice pátého století. Kodex náležel patriarchům alexandrinským; Cyrill Lucar, pozdější patriarcha cařihradský, daroval jej králi anglickému Karlu I. r. 1628.

Řecký překlad sv. písma jest pro biblické studium velice vzácný, poněvadž byly knihy Starého Zákona již před Kristem Pánem do řečtiny přeloženy a ukazují nám, jak zněl v té době původní hebrejský text, a vedle toho jsou biblické rukopisy řecké, jež máme, mnohem starší hebrejských.

Ptolemeus Filadelfus, jenž panoval r. 285. př. Kr., pečoval o to, aby ozdobil knihovnu v Alexandrii i překladem sv. Písma Židů; věřící Židé, kteří u velikém počtu v Egyptě byli usazeni, přáli si též míti svaté knihy své v jazyku řeckém. O původu překladu rozšířili Židé různé legendy; jedni dle listu Aristeova tvrdili, že poslal egyptský král posly k velekněži do Jerusaléma a vyžádal sobě svaté knihy a spolu i muže obou jazyků, hebrejského a řeckého, znalé; tito byli prý vybráni ze všech kmenů a přišedše do Egypta v počtu 72 mužů, překládali jednotlivě celé Písmo sv. Ač každý z nich o sobě v komůrce pracoval, přec nalezli po 70 dnech, že se překlady všech podivným způsobem úplně shodují; překlad schválen shromážděním židovským, uložen do knihovny, nazván překladem »*sedmdesáti*« *(Septuagintou)* a od Židů na roveň kladen s původním textem. Teprve, když se křesťané řeckým textem Septuaginty řídili a Židům jejich nevěru a nedůslednosť ze slov Písma sv. dokazovali, počali se Židé odvolávati na znění hebrejské, zavrhli Septuagintu a starali se o nové řecké překlady.

Legendy o původu překladu toho byly již sv. Jeronymem za nepravdivé prohlášeny; zdá se, že byl nejprve přeložen Pentateuch, po čase teprve ostatní knihy, k nimž kolem polovice druhého století přidán ještě Ekklesiastikus a dodatek knihy Esther. Překlad jeví se prací několika různých překladatelů a odchyluje se v dosti četných případech, slovy, větami i přídavky od nynějšího hebrejského textu.

Protestanté vyloučili ze svých biblí některé knihy posvátné a řadí je k tak zvaným *podvrženým* knihám (apokryfům); knihy ty nenalézají se sice nyní v hebrejské bibli, protože byly farisejskými rabíny v době po Kr. P. zavrženy. Jest však dokázáno, že Židé před tím i z těch zavržených knih, jako z ostatního Písma sv., čítali, že při překladu Septuaginty (tedy př. Kr.) žádného rozdílu mezi knihami Starého Zákona nečiněno; obsahovalť řecký překlad vedle knih prvního kanonu (tak se všeobecně jmenují knihy Starého Zákona, jež i Židé i protestanté přijímají) i knihy *druhého kanonu*, totiž kn. Moudrosti,

Ekklesiastika, Tobiáše, Judit, Barucha, knihy Makkabejských a části Daniele a kn. Esther. Knihy druhého kanonu nechtěli někteří svatí Otcové, řídíce se dle pozdějšího zařízení Židů, přijati do sbírky sv. knih (tak i sv. Jeronym), a považovali je jen za užitečné a poučné, větší část však sv. Otců a sv. církev vším právem je ku sv. knihám čítá.

Znění Septuaginty nezůstalo při mnohém opisování bez chyb a bez omylů; Kodex alexandrinský odchyluje se proto od rukopisů z té doby pocházejících, které též obsahují text Septuaginty. Řecký kodex, pocházející ze 4. století, nalézá se v knihovně vatikánské a sluje *vatikánský;* ve vědeckých spisech znamená se písmenem B; *sinajský* kodex, nalezený r. 1844. v knihovně sinajského kláštera Tischendorfem, pochází buď ze 4. neb z 5. století a jest uchován z části v Lipsku, z části v Petrohradě (znamení jeho jest hebrejské Aleph); kodex sv. *Efréma* (C) v Paříži jest z 5. století.

Vedle řeckého překladu jest velmi důležitým i *syrský* překlad, poněvadž byl učiněn ještě před koncem druhého století po Kr. a náleží též k nejstarším překladům sv. Písma. Syry jmenovali se z počátku jen ti, kdož bydleli v Syrii, později nazývali se tak křesťané zemí přední Asie na rozdíl od pohanů, jimž dáváno jméno »*aramejští*«. Syrové honosili se tím, že Spasitel jejich jazykem mluvil (nářečím ovšem aramejským) a že králi syrskému Abgarovi poslal do Edessy list, a přijali záhy křesťanství. Není známo, kdy určitě a na kterém místě byly knihy Písma sv. do syrštiny přeloženy, stalo se to však před 2. stoletím, a překlad byl sdělán různými osobami. Překlad, jenž u Syrů zobecněl, jmenuje se *Pešittâ* t. j. jednoduchý či jasný. Britické museum chová ve skříni G některé knihy dle Pešittâ psané, a to Genesis a Exodus, psané v Amidu u Diarbekiru jáhnem Janem r. 464. po Kr. a Numeri i Deuteronomium z téže asi doby, však jinou rukou. Rukopis ten jest nejstarším datovaným biblickým rukopisem vůbec, psán starým písmem, Estrangelo zvaným (protože Evangelia poprve tak psána) a nalezen v klášteře Bohorodičky v Nitrijské poušti v Egyptě.

V další síni musea shledáváme rozmanité a vzácné knihy z Východu sem přinesené, knihy vazbou neb obrazy (miniaturami) mistrně ozdobené, první tisky, jako jest z r. 1456. tak zvaná *bible Mazarinova*, při níž stránka po stránce těmitéž typy byla tištěna.

II.

Assyrská síň.

Assyrská síň nalézá se v prvním poschodí vedle síně egyptské; v ní jsou uchovány menší památky assyrské a babylonské. Větší pomníky jsou postaveny v assyrské křížové chodbě (assyrian transept) a v pořadí Nimrud; v ústřední síni Nimrud, v pozadí Kujunžik a v assyrském přízemku jsou uloženy větší i menší památky jiné.

Před rokem 1845., kdy Sir Henry Layard počal hledati ve zříceninách starého Ninive, chovalo britské museum ještě velmi málo assyrských památek, bylo je lze srovnati v jediné skříni; nyní uchovává obšírnou literaturu assyrskou, která bude moci teprve za mnoho let býti prozkoumána a vytěžena.

Země Assyrů zabírala dle biblických poznámek oba břehy Tigridu a severní část levého břehu řeky Eufratu, ačkoli se v širším významu zahrnuje jménem »říše Assyrské« celá Mesopotamie (bez Armenie) i s jižním Babylonskem a Chaldejskem.

Písmo sv. nás poučuje, že byli Assyrové z pokolení Semova; ještě před 40 lety tvrdil Renan a jiní, že byli z arijského kmene a nikoli Semity, a dokazoval to z jejich povahy, ze vzdělanosti, ze způsobu staveb, z náboženství a politických zařízení. Nálezy assyrské rozhodly a ukázaly, že udání biblická jsou úplně správná i v této příčině: Assyrové měli jazyk hebrejskému, aramejskému jazyku velmi příbuzný — byli Semity.

Nápisy assyrské jsou psány zvláštním druhem písma, jenž se úplně liší od písma ostatních semitských jazyků. Písmo fenické a písma ostatních semitských jazyků, z fenického odvozená, pocházejí z hieroglyfické soustavy písma Egypťanů — ač jest ten důkaz o egyptském původu u některých hlásek nesnadným; assyrsko-babylonské písmo má původ v hieroglyfech Chaldeův. Písmo a—b čteme od levé k pravé, značky záležejí z menšího neb většího počtu klínů a uhlů — proto klínové písmo (s. cuneiforma) zvané. Skupiny klínů neznačí vždy jen jedno písmeno, ale buď jména předmětů nebo slabiky, neb obojí zároveň. Tak značí na př. čtyři klíny v podobě hvězdy skřížené slova: kakkabu (hvězda), šamu, šamie (nebe), Anu (nejvyšší bůh), ilu (bůh) a spolu slabiku »an«. Jednotlivé skupiny nebyly ve všech dobách stejně psány, ale písaři či rytci je zjednodušovali, po svém způsobu měnili: proto jest čtení toho písma velmi obtížným, a jest velice zajímavo přirovnávati první pokusy čtení assyrského písma k nynějšímu poznání, k nynějším překladům. V prvých pokusech byla veliká nejistota, přečasto nesprávnosť, hypothese; nyní čte historický nápis znalec tak snadno a bezpečně jako stránku Starého Zákona. O rozluštění písma toho pracovali Grotefend 1802, Lassen 1836, H. Rawlinson, Hincks, Oppert a Talbot. Jazyk assyrsko-bab. byl velice rozšířen, a nápisy činěny na válcích neb hranolech, na hlíněných deskách sahají od r. asi 3800. až do 1. století př. Kr. a obsahují dějepisné zprávy, soukromé smlouvy, mluvnice i slovníky (syllabary), pojednání hvězdářská, právní, statistická, přírodovědecká a matematická a dopisy místodržitelů a králů východních s králi egyptskými Amenofisem III. a IV. Král Assurbanipal založil velikolepou knihovnu, jejíž zbytky jsou v britském museu v obsahu více než sto krychlových metrů.

Tato literatura má pro literární a kritický výklad biblického textu značnou důležitosť: mnohá slova, na př. ona, jež se v Písmě sv. toliko jednou naskýtají, byla určitě vysvětlena z assyrských kmenů; mnozí exegetové sv. Písma poukazovali k tomu, že mluva Pentateuchu se tak málo liší od mluvy knih prorockých, a tvrdili, že jest to dokladem, že Pentateuch byl psán v době mnohem pozdější, nežli se dosud mínilo — assyrské texty, jež pocházejí z tak různých dob, ukazují však, že se ani assyrština po staletí skorem v ničem neměnila, a že stálosť tvarů jazykových jest vůbec charakterem semitských jazyků; nezněla tedy ani hebrejština za doby proroků jinak než za doby Mojžíšovy (zastaralá a cizí slova vyjímajíc).

Důležitějšími pro biblické studium byly assyrské texty dějepisné; jimi se objasnily stručné zprávy, jež bible podává o assyrských bojích,

jimi bude lze stanoviti chronologii vládců babylonských a assyrských, ale též oněch králů judských a israelských, kteří byli s Assurem v nějakém spojení.

Kdy Assyrská říše vznikla, známo není; jižní říše, Chaldejská a Babylonská, zmohutněly dříve než říše Assyrská. Po osmnáctém století byla Assyrie na čas podmaněna králi egyptskými, v šestnáctém století stala se opět samostatnou, podrobila si království Babylonské a mnohé země západní. Za králů Sargona (722—705 př. Kr.) a za Asarhadona (681—668.) dosáhla říše největšího rozšíření, ježto jí byl i Egypt poddán. Babylonští se velmi často proti Assyrii bouřili, a jimi padlo po roce 606. př. Kr. Ninive a říše Assyrská byla zničena. Bývalé hlavní město Ninive v krátké době zašlo tak, že již dvě stě let později nevěděli určitě, kde stávalo. Teprve r. 1842. objeven J. Mohlem palác Sargonův a později i jiné stavby města Ninive.

V prvních dobách Israelského království za Davida a Šalomouna neznepokojovali Assyrští Israelity, teprve po rozdělení království vystupují nepřátelsky. Bůh užíval Assuru jako nástroje, kterým trestal hříchy království Israelského. Když však Assyrové i svaté město Jerusalém obléhali, zasáhla je ruka Boží, vojsko jejich před městem z největší části pomřelo, a od té doby moc jejich klesala. Do dějin království Israelského zasáhali Assyrští vícekráte: Král Jehu byl dle nápisů assyrských poplatným Salmanassarovi II. (860.); v téže snad době šel Jonáš kázat do Ninive. Za krále Pula, kterého stotožňují s Tiglath-pilesarem, platil král Menahem poplatek 1000 hřiven stříbra Assyrským. Achaz, král judský, povolal Tiglath-pilesara na pomoc proti Syrii a Israeli, ač jej od toho Isaiáš zrážel; král assyrský za mnohé dary ku pomoci přišel, spustošil však severní Galilei a zemi za Jordánem. Israelský král Hoseáš byl Salmanassarovi IV. poplatným, ale učinil smlouvu s egyptským králem proti Assuru; proto bylo Samaří obleženo, a Sargon dobyv ho odvedl lid israelský do svých zemí (722.).

Sennacherib obléhal (701.) Jerusalém, odtáhl po zkáze vojska svého do Assyrie; Asarhadon později zajal judského krále Manassa (681.), přivedl cizí osadníky do Samaří. Po roce 606. bylo Ninive, jak proroci Nahum a Isaiáš předpovídali, ohněm a vodou zničeno.

V assyrské síni všimneme si za účelem již zprvu vytknutým jen některých památek. Ve skříni F shora, jest válec, popsaný *letopisy* assyrského krále *Sargona* (721 př. Kr.) Jméno tohoto krále uvádí prorok Isaiáš (XX., 1.). »Léta, kterého všel tartan (nejvyšší assyrský vojevůdce) do Ašdod-u, když ho byl Sargon, král assyrský, poslal, a on útočil na Ašdod a dobyl ho.« Jméno tohoto krále nebylo z obecného dějepisu známo; v řadě králů assyrských, psané Ptolemeem, (Ptol. kánon) jest sice udán král Arkeanos, ale dokud se jméno Sargon neobjevilo v klínových nápisech, nestotožňoval jej nikdo se Sargonem. Spíše vykládali jméno Isaiášova Sargona o Salmanassarovi, jiní děli, že to byl Sennacherib aneb Assarhaddon; verš tento byl pro ono jméno velikou obtíží, a neprávem přičítána zde biblickému textu chyba. Objevením jména jeho Šar-gi-na v těchto letopisech a v jiném úlomku, který se nachází v pořadí Kujundzik, ukázáno, že byl Sargon z nejmocnějších panovníků Assuru; správnost biblického udání dokázána. Sargon panoval do roku 706., za jeho doby padlo Samaří, a on odvedl 27.290 lidí z království Israelského

do hor medských, na Balich (snad Chalach) a Chabur, řeky Gozanu, učinil Samaří sídlem assyrského místodržitele a usadil tam cizince. Ačkoliv se o Sargonovi v letopisech pozdějších dí, že pochází z rodu krále Bel-bani, přec jest pravděpodobnější, že se trůnu zmocnil, neboť nebyl potomkem předešlého krále Salmanassara. Po celý čas panování bylo mu bojovati na různých stranách; on dobyl znovu Babylona, zvítěziv nad tamějším Merodach-baladanem; on vystavěl v severní části Ninive palác, který byl v našem století objeven. Obrazy bojů a nápisy na stěnách toho paláce zachované vydávají svědectví o vývoji assyrského umění.[3])

Ve střední řadě jsou *obrazy assyrskeho boha* v podobě ryby; obraz ten připomíná nám boha Filištínů *Dagona*, jehož chrám v Gaze Samson zbořil, (Soud. XVI, 23) a jehož obraz před archou úmluvy padl (I. Sam. V, 1—4). Modla ta bývá různě vyobrazena; někdy má jen hlavu lidskou, kdežto ostatní tělo je rybí, někdy (jako obraz ze Sargonova paláce v Louvru) jsou hlava, ramena i prsa člověka, ostatní dle ryby, někdy má obraz této modly nohy čtvernožce a drží rybu.

Několik bronzových *závaží* v podobě lvů stojí uprostřed; jsou na nich nápisy klínové, ale též *písmem aramejským* psané. Tímto písmem psali zprvu i hebrejštinu, později zavedli v hebrejštině písmo čtvercové nebo tak zvané assyrské; prvnější podobalo se písmu fénickému a čte se ještě na mincích ražených v době Makkabejců. Proč jsou závaží assyrská poznamenána písmem zcela cizím? Závaží podobných užívali i Židé a zajisté, že pravosť jejich a tíži písmem označovali — měliť při chrámu tak zvaná svatá závaží t. j. normální váhy — a zdá se, že Israelité, které Tiglath-pilesar do Assuru převedl, vedli tam obchod a měli označena závaží domácím a i svým písmem. Méně vhodným zdá se býti výklad, že závaží ta pocházejí od fenických řemeslníků, jež si byli Assyrové — podobně jako Šalomoun — ku prácem kovoliteckým povolali.

Ve skříni H (nadepsané Assyria) nalézá se *válec*, známý pod jménem »Taylor cylinder« (správně šestihranný sloupec; nazývá se Taylorův po původním majetníku). Obsahuje zprávu o výpravách krále *Sennacheriba* (Sin-akhi-ir-ba 705.—681.) a o obležení Jerusaléma. Dle této zprávy zajali Akkaronští krále Padi, jenž byl Assuru věren, a vydali ho Ezechiášovi, králi judskému, který jej uvěznil. »Čtyřicet šest ohražených míst a pevností a místa kolkolem (v království Ezechiášově), jsem oblehl, stroji na ně útočil a vzal. Odvedl jsem z nich 200.150 duší, velkých i malých, mužů i žen, a koní, mezků, oslů, velbloudů, býků a ovec bez počtu. V jeho domě, v Jerusalémě, uzavřel jsem Ezechiáše jako ptáka v kleci, nahodil jsem náspy kol města, s nichž jsem na ně hnal a zahradil brány jeho. Města, jichž jsem dobyl, odtrhl jsem od jeho království a dal je Mitinti, králi v Ašdod . . . Ezechiáš poslal 30 hřiven zlata, 800 hřiven stříbra . . . do Ninive, mého královského města; k odevzdání poplatku a k vyznání svého podrobení, poslal ke mně své posly.«

Pozoruhodno jest, že není udáno, že by byl Sennacherib Jerusaléma dobyl; Písmo sv. (II. král. XVIII, XIX) činí zmínku o poplatku,

---

[3]) V pařížském Louvru jest cihla z doby Sargona, na níž jest napsán celý titul králův, pak jeho obraz a socha; nalezli je v Cittium na Cypru.

jejž poslal Ezechiáš do Lachis, nikoli do Ninive a nikoli po obležení Jerusaléma. Písmo sv. udává příčinu, proč Sennacherib od Jerusalému upustil: »Přišel anděl Hospodinův a porazil v ležení assyrském sto osmdesáte pět tisíců. A když ráno vstal, uzřel všecka těla mrtvých a odtrhna odešel.« Pochopitelno jest, že assyrský král, který v nápisech jen o vítězství a o zajetí králů mluví, nepřiznává se k nezdaru, ale udává, že výsledkem obležení Jerusaléma bylo poselství Ezechiášovo a poplatek. Poplatek poslal však Ezechiáš dle II. král. XVIII, 14 assyrskému králi do Lachis již tenkrát, když mu byla vzata judská města: vydal krále Padi a poslal 30 hř. zlata a 300 hř. stříbra. V nápisech udáno jest 800 hř. stříbra, nejspíše proto, že počítali v Babyloně dle lehkých hřiven, kdežto byly hřivny palestýnské dvakrát tak těžké. Poněvadž se Ezechiáš úplně nepodrobil, oblehl Sennacherib Jerusalém, ale po úmrtí tak velikého počtu vojska svého vrátil se zpět do Ninive (701). Vedle toho udává se ještě jiná příčina rychlého odchodu králova: v Babyloně povstaly nepokoje, jež Sennacherib roku 700. potlačil. Herodot udává, že byl Sanherib při výpravě proti Egyptu ku prosbám kněze a krále Sethona stížen ranou myší a že byl nucen vrátiti se; k tomu přidávali výklad, že byla myš obrazem moru, a že bylo vojsko assyrské morem stíženo, a když velká část pomřela, odešel Sennacherib do Ninive (zemřel r. 681.). Chlubné výpisy Sennacheribovy ukazují, že nelze zprávám Assyrských nápisů hned a ve všem věřiti, zvláště nelze pochopiti, proč by se jim větší věrohodnosť přikládala než zprávám biblickým.

Po Sennacheribovi následoval *Asarhaddon* (681.—668.); za něho sáhala říše Assyrská od Chvalinského moře až k Ethiopii; mezi poplatníky uveden: *Manasses,* král judský. Dle II. Paral. XXXIII, 11 byl Manasses zajat a odveden do Babylona. Poněvadž bylo však Ninive hlavním městem Assyrské říše, zdálo se býti udání biblické nesprávným. Dle zprávy o výpravách Asarhaddona, která jest na vedlejším válci assyrské síně, staral se Asarhaddon o zvelebení, znovu vystavení Babylona a sídlel tam aspoň nějakou dobu svého panování. V té době byl Manasses přiveden do Babylona. Jemu přičítá se »modlitba Manassesova«, v některých vydáních biblických otištěná.

Mezi mnohými věcmi a památkami z Ninive poutají zraky naše v síni assyrské ještě *štíty, zbroje,* zbytky sedadel, bronzová *pouta* a řetězy v nástěnných skříních 76—84, 75—76.

Prorok Isaiáš popisuje válečné vozy a zbroje Assyrův V, 27—30, Nahum II, 3, 4 a III, 2, 3. Král Manasses byl svázán »řetězy a pouty« či dle orig.: »ohnutými železy« — osten železný neb kruh vedli Assyrští zajatci oběma rty neb nosem, a tak byl jako uzdou držán, jak Isai. XXXVII, 29 dí: »Vložím kroužek v chřípě tvé a uzdu ve rty tvé a odvedu tě zpět cestou, kterou jsi přišel.« (Pokračování.)

Z poesie Srbů lužických.

Přeložil *Václav Koranda.*

—•—

Helgoland — Lužice.

J. Čišiński.

A j ty helgolandská výspo v kráse!
K nebes výšinám tvá hlava sahá,
o dno mořské noha opírá se,
v zimě, v létě v moře trčíš nahá.

Blesky z mračen do tebe vždy ryjí,
každý z nich ti v šíji rány oře,
vlny příbojem do tebe bijí,
chumle pěn ti v oči metá moře.

Vichr korunu ti tká kol skrání
trnovou, krev ze všech údů stéká.
Však jak slunce mračna s nebes shání,
tak tvá sláva září do daleka.

Stůj, můj Helgolande, stůj mi v zbrani,
zbroj se těžkým oděním a štítem,
nedbej bleskův úpalu, vln řvaní,
dokud slunce září nad blankytem.

Lužice! ty Helgolandu v moři
rovna jsi. Jak tísní mě a kruší,
že jsi v boji obrovském a v hoři
jako sirota u cizích duší!

Těžce srdéčko ti tvoje sténá,
nikdy nehojí se tyto rány,
ve dne lkáš a malba zkrvavená,
v noci sny ti plaší na vše strany.

Neboj se však, siroto ty bědná,
mnoho s tebou věrných očí kvílí,
mnoho rukou ve tvůj prospěch jedná,
mnoho věrných duší k Bohu pílí.

Zdatné jak jsou k jihu hory tvoje,
a k půlnoci tvoje holé stromy, —
zachovej tak, Lužice ty moje,
srbská srdce mi i srbské domy!

Lhářka.

Dle nár. motivu od R a d y s e r b a.

Byl pozdní večer v neděli,
a kvítky k snům se sevřely.

A Elšce hrozí matka: »Slyš!
Proč tak se dlouho nevracíš?«

»Tam po hájku jsem chodila,
když bílá luna svítila.«

»A ústa máš tak červená!
Co as to, dítě, znamená?«

»Já maliny jsem jedla v chvat,
tož ústa červená mám snad.«

»A v očích tolik záře jest,
co chová jí jen v nebi hvězd.«

»To slavík v háji zpíval tak,
a písní svou mi zjasnil zrak.«

Však za půl léta dívčina
už žalem blednout počíná.

»Proč sníh ti padnul do čela,
jak v rubáši bys ležela?«

»Ach, matko, matko rozmilá,
to tehdy pravda nebyla.

Můj obličej mi růží plál, —
neb milý mi jej zulíbal.

Tím slavíkem byl milý též, —
však jeho zpěv byl samá lež.

Mě sklamal, v kraj prch' daleký
a nevrátí se na věky.«

Žebrák.

H. Z e j l é ř.

Hlad, paní zlatá, rozmilá,
hlad k žebrotě mě hněte,
mě žalná nouze zranila,
s níž chodím po všem světě.

Ach, s prázdnem nepusťte mě v dál
nad sedmi dětmi mějte žal,
i ženě mé, jež chora,
kéž dar přinesu z dvora!«

Tak za hladu kdys velkého,
jenž v srbský kraj táh' stmělý,
s tou prosbou na dvůr Drobského,
spěl žebrák ošumělý.

»Tos ty?« dí paní s údivem,
a k muži volá: »Pospěš sem,
náš sluha je tu starý,
svým dětem žebrá dary.«

A pána jala útrpnosť:
»Co s tebou počnu, hochu?
Jen hráchu na půdě mám dost,
tož chceš-li, dám ti trochu.«

V mžik nabíral mu hráchu díl,
však lopatu vždy obrátil,
a žebrák hleděl v bolu,
jak hrách zas padal dolů.

»Ach, hleďte, milý pane, přec,«
řek' s pláčem pak i v strachu,
»tak měřit hrách — je marná věc,
a škoda ruky vzmachu.«

»Můj sluho,« odvětil pán zas,
»zda vzpomínáš na onen čas,
kdy sluhou jsa, hrách sladký
jsi lžící házel zpátky?

Tys do všech mís dal lžíci svou,
když's u mne v službě robil,
hrách vracel's, jak já s lopatou,
a mě jsi k smrti zlobil.

Však s prázdnou nepřijdeš přec k svým:
hle! lopatu já obracím,
zde beř a vrať se v tichu, —
sám Bůh tvou ztrestal pýchu.«

Svému příteli.

Jan Waltař.

Ó bratře můj, že mlčí struny moje
na srbském Parnassu již delší čas,
máš za to, že jsem v zrádců přešel voje,
a k nevěrným, jíž spí jen zas a zas?
Já nevěren? jenž ve dne v noci prosím,
by Bůh dal tomu lidu štěstí své;
já nevěren? jenž v duši víru nosím,
a modlitby za Srbstvo ubohé?

Co pěti mám, když sama zpívá znovu
své žalné písně naše minulosť?
Hleď! započíná, sedíc poblíž rovů,
nám hráti starých, smutných písní dost.
Snad slyšíš přec ty smutné melodie
o rozvalinách srbských sídel všech,
i tam, kde husté listí břečťan vije,
a k modlitbám tě vábí rovů vzdech?

Pět světu mám, jenž v písně posměch hází,
a v odměnu jen křikne rozhořčen!
Zda mohu pět, když vdírají se mrazy
a trud v to srdce ubohé a sten?
Když zřídka slyšet v přítelově hlase:
»Mě s tebou jímá vlasti pláč i smích,«
a když náš lužický lid odříká se
sám sebe, práva, řeči, otců svých?

Kde je ta mládť, jež pěla v lada spráhlá,
že »Srbská nezhynula ještě zem,« [1])
že »z prachu vstává« [1]) a se zapřisáhla,
srbskému národu svým životem?
Ach to byl krásný sen! Po malé chvíli,
se zpronevěřil vlasti ten a ten,
teď před světem a zlatem čelo chýlí.
A slib a přísaha? — to byl jen sen!

Tož hlavu svoji v truchlivý šat chýlí
i musa má a tváře skládá v dlaň,
mě často doprovází na mohyly,
a často zpívá: »Budoucnosti, vzplaň!«
A zasvitne-li ve šlépějích vesny
nám Srbstva nový, příznivější čas,
pak uslyšíš můj nový hymnus plesný,
a harfa nové zpěvy najde zas!

---

[1]) Lužické hymny.

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

VIII.

První rekovný čin.

Syn kostelníkův nebyl již hochem; stal se z něho jinoch, jonák statný, silný, plný života, odvážný, až příliš odvážný, jenž shlížel s opovržením na ostatní mládce, jsa cvičenější a marnivější všech, a odvrátil se úplně od polních prací, k nimž nepřiměla ho ani napomenutí farářova, ani prosby jeho ctihodné, ušlechtilé opatrovnice.

Věděl, že není jejím synem; farář měl ho stále k tomu, aby se modlil za původce svého života, ale nikdy mu nepověděl, že jeho otec skončil nešťastně, a jinoch, slyše mluviti faráře o svých rodičích, vzal si do hlavy, že zesnulý kostelník a jeho mírná manželka nebyli jeho rodiči, nýbrž že byli jimi velicí páni, kteří jim ho odevzdali na vychování, a ti zase svěřili ho tetě Tordě a panu faráři. Nebylo to nic zvláštního. O podobných případech dočetl se ve knihách.

A trvaje na této myšlénce představoval si mladík o svých rodičích, nejen že byli pány, nýbrž vysokými osobnostmi, ano, že jeho žilami proudí královská krev, a býval by se vsadil, že královská krev jest jiné barvy nežli plebejská, o čemž bylo se mu brzo přesvědčiti. Tato myšlénka tak usadila se v jeho přepjatém mozku, že se jí stále obíral.

Nadešel však den, a náhoda objevila mu hroznou skutečnost.

Dlel na poli, vyšed si na lov křepelek. Procházel se mysle na svou urozenosť a nepozoroval, že jde za ním velikánský lovecký pes, skákaje a vrtě ocasem; mladé a čiperné zvíře bylo jistého znamenitého lovce ze vsi; sotva důvtipný pes zočil muže s puškou a jinými mysliveckými potřebami, nedal pokoje a jevil nápadnou nepokojnosť a touhu, aby mu pomohl.

Mladík si však psa nevšímal, i dal se pes z netrpělivosti do štěkotu a skákání i nepokoje a vyrušoval jej z jeho zamyšlení.

Když už štěkot, skoky a tanec psův trvaly přes čtvrť hodiny, syn kostelníkův, jehož panovačná a hrdá povaha ve všem se jevila, podíval se na psa, přiložil ručnici k líci a tak jistě vypálil, že zvíře děsně zavylo a kleslo k zemi jako mrtvé; ale v okamžiku se zdvihlo, učinilo několik přemetů, brousilo tlamu o zemi a dalo se do skučení, které by hnulo každým šlechetným a citlivým srdcem. Broky ranily ušlechtilé zvíře v oči a oslepily je.

Vyjíc zmateně pobíhalo; ale najednou se zastavilo, umlklo, potlačilo bolesť a hroznou muku, zavrtělo ohonem a jakoby nabylo zraku, zaměřilo k cestě, jíž přicházel jeho pán, který při práci na poli zaslechl stony a známý hlas psův a běžel se podívat, co se děje s jeho jediným druhem na světě.

Pes mocným pudem, který dán jest jeho plemeni, čil svého velitele a utíkal se k němu v ochranu. Nelze vylíčiti tklivý výjev, jenž se udál mezi poctivým rolníkem a psem.

Pes objal nohy pánovy kvíle jako děcko a lízal dobrodinnou ruku velitelovu, a ten vida jeho slepotu plakal s nevýslovnou trpkostí, jako pláče ten, kdo přišel v okamžiku o celé jmění své. Přiklekl ke psu, sáhal naň, hladil ho, a pes splácel jeho lásku lízaje mu hlavu, ruce, prsa; zdálo se, jakoby za těch chvil necítil bolestí a nenesl těžce ztráty zraku. Byl' u svého pána, u svého ochrance, jenž mu dával laskavě chléb, jenž spal spoléhaje na jeho bdělosť, jenž byl jeho společníkem na světě, a cítil se klidným a utěšeným.

»Kdo tě tak zohavil?« zvolal ubohý muž, jakoby mu pes mohl dáti odpověď . . . a skutečně, odpověděl mu. Objal jej znovu ještě těsněji, obrátil hlavu a dal se do hrozivého kňučení.

Jeho bezbožný útočník se blížil.

»Ha!« vzkřikl vlastník psův, spatřiv syna kostelníkova s puškou v ruce, »to's byl ty, bídníku? . . . udělal ti něco Leon?«

»Ovšem, nedal mi pokoje,« odtušil Gil, nebo jest čas, abychom pověděli, jak se jmenoval syn kostelníkův.

Zaslechnuv jeho hlas přiblížil se pes hněvivě k němu, jako kdyby ho viděl, a Gil ustoupil a chopiv ručnici za hlaveň chystal se jedinou ranou zvíře skláti; ale vlastník psův vložil se do toho, porazil jej a odzbrojil.

»Dotkneš-li se psa, zardousím tě,« řekl.

A pes zaslechnuv hlas pánův, jakoby rozuměl hrozbě, jež patřila jeho útočníku, vzdálil se a lehl si na zemi. Pes chápal nepochybně vše. Jeho pán chtěl potrestati zlomyslníka, jenž jej tak krutě poranil.

»Pusťte mne, strýče Cosmo,« prosil syn kostelníkův boje se, aby rolník nesplnil svých hrozeb.

»Bídníče!« zvolal strýc Cosma s pláčem, »ty nebudeš nikdy hodným; říkám to panu faráři od té doby, kdy jsi nabyl rozumu; budeš zločincem, bázlivcem a zpustlíkem; bylo by lépe, kdybys si vzal život, máš zlou krev . . .«

»Strýče Cosmo,« zvolal jinoch, »podívejte se, jsme tu samotni.«

»Jakže? . . . Ty mi budeš vyhrožovati, ty ničemníku? . . . Zavolám jen Leona, jak jest slepý a zohavený od tebe, a roztrhá tě na kousky . . . je mocnější a šlechetnější tebe . . . Nevím, zdržím-li se . . . Víš, cos učinil? . . . Oslepil jsi mého psa, mého přítele, mého druha, to je tolik, jako bys to byl učinil mému vlastnímu bratru . . . Však už jsem řekl, nebude z tebe nic kloudného; jsi synem loupežníka, vraha, jenž zemřel rukou katovou na šibenici . . . a jaký otec, taký syn.«

Uslyšev to vášnivý jinoch, pustil v okamžiku ručnici z ruky, oněměl, nehnul sebou: byl zdrcen. Veškery jeho smyšlénky rozplynuly se v niveč, jeho vznešený původ byl jen klam, jeho otec býval loupežníkem.

Strýc Cosma vida ho ohromeného, přetíženého břemenem toho odhalení, přiblížil se k němu a pravil mu: »Byl-li otec tvůj lupičem, nemusí proto ještě býti z tebe špatný člověk . . . Pracuj, buď hodný, pamatuj na Boha, zamiluj si lásku a zbožnosť, a svět nedopustí, aby uvalovaly se na hlavu tvou hříchy otcovy, jež nejsou tvými . . . Ublíživ tomuto ubohému zvířeti, jež ti nic neudělalo, tomuto věrnému

druhu a příteli mému, ranil jsi moji duši; než... jdi v pokoji, budeš dosti nešťasten, nebudeš-li krotiti zlých vášní, nebudeš-li poslouchati při všech svých skutcích jiného hlasu leč svých vrtochů, budeš-li chtíti, aby tvou vůlí řídil se veškeren svět, bude-li vůdcem tvým pýcha.«

A vzav laskavě do rukou ubohé slepé zvíře, jež lízalo svého pána, a o němž se zdálo, ne jakoby dávalo na jevo bolesť, již cítilo, nýbrž jakoby dokazovalo vděčnosť a příchylnosť k tomu, jenž mu dával chléb a lásku svou, vzdálil se strýc Cosma, o němž dlužno říci, že byl to člověk přepočestný, jenž sloužil králi s větší slávou nežli ziskem, jenž nebyl nikterak hloupý a věděl o světě daleko více než leckterý mudřec, který blýská se průpověďmi a aforismy, jimž nikdo nerozumí, ba ani on sám.

Samoten žije na světě, nad to chud jsa nenalezl lásky ani nezištného přátelství leda u psa, jenž sotva se narodiv byl odloučen od matky a vhozen bezbožně do potoka, v němž by býval nalezl smrť, kdyby se ho nebyl ujal strýc Cosma a nebyl ho živil s něžnou péčí, zač se mu ovšem dostávalo hojného posměchu; i byla tak všeobecně známa láska toho muže ke psu, že ve vesnici, kdykoli viděli psa, říkávali: »Tamhle jde syn strýce Cosmy«; úštěpek ten nezarážel nijak ubohého lovce, jenž dával v odpověď: »Kolik otců jest na světě, kteří nemají tak zvedených synův!«

Lze pochopiti, jakou muku nesl muž ten vida zvíře slepé, vida je u svých nohou, s hlavou zdviženou, jež však nemohlo se více podívati naň očima laskavýma.

Zvíře nadáno jsouc týmž přirozeným pudem jako jeho plémě následovalo všude svého velitele, provázelo jej, aniž se mu ztratilo, a ač slepé, pomáhalo mu při lovu, zkrátka: činilo pro svého pána, seč bylo.

IX.

Bídník!

Léta míjela: Gil a Teresa, tak jmenovala se družka jeho dětství, dospěli dvacetipěti let. Z Teresy stala se překrásná žena, byla k radosti a cti celé vesnici, po ní vzdychali všickni tamější mládci, ale ona vzdýchala jen po jediném, a tím byl zlověstný syn kostelníkův, s nímž vyrostla, s nímž žila neustále, a toto její vyznamenání mělo v zápětí nemalou nenávisť ostatních; a poněvadž nikdy neschází zlých jazyků tam, kde lidé nejsou němí, počali si šeptati nejzávistivější z mladíkův i dívek, že jest to velmi podezřelé, žijí-li oba pod týmž krovem.

»Víte-li, otče, o čem se šeptá tolik ve vsi?« oslovila jednou teta Torda pana faráře.

»Aj, aj, zase novinka!«

»Slyším mnoho klepův a povídaček.«

»Co na tom, není národa na světě beze vtipův a žvastův.«

»Mluví se o mé dceři.«

»A co by měli proti ní?«

»Povídají také o tom mladíkovi.«

»O tom už by bylo lze něco říci... ku příkladu, že jest zlomyslný, vychloubavý a pyšný... však jest už tak dost nešťasten.«

»Má dcera má jej ráda.«

»Jest s politováním, že mu zadala svou lásku.«

»On miluje ji též . . .«

»Bodeť by jí nemiloval! . . . Jak by neměl rád tu, která k němu lnula již od dětství, která jej vždy vymlouvá a dokazuje nám, že je dobrákem, třeba byl lítou šelmou?«

»Co si počneme? . . .«

»Zasnoubíme je, dcero, přejí-li si oba . . .«

»On není dobrý.«

»Kdož to ví? Bůh činí mnoho divů; ostatně, vezmou-li se a budou-li míti synka . . . ano, děti, děti konají zázraky: z hrubcův a divochův udělají laskavé a něžné a . . . zkrátka: promluvte se svou dcerou! . . .«

»Což, aby šli odtud?«

»Snad by to prospělo, ale mohlo by to míti také neblahé následky; dívka bude se třeba trápiti, odloučíme-li ji od něho . . . takové pokusy bývají nebezpečny . . . Zamilovaná žena je všeho schopna a není-li schopna špatných skutkův, může ji to nejméně uvrci do nemoci.«

»O, Bože můj, . . . jen to ne! . . . Ráčíte-li jí domluviti . . .«

»Dcero, víte, že chci každému býti po vůli, žádá-li něco ode mne, ale vězte, že není moci ani důvodů pro ženu milující muže, třeba byl to největší ničemník pod sluncem . . .«

Dobrý pan farář promluvil skutečně s dívkou, a jakkoli si ho vážila a tolik jej ctila, a byl dobrý kněz tak laskavý a přesvědčivý, vyznala se mu konečně upřímně, že miluje syna kostelníkova, přítele a druha od mládí.

Farář nadán jsa ostrovtipem a bohatou zkušeností, ukazoval jí na některé veliké vady Gilovy i radil jí, aby rozvážila se vší předložeností neblahé následky, jež by mohlo míti její spojení s předmětem její lásky, nezmění-li tento své povahy, aby učinil šťastnu svou ženu.

Ale dívka, ač poslouchala s veškerou uctivostí pana faráře a uznávala jeho pravdy i dobrý úmysl jeho oteckých rad, nedala se přesvědčiti nijak. Její mocný důvod stál naproti všem moudrým a chladným důvodům rádcovým.

Tento důvod byl láska.

Miluje-li žena opravdově, kdo je s to, aby ji přesvědčil, že předmět lásky její jest nehodným?

Stůjtež zde důvody, jež podávala dívka s očima zarosenýma: »Nemiluje mne tak, jako já jeho, ale nezáleží na tom, miluji jej nade všecko na světě. Jest hněvivý, ctižádostivý, jízlivý, panovačný, ale já jej miluji. Působí mi pláč a zármutek, ale já jej miluji. Jest si vědom mé slabosti a mé lásky, nadužívá svých předností proti mně, ale já jej miluji. Budu snad s ním nešťastna, ale já jej miluji. Snad mně jednoho dne opustí, a zemru žalem, ale já jej miluji.«

Račte mi povědíti, co počíti se ženou, jež takto hovoří. Nejlépe jí řekneme: Nuže, dcero, mnoho zdaru, vezmi si ho, a to ostatní spravte si mezi sebou.

Pan farář nemluvil sice tak, nebo byl mužem trpělivosti evangelické a mírného jednání, ale po poradě se zamilovanou byl přesvědčen, že nejlépe bude spojiti milence, aby dívka se neutrápila a šeptavý lid aby už nešeptal, to jest, aby šeptal zase o něčem

jiném, nebo jest nemožno, aby úplně přestal šeptati, — a tak se to řeklo též máteři dívčině, jež nekladla již odporu a přisvědčila panu faráři, že jest to nejlepším a nejsnazším rozluštěním.

Teď ještě bylo promluviti s Gilem, čehož podjal se pan farář.

Jednoho odpoledne vyšel si pan farář procházkou podívat se na pole a setkal se s mladíkem; mluvili, mluvili, a rozmluva přešla konečně k lásce dívčině.

»Víš-li,« řekl mu, »že nezasluhuješ, že tě tak miluje tvá sestra?«

»Není má sestra,« přerušil jej jinoch.

»Vím to a říkám ti to proto, že nezasluhuješ její lásky; kdyby byla tvou sestrou, třeba jsi byl zlý, musila by tě přece milovati.«

»Miluji ji rovněž.«

»Avšak ne tak, jako ona tebe; ty ji miluješ proto, že vidíš, že jest nejhezčí z vesnice, a poněvadž víš, že jest dobrá a nevinná jako holubice. Ona miluje tebe více a mnohem lépe než ty ji.«

»Nerozumím vám, otče.«

»Ona miluje tebe, aby starala se o tebe, aby žila tobě, aby obětovala se za tebe, aby nemyslila na nikoho než na tebe, aby trpěla od tebe všecky trpkosti, ustanoví-li tak Bůh, aby tebe učinila šťastným. To jest jediným jejím blahem.«

»Jest velmi hodná, vím to.«

»Nuže, uznáváš-li to, chceš-li žíti klidně a blaženě, jest nutno, abyste se vzali, protože jste v nejlepších letech, abyste vešli ve sňatek; jest mnoho závisti, šeptá se o vás, protože veškeren svět ví, že nejste bratřími . . . Zde, s pozemky matky nevěstiny, s tím, co já ti dám, budete žíti šťastně, beze svárů, bez nebezpečenství, bez bázně, že přijdete o jmění, třeba jest nepatrno; jak cennější jest koutek jisté plodné země a vesnická chýžka než blýskavé pozlátko velkoměstské, jež jest vydáno tisíci zklamáním! Žíti s málem, bez potřeb a planých tužeb jest lépe nežli žíti s mnohem, jehož pozbýváme jedním dnem a jehož nikdy již nenabudeme. Skromnosť, bázeň Boží, péče o rodinu a práci, tyť jsou, milý synu, jediné a pravé základy štěstí.«

»A vezme si mne ona?«

»Ty se ještě ptáš věda, jak tě miluje?«

»A ví-li ona, že jsem synem?« . . .

Nemohl pokračovati, poněvadž dusily jej slzy, nikoli slzy bolu, nýbrž hněvu. Farář tomu rozuměl, Gil věděl, kdo byl jeho otcem.

»Kdo ti odhalil to tajemství?« tázal se ho.

Syn kostelníkův vypravoval příhodu o nešťastném psu.

»Nejednal dobře strýc Cosma,« řekl farář, »vyjeviv tajemství, o němž přísahal, že je zachová v srdci na vždy, ale jest vymluven, učinil jsi mu velikou škodu. Nyní snad toho lituje, vždyť jest dobrý a šlechetný.«

»Všickni to vědí!« připojil mladík.

»Ti, kdož to vědí, zapomněli toho. Všickni slíbili jsme nestrpčovati tobě života touto hroznou vzpomínkou; všickni vzali jsme tebe pod svou ochranu; všickni tebe ctíme, a byl-li otec tvůj zločincem, ujišťuji tě, jakože jsem řádný muž a kněz, že při smrti Bůh mu zajisté odpustil, a já ve jménu Jeho; kéž i ty budeš v hodině smrti tak skroušen a smířen s Bohem, jako byl tvůj ubohý otec! . . . Protože si přeji, synu můj, abys nebyl zavržen, nýbrž aby otec tvůj v nebi měl útěchu, že jeho syn na zemi jest poctivým člověkem, toužím

po tom, abys zasnoubil se s tím andělem, abys zde žil a zemřel, abys si zde založil rodinný krb. Rozvaž to dobře: zde nalezneš pokoj, mír, čistou lásku, bezpečný život, klidné svědomí . . . Daleko odtud, Bůh ví . . . A nyní buď s pokojem . . . Za čtyři dni přijď ke mně, přijd mně povědět o svém rozhodnutí . . .«

»Učiním tak, otče.«

»Přislíbil jsem bdíti nad tebou a také to splním . . . stane se tak, budeš-li chtíti, a najdou-li ohlas v srdci tvém má prostá slova, jež jsou výrazem mého zbožného přání.«

»Nikterak! Nikterak!« zvolal jinoch osaměv, »nezůstanu zde! . . . Jest to bezectnosť, již dopustím se na této ženě, ano, bezectnosť, avšak není to možno, není to člověku možno, abych pohřbil se za živa navždy v této vsi, zde, kde všickni znají hroznou historii mého otce . . . Již mně ji vyjevil strýc Cosma . . . Zítra budu ji čísti se tváře jiného, pozítří zase jiného, a zardousím snad některého z nich a . . . kdo ví, neskončím-li tak jako kdysi můj otec? . . . Zde — farář to řekl — všickni mají ke mně útrpnosť . . . Nechci útrpnosti . . . Přál bych si, aby sešli se světa všickni, kteří znají tajemství mého původu . . . Však to státi se nemůže, proto prchnu, prchnu daleko odtud tam, kde mne nikdo nezná, kde mne nikdo nebude pozorovati, kde otevru si cestu a pomstím svého otce . . . Ano, společnosť usmrtila mi otce, a na společnosti se pomstím. Pan farář neměl mi dávati knih do rukou, byl bych nevědomcem a zůstal bych zde, ale tím nejsem ke svému štěstí nebo neštěstí. Madrid, Madrid jest něco velikého! Tam nikdo nedá na vznešenosť a na bídu, tam vše jest smíseno, tam jest neustálý zápas, v němž vítězí vždy ten nejodvážnější. Tím budu já. Tam bohatství, hodnosti . . . tam lze zadost učiniti všem tužbám, tam lze skrýti všecky skvrny pod nejctnostnější tváří; tam jest blaho, tam přetvářka, a té potřebuji, ta mi pomůže . . . Zde pravda pouhá, chladná, vždy stejná, vždy upomínající mne na mou nečest . . . Všickni, kteří na mne zde hledí, říkají si: »Ubožák, nešťastník, jest synem pověšence!« — Toť hrozno pro mne . . . Zlořečena budiž, bídná vesnice! . . . Do Madrida! . . . V Madridě blaho nebo smrť . . . Zde netoužím po životě.«

Tři dni uplynuly od rozmluvy mladíkovy s farářem, a příštího dne bylo mu oznámiti, na čem se ustanovil.

Farář čekal ho až do noci; ráno prý odešel, a marně očekávaly ho ta, jež mu byla druhou matkou, i ta šťastná, jež měla se zasnoubiti s Gilem; Gil se nevracel.

Farář zvěděv o jeho zmizení zvolal: »Ó, toho bídníka!«

X.

Do Madrida.

Gil vyšel z vesnice bez peněz a bez cenné věci; nenesl s sebou do Madridu nic než svou osobu, jež v pravdě nestála ani za to, co dali za jeho křest.

Gil kráčel a kráčel; byl zvyklý mnoho choditi a snášeti únavu a za týden dorazil do Madrida, aniž potkalo ho na jeho pouti, co by zasluhovalo zvláštní zmínky. Od vozkův a převozníků, s nimiž

setkával se v hostincích a krčmách, ve kterých noclehoval, dostával pokrmu, nebo výborně uměl lháti o svých smutných a nešťastných příhodách a nehodách, jež nutily slzy z očí lidem soucitným, a brzo mu dali tito kus uzeniny, brzo půl bochníku chleba a nějaký ten stříbrný groš. Vyšed bez vindry z vesnice dostal se do hlavního města se třiceti realy ve váčku.

Než došel do Madrida, nepomýšlel mnoho na sebe; po celou cestu tanulo mu na mysli, aby každé noci našel útočiště, i bylo mu vymýšleti nové a nové historie, aby upokojil ty, kteří se ho vyptávali po jeho původě divíce se, že ho vidí samotna.

Říkal, že jest sirotkem, v čemž nelhal, a že jde do Madrida pátrat po svém strýci, mocném to muži, jenž prý jest povinen starati se oň, poněvadž oloupil o veliké jmění svého bratra, jenž byl jeho otcem, kterého však Bůh k sobě povolal. Připojoval k tomu, že jest ke svému štěstí nebo neštěstí ze vznešeného rodu, že ve jménech jeho příbuzných vyskytují se Harové, Larové, Mendozové, Pimentelové a mnoho jiných znamenitých mužův; při takových slovech, jež pocházejíce od mladého člověka zdála se býti pravdiva, vážení sedláci a svědomití hostinští litovali velice jeho zuboženého postavení, nebo zdá se, že cítíme více s tím, jenž býval kdysi mocným, než s chuďasem od narození, což — ať jsem hloupější komára! — udává jasně, že ve všem všudy vzdává se pocta penězům, a ty že jsou pánem, jenž nahání největší úcty.

Vešel do Madrida o polednách a jda neustále došel nevelkého náměstíčka, na němž kynula mu lavička k odpočinku; a tam vedl tento monolog: »Již jsem v Madridě, již mne nikdo nezná, nikdo si mne nevšímá, nikdo neví zde o hrozném tajemství, jehož bych si přál i já sám zapomněti . . . Ani nechci znáti se ke jménu, jež mi dali při mém narození . . . Ode dneška budu jmenovati se jinak . . . budu se jmenovati Juan . . . tak jest, Juan Rodriguez . . . Nevím, kde jsem se dočetl toho, že to jméno ctí celý svět . . . Ubožka, jak se jí vede v tyto doby? . . . Jak asi pláče! . . A pan farář, . . . tak dobrý, tolik pro mne učinil, . . . a má druhá matka! . . . Bylo nečestno, co jsem vyvedl . . . ale stalo se . . . není léku proti zlu, jež jsem způsobil . . . A když se tak věci mají, jest nutno zapomínati . . . Na všecko, na všecko musím zapomenouti . . . Již jsem v Madridě, co si počnu v Madridě? . . . Oni ubozí lidé, již bydlí v barácích z několika tyčí postavených, pracují, až jest to div . . . Co získají? . . . Málo; četl jsem v nějaké knize, že rolník vydělá si velmi málo . . . Nač býti pracovitým člověkem? . . . Jaký to kočár! . . . Jak živ neviděl jsem cosi podobného, leda na obrázku . . . Kdo by mohl držeti si kočár v oné bídné vesnici? . . . Zmohu-li se někdy na kočár . . . Kdož ví? . . . V jisté dobrodružné knize četl jsem a vzpomínám si, že jakýs mladík přišel do Madridu bez bot a brzo nabyl velikého jmění, vyrovnal se všem urozeným pánům a měl přístup do nejpřednějších palácův . . . Proč by nepotkalo totéž i mne? . . . Jaký to zde ruch? . . . To jest život . . . Zde dýše se lépe . . . Jaké to vyšňořené ženy a jací statní mužové . . . Stydím se za tuto hrubou halenu; než, není pomoci, dokud nenaleznu zaměstnání.«

Když takto rozvažoval, přiblížila se k němu dáma zahalená v hustý závoj a oslovila jej: »Poslouchejte, mladíku, nechcete si vydělati tolar?«

»Chci, paní, co jest libo?« odtušil jinoch otvíraje mocně oči a blahořeče osudu.

»Není toho mnoho; vidíte-li ten dům tam, má číslo desáté?«

»Ano, paní; již jej vidím.«

»Půjdete tedy po schodech a na poslední dvéře zaklepáte.«

»Nic více?«

»Vyjde rusý jinoch nebo stařičká paní, a kdo z nich se objeví, tomu odevzdáte toto a řeknete: Pro pana Ludvíka Saavedru . . . po tom odejděte a nezastavujte se a neříkejte ničeho, že jim to nějaká paní posýlá.«

A vložila mu do ruky psaníčko.

»A co řeknu?«

»Že jest to pán, jehož neznáte; ale nejlépe učiníte, sejdete-li ihned, abyste nemusil nic říci . . . Přicházíte z nějakého městečka?«

»Ano, paní.«

»Jsem jista proto, že mne neznáte, ani mne již neuvidíte. Vrátíte se zase domů, není-li pravda?«

»Ano, paní,« odpověděl venkovan po krátkém rozvažování.

»Dobře, nyní jděte . . . v protějších vratech budu vás očekávati. Dejte pozor, abyste nevyzradil, kdo vám dal ten lístek.«

»Račte býti bez starosti, paní.«

Mladík vešel do naznačeného domu, vystoupil po schodech, zaklepal na poslední dvéře, ale nikdo se neozýval.

Zaklepal ještě jednou, ale zase žádná odpověď.

Odhodlal se tedy sejíti; při tom však uvažoval u sebe: »Vrátím-li list oné paní, nevykonav služby, již nabídla se mně zaplatiti, zaplatí mi, ale snad zaplatí méně . . . Řekla mi, abych odevzdal psaní staré paní nebo rusému mladíku . . . Řeknu jí tedy, že jsem list odevzdal, a nechám si jej . . . přijdu později a odevzdám jej . . . V tom není snad nic zlého.« Rozhodnuv se lháti, schoval list do kapsy, udělal se schodů čtyři skoky a ubíral se ke vratům, kde naň čekala paní, a oznamoval: »Vše vykonáno.«

»Kdo otvíral dvéře?«

»Stařena,« odpověděl, »nepoznal bych jí, kdybych ji zase někdy spatřil, doručil jsem jí list a hned jsem byl dole.«

»Děkuji,« pravila paní a vtisknuvši mu v ruku slíbený tolar odešla; mladík stanul prostřed ulice s tolarem v ruce a s listem v kapse; naproti němu náhodou byl dobročinný ústav, v němž se lační krmili, ale tohoto dobrodiní byli uznáváni hodnými jen ti, kteří zaplatili tolik, kolik žádala jejich chuť. Tuto pociťoval náš venkovan a mohl ji snadno upokojiti maje tolar v ruce. Vešel statečně do hospody, jež byla vlastně — račtež odpustiti — kořalnou, v níž hodovali vodaři, nádenníci a několik stydlivých chuďasů, za něž mohl ručiti kořalečník, že jsou schopni i všelijakých horších kouskův. Tam požil mladík, co nejlepšího bylo lze dostati, totiž zadělávaného hřbetu, jehož majetníkem bývalo zvíře již před několika lety zabité, a vyprázdniv džbán vína, zaplatil útratu, jež činila celkem čtyři měděné realy, a když mu dodal krčmář čtyři pesety z proměněného tolaru, řekl k sobě: »Nyní mám čtyři dny z čeho býti živ.«

Vyšed z kořalny bloudil na zdařbůh ulicemi madridskými, zastavuje se za každým krokem jako člověk, jenž všemu se diví a kterému všecko zdá se býti novým a neobyčejným; především obdi-

voval se ovšem ženám, jež neměly pranic společného s těmi, jež byl zanechal ve vesnici; jímá věru každého zvědavosť, pohlíží-li na ženy, jež procházejí se třídami madridskými; Madrid jest sídlem všech krásek z celých Španěl.

Prvního dne po svém příchodu do velikého města sběhal hlavní rek tohoto románu celý Madrid; chodil stále a ocítil se najednou před budovou, o níž vcházelo mnoho lidu, aniž stráž, jež stála ve vchodu, kladla odpor; puzen jsa zvědavostí vešel také, vystoupil po schodech, kudy vystupovali ostatní, a stanul najednou na nepatrném prostranství, jež končilo se balkonem, který skýtal pohled na jakousi tajnou dvoranu, v níž hemžilo se pány, z nichž někteří seděli na pohodlných pohovkách, jiní přecházeli se strany na stranu, a naproti na tribuně byly umístěny stoly a trůn; bylo tam též nesčíslné množství věcí, jejichž jmen i významu cizinec náš neznal. Tak dostal se do sněmu poslaneckého, jenž právě zasedal; Gil nebyl bázlivcem a nemoha si vše to nijak vysvětliti, myslil, že bude nejlépe zeptati se pána, jenž seděl na tribuně, trápě se podle všeho dlouhou chvílí; tento vysvětloval jemu, že přišel do svatyně zákonův, a že ti páni dole jsou zástupci krajů, již mají na péči blaho jejich i své, a že oněch sedm starších otců, kteří seděli se založenýma rukama na modré pohovce, jest sedm ministrův, již zastupují vládu a řídí kraje, s nimi pořádají účty protější pánové, a těch hájí opět se vším napjetím mužové za stolcem ministerským. Poněvadž syn kostelníkův nebyl na rozum padlý, vpravil se ihned ve slavnostní, důležitý a znamenitý děj, k němuž se nahodil, a lichotilo mu nemálo, že se tam dostal on, bídný a nepatrný venkovánek, jenž nebyl ničím jiným než jedinkým zrnkem písku v moři.

S napjatou pozorností poslouchal vše, o čem mluvili řečníci, již účastnili se rokování, a když bylo po všem, a on chystal se k východu s tribuny, vycházeje pravil anebo, lépe řečeno, rozvažoval. »Kdož by mi mohl popříti, že i já nebudu někdy jedním z těchto pánův?«

Pravda jest, že mu to nikdo nepopíral; ale kdyby býval někdo slyšel jeho monolog, býval by se zajisté od srdce vysmál ubohému vesničanu.

Bylo již s večera; byl unaven a potřeboval odpočinku; tu všiml si lucerny visící z balkonu, na jejichž čtyřech stranách bylo lze čísti nápis: »Noclehárna«.

I vešel do domu, zapravil dva realy, a po té zavedli jej do síně, v níž stálo četně postelí, ukázali mu na jednu z nich, a on beze všech průtahů odložil oděv, schoval pod polštář list i čtrnáct realů, jež mu zbyly, a tvrdě usnul.

XI.

I v noclehárně ostražitosti nikdy nezbývá.

V Madridě jest mnoho míst, jež jsou valné většině obyvatelů tamějších tak neznáma, jako nilské vodopády nebo kraje amazonské; místa, v nichž živoří, hýbá se, zmítá sebou a baví se nebo si zoufá množství bytostí, jež tvoří část společnosti lidské, pronárod to ne svatý, jenž žije tím, co jí, a jenž nezná pravého způsobu života;

mužové i ženy, kteří důstojně zastupují nejnižší stupeň socialního žebříku; zapřísáhlí nepřátelé těch, již stojí o stupeň výše; slavili by posvícení toho dne, kdy zavlál by prapor socialistický, ačkoli k tomu, aby zmocnili se cizího majetku, není jim třeba leč čtvrť hodiny prodlíti tam, kde se majetek ten nalézá.

Během tohoto románu posvítím při různých příležitostech čtenáři na podobná místa a na vynikající typy této třídy lidské společnosti, jež nese jméno luzy, jež hnízdí ve všech velikých městech a která opravdu jest hodna studií.

Noclehárna, do níž vešel syn kostelníkův, byla jednou z těch, jíž obzvláštní přízeň věnoval nejvybranější výkvět lidí všeho druhu; ji vyznamenávala a ctila svou důvěrou, abychom tak řekli, schátralá aristokracie, a její ctihodný vlastník, kořalečník na odpočinku s ušetřenými 20.000 realy, jež byly rozpůjčeny na náměstí . . . del Rastro a nesly jemu úroky po pěti stech ze sta, muž to zaručené pověsti a všeobecně vážený, na něhož pohlíželi s jistým obdivem jeho noční hosté, kteří nikdy nadarmo neslýchali o jeho dobročinnosti a shledávali jej vždy ochotným k půjčce třiceti trojníků do rána, bez žádných jiných úroků a podmínek, leč že mu ráno vyplatili celou pesetu a mimo tu real nebo dva za lože dle toho, bylo-li vycpané nebo vykládané nebo železné, a bylo-li na něm prostěradlo a přikryvka, nebo pouze vyšeptalý slamník.

Z tohoto výdělku žil tento muž; kromě toho měl ještě vedlejší výtěžek, prodávaje podloudně tabák, jehož nevyráběl z ničeho jiného leč z odpadků, jež sbírali po ulicích a procházkách horliví jeho zřízenci, jež zaměstnával touto počestnou prací; ve svém domě všecko to rozemílal a vařil s cukrem v bílém víně, a byl z toho nejlepší tabák, jaký lze si jen mysliti; osadníci kouřili jej s pravou pochoutkou jsouce přesvědčeni, že přivážejí jej kořalečníkovi kurýrní parníky až z Havanny, a to přímo do jeho domu, nebo tak tvrdil aspoň on, vychvaluje velice znamenitý svůj obchod. Mimo to vedl obchod hadry a starým železem, vypláceje denní mzdu třem nebo čtyřem povalečům, kteří sháněli každý den po všech ulicích nabízejíce koláčky, jež zaháněly všecky možné bolesti, za to přijímali výše zmíněné hadry a staré železo, což ve velikých hromadách přinášelo značný zisk nalézavému kořalečníku. Nebudu vypočítávati ostatních podniků, průmyslův a obchodů, jimiž se tento poctivec zanášel, bylyť takové, že mu nepřinášely mnoho cti, abychom tak řekli, a nepřeji si, abych stal se donášečem někoho, ani nechci vzíti na bedra svá odpovědnosť, o níž jižjiž mluví moji čtenáři, dovídajíce se o zákulisí dobrého ducha noclehárny, že byl bezpochyby prohnaným světákem, a — abych řekl pravdu — ještě je to málo, a titulují ho příliš vznešeně.

Noclehárna byla dosti stará i dosti veliká. V síni bylo deset loží nebo vlastně deset postelí, poněvadž lože patřila ke třetí třídě, a platilo se za ně po realu za osobu. Na těchto ložích spali obyčejně tři nebo čtyři podomní harfeníci, dva slepci, kteří žebrali v kostele sv. Isidora, jeden státní úředník beze služby, jeden písař a jeden chromý, jenž byl jenom ve dne chromým.

Pokojík byl určen krásnému pohlaví, jež důstojně zastoupeno bylo některou služkou bez zaměstnání, několika schudlými cikánkami, nějakou svobodnou chůvou s dítětem, jehož teprve hledala, i osob,

kteří za ni ručily, a papírnicí (prodavačkou novin), jež — jak říkala — byla od muže pryč.

V ložnici za tímto pokojíkem stála lože druhé třídy, dva realy za osobu, s přikryvkami a prostěradly, ano i s polštářem, a v ostatních pokojíčkách, jež byly zachovány pro lidi jisté třídy, bylo viděti postele o něco čistější, ač ne o mnoho, než ostatní, na nichž blaženě trávili noc stálí hosté, kteří za dne pachtili se za životem a v noci uchylovali se do tohoto útočiště, v němž nikdo neptal se po jejich domovském a průvodním listu; a v skutku radil se dobře kořalečník nepožaduje od nich těchto věcí, poněvadž tento pronárod, jenž navštěvoval dům, staral se nejméně o to, aby naplnil předpisy veřejných zákonů, ba ani žádného zákona vůbec.

Mladík spal tvrdě. Poněvadž však ležel poprvé v noclehárně, nebyl zvyklý na všelijaké příhody v těchto místech; únava a spánek učinily jej [illegible]elným prvním útokům vojska, jež tábořilo v onom dřevě, a jehož původ sáhal až ku prvním obyvatelům Španělska; když však dotěravé vojsko zdvojilo své síly, podařilo se mu jeho druha probuditi, jemuž připadalo nejinak, než jakoby tisíce jehel bodaly ho v tělo, tu měl věru čeho se lekati, nebo v tétéž době, v níž pociťoval nesnesitelné píchání, bylo mu poslouchati zároveň nekoncertní koncert chrápajících druhů v ložnici.

Byla tma jako v pytli, a ač mladík nebyl nijak bojácným, třeba poprvé meškal v takovém místě, a to za úplné tmy a poslouchal toto — s odpuštěním — hýkání, přece neodvážil se ani pohnouti, nad to povstati a uprchnouti hroznému nepříteli, jenž opanoval celé jeho tělo.

A v tomto smutném postavení zaslechl za zády tiché, velmi tiché hlasy; a ježto výsadou strachu jest otvírati sluch a slyšeti i to, co se druhdy neslýchá, zaslechl jinoch rozmluvu ve své ložnici. Zeď však nebyla zdí: byla to jen plátěná plenta, a poněvadž u ní stála hlava jeho postele, byl s to, aby vyslechl rozmluvu obou mužů, kteří leželi na druhé posteli, která bezpochyby stála též těsně u plátna.

»Zítra o druhé hodině,« pravil jeden z nich, »odeberou se paní na svůj statek do Carabanchela.«

»Není to zrovna nejlepší doba k činu.«

»Proč ne? . . . Mám již klíč.«

»Kdo zůstane v domě?«

»Služka: ostatní ženské i kočí odjedou také na venkov.«

»Je tam vrátná?«

»Jest; ale vrátný roznáší noviny a není nikdy ve fortně; vrátná zase posluhuje starému mládenci ve druhém poschodí a v tu dobu nebude jistě ve fortně.«

»A bude-li služka křičeti?«

»Co na tom? Zacpu jí ústa šátečkem.«

»Jsou tam peníze?«

»Třicet tisíc tolarů obdržel včera hrabě.«

»Což uložil-li je v záložně?«

»Neuložil, ani včera, ani dnes; nepustil jsem domu s očí; následoval jsem v kočáru hraběte, vím, kdo vešel do domu, a jsem jist, že je má u sebe.«

»Odnese-li je ráno? . . .«

»Nestane se: zítra jsou všecky ústavy zavřeny, a obecenstvo nemá do nich přístupu.«

»Jsi dobře zpraven?«

»Jak by ne! Dosáhneme všeho velmi snadno.«

»A kdo půjde s tebou?«

»Zorro a Lobo, budou na nás čekati na rohu; Tuerto bude státi na schodech, a ty vejdeš se mnou.«

»Půjdeme spolu?«

»Nikoli; budeš hleděti, aby tě lidé viděli ráno na všech stranách, dokud nebude čas k provedení, a já zachovám se taktéž.«

»Není třeba veliké opatrnosti. Jestliže zítra ne, nebo jsem na vše připraven, mohli by nás sebrati někdy jindy, což by nebylo ponejprv.«

»Mne však neseberou, poněvadž, pokud na mně jest, vytáhnu hned zítra.«

»Kam?«

»Jak bych to nevěděl! Do Francie, abych žil poctivě; mám té práce až po krk, a každou chvílí mohou se mi dostati na kůži.«

»Já ne. Hořím láskou k Madridu.«

»Rci, že Chata tebou vládne.«

»Dost možná!«

»Ta žena bude někdy tvou záhubou.«

»Nemluv mi o tom, sice to odneseš.«

»Tedy ve dvě.«

»Ve dvě přijdeš na ulici de Atocha, a u skříně v čísle 83 budeš mne očekávati; dům hraběte jest naproti.«

»Dostavím se.«

»Nenos zbraní!«

»Člověče! Což přihodí-li se něco?« . . .

»Není jich třeba; ke zprovodění ženy se světa není nutna zbraň; zbraň prozrazuje vždy; hedvábný šáteček jest děsnou zbraní v naší ruce a neprozradí nás.«

»Máš pravdu.«

»Zkušenosť jest dobrou učitelkou.«

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ani písmene z rozmluvy těchto zákeřníků neušlo synu kostelníkovu; na spánek potom už vůbec nemyslil, nýbrž na čin, jejž hodlali provésti.

»Dopustí se krádeže,« pravil k sobě, »krádeže třiceti tisíců tolarů . . . Třicet tisíc tolarů, to jest asi pěkná sumička! V ulici de Atocha proti číslu 83 bydlí rodina, již chtějí okrásti . . . To by bylo něco pro mne . . . Ten s těmi třiceti tisíci tolary jest hrabětem, bohatým mužem, mužem, jenž se mi zamlouvá; nemám ochrance, ba ani živitele, ani toho, kdo by ze mne udělal řádného člověka . . . Tento hrabě jest muž podle mé chuti. Ha, jak blahořečím tomu ukrutnému hmyzu v této propadené posteli, že na mne tak dorážel! Jeho nebýti, neslyšel bych hovoru těch dvou lupičů . . . Lupiči! Ha, jako můj otec, a k tomu ještě úkladný vrah! . . . Kdož ví, zda toto dobrodružství není základem mého štěstí? . . .«

Mladík již neusnul; sotva spatřil štěrbinami okenic prodírati se paprsky úsvitu, seskočil hbitě s postele a chystal se k východu, nezapomněv ovšem listu, jejž ukryl pod polštářem.

Vycházeje z hostince, setkal se s hospodářem, jenž jej oslovil »Nuž, jak, mládenče? Ztrávil jste noc dobře?«

»Ano, pane, velmi dobře. — Ráčíte to míti postele!«

»Že takových člověk ani v palácích nenalezne.«

»Tak jest.«

»V mém domě, ač se tím nerad chlubím, jest vše slušno a čisto.«

»Ano, pane; však jsem pozoroval.«

»Přicházíte zajisté z venkova?«

»Ano, pane.«

»Hledáte snad zaměstnání?«

»Hledám pane; zdá se mi, že už jsem je nalezl.«

»Ne-li, vraťte se potom sem, znám nejlepší domy madridské, znám se s předními osobnostmi. Toho dosahuje jen řádný člověk.«

»Svatá pravda.«

»V mém domě neuzříte nikdy pohoršlivých výstupů jako v jiných, kam docházejí hosté, kteří více méně nepatří do spořádané společnosti; sem přicházejí jen lidé poctiví.«

»Však jsem se přesvědčil.«

»Dejte, mladíku, pozór na špatné druhy. Nenaleznete-li zaměstnání, obraťte se na mne, učiním pro vás, seč budu . . . Kolik jinochů jako vy jste, přišlo do mého domu, a děkují mi nyní za své štěstí! . . . Nespěcháte-li, seznámím vás se dvěma přátely, kteří této noci spali blízko vás; oba přišli před rokem do Madridu neznajíce živé duše a dnes mají mně děkovati, že znají celý svět, a každý si jich váží, nikdy jim neschází peněz ve váčku, a co do práce a výdělku, nikdo se jim nevyrovná.«

»Nemohu se zdržovati.«

»Uznávám to.«

»Nemějte však starosti, seznámím se s vašimi přátely.«

»Jsou to mužové, jichž si nejvýš vážím a je ctím.«

»Vy jste jim ukázal cestu?«

»Ano, pane; a tak učiním i vám.«

»Obrátím se tedy brzo na vás.«

Jinoch ocítil se venku spokojenější než kdy jindy a rozhodnut jsa, že vydá na světlo tajemství, o němž věděl.

Vyšed otázal se kohosi: »Kde jest ulice de Atocha?«

Ten mu ji ukázal, a tam ubíral se syn kostelníkův, pojídaje cestou housku, kterou si koupil v blízkém krámě a která mu znamenitě chutnala.

XII.

List, čtyři tisíce realův a jiné věci.

Mladík uvažoval, jak by zpravil hraběte v ulici de Atocha o kousku, jejž mu chystali téhož dne; sáhnuv do kapsy nahmátl list, který mu dala neznámá dáma, a jehož nemohl doručiti, a který si schoval s předsevzetím, že jej vrátí.

»Co počnu s tímto listem?« tázal se. »Nevím ani, ve které ulici jsem jej obdržel, ani jak se ta paní jmenuje, a kdybych to i věděl, kdož ví zase, naleznu-li její obydlí? . . . Není dobře, že jsem nevrátil listu té paní . . . Co jest mi platen? . . . Co jest as uvnitř,« hovořil

obraceje list se strany na stranu a prohlížeje si jej proti světlu; »nepochybně nějaké pozvání k dostaveníčku; četl jsem v mnohých knihách, že přední dámy madridské milují milostné pletky a četná tajemství, jež tají před žárlivými manžely nebo před zlobou velkoměstskou, jež vždy vyhledává klepův, aby se mohla baviti . . . Jakou to chovám touhu, abych dostal se do této společnosti, již jsem viděl tak stkvěle vylíčenu ve knihách! . . . Mnoho mi prokázal ubohý pan farář, jenž jest tak znamenitým příznivcem starých i nových knih.«

Rozvažuje tak obracel stále list v ruce, až — nevěda ani jak — uzřel jej otevřený a vida jej otevřený, proč by nenahlédl do jeho obsahu?

Co bylo v tom listě? Nepatrná věc — papírek, jejž přečetl mladík s úžasem. Zněl takto:

»Hispanská banka vyplatiž hotově doručiteli čtyři tisíce realův.«

»Co to?« zvolal jinoch . . . »Čtyři tisíce realů! To je mnoho peněz . . . Nikdy nespatřil jsem čtyř tisíc realů najednou, ale to jest už jmění . . . Na mou věru, jmění, tím už je dvě stě tolarův . . . Čtu: vyplatiž doručiteli čtyři tisíce realů . . . Doručitelem jest ten, kdo přinese tento papírek . . . Odevzdám-li jej já, obdržím čtyři tisíce realův . . . Avšak tyto peníze nejsou moje, jsou oné paní, a nesmím si jich podržeti . . . bylo by to krádeží . . . Ha, odstup, pokušiteli! . . . Mám býti také tím, čím byl můj otec? . . . Než, nikoli, není krádeží, nechám-li si je; nevzal jsem jich; nevěděl jsem, co jest v listu . . . Ano, ale měl jsem doručiti list oné paní . . . S těmito penězi, co bych si přál ještě nad to? . . .«

Již došel ulice de Atocha, jejíž název uzřel na rohu, a nevěda ani, co činí, zeptal se na chodníku člověka, jehož zevnějšek pranic se nedoporučoval: »Kde jest banka Hispanská?«

»Tamhle,« odpověděl tázaný ukazuje na veliké stavení v protější řadě domů.

»Mám to štěstí!« myslil si syn kostelníkův a obrátil se k průčelí banky.

»Chceš proměniti, mládenče?« tázal se ho přitloustlý a mžouravě hledící mužík, jenž zaslechl otázku Gilovu.

»Tak jest, pane.«

»Vrať se, ani dnes, ani zítra se tam nedostaneš. Máš mnoho?«

»Čtyři tisíce realův.«

»Proměním ti to v deseti procentech hned na místě, a to nejbernější mincí na světě.«

»Co jest to, v deseti procentech?«

»Že z každého sta realů dáš mi deset; pořídíš dobře, nemusíš se zde zdržovati s těmi penězi a můžeš vrátiti se domů; jsi zajisté z venkova, není-li pravda?«

»Ano, pane.«

»Vyplatím ti peníze.«

»Podívejte se a počkejte trochu: dám vám čtyři tisíce realův, pravda-li?«

»Dobře jsi pověděl.«

»A od vás dostanu?«

»Tři tisíce šest set.«

»Mně se to však nelíbí.«

»Jakže?«

»Ano, pane; třeba vidíte na mně tento oblek, nejsem blázínkem, budu-li čekati dnes nebo do zítřka, dostanu celé čtyři tisíce realův, a není třeba, bych vám pro nic za nic dával čtyři sta realů, jež mi také prospějí.«

»Již vidím, že ti není rady.«

»Nikoli, pane; odpusťte, mám na spěch a musím jíti do domu čísla 83 v této ulici; ten je tuším proti nám?

»Co že pravíš? . . . Ty jdeš do toho domu?« . . .

»Ano, pane. Co víc! Což i tam je zavřeno?«

»Člověče, odkud jsi?«

»Z naší vesnice.«

»Znáš mnoho lidí v Madridě?«

»Vás.«

»Jsi obratný chlapík. Proč jsi přišel do Madridu?«

»Studovat.«

»Uděláš štěstí. Chceš, abych ti byl vůdcem?«

»Myslím, že dovedu sám choditi.«

»Chceš tedy proměniti?«

»Za deset ze sta?«

»Za šest.«

»Nechci, pane; přijmu, dáte-li mi čtyři tisíce za čtyři tisíce.«

»Chceš něco přijati za vděk; kousek dušeného a láhev vína? Zvu tebe.«

»S největší radostí, ale nyní to nejde; však se uvidíme. Nyní spěchám.«

»Máš-li tedy na spěch, jdi, a budu zde na tebe čekati, abychom potom společně něco pojedli . . . Jsi mým přítelem, a změním ti lístek, poněvadž opravdu nemám dosti peněz, mám jen tři tisíce šest set . . . Chceš-li, dej sem lístek, a potom ti doplatím.«

»Nechci pane.«

»Jsi nevěřící.«

»Četl jsem v knihách, že důvěra spojena jest s nebezpečenstvím.«

»Dáš-li se ode mne vésti, doděláš se štěstí.«

»Nacházím v Madridě mnoho lidí, kteří zajímají se o bližního.«

»Jak to?«

»Poněvadž někdo jiný ještě, s nímž jsem dnes ráno mluvil, nabízel se mi vůdcem jako vy, neznaje mne také, jako vy.«

»A kdo jest to?«

»Jistý krčmář, jehož Bůh zatrať.«

»Ve které ulici?«

»Nevím, muži, neznám ulic.«

»Jak jsi se tedy dostal do této?«

»Vyptával jsem se, ač ne tak, jako vy, který vyhlížíte jako netrpělivý zpovědník.«

»Jest u tebe něco, čeho nechápu . . . u kozla, jak se mi líbíš! Jest mi líto, že nejdeš nyní se mnou; v ulici del Tribulete v čísle 3. ve dvoře mne najdeš.«

»Děkuji.«

»Mám dnes mnoho práce a nemohu tě provázeti; ale slíbíš-li mi, že mne zítra navštívíš, slibuji ti, že bez dlouhých studií vyděláš si hodně peněz v Madridě a budeš živ jako patriarcha.«

»To už jsem slíbil také tomu druhému.«

»Komu?«

»Člověku, jenž má více hmyzu ve svém domě než já vlasů na hlavě.«

»Navštívíš mne tedy?«

»Toť se rozumí.«

»V čísle 3. ve dvoře.«

»Na koho se mám ptáti?«

»Na Zorra.« [1])

»Pěkné to jméno.«

»Jmenují mě tak proto, že jsem lstivý a že všude se proplazím.«

»Zorro! . . . Zorro! . . . Toto jméno jsem slyšel, a není tomu dávno . . . dnešní noci,« pravil si v mysli syn kostelníkův, jenž skutečně zaslechl je v rozmluvě banditů v noclehárně.

»Slyšel jsi již o mně?« tázal se ho Zorro, poněkud lekavě postřeh v mladíkově obličeji podivení.

»Neslyšel jsem.«

»Nebylo by divu, mne zná v Madridě mnoho lidí.«

»V naší vesnici přezdívali někomu také Zorro, poněvadž byl špatný chlap.«

»Ale u mne tomu tak není.«

»Však si také myslím.«

Za posledních slov stanul u nich muž, rovněž takého zevnějšku jako Zorro, a oslovil drahocennou tuto osobnosť: »Hola, Zorro!«

»Hola, Lobo!« odvětil Zorro.

»Pojď, jest čas,« Lobo na to. »Jaký jest to jonák?«

»Přítel,« odpověděl Zorro.

»Nuže, ať jsi hotov a pojď.«

»Již jsme skončili. Takového hocha ti doporučuji, má nadání.«

»Výborně, a chce-li se k nám přidati, ať přijde k tobě do bytu.«

»Už jsem ho pozval.«

»Pojď se mnou, máme dnes hezky práce, člověk nedobude peněz bez namáhání a lámání hlavy, nebo proto dal mu Bůh, jak se říká, lebku a mozek.«

(Pokračování.)

Filosofická akademie sv. Tomáše Akvinského v Římě.

Píše Dr. fil. *Alois Kolísek.*

Jedním z nejprvnějších a nejvýznamnějších projevů velikých myšlének nynějšího sv. Otce Lva XIII. byla zajisté proslavená encyklika jeho »Aeterni Patris«. Tímto okružním listem mělo býti obnoveno a rozprouděno studium filosofie scholastické, hlavně studium sv. Tomáše Akv., a tím měly býti obrozeny všechny ostatní vědy.

Aby dal všem národům dobrý příklad, Lev XIII. nejprve rozkázal, aby v Římě v tak zvaném semináři Římském, jakož i na uni-

[1]) Zorro = Lišák.

versitě Gregorianské a v Kolleji Urbanově (Propaganda) přednášela se důkladně filosofie dle zásad sv. Tomáše Akv. Potom provedl druhou znamenitou myšlénku, založiv v Římě vědeckou *Akademii sv. Tomáše* pro pěstování filosofie thomistické.

A právě před krátkou dobou (11. ledna t. r.) dostalo se našemu národu českému zvláštního vyznamenání tím, že jeden učenec a filosof český jmenován byl *akademikem* této Římské akademie sv. Tomáše. Jest to Dr. Josef Pospíšil, sídelní kanovník kapituly Brněnské, bývalý profesor dogmatiky na bohosloveckém ústavě Brněnském, kdež posud přednáší filosofii dle zásad sv. Tomáše Akv. Vyznamenání tohoto dostalo se novému akademikovi pro jeho zásluhy o povznesení studia thomistické filosofie. Činnosť jeho na tomto poli je skutečně záslužna a významna. Velikou cenu mají již jeho *články* filosofické (pojednání, úvahy, přednášky) jako: Pravá vzdělanosť, Co jest pravda, Cíle a cesty Darwinismu (»Obzor« 1878.), O spasné vůli Božské (»Časopis katol. duch.« 1879.), Úvahy filosofské, Svatý Otec Lev XIII. a filosofie, Darwinismus a methodologie (»Obzor« 1879.), Monismus materialistický a křesťanský (»Obzor« 1880.), Význam filosofie scholastické (»Obzor« 1881.), O krásnu dle náuky scholastické vzhledem na novou aesthetiku formovou (»Obzor« 1882.). Tyto články jsou předběžnými prácemi k I. dílu »Filosofie« Dra. Jos. Pospíšila. Další články jsou: Duše lidská jest nesmrtelna (»Čas. kat. duch.« 1884.), Účelnosť a moderní filosofie (»Obzor« 1885.), Kritika moderního atomismu (Čas. kat. duch. 1885.), Moderní psychismus a filosofie křesťanská (»Obzor« 1886.), Pessimistický pantheismus a naše doba, Řeč lidská vyvrací Darwinismus (»Obzor« 1893.). Korunou této filosofické činnosti Dra. Jos. Pospíšila jest však dílo »Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského«. Část I. Materialní logika, noetika a všeobecná metafysika. V Brně r. 1883. (Tento I. díl jest rozebrán. Díl II. dospívá právě pod pilnou rukou Dra. Pospíšila svého dokončení a bude co nejdříve odevzdán do tisku.) Svojí »Filosofií« získal si kanovník Dr. Jos. Pospíšil o naši literaturu zásluh v pravdě neocenitelných. Nebudeme tu pronášeti svého úsudku — bylo by to od nás neskromností — nemíníme tu ani uváděti úsudku osvědčených učenců z našeho tábora katolického; poukážeme zde jen na pochvalný úsudek, jenž má tím větší cenu a váhu, že pochází z tábora protivného, katolickým zásadám nevalně přejícího.

Dr. Masaryk píše v »Athenaeu« (r. 1885.) takto: »Spisu dotčeného (»Filosofie Dra. P.) vážím sobě . . . hlavně pro vnitrnou jeho hodnotu. Jeviť se v něm veliká znalosť předmětu a důmysl skutečné filosofický; spis s jednoho hlediska důsledně jest propracován s onou opravdovostí vznešenou, která úctu vzbuzuje nejen před auktorem samým, ale i před věcí jím obhajovanou. Neméně filosofickou je věcnosť, kterou spisovatel posuzuje se svého výlučného stanoviska soustavy protivné. Dodáme-li konečně, že ve spise důsledný pokus proveden jest o české názvosloví filosofické, pak smíme úhrnečný soud pronésti ten, že spis p. Pospíšilův je *skutečným obohacením naší literatury, zvláště filosofické, a pokládáme jej za jeden z nejlepších spisů české filosofické literatury vůbec.*«

Význam činnosti Dra. Pospíšila uznán a oceněn byl již dříve od českých korporací vědeckých. Byl Dr. Pospíšil r. 1891. (v lednu) jmenován dopisujícím členem Královské České Společnosti náuk a

téhož roku ve valné hromadě dne 1. prosince zvolen byl dopisujícím členem I. třídy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění. [1])

Jako Dr. Pospíšil první nejen z českého národa, nýbrž první ze všeho *Slovanstva* vydal celé systematické dílo filosofické ceny veliké, tak jest též první Slovan, jemuž dostalo se cti býti jmenovánu členem filosofické Akademie sv. Tomáše Akv. v Římě.

U příležitosti tohoto jmenování nebude nevhodno vylíčiti stručně vznik, uspořádání a působení této Akademie římské.

Brzy potom, kdy vydána byla Encyklika »Aeterni Patris«, Lev XIII. poslal učenému kardinálovi de Luca, tehdejšímu prefektu studií, [2]) list tohoto obsahu:

»Již ze dřívějších úvah a zkušeností poznali jsme, že zuřivý boj, kterýž nyní vede se proti Církvi, ba, proti samé společnosti lidské, dá se s pomocí Boží rychle a šťastně utišiti jenom tehdy, když zásady vědecké a mravní znova upraveny budou — filosofií. Záleží nám tedy svrchovaně na tom, aby všude rozkvetla zdravá, pravá filosofie. Proto vydali jsme nedávno Okružní List, v němž ukázali jsme, že žádoucího toho prospěchu pro společnosť hledati jest jedině ve filosofii křesťanské, v jejímž uspořádání, objasnění, a rozšíření duševní síla sv. Tomáše Akv. tak se zaskvěla, že naplnila celou obsažnou míru jeho příjmení »Učitel *andělský*«. Napomenuli jsme též biskupů, aby snažili se zjednati opět místo ve školách oné staré filosofii.

A vroucí radosť pocítili jsme z toho, že List náš všude došel milého souhlasu a ohlasu. Toho důkazem jest nám mnoho dopisů, jež zaslali nám biskupové všech zemí a učencové i mnohé společnosti vědecké. Všichni v tom se shodují, že rozum lidský, jakmile se vzdálí od božské autority víry, zmítán jest bouřlivými vlnami pochybnosti a vydán jest v nebezpečí nejhorších bludů. Těchto nebezpečí však lidský rozum snadno znikne, vezme-li útočiště k filosofii katolické.

Protož, ctihodný bratře náš, toho nejvíce si přejeme, aby učení sv. Tomáše co nejdříve opět ožilo jak na *všech* učelištích katolických, tak zvláště v tomto městě, jež jest hlavou katolicismu a které jest sídlem Hlavy Církve sv. a má nade všechny ve vědách vynikati. Mimo to do Říma, jenž jest středem *jednoty* katolické, přicházívají ze všeho světa mladíci, aby ne jinde, nežli u *kathedry* sv. *Petra* čerpali hojnosť čisté a nezkažené moudrosti. Jestliže tedy zde vytrysknou hojné prameny filosofie křesťanské, filosofie tato nezůstane uzavřena ve zdech jediného města, nýbrž rozeprýští se do celého světa mohutnými proudy.

Tak postarali jsme se o to, aby v semináři Římském, na lyceu Gregoriánském, v kolleji Urbanově a v jiných kollejích, na něž právo posud máme, horlivě vyučovalo se filosofii dle zásad Učitele Andělského. Mimo to však, má-li studium toto utěšeně zkvétati, jest se o to postarati, aby milovníci scholastické filosofie ustavičně cenu a krásu její poznávati a jiným zjevovati se snažili, zvláště aby spolčovali se ve družstvech a shromažďovali se ve schůzkách, v nichž by jeden-

---

[1]) Kanovník Dr. Jos. Pospíšil bude slaviti letos 7. května svoje padesátileté narozeniny. Při této příležitosti dožije se zajisté mnohých projevů vděčnosti a uznání za svoji velezdárnou činnosť v oboru filosofie křesťanské.

[2]) »Sacro Consilio Studiis regundis Praefectus.«

každý ovocem svého studia se vykázal a výsledky své věnoval společnému prospěchu všech členů.

O tyto názory a úsudky chtěli jsme se sděliti s Tebou, ctihodný bratře náš, jenž stojíš v čele sboru řídícího studium posvátné, pevně doufajíce, že jak ochotou, tak důmyslem svým nám nápomocen budeš. Zajisté známo ti jest, že spolky učených mužů čili *Akademie* byly vždy přeušlechtilým cvičištěm, na němž mužové bystrého ducha a vynikajících věd jednak sebe samy cvičili, píšíce a disputujíce o věcech nejdůležitějších, jednak mladíky vyučovali a vzdělávali na veliký prospěch vědy. Tak povstala slavná kollegia učenců, z nichž některá zabývala se několika obory vědeckými, jiná jen jednomu oboru se věnovala. Jejich pověst zůstala slavnou, a Římští papežové vždy je podporovali, tak na př. v Italii: v Bologni, v Padově, v Salerně a jinde.

Když tedy tyto sbory mužů, vědu pěstujících, takovou měly cenu a takový nesly užitek, a když až posud velmi mnoho zbylo z ceny té i užitku toho, tu rádi bychom použili téže pomůcky, abychom úmysly své v záležitosti studia thomistické filosofie lépe uskutečnili.

Navrhujeme tudíž, aby v Římě založen byl *Akademický spolek*, kterýž měl by jméno sv. Tomáše Akvínského a byl by pod jeho ochranou a měl by *účelem: jeho spisy vysvětlovati a objasňovati; jeho zásady vykládati a se zásadami jiných filosofů jak starých, tak moderních srovnávati; jeho názory a sílu jeho důvodův ukazovati, spásonosnou náuku jeho rozšiřovati, k vyvrácení rozmanitých bludů jakož i k vysvětlení nejnovějších výzkumů jí užívati.*

Protož Tobě, Ctihodný Bratře Náš, jehož učenosť a důmysl a láska ke všemu jest známa, co k pravému vzdělání vede, ukládáme, abys úmysl náš uskutečnil. Zatím o věci bedlivě přemýšlej a až vymyslíš způsob, jímž by nejlépe bylo lze úmysly Naše ve skutek uvésti, napiš jej a předlož Nám, abychom návrh Tvůj prozkoumali a jemu schválení dali.[3])

Kardinál *de Luca* skutečně co nejbedlivěji přemýšlel o úkolu naň vznešeném. Vypracoval stanovy nové Akademie sv. Tomáše a předložil je sv. Otci. Stanovy byly prozkoumány a schváleny. Dne 8. května r. 1881. byla otevřena filosofická Akademie sv. Tomáše Akvínského.

Účel Akademie jest stanoven již v onom listě sv. Otce kardinálu de Luca.

Akademie skládá se ze tří součástek. Z představenstva čili správní rady (Consiglio direttivo), pak z akademikův a z alumnův.

Představenstvo čítá pět členů, z nichž jeden jest presidentem a jeden sekretářem. Jsou to nejlepší učencové římští. Prvním presidentem byl bratr sv. Otce, kardinál Josef *Pecci*, výtečný filosof, jenž zvláště ve filosofii spekulativní vynikal. Praví se, že po celý život pracoval o spisech filosofických, ale krátkou dobu před svou smrtí všechny spálil. Jest nám zachováno jedno jeho dílo, totiž »Parafrase a vysvětlení spisu sv. Tomáše »*De ente et essentia*« (přeloženo bylo do češtiny J. Křt. Votkou a vydáno Dědictvím sv. Prokopa).

---

[3]) Encyklika »Aeterni Patris« vydána byla 4. srpna, List kardinála de Luca 15. srpna r. 1879. Dne 4. srpna r. 1880. vydán dekret, jímž sv. Tomáš Akv. prohlášen jest za ochrance škol katolických.

Po Josefu Peccim, jenž zemřel 1890., jmenován byl presidentem Akademie kardinál Tomáš *Zigliara*, Dominikán, jenž proslavil se mnohými spisy filosofickými, zvláště svými »Institutiones Philosophicae« ve 3 svazcích. Kardinál Zigliara zemřel r. 1893., a po něm jmenován byl presidentem kardinál Camillo *Mazzella*, Jezuita, jenž vydal několik velikých spisů dogmatických.

Správní rada jmenuje *akademiky*, jichž má býti jenom 30, a to 10 ze samého Říma, 10 z Italie mimo Řím a 10 z jiných zemí.

Nyní právě jest akademiků římských jenom 9. Bývalí římští akademikové: Msgr. Fontana, biskup Cremský a Msgr. Lorenzelli, bývalý rektor *České kolleje*, nyní internuntius v Holandsku, jsou v seznamu Akademie počítáni jako »academici emeriti«. Akademikův italských jest právě 10. Akademiků z cizích zemí jest i s Drem. Pospíšilem též právě deset. Z těch jsou 4 Francouzi, 3 Němci (Stöckl, Morgott, Gutberlet), dva Španělé a — jeden Čech.

Z akademiků římských jsou dva laici: advokát JUDr. Fabri a profesor Med. Dr. Lapponi. Z akademikův italských mimo Řím jsou tři laici: Dr. Vincenc *Liverani*, primář v nemocnici ve Fusignanu, Med. Dr. Marcellius *Venturoli*, lékař v Bologni, a Giannantonio *Zanon*, profesor v námořnickém ústavě v Benátkách.

Též mezi akademiky z cizích zemí jsou dva laici: Eman. *Orti y Lara*, profesor na král. universitě v Madridě, a Eugenio de *Vorges* (»ministro plenipotenziario«).

Třetím elementem v Akademii sv. Tomáše jsou alumni. Za alumny Akademie přijímáni bývají ti, již vykáží se, že poslouchali s dobrým prospěchem na některém učilišti římském celou filosofii. Pro alumny pořádán jest zvláštní kurs přednáškový, a to pro pohodlí alumnův i dotčeného profesora (akademika) buď na Universitě Gregoriánské nebo v kolleji Urbanově.

Akademie koná každých 14 dní (mimo prázdniny) schůze ve svých místnostech (v knihovním sále Akademie Šlechtické), při nichž musejí býti přítomni všichni akademici římští, leč by některý byl zaneprázdněn nebo nemocen a z té příčiny u představenstva se omluvil. Přítomni bývají též dva členové představenstva. Ve schůzích střídavě buď akademikové přednášejí své práce o thematech představenstvem ustanovených, aneb alumnové cvičí se v disputacích o thematech určených od akademika-profesora, jenž řídí běh přednáškový.

Předloni (r. 1893) n. př. přednášeli: Msgr. Lorenzelli, rektor České kolleje a profesor filosofie v kolleji Urbanově — o thematě: »Theismus filosofický křesťanský, theoreticky a historicky uvažovaný, se zvláštním zřetelem ke sv. Tomáši a k italskému theismu XIX. věku«; advokát Dr. Fabri o thematě: »Závaznosti mravní nelze si mysliti bez přikázání Božího«; Dominikán P. Lepidi, rektor filosofické a theologické kolleje »Minerva«, (Collegio di S. Tomaso) o thematě: »Kantova kritika čistého rozumu a pravá filosofie.«

Pro letošek oznámeny jsou opět zajímavé práce; na př. »Trest smrti (Summa Theol. 2a 2ae qu. LXVI a. 2—3), přednáška advokáta Dra. Fabri-ho; »Druhy organické dle nauky Sv. Tomáše a dle moderní theorie evolucionistů«, přednáška římského akademika Jezuity P. Pia de Mandato, profesora na universitě Gregoriánské.

Nejlepší práce akademiků bývají vydány tiskem nákladem Akademie, a to ve zvláštní sbírce publikací Akademie sv. Tomáše. Posud

vydáno 14 svazků (každý rok jeden). Máme před sebou na př. ročník II. (Fasc. I. a II.). Jsou to dvě objemné knihy, v nichž uveřejněny jsou práce kard. Pecciho, nynějšího kard. Mazzelly, nynějšího apošt. delegata Satolliho, nynějšího biskupa Fontany, nynějšího internuncia Lorenzelli-ho, nuncia Signoriella, prof. Liberatora, Cornoldi-ho a jiných. Toť jména nejlepších filosofů křesťanských doby nové.

Alumni Akademie mohou podati žádosť, aby připuštěni byli k velké disputaci, na základě níž by mohli býti povýšeni na *doktory filosofie*. Disputace trvá dvě hodiny. Kandidát musí projeviti znalosť celé filosofie a zvláště sběhlosť v *methodě* scholastické; dle ní musí obhájiti předložené these a vyvrátiti kladené námitky od čtyř nebo pěti akademiků, kteří jsou examinatory a opponenty. Z našich vlastí byli na Akademii sv. Tomáše v Římě promováni dva diecesání brněnští — Dr. Josef Kupka, profesor bohosloví v Brně, a pisatel těchto řádků.[4]) Chovancové *české kolleje* bývají též alumny Akademie sv. Tomáše, ale nepodrobují se zkouškám (leda v zápase o cenu), poněvadž dělají všechny zkoušky i doktorské v Kolleji Urbanově, kdež konají všechna svá studia. Na konci školního roku pořádá Akademie pro své alumny tak zv. konkurs o ceny. Alumnové podrobí se 5hodinové písemné zkoušce, při níž propracují thema, před samým konkursem určené. Na počátku budoucího školního roku rozdávají se nejlepším prácem ceny (zlaté a stříbrné medaille). Pokud jsme byli přítomni rozdělování cen, víme, že obdržel předloni cenu též jeden chovanec České kolleje.

K *římské* Akademii sv. Tomáše jest přidruženo 19 Akademií thomistických, hlavně v městech italských (v Neapoli, Perugii, v Pavii, v Palermě a jinde).

* * *

Z uvedeného náčrtku poznati lze aspoň ve hlavních bodech vznik, účel, působnosť a význam Akademie sv. Tomáše v Římě.

Bylo by si jen přáti, aby též u nás studium filosofie thomistické nabylo silnější opory, a aby zkvétalo jak mezi kněžstvem, tak *zvláště* též u *laiků*. Když se jiní národové mohou vykázati svými profesory (i universitními), svými lékaři a dokonce i advokáty, kteří s láskou zabývají se filosofií thomistickou a jsou i členy římské Akademie sv. Tomáše, proč národ náš měl by zůstati pozadu?

Slova sv. Otce, dle nichž jedině křesťanskou filosofií napraviti se mohou nynější společenské nesrovnalosti a duševní i hmotná bída, slova ta jsou skutečně pravdiva. Hlas sv. Otce o studiu filosofie thomistické našel ovšem ledakde také špatné ozvěny. Před několika málo lety považován byl za vtipný výrok spisovatele Pavla Vasilije, jenž ve článku »Osoby a věci římské« praví, že »filosofická reforma Lva XIII. jest poněkud archaistická,« a pak dí. »Arsenál scholastický nestačí potřebám současné polemiky, jako staré houfnice středověké nestačí k válce s moderními Prušáky.« Na štěstí není to výrok znamenitého ruského (snad pravoslavného) filosofa; jest to jen lehkovážná ženská poznámka, neboť Pavel Vasilij jest pseudonym *francouzské*

[4]) Budiž mi prominuto, že o sobě činím tuto zmínku. Děje se tak pro statistickou správnost a úplnost.

spisovatelky Julietty Adamové. Odtud ta narážka na moderní Prušáky, s nimiž Francouzi nedávno válčili.

A ozývají-li se též u nás hlasy posměšné (jsou jistě — budiž mi dovoleno tak říci — trochu bornirované) proti filosofii scholastické, thomistické, jsou to hlasy těch, kteří filosofie thomistické ani dle methody, ani dle vlastního obsahu neznají, — třeba že jsou i professory nebo filosofickými spisovateli.

Než, nemíníme zakončiti tak disharmonicky. Filosofie thomistická jest skutečně filosofie budoucnosti, protože jest to filosofie pravého Boha, tedy filosofie věčně pravdivá, věčně krásná a věčně dobrá. A my přece pevně věříme a doufáme, že Pravdě, Krásnu a Dobru — náleží budoucnosť.

Odpověď Živě o zázracích.

Napsal fil. dokt. *Eug. Kadeřávek.*

(Dokončení.)

14. Pan S. R. praví, že svatí a mučenníci (t. j. světci církve katolické, jak mučenníci, tak vyznavači — tak mluviti káže obecná logika, o které pan S. R. praví, že dle ní pochopovati chce) byli ve skutečnosti chorobnými, opravdovými pomatenci a neuropathy, že žili v halucinacích; ale spolu podotýká, že to nemá nijak zmenšit obdiv věřících (ovšem nevěřící nebudou se obdivovati — pozn. spis. tohoto pojedn.) pro některé svaté a mučenníky, jichž život budí úžas svou bizarností (podle výkladu Ott. Slovn. Nauč. tolik jako: podivínstvím, fantastičností, výstředností, úmyslnou affektací a nápadností, falešnou snahou po původnosti.)

Co říká o mučennících a vyznavačích církve katolické kompetentní věda, která logicky na základě dějů historických zkoumá, katolická apologie?

Chtějíce hájiti celé náboženství křesťanské nebo jeho části jednotlivé, trpěli při zdravém vědomí nesčíslní mučenníci všelikého stáří, obojího pohlaví, kteréhokoli národa a stavu od počátku až po naši dobu, jakkoli nejen žádného zločinu se nedopustili, ale spíše ctnostmi zářili, muka nejhroznější vytrvalostí víře nepodobnou, velemoudré odpovědi dávajíce právě křesťanské, s myslí klidnou a veselou, pokorně a skromně, ale také neohroženě nespravedlnosť soudcům vytýkajíce, spasitelnou bázní naplněni jsouce proto, že znali svou slabosť, a v pomoc Boží důvěřujíce, smrť podstupujíce dobrovolně a Bohu za ni děkujíce, prosti jsouce fanatické zběsilosti, neústupné tvrdošijnosti, marnivosti, pýchy, zištnosti a nenávisti ke svým soudcům. Takovê mučennictví převyšuje síly lidské a vyžaduje nadpřirozenou pomoc Boží. Jestliže tedy Bůh sám pomáhal mučenníkům za náboženství trpícím, nemůže nebýti náboženství samo původu Božího. Pravdu tuto uznávali nesčíslní lidé, také učení, buď přijímajíce víru křesťansko-katolickou nebo se v ní utvrzujíce.

Takový jest úsudek apologie katolické na základě dějů historických podle zákonů logických. Úsudek tedy pana S. R. není pravdiv.

Jak posouditi máme s hlediště katolického, ne protestantského neb atheistického, bizarnosť, o které mluví pan S. R.?

Tomu ovšem, kdo nezná pravého Boha, kterému učí filosofie křesťanská a víra křesťansko-katolická, kdo snad i atheismu jest oddán, kdo nevede život Bohu milý podle morálky filosofie křesťanské a podle morálky církvi katolické od Boha nadpřirozeně zjevené, kdo nemiluje Boha nade všecko a bližního jako sebe sama, kdo nekoná povinnosti k Bohu, sobě a bližnímu, kdo jest do statků pozemských zahrabán a život pozemský toliko zná, kdo nade všecko cení tělesnou rozkoš, hmotný majetek, svou vlastní slávu: tomu zdá se světec katolický, jenž vším tím od něho se liší, bizarním. S hlediště však katolického, jež jediné jest pravdivé, není člověk, od církve katolické svatým prohlášený, bizarním. A pak uvažme, že každý člověk, i světec katolický, jsa jedincem má zvláštnosti jedincové, a že by nebylo spravedlivé žádati, aby zvláštnosti jednoho jedince si osvojili druzí jedinci; ať panuje rozmanitosť. Dále mnohý učenec a umělec má zvláštnosti, jež jej činí u jedněch směšným, jež jiní napodobují; nazvati jej ve skutečnosti chorobným, opravdovým pomatencem nechválil by ani pan Sollier ani pan S. R. Snad oba tito učenci mají zvláštnosti, pro které by neradi byli terčem posměchu. Proto co sám nerad máš atd. Kromě toho mnohý světec katolický odvykl všednímu životu, proto objeví-li se v něm, počíná si hranatě. Konečně přirozený život, který také světci tráví zde na zemi, není vždy dostatečným podkladem pro život nadpřirozený, který nám předpisuje náboženství katolické a který poukazuje k životu nebeskému.

Z těch důvodů zavíráme, že pan Sollier a po něm pan S. R. nespravedlivé stihají světce katolické hanlivou výtkou bizarnosti.

Ale ani pohanský filosof, Sokrates, nenalezl milosti u pana Solliera a pana S. R., jenž všecko schvaluje, co praví pan Sollier, a pouze jedenkráte jej toliko opravuje a mírně interpretuje. Sokrates jest jim geniálním neuropathem, jenž podroben jest halucinacím psychomotorickým, jako pomatenci. Půjde-li to dále, kdo řekne, že se v něm ozývá svědomí, bude prohlášen neuropathem, pomatencem; témuž osudu neujde básník, jenž »hovoří s imaginárnou bytostí, v něm mluvící, a puzen jest nejen slova její pronášeti, nýbrž častěji ještě psáti věty, jež jim diktuje.« A spisy takových neuropathů k pomatencům přiřaděných, čteme a se vzděláváme!!

15. Pan S. R. praví: »Mystikové jsou halucinanti, z pravidla slabí duchem, degenerovaní, nejčastěji hysterikové, patří do ústavu choromyslných.

V č. 1. bylo řečeno, že pan S. R. mystiku katolickou nezná a že by ji dříve poznati měl, než o ní soudí, a to z pramenů katolických, z nichž jeden tamže byl jmenován. V č. 14. byla vyvrácena výtka hanlivá, bizarnosť, kterou od pana S. R. světcům a mučenníkům se dostalo nespravedlivě pro jejich stav mystický. V tomto čísle budiž podotknuto, že pan S. R. opomenul důkladně vyložiti, 1. v čem záleží mystický stav svatých, nad kterým pečlivě bdí Církev katolická, aby nic falešného nebylo pokládáno zjevem v pravdě mystickým, a 2. v čem záleží hysterie. Poněvadž tak neučinil, nemůže mystiku s hysterií porovnávati a ji nazvati hysterií. Poučiti by jej mohl Bonniot (Le miracle et ses contre-façons, dílo již uvedené, a to II. část, VII. hlava, odd. 1. a 2.), kde líčí podle slovutných znatelů hysterie známky, kterými se poznává hysterie, a kde jednotlivé případy osob mystických, od církve katolické uznaných, vypisuje. Tak jediné zmizeti může nejasnosť, pramen křivých názorů a falešných soudů.

16. Pan S. R. píše: »Vyhledávati uzdravení z nemocí na místě, kde se sice zjevení stalo, ale jen za účelem dokázat skutečnosť Boha a vznítit víru, to chápe se těžko, dle obecné logiky. Ač logicky nepochopitelno, je to pochopitelno z instinktu obchodního.«

Ale třeba jest uvážiti, že zázrak jest netoliko důkazem nadpřirozeného zjevení Božího, ale také jeho částí, že nadpřirozené zjevení Boží má za účel

hlavně spásu duševní a že uzdravení nemocných mocnou jest pákou, aby lidé přijali nadpřirozené zjevení Boží a tím také spásu duševní, jak mnoho a mnoho příkladů dokazuje, že Kristus Pán také milosrdenstvím hnut nad bědami lidskými uzdravoval nemocné a že tato láska Boží ještě neutuchla. A tu jest nějaký odpor logický? Co praví pan S. R. o instinktu obchodním, o hostinských, kramářích a jiných malých průmyslnících, má snad sloužiti k pobudě poutního místa ku př. Lourdes-ů? Vždyť přece nemocní a jejich příbuzní a jiní nábožní, chtějí-li vykonati pobožnosť, musí také tělo své živiti. Co je tu posměšného? Proč nazývá pan S. R. instinkt obchodní jediným důvodem logicky pochopitelným? Děje-li se při tom něco nepřístušného, podle možnosti mají to správcové duchovní odstraniti, ale ne zavříti poutní místo, ku př. Lurdy.

17. Proti uzdravováni zázračnému, jež se děje v Lurdech vzýváním Panny Marie a užíváním vody Lurdské, činí pan S. R. námitky, ačkoli sám nezkoumal původ svatyně Lurdské nadpřirozený, s plnou jistotou potvrzený, ačkoli sám nevyšetřoval jednotlivé případy zázračného uzdravení, jichž jest veliké množství, případy tak zjištěné, jak vůbec možno jest. Námitky přijal od jiných, kteří církvi katolické nepřejí buď neznajíce jejího ducha nebo znáti nechtíce, a odsoudil Lurdy. Měl uvážiti, že atheismus řádil a řádí nejvíce ve Francii a že atheisté vším úsilím odporují katolickému duchu se vzmáhajícímu, že k tomuto vzmáhání velice přispěla svatyně Lurdská. Měl tedy se tázati také katolíků a ne pouze jejich nepřátel; vždyť nelze tvrditi, že katolíci nejsou schopni pátrati po pravdě, že nechtějí k pravdě přijíti, že nechtějí pravdy poznati, katolíci, pravím, kteří za těžký hřích pokládají po pravdě nebažiti a proti pravdě poznané mluviti. A zajisté obhajují katolíci všemi prostředky, jež poskytuje a předpisuje logika, také katolíkům známá. Tak napsal advokát pařížský Jindř. Lasserre podle vlastní zkušenosti dvě knihy: Notre Dame de Lourdes a Miracles de Lourdes; vznešený Francouz Artus, jsa přesvědčen sám o zázracích Lurdských jako mnozí jiní vznešení, vzdělaní a učení, také lékaři, dříve vlažní nebo protestanti nebo neznabozi, nabízí 15.000 franků každému, kdo by dokázal nepravdivosť některého zázraku Lasserrem vypravovaného, nebo důkaz provedl, že zázraky ty se dají vysvětliti přirozeně; vypsaná tato cena uložena jest u M. Turgeta, Rue de Hannovre č. 6. v Paříži; posud se o ni nepřihlásil nikdo. Také Monsignore Segur napsal: »Miracles de Lourdes;« vycházejí též »Annales de Lourdes,« kde zázračné případy jsou sborem lékařů potvrzovány; německý překlad těchto letopisů vychází v Donauwörthu. Dle vlastního pozorování a věrohodných svědectví napsal německy v Paderborně Dr. Bedř. Hense: Lurdy a jejich zázraky. V české řeči »Panna Maria Lurdská« od dra J. Ackerla v Brně 1893. Lasserovo dílo přeloženo jest do přemnohých jazyků evropských a několika mimoevropských. A pan S. R. neučinil, co žádá spravedlnosť, aby slyšel, co říkají obhájcové Lurd; co říká nepřítel Lurdské svatyně, to jest mu svaté.

Než co namítá pan S. R.? *a)* Léčení věrou jest jev přirozený. *b)* Není mezi případy zázračně vyléčených žádného druhu, jenž by nepříslušel v obor velmi známých chorob nervových, na něž obraznosť, autosuggesce a suggesce mají veliký vliv; všechny případy zázračného uzdravení týkají se hysterických osob. *c)* Tu není uzdravení z nemoci domněle nezhojitelné. *d)* Co nachází uzdravení v zázračné svatyni, právě tak jako hypnotickou suggescí, jsou případy hysterické, nikoli však hysterie sama, nikoli všeobecný stav ústrojí nervového, z něhož takové příznaky pocházejí; bylo by zajímavo věděti, co se stává s lidmi zázračně uzdravenými, nejeví-li se po návratu domů u nich jiné příznaky hysterie, jak jest pravdě podobno. *e)* Užívání vody je zcela přirozené; proč tu třeba hledati něco zázračného? *f)* Podobně uzdravoval řecký Asklepios a egyptský

Serapis. *g)* Bylo-li by nutno věřiti v zázračné uzdravování, musily by se zavříti lékařské fakulty.

Kterak lze odpověděti k těmto námitkám?

ad a) Obecná logika, podle které chce pan S. R. chápati, učí: Qui bene distinguit, bene docet. Proto léčení věrou přirozenou jest jev přirozený, avšak léčení věrou nadpřirozenou, která se zakládá na zjevení Božím nadpřirozeném, jest jev nadpřirozený, zázračný. Ale i tu dlužno rozeznávati mezi podmínkou a příčinou účinlivou: Víra jest podmínkou léčení, ne však příčinou jeho účinlivou. Jako víra přirozená sama neléčí, nýbrž lékař, jemuž nemocný důvěřuje, tak ani víra nadpřirozená, nýbrž Pán Bůh, Jemuž nemocný důvěřuje na přímluvu nějakého světce a Jenž touto důvěrou a touto přímluvou pohnut uzdraviti svobodně uzavře a také podle Své všemohoucnosti uzdraviti moha podle Své dobrotivosti uzdravuje. Zda tu něco proti obecné logice?

ad b) Zkoumá-li kdo hodnověrné spisy o uzdravování Lurdském, shledá případy, které nepřísluší v obor velmi známých chorob nervových, hysterických. Hluchoněmí od narození: Désiré Melain, Clémentine Melain a Joséphine Démol, byli r. 1888. svatyní Lurdskou uzdraveni; taktéž r. 1890. Fr. Vion-Dury, jenž oslepl při požáru plamenem, který obličej jeho zasáhl, tak že zrakový nerv se odchlípl v obou očích; taktéž r. 1891. milosrdná sestra, Labadie, která 10 roků strádala zánětem průdušnice; taktéž r. 1886. Adolphine Monseur, která kostižerem trpěla; taktéž r. 1869. Magd. Latapie, která chudokrevností a úbytěmi stížena byla atd. atd. Vybrány jsou tuto případy, jež pan S. R. nevypočítává mezi hysterickými. Avšak i od chorob nervových, hysterických uzdravila mnoho nemocných svatyně Lurdská zázračně, jelikož uzdravila rázem a bez prostředků příslušných, obyčejně užívaných. Voda Lurdská sama sebou nemá žádné moci léčebné, jsouc obyčejnou vodou pitnou. A uzdravování Lurdské — zda může míti příčinou obraznosť, autosuggesci a suggesci, a to při takovém množství případů, při lidech těžce nemocných, přerozmanitého stavu? Proč uzdravení nepůsobily obraznosť, autosuggesce a suggesce dříve, než užito bylo svatyně Lurdské? Proč nebyli nemocní uzdraveni, když užívali všelikých prostředků, jež lékařové radili? Proč autosuggescí sami sobě nenamlavili, že jsou zdrávi nebo že zdraví dosáhnou? Proč jim nevrátili zdraví lékaři hypnotismem? Říci nám jest, že nestačily síly lidské a prostředky přirozené. Proto uzdravování Lurdské jest zázračné, od Boha samého působené. Tímto uzdravováním Bůh lidí k sobě volá; a lidé uzdravení a svědkové buď k Bohu se vracejí nebo v náboženství katolickém se utvrzují. Proto nelze pochopiti, kterak mnozí tomuto hlasu nechtějí rozuměti a jemu odporují, trvajíce v liknavosti náboženské nebo v odpadlictví protestantském anebo v neznabožství.

ad c) Nejslavnější lékaři doznali, že mnozí nemocní, v Lurdech uzdravení, byli stíženi nemocí nezhojitelnou. Vždyť mnohým nemocným předpovídali blízkou smrť a když se přece nemocní v Lurdech uzdravili, tvrdili lékaři, že se tak stalo způsobem nepochopitelným, mocí nadlidskou, ano někteří lékaři neostýchali se vyznati, že se tak stalo zázračně. Listiny řádně stvrzené a ve spisech, které jednají o Lurdech obsažené, to vše dokazují. Pan S. R. nemá tedy pravdu a úmyslně před pravdou zavírá oči nechtěje čísti spisy o Lurdech.

ad d) Při mnohých případech uzdravení Lurdského jest potvrzeno, že uzdravení bylo trvalé, že osoby uzdravené mohly svému povolání žíti. Tu ovšem čísti jest potřebí spisy o Lurdech věrohodné, od katolíků napsané, ale ne pouze tvrditi opak toho jako něco pravdě podobné; tak nemá souditi přesný, exaktní učenec. Z pouhé pravděpodobnosti, která jest vyslovena v námitce *d)* nenásleduje nikdy závěr jistotný, jak učí obecná logika.

ad e) Ovšem voda Lurdská jest sama o sobě přirozená; než její pramen vznikl zázračně, jak jest s jistotou dokázáno, a Bůh ho užívá jako prostředku, kterým by na přímluvu Panny Marie, od lidí vzývané, zázračně On sám nemocné uzdravoval. Voda Lurdská by sama neléčila, byť i sebe více lidé jí samé, a ne Bohu, důvěřovali.

ad f) Neprávem nenalézá pan S. R. žádného rozdílu mezi uzdravením Lurdským a uzdravením, jež prý se stávalo skrze řeckého bůžka, Asklepia, nebo skrze egyptského boha, Serapise; neprávem soudí, že jako toto uzdravení řecké nebo egyptské jest domnělým, falešným zázrakem, tak i ono, Lurdské. Avšak obecná logika, podle které pan S. R. chce pochopovati, přikazuje, abychom chtějíce porovnati dvě věci je důkladně, ne povrchně znali. Důkladně poznati lze pohanské uzdravování z knihy již uvedené »Le Miracle et ses contrefaçons,« sepsané od Bonniota, jenž podle něm. překladu jedná o zázracích Asklepiových a Serapisových v druhé části, v druhé hlavě od 136—162. Pak musí pan S. R. důkladně poznati uzdravování Lurdské podle hodnověrných spisů katolických. Obojí tato známosť učiní teprv pana S. R. schopným, aby objektivně obojí uzdravování posuzoval. Avšak této známosti obojí pan S. R. nenabyl. Proto nemůže porovnávati aniž posuzovati.

ad g) Pan S. R. se bojí, aby zázračným uzdravováním nebyly fakulty lékařské zavřeny. Obava tato je zbytečnou. Neboť 1. písmo sv. samo posílá nemocného k lékaři, tak že nemocný za svou povinnosť náboženskou pokládati má hledati zdraví u lékaře člověka nezapomínaje, že se také modliti má za zdraví k Pánu Bohu, nejvyššímu lékaři, jenž vládne lékařem člověkem. 2. Zázračné uzdravování jest jako každý zázrak výminkou; jím chce Pán Bůh působiti na lidi, aby přijmouce pro tělo zdraví přirozené hledali také zdraví nadpřirozené, spasení věčné pro svou duši, jakož i na lékaře hmotařské a atheistické, aby se pokořili před Ním, a na lékaře Bohu oddané, aby se utvrdili ve svém smýšlení náboženském, katolickém. Až Pán Bůh Svého cíle dosáhne, může se státi, že se ukončí uzdravování Lurdské.

Jsou tedy námitky pana S. R. všecky vyvráceny.

18. Pan Sollier a po něm pan S. R. se domnívají, že moderní náboženství mělo by zanechati zázraků.

Avšak náboženství, které jest od Boha založeno a odpovídá poměru člověka k Bohu, není žádným předmětem módy, aby se řídilo podle lidských názorů přerozmanitých a mnohdy bludných, změnám podrobených. Zpupnosť lidská podrobuje, co Bůh založil, rozumu lidskému; ale pak jest člověk pánem, Bůh člověku podroben. Náboženství křesťanské když bylo v starém zákoně připraveno a od Krista Pána, Syna Božího vtěleného, založeno, zůstává ve své podstatě nezměněno, ač se přizpůsobuje k potřebám lidským a k okolnostem; avšak zázraky jsou částí zjevení Božího nevyhnutelnou. Proto byly, jsou a budou podle potřeb lidských zázraky pravé v církvi katolické, která pečlivě bdí, aby se do náboženství jejího nevloudily zázraky falešné. O této pečlivosti svědectví dávají beatifikace a kanonisace svatých. Komu na tom záleží zvěděti, s jakou přísností se zkoumá život toho, jenž má býti prohlášen blahoslaveným nebo svatým, ať si přečte ve zmíněném již »Kirchenlexikonu« katolickém hesla »Beatification und Canonisation.«

19. V doslovu nechce pan S. R. říditi rozhodnutí čtenářovo pro zázrak nebo proti němu. Ale nicméně praví, že stoupenec rozumu, chladný a klidný, rozhodne se proti zázraku, nadšenec citu, sočitý a vášnivý, jenž nazývá rozum svůdcem člověka, pro zázrak. Zda takto neřídí rozhodnutí čtenářovo proti zázraku?

Avšak pan S. R. neví, jakou má rozum důležitosť a platnosť v náboženství křesťanském, v čem záleží cit a co předpokládá. Chce-li o těchto věcech se poučiti, poněvadž široký výklad zde jest nemožný, odkazuje ho spisovatel tohoto pojednání ke svým litografovaným českým přednáškám o bohovědě základní čili apologetice, na české fakultě theologické konaným a ke své psychologii v české řeči vytištěné a spolkem, dědictvím sv. Prokopa r. 1894. vydané. Že katolíci, také učení, jsou od něho nazváni tmáři sočivými a vášnivými, to mu odpouštíme a přejeme, aby tuto urážku hrubou a nespravedlivou odčinil ve svém svědomí a před Pánem Bohem, ale nemůžeme připustiti, aby na naši matku, Církev katolickou, hanu kydal.

Tím jest vyhověno povinnosti, která katolíku věrnému a upřímnému káže pravdu hájiti a církve katolické se zastati.

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

VI.

Socialní činnosť družstva Vlasť.

Roku 1888. navštívil mne v Žižkově p. Tom. Jiroušek, jenž z Moravy do Čech se vrátil, a začal se mnou jednati o socialní otázce. Zároveň mi nabídl do »Vlasti« článek: »O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě,« který byl v říjnu r. 1888. ve »Vlasti« uveřejněn a podpisem: Zlichovský T. J. opatřen; socialní látku probíral p. Tom. Jiroušek i v budoucích ročnících »Vlasti.« Mimo to psal pilně do »Pozoru« (tehdy konservativního), do »Míru«, »Hlasu«, »Vzájemnosti«, a hlavně do »Čecha« a bil se statečně s Mladočechy a se socialními demokraty, při čemž všecky své články podepisoval plným jménem. Z počátku pracoval v továrně, pak byl dva roky zaměstnán v redakci konservativních »Pekařských Listů.«

Pan Tom. Jiroušek mnoho mně o socialní otázce pověděl, o mnohém z tábora socialních demokratů mne poučil, socialně-demokratické listy mi ukazoval, směr jejich vysvětloval a tak mne do tohoto hnutí zasvěcoval. Často byla řeč o † P. Placidu Mathonovi z Rajhradu, o jeho »Dělníku«, o jeho plánech v otázce socialní, jakož i o tom, jak se spolu seznámili. Tom. Jiroušek pracoval s ním v »Dělníku«, často s ním hovořil a památku jeho chová ve velké úctě a vážnosti.

Tehdy začala vycházeti pověstná Šturcova »Zář«; kdykoliv jsem ji četl, vždy jsem přemýšlel, jak bychom se měli proti ní brániti. Výbor se též několikráte se »Září« zabýval a mezi jiným některé knihkupce požádal, aby ji z prodeje vyloučili, což většina z nich učinila. Tento list zasazoval citelné rány katolickému náboženství a našemu stavu a přispěl nemálo k našemu probuzení v otázce socialní.

Péče o chudinu jest také částí otázky socialní; tou jsem se pilně zabýval, ano, v té byl takřka celý duch můj ponořen. Působil jsem v chudinské kuchyni,

ve dvou mužských spolcích sv. Vincence, rok i v dámské konferenci bl. Marie Anežky, několik let ve fondu krejcarovém pro chudé dítky, hlavně sirotky; z těchto pěti spolků sám jsem čtyři v Žižkově založil. V těchto spolcích súčastnil jsem se v zimě 11 schůzí; mimo to navštěvoval jsem chudé, poměry jejich jsem vyšetřoval, podporu jim donášel a tak jsem za 12 let celý podzemní Žižkov prolezl a prozkoumal. O děsné bídě tělesné a ještě děsnější bídě duševní často jsem přemýšlel, a ježto hlavně špatné knihy a špatný tisk tuto jak duševní tak, tělesnou bídu zavinily, zamýšlel jsem těmiž prostředky proti nim bojovati.

Prvním prostředkem byla veliká knihovna spolku sv. Vincence v Žižkově, z níž jsem jako knihovník po 11 let knihy půjčoval. A byla-li někdy knihovna prázdna, vzal jsem knihy, jež mělo družstvo pro své knihovny přichystáno. Děti i dospělý lid při nepohodě celý byt mi zamazaly, v domě nezpůsobně se chovaly, tak že jsem měl proto nejednu mrzutosť s domácími pány, u nichž jsem bydlel.

Činnosť p. Jirouška na jedné a toto moje působení na druhé straně a častý náš styk a řádění »Záře« vedly mne k určitému plánu, který jsem výboru družstva část po části sděloval a takto jej uskutečňoval.

Nejprve jsme se ve výboru usnesli, že budeme rozšiřovati Brynychovy brožury »Slova pravdy«. Každé číslo, jehož jsme zakoupili 125 ex., poslali jsme čtyřem členům družstva, aby je rozdali mezi lid. To se děje do dnes. Pan kanovník Ed. Jan Nep. Brynych děkoval nám za toto usnesení. Jeho dopis byl 4. prosince r. 1890. ve výboru přečten. Takto jsme již přes 200 zl. na »Slova pravdy« vydali a tisíce exemplářů z nich mezi lid rozšířili.

Roku 1891. sepsal farář Petr Kopal překrásnou socialní brožuru: »Kdy jest člověk nejnešťastnějším.« Výbor družstva v sezení ze dne 16. dubna téhož roku převzal její náklad a vydal ji v 10.000 exemplářích, z nichž jsme 5.000 ex. zaplatili, a druhých 5.000 ex. dodala tiskárna Cyrillo-Methodějská darem. Pan farář Petr Kopal věnoval ji družstvu zdarma.

Dne 4. března r. 1892. usnesl se výbor vydati brožuru: »Majisté«, kterou sepsali Tom. Jiroušek a Liga + 7. I tato brožura způsobila nemalý rozruch. Obě brožury jsou rozebrány, a do dnes děje se po nich poptávka, což svědčí o jejich oblíbenosti.

Dne 1. prosince r. 1892. bylo ve výboru ujednáno vydati brožuru faráře Fr. Vaněčka o Encyklice sv. Otce Lva XIII. »Rerum novarum«. Každá z těchto brožur vyšla v 5.000 ex. Konečně r. 1894. vyšla brožura: »Socialismus a sedláci« od Jakuba Šíchy ve 2000 ex., která jest již rozebrána, a po níž se dějí stálé poptávky. Ale tyto brožury jsou nic proti tomu, co vše družstvo učiniti mohlo. Redakce »Děl. Novin« má sice právo, kterýkoliv vynikající a časový článek ve zvláštním otisku vydati, a také na základě toho práva vyšla knížečka: »Socialismus a sedláci«, ale to nám nikterak nestačí; tu výbor družstva musí se energicky chopiti iniciativy a postarati se, aby družstvo aspoň každé čtvrtletí jednu brožuru vydalo. Dal jsem v té příčině v socialním odboru určitý návrh, ale ten propadl, obnovím jej však ve výboru a rozšířím jej tak, aby každá akutní časová otázka, jako na př. útok »Živy« proti zázrakům, ihned byla zpracována a v tisících exemplářích mezi lid rozhozena. Lví podíl by ovšem stále měla otázka socialní. Péče o brožury, o nichž zde mluvím, byla ponechána socialnímu odboru družstva.

Na počátku srpna r. 1891. svolal nynější nejd. p. biskup Eduard Jan Nep. Brynych sjezd praesesů a delegátů z Jednot katolických tovaryšů. Byla tehdy zemská jubilejní výstava, i sešli se v Praze zástupci z Čech, Moravy a Slezska, Češi i Němci. Při volných návrzích povstal Tom. Jiroušek a odůvodnil návrh, aby dělnictvo československé zaslalo sv. Otci Lvu XIII. za jeho dělnickou Encykliku adresu díků. Do komitétu k tomu účelu zřízeného byli zvoleni:

Tom. Jiroušek, Tom. Škrdle a Václ. Žižka, kteří vydali v té příčině provolání v 15 listech. Češi i Němci z korunních zemí měli se k společné práci spojiti, že však německý tisk proti takovéto adrese vystoupil, byla pořádána manifestace pouze československá.

Tisk socialní demokracie, samo sebou se rozumí, zasypal nás posměchem, i nastalo tříbení duchů: praví katolíci se poznali, a pleva z našeho tábora odpadla.

Adresu podepisovali dělníci, řemeslníci a všecky ženy a dívky, které jsou v poměru služebném; vydání tím vzniklé hradilo družstvo Vlasť.

Ačkoliv veškeren tisk socialních demokratů, asi 21 listů, nízce a nešetrně kritizoval a odsuzoval Encykliku sv. Otce a nám se vysmíval, že ničeho nesvedeme, podepsalo přece v krátké době 10.364 řemeslníků, dělníků a dělnic, adresu k sv. Otci Lvu XIII., což jest slušný počet, hledíme-li k veliké Francii, kde čítala adresa dělnictva pouze 20.000 podpisů. »Nedělní dělnická příloha Čecha« toto hnutí velmi zdatně podporovala; v osmém jejím čísle z r. 1892. uveřejnil Tom. Jiroušek všecka místa, kde adresa byla podepsána, s udáním počtu osob a jejich stavu. Také »Dělnické Noviny« tehdy již vycházející, staraly se o její provedení. Na konec subskripce čítala adresa více než 12.000 podpisů. Adresa zněla: »Jeho Svatosti papeži Lvu XIII. Dělníci a řemeslníci z Čech, Moravy a Slezska děkují Vaší Svatosti za vznešenou Encykliku o dělnické otázce jednající a slibují, že zásadami v ní obsaženými míní se říditi a spravovati. Velkolepé myšlénky a pevné zásady, které vzbudily obdiv celého světa bez rozdílu náboženství, budou jim vodítkem na dráze života a připraví mír se všemi těmi prácedárci, kteří se budou rovněž touto Encyklikou spravovati, a připraví zároveň dělníkům samým pokoj srdce, šťastný a blažený běh života a spokojené rodinné domácí poměry. I žehnej Bůh toto otcovské dílo Vaší Svatosti, aby naplněni byli duchem pravdy a spravedlnosti všickni lidé dobré vůle, kteří tato slova moudrosti Vaší Svatosti četli nebo čísti budou.«

Některé adresy byly zbrožírovány a krásnými inicialkami nebo křesťanskými znaky opatřeny, celá adresa byla stkvostnou enveloppou s povlakem z hedvábného perluche šarlatové barvy. Ve středu přední desky byl nádherně provedený zlacený ornament, korunovaný tiarou, a v rozích byly umělecké arabesky.

Dne 19. listopadu r. 1892. přijel místopředseda družstva, c. k. poštovní pokladník Karel Ulrich, s adresou do Říma. Hned nejbližší neděli přijat byl u J. E. kardinála Rampoly. Pan kardinál vyšel mu velmi vlídně vstříc, podával mu ruku, políbil jej a několikráte opakoval: »signor Ulrik, signor Ulrik,« dávaje tím na jevo, že j j ihned poznal. Posadil místopředsedu Ulricha na pohovku vedle sebe, vyptával se podrobně na »Vlasť« a dobře odjinud věděl, že se stále rozšiřuje, a velice se tomu těšil. Přijal ročník »Vlasti«, několikráte děkoval a dal místopředsedovi družstva velikou radosť na jevo za uveřejnění své biografie a obraz ve »Vlasti«, vyjádřil se doslovně: »Jest to mou povinností míti takový podnik v přízni a jej co možno podporovati;« z dalšího rozhovoru, v němž se pan kardinál vyjádřil, »že vidí, jak »Vlasť« zdárně pracuje« a »jak svému úkolu hoví«, poznal místopředseda, že jeho Eminence je dobře s obsahem »Vlasti« obeznámen a že dal si některé články přeložiti. Ve příčině audience pravil, že vymůže slyšení u sv. Otce sám a co nejdříve.

Místopředseda družstva netušil, že stane se tak hned druhého dne. V pondělí dne 21. listopadu byl s p. prof. Ignácem Kolmanem, jenž tehdy pracoval v archivu vatikánském, v chrámě sv. Pavla. Vrátili se pozdě po polednách v nejlepší náladě. Za malou chvíli — byly právě dvě hodiny — přišel posel z Vatikánu. Dychtivě otvírají list — veliké překvapení! Pozvání ke zvláštní audienci na půl čtvrté . . .

Mnoho času nezbývá! Třeba se připraviti co nejrychleji a jeti. Nemohli se ani vynadiviti milostivé laskavosti sv. Otce, jak rychle ráčil uděliti jim zvláštní audienci. Dověděli se ovšem hned v neděli i pondělí ráno, že příchod jejich do Říma nezůstal tajným, ba, že se o deputaci a účelu jejího příchodu po celém Římě mluví. »Jsou zde Čechové,« znělo radostně mezi kardinály, biskupy, preláty a duchovenstvem, »přivezli sv. Otci adresu díků za jeho Encykliku »Rerum novarum«!«

O audienci samé sděluje: V pondělí dne 21. listopadu po třetí hodině odpolední kráčeli jsme po vatikánských schodech sálem Klementinským do anticamery papežské: »sala degli arazzi«. Chvíli jsme čekali, prohlížejíce si stkvostné památky vatikánské a kochajíce se překrásným rozhledem na Řím. Bylo nám sděleno, že se Jeho Svatosť prochází v zahradách vatikánských. Krátce před čtvrtou hodinou oznamoval komorník, že sv. Otec přichází.

Za chvíli vešli tři gardisté, šlechtici, se dvěma preláty — jeden z nich byl Monsignor Minciatelli, s nímž znal jsem se z Marianských Lázní — ihned mne poznal. Za nimi kráčel nachýlený stařeček s přemilou tváří, jasným pronikavým okem, se stříbrným vlasem. Oblečen byl v bílou kleriku s bílým hedvábným lemováním; bílé cingulum, jímž byl přepásán, končilo dvěma zlatými střapci. Měl bílý, dlouhý kabát, přes něj červený plášť; před vkročením do sálu sňal s hlavy červený, široký klobouk, nechav si toliko bílé »succhetto«; na prsou byl zavěšen briliantový kříž na zlatém řetěze; na pravici měl briliantový prsten. Poklekli jsme.

Jménem družstva »Vlasť« přednesen byl Jeho Svatosti projev oddanosti a poslušnosti, jakožto náměstku Ježíše Krista a hlavě Církve katolické. Pak odevzdal jsem nejpokorněji adresu dělnictva, podepsanou více než dvanácti tisíci podpisy katolického dělnictva z Čech, Moravy a Slezska; při tom vyložen byl Jeho Svatosti stručně úkol družstva »Vlasť« v oboru literárním a pokud se týče sekce socialní. Jeho Svatosť ráčil se velmi vlídně vyptávati na organisaci dělnictva, zdali řídí se pokyny z Encykliky o dělnické otázce; vyslovil se s potěšením o pilnosti a horlivosti vůdců jejich a pravil, aby jen dále pracovali a zachovali dělníky od zkázy a svedení od jedině pravých a požehnaných náuk církve katolické; Čechy výslovně několikráte chválil. Pak milostivě pravil, že celému družstvu »Vlasť« i jednotlivým členům jeho a všem hodným dělníkům posýlá své apoštolské požehnání a že s potěšením adresu díků přijímá.«

Po těchto slovech ráčil sv. Otec přijati adresu, prohlížel ji chvíli a odevzdal prelátovi.

Pak obrátil se k nám a tázal se, zdali Jeho Emin. ndp. kardinál Schönborn zdráv jest?

Velmi čestnou zmínku učiniti ráčil sv. Otec o české koleji, o rozkvětu jejím a prospěchu chovanců. »Založil jsem ji pro dobro Čech« — »per il vero bene della Boemia,« podotkla s důrazem Jeho Svatosť. Profesor Kolman podal potom sv. Otci zprávu o působení historického kroužku při družstvu »Vlasti«.

Sv. Otec pozorně vyslechl zprávu tu a velmi pochvalnými slovy činnosť kroužku odměnil, projeviv přání, aby historický kroužek jen dále pracoval a historické pravdy odhaloval, zvláště pokud se týče církevní historie v Čechách. Dále vyptával se sv. Otec prof. Kolmana na jeho práce v archivu římském a s interesem sledoval jeho vypravování o objevech v archivu propagandy. Potom opětně sv. Otec s milostivou laskavostí sdělil nám, že nám uděluje i rodinám i příbuzným našim zvláštní požehnání apoštolské — načež, již odcházeje, vrátil se a podal nám pravici k políbení a naposled velice přívětivými slovy nás oblažil.

Mocně dojati, se slzami v očích sledovali jsme ctihodného kmeta, pokud nezmizel v komnatách . . . Krátká to chvíle, ale zůstane nám v paměti po celý život . . . a jsme hluboce přesvědčeni, že milostivá, otcovsky laskavá slova Jeho Svatosti dotknou se co nejradostněji srdcí všech členů našeho družstva, že jimi družstvo »Vlasť« povzbuzeno bude k další vytrvalé snaze a práci, oblaženo požehnáním a láskou Jeho Svatosti, hlavou církve katolické.

Dne 27. listopadu odebrala se deputace družstva »Vlasť« do Vatikánu poděkovat Jeho Eminenci panu kardinálu Rampollovi za milostivé zprostředkování audience. Pan kardinál přijal deputaci s milou laskavostí a ujistil nás, že svatý Otec milerád každého dle možnosti přijímá; ale svým věrným, oddaným katolíkům že zvláštní přízeň svou na jevo dává; čeští katolíci že zvláště v posledních dobách se vyznamenali [illegible]evy oddanosti a věrnosti ku hlavě církve; žádal, abychom se za sv. Otce i za církev svatou modlili. Potom vyznamenal každého člena deputace zvláštním oslovením. Místopředsedu Ulricha chválil, že už po třetí cestu do Říma podnikl; s profesorem Kolmanem rozhovořil se o inauguraci nové bibliotéky Lvovy ve Vatikáně a o pracích v archivu. Ku konci pravil J. E., že doufá a těší se, že členy družstva »Vlasť« ještě jindy, a to brzy, v Římě spatří; ujišťoval družstvo »Vlasť« svou zvláštní přízní — vyslovil se, že ročník »Vlasti« ve zvláštní úctě a památce zachová — a žádal, aby deputace Jeho Em. ndp. kardinalu Schönbornovi jeho zvláštní úctu a pozdrav vyřídila. Na památku dal každému velikou stříbrnou medalii s obrazem sv. Otce na jedné straně, na druhé s vypodobněním, vztahujícím se k vydání Encykliky »Rerum novarum«, a propustil deputaci nejvýš blahosklonně s opětným ujištěním přízně a díků za adresu pro sv. Otce a za ročníky »Vlasti« pro sebe.

Než, družstvo bralo se již i jinými určitými směry na poli socialním. Ve valné hromadě ze dne 27. listopadu r. 1890. referoval jsem o studiu socialní otázky a vytkl jsem, že se nestavíme proti dělnictvu a dobrým jeho snahám, nýbrž že chceme se vyzbrojiti k boji proti škůdcům dělnictva a nevěreckému jeho časopisectvu. Farář z Noutonic, Fr. Blažko, promluvil delší řečí o potřebě organisace na tomto poli. Mluvil nejprve o potřebě křesťansky-socialního listu, dále, zdaž by bylo možno jej vydávati, o jeho redaktořích, jaké by měli míti vlastnosti, o jeho programu, o jeho hmotném zabezpečení a konečně o způsobu, jak věc tu provésti. Chefredaktor »Čecha«, Petr Kopal, dodal, že by se mohly práce z tohoto oboru ukládati ve zvláštní nedělní dělnické příloze »Čecha«.

Všecky tyto návrhy byly valnou hromadou přijaty a výboru k vyřízení odkázány s dodatkem, aby bylo věnováno ročně 300 zl. na studium otázky socialní.

Na základě tohoto splnomocnění usnesl se výbor, dne 4. prosince r. 1890., aby socialní odborníci, pp. V. Žižka a Tom. Jiroušek, byli požádáni o radu v další socialní práci naší. Porada s nimi byla konána v bytě člena výboru, Fr. Pohunka, u přítomnosti celého výboru a obou pozvaných znalců dne 11. a dne 18. prosince r. 1890. Dělničtí odborníci vyslovili se takto: V. Žižka navrhoval, aby se zřídilo zvláštní komité asi ze dvanácti dělníků, kteří by se o naší dělnické otázce z našeho křesťanského stanoviska radili a dělnický spolek i katolický časopis připravovali. Zvláštní váhu kladl na to, aby se dělnictvu pomáhalo proti kapitalismu, by se jim objasňovaly nesmyslné názory, kterými jsou ve bludy vedeni, a především aby se jim dokazovala posvátnosť práce. Tyto návrhy byly doplněny p. Tom. Jirouškem, jenž delší řečí své mínění odůvodňoval a za to nejvíce se přimlouval, aby dotace, valnou hromadou pro dělnickou otázku povolená, dána byla z části čtyřem osobám, které by jí užily v boji proti nevěreckému modernímu socialnímu tisku. Zvláště důrazně zmiňoval se o tom, aby naše křesťansko-socialní snahy stále byly oživovány jak přednáškami, tak rozpravami v časopisech. Návrhy odborných znalců byly schváleny.

Potom k návrhu starosty, Dra. Rud. Horského, jsme se usnesli, aby nám majetník »Čecha«, † p. Václ. Kotrba, ponechával dvakráte za měsíc nedělní přílohu »Čecha« k účelům socialním. Výbor si vyhradil, že si povede přílohu úplně sám, že bude sám platiti honorář za práce v ní uveřejněné, a navrhl p. V. Kotrbovi za odstoupenou ročně 50 zl.

Určitý cíl byl ovšem jiný: založiti samostatný dělnický list; příloha a přednášky sloužily toliko ku přípravě a zúrodnění půdy a ku podpoře vlastního listu.

S p. Tom. Jirouškem rozdělili jsme všecky socialní noviny ve čtyři skupiny, pro čtyři osoby, z nichž každá dostala na koupi těchto novin a za práci s tím spojenou 25 zl. Za tištěnou stránku »Nedělní dělnické přílohy Čecha« stanoven honorář 1 zl. a co by se do ní nevešlo, mělo přijíti do »Čecha« samého.

Výbor vypsal na referenty veřejný konkurs; hlásilo se šestnáct osob, deset z Čech a šest z Moravy. I byly dotace po 25 zl. rozděleny pp. V. Žižkovi, Tom. Jirouškovi, koop. Meth. Hoškovi a faráři Jos. Kousalovi; druhý rok zaujal místo koop. Meth. Hoška farář Václ. Vaněček, a na Moravě byl získán koop. Raynhold Wagner, nyní farář v Bystřici u Nového Města.

»Dělnická příloha Čecha« vycházela tři roky, a uložilo v ní práce sedmnáct spisovatelů, šest laiků a jedenáct kněží.

Václ. Žižka psal o ceně práce, o právu na práci a podobném; farář Jos. Kousal podával články z kriminalistiky a z oboru rolnického; farář Fr. Vaněček vybíral zprávy z listů anglických a z krajin německých; koop. Fr. Žák psal články z hnutí socialního v Americe, ve Francii; já se obíral chudinstvím a křesťanskou dobročinností, nejvíce však ohně nalil do »Nedělní dělnické přílohy Čecha« Tom. Jiroušek. Měl tehdy hojně času, i psal ostře proti Masarykovcům, realistům, Mladočechům a nejvíce bojoval proti socialní demokracii. Potýčka se »Září« byla v příloze na denním pořádku. Při každé otázce zaujali jsme ihned pevné katolické stanovisko a hleděli jsme povzbudit naši stranu k bdělosti a práci.

Tak se stala »Nedělní dělnická příloha Čecha« průlomem k nynější činnosti a cvičištěm mladých sil na tomto nezvyklém poli. Měl jsem stále na mysli, aby se práce súčastnilo co nejvíce osob; měla se tvořiti literární armáda pro obor socialní, aby dovedla klásti odpor snahám podvratné socialní demokracie. Hlavním jejím účelem však bylo, jak jsem již pravil, činiti přípravy k novému samostatnému listu — »Dělnickým Novinám«.

»Nedělní dělnickou přílohu Čecha« řídil jsem po celé tři roky zdarma, a když mne veškeren liberální tisk hanobil a katolický opouštěl, stala se mi milým útulkem, kdež jsem se bránil a hájil.

Velmi živé účastenství pro socialní otázku jevil p. farář Fr. Blažko z Noutonic, nyní kníž. arcib. vik. sekretář. I pozval nás v únoru r. 1891. k sobě na faru k soukromé poradě, kdež se jednalo o vnitřní organisaci katolické strany v Čechách na poli socialním. Přítomni byli mimo domácího pána a jeho kaplana Karla Procházku Tuchoměřický farář Jos. Kříž, pp. V. Žižka a Tom. Jiroušek, pisatel této stati a Dr. Rud. Horský. Tento byl dosud v otázce socialní pouhým novicem a nikdo nevěděl, že za tři roky vzroste v mohutného a prvního socialního bojovníka. Neméně horlivě zajímal se o tento zápas koop. Fr. Žák, jenž téměř všecky časopisy socialní demokracie četl a proti nim v »Čechu« bojoval. A mnozí a mnozí jiní začali a ustáli, jak to v životě často a často vídáme. Také výbor družstva věnoval tomuto předmětu ještě jednu schůzi, v níž pp. V. Žižka a Tom. Jiroušek vykládali, jak by si měla »Nedělní dělnická příloha Čecha« vésti. Debaty súčastnili se všickni členové výboru.

Dne 16. dubna r. 1891. jednal výbor o založení »Dělnických Novin« a socialního odboru. Tehdy jsem uvedl potřebná účetní data o stavu družstva i nového našeho časopisu »Vychovatele«, která zněla pro družstvo velice příznivě,

a potom jsem navrhl, aby družstvo vydávalo vlastní dělnický časopis. Návrh byl přijat jednohlasně. Výbor se dále usnesl, že veřejně požádá členy družstva o písemné neb ústní svolení. O těch, kteří neodpovědí, bude se výbor domnívati, že souhlasí, dle hesla: »qui tacet, consentire videtur.« Dále ujednal, že podnikne pro nový list všestrannou agitaci osobně, písemně a veřejně. Předložil jsem dopis pro pp. vikáře a moravské děkany, jenž byl schválen a odeslán.

Potom jsem žádal, aby výbor zřídil při družstvu socialní odbor, kteryžto návrh byl také jednohlasně schválen, i bylo mi uloženo, abych pro tento odbor vypracoval řád.

V téže schůzi navrhl jsem za redaktora »Děl. Novin« Tom. Jos. Jirouška a za jeho spoluredaktora Dr. Rud. Horského. Prvý dostal služby 600 zl. a druhý 200 zl. ročně.

I promluvím nyní o »Děl. Novinách« a pak o socialním odboru a naposledy o další naší socialní činnosti. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Po provozování »Trojího políbení«, jak známo, bylo obecné mínění, že na jevišti Nár. divadla již nebude ničeho dáváno od Vrchlického. Autor, tušíme, učinil sám tehdy podobné prohlášení. Po dlouhé přestávce objevily se zase od něho dvě nové aktovky: »Svědek« a »Závěť lukavického pána« — cenou svou velice rozdílné. Prvé, »Svědek«, má látkou známé již thema divadelní: manželskou nevěru. Při otevření opony vidíme, jak se advokát Körber chystá ku stěhování. Jeho manželka Terezie chce opustiti byt, kde patnáct let přebývali; pojednou je jí ulice smutná a sousedství blázince nesnesitelným. Manžel její netuší pravou příčinu tohoto, jak se domnívá, rozmaru manželčina. Neví, jak dlouho jej klamala s koncipientem jeho, Gustavem Černíkem. Černík, vida že v hříšném poměru s provdanou ženou nelze tak pokračovati, jak by snad bylo jeho přáním, vypoví svému chefovi a oznamuje mu, že se odstěhuje do Ameriky. Poctivého advokáta to velice překvapí — pravá příčina je mu neznáma. Zdá se, že se probouzí v Tereze svědomí: míní se vystěhovati ze starého bytu — tohoto, dle svého domnění, jediného němého svědka jejího hříchu, a v novém bytě počati život nový. Manžel odejde k soudu a Černík přichází se s ní rozloučit. Dialog jejich zdá se nám býti situaci málo přiměřený, na podobné rozloučení zdá se nám filosofování o praktičnosti a romantičnosti století trochu nepřirozeným. Terezie jeví se býti vyléčena — svědomí, podobá se, konalo s úspěchem své výčitky, svá napomenutí, svůj soud. Po odchodu Černíkově přichází dobrodruh Valenta, někdy dozorce v ústavu choromyslných naproti, který prohlašuje paní doktorce, že hledá zaměstnání, že jej vyhnali z blázince, poněvadž prý týral a bil své svěřence. Postava Valentova a charakteristika jeho výborně je provedena. Praví, že patnáct let pozoroval z blázince za mřížemi v okně své sousedy, a dá na jevo, že byl po celá leta svědkem hříšného poměru paní Terezie k Černíkovi. Tereza pochopí, oč tu běží. Dá mu tisícovku a on přislíbí, že bude mlčeti, že hned druhého dne z města se odstěhuje, že jej paní doktorka nikdy již neuvidí. Ale vidí ho za chvíli. Valenta je totiž pod policejní dohlídkou; detektiv, sotva že vyšel z domu, jej prohledal, nalezl u něho tisícovku, a vrátil se s ním v průvodu manžela Terezina nahoru vyšetřiti, zdali ji neukradl.

Tereza se přiznala, že dostal peníze od ní. Manžel její brzy pochopil proč — pochopil, proč mu dal koncipient výpověď, poznává celou bolestnou historii svého manželství a neřekne choti nic jiného, než kdy jede poslední vlak do Hamburku. Ta se oblékne a chotě svého opustí. — Novinka vyslechnuta s velikým napjetím, napínavou skutečně je a charakteristika jednajících osob výborná; jen litovati jest, že sujet její jest opět a opět tolikráte již odsouzená manželská nevěra. Také zdá se nám, že by Tereza, jež v celé aktovce jinak jeví se již jako ze hříšné své vášně vyléčená, nebyla opustila tak ledově chladně, tak lhostejně muže, jehož před tím sama litovala, a jemuž slibovala vše vynahraditi, čím se proti němu provinila.

Daleko slabší je novinka druhá: »Závěť lukavického pána«. Nebožtík lukavický pán byl starý mládenec, jenž ve svém jinošském věku zamiloval se do chudé učitelovy dcery; tomu rodiče jeho nedovolili, poslali ho na cesty a postarali se, aby dívka byla již provdána, až se vrátí. Lukavický pán však zůstal svoboden, nezapomněl své prvé a jediné lásky, jak se později ukázalo. — Děj veselohry odbývá se v den, kdy má býti závěť jeho otevřena. K lukavickému zámku vedla cesta oborou hraběte Felixe Doudlebského, a ježto lukavický pán, silný lovec před Hospodinem, v závěti byl ustanovil, aby ve výroční den jeho úmrtí na jeho památku byla vždy pořádána honba, děje se tak právě. By nikdo nebyl poraněn, má starý zámecký myslivec rozkaz každého, kdo se ubírá oborou, ať se brání nebo ne, zajati a do zámku přivésti. Myslivec přivedl již baronku Rosu Zářeckou a za chvíli malíře Jana Záviše, jenž klidně seděl na pasece a maloval krajinu. Velikou vadou veselohry jest, že každý již napřed ví, jak celá věc dopadne, že jeden z těch dvou, buď baronka nebo malíř, jest universálním dědicem. Proto nikoho nepřekvapí, když se z Jana Záviše, malíře, vyklube syn někdejší lásky lukavického pána a universální dědic, jenž se zasnoubí pak s Rosou Zářeckou, s níž byl na doudlebském zámku vězněn. Komické situace veselohry jsou praobyčejné, v scéně s páně Šamberkovým vínem vrcholí gaudium posledních galerií. »Svědek« jest proti této veselohře prací kabinetní; »Závěť« dnes svou exposicí, svými situacemi připomíná veselohru staré doby českého jeviště.

Ponechávaje hlavní slovo o Bendlově »České svatbě« po stránce hudební ct. kollegovi z rubriky »Hudba«, dovoluji si jen málo k baletu tomu připomenouti. Jednotlivosti z této »České svatby« jsme často již viděli v různých operách a při jiných příležitostech, tak že na detaily, taneční i hudební, dívali jsme se jako na staré známé; jen sestavení těchto detailů v jediný celek tak, aby vše představovalo českou svatbu, je při té věci novým. Jedna věc však tu citelně chybí: živé slovo. Možno, že mnohý s námi není toho mínění, ale jsme přesvědčeni, že veliká část diváků tu kouzla živého slova postrádá, a citelně postrádá. Píšeme úmyslně: kouzla živého slova, neb příležitosť je tak vábná! tak krásná! tak vděčná! Kdyby se tu balet rozšířil na svatební řeči, přípitky, proslovy družiček a mládenců, odpovědi ženicha, řeči starosvata atd. a to autenticky tak, jak se zde onde na venkově ještě svatba děje: jaký by to byl vděčný kousek na podívanou Pražanům i venkovanům, kteří takovou svatbu nikdy neviděli, jaký by to byl živý příspěvek k poznání života našeho lidu, ba před nastávající výstavou národopisnou přímo reklamní prostředek, vzbuzující pozornosť, zájem pro vše, co k výstavě směřuje! To byl by jednou opravdu kousek z bodrého českého života, jenž by mohl dožíti kolikerého opakování; i z jiných příčin bylo by dobře, kdyby národní divadlo, jako fonograf, tyto vymírající způsoby a obřady české svatby s jejími řečmi, přípitky atd. zachytilo a občas reprodukovalo. To je naše mínění o baletu »Česká svatba« a myslíme, že mnohý s námi bude souhlasiti. Hudba i balet dobře by vedle živého slova obstály, jedno illustruje a doplňuje druhé.

Z francouzské literatury sáhnuto v poslední době ku dvěma pracím: první byla starší Augierova »Paní Caverletová«, u nás již známá z dřívějších let. Hra točí se kol manželského rozvodu, kteráž otázka svého času vyvolala v zednářské Francii veliký rozruch; jejím následkem byla celá řada komedií a dramat — tak vznikla tehdy i »Paní Caverletová«. Tvrdili jsme vždy v těchto listech, že podobné komedie, podobné hry nemohou u nás dojíti sympatií; u nás nejsou takové poměry, u nás, Bohudíky, je dosud otázka manželského rozvodu Hekubou. I v samotné Francii uhasl na dobro zájem pro řešení otázky té na divadle; mají tam otázku tu již dávno zákonitou cestou vyřízenu. Sáhnouti ku hře té po dvaceti pěti letech nebylo šťastným nápadem. Byla nám ta otázka cizí, když byla časovou; tím cizejší je nám nyní. — Masopustním žertem byla Bissonova a Carrého tříaktová fraška »Reduta«. (Přeložil dr. Aug. Nevšímal.) Naše veliké obecenstvo rádo se směje a nepřemýšlí příliš o tom, čemu se směje: pohlížíme-li na »Redutu« jen z toho hlediska, pak ovšem učinila svou chvilkovou povinnosť. Justaret a Dr. Blanchon byli intimní přátelé; Justaret chtěl se oženiti a žádal svého přítele, aby mu podal zprávu o rodině své vyvolené a o ní samé. Blanchon však zamiloval se do slečny Berjonatovy sám, podal příteli zprávy nejhorší, a vzal si slečnu Berjonatovu sám. To vše jsou priora, jež na jevišti se neodbývají. Justaret meškú v Americe a Blanchon si nepomyslí, že by se mohl vrátit. Ale on se vrátí a odebéře se přímo k Blanchonovi. Jaká to situace, lze si pomysliti. Blanchon svěřuje ženu svou lékárníku Poulardovi, aby ji doprovodil k rodičům — nesmí zůstati doma, aby se Justaret bídný klam nedověděl. Toho však užije mladá paní a žádá lékárníka Poularda, aby ji doprovodil do reduty. Justaret však šel do reduty též, tam se sešel s Blanchonovou a dověděl se od ní, jakého klamu se stal obětí. Příležitosť k vážnému konfliktu. Ale »Reduta« je komedie masopustní, a vážný konflikt by to vše zkazil. Justaret přijme věc zcela »fidel«, jak říkáme; je to lehkomyslník a záletník, je mu to lhostejno, nezazlí Blanchonovi, ba ani tehdy ne, když jej zavře do pokoje a vydává ho za blázna, jen aby se s ženou jeho nesešel. Horší nevůli však si způsobil Poulard, starý lékárník, jemuž hrozně naň žárlící žena notnou bouři ztropila, když se dověděla, že byl s paní doktorkou v redutě. Reduta sama na jevišti se neodbývá. Všeobecným smírem končí fraška, jež by se i jinak mohla jmenovati než »Reduta«. Napjetí mezi oběma paničkama, žárlivosť na Poularda, setkání Justareta s Blanchonem, oběma rodiči ženy jeho, působí komické situace. Mnohde ozve se vtip hodně sprostý a dvojsmyslnosť dosti hrubá, obyčejný a nezbytný to přídavek skoro každého francouzského zboží. — Wildbrandtova pětiaktová pathetická tragedie »Arria a Messalina« opustila po mnohých a mnohých letech opět zaprášený divadelní archiv, a ač slohem i stavbou náleží ke kusům školy starší, osvědčila opět novou svou působivosť svým čistě mravním ovzduším, jež z ní vane, ukazujíc záři ctnosti a ohavnosť hříchu příkrým seskupením dvou kontrastů: ctnostné Arrie a zlotřilé Messaliny, mohutnými scénami a mnohými effektními příležitostmi, v nichž herec může okázati své umění jako deklamator i jako mimik: tak zejmena scéna Marka a matky jeho Arrie a smrt Markova učinily mocný dojem a vzrušení. Pro representantky obou úloh, zasloužilou umělkyní pí. Sklenářovou a pí. Laudovou byl to večer čestný a i jinak významný. Obecenstvo zahrnulo je přízní a pí. Sklenářová dostala stkvostný věnec s nápisem: »České Arrii, vzoru cti a povinnosti.« Celým večerem vanula staroupřímná, slavnostní nálada, jako kdysi bývala v útulném divadle prozatímním, odkud máme tolik upomínek na srdečné benefiční a jiné slavnosti. Manifestace obecenstva v onen večer vykládala se jako projev sympatií umělkyni, která po tolik let věrně a vytrvale při českém divadle působí a jako projev sympatie snahám pí. Laudové. Celá věc uvádí se v souvislosti se známou jistou bývalou před-

stavitelkou Messaliny, jež opustila české jeviště, hrála německy ve Vídni, Berlíně a jinde, a nyní opět na českém jevišti prý za účelem nového engagementu vystupovati má; proto mělo vyznamenání pí. Sklenářové a Laudové svůj vážný význam i jako projev proti herečce oné. Nedotýkáme se ve svých referátech nikdy osobností, ale tenkráte je věc ona tak časová, tak se v časopisech našich projednává, že nemůžeme dnešní referát nechati bez této poznámky.

Co se týče her výpravných, lze znamenati patrný úbytek a zároveň úpadek. Nedivíme se tomu a od kolika let jsme to v těchto listech předpovídali. Objeviti se na našem jevišti s »Palečkem« byl pokus dosti odvážný. Z počátku hlásaly divadelní buletiny vítězně, že celá řada představení bude mimo předplacení, ale hned již, tušíme třetí či čtvrté jeho představení, bylo v předplacení, a ani to netáhlo; pak objevil se i odpoledne. Dekorace a zevnější úprava z Mnichova vydlužená nebyla zvláštní a nečinila valný dojem; obecenstvo chce pořade více a více a po lepších minulých neradno ukazovati horší. Největší část publika při »Palečku« tvořily děti a zájem pro tuto nejnovější pozlátkovou atrakci byl pranepatrný. Také dějem »Paleček« nevyniká. Je to známá, poněkud rozšířená pohádka o Palečkovi a jeho bratřích, kterak je rodiče v lese opustili a oni k obru se dostali, jemuž sedmimílové boty ukradli. Obr a jeho dcery, kuchař, princ Radoslav, víla Lesana, Paleček a jeho bratří — to jsou známé osoby, které však namnoze charakteristikou i zevnějškem nezapírají francouzský svůj původ. Doba, kdy se »Paleček« dával, velmi málo svědčila výpravným hrám; období asi od listopadu počínajíc má býti nejsilnější dobou sésony, kulminačním jejím bodem; takový »Paleček« zabije kolik večerů a odpoledne, a konečně z toho nemá nikdo pranic: ani obecenstvo, ani divadlo, ani umění, ba ani ty děti, které Palečka viděly. — Odpolední »lidová« představení vůbec, nehledě ani k Palečku, byla v posledních třech měsících skoro vyjímkou; pravidlem byla představení s nedělními odpoledními cenami. Nám je to lhostejným; vyslovili jsme již jindy, že pro skutečně »lidová« představení je odpoledne ve středu doba nevhodná, a velmi nízkými cenami činí se ústupek zcela jiným vrstvám obecenstva nežli těm, které si obyčejně představujeme jménem »lid«.

Josef Flekáček.

UMĚNÍ.

Prof. C. Marra obraz Flagellanti (Mrskači). Vystaven v Topičově Saloně. Na rozměrné ploše (30□ metrů) Marrova obrazu spatřujeme průvod flagellantů ubírající se ulicemi italského města. První řady táhnou právě kolem velikolepého chrámu, stojícího na vysoké terasse, schody opatřené. V čele kráčí muž vyhublých tváří a zimničně planoucích zraků v rouše řeholním. Za ním dva mrskači až k bokům obnažení nesou na nosítkách mladého hocha, rovněž tak obnaženého, jemuž lidé ruce líbají, majíce jej patrně za světce. Opodál k zástupu lidu jsa obrácen jiný flagellant patrně hledí získati nových přívrženců; divák spatřuje záda jeho do krve rozdrásaná. Dále kráčí několik mužů v hnědá roucha a kukly zahalených, kteří nesou na nosítkách nízký kříž, majíce svíce v rukou. Kolem porůznu kráčí několik flagellantů po pás obnažených; mladíci i starci. Dále spatřujeme malé panoše nesoucí kříž, za nímž na koni jede starý muž s mitrou na hlavě. A za ním nepřehledné zástupy flagellantů táhnoucí v semknutých řadách pod vlajícími korouhvemi, jsouce jednak po pás obnaženi jednak v hnědá roucha kající oblečeni. Málo který z nich právě se mrská; kráčejí celkem klidně s rukama pozdviženýma, něco patrně zpívajíce nebo provolávajíce

S obou stran průvodu stojí husté zástupy v pestrém kroji středověkém, s úžasem pohlížejíce na podivný průvod. K nim vybíhají jednotliví flagellanti, sbírajíce do pytlů almužnu nebo hledíce jednotlivce přemluviti, by se k nim připojili. Někteří vystoupili také po stupních vzhůru ke vchodu chrámovému, z něhož vyšlo kněžstvo chrámové průvodu patrně žehnajíc. Celkem nečiní obraz tento nepříznivého dojmu. Nezneužilť malíř obrazu svého — jak jiní činívají — ku podráždění smyslnosti. Neníť v průvodu jím zobrazeného obnažených žen: kráčíť v popředí toliko jediná malá dívka, v dlouhou bílou řízu zahalená, se skříženýma rukama na prsou a s očima k nebi pozdviženýma. A i jinak průvod mrskáčů poměrně dosti klidný: malíř dobře vystříhal se přemrštěné drastičnosti, k níž jiní umělci v podobných případech tak rádi sáhají.

Obecenstvo, vidouc na tomto obraze v průvodu mrskačů biskupa a mnichy, nahoře pak u vchodu chrámového kněze žehnajícího, mohlo by snadno uvedeno býti v omyl, že snad Církev schvalovala toto pobloužení. Ale v kratičkém vysvětlení, jež u kasy Topičova Salonu se rozdává, může nabýti o té věci dosti správného poučení. Dr. Ant. Podlaha.

LITERATURA.

FLÁMSKÁ.

Annalen van de voortplanting des geloofs. (Časopis pro šíření víry). V belgickém arcibiskupském městě Mechelen (francouzsky Malines) vychází ve dvou měsíčních lhůtách obrázkový časopis pod výše udaným názvem. Čistý výtěžek z časopisu tohoto jest věnován misiím. Týž vychází již 27. rok, ročně se naň předplácí 10 franků. Leč tyto flámské annály — k prospěchu misií — nevycházejí pouze v Belgii ve flámském jazyce, nýbrž i v jiných zemích. Celkem vychází časopis tento ve 269.000 výtiscích. V jazyku francouzském ve 171.000 výtiscích, v Britanii v 6.500 výtiscích, dále v jazyku anglickém ještě ve 12.000 výtiscích, v jazyku německém v 31.400 výtiscích, v jazyku španělském ve 14.500 výtiscích, v jazyku flámském v 6.900 výtiscích, v jazyku vlašském v 19.700 výtiscích, v jazyku portugalském v 1.900 výtiscích, v jazyku hollandském ve 2.700 výtiscích, v jazyku baskickém v 650 výtiscích a v jazyku polském ve 2.050 výtiscích. Z čistého výtěžku dostali od annálů podporu v Evropě na misie v r. 1893. následující: Biskup Macdonald v Aberdeen (Skotsko) 3.000 franků, biskup Turner v Galloway (Skotsko) 2000 franků, biskup Riddell v Northampton (Anglie) 3000 franků, biskup Fitzgerald v Rossu (Irsko) 1000 franků, biskup Deruaz v Lausanně a Ženevě (Švýcarsko) 35.300 franků, Monsgr. Jardinier, biskup Sionský v Aigle (Švýcarsko 1000 franků, biskup Battaglia v Coire (Švýcarsko) 7000 franků, biskup Egger ve Sv. Havlu (Švýcarsko) 3000 franků, biskup Haas v Basilei (Basel, Švýcarsko) 24.000 franků, kardinál Krementz na misie v arcibiskupství Kolínském (Kolín nad Rýnem) 5000 franků, biskup Korum v Trevíře (Trier) na misie v jeho biskupství 5000 franků, biskup Simar v Paderbornu 25.000 franků, biskup Dingelstadt v Münsteru 2000 franků, biskup Hoting na misie v Severo-Německu 30.000 franků, biskup Klein v Limburku nad Lánem 2000 franků, biskup Haffner v Mohuči (Mainz) 2000 franků, na misie v diécesi Fulda 2000 fr., biskup Sommerwerk v Hildesheimu 15.000 franků, apoštol. vikář Wahl v Sasku 5000 franků, kardinál Kopp na misie v Pomořansku a Braniborsku 37.000 franků, týž kardinál Kopp na misie v biskupství Vratislavském 7000 franků, arcibiskup Stablewski z Poznaně a Hnězdna 13.000 franků, biskup Thiel ve Warmii 7000 fr., apoštol. vikář Von Euch na misie v Dánsku a pro ctihodné Sestry 36.000 franků, apošt. vikář Bitter na misie ve Švédsku 15.000 franků, apošt. vikář Fallize na misie v Norvéžsku 28.000 franků, apošt. vikář Camilli v Moldavě 10.000 franků, arcibiskup Zardetti v Bukurešti 23.000 franků, biskup Nikopolský 6000 franků, arcibiskup Stadler v Sarajevě 20.000 franků, biskup Marković v Banjaluce 5000 franků, arcibiskup Milinović v Antivari 6000 franků, biskup Malczyński v Alessio 1000 franků. Největší podpory dostalo se arcibiskupu Bonetti-mu pro

katolíky a na misie v Cařihradě: 119.000 franků, arcibiskup Zaffino v Athénách dostal na misie v Řecku 15.000 franků, arcibiskup Mennini, jenž jest apoštolským vikářem ve Filippopolu, obdržel 6000 franků, Msgr. Azarian pro katolíky Armény 43.000 franků atd. Dalších osobností a míst v Evropě vypisovati nebudeme, jelikož by to zabralo mnoho místa. Osob a místností v Asii, Africe a Australii, jimžto se podpor od Annálů dostalo, též pomineme z výše udané příčiny a v Americe udáme pouze některá známější místa, především kde naši drazí krajané jsou usídleni. Tak obdržel na misie od Annálů: biskup J. C. Neraz v San-Antonio (Texas) 5000 franků, biskup Shanley v Jamestown 4000 franků, biskup Marty v Sioux Falls (Minnehaha County, South Dakota) 3000 franků, biskup Dunne v Dallas 3000 franků, biskup Heslin v Natchez (Adams County, Mississippi) 8000 franků, arcibiskup Chapelle v Santa-Fe (New-Mexico) 8000 franků, biskup Lemmens ve Vancouver (British Columbia) 4000 fr., biskup Durieu v New Westminster (Brit. Columbia) 40.000 franků atd. Celkem vydaly annály na misie a podpory (v r. 1893) pro Evropu: 715.582 franků 50 centimů, pro Asii 3,040.007 fr. 46 centimů, pro Afriku 1,425.126 fr. 24 ct., pro Ameriku 407.454 fr. 25 ct. a pro Australii 644.354 fr. 95 ct. Největší podpory dostává se, jak patrno, od Annálů katolickým misiím od Francie, a nebýti Francie, již dávno byly by pohlceny katolické misie — protestantskými, kterýmž se dostává velikých podpor z Anglie, z Ameriky, z Německa a z jiných protestantských zemí. My v Čechách v té příčině jsme — nu, nejsme následování hodnými.

Josef Šeřík Vitínský.

FRANCOUZSKÁ.

Le Vatican. V novém roce vyšlo v Belgii (v Bruselu) velkolepé dílo, nazvané »Le Vatican«. Jest to svědomitá, umělecká a obrovská monografie o Vatikánu, t. j. o činnosti papežů a Církve katolické v celém světě. Dílo to se těší pro svoji důkladnosť veliké oblibě u všech vzdělancův, ať již katolíkův nebo nekatolíkův, a čtenář se dovídá z něho více, než kdyby byl sám krátký čas ve věčném městě. Pokud nám známo, jest to největší dílo ze všech, jež kdy v tomto oboru vyšla. Čtenář žasne nad obrovskou činností papežů a Církve. Že by Vatikán tolik obrovských činů ve světě byl vykonal a tak důležitou roli na celé zeměkouli byl měl, o tom, tuším, nemá většina ani ponětí. Celé veliké dílo to stojí 30 franků, a lze je dostati též na měsíční splátky. Adresa jest: »A la Société Belge de Librairie, rue Treurenberg 16. (près l'Eglise Sainte Gudule), Bruxelles (Belgique).

„Belgique-Charitable" (Dobročinná Belgie). Pod tímto názvem vyšlo nedávno v Bruselu veledůležité dílo z péra Ludvíka Saint-Vincenta (Ludovic Saint-Vincent), kteréž obšírně pojednává o dobročinnosti a milosrdných skutcích katolíkův belgických vůči chudině bez rozdílu politického a náboženského smýšlení. V celé Belgii není ni jediného dobročinného ústavu, ni jediné nemocnice, ni jediného sirotčince, ni jediného chudobince, ni jediné útulny, jižto by nevydržovali nebo nezaložili katolíci! A jsou-li dnes některé dobročinné ústavy, na př. ta neb ona nemocnice, ve správě »liberálů«, tedy to ještě není důkazem, že by »liberálové« byli dobročinnými, jelikož ústavy ty vesměs byly založeny od katolíků a bez katolických hmotných podpor nemohly by se ani dnes udržeti. Dílo toto velice důkladné zacpává chlubná ústa lživých liberálů a drzá ústa jejich nevděčných, avšak zcela přirozených potomků-křiklounů, t. j. socialistů. Zvláště tito nejenom nechtějí o katolické dobročinnosti ničeho věděti, ale vyhlašují nestydatě do světa, že katolíci jsou k chudině bez citu. Ovšem katolíci, činí-li dobré skutky, činí to obyčejně tak, aby nevěděla levice, co dává pravice, avšak spisovatel myslí, že pravda těch slov není za nynějších poměrů vždy platnou, a proto ukazuje a dokazuje v díle svém, co činili a činí katolíci v jeho zemi pro nuzné a chudé, a vypočítává toho tak úžasně mnoho, že asi každému nepříteli katolicismu zajde chuť ku dalším pomluvám. Velecenné svým obsahem dílo to stojí 5 franků a lze je dostati u »Société générale de librairie, rue Treurenberg, Bruxelles.«

Josef Šeřík Vitínský.

LUŽICKO-SRBSKÁ.

Nowy Zakoń. Do hornjoserbščiny po rjedźe Vulgaty přełožištaj Jurij Łusčanski a Michał Hórnik. Z dowolnosću duchowneje wyšnosće. Budyšin. Z pomocu towarstwa ss. Cyrilla a Methodija. Zešiwk I. 1887., II. zeš. 1888., III. zeš. 1890., IV. zeš. 1892. — Jakmile se v některém národě rozšířilo křesťanství, hleděli vždy obětiví hlasatelé Božské víry Kristovy pořídíti překlad »knihy knih« aspoň nejdůležitějších částech, což také bylo a jest stanovisko úplně správné. Ovšem, že za starších dob bylo velmi nesnadno překládati; zápasiliť mnozí misionáři s velkými překážkami, a proto se pokračovalo znenáhla v této věci. Tak sv. Cyrill, chtěl-li pořídíti překlad Písma sv. do jazyka lidu, kterému hlásal víru křesťanskou, vynalezl teprve abecedu a tím i písmo staroslovanské. Překlad Písma sv. však se nerozšířil, protože byl řídký a drahý. Teprve po vynálezu knihtisku objevilo se nejvíce překladů v národních řečech. Poměry Slovanů polabských byly vůbec písemnictví nepříznivy, protože se vedly neustále boje jednak mezi různými knížaty, jednak též pro návaly národů nepřátelských. Do hornosrbštiny přeložil poprvé Jurij H. Swětlik z Kulowa, farář v Radwoře a pak kanovník v Budyšíně dříve Nový Zákon (1688.) a po čase dokončil i překlad Starého Zákona. 1707.) Překlad tento však nebyl vydán tiskem, protože po nešťastné reformaci zůstalo jen málo katolických Srbův. A tak neměl zbožný lid srbský od té doby po dvě stě let nižádného překladu, protože se rukopis nerozšířil, jak jest nad světlo jasno. Teprve Jakub Buk v nejnovějším čase zabýval se otázkou touto nad jiné důležitou, chtěje odpomoci nedostatku a přispěti hlavně kněžím srbským, kteří při kázaní neměli správného a spolehlivého jednotného překladu perikop a epištol, po kterém již dávno toužili. Jazyk v perikopách těch byl zkažen germanismy, takže každý kazatel opravoval podle svého rozumu, což ovšem mělo špatné následky. I přeložil tedy Buk díl Písma sv. do ryzí srbštiny, kterýžto byl vydán r. 1862. a obsahuje evangelium sv. Matouše a část evangelia sv. Marka (1—3, 8.); prvním sešitem toto velkolepé dílo zaniklo k veliké škodě srbských katolíků. Vydání to neoznačuje parallel a nemá poznámek.

Roku 1870. vydal Michal Hórnik pro školy obecné »Bibliske stawizny« (dějiny) správnou srbštinou a pomýšlel též, že vydá Nový Zákon podle pravidel hermeneutiky a v důstojné formě; než, jeho naděje se nesplnila; zahrnut jsa jinými důležitějšími pracemi, neodvážil se podniknouti tak velkolepé dílo sám a proto radostně přijal návrh Jurija Łusćanského na spolupracovnictví. I bylo společně umluveno, že se bude překládati pořadím Vulgaty, kterou uznal koncil Tridentský za překlad authentický, podle kteréž se mají pořizovati překlady do řečí národních. Toho ovšem bylo k jednotě církevní třeba, aby se citovalo podle jediné bible všude a užívalo se jí v liturgických knihách.

Poněvadž však srbština jest velmi bohata časovými formami slovesnými, majíc na př. aorist, přechodníky a příčestí, pak i v jiné příčině se vyrovná originalu řeckému (na př. dualem), bylo ustanoveno přiblížiti překlad tento originalu řeckému více než latině. Abychom příkladem označili tento rozdíl, uvedeme Mat. 2, 10.: ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα — wuhladawši pak hwězdu zwjeselichu so z jara wulkej wjesołosću — videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Anebo rozdíl mezi tvarem končícím a trvacím, čehož latina schopna není, ovšem však lužičina, přesně rozeznávajíc na př. hić (jíti), khodźić (choditi), přikhadźeć (přicházeti), jak vidno na př. Mat. 9, 5: τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειρε καὶ περιπάτει; — Što je lóže, prajíc: Twoje hřechi su ći wodate; abo prajić: wstań a khodź? — Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge et ambula? Jak vidno, srovnáme-li original řecký s překladem Hórnikovým a Łusćanského i Vulgatou, jest výhoda překladu srbského na snadě; ovšem jen pokud bylo možno, přidržovali se originalu pp. překladatelé, jinak bylo nezbytno říditi se Vulgatou.

Překlad tento jest psán věrně podle pravidel hermeneutiky, jak Hórnik již dříve zamýšlel, jsa opatřen stručnými, avšak důkladnými poznámkami a jsa povolen duchovní vrchností. V úvodě předesýlá důležité poznámky pro lid i vzdělance »Wo swjatym pismje«, 1. »Što je s. pismo a kajke ma so wudawać«, kde dovozuje zcela správně, že každá kniha, i nejužitečnější může škoditi, nerozumí-li se jejímu obsahu, protože se může různě vykládati, pročež církev moudře nařídila, že každý překlad Písma sv. se má díti s dovolením duchovní vrchnosti a potřebnými poznámkami, čímž objasňuje vydavatel námitku, jakoby

církev sv. byla čtení bible nepříznivá. Děje se to proto, že špatným výkladem vzniklo již mnoho kacířských sekt. Dále (2) mluví o kanoně a (3) o nejdůležitějších překladech a vydáních Písma sv., načež následuje specielní výklad knih Nového Zákona postupem hermeneutickým. Dosud byly vydány čtyři svazky díla tohoto, poslední obsahuje ke konci list sv. Pavla k Timotheovi. Začátkem toho roku dospěl neunavný Hórnik v opravě překladu Łusćanského k listu k Židům, který jest velmi obtížný ku převodu; zde bylo nejvíce nahlížeti do různých kommentarův, aby byl vystižen přesně význam. I se srbskými poznámkami měl nemalou potíž, protože mu bylo často celé věty přeměňovati, aby byly srozumitelnější a srbštější. V plné práci však stihla neunavného pracovníka na vinici Páně nenadále krutá smrť, takže mu nebylo popřáno díla tak zdárně započatého a vedeného dokončiti. Dílu tomu posvětil plných posledních sedm let svého života, je ke konci přivésti bylo jeho nejhlavnějším záměrem životním. Co podal, jest ryzí zlato již věcí samou, ale též vytříbeným jazykem. Veškerou prací svou, hlavně však dílem tímto uvedl ve skutek svoje heslo: »Nic prózdna zahorjenosć (nadšenosť), rjane (krásné) rěče, zahorjene wołanje ‚Ja sym Serb' — to nas njewumóže; dźěławosć, skutki!« Kdyby nebyl nadšený pracovník tento nic více vykonal, byl by si tímto překladem pojistil nehynoucí pomník nejen v písemnictví domácím, nýbrž hlavně též v srdcích rodného lidu, jejž miloval do posledního vzdechu. Doufáme pevně, že jeho duchem povede se ke konci překlad tento, a to co nejdříve, neboť tím bude jeho památka nejvíce oslavena.

Tím ovšem nechceme nikterak zmenšovati práce p. Łusćanského, který si dobyl nemalých zásluh již iniciativou a prvotní prací; onť zajisté vystavěl dům, jeho výzdobu přenechal nejlepšímu staviteli — znateli jazyka srbského. A tak společná práce obou nechť přinese užitek nejen kazatelům srbským, pro něž jsou označeny perikopy význačněji, nýbrž i lidu srbskému, který z knihy té nechť čerpá potěchu a posilu duchovní a horlivou četbou si osvojí též správnou řeč, a tak bude dílo to »Bohu k česći, Serbam k wužitku!« Největší užitek zevní vzejde z toho, že vydán překlad tento pravopisem analogickým, čímž učinili katolíci opět veliký krok ku předu, majíce již nyní téměř celé Písmo sv. vydáno pravopisem skladným (Starý Zákon ovšem pouze u výtahu v bibliskich stawiznach). Vůbec možno tvrditi směle, že nepatrný zbytek katolíků srbských daleko předčí souvěrce protestantské ve snaze přizpůsobiti orthografii svou jiným národům slovanským, kterým pouze tak bude možno podporovati ve snahách jejich, čehož jest si velmi přáti. Sešit překladu Písma sv. prodává se v knihkupectví za 80 kr., v administraci »Katholského Posła« v Budyšíně po 60 kr., tedy za cenu velmi mírnou, uvážíme-li, že se tiskne pouze pro 10.000 katolických Srbův, jakož i že objem jest značně veliký, sešit formatu lexikonového obsahuje průměrně 96 stran, i že náklad jest nemalý — budeť vyžadovati celkem 4000 marek, takže je třeba úsilné podpory, aby se uhradil.

Fr. H. Kundratický.

CHORVATSKÁ.

Iskre i plamovi. Pjesme Mate Ostojića. Tiskom Antuna Scholza. U Zagrebu 1894. Cijena 80 nvč. — Básně M. Ostojića jsou dvojí: původní a z italského přeložené; proto je básník nazval »Apeninke«. Mato Ostojić není básníkem umělým, nýbrž prostonárodním; on neprostudoval Bůh ví kolik básnických vzorů a pravidel; pěje tak, jak mu káže jeho čistá básnická duše a bujná jižní fantasie. Svou sbírku posvěcuje mládeži, naději chorvatského národa. A básně ty jí zajisté zušlechtí srdce a utvrdí v ní smělého ducha, všechny je provívá vlastenecká pýcha chorvatská a naděje v lepší a skvělejší chorvatskou budoucnosť. To jest jejich charakteristika, jíž se patrně opírají o Harambašićovy »Slobodarke«. Tento chvály hodný vlastenecký duch provívá docela i lyrické milostné písně. Podle našeho mínění zvyšuje se tím jejich cena. »Idite slobodne pjesme moje!« končí mladý básník předmluvu a dobře tak učinil. Každé chorvatské srdce přilne jistě k těmto nadšeným zvukům mladého básníka, jenž neznaje bázně a pochlebenství, pěje tak, jak mu káže pravé, čisté chorvatské vlastenectví. Jedné věci však nemůžeme nevytknouti: že básník tu a tam — celkem velmi zřídka — pěje příliš naturalisticky, takže některou jeho báseň mohou čísti jen — dospělí. »Apeninke« odpovídají originálu, a jejich výbor jest rozmanitý a šťastný.

Bývalý člen národního zemského divadla v Záhřebě, Georgina Kayser-Sobieska, jež se mimo herecké povolání zaměstnává též literaturou, vydala

dramatickou práci: »Svako djelo dodje na videlo.« Tragedie obsahuje tři obrazy ze záhřebského života: »Jelačićev trg«, »Radnički dol« a »Vila na Laščini«. Látka tohoto dramatu jest velice romantická; celé dílo svědčí o sběhlosti spisovatelčině; každé jednání se končí effektní scénou. Velikých a mohutných povah v dramatě není. Vykoná-li každý herec svou povinnosť, drama snad bude míti veliký úspěch.

Mimo již uvedené publikace vyšla ještě tato vynikající díla: »Pustinjačko cvieće.« Sbírka básní p. Fr. Gjurgjina, faráře v Kneginju. Cena 40 kr. — Sbírka se vyznamenává pravým křesťanským duchem a jednoduchostí, takže vnikne mezi nejširší kruhy.

»Ispovijesti sv. Aurelija Augustina.« Cena 2 zl. Přeložil splitský prof. p. A. Lasso. Překlad jeví velikou svědomitosť překladatelovu.

Dr. Ante Bauer, universitní profesor, sepsal »Opća metafizika ili ontologija«; jest to prvé a jediné dílo tohoto druhu v chorvatském jazyku.

Luka Turčić, farář v Kalniku, uveřejnil svou studii. »O postanku, razvitku i koncu svijeta po posljedcima prirodoslovnih znanosti i biblije.« Kniha tato, posvěcená baronu Ljudevitu Ožegoviću, doplňuje ostatní tři knihy spisovatelovy: »O původu člověka», »O obyvatelích hvězd« a »O darvinismu«.

Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Der hl. Wolfgang, Bischof von Regensburg. Historische Festschrift zum neunhundertjährigen Gedächtnisse seines Todes (31. Okt. 1894.). In Verbindung mit zahlreichen Historikern herausgegeben von J. B. Mehler, Praeses und Religionslehrer. Regensburg. Druck und Verlag von Friedrich Pustet. Preis 5 Mark. 1894. Spis tento povstal za příčinou 900letého jubilea řezenského biskupa Wolfganga. Byla to dobrá myšlénka, vydati při této příležitosti vedle jiných pro lid určených spisků též objemný spis historický, jenž jako pochodeň osvítiti měl mlhami bájí obestřenou postavu světce Wolfganga a jeho dobu.

Obsah uvedeného, v pět oddílů rozděleného spisu jest pestrý i bohatý. Celá řada článků, pravých to monografií, pojednává o velikém biskupovi řezenském a jeho zásluhách, o jeho době, vůbec o všem, co bylo neb jest v jakémsi vztahu k němu. Tak líčí opat kláštera mettenského P. Benedikt Braunmüller O. S. B. sv. Wolfganga jako mnicha a biskupa (dva články), prelát de Lorenzi tu má článek: Vztahy diecése trevírské k sv. W. P. Utto Kornmüller O. S. B. líčí jej jako šiřitele církevního zpěvu. Dr. W. Schenz podává článek: Sv. Wolfgang v poesii, M. Siebengartner: Sv. Wolfgang a vzdělavací prostředky jeho doby. G. Dengler líčí památky na sv. Wolfganga, jak se zachovaly v řezenském dómu a v chrámu sv. Emmerama v Řezně, mince na sv. Wolfganga popisuje F. Ebner. Universitní prof. pražský Dr. Schindler zaslal tři články, jež zajímají českého čtenáře. V prvním (Poměr sv. Wolfganga k Čechám) líčí p. spisovatel snahy o pokřestění Čech od východu (řeckoslovanské) a od západu (latinskoněmecké) a vítězství západního směru, pak snahy Boleslava II. o zřízení samostatného biskupství českého. Vroucím tónem, neopouštěje historické půdy, líčí tu sv. Wolfganga jako neohroženého biskupa, jenž nehledě vlastního prospěchu materielního a přes odpor své vlastní kapitoly vlastnoručně píše listinu, jíž založeno biskupství pražské.

V druhém článku: Ústní podání o pobytu sv. Wolfganga v Čechách, praví prof. Schindler, že sv. Wolfgang zemi i lid český dobře znal, zdali z vlastního názoru neb odjinud, nelze určitě tvrditi. Uvádí rozličné pověsti, které dodnes udržují se mezi lidem západních Čech, hlavně na Kladrubsku a Chudenicku. Na konec dospívá p. spisovatel k závěru, že jest velice pravděpodobno, že sv. Wolfgang v Čechách byl.

Třetí článek pojednává o svatyních ke cti sv. Wolfganga v Čechách, o jich původu i změnách, jež během staletí prožily. Kostel sv. Wolfganga v Seebergu a »sv. Bolfánek« u Chudenic zde pěkně vyobrazeny. Články Schindlerovy jsou vřele psány, četnými citáty (též v řeči české) doloženy, hlavně farní akta chudenická důkladně jsou vykořistěna. Celý spis proložen četnými a skvostně vypravenými illustracemi, i jest důstojným pomníkem velikého biskupa řezenského sv. Wolfganga.

Josef Vondrák.

Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters. Von Johannes Janssen. Achter Band. Ergänzt und herausgegeben von Ludvig Pastor. 1—12 Aufl. LVI. u. 720 St. 3°. Freiburg, Herder, 1894. Tímto svazkem ukončeno životní dílo Janssenovo: »Dějiny národa německého.« Původně zamyšleného cíle nedosáhly, ale přece to, co Janssen zanechal, jest dílo mistrovské. Bylo mu sice vytýkáno, že by mohly býti údaje na mnohých místech určitější, kolorit živější, ale celek nepodá přece nikdo zdařileji nad Janssena. Bylo mu prostudovati látku tří století — práce to zajisté ohromná. Možno říci, že žádná doba dějin německých nebyla tak důkladně prostudována, jako od počátku středověku až ku třicítileté válce. Janssen spojiv kulturně historický živel s politickým napsal vlastní dějiny národa a nikomu z jeho protivníků nepodařilo se dosud sepsati dílo stejně důležité, stejného dosahu i obsahu.

V prvém svazku vylíčeny byly poměry Německa před církevním rozštěpením, očekával tedy každý vylíčení poměrů za církevního rozštěpení až ku vypuknutí války třicítileté. Žádnému oddílu nevěnoval Janssen tolik času a píle, jako těmto posledním třem svazkům. Již několik let měl náčrtky hotovy, dále jen opravoval. Několik neděl před smrtí diktoval teprve určitě rozvrh posledních dvou svazků. Mistrným líčením obecných, středních a vysokých škol, humanitních studií, právních, přírodovědeckých, filosofických a theologických věd, ukazuje nám výši vzdělání v Německu. Velice krásně vylíčeno v tomto osmém svazku čarodějství a procesy proti němu konané. Úpadek práva v Německu právě v těchto procesech s čaroději vynikl způsobem neslýchaným. Dílo Janssenovo jest za našich dnů pravé unicum. Doporučujeme vřele. Josef J. Veselý.

ČESKÁ.

Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. Na základě pramenů sepsal Karel Konrád, c. k. gymnas. katecheta a profesor v Táboře. Nákladem dědictví sv. Prokopa. (Dokončení.)

Následuje druhá část dějin literátských bratrstev od r. 1620. až do jejich zrušení. Tu spisovatel podobným způsobem jako v části prvé podává obšírné zprávy o přečetných bratrstvech doby této v Čechách a na Moravě. Jak hojně tu získává kulturní historie česká v jednotlivých obrazech o činnosti, poměrech, majetku našich starých literátů! Některý výpis ze starých listin, anebo vtipná poznámka páně spisovatelova jako rozmarná blýskavice se mihne obšírným vypravováním. Tak ku př. literáti u Panny Marie před Týnem při »Rorátech« zahřívali se »teplým pivem«, na něž každoročně 3 zl. z kasy bratrské se věnovalo. — V Hostinném vykazuje inventář bratrský místo kůrového nářadí, kancionálů, voskových svící, umbelly, pohřebních plášťů, příkrovu na rakev — jako všude jinde pravidelně se shledává — 3 tucty talířů, 8 cínových koflíků a 2 měděnné konve! — V Náchodě vykazuje inventář pro nosiče umbelly červený kabátec a paruku s věncem. — V mnohých městech nyní německých samy zprávy o literátských bratrstvech dosvědčují naskrze českou jejich minulosť, jako na př. v Litoměřicích, Bilíně, v Duchcově, ve Stříbře atd. — Literáti Domažličtí zpívajíce provázeli kněze nesoucího velebnou svátosť k nemocnému. — Ve Velvarech koupili od pana kaplana housle s pouzdrem a »indianským smyčcem«; Ješínskému pastýři novou troubu. — V Černovicích, kde bratrstvo podnes ještě trvá, nosili o procesí velikonočním a Božím těle rozžaté zelené voskovice »na dokázání živé, horoucí lásky a vděčnosti z vykoupení Páně, ale i naděje budoucího vzkříšení a k uctění velebné svátosti.« — Některá bratrstva nadána i odpustky, ku př. ve Vamberce, Jindřichově Hradci a j. — V Hulíně na Moravě kdožkoli byl přijat za bratra nebo za sestru — bylyť na mnohých místech i ženy v bratrstvo přijímány — musil složiti vyznání víry dle formule sněmu tridentského. »Superintendentem jejich byl vždy domácí farář. — V Nové Říši každý, kdož za literáta přijat býti chtěl, musil nejprve celý rok ve zkoušce státi a pak teprv dle uznání bratří byl přijat. Povinností jejich bylo též: schudlým, nebo v nouzi a těžkosti postaveným spolubratřím věrně pomáhati, nemocné spolubratry navštěvovati, modlitby za zemřelého v domě konati, při zádušní mši sv. růženec se modliti atd. Jak krásné to působení a všestranné starých literátů! Činnosť v pravdě křesťanská.

V této době spojila se též mnohá literátská bratrstva s církevními bratrstvy, jež nyní »na rozmnožení a povznesení zbožnosti po Čechách a

na Moravě se rozkládala.« Též průvodu instrumentálního ke zpěvům latinským hojně používáno. Na Moravě (na Horné zemi moravsko-slovenské) povstala zvláštní svérázná škola písařsko-malířská, která nové kancionály psala a ozdobovala. A v ní jeví se národní ornament moravský jako zvláštní samostatný zjev v řadě ornamentálních slohů. Škola Martina Pomykala, rektora boršického, a škola Jana Pinkavy, purkmistra (?) na Nov. Lhotkách, byly národní dílny, z nichž množství překrásných kancionálů vyšlo. A vůbec celé toto pojednání podává veliké množství zajímavých zpráv pro kulturní historii českou. Moravské národní vyšívání, nyní oprávněnou pozornosť znovu budící, má v samých kancionálech mnoho a mnoho vzorů. — Následující článek, kde literátská bratrstva jako poslední bašty jazyka českého před germanisačním a vše nivellujícím proudem doby josefinské se líčí, vzbudí zajisté v každém čtenáři jen úctu a lásku k starobylým těm strážcům národnosti naší. Jak výtečné mezi jinými svědectví vydává českému zpěvu Mart. Gerbert, opat kláštera sv. Blažeje v Německu, an dí: »musicam vocalem nullibi gentium magis quam in Bohemia, etiam in oppidis ac vicis, florere.« — Posvátným zpěvem českým též katoličtí misionáři svedený lid v lůno Církve obraceli. Albert Chanovský S. J. tímto způsobem zdárně všudy působil. V této době složeny četné písně Marianské, o sv. Janu Nepomuckém, o sv. Prokopu a j., jež opět p. spisovatel kriticky rozebírá.

Poslední stať, nejtrudnější pro dějiny literátských bratrstev, pojednává o zrušení jejich. Bohoslužebný řád, jejž Josef II. vydal a nařídil r. 1783., mrazivým dechem dotekl se tohoto prastarého národního zřízení a přivodil literátským bratrstvům valnou většinou smrť. Majetek jejich pozemkový a peněžitý zabrán, drahocenné kancionály za fatku prodány, rozebrány, zničeny, a zaveden jalový »zpěv normálný«, v úřadním zpěvníku, nákladem katechetické bibliothéky (!) kol. r. 1774. vydaném, obsažený. Stalo se to, jak p. spisovatel praví, »za účelem rychlejší a všeobecné germanisace národu českého.« Jak vandalsky hospodařeno se skvostnými kancionály, toho doklady hojné zde uvedeny. V četných však cyrillských jednotách, v těch přirozených dědicích starobylých sborů literátských, za našich dob pilně zakládaných, vítá konečně prof. Konrád jitřenku lepší doby pro církevní zpěv po vlasti naší. A my k tomu upřímně voláme: Amen!

Knihu samu uzavírají četné přílohy. A to I. přílohy figurálního zpěvu staročeského v naši soustavu notovou převedeného. Dále notové snímky ze starých kancionálů věrně podané; listinové přílohy různých nadání, výsad nebo jiných záležitostí literátských se týkající. Potom literární přílohy, v nichž p. spisovatel sděluje věrný text pozoruhodných písní literátských, a konečně obrazové přílohy z různých kancionálů vzaté. V nich zobrazen literátský sbor selčanský při zpěvu, podobizny nejstarších miniaturistů českých Fabiána Puléra a Jana Táborského z Klokotské Hory, dílna písaře Matěje Litoměřického, rodokmen a narození Páně z graduálu křižovnického od genialního mistra Puléra, malované initiálky z latinského graduálu Velké Byteše s národními ornamenty moravskými a jiné initiálky téže národní ornamentiky z rorátního rukopisu kláštera Rajhradského a jiných kancionálů moravských. Za pečlivé a nákladné vydání těchto cenných příloh, jakož i celé knihy sluší vzdáti sl. výboru dědictví sv. Prokopa díky nejsrdečnější.

Podali jsme tuto schválně stručný obsah celé objemné knihy, abychom čtenáře »Vlasti« na ni upozornili, a kniha sama nestala se jen pouhou nadpočetní akkvisicí domácí knihovny. I nehudebník nalezne v ní dosti článků velezajímavých. Vždyť každý téměř shledává se tu s dějinami bývalého literátského bratrstva osady své vlastní. A místní ten dějepis každého obyčejně zajímá. — Ku konci knihy své slibuje prof. Konrád vydati též historický zpěvník nejkrásnějších písní staročeských s nápěvy a textem. Žel Bohu, že slibu daného již splniti nemůže! Uprostřed nejpilnější práce jeho vedle nevyzpytatelného svého řízení povolal Hospodin prof. Konráda k sobě! Role církevní hymnologie ztratilo v něm nejpilnějšího, velevzdělaného a na tento čas téměř jediného pracovníka svého. Ale literárními pracemi svými postavil si sám nejlepší pomník, nad kov trvalejší.

A že již není prof. Konráda mezi námi, budiž tu ještě dovoleno přičiniti několik slov o jeho charakteru a činnosti. Přítomné dílo jeho dýše na každé stránce, kde jen příležitosť k tomu se naskytuje, velkou jeho láskou k Církvi a samostatnosti její a spolu i horoucí láskou k vlasti naší české. Jakým obhajcem církevních zákonů † prof. Konrád byl, o tom svědčí již ta okolnosť, že ustanoven byv katechetou na reálném gymnasiu Táborském, chtěl předepsanou přísahu v ruce ředitelovy skládati jedině s tou výslovnou výhradou, že »vše věrně

plniti chce, pokud se to se zákony církevními srovnává.« I obrátil se v této záležitosti telegraficky na biskupa svého, † Jirsíka. A teprve když došla odpověď, že to samo sebou se rozumí, přísahal dle obvyklé formule bez onoho přídavku. Činnosť jeho v jednotách cyrillských byla v pravdě neúmorna. Založilť netoliko četnou a kvetoucí jednotu cyrillskou v Táboře, ale i ke všem jednotám daleko ve vůkolí on samojediný dal podnět. Byl předsedou i sbormistrem jednoty Táborské, cviče třikrát i čtyřikrát v témdni jednak sbor studujících, jednak smíšený sbor odrostlých pěvců. Jako předseda jednoty uměl pracovati tak, že valné schůze jednoty — u jiných spolků obyčejně velmi spoře navštěvované — byly vždycky velečetně navštíveny. Ba na vlastní oči jsme viděli, že prostorný taneční sál jedva pojal shromážděné členy a hosti na výroční schůzi spolkové. A jak toho docílil? Pořádal vždy se sborem svým před jednáním spolkovým duchovní, historický koncert. A to působilo. Nejpřednější mužové a dámy, ba i židé se dostavovali. Tu přednášeny různé skladby církevní starých mistrů latinských českých, polských, chorvatských a jiných v originále a v přesném, uměleckém provedení. A tak jednání spolkové za této slavnostní nálady bylo vždy důstojno svého účelu. S týmž sborem svým vyjížděl též do měst okolních, aby tu zájem pro přesný zpěv církevní a pro zřízení jednoty cyrillské vzbudil. Obklopen pěvci, přednášel o účelu jednoty a každý oddíl přednášky své hned případným zpěvem chorálním neb figurálním hned illustroval. Sbor jeho skládal se z nejlepší intelligence města. Profesoři, učitelé, studující vysokých škol a nejpřednější dámy byli jeho členy. Vždyť každý od něho ve zpěvu vůbec a v církevním zvláště mnohému se přiučil! — A vzpomínaje tak na veleplodnou činnosť jeho, tím trudněji dojat jsem byl, když při slavných, zádušních službách Božích za † prof. Konráda, v chrámu Páně Milosrdných bratří »praesente cadavere« konaných, slyšel jsem zpívati zcela necírkevní Requiem.

»Kytaře«, jež zpěv obstarala, se nedivíme. Zpěv církevní není její účelem. Ale trapna byla ta myšlénka, že ten, který tolik jednot cyrillských v život uvedl, pro přesný zpěv liturgický po celý život horlil, dějiny posvátného zpěvu staročeského sepsal a je křesťanské Akademii věnoval, nenalezl sboru, který by mu důstojně jako horlivému knězi-cyrillistovi po cyrillsku na cestu ke hrobu zapěl? Kéž aspoň Hospodin po tolika jeho pracích, a řekněme i hořkou tu pravdu: po mnohých protivenstvích, přiřadí jej k »angelorum musicae consortibus!« Em. Žák.

Naše přijmení. Studie od Antonína Kotíka. V Praze 1895. V komisi Fr. Řivnáče. Nákladem vlastním. Cena? — — Obšírný spis prof. Ant. Kotíka jest ovocem pětileté pilné práce. Probíral, kde mohl, skutečná, opravdová nynější přijmení, roztřiďoval je — a kniha jeho jest nejenom cennou filologickou pomůckou ku poznání jmenotvorné síly a bohatství našeho jazyka, ukazujíc bohatství jeho se stránky nové, ale jest ve mnohých stránkách i příspěvkem k poznání povahy lidu českého, jeho živlu pozorovacího, jeho satyry — zkrátka, příspěvkem ke kulturním dějinám českým. Dovednou rukou roztřídil spisovatel ohromný material. Ukazuje přijmení vzniklá ze jmen křestních, abecedně je seřaďuje a dokládá přečetnými příklady. Vlastnosti tělesné i duševní zavdaly záhy příčinu k vzniku toho neb onoho přijmení; tu zvláště vtip lidský označoval ostře a štiplavě zejména vady na člověku zpozorované. Barvy, vnějšek vůbec, nápadné vlastnosti, zvláště vady jednotlivých oudů daly mnohému člověku jeho přijmení; rovněž konání a činění jednotlivců, jejich zaměstnání, úřad, důstojenství. Mnohá přijmení pošla ze svazků rodinných nebo dle bydliště a příslušenství osob jednotlivých, jiná vzata jsou ze světa, nebe a jeho zjevů, z krajiny a jednotlivých zeměpisných její pojmů, někteří lidé mají přijmení z říše rostlin, nerostů, živočichů, ba i dle věcí v příbytku a jeho příslušnosti, nářadí řemeslných, nemocí atd. Důkladná kapitola věnována jest přijmením složeným a oněm, která dle smyslu nejsou leč holými nadávkami a přezývkami, a jiná zmiňuje se o přijmeních cizorodých, ze živlu německého vzniklých.

Velmi stručně zde naznačený materiál srovnán je s obdivuhodnou pílí a důkladností tak, že přijmení seřaděna jsou geneticky, jak vykládá spisovatel jejich vznik, a jednotlivé oddíly zase filologicky podle přípon a koncovek a jinak; pod čarou jsou přečetné vysvětlivky, vesměs filologické, bez nichž by čtenář významu některých přijmení naprosto nerozuměl. Právě ty vysvětlivky pod čarou dodávají knize zvláštní důkladnosti a ceny a svědčí o nevšední sečtenosti a filologickém vzdělání učeného spisovatele.

Přijmení, o nichž kniha jedná a jež uvádí, seřaděna jsou abecedně v rejstříku a zaujímají plných 105 stran; napočítali jsme jich daleko přes čtrnáct

tisíc; toť zajisté výmluvný doklad o veliké píli a opravdovosti, s jakou se podjal pan profesor zajímavého svého úkolu. Tak obsáhlého a důkladného díla o zajímavém thematě tomto dosud jsme v písemnictví našem neměli. Upozorňujeme naň a doporučujeme je vřele všem vzdělancům jako dílo ve svém oboru jediné; v našich besedách, spolcích, jednotách atd. lze dle knihy prof. Kotíka výborně pořádati zajímavé přednášky »O našich přijmeních« a při tom na knihu upozorňovati, ji doporučovati, rozšiřovati, aby rychlé rozebrání výtečného spisu alespoň poněkud bylo odměnou učenému spisovateli, jenž vydal knihu svým nákladem. Josef Flekáček.

Život blahoslavené Anežky České. Napsal P. Ant. Rejzek T. J. Nákladem dědictví sv. Cyrilla a Methoděje na r. 1894. Cena 1 zl. 20 kr. Dne 2. března t. r. slavili jsme v Čechách svátek blah. Anežky České mší sv. a zvláštním officiem v breviři, a klášter křižovnický v Praze oslavil svoji dobroditelku slavností celé oktavy. Člen řádu Tov. Ježíšova, neunavný P. Antonín Rejzek, vydal mimo to v Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje zvláštní její životopis. Nejzávažnějším pramenem byly mu k tomu spisy procesu beatifikačního z archivu Ordinariatu pražského. Tato kniha jest velice cenným darem k svátku blahoslavené Anežky České, jest jejím chvalozpěvem, ale zároveň také chvalozpěvem celého národa československého, ze kterého vyšla a který se jí honosí.

Kniha má 489 stránek; na tolik místa život tiché řeholnice nestačí, i líčí nám spisovatel současné dějiny české; jedná o jejím otci, bratru a synovci, o jejich štěstí a neštěstí, o jejich moudrém i chybném vladaření na stolci králů českých. Blah. Anežka byla jim vždy dobrou dcerou, rádkyní a prosebnicí u Boha.

Spisovatel často o mnohých pravdách rozjímá a na život je applikuje; četné šlechetné ženy té doby z vysokých rodů, jejich zbožnosť a dobročinnosť, ku př. sv. Kláru, sv. Hedviku, sv. Alžbětu a jiné nám za vzor staví.

Obláčka bl. Anežky (hlava XII.) jest úchvatně vylíčena. Celým spisem vane čistá láska k národu a vlasti. Na str. 383. vystupuje spisovatel proti Fr. Palackému. Na konci popisuje proces beatifikační.

Účel a cenu knihy vystihuje spisovatel sám na str. 459., kdež píše: »Od počátku četby této bylo trvám ctiteli blah. Anežky České patrno, že se v knize této nejedná toliko o poznání osobní svatosti Anežčiny, nýbrž o obraz historický z věku XIII., na němž slavná Přemyslovna arci na předním místě živými barvami se stkví. Proto vzpomenuto jest mnohých stránek světlých z doby tehdejší jakož i stínů; nebo mezi stíny světlo tím více vyniká. Scházelo by alespoň na pohled několik stránek knize této, kdyby v ní nebyla vytknuta zvláště osvěta křesťanská, jaká za života blah. Anežky v Čechách kvetla, jak zmohutněl za tehdejších dob duch lidský ve školách křesťanských vycvičený, jaká umění jmenovitě tehdy ve vlastech našich československých byla pěstována, abychom měli obraz života z oné doby zaokrouhlený. A jestliže nejedno již vypravování znázorňovalo nám zemi naši v kulturním oděvu jejím, stručný nástin soustavný osvěty a výplodů jejich za oné doby výhradně křesťanské objasní nám vzdělanosť tehdejší ještě patrněji. Václ. Plešovský.

Josef Prošek: Stopy mládí. Verše. Cena 50 kr. 1895. Nákladem »Krakovce«, v Praze, spolku akademiků západních Čech. — Jest pro kritika příjemným pocitem, může-li před ctěné čtoucí obecenstvo předstoupiti s vědomím, že je lidumil. A s takovým vědomím píši tyto řádky: na lidumila pasoval mě sám autor »Stop mládí«, jenž napsal na předposlední stránce své sbírky: »a dočte-li kdo sem, je pravý lidumil.« Dočetl jsem ještě o stránku dále, mám tedy dle autorova prohlášení právo slouti lidumilem. Jest v tom jistá skromnosť autorova; tak zlé jeho verše nejsou, aby je člověk nemohl čísti až do konce. Pravda, četné básně jsou patrně začátečnické (V polích sám, Začátky, Jarní bouře, Z meditací Ballata nekrolog) leckde jsou mnohá místa prosaická a naivní, leckde prázdný, chatrný rým — ale mnohde přece jsou patrny stopy talentu (Zimní pohádky, Z písně telegrafních drátů, Má jizba, Kaple na Řípu, Přede žněmi, Na pěkné vyhlídce, Pod jednu stránku kroniky, Na hlídkách, Bal. vlastenecká). Básník v krajinomalbě a miniatuře dosti je šťastným (Cesta do Madru, Obrázek, Z rána, Besedy). Největší vadou sbírky po našem mínění jest, že je v ní málo samostatnosti. Je po většině imitací mladší generace básnické i některých starších: Čenkova, Červinky, Machara, Kvapila, Mužíka, Kaminského, Vrchlického. Nevymaní-li se básnické tvoření jeho z reflexí a reminiscencí z jejich děl, nebude nikdy svéráznou individualitou. Rádi vidíme, že poesie Proškova je prosta rouhavého tonu a rozervaného, ponurého světobolu; kde se k rozervanosti místy

přibližuje, myslíme, že jsou to právě jen »jarní bouře«, které se přeženou a ustoupí klidnému jaru a letu. Pak zajisté nebude nazývati revoluci »svatou« a »nadšenou písní Boží«. (str. 42.) Také s názory vyslovenými o mládí (Na místě prologu) nesouhlasíme.

Těch patnáct let že jenom jednou
tak srdcem může zachvěti!
Čas zničí vše a s myslí lednou
se vzpomíná už — v dvaceti . . . (str. 22.)

Tak příliš rychle žije moderní mládež! Básníci starší školy pěli zcela jinak: vzpomínáme jen Berangera, který nadšeně opěval stáří dvacíti let »štěstí bydlí s dvacítiletým i v podkroví«, zní refrén jeho chançony. Naše mládež ve dvacíti letech je s životem už hotova!

Celkový náš úsudek o sbírce »Stopy mládí« jest: Časem může básník zajisté něco lepšího napsati, než jest uloženo ve sbírce přítomné; je v ní patrný účin následování jiných vzorů, více protříbenosti, prohloubenosti, trochu přísnější výběr, a autokritika byla by sbírku učinila dokonalejší, než jak se jeví.

Jan Hejný.

Bílá Hora. Dle současných pramenů a pozdějších spisů líčí Dr. Václav Řezníček. O této knize podali jsme referát v prosincovém čísle letošní »Vlasti« na str. 276—277, ale stále docházejí nás posudky, svědčící, jakému souhlasu těší se spis p. Řezníčkův a jak svrchovaně bylo třeba, aby se o dobách bělohorských řekla nepokrytá pravda, a ne nabubřelé a otřelé fráse románopisců a lidí, kteří ani nevědí co je to, historii studovati.

Tak poslal nám přispěvatel a člen náš, Frant. Kroiher, posudek, z něhož (vzhledem k uveřejněnému již nahoře zmíněnému referátu) toto vyjímáme:

»Pan autor,« píše Frant. Kroiher, »vyjel odhodlaně z kolejí, v kterých se pohybuje česká veřejnosť v této otázce a zavrhuje rozhodně všechny sentimentální deklamace o porážce českého národa, o tom, že by tehdejší povstalá šlechta byla nějakým květem národa, že by český národ měl příčinu té šlechty litovati. Stavové šli falcským politikům úplně a cele na dlouho strojený a líčený lep, svěřivše osud svůj, osud všeho lidu českého a staroslavná vlasti, vůbec moc a slávu českou smečce falcských dobrodruhů a ničemů. Litujeme, že se p. autor omezil pouze na dobu otevřené vzpoury a na pouhé ukázání na zápletky s cizinou. Rádi bychom byli viděli, aby byl ukázal na některá fakta, kterých mohl z Anhaltova jednání s vladařem domu Rožmberského, Budovcem, panem z Roupova atd. uvésti hojnosť. Pletichy Anhaltovy r. 1609. byly by rovněž poskytly hojného materialu. Jsme však vděčni p. autoru, že aspoň upozornil na hanebné zápletky některých stavů s německými agenty.

V této spoustě uvádí p. autor jen dva muže, opravdové charaktery, Žerotína a Ferdinanda. Žerotín poznal, kam povede revoluce, bránil jí vší silou, ale jeho hlas byl hlasem Kassandry. Ferdinanda chválí jako panovnika rozvážného, který řídíval se hlubokým svým přesvědčením náboženským, ale nebyl zaslepeným fanatikem, za jakého se někdy vyhlašuje. Chtěje zastaviti boj, podával Čechům revers na svobody politické i náboženské, i po svém sesazení hledal mír s Bedřichem, ale setkával se jen s klamem a zlou vůlí. Při tom netratil mysli ani v dobách nejhorších, které ho nacházely vždy připraveného a rázného.

Panu spisovateli zamlouvají se pouze Ferdinand a Žerotín. Mohl však ukázati na některé charakterní muže v Čechách. Víme, že jména Zdeňka z Lobkovic, Slavaty, Martinice mají u našich liberálů špatný zvuk, ale to jejich ceně nevadí. I oni jednali vždy z hlubokého přesvědčení náboženského, oni prohlédli, že dosavadní cesta hnala Čechy do protestantství, němectví a na konec do Německa. A tomu vzepřeli se vší silou jako katolíci, jako Čechové.

Panu autorovi dostalo se výčitek, že mohl při svém politickém smýšlení psáti o událostech bělohorských — pravdu. Ale »Nár. L.« v nestřeženém okamžiku psaly podobně, že stavové hověli jen osobním choutkám a vlastenectví že byli prázdni. Poměry v revoluční straně nazvali shnilými. Přejeme II. dílu Řezníčkova spisu, aby rovněž takový souhlas vzbudil líčením pravdy, jako díl prvý.

Chudým dětem. Ročenka dámského komitétu v Brně na prospěch chudých dětí českých škol brněnských. Roč. VI. V Brně r. 1894. Přítomná knížka, jejíž čistý výnos věnován je chudým dítkám, obsahuje řadu prací cenných i slabších. Pěkná je na př. básnička Jaroslava Tichého »Našim dětem,« jež vykládá účel knížky:

»Co jste dali malým, chudým dětem,
mně jste dali, praví Bůh a Pán.«

Pěkná je práce Vlasty Pittnerové »Na cestě do Ameriky«. Líčí »vystěhovalce« za ocean, kteří si však v poslední chvíli nešťastný plán svůj rozmyslí. Črta čte se svěže a poutavě. Rovněž se nám líbila báseň L. Grossmannové-Brodské »Před obrazem Kristovým«. Dojímava jest Ant. Klášterského »Ballada o krásných vlasech«, jež působí dojmem plným a hlubokým. Obsah vhodně doplňují kosmákovská črta »Andělíček« od K. Křena a působivá báseň Vl. Šťastného »Betlem«. Václav Kosmák přispěl »Variací na národní píseň«, jež má všecky přednosti svého původce. Publikaci tuto vzhledem k lidumilnému účelu doporučujeme k hojnému rozšiřování. Quido Beatus.

Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci. Zprávy o životě jeho a některé ukázky z jeho paměti. Dr. V. J. Nováček. — Roku loňského daroval pan hrabě Eduard Palffy Museu království Českého veliký počet rukopisů a tisků z knihovny březnické a mezi těmi byl též rukopis Jana Jeníška z Újezda.

Rukopis je nadepsán: »Tato slovou registra bielá ab anno 1539.« a má 286 foliových listů. Kniha rozdělena spisovatelem na čtyři části, z nichž prvá má nápis: »O dluzích, slibích a rukojemství« (obsahovala listy právní), druhá: »O smlouvách«, třetí: »O hospodářství«, čtvrtá pak obsahuje výpisy z desk zemských, jež týkaly se majetku Jeníškova. Vedle výpisů z desk zemských obsahuje část čtvrtá též některé paměti Jeníškovy, o nichž lze říci, že všeobecné zajímavosti nepostrádají.

O rodině Jeníškově sebráno p. Dr. Nováčkem hojně dokladů a podáno slohem svěžím a poutavým. (Str. 1—21.) Paměti Jeníškovy podány na str. 21—32. a obsahují pět kapitol. J. J. V.

Karel Červinka: Krajiny a nálady. V Praze, 1894. Verše tyto vyznačují se mladistvou naivností a neobratností. Komicky působí, jak básník namahavě sestavuje a slepuje své verše. Tak na př.

»Kdos mluví v mlze. Čvachtá bláto,
mlhou černají se postavy.«

A o několik řádek níže:

»Jdou kolem tebe. Bláto stříká,
dav matek řadu zavírá.«

Březnová krajina nevylíčena jinak než že v ní dvakrát »stříká« a »čvachtá« — bláto!!

A tak i jinak. Jak nepoeticky působí na př. sloka:

»To dnes je smutný a deštivý den
— lucerny ve tmě jsou body (!!),
mlhou vzduch zalit je, nelze jít ven (!!),
v ulicích září mdle vody.«

Leckde je viděti, že se básník o něco vážně pokouší, ale to se málokde zdaří. Kdybychom měli cenu liberální poesie posuzovati dle této knihy, byla by velmi chatrna. Pěkná je na př. báseň: »Návštěva u nemocného hocha« a j.

Jinde se přihlašuje ke slovu bombast, tak na př. na str. 66.

»Kulhavý principal jsem projel světa kusy (?!)
a mezi loutkami jsem svoje žití mařil!
Tuláku, kramáři, se život nyní hnusí,
neb srdce vřelého část někde prokramařil.«

Mladistvý básník, sotva 22letý — a již píše, že se mu život »hnusí«. Je to upřímně řečeno, nemá tím spíše býti docílen effekt?!

Naprosto neprovedena je báseň »Sám a sám«. Zdá se, že Červinka chtěl tu nápodobiti zmotané a nejapné verše některých našich »symbolistů«. Stejně báseň »Otvírám okno«, které mi připomíná Karáskovu báseň »Horečku«, »Nemoc« a j. ze »Zazděných oken«. Básník »otvírá duši«.

»Jakobych z mrtvoly vypitval nervy,
které se lepí teď na moje prsty . . .
Já jen to cítím. A nemohu říci,
jaké to bylo! . . .«

To má býti poesie!!

Stud porušuje báseň »Vášnivě«, líčící rozpálenou smyslnosť a která by se hodila do »Amora« a jiných podobných škvárů. Stejně »Píseň«, která opěvuje lásku »dívčí« v noci. Pomlčíme o »Lásce v senníku«. Básník vypravuje vzpomínku z doby, kdy mu bylo — 8 let! — nechceme reprodukcí jeho milostného dobrodružství porušovati stud čtenářstva.

Celkem dělají »Krajiny a nálady« dojem poesie nezralé a naivní. Talentu básníku neupíráme, ale bude musiti z mnohých nechutností vybřednouti, než si získá sympathie seriosního čtenářstva. A tím končíme. Josef J. Veselý.

Naše Doba a Vlasť. Druhý ročník »Naší Doby« (1894—95) všímá si bedlivě »Vlasti«, tak že jest potřebno k jejím vývodům odpověděti. »Naše Doba« píše proti »Vlasti« tonem velice nepřátelským, někdy i neslušným: v tom ji následovati nebudeme. My jí odpovíme slušně, kdyby však »Naše Doba« dosavádním způsobem i dále proti nám bojovala, další polemiku s ní nepovedeme.

Nejprve vysvětlíme zde některé věci, kterých ti, kdož »Naši Dobu« a »Čas« nečtou, neznají. Realisté se domnívají, že vynašli kámen moudrosti; v této domýšlivosti nikdo se jim nevyrovná. Myslí, že uvolnili ducha a především zakládají si na tom, že jsou stranou volné kritiky a revise literatury (»N. D.« č. 4. str. 364.). Neupíráme jim v tom směru jistých zásluh, nebo skutečně lecktcrou hnilobu na těle národním odstranili, ale jinak nejsou o nic lepší nežli jejich nepřátelé. Kdo není s nimi — nebo spíše ještě, kdo je proti nim, toho bezohledně ztrestají a obyčejně umlčí; za to kdo jim přizvukuje, toho vysoko vynášejí, byť i byl pochybné ceny a nezdravého směru.

My se nestavíme na žádnou stranu, také nikomu nestraníme, ale snižuje-li kdo neslušnými epithety sl. Elišku Krásnohorskou, Jiljího Jahna, Fr. Zákrejse, časopis »Osvětu« a jiné a vynáší-li při tom pokrokáře, dekadentisty a koketuje-li se socialními demokraty, to není již boj o zásady, to je boj strany, která stůj co stůj chce se udržeti.

Chovají-li se realisti takto k osobám, které v liberálních zásadách za nimi nikterak nestojí, ano mnohdy je i předčí, pochopíme snadno, jak veliké jest jejich opovržení ke straně klerikální a především k nejbojovnější její části — k »Vlasti«.

Je-li práce sl. Elišky Krásnohorské »naivní a vodnatá«, jsou-li dle spojence realistů Lumírovci »cretini a idioti«, což můžeme očekávati my, ve »Vlasti«? Slyšme, co o nás »Naše Doba«, roč. II., č. 1., str. 72. píše: »Ještě na jednom místě setkáváme se s prudkým odporem proti nejmladším směrům, ale tam to nepřekvapuje — v klerikální V l a s t i. Tam ovšem nemůže býti řeči o nějakém jich pochopení; úroveň literárního vzdělání a jednostranné stanovisko listu toho nedovolují. Kritika jeho jest taková dokonce, že o knize takové ceny, jako jsou Šlejharovy »Dojmy z přírody a společnosti«, nedovede nic jiného říci, než že se tam kdesi líčí primitivně provedený marianský obraz. Tedy i v očích realistického umělce, jmenujícího vše pravým jménem, má býti každý náboženský obraz, i kdyby byl nejhorší mazaninou, posvátným arcidílem? Ostatně, měj si kritik již své stanovisko, ale nač ten významný poukaz (ve Vlasti velmi často se opakující), že zlopověstná ta kniha vyšla u toho neb onoho nakladatele s tím hrozebným: Zapamatujme si! To by tak ještě scházelo, aby čeští nakladatelé byli i takto terorisováni a našim dost spoutaným spisovatelům ukládal se o jeden chomout více.«

Promluvme si nejprve o úrovni literarního vzdělání.

Do »Vlasti« píší tři profesoři české bohoslovecké fakulty, tedy muži, kteří ve svém oboru vykonali rozsáhlá vyšší studia.

Co znamená v české literatuře probošt Dr. Ant. Lenz, praelat království Českého, netřeba připomínati.

Znáte v »Naší Době« Filipa Jana Konečného? Ba, dobře jej znáte, vždyť sepsal knihu: Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře, na niž jste mu do dnes odpověď dlužni.

Znáte Fr. Pohunka? Vyrovná se ve vědách každému z vás a zná mimo slovanské řeči jazyk italský, španělský, francouzský a slušně i anglický.

Znáte vinohradského kooperatora Fr. Žáka? Cestoval ve Francii a Rusku a mluví plynně francouzsky a rusky a poměrně dobře polsky a italsky a vědomosti jeho vůbec jsou hluboké.

Prof. Fr. Horáček, farář Tomáš Šmýd, bisk. vikář Boh. Hakl, farář Fr. Vaněček, kaplan Jan Pauly a jiní a jiní vynikají rovněž velikými literárními vědomostmi.

Učitel Jos. Flekáček jako divadelní kritik a literární referent a Dr. Ant. Podlaha, referent děl uměleckých, vyrovnají se všem, kdož v těchto oborech pracují.

O básníku Ant. Bulantovi praví »Obzor« ze dne 20. února t. r., že jeho báseň: Ještě jedna píseň otroka, vyrovná se formou úplně písním Čechovým stejného jména, ale pravdou a hloubkou obsahu že je převyšuje.

V oboru literárním snažíme se dosíci toho, aby byly ve »Vlasti« zastoupeny všecky světové literatury a především slovanské.

Jeden z našich spolupracovníků procestoval Urál a valnou část malé Asie, dva spolupracovníci žili v Jerusalemě a znají dobře tamní poměry a literaturu.

Jeden náš spolupracovník žije v Americe, druhý v Antverpách, třetí v Bavořích, čtvrtý ve Švýcařích, pátý v Sarajevě.

V Korutanech máme spolupracovníka, jenž má zásobu časopisů chorvatských, srbských a slovinských, o ruské literatuře píše kněz, jenž tam cestoval, dva spolupracovníci čerpají z časopisů anglických, jiní píší o literatuře lužickosrbské, španělské, italské, polské, flamské, a konečně letos se bude referovati také ještě o literatuře dánské. Slovanské literatury až na bulharskou ve »Vlasti« všecky jsou zastoupeny. Pro německou, francouzskou a českou literaturu máme dosti spolupracovníků doma.

Jak z toho viděti, okolo »Vlasti« jest skutečný a čilý vědecký život. Její referenti čtou a studují nejpřednější časopisy a knihy světových literatur, k čemuž se mnohým z nich hmotně přispívá z dotace red. »Vlasti« udělované. Kdyby byl objem »Vlasti« větší, a mohlo býti uveřejněno vše, co dostaneme, užasl by každý nad bohatostí lit. zpráv, jež po ruce máme.

Okolo »Vlasti« jest mnoho skutečných talentů a mnoho skutečných vědatorův.

Mluviti tedy o »Vlasti«, že v ní ovšem nemůže býti řeči o nějakém pochopení nejmladších literárních směrů — úroveň literárního vzdělání a jednostranné stanovisko listu že toho nedovolují — jest házením hráchu na stěnu. Naopak, p. Dre. Masaryku, my zhoubný směr nejmladších směrů příliš dobře chápeme a poznali jsme ho nejdříve, mnohem dříve než »Osvěta« a jiní, kteří nyní rovněž jako my tyto směry odsuzují.

A co se jednostranného stanoviska týče, v tom nejvíce právě realisté vynikají. Kdo četl ve 4. a 5. čísle »Vlasti« naše články: »Literární revoluce«, s dostatek se o tom poučil. Tak bezohledně, tak jednostranně, s takovým opovržením s protivníkem nejedná žádná strana jako realisté.

Vedle jednostrannosti vytýká nám »Naše Doba« ztrnulost. (Naše Doba, č. 2., str. 176.) My se řídíme ve »Vlasti« katolickou věroukou a mravoukou; ty jsou nám základem. Vy, p. Masaryku, řídíte se svobodou a pokrokem, ale řekněte nám, kde počíná pojem vaší svobody a kde končí?

Staročeši i Mladočeši myslí, že pracují pro svobodu, a Mladočeši se nazývají přímo stranou svobodomyslnou; vy se od nich lišíte, ale pro svobodu pracujete také. Pokrokáři a omladina, symbolisté a dekadentisté rovněž. Liberalové zplodili socialisty a anarchisty.

Liberalové myslí, že mají svobodu v nájmu, socialisté pokročili dále, anarchisté ještě dále a všickni opěvují svobodu. Když anarchisté povraždili nebo poranili mnoho lidí ve sněmu, v restaurantu, ano když zavraždili hlavu státu, pěli na cestě k popravišti píseň svobody a volali před rukou katovou slávu anarchii, to jest jejich svobodě, jež má z rukou buržoasie vymaniti proletariat.

Pane Dre. Masaryku, tito všickni rvou se o svobodu, ba docela vraždí se pro svobodu, nebo úpí v žaláři pro svobodu. A tento zmatek, tento chaos, tato směsice různých zásad — to všecko je svoboda?

My v naší straně máme autoritu: Písmo sv., tradici, papeže, biskupy a jdeme pevným, určitým směrem, svobodomyslníci toho neuznávají a přicházejí se svou svobodou v chaos a zmatek.

Největšími učenci jsou filosofové. Všickni pracují pro svobodu myšlení a jednání, ale při tom se posmívá jeden druhému. Ještě v tomto ročníku »Vlasti« přineseme o tom delší článek, z něhož jasně na jevo vyjde zmatek a chaos mezi filosofy.

Ale kdyby tyto názory o svobodě zůstaly jen mezi vámi — hádejte se o ně a perte se o ně jak chcete — ale ony jdou v masy lidu a ničí štěstí rodin, způsobují vraždy a ničí národní blahobyt. Zastavme se ku př. jen u jednoho: blahobytu národního.

Redaktor tohoto listu prošel kříž na kříž celý podzemní Žižkov. Pane Dre. Masaryku, přáli bychom vám viděti u chudiny ovoce liberální svobody. Přáli bychom vám slyšeti vzdechy a nářky a viděti slzy duševní a tělesné bídy. Přáli bychom vám viděti stravu a obydlí starců a stařen, jimž patřily jinde ve-

liké domy, veliká hospodářství, celé ulice velikých měst — jejich obydlí jest horší než má někde u hospodáře němá tvář. Přáli bychom vám viděti otce a matky na smrtelném loži a okolo nich mnoho malých dítek — bez krejcaru v domě, bez kousku uhlí a dříví, beze skývy chleba.

Liberalismus odpoutal lid od Boha a přivedl jej na kraj tělesné bídy a pak si tohoto zubožených lidu nevšiml a nechal jej v bídě strádati a umírati. Takto zbědovaný a ožebračený lid živíme, těšíme a k Bohu zpět vedeme pak my opovržení klerikálové.

A stopujte, pane Dre. Masaryku, národní blahobyt jinde: rolníci, měšťané hynou; potůčky národního blahobytu vysýchají a srážejí se v potoky kapitalu židovského. A to všecko děje se v době pokroku a svobody. Liberální učenci vytahují lid z poroby církve a vedou jej na výsluní kultury a lid jimi vychovaný padá jim z ruky — do hmotné bídy. Pane Dre. Masaryku, není tu něco jednostranného a chybného, když porovnáváte, že v »temném« středověku byl blahobyt ve všech vrstvách národa a že v »osvíceném« devatenáctém století rozděluje se lid na boháče a chuďasy. Není to hrozné divadlo? Redaktor tohoto listu jest výborem věřitelů padlé Hospodářské záložny a tam vidí opět děsný obraz prodluženosti právě ve střední i nižší třídě obyvatelstva.

Za to pojďte s námi, pane Dre. Masaryku, do Alp. Tam mají rolníci malá políčka a paloučky, vše ostatní jest málo výnosný les — a přece tam o nějakém úpadku hospodářství neslyšíte. Anebo pojďte s námi na jih Čech. Tam za našeho mládí mnoho chalupníků se povzneslo, pole a luka si přikoupilo a děti své dobře zaopatřilo.

Ano, a to jest veliký triumf strnulé katolické víry, tam si mnozí čeledínové a děvečky každý ze své služby dvě až tři sta zl. zahospodařili, a když do stavu manželského vstoupili, společným kapitálem a dalším přičiněním domohli se přiměřeného blahobytu.

Podobně píše »Hlas« (ze dne 14. února 1895.) o čeledínech moravských a Vlasta Pittnerova o lidu na horách žďárských (Vlasť, roč. XI., č. 6, str. 495.), také hodné a zbožné služky z venkova v Praze sloužící, jak nám poštovní úředník vypravoval, velice pečlivě své rodiče podporují, své úspory jim zasýlajíce.

Despekt, s jakým mluví »Naše Doba« o úrovni našeho vzdělání a o naší jednostrannosti a strnulosti, jsme vysvětlili a na to odpověděli. Jděme dále. Mazaninu nemusí ba nesmí žádný katolík považovati za arcidílo umělecké, ale představuje-li obraz nebo socha sebe neumělá Ježíše Krista nebo Matku Boží, může je každý sice spáliti nebo jinak slušně zničiti a lepšími nahraditi, ale nesmí s neuctou o nich mluviti nebo neuctivě s nimi zacházeti. Toť jest smysl kritiky p. Jos. Veselého na str. 1127, ve 12 č. X. roč. Vlasti.

K poznámce: To by ještě scházelo atd. odpovídáme takto: Celý tisk liberální dává si velice pozor — a v tom jsou svorni staří i mladí spisovatelé, aby neoznámil, nedoporučil spisu a firmy katolické; jen u nás nebylo pro naše zájmy porozumění. Jen naše katolické listy částečně až do dnes slouží firmám liberálním a podnikům pochybným a ohlašují často knihy a publikace kat. náb. nepřátelské. Každému nakladateli nebo knihkupci velmi na tom záleží, aby dostal své spisy mezi kněžstvo. V tom nečiní výjimky ani administrace protiklerikální »Naší Doby«, která první číslo II. roč. i na kněžstvo rozeslala.

I nemůže nám nikdo ve zlé vykládati — a je nám to, krátce řečeno, lhostejno, činí-li tak někdo — snažíme-li se, aby firmy, které nás urážejí, nebyly od nás podporovány, nebo které nás jednou pohladí a po druhé uhodí, aby jejich obojetná tvář byla odkryta.

Venkovské duchovenstvo neví, co víme v Praze my a proto považujeme to přímo za povinnosť, objasňovati jim, jak se mají k té a oné firmě chovati. Doby, kdy kněžstvo odebíralo v hojné míře ku př. »Světozor«, jenž naše náboženství hrubě urážel, ty už minuly, a že minuly, v tom si právě my nejvíce zásluh přičítáme.

Pane Dre. Masaryku, každá strana, která jest si vědoma svých cílů, hledí k tomu, aby její kapitál zůstal v její straně a neztrácel se v rukou nepřátel. Podporujeme-li katolické firmy, ty nám zase katolické knihy vydají, podporujeme-li firmy nepřátelské, jest náš peníz ztracen, ba vynakládá se často na knihy, které nás poličkují.

V této otázce jdeme pevnou cestou a můžeme říci, že jádro kněžstva se jí řídí a spravuje. Výjimku činí pouze kněži liberální nebo lépe řečeno kněži mladočeští, kteří stojí k nám v diametrálním poměru a jichž jest, Bohu díky, jen nepatrný hlouček.

Děláte vy, p. Dre. Masaryku jinak? Nikoliv, své chválíte, své věci a osoby fedrujete, protivné umlčujete. (Dokončení.)

Realisté, pokrokáři, socialní demokraté a národnosť. Žijeme v době socialně politických zmatků. Náš český společenský život — objevením se socialně demokratické internacionály — jest tak zbědován a tak rozhárán, že nelze si ani mysliti poměrů trudnějších a smutnějších.

Naši vlastenci ztrácejí dnes hlavu před socialně demokratickou internacionalou a hledí zalichotiti se jejím vůdcům, z nichž patrně mají veliký strach. Dnes mnozí z těchto vlasteneckých pánů dopracovali to již tak daleko, že nespatřují v socialně demokratické internacionale ani národní zlo, ani zkázu české společnosti, ba oni zaslepeně dokazují, že tato internacionala — jest od kosti národní. Socialně demokratická internacionala jest prý — podle tvrzení těchto pánů — jen v otázkách hospodářských, týkajících se upravení hmotných poměrů dělnictva, mezinárodní čili internacionální, ale jinak prý nikoliv. Tak poučují nás pp. dr. Masaryk v »Naší Době«, a dr. Herben v »Času« a et tuti quanti ještě v jiných liberálních a pokrokářských listech českých v Praze a po venkově vydávaných.

My však dokážeme, že socialně demokratická internacionala s národem necítí, s národem nejde a národní není.

Z té příčiny odhalíme celé jednání našich národních liberalů, realistů a pokrokářů se socialní demokracií, aby konečně jednou jasno bylo mezi námi — aspoň ohledně té národnosti.

Liberalistický tisk realistů a pokrokářů hlásal přes tři léta a hlásá až dosud, že socialní demokracie prý není nevlasteneckou. Ale proč hlásali a hlásají takovéto odvážné učení, které nikterak se zásadami a směry socialních demokratů se nesrovnává? Předně hlásají tak proto, aby oklamali samotné socialní demokraty, a za druhé proto, aby mohlo se také poukázati na to, že není u nás ještě tak zle s naší národností a že dělnictvo české není ještě cele národu ztraceno . . .

Socialní demokraté měli býti oklamáni, aby liberalističtí a realističtí studující měli volný přístup i do kruhů dělnických a aby v těchto, jak se jim dnes socialní demokraté sami vysmívají, »vyhledávali propadlé duše internacionalů.« Než socialní demokraté záhy prohlédli, oč se vlasteneckým liberálům a realistům jedná a na ně řádně sobě posvítili. »Socialní demokrat« v čís. 20. roč. IV. ve článku »Pokrokáři a socialní demokracie« píše o celé události mezi pokrokáři a socialními demokraty takto: »Před čtyřmi roky vypravila strana mladočeská své nejzdárnější syny do světa a po starém způsobu dala jim otcovské naučení a mateřské požehnání ku tak obtížné práci. Po nezdařených pokusech, které následovaly roku 1890. s dělnickou »Naší Obranou« a s dělnickou národně socialistickou frakcí, vysláni byli čilí z nejčilejších studentů mezi řady dělnické socialně demokratické a svěřeno jim poslání, propadlé duše internacionalů zpět do tábora národního převésti. Plán byl hotov a naději plní muži nelekali se toho velikého protidějinného úkolu. Dobří a upřímní internacionalové, ač dobře tušili, oč jde, nezavírali své dvéře, ba naopak vítali tyto vyslance z kruhů měšťáckých, odhalujíce jim veškeré dobré i zlé vlastnosti vlastní strany.« Dále líčí »Socialní demokrat« nezdar poslání pokrokářského studentstva a utvoření se »Omladiny« a končí: »Své straně mezi dělnictvem zjednali jen málo přízně a ještě méně půdy a zplodili frakci, která necítí s nimi, ani se stranou socialně demokratickou, která neuznává žádný ze starých ani nových programů, zplodili frakci, která rovněž naduřeně, kritikářsky a autoritářsky si vede, která se stane metlou na své původce a ploditele. Jich poslání se nepotkalo s toužebným výsledkem a tehdy, když oni i měšťáctvo žilo z přesvědčení, že internacionala jest rozdupána, že vlastenecká mládež »pokrokáři« zvaná již již převádí do tábora české buržoasie ony ztracené a internacionale propadlé duše dělníků, ano tou dobou stal se obrat. Synové do světa vyslaní, jsouce chválou za jich činnosť a úspěchy vyznamenáni, i zde u měšťáctva zneužili důvěry a obrátili se proti vlastním učitelům, proti vlastním otcům. Pokrokáři stali se metlou na ty, kteří jich k jiným záměrům používali. A co vidíme dnes po čtyřletém působení pokrokářů? Oni prodělávají novou námi dávno očekávanou úlohu. Vrací se zpět do domova, do strany, z které byli vysláni. Cestou ztratili naděje i vytrvalosť ku zachránění mezinárodnímu socialismu propadlých českých dělníků, oni ztratili i své programy, studentský — pokrokový, posibilistický i socialistický, a zbyl jim jen program mladočeských měšťáků, ku kterému se znovu hlásí.«

Potud pražský »Socialní demokrat«, přední organ dělnické internacionaly, u něhož jest redaktorem Josef Šteiner.

Rozvážný člověk by myslel, že po takovémto odbytí naši liberálové, realisté i pokrokáři přišli k rozumu, ale chyba lávky. Dr. Masaryk v »Naší Době« čís. 3. roč. II. ve článku »Časové směry a tužby« na str. 208—212. snaží se české společnosti namluviti, že s internacionalitou socialních demokratů není to tak ještě zlé, že tato internacionalita není nenárodní ani protinárodní. »Co se beznárodnosti týká (u internacionály) — píše Dr. Masaryk — přesvědčil jsem se nejednou, že naše buržoasní společnosť o nic není národnější, není-li dokonce méně národní. Proto výtky beznárodnosti jsou plané.«

Ještě rozhodněji hájí národnosť socialních demokratů dr. Herben v »Času« č. 7. roč. IX. ze dne 16. února t. r. v článku »O té dělnické internacionále«, kde píše: »Mezinárodnosť zájmů dělnických neznamená lhostejnosť k národnosti, tím méně protinárodnosť.« To prý bylo již tolikrát vyloženo a tolikrát samými vůdci našeho dělnictva prohlášeno, že se až Dr. Herben v »Času« nad tím pozastavuje, jak se to může stále opakovati.

Z toho, co zde uvedeno, jest viděti, že pánům dru. Masarykovi i dru. Herbenovi schází mnoho, co by měli oba z hnutí socialně demokratického dělnictva věděti, když odvažují se takto v sociologii pracovati; zvláště dru. Herbenovi, který umí také vytýkati, že ten nebo onen »o socialní naše hnutí pramálo se stará, (»Čas« v č. 7. r. IX. dru. Heroldovi) neškodilo by, aby též sám o socialním dělnickém hnutí a jeho směrech trochu lépe se informoval.

O vlastenectví a národním citu socialních demokratů svědčí nemálo jejich vystupování proti Národopisné výstavě československé v Praze. Tak na příklad vídeňské »Dělnické Listy« čís. 108 r. V. ze dne 14. listop. 1894., u nichž je redaktorem český socialní demokrat, občan Ant. Němec, přinesly tuto lokálku: »Česká buržoasie bude konat národopisnou výstavu v Praze r. 1895., při níž chce mít zastoupeno t a k é dělnictvo. Dlouho se nechtělo české buržoasii podařit, sehnati nějaký počet oněch poddajných, pokorných a ku všemu ochotných dělníků českých, až konečně je přece našla. Jsou to ony typy českých dělníků, kteří za panské kopnutí umírají. Však na štěstí je podobných patolízalů dnes již velice málo a tušíme, že soudruzi naši v Praze se o to postarají, aby jádro československého dělnictva dalo svému smýšlení vůči pánům zřetelného výrazu, aby veřejnosť zvěděla, že intelligentní dělník český dnes již neslouží buržoasii a pakli tato očekává od něj nějakých služeb, že se velice klame. Dělník musí dnes obstarávat záležitosti své a ne záležitosti dělnictva nepřátelské boržoasie.«

To bylo psáno v čase, když sestupoval se v Praze výstavní dělnický odbor, sestávající velikou většinou ze socialních demokratů. Také brněnská »Rovnosť«, řízená redaktorem Jos. Krapkou, v čís. 3. roč. XI. ze dne 18. ledna t. r. přinesla v rubrice záležitosti strany následující prohlášení: »Důvěrníci středomoravské organisace usnesli se v posledním sezení, aby časopis »Rovnosť« přinesl soudruhům na paměť usnesení konference vzdělávacích a odborných spolků na Moravě a ve Slezsku ze dne 8. a 9. září m. r., které zní: »D ě l n i c t v o, h l á s í c í s e k u s t r a n ě s o c i a l n ě - d e m o k r a t i c k é n a M o r a v ě a v e S l e z s k u, N á r o d o p i s n o u v ý s t a v u č e s k o s l o v a n s k o u v P r a z e n e o b e š l e!«

Nuže, a jak počíná sobě dnes, po odstoupení dělnického výstavního odboru, socialně-demokratický tisk internacionály, o níž dr. Herben ve svém »Času« ze dne 15. února t. r. píše, že »Strašidlem ostatně internacionala, p o k u d s e t ý č e n á r o d n o s t i, ani nikdy nebyla?« Vizme. Brněnská »Rovnosť« ze dne 6. února t. r. ve článku »Dobré ponaučení« píše: »po straně buržoasie není pro dělnictvo žádného místa pro spolupůsobení, dělnictvu je nemožno vystavovat s buržoasií, socialní demokracie nehodí se do takové společnosti, d ě l n i c t v o a b u r ž o a s i e n i k d y v í c e p o s p o l u n e p ů j d o u, j e d ě l í p r o p a s ť, k t e r o u n i k d o n e m ů ž p ř e k l e n o u t i l e č p ř e t v o ř e n í d n e š n í c h s p o l e č e n s k ý c h p o m ě r ů, t o j e s t a ž d o s á h n e s o c i a l n í d e m o k r a c i e s v é h o c í l e.«

Tato mluva, doufám, jest dosti srozumitelna. Pánové, dre. Masaryku, dre. Herbene a et tuti quanti, jak je vám po těchto prohlášeních předních orgánů strany socialně-demokratické československé v Rakousku? Budete ještě dále tvrditi, že mezi národem a socialní demokracií není národního sporu, že socialní demokracie není nenárodní? Doufám, že dnes tak »na hlavu padlými« už nebudete, abyste ještě stranu, která s českou společností národní, již po způsobu pařížských komunistů nazývá jizlivě b u r ž o a s i í, nic míti nechce, chtěli ještě dále omlouvati, že není protinárodní.

Aby se snad někdo nedomníval, že jen jeden nebo dva socialně-demokratické orgány tak j i z l i v ě a p o s m ě š n ě, a n o u r á ž l i v ě, o české národní

společnosti a o národnosti vůbec píší, uvedeme ještě několik ukázek, jak tyto listy socialně-internacionalního dělnictva, »této největší části českého národa,« jak sebevědomě dr. Masaryk v »Naší Době« roč. II. na str. 446. praví, národ český a jeho národnosť »váží a cení«.

Tak na př. kladenská socialně-demokratická »Svoboda«, u níž jest redaktorem Alois Pospíšil, člen obecního zastupitelstva kladenského, v čísle 3. roč. V. ze dne 25. ledna t. r. ve článku »Národ sobě!« píše: »Národ sobě! za heslem tímto obyčejně se skrývá a skrývalo v y u ž i t k o v á n í t ř í d p r a c u j í c í c h, a to hlavně venkovských. Šosácké a měšťácké úzkoprsé vlastenčení staví národ český do řady druhé, oproti národům jiným.« Slyšíte to, pánové, dre. Masaryku, dre. Herbene a jiní, co se pod heslem »Národ sobě!« skrývalo? Věříte tomu, co praví »Svoboda«? To snad přece ne!

Než dále. »Socialní demokrat« v č. 23. r. IV. ze dne 16. listop. m. r. píše o otevření Národního domu na Král. Vinohradech. Článek ten jest nadepsán: »O p ě t j e d e n s t á n e k b u r ž o a s i e« a končí slovy: »Kdyby (dělník) nebyl v y k o ř i s ť o v á n, mohl by si něco podobného (zábavy v národním domě) dopřáti za své peníze, za peníze poctivě a pracně vydělané. Nežli za peníze z cizích mozolů nahromaděné něčeho — raději nic. V š a k p o z o r, p á n i, v y z a j i s t é b r z o d o h o s p o d a ř í t e.« Tak o národním podniku a o českých národovcích liberalních i konservativních píše »Socialní demokrat« a potom prý socialní demokracie není protinárodní! Jestli ještě toto nepostačí o karakteru »národní« socialně-demokratické internacionály, doporučuji pánům dru. Masarykovi, dru. Herbenovi, aby si přečetli v »Socialním demokratu« v čís. 19. roč. IV. ze dne 5. října m. r. lokálku nadepsanou: »N e n á v i d ě n á i n t e r n a c i o n á l a v í t ě z í,« a budou ze svých vrtochů a konfusí ohledně národnosti české socialní demokracie rázem vyléčeni — možno-li totiž u nich tuto fixní ideu, »že socialní demokraté váží si také národnosti« — vůbec vyléčiti.

Také odborný tisk socialních demokratů dává často veřejně znáti, jak přeje národnostním ideálům. »Kovodělník«, u něhož jest redaktorem Albert Stezka, v čísle 1. roč. V. ze dne 1. ledna t. r. přinesl feuilleton, v n ě m ž s o b ě r e d a k t o r l i s t u č i n í v e s e l e »šoufky« z č e s k é n á r o d n í i d e i. Feuilleton končí památnými slovy: »Když jsem později nabyl úplně klidných myšlének, tu seznal jsem, ž e z e s v é n a i v n o s t i i n á r o d n í n a d š e n o s t i n a d o b r o j s e m v y l é č e n.« Kéž by také tak záhy pp. dr. Masaryk a dr. Herben byli z té své naivnosti o národnosti socialně-demokratické internacionály vyléčeni! Dočkáme se toho?

Nejinak o socialně-demokratickém citu národním píše orgán socialních demokratů »Pochodeň« v Čes. Budějovicích č. 14. r. I. ze dne 13. pros. m. r. ve článku »Oč se lidé také rvou.« Článek uvedený končí: »Zaměstnávají-li se zástupcové lidu t a k o v ý m i t o (národními právy Slovinců ohledně rovnoprávnosti) h l o u p o s t m i, pak ovšem jim nezbývá času na jiné věci vážnější a užitečnější.« Tedy, zabývati se rovnoprávností národů jest u socialních demokratů h l o u p o s t í. Co tomu říkáte, pane dre. Masaryku a pane dre. Herbene? V tom přece nespočívá žádná dobrá a chvalitebná známka, že by socialní demokraté byli přátely národních ideí a práv národů. Vidíte, pane dre. Herbene, že tady »nepadlo jen několik ojedinělých výroků, a to před lety a to víc nedobře vyslovených než zle myšlených«, jak jsme četli v »Času« ze dne 16. února t. r. Ba, tady padlo mnoho výroků, a v ý r o k y t a k o v é s o c i a l n ě - d e m o k r a t i c k é l i s t y n i k d y a n i k d y n e o d v o l a j í, byť je i kdokoli z české »buržoasie«, jak nás všechny dohromady socialně-demokratické listy titulují, o to hezky a pěkně žádal.

Nevíte-li, pánové dre. Masaryku a dre. Herbene, proč toho socialní demokraté čeští neučiní, aby se opravili, víme to my a budete-li si přáti, my vám to povíme. Těmi slovy končím. T o m. J o s. J i r o u š e k.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Valná hromada družstva Vlasť a veřejný tisk. O valné hromadě družstva zmínily se, jestliže jsme něco nepřehlédli, jedině »Čas« a »Niva«. Z »Času« otiskly vyňatky, jak nám bylo řečeno, některé venkovské listy. »Niva« v 9. čísle ze dne 16. února t. r. píše: »Pánové však neočekávali, že i na valné hromadě

zakusí opposici takovou, která je více pálí nežli všechny jejich dosavádní »úspěchy« těší. Kdo to »Nivě« sdělil, ten ji napáliti ráčil. My jsme uveřejnili ve »Vlasti« jedině výsledek debaty. Stojíme tím na stanovisku, které jsme vytkli ve 4. čísle str. 381. letošní »Vlasti«, nechtějíce leč v nejhorším případě liberalům před oči stavěti boj ve vlastní straně.

Resoluce byla přijata jednomyslně ode všech přítomných až na P. Fr. Beránka. Má-li již »Niva« v našem středu nějakého referenta, ať si uveřejní podrobný a spravedlivý referát sama, z něhož sezná, že jsme nešetřili sebe, ale někoho jiného, když jsme se podrobnou debatou ve »Vlasti« nezabývali. Nic nás tedy, milá »Nivo«, nepálí, za to nás těší síla a svornosť našeho družstva.

Velmi nešťastně zasáhl do naší valné hromady »Čas« ze dne 9. února t. r. Byl nucen hned v druhém čísle odvolati slovo: »opovržení«, jež v resoluci není. Družstvo nazývá »nejbojovnějším oddílem naší klerikální armády«. Ale to je pro Vlasť právě v době realisticko-helvetské, omladinsko-pokrokářské a symbolicko-dekadentické jenom ctí. Z celého referatu jednatele p. Fr. Žáka dělá si »Čas« posměch. Jednatel mu odpovídá ve svém listě »Obrana« (roč XI., č. 4, str. 63.) velice klidně a trefně. I my chceme »Času« v slovu státi.

Že oslovil jednatel členy družstva s reverencí, jest zajisté věc slušná a patřičná. Členové družstva jsou vesměs dospělí a vzdělaní muži; chlapců družstvo ku svým účelům nepotřebuje a ve svém středu jich míti nechce.

»Čas« cituje: »... básně Ant. Bulanta na poli básnickém nemají dnes sobě rovných.« V jednatelské zprávě však čteme: »v k a t o l i c k é m« českém básnictví. Věta tato má docela jiný význam a smysl.

Potom praví: »Neznáte-li, laskaví čtenáři, básnické světlo Ant. Bulanta, ať Vás hlava nebolí, v české obci básnické nezná ho dosud nikdo.«

A sotva to »Čas« vyřkl, vyšly ve »Vlasti« dvě Bulantovy básně, kteréž »Obzor« brněnský velice chválí, ba o básni: »Ještě jedna píseň otroka« praví v čísle ze dne 20. února 1895., že se vyrovná formou úplně písním Čechovým stejného jména, ale pravdou a hloubkou obsahu že je převyšuje.

Bulant píše již dlouho do »Vlasti«, »Vlasť« jest daleko široko rozšířena, Bulant míval již jako studující básně ve »Světozoru«, i neví-li »Čas« ničeho o Bulantovi, slušelo se, aby tuto nevědomosť spíše zakryl než se jí blýskal. Toto jest zase nový doklad, že realisté, o čem nevědí, toho existenci popírají.

Velice urážlivě píše »Čas« o p. proboštovi Dr. Ant. Lenzovi. »Čas« cituje z jednatelské zprávy: »Spisy Dr. Lenze zaujímají čestné místo i v bibliotékách cizích universit jako ku př. v Lille ve Francii« a dodává ... »zajisté jen proto, že ti Francouzi tam česky neumějí.« O čem »Čas« neví, to popírá. V Lille se zabývají dva profesoři slovanskými jazyky a českým spisům rozumějí. Jeden z našinců tam byl a ví to z autopsie.

A dále praví: »Některé spisy dra Lenze známe, na př. o Husovi, o Chelčickém a Socialismu. Co v nich bylo aspoň snesitelného, lidského (o Husovi), to bohužel dr. Lenz r. 1891. odvolal; co v nich bylo (v Socialismu) pomluv na určité osoby psaných ve jménu nejvyšších pravd, co v nich bylo nepravdy a lži, to neodvolal, ač byl k tomu profesorem a spisovatelem českým vyzván v »Času« r. 1893. (str. 403.) K tomu odpovídáme:

My jsme pilně sledovali celý rej realisticko-socialistický naproti dotčeným spisům p. probošta dokt. Ant. Lenze a shledali jsme, že realisté a socialisté uchvátili spis »Učení Jana Husi« a vytrhli z něho úsudek o osobní povaze kněze Jana Husi, kde spisovatel podle pravdy dí: že život Jana Husi byl bez úhony zejména v tom rozumu, že čistotu kněžskou zachovával, a používali ho k nesvědomitému řádění a ku vřavám, které jsou ještě v dobré paměti; proto se musil spisovatel dr. A. Lenz (jestli se neklameme, stalo se takto v Čechu) naproti tomuto jednání ohraditi, a veřejně žádati, aby se také připojilo, co napsal o neposlušnosti a vzdorovitosti Husově naproti arcibiskupovi a naproti papeži, co psal naproti širému duchovenstvu tehdejšímu křivého, zvláště když tvrdil, že mezi všemi kněžími není ani jednoho spravedlivého, nebo když přenášel nepravost jednoho duchovního na všechen stav, to prosíme, nebylo zajisté spravedlivo; spisovatel »Učení Jana Husi« také žádal, aby zároveň se vytknulo, že učení Jana Husi o Církvi, o hříchu a o následcích jeho bylo podvratné a anarchické, a na konec, že byl Jan Hus na sněmu Kostnickém právě pro toto učení podle práva a spravedlnosti odsouzen. Toho si žádal spisovatel »Učení Jana Husi« na těch, kdož chtěli užíti jména jeho k nesvědomitým a národu našemu škodlivým vřavám. Z toho jde, že p. probošt dr. Ant. Lenz nic z toho neodvolal, což v »Učení Jana Husi« napsal, a tou příčinou tvrdíme, že Herbenův Čas se dopustil lži a že potupil jméno osvědčeného spisovatele.

Čas praví dále, »že bylo v Socialismu lží ve jménu nejvyšších pravd vyrčeno.« Můžeme říci: že jsme klasickou knihu dra Ant. Lenze, kteráž jest nyní v rukou mnoha tisíců vysoce vzdělaných mužů, nejednou ale vícekráte přečetli, ale neshledali jsme nikde, že by byl spisovatel o učenosti těch určitých osob ve jménu nejvyšších pravd byl mluvil, neboť pravda je každému poctivci, zvláště katolíkovi svata. Že by v dotčené knize byly obsaženy lži naproti určitým osobám, jest opět klam, neboť zřejmě je tam jmenován pouze pan dr. T. G. Masaryk na str. 178,[1]) a tam se o něm dí, že tvrdí po Comteovi, že doba sv. víry naší vypršela, a že ona brzy z jeviště světového odstoupí. Tak učí totiž Saint Simon, i jeho žák Comte. Jestli se dobře pamatujeme, vyhlásil p. dr. T. G. Masaryk veřejně za lež, že by byl tvrdil, že doba sv. víry naší již vypršela. Bylo mu posloužено po této skutečně smělé vyhlášce vlastními slovy jeho ve spisu »Selbstmord«, kdež dí (str. 234): »Der Katholicismus ist für uns unmöglich geworden.« A svoji zvláštní náchylnost k naší svaté dějinami světovými, svými svatými muži a ženami, krví svých mučenníků a mučennic osvědčené víře p. dr. Masaryk citatem přijatým z Lichtenberga: »Ich glaube von Grund aus meiner Seele und nach der reifsten Überlegung, dass die Lehre Christi gesäubert von Pfaffen-Geschmiere und gehörig nach unserer Art sich auszudrücken verstanden, das volkommenste System ist, das ich mir wenigstens denken kann, Ruhe und Glückseligkeit nach Aussen am schnellsten, kräftigsten, und allgemeinsten zu befördern (Tamtéž). A na konec dí týž přítel katolické Církve ještě, že prý náš věk je jako stvořen pro nové náboženství. Dovolujeme sobě zde otázku: Nejsou tato ipsissima slova Masarykova jistým znamením, že o něm bylo podle pravdy řečeno, že následuje v tom šlepějí Comteových? A to snad má býti důkazem, že jsou v Socialismu pomluvy na četné osoby? Pan dr. Masaryk pokládal také za lež, když bylo jemu veřejně řečeno: že jeho náhledy o náboženských pravdách se podobají nihilismu náboženskému, a proto vyhlásil i tuto věc veřejně za lež. A když se mu jeho vlastní slova před oči postavila: »že prý jsou články víry pouhé důmněnky«, kterážto věta jest jako z katechismu Positivistů vybrána, najednou oněměl.

Myslíme, že pan dr. Herben svému příteli nevalně posloužil, že přijal onu zprávu do svého listu, a nás přinutil ohřívati staré věci. O nesvědomitých článcích, jaké byly v »Athaeneu«, v »Rozhledech Chrudimských«, v »Času« a v socialisticko-pokrokářských listech a jiných, nechceme se šířiti. Bylo o nich ve »Vlasti« ročníku X., aspoň co se týče Rozhledů, podrobněji psáno.

Stran p. F. Sch., o němž se »Socialismus« zmiňuje, sluší jenom krátce dotknouti, že zmínka o něm nemá nic nepravdivého do sebe, neboť tento pan spisovatel nadsazuje přese všechnu míru i Žižku i Petra Chelčického i Jednotu Bratří, a my doufáme, že F. Sch. zajisté v srdci svém neřekne, že v Socialismu byla vyslovena lež o Žižkovi, o Petru Chelčickém, nebo o Jednotě.

Na konec doufáme sobě říci: že všecky příhany, kteréž od »Athenaea«, od »Rozhledů«, od »Času«, od pokrokářských a jim příbuzných socialistických listů naproti »Socialismu«, nebo i naproti jiným spisům Dr. A. Lenze byly vrženy, aneb ještě se činí, jsou tím nejlepším svědectvím, že vdp. spisovatel psal podle katolické pravdy, a že hájil svědomitě a neohroženě křesťanské řády a sv. víru naši naproti podvratným rejdům bohužel od nás katolíků, kteříž přece jsme v nesmírné majoritě, dlouho trpěným. Nám věru nezáleží na spisovateli, ale na věčných pravdách, jež ve spisu uloženy jsou, a ty právě jsou ohroženy tím, když odpůrci pravd, nemohouce přímo pravdy podvraceti, ohrožují beze všech důvodů čest katolických spisovatelů, kterážto praktika již v předešlém věku před velkou revolucí byla pěstována. Jako tehdáž chtěli umlčeti katolické spisovatele příhanami, sarkasmy a těmi nejhoršími lžemi, tak se věru děje i za dnů našich.

Nepravda jest, že vyslovila valná hromada P. S. B politování, že nesouhlasí s P. Škrdlem; valná hromada vyslovila politování nad jednáním jeho jako člena Vlasti proti »Vlasti« pro nespravedlivý útok v liberální »Nivě«.

Posmívá-li se »Čas« družstvu, jež má za 10 let na 2000 členů, že jest mezi členy již i jeden rolník, ptáme se »Času«, kolik rolníků s 50 zl. vklady má ve svém středu Máj! Ať nám je spočítá a ohlásí. Padesátky v rolnictvu v nynější krisi hospodářské se nesbírají, ty se velice pracně vydělávají.

»Patrně věda Dr. Lenze a poesie Ant. Bulanta dost netáhnou«, praví »Čas«, i dává nám radu, abychom to zkusili se znamenitým povídkářem v kalendáři

[1]) To právě jest crimen laesae Majestatis.

o Janečkovi. Srdečné díky. Snad i »Času« by to neškodilo, nemusel by pak jeho redaktor psáti historické pojednání o národním světci českém. Až nám bude zle, objednáme si spíše nějaké to »prostibulum duše« čili plivátko z Paříže, jak je nazvala »Osvěta«. »Čas«, věrný spojenec jeho autora, bude nám při tom zajisté nápomocen.

Že bychom tak příliš nápadně pro náboženství a Boha s jinými se hrdlili a tím se podezřelými stávali, nemůžeme se skutečně upamatovati. Naše »hrdlení« jest zásadní obrana kat. náboženství a nic více. V tom není nic podezřelého. Píšeme zjevně a otevřeně.

Budoucně, než začneme bojovati, zajdeme si dříve k mužům, kteří co se cvče zázraků stojí na rationalistickém stanovisku, pro poučení, co je Bůh a víra. Uvedený článek »Času« zaručuje nám, že se dovíme čisté pravdy a že nabudeme nevyčerpatelného zdroje lásky, o kteréžto lásce právě v literární revoluci podal »Čas« příkladů hojných a zřejmých.

Literární revoluce. Nemajíce v tomto čísle dosti místa, ponecháváme si pokračování o literární revoluci do příští Vlasti. Únava jeví se na všech stranách, i v »Čase« i v »Naší Době« a tím více na druhé straně.

V posledním sešitě »Vlasti« učinili jsme zmínku mezi jiným také o p. Jiřím Karáskovi, c. k. poštovním úředníku na Smíchově. Pan Jiří Karásek zaslal na to redakci »Vlasti« dopis tohoto znění:

Důstojný pane! V 5. sešitě »Vlasti« četl jsem zprávu, že jsem Vám zaslal před časem potupný list, k němuž mne nadchla četba »Šípů«. Ujišťuji Vás, důstojný pane, že dopisu takového jsem Vám nikdy nezaslal a že se zde jedná o nejapný žert, k němuž jména mého zneužito. Teprve ze zprávy »Vlasti« — příliš pozdě — poznal jsem, že uskutečněn a proveden tento neslušný žert, jejž byl bych jistě jinak v čas zamezil, aneb, byť i post festum, Vám jako slušný člověk vysvětlil. Nemám dosti slov, abych odsoudil takové jednání, neboť není mne nic tak vzdáleno, jako neslušné urážky stavu kněžského, jež zmíněný dopis dle citovaného úryvku obsahuje. Mrzelo by mne velmi, kdybych i okamžik ještě mohl býti pokládán za autora dopisu urážejícího způsobem tak nízkým a nedůstojným Vaši osobu a Váš list, a prosím, abyste přijal výraz mé svrchované úcty.

V Praze, 20. února 1895. Jiří Karásek.

Berouce toto prohlášení s povděkem na vědomí, opravujeme veřejně tu část naší zprávy ve »Vlasti«, která se k dopisu vztahuje. Faktum jest, že dopis s podpisem p. Jiřího Karáska, c. k. pošt. úředníka na Smíchově, nás došel, nyní se vysvětlilo, jak se věc stala. Sděluje se nám soukromě, že jména jeho zneužil jeden z jeho bývalých přátel, aby nás cizím jménem potupil. I jest tedy tato záležitost mezi »Vlastí« a p. Jiřím Karáskem čestně vyřízena.

V Praze, 26. února r. 1895.

Tomáš Škrdle.
redaktor »Vlasti«.

Oba projevy byly uveřejněny v »Čechu« ze dne 26. února 1895.

Jednatelská zpráva o první řádné valné hromadě »Jednoty Našeho Domova«, konané dne 21. listopadu r. 1894 v Olomouci v sále České Besedy v Národním domě. — Za přítomnosti asi 30 členů zahájil předseda Jos. Vévoda, nad. kaplan na Nové Ulici a redaktor »Našeho Domova«, první řádnou valnou hromadu katolické a literární »Jednoty Našeho Domova,« přivítav srdečnými slovy shromážděné členy, kteří zimní tou dobou a při nepříznivém počasí sešli se přece ve slušném počtu s obětivostí chvályhodnou.

Po uvítání předsedově předčítal jednatel Frant. Ocásek, kaplan u sv. Michala v Olomouci, zprávu jednatelskou, z níž podáváme veřejnosti aspoň nejdůležitější zprávy o vzniku, účelech a působnosti »Jednoty Našeho Domova.« Mluvil pan jednatel slovy přesvědčivými a nadšenými takto: »Nežli podám zprávy o činnosti naší jednoty, budiž mi laskavě dovoleno předeslati několik slov o vzniku jednoty, z nichž ozřejmí, jak z malých začátků domohl se časopis i jednota »Našeho Domova« důležitosti, obliby i slušného rozšíření v době poměrně krátké, v době tří roků. Vycházíť časopis »Náš Domov« teprv od roku 1892. Uznávajíce totiž velmi časovou a stále naléhavější potřebu dobrého časopisu obrázkového a zábavně-poučného pro lid v duchu katolickém, uradili se přátelé dobré věci, všechno řádně uvážívše, založiti časopis nový, jenž by těmto potřebám dle možnosti vyhovoval. Důležitému, ale zároveň při velikém

počtu našich časopisů odvážnému a nejistému tomuto podniku věnoval se popředně Josef Vévoda, katecheta na reálce v Rýmařově, který již několik roků touto myšlénkou se obíral, jsa sám literárně snaživým, o úmyslu svém s přátely se radil, získával spolupracovníky ústně i četnými dopisy a konal potřebné přípravy.

Časopis »Náš Domov« založen a začal vycházeti dvakrát za měsíc dne 1. ledna 1892 v Olomouci. Brzy však seznány veliké obtíže u vydávání časopisu obrázkového, povstalé tím, že neměl vydavatel tiskárny po ruce, poněvadž časopis vydával se a tiskl v Olomouci. Z té příčiny vzdal se Jos. Vévoda svého katechetického úřadu na reálce v Rýmařově a prosil o místo tiskárně bližší, kteréžto prosbě vzácnou přízní vyhověno, a redaktor »Našeho Domova« stal se nadačním kaplanem na Nové Ulici u Olomouce. — První ročník »Našeho Domova« byl uvítán od přátel dobré četby lidové s radostí upřímnou. Avšak počet odběratelstva nestačil ještě na uhražení velikého nákladu, ačkoliv přátelé jeho hmotně dle možnosti byli nápomocni. Nejen duševní, nýbrž i hlavní část obětí hmotných podniku věnovati byl a jest nucen až podnes redaktor sám. Tiskárna, illustrace, honoráře, poštovné, administrační i redakční výlohy přesahovaly značně skrovné příjmy, a nebylo též lze zdokonalovati časopis tou měrou, jak toho v zájmu důležitého tohoto podniku bylo potřebí.

Z těchto důvodů pomýšleli zakladatel i přátelé »Našeho Domova« na to, založiti literární spolek se členy, z jichžto peněžních příspěvků »Náš Domov« by se vydržoval a zdokonaloval, a dle možnosti se podporovala dobrá naše literatura vůbec. Potřebné přípravy vykonány, a dne 12. září 1892 svolal Josef Vévoda k důvěrné poradě příznivce této myšlénky do bytu Václava Švece, kaplana u sv. Mořice v Olomouci, aby se uradili o stanovách pro příští jednotu. Vypracován návrh stanov a podán ku schválení Jeho kníž. arcib. Milosti, Nejdůst. arcipastýři Dru. Theodoru Kohnovi. Jeho kníž. arcib. Milosť ráčila s některými změnami stanovy schváliti, načež svolána dne 16. března 1893 do Čes. Besedy v Národním domě v Olomouci ustavující schůze »Jednoty Našeho Domova«, jíž se súčastnilo přes 30 pozvaných přátel nového podniku. Stanovy projednány, přijaty a zaslány velesl. c. k. místodržitelství do Brna ku schválení, jehož se jim dostalo dne 8. června 1893.

Takto založena »Jednota Našeho Domova« za souhlasu všech přátel našeho lidu a v přátelské shodě s družstvem »Vlasti« v Praze, pracujícím za podobným účelem již řadu let po našich vlastech — svolána první valná hromada nové jednoty literární na den 13. července 1893, k níž se dostavilo na 40 účastníků z města i z venkova, z nichžto 26 stalo se hned zakládajícími členy. Jednota čítá dnes 152 zakládajících a 30 přispívajících členů. Časopis »Náš Domov« dochází v městech i na venkově a zvlášť mezi pracující třídou vždy větší obliby, a nemáme jiného přání, nežli aby všichni upřímní přátelé našeho lidu a příznivci zdravé četby lidové v duchu katolickém podporovali nás co nejvydatněji i nadále, doporučujíce vždy a všudy naši jednotu a náš časopis.

Po zprávě jednatelově přednesl pokladník Jos. Matula zprávu pokladniční. Účty pokladníkovy schváleny a zároveň i výkazy administrace časopisu »Našeho Domova«, kterýž »Jednota Našeho Domova« jednohlasně převzala celý od počátku ve svůj majetek.

Po zprávě pokladníkově a administrační zvolen nový výbor.

Po volbě výboru vzdal předseda srdečné díky všem dosavadním členům výboru za jejich pomoc a obětivosť, zvláště pak přespolním. Na konec vyslovuje předseda upřímné díky též družstvu »Vlasti« v Praze, s nímž »Jednota Našeho Domova« hned od počátku trvá ve shodě přátelské.

Z volných návrhů zvláštní zmínky zasluhuje praktický návrh Filipa Pospíšila, kooperatora ze Slavičína, znovu přednesený a odůvodněný drem. Mor. Hrubanem a Fr. Ocáskem, aby byly pro účely »Jednoty Našeho Domova« získáni v každém děkanství zvláštní důvěrníci, kteří by pak ve svém okolí pracovali v zájmu jednoty a časopisu »Našeho Domova«. Návrh jednohlasně přijat a odkázán výboru, aby jej uskutečnil. — Na návrh předsedy snížena cena I. ročníku »Našeho Domova« na 1 zl. 30 kr. i poštou. Členové se vybízejí v časopisech, ve spolcích a vůbec, kde se dá, doporučovati řečený časopis k odebírání a upozorňovati též na první dva ročníky, které jsou dosud na skladě a prodávají se za cenu sníženou (ročník II za 2 zl. i s poštou.) — Návrh Jana Drápala, sekretáře, aby se dělala naší dobré věci větší reklama, bez níž za našich dnů ani nejlepší věc nedojde zaslouženého uznání, přijat za všeobecného souhlasu. — Na návrh Fr. Zgody uspořádána ku konci valné hromady sbírka ve prospěch fondu naší jednoty, která vynesla 13 zl. 90 kr. Poděkovav srdečně všem pří-

tomným za obětivé účastenství, prohlásil předseda valnou hromadu za skončenou. Kýž naše jednota — končí zpráva — a náš časopis těší se brzy podpoře všech upřímných a obětavých přátel našeho dobrého lidu a zdravé ušlechťující četby lidové nejen na Moravě a ve Slezsku, ale též u našich obětivých a pro nejvyšší dobra našeho lidu, víru katolickou a mluvu mateřskou neméně nadšených bratří z Čech! Kýž dojde naše jednota a náš časopis též u nich takové podpory a uvítání bratrského, jako my podporujeme a vítáme s radostí upřímnou, co dobrého pro naše nejsvětější a nejdůležitější zájmy duševní i hmotné u nich v Čechách kdy bylo podnikáno. — Snahám sdruženým za stejným cílem zdař Bůh!

Drobné zprávy z Jihoslovanska. — V Sarajevu začal od Nového roku vycházeti nový časopis; název jeho jest »Nada« a vydává jej »zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu.« Redaktorem jeho jest Kosta Hörmann. Před námi leží čtyři prvá čísla, z nichž vyrozumíváme, že jest list věnován poučení, zábavě a umění. »Nada« má býti zrcadlem společné duševní kultury jihoslovanských národů. List se tiskne cyrillicí a latinkou. Illustrace jsou pěkné; celkem se nám list líbí, ale upřímného Slovana musí uraziti některé v německém jazyku tisknuté inseráty na zelené obálce listu. Rádi bychom věděli, kolik Němců bude ten nový časopis odebírati! — Knihy vydané jihoslovanskou akademií možno nyní koupiti za velmi laciný peníz. Správa akademie totiž snížila jejich cenu, jak to učinily akademie jiných národů. Tímto rokem počínaje dostanou předplatitelé za 10 zl. všechny knihy, které akademie během roku vydá. Tak se akademie nejsnáze přiblíží k národu. A není pochyby, že bude tato změna časem ku prospěchu i akademii samé; neboť takto bude akademie pod ustavičnou kontrolou svých předplatitelů a zároveň se přesvědčí o nejcitlivějších národních potřebách na osvětovém poli. — Počátkem ledna nastoupil časopis »Jugoslavenski stenograf« šestý ročník, a to v nové formě a s větším obsahem. »Jugosl. stenograf« má zvláštní přílohu: »Kulturno-historički Glasnik« pro jižní Slovany s illustracemi. Vychází měsíčně (vyjma srpen a září) v sešitech o 2½ tisk. archu v bulharském, chorvatském, slovinském a srbském jazyku (latinkou a cyrillicí). »Jugosl. stenogr.« přináší články a zprávy ze svého oboru, o písmu, psacích strojích atd. »Glasnik« má zprávy z oboru osvěty vůbec, se zvláštním zřetelem ku školství, literatuře a umění jižních Slovanů. Heslo listu jest: »Upoznajmo se, razumimo se!« Redaktorem jest Slovinec prof. A. Bezenšek v Plovdivu. — Slovinští katoličtí akademikové ve Vídni, kteří měli loni tolik odvahy, že přes různé překážky a pletichy založili slovinský katolický spolek akademický »Danica«, začali letos vydávati list »Zoru«, jenž bude vycházeti čtyřikráte v roce. Pořádá jej Fr. Pavletič, ve Vídni. Právě vyšlo 1. číslo »Zory«, v němž čteme z úst slovinského akademika krásná slova: »Studující slovinští! Čas jest, abyste přece jednou zevrubně přemýšleli o slovech, která pýcha zrodila a povrchnosť vychovala, o slovech, že se věda a vzdělanosť s věrou spojiti nedá . . . »Zora« bude v službách katolických zásad a národa slovinského; jinak však nebude sloužiti žádnému jinému . . . . Pod praporem »Zory« budeme bojovati proti liberálnímu duchu . . . Budeme hleděti dokázati, že národa nemiluje ten, kdož jeho víry si neváží; a myslíme také, že Bohu správně neslouží, kdož svým národem opovrhuje . . . .« — Kdož by se nepotěšil z těchto slov slovinského studenta? Jako všechny slovinské katolické listy, také my vítáme »Zoru« jako nový důkaz zdravého smýšlení slovinského studentstva. — V Bělehradě právě založen spolek srbských žurnalistů; předsedou jest Pera Todarović. — »Pobratimstvo« se bude nazývati pořadí knih, které bude vydávati nakladatelství Vladimira Radovića v Mostaru. Každého půl roku vyjde několik knih, ve kterých budou práce mladých srbských spisovatelů z Bosny a Hercegoviny. Tomuto pěknému a prospěšnému podniku jsou v čele tři mladí srbští literáti v Mostaru: Šantić, Djerović a Dučić. Srećno im bilo! — V letě odhalí se v Záhřebě pomník největšímu chorvatskému lyriku Petru Preradoviću. Pomník jest mistrovskou prací sochaře p. Rendiće. — Jak se »Katol. Listu« ze Sarajeva píše, rozeslal arcibiskup dr. Stadler všem biskupům řecko-východním přívětivý dopis, ku kterému přiložil papežovu encykliku o sjednocení řecko-východní církve s katolickou. V tom dopise vykládá arcibiskup své názory o tomto sjednocení a zároveň vyzývá řecko-východní metropolity, aby se také oni vyjádřili o té záležitosti a podali za tím účelem vhodné návrhy. Ve svém listu zve také arcibiskup řecko-východní biskupy ku společné schůzi, pro kterou mají oni sami určiti čas a místo.

Fr. Štingl.

A ještě jednou »Vnučka farářova«. V listopadovém čísle letošní »Vlasti« na str. 185. zmínili jsme se stručně o tomto románu a pravili jsme mezi jiným: »Odpolední listy pražské občas v insertech jej za sníženou cenu obecenstvu doporučují. Není hned románu, jenž by jízlivěji katolíky urážel, hanebněji o Jesuitech psal, vše katolické více tupil a snižoval, nežli román tento, jenž i o katolické církvi věrném a slavném císaři Ferdinandu II. píše způsobem přímo neslýchaným.«

Zajímavo jest, že i po této naší poznámce (a dostali jsme z péra váženého našeho spolupracovníka delší pojednání o románu tom, v němž cituje řadu vět a míst, jakým způsobem se tu píše o katolících a císaři Ferdinandu II.) přinášely časopisy inserty doporučovací, ba i sám »Pražský Denník« ve své nedělní příloze v rubrice »Literatura česká« ze dne 17. února píše: »Vlasteneckému čtenářstvu, jež rádo pohrouží se do vždycky poutavých a poučných dob naší minulosti, odporučujeme knihu tu co nejlépe« a román ten nazývá »jedním z nejlepších děl známého spisovatele.«

My se s »Pražským Denníkem« o výtečnosti románu »Vnučka farářova« hádati nebudeme; trváme na tom, co jsme ve zmíněném čísle napsali, opakujíce ještě z něho: »Jest naší povinností, odsouditi román ten co nejpříkřeji a varovati před ním.«

Podobný pochvalný posudek o Vnučce farářově četli jsme také v Opavském Týdenníku, což nás přivádí na domněnku, že se tyto kritiky jako naschvál někde fabrikují a ven rozesýlají. Čtenáři, buďte na stráži!

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

I. Knihy všem, vzdělaným i méně vzdělaným vhodné.

Tři povídky. Naps. Boh. Brodský. Vyd. v Záb. večer. VIII. č. 4.
Tři povídky. Naps. V. Hálek. Nákl. Dr. Ed. Grégr.
Tiburn. Z angl. přeložil Jezdinský. Vyd. v Záb. bibl. v Brně.
U trúby Štramberské. Naps. Dr. Fr. Sláma. Vyd. v Slezské kronice v Opavě.
Vybrané polské povídky a novelly. Přel. Arn. Schwab-Polabský. Vyd. v Libuši.
Vlk Krampotů. Naps. J. M. Slavičínský. Vyd. v »Českých Zájmech« 1891.
Vesnické povídky. Naps. Ant. Trueba, ze špaň. přeložil Fr. Pohunek. Vydáno v Zábavách večerních.
Vždy věrná Plzeň. Naps. Al. Dostál. Vyd. v Záb. večerních r. VII. č. 4.
Vrtochy pana Pětihorského. Naps. S. Podlipská. Vyd. v Ústř. knih. u Kobra.
Vůdce Indiánů. Dle Coopera naps. J. V. Houška. Vyd. v »obrázkové knih. pro mládež a přátely její« čís. 8. u Th. Mourka.
V cizině. Naps. dle ger. Kellera V. Mostecký. Vyd. v »Klasech« u Steinhausera v Plzni.
Velký los. Naps. X. de Montépin, př. K. Kádner. Vyd. v Politice 1892.
Viktorka. V zámku a podzámčí. Naps. Bož. Němcová. Sebr. spisů III. u Augusty v Litomyšli.
V cizích službách. Naps. A. Jirásek. Vyd. v Sborníku illustr. románů.
Vzpomínky. Naps. Fr. Procházka. Vyd. v Modré knihovně čís. 12.
Vukičův most. Naps. Ferd. Becić, přel. F. Fahoun. Nakl. kniht. Politiky.
V dětském světě. Naps. K. V. Kodym. Vyd. v Záb. biblioth. v Brně.
Věnec perlový. Na oslavu 40letého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I. naps. J. Donát Pelhřimovský. Nákl. pap. knihtisk. v Brně 1888.
Zvoňte na mraky. Naps. Dr. Fr. Sláma. Vyd. v Slezské kronice v Opavě.
Z Hané. Naps. Věnceslava Kratochvílová. Vyd. v Slezské Lomče v Opavě.
Za svitu spásy. Naps. Jindř. Mutov. Vyd. v Záb. večerních VIII. č. 2.
Zábavy duchovní. Naps. Borový, Hlinka etc. Vyd. v Dědictví sv. Jana.
Zóra. Naps. Bílý, Houdek, Večeřa. Nakl. J. Kolář v Praze 1878.
Ze zlatého věku v Čechách. Naps. A. Jirásek. Vyd. v Matici lidu XII. č. 3.
Za dědictvím. Naps. Fr. Herites. Vyd. v Matici lidu r. 17. čís. 6.
Z opuštěných míst. Naps. M. A. Šimáček. Vyd. v Libuši 1887.
Z malého světa. Naps. Gustav Přleger Moravský. Nakl. J. Otto v Praze 1872.

ÚMRTÍ.

Ve Westwonu v severním Holandsku zemřel lékař Dr. **Vilém Nuyens**, proslavený katolický spisovatel a historik, ve stáří 71 let. Z četných jeho spisů, věnovaných vesměs obraně katolické církve, víry, náboženství a sv. Otce, uvádíme: »Katolicismus a jeho poměr k vzdělanosti evropské« (dva díly, 1856); Pia IX. hájil proti urážkám a pomluvám četných revolucionářů italských a přátel jejich v Anglii, Holandsku a jinde dvěma díly: »Pius IX. jako vladař a jeho obžalovatelé« (1859.) a »Dějiny panování Pia IX.« (dva díly, 1862.) Největší slávu získal si »Dějinami bouří hollandských ve století XVI.«, vydanými ve čtyrech svazcích (od r. 1865.) V nich vyvrátil důkladně a vědecky četné lži protestantských »vědců«, tak že tehdy sv. Otec Pius IX. pronesl nejlepší kritiku toho díla památným výrokem: »Nuyens rehabilitoval pravdu.« Že hněv a nenávisť protestantů byly tím více proti učenému lékaři obrácen, rozumí se samo sebou. Neméně slavnými a pro stanovisko katolické církve důležitými jsou jeho díla: »Obecné dějiny národa holandského« a »Holandsko a papežští Zuavové« (apologetický spis namířený proti liberálům holandským.) Dr. Nuyens byl komandérem papežského řádu sv. Řehoře, členem četných vědeckých společností; církvi katolické a sv. Stolci zůstal věren do posledního svého dechu. Česť budiž památce katolického učence tak zasloužilého.

V Římě zemřel »král meteorologie«, žák slavného P. Secchiho, ředitel hvězdárny P. **Denza**, člen ř. Barnabitů. Narodil se v Neapoli r. 1834. a proslul učenými pracemi v oboru fysiky, meteorologie a hvězdářství. Byl členem mnoha učených evropských společností a předsedal několika sjezdům meteorologů italských; vyučoval syny vévody z Aosty. Konal i mnohé cesty za účely vědeckými, pozorováním deklinace magnetické. Učený fysik zemřel náhle, přijat byv sv. Otcem ve slyšení, ubíral se ku kardinálu Rampollovi, kdež okamžik v předpokoji čekal; zde raněn byl mrtvicí.

Ztrátu utrpělo katolické písemnictví též úmrtím **Klaudia Janneta**, profesora na ústavu katolickém v Paříži. Bylo mu teprve 50 let a získal si jméno mnohými spisy o otázkách sociálních a národohospodářských, jež byly i do cizích jazyků přeloženy. F.

P. T.

Po zemích československých zachovalo se přes nepřízeň dob množství cenných památek, které dávají skvělé svědectví o znamenité dovednosti, jakož i obětavosti zbožných našich předků, kdykoliv šlo o výzdobu stánku Božího. Některé z nich jsou již všeobecně známy, a právem se jimi honosíme ode dávna. Mnoho však jich ještě nepovšimnuto a neoceněno, jest v nebezpečí, že rozpadnou se v prach, nebo dostanou se do rukou nepovolaných, kteréž bohužel často i do ciziny draho je prodávají ku veliké naší škodě.

Výstava národopisná skytá zajisté velevítanou příležitosť, jednak i abychom pokochali se znovu pohledem na takovéto památky již známé, více však, abychom ty, jež nejsou dosud oceněny, zachránili před zapomenutím a snad i zkázou. Národopisný odbor církevní i výtvarný vidí v takovéto činnosti přední svůj úkol. Proto utvořila se z dohodnutí obou těchto odborů zvláštní komise pro soupis a snesení památek církevních. Komise tato obrací se nyní ke všem, kdož lásku mají ku slavné minulosti naší a úctu pro práci předkův, aby nás v činnosti této laskavě a vydatně podporovali. Zvláště obracíme se ku majetníkům a strážcům církevních památek, zejména ku veledůstojnému duchovenstvu československému, aby nás jednak upozorňovali na zachované staré obrazy, oltáře, sochy, paramenty, řezby, antipendia, věčné lampy, malby na skle, nábytek kostelní, stukové ozdoby, kalichy monstrance, misály, kancionály a podobné památky původu domácího, které nalézají se v kostelích, farách, klášteřích, v majetku církevním i soukromém, i aby nám laskavě udali, které z předmětů těch bylo by lze pro výstavu národopisnou získati.

Velice by nám bylo vítáno, kdybychom zpraveni byli také, které z památek takových již zobrazeny jsou a kde, anebo, které zasluhují, aby reprodukovány byly.

Zapůjčené předměty tohoto druhu vystaveny budou v místnosti ohnivzdorné v pevných skříních a stolech, pod sklem a ochráněny budou všemožné. Podnik výstavní jest ochoten dáti zvláštním reversem kteroukoliv potřebnou záruku. Spoléháme tedy, že žádné není příčiny, aby kterákoliv z cenných památek našich výstavě národopisné odepřena byla. Rovněž i s důvěrou očekáváme, že P. T. majetníci a strážcové památek těchto neoslyší prosby naší a všechny je ke výstavě přihlásí. Kde by šlo o náležitý výběr, jsme ochotni vyslati znalce. Veškeré pokyny a zprávy vděčně přijmeme a na dotazy každý ochotně a co nejrychleji odpovíme.

Národopisná komise pro soupis a snesení památek církevních.

František Ekert,
farář u P. Marie Sněžné v Praze.

V. Honejsek,
farář u sv. Haštala v Praze.

Josef Balšánek,
architekt v Praze, Kr. Vinohrady, Šafaříkova ul. č. 17.

Rudolf Křiženecký,
architekt v Praze (česká technika).

Dr. **Ant. Podlaha,**
universitní adjunkt v Praze (kníž.-arc. seminář).

Jos. Fanta,
architekt v Praze (sv. Václavská záložna).

Ed. Šittler,
provissor k. a. semináře v Praze.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Zprávy z Historického kroužku. Třetí přednášku v letošním období měl Dr. Ant. Podlaha dne 12. ledna 1895. z dějin katolických misií v Čechách r. 1670—1730. Úkol misií v době této nebyl nijak snažší, než na počátku století XVII. Nevědomý lid bylo nutno poučovati a přesvědčovati. K tomu však nestačovalo duchovenstvo světské, i přizváni proto ku práci té apoštolské též kněží řeholní, hlavně z Tovaryšstva Ježíšova, kteří na výživu dostávali skrovňoučký plat z důchodů zemských. O činnosti těchto misionářů psali a píší nepřátelští spisovatelé často velice nepříznivě: Misionáři prý s lidem zacházeli nevlídně a nelaskavě, jen prý kázali, lid nutili ku zpovědi velikonoční a knihy mu odnímali a je pálili. Proto prý lid lpěl na své víře lutheranské a na vyznání českých bratří. Avšak Dr. Podlaha ve své přednášce nepravdy tyto plně vyvrátil. Zanedbaný lid, jenž na mnoze ani nevěděl, kdo jest Ježíš Kristus, jenž neuměl ani dělati kříž, dlužno bylo poučovati, přesvědčovati a z bludů vyváděti, což nebyla práce snadná. Zvláště obtížno bylo namáhání misionáře P. Jana Cardelia S. J. v kraji Pracheňském. V celém kraji znám byl Jan Duha z Prachatic, který prý dovedl bouře zažehnávati; vyvraceti víru lidu k tomuto zaklínači, nebylo tak snadné. V kraji Čáslavském působil P. Fr. Doudlebský S. J., u něhož si stěžovali poddaní p. Václ. Obyteckého z Obytec, že je nutí i v neděli na robotu, čtyři mile vzdálenou. Misionář oznámil toto nepřístojné jednání hejtmanům krajským. Nelze z objemné přednášky uvésti všecky ty hojné případy obtíží misionářských. Lid nebyl zatvrzelý, ale byl sváděn od predikantů a kazil se čtením knih nekatolických. Bludy, tištěné v knihách, stěžovaly misionářům práci více, než zatvrzelosť lidu; proto právem odnímána lidu četba špatná a nahrazována knihami nezávadnými. — Přednášce přítomen byl J. E. p. kardinal hrabě Schönborn, jemuž jakož i všem četným posluchačům srdečné díky vzdal P. Jos. Svoboda, superior Tov. Ježíšova. (Obšírny referat viz v »Čechu« a »Več. Nov.« ze dne 22. ledna 1895.)

VLASŤ.

Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Jihoslovansku.

Dle pramenů podává *Fr. Štingl.*

(Pokračování.)

II.

Gajovo mládí. Začátek jeho působení. Illyrismus.

Ljudevit Gaj narodil se dne 8. m. července r. 1809. v Krapině, malém městečku v Zagorji, překrásném kraji chorvatském pod zříceninami někdy slavného hradu, odkud prý pocházejí Čech, Lech a Mech; a že nemohli snášeti římského panství, opustili svou vlast a odešli přes tři řeky na sever, kde založili český, polský a ruský stát. Jako dítě rád poslouchal Gaj onu báji o domnělé kolébce slovanské, a jeho bujná fantasie kreslila mu obrazy, o kterých se nenadál, že se někdy uskuteční. Již jako hocha přesvědčovala jej matka, že jest chorvatskému lidu třeba knih v národním jazyku psaných, a proto se již Gaj v mládí ve spisování cvičil. Když studoval na gymnasii ve Varaždinu, sestavil dle zápisků jakéhosi Sklenského a různých českých a polských knih dějiny svého rodného městečka; knížečka jest psána latinsky a slove: »Brevis descriptio loci Krapinae.« Když o rok později odešel do Karlovce, přeložil tento spisek do němčiny a vydal jej pod názvem: »Die Schlösser bei Krapina, sammt einem Anhange von der dortigen Gegend in botanischer Hinsicht.« »Tehdy se mi již hranice mé vlasti rozšířily,« praví ve své nedokončené autobiografii, »a těší mne, že jsem beze vší pomoci v oné známé, ač malé knížečce, podal důkaz, že jsem uměl rozlišovati větve našeho národa, jehož slovanské jméno jsem dobře znal. Těší mne, že jsem poznal matku Illyrii a v duchu odhalil osnovy svého působení přes hranice drahého mi Zagorja a vlasti chorvatské až tam, kde se prostírá větev, jež s malými vyjímkami mluví jedním jazykem velikánského stromu slovanského a v nepřerušeném spojení a sousedství bydlí mezi Du-

najem a Jaderským mořem. Měl jsem v mysli a srdci slova své matky: »Knihy, knihy pro národ v národním jazyku!«

Toho času uveřejňoval své drobné básně v »Luně«, nově založeném časopise německém, vycházejícím v Záhřebě. Redakce, hledíc k německému duchu listu, zpěčovala se ze začátku přijímati Gajovy básničky, avšak když jí Gaj pohrozil, že bude sám příštího roku vydávati list, nebude-li přijímati věcí chorvatských, vyhověla jeho požadavkům. Z toho patrno, jaké sebevědomí a jaké myšlénky již tehdy se rojily v rozhodné hlavě našeho mladého vlastence. Gajovo národní uvědomění se ještě více utvrdilo, když r. 1827. odešel do Štyrského Hradce, aby tam studoval filosofii. Ve Štyrském Hradci obcoval s dějepiscem Adalb. Muharem a archivářem J. Wartingerem, pilně sbíraje prameny k dějinám chorvatského království. Spis sice k tisku připravil, ale k radě Muharově nevydal, poněvadž nebyl takovým, jakým býti měl.

Ve Štýrském Hradci bylo tenkráte na universitě ještě několik mladých Chorvatů a Slovinců, mezi nimiž Gaj ve svém životopise jmenuje Boltiće a Dim. Demetra, známého chorvatského dramatika. Jsouce přátelé, připravovali se všichni ti jinochové k vážné vlastenecké práci. Tu měl Gaj příležitosť poznati azbuku a naučiti se čistému jazyku srbsko-chorvatskému. Mezi všemi mladými muži vynikal Gaj, jenž své soudruhy naplňoval nadšením a k práci vybízel. Že tehdy Slovinci dostali do rukou tak velice potřebný slovník, jest zásluhou Gajovou, který Murka přemluvil, aby jej vydal.

Gaj se zaměstnával mnoho historií své vlasti a přesvědčil se, že veliký počet knih a rukopisů týkajících se jeho národa, jest v Pešti, dílem v universitní, dílem v musejní knihovně. Proto se rozhodl ve svých studiích pokračovati v Pešti, aby měl příležitosť prostudovati cenné prameny, které nemilý osud jeho vlasti odňal.[1]) — V Pešti se Gaj seznámil s básníkem »Slávy dcery«, Janem Kollárem, jenž byl tehdy kazatelem slovácké evangelické obce v Pešti. Styky Gajovy s Kollárem, otcem slovanské vzájemnosti, byly ku prospěchu nejen Gajovi, Chorvatsku, ale celému Jihoslovanstvu. Rozhovory s Kollárem o pravopisu, novinách a jiných národních věcech utvrdily Gaja ještě více v jeho šlechetných úmyslech.

Začátkem Gajova působení může býti považována jeho rozprava o pravopise, kterou vydal r. 1830. pod názvem: »Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaňa poleg mudrol'ubnech, narodneh i prigospodarneh temel'ov i zrokov.« — »Kurzer Entwurf einer kroatisch-slavischen Orthografie nach philosophischen, nazionalen und ökonomischen Grundsätzen.« Spisovatel tu podává návrh, aby si Chorvati opravili pravopis zavedením pravopisu skladného. Rozprava tato získala Gajovi zvláště mezi mládeží mnoho opravdových a upřímných přátel. Tím dal Gaj základ nynějšímu pravopisu a zároveň též nové chorvatské a slovinské literatuře. Kurelac o té knížečce praví: »Tenká jest a malá, ale pro nás má větší cenu, než kdyby byla plna Bůh ví jak hluboké učenosti; neboť z ní se rozvila ona jednota ve pravopise v Chorvatsku a na Slovensku, která nás ještě nyní morálně a literárně sdružuje.«

---

[1]) Po zrušení jesuitských a jiných klášterů v Chorvatsku byly skoro všechny bohaté knihovny jejich převezeny do Uher.

Ukončiv studie vrátil se Gaj jako doktor práv s velikými plány do vlasti a stal se notářem banské stolice v Záhřebě. (r. 1831.)

Právě tehdy byla pro Slovany důležitá doba. Češi povstali, aby zachránili svou slovanskou národnosť a svou vlasť duševně obrodili. V Uhrách zase Maďaři vypověděli všem Slovanům boj, aby zničili jejich duševní a národní život a aby z nich udělali samé čistokrevné Arpadovce. Živější národní uvědomění, jak se zvláště po smrti císaře Josefa II. v Uhrách jevilo, vzbudilo v Maďarech přání, aby se jejich jazyk místo dosavadní neutrální latiny stal státním jazykem v zemích koruny sv. Štěpána, a aby jej přijali všichni ostatní nemaďarští národové. Tak r. 1826. uherský sněm, drze deptaje práva všech národů v zemích koruny sv. Štěpána přebývajících, veřejně a rozhodně prohlásil, že všichni národové v Uhrách jsou jeden národ a se slovy: »quis potest dubitare convenientissimum esse, ut in Hungaria lingua hungarica sit communis,« rozkázal, aby se také v národních školách chorvatských jen náboženství národním jazykem vyučovalo, a to jen tak dlouho, dokud nebudou žáci uměti maďarsky; aby nikdo nebyl připuštěn do druhé třídy, dokud se nenaučí maďarsky; aby se založily ústavy pro maďarské učitele a stolice maďarského jazyka v seminářích atd. — kteréžto požadavky ovšem císař a král František hned zamítl.[2])

Gaj vida, že národ i přes takové nebezpečí klidně v netečnosti dřímá, přikročil hned k provedení svých velikých záměrů. Když byl poznal, že veřejné listy mnohem mocněji a úspěšněji působí nežli každá jiná kniha, ježto často vycházejí a do četných rukou přijdou, prvou jeho péčí bylo založiti noviny v národním jazyku psané. »Přijďte, přátelé« — vyzýval mladý Gaj své soudruhy — »přijďte s cizích cest do kola domácího písemnictví. Učelišť národních nemáme; ať jest nám tedy celá vlasť jedinou školou, a my všichni, její synové, buďme mezi sebou učiteli a žáky.«

Toto napomenutí nadšeného Gaja nezůstalo hlasem volajícího na poušti. V krátkém čase se shromáždilo kolem něho několik mladých mužů, tak že Gaj již r. 1832. mohl prositi za dovolení k vydávání politického listu a literárního časopisu. Avšak nebylo lze tak snadno dovolení dostati; Maďaři nechtěli trpěti, aby vedle nich žili také jiní národové, a proto vláda, závistivě hledíc na nemaďarské národní hnutí, Gajovi vydávati noviny — nedovolila! Než, to rozhodného a nadšeného muže nezaleklo. Odebral se do Vídně, aby si od samého císaře vyprosil dovolení k vydávání chorvatských novin. Pomocí českého hraběte Kolovrata, ministra vnitřních záležitostí, poštěstilo se Gajovi dostati audienci u J. c. kr. Veličenstva Františka I. A čeho maďarská vláda nedovolila — dovolil pětadvacetiletému muži rakouský císař, přesvědčiv se o šlechetnosti jeho úmyslů.

Radosť Gajovu si můžeme snadno představiti.

Dne 20. října r. 1834. vydal Gaj prvé prohlášení za příčinou vydávání politických novin a literárně-zábavného časopisu. A hned na začátku příštího roku 1835. objevil se na obzoru chorvatsko-sla-

[2]) Této maďarské zpupnosti posmíval se ostrozonský kanovník Szabó Pavel tímto distichem:

Hactenus os asini claudebat lingua latina,
Nunc aperit rictus hungara lingua bovis.

vonském nový, dříve nevídaný zjev: dne 6. ledna spatřily v Záhřebě světlo světa prvé »Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske Novine« a d. 10. téhož měsíce jejich příloha »Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka.« — Národní úsloví: »národ bez národnosti jest tělo bez kostí« bylo jako heslo v čele listu. »Slavie« — píše A. Tkalčević ve článku »Razmatranja domorodna« — »zaplesala radostí, ale nepřátelský tábor zahřměl nevolí a zlostí, nikdy nezameškávaje kouti zbraní, aby zničil tyto hradby v krátkém čase vystavěné. Rychlým byl od té doby pokrok, krev »živěji tekla v žilách, a chladné tělo se rozehřívalo.«

Z počátku byly oba listy psány v obyčejném nářečí kajkavském, jakým mluví obyvatelé, kde oba listy vycházely. Brzy však se Gaj přesvědčil, že kajkavština, ještě málo rozvitá, nemůže zůstati literárním jazykem všech Jihoslovanů. V přesvědčení tom jej též utvrzovalo, že nadšení při prvém spatření novin chorvatských omezovala se pouze na nejužší kruh, neboť většina chorvatského národa a též jihoslovanská plemena zůstala chladnými. Chtěl-li Gaj také ostatní části jihoslovanského národa probuditi, nezbývalo mu, nežli mluviti k nim nářečím, kterému více méně všichni rozuměli a které již dříve bylo poněkud světu známo. A to jest nářečí štokavské, kterým nemluví pouze mnoho Chorvatů, ale i všichni Srbové, tedy asi pět milionů obyvatelů. Štokavštiny užívali staro-chorvatští spisovatelé v Dalmacii, byla proto nejvíce již pro písemnictví zpracována a zároveň se začala toho času též u Srbů do literatury zaváděti místo slaveno-srbské směsi. Když byl Gaj v následujících číslech »Danice« vyložil a odůvodnil pravidla nového, soustavného pravopisu, uvedl začátkem následujícího r. 1836. do svého časopisu štokavštinu, aby se svým bratřím na jihu přiblížil a tím si zajistil jejich pomoc.

Měl tedy Gaj již pravopis a jazyk, avšak scházel mu ještě název, nevěděl totiž, jak by měl nový jazyk nazvati. Název »chorvatský«, jejž znal od dětinství, pro nový pravopis a jazyk se nehodil. Jazykem »chorvatským« rozumělo se kajkavské nářečí; mimo to názvu »chorvatského« by byli nepřijali Chorvati ve Slavonii a Dalmacii, poněvadž se křečovitě drželi svých krajinských názvů: »Slavonci a Dalmatinci.« Ještě méně mohl nazvati nový jazyk »srbským«, ježto se tímto známým názvem rozuměla srbsko-rusko-slovenská směs jazyková; a vedle toho název »srbský« byl též názvem náboženským, označuje stoupence náboženství pravoslavného. Též název »slovinský«, kterého kdysi užívali staří spisovatelé v Dubrovníku, by se byl asi sotva ujal. Aby vyhnul různým sporům a nedorozuměním, nazval Gaj nový jazyk »illyrským«, oba listy pak »Ilirske narodne novine« a »Danica ilirská.« Tímto všeobecným názvem zamýšlel Gaj všechna jihoslovanská plemena spojiti k dosažení jednoho cíle. Dobře totiž věděl, že nikdy cíle nedosáhne, nespojí-li literárně všecky Slovany, kteří na jihu žijí; neboť k založení písemnictví, odpovídajícímu tehdejším potřebám, bylo třeba mnoho zdatných sil, které mohl poskytnouti jen národ, čítající miliony lidí. Tento krok odůvodnil Gaj v »Danici« asi takto: Jižním Slovanům, kteří v různých krajích rozličnými sice nářečími, avšak přece jedním jen jazykem mluví, jest nevyhnutelně třeba v literatuře se spojiti, to jest jednoho spisovného jazyka s jedním společným jménem užívati; ten jazyk — aby se nikomu nekřivdilo — budiž nazýván »illyrským«. Ostatně zůstane každý tím, čím až dosud byl. V politickém a genetickém smyslu mohou Srbové také příště

jako dosavad, zůstati Srby, Chorvati Chorvaty. Abeceda i azbuka mohou vedle sebe beze vzájemné škody existovati jako v německém jazyku švabach a latinka. Všichni vzdělaní Srbové znají latinku, a málo jest chorvatské mládeže, která by neznala cyrillice. To i ono neškodí. Pouze v literatuře, jen v poměru k ostatní učené Evropě, buďme všichni »Illyry«, jak Chorvati a Srbové, tak i Slovenci. Jiného se ničeho nežádá. Že jest toto sjednocení všech plemen pod tímto klasickým jménem conditio sine qua non, chceme-li, abychom se mohli měřiti s ostatními vzdělanými národy, musí každý uznati, jenž není cizincem ve své vlasti, co znamenají slova: literatura, osvěta. Každý přítel svého národa, ať Srb, Chorvat nebo Slovinec, musí býti též přítelem illyrismu.

Aby Jihoslovanům název »Illyr« a »illyrský« nebyl cizím, odvolával se Gaj na dějiny tohoto názvu, které podal v »Danici« r. 1839. O těchto dějinách pojednáme krátce ve stati následující.

III.

Dějiny illyrismu.

Ve starém věku byla země, dnes chorvatským národem obydlená, známa jménem »Illyricum«, a obyvatelé jejich jmenovali se »Illyri«. Stopy tohoto národa nacházíme v nejstarších dějinách. Již Herodot dobře věděl o jméně illyrském. Dějiny vypravují, že to byl bojovný národ, jenž se živil námořskou loupeží. Jako dovední námořníci byli Illyrové vůbec známí; ani Římané se jim nemohli v té příčině rovnati. Když Římané opanovali břehy Středozemního moře, snažili se podmaniti si též východní břeh moře Jaderského. Illyrské námořské loupežnictví bylo Římanům příčinou k válce, a již r. 167. po Kr. stalo se »Illyricum« římskou provincií. Od té doby nedosáhli Illyrové nijaké slávy.

Jakým národem byli staří Illyrové a jakým jazykem mluvili, není dosud rozhodnuto. Někteří učenci tvrdí, že Illyrové byli Slovany, ale jiní to popírají. Zprvu se domníval sám Šafařík, že byli Slovany; později hledal stopy starých Illyrů v dnešních Arbanasích. Otázku tu nebylo možno dosud rozřešiti, snad budoucnosť bude šťastnější a odhalí závoj s kolébky Slovanům tak zajímavého národa.

Za římských císařů počali se v Evropě a Asii sdružovati různí rodoví živlové: — stěhování národů. Neznámí dosud národové vstoupili na jeviště světa hledat nových krajů — nových vlastí. Právo tu nemělo žádné platnosti; vládlo tehdy pouze — jak u barbarských národů ani jinak býti nemohlo — heslo: kdo s koho. Také římský stát se přežil, síly jeho ochably, a stal se kořistí barbarů.

Na ssutinách římského státu jala se hospodařiti různá asijská i neasijská plemena. Ve stěhování národů ztrácejí se stopy starých Illyrů. Jejich vlastí prošli zajisté všichni národové, co jich Evropa za středního věku spatřila.

Během V., VI. a VII. století začala se v těch krajích usazovati různá slovanská plemena (nebyla-li již dříve v těch krajích,) a to Slovinci, Chorvati a Srbové. Chorvati založili si svůj stát — a Srbové též svůj — Slovinci však stali se brzy obětí německé hrabivosti.

Ačkoliv Chorvati založili stát pod svým národním jménem, přece západní svět nazýval ty kraje jako dříve »Illyricum« a jejich obyvatele »Illyry«. V cizích zemích se vůbec myslilo, že Chorvati jsou praobyvateli těchto krajů. A nejen cizinci, též sami Slované se domnívali, že název »illyrský« jest totožný se slovanským. Také letopisec ruský, Nestor, pokládal Chorvaty za potomky starých Illyrů.

Různé nepříznivé okolnosti rozštěpily časem chorvatský stát, a jakmile byl chorvatský národ rozštěpen, ztrácelo se v něm uvědomění někdejší svobody a jednoty. Jest totiž známou pravdou, že politicky rozdělený národ nemůže míti ani národního uvědomění, ani jedné a téže literatury, ani jednoho jména. To jest u Chorvatů ještě patrnější nežli u jiného národa. Z jednoho národního jména povstalo více národních jmen jako: bosenské, dalmatinské, slavonské atd.

Ježto v té době v Chorvatsku nebylo vyšších škol, studovali synové chorvatští v cizině, odkudž se vraceli domů plni předsudkův o svém národě. Mimo to nesmíme pustiti se zřetele, že na březích Jaderského moře bylo vždy mnoho živlu, jenž pěstoval a šířil idee svých sourodáků na západě. Cizinci užívali jména illyrského, a tím je jaksi vnucovali též chorvatskému národu. Synové chorvatského národa začali ho ponenáhlu též užívati, a konečně zmizel název chorvatský z písemnictví. A tím, že cizí svět pokládal Chorvaty za potomky Illyrů, se stalo, že Chorvati sami myslili, že jimi skutečně jsou a že kdysi vedli válku s Římany. Mavro Orbin, Gjorgjić, Katančić a jiní byli o tom úplně přesvědčeni.

Dalmatinci napsali celé knihy dokazujíce, že sv. Jeronym byl dalmatinským Slovanem a že vynalezl glagolici. Slavný Gjorgjić byl hrdým na to, že chorvatskému národu sv. Pavel přinesl víru Kristovu.

Obyvatelé republiky Dubrovnické uváděli fenického Kadma ve spojení se starými Illyry a se založením svého rodného města. Ital Appendini tvrdil, že jazyk illyrský byl jazykem rodu Jafetova, a co více: Appendinimu byl jazyk řecký, latinský a germanský nářečím starého illyrského jazyka; Appendini dokonce i myslil, že se dosud záhadné památky evropských a některých asijských národů dají pouze jazykem illyrským vyložiti a objasniti.[3]) Kdyby nebyl Appendini Italem, mohli bychom ho nazvati chorvatským Kollárem. Není tedy divu, že následkem těchto převládajících předsudků jméno chorvatské zaniklo a že zavládlo illyrské, zvláště když Gundulić i Alexandra Velikého učinil Illyrem a Slovanem!

Název »illyrský« se sice nejvíce ujal u Chorvatů, ale i ostatním Jihoslovanům nebyl neznámým. Když se r. 1690. Srbové do Rakouska pod vůdcem Arseniem Crnojevićem přistěhovali, dostali od Leopolda I. privilegia jako »národ illyrský«. Mimo »Vendi« byli též Slovinci nazýváni »Illyry«, proto bylo také u nich to jméno dobře známo; jen u Bulharů se ten název velmi málo ujal nebo i zcela nic. Tak bylo do 19. století.

Roku 1809. přišel Napoleon I. do jižních krajů rakouských a odtrhl od Rakouska Dalmacii, Korutany, Kraňsko, Istrii a Chorvatsko až k Sávě; tu skupinu nazval »královstvím Illyrským« domnívaje se, že tento název jest pravým národním jménem obyvatelů těchto zemí.

---

[3]) Obšírněji o tom pojednáno ve knize: »Notizie istorico-critiche, sulle antichita, storia e letteratura de Ragusei per Fr. M. Appendini. Ragusa 1802.

Protože jméno illyrské, jak jsme právě uvedli, nebylo v těch krajích neznámým, přijali všichni Napoleonovu »Illyrii« se živými sympatiemi a v některých krajích i s nadšením, zvláště mladší dorost, probuzen novými ideami o národnosti a svobodě, jež po francouzské revoluci si razily cestu do ostatní části Evropy. V Karlovci vyšla báseň opěvující Napoleona a vzkřísenou Illyrii; Slovinec Vodnik oslavoval v básni »Ilirija oživljena« Napoleona jako spasitele Illyrie.

Tato okolnosť dodala jménu illyrskému ještě větší populárnosť, tak že Gaj mohl beze všech překážek zavésti do písemnictví a do života národního název »illyrský«.

IV.

Illyrismus mimo hranice užšího Chorvatska. Překážky illyrismu.

Když byl Gaj opustil úzké hranice chorvatské a vstoupil na široké pole »illyrismu«, za krátko probudil mnoho mužů zvláště v Chorvatsku, Slavonii a Voj. Hranici k vážné vlastenecké práci. První z jeho spolupracovníků byli: Dragutin Rakovec, Pavel Stoós, Ljud. Vukotinović, grof Janko Drašković, V. Babukić, bratří Antun a Ivan Mažuranićové, Gjuro Tordinac a Stanko Vraz. K těmto se během času přidružili: Dim. Demeter, Ivan Trnski, Mirko Bogović, Ant. Mihanović, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Agnjeslav Utješenović, P. Preradović, Luka Ilić a j. Z Bosny se přihlásil k »illyrismu« Františkán Ivan Fr. Jukić a z Hercegoviny Ljubomir Martić, též Františkán. Počet těchto mužů ovšem rozmnožil se později ještě více. Z vlasteneckých žen též objevily se některé na illyrském literárním poli; budiž tu jmenována nadaná spisovatelka Dragojila Jarnevičeva, narozená v Karlovci.

Chorvati v Dalmacii, od nichž Illyrové nejvíce pomoci očekávali, dlouho nepochopovali Gajových ideí. Nepřítelem Gajových oprav v Dalmacii byl Ant. Kuzmanić, jenž přes prosby záhřebské národní čitalnice a básníka Preradoviće založil v Zadru list »Zora Dalmatinska«, aby snáze mohl napadati Gajovy reformy. Kuzmaniću pomáhal farář v Bagu Šime Starčević zvláště od r. 1847. Starčević posměšně nazýval illyrské spisovatele »Sutlo-Dravo-Savce«, Gajův pravopis pak »rohatý řádkopis záhřebský« nebo »stercora muscarum«. Avšak časopis ten dlouho nevycházel, neboť samým čtenářům jeho nelíbily se bezpodstatné nájezdy na illyrismus; ba i srbský list »Podunavka« a české »Květy« odsoudily nepřátelství »Zory« proti pravopisu Gajovu. Jakmile »Zora« r. 1849. (po pěti letech) zanikla, přistoupili všichni dalmatinští spisovatelé k »illyrismu«, jako Stj. Ivičević, S. Ljubić, Matija Ban, Peter Bunić, Dr. Kaznačić, kněží Nikolajević, Mat. Santić a více jiných.

Působení vlasteneckých Illyrů v Chorvatsku nezůstalo bez účinu na Slovince; někteří z nich byli dosti nadšeni pro vznešenou myšlénku literární vzájemnosti s Chorvaty. Ve štokavském nářečí jako společném literárním jazyku jihoslovanském psali tito Slovinci: Stanko Vraz, Davorin Trstenjak, Oroslav Caf, K. Kočevar, Fr. Miklošič, Urban Jarnik, Mat. Majar, Jurij Kobe, Ivan Macun a ještě několik jiných. Nejnadšenějším Illyrem byl St. Vraz, jenž se docela odstěhoval do

Záhřeba, aby byl blíže »illyrského pramene«; odtud též jeho název »uskok«. — Ačkoliv byl na Slovinsku hezký počet stoupenců Gajových, přece byli tu i nepřátelé illyrismu. V čele těchto stál — Kopitar na vědeckém, a básník Prešern na básnickém poli. Vedle toho též politický terrorismus zvláště od r. 1841. zdržoval rozvoj illyrské idee mezi Slovinci. Když pak Dr. Bleiweis založil »Novice«, které spojily všechny Slovince v Korutanech, Štýrsku, Goricku a Kraňsku, a zavedl nový pravopis Gajův (»gajici«) do slovinského písemnictví, přestali kdysi nadšení slovinští Illyrové psáti nářečím štokavským; přilnuli zase k jazyku slovinskému, který se přibíráním chorvatských slov čistil a blížil k chorvatštině, takže se Slovinci i smýšlením začali pomalu přibližovati k Chorvatům. Ba, jak zesnulý Ferdo Kočevar (»Slov. Narod« 1870. č. 31.) píše, »byly doby zvláště mezi 1845—1850. lety, kdy východní štýrští Slovinci v literárních a politických záležitostech skoro více tíhli k Záhřebu nežli k Lublani. Kdyby byli Záhřebčané zůstali při svém nářečí, a kdyby se byly politické okolnosti nějak jinak utvářely, Bůh ví, nebyl-li by se jeden díl východního Štýrska až k Mariboru a Celji literárně odtrhl od Lublaně. Dnes ovšem se na to ani mysliti nemůže.«

Též několik Srbů s radostí pozdravilo Gajovo illyrstvo. Prvý mezi nimi byl Dr. Sava šl. Tököly, dále Dimitrije Gj. Tirol, Miloš P. a jakýsi Miloslav z Banátu. I černohorský vladyka Petr Petrović Njegoš II. přistoupil (r. 1848.) ku spisovatelům a básníkům »Danice«. Přes to přece měl Gaj a jeho idea v Srbech největší nepřátely a protivníky. Příčinu toho hledati třeba jednak v náboženském fanatismu, jednak v tendencích Vukových a jeho stoupenců, kteří chtěli všechno posrbiti. Srbové se totiž příliš báli o své srbské jméno, které nechtěli zaměniti se žádným jiným, ježto pouze »srbsko ime Srbina spašava.« K tomu přistupuje ještě ta okolnosť, že pravoslavní Srbové v Illyrech jako římských katolících viděli nepřátely své církve. Vůdcem Srbů Anti-Illyrů byl advokát Teodor Pavlović z Nového Sadu; přívrženci jeho byli Pav. Popović, Vas. Subotić a Andr. Petrović.

Co se konečně Bulharů týče, řekl sám Šafařík ještě r. 1849., že bulharské literatury není, že jest její budoucnosť v rukou osudu. Bulhaři ani o Gajově působení nevěděli; proto se v té příčině o nich zmiňovati nemůžeme.

O působení a podnicích Gajových velmi chvalně se vyjádřili většinou ve svých spisech nejučenější a nejznamenitější mužové slovanští jako: Šafařík, Kollár, Jungmann, Palacký, Pogodin, Maciejovski, Vuk Štef. Karadžić, Petar. Petrović Njegoš II., Bleiweis a mnoho jiných, ano i učení mužové cizích národů vyslovili Gajovi své uznání jako na př. jazykoslovci, Rask, Bopp a Keppen. — Zajímavý jest v té příčině úsudek Šafaříkův: »Hledíme-li na tříleté působení časopisů »Danica ilirska« a »Ilirske narodne novine«, nemůžeme tomuto prospěšnému rozvoji a rychlému zdokonalování odříci pochvaly a podivu. S pevnou nadějí ve vlastní dobrou vůli jakož i ve šlechetného ducha a vydatnou podporu slavného a chrabrého národa, uvedl Gaj své noviny do života. Politický list obsahuje bohatství pečlivě vybraných článků a dopisů o událostech denních, rodinných a politických v čistém, každému srozumitelném jazyku. Snaha po dokonalosti ve formě a látce, jazyku i slohu pozoruje se rok od roku. Táž péče věnována jest listu »Danica«, jež jest určena zábavě a poučení.«

R. 1839. sám císař a král Ferdinand vyznamenal Gaja nejvyšší pochvalou a drahocenným brilliantovým prstenem v uznání jeho zásluh o chorvatsko-illyrskou literaturu.

Jak se dalo očekávati, Gaj se svým illyrismem neomezil se pouze na literární pole, nýbrž jako zástupce jihoslovanské idee přešel též na pole politické, obrátiv se proti záhubným plánům Maďarů, kteří neutrální jazyk latinský skoro již úplně z veřejného státního života vyloučili, snažíce se místo něho zavésti maďarštinu do úřadů i do škol. Národní strana illyrská však byla proti tomu, žádajíc na chorvatském sněmu, aby se do škol a úřadů v Chorvatsku zavedla chorvatština.

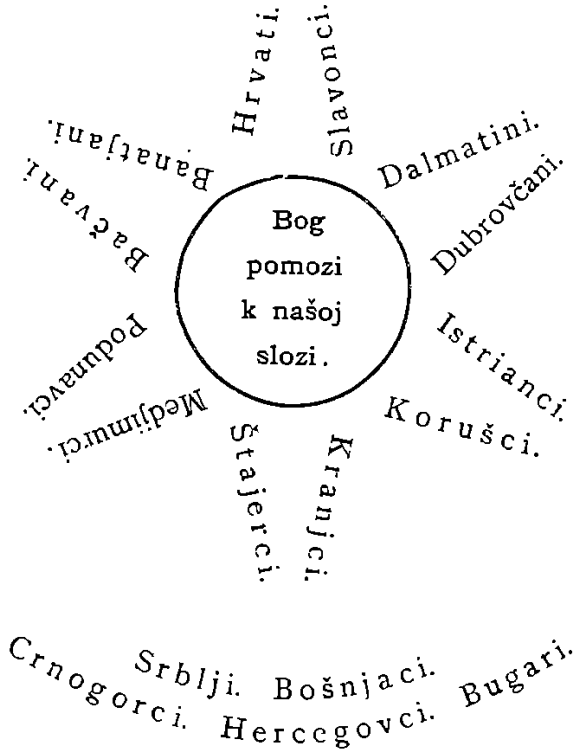
Když r. 1836. Maďaři žádali, aby se zrušil starodávný chorvatský zákon, kterým bylo protestantům zabráněno v Chorvatsku se usazovati, vystoupil Gaj proti tomuto požadavku se vším úsilím, a to s dobrým úspěchem. Za tou příčinou tehdejší záhřebský biskup Alagović svým kněžím doporučil Gajovy noviny. R. 1837. vystoupil Gaj právě tak rozhodně proti maďarské hrabivosti, která si chtěla osvojiti Rjeku a její okolí tak zvané »uherské přímoří«. — Takové úspěšné působení ovšem způsobilo Gaju mnoho nepřátel a protivníků, zvláště mezi Maďary, kteří se ze začátku posmívali »oněm snílkům«, avšak když viděli, že ta hrstka mladých lidí dělá divy, neštítili se žádného prostředku, jen aby mohli plamen illyrismu uhasiti. Zprvu se domnívali, že dosáhnou cíle, dostanou-li do svého tábora původce celého illyrského hnutí, Gaja. Proto ho lákali a mámili, dokazujíce mu, že svými snahami ničí staroslavné jméno chorvatské, a přemlouvali jej, aby pracoval pouze pro Chorvaty a nikoliv pro Illyry. Když se jim to nepoštěstilo, jali se mu hroziti. Než, Gaj jim na uherském sněmu v Požunu, kamž byl r. 1840. zvolen za poslance, beze strachu odpověděl těmito významnými slovy, kterých ještě dnes Maďaři zapomenouti nemohou: »Maďaři jsou ostrovem plovoucím ve velikém slovanském moři; já jsem toho moře neučinil, aniž ho rozbouřil; nebuďte je také vy, pánové, aby vám jednou jeho vlny přes hlavu nevzrostly a ostrova nezaplavily.« — K těmto zevnějším nepřátelům illyrské idee — jak to již u nás Slovanů bývá — přidružili se též domácí protivníci, kteří Maďary podporovali proti Chorvatům. Někteří šlechtici chorvatští totiž, bojíce se o svá privilegia, vrhli se Maďarům do náručí — a odtud jejich název — »magyaroni«.

Z počátku napadali Maďaři Illyry jen po časopisech; cokoliv si jen zloba maďarská vymysliti mohla, všechno to se připisovalo na vrub Gajových stoupenců. Illyrové se líčili jako revolucionáři, zrádcové vlasti, panslavisti, nepřátelé rakouského státu, kteří chtějí svůj zvláštní stát založiti atd. Téhož času vyšla v Karlovci brožura: »Sollen wir Magyaren werden?« jež tak Maďary pobouřila, že vyzvali vládu, aby před soud pohnala jejího pisatele. Aby se nějak odškodnili, dávali r. 1839. v maďarském divadle v Pešti jakousi tragedii »Svatopluk«, v níž se podlým způsobem napadají ubozí Slováci. V této hře vystupuje slavný kníže Svatopluk, jenž prý dle maďarské báje prodal Maďarům svůj stát za jednoho bělouše. — Jak toho času Maďaři smýšleli o Illyrech, o tom živě píše A. Tkalčević v »Danici« z r. 1848. Praví: »V té době v naší vlasti nebylo zjevu, kterému by Maďaři nebyli podkládali zlých úmyslů. Navštívil-li ruský cestující naše kraje za příčinou studií, snili Maďaři o příchodu ruského vojska. Jmenovaly

se osoby, které si prý dopisují v té příčině s ruským carem, ba, Maďaři již zdaleka slyšeli duněti ruská děla a viděli ruské praporce na uherských městech. Na důkaz toho zneužívali špatně od nich pochopenou ideu slovanské literární vzájemnosti, odvolávajíce se na některá slova, která v chorvatských knihách a časopisech našli. Objevil-li se Srb v Záhřebě, již viděli, jak se celá Illyrie vzchopuje, aby si dobyla neodvislosti a samostatnosti. Aby nižší vrstvy národa odvrátili od »illyrských revolucionářů«, lhali lidu, že Illyrové pracuji k tomu, aby se zavedly větší daně a mýta, jako jsou v Kraňsku, Štýrsku a Korutansku. Rozlícení šlechtici magyaroni neměli pokoje, hledajíce příležitosti, aby se mohli střetnouti se svými, jak říkali, »nepřátely a zrádci.« Proto došlo i k boji. Ve věčné paměti zůstane Chorvatům den 29. července r. 1845., kdy na náměstí sv. Marka v Záhřebě tekla krev třinácti nevinných vlasteneckých jinochů.

Zvláště bedlivě za takových okolností střehla policie Gaja a jeho listy. Strach a hrůza obcházela Maďary před jednotou slovanskou, která se jedva probouzeti začala. Zejména nebezpečným se Maďarům zdál s ohledem na jejich veliký »magyarorszag« — illyrský název. Proto uherská vláda r. 1843. přísně zapověděla užívati jméno »Illyr«, »illyrský« atd., jakož i illyrského odznaku.[4]) Následkem tohoto jinak velice směšného rozkazu proměnily se Gajovy »Illyrské národní noviny« pouze v »národní«, a »Danica illyrská« zase v »chorvatsko-slavonskou a dalmatinskou.« Než, to ještě nebylo hlavním nepřátelům Chorvatska dosti; některé uherské obce žádaly, aby Gaj do svých listů zase uvedl provincialní kajkavské nářečí a starý pravopis, některé docela, aby se Gaju vydávati noviny úplně zapovědělo.

[4]) Odznakem Illyrů byla hvězda a půlměsíc; oboje bylo sestaveno z názorů jednotlivých větví a rodů jihoslovanského národa.

Avšak vše bylo marné. Ani podezřívání, ani policie, ani nejpřísnější censura, ani veřejné násilí nemohlo illyrské hnutí zastaviti; čím větší se Gajovi a jeho stoupencům dělaly překážky, tím krásnější byly jejich úspěchy. »Pritisnuto jače, sve to više skače.« Literární působení se stalo sice tišším, za to však vydatnějším. Gajovi samému, jenž byl vložil do vlasteneckých podniků celé jmění, hrozilo několikráte vážné nebezpečí; avšak bohudíky vždy vyvázl svou zvláštní diplomatickou obratností. Odvahy neztratil nikdy; několikrát řekl svému příteli Dr. B. Šulkovi: »Jestliže nás odtud odstraní, půjdeme do Lipska a tam budeme vydávati chorvatské noviny; já od svého předsevzetí neupustím.«

Z dosud řečeného vysvitá, že měli chorvatští vlastenci mnoho veřejných a mocných protivníků; avšak bylo jim bojovati též proti tajným, ale za to tím nebezpečnějším nepřátelům, totiž proti výchově mládeže, jež se děla v úplně cizím duchu, a pak proti cizí mládeži, škodlivé četbě a vůbec proti cizotě v rodinném i společenském životě vládnoucí. Aby se učinila v té věci náprava, začali vlastenci do rodin zaváděti národní jazyk, doporučovali národní srbské písně a i jinak pečovali o vhodnou národní četbu. Nejvíce se snažili nadchnouti pro své idee též ženy. Hlavní zásluhu o národní probuzení žen má hrabě Janko Drašković, jenž za tím účelem napsal a vydal knihu: »Ein Wort an Illyriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes« 1838. Jeho namáhání nezůstalo bez úspěchu; brzy vstoupily mezi národní buditele též chorvatské ženy, z nichž některé mnohými perlami ozdobily chorvatské písemnictví. Nejznamenitější z nich jest Dragojila Jarnevićeva, která se poprvé ohlásila v Danici r. 1839. s básní »Želja za domovinom« (Touha po vlasti). (Pokračování.)

Z básní Antonína Bulanta.

Legenda o blahoslaveném Klementu Hofbaurovi.

„In patientia vestra
possidebitis animas vestras.“
Antifona.

Byl Klement ještě dítětem
a Jan ho tehdy zvali,
kdy v temné rakvi v černou zem'
na poli kříži posetém
mu otce pochovali.

Jej matka tiskla v objetí,
kříž dala v jeho ruce
a hořce štkala k dítěti:
»Ten otcem nyní bude ti,
jenž tuto zmírá v muce!

On ví, co chléb je chudiny,
Syn tesařovy chýše,
ač pán je všeho jediný,
ač nasil perly v hlubiny
a hvězdy v nebes výše!« —

Když vedle otce druhý rov
kryl její mrtvé tělo,
syn nezapomněl matky slov; —
že otcem sirotků a vdov,
se v Polsce vyprávělo.

On zajde lidu do vřavy
i v palác bohatýra,
krok na tržištích zastaví
a po ulicích Varšavy
pro chudé dárky sbírá.

Lne k němu lidu prostý dav,
s ním šlechta úctu sdílí,
sám Polsky vládce, Stanislav,
na řeholníkův černý háv
řád orla připjal bílý. —

Kdys' hlučný karnevalu den
vše oděl do veselí,
a z krčem, ulic, kaváren
zněl hudby zvuk i zpěvy žen
do Klementovy cely.

Kříž vtiskl Klement v pravici,
v šat zahalil se tmavý,
v dav přidruživ se hlučící
za pestrou šašků směsicí
spěl — do hospodské vřavy . . .

Zmlk' žert a ustal tance ples,
i hudba rázem ztichá.
Co v šašků reji chce tu kněz?
Což hostit bude krčma dnes —
v den karnevalu — mnicha?

Kde z venku panstvo za stoly
do přátelského kruhu
se v krčmu sešlo z okolí,
kýs' šlechtic v tiché nevoli
zřel na svatého sluhu.

Byl otylý to venkovan,
žár vína plál mu v čele,
muž hrdý, prchlý dvorce pán,
měl hody rád i plný džbán,
vtip hrubý, žerty smělé.

Plál v oku zpitém hněv a zlosť
za řeči řeholníka:
»Ó panstvo! Prosím za milosť,
že ve váš rozmar divný host
v den karnevalu vniká!

Z těch míst, kde slyšet bídy hlas,
vzdech, pláč a lidské žaly,
kde smrť si chystá bujný kvas, —
já přišel, panstvo, mezi vás
o dárek prosit malý.

Zde plný stůl a žert a smích, —
tam smutek, prázdné dlaně
a slzy tváří ubledlých, — —
já, jejich otec, chudý mnich,
jsem přišel prosit za ně.

Řek' Pán, jenž svými rameny
zde rozpjat ve svá muka,
že dojde svojí odměny
i pohár vody studený,
když dá jej štědrá ruka!«

Číš ke rtu podav šumící
děl pán: »Zde vezmi, mnichu!«
Vztáh' Klement svoji pravici, — —
leč pán — mu naplil do lící
za veselého smíchu . . .

Stál chvíli mlčky bledý kmet,
pak z tváře uplvané
na smělce upjal vážný hled
a v bolu chvěl se jeho ret:
»To bylo pro mne, pane!

Tvá slina padla v moji skráň
a pro mne darem zbude;
mne, chceš-li, dále tup a haň, —
však prosím, kéž i tvoje dlaň
dá něco pro mé chudé!«

Tvář dvorce pána, jak tu stál,
se rděla hanby citem
a v duši pokoření, žal
— ó divný byl to karneval! —
a slza v oku zpitém . . .

Cit dobra, láska vítězí,
jež v nitru byla skryta;
vstal od stolu, šel ku knězi
a měšec plný s penězi
mu v jeho ruce skýtá.

A panstvo jako na povel
hned vstalo od svých stolů,
a kde kdo jaký dárek měl,
dal knězi, jenž se v blahu chvěl
a v udivení spolu.

Když Klement hojné za dary
zpět v celu bral se s díkem, —
vše k výši zvedlo poháry
a hlučně zněly fanfáry
i chvály potlesk bujarý
za svatým řeholníkem.

* * *

Ó církvi! Nevděk, trud a žal
máš za svá dobrodiní!
Jak bylo, — jest a bude dál!
Svůj život dal tvůj Mistr král, —
však svět ho zranil, uplval
kdys' v Kaifášově síni!

Primice.

Z »Kostelních sonetů«.

Štít domu rodného mu ozdobili z rána,
v šat slavnostní se halí vesnice,
háj kolem březový a z ratolestí brána
mu kyne vstříc; — dnes jeho primice!

Zvuk zvonů hlaholí, za ranou duní rána —
a jemu slza kane na líce; — —
dnes prvně v životě se dotkne světů Pána
tam na oltáři jeho pravice . . .

Když ruce rodičů se dotkly jeho hlavy
a píseň velebnou kdy pěly kolem davy, —
tu cítil mladý kněz, jak v duši kdos mu praví:

Tak bylo druhdy u Jeruzaléma!
Po slávě v brzku zmlkla ústa němá,
a Mistr visel — mezi lotry dvěma!

Dnes tento lid ti v cestu sype kvítí,
dnes »Hosanna!« jsi slyšel ve svém žití, —
věř, »Ukřižuj!« i tobě bude zníti!

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

I.

Před slavností.

Sobota jest vítaným dnem pro dělníky, poněvadž bývá obyčejně dnem výplaty a předchází nedělnímu odpočinku. V sobotu končívá práce o hodinu dříve, a vzdálenější dělníci s večerem spěchají do milého kruhu svých rodin. Sobota před slavností Svatoprokopskou byla zvláště všem dělníkům milá a vzácná. Neslavil se dělnický svátek

v Pěčově v den, kdy připadalo patrona havířů a hutníků; správa dolů určila nejbližší neděli k této slavnosti, by se nic nezameškalo, a též jiní spoluobčané aby se mohli súčastniti.

Již ke čtvrté hodině byly hornické budovy, huti i byty úředníků okrášleny prapory českými, rakouskými i bělomodrými, kteroužto barvu měl ve znaku hrabě Arnošt z Veselic, jakožto majetník rozsáhlých závodů v bohaté uhelné pánvi. Vedle vysokých komínů a telegrafních tyčí vlály četné prapory, jež se v té černi dolů, »cáchoven«, skladišť, vozíků a drobného mouru podivně vyjímaly.

Hned potom se ozval hlas zvonku nad kancelářem na znamení, že se končí denní šichta, a jenom některým bylo vyčkati, až budou o sedmé hodině večerní ve hlídce vystřídáni. Rychle vystupovali havíři z dolů, jednak se brali východy do odklizů, odkud se dávali stezičkami nahoru nebo byli vytahováni strojem a shromažďovali se na kolejích koňské dráhy, která vedla do nejbližší železniční stanice. Všichni byli začerněni na plátěném šatě i v obličeji, klepali dřevěnkami a posunovali kahance, by jim v chůzi nepřekážely. Musí je vyčistiti na zítřejší »parádu«.

Někteří se hlásili, že pomohou zdobiti »mašinku« na Prokopově dole, kde byl střed, byt ředitelův, kancelář, »markšajdrovna«, společný hostinec se zahradou a jiné budovy. Vesnice ležela hodně stranou k východu, a závody byly na zadních honech pěčovských sousedů. Na Prokopův důl bylo navezeno zeleného klestu, z něhož se měly víti věnce na stěny kanceláře a na ředitelův dům. Domácí havíři umyvše si ruce v nádržce, kam odtékala teplá voda z parního kotle, dali se do práce. Mladší volali jednu šichtářku na pomoc, dovozujíce, že už nemají z mládí o vití věnců ani zdání. Ale šichtářka je odbyla. Má na zítřek mnoho žehlení a rovnání šatů ku slavnosti a zábavě v parku při hospodě, kde bude pod širým nebem muzika pro dělníky střídavě s koncertem pro úřednictvo a sezvané hosti.

Učňové z kovárny zametali prostranství před mašinkou a natropili při tom dost darebností a žertů. V parku chystáno pískové rejdiště pro děti, a pod lípy a kaštany stavěny stoly, zatím co důlní tesaři sbíjeli podium pro hudebníky, domácí to hornickou kapelu, která požívala slavné pověsti v dalekém okolí. Teď pak denně se cvičila po práci v nových kusech v bytu kapelníkově při zavřených oknech, aby novotiny nesevšedněly. Jeden z obratnějších dělníků lepil nad vchod havířské heslo: »Zdař Bůh — Glück auf!« Také na jiných budovách vyvěšovány prapory, a dva stožáry odvezeny do Veselic ke kostelu.

Na všech stranách byl spěch, smích a veselosť. Jenom bylo divno, že posud nikdo z úředníků z kanceláře nevyšel. Příchod toho neb onoho mezi dekoratéry znamenal rozkaz, na který všichni čekali. Tato práce se dála pouze z ochoty; ale co rok dostali ochotníci půlku piva z hraběcího pivovaru. U okna kanceláře mihla se občas hlava účetního vedle dlouhého pravítka, jímž se stále oháněl, také několikráte dopadlo víko příruční kasy pokladníkovy, a vrchní zeměměřič jako přikovaný seděl nad plánem, v němž byl vyznačen celý důl s četnými cestami a kobkami. Ředitel odešel do zámku asi půl hodiny od dolů ležícího k panu hraběti.

Dělníci uslyševše zvonek, odložili tesáky a lopaty, shasli kahance, stočili kolem sebe zástěry, a byl konec. Úředníci ještě dodělávali účty

a výkazy, počítali peníze a všechno uváděli do pořádku. Ale posléze přece vzpomněli na pivo, o němž se už při konferenci ředitel zmínil. Ven vyšel účetní, malý, silný muž se šedivým plnovousem a pichlavýma očima. Rozhlédnuv se kolem, řekl: »Nu, jak to jde?«

»Lépe než tam dole,« odpověděl ramenatý dělník, na řebříku stojící; »jenom že trochu v krku práhne.«

Účetní se usmál, pokyvuje hlavou.

»Tak a tam nahoru dejte dvojnásobný věnec: jeden rovně a druhý vinutě. To se hezky vyjímá.«

Všichni čekali, že poručí něco jiného. Na stěně bude ozdoba jako jindy, poněvadž tam už byly od minulých let hřeby a motouz od dekorace, která pomalu spadávala.

Účetní již odcházel do kanceláře ke svým číslicím, ale pak na prahu jakoby si na něco vzpomněl, obrátil se a zavolal na nočního továrního hlídače: »Tondo, jeď do pivovaru.«

Asi dvacítiletý muž už dále neposlouchal. Jako splašený běžel do skladiště pro trakař, který za malou chvíli drčel na silnici jako »malá železnice«. Účetní se chvíli za ponocným díval, pak zasmáv se hlasitě, spěchal do kanceláře, by kolegy vyrušil malým intermezzem ze suchopárné denní práce.

Když bylo mladíka viděti od pivováru s nákladem, šli mu ostatní naproti buď z ochoty, nebo že se nemohli dočkati. Jeden nesl pipu, druhý několik plechových nádob, třetí vývrtku, a všichni na chvíli ustali od práce, by se občerstvili a posilnili douškem studeného piva.

S večerem, když už na obloze proskakovaly hvězdy, ozvala se rána z hmoždíře, což bylo znamením, že slavnosť počíná. Hned potom se hrnuly zástupy už polo svátečně oděných dělníků a dělnic, zvláště mladších a svobodných k váze, jejíž obstaravatel čili vážný byl spolu kapelníkem hornické kapely. Ta prošla v předvečer slavnosti vždycky po Pěčově a sousedních dědinách, kde havíři roztroušeně mezi ostatními rolníky a řemeslníky bydleli. Za kapelou pak chodila omladina, až bubeník posledně udeřil, a vážný vysoko vyzvedl lesklou taktovku.

Asi padesát dělníků si pořídilo letos ku zvýšení slavnosti pestrobarevné lampiony. Bylo ustanoveno, že nejdříve se zastaví u pana hraběte v zámku a pak učiní procházku podle úřednických bytů po uprášené silnici do Veselic, kde byl kostel a škola. Odtud se vrátí do Pěčova na Prokopův důl. Ale tato letošní změna způsobila veliký zmatek mezi diváky, kteří obsadili cesty a příkopy, kudy se jindy kapela brala.

Hudebníci v uniformách s vysokými, tvrdými čepicemi vyšli s lesklými nástroji. Za nimi řada havířů s lampiony. Hned se rozlila záře světla po celém okolí, a nastal šum a hluk, který přehlušila hudba třicíti vycvičených muzikantů.

Za havíři pak se bralo na sta diváků a posluchačů v pestrých skupinách. Byli zde i chlapci, kteří udělali hned před hudbou zvláštní četu; v zadu šla odrostlejší chasa, muži i dívky celou šířkou silnice. I některý starší dělník se bral davem, nejspíše aby byl průvodcem a dozorcem svým dcerám. Někteří by byli rádi pískotem hudbu provázeli, ale byli okřiknuti, by toho nechali. Celkem panoval v té vřavě dosti dobrý pořádek.

Když odbočovali se silnice, mnozí se nad tím pozastavovali Kam jdou?

»Do zámku,« ohlašoval znalec »Ani tam nechoďte. Do parku nikdo nesmí.«

A skutečně mnozí zůstávali stranou mezi alejemi. Kupovali s hrušky od sadaře a podruhé večeřeli. Mnohý ze spěchu, aby mnoho nezmeškal, ani nepojedl. Aby pak hudebníkům, kteří zatím prošl parkem a vyhrávali před zámečkem uprostřed sosen a lip stojícím nebyla dlouhá chvíle, mládež se bavila a žertovala. Na chlapce bedlivě dával pozor sadař, který pro tu dobu aby byl měl sto očí.

»Proč neneseš lampion?« tázala se jedna z dívek jinocha ani ne dvacítiletého, který ji neustále doprovázel.

Knopek pouze ohrnul spodní pysk a tváří učinil posuněk, jako že o podobnou službu nestojí.

»K čemu to,« řekl pohrdavě a obrátil se k zámku zády.

»Ty pýcho!« káravě pronesla dívka asi sedmnáctiletá, vytáhlé postavy a přibledlé tváře. Právě pustila obě družky, v jichž loktech byla zavěšena. Té příležitosti užil havíř jménem Knopek, aby s ní zapředl hovor. Z pokárání dívčina mnoho si nedělal, ani když líčila, že by mu lampion pěkně slušel, a že v průvodu jest jeden lichý.

Knopek byl dán původně na studie, ale že stále propadal, byl poslán do dolů kopat uhlí. Byl synem lezcovým a nad ostatní havíře nemálo se vynášel. Proto se mu ani slavnosť Prokopská nezamlouvala.

Před zámkem vyhrávala kapela druhou skladbu. Hudba se krásně odrážela o lípy a parkem mile se nesla k uším omladiny, před níž zahradník úsilovně bránil své bohaté záhony květin.

»Půjdeš zítra do parku k tanci?« ptal se po chvíli Knopek.

»Já?« usmála se Šetlarova Helena. »To by mne otec hned pustil! Nejsem šichtářkou a žádného havíře nemám.«

Knopek se otočil na patě. »Má tvůj tatík divné předsudky. Přijď sama, a proskočíme si,« vybízel dívku.

»Podívat se přijdu, ale mezi tanečnice se ještě nemíchám. Času dosť. Už jdou!« zvolala pojednou, pohleděvši k zámku.

Hudebníci byli již ve vratech, a od lampionů se celé prostranství osvětlilo. Kdosi rychle se svezl s hrušky, a diváci se seřaďovali. K Heleně přiskočily obě družky, všechny chytily se za ruce a spěchaly za hudbou. Knopek si zapálil papírový doutník a šel dívkám hned v patách. Za chvíli hudba spustila, a všichni poskočili. Kráčeli do Veselic, kde nad temnými střechami statků a chalup vynikala štíhlá kostelní věž a veliká školní budova. Nikdo nedbal, že se prášilo; všem dle hudby hrály nohy, oči i srdce poskakovaly.

Helena asi dvakráte se ohlédla, by Knopkovi odpověděla. Když něco pronesl, družky jí stiskly ruku na znamení souhlasu, by ho odbyla. A Helena to uměla znamenitě.

Byla dcerou tesaře Šetlara, který v dolech podpíral štoly a pracoval o záchranných lešeních. Helena posud byla jako dítě, zábav a schůzek si nevšímajíc, kdežto sourozenky její vstupovaly ze školní síně přímo do tanečních sálů. Měla přísného otce a rozumnou matku. Proto si z Knopkových docházek k jejich domku, jakož i ze zdvořilých slov a významných pohledů dělala žerty.

Jinoch si ji oblíbil, že byla nad ostatní sličná, slušně se strojila a vynikala důvtipem. Helena byla až nápadně na svůj věk zrostlá,

slušně se vyvíjela a že nepracovala při dolech, zachovávala si svěžesť své pleti, která nebyla svlažována horkým potem ani nebrala zkázy slunečním žárem. Byla více bledá než červená, a barva ta modrým očím a plavým vlasům jejím slušela.

Hudebníci už byli ve Veselicích a na chvíli se zastavili před pěknou výstavnou farní budovou.

»Zde také potřebují vyhrávati!« mínil Knopek, jemuž se naprostá oposice nejlépe líbila.

»Měl jsi také z náboženství trojku?« zeptala se Šetlarova dcera, obrátivši se k němu s veselým úsměvem.

Obě dívky průvodkyně, jakož i kolem stojící se dali do smíchu. Knopek neodpověděl, stavě se, jakoby se ho ta otázka netýkala. Posléze otočiv se, odcházel, ani nepozdraviv.

»Nepláčeš?« zeptala se Heleny čtveračivě jedna z družek.

»Ale kde!« řekla Šetlarová. »Jeho hněv nebude na dlouho.«

Hudebníci se vraceli do Pěčova, a diváků je doprovázejících zbyla asi třetina. Šli s nimi pouze ti, kteří musili tím směrem k domovu. Také lampiony uhasínaly a několik jich splálo docela. Na Prokopově dole bylo poslední zastavení, a pak všechno se pomalu rozcházelo a umlkalo. Pouze vlající prapory označovaly slavnostní ráz celé krajiny před sv. Prokopem.

II.

O Prokopu.

První cesta havíře Pichla ráno byla k nevelkému, do pole vedoucímu oknu. Pichl už byl pensistou, bral měsíční provisi několik let, ale přece mu na tom velice záleželo, by se při příznivém počasí Prokopská slavnosť vydařila. Staroch, který čtyřicet let strávil pod zemí v dolech a sotva v neděli se těšil slunečnímu svitu, měl radosť, když slunce mile proskočilo, a zasmál se, když zahřměl výstřel jako budíček.

Petr Pichl se posud súčastňoval průvodu, nahražuje některého nemocného neb u čerpadel zaměstnaného havíře. V každé četě ho rádi přijali, znajíce jeho lásku k havířskému cechu a dobrosrdečnosť, již nejednou popouzel v hospodě pekař Kasík, dovozuje, že havíři a horníci nejsou řemeslníky, ale pouhými nádeníky.

»A čím pak jsi ty, »utrhači daru Božího«? Snad ne umělcem?« zlobil se Pichl. »Havíři jsou lepšími řemeslníky než pekaři. A musí nasazovati život, rozumíš! Život pro kus uhlí.«

Pichl se časně strojil, protože v havířském stejnokroji, jejž měl posud bezvadný, chtěl promenadovati před krámem pekaře Kasíka, by mu ukázal, čím jsou havíři. »Stejnokrojem pekařů jest plachtová zástěra,« řekl posledně v hospodě »u tří havířů«, by Kasíkovy nájezdy odrazil. Ještě bylo třeba vycíditi knoflíky s hraběcím znakem a křížem položená kladívka na ramenou a na čepici. Také si nabarvil »flek« a vykartáčoval dlouhý plášť z dobrého rukodílného sukna. Kahanec zůstal na stěně i se sekerkou; těch pensista nenosil.

Za chvíli chodili kolem stejně odění havíři, tesaři s koženými, žlutými zástěrami, zedníci, kováři s dřevěnými kladivy na rameně a jiní u dolů pracující dělníci. Páni šichtmistři, naddůlní a markšaidři

měli u boků kordy v černých pochvách. Všichni spěchali na Prokopův důl.

»Je to krása!« liboval si Pichl, stoje na záspi své chalupy a čekaje, až neméně stará jeho manželka přinese bílý kapesní šátek. A ať se ten pekařík podívá!«

Petr Pichl zamrkal očima a rukou přejel těsně přiléhající vestu se řadou žlutých knoflíků. Dnes byl jeho nejšťastnější den, když se ukázali všichni havíři a důlní dělníci v plné parádě.

»Tak«, řekl staroch, přijímaje šátek jako křída bílý, »a ať dnes uvaříš poutní oběd! Rozumíš, Kateřino, poutní. I hostě budeme míti. A podívej se, až půjdeme kolem.«

Pichl bydlel ve Veselicích a musil asi deset minut cesty do Pěčova, kde bylo shromáždiště. Cesta ho vedla mimo Kasíkův krám, visící před širokým oknem na železech. Dnes byl zvláště až přeplněn a vyrovnán zbožím rozmanitého druhu. Při větší schůzce bude větší prodej, a zbytek odnesou učňové v koších do parku. Pensista vypjal vyschlá prsa, nadmul tváře a před krámem významně zakašlal. Kasík musí ho viděti a jemu se obdivovati.

Nová rána z hmoždíře oznamovala počátek seřaďování. Pichl rychleji vykročil, a také jiní ho doháněli na Prokopův důl. Asi dvacet chlapců se tam pustilo klusem, aby ničeho nezameškali.

Velké prostranství před ředitelovým domem se plnilo. Nikdo by byl nepoznal v těchto havířích včerejší učerněné dělníky. Dva prapory byly rozvinuty, jeden starý, odkrytí dolů pamatující, druhý zánovní, dar to zemřelé hraběnky. Také hudebníci se scházeli, hledajíce chlapce, kteří by za nejmenší poplatek drželi noty.

Havíři žertovali, vtipy se ozývaly, a dozorci měli mnoho práce s rovnáním a sestavováním. Byli jako desátníky, markšajdři a naddůlní budou jako setníky. Ale bylo nutno sestaviti též muže dle výšky a tělesnou vadu jednoho zastíniti slušným havířem jiným. Takové dával dozorce ku předu a na kraj.

»Ty budeš zde,« velel Knopkovi, který ač večer proti slavnosti mluvil, dnes by se rád byl ukázal v novém šatě, jejž mu otec za první výdělek pořídil. Na kraji ho však dozorce mítí nechtěl, že byl junák vychrtlý, a nebylo mu možno zcela důvěřovati, že udrží pořádek. Místo pak, o které stál, zaujal Pichl, jejž důlní schválně vyhledal, aby nahradil nemocného havíře.

»Tak dnes mám nad sebou tebe, Karle,« usmál se pensista. »Však jsme beztoho pracovali v jedné šichtě a jednou bychom byli s klece vypadli. Pamatuješ se?«

»Jak bych se nepamatoval! Zde mám podnes památku,« ukázal Paleč ruku s odřeným kloubem. Obrátiv se, volal: Jenom, prosím vás, havíři, už se nerozcházejte a pamatujte si svá místa. Pan ředitel přijde co nevidět.«

Knopek aby si dodal i uprostřed řady vážnosti, vyndal doutník a zapaloval si.

»V parádě cestou do kostela se nekouří,« napomenul svého soudruha Pichl, »a ty bys vůbec neměl ještě kouřiti. To ti málo poslouží ke zdraví.«

Knopek byl nemile dotknut tímto napomenutím. Podívav se svraštěným čelem na starce, řekl uražen: »Co pak si o mně myslíte Nejsem žádným chlapcem, a mně se též netyká.«

Pichl zakývav hlavou, usmál se. »My si tykali v dolech všichni,« odpověděl, »a tvořili jsme jako jednu rodinu. To byl život! Jeden jsme stáli při druhém, a když hrozilo nebezpečí někomu, všichni pro něj nasazovali život.«

»Zdař Bůh!« ozvalo se třikráte celým prostranstvím, neboť vycházel ředitel s úředníky. Všichni měli uniformy, kordy na lesklých řemenech a pasech a odznaky na prsou.

Ředitel Adolf Mudroň byl vysoký muž statné postavy. Tvář měl lemovanou černým plnovousem, krátce přistřiženým. Na čele jeho bylo už několik vrásek. Mohl býti šedesátníkem a na dolech v Pěčově úřadoval na čtyřicátý rok. Byl přítomen kutání a hledání uhlí a měl mnoho zásluh o jeho nalezení. Těšil se přízni svého pána a rychle postupoval. Teď jako ředitel vedl správu na devátý rok.

»Velectěný pane řediteli,« oslovil Mudroně nejstarší dělník v dolech, »nadešel náš dělnický svátek, památka patrona havířů sv. Prokopa. Jest od pradávna obyčejem, že v ten slavný pro nás den přejeme svému panu řediteli a veškerému úřednictvu mnoho dobra a štěstí a chodíme v parádě do kostela, bychom vzdali díky Bohu za ochranu a pomoc. Proto žádáme, byste převzal laskavě velení a dal rozkaz k pochodu.«

»Děkuji vám, milé dítky, svým a veškerého úřednictva jménem,« odpovídal ředitel dojatým hlasem, »a přeji si, by shoda mezi námi nadále potrvala. Takovému společnému dílu volám mnoho zdaru.«

»Zdař Bůh!« zaznělo havířské heslo.

»A nyní pochodem pochod!« velel ředitel, a četaři vykročili. Zahoukla rána z hmoždíře, a hudba spustila rázný pochod. Úředníci sedali do připravených kočárů, a také od zámku vyjela k Veselicím panská ekvipáž. Prachu na silnici se zvedalo dost, ale havíři mu byli zvyklí. Se všech stran se přidávali diváci, kteří havíře doprovázeli.

V kostele měl pan farář slavnostní kázání, jednající o klidu nedělním, a mši sv., při níž užito jednou do roka tak zvaného »havířského ornátu.« Před lety se na něj dělníci z Pěčova složili a ozdobili jej hraběcím znakem. V oratoři byl sám hrabě Arnošt z Veselic s dcerou bohoslužbě přítomen.

Po závěrečných modlitbách za zdar dolů a ochranu havířů defilovali havíři před ředitelem a navrátili se na Prokopův důl. Hrabě se nedal téměř ani viděti; zase odjel v krytém kočáře do zámku, a pouze jak z oratoře tak z kočáru vyhlédala hlava dcery, komtessy Elišky.

Na zpáteční cestě si počínali havíři volněji. Knopek směle si zapálil doutník, neboť soudruh Pichl zůstal už doma. Prach mu padal na prsa. Šel z kostela s pekařem Kasíkem.

Havíři si rozepjali kabáty, a nehrála-li hudba, »ztratili krok«, a některý uskočil i domů, by mu polévka nevystydla. Před kancelářem byl rychlý rozchod. Poslední rána zazněla, a zvonili poledne.

»Byla to sláva, co? To jste koukali, vy krupaři a řezníčkové? Včera a dnes! A jaká hudba! Vojenská kapela se jí nevyrovná. Když jste minule světili prapor, bylo to pouhé šumařské skřípání vašich muzikantů od živnostenského spolku.«

Tak porážel pensista Pichl obtylného pekaře Kasíka cestou z kostela. Schválně si na něj počkal, aby mu vycinkal do očí. A pekař

se usmíval jako v hospodě, když si havíře často dobíral. Dobrosrdečná kulatá tvář se mu šířila, a lalok se třásl, jak se smál.

»Nu, vyznamenali jste se,« pochvaloval, a »Pán Bůh vám dal pěkný den. Však jich havíři málo zažijí, když jsou k věčné podzemní temnotě hned za živa odsouzeni.«

»A odpoledne bude taneční zábava a koncert v parku,« líčil Pichl zakončení slavnosti.

»S obligátní pračkou?« řekl s úsměvem pekař.

»Havíři se nikdy o Prokopu neprali. Přijďte se podívat a přesvědčíte se,« bránil se Pichl proti nařčení. »Můžete si vzíti s sebou koš preclíků, abyste se do zahrady dostal.«

»Já jsem zván dříve než vy,« chlubil se pekař, který dodával úřednictvu a do potravního skladu pečivo.

»Havíři jsou vítáni bez zvaní,« dí pensista. »Vždyť sami zábavu dávají a slušné lidi zvou mezi sebe. Tedy na shledanou!«

Oba muži, kteří se rádi škádlili, ale při tom přece se milovali, zašli do svých příbytků, a Pichl ještě na záspi naslouchal, jak hudba doprovázela havíře k Pěčovu.

Prokopská slavnosť končila na Prokopově dole hudbou v hostinské zahradě, kde měli i úředníci kasino. Kus k poslechu se střídal s písní k tanci. Havíři tančili pod lipami a duby na písku i na trávníku. Celá zahrada byla obklíčena diváky. Úředníci s ředitelem Mudroněm v čele bavili se pod dřevěnou verandou.

Ředitel právě ohlašoval, že hraběcí rodina odpolední slavnosti se nesúčastní, aby prý nevyrušovala veselících se havířů. Úředníci se mnoho nezlobili.

Mladší praktikanti a příručí se občas přimíchali mezi tančící párky, by provedli slečny a mladé paničky.

Stranou seděl u stolu pensista Pichl. Dostal jako každý havíř několik litrů piva z panského pivovaru, a že nebyl pijákem, častoval sousedy z Veselic. I ženským, mezi nimiž byla jeho stará, poslal ke plotu zavdanou. Vychvaloval slavnosť, lituje, že si k jeho stolu nemohl už přisednouti pekař Kasík, který se též koncertu účastnil.

Nejvíce se veselila mládež za plotem. Hudbu bylo daleko široko slyšeti, vedle na louce nebylo »zakázané místo«, tančila tedy mládež zde o všechno pryč. Téměř všichni patří k havířům, musí jim donášeti jídlo do dolů, proč by tedy o Prokopu neužívali!

Hudba právě hlučně hrála, když podle zahrady šla komtesa Eliška s komornou. Nikdo jich ani nepozoroval, a dámy si toho také nepřály. Vyšly se podívat z parku na národní slavnosť a zadními dvířky se dostaly zase do zahrady.

Mezi tančícími byl i Klement Knopek a statněji si zde počínal než na některém horizontu v dolech. Ale marně hledal mezi diváky Šetlarovu Helenu. Schovávala se mu, bojíc se před otcem veřejně tančiti. Ještě loni se točila za plotem mezi děvčaty.

Tanec, hluk a hudba trvaly do noci. Když slunce zašlo, rozžaty lucerny na stromech připevněné, a na stoly úředníků postaveny lampy. Teď bylo kolo hustší, a mnozí, kteří se dříve ostýchali, nyní směle při mlhavém světle protáčeli ženy i děvčata. Knopek našel i Helenu a přemluvil ji, by šla do kola. Uposlechla, domnívajíc se, že nebude poznána.

»Sólo!« ozvalo se pojednou se všech stran, a diváci počali tleskati. Havíři totiž přemluvili Pichla, by šel také tancovat a vzal paní ředitelovou. Nebude mu to ve zlé vykládáno, a ředitel svolí. Pichl posléze šel a teď si odváděl paničku v hedvábných šatech do kola. Proto volali sólo, a tančící se zastavovali.

Také Knopek byl s Helenou odstrčen a nemálo se zlobil. Všudy mu stařec šel do cesty, a teď se mu ještě milovaná dívka vysmála.

Pichl přetančil třikráte do kola a ukloniv se dvorně, odvedl tanečnici k řediteli, který se přišel až k dupárně podívat. Havíři tleskali, pan Mudroň se usmíval, a pekař Kasík položiv pensistovi ruku na rameno, volal: »Výborně jste se drželi!«

Ještě asi hodinu se tančilo, Knopek provedl dvakráte Helenu, a pak se vytráceli havíři ze zahrady. Úředníci odešli už dříve. Odnášeny posléze stoly, staženy prapory, shasnuty lucerny, a po půl noci obcházeli po dolech jak obyčejně noční hlídači. Bylo po slavnosti, nastávala opět práce; po veselostech nadešla starosť o vezdejší chléb.

III.

V potu tváři.

Den co den časně ráno putovaly řady havířů do Pěčova. Jen málo kdo měl na sobě kus šatu z pěkného havířského stejnokroje, a ten už byl potrhán a ovšednělý. Přes ramena visel režný pytlík na denní potřeby. Ráno tam byl kus chleba, s večerem trochu uhlí nebo třísek pro domácnosť.

Havíři měli trepky nebo dřeváky. Pracují i ve vodě, kůže by se promočila. Scházeli se se všech stran, někteří měli až hodinu cesty k domovu. V létě byly jejich řady prořídlé; musili zůstávati doma za příčinou žní a polního hospodářství, jež téměř každý pěstoval. I úředníci a štajgři měli pole, jež musila správa dolů odkoupiti, když se pod ním pracovalo, a půda se počala sesypávati. V dolech bylo nyní málo práce, uhlí nešlo na odbyt, a ředitel byl rád, když hodně havířů zůstávalo doma. I ty, kteří se dostavili, časem poslal na své pole, a aby nebyli zcela bez práce, dával odvážeti prsť z »flecu«, kde uhlí vynikalo téměř až na povrch. Na nádraží sotva několik vagonů se dodávalo pro továrny, jiné uhlí hromadili v oboře, a aby nezvětralo, zasypávali je mourem.

Hrabě rád přenechával havířům kousky pole ode dvora, aby měli na léto zaměstnání a na celý rok chléb a brambory. Omastku se jim dostane z denní práce. Jenom tesaři a zedníci byli rádi viděni a nesměli mnoho zameškávati. Tu a tam se stavělo, opravovalo, a také bylo nutno chystati na zimu trámce a podpěry. Na podzim a celou zimu bude v dolech velice na pilno, a na odbočce budou jezditi mimořádné vlaky s uhlím. Tehdy jest v dolech hlučno, a také denní šichtáři mají dosti práce na rampě i u čerpadel.

Směrem od Veselic se brali dva muži: tesař Šetlar a lezec Knopek. Oba byli silní, ramenatí, vyvinutých svalů; Knopek měl plnovous, Šetlar se holil. Tento byl mistrem a jako dohlížitelem u tesařů, Knopek zastával místo důlního. Oba byli obuti a měli na

sobě lepší šat, aby nad podřízené vynikali. Den co den chodili spolu, bydlíce ve Veselicích, a s večerem se vraceli k domovu. Když ten neb onen se zdržel, druhý na něj čekal v »cáchovně« nebo v oboře, kde Šetlar přijímal a vydával zboží. Úřadovnou jeho byla dřevěná bouda, která stačila pro stůl a židli. Dělníci musili státi venku. Tam se také vyplácela dvakrát v měsíci mzda, patnáctého se dávala záloha — »foršus« — a posledního se doplácelo.

»Pěkný máme dnes den,« mínil Šetlar, pohleděv na čistou modrou oblohu. »Počínáme sekati žito.«

»Já nemám posud zralé,« odpověděl soudruh. »Až někdy s neděle. Kus se mi ho propadlo, a uprostřed stojí voda. Na přes rok ten kousek oseji travou. Nelze na něm pracovati. Starý Barbořin důl se brzo propadne nadobro. Puká to na všech stranách. Musíme jej zahákovati.«

»Aby se něco nestalo,« přisvědčoval Šetlar. »Prohnily tam asi podpěry, a voda bude řáditi ve štolách. Takové jsou konce všech šachet.«

»A někdy celého Pěčova,« mínil Knopek. »My však úplného vybrání zdejších dolů nepřečkáme, snad ani naše děti ne.«

»Veliký to pro lidstvo poklad! Co uhlí bylo odvezeno odtud, a jaká spousta ho posud leží pod námi! Kam bychom se děli bez toho pokladu?«

»Však stojí práce a potu,« uvažoval důlní, »a kolika životy lidskými vyvážen tento černý diamant! U nás ještě málo se přihází neštěstí a pohrom, poněvadž pan hrabě nelituje peněz na záchranné prostředky a potřebné ventilace, jimiž se odvádějí zhoubné plyny z dolů. Taková opatrnosť a takové zařízení není všude.«

Tesař přisvědčoval, pokyvuje hlavou.

»Až hrozno slyšeti o četných neštěstích a pohromách v dolech! Dříve jednoho nebo dva že srazil kus uhlí, nebo přejel vozík s nákladem, a nyní pojednou zmírá havířů na sta. Chraň nás Bůh!«

»Na jedné straně lakota horní správy a na druhé lehkomyslnosť dělníků zaviňuje taková hromadná neštěstí,« soudil důlní. »Když jsme loni podnikli výlet na šachtu akciové společnosti v Emilově pánvi, trnul jsem nad chatrnými ochrannými prostředky a zastaralým kutáním uhlí z nejhlubších šachet. Havíři tam jsou mizerně placeni, a akcionáři, nejspíše židé, nechtějí ničím přispěti na rekonstrukci strojů. Jenom po nejvyšších dividendách baží. Tam se brzo něco stane. Havíři si pomáhají krádeží uhlí, a když vystupují řadou po řebříku z dolů, visí uhlí v chatrných pytlících nad hlavami všech dolejších. Kdyby se utrhlo, všichni by byli sraženi k zemi.«

»A což živnostenský inspektor?«

Důlní mávnul rukou. »Mnoho se před ním zatušuje. I nedospělé chlapce tam přijímají, a na rampě pracují samé ženy, aby práce byla lacinější. Nadáli jsme se, že shlédneme vzorně zařízené doly, ale zatím jsme se zklamali.«

Oba muži se zamlčeli, a hlavami jejich procházely myšlénky o rozdílném zařízení blízkých dolů. Byli rádi, že se před časem od akciové společnosti dostali do Pěčova. Takové přecházení nebylo vzácností. Jednomu se nelíbilo zde, jinému tam. V Pěčově byl lepší výdělek, v horách Emilových větší volnosť. Kdo po té toužil, k řediteli Mudroňovi se nedal.

Komíny u tak zvaných »mašinek« vyhazovaly černý dým, a plným korytem se hnala voda do rybníků. V dolech bylo mnoho vody, již bylo nutno v noci vyčerpati z prohlubin, kam se stahovala. Stačilo by jeden týden nečerpati, a uhlí by bylo pod vodou. Jako v Pěčově vadila voda, tak v sousedních dolech překážel oheň, který zachvátil část šachty a musil býti stále udušován.

Havíři už se blížili cáchovně. Hodiny nad kancelářem ukazovaly, že jest ještě čas. Někteří již přicházeli z kovárny, kde si dali ostřiti nosatce a motyky. Jinde rokovalo několik havířů ve skupinách. Život panoval na všech stranách, třeba teprve slunce prorážeło korunami stromů, a jiní smrtelníci posud si hověli na měkkém loži. Šichta počínala šestou hodinou, odpoledne nastoupí druhá část dělníků.

Jak obyčejně shromáždili se všichni havíři k modlitbě v cáchovně, kde na černé stěně visel kovový kříž, rovněž začernalý. Důlní poklekli napřed, a havíři za nimi. Za chvíli zněla nad šachtou píseň:

»My pod zemí dnem i nocí
pro svou živnosť trávíme,
krásné slunko na obloze
málo kdy jen spatříme.
Stříbro, zlato, měď i uhlí,
železo, jenž kopáme,
z hloubi země na den zase
dostati se hodláme.«

Po modlitbě čili »betuňku« důlní zapsal dělníky a určoval práci. Tentokráte si vzal pouze několik starších havířů (obrhajrů), by s nimi sestoupil do dolů. Ostatní odváděl dozorce na denní šichtu. Všichni byli spokojeni, vědouce, že jest nadbytek nakopaného uhlí, a pouze mladý Knopek popouzel sobě rovné začátečníky. Mohl býti rád, že zůstane na povrchu, ale chtěl pouze odporovati.

»Pěkný pořádek,« huboval, »už pro nás nemají práce! Voziti kámen a hlínu nepatří nám. K tomu jsou šichtáři.«

»I buď rád, že máš výdělek,« odpověděl vedle stojící havíř; »beztoho bys toho tam dole mnoho nesvedl.«

»Já?« otázal se uražený junák. »Více než ty.«

Havíři se dali do smíchu a spustivše motyky, čekali, jak ten spor se ukončí. Knopka vyplatil dvacítiletý havíř Vávra, který s Klementem nikdy za jedno nedržel. Do Pěčova přišel před rokem s matkou a ostatními dětmi, s nimiž žil v tiché domácnosti. Za krátkou tu dobu osvědčil se jako velice spořádaný jinoch. Do hospod nechodil, toulek nemiloval a v práci byl spolehlivý. Vydělával už jako havíř a práci fedrovníka (odvážeče) jenom na krátko zastával. Dal si na sobě záležeti a hned se s někým nespřátelil. Ředitel ho brzo přijal definitivně a zapsal do bratrské pokladny.

Vávra se nemínil s Klementem příti; hleděl si práce, odhrnuje zemi a nakládaje kámen. Ale Knopek mu nedal pokoje. Činil narážky na neznámý posud původ nového havíře.

»Přivandroval kdo ví odkud a chtěl by zde poroučeti,« úsměšně řekl Knopek k ostatním havířům. »A tátu někde ztratil —«

»Ano, ztratil,« rychle se chopil slova Vávra, »a víš kde? Nevíš; tedy ti to povím. Můj drahý otec se zabil při zachraňování havířů v Ostravě.«

Všichni pohlédli na statného jinocha. Děti zabitých havířů jsou u vážnosti. Již dříve ctili řádného dělníka, teď jim byl dvakráte milý.

»A proč jsi nezůstal tam, kde jsi se vyučil?« doléhal dále Knopek.

»Protože jsem toužil po zemi, kde jsem se zrodil,« řekl pevným hlasem Vávra.

»Povídali! Kdo chce, ať věří!« pohrdavě ze sebe vyrážel Klement, ale ohlasu nenašel u nikoho. Neposlouchali ho, kloníce se k hezkému mladému muži, který už byl poznal kus světa, mnohó zažil a otce v dolech při tak čestném zaměstnání ztratil. Žádali ho, by jim to a ono pověděl, čímž chtěli zvědavosť svoji ukojiti.

Vávra těmi vzpomínkami byl pobouřen a roztoskněn. Pokud práce dovolovala, vypravoval o neštěstí, jaké se často v dolech přihází. Toto však převýšovalo všechna ostatní. »Vzňal se prach, a pojednou byli havíři udušeni. Můj otec byl důlním. I jeho havíři byli v nebezpečí. Dávali znamení zvoncem, a otec, ačkoli byl varován, pustil se dolů. Přivedl několik havířů k čerpadlu, zachránil čtyři muže, ale sám se tolik nadýchal jedovatých plynů, že brzo skonal. Má na hrobě pomník, na němž čin jeho jest vypsán.«

Teď se neodvážil ani Knopek odporovati. Mlčky odvážel hlínu a jenom občas si pohvizdoval. Spoludělníci se domnívali, že je snad některé děvče příčinou nenávisti obou dělníků; však tato zášť zasahovala mnohem dále a hlouběji a kotvila přímo v povaze a veškerém vychování. Klement si zakládal na tom, že studoval, z čehož však mnoho nezískal, jak jeho pololetní vysvědčení dosvědčovala. Naplnil hlavu ledabylými, nejasnými vědomostmi a v tom směru na dále pokračoval. Chtěl vyniknouti ať v dobrém nebo zlém a toužil po rozčilujících výstupech. Čítal napínavé knihy a dráždil svoji obrazotvornosť. Rodiče měl řádné, kteří snad jenom tím se při vychovávání svého prvorozence provinili, že mu přáli mnoho volnosti a velice ho milovali. Kdyby se byla vždycky nad ním vznášela přísná ruka otcovská, a srdce matčino mu nebylo příliš shovívalo, rozumným vedením byl by se stal z něho řádný junák a dělník.

Vávru už otužil život, do něhož hodně daleko nahlédl. Cizina, smrť otcova, opuštěnosť a jiné starosti mocně působily na povahu jinochovu. Od mládí musil se starati o matku, podnikl dalekou cestu do Čech, poznal život v jeho tvrdosti, hledal práci a naleznuv ji, dovedl si jí vážiti. Knopek byl do ní po prázdninách, když neudělal opravy, přímo vehnán.

A teď oba pracovali vedle sebe, oba se stali havíři. Klementovi se dařilo posud dobře pod otcovým vlivem, František Vávra postoupil svým přičiněním. Snad chtěli i své síly měřiti.

»Padla«, ohlašoval Knopek, napočítav dvanáctou. Odhodil kolečko a jal se oblékati bluzu. Ostatní dělníci ho následovali.

»Jak to budeme pracovati?« ptal se kdosi.

»Na šichtu,« usmál se Klement; »od tří hodin máme volno.«

Vávra pochyboval. Pro dělníky pod zemí platila šichta osmihodinová, nahoře však se pracovalo do šesti hodin. »Musíme se zeptati,« prohlásil.

»Ty nám budeš kaziti prázdno,« utrhl se Knopek. »S námi půjdeš a dost!«

Odpoledne se dostavil k odklizu důlní Paleč, jemuž byli tito havíři přiděleni. Právě vyfáral ze šachty. »Zde se vám lépe pracuje

na sluníčku,« řekl. »Buďte rádi, že jste dnes nebyli dole. Tam jest vody! Ani nevím, odkud se přihnala. Abych nezapomněl, zde na povrchu se pracuje do šesti hodin,« dodal odcházeje.

Knopek chtěl něco říci, ale jenom zlostně se podíval na Vávru, domnívaje se, on že je tím vinen, ačkoliv František s důlním o polednách mluviti ani nemohl. Než, podezření na něm přece zůstalo.

IV.

Zlá předtucha.

Ačkoli byl Pichl pensistou a jenom měsíčně si mohl docházeti pro svou provisi, která stačila ke skrovnému živobytí, přece často se podíval »na hory«, jak se též Prokopovu dolu říkalo, aby se sešel se soudruhy a prohlédl si, co nového. Tam chodil i na procházku, třeba bylo v závodě plno prachu, a krajina zdola podkopaná a hrozně rozrytá, ani stromy, ani keři a zelení lučin se nevyznačovala. Z pěkné kdysi zahrady původního majetníka dolů, který však o pokladě pod zemí nevěděl a pole osíval, zbývala veliká hruška, už hodně proschlá. Držela se na povrchu, že měla rozložité kořeny. Ale už ji ohradili řetězem, by k ní nikdo nevstupoval. Ovoce její očesal jenom nejodvážlivější chlapec.

Pichl procházel pomalu po koňských drahách, zastavil se u odklizu (oprámu), plotem nebo drátem ohraženého, promluvil s některým laufařem, uhlí odvážejícím, a zašel až k opuštěným, vybraným šachtám. Tisíckráte byl v nich za výdělkem. V novém dole už mnoho nepracoval. Věděl zde o každém »ortu«, nárazišti, kde chodníky ústily, i o každé svodnici, vodu pod čerpadlo stahující.

Veliké otvory a trhliny v zemi ukazovaly, že se půda sesedává, a podpěry v dolech uhnívají. Výstražná znamení ukazovala, že neradno sem jíti, a pouze na jedné straně vysypáván sem do dolíku mour, nejmenší to uhlí na prach rozemleté a k ničemu se nehodící. Několik dělníků stálo u prosévaček. Uhlí aspoň jako ořech veliké odváženo, prach ponecháván živelním pohromám. Když zmokl, zapařil se, chytl a doutnal. Vítr časem rozdmýchal žár, který zvláště v noci až příšerně se vyjímal.

Pichl pozoroval, jak se ohromná hromada rozpadává a v popel obrací. Také ohledával trhliny a dle šířky soudil, kde asi se co utrhlo a propadlo.

»Scházíme, scházíme,« říkal, o hůl se opřev a dolů nazíraje; »byl jsem přítomen, když tento Ivanův důl otevírali. Barbořin nevydával už dostatek uhlí, teď se na obou chytá tráva a rostou křoviny. Já první v tomto dole cimroval (stěnu dělal). Teď se propadává, když vykonal svou povinnosť, a otevřen důl nový. A já už také vykonal dost a dost.«

Starý havíř si sáhl na bílé dlouhé vlasy a přetřel lysinu na temeni. Vzal hůl, přeměřil ze země zející otvor a řekl sám pro sebe: »Zase větší. Toho jsme ani na Barbořině šachtě nepozorovali. Pravda, také se sesedla, asi dvakráte jako střelba to v ní hučelo, avšak zde bez hluku a hřmotu klesá a se sesouvá.«

Pichl zkoumavě pohleděl na vedlejší důl. Byl níže položen jako na svahu hory, která vydávala tolik uhlí. Měl hlubší šachtu, neboť mocnosť žil byla větší dole; na vrchu vynikaly spíše »jalové« skály. Dále ležela obec »Veselice« zase na zlupku, a znalci tvrdili, tam že jest uhlí v nesmírné hloubce, odkud vyvážeti by se nevyplatilo.

Havíř znalecky zkoumal celý terén a dlouho uvažoval, nežli se na něčem rozhodl. Ani nepozoroval, že se k němu blíží důlní Knopek, který šel zarazit vody na mašinky z rybníčka tekoucí.

»Zdař Bůh! Co pak zde děláme?« řekl důlní, chvíli Pichla pozoruje.

»Zdař Bůh!« odpověděl havíř. »Nedá mi to, bych se ob čas nepodíval na tyto hroby naší mladosti a síly.«

»Tam jsme se napracovali,« ukázal lezec k propadajícím se šachtám, »a mnohý tam nalezl svůj hrob.«

»Jako můj kamarád Spáčil,« přisvědčoval Pichl. »Včera tomu bylo dvaadvacet let. Však jsem byl v kostele, bych se za nebožáka pomodlil. Vyloupl se tehdy asi dvoucentový batoh (kus skály) a rozdrtil mi kamaráda u nohou. Byl to den! Hrůza posud mne obchází, když si na to vzpomenu. Potom jsem pracoval dlouho sám. Nemohl jsem jinému přivyknouti.«

»Takový nám hrozí osud. Vypravuje se, že nad králem visí meč na tenké vlasině. Podobně i nad námi stále nebezpečí. Voda nemá trámů, a doly bezpečného stropu,« přisvědčoval důlní.

»Příteli,« začal Pichl ostřejším tónem, »mně se zdá, že se Ivanův důl poposedne. Mějte se na pozoru! Trhliny se rozevřely, a tamhle v tom dolíku vystoupla voda. Něco ji tam vyhnalo.«

»Také v dolech pozorujeme větší tlak,« řekl důlní. »Pan markšaidr hádá, že se sousední šachta po minulých deštích zcela sesadí.«

»Jenom aby se spolu vrchní vrstvy nesešouply —«

»Jak to?« udiveně se tázal Knopek.

Havíř vypravoval, co vypozoroval. Důlní pilně naslouchal, neboť Pichl už nejednou dal správně výstražné znamení. Často obcházel doly a vystihl, čeho nikdo jiný hned se nedomyslil. Posud se staral o doly, jako by byl podnes v práci Jeho pokyny docházely ohlasu. Nikdo Pichlovi nepřekážel, neboť byli přesvědčeni, že to dobře myslí a o havíře má starosť.

»Dejte pozor, aby vás něco nepřekvapilo,« opakoval zkušený stařec, ukazuje k opuštěnému dolu. »Tahle šachta si vyžádala mnoho obětí, snad i nyní, když skonává, chce někoho zachvátiti ve svůj hrob.«

Pichl šel s důlním k rybníku; spustili stavidlo a brali se zpět k cáchovně. Staroch se vyptával, co nového v dolech a jak mnoho se nyní pracuje.

»Teď se nám havíři rozešli po polích, aby si sklidili obilí. Ale na podzim, to bude zase na pilno. Skoro se toho bojím.«

Pichl přisvědčil. To zase něco »zašrámujete« (odkryjete,) a havíři si vydělají pěkné peníze.«

Důlní přisvědčil ukazuje, kde se bude pracovati.

Rozešli se, a Pichl pomalu se bral k domovu. Ani se nezastavil v kantině, ani v mašince, kde v zimě bylo u kotlu příjemné posezení, a kde havíři besedovali u topiče, pekouce si brambory ve žhavém popelu. Nyní za úpalu slunečního nikdo o zahřátí nestál, a také topič,

sotva naházel krupicového uhlí pod kotel, vyšel ven a posadil se na kamennou lávku u dveří. S Pichlem se jenom pozdravil. Ten zamířil podle panské zahrady k domovu po dráze, kde hlučely kyblíky, plné uhlí, jež jeden koník volně odvážel k nádraží.

Ve Veselicích zvonili poledne, a v Pěčově se ozvalo tolikeré pronikavé pískání, kolik bylo v proudu lokomobil. Na den pracující měli oddech, v dolech se pracovalo, až byla skončena osmihodinová šichta.

* * *

Ačkoli se při tak namáhavé a nebezpečné práci, jako jest kutání v dolech, často nějaká nehoda stane, přece vždycky otřese všemi havíři a dělníky u strojů a čerpadel. I ten zvonek na cáchovně jakoby měl zcela jiný zvuk. Požár ohlašován trhavým pískáním, které až do kostí proniká, neštěstí v dolech oznamováno zvonkem v černé vížce, jímž se zvoní poledne, havířův pohřeb se doprovází, a jiná znamení se dávají.

Všechno šlo v dolech obyčejným chodem. Bylo deštivé počasí, a v mašinkách pracovali po celou noc. V potoce teklo »kyselé« vody z dolů dvakráte tolik co minulého dne. Končila ranní šichta, a někteří dělníci, pracující »na akkord« čili »od kusu«, vystupovali z dolů hlavním ortem.

Nesli si kousek uhlí a tudy neužili ani pohodlnější klece, v níž by se dali vytáhnouti. Musili si uhel ten prolézáním a broděním ve vodě zasloužiti.

»Brr,« zatřásl se havíř Máček, »tam dole bylo dnes lépe tepleji.«

»Máme sychravé počasí, a teď už do zimy ani jinak nebude,« odpověděl soudruh Pokorný.

Oba byli silní a statní havíři, vysedlých lícních kostí a vytáhlých od práce svalů. V torbách nesli po kousku uhlí a podpírali se o mohutné, černé hole.

Máček se zapjal do starého pláště. Pršelo a zima vrážela do údů.

»Aspoň nemusíš do koupele,« smál se Pokorný, asi třicítiletý havíř. »Déšť to s tebe smyje dříve, než dojdeš domů. Tam se pouze oplákneš.«

»Na havíře déšť a na vodníka sucho účinkuje stejně. To nějak ten prach člověka štípe a omaluje —«

Máček nedopověděl, když tu ozvala se rána, jakoby se kus podkopané skály utrhl, nebo prachem byl vyhozen. Oba havíři se zastavili a naslouchali. Na tvářích jejich bylo viděti zděšení. Zarazili se.

»Vždyť přece se dynamitem nic netrhá,« mínili.

Tu se ozval zvonek, a hlas jeho prorýval srdce, jakoby volal: »Neštěstí — neštěstí — neštěstí.«

Havíři mžikem odložili torby a hnali se zpět k cáchovně.

I s jiných stran přicházeli lidé. Druh druha se tázal, co se stalo, ale nikdo posud nevěděl. A zvon úpěl stále. Už byli v cáchovně a hnali se ke »kavně«, boudě to nad šachtou, kam se vylézalo posud po řebřících na palandy čili mečíky. Než, ani tam nevěděli, co se přihodilo. Běželi tedy do mašinky, kde pracovala obrovská lokomobila, a na velikém bubnu se ovíjelo drátové lano. U klece právě stál ředitel očekávaje zprávu z dola. Inženýr a dva nadlezci se spustili dolů, odkud trojí trhnutí zvoncem ohlašovalo nebezpečí.

Všichni netrpělivě pohlíželi do prohlubně, odkud vycházel chlad a zela temnota. Stroj hučel, a záchranný ventil poskakoval propouštěje přebytečnou páru. Prostora se plnila lidem. Ale nikdo se už netáže po neštěstí, každý dychtivě čeká a bojí se přerušiti ticho hlasitým vydechnutím. Bude dáno znamení, a k malému zvonku u pravé ruky strojníkovy napjata pozornosť všech.

Tu dáno znameni nahoru! Strojník jistou rukou se chopil kliky, veliký válec se počal točiti, a lana vůčihledě přibývalo, jakoby mohutný had svijel své lesklé tělo.

Rychlostí blesku přiletěla klec a v ní dva havíři. Cosi zabaleného v pláštích leželo jim u nohou. Zraky všech spočinuly na tomto předmětu. To jest oběť dolů, raněný nebo mrtvý —

»Kolik?« tázal se ředitel Mudroň.

»Jeden mrtev, dva lehce raněni,« oznamoval havíř, ruku k čapce nadzvednuv.

»Mrtev?«

»Důlní Knopek. Porazila jej voda. Bylo hned po něm.«

»A raněni?«

»Kraus a Myška. Mají pouze odřeniny na rukou. Čekají pod laufem.«

Mudroň ohlédnuv se po dělnících, dal rozkaz: »Rychle pro lékaře. Ať vezme s sebou obvazy!«

Deset jich chtělo běžeti. Jsouť havíři v takových případech velice horliví a obětiví.

Důlní vyndali z klece mrtvolu. Knopek měl na hlavě ránu, která posud krvácela. Šat nebožtíkův byl pokálen blátem. Ruka posud svírala uhaslý kahanec.

»Budiž ti lehká země, v níž jsi se tolik napracoval!« řekl ředitel, sepjav ruce.

Všichni se na chvíli stišili, a modlitba za zemřelého zalétala k nebesům.

Znovu letěla klec do propasti. Mrtvého odnesli do hornické nemocnice, a Mudroň nařídil, aby byli domácí šetrně zpraveni o neštěstí.

»Kde jest jeho syn Klement?« otázal se.

»Šel napřed. Bude už asi doma,« odpovídali havíři, a důlní Paleč se zarmoucenou tváří pomalu se bral z budovy, aby byl neblahým poslem.

Přišel horní lékař, ranění byli obvázáni, a teď se teprve ředitel tázal, co se stalo.

»Jak to pensista Pichl tušil a předpověděl,« vypravoval jeden z havířů, »sesedl se Ivanův důl při deštích, z nichž voda roklinami vnikala dolů. Už dávno na to upozorňoval a nejdříve hovořil s nebožtíkem Knopkem o možném sražení země. Proto nám tolik vody vnikalo do šachty a dnes se valila přímo proudem. Knopek se šel podívat k žumpě, dal-li by se nějak přítok zastaviti. V tom se ozval strašný praskot, následovala ohromná rána; všichni jsme byli poraženi k zemi. Světla nám shasla, a já trhl zvoncem —«

»To bylo štěstí,« mínili znalci.

»Když nám přišla pomoc, a dostali jsme světlo, spatřili jsme, co se vlastně stalo. Prudkým nárazem se protrhla stěna oba doly spojující, a důlní byl poražen mocnou silou tlaku vzduchu a vody, že

zůstal okamžitě mrtev. Kraus a Myška, kteří ho doprovázeli, byli odhozeni stranou. Vůdce jejich to odnesl.«

Když vystoupil z klece i šichtmistr, dával řediteli ještě obšírnější zprávu, nařizuje spolu, by se úsilovně všemi stroji čerpala dnem i nocí voda ze žump a svodnic, štol i »sklípků«, by se doly nezatopily.

»Jak se sousední důl srazil, vnikla voda po svahu do dolu Prokopova a může nám nadělati dosti škody. Nesmíme dopustiti, by vypila nad boky (stěny) a svlaky (trámy). V několika dnech mine nebezpečí. Zatím se bude pracovati na straně západní.«

Ředitel přisvědčil. Odpoledne prý se podívá sám dolů, by viděl na vlastní oči, co se stalo.

Havíři se pomalu rozcházeli, pilně spolu rokujíce. Nejvíce vzpomínáno na Pichla a jeho výstrahu. Jako by to byl věděl, že si Ivanův důl vyžádá ještě jednu oběť. Když zatáčeli kolem nemocnice, dvou to světnic při skladišti, zaslechli pláč a nářek. Stichli, a hlavou jejich projela myšlénka, že i je může něco podobného stihnouti, a jak by bylo potom vdovám a sirotám!

To jistě už Knopková klečela u mrtvoly rukama lomíc a naříkajíc. Několik takových výjevů do roka v Pečově se odehraje, buď že někdo raněn nebo zabit. Bratrská pokladna vyživuje částečně vdovy a sirotky, ale otce živitele a ochránce rodiny nenahradí nikdo.

Pobočí cestou běžel k nemocnici Klement. Byl bledý, rozepjat, a od krku mu vlál tenký rudý proužek vázanky. Havíři ho hned poznali, také o něm na krátko uvažovali, až nejstarší řekl: »Snad to bude tomu nezvedenci dobrou školou života.«

»Anebo úplnou záhubou,« dodal jiný.

Havíři přisvědčili a počali rozmlouvati o jinochu. Mnoho chvály se mu nedostalo, a výsledek rokování byl, že by byl Klement dávno propuštěn, kdyby jeho otec nebyl důlním a u ředitele přízně nepožíval.

Třetího dne byl ve Veselicích pohřeb zabitého Knopka. Čtvrtina havířů v stejnokroji a všichni úředníci se účastnili pohřbu. Bratrská pokladna, čili prostě zvaná »kasa«, všem havířům vystrojila prostý, ale slušný pohřeb. Kdo ještě tak dlouho u kasy nebyl připsán a tohoto dobrodiní pro sebe nebo děti své požívati nemohl, tomu na pohřební výlohy se ostatní havíři skládali po desetníku, což u dělníka bylo jako nemalou obětí, tak i důkazem citu a dobročinnosti.

Na rakev Knopkovu položili vedle kříže hornickou čepici s chocholem a havířský znak: paličku přeloženou želízkem. Šest havířů neslo rozžaté kahance a při zádušní mši sv. stáli s nimi kolem oltáře. Část hornické kapely hrála smuteční pochod. Na horách zněl zvonek, a píšťaly kotlů smutně hvízdaly. Havíři, jimž byl důlní dohlížitelem, spustili rakev, a nad otevřeným rovem zaznělo trojnásobné: »Zdař Bůh!«

O Knopkovi šla chvalná pověst, že byl mužem spravedlivým, že vykazoval všem havířům stejnou práci, by si každý hodně vydělal, třeba nepodplácel a pomazánek nenosil. Jiní takoví nebývali a buď měli domácí kantiny, nebo si přilepšovali tím, že brali od dělníků dary, za něž jim dávali výnosnější práce. Dary ty sluly »pomazánky«, a ředitel proti nim velice brojil. Knopek jich nevyžadoval ani nepřijímal; proto ho měli v lásce, kterou mu prokazovali ještě po smrti.

Když sbíraíi na věnec, prohodil Šetlar: »To jest jediný dar, který — chudák — přijímá od svých dělníků.«

A při těch slovech zalily se tesaři oči slzami. Vždyť byl Knopek jeho soudruhem, a »kamarádství« dvou dělníků, pracujících na sta metrů pod zemí, znamená velice mnoh.! (Pokračování.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

Přese všeckny zde líčené, téměř zázračné příhody, jimiž vysvobozen byval »Malý dům« často z nejkrutějších rozpaků a bídy, potkávaly lidumilného zakladatele též veliké nehody, že bylo divem divoucím, zachovati uprostřed všeho klid duše, ba, veselosť, chuť ku práci, neúmornou podnikavosť ve všem dobrém, naprostou neunavnosť a mimo to vše ještě i vzácnou vlastnosť, dodávati odvahy a bodré mysli jiným, když bylo zle, a udržovati téhož ducha v nich. Považme jen, co někdy současně na Cottolenga útočilo a co mu v práci, namáhání a podnicích jeho překáželo: obtěžování věřitelů, hrubé jejich výstupy, žaloby k úřadům a soudy, nakažlivé nemoci, stonání a umírání nejlepších a nejosvědčenějších spolupracovníků a přátel, umírání sester sv. Vincence, ve službě zkušených a nenahraditelných, úklady nepřátel, někdy i výtky přátel, očerňování, sočení u úřadů a mnohdy i následkem toho vzešlé vyšetřování, jimiž ovšem se objevilo každé udání, každá obžaloba a očernění nepodstatnými: ale k radosti, k potěšení, k povznesení mysli Cottolengovy jistě to nepřispělo. Často opakoval zbožný lidumil uprostřed největších svízelů: »Vše mohu v Kristu, kterýž mně posiluje« (k Filip., IV. 13.). Říkával: »Ty vše starosti, ta vše soužení jsou zlý démon, jenž mě pokouší« a nejednou doznával upřímně, že podstoupil s ním tuhý a zuřivý boj, že cítí, jak by všechny síly jeho byly vyčerpány, že je všecek vysílen — ale zároveň že znamená, že nad ním přispěním Božím přece jen zvítězil. Často poznávaly na něm nejen sestry, ale i nemocní a chovanci, že zápasí, že je všecek starostmi přeplněn a jako usoužen — není divu, i když se nejlépe a nejvíce přemáhal, nemohl někdy utajiti vnitřní stav svůj. Aby upokojil sestry i chovance, říkával: »To nic není, to nic není; to je ten, který i Spasitele našeho na poušti trápil, mučí teď i mě, a jak vidíte, také vás — ale já se nebojím, a nebojte se též. Modlete se, a bude zase dobře.«

XI.

Řekli jsme již, jak kdysi ctihodný Cottolengo králi Karlu Albertovi vysvětlil, proč nechce, aby vláda převzala protektorát nad »Malým domem« a proč tu žádného podrobného účtování nebylo — králi,

jak se dobrotivý čtenář pamatuje, dostačila úplně ta odpověď, což dokázal brzy i způsobem formálním a úředním. Královským dekretem dána byla totiž »Malému domu« existence legální a dovoleno mu výslovně, aby vždy se spravoval týmiž pravidly, jaká udělena byla mu Cottolengem a jakými řídí se až dosud; vůbec »Malému domu« popřána byla veškerá svoboda; rozuměti sluší tak, že zbožný zakladatel Josef Benedikt nebyl nikomu za jednání své, za řízení »Malého domu« za příjem a vydání zodpověden, což bylo výslovně též v královském dekretu řečeno. Brzy potom vyznamenal král Cottolenga, uděliv mu titul rytíře a řád sv. Mauricia a chtěl, aby odznaky řádu výtečnému knězi veřejně a slavně byly odevzdány a připjaty, jak se to obyčejně děje. Snad mi netřeba ani zvláště podotýkati, že skromný Cottolengo o veřejné, okázalé slavnosti nějaké ani slyšeti nechtěl; řád ovšem zamítnouti nemohl — ale nenosil ho nikdy, jakž ani jinak u muže povahy Cottolengovy očekávati nelze. Zajímavo však je, kdo Cottolengovi řád jménem krále odevzdal. Nikdo jiný, než tehdejší ministr vnitra, advokát Ludvík Costa, někdy nejkrutější nepřítel Cottolengův, hlavní původce nařízení, aby »Červený dům« ihned byl zavřen. Z nejzarytějších nepřátel stávají se však časem přátelé, jak hojně zkušenosť učí; i Costa stal se časem velikým a věrným přítelem našeho lidumila, ba, nazýval se s pohnutím jeho synem! Žil nějaký čas v »Malém domě« a zemřel tam též smrtí spravedlivého, tiše a blaženě, jak jen blahoslavení umírají, zesnul v náručí Cottolengově, jenž do poslední chvíle u lože jeho meškal. — Za rytířský řád sv. Mauricia poslal Cottolengo králi malý obrázek Nejsvětější Panny s Jesulátkem na ruce, starou, klasickou to malbu, a výslovně vzkázal: »aby se král ráno i večer před obrazem tím modlil.« Král učinil dle vzkazu knězova, obraz pověsil nad své lože a řekl jedenkráte Dru. V. Granettimu doslovně takto: »Řekněte Cottolengovi, té svaté duši, že chovám obraz jeho ve své ložnici a věrně plním to, co mi vzkázal; jak vstanu a než ulehnu, vykonávám před obrazem tímto modlitby své.« Mluvě o Cottolengovi, jmenoval jej král obyčejně »svatým mužem, služebníkem Prozřetelnosti Boží, výtečným následovníkem sv. Vincence z Pauly, svatou duší« a pod. Jak jej ctil a si ho vážil, o tom nejvýmluvněji kromě již řečeného svědčí tato událosť. — Když jeho syn Viktor Emanuel bral si zbožnou arcivévodkyni rakouskou, Marii Adélu za manželku, tuť kromě jiných darů věnoval jim král Albert i stříbrný krucifix drahocenné umělecké práce: ale dříve poslal jej Cottolengovi, aby jej posvětil a požehnal; odevzdávaje kříž snoubencům kladl jim na srdce, aby dar měli ve veliké úctě, protože jej posvětil a požehnal světec.

Tohoto králova příkladu následovala i šlechta, a nebylo pranic divného, že nejvznešenější šlechticové piemontští pokorně hovořili s Cottolengem, dávajíce mu na jevo úctu, že nemohl si přáti větší. Také dámy ze šlechtických kruhů navštěvovaly »Malý dům« a vyhledávaly společnosť sester Vincentinek jako sobě rovných, ba, měly se k nim tak, jako by byly vyšší než ony samy. Mnohý někdejší nepřítel z kruhu aristokratického úřednictva choval se nyní jako nejvěrnější přítel a prosil výslovně Cottolenga, aby ve svých modlitbách na něho vzpomínal. V Turině povstaly ještě za života Cottolengova, více však po jeho smrti, rozličné dobročinné ústavy a zařízení na základech katolických: zajímavo jest, že veškeří zakladatelé doznávají,

že ke konání a působení svému byli povzbuzeni zářícím příkladem Cottolengovým. Jeho svatý zápal, neohroženosť, neunavnosť, skalopevná důvěra v Boha a Jeho přispění — to vše bylo stkvělým vyzváním: následujte mě, důvěřujte v Boha jako já, a hory bude přenášeti, kdo má víru. Že Cottolengovi mnozí přisuzovali dar prorocký, uvedli jsme již v tomto líčení: zvláště pozoruhodná jsou slova, jež Josef Benedikt pronesl k mladému klerikovi, s ním ponejprv se setkal.

Mladík ten nebyl nikdo jiný, nežli pozdější apoštol opuštěné mládeže, veliký dobrodinec lidstva, zakladatel řádu Salesiánů, Jan Bosco.

Bosco byl jinoch, když Cottolengo byl již ve věku mužném. Cottolengo zadíval se upřeně na sličného mladíka a zaměřiv k němu své kroky, vzal jej za kleriku a pravil: »To máš kleriku z velmi jemné látky; až budeš knězem, nesmíš něco takového nositi, to si dej ušíti kleriku z látky, která něco vydrží, z látky nejsilnější, jakou jen dostaneš. Neboť až budeš knězem, budeš míti okolo sebe tisíce a tisíce opuštěných, každý tě bude chtíti mít, jeden tě bude táhati z levé strany, druhý z pravé — nebudeš-li míti kleriku ze silné látky, budeš musit chodit roztrhaný.« S podivením slyšeli přítomní slova Cottolengova, a Bosco sám zapýřil se, nevěda, co ctihodný muž tím myslí. Ale když se Bosco stal apoštolem opuštěné mládeže a rovněž velikým dobrodincem jako Cottolengo, rozpomněli se i na prorocká slova Božího muže nejen ti, kteří při tom byli, když tak Josef Benedikt k Boscovi mluvil, ale i blahoslavený Jan Bosco sám. Kolikráte prorocká tato slova knězi Gastaldimu opakoval. — Jaké důvěře a lásce se Cottolengo těšil u svých představených a nejvyšších církevních hodnostářů, o tom uvedu jen některé doklady. Monsignor Fransoni, arcibiskup turinský, slavný obhajce práv církve, vyslovil se: »Kdyby Cottolengo chtěl, abych všechny kleriky »Malého domu« na kněze vysvětil, učinil bych tak ihned a po ničem bych se ani neptal, a to jen proto, že by to byl Cottolengo, jenž toho žádá.« Francouzské družstvo Montyon a Franklin zaslalo mu prostřednictvím krále Karla Alberta zlatou medailli, již udílí jen těm, kteří se stkvěle vyznamenali v oboru křesťanské charity; král jinak nechtěl, nežli že sám korunní princ Cottolengovi toto vyznamenání osobně odevzdal. Arcivévoda rakouský Rainer a vévoda Filip Orleanský, meškajíce v Turině, navštívili »Malý dům« a zahrnuli zakladatele jeho vzácnou okázalou pozorností a přízní, úctou a láskou; arcivévodu Rainera prováděly sestry Vincentinky po »Malém domě«; navštívil všechny »rodiny« a všechny místnosti; tu arcivévoda kolikráte opakoval: »Tito nešťastníci jsou šťastni, že otcem jejich jest muž tak svatý, slyšel jsem o něm v Miláně mnoho vypravovati a vždy jsem jej považoval za svatého.« — Jak choval se Cottolengo, přijímaje uznání a vyznamenání mužů tak vzácných, nejvyšších tohoto světa? Uznání a vyznamenání přijímal, ale jak říkal, nikoliv pro sebe, nýbrž pro Božskou Prozřetelnosť, jež jedině je ředitelem »Malého domu«, každé uznání náleží jí a nikoliv jemu. R. 1834. vyznamenal jej sám sv. Otec Řehoř XVI. vlastnoručním breve, v němž chválil lásku a zásluhy jeho a napomínal jej, aby pokračoval na dráze tak záslužné a bohumilé; breve provázela zlatá medaille za zásluhy v oboru lásky křesťanské. I tímto uznáním a vyznamenáním Náměstka Kristova a nejvyšší hlavy

světa katolického nezhrdl duch výtečného kněze: Josef Benedikt ostal skromným a pracoval jako dříve, veškerou zásluhu o zdar a rozkvět »Malého domu« Prozřetelnosti Boží připisuje. Zlatá medaille, věnovaná družstvem francouzským Montyon a Franklin bývala pak častým hostem — v zastavárnách turinských, když bylo třeba peněz pro »Malý dům«. To zajisté nejlépe charakterisuje povahu Cottolengovu, jenž neznal jiné radosti, jiné horlivosti, než sloužiti »Malému domu« — a tím zároveň sloužiti Ježíši Kristu a Jeho Církvi.

V Turině právem se říkalo: »Malý dům« je domem modlitby; bylo tomu vždy tak a jest tomu stále tak i dávno po smrti Cottolengově. Všichni zdraví chovanci ústavu »Malého domu« obcovali každého dne dvěma mším svatým, a každodenně k nim Josef Benedikt promlouval nebo kázal. To ovšem bylo namáhavé; sami kanovníci mu radili, aby tak nečinil, nabízeli se mu, že bude kázati některý z nich. Cottolengo odpověděl: »Jsem přesvědčen, že rádi, upřímně a ochotně se mi nabízíte a že byste všichni lépe kázali nežli já — ale chléb, jejž otec dětem rozdává, byť i byl prostší, přece z ruky otcovy líp chutná.« Promlouvání Cottolengovo bylo prosté, nehledané, důvěrné: chovanci říkali: »náš otec mluví od srdce k srdci.« »Modlitba,« říkával Cottolengo, »zvláště modlitba společná jsou kola, která působí, že »Malý dům« jde ku předu, jinak by zakrněl a zahynul.« Cottolengo netrpěl nikdy v domě sebe menší hádky, sebe menších, byť i žertovných svárů: v Malém domě všude musil býti klid, svornosť a láska, na lásce vše zakládal a často se sv. apoštolem opakoval, že, kde není lásky, není Boha, kde není Boha, nemůže býti ani jednoty, ani pořádku. Aby zachován byl žádoucí klid a mír, vyloučil Josef Benedikt z hovoru chovanců svých veškerou politiku: o politických událostech, směrech, stranách atd. chovanci »Malého domu mluviti nesměli; dobře tušil Cottolengo, že by tak rozhovor velmi snadno mohl býti příčinou hádky a prudkých výstupů. Politické časopisy do »Malého domu« přístupu neměly; říkávalť dobře lidumilný zakladatel, že by se klid a mír z »Malého domu« hned vystěhoval, jak by se sem politické listy přistěhovaly. »Do takových věcí nám zde ničeho není,« dokládal kněz často svým chovancům. »Prosme Boha Všemohoucího, aby svatou ruku svou držel nad naším králem a nad naší vlastí; jak a co bude dále, nemůže býti naší starostí.« Nikdo nemůže upříti, že by zásada ta byla nedobrá. I v útulnách pro starce, žebráky a lidi bez přístřeší nalézají se osoby různých politických smýšlení a různého vzdělání; stranický politický list, čtení a vykládání jeho snadně by vášně sváru, hádky a zlosti mezi nimi rozdmýchalo.

Tajného reptání, donášení, žalování a udávání pro maličkosť Cottolengo rozhodně v ústavech svých netrpěl. Každý zkušený náš Vincencian ví, jak velikou úlohu v životě chudých a podporovaných vůbec hraje závisť. Kdyby někdo byl zamítnut nebo dostal méně než druhý, z pouhé závisti, jen aby mu věc pokazil, s to jest, aby nejhorší vymyšlené věci na bližního udal. Cottolengo úzkostlivě se staral, aby závisť vůbec v chovancích jeho nevznikla, a když se tak stalo, snažil se pečlivě, aby zase ihned, jako zhoubný požár, byla udusena.

Že to nebyl úkol snadný, lze pochopiti bez velikých důkazů; kde je přes tisíc chovanců, jako v »Malém domě«, tam to není maličkosť. Chybil-li někdo, obyčejně laskavě jej napomenul, ale také

někdy přísně trestal. Jakýs bratr Vincencian napsal Cottolengovi dopis, obsahující mnohé stížnosti na jistou sestru Vincentinku v »Malém domě«; mnohé žaloby byly takového rázu, že říkáme jim donášky. Mírný a rozvážný Cottolengo se rozhorlil, zavolal nepodepsaného zasýlatele, jehož dle určitých známek v dopisu poznal, a řekl mu zcela chladně: »Za dvě hodiny ať nejsi již v »Malém domě«; nepotřebujeme zde donašečů, jdi psát své stížnosti jinam — a jsou-li zde donášeči, nebudu jich tady trpěti.« Jinou Vincentinku pak přísně pokáral u přítomnosti skoro celého »Malého domu«, poněvadž se nelaskavě vyslovila o jisté rodině chorobných, v »Malém domě« ošetřované. Cottolengo chtěl, aby tak jako jej každý uznával za otce, i vespolek uznával jeden druhého za bratra a sestru, a právě proto aby snášel jeden chyby a vady druhých, aby vzájemně si pomáhali a přispívali. Duch lásky bratrské, duch křesťanské lásky k bližnímu panoval v jeho ústavech, a téhož ducha ctihodný kněz odkázal svým ústavům i když se světem se rozžehnal; panuje tam pod. ps. Mrzáků a tělesně i duševně zakrnělých nebo vadami obtížených bý[illegible]a je v ústavech dost, ale nikdy neuslyšíš ani jediného slova posměšného, ani jediného zlomyslného vtipu. Jsou tu lidé, kteří se nápadně a příkře od sebe liší věkem, vychováním, dřívějším životem, minulostí i duševním stavem svým — ale duch lásky vzájemné proniká všechny. Navštěvovatelé »Malého domu« pohnuti až k slzám pozorovali, jak se tu chromý opírá o rámě slepého, jak ubohý hluchoněmý vede mrtvicí raněného, jak mrtvicí raněný, pokud může, hledí zaplašiti přirozenou a hluchoněmým vrozenou smutnotu a zádumčivost! Viděli, jak stařeny věkem sešlé, jež k nižádné práci se nehodily, podávají tíže[illegible]i nemocným obklady, donášejí k ústům jejich nápoj, přinášejí to neb ono. Láska křesťanská byla jedním z hlavních prostředků, jež udržovaly pořádek a kázeň v ústavech lidmi tak různými přeplněných. Lásku křesťanskou považoval též Cottolengo za prostředek nejjednodušší, při tom však nejpůsobivější, neomylný a neklamný. Mnohý z jeho ošetřovanců neměl zcela žádného, nebo pramalého vychování; mnozí žili dlouhý čas vystaveni v šanc lidskému posměchu, ústrkům a opovržení; přemnozí byli zvyklí vésti život až příliš svobodný, ne-li nevázaný, jehož hlavním rázem bylo: nenáviděti každého, kdo nebyl právě tak bídným jako oni. Nade vchodem do »Malého domu« stkvějí se krásná slova: »Charitas Christi urget nos,« a věru, kdyby se význam slov těch v životě praktickém prováděl — kdyby vnikl do humanitních ústavů laických, do nemocnic, chudobinců, sirotčinců atd., kdyby moderní vzdělanosť jimi se řídila, nebyla by to místa žalu, bolu, místa hrůzy, nebyly by to obávané »poslední stanice« člověka, nad něž smrť tisíckráte větším je dobrodiním. O tomto, v moderním životě oblíbeném slovu »filantropie«, jímž často se plýtvá, závažná a krásná slova pronesla již dcera krále Ludvíka XV., Karmelitánka: »Nenávidím ono slovo »filantropie«, slyším-li je pronášeti ústy katolického křesťana — ne snad, že by slovo ono samo sebou bylo nepěkné, ale proto, že slova toho rádi užívají moderní filosofové, aby vypudili lásku křesťanskou, a poněvadž důvody, na nichž tak řečená filantropie se zakládá, samy sebou nedostačují, aby vyplnily to, čeho Bůh na nás žádá: abychom milovali bližního svého jako sebe samého.« — Kromě lásky křesťanské byla to i ona, abychom tak řekli, posvátná radosť a utěšenosť, jaká v ústavech panovala, jakouž Cottolengo hojně byl

obdařen, a kterou dovedl i chovancům svým i jednotlivým rodinám v »Malém domě« vdechnouti. »Jsme všichni chudí,« říkával často, »ale veselí v Pánu;« a chodíval-li někdo všecek zasmušilý s hlavou skloněnou, ihned byl Josef Benedikt u něho a neodešel dříve, pokud jej nějakým způsobem nerozveselil; mnohdy i svými zvláštními vtipy, kterými někdy jen jen oplýval. Cottolengo chtěl, aby takovými byly i sestry Vincentinky, a napomínal je přečasto, říkaje: »Nebuďte spokojenými, když nemocným ulehčujete v jejich tělesných bolestech, když jim přispíváte hmotnou pomocí; to není jediný váš úkol. Často pomůžete stísněné duši a zuboženému srdci i přívětivým úsměvem, laskavým slovem nebo nevinným žertíkem, k obveselení a osvěžení mysli dobře míněným vtipem; to vše jsou věci lékům rovné — a jsou zdarma; jen trochu dobré vůle.« Cottolengo ovšem měl zvláštní dar, dovedl dobře jednati dle rady sv. Pavla: byl mezi starci též starcem, mezi dětmi dítětem; dlouhé chvíle s nimi se zabýval, tak, jako by ničeho jiného na práci neměl. Žertoval, smál se, dovedl svou povahou téměř elektrisovati chovance a ošetřovance. Radosť byla pozorovati ho, když meškal mezi starými vojíny, invalidy z dob prvého císařství: vypravovali mu o svých dobrodružstvích, o velikých bitvách u Slavkova, Marenga, Lipska, Waterloo; měli radosť, že je tak bedlivě poslouchá, a mnozí vypravovali tu svou historii třeba již po desáté, a Josef Benedikt se tvářil, jako by vše slyšel poprvé. V jednání s dětmi byl mistrem a paedagogem prvého stupně. Hrál si s nimi, učil je hrám novým, tleskal vítězům a dodával odvahy přemoženým; ve chvílích odpočinku vypravoval jim rozličné pěkné povídky, sáhl pak do svých širokých kapes, jež bývaly vždy dobře zásobeny, vyňal ovoce a pečivo a naděloval štědrou rukou a z plna srdce; že vychování jejich neslo se duchem naskrze křesťansko-katolickým, netřeba ani podotýkati. Cottolengo byl muž zcela prostých obyčejů a prostého srdce, jako všichni lidé velicí, jako všichni geniové, zakladatelé velikých ústavů a pod. Jako moru vyhýbal se hladkým a blýskavým frázím, duchaprázdným rčením zdvořilosti, konvenience; neuměl řeč svou liščím ocáskem přihlazovati, nevěděl, co je to někomu činiti poklony, lichotiti — byl prostý, upřímný, nevyhledával zdvořilostí, jednal stejně prostě, otevřeně a srdečně s malým jako velikým, chudým jako bohatým. Vévoda savojský a vévoda Jan, synové Karla Alberta, často navštěvovali »Malý dům«; Cottolengo mluvil s nimi vždy velice přívětivě, důvěrně a prostosrdečně; když je vyprovázel, dodával vždy: »Prosím, vyřiďte svému vznešenému panu otci, že ho pozdravuji,« a někdy k tomu dodal: »Jsem panu otci velikými díky povinen.« Kdysi řekl korunnímu princi Viktoru Emanuelovi: »Řekněte panu otci, že mu vzkazuju, že je poctivá duše.» Týmž prostým, důvěrným tónem mluvil i ku králi, byl-li u něho u slyšení. Když jej král kdysi velice štědře obdařil, zvolal Josef Benedikt radostně: »Deo gratias!« až se to celým sálem rozléhalo; pak padl králi do náruče, objal ho jako by byl jeho bratr a několikráte po sobě zvolal: »Ach, Boží Prozřetelnosť! Ach Prozřetelnosti! Jaký to hodný, dobrý král! A jak často už mne obdaroval!«

Kdysi provázel »Malým domem« barona Raffa di Chiavari, ministra beje tunisského. Baron velice se divil rozsáhlosti »Malého domu«, divil se pořádku, jaký tam vládnul, celé úpravě, a nevycházel z úžasu, když slyšel, jak to vše Cottolengo začal a jakými prostředky

vše udržuje. Když přišli do lékárny, chytil list papíru, do něhož se obyčejně lahvičky s léky zabalují, a napsal naň poukázku na několik tisíc lir, hned splatnou u kterékoliv královské banky v Turině. Když Cottolengo řádky ony přečetl, vyskočil, chytil ministra kolem krku, otočil se s ním několikráte jako v tanci, opakuje: »Vy jste hodný člověk! Vy jste hodný člověk! Chcete-li si zítra zase prohlédnouti »Malý dům« a napsati takový žert ještě jednou — já jsem při tom.«

A jako byl prostým, upřímným sám, tak chtěl i lidi podobné povahy míti kolem sebe. Mluvkové a krasořečníci z duše se mu protivili. »Buďte prostými a poslušnými, pak mnoho prospějete našim ubohým chudým a nemocným bratřím; Bůh rád sklání se k prostým lidem; nemáte-li těch ctností — prostoty duše a poslušnosti — neprospějete ani sobě, ani jiným.«

Týž duch panuje v »Malém domě« podnes; řekli bychom, že prostosrdečnosť a prostota vůbec po něm se rozlévá od prvního úsměvu sestry fortnýřky, až k poslednímu »s Bohem«, které vám dává ředitel, jenž vás ústavy provází a nyní celý ohromný ústav řídí — pouhými zákony lásky k Ježíši Kristu a lásky k bližnímu.

»V Cottolengovi je více víry než v celém Turině;« to bylo obecně uznaným pravdivým výrokem o našem lidumilovi. Co je to statistika, účetní rozvaha, vystavování účtů na odiv před celým světem, aby se jen mohlo říci a dokázati k tomu, jak jsou ústavy »Malého domu« rozsáhlé, jak obrovská je agenda jeho, veškeré ty věci, jimiž se honosí moderní filantropie, byly prostému knězi do duše protivné. Jemu víra v Božskou Prozřetelnosť byla zdrojem a původem celé existence »Malého domu«; on jednal v pravdě podle písma, aby levice nevěděla, co pravice činí — nikdy neuveřejňoval z »Malého domu« různé detajly o jednotlivých nemocných a chovancích, byť i byly zajímavými a pozornosť i širších kruhů by byly vzbudily. On chtěl, aby vše, co se v »Malém domě« děje, almužny a dary, jež tam přicházely, ošetřovanci a nemocní, kteří tam jsou živeni, dobrodinci i osobnosti z kruhů nejvyšších — vše aby zůstalo skryto před očima lidí, aby to spíše známo bylo jen tomu, který vše zachovává a řídí, který dobré odměňuje a zlé trestce. Jestliže však občanské úřady často žádaly na něm vysvětlení nebo odpověď k tomu neb onomu dotazu: tu, aby jich nebyl neposlušen, omezil se toliko na nejstručnější, nejsušší odpověď, nestával se nikdy hovorným, sdílným, aby snad při tom vynášel sebe nebo někoho jiného. Jaké byl v té příčině povahy, snadně vysvitne z následujícího. Ředitel královského chudobince poslal mu kdysi několik nemocných žádaje, aby za ně navzájem poslal královskému chudobinci několik zdravých ošetřovanců »Malého domu«. Ale Cottolengo odpověděl: »Můj dům vždy a rád přijme nemocné nuzáky z královského chudobince, ať je jich kolik chce; ale nepošle na výměnu za ně žádných zdravých; nikdy nedopustí podobného handlování s chudými lidmi.«

Vznešená a důstojná to odpověď, jíž byl schopen jen lidumil druhu našeho Cottolenga.

A jako křesťanská láska bez skromnosti není ctností, tak chtěl vždy Josef Benedikt, aby v »Malém domě« všecko zařízení odpovídalo pojmu skromnosti. Nábytek a celý vnějšek byl skrovný: ale když jednalo se o chrám Páně neb obřady církevní, tu miloval Cottolengo lesk, bohatství, nádheru. »Kostel je audienční síň velebnosti

Božské, největšího krále,« říkával, »trůnní sál velikého krále a panovníka nad nebem a zemí.« Kostel sv. Vincence z Pauly v »Malém domě« stavěl Cottolengo za krušných poměrů, spoléhaje jedině, jako obyčejně a vždy, na Prozřetelnosť Boží. Hned z počátku tušil, že bude malý, i postaral se hned při jeho založení, aby na straně východní vhodně mohl býti rozšířen, což se později také stalo. Cottolengo, byv k tomu delegován arcibiskupem turinským, Msgrem. Fransonim, vysvětil chrám ten sám r. 1834. Jedenkráte přišel tam zcela neočekávaně týž Msgr. Fransoni a velice se podivil, vida chrám nádherně ozdobený a okrášlený; zeptal se ihned Cottolenga, jakou to slavnosť dnes v chrámě slaví?

»Dnes?« odvětil prostě muž Boží. »Dnes, monsignore, neslavím žádnou zvláštní slavnosť, ale v kostele je vždy slavnosť.«

Kde se jednalo o slávu Boží, prospěch duší a dobro bližního, tam byl Josef Benedikt povahy pevné a nezlomné a nedal se odstrašiti žádným výsměchem, žádným věcným odporem a překážkou. Jedenkráte byl proto naň i vražedný útok podniknut. Jistá dívka přála si vstoupiti do řad sester Vincentinek v »Malém domě« a prosila Cottolenga, aby ji přijal. Kněz, přesvědčiv se, že skutečně cítí v sobě povolání sloužiti z lásky k Ježíši Kristu bližním svým, nekladl jí ovšem nižádného odporu. Ale do dívky té byl šíleně zamilován jakýs mladík, který nemyslel jinak, než že ji Cottolengo omámil, přemluvil, a ze vzteku přepadl jej v sakristii a byl by jej uškrtil, kdyby mu kostelník rychle nebyl přispěl ku pomoci. Ač byl Josef Benedikt varován dívku přijímati, přijal ji přece, přesvědčiv se, že je to vroucí její přání, a prohlásil, že se žádného úkladu ani nebezpečí nebojí, ba že je rád podstoupí, když sestrám a »Malému domu« duši tak zbožnou a novou služebnici tak horlivou získá. (Pokračování.)

Naše odpověď.

Jen zloby víc, jen záští víc
nechť padá v naše voje,
a nevěry zlá, zpupná líc
nechť vyzývavě kyne vstříc
nám v prudkém žáru boje!

Nechť zní ta píseň jízlivá
a nasycená jedem,
jež kal svůj všude rozlívá
a děsí srdce bázlivá
svým nepřátelským hledem!

V bok lodi — církve Kristovy
ať vztekle vlny bijí,
a kolem skály Petrovy
ať vztýčí jícen hladový
sta nevěreckých zmijí!

Nechť odpadlíků bídný rod
nám ku záhubě chvátá,
nech tkví nám v těle mnohý hrot,
a krví v boji o život
ať vlhne kříže pata.

My s pevným čelem vyčkáme
a napnem' všecky síly,
my věříme a doufáme
a Bůh, — ten nikdy nezklame,
když boj se k sklonu chýlí.

A padneme-li, — naše krev
je příští doby věno.
Vždy bylo v ní, když bouře hněv
se vyburácel, pro církev
vítězství utajeno!

F. V. Sárovský.

Děti soumraku.

My nechcem' Jehovu, my nechcem' Boha kněží,
jsme děti soumraku, my nevěříme víc!
Až pod kamene tmu, co nade hrobem leží,
a pak jen věčný klid a věčné, věčné nic.

Sem verše Poëa, sem verše Baudelaira!
Sem na satana zpěv! Sem hymny prokletí!
Pít, zpívat, milovat — a smrti noc pak šerá . . .
Co chceš, má duše, víc na sklonku století?!

Jen v pokrok věříme, jenž jednou pouta zláme,
jež duchu vložila těch černých popů moc.
Nám peklo hloupá báj, — a nebem pohrdáme,
nám jitro již se rdí, co světem vládne noc.

A naším nad rovem až kvítí jednou zkvete,
snad lidstva svobodě též vzejde jednou máj.
Až všecky tyrany bouř lidu k zemi smete,
— pak starý vrátí se a vybájený ráj.

Ó, utopie, sny! — Ó, nebezpečný klame!
Duch doby prohnilé tě světu hodil v plen.
»My v dobro věříme, však Boha zapíráme!«
toť heslem jeho jest, a rozkoš cílem jen.

Toť opojení, sen, — však není to sen prvý
a vystřízliví z něj zas jednou celý svět;
a poblouzení své až zaplatí svou krví,
pak opět moudřejší se vrátí k Bohu zpět!

F. V. Svárovský.

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

(Pokračování.)

III.

Babylonské památky.

Babylonii dlužno lišiti od Assyrie. V písmě sv. jmenují ji krátce Babel, neb zemí Chaldejskou i Senaar; v nápisech nejstarších zove se Šumer a Akkad, později země Kaldi, pak Babili. Zdá se, že Akkad bylo pojmenování severního Babylonska, a že Šumer či Senaar označovalo jižní část. Za dob biblických nesáhala Babylonie v pravém slova smyslu na sever jen k onomu kraji, kde se Eufrat a Tigris k sobě přibližují — asi k nynějšímu Bagdadu (při 33° a 34° sev. šířky); na severu sousedila s Assyrskem, na východě se zemí Elam a Susianou, na jihu sáhala k Perskému zálivu, na západě měla arabskou poušť. Země byla svlažována vodami Eufratu, z části i Tigridem a bývala dle Plinia »polem celého Východu nejúrodnějším,« kdežto jest nyní skorem pouští. Jen na krátko vyrůstají na jaře v močálech, povodněmi způsobených, s neobyčejnou rychlostí vysoké traviny, aby ještě rychleji slunečním žárem byly zničeny a spáleny. Zbytky starých vodních staveb ukazují, jak dovedli staří Babyloňané odváděti přebytek vod do vedlejších průplavů a umělých rybníků a zužitkovati ho k zavodnění svých polí neb k obhájení měst a hranic. Vedle těchto zbytků, svědčících o někdejší činnosti babylonské, označují četná návrší polohu nejstarších a nejslavnějších měst babylonských: *Eridu, Ur* Chaldejských (Uru, nynější Mugheir) na pravém břehu Eufratu, otčiny Abrahamovy, *Uruch* (nynější Varka), jednoho z měst Nimrodových, Babilu na severu, Akkad, Šippar a j.

Bible nám praví, že v Babylonsku bydleli Chamité či správněji Kušité, jako Nimrod, a Semité, jako Thare a Abraham.

Jména králů a jiné nápisy potvrzují, že nabýval tam semitism čím dále, tím více půdy; klínové nápisy jsou dvojího druhu, a většina znalců tvrdí, že jsou to nápisy dvou různých jazyků. Nejstarší texty přináležejí podle nich snad k čeledi jazyků uralo-altajských, a jmenují tento jazyk *sumerským* neb *akkadským* i *prvochaldejským;* kmeny, z pravidla jednoslabičné, přiřaďováním nabývají ve větě určitého vý-

znamu. Písmo starší je více obrázkové než klínové, skupiny klínové složitější než v písmě assyrsko-babylonském.

Někteří shledávají četné podobnosti akkadského jazyka a písma s čínským a stotožňují Kušity s Číňany, jako Edkins, »China's Place in Philology,« Ball »The accadian affinities of Chinese 1893.

Na ostatních, daleko četnějších nápisech jest psán jazyk *babylonský,* jenž se jen jako nářečí v nepatrných věcech liší od assyrštiny, že zaměňuje na příklad tvrdé souhlásky s měkkými: *b* s *p, d* s *t, k* s *g.*

O *Nimrodu,* synu Kuše, dí Gen. X. 10: »A byl počátkem říše jeho Babel a Erech a Akkad a Kalne (Niffer) v zemi Sinear. Ze země té vyšel do Aššuru a vystavěl Ninive«. Nimroda stotožňovali s Izdubarem (dle nových Gilgameš), hrdinou babylonské báje; nejnověji píše prof. Sayce: »Domnívám se, že jsem nalezl Nimroda v klínových nápisech. Jeho úplné jméno jest Nazi Muruda (z rodu) Kassu, a byl souvěkovcem babylonským otce onoho krále assyrského, jenž obnovil Niniveh a založil Kalah asi padesát let před vyjitím Židů. Tak zdá se, že má Mojžíš konečně přece pravdu.« (The Ath. Febr. 1895.)

Nápisy babylonské nemají pro dějiny všeobecné a biblické takové důležitosti jako nápisy assyrské; v těchto mluví se častěji o válečných výpravách, doba je přesněji určena dle limu či dle správců — v babylonských n. vypisují králové nejraději své stavby, určují dobu dle různých událostí, jako dle otevření některého průplavu, založení chrámu, což činí chronologii nejistou.

V Písmě sv. činí se zmínka o říši Babylonské v II. Král. XX., 12—19; tehdy byla jen nepatrnou proti Egyptu a proti Assyrii. Merodach-baladan, místokrál babylonský, chtěl uzavříti smlouvu s Ezechiášem judským proti Assyrii; již tenkrát předpověděl Isaiáš, že Juda odveden bude v zajetí babylonské, ač to bylo za jeho doby k víře nepodobno. Babylon se vzmáhal a ve stu letech podmanil si i Assyrsko, Jerusalém Nebukadnezarovi poddán, Zedekiáš, poslední král judský, oslepen a svázán odveden do Babylona, zcela dle slov Ezechielových: »Odvedu jej do Babylona, do země Chaldejských, ale neuvidí ji a tam zemře.« O Babylonu mluví především prorok Habakuk, Isaiáš, Jeremiáš, Baruch a Daniel; předpovídajíť propuštění Židů, jež se za Cyra událo, pád Babylona a panství Medů a Peršanů.

Poloha města Babylona zůstala označena jmény Babil, Birs-Nimrud; jižní města byla prozkoumána v l. 1849.—1855. francouzskou výpravou, vedenou Oppertem. Na jiných místech hledali staré památky Georges Smith, jenž přinesl množství desek, známých pod jménem »Egibi«, Hormuzd Rassam, Američané, de Sarzec a j.

V západním konci assyrské síně vidíme v nástěnné skříni 43 až 48 babylonské *cihly* z let 2500—540 př. Kr. »Nadělejme cihel,« řekli lidé před stavbou babyl. věže, a skorem těmitéž slovy dí Sargon: »Poručil jsem nadělati cihel,« poněvadž v naplavenině tamější nebylo ani kamene, ani dostatek dříví. Cihly byly buď jen na slunci sušeny nebo v ohni páleny. (I. M. XI., 3.) Cihly, jichž se užívalo ku veřejným stavbám, bývaly jako v Egyptě označovány jménem a tituly vládnoucího krále. Na cihle z doby Nabuchodonosora II. (13 palců vysoké a šir.) jest nápis: »Já jsem Nebukadnezar (Nabu-ku-dur-ri-u-su-ur), král Babylona, obnovitel chrámů Sag-ili a Zida, nejstarší syn Nabopolassara, krále Babylona.« Na levém břehu Eufratu byl objeven palác

téhož krále, jehož některé desky mají podobná udání. Dle jiného velikého nápisu chlubí se král, že to krásné dílo v patnácti dnech dokončil a že bylo předmětem obdivu. »S přispěním tvým, vznešený Marduku, postavil jsem tento nezničitelný palác.« Nabuchodonosor mohl se, jak památky jeho staveb a znamenané cihly svědčí, právem chlubiti, že okrášlil Babylon; procházel se kdysi (dle Dan. IV., 26—27.) na svém paláci a pravil: »Zdaliž není to ten veliký Babylon, který jsem vystavěl v dům království, mocí síly své a ku cti vznešenosti své!« Panoval od 605—561 př. Kr.

Nad touto skříní lze viděti *stěžeje*, ve kterých se dvéře a brány otáčely. Bývaly z pravidla kamenné — brány bývaly ze dřeva, z kamene (ve střední síni Nimrud jest jedna kamenná brána), neb z kovu (bronzové veřeje z Balawat vykazují i překrásné ozdoby). Dle I. kr. VII., 50, byly stěžeje u Nejsvětějšího v Šalomounově chrámu ze zlata; v kamenných stěžejích otáčely se těžké dvéře jen zvolna, a proto dí kniha přísl. XXVI., 14.: »Jako dvéře se obracejí na stěžejích svých, tak lenivý na lůžku svém.«

Ve skříni A jsou babyl. *mezníky*, kameny, jež označovaly hranice polí a pozemků. Poněvadž nebývala pole ohraničena ani ploty, ani zdí, ani příkopy, mohlo býti vlastnictví snadno porušeno, pole jednoho kusem cizího pole zvětšeno, jakmile by byl mezník přenesen. Aby se tak nemohlo státi, byly mezníky v ochraně bohů, a zlomyslné porušení hranic podléhalo zlořečením.

Pod č. 106 spatřujeme kámen, jenž pochází asi z roku 1100 př. Kr. a jest opatřen obrazy a písmem. Sděluje nám, že Marduk-Nasir, úředník babyl. krále, koupil pozemek v Bît- Hanbi od Amil-Bêla, syna Hanbi. Hořejší obrazy představují, jak se zdá, nějaké bůžky a znamení Zodiaku. Nápisem na druhé straně se nalézajícím je místo onoho pozemku blíže popsáno a zároveň udána i jeho cena, totiž 816 kusů stříbra, placených in natura; Sâpiku, syn Itti-Mardukbaladhu, byl správcem či dohlížitelem pozemků. Nápis končí celou řadou zlořečení na toho správce z Bît-Hanbi neb vládního úředníka, neb kohokoliv, kdo by odstranil tento »věčný« mezník, aneb se pokoušel porušiti hranice popsaného pole. Bohové Anu, Bêl, Ea, Sin, Šamaš, Ištar, Marduk, Adar, Gula, Rammânu a Nebo, tak prosí pisatel, nechať zničí toho rušitele a dítky jeho na věky!

Svatými byly hraniční kameny i u Židů, a Mojžíš stíhá toho, jenž by přenesl mezník sousedův, podobným zlořečením: »Nevezmeš a nepřeneseš mezníků bližního svého, jež položili předkové v majetku svém« (5. M. XIX., 14.) a »Zlořečený, jenž by přenesl mezníky bližního svého.« Kniha Přísloví proto dí: »Nepřestupuj mezí starých, kteréž uložili otcové tvoji« (XXII., 28.) a »Nedotýkej se mezí maličkých (chudých, XXIII., 10.).

Z chrámu v Birs-Nimrud, či z tak zvané věže Babylonské nalézá se pod č. 109. bronzový *prah* s nápisem Nabuchodonosora krále z r. 605. př. Kr., obětovaný chrámu v Borsippa.

Ve skříni B, nadepsané »První Babylonská říše«, jest počet *pečetních válečků* z doby starého babylonského panství i z dob pozdějších. Na válečkách (obyčejně z polodrahokamů) býval vryt negativní obraz i písmo, jež se válením na měkké hliněné desce v positivu otiskovalo. Z pravidla jsou na obrazech těchto válců mythologické obrazy, jako Izdubar bojující se lvem, neb bohové se lvy, draci a p.

Provrtané válce nosívali Babyloňané jako amulety (od arab. hamûle t. j. přívěšek), neb jimi ve hlíně pečetili. Nejstarší válce pocházejí z dob vladaře Uru-ka-gina v Sirpurla (kol r. 3000 př. K.) a svědčí o tom, že si umělci babylonští již v té době drahé kameny obchodem zaopatřovali a že byli velmi zručnými rytci.

Nás zajímá pečeť Daria Histaspa, snad téhož Daria, který uvrhl Daniela do lvové jámy. Trojjazyčný klínový nápis praví: »Já jsem Darius, veliký král« (v perském, a médském? a v babylonském jazyku); král střílí z vozu na lvy, nad ním jest obraz okřídleného boha perského, v jehož stínu a ochraně se král nalézá.

Již ve starých dobách šetřili dle toho rovnoprávnosti jazykové, psávali v různých zemských jazycích své výnosy, jak kniha Esther dí: »psáni byli (za Assuera) listové, jakž chtěl Mardocheus, k Židům a knížatům . . ., kteří ustanoveni byli ve stu a sedmadvaceti krajinách... do každé krajiny, každému národu dle jazyků a písma jich, i Židům jak mohli čísti a slyšeti. (VIII., 9.) A před tím se praví, že Esther a Mardocheus byli zplnomocněni vydati ty listy jménem krále a zapečetiti je prstenem krále, »neboť tak byl zvyk, že listům, kteří posláni byli jménem královským a jeho prstenem zapečetěni, nikdo neodpíral.«

Když byl Daniel uvržen do lvové jámy, přinesli kámen a položili na vchod jámy, a král jej zapečetil svým prstenem a prstenem knížat svých. Pečeť vytlačena zajisté v měkké hlíně; otisků takých jest veliký počet a vykazují někdy na druhé straně otisk prstů, kterými hlínu k pečeti přitlačovali.

V Egyptě podobně i závitky papyrusů popsaných pečetí opatřovali, jinde otisk prstů nebo zavřené pěsti ve hlíně býval pečetí dosti spolehlivou, poněvadž se mohli přesvědčiti, jestli ruka stvrzujícího se do otisku hodí. (Pokračování.)

Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu roku 1893.

(Kongres všech náboženství v Chicagu.)

Dle anglického a dle Przegłądu powszechneho od Michala Žmigrodzkiho podávají *Fr. Fryč* a *P. Aug. Kubeš*, Ord. Cap.

Když muži, jimž svěřena organisace světové výstavy v Chicagu, se díla svého chtěli ujati, poznali, že, má-li výstava svého účelu býti hodna, musí býti více než pouhou světovou výstavou. Objevení Ameriky mělo za následek objevení velikého množství pokladů přírody, a zajisté bylo slušno, že ty byly vystaveny. Objevení Ameriky razilo lidskému duchu volnou dráhu na poli průmyslu, a proto bylo docela správným, že umění a průmysl starého i nového světa na půdě americké zápasily o přednost. Objevení Ameriky však mělo znamenati mnohem více: božskou Prozřetelností ustanovený převrat a pokrok ve společenském životě lidstva ve všech oborech, a proto

slušelo se při nynější historické příležitosti tento pokrok lidstva náležitě objasniti. Proto byly po celou dobu výstavy pořádány kongresy a sněmy, aby ukázaly myšlénky a snahy lidstva v rozličných stupních rozvoje.

Samo sebou se rozumí, že v řadě těchto kongresů a sněmů náboženská stránka života zaujímati musila vynikající místo. Proto byla učiněna opatření z křesťanské strany, aby se i náboženský sněm uskutečnil. Zvláště význačný v té příčině byl druhý katolický sjezd, (první hlavní sjezd katolíků Spojených států byl roku 1889. v Baltimore) na kterém proslovena zvláštní myšlénka: »Zdá se, že Amerika má úkol ničiti nepřátelství a roztržky mezi různými plemeny a národnostmi a spojovati dlouho od sebe oddělené dítky Boží; proč by něco podobného v náboženském směru se státi nemohlo, a proč by náboženské sjezdy jednotlivých náboženských náuk neměly vrcholiti ve sněmu náboženství všech, která by ve vzájemné snášelivosti a lásce se spojila proti všem způsobům bezbožnosti a atheismu?«

Plán byl odvážlivý, ale přikročeno k jeho provedení. Vrchní dozor nade vším měl obratný, neunavný a úctyhodný předseda výboru výstavy C. C. Boney; k provedení plánu samého zvolen J. Henry Barrows, Dr. theologie, vynikající člen presbyteriánské církve, který jakožto organisator a předseda sněmu náboženského velice dobře se osvědčil.

Dříve nežli vylíčíme práce a průběh kongresu všech náboženství, zvaného *všesvětovým parlamentem náboženství*, dovolíme si odpovědíti k jedné otázce, o kterou jsme se tam živě zajímali, a kterou nepochybně každý z čtenářů si učiní. Vidouce na tribuně, obsahující padesát sedadel, vedle kardinála pastora protestantského, u toho velekněze budhistů, a dále křeslo rabína a opět biskupa katolického, dále biskupa methodistů, dále pastora — ženu atd. atd. — tázali jsme se my Evropané udiveni samých sebe: »Co je to? Jak tomu rozuměti? Jak rozuměti těm lidem? Máme to vysvětliti netečností a lhostejností, kterouž každý chová ku svému vyznání? Jest tedy tento sjezd toliko hrou bídných komediantů? — A znovu tázali jsme se zaraženi: »Máme do počtu jejich vřaditi také ty, které jsme včera ctili, jichž příkladu následovati včera jsme si umiňovali? . . . Ne! — Máme tedy souditi, že jsou tak omezeni, že nevědí, do jaké hry se pustili? . . . Také ne! — Jestliže oni vešli do shromáždění těchto lidí, jsou zajisté přesvědčeni, že upřímná vůle, upřímné úmysly a idea vyšší je tam přivedla. Jak tedy vysvětliti ten pro Evropana divný zjev? . . .

Snadno. U nás v Evropě je veškerý život, i náboženský, prokvašen politikou, a jakou politikou! Tou, která hlásá, že nezná mravních zákonů *(politische Noth kennt kein Gebot);* tou, která řeči užívá, ne aby pravdu pověděla, nýbrž aby ji zakryla. Následek toho jest, že u nás v Evropě není náboženství, zvláště ne v záležitostech veřejných, směrodatným, neboť za každou z těch záležitostí vězí politika státu a hubí a kazí často rozvoj náboženství. Naopak ve Spojených státech. Základem všech poměrů, a nejvíce náboženských, jest největší svoboda. Kde jest v Evropě říše, v níž by desetina obyvatelstva rozhodně a neohroženě postavila se proti všemu ostatnímu obyvatelstvu, v jehož rukou vláda spočívá, a hlasitě volala, jak to učinili katolíci v Chicagu: »Toliko naše víra je pravdivá, vaše je bludem; naše víra jest věrou budoucnosti, vaše musí ustoupiti!« . . .

U nás v Evropě nemůže vyznání přiblížiti se k vyznání, neboť hned za jejich zády plíží se satan politiky, bouří rozum, rozpaluje srdce a do ruky tiskne bratrovražedný meč. V Evropě musí se tedy jedno vyznání straniti druhého, a to jest záslùhou jejich u Boha i u lidí; neboť stokráte lépe, aby si nerozuměli, aby se vyhýbali sobě, než aby došlo k násilnostem a prolévání krve. Jinak ve Spojených státech. Tam nejen menšina, nýbrž i sebe menší částka obyvatelstva má zajištěna svá práva i svobody. Katolíci, tvořící sotva desetinu obyvatelstva, vystupují otevřeně a rozhodně, neobávajíce se pražádného znásilňování; neboť vědí: kdyby někomu napadlo jednati násilně vůči jejich hrstce, povstanou v okamžení celé masy náboženských protivníků jejich, protestantů, židů, budhistů, na obranu jejich — nikoliv katolicismu — nýbrž na obranu svobodných obyvatelů Spojených států amerických.

Nepovídáme theorie — to je skutečnosť.

Když počal tento ruch náboženský, rozproudil se ve státě Indiáně čilejší život u katolíků, tak že zarazil tamější protestanty. Zasypávali tedy gouverneura, p. Mathewse, anonymními i podepsanými listy, upozorňujíce na možné porušení pokoje. Gouverneur dlouho mlčel; konečně maje toho poštívání dost, odpověděl veřejným listem v novinách, v němž dopisovatelům svým připomněl hlavní zásadu jejich státu — svobodu; pravil, že katolíci jsou právě tak svobodnými obyvateli republiky jako oni, že jednají způsobem velmi lojalním, že, pokud nečiní ničeho protizákonného, mohou dělati, co se jim líbí. Čin p. Mathewse zaznamenal veškerý tisk americký s uspokojením a pochvalou.

Jestliže tedy všechna vyznání mají tam takovou svobodu, jestliže v jednacím řádu kongresu byl přísný rozkaz, že každému jest volno mluviti o svém náboženství, co svědomí i srdce mu velí, že však *ani slovíčkem nesmí zavaditi o cizí vyznání* — proč by se neměli sejíti, proč by si neměli říci: Jsme dítkami jednoho Otce na nebesích, jsme tedy rodnými bratry . . . a přece, jak veliké a četné p' otivy nás dělí . . . hledejme pravdu, hleďme se domluviti; a Bůh učiní div, otevře nám oči a sjednotí nás všechny!« Nebyla to tedy záliba ve hlučných sjezdech, nebyla to touha po výkonech řečnických, která shromáždila syny Japanska, Číny, Indie, Arménska, jižní Afriky a celé Evropy i Ameriky, nýbrž vznešenější a mocnější proud nesl je přes sta a tisíce mil a kázal jim stanouti na kolbišti duchovního boje. Velmi churavý kardinál Gibbons přišel k slavnostnímu zahájení kongresu přes zákaz lékařův; pastorovi Schaffovi z Nového Yorku tvrdili lékaři, že ho cesta zabije.

»Dobře,« odpověděl, »ať zabije; než, býti tam musím. Já po celý život jsem pracoval na smíření vyznání křesťanských; ať smrť moje vydá tomu svědectví!«

Než, nejenom předáky jednotlivých vyznání zajímala záležitosť kongresu — i obecenstvo bylo jí rozrušeno. Vraceli jsme se jednoho dne z výstavy; byl mlhavý, chladný večer zářijový; chvílemi hnal nám studený vítr jemný déšť do tváře; ubírali jsme se do kongresového paláce, ač teprve za hodinu mělo počíti večerní sezení. Došli jsme a stanuli udiveni. Před zamčenou ještě branou paláce zastihli jsme značný zástup mužů i žen — po většině dospělých — na schodech a výstupcích seděli unavení starcové a stařeny. Nebylo v tom zá-

stupu hluku, téměř všichni mlčeli, jen tu a tam slyšeti bylo vážný, tlumený hovor. Co znamená ten zástup, tázali jsme se v duchu — v dešti, pod širým nebem, a celé hodiny čeká před zavřenými vraty? Co chce? Před několika nedělemi byl v téže budově dělnický sjezd, a právě tak stály a seděly před tou branou a na těch schodech zástupy ponurých tváří a žilnatých i od práce zčernalých rukou. — Co chtěly? — Chtěly práce a výdělku, aby koupiti mohly chleba pro sebe i pro děti. — Než, těm, které teď vidíme, neschází ani chleba, ani oděvu, nebo mnoho z nich je až nádherně oděno. — Co tedy hledají? — Pravdu. Neboť ne samým chlebem živ jest člověk, ale také duchem Božím. Chleba mají dosť, ale slova Božího nemají. — Uprostřed chaosu sterých a sterých doktrin zabloudil rozum jejich na cestu nejhorší, na cestu pochybování o všeliké pravdě. Tady z celého světa sešli se učenci, aby oznámili, co sami za pravdu uznávají, a zástupové běží poslechnout jejich názorů v naději, že mezi nimi snad naleznou pravdu. Na jiných sjezdech bývá obecenstvo rozmanitého věku; na kongresu náboženském převládaly šedivé hlavy. Kdo nejdříve přicházel do síně a nejtrpělivěji vysedával dlouhé hodiny, byly stařečkové a stařenky. Opravdu, nesnadno připustiti, že nízká zvědavosť byla příčinou jejich vytrvalosti.

Hned na počátku byla Církev katolická o radu a pomoc požadována. Arcibiskup Chicagský, Patrick A. Feehan, byl zvolen za prvního místopředsedu. Kardinál Gibbons zvolen za jednoho z hlavních členů rady. Titéž prohlásili, že pokládají Církev katolickou za církev všech časů a přejí si, aby měla při tom sjezdu zastoupení a postavení její důstojnosti přiměřené. Veškeré spory mají býti vyloučeny; každá forma má jasně a bez ohledu na jiné ukázati, co ku vzdělání člověka, k ušlechtění jeho života, pro jeho časné a věčné dobro učinila; ale každá měla míti před očima, že jest její povinností starati se toliko o vlastní záležitosti a svým sousedům ponechati, aby každý o sebe se postaral. Tu nebylo se čeho obávati, že by vespolná láska mohla býti uražena, ale bylo lze očekávati, že pravda bude míti příležitosť ve větším světle se zalesknouti. Za těch poměrů ovšem katoličtí členové výboru byli s tím srozuměni, aby katolická Církev sněmu náboženského se súčastnila.

Toto srozumění bylo dříve ještě předloženo arcibiskupům Spojených států, kteří v říjnu 1892. v New-Yorku se shromáždili. Když věc důkladně byla uvážena, rozhodli arcibiskupové v ten rozum, aby katolická Církev pozvání na tento sněm přijala, a zmocnili biskupa John J. Keane, rektora katolické university ve Washingtonu, aby organisoval katolickou repraesentaci.

V následujících poradách vyslovili organisatoři jednohlasné přání, vůli katolické Církve slyšeti, ale oni též prohlásili, že chtějí dle její rady se zachovati. Žádali zástupce katolické Církve o jeho mínění, pokud se týče themat, která by měla býti projednávána, a všímali si každého jeho i sebe menšího pokynu. Aby se mohlo o náboženství jednati všestranně, bylo určeno, aby náboženský sněm po sedmnácte dní trval tak, aby každý den se věnoval jednomu thematu, a tu bylo od katolíků požadováno, aby každodenně aspoň jeden přednášející byl katolík k tomu účelu, aby postavení katolické Církve vzhledem ku všem náboženským zásadám úplně bylo objasněno. Aby mimo to každé náboženství mělo celý den pro sebe, aby mohlo své učení

a své dějiny souvisle předložiti, bylo určeno, aby dle pořádku jednotlivým náboženstvím jednotlivé dny byly přikázány, a v této řadě byla katolická Církev první. Kardinál Gibbons byl požádán, aby sněm zahájil modlitbou a oslovením; arcibiskup Feehan měl za úkol po officielním oslovení hosty přivítati. Jakožto první měl odpovědíti arcibiskup Redwood z Nového Seelandu.

V pondělí 11. září byl sněm zahájen, a 4000 lidí naplňovalo sál Kolumbův, chtějíc sněmu se súčastniti. Kromě toho shromáždilo se přes 4000 lidí v sále Washingtonově; aby se všem zadosť učinilo, byl celý program, pokud to bylo možno, prováděn v obou sálech. Za hlučného vítání sešli se zástupci všech důležitějších náboženských systémů na prostrannou tribunu. Byl to zvláštní a uchvacující pohled, to sestavení všech plemen a řečí, při tom různé národní obleky a kněžské oděvy, mezi nimiž purpurový plášť Jeho Eminencí a laskavá jeho tvář působily zvláštním kouzlem. [1])

U stolků zpravodajských vládl též nezvyklý ruch; bylo nás přes dvacet, za řízení tajemníka kongresu, pana Pipea. Asi o půl jedenácté ozvaly se varhany slavnostním pochodem; na estradu vstoupili za hlučného potlesku repraesentanti jednotlivých vyznání. V čele kráčel Dr. Bonney a kardinál Gibbons, jenž se posadil po pravici praesesově, na levo seděl Dr. Barrows, pastor presbyterianů, a paní Chaplinova, pastorka universalistů, předseda a předsedkyně náboženského parlamentu. Po pravé straně tribuny seděli v první řadě katoličtí arcibiskupové, dále kněží a velekněží budhismu a šintoismu, za nimi konfuciáni, biskupové a pastoři protestantští, muži i ženy. Po levé straně tribuny seděl v předu řecký arcibiskup ze Zante a několik duchovních církve východní; z pravoslaví nebyl nikdo; ještě dále bramíni, parsové, rabíni a musulmani.

Nejprve zapěli zpěváci pěkný, vokalní kvartet, potom zpívalo stojíc celé shromáždění:

Chvalte Hospodina všichni národové,
Chvalte ho všickni lidé.
Nebo utvrzeno jest nad námi milosrdenství jeho,
A pravda Hospodinova zůstává na věky.

Když zpěv utichl, udeřil Dr. Bonney kladívkem na řečniště, oznámil zahájení kongresu a obrátiv se ke kardinálovi Gibbonsovi, prosil, aby začal společnou modlitbou. Když kard. Gibbons stanul u řečniště, povstali všichni, a shromáždění čítající tisíce lidí všech národů a vyznání opakovalo po něm slova modlitby Páně: »Otče

[1]) Nejhlavnější zástupci na tomto náboženském sněmu byli: 1. za církev katolickou kardinál Gibbons a biskup Keane, ředitel katolické university ve Washingtonu; 2. za protestantské biskupy ve Spojených Státech: T. U. Dudley, biskup v Kentucky; 3. za východní (řeckou) církev: Dionysios Latas, arcibiskup ze Zante; 4. za Brahmo-Somaje v Indii: P. C. Mozoomdar z Kalkutty; 5. za přívržence Konfuciovy: Pung Kwang Yu; 6. za Buddhistickou společnost: H. Dharmapala, generální tajemník; 7. za nejvyšší kněze buddhistické v Japanu: Shaku Soyen, Zitsuzen Ashitsu, Horin Toki, Banrin Yatsubuchi; 8. za sektu Žajinů z Bombay: Virchand A. Gandhi; 9. za Arménskou církev: profesor Minas Čeras z Londýna; 10. za sektu Zhikko (sekta Šintoistická) z Japanu: Rouchi Šibata; 11. za indické mnichy: Swami Vivekanauda; 12. za theosofisty z Indie: profesor C. N. Chakbavarti z Allahabadu.

náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno Tvé . . .« Potom uvítal Dr. Bonney shromáždění, začínaje slovy: »Vyznavači Boha a milovníci lidských bratří svých . . .« a naznačil tím ráz kongresu, jehož mohli se súčastniti a hlasovati jen ti, kteří ty dvě zásady uznávali. Jiní neměli přístupu. Atheisté rádi by byli přišli, nesměli však do paláce kongresového ani vkročiti. Měli též svá sezení ve stejnou dobu, ale v jiném domě. Po krátkém proslovu Dr. Barrowse, předsedy generálního komité u parlamentu, a arcibiskupa Feehana, předsedy výboru katolického, vystoupil kardinál Gibbons. Nadšená slova krátkého proslovu jeho naznačovala stanovisko katolíků na onom sjezdu. »Vážený pan předseda pravil vám, že bych v tuto chvíli, kdybych dbal svého zdraví, měl býti na loži — já však jsem cítil, že bych jednal proti svým povinnostem, povinnostem, které mám jakožto vůdce Církve katolické v této zemi, kdybych nestál teď uprostřed vás, kdybych nevyjevil vám přání a tužeb Církve svojí, která si přeje, aby o zásadách našich, o našem vyznání bylo zde uvažováno, a aby, možno-li, bylo přijato. Náboženství, kteréž vyznávám, jest pro mne pokladem nade všechny poklady světa; neskrývám ho však ve své hrudi, nýbrž chci je sděliti s vámi všemi. Povznesme k Bohu srdce plné vděčnosti, že popřál nám sejíti se tuto v pocitu, že bratří jsme a že jako bratří milovati se máme. Pohlédněme na příklad, jejž nám Kristus zanechal v podobenství o Samaritánovi. Samaritán ujímá se a obvazuje rány člověka, jenž ze stanoviska plemene i víry i mravů byl mu nepřítelem a protivníkem. Jak poučno to pro nás! My nemáme moci Vykupitele svého, abychom vraceli slepým zrak a hluchým sluch; my neschopni jsme zázraků, které On činil, než, v milosrdenství a lásce bratrské musíme jíti za Jeho příkladem. Kain volal kdysi: »Zdaž jsem já strážným bratra svého?« Ale já pravím vám: my všichni jsme strážnými bratří svých, a není u Boha větší zásluhy, než trpícímu bratrovi podati ruku pomocnou, a nic neblíží nás tak k Vykupiteli našemu, jako když nebeské světlo nosíme do temnoty zbloudilých duší! Ó, tehdy opravdu hodni jsme jména dětí, Otce, který jest na nebesích! . . . Míníme, že nebylo možno jasněji a vlídněji a přece tak rozhodně nakresliti, v jakém duchu a s jakými úmysly vešli katolíci do shromáždění všech vyznání světa. V dalším průběhu prvního sezení mluvili po pořádku všichni zástupcové jednotlivých vyznání; toliko církev ruská neměla žádného. Dr. Bonney uděluje slova knězi Sergiovi Volkeňskému, nazval ho repraesentantem církve té; Volkoňski bránil se řka, že nemá zplnomocnění od vlády, že toliko o své újmě přijal pozvání na kongres a že jediné svým jménem děkuje za prokázanou poctu. Tak počal neobyčejný a jeden z nejčetněji navštívených kongresů. Postupme k charakteristice jeho prací.

Především musíme upozorniti, že celý kongres dělil se na dva zásadně různé tábory: na *dogmatiky* či katolíky a na *scientisty* či nekatolíky t. j. ty, kteří každému dávají volnosť, tvořiti si pravdy náboženské. Oba tábory měly čtyři společné zásady: 1. Jest jeden Bůh, Tvůrce veškerého světa; 2. všichni lidé jsou dětmi toho jednoho Otce na nebesích; 3. náboženství jest základem a nejvyšším činitelem v duchovní bytosti člověkově; 4. náboženství zjevil lidem Bůh. — V dalším rozvoji obou posledněj ších zásad rozštěpily se oba tábory. Zásady hlásané katolíky dají se shrnouti v tyto věty: jako po stvoření světa nepřestal Bůh pečovati o svět, rovněž ani zjeveného náboženství ne-

nechal bez ochrany. Ve Starém Zákoně povolal za strážce svého slova některé vyvolené, a když Syn Jeho oznámil světu nejvyšší slovo zjevení, ustanovil za strážce náměstka Synova a zástup vyvolenců posvěcených svátostí kněžstva. Jejich péči za neustálé pomoci Ducha svatého svěřeny jsou svaté knihy i tradice Zjevení, a této instituci, založené Synem Božím, přísluší výhradně právo souditi o zásadách náboženství. Naše tedy náboženství nemá zřídla svého v nás samých, nýbrž ustavičným zjevováním dáno jest nám z nebe, ono činí z nás to, čím jsme, ono staví nás podle toho, jako do srdce je přijímáme, na nižší neb vyšší stupeň důstojnosti lidské. Jedním slovem, my jsme lidmi, protože jsme katolíky, a poněvadž hlavní náukou jest zjevené přikázání: »Miluj bližního svého jako sebe samého!« Proto stojíme uprostřed vás, chtějíce býti »strážnými vašich duší«, a nesouce nejsvětější poklady dané z nebe vám v dar. — Z jiné zásady vycházel druhý tábor: »Všichni jsme lidmi, dětmi jednoho Otce na nebesích, sejděme se tedy a povězme si, jaký pojem utvořil si každý z nás o té Nejvyšší bytosti, o Jeho péči o svět, o poměru nás lidí k tomu Tvůrci našemu, a to na základě zjevení obsaženého v Bibli, v knihách Vedy, v Zend-Avestě, v Koranu atd.« Jak různými byly zásady, tak různé také bylo chování se obou velikých stran.

Přistupme k přehledu jednotlivých náboženských skupin. Začneme s katolíky, neboť oni tvoří jedinou skupinu prvního tábora, což ostatní vyznání ochotně doznala.

Pokud se týče zastoupení katolické Církve, zasluhuje následující zmínky:

První den bylo zahájení, vítání a odpovědi na vítání.

Druhý den bylo probíráno thema: »Bůh, jeho jsoucnosť a jeho vlastnosti.« Mezi těmi svědectvími ze všech konců světa vynikala vznešená filosofie a víra katolické Církve, jak ji vylíčil P. Augustin F. Hewit, general-superior Paulánů. Tento den byl mimo to zvláště dnem katolíků v řadě zastoupení jednotlivých náboženských systémů. Učení, duch a život naší matky Církve byly velikému množství posluchačů v sále Washingtonském ve třech schůzích živě vylíčeny.

Ranní schůze: »Katolické učení, pokud se týče jeho dogmatické pravdy«; přednesl P. William Byrne, generální vikář, Dr. theologie z Bostonu. — »Katolické učení o uctívání Boha a o milosti« přednesl P. O'Gorman, profesor na katolické universitě ve Washingtonu. — »Katolické učení o nábožnosti a o náboženské dokonalosti« přednesl P. Tomáš E. Sherman z Tovaryšstva Ježíšova, profesor na universitě v St. Louis.

Odpolední schůze: »Pravda, milosť a posvěcení lidem skrze Pána Ježíše přinesené,« přednesl P. John Keane, profesor na katolické universitě ve Washingtonu; »Pravda, milosť a posvěcení v církvi«, přednesl John A. Watterson, biskup v městě Kolumbus (stát Ohio).

Večerní schůze: »Zda vyhovuje Církev katolická moderním poměrům«, přednesl John Ireland, arcibiskup ve St. Paul (stát Minnesota). — Vývoj dogmatiky Církve katolické až k Neposkvrněnému Početí Marie Panny a neomylnosti«, přednesl Chapelle, koadjutor arcibiskupa v Santa Fe. »Poslání Církve katolické pro všecky národy a pro všechna plémě lidská«, přednesl František Maria Redwook, arcibiskup z Nového Zeelandu.

Třetí den probíráno thema: »Člověk, jeho povaha, jeho duše atd.« a Církev katolická byla zastoupena P. Thos S. Byrnem, drem. theologie, představeným semináře St. Mary v Cincinnati, který přednesl velice pěknou práci o stavu člověka před pádem a po pádu v ráji.

Na čtvrtý den připadlo thema: »Náboženství, páska mezi Bohem a člověkem.« Thema to bylo ze strany katolické z dvojího stanoviska zpracováno, z praktického a theoretického. Pokud se týče onoho, podal kardinál Gibbons pojednání: »Potřebám člověčenstva vyhovovalo a vyhovuje náboženství katolické«; přednáška byla s nadšením přijata a musila před velkým shromážděním v sále Washingtonském býti opakována. Druhou práci podal P. Elliot: »Vlastní povaha a účel náboženství«, které se též dostalo všeobecné pochvaly.

Pátý den měl za thema náboženské soustavy. Katolická Církev zastoupena velice krásným pojednáním: »O studiu srovnavací vědy náboženské« od slavného orientalisty, Monsignora Harlesa, profesora na universitě v Louvain; čtena byla od D. J. Riordana z Chicaga, který studoval dříve theologii v Louvainu.

Šestý den byl věnován posvátným knihám světa. »Poměr katolické Církve k Písmu svatému a poměr jejího učitelského úřadu k luštění biblických otázek«, provedl mistrovsky Monsignore Robert Seton, dr. theologie v Newark (stát New Jersey).

Sedmý den jednal o »Náboženství a rodině«. Profesor Martin J. Wade, z právnické fakulty university v Jowa, horlivý katolík, přednášel »O manželství« s výmluvností a přesvědčivostí, které byly všeobecně obdivovány. Přednáška »O náboženském vychování dítek«, poslední to dílo záhy zemřelého bratra Azaryho, bylo od jeho bratra P. J. F. Mullany ze Syrakus (stát New York) předčítáno.

O osmém dnu bylo projednáváno thema »Náboženští vůdcové lidstva«. Tu mluvil P. John J. Keane o »Idei vtělení v celých dějinách a v Pánu Ježíši«. Byl to důkaz pro božství Pána našeho Ježíše Krista a pro to, že on toliko jest Messiáš, Vykupitel světa.

Devátého dne bylo uvažováno: »Náboženství v poměru k umění a vědám«. Katolická Církev zastoupena učenou přednáškou »Člověk ve světle zjevení a vědy«, z péra výtečného katolického profesora anatomie na Harwardské universitě, Tomáše Dwighta, doktora mediciny a práv.

Desátý den věnován náboženství a morálce. P. D. J. Kennedy, S. T. M., Dominikán, representoval katolické učení přednáškou: »Božské úmysly při vykoupení hříšného člověka.«

Jedenáctý den probíral thema: »Náboženství a společenské zásady.« Karel J. Donnelly, známý jurista z Bostonu a inspektor státních dobročinných ústavů ve státě Massachusetts, přednesl výborné pojednání: »Katolická církev a chudina« a P. Jakob M. Cleary ze St. Paul pojednával o »Církvi a práci.«

Dvanáctého dne se projednávalo thema: »Náboženství a společnosť občanská«, a odpoledne k tomuto thema měl přednášeti arcibiskup Ireland (ze St. Paul), byl však zaměstnán. Večerní sezení věnováno památce vysvobození černochů z otroctví; z katolické strany přednášel P. J. R. Slattery, představený Svatojosefského semináře pro misie mezi rudými v Baltimore, v pojednání: »Církev katolická a plémě černošské,« které bylo od shromáždění velice pochvalně přijato.«

Třináctý den nám předvádí: »Náboženství a jeho poměr k lásce k bližnímu.« Thema to projednával oddaností ku katolické církvi známý a mezi právníky v Novém Světě důležité místo zaujímající profesor práva na universitě v Louisianě — Tomáš J. Semmes v přednášce: »Katolický názor o rozhodčím soudu místo války.« Jeho vývodům neskrblilo vděčné posluchačstvo pochvalou.

Čtrnáctý den měl podati přehled o »Nynějším postavení křesťanství« vůbec a zvláště co náboženství učinilo pro Ameriku. Přednesl P. Tomáš O' Gorman, Dr. theologie, prof. církevního dějepisu na universitě ve Washingtonu přednášku: »Poměr katolické Církve k Americe.«

Patnáctý den vyplněn thematem veliké záhady: »Náboženské spojení křesťanstva.«. Protože katolický řečník tohoto dne byl zaměstnán, nebyla žádná přednáška z katolické strany tohoto dne (měl řečniti P. Fidelis z řádu Passionistů).

Šestnáctý den měl za svůj cíl: »Náboženské spojení celého lidstva.« P. Jan Gmeiner ze St. Paul dokázal ve své přednášce »Původní a příští náboženská jednota lidského pokolení,« že lidstvo v celku původní zjevení má, a rozvinul důvody Církve katolické pro tu naději, že dle úmyslů božské Prozřetelnosti všecky dítky Boží v čase budoucím jedenkráte budou spojeny.

Sedmnáctý den měl spojiti resultaty celého sněmu náboženského a z toho učiniti závěr pro budoucnost náboženství. Tohoto dne zastupoval katolickou Církev opět P. Jan J. Keane a provedl ve své přednášce: »Poslední náboženství« důkaz, že se může očekávati, že budoucnost náboženství bude lepší než jeho minulost, a že náš Pán Ježíš Kristus a jeho jediná Církev středem veškerého náboženství se stane. — Večer tohoto dne byl podobnou slavností a průvodem ukončen, jako započat. Aktu loučení bylo v obou sálech přes 10.000 lidí přítomno. President Barrows ukončil sněm náboženský několika krátkými slovy, načež od zástupce katolické Církve uděleno bylo poslední požehnání.

Církev katolická stála tu po 17 dní uprostřed tohoto velice zvláštního shromáždění jako kdysi sv. Pavel stál mezi tazateli v Areopagu, a není zajisté pochyby, že od časů apoštolských nebylo ještě takovéto shromáždění rozptýlených dítek Otce nebeského, aby hlas církve naší uslyšely. A ony slyšely ten hlas s úctou a často s nadšenou pochvalou, která proti nevraživosti sektářů tvoří milý kontrast.

Ale ještě více získala katolická Církev. Hned z počátku poznalo se, že mimo všeobecná shromáždění musí jednotlivcům býti poskytnuta příležitosť, aby dle svého přání mohli se na to poptávati, co by je zajímalo. Katolické Církvi byla hned podlé přání místnosť vykázána, a v té uděloval výbor zatím se ustavivší odpovědi tazatelům. Každého dne od rána až do večera poučoval značný počet horlivých kněží jednotlivé tazatele nebo celé skupiny o náboženských pravdách Církve katolické. Mimo to byl výbor z pánů a dam záležející celý den zaměstnán tím, že vítali příchozí a dávali jim katolické brožury. K tomu účelu byl týž výbor ustavičně ve spojení s katolickými spolky pro rozšiřování katolických spisů a s katolickými spisovateli a nakladateli. Ti poskytovali hojně knih, ale to vše nestačilo, tak že, aby se všem dotazům vyhovělo, činil výbor dluhy; a tu se opět nalezli velkomyslní dobrodinci, kteří zaplatili dluhy ještě před uzavřením nábo-

ženského sněmu. Nikdo si nemůže ani učiniti pojmu o dobru, které v té malé místnosti výboru bylo způsobeno; rozdělilť výbor ve své místnosti za dobu sněmu více než 17.230 dobrých katolických knih, brožur, kázání a pojednání srozumitelným slohem psaných.

Ale ještě více. Aby se všem otázkám řádně a důkladně odpovědělo, byla každého dne o 4. hodině odpolední veřejná konference, čili kázání. A tu shromáždilo se den jak den několik set posluchačů. Thema dávala nejprve themata přednášená ve sněmu náboženském, později též odpovědi na otázky, které do »schránky na otázky« (Question Box) byly vhazovány, ba i přímé otázky, které posluchači činili a které ihned byly zodpovězeny. Tím způsobem podány dosti dlouhé výklady skoro o celém učení, dějinách a praxi katolické Církve, hlavně o těch punktech, které bývají příčinou k náboženským sporům, a pro ty, kteří jsou mimo církev, jsou prostými hádankami.

(Pokračování.)

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

Zorro a Lobo odloučili se od jinocha, jenž osaměv rozvažoval: »Zorro! Lobo! . . . tato jména jsem slyšel! . . . dnes v noci, v domě, v němž jsem chtěl spáti, a jsem rád tomu, že jsem neusnul a zaslechl tak ta jména . . . Oni dva lidé, kteří si povídali za onou ďábelskou postelí, mluvili o Zorrovi a Lobovi jako o tovaryších a pomocnících dnešního skutku . . . Není pochyby, že jsem se dobře dostal do Madrida. Náhoda vede kroky mé lépe než kdo jiný.«

A přemýšleje o tom, jak by zamezil lup a jak by z toho těžil, ocítil se u čísla 83. v ulici de Atocha i zamířil k velikému protějšímu domu. Tam uzřel domovnici, jež právě čistila pečlivě klec s hezoučkým papouškem; přemítaje o rozmluvě oněch dvou taškářův, oslovil ji takto: »Pokoj Páně budiž s tebou, dobrá ženo; jak se daří pánovi ve druhém poschodí?«

»Kdo tě sem posílá?«

»Nikdo. Vím, že jest nemocen, a chci věděti, jak se mu vede.«

»Velmi zle.«

»A vy jste ho nechala o samotě?«

»Poslouchej, kdo jsi?«

»Ale, ale! Vždyť to vidíte, neohrabanec . . . Má nemocný peníze?«

»Peníze, peníze! Kdyby měl peníze, nebyla bych já u něho . . . poněvadž . . . rány Boží, že tak mluvím, kdo má peníze, mne si nevšímá . . . ani mého manžela, jsme dobré duše, ano, ale na naši poctivost nikdo nám nic nepůjčí. Ještě tu stojíš? . . . Odejdi, chci zamésti před vraty.«

»Chtěl jsem se vás na něco zeptati.«

»Pověz to tedy hned.«

»Zde bydlí nějaký hrabě, není-li pravda, velice bohatý pán?«

»Ano; co si od toho pána přeješ?«

»Já nic, ale chci s ním mluviti.«

»Ty? . . . Ty chceš mluviti s pánem, jenž býval ministrem, podporou královské komory, vojenským komandantem, hlavou bratrstva Panny Marie?«

»Nu, tu je toho . . . A jest velmi bohat?«

»Bohat? Bodeť ne! Ani sám neví, co má . . . Představ si boháče, který měl správce, jenž vstupuje do jeho domu byl chuďasem a vycházeje z něho byl majetníkem desíti domů v Madridě, a hrabě ani nepozoroval, že by mu v pokladně něco scházelo, totiž to, co dostal správce do drápův . . . Ale nač ti vypravuji tyto věci? . . . Kdo jsi? Kdo tě posílá sem, kam tě nikdo nevolal?«

»Přicházím sem, abych promluvil s hrabětem, však jsem vám to už řekl a ručím vám za to, že mi poděkuje za mou návštěvu, poněvadž jsem zde, abych mu prokázal milosť, jaké mu ještě nikdo neprokázal, co jest živ, jaké by mu ani sama královna neprokázala.«

»Pro pána krále!«

»Přicházím mu odevzdat třicet tisíc tolarův.«

»Poslyš, neupláchl jsi z toledského blázince?«

»Co mu mám oznámiti, jest to, že ho přijdou dnes odpoledne okrást.«

»Chraň mne ruka Páně! . . . A jak jsi se to dověděl, hochu?«

»Bylo by příliš dlouhé vám to vypravovati. Jděte nahoru a rcete tomu pánovi, že s ním chci mluviti.«

»Ale . . . Jest to pravda? Přijdou ho obrat?«

»Zpravíme-li jej v čas o tom, nepřijdou.«

»Ach, můj Bože! Jak si to mám všechno vysvětliti? . . . Jděte, jděte nahoru! . . . Počkejte! . . . zavru fortnu, aby mi ještě neukradli mé chudoby.«

Domovnice a syn kostelníkův kráčeli do hlavního poschodí, a ona zatáhla za zvonek.

Dvéře se otevřely, a domovnice všecka udýchaná oznamovala sloužícímu: »Musíme s pánem promluviti.«

»Proč?«

»Zloději jsou v domě.«

»Pro pána!«

»Ještě nejsou,« připojil mladík.

V tom otevřely se dvéře, a v předsíni objevila se překrásná dáma, jež upřevši zrak na syna kostelníkova a nemohouc se přemoci zvolala: »Ach!« a zbledla jako stěna.

Mladík pohleděl rovněž na paní a zvolal také: »Ach!«

Jeho úžas nebyl pranic ku podivu: nikdy neviděl tak dokonalé a svůdné krásy.

Byla to žena, jež byla krásnější než jeho vesnická milenka, než ona družka jeho mládí, kterou tak hanebně opustil, aby dostal se do hlavního města, puzen jsa satanem ctižádosti.

Krása jeho milenky nebo lépe: jeho oběti byla krásou příjemnou, tichou, půvabnou svou nevinností, byla jednou z těch nejčistších krás, jež jsou na zemi věrnou podobou krásy andělův.

Krása paní, jež se jevila oslepeným zrakům jinochovým, neměla nic společného s krásou dívky vesnické. Byla to opravdová kráska velkoměstská, jež mocně dojala duši kostelníkova syna. Vznešená paní byla oděna v přepůvabný ranní kroj, její oděv lemován byl hedvábným třepením, a ve své postavě, ve svém jednoduchém oděvě, ve svých pohybech spojovala dokonalou vznešenosť s čarovnou milostí.

Mladík dobře znamenal překvapení, jež vyvolala jeho přítomnost v oné dámě, i vykládal si je zcela přirozeně, že tak vysoká a mocná paní, jakou se býti jevila, jest udivena, vidouc před sebou neohrabaného, zaprášeného, chatrně oděného venkovana; v tom okamžiku býval by vydal ony cizí čtyři tisíce realů, jež byly naznačeny na bankovce, aby oděl se důstojně dle své hrdosti.

Domovnice pokračovala: »Ach, jemnostpaničko, tento mladík praví, že nás jdou okrást, vlastně mne ne, protože nic nemám, ale vaši milosť a pana hraběte.«

»Jakže?« tázala se dáma.

»Tento chlapík povídá, že to ví; říká, že si přeje mluviti s panem hrabětem.«

»S mým manželem? . . . Proč? . . .« zvolala se zjevným odporem překrásná dáma.

Syn kostelníkův pocítil neznámý cit při zvuku jejího hlasu.

»Kde jsem slyšel ten hlas?«

»Vejděte, vejděte, dobrý muži,« doložila paní otvírajíc dvéře druhého pokoje; »o čem mi vypravujete, musíte nám pověděti oběma.«

Tato slova, pronesená tónem nelaskavým a téměř opovržlivým, uvedla jinocha v rozjímání: »Kde jen jsem ten hlas slyšel?«

Mladík blížil se k naznačenému pokoji, a za ním chystala se vejíti zvědavá domovnice a bývala by zajisté tam vstoupila, kdyby tomu nebývala zabránila paní, propustivši ji blahosklonně ze svého bytu.

A aby se domovnice zase potěšila, vypravovala všem sousedům o zamýšlené krádeži v domě hraběcím; připojovala hrozné podrobnosti strany vpádu loupežnického, jak prý se toho dověděla z nejlepšího pramene: chtěli prý se tam dostati po žebříku, vypáčiti dvéře, užiti uspavacích nápojů, založiti oheň, a tak pobouřila všecko všude, a za čtvrt hodiny nemluvilo se v ulici de Atocha o ničem jiném než o loupeži, jež hrozila domu nešťastného hraběte.

Celým Madridem letěla zpráva o neočekávaném případu, ihned byla na nohou veškerá policie veřejná i tajná, a zvědavý lid tušil při tom něco veledůležitého.

První, kteří o tom se dověděli, byli lotrové, kteří předešlé noci ukuli plán k podniku; slyšeli totiž ve skupinách lidu na ulici de Atocha se tísnícího všecky podrobnosti, s nimiž spojen byl připravovaný zločin, žasnouce nemálo, jak udivený lid vyprávěl vše tak jistě a určitě.

Jak se čtenář zajisté domyslí, neuvedli již svého záměru ve skutek; sedíce za stolem v krčmě na náměstí de Anton Martin, hovořili o řídké události, že jejich úmysl byl vyzrazen, ač se o to s nikým nesdělili, i nemohli nijak uhodnouti, jak a kdy někdo nevítaný dostal se do jejich kroužku.

Tam seděli i oni dva podnikaví, kteří ztrávili noc v téže noclehárně, ve které syn kostelníkův, pak Zorro a Loba, dvé zajímavých osobností, s nimiž shledal se jinoch blízko banky Hispanské.

»Kdo to as udal?« pravil jeden z banditův.

»Jak se to dovím, já mu posvítím.«

»Nejspíše mne to bude státi nějaké to párátko ze Zabijákova, jímž ho poctím o jeho svátku.«

»Rozumíte tomu, co pravím?«

»Jak to?«

»Povídej, Zorro, ty zde mnoho platíš.«

»Nuže, já myslím, ač při těch slovech dělá se mi nanic, když ta věc už přišla na venek, že někdo o tom věděl.«

»Toť se rozumí. Myslil jsem, že povíš něco jiného.«

»Ještě nejsem u konce.«

»Tedy ven s tím!«

»Tu věc prozradil někdo z nás.«

»Já ne.«

»Já také ne.«

»A já také ne.«

»Ani já.«

»Mimo nás nikdo o tom neměl ani tušení.«

»Věděla-li o tom Chata?«

»Jářku, ty, už jsem ti jednou řekl, abys si mne nedobíral. Chata neví nic o našich záležitostech, a kdyby i věděla, spíše by si jazyk na uzly zavázala, než aby to někomu řekla. Chata jest žena řádná a opatrná, paní bez hany, a kdyby takovou nebyla, však bych s ní zatočil, a třeba je hezká, a blázním po ní víc a více, jsem mužem slova a pomstil bych se.«

»Ale Chata bývala u policie.«

»Poslouchej, ty, nemíchej policejních věcí do našich záležitostí. Bývala-li Chata u policie, dělo se to k vůli vládě a aby zamezila hořkou krev mezi jedněmi a druhými; každou hodinu může se vykázati vysvědčením, jež jí odevzdal policejní správce, ve kterém vychvaluje její znamenité služby o pořádku, neboť bez pořádku není možno nic; bez pořádku se ani řádně nekrade.«

»Poslyš, neřečni k nám jako nějaký poslanec! . . . Zde jedná se o to, aby se zjistilo, kdo to vyzradil.«

»Já ne.«

»Ani já.«

»Nikdo mi to tedy nevymluví: Chata to byla.«

»Vezmeš-li ještě jednou jméno Chaty do úst, budeš [illegible]ho litovati.«

»Opravdu?« Snad mne nenatlučeš?«

»Natlouci, to ne, jsem slušný člověk; ale možná, že se budeme bíti.«

»Jak je libo.«

»Eh, pomalu!«

»Pojďme.«

»Za Toledskou branou je rokle, která je k tomu jako stvořena.«

»Pomalu s tou flintou!«

Všichni čtyři lotrové se zdvihli, vyšli z krčmy a v přátelském rozhovoru zamířili k Toledské bráně; dva z nich byli rozhodnuti bíti se jako stateční rekové za čest Chaty, pověstné ženštiny, která před lety slynula v Madridě nejen pro svou řídkou krásu, jsouc perlou čtvrti Divův a divem celého Madrida, nýbrž i proto, že náležela kdysi

k proslulé větvi tajné policie, objevila nemálo pravých i nepravých spiknutí a uvedla ve zkázu mnohé rodiny.

A líbí-li se laskavému čtenáři, nechám jíti lupiče až k poli cti, nazveme-li to tak, a vrátíme se do domu v ulici de Atocha, kde jsme opustili syna kostelníkova s onou překrásnou paní, jíž určil jsem význačné místo v tomto románu, neklade-li čtenář odporu.

XIII.

Příjemné setkání s nepříjemným koncem.

Komnata, do níž vešel jinoch v patách za překrásnou paní, byla bohatě zařízena.

Syn kostelníkův byl oslněn. Nikdy neviděl podobné nádhery, ba, neměl o ní ani potuchy, leč z knih, jež nalezl u pana faráře.

Paní zavřevši dvéře oslovila jej: »Nuže, rcete, co mi máte povědětí? S jakým vzkazem ke mně přicházíte?«

»K vám? . . .« tázal se mladík udiven.

»Ke mně; mám za to, že ten lup jest jen záminkou, kterou jste si vymyslil.«

»Vymyslil?« zvolal ještě s větším úžasem.

»Můžete mluviti se vší upřímností.«

»Nuže, paní, — běží zde v skutku jen o krádež.«

»Jakže?«

»Tak jest, paní; pokládal jsem za svou povinnosť navštíviti pana hraběte, jenž bydlí v tomto domě.«

»Jest mým manželem.«

Gil vypravoval dámě, k čemu náhodou se přihodil předešlé noci v noclehárně.

Hraběnce nezdála se býti věc příliš pravděpodobnou, než, jinoch mluvil tak nelíčeně, že nebylo lze o pravdě jeho slov pochybovati.

Nad to mladík dotekl se zamýšlené cesty do Carabanchela, vyprávěl o třiceti tisících tolarech, jež hrabě předešlého dne obdržel, a uvedl ještě jiné podrobnosti, které zaplašily dokonale veškeru pochybnosť hraběnčinu.

»Mnohými díky jsem vám povinna, i můj manžel bude vám vděčen, až se o tom doví, že jste se o nás tak zajímal, ač jsme vám úplně cizí. Nepůjdeme do Carabanchela, a lupiči nebudou se těšiti z peněz, jež má můj muž v pokladně. Pravil jste mi, že jste venkovan, ze které obce?«

»Paní, tak znechutilo se mi mé rodiště, že jsem vyšed z něho, zapomněl na jeho jméno.«

»Potkalo vás tam neštěstí?«

»Ano, paní, ztratil jsem rodiče.«

»Toť patrně veliké neštěstí. A co si počnete v Madridě?«

»Ještě nevím, přišel jsem na zdařbůh, na neurčito. Zde prý dodělá se člověk štěstí, a tak chci i já učiniti.«

»Ó, štěstí prchává před tím, kdo ho hledá!«

»Dosud zdá se mi, že ono hledá mne.«

»Vskutku?«

»Až do dneška mám příčinu tak o tom se domýšleti.«

»Slyšte! A jak jste se o tom přesvědčil, že štěstí chodí za vámi?«

»Nejlepším důvodem toho jest mi to, že mi popřálo příležitosti odvrátiti od vás nehodu, jež vám hrozila.«

»Dvorněji nemluvil by ani ten nejvybroušenější kavalír.«

»Paní, zdá se mi býti přirozeno, že vás v obdiv přivádí nesrovnalosť mezi mými slovy a mým oděvem; avšak četl jsem mnoho, hltal jsem téměř knihy, jichž jsem se dopídil ve vsi, a proto jsem méně nevědomým, než jakými bývají chudí venkované, kteří zůstávají bez vzdělání, bez vychování, bez prostředků vědeckých, třeba mnoho toužili po vědě.«

»Náchylnosť ke studiím a ke knihám jest vám k veliké cti. Je-li vám nutno doporučení v Madridě, pomyslil-li jste již na určité povolání, jemuž se hodláte věnovati, a mohu-li vám něčím býti k službám, učiním tak mileráda. Přišel jste, neznaje nás, prokázat nám veliké služby, mně i mému manželu, a bylo by mi velmi milé, odsloužiti se vám aspoň poněkud. Žádáte-li snad něco? Přejete si zaměniti kroj? Chcete zatím nějaké útočiště, kde byste žil, dokud nenaleznete žádoucího postavení?«

»Paní . . .«

»Mluvte přímo.«

»Nevím, smím-li.«

»Ano, mluvte zcela důvěrně.«

»Paní, včera stihla mě jiná nehoda.«

»Jiná?« tázala se hraběnka skoro nedbale, zatím co její obličej měnil barvu.

»Tak jest, paní.«

»Není to tajemstvím?«

»Má býti tajemstvím, než, pro vás nikoliv, poněvadž se tak o mne zajímáte.«

»Skutečně zajímám se . . .«

»Sotva že jsem se ocítil v Madridě, a bloudil ulicemi nevěda ani, kudy chodím, zastavila mne jakási dáma.«

»Dáma? . . . Pokračujte; taková dobrodružství nacházíme v románech.«

»Zastavila mne a tázala se, chci-li jí prokázati službu.«

»A co dále?« přerušila jej hraběnka usmívajíc se.

»Byl jsem bez peněz, a bylo nutno, abych něco získal.«

»Zcela přirozeno.«

»Dala mi do rukou lístek, ukázala na blízký dům a řekla, abych na poslední dvéře zaklepal a odevzdal list tomu, kdo přijde otevřít.«

»A vykonal jste, co vám dáma ta nakázala?«

»V tom to vězí.«

»Jak to?«

»Nevykonal jsem toho.«

»Ha!« zvolala vznešená dáma s patrnou nevolí.

»Nevykonal jsem toho, vlastně vykonal jsem jen část [illegible] úlohy, ale ne všecko. Zaklepal jsem na naznačené dvéře, ale ježto mi nikdo neodpovídal, nebylo mi možno list odevzdati.«

»Vrátil jste jej tedy dámě, jež vám jej doručila?«

»To je právě to.«

»Nevrátil jste ho?«

»Nevrátil, paní, a lituji toho dosud. Potřebuje peněz rozjímal jsem: oznámím-li oné dámě, že jsem jejího přání nevyplnil, možná, že mi nezaplatí, nebo zaplatí méně; řeknu-li však, že jsem věc provedl, zaplatí mi dobře; myslil jsem, že vyhovím svému poslání později, že přijdu totiž ještě jednou, odevzdám list, najdu-li jen někoho v onom bytě.«

»Nebyla to špatná myšlénka. Vrátil jste se tedy a doručil jej?«

»Neučinil jsem tak, paní.«

»A proč?«

»Poněvadž vzdálil jsem se daleko od onoho místa a nebyl jsem s to, abych rozpomenul se na dům i ulici.«

»A nic víc?«

»Ještě více, paní.«

»Co by mohlo býti ještě mimo to? Máte list u sebe?«

»To je ta nehoda.«

»A jak dostojíte svému úkolu?«

»Nevím. Dnes ráno, ani nevím jak, list se mi otevřel.«

»Ach!«

»A v něm našel jsem . . .«

»Co? Nějaké milostné poselství?«

»Nikoliv, paní.«

»Listinu důležitou.«

»Ano, se čtyřmi tisíci realů. Zde jest.« A vyňal bankovku.

Hraběnka snažila se opanovati své pohnutí spatřivši lístek.

»Co s tím počnu?«

»Chcete snad, abych já vám to pověděla?«

»Dopustil jsem se zlého činu?«

»Není příliš dobrým.«

»Jak to napravím?«

»Náprava jest těžká. Jest jen jeden prostředek, jenž závisí na náhodě.«

»Který?«

»Potkáte-li ještě jednou onu dámu, jež vám dala ten lístek . . .«

»Oh, nepoznám jí! Její tvář halil přehustý závoj, a nepoznal bych jí nikterak, leč snad v tomtéž oděvu a s týmž závojem.«

»To není tak snadno.«

»Myslím tak. Tyto peníze nejsou mé, co s nimi učiním?«

»Nejlépe by bylo vrátiti je oné dámě, ale ježto nevíte, kdo jest, není lze, abyste je navrátil.«

»Znáte-li ji snad vy . . .«

»Já! Jaký to nápad!«

»Chci býti k vám upřímným: ona dáma měla hlas velmi podobný, ba ještě více, týž hlas jako vy.«

»Pro Boha!« zvolala paní s úsměvem.

»Jakmile jsem vešel v tento dům a uslyšel jsem váš hlas, měl jsem za to, že slyším týž, jenž včera na ulici mě oblažil oním úkolem.«

»Zmýlil jste se,« pravila přísně hraběnka, vrhajíc hrozivý pohled na smělého jonáka. Ten sklopil oči poznávaje, že dáma velice se pobouřila.

»Mladý muži,« připojila již hraběnka méně přísně, »vzdávám vám mnohé díky za vaši službu, již jste nám osvědčil tím, že jste zpravil

nás o krádeži, jež nás čekala, a ve jménu svého manžela dovoluji si vám nabídnouti tuto nepatrnou sumu.«

Paní vyňala z tajné přihrádky ze stolku tisícirealovou bankovku a podávala ji jinochovi.

Ten jí nepřijal.

»Paní,« řekl, »nepřišel jsem v tento dům pro peníze, a — bych byl upřímnějším — vstoupil-li jsem na počátku s úmyslem přijat odměny, nyní po rozmluvě s vámi nemohu nikterak přijati těchto peněz.«

»Aj, aj! Jste uražen ve své hrdosti.«

»Paní, nemám důvodů k tomu.«

»Buďte s Bohem, a On dejž vám štěstí v Madridě.«

»Toho doufám.« A syn kostelníkův vyšel z domu, jsa omámen, zmaten a — — zamilován. Žena ta zajala jeho srdce.

Zamířil na náměstí de Anton Martin mysle na ženu, jež tak laskavě jej byla přijala a tak tvrdě propustila; najednou pocítil, že jej někdo mocně chopil za rámě.

Ohlédl se a uzřel, že to není nikdo jiný, než ten, jenž proměňuje bankovky a který mu činil tak výhodné nabídky z rána, chtěje mu vyměniti lístek znějící na čtyři tisíce realův.

»Hola, příteli!« oslovil ho.

»Co si přejete?«

»Nic; viděl jsem tě, že jdeš vzhůru ulicí, a poněvadž jsi se mi tak zalíbil, jdu tebe pozvat . . . Mám ve svém příbytku snídaní, které ti bude chutnati.«

»Nemohu.«

»Člověče, neurážej mne.«

»Nemožno, pane; pusťte mě,« řekl jinoch snaže se vymknouti tomu muži, jenž jej svíral víc a více.

»Nepokoušej se, abys se mi vytratil, nepustím tě. Se mnou půjdeš do mého bytu.«

»Nechci.«

»Já však chci.«

»Kdo jste?«

»Už jsem ti to ráno řekl.«

»Nuže, nepůjdu,« a chtěl se ho opět zbaviti.

»Nic ti to nepomůže, půjdeš se mnou; neboj se, nesním tě ani já, ani moji přátelé, kteří na nás doma čekají.«

Syn kostelníkův byl by rád uprchl, ale poznal, že jest to nemožno.

Nelíbilo se mu příliš chování muže, jenž jej táhl proti jeho vůli; tušil, že mu hrozí nebezpečenství, ale sliboval si, že podporován jsa štěstěnou, vyjde bez pohromy z nenadálého dobrodružství, jež ho čekalo.

Brzo uvidíme, co se mu přihodilo.

XIV.

Dům v ulici del Tribulete.

Gil neprovázel s přílišnou radostí onoho muže. Ale ježto muž ten jeho se nespustil a snad byl i odhodlán vnutiti mu přes moc svůj nemilý průvod, nezbývalo jinochovi než mlčky jíti.

Došli ulice del Tribulete. Dům, do něhož vstoupili, vzpomínal časů dávnějších, než jaké si můžete představiti; byl to zajisté jeden z prvních madridských domů: byl již starý, sešlý, nevzhledný a ohyzdný.

Průjezd byl fantasticky dlážděn oblázky, a to tak rozkošně, že kdokoli na ně vstoupil, slyšel všecky andělíčky v nebi pěti; vcházelo se dlouhým a širokým průchodem, jenž byl bohatě vyčalouněn pavučinami a co do opatření zdravotního, byl svlažován vodou, jež nebyla právě křišťálová a vytékala hravými vlnkami z jistého vodovodu nehrubě upraveného, plynouc bez bublání, za to však se zápachem po všech rasích dvorem a průjezdem do uliční stoky.

Za nekonečným téměř průjezdem prostíralo se nádvoří, jež vzpomínalo dvorů v Alhambře proto, že pranic nemělo s nimi společného. Nádvoří to bylo čtverhranné a dlážděné dle téže soustavy jako průjezd; uprostřed něho zdvihala se pyšně elegantní studně, jejíž bradlení, rozvalené a rozházené, připomínalo vzdělanci a starožitníku dvůr krále zuřivce, za jehož vlády nejspíše studně na onom nádvoří byla slavnostně odhalena. Přízemek skládal se ze dvaceti čtyř bytů, jejichž dvéře vedly na dvůr; do bytů těch nevcházelo jiné světlo leč dveřmi, a toho bylo velmi poskrovnu, a ještě bylo nejasno, takže hodily se ony příbytky nejlépe osobám, jež špatně viděly nebo byly slepé.

Obyvatelstvo přízemních bytův bylo se všech konců sebráno. Trávily tu život politování hodný rodiny, jež zasluhují čestné zmínky v tomto románu: vysloužilý poddůstojník se svými vyznamenáními a se svou chotí, zpěvačkou na odpočinku, rovněž ozdobenou záslužnými kříži; manželství to bylo vzorem manželství nezdárných a od Boha opuštěných, poněvadž každý Boží den poddůstojník ostře hádal se s pěvkyní, a pěvkyně zase klnula svému manželu, o němž říkala, že jest Juanem de las Viñas, Juanem Lanas a ostatními rovněž daremnými Juany. Tito manželé nemajíce dítek vlastních, vzali si dítě z nalezince.

Jednoho dne muž odešel, vrátil se s dítětem v náruči a odevzdávaje je své ženě promluvil k ní přeněžně: »Zde máš, zlořečená, synka, jenž není ničí, vypůjčil jsem se ho z nalezince. Když nemáme vlastních dítek, podržíme si toto a vykonáme milosrdný skutek.«

Pěvkyně, jež byla přece jen měkkého srdce, přijala s plesem nemluvně.

Ve druhém bytě žily tři dámy, ale velmi vznešené dámy, matka totiž se dvěmi dcerami, jež s vysokého postavení přišly na mizinu, ale proto přece nechtěly vzdáti se bývalé své hodnosti, aspoň ne co do šatů, objevujíce se každého dne na madridských procházkách, odívajíce se s největším přepychem, ovšem jen zdánlivým. Ubohé ženy, aby zachovaly sobě tuto nicotnou nádheru, aby mohly blýskati se bídnými hadry podle předpisů nejnovější módy, téměř ani nejedly, ani nespaly; celé noci šily pro venek za nízkou mzdu, jejíž nepatrnou část věnovaly na chatrnou stravu a ostatek na krajky, kloboučky, rukavičky a jiné tretky.

V nejbližší jizbě bydlil sesazený úředník, jenž dal se do psaní veseloher, truchloher, frašek a jiných výstředností se zápalem, který zasluhoval lepšího osudu; celičký den vymýšlel světoborné plány a přednášel nejzdařilejší výstupy ze svých plodů, což zavdávalo mnohou příčinu ke hřmotnému smíchu sousedstva, jež objevilo se ve všech

dveřích, kdykoli jej slyšelo deklamovati, a sotva skončil, pozdravovalo jej hřímavým sykotem a dupotem; a tu vycházel muž ten na nádvoří s papírem v ruce a s pérem za uchem; snažil se přesvědčiti slovutné shromáždění o vynikajících zásluhách svých dramatických skladeb zakončuje vždy závěr své řeči apostrofou: »Ale proč bych mluvil vám o tom, čemu nerozumíte? Není stvořen med pro oslovská ústa.«

V dalším bytě bydlil vzácný tenorista bez hlasu, jenž zpíval dole v kavárně de Euterpe, v Ribeře de Curtidores a v létě obyčejně zastával choristu v některé z komických společností, jež vystupovala pohostinsku v divadle quadalajarském, jadraqueském, paracuellském a jiných méně slavných; a tam sebíral bohatou žeň potlesku, poněvadž třeba pěl vždy jen zároveň s ostatními umělci některého znamenitého spolku, vždy nalézal prostředky, aby vynikl a vzbudil pozornosť, buď že kokrhával jako kohoutek uprostřed zpěvu nejsmutnějšího a nejděsivějšího, buď že pozdravoval diváky s jakousi koketností, nebo že dával přízvuk způsobem neobvyklým, aby tak dodal zpěvu větší rázovitosti a pádnosti.

Muž ten, jenž jen v noci byl zaměstnán, po celý den meškal doma zpívaje velmi smutně hlasem, jenž se podobal vytí psův čijících zdechlinu, jak říká lid, tuto slohu:

Horalé, kdy noci dobří běsi
slibují nám úkryt svůj i zdar:
výšin uherských nechť volné lesy
prochví trubka boje zhoubci v zmar.

Tenorista měl hostem hudebníka, jenž za dob své slávy býval proslulým umělcem, avšak upadaje z neštěstí do neštěstí spokojil se konečně nevýnosným úřadem v továrně na kvasnice.

Hudebník neznal jiné knihy leč tu, která byla mu — abychom tak řekli — textem, a knihou tou byl kalendář, jejž měl stále s sebou, aby věděl, na který den připadá jaký svatý; podle něho zařizoval své jednání, poněvadž byl nejenom dělníkem výrobny kvasnicové, nýbrž i jejím ředitelem, jsa zkušeným profesorem a všestranným znatelem sousedstva madridského.

Tenorista a kvasničkář měli své přednosti i vady a vracívali se domů vždy v průvodu svých opiček; zatím co na tenoristu působilo víno snad nejtrudněji z pokolení lidského, uvádělo kvasničkáře v pravdě až ve příliš růžovou náladu; tak přiházelo se, že zatím co tenorista plakal nad bědami tohoto světa a ronil slzy jako pěsti veliké nad svým úpadkem, kvasničkář zpíval až běda, smál se a vůbec tak si vedl, že sousedé nemohli ani oka zamhouřiti; tak přerušoval těžkomyslná rozjímání svého spolubydlitele; hádka jejich trvala obyčejně tak dlouho, dokud neusnuli — a tu jediné byli svejného mínění chrápajíce oba přezvučnou a strašnou harmonií.

V dalším bytě žilo dvé bytostí, na něž pestré obyvatelst o toho domu patřilo vždy s úctou a jednalo s nimi laskavě:

Byl to otec se svou dcerou. Otec byl starcem dnou skřičeným. Dcera byla krásná a mladá. On byl povahy popudlivé a zacházel tvrdě s celým světem a zvláště se svou dcerou. Tato byla učiněným andělem, pokorná, laskavá, trpělivá, pracovitá; zbožňovala otce, o něhož

pečovala jako o děcko, jednala s ním, jakoby ani neslyšela jeho hrozných kleteb a neustálých nadávek; zvykl nehrubě svému neštěstí, nesnášel trpělivě nelítostné choroby, jež ho uvrhla na lenošku, kterou koupila mu dcera, jíž za to bylo probděti a pracovati mnohou noc.

Tato světice nebyla dcerou, nýbrž otrokyní svého otce; oblékala jej, svlékala, připravovala mu jídlo a krmila jej nejvybranějšími pokrmy, jež churavý sobec v pravém slova smyslu hltal, zatím co sama spokojovala se skyvou chleba, někdy i zemčaty, měla-li je kdy uvařiti, čehož vždy nebývalo, ježto mimo ošetřování otce musila pracovati, aby se mu ničeho nenedostávalo, i zkracovala o několik hodin svůj spánek, aby učinila zadost tak posvátné povinnosti.

Margarita — tak se jmenovala — vždy laskavě chovala se k svým sousedům, vždy byla ochotna učiniti jim ve všem po vůli, smiřovala sporné strany — čehož bylo třeba skoro každého dne — snažíc se odvrátiti smutné následky různic, a druhdy nevzala po celý den ani do úst, věnujíc oběd svůj některému hladovému sousedu.

Vznešená, šlechetná, k oběti vždy hotová ta duše při své chudobě konala více dobra než lidé mocní a štěstěnou obdaření.

V jiném bytě zase bydlila stará žena tak nepříjemného obličeje, že, kdykoli ji spatřil kocour páně poddůstojníkův, vždy ježil chlupy a vydával tak hrozné vzdechy, že by býval zhasil sebe větší lucernu. Žena ta naláněla všem sousedům úcty, ježto byla tak bídně oblečena a brzo zase někdy s nikým ani nepromluvila, takže všickni si myslili o ní, že jest to jedna z těch čarodějnic, které svádějí nevinné dívky.

Jednoho dne vyšla ze svého příbytku s takovým chvatem, že zapomněla zavříti dvéře; této neopatrnosti použil ihned poddůstojník pobádán jsa od své ženy, jež byla na vše hrozně zvědava; křižoval se náramně naleznuv na stole zlaté hodinky, na stolici démantový nákrčník a sbírky obleků větší nebo menší ceny roztroušených po jizbě. Za minutu věděl o objevu tom kde kdo v domě, poněvadž pěvkyně nedovedla se zdržeti a vypravovala o tom všem nájemníkům; tak dala podnět ke všeobecnému mínění, že záhadná paní byla převelikou zlodějkou nebo přechovavačkou zlodějův.

Po té události každý pohlížel s hrůzou na onu ženu, a úžas nabyl ještě větších rozměrů, když jednoho dne objevil se v domě nádherně oděný sloužící táže se po tetě Blase, jíž byla stařena.

K návštěvám sloužícího přidružila se ještě návštěva dámy ve smutečném oděvu a holobradého jinocha.

Co tu bylo poznámek u sousedstva! Jeden říkal o ní, že jest travičkou ze řemesla, jiný, že jest paní, která se střeží, aby se nesetkala s policií.

Dům měl též hlavní poschodí, a v tom bydlilo sousedstvo ještě vybranější: nahoru šlo se po schodech, po jakých dovede choditi jen ten, kdo se naučil tančiti na provaze, a šel-li někdo nahoru hlavním schodištěm — jiného přístupu tam nebylo — velmi snadno mohla jej potkati náhlá smrť: takovou silou rozléval se tam vonný zápach, vycházející ze dvou pokojíčků, jejichž jméno račte mi prominouti, ze kterých jeden nacházel se těsně u prvního schodu a druhý u posledního, že nešťastný smrtelník, jenž vkročil na druhý stupeň, stál mezi dvěma ohni a kráčel-li vzhůru, měl co dělati, aby se nezvrátil pro vůni, jež zdála se vycházeti ze hnijící zdechliny.

Toto nebezpečenství smrti nebylo jediné, jež hrozilo na těchto schodech; život mohla státi ta chůze po schodech, jež byly snad na spadnutí již za vpádu Francouzův, a sebe starším obyvatelům toho domu bylo dobře dávati pozor na každý otvor a každý hřeb, nebo přelehko bylo lze klopýtnouti a sraziti vaz.

Proto nebylo divu, že děti v domě byly znamenány na hlavě i na celém těle následkem nesčíslných pádů, které přiházely se den co den na šlakovitých schodech a jež mívaly obyčejně v zápětí mnoho ran metlou z rukou mateřských a to veřejně, prostřed nádvoří, nepochybně aby děti zvykly slušně chovati se před lidmi.

Každého dne přihodil se nějaký takový komický výstup. Bylo slyšeti hrozný křik maličkého, a již věděl kde kdo v domě, že dítě svalilo se se schodů a udělalo si na čele bouli jako ořech; hned po té bylo viděti z některého příbytku vycházeti ženu v nespořádaném oděvu pravidelně nebo vlastně nepravidelně, jež běžela k pacholeti; zdvihla je, prohlížela a skončila rozpoznání asi půltuctem ran metlou. A po této nápravě klouček posadil se do kouta, brečel tři hodiny strkaje si prstíky do úst i do nosu, až objevil se na schodech jiný hošík, jenž se rovněž svážil se schodův a dostal taktéž patřičnou výplatu, jež těšila prvního tak, jako bolela druhého.

Pravil jsem, že ve hlavním poschodí bylo sousedstvo vybranější než ve přízemku, a vskutku bydlily tam osobnosti, o nichž obzvláště dlužno jest se zmíniti.

D. Ramon byl nejznamenitějším nájemníkem v domě, nejvlídnějším a nejzámožnějším. Muž ten ocítil se jednoho dne v onom domě, a sousedé poznávali v něm ihned dobrodince člověčenstva, ježto nabízel každému to, co neštastnou náhodou bývá obyčejně jediným svrchovaným lékem proti zlům tohoto života, totiž peníze. Zaměstnání D. Ramona bylo nanejvýš jednoduché: ráno půjčil devatenácte realův a druhého dne přijímal je rozmnoženy o jeden real jako v odměnu; a vracel-li dlužník půjčku svou teprve za dva dni, bylo mu přidati ještě jeden real, takže si již představíte, co by bývalo vrátiti dlužníku, kdyby si vypůjčil od D. Ramona výše dotčený obnos na celý rok. Na dlouhý čas peněz nepůjčoval; peníze svěřoval obyčejně jen na den nebo nejdéle na týden. Dlužníci jeho byli vesměs ze třídy podomních prodavačův, kteří každého dne přinášeli jemu do bytu zeleninu, pomeranče, štěrbáky, ovoce atd. atd., aby vypůjčili si napoleon nebo dva pro koupi svých potřeb, a s večera vraceli mu jistinu i s úroky. Někdy byl jeho účet velice podoben krádeži, a říkali mu, že je zloděj od kosti; než D. Ramon byl ducha vzneseného a necítil se ani uraženým ani popuzeným, neboť, jak říkával, pomýšlí-li se na nevděk, ví prý každý dobře, že nelze se zavděčiti nikomu na světě.

D. Ramon bydlil vedle jisté sousedky, jež byla téměř světicí, jak se všem zdálo; veliká byla její zbožnosť a náchylnosť k věcem naší svaté matky Církve. Doña Maria — takové bylo její jméno — žila za nejlepších poměrův a těšila se veliké oblibě ve všech madridských klášteřích, jež každého dne navštěvovala, obstarávajíc všelijaké koupě jeptiškám; jim sloužila ve všem, čeho si jen přály. Jejím úmyslem bylo kdysi státi se jeptiškou, avšak D. Ramon vypudil jí to z hlavy; ženě jest prý osvědčiti její ctnosť mimo klášter, což jest zajisté nesnadnější sice, ale za to prý jest ctnosť záslužnější.

Majíc padesáte zlaťáků na hotovosti mohla doufati, že za každý obdrží tisíc tolarův, a s touto sumou kdo by ji mohl zbaviti té slávy, aby jednou sama nezaložila kláštera a nestala se v něm abatyší, převorkou nebo kdo ví čím ještě? I směřovala veškera námaha Doňe Marie k tomu, aby měla někdy hodně peněz a postavila se v čelo nějaké společnosti.

Jiný z obyvatelů hlavního poschodí byl tajemný muž, jenž si najal v domě tom příbytek a zdržoval se skoro všecky noci mimo něj, dávaje tak příčinu ke zcela oprávněným podezřením. Kdo jej viděl vraceti se v noci s obličejem hladce oholeným, spatřil jej ráno vycházeti s vousy, jaké míval sv. Antonín, a když se vracel podruhé, již měl vousy plavé a napálené jako nějaký Angličan a za dvě hodiny po té honosil se nádhernými černými kníry, jakoby byl zápasníkem s býky. Jednou byl oděn velmi vznešeně, podruhé podobal se úřednímu beze služby, jenž byl na mizině, ač náležel kdysi k tak vážené třídě; nebylo pranic divno, viděli-li jej vycházeti se svrchníkem za letního vedra a s vykasanými rukávy a s čepičkou na hlavě za nejkrutějšího mrazu.

Řídké tyto objevy vzbuzovaly pozornosť sousedstva, i bylo tu na sta poznámek o životě a jmenech tohoto muže; všickni byli přesvědčeni, že jest asi pěkný ptáček, i našel se mezi nimi někdo, jenž chtěl jej seznámiti s úřady; ježto však valná většina onoho obyvatelstva nepřála příliš úřadům, nechtěla jich ani viděti v této zmenšené republice federální nenávidíc všecky tyranie; každý úřad zaklínali tito občané do horoucích pekel.

Tajemný host zvěděl, že se o něm mluví, že se pilně zaznamenávají jeho vycházky i návraty, že jest jmín člověkem nebezpečným, a za tím účelem shromáždil jednoho rána veškero nájemnictvo, aby vyslechlo jeho objasnění, i začal: »Dověděl jsem se, že se zde o mně vypravuje a že si povídáte o tom, že jsem ten a ten, i o tom, kdy se vracím i kdy se nevracím, i kdy vycházím i kdy přicházím, i čím se odívám i co jím.«

Všecko mlčelo.

»Jest to vše pravda?«

»Inu, tak a tak . . .«

»Já bych vám jen řekl . . .«

»Co mne se týče . . .«

»A já zase . . .«

»Když již tak myslíte . . .«

»Neotevřel jsem ani zobák . . .«

Takové a těm podobné odpovědi vyslechl záhadný muž a pokračoval: »Tedy dobrá, povím vám, kdo jsem.«

»Slyšte, slyšte!«

»Jsem ten, kterým jsem a jak se mně líbí; vycházím, kdy mne napadne, a vracím se, když uznám za dobré; oblékám se, jak chci, a jím to, co mi chutná. Nyní již víte, kdo jsem.«

Všickni se divili a byli usvědčeni.

»A ještě jen na něco vás musím upozorniti; toho, kdo o mně promluví, zastřelím.« A vytáhl hrozivý revolver. »A ještě něco: vy o mně nevíte ničeho, za to já znám život i činy mnohých, kteří mne nyní slyší, a mohu je poslati do žaláře, kdy se mně zlíbí; tedy dobrý pozor!«

Veleslavné shromáždění bylo úplně přesvědčeno o tom, že onen muž jest kavalírem, a každý zalezl ihned do svého hnízda, aby se tak brzo nevracel a nerozbíral života jiných, obzvláště takových osobností, které jsou s to, aby vypálily třeba za bílého dne svou bambitku, jak se zdálo o tomto pánu.

Do tohoto domu zavedl neznámý kostelníkova syna.

V přízemku na nádvoří bylo viděti zavřené dvéře, a k těm zamířili průvodčí i kostelníkův syn; směnárník zapískal zvláštním způsobem, dvéře se otevřely, a oba vešli dovnitř.

Byla tam stkvělá společnosť, skládající se ze šesti nebo sedmi kavalírů takové podoby, že bylo strach na ně se podívati.

»Jsem ztracen,« řekl si mladík, uzřev se v této jizbě, osvětlené svítilnou, poněvadž při zavřených dveřích i okenici nebylo tam jiného světla.

»Zde máte toho ptáka,« pravil příchozí.

»Nuže, jen vejděte a nebojte se!«

»Vlezl jsem do pasti,« řekl si kostelníkův syn.

I počal se následující rozhovor:

»Tedy ty's to, jenž to prozradil?«

»Co jsem prozradil?«

»Nestav se nevědomým!«

»Teď zpívej a dostaneš plat.«

»Nerozumím ničemu, co mi říkáte.«

»Tys šel dnes ráno ulicí de Atocha do domu jistého hraběte.«

»Šel jsem, kam jsem chtěl.«

»Dobrá, dobrá, ale teď nepůjdeš, kam budeš chtíti.«

»Proč?«

»Proč?« pravil jeden z banditů vstanuv a blíže se ke mladíku, »protože kam nyní půjdeš, jest onen svět.«

A vyňav hrozný nůž nastavil jej na hruď jinochovu; býval by jej poranil, kdyby ho byli nezadrželi jeho druhové.

»Pusť ho; můžeme jej zabiti někde jinde. Nyní nám poví, jak věděl o tom, že dnes jsme se chystali do hrabčcího domu.«

»Nevím o tom pranic.«

»Co to v tobě vězí, hochu?«

»Ve mně? Vždyť vidíte, že jsem venkovan.«

»Takového venkovana jsem ještě neviděl.«

»Odkud jsi?«

»Z Aragonie.«

»To dostačí. Nyní musíš nám povědíti, odkud jsi s ověděl, že dnes měla býti provedena krádež v hraběcím domě; tys t věděl. Kdo ti to vypravoval?«

»Podle všeho dva z vás.«

»Jakže? Pověz mi je, a hned je zardousím,« řekl jeden z banditův.

»Nevím, kteří jsou to. Tohoto pána« — ukázal na svého průvodce — »viděl jsem dnes ráno, potom viděl jsem dva z vás, kteří — jak se mi zdá — jmenují se Zorro a Lobo.«

»To již víme,« pravil Zorro.

»Ostatních neviděl jsem jaktěživ.«

»A jsme to my snad, kteří jsme ti vypravovali o krádeži?«

»Nevím.«

»Mluv jasně, nebo ti — živ jest Bůh — srazím hlavu a ukáži ti ji za živa.«

»Nuže, pane,« odpověděl mladík odhodlav se k upřímnosti, »na dnešek spal jsem v jedné noclehárně a tam slyšel jsem dva muže hovořiti o krádeži, jež měla býti dnes spáchána.«

»Ha, to jsme byli my!« vskočil mu do řeči Lobo.

»A to jsi šel vyzvonit? Zemřeš.«

V tom okamžiku někdo zabušil na dvéře.

Jeden z lupičů podíval se ihned skulinou v okenici. »Jsme ztraceni!« zvolal.

»Tento bídník nás vyzradil,« pravil, ukazuje na syna kostelníkova.

»Skolte ho!«

Jinoch pocítil ránu do ramene, palčivou bolesť a sklesl beze smyslů na zemi.

Za několik minut otevřely se dvéře, jež vypáčila obecní stráž; tato vešla do vnitř a s ní policejní inspektor. Raněný jonák ležel na podlaze jako mrtev. Lupičové zmizeli.

»Kudy?« táže se čtenář. (Pokračování.)

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

Rusové nepřestávají si stěžovati do západní Evropy, že národa ruského, jeho literatury krásné a vědecké, jeho národního a politického života nezná. Kdykoliv setkají se v evropské literatuře s knihou nebo statí, která se dotýká méně lichotivou kritikou některé stránky života na Rusi, ihned odpovídají nám se svou až příliš jemnou citlivostí: »neznáte nás«.

Bylo by snadno dokázati pravý opak a naprostou neoprávněnosť této výtky. Nemluvě o literaturách francouzských, anglických, německých, které pořizují si překlady všech jen poněkud vynikajících děl kteréhokoliv národa a tudíž i ruského, i naše skromná veřejnosť česká, jak sám jsem se o tom přesvědčil, o mnohých dosti vedlejších věcech ruských lépe je zpravena, než o svých vlastních, a to někdy dosti důležitých. Že všecky naše odborné kruhy znají příslušnou literaturu ruskou, o tom svědčí každý náš odborný časopis.

Však o to nám v naší stati nejde; nás zajímá jen kulturněnáboženská stránka ruského života. Učinili-li jsme právě uvedenou poznámku, stalo se to proto, že i nás, kruhy »klerikalní«, stihá každou chvíli výtka: neznáte nás; to my vás známe daleko lépe. Každý náš projev, který jen poněkud kriticky a méně přátelsky dotkne se nad míru citlivé povahy církve ruské, bývá touto výtkou od ruské církevní kritiky doprovázen. Avšak trváme, že stejně jest neoprávněna jako výtka laických kruhů ruských, svrchu uvedená.

V roce 1894. vydal jakýsi dr. Ferdinand Knie knihu asi 200 stran čítající, ve které pojednává o některých stránkách pravoslavného ritu,

o bílém a černém duchovenstvu a o jiných věcech, jež mohou katolika zajímati.[1]) Kniha není ani dokonalá, ani vesměs správná. Již tomu se podiví těchto věcí poněkud znalý čtenář, že auktor čerpal všecky své vědomosti téměř vždy teprve z druhé ruky, a to i z pramenů protestantských, pravidelně, jak známo, nečistých. Kritikou německou byla proto kniha Knie-ova přijata velice chladně, u nás pak tím většího došla odsouzení, poněvadž z knihy vane nám dobře známé německé nepřátelství k Slovanům. Ale nikterak nelze říci, že by kniha Knie-ova nepodávala mnoho věcně správného; vždyť ani ruská kritika nedovede jí vytýkati, mimo něco málo poklesků věcných, než nedůstojné a fanatické její nepřátelství k ruskému pravoslaví, majícímu prameny ne v katolictví, ale právě v nedostatku katolictví páně spisovatelově, v germanství.

Nuže, a o této knize napsal Malcev mimo mnohá hrubianství, nikoliv na adresu p. doktora Knie-ho, jak se slušelo a bylo by spravedlivo, nýbrž na adresu celé katolické veřejnosti,[2]) že stav východních církví západním bohoslovcům mimo několik skvělých výjimek, jako probošta dr. Probsta ve Vratislavi, kanovníka Röhma v Pasově, faráře Grubera v Sluni, prof. dr. Nillesa v Innomostí a j. velice málo jest znám, kdežto bohoslovcům východním zpravidla i dogma i kultus západní církve dobře jsou povědomy. Podobných citatů dalo by se uvésti na tisíce.

Avšak tvrzení toto není pravdivo, nýbrž pouhým spisovatelským chytráctvím, které v čtoucí veřejnosti ruské má zdvojnásobniti sílu repliky Malceovy a učiniti důvody jeho nezvratnými, ve veřejnosti pak mimoruské pocit sklíčenosti, že tam za tou hranicí přísně střeženou nalézají se bohoslovné poklady, jež jsou četny a velkolepy, o nichž my však nemáme ani potuchy. Nebylo by ovšem divu, kdyby veškeren západní klerus měl jen nedostatečná mínění o církevním životě národů východních, zvláště ruských. Není tomu tak, ale kdyby skutečně to bylo pravda, vina za to nepadala by na nás, jakobychom se o ruskou theologii a náboženský život Ruska nestarali, nebo ze zásady nespravedlivě si vedli pravdu zúmyslně zamlčujíce; bylo by tím vinno Rusko samo, protože *hranice své návštěvě západního katolického kněze přísně uzavírá*. Znalosť ciziny bez možnosti, shlédnouti ji, zůstane vždy jen nedokonalou a mrtvou.

Že pravdu díme, ihned aspoň několika ukázkami doložíme, třeba bychom tím poněkud i odbočili.

Slavný Jezuita P. Pierling je ruským poddaným — aspoň byl jím dříve, nebo možná, že jesuitství tohoto poddanství ho [illegible], — je rozený Moskovita, v kterémžto městě má dosud příbuzné. Tento slavný muž věnuje své síly studiu historických otázek, týkajících se Říma a Ruska, o nichž vydal práce mnohé a pozoruhodné, vzbudivší pozornosť evropskou.[3]) Jeho spisy nezávadně se i v Rusku ruským jazykem tisknou, nebo autor co nejpečlivěji se vyhýbá všemu, co by při neporušenosti historické pravdy jen dost málo mohlo uraziti velikou citlivosť ruské veřejnosti, zvláště církevní. A znajíce s důstatek spisy jeho, můžeme říci, že i ruských pravoslavných knih není mnoho, které

[1]) Die russisch-schismatische Kirche, ihre Lehre und ihr Kult. Graz. 1894.
[2]) Christianskoje čtenie 1894. p. 284 a 285.
[3]) Jeho: La Russie et l'orient rozebrali jsme v loňské »Vlasti«.

by takovou opravdivou láskou k otčině a jejím zřízením byly prodchnuty. Nuže, tento Pierling, jejž hostiti každá země pokládala by si za čest, nedostal dovolení, aby směl navštíviti své nemocné příbuzné. Dlužno totiž věděti, že slovo »Jezuita« má po celé Rusi, kteráž Jezuitů ovšem od mnoha let už ani neviděla, význam bytosti nejnebezpečnější, nejohavnější, nejděsnější, takový asi, jak jej nevěrecké romány a protestantské pamflety vytvořily. Ještě dnes jest tomu tak, a z celé literatury ruské nebylo by asi lze uvésti příkladu ani jednoho, ve kterém dáno by bylo o Jezuitech svědectví pravdě.

Příklad druhý. Vanutelli, římský Dominikán, potřeboval, jak sám píše, dvě léta k tomu, než mu bylo dáno povolení k cestě do Ruska, a nežli všecky ostatní formality překonal. Jak přátelského jest smýšlení Rusku, o tom právě jeho spis jest nejlepším důkazem. I ruské kruhy církevní uvítaly jej s radostí a nadšením, jak ukazuje kritika o něm, již ve »Věda a Rozum« uveřejnil svaščenik Tolstoj.[4]) A co i tohoto misionáře stálo namáhání, nežli mohl přestoupiti hranici ruskou! Budtež uvedena aspoň některá jeho slova o tom. Píše[5]): »Cestovati po Rusku jest zcela něco jiného nežli cestovati jinde v Evropě, poněvadž zde dnes již všady komunikace jest co nejsnazší a nevyžaduje mnoho formalit; kdežto v Rusku jest obtížná, a různé formality podrobné a odiosní se vyžadují, jakých jinde není. Staví-li se takové obtíže v cestu všem, pro toho, kdo má charakter kněžský, nebo kdo se zabývá více studiem mravním nežli materielním, jsou skoro úplně nepřekonatelné. Jest ustálené pravidlo, že vstup do Ruska pro každého kněze, zvláště pak kněze katolického, bez zvláštního a osobního povolení ministerstva a policie dovolen není, kteréžto dovolení se vůbec nedá, není-li dříve znám cíl a příčina cesty. Katolický kněz dostane toto dovolení zřídka, snad nikdy; bez něho však, pod cizím pasem, cestovati jest nebezpečno.«

Zbývá, abych uvedl své zkušenosti. Jest mi jen potvrditi, co napsal Vanutelli; jen tolik bych poopravil, že není tak nebezpečno, vydati se na Rus na cizí pas, ale ovšem bude míti takový navštěvovatel z cesty své sotva veliký užitek, poněvadž kruhy kněžské zůstanou mu zavřeny, totiž aspoň ruské, u laiků ovšem nesnadno nalézti poučení o vnitřních věcech církevních.[6]) Také míním, že ministerské povolení, bez kteréhož knězi žádný konsul pas nevydá, jest více absurdní formalností nežli výronem nepřátelství k církvi katolické, nebo bázní před ní. Bylo mi aspoň řečeno, že povolení pravidelně se dá. Než, co i tu zůstává přece jen velikých obtíží! Žádosť nutno napsati buď ve francouzské nebo ruské řeči, kterých mnohý nezná, nebo nezná jich aspoň tak, aby žádosť sám si mohl napsati. Žádosť musí býti řízena na dvoje ministerstva, totiž ministerstvo vnitra a ministerstvo záležitostí

[4]) Čto pišut o Rossii v Rimje. Moskva 1893.

[5]) Studio sopra la Rossia, Roma 1893, p. 183.

[6]) Zde podotýkám, že ruští kněží a profesoři duchovních akademií, kteří za příčinou slovanských nebo jiných studií navštěvují země katolické, což stává se díky hojným stipendiím státním velmi zhusta, nevyhledávají poučení o věcech náboženských a historických informace u učenců katolických, jak by se slušelo, ale u liberálů a nepřátel církve. Že u nás se tak děje, vím zcela jistě. O naší historii jest na Rusi pojem čistě liberální, husitský a k tomu ještě pravoslavně zbarvený. (Viz na př. Husa Hilferdingova a Palmovo dílo o čašče kalichu.) To naši učenci vedou si jinak; ti pro poučení o ruských věcech náboženských jdou k ruským kněžím a ne k ruským liberálům.

zahraničných. Než přijde odpověď, projde dlouhá doba, že zatím lze několikráte onemocněti a umříti. Povím krátce, jak se to s mým povolením mělo. Již předloni chtěl jsem konati cestu. Tenkráte nevěděl jsem ještě, že katolickému knězi je k ní třeba dovolení dvou ruských ministerstev; jedině známosť jsem měl o nutnosti cestovního pasu, ruským konsulátem vidimovaného. Že by bylo ještě mimo to něčeho třeba, nepřipadlo mi ani na mysl, poněvadž už dříve mnoho jsem cestoval po Evropě, kde ani pasu nikdo na mne nežádal. Vzal jsem si tedy pas a zaslal jej do Vídně na ruský konsulát. Z odpovědi zvěděl jsem teprve, že musím vykázati se ministerským povolením, načež mi bude pas vidimován. Bez pasu konsulátem vidimovaného nelze ovšem hranici ani překročiti. Na podání žádosti k ministerstvu ruskému nebylo už ani pomýšlení, poněvadž čas kvapil, a nebylo naděje, že by povolení, jdoucí pravidelnou byrokratickou cestou, mohlo přijíti v čas. Obrátil jsem se tedy na rakouského konsula, nemohl-li by on žádoucí povolení rychle mi vymoci a zaslati. Patrně nebylo to možné, nebo konsul ihned mi odpověděl, abych jen přijel do Petrohradu, že všady, kam budu chtíti, povolení mi vymůže. Odpověď byla velice přívětivá, ale činila na mne dojem, jakoby konsul o potřebě nějakého zvláštního povolení ani nevěděl. S touto odpovědí zajel jsem si tedy do Vídně ku konsulu ruskému, žádaje na jejím základě znovu vidimování pasu. Odpověď byla opět záporná. Konsul vzal zákonník a citoval mi cirkulář ministerstva vnitra ze dne 7. května roku 1886. č. 3432, znějící v ten rozum, že zahraničním kněžím latinského a armensko-katolického ritu smí vidimován býti pas k cestě do Ruska jen po zvláštním dovolení ministerstva zahraničných záležitostí za souhlasu ministerstva vnitra. Dovolil jsem se otázati na odůvodnění podivného tohoto zákona. Dostal jsem za odpověď, že byl dán asi z toho důvodu, poněvadž prý pod zevnějškem světských kněží dostali se do Ruska — *Jezuité.* To ovšem bylo by hrozné, myslil jsem si, a ohrožovalo by stomilionovou říši. A tak byl jsem se zamýšlenou cestou u konce. Rada našeho petrohradského konsula, abych přijel do Petrohradu s vidimovaným pasem, že mi pak všecka potřebná dovolení vymůže, byla trochu kocourkovská, poněvadž Petrohrad leží, jak známo, už v Rusku. Chtěl-li jsem se tam tedy dostati, musel jsem už vidimovaný pas míti, bez předchozího ministerského dovolení mi jej konsul nevidimoval.

Na druhý rok zabezpečil jsem to tedy jinak. Hned v lednu, tuším, napsal jsem si francouzskou žádosť na ministerstva odeslal ji. Na začátku května neměl jsem ještě odpovědi, cesta do Ruska pak v letních měsících sotva jest možná jednak pro veliká horka, pro krátké dny a studené noci, jednak proto, že byla by úplně bezvýsledná; vše je zavřeno, vše na prázdninách. Opět tedy žádal jsem našeho ruského konsula za přímluvu o rychlé vyřízení žádosti, a také mezi známými Rusy hledal jsem pomoci. To pomohlo. V polovici května měl jsem povolení v rukou. Mimochodem podotýkám, že na nejrychlejší odpověď z Petrohradu potřebí jest nejméně pět dní. Odpověď šla z ruského ministerstva — nevím, zdali prostřednictvím konsulátu — na ministerstvo rakouské, já pak dostal jsem ji na ministerialním papíru z policejního ředitelství, s vlastnoručním podpisem ředitele. Ale ještě nebylo vyhráno. V povolení byla klausule, že se musím vykázati, že nejsem členem řádu jezuitského. Škoda, že jsem

si je někam založil, citoval bych ono místo. Že nejsem Jezuitou, snadno mi bylo ovšem dokázati; choulostivější byla však otázka, odkud si takové stvrzení mám vzíti. V povolení nebylo jasně udáno, stačí-li mé vlastní písemné o tom vyjádření, nebo musí-li býti od nějakého kompetentního úřadu. Tím byla by ovšem nejd. konsistoř. Ale mohl jsem se opovážiti žádati na ní něco tak nedůstojného a urážlivého? Tak jsem se obrátil na obec, v níž jsem kaplanem, a ta mi na padesátikrejcarovém kolku stvrdila, že jsem k řádu jezuitskému nikdy nepatřil a dosud nepatřím, jakož že vůbec členem nijakého řádu nejsem. Difficile est, amici, satiram non scribere. Pak to šlo. Zaplatil jsem taxu 3 zl., pas byl vidimován, a já vydal se na cestu, maje mimo své přesvědčení i písemné dotvrzení, že ruská veleříše nemusí se před mým příchodem chvěti.

Poněvadž na celé cestě jsem proto, že jsem katolickým knězem, neměl nijakých nepříležitostí, ano, poněvadž z okolnosti té měl jsem i mnohý prospěch, soudím, že všecko to jest hloupá formalita, ovšem Ruska nedůstojná a je ponižující. Co mne naplňuje podivením, jest, že výnos jest tak mladý, totiž z roku 1886. Vysvětluji si to tím, že byl vydán vzhledem k volynským Čechům a konečnému zlomení odporu uniatů ruských, stále ještě se nepodrobivších.

A nyní vraťme se po té delší odbočce opět k předešlé myšlénce. Kdyby tedy bylo pravdou, že naše vědomosti o církvi ruské jsou jen kusé, temné a nesprávné, kdo má, táži se, větší toho vinu, my západní katoličtí kněží, nebo Rusko samo, pravoslavná církev, z jejíhož popudu patrně onen výnos zajisté byl vydán; jeť z doby vlády klerikalismem se vyznačující. Domnívám se, že při takovém stavu věcí nikdo nemohl by nás spravedlivě viniti, vždyť i tomu, kdo vážně a ve smyslu přátelském o církevní věci ruské se zajímá, vláda a církev ruská sama činí největší překážky. A dejme tomu, že to jsou formality, přece není snadno je překonati.

Avšak i přes tyto formalní obtíže tvrzení ono nezakládá se na pravdě. My církevní život ruský známe, ano, o mnohých jeho stránkách lépe jsme zpraveni nežli Rusové sami. Že některý spisovatel v mnohých věcech buď z neznalosti nebo nechvalitebné nepřízně chybuje, to může snad býti důkazem proti němu, proti jeho osobě, nikoli však proti našim vědomostem o církvích ortodoxních vůbec. Aby se knihy, které nejsou správny, dávaly na index, jak s velkým pathosem psal jistý list, jest směšné. Na index dávají se knihy jen takové, které odporují dogmatice a morálce katolické.

Již ta okolnosť, že probošt Malcev vyjmenoval několik německých spisovatelů, pravě o nich, že o církvích ortodoxních výborně jsou zpraveni, jest důkazem, že naše vědomosti o nich jsou solidní. Nemusí ovšem každý o všem býti zpraven, vždyť v životě vůbec jen malounkou částečku vědomosti nasbírati si lze; ale kdo o věc se zajímá, spisovatele ony čte, může a musí dle doznání samého bojovného p. probošta míti obraz dokonalý o přemnohých stránkách života pravoslavné církve. Vzpomeneme-li však celé řady spisovatelů, kterých p. Malzev neuvedl, a kteří napsali o církvi ruské díla, jež i na Rusi pokládají se za velice dokonalá, pak dlužno zcela jistě odmítnouti výtku, jakoby vědomosti naše o východních církvích byly špatné a nedostatečné. Tito spisovatelé jsou ovšem většinou laiky, což při vylíčených poměrech cestovních jest zcela pochopitelno.

Pamatuji na př. jen na znamenité dílo itn. Leroy-Beaulieu, jež právě nejvíce si všímá stránky církevního života ruského, na jehož u nás neznalosť nejčastěji si naříkají. Toto dílo jest ve Francii nejpopulárnější. Mohl bych jich uvésti ještě celou řadu, vyšeľ seznam jejich v brožuře, podávající jistě na sto různých spisků menších a větších v patero různých jazycích. O překladech Makariových proslulých dějin ruské církve, o překladě jeho neméně slavné dogmatiky, o překladě dějin a katechismu Filareta metropolity, o překladu dogmatiky Silvestrovy, dílech to nejprvnějších veškeré církevní literatury pravoslavné, o mnohých a mnohých jiných ani nemluvím. Ale tisknou-li se, mají zajisté i své čtenáře, jsou pramenem nejdůkladnějšího poučení. Dnes není snad jen trochu důležitějšího národa, kterému by nebyly vyslanecké církve pravoslavné vydaly v národním jazyce překlad a výklad řeckého ritu. My na př. máme všecky liturgie přeloženy do češtiny, tak i Francouzové, Němci a j. V německé řeči vydal ji s mnohými poznámkami právě zmíněný Malcev. Ano, v některých věcech máme my katolíci lepší a důkladnější spisy nežli sami Rusové. Tak Nillesův řecký kalendář jest jedno z největších děl o tomto předmětě vůbec, o Photiovi ani dnes Rusové a Řekové nemají lepšího díla nad velikolepou práci kardinála Hergenröthera, jež vyšla již v letech sedmdesátých. Při kterési magisterské disputaci o Photiovi dovolil si mladý debutant trojdílný spis Hergenrötherův, vesměs na archivalních a původních pramenech s doslovnými řeckými citaty založený, kritisovati jako stranický, načež profesor sám díla se zastal jako velkolepého. V novější době chválí se sice velice spis známého na Rusi učence Ivanceva-Platonova o témž předmětě, kritisující hlavně prameny k Photiovi, avšak nejen že nesnese přirovnání ku práci Hergenrötherově, ale známý směr ruského tohoto učence budí k němu již předem nedůvěru.

To snad stačí k dokonalému vyvrácení výtky ustavičně a ustavičně opakované, že my na západě ortodoxie neznáme. Jednotlivá práce nedostatečná není naprosto směrodatná.

Také nelze tvrditi, že směr většiny spisů o ortodoxii jest nepřátelský. Zvláště toho nelze tvrditi o spisech o pravoslaví ruském jednajících. Snad v době, kdy o ruských věcech psal de Maistre až do let padesátých, směr katolických publikací byl silně kritisující, avšak tenkráte sotva bylo lze jinak psáti. Vždyť důstojné vystoupení církve ruské na poli literarním, výchova kleru a obnova jeho života datují se teprve z oné doby. Mohl-li tehdáž ruský duchovní o poměrech ve vlastním táboře duchovním vydati spis, vlastně pamflet, jakým jest dílo o bílém a černém duchovenstvu, v Lipsku vydané, není divu, že se tehdáž nespravedlivě psalo i z naší strany. Dnes mají se věci zcela jinak. Dnes lze mezi katolickými spisovateli najíti zastance ruského duchovenstva proti liberálům ruským. Ruské theologické spisy, jednající o církevní archeologii nebo o výkladu Písem, v kterýchto oborech se na Rusi pilně pracuje, lze najíti citované i na západě. I naše skromná theologie česká slouží tu za důkaz,[7]) ačkoliv nelze neuznati, že v otázkách sporných ruské spisy proti nám jsou velice nespravedlivé, po protestantsku silně pokulhávajíce. O Řecích nelze ovšem dnes ničeho dobrého říci, avšak k Rusům jsou naši spisovatelé uznalí, spravedliví a přátelští. V otázkách sporných vedou si věcně a klidně.

[7]) V Čas. kat. duch. bylo r. 1893. několik o tom důkazů. Tak i jinde.

My však musíme si stěžovati, že se nám naše přátelství oplácí od ruských spisovatelů církevních nepřátelstvím, naše nestrannosť stranictvím, naše smířlivosť úporností, naše sympatie objímáním se — se starokatolíky. Než, o tom bude svého času řeč, při kteréžto příležitosti podáme doklady.

Z citovaných slov Malcevových, které ovšem uvedli jsme jen jako jeden příklad z tisíců, slyšíme také sebevědomé tvrzení, jakoby ruští theologové byli v bohoslovecké literatuře katolické jako doma a veškerý život náš znali dopodrobna.

Rusové přijali křesťanství z Byzance; kulturu svou však ze západu. Tak se státi muselo. Má-li totiž pravdu prof. university Liegeské Kurth, který byzantskou kulturu a její civilisační sílu charakterizoval v jistém spise svém málo chvalně napsav: [8]) »Východní církev, kdysi plná života, neobsahovala více ničeho z toho, co činilo slávu a sílu křesťanské společnosti. Její civilisační proces přestal od toho dne, kdy začalo její zotročení (roz. státem). Daleka toho, aby oživovala svět, zdála se víc a více přijímati do sebe chlad smrti. S pocitem svobody ztratila své svaté nadšení . . . atd.« Nebylo ani možno, aby Rusové přijali vzdělanosť východní. Ostatně brzy zahynula, tak že zůstala jen dvojí cesta, buď zůstati o staletí pozadu, neb obrátiti se na západ. Skutečně také dřívější bohoslovci vzdělávali se na západě. I opravdoví scholastikové byli mezi nimi. Sám Philaret to o přemnohých ve svých dějinách doznává, ač západ těší se u něho přízni nad míru skrovné. O těchto tedy lze tvrditi, že západní theologii znali. O moderních bohoslovcích pravoslavných lze tak tvrditi jen měrou nejskrovnější. O scholastice panují vesměs názory protestantské, tedy názory čerpané z druhé ruky, a to nečisté; o kazatelství katolickém, ačkoliv kazatelství jest na Rusi stránka snad nejslabší, mají rovněž mínění nejšpatnější, o odůvodňování našich dogmat a o hlubším, detailovaném probírání jich různými školami bohosloveckými soudí zcela stranicky podle nedostatečné informace; atd. Citáty z katolických děl stávají se řídší a řídší. Od té doby pak, kdy zmohla se theologie domácí a začalo se opět studium byzantské, Němci probuzené, už téměř jen bojovní theologové sledují theologii západní, a to tu nižší, méně cennější. O církevním životě spokojují se s názory, jaké o naší církvi mají katoličtí liberálové. Kdežto my pro poučení chodíme ku kleru, oni vyhledávají, jak jsme již pravili — liberály. Upozorňuji jen na to, co jsem řekl svrchu o Jezuitech. Kdo chce míti o tom další důkaz, ať si přečte cestopis docenta Moskevské akademie duchovní, p. A. Veděnského, [9]) jaké on si nasbíral mínění o západě — jako o mrtvole hnijící, na venek leskle přiodělé.

Naši čtenářové snad se budou diviti úvodu, který předesíláme zamýšleným statím o některých stránkách církevního života ruského. Považovali jsme za nutné ukázati, jaký jest asi náš vzájemný poměr, abychom předešli všemu nedorozumění. Nemíníme jen vypravovati dojmy z cesty po Rusku, nýbrž tu a tam také hlouběji dotknouti se některých otázek pro nás zvláště zajímavých. Látky máme přemnoho, ale budeme-li také s to, abychom ji zpracovali, nemůžeme s jistotou říci. Proto také ničím se nezavazujeme. Kaplanské prázdniny jsou,

---

[8]) Les origines de la civilisation modern. I. p. 285. s., Bruxelles.
[9]) Zapadnaja dějstvitelnosť a ruskie idealy, Moskva 1894.

jak známo, jako větrnička, jednou jde na jih, jednou na sever. Nejprve zdálo se nám nutné, odpovědíti na ony výtky, které v přítomné stati povšechně jsme zodpověděli. V následujícím bude se prostý feuilleton střídati s vážnější prací, jak se udá. Ruský lid z té duše milujeme, ruskou církev v mnohé příčině ctíme. Bude nám vypravovati o ní mnohé, co jest dobré, krásné a povzbuzující. Věcné a spravedlivé kritice se vyhýbati nemíníme, avšak zákon pravdy a lásky rovněž nepřekročíme. Milujeme nade vše církev svou, o níž, že má pravdu celou a čistou, v nejhlubších útrobách jsme přesvědčeni. To nám nebude vaditi, abychom přemnohé krásné dojmy, které na nás pravoslavná církev ruská učinila, vyslovili zcela a úplně. Právě naše pevné přesvědčení činí nám to snadným. Proč bychom se netěšili, že i naši rozkolničtí bratří mají mnoho, velmi mnoho dobrého, krásného, v pravdě křesťanského? (Pokračování.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

Když jsem zakládal »Vlasť«, začal jsem s holýma rukama. Neměl jsem peněz, adres, abonentů; do redakce, do administrace, do účetnictví, do všeho jsem se musil teprve vpravovati; nepřátel bylo plno: nahoře, dole, v pravo, v levo, u laiků i u kněží. I musil jsem jako Sysifus valiti tento balván ku předu, pracně, namáhavě, s mnohými bolestmi duše a těla. Co kamenů, jež mi v cestě stály, musil jsem odvaliti, neví nikdo než Bůh a já. A když jsem přes to vše vyvalil balván na vrch a zabezpečil »Vlasť« 4.000 abonenty, tu začali mnozí dostávati laskominy, a ozývalo se tajně i veřejně: »jdi, Škrdle, jdi, k čemu potřebuješ právě ty býti redaktorem, když jsi družstvo založil, pusť nás, my to zastaneme lépe a budeme se míti z tvých mozolů dobře.« Takové obtíže byly s »Vlastí«. Za to »Dělnické Noviny« byly dítětem z prachových peřin. Začalo je vydávati družstvo bohaté, sorganisované, mající za sebou několikerou praxi. Byla tu »Nedělní dělnická příloha Čecha«, která číslo za číslem činila jim reklamu dříve ještě, než se narodily. A jakmile vyšly, přinesla »Nedělní dělnická příloha« o nich za sebou — dne 3. a 19. září r. 189.. — dva úvodní články, v nichž jsem líčil ruch pro »Děl. Noviny« a v nichž jsem je vítal a doporučoval. Podobně jsem činil ve »Vlasti«, probíraje a doporučuje číslo za číslem, což se děje do dnes. Se všech stran, z Prahy i venkova, dostávali jsme hojně adres pro nový list; mnozí 5—10 ex. předpláceli, i dosáhly »Dělnické Noviny« hned při prvním ročníku na 3.500 jistých předplatitelů.

»Pomni, že zemřeš,« volala na nás »Zář«, my však žijeme, a za námi stojí řada stoupenců, ale ubohá »Zář« zatím nadobro uhasla, jako pravá bludička v bažinách, do propasti zavádějící.

A ještě než byl ukončen I. ročník »Dělnických Novin« (poslední číslo vyšlo 15. srpna r. 1891.), již jsme agitovali pro II. ročník. Dne 9. července uveřejnil jsem v »Nedělní dělnické příloze Čecha« dlouhý agitační článek pro

II. ročník, dne 17. září r. 1892., po vyjití dvou prvních čísel II. ročníku opět, a tak to šlo dále, při čemž »Vlasť« statečně barvu přidávala.

Redakce »Děl. Novin« byla prosta starostí administračních, expedičních, účetních, měla dvě síly, i mohla rozvinouti svoji práci na hlubokých a širokých základech. A to s plným zdarem provedla, jak o tom svědčí tři vyšlé a čtvrtý vycházející ročník »Děl. Novin«. Jde vůbec jeden hlas, že jsou »Dělnické Noviny« nejlepším křesťansko-socialním časopisem.

Jakmile byla zvolena redakce, ani v nejmenším jsem se jí do věcí redakčních nemíchal, věda, že samostatní a neodvislí redaktoři nejlépe a nejradostněji pracují.

Dne 25. června r. 1891. byl předložen výboru Řád odboru socialního, kterýž byl probírán odstavec za odstavcem a s některými změnami byl schválen. Zní takto:

Řád socialního odboru ve družstvu Vlasť.

§ 1. Družstvo Vlasť uznávajíc potřebu, aby se katolická strana v Čechách sorganisovala na poli socialním, zřídilo dle § 2. stanov socialní odbor.

§ 2. Účelem socialního odboru jest, řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a v přednáškách o ní rokovati a brániti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolků socialních, nám nepřátelských, a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

§ 3. Členy socialního odboru mohou se státi:

a) Zakládající nebo přispívající členové družstva Vlasť, kteří se chtějí obírati studiem socialní otázky.

b) Katoličtí socialisté, byť nebyli členy družstva, pokud chtějí v odboru pracovati pro dosažení jeho účelu v odstavci druhém vyznačeného. Tito však musí dříve býti přijati výborem odboru socialního.

§ 4. Předseda družstva Vlasť jest zároveň předsedou socialního odboru a dbá toho, aby jeho členové zachovávali řád odboru.

§ 5. Správu a řízení odboru vede mimo předsedu šest členů. Pět z nich voleni jsou ode všech členů odboru na jeden rok; z těchto pěti členů však musí nejméně dva býti členy družstva Vlasť. Šestého člena zprávy jmenuje výbor družstva Vlasť ze svého středu.

§ 6. Správa odboru volí ze sebe místopředsedu a zapisovatele.

§ 7. Místopředseda zastupuje předsedu, je-li tento nepřítomen, nebo když se poděkoval.

§ 8. Zapisovatel píše referáty o všelikém jednání a schůzích i zprávy samé i celého odboru do zvláštní knihy i do veřejných listů a časopisů katolických.

§ 9. Člen od výboru družstva vyslaný podává ve výborových schůzích družstva Vlasť zprávy o činnosti odboru, ve valné hromadě pak podá o něm souborný referát za celý rok.

§ 10. Socialní odbor smí volně hospodařiti s penězi od družstva Vlasť jemu každého roku vykázanými. Členové odboru příspěvku členského neplatí.

§ 11. Každý člen odboru má právo přivésti do schůzí hostě, který může se účasthiti rokování.

§ 12. Usnesení socialního odboru jsou platná, jsou-li přítomni nejméně čtyři členové její.

§ 13. Vyhlášky socialního odboru podepisuje předseda nebo v jeho zastoupení místopředseda a zapisovatel.

§ 14. Valná hromada družstva Vlasť může socialní odbor, kdyby účelu svému nevyhovoval, zrušiti.

Dne 9. července r. 1891. byla konána ustavující schůze socialního odboru. Ten rok byly konány celkem čtyři schůze, a bylo v nich podáno mnoho krásných a praktických návrhů, z nichž však málo bylo provedeno. Ve druhé schůzi dne 30. července r. 1891. přednášel Tom. Jiroušek o tiskové organisaci socialní internacionály. Dne 6. prosince r. 1891. uspořádal odbor veřejnou přednášku v místnostech Katolické besedy, kdež za přítomnosti 100 osob přednášel Tom. Jiroušek o dělnické otázce vzhledem k Encyklice sv. Otce Lva XIII. Dne 24. ledna r. 1892. vykládal ve veřejné přednášce Rudolf Vrba, tehdy zám. kaplan v Dobřičanech, o podstatě soustavy Marxovy.

V bouřlivém roce 1893. nekonal odbor žádné schůze, roku 1894. jednu. Roku 1895., v XI. správním roce, sešel se odbor dne 18. března k první schůzi a usnesl se, že zahájí letošním rokem zase pravidelnou vnitřní i veřejnou činnost. Předsedou odboru jest Dr. Rud. Horský, místopředsedou Václ. Žižka, zapisovatelem Tom. Jiroušek, a členy výboru Rud. Vrba, Fr. Kotrč a Václ. Dvorský. Výbor družstva jest v odboru zastoupen svým členem Tom. Škrdlem.

Ve své první schůzi letošního roku rokoval výbor o povšechné situaci a usnesl se vydati na veřejnosť resoluci, kteráž byla v »Čechu« ze dne 19. března r. 1895. vytištěna, a již i my zde pro její důležitý obsah uveřejňujeme. Zní takto:

Socialní odbor družstva Vlasť maje zření k různým proudům v našich československých vlastech a k rozsáhlé a sorganisované agitaci proti katolickému náboženství, vítá s radostí hnutí křesťansko-socialní v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a těší se z toho, že i nejvyšší autority církevní toto hnutí fedrují a podporují. Jak slyšíme z Moravy, jest v nejd. kníž. arcib. konsistoři zřízena zvláštní socialní sekce, jež jest jako poradním sborem všem těm, kdož spolky křesťansko socialní zakládají. Největší radosť nám však působí diecése Králové-hradecká, kde spolek za spolkem povstává, a kde mezi různými spolky přátelská vzájemnosť se pěstuje toho druhu, že se při různých slavnostech sestupují v silné skupiny a na venek imposantně vystupují.

Ale v některých jiných krajích Čech nekráčí zakládání křesť. socialních spolků týmž tempem jako v diecési Králové-hradecké. I dovoluje si socialní odbor družstva Vlasť na to upozorniti, aby duchovní správcové nespouštěli tuto důležitou otázku se zřetele. Zakládejte ve velkých městech spolky katolických tovaryšů a při nich spolky katolických mistrů a učňů. Kde prvý spolek již existuje, budiž těmito druhými doplňován. Četná německá města Rakouska mají znamenité spolky katolických mistrů. — V menších městech zakládejte spolky katolických mužů a jinochů. V těchto spolcích nabudou muži a jinoši utvrzení ve víře katolické, poznají katolický tisk, brožury a knihy a spravedlivý pořádek práce, jak tomu učí katolické náboženství, a dovedou pak hájiti své přesvědčení a dovedou býti oporou duchovní správy a křesťanského života vůbec. Kde jsou spolky socialních demokratů, tam buďtež proti nim křesťansko-socialní spolky zakládány.

Kam dosud tisk socialní demokracie nevniká, vniká tam tisk liberální, pokrokový, špatné protikřesťanské knihy, i jest již z tohoto důvodu potřebí, sraziti v šik všecky lidi dobré vůle a utvrditi je pro zápas, který nastane časem všude, nebo tisk církvi nepřátelský vniká vždy dále a dále a zachvátí každou krajinu.

Připravujme se tedy na budoucnosť a organisujme se a posilujme se, aby budoucí, již po nás přijdou, nenařikali na nás, že jsme nechali nepřátelům kříže urvati i to, co jsme mohli zachovati.

Zbývá nám ještě promluviti o fondu socialním a socialních přednáškách na venkově konaných. — Podnět k fondu socialnímu dal Dominik Brázda, nyní farář v Drahno-Újezdě, svými články v »Nedělní dělnické příloze Čecha« a dne

4. dubna r. 1891. sám ihned 5 zl. k tomu účelu složil. Zahájené sbírky šly rychlým krokem ku předu. Někteří zaslali 50, 25, 20, 10 zl., mnoho po 5 zl.; celá řada vikariatů vykonala při pastorálních konferencích na »Děl. Noviny« sbírky, a sešlo se od nich mnoho příspěvků. Vikariát Slánský zaslal ku př. celých 50 zl.

Dne 15. června r. 1891. dostalo družstvo pro fond socialní 200 zl. od Rev. Jos. Hessouna, duch. správce v St. Louis v Sev. Americe a vůdce amerických katolíků. Nejdpp. biskupové: Dr. Fr. Sal. Bauer, Dr. Em. Schoebel, Dr. Fr. Mart. Říha, Ed. Jan Nep. Brynych a nejdůst. p. arcibiskup Olomoucký, Dr. Th. Kohn, rovněž socialní fond obohatili. J. M. nejdp. biskup Dr. Em. Schoebel zasýlá příspěvek každý rok. Sbírky dosáhly hned prvního roku (od dubna do konce září 1891.) 1785 zl. 80 kr. V druhém roce (1891—92) bylo 2.229 zl. 32 kr. příjmů a 192 zl. 58 kr. vydání. V třetím roce (1892—93) dostoupily sbírky 2 342 zl. 07 kr. příjmů a 151 zl. 06 kr. vydání. Ve čtvrtém roce měli jsme příjmů 2.412 zl. a vydání 201 zl. 99 kr. I zbylo v kase na konci X. správního roku (30. září 1894) při poslední účetní závěrce 2.210 zl. 01 kr.

V XI. správním roce tyto sbírky nápadně ochably, kdežto počet přednášek v Čechách i na Moravě konaných zvláště r. 1895. velice vzrostl. I budiž k tomu hleděno, aby tento čilý proud, jenž nese katolickému náboženství mnoho užitku, nebyl pro nedostatek peněz v několika letech zastaven. Kdo posýláš předplatné na »Děl. Noviny«, přidej něco na fond socialní a čiň to každého roku a přispěješ tím k veliké akci, jež se z družstva Vlasť rozvádí po vlastech česko-slovanských.

Paralelně s těmito sbírkami vyvinuly se socialní přednášky na venku pořádané, jež konal nejprve p. Tom. Jiroušek sám, r. 1894. však přidružili se k němu pp. Rud. Vrba, Vilém Koleš, a hlavně starosta družstva, Dr. Rud. Horský; letos k nim přibyli pp. Fr. Satorie a Václ. Žižka. — Družstvo platí řečníkům cestovné; pohostění, noclehy a ostatní výlohy na cestách musí však krýti spolek, jenž zve řečníky do svého středu. Kdekoliv stojí v čele spolku někdo z farního duchovenstva, přijímá na sebe tyto povinnosti z pravidla fara, tak že četné spolky s přednáškou nijakých výloh nemají.

První cestu konal p. Tom. Jiroušek v VIII. správním roce na podzim r. 1891. na Moravu, kdež přednášel: ve Valašském Meziříčí, ve Vsetíně, v Prostějově, v Kojetíně a ve Výškově. Na druhé cestě po Moravě v lednu r. 1892. přednášel: v Boskovicích, Letovicích, ve Svitávce a v Bučovicích. Na třetí cestě v červenci téhož roku řečnil ve Štěpánově u Nedvědic a v Bystřici u Nového Města. V Čechách řečnil: v Cerhovicích, v Neveklově, v Plaňanech, v Hradci Králové, v Humpolci, v Sušici a ve Volšovech u Sušice a v Litomyšli. Konal celkem 19 přednášek, a cestovné činilo 123 zl. 27 kr.

V IX. správním roce (1892—93) řečnil p. Tom. Jiroušek v Příbrami, v Ustí n. Orlicí, v Litomyšli, v Turnově, v Humpolci, v Přelouči, v Olešnici na Mor., v Brně, ve Výškově, v Chlenech u Kostelce n. Orlicí a v Ústí n. Orlicí, celkem jedenáctkrát; cesty stály pouze 40 zl. 40 kr.

V X. správním roce (1893—94) řečnili: Tom. Jiroušek patnáckrát: na Kladně, v Červeném Kostelci, Kublově, Lounech, ve Štěchovicích, v Plzni, v Černoušku, v Polné, Krucemburku, v Dobrušce, v Mýtě u Zbirova, v Pelhřimově, v Třebechovicích, Horažďovicích a v Hronově. Dr. Rud. Horský čtyřikrát: v Plzni, v Českých Budějovicích, v Příbrami a na Kladně. Rudolf Vrba: v Plzni a v Příbrami. Vilém Koleš: v Černoušku a v Třebechovicích.

V XI. roce (1894—95) řecnili dosud: Dr. Rud. Horský: v Humpolci, na Kladně, v Mýtě u Zbirova, v Jednotě katolických tovaryšů v Praze a ve Vítkovicích na Moravě (dvě přednášky po sobě), v Polné, v jednotách katolicko-

politických v Olomouci a ve Vítkovicích (tuto po třetí) a v Lounech. Tom. Jiroušek: v Červ. Pečkách, v Č. Budějovicích, Sedlčanech, v Kostelci nad Orlicí, v Plzni, na Kladně, v Dolní Dobrouči a v Čáslavi. Fr. Satorie: v Čáslavi. Václ. Žižka: v Mýtě u Zbirova.

Kéž by se i na Moravě podobná činnosť vyvinula kol katolických socialních novin: »Zájmů dělnictva« v Mor. Ostravě, »Obrany práce« v Brně, a hlavně kol »Dělníka«. Slyšíme, že red. »Obrany práce« jest obratným a nadaným řečníkem; i kněží by se mohli v socialní přednášky uvázati a ven vyjížděti. Na Moravě jest celá řada katolicko-politických jednot, ty konají časté schůze, i mohli by socialní řečníci s nimi se dohodnouti a čas od času odstavec programu pro sebe si vyžádati.

Řečníci jednali nejvíce o socialních demokratech, o potřebě a organisaci strany křesťansky socialní, o Encyklice sv. Otce Lva XIII., o strojích, o zlepšení hmotných poměrů dělnictva, o anarchismu a atheismu v socialní demokracii, o nábož. a oekonomických zásadách socialní demokracie a křesť. socialismu, je-li náb. věcí soukromou atd. V Červeném Kostelci, líčí pan Tom. Jiroušek, uspořádali křesť. socialové veřejný tábor Okolní spolky se dostavily, a odpoledne táhl celý průvod s prapory za město na místo táboru, kdež Tom. Jiroušek řečnil před lidem v počtu 4000 hlav. A Dr. Rud. Horský líčil své schůze v poslední valné hromadě ze dne 30. ledna r. 1895. takto: Sejde se lid z celého okolí — přijdou i socialní demokraté — aby se poučil a v dobru upevnil. Živé slovo v něm dlouho utkví.

O působnosti socialních přednášek podáme několik ukázek. Roku 1892. uspořádal Ferd. hrabě Chotek ve Volšovech u Sušice na velkém prostranství uprostřed lesa výstavu hospodářských strojů, hospodářského nářadí, výrobu sýrařskou, mlékařskou a j. ze svého panství. Rolníků, hospodářských dělníků a čeledi z okolí sešlo se přes 1500 hlav. Po prohlídce výstavy na témž prostranství výstavním zahájena byla veřejná schůze lidu, jíž předsedal sám vysoce urozený svolavatel. Za řečníka pozván byl dělník a red. Tom. Jiroušek, který dotýkaje se výstavy poukazoval, aby týž pokrok, jak u hospodářské výroby jest pozorovati, dál se i v životě lidu bez rozdílu stavu; aby zásady křesťanské pronikly lidem a byly základem jeho šťastné budoucnosti. Nadšení ve schůzi bylo tehdáž veliké, duch katolický v lidu oživl. Na jiné schůzi v Horažďovicích, když rolníci a řemeslníci slyšeli, jak křesťanští socialové hodlají řešiti otázku rolnickou a řemeslnickou, provázeli řečníka pravou bouří potlesku; a dlužno podotknouti, že to byli většinou mladočeští voliči. — Takovéto schůze jsou jasným důkazem, že katoličtí socialní řečníci nemusí se obávati, vystoupiti před náš mladočeský i staročeský lid se svým programem. Některé schůze jako v Humpolci r. 1892. (1500 osob), v Litomyšli téhož roku (1500 os.), v Chlenech (1000 os.), ve Svitávce (1000 dělníků), kde p. Tom. Jiroušek vykládal křesťanské zásady a snahy katolíků, vyšinuly se na pravé manifestační schůze katolického lidu.

Jak takovéto schůze působí na rozvoj křesťansky socialních spolků, toho nejlepším důkazem jest vzrůst členstva toho spolku, jenž takovou schůzi pořádá. Tak na příklad: v Humpolci před uspořádáním první veřejné spolkové schůze, (již 300 socialních demokratů marně usilovalo překaziti) čítal spolek okolo 30 členů; po schůzi počet ten však hned vzrostl a rostl tak, že je dnes humpolecká »Svornosť« prvním spolkem v Humpolci s několika sty členy. Podobně stalo se po uspořádaných schůzích, k nimž socialní odbor dělnictva »Vlasť« vyslal své řečníky, jako: v Litomyšli, Polné, Plzni, Červ. Pečkách, v Mýtě u Zbirova a jinde. Ze třiceti členů po schůzi vzrůstá spolek a několik set: jaký to pokrok, jaká to odměna za námahu řečníků, za peníz ke schůzi vy-

naložené! Řady našinců rostou! Zpráva ta letí okolím i krajem a působí jako elektrický proud. Katolíci se sdružují; na schůzi slyšeli, oč se jedná; slyšeli, že se jedná o víru a vlasť, o křesťanský řád a o slovanský mrav a zvyk, oni se poznávají, a oni chápou katolicky socialní program, stávají se rozhodnými našinci, a netrvá to dlouho, a oni skládají krejcar ke krejcaru na prapor a neustanou, až běločervený prapor se zlatým křížem, k vítězství posvěcený, nad svým táborem pozvednou za hlaholu překrásné hymny katolického dělnictva (nákladem družstva »Vlasť« vydané):

»Zazpívejme sobě bratří
píseň práce ve sboru,
sdružme se, kdo k sobě patří
k vítěznému praporu!
Světem ať náš prapor vane
práce Bohem požehnané:
jim se dáme k cíli vést,
budiž práci sláva, čest!«

Takový dnes zavládá život po naší šíré vlasti, a tento život vyvolávají řečníci socialního odboru družstva »Vlasť«; jest to pravé probuzení katolického lidu českého k novému životu.

Zvláštním řečnickým zjevem jest starosta družstva, Dr. Rud. Horský. Je pouhý kaplan a při tom doktor bohosloví; má nízké postavení, ale při tom vyniká talentem řečnickým a hlubokými vědomostmi. Na cesty béře s sebou zásobu tisku socialní demokracie a červený tisk anarchie a dokazuje socialním demokratům z jejich vlastních listů zhoubné jejich učení. Jeho řeči vůbec zanechávají v krajině, kde pobyl, nesmazatelných následků, dobrých pro naši stranu, zlých pro nepřátely. (Pokračování.)

LITERATURA.

ŠPANĚLSKÁ.

Mimosa, novela contemporánea, por D. Alejandro Larrubiera, ilustrada por D. J. Triadó M. — Barcelona, P. Ortega, 1894. — In 8° fr., str. 196. — Autor podává nám otázku: Smí doufati žena, která prohřešila se proti svým povinnostem a dává se na cestu pokání, že jí i společnosť lidská odpustí? Mimosa jest tu líčena jako žena svéhlavá, svedená zářnými ideami; procitne konečně z opojení, upadá v šílené téměř zoufalství, jež má v zápětí hysterickou chorobu, nervosu a končí — jak se samo sebou rozumí — sebevraždou.

Elementos de Fisica moderna, por el. P. Teodoro Rodriguez. — Madrid 1894. — Stran 331, 296 vyobrazení v textu. Spisovatel, člen velečinné řehole sv. Augustina, líčí nám v základech fysické jevy slohem jasným, prostým, jadrným O výtečnosti díla svědčí, že první vydání (2000 exemplářů) bylo v brzku úplně rozebráno, takže nastala potřeba nového poopraveného vydání. Ke konci podává autor návod, jak zařídíti a upotřebiti jeho vynálezu: elektrického telediktu železničního, jímž zamezují se srážky vlaků. Užívání tohoto objevu nebylo až doposud ve skutek uvedeno; byl sice zaveden na všech stanicích z Madrida do Escoriala, ale pro odpor správy Severní dráhy španělské sešlo s jeho praktického upotřebení.

Discursos pronunciados en los Congresos católicos de Sevilla y de Tarragona en 19 de Diciembre de 1894 de y en Octubre de 1894, por el Exmo Sr. D. Manuel Durán y Bas, senador vitalicio. — Barcelona 1895. — 4°. mai., stran 86. —

Postačí, uvedeme-li zde themata, jež rozvíjí autor, slavný právník katalanský: »Jest nutno, aby činně vystoupili katolíci a uspokojivě rozluštili otázku sociální a praktické formy, a tak objeví se blahodárný vliv katolicismu.« »Nutno jest, aby křesťanská filosofie zasáhla i do trestních zákonníkův a polepšovacích ústavů za dnů našich.« Toť jsou problémy hodné největšího zájmu zvláště v nynější době, a obé to propracoval spisovatel v hlubokých myšlénkách uhlazeným slohem. — Týmž směrem berou se i spisy: **El socialismo cristiano y la reforma social.** Memoría leída el día 19 de Diciembre de 1894 en la Real Academia de Jurisprudencia y Legislacíon, por de Antonio Goicoechea y Coscouella. — Madrid 1895. — In 4°, str. 44; **Los católicos alemanes,** por A. Kannengieszer, a **Los catolicos españoles,** por G. Villota, canónigo de Burgos (Madrid, 1894; in 8°, stran 488, 2.50 pes.).

Historia general de Espaňa (až k seš. 214.) Pokračuje se v dějinách za Petra I., Jindřicha II., Jana I., Jindřicha III. a Karla III. Z vyobrazení jmenovati sluší zdařilou podobiznu Klementa XIV. a D. Pabla de Olavide.

Diccionario enciclopédico hispano-americano (k seš. 369., ke slovu »Perfil«). Pěkně provedeny jsou kolorované tabulky: mappa republiky Paraguayské, plán Paříže, mappa republiky Peruské.

Diccionario enciclopédico de la lengua castellana. Vydavatelé: bratří Garnierové v Paříži. Bohatý slovník tento obsahuje významy, úslovy, refrainy kastillské, jichž se užívá dosud jak ve Španělsku, tak i v Americe; mimo to zastoupeny jsou zde i fráse, které přešly z latiny do španělštiny, tvary, které vymizely již z užívání a vyskytují se jen u klasiků. Jest zde hojnosť poznámek grammatických, citatů ze spisovatelů starých i moderních, nescházejí tu ani životopisy vynikajících mužů všech věků, data zeměpisná, dějepisná, bájeslovná atd. Předními pořadateli spisu toho jsou Elias Zerolo, Miguel de Toro y Gómez, Emiliano Isaza a mnoho jiných španělských i amerických spisovatelů. Slovník jest dvoudílný, a každý díl čítá přes 1200 stran. Látka je snesena z nejlepších známých slovníkův a encyklopaedických děl. Jest ve slovníku tom vše, co obsahují Slovník španělské akademie, slovník Salvův, slovník Novísimo (nejnovější) a jiné, avšak mimo to je v něm mnoho významů čerpaných se starých a novějších spisovatelů, jichž se nedočteme v žádném z dotčených děl. Cenu jeho zvyšují ještě mappy, plány, podobizny a rytiny všeho druhu.

Směrem katolickým béře se nový týdenník madridský **Madrid Cientifico.**

Jakub Hurecký.

ČESKÁ.

Psychologie od Fil. Dra. Eug. Kadeřávka, ř. v. professora při české theol. fakultě university Karlo-Ferdinandovy v Praze. Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Cena 2 zl. — Před mnohými lety vydal prof. Dr. Kadeřávek Logiku formálnou, letos dává veřejnosti Psychologii, spis to rozsáhlý, a přihlížíme-li ke stanovišti, na kterém pan auktor stojí, velmi obtížný, u nás svého druhu jediný a prvý. Z té příčiny domníváme se, že spis tento velmi různě — příznivě i nepříznivě — bude u nás posouzen. Kdo stojíme na stanovisku thomistickém, uvítáme spis s nadšením a uznáme poctivou, dobrým výsledkem korunovanou snahu snaživého stoupence svého, kdo stojí na stanovisku protivném, či lépe řečeno, na stanovisku u nás vládnoucím, na herbartismu, kantismu a positivismu, postaví se proti spisu tomu buď odmítavě nebo nevšímavě. Pana auktora a znalce věc ta nepřekvapí: nemůže býti jinak!

Posuzuje spis páně Kadeřávkův ze stanoviska scholastického, přihlížeti budu k dvojímu: k jeho formě a k věci — zkoumaje, zdaž forma se zdařila, a zdaž věc správně a důkladně byla podána.

Filosofické tvarosloví naše není dosud hotovo ani ustáleno, proto každý filosof jest nucen do jisté míry tvořiti si tvarosloví. Pan Dr. Kadeřávek nevyhnul se obtíži té a na konci díla svého (str. 371–373) dává seznam významů českých, latinskými vyložených. Upozorním na ty, které se mi nezdají dobře podány, tak totiž, aby podávaly celý význam původního slova; upozorním na ně, i když sám snad říci neumím, kterak správněji bylo by scholastické významy latinské tlumočiti v češtině; člověk zde cítí, jak to není a nemělo býti řečeno, i když neví, jak správně mělo býti řečeno — jako ve zpěvu, v němž cítím tvorbu

nedokonalou, i když neumím vytvořiti tvorby lepší, ba ani podobné! — Pan Kadeřávek píše: Bytec = Reale (u Herbarta), držebnosť = habitus, mohutnosť = facultas, mohoucnosť, možnosť = potentia, konečnosť = limitatio, proti tomu však konečný = finitus, a mez = limes, nadsmyslný = inorganicus, intellectualis, nepodmíněný = summus, nerozlišnosť = indiferentia, neústrojný = inorganicus, ostávati = subsistere, ostavek = subsistens, povšechný = communis, universalis, regulativus = pravitelský, prvok = protista, principium = prvoť, rozdružený = specificus, smyslovec = sensibile, soustavek = constitutivum, souvtažek = correlativum, vidina = idea, zárodečnosť = potentia, živok = vivum, zkušenec, zkušenství = empirista, empiria. Především vidíme, že tytéž významy nejsou stejně přeloženy, ale jinak a jinak, na př.: potentia překládá se jednou mohoucnosť a možnosť, podruhé však zárodečnosť; limes značí jednou mez, podruhé však překládá se slovem limitatio konečnosť a po třetí opět značí nekonečnosť illimitatio. Zde, tuším, bylo držeti se pořád téhož kmene: mez, omezení, neomezenosť; podobně bylo si počínati s významy finis, finitus, indefinitus, infinitus, jež tlumočíme: konec, konečný, neukončitelný, nekonečný. České významy: bytec, prvok, živok, smyslovec se nám nikterak nechtějí zamlouvati, a hledíme-li dokonce k »prvoti«, musíme prohlásiti, že úplně schvalujeme výrok Dra. Pavla Vychodila (viz jeho kritiku překladu Vojáčkova a Votkova »o bytí a bytosti«), aby dobrých ustálených významů neměnili. Vždyť i v obecné mluvě se říká: Tomu zásadně, ze zásady odporuji, nač tedy zaváděti »prvoť« za latinské principium, primum principium? Slova: idea, empirie, empirismus, již již i u nás zdomácňují a jistě jsou nám známějšími než: vidina, zkušenec, zkušenství, proto bych je ponechal. Mám dále za to, že »držebnosť« daleko nestačí, aby vyjádřila scholastický »habitus«, a že český čtenář nemaje významu toho náležitě v knize vysvětleného nedoví se, co jest »habitus« = držebnosť. Němci tlumočí význam ten slovem »Zustand«, a my také mluvíme o povšechném, tělesném i duševním stavu. Mám-li před sebou člověka, jenž častým činem a zvykem osvojil si jakousi v té neb oné věci dovednosť, zručnosť, která mu takořka přešla v krev a maso, že se jí hned nezbaví, mám v něm to, co vyjadřují scholastikové slovem »habitús« přidávajíce, že prý je »dificile mobilis«. Hledě k významu slovnému, překládal bych latinské terminy: potentia = mohutnosť (vždyť máme slovo: mohutný!), possibile = možné, facultas = schopnosť, communis = společný, universalis = všeobecný, povšechný atd. Slov: ostavek, soustavek a souvtažek, jež chtějí tlumočiti latinské »subsistens, constitutivum et correlativum« bych neužil, kdybych latinský termin podržeti měl v češtině. Kterak působí taková slova, zvláště není-li v závorce nebo vůbec hned za nimi latinský význam, přesvědčil jsem se probíraje tuto psychologii. Na stránce 13. spisu páně Kadeřávkova četl jsem: »Soustavek přirozenosti Boží v tom záleží, že jest Bůh bytosť sama od sebe atd.« Četl jsem na novo, a ač delší čas bohovědou i filosofií se zanáším, nevěděl jsem, o čem pan auktor píše, a byl jsem nucen vyhledati ve slovníčku, co »soustavek« znamená, a tu zvěděl jsem, že se jím tlumočí latinské »constitutivum«! Odezíraje od názoru páně auktorova, nebo lépe: zatím mu dávaje, že »Constitutivum divinae essentiae est esse a se« což ve škole thomistické nejvážnější auktorové popírají — nevyjádřil bych to srozumitelněji, kdybych latinský termin podržel a napsal: Konstitutivum bytnosti Boží atd.? Vždyť máme latinských slov i jinde dosť a dosť, ano i to slovo konstituce (státní) není nám tak cizím, proč bychom tedy nesměli ho užíti mluvíce o bytnosti Boží? A jestliže se nelíbí »konstituce«, řekněme to takto: Bytnosť Boží, zkoumáme-li její stránku metafysickou, záleží v tom, že Bůh jest bytosť sama od sebe!

Nedomnívej se, laskavý čtenáři, že děláme výtku prof. Dru. Kadeřávkovi v tom rozumu, že on zavinil nešťastné naše tvarosloví. Chyba jest zde nás všech, nehotovosť a neustálenosť nás všech, světských katolických i nekatolických filosofů, a zasluhuje omluvena býti, pováží-li se jednak upřímná snaha, dosavadní šťastné výsledky a obtíže i novota věci, které všude se filosofii stavívají u nás v cestu. Použili jsme jen příležitosti, které nám dává spis páně Kadeřávkův, a nerozpakujeme se ani dost málo i formu páně auktorovu chváliti. Předně milým jest čtenáři této Psychologie jednoduchý, jasný sloh páně auktorův, jakož i čistota a jadrnosť řeči. Čtu-li příkladem spis Masarykův: »Základové konkrétní Logiky« a přihlížíme-li v něm ku správnosti jazykové a slohové, nemohu ani na okamžik váhati spisu Kadeřávkovu v této věci před spisem Masarykovým přednosť dáti, nemluvě ani o tom, že Masaryk nemaje před sebou scholastiku, neměl obtíže, které doléhaly na Kadeřávka!

Pokud jde o věc, uvádím toto: Celý spis rozdělen mimo úvod na čtyři

části. V úvodě probírá pan auktor přední otázku: »Co jest psychologie« a po ní mimo jiné rozebírá v § 6. kého návodu (methody) jest užívati, chceme-li řádně v psychologii před se bráti. Otázka prvá jest zvláště u nás dosti důležitá, poněvadž rozšířené knihy — Lindner, Kapras, Sully-Škoda — zcela jinak psychologii pojímají, všímajíce si hlavně duševních jevův atd. a nechávajíce věc — duši — mimo sebe, vlastně popírajíce, že psychologii náleží zkoumati o duši lidské, o podstatě, původě jejím atd. Že Baco Verulámský zde mnohým určil směr, je známo, i když jeho »zásluhy« o methodu empirickou nejsou tak veliké, jak jsem onehdy dokázal ve »Vlasti«. O pravé methodě v psychologii pojednává pan auktor velmi pěkně, je to nejlepší u nás pojednání v českém spise o důležité této věci. V části prvé pojednává se »o bytnosti člověka«, tedy o těle lidském i o duši. V § 13. »V čem záleží život?« vede si pan auktor rovněž důkladně i obšírně a vynucuje uznání. V dalším hájí se rozhodně thése, že duše lidská jest podstata jednoduchá a duchovní, při čemž vyvracejí se četné námitky materialistů. Ve stati této najdou páni katecheti na středních školách a vůbec všickni, kteří ve věci si libují, celou zbrojnici dobrých zbraní. Vdp. auktora zajisté potěší, prozradíme-li, že právě v těchto dnech pochvaloval si velice kterýsi člen sboru professorského v X., že filosoficko-apologetické stati páně Kadeřávkovy konají mu platné služby, a že proto rád prostuduje i jeho psychologii. O spojení duše s tělem pojednává se v oddělení třetím. Pan auktor hledí uhájiti myšlénky scholastické. O mohutnostech duše lidské, o pocitu, smyslech, pomyslu, poznání, představách, pojmech, jako i o svobodné vůli lidské píše se v části druhé, buď obšírně, buď stručně, jak se auktorovi vidělo. Zde jest ovšem mnoho věcí, o kterých kritik mohl by mluviti. Litujeme, že pan dr. Kadeřávek v mnohých těchto otázkách nepřihlížel k tomu, co právě jemu bylo u nás proti jeho theorii namítáno na př. prof. Kaprasem v »Rozpravách psychologických«. Velmi pěkná jest stať o svobodné vůli lidské, v níž pan auktor vyvrací všeobecně domněnku deterministů nedbaje při tom Masaryka ani Jodla (prof. na něm. universitě v Praze). Ve spoustě důkazů, námitek a odpovědí, že to neb ono čtenáři méně správným se vidí, jest pochopitelno. Tak příkladem na straně 195. se píše: »Než, ve smyslu a obecném nazývá se osobou ostavek rozumem opatřený člověk, jenž o sobě ví a nebo věděti může, že jest o sobě. Osobnosť lidská nezáleží v sebevědomí samém, nýbrž ve schopnosti (!) sebevědomí« atd. V dalším pan auktor vykládá, proč duše lidská není osobou lidskou a neupírají, jak by dle předchozího činiti měl, schopnosť sebevědomí, nýbrž k tomu poukazuje, jest podstatou ve příčiné druhu neúplnou« atd. Pan auktor ztratil zde z výměru scholastického »sui juris et alteri incomunicabilis.« Jinde zase se mi nezdá vhodnou odpověď (viz str. 253.) na námitku, kterou deterministé činí indeterminismu pravíce, že prý je to názor o vůli lidské se určující, jenž »jednání vůle lidské zůstavuje náhodě, nechává je *bez* důvodu, pokládá je za příčinu sebe samého causam sui.« Pan auktor ovšem odpovídá, že vůle sama se určuje a okolnosť že jen ji modifikuje; než, *důvod* toho sebeurčení chtějí deterministé, jak viděti z toho, že je považují nemožným, nazývajíce je »causam sui«. Z dalšího upozorňujeme na důkladná pojednání o různosti lid. plemen, o původě člověka, o theorii Darwinově a konečně o nesmrtelnosti duše, které obhajuje spisovatel důvody filosofickými a historickými. Některé ze jmenovaných statí jsou tal zpracovány, že by se spíše hodily do apologetiky nebo anthropolopie, než do psychologie. Pouštěti se do jednotlivostí — na př. do mínění, *kdy* se duše lidská spojuje s tělem — nebudeme, i když s panem auktorem se nesrovnáváme. Jsou to ovšem věci, ve kterých i mezi námi katolickými filosofy různá jsou mínění, o nichž těžko říci, které jest ostatních určitě lepším. Chyb tiskových našli jsme celkem málo, mimo seznam názvů českých latinskými vyložených, jichž však uváděti nebudeme.

Budiž tato vážná literární práce páně Kadeřávkova všem přátelům pravé vědy vůbec a thomistické zvláště k pilnému studiu doporučena, aby počátkem byla nového hnutí v našem literárním snažení, a pan auktor nechť béře z toho potěšení, že vědecké práce jeho daly k tomu mocný popud!

Filip Jan Konečný.

Jul. Verne: Zemí šelem. Přeložil Bedřich Fricek. Nákladem Jos. R. Vilímka. Jul. Vernea někteří chválí, jiní haní; někteří jeho knihy ku čtení doporučují, jiní je zavrhují. Nám se líbí pro svou originalnosť myšlének a svou úctou k náboženství. Jul. Verne neurazí víru ani mravnosť, a to má velikou cenu; proto jej milujeme a knihy jeho s rozkoší čteme. I tato kniha jest nesmírně zajímavá.

Jul. Verne popisuje nejprve krvavé boje domorodců s Angličany a pokračuje v tomto vypravování i v dalším ději své práce. Z bojů těch zůstali dva nesmiřitelní nepřátelé, anglický plukovník sir Eduard Munro a vůdce domorodých sipchů Nana Sahib, kteří se dlouhý čas hledají, až se najdou — při čemž Nana Sahib zahyne.

Vlastním předmětem děje jest výzkumná cesta po Indii, hlavně severní její části. Podniká ji několik přátel za zvláštních okolností. Slon 20 stop vysoký, 30 stop dlouhý a přiměřeně široký vlekl vlak záležející ze dvou ohromných vozů, z nichž každý spočíval na čtyrech kolech. Slon byl z ocelového plechu a kryl ve svém těle úplnou silniční lokomotivu. Ve vlaku byl salon, ložnice, kuchyně a špižírna pro všecky potřebné věci, mezi nimiž lovecké nescházely.

Na tomto vlaku projížděli naši přátelé Indii, budíce všude úžas. Čtenář shledává místo zápasů mezi Angličany a domorodci a místo, kde prý dal Nana Sahib zabíti plukovníku Munronovi jeho choť, poznává obyčeje, poutní místa, chrámy, božstvo Indie a vegetaci krajiny; vše je mu nové a zajímavé. Líčení indických pouští jest zvláště poutavé, jakož i cestování indických princů. Také naši přátelé zažili četných zajímavých příhod.

Zastavili se u Himalají, kdež si vybrali krásné místo k přebývání na několik měsíců. Popis Himalají jest velebný. Asi půl druhé hodiny od ležení našich přátel nalézala se hranice lesů Tarryanských, kteréž jsou domovem tigrů, lvů, pardalů, quepardů a nebezpečných hadů. Zde našli přírodozpytce Matyáše van Quitta, jenž zde chytal lvy a tygry do zvláštních pastí a uschovával je zatím ve svém kraalu, aby je pak dodal do světoznámých zvěřinců. Tábor obchodníkův, jeho zaměstnání a lovecká i jiné dobrodružství našich přátel jest předmětem líčení Jul. Vernea. To je střed celého vypravování.

Do tábora dostal se zrádce Kaligani, jenž měl vydati Naně Sahibovi plukovníka Munroa. Zpáteční cesta, kudy karavana jede, jest plna divokých obrazů. Sto slonů pustí se za naším ocelovým slonem, obklíčí tábor a chce zničiti celý vlak a hlavně svého ocelového bratra. Líčení boje s těmito velikány zobrazil Jul. Verne štětcem malíře. Nehody a soužení našich přátel, když jim Indiani rozbijí vlak, a konečně jejich vítězství nad nimi zakončují děj. Plukovník Munro sezná na zpáteční cestě svoji domněle mrtvou manželku, která ve své šílenosti po horách bloudila.

Těchto několik slov o »Zemi šelem« jest jen nepatrným stínem všech krás, jimiž kniha oplývá. Vezmi a čti sám. Kniha jest ozdobena množstvím obrazů, znázorňujících význačné části vypravování. Tom. Škrdle.

Hrabě Lev Tolstoj: V čem záleží pravé lidské štěstí. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. 1895. Str. 23. Cena 20 kr. Tento spisek hraběte Lva Tolstého je z řady oněch brožur, kterými slavný ruský spisovatel snaží se »reformovati« lidstvo a náboženství. Domnívá se, že vzejde lidstvu »pravé štěstí«, vrátí-li se ku křesťanství, což by ovšem nebyla špatná idea, jen záleží na tom, jaké to křesťanství je, zdali ono, kterému učil Kristus, nebo to, kterému učí — Tolstoj. Jeť jisto, že v mnohém tento spisovatel chybuje, že se mnohdy nalézá na bezcestí. Také boj, který vede proti uznané formě křesťanství, je často malicherný. Brožurka hodna jest přečtení, ale prospěje jen rozumějším, kteří umějí rozlišovati plevu od pšenice; člověka nepevného náboženského přesvědčení nebo menšího theologického vzdělání snadno by mohla svésti k bludům. Laciné vydání má patrně knížku za levný peníz — popularisovati, tím hůře, dostane-li se do rukou méně povolaných. Quido Beatus.

Kytice. Sbírka zábavného a poučného čtení pro mládež. Svazek XXVI. Květy z českých luhů. Část druhá. Výbor básní pro mládež, jejž uspořádali F. V. Krch a Dr. J. V. Novák. V Praze, u Kobra 1895. Cena 50 kr. — Knižnice »Kytice« vyskytuje se často v dětských knihovnách školních, a jest tedy záhodno jednotlivým svazečkům věnovati pozornosť. V prvých svazcích setkáváme se s pracemi Františka Pravdy, kteréž vyplňují patnáct svazků; ostatní svazky obsahují spisy rozličných spisovatelů, nejvíce Krištofa Šmída. Svazek XXVI., jenž vydán byl v období vánočním, vyplněn jest lyrickými básněmi českých poetů starších i novějších, ba i z poesie slovenské vřaděny jsou sem básně J. Krále a S. Tomášika. Zdá se nám, že tato sbírka věnována býti má mládeži dospívající, neboť obsahuje básně, které se ani věku nejútlejšímu ani střednímu nehodí, ba, ku vystihnutí myšlénky básnické patří znamenitá sečtělosť i vědění. Pročítáme-li sbírku tuto, zdá se nám, že nynější mládež jest velice pokročilá, neboť překládá se jí četivo pro dospělé určené. Lví podíl na této sbírce vě-

nován básním Vrchlického (24), Sládka (16) a Heyduka (12), ovšem že vybrány jsou z nich básně obsahem bezvadné. Vzpomenuto zde i básníků katolických Pakosty (Jarní) a X. Dvořáka (Z kraje bídy — Resurrexit — Rorate coeli — Pták zpívající — Jaro). Celkem jsou zde uveřejněny 164 básničky. Cizí slova jsou někdy přečeštěna, někdy toho opomenuto jako: kritika — ritornelly — Sirius — humorist a j. Někdy překladem pravý smysl nevystihnut jako: Ó štědrý večere, ó vznešený ty svátku, kdo písní vyzpíval tvou velkou poesii (v poznámce básnictví.) Básně »Matce« od Fr. Táborského, »Myšlénka« od Vrchlického a »Modlitba ku osudu« neměly býti do sbírky uvedeny. Prvá uvádí leč proti níž se musí ve škole bojovati, — druhá a třetí jest na měkké zuby příliš tvrdá. Jos. Moudrý.

Babiččino pokoření. »Zábav večerních« roč. XV. (1894.) číslo 5. Přečte-li člověk neduživý ve dvou dnech knížku o půl druhém stu stránek od počátku až do konce, jest to zajisté pro ni velmi dobrým svědectvím a doporučením; bývajíť lidé neduživí nestálými, netrpělivými a hned všeho, i toho, co jiné blaží, a čeho se ani navoliti nemohou, sytými. Zajisté, že velmi mocně něčím zaujati musili by býti, by po delší dobu svého neduhu a všech s ním spojených nepříjemností a bolestí ani nevzpomněli! A hle, toto kouzlo, člověka tak zaujati, že na vše — i to nejtrpčí — kolem sebe zapomíná, má, neb aspoň u mne mělo, »Babiččino pokoření« od Bohumila Brodského, tvořící část III. jeho obrázků z českého jihu: »Z vesnic a samot«. Kdo mezi lidem venkovským nežil a tudíž dobře ho nezná, mohl by se domnívati, že takových povah, jako ve zmíněném obrázku ani ve skutečnosti není; ale jinak, docela jinak usoudí, kdo náš lid na jihu zná. Ten při čtení »Babiččina pokoření« stále musí přisvědčovati, že tomu tak namnoze skutečně jest, a při líčení ať té neb oné povahy hned ne snad na jednu, ale více povah zcela podobných, s nimiž i sám snad již co dělati měl, si vzpomene. Či není dost a dosti u nás takových dobráků, jako »pantáta Koutek«? Není dost a dosti takových zlých matek, jako jeho »stará«? Nejhodnějšímu synu Štěpánovi, jenž zdědil statek, a vzorným jeho ženám, (z nichž první brzy zemřela) nic nepřeje, ve všem je zkracuje ano i okrádá, jen aby dětem ostatním, jež k ní stále docházejí a dojíždějí a jí hodně pochlebují, pomohla. Nepřízeň její k domácím vyžene ji z domu, i stěhuje se k synu Prokopovi, jenž byl vážným v cukrovaru u Prahy; ale netrvalo to dlouho, stěhovala se zase — do Prahy k synu Tomášovi, listonošovi. Tam však vedlo se jí ještě hůře než u Prokopa, i odstěhovala se opět na venek k synu Antonínovi, odkud, potrestána dosti za své chyby, vrací se k Štěpánovi a jeho hodné manželce Marjánce, ke kterým nyní celým srdcem přilne vidouc, že ji upřímně milují, kdežto ostatní děti měly rády jen její výměnek, avšak o ni nestály, ano za ni se styděly! — A není i takovýchto povah hojnosť? Zajisté, že ano, proto i hojně takovýchto obrázkův! Prok. Zaletěl.

Jiří Karásek: Stojaté vody. »Knihovny moderní Revue« číslo 1. V Praze, 1895. Nákladem časopisu »Moderní Revue.« — Kniha tato vyniká stejně bizarností vnější úpravy, jako obsahu. Upravena je typograficky přesně dle vzoru knih francouzských a belgických symbolistů, jako je Maeterlinck a četní jiní. Tištěna je na velínovém papíře pouze ve 200 výtiscích, opatřených podpisem spisovatelovým, — má tedy za čas býti bibliografickou raritou; je asi jen proto sepsána. Pohoršlivostí má sice obsah méně než »Bezcestí« a »Zazděná okna«, ale přece jen zbývá ještě dosti, proč musíme i »Stojaté vody« zamítnouti. Obsah knížky jest velice nejasný a prostšímu čtenáři nepřístupný; sami jen s námahou jsme se mnohého musili domýšleti. Ale to právě žádá symbolismus: chce, aby čtenář byl velice vtipný, aby pracoval s námahou na tvrdém oříšku, který mnohdy — žádného jádra nemá, jako ku př. »Stojaté vody«: Jaký jest účel tohoto spisku? Chce mravně zušlechtiti a povznésti čtenáře? Nikoliv. Podává mu vážná naučení životní v rouše prostém, ale přes to přece jen poetickém? Odpověď je zase rozhodně záporná. »Stojaté vody« nechtějí ničeho, hlásají umění pro umění. A to je chyba. Nás umění samo o sobě nespasí, umění, má-li hověti naší potřebě, musí míti svůj účel. A tento účel je: povznášeti a vzdělávati! Ale bohužel, poesie mívá často jiný účel: ne povznášeti a vzdělávati, ale znemravňovati čtenáře, stlačovati jej do podruží nečistých choutek, — jak často již v těchto listech bylo spisovatelům vytčeno, byť i měli sebe skvělejší talent (neboť ten není v tomto případě pro ně omluvou, nýbrž — přitěžující okolností, že špatně hospodaří hřivnou jim svěřenou). Vytkli jsme tuto vadu »Bezcestí« i »Zazděným oknům«; vytýkáme ji též »Sto-

jatým vodám«. Také tam mluví se »o kouzlu odkryté nahoty«, také tam kmitají se před zrakoma čtenáře pověstné »červené záslonky«. Bez těch, zdá se, pomalu poesie ani nebude; vzpomínáme jen na nechutné »Prostibolo duše«, o němž jsme proto neuznali ani za vhodné čtenářstvu svému referovati. Zajímavo jest ovšem, jak dlouho snese trpělivé čtenářstvo toto řádění pánů poetů. — Litujeme, vidíme-li rozhodný talent na bezcestí takových směrů; litujeme času a námahy, vyplýtvané na lopotné napodobení cizích vzorů symbolických a dekadentických. Obecenstvu se nový směr znechutí, a za čas se najde zase něco nového, po čem všichni budou vzdýchati a toužiti. To ať jest útěchou spisovatelům dnes nevděčným obecenstvem odstrkovaným a zapomínaným.

Symbolismus je nicotná tretka: pěkná slova, hudba verše, nádhernosť obrazů mnohého překvapí a zaujme. Ale — jádro schází. Člověk, který je zvyklý hledati v knize něco více, než »originálně« stylisované věty a pomatené výkřiky a fráze, odvrátí se od spisovatele, který mu podává jen tyto »vymoženosti«. Proto také zavrhujeme »Stojaté vody«. A nejsme v tomto našem boji osamoceni. Naplňuje nás hrdostí, že právě z těch kruhů, které byly jindy našimi nejrozhodnějšími odpůrci, bojuje se také proti symbolismu. Připomínáme to proto, aby »Naše doba« měla »argumentum ad hominem«, že není tím vinna naše »nízká úroveň vzdělání«, neboť nevyčte přece — Vrchlickému, Sládkovi, Šimáčkovi a ostatním nízké vzdělání proto, že jsou rozhodnými nepřátely symbolistů. Bylo by zajímavo interpellovati pana Masaryka, líbí-li se mu také »Stojaté vody«, když velebil Karáska jako kritika ve svých »Časových tužbách« (nyní brožurou »Naše otázka«). Ty přece neodpovídají jeho programu! Ale to je také důkazem, že nebyly žádné důvody pro to, aby Masarykovci se spojovali se »symbolisty«, aby »Naše doba« a »Čas« velebila ty, které (jako právě náčelníka symbolistů Karáska) dokud jich nepotřebovala, tupila a hanila s posměchem největším.

Josef J. Veselý.

Moderní Revue pro literaturu, umění a život. Ročník I., svazek první. Redaktor: A. Procházka. V Praze, 1895. Nákladem vydavatelstva. — Chceme podati malé klasobraní z právě ukončeného prvního svazku »Moderní Revue« vydávané Jiřím Karáskem a Arn. Procházkou, kteří zastupují směr t. zv. dekadentický čili symbolický. Jest naší povinností upozorniti čtenářstvo na tento podnik, by snad nedalo se zlákati jeho novostí a nevěnovalo mu přízeň, které rozhodně nezasluhuje.

Číslo 1. zahájeno je překladem z Nietschea, filosofa morální samovraždy, pro mladé mysli záhubného, který skončil v — blázinci. Bylo nutno oblažovati jím české čtenářstvo? Jiřího Karáska »Umrtvení« jest nesrozumitelné a nejasné, — symbolické. Gust. Wiede »Svatební noc« obsahuje příšernou historii, jak vnučka byla škrcena vlastní babičkou, — hrůzou se čtenář až otřese. Malarméova báseň »Budoucí úkaz« porušuje stud. Březinovy básně jsou naprosto nesrozumitelny, je to neustálé opakování těchže slov, ale myšlénka (je-li ovšem vůbec jaká) zůstává čtenáři skryta. J. Vorel napsal studii »Idealism a realism,« jíž by také více jasnosti nevadilo. V 3. čísle Karásek uveřejnil polemiku proti Vrchlickému a Zákrejsovi v záležitosti Machařově, o němž byla v našem listu obšírnější zmínka. Básně Hlaváčkovy a Soldanovy jsou napodobením »Zazděných oken«. Dráždák ve dvou básních opěvá — Satana. To je velmi charakteristické, ale doufáme, že mladý pán sám nevěděl, co dělá, a nevědomosť, jak známo, hříchu nečiní. Gabriel Finne napsal »Gerharda«. Povídka ničím nevyniká — leda naprostou oplzlostí obsahu. F. V. Krejčího »Znavené duše« pojednává o spise Garborgově. Zdá se, že se spisovateli příliš nelíbí náboženská reakce tohoto století. Básně A. Jarryho jsou hotové nesmysly, které dovedou vzbuditi leda smích. »Div svatého Skrčeného« se jmenuje jedna, druhá »Nářek Mandragory«. Celek důstojně korunuje posměšný pamflet »Sbor uvězněných Titanů«, na Vrchlického, Zákrejse a jiné přední české spisovatele. Guyan má článek »Socialism a ideál sociální«, kde se vyslovuje proti socialismu. Procházka má článek »O immoralitě v umění«, kde odporuje těm, kteří hájí mravnost umění. (!) Dehmelova báseň »Masky« nemá smyslu. Chaloupka napsal článek »Budoucí umění«; je to vlastně seznam jmen, spisů a citátů vypsaných z kritik Šaldových a Karáskových. Hlaváček uveřejnil črtu »V rakvi« — je to špatně pochopený Maeterlinck. Roberto má povídku »Absurdné«, jiný titul by se k ní sotva hodil. Karásek napsal článek »O kritice jako genreu uměleckém«. Probírá otázku subjektivity a objektivity kritické a vyslovuje se jako zastance oné. Merta, Skála, Lothar Suchý a j. podali »symbolistické« verše. Je to napodobenina známých již vzorů.

Na posledních stránkách »Mod. R.« pěstují se kritiky. Vždy jen několik řádků, ale postižený auctor jich má dost. Chválí se tam protestantismus, socialismus, symbolismus, hájí se dekadence a ethický anarchismus (!), — jaký div, když »Volný duch« je pak »Moderní Revue« nadšen. V rubrice o časopisech udílejí se šlehy na vše strany. V rubrice o malířství referoval Karásek o malíři norském Munchovi, který je »také« symbolista. V rubrice o divadle referuje se o Nár. divadle, dosti krotce a hladce.

Celkový úsudek o časopise, který při druhém svazku bude illustrován, je nepříznivý. Zrazujeme našince od jeho odbírání. Zdá se, že se mu dosti dobře vede. Číslo 3. a 5. je prý úplně rozebráno. Ne asi pro vnitřní hodnotu, ale spíše — ze zvědavosti lidí, kteří chtějí věděti, co vlastně na věci je. Z publikací vydaných nákladem »Mod. Revue« varujeme před »Prostibolem duše«, jež odsoudily samy liberální »Národní listy«, jakož i před Strindbergovou brožurou »Radosť života«. O »Stojatých vodách« zmiňujeme se jinde obšírněji. Podotýkáme jen, že v »Radostech života« pisatel hanobí askesi křesťanstva — to snad postačí, aby se každý této brožurky vystříhal. Josef J. Veselý.

Naše Doba a Vlasť. (Dokončení.) V 5. čísle letošní »Vlasti« na str. 480 jsme napsali: »Ferd. Schulz, Jar. Vrchlický a J. V. Sládek psávali proti katolickému duchovenstvu, a ejhle! nyní se z nich samých stali »literární jezovití.« To jméno dal jim »Čas«. Tam uvádíme dále, co proti nám kněžím bylo napsáno básní a písniček; i flašinetáři naše jména mezi lidem roztahovali. A nyní vidíme, kterak v literární revoluci spisovatelé sami píší na sebe písničky a mezi těmi, pravíme, jsou v »Moderní revue« i písničky na Ferd. Schulze, Jar. Vrchlického a rytíře z Čenkova. To všecko v 5. čísle »Vlasti« prostě konstatujeme dle hesla, jež jsme tam uvedli: »každému chvilku hrají.« »Naše Doba« však smysl slov našich úplně zkroutila a píše pravý opak toho, co jsme tvrdili. V č. 6. na str. 556. praví do slova: »Jinak zle se obořuje »Vlasť« na kacíře, kteří píší písničky na Ferd. Schulze a Jar. Vrchlického.« Je to důstojno listu, jejž řídí universitní profesor, převraceti protivníkovi smysl jeho slov, je to boj počestný a mužný?! Prosíme, aby si každý přečetl slova naše a odpověď »Naší Doby« — citujeme schválně čísla a stránky obou listů.

A »Naše Doba« dodává: (Vlasť) hájí El. Krásnohorskou. Odpovídáme, že nikoliv. Sl. El. Krásnohorská jest ke katolické věci chladná a mrazivá právě jako Masaryk, to jsme jí řekli již ve 4. čísle »Vlasti« na str. 376. Zásad sl. El. Krásnohorské tedy nehájíme, ale k tomu poukazujeme, že »Naše Doba« slečnu nezaslouženě snižuje a uráží. V té příčině se jí ujímáme, nebo lépe řečeno, právě při sl. El. Krásnohorské ukazujeme, kterak každý má býti ubit, kdo se hrdinně postaví proti majestátu realistů.

Nový doklad toho máme i v posledním, t. j. 6. čísle »Naší doby«, kdež se na počátku rozhledů časopiseckých obírá »Naše Doba« opět se sl. Eliškou Krásnohorskou. Nechme stranou obsah odpovědi, všimněme si jen titulatur, které se tam slečně udílejí.

»Poslední číslo Osvěty přináší na pěti stranách báseň Elišky Krásnohorské, adresovanou tak trochu humoristicky: Tatíku Žižkovi (str. 548)... přečetli jsme báseň a mohli bychom říci, že jsme se slečnou hotovi na vždy... (548) Kdosi přirovnal kdysi sl. Krásnohorskou k Panně Orleanské, my (t. j. »Naše Doba«) teď dodáváme: s donquijotskou bojechtivostí (551). V druhé excursi pustila se sl. Eliška Krásnohorská do prof. Masaryka. Vtipně, důkladně a snoblessou, ona již jinak nedovede. A na konci připomíná »Naše Doba« sl. Elišce Krásnohorské národní píseň: Co to máš má milá, co to máš za čelo (t. j. co jsi tak hloupá — aspoň tak si píseň s textem před ní vykládáme).

A list, jenž takto píše o literárním protivníku — a hůře ještě o jiných (viz naše články: Literární revoluce), vyčítá »Vlasti« lživosť (»N. D.« č. 5., str. 270) a surovosť a policajtství (»N. D.« č. 6. str. 555)!!! Nebylo by lépe, kdyby zametal před svým prahem?

Slabou stránkou realistův, ač se mají za vysoce moudré, jest sociální otázka. Koketování »Času« i »Naší Doby« se socialními demokraty budí v našich řadách úsměv. Oba listy chtějí osvědčiti svoji lásku k dělnictvu a vybraly si k tomu — socialní demokraty. Ale socialní demokracii založili židé, a ta jest posud pod komandem židů a jest nevlastenecká, a to je malheur pro realisty. »Čas« šel ve své horlivosti k socialní demokracii tak daleko, že ohlašoval v inseratu docela i socialně demokratickou: »Arbeiterzeitung«, orgán žida Dr. Adlera,

jakoby u nás židovského vlivu už tak dosti nebylo. K výtce, již mu »Čech« v té příčině učinil, »Čas« mlčel; patrně se za tento skutek styděl.

Socialní demokracie bojuje proti kat. náboženství, proti buržoasii a proti kapitalu, ale nábož. židovského se nedotkne, o židovský kapitál nezavadí. Proč, to jsme řekli. Národové křesťanští se mají rozeštvati, židovstvu však nemá býti zkřiven ani jediný vlas na hlavě. A to že jsou reformní snahy? Z té příčiny nemůže nikdo z pravých vlastenců sympatisovati se socialními demokraty a nikdo s nimi se nemůže spojovati.

Čím a jak se mohou tedy realistické listy obhájiti, fedrujíce socialní demokracii?

Ale židům nadržují i jiné a náramně vlastenecké české listy pro hojnosť jejich inserátů, tato věc dala by se tedy zakřidovati, nebo mlčí-li národ tam, proč by nemlčel zde. Ale co se nedá zakřidovati, jest stránka národní, vlastenecká. A o tu si realisté mohou se socialními demokraty rozbiti hlavu. Tady musí buď dokázati, že socialní demokraté jsou vskutku stranou vlasteneckou, jak jest tomu u dělnictva křesťansko-socialního, nebo se jich musí zbaviti: neučiní-li toho ani onoho, pak se tím realisté zabíjí.

O nevlastenectví socialních domokratů přinesla březnová »Vlasť« delší článek; hojně lokálek o tom přinesl i »Čech«. »Čas« na to odpověděl, to prý je starý šalabastr, nyní prý jsou socialní demokraté jiní, lepší, vlastenečtí. »Čech« nezůstal odpověď dlužen a uvedl »Času« na paměť dva nejnovější šalabastry, a to nejprve list »Socialní Demokrat«, z něhož i »Naše Doba« zprávy čerpává, jenž se v posledním čísle posmívá českému státnímu právu, a časopis »Heslo«, který byl letos založen od Mladočechů proti časopisům socialní internacionály. »Heslo« podobá se časopisům socialní demokracie ve všem až na — vlastenectví. »Heslo« je vlastenecké a ty druhé listy jsou tedy — když je založeno proti nim — nevlastenecké. Majíce na paměti lokálky v »Čechu« a zprávy ve »Vlasti«, tvrdíme směle a určitě, že pp. Dr. Herben a Dr. Masaryk vlastenectví socialní demokracie neobhájí nikdy. V této otázce budeme stopovati »Čas« a »Naši Dobu« krok za krokem a budeme mylné jejich náhledy korrigovati tak dlouho, až umlknou.

Jak z toho viděti, realisté všecko kritisují, všude nedokonalosti vidí, ale sami v nejpalčivější otázce časové, v otázce socialní, neznají ani podstatného učení socialní demokracie. Podobně jest tomu v otázkách náboženských, jak při p. Dru. Masarykovi jasně ukázal katecheta Filip Jan Konečný spisem: Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře. Na krotkou odpověď Masarykovu v Atheneu dal Konečný ostrou repliku ve »Vlasti«, roč. IX., str. 853 a 929. A Masaryk, jenž jinak nikomu nic dlužen nezůstane — tuto do dnes mlčí.

I vyřkl právem »Světozor« v č. 18. ze dne 15. března t. r. o referentu Rozhledů časopiseckých v »Naší Době«, jež právě dávají podnět k této odvetě, že by mu neškodilo méně povrchnosti a více skromnosti a práce o vlastní zdokonalení. A s tím i my s »Naší Dobou« se loučíme.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Štědrosť sv. Otce Lva XIII. a péče Jeho o chudé známa je po celém světě křesťanském, a zvláště v nynější době jest městu Římu pravým sluncem, z něhož září světlo i teplo života mnohým bídným a ubohým. Stkvělá léta požehnaného pontifikátu Svého obohatil Lev XIII. opět novým pomníkem. V dobách Sixta V. zřízen byl veliký chudobinec sv. Crescentia a Klimenta blíže Sixtinského mostu; Sixtus V. založil jej r. 1587. dekretem »Quamvis infirma«, v němž živě popisuje bídu a strádání ubohých. Štědrý papež koupil několik domů v okolí mostu Sixtinského a rozkázal je upraviti dle plánů Dominika Fontány na rozsáhlý chudobinec. Sv. Otec Lev XIII. v době nejposlednější nařídil, aby starobylý tento důkaz papežské pečlivosti a křesťanské charity byl důkladně obnoven, znovuzřízen, a zakoupil na rozšíření jeho nové rameno, ustanoviv ředitelem asylu apoštolského almužníka Monsig. Cassettu a zároveň pojistil ústavu roční určitý důchod. Stavitel Antonín Parisi provedl ku spokojenosti sv. Otce veliké přestavby a obnovy, a rozsáhlý ústav má tato oddělení: dívčí sirotčinec; je v něm nyní přes sto dívek, jimž dostává se pečlivého náboženskomravního vychování a nadanějším i vyššího vyučování. Jsou tu krásné

pokoje, ložnice, jídelny, pracovny, nemocnice, lázně, sál přijímací atd. Dětská zahrádka lidumilného ústavu čítá přes 250 dítek obojího pohlaví; má několik oddělení krytých i pod širým nebem. V pracovnách pro externistky obstarávají se veškeré ženské ruční práce od praní a žehlení až do nejjemnějších a uměleckých, pracují tu takové dívky za plat, které by jinak nuceny byly hynouti na těle i na duši v továrnách. Je zde též pětitřídní škola s 200 dětmi vesměs dělnických rodičů, lékárna, kde chudí dostávají léky úplně zdarma, ať jsou z kterékoliv čtvrti Věčného Města. Vyučování a nemocnici mají ve správě sestry sv. Vincence z Pauly.

Rozsáhlý asyl a vyučovací ústav Sixta V. a Lva XIII. věnován jest nyni vesměs ku výhodě, prospěchu a dobrodiní tříd pracujících — dělníků a dětí jejich. Jak vznešený to obraz křesťanské lásky a péče »papeže dělníků« Lva XIII., zvláště v době nynější, kdy na víru, náboženství, církev a papeže liberálové metají jedovaté střely, deklamují fráse o chudobě a hladu, sami však pro chudé srdce nemají a jediným dobročinným skutkem ve prospěch trpících se vykázati nemohou! Zednáři a liberálové dovedou jen bořiti, co křesťanská láska vytvořila; asyl pro bídu nevystavěli dosud ani jediný. Stkvělé strany dějin lásky k bližnímu naplnili papežové římští, o čemž se cizinec v Římě při každém kroku svém přesvědčuje. Lidumilnosť osvíceného Lva XIII. budou žehnati i pozdní věkové.

Týdenník Čech. Po dvakráte psal loni »Čech« o potřebě listu rolnického s tendencí křesťansko-sociální a nezůstal bez souhlasu. Máme 4 katolické dělnické listy, máme politické katolické noviny, list pro naše rolnictvo nám scházel. Od nového roku 1895. vychází »Týdenník Čech«, který tomuto účelu jest zasvěcen.

První požadavek v pravdě lidového týdenníka jest »láce« a tou vyniká »Týdenník Čech« nade všechny české listy, obnášíť předplatné na celý rok pouze 2 zl. 60 kr.

Čtenáři týdenníka »Čecha« dostávají za nepatrný peníz obsáhlé číslo, zásobené prostonárodními úvodníky, politickými a denními zprávami. Zábavná příloha a feuilletony jsou materialem zábavného četiva. Konečně příloha: hospodářský list, redigovaný Rud. Vrbou, přináší úvodní články o zemědělské otázce, zprávy zahraničné, domácí, drobnosti, praktické pokyny vesměs z oboru otázky zemědělské.

Tímto stručným nástinem podali jsme čtenářům našim o úkolu »Týdenníka Čecha« kratičkou zprávu, doufajíce, že nevšední obětivosť nakladatele Kotrby, časový a prostonárodní obsah listu, jeho veliká láce budou pobídkou, aby strana naše list ten mezi venkovským obyvatelstvem v našem rolnictvu co nejvíce šířiti se snažila.

Na adresu Osvěty. V 3. čísle tohoto ročníku »Osvěty« počíná na stránce 209. nový článek: Emil Zola. Píše Vojtěch Kalina. Hned v úvodě čteme takto: »Do Říma si nedávno Zola zajel, aby studoval společenské ovzduší jeho a »prohlédl« si papeže, jenž má též co »dokument« zaujímati v jeho díle zvláštní, význačné místo. Papež sice Zoly nepřijal, ale Řím literární, umělecký i politický, nevyjímaje ani krále, tak se kořil francouzskému spisovateli, že tento asi jenom politoval velepastýře všech křesťanů, jenž ve své posvátné naivnosti neporozuměl velikým myšlénkám racionalisty jakož i polomystika spisovatele Lourd.«

Nechceme polemisovati. Konstatujeme tu prostě neslýchanou urážku hlavy Církve katolické (a nikoli »velepastýře všech křesťanů,« jak p. Vojtěch Kalina v ignoranci své napsal.) Dopouštějí se jí dva naši páni literáti najednou: P. Vojtěch Kalina, posud snad méně známý spisovatel na Rusi žijící, a redaktor p. Václav Vlček, který ve své »Osvětě« takové infamie tisknouti trpí. Dle názoru těchto pánů měl sv. Otec pokládati si právě za velikou čest, že Emil Zola ráčí ho navštíviti, aby si mohl papeže »prohlédnouti« a jako zvláštní »dokument« v novém svém díle uvésti! Jestli Emil Zola politoval »velepastýře všech (!) křesťanů, jenž ve své posvátné naivnosti (!) neporozuměl velikým (!) myšlénkám« jeho, nevíme. My však, a s námi každý, kdo má smysl aspoň pro slušnosť vůči hlavě Církve katolické, kmetu — papeži, jemuž ani nevěrci úcty neodpírají, litujeme toho trivialního způsobu, jakým se »Osvěta« otřela o hlavu Církve naší. —k.

Brněnská »Niva« prokazuje neustále čest naší »Vlasti« a nemine čísla, aby si »neposvítila« po svém známém způsobě na osobu jejího redaktora nebo na některého z jejích spolupracovníků. I v 10. čísle t. r. učinila tak, učíc opět

na osobu p. Jos. J. Veselého, referenta »Vlasti«, a koop. Frant. Žáka. »Niva« se posmívá básním Ant. Bulanta v těchto listech otištěným, (víme ostatně, odkud vítr věje) — i byli jsme tedy zvědavi, jakou cenu mají básně, jež »Niva« otiskuje. A hle — stačilo čísti první stránku téhož 10. čísla, abychom poznali »pravou« poesii. Jsou to »Vybouřené smutky« od Ant. Sovy. Stačí snad ukázky:

»Sem blbče! Sklepníku! Zdá se, že chřadne?
V pitomém běhá kol třeštění.« (Nuda večera.)

»Kdos vedle seznámil se s dámičkou
a hned si odvádí tu maličkou (!) (Nuda večera.)

»Eh, babo!« (Mladému vězni.)

»Před lety dvaceti jsme se tam vídali
s tou bledou holkou, honem, jak jí říkali,
— — -- (nelze opakovati.) (Melancholická vzpomínka.)

»Tři k ránu jsou . . . Čas na dýlku —
tak dejme si otázku:
zda lehla již na postýlku,
zda myslí na lásku. (Fueramus Pergama quondem.)

»Lodníky — myšlénky zoufalství chvátí,
některé smrť již pod stoly škrtí,
druzí grog chlastají před blízkou smrtí.« (Odvážné lodi.)

Podáváme ukázky jen z jednoho čísla. A to je p o e s i e, pane redaktore »Nivy«? Bulant není nic, Veselý není nic, Žák není nic, Škrdle není nic, učenec Dr. Lenz není nic, — ale tyto básně, porušující stud výrazy nejhrubšího zrna, ty jsou patrně vrcholem umění a uměleckého vkusu. Ostatně, ať si vzpomene pan redaktor »Nivy«, co roku 1893. psal o jeho »Malých poetech« Pražský »Lumír«. K těm byl pan Roháček patrně milosrdnější než k našemu Bulantovi. Víme proč.

V jednom z posledních listů posmívala se »Niva« — »estetiku« Škrdlovi. Dle toho musí býti red. Nivy, p. Dr. Roháček, pravý genius. A on jím také je. Poslyšme, jak jej líčí v »Literárních Listech« r. 1892. str. 320 (vyjímáme to ze Světozora) nynější Roháčkův spolubojovník, p. Fr. X. Šalda: »Ignorance p. Roháčkova nemá vůbec sobě rovné. Může s ní jen rivalisovat klid, s jakou ji projevuje. Kolik slov řekl v naší při, tolik nesmyslů, neznalosti nebo mělkosti. Nemohu si mysliti člověka absolutistnějšího, nevědomějšího, méně komprehensivního, obmezenějšího. A tento člověk vydává se za moderního a realistního! A tento člověk chce vésti nejmladší moravskou generaci. Bude-li tam kdy nějaká a má-li kdy něco znamenat, nemůže jíti za ním. Poněvadž vésti nemůže nikdy jméno nebo osoba, ale jen a jen myšlénky. A těch p. Roháček nemá.«

»Čas« a vražda panovníků. Na »vyšší úrovni« stojící Čas napsal v čísle ze dne 16. března b. r.: »C í r k e v p ř i p o u š t ě l a v r a ž d u p a n o v n í k ů«. Kde jsou, prosím, důkazy, jimiž chce učený »Čas« tuto hlouposť dokázati? Bezpochyby si »Čas« věc pomátl, poněvadž má vyšší uroveň v hlavě než normální lidé. My přátelé »Vlasti« na nižší úrovni stojící víme, že Církev ničemu podobnému neučila a učiti nemohla. Má-li »Čas« důkazy, tedy jen ven s nimi. Tato nepravda, kterouž také »Čas« papouškoval, jest jedna z pomluv o Církvi šířených. Uvědomělý katolík zná její původ a ví, kterak jest v pomluvě té promísena lež s překručováním. Předně poukáži na čertovo kopýtko při pomluvě. »Čas« praví »Církev«, kdežto, co Církev učí, připouští, zavrhuje, děje se toliko: »buď společným výrokem papeže a biskupů na sněmích obecných nebo mimo sněmy; buď toliko výrokem papeže, když on, co nejvyšší pastýř a učitel Církve, některé učení za zjevené prohlašuje.« Tak jsme se my lidé nižší úrovně učili v katechismu na str. 32. a domnívali jsme se, že každý učený muž, píšící o Církvi katolické, alespoň tolik ví, co na nejnižší úrovni stojící katolický školáček. Máme o jedno sklamání více. Dle logiky připadá důkaz straně něco tvrdící. V našem případě »Času«. Proto očekáváme, že »Čas« nám bude citovati sněm, kánon, sessí sněmu, kde se tak stalo, neb aspoň papežské bréve, i n d u l t aneb nějakou takovou listinu neb úřední spis. Když tak neučiní, musí nám dovoliti, abychom si o něm obnovili staré, odůvodněné mínění.

»Čas« si to popletl a dle své filosofie myslí, že, viděl-li někdo jednoho neb dva hrbaté Španěly, celý národ španělský jest hrbatý, a že tam patří k ná-

rodní kráse, míti hrb. Abychom uvědomili »Čas«, jak se věc má a vyvedli jej z bludu, povíme krátce věc. Mezi přečetnými otázkami, jednajícími o mravech křesťanských, přišla také v 16. věku na přetřes otázka, dovoleno-li zabíti tyrana. Čas mluví o panovníku, ale knihy katolické mluví o »tyranu«. Nevím, jestli tento rozdíl dosáhne k úrovni »Času«, my aspoň v tom činíme veliký rozdíl. Bylo pak obecné mínění: »kdo jako uchvatitel na svobodu a bezpečnosť země útočí, zákonitou vládu chce svrhnouti a tudy jako zjevný nepřítel vlasti vystupuje: může na rozkaz nebo se svolením řádné státní moci od každého občana býti zavražděn, nelze-li jinak se ho zbaviti.

Jinak se má věc se řádným panovníkem; počíná-li si tak násilnicky, že se býti jeví tyranem v nejhorším smyslu slova, nesmí sice žádný poddaný proti němu užívati násilí nebo učiniti povstání, ale veškerý národ nebo veškeré národní zastupitelstvo má právo ho napomínati a vystříhati; kdyby se nepolepšil, může národ neb národní zastupitelstvo sáhnouti k poslednímu prostředku a s trůnu ho sesaditi, nic zlého mu ostatně učiniti nesměje; kdyby však potom s cizím vojskem o dobytí země se pokoušel, tu lze nad ním, jako zjevným nepřítelem vlasti, vynésti ortel smrti, ale tento výrok smí jen ten provésti, kdo k tomu výslovně obdržel plnou moc.« (Kryštůfek D. C. III. 428 s.) Také bylo obecné mínění v XVI. a XVII. stol. Od tohoto názoru daleko se uchýlil více proslulý než slavný Mariana S. J., který napsal na žádosť svého přítele Don Garcia Loaysa, učitele mladého Filipa III. spis: »De rege et regis institutione libri III. ad Hispaniae regem catholicum«. Chtěl pa' mladého následníka poučiti nejen o jeho právech, ale i o povinnostech, zejména mu vštípiti ošklivosť před násilnictvím, tyranstvím a svévolí. Zašel kousek dále než měl; zastával názor, který hájili Luther a Melanchton (Wal[illegible] XXII. 2151.) a vyslovil se s různým ohražením, pro dovolenosť zavraždití »tyrana«! Byl však za to pokárán od generála Aquavivy, a spis jeho byl zakázán. Tedy o tyranu mluví Mariana, o panovnících »Čas«. Mariana mluví v knize, kteráž byla určena jednotlivci, a to králům, ale ne lidu, a při tom ještě podotýká, že jest to jeho osobní názor, a že dobře ví, že jiní učení mužové jsou opáčného mínění. Poněvadž osudy spisku Marianova ukazují liberály ve vlastní jejich kůži bez ovčího kožišku, uvedu pro poučenou čtenářstvu »Vlasti«, (ne snad »Času«, nebo ten bude teď patrně studovat teprve katechismus) dějiny neblahého spisku.

Ve Španělsku nevzbudil žádnou pozornosť, ano, vyšel s přivolením zemského visitatora. Jinak bylo ve Francii, kde byl Jindřich III. sesazen a zavražděn. Parlament v Bordeaux nařídil dikučinění za tento skutek. Jesuiti však neměli na radosti podílu, proto byli považováni za státu nebezpečné. Proto hledaly se doklady pro jejich nebezpečnosť, a tu jim nad Bellarmina a Becana posloužil Mariana, proti němuž začal parlament bord. a universita bojovati. Nic nepomohlo, že generál Aquaviva již dříve nakázal, aby spis byl vzat zpět, a závadná místa aby byla opravena. Tuto práci zkazili protestanté. Knihkupec Jan Aubri ve Frankfurtě, dědic Wechelův, znova spis otiskl a učinil samovolné změny. Tento výtisk Frankfurtský byl vlastně ve Francii rozšířen, a proti tomuto samovolnému otisku protestantově bouřila universita a parlament. Tedy protestanté a hugenoti (neboť firma Ondřeje Wechela dědici byla hugenotská) otiskli r. 1605. neb 1611. spis Marianův z r. 1599. Nesprávný samovolný otisk hugenotský nese též na titulním listě »aprobaci« španělskou, která však byla již vyšší instancí zrušena. R. 1610. dne 6. července zakázal přímo generál Aquaviva podobné učení i pod záminkou tyranství. Proti Marianově názoru psali hned Gretser a Richemont; vůbec se rozpředl literární boj. Rozšířil-li se onen názor, má děkovati jen protestantům a hugenotům a s dovolením »Času« též liberalům, neboť tito postavili Marianovi ve Španělsku pomník! Jak divné osudy. Pro svůj soukromný nesprávný názor — od liberálů chválen, od protestantů otiskován, od představených církve zavržen, ale přece ho liberálové užívají jako berana proti Církvi sv. Dle toho by se i Lutherovy bludy mohly přičítati Církvi! Zasloužil by proto Mariana, aby se mu splnilo, co si napsal na svůj náhrobek:

An dabit extinctus tarda ut post fata quiescam,
volvere bis septem qui mihi lustra dedit?

Snad uvedené dostačí, abychom pochopili vyšší úroveň »Času.« Neočekáváme od »Času«, že by snad se postavil aspoň na úroveň Heineovu (Memoiren S. 231, Hamburg 1887.): Der Liberalismus hat den Priesterstan oft genug mit Unrecht verunglimpft, und man kann ihm wohl jetzt einige Schonung angedeihen lassen, wenn ein unwürdiges Mitglied Verbrechen begeht, die

am Ende doch nur der menschlichen Natur oder vielmehr Unnatur beizumessen sind.« Opakujeme, že to od »Času« neočekáváme. Až se »Čas« naučí katechismu, račiž laskavě uvésti některé z dekretů sněmů a papežů o královraždě, a potom budeme s ním znova počítati. Zatím necháme platiti tu starou nízkou, pravdivou úroveň. + 1.

Literární revoluce. Literární boj umlká; strany se utišují a odkládají zbraň. Výkřiky bolesti a nevole jednotlivých spisovatelů nenalézají širokého a dalekého ohlasu, a to hlavně proto, že se potýkají mezi sebou liberálové. Na nás se křikne: »Upálili jste Husa, připravili jste Bílou horu, vaší vlastí je Řím,« na nás se pustí Žižka, Petr Chelčický, nám se vyčte, že v nás nehřeje vnitřní teplo reformních snah mravních, u nás že všecko se točí o zachování moci církve vůbec a našich pánů klerikálů v Čechách zvlášť; nám se vyčte malá úroveň vzdělání, a národ se naplňuje hněvem a bolestí nad námi; provolá nám pak v hostincích hanba, vysloví nám na schůzích opovržení, a některý z nás se vpálí do flašinetu, a líbezné zvuky jeho roznášejí naše jméno po dvorech a průjezdech pražských a předměstských. Když se však chytnou do křížku J. X. Šalda a M. A. Šimáček, liberál s liberálem, ba, jeden větší svobodomyslník než druhý, to je ovšem něco zcela jiného! Epitheta ornantia, která táhnou a bouří národ, nemají zde místa, a tak se přijímá jejich boj chladně. Jejich zbraně zařinčí, vydají ohlas, umlknou, a svět jde svou cestou dále.

V krátkém boji utkali se sl. Viková-Kunětická s p. prof. Vykoukalem. Trochu zasáhly do boje »Moderní Revue«, která v literární revoluci nápadně krotne, a »Lumír.« Tento list, v němž jsou Sládek a Vrchlický hlavou Lumírovců, a který tedy Vrchlického dobře zná, učinil zajímavé přiznání. Praví, že básnická individualnosť Vrchlického jest téměř universalní . . . Kdyby nebylo Vrchlického, ani realistů [1]) ani pseudosymbolistů by nebylo . . . on dal počátek všem těmto směrům . . . on jest i zůstane magnus parens celé současné poesie české. No vida, a pak nám bylo bráno ve zlé, když jsme směr Vrchlického a jeho neblahý účin na mladší generaci ve »Vlasti« často a často odsuzovali. Nyní již on sám se leká ovoce své práce a píše do »Hlasu Národa« ohrazení proti mladým spisovatelům. Můžeme-li míti lepšího dostiučinění?!

F. X. Šalda a M. A. Šimáček jsou zdatní bojovníci. Onen v »Rozhledech«, tento ve »Světozoru« zasadili si citelné rány. Ale celkový výsledek jejich zápasu jest příznivější pro M. A. Šimáčka než pro Šaldu. Sama »Naše Doba« v č. 6. na str. 556. částečně to potvrzuje, pravíc, že Šimáček »sebe« obhájil. Zásady Šimáčkovy jsou nám celkem bližší než Šaldovy. Šalda na př. praví: »Nepracujeme pro autory, nepracujeme ani pro obecenstvo. Ale pro sebe. Pracujeme jako všickni umělci ať filosofové, ať básníci podle slov, jichž užil Goethe ke karakteristice celého díla — höchst selbstsüchtig.«

Oproti tomu tvrdí M. A. Šimáček, že kritika nesmí býti autorovi jen zálibným sportem. Spisovatel a dílo jeho nesmějí mu býti lhostejni, a u kritika proniknutého láskou k literatuře není vůbec ani možno, aby mu dílo literární bylo pouze předmětem chladným, studeným, indiferentním, určeným jen pro jeho pitvu, experimenty a praeparaty, byť sebe odvážnější, zajímavější, důmyslnější a třeba i sebe umělečtější.

Šalda vytýká Šimáčkovi, že komolí autorům rukopisy a omezuje tím jejich svobodu. Z těch, kteří to potvrzují, zmiňujeme se zvláště o V. Mrštíkovi. »V Květech«, praví, »měl jsem na př. práce nepoměrně smělejší než ve Světozoru. Svatopluk Čech neškrtl ani sebe nebezpečnější místo. Matice lidu je podnik tak rodinný jako žádný jiný, a nebylo v Santě Lucii škrtnuto nic.« Tím se hájí, ale ani to, čím se hájí, nesnese rozumné kritiky, poněvadž, abychom příklad uvedli — Santa Lucia má tak nemravná místa, že musila býti ze všech školních knihoven vyloučena (— a Akademie věd jí dala cenu 300 zl.), a také tím Šimáčkovi neubližuje, vytýká-li mu, že mu škrtl místa, která jsou psána s úmyslem, vyvolati nemravné reflexe.

Potom si V. Mrštík naříká, že naše listy zdají se být pod kuratelou jistých mocností. Pokud jsem se dověděl, pokud moje informace stačí, praví, je prý to především profesorstvo, dílem i učitelstvo a studentstvo středních škol, odkud se podnikají utajené útoky proti volnějšímu způsobu myšlení a smělejšímu výrazu slov. Ale totéž obecenstvo má i Lumír, Květy a Matici Lidu. Ze všech nejnestydatější v tom ohledu je jedna race, kterou zplodila naše země, a to jsou naši klerikáli. A proti těm se podniká

[1]) »Naše Doba« v č. 6. jakékoliv vlivy Vrchlického na české realisty odmítá.

nejméně, skoro nic. A přece s jejich strany každou chvíli se podniká útok proti našim listům. Ale, ale, p. V. Mrštíku, vám je to ještě málo, co se píše a mluví proti klerikálům?! Vy chcete absolutní svobodu, a dovolíte si takto psáti proti jiným, kteří mají jiný pojem o svobodě? Nejsou vaše slova frasí a nadutostí, chtíti, aby vašim názorům se kořil každý, i ti, kteří hlásají staré učení církve? Není to vypínavosť?

Ale na tom nemá náš p. V. Mrštík dosti. On udává i prostředky, jak proti nim bojovati. »Ti lidé by neměli té poškozující moci, kdyby se proti nim vystoupilo hned, a to v těch listech, kterých se útoky týkají. Pro polemiku toho druhu mají být sloupce listu neustále otevřeny.« Autor si svoji práci podepíše a také si za ni zodpoví. Hromadné obhajování svobody slova, jako se stalo pro urážku Nerudy, má sice jistou moc, ale přichází obyčejně pozdě. Tak pozdě přišel i protest proti »Vlasti« — a my k tomu dodáváme: a nesvedl nic. Protestující a manifestanti se perou a nadávají si, a »Vlasť« kvete. Protest proti »Vlasti« měl ihned v zápětí 50 zakl. členů ze stavu dělnického, a vytlučení oken vyneslo 900 zl. pro účely katolické.

Takhle, milý čtenáři »Vlasti«, vyhlížejí naši svobodáři — sami, většinou mladí lidé, kritisují všecko, a klerikál má mlčeti, a nemlčí-li, má býti ubit, a to hned, a ne až když je pozdě. Povídali, že mu hráli, i my klerikálové, p. V. Mrštíku, jsme již v literatuře mocí, která si nedá poroučeti a předpisovati, co má dělati a jak se má chovati.

V potýčce Šaldově a Šimáčkově značnou roli hraje básník Ant. Klášterský. Šalda praví kategoricky: není umělec, Šimáček jej hájí a cenu básní jeho chválí. Naše »Vlasť« vzdala básním Ant. Klášterského povždy chválu, již zasluhují, ač je redakci naší dobře známo velice nepříznivé stanovisko, jaké Klášterský k »Vlasti« zaujímá.

M. A. Šimáček vypořádal se ještě s F. V. Krejčím, dále s redaktorem »Nivy« i s »Naší Dobou.« Jeho úsudky o redaktoru »Nivy« a »Naší Době« podáváme v tomto čísle na jiném místě.

Z tohoto zápasu i jiné různé věci se nám vyjasnily. Dosud se považovali ku př. Karásek, Procházka a Šalda za trojici, která zastupuje určitý směr. Šalda to popírá a praví, že jej od obou dělí propasť růzností zásadních. (Rozhledy, roč. IV. č. 4. str. 239.) Také poměr jeho k Dru. Herbenovi je stejný, praví F. X. Šalda, (též číslo str. 240.) jaký byl před aférou Macharovou. Šalda »nezapomněl nikterak na cechový, nechápavý, obmezený a nečestný leckdy odpor jeho proti symbolismu a mladší nové kritice.« Trneme a věřiti ani nechceme a obáváme se, aby se pomalu i ze samého Dra. Herbena nestal »literární jezovita«, jak on sám pokřtil své protivníky.

»Naše Doba«, samo sebou se rozumí, pokračuje i v 5. a 6. čísle v literární revoluci. V 5. čísle na str. 451. výminečně chválí sl. Elišku Krásnohorskou za její kritiku o Macharově Magdaleně. Posudek slečny »Naší Době« se líbí. Ale při tom se »Naše Doba« diví, jak mohla slečna odsuzovati Prostibulo duše, vždyť prý je mezi Magdalenou a Prostibulem duše skutečně věcný poměr. Jak na to slečna odpoví? Věcný poměr mezi dvěma spisy — prostituce — a ona jeden chválí a druhý haní. I nás pochvalná kritika sl. El. Krásnohorské o Macharově Magdaleně překvapila a zarazila.

Zmiňujíc se o boji Šimáčkově, o rytíři z Čenkova a o pro.. Voborníkovi, jenž se přihlásil v řady starých literatů, jakož i o Písních otroka, sděluje »Naše Doba«, že Sv. Čech napsal báseň i do dělnického kalendáře na r. 1895. (víme o tom, máme ten kalendář; báseň jest psána úplně ve směru socialní demokracie) a loni že napsal dělníkům »Proslov« ve prospěch pozůstalých po nešťastných obětích Příbramské katastrofy. Z toho a z »Písní otroka« samých dovozuje »Naše Doba«, že jest jejich tendence socialní. Eliška zas dokazuje v Osvětě, že je národní a politická a ne socialní.

V šestém čísle vyčítají liberálové z »Naší Doby« jiným liberálům nehezké věci. Na str. 554—555 stěžuje si »Naše Doba«, že se u našich denních listů rom. příloha popelkuje . . . nejčastěji nacházíme tam to bejlí, jež léta škrtilo naši belletrii a jež má běžné signum: krvavý román. Dne 3. března — píše dále »N. D.« — »N. Listy« oznamují: »V příštím témdni začneme uveřejňovati nad míru napínavý román »Hledá se vrah« od neznámého dosud anglického spisovatele. Do řady skvostných děl, »poutavých« románů, které co příloha »Nár. Listů« vydány byly: »Za česť otcovu«, »Na temných cestách«, »Sokové«, kde z každé stránky srší krev, přibude tato nová zdoba. A dobrý český lid bude hltat napínavou lecturu k osvěžení, k tříbení ducha, a v hlavním listě se bude mluvit, jaký naši novelisté a básníci mají úkol vůči svému národu . . . a jak

máme býti slovanskými.« V témž čísle napovídá »Naše Doba« něco ze zákulisí »Nár. Listů« o Sv. Čechovi. Praví se tu, že se Sv. Čechem odehrály se dvě trapné komedie, jedna na pražské radnici, druhá v »Nár. Listech«, do jejichž lodi navrtal díru »Hlas Národa« článkem o Písních otroka. Dala by se prý napsati ještě jedna píseň otroka, zoufanlivější, hroznější a krvavější, než jsou Čechovy, se šibeničným mottem: Ať to praskne.

Zolův směr literární v úpadku. Jak známo, dány jsou spisy Zolovy kongregací římskou na index. Událost ta učinila v Paříži mocný dojem a »Difexa« vypravuje, že mnozí knihkupci vyňali vůbec Zolovy spisy ze svých výkladních skříní; také poptávka po románech Zolových nápadně klesla. Francouzský tisk posmívá se Zolovu »věčnému kandidátství« do akademie francouzské, která před ním několikráte zavřela dvéře, i nyní zachovala se k němu velice odmítavě — ucházelť se »první representant školy naturalistické« a »věčný kandidát« znovu do akademie na uprázdněná místa po Lessepsovi a ministru Durnyovi. Ale již předem bylo jisto, že mu dveře sem zůstanou opět zavřeny, právě tak, jako mu zůstal zavřen Vatikán a přístup ku sv. Otci, po němž Zola tak toužil. Toť přece příliš chladná sprcha po krásných dnech ovací Římských liberálů a zednářů, a nepopíratelný důkaz, že Zolův směr literární je v úpadku.

Básník obrácenec. Před krátkým časem obrátil k sobě pozornosť výtečný básník francouzský Huysmans. Mezi mladým pokolením básnickým považován byl za nejnadanějšího, a jeho veselohry došly znamenité obliby. »Figaro« přinesl zprávu o jeho upřímném obrácení se ku katolické církvi a věnoval jí docela úvodní článek. Autor článku končil otázkou: »neobrátil-li se dosud Huysmans, kdy se obrátí?« Básník nezůstal dlouho odpověď dlužen a hned druhého dne mužně odpověděl a udal místo i čas, kdy sv. svátosti přijal. Zpráva to pro katolíky potěšující. Velcí světoví básníci skoro vesměs byli zbožní. Longfellow a Tennyson píší nevinně a přece jsou básníci. Čelní naši básníci skoro neumějí nic jiného opěvat než nahotu; kdyby byli Longfellowy nebo Tennysony, uměli by básnit i bez nahoty. Kdysi psal jistý list o moravské kritice, že by se o ní mohlo napsati heslo: »kdo by řekl, že mimo vlasť a homolky (následuje podobný duchaplný výčet) jest ještě něco jiného opěvání hodno, proklat buď.« Však vším právem by se mohlo heslo obrátiti na naši dospělou a mladou školu poëtickou a říci, že heslem jejím jest: kdo neopěvá nahotu a smilstvo, kdo se neposmívá víře a mravu, vyobcován buď z naší školy.« Jest to smutné znamení, že básnický český kaviár nalézá tolik odbytu. Kdy nastane obrat?

Liga + 1.

Jak se stal Carducci slavným básníkem. Býval jen dobrým profesorem a učencem, ale vavřín básnický mu nebyl přiznáván. Pro své vědecké články byl jmenován bolognským univ. profesorem. Básnil sice, ale básně jeho »netáhly«. Nejsa přívržencem politického tehdejšího směru a sám jej pérem potíraje zakusil mnohou ostrou ránu a pohanu, tak že se divil, kde se v »krásné Toscaně tolik shnilých jablek béře, kterými se po něm hází.« Nebyl, zkrátka řečeno, oblíben. Však tu obrátil kartu. Snažil se býti modnějšího ducha. Přes noc stal se slavným básníkem, ač nevydal žádné epos, ani drama, ani sbírku lyrickou. Jedinká hymna ho učinila v Italii známým a vložila mu věnec básnický na skráně. Hymna na satana! Ležela dvě léta v jeho stolku, a ta stala se najednou pramenem jeho světové slávy. R. 1865 lože zednářské neměly ještě dosti odvahy oloupiti stát církevní; lid byl příliš katolický. Hymna na satana jim byla vítaným prostředkem. Židovské, demokratické a zednářské listy učinily z Carducciho nejslavnějšího italského básníka, ač dříve po něm metaly »s hnilá jablka« Satan Carduccimu dal, co sliboval: »toto všecko tobě dám, jestliže padna budeš se mi klaněti.« Carducci před ním padl, a on mu dal všecku slávu světa na čtvrt století. Však již v r. 1891., dne 11. března, kdy vešel Carducci do síně universitní, v níž býval vítán uctivým, tichým povstáním, zavznínal mu sykot vstříc! Proč? Carducci, pěvec satanův, změnil se v monarchistu, a odtud onen sykot. Kdyby Carducci chtěl zapěti píseň na Boha, zajisté by se připravil o všechnu slávu básnickou. Vždyť literární historik zednářského zrna zřejmě prohlašuje, že básnictví přestává, kde začíná katolicismus. Tato věta jest tak dalece pravdivou, dokud se slávou básnickou rozumí chvála zednářských listů, kteréž tvoří mínění světa. Kdyby Carducci stal se účasten milosti obrácení, jistě by pozbyl vší slávy světa. To bylo lze pozorovati na všech obrácencích. Liga + 1.

Carlos Frontaura y Vázquez jest jedním z nejpřednějších a nejplodnějších španělských periodistův a dramatických spisovatelů. Narodil se v Madridě r. 1834. a počal spisovatelskou činnosť svou jako spolupracovník politického časopisu La Espaňa. Dopisoval i do El Estado, El Gobierno a El Dia, listů to vesměs jádra politického. Založil proslulý časopis El Cascabel (= rolnička), jeden z nejpopulárnějších listů, které kdy ve Španělích existovaly. List tento všemožně podporoval dosazení Alfonsa XII. na trůn, a když Alfonso skutečně byl dosazen, stal se Frontaura sekčním chefem v praesidiu rady ministerské a později byl po šest let občanským gouvernérem různých provincií. Pak redigoval nějakou dobu list Gaceta de Madrid a r. 1891. byl jmenován chefem oddílu Beneficencia general ve vládním ministerstvu, kde stal se i chefem odboru státnického.

Divadelních jeho kusů jest celá řada, a mnohé z nich dodělaly se přeskvělého výsledku. Jeho frašky Un caballero particular (prazvláštní kavalír) a En las astas del toro (na býčích rozích) byly hrány nesčíslněkrát nejen na poloostrově pyrenejském, nýbrž i v Americe. Jeho veselohry Pepe Carranza a Las tres rosas docílily nevšedního úspěchu. Z výtvorů jeho ducha jmenovati sluší dále Las tiendas, dílo humoristické, jež bylo několikráte (tuším pětkráte) vydáno, Los sermones de doňa Paquita, Tipos madrileňos, Galería de matrimonios; romány: Miedo al hombre, Brígida a mnoho jiných, — napsal více než sedmdesát děl. Vydával i časopis pro dítky: Los niňos (14 svazků) nejlepší toho druhu; mimo to napsal pro mládež mnoho spisů, jež těší se veliké účasti maličkého obecenstva. Zdržoval se po dvě léta v Barceloně a vydával výtečný list El Principado. Jest neúnavným spolupracovníkem známého illustrovaného časopisu La Ilustración Espaňola y Americana, jenž přinesl i jeho podobiznu. Mnoho z jeho děl přeloženo bylo do portugalštiny, francštiny, němčiny a v novější době vyšly ukázky z jeho spisu Blanco y Negro i v češtině.

Lože zednářské a židé. Dle nejnovější statistiky Uher jest v Uhrách více než 40 loží zednářských; z těch jest v samotné Pešti jedenáct (Matyáš Korvín, Fr. Deak, Eötwös, Galilei, Orient, Pokrok, Humboldt, Uhry, Koloman, Svatý Štěpán (!) a »Staří věrní«). Lože prešpurská slouží výhradně ku shromážděním vídeňských fraumasonů a lože v Marmaroši ke schůzím zednářů z nejvýchodnějšího cípu Haliče. Ve Vídni je známých osm loží: Humanitas, Zukunft, Schiller, Freundschaft, Eintracht, Columbus, Treue, Goethe, a zednáři svolávají se v časopisech veřejně annoncemi, označenými třemi body. Velice zajímavým úkazem jest, že členstvo loží freimauerských složeno jest více než 80% ze židů. Jaké účastenství mají židé jako vůdcové a předáci socialní demokracie, je vůbec známo, rovněž jako že jak zednáři tak socialní demokraté jsou úhlavními nepřátely náboženství a církve katolické. K tomu není třeba výkladu.

Láce katolického tisku. V Holešově vycházející »Křesťanský literární věstník«, (r. I. č. 1.) čtvrtletní to oznamovatel knih a užitečných tiskopisů, pojednává na třech stranách o »Životu Pána Krista a Panny Marie«, jejž dle německého vydání od L. C. Busingera zčeštil a upravil Dr. Jiří Láska. Vyšel tento »Život Páně« v Olomúci u Fr. Slavíka a nyní se prodává v Holešově u S. Klabusaya. Schválen jest vd. bisk. konsistoří v Brně. Tato kniha se prodávala dříve za 7 zl. 50 kr. a nyní se dává za 2 zl. 60 kr. (V německém textu stála 5 zl. 40 kr.) Má šest dílů, 575 obrazů a 8 příloh ve výšce 4° na papíře mědotiskovém. Za tři čtvrtě roku se vyprodalo chvalné knihy té osm tisíc exemplářů a mnozí kněží pro věřící objednali až 200 kusů. Tato kniha se znovu tiskne a věřícím v dotčeném věstníku doporoučí. d.

Spolek pro vydržování ústavu »Růžencová výrobna« v Praze přijal již na vychování a vzdělávání 14 zmrzačených dívek, všecky tyto dívky v ústavu bydlí a nabývají tam úplného zaopatření a vychování, což vyžaduje měsíčně mnoho vydání a nákladu. Spolek se udržuje členskými příspěvky, milodary a výtěžkem devotionalií, hlavně růženců, které dívky, pokud jsou schopny, nebo pokud jim to tělesné ústrojí dovoluje, samy pracují. Ústav řídí jako předseda dp. P. Aug. Kadlec, Ord. Praed. a vys. uroz. sl. Malvina baronessa z Helversenů jako ředitelka a sl. Rosalie Lacinova jako vychovatelka — všichni tři bez platně; mimo to jsou zaměstnány dvě dívky prodejem devotionalií ve zvláštním krámě v klášteře Dominikánském, jedna slečna jako přiručí při knihách a prodeji a jedna služebná v kuchyni, čímž regie ústavu očividně stoupá a vyžaduje značných hmotných obětí.

Tento ústav, jenž pracuje tiše a klidně ku cti Boží a ku blahu těch nejopuštěnějších spolubližních, dochází ve veřejném tisku malé pozornosti, i dovolujeme si tudíž tuto — a to ne poprvé — na tento spolek v celých Čechách svého druhu jediný upozorniti a všeobecné přízni doporučiti. Ve výrobně růžencové se prodávají: všechny druhy devotionalií, škapulířů, soch, medálek, obrázků s českými nápisy za tovární cenu a různé duchovní a ascetické knihy. Splátky na půl roku. Adresa: Závod s růženci čís. p. 238-I. v Praze.

ÚMRTÍ.

Po dlouhotrvající trapné chorobě, kterou snášel s rekovnou resignací, zemřel 29. listopadu m. r. **P. Ceferino González,** arcibiskup Sevillský a kardinál sv. církve římské, v konventě dominikánském v Madridě. P. Ceferino narodil se ve Villorii (Oviedo) 28. ledna 1831. a přijal jako jinoch háv řeholní v dominikánském klášteře v Ocaňi. Než dokonal theologická studia, trávil nějakou dobu na ostrovech Filipinských. Vrátiv se do Španěl r. 1865. psal do různých přehledů. R. 1875. jmenován byl biskupem v Cordobě a r. 1884. obdržev kardinálský klobouk stal se arcibiskupem v Seville, odkud za krátký čas přišel do Toleda. Než, chatrné jeho zdraví přinutilo jej k návratu do Sevilly, kde brzo vzdal se své důstojnosti, ježto choroba naň přísně doléhala. — Jeho předními spisy jsou: Estudios sobre la Filosofía de Santo Tomás, Filosofía Elemental, Historia de la Filosofía a La Biblia y la Ciencia. Díla ta postavila jej mezi moderní obnovitele filosofie scholastické. Smrti jeho želí veškeren poloostrov pyrenejský, byl' P. Ceferino chloubou církve a celého národa španělského. — R. I. P.

Dne 13. března t. r. zemřel v Miláně u věku skoro 90 let slavný italský dějepisec **Caesare Cantu,** o němž můžeme vším právem říci, ač byl především dějepiscem, že přece náleží veškerou svou činností k nejzasloužilejším vychovatelům našeho století. Byl ducha ušlechtilého a zbožného a papežům Piu IX. a Lvu XIII. zcela byl oddán. Při posledním jeho jubileu věnoval mu Lev XIII. vzletnou latinskou báseň. Jako spisovatel belletristický byl Caesare Cantu miláčkem hlavně italských žen a dívek, jimž se zvláště jeho povídka »Margherita Pusterla« tak velice líbila, že byla do r. 1874. jenom v Miláně vydána osmatřicetkrát; také některé menší spisy paedagogické byly až třicetkrát tištěny. Jeden z nich: »Dobré dítě« vyšel v českém jazyku nákladem Cyrillo-Methodějského knihtiskárny, překladem učitele Jos. Flekáčka. Cesare Cantu psal také populární spisy pro lid, i budiž čest muži, jenž vynikal stejně jak hlubokým věděním, tak i pevnou věrou.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

II. Knihy jen vzdělanějším čtenářům se hodící.

Amil, Amis. Napsal J. Zeyer. Naklad. Militký, Novák v Praze 1880.
Bursovní špekulant. Naps. A. de Lauvergne, přeložil V. K. Nakladatel J. Kolář v Praze 1873.
Dvojí probuzení. Naps. Kar. Světlá. Nakl. Kober v Praze 1879.
Doktor Ox. Napsal J. Verne, př. L. Schmidt. Nakl. J. Otto v Praze.
Epické básně. Naps. Ant. Klášterský. Vyd. v Kab. knihovně sv. 62.
Hvězda jihu. Naps. J. Verne. Vyd. u Vilímka v Praze.
Humoresky. Naps. V. Hálek. Vyd. v Ústř. knihovně.
Gustyna Holdanová. Naps. Božena Víková-Kunětická. Vyd. v Kabin. knihovně Šimáčkově 1892.

Komedianti života. Naps. M. Jokai, př. Fr. Brábek. Vyd. v Laciné knihovně nár. u Otty čís. 26.
Krvavé znamení. Naps. J. J. Kraszewski, př. Hudec. Nakl. Reinwart v Praze 1884.
Kytka. Naps. F. Caballero, př. Koudelka. Vyd. v Záb. biblioth. v Brně 1884.
Kytice z luhů slovanských i cizích. II. r. Vydává Fr. Kahlík v Opavě 1893.
Kaučukový hoch. Naps. Grigorovič, z rušt. př. M. Šlechtová. Nakl. Nár. Listů.
Láska k básníkovi. Naps. Kar. Světlá. Nakl. J. L. Kober v Praze 1878.
Mírtala. Naps. El. Orzeskowa, př. B. Kvapilová. Nakl. Šimáček v Praze 1893.
Makabejští. Naps. Jos. Šimon. Vyd. v Příteli domoviny 1893.
Matka a syn. Dle V. Nottreta J. Janda. Nakl. Zeman a spol. v Praze 1880.
Muzikantská Liduška. Naps. V. Hálek. Vyd. v Ústř. knih. J. L. Kobrově.
Mravokárné románky. Naps. J. Arbes. Nakl. knihtisk. V. B. Čecha v Praze 1880.
Martin Puškar. Naps. V. B. Třebízský. Nakl. Al. Lauerman v Praze.
Maskovaná milenka. Naps. X. de Montépin, př. K. Kádner. Nakl. knihtisk. Politiky.
Nová próza. Naps. Fr. Herites. Vyd. v Kabin. knih. Šimáčkově 1892.
Náčelník tajné policie. Naps. Wood, př. K. L. Kukla. Vyd. Národní Politika 1891.
Nedělní klid. Naps. Kar. Adámek. Nakl. Ed. Beaufort v Praze.
Novelly z velké doby. Naps. P. Albieri. Nakl. J. R. Vilímek v Praze 1884.
Náš druhý sbor. Naps. El. Krásnohorská. Vyd. v Libuši 1888.
Nový epoch. výlet p. Broučka tentokrát do XV. století. Naps. Sv. Čech. Nakl. J. Topič v Praze.
Neklan. Tragedie o 5 jedn. Naps. J. Zeyer. Vyd. v Kabin. knihovně Šimáčkově.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva »Vlasť« měl dne 14. března t. r. druhou schůzi v XI. správním roce za přítomnosti osmi členů. Jako hosté byli přítomni: Jan Dvořák, kaplan v Unhošti, C. A. Režný, kaplan v Čelakovicích, a Emil Stárka, kaplan ve Všetatech. Starosta družstva zahájil ve dvě hodiny modlitbou rokování, načež četl dopis p. JUDra Jana Buchala, jímž výboru sděluje, že výměrem sl. c. k. zemského soudu v Praze ze dne 23. února t. r. sporná částka per 2469 zl. 63 kr., přikázána byla družstvu Vlasť. Družstvo tedy spornou částku v první instanci vyhrálo. Bude-li podán proti tomuto výměru rekurs k slav. c. k. vrchnímu zemskému soudu a jak dopadne, o tom podáme zprávu později. — Jednota katolických jinochů a mužů v Plzni děkuje za darovanou knihovnu. Jelikož nebyl konkurs na knihovny vypsán, odkládají se žádosti o knihovnu na budoucí dobu. Knih po ruce není, a peněz jest v kase knihovní málo. Žádosť lounskou vyřídí pan starosta, až bude v Lounech konati přednášku.

Redaktorům Fr. Pohunkovi, Tom. Škrdlovi a Fr. Žákovi bylo uloženo, aby vypracovali a výboru k schválení předložili program k mimořádné valné hromadě, jež se má konati o prázdninách, v čas Národopisné výstavy.

Starosta družstva jest častými přednáškami v Čechách i na Moravě příliš zaměstnán, i svoluje, aby socialní odbor řídil místopředseda p. V. Žižka. Socialní odbor družstva bude k tomu působiti, aby mimo vnitřní činnosť aspoň čtyřikráte do roka i veřejně vystoupil, jak to dříve činíval.

K návrhu řídícího učitele Václava Špačka usnáší se výbor, aby se proti velikým dlužníkům vystupovalo soudními žalobami. Administrace družstva zašle jim ještě upomínku, a nezaplatí-li, podá se proti nim žaloba. Usnesení týká se hlavně těch dlužníků, kteří již ničeho od nás neodebírají.

Výboru byla nabídnuta výhodná koupě domu, ale jelikož by družstvo pouze jednu třetinu kupní ceny mohlo splatiti, a dvě třetiny by dlužno zůstalo, upustil výbor od toho, navrhnouti koupi nabízeného domu valné hromadě.

V terminu srpnovém nebo listopadovém najme výbor ještě jedno skladiště pro knihy.

Místopředseda družstva, c. k. poštovní pokladník Karel Ulrich, zaslal biskupu Jiřímu Strossmayerovi k jeho 80letým narozeninám jménem družstva — nemoha se s předsedou smluviti — holdovací telegram, na nějž mu jeho Excellencí zaslati ráčil poděkování. Děkuje za toto blahopřání praví Jeho Milosť dále:

»Molím Vas da tu hvalu izrečete i svim članovima druzstva »Vlasť«, koji su mi po Vama čestitali.

Bog dragi Vas i cielo družstvo Vlať blagoslovio i svojom pomoci u svahom pogledu unapriedio.

Preporučujné se na dalje Vašoj ljubavi, uspomeni i molitvi.

Ostajem važda Vaš přijatelj

Strossmayer.

Dopis Strossmayerův naplnil výbor družstva radostí a hrdostí.

Místopředseda družstva vykoná letos pouť do Jerusaléma k hrobu Spasitelovu, i povstal předseda družstva, dr. Rudolf Horský, a přál mu, aby tuto cestu ve zdraví vykonal, a žádal jej, aby se na hrobě Spasitelově za nás a za družstvo pomodlil a odtud aby si pro život posilu přinesl. Všichni členové povstali a ku blahopřání, za něž pan místopředseda Karel Ulrich srdečně děkoval, se přidali a jemu přátelsky ruce tiskli.

Mezi schůzí udělil předseda slovo členu výboru Frant. Pohunkovi, jenž přednášel řád odboru filosoficko-paedagogického, který s redaktorem Tom. Škrdlem vypracovali. Řád odboru byl jednohlasně a bez debaty schválen a vstupuje tímto dnem v život. Jeho znění přinesly »Čech« a »Vychovatel«. My o něm promluvíme v přehledu, jejž o družstvu Vlasť píšeme, ve zvláštním článku.

Socialní odbor družstva Vlasť konal v pondělí dne 18. března t. r. o páté hodině odpoledne v redakci »Vlasti« první schůzi v XI. správním roce za předsednictví Václava Žižky, nejstaršího sociologa křesťanského. Po zahájení schůze četl zapisovatel Tom. Jiroušek protokol poslední odborové schůze, kterýž byl schválen. Potom byla vykonána volba výboru, i byli zvoleni: za místopředsedu Václav Žižka, za zapisovatele Tom. Jiroušek, a za členy výboru: Rudolf Vrba, zámecký kaplan v Průhonicích a Frant. Kotrč a Václav Dvorský. Výbor družstva »Vlasť« zastupuje v odboru Tom. Škrdle, redaktor »Vlasti«.

Zapisovatel podával zprávu, dle níž od 1. října r. 1894, kdy počíná správní rok družstva, o socialní otázce řečnili: Dr. Rud. Horský dvakráte na Kladně, jednou v Mýtě u Zbirova a na Moravě dvakráte ve Vítkovicích, a Tom. Jiroušek v Pečkách, Budějovicích, Sedlčanech, Kostelci nad Orlicí, v Plzni a na Kladně.

V nejbližší době konají za socialní odbor přednášky: Dr. Rudolf Horský tři: dvě na Moravě a jednu v Čechách, Tom. Jiroušek dvě, Frant. Satorie jednu a Václav Žižka jednu.

V Praze samé pořádá socialní odbor dvě přednášky po svátcích Velikonočních, v něž se uvážali Tom. Jiroušek a Václav Žižka.

Socialní odbor se usnesl, aby vyjížděli ven na přednášky jen dospělí muži nebo jinoši, požívající práv občanských; příliš mladí, byť i talentovaní jinoši ať se zatím cvičí doma, v Politickém klubu katolického dělnictva.

Předsedající Václav Žižka sdělil, že vydá ve zvláštním otisku svoji práci, roku 1871 v »Dělnické bibliotéce« vydanou: »Návod ku vzdělání člověka«, a to svým nákladem a čistý užitek z ní že věnuje socialnímu odboru družstva, což bylo s povděkem přijato.

K návrhu Frant. Kotrče usnesl se odbor, aby byl předseda socialního odboru Dr. Rudolf Horský poprošen, aby vydal s toužeností očekávanou brožuru: »Pryč s desaterem Božích přikázání,« již loni napsati přislíbil.

Tom. Škrdle žádal řečníky, kteří za socialní odbor na venku křesťanský socialismus hlásají, aby povzbuzovali posluchače k hojnému odebírání »Dělnických Novin« a nabádali je, by i v okolí svém nové a nové křesťansky-socialní spolky zakládali.

Potom se zavedla debata o povšechné socialní situaci, a odbor přijal resoluci, kterou na jiném místě tohoto čísla přinášíme.

V Historickém kroužku přednášel p. prof. Vávra dne 24. února o vlivu paní a dívek na katolickou reformaci v Čechách. — Za hlavní příčinu, proč pro víru katolickou u nás vzešel úpadek tak žalostný, vytkl p. prof. nerovnosť sňatků mezi stranami v náboženství rozdílnými, kterážto manželství v katolické šlechtě české byla téměř obyčejná. Protestantské manželky pak dítky vychovávaly ve víře své, platily jim protestantského praeceptora, a mnohý muž sám pak podlehl náboženské horlivosti své ženy, k čemuž leckdes napomáhalo i její příbuzenstvo. Rodiny dříve katolické pánů z Gutštejna, Kolovrat, Švihovských z Rizmberka, Hasištejnských z Lobkovic, z Veitmile, ze Švamberka, z Roupova, Berků z Dubé a j. stály v pol. XVI. stol. v řadách

víře katolické nepřátelských. Proto papež Jaroslavu Bořitovi z Martinic přišlému do Říma důtklivě kladl na srdce, až se odhodlá k sňatku, by vyvolil si choť dobře katolickou.

Panující rod Habsburský vždy řídil se tímto pravidlem. Dcery tohoto jasného rodu jinak se nevdávaly než za katolická knížata, a císařové i arcikníže oblibovali si manželky z rodů katolických, bavorského, mantovského, španělského. A byly to paní výtečných ctností, zbožné a církvi oddané, jakož byla Anna Jagajlovna, vzorná choť Ferdinanda I., císařovna Marie, manželka Maximiliana II., a její dcera Alžběta, ovdovělá královna francouzská, zvláště též Anna, choť císaře Matyáše, dcera Ferdinanda Tyrolského z druhého manželství jeho s Annou Kateřinou, dcerou knížete mantovského, příbuznou sv. Aloisia. Císařovna Anna byla paní vzorné pobožnosti a ušlechtilé pokory; všechny přední katolické podniky podporovala dary v pravdě královskými. Krypta pohřební pro císařský rod u Kapucínů ve Vídni založena byla od ní. Zemřela ve věku 33 let r. 1618. Dí o ní náš historik, že žila a umřela jako svatá.

Podobné povahy, jako u císařovny Anny, nalézáme též u mnohých paní z přední šlechty české, zvláště v rodě pánů z Jindř. Hradce. Matka Jáchyma z Hradce, Anna, jeho choť Anna z Rožmberka a jeho sestra Anna byly paní zbožné a hospodárné. Syn Adam měl po boku choť vzácné pobožnosti, hrab. Kateřinu z Montfortu, rodilou z Vorarlberku. Tato vyžádala na choti svém, že do Hradce povolal Jesuity (r. 1594.), jimž zakoupil knihovnu v Němcích za 1700 tol. a druhou v Italii za 4000 skudů.

Ovdovělá Kateřina z Montfortu, usadivši se v Hradci, péči měla o dostavění kolleje jesuitské, při níž zřídila seminář chudých studentů a zahrnovala je hojnými dary. Též naléhala na to, by všecky školy na panství Hradeckém přešly do správy katolické.

Z návodu své matky Kateřiny pan Jáchym Oldřich, syn Adama z Hradce, nepřestával dobře činiti kostelům, zvláště pak Jesuitům a jejich školám, jež doplnil na úplné šestitřídné gymnasium a posléze vypověděl všecky nekatolické praedikanty. Na památku zesnulého, posledního mužského potomka pánů z Hradce, obě paní, matka i snacha její, hraběnka z Hohenzollern, skoupily tři domy v Hradci a ty daly s jistinou 10.000 kop míš. na seminář jesuitský, by tu bylo chováno 30 chudých studentův. A i jinak nebylo mezí dobročinnosti těchto paní. Mladá hrab. z Hohenzollern brzy se sic opět provdala, avšak před odchodem darovala ještě kolleji 6000 tol., semináři hradeckému 10.000 tol. a mnoho cínového nádobí. Takovými a jinými dary, které věnovali hrab. z Montfortu a manželé Slavatovští, zmáhalo se katolické studium a katolická reformace v Hradci, tak že r. 1608. bylo tu v semináři 60 a po 4 letech již 90 alumnův, a misiemi Jesuitův obracel se lid na víru katolickou. Dobrým příkladem bylo, že obě paní, matka i dcera, se vším fraucimorem r. 1615. putovaly do vzdálené Mariacelly, k nimž připojilo se hojně lidu poddaného.

Po smrti otcově Vilém Slavata vzal k sobě svou matku a tři bratry, kteří po nějaké době všichni přestoupili na víru katolickou, což stalo se hlavně zásluhou obou paní. Lucie Ottilie Slavatová, ač ji výhrůžně vyzýval starý Vok z Rožmberka, patron strany kalvínské, neuposlechla, ba naopak srdnatě radila svému manželu, aby Hradeckým žádajícím kostela ku svým protestantským bohoslužbám nevydával.

Když Slavata shozen s okna, a statky mu zabaveny, nastala dlouhá doba svízelův a trampot. Vše to snášely obě paní hrdinsky, zvláště paní Slavatová, jež byla plna důvěry, že Bůh dá lepší časy. A nadešly hned po bitvě bělohorské. Zabavené statky Slavatovi vráceny, Hradec přijal brzy pak úplně víru katolickou. Slavata povýšen byv za kancléře, odebral se i s rodinou do Vídně.

V Hradci zůstala toliko stařičká tchyně jeho, Kateřina z Montfortu, a žila tam na pobožnostech a odříkání jako světice. Její dobročinnosť k chudým byla bezmezná. Zarmoucené znala výborně těšiti, a proto nikdo od ní neodcházel smuten, leda od jejího hrobu, když skonala ve věku 76 let, 31. března 1631. V poslední vůli odkázala 5000 tol. kolleji jesuitské a 10.000 tol. na alumny v semináři.

VLASŤ.

Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Jihoslovansku.

Dle pramenů podává *Fr. Štingl.*

(Pokračování.)

V.

Další působení Gajovo. Úspěch a vítězství illyrské idee.

Duch Gajův byl v zakládání národních podniků nepřekonatelný; sotva dokonal dílo jedno, již začínal druhé. — Prvé tři ročníky »Novin« a »Danice« vyšly v tiskárně Županově (nyní Albrecht a Fiedler) v Záhřebě. Aby obrozené písemnictví rychleji pokračovalo, a aby zároveň v té věci učinil konec nedostatku chorvatských tiskáren, založil Gaj r. 1837. svým nákladem vlastní »národní tiskárnu,« když si byl dříve vyprosil dovolení od císaře Ferdinanda, jenž byl ochoten podporovati všechny podniky »vždy věrných a chrabrých Illyrů.« Od té doby vycházely »Illyrské národní noviny« dvakráte za týden, a »Danica« jednou týdně. Oba listy byly vkusně ozdobeny, tak že mohly závoditi s prvými světovými časopisy. — Když byla tiskárna hotova, napsal o ní přítel Gajův Šafařík v literárním časopise »Ost und West« r. 1838. tato slova: »Pozdravujeme prvé tiskopisy nové illyrské tiskárny s radostí, protože doufáme, že jsou pouze předchůdci jiných pro illyrské písemnictví a duševní vzdělanosť národa neméně důležitých knih. Známe dr. Ljud. Gaja jako muže mírného, ale vytrvalého ducha, mužné nezištné vůle, veliké opatrnosti a střízlivosti, důkladného vzdělání a co nejvíce tu platí, muže neobyčejně praktické povahy. S těmito vlastnostmi může se dočkati, že jeho snahy o rozšíření vzdělanosti v Illyrii budou míti větší úspěch nežli jeho předchůdce a rodáka před sto lety, slavného barona Pavla Vitezoviće, jenž prvou tiskárnu v Záhřebě (1690.) založil, byl však za to od svých vlastních rodáků nevděčností zasypáván a pronásledován. Gaj má ctnosti Vitezovićovy, ale nemá jeho chyb.«

S pochvalou jest se nám též zmíniti o knihovně, kterou Gaj založil a ve které shromáždil, cestuje po všech slovanských krajích, mnoho drahocenných rukopisů a knih, jednajících o jižních Slovanech. Úplný katalog Gajovy knihovny sepsal a vydal jeho syn Velimir Gaj roku 1875. Vydavatel praví mezi jiným: »Knihovna záleží z osmi velikých, vkusných, skleněných skříní. Byla založena za zory našeho obrození a od té doby se stále zvětšovala, tak že s obrozenou literaturou stejnoměrně rostla. Jak jest ze spisu dle počtu svazků patrno, nevyrovná se jí žádná jiná soukromá knihovna. Najdeš v ní dosti drahocenných spisů rozličného obsahu, nejvíce však historických děl o našich zemích jihoslovanských a pramenů k dějinám »Veliké Illyrie;« pak jest tu mnoho pergamenů, map a rukopisů — vzácných i nevzácných, z nichž veliká část jest ještě nevydána; hezký počet jest také takových rukopisů, kterých není v žádné jiné ani privátní, ani veřejné knihovně. Mimo to obsahuje knihovna sbírku krásných obrazů znamenitých mužů, více než tisíc erbů a historických dřevořezeb. Nejznamenitějším jest, že se v té sbírce každý, i sebe menší předmět týká dějin, jazyka, zvyků nebo života našeho národa.«

Jak Gaj pečoval o svou knihovnu, vysvítá z dalších slov jeho syna: »Knihovna byla zřítelnicí jeho oka, které se nesměl nikdo dotknouti. Při svých velikých obětech na národní podniky nikdy nelitoval posledního krejcaru, jen aby mohl novou knihou rozmnožiti a obohatiti svůj drahý poklad. Ačkoliv Gaj nad svou knihovnou s velikou péčí bděl, přece byla vždy otevřena mladým literátům ke studiím a národu ku prospěchu. V době národního obrození, když ještě nebylo slyšeti o žádném čtenářském spolku, matici, národním museu a tím méně o jihoslovanské akademii, byla Gajova knihovna vším, čtenářským spolkem, maticí, národním museem — ba i akademií. Veliký Kollár, navštíviv r. 1842. Gaja, vyslovil se o jeho knihovně velmi pochvalně řka: »Kdybyste, milý Gaji, nic jiného nebyl učinil nežli nashromáždil tuto sbírku a knihovnu, dosti byste byl prospěl svému národu!«

Knihovník akademie dr. Mat. Smodek a gymn. prof. V. Babukić cenili Gajovu knihovnu na 40.000 zl.

Sémě, které Gaj zasel do půdy skoro nezdělané, začalo krásně klíčiti a v několika letech přineslo hojný užitek. Uspěch illyrské idee byl neočekávaný.

Aby literatura chorvatská dostala pevnějšího základu, usnesl se r. 1836. chorvatsko-slavonský sněm, aby se založilo národní »učeno društvo« po způsobu maďarské akademie. Ačkoliv sněm r. 1839. znova tak se usnesl, a snesení to bylo na nejvyšším místě potvrzeno, přece nestalo se skutkem pro nedostatečné prostředky. — Za předsednictví hraběte Janka Vraškoviće byla r. 1838. založena v Záhřebě »Narodna čitalnica«, jež měla raziti cestu chorvatskému jazyku do vyšších kruhů. Pod protektorátem kanovníka, později záhřebského vladyky a náměstka bánova Gurija Haulika, položen základ k »Hrvatsko-slavonsko-gospodarskemu društvu,« jež svými pobočnými spolky a »Hospodářským listem« neúmorně pracovalo pro hmotný prospěch vlasti a národa. R. 1842. zrodila se v »národní čitalnici« dle vzoru české a srbské matice »Matica ilirska.« Téhož roku schválila uherská vláda konečně Gajův pravopis pro školní knihy v Chorvatsku a Slavonii; a r. 1845. zřízena z nejvyššího rozkazu Jeho Veličenstva

Ferdinanda na záhřebské akademii prvá stolice chorvatského jazyka a literatury; V. Babukić jmenován řádným profesorem. Sbírka knih a starých mincí byla se tolik rozmnožila, že vlastenci r. 1846. uznali potřebu vystavěti vlastní dům pro museum, čitalnici, hospodářský spolek a matici; za tím účelem zřízen spolek, který koupil a Chorvatům opatřil potřebný »narodni dom.«

Chorvatský sněm stal se bojištěm pro národní samostatnosť. Tak r. 1846. žádali Chorvati na sněmu, aby záhřebské biskupství bylo povýšeno na arcibiskupství, aby se Dalmacie a Slavonie, kterou Maďaři k svému »magyarorszagu« počítali, úplně spojila s trojjediným královstvím. Dvě léta později začali též »stališi a redovi« (stavové a hodnostáři) na sněmu za předsednictví banova náměstka, biskupa Haulika, užívati »národního jazyka.« Úředním jazykem stala se chorvatština 23. října téhož roku.

Tím způsobem se v Chorvatsku národní jazyk, kterým dříve panstvo pouze se svými služebníky mluvilo, — jazyk selský nazvaný, »lingua vernacula«, povznesl na universitní stolici a proklestil si cestu do úřadoven a do sněmu.

K podnikům Gajovým mnoho přispěli dva vzorní a učení Chorvati: z aristokratů již několikráte jmenovaný hrabě Janko Drašković a z duchovenstva opat bystřický, Ivan Krizmanič. Tito dva mužové byli hned, jakmile Gaj začal pracovati, nadšeni pro jeho idee, avšak později přistoupil ku Gajovi veliký počet jak rodem, tak intelligencí slynoucích osob, na př. hrabata Gjuro Oršić, Sermož, Bakač, Festetić, Pejačević, baron Kulmer, hraběnka Sidonija Erdödi a baronka Condé, Anton Zdenčaj, Luka Ljubić, Mirko Lentulaj, a s malými vyjímkami všechno vyšší i nižší duchovenstvo. Právem tedy Aug. Šenoa ve »Vienacu« 1872. č. 20. praví: »Kdož blíže a zevrubně prostudoval události oné doby, jistě se přesvědčil, že úspěch Gajových podniků má se právě té okolnosti připsati, že hned ze začátku ku Gajovi přistoupila veliká část naší šlechty.«

Než, bylo ještě více činitelů, kteří přispěli k vítězství illyrské idee. Ivan Milčetić ve »Velebitu« mezi jiným píše: »K rychlému rozvoji illyrského hnutí mnoho přispěly různé spolky, zvláště divadla a čitalnice byly v Chorvatsku pravými chrámy národního ducha. Tu se scházeli všichni mladí Illyrové, povzbuzujíce a sílíce se k národní práci. V čitalnicích se nejdříve ozýval chorvatský jazyk; tu se nejdříve přednášelo v chorvatském jazyku o literatuře domácí a všeslovanské. Mezi všemi členy vládla nejupřímnější bratrská láska; když r. 1842. přišel Kollár ku svým přátelům do Záhřeba, nemohl se nadiviti jejich svornosti.«

Ještě více nežli čitalnice a divadla přispěly k rozšíření illyrské idee příležitostné básně a písně. »Jako v každém hnutí« — pokračuje Milčetić — »básník vedle řečníka má hlavní úlohu, tak i u nás illyrská idea největšího ohlasu našla v básni. Každá bouřlivá doba rodí své zvláštní muže. Též u nás po r. 1835. nastaly bouřlivé časy: národ chorvatský bojoval za svou existenci. V takové době, kdy celý národ zápasí na život a na smrť, povstávají zvláštní mužové, kteří svými řečmi, básněmi nebo písněmi nadšením plní všechny mysli. Živé slovo a píseň: to jsou dvě moci, jež mohou otřásti celými státy. Příležitostný básník nemusí býti právě dobrým básníkem, aniž mu třeba úzkostlivě hleděti na pravidla poetiky — jemu běží více o effekt nežli o umění.«

Takových básníků objevilo se v Chorvatsku po r. 1835. veliké množství; kolik bylo spisovatelů, skoro právě tolik bylo básníků; každý zkusil své štěstí v básnictví, aby mohl do svých básní vlíti city vlastenecké. Nejznamenitější jsou: Gaj, Vraz, Vukotinović, Blažek, Stoós, Marić, Mažuranić, Kukuljević, Bogović, Mihanović, Demeter, Rakovac, Tordinac a Rusan. Nejčistějším a »par excellence« příležitostným básníkem byl Rusan, jenž nejen básně skládal, nýbrž hned také nápěvy je opatřoval. Poněvadž však se ty básně zpívaly, není s podivením, že se illyrstvo tak brzy po celém Jihoslovanstvu rozšířilo. Jakmile se nějaká lepší báseň vytiskla, hned k ní někdo složil nápěv. — Vedle příležitostných básníků bylo v illyrské době také mnoho příležitostných skladatelů; Lisinski, Padovec, Livadić, Rusan a j. pilně skládali nápěvy a pak písně podávali národu, aby se jimi sílil, těšil a bavil. Tím způsobem illyrská idea pronikla do nejosamělejších krajů chorvatských. [1])

Z mužů, kteří zpěvem ne málo národní nadšení rozmnožili, byl Albert Štriga. Vypravuje se, že jej nová idea národnosti tak pronikla, že neměl pokoje ani ve dne, ani v noci, stále přemýšleje, jak by mohl národní věci prospěti. Často se svými soudruhy chodil po záhřebských ulicích, zpívaje nové písně: »Hajde braćo, hajd junaci;« »Nek se hrusti šaka mala« atd. Když Štriga poprvé v záhřebském divadle pěl jakousi arii z opery Lisinského »Ljubav i zloba«, byl 17kráte s neobyčejným applausem od obecenstva vyvolán. Štriga byl tak oblíben v Záhřebě, že, chtělo-li některé družstvo naplniti divadlo, musilo poprositi Štrigu, aby účinkoval. Jeho krásný hlas přilákal do divadla celý Záhřeb.

Nikdy nemělo Chorvatsko tolik šlechetných a pro svůj rod nadšených srdcí, jako od r. 1835—1848.; nikdy nebylo v chorvatském národu tolik nadšení, jako tehdy. Píseň chorvatská docela Chorvaty i do boje zvala, aby bránili vlast proti nepřátelům. Národ spěchal do boje se svým miláčkem bánem jako na svatbu, a kudy šlo chorvatské vojsko, všude se ozývala chorvatská píseň; ona plnila dobrovolníky oním nevylíčitelným žárem, jejž zveme láskou k vlasti.

»A kdo by se tomu divil?« píše dále Milčetić, — »kdykoliv Francouz zaslechne prvá slova »marseillaisy«, prsa se mu pýchou šíří, srdce silněji tluče, oči se mu jiskří, a on jde »pour la France« do vody i do ohně. A zdaž má Chorvat zůstati chladným, když zaslechne Gajova vznešená slova: »Još Hrvatska ni propala, dok mi živimo?« Jako všude, tak i v Chorvatsku píseň dokázala svou zázračnou sílu a moc. Sama »marseillaisa« Francouzům vybojovala více slavných vítězství nežli bajonety a pušky, a také v Chorvatsku illyrská idea působením písně stala se vlastnictvím celého národa.« (Dokončení.)

---

[1]) O illyrských hudebních skladatelích viz Kuhačovo nejnovější dílo: »Ilirski glazbenici.« 1893.

Z básní Františka Šťastného.

Den v práci.

Když nový den v svém prvém stojí šeru
a nesměle mi ještě v okno zírá,
rád zadívám se barev na nádheru,
jež po nebi se siném rozestírá.

Tu východ celý zatopen je krví
a v sterých nachu odstínech v mžik hoří — —
já vítám z temna vstávající zoři
a světlem jásající paprsk prvý.

A záře proud když mocně kolem tryskne
dnu mladému jsa dithyrambou žhavou,
kdy rosa v trávě sterou perlou blýskne,
jde světlo nadšení i mojí hlavou.

A červánek kdy v jasu již se ztrácí,
a zbývá z něho matný pablesk pouhý,
já silen touhou oddati se práci
rád vidím před sebou ten den tak dlouhý.

Leč teprv zřím, když večer mraky zlatí —
a slunce rudé za obzor se chýlí,
že pro to, co jsem chtěl v nich vykonati,
dne dlouhé hodiny přec krátké byly.

V jarní bouři.

Rej vloček divoký se vzduchem snuje;
jsou myriady jich a konce stále není,
a stihají se jako v závodění — —
zpěv skučný vítr v let ten pohvizduje.

Však lidských myšlének na světě víří
v neklidných duších, hlavách millionů
víc než těch vloček v úžasném jich honu,
víc nežli toho sněhového pýří.

Jak bílé vločky ty se k sobě kladou,
zvem' pokrokem je, vědou, duše statkem.
jsou útěchou nám v shonu všedně vratkém
a lákají nás nehynoucí vnadou.

Ať velké jsou, ať sobecké, ať ryzí
a cokoliv ať vzbudilo je v skráni,
jako ty sněhy v teplém jara vzplání —
před tváří Pána všechny mžikem zmizí.

S n y.

Květ jejich mystický mi v duši plane
jak světlo zlaté lampy v noci teskné
plápolá do tmy šeré, zadumané
a bílým zážehem se v dálku leskne.

A splývají a jdou v svém vzdušném hávu
v šum světa složitě se proplétají,
je mnoho jich a kráčí v celém davu
a kouzlo opojné v své kráse tají.

Ty jasné, hárající k světlu touhou
a jiné, hnětem žití zasmušilé,
ty mhavou k nim se přidružují prouhou,
a v oněch naděje plá křídlo bílé.

Však nade všemi teplo víry trůní
a rozpor jejich vroucností svou tiší
v ráz všechny sny ty letí na výsluní
a schvívají se k modré, čisté výši.

Zklamání.

S veselým okem kráčíš cestou žitím,
jež přípravou je pouze v život jiný,
jdeš kliden pohodou i vlnobitím,
ať zuří blesky, ať se chmuří stíny.

A věříš každému, chceš milovati
svět celý láskou nezištnou a pravou,
s tím, který pláče, v soucitu chceš lkáti
i smát se s duší šťastnou, usměvavou.

Však zklamání ti záhy duši zmrazí,
krůpějí jedu padne v srdce vřelé,
jak ještěr hnusný lstivě se v ně vplazí
a nemůžeš už důvěřovat déle.

Tu po klidu tvém, štěstí, je již veta,
a když se slzou porosí ti brva,
zákeřně přepadne tě hořká věta:
»Čas ránu zhojí — ale jizva trvá!«

K slunci.

(Rondeau.)

Ten život, vroucí v tepnách všehomíra,
jímž plane květ a do duhy se nítí,
co rodí se, co roste, odumírá,
vše světla zářný sen chce sníti,
jak slunečnice obrací se, zírá
k slunci.

I svlačec o kámen se vzhůru vzpírá
a jako plamen pouze k výši svítí,
zří živočich, jejž vlna mořská svírá,
k slunci.

Za světlem zvučí básníkova lyra
a touhu tu dovede pochopiti
ten, kterého zlá běda, úzkosť svírá — —
však člověka vždy mocným křídlem víra
povznáší k Bohu, veškerého žití
slunci.

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

(Pokračování.)

V.

Cestou milosti.

Hrabě Arnošt z Veselic se zdržel na svém panství celé léto a teprve na podzim odjížděl do Prahy nebo do Vídně. Na panství měl několik dvorů a doly v Pěčově. Ačkoliv zde ředitel a na dvorech správce všechno vedli, přece hrabě sám nahlížel do účtů a knih obchodních a účastnil se každý týden i konferencí, jež úředníci konali. V zimě veškeré jednání mu bylo sdělováno do města. Hrabě chtěl o všem

věděti a mnohdy dával i jako odborník pokyny. K němu mohl každý havíř i každý dělník se stížností, s prosbou i jinou záležitostí. Hrabě prohlížel i bratrskou pokladnu, zdali všechno v pořádku, zkoumal sklady, kam byly kupovány pro dělníky potraviny ve velkém, navštěvoval dvory, ovčince a všechno, co k jeho panství náleželo a dozoru potřebovalo. Některým lidem to bylo nepohodlné, ano i protivné, jiní však, a to především dělníci, byli rádi. Hrabě netrpěl nespravedlnosti; byl přísný, ale spravedlivý.

Právě seděl v besídce pod jasanem, s něhož se sypalo žluté listí. Nadcházel podzim, a slunce vyslalo ještě několik žárných paprsků na zemi. Poletovalo babí léto, a bělavá vlákna se věšela po stromech. Hrabě byl padesátník, menší postavy, s vousem popelavé barvy, měl jiskrné oko a orličí nos. Nosil se prostě a byl velice otužilý. Miloval stejně honby jako tichý kancelářský život. Do všeho se vpravil a míval své zvláštní názory a myšlénky. Synové mu záhy umřeli, a měl pouze dceru Elišku. Byl vdovcem a nemínil se již ženiti. Zastával rozličné veřejné úřady a poslední dobou byl poslancem na říšské radě. Přidal se k divokým, neboť se nechtěl podrobiti disciplině v klubech. Měl rád volnou ruku i volné slovo. Právě se chystal zase do Vídně, a kdo něčeho potřeboval, hleděl si pospíšiti. Hrabě udílel audience kdekoliv.

Premovaný lokaj, oddaný to sluha hraběte hned z mládí, přistoupiv do verandy, břečťanem zastíněné, uklonil se a ohlašoval příchod vdovy Knopkové. Hrabě odložil noviny a vzpomenuv si na neštěstí, jež se stalo nedávno v dolech a bylo příčinou vyšetřování, kynul hlavou na znamení, že vdova po zabitém lezci může předstoupiti. Zároveň si na něco vzpomněl a byl rád, že se taková příležitosť naskytla.

Zachrastil písek na stezce, částečně už listím pováté, a předstoupila žena v nejlepších letech. Byla v plné síle, tváře měla posud zarosené slzami a kolem očí známky přestálého smutku. Byla slušně oděna, a na první pohled bylo znáti, že náleží ku třídě dělnictva o lepších poměrech.

Knopková chtěla hraběti políbiti ruku, čemuž on však nepřipustil.

»Žádáte o něco?« řekl prostě.

»Jsem vdovou po důlním Knopkovi, hraběcí milosti,« ohlašovala se žena.

»Vím, vím,« dí hrabě.

»A přišla jsem ponížene prosit, aby mi byla upravena pense po nebožtíku muži.«

»Stane se vám dle stanov bratrské pokladny spravedlivě.«

»O tom jsem, hraběcí milosti, zcela přesvědčena; ale můj muž přerušil řadu let své příslušnosti ke kase tím, že nějakou dobu pracoval v Emilově,« vysvětlovala vdova. »Tehdy opomenul i do pokladny příslušný poplatek odváděti a ztratil zde nároky na podporu. Byla to chyba, která se nyní mstí na mně. V Emilově pro neuspořádané poměry jsme pobyli krátkou dobu a zase zde jsme byli milostivě přijati. Můj muž hned hleděl chybu napraviti a chtěl pokladně všechny vklady odvésti pojednou, ale stanovy tomu nepřipouštěly. Také se nenadál, že nás tady tak brzo zanechá osiřelé.«

Tu se dala Knopková do pláče. Když se poněkud upokojila, kynul hrabě, by pokračovala.

»Manžel byl znovu zapsán ke kase, jakoby právě nyní počal pracovati. V Emilově jsme kasu pustili docela. Tím se stalo, že mám pouze nároky na nejmenší pensi za tu dobu, kdy byl můj muž podruhé jako člen pokladny zapsán. I prosila bych nejuctivěji, by mi i předešlá léta byla cestou milosti do pense počítána.«

Knopková skončila, a hrabě chvíli uvažoval.

»Stanovy bratrské pokladny,« řekl za krátko, »všichni moji havíři přijali, a každý je má v pracovní knížce, tak že neznalostí nemůže omlouvati ten neb onen svůj nepředložený čin. Pamatuji se dobře, že se tehdy váš muž protivil a několik soudruhů na sousední hory odvedl. Odpustil jsem mu a seznav jeho obratnosť a přičinlivosť, povýšil jsem ho. Vaše žádosť přijíti musí před kasovní výbor, by se vám cestou milosti dostalo větší pense. Já proti vám v případě tom nebudu.«

Tato poslední slova ujišťovala vdovu, že prosba její nebude oslyšena. Na hraběti všechno záleželo, a sám ředitel ji k němu poslal. Proto hned se slzami v očích děkovala.

»Určitého vám nemohu nic slíbiti; ve výboru jsou vedle mých úředníků i havíři, ale doufam, že se nebožtík přízni jejich těšil, a že vás neodmítnou. Co pak nyní počnete?« zeptal se pojednou.

»Sama nevím. Zaháleti nebudu. Máme chalupu a kousek pole, a jediný syn chodí do dolů na práci. Povedu jeho domácnosť, pokud toho bude potřebovati,« líčila vdova.

»Nu, dobře,« řekl hrabě; »ale nebudete slaba na vychovávání bujného mladíka? Snad se bude nedostávati ve vašem domě autority otcovské. Koho máte za poručníka?«

»Pensistu Pichla z Veselic.«

»Dobře jste volila; musite všechno vynaložiti, byste ze syna vychovala takového muže, jakým byl váš nebožtík manžel. Nyní jest mládež příliš bujná a svéhlavá a tíhne k novotám a záhubným proudům, jaké panují v Emilově pánvi. Musíte syna varovati a nad ním bdíti nejenom jako dobrá, ale také jako přísná matka.«

Knopková přisvědčovala, slibujíc, že se přičiní, aby zdárně a řádně syna vychovala.

Jak byl hrabě slíbil, tak se stalo. Brzo jí bylo oznámeno ředitelem, že dostane pensi celou, jakoby byl důlní nepřetržitě pracoval v Pěčově. A zase se jí zde dostalo napomenutí ohledně Klementa, a přímo zvěděla, proč na něj tolik brán zřetel. Ředitel Mudroň řekl vdově otevřeně, co její syn podniká.

»Příliš se spouští, drahá matko, a chytá se věcí, jež mu nebudou k užitku.«

»O ničem nevím, pane řediteli,« divila se Knopková.

»Dost možná,« dí ředitel vážně; »máte jediného syna, mnoho mu z lásky mateřské promíjíte. Už při jeho studiích to bylo viděti. Nyní pak často dochází do Emilova, kde se zahnízdily podvratné živly. My si nepřejeme, by se podobně stalo v Pěčově, a pan hrabě bude přísně vystupovati proti takovým lidem, ať se jmenují socialisty nebo anarchisty. A váš syn Klement jest členem záhubného spolku v Emilově, odkud přináší k nám špatné knihy a spisy.«

»Můj syn?« ulekla se vdova.

»Už víme všechno. Dlouho jsme pátrali a hledali, kdo toho původcem, až jsme vyzkoumali, že váš Klement udržuje s horníky

v Emilově spojení. Kdyby se slučoval se sousedními dělníky za věcí dobrou, bylo by to vší chvály hodno, také by se mu nějaký veselý kousek z mladistvé bujarosti nebral za zlé; takto však jest na cestě velice záhubné, a počínání jeho může míti dalekosáhlé, hrozné následky.«

»Hned s ním promluvím a napomenu ho. Nikdy jsem se podobných věcí nenadála, a pro nebožtíka by bylo špatnou památkou, kdyby se jeho jediný syn spustil. Doufám, že mne poslechne a ještě včas se napraví.« Knopková měla slzy v očích.

»Při nejbližší příležitosti by byl propuštěn,« pokračoval ředitel. »Sám mu také domluvím a ho upozorním, co jej čeká, bude-li pokračovati tímto směrem. A práce, jako jest v Péčově, hned se mu nenaskytne.«

Knopková byla těmi zprávami všechna ustrašena. Radosť její nad milostí, které se jí pensí dostalo, tak rychle minula a byla zkalena. Její syn, její radosť, její chlouba že je na kluzké cestě, vedoucí k duševní záhubě? Matka příliš milovala jedináčka a mnoho mu odpouštěla už od mladosti. Až ve zlé jí to vykládali. Když ve studiích neprospíval a byl nepřímo vyloučen z ústavu, Knopek syna trestal, a matka v zaslepené lásce jej chránila a omlouvala. Tu a tam něco vyvedl, přišla žaloba, a rodiče buď toho nedbali, buď nedostatečně syna pokárali. Když byl Knopek povýšen, bylo synovi důlního od havířů a šichtářů nadržováno. Mohl si tropiti, co chtěl, a v cáchovně byl zván do hornických rodin, kde měl úplnou vůli.

Jako havířský učeň dostal se k Palčovi, a ten třeba mu nenadržoval, přece syna soudruhova šetřil a jenom asi dvakráte si Knopkovi stěžoval. Doma nebylo zle o krejcar, a Klement si svůj výdělek ponechával celý a utrácel dle libosti. Za těchto poměrů se z něho vyvedl jinoch svévolný, útrata a hrdopýšek, jemuž byl každý rozkaz nemilý a všeliké omezování svobody se mu protivovalo.

Knopková nevědouc si rady, šla přímo z kanceláře k poručníkovi. Pichl právě něco zapisoval v hornickém kalendáři, když vdova vstoupila. Uvítal Knopkovou, a Pichlová jí podala stolici.

»Nu, jak jste pořídila?« zeptal se pensista.

»Chvála Bohu, dobře; dostanu všechno, ale něco jiného mne velice zarmoutilo. Pan ředitel si stěžoval na Klementa.«

Staroch vážně zakýval hlavou a nazvednuv prst pravé ruky, řekl: »Už dávno jsem chtěl o tom s vámi mluviti, ale odkládal jsem pro váš zármutek. Také jsem se rozmýšlel, mám-li převzíti nad Klementem poručenství. Kdybych nebyl zadobře s vámi a s nebožtíkem Knopkem, neučinil bych tak, neboť se mi Klement nelíbí. Už při letošní parádě se na mne osopil a ku stáří žádné vážnosti nemá. Nevím, ovládnu-li s ním a nebudu-li nucen se sebe těžký úřad poručenský složiti.«

Knopková sedíc klidně, sepjala ruce.

»Snad to nebude tak zlé,« mínila Pichlová, by sousedku potěšila. »Mládí jest mládí.«

»Pravda, ale Klement chce už býti starým, má mnoho rozumu, jímž trousí v hospodě a nejraději by rozbořil celý svět. Nic se mu nelíbí; jest nespokojen v díle, protivuje se představeným a mluví prý řeči bohopusté. Co to mezi nás přišlo! A my byli přece nejváženějším stavem mezi dělníky! Tak se spustili, že vyhrožují prachem a dynamitem! Kam to dojde!«

»A můj syn, Klement že . . .?«

»Jest učení toho vyznavačem. Jako člen anarchistické »Svornosti« nosí červeně rudou vázanku a širák. To jest nový havířský a vůbec dělnický stejnokroj,« dodal stařec jizlivě.

Vdova zalomila rukama.

»I mlč, starý,« ozvala se Pichlová starostlivě; »ty všechno hned vidíš černě. Junáci se snad pouze v tom spolku baví jako ty u »tří havířů« s pekařem Kasíkem.«

»Baví se, ano, baví,« trpce se smál Pichl, »známe tu nevinnou zábavu. Sám jsem se šel do Emilova podívat a v hospodě, kde má »Svornosť« místnosti, jsem se zastavil. Ustrnul jsem nad těmi hesly na stěnách, nad poznámkami ve spolkových knihách, nad listy vyloženými a nade vším, co ukazovalo, jak se tam denní společnosť baví a vzdělává. A na stěně v seznamu členů jesti Klement Knopek, havíř z Veselic. To je čest! Hned vedle Karel Cipl.«

»Cipl?« vykřikla Knopková. »Ten zloděj, ten svůdce mého muže? Kdyby toho nebylo, nikdy bychom byli Pěčov neopustili. Svedl mého muže a připravil nás o peníze. A teď můj syn s ním v jednom spolku!«

»Otec se synem tam jsou členy, ale Karel prý starého překonal. Jde za heslem »volnosť, rovnosť a svoboda«, dodal posměšně Pichl. »A Klement jest vítán v Emilově, poněvadž má přenésti to jedovaté símě anarchismu k nám. Jest prvním členem od nás a zajisté zatouží, by nemusil choditi do spolku takový kus cesty, ale aby měl všechno doma.«

»Pak bude propuštěn z práce. Pan ředitel tak vyhrožoval,« smutně řekla Knopková.

»Tak daleko to nesmí dojíti,« zvolal Pichl, obě ruce nazvednuv. »Pěknou čest by tím udělal svému otci, který byl havířem duší tělem. Záhy musíme všemu předejíti a Klementa na srázné cestě zadržeti.«

»Prosím vás, pane poručníku, domluvte tomu chlapci. Zlý není, to ho tak něco chytilo.«

»Já sám nezmohu ničeho. Vy jste matkou, a vám na prvém místě sluší vychovávati syna. Dohlížejte na jeho chování, čtení, vycházky a užijte nejenom mateřské dobroty, ale i mateřské moci. Snad vás ještě poslechne. Kdyby toho nedbal, pošlete ho ke mně.«

Všichni tři se radili, jak by společně postupovali k napravení mladého zbujníka. Pichlová mínila, že takové junáky k rozumu přivádí život a zkušenosti vojenské, ale havíř máchnul odmítavě rukou.

»Celá společnosť lidská se odchyluje od zákona Božího, a nebude lépe, dokud ve všech třídách lidstva nenastane obrat. Často o tom přemýšlím a uvažuji, a pranic se mi nynější řády nelíbí. Mnoho jsem zkusil a zažil, mnoho pamatuji a poznávám, že ve století osvíceném nestoupáme, ale klesáme. Zákon lásky má býti základem všeho lidského života, a zatím jest zašlapáván a odkopáván se všech stran. Víte, to jsou tak mé rozumy, to jest výsledek mých úvah ve dnech stáří a odpočinku.«

»Vy jste rozumný člověk,« řekla Knopková. »To bylo už úsudkem mého nebožtíka muže.«

»Náprava se státi musí,« pokračoval havíř, »ale nikdy nepůjde tím směrem, jaký naznačují ti »červení«, jak jim říkáme, anarchisté a revolucionáři. Ti jsou svůdcové lidu a především dělnické mládeže.

Klementa mezi nimi nechati nesmíme. Otec v hrobě by se na něj hněval, a požehnání nikdy by nebylo jeho údělem.«

Od Pichla vycházela Knopková poněkud upokojena. V poručníku má mocného spojence. Předvídala, že by jí srdce žalem puklo, kdyby jediný syn se jí nevyvedl. Nevěděla, že je Klement členem takového spolku. Musila se ku své hanbě přiznati, že nikdy syna nekontrolovala, kam chodí, co čte, s kým obcuje. Měl plnou volnost, a ta nyní přinesla tak smutné ovoce.

Rychle se brala vesnicí ku své chalupě v odlehlém koutě na stráni. Knopek ušetřiv si několik set, koupil ten pozemek od hraběte, vysázel na něm stromy, vystavěl slušnou chalupu a před svou smrtí zaplatil poslední částku. Chalupu zanechal čistou bez dluhu, nejednou vysloviv přání, by v ní i Klement ve spokojenosti a rodinném klidu hospodařil. Bude míti lepší začátek než jeho rodiče a může rozmnožiti své pozemky kolem chalupy, aby měl zajištěný chléb, a blahobyt aby panoval pod rodným krovem. Nyní převzala chalupu vdova, by ji někdy odevzdala synovi a hospodařila v ní, pokud ji Bůh nepovolá za chotěm.

VI.

Sen mladosti.

Veselice bývala malou vesničkou o čtyřiceti číslech; když však v sousedním Pěčově byly objeveny uhelné doly, vesnice vzrostla domy obchodníků a havířů, hostinci a krámy, že se podobala městu. Zvláště na sousedních stráních, jindy neužitečných to pastvinách, se pilně stavělo. Hrabě Arnošt odprodával za nízkou cenu pozemky havířům a jejich dozorcům, aby si tam zbudovali domky a zařídili zahrady. Tam na Havírně bydlel tesař Šetlar, maje slušnou chalupu a kolem rozrostlé stromy. Bydlel hned u silnice vedoucí na náves ke kostelu a škole.

Na prahu domku seděla dcera Helena. Zapadající slunko ozařovalo její tvář a zlatilo vlasy čelo zakrývající. Oděna byla po domácku a popěvovala si: »Začala mně má panenka, začala mně trucovat.« Ob chvíli se podívala na silnici, kudy přecházeli lidé z díla se vracející. Helena pletla punčochu. Už se chtěla zvednouti, poněvadž jí zatřásla zima, když se ozval známý hlas. Ohlédla se a vidí před sebou havíře Vávru. Byl posud ve všedních šatech a jenom lepší kabát si přehodil přes ramena.

Helena vstavši, odpověděla na pozdrav.

»Tak pilna i v podvečer?« řekl jinoch, zakroutiv si vousy.

»Naše šichta nekončí šestou hodinou,« usmála se Helena zrakem na jinochu spočinuvši. Divila se, že dnes František jest tolik mluvný, kdežto jindy si děvčat nevšímá. Každá dívka by se s ním ráda bavila, kdyby nebyl tak uzavřený. Prohlásil, že se nemíní ženiti, pokud nebudou zaopatřeni jeho bratři a sestry, jimž jest nyní živitelem a jako otcem.

»Už jest po výplatě?« zapřádala Helena hovor.

»Dávno; ale posud není po posile,« usmál se František, narážeje na to, že havíři po výplatě v kantině nebo i jinde se zastavovali na sklenici piva.

»A vy jste se nezastavil?«

»Mám doma práci a spěchám,« řekl jinoch pokročiv ku předu. Ale opět se zastavil. »Zítra nikam?« zeptal se.

»Kam bych šla?« odpověděla Helena, jakoby nevěděla, co si dělník myslí.

»V Pěčově přece bude zábava. Jest po výplatě.«

»Nesmím se posud otci ani zmíniti a zvláště ne přes pole,« přiznala se dívka. »Zůstaneme doma.«

Vávra přisvědčil. »Já také. Škoda peněz a zdraví. Mám jiné vydání.« Při tom sáhl na kapsu, jakoby se chtěl přesvědčiti, má-li v ní čtrnáctidenní mzdu. Pak dal s Bohem a odcházel pomalu o několik stavení dále. Helena se chvíli za ním dívala, až zašel a ve vratech se ztratil. Vážila si tohoto muže pro jeho pěkné vlastnosti, ráda by k němu lnula, kdyby se jí naklonil. Ale Vávra byl jako skála, a Helena už měla jiného, jejž milovala, a který jí byl přisuzován jako ženich. Smířila se s Klementem, a když ho potkalo takové neštěstí, měla s ním soucit. Ze soucitu toho pak vznikla láska v mladém dívčině srdci, první horoucí láska, která bývá i slepou a nerozvážlivou.

Ačkoliv byli otcové spolu velice za dobře, přece si Šetlarovi nepřáli, by si jejich dcera dělala s Klementem známosť. Jako rozumní rodiče byli proti tomu, by se Helena záhy zaslibovala někomu vůbec a jinochu nechvalné pověsti zvláště. Mluvila tedy dívka s Klementem jenom tajně a postála s ním pouze na skok. Jinoch ji často vynašel a vešel jí v cestu, když se toho ani nenadála.

Teď se Helena domnívala, že tudy půjde Klement z práce, ale místo něho se naskytl Vávra. Helena věděla, jak oba mladí muži proti sobě stojí a brojí, i byla by se mnohem více naklonila k Vávrovi, kdyby byl dříve o ni stál a s dívkami vůbec se bavil. A to teprve dnes se zastavil, zatím co Klement po způsobu starších dělníků někde v hostinci »zapijí mzdu«, snad i karbanu nebo jiné hře mezi soudruhy se věnuje.

Helena vstoupila do čisté světnice, kde vesele praskal v kamnech oheň. Slunce posledními paprsky zlatilo dvě okna a září polévalo skříně, na nichž bylo srovnáno skleněné nádobí. Na bílých stěnách visely posvátné obrazy, podlaha byla jako sklo, a v oknech dýchaly květiny osvěžující vůni. Prostá, čistá tato jizba svědčila, že zde bydlí řádná dělnická rodina, a tesař Šetlar byl také vzorem pořádku. Mimo Helenu měl desítiletého chlapce, který sice posud chodil do školy, ale byl už duší tělem tesařem po otci. Šetlarka jako statná posud osoba při plné síle obstarávala celou domácnosť, a Helena se zatím přiučovala šití prádla a ženských šatů ne snad aby pro zákazníky, ale jenom pro dům a pro sebe, aby, čeho bylo třeba, ušila.

»S kým jsi to venku mluvila?« ptala se Šetlarová, statná čtyřicátnice malé postavy a dobrácké tváři. Otírala ještě rámy obrazů, by sobotní čistění příbytku bylo důkladné.

»To byl Vávra,« odpovědělo děvče, punčochy a dráty ukládajíc.

»Řádný muž,« pochvalovala Šetlarka ne dnes poprvé mladého dělníka, nemohouc se dosti vynadiviti jeho pořádnosti. »Jak se stará o matku vdovu a celou rodinu! Kdyby si vzal z něho Klement příklad!«

Helena se začervenala a chtěla zakrýti své rozpaky tím, že pilně cosi hledala v košíku.

»Vávra kdyby o tebe stál,« pokračovala matka, »a ne ten socialista! Lépe bys udělala, kdybys se Klementovi vyhnula. Jinakým sotva bude a co vydělá, rozhází.«

»Já za to nemohu, že na mne mluví,« řekla Helena.

»Mluví, nemluví,« potřásala Šetlarka hlavou; »mně se ta známost nelíbí. Tatík Klementovi sice přeje, že byl jeho otec naším přítelem, ale jablko padlo daleko od stromu, a tu přestává všechna přízeň a známosť. Ty jinak nechceš dáti, ale někdy vzpomeneš.«

Ve světnici zavládlo ticho, a pouze tikot hodin a přetírání nábytku bylo slyšeti. Helena se zadívala zavlhlým okem čistou tabulí skla na vesnici, vysoký kostel se štíhlou věží, na statky s vysokými štíty a lomenicemi. Ale nevšímala si vyhlídky, která ji jindy těšila, na mysli jí tanula matčina výstražná slova, by se Klementa odřekla a na blahý sen svého mládí zapomenula. Ale rozum dívčin byl posud převládán citem. Šetlarová dále vychvalovala Vávru, stavíc jej oproti Knopkovi, který se jí nezamlouval a zcela nelíbil.

Helena se ho nezastávala; mlčky naslouchala, a zrak její těkal oknem po stromech a sežloutlém listí, nyní zlatem slunce ozářeném.

Byl jasný, pěkný podvečer; na nebi proskakovaly hvězdy, a vítr, který ve dne vál, pomalu ustával. Po výplatě bývalo po vsi hlučněji, v hostincích se déle svítilo, a také v obchodech panoval čilejší život. Mládež se procházela širokou silnicí, zněla harmonika, zpěv, a z bytů bylo pootevřeným oknem cítiti lepší krmě, k večeři připravované. Přespolní se občerstvili a teď hlučně s hlasitým hovorem se berou k domovu.

Celkem panuje všudy veselá nálada, a pouze komu uložil dozorce pokutu, již mu bylo ve prospěch bratrské pokladny zaplatiti, mrzel se a soudruhům vykládal, že se tak stalo neprávem.

Cosi podobného stihlo i Knopka. Dokud žil jeho otec, zastávaje úřad důlního, Klement i když provedl něco většího, byl šetřen, nyní však bylo jinak. Dokázalo se, že schválně pustil po dráze vozík s uhlím, tento pak narazil na stěnu a značně se porouchal. Ještě štěstí, že nikoho právě na dráze nebylo, a nikdo nepřišel k úrazu.

Důlní Paleč jsa toho svědkem, dal Klementovi důtku a při výplatě mu diktoval pokutu. Knopek se proto velice hněval a v hospodě nejenom že na zlosť pil, ale také se o představených neslušně vyslovoval, a tu a tam mu uklouzlo slovo z nového učení, jež čerpal ve »Svornosti«. Však prý bude jinší pořádek v tom novém státě, kde zavládne rovnosť všech, a nebude žádných představených.

»To myslíš, že všichni budou moci stejně »kyblíky« rozbíjeti a nedostanou za to »štrof«, s úměvem odpověděl vedle sedící Kraus, který se už z poranění při známém neštěstí vystonal, a jemuž pouze jizva na tváři zůstala.

»Dnes se mi smějete, brzo však poznáte, jak krásné jest učení socialismu.«

»Té krásy snad nikdy nepoznáme, můj drahý, neoněvadž po ní netoužíme,« odbýval jiný havíř Knopka.

»A do smrti se budete dříti, věčně sloužiti, poslouchati, býti poddanými?«

»Všichni nemůžeme býti dozorci jako tvůj otec,« řekl Kraus. »A nástupcem jeho také mohl býti pouze jeden havíř. Kdybys jím byl ty, takhle bys nemluvil.«

»Každé poručníkování jest násilím,« pyšně řekl Klement. »Musím poslouchati, že ještě není řád světový změněn a uveden do pravých kolejí, ale v duchu už neuznávám žádných aufserů a oberštajgrů. Těch a podobných lidí později nebude.«

»Dejž to nebeský Pán Bůh! Já jsem také proto,« ozval se horník Máček. »Ať jsou ve vojsku všichni důstojníky a v dolech samí ředitelé. Klemente a vy socialisté jste na to kápli. Já jsem s tebou, pane šichtmistře. Na zdar!«

Máček vzav sklenici, chtěl si ťuknouti, ale Klement poznav, že je to výsměch, neposlechl vyzvání a řekl pouze: »Jste chudi duchem, a bude trvati dlouho, nežli se změníte.«

»Ba právě,« vece rychle Máček, »proto nás nech s pokojem a — utři si mléko na bradě. Tak, hoši, a pojďme domů!«

Hodně rozmrzelý bral se Knopek k domovu. Již se stmívalo, a na západě pouze rudý pruh naznačoval, kam slunce zapadlo. Cestou si mladý havíř vzpomněl, jak se asi omluví před matkou, že nese málo peněz.

»A potřebuji já odváděti každý krejcar? Kdybych chtěl, mohu žíti samostatně. Něco dám matce za stravu a ostatní si ponechám.«

Tak rozvažuje, potkal na silnici Helenu. Ohlížela se po něm. Zavolal ji, a pak se brali pomalu spolu.

»Kde pak jsi byla?« tázal se Knopek.

»Jak obyčejně u kupce a zdržela jsem se mezi děvčaty,« odpověděla Helena. »Zítra podnikneme pouť.«

»Tak? A kam?«

»K Dobré vodě. Nebyly jsme tam o sv. Anně pro nepříznivé počasí a zítra to nahradíme. Bude zajisté krásný den. Půjdeš s námi?«

Helena se podívala junákovi do očí.

»Ba nepůjdu,« rychle odvětil Klement. »Já mám cestu v jinou stranu. Musím na Emilov.«

»Prosím tě, co pak tě tam tolik táhne? Nemáš tam nějaké potěšení?«

»Takové, jak ty si myslíš, nemám,« klidně řekl havíř.

»Tedy proč chceš jíti na Emilov a ne s námi na pouť?«

»Předně na pobožnou pouť s prapory a soškami nechodím vůbec a za druhé musím do výborové schůze naší »Svornosti«. Máme důležitou věc na programu.«

»Důležitější než jest naše pouť?« usmála se Helena, jíž se ta důležitosť nezdála tak velikou.

»Jako vůbec naše »Svornosť« tak i zítřejší jednání přinese lidstvu a celému našemu kraji blahodárnou činnosť v dělnickém ruchu,« deklamoval vážně Knopek.

»Snad ne?« divila se Helena žertem. »To jistě vynajdete stroj, jímž by se dobývalo uhlí, aniž by kdo dolů sestupoval. Pak vám budou blahořečiti.«

»Nesměj se, Heleno; tomu ty ani nerozumíš. My musíme také zde v Pěčově do dělníků vlíti život, rozruch a mocnější zájem o světový postup našich pracovních tříd.«

»Tomu věru nerozumím, a ty snad také ne,« se smíchem pokračovala dívka, před otcovým domkem se zastaviviši.

»Nikdo nás zde nepochopuje. To ukazuje, že je třeba v Pěčově a okolí lid probouzeti. Málo se tady čtou dělnické listy. Však brzo založíme i zde nový spolek.«

»A což beseda a podpůrný spolek?« tázala se Helena. »Tam se ještě odebírá málo knih a novin? Vávra má v besedě v neděli přednášku.«

Knopek máchnul rukou.

»V zimě pak, jak řekl otec, budou častěji schůze, koncerty, divadla a přednášky.«

»To nic není,« utrhl se Knopek. »My máme v Emilově jinší duševní potravu.«

Jinoch snad by byl hned něco z těch ostrých přednášek pověděl, kdyby nebyly u domku vrzly dvéře, a Helena hned nepospíchala k domovu. Knopek pak kráčel pomalu ku svému domku jako v rodišti svém zneuznaný prorok a dobroděj. Nikde mu nevěří a ke všemu se mu posmívají. I Helena si z něho tropí žerty. Ale on ukáže všem, co umí, až rozvine rudý prapor socialistický v celé uhelné pánvi.

VII.

V proudu života.

Neměl pouze Klement Knopek starosti o ruch mezi dělnictvem; také jeho protivník František Vávra často na to myslil a o změnách uvažoval. Ale Vávra nemínil, že by se to mohlo státi násilným převratem, vyhrožováním a snad i nějakou pumou; takové prostředky zcela zavrhoval a zamítal. Mladý dělník uznával, že se musí stav co do počtu nejmocnější nejdříve vzdělávati, pak vstoupiti na půdu zákona a touto cestou o zlepšení svých poměrů, kde toho je třeba, pracovati. Proto Vávra odebíral slušné dělnické listy, rozšiřoval je, předčítal z nich v podpůrném spolku, kde byl jednatelem, i v besedě, kde otec Helenin zastával úřad předsedy. Mimo ty dva spolky měli horníci ještě jednotu hasičskou, a starší se sdružovali ve spolek veteránů. Úředníci byli členy besedy a hasiče vydržovali. Ostatní spolky byly čistě dělnické. Nejvíce se tužil podpůrný spolek, jehož duší byl Vávra. Místnosti měl »U tří havířů«, kam přicházeli nejvíce dělníci, a kde se také starý Pichl s pekařem Kasíkem co neděli bavil.

Do nedávna byl ve spolku i Knopek. Otec ho tam přede dvěma roky uvedl, dav ho zapsati za člena. Ale Klement nedávno vystoupil. Odporoval všemu, co se ujednalo ve výboru, a zvláště na Vávru útočil. Nikdo jeho odchodu a vystoupení nelitoval.

V Pěčově, díky hraběti Arnoštovi, nebyly poměry tak zlé, poněvadž majetník dolů všudy sám dohlížel a k ruce měl ředitele, který nikomu neubližoval. Mezi chudinu a nemocné přicházela jako anděl posily komtesa Eliška, a havíři si pomáhali polním hospodářstvím. Však i zde v Prokopově dole ob čas se něco přihodilo, co zavdalo příležitosť ku steskům a bylo veřejně přetřásáno. V poslední době se množily žaloby na nového důlního, který byl po Knopkovi povýšen. Býval havířem a při katastrofě utrpěl malé poranění. Sám pan hrabě si přál, aby mu byl úřad dozorce svěřen, třeba úředníci to a ono proti němu namítali. A Myška rychle zapomenul, že býval

havířem a špičákem tesal do uhlí. S povýšením narostl mu hřebínek, a hned si počínal panštěji nežli ředitel. Také vymáhal od havířů poplatky a málem se nespokojil.

Nejdříve se srazil se svým kamarádem Krausem, který sice uznával vliv důlního, ale k podplácení se neměl. Kraus vyčetl Myškovi, jak se změnil, a že to není hezké, když dělník zapomíná na doby své podřízenosti a tolik se zatvrzuje proti soudruhům.

Také »U tří havířů« rozmlouváno o tom případu. »Hleďte, takhle by to vypadalo,« řekl Vávra, »kdyby se k veslu dostali socialní demokraté. Ti by nás dřeli. Je to smutné, ale pravdivé, že nejvíce utiskuje dělníky ten, který se stal z dělníka dozorcem. Příklad máte na Myškovi, a v Emilově je tomu rovněž tak.«

Vávra nechtěl bourati svět, především počítal s danými poměry a těch si bedlivě všímal. Nejvíce mu na srdci ležela bratrská pokladna, která měla zastaralé stanovy, pro nynější poměry méně se hodící. Za tou příčinou často se stýkal s Pichlem, který ho do věcí zasvěcoval. Při poslední volbě se dostal do výboru a počal pracovati o to, by se stav pokladny pro nynější pensisty i do budoucna zlepšil.

Tím přicházel do nemilých styků se starým účetním Krabcem, který také bratrskou pokladnu spravoval. Krabec nechtěl ničím hýbati v účtech a přímo v cifrách skoprněl. Býval dříve úředníkem v panské kanceláři, pokud z ní vycházely všemocné rozkazy, a nechtěl si dát něco měniti. Hověl starému copu a pensistům vyplácel provisi, jakoby jim ji dával ze svého. Udiveně pohleděl na Vávru, když tento žádal, aby se koupily výhodné státní papíry a jindy zase, aby se zbývající peníze uložily na úrok.

Až posud vedl všechno sám, jak se mu líbilo, a stálo to mnoho práce, než ho ředitel přemluvil, že musí ve výboru zasedati i havíři, protože mají právo spoluúčinkovati ve vedení bratrské pokladny. Dřívější údové výboru ke všemu ochotně přisvědčovali, a proto je nazývali »mukaly«; Vávra však učinil rozhodný obrat. Ředitel Mudroň si přál, aby si dělníci sami pokladnu řídili; uznával Vávrovu snahu, ale bělovlasý, mrzutý účetní se nemohl se žádnou novotou za dlouhou dobu spřáteliti.

Také v jiné obory zasahovala jeho činnosť, a často šel s deputací do zámku, by za to a ono žádal. Tak bývali havíři až na tři dni v létě propouštěni pro malý odbyt uhlí a v zimě pak často musili fárati. Vávra s jinými žádal, aby aspoň jeden den prázdna byl sleven, a na zimu aby byla učiněna větší zásoba, což bylo spojeno s výlohami pro správu dolů, poněvadž musili šichtáři uhlí mourem zasypávati, by nezvětralo, a pak zase vybírati.

Hrabě se smluvil se ředitelem, a havířům bylo vyhověno. Vávra se nebál, ani neostýchal a šel, kdykoliv ho soudruzi do deputace zvolili.

V podpůrném spolku pak se ujímal věcí závažných, zábavnou stránku ponechávaje jiným. Vůbec byl považován za řádného a na svůj věk vážného muže, jemuž leželo na srdci blaho soudruhů více než vlastní. Pozoruje činnosť Knopkovu, usmál se pohrdně řka:

»Příliš vysoko to béřete, moji drazí. Hledíte na špičku věže, nepomýšlejíce, jak se tam dostanete. Bloudkové zaslepení, ukazují vám mlhavý obrázek, a vy za ním běžíte.«

Že by Klement něco vážného zamýšlel nebo udělal, tomu nechtěl, jak jinocha znal, připustiti. Sám si ho mnoho nevšímal a s ním se nepřátelil. Pracoval v dolech v jiném obzoru a jenom ve Veselicích Knopka vídal. Slyšel o něm od Pichla a věděl, že mluvívá s Helenou Šetlarovou. Jinak mu byl Klement zcela lhostejným a od té doby, kdy se při odklizu s ním střetl, neměl příležitosti s ním jednati.

Zase potřeboval mluviti s Pichlem a proto v neděli odpoledne si k němu zašel. Cestou potkal řadu dívek, jež se braly na pouť k sv. Anně. Mezi těmi byla i jedna jeho sestra a Helena.

Pichl přijal havíře laskavě. Nejednou se vyjádřil, že by všichni horníci měli býti takovými, a pak že by Kasík marně havířský cech tupil a zlehčoval. Zvláště v poslední době byl velice podrážděn.

»Právě havíři musili začíti s tím anarchismem,« říkal rozmrzele. »Aby se zlepšily poměry dělnického lidu, pro to jsme všichni; ale tímhle způsobem spíše jdeme dozadu než ku předu. Připravíme se o všechnu vážnosť, zahodíme se, a potom naše požadavky tím spíše budou odmítány.« Nejvíce pak se rozhněval, když ho pekař Kasík žertovně nazval »anarchistou« a poukazoval na havíře v Emilově. Teď to vypravoval Vávrovi, a na čele mu naskakovaly červené žilky. Oba seděli naproti sobě u javorového stolu, a junák přisvědčoval ke starcovým slovům.

»Kdo to jak živ slyšel! Lidé budou po sobě házeti pumami jako děti míčem, a dýky do sebe vrážeti na potkání. Kam to spějeme? Jaký to pokrok, jaká vymoženosť!«

»A nečiní-li to posud, jak líčíte,« dotvrzoval Vávra, »metají po sobě hanami a potupami v listech a vraždí se pomluvou a zákeřnickými útoky na své soudruhy, představené a jiné stavy. A takovým bezuzdným řáděním se má dělnictvu pomoci!«

Pichl vyskočil a zalomiv rukama volal: »Kam dávají ti lidé rozum! I Boha se spouštějí.«

»Jsou svedeni, nesvědomitě svedeni,« mínil František, hlavou pokyvuje.

»Pravda, pravda. Nic jinak než svedeni,« přisvědčoval stařec. »My se Boha tak drželi, a který stav toho má více potřebí než hornický? Stále jakoby se nad havíři smrť vznášela. A ti začali opak. Dobývejte si práv, tlucte na dvéře továrníkův a ne na dvéře chrámové.«

»A víte, příteli, kdo tyto proudy zavádí u nás?« zeptal se po chvíli Vávra.

»Co díš? U nás v Pěčově a v okolí že bují tento nevěrecký socialismus? V Emilově, to jsem slyšel, havíři se bouří v jakémsi spolku »Svornosti« vlastně »Nesvornosti«. Ale u nás přece nic takového nebude.«

»Žel, že vám to musím oznámiti. Zvěděl byste to dříve nebo později. I zde jest člen oné »Svornosti« a vám velice blízký — Knopek.«

»Klement?« zvolal Pichl, Františka za rameno chytiv. »Můj svěřenec? Můj poručenec?«

Mladý havíř pouze kývnul hlavou.

Pichl chytiv se za hlavu, přešel několikráte světnicí. Nebyl hned ani slova schopen. Potom se před Vávrou zastavil.

»Jest pravda, co jsi se mnou sdělil. Klement jest podobným věcem nakloněn. Znám ho dobře. Dělá mi veliké starosti, a nebýti

jeho ubohé matky, a že otec jeho mi byl přítelem, dávno bych se byl poručenství nad ním zřekl. Je tedy anarchistou?«

»Nazývá se zatím socialním demokratem,« usmál se Vávra.

»Všechno jedno, odklonil se od Boha a řádu. Na jméně nezáleží. Mnohý by hned házel pumy, kdyby měl příležitosť a nebál se o krk. A Klement by to činil nejdříve, by se o něm mluvilo a psalo. Ten to z jiného důvodu nedělá.«

»Klement by rád vynikl,« přisvědčoval havíř, »ale nechce za tím účelem řádně pracovati, se namáhati a správnými cestami dobré pověsti se domoci. Ve »Svornosti« to jde rychleji a snadněji.«

Pichl posud přecházel světnicí.

»Jenom jak tomu chlapci hlavu napraviti?« uvažoval. »Už jsem ho napomínal, když přišla naň žaloba, byl jsem u Knopkové, když si stěžovala, že jí nechce odevzdávati všechnu mzdu, také jsem mu domlouval pro jeho předčasnou známosť, která přece nikam nepovede, ale všechno marno. A teď slyším věci tak hrozné! Františku, poraď mi.«

»Přičiním se dostati Knopka na svou stranu, rád bych s ním tovaryšil, ale Klement mi nedůvěřuje a nemůže se se mnou shodnouti. Už jsme se spolu dostali do křížku.«

»Jest nepovolný a neústupný,« kýval šedivou hlavou Pichl. »Bůh sám ví, jak to s ním dopadne. Co bude v mých silách, vykonám, divů činiti však neumím.«

Havíři rozmlouvali o poměrech v dolech, o Myškovi, jak si pyšně počíná, co se stal důlním, o hraběti právě odjíždějícím na zimu do města a komtese Elišce, která má velikou starosť o chudinu a nemocné.

»Včera naposledy před svým odjezdem prošla všechny byty, kde má své svěřence, by je naposledy obdařila a potěšila. Anděl v lidské podobě! Takových bytostí býti hodně mezi dělníky — a nebude žádných nespokojeností, žádného socialismu. Bůh ji za to odměň.«

Vávra přisvědčoval. Také měl příležitosť seznati dobrotu mladé komtesy. Jenom to mu bylo s podivením, že jest stále tak zasmušena, že se vyhýbá společnostem a za dobrodiní nepřijímá žádných díků. Mnozí by jí rádi poděkovali, vědouce, na čí přímluvu se jim toho neb onoho dostalo, ale slečna Eliška hned každému kyne, by od díků ustal. »Netrápí něco komtesu?« zeptal se po chvíli František, oknem pohlížeje na zahradu.

»Trápí, milý příteli, trápí,« dí Pichl. »Měli jsme v závodě mladého inženýra, jejž hrabě Arnošt často zval do zámku. Pan Velinský ujišťoval ředitele, že stranou Barbořina dolu jest mocná vrstva uhlí. Zamutovali tam, ale dříve, než se počalo fárati, byl Velinský propuštěn ze služby. Mluvilo se o tom mnoho. Tys nebyl ještě zde. Všichni jsme litovali komtesy. Zamilovala se do mladého, hezkého inženýra. Hrabě ovšem nesvolil, a Velinský musil odejíti. Všechno se dálo rychle a tajně, ale přece mnoho vyšlo na jevo. Odtud slečnina zasmušilosť.«

Vávra mlčel. Měl soucit s nebohou Eliškou. Kdo by se do ní nezamiloval, když byla tak krásná, tak šlechetného a dobrotivého srdce? Sám nemohl si na takovou dívku ani ve snách vzpomenouti, ale vždycky se mu zatočila hlava, když ji zdaleka viděl. Nemohl za

to, přičítal ten cit šlechetným vlastnostem Eliščiným, jimž se obdivoval a jež velebil nejenom on, ale i jiní v okolí.

»Snad přece někdy dojde upokojení svého srdce,« řekl Pichl, a hrabě povolí, nebo komtesa zapomene. Ale takoví lidé mívají příliš vyvinutý cit. Pro nás to není,« usmál se, pohlédnuv na Vávru. »My musíme jinak zápasiti o vezdejší chléb, a tu nám méně zbývá času k podobným citlivostem.«

Vávra dlouho neodpovídal, jakoby o tom se starochem nesouhlasil. Pravda, dělilo je od sebe téměř půl století.

(Pokračování.)

Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu roku 1893.

(Kongres všech náboženství v Chicagu.)

Dle anglického a dle Przegłądu powszechneho od Michala Żmigrodzkiho podávají *Fr. Fryč* a *P. Aug. Kubeš*, Ord. Cap.

(Pokračování.)

Jak dostáli úkolu svému katolíci.

V kongresovém programu bylo ustanoveno, že každé vyznání vylíčí zásady své víry, jakož i účin jejich na svou společnosť náboženskou. Poslyšme tedy obsah hlavních přednášek, konaných od representantů katolicismu. V čele stojí traktát kardinála Gibbonsa: (čtvrtý den) »*Potřebám člověčenstva vyhovovalo a vyhovuje náboženství katolické.*« Byl to, dosti možná, stručný obsah toho, co jiní předčítatelé z naší Církve měli podati v podrobných pojednáních. Tu jsou hlavní myšlénky jeho řeči: »Žijeme uprostřed civilisace, kterou právem nazvati můžeme katolickou. Dobrodiním, která z ní plynou, již jsme přivykli jako věcem obyčejným, jako lesku slunečnímu, jako vzduchu nebo plodům zemským. Teprve tehdy chápeme jejich cenu, když staneme uprostřed lidstva, které jich nezná. Přenesme se v duchu v ony doby před Kristem, kdy místo Tvůrci klaněli se tvoru. Ježíš naučil člověčenstvo ctíti pravého Boha, nejsvětějšího, nejspravedlivějšího a nejmilosrdnějšího. Kristus teprve poučil člověka, proč a v jakém poměru jest ke Tvůrci. Až do té doby byl člověk sobě záhadou, nevěda, odkud přichází a kam jde. On duši lidské dal trojí pokoj a štěstí: vzhledem k Bohu, vzhledem k bližnímu a vzhledem k vlastní bytosti. Náboženství pohanská i judaismus byly výhradně národní; teprve Kristus pravil první: »Jděte, učte všecky národy!« Kristus ukázal nám Otce našeho v nebi, a Církev katolická jdouc za Jeho hlasem a vidouc v každém člověku bratra, velí pečovati o dítky, siroty a starce.

Úkolem nynějšího kongresu jest předložiti zásady všech náboženství a uznati, které nejsilnějším hlasem mluví k srdci našemu. Já ho nehledám, já je mám a neskrývám toho pokladu, práhna sděliti

je se všemi. — Kdybych hledal pravdy, tedy Církev katolická táhla by mne k sobě tou jednotou víry, dvou set padesáti milionů duší, tou velebnou soustavou mravních pravd, tím vyrovnáváním národních rozdílů, tím dědictvím apoštolstva, jdoucím bez přetržení od časů Kristových, a nade všecko tou ohromnou, celý svět obsahující soustavou milosrdných ústavů na podporu lidstva, na úlevu jeho strastí.

Pohlédněme, co Církev katolická učinila, aby společnosť lidskou zušlechtila a zlepšila! Především posvětila svazek manželský, neboť Zakladatel té Církve pravil: »Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!« Ženy a matky! Pamatujte si, že nerozlučitelnosť svazků manželských jest palladiem vaší důstojnosti ženské! Že nejste až do dneška, jako ženy východu, nevolnicemi mužů a hříčkou jejich zvůle, že jste rovny mužům a paními ve svém domě, že nejste předmětem intrik svých soupeřek, jako u mormonů a musulmanů — za to děkujete Církvi katolické, za to děkujete papežům, neústupným v této příčině ke králům, šlechtě a k zločinnému zákonodárství. Církev katolická vzala v ochranu život člověka od prvých okamžiků jeho bytí. Vražda dítek, toť strašné, hanebné znamení pohanstva! Nejlepší mužové mezi nimi, jako Solon a Lykurg, Plato i Aristoteles, neviděli v tom zločinu. V Římě bylo to věcí obyčejnou, u pohanů děje se tak podnes. Církev katolická nazvala to zločinem horším nad Herodesovu vraždu neviňátek, zločinem spáchaným na vlastní krvi. Církev katolická zavrhla také zločinnou theorii Malthusovu; kdyby mne zřetel na slušnosť a obava, že nevědomé pohorším, nezamykala úst, mohl bych dlouho mluviti o tom strašném moru tajného vraždění dítek, které se šíří mezi námi a rouhá se zákonu trestnímu i zákonu Božímu: Nezabiješ! . . .«

Dále mluvil o útulnách pro děti a starce, o sestrách nuzáků *(Litle Sisters of the Poor),* které působí od roku 1840. Mají teď přes 150 domů rozsetých po celém světě, v nichž nalézá útulek 30.000 chuďasů a do roku 1889. umřelo v nich asi 70.000 osob . . »Pro sestry ty neplatí rozdíly kmenů, národů neb vyznání, ony mají jen jednu otázku: »Jsi chuďas? . . . Pojď, my ti dáme přístřeší.« Nemocnice nebyly známy ve starověku, slova toho nenajdeš ve slovnících Řecka neb Říma. Církev katolická to byla, která je rozesila po celé zemi. Ona též posýlá sestry na bojiště a do krajin zachvácených morem. Když v čas války Krimské paní Florentina Nightingalová věnovala se ošetřování raněných, rozhlásily noviny jméno její po veškeré zemi — milosrdné sestry padají koulemi, mrou v nemocnicích v dobách nakažlivých nemocí, a nikdo o nich světu nepovídá, neboť ony skryly jména svoje před světem.

Než, nejenom bídu tělesnou má Církev katolická na zřeteli, nýbrž i bídu duševní. Starý svět nedbal, aby pozvedl padlou ženštinu; Kristus však dal nám první toho příklad, a Církev katolická utvořila výhradně za tím účelem ústavy Magdalenek a Dobrého Pastýře. V několika stech domech pečují 4000 sester o 20.000 žen toho druhu.

Církev katolická pozvedla první hlasu svého na obranu otroků. Když Kristus přišel na svět, byli všude otroci. Apoštolové učili je trpělivosti, ukazujíce na příklad Kristův, jenž dobrovolně vydal sebe na smrť nejhanebnější, v kostele, ve svátostech a všelikých útěchách duchovních postavili je na roveň s jinými. Majetníky pak otroků

učili lidskosti a milosrdenství. Církev katolická neúmornou prací rozbila na vždy okovy otrokův. Dnes, díky Bohu, jakmile otrok stane na půdě křesťanské, již přestává býti otrokem. Lid dělnický v Římě byl kladen na roveň s otroky. Kristus posvětil dělnickou práci. V dílně ztrávil svoje mládí a nosil jméno syna tesařova. Jestliže učenci, umělci a vojíni chlubí se jmény geniů vyšlých ze svých kruhů, lid dělnický za to ať nezapomíná, že ze středu jeho vyšel Kristus.

Tak tedy pravý pojem o Bohu i o člověku, vytrvalosť ve strastech a námahách životních, posvěcení manželství, ochrana života člověkova od prvního až do posledního okamžiku, školy pro děti, útulny pro starce, nemocnice pro churavé, ústavy pro ženy padlé, zrušení otroctví, uctění práce rukodělné — toť dobrodiní, která Církev katolická přinesla společnosti lidské! . . . Nepopírám, ne, naopak, jsem šťasten, že mohu dosvědčiti, jak i vy, bratří naši křesťanští, stojíce mimo moji Církev, závodíte horlivě s námi v tom směru! Kdož nezná jména Wilsonova, Shepherdova, Hopkinsova, Pratova, Peabodyho a jiných? Než, doznejte nám, bratří, že my první jsme byli na tom poli, že my jsme vám dali příklad i podnět. Pracujme tedy všichni na té roli, neb každému z nás rozkázal Bůh pomáhati bratru svému. Různí nás víra, než, díky Bohu, jeden článek spojuje nás všechny: milosrdenství a dobročinnosť . . .«

Řeč ta způsobila ohromný dojem, a tisíce výtisků ocitlo se v rukou účastníků.

Jiné přednášky byly: (druhý den) kněz P. Aug. F. Hewit, gen. superior Paulánů, mluvil o thematu: »Bůh, jeho jsoucnosť a jeho vlastnosti«, dokazuje, že není národa, který by té víry neměl, že celé uspořádání všehomíra a celá bytosť naše jest nezvratným důvodem, že Nejvyšší Bytosť existuje. Biskup Keane přednášel o vtělení se Syna Božího, dokazuje rovněž, že víra v incarnaci Boží byla a jest téměř u všech národů vyšší civilisace, a Vykupitele světa že očekávali nejenom židé, že nejenom autorové knih Starého Zákona svědčí o tom, nýbrž i pohanští spisovatelé. Arcibiskup Ireland mluvil o tom, že Církev katolická má potřebnou sílu řešiti všechny otázky životní, nynější i budoucí. »Rozpor víry a vědy — pravil — jest toliko zdánliv, neb první i druhá pochází od jednoho Boha a tedy toliko nedouk a špatný theolog mohou se v zásadních věcech rozcházeti. Co jsou dějiny Církve katolické? Jsou bojem proti otroctví, bojem proti despotismu monarchů, obranou národností, obranou ubohých, obranou ženy . . . Vizte, toť zásady, které nynější věda nazývá vymoženostmi svými! . . . Při narozeninách naší civilisace stála Církev katolická a stojí při ní dosud . . . tisíce let stará a stále mladá, plná životní síly, i budoucnosti bude ona vládnouti.« Arcibiskup Chapell mluvil o vývoji dogmatiky Církve naší až k Neposkvrněnému Početí Marie Panny a k neomylnosti. Nesmírně důležita byla přednáška Msgra. Roberta Setona, dra. theologie v Newarku, o bibli (šestý den). Především kladl důraz na to, že bible neobsahuje celého učení křesťanského. Církev byla již tehdy, kdy nejdůležitější část bible, Nový Zákon, nebyla ještě napsána, a proto učení Církve a bible není jedno a totéž. Napsané knihy Zjevení vzala Církev do svého deposita jako nesmírnou vzácnosť, střeží je, čerpá z nich náuku svoji a proto nemůže dovoliti, aby každý, kdy se mu zlíbí, bez náležité průpravy hrabal se ve slovech

Zjevení a činil z nich libovolné závěry. Pěkná byla též posmrtná práce školního bratra Azaryho, jenž několik měsíců před tím skonal, o katolické výchově dítek. Velikou důležitosť měla a ohromný dojem způsobila přednáška p. Martina Wadea, (sedmý den), profesora právnických škol v Ohiu, o manželství. Jako zásadu postavil Wade, že manželství není uzavřením jediné smlouvy, nýbrž tří kontraktů: s Bohem, s člověčenstvem a teprve třetí, poslední, jest kontrakt osobní. Dovozoval, že usnadnění rozvodu vede k úpadku společnosti lidské, a sestavil překvapující čísla v té příčině: roku 1867. bylo ve Spojených Státech 9937 rozvodů, r. 1886. dostoupil počet jejich 25.535; všech pak rozvodů bylo v tom období 328.716. »Uvažte« — volal — »tolik rodinných krbů vyhaslo za dvacet let, tolika otcům a matkám byl život otráven, a několikrát tolik dětí bylo ve mravní zkázu, ve mravní sirobu uvrženo!« Posléze líčil všechny ty boje, které Stolice apoštolská vedla na obranu svatých svazků manželských a uvedl slova van Muelera, dějepisce protestantského: »Kdyby papežové žádných jiných zásluh si nebyli získali, již ta neústupná válka na obranu monogamie zjednala by jim slávu na věky.« Na konec nazval »zákeřnickým zákonodárstvím« ústavy několika států, v nichž povoluje se rozvod na základě několikaměsíčního pobytu bez ženy v onom kraji. Žádal také, aby zákon ten byl zrušen, a mimo to, aby za zločin bylo uznáno, když otec opustí matku, odřekne se dětí a o ně se nestará.

Přednáška kněze Donnelyho jednala o katolické Církvi a chudině a o poměru Církve k chudým a vyděděným, (jedenáctý den). Autor připomněl, že Církev od nejdávnějších časů žádala od věřících, aby dávali almužnu chudším bratřím; vylíčil veliké zásluhy Francie v příčině dobročinnosti, projevil však také přesvědčení, že v krátkém čase první místo zaujmou Spojené státy, v nichž jen katolíci mají teď přes 700 dobročinných ústavů. Posléze kladl důraz na to, že Kristus blahoslavil chudé, ale neblahoslavil *vyděděných*, čímž nakreslil ostrou hranici mezi dvěma předměty, které si často lidé pletou, mezi milosrdenstvím a socialismem. O tom jednal kněz Jakub M. Cleury v přednášce: »Církev a práce.« Objasnil dosah encykliky sv. Otce, tvrdil, že jest nespravedlivo upravovati plat dělnický podle možného *minima* bez zřetele na to, že dělník, jako každý člověk, má svaté právo žádati, aby měl snesitelné živobytí a příležitosť duševně se vzdělávati. Dělati z člověka stroj razící peníze, jest proti zákonům božským. Náboženství učí, že kapitál má povinnosti vzhledem ku práci, a aby oba se sblížily, toho si musí přáti každý.

»A kdo jest dnes obrancem těch dělnických zástupů?« volal Cleury povýšeným hlasem — »nejvyšší hodnostáři Církve katolické, Mezi námi žije kardinál Gibbons, a v živé paměti máme ještě člověka, který z nejvyšších vrstev společenských sestoupil dobrovolně, z popudu vlastního srdce k těm davům dělnického lidu, bránil jej, těšil, který tolikráte zachránil Londýn od pohany bratrovražedných bojů. Znáte jeho jméno? . . . Kardinál Manning!«

Kněz Slatery, představený Svatojosefského semináře pro misie mezi Rudými a Baltimore, měl přednášku (dvanáctého dne): »Církev katolická a plémě černošské«; pravil, že základní pravdou našeho náboženství jest, že veškeré pokolení lidské pochází od jedněch pra-

rodičů, a tedy že černoch jest právě tak člověkem, jako kdokoliv jiný. V krajích, kde Církev katolická má vůdčí hlas, není otázky černošské; Církev utvořila též řehole, jejichž výhradným úkolem bylo vykupovati nevolníky. Zmíniv se o výroku sv. Otce Lva XIII., v němž zásadu, jakoby černoch měl menší schopnosti a vlohy, zavrhuje jako důstojnosti lidské protivnou, zakončil pěknou anekdotou o Michaelu Angiolovi, který uzřev kdysi neotesaný balvan mramoru, zvolal radostně: »Jak krásný to anděl!« — a pod dlátem umělcovým zrodil se z toho kamene dříve jemu toliko viditelný anděl. Náboženství má rovněž sílu genia, který z neotesaných balvanů tvoří postavy velebné krásy.

Přednáškou »Poměr Ameriky ke katolicismu« (14 den) rozbouřil Th. Dr. Gorman, profesor katolické university washingtonské, náboženské i vlastenecké city svých rodáků. Po krátkém úvodu historickém, v němž vylíčil styky apoštolské Stolice v desátém století s křesťanskými koloniemi v Grodsku, kladl důraz na ten udaj, že vůdčí myšlénkou k objevení Ameriky byla horoucí touha Kolumbova a Isabellina i do nejvzdálenějších končin světa zanésti světlo víry Kristovy. Objevení Ameriky jest tedy popředně zásluhou Církve katolické; Církev založila tu velikou říši, která dnes jest podivem světa a zítra bude jeho vůdkyní . . . Katolické kolonie v Marylandu první vyslovily zásadu svobodného vyznání a vyjádřily ji zákonem. To byl pravzor hlavních, náboženství se týkajících článků naší konstituce, zvláště těch: že zastávání úřadů nemá býti podmíněno žádnými zřetely na vyznání, a za druhé, že kongres nemá práva vydávati jakékoli zákony týkající se náboženství. To jest oddělení Církve od státu — ano, ale úplně protivné půdě — republikánským zásadám v Evropě. Tam není oddělení Církve od státu, tam je pronásledování Církve státem. U nás není základem toho rozdělení indiferentismus — nechci říci nenávisť — k náboženství, nýbrž svoboda vyznání a vzájemná úcta Církve i státu. Naše církve existují, organisují se, spravují se podle své vůle v mezích všeobecných svobod říšských, na jejichž stráži stojí stát. My jsme porozuměli, že v národě jest náboženství a vláda jako duše a tělo v individuu lidském. Jestliže Církev žádá od státu ochrany svých svobod, potřebuje stát mnohem více na upevnění své existence náboženské pomoci Církve. U nás jest oddělení Církve od státu, ale ne oddělení národa od náboženství.« Připojiv výroky četných autorů o tom, že v žádném národě nepůsobí náboženství tak na život veřejný jako ve Spojených státech, dovolával se Gorman také svědectví sv. Otce: ». . . či budete viniti Lva XIII. z neupřímnosti, který tolikráte vyslovil pochvalu naší konstituci, zvláště pak v den Svého jubilea, kdy mu praesident Cleveland zároveň s jinými dary věnoval exemplář naší konstituce? . . . či rouháním nazvete hlas Jeho vyslance, arcibiskupa Satolliho, který před několika dny volal v této síni: »Katolíci Ameriky, vpřed, stále vpřed! Se svatým evangeliem v jedné ruce a s konstitucí Spojených států v druhé ruce stále v před!« Na konec zmínil se o zásluze, že ze Spojených států vyšla zásada všeobecného míru a mezinárodních soudů smírčích, že státy již osmačtyřicetkrát súčastnily se těch soudů a sedmkrát že předsedaly — a skončil: »My jsme hluboce přesvědčeni, že Prozřetelnosť Boží vedla k objevení této země, že proto přivedla sem tolik milionů vystěhovalců, aby v říši od nich založené katolické křesťanství došlo nejvyššího rozkvětu vtě-

lením se v soukromý i veřejný život pravd vědeckých i zjevených. V tomto parlamentě může každý volně mluviti, proto z hloubi své duše hlásám přesvědčení, že v katolickém náboženství jest náplň pravdy rozumové i zjevené, že katolicismus jest nejsilnější oporou ústav a států naší republiky. Nikde nemá Církev katolická tak širého pole činnosti jako ve Státech Spojených.« (Pokračování.)

Stoleté narozeniny P. J. Šafaříka.

Podává *Frant. J. Rypáček.*

Lépe jest oslaviti národ svůj smrtí,
než jej znectiti životem.
P. J. Šafařík Janu Kollárovi r. 1821.

První slibné červánky našeho probuzení pozdravil důmyslný patriarcha slavistiky Josef Dobrovský, nadšený Jos. Jungmann jako genius apoštolské družiny křisitelské již vítal slunce nového našeho národního života, Pavel Josef Šafařík, důmyslný i nadšený apologeta slovanský, odhalil minulosť a starobylosť dřevních Slovanův, a bystrý i energický František Palacký vystavěl na pevných základech naše české dějiny. Čtyři tito velikáni práce jsou jako mohutné, nezviklané pilíře nové budovy národní, jejíž další dostavění a vyzdobení jest ostaveno potomkům. A nad budovou čtyřmi těmito obrovskými sloupy podepřenou jako nezpoutaný orel Tatranský vzlétá mohutný básnický duch Jana Kollára, nadšeně hlásajícího budoucnosť matky Slavie, budoucnosť národa našeho.

Stoletá paměť narozenin Dobrovského již dávno minula a nebyla oslavena po zásluze a významě slavného abbé; stoleté narozeniny Jungmannovy za mocného rozruchu národního oslavil svorný národ způsobem nejen důstojným, ale i zvláště okázalým, stoleté narozeniny Kollárovy oslavili jsme před dvěma lety za poměrů již střízlivějších. Letos připadají stoleté narozeniny *Pavla Josefa Šafaříka*, jenž hloubkou i velikostí duševní osudy svými připomíná Dobrovského, vroucí nadšeností a vytrvalou prací podobá se Jungmannovi, básnickým vzletem a slovanskou horlivostí druží se s Kollárem a historickým důmyslem i ušlechtilostí slohu kráčí vedle Palackého, jako by výtečné vlastnosti všech čtyř těchto veleduchů spojoval v sobě v harmonický, idealní celek; vždyť již jako nadšený jinoch psal Palackému r. 1820.: »*Celosť života jest mi žádostí a péčí.*«

Dobře praví Vincenc Brandl ve svém pěkném životopise Šafaříkově, co básník Kollár jen v magickém pološeru poesie vnitřnímu tušení a názoru představoval, to že na velkolepé výsluní pravdy historické povznesl mohutný duch Šafaříkův, v němž jako v nějakém ohništi spojovaly se všecky paprsky vědy soudobé, v jehož hlavních dílech sbíhají se všecky bystřiny a potoky minulosti slovanské jako v nějakém moři objemném, kteréžto moře jest hluboké, jako pravda

rodičů, a tedy že černoch jest právě tak člověkem, jako kdokoliv jiný. V krajích, kde Církev katolická má vůdčí hlas, není otázky černošské; Církev utvořila též řehole, jejichž výhradným úkolem bylo vykupovati nevolníky. Zmíniv se o výroku sv. Otce Lva XIII., v němž zásadu, jakoby černoch měl menší schopnosti a vlohy, zavrhuje jako důstojnosti lidské protivnou, zakončil pěknou anekdotou o Michaelu Angiolovi, který uzřev kdysi neotesaný balvan mramoru, zvolal radostně: »Jak krásný to anděl!« — a pod dlátem umělcovým zrodil se z toho kamene dříve jemu toliko viditelný anděl. Náboženství má rovněž sílu genia, který z neotesaných balvanů tvoří postavy velebné krásy.

Přednáškou »Poměr Ameriky ke katolicismu« (14 den) rozbouřil Th. Dr. Gorman, profesor katolické university washingtonské, náboženské i vlastenecké city svých rodáků. Po krátkém úvodu historickém, v němž vylíčil styky apoštolské Stolice v desátém století s křesťanskými koloniemi v Grodsku, kladl důraz na ten udaj, že vůdčí myšlénkou k objevení Ameriky byla horoucí touha Kolumbova a Isabellina i do nejvzdálenějších končin světa zanésti světlo víry Kristovy. Objevení Ameriky jest tedy popředně zásluhou Církve katolické; Církev založila tu velikou říši, která dnes jest podivem světa a zítra bude jeho vůdkyní . . . Katolické kolonie v Marylandu první vyslovily zásadu svobodného vyznání a vyjádřily ji zákonem. To byl pravzor hlavních, náboženství se týkajících článků naší konstituce, zvláště těch: že zastávání úřadů nemá býti podmíněno žádnými zřetely na vyznání, a za druhé, že kongres nemá práva vydávati jakékoli zákony týkající se náboženství. To jest oddělení Církve od státu — ano, ale úplně protivné půdě — republikánským zásadám v Evropě. Tam není oddělení Církve od státu, tam je pronásledování Církve státem. U nás není základem toho rozdělení indiferentismus — nechci říci nenávisť — k náboženství, nýbrž svoboda vyznání a vzájemná úcta Církve i státu. Naše církve existují, organisují se, spravují se podle své vůle v mezích všeobecných svobod říšských, na jejichž stráži stojí stát. My jsme porozuměli, že v národě jest náboženství a vláda jako duše a tělo v individuu lidském. Jestliže Církev žádá od státu ochrany svých svobod, potřebuje stát mnohem více na upevnění své existence náboženské pomoci Církve. U nás jest oddělení Církve od státu, ale ne oddělení národa od náboženství.« Připojiv výroky četných autorů o tom, že v žádném národě nepůsobí náboženství tak na život veřejný jako ve Spojených státech, dovolával se Gorman také svědectví sv. Otce: ». . . či budete viniti Lva XIII. z neupřímnosti, který tolikráte vyslovil pochvalu naší konstituci, zvláště pak v den Svého jubilea, kdy mu praesident Cleveland zároveň s jinými dary věnoval exemplář naší konstituce? . . . či rouháním nazvete hlas Jeho vyslance, arcibiskupa Satolliho, který před několika dny volal v této síni: »Katolíci Ameriky, vpřed, stále vpřed! Se svatým evangeliem v jedné ruce a s konstitucí Spojených států v druhé ruce stále v před!« Na konec zmínil se o zásluze, že ze Spojených států vyšla zásada všeobecného míru a mezinárodních soudů smírčích, že státy již osmačtyřicetkrát súčastnily se těch soudů a sedmkrát že předsedaly — a skončil: »My jsme hluboce přesvědčeni, že Prozřetelnosť Boží vedla k objevení této země, že proto přivedla sem tolik milionů vystěhovalců, aby v říši od nich založené katolické křesťanství došlo nejvyššího rozkvětu vtě-

lením se v soukromý i veřejný život pravd vědeckých i zjevených. V tomto parlamentě může každý volně mluviti, proto z hloubi své duše hlásám přesvědčení, že v katolickém náboženství jest náplň pravdy rozumové i zjevené, že katolicismus jest nejsilnější oporou ústav a států naší republiky. Nikde nemá Církev katolická tak širého pole činnosti jako ve Státech Spojených.« (Pokračování.)

Stoleté narozeniny P. J. Šafaříka.

Podává *Frant. J. Rypáček.*

Lépe jest oslaviti národ svůj smrtí,
než jej znectiti životem.
P. J. Šafařík Janu Kollárovi r. 1821.

První slibné červánky našeho probuzení pozdravil důmyslný patriarcha slavistiky Josef Dobrovský, nadšený Jos. Jungmann jako genius apoštolské družiny křisitelské již vítal slunce nového našeho národního života, Pavel Josef Šafařík, důmyslný i nadšený apologeta slovanský, odhalil minulosť a starobylosť dřevních Slovanův, a bystrý i energický František Palacký vystavěl na pevných základech naše české dějiny. Čtyři tito velikáni práce jsou jako mohutné, nezviklané pilíře nové budovy národní, jejíž další dostavění a vyzdobení jest ostaveno potomkům. A nad budovou čtyřmi těmito obrovskými sloupy podepřenou jako nezpoutaný orel Tatranský vzlétá mohutný básnický duch Jana Kollára, nadšeně hlásajícího budoucnosť matky Slavie, budoucnosť národa našeho.

Stoletá paměť narozenin Dobrovského již dávno minula a nebyla oslavena po zásluze a významě slavného abbé; stoleté narozeniny Jungmannovy za mocného rozruchu národního oslavil svorný národ způsobem nejen důstojným, ale i zvláště okázalým, stoleté narozeniny Kollárovy oslavili jsme před dvěma lety za poměrů již střízlivějších. Letos připadají stoleté narozeniny *Pavla Josefa Šafaříka*, jenž hloubkou i velikostí duševní osudy svými připomíná Dobrovského, vroucí nadšeností a vytrvalou prací podobá se Jungmannovi, básnickým vzletem a slovanskou horlivostí druží se s Kollárem a historickým důmyslem i ušlechtilostí slohu kráčí vedle Palackého, jako by výtečné vlastnosti všech čtyř těchto veleduchů spojoval v sobě v harmonický, ideální celek; vždyť již jako nadšený jinoch psal Palackému r. 1820.: »*Celosť života jest mi žádostí a péčí.*«

Dobře praví Vincenc Brandl ve svém pěkném životopise Šafaříkově, co básník Kollár jen v magickém položeru poesie vnitřnímu tušení a názoru představoval, to že na velkolepé výsluní pravdy historické povznesl mohutný duch Šafaříkův, v němž jako v nějakém ohništi spojovaly se všecky paprsky vědy soudobé, v jehož hlavních dílech sbíhají se všecky bystřiny a potoky minulosti slovanské jako v nějakém moři objemném, kteréžto moře jest hluboké, jako pravda

jest vysoká, kterou z temné noci dávno minulých věků v záři jasné na odiv postavil před žasnoucí oko naše, učiniv tvůrčí silou gigantického ducha svého bílý den, kde dříve stínila jen čirá tma.

Pavel Josef Šafařík, potomek českých vystěhovalců, narodil se 13. dne května roku 1795. v Kobeljarově nedaleko Rožnavy na Slovensku uherském jako syn evang. faráře. Studoval na nižším gymnasiu v Rožnavě, na vyšším v Dobšiné, pak na lyceu v Kežmarku a v letech 1815.—17. na universitě v Jeně, která ho jmenovala r. 1819. doktorem filosofie. Téhož roku stal se profesorem a ředitelem gymnasia v Novém Sadě, kde pobyl po čtrnáct let. Přičiněním Palackého (a Jungmanna) usídlil se r. 1833. v Praze. Ačkoli žil jen z malé roční subvence ctitelů svých (480 zl.), nepřijal čestné nabídky za profesora moskevské university. R. 1837. byl ustanoven za censora českých knih a vedle toho redigoval Musejní časopis v l. 1838.—42. R. 1841. nepřijal nabízené profesury berlínské university a byl jmenován mimořádným kustodem universitní knihovny pražské. R. 1847. vzdal se censorství ve prospěch Jana Prav. Koubka a r. 1848. jmenován byl mimořádně profesorem pražské university, kteréhož úřadu roku budoucího vzdal se na prospěch Fr. Lad. Čelakovského, byv r. 1848. jmenován bibliothekářem universitním v Praze a zamítnuv nabízenou hodnosť ministerského rady. Jsa trápen dnou, bolestmi očními i bolestmi v hlavě jakož i starostmi o rodinu a pronásledován i podezříván, skonal v Praze 26. dne června o polednách r. 1861., došel tedy 66. roku svého svízelného, ale požehnaného života. Královská naše Praha slavně pohřbila nesmrtelného obhájce Slovanstva a svého velikého čestného měšťana. Ostatky Šafaříkovy odpočívají na evang. hřbitově pod památným Žižkovem blíže chrámu svatých apoštolů slovanských, které ctil a o kterých vzletně, ano úchvatně psal.

Šafařík byl nejučenějším Čechem tohoto věku, což uznalo dvacet pět učených společností, mezi nimi akademie v Petrohradě, v Berlíně, v Mnichově, ve Vídni atd., které ho volily za člena svého.

Badatelská činnosť Šafaříkova brala se cestou historickou a starožitnickou a zabírala písemnictví slovanské i jazykozpyt, s počátku zabýval se nadšený Slovan poesií a aesthetikou.

Vědomí národní bylo v Šafaříkovi vzbuzeno již v Kežmarku čtením Jungmannovy rozpravy o ceně jazyka mateřského, a nadšený syn Tatranský jako jinoch devatenáctiletý vydal v Levoči sbírku básnickou *Tatranskou Musu s lyrou slovanskou* r. 1814. (v osmerce o 80 stranách). Již název sám ukazuje, že Šafařík u věku jinošském byl uvědomělým Slovanem a že Tatranská Musa jeho zvučela lyrou slovanskou. Skutečné nadání básnické, vzletný výraz slovní, obraznosť i jiné přednosti veršů Šafaříkových ukazují ducha opravdu básnického. Ukládal pak další básně do Hromádkových »Prvotin« a r. 1825. chtěl vydati novou sbírku, ale nevydal. Přeložil také Aristophanovy *Oblaky* a Schillerovu *Marii Stuartku* a vydal r. 1823. a 1827. s Janem Blahoslavem (Benedicti) *Písně světské lidu slovanského* v Uhřích. S Palackým r. 1818. připravil sensační pojednání *Počátkové českého básnictví, obzvláště prosodie* v Prešpurku a v Praze (v osmerce o 128 stranách), háje časomíru a zavrhuje přízvuk. Pojednání jest svěží a bojovné, a plápolal jím silný duch. Také psal Šafařík do »Kroka« o hexametru a chtěl vydati metriku, jak psal Kollárovi r. 1824.

Básnická a aesthetická činnosť Šafaříkova však byla jen krásnou přípravou ke klasické činnosti vědecké.

Mimo Dobrovského největší naši starší badatelé z počátku posvětili se poesii: Jungmann, Kollár, Palacký, Čelakovský, Vocel, Erben. Tak i Šafařík. Proto sloh vědeckých prací jeho jest básnický, vzletný, mluví z něho vroucí cit i srdce a pravá ušlechtilosť mysli, jako síla ducha, bystrosť rozumu, kritická soudnosť. Šafařík byl jako stvořen, aby byl nadšeným apoštolem vědecké pospolitosti slovanské, aby byl horlivým apologetou staré minulosti slovanské. Měl pravé nadšení i mohutného ducha a píli vzornou.

Stěžejní, epochalní dílo Šafaříkovo, za doby obnovy literární nejslavnější vědecké dílo české, »opus operatum«, jak dí Brandl, jsou *Slovanské starožitnosti*. Čtouce tuto bibli slovanskou, divíme se ohromné práci, neúmorné píli, jsme nadšeni horoucí láskou badatelovou ke Slovanstvu, žasneme nad hlubokou soudností a kocháme se lahodou klassického, ušlechtilého slohu. Šafařík umí povznésti, potěšiti i rozbolniti. Slovanské starožitnosti byly dotištěny v Praze r. 1837., majíce X a 1005 stran a věnovány byly proslulému hrab. Kašparovi Šternberkovi. Druhé vydání pořídil zeť Šafaříkův Josef Jireček s některými dodatky r. 1862. a 1863. Bohužel, že díla, kterým se chlubí všickni Slované, vyšel jen *oddíl dějepisný!*

V Předmluvě, datované v Praze 5. dne září r. 1837., slibuje Šafařík, že vydá oddíl mravopisný a příslušné mapy, a děkuje šlechetným vlastencům českým, kteří způsobivše mu potřebné pohodlí, že r. 1833. pojistili příchod jeho do Prahy, stali se první původcové díla jeho. »Pohled na jejich spanilomyslnosť posiluje ducha věrného Slovana, chovaje v něm důvěru, že rozkvetající jaro obnovy a omladu v národu tom, v jehož lůně tak dějné ctnosti žijí, na plano neodkvete; neboť jediné ctnosti pojišťují národům stálého bytu a vždy zdárnějšího vzrůstu.« Potom děkuje Palackému a Pogodinovi, kteří mu byli hlavními pomocníky a podporovateli. Pogodin přátelství Šafaříkovo nazývá »okrasou svého života«! S heslem vzatým z Plinia »Inde et liber crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus, pariterque et defensioni eius deservimus et gloriae« přistupuje Šafařík k dílu svému, které zabírá čas od l. 456. př. Kr. až po r. 988. po Kr., skoro půl druhého tisíciletí slovanského života. Dobu tuto rozdělil Šafařík do dvou okresů, od r. 456. před Kr. po rok 469.—476. po Kr. a od r. 476. do r. 988. po Kr.

V úvodě vyložen jest účel díla, objem a rozvrh, podány prameny a pomůcky. Pak přechází badatel k vlastní práci svého oddílu dějepisného a *v okrese prvním* (od doby Herodotovy až po pád Římské západní říše), rozvrženém na pět článků líčí *původ Slovanů,* určuje místo Slovanů v pořadí lidských plemen a kmenův, starobylosť Slovanů v Evropě, prvotní jména Slovanů (Vindové a Srbové), líčí *sídla a děje dřevních Slovanů*, podávaje nejstarší svědectví o Vindech a o Srbech a o větvích slovanských, přehlíží *kmeny s Vindy čili Slovany mezující,* národy kmene skythického, čudského, sarmatského, keltického, německého, litevského, thrackého, kreslí *zeměpisný přehled pravlasti Slovanův* (hory, řeky, jezera, města a hmotné stařiny v zemi Praslovanův) a v pátém článku shrnuje závěrečné úvahy, z nichž vskutku klasické jest pojednání: Obraz vzdělanosti staroslovanské. V *okrese druhém* (od pádu Hunův a Římanův až po pře-

vahu křesťanství u Slovanův), rozvrženém na jedenáct článků, vypravuje *o dějích a šíření se Slovanů vůbec,* podávaje zprávy o Vindech, Antech a Slovanech a třídě národy slovanské do pořadí jihovýchodního a západního. Potom v jednotlivých článcích pojednává o jednotlivých národech slovanských, líče dějiny a vypisuje větve i sídla. Nejprve líčí Slovany ruské, přechází ke Slovanům bulharským, srbským, chorvátským, korutanským a polským. V článku osmém podává přehled dějin českých, v článku devátém vypravuje o Moravanech a Slovácích, v článku desátém probírá se Slovany polabskými a končí článkem jedenáctým, kde podává výčet národův a větví slovanských. Na konci jsou přídavky a přílohy. Dílem svým Šafařík dokázal, že Slované, blízce příbuzni jsouce se všemi arejskými národy evropskými, od nepaměti bytují vedle Litvanův a Germanův.

Stokráte Bohužel, že Šafaříkovi nebylo možno, aby také napsal druhý oddíl svých Slovanských starožitností: oddíl mravopisný, o němž mluví v předmluvě z r. 1837. V *oddíle tomto mravopisném,* jehož rozvrh, jak jej učinil autor, se nám zachoval, chtěl Šafařík zevrubněji vylíčiti *povahu, živnosti, náboženství* a *řády slovanské* (vlastnosti tělesné i mravní, obydlí, živnosti, obchody, přehled mythologie a ocenění náboženství slovanského, stav politický, právnictví, osvětu, soudcovství, právo rodové, právo ze závazku, jazyk, nářečí, písmo, umění, vzdělanosť, památky prastaré Slovanštiny, výbor z písní mythologických). Dobře praví Jos. Jireček v předmluvě k okresu druhému r. 1863., že věda slovanská věru litovati má veliké ztráty. »Jakých výsledků bylo se nadíti od muže, jenž šťastnou rukou odhalil záclonu, kterou před ním zakryt byl pravěk kmene našeho! . . . Kdež bychom stáli nyní v poznávání vnitřního života předkův našich, kdyby on i sebe nepropracovanější myšlénky své jen z hruba byl nastínil! Kolik dob nyní mine, nežli povstane muž tak ohromných o veškerém oboru Slovanstva vědomostí a tak hluboko všude pronikajícího důmyslu, kterýž by s to byl, aby i jen v tomto ohledu nahradil zvěčnělého velmistra našeho!«

Žádné vědecké dílo slovanské nebylo přijato s takovým nadšením, s takovou láskou, jako Šafaříkovy Slovanské starožitnosti. Dílem svým stal se náš mistr střediskem vědeckého života slovanského. Uznání a nelíčené projevy radosti z díla vskutku velikého sypaly se na skromného učence, vědecké společnosti různých národů volily Šafaříka za čestného člena svého, Moravané v Brně poctili jej stříbrným pohárem a brillantovým prstenem, a nadšený básník, jemuž později r. 1844. Šafařík postoupil místa profesorského v Praze, Fr. Lad. Čelakovský, jako Slovník Jungmannův, pozdravil Slovanské starožitnosti významnými verši, oceniv práci i důmysl Šafaříkův slovy, že z rubinův, topasův a diamantů, rumem zařícených, v kalu pohozených, Šafaříkova umělecká ruka sestavila a v ryzí zlato upravila korunu, kterou král nejstarší i nejmladší, nejchudší i nejbohatější vděčně vzal z rukou umělcových. Stěžejní dílo Šafaříkovo jest tak velkolepé, tak obsáhlé, tak nebývalé, že i sám skromný učenec v listě Pogodinovi r. 1836. uznává velikosť své práce; píšeť svému obětavému podporovateli: »Až moje Starožitnosti slovanské vytištěny budou, otevrou se nám oči do světa, který nyní sotva tušíme. Dejž Bůh, abych toho dne se dočkal a jej vlastníma očima spatřil!« A témuž znamenitému Rusovi píše později téhož roku, že Starožitnosti jsou »herkulické dílo.« Ano

jest to dílo Herkulovo, dílo obrovské, díky Bohu, že napsal je českým jazykem náš největší badatel, náš polyhistor Šafařík. I v tom tkví význam díla, že, ač bylo česky psáno, za krátko bylo majetkem vzdělaných národův. Dílem tímto skromný český učenec jako triumphator vjel na Kapitol nejslavnějších heroů vědy evropské a skutečně dle hesla Pliniova ornavit patriam et amplificavit.

Jsou-li Slovanské starožitnosti velikým obrazem minulosti staroslovanské, jest Šafaříkův *Slovanský národopis,* vydaný v Praze r. 1842., (v osmerce XII. a 187 stran) vlastním nákladem, stručným sice, ale věrným obrazem přítomnosti Slovanstva v letech padesátých. Jungmann nazývá toto dílo »zlatou knížkou, kterou by každý Slovan u sebe chovati a v paměti nositi měl.« Prvé vydání bylo rozebráno hned, druhé vyšlo r. 1843. a třetí r. 1849. (K tomuto svému velmi rozšířenému dílu nakreslil Šafařík *Slovanský zeměvid,* velmi zřetelnou a důkladnou mapu světa slovanského, kterou ryl Věnceslav Merklas.) V předmluvě, datované 13. dne května r. 1842., promlouvá Šafařík o účelu spisu, o četných obtížích při práci a končí ji památnými slovy, že »litera zabíjí, ale duch oživuje.« V úvodě stručně mluví o rozdílu plemen a kmenův a končí jej významnými a programmovými slovy o důležitosti jazyka jakožto význaku národnosti. »Jazyk zajisté jest oblesk ducha, jest duch sám, konavě živý. Bez jazyka byl by člověk na zemi této málem více než zvíře; neboť vždy týž a týž, zbaven jsa nástroje k založení občanské společnosti a ke všestrannému sebe v ní zdokonalování, což jest cíl člověčenstva. Jazyk jest, mluv co mluv, v prvotním tajemství plném zárodu svém dar Boží, neprostředný smyslný výdech duše z Boha pošlé a k němu se vrátiti mající. Ze stupňů vzdělanosti jazyka, vyobrazeného v národní literatuře, poznává se nejjistěji stupeň vzdělanosti národa, a ze stupně lásky k němu i péče o jeho zachování a zdokonalení, bez vnucování jinorodcům, stupeň duchovní i mravní výšky jeho. Národ, jenž, maje povědomí důležitosti přirozeného jazyka pro vyšší duchovní život svůj, sám jej zavrhuje a jeho se odříká, páchá nad sebou samovraždu a vydá z toho počet Bohu, jehož věčné zákony tím přerušuje. Milovati a hájiti nad život svého, šetřiti a nepotlačovati cizího, jest zde svatá povinnosť každého jak člověka tak národa, jenž k mravnímu povědomí sebe a svého určení dospěl. Kdo o světoobčanství v jazycích, přeludně neb záludně, klepá a řečňuje, ten, buď kdo buď, šílenec jest anebo něco ještě horšího.« Zlatá, diamantová slova jak vlastence tak humanisty! V částce pak prvé jedná o rozřadění nářečí slovanských a rozeznává dle mluvy dvojí druh řečí slovanských, jihovýchodní a západní. K jihovýchodní mluvě počítá řeč ruskou (nářečí velkoruské s podřečím novohradským, nářečí maloruské a běloruské), řeč bulharskou (nářečí církevní čili cyrillské a novobulharské), řeč illyrskou (nářečí srbské, chorvatské a korutanskoslovanské); k západní mluvě počítá řeč leskou (nářečí polské, podřečí kěmbské), řeč českou (nářečí české a uherskoslovenské), řeč lužickosrbskou (nářečí hornolužické a dolnolužické) a řeč polabskou (nářečí drevanské). Při každé řeči určuje její rozšíření, znaky, nářečí, podřečí (množství obyvatelstva dle řeči a náboženství) a stručnou slovesnosť. V částce druhé jedná o jazycích cizích a ve přílohách podává přehled národův kmene slovanského podle nářečí a států a podle nářečí a náboženství, výčet všech Slovanů, vzory slovanských nářečí ze sbírek národních písní a výklady místních

jmen. Snaha Šafaříkova byla, aby nakreslil ve Slovanském národopise souměrný, snadno přehledný obraz polohy a rozvětvení celého kmene slovanského uprostřed jiných kmenů plemene indoevropského a severského. Heslo vzal sobě ze sv. Pavla: »Každý jazyk vyznávati bude Boha.«

Jako před vydáním Starožitností vydal po německu obranné pojednání o Slovanech *Ueber die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki* v Budíně r. 1828. (v osmerce o 212 stranách), tak před Národopisem, jenž jest přehledným, ale velmi stručným obrazem také slovesnosti slovanské, vydal hned r. 1826. po německu *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach alten Mundarten* v Budíně r. 1826. (v osmerce XII. a 524 stran), dosti obšírné dílo, první svého druhu, jež uveřejnil německy také proto, aby »zatvrdilí jinostranci Němci« do spisu nahlédli a se přesvědčili, že v slovanském světě již svitlo (ne svítá), jak psal Kollárovi roku 1824. Německé Dějiny slovanské řeči a písemnictví jsou jako Starožitnosti výbornou obranou vzdělanosti slovanské. Práci tuto opatřil heslem z H. Grotia: O patria salve lingua, quam suam facit nec humilis umquam, nec superba libertas, quam non subactis civibus dedit victor, nec adulteravit inquilina contages; sed casta, sed pudica, sed tui iuris, dilecta priscae fortitudinis prole! Druhé nezměněné vydání uveřejnil v Praze r. 1869. syn Šafaříkův prof. Vojtěch Šafařík.

Časopis Musejní přinesl celou řadu Šafaříkových rozprav a pojednání, úvah i referatův. Jos. Jireček vydal je v Praze r. 1865. s titulem *Rozpravy z oboru věd slovanských* (z historie, mythologie, z právní historie, z literární historie a z filologie) o 651 str. Mimo spisy již jmenované vydal Šafařík *Počátky staročeské mluvnice* r. 1845. jako úvod do výboru staročeské literatury, *Die ältesten Denkmähler der böhmischen Sprache* společně s Palackým, vědecká pojednání o literatuře srbské a jihoslovanské, Památky hlaholského písemnictví, Glagolitische Fragmente atd. Pracovitosť a píle Šafaříkova nemají sobě rovných. Vedle úředního zaměstnání, měl rozsáhlou korrespondenci s předními učenci českými, slovanskými i německými a zanechal, jak dí Jos. Jireček v předmluvě k Rozpravám z oboru věd slovanských, v pozůstalosti material ohromný. »Kdokoli se v tom množství toho, co tu odevšad sneseno, spořádáno a urovnáno, přebírá, obdivem zůstane uchvácen. Jen obrovské pilnosti, vedené rozhledem dokonalého mistrovství a podporované ochotou literárních přátel po širém světě slovanském, podařiti se mohlo, aby se vše to v jedno místo skupilo a sneslo.« Potom dokládá Jireček, co všecko ještě Šafařík napsati chtěl a k čemu již valně látky nashromáždil. Jaká tu škoda české vědě!

Letos slavíme stoleté narozeniny Šafaříkovy, slavíme muže, jenž v rostoucí vzdělanosti Slovanů očekával, že stane se skutkem myšlénka čistého, pravého lidství. Šafařík byl veliký myslitel, veliký badatel, ale také i veliký člověk. Dobře praví Brandl, že v Šafaříkovi se zjevil individualností slovanskou ideál čistého člověctví. Může-li býti větší chvály? Od let jinošských až po smrť pracoval a strádal, sebe zapomínaje, »pro milou Slavii naši.« Láska k vlasti, jak napsal r. 1818., byla blaženosti jeho hlavním původem.

Ve Slavínu vědy a práce slovanské jméno Šafaříkovo vždy bude zářiti sluncem poledním!

Dies irae.

Fantastické mysterium.

Polsky napsal Lucian Rydel.

S výslovným povolením autorovým přeložil *Alois Svojsík.*

(»Przegląd polski« č. 325.)

»Vizte, bděte a modlete se,
nebo nevíte, kdy bude čas.«
(Marek XIII. 33.)

Ohromná, pustá pole, uprostřed nich kupa uschlých stromů. Na pravo v dáli černají se lesy. Povzdálí vlní se moře, bijíc do skal pobřežních. Na levo plyne velká, kalná řeka a vlévá se v sinnou hladinu jezera. Na blízku lysé, křemenité pahorky; tu a onde sloupy dýmu od požárů. Nebe celé černé a zkrvavělé, slunce vrhá z mraků jakési podivné, měděné blesky. Tlupy lidu všech stavů i věku táboří kolem; chvílemi kmitne svit dohasínajícího ohniska. Hovor více hlasů, vzdálený hluk moře a svištění větru mísí se v divný chaos.

I. matka (v náručí majíc dítky nehybné, těžko oddychující.) Dej mi chleba: mé dítky hladoví — tvé dnes již jedly.

II. matka (schovává bochníček, z kterého krájela svým dětem.) A co jim dám zítra?

I. matka. Kdo ví, bude-li jaké zítra!

II. matka. Nedám.

I. matka (zdvihá se.) Dej! Dej! (vrhá se na ni, béře si chléb.)

Děti (plačky). Maminko! Maminko! . . .

Dcerka (oděna pláštěm otcovým.) Otče, jak se ti zdá, přešlo to již?

Otec (temně.) Zdá se, že to přešlo. Celé tři dni bylo klidno.

Dcerka. A což nepřešlo-li?

Otec. Nemysli na to. Jsi bleda, jak matka tvá, když umírala.

Dcerka. Šťastni, kdož umřeli dříve.

Otec. Nemysli na to.

Dcerka. Nemohu na to nemysliti. Ten hukot, ten ryk! Země řítila se v záchvatech, domy se chvěly jak šílené a rozpadaly se v trosky (zakrývá si tvář).

Otec (po chvíli.) Nemáš hlad?

Dcerka. Nemám.

Otec. Já také ne.

Dcerka. Myslíš, otče, že přinesou chleba?

Otec. Možná . . .

Dělník (ssaje chtivě šťávu vodních rostlin.) Neumru hladov . . . Neumru hladov (usmívá se u sebe).

Továrník (leží na znak, celý bledý). Jednu lodyhu! Jednu lodyhu, nedočkám se chleba.

Dělník. Jdi k jezeru a nasbírej si.

Továrník. Mám zlomenou nohu, sotva jsem se vyvlekl z trosek.

Dělník. A co je mi do toho!

Továrník (křičí.) Dám ti tisíc dukátů!

Dělník. Sněz je! Na mně jsi je vydřel, na mém otci a dědu . . .

I. sestra (tulíc se k druhé.) Měly jsme ho zadržeti.

II. sestra. Všecky mladší poslali pro chléb — i on musil.

I. sestra. Chleba nepřinesou.

II. sestra. Snad přinesou. Chléb jest jistě pod rozvalinami měst.

I. sestra. Vidíš přec, že trosky hoří.
II. sestra. Oharky odhrnou, snad přinesou. —
I. sestra. Bojím se o bratra.
II. sestra. Nechci se báti! . . .
Úředník železniční (s obvázanou hlavou, za ním několik lidí s kladivy.) Dovoz chleba jest nemožný, celá linie jest rozervána.
Kněz (šedivý stařec.) Tiše . . . není třeba lidu strašiti.
Úředník. Již je vše lhostejno! I tak zemřeme všichni.
Kněz. Je-li to vůle Božská; ale třeba se zachrániti.
Úředník. Zachrániti?!
Kněz. Papež stojí v čele záchranného sboru.
Úředník. Nikdo ho neposlouchá.
Kněz. Kdyby ho všichni poslouchali, zachránil by svět.
Úředník. Jak?
Kněz. Opraviti koleje . . . přivézti chleba . . . snad jest někde nějaký kraj . . . snad nějaké město . . .
Úředník. Koleje jsou polámány, jak stébla slámy na strništi. Skleněná střecha peronu sřítila se před mýma očima.
Lidé (s kladivy.) Vozy jsou rozmačkány.
Kněz. Netraťme naděje! Bůh jest milosrdný . . .
Úředník (tiše.) Byl . . .
Syn (sedící u stařičké matky). Matko, máš horečku, voda jest nedaleko.
Matka (chápe se ho svadlýma rukama). Neodcházej, umru brzy . .
Syn. Rty tvé jsou slepeny, pusť mne, matko!
Matka. Neodcházej, bojím se zůstati o samotě!
Syn. Nic nám zde na hlavu nespadne; jsme pod širým nebem.
Matka. Ale to nebe rudé, popelavé! . . . Nenajdeš mne potom. Zůstaň!
Syn. Nikdo nám nepodá ani kapky vody, musím jíti sám.
Matka. Ty černé, husté chmury . . . jdou tak nízko. Spadnou nám na hlavy.
Hlas v zástupu. Jeskyně z chmur černých vznáší se nad sloupy ohně.
Jiný hlas. Spadne nám na hlavy. Sloupy ohně se chvějí a hýbají.
Milosrdná sestra (nachýlena se džbánkem vody nad dvěma nevěstkami.)
I. nevěstka (sípavým hlasem). Voda! Přinesla's mi vody! Mně!?
II. nevěstka. Nám přinesla vody.
I. nevěstka. Víš-li pak, kdo jsem?
Milosrdná sestra. Vím . . . Jsi žízniva . . . Pijte!
II. nevěstka. Nedotýkej se mé tváře, pokálíš si ruce . . .
I. nevěstka. Na tváři naší moučka a líčidlo.
Milosrdná sestra. Chvíš se na celém těle.
I. nevěstka. Své tělo jsem zaprodávala.
Milosrdná sestra. Bez mezí jest milosrdenství Boží.
I. nevěstka. Mluv tak ještě dále! Mluv!
II. nevěstka. Ne, ne, jsme zatraceny, zatraceny v hanbě!
Lakomec. Hladovím! Hlad! Zlato v pokladnicích mých mne pálí! Pomoc! Pomoc! (vyhazuje peníze). Ne! Nedám . . . vezmu je s sebou (polyká peníze). To je můj majetek, to jest moje!
Šílenec (bodaje se nožem do obnaženého ramene). Ukroj si kousek! Jez! Já jsem chléb! Proč nekrájíš?
Básník (vosková tvář, rusé vlasy). Marnosť . . . marnosť . . . prázdný zvuk jména mého. Nemohu zemříti.
Hlas ženský (u něho s výše.) Modli se!
Básník. Kdo to mluví ke mně? Na ten hlas se pamatuji.

Hlas ženský. Pamatuješ?
Básník. Pamatuji! Právě takový hlas tichý — sladký . . . I oči měla velké, smutné! . . .
Hlas ženský. Milovala jsem tě až k smrti a i po smrti. Modli se!
Básník. Modlíval jsem se v mladosti své, když jsem tebe miloval. Teď přál bych si zemříti.
Hlas ženský. Přišla jsem pro tebe . . . (básník umírá.)
Hlasy. Slunce jest jak cínová mísa, uprostřed jest puklé.
Jiné hlasy. Vyšlo z chmur! Strašné slunce! Mrtvola slunce! (vzdálený hřmot).
Kněz (z daleka). Položte se na zemi! Položte se všichni na zemi . . .
Hlasy (postrašené). Zemětřesení! Opět zemětřesení!
Několik mužů. Nikoli! To jen kdesi hřmí!
Ženy. Jaký vichr! Jaký vichr! Hvízdá, jak tisíce lokomotiv!
Vzdálený zpěv chóru. Dies illa, dies irae — Calamitatis et miseriae — Dies magna et amara valde.
Stařec. Procesí . . . chtějí nás upokojiti.
I. filosof. Dosti dobré tak pro luzu . . . Vidíš ty stromy?
II. filosof. Vidím.
I. filosof. Vysaď mne trochu, nahoru do větví . . .
Malá holčička (která spala s tváří ukrytou na prsou starší sestry, budí se.) Gabrielo, kdo to zpívá?
Starší sestra. Jde procesí, jako včera. Pomodleme se Otčenáš (kleknou).
Zpěv chóru (blíže.) Dum veneris iudicare — Saeculum per ignem.
Malá holčička. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého . . . Gabrielko, oni tak strašně zpívají (ukrývá tvář v sukni starší sestry.)
Starší sestra. Neboj se, to jest ten bílý kněz . . . to jest svatý Otec! On nás zachrání.
Malá holčička. Zdrávas Maria, milosti plná . . .

(Procesí se blíží: předem dvě řady kněží; bosi, hlavy posypané popelem. Na konci papež, stařec šedivý a chvějící se, v tiaře a v bílém obleku. Tvář zaclo-něnu má ohromnou monstrancí, již vysoko nese. Podporují ho dva biskupové).

Klečící davy. Milosrdenství, milosrdenství, Kriste! (slyšeti pláč.)
Několik hlasů. Beránku Boží, který snímáš hříchy světa . . .
Jiné hlasy. Vichr se vzmahá . . . A jaký vichr! Nese dým spálených měst! Žhavý, suchý vichr.
I. stará žena. Slunce zčernalo . . . Bože, buď milostiv duši mé . . .
II. stará žena. Slunce shlíží jak sinná tvář oběšence.
III. stará žena. Buď nám milostiv, odpusť nám Ježíši!
Lidé pod stromy. Větve stromů se ohýbají! Hle, dva se oběsili!
Starý člověk (s úsměchem satyry na svadlé tváři.) Není hodno námahy se věšeti! I takto končí již ona ničemná kratochvíle, kterou od tisíců věků hraje lidstvo, tato sběř nevycvičených opic!
Mladá ženština (v plesovém obleku.) Pokryjte mne něčím, pokryjte! Ten vichr pálí mne na nahé hrdlo a prsa.
Papež (za chvilky ticha, nesa monstranci). Salvum fac populum tuum, Domine!
Sbor kněží (s pláčem). Salvum fac populum tuum, Domine!
Hlasy ze zástupu. Čím dále tím temněji . . . teď se vyjasnilo. Měsíc se objevil . . Měsíc jest červený, jak velká krvavá rána.
(Procesí jde dále — vichr.)
Námořník. Jestli ještě něco vytrvalo, teď jistě utone.
Starý řemeslník (tlumeným hlasem.) Můj syn byl na moři.

Námořník. To ho již sotva kdy uvidíš . . .
Starý řemeslník. Všichni zemřeme . . . Proč ty nejsi na moři?
Zpěv (vzdalujícího se procesí.) Miserere nobis . . .
Námořník. Byl jsem právě v přístavu, když počalo zemětřesení. Moře hučelo, jak tisíc rozhoupaných zvonův. Řetězy kotev praskaly jak nitě.
Starý řemeslník. A jak to, že tys neutonul?
Námořník. Byl jsem v přístavu pro potravu. Ostatní všichni zahynuli. (Hřmot čím dál tím silnější.)
Zmatené hlasy. Hřmí stále silněji! Stále silněji! Vichry se vztekly. Bože, buď milostiv nám hříšným! I nám! I nám!
Hlas (z dáli.) Monstrance praskla v ruce papežově.
Hlasy (ještě vzdálenější.) Monstrance rozsypala se v prach . . . Patřte, jakýs pták bílý.
Ženština. Kde? Nevidím.
Muž. Nevidíš? Bílý pták na černé chmuře.
Sbor kněží (z daleka). Domine, Domine, quis sustinebit?!
Jiné hlasy. Ne! Ne, to není pták! To odletěla hostie do nebe . . . Uletěla z monstrance.
Hlas papežův. Tremens factus sum ego, et timeo.
Bližší hlasy. Co se stalo? Kristus nás opustil! Odešel do nebe! Soudný den! (Vichr náhle ustane, úplné ticho.)
Malý hoch. Tatínku! Chmury stanuly na nebi . . . a neplynou dále.
Lidé (nabírajíce vody z řeky.) Voda stanula v řece a neteče . . . Jakés tváře vyhlížejí z vody a šklebí se na nás . . . Utíkejme! . . .
Malé dítě. Jaké ticho, jaké ticho!
Starší dítko. Bojím se! To hluché, strašné ticho!
Otec. Věčné ticho.
Starší dítko (překvapeně.) Věčné?!
Otec. Čas stanul a dále již nepokračuje.
Hlasy. Již nemáme dnů . . . ani hodin . . . strašné!
Syn (běží k matce se džbánkem vody.) Matko, matko . . . hle voda . . . Matko voda! (střikne trošku na tvář.) Krev! Krev!
Hlasy (od řeky.) Voda změnila se v krev! Krev jest v řece! V moři krev i v jezeru! Již není vody! Ryby zdechly a plavou po kovové hladině moře!
Člověk (umíraje.) Z lesů letí ptáci s velkým křikem . . .
Žena. Odletěli nad moře.
Lidé (u moře.) Hejna ptáků padají a tonou.
Lidé (sedící pod stromy.) Listí na stromech žloutne a rezaví strachem. Listí se stromů spadá . . . Suché listí leží po zemi a šustí.
Lidé (sedící na křemenitých skalách.) Vizte! Stromy vypnuly suchá, černá ramena . . . Stromy zalomily rukama a teď stojí uděšeny, tiše.
Hudebník (hlasitě.) Křičte, křičte . . . aby nebylo slyšeti toho ticha! To ticho je tak strašné!
Hlasy (tlumené.) Nemůžeme křičeti . . . cosi tiskne nám hrdla . . . Povětří jest těžké jak kámen mlýnský! Vzduch! Vzduch!
Člověk (s láhví v ruce.) Absinth! Absinth! Upiti se . . . a neviděti, neslyšeti . . . (pije dlouhým douškem).
Lidé (u lesa.) Nějací lidé jdou k nám z lesa.
Lidé (pod stromy.) Jakýs ohromný člověk jde v čele . . . Člověk s tváří kostnatou! Oči jeho jsou dva uhly . . . Jakýs člověk jde v čele s bradou bílou, jak pěna mořská.

Jiné hlasy. Za ním jde zástup lidí po pás obnažených. Co činí? Jdou nachýleni . . . Co to činí?

Plavčík. Podívám se, co činí (leze na strom.)

Hlasy (zmatené.) Slyšíte sykot hadů?

Plavčík. Ne! To není sykot hadů! Toť sykot bičů! Jdou a bičují se! Krev splývá po jich bedrách krvavými potoky.

(Přichází prorok Eliáš, za ním bičovníci.)

Prorok Eliáš (oblečen kůží velbloudí, přepásán řemenem.) Čiňte pokání! Posypte hlavy své popelem spálených měst! Bijte čelem o zemi, bijte! Plačte nad hříchy svými a otců svých, neboť přišel den černý a hořký! Blíží se hodina soudu!

Bičovníci. Za hříchy naše i otců našich, neb blíží se hodina soudu! (bičují se.)

Hlasy několika starců. Zapomněli jsme slov modlitby . . . zapomněli jsme z úzkosti.

Eliáš. Modlete se srdcem!

Hlas ze zástupu. Srdce mé bije jak zvon . . . bije z úzkosti.

Bičovníci. Za hříchy naše i otců našich (bičují se.).

Hlasy. Nemůžeme se modliti srdcem . . . nemůžeme pro úzkosť!

Lidé (na skalách.) Ve skalách bije srdce, bije hlasitě, hlasitě!

Eliáš. Kamení modlí se k Bohu!

(Někteří přidávají se k zástupu bičovníků, jenž následuje Eliáše.)

Dívka. Před očima mihají se mi plameny zelené a fialové. Nic nevidím (zaslání si oči.)

Slepý chlapec. Kdo se to dotkl mé hlavy? Byla's to ty, matko?

Matka. To se ti jen zdálo. Nikdo se ti hlavy ani nedotekl.

Slepý chlapec. Jakési prsty chladné a chvějící se kráčejí mi po vlasech. Je mi tak hrůzno!

Hlasy (zmatené.) Nebe jest černé, jak víko rakve. Hvězdy hemží se a lezou po nebi jak červi . . . Stále rychleji a rychleji se míhají! Hvězdy padají! Padají do krvavého moře a syčíce uhasínají . . .

Stařenka. Proč mne dusíš?! Ó!

Syn (škrtě ji.) Bys nemusila na to patřiti! Aspoň to neuzříš!

Několik lidí (u moře.) Cosi velikého plave k nám po moři . . . Cos velikého blíží se po krvavém oceáně v temnostech. Pásmo hor plyne mořem . . .

Hlas (od pobřeží.) Vždyť se to hýbe a blíží . . . to nejsou hory!

Křik (u moře.) Červené vlny vystupují z břehů! Zalejí nás! Utecme! . . . Toneme! . . . Toneme! . . .

(Krvavé moře jako zeď plynoucí rozlévá se po břehu.)

Hlas ze zástupu. Jakás ryba neznámá, ohromná ryba!

Křik od moře. Ryba vzbouřila ploutvemi oceán! Ohonem stříká až ku mrakům! Ocas její jest rozdvojen, jak žihadlo zmije . . . Její hřbet se ježí, jako hřeben žulových skal. Leviathan! Toť Leviathan!

Jiný hlas ze zástupu. Kdosi na něm sedí . . . kdosi strašlivý . . .

Hlasy zmatené. Utíkejme! Nemožno! Nohy vrostly nám v půdu! Nohy naše přirostly k zemi jak kořeny stromů.

(Po černém oceáně, na kterém krvavé pěny se valí, plove Leviathan; jest slyšeti hrozné šplouchání ploutví jeho. Na hřbetě jeho obrovská postava.)

Vzdálenější hlasy. Tvář sedícího na hřbetě ryby jest jak tvář Kristova.

Jiné hlasy. Toť Kristus! Zavřeme oči! Nemožno zavříti očí; víčka sama se otvírají.

Jiné hlasy. To není Kristus! Tvář jeho jest jak psí. Tvář jeho jak Kristova, ale ohyzdna. — Vizte — — tvář jeho plna sinných plamenů, vlasy jeho červené, jako rez . . . Jde sem.

Několik mužů. To není Kristus! Vstoupil na zemi, a s ním dva jiní, menší . . . ba i jakás stará žena.

Šeptání. Na dlaních jeho a na nohách vředy zapáchající. Na levém boku jeho vřed rozjitřený, jak vyloupnuté oko . . . Zdaž jest to Kristus?!

Antikrist. Já jsem, jenž jsem byl a jsem, ale nebudu.

Šeptání (velmi tiché.) Vředy na místech ran Kristových, tvář jeho olověná a hnijící.

Antikrist. Otec můj, jenž jest na nebesích, poslal mne na svět, abych hlásal cestu smrti těla i duše. Kdo ve mne věří, připravím mu místo u Otce svého . . . v ničem.

Hlasy. Kdo jsi, pane?!

Antikrist. Narozen jsem z matky, jež nikdy nebyla pannou, narozen jsem byl v týž den a v touž hodinu jako Kristus, jenž sestoupil s nebes na trápení světa. Kdo ve mne uvěří, odpočine v ničem, v prázdném.

Učenec. Nirvana! Nirvana!

Antikrist. Dám vám ducha zatratitele, v němž na věčnosť spočinete. A ten roveň jest mně i otci, který mne poslal.

Kain a Jidáš (k Astartě stojící za Antikristem v staré bezectné nahotě své.) Zdrávas Astarte, smyslnosti plna . . .

Antikrist. Toť matka má, a tito dva, sluhové moji, první a největší v království otce mého. Dána jest nám všeliká moc na zemi i na nebi.

Kain. Pane, ty vidíš krev na prstech mých.

Jidáš. Vidíš v rukách mých třicet stříbrných.

Antikrist. Kristus přichází, aby vás zatratil. Lépe jest vám . . . nebýti! Volte si! Kdo uvěří slovům úst mých, nechť položí pravici svou na čele svém.

(Přichází papež a prorok Eliáš.)

Papež. Et ne nos inducas in tentationem.

Eliáš. Nevěřte hlasu jeho, neboť duch klamu jest. Já dávám svědectví Jehovovi, jenž stvořil nebe i zemi.

Kain. Nechci, aby slova tvá vystupovala vzhůru, jak dým z oltáře obětního! (Zabije ho kyjem.)

Papež. Nekladte ruky na hlavu, neboť byste smazali znamení křtu Kristova. Já svědectví dávám Kristu Pánu, jenž spasil svět.

Jidáš. Již nikdy nevyjde slovo ze rtů tvých. Zdráv buď, Mistře! . . . (zabijí ho políbením.)

Antikrist. Toť moc, jakou mají sluhové moji.

Astarte. Synu můj, mocnější jsi než Jehova i Kristus.

Antikrist. Kdožkoli položí ruku svou na hlavu svou a smaže znamení vody, těm položím pečeť svou na čelo. Černou pečeť nirvany! . . .

(Mnozí kladou ruce na hlavy; andělé jich odlétají s pláčem.)

Hlasy odlétajících andělů strážných. Zatraceni! Zatraceni na věky! . . . Krev Kristova volá o pomstu.

Hlasy lidské. Povětří nad námi plné jest šumění křídel. Vzduch nad námi pln jest nářku!

Antikrist. Kteříkoli jste ve mne uvěřili, dávám vám prvé a největší svoje přikázání: ničte se navzájem, až zhynete v ničení.

Více hlasů lidských. Vraždi! Zabíjej! Bij! Dus! Dav! Škrť!

Jiné hlasy lidské. Kousají se do tváří a válí se v temnu . . . Kousají se jak zvířata! Škrtí se rukama! Strašné! Slunce a měsíc, celé siné, patří na sebe . . . Slunce i měsíc udeřily na sebe! . . . rozbily se, jak hliněné střepy! . . . Padají dolů . . . padají! . . .

(Střepy a úlomky slunce i měsíce spadají na hlavy Antikrista, Astarty, Kaina a Jidáše; úplná tma.)

Hlasy ve tmě. Tma! Úplná, hustá tma! Jaký to ryk! Synové temnosti kousají se mezi sebou a vyjí.

(Hrom, blesk, jenž roztíná nebe na půl a nehasne.)

Hlasy lidské. Ó! Strašný blesk! Blesk nehasne! Blesk rozřízl nebesa jak nožem, a stojí!

Vyznavači Antikristovi. Kde jest kníže nirvany? Kde jest nirvana?! Není ani vůbec nirvany! Prokleti jsme, že jsme mu uvěřili. Černé pečeti prokletí na čelech našich!

Hlas v zástupu. Sedm andělů stojí, třímajíce v rukách alabastrové číše.

Hlasy lidské. Co to bude? Tváře sedmi andělův jsou jak měď. Oči sedmi andělův jsou jak sopky, soptící oheň.

Jiné lidské hlasy. Co to bude? Peří křídel andělských jest jak peří páví oky míhající. Patří očima křídel svých do hloubi svědomí našeho.

Vyznavači Antikrista. Nirvana! Nirvana! Kde jest nirvana? Není nirvany!

Hlas v zástupu. V rukách andělů trouby ohromné, měděné.

Hlasy lidské. Vojska duchů míhají se po červeném nebi! . . . Utíkejme . . . Kam utéci?! Jsme jak v kleci, jejíž pruty jsou blesky.

Jiné hlasy lidské. Vojska duchů spějí po nebi. Jich koně mají podkovy ze stříbrných půlměsíců . . . Proděravěli kopyty nebe!

Třetí hlasy lidské. Vojska duchů ženou se na okřídlených koních . . . Dupot kopyt jest jak klepot mlatův.

Vojska duchů. Běda pokolení lidskému! Běda zemi i nebi! (Sedm andělů troubí.)

Hlasy lidské. Hluchnu od vřeskotu trub! Uši mé jsou již jako kamenné. Neslyším, neslyším již nic.

Jiné hlasy lidské. V povětří míhají se jakés kruhy . . . Široké zlaté obruče vznášejí se nad námi . . . toť asi ryk trub . . . Viděti ryk trub andělských . . .

Hlasy trub. Na soud! Na soud! Na soud!

Vojska duchů. Mrtví vstávají z mrtvých . . . Jich ruce složené na prsou . . . jdou mlčky . . . na hlavách jejich zbytky slezlých vlásů . . . Jdou na soud. Slzy plynou jim z jam, kde byly oči. Synové země oněměli strachem, jazyky přischly jim k dásním!

Sedm andělů (vylévajíce číše.) Pelyněk a krev na hlavy synů lidských!

Vojska duchů. Synové země zkameněli. Krev smíšená s pelyňkem stéká jim po tváři. Tváře jejich jsou jako popel. Celou duši svou proměnili téměř ve zrak.

Sedm andělů. Slunce leží v prachu u nohou Jeho. Jméno Jeho nemohou vysloviti ústa naše.

(Jasnosť rozlévá se po celém nebi.)

Vojska duchů. Synové země oslepli světlem věčným.

(Klečící postava zaslání zemi pláštěm v půli roztrženým. Světlo šatem tím dopadá na zemi duhovými pásy. Lidé stojí mrtvi, slepi, hluší a němí s otevřenými ústy, s hlavami vzhůru obrácenými.)

Nářek země. Salve Regina, Mater misericordiae! . . .

Sedm andělů. Královna naše zaslání zemi před obličejem Jeho . . . Zaslonila zemi šatem ze slz.

Královna andělů. Synu! Synu člověka, smiluj se nad bratry Svými!

Hlas s hůry. Já jsem Spravedlnosť a Milosrdenství!

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

XV.

Vysvětlivky málo jasné.

Čtyři stěny oné jizby byly opatřeny jakýmsi římsovím nebo podezdívkou — nejsem zkušený ve stavitelství, — jež vyčnívala asi na dva prsty ztloušťí a byla vysoká jeden loket; tato podezdívka jako ostatní stěny bílá byla označena několika černými čarami, snad k ozdobě oné světnice, a v jedné z těchto čar při bedlivém pozoru bylo lze zříti štěrbinu; touto štěrbinou unikli loupežníci.

Ona štěrbina nebyla ničím jiným než tajnými dvířkami, vedoucími do druhé jizby, a vše bylo tak chytře vypracováno, že nikdo o tajných dveřích ani netušil.

Myslím, že mé vysvětlení, jež jsem podal o útěku těch kavalírův, uspokojilo úplně čtenáře, a jestliže by snad neuspokojilo, budu toho navždy želeti, ale nemohl jsem nalézti pravdě podobnějšího východu. Jizba, do níž vedly tajné dvéře, byla již částí vedlejšího stavení, které najali kdysi rovněž titíž loupežníci, a z něho vycházelo se na jinou ulici; proto bylo nesnadno, aby je lapila policie, leda by obstoupila oba domy; a kdo ví, podařilo-li by se jí to, poněvadž v tom případě jistě by si bývali opatřili ještě jiný východ k útěku.

»Jen ne dlouhých řečí, pane spisovateli«, slyším čtenáře, »a nechte si své výklady, které se mi pomalu zdají býti hrozně neprospěšnými.«

»Možná, že máte pravdu, velectěný čtenáři, ale umínil jsem si, že v této kapitole si trochu odpočinu.«

»Slyšte, pane spisovateli, neujednal jsem s vámi ničeho.«

»Dobře, muži, dobře; jest to jen volnosť, jíž se chápu, pravšední to věc za těchto dob, v nichž svoboda nic nestojí; pan čtenář zavděčí se mi, dopřeje-li mi této svobody aspoň nyní, kdy celý svět užívá svobod, jaké se mu líbí, třeba ostatní nebyli s tím spokojeni.«

»Dobře, dobře; pokračujte a nedělejte okolkův.«

»Račtež odpustiti, Vašnosti, již se chápu zase věci.«

Čtenář řekne: »Kdo jest asi ona dáma, jež zajala tak velice srdce syna kostelníkova, a jejíž hlas nebyl mu úplně neznámým?«

Avšak nikoli, čtenář nebude se tak tázati dobře věda, že ona paní byla táž zahalená dáma, jež mu podala na ulici list se 4000 realův.

Syn kostelníkův měl podezření, jak jsme již podotekli, že ona byla onou damou, ale nebyl si tím úplně jist.

A nyní přeje si snad čtenář znáti historii tajemné té dámy, o níž učinil si nepochybně již na sta poznámek, které se mu líbily, prokázal-li mi ovšem česť zajímati se trošku o osoby tohoto románu.

Nuže, dáma s lístkem, jež byla velikou paní, neměla nic panského mimo krásu a bohatství; byla tedy dámou vznešenou, nádherně oděnou a hrdou, nad niž nebylo v Madridě jiné, která by se jí vyrovnala. Na Pradu nikdo neviděl pyšnějších ořů nad oře jejího povozu, ani

snad na celém světě stkvostněji a blýskavěji ošacených sloužících nad její, již se nad to vyznamenávali krásou tělesnou; kočí byl tak hezký a ztepilý, že leckterá hrdopyšná žvatlavá panička pohlížela naň se zálibou, a mnohá stará markýzka nebo jiná podobná dáma, vidouc ho jeti s opratěmi v jedné ruce a s bičíkem ve druhé, sedícího na kozlíku vážněji než kterýkoli král v den líbání rukou, zvolala: »Jak je škoda, že jest kočím!«

Tento muž vysoký, statný, ušlechtilého obličeje, krásných černých očí, nakroucených knírů, s pohrdlivým úsměvem, s hustým obočím, se vznešeným a jasným čelem byl vzorem mužné krásy, a totéž platilo i o zvířatech, jimž se málo která vyrovnala.

Trochu jinak vypadal jeho druh na kozlíku, hoch patnáctiletý, chlapík jako malovaný, Galician, čiperný jako veverka a mrštný jako opička. V bílém svrchníčku, jejž ušil první pařížský krejčí, s přilehajícími kalhotami, s ohrnutými botkami, s vestou z nejjemnějšího aksamitu, s bílým nákrčníkem, s koketním kloboučkem a rukavičkami od Dubosta vyjímal se klouček tak pěkně, že by ho býval člověk zulíbal.

Z toho, co stál ročně oblek kočího a sloužícího, mohlo žíti několik rodin. Ale hraběnka libovala si v nádheře svého služebnictva, i nezdálo se jí, že se peníze marně vyhazují na ozdobu a okrasu těch dvou přívěsků, které zajímaly důstojně kozlík jejího povozu.

Nevzbuzovala pozornosti pouze svými hezounkými a vyzdobenými sloužícími, nýbrž i jinými mnohými věcmi, jež činily z ní bohyni módy, královnu salonův, ideál hostitelů, zoufalosť panstva a závisť všech žen vznešeného světa, které by bývaly daly přeradostně veškeré jmění svých manželů za to, aby spatřily jednou paní tu neštovicemi zhyzděnou. Taková jest ta horoucí láska, jíž planou k sobě dámy vysokých kruhův.

Hraběnka byla ženou, která neměla nic na práci, ale v pravdě byla stále zaměstnána; neměla skoro ani času, aby dopřála tělu i duchu odpočinku.

»Jak mohla býti tedy zaměstnána, když nic nedělala?« ptá se čtenář.

Povím vám to: každý den vykonala asi třicet návštěv, jež skládaly se ze čtyř poklon a čtyř polibků daných a přijatých, jak jest obyčejem žen, ano i těch, které se nemohou ani vystáti. Někdy zase bylo jí vévoditi závodu býků, s nimiž zápasili grandové španělští, porážejíce je se vším ostrovtipem a elegancí. Jejím skoro denním zaměstnáním bylo navštíviti ten neb onen kostel a žádati podpory pro ten aneb onen dobročinný účel; poněvadž byla tak krásná a všeobecně vážena v Madridě, kdekoli prosila pro chudé, pětitolary jen pršely; kdyby byla nehezká a chudá, snad by jí nikdo nepozval ke sbírce, a kdyby třeba bývala sbírala, bývala by viděla padati na misku nanejvýš maurské haléře a někdy měděný dvoučtvrtník. Mimo tato výnosná zaměstnání přijímala nesčíslný počet návštěv ve svém domě, zvala hosti ke stolu, šestkráte za den a třikrát i čtyřikráte za večer měnila šat; každého večera navštívila Královské divadlo, nějaký ples nebo hostinu, stkvějíc se při tom tak, že jí v té příčině nepřekonala žádná dáma z velikého světa.

Hraběnka byla modlou společnosti.

A zajisté, kdo by býval vniknul do její ložnice ráno, kdy unavena úsměvy a přetvářkou, omámena pochlebníky a polomrtva nevolí a

omrzelostí vrátila se ze stkvělé slavnosti, spatřil by ji plakati tiše a zbavovati se vší nádhery i odhazovati nevrle třpytné démanty.

Hraběnka nebyla šťastna; byla nešťastnou ženou, kterou celý svět měl za nejblaženější pod sluncem, a která sama pokládala se za nejnešťastnější. Jednala neprávě, a za to pronásledovaly ji výčitky svědomí.

»A měla tato žena manžela?« táže se čtenář.

Měla, pane; ale co dbá žena velikého světa svého muže? Tito manželové jsou nullami po pravici svých žen, jež mají jen ten účel, aby platily účty. A poněvadž mne napadá, že čtenář přeje si poznati chotě této dámy, promluvím o něm, až čas a místo dovolí.

XVI.

Síň vězňův.

Síň vězňův jest jedna z nejčetněji obydlených ve všeobecné nemocnici; žaláře a hospody zaopatřují ji denně novými a novými příchozími, a lze s pravdou tvrditi, že nezůstane ani jedné postele dvě minuty prázdné, třeba se uzdravil nebo zemřel její ochrance, protože v okamžiku hostí zase nového trpícího.

Avšak možná, že čtenář se bojí tohoto místa, a proto zdržme se raději venku mimo nemocnici, aby nás nezachvátila zimnice neb něco podobného, s čímž pramálo chuti chováme čtenář i já se seznámiti. Sdělím se s vámi především o to, že sem dopraven byl i rek mého románu.

Když tam byl přinesen na nosítkách, nabyl vědomí a otevřev oči spatřil mužíka usměvavé tváře se zelenýma brejlema a s cigarrettou v ústech, jenž zdvihnuv plátěnou přikryvku s nosítek díval se naň pozorně.

»Není mrtev,« pravil s úsměvem.

»Nejsem, pane,« odtušil mladík, vděčen jsa z tohoto projevu uhlazenosti anděla strážného, jenž jej prohlédl a mohl jej zcela dobře prohlásiti za mrtvého, jako jej prohlásil za živého.

»Jak ti říkají?« ptal se mladík jako hora, držící v jedné ruce asi sto archů papíru a ve druhé kostěný kalamář.

Jinoch řekl jméno, jaké ho napadlo.

»Rodiče?«

Mladík jmenoval nějaké nahodilé jméno.

»Kde máš průvodní list?«

»Nemám žádného.«

»Nemáš domovského listu?«

»Ani obrázku od sv. přijímání.«

»Dej jen pozor, ať si svého stavu ještě nezhoršíš.«

Za těchto otázek ohledával lékař ránu a podotekl: »Rána jest hluboká, ale lehká; kdyby býval hrot jen o čárku hlouběji vnikl, býval by člověk tento mrtvolou.«

Jinoch zaslechnuv to věnoval vzpomínku přeopatrné dýce, jež tak šťastně si počínala.

»Odkud jsi?« tázal se ho písař pokračuje v pátrání.

Mladík jmenoval pracizí osadu.

»Co děláš v Madridě?«
»Nic.«
»To jich dělá mnoho.«
»Čím tě ranili?«
»Dýkou.«
»Kdo?«
»Jeden.«
»Kde?«
»Nevím.«
»Jak jsi se dostal do onoho domu?«
»Zatáhl mne tam nějaký loupežník.«
»Tak, máš za společníky lupiče? A jak se jmenuje ten loupežník?«
»Nevím, Zorro-li či Lobo či Tuerto . . .«
»Máš to pěkné přátely.«
»Nejsou mými přátely.«

Lékař, jenž se přiblížil, měl za vhodné oznámiti zřízencům soudním, že není opatrno dále se vyptávati, nýbrž až někdy později, až nebude spojeno s nebezpečenstvím a nepohodlím raněného.

Poznámka lékařova byla v čas pronesena, nebo v tom okamžiku syn kostelníkův upadl ve mdlobu.

Soudce, jenž zvěděl o té příhodě, seznav odpovědi raněného a znaje dobře pověst onoho místa, kde byl nalezen, dal jej dopraviti do síně vězňův, kde byl přístupen i soudci i lékaři; byl tedy vydán největšímu nebezpečenství, jaké bylo jen lze si představiti.

Odnesli jej do síně vězňův v průvodu písařově a dvou sluhův úředních, tak že se zdálo, jakoby ho odnášeli na popraviště; průvod ten na prahu síně stanul, a všickni obnažili hlavy.

Několik nemocných klečelo na ložích; kteří nemohli tak učiniti, měli aspoň hlavu zdviženu. Milosrdné sestry klečely kolem jedné postele, a všickni modlili se zbožně Salve Regina.

Čtenář pochopil již, že v onom slavném okamžiku byl blízek smrti churavý zločinec — nacházíme se v síni vězňův, — a této dojímavé scéně byli přítomni ostatní nemocní, rovněž zločinci, aspoň většinou, lidé to vesměs zvyklí na nebezpečenství a zlo; chvěli se vidouce umírajícího v náručí náboženství přiznávati se ke svým hříchům a prosícího vroucně sluhu Páně, jenž mu přinášel útěchu, aby mu udělil odpuštění přemnohých jeho vin.

Po dojemném obřadu nesli mužové nosítka dále a zastavili se před postelí, jež stála hned vedle lože vězně, jenž právě přijal svátosť umírajících. Ihned svlekli syna kostelníkova, a při tom vypadl z jeho oděvu nějaký papírek na zemi; ale nepadl zcela dobře, nýbrž zmizel pod jednou nohou; ježto však bylo zde tolik osob, jež obklopovaly nosítka, a tudíž i veliký počet nohou, nejsem s to, abych udal správně, čí vlastně ta noha byla.

A když byl raněný umístěn na lůžku bolestném a průvodčí se vzdalovali, bylo viděti u jedné nohy ruku, noha poodstoupila, ruka ocítila se na jejím místě a zdvihla lístek, jenž vypadl ze šatů. Nebylo již ani stopy po papírku, jenž zmizel zajisté v kapse, protože ho nezdvihla ona laskavá ruka jen proto, aby jej zahodila; a papírek ten nebyl nic jiného než lístek znějící na čtyři tisíce realův, o němž čtenáři mají již vědomosť.

Raněný probudil se ze mdloby, otevřel oči; první věc, jíž zaslechl, byl chrapot umírajícího, jenž ležel na vedlejší posteli, a modlitby duchovního, který stále ještě dlel u něho a s opravdovým zápalem poroučel Hospodinu duši, která za chvíli měla se objeviti před soudnou stolicí božské a neomylné Spravedlnosti.

»Zemři klidně,« mluvil kněz ke zločinci, »zemři v míru a milosti Páně. Lituješ svých hroznych činů zde na světě, a Ten, jenž vše může, otevírá náruč svou, aby tebe přijal do klína svého. Jsi Jeho synem jako my všickni, a On miluje tebe stejně jako všecky ditky své a všem přichystal v nebi slávu věčnou. Buď žehnán, synu můj, jménem Páně!«

A ctihodný duchovní skloniv pokorně a laskavě hlavu vtisknul políbení na čelo umírajícího a cítil odlétati duši očistěnou.

Syn kostelníkův nedovedl si vysvětliti nic z toho, co zde viděl, až za půl hodiny přišli dva mužové a odnášeli mrtvolu napraveného zlosyna. Sotva s ním odešli, přestalo ticho, jež kralovalo dosud v této síni. Churaví vězňové, jimž nehrozilo nebezpečenství smrti, dali se do hovoru i zpěvu, a příbytek smutku proměnil se v místo veselí a radosti.

»Ten už nemusí míti strachu z kata,« promluvil nějaký pijácký hlas o mrtvém.

»Kdy přijde dnes doktor k nám na návštěvu?«

»Trochu později, přijde se podívat, zda mi prospívá dieta. Řekl jsem mu to včera, a on pořád, že prý nemám tolik jísti, a já bych zatím snědl libru ledvin.«

»Však oni ti to přinesou brzo.«

»Nespěchám zrovna na to.«

»To si myslím, čtrnáct let pro polepšení hostí tebe tato síň.«

»Vidíš tedy, že když už je zde člověk čtrnáct let, nesejde mi na těch několika dnech, kdy budu ještě v posteli.«

»Však se dostaví sem strýc Paco se zmírněním.«

»Odvolal jsi se?«

»Toť se ví! Můj obhajce odvolá se až k Pontskému Pilátovi.«

»A to jest obratný chlapík; mně odtud pomůže.«

»Ovšem! Když se objevil jednou v první síni, rozplakal veškeré obecenstvo, vychvaloval moji dobráckou povahu.«

»To že? . . . A to je taškář!«

»Povídal, že jsem byl dobrým synem, řádným manželem, dokonalým otcem rodiny, a dostal-li jsem se do žaláře, že se tak stalo ze záští a zlé vůle; zkrátka, nepochopuji, proč mi nedali páni výslužného, když jsem vyšel tam odtud.«

»Aj, aj!«

»Kdyby jen nebývalo toho státního návladního . . . Byl jsem ve psí! . . . Jakživ jsem neviděl zlomyslnějšího lysohlavce.«

»Co řekl?

»Co řekl? O tom dobrém synu nic více, než že mě můj otec dal na vojnu, protože se mnou nemohl nic svésti, a že jsem jej opálil o padesát tolarů, které měl pohromadě, aby koupil mezka . . . Lež! . . . Holá lež!«

»Buďsi! A co o dobrém manželu?«

»Pravil, že má žena měla tělo poseto modřinami, jak prohlásili lékaři.«

»Ti zatrolenci!«

»Však jsem mu řekl stranou, kdyby míval takovou ženu jako já, že by ji býval více zbil než já tu vzteklici, která byla příčinou mé zkázy.«

»A o otci rodiny?«

»O tom? Nevěda za který konec chytit pravil, že jsem platil všude za opilce . . . já a opilec! Piji čtvrtku nebo dvě, když se mi přihodí . . . Že prý jsem byl karbaníkem. Že jsem hrál a vždy prohrával, pořáde mi to vtloukali do hlavy; snad by byla jiná, kdybych vyhrával . . .«

»Hráti není zle, ale prohráti.«

»To je patrno, s tím souhlasí celý svět.«

»Svět stojí dobře!«

»Jdi mi, za nějaký čas přijde jiný.«

»Nyní prý, jak mi řekl můj obhajce, vydají manifest, a doufám, že mne již nepošlou na Ceutu . . . Již jsem tam byl třikrát, a nic to není platno.«

»Jakmile bude vydán manifest, budeme puštěni.«

»Toť se rozumí.«

»Trochu nám nyní povolují a po manifestu povolí nám ještě víc.«

»Stát jest nám přízniv.«

»Jakou to sem mouchu nyní přinesli!« řekl jeden ukazuje na postel kostelníkova syna.

»Jářku, ty padesátko,« (dle čísla na stěně), »jakou to tam máš nemoc?«

»Jest to raněný.«

»Zajisté pro nějakou ženskou . . .«

»Pro ty děje se snad všecko,« prohodil důmyslně nějaký staroch, jenž měl hlavu ovázánu samými šátky, jakoby mu ji rozdělili na čtyři kusy jako granátové jablko.

»Přicházíš snad ze Saladera?« ptal se jiný reka mého románu.

»Co je to?« tázal se tento.

»Člověče, ty to nevíš?«

»Neboj se toho, až vyjdeš odtud, půjdeš tam.«

»Jest vidět, že jest nováček.«

»Nebude tě to mrzeti, až se tam dostaneš. Kdo nebyl nikdy ve chládku, není člověkem,« promluvil opět přísně ovázaný stařec.

»Já jsem člověk,« poznamenal ten, jenž tam byl čtrnáct let, »nyní jest mi zrovna čtyřicet, byl jsem už třikráte v žaláři a třikráte v Africe a bavil jsem se při tom znamenitě.«

»Máš pěknou pracovní knížku.«

»Na mou čest, nikdy nedopustil jsem se loupeže a jiných takových maličkostí, za které bych se musil styděti, nýbrž jsem jen neseděl klidně a bil jsem dříve, než jiný by mne bil.«

»Proto dostal jsi tentokrát deset let.«

»Nechtsi! Mám dobré ochrance.«

»Bíti dýkou inspektora jest věc velmi choulostivá.«

»Jiní činili něco více. Ke kozlu, až padne tato vláda, neříkám ti, že nedostanu úřadu!«

»Všecko jest možno.«

»Říká se, že se tak stalo z politiky, a dost.«

»Návštěva!« hlásil mladý lékař ve dveřích, a všickni utichli.

XVII.

Vyšetřování.

Jinoch pociťoval úlevu; v prvních dnech se mu sice přitížilo, nemluvil, spal, cítil zemdlenosť ve všech údech a poslouchal jen poznámky nemocných.

»Jest jako na umření.«

»Ten nedočeká rána.«

»Zítra budou ho řezati v anatomickém sále.«

»Chudák, s tím bude brzo amen.«

»Tak se vyhne práci a mužům.«

»I ženám.«

»Umře-li nyní, ušetří se tím hodně peněz.«

»A půjde rovnou cestou do pekla.«

»Jest ho škoda, býval by z něho chlapík.«

»Jest to nějaký dobráček.«

»Jdi mi k šípku! Včera poslouchal jsem ho s otevřenými ústy, když vypravoval o svých dobrodružstvích «

»Chudinka, ať raději zpytuje své svědomí!«

»Má-li jaké.«

»To neschází nikomu.«

»Já toho neznám.«

»Co je to svědomí?»

»Povím ti to: když někdo může něco vykonati a neučiní toho pro výčitky nebo něco takového, přichází na něho lítosť . . . A to jest to svědomí, které praví: Jdi, hlupáku! Proč jsi jednal tak nemotorně? A když vyvede něco zlého, také se tomu říká svědomí. Já na př. každého dne si říkám, proč jsem se jen oženil se svou ženou; vlastně, už není má, protože, Bohu díky, jest nyní v Modelu, a přeji si jen, pro svůj i její klid, abych se s ní tak brzo neshledal.«

Silná přirozenosť syna kostelníkova a péče zručného lékaře vyhojily konečně raněného. Jednou z rána spatřil u svého lože pána vysokého, hubeného, s brejlema, s nosem špičatým, s ústy jako dvířka u kočáru, s dlouhýma rukama, s ohromnýma nohama v průvodu nesmělého mladíčka, jenž nesl pod paží svazek listin; na jediném knoflíku jeho — s odpuštěním — zamazaného svrchníku visel kalamář. Zapisovatel a jeho učeň přistoupili ke mladíkovi, a první kázal mu, aby se posadil na posteli, dovoluje-li to jeho stav. Jinoch tak učinil, a zapisovatel dal znamení svému průvodčímu. Ten vytáhl svazek, převrátil asi tisíc listův a konečně nalezl jeden prázdný; po té otevřel kostěný kalamář, nechal jeho víčko viseti na knoflíku a vzal mezi prsty levice schránku soudního inkoustu.

»Povězte své jméno,« pravil zapisovatel k raněnému.

Tento, jsa rozhodnut udati pokaždé nějaké jiné jméno, odpověděl: »Jmenuji se Juan Portal.«

»Odkud?« zněla další otázka.

»Z Aragonie.«

»Rodiště?«

»Nevzpomínám si na jméno. Je tam fara.«

»Je vidět, že jsou tam lidé.«

»A čtverhranné náměstí.«

»A osel, není ho tam také?«

»Oslů jest tam mnoho.«

»Nyní jest tam o jednoho méně,« podotekl škodolibě zapisovatel. »Máš rodiče?«

»Nemám, pane.«

»Jak se jmenovali?«

»Matka byla Maria, otec slul jako já.«

»Máš ještě někoho?«

»Nikoho.«

»Jak dlouho jsi v Madridě?«

»Týden.«

»Jak jsi se sem dostal?«

»Pěšky.«

»Proč jsi sem přišel?«

»Abych udělal štěstí «

»To není zrovna zlá myšlénka. Co tě to potkalo?«

»Dosti pěkné štěstí.«

»Na to se tě neptám: jak jsi utržil tuto ránu, kde, jak a kdo ti to učinil?«

»Nevím, ve které ulici to bylo.«

»V ulici del Tribulete.«

»Ta jest to, ale domu neznám.«

»Jak jsi mohl býti sám v onom domě?«

»Nebyl jsem tam sám.«

»Že ne? — Když tam vešla stráž, nalezla tam pouze raněného a nataženého mladíka, kterým jsi byl ty.«

»Bylo tam šest aneb osm mužů.«

»Kudy uprchli?«

»Nevím.«

»Proč jsi šel do toho domu?«

»Nešel jsem; zavlekli mne tam.«

»Kdo?«

»Jeden, jenž se se mnou ráno spřátelil.«

»A co dále?«

»Oni muži vyptávali se mne mnoho, a když zazněly rány na dvéře, jeden z nich mne poranil; nevím, kdo to byl. Více nevím.«

»A nemáš tušení, čím byli?«

»Zloději.«

»Pěkné přátely máš. A proč tě poranili?«

»Protože jsem z rána zabránil jejich krádeži.«

»Kde se to mělo státi?«

»V jednom domě v ulici de Atocha.«

»A jak jsi zvěděl o té krádeži?«

»Slyšel jsem o ní vypravovati v noclehárně, v níž jsem byl přes noc.«

»Ve které ulici?«

»Nevím, neznám ulic.«

»S kým jsi mluvil v ulici de Atocha?«

»Šel jsem do domu, v němž měla býti spáchána krádež. — Mluvil jsem tam se vznešenou, velmi krásnou paní.«

»Líbila se ti, co?«

»Ano, pane, zdá se mi, jakobych ji ještě teď viděl.«

»A co ti dala v odměnu?«

»Nic.«

»Člověče!« vykřikl zapisovatel s úžasem.

»Nechtěl jsem vzíti nic. Měl jsem peníze. — Ha! teď si teprve vzpomínám. Kde jest můj oděv?« Raněný ohlédl se kolem pátraje po něm.

»Proč přeješ si oděvu?«

»Protože tam mám —.«

»Co tam máš?«

»Můj oděv! Odnesli mi můj oděv!«

»Člověče, na posteli nepotřebuješ přece oděvu!«

»Musím jej míti.«

»Proč?«

»Poněvadž jest tam. — Poručte, ať mi sem dají můj oděv —.«

»Člověče, dostaneš jej, až půjdeš odtud.«

»Nejste soudcem?«

»To je příliš vysoko; ale přeješ-li si něčeho? . . .«

»Přeji si, pane; v oděvu mám čtyři tisíce realů na papíře.«

»Opravdu?«

»Ano, pane.«

»Jest mi líto; jak jsi nabyl tolika peněz?«

»Dala mi je jistá paní, když jsem přišel do Madrida.«

»Tak? K šlaku!«

»Ano, pane.«

»Neděláš si z nás dobrý den?«

»Jak bych dělal?«

»Kdo jest ta paní?«

»Jakživ jsem jí neviděl.«

»Člověče, ty's ji jakživ neviděl, a ona svěřila ti čtyři tisíce realů jen tak zhola?«

»Tak jest, pane.«

»Tento výrok poslouží ti ještě hůře.«

»Jak to?«

»Inu, už tak; jsi soudně vyšetřován.«

»Já? Proč?«

»Jen pro maličkosť. Předně nalezli tě tam, kde bydlí jen zloději ze řemesla.«

»Nejsem tím vinen.«

»Jak jsi do toho domu přišel? Nevysvětlil jsi nám to.«

»Zavedl mne tam muž, jenž se ucházel o mé přátelství.«

»Neudal jsi rovněž svého rodiště ani svých rodičův.«

»Nedovedu jich udati.«

»Nemáš ani domovského práva, ani vůbec nijakého průkazu, kdo jsi.«

»A nač to všecko? Vím, kdo jsem.«

»Poslyš, ve světě nestačí, ví-li někdo, kdo jest, nýbrž to musí věděti i ti ostatní.«

»Na světě záleží mi velmi málo.«

»To ti nedostačuje, synku; ty žiješ nyní na světě.«

»Dobře, ale z čeho mne viní?«

»Předně, že jsi tulákem.«

»Nejsem tulákem.«

»Nemáš ani domova, ani průkazův.«

»A co nad to?«

»Jsi zlodějem.«

»Já — a zloděj?«

»Tak jest, zdáš se mi býti tím spíše než ty sobě.«

»A jaké jsou důkazy toho?«

»Ty's je sám podal; pravíš, že máš v oděvu čtyři tisíce realův. Kde bys mohl vzíti ty čtyři tisíce realův?«

»Dostal jsem je.«

»Lžeš! Myslíš, že v Madridě jsou zlaté doly? Ty's je někomu odcizil, máš-li je skutečně v oděvu.«

»Není pravda.«

»Jen přesvědč pány soudce, až tě budou souditi.«

»Ale, pane, nedopustil jsem se ničeho zlého.«

»Dobře, dobře, touto výpovědí jsi ztracen. Pane písaři, napište řádně výrok tohoto pána.«

»Ale —.«

»Buď jen beze starosti, učiním pro tebe, seč jen budu. Budeš-li moci jíti jen o holi, půjdeš k soudu, třeba tě to život stálo, a máš tak zabezpečenou budoucnosť!«

»Propadnu se hanbou.«

»Vše jest zcela jasno. Lituji tě; kdybys nebyl říkal, že máš něco, to jest, že máš čtyři tisíce realův, snad by se to všecko dalo ještě spraviti, ale tímto výrokem jsi ztracen.«

»Měl jsem je v oděvu.«

»Dobře, dobře, ale protože se ti nyní ulevilo, půjdeš se úplně vyhojit do žaláře. Kdo se dostane do vězení, Bůh ví, kdy tam odtud vyjde. Tvá věc se nějak až příliš zaplétá.«

»Nerozumím tomu.«

»Však tomu porozumíš.«

»Dostal jsem ty čtyři tisíce realův a neukradl jsem jich.«

»Připouštím; ale poněvadž ti bude dokázati, komu peníze ty náležejí, proč ti je dali, a ještě jiné podrobnosti a okolnosti, aby nevina tvá vyšla na jevo, bude dle všeho pravděpodobno, že za mnoho let neshledají se všecky důkazy, jimiž by tě řádný a spravedlivý soudce vyhlásil za dalekého všeho podezření. Jest mi líto, že ti to tak musím říci, ale pokud já soudím, jsi ztracen, a to nejenom v životě, nýbrž i po smrti, ježto vždy bude lpěti pohana na tvé památce, čehož bys se měl vystříhati, budeš-li snad míti někdy dítky.«

»To jest hrozné.«

»Jenom jeden prostředek spásy byl by zde,« připojil tiše zapisovatel.

»Jaký?«

»Odejděte, mladý muži,« pravil zapisovatel svému průvodčímu.

»Poslyš,« pokračoval pošeptmu k raněnému, »řekneš-li, že máš čtyři tisíce realů, jsi ztracen; vyznáš-li však, že nemáš ani haléře, dá se ještě všecko napraviti.«

»A najde-li se v mém oděvu čtyři tisíce realův?«

»Najde-li se, dobře pro tebe, ale musíš býti připraven na to, nenajdou-li se.«

»Tedy mi je někdo vzal.«

»Nebo se ztratily, to už jest jedno.«

»Řeknu pravdu a přeji si zpět svých čtyř tisíc realův, abych je vrátil tomu, kdo mi je dal, potkám-li jej náhodou.«

»Zcela dobře, jak si jen přeješ, napíše se vše do výpovědi, jen že ta osoba, která ti je dala, neobjeví se před soudem, a velmi těžko se s ní setkáš.«

»Ať mi vrátí peníze!«

»V tom to vězí; ať už říkáš, že's měl peníze nebo neměl, nedostaneš jich.«

»Nedostanu?«

»Nedostaneš; pravím ti to já.«

»Zblázním se!«

»Co tedy platí?«

»Jednejte podle svého!«

A zapisovatel zavolav průvodčího diktoval mu výpověď, jak ji sám si utvořil, a tu podepsal syn kostelníkův. Vycházeje ze síně vypadal právě tak, jak tam byl vešel, ale přece poněkud veseleji a vzrušeněji. Byla to snad jeho noha, která spočinula na lístku čtyř tisíc realův tehdy, když svlékali raněného? (Pokračování.)

V cechu filosofů.

Příspěvek k charakteristice mudrců.

Vybral *Fr. Vaněček.*

Kdož nehrál v mládí na »slepou bábu«? Jakou radost působí dětem, když jeden se zavázanýma očima hledá, koho by chytil! Všichni vědí, jak daleka nebo blízka jest »slepá baba« cíle; ale když se jim zavážou oči a oni mají hledati, tu si nevedou jinak, než si vedl první z nich, a chytají ledakoho a ledacos, domnívajíce se, že už mají toho pravého. Ale chyba lávky! Smích, který se kolem ozývá, dává na srozuměnou, že tomu tak není.

Této dětské hře podobají se filosofové. Nejmoudřejší z nárůdku filosofického nechtěli býti považováni za mudrce, pravili o sobě, že ničeho neví, ale že chtějí jen pravdu hledati. Ti menší však se chlubí, že vše již našli a že vědí vše.

Oni již postavili věž až k nebeským oblakům a zvážili trůn Boží na poslední unci, zalétli na perutích své fantasie tisíce let do minulosti a byli svědky, jak se z prachu líhnul červík a všechno ostatní stvoření Boží.

Ale všechna jejich chlubivá řeč jest hra na slepou bábu. Každý slepý se domnívá, že jest u cíle, ale ostatní se mu smějí. Nejsem filosofem a také bych nechtěl jím býti, nebo jest již historií filosofie zjištěno, že není ani jediné hlouposti, kterou by některý mudrc docela opravdově netvrdil.

Abych jednání své ospravedlnil, předvedu několik filosofických bab (jak je předvádí John Gerard), jak si hrají, jak hledají a chybují, jak se jedna druhé směje, a to vším právem, že mohou zaslouženě

býti obrazem slov Pavlových: »pravíce se býti moudrými, bláznu učiněni jsou.«

Kdo jest největší mudrc XIX. věku? K tomu odpovídá každá škola za sebe. Mistr každé školy jest největší mudrc XIX. století, ostatní jsou blázni.

Ó, jakého podkuřování se dostane hlavě školy! Nedivme se, že každý zakládá školu svou a že si počínají jako děti na výletě, které vždy po pěti a šesti tvoří hloučky, aby si také hrály, ale dle svého, ne jako tam vedle.

Mr. Herbert Spencer, náš velký filosof — jediný muž v Anglicku nyní žijící, který může činiti nárok na tento titul; jediný muž v Evropě, který zbudoval skutečný systém filosofický. [1]) »Apoštol rozumování«, [2]) který rozebírá některé záhady o první příčině přesností nevídanou, a vede člověka až v ony kraje, kde sice již určitá myšlénka přestává, ale přec vědomí zůstává.« [3])

»Co tento muž praví, jest rozhodující, a jest nesnadno pochopiti, kterak může theologie znovu okřáti po nových ranách, jaké se jí zde zasazují. [4]) A jako by na všem tom dosti nebylo, dodává profesor Clifford: »Filosofičtí myslitelé, kteří musí čísti ve znameních času, čtou, že se království člověka již přiblížilo.« [5])

Tedy padlo Ilium, padla Troja! Království Boží již nestojí, aniž bude státi, ale království člověka! Člověk jest koruna všeho a mimo něho není mu nic rovného v celém všemmíru. On rozprášil fantómy theologie, které sice po řadu let do jisté míry tvořily základ společnosti a činily život snesitelný a tvořily všeobecně uznávaný zákon mravní, zákon, který uchránil společnosť před zkázou. Zhynula theologie, a s ní i její zákon, nebo alespoň základ jeho. Poněvadž však společnosť nemůže býti bez zákona, jest třeba postarati se o nové řiditele světa, jak kdysi Zeus a bratří jeho učinili, svrhnuvše dynastii otcovu. Jest obecně uznáváno, že starý zákon sice jest spravedlivý i moudrý, že spravedlnosť, bratrská láska, sebezapření, opravdovosť musí i na dále říditi svět. O zákon by nebylo zle, ten by se učinil snadně, ale postarati se o závaznosť jeho, to je tvrdší oříšek. Nebo co nahradí bázeň Boží, která platila dříve za počátek moudrosti?

Takových pochybností neznají naše »filosofické báby« XIX. věku. Ty vědí prostředků dosti, jen že nechtějí uznati mínění těch druhých. Tyndall [6]) vidí ve hmotě všechnu naději a mohutnosť. Moleschott myslí, že myšlénka jest pohyb hmoty. Člověk jest myslící stroj a bez fosforu není myšlénky. Huxley míní, že člověk jest nejdovednější hodiny, a proto netřeba se starati, co máme činiti. A takových výroků filosofové materialistického světa mají celé haldy.

Ale divná věc; sotva jsou materialisté se svou chválou hotovi, přicházejí ostatní filosofové a kroutí hlavou nad jejich výroky.

Mr. Leslie Stephen [7]) ku př. o materialismu dí, že jest to dítě mrtvě narozené; tato náuka jest příliš hloupá jenom pro filosofy.

---

[1]) Mr. T. Harrison Nineteenth Century, Sept. 1884. p. 354.
[2]) Profesor Kingdon-Clifford, Essays, p. 417.
[3]) Nineteenth Century Jan. 1884. p. 8.
[4]) Ninet. Cent. March. 1884. p. 495.
[5]) Essays p. 417.
[6]) Belfast Adress.
[7]) Essays on Freethinking p. 89.

A po panu Stephenovi jde jiný, Comte, a praví: »materialismus jest nejnerozumnější forma metafysiky.«

Huxley,[8]) jakkoliv jest této náuce velice blízek, přece praví o sobě, že našel cestu jinou, kterou se lze vyhnouti náuce, jež dle něho samého obsahuje přec mnohý těžký omyl.« Vnitrný materialism a necessarianism jest příliš hrubý — ohromil by všecku sílu a zničil všechnu krásu života.

Clifford [9]) dí, že jest to náuka spočívající na pomatenosti myšlének. Mr. Leslie Stephen poznamenává materialism jako náuku, kterou lidé učení jako i metafysikové opustili, neboť jest ponižující. A proto týž pán dí, [10]) že, říci: »rozum jest z fosforu,« není tak ani omyl jako spíše — nesmysl.

Tak sotva se narodila myšlénka, už ji báby zabily jako netvora. Mají také pravdu, nebo hmotařství jest netvorem.

Jak jsou bystrozrakými posuzovateli hmotařské filosofie! Zcela správně jeden ji nazývá nesmyslem, jiný příliš hloupou náukou, která se hodí jen pro filosofy, (to je podařené!) jiný nejnerozumnější formou metafysiky. Tyto posudky jsou nejlepší a nejpravdivější jejich myšlénky. Ale vizme, jak si vedou sami, když se zavázanýma očima začnou hledati pravdu. Tu se hra opakuje znovu.

Hmotařství není dle vědátorů ničím leč nesmyslem! Dobře. Co praví dál? Pan filosof Sir James Stephen [11]) navrhuje jinou moudrost, lepší než jest ona hmotařská, a dí: »co se potřebujeme starati, jak člověk povstal? Beřme věci tak, jak jsou, a užívejme jich. Nestarejme se, jestli člověk povstal z předchůdců nečestných, o nichž lze zvolati: *simia, quam similis bestia nobis!*« Vždyť majetek povstalý z moci fysické není méně posvátný pro tento svůj původ. Prvotní stav manželství byl asi takový, že přepadl milovník milovanou bytosť a odvedl ji násilím ve vítězoslávě; proto není manželství nečestné, že z tak násilných počátků vzalo původ. [12]) Naše náboženství — jestli jakého jest třeba — bude se zakládati na některých zásadách, které budou od lidstva uznány. »Život lidský celý jest popsán »vědou«; nevidím, jaký podklad jest zde dán náboženství, jaký z něho užitek a jaká jeho potřeba. . . . Ač nám věda nedává ničeho, čemu bychom se klaněli, dává přece mnoho věcí, z nichž se radovati můžeme. Svět se mi zdá býti velmi dobrým, jen kdyby trval; láska, přátelství, ctižádosť, věda, literatura, umění, politika, obchod, řemesla a tisíce jiných věcí, bude se dařiti v budoucím státě právě tak bez Boha jako s Bohem.« [13])

To jest také zcela jasné vyznání víry této jiné báby filosofické se zavázanýma očima. Nestarejme se o nic a užívejme. Což tomu říkají ostatní mužové vědy?

Mr. Harrison [14]) praví, že jest to »myšlénka původní.« (Nevím, nejsa v cechu filosofů; ale pochybuji.) Ale Harrison se táže dále, kde mají původ tak vznešené věci jako jest: láska, přátelství, laskavosť, když má takové zásady, jaké byl vyložil? Témuž slovutnému Harri-

---

[8]) Lay Sermons p. 139.
[9]) tamtéž p. 146.
[10]) tamtéž p. 89, 90.
[11]) Essays of Freeth. p. 89.
[12]) Essays of Freth. p. 80.
[13]) Ninet. Cent. June 1884. p. 917.
[14]) Ninet. Cent. Sept. 1884. p. 377.

sonovi nezdá se, že by se našly všeobecné zásady u lidstva, které by postačily mravnými učiniti celé vrstvy lidu. »To jest věru pohodlný svět pro moudré, šťastné a silné.« Nikterak tímto systémem theologie nepadá, neboť dle Harrisona jest zcela zřejmo, že náboženství musí potrvati, poněvadž musíme míti předmět, k němuž by se nesla naše láska, povinnost a smysl pro ni. Tak dí jeden filosof.

Mr. Spencer pomáhá také.[15]) Dle něho se *mýlí*, kdo myslí, že věda rozptyluje víru a náboženský cit a souhlasí s Harrisonem, že náboženství musí býti a že jest vrcholem všeho vývoje, neboť dle něho: »poslední tvar náboženského vědomí jest konečný vývoj vědomí, které obsahuje zrno pravdy zastíněné mnohými bludy.« Tak soudí profesor ostatních filosofických bab a odbývá celý nový nesmysl. Podobně myslí *Clifford*, ale dodává, že dosavádní náboženství byla všechna co možno nejhorší, tak že trýznila a mučila své stoupence. Ale přikládá svůj rozum a své filosofické dítě: »jsou způsoby náboženského pohnutí, které nepodrývají svědomí,«[16]) jako jest »Cosmic Emotion«.

Ale Harrison se hned usmívá a dí: »to jest mělký pantheism. Nebo kosmická povznešená (Cosmic Emotion) znamená úctu a rozkoš a básnické nadšení plynoucí z pohledu na vesmír: na hvězdnaté nebe, oblaka, moře, nebetyčné hory a pod. A jakž by tato úcta mohla býti náboženstvím, kdyby vesmír nebyl bohem? (Pantheismus). Ale tvrditi, že všecko ve vesmíru Bohem jest, právě tak je hloupé jako říkati, že všecko jest hmota. Říci, že vše jest Bůh, znamená, že zlé i dobré jest stejně božské, a že »býti a nebýti jest totožné, a že totožnost bytostí spočívá v jednotě dvou protiv.«[17]) Pokračuje dále: jsou-li Bůh a vesmír totožné bytosti, zanechme planých slov a zbavme se Boha na dobro a řekněme, že nevěříme v nic, leč ve věci vůbec.

Ale Harrison nepouští tak snadno pana Clifforda ze sprchy své kritiky. Táže se, jaké dobrodiní plyne lidstvu z uctívání vesmíru, nebo jak u nás snad vyjadřují: »všemáti přírody,« nebo jak † Neruda v písních kosmických opěval Eona, jenž věky prožil. Harrison se táže: *potěší zarmoucené? dá radu pochybujícím? posilní slabé? Jdi k hýřilovi a řekni mu, aby potlačoval své vášně, protože jest částkou božské bytosti; potěš vdovu a sirotka, vypravuje jim o drahách slunečních a velikosti hvězd. Když se hnou vášně společenské, jdi s náboženstvím tvého světla a sebevzdělání a zkus, zda se osvědčí a zda uzdraví socialní delirium. Bylo by to jako dávati hladovému tygru růže a hráti sonátu nemocnému zimnicí.*[18])

Harrison má úplnou pravdu, která se denní zkušeností potvrzuje. Připadá mi skutečná episodka ze života českého básníka, který žil hmotařsky a který byl zvláštním ctitelem Gambrinovým. V pozdní večer jde se svým praktickým tchánem k domovu a ku své rodině. Byl poetický večer a náš básník měl kosmickou emoci: »Otče, hle ten blankyt a lesk hvězd — ta krása večera . . . ale dlouho emoce kosmická netrvala, nebo tchán jej vytrhl z ní: »ale doma žena a děti pláčí, že jsi jim všecko propil!«

---

[15]) Ninet. Cent. Jan. 1884. p. 10.
[16]) tamtéž p. 9.
[17]) Ninet. Cent. August 1881. p. 289.
[18]) Ninet. Cent. 1884. Aug. 290.

Tedy ani »kosmická emoce« neušla zaslouženým a pádným ranám filosofů.

Přichází pan Spencer,[19]) největší filosof věku! »Království člověka« připravil až pod samý nos. On jediný může uvésti nový řád. On také se cítí dosti silným k podobnému dílu. Praví, že proto mnozí se minou cíle, protože nedívají se v pravdě filosofickým okem aneb pravým směrem, neprozkoumávají úplně krajinu, do které nás povýšila věda. Ona vznešená říše neobsahuje ničeho jistého, co bychom znali, nebo mohli poznati: však což tedy? Ona obsahuje, co my neznáme a nikdy poznati nemůžeme: *»velké Nepoznatelné!«* Ten musí býti pravý předmět vývoje náboženského. V něm nalézáme, co hledáme: Nekonečnou, věčnou Energii,[20]) z níž všechny věci pocházejí. Však to není jiné slovo toliko pro Boha. Nemůže nám říci, co to jest, ale co to není: neboť ne »On«, ale »To« jest jeho jménem: Ono nemá mysle ani vůle; jeho vlastnosti jsou záporné *»Poslední Věcnosť přesahující rozum lidský.«*

To jest zase nové dítě a jméno jeho jest obepsáno mnohonásobným způsobem. Hrozná to motanice filosofická, z níž naposled vyznívá: »nepoznatelnosť.«

Buď však našim filosofům vzdána čest, že z lásky ku pravdě nemlčí, když některý z pánů kollegů v něčem se přetrumfne. Když Spencer uvedl své neviňátko s velkými fanfárami na svět, rozléhal se ještě větší sykot a hlomoz vůkol.

Harrison hned zcela jasně prohlašuje: »že jest to ze *všech směšných* předloh *to nejsměšnější.* (Souhlasíme.) A hned má důvodů pádných a pravdivých po ruce až strach.[21]) Proč jest »Nepoznatelno?« Proč píše to s velkým N?[22]) Když o »Tom« ničeho neví, kterak ví, že jest nepoznatelné? a kterak ví, že jest nekonečná, věcná, jediná energie a ne více sil? Napište to s malým N a nazvete to: neznámé! Jakoliv to Nepoznatelné jest krásně vyšperkované, přece pan Harrison docela logicky rozsekává modlu Spencerovu nemilosrdně na kousky. Praví: »Učiniti z »Nepoznatelného« náboženství, jest daleko směšnější, než učiniti je z rovníku nebo z binominální poučky.[23]) Má-li náboženství přece trvati, nesmíme je hledati v krajině Nikoho a ve víře v Nevědoucího! Celé toto vyznání dá se vyjádřiti: — Nepoznatelné jest všude — a vývoj jest jeho prorok. Víra mající za svůj předmět takovouto »chimera bombinans in vacuo« může míti předmětem též angrešt aneb nějaký různoběžník.« A na této zdrcující kritice nemá bystrý Harrison dosti, ale pokračuje: »Matematikové nám budou moci přesně určiti jeho přírodu. Oni kladou všude X za věc neznámou a proto x^n musí značiti to »Nepoznatelné«: tak že, kde by byli dva neb tři shromážděni k uctění »Nepoznatelného«, mohlo by se o nich říci, že jsou vyznavači x^n.[24]) Jeho působivosť dala by se takto vypsati. »Dítko přijde k našemu příteli Evoluce, pohlédne pátravě na něho a dí: O moudrý a velký mistře! co jest náboženství? A on řekne dítěti: To jest přítomnosť »Nepoznatelného!«

---

[19]) »Religioni a Retrospect and Prospect« N. C. Jan. 1884.
[20]) Ninet. Cent. p. 12.
[21]) Ninet. Cent. March 1884. (Ghost of Religion).
[22]) tamtéž p. 495.
[23]) tamtéž p. 495.
[24]) tamtéž p. 504.

»Ale co mám věřiti o tom?« pokračuje dítě.

»Věř, že nikdy nemohu se ničeho o něm dopíditi.«

»Ale jakž mám se naučiti svým povinnostem?«

»No, co se povinností týče, musíš se obrátiti ku známému: mravní a socialní vědě.«

Matka sklíčená ztrátou svého dítka, nebo žena zdrcená smrtí manžele a otce dítek její, nebo zoufající, utiskovaní, chudí a nuzní, mužové a ženy a dítky v starostech a pochybnostech, v nedostatku a toužící po něčem, co by je potěšilo, co by je vedlo, po něčem, več by věřili, doufali a co by milovali a čemu by se klaněli, — přijdou k našemu filosofu a řeknou: Vy mužové vědy, vy jste zničili naše kněze a umučili jste staré naše učitele; jakou náboženskou víru dáte nám v náhradu? A filosof odpovídá s krvácejícím srdcem: Vzpomeňte na To »Nepoznatelné«. Jak nemilosrdný jest Harrison a jak panu Spencerovi důkladně napráskal! A pokračuje: »Rád bych věděl, kolik dnů ze života Evolucionistů jest zasvěceno hledání »Nepoznatelného« zbožným způsobem, a jaká jsou jejich náboženská cvičení. Jak se blíží muž vědy ku Vše-Nicotě? jak mikroskopist? jak embryologist? jak vivisektionist? Čemu se učí o něm? Jakou sílu a útěchu jim dává? Nic — Nic — to jest jejich věčný kolotoč — vůbec — náboženství Agnostiků přichází k víře, »že jest druh něčeho, o čemž nevíme ničeho!«

Tak se vysmívá filosof »největšímu filosofu« a není sám. Jiní mu přizvukují. (Pokračování.)

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

(Pokračování.)

IV.

Babylonské památky.

Za doby Abrahamovy byla východní část Palestiny poddána králům elamitským, neboť ve XIV. hl. knihy Gen. jest psáno: »Dvanácte let sloužili (králové Pětiměstí: Sodomy, Gomorrhy, Adama, Seboim a Segor) králi Chodorlahomorovi a třináctého roku odpadli od něho. A proto přišel čtrnáctého roku Chodorlahomor a králové, kteří s ním byli (Amrafel, král Šinear-u, Arioch Ellasaru — v jižní Assyrii a Tidal, král Gojím-Guti na hranicích Medska).« Zpráva o této válečné výpravě překvapuje určitostí, udáním času, místa a cizích jmen a přec — snad právě proto — popírati chtěli rationalisté zprávě té dějepisnou cenu, ano pravili též, že jest to smyšlénka, kterouž byl nějaký básník za vědeckých pomůcek k oslavě Abrahamově v pozdní době napsal. V X. hl. učiněna byla zmínka o říši v Šinearu, a mohli bychom se domnívati, že tato říše podržela si nadvládu nad okolím svým; naproti tomu jest dle XIV. hl. Elam hlavou výpravy a Šinear jen pod-

řízeným pomocníkem Chodorlahomora. Říše Elam měla v pravdě, jak nápisy Assurbanipala svědčí, po dlouhý čas nadvládu nad Babylonskem a nápisy jmenují více králů elamitských, jichž jméno začíná tak jako jméno Chodorlahomora, totiž »Kudur.«

V hořejším pořadí síně babyl. vidíme válec a broncovou sošku *syna Kudur-mabuka* elamitského z doby asi 2300 př. Kr. Dle jiných nápisů vtrhl tehdy (2285) elamitský král do chaldejských krajů a vzal sebou též sochu bohyně Nana z Uruku do Susy. Assurbanipal Elam přemohl a sochu jmenovanou se sochou bohyně Lagamar a jinými domů přinesl. Kudur-Mabuka stotožňoval zprvu Smith s biblickým Chodorlahomorem, poněvádž se jmenuje na cihle v Ur nalezené »pánem Západu«, avšak druhá část jména jest rozhodující »lagamar« a ukazuje na jinou osobu.

Vedle nalezá se kamenný předmět — snad konec *žezla,* kterýž dle nápisu byl věnován Sargonem z Aganê bohu slunce. Vládu Sargonovu v Aganê kladou písaři Nabonedovi do prastaré doby (kol 3800 př. Kr.)a zaznamenávají o něm báječné věci. »V městě Azupirani — dí o sobě — jež leží na břehu Eufratu, nosila mne matka a v skrytě mne porodila. Položila mne do nádoby a vydala na řeku. Proud mne nesl a přinesl ku Kiakki, »rozlévači vody«. Tento přijal mne za syna a vychoval. Činnosť moje zahradnická líbila se Ištar a stal jsem se králem a panoval jsem 45 let.« (Winkler, Geschichte Babyloniens, str. 30.) Podobně bájili později i o Kýrovi.

Na druhé straně skříně, pod číslem 12.137 jest uložena kamenná deska, jež připomíná obnovu *chrámu boha slunce v Sippari* — pochází asi z r. 900, z doby krále babyl. Nabu-pal-idinna.

Šamaš, bůh slunce, byl ctěn na jihu v Larsa (nynější Senkereh na levém břehu průplavu Šat-en-nil) a na severu v Sippar; chrámy jeho se na obou místech jmenovaly E-barra. Sippar sa Šamaš nalézalo se tam, kde nyní jsou zříceniny nazývané Abu-Habba při průplavu, který spojoval Eufrat s Tigridem. Chrám stál opodál od města na ploše uměle vyvýšené a vedla k němu silnice 20 metrů široká; kol něho ve čtverci stály dvojím obvodem síně a chodby a po stranách byly zásobárny a byty služebníků.

Nápis a obraz zmíněné desky byl přikryt hlínou a nalezen ve skříni z terrakotty. Obraz představuje na pravé straně boha slunce Šamaše, sedícího na trůně, jako v oddělené síni; nad ním jsou tři kruhy: Nový měsíc, slunce a Ištar či Venuše a nápis: O kruhu Měsíce, o Slunce, osvěcuj tvář Šamaše! Před ním jest na podstavci sluneční deska, která jest zavěšena na dvou provazech, jež drží dva služební duchové. Kněz, král a třetí osoba (snad též z kněžstva) blíží se a uctívají desku. Nad nimi je psáno: »Obraz boha Slunce, jenž sídlí v E-barra, které jest v Sippar.« Nápis v pravo dí: Bůh měsíce a bůh slunce a Ištar postaveny jsou proti propasti, mezi . . . což se vztahuje na tři jmenované kruhy. Na druhé straně desky jsou vypsány dary, jež král chrámu byl učinil a pravidla, dle nichž má býti šat kněží upraven a p.

Chrám v Sippar trpěl velice přistěhovalými Chaldejci a vpády kmene Sutu, a králové Simaššichu a Kaššu-nadin-achi marně se snažili, někdejší slávu jeho obnoviti. Za dob Nabu-pal-iddina byl chrám úplně pískem přikryt, král zatlačil Sutu a chrám znovu vystavěl (zemřel as 854 př. Kr.).

Jest pravděpodobno, že v otcovském domě Abramově a v příbuzenstvu jeho týž bůh slunce byl uctíván. Israelité se v dobách pobloužení svého klaněli též bohu slunci, jenž se u Kanaanejských zval Baal, jindy dle Isai. LXV, 11 Gad (Meni snad měsíc), Tammuz (Ezech. VIII. 14) byl název zapadajícího slunce. Král judský Manasses vystavěl též oltáře Baalovi a klaněl se všemu vojsku nebeskému a ctil je, ano učinil jim oltáře i v domě Božím, v obou síních chrámu Jahve. Ezechiel zřel ve vidění svém (VIII., 16.) ve dveřích chrámu Božího, mezi síní a oltářem dvacet pět mužů, kteří byli obráceni k východu (chrám Isr., totiž Nejsvětější jeho bylo k západu) a klaněli se východu slunce. Job, obhajuje nevinnosť svou, dí: »Hleděl-li jsem na slunce když svítilo a na měsíc, jasně po obloze jdoucí . . .« Zbožný král Josiáš vzal koně, jež byli dali judští králové Slunci, vozy Slunce spálil ohněm — protože se domnívali, že Slunce od východu k západu na voze jezdí a v noci (Egypt) lodí se zase k východu vrací, dávali mu darem koně a vozy.

Sippar, mimochodem řečeno, není totožné se Sefarvaim, odkud přišli osadníci do Israelska.

U spodu skříně jest *cedrové dřevo*, přenešené z Birs Nimrud. V assyrských a babyl. palácích byly podlahy — půdy síní velmi jednoduché, udupaná neb stlučená hlína stačila, poněvadž na ni v síních krále kladli koberce. Dvory byly dlážděny pálenými cihlami nebo kameny. Na stěnách, které jsou někdy kryty alabastrovými deskami, bývaly četné obrazy, stropy vycházely v kopule, nebo byly dělány z trámů. V Ninive nalezeno velmi mnoho zuhelnatělých kusů cedrových dřev, což dosvědčuje, že ty domy byly spáleny ohněm. Prorok Sofoniáš o Ninive dí: Vztáhne Bůh ruku svou a položí Krásnou (totiž město) v poušť . . . a cedr její odkryje, to jest dílo cedrové v domích města toho zkazí. Place nalezl též cedrový kmen, pokrytý kolem kovovými šupinami a při něm byl palmový list z tenkého listu zlata; byl to zbytek umělé palmy, jakéž mívali před vchody.

Skříň C nadepsaná: »Druhá babylonská říše« obsahuje desky, na nichž jsou psány *smlouvy obchodní a soukromé*, mnohé z let 2400 př. Kr. Všechny jsou hliněné jako cihly; i proroku Ezechielovi bylo na řece Chebar Bohem poručeno, aby vzal cihlu a vyryl na ni město Jerusalem (Ez. IV., 1.). Aby bylo písmo desky lépe chráněno, obkládali ji někdy hlínou a přikryli. Na zevnějším obalu býval buď zúplna neb krátce označen obsah vnitřní desky, jména svědků a pečetě jejich. K tomuto zvyku mohla by se vztahovati slova proroka Jeremiáše: »Koupil jsem pole . . . a zapsal jsem to do knihy (sefer) a zapečetil jsem a pojal jsem svědky . . . a přijal jsem knihu koupě zapečetěnou a smlouvu a utvrzení a to, co bylo otevřené (zevně, XXXII., 10, 11.). Dále mu praví Bůh: »Vezmi knihu koupě a knihu čtenou a vlož do nádoby hliněné, aby mohly trvati mnoho dní« — tak kladli Assyrští desky své do hliněných skříní. Pod č. 30 jest větší deska, obsahující kupní smlouvu pole a pozemků v Babyloně 26. roku Nebukadnezarova. Podepsáno devět svědků, pečeť písařova vytlačena třikrát.

Malá deska č. 42. dává zprávu o novoroční slavnosti v devátém roce Nabonaida r. 545. př. Kr. a připomíná oběti za syna králova (snad Belšazzara).

Č. 43. jest smlouva o *prodeji pole* a *sadu palmových stromů* v Babyloně, 24. Tišri třetího roku Nabonedova r. 552. př. Kr. Smlouva udává výměru pole, jména svědků; svědkové, kteří neměli pečeti, vytiskli na pokraji své nehty prstů, což ve smlouvě též udáno.[1]) Stromy palmové byly v Bab., jako dosud v Egyptě a jinde, jako fíkové stromy na východě, majetkem dosti značným a připomínáme, že i v oné úmluvě, již byl učinil Abraham s Efronem, jest řeč o stromech: »A tak přišlo pole Efronovo, kteréž na Makpela (dvojité jeskyni) proti Mabre leželo, Abrahamovi v majetek, jak ono, tak jeskyně a všecko stromoví, jež bylo na poli, na mezích jeho všech vůkol.« (Gen. XXIII., 16—18).

Zábavná literatura ass. bab. jest, jak dosud známo, méně obsáhlou. K ní lze čítati legendy, jichž se něco na druhé straně zmíněné skříně nalézá, báje o původu veškerenstva, o potopě, písně, náboženské hymny, pohádky některé a p. V téže skříni jsou výpočty astrologické, kalendář, který objasnili nejlépe Jesuité, zesnulý P. Epping a P. Strassmaier v »Astronomisches aus Babylon« a v četných článcích.

Pod č. 2. je sušená hliněná deska obsahující část prvého a šestého sloupce *chaldejského vypravování o potopě*. Udává rozhodnutí božstev o tom, že bude poslána potopa a rozkaz, by Um-napištim zbořil svůj dům a vystavěl si loď. O tom budeme míti příležitost, později blíže promluviti.

Soukromými deskami objasněn život starých Babyloňanů, jejich zvyky, práva a zaměstnání. Nejzajímavějšími byly desky r. 1874. v Džumdžuma objevené, kteréž obsahují obchodní a peněžní smlouvy a záznamy činěné jakýmsi *Egibi* a *syny jeho*. Egibi počíná záznamy své v letech Sennacheriba 685. př. Kr., a prof. Delitzsch se domníval, že Egibi jest totožné s hebrejským jménem Jakub a že tento obchodník byl z Israelitů ze Samařska do Assyrie odvedených. Slova Deuteronomia XXVIII., 12.: »Ty budeš půjčovati mnohým národům, sám však se nebudeš vypůjčovati« byla by jmenovaným Egibi bývala pečlivě zachovávána. Po několik století vedl tento dům četné obchody v Babyloně, vybíral daně, »lid všech tříd, od nejvyššího úředníka dvoru počínaje do posledního rolníka a otroka, přicházel k tomuto domu a uzavíral zde obchody« (dí Delitzsch). Desky ty datovány jsou od dob Sennacheriba až prý do dob Alik-sa-an-dira, Alexandra V. Zajisté dle zvyku assyrského vystaven byl dlužní úpis Gabela, daný Tobiášovi na deset hřiven stříbra. V úpisech udávají se nezřídka i lhůty, kratší i delší, i tresty (poenale), jimž by propadl, kdyby v čas nezaplatil nebo smlouvu nedodržel. Někdy obsahují desky koupi a prodej otroků.

Není dosud známo, zda byly v Assyrsku zaznamenány též platné *zákony,* poněvadž jen po různu vyskytují se pravidla života, rozkazy a nařízení vládní. Jedna deska poučuje nás, jak starali se rodičové o dítky své, bohužel, že není úplnou: »Otec (dí) vyučí je (dítko) nápisům, (učiní, by se naučilo n.)« dále: On se postará, by mu vzal manželku.« Otec vybral jemu sám z příbuzenstva ženu, která ovšem byla »první« a tím vykonal jaksi poslední úkon otcovské

[1]) Dlouhé nehty, dí Bertin, byly snad známkou svobodného muže, jako dlouhý vlas a vous. Otroci a lid nevzdělaný jsou na obrazech vždy ostříháni — míní týž.

právomoci neb »pak dítko jest zodpovědno za jednání své a ponese následky chyb svých.« Svazek manželský byl trvalý, jak jiná řádka nasvědčuje: »Od té doby manžel nemůže odstraniti tu, jež má srdce jeho.« Kdyby byl snad s ní špatně zacházel, podléhal trestu: »Kdyžby žena, již manžel učinil bezpráví, řekla: »Ty mým manželem nejsi,« do řeky položí jej.« Není jasno, zda měl býti jen v řece ponořen na chvíli, neb utopen. Chtěl-li skráceti ženu v právech jejích, bylo mu vyplatiti jí půl mane stříbra — snad k výživě.

Dítky mívaly k učení svému desky, na nichž jen jednotlivé věty, řady podobných znamení, neb anekdoty a pohádky byly napsány, jako na př.: Dítě, jež nemělo ani otce ani matky a neznalo svého otce ani svou matku — do rybníka upadlo, na ulici přišlo; — z tlamy psů je kdosi vytrhl, ze zobáku havranů je vytáhl — před hadači vzal je z jejich úst. — Chodidla noh jeho u spodu označena pečetí hadače. — Kojné bylo dáno; k výživě na tři leta obilí, strava, prádlo a šat byly zajištěny. — Tak se mu dostalo na čas vychování. Kdo je vychoval, toho těšilo — a učinil je synem svým . . .

Z písní vyniká *večerní hymna k bohu Slunci* pod číslem 4. Večer ji pěli kněží, poněvadž večerem počínali čítati den; v žalmu LIV., 18 se dí: »U večer, i ráno, též o polednách vypravovati budu.« Začátek hymnu zní:

O Pane, osvětiteli tmy, který prorážíš tvář noci,
Milosrdný Bože, jenž skloněného zdvihá, slabého podporuje,
Do světla tvého patří velicí bohové;
Duchové země, oni vesměs vzhlíží ku tváři tvé.
Řeč chvály, jako slovem jí vládneš,
Hlavy její seskupené hledají světlo boha slunce,
Jako ženich se snášíš v radosti a veselosti.
Ty jsi světlonoš dálných krajů nebeských,
Šíré země ty jsi praporem;
O Bože, k tobě vzhlíží a tobě se těší daleko bydlící lidé . . .

Sušená deska č. 22. obsahuje část *veliké babylonské kroniky* a podává zprávu o letech 6—11. a 17. vlády Nabonedovy a o počátku vlády Cyrovy. Zde se činí zmínka o vzetí Babylona a o synu královu; válce v hořejším oddělení se nalezající, totiž válec Nabonedův a Cyrův z r. asi 539. př. Kr. (u okna) zprávu onu doplňují.

Dle profanního dějepisu byl by Naboned býval posledním králem babylonským; bible jmenuje Baltazara posledním králem a nápisem Nabonedovým to potvrzeno. Naboned stal se snad podporou babylonských kněží vladařem a věnoval velikou péči obnovám starých, opuštěných, aneb i zbořených chrámů. Při tom vyhledával ve starých stavbách chrámových základní listiny, činil z nich v nových nápisech výtahy a zanechal nám vzácné zprávy ze starších dob. Babylonu se však Naboned vyhýbal, oslavy Mardukovy mnoho nedbal a »zdržoval se v Temâ, kdežto králův syn, úředníci a vojsko bylo v Akkadu« (dí letopisy). V *nápise,* nalezeném v chrámě *boha Měsíce* v *Ur*, jest syn onen jmenován: »Též mně, Nabu-nâhid-ovi, králi Babelu, v plnosti velikého božství, zaruč dlouhé žití, dálné dny a Bel-šar-uccur-ovi, mému prvorozenému, žádosti srdce mého. Vlož do srdce Belšaruccura, mého nejstaršího syna, úctu k tvému velikému božství, by nikdy se nenaklonil k hříchu; plností života ať jest ob-

dařen.« Baltazara nechal Naboned vládnouti v Babyloně a uchýlil se před vpádem Elamitských a Medských do Borsippy. »V noci pak 16. Tammuz Gobryas (to jméno vykládá se o Dariu medském u Daniela) — sestupoval proti Babylonu a král zemřel« — praví letopisy. Daniel V. 30 dí: »Té noci byl Baltazar, král Chaldejských, zabit,« prorok Jeremiáš předpovídá, že Babel náhle padne, (LI., 31) při hodech (39).

Na konci skříně jest válec Cyrův z r. 539. Dle toho byl Cyrus Elamitou, nikoli Peršanem. Zdá se, že vládl částí Elamu, krajem Anšan zvaným, a že přemohl medského krále Astyaga (554—553.) a po té i Babylon. Isaiáš proto vhodně předpovídá: »Povstaň Elam, oblehni Medský« (XXI., 2) a přijel muž a řekl: »Padl Babel.« Vypravuje jinde Naboned svůj sen. Bohové se mu zjevili — Marduk a Sin — a napomenuli ho, by svatyni Sin v Charrân opět vystavěl. On odpovídá: Není možno, Umman-Manda má je obsazeno. Na to praví bohové: Umman-Manda, o němž jsi mluvil, on i jeho zem i králové spojenci jeho, těch není více. Dále se praví: Ve třetím roce Kuraš Umman-Manda zničil, Astyaga krále jich svázal a k sobě odvedl.

Dle nápisu na válci obsaženém dí Cyrus, že jej Marduk (bůh Babelu) povolal ku vládě, podporoval jej mocně a byl po boku jeho jako přítel a spojenec. Okolní města babylonská padala před králem jedno po druhém a konečně vešly voje jeho, jichž bylo jako vody v řece, do Babylona bez krveprolití. Kněži a vznešeni přišli a líbali nohy krále a radovali se. Ohlašuje Cyrus, co chce učiniti pro lid a úctu, jakou ukáže bohům Mardukovi, Belovi a Nabo. Zajímavé jest, že týž Cyrus dle Ezdr. I., 2. i Boha Israelitů uznával, veřejně ohlásiv: »Všechna království země dal mně Pán, Bůh nebes, a přikázal mi, bych stavěl Jemu dům v Jerusalémě. (Pokračování.)

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

(Pokračování.)

O vzdělanosti ruského duchovenstva.

Naznačili jsme, že ve svých feuilletonech nemíníme psáti ani pravidelný cestopis, ani zachovávati určitou metodu, nýbrž že lehčí feuilleton bude se střídati s vážnější prací o ruské církvi. Teprve celek má podati obraz toho, co studiemi a osobním názorem jsme zvěděli. Následující řádky mají býti vážnější studií o současném vzdělání světského duchovenstva, jež zove se na Rusi »duchovenstvo světloje«.

O nevzdělanosti ruského kleru v minulosti bylo mnoho zlého psáno a i dnes známe články a celé knihy, zvláště z kruhů protestantských vycházející, které ji líčí v barvách velice černých. I mezi Rusy, ano i klerem je stále dost a dost škarohlídců. O minulosti

mají snad pravdu, o přítomném kleru nikoliv. Ruský klerus má vzdělání slušné a takové, které na poměry lidu zcela stačí. Mohou býti výminky, ale celkem je vždy klerus asi takový, jakým je národ, z něhož vychází. To platí o Rusech tím více, že národ tvoří i jednu uzavřenou církev, a tudíž povzbuzení a vlivu odjinud, jako u nás na př. z Říma, jako osvětového středu, není.

O obecné vzdělanosti pravoslavného kleru z minulých dob vypravují se skutečně věci hrozné. Ale činiti z toho výtku jen církvi, bylo by nespravedlivé. Vina ležela v obecných poměrech osvětových celého národa. O nevzdělanosti kleru ruského z dob minulých a o následcích této nevzdělanosti kulturních, náboženských, mravních a socialních jsou celá díla, od kněží i od laiků. My jen pro úplnost několika málo slovy o věci se zmiňujeme.

Philaret vypravuje,[1]) že učinil sněm Vladimírský z r. 1274. usnesení: »Chce-li býti někdo knězem, budiž pečlivě zkoušen, je-li život jeho čistý, umí-li dobře čísti a psáti,« a dokládá, že mohou kněžími se státi jen tací, kteří nejsou zloději, opilci, rváči a pod. U téhož čteme jinde,[2]) že do začátku tohoto století vzdělání kněžstva bylo vesměs neuspokojivé, že do roku 1864. nebylo více než 26 duchovních učelišť se 6.000 žáky. Jakou výši vzdělání podávají učeliště dnes, uvidíme hned; z toho lze pak souditi na minulosť. Roku 1818. bylo sice již 36 seminářů, ale jaká byla jejich váha a působení osvětové, o tom rovněž mnoho se vypravuje. Sovremennaja Rossija dí o tom: [3]) »Do nynějšího století úloha seminaristů — a vyššího vzdělání téměř nebylo — byla velice nízká a za Petra bez rozdílu dle potřeby činili z nich rekruty. V století nynějším seminaristé z doby Speranského vtrhli do byrokracie a v 60 letech v literaturu a vědu. V obou těchto říších účastenství bylo velice škodlivé: byrokracie v rukou jejich přijala jakýsi bezdušný charakter, a literáti a vzdělanci z bursistů (štipendistů) byli otci našeho nihilismu.« (To je snad narážka, že mezi těmi, kteří strojili pumy na Alexandra III., byl i jeden kandidát theologie.)

Nejhorší věci se píší, tuším, o kleru z doby osvíceného Nikona. Posoškov píše: »Bůh ví, že ničím se neliší popi od sedláků, mužík se béře za pluh, pop za pluh; mužík za kosu, pop za kosu, a svatá církev i duchovní správa zůstávají stranou.[4]) A mnoho jiných neuvěřitelných důkazů z doby Nikonovy uvádí A. Ščapov ve spise Russkij raskol staroobrjadstva pravě, že nejen prostí popi a mniši, ale i protopopi a igumeni byli neznalí gramoty, že byly celé okresy, kde nebylo mnicha znajícího čísti atd. atd. Mravnosť byla dle toho, jak příležitostně se zmíníme. O knížce »Černé a bílé duchovenstvo« v Lipsku vydané, už jsme se zmínili; vypravuje z nynějšího století smutné věci.

Dnes poměry ty se změnily; dnes stojí ruský klerus na výši vzdělanosti uspokojivé, a toto niveau jeho vzdělanosti ještě poroste.

Jak máme posuzovati tuto současnou jeho vzdělanosť a její výši? Nejlepší odpověď dají nám školy, v nichž se vzdělává. Zcela doko-

---

[1]) Istoria rusk. cerkvi I. p. 182.
[2]) L. c. II. p. 199, 281.
[3]) Sovr. Rossija díl II. p. 295.
[4]) Hrubý v Osvětě 1883.

nalý obraz vzdělanosti ovšem ani škola nepodává. Vždyť podává vlastně jen nejnutnější soubor vědomostí, o nichž se myslí, že k vykonávání povinností jsou nutné. Zpracování těchto vědomostí má podati život a další práce; škola je k nim podkladem, úvodem. Proto u nás na př. vyžaduje se na kněze, jenž absolvoval theologická studia, ještě několik zkoušek, jež koná teprve po několikaleté správě duchovní. Není pochyby, že nebýti tohoto moudrého zavedení, u přemnohých zůstaly by vědomosti kusé a nepropracované. A že je nutno ustavičně je čtením doplňovati, nemá-li úroveň vzdělání školního stále se umenšovati, leží rovněž na bíledni. Nestál by zajisté na výši doby a nevyhovoval by jejím požadavkům, kdo by se spokojil s tím a jen z toho trávil, co mu daly studie školní. Jaký rozdíl v úrovni vzdělanosti je za několik let u absolventů téhož ústavu! Vždyť jsou i tací, kteří velmi zakrní.

Jsoutě i život a jeho podmínky pramenem vzdělání, vždyť pravidelně není to jedině vůle člověka, která řídí životní jeho dráhu, nýbrž jsou to tisíceré okolnosti, pod jejichž vlivem se utvařuje. Jak mohutným vznětem k sebevzdělání jsou u nás na př. zvýšené požadavky, jež na kněze, kazatele a učitele činí národ čtenářů, jímž Čechové jsou, a jeho znamenitá intelligence, nebo jak stupňuje a rozvinuje všecky jeho mohutnosti boj nepřátel církve a víry, požívajících k tomu nejen dokonalé svobody, ale i tisícerých výhod.

O literatuře jako svědkyni intelligence už ani se nezmiňuji.

Že by tedy úroveň vzdělání školského byla jediným bezpečným měřítkem vzdělanosti, nelze tvrditi, ovšem ale je měřítkem vážným, jež má zároveň tu výhodu, že je lze bezpečně kontrolovati.

Co řekneme o vzdělanosti kleru ruského? Vizme především, v jakých školách se vzdělává.

Jsou trojí školy, z nichž vychází pravoslavný klerus ruský: učiliště, semináře a akademie; největší počet je kněží-seminaristů. Zprávy své o učilištích a seminářích máme z ústavy o nich, dané 22. srpna r. 1884.[5])

Duchovní učiliště jsou vzdělavací a vychovavací ústavy, čteme tu[6]) na počátkové vzdělání a přípravu dětí k službě pravoslavné církve. Že mají býti nejen místem vzdělání všeobecného, ale především místem vzdělavacím duchovní pastýře, opakuje a nařizuje sv. synod rok co rok. Jsou vydržována sv. synodem a příspěvky kleru každé dioecése. Mají čtyři třídy, pravidelně též přípravku, jež trvá jeden rok. Do přípravky přijímají se děti od 9 do 11 let, a žádá se, aby uměly nejobyčejnější modlitby a čísti. Do učiliště mohou vstoupiti žáci od 10—12 let; je třeba, aby četli a psali rusky a též slovansky, aby uměli nejobyčejnější modlitby, věřím v Boha, desatero přikázání, sečítání a odčítání. Jest jim podjati se zkoušky za tím účelem. Dítky kleru a sirotci po učitelích v duchovních školách neplatí ničeho, dítky z ostatních tříd povinny jsou vydržovati se na vlastní útraty; sirotci a chudí dostávají ještě slušné peněžité odměny. Ve volynské eparchii zřídil sv. synod na utvrzení tamějších pravoslavných Čechů v pravoslaví 10 stipendií v učilištích pro dítky těchto Čechů, každé ve výši 100 rublů z kapitálu tamějšího duchovenstva.

[5]) Ustavy pravolavnych duchovnych seminarij i učilišč, Sanktpeterburg 1888.
[6]) l. c. p. 115 a násl.

Dítky ty působí již mezi Čechy volynskými, staloť se zařízení stipendií r. 1889.[7]) S jedním z nich, s učitelem, jsem mluvil. Má ducha ovšem veskrze ruského a pravoslavného.

V přípravce jsou následující předměty: náboženství a slovanské čtení 3 hodiny v témdni, ruský jazyk 6 hodin, počty 4 hodiny, krasopis 3 a církevní zpěv 2 hodiny, celkem 18 hodin v témdni; v učelišti je předmětů deset a rozděleny jsou takto:

	Počet hodin			
	I. rok	II. rok	III. rok	IV. rok
Starý Zákon .	3	—	—	—
Nový Zákon	—	3	—	—.
Katechismus a o církvi . .	—	—	3	3
Ruský jazyk obyčejný a slovanský	10	3	3	3
Řecký jazyk . . .	—	5	5	6
Latinský jazyk . .	—	5	6	5
Počty	4	3	2	2
Zeměpis . .	—	—	3	3
Církevní zpěv	4	2	1	1
Krasopis . . .	2	2	—	—
	23	23	23	23

Dle uvedeného odpovídá program učilišť programu naší 3—6 třídy obecné školy, avšak tak, že některé naše předměty nahraženy jsou řečtinou a latinou. Že se na Rusi tolik pěstuje řečtina, je pochopitelno; vždyť je to řecká církev. Máme-li na zřeteli, že tu jsou dítky s nejskrovnějším jednoročním, nejvýše dvouletým vzděláním ve čtení a psaní, nevím, možno-li nazvati příhodným učení se řečtině a latině. Za to církevnímu zpěvu, který je tak snadný, věnuje se každý rok hodně času. To naší církevní písni nevěnuje se u nás ani desátý díl toho. Vůbec, dlužno vyznati, že staví se i nižší školství na půdu svou. U nás z latinského jazyka církevního, pro život nutného, nepěstuje se v obecné škole nic; Rusové církevnímu slovanskému jazyku věnují nejvíce hodin. Nedostatek realií jest úplný, rovněž přírodopisu a p. Žáků smí býti ve třídě jen 40 — v přípravce 50 — vyučovacích hodin denně nejvýš 4. Týdních 23 hodin $= 5 \times 4 + 3$. O způsobu vyučování platí zásada: méně látky a předmětů, ale tak, aby všichni žáci znali všecko. Tedy právě naopak nežli u nás. Prázdniny mají žáci jako u nás, pouze v jiné roční době. Každé učiliště má svou bibliotéku.

Veliká váha klade se ovšem též na řádnou náboženssko-mravní výchovu. Plnění všech náboženských povinností žádá se na žácích bezpodmínečně. Ráno a večer modlí se a zpívají, rovněž před jídlem, po jídle, před každou hodinou vyučovací a po ní. Před nedělemi a svátky musí býti přítomni večerním pobožnostem — vsenoščnoje bogosluženie — v zasvěcené dny pak při ranních modlitbách — utrennoje b. — a pak při mši sv. — liturgija —. Kdo ví, jak tyto pobožnosti jsou dlouhé, uzná, že se žádá mnoho, velice mnoho. Liturgický zpěv obstarávají si sami. Ke zpovědi a přijímání přistupují dvakráte do roka, na začátku a na konci čtyřicetidenního postu. Exhort po našem způsobu není. Stává se několikráte do roka při různých příležitostech,

[7]) Odčet z r. 1888—89 p. 337.

že slyší nějakou řeč. Mohou-li modlitby a zpěvy nahraditi živé slovo Boží? Že se dbá na naučení zevních způsobů, jimiž pravoslaví se projevuje, rozumí se samo sebou.

Dítky bydlí vesměs v ústavě společně, jen dítky místních kněží smějí zůstati u rodičů. Musí-li někde žáci přece bydleti u soukromých osob, vede se nad oběma kontrola, zvláště nebydlí-li u duchovních rodin.

Měl jsem ovšem příležitosť navštíviti několik učilišť, avšak vždy jen ve větších městech. Vyznávám milerád, že činila dojem velmi pěkný. Přibližují se našim internatům bratrským. Že jsou dokonalými internaty, vysvítá z řečeného, tuším, velmi jasně. Církev ruská, přijavši takto francouzský osvědčený způsob výchovy, zabezpečila tím zároveň velice krásně vlastní zájmy; nemusí býti kněžské rodiny, jejíž členové by zůstali bez vzdělání. Mimochodem podotýkám, že i dívky z rodin kněžských mají též svá učiliště a ostatní vyšší školy. Učiliště jsou ovšem vyňata ode všech daní a přirážek. Žáci mají práva veřejná, takže nechtějíce se věnovati službě církevní, mohou vstoupiti v službu státní; vstupují pak ovšem, abych mluvil po našem, do poslední platební třídy. Jakých vzácných výhod těší se ruská církev na Rusi!

Všech duchovních učilišť v r. 1891. bylo 185,[8]) žáků 30.236. učitelů 3.124. Skoro týž počet byl již r. 1888.[9])

Není mým účelem popisovati do podrobna tyto ústavy, o nichž mám látky dost a dost; chci podati jen tolik, aby čtenář učinil si určitý pojem o výši vzdělání vyšedšího z nich kleru; avšak nebude snad zbytečné, zminím-li se aspoň několika slovy též o řízení těchto ústavů. Jsou vesměs jen pod duchovní vládou. Nejvyšší moc má nad nimi ovšem sv. synod. Místním vrchním ředitelem je biskup a místní duchovenstvo. Po stránce naučné náleží pod správu místních seminářů. Domácí učiliště řídí: smotritěl (dohližitel), jeho pomocník, učitelé a čestný provisor. Biskup navštěvuje učiliště dle libosti, dává si předkládati podrobné zprávy, přesvědčuje se o nich, dává předpisy, povoluje dovolenou, odměny, propouští vinníky, avšak sv. synodu ročně podává zprávu. Jak patrno, má velikou moc, byť i synodem omezenou a nikoliv takovou, jako biskup náš na své vychovavací ústavy kněžské! Také o sv. synodu nelze říci, že by byl veskrze ústavem duchovním a samosprávným.

Je-li v některém biskupství několik učilišť, na něž, jak jsem pravil, duchovenstvu jest přispívati, rozdělí biskup dioecési na »učiliščnije okrugy«; klerus každého okrugu stará se pak o své učiliště. Proto jmenuje biskup větší počet kleru členy okrugu, kteří musí se shromažďovati na sjezdech, aby o svůj ústav se radili a starali. Snesení sjezdu předkládají se ovšem biskupu.

Řiditelstvo učiliště tvoří smotritěl, jeho pomocník, jeden učitel dle naznačení biskupa, a dva kněží z učiliščnago okrugu. Práva a povinnosti jejich jsou přesně určena. Smotritěl má býti magister nebo kandidat akademie a přednáší náboženství. Je jmenován sv. synodem po návrhu biskupa. Učiteli mohou býti studenti semináře, t. j. tací,

[8]) Vsjepoddannějšij otčet ober-prokurora sv. sinoda za 1890 a 1891 gody p. 359.

[9]) Otčet z r. 1888—1889 p. 298.

kteří aspoň s prostředním prospěchem absolvovali seminář. Mají roční plat 700 rublů, po pěti letech 900, jsou-li magistry nebo kandidáty bohosloví (t. j. mají-li akademii bohoslovnou); jsou-li jen studenty akademie nebo semináře, mají plat menší, něco přes 500 rublů. Biskup a učiliščný okrug může plat obou zvětšiti; ovšem z prostředků místních. Čestný provizor dohlíží na stravu, ubytování žáků a p.

Z řečeného je patrno, že, pokud se týče vnitřní církevní správy učilišť, biskup má na ně slušný účin, ačkoliv sám na ně nenakládá; ale i klerus má v řízení těchto ústavů své vážné slovo. Myslím, že toto zařízení je moudré, spravedlivé, ústavní, v němž stát, hierarchie a klerus mají své platné úlohy.

Pokud se týče úrovně vzdělání, mohou výsledky býti ovšem jen skrovné. Avšak kněží se vzděláním jen z učilišť je stále méně a méně. Se stále rostoucím vzděláním lidu, s novými požadavky, kteréž kleru se činí, stanou se vůbec nemožnými, tak že takových bude časem lze nalézti jen v klášteřích, kde mimo čtení liturgie, jiných požadavků není. To ovšem i pak zůstane, že psalomščika se vzděláním z učilišť, který vyznamenává se rozšafností a mravností, bude lze posvětiti někdy na diakona, diakona na kněze.

O učilištích z let před novou ústavou napsal Rostislavov, professor akademie, pod pseudonymem zdrcující knihu.[10]) Poněvadž od té doby byly podrobeny nové reorganisaci, necitujeme jej více.

Hlavním ústavem, z něhož rekrutuje se pravoslavný ruský klerus, jsou semináře. Hlavním pramenem o nich jsou nám opět officielní zprávy sv. synoda, svrchu uvedené. Ostatně veškeré jich zařízení je učilištím velice podobné. Zřizuje je sv. synod, platí na ně říše, a mají vlastní soukromý majetek, z něhož žijí. Může do nich vstoupiti nyní mladík každého stavu, ovšem jen pravoslavný; má šest ročníků. Na žádost kleru mohou se při nich zříditi na místní prostředky paralellní třídy. Dítky kleru neplatí nejen ničeho, nýbrž sirotci a chudí dostávají ještě peněžité podpory. Avšak mohou v nich žíti studenti i na svůj účet. Dítky nekněží mohou býti bezplatného vydržování zbaveny. Bezplatnými místy studentů, kteří nejsou dítkami kleru, nesmějí trpěti rodiny kněžské.

Do seminářů přijímají se studenti ve stáří od 14 do 18 let, když lékařem byli prohlédnuti a za zdravé uznáni. Vysvědčení z učilišť dává samo sebou právo ku vstoupení do semináře; kteří požívali jen domácího vychování, těm jest podjati se zkoušky, kdež ovšem se žádá asi tolik, co podávají učiliště. Avšak i z jiných škol nižších lze vstoupiti do semináře; do pátého a šestého roku, kde podává se hlavně theologie, mohou vstoupiti žáci kteréhokoliv středního ústavu (klasického, t. j. světského gymnasia a p.)

Stejné právo s gymnasisty bylo seminaristům za Alexandra II. vzato; seminaristé nemohou bez zvláštní zkoušky vstoupiti na universitu. Officielní úkaz mluvil o nedostatečném přípravném vzdělání pro universitu; všeobecně se věřilo, že příčinou bylo hnutí nihilistické, kteréž i do seminářů našlo si cestu. Přestup z jednoho semináře do druhého je možný jen na základě zkoušky a vysvědčení mravnosti z dřívějšího ústavu.

[10]) O duchovnych učiliščach.

Účel semináře je výchova kněží. U nás vstupuje se do seminářů s ukončeným všeobecným vzděláním. Na Rusi tomu, jak z předešlého patrno, tak není; proto podává se v seminářích vzdělání jak bohoslovné, tak i obecné. Předmětů je čtrnácte. Podávám opět v následující tabulce přehled předmětů a hodin, každému v různém ročníku věnovaných.

	Počet hodin					
	I. r.	II. r.	III. r.	IV. r.	V. r.	VI. r.
Písmo sv.	4	2	4	3	3	3
Ruská řeč a literatura	4	4	3	—	—	—
Řecký jazyk	4	4	2	2	1	1
Latinský jazyk	4	4	2	2	1	1
Počty	3	3	3	—	—	—
Fysika	—	—	—	3	—	—
Dějiny obecné a ruské	3	3	3	—	—	—
Logika	—	—	2	—	—	—
Psychologie	—	—	—	2	—	—
Základní filosofie a dějiny filosofie	—	—	—	3	—	—
Církevní a biblické dějiny a dějiny církve ruské	—	2	3	3	2	1
Apologie, dějiny a boj proti rozkolu	—	—	—	—	2	5
Liturgika	—	—	—	1	2	—
Homiletika	—	—	—	2	1	1
Fundamentální bohosloví	—	—	—	1	2	—
Dogmatika	—	—	—	—	3	3
Mravouka	—	—	—	—	—	2
Pastorálka	—	—	—	—	2	2
Didaktika	—	—	—	—	1	1
Církevní zpěv	1	1	1	1	1	1
	23	23	23	23	21	21

Leroy Beaulieu [11]) posuzuje tento program dosti přísně, kritisuje nepříznivě metody, popírá vědeckou výši profesorstva, ale to jsou časové věci menší důležitosti. Mně spíše se zdá, že je tu málo theologie. Jen dvě léta! A tak málo hodin! Ovšem mnoho nahražuje okolnost, že seminář jsa ústavem církevním, všecko učivo, i filosofii a fysiku podává v duchu církve. To je výhoda, kterou mají jen náboženské střední školy francouzské. Mimo to jsou seminaristé téměř vesměs syny kleru.

Zvláště ještě podotýkám, že výnosem sv. synodu z r. 1890 vyučování slovanskému jazyku jest opět přiostřeno a doporučeno.

Téměř u každého semináře je vzorná škola, v níž posluchači didaktiky konají svá praktická cvičení. Byly založeny, a didaktika zavedena nejnovější ústavou z r. 1884. hlavně proto, aby venkovské duchovenstvo, jež nyní dle nejvyšší vůle pilně musí se starati o prichodské školy (církevní farní školy), mělo k tomu způsobilost.[12]) Vedlejších předmětů je všady dost, jako francouzský, německý, hebrejský jazyk, malba církevních obrazů. V podolské eparchii, kde řádí sekta štundistů, mají semináře zvláštní missionářské kursy, na

[11]) L'empire de Tsars. III. p. 271 a n.
[12]) Otčet z r. 1888—89, p. 301.

nichž kněží, psalomščikové a i horliví laikové, zvláště učitelé, nabývají zvláštního návodu k obracování štundistů. Podobné kursy zařizují se k vychování misionářů proti katolíkům a rozkolníkům. V těchto kursech přednášejí se specielně dějiny štundy, resp. katolicismu, jich falešnosť, způsob, kterým lze proti nim nejlépe bojovati a je potírati, pořádají se polemické besedy a p. Věnují se jim dvě hodiny týdně. [13]) Zařízeny byly teprve v letech 1886—1887. dle nařízení sv. synoda asi v 15 seminářích. [14]) Sv. synod zřídil zvláštní misionářský komitét, který nad těmito kursy bdí, je visituje a zvelebuje. V Kijevě mimo to ještě »obličitělnému bohosloví« (tolik jako přesvědčujícímu b.) věnuje se o hodinu více. V dalekých eparchiích, jako v saratovské, jakutské a jiných mají semináře i medicínské kursy.

Žáků v každé třídě smí býti jen 50, hodin týdně jen 23, v posledních dvou 21. Zavedou-li se nové kursy, třeba, aby zkrácen byl jiný předmět; o tom rozhoduje jen sv. synod. Prázdniny trvají skoro jako u nás. Na konci roku je vždy zkouška. Známek je patero: 5 výborná, 4 velmi dobrá, 3 dobrá, 2 střední, 1 slabá. Zkouška je veřejná, před komisí. Známka má se určovati ne tak středním průměrem ze všech známek během roku, jako spíše skutečnými vědomostmi, kterými žák se prokáže. Pilní žáci dostávají náhrady; opakovati třídu vyšší než třetí se nepřipouští, leda výminečně a pod ztrátou bezplatného vydržování. Semináře mají své skrovné fysikální kabinety, pěkné bibliotéky.

Navštívil a prohlédl jsem si několik seminářů. Jsou to budovy pravidelně neobyčejně prostranné se zahradami; bývají při klášteřích. To umožňuje zřizování škol zahradnických a sadařských, které v poslední době zhusta i při učilištích i seminářích se zakládají. Způsob ubytování je francouzský; jeden nebo několik obývají malou celu. Bydleti mimo seminář dovoluje se snadno, zvláště studentům, kteří mají jen poloviční bezplatné zaopatření — polupansionery — totiž šat, nebo vůbec žijí buď u rodičů nebo na své útraty. Způsob seminářského života jest ovšem zcela jiný nežli u nás: tam jsou to kandidáti ženitby, zde coelibatu; tam budoucí úředníci Hospodina, státu a lidu, zde bojovníci za ideály osobní dokonalosti; tam občané a otcové rodin, zde horlitelé království Božího. Ale že je vnitřní život prodchnut náboženstvím, rozumí se samo sebou; hned se o tom zmíním. Jen chci se ještě zmíniti, že plat, jejž platí externí žáci, určuje správa semináře sama za souhlasu biskupa dle místních poměrů. Studenti nosí, jak na Rusi vůbec obyčejem, světský stejnokroj.

Učiteli seminářů jsou pravidelně laikové; je tedy pochopitelno, když synodalní seminářská ústava nařizuje, že na náboženstvo-mravní úspěch budoucích kněží povinni jsou dbáti i profesoři.

Modlitby a zpěvy ranní a večerní, před jídlem a po jídle přísně vykonávají sami studenti čtyřhlasně dle starodávných melodií, večerní bohoslužby před svátkem a ve svátek ranní a pak liturgii musí ovšem slyšeti všichni, berouce na něm podílu čtením, zpěvem a při oltáři. Zachovávají posty, na začátku a na konci postu jdou k zpovědi a přijímání; představení dávají jim v tom příklad. Mám po ruce různé výnosy sv. synodu, týkající se náboženské stránky duchovních ústavů,

[13]) Otčet sv. sinoda 1890 a 91. p. 363 n.
[14]) Otčet z l. 1888—1889. p. 299.

jako z r. 1881., z r. 1883. a z r. 1889. Nařizují: Vnušat včaščimsja ljubov i uvaženie k svjasčennodějstvijam i ustavam pravoslavné církve. Uvádím některé z posledního. Sv. synod tu *nařizuje* biskupům, aby co možná nejčastěji navštěvovali duchovní školy a hlavní zřetel obraceli na nábožensko-mravního ducha jejich, aby vysýlali za tím účelem světící biskupy nebo jiné kněze do škol mimo sídelní město. Zprávě škol nařizuje, aby nikterakž nedovolovala zkracování a změny bohoslužeb, aby v postě učebné hodiny tak se změnily, by všichni žáci mohli býti přítomni týdenním bohoslužbám, aby vyzkoušeli, dobře-li jsou připraveni ti, kteří mají se súčastniti čtení při bohoslužbě, aby zaváděli zpěv tak, by některé věci zpívány byly ode všech, aby dbali, by žáci při bohoslužbě stáli rovně, pravidelně se křižovali a měli ku všem úkonům úctu a lásku, aby ranní a večerní modlitby konaly se společně v kostele, a aby z bydlících v ústavě nikdo nescházel. O rozjímáních, kázáních, exercitiích a duchovních cvičeních nečteme tu nikde. Ovšem, nedávno si kdosi ve vědeckém žurnale akademie petrohradské činil smích z exercitií sv. Ignacia, požívajících pověsti světové.[15] Ale jestliže je vše to pravda, co vypravuje Leroy-Beaulieu[16]) o svobodomyslných seminaristech a o mnoha jiných povážlivých zjevech mravních, právě v tomto úplném nedostatku askeze je k tomu příčina. Co jsem svrchu uvedl, je více formalism nežli vzdělání ducha. Také etiketa se pěstuje, hudbě, malířství a p. se přeje, tělocviku, zahradnictví, hrám a p. věnuje se dosti času a péče.

Kdo s úspěchem ukončí seminář, má titul »student seminarii« a má před každým kompetentem nižšího vzdělání vždy přednost, jako vůbec i v církvi na Rusi místa se rozdělují dle ústavů, jaké kdo studoval. »Student semináře« má ovšem při nedostatku absolventů akademií nároky na místa diakonská a kněžská ve městech, i hlavních. Do služby církevní vstoupiti nemusí, jelikož i ze semináře lze býti učitelem, profesorem, úředníkem a j. Student semináře patří v tomto případě do 14. dietní třídy. Kdo sice seminář absolvoval, ale titulu studenta semináře nenabyl, musí pravidelně na vesnici nebo do malého města; vstoupí-li do služby státní, má-li k tomu totiž dle rodinného původu právo, patří do nižší třídy dietní nežli student semináře.

Když tedy toto vše uvážíme, co řekneme o devíti desítinách ruského pravoslavného kleru? To, co při tonsuře říká náš klerik, zaslibuje se Bohu »tu, Domine, es haereditas mea« platí o ruském seminaristovi jen částečně, jelikož nepřipravuje se jen pro Boha a jeho službu, ale i pro život rodinný a své hospodářství. V příčině mravní může býti zcela dokonalým. Obětí a bojů jako na našich světských kněžích se na nich nežádá, nemusí tedy býti padlých; důkladné mravní vychování může ho opět vysoko povznésti nad mravní úroveň ostatních spoluobčanů. Je-li tomu tak, nevím ovšem; ale seminář k tomu, tuším, podává všecky podmínky. Poněvadž vždy jen část seminaristů vstupuje do služby církve, má klerus ještě tu výhodu, že i mezi laiky nalézti může mnoho duší následkem stejné výchovy sobě spřízněných a jej stále povzbuzujících. Co se intelligence týče, rovnají se kněží seminaristé vzděláním asi našim učitelům. Učiliště, jak jsme viděli, asi 3—6. třídě naší obecné školy. Seminář, jako jeho pokračo-

---

[15]) Chr. čtenie 1895.
[16]) Leroy-Beaulieu l. c.

vání, totožný jest se 7. a 8. třídou měšťanskou a učitelským ústavem. Ovšem, že je rozdíl v osnově: v ruském semináři není realií a p., a jsou za to filosofie, jazyky a p., tak že program ruských seminářů ukazuje se vyšším nežli program našich učitelských ústavů. Vzdělání toto nestačí snad ku kvalifikaci kazatelské, avšak ruskému duchovnímu v našem významu není jí dosud třeba. Dle dnešní vzdělanosti ruského lidu na venkově a okresních městech je vzdělání kněží seminaristů nejen dostatečné, nýbrž zcela uspokojivé. Část katolického kleru na Rusi nemá rovněž jiného vzdělání školního; byloť podle téže osnovy i pro něho vládou nařízeno.

Snad nebude nevhod mnohým, zmíním-li se několika slovy o správě seminářské. Tvoří ji: rektor, inspektor a jeho pomocník, někdy i druhý a třetí pomocník, učitelé — Rusové říkají profesoři jen na vysokých školách — duchovník, který je zároveň knězem seminářského kostela (v Rusku každý kněz musí míti kostel, k němuž patří), lékař a čestný provisor. Nejvyšší dohlížitelské právo má biskup; navštěvuje ústav dle libosti, o všech podrobnostech může žádati zprávu, je přítomen zkouškám, přání svá ovšem sám prováděti nemůže, ale musí je předkládati sboru, jenž o seminář má péči, navrhuje tresty, sv. synodu podává ročně zprávu, poskytuje dovolenou na 14 dní, ano i na 4 měsíce, chrání práva semináře a p. Majitelem semináře, jak patrno, není; avšak poněvadž seminář nemá jen jednoho pána, má se lépe: více očí o něj bdí. Avšak má to i své citelné vady, zvláště považíme-li, že učiteli jsou laikové, nátlaku s hůry přístupnější, ovšem pravidelně synové kněží.

Rektor semináře je ovšem osoba důležitá a v církvi pravoslavné vzácná. Musí býti magistrem nebo kandidatem akademie. Biskup navrhuje dva kandidaty synodu, ale synod není jimi omezen. Je-li jím mnich, stane se tím samým archimandritem, je-li jím světský kněz, stane se protojerejem s křížem. Úloha rektorova záleží především v učebné části, tedy nikoliv jako u nás; on navštěvuje třídy, zkouší programy a p. Ovšem dbá i stránky nábožensko-mravní. Žaloby, roční zprávy a p. dává rektor radě seminářské (pravleniu), tato biskupovi.

Neméně důležitou osobou je inspektor semináře, naznačený sv. synodem po návrhu biskupově, magister nebo kandidat bohosloví, pravidelně kněz. Přednáší sv. Písmo, stará se hlavně o náboženskomravní disciplinu ústavu; proto je přítomen všem úkonům náboženským, hledí na žáky působiti ve směru náboženskomravním a p. Jeho pravou rukou je pomocník jeho, avšak i on má úlohu sborem semináře přesně vymezenou.

Učiteli jmenuje sv. synod po doporučení akademických rad. Mají býti aspoň kandidati, učitelé fysiky mají míti kompetenci přednášeti na gymnasiích. Učitelé řečí mohou býti i z jiných ústavů. Mají 12 hodin týdně, 700 rublů platu, po 5 letech 900 r. Přespočetné hodiny se honorují: prvá 50 rubly, druhá 60. Pomocník semináře má 900 r. ročního platu.

Duchovní zpovídá žáky a koná bohoslužbu a vede dle potřeby duchovní besedy se žáky. Čestný provisor bdí nad slušností materielního zaopatření.

Nad seminářem bdí dvojí správa: rada pedagogická a administrativní. K oné patří rektor, inspektor, tři učitelé jmenovaní biskupem, a dva kněží dioecésní, volení od duchovenstva. Za tím účelem, jakož

i na obstarání jiných potřeb seminářských, zvelebení ústavů a p. konají členové dioecésního kleru, od biskupa jmenovaní, sjezdy. Konají se třeba každý měsíc. Rada administrativní, již tvoří rektor, inspektor, jeden učitel a jeden světský kněz, od duchovenstva zvolený, schází se třeba každou neděli. Stará se o věci hospodářské a p. Nemohou-li se na něčem shodnouti, podají písemně věc biskupovi. Vedou protokoly, jež biskupu se předkládají.

Přestávám na těchto pár slovech. Vidíme opět, že, byť i omezena byla silně moc biskupa, centralisace u vedení správy jak učebné tak i mravní a hospodářské není tak veliká jako ve školách státních. Zvláště se mi líbí, že klerus volí si i do těchto rad svobodně jednoho nebo dva členy. V době rozporu mezi vládou a církví mohl by vliv sv. synodu býti církvi nebezpečný, omezuje auktoritu biskupovu, jsa pod značným vlivem státní moci i přes to, že vedle metropolitů, arcibiskupů a biskupů je tam jen jeden laik, oberprokuror. Dnes toho nebezpečí nejen není, ale naopak synod a stát stal se klerikálnějším nežli církev sama. Na pováženou je okolnosť, že učitelé jsou většinou laikové. Mluvil jsem o té věci s jedním rektorem; souhlasil úplně.

Absolvent semináře, který nemaje jinakých prostředků nucen je ihned dáti se vysvětiti, musí se dříve oženiti. Tak dvacítiletí manželé a otcové nejsou vzácností. Mnozí čekají nějaký čas, zastávajíce zatím úřad jiný, který svěcení nevyžaduje.

Všech seminářů bylo r. 1891. padesát pět — jsou eparchie, které mají dva — kandidátů 17.246, představených a učitelů (spolu i v učelištích) 3.124.

Těchto pár slov stačí, že pominou bájky o nevzdělaných popech, a že nebude mezi námi, kdoby nectil klerus ruský v jeho celku, zvláště považí-li se, že úloha jeho je těžká, snahy církve po pokroku na tom poli však úsilovné. Z celé východní církve klerus ruský stojí nejvýše.

Nejvyššími ústavy duchovními jsou akademie, o kterých jindy.

(Pokračování.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

Chtěje podati, pokud mi možno, obraz veškeré socialní činnosti v našich československých vlastech, promluvím nyní o tom, co bylo vykonáno před námi, co se děje kol nás, při čemž se zastavím u sjezdů diecésních a hlavně u sjezdu Litomyšlského. Potom promluvím o činnosti kněžstva v otázce socialní a o poměru našem k celé této organisaci; účasť dělnictva katolického na Národopisné výstavě bude tvořiti závěr této socialní stati.

Základem vší socialní činnosti ve vlastech našich jsou Kolpingovy Jednoty katolických tovaryšů, jejichž nejvyšším ochrancem v Rakousku jest kardinál Antonín Gruscha. On dosud rád tovaryše navštěvuje, mezi nimi dlí, prapory jim světí, o jejich rozšíření se stará, k nim řeční a pro spolek a jeho účely je

rozohňuje. Spolek tovaryšů ve Vídni, jemu nejbližší, jest počtem členů silný a má několik filialek. — Velice hojně rozšířily se Jednoty katolických tovaryšů na Moravě, kdež nadšení zakladatelé, faráři, katecheti a hlavně kooperatoři, zakoupili pro ně domy a připravili tovaryšům útulná místa; někteří z těchto duchovních dostali se tím do značných dluhů. — Nepíši dějin Jednot, podávám toliko obraz jejich, a proto nepátrám, kolik jich jest a kdy které byly založeny. Podotýkám jen, že některé z nich budou slaviti brzy již padesátiletou ročnici svého trvání.

Účel Jednot katolických tovaryšů jest vychovavací. Stanovy Jednoty katolických tovaryšů v Praze vyjadřují účel spolku takto: Vzdělání katolických tovaryšů, udržování a upevňování katolické víry v nich, aby tak k řádným katolickým mistrům dospěli. Prostředky k tomu jsou:

a) zdržování tovaryšů od špatných společností a od návštěvy mravnosť i víru ohrožujících místností.
b) Vyučování náboženství a ostatním nutným a užitečným předmětům.
c) Čtení vhodných knih a časopisů, jež chovají knihovny spolkové.
d) Slušné a dovolené hry a zábavy, ano i divadelní představení s dovolením předsedovým.
e) Svědomité plnění povinností katolického křesťana, zvláště časté přijímání svatých svátostí.

Jinde, dle potřeby, může si každá Jednota dle lokálních poměrů stanovy upraviti. Každá diecése tvoří samostatnou skupinu, jíž je v čele diecésní praeses, od biskupa jmenovaný. K jeho návrhu jmenuje biskup předsedy a místopředsedy každé Jednoty, kterážto místa zastávají vesměs katoličtí duchovní.

Spolek sám volí si ze svého středu výbor, jednatele a »staršího«, jenž jest předsedovi ve správě Jednoty nápomocen.

Mezi všemi Kolpingovými Jednotami v Evropě jest zvláštní zařízení v ten rozum, že každý katolický tovaryš, cestuje-li, hlavně hledá-li práci a vykáže-li se členskou knížkou, může v Jednotě tři dny bydleti, při čemž se mu ku př. v Praze zaplatí jedna večeře a jedno snídaní z jmění spolkového.

Jak jsem již uvedl, mají četné moravské Jednoty vlastní domy. V Čechách mají toliko dvě Jednoty katolických tovaryšů vlastní bydliště, a to v Českých Budějovicích a v Praze. I pokusím se nastíniti zařízení a poměry v Jednotě Pražské, kterouž dobře znám a kamž ke slavnostem docházím, chtěje tímto příkladem vylíčiti význam Jednot katolických tovaryšů vůbec.

Základ k domu katolických tovaryšů v Praze položil J. M. nynější nejd. p. biskup v Hradci Králové. Věnoval mu totiž výnos veškerých svých knih a brožur, ve Slovech pravdy, jež v Praze vydával. Koupil jim dům v Anenské ulici č. 209. za 45.000 zl. Po p. biskupovi Ed. Jan Nep. Brynychovi jmenován byl předsedou Jednoty katolických tovaryšů v Praze kanovník Dr. Jos. Burian. Přikročil ihned k reformě spolkového domu. Všickni nájemníci dostali výpověď, a celý dům jest upraven výhradně pro katolické tovaryše. Práce, kterých zde již před tím vykonal bývalý místopředseda Jednoty, kaplan Václav Stejskal, budiž zde vděčně uznána a patřičně oceněna. Nový p. předseda vymohl u Jeho Eminencí, že byl jmenován pro Jednotu zvláštní duchovní správce, jenž bydlí v druhém poschodí a slouží denně mši sv. v prostranné a vkusně zařízené kapli. Duchovní správce, Karel Procházka, jest zároveň místopředsedou Jednoty, tak že právně zasahuje v celý život Jednoty. Ve druhém poschodí mimo místnosti již uvedené jest ještě pět ložnic s 10, 7, s dvěma po 6 a 4 postelemi. V prvním poschodí jest veliký sál k přednáškám, valným hromadám, divadelním představením a k domácím zábavám; dále knihovna, která jest zároveň učebnou pro zpěv a hudbu; konečně čtyři ložnice s 5, 6 a dvě se 7 postelemi. V ložnicích mohou

tovaryši za mírnou náhradu na režii nocovati. Nyní jich tam spí denně na 50. V přízemí jest spolková síň, sloužící zároveň za čítárnu a jídelnu; kuchyně, byt pro služebné, komora, pekárna, prádelna, pokoj pro cestující, učebna a byt pro domovníka. V domě se stravuje na 20 jinochů; dostávají snídaní za 8 kr., oběd za 15 nebo 22 kr., večeři různě, dle přání. Při tom se mohou společně pobaviti a četnými novinami se vzdělávati. Majíť v Jednotě vyloženo na 20 katolických časopisů. K zábavě slouží také spolkový kulečník a jiné slušné hry. Při domě jest prostranná veranda směrem k Vltavě, kdež mohou členové tráviti teplé letní večery. — V pondělí koná náboženské přednášky místopředseda, v neděli různí řečníci, v adventě a postě sám předseda.

Mezi tím dává Jednota divadelní představení, pořádá v dovolený čas domácí i veřejné zábavy s četnými výstupy. Divadelních her se pravidelně i sám Jeho Eminencí súčastňuje; obecenstva, ať cokoli Jednota podniká, schází se hojně; pravidelně jest celý sál obsazen, tak že členové, tovaryši sami, stávají vzadu. Hudební a pěvecký sbor tovaryšů přispívá k pestrosti programu při divadelních představeních a zábavách. — Jednota má dobré hudebníky, vycvičené zpěváky a několik vyškolených herců. Členové čtou pilně noviny, knihy a všímají si bedlivě tisku katolického i socialně-demokratického. Jejich přičiněním rozšíří se v pražské a okolní obecenstvo mnoho dobrých časopisů, knih a brožur; jsouť po celé Praze a předměstích roztroušeni. Při slavnostech odívají se tak, že jich od studentů nerozeznáš. V obecenstvu i v dílnách těší se veliké přízni. Mistři — i liberální — váží si jich jako svědomitých a tichých pracovníků. Každý rok súčastňují se v chrámu Páně u sv. Jiljí společného sv. přijímání a při významných církevních slavnostech vycházejí sborově se spolkovým praporem.

Někteří katoličtí tovaryši různé valné hromady a přednášky katolických spolků v Praze navštěvují, v nich se poučují, posilňují, a ve spolku sv. Vincence z Paula, v Jednotě Svatováclavské, v Kongregaci Mariánské a v jiných katolických spolcích jako činní údové pracují a působí a tím se v křesťanském životě zdokonalují.

Jednota katolických tovaryšů v Praze pořádala letos dne 5. května na svátek Ochrany sv. Josefa, patrona dělníků a řemeslníků, ponejprve slavnou pouť na památku zasvěcení kaple sv. Josefu. Dopoledne sloužena byla v domácí kapli starostou Jednoty, kanovníkem Drem. Jos. Burianem, slavná mše svatá za četné asistence, načež měl P. Jemelka z Tov. Ježíš. slavnostní řeč. Také celebrant své svěřence přiměřenou řečí oslovil. Následovaly slavnostní sbor, o 12. hodině společný oběd a o 3. hodině slavné litanie. Pak následovala poutní zábava s programem velice zajímavým. Celý vnitřek domu byl chvojí vykrášlen, a v přízemí usadil se Bosňák Janušovič, jenž prodával různé druhy perníku, vedle toho prodával jiný obrázky, třetí doutníky. Dráb s rychtářem udržovali pořádek a v hlavním sále, jenž byl obecenstvem přeplněn, střídaly se hudba, zpěvy a různí předivní umělci z dalekých krajin provozovali zde své umění k obveselení obecenstva. Celá zábava měla ráz neobyčejně veselý a veskrze velice solidní, a můžeme říci, že se všem líbila a všecky uspokojila. Mimo předsednictvo i různí jiní kněží této poutní slavnosti se súčastnili. Právě o této slavnosti bylo zřejmo a patrno, jak to jde spolku k duhu, když má vlastní dům a když tu pohodlně a bez ohledu na jiného může činnosť svou rozvinouti. Kéž by i družstvu Vlasť něco podobného v brzku bylo popřáno.

Těšíme-li se ze zdaru a rozkvětu nynějšího katolického socialního hnutí, buďme vděčni Kolpingovým Jednotám a všem, kteří je založili, řídili a dosud řídí. Ty k němu daly podnět, a v těch se pokračuje u jinochů v rodinném životě, z něhož byli vytrženi, když přišli ve velkých městech do učení.

Kde jsou Jednoty katolických tovaryšů, buďtež při nich zřízeny také Jednoty učňů. Před rokem 1868. vychovávala mladého jinocha, učně, až do 18. roku nedělní škola rázu církevního; i nyní jej průmyslová nebo jiná odborová škola vzdělává, ale náboženství jest z těchto škol pravidelně vyloučeno. Tyto školy nevedou jinocha k modlitbě, do chrámu, k sv. svátostem, i jest tedy nutno, zakládati Jednoty katolických učňů, jak to vidíme ve Vídni a v jiných německých městech. I v Pešti mají podobný spolek. Četli jsme v »Čechu« ze dne 23. dubna t. r., že nuncius při své návštěvě v Pešti »navštívil též asyl katolických učeníkův.« V Praze jest tomu odpomoženo výborným ústavem, Johaneem, kdež mají učňové rovněž průmyslové vzdělání, ale při tom i náboženské vychování. Když se tovaryš ožení a stane se mistrem nebo vůbec samostatným živnostníkem, může sice zůstati činným členem Jednoty katolických tovaryšů, ale ztrácí pasivní volební právo. Takoví přecházejí z pravidla v ochranné družstvo.

Ochranné družstvo vůbec tvoří: 1. Členové zakládající s příspěvkem nejméně 100 zl. 2. Členové přispívající s ročním příspěvkem 2 zl. 3. Členové čestní, kteří jako zvláštní příznivci a přátelé Jednoty ve valné hromadě takovými jmenováni byli. — Ochranné družstvo stará se otcovsky o zdar Jednoty a zjednává jí nutné prostředky hmotné k zapravení potřeb. Členové ochranného družstva přicházejí na přednášky, do divadel, zábav i do valných hromad, kdež se z jejich středu volí pokladník. Uvažujeme-li to z té stránky, že se jim umožňuje spolupůsobení ve spolku, v němž za mlada působili, se vzdělávali, těšili a bavili, a že se neukládá velikých starostí těm, kteří mají již péči o rodinu, živnosť, obchod, je to dobré a chvalitebné, ale naše doba, která organisuje proti Církvi tolik pluků nepřátel, vyžaduje toho, aby se katoličtí mistři i mimo to sestupovali ve zvláštní spolky mistrů a starali se zde o své zájmy a stáli tu jako nová hradba Církve při volbách a jiných příležitostech společenského života. [1])

Každá strana, cílů svých vědomá, musí pečovati, aby její přívrženci dostali se do obecního výboru, okresního zastupitelstva, do místních a okresních školních rad, do peněžních ústavů; musí se starati, aby její členové platně zasahovali do voleb zemských a říšských. Nyní jsme většinou všude odstrčeni, i musíme se starati o organisaci řemeslnictva a živnostnictva na základě katolickém.

Podobné spolky jsou již dávno zařízeny ku př. ve Vídni, Štýrském Hradci, v Jihlavě. Věc ta není tedy nová. Já ji pouze oživuji, veden jsa přáním, aby celý náš katolický život čile proudil jako krev ve zdravém těle.

Když se socialní demokracie i v Čechách úžasnou měrou rozšiřovala, a když její tisk začal vnikati i do městeček a do vsí, pomýšleli mnozí zakládati křesťansko-socialní spolky i v menších městech a vesnicích. Ale tu pro Jednoty, jak jsme je líčili, nebylo s důstatek tovaryšů. I byly v takových místech zakládány Jednoty ke cti sv. Josefa, patrona dělníků a řemeslníků, pod jménem: Sv. Josefské Jednoty katolických jinochů a mužů. Někde bylo k nim přibráno také okolí, tak že i rolníci, chalupníci a podruzi a synové jejich jsou v tento široký program pojati. Sv. Josefské Jednoty zůstaly jako spolky tovaryšů ve svazku diecésním. Diecésní biskup jmenuje jim k návrhu diecésního praesesa předsedu a místopředsedu, stvrzuje jejich stanovy, a jejich členové bývají ubytováni a hostěni v Jednotách tovaryšů, nebo jinochů a mužů, kam na svých cestách zavítají.

---

[1]) Kdyby pojali do svého středu všecky malé živnostníky vůbec, tvořili by silnou katolickou stranu.

Pražská Jednota katolických tovaryšů dala tisknouti formulář stanov Jednoty katolických jinochů a mužů, z nichž zde uvedeme jejich účel a prostředky k jeho dosažení.

Účel Jednoty: *a)* vzdělání katolických jinochů, aby se stali řádnými katolickými muži; *b)* pěstování a rozšiřování zbožnosti a mravnosti; *c)* oslava služeb Božích; *d)* pohosťování přicestovalých členů tovaryšů a podporování chudých a nemocných.

Prostředky: *a)* zdržování mladého lidu od špatných společností a místností; *b)* přednášky o náboženství a jiných potřebných a užitečných předmětech jako počtářství, dějinách, hospodářství a pod.; *c)* čtení vhodných knih a časopisů, jež chová spolková knihovna, která budiž, jakmile možno, i širšímu obecenstvu přístupna; *d)* slušné a dovolené hry a zábavy, ano i vhodná divadelní představení s povolením předsedovým; *e)* svědomité plnění povinností katolického křesťana, zvláště časté přijímání svatých svátostí; *f)* pořádání zvláštních sbírek pro podporu a ošetřování chudých.

Ve stanovách se doporučuje, aby si Jednoty sv. Josefské dle možnosti zařizovaly: soukromou pokladnu úspor, pokladnu nemocniční a odbor pro zaopatřování míst činným členům.

Ale mimo Jednoty sv. Josefské povstaly i jiné spolky, které se řídí úplně programem křesťansky-socialním, ale které nestojí ve svazku diecésním, majíce stanovy pouze vládou stvrzené. Jejich valné hromady volí si samy předsedu, místopředsedu i ostatní výbor. V jejich čele stojí buď vážení občané nebo někteří z místních duchovních. Takovéto spolky ať si aspoň stanovami pevně a bezpečně a na všecky časy zaručí ráz katolický. Mám v rukou dvoje stanovy takovýchto spolků z Humpolce a Červených Peček. Jejich program jest v podstatě týž jako Jednot sv. Josefských; podpora chudých členů jest v obou stanovách výslovně podotknuta, jakož i snaha, aby člen dostal práci. A tak máme nyní spolky s křesťanským programem různých pojmenování, v Jilemnici na př. Živnostenskou Jednotu a v Bohosudově spolek katolických horníků, jediný toho jména a druhu v Čechách.

Zvláštním zjevem katolického socialního hnutí jest Politický klub katolického dělnictva v Čechách, r. 1893. založený. Všecky předešlé spolky maji za účel více vnitřní obrození dělnictva, jeho vzdělání a zušlechtění a vespolnou pomoc, tento však chce mimo to zasahovati i do veřejného, politického života. S mnohých stran dívali se na tento spolek mistři a dělníci nedůvěřivě, jiní zas význam jeho přeceňovali; já k němu chovám hned od počátku přátelské stanovisko a daroval jsem mu pro začátek ze svých soukromých demonstračních sbírek 50 zl.

Jsou jiné časy, jiné poměry, i třeba nám také jiné taktiky. Socialní demokraté vstoupili na půdu politickou, katoličtí dělníci staví se jim po bok, ale se svými zásadami náboženskými, národními i politickými. Obě strany se již několikráte potýkaly, a naši, ku cti jim to budiž řečeno, se nedali a nedají. Majíť ve svém středu p. Tom. Jirouška, vyškoleného bojovníka! Časté projevy a resoluce Politického klubu katolického dělnictva v Čechách vzbudily pozornosť veškerého pražského českého tisku.

Ve výborových schůzích učí se členové debatovati, v měsíčních členských schůzích vystupují veřejně; jeden se z pravidla připraví, referuje o určitém předmětu, a ostatní mluví s patra. Jsou mezi svými, nestydí se jeden druhého, a tak se zaučují pro budoucnosť; klopýtne-li někdy někdo, nebere se mu to ve zlé. K zdokonalení řečnickému sloužil kurs řečnický, jejž řídili pp. Tom. Jiroušek a předseda klubu Jos. Hovádek. Členové klubu konají občas i na venku přednášky, a někteří z nich chodí do schůzi socialních demokratů, kdež se

o slovo hlásí a své katolické stanovisko obhajují. Politický klub katolického dělnictva českého zkrátka doplňuje dobře organisaci dělnickou a vyplňuje čestně své místo. Jeho členské i veřejné schůze bývají hojně navštěvovány. Politický klub má obydlí ve veřejné hostinské místnosti, kdež katolické časopisy vykládá a schůze katolickým pozdravem zahajuje, což jest věc v Praze nezvyklá a což budí pozornosť a na jiné dobře působí.

Jsem upřímným přítelem Politického klubu katolického dělnictva, ale pracuji k tomu, aby se jeho práce konala pro Boha, pro Církev, pro blaho bližního, a proto každého z členů, kdo je slovům mým přístupen, napomínám, aby se těmito zásadami řídil a svou osobu do pozadí stavěl.

Ve Vídni a snad i jinde mají spolek katolických dělnic. U nás se starají o chudé dívky některé řádové sestry, spolek Josefeum; hojně služek jest zastoupeno ve III. řádu sv. Dominika. Něco se tedy děje, ale organisace katolických dívek na poli socialním se neprovádí. Tato práce budiž doporučena budoucímu sjezdu katolického dělnictva. Pokud víme, jediné v Lounech ve spolku křesťansky socialním jsou zastoupeny také ženy a dívky; jinde u nás o něčem podobném jsme dosud neslyšeli.

Vykreslil jsem vám obraz čtvero křesťansky socialních spolků: Jednot katolických tovaryšů, Jednot sv. Josefských s nimi spojených, křesťansky socialních spolků, pouze státem potvrzených, a konečně Politického klubu katolického dělnictva. K rozvoji těchto spolků přispívají čtyři katolické socialní časopisy: »Dělník«, založený r. 1885. zvěčnělým P. Pl. Mathonem; »Dělnické Noviny«, které povstaly r. 1891., »Obrana práce«, založená r. 1893. farářem z Lišně, Methodem Hoškem, a konečně »Zájmy dělnictva« v Mor. Ostravě, k nimž dal r. 1894. základ předseda tamní Jednoty katolických tovaryšů, koop. Tom. Kubíček. Všecky čtyři listy pracují svorně a jsou mezi dělnictvem hojně rozšířeny. Přinášejí zprávy o činnosti spolků katolického dělnictva a statečně se bijí se socialními demokraty. Katolické náboženství dochází v nich pečlivé obrany.

K osvěžení a vzpružení ducha mezi těmito spolky — vyjímaje klub, kterýžto jako politický spolek s žádným jiným spolkem spojovati se nesmí — slouží diecésní nebo zemské sjezdy. Předseda diecése Králové-hradecké, prof. Dr. Vinc. Ruth, svolává Jednoty tovaryšů, jinochů a mužů k diecésní poradě po kněžských exercitiích: letos bude diecésní sjezd v Českých Budějovicích při oslavě 40leté ročnice tamní Jednoty katolických tovaryšů; a v Praze hodlá diecésní praeses, kanovník Dr. Jos. Burian, svolati zemský sjezd praesesů, členů a příznivců Jednot katolických tovaryšů a spojených s nimi Jednot Svatojosefských v době, kdy se koná mimořádná valná hromada družstva Vlasť. Stateční naši soudruzi v Náchodě, kteří pořádají schůze doma a v okolí a vysílají řečníky do vůkolních míst a kteří si zařídili filialku ku prodeji katolických listů a brožur, v níž rozšířili v krátké době na 42.000 listů a brožur, chystají se ku krajinskému sjezdu.[2]) A konečně ještě letos bude se konati nejspíše v Moravské Ostravě konference delegatů katolického hornictva a hutnictva československého.

R. 1891. svolal tehdejší kanovník Eduard Jan Nep. Brynych sjezd delegatů Jednot katolických tovaryšů z Čech, z Moravy a ze Slezska, jehož jsem se po celý čas osobně súčastnil. Rokovalo se o zvelebení Jednot a odstranění jejich chyb.

Předsedy Jednot tovaryšů z celého Předlitaví svolává k poradám do Vídně kardinal Ant. Gruscha, tak že jest činnosť spolků křesťansky socialních ve

---

[2]) Pozn. Činnosť křesťansko-socialního spolku »Svornosť« v Náchodě má takové účinky na tamní dělnictvo, že oba spolky socialních demokratů v Náchodě, které do nedávna měly půl páta sta členů, čítají těchto dnech sotva — čtyřicet. Z toho je viděti, co zmůžeme, když se přičiníme.

stálém proudu. Aby byl obraz celý, podotýkám, že jest v Olomoucké konsistoři zvláštní socialní sekce, kteráž jest jako poradním sborem všem těm, kdož podobné spolky zakládají.

Velikého počtu a dokonalosti dosáhly křesťansko-socialní spolky v Hradecké diecési příchodem nejdůstojnějšího p. biskupa Eduarda Jana Nep. Brynycha. Jeho Milosť pobádá kněze v pastýřských listech, při generalních visitacích, v soukromé rozmluvě, aby podobné spolky zakládali; on tyto spolky hmotně podporuje a všude, jakmile si zřídí spolek prapor, přijíždí, prapor posvětí a vzletnou řečí povzbudí členy spolku, aby pokračovali na dráze započaté. K slavnosti přijde celé okolí, četné prapory okolních a vzdálenějších zavlají, a pod těmito korouhvemi kráčí sta a sta křesťanských socialů k místu, kde světí Jeho Milosť prapor. Členové pražští, kteří se takovýchto slavností súčastňují, vracívají se domů plni nadšení.

Podobná manifestační schůze byla letos v Náchodě, kdež Jeho Milosť uděloval svátosť biřmování a dne 22. dubna t. r. tamnímu spolku křesťansko-socialnímu »Svornosť« prapor posvětil. K slavnosti dostavilo se devatenáct katolických spolků z okolí s prapory, a ráz její byl tak imposantní, že i nepřátelé byli tím uchváceni a prapory na svých domech vyvěsili. Očitý svědek vypravoval o nevídaném pohledu, jenž se mu naskytl, když Jeho Milosť katolické spolky se svými prapory na nádraží vyprovázely.

Za těchto okolností bylo již možno přistoupiti k všeobecnému sjezdu československému, k němuž dali podnět dva přední vůdcové dělnictva: Dr. Rud. Horský a Tom. Jiroušek, a kam křesťansko-socialní spolky vyslaly své delegaty.

Nejprve dojeli do Brna, sešli se s vynikajícími Moravany, zajistili si jejich spolupůsobení, a tak sešlo se v Litomyšli 113 (z nichž byli pouze 3 kněží) delegatů katolického dělnictva z Čech, Moravy, z Rak. Slezska, z Dolních Rakous a na 200 hostí z kruhů dělnických, řemeslnických, živnostenských a rolnických. Sjezd zasedal dva dny, dne 8. a 9. září. V předsednictvo byli voleni výhradně členové stavu dělnického a řemeslnického.

Když byl ustanoven jednací řád, probíral sjezd tento program: Kterak smýšlí křesťanský dělník o národnosti, Křesťanský dělník a společnosť, Dělnictvo a náboženství, Pracovní doba, Mzda, Pojišťování dělnictva, Politická práva dělnictva a Naše organisace. Stůjž zde aspoň resoluce o dělnické katolické organisaci:

1. Buďtež zakládány a podporovány spolky dělnictva katolického, které jsou ohnisky veškerého zdárného socialního hnutí na křesťanských základech. Kde možno, zakládány buďtež spolky odborové.

2. Spolky naše pěstujtež co nejupřímnější vzájemnosť. Za tou příčinou doporučujeme, aby spolky naše sestupovaly se v krajinské organisace. Dosah a rozsah působnosti těchto krajinských organisac nechať určí se v krajinských konferencích, na nichž by se delegáti krajinských spolků o svých záležitostech radili.

3. Ku převedení jednotné zemské organisace naší strany nechať se sestoupí sedmičlenný sbor důvěrníků, a to pro Čechy jeden, pro Moravu jeden a pro Slezsko jeden. Sbory tyto nechať prozatím spravují společné záležitosti naší strany. Za tím účelem nechať založí se v každé zemi agitační fond. Příspěvky do toho fondu budou přijímati a kvitovati listy naší strany. Správu fondu povede sbor důvěrníků. Všechny tři sbory důvěrníků, ač úplně samosprávné, nechať v důležitých otázkách společně se radí.

4. Za člena naší organisace pokládá se každý, kdo uznává, podporuje a šíří zásady naše, na tomto sjezdu vyslovené a přijaté.

5. Poněvadž jest k šíření našich zásad nejdůležitějším prostředkem tisk, budiž tisk naší strany od soudruhů našich všemožně podporován a šířen. Za

orgány naší strany uznává sjezd tyto časopisy: »Dělnické Noviny« v Praze, »Dělník« a »Obrana« v Brně, a »Zájmy dělnictva« v Mor. Ostravě.

6. Sbory důvěrníků nechať pracují ke spojení se s našimi spolubratry v ostatních zemích, abychom mohli co nejdříve sraziti se všickni katoličtí dělníci v jednu armádu na společném brzkém sjezdu mezinárodním.

7. Sbory důvěrníků nechať pečují o svolání příštího sjezdu našeho, který konati se má v Moravské Ostravě. Čas tohoto sjezdu určí sbory zemské.

Ke schůzi bylo zasláno množství dopisů a telegramů. Sv. Otec Lev XIII. a diecésní biskup J. M. ndp. Ed. Jan Nep. Brynych zaslali sjezdu požehnání, a později i Jeho Veličenstvo císař pán na telegram jemu zaslaný milostivě odpověděl.

Resoluce sjezdu vyšly ve zvláštním otisku nákladem p. Tom. Jirouška (Praha č. 234—I.) a prodávají se po 2 kr. Pro horníky začaly po sjezdu vydávati zvláštní přílohy: »Zájmy dělnictva« (Horníka) a »Dělnické Noviny« (Hornické Listy.) Ve zvláštní knize konečně bude vylíčen celý průběh schůze.

Toť jest kratičký průběh sjezdu Litomyšlského. »Dělnické Noviny« přinášejíce o sjezdu v 2. čísle IV. ročníku ze dne 16. září r. 1894. dlouhý referát, zakončující jej těmito slovy: . . . počavše stavěti velikolepou budovu socialních oprav na půdě zákonité, rázně, ale nikoliv bez rozvahy, v jednotné organisaci jděme muž vedle muže, vzájemně se podporujíce a nabývajíce den ode dne síly vždy větší a větší . . . Dnes není dělníkovi a řemeslníkovi více možno státi lhostejně a dívati se nečinně socialnímu zápasu, dnes musí každý v boj buď jako spolubojovník naší nebo druhé strany . . . Vizte delegaty shromážděné! Nejsou mezi nimi žádní milionáři, jako Singer nebo Adler, žádní lidé z dělnických mozolů zbohatlí, jako Bebel, žádní štváči z řemesla, kteří »chtějí, aby rány společnosti lidské se nezahojily,« jako si Liebknecht a ostatní němečtí vůdcové socialních demokratů výslovně přejí. Mezi námi byli mužové veskrze chudí, chudí dělníci, chudí řemeslníci a k tomu tři chudí venkovští kaplani . . . A co dále? Na tomto místě, kde dnes jsme, státi nezůstaneme. Půjdeme ku předu . . . jistě a rázně, jako železná armáda, která nepovolí. Půjdeme ku předu stále, až dojdeme cíle, a cílem tím jest opravdové a trvalé blaho dělnictva na základech křesťanských.«

Program sjezdu Litomyšlského přijali křesťanští socialové v Korutanech při zvláštním socialním sjezdu r. 1894. konaném.

Roku 1893. súčastnil se starosta družstva, Dr. Rud. Horský, socialního sjezdu v Bamberku, v Bavořích, kdež vešel ve spojení s německými katolickými sociology, z nichž jeden, Hugo Stanke, kaplan z Pruského Slezska, zemský poslanec v Berlíně, naše »Dělnické Noviny« si předplatil.

R. 1894. súčastnil se sjezdu dolnorakouských katolíků ve Vídni, kdež vešel v důvěrný styk s křesťanskými socialy. Na obou místech proslovil řeči o činnosti křesťansko-socialní v Čechách. Vídenští křesťanští socialové vyžádali si překlad resolucí sjezdu Litomyšlského, chtějíce je přijati za své.

A konečně na počátku r. 1895. k poslednímu sjezdu katolických socialistů ve Francii zaslali na podnět Dr. Rud. Horského přední katoličtí dělníci a řemeslníci z Čech pozdrav v jazyku českém a francouzském. Poznamenám-li k tomu, ze veliký italský socialní měsíčník, »Rivista internacionale«, již nejednou o »Dělnických Novinách« zprávu přinesla a obsah některých článků v krátkosti uvedla, ukázal jsem tím jasně, že i cizina se pomalu dovídá o blahodárné křesťansko-socialní činnosti v zemích československých.

Co družstvo způsobilo v Římě s adresou katolického dělnictva a jak potěšilo sv. Otce Lva XIII. a státního sekretáře kardinála Rampollu, o tom jsem již promluvil v březnovém čísle tohoto listu. (Pokračování.)

UMĚNÍ.

—•—

Výroční výstava krasoumné jednoty pro Čechy v Praze. I. Ještě nikdy nebyla výstava Pražská tak četně obeslána, jako právě roku letošního, i byla jury výstavní nucena pro nedostatek místa kromě děl, která vůbec nezasluhovala, aby byla vystavena, odmítnouti také značný počet takových zásilek, které za jiných okolností by zajisté byly připuštěny. Příčinu tak velikého účastenství hledati dlužno jednak v tom, že Pražský umělecký trh rok od roku utěšeně se vzmáhá (z minulé výroční výstavy zakoupeno bylo obrazů za 40.600 zl.), jednak i v prohlášení Krasoumné jednoty, že na Pražské výstavě vítán jest kterýkoliv z nynějších směrů uměleckých, pokud v dokonalém provedení se jeví. Toto benevolentní vyzvání výstavní správy nevyznělo na plano; setkáváme se i mezi malbami náboženskými, o nichž především referovati chceme, s nedozralými a podivnými výplody nejnovějších proudů uměleckých. Vidíte-li na př. na obraze Berlínského Ludvíka šl. Hofmanna »Ztracený ráj« špatně kreslené a modelované figury, sedící v bizarně komponované a perspektivně nemožné krajině, zavírají-li se oči vaše bezděky před křiklavě pestrými barvami po obraze rozhozenými, neubráníte se odporně grotesknímu dojmu a podivíte se zajisté, uslyšíte-li, že máte před sebou obraz umělce, v němž někteří spatřují nadějného reformátora novověkého umění. O nic příznivěji nepůsobí obraz Heřmana Neuhausa »Ubohý Lazar«, jenž i obsahem svým vyznívá v jizlivou sotisu namířenou proti katolické církvi. Neuhaus modernisuje příběhy biblické, užívaje k tomu moderní malby pleinairové; učinil tak i na nejnovějším svém obraze s parabolou biblickou o bohatci a Lazarovi. V popředí zvedají tři andělé starce žebráckým rouchem přioděného, jenž v širém poli, ode všech jsa opuštěn, právě zemřel. Jasné paprsky sluneční ozařují tuto skupinu. Stranou ubírá se silnicí ke hřbitovu stkvělý průvod zemřelého boháče: vůz věnci pokrytý doprovází hojná assistence kněžská; ale nad průvodem tímto zůstává nebe zachmuřeno. Smysl a cíl toho všeho jest jasný. Na štěstí výtka církvi katolické tu ve tvář vmetená srovnává se rovněž tak málo s pravdou skutečnou, jako kolorit tohoto pleinairu s barvami skutečnými. Jestiť to právě Církev katolická, jež vykonává ve velikých městech chudině služby arimathejské. Ani s obrazem Düsseldorfského malíře Willy Spatze »Pojďtež ke mně všickni, kteříž pracujete a obtíženi jste,« nemůžeme se spřáteliti, ač v něm vězí vážný kus umění. Znamenité nadání Spatzovo pro tlumočení duševní nálady výrazem obličejů a pósou těla, jeví se i zde. Ve tváře oněch nešťastných a sklíčených, kteří tu u dveří čekají, až na ně dojde řada, by došli od Spasitele potěchy, vtisknut jest mistrně výraz utrpení, jenž jinak podán u starce, jinak u mladíka, stařeny, ženy a dívky: celou stupnici bolu probral tu umělec způsobem vpravdě virtuósním. Jsou to tváře překrásné a hluboce procítěné. Ale komposice obrazu není šťastná, není jednotná ani jasná: celek jest cosi hledaného, vyumělkovaného. Chybí tu především hlavní postava: postava Spasitelova. Divák nebude zajisté v muži, jenž opodál od onoho zástupu u holé jednotvárné stěny sedí, skloněn jsa nad prostovlasou ženou, která se mu k nohám vrhla, spatřovati Krista, zbaviť jej malíř nejen svatozáře, nýbrž i vší váhy vůbec, takže na obraze oproti skupině na levé straně obrazu není náležité protiváhy na straně pravé. Nadto výbornosť kresby, kterou nelze Spatzovi upříti, béře značnou újmu zvláštním chladným modravým koloritem, jemuž si navykl. Od obrazů těchto rádi odvrátíme se k malbám, jejichž původcové nerazí nových směrů a cest způsobem tak revolučně náhlým, ba přenáhleným. S rozkoší spočineme na Zimmermannově »Klanění«: P. Maria ukazuje Božské děťátko před ní v jeslích ležící starci, stařeně a hochu, kteří s úžasem a radostně na Spasitele svého hledí. Ubledlá, nevinná tvář Bohorodičky, něžné tílko Ježíškovo jasnou září oblité, hoch s černýma jiskrnýma očima a vrásčité tváře starochů: vše to podáno mistrně. Ke starší škole historické přimyká se obrazem svým »Kristus před domem Ahasverovým« František Thiele. Na prah Ahasverova domu sklesl vysílením Spasitel: Ahasver s hněvivými gesty jej odhání.

Mocný dojem v duši zanechává »Návrat s hory Kalvarie« od nízozemského malíře P. van der Ouderaa. Po kamenných schodech úzké a strmé ulice Jerusalémské dospěl k nízkým dveřím skrovného příbytku nečetný zástup těch, kteří provodivše Krista až k smrti, vracejí se nyní žalem sklíčeni ze smutné své pouti. Bolestná Matka Boží držíc v pravé ruce trnovou korunu krví zbrocenou, opírá se levou rukou o pravici toho, jehož ochraně Syn Její na

kříži ji byl poručil. Sv. Jan s tklivým soucitem pohlíží do zkormoucené tváře největší trpitelky. Za nimi kráčí stařena s rukama zpola sepjatýma, na hlavě nesouc koš s nádobami a houbou, jíž Kristus byl napájen. Nejzáze kráčí v oděvu pestrém rusovlasá Maří Magdalena levicí zakrývajíc tvář svou. V pozadí otvírá se obloukem přes ulici se klenoucím průhled na horu Kalvárskou, na níž trčí tři kříže . . . Bolestnou Matku Spasitelovu spatřujeme také na obrazu Vespasiana Bignamiho »Matka Spasitelova«. Od šedého bezútěšného pozadí odráží se tmavá, v hnědé roucho zahalená postava Panny Marie u prázdného kříže na zemi ležícího stojící; celá postava i tvář ve stín jsou ponořeny: svatozář kolem hlavy Bohorodičky jest tu jediným zdrojem světla. Chtěl-li malíř vyvolati v diváku dojem kormutlivý, podařilo se mu to plnou měrou. Za to pravou idyllou jest »Madonna od Františka Urbana. Cestou mezi lány polí kráčí Bohorodička, majíc Ježíška na ruce, s vědércem ke studnici v polích stojící, u níž stojí několik žen. Svěží krajinka vůkolní nemá ovšem rázu orientálního.

Skramlíkův obraz »Kristus a hříšnice« jest malován obratným a hladkým štětcem; ač židovský typ tváře Kristovy, divadelní gesto hříšnice před ním na kolena skleslé a držení pravé ruky Kristovy (zdá se, jako by palcem chtěl udělati kajicnici na čele kříž) nečiní dojmu příznivého. Pozadí obrazu Nathanaela Sichla »Judita« pohříženo jest celé v krvavou červeň, z níž stěží vystupuje postava mladistvé Judity, držící v rukou vodorovně handžár v rudé pochvě. Pilně pracovaný akvarel Josefa Scheiwla »Prorok Daniel« nečiní velikých pretensí: dobře by se hodil za předlohu k barvotiskovému obrázku k názornému vyučování biblické dějepravě.

Krásný obraz »Potopa světa« od Adriena Demonta spadá již v obor krajinářský. Znázorňuje vlastně konec potopy. Pod mohutnými skalami vlní se rmutné vody, na nižším útesu skalním spočívá archa Noemova; v kamení povalují se kostry zhynulých zvířat. Přes protrhaná těžká mračna a strmé stráně skalin nad kalným vodstvem až k arše Noemově klene se překrásná duha. V popředí plápolá oběť, již Noe s rodinou svou Hospodinu přináší.

Z ostatních krajinomaleb uvádíme zde »Klášterní motiv« Beneše Knüpfera; jest to kus klášterní zahrady s košatými stromy s průhledem na zvonici kostelní za večerního soumraku, dále Curta Stoevinga »Kříž v lese« a konečně »Anděl Páně« od Waltera Leistikowa. Leistikow vykouzluje se zvláštním půvabem parkové a lesní krajiny při večerním osvětlení; avšak jeho krajiny jsou čím dále tím fantastičtější a libovolnější. Obraz »Anděl Páně«, na němž spatřujeme kostelík se hřbitovem, kdež si dvě dítky hrají, jest celkem prost vad, jichž Leistikow obyčejně se dopouští.

Zcela chybí na letošní výstavě obrazy z církevní historie. Aspoň poněkud čítati lze sem pouze: olejomalbu Schleibnerovu »Caecilie« a kresbu Bílkovu »Božetěch«. Božetěch vyřezává kleče v dílně své krucifix; poustáv ve práci zamyšleně hledí před sebe.

Z genristů i letos mnozí brali sobě látku ze života církevního. Na obrazu A. Stefanoriho (»Kardinálovo požehnání«) vidíme hojný zástup bíle oděných dívek, které poklekají před kardinálem, četným duchovenstvem obklopeným, aby přijaly jeho požehnání. Kardinála zobrazil též Ferdinand Pauwels na obrazu »V přemýšlení«: pohlíží tu kardinál se zahradní terasy do širé krajiny, ustav na chvíli v četbě knihy, kterou v ruce drží. Z obrazů, jichž látka vzata ze života klášterního (Richard Linderum »V zimní době« a »Jitřní píseň«; Louis Jimenez »Vypravování mnichovo a j.) nedotýká se ho žádný urážlivě, naopak nejeden z nich předvádí nám zvláště činnosť řeholnic ve světle velmi příznivém (Kašpar Schleibner »Májová pobožnosť«), ano tklivém (K. Schultheiss »Na matčině místě«); toliko jeden obraz, Theodora Raneckera »Jarní drama« shání se po planém sensačním effektu na újmu pravděpodobnosti. Z jitra jarního dne nalezly řeholnice před klášterem mladistvou družku svou ležící na zemi, krví zbrocenou. Potkala ji zlá nehoda při útěku z kláštera; přetrhl se řebřík provazový, na němž prchnouti chtěla. Kus řebříku visící s okna, z něhož mříže vylámány, k tomu poukazuje. Řeholnice položily umírající družku svou na kamenný stupeň schodů k fortně vedoucích a přivolaly kněze, by ji zaopatřil. Mají s nešťastnicí útrpnosť, toliko představená na nejvyšším stupni schodů stojící vášnivými posuňky dává nesmířitelný hněv na jevo, nic nedbajíc přítomnosti kněze, chlácholení ostatních řeholnic a nevole sběhšího se lidu . . . Obraz ten bude zajisté lákati obecenstvo a najde se dosti sentimentálních a mělkých myslí, které uvěří, že takováto »jarní dramata« v klášteřích skutečně se odehrávají!

Zvláštního povšimnutí zasluhuje obraz Josefa Leempoolsa »Bez útěchy«. V popředí tísní se zástup lidí v kostele se modlících; vidíme pouze jejich tváře. Výraz ustaraných, bolem sklíčených tváří jest výborně zachycen; obličeje vráskami zbrázděné, oči v slzách tonoucí a pohled polo zoufalý a polo nadějný, to vše mistrně podáno. V pozadí spatřujeme v měřítku nepoměrně malém perspektivní průhled do kostela, nad jehož oltářem ve světelném kříži napsána jsou slova »Croyez, et vous serez consolés!«

Z prací plastických uvádíme toliko V. Hansíkovy dekorační reliéfy: »Kristus« a »Madona«, poprsí to na kruhovitém pozadí vkusně modelovaná, a Jos. J. Červeného sousoší »Modlitba.« Anděl strážný, k němuž hoch s rukama sepjatýma se tulí, vztahuje tu jako k ochraně ruce své.

Dr. A. Podlaha.

HUDBA.

Opera »Bouře« od Zd. Fibicha. U Fibicha plujeme vždycky plným proudem čarné poesie smělých harmonií, oslňující instrumentace a měkké, vřelé melodiky. Shakespearova báseň »Bouře« nadchla Fibicha k dílu, na něž se již dávno připravoval a kteréž dokončil způsobem velkolepým. Vrchlický zpracoval dramatickou pohádku anglického mistra jako operní text obdivuhodně; formou scén a básnickou dikcí učiněno drama Shakespearovo skladateli přístupným a k využitkování hudebnímu přímo vybízejícím.

Básník libreta nespokojil se jen s užitím a spracováním látky dramatu Shakespearova, nýbrž popustil uzdu i své vlastní invenci a obohatil text jednak o velkolepé finale II. jednání, v němž Prospero ve svém majestátu zjeví se bouři zahnaným, a na počátku III. jednání rozpředl malou zmínku originalu ve velmi účinnou scénu Fernanda s Mirandou. Aby lépe vysvitlo přirovnání libreta k anglickému dramatu, uvádíme pořad scén: Po nedlouhém úvodu, v němž skladatel užívá Prosperových motivů a motivu bouře, líčí stkvělými barvami orchestrálními s nádherným effektem bouři Prosperem rozpoutanou; pak vidíme na scéně Mirandu s Prosperem; Miranda poznává nešťastný osud, jenž je oba na ostrov zahnal. Pomocný duch Prosperův, Ariel, podává potom svému pánovi zprávu, kterak bouři rozpoutal, koráb a neapolského krále s princem Fernandem a věrolomného bratra Prosperova s ostatními lodníky na ostrov zahnal a po utišené bouři Prosperem loď, kterou mají utonulci za ztroskotanou, do zálivu zavedl. Plavci zatím bloudí po ostrově a Ariel se přičiní, aby se před chatrčí Prosperovou setkala Miranda s Fernandem. Splanou k sobě láskou. Jsou však vyrušeni Prosperem, jenž sice Mirandu slíbí Fernandovi, avšak před tím jej zamýšlí podrobiti zkoušce.

Druhé jednání začíná předehrou dýšící těžkou náladou hlubokého pralesa a připravující tím výjev, který vidíme po vyhrnutí opony. Fernando v hlubokém hvozdě odpočívá unaven prací Prosperem mu uloženou. Má káceti kmeny v lese, zoufá si, nezvyklý takové práci a dá průchod svým citům milostným v krásně komponovaném Andante v B-dur písňové formy. Přijde Miranda a nabízejíc se mu k pomoci, těší ho svou láskou.

Následující duetto, zbudované na dvou melodických frásích, má v sobě tolik něhy a vřelosti, že upomíná — bez ublížení původnosti skladatelovy — na duetta Smetanova v Libuši a Daliboru.

Po této láskyplné scéně přerušené Prosperem, následuje výjev hudební komiky: Kaliban a opilá dvojice: Štefano s Trinculem; motiv Kalibanův v bassech, tubách a fagotech vynutí nám zajisté úsměv na tváři. Jeť tato Fibichova komika novou stránkou mistrova talentu, dosud nezjevenou.

Celá zmíněná trojice umlouvá spiknutí na zahubení Prospera.

Potom přivábí Ariel se svými duchy k smrti unavené, hladové a žíznivé plavce; kouzlem zjeví jim stůl bohatě pokrmy a nápoji vystrojený, a když celá společnosť chce dychtivě chopiti se jídla, promění jej v ohyzdnou harpyi a ohlašuje příchod Prosperův, který se objeví v celé své velebnosti a poznati se dává zrádnému bratru svému jakož i ostatním.

Předehra k III. jednání (Lento $^3/_4$ v As-dur) jest ukázka Fibichova nepřekonatelného mistrovství instrumentalního; jest to lehká, čarovně znějící hudba duchů s vybranými zvukovými effekty. Výborně dramaticky vyvedena jest scéna, kde Fernando s Mirandou hrají v šachy, konajíce tím poslední zkoušku Prosperem uloženou. Mají se vystříhati totiž každého milostného styku. Duchové se všech stran našeptávají a uvádějí v pokušení oba milence.

V chatrči Prosperově objeví se Kaliban, Stefano a Trinculo, aby zavraždili Prospera, pohádali se však o hřebík, který má být vrazen Prosperovi do oka, perou se, a naposledy dává je Ariel vyštvati pekelnými psy.

Opera končí velkolepě koncipovaným výjevem, v němž Ariel svede všechny bludné cestovatele, rozum, Prosperem jim odňatý, navrátí se jim, shledají se s Fernandem a Mirandou, Prospero svým starým nepřátelům jakož i Kalibanovi odpustí a jemu ostrov zpět navrátí, Arielovi a svým pomocným duchům daruje svobodu, chatrči i s jejími kouzly káže se propadnouti a vrací se se všemi do vlasti jako pravý vévoda Milanský.

Scény tyto zpracovány jsou skladatelem znamenitě. Fibichovo nadání dramatické slaví pravé triumfy v těžkých scénách, kde duchové do děje činně zasahají jako ve scéně se stolem jídly pokrytým a při hře v šachy.

Také hudební charakteristika osob jest jednotlivými motivy výtečně vystihnuta. Motiv bouře, motivy Prosperovy, z nichž motiv majestátu jeho velkolepostí svou ohromuje, velký motiv Arielův skoro tanečního rythmu a zmíněný již drasticko-komický motiv Kalibanův — všechny vynikají svou pregnantností, hlubokým, duchaplným obsahem, a jest jich užito vždy na pravém místě tak, že zajisté při »Bouři« celý odpor nepřátel theorie úvodních motivů obrátit se musí v obdiv.

Již na počátku zmínili jsme se o bohaté a měkké melodice Fibichově. Jest to velký ústupek, který skladatel učinil svým dřívějším zásadám, dle nichž psána byla »Nevěsta Messinská«; tím nechceme však říci, že by toto znamenité hudební drama postrádalo melodií, řekli bychom spíše, že jinak příznivý účin Wagnerův, jehož Fibich, jako žádný moderní, dobrý dramatik hudební prost býti nemůže, byl u něho tehda přímější na újmu Fibichova tak bohatého fondu melodického.

Melodie jako v písni Fernanda a duetta téhož s Mirandou v II. jednání tak vřelé a dojemné a přece ne sentimentální, harmonisované tak směle a originelně jsou novým důkazem, že hudební drama může být melodické, a že jest mu to jen na prospěch. O tom nás ostatně přesvědčil u nás Smetana v Daliboru a Libuši, a sám Wagner v »Zakletém Holanďanu«, »Lohengrinu« a »Tannhaüseru.«

Jako dědictví Wagnerovo, po kterémž by měl bažiti každý, kdo skládá opery, dlužno vytknouti v »Bouři« naprosto správnou deklamaci, zvučné a správné accentování slabik.

V provedení zasluhuje plnou měrou chválu orkestr, který znamenitě dostál přetěžké své úloze; také režie byla znamenitá, ačkoliv bylo jí několik tvrdých oříšků rozluštiti.

Ostatní spoluúčinkující s láskou podjali se svých úloh a i v provedení byli šťastni až na p. Viktorína, který hlasem nevystačil na svou ohromnou partii. Páně Klimentův Kaliban jest pěvecky i herecky znamenitý.

Pickou a Treglerem pořádaný koncert na třístaletou paměť úmrtí G. Pierluigia Palestriny. Loni v únoru bylo tomu 300 let, kdy zemřel Palestrina, »musicae princeps«.

Církevní hudba před Palestrinou všude jinde mohla býti provozována, jen ne v kostele, ku všemu jinému mohla povzbuditi, jen ne k vroucímu přilnutí mysli k Bohu, nehýbala srdcem, bylo to umělůstkářství, lichá honba za canonem, fugování themat bez ohledu na obsah a místo, kde se zpívá. Nizozemská škola ku př. byla pravým opakem toho, čím býti měla, spíš rouháním než modlitbou. To bylo již projednáváno na samém koncilu Tridentském, a uloženo Palestrinovi napsati jakousi »vzornou« mši na zkoušku. Praenestinus, jak jinak mistr zván bývá, vyhověl tomu tím, že složil »Missa papae Marcelli« a zachránil tím hudbu figuralní v kostele. Jednoduchostí, velkolepým pojetím myšlénky textu a virtuosním ovládáním polyfonní komposice nikterak na ódiv nestaveným, pravým to »prostředkem k cíli« dovedl toho, že veškerý svět církevní uznal možnost hudby chrámové, ano, obdivem byl pro ni naplněn.

Tím škola nizozemská a jiní, podobným způsobem skládající, uvedeni ad absurdum, jejich imitační hříčky, které jim byly cílem, kdežto duch skladby byl

jim ničím, odsouzeny, a genius Palestrinův zvítězil ne novou formou, ne nově nalezeným modem, nýbrž duchem svým, obsahem skladby, vroucností citu, pravým přilnutím k textu skladby.

Byla to také u Palestriny renaissance, jak již do století toho sám patřil — byl klasikem a jest jím v našem slova významu dosud.

Nezavrhl polyfonní skládání svých předchůdců, spíše je zdokonalil, přijal je docela, avšak nezapomněl při tom na obsah toho, co komponoval. Jaký cit, jaká vroucnosť, jak hluboký bol bídy spojený s odleskem majestátu Boha zračí se v jeho »Improperiích«. Jest to rozkaz: »na kolena«, kde poslouchá i ten nejzatvrzelejší. A jak jednoduché tu prostředky. Pouhé trojzvuky. Vzpomeneme-li při tom na stav utrpení, v němž osudem a nepřízní lidí se ocitl Palestrina, když improperia skládal, shledáme v nich kus lyriky, která nám vynutí slzy. Nový to doklad mistrova smyslu pro obsah textu, právě takový jako v jeho madrigalech. Tyto lyrické básně v tónech dýší takovou láskou, a při tom jest jejich forma tak hladká, že přirovnány k nejlepším skladbám moderních lyriků hudebních obstojí znamenitě, ano, většinu jich daleko předčí.

Improperie, madrigaly a missa papae Marcelli jsou dle našeho soudu nejlepšími z ohromného počtu Palestrinových skladeb.

Na koncertu dne 28. března slyšeli jsme z missa p. M. Kyrie, dále tři madrigaly: *a)* Má trýznitelka zlá . . . *b)* Nechť černý květ . . . *c)* Ó vílo moje krásná . . . Divíme se našim spolkům pěveckým, že nesáhnou zvláště k madrigalu třetímu místo velmi častých bezcenných věcí, jež tu a tam na jejich programech figurují.

Jako číslo 3. zařaděna improperia s responsoriem (»Popule meus« a »Ecce quomodo moritur justus«).

Koncert končil osmihlasým dvojím sborem s quartettem: Stabat Mater.

Byl to povinný akt piety a zároveň záslužný čin, jímž našemu širšímu obecenstvu více méně Palestrina učiněn byl známým, neboť pojmenování »hudební Praha« neplatí již v mnohých případech.

Palestrina zasloužil více úcty k pomníku, který si založil svými skladbami, než jaká se mu povrchní znalostí a řídkým jich provozováním prokazuje.

Hloubka jeho ducha a význam jeho pro hudbu církevní dávají mu místo mezi geniy.

Em. Greif.

LITERATURA.

POLSKÁ.

Historya towarzystw tajnych. Dzieje wolnomularstwa (masonii) według najlepszych źródeł opracowane. — Wydanie drugie. Kraków 1894. Str. 446 in 8°. Ta doba již arci minula, kdy spolky zednářské pokládány byly dobromyslnými a dověřivými lidmi za spolky dobročinné, za spolky, jež nemají mezi sebou žádného spojení a o běh světa se nestarají. Skutky promluvily, promluvili zednáři sami, promluvily autority největší, a všichni shodují se v tom, že není zhoubnějšího sjednocení nad svobodné zednáře. Cílem jejich je zničení všelikého řádu; prostředky k tomu jsou různé, ale vždy hanebné. Znemravnělosť lidu, rozbití života rodinného, zhouba všelikého náboženství, podvrácení všelike auktority, revoluce atd. atd., toť prostředky a spolu plody zednářstva. O věcech těch psalo se již mnoho, zvláště od té doby, kdy někteří nemohše snésti tyranství židovské vlády zednářských loží, z těchto vystoupili a na ohavnosti v ložích páchané a projektované poukázali, odhalivše světu celé jejich pekelné počínání.

Také tato kniha polská má podobný účel, a že psána je dobře, dokazuje okolnosť, že v krátké době dočekala se druhého vydání. Zpracována hlavně na základě velmi dobrého díla Deschampsova: »Les sociétés secrètes et la société ou Philosophie de l'histoire contemporaine« zdokonaleného Jannetem, jakož i prací Saint-Albinovou, Saint-Andréovou, Beurenovou atd. pojednává kniha tato nejprve o organisaci svobodného zednářství, o jeho počátcích a dějinách, jakož i o jeho vlivu na veřejné záležitosti, při čemž zvláště dbáno masonie polské a

její činnosti; po té pak jedná o poměru masonie k náboženství a mravnosti, o přísahách zednářských, o životě rodinném dle zásad zednářských, o masonii ženské, načež zakončena celá práce ta pojednáním o socialismu, nihilismu, internacionále a jiných družstvech podvratných. Čtoucí až trne, vida, co všecko masonie za dosažením zločinného cíle svého vykonala, tak že to je nejlepší sprchou pro ty, kteří by snad ještě nevěřili slovům to tvrdícím. Jos. Osecký.

Wincenty hr. Łoś: Zięciowie domu »Kohn et Comp.« Powieść współczesna w dwóch tomach. Lwów, str. 206 a 184 in 8°. — Knihu tuto možno nazvati knihou zápasův. Líčíť se v ní samý boj: boj nižších šlechticů polských s vysokou aristokracií, boj šlechty vůbec se světem peněžnickým, boj a zápas milujících srdcí s různými předsudky a jinými překážkami, boj šlechetnosti atd. atd. Svět a finance, svět a peníze — toť obsah této povídky, jež líčí nám varšavský velkopanský život, a líčení to je tím zajímavější, že pochází z péra, které se na tomto poli nepohybuje nějak ostýchavě a nesměle, nýbrž zcela jistě, napsavši kromě toho povídek hezkých pár svazkův. A dodáme-li, že zde neschází ani antisemitismus, jejž mladý hrabě Koroński, jehož matka v aristokratickém světě Varšavském »udává ton«, propaguje, ale jemuž sám pro peníze stane se nevěrným, není, co bychom pro interessantnosť knihy té měli ještě uvésti. A krátký nástin děje? Podolský dobře situovaný šlechtic Witold Łęcki přijede do Varšavy; matka ho tam posílá, by si tam vynašel nevěstu, a doporučuje ho za tou příčinou starému příteli jejich domu, Bywalskému. V takovém případě je ovšem pro kandidáta ženitby první podmínkou šťastného zdaru, aby seznal situační plán. A ten byl tehdy ve Varšavě ne zrovna závidění hodným. Peníze počaly si tenkráte již mocně otevírati dvéře šlechtických salonův, a jenom hrdá hraběnka Korońská činila ještě vyjímku, nepřipouštějíc na své večírky žádného nešlechtice, žádných bankéřů, kteří ovšem byli původu semitského, jenž se jim jevil ve tváři i přes to, že někteří z nich mosaismu se zřekli. Tím arciť povstaly ve kruzích aristokratických dvě, či lépe tři strany: antisemitská, filosemitská a strana těch, kteří drželi s oběma; přišel-li pak někdo z venkovské šlechty mezi ně, čekalo se vždy z dychtivostí, ku které straně se přimkne, a dle toho dostalo se mu buď pochvaly nebo opovržení. A Łęcki? Připojil se ku straně bankéřů, ne z přítulnosti, ani z choutek peněžných, ale z pravé lásky. Táhlyť ho tam oči krásné dcery pokřtěného bankéře Kohna, a ačkoli matka, sestra, strýc a celá šlechta Podolská byli proti tomu, nepovolil a Marii si vzal, jsa s ní všecek šťasten a šťastnu učiniv i svou matku, jíž se snacha — byť nešlechtična — velice zalíbila. A jeho švakrem stal se za krátko vůdce strany mladých aristokratů, Koroński, pojav za choť Mariinu sestru Lenu; přemohloť půl milionu jejího věna všechny jeho předsudky. Tím ovšem ctižádostivý Kohn dosáhl cíle svých tužeb: — měl dceru hraběnkou a otevřený přístup do salonu té, jež jím nejvíce opovrhovala. Nelitoval ničeho, jen aby on sám a zeť jeho Koroński vystupovali co nejnádherněji; o Łęckeho pak, jenž žil šťastně na venkově v kruhu svých milých, se nestaral. Než, katastrofa přišla: několik nešťastných obratů na burse, a Kohn neměl ničeho. A tu ukázal se zase svět v pravé své podobě: přátelé zmizeli; Koroński maje peníze, neměl srdce, a jenom Łęcki s Marií pomohli zachrániti čest svého otce, jejž katastrofa ta sklátila do hrobu. Vše to psáno jest velice napínavě a zajímavě. Charakteristika osob provedena je velmi dobře, a jmenovitě hlavní osoby, totiž Łęcki, Koroński, jeho matka, Jański, Bywalski, kníže Ostoja, Kohn, Lena, Marie — kresleny jsou velice pěkně. I bude tudíž každý knihu tu čísti s chutí. Jos. Osecký.

SLOVINSKÁ.

Knihy spolku sv. Mohora. Z nové tiskárny spolku sv. Mohora, loni dostavěné, dostalo se všem členům — a těch jest již 65.952 — šest velmi pěkných knih. Poněvadž bych potřeboval mnoho místa, kdybych chtěl o všech těchto knihách zevrubněji psáti, podám o všech jen několik všeobecných slov. — Nejlepší ze všech jest zajisté kniha, jejíž název jest: »Zgodbe sv. pisma«. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampé. Prvý sešit tohoto sv. Písma podává dějiny od stvoření světa do Isáka. Slovutný a také čtenářům »Vlasti« již známý dr. Lampé vykládá tu Slovincům sv. Písmo velmi jasně a srozumitelně; jeho výklad jest nejen pro vzdělance, ale i pro prostého čtenáře. Cenu knihy zvýšují pěkná vyobrazení, na nichž si dal výbor spolku velmi záležeti. — Modlitební kniha slavného biskupa Slomšeka, »Krščansko devištvo«, dočkala

se již osmého vydání. Jaká jest to kniha, poví nám dosti jméno spisovatele Slomšeka. Že spolek novým vydáním této knihy slovinskému lidu velmi se zavděčil, mohu říci z vlastní zkušenosti. Leckterý prostý pobožný Slovinec a nábožná Slovinka jen pro tuto knihu ke spolku přistoupili. — »Umna živinoreja« (Rozumný chov dobytka). Spisal Franjo Dulár. I. del. V nynější době, kdy mnohý slovinský rolník jen chovem dobytka se živí, přichází kniha tato právě vhod. P. Dulár, okresní zvěrolékař v Bosně, napsal svou práci dle přednášek, které poslouchal ve Vídni a pak dle svých vlastních zkušeností, takže nelze pochybovati o veliké ceně tohoto spisu. Vypravování je všude jasné, prosté, a proto srozumitelné. — Prof. Cilenška »Naše škodljive rastline« také ve svém letošním třetím sešitě nezůstávají za dřívějšími sešity. Konečný úsudek bude lze ovšem podati teprve potom, až vyjde celé dílo. Do letošního sešitu vloudilo se několik vět, jež nelze nikterak s křesťanského stanoviska schvalovati, avšak obyčejný čtenář té chyby ani nezpozoruje. — V zábavné knize »Slovenske Večernice« čteme sbírku velmi pěkných a zajímavých spisů. Nejdelším jest článek »Turki na slovenském Štajerskem«, který bude zajisté čtenáře zajímati. Zajímavý a zároveň poučný jest spis »Spanje in sanje« (Spaní a sny) od J. Štrukelja. O další zábavu se postarali Fr. Kavčič, Žaljski, Radinski, Gregorc a G. St. — Též »Koledar za navadno leto 1895.« přináší dosti vybraného obsahu. Pěkný jest p. Opekův dopis z Říma. Povídka »Pravdar« jest hezký obrázek z péra známého Podgoričana. Životopis M. Majara bude zajímati právě tak, jako životopis Jos. Freuensfelda. Nejvíce se prostý lid potěší z článků »Africké otroctví« a »Rozhled po katolických misiích.«

»Dom in Svet«, ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Urejuje in izdaje dr. Frančišek Lampé. — Tento katolický, belletristický list vychází dvakráte měsíčně. Kolem něho jsou nyní shromážděni všichni slovinští katoličtí spisovatelé. »Dom in Svet« získal si v osmi letech svého vycházení lásku a přízeň každého Slovince; ač jest již na dosti vysokém stupni dokonalosti, přece není, jak praví sám p. redaktor, ještě takovým, jakým by měl býti. Mnoho práce čeká ještě nejen redaktora, nýbrž i jeho přátele. Zlatá jsou slova, která redaktor tohoto listu napsal v pozvání ku předplacení; podávám je tu v překladu, aby si je dobře pamatovali naši někteří básníci a spisovatelé: »Krásné písemnictvi nám nesmí býti prázdnou hračkou, tím méně veřejnou zábavou, ve které by směly na den přicházeti vášně a nízká přání: krásné písemnictví nám musí býti nejušlechtilejší prací, kterou mají spisovatelé konati jako Boží vyslanci, dobře vědomi své zodpovědnosti před Bohem; krásné písemnictví budiž květem našeho národa, zrcadlem našeho života.« — Všem přátelům Slovinců doporučuji list co nejvřeleji. Předplatné na celý ročník činí 4 zl. 20 kr. Fr. Štingl.

NĚMECKÁ.

Geschichtslügen. Eine Widerlegung landläufiger Entstellungen auf dem Gebiete der Geschichte mit besonderer Berücksichtigung der Kirchengeschichte. Aufs Neue bearbeitet von Freunden der Wahrheit. Zwölfte und dreizehnte Auflage. — Paderborn, Schöningh, 1895. (Stran 480 in 8°, cena 4 M.) Když vydal Hertslet r. 1883. knihu: »Der Treppenwitz in der Weltgeschichte«, dostalo se od čilého nakladatelství Schöninghova jednomu z vynikajících katolických učenců německých vyzvání, by napsal podobnou knihu pro lid se stanoviska katolického, čemuž tento také vyhověl, a přibrav si na pomoc jiné dva, totiž zvěčnělého Gallanda a Krebsa, vydal již r. 1884. knihu tu pod názvem »Geschichtslügen«. Hned prvému vydání dostalo se pochvalného uznání od samého sv. Otce Lva XIII., a že byla kniha ta opravdu časová a potřebna, trvalo to jenom deset let, aby se tisklo již třinácté její vydání. U nás je kniha ta známa potud, pokud dle ní zpracovány farářem Al. Hlavinkou »Bludy a lži v dějinách.« Vydání nejnovější neliší se v podstatě od předchozích, ale je rozšířeno a zdokonaleno, při čemž použito ovšem i archiválních výzkumů, na něž hlavně léta 1890—94. velice byla bohatá. Jos. Osecký.

Der ewige Jude. Epická báseň od Josefa Seebera. Stran 216. Freiburg 1894. Herderův náklad. Cena 1 zl. 24 kr. V poslední době jest málo povolaných pracovníků na poli katolické poesie, a proto jest si všímati vzácných zjevů z tohoto oboru velmi pilně. V minulém roce odnesl palmu vítězství mezi nepočetnými pěstovateli parnasu u sousedů Němců c. k. vojenský duch. správce

v Hranici na Moravě svrchu citovanou epickou skladbou, k níž zvolil látku sice známou, již však provedl originelně.

Báje o Ahasveru či věčném židovi objevuje se již ve 12. a 13. století; bohatší výzdoby však se jí dostalo teprve v 16. a následujících stoletích. Z nejstarších lidových knih o Ahasveru jest r. 1602. vydaná v Leydenu, jež byla však již r. 1594. sepsána ve Šlesviku Pavlem z Eitzenů, jenž byl doktorem bohosloví a později se stal biskupem. Odtud vybéřeme některá dáta. R. 1542. studoval zmíněný Paulus von Eitzen ve Wittenberku a cestoval v zimě ke svým rodičům do Hamburku. Tam viděl v kostele za kázání muže vysoké, mohutné postavy s dlouhým na ramena splývajícím vlasem, který bos jsa a nuzným oděvem opatřen, stál pod kazatelnou pohroužen v pobožnosť, pouze při výslově nejsv. jména našeho Spasitele hluboce se klaněl, bil se v prsa a vzdychal. Na otázku mladého Eitzena odpověděl, že jest rodem žid z Jerusaléma, jménem Ahasver, svého řemesla obuvník, a že byl přítomen ukřižování Kristovu osobně. K dalším prosbám téhož vyprávěl, že považoval Krista za kacíře a svůdce lidu, jak byl slyšel od zákonníkův a velekněží. Proto hleděl Pána Ježíše zničiti, pomáhal jej polapiti a žalovati, křičel též ono nešťastné »Crucifige!« a prosil, aby byl propuštěn Barabáš. Po odsouzení spěchal do svého příbytku, aby viděl Ježíše nésti kříž na Kalvarii. Když pak tu byl Spasitel veden zástupem pochopů, unaven tíhou kříže, podepřel se poněkud o dům Ahasverův, aby odpočinul a nabyl sil k dalšímu žalostnému pochodu. Tu však nemilosrdný žid přiskočil a odehnal ztrýzněného Vykupitele hrozně laje a spílaje, aby šel tam, kde má býti ukřižován. Tu pohlédl naň přísně Ježíš a pravil k němu: »Já postojím a odpočinu, ty však budeš choditi.« Tu vjel do Ahasvera nepokoj, že nemohl zůstati již ve svém domě, i pustil se do světa a cestuje od té doby stále nenalézaje pokoje a oddechu. Do Jerusaléma vrátil se teprve po 100 letech a nalezl ssutiny města dříve kvetoucího. Co Bůh s ním nyní zamýšlí, dodal ke konci, že dopouští, aby stále bez oddechu světem chodil, zda jej ponechá snad až k soudnému dni jako živého svědka utrpení Kristova bezbožným a nevěřícím k výstraze, to vše jest mu neznámo; pokud se jeho týče, přeje si toužebně, aby ho Bůh konečně povolal z tohoto slzavého údolí k věčnému pokoji. Ke konci dodává tato kniha, že každému jest volno souditi o muži tom podle vlastního rozumu. Podivuhodny jsou skutky Boží a nevyzpytatelny, a budou zajisté o soudném dni objeveny věci, které dosud byly skryty.

Báje o osobnosti Ahasverově, jehož existence jest nejista, bylo též prakticky využito. Různí tuláci a pobudové chopili se příležitosti té, vydávajíce se v různých končinách Německa za Ahasvera, a tím utvrzena víra v osobnosť tuto v lidu tak, že byly vedeny i učené hádky o skutečnou existenci věčného žida. Nejzdařilejší výklad považuje Ahasvera jako zástupce veškerého národa židovského, který po jeho příchodu zavrhl Vykupitele, při posledním soudu však se zbytky odbojného lidu toho obrátí a vydá svědectví pravému Božství Kristovu, jak písmo sv. naznačuje.

Seeber obral si za úkol nastíniti onen odpovědný boj Antikrista s říší Kristovou, ve kterém se účastňuje měrou vrchovatou i Ahasver jako zástupce židovstva. Ke konci dní stal se Antikrist pánem veškerého světa a má sídlo v Jerusalémě, kam jede osamělý jezdec Ahasver, který i se vším lidem židovským jest pevně přesvědčen, že Antikrist, jehož jméno jest Soter, jest očekávaným Messiášem, a jemu že se nyní veškeren svět podrobí, a židé že budou panovati neobmezeně nade všemi. Křesťané, jichž jest pouze nepatrná hrstka, uchýlili se do podzemních skrýší, aby se uchránili útoků sveřepého Antikrista, který pronásleduje všude křesťany, s nimiž vede čilý obchod, prodávaje je do otroctví. Zaslepený lid židovský domnívá se, že přišla hodina pomsty na křesťanech. Než Teitan, odpadlý biskup a kancléř Sotérův, jsa v ustavičném nepřátelství s Ahasverem, nedopřává mu vítězství nad křesťany, ač sám podněcuje všemožně nevoli svého pána proti nim. V boji tomto podléhá Ahasver, jsa oslepen a zahnán ode dvora Sotérova, protože neprokazuje již božské pocty Antikristovi, jehož zrádné úmysly lid židovský byl prohlédl. Sara, kterou byl Teitan svedl a zavrhl, následkem čehož sešílela, provází oslepeného Ahasvera po horách; tu se však vrhne Sara do propasti, a slepec zůstává ve svém neštěstí samoten a vzpírá se ještě Bohu. Nešťastníka vysvobodí však křesťané s papežem v čele, jehož byl přivedl z Říma Ahasver před Antikrista Následkem této lásky, jakou byl přijat od křesťanů, jakož i osvícen milostí Boží, obrátí se Ahasver na křesťanství a přivede část svého lidu do lůna církve.

Když se objevilo, že Antikrist není vykupitelem, chtěl se přece takým osvědčiti a na důkaz svého božství vstoupiti na nebe; jeho pokus na hoře Óli-

vetské však přivede jej i jeho říš v záhubu, a teprve tehdy nastane na zemi klid a mír. K nastávajícímu soudu Ahasver napomíná zbytek zatvrzelých rodákův, aby se pokořili Kristu, kterého byli ukřižovali, neboť jen tak dojdou spásy. Pro Ahasvera nastane doba dávno touženého klidu a odpočinku.

Úkolu svému dostál básník znamenitě. Báseň vyniká jednotnou formou, ideou založenou na názorech čistě křesťanských, mistrnou charakteristikou osob, jakož i dojemnými episodami. Vynikající theolog a aesthetik vyjádřil se o této básni Seeberově, který ostatně proslavil se již svými dřívějšími pracemi, epickou básní »Elisabeth«, (1888.) sbírkou lyrických básní »Ein fliegend Blatt« (1885.) a truchlohrou »Judas«: »Práce tato jest velkého základu, oplývá mohutnými a dojemnými scénami, vyniká řídkou poetickou tvorbou a básnickou formou. Projednána tu tajeplná kapitola křesťanské eschatologie, náuka o Antikristu užívajíc písma sv., jakož i předmět ve spisech theologů i v legendě básnicky takovým způsobem, že mocně působí i na moderní svět.« Fr. H. Kundratický.

ČESKÁ.

Museum. Listu bohoslovců českomoravských »Museum« došel nás sešit III. ročníku letošního. Dvacet devět roků již ukládají bohoslovci českomoravští do »Musea« své plody slovesné — devatenácte roků vycházelo »Museum« psané; desátý rok vychází tiskem, a měli jsme často již příležitosť vysloviti se o úspěšné snaze a cenných pracích spisovatelů bohoslovců. Kleru českomoravskému ode dávna patřilo nejčestnější místo na poli literárním, a jest jen chvályhodno a velice záslužno, že bohoslovci svým »Museem« již v seminářích tak zdárně připravují se na veliký úkol, jenž zvláště dnešního dne na ně čeká.

Sešit III. »Musea« obsahuje vesměs práce zdařilé. Z básní čteme tu »Oběť« od Jarosl. Roučka a pěkný překlad Baumgartnerovy znělky. Pozoruhodná je »Studie z dějin arcidiecése olomúcké« od J. Svozila (pokrač.), obsahující historii biskupa Bruna ze Schaumburgu, Dětřicha z Jindř. Hradce, Jana z Valdštejna, Konráda a jiných až do bouří husitských. Z oboru filosoficko-historického čteme zde promyšlené, na základě pilných studií napsané pojednání: »Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru« od Jana Staňka. Sv. Tomáše Aquinského jako filosofa a vzora theologů velebí řeč V. Habešova, a z liturgického oboru uveřejnil zde Rud. Stránský počátek zajímavé práce »Osculum pacis v liturgii.« Stať »Dopisy z našich jednot« dává nám nahlédnouti do čilého literárního a uměleckého života v našich seminářích. Spojení »Musea« s »Historickým kroužkem« družstva »Vlast«, jak čteme na str. 120., bude zajisté jak »Kroužku« tak »Museu« ku prospěchu; vždyť »Kroužek« i »Museum« mají to společné, že oba pro povznesení církve a náboženství katolického pracují. Studium dějin domácích je pole veliké, plné býlí liberály a romanopisci zasetého; dělníků katolických jest u nás na poli tomto málo. Přejeme »Museu« stálého rozkvětu, a pokud na nás jest, neustaneme je doporučovati a úspěchům jeho se těšiti.

Jos. Flekáček.

Z dějin nepatrné české vesnice. Podává Václav Honejsek, k. a. notář a školdozorce, farář u sv. Haštala v Praze, bývalý farář Kojetický. Nákladem družstva »Vlasť.« V Praze 1894—5. Mnohá tma v historii rozptyluje se, mlhavý závoj se odkrývá četnými monografiemi a statmi roztroušenými po různých časopisech, ale přece ještě v mnohé příčině je málo světla v dějinách českých zvláště před válkou třicítiletou. Neb co tu víme o stavu selském, jeho životě domácím, pospolitém i církevním, o zřízení venkovských obcí, o poměrech poddanských a vrchnostenských, o počtu usedlostí a jejich druzích, o počtu obyvatelstva poddaného, o poměrech obchodních, živnostenských, průmyslových a j.? Z těchto všech poměrů se sotva asi všecko vypátrá, poněvadž je pořídku historických dokladů. Mnoho z toho však přece bude možno doložiti, když se bude s mravenčí pílí pátrati a bádati v archivech městských, vrchnostenských a farních. A takové dílo sestavené s pílí a zevrubností nevšední máme před sebou. Ves Kojetice v okrese Karlínském, patřivší od 15. stol. ku Praze, má dosti hojných a zevrubných zápisků, jež podávají náležitého světla o tehdejších poměrech. A farář Václav Honejsek podjal se té nesnadné, ale záslužné práce, sestaviti zprávy tyto a podati nám zevrubný obrázek z dějin této české vesnice ve 2 dílech, vyšlých nákladem družstva Vlasť. Obsah 1. části, vydané na podzim minulého roku, podán v 2. seš. roč. XI. »Vlasti«. Druhý díl jedná o kostele, hřbitově, farních a hospodářských staveních, o příjmech Kojetického beneficia,

o příjmech farářových (z polí, desátku, štoly), o obročnících a farářích (za doby, kdy Kojetice připojeny ke Kostelci i za znovuzřízení samostatné duchovní správy.) Statí o škole končí zajímavý tento spis, jejž jakožto práci cennou i záslužnou uznati neváháme. Sáhne k ní se zálibou nejen osadník a soused kojetický, ale i širší okolí a zvláště historik z povolání. Cena obou dílů 1 zl.

Dr. M. Kovář.

Vánoční hry. Vydal Ferd. Menčík. V Holešově, 1894. Cena 1 zl. 50 kr. Vydavatel ukazuje v úvodu, že jak písně národní, tak i dramatické hry jsou plodem ducha národního a proto zasluhují, aby byly sebrány a zachovány. Francie, Německo, Nizozemsko již dávno tak učinily. U nás zanášeli se sbíráním takovýchto památek Julius Fejfalik (Volksschauspiele aus Mähren. V Olomouci, 1864.) a Frant. Bartoš ve svých sbírkách písní moravských. Dramatické hry rozděliti lze dle obsahu na čtvero. K prvnímu počítají se hry vánoční o narození Páně a klanění se Jemu, ke druhému hry velikonoční o umučení a vzkříšení Páně. Ke druhu třetímu počítají se hry, jichž obsah vzat ze starého zákona, ke čtvrtému hry ze zákona nového. K tomuto poslednímu druhu přidávaly se hry novodobé: o Jenovefě, Mageloně, Repsině, hraběti Felsenburkovi, Bruncvíkovi, kupci Benátském atd.

Vydavatel poučuje, jak hry divadelní vznikly. Vyvinuly se z církevních obřadův: z evangelií a některých hymnů kostelních. Hymny latinské přeloženy byly do češtiny, aby byly lidu srozumitelny. Z počátku súčastnilo se jich jen kněžstvo při slavných službách Božích v den narození Páně. Později vkrádal se do her těchto živel světský, a církev je zakazovala. Lidu však se v nich zalíbilo. Kolébkou těchto her je Francie, odkud rozšířily se do zemí západoevropských. Jesuité v XVI. a XVII. století, shledávajíce v nich vhodný a účinný prostředek, aby mysl lidská byla k zbožnosti pobádána, přibrali hry vánoční, nazývané »Jesličky« nebo také »Betlém«, do kostelních obřadů. Konány byly v jazyku latinském, (v stol. XVI. a XVII.) později též v českém (stol. VII. a VIII.) a těšily se veliké oblibě. Znenáhla hry tyto v takovou vešly u lidu oblibu, že snad nebylo vesničky, kde by tyto hry nebyly provozovány, že nebylo kostela, aby v něm »Betlém« nebyl vystaven. Z vánočních her uveřejňuje vydavatel skladbu Václ. Kozmanecia (Kozmánka): »Actus pobožný o narození Syna Božího, pána našeho Ježíše Krista,« chovanou v archivu kláštera Strahovského. Dále jsou otištěny dvě hry o narození Páně z rukopisu Dra. Zemana a učitele G. Rydvala.

Josef J. Veselý.

Besedy mládeže. Pořádá Václav Špaček. Nakladatel M. Knapp v Karlíně. Sv. 318. Pod večer. Sbírka nových pohádek. České mládeži vypravuje Josef J. Váňa. Str. 97. Cena 30 kr. Jest to knížka nejlepších, nejzajímavějších pohádek, jež za poslední doby byly vydány. Vane z nich duch veskrze český, národní; jedna pohádka pobídne nás do druhé. Doporučuji pohádky tyto; v každé školní knihovně budou číslem nejraději od žáků čítaným.

Sv. 319. Z české minulosti. Dějepisné povídky. Napsal Bohumil Bouška, učitel. Str. 88. Cena 30 kr. Pan spisovatel osvědčil, že zná dobře naše dějiny. Povídkami: »Švédští rejthaři«, »Štědrý večer žlutého regimentu«, »Regiment zelených pěšáků« ukázal, kolik strasti bylo předkům našim vytrpěti, a všecko to zaviněno bylo bezdůvodným odbojem a pochybnou volbou krále zimního. Nechybí rodiče, zakoupí-li knížku tuto do knižnice svých dítek. Sami rádi budou naslouchati pěkným povídkám, až jim je budou dítky předčítati. Vřelý cit vlastenecký line tu z každé řádky.

Sv. 320. Ze říše Pradědovy. Moravsko-slezské pohádky a pověsti. Mládeži vypravuje Jan Koch, učitel. Str. 89. Cena 30 kr. Čechy mají svého Krakonoše, Morava a Slezsko svého Praděda. Jak u nás mnoho a mnoho vypráví se o horském duchu Krakonoši, tak Moravané vypravují si o Pradědovi. Jest to snad první sbírka roztomilých pohádek a pověstí o tomto duchu. Dobře praví p. spisovatel v předmluvě: »Předkové naši v něm viděli vždy jen vykonavatele vůle Boží, pomocníka spravedlivých a karatele nespravedlivých. Pohádky vypravovány jsou mistrným slohem; každým řádkem cítí se čtenář v tom okolí, jehož se dotýká: líčení jest věrné. Sneseno jich ve knížce dvanáct.

Karel J. Zákoucký.

Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna. Vydal Frant. Dvorský. I. Dopisy z roku 1631. a 1633. V Praze, nákladem České Akademie, 1894. Ve Františkově museu v Brně jsou pod signaturou »Codex Pernsteinensis 235« čtyři svazky rukopisů, které darovány byly museu neznámou osobou hned po

jeho založení. Pocházejí prý z archivu Třebičského. V knize třetí napsáno při roku 1633.: »Přípisy všelijakých psaní od J. Mti paní činěných léta Páně 1633.« A takové »všelijaké listy« psávala poslední manželka Žerotínova, paní Kateřina, rodilá z Valdštejna; psávala je vlastnoručně, a když již nemohla pro časté nemoci psáti, omlouvala se, že již listů sama nemůže tak psáti, jak by si přála.

Listy paní Kateřiny jsou důležity, hlavně se stránky historické, politické, náboženské a kulturní. Psány jsou duchaplně, klasicky. Podávají svědectví, jak veliká byla vzdělanosť šlechty v Čechách a na Moravě. Jsou důkazem, že paní Kateřina byla šlechtičnou nejen rodem, ale i duchem, a podávají hojné zprávy o exulantech českých, v cizině roztroušených. Paní ze Žerotína byla sama vyznání Českobratrského, viděla utrpení vystěhovalců českých, dostávala z Čech dopisy od svých příbuzných, v nichž si naříkají na krutou reformaci — ale přece ani jediného slova nenapsala, kterýmž by tupila, snižovala víru katolickou. Zajisté vzácný, řídký charakter! Vše doporoučela Bohu; i vystěhovalce smilování Božímu poroučí a »na jeho milostivé ruce spouští a pokládá.« Poddané své nedopustila utiskovati, její dobré srdce vždy trpělo s trpícím. Za pobytu svého ve Vratislavě naučila se též jazyku německému, nikdy však německy nepsala, ano, rozhodně prohlásila, že německy neumí. Velice si vážila kněze Jakuba Petrozelina a oslovuje ho: Dvojí cti hodnej muži a mně v Kristu Pánu velice milej kněže Jakube! (Str. 80, 99, 115.)

»Nového náboženství«, jak nazývala víru lutheránskou, mnoho si nevážila, neboť praví na str. 24.: »Oznamuji Vám, že hofmistr náš Sakmilner již se od nás odpravil, smejšlím, že pro nic jiného odpuštění nevzal, než příčinou svýho novýho náboženství, pro kteréž k němu žádná dověrnosť bejti nemohla.«

Brzy po smrti »svého přemilého manžela,« jejž svým »klenotem« nazývala, sama se s životem rozžehnala a pochována v Třebíči vedle prvního manžela, Smila Osovského. Jos. Veselý.

Staré pověsti české. Napsal Alois Jirásek. Nákladem Jos. R. Vilímka. V Praze. 1894. — **Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku.** Sebral a upravil August Sedláček. Nákladem J. Otty v Praze. 1895. Ještě do nedávna ozývaly se stesky, že staré pověsti české ladem leží, že dosud nenašly vypravovatele, jenž by je oděl mohutným slovem, jenž by jim vtiskl posvátný znak umění. Byly učiněny pokusy, čerpali mnozí z této studnice, ale přece byly to jen pokusy jednotlivé. Proto tím radostněji jest nám dnes referovati o dvou sbírkách starých pověstí českých. Literatura naše nepříliš bohatá pověstmi, obohacena najednou dvěma výbornými sbírkami, Jiráskovou a Sedláčkovou, z nichž každá vyniká všemi přednostmi svého původce.

Sedláček rozdělil svou knihu na pět dílů. Prvý díl obsahuje věnec pověstí z XI. stol. (19 čísel), díl druhý věnec pověstí z XIII. a XIV. stol. (20—39), díl III. věnec pověstí z XV. stol. (40—54), díl čtvrtý věnec erbovních pověstí z XVI. stol. (55—76), díl pátý věnec pověstí z pozdějších dob (77—108). K pověstem jest přidán ukazatel chronologický a místní, výklad slov méně obvyklých, a poznamenání, odkud jsou pověsti vzaty. Každému věnci jest předeslán vědecký úvod, rozbor příslušných čísel. Pan spisovatel měl zřetel jen k takovým pověstem, jichž původ z lidu nebo z jednotlivých stavů byl patrný, které se k určitým místům neb osobnostem anebo rodům vázaly, nic nedbaje těch pověstí, které se druhdy líbily pro svoji romantičnosť. Sbírka podává materiál velmi cenný, nejen pro studující, pro které jest určena, ale i pro každého upřímného Čecha.

Knihu stejného obsahu, formou nádhernější, sepsal Alois Jirásek. Jirásek rozdělil svou knihu na tři díly. V prvém dílu vypravují se staré pověsti české (1—10), ve druhém pověsti doby křesťanské (1—21), ve třetím díle starobylá proroctví (5). Úvodem jest opatřen každý díl. Jest velmi těžko dáti přednosť té neb oné sbírce. Sbírka Sedláčkova potěší více historika, sbírka Jiráskova hodí se pro každého. Bez znalosti obou nebude možno nikomu nadále se obejíti.

Soudíme, že pověsť o Bruncvíkovi mohl spisovatel o polovinu zkrátiti, jeť příliš rozvláčna. Jirásek podal nám na počet méně pověstí než Sedláček, nahradil nám to však způsobem jiným. Tak na př. hned první pověsť o Čechovi. Jirásek popisuje v této pověsti zároveň život Čechů, jejich práci, kypření půdy, honby, soudnictví. Zároveň s pověstí osvětluje i dobu, ve které se pověsť odehrává. A pak ten mohutný, nadšený, úchvatný sloh! Jiráskovy pověsti mohli bychom bez nadsázky nazvati básněmi v próse. Čtěte stále a stále a nemůžete se odtrhnouti od těchto mohutných obrazů, vroucích, vlasteneckých slov. Jen dejte

do rukou lidu Jiráskovy pověsti a jako kdysi tyto pověsti občerstvovaly mysl vadnoucího pokolení za pokolením, rosou útěchy, tak i dnes vyplní svůj úkol.

A my pevně doufáme, že se tak stane dle slov Erbenových:

»Když oko vaše slzou se zaleje,
když na vás těžký padne čas,
tehdá přináším větvici naděje,
tu se můj věští ozve hlas . . .«

Přejeme oběma knihám ze srdce zdaru nejhojnějšího. J. J. Veselý.

Staré panstvo. Obrázky z minulých dob. Napsal Bohumil Brodský. V Praze, 1894. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba). Str. 284. Cena 90 kr. S potěšením pročetli jsme tuto knihu. Spisovatel kreslí obrazy dob minulých, a většinou jsou to obrazy trudné: líčení z dob pozdvižení selského stavu proti pánům v dobách pobělohorských, vzájemná svárlivosť a rvavosť pánů českých, ohavnosti dob husitských atd. Jako světlo vůči stínu jeví se humorem kořeněný, svěží obrázek: »Pešík Vydřiduch z Římovic.« Celek prozrazuje vzácný talent spisovatelův. Sloh je prostý a lahodný. Amicus.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Dvacátý únor, druhý a třetí březen jsou pro sv. Otce dni památné. Dvacátým dnem m. února dočkal se Lev XIII. osmnáctého roku Svého pontifikatu; druhého března dovršil 85. rok věku; třetího března slavil způsobem důstojným a stkvělým výročí Své korunovace. Slavnosť konala se v Sixtinské kapli; Vatikán hemžil se šlechtici, cizinci a zbožným lidem; na tribuně vladařské pozorována byla korunní princezna švédská. Mši sv. sloužil kardinál Vannutelli, a sv. Otec pohřížen byl ve hluboké modlitby po celou pobožnosť. Potom přijal sv. Otec blahopřání kardinálů, jež přednesl J. Em. kard. Monaco la Valleta; v řeči své dotkl se i snah Jeho Svatosti o sloučení církví východních s církví římsko-katolickou. Sv. Otec odpověděl delší řečí, v níž hlavně tohoto sloučení, tak žádoucího, se dotýkal. — Z předních katolických žurnálů ve Francii je pařížský časopis »l'Univers« a v Italii »Unita cattolica« ve Florenci. Zástupce obou těchto listů přijal sv. Otec ve zvláštní audienci. Zástupce »Unita«, Margotti, odevzdal sv. Otci ve stkvostné skříncе 7750 lír jakožto dárek předplatitelů listu »Unitá cattolica«. Sv. Otec pronesl mezi jinými slovy otcovského uznání a lásky i tuto pozoruhodnou poznámku: »Vím, že se netěšíte přízni a lásce všech; ale to nechť vás nemate; pokračujte, kráčejte jen ku předu.« Po té chválil statečnosť spolupracovníků téhož katolického časopisu; udělil všem spolupracovníkům nejen apoštolské požehnání, ale (tak vyjádřil se sv. Otec doslovně) každému »zvláštní ještě pozdrav« (»speciali saluti«).[1]) Redaktora »Universu«, Eugena Veuillota, syna jeho a spolupracovníky časopisu přijal sv. Otec za dva dny po tomto slyšení a půl hodiny hovořil se samotným Veuillotem, jehož se vyptával podrobně, jak chovají se katolíci francouzští v politických věcech. Také při tomto slyšení dal sv. Otec svrchovanou měrou na jevo Svou přízeň a lásku tisku katolickému. — V tajné poslední konsistoři promlouval sv. Otec podrobně o Uherských poměrech, pokud se týče občanského sňatku a o poměrech sv. Stolice vzhledem k vládě italské.

Paběrky z brněnské »Vesny«. »Divy, zázraky a čáry« nazývá se článek Alexandra Mráze (Duchoslava Panýrka?) v 10. čísle »Vesny«, prof. Fr. Dlouhým vydávané, kde auctor píše s hlediska racionalistického o učení Církve o zázracích. Všechno prý se dá vysvětliti »hysterií«. A auctor hned uvádí umučení sv. Fabiany,

[1]) Tato slova Lva XIII. mohou každého katolického žurnalistu a spolupracovníka katol. listů na výsosť potěšiti a k další činnosti nadchnouti. I my ve »Vlasti« jsme přesvědčeni, »že se netěšíme přízni a lásce všech,« ba, že máme mnoho zjevných a ještě více tajných nepřátel. Výrok sv. Otce však nás posiluje k práci a vytrvalosti, a budeme přes všechnu zjevnou i tajnou nepřízeň mnohých pracovati dále ku prospěchu Církve a katol. náboženství. Pozn. red.

při němž udál se zázrak, že tělo rozdrásané šelmami pozbylo po několika okamžicích všech stop umučení. Kdož prý by nevěděl, že při — hysterii rány krvácejí málo? dodává auctor, ač by snad měl věděti, že jest poněkud rozdíl mezi ranami, jež »při hysterii nekrvácejí« a ranami, zasazenými zubem rozdrážděné šelmy. A podobně »vysvětluje« auctor umučení sv. Theodosie, »kteráž pod rukama katanů nevypustila ani vzdechu, ani stesku« — poněvadž byla hysterická. (! Auctor by měl věděti, co ví každý sekundán, že první křesťany sílilo při jejich mukách něco jiného než »hysterie« — že to byla pevná víra setkati se s Kristem v nebi, která jim umožňovala snášeti i nejhorší muka. Doznáváme, že je nám s podivením, jak něco podobného může tisknouti »Vesna«, jež prý tendencí svou není protikatolická. Josef J. Veselý.

Feuilleton a »Jizeran«. Krajinské listy podávají ve svých rubrikách »pod čarou« zábavné práce, většinou začátečnické, odpadky listů velkých, motivy často již opotřebované a překlady ledabylo pořízené, obyčejně zase z překladů. A tu překládá se šmahem vše, co do ruky přijde. Jeden z nejrozšířenějších a dosti hledaných listů venkovských »Jizeran« podal svým čtenářům (mezi nimi jsou i duchovní) v čísle 19. a dalších t. r. rozmarnou povídku Alphonse Daudeta »Elixír ctihodného otce Ganchera«, o níž sám spisovatel píše, že je trochu »lehkomyslná« a »rozpustilá«. Překladatel není jmenován. Způsob, jakým klášterní historka je sepsána, musí jen poněkud slušnějšího čtenáře odpuditi, rozhorliti, byť i proti základní myšlénce ničeho nenamítal. Potupa úctyhodného řádu Praemonstrátů, posměšek za posměškem chrlí se tu v celém vypravování. Tak vzdělávají krajinské listy náš lid! —Vač—

Literární revoluce. Látka z tohoto oboru pod rukama zrovna nám roste, proto bude tento článeček trochu delší, než byly předešlé. Slyšíme, že tyto »revoluční« přehledy docházejí v naší straně příznivého přijetí, což nás tím více pobádá, abychom v nich pokračovali.

V 21. čísle ze dne 5. dubna t. r. přináší »Světozor« prohlášení četných spisovatelů, které vyšlo »od pp. Aloisa Jiráska, Jaroslava Vrchlického, K. V. Raisa, Ant. Klášterského a pí. Boženy Vikové-Kunětické.« Prohlášení zní: »Vzhledem k polemice F. X. Šaldy s redaktorem Světozora M. A. Šimáčkem v Chrudimských Rozhledech prohlašují podepsaní spolupracovníci Světozora, že redaktor M. A. Šimáček, přijímaje a otiskuje rukopisy jejich, počínal si v daných poměrech vždy velmi liberálně, a vyjadřují mu proto plnou svou důvěru.«

Hned za nimi podává J. S. Machar zvláštní prohlášení, jehož první část zde rovněž otiskujeme. Zní: »Připisuje v roce 1889. knížku svých veršů »Bez názvu« příteli M. A. Šimáčkovi, redaktoru Světozora, napsal jsem: »Všechny redakce mi s politováním a hrůzou vracely mé verše zpět. Vy jediný Jste je tiskl. Vy jediný Jste mne povzbuzoval a dodával odvahy.« Za tuto mou větu dostal tehdy M. A. Šimáček v různých tmářských listech svůj díl. Dnes, po šesti letech, opakuji ji znova.«

Uvedeme nejprve, co tomuto prohlášení říkají protivné listy, potom proneseme úsudek svůj. Konstatujeme zde, že prohlášení podepsal také nyní největší miláček českého národa, Svatopluk Čech, a že se k tomuto prohlášení přidali ještě jiní spisovatelé, jejichž jména 22. číslo »Světozora« otiskuje.

»Niva« ze dne 16. dubna t. r. ve 13. čísle odpovídá takto: »Osmašedesát českých spisovatelů na straně Šimáčkově! Skoro tolikéž, kolik jich mívá pan Vlček z Osvěty na svém »pozvání ku předplacení.« »Ale analysujme! Je tu předně řada spisovatelů tak zv. poučných článků, — napočítali jsme jich 26.« »Niva« udává důvody, proč se tito vždy a priori »Světozoru« přizpůsobují. »Pak je podepsáno 18 starých pánů a dám. Mohl bych prostě připomenouti, (praví referent »Nivy«) že tato garda (velmi ušlechtilé slovo!) by podepsala i ortel smrti, týkal-li by se nenáviděných kritiků.« »Konečně 23 mladších spisovatelů . . .« »Také oni, to jest většina z nich, podepíše kritice třeba ortel smrti.« Pravdomluvným, poctivým, nepokrytě otevřeným jest z podepsaných jediný Machar . . . Studený bezbarvý šiml »osvědčení« . . . prostě nepodepsal a dal výraz svému mínění v dopise vlastním.

Dovolujeme si skromně a jako v závorce otázati se: Je-li pravdomluvným poctivým, nepokrytě otevřeným jediný Machar, čím jest v očích těchto pánů Svatopluk Čech?

»Niva« uzavírá: ». . . shledáte, že sporné otázky literární toho druhu se hromadným podpisováním »šimlů« — nevyřizují a vyřizovati nemohou.« Vida, vida, zatrolení liberálové: na »Vlasť« podepisovali »šimly« s největší chutí,

a právě »Niva« jásala tehdy radostí, jak žižkovská obec chce ztrestati redaktora »Vlasti«; po Praze lítaly šimly sem a tam, u Tomáše a Choděry se někteří protestující posilovali pivem, aby dostali kuráž na »Vlasť«, »Světozor« uveřejnil protest proti »Vlasti« na význačném místě, a hle, není tomu ani tří let, »Světozor« potřebuje »šimlů« sám, a »Niva« káže, že se hromadným podepisováním šimlů otázky literární nevyřizují a vyřizovati nemohou. Nezasluhuje tato celá šalamastika, aby ji vřadil »Čas« mezi »literární jezovitství!?«

Také »Naše Doba« v 7. čísle na str. 649. vyslovuje se »proti literárnímu hlasování.« »Naše Doba« jest »pro kritiku, diskusi, pro boj, musí-li být, ale jest proti literárnímu hlasování.« V té příčině se její bratránek »Čas« od ní velice liší, nebo v aféře Vlasť-Neruda hlasoval proti »Vlasti« ze vší duše své a ze vší síly své.

Zastavme se u »Světozora«. J. S. Machar, k jehož literárnímu směru ještě v této stati doklady podáme, dává redakci »Světozora« vysvědčení největší svobodomyslnosti. Podobně činí ostatní spisovatelé, kteří »Prohlášení« podepsali. A přece redaktor »Světozora« škrtal spisovatelům nevhodná místa, která jsou na př. psána s úmyslem, vyvolati nemravné reflekce. Tato zdrželivosť »Světozora« zdála se nám býti zásadní, a v tom rozumu jsme také obranu jeho pojímali, ale zklamali jsme se nadobro. Ve 21. čísle »Světozora« ze dne 5. dubna jsme z tohoto bludu dostatečně vyvedeni.

Redaktor »Světozora« škrtl V. Mrštíkovi v jeho prácech dvě místa. V. Mrštík je v »Socialních Rozhledech« na str 366 a 67. roč. IV. uvádí; víme tedy, oč se jedná, a povíme to hned: jedno je nemravné a druhé může podobné reflexe vyvolati. K tomu M. A. Šimáček nyní odpovídá: »Mně ty škrty tehdá v té době, kdy přicházely závažné dopisy, vytýkající některá choulostivá místa P. M., neodůvodněny a zbytečny se nezdály. Dnes možná, chladně uvažuje, bych místa ta nevypustil, ale tehdá byla jiná situace a nálada.«

»Nepokládám takovou koncesi časopisu učiněnou za pražádné neštěstí, již proto ne, že jsou to většinou změny formální (zkratky, zmírnění atd.) Pro kritiku a literární historii zůstane kniha, a v té má každý autor volnosť úplnou. Kdo pak neníní činit vůbec nikdy a v ničem ústupků, může zcela prostě vydat si práci hned v knihovém vydání, nebo rozdíl honoráře se dnes v takových případech již hradívá.«

»Mám plné vědomí a přesvědčení, mám i projevy veřejné a soukromé, že »Světozor« za mé redakce se neuzavíral ani smělejším a odvážnějším takovým pracím, které v té době jiný list by byl sotva uveřejnil. Odkazuji zde jen na slova Macharova z dedikace jeho druhé knihy. Maeterlinckovské kopie, imitace Bahrovy prosy a neurvalé výlevy kritické ovšem uveřejňovat nikdy nebudu.«

»Pro rozšíření svobody slova byl jsem a budu vždy a všude. Ale aby ji mohl plně zachovat, musí list nejdřív bezpečně mít zajištěnu svou existenci. A tu upevnit a uhájit je první závaznou povinností redaktora. »Pod nízkým krovem vysoko neskákej,« praví lapidárně již mudrosloví národa. Chtějí-li tedy pánové rozšiřovat svobodu slova, nechť pomáhají zvýšit nejdřív strop, nechť přičiní se zjednat každému listu, jenž se jim zdá málo odvážný a příliš úzkostlivý, tisíc nových předplatitelů a uvidí, jak rázem přes noc rozšíří jeho volnost. Pokud však list stůj co stůj musí se co nejbedlivěji vyvarovati každého oslabení hmotného, vázán jsa železným poutem rozpočtu, jsou marny všechny deklamace a projevy náhledův i rad, a volnosť slova musí se odstěhovat jen do knih, jako se tam odstěhovala Mrštíkova Santa Lucia (ze všech středních — dodáváme — ústavů vyloučená). Říci prostě »nevěřím«, že by tomu tak bylo, jak činí p. Mrštík, vyjímá se sice dosti efektně, ale knihy administrací všech časopisů by mohly k takovému »nevěřím« podati protidůkazy, jež by působily zas velmi mrazivě.«

Podali jsme zde credo redakce »Světozora«. Jest jasné, přímé a pro nás poučné. »Světozor« se krotí, boje se odpadu katolických abonentů nebo vůbec takových odběratelů, kteří ještě dbají víry a mravnosti; ale kdyby mu pp. V. Mrštík. S. J. Machar a jiní dali tisíc nových předplatitelů, jako rázem přes noc rozšíří se jeho volnosť. Odstraní ty staré, kteří mu pomáhali dlouhá léta k existenci, k žřvobytí, k rozvoji, odkopne jejich zásady a přidá se k novým, nebo pro rozšíření svobody slova byl a bude vždy a všude. — Ať mají tedy spisovatelé s redakcí strpení. Co jim škrtne, mohou si uveřejniti, až vydají spis ve zvláštní knížce. Vzdělaný čtenář si ze všeho vytvoří úsudek o směru redakce »Světozora« sám.

Co je to svoboda slova, po níž tolik časopisů a spisovatelů touží? Jedná-li se o svobodu národa, jsme pro ni i my v nejširším významu slova. Jedná-li se o rozvoj obchodu a průmyslu ve vlasti naší, těšíme se z toho srdečně jako

každý jiný; jedná-li se o blaho lidu chudého, rolnického a vůbec celého národa, pracujeme pro ně, radujeme se, pracují-li pro ně i jiní, a právě naše katolické náboženství, jemuž učíme a jež chráníme, jest největší ochranou blaha národa. Bohatému rolníku kol Prahy nebo Slaného, liberalismem proniklému, vede se hmotně mnohem hůře, než zbožnému sedláku, jenž vzdělává chudší role kraje Táborského.

Ano, katolická víra podporuje blahobyt největší měrou. A pokud se chudiny týče, staráme se stejně s liberály o zlepšení jejího stavu, jediné to nás odděluje, že liberálové o péči k chudině z pravidla mluví, o ní novely a básně píší, a my katolíci mimo to z pravidla také prakticky ji konáme, což ve XII. ročníku »Vlasti«, budeme-li živi a zdrávi, četnými příklady doložíme.

Jedná-li se o umění stavitelské, sochařské, malířské, o hudbu, kdež lépe vykvetlo a pečlivěji bylo chráněno nežli v Římě u Stolce Petrova? Jedná-li se o vynálezy v průmyslu, ve vědě, umění, těšíme se z toho jako každý jiný. V tom ve všem přejeme každému co největší volnosti slova a svobody, pouze o to se starajíce a k tomu přihlížejíce, aby tato svoboda a volnosť byla majetkem všech, a ne privilegiem jedněch na újmu jiných, jak se ku př. stalo při svobodě živností. Touží naši protivníci na těchto polích po svobodě slova? Nikoliv, tu mají; jejich touha nese se jedině a výhradně ku svobodě ve věcech věrouky a mravouky. Ale tady katolík povoliti nemůže, nebo ať o všem ostatním pomlčíme, historie nás poučuje, že nemravnosť zahubila celé národy, a minulosť i přítomnosť svědčí o tom, že nevěra podkopává národní blahobyt, o čemž v poslední době Panama ve Francii a Banca Romana v Italii vydávají nejlepší svědectví. — V poslední válce německo-francouzské křesťanská Francie krvácela a pro raněné vše možné obětovala, co protiklerikalní Francie zatím se obohacovala. Otevřete VIII. a IX. ročník »Vlasti«, tam máte toho dosti dokladů.

Jsme pevně přesvědčeni o ceně víry naší a proto silou lva ji hájíme a bráníme. Ať si jen protivníci naši přečtou článek v tomto čísle »Vlasti« o náboženském sněmu na světové výstavě v Chicagu, tam toho mají hojnosť, čím se mohou o ceně naší víry poučiti.

Do nedostatku svobody slova stýská si dále V. Mrštík v »Rozhledech socialních«, »Naše Doba« a nejvíce »Čas« v čísle 15. ze dne 13. dubna. Jeho lamento je hrozné. Slyšme je! — »Politování hodné jest, že jsme v tomto směru již několikrát byli dál. Havlíčkův křest sv. Vladimíra sotva by dnes mohl býti napsán, mnohé Nerudovy, ba i Hálkovy feuilletony sotva by dnešní redakce otiskovaly, myslím, že by se jich bál i soudruh jejich Ferd. Schulz. Vina té zaleklosti padá na všechny možné činitele. Přes to, že se politicky hlásá nejkrajnější oposice, snad nikdy v českém národě nebylo tolik ukrčování, uhýbání, zapírání vlastní minulosti, udavačství a špiclovství, jak nás požírá nyní. Co se právě literatury týká, scházel nám dlouho dědic Nerudův, (a Masaryk není nic?) jenž Malé a Štulce činil neškodnými. Zatím šosáctví a zpátečnictví přerostlo nám přes hlavu. Osvěta na př. na počátku dráhy své byla nekonečně svobodomyslnější, ale již před 10 lety stala se hodným časopisem, jejž katecheti doporučovali žákům středních škol. Lumír ještě prvá léta za redakce Sládkovy byl rvavý a dravý, ale také časem zplaněl a hlavně mlčel k největším neřádům literárním. Tak se pomáhalo k porodu Vlasti a jiných klerikálních nesnášelivců, kteří už boykotují i hmotně nakladatele, tiskárny, redaktory i spisovatele. Po útoku na Nerudu následoval sice v literatuře výkřik úžasu, ale jen ojedinělý a opozděný. Denní tisk, právě liberální denník náš docela se zpronevěřil své minulosti. Vytáhněte po tmě kterékoli čtvrtletí Nár. Listů z let 70. a položte je vedle dnešních Nár. Listů: ani jako kdyby to nebyl týž list. Tenkrát byl mladý, pokrokový, smělý a dnes jako zpuchřelý, zaschlý byrokrat napadá všechno mladé a nové ve jménu vlasti a pořádku. Poněvadž pak umějí napodobiti hluboký vlastenecký prsní tón, obecenstvo širší chuďas věří, že vidí v nich sv. Jiří, jenž hubí v mladém pokolení jedovatou saň nějakou.«

Člověk, přečta tyto řádky, jest všecek zdrcen nad úpadkem českého národa. Péro mu padá z ruky, zamyslí se. Ale bol netrvá dlouho: redaktor, maje kol sebe, jako my, »Čas«, »Naši Dobu«, »Rozhledy socialní«, »Moderní Revue« a »Nivu«, pohledem tímto potěší se, a srdce jeho rozveselí se.

»Čas« jest patrně náramně skromný, a proto nejprve jej musíme potěšiti, a to jím samým. Všecko kol něho hyne, literatura hyne, ale je tu on — strážce svobody — »Čas«. Ten hájí svobodu přísně a důtklivě, a kdo se mu v tom opováží odporovati, toho vřadí mezi »literární jezovity« a jde svou cestou dále. Je tu, prosíme »Naše Doba«. Nahlédniž, sl. redakce »Času« do »Nové Reformy« a tam se dočteš v dopisu z Prahy o muži, jenž svou intelligencí vyniká nade

všecky české součastníky, jenž vnesl v národ nové myšlénky a jenž nejvíce přičinil se o vzbuzení pokrokového ruchu mezi mládeží. Jméno tohoto muže »Čas« dobře zná. Ale »Čas« je skromný, a proto to vše zamlčuje o sobě i o »Naší Době«, ve kteréž právě tyto nové myšlénky se ukládají.

A nechť se podívá »Čas«, smíme-li prositi, do 1. čísla II. ročníku »Moderní Revue«. Tam jest přece svobody dost a dost. Tam je povídka »Neviňátko«. Dle našeho soudu jest to sprostý hnus, je to kult nemravnosti, je to něco neslýchaného v českém písemnictví, ale prosíme vás, sl. red. »Času«, co jsme my dle vašeho soudu, dle úsudku »Naší doby«, dle úsudku p. V. Mrštíka — nic, zhola nic, na nejvýše: »nejnestydatější rasou, kterou kdy země nosila.«

A obraťte, prosíme, obal a čtete v témž čísle »Moderní Revue« hned na první stránce o tom novém náboženství?! My se máme za pouhé tvory Boží, my se kořímе a klaníme svému Tvůrci, to však brzy přestane; nastane nové náboženství, v němž bude člověk povýšen. »Moderní Revue« už nyní, v předtuše jeho velikášství povýšuje člověka, píšíc všude Já, Sebe, Mně, Tebe atd. velkým písmenem. A to náboženství bude »l i d s k é« náboženství a bude poslední metamorfosou křesťanshého náboženství. A toto náboženství má teď býti za všeobecně obvyklé povýšeno a odloučeno od ostatních jako pouhých »privatních bláznovství«, proti nimž se ostatně chováme (t. j. páni v »Moderní Revue) pro jejich nepodstatnost svrchovaně liberálně.

A, panečku, toto nové náboženství možno nazvati státním náboženstvím, náboženstvím svobodného státu, ne v dosavadním smyslu, že by se mu od státu dávala přednosť, a že by bylo od něho privilegováno, nýbrž jako to náboženství, které je »svobodný stát« od každého ze S v ý c h, budiž privatim židem, křesťanem aneb čímkoliv, nejen oprávněn, nýbrž nucen požadovati.

A nechť konečně nahlédne »Čas« do Chrudimských »Rozhledů socialních. Nero dal zavražditi vlastní matku a o tři léta později svou manželku. Z pouhé libůstky, aby mohl hleděti na veliký požár a měl dojem, jako by viděl Troju hořeti — dal zapáliti Řím a díval se s rozkoší na strašlivě řádící požár. Dal křesťany schytati, obaliti hořlavými látkami, políti rozpuštěnou smolou, pověsiti na veliké tyče a zapáliti. A tomuto Neronu obdivuje se Machar jako velikánu duševnímu a posmívá se jízlivě těm, kdož prý dětem »buržoů« (t. měšťáků) ve škole vykládají, že Nero byl šílenec, tyran na trůně a podobně. Takovým Nero nebyl, nébrž byl stkvělý duch, jehož Machar nazývá předchůdcem Baudelairovým. A kdo byl tento Baudelair? Francouz, Pařížan, žijící v letech 50tých, který vydal řadu knížek, v nichž s neobyčejnou zlomyslností a neslýchaným cynismem a jizlivostí líčeny jsou nejhorší stránky duše, a to tak nestoudně, že díla jeho i v samé Francii byla odsouzena jako znemravňující. [1])

A pohleďte konečně do »Naší Doby«, kde Fr. Krejčí vykládá, že dekadentisté pěstují mysticismus, satanismus, ba dokonce katolictví. To je přece svoboda, v níž má redakce střídavý program. Jednou katolíky polévá studenou, podruhé horkou vodou, jednou velebí satana, podruhé Ježíše Krista.

Rozpomene-li se »Čas« na kuráž V. Mrštíkovu, jenž radí, jak by se měli klerikálové umlčeti, a probírá-li »Rozhledy socialní«, »Nivu«, »Naši Dobu«, shledá, že není tak zle, jak si myslí. Svoboda dýše z prsou mnohých a mnohých velikánů: z realistů, symbolistů, dekadentistů plným proudem; jak z toho bude národu, ukáže budoucnosť: Bory u Plzně a řada nešťastných studujících jsou již nyní neblahé červánky této výchovy.

A je-li to »Času« všecko ještě málo, ať si zaagituje mezi realisty, pokrokáři a jinými -áři a sežene »Světozoru« ročně tisíc nových abonentů — a jako rázem přes noc rozšíří se volnosť i tohoto časopisu, a národ bude zase volněji dýchatí než nyní. Jen sáhnout do kapes a zaplatit si všecko sami a peníze klerikalů mrštit této nejnestydatější race zpět. Jen důsledně, pánové, všude, ve všem — i v penězích. Co je klerikálního, jen se vším pryč, i s tou jejich tobolkou!!! Žijte ze svého a vydržujte své listy ze svého a od klerikálů nebeřte ani haléře! Seznáte-li, že některý klerikál béře váš list, škrtněte ho a první číslo časopisu vůbec žádnému klerikálu na ukázku nezasýlejte, a požádá-li je, postavte jej na pranýř hanby!

Považujeme za svou povinnosť, naši stranu na tyto proudy upozorniti, tyto směry objasniti, poněvadž vývojem jejich stupňuje se boj proti tomu, co je nám nejdražšího, proti našemu náboženství. Ať je jasno všude a ve všem.

---

[1]) P o z n. r e d. Tuto stať o Macharovi vybíráme z »Českého Východu« ze dne 20. dubna t. r. Jsme mu vděčni, že Machara se vším důrazem odsoudil.

Na adresu »Osvěty«. Pod tímto záhlavím uveřejnili jsme v dubnovém čísle »Vlasti« drobnou zprávu, týkající se článku »Emil Zola« od Vojtěcha Kaliny v »Osvětě«. Rukopis přinesla nám osoba úplně hodnověrná a byl nám odevzdán před p. Jos. J. Veselým, naším spolupracovníkem, jenž byl právě v redakci přítomen. Lokálka nevyšla tedy přímo z redakce. Neměli jsme příčiny pochybovati o správnosti obsahu jejího a proto jsme ji otiskli. Po uveřejnění té zprávy přišel p. red. Vlček k jednomu členu výboru »Vl.« a stěžoval si, že byl »Vl.« napaden a vyslovil se, že prý místo ve článku, jež jsme mu vytýkali a jež sv. Otce se týká, míněno je ironicky proti Zolovi a ne proti sv. Otci; uveřejnil též na obálce »Osvěty« »Zasláno« na adresu »Vlasti«, které však o místu onom naprosto nemluví, a to, co pan red. »Osvěty« členu výboru »Vlasti« ústně řekl, nevysvětluje.

Pisatel řádků »Na adresu Osvěty« —k.—, podává nám k tomu tuto odpověď:

Našim čtenářům a spolu na adresu Osvěty. K číslu 5. tohoto ročníku »Osvěty« připojen jest následující projev:

Na adresu Vlasti. Teprve dnes, když obsah 5. čísla našeho úplně jest ukončen, byli jsme upozorněni na to, co »Vlasť« v dubnovém sešitě svém přinesla »na adresu Osvěty«, a přesvědčili jsme se, že v tom na »Osvětu«, na jejího redaktora a na spisovatele Kalinu za příčinou článku o Emilu Zolovi učiněn útok, jemuž by i za nynějšího rozkvětu novinářských štvanic hned tak nenašel příkladu.

Čtenářstvo naše ví, že jsme se orgánem p. Škrdlovým nikdy nezabývali, že jsme mlčením pomíjeli všecko, co po dlouhá léta proti »Osvětě« podnikal. Avšak — sunt certi denique fines. Posléze nám povinnost káže, bychom učinili jinak. Ve Vinohradech, dne 19. dubna 1895. Redakce Osvěty.

K tomu dovolujeme si připojiti toto: »Bylo nám patrno již z čísla 3. Osvěty, že p. Vojtěch Kalina nestaví se v řady chvalořečníků Zolových. A nyní po přečtení stati, v čísle 5. »Osvěty« ukončené, rádi konstatujeme, že p. spisovatel zaujal vůči Zolovi stanovisko ne sice s námi stejné, přece však nám dosti sympathické. Ale tím záhadnější jsou nám nyní ony výroky o papeži, v úvodě k řečenému článku obsažené, které jsme v minulém čísle »Vlasti« (str. 666) jako hlavu Církve katolické hluboko urážející označili. S článkem nikterak nesouvisí, a my marně jsme hledali, zda snad za citát některého velebitele Zolova považovati je máme. Jsou to přec »ipsissima verba« p. Vojtěcha Kaliny, a jako vážně pronesená béřeme je i dnes, po přečtění druhého dílu řečeného pojednání.

Pan redaktor »Osvěty« jmenuje naši poznámku útokem, »jemuž by i za nynějšího rozkvětu novinářských štvanic hned tak nenašel příkladu.« Útok počal on, my prostě jej konstatovali a své politování nad tím vyslovili. Škoda, že svým čtenářům neotiskl prohlášení naše, jako my tuto jeho prohlášení uveřejňujeme! Svým pak osvědčením, v obecných rčeních bez důkazů a dokladů se pohybujícím, nedal nám p. redaktor Vlček nikterak příkladu, v jakých těch slušných mezích a formách literární kontroverse pohybovati by se měla.«

K tomu dokládá red. »Vl.«: Teprve po stížnosti p. red. Vlčka přečetli jsme článek v »Osvětě« a uznáváme rádi, že p. V. Kalina k velebitelům Zolovým nenáleží, a že, pokud o Zolovi píše, jej i směr jeho odsuzuje. Kdyby byla redakce »Vlasti« celý obsah článku o Zolovi znala, nebo byla věděla, že článek v třetím čísle »Osvěty« ukončen není, každým způsobem byla by ostří lokálky zmírnila nebo s ní počkala, což zde otevřeně prohlašujeme. Že jsme řádkům »Na adresu Osvěty« popřáli místa, tomu se nikdo nediv: byť osvícený papež Lev XIII. zvláště letos, kdy mluvilo se o pobytu Zolově v Římě, předmětem vášnivých a nezřízených útoků. Dokázati však, že by to byla skutečně ironie, jak p. red. Vlček tvrdí, je věcí velice nesnadnou a velice snadně může se každý domnívati, že to ironicky míněno není. Ironii v tom snad najde některý čtenář, jiný opět nikoliv; nelze upříti, že celé místo — pro žádoucí vyvarování sporu, je-li to »ironie« nebo není — mohlo býti napsáno poněkud šetrněji a tak určitě, aby každý ihned poznal, že ironie míří na Zolu. To však poznati je velice nesnadno. Mnohý čtenář může se domnívati, že věc je míněna tak: byť i byl Zola spisovatelem tak pověstným, přece jen mohl jej sv. Otec přijati.

Tolik odpovídáme p. red. »Osvěty« s opravdovým ujištěním, že nebylo a není naším úmyslem činiti útok na p. Vlčka, Kalinu, nebo na »Osvětu« samu. Konstatujeme, že bychom vůbec řádkům oněm nebyli ve »Vlasti« místa popřáli, kdyby nejednalo se o hlavu Církve katolické, sv. Otce a konečně můžeme ujistiti p. red. »Osvěty«, že jsme se proti »Osvětě« s hlediska katolického ozývali

jen tehdy, když nám k tomu byla dána příčina se strany »Osvěty« samé, což činíme vůbec proti každému listu bez rozdílu.

»Vlasť« má k »Osvětě« s hlediska katolického jen jistá, určitá, zásadní přání a více nic, jest však mocná strana, která chce »Osvětu« zničit a která jí horších potup a snižování způsobila než lokálka naše, kterou »Osvěta« k novinářským štvanicím nejhoršího druhu přirovnala.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

II. Knihy jen vzdělanějším čtenářům se hodící.

Poručník. Naps. Flyg. Carlénová. Nakl. Jos. Kolář v Praze 1873.
Princ pudlík. Naps. E. Laboulay, př. K. V Nár. Listech 1868.
Pod praporem Sobieského. Naps. J. J. Kraszewski. V Sborníku illustr. románů.
Přízrak. Naps. Vernon Lie, př. J. Wagner. Nakl. knihtisk. Politiky.
Přemysl Otakar II. Naps. Žofie Podlipská. V Libuši 1893.
Rufinus. Naps. dle J. Schoepfa P. Rom. Voříšek. V záb. bibl. č. 37. v Brně.
Smrť Email-agy Čengiče. Naps. Iv. Mazuranič, př. V. Kienberger. V záb. bibl. v Brně 1875.
Stará báje. Naps. J. J. Kraszewski, př. J. Koněrza. V Sborníku illustr. románů.
Suchá ratolesť. Naps. Svétozar Hurban Vajanský. Nakl. E. Beaufort v Praze.
Spisy Ivana Serg. Turgeněva sv. 3. V ruské knihovně u Otty v Praze 1893.
Shaslé světlo. Naps. Budyard Kipling, z angl. př. J. J. Benešovský-Veselý. Nakl. J. Otto v Praze 1893.
Starosvětské obrázky. Naps. Al. Jirásek. V Sborníku illustr. románů.
Šimon Petr a Šimon Magus. Dle vlašsk. upravil J. D. V záb. bibl. v Brně 1875.
Vdova a děti její. Naps. M. L. Švarcová, př. M. G. V Libuši 1873.
1866. Vojenské novelly etc. Naps. P. Albieri. Nakl. Reinwart v Praze 1882.
Z letopisů lásky. Naps. J. Zeyer. V kabin. knihovně Ottově 1893.
Ze zápisků phil. stud. Filipa Kořínka. Naps. Martin Havel. V kab. knihovně č. 61. u Šimáčka v Praze.
Z denníku starcova. Naps. J. J. Kraszewski, přeložil Kvapil. Nakladatel Reinwart v Praze 1883.
Ze života ženského. Naps. Ottilie Wildmutová, př. R. K. V Libuši 1873.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Zprávy z Historického kroužku. V neděli dne 21. dubna měl prof. Frant. Vacek velmi důkladnou a obšírnou přednášku o synodě pražské z r. 1605. Nebyla to úvaha o jednání a snesení synody samé; o této její části meritorní hodlá promluviti později, ale byl to poutavý, zevrubný a přehledný obraz církve české ode dob válek husitských až do zmíněné synody. Válkami husitskými v Čechách zanikly diecésní sněmy církevní, od arcibiskupa pražského svolávané, i nedošlo k nim ani potom, když sněm tridentský držení synod v jednotlivých zemích přikázal. R. 1568., když se zatím církev katolická počala obrozovati, mohutněti a síliti uvnitř, chystána tu sice synoda diecésní, ale sešlo s ní proto, že císař Maximilian II. nedal souhlasu svého aniž jevil chuti, by aspoň moralní podporu slíbil snahám arcibiskupovým, aby snesení synodalní závazna byla pro stranu katolickou.

R. 1592. nový rázný arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé pomýšleje na konání diecésní synody, radil se v té věci s papežským nuntiem při dvoře cís. Rudolfa II., Caesarem Specianem. Avšak apatická lhostejnosť, ba, výslovná dlouholetá nelibosť

Rudolfova k věcem církevním odradila i Zbyňka od držení sněmu kněžstva českého v době tak nepříznivé. Teprve r. 1600. jevil císař ochotu dbáti prospěchů Církve katolické a osvěžení náboženského života v zemi obývané vyznavači různých věr. A tak konečně r. 1605. splněna vřelá tužba arcibiskupova, že mohl rozepsati synodu, jež dála se od 28. do 30. září za hojného účastenství kněžstva světského i řeholního. Kromě arcibiskupa přítomni byli: papežský nuntius Jan Štěpán Ferrerio, světící biskup pražský Jan Lohel, kap. probošt Jiří Barthold Pontan z Breitenberka, kap. děkan Šimon Brož, kanovník Kašpar Arsen, opat broumovský Volfg. Zelender, opat teplský Ondř. Ebersbach, slovutný kazatel Jan Ctibor Kotva z Freifeldu, členové Tovaryšstva Ježíšova, arcijáhni a četní děkani a na 200 kněží.

Jednání a snesení synodalní týkalo se veškerých stránek života kněžského a náboženského, a proto mají nemalou důležitosť i neminula se pak se zdárným výsledkem. Katolictví v Čechách omládlo, přívrženci jeho seřadili se k duchovnímu zápasu proti bludařství a sektářství, kterým trpěl řád země, a národ byl oslabován. Jako sněmem tridentským obrodila se celá církev, tak synodou pražskou z roku 1605. občerstvila a posilnila se církev katolická v Čechách. Od počátku náboženských zmatků vyvolaných Husem bylo úkolem katolické menšiny ve vlasti naší hájiti práv svých a raziti a usnadňovati cestu k návratu ostatního národa do lůna církve katolické, jak bylo před válkami husitskými. Synoda pražská úlohu, na niž nebylo vždy dosti živě pamatováno, opět přivedla k vědomí tak jasnému a určitému, že na dlouhou dobu potom nespouštěna z mysli. Účastníci synody i ti, kdo uvažovali o sneseních jejích, přesvědčili se o neutuchlé, neúmorné síle učení katolického i katolictva, o neocháblé moci jeho, kterou postaviti se dovede proti snahám odstředivým a podvratným; přesvědčili se, že proti destruktivnému působení lutheranství zdvihá se hráze zbudovaná na základech nepohnutých.

Přednášce mimo členy kroužku a jiné vzácné hosty přítomen byl J. M. Dr. V. Horák, velmistr řádu křižovníkův, a metropolitní kanovník Dr. Fr. Krásl, jenž vzdal panu prof. Vackovi zasloužené díky za výtečnou přednášku, jež odměněna byla hojným a hlučným potleskem.

Odbor filosoficko-paedagogický při družstvu »Vlasť« se v těchto dnech konstituoval a výbor odboru, k němuž se už přihlásili mnozí osvědčení pracovníci, zve uctivě všecky, kdož by měli chuť a dobrou vůli zabývati se věcmi, jež spadají do oboru paedagogiky a filosofie, a to hlavně potud, pokud zasahuje do paedagogiky, ku společné, svorné práci v odboru tomto. Členové neplatí žádného příspěvku a může se jím státi každý, kdo chce pracovati ve smyslu naznačeném, ať si jest již členem družstva »Vlasť« nebo není. — Přihlášky přijímá místopředseda František Pohunek, kaplan u sv. Štěpána v Praze. — Vítány budou též přátelské pokyny, čeho by si měl odbor všímati a o čem by měl zvlášť pojednávati. — Podrobnější program bude uveřejněn později.

Deputace družstva Vlasť u J. M. ndp. generála velmistra řádu křižovnického Dra. V á c l a v a H o r á k a. Dne 26. dubna t. r. dostavila se do kláštera křižovnického deputace družstva Vlasť, jež byla Jeho Milostí co nejvlídněji přijata. Redaktor »Vlasti« Tom. Škrdle oslovil Jeho Milosť takto: »Vaše Milosti, nejdůstojnější Pane! Ráčíte slaviti dnes padesátiletou ročnici Svého narození, i račte dovoliti, abychom Vám složili jménem družstva Vlasť, všech jeho redakcí a odborů hold úcty. Vaše Milosť a čelná řada členů řádu Vašeho jest údem našeho družstva. Vaše Milosť odebírá naše listy, a naše časopisy jsou i mezi členy Vašeho řádu velice hojně rozšířeny, z Vašeho řádu tři spisovatelé přispívají do našich listů, i máme příčin a důvodů dost, abychom v tento památný den Vašeho narození vzdali uctivé poděkování Vaší Milosti a abychom ve vznešené Vaší osobě při této příležitosti uctili také celý Váš řád, který nás tak hojně podporuje. Bůh žehnej Vaší Milosti na další dráze života.« — Na to proslovil blahopřání Tom. Jiroušek, redaktor »Dělnických Novin«. Uvedl, že blahopřeje Jeho Milosti jménem redakce »Dělnických Novin« a jménem křesťansky socialně organisovaného dělnictva českého. — Jeho Milosť ndp. generál velmistr děkoval srdečnými slovy za toto blahopřání a přál družstvu všeho zdaru a těšil se, že se ovoce jeho práce jeví již i ve veřejnosti. Na to co nejlaskavěji s deputací rozmlouval a srdečně s ní se rozloučil.

Socialní odbor družstva »Vlasť« konal dne 29. dubna t. r. za předsednictví starosty svého Dra. Rudolfa Horského druhou schůzi v XI. správním roce. Nejprve byl probrán protokol minulé schůze a bylo zkoumáno, zda vše bylo

provedeno, na čem se minulá schůze usnesla. Potom referovali řečníci o svých schůzích na venkově. Dr. Rudolf Horský konal přednášku v Polné; řečnil dvě a půl hodiny ve veřejné schůzi, v níž byli přítomni i mladočeši, pokrokáři a radikálové; v Olomouci byli přítomni při jeho přednášce četní rolníci z Hané; ve Vítkovicích, kdež konal druhou přednášku, vůdcové socialní demokracie do schůze se nedostavili. Veliká manifestační schůze byla v Náchodě. Jeho Milosť ndp. biskup Ed. Jan N. Brynych posvětil křesťansky-socialnímu spolku »Svornosť« v Náchodě prapor u přítomnosti 19 jiných spolků s prapory. Náš předseda pak odpoledne konal ve spolku přednášku. Se schůzí v Dolní Dobrouči a v Čáslavi, kamž měl red. Tomáš Jiroušek jeti, sešlo. Týž řečnil v neděli dne 28. dubna na Kladně a chválil zvláště svého spoludruha, p. Fr. Satorie, jenž na Kladně svému úkolu řečnickému znamenitě dostál. Místopředseda odboru, stříbrník Václav Žižka, řečnil v Mýtě u Zbirova o právech práce. V Praze samé uspořádá odbor přednášky osmou a desátou neděli po Velikonocích v Jednotě katolických tovaryšův. Odbor se usnesl požádati výbor družstva »Vlasť«, aby mu dovolil vydati každého roku čtyři socialní brožury. Brožuru o desateru Božích přikázání rozdělí si pan starosta asi na 10 oddělení a první oddělení vydá ještě tohoto roku. Bylo proneseno od kompetntní osoby přání, aby v době, kdy se koná mimořádná valná hromada družstva, konán byl také sjezd praesesů a delegátů Jednot katolických tovaryšův a spojených s nimi jednot katolických jinochů a mužů; tímto sdružením dvou mohutných družstev manifestovalo by se katolické smýšlení a povzbudila by se činnosť k další velkolepé organisaci. Socialní odbor tuto myšlénku s radostí uvítal a návrh tento výboru družstva jednohlasně doporučuje. Při volných návrzích nabádal pan Václav Dvorský všecky katolíky k praktické, vzájemné činnosti v tom směru, aby všecky své potřeby brali jen od osvědčených katolíků; naše strana aby vstoupila v těsnější spojení s řemeslníky a živnostníky. Odbor vzal vývody jeho s povděkem na vědomí a žádá své přívržence, aby pomýšleli na zakládání spolků katolických mistrů a živnostníků, což naše postupná organisace nutně vyžaduje.

Výbor družstva Vlasť konal dne 2. května t. r. třetí schůzi v XI. správním roce za přítomnosti 8 členů výboru a náhradníka p. Tom Jirouška. Vdp. děkan V. Krupička pro churavosť do schůze nepřišel a písemně se omluvil.

Starosta družstva, dr. Rud. Horský, zahájil ve dvě hodiny modlitbou rokování a vítal jerusalemského poutníka, p. c. k. pokladníka Karla Ulricha, a přál mu, že se ve zdraví vrátil a že se touto poutí jeho přání vyplnilo. Pan pokladník za toto přivítání srdečně poděkoval a pravil, že se u Božího Hrobu za všecky nás pomodlil.

Do odboru filosoficko-paedagogického byl zvolen za zástupce výboru red. »Vlasti«, Tomáš Škrdle.

Program k slavnostní mimořádné valné hromadě, která se koná dne 12. a 13. srpna t. r., sestaven byl takto: V pondělí dne 12. srpna odpoledne koná schůzi odbor filosoficko-paedagogický, a to od 2—5 hodin. V úterý zahájí se valná hromada ráno v 7 hodin službami Božími v chrámu Páně u sv. Jiljí. Rokování, jež započne v 8 hodin, má tento průběh: 1. Čtení protokolu poslední řádné valné hromady. 2. Předseda podá krátký přehled o činnosti družstva. 3. Následují přednášky: paedagogická, při níž se oznámí resoluce den před tím přijatá, historická a socialní. Volných návrhů nebude. Ráz schůze má býti veskrze slavnostní. Technické provedení tohoto programu bylo svěřeno red. Tom. Škrdlovi.

Výbor vítá s radostí nabídku, aby s mimořádnou valnou hromadou družstva byl spojen sjezd praesesů, členů a příznivců Jednot katolických tovaryšů a spojených s nimi Jednot sv.-Josefských. Tento sjezd by mohl zasedati: a) v pondělí dne 12. celé dopoledne a odpoledne od 5 hodin až do večera; b) v úterý bychom měli společné služby Boží a odpoledne byla by buď společná vycházka na výstavu, nebo by sjezd praesesů ve své práci pokračoval a ji dokončil. V pondělí večer nebo v úterý večer mohla by býti přiměřená zábava v Jednotě katolických tovaryšů.

Družstvo si přeje co nejsrdečněji toto společné vystoupení. Svůj program projednalo a určilo, program pro sjezd praesesů atd. určí si předsednictvo Jednoty katolických tovaryšů v Praze samo.

Dopis diecésního praesesa Jednot katol. tovaryšů v Praze, kanovníka dra. Jos. Buriana, v té příčině red. »Vlasti« zaslaný, byl přečten a jak z usnesení vidno, bylo mu v celém rozsahu ochotně vyhověno.

Tímto jest příznivě vyřízen také dopis Ferd. Vlčka, kaplana v Polné, jenž se přimlouval, aby se v prvé řadě jednalo o organisaci křesťansko-socialní.

Starosta družstva četl na to provolání do katolických novin, jednající o podmínkách koupě domu pro družstvo Vlasť a slíbil, že toto provolání v několika dnech bude uveřejněno.

Potom četl přípis jednoho kooperatora, jenž píše na veřejné poukázkové snímce, že jednání naše a tón, jakým dopisujeme si při upomínkách s kněžstvem, jest nedůstojné a že při nejbližší konferenci kněžstva přednese je k posouzení, aby duchovenstvo se přesvědčilo o naší taktnosti a podle toho také vědělo, s kým má jednati a jak.

Administrator družstva odpověděl, že se soudním řízením hrozí jen těm, kteří *a)* buď ničeho již neberou a dluh svůj po několikerém upomenutí nesplácejí, což se vztahuje právě na onoho pána, jehož dopis byl přečten; *b)* nebo těm, kteří přes 30 zl. dluhují a dluh svůj po dvojím, až trojím upomenutí neplatí. Upomínka se zasýlá v uzavřeném dopise a každému se dává lhůta osm neděl k zaplacení, jinak že se dle usnesení výboru odevzdá jeho záležitosť právnímu zástupci k soudnímu řízení. Požádá-li někdo z těch, jimž se hrozí soudem, že dluh ve lhůtách zaplatí, nebo přeje-li si prodloužení lhůty, nebo zapraví-li hned aspoň část dluhu, už se od dalších kroků proti němu upouští.

Výbor toto jednání jednohlasně schválil, uváděje, že se tak děje z rozkazu valné hromady, a usnesl se, že každý, jehož dluh bude po osminedělní upomínce odevzdán právnímu zástupci k dalšímu řízení, ponese si také útraty s tímto řízením spojené. Každý rok mnoho abonentů s dluhem 40—50 zl. zemře, čímž družstvo mnoho peněz ztrácí, nebo po smrti dlužníka z pravidla nic z dluhu nedobudeme. I musí finance družstva býti přivedeny do pořádku, byť tím družstvo třeba několik set abonentův pozbylo.

Na článek ve »Vychovateli« o lístcích z pilnosti přihlásilo se několik katechetů s prohlášením, že by ročně několik set lístků odkoupili. I usnesl se výbor, že lístky z pilnosti tiskem vydá. Práce tato svěřena byla redakci »Vychovatele«.

Návrh jistého kaplana z venkova, aby družstvo vydávalo zvláštní desky na časopisy družstva, přijat nebyl. Družstvu by mnoho desek zbylo, expedice by stála značně peněz, i bylo by z toho více škody než užitku.

Aug. Kleveta, farář v Praci u Brna, upozornil redakci »Vlasti«, že si mnozí přejí, aby peníze fondu pro katolické spisovatele věnovány byly výhradně jen spisovatelům, a ne na různé knihy a vědecké přílohy. Výbor tyto vývody uznal a rozhodl, aby budoucí účet již dle této rady byl sestaven.

Spisovateli, jenž píše životopis † Horníka, vůdce lužických Srbů, a jenž se obírá literaturou lužicko-srbskou, byla udělena z fondu pro katolické spisovatele podpora 40 zl. na cestu do Lužice, aby tam životopis Horníkův doplnil a Lužici z autopsie seznal.

Socialnímu odboru družstva Vlasť povolil výbor vydati každý rok čtyři socialní brožury.

Výbor se usnesl, že založí ve spolcích křesťansko-socialních 10 knihoven po 20 knihách. Žádati mohou o knihy jen takové křesťansko-socialní spolky: *a)* které jsou nebo budou členy družstva a *b)* které dosud od družstva žádných knih neobdržely. Konkurs na tyto knihovny se vypisuje do 1. srpna t. r., a žádosti přijímá výbor družstva (Praha, číslo 234—I.). Jakmile jen knihovní fond družstva bude moci, založí nové knihovny, a to zase jen ve spolcích křesťansko-socialních.

Žádosti jiného druhu o knihovny zadané se zamítají a jiné toho druhu se nepřijímají. Vzrůst strany křesťansko-socialní jest v plném proudu, i jest tedy potřebí, jej podepříti. Knihy darem k tomuto účelu s vděkem se přijímají.

Administrator družstva oznámil, že byla daň pozemková a daň z příjmů zvýšena při »Vlasti« ze 3 zl. 15 kr. na 8 zl. 40 kr. a při »Dělnických Novinách« z 3 zl. 15 kr. na 4 zl. 20 kr. Výbor se usnesl, aby právní zástupce družstva, dr. Jan Buchal, podal proti tomuto zvýšení rekurs. Daň při »Vychovateli« (3 zl. 15 kr.) zůstala nezměněna.

Po skončeném rokování podělil p. místopředseda, Karel Ulrich, všecky členy výboru vzácnými dary u Božího Hrobu posvěcenými a vypravoval pak v přátelském kroužku různé zajímavé příhody ze svého pobytu v Jerusalémě na cestě do Palestiny a zpět.

VLASŤ.

Illyrská idea za Ljudevita Gaja na Jihoslovansku.

Dle pramenů podává *Fr. Štingl.*

(Dokončení.)

VI.

Gaj návštěvou u Slovanů. Jeho poslední triumf a smrť. Několik osobních zvláštností Gajových.

Zatím co se illyrská idea rozšiřovala a již i ovoce nesla, cestoval Gaj jako apoštol bratrské vzájemnosti slovanské na západě, severu a jihu slovanského světa, seznamuje bratrské národy s tím, čeho se Illyrové domáhali.

R. 1840. odebral se na několikaměsíční cestu do severního Německa, Čech, Polska a Ruska, všude pilně sbíraje drahocenné rukopisy a knihy o Jihoslovanech. Když byl na té cestě přišel do Moskvy, sebrali mu Rusové pomocí mnohých přátel Slovanstva, jako M. P. Pogodina, generálního gubernatora knížete D. V. Galicyna, Homjakova, Samarina, A. Aksakova, Pavlova a j. 17.500 rublů k vědeckým účelům a k šíření cyrillice mezi jižními Slovany. Při té příležitosti seznámil Gaj zevrubněji Pogodina s kulturními, socialními a literárními poměry Chorvatů a jiných Slovanů, což mělo za následek zase studijní cestu Pogodinovu po slovanských zemích.

Následujícího roku 1841. cestoval Gaj za týmž účelem po chorvatském Přímoří, Dalmacii a Černé Hoře, všude šíře své myšlénky o veliké budoucnosti slovanského národa na jihu, o veliké Illyrii, bratrské svornosti, slovanském bratrství a jednotě. Na této studijní cestě našel také mnoho znamenitých rukopisů a knih o jižních Slovanech. R. 1846. procestoval Srbsko se srbským knížetem Alexandrem, synem »Černého« Jiřího-Karagjorgja a všude, kam přišel, byl pozdravován s velikým nadšením.

Ještě téhož roku 1846. cestoval po Čechách. — Jak již tenkráte byla v Čechách rozvita myšlénka o slovanské vzájemnosti, a jaké city chovali ve zlaté Praze nejen spisovatelé, ale i měšťané pro Illyry, patrno z následující zprávy tehdejších pražských listů: »V Praze, 7. června. Tyto dni navštívil naši milou Prahu dr. Gaj, hlavní zakladatel literární jednoty u jižních Slovanů, muž, jenž si mnoho zásluh získal o svou illyrskou vlasť. Dne 3. června byl uveden do besedy uspořádané výborem národního českého plesu na Žofínském ostrově. S ním přišli mnozí znamenití čeští a němečtí spisovatelé, takže můžeme tuto besedu čítati mezi nejstkvělejší. — Druhého dne členové zdejší měšťanské besedy uspořádali večerní zábavu k poctě našeho velectěného hostě. Veliký počet měšťanů, literátů a jiných vynikajících mužů se toho dne večer dostavil do pohostinných místností. Výbor besedy p. Gaja doprovodil do dvorany, kdež jej p. Jelen se svým pěveckým sborem pozdravil. Při večeři p. Dittrich připil p. Gajovi českou zdravicí; p. Gaj poděkoval illyrsky; vyslovil přání, aby se na věky udrželo přátelství a pobratimství mezi námi a Illyry. Společnosť se do pozdní noci velmi dobře bavila, a památka na tento večer zajisté dlouho zůstane v srdcích všech účastníků.« — Také ve Vídni byl pořádán k poctě Gajově dne 27. října r. 1847. slavnostní banket, kterého se účastnilo mnoho Čechů z Čech a Moravy, pak Chorvatů a Srbů.

R. 1847. odešel Gaj do uherského sněmu, aby dosáhl dohodnutí mezi Maďary a chorvatskými národními zástupci. V té věci učinil vše, co mu bylo možno, nelituje práce ani namáhání. Nejvznešenější členové šlechtických rodin stkvěle uznali jeho vlastenecké snahy o smíření všech stran a udržení míru a řádu ve vlasti.

Všechna mračna, která se během několika let nad malým, vytrvalým však Chorvatskem shromáždila, protrhla se r. 1848. Blesky se křižovaly, silná bouře se zdvihla: meče řinčely, pušky rachotily. Různí národové povstali, aby bránili svých práv. V té době i nejmoudřejší státníci ztráceli hlavu, ale Gaj se vzpamatoval brzy.

Když se rozšířila zpráva o vídeňském povstání, odebral se Gaj do Štýrského Hradce k arcivévodovi Janu, se kterým se byl již dříve seznámil, a odtud do Vídně, kde se pracovalo o doplnění banského úřadu. Vrátiv se do Záhřeba svolal národní skupščinu, a na její doporučení byl dne 25. března r. 1848. c. kr. plukovník prvého banského pluku, baron Josip Jelačić, rodem Chorvat, jmenován chorvatským banem. Ku Gajově návrhu byl zvolen národní výbor, aby se po příkladu jiných zemí ve jménu Chorvatska poklonil Jeho Veličenství císaři Ferdinandovi. Tato veliká deputace, sestavená z nejvznešenějších mužů Chorvatska, Slavonie a Dalmacie, v jejíž čele byl Gaj, odebrala se ihned do Vídně, aby vládě vyjádřila věrnosť a oddanosť chorvatského národa. Ve Št. Hradci, kde se Gaj na své cestě v hotelu »Elephant« zastavil, dala mu universita čestnou stráž. Večer pak poslal velitel pěšího pluku baron Wimpfen vojenskou hudbu před hotel. Dne 31. března přijal císař deputaci. Poněvadž však nepřátelé Chorvatů tento výbor podezřívali, jakoby pracoval do rukou reakce, odebral se Gaj do universitní dvorany, hlavního střediska vídeňské revoluce a tu krásnými slovy vyložil snahy Chorvatů, takže mu všichni posluchači tleskali a snahy Chorvatů schvalovali.

To byl Gajův poslední triumf.

Téhož roku národ chorvatský zvolil Gaja poslancem na svůj prvý národní sněm v Záhřebě. Ve sněmu byl Gaj zvolen do výboru, jenž měl vypracovati zákon o poměru Chorvatska k Rakousko-Uhersku. — Gajův dům byl střediskem národních poslanců, kteří u něho hledali rady a poučení.

A tak rok osmačtyřicátý, jenž měl Chorvaty zničiti a smazati hranici na Drávě mezi nimi a Maďary, dal Chorvatům samostatnosť, která pod maďarským násilím již již mizela. V té době se ukázalo, jakou cenu mělo Gajovo působení. Jaké štěstí, že rok 1848. našel Chorvaty připraveny, že mohli jej přijati tak, jak bylo třeba! Kdyby je byl tento bouřlivý rok překvapil neuvědomělé a nesvorné, jistě by se byla vyplnila hrdá slova Kossuthova: »Kde je Chorvatsko? Já o něm nevím!« Chorvatům by se dařilo tak, jak se daří nyní nešťastným Slovákům, Rusínům a Srbům pod vládou maďarskou. Maďarský jazyk by vládl ve školách a úřadech a chorvatským kulturním ústavům by rozkazoval — maďarský komisař.

»Po roce 1848« — praví Milčetić — »Chorvati odměnění nevděčností schlípili svá smělá křídla — a v Chorvatsku nastalo ticho. Ono Chorvatsko, které dříve celé vřelo vlasteneckým žárem, najednou ochladlo. Mužové, kteří dříve stáli v prvé řadě národních bojovníků, začali mizeti s chorvatského obzoru.« Někteří unaveni po dlouhém namahání a boji, uchýlili se do zátiší, jiní zase zemřeli nebo přestoupili do nepřátelského tábora. A Gaj sám, původce všeho hnutí, přestal rokem 1848. žíti pro chorvatský národ; neboť po tomto roce odešel s národního jeviště, střeknuv se všeho působení ve veřejném životě. R. 1861. ani mandátu nepřijal, když byl zvolen do chorvatského sněmu. »Jako unaven od tolikého působení« — praví Iv. Zahar — »jakoby se byl nabažil úspěchu své práce, zlomil kopí svého živého slova, uhasl svíci svých podniků, odešel z pracovny, kde byl prvým a nejlepším pracovníkem.« — Od té doby žil Gaj skromně pouze své rodině, dokud ho — 22 let duševně mrtvého — k velikému zármutku jeho rodiny, milovaného národa a všech Jihoslovanů nestihla neočekávaná smrť, dne 22. dubna 1872. Zemřel raněn mrtvicí v 63. roce velezáslužného života.

Jak »Vienac« z téhož roku píše, již dávno Záhřeb neviděl tak velikého a stkvělého pohřbu. Průvodu se súčastnilo nesčíslné množství vlastenců, zástupců věd a umění, úředníků, školní mládeže atd. Nad hrobem měl úchvatnou řeč také již nyní zesnulý akademik Fran Kurelac, v níž vylíčil krátce život a veliké zásluhy Gajovy o jazyk, literaturu a národnosť vůbec.

Nyní ještě několik drobností o Gajovi. — Aug. Šenoa, jenž Gaja osobně poznal a s ním mnoho obcoval, vypravuje o Gajově osobě toto: Celý zjev Gajův byl vznešený, kavalírský. Zvláště dojalo každého jeho oko. Bylo neveliké, světlemodré, s velikou zřítelnicí; ale ta modrosť jeho oka měla v sobě jakýsi démonický žár. Někdy, když Gaj přemýšlel, nebo poslouchal-li někoho, zdálo se jeho oko býti mrtvým, jako skleněným. Nic jsi z něho nemohl vyčísti, avšak začal-li Gaj řečniti, sršely z něho blesky. Ještě něčím jeho osoba vzbuzovala pozornosť. Byly to jeho jemné, plné, vždy živé ruce; na pravé ruce nosil veliký brilliantový prsten, který mu daroval císař Ferdinand, a pro který maďarský chauvinista Kubinyi na uherském sněmu způsobil takovou bouři, interpelluje palatina, »zakaj da je Gaj

od cesarja dobil prstan« (proč že Gaj od císaře dostal prsten). Gaj nosil prsten vždy, a zdá se, že mu měl býti jakýmsi štítem loyalnosti. — Dr. Boguslav Šalek mluvě o řečnických vlastnostech Gajových praví: Gaj uměl dobře řečniti chorvatsky, latinsky a německy. V řečnění byl nedostižitelným mistrem. Jeho přívětivosť, jeho řeč, poetičnosť a zase jasnosť slov, idealnosť myšlének, vřelé hájení svého mínění bez vášně a hněvu, duchaplné vyvracení předsudků a námitek bez urážek a osobních nájezdů, k tomu jeho smělé oko, milá tvář, jasný hlas — všechno to takřka očarovalo posluchače, takže získal pro své idee mnoho přátel nejen v obyčejných společenských, ale i vznešených kruzích. Zvláště uměl působiti na mládež, která jej v prvé době jeho působení zbožňovala.

Svou lásku k chorvatským knihám a k národu vštípil Gaj též do srdce svého syna Velimira, známého chorvatského literáta, a své dcery Ljuboslavy (Juliany), provdané za inženýra Kamila Bedekovića.

VII.

Zásluhy Gajovy zvláště o Jihoslovanstvo.

Čím byl dr. Ljudevit Gaj chorvatskému národu, mohou pouze ti správně posouditi, kteří znali bědný stav chorvatského národa před r. 1835. Dokud nezačal působiti Gaj, nemohl se chorvatský národ zváti národem, ježto byl národně neuvědomělým. »Kdyby Gaja nebylo, dnes bychom byli buď Maďary nebo Němci,« takový soud bylo slyšet po Gajově smrti o jeho působení z nejkompetentnějších úst, a my k tomu dodáváme: za všechny národní a politické úspěchy, kterých chorvatský národ nyní požívá, musí především býti vděčným Lj. Gajovi. Neobyčejný byl to muž, meteor na chorvatském národopolitickém obzoru, apoštol chorvatského národa. Nepůsobil dlouho — pouze 14 let, ale působil tak, že jeho jméno bude žíti, dokud bude žíti chorvatský národ; byl mezi zasloužilými nejzasloužilejší, mezi velikými největší jeho syn — byl jeho buditel a obroditel.

Jako literát nemá Gaj velikých zásluh o chorvatské písemnictví; neboť nový život v Chorvatsku, ku kterému Gaj národ ze spánku probudil, a kterému musil od začátku po mnoho let sám raziti cestu, zaujal tak jeho síly, že mu k literárním pracím zbývalo velmi málo času. Mimo několik básnických pokusů z jeho mládí, uveřejněných v záhřebském zábavném časopise »Luna« jako: »Pesma od Zagorja«, »Podrtine Cesargrada vu Zagorju«, překlad elegie Mathissonovy »Na podrtinah grada staroga« a j. a mimo již zmíněné spisky: »Die Schlösser bei Krapina« a »Kratka osnova horvatsko-slavonskoga pravopisanja« — sestavil Gaj od r. 1830—1835. a v Záhřebu tiskem vydal ještě několik básní, jako »Slavoglasje«. Nejznámějším plodem Gajova ducha jest báseň »Još Hrvatska nij propala« z r. 1833., ku které složen nápěv, a která, ač nemá veliké básnické ceny, neobyčejně mnoho přispěla k probuzení Chorvatů. — Připravuje a pořádaje látku pro své noviny, napsal též sám mnoho různých básní, článků a politických úvah. Z článků v »Danici« uveřejněných vynikají: »Proglasi«, »Nětila«, »Naš narod«, »Tko su bili stari Iliri?«

Nemalou zásluhu má Gaj o vydání mnohých zajímavých starých spisů ze zlaté doby chorvatské literatury; tak na př. vydal Hanibala Lucića »Skladanja«, Dinka Ranjine »Pjesni razlike«, Ignjata Gjorgjića »Pjesni ljuvene i razlike« atd. Péčí a nákladem Gajovým vyšel též »Izbor igrokazah ilirskoga kazališta« a »Němačko-ilirski slovar.«

Z toho jest patrno, že Gaj jako spisovatel nemá mnoho zásluh, avšak na Gajovo působení nutno hleděti s jiného stanoviska. O Gaju platí slova velikého Kollára: »Kdo ve slovanském národu počet dialektů umenšuje, ten má takovou zásluhu, jako ten nejslavnější auktor a spisovatel; neboť tím činí národ velikým, pevným, celým, k literatuře a vzdělanosti schopným.«

Všecek literární a politický rozvoj Jihoslovanů může se připsati Gajovi, jenž odchoval mnoho žáků a znamenitých duchů, kteří byli s to, aby provedli úkol jihoslovanského národa. Gaj jest vlastně původcem idey v jižním Slovanstvu.

»Až do Gaja« — píše dr. Šulek — »jednotliví spisovatelé měli na zřeteli jen příbuzenství jihoslovanských plemen; málo kdo se staral o jejich myšlénky; v praxi, v životě vládlo ne-li nepřátelství, tož aspoň chladnosť mezi Šokcem a Vlachem, mezi Krajincem a Chorvatem, mezi Racem a Benjevcem. Gaj prvý jal se hlásati lásku a svornosť všem jihoslovanským větvím, dokazuje, že jsou všichni synové jedné matky. A to jeho evangelium vydalo dobré ovoce. Dnes nepochybuje žádný vzdělaný Jihoslovan, že jsou všechna plemena na jihu jedním národem. Páska vzájemné lásky a sympathie, kterou jsou dnes spojeny všechny jihoslovanské větve, slavila svůj triumf r. 1848., kdy srbský patriarcha slavnostním způsobem uvedl do čestného úřadu chorvatského bana. Kdykoliv toho vzpomeneme, vždy třeba míti též na mysli Gaja, protože je to ovoce jeho snah, kterým zůstal věrným do smrti. Název »illyrský« byl toliko názvem neutrálním, symbolem jihoslovanské svornosti, této duševní jednoty, neboť na jakousi reelní unii tehdy nikdo ani nemyslil — leda naši nepřátelé.«

Tato svornosť našla výrazu v literární jednotě, kterou Gaj spojil duševní život všech jihoslovanských plemen. Velikou a krásnou ideou Gajovou bylo: literárně sdružiti všechny obyvatele od Planin k Balkanu, od Dunaje až k Egejskému moři. A to se mu aspoň částečně podařilo.

Tím, že Gaj zavedl nový pravopis, který přijali všechny jihoslovanské větve, píšící latinkou, přivedl bezprostředně jihoslovanský národ v literární duševní styk s ostatními Slovany Rakousko-uherské říše, zvláště s Čechy, Slováky a Poláky. Co se Gajova pravopisu týče, pochválil jej slavný P. J. Šafařík v »Časopise českého musea« r. 1837. sv. I. str. 125—127. Šafařík nazývá Gajův pravopis organickým, nejjednodušším a nejdůslednějším mezi všemi slovanskými pravopisy latinského písma. Okolnosti nedovolily přijati cyrillice, ačkoliv se jí, zvláště jak ji Vuk Stefanović Karadžić opravil, dají všechny hlasy jihoslovanského jazyka přirozeněji označiti. Že však aspoň Chorvati a Slovinci (vyjímaje »ć«) stejným pravopisem píší, jest zásluhou Gajovou. Druhou zásluhou jeho jest, že Srbové a všichni Chorvati píší jediným a týmž jazykem, nářečím štokavským. Již Pavel Vitezović v XVII. stol. zamýšlel založiti v Záhřebě jakési literární středisko, které by jedním jazykem spojovalo Kajkavce a Čakavce. Než, úmysl se mu nezdařil. Lepší úspěch měl Gaj, vybrav moudře a prakticky za literární jazyk

Jihoslovanů štokavské nářečí, které chová v sobě všechny podmínky k povznesení veliké jihoslovanské národnosti. Ač štokavština dosud, jak nepřátelé Jihoslovanů tvrdí, nedosáhla oné vědecké dokonalosti, jakou se honosí jiné slovanské jazyky na severu, tož přece jest štokavština pro svou prostotu, jednoduchosť, měkkosť a zvučnosť nejkrásnějším nářečím nejen v jižním, nýbrž i v celém Slovanstvu, což uznávají jak slovanští, tak i neslovanští věhlasní jazykozpytci, jako Šafařík, Lud. šl. Rittersberg, Jos. Jireček, Mickiewicz, Vraz, Grimm, Vater, Eichhoff atd. Kromě toho má toto nářečí mnoho klasických spisů ze starší doby, zvláště z doby Dubrovnické republiky, a pak drahocennou prostonárodní literaturu, která jest zastoupena národními písněmi, pořekadly a pověstmi. Konečně jest štokavština jazykem většiny jižních Slovanů, vyjímajíc Bulhary, a v geografickém ohledu centrálním jazykem, majíc na východě nářečí bulharské a na západě nářečí slovinské za své sousedy, z nichž jest nejznamenitější.

Od té doby, kdy též Srbové ze své literatury vymítili staroslovinskou a ruskou směs a zavedli do ní čisté národní štokavské nářečí, jakož i Vukův opravený pravopis, Gajovu mnohem podobnější, literární jednota mezi Chorvaty a Srby víc a více prospívala, tak že od r. 1857. pouze azbuka dělí Srby od Chorvatů na poli písemnictví. V Záhřebě i v Bělehradě, Dubrovníku i Varaždině v témž jazyku se nyní píší knihy, věda vykládá a úřaduje. Tento ideál literárního sjednocení měl na mysli již slavný Šafařík před r. 1830., avšak tehdy se mu zdálo, že jest to prázdnou myšlénkou, a hle, idea ta se přece uskutečnila. — Co se rozličného písma týče, poznamenáváme, že se ty i ony knihy začínají čísti v Srbsku i Chorvatsku, a že jest mnoho spisovatelů, kteří píší latinkou a zároveň cyrillicí, tak že snad přece někdy také tento rozdíl mezi Chorvaty a Srby zmizí. Až se to stane, pak bude korunována práce Vuka Stef. Karadžiće a Lj. Gaja — prvých to duševních velikánů v národě jihoslovanském.

Literární sjednocení Chorvatů a Srbů jest velice důležito pro jejich duševní a politický život. Výbor, který se ustavil k vydávání Vukových děl (Ognj. Utješenović, Fr. Miklosič a dr. Jov. Subotić) praví v té příčině: »Co by bylo ze Srbů a Chorvatů pod uherskou korunou, kdyby je byl bouřlivý rok 1848. překvapil ve stavu starého duševního neuvědomění bez jednotného jazyka literárního? . . . Bude třeba ještě mnoho boje a namáhání, avšak nyní nepotřebujeme se báti nebezpečí. Nyní již poznáváme svůj rod, známe jeho sílu a slabosť. Víme jeden o druhém; máme prostředek vzájemného dorozumění v živém jazyku. Většina z nás již dýchá jedním dechem, ježto čerpáme sílu a duševní potravu z jednoho a téhož národního pramene. Při vší zevnější nesvornosti cítíme již nyní v srdci útěchyplný hlas, že ani všechny pekelné moci nejsou s to, aby nám odňaly dobrotu vnitřní duševní národní svornosti. Pozorujeme všichni svorně své přátely i nepřátely, své Faraony i Iškarioty, jejich mučení i otroctví, ale málokdo si všímá jejich egyptských hrnců. Pomohli jsme si tak, že vlastním pérem píšeme své dějiny. Veliký krok jsme učinili ku předu . . . Zpět již nepůjdeme! A doufáme, vytrváme-li na té cestě, že se v brzku budeme těšiti hojnému ovoci naší národní osvěty.«

Ačkoliv Srbové, jak jsme již dříve se zmínili, byli protivníky »illyrského jména«, držíce se svého srbství, přece hlavní myšlénce

Gajově zůstali věrni. Co Gaj s Chorvaty a Srby především zamýšlel, toho též dosáhl: literárně je sjednotil.

Jinak jest se Slovinci. Gajovy idee o illyrstvu se sice také na Slovinsku poněkud ujaly, takže někteří spisovatelé začali psáti »illyrsky«, avšak brzy od illyrštiny upustili, píšíce zase nářečím slovinským. Přes to přece illyrské hnutí nezůstalo bez vlivu na literaturu slovinskou. — Nový pravopis Gajův, »gajica« zvaný, právě vlivem illyrské idee zaveden do slovinského písemnictví. Prvá slovinská kniha, tištěná illyrským pravopisem, byly Vrazovy »Národní písně slovinské«, r. 1839. Všeobecné platnosti Gajův pravopis dosáhl teprve, když se jím začal tisknouti prvý slovinský časopis »Novice« r. 1843. Tímto novým pravopisem byl vytlačen ze slovinského písemnictví již zastaralý pravopis Bohoričův z r. 1584. a konečně odstraněn nešťastný pravopisný pokus Danjkův a Metelkův. A což důležitějšího jest: »Gajica« pravopisně spojila Slovince s Chorvaty, takže Chorvati bez velikých obtíží čtou slovinské, a Slovinci chorvatské knihy. Mimo to pomocí »illyrštiny« se slovinština očistila »germanismů« a vůbec jiných neslovanských živlů, tím že přijala mnoho, zvláště vědeckých slov z chorvatštiny a srbštiny. A to zajisté ku svému prospěchu; neboť to není pouze veliký pokrok ve slovinském písemnictví, nýbrž i stále mocnější páska celého duševního života Slovinců s ostatními jižními Slovany.

Po Gajově odstoupení z národního bojiště pomalu zacházelo slunce illyrské. Chorvatský název nabýval zase vrchu; mladý dorost po roce 1848. nechtěl ani slyšeti o názvu illyrském, a zatím co Slovinci a Srbové hleděli si svého národního jména a Chorvati se topili v illyrstvu, přišel Vuk se svým nešťastným heslem: »Srbové všichni a všude«, Šafařík se svými kajkavskými Chorvaty, a jméno Chorvatské bylo v nebezpečí, že zanikne. Z té příčiny a pak i proto, že Bachův absolutismus užíval illyrismu ve svůj prospěch, střekli se Chorvati r. 1851. illyrismu na dobro. Illyrstvo zmizelo na vždy. »A nám,« pravil Milčetić, »stojícím na jeho hrobě, tytéž city prochvívají srdce, jako bychom stáli u hrobky velikého jakéhosi muže — snad krále, jenž svůj národ proslavil, osvobodil — a podlehl. Tragický osud měl náš illyrismus, ale bez něho snad nikdy bychom se nebyli probudili.« Jméno chorvatské toho času nebylo schopno nahraditi jména illyrského. Z velikosti a moci tohoto názvu čerpali vlastenci neobyčejné síly k boji proti ničiteli jejich práv, proti cizímu nájezdu. Kdyby byli Chorvati měli pouze své jméno a plémě před očima, nikdy by se nebyli pustili do boje s mnohem větším nepřítelem; v illyrské idei však cítili se býti silnějšími, nežli vskutku byli. Tato idea učinila Záhřeb prvým mezi všemi jihoslovanskými městy, takže se stal střediskem všeho duševního života na jihu. Ze Záhřeba rozlétaly se jiskry illyrského nadšení daleko za hranice chorvatské. Slovinci, Srbové, Slováci i pokrevní bratří Chorvatů v Turecku dlouho viděli v Záhřebě svou Mekku.

Z básní Antonína Bulanta.

Na Ostrově.

Vzpomínka na Sv. Kilian. — Z »Kostelních sonetů.«

Ve stínu rozvalin, kde rdí se květy v mechu,
kde roste petrklíč, proud Vltavy kde šumí,
pod květem akátů a v hlohu libém dechu
já hroužil duši svou tak často v sny a dumy.

Kdys bouře válečná se přivalila v spěchu
v ty kraje odlehlé, nad povltavské chlumy,
kdy v pomstě svoji zbraň Čech tasil proti Čechu —
a kostel s klášterem tu pochovala v rumy.

Pod kříže znamením — jak mrtvý ve svém rově —
již páté století se rozpadává zvolna
jak trpká výčitka ten klášter na Ostrově.

A jarní větrové když zavanou tu v hloží,
vždy z něho zakvílí ta ironie bolná:
Pro Zákon horlili zde »bojovníci Boží!«

C h m e l.

Kde se k výši pne a vine
kolem tyčí chmel,
do zeleně v loubí stinné
ptáček zaletěl.

V úponků a listů chladu,
v stínu chmelných rév
od rána až do západu
zněl tu jeho zpěv.

Stojí chmele v plodu zralém,
ptáček letí v jih, —
pohroužil se v stínu palem
do snů bláhových.

Snil o libém chmelnic šeru
v známém údolí,
myslil, že to na severu
les byl na poli.

Tam se z jara opět vrátí,
hnízdo bude plést,
až se bude zelenati
chmele ratolest.

V snivé touze čeká, čeká, —
k moři dal se v let,
na sever zas do daleka
z jihu letí zpět.

Z dáli vidí známá pole,
hledá chmelný les, —
ale tyče, tyče holé
ční tu do nebes . . .

* * *

Pěvče, který v touze vřelé
vzlétáš do oblak,
tys ten na zeleni chmele
zabloudilý pták.

V ruchu života den ke dni
svoje sny jsi tkal, —
ale život, život všední
požal ideál!

Naklonil se jako třtina
ke hmotě náš věk, —
víc teď chutná chmelovina
než tvé sloky vděk!

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

(Pokračování.)

VIII.

Láska k lidu.

Cvalem ujížděli dva hnědouši s lehkým kočárem. Už minuli zámek, kde stál na prahu starý kličník, zahnuli kolem dolů, kde každý uctivě smekal, kdo panský kočár spatřil, projeli Veselicemi kolem kostela a uprášenou silnicí s větrem o závod se pustili k nádraží. Hrabě Arnošt odjížděl na nějakou dobu z Pěčova do Prahy. Mohl hned u Veselic vstoupiti na vlak lokální dráhy, která jeho uhlí rozvážela do světa, ale hrabě byl koňmo dříve u rychlíku a pak se chtěl vyhnouti všemu oficielnímu loučení. Jak byl pojednou přijel, tak odjíždí.

Po boku poněkud zamyšleného staršího pána seděla sličná komtessa Eliška. Byla to blondýnka pleti přímo průsvitné, velkých, blankytných očí, s plavým vlasem, kyprými rty a ladně vyvinuté postavy. Oděna byla šedým cestovním pláštěm a na hlavě měla malý plyšový klobouk. Smutně se rozhlížela kolem a časem se ohlédla vzad, kde vyčnívaly pouze štíhlá kostelní věž, zámecké lípy a nějaký komín. Nerada odjížděla z panství do města. Tam byla tak volna a v zahradě měla tolik krásných koutů, které nejenom vynikaly krásami přírodními, ale také měly pro Elišku mnohou významnou upomínku. Tam se procházívala s Velinským, tam poznala kouzlo lásky, které však mělo pro ni tak smutné následky.

Ani hrabě, ani jeho dcera nemluvili. Oba měli své myšlénky, a pan Arnošt v duchu počítal, může-li havířům vyhověti. Byli u něho s deputací, by jim přidal, že se neurodilo, a potřeby životní jsou mnohem dražší. Vávra přednášel žádosť za všechny. Hrabě ani neslíbil, ani přímo žadatelů neodmítl. Odkázal havíře na ředitele, který jim rozhodnutí oznámí.

Nyní cestou uvažoval a počítal. Žádosť havířů jest oprávněna, to uznával; ale příliš zdražiti uhlí nechtěl, aby si neodradil konsumentů. V sousedství jsou též doly, které mu mohou uškoditi. Vyjednával se správou tamního ložiska, ale nebylo možno dohodnouti se ku společné práci. V Emilově byly doly akciové společnosti, a ředitel se musil namáhati, aby platil co nejvyšší dividendy, by se udržel, a také jeho procenta aby stoupla. Těžil tedy, jak mohl, dělníkům málo platil a uhlí prodával za každou cenu. Zásob tam nebývalo.

Tam se také uchýlil hrabětem propuštěný inženýr Velinský, když jeho dopis, Elišce zaslaný, byl otcem jejím zadržen, a všecko vyšlo na jevo. Proto také počala býti komtessa nepokojnou, když se kočár blížil k Emilovu. Také zde se černaly hromady mouru, vynikaly boudy nad doly, úřednické domy, komíny a cáchovny, a nikde ani téměř stromu, ani známky, že by správa dolů chtěla nahraditi, oč byla příroda oloupena. I sem vedla dráha od hlavní trati. Poněkud větší vesnice ležela stranou; byla neúhledná a neúpravna. Kostela v ní nebylo; vznikla v krátké době, a každý třetí domek byla hospoda, kupecký obchod nebo kořalna.

Kočár minul doly, a hrabě nakloniv se k dceři, řekl francouzsky, by ani kočí, ani lokaj na kozlíku nerozuměl: »Myslíš stále, moje drahá, na Velinského?«

Takové otázky se komtessa nenadála. Už dávno se v zámku o zeměměřiči nemluvilo. Sám hrabě zapověděl vyslovovati před sebou jeho jméno.

»Jenom jednou mé srdce volilo,« odvětila Eliška, jemně se zapýřivši.

»Vyložil jsem ti už, jaký boj by nám proto vzešel se strany příbuzenstva. Na pranýř by nás postavili, a tvoje babička, hraběnka z říše, nikdy by nám toho neodpustila. Vezmeš si někoho od stavu —«

»Zůstanu svobodna a život svůj zasvětím lidu, jejž miluji,« pevným hlasem pronesla mladá dívka. »Pro klášterní život se necítím povolanou.«

Hrabě jasně pozoroval, že jeho jediná dcera jest odhodlána učiniti, čím vyhrožuje. Měla jeho neústupnou povahu a pevnou vůli.

»Proti Velinskému ničeho nemám,« řekl zase hrabě, »ale těžko plouti proti všeobecnému proudu. Tvůj sňatek s nešlechticem by nám přinesl mnoho hořkostí a nepřízně.«

Eliška se trpce usmála.

»V témže duchu jsem byla — pravda — vychovávána, ale ani rozum, ani srdce mé se k němu neklonilo. Snad je toho příčinou moje povaha, snad že jsem žila stále mezi lidem, demokratkou stala jsem se. Jest nespravedlivé, že šlechtic za choť pojati má jenom šlechtičnu. Krev jako krev; i tento kruh, třeba posud pevný, bude někdy přetržen. Pokusy se již staly.«

»Teď máme jiné starosti,« odtušil hrabě. »Lid volá a tluče na brány spravedlnosti.«

»Reforma se musí státi na všech stranách a ve všech stavech. Jako jsou někteří utiskováni mezi dělníky, tak i mezi měšťany, úředníky, šlechtici. Ujímati se utištěných, to jest cílem reformatorů nynější doby.«

Hrabě Arnošt udiveně se podíval na dceru. Ani v ní nehledal takových názorů a vědomostí.

»Každý musí působiti k rozřešení otázky sociální,« pokračovala Eliška. »Já se o to pokusila v Pěčově pomocí tvou. Dařilo se mi výborně. Skutky milosrdenství prorazí cestu všem pokrokům v oboru sociálním. Láska k bližnímu musí oživovati veškeru snahu.«

»Tomu tě naučil Velinský?«

»Velinský a knihy, jež čtu. Nesmíme se takovým věcem vyhýbati.«

»V Pěčově se něčeho podobného nebojím,« usmál se hrabě.

»Zlý příklad táhne, a v Emilově jsou prý všichni téměř dělníci sociálními demokraty,« namítala slečna.

»Tam mají dosti příčin, tam je nahromaděno mnoho hořlavé látky, která dříve chytí než plyny v dolech. Ani Velinský tam ničeho nesvede. Já, mohu směle říci, zacházím s dělníky spravedlivě, slušně je platím a útisků mezi nimi netrpím. Kde moje činnosť ustávala, tam jsi pracovala ty.«

Eliška sklopila zrak, a ruce jí sklesly v klín. Kéž by mohla pracovati společně s Velinským, který jí vdechl lásku k lidu, ji poučoval, vyličoval plamennými slovy bídu, že si počala více všímati svého okolí, viděla stesky, slyšela žaloby, že přilnula k lidu, který pro ni a za ni pracoval hluboko pod zemí. Tato láska k lidu byla údělem a odkazem toho, s nímž nemá už mluviti, jejž nesmí milovati, a který ji nikdy nebude nazývati svou . . .

A když jel kočár s panským znakem podle Emilova, dlouho jej sledoval zrakem mladý muž, stojící u prosévaček na vysoké hromadě drobného uhlí. Právě nařizoval cosi šichtářkám, když zahrčela kola, a v kotoučích prachu se ukázal kočár hraběte Arnošta. Inženýr Velinský poznal starého pána i komtessu pod závojem. Odjížděli z letního bytu.

Velinský byl velice slušný, inteligentní muž vysoké postavy s plnovousem v obličeji, vysokého čela a černých očí. V každém pohybu a v každém rysu bylo znáti vzdělání a ušlechtilý mrav. Ředitel Mudroň se o něm vyslovil, že není sice šlechtic rodem, ale vzděláním a veškerým chováním. Velinský si v ničem nezadal a vždycky vystupoval vážně, až hrdě. Stále studoval a všudy se stavěl v čelo národního ruchu. Měl bystrého ducha a hraběti byl doporučen jako znamenitý odborník. Velinský pocházel z rodiny chudé, ale vyšinul se až na nynější místo svým přičiněním. Miloval lid, z něhož pocházel, a konal pro dělníky, co mohl. V Pěčově se mu i v tom oboru dařilo, v Emilově mu nerozuměli. Úředníci mu nepřáli, a svedený lid vida opravdového reformatora na základě křesťanském, nazýval jej zpátečníkem. V takovém způsobu si reformy nepřáli, kde by se hned nebořilo a netekla krev protivníků.

Velinský často zalétal duchem k tichému parku, kde pod rozkvetlými kaštany a lipami poučoval aristokratku, která neměla o životě chudiny valných vědomostí. Se slovy své lásky šeptal dívce lásku k lidu, nad nějž byla povznesena. Poslouchala ho ráda, a koruny stromů přikyvovaly k jeho slovům. Byl spokojen s výsledkem své nauky. Eliška s dovolením otcovým vycházela ze zámku, by navštěvovala příbytky chudiny a nuzným pomáhala. Často byl jí průvodcem Velinský, který věděl o všech krocích své milené žáčky. Už byla na dobré cestě, když nadešla katastrofa.

I nyní se dotazoval na Elišku a na svém hnědáku někdy se podíval do Pěčova, kde nemohli na něj v besedě zapomenouti. Uměl

krásně baviti. Her nemiloval. I kolem zámku se mihnul v prudkém letu, ale s Eliškou nemluvil. Netoužil po tom; třeba mu srdce pukalo, přál si, aby zapomenula a byla šťastna s jiným. Na sebe nedbal a po jiné dívce se neohlížel. Zdálo se, že se upokojil. Z počátku ho litovali, pak všechno přicházelo v zapomenutí.

»Díval se příliš vysoko,« mínil účetní Krabec.

»Nebo příliš nízko k pracovnému lidu,« doložil pekař Kasík »U tří havířů.«

Velinský dlouho se díval za kočárem. Už podruhé odtud odjíždí Eliška do víru zábav a společností, a zeměměřiči vždycky se zdá, že utone v těch proudech, ale Eliška zůstává stále po boku svého starého otce a z jara se vrací zase svobodná do Veselic. Pokračuje v jeho díle, avšak sama jiné blažíc, blaha nenalézá. Zvážnělá smutně prochází se parkem a mnohou dřívější zábavu zanedbává. Už i na koni málo jezdí, a z komnat, v nichž obývá, zaznívají smutné melodie na pianě. Inženýr zapomněl na okolí, a zrak jeho doprovázel zaprášený povoz. Viděl, jak vítr si zahrává dlouhým, jemným závojem. Zdali pak Eliška na něj vzpomněla? Poslala mu asi dva dopisy, ale Velinský ji zapřísahal, aby ustala a déle srdce svého neznepokojovala.

Vida nemožnosť sňatku se šlechtičnou ze starého rodu, chtěl přetrhati dobrovolně všechny svazky a věnovati se jenom dělnictvu, jeho tužbám, snahám a potřebám. V Pěčově byl oblíben; zde mu posud nerozuměli. Nejenom že byl socialistou na základě ryze křesťanském, ale miloval také velice svou vlasť a zavrhoval, že se havíři a dělníci vůbec přihlašují k internacionalismu, který nezná ani vlasti, ani národa. Velinský vykládal, že každý národ má jiné vlastnosti, potřeby a zájmy, že se nedá všechno upraviti dle jednoho vzoru, že se každý národ zvláště musí vyvíjeti i v dělnické otázce, že jest zradou na vlasti pohrdati svým jazykem pro kus bělejšího chleba a podobně: ale málo kdo ze členů »Svornosti« mu přisvědčil.

Byl zde jako osamocen, ale přece doufal. Nejvíce mu vadilo, že neměl takové pomocnice, jakou byla Eliška, a že havířům v tamních dolech skutečně se špatně vedlo. Ředitelství jsouc závislé na akcionářích, nemohlo si pomoci. Úředníci neměli zajištěné pense, každou chvíli mohli býti propuštěni; proto se hleděli udržeti a také na sebe pamatovali. Nejhůře bylo lidem, kteří dostávali malý plat, měli dlouhé šichty, pracovali u ohně a v nakažlivých plynech. Na správu dolů nebo na větrání a pro uchování zdraví dělníků se málo vynakládalo. Bratrská pokladna musila vydržovati pensisty, raněné, jichž bylo do roka mnoho, sirotky, vdovy, lékaře, vydání pohřební a jiné. Tím byla velice zkracována, a havíři musili četnými percenty do ní přispívati.

Velinský chtěl zavésti tu a onu opravu, avšak potkával se s nezdarem. Od úředníků nebyl podporován, havíři mu nedůvěřovali. Měl jako svázané ruce a často si v Pěčově stěžoval, že v Emilově vládnou židé, kteří chtí z dolů pouze těžiti, ale pro své dělnictvo ničeho nedělají. I kantiny, i krámy a obchody zadali svým soukmenovcům. Zeměměřiče, který se jim pletl do plánů, by byli hned propustili, ale nadáli se, že nalezne nové ložisko uhlí, a mimo to potřebovali úředníka a znalce, který by naléhal na přísné hospodaření v dolech, poněvadž v Emilově vznikl oheň, který trávil na sta centů uhlí. Inženýr Velinský už tento hrozný živel jinde omezil a potlačil; doufali tedy, že se mu to i zde podaří.

Ale Velinský měl i jiné plány. Nejen oheň v dolech, ale i nakvašenosť myslí chtěl potlačiti a také za tím účelem pracoval, poučoval a pobádal. Když se mu to nedařilo ve »Svornosti« jaksi ve velkém, začal u jednotlivců s rozmanitým prospěchem. Když se seznámil s Vávrou, začali oba pracovati na rozličných místech. Spojence našli v místním i okolním duchovenstvu, v některých učitelích, starších rozvážných lidech a představených, jimž socialisté nadělali mnoho starostí a práce. Jenom židovští akcionáři, jejich úředníci, hostinští a putykáři jakoby ani neviděli, ani neslyšeli.

IX.

Nenapravitelný.

Vdova Knopková měla pouze jediného syna, ale nastarala a naplakala se mnohem více než Vávrová, jíž zůstalo po nebožtíkovi sirotků pět. Tato brala pouze skrovnou pensi, kdežto Knopková měla jako manžel její zadarmo byt a palivo vedle slušné provise po důlním. Ale měla Klementa, jediného syna, který ji stál mnoho starostí. Ani domluva poručníka Pichla, ani vyhrožování úředníků nepomohlo.

Jenom soustrasť nad vdovou a ohled na zabitého Knopka udržoval Klementa posud v práci. Jinak by byl dávno propuštěn, zvláště když se počaly objevovati v socialistických listech dopisy »z Pěčova.« Každý hned hádal na Knopka jako jejich původce, a kdysi ho i chytili do pasti. Máček, který na dále doly obveseloval svými šprýmy, naschvál před Klementem vypravoval, že nově nastupující havíř daroval důlnímu Myškovi jalovici, by se dostal do práce.

Za týden bylo všechno v novinách. Poznali, že dopisovatelem jest Knopek, a důlní, který dary přijímal, třeba to o té jalovici nebylo pravda, přece se mohl vzíti za nos. Od té doby si dal každý na Knopka pozor, a kam on vstoupil, tam hned všichni umlkali.

Nejvíce zakoušela Knopková. Byla na vyhýčkaného jedináčka poněkud slabá. Litovala ztráty záhy zesnulého chotě, který by snad přece byl ovládl bujného a nepoddajného syna. Pichl jej nazýval nenapravitelným a matce poradil, jak by synovi špatné spisy odklidila. Knopková pak učinila důkladnou prohlídku ve skříni, v zásuvkách i kapsách synových a co našla psaného a tištěného, týkalo-li se to dle jejího zdání a rozumu socialismu, všechno uvrhla do kamen, odkud vyšlehl plamen a červenými jazyky zničil některé knížky, noviny, výpisky i s písněmi a legitimačním lístkem ze »Svornosti.« Knopková se nadála, že tím bude též učiněn konec Klementovu poblouzení, ale zklamala se.

Mladý havíř nenaleznuv svých věcí, přímo zuřil. Hledal úsilovně, dotazoval se, a matka ukázala na kamna. I popel prohledal. Nejvíce mu bylo líto zápisníku, kde prý měl vzácné písně a poznámky. Vida, že všechno shořelo, řekl podrážděně: »Kdybyste nebyla mou matkou, viděla byste, co bych vám udělal.«

»Klemente, kam to spěješ?« pronesla vdova hlasem lítostivým. »Vzpomeň si, kdyby byl živ tvůj otec.«

»Tomu vy nerozumíte a nevíte, co jste udělala,« odsekl Klement.

»Vím zcela dobře,« klidně řekla matka, »zachránila jsem tě před žalářem. Na takové písně a články, jaké jsi měl v zápisníku, jest i dlouholetý žalář.«

Syn udiveně se podíval na matku. Vzpomenuv si, odkud to zvěděla, usmál se. Myslil si, jak asi poručník Pichl se díval, když to četl.

»A co podnikáš,« pokračovala Knopková, »jest všeobecně známo. Chytili tě při dopise o té jalovici, a teď se ti vysmívají, jak jsi při všech světoborných náukach — hloupý.«

Klement se zarazil. Zamrzelo ho, že bude předmětem posměchu, a že se veřejně o něm bude mluviti. Posud neuznával za vhodné vystoupiti. Byl poučen v Emilově, by nejdříve tajně pracoval a podrýval a teprve až bude míti hodně následovníků, vystoupil veřejně. A Knopek měl pouze několik junáků, kteří ho rádi poslouchali a četli jeho listy. Nechtěli se dáti do »Svornosti«, neboť byli u hasičů a u těch by pak jako socialisté nebyli trpěni.

Nevystupoval tedy Klement jako socialista, jsa opatrný, ale matka dobře pozorovala, že toho nezanechal. Co výplatu jí odváděl méně peněz. Vymlouval se na důlního Myšku, že mu dává špatnou práci. Knopková viděla, že si znovu kupuje knihy, předplácí listy a podporuje agitátora Karla Cipla, který k němu chodí na besedu.

Cipl byl havířem v Emilově, ale propustili ho, že nechtěl pracovati a více řečnil než dělal. Teď nepracuje a pouze obchází kraj za účelem agitačním. Spolu jest agentem židovské firmy, nadhání jí kupce na kartáče a mazadlo na boty. Jest vydržován agitačním fondem a čeho nedostane, toho si dobude sám.

Cipl také často býval u Knopků, a když mu hospodyně přístup zapovídala, vyhledával Klementa v hospodě.

I domnívala se vdova, že by její syn snad u jiného důlního lépe prospíval, a když si byla pro pensi, prosila účetního Krabce za Klementovo přesazení. Ale přišla na pravého! Účetní už byl asi dvakráte v dělnických listech, a místo aby se mírnil, nyní tím více se pobuřoval a stával bezohledným. Totc tupení t skem nemělo jinakého výsledku ani v Emilově. Pranýř tisku málo koho obrátil nebo napravil.

»Vašeho syna, toho lumpa?« utrhl se účetní na vdovu. »Toho jen položiti na lavici. Kupte si bejkovec a dejte mu pro rozmanitost jeden den osmnáct a druhý den dvacet bez dvou. Tolik zaslouží.«

Vdova se obrátila k řediteli, který jejímu přání vyhověl. Klement bude přidán k důlnímu Palčovi, který vynikal spravedlností a poctivostí.

»Nevím, nevím,« dodal ředitel Mudroň, »pomůže-li to. Kdyby se nezměnil, musí z práce.«

Knopková oznámila synovi, co vyjednala. Nebyl valně potěšen, a zvláště Paleč se mu nelíbil. Vystupoval rázně, kdežto jiní přijímajíce dary, byli poněkud aspoň závislí. Klement ani nepovážil, že má Paleč povahu jeho otce, že jest jedním ze starých, poctivých havířů, jimž byl a jest posud Pichl jako otcem a rádcem. U Myšky bylo Klementovi volněji.

»A že mne pustí z práce?« opakoval posměšně po řediteli. »Na to bych se podíval! Napřed musí míti příčinu.«

»Což ji už nemají, když jsi je tupil v novinách, když jim nadáváš a nevážně se o nich vyslovuješ?« řekla Knopková.

»To není závadou v práci,« poučoval syn matku dle novin, jež právě četl. »Co dělám po práci a mimo doly, do toho nikomu nic není. To nespadá v obor práce.«

»A kde jest vážnosť k představeným?«

»Jsme si všichni rovni. Rozdíl stavů jest copem, který se musí brzo odstraniti,« deklamoval Klement.

»Pak se snad povedeš s hrabětem Arnoštem pod paží,« utrhla se matka. »Blázne!« doložila, odcházejíc ze světnice.

U důlního Palče bylo s Knopkem ještě hůře než u Myšky. Tam se Klement zase setkal s Vávrou, a junáci byli brzo v sobě. Vávra si přinesl do díla slušný dělnický list, v němž o polednách četl. Knopka si ani nevšímal. Na toho však působil ten list jako červený šat na krocana; hned byl vzhůru a z Vávry si tropil žerty.

Junák dlouho mlčel, až uznal za vhodné smělce okřiknouti. Však Klement na to právě čekal. Vyňav štváčský list, řekl: »Zde jest naše světlo! Tu se člověk poučí a vzdělá.«

»Za tento list bych se styděl,« řekl klidně Vávra, »a nemohu si ani vysvětliti, že by za ním dělníci stáli. Leda pobloudilci a následovníci Ciplovi, jimž se nechce pracovati, a kteří po jiných stavech závistivě pošilhávají.«

»Každý má hleděti raději výše než níže,« odpověděl Klement. »Nejsme určeni ku věčnému dření.«

»Nechtěl-li jsi tělesně se namáhati, proč jsi se neučil? Slyšel jsem, že jsi byl na studiích, a že ti učení nevonělo. Nyní bys seděl někde za stolem a pracoval pérem. Sám jsi se tedy připravil do toho, co máš a čeho se musíš držeti.«

Knopek chvíli mlčel. Spoludělník byl zpraven o všem.

»A jako studovaný člověk,« dokládal Vávra, »mohl bys nám býti o mnoho více užitečným, než nyní jako havíř. Potřebovali bychom hodně takových zastanců, jakým jest inženýr Velinský.«

Knopek se pohrdavě zasmál: »Ten toho svede!«

»Potřebujeme,« pokračoval Vávra, »přímluvců a znalců našich poměrů na místech nejvyšších, v parlamentě, kde se hlasuje o zákonech, a kde nám jenom mohou pomoci, by se k nám a našim tužbám obrátilo zákonodárství. Dokud se tak nestane, nedostane se nám ani práv, ani zlepšení neblahých poměrů.«

Knopek se zase cynicky zasmál: »My si musíme pomoci sami.«

»Běžná fráze,« řekl havíř Pokorný, který s jinými naslouchal rozmluvě. »Jak pak si máme pomoci?«

Klement už chtěl raditi k bouřím, násilí, pumám, když si vzpomněl, že by se prozradil. Řekl tedy vyhýbavě: »Pojďte se mnou v neděli do Emilova a ve »Svornosti« se o tom dovíte.«

»Řekni emilovským, než budou raditi jiným, by dříve poradili sobě,« pronesl rychle Pokorný. »Mají toho také více potřebí. A až na nich uvidíme výsledek, hned se k nim všichni přidáme. Ale to by se musili dříve zříci Cipla a následovati Velinského.«

»Ano, Velinského,« dokládali ti, u nichž byl zeměměřič posud v dobré paměti.

»To jest křesťanský socialista!« zvolal Klement s odporem.

»A vás jako socialní demokraty vedou židé!« chytil Knopka Vávra. »Pak jste na dobré cestě — pravda!«

»U nás nerozhoduje náboženství.«

»Ale uvažte národnosť.«

»Ani národnosti neznáme.«

»Pak snad můžete míti na mysli posavadní zkušenosť. Kdo lichvaří, kdo rozprodává usedlosti, kdo prodává kořalku, demoralisuje lid? A znáš žida dělníka, havíře nebo kováře?«

»Právě této chytrosti bychom se měli od židů přiučiti,« poznamenal Knopek, jsa vháněn do úzkých.

»Jenom se učte, učte a dejte pozor, aby ti samozvaní vůdcové nevychytrali i na vás.«

Marné bylo Klementa poučovati. Nedal si říci, stoje na svém, vlastně na tom, čemu byl od Cipla a ve »Svornosti« vyučen. Posléze nechtěje stále doma slyšeti napomínání a poučování, odstěhoval se od matky, když mu byly podruhé spisy spáleny. Čin ten způsobil ve Veselicích veliké pohoršení. Posud se tak nestalo ani jednou.

Klement se nabízel tesaři Šetlarovi, že by mu platil za stravu, ale byl u něho i jinde odmítnut.

»Snad by tě poručník Pichl přijal,« radil Knopkovi veselý Máček, ale Klement jej odbyl hrubou nadávkou. Byt dostal přece a stravoval se v hospodě nebo i doma si vařil.

»Raději se cikanuje, než aby žil jako pořádný chasník,« řekl o něm Pichl, který by se byl už rád nevděčného poručnictví vzdal.

Knopková měla veliké hoře, ale jiní soudili, že se má nyní lépe než s Klementem. Musila jej živiti, neboť svoji mzdu utrácel po hospodách před výplatou. Teď má aspoň pokoj. Jenom že jí nad nezdárným synem srdce pukalo. Lidé prstem si na něj ukazovali. Ve své světničce si mohl volně počínati, přechovával a častoval velmi často Cipla, a v podvečer se k němu scházeli stejně s ním smýšlející, většinou teprve junáci. Hrávali v karty, a Klement jim též předčítal. Nikdo neměl tušení, co se v poslední chalupě pod strání tropí a chystá.

Pichl posud hájil domácí havíře, že pamětlivi jsouce své cti, socialismu se nechytají, a také ředitel referoval každý týden panu hraběti, že símě, které zde zasadil blahé paměti inženýr Velinský, posud nese zdárné ovoce; ale mýlili se. Několik socialních demokratů tam již bylo, a Knopek byl jako jejich vůdcem. Počínali si velice tajně, že unikli i bystrému oku stráže bezpečnosti. Nebyli ještě utvrzeni a váhali. Klement je lákal, jim sliboval a všemi prostředky pracoval k utužení a upevnění semene jednou zasetého.

Knopkovou velice mrzelo, na jaké zcestí syn její zašel. Ani ona, ani poručník ničeho proti němu nesvedli. I pomyslila si zarmoucená matka, že by snad měla na Klementa ještě vliv Šetlarova Helena.

Vdova z počátku si nepřála, by Klement hned z mládí si činil známosť, vědouc, k jakým to přichází koncům. Také proto jak synovi, tak Heleně domlouvala a pronesla nejedno trpké slovo. Však brzo se přesvědčila, že jest Šetlarova dcera dívkou řádnou, která Klementovi nenadbíhá, a že známosť jejich spočívá na pevných základech z mladosti. Šetlarovi dceru přísně drželi, a jim samým nebylo vhod, že si Knopek Helenu oblíbil.

A na tuto dívku si vzpomněla nebohá matka, chtíc ji prositi, by Klementovi domluvila a snažila se přivésti ho na pravou cestu. Knopkové to připadalo jako pokoření se, ale pro syna by snesla a podstoupila ještě více. Hledala příležitosti, aby přednesla Heleně svoji žádosť.

Nějak mrzutý vracel se Klement z práce. Nedařilo se mu, jak si přál, a s Palčem měl výstup. A tu ho čekalo zase něco nemilého. V podvečer jako náhodou potkal Helenu. Nejdříve se zaradoval, mysle, že se pobaví, ale dívka začala hned nějak nezvykle. Nikdo ve Veselicích a Pěčově neprohlédl, co se v Knopkově bytu kuje, a jenom Helena bystrým zrakem všechno prozkoumala. Proto sotva byla vdovou požádána, by Klementovi domluvila, hned si umínila, že svého milence upozorní na nebezpečí, do něhož klesá.

»Tys měl včera společnosť,« začala, »a budete prý zakládati zase jednu »Svornosť«, jako jest v Emilově?«

»Kdo ti to řekl?« divil se junák.

»Na to se neptej, ale spíše uvaž, co podnikáš,« pokračovala Helena; »už s tebou ani nemohu mluviti, lidé na mne prstem ukazují. Musíme spolu jednou udělati konec. Jak můžeš pomýšleti na ženění dříve nebo později, když pracuješ k tomu, abys byl propuštěn z díla? Jaká tě čeká budoucnosť?«

»Veliká nadejde doba, kdy tento svět bude převrácen,« horoval Knopek. »Nebude osobního majetku, rozdílu stavů, pominou náboženské bajky.«

»Nerouhej se!« zvolala dívka hněvivě.

»Nebude zvláštních národností, žádných států, soudců, žalářů; okovy poroby se rozetnou.«

»Ano; pak nebude také lidí, ale promění se v šelmy, a svět se změní ve veliký zvěřinec,« dopověděla Helena.

»To říká tvůj otec v besedě, slyšel jsem to také, ale má zastaralé názory. Myslil jsem, že aspoň tebe přivedu na jiné myšlénky, že nepůjdeš za otcem a nezůstaneš stále modlářkou.«

»Kéž bys byl ty poněkud takovým »modlářem« a plnil povinnosti, jež ti tvé náboženství ukládá! Pak bys byl jiný, neutekl bys z rodného domu od matky a nedělal bys takových věcí, jež tobě a jiným budou na závadu, a pro něž se musíme za tebe styděti.«

»Tedy se nemám zajímati o dělnickou otázku?« řekl Knopek na omluvu.

»Máš, ale jako Vávra, který jest při tom hodným synem, stará se o rodinu, má v uctivosti svou vlasť a jest zbožným mužem, který si hledí cesty zákona a ničím si nezadá. Buď křesťanským socialistou a vstup pod prapor, který svírá Velinský.«

Knopek se dal do smíchu. »Odtud tedy věje vítr! Vávra, Velinský! Modláři a křesťanští socialisté.«

»Nevystoupíš, Klemente, ze »Svornosti«? Nesmíříš se s matkou a s Pichlem?«

»Ne«, odpověděl Knopek vzpurně.

»Tedy s Bohem! Naději se, že mne už nebudeš obtěžovati. Měj se dobře!«

Po těch slovech Helena se obrátila a mířila domů. Knopek stál zaražen. Viděl, že jest i zde odpuzen.

»Heleno!« zavolal, ale dívka se ani neobrátila. Učinil za ní několik kroků, by ji dohonil, ale pak zastaviv se zlostně mávnul rukou.

»Ať si jde!« zabručel sám u sebe. »Já ji neodpudil.«

Pak s hlavou vztýčenou se bral silnicí ke svému obydlí. Byl uražen.

X.

Dobročinnosť.

V Emilově pánvi se přihodilo něco neobyčejného. Buď neopatrností nebo náhodou bylo několik havířů těžce poraněno. Většinou se stali neschopnými ku práci, a bratrská pokladna jim vyměřila pensi. Ale tato podpora nestačila uhraditi potřeby několikačlenných rodin.

Nebohých se ujal inženýr Velinský, uveřejniv provolání ku sbírkám. Podnik ten se potkal se zdarem, a původce jeho byl zcela potěšen a spokojen. Pramen lidské dobročinnosti ve prospěch nebohých posud nevysechl. Co den přicházely dary se soustrastnými přípisy a poznámkami. Velinský se obíral touto korespondencí u večer, když vyfáral a odebral se domů. Obléknuv župan a přisednuv k teplým kamnům, prohlížel, co mu bylo přineseno z pošty. Zář lampy padala na jeho ušlechtilou tvář, vroubenou plnovousem. Jindy sáhal nejdříve po novinách, nyní otevíral dopisy a podepisoval poukázky. Menší i větší příspěvky docházely každého dne.

Oko lidumilovo padlo na dopis, na němž pečeť nesla stopy šlechtické koruny. I písmo se mu zdálo známé. Chvatně otevřel obálku, ani se nepodívav, jaký obnos jest na ní udán. Vyňav lístek, četl:

Ctěný Pane!

Dovolte, bych i já přispěla maličkostí ku podniku tak vznešenému a pomohla stírati slzy trpících.

V dokonalé úctě oddaná

NB. Vloženo 200 zl. r. č. Eliška z Veselic.

Velinskému vypadl list z ruky. Zamyslil se, podepřev rukou hlavu. Tedy nezapomněla. Četla veřejnou prosbu a spěchá s darem, jako činila dříve. Zůstala citlivou a dobročinnou, jako byla v Pěčově. Odjela do města za radovánkami, a zatím pročítá prosby a žádosti v novinách.

Inženýrovi mocně bušilo srdce. Byl dojat a pobouřen. Myslil sice často na Elišku, avšak nyní její podoba živě mu vstoupila na mysl. Otevřev zásuvku, vyňal její podobiznu a zadíval se na něžné tahy její tváře. Jaká dobrota zírala z toho obličeje, jak dobrá duše se zračila v panenské tváři! Mladého muže blažilo, že srdce této andělské bytosti kdysi bilo pro něj, třeba byl svírán bolem, že svou vinou rozrušil Eliščin klid. Nebo to snad byla vůle Páně?

Velinský vstav jal se přecházeti pokojem. Přistoupil k oknu a zadíval se do temna. Stroje ani nyní neodpočívaly. Z komínů se chrlil kouř mnohdy i s jiskrami, na rampách dohořívalo uhlí v železných koších, na sloupech visících tu a tam hlídači si topili, by se ohřáli a spíše přehlédli okršlek, jenž byl svěřen jejich bdělosti.

I v srdci zeměměřičově jakoby byla výheň, a žár pronikal odtud až ku hlavě. Noviny ležely netknuty, ostatní listy neotevřeny.

»Dobročinnosť nás opět svedla,« opakoval si Velinský, přecházeje pokojem. »Její štědrá ruka zůstala nadále otevřena k darům. Kéž bychom měli více takových dobrých šlechtičen!«

Dlouho chodil nevelkým pokojem, nežli se poněkud utišil a dal se do další práce.

Vzal do rukou dopis, který měl na sobě pouze otisk razítka místní pošty. Ne mnoho umělým písmem bylo v něm psáno:

Ctěný občane!

Jelikož mezi těmi raněnými jsou mnozí z našeho spolku »Svornosti«, vyzýváme Vás, byste docházející jim dary poslal našemu spolku, bychom je řádně rozdělili a dárcům v našich listech poděkovali. Takové dělení nepatří pouze jednotlivci a k tomu ještě člověku strannickému. Povídáme to bez urážky. Na tom trváme na každý způsob. Na zdar! S úctou . . .

Následoval podpis předsedův, pokladníkův a jednatelův; spolkové razítko mělo název: »Svornost, všeobecně vzdělavací jednota v Emilově.«

Velinský přečet list, mrštil jím o stůl. Tvář jeho zahořela zlostí. Přetřev si čelo, řekl sám k sobě: »Smělí a drzí jste — pravda — až příliš! Vámi se dám kontrolovati! Jakým právem toho vyžadujete? Já vydal provolání a sám podpory rozdělím s vědomím ředitelství.«

Ještě chvíli myslil zeměměřič na drzý přípis, a tu padlo oko jeho na podpis jednatelův: »Klement Knopek«. Jméno to znal; pamatoval se na rozšafného důlního Knopka v Pěčově. Uvažoval, že to jest asi syn, který se ještě za něho v hraběcích dolech učil. V Emilově není a když je zde jednatelem »Svornosti«, jistě sem z Pěčova dochází. Tedy nejsou už doly hraběte z Veselic tak klidné, s lidem posud neporušeným, rakovinou socialní demokracie nedotknutým! I tam, kde panuje takový pořádek, a s hora dáván příklad nejlepší? Kdo by se toho nadál! Chvíli rozjímal mladý inženýr, a zdálo se mu, že přece měl hleděti, by se v Pěčově udržel. Tam mohl býti vůdcem dělnictva, mohl zdárně působiti, zde má ruce jako svázané. Nedostává se mu podpory kollegů a důvěry lidu. Aspoň dobročinností svou a jiných vynasnaží se dotknouti citu srdcí, jež nakloniti si posud nedovedl. Litoval, že se zapletl a musil Pěčov opustiti. Ruky Eliščiny nedosáhne, a horníci pod vlivem nedalekých sousedů zabřednou v bahno, z něhož nevyváznou.

»Kdyby tak věděla komtesa, co se v Pěčově, Veselicích a v okolí strojí, jak plány, které jsme v parku při své lásce rozvíjeli, ustupují do pozadí rozvášněnosti, nerozumu, rozbouřeným živlům a klamným slibům! Kdyby to věděla, vynasnažila by se, by aspoň ta pánev byla zachráněna.«

Velinskému připadlo, že by měl Elišce psáti. Nedotekl by se ani slovem citů, jež byly tak sladké, ale spolu tolik osudné, vypsal by pouze, co slyšel, co ještě se k jeho sluchu dostane, až se na poměry vyptá. Nerozhodnuv se, otevíral nové dopisy. Zde byl malý příspěvek od denních hostů u jistého stolu, onde dar od lidumila, jehož jméno se při všech sbírkách opětuje; z pravidla více z nižších tříd byly tu dary s hesly a žádostmi, by příspěvek byl v denních listech náležitě kvitován. Dva listy si ponechával naposledy; již na obálce poznával, že to jest dar havířů z Pěčova, a to z podpůrného spolku od Vávry a z besedy od Šetlara. Nezapomněli, ale podávají i svým odpůrcům pomocnou ruku.

»Moji přátelé!« zvolal inženýr vesele. »Také poslali! Řídili se příslovím: Ty mně kamenem, já tobě chlebem. Co pak mi píší?«

Velinský přečet Vávrův přípis, řekl: »Šlechetný junák! I sám přidal ku sbírce v podpůrném spolku, kde platil mimo to jako jiní.

A živí matku s rodinou. Kéž ho Bůh sílí, aby všechno přestál! Takových dělníků v každém závodě jen pět — a socialismus půjde jinými šlépějemi. S tím musím jíti ruku v ruce.«

Druhý dopis od besedy byl už poněkud jinší, nesoucí se duchem spolku, jemuž byla počátkem i koncem národnosť, a jehož členy byli zámožnější lidé.

Velinský spokojeně uléhal. Vědomí, že koná dobré skutky ve prospěch dělnictva, jej blažilo. Sešlo se pro raněné dosti peněz i jiných darů. Ředitel žádosť zeměměřičovu vzal na vědomí, slíbiv součinnosť, ale ničeho si nevšímal. Domníval se, že vykonal svou povinnosť, vyměřiv havířům provisi z těch peněz, které si po dlouhou dobu skládali do bratrské pokladny.

Když horlivosť v zasýlání darů zcela ochabla, Velinský všechno sečetl a uváživ veškeré okolnosti raněných, ustanovil jim částky, jež ředitel spolu schválil. Nejbližší neděli byli ranění voláni, pokud mohli přijíti, nebo jejich zástupcové do kanceláře, kde Velinský povzbudiv všechny k díkům za dobrodince, složil účty. Jmenoval jako hlavní dárkyni komtesu Elišku z Veselic, vzpomenul, jak mnoho darů se sešlo ze sousedních hor, z podpůrného spolku atd.

Dělníci pilně naslouchali a slyšíce i jméno Vávrovo, pohlédli na sebe. Znali toho muže aspoň dle jména ze »Svornosti«, kde ne s velikou úctou byl připomínán. A teď dosti slušnou částku zaslal svým nepřátelům.

Předseda demokratické »Svornosti«, nedostav do rukou peněz, aspoň se dostavil k dělení. Byl to mladý posud muž, jménem Stránský, který sem přišel ze severozápadních Čech, kde jako syn českých rodičů chodil do německé školy a mnohým věcem se nepřiučil. Už ve škole vsál do sebe zášť proti zámožným domorodcům, kteří se mu posmívali, kdykoliv pronesl nesprávně německé slovo. Pak pracoval u vydřiducha správce a všechen rozerván posléze se přistěhoval do Emilova. Tam měl časté potyčky s obchodníky a duchovní správou, když si chtěl vzíti za manželku druhou sestřenici, s níž měl dítě, a zdráhal se žádati o dispens. Dal se tedy oddati civilně a hrozil vystoupením z Církve, když se nedálo dle jeho vzdorné vůle.

Tento Stránský byl původcem socialismu v Emilově, on založil »Svornosť«, sbíral na noviny, rozšiřoval brožury, ale opatrně k úředníkům se chovaje, udržoval se pevně na svém místě. Kde viděl svou škodu, tam nastrčil Cipla, na jehož hlavu se všechno svezlo.

Stránský se dostavil k dělení a uslyšev, kolik se sešlo, v duchu počítal, bylo-li podělování spravedlivé. Nemohl ničeho nalézti. Zlobil se, že dary jsou od šlechty, od kněží, konservativních dělníků, a žádný demokratický spolek že ani zlatkou na raněné nepamatoval.

Velinský čta jména dárců pojednou při částce třicíti zlatých nikoho nejmenoval.

»To jest asi od našich,« pomyslil si Stránský a hned proto předčítatele interpeloval.

»Chcete znáti opravdu toho dárce?« usmál se inženýr.

»Na každý způsob,« naléhal předseda.

»Je to Vratislav Velinský, zeměměřič v Emilově,« řekl předčítající a jmenoval další dárce, na strnulého a zamlklého Stránského ani se nepodívav.

Podělení děkovali se slzami v očích Velinskému, který pro ně sbírku uspořádal.

»Co sebrali pro vás socialní demokraté,« řekl na konec zeměměřič, »to vám rozdělí zde pan předseda »Svornosti«. Obraťte se k němu.«

Stránský rozhněvaným okem mrštil po svém protivníku. Zabručev cosi o kapitalismu, rychle odcházel z kanceláře. Obdarovaní hned se ho i jeho zásad odříkali.

»Co zde slibujete, plňte skutky u svých nejbližších, kteří ještě mohou pracovati a býti užitečnými lidské společnosti,« řekl Velinský, věda, že v neštěstí a nemoci snadno člověk se odvracuje od života, jaký dosud vedl. Jemu však běželo o dělníky zdravé, o otce rodin a platné posud údy havířského cechu.

Dobročinnosť havířům prokázaná nezůstala bez blahodárných následků. Inženýr se vyslovil o tom pochvalně před Vávrou, který ho za nějaký čas navštívil. »Kdyby se boháči k lidu naklonili,« dokládal, »získali by jej. Několik mužů opustilo »Svornosť« a přistoupí k vám.«

»Za tou přičinou jsem k vám přišel. Už se přihlásili,« vesele oznamoval Vávra.

»Tak? Zajisté je přijmete s ochotou. Činí slibný počátek. Až počet jejich poněkud vzroste, založíme zde pro ně spolek poměrům přiměřený.«

»Jsme ochotni přijati je do jednoty, ale naše stanovy tomu nedovolují,« namítal mladý havíř. »Smíme přijímati pouze členy z Pěčovských hor.«

Velinský se zamyslil. Uvažoval, jak by se to dalo napraviti. Největší obtíží bude kapitál, od členů sebraný ku vzájemné podpoře, jehož by se i cizí havíři stali nyní účastnými, ač jenom krátkou dobu přispívali. S tím nebudou ostatní srozuměni.

»Za tou příčinou bude třeba přepracovati stanovy,« řekl inženýr. »Získání členů z okolí musí býti naším cílem a snahou, pro kterou již bude třeba přimhouřiti oči nad malou ztrátou starších údů.«

Vávra předvídaje to, přinesl a odevzdal Velinskému stanovy podpůrného spolku. Ještě dlouho se radili a umlouvali. Třeba rozdílného stavu, přece přilnuli k sobě majíce před sebou jeden a týž účel.

Když se rozcházeli, ptal se Velinský Vávry s úsměvem: »A jak, příteli, svého svobodného stavu neproměníte?«

Vávra se neusmál, ale spíše zvážněv, řekl: »Mám mnoho jiných starostí a mnoho krků živiti. Matka by se sice se snachou snesla, jest dobrého srdce; ale musím počkati.«

»Ani jste si posud děvčete neoblíbil?« znovu se ptal Velinský.

»Kdybych řekl ne, lhal bych; avšak ta, již bych mohl milovati, náleží jinému.«

»Co, co? To je nějaký román? Tedy milujete nešťastně?«

»A nejvíce mne mrzí, že mnou milovaná dívka náleží mému největšímu protivníku. Teď však už musím jíti. S Bohem! Poroučím se.«

Nežli se zeměměřič vzpamatoval, Vávrova statná postava už se mihla kolem oken. Velinský chytiv se za hlavu, pronesl polohlasem: »Což to jest osudem obou nás?«

XI.

V den výplaty.

V sobotu při prvním nebo v polovici měsíce před patnáctým bylo v Pěčově i sousedních Veselicích hlučno a veselo. Jednou měsíčně brali dělníci napřed z toho, co vydělají, podruhé se jim mzda doplácela. Tentokráte byl příjem menší; neboť se strhovalo na byt, palivo, do bratrské pokladny a na jiné obecné potřeby.

Havíři se zastavovali v hostincích, přespolní se chystali k domovu, v krámech bylo plno, a každému zářila veselosť z očí. Jenom některý se hádal s pokladníkem, když se mu zdálo, že více zasloužil a těšil se na větší mzdu. Posléze přišel kollegovi na pomoc účetní Krabec, který rázným hlasem zjednal pořádek a havíře odkázal se stížností k řediteli.

Ale takových výjevů bylo málo. Nejvíce byli havíři trestáni pro nepozornosť, jíž se mohla státi v dolech hrozná katastrofa. Také někteří odnášeli dříví, na podpěry pod zemí ustanovené, čímž se rovněž mohlo státi veliké neštěstí.

Dělníci už věděli nazpaměť, co dostanou, a dodávali pokladníkovi drobné na bankovky. Příjem byl zapsán do knížky, peníze zastrčeny do kapsy u vesty, a za hlučného hovoru nastoupena cesta k domovu. Na horách kantin pro dělníky u dozorců nebylo; ty ředitel zrušil, když si živnostníci vedli stížnosť, a dokázalo se, že kantináři přímo donucují dělníky k větším útratám.

V Pěčově bylo hospod málo, hlavní život panoval v sousední obci, kde byl kostel, kam docházela mládež do školy, a kde byl starosta. Ani hrabě, ani úředníci si nepřáli, by lid na blízku zámku a dolů utrácel svou mzdu. Nejhlučnější život panoval v sobotu »U tří havířů«, kam se také dostavil starý Pichl, aby se s havíři pobavil a zvěděl, co nového v dolech. S večerem přišel jak obyčejně pekař Kasík, a na konec se odehrála zpravidla mezi těmito muži rozepře.

»Nu, jak to jde?« tázal se Pichl, zasednuv ke stolu, kde už seděli Máček, Pokorný, Kraus a tesař Šetlar. »Kam se zase vrtáte?«

»K Ivanovu dolu se otevírá nová štola,« odpověděl Kraus, složiv obě ruce na stůl.

»A jest v těch místech uhlí?« ptal se starý havíř.

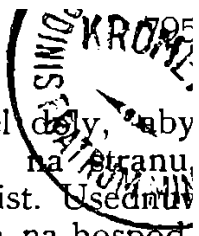
»Jako diamant a jak mnoho! Na dvě léta je práce pro nás všechny. Vzácný poklad!«

»To byla myšlénka Velinského,« vážně řekl staroch. »V tu stranu ukazoval jako na zdatný pramen. Tedy přece došlo na jeho radu a plány. A co za to má? V Emilově hasí a zazdívá oheň. Až bude hotov, židovští akcionáři ho propustí, a půjde dále. Nešťastný člověk!«

»Neradno panské hrozny jísti,« poznamenal vždy veselý Máček.

»Za něho bylo nějaké řízení! Škoda ho od nás,« litoval Velinského Pichl. »Zde mohl býti vůdcem dělníků, tam živoří. Rád by pracoval, a židé mu svazují ruce. Kdyby ho nepotřebovali jako soli, dávno by ho byli vyšoupli. Znamenitá hlava a k lidu má cit. Škoda nastokrát, že se tak zapletl a musil od nás.«

Tu byla pozornosť havířů obrácena k novým příchozím. Zhurta se rozlétly dvéře, a do nálevny vešel Knopek se dvěma mladíky.

V jednom hned poznali Cipla, který o výplatě obcházel dědy, aby od svých stoupenců něco ulovil. Klement měl klobouk na straně, doutník v ústech, a z kapsy mu čouhal nějaký zmačkaný list. Usednuv k nejbližšímu stolu, ukázal soudruhům na prázdné stolice a na hospodského pronikavě houkl: »Tři litry!«

Hostinský znaje své hosty, dříve se tázal: »Kdo pak bude platiti?«

»Já,« řekl Knopek, ukázav pyšně na sebe.

Pak všichni tři srazili hlavy dohromady a počali šeptati. Klement dle všeho obeznamoval cizince s místními poměry a ob chvíli ukázal nad dvéře, nad nimiž byl nápis: »Podpůrný spolek.« Při řeči často se mu zablýsklo v očích. Cipl si zatím prohlížel hosty, těkaje zrakem po světnici.

Pichl s pekařem a ostatní havíři na chvíli ustali v rozmluvě, posuzujíce příchozí. Máček jenom ukázal na bledou líc Klementovu, řka: »Toho ten anarchismus trápí.«

Havíři se usmáli, a Pokorný vzav do ruky sklenici, poznamenal: »Spíše ho tak dojímá toto.«

Umlkli, a jen Pichl, Klementův poručník, odplivnuv si, něco zabručel. Podívali se na něj, jak zrudl v obličeji a svraštil čelo. Rozhněval se, že si ho Knopek ani nepovšimnul a přímo vyzývavě proti němu se posadil, jakoby chtěl ukázati, že ho nemusí poslouchat.

Klement se už mnoho poručníka nahněval. Pichl napomínal ho po dobrém, snažil se navrátiti ho matce, rovnali se už na obecním úřadě po zlém, ale všechno bylo marné. Klement starci prováděl jenom hrubosti, a Pichl přestal si nezvedence všímati. Jenom když se náhodou setkali, více méně se utkali buď pohledem nebo slovy.

»V Ciplovi má jinšího poručníka,« řekl Máček Pichlovi. »Ten ho vyučí a přivede na ta místa, kde je sám.«

Staroch zase si odplivnul a podepřev hlavu dlaní, řekl hodně hlasitě: »A otec jeho byl takovým řádným člověkem!«

Naproti právě ťukali plechovými litry, pronášejíce různá hesla. Ale Knopkovi pojednou sklesla ruka, a pohleděl v tu stranu, kde seděl Pichl, a odkud zněla ona smutná vzpomínka.

»Kdo uráží mého přítele?« rozkřikl se Cipl, vyskočiv a zašermovav rukama ve vzduchu.

Nikdo mu neodpověděl. Máček a jiní se dali do smíchu. To Cipla ještě více dopálilo. Soudruh cosi mluvil o nevzdělanosti zdejšího lidu. Tu přistoupil hostinský k junákům a řekl: »Sedněte si klidně a nekřičte, chcete-li býti v mé místnosti.«

Také se otevřely dvéře u pokoje, a vstoupil Vávra ze spolku, který právě konal výborovou schůzi. Havíř se podíval na Klementa, s nímž se už dávno neviděl, neboť Knopek putoval od důlního k důlnímu, a nikdo ho nechtěl. Už měl slovo na jazyku, ale zdržel se.

»Jednateli,« ozval se Myška, »tito tři pánové by rádi vstoupili do našeho spolku. Napište je na černé prkno, nebude-li nikdo proti nim ničeho namítati.«

Všichni v nalévárně se dali do smíchu. I Vávra se usmál, a jenom Pichl posud seděl, podpíraje o ruku nachýlenou hlavu.

»Přijímáme rádi každého,« klidně řekl Vávra, »kdo jest dobré vůle a s námi stejného smýšlení.« Po těch slovech, aby učinil konec narážkám a Knopka nedráždil, odešel do spolkové místnosti.

»Ti tři zde nejsou nadarmo,« mínil před členy, jimž pověděl, jací jsou vedle nezvyklí hosté. »Proč sem právě dnes přišli? Jeden z dozorců oznamoval, že Knopek ničeho nedobíral a tudy nejméně má příčin k pitce a napájení jiných. Vázne prý tu a tam a tone v dluzích.«

»Jsou na zvědách. Veliký povyk učinilo, že se někteří od nich odtrhli přičiněním Velinského a kloní se k nám. Domnívali se, že nepříznivé poměry v Emilově vženou všechen lid do jejich tábora. Musíme je dobře pozorovati.«

Výbor jednal dále o programu, a v nálevně měl hlavní slovo Cipl. Křičel ku svým soudruhům tak, že ho slyšela celá hospoda. Vysmíval se Velinskému, jak marně agituje v Emilově, že pracuje akcionářům do rukou a snaží se potlačiti roznícení, které uchvátilo všechny havíře.

»A jakým způsobem chcete nebo vlastně chtí havíři v Emilově, — neboť ty mezi ně už nenáležíš,° — zlepšiti své poměry?« otázal se Pokorný.

»Třeba násilím,« pohodil hlavou cizí junák, až se mu kadeře zatřásly.

»Tak vůbec budou socialní demokraté postupovati k dobytí svých práv,« doplňoval Cipl svého soudruha.

»Smělosti máte více než chuti ku práci,« řekl Máček. »A myslíte, že dosáhnete toho, co slibujete? Po zlepšení svého stavu toužíme všichni; ale záleží na tom, jsou-li požadavky splnitelné, a pak béřete-li se správnou cestou k jejich dosažení.«

»Máčku, tentokráte jsi mluvil vážně a dle pravdy,« ozval se hlas od prostředního stolu.

»Proč jitříte lid, když víte, že tím způsobem ničeho nedokážete?« pokračoval havíř, který jindy vedl jenom žertovné řeči. »A proč hlásáte bezbožnosť, upíráte Boha a urážíte svatou víru? Má to co činiti se snahami dělnictva za zlepšením časného blahobytu? Kdyby nebylo jiných vašich chyb, tahle již stačí, byste nedošli svého cíle, a aby se od vás každý slušný, poctivý člověk odvracel s pohrdáním.«

Havíři Máčkovi tleskali.

»My šíříme osvětu, vzdělanosť, rovnosť . . .« ohražoval se Cipl.

»Vzdělanosť?« usmál se Máček. »A to bylo vzdělané, když jste pronásledovali, pošpinili a zneuctili šlechetného muže, jakým jest zeměměřič Velinský, za to, že peníze, které vyprosil pro raněné, nedal demokratům na pitky, agitace a pro lenochy?«

»Výborně!« volali havíři.

»A jaká to jest osvěta ve vašich listech? Myslíte, že bezbožecké furiantství jest osvětou? Styděl bych se za takovou osvětu.«

Cipl povstav, všecek se třásl zlostí. Chtěl mluviti, ale hosté ho ukřičeli. »Nechte si své fráse! Od vás se dáme nejméně poučovati! Mlčte, nikdo se vás neprosí o výklady.«

»Nevzdělanci!« ulehčoval si Cipl nadávkou. »Zatemněnci, studení bratří, klerikálové!«

Smích mu byl odpovědí, což demokraty nejvíce dopalovalo. Knopek už platil, a cizinec hledal klobouk. Jenom Cipl se posud držel a všecek rudý v obličeji vykřikoval nesouvislé věty.

Za chvíli byli junáci před hospodou. Zběžně se ohlédli, nejdou-li ještě za nimi havíři, kteří jim tak zatopili. Nikdo ani dveří neotevřel. Jenom otevřenými okny bylo posud slyšeti posměšné hlasy.

»Ti nám dají nyní pokoj. Tak na ně! Odtáhli, aniž přednesli nabubřené řeči, jež si chystali.«

Mladí demokraté šli chvíli tiše a teprve když byli v bezpečí, rozvázali. Nejdříve začal cizinec, který sem byl vyslán, aby zkoumal stav věcí a referoval o něm ústřední jednotě a v socialistických listech.

»Smutné to poměry,« pronesl ne bez výčitky ku Knopkovi, »málo naše zásady se zde ujímají. A tam že jest dělnický spolek?«

»Ano, podpůrný; trvá už patnáct let,« vysvětloval Knopek, počechrávaje si vlasy. »Ten jest jako železným kruhem stažen, a žádný náš list se do něho nedostane. Marné namáhání. Bez násilí to nepůjde.«

»A kdo jest jeho hlavní oporou?« ptal se agitator, zastaviv se a hledě k hospodě.

»Předseda a ten dělník, který vyšel z vedlejší světnice. A ten si chodí pro rozumy k inženýrovi Velinskému do Emilova.«

»Velinský a zase Velinský,« durdil se cizinec, vzpomínaje na to, co mu o Velínském pověděl už soudruh Cipl, který jako on bral peníze na agitace z dělnické pokladny. »Nejlépe by bylo Velinského odstraniti.«

»Však jest jako na cestě,« usmál se Cipl. »Odtud ho vypudily spletky s dcerou majetníka dolů, od nás jej odstraní úředníci. Pracují nám přímo do rukou. Ředitelství nepřijímá nikoho na dekret. Utiskuje dělníky i úředníky. Tito si však dovedou pomoci. Až Velinský uhasí v dolech oheň, půjde dále. Má se ředitelem časté spory, rád by všechno vedl tak, jak to činil v Pěčově. Beseda a podpůrný spolek jsou jeho dílem.«

»Jenom nebude-li nám dlouho čekati na odstoupení Velinského,« namítal cizinec. »V dolech bude ještě hořeti, až začneme my propagandou činu. Z Emilova se může dostati do Pěčova, a bude ještě hůře. Musíme rychleji ku předu.«

Junáci stanuli pod lipami, jejichž koruny tajemně šuměly. Řeč dělníků proměnila se v šepot. Cizinec svěřoval soudruhům něco zvláštního a velice důležitého. Sestrčili hlavy dohromady, a Knopek s Ciplem ani nedutali. V blízkém rybníce šplouchala voda, a měsíc vyšel na oblohu. Junáci zašli do stínu, a agitátor horlivě šermoval rukama. Posluchači dlouho mu nepřisvědčili. Nejdéle váhal Knopek. O tom, co jest propaganda činu, posud neslyšel.

»Jinak to nepůjde. Naše požadavky teď leží nesplněny, ale uvidíte, jak se všecko obrátí. A věrným stoupencům se dostane nejlepších míst,« nadhodil cizinec, jakkoliv slibu tomu sám nevěřil.

»Ale s tím je spojeno veliké nebezpečí,« namítal Klement.

»Kdo se dá na vojnu, musí bojovati,« zhurta jej odbyl cizí jinoch. Ostatně se musí užiti opatrnosti, a noc přikryje svým pláštěm, co nesmí přijíti na světlo.« Knopek už mlčel. Ještě kus cesty vyprovodil druhy za ves a pak se vracel k domovu. Domku, kde bydlela matka, se vyhnul. Měl posud byt v jiném stavení a na matku se hněval. Bál se setkati s tou, která mu činila výčitky pro jeho život a chtěla ho přivésti na řádnou cestu.

Slova vyslaného agitátora od ústředního komitétu posud tanula Klementovi na mysli. Lekal se jich. Nebyl ještě tak pokažen, by s chladnou odvahou se chopil nabízené propagandy činu. Byl demo-

kratem, že mu to lahodilo, že nosil křiklavý kroj, že si o něm lidé povídali. Mnoho dělal pouze z pýchy a z odporu proti nenáviděnému Vávrovi a dozorcům. Zvláště o Myškovi zasýlal často zprávy do novin a starého účetního si dobíral. Mnoho páchal z nezkušenosti a nezvedenosti.

Před domkem, kde byl v podnájmu, náhle se zastavil. Zadíval se do temna a uvažoval. Zdálo se mu, že by měl změniti svůj posavadní život. Demokraté ho ženou dál a dále k propasti. Tam buď někoho svrhne, nebo spadne sám. Dnešní zprávy ho polekaly. Ráno viděl matku, jdoucí si pro pensi. Dlouho rozmlouvala u čerpadel se ředitelem. Utírala si oči. Včera potkal Helenu; vyhnula se mu, obrátivši hlavu stranou, jakoby ho neviděla. A teď večer v hospodě poručník Pichl seděl tak zkormoucen, vida svého svěřence ve společnosti Ciplově.

»Se všemi jsem se znepřátelil,« mluvil Klement sám pro sebe, »a ještě jim to jest málo. Co na mně chtějí? Celé doly mám proti sobě a sotva se držím v práci.«

Knopek by byl snad dospěl k lepšímu přesvědčení, kdyby si byl nevzpomněl na Vávru. Toho nenáviděl jako jednatele podpůrného spolku i jako osobního nepřítele. Viděl, že Vávra často se zastavuje a rozmlouvá s Helenou, že jest důvěrným přítelem Šetlarovým, a čím více on upadá v nenávisť, tím více Vávra nabývá cti a vážnosti. Tím byla jeho pýcha uražena. Nestudovaný člověk cizinec, muž s četnou rodinou ho překonává, a jistě i Helena mu přeje. To dopálilo Knopka, když nabýval lepšího poznání. Zase se zatvrdil a mávnuv rukou, odpudil od sebe všechnu náklonnosť k lepšímu jednání.

»U tří havířů« dlouho ještě rozmlouvali o dnešní události. Nikdy po výplatě tak do noci se nezdrželi. Máček s Pokorným mluvili dále proti demokratům, vyvracejíce jejich nesmyslné zásady a upozorňujíce na nebezpečí se strany té hrozící.

Pekař Kasík proti obyčeji přestal tentokráte dobírati si soudruha Pichla a havíře vůbec, ačkoliv příležitosť měl a mohl poukázati jenom na trojlístek, který nedávno seděl u vedlejšího stolu. Ale živnostník měl útrpnosť se soudruhem, který posud se neprobral ze své zasmušilosti a tesknoty. Také nebylo k žertům nálady, když i Máček mluvil vážně. Havíři se rozhovořili o posavadních poměrech, a když byl program podpůrného spolku vyčerpán, také Vávra s výborem se súčastnil rozmluvy. Bylo jednáno otevřeně a uvažováno, jakým způsobem by se socialismu v Pěčově položily hráze. Docházky Ciplovy a příchod cizinců v neznamenal nic dobrého. Proti Pěčovu bude poveden boj, na nějž nutno se uchystati. A za původce a nejnebezpečnějšího člověka považován Knopek, jejž si doly jako hada na prsou vyhřívaly, a který se posud udržoval v práci se zřetelem k otci, jehož zde potkal takový zlý osud. Havíři se uradili, požádati pana ředitele a spolu i hraběte z Veselic, aby byl pro zdejší pánev získán pan Vratislav Velinský, který jest nejmocnější oporou, dovede dělnictvo vésti, nadchne je a zná výtečné prostředky k zachování pokoje a udržení pořádku.

(Pokračování.)

Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu roku 1893.

(Kongres všech náboženství v Chicagu.)

Dle anglického a dle Przeglądu powszechneho od Michala Žmigrodzkiho podávají *Fr. Fryč* a *P. Aug. Kubeš*, Ord. Cap.

(Pokračování.)

Uvádíme ještě přednášku kněze Harleza o »Srovnavacím studiu náboženství«, (pátého dne). Z počátku byli prý lidé pravé víry znepokojeni neobyčejně prudkým rozvojem vědy; obavy však ukázaly se planými. Poslední výsledky svědomitého bádání potvrzují víc a více dvě pravdy nesmírného dosahu: předně, že monotheismus předcházel všechna jiná náboženství, že tato jsou více méně zkomolenou odrůdou prvotní víry — a za druhé, že ta víra v jednoho Boha není výtvorem rozumu lidského, nýbrž naopak, že tkví v samé podstatě duše lidské.

Toť obsah nejdůležitějších přednášek katolických řečníků. Všech bylo přes dvacet. O přednášce biskupa Keana: »Náboženství v budoucnosti«, zmíníme se na konci.

Kdo jenom na tituly katolických přednášek pohlédne, uzná, že žádné jiné vyznání nevyčerpalo tak programu kongresového jako katolíci. Mimo to vynikaly jejich přednášky úsečností a jadrností — jalového povídání tu nebylo. Kdo se chce o tom přesvědčiti, ať přirovná řeči jejich k řečem zástupců jiných vyznání o těchže thematech. Katolíci šli za příkladem svého vůdce, kardinála Gibbonsa, o němž biskup Keane pravil, že u něho měřítkem každého činu a každé zásady jest vliv jejich na časové poměry životní, a že první jeho otázkou bývá vždy: *will it work?*

Než, nejdůležitější stránkou těch přednášek jest duchový jejich charakter. Katolíci stáli na téže tribuně s vyznavači jiných náboženství, podali všechny základní body svého vyznání a jejich vztahy na život, odpověděli na všechny hlavní otázky programu, než, všechny jejich řeči byly ***dogmatické***. Za obsahem všech řečí zavznívala stále rozhodná zásada: »Chcete poznati naše náboženství? . . . tady je máte! — My pokladu svého neskrýváme, chceme jej sděliti s vámi všemi . . . ale ústupků nebudeme dělati žádných, poněvadž jest to zjevení, dar milosti Boží, a ne výtvor našeho rozumu!« . . . Věřili v neomylnosť hlásaných zásad i pravd, a proto jim ani na mysl nepřišlo, přirovnávati je k tomu, co jiná vyznání nazývala pravdou, nikdo ani slovíčkem toho neučinil, kdežto řečníci jiných vyznání jednali tak několikráte.

Uvážíme-li mimo to, že oči všech po celý týden byly výhradně obráceny na kongres katolický, jeden z největších, neboť ku svým poradám potřeboval nejprostrannější síně, přidáme-li jejich rázné vystupování, vědeckou důležitosť jejich přednášek: porozumíme teprve dokonale tomu ohromnému dojmu, jejž katolíci učinili na posluchačstvo. Ve shromáždění unitářů pravili zjevně, že veřejné mínění tvrdí, že prvního místa v náboženském parlamentě dobyli katolíci a pohané (obecenstvo rozumělo tím názvem všechna vyznání nekřesťanská). A skutečně! Přednášky nekřesťanů byly daleko zajímavější nežli

větší část traktátů duchovenstva protestantského, v nichž panovala sice často pěkná forma, ale chudý, všední obsah a nerozhodnosť i kolísavosť. Nepamatuji se, že by posluchačstvo na některého z nich — mimo snad biskupa americké církve Dudleye — bylo volalo, aby přednášky nepřerušoval, jako stalo se katolickému biskupu Keanovi při přednášce o vtělení se Slova; s jinými praelegenty předseda velikých okolků nedělal; postaviv se mu krátce za záda, pošeptal mu, že jest čas, aby skončil; a obecenstvo neprotestovalo nijak proti tomu. Dopisoval jsem si již přes rok s komitétem, a proto chovali se ke mně s jakousi vážností, prosíce, abych sedával na tribuně; povolil jsem jen několikráte, milejší bylo mi seděti dole mezi korrespondenty, odkudž přehlédl jsem celou tribunu a sledoval dojem na tvářích zde sedících lidí. Stálo za podívanou, s jak napjatou pozorností poslouchali přednášky katolické. Když Seton mluvil o bibli a Wade o manželství, o zásadních těch bodech, dělících katolicismus a protestantismus, byla tribuna plna protestantského duchovenstva; někteří potřásali hlavami, někteří se usmívali, ale většinou byli hluboce zadumáni. Když řečnil některý *z nich,* nedávali příliš pozor, jelikož mluvil v tomže duchu a totéž, co každý z nich tolikráte již mluvil. — Ve shromáždění methodistů tázali se pastora Cooka, co myslí o účinu parlamentu na budoucnosť protestantismu a zdali nemíní, že povznese katolíky ještě na vyšší stupeň vážnosti než dosud? . . . Pastor Cook odvětil, že o výsledcích parlamentu nemůže býti ještě řeči, že z počátku měl veliké obavy, kterých posud se nezhostil — zvláště co do misií (ty právě objevily se v těch dnech ve světle náramně fatálním); co do katolíků těšil sebe i jiné, že novináři desetkrát přehnali dosah dojmu, jakého katolíci svým stanoviskem v parlamentě se dodělali na obecenstvo.

Abych doplnil obraz dojmu, kterýž i pastor Cook uznává, byť jenom v jedné desetině, podávám ještě pověst, kterou jsem slyšel v kroužku episkopálních protestantů. Nepřikládám jí veliké váhy, ale že povstala právě v době onoho vzrušení náboženského, to vrhá nemalé světlo na význam věci katolické v onom parlamentě. Hovořili jako o věci nejjistější, že katolíci se namáhají, aby pohnuli sv. Otce, by sídlo své přeložil do Ameriky, do Spojených států. Kromě těchto hlasů na besedách soukromých i veřejných zazněl nejednou i v přednáškách protestantských výrok, jenž buď přímo nebo nepřímo uznával silnou organisaci naší Církve a neporušenou jednotu jejího učení. Biskupu Keanovi, který z katolíků býval nejčastěji v sezeních, prokazovali neobyčejnou úctu. Dodávám, že si jí také zasloužil; vzaltě na se nejobtížnější úkol v parlamentě; určil jisté hodiny, v nichž každý mohl k němu do zvláštního pokoje, kdež rozdávaly a prodávaly se rozmanité spisy katolické, přijíti, a od něho vysvětlení katolického náboženství v té neb oné příčině žádati. Přicházeli tedy k němu protestanté po stech, s nimiž disputoval. Jsa svědkem několika takových besed, byl jsem překvapen s jedné strany vážností a úctou k biskupovi, z druhé pak strany u nás nevídaným pořádkem. Obyčejně zasedal k disputaci s biskupem jeden, nanejvýš dva, ostatní stojíce neb sedíce poslouchali. Předsedy nebylo, nikdo nedával slova, nikdo nevolal k pořádku, poněvadž toho třeba nebylo. Hodinu, často i déle trvaly ty rozmluvy, a všechno se konalo v nejpěknějším klidu. — Jiná vyznání takých besed neměla.

Nežli se dám do charakteristiky jiných vyznání křesťanských, uvedu rozmluvu, kterou jsem tam měl se známou paní. Tázala se mne, jakého jsem náboženství.

»Jsem katolík,« odvětil jsem. »A vy?«

»Patřím sice k církvi episkopální, ale čítám se k *církvi všeobecné*.«

»Dovolte, jak tomu mám rozuměti?« tázal jsem se, udiven názvem vyznání, o němž jsem dosud neslyšel.

»Velmi snadno a dobře,« odpověděla; »v kostele katolickém jsem katoličkou, u luteránů jsem luteránkou, u methodistů methodistkou . . . v každé církvi uznávám a ctím náboženství a víru v Boha . . . jména jejich jsou prázdná, jalová slova.«

Rozmluva ta vzbudila mou pozornosť, a za nedlouho potom postřehl jsem, že ta — dovolím si tak říci — mnou objevená sekta deisticko-křesťanská čítá již ohromné množství vyznavačů. Jest na bíledni, že podle své povahy není a nemůže býti veřejnou; nepotřebuje vystupovati jako organisovaný celek náboženský, všecky církve jsou její, všecky se jí hodí a proto jest tam již všude, pronikajíc víc a více všechna vyznání nedogmatická. Jako katolíka nic mne tou měrou nepotěšilo jako objevení nové sekty *všeobecné církve*. Jest to nivelisace různých vyznání, zvláště křesťanských. Posledním a nevyhnutelným výsledkem toho proudu náboženského bude, že nade všechna ostatní vyznání křesťanská vynikne a je všechna opanuje to vyznání, které se znivelisovati nedá. Považuji za zbytečné, uváděti je jménem. Podotýkám, že nejenom v lůně křesťanských vyznání vyskytl se tento proud nivelisační, nýbrž i jinde, o čemž se brzy přesvědčíme.

Rozmluva tato byla pro mne velmi poučna, podávajíc mi klíč k rozluštění několika důležitých záhad, kterým jsem před tím nerozuměl. Pro pojem: *vyznání, církev* jest tam všeobecně přijat název: ***denominatio***. Nejednou tázal jsem se před tím sebe po duchové genesi slova toho. Ale věc jest pochopitelná. Theologické rozdíly jsou u amerických nekatolíků záležitostí druhého řádu; hlavní věcí jest jim označiti samostatný útvar jisté církve v nezávislosti od jiných. Odtud zřejma je nutnosť zvláštního pojmenování. Četné doklady toho podávají protestanté sami ve svých přednáškách. Konečným následkem těch věcí bylo, že nikdo z protestantů, vyjímajíc repraesentanty církve anglikánské a universalisty, nepravil ve své přednášce zjevně a rozhodně, k jakému vyznání patří; ano, byli tací, kteří naprosto odsuzovali to dělení na církve a církvičky. Výsledkem pak této, abych tak řekl, zamlklosti řečníků vyznání nekatolických bylo, že celá ta ohromná strana parlamentu nedostála uloženému programu, každé totiž vyznání mělo povědíti, co věří, proč věří, a jaký účin má víra jeho na společenstvo jeho vyznavačů; místo toho však všichni zástupcové nekatolíků podávali traktáty velikého sice vzletu a hodnoty literární, ale obsahu všeobecně-náboženského nebo všeobecně-socialního. Konala sice některá vyznání touže dobou své zvláštní sjezdy, mnohá dosti četné, ale shromáždění dála se v jiných síních a téže hodiny, co sedění parlamentu. Slovem, toho, co kongres v programu si uložil — sestaviti přehled učení náboženského — dosaženo nebylo, a to z veliké části ne, na celé totiž straně vyznání křesťanských. Katolíci podali souhrn a jádro svých zásad náboženských, vylíčiti jich působení na společnosť, jiná však vyznání křesťanská sotva o to zavadila, vyhýbajíce se všemu srovnávání svých systémů náboženských. Ten udaj nepotřebuje

výkladu, víme-li, že existuje jakási *církev všeobecná.* Negativní této stránky parlamentu nenapraví ani to, že v památnících kongresových vydány budou snad i traktáty, které čteny byly na zvláštních, mimo kongres konaných sjezdech náboženských, neboť jenom universalisté, učenníci Kristovi, svedenborgiani, adventisté, kvakrové, luteráni, baptisté, evangelíci, methodisté, reformovaná církev episkopální a reformovaná církev americká měli své sjezdy — kdežto všech vyznání křesťanských jest ve Spojených Státech téměř půl třetí kopy.

Jest to patrno z přednášky pastora Carolla: »*Statistika církví ve Spojených Státech.*« Podám několik výmluvných úryvků z oné práce. Aby nudný výpočet poněkud zbarvil, dovoloval si autor častěji dosti kousavé a vtipné poznámky. Počal úvahou, že Sjednocené státy vynikají vynalézavostí nejen na poli průmyslovém, nýbrž i na poli duševním; majíť všechna náboženství světa, a kromě toho ještě některá, o nichž jinde není potuchy, na př. mormonismus. Všech *denominací* jest celkem 143, a mimo to 150 kongregací náboženských, nezávislých úplně od kterékoliv církve. Vypočítal následující skupiny těch denominací: presbyteriáni mají jich 12, methodisté 17, bratří 7, adventisté 7, katolíci 7 (čítaťke skupině katolické vlastní Církev katolickou, unity, starokatolíky, reformované katolíky, církev řeckou, arménskou a pravoslaví), učenníci Kristovi 2, komunisté 9, kvakrové 4, dunkardi 4, luteráni 16, menonité 12, episkopální 2, reformovaní 2, sjednocení bratří 2, židé 2, mormoni 2, a mimo to 33 vyznání po jedné skupině. Každá z denominací má zvláštní název, často pradivný. Tak na př. jedna denominace baptistů zní doslova následovně: *Staří- dvojí- v duchu- setby- praedestinaciáni (Old-two-seed-in-the-spirit-predestinarian).* To prý znamená, že v duši každého člověka je dvojí praedestinace, jeho dobrých i zlých činů. Bratří mají 7 denominací, z nichž čtyři stanoví zvláštní skupinu, nesoucí dodatečný název *Plymouth;* na označenou dalších rozdílů nemohli již nalézti jména, proto použili číslic; jsou tedy *Brethren Plymouth* Nr. I., Nr. II., Nr. III. a Nr. IV. Praelegent zmínil se také, že jest náramně nesnadno nalézti theologický rozdíl mezi církvemi jedné a téže skupiny. Tak na př. *presbyteriánská Církev Sjednocených států a presbyteriánská církev Sjednocenných států v Americe* naznačuje svou různosť theologickou tím, že první jsou *supralapsariáni* a druzí *sublapsariáni*, »než, já si dovoluji pochybovati« — podotkl autor — »zdali některý z jejich theologů rozumí tomu rozdílu. Dlouho pátral jsem,« pravil dále, »čím liší se *reformovaná církev Sjednocenných států* od *reformované církve Sjednocených států amerických*, ale teprve, když jsem vzal do rukou jejich seznamy a katalogy, našel jsem rozdíl bijící do očí; první vydávají svá díla v obálkách modrých jako chrpa, druzí v červených jako karafiát . . .« Obvyklou příčinou drobení se sekt bývá rozviklání církevní kázně. Sekty rozpadají se nejprve duševně, na pokolení staré a mladé — tradicionisty a reformatory forem životních; k tomu přistupuje spor o nějaký článek víry, a posléze ctižádosť jednoho neb několika utvoří zvláštní církev a novou denominaci. Nejpatrnější příklad máme v historii sekty dunkardské. Nejčetnější a také nejjednotnější jest vyznání katolické, mající 6,231.000 vyznavačů; k tomu roste ještě neobyčejně rychle. Před sto lety čítalo se 25.000 katolíků, před padesáti 1,200.000. Praelegent dovozoval, že vzrůst katolicismu připisovati sluší hojným přistěhovalcům z krajin katolických, z Irska,

Polska, Němec a Kanady, a nikoliv obrácení; podle jeho tvrzení přechází 1000 katolíků ku protestantismu a jen 100 protestantů ke katolicismu. Netroufám, že by názor páně Carrollův obstál vůči kritice. Irů vystěhovalo se do celého světa od r. 1815—1883. všeho všudy půl třetího milionu; z Němec stěhuje se po většině obyvatelstvo protestantské; z Poznaně a Slezska vyšlo od r. 1871—1881. asi 100.000. Z Kanady není statistických dát. Míním, že důležitým činitelem tak rychlého vzrůstu obyvatelstva katolického jest nerozlučnosť manželství.

Z nekatolických vyznání jest nejčetnější církev methodistův episkopálních, čítající přes dva a čtvrt milionu, pak následuje církev regularních baptistů barevných (mouřenínů, indiánův a míšenců) 1,362.000; baptistů jižních 1,308.000 a církev methodistův episkopálních jižních čítající 1,210.000 vyznavačů; mimo to 98 vyznání má méně než 25.000, 75 méně než 10.000, 54 méně než 2500, a 32 méně než 1000 duší. V tom pořádku postupují stále menší a menší církve až do 25 vyznavačů; o reformovaných presbyteriánech bylo řečeno, že čítají jen 21 vyznavače, z nichž 8 žije v Pitsburgu, 4 ve Filadelfii, 6 ve státě Illinois a 3 v Missouri. Poslední udaj má ohromnou důležitosť, vrhaje jasné světlo na tamější poměry náboženské, světlo, které v prvním okamžiku zaráží, ale nám katolíkům důvěry a naděje v nedalekou a — doufejme v Boha — mnohem lepší budoucnosť náboženskou dodati musí.

Uvažujme! Než, především kladu důraz na to, aby Evropan, mluvě a mysle o Americe, nenarážel poměrův amerických na jedno kopyto zároveň s poměry evropskými. V nejedné věci vyšli Evropané i Američané z jednoho stanoviska, ale v dalším rozvoji došli úplně protivných výsledků. Jeden údaj již jsme viděli. U nás v Evropě na základě styku zájmů státních se záležitostmi církve došli jsme k rozdělení církve od státu, ale v podobě nadvlády státu nad církví. Tam na tomže základě došli též k rozdělení církve od státu, ale v podobě vzájemné podpory a vzájemné ochrany. Důkladně to ukázal kněz Gorman ve svém pojednání. Druhou, stejně důležitou protivu vidíme nyní před sebou. Odpadlictví Lutherovo, Kalvínovo a j. utvořilo u nás v Fvropě různé církve, které čím dále, tím více se rozpadávají; to tříštění nedosáhlo sice takového rozměru, jako v Americe, za to stal se u nás posledním výsledkem rozkladu církví v Evropě úplný úpadek ducha náboženského, úpadek v pravém smyslu slova, čili jinak řečeno *beznáboženství*. Ta sekta, či spíše pohanství, šíří se u nás tou měrou, jakou ve třídách intelligentních šíří se tak zvaná svobodomyslnosť, *recte* anarchie duševní, ve třídách dělnických socialismus a jeho nejkrajnější výstřelky, anarchismus. Domnívám se, že mi není třeba naznačovati podrobněji ona ohromná pole, na nichž v Evropě vládne dnes beznáboženství, pravnouče velikého rozkolu století šestnáctého; vidíme je při majestátu panovníků, slyšíme je ve zvucích »marseillaisy« a podobných písní a znamenáme v salvách dynamitových pum.

Popatřme teď, kam došli Američané, vyšedše taktéž z reformace Lutherovy, Kalvínovy atd. Tam křesťanské církve se nerozdělily, tam se rozprášily (100 církví a 150 samostatných kongregací na těch několik desítek milionů obyvatelstva amerického, tedy přes 200 od sebe nezávislých kruhů a kroužků náboženských!!). A přece úpadku ducha náboženského ve všeobecném významu, t. j. bezcitnosť vůči tomu,

jak potřebno jest náboženství duši lidské, úpadku víry v Boha a v duši lidskou, t. j. *pohanství* — tam není. Což může býti lepším toho důkazem, nežli sekta reformovaných presbyteriánů, roztříštěných ve třech státech, nemajících a nemohoucích míti domu modlitby a přece žádajících, aby jich všeho všudy 21 uznáno bylo za církev? Představme si, že by u nás v Evropě osm lidí v Paříži, čtyři v Mnichově, šest na Baltu a tři v Tyrolsku vydávali se za zvláštní vyznání a žádali, aby od státu bylo uznáno!? . . . Nepochybuji, že by jim za týden vlády odpověděly, že žádosti jejich vyhověti nelze, a že by se jim nejlépe hodil — blázinec. U nás nazývají odvahou, jestliže kdo veřejně projeví své náboženské přesvědčení. Když v Mnichově ze sboru universitních profesorů jediný Bolgiano súčastnil se v toze průvodu Božího Těla, tropili si všichni protestanté, ba i katolíci, z něho šašky. Když v den jubilea téže university dovolil si jistý list katolický připomněti, že ta *Alma Mater* jest dcerkou církve katolické, a že by slavnosť měla počíti pobožností v kostele, předčítali ten článek ve shromáždění studentů — křesťanů jako nějakou humoresku a redaktorovi provolali hlučné »*pereat.*« A byli při tom shromáždění i starší lidé, a událo se to — nepravím již v katolickém, nýbrž v křesťanském spolku, v křesťanském státě . . . A tam v Americe, kde jest přes 200 církví, počínal každý kongres a na kongresu každé sedění modlitbou, a celé shromáždění vstávalo bez vyzývání se svých míst, a byli tam lidé dospělého věku, jak jsem pravil, většinou hlavy šedivé!

Četné spolky křesťanské mládeže, mužův i žen, křesťanská sdružení dělnická čítají tam tisíce a tisíce členů. Sjezdy jejich konaly se výhradně v síni Kolumbově neb Washingtonově; jinde by účastníci neměli místa. Nejvíce velebenými řečníky byli duchovní. Vyznání, k němuž patřili, nemělo pražádného účinu na vzdávanou jim čest. Když na kongresu delegátů mládeže školní z celé říše, kdež byla tedy veliká většina nekatolíků, předseda sjezdu, protestantský biskup Fallows, vzal pod paží katolického biskupa Spaldinga a uctivě ho provázel na řečniště, vztýčilo se tisíce mladíků, tisíce dívek ze sedadel a volalo a mávalo šátky po několik minut. Obrovský kongres střídmosti obsahoval vyznavače všech náboženství, a předsedou jeho byl katolický arcibiskup Ireland. K nejnebezpečnějšímu protivníku nekatolíků, neboť vychovává mládež opravdu katolicky, k předsedovi katolické university, biskupu Keanovi, chovali se nekatoličtí ministři s největší úctou. Na schodech paláce vítal kongres katolíků protestant . . . Než, dosti těch dokladů . . . tam jest *zmatek náboženských pojmů,* ale jest tam nábožnosť, tam jest víra v Boha a v nesmrtelnou duši, tam není *pohanstva,* k němuž dospěla Evropa, a jemuž, aby sebe i jiné oklamala, dává nové jméno: beznáboženství. Vidíme tedy, že Spojené státy, vyšedše z téhož bodu, odpadlictví, a jdouce úplně obdobnou dráhou, ustavičného dělení organismů náboženských, nedošly k pohanství, nýbrž k vědomí, že další drobení se jest věcí nemožnou, nejvýše záhubnou — že třeba vrátiti se k jednotě. Z vědomí toho tvoří se v lůně protestantů sekta *církve všeobecné,* snaha po jednotě. Shody ještě není, ale touha po ní jest již tu, a tu touhu třeba bedlivě řídit a od nových bludů ostříhat . . .

Teď teprve rozumíme zástupům stojícím v dešti před branou kongresu, teď teprve vyjasňuje se nám úplně stanovisko, jaké katolíci

zaujali na kongresu náboženském. V pozadí toho obrazu, který jsem tu nakreslil, září bleskem slova Gibbonsova: »Cítil jsem, že bych nedostál svým povinnostem, povinnostem, kteréž mám jako vůdce církve katolické v této zemi, kdybych nestanul ve středu vašem a nevypověděl vám touhy, aby náboženství katolické bylo tu rozvažováno a, možno-li, přijato . . . Kain volal kdysi: »zdaž jsem strážným bratra svého!« — ale já pravím vám: my všichni jsme strážnými bratří svých, a nic nás ku Spasiteli neblíží více, než nosíme-li světlo z nebes do temnoty pobloudilých duší. — Já již nehledám náboženství, já je mám a pokladu toho neskrývám ve své hrudi, nýbrž chci jej sděliti s vámi všemi.« Teď jasný jest nám význam posledních slov přednášky Gormanovy: »Nikde Církev katolická nemá tak širého pole činnosti jako ve Státech sjednocených . . .« Gibbons a jeho druhové vešli do parlamentu jako missionáři. Evropa tomu neporozuměla, neboť přivykla již masám beznáboženským neb alespoň indiferentním tak, že jest neschopna pochopiti, kterak mohou existovati masy náboženské.

Nepopírám, že by tam nebylo neznabohů, zvou je jako u nás *svobodnými mysliteli;* ale jak nepatrná hrstka musí jich býti, když je naprosto nechtěli připustiti ku kongresu náboženskému! Američané soudili a jednali správně; neb co by na kongresu *náboženském* činil kongres *beznáboženský?* . . . Právě to, co na sjezdu *střídmosti* sjezd *kořalů.* Toliko Evropané byli na nejvýš udiveni a pobouřeni takovou nesnášelivostí v tak svobodné republice . . . neboť u nás v Evropě jest tolerance monopolem těch, kteří náboženství oslintávají; kritisovati však beznáboženství nazývá se nejhroznější, z temného, středověkého barbarství pocházející nesnášelivostí.

Nebyl jsem v seděních svobodomyslitelů, ale mám před sebou jejich program. Mezi 27 řečníky nevidím ani jednoho proslulejšího jména v onom dílu světa a mimo to v programu onoho kongresu, který chtěl býti také vědeckým, bylo až příliš mnoho muziky. Sedění trvala pět dní, bylo jich 14, a na nich 22 přednášky bez titulu, 23 s titulem a 20 produkcí hudebních. Toť příliš hudební a příliš málo na mezinárodní kongres, shromážděný v čas výstavy. Co do obsahu přednášek vidíme, že svobodomyslitelstvo americké jest tam, kde bylo v Evropě minulé pokolení. Sedm řečníků útočí na křesťanství! Toť věc, přes kterou svobodomyslitelé evropští přešli již dávno k dennímu pořádku. Straus a Renan jsou již pochováni — teď záležitosť pokročila dále; anthropologové pařížští popírají naprosto jestotu Boha i duše, a tu vidíme docela dvě přednášky o náboženství! Mimo to jednaly dvě promluvy o otázce ženské, dvě byly historické z Ruska a z *Čech* a tedy jen sedm projednávalo učení svobodomyslných podle nynějšího stanoviska. Toť příliš málo na 14 sesí! Tento náčrt o svobodomyslitelích končím poznámkou, že jednomu z nich podařilo se vedrati do parlamentu náboženského a tam — jestli se nemýlím — že dal rozpravě své titul, z něhož těžko souditi bylo na obsah. *Idealismus — nové náboženství* zněl název rozpravy pana Brodbecka, přednášky plné frází, že člověk má se starati, aby všechno bylo ideálně dobré. Mám však autora v podezření, že velmi často sám sobě nerozuměl, neboť ani slovíčkem nenaznačil, co má býti základem a měrou toho ideálu. Musulmanovi jest ideálem — bohatý harem, jinému rodina opírající se o monogamii; Hindovi jest ideálem kontemplace, jiným život plný činnosti. Ujišťoval, že nové to náboženství

čítá v Německu veliký počet vyznavačů, o čemž dovoluji si pochybovati, nepochybuji však pranic, že pan Brodbeck neobrátil ani jednoho posluchače na tu krásnou a plynně pověděnou utopii, která v nejkratší době utopí se v nepaměti. (Pokračování.)

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

(Pokračování.)

V.

Památky egyptské.

Před sto lety byl ještě Starý Egypt znám toliko z bible a ze sporých udání některých řeckých spisovatelů, jako Herodota a Diodora Sik. Zprávy v bibli obsažené byly důležitější, poněvadž řečtí spisovatelé více jen z doslechu nebo po krátkém pobytu v zemi o Egyptě psali, kdežto Hebreové v Egyptě vzrostli a i později s Egypťany často přímo se stýkali. — Egyptské nápisy a starožitnosti byly sice již od 16. století známy, písmo egyptské zůstalo však dlouho tajemným. Mnozí pokoušeli se o jeho rozluštění a když již se domnívali, že nalezli klíč hieroglyfů, překlad dle něho provedený ukázal, že se klamali. Zoega z Dánska prvý ukázal, že jsou hieroglyfické obrazy písmeny, a že jsou jména králů vždy označena oválním rámečkem. Když byl r. 1799. nalezen blíže Rosetty v Egyptě kámen s trojím nápisem — hieroglyfickým, řeckým a demotickým — podařilo se na základě řeckého překladu určiti jednotlivá hieroglyfická znaménka a jména. Francouz Champollion stanovil pak abecedu a přečetl velký počet vlastních jmen; potom byly s velikou pílí hledány památky a nápisy egyptské, otvírány hroby, a čím dále, tím lépe poznáváme z nich dějiny starého Egypta, náboženství, mravy a zvyky tamějšího lidu.

Egyptský jazyk čítá se k chamitským jazykům, ač jej někteří i příbuzným jazykem čeledi semitské zovou. Rozeznávati dlužno jazyk *staroegyptský,* jenž jest nářečím starých nápisů až do římské doby, nářečí střední říše a nové říše, nářečí demotické z posledních století př. Kr. a jazyk *koptických křesťanů*, psaný řeckým písmem.

Hieroglyfické písmo složeno jest z obrazů lidí, zvířat, rostlin, předmětů a p. a jest psáno z pravidla od pravé strany k levé; na papíru zkracovali ty obrazy a zjednodušovali v písmo *hieratické*, jehož běžné rysy byly zase původem *demotického* písma. Abeceda označuje jen souhlásky.

O *staré říši* Egyptské, již čítají od 5000—3000 př. Kr., jest dosud velmi málo známo; [1]) v té době stavěli králové IV. dynastie pyramidy, činili výpravy do vnitřní Afriky a vládli poloostrovem Sinajským.

[1]) V nejnovější době nalezli Flieders Petrie v Nubii a de Morgan v Dahšur památky nejstarší snad vzdělanosti starého Egypta a kladou je do dob III. a IV. dynastie (5000 př. Kr.). Předměty v Nubii nalezené pocházejí prý od národa, který se od Egypťanů velice lišil. — O nových objevech v Dahšur píše de Morgan: V jednom pohřebišti (mastaba, původně sedadlo, lavice) objeveno jméno kněze

V době *střední říše* (od XI. do XVII. dyn. či do 18. století př. Kr.) přišel Abraham, stížen nedostatkem, do Egypta (Gen. XII., 9—20). Tehdy přitrhl do Egypta též cizí kmen z Asie, Hyksos zvaný, a zmocnil se země, zatlačiv domorodé panovníky na jih. Jest pravděpodobno, že v době této říše byl i Josef povýšen a mohl uvésti do země Gosen otce i bratry.

V *nové říši* (od XVIII. do XXXI. dyn. či do 4. století př. Kr.) vyhnali domácí králové cizí vetřelce, rozšířili panství své až do Palestýny a do Syrie a zanechali velikolepé stavby v údolí Nilu. Za XIX. dyn. byli as Hebreové od faraonů utlačováni a vyšli z Egypta. Králové XXI. dyn. byli v přátelství se Šalomounem, avšak později bojovali faraonové často proti králům judským.

Za *Ptolemeů* přišel velký počet Židů do Egypta, písmo sv. Starého Zákona bylo přeloženo do řečtiny, ano i židovský chrám v Leontopolis otevřen (míní v nynějším Tel-el-Jahûde).

Pro tyto styky jsou starožitnosti egyptské při výkladu knih Písma sv. dosti důležitými.

Čtvrtá egyptská síň.

Egyptské starožitnosti, jež se odnášejí k náboženství a k domácímu životu starých Egypťanů, jsou v britském musei vyloženy ve třech síních; v jiné síni jsou mummie, větší pomníky jsou v galleriích. Od babylonských památek vcházíme nejprve do *čtvrté egyptské síně.*

Zde jsou ve skříni č. 138 nepálené *cihly* z nilského bahna, smíšeného se slamou. Známoť, že byli Hebreové v Egyptě za doby utlačování přidržováni k těžkým prácem »hlíny a cihel.« Nestavěli pyramidy — ty jsou z dob starších — ale města, snad i paláce, z nichž mnohé, poněvadž byly z nepálených cihel, zanikly a nezanechaly ani zřícenin. V Thebském chrámu Ammona jest obraz, který představuje práci v cihelnách a při stavbě; Egypťané dohlížející a pracující jsou vyznačeni barvou červenavou, cizinci mají vous a jsou jinak zbarveni. Hebreové dostávali zprvu slámu, kterou promíchali hlínu k výrobě cihel; když však přišel Mojžíš, by je vyvedl ze země, bylo Hebreům uloženo, by si sami slámu hledali a opatřili, ale při tom stejné množství díla odevzdávali. Rozešel se lid a sbíral po polích slámu ze strniště, které na Východě nechávají na poli dosti vysoké. Na místě, kde dříve stálo Pithom, jež Hebreové též stavěli, byly nalezeny cihly, z nichž některé jsou bez slámy, u jiných jest přimíchán i rozsekaný rákos a sláma, a na mnohých jest značka s příjmením Ramsesa II., krále egyptského: Usr-maat-Raa, Setep-en-Râ (Král severu a jihu, Syn Slunce, jako na č. 6020). Kladou panování jeho do let 1333—1300. (II. M. V. 6—12).

Na stěnách síně jsou obrazy učiněné dle obrazů předsíně chrámu blíže Kalabšé, které představují téhož *Ramsesa II.*, vítězícího nad nepřátely.

---

z Heliopolis, staršího syna krále Snefru, čímž určeno jest stáří těchto památek; náležíť do doby IV. dynastie neb do konce dyn. III. (5000 př. Kr.) Počátkem února 1895. byly odkryty blíže tak zvané »bílé pyramidy« dva dosud neporušené hroby. Jsou položeny od severu k jihu a zbudovány z velikých balvanů kamene z Turah. V prvém sarkofágu byla mummie královské dcery Ity, ozdobená skvosty, drahokamy a zlatem. V druhém sarkofágu byla dle nápisu položena královna Khnumit s pokladem ceny převeliké; vybráno 5760 předmětů a 1792 gr. zlata.

Po *levé* straně jest zobrazeno ethiopské město, žena vařící něco v kotli, za ní široký strom a pod ním stan; tam stojí dvě dítky a žena, dívajíce se, co se před nimi děje. Raněný černoch jest veden dvěma soudruhy před prchajícím ethiopským vojskem; egyptský král stojí na voze taženém dvěma oři a vystřeluje šípy, dva synové královi jsou na zadních vozech. Vedle toho jest na pravé straně zobrazen týž král, sedící na trůně, jak vítá ethiopské kníže a přijímá od přemoženého poplatek.

Na *druhé* straně síně stojí Ramses II., maje v jedné ruce válečnou sekeru a drže druhou rukou tři asijské nepřátely, vedle toho jest obraz, jak činěn útok na opevněné město; jedna žena zobrazena v zoufalém stavu, druhá vrhá dítě na cimbuří.

Na jiném obraze král má vedle sebe psa a činí útok na nepřítele; sup nad ním zobrazený jest známkou vítěze. Jinde král s trůnu rozhoduje o osudu přivlečených zajatců. Po těchto obrazech mohl býti Ramses II. Faraonem, jenž dle bible neznal Josefa a lstivě a násilím utlačoval Hebrejské.

Ve skříni č. 140—144 jsou malé, ovální *kahance* z Palestýny; jako při starých hliněných svítilnách římských jsou i u těchto dva otvory, na konci pro knot, uprostřed pro nalévání oleje. Podobné *kahance* učinili i na sedmiramenný svícen, jenž stál ve Svatostánku (II. M. XXV., 37). I v Novém Zákoně jest při slově »svíce« pomýšleti na olejovou svítilnu; tak u sv. Mat. V., 15: »aniž rozsvěcují svítilny (lucernam, lychnon, nikoli svíce) a staví ji pod kbelec, ale na svícen.«

Asiaté, jak známo, sedávají na zemi, na kobercích neb na povýšenějším divanu, majíce nohy pod sebou skřížené; Římané při stole leželi a podobně činívali i vznešenější Židé v Palestýně; ale Egypťané sedávali na nízkých stolicích při stolech, měli lůžka, jak předměty ve skříních L. 96, 97 ukazují.

Egypťané pěstovali papyrus a užívali ho k rozmanitým věcem. Ze silnějších kmenů pletli lehké čluny (tak i na Eufratu a Tigridu); z mladých kmenů a z kůry pletli rohožky, koše, šaty, obuv, plachty a lana. Ve skříni 145—150 jest několik košů; v takých nesl Faraonův pekař ve snu pečivo králi připravené (I. M. XL., 16).

Vedlejší nápis obsahuje část *snu* krále Amenemhy I. (ze XII. dyn.), kterého uvádějí někteří ve spojení s Abrahamem. I v Egyptě se domnívali, že jsou sny velmi důležité, že jest jimi oznamována vůle bohů a budoucnosť.

V bibli se o snech dosti často mluví: sny Abimelecha (I. M. XX., 3—7), Labana (I. M. XXXI., 24), egyptských úředníků v žaláři (XL., 5), sen Faraonův, Nabuchodonosorův, Pilátovy manželky a j. Jimi zjevována vůle Boží, jako ve snech Abrahama (I. M. XV., 12) Jakoba (XXVIII., 12—15), Josefa, Šalomouna a Josefa, pěstouna Páně.

Ve skříni G jest královský *trůn* z řeckého neb římského období, při němž jsou ozdoby zlatem a stříbrem provedené, podobně jako vypravuje kniha Mojž., že byly dřevěné stěny a půdy Svatostánku pokryty zlatem. Způsob ten, dle něhož Šalomoun i ony Cherubíny, kteří stáli před archou, pokryl zlatem, ukazuje však spíše vzor fenického umění.

(Pokračování.)

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

XVIII.

Matka a syn.

Skloňte hlavu, čtenáři, nebo třeba jste sebe nižší postavy, jste přece vyšší než dvéře, jimiž vejdeme, jest-li to po chuti Vašnostem provázeti mne v zapleteném labyrintu tohoto románu. Lituji, že jste si narazil klobouk na schodišti; ale stavitel, jenž řídil kdysi stavbu domu, do něhož jsme vstoupili, bezpochyby chodil bez klobouku nebo si ho příliš nevážil, poněvadž jinak býval by zařídil schody méně způsobilé pro všelijaké nehody; tak vystupovalo i sestupovalo se po oněch šlakovitých schodech, tak tam vyčnívaly trámy, hřeby a otvory, a na konci všeho nejvýše bylo lze viděti, vlastně: nebylo lze viděti dveří, protože na schodišti byla tma jako ve vlčí tlamě, a ty vedly do příbytku, o němž nikdo nikdy by neřekl, že by byla ta komůrka obývána, nebo že by vůbec bylo ji lze obývati.

Proti dveřím v jizbě spatřujeme okno se železnou, křížovou mříží beze skel, jímž vchází čerstvoučký vzduch, jenž je s to, aby připravil o život sebe většího siláka; ale ježto pouze tudy vniká světlo, jest nutno, aby okno stále bylo otevřeno. Toto má pyšnou vyhlídku: jest viděti shůry na Madrid, a každý mohl by z něho pozorovati milostné pletky všech kocourů v nejbližším sousedství, kteréžto bytosti jediné probíhaly těmi povýšenými cestami.

V příbytku stojí lůžko, a na něm leží mladý muž, pěkných tahův, na jehož obličeji jest zřejmě znamenati stopy hrozné choroby, jež jest nejkrutější metlou moderní společnosti, která s patrnou nespravedlností tresce ty, kteří se oddávají bezuzdným vášním, stejně tak jako ty, kteří snášejí práci, strádání a bídu bez reptání a s odevzdaností, která stíhá nejen jednotlivce z rodiny, nýbrž druhdy i veškerou rodinu.

Hrozná choroba jest to, jež zbavuje člověka nejkrásnějších přeludů, jež kácí a trhá nemilosrdně nejspanilejší květy krásy!

Souchotě! Nic nemůže věda proti této hrozné nemoci, jejíž šíření řídí se nepravidelným životem a nemravností!

A přes to byla kdysi doba, kdy souchotě byly nemocí básnickou, časovou, oblíbenou, abychom tak řekli. Hrozný to sarkasmus! Souchotě jsou nejděsnější všech nemocí, a nepochopujeme, jak mohly býti pokládány za chorobu poetickou a půvabnou, ježto vždy chvátily jednoho po druhém, všecky děti nešťastným rodičům, choroba, jež poskytuje rodině nejtrudnější a nejhroznější divadlo, když tato zří, jak členové její jeden po druhém loučí se se světem, kdy jej nejvíce milují, kdy nejkrásněji sní o budoucnosti . . .

Nešťastník, jenž spočívá na lůžku v podkrovní světničce, vytrpěl mnoho, pracoval mnoho, zažil mnoho trpkostí a zklamání, a umírá

téměř nemoha více snášeti, nemaje životní síly ani tělesné, ani duševní. Než, v jeho duši jest ještě jiskra síly: jest v něm naděje v Boha, svrchovanou tu útěchu všech nešťastných.

U něho na prastaré truhle, ježto stolic tam nebylo, sedí stařena upírajíc zraky na rytinu visící na stěně blíže nohou postele, jež představuje Matku Boží. Starucha nevidí Matky Boží, ač tak pevně tkvějí oči její na ní; jen zrakem duševním může hleděti na obraz. Jiná hrozná choroba odňala jí zrak a učinila strnulými její zřítelnice: viděla jen tmu.

»Matko!« šeptá nemocný.

»Synu!« odpovídá matka — nešťastnice jest matkou nemocného; jí dostalo se osudu nezříti ve tvář mileného dítěte, jehož stav kolísá mezi životem a smrtí.

»Jak jsem neklidný! Jak jsem mrzut!«

»Můj Bože, lékař nepřichází! Synu můj, o chudého stará se každý až naposledy.«

»Nemyslete tak o Donu Serafinovi; on se dostaví. Nepřišel-li dosud, ví zajisté, že toho není třeba.«

»Nesvrhuj přikryvky,« mluví stařena sáhajíc po ní a přikrývajíc nemocného.

»Ubohá matko má, jak oplatím vám tuto starosť, tuto lásku!«

»Dítě mé, my matky nemilujeme dítek svých proto, abychom čekaly na odplatu; milujeme je proto, že jsou naším životem, naší bytostí. Synu života mého!« I objala churavého líbajíc jej v oči, v ústa, v líce. »Jsi rozpálen, synu!«

»Mylíte se, nikoliv . . .«

»Trpíš horečkou . . . Můj Bože, ty i lékař klamete mne stále! Není mi dopřáno, abych tě viděla. Bože můj, Bože můj, dopřej mi, abych spatřila svého syna a pak zemřela!«

»Matko mého života!«

»Tobě jest velmi zle, synu můj, velmi zle.«

»Nikoli, jest mi lépe . . . a brzy budu úplně zdráv.«

»Synu, není tomu tak, klameš mne. Tvé čelo plane . . . ledový pot po něm se rozlívá . . . Pomoc, pomoc!« A ubohá matka tápala ve tmách ke dveřím.

»Matko, ať neklesnete . . . Neopouštějte mne, nevolejte nikoho, jest mi o mnoho lépe.«

A ubohá žena vrátila se k synovu lůžku.

»Posaďte se zde vedle mne a čekejme pokojně příchodu lékařova.«

»Synu můj, strach mne tísní. Nevidím, a proto můžete tajiti se přede mnou s chorobou, jež tě sžírá. Ale nemysli si, že tě nevidím. Srdce mé mateřské zří tebe, jak jsi bledý, hubený, vyzáblý, beze hnutí, bez sil . . . Běda, synu můj, jak jsme nešťastni!«

»Ano, matko má, jsme velice nešťastni.«

»Bůh tak usoudil.«

»A já jsem nešťastnější vás, jsa příčinou vašeho neštěstí.«

»Nemluv tak, synu můj!«

»Ano, matko, byl jsem slabochem, nedovedl jsem opanovati vůle své, nedovedl jsem udusiti té zlověstné lásky ve svém srdci.«

»Neklň, synu můj, lásce, již jsi choval!«

»Běda, matko, ještě plane ve mně!«

»Synu můj!«

»Jen vás, matko má, měl jsem milovati, jen vy byla jste vždy hodna mé lásky . . . a kdykoli pomyslím, že jsem na vše zapomněl, na vaši lásku, na svou povinnosť pro onu bídnici —.«

»Nemysli již na to, synu můj! Mysli jen na to, abys se uzdravil! Utiš se!«

»Uzdraviti se! Utišiti se! Nikoliv, nemožno mi! Toužím jen po smrti.«

»Co to pravíš, synu mého života? Ty zemříti? Nevíš, že tvá smrť byla by smrtí mou?« A dobrá matka objímala a líbala šíleně svého syna.

»Odpusťte mi, matko má, neměl jsem pronésti těchto bezbožných slov, nesmím takového bezpráví dopouštěti se na své matce. Pro vás, pro vás chci žíti a zapomenouti na tu zlořečenou ženu.«

»Ty na ni nezapomeneš!«

»Jak bych mohl zapomenouti, matko má? Rcete mi, matko má, jak bych zapomněl na tu, již miloval jsem od dětství; ona byla veškerou mou nadějí, vzpomínka na ni sílila mne v pracích a utrpeních, ona byla velitelkou mého srdce a veškeré duše mé, v ni skládal jsem veškeru svou lásku, ona byla mou útěchou, mým životem, — a ona pošlapala srdce mé, zničila mne a zhnusila mi život.«

»Zase ty myšlénky!«

»Nemohu jich zapuditi, matko má!«

»Ty miluješ ještě tu nevděčnici.«

»Nemiluji ji, nikoli . . . Nemiluji ji, ale . . . Kéž mohu si vyrvati srdce a vrhnouti je ve tvář . . . Přál bych si ji spatřiti ještě před smrtí.«

»Bože můj!«

V okamžiku tom vešel do světnice vážný, černě oděný muž přísného sice, ale příjemného obličeje. »Dobrý den«, pozdravil.

»Ach, Don Serafin!« zvolala stařena, jež by bývala poznala v největším shluku lidu milý hlas lékařův, v nějž spoléhala, že zachrání jejího syna.

»Buďte žehnán za to,« připojila, »že pamatujete na chudou stařenu a nešťastného churavce, kteří neplatí, ale modlí se za vás k Bohu po celé hodiny.«

»Nemáte příčiny, abyste mi děkovala, paní,« promluvil lékař; »povolání mé dbá stejnou péčí a stejnou láskou o bohatého jako o chudobného. Jak se daří nemocnému?« připojil stoje již u lože jinochova.

»Lépe«, odpověděl tento.

»Hůře, daleko hůře,« promluvila matka zároveň.

»Podíváme se.«

»Nechť se pan doktor posadí na truhlu, matko,« řekl mladík stařeně, chtěje ji nepochybně na chvilku vzdáliti.

»Pouze lékaři,« poznamenala, »ustupuji s tohoto místa.« I vstala, aby uprázdnila místo.

Tento prohlédl nemocného a jediným pohledem poznal jeho nebezpečný stav.

»Jak jest mu?« ptala se úzkostně matka.

»Dobře, není tak zle, a za krátko —«.

Kdyby tenkráte nevidomá žena mohla pohleděti na tvář lékařovu, byla by seznala, že syn její naprosto jest ztracen.

»Aj, jak mne potěšujete, Done Serafine!«

Dle lékařových posuňků poznával nemocný svůj nebezpečný stav.

»Nepředpíšete mu ničeho, Done Serafine?«

»Již jsem mu předepsal, paničko, buďte bez starosti. Až odejdu, obdržíte z blízké lékárny nápoj, jenž mu udělá dobře.«

»Jak jsme vám povinni, Done Serafine!«

»Mně nejste ničím povinni; lékárník jest mužem dobročinným a soucitným a jest velice rád, že vám něčím může prospěti.«

»Bůh odplatiž to vám i jemu.«

»Rovněž jest nutno, aby zde byl někdo, jenž by ošetřoval nemocného.«

»Kdo by jen k nám šel!« zvolala stařenka; »není zde ani lůžka, jež bychom nabídli té milosrdné osobě, ani stolice, na niž by se posadila —.«

»Neškodí; vše se opatří,« připojil lékař.

»Jak jste laskav!«

Lékař ujal jinocha za ruku, a tento upřel naň zrak, v němž jevila se úzkosť a otázka: »Jest ještě naděje?«

Don Serafin rozuměl této otázce a odpověděl na ni pohledem k obrázku Panny Marie dávaje mu věděti, aby pomýšlel již jen na nebe. Lékař vyšed z chudobné jizby plakal jako dítko, jak dobrý muž.

»Nyní budeš zajisté klidnější, synu můj,« promluvila slepá žena hladíc láskyplně hlavu jinochovu a líbajíc ji.

»Ano, matko, velmi klidný. Odpočiňte zde vedle mne aspoň hodinku. Dvě noci již jste nezavřela oka. Položte hlavu na polštář vedle mne blízko mne, ještě blíže, matko mého života.«

Stařena poslechla, sklonila hlavu na polštář a vloživši ruce do rukou jinochových usnula zemdlena jsouc únavou.

»Ubohá matko má,« rozvažoval mladík. »Bůh jen ví, neshledáš-li se s mrtvolou syna svého, až procitneš. Ha, kdyby nás viděla ona, kdyby jen tušila o tomto hrozném zápasu se smrtí, snad by vešla do sebe! . . . Než, nikoli, lépe jest, nespatří-li nás, lépe jest, nezví-li o mém osudu, lépe bude, neprobudí-li se ze snův nádhery a marnivosti, v níž žije . . .« Za krátkou dobu jinoch rovněž usnul.

Lékař se vrátil, ale nevrátil se sám. S ním vstoupili dva mužové s postelí, několika stolicemi a se stolem, na nějž postavili talíře, nádoby a láhev s lékem. Je provázela žena zahalená v černý, řásnatý plášť. A aby čtenář netušil zase něco neobvyklého v tomto tajeplném románu, povím mu, že ona žena byla prostá Milosrdná sestra, jež nikdy neviděla onoho jinocha; ale vyzvána jsouc od lékaře, jenž ji znal, aby ošetřovala nemocného, dostavila se tam s ním bez rozmýšlení. Aby spořádala věci, aby upravila postel, již mužové postavili na zemi a rozestavila všecky nádoby, odložila plášť na stolici, při čemž objevil se její obličej nevídané krásy ozdobený bělostnou rouškou, jakou nosí Milosrdné sestry.

»Sestro Doroteo«, oslovil lékař řeholnici, »viděla jste někdy nešťastnějšího obrazu nad tento zde?«

»Ó, nikdy nezřela jsem ve světě většího neštěstí! Mnohdy patřila jsem na bídu z blízka, mnohdy zvolala jsem: Není lze, aby ještě větší bída byla než jest tato, a nyní přesvědčila jsem se, že jest to možno.«

»Stav rodiny této jest hrozný.«

»Ale přece, pane doktore, nezdá se mi býti tak hrozným, přirovnám-li jej ku stavu rodičův oné nešťastnice, jež byla včera popravena, kterou doprovodila jsem až na popraviště.«

»Ovšem, to jest pravda.«

»Věřte, Done Serafine, že na světě nikdo neuzřel ještě nejkrajnějšího stupně neštěstí.«

»Máte pravdu.«

»Pravíte, že matka nemocného jest slepá?«

»Ano, seňoro; nešťastnice,« připojil šeptem, »ani netuší, že její syn jest v tak velikém nebezpečenství.«

»Nebohá matka!«

»Ničeho vám nenařizuji; oni oba netouží po ničem; nejsem bohat, nemám vlastního povozu, nežádám platu za své návštěvy, nemám známostí, jaké mají lékaři jiní, kteří těší se přízni tisku i vlády, ale k tomuto milosrdnému dílu nebude mi nikdy scházeti vůle.«

»Bůh vám to odplatí.«

»I vám, sestro Doroteo.«

Poučiv sestru Doroteu o všem, jak má zacházeti s nemocným, rozloučil se s ní a zůstavil na tomto místě bolu a smrti překrásnou Milosrdnou sestru, jež usednuvši u nohou postele čekala, až nešťastníci probudí se k novému utrpení, aby je ošetřovala a těšila.

Matka procitla první.

Milosrdná sestra nebyla s to, aby zadržela slzy vidouc ctihodnou stařenku, v jejímž obličeji bylo zřejmě pozorovati stopy útrap a hoře; její jasné, ustrnulé oči ani se nehnuly, jakoby jim odňata byla veškera naděje protrhnouti stíny, jež je halily.

Stařena ubírala se k místu, kde byly léky pro churavého; Milosrdná sestra vstala a chopila ji za ruku.

»Ach!« zvolala nevidomá žena, aie neulekla se. Ubohá nebála se ničeho, jen svého osudu.

»Nestrachujte se, paní, jsem to já, sestra, jež vás miluje.«

»Jak sladký hlas!«

»Jste velmi unavena, paní; vašemu synu třeba jest ošetřování, a vy sama nemůžete mu ho poskytnouti. Přišla jsem vám pomáhat v tomto bohulibém díle.«

»Díky, dcero má; jste ze sousedstva?«

»Jsem Milosrdná sestra.«

»Buďtež žehnána! Budiž žehnáno milosrdenství, jež konečně se synem svým spatřuji vcházeti v tento příbytek. Zdálo se již, že celý svět na nás zapomněl.«

»Milosrdenství nezapomíná na nikoho.«

»Kdo vám pověděl o nás?«

»Jiný vojín milosrdenství.«

»Don Serafin?«

»Ano, paní.«

»Jak dobrým jest náš lékař!«

»Umí plniti své povinnosti.«

»A zůstanete zde u nás?«

»Zůstanu, paní, jest vám třeba mého ošetřování.«

»S kým to mluvíte, matko?« tázal se nemocný právě se probudiv.

»S andělem, synu můj, s andělem, jehož posýlá nebe, aby osladil naše trpké hodiny.«

Nemocný vztýčiv se pohleděl na sestru Doroteu. »Ach!« vzdychl, a úsměv rozlil se mu po tvářích; »ano, andělem jest ten, jenž koná na zemi to, čeho schopni jsou jen andělé.«

»Ty, synu můj, jenž ji vidíš, rci mi, jest-li tak krásná, jak si ji představuji.«

»Daleko krásnější, matko má.«

»Dosti těch chval«, promluvila sestra; »konám jen povinnosti svého stavu a díků nezasluhuji. Nyní jest třeba pečovati o nemocného, a ubohá matka potřebuje odpočinku; zde jest lože, na kterém budete spáti, paní, v noci, co já budu bdíti.«

»Nebudete spáti?«

»Budu spáti trochu ve dne.«

»Bůh odplatiž vám vše.«

Milosrdná sestra umyla obličej ubohé stařeně, učesala ji, zahalila ji v šátek, zakryla okno bílým plátnem, aby studený vzduch neměl tolik přístupu, zametla jizbu, osušila obličej churavého drahocenným battistovým šátkem, urovnala polštář, na nějž položila ještě jeden nový, aby nemocný ležel pohodlněji, a přeměnila úplně místo bídy. Když přišel čas k jídlu, vyňala ze stolu, jenž byl tam přinesen, talíře a stolní náčiní, sama připravila oběd, jejž přichystala již ráno, a nemocnému dostalo se živného a v pravdě sytícího pokrmu poprvé za jeho choroby.

»Jak velikou útěchou jest milosrdenství!« zvolal nemocný vida její něžnou péči, »jak velikému bohatství těší se ten, kdo má dobré srdce a šlechetné city!« I bera Milosrdnou sestru za ruku prosil ji o dovolení, aby směl tuto ruku políbiti.

»I já toužím po tom, abych políbila dobrodinnou ruku, kterou Bůh nám sesýlá,« promluvila stařena.

Sestra Dorotea plakala, vidouc kanouti dvé velikých slz po bledých, vyzáblých tvářích nemocného.

»Ha, matko má!« zvolal, »kdyby ona byla jako tato žena!«

»Jmenuji se sestra Dorotea.«

»Požehnané to jméno, jež nikdy nevymizí z mé paměti.«

»Na jiné jméno zapomeň, synu můj!«

»Není to možno, matko; není lze, aby zacelila se zející rána v srdci mém, a nezacelí-li se, jak byste mohla si přáti, abych zapomněl toho jména?«

»Nyní,« pravila Dorotea, »myslete jen na Boha a proste Ho, aby vám vrátil zdraví. Chceme-li, abychom zapomněli na něco světského, mysleme vždy na Boha. Na světě jest jen klam, licoměrnost a bol; u Boha důvěra, pravda a útěcha. Myslete na Boha a zapomenete tak na všecky bídy pozemské. On jest útěchou nešťastných. Vím to ze zkušenosti.«

»Vy? I vy byla jste nešťastna?«

»Ano, velice nešťastna, ale nyní již nejsem.«

»A jak jste toho dosáhla?«

»Odevzdání se ve vůli Boží bylo mým lékem.«

»Všickni nemáme andělské duše, seňoro.«

»Syn můj byl zklamán v lásce a ve své naději.«

»Lásky jsem nikdy nepoznala.«

»Zda může býti větší bolesti?«

»Ó, může věru býti!«

»Která?«

»Která? Ta, které jste nezakusil: nemíti matky.«

»Ach, jest pravda, jest to asi bolesť nevýslovná!«

»Míti matku — jak jsem měla říci — a neznati jí jest ještě hroznější neštěstí.«

Milosrdná sestra zakryla si tvář rukama, plakala, ale v brzku potlačila slzy a pokračovala líbezným hlasem:

»Nepřišla jsem sem pro to, abych plakala nad svým neštěstím, nýbrž abych mírnila cizí, jež jest také mým, neboť jest to neštěstí mých bratří.«

Bylo zaklepáno na dvéře. Milosrdná sestra šla otevřít. Nějaký muž ptal se po mladíku.

»Bydlí zde.«

»Jeden přítel jeho i jeho matky posýlá mne sem, abych toto mu odevzdal.« Doručil Milosrdné sestře zavřený list bez adresy.

»Pojďte dále!«

»Nemohu se zdržovati.« A nečekaje seběhl po schodech dolů.

»Co jest to?« tázala se stařena.

»List pro vašeho syna.«

»Od koho?«

»Od přítele.«

»Já — a přítel? Již dávno nemám přátel.«

»Co obsahuje?« tázala se opět matka.

»Otevřete jej, sestro Doroteo!« pobízel jinoch.

Sestra Dorotea otevřela psaní, jež obsahovalo lístek znějící na čtyři tisíce realův.

»Jsou v něm čtyři tisíce realův!«

»Jakže?«

»A nic více, ani řádky mimo to, nic jiného než lístek na čtyři tisíce realův.«

»Almužna!« zvolala matka. »Toť ponižující!«

»Neposuzujte tak příkře úmysl toho, jenž vám tyto peníze posýlá!«

»Nic jiného to není; ó, ani nenechá mne s pokojem zemříti!«

»Zase mluvíš o smrti, synu můj?«

»Matko, matko! Vy nechápete, že tyto peníze jsou od ní!« Ano, jest to ona, jest to ona: pro ni není Boha, není lásky, jen peníze jsou jí vším; myslí, že peníze všecko nahrazují. Není mi třeba peněz, matko má, nepotřebuji jich: potřebuji čisté a nezištné lásky své matky, péče sestry Dorotey a kněze, jenž mne vyzpovídá a rozhřeší; jen toho jest mi třeba v těchto posledních okamžicích.«

»Synu můj!«

»Ano, matko; cítím, že život můj prchá . . . Ona, ona mne usmrtila . . . Zlořečená! . . .«

»Ustaňte!«

»Ticho, synu!«

Tak zaznělo zároveň z úst sestry Dorotey a nešťastné matky.

»Kristus Pán,« promluvila řeholnice, »odpustil těm, již ho křižovali, a neklnul lidu jerusalémskému. A vy, ubohý tvor, odvažujete se zlořečiti té, o níž pravíte, že vám ublížila?«

»Ó, odpuste mi, sestro Doroteo, Bůh mluví ke mně vašimi ústy; v srdci mém nesmí býti zášti ani hněvu proti nikomu!«

»Požehnán buď, synu můj!«

»Požehnaná buďte, matko má, netrapte se tím; než, nemohu zapomenouti na tu nevděčnici.«

Vzrušení jinochovo, dojem, jejž v něm způsobil pohled na lístek se čtyřmi tisíci realův a přirozené probuzení vzpomínek stížilo hrozně jeho stav. Hned byla u něho sestra Dorotea, zdvihla mu hlavu, osušila řinoucí se pot po jeho obličeji, a tak šťastně minuly nebezpečné okamžiky.

»Sestro Doroteo, sestro má!« mluvil jinoch slabým hlasem k řeholnici, »zemru brzo, a jest nutno, abych se vyzpovídal.«

»Dobře, dobře, bratře můj, jakmile jen vaše matka usne.«

»Díky; jste anděl.«

XIX.

Dáma se závojem.

Jakmile muž, jenž odevzdal Milosrdné sestře čtyři tisíce realův, vyšel na ulici naplniv takto své poslání, přistoupila k němu černě oděná a úplně zahalená dáma se slovy: »Doručil jste list?«

»Doručil, paní.«

»Kdo otvíral dvéře?«

»Jeptiška.«

»Jakže?«

»Anebo nějaká svatá, to už jest jedno.«

»Svatá?«

»Tak jest, paní; měla černý kroj a bílý čepec.«

»Byla stará?«

»Nebyla, paní, nýbrž mladounká a hezká, ať mne —«

»A nespatřil jste nikoho více?«

»Nikoho, paní; řekla jste mi, abych nečekal na nic, a proto sešel jsem ihned dolů. Měla již otázku na jazyku.«

»Nezmýlil jste se v bytě?«

»Nezmýlil, paní; byl to poslední byt, a jiného v těch místech není.«

»Zde máte.«

I vtiskla mu do ruky tolar, a muž smekl klobouk se slovy: »Děkuji mnohokráte, paní; a je-li třeba vám ode mne podobné služby —«

»Nikoli, děkuji vám.«

»Říkám tak, poněvadž bych toho potřeboval. Mám tři děti a ženu čekám do kouta.«

»Jděte s Bohem!«

Muž odcházel, a dáma dlela stále na svém místě.

»Milosrdná sestra!« pravila k sobě. »Nepochybně tam někdo stůně. On? . . . Či moje matka? . . . Ó, té trapné nejistoty! . . . Neodvažuji se tam vejíti . . . Snad bych to měla učiniti, ale neodvažuji se . . . Vrátím se, vrátím se a budu pátrati po pravdě.«

Zahalená dáma hnula se s místa a kráčela v před nepozorujíc, že jí následuje muž, jemuž svěřila onen list.

Muž spěl za ní mluvě k sobě: »V tom vězí tajemství. Snad podaří se mi je proniknouti. Protož první věcí jest zjistiti, kam jde ta paní. Dnes nemám právě ničeho na práci jako každého dne. Místo abych seděl doma se třemi dětmi a s velice rozmrzelou ženou, užiji

svých prázdných chvil k tomu, abych nabyl vysvětlení této příhody, a nanejvýš něco při tom vyzískám; ztratit nemám co.«

A tak šli jeden za druhým.

»Podle všeho,« pokračoval muž ve svém monologu, »má tato ženská privilegované nohy, to jest není na nich kuřích ok, jež by jí překážela v tak lehounké a mrštné chůzi; já mám na každé noze tři. Ale, ke kozlu, kam jde ta paní? Pozor teď, proplétáme se samými ulicemi i uličkami!«

A dáma kráčela stále, až dospěla nepatrného náměstí, kde stálo mnoho povozů, jejichž kočí dřímali na kozlících, a koně měli skloněné hlavy k zemi, pomýšlejíce na trpkosti tohoto života a světské marnosti.

Dáma otevřela dvířka jednoho povozu a naznačivši kočímu, kde by zastavil, vstoupila do vnitř.

Když kočí zdvihl s koně starou houni, jíž byl tento přikryt, zapálil si cigarettu, umístil se pohodlně na kozlíku a na rozkaz dámy zdvihl skla dvířek, rozvažoval muž, jenž až sem za ní šel. »Zdá se mi, že mne tak vyvedla ta paní až sem! . . . Jak budu moci nyní hnáti se za tím vozem? Kdybych měl zdravé nohy, dal bych se v závod s tímto koněm, jemuž, jak se podle všeho zdá, přiblížila se poslední hodinka. Ale svýma nohama nemohu běžeti ani se želvou, nerci-li s koněm. Kdybych tak dal si nohy na ramena a pustil se běhu! . . . Co si počnu v této nesnázi? Vzdám se svého záměru? Nikoli: kdo ví, co a jak? Tato paní chová u sebe tajemství a přeje si, aby nikdo o něm nevěděl, protože kdyby někdo o něm věděl, nebylo by to již tajemství, a já mohu prodati své mlčení za pěkné peníze, ano, za velmi pěkné peníze nebo za nějaké hezké místečko . . . zdá se mi, že této paní nebude příliš nesnadno doručiti mi nějakou stvrzenku, ježto, jak soudím, jest to nějaká vznešená dáma. Nesmím a nesmím jí pustiti s očí: jsem otcem, jsem manželem — to cítím až příliš mnoho — a má žena nemůže se smířiti s nouzí a s plahočivým životem chudoby. Jest už čas, abych dostal se ven s tohoto sucha a čekání, a nutno jest, abych plnil své hmotné povinnosti, bez čehož není pokoje v mém domě, a žena nedbá mé vážnosti a vzpouzí se proti mně. Zlořečená politika zanesla neřesti i do společnosti, ano, až do svatyně mého domácího krbu. Jeden prostředek mi ještě zbývá: vydati v nebezpečenství tento tolar, jejž mi dala ta paní, vynésti ortel nad jeho existencí, vrátiti se domů — nejde-li jinak — s kouskem toho tolaru nebo bez něho a následovati této tajemné dámy v jiném voze.«

»Hej, kočí!« zavolal na jednoho, jenž leže v otevřeném kočáru líbezně chrápal.

»He!« odvětil kočí otvíraje zároveň oči i ústa.

»Podívej se! Vidíš ten kočár, jenž odtud odjíždí?«

»Ano, pane, už jej vidím, jede pomalu.«

»Nuže, pojedeš za ním.«

»Vzadu?«

»Člověče, nevím, jak je možno, aby někdo jel za někým a byl při tom před ním.«

»Řekl jsem tak, aby nám neušel.«

»Dobře, děkuji ti.«

A již jel Madridem jeden povoz za druhým, obrátili se asi stokrát a jeli také asi stokráte týmiž ulicemi.

A kočáry jely za sebou stále; po půl hodině konečně stanul první prostřed jakési ulice, a z něho vystoupila zahalená dáma, zaplatila kočímu a vešla do průjezdu dosti úhledného domu.

Podál zastavil se i druhý povoz.

»Mladý pane, paní vystoupila již z toho kočáru.«

»Děkuji, muži, už byl čas.«

»Vešla do čísla 8.«

»Slezu také. Oh, tolare, dušinko má!«

»Dejte jej pryč; vlhkem dřevo se roztahuje . . .«

»Co jsem dlužen? Uvidím, máš-li svědomí.«

»O to nemějte starosti! Jízda trvala půl třetí hodiny.«

»Muži, mužíčku! . . .«

»Dvě hodiny a skoro ještě půl hodiny; schází do ní asi šest minut.«

»To snad je mnoho. Hodinky moje ukazují, že to netrvalo ani dvě hodiny.«

»Podíváme se; vytáhněte je.«

»Nemám jich u sebe.«

»Tedy . . .«

»Chceš-li doskočiti ke mně domů pro ně, počkám na tebe.«

»Máte chuť se bavit!«

»Zaplatím ti; snad nechceš, abych ti ještě tu zábavu zaplatil?«

»Tedy: dvě hodiny a čtvrt a zpropitné.«

»Zpropitné? Člověče, já bych tebe měl sám o ně žádati.«

»Buď jest blázen anebo hlupec,« uvažoval kočí důvodně.

»Můžeš mi dodati?

»Na kolik? Na bankovku?«

»Ne, na tolar.«

»A co bych vám dodával?«

»Dvě hodiny a čtvrť? Kolik to stojí?«

»Osmnáct realův a dva zpropitného.«

»To zpropitné! Dobrá, dej sem dva realy.«

»Ale, mladý pane . . .«

»S Bohem, věrný tolare! Vidíš tento tolar? Vzpomínej si vždy na tento slavný den, že ten kavalír, jenž ti dal tenkráte ten tolar, vykonal největší oběť na světě. Abraham jižjiž obětoval svého syna, a Bůh zadržel mu ruku. Já obětuji svůj tolar, a nikdo mi toho nezbraňuje. Jak se budeš stkvěti v mých očích, zlatý vozečko, uděláš-li mi to na polovic ceny nebo zadarmo! . . .«

»Ale, mladý pane . . .«

»Ó, neobměkčím nikterak tvého srdce, není tolar jako tento tolar, s nímž jest mi se rozloučiti, abych jej zanechal ve tvých zrádných rukou.«

»Nerozumím z toho ani slovu; oznámil jsem vám jen účet.«

»Ó, co se týče účtů, těch bych ti dal! Ale nedám ti žádného; nemyslil jsem však, že se tak brzo rozžehnám s tímto tolarem.«

»Ale, muži, co to máte pořáde s tím tolarem?«

»Poněvadž jiného nemám.«

»A proč jste si najal kočár?«

»Zrovna na to táži se sebe: Proč jsem si najal kočár? Proč jsi mi v tom nebránil? Proč jsi nežádal toho tolaru ode mne hned napřed?«

»Není tak u mne ve zvyku . . .«

»Ale udělal bys velmi dobře; tvá vydíravosť mne tak dopaluje, že bych ti dal hned jednu holí a ne tolar.«

»Dejte mi už ten tolar a nezdržujte mne. Už jsem si mohl vyjeti zas něco.«

»Kéž já se vidím v tvém stavu! Nevypadalo by to tak se mnou!«

»Dejte mi ten tolar.«

»Neodpustíš mi ho?«

»Neodpustím, pane; chci plat za práci.«

»Kdyby se tak platilo za práci na tomto světě, byl bych šťasten, protože nikdo nepracuje více než já.«

»Ať už jsme hotovi!«

»Zde máš, zde máš ten tolar a vrať mi aspoň dva realy.«

»Ale, mladý pane, to zpropitné?«

»Právě o to prosím já tebe. Pro tebe, který jsi na zpropitné zvyklý, bude to útěchou, dáš-li je jednou ty sám.«

»Nelze mi, pane.«

»Nebuď ukrutný a dej mi ty dva realy. Považ, že nemám než tento tolar, abych klidně dokonal svůj život.«

»Nemám u sebe dvou realův.«

»Dej mi tedy pesetu, a až budu šťastnější, vzpomenu si, že jsem ti dlužen dva realy.«

»Pesety také nemám.«

»Dej sem tedy ten tolar a jeď mimo můj dům, a já tě vyplatím.«

»Ne tak, mladý pane; mám jen deset čtvrtníků; chcete-li je . . . a ještě při tom ztratím; ale, ježto říkáte, že jste chuďasem . . .«

»Nech si je, zbudou mi ještě dva na »miserere«, až si koupím provázek.«

A kočí byl ten tam s povozem i s tolarem, směje se mladému pánu, jenž sršel humorem a byl tak ohromen.

Muž zamířil k domu, do něhož vešla dáma, a tázal se vrátného: »Bydlí zde ta paní, která sem vstoupila před malou chvilkou?«

»Jak se jmenuje?«

»Nevím.«

»Taková zde nebydlí, protože všecky paní zdejší se nějak jmenují.«

»Byla smutečně oděna, měla závoj.«

»Byla ošklivá? Je to žena zapisovatele z druhého poschodí.«

»Nevím. Jest mnoho obyvatelů v tomto domě?«

»Více než sto; jsme zde dva vrátní, každý má na starosti jedna vrata.«

»Tento dům má tedy ještě jeden východ?«

»Ano, pane.«

»To se mi povedlo! To mi ještě scházelo!«

»Kam chcete jíti?«

Muž zůstaviv vrátného bez odpovědi proběhl průjezd, dvůr, zase dvůr, ještě jiný dvůr, jenž vedl ke druhému průjezdu velikému a nádhernému; tento byl nepochybně hlavním vchodem. V průjezdě před velikolepým schodištěm stál nádherný kočár se dvěma bujnými a netrpělivými oři, jež sotva kočí udržel na uzdě.

Když muž kráčel mimo ten povoz, se vším přepychem vyšňořený sloužící otevřel dvířka, a do kočáru vstoupila bohatě oděná paní, věkem pokročilá a jiná za ní, mladá a překrásná ve stkvostném oděvu.

Druhá z těchto paní uzřevši onoho muže zbledla.

(Pokračování.)

V cechu filosofů.

Příspěvek k charakteristice mudrců.

Vybral *Fr. Vaněček.*

(Pokračování.)

James Stephen zápasí v bystrosti s Harrisonem a dí[1]): »*Skutečně pana Spencera závěrky jsou mi nesmyslné.* Jsou tak abstraktní, že ničeho netvrdí. *Jest to jako veliká bublina, která nepraská, ale nadýmá se víc a více, jest tenčí a tenčí, až je úplně neviditeluá!* Je-li toto rozhled po náboženství, pak by lépe bylo říci, že tento »*rozhled*« jest spíše »*rozklad*«. Jestli se dospělo k tomuto závěrku — proč se to nemá říci zřejmě?«

Však to jest právě závěrek, kterého žádná z filosofických bab dobádati se nechce, poněvadž »náboženství jest nevyhnutelné«, jak všichni souhlasí. Harrison vycinkal zaslouženě a důvtipně všem nepřátelům jeho i s největším filosofem panem Spencerem dohromady. Teď mají tyto »slepé báby« dost, teď jí zase bude sám pan Harrison. Proto, milý Harrisone, do kola! Lucernu do ruky, šátek na oči (zřekněte se sv. víry) a hledejte zlato!

Harrison počíná výčtem bludů, kterých se dopustili všickni ti, kdož nepracovali na solidním základě vědy, která jediná může dáti jistoty. Věci vůbec jako slunce, měsíc, hvězdy, Nepoznatelné a podobně, nemohou býti pravidlem o povinnostech, nemohou býti pružinou rozšafného jednání. To, co nemůžeme poznati, nemůžeme také milovati jako nešťastné Ono »Nepoznatelné«. »Ale — táže se Harrison — k čemuž jest náboženství? Proč ho potřebujeme? Co čekáme od něho? Nemohlo-li by nám dáti bezpečný podklad, na němž bychom spočinuli, čím bychom srdce očistili a je povznesli ku soucitu, prohloubili smysl pro krásu, posilnili své úmysly, nemalomyslněli v neštěstí a nepovzbudili ducha sebeobětivosti — k čemu jest dobré? Náboženství nespočívá snad v dívání se na hvězdy, ale v konání dobrého.«

Jak krásný to názor! Ale jaké zklamání po chvíli! Kdež tedy nalezneme podklad takového náboženství? Theologie jest dle Mra Spencera odpravena nadobro, a proto zbývá jediná věda. Ale v množství předmětů, jimiž se věda obírá, jest jen jediný, který může v nás probuditi cit, jenž by nás nutil k činům. Tento jediný předmět jest *člověk:* z čehož jde, že člověk musí býti předmětem rozumového náboženského citu, a že náboženství vědy jest ono, které založil *M. Comte:* »náboženství lidskosti«, nebo Positivismus. O Comteovi »Vlasť« přinesla kratinký životopisek, a ten dostačí pro také velikány.

»Účelem positivismu jest« — píše Harrison,[2]) Comteův nadšený školák — »vyhověti rozumnému lidstvu, aby rozumová láska a úcta pro lidskou brať pomáhala lidem plniti jejich povinnosť v životě, protože úcta nadpřirozeného Božstva skončila svou dobu. Jinými slovy: náboženství lidskosti chce, aby lidé uznali své povinnosti k lidstvu na lidském základě.« Předmětem této úcty jest člověk vůbec aneb

[1]) Ninet Cent. June 1884. p. 908.
[2]) Ninet. Cent. Sept. 1884. p. 369.

Člověčenstvo jako celek — (Humanity). »Myslíme-li na lidstvo — nemyslíme snad na některé vyvolené — ale na milliony, které zalidňují zemi a ji podmaňují, zanechávajíce v každém století hojné dědictví pohodlí, myšlénky a ctnosti.« [3]) Veliký účel, který tane na mysli, jest žíti tak, aby se životem pomáhalo k rozmnožení onoho dědictví a připraviti potomkům něco lepšího, než měli předkové. V tom shledávám dostatečnou sílu, která by nás nutkala žíti dobře, vidím v tom pružinu, pohlédneme-li s úctou na jasné hvězdy našeho pokolení, »svaté positivního kalendáře«, kteří v minulosti žili. Právě pro tuto příčinu kladl Comte tak velikou váhu na minulosť a na pravý pojem lidské vzdělanosti. Kdož vědí, s jakou harmonickou silou uměl Comte oživiti minulosť, ti mohou nejlépe souditi, jak slabý jest Mr. Spencer po jeho boku.« (Ninet. C. p. 367).

Tak dojemně umí líčiti žák Comteův vlastní dítko Comteovo: positivism. Kdežto jiní rozptylují se v daleké končiny a zahalují se ve spoustu nesrozumitelných slov, jest Harrison zcela jasný a srozumitelný. Vyvrátil nauky všech ostatních filosofických bab; poslyšme, co říkají teď jeho kmotřenci. Povede-li se mu tak, jako se vedlo ostatním pod jeho rukou, nepovede se mu valně!

Napřed ať mluví James Stephen: [4]) *»Což není páně Harrisonovo Credo vystaveno každinké námitce, kterou předváděl proti systému Spencerovu? Lidskosť s velkým L není lépe uspůsobena býti bohem než ono Nepoznatelné s velkým N.* Jsou si tak právě podobny jako šest a půl tuctu. Obé jest suchopárná abstrakce, k níž si může každý přimysliti, co chce. Zdá se mi, že jest toto právě tak nepoznatelné jako »Nepoznatelno« samo, a právě tak dobře nebo špatně se hodí jako předmět klanění a zbožňování. Však nedává-li Harrisonovo náboženství žádného předmětu klanění, zdaliž bude moci říditi lidi a společnosť? *»Nepoznatelné«* jest zajisté nevhodným prostředkem, aby se vládlo lidstvem; ale Spencer nikdy netvrdil, že by tím vládnouti chtěl. Kterak se chce tomu vyhnouti? Co chce positivism činiti s velkými masami lhostejných a světských lidí? Nemůže je ani oběsiti, ani zatratiti.«

Tak soudí pan Stephen o positivismu; úsudek jeho jest pádný a pravdivý. Není však tento filosof osamocen ve své kritice. Též Spencer [5]) má své námitky, a to váhy veliké. Neboť: Positivism jest *zcela nefilosofický!*; odpírá zákonu vývoje; jest to »zpětivé náboženství« (Retrogressive Religion). Jeho nefilosofický charakter jeví se v jeho hloupé úctě k autoritě. »Papežská autorita jest mírná, přirovnáme-li k ní osobivosť zakladatele náboženství Lidskosti.« Toť rána za ranou co hrom dopadá! A ještě všech důvodů nevyčerpal. Vidí na dítěti Comteově, kteréž na rukou nese Harrison, tutéž hlouposť, kterou nezvratně a neomylně pozoroval zcela správně Harrison na pantheismu; nebo se pokouší vřaditi největší odpory do kalendáře »svatých« positivních. Lidé, kteří se nenáviděli a potírali své zásady navzájem, a kteří byli příklady největších protiv, řadí k sobě: Bedřicha Velkého a Sv. Pavla! Ludvíka XI. a Washingtona, Lockea, Cyra a Fenelona, ať pomlčím o Herkulovi a Orfeovi.« Ovšem, kalendář Comteův ještě

[3]) tamtéž p. 372.
[4]) Ninet. Cent. June 1884. pp. 909—912.
[5]) Retrogressive Religion N. C. July 1884.

větší nesmysly obsahuje; tak na př. jest v kalendáři positivním Mojžíš a Numa Pompilius, Mahomed a Bohumír Bouillonský, Sv. Bernard a Voltaire! sv. Ignác a Hobbes, Richelieu a Heloise. Podobně drtí Spencer Comtea s jeho kmotrem Harrisonem! Má zajisté pravdu; souhlasíme s ním.

Řada posměváčků positivního apoštola a jeho školáků není u konce. Přichází ještě Huxley, aby vyznal, že se mu nelíbí ani positivism, ani jeho zakladatel. Vyznává, že Comte jest velkým v bourání. A pak bez ohledu počíná potírati novorozeně Comteovo. »Velké bylo mé překvapení — abych neřekl nespokojení — když jsem sledoval postup tohoto »*mocného syna země*« při jeho opravném díle. Zajisté Bůh zmizel, a na jeho místo vrátil se »Nouveau Grand-Etre Suprême«, kterýž jest velkou modlou fetišskou, kterou sám Comte svou vlastní rukou vypálil. Také není řeči o králi, ale viděl jsem do podrobností vypracovaný společenský útvar, který, kdyby měl kdy býti uskutečněn, byl by se svou despotickou autoritou horší než sultán a než puritánský presbyter. Ve své slepotě nemohl jsem rozeznávati kult lidskosti od čirého papežství, s panem Comtem na stolci sv. Petra . . .«

To jest zase ostrá, *filosofická* a pravdivá kritika. Vida, jak umějí filosofické báby býti logickými, když jiného posuzují!

Jestli tak špatně byla posouzena filosofie Comteova, ještě hůře vedlo se jeho ostatní vědě. *Huxley* (Lay-Sermon p. 154) dí. »*Ta část spisů Comteových, která jedná o filosofii fysické vědy, jest velmi nepatrné ceny a ukazuje, že Comte měl jen povrchní a z nepřímých pramenů se prýštící známosť v tomto oboru! Byl' neobyčejně nevědom a neobyčejně nešťasten v této vědě! Shledávám v něm buď málo nebo nic vědecky cenného, a velkou část, co naprosto odpírá pravé podstatě vědy, jako lecos v ultramontánním katolicismu.*« Ve skutečnosti filosofie Comteova může býti krátce vypsána jako méně křesťanský katolicismus (p. 140).

Toto svědectví si mohou dáti školáci positivní za rámeček. Filosofický pohlavár mu vyčítá špatnou filosofii, chatrnou známosť vědy přírodní, kopirování katolicismu a nekřesťanského ducha. Myslím, že v té věci Huxley má docela pravdu. Škoda, že nikoli v ostatním!

Však ještě není konec výčitek, teprve přijde jádro. Modla lidskosti nechce se líbiti panu Spencerovi, a proto ji tříští na kusy. Slyšme[6]): Velká Bytosť »Lidskosti« učinila něco pro nás, a kterak? Podívej se k obyčejnému krbu nefilosofických lidí a viz, jak smutný jest jejich osud.« — »Bylo mi řečeno o některých žácích Comteových, (ač ne o těch, které representuje Harrison) že se modlí ku »*svatému*« *Lidstvu.* Kdybych měl voliti přívlastek pro lidstvo, myslím, že by mi slovo »*svaté*« přišlo až nejposlednější na mysl. Jsem dalek, abych viděl v Lidstvu něco klanění hodného, mně se zdá, že pozorování Lidstva budí city v člověku, o nichž jest nejlépe ničeho nevěděti.« (Nineteenth Century June 1884 p. 917.)

Přívlastek »svaté« Lidstvo se ještě méně líbí Stephenovi. (Ninet. C. 1884 June 917): »*Lidstvo, volá, jest předmětem klanění — lidstvo; hloupé, nevědomé, polozvířecké stvoření! Co mne se týče, chci se klaněti raději nejhloupějším modle v Indii.*«

---

[6]) Ninet. Cent. 1884. p. 917 June.

Nový kritik, nové myšlénky, nový zdrcující rozsudek, ale rozumný a spravedlivý. Dále praví filosofický kritik positivismu: Lidstvo má v sobě málo klanění hodného, že shromáždění positivistů mohlo by se nazvati: »*tři osoby a žádný Bůh.*«

Co Harrison dobrého půjčil Spencerovi, vrací spravedlivě Stephen Harrisonovi. Pan Harrison (Ninet. C. 1884. March p. 500) praví o Spencerovi, že »očistil náboženství, až se stalo *průhledné*«; a Stephen praví: »Řeč Harrisonova o vděčnosti k Lidstvu (což jest hlavní pramen náboženství positivismu) neznamená nic jiného než touhu po milování hodném předmětě, jako láska bezdětné ženy ku psíčku.«

Tuším, že John Gerard, autor spisku »The voices of Babel«, z něhož vzata jest tato zdrcující kritika filosofických bab, má větší zásluhu, než některý spisovatel velké historie filosofie nebo jinak řečeno bláznovství lidského. Není třeba vyvraceti lidskou »libomoudrost« božským zjevením, vždyť se vyvracejí mudrcové navzájem, a to s takým zdarem a takou přesností, že si ničeho již netřeba přáti! Jakmile tito páni bojují proti sobě, umějí vládnout tak bystrou zbraní a tak dobrou střelbou, že se nepřátelské stavby boří jako domečky z karet.

Co dosud praveno, dá se krátce vyjádřiti několika větami.

Z materialismu si tropí zasloužený posměch: Leslie Stephen, Comte, Clifford, ano i sám Huxley nechce ve všem souhlasiti. Praví o něm, že jest to nesmysl. Ze všeobecných zásad lidstva, jak je navrhuje James Stephen, činí si žerty: Harrison, Spencer, Clifford — a oni nejsou jediní, ale jest jich legie, a všichni se nazývají mudrci. Cliffordovu theorii o kosmické Emoci, (která našla také opěvatele na českém parnase) staví na pranýř jako bláznovství: Spencer (největší duch!) a všichni ostatní. Modlu Spencerovi, kterou pojmenoval on sám Unknowable (Nepoznatelné) kácí bez lítosti Harrison, Stephen. Jakmile však hlásí se Harrison ke Comteovi, ze všech stran zaznívá posměch, v čemž jde příkladem následování hodným napřed Spencer, za ním Stephen, Huxley a nenechají na Comteovi ani zdravého vlasu.

Nejsou-liž to opravdu hlasy babylonské (The Voices of Babel), jak to nazývá věřící křesťan John Clifford?

Když starý Kadmus sil dračí zuby, povstali z nich válečníci, kteří jeden druhého ubíjeli, a ze všech zbylo prý jen pět, kteří postavili slavné Theby. Tak naši filosofičtí Babyloňané, když sebe navzájem zničili a jalovosť svých soustav si dokázali, potvrzují pravosť a nedobytnosť *Hradu na Skále Petrově!*

Právě tito páni, kteří svým stálým brousením už všecko ubrousili, dokazují démantovou tvrdosť křesťanství. Poslyšme ty Babyloňany ještě kousek dále.

Člověk jest ve vášni stejný, jako byl kdysi v Řecku a jinde — tak i nyní v nárůdku mudrců, kteří zůstávají lidmi i při svém mudrování. Kdysi v Řecku byl svár, komu sluší přičísti vítězství v bitvě Salamínské. Kdož by nechtěl býti nositelem tak slavného vavřínu? Hlasování o této věci ukázalo nejen sebelásku lidskou, ale i smysl pro spravedlnosť, který i za sebeláskou prosvituje. Neboť všichni účastníci bitvy salaminské přičítali zásluhu nejprve sobě a potom — Themistokleovi! Z toho je patrno, že na druhém teprve místě jmenovaný Themistoklés jest vlastní vítěz salaminský.

Snad to bude s našimi bojovníky babylonskými podobně. Sle-

dujme je s Johnem Gerardem ještě 10 minut a pak je opusťme na dobro, neboť lepšího osudu nezasluhují.

Clifford ve své učenosti nemůže snésti jméno Bůh. Nedivme se, vždyť »učenosť nadýmá«. Nicméně — jakkoliv tento učenec na prvním místě ovšem jmenuje sebe a svou theorii, svůj způsob boje a bádání nejlepší, přece upřímně a zcela jasně doznává, že kdyby to jeho učení nemělo být dobré, že by jím mohlo být přece křesťanství. Tento učený pán ve svých »Essays« p. 388 zcela *připouští*, že »*theistická hypothesa sama sebou jest rozumná*«, což zajisté jest mnohem více, než by si říci přál. Doznává, že tato hypothesa jest jediný filosofický soupeř jeho rozumu.

Vezměme »největšího ducha XIX. věku«, Spencera. V Nineteenth Century July 1884. p. 12 a 13. prohlašuje svůj soud o duchovním zápase v XIX. věku: »Zpětivé náboženství Humanity klesá hluboko pod vyznání náboženská, k nimž se mysle lidské povznesly. Humanity (Lidstvo, Lidskosť) jest toliko prvý druh jména pro duchy a šotky; však lidé přišli k něčemu daleko vznešenějšímu, »v ponětí ducha převyšujícího lidstvo (Humanity)!« Což by ve srozumitelném hlasování dalo se vyjádřiti: nemá-li býti přiřknuta palma mému Nepoznatelnému, pak to není ani materialismus, ani comteismus, ani co jiného, ale vznešená nauka křesťanská.

Očekáváme zajisté i od třetího zápasníka, Harrisona, že bude napřed hlasovati pro sebe. Upřímně píše (v Ninet. C. 497—499, 1884.): »podstatou náboženství není zodpovídati otázky, ale říditi a spravovati lidstvo.« Kdežto jest jisto, že ani kult Nepoznatelného, ani kosmická Emoce toho nedokáží ani na okamžik, přece doznává, že »*theologie tak dlouho činila — po dvacet, ano třicet století*«.

Harrison dává svému soupeři ještě lepší svědectví, neboť dle něho náboženství křesťanské tak ovládalo lidstvo, že »posvátné jméno náboženství v tisíci jazycích znamenalo nejhlubší přesvědčení člověka, jeho nejbezpečnější naděje, posvátné tužby jeho srdce, co může poutati bratrstvo po pokolení, potěšiti osiřelé a vdovy, posilniti mučeníky na popravišti a hrdiny na bojišti.« Svědectví Harrisonovo jest zajisté krásné, ale soudný člověk se musí diviti, kterak může u takého obdivovatele vzniknouti taková nenávisť, a kterak mohla vzniknouti v tak uznalé hlavě myšlénka, postaviti na místě něčeho v minulosti tak osvědčeného, něco tak neosvědčeného v přítomnosti! Neboť svatá víra naše má minulosť a osoby také, že sám Comte je řadil do svého kalendáře svatých. Minulosť křesťanství jest slavná a historická, ale co souditi o budoucnosti Comteově?

Máme opět týž obraz hlasování jako v Athenách. Harrison však jest ještě upřímnější a připouští více než ostatní nepřátelé filosofie křesťanské, sám doznávaje, že jeho vyznání nemůže vyplniti mezeru po staré víře zanechanou. Když se Harrison rozohní v deklamaci proti Spencerově »Nepoznatelnému« a jeho nedostatečnosti, tu slavně prohlašuje, že člověčenstvo žádá předmět klanění se, a tímto předmětem nemůže býti ani Spencerovo Unknowable, ale dle vlastního doznání ani Humanity. »Nežádáme, aby se kdo klaněl Člověčenstvu.« »Člověčenstvo není ani stínem Boha, ani náhrada za Boha, ani podoba Boha.« [7])

[7]) Ninet. Cent. March 1884. p. 500.

Po tak upřímném vyznání jest zřejmo, že bůžek Comteův nemůže vyplniti místo, které zaujímá víra v Boha, a jest i tento nepřítel křesťanství důkazem křesťanské pravdy.

S Harrisonem souhlasí i Sir James Stephen ve své domněnce o Humanitě. Neboť dle Stephena nemůže býti Člověčenstvo předmětem klanění se, a proto praví, že jak Spencerovo »Nepoznatelné«, tak i Cliffordova kosmická Emoce nemohou býti kultem rozumným, a jestli tedy přece člověčenstvo nezbytně potřebuje náboženství, (což všichni filosofové kromě Clifforda za samozřejmé mají) pak že je nelze ničím vyplniti leč křesťanstvím.[8]) Neboť ono dlouho působí a dobře, a tím podstatně se liší ode všech filosofických padělků.

Právě opačně nežli je učení Spencerovo a Harrisonovo, jedná o věcech a osobách známých a ne neznámých: »Ježíš Kristus« — praví dále — byl předmětem tak nadšené lásky a zbožnosti, vládl tak velikému množství lidu všech věků a zemí, toliko proto, že věřili, že žil, a že měl autoritu, kterou skutky jeho dokazovaly jako božskou. Všichni, kteří chtějí založiti nové náboženství bez podobných nějakých průkazů — zaniknou. Filosof vzpomíná známé odpovědi Talleyrandovy. Tento byv kdysi tázán nadšeným Francouzem, který by byl nejlepší způsob zavésti nové náboženství, doporučil mu, aby se dal ukřižovati a třetího dne aby vstal z mrtvých.

Téhož prostředku chtěli před několika lety užiti proti jakémus lžiproroku a zakladateli nového náboženství, kdesi na Balkáně, ale proroku zašla ihned chuť.

Snad postačí ukázky hlasů babylonských, abychom mohli viděti velebnou budovu Církve na skále, která v tomto labyrinthu cest a cestiček zcela jasně a určitě ukazuje směry světové. Není zajisté lepšího vysvědčení křesťanství nad hlasy samých nepřátel. Po filosofické řeži, kde jeden druhému jasně dokazuje chatrnosť jeho stavby a základů, zůstává stavba Páně stát, a nepřátelští filosofové vidí, že má mnoho krásného a pevného. (Pokračování.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Pokračování.)

Důvěra jeho působila podivnou mocí i v mysl nevzdělanou a surovou. Přišel věřitel a když slyšel, že ničeho nedostane, protože zakladatel »Malého domu«. právě ničeho nemá, dal se do klení a nadávání, až běda slyšeti. Cottolenga řádění jeho nezmátlo; klidně poslouchal strašlivé hromobití a pak pravil s obvyklým svým úsměvem: »Vidíte, příteli; co jste si tím pomohl? Nic, ale pranic; nemohu vám stejně ničeho dáti a ještě k tomu máte hřích. Pojďte nyní se mnou

[8]) Tamtéž. June 1884. p. 911.

dolů do kostela před oltář Rodičky Boží; budu se s vámi modliti litanie, aby vám Bůh vaše klení odpustil. Než se je spolu pomodlíme, kdo ví, co se nestane; možno, že přece půjdete domů spokojen.«

Věřitel pohlédl na lidumila s nedůvěrou, ale pomyslil si: »Což jestli má pravdu, nebo dokonce má snad peníze pro mě připravené? Učiním, jak si žádá, abych ho nepopudil.«

Odešli do kostela — a u fortny zvonil za chvíli služebník ze šlechtického domu, jenž přinesl znamenitou peněžitou pomoc.

Značně ukrocený věřitel vyšel po chvíli z kostela; sestra odevzdala řediteli »Malého domu« peníze a tento, podávaje udivenému muži dluh, děl mu zcela pokojně: »Podívej se, jak nám Nejsvětější Panna rychle přispěla!«

Viděli jsme z četných příkladů, že »Malému domu« bylo někdy velmi zle, ba, že byl blízek hladu a nouzi; a přece výtečný jeho zakladatel tak důvěřoval v Prozřetelnosť Boží, že nechtěl ani slyšeti o nějakých zásobách nebo kapitálech pro budoucnosť, aby trvání »Malého domu« bylo zabezpečeno. Velmi často říkával: »Malému domu« stále se povede dobře, pokud nebude ničeho míti; ale tehdy, až začne míti nějaké jmění, to bude začátek jeho klesání.« Nemovitých věcí Cottolengo vůbec darem nepřijímal, leda s podmínkou, že je ihned prodá a peněz užije buď k rozšíření místností dosavadních, nebo k zakoupení nových.

Velice charakteristický a památný jest jeho vzkaz, jejž kdysi učinil králi Karlu Albertovi. Dověděl se, že Karel Albert hodlá navštíviti »Malý dům« se stkvělým průvodem.

»Řekněte králi,« vzkázal apoštol lásky křesťanské, »že mu ze srdce děkuji za velikou čest, již mně chce vzácnou návštěvou svou prokázati. Ale milejší by mně bylo, kdyby od návštěvy té upustil . . . mám strach, aby Prozřetelnosť Boží neurazila se Prozřetelností lidskou.«

Král znal zakladatele »Malého domu« i všechny zvláštnosti jeho povahy dobře, a proto ho vzkaz ten neurazil a na Cottolenga se nerozhněval.

Když kdysi kanovník měl u krále Karla Alberta přátelské slyšení, řekl mu král zcela důvěrně: »Milý pátere, už jsem s vámi kolikrát mluvil o »Malém domě« a jeho trvání . . . jste člověk smrtelný — a rozumíte mi, co tím míním; rozvažte to dobře; nebylo by s prospěchem, kdyby vláda převzala protektorát nad »Malým domem?«

»Sire, to je nemožné,« upřímně řekl kněz.

»Proč nemožné?« usmál se Karel Albert, jenž hned smyslu odpovědi neporozuměl. »Ručím vám za to; já tomu velmi přeji.«

»Sire, odpusťte, to je nemožné!« zvolal Cottolengo. »Svěřil jsem protektorát »Malého domu« Nejsvětější Panně a Prozřetelnosti Boží; jakž jim jej mohu najednou vzíti a odevzdati vládě? Ne, sire, to nemůže býti!«

Odpověď ta nezůstala tajnou veřejnosti. Někteří proto Cottolenga odsuzovali, jiní na výsosť obdivovali. Nescházeli i pochybovači a uštěpačníci, kteří rozhlašovali, že Cottolengo jest dobře penězi zásoben, že má tajný fond, o němž kromě něho nikdo neví, ba mluvily se věci podivné a báječné. Ale kdo znal Cottolenga z blízka, kdo viděl celý ten život, všechny ty snahy jeho, ty jeho starosti, ty útoky věřitelů atd., byl přesvědčen, že podobné řeči jsou jen plané povídání a byl proniknut vědomím, že muž tak svatý, jakým byl Cottolengo,

neznal strojenosti a přetvářky, aby se byl na př. tvářil, že nemá ani haléře, a zatím kdesi měl ukryté poklady. To byly jen jízlivé řeči jedovatých nepřátel — v první řadě svobodářů a freimaurů, jež nejvíce hnětlo, že Josef Benedikt je knězem katolickým, a že veškeré podniky jeho založeny jsou na zásadách učení náboženství a Církve katolické!

Cottolengo byl muž křišťálově čisté duše a srdce; o ničem tak rád a tak často nepromlouval k různým rodinám a jednotlivým nemocným téměř každodenně, jako o ohavnosti hříchu a neblahých jeho následcích; nic tak důrazně nekladl na srdce všem, než aby všemožně bděli nad sebou, aby Bůh v »Malém domě« urážen nebyl, a to ani hříchy všedními. Zazněl-li zvuk hodin, odbíjejících hodiny celé, slyšel jsi po celém »Malém domě«: »Od hříchu smrtelného vysvoboď nás, Pane,« a každý bil se v prsa; zbožná ta prosba brzy však ustoupila jiné: »Od hříchu všelikého vysvoboď nás, Pane« — neboť Cottolengo varoval, prosil, zapřísahal chovance své, aby i malého, všedního, na pohled nepatrného hříchu se varovali. Nepředstavoval jim při tom tresty pekelné ani očistcové, ale mluvil k jejich srdcím a ukazoval jim, jak veliký byl by to nevděk, kdyby oni, právě oni, chovanci »Malého domu Prozřetelnosti Boží«, Boha hříchy hněvali a uráželi. Uváděl jim na mysl, jak velikými dobrodiními je ne on, Cottolengo, nýbrž dobrotivý Bůh každodenně zahrnuje.

»Synové moji,« říkával Josef Benedikt přečasto, »jestliže hřích je vůbec ohavným, dopustí-li se ho křesťan, tím ohavnější je, dopouštíte-li se ho vy; vy jste v domě Božím, vy jste chovanci Prozřetelnosti jeho.« V jizbách jednotlivých rodin pověsen byl na stěně nápis velikými písmeny: »Bůh vás vidí« — výrok, jejž tak často a tak rád opakovával sv. Vincenc z Pauly.

Ovšem že často i nejeden chovanec ho zarmoutil, dopustiv se různých, mnohdy i těžkých provinění; ve mnohém se zklamal.

»V domě tomto je hřích,« řekl hluboce pohnut ve přítomnosti všech ošetřovanců; někdo z vás těžce urazil Boha; ať jsi to kdokoliv, opusť »Malý dům«, odejdi z místa, jež ti není milé, nechci tě viděti, nechci tě znáti — odejdi rychle, rychle — nebo rychle se polepši, rychle se naprav!«

Nemysleme si, že výtečný kněz někoho skutečně z »Malého domu« vyhnal. Věděl dobře, že by tím provinilce nenapravil, a na jeho polepšení, napravení mu nejvíce záleželo; chtěl, aby hříšník uznal svou vinu a činil za ni pokání. A to se také vždy stalo. Pln lítosti a studu vyznal se hříšník ve sv. zpovědi a dobrotivý Cottolengo miloval jej více, než před tím. Aby kdo stal se ve hrubších případech zpětilým — to bylo v »Malém domě« věcí přímo neslýchanou. Nejen Vincentinky, ale i chovanci »Malého domu« vůbec domnívali se o Cottolengovi, že o každém jejich i nejtajnějším skutku, ba i myšlénce, ví; kolikráte přihodily se proto věci dojímavé a pohnutlivé. Cottolengo jen vstoupil do jizby, a již mnohý, kdo neměl dobré svědomí, počal se rdíti a třásti. Josef Benedikt býval však soudcem shovívavým a laskavým.

Málo času měl Cottolengo, ale jednalo-li se o věci důležité, zvláště o zásady a řád, jaký považoval muž Boží za prospěšný a nezvratný, uměl si čas opatřiti i u prostřed největšího spěchu a nejrůznějších zaměstnání. Z venkova odkudsi dopsala mu správa nemocnice,

aby tam poslal několik sester Vincentinek, — Josef Benedikt tak učinil teprve po několikáté prosbě, neboť výtečných a vzorných těchto ošetřovatelek nemocných sám ve svých ústavech potřeboval. Ale buďže správa oné nemocnice byla v rukou liberálních nebo pro jinou příčinu, velice píchalo je v nemocnici do očí, že sestry Vincentinky přistupují každého dne ku stolu Páně — činili si z nich posměšky, ba snažili se i různým potupným způsobem, aby je zlehčili a od svatého tohoto výkonu odvrátili. Hned při prvních pokusech toho druhu dopsaly sestry svému představenému, co se tu děje, jak to bylo jejich povinností. A hle! sotva že veliký dobrodinec list jejich obdržel, opustil všechny práce v »Malém domě« a ku velikému překvapení sester i správy nemocnice objevil se v nemocnici samé — vážný, přísný, ale nerozhorlený, klidný. Byť náš Josef vtělená skromnosť, přívětivosť a láska, ale kde běželo o Boha, o víru, o vykonávání pobožnosti atd. tu ukázal, že co se týče jeho osoby, nevyžaduje a nechce žádných zvláštních ohledů, poklon a zdvořilostí, ale kde jedná se o ony záležitosti svaté, že jest pevný, přísný a nezvratný. Prohlásil stručně a rozhodně, že nedopustí, aby řád jím daný byl v ústavu tom tupen a zlehčován, a že přichází, aby si sestry Vincentinky okamžitě odvezl do »Malého domu«. Nastalo prošení a slibování, až dobrý kněz povolil a sestry — jak pravil, jen k vůli ubohým nemocným a z lásky k Bohu — v nemocnici nechal. Od té chvíle mohly zcela volně a svobodně náboženské povinnosti řádem Cottolengovým ustanovené vykonávati.

Že tato rozhodnosť byla na svém místě, jest patrno. Když ho někdo tituloval »perillustre, amplissime«, nebo mu říkal »kanovníku« neb dokonce »superior Malého domu«, to mu bývalo velice nemilé, a nezřídka činil na všechny tyto tituly dobré vtipy; často, kdo povahu jeho blíže neznal a v rozmluvě s ním oslovoval jej »cavaliere« »rytíři«, kterýž stupeň šlechtictví mu na základě uděleného řádu náležel, jak dobří čtenářové naši se pamatují, propukl i ve smích a prosil, aby s ním rozmlouvající jej takto netituloval. Když však jej týrali věřitelé nebo napadli ve veřejných časopisech liberálové neb zednáři, kteří se po Italii tehdy mocněji a mocněji počínali množiti a rozšiřovati, nehnětlo to pranic vzácného toho muže; obličej jeho nebýval nikdy zachmuřen ani zrak zahalen, nebyl nikdy zamlklý a smutný neb až do vášnivosti rozzlobený; buď byl zcela klidný jako vždy, neb i veselejší než jindy a mnohdy i říkával: »Zaplať Pán Bůh!« »Ti lidé mají pravdu; jsem přec jen špatně vychovaný, ničemný člověk.« »Snad mě to napraví; taková lekce nemůže škoditi.« A když mnohý jeho přítel a ctitel k němu se rozběhl a rozhorlen jej prosil, aby se ozval a za potrestání drzých utrhačů a lhářů žádal, smával se Cottolengo a odpovídal zcela pokojně: »I dejte pokoj! Vždyť je to svatá pravda, co řekli!«

Ať již si skromný Josef Benedikt titulatur přál či nepřál, zdvořilostí pro sebe žádal či nežádal, jisto jest, že byl kanovníkem, »Malého domu« zakladatelem, superiorem a šlechticem, rytířem, pomineme-li ostatních jeho titulů a hodností. Jest nám odpověděti k otázce, jak tento vynikající a vznešenými důstojnostmi a hodnostmi obdařený muž bydlel? Jak stkvostným nábytkem a jakým pohodlím byla opatřena jeho komnata, jeho salon přijímací? Jak a co jedl; kdo a jak pro něho vařil? Jsouť ovšem v Italii některé ústavy, zvláště

ony »čistě filantropické«, kde ředitel, správce neb některý jiný vyšší funkcionář nádherně bydlí, bohatě stoluje a pod., kdežto zhusta nemocní a ošetřovanci, pro něž vlastně ústav zřízen jest, tísní se v místnostech nedostatečných a požívají stravy dosti bídné; našim čtenářům snad ani připomínati netřeba, že takových poměrů v »Malém domě« nebylo. Vždyť lidumil turinský sám sebe nazýval »služebníkem, bratrem chudých«, a nechtěl, aby jinak bydlel, jedl a žil nežli oni sami. Jeho příbytek byla nepatrná, těsná komůrka beze všech ozdob; kromě sv. kříže byl tu pouze v hezkém rámu krasopisně provedený nápis: »Diligam te, Domine« — ten dal si Josef napsati, aby, jak sám se vyslovil, »mu vždy připomínal, že ve všech okolnostech života, štěstí i útrapách, povznášení i pronásledování, má Boha stejně milovati.« Strava jeho byla nevýslovně prostá. Ráno snídal komisní chléb, jaký jedli vojáci; namáčel si jej do vody. Když mu proto bylo domlouváno, ukrojil s úsměvem kousek onoho »komisárku« a podávaje jej domlouvajícímu »že prý by si přece jen něčeho lepšího dopřáti mohl,« odpověděl: »Jen okuste — ten chléb má všechny nejlepší chuti.« — Oběd jeho býval skrovný a odměřený; obyčejně jídal zeleninu, a když byl někde zván nebo meškal mimo »Malý dům«, brával svůj komisárek sebou; neostýchal se pranic vytasiti se s kusem a krájeti si jej, jako doma. Tu pravidelně přicházíval černý komisní chléb ku cti a vznešení stolovníci prosili Cottolenga, aby jim též kousek ukrojil a chválívali, že je dobrý; nejednou prohodil lidumil všecek spokojen: »Tak vida! a tuhle lahůdku já každý den snídám!«

A jeho »sál přijímací«? Byla to maličká jizba hned za fortnou, a sem přicházeli k němu tisícové: dárcové i prosebníci, žebráci i boháči; mluvíval s nimi opíraje se o zeď neb o starou polní židli, zvláště důležitý a podstatný to kus nábytku v tomto »sále«. Slovo »audience, slyšení« zamítl důrazně ihned, jak tu poprve bylo proneseno a zamítal je důsledně vždy, kdykoliv je slyšel. »Slovo toto,« pravil, »sem do »Malého domu« nikterak nepatří a nikdy zde vyslovováno býti nemá. Zde nedává slyšení nebo chcete-li audienci žádný smrtelný člověk; jediný, kdo zde slyšení dává, je Prozřetelnost Boží — nikdo jiný.« Míníme, že již tímto jediným výrokem Cottolengo charakterisoval »Malý dům« a předstihl veškerá světská filantropická zřízení.

»Láska křesťanská,« říkával zakladatel »Malého domu«, »žádá sebezapření, oběti, posvěcení od nás, abychom mohli snášeti bídy a bolesti bližního a ulehčovati mu, nikoliv, abychom nešťastným bližním hodili peníz, který nám zbude po hlučných radovánkách, po tancích a hýření.« Býval vždy zarmoucen, když slyšel, že zde onde v Turině nebo jinde se »ve prospěch chudých« tancuje, pije nebo hoduje. »Takových prostředků katolík nepotřebuje,« opakoval nejednou. »Často mají podobné podniky v zápětí hřích a veřejná pohoršení, a tak se jimi mnohem více zlého způsobí, nežli dobrého.«

Četl jsem kolikráte o mužích, jimž historie a svět, a to mnohdy dosti neprávem, přisuzuje název »veliký«, že málo spávali. Náš Cottolengo spával též velice málo. Jako vojín na stráži, jako lékař v době zhoubných epidemií, nevěděl, v kterou chvíli a kam bude povolán. Josef Benedikt spával oblečený sedě na židli nebo maje hlavu položenu na stole. K těžce nemocným docházíval i kolikráte za noc, neštítil se jich, nákazy se nebál; obracel je na loži, ba i jinam pomáhal je přenášeti, ač mnohdy zapáchali tak, že každý jiný byl by z jizby raději

utekl. Často jej namahání ono tak vysílilo, že téměř klesal; mnohdy byl i hladem zmořen. Oděv jeho byl chudý a prostý tak, že v zimě (a v Turině bývají kruté mrazy a ledové vichry) mu ani potřebné ochrany neposkytoval; v té příčině Cottolengo pranic sebe nedbal; byl tak úzkostlivý, že by se byl domníval, že tím chovancům svým ubírá, kdyby si byl dražší nebo lepší oděv pořídil. Byl tak pánem svých citů a vášní, které jsou údělem každého smrtelníka na této pouti slzavým údolím, že ve všech případech svého života, v těžkých ranách, bolestných protivenstvích — byl stejně klidný, vážný, Bohu odevzdaný. Snadně se to napíše, snadně se to řekne, ale jakého sebezapírání je tu třeba, nežli člověk takové dokonalosti dospěje! Z tisíce, ba z desíti tisíc jednomu sotva se to v takové míře podaří.

Liberálové a zednáři ovšem se soudem svým jsou brzy hotovi; prohlásiliť ještě za živobytí Cottolengova, že není třeba náboženství ani ve školách, ani v životě lidském, prohlašují to i dnes, ba hlásali a hlásají, že zapírání sebe a ctnosti křesťanské zlehčují člověka v důstojnosti jeho, že jej činí slabým, a naprosto posměšně mluví o postech, pokání a veškerém asketismu. Těm prostě dáváme tuto odpověď: jedině ctnosti křesťanské takového muže, jakým byl Josef Benedikt Cottolengo, daly vznik »Malému domu«, jedině ctnosti, jež vznikají z pramene víry a náboženství, dovedly starati se o dva až tři tisíce bídných, nemocných, opuštěných a mrzáků, kteří by bez oné víry a náboženství, jež činily Cottolenga tím, čím byl, byli kořistí hladu, bídy, zločinu, nemocí a zoufalství. Lidská filantropie, neozářená světlem víry a neproniknutá teplem náboženství, je sobecká a pyšná, a ta nikdy nezabrání hladu, ani bídě, ani zločinu, ani zoufalství. Máme toho četné příklady; čím dále jdeme do dějin moderních, kdy lidstvo půdu náboženství a víry opouštělo, tím jsou příklady ony četnější a četnější — z nich, jako koráb Noemův v dobách potopy obecné, strmí dva giganti katolické lásky k bližnímu a nezlomné víry: Jan Bosco a Josef Benedikt Cottolengo.

XII.

Asi deset hodin cesty od Turina jest město Chieri, jež čítá nyní kolem deseti tisíc obyvatelů. Zde měl náš Josef bratra Alojsa. Když byly ústavy Cottolengovy v začátcích a ještě v »Červeném domě«, koupil Josef železnou postel pro svou nemocnici, kterou však z neznámých příčin tam neumístil. Sestra Crescencie mu radila, aby ji někam schovati dal, že ji budou dobře moci potřebovati, až se ústavy rozšíří.

»Nikoli«, řekl kněz s obvyklým svým úsměvem, »tuto postel pošlu bratrovi do Chieri, neboť je to mé lože poslední — na ní umru.«

A skutečně tak učinil, a nejen to; za několik neděl potom odejel do Chieri, a světnici, v níž postel ona stála, zcela dle svého vkusu si upravil, tak že ničím se nelišila od té, v níž v Turině bydlel. Rozestavil nejnutnější nábytek a zavěsil na zdi několik prostých svatých obrázků. Přijel zase domů a o ničem se nezmínil; nemluvil o bratrovi, ani o městě Chieri, ani o smrti; až teprve za několik let po této cestě do Chieri, kdy světničku dle vkusu svého tam si upravil, počal o předtuše brzké smrti určitěji mluviti.

Tak kdysi večer stál na dvoře »Malého domu« a hovořil s jistým knězem; pojednou zadíval se do dáli k zeleným svahům proslulého vrchu Soperga, pod nímž rozloženo jest město Chieri. Přerušiv rozmluvu, ukázal v onu stranu a pravil: »Vidíte? vidíte tam ten zelený vrch? Tam za ním si odpočinu, a to brzy; tam složím své kosti.« Jindy zase navštívila jej rodina, jež »Malému domu« a ošetřovancům jeho mnoho dobrodiní prokázala. Hovořili o všeličemž, a když se jej ptali, jak se má a jak se mu vede, odvětil: »Necítil jsem nikdy tak vroucí touhy, opustiti tento svět, jako nyní. A zdá se mi, že se touha má brzy, ba velmi brzy vyplní.« Hosti se této odpovědi ulekli a různě mu předtuchu jeho vymlouvali; ale on, jako by neslyšel, ukázal zase na Sopergo a dodal radostně: »Ano, ano; tam složím kosti své.« Ježto blíže Soperga byla i hrobka rodiny královské, vzali hosti Cottolengovi věc v žert a pravili: »Podívejme se na dobrého našeho kanovníka; kdož pak by si to jen pomyslil, že chce býti pochován blíže králů našich, jako by byl z rodiny a krve královské? Tohle bychom přec nebyli řekli!« Po této poznámce snažili se smíchem jej rozveseliti. Ale Josef Benedikt jakoby nebyl žertu porozuměl, odvětil zcela vážně: »Ale kde pak na Sopergo, vedle hrobky královské! Tam nikoliv, ale trochu dále za Sopergem« — a již ničeho neřekl, jen byl všecek zamyšlený. Asi rok před blahoslavenou smrtí svou mluvil se sestrami o velikých výhodách žití osamělého, o živé touze, žíti jedině s Bohem; po této řeči několikráte napomínal sestry, aby proň příliš netruchlily, až hodina jeho, která se blíží, přijde. Sestry neviděly na milovaném otci svém žádné nemoci, proto je řeč tato překvapila; žádná z nich nemohla se hořkých slz ubrániti.

Všem, kteří našeho lidumila dobře a po dlouhá leta znali, ovšem bylo patrno, že Cottolengo, jak říkáme, stárne a schází, a nebylo divu. Život jeho nebyl ničím jiným, nežli namahavým a obětavým zasvěcením službám nemocných, chudých a z bídných nejbídnějším. Když někdo o něm a zdraví jeho mluvil, říkávali mnozí: »Cottolengo? Uvidíte, že bude dlouho živ. Je mu teprve padesát šest roků; on již uvykl tomu životu mezi nemocnými — přesvědčíte se; ten se dočká vysokého věku!« V Boží radě však bylo jinak souzeno.

Třetí neděli po velikonoci r. 1842. vystoupil Josef Benedikt na kazatelnu před věřící v chrámu hojně shromážděné. Všichni očekávali s hrobovou tichostí a napjetím slova oblíbeného a drahého kazatele. Mluvil o bezměrné blaženosti duše, jež, odhodivši pouta tělesná, spěje k Bohu, Tvůrci svému a zřídlu všeho dobrého. »Dítky mé,« dodával, »dítky mé, nechte, ať tato hlíněná nádoba moje se rozpadne; nechať rozpadne se nádoba ta pomíjející a nebudiž vám toho žel! Co mi zbývá činiti ještě na bídné této zemi? Po ničem nedychtím již, nežli rozdělenu býti . . . Kázání toto, na vlas podobajíc se posledním slovům tklivého loučení, učinilo na všechny přítomné trudný dojem a mnozí i hlasitě štkali. Když Josef Benedikt sestoupil s kazatelny a před hlavním oltářem Nejsv. Svátosti se poklonil, pravil polohlasitě, ale tak, že jej mnozí zcela zřetelně slyšeti mohli: »Modlete se za mne, jenž jsem na konci dnů svých, abych se žádnou větší vinou neoctnul se před soudnou stolicí soudce Nejspravedlivějšího.«

Kázání byla přítomna a slova tato slyšela i představená jistého kláštera, jež všecka rozčílena slovy dobrého Josefa přišla za ním do sakristie, ale zde pro slzy a pohnutí ani slova promluviti nemohla.

Cottolengo obrátil se k ní, viděl její pohnutí, vložil jí ruce na hlavu a řekl chvějícím se hlasem: »To je poslední požehnání, jež vám dávám.«

Při tomto kázání Josef Benedíkt — a bylo to jeho kázání poslední — pojednou se zamlčel, a po chvíli doporučoval věřícím vřelými slovy, aby se často modlili za Karla Alberta a celou rodinu královskou. Vzpomínal i sv. Otce a pojednou doložil: »Ano, tak dlouho, pokud budeme míti Karla Alberta . . .« tuto větu však nedokončil; chvíli se zamlčel a pak počal mluviti dále o jiných věcech.

Záhadný smysl nedopověděné této věty dostatečně byl vysvětlen dalšími událostmi a osudy země italské, církevního státu a sv. Otce od nastoupení syna Karla Alberta, Viktora Emanuela, až do osudného r. 1871. Toho vzpomínali pamětníci posledního onoho kázání Josefa Benedikta, dokládajíce, že Cottolengo měl dar prorocký, nejen vzhledem k této okolnosti, ale i co se týče jisté předtuchy o nastávající smrti. I jemu, jako četným vyvolencům Svým, dal Bůh tušiti chvíli, kdy z tohoto slzavého údolí k jasným výšinám povoláni budou.

Po mši sv. odebral se Cottolengo do klášterů turinských, kde pohnutlivě dával »s Bohem« a loučil se, žehnaje a přijímaje tisícerá dobrořečení a žehnání. »Pojedu do Chiery a vidím vás naposledy,« říkal všude; »vím, že tam uhasne svíce života mého.«

Všude dobrému kněži předtuchu jeho rozmlouvali, ale on s úsměvem výmluvy jejich odmítal. Pozdě večer přišel do Cavoretta ke Karmelitánkám, kdež loučení jeho způsobilo hořký žal a zármutek; byl obecně za svatého považován. A jak pohnutlivé bylo loučení jeho s »Malým domem« a jednotlivými rodinami jeho! Líčení scen těch vyžadovalo by péra mistrovského. S každým jednotlivým nemocným a ošetřovancem loučil se lidumil co nejsrdečněji, každému tiskl ruku a nejednoho i jako bratra objímal a všem žehnal. Konečně doporučoval všem živou a pevnou důvěru v nekonečnou Prozřetelnost Boží, jež dala ústavu vznik a přes všechny nepřízně lidí a zlé časy a poměry vůbec řídila jej a vedla k rozkvětu nejvyššímu. Napomínal je, aby se milovali, byli veselí a spokojení v Pánu a za obecného nářku a štkání opouštěl jednotlivé jizby, kde, jak několikráte byl řekl, naposledy prodléval.

O něm zajisté plnou měrou platí slova písma svatého, řkoucí: »Milovav své, kteříž byli na světě, až do konce je miloval.« (Jan, 13, 1.)

Po tomto rozloučení ulehčilo se poněkud srdci zbožného muže, neboť kolikráte se vyslovil: »Nyní jsem se světem hotov, a věru ničeho zde pohledávati nemám! Těším se již na blaženosti v ráji!« — V té době byl Cottolengo tak tělesně vysílen — k čemuž snad přispělo i ono loučení s milenými, k srdci mu přirostlými ústavy a chovanci, sestrami a dobrodinci — že jednoho jitra se ho doktor Grassetti přímo zhrozil, když k němu přišel; tak špatně vyhlížel. I tázal se ho přímo, nepřeje-li si, aby k němu povolal kněze?

»Učiním tak, příteli, nestarejte se; ne však ještě dnes. Řekněte mi, jak máme mnoho nemocných tyfem?«

Věděti sluší, že té doby zuřil v Piemontsku a zvláště v Turině prudký tyfus, jenž poskytoval smrti hojnou žeň. Starostlivý Josef Benedikt hned při jeho vypuknutí učinil v »Malém domě« rozsáhlé opatření, aby mohl hodně tyfem onemocnělých v nemocnicích svých přijati a ošetřovati.

»Stále jich přibývá,« odvětil Grassetti, dívaje se ne bez znepokojení a obavy na dobrého kněze. »Máme plné dva sály, a nevím věru, kam uložiti koho, kdyby nám ještě tyfem nemocné přivezli.«

»Místo býti musí,« řekl po krátkém rozmýšlení kněz; »zamítnouti nesmíme nikoho. Podívám se sám, jak se věci mají a zařídím, čeho bude třeba.« Ale duch byl pevnější než vůle. Nohy jako by mu byly vypověděly službu; nemohl se na nich udržeti, všecek vysílen a schvácen si usedl; zmítala jím též horečka a Grassetti konstatoval, že ctihodný zakladatel »Malého domu« onemocněl tyfem sám! Nebyla to však jediná nemoc, jež jej trápila. To, co nyní povíme, dověděli se až po smrti jeho. Když blahoslavený muž, jak milý čtenář se pamatuje, na vykřičeném Valdoku jednu krčmu po druhé kupoval a místa dříve ďáblu věnovaná Bohu zasvěcoval a doupata pustých orgií ve svatyně lásky k bližnímu proměňoval, popudil na sebe vztek a pomstychtivosť zlotřilých světáků, kteří v těchto místech hnusným rozkoším se oddávali, a to tím více, že v apoštolské své horlivosti některé veřejné hříšnice zcela obrátil, na cestu pokání přivedl a Bohu a jeho službě získal. Zhejralí zločincové přepadli našeho apoštola, zasadili mu několik ran nožem do prsou a byli by jej snad zavraždili, kdyby se nebyli ulekli povozu, jenž nedaleko ujížděl. O této události se však mučeník náš nikomu nezmínil, rány zasazené léčil si sám, houbou je vymýval a studenou vodou obkládal, a tak se mu zacelily — ale ne na dlouho. Časem se mu otvíraly a zanítily, vytékal z nich hnis s krví, a to vše působilo apoštolu lásky křesťanské kruté bolesti. Hnisající otevřené rány léčil lidumil náš — přikládáním pijavého papíru! Právě v té době, kdy tak, dle obecného mínění všech »scházel a stárnul«, až konečně jej tyfus uchvátil, snášel Josef Benedikt kruté bolesti otevřených ran těch s myslí heroickou, nesvěřiv se nikomu, ani lékaři Grassettimu, jenž přece od založení »Malého domu«, či správněji hned od počátku ústavů Cottolengových v »Červeném domě« byl mu opravdovým důvěrným přítelem. Kousky pijavého papíru na rány přiložené byly nalezeny na zjizvených prsou vychladlé mrtvoly blahoslaveného kněze. Leč pokračujme dále ve vypravování svém!

Grassetti sdělil ihned Josefu Benediktovi, že schvácen je tyfem. Sdělil mu to s přímou bezohledností, k němuž přiměla jej dokonalá znalosť povahy jeho. Věděl, že »šetřiti se« je lidumilovi našemu věcí naprosto neznámou; věděl, že silná vůle, ono »charitas Christi urget nos« byly by přemohly i klesající, chorobě podlehající tělo světcovo.

»Tyfus?« odvětil zcela pokojně apoštol k rozpoznání lékařově. »Složím tedy zbraně a půjdu si trochu odpočinout do Chieri!« Zároveň se rozhodl, že tam pojede dne 21. m. dubna.

»Dříve však budu sloužiti mši svatou,« pravil Grassettimu odhodlaně; »jinak odtud neodejdu.«

Lékař mu to rozmlouval, neboť otekly Cottolengovi velice povážlivě nohy, tak že delší chvíle státi bylo by věcí nemožnou bývalo. Ale kněz si to ani rozmluviti ani zakázati nedal, a skutečně s velikým zapřením sama sebe celou mši svatou nábožně dosloužil. Když však jako obyčejně k četně shromážděným věřícím promluviti chtěl, zmítala jím horečka tak prudce, že duch pozbýval své jasnosti a pružnosti, výmluvný jindy řečník počal váznouti, v řeč jeho pletla mu horečka slova jiná, nesouvislá, tak že s napjetím všech sil mohl uděl-

liti všem alespoň své poslední, otcovské požehnání! Ale do sakristie již sám dojíti nemohl. Od oltáře odnesli jej omdlelého; zde se několikráte vzpamatoval, ale několikráte opět upadl v úplné bezvědomí. Po delší době podařilo se doktoru Grassettimu jej vzkřísiti, a když chvíli byl při vědomí, žádal, aby jej provodili do kostela, že se tu u oltáře Nejsv. Panny pomodlí. Zde však přepadly jej znova dlouhotrvající mdloby, a když se vědomí vrátilo, prosil lékaře, aby jej doprovodil dolů a pomohl mu do vozu, že odjede do Chieri k bratrovi.

Pověst o stavu Cottolengově roznesla se ovšem po celém Turině a jak tomu bývá, hned se přidalo, tak že v některých ulicích se povídalo, že už je mrtev. Ještě než kněz náš odejel do Chieri, bylo mu přestáti trpkou chvíli: věřitelé se seběhli, a Josef Benedikt sám ještě je upokojil, aby se nebáli, že každý dostane, co dostati má. V deset hodin dopoledne byl vnesen do malého vozíku, jenž naň čekal na dvoře. Všecky chodby byly plny a u oken se tlačili chovanci »Malého domu«, aby milovaného otce ještě naposledy spatřili. Jistá sestra, když už kočí opratí trhl a vozík sebou hnul, přiběhla ještě k němu a pro slzy ani promluviti nemohouc, zvolala jen: »Otče! vy jste tak nemocen . . . a co my tady si počneme . . .«

»Na tomto světě, milé dítě,« řekl pokojně muž Boží, »nemohu vám již ničím přispěti, ale buďte klidny a pokojny . . . jakmile duše má zalétne v nebe, bude stále shlížeti na vás a bdíti nad vámi; nepřestanu nikdy býti otcem vaším! Pamatujte jen na vše, co jsem vám kdy říkal a zachovávejte vše . . .«

Cestu do Chieri přestál nemocný šťastně. Tři milosrdné sestry jej provázely a po cestě s nimi mluvil při úplném vědomí. Když přijeli do města, zvolal radostně: »Zaplať Pán Bůh, že už jsme zde!«

Bratr jeho Alojs nevěděl ničeho o nemoci Josefově, ani nevěděl, že k němu přijede. Cottolengo kráčel po schodech sám, ale s velikou obtíží; když docházel nahoru, musil odpočívati a byl velmi zemdlen. V tom vyšel mu bratr vstříc a velice se zarmoutil, vida povážlivý stav jeho.

»Připrav mně postel, odpočinu si několik hodin,« řekl Josef, »a potom přijď ke mně.«

V malé chvíli ulehl Cottolengo na železnou postel v oné světnici, již sám si byl před dvanácti roky dle svého vkusu upravil. Po tu celou dobu tu nikdo nebydlil a na loži onom nikdo neležel, tak že jizba ona jen na lidumila našeho čekala.

Když k němu bratr Alojs přišel, liboval si, jak se mu to pěkně a pohodlně leží a tu teprve se přiznal, že *plná čtyři léta* nebyl na posteli ležel, že spával oblečen sedě na židli!

Jinak však nenaříkal si, nestěžoval si, o bolestech svých nemluvil; také ani slovem se nezmínil o »Malém domě« ani o podnicích a ústavech jeho, čemuž se mnozí divili, domnívajíce se, že do poslední chvíle bude pln starostí o vše to, co založil. On však zajisté dávno všechnu starosť byl poručil Prozřetelnosti Boží, jíž po celý život tolik byl důvěřoval . . . V době, kdy odejel do Chieri, zanechal dluhů více než tři sta tisíc lír, což bylo známo i jeho bratřím; když se ho ptali, co mají činiti po jeho smrti, odvětil pokojně doslovně takto: »Na tomto světě neměl jsem nikdy ničeho, nemám tedy, proč bych se o co staral nebo pořízení činil.«

Z Turina přijel sem několikráte Grassetti, jenž vida, že nemocnému kvapně sil ubývá, kázal jej zaopatřiti Nejsv. svátostmi, kteréž nemocný s největší uctivostí a zbožností přijal.

Zpráva o nebezpečné jeho nemoci rozšířila se po celém Turině a Piemontu. Od krále Karla Alberta přijížděl sem dvakráte denně, ráno a večer, kurýr, aby přinesl zprávu, jak se mu vede; dobrodinci ústavů a šlechticové posýlali sem své služebníky, a v »Malém domě« konala se každodenně v osm hodin večer prosební pobožnosť za uzdravení zbožného zakladatele.

Ve středu dne 27. dubna se nemocnému velmi přitížilo, i pravil bratru svému slabým a sotva slyšitelným hlasem: »Budu u tebe, bratře, do soboty . . . pak děj se vůle Boží!«

Sv. Otec Řehoř XVI., jenž dal si podati zprávu o jeho nemoci a průběhu jejím, poslal mu apoštolské požehnání.

V sobotu dne 30. dubna byl blahoslavený kněz většinou v bezvědomí a horečka dostoupila stupně vysokého. Ale k večeru se mu velmi ulehčilo, nabyl vědomí, puls ozýval se pravidelněji, a Cottolengo modlil se hlasitě k Marii Panně. Přítomných zmocnila se radosť a naděje, že snad je to potěšitelný obrat k lepšímu. Ale dnové muže Božího byly sečteni; královna máje zvala jej k sobě tam, kde měl dojíti odměny věčné za svou lásku, za svou bezpříkladnou důvěru v Boha a Prozřetelnosť jeho!

V osm hodin večer upřel Josef Benedikt Cottolengo oči na krucifix, usmíval se a řekl pevným hlasem, ku podivu silným, počáteční slova žalmu sto dvacátého druhého: »Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus«. »Veselil jsem se z toho, co mi říkáno bylo: »Půjdeme do domu Hospodinova« — a to byla jeho slova poslední. Pohyboval chvíli rtoma, čím dále tím slaběji, oči zíraly stále na krucifix, ruka zdvihla se jako k žehnání a padla zpět . . .

Veliký dobrodinec lidstva, vzor lásky křesťanské, byl mrtev. Šlechetné srdce jeho dotlouklo. (Dokončení.)

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

(Pokračování.)

Nejvyššími vzdělavacími ústavy kněžskými jsou duchovní pravoslavné akademie; tam mohou vstoupiti absolventi státních gymnasií i seminaristé. Pravidelně vždy jen jeden nebo dva z jednoho semináře, a to ti nejlepší odesláni bývají do akademií a tam mají místa bezplatná. Ostatní žákovstvo tvoří studenti na vlastní útraty se vydržující: mniši, kněží, učitelé a p. Avšak nebude snad zbytečno, uvedeme-li kousek historie těchto akademií; poznáme z ní, kdy datuje se v pravoslavné církvi vědecká bohoslovná produkce [1])

[1]) Zprávu svou vzal jsem z naučného ruského slovníku od Andrejevskago. Když už byla napsána, nahlédl jsem do našeho Ottova nauč. slovníku a shledal jsem, že zpráva česká jest úplnější ruské. Podávám tedy jen kratičký přehled

Nejstarši akademie je Kijevská, na Podoli, nyní v bývalé jezuitské koleji. Vznikla r. 1615. Byla to zprvu ovšem jen primitivní nižší škola, teprve Petr Mogila, vojvoda Multanský a archimandrita Pečerský, vyslal několik žáků na západ, aby se vzdělali na našich universitách a tak pozvedl ji na vyšší úroveň. Nazývala se kollej Kijevo-mogilevská (1631—1701.) Měla osm tříd, šest nižších a dvě vyšší. Přednášely se: jazyk řecký a latinský, zpěv, katechismus, aritmetika, poesie, retorika, filosofie a bohosloví. V sobotu bývaly disputace. V roce 1701. stala se akademií s programem značně rozšířenějším. Přednášel se jazyk francouzský, německý a hebrejský; zeměpis, dějiny, vyšší řečnictví, lékařství. Studentů bývalo asi 500; žili buď na účet klášterů, nebo živili se zpíváním sv. písní po domech a říkáním básní; také hráli divadelní představení a pod. Později jal se stát assignovati sumy na vydržování jich. Od roku 1872. má církevně-archeologické museum a podobný spolek dnes zvučnému jménu se těšící. Hlavní orgán kijevské akademie je časopis »Trudy kijevské akademie« se stálými překlady sv. Otců. Bibliotéka má mnoho slovanských rukopisů, celkem asi 800, knih asi 50.000.[2])

Akademie moskevská, druhý vysoký duchovní ústav, jest nyní při troické lavře v posadě sergijevském asi 100 verst od Moskvy, v pravoslavném to Římě. Roku 1685. zřízena v Moskvě klasická škola dle západního vzoru a stala se v letech 1700—1775. proslulou disputy proti protestantům. Profesoři její studovali téměř vesměs na západě, což se dělo i po vůli cara Petra Velikého; ba, jednou měla rektorem unitu — sjednoceného s Římem. Přednášelo se jazykem latinským, a to až do našeho věku. Filosofie přednášela se dle Aristotela, řízena jsouc zásadami scholastiky. Učitelové její byli též kazateli a účastnili se způsobem vynikajícím překladu sv. Písem. Žáci navštěvovali akademii od 12—20 let, jsouce téměř výhradně z nejvyšších kruhů. Mnozí z nich patří k nejlepším mužům ruské církve. Největšího rozkvětu dosáhla v letech 1775—1814. za metropolity Platova, vynikajícího ruského bohoslovce. On učinil z ní nejen v pravdě vysoké učiliště, ale učinil ji nezávislou od západu, ba i od Kijeva, a dal jí základ národní. Zabezpečil ji též hmotně. Vydává pěkný žurnál »Bogoslovský věstník« a »překlady sv. Otců.« Bibliotéka má mnoho slovanských starých rukopisů. Dále jest při ní církv. archeologický spolek a museum.

Petrohradské akademii, třetímu nejvyššímu ústavu duchovnímu, náleží dnes ovšem místo prvé. Jest při kláštere Alexandra Něvského na konci malého něvského prospektu, kde sídlí též Petrohradský metropolita. Založena byla Petrem jako slovanská škola r. 1721. Brzy (r. 1726.) změnila se v slovansko-řecko-latinský seminář, mající asi sto žáků na státní útraty ošetřovaných. Profesoři kázali a vedli disputace; mnozí žáci stávali se misionáři. Roku 1788. stal se ústav hlavním seminářem, kde vzdělávali se nejlepší žáci ze seminářů ostatních; pak byl první vědeckou akademií ruskou. Vydává vedle cerkovního věstníku jako hlavní vědecký žurnal »christianskoje čtenie« s přídavkem překladu sv. Otců. Mimo to vydává »církevní věstník« a »strannik«. Má znamenitou sbírku církevních starožitností, stkvostnou

[2]) »Otčet« z r. 1890—91., p. 352.

bibliotéku, jež čítá 59.100 svazků a ročně roste asi o 10.000 knih, krásnou budovu a velkolepý park.

Čtvrtý vysoký duchovní ústav ruský jest akademie Kazanská. Povstala z elementarní školy, zřízené r. 1723., roku 1797. a profesory vzala z Kijeva. Některé předměty je poslouchati žákům ještě na tamější universitě. R. 1818. byla zrušena, ale povstala za třicet let opět. Vzdělávati misionáře jest jejím úkolem, má misionářské kursy proti rozkolu, budhismu a mohamedanismu, přednáší se tam jazyk mongolský, kalmycký, tatarský a j. Děje se tak ovšem následkem polohy na dalekém východě, kde má býti a je též nejhlavnější baštou popravoslavovací, porušťovací a šířící státní myšlénku ruskou. Od roku 1884. je výhradně misionářským ústavem. Vydává žurnal »pravoslavný sobesedník«. Má dva tisíce slovanských rukopisů.

V poslední době mluví se o zřízení duchovní akademie ve Vilně k potlačení katolicismu, protestantismu a k poruštění onoho kraje. Ale dosud je spor, nemá-li se zříditi raději universita. Něco se jistě stane. Z této historie je patrno, že pravidelná vědecká produkce v bohosloví není na Rusi tak stará; dnes ovšem pravoslavné akademie ruské jsou ústavy, které se čestně vyrovnají nejlepším našim theologickým fakultám. Čtyři akademie pro obrovskou říši stomilionovou je ovšem málo, ba, velmi málo, ale vniterní cenou vyhovují požadavkům nejpřísnějším. Také jen menšina akademiků věnuje se službě církve, okolnost to, do níž lze čísti v ruských církevních listech ustavičné stesky. Všecky kostely zahraničné v Rakousku, Anglii, Německu, Italii, třeba opatřovati z tohoto skrovného počtu, takže o kněžstvu s akademickým vzděláním lze mluviti jen cum grano salis. Avšak má to i svou dobrou stránku. Co mužův theologicky vzdělaných vychází tu ročně mezi laiky a obecenstvo! Není divu, že pravoslavná církev ruská má nejen v lidu, ale i v intelligenci oddané přátely, muže přesvědčení. Rozumí se samo sebou, že kněží akademikové — »s vyšším obrazováním,« jak říkají Rusové — dostávají nejlepší a nejpřednější místa církevní. Místo na vesnici nebo vůbec nějaké malé a nevýnosné místo nebývá jim nikdy uděleno. Pravidlo, že při udělování vyšších míst a hodností rozhoduje především školní vzdělání a intelligence, je téměř základní zásadou církevní organisace na Rusi. Je to ovšem zařízení kastovnické, nebo chcete-li, aristokratické, našemu demokratismu zcela opačné, ale nelze upříti, že má i mnoho dobrého. Že u nás všecken klerus má totéž vzdělání, líbí se mi více, ale nelíbí se mi, že tak mnohá vzácná a vynikající intelligence u nás hyne po vesnicích, v prácech, které i jiný platně, snad i lépe, dovedl by zastávati. Na Rusi ovšem i katolická Církev má klerus s nižším seminářským a vyšším akademickým vzděláním; i ona musí se spravovati ústavou vládou jí danou, ruské podobnou.

Než, vraťme se k předmětu. Třeba ještě nakresliti obraz nynějšího života a vzdělání akademického. Látka je obšírná, omezím se jen na nejnutnější, jak ji podávají nejnovější ústava akademií z roku 1884.,[3]) zprávy oberprokurora sv. synoda k caru a výroční zprávy akademií. Tyto necituji; není toho třeba.

Účel akademií je dvojí: vychovávati kněžstvo s nejvyšším bohosloveckým a všeobecným vzděláním pro veliká města, kostely zahra-

[3]) Ustav i štat pravoslavnych duch. akademii Peterburg 1884.

ničné a vyslanecké, pro dvůr a církevní hodnosti, dodávati profesory do seminářů, akademií a p. Onomu účelu věnuje se asi třetina posluchačů, přijímá posvěcení kněžské nebo »postřižení« mnišské, ostatní stávají se profesory nebo vstupují do služby státní. Akademik, přijav postřižení na mniství, otevírá si cestu k nejvyšším hodnostem církevním.

Láska k ženě a rodinnému životu a touha po karieře církevní bojují tu v duši akademika, jak pochopitelno, často tuhý boj. Dnes ostatně panuje všeobecně zvyk, že kněží s vyšším obrazováním, kteří ovdověli, stávají se mnichy třeba v pozdějším věku — podruhé se ženiti není knězi dovoleno — čímž cesta k vysoké církevní karieře opět se jim otevírá. I biskupy stávají se velice zhusta.

Vizme nejprve předměty, které posluchači akademie studovati jest. Každý musí poslouchati: »Uvedenie v krug bogoslovskich náuk«, asi jako naše fundamentalní bohosloví. 2. Sv. Písmo s biblickou historií. 3. Dogmatiku. 4. Mravouku. 5. Homiletiku a dějiny kazatelství. 6. Pastýřské bohosloví a pedagogiku. 7. Církevní právo. 8. Dějiny církve: obecné do rozkolu, východořecké a ruské. 9. Patristiku. 10. Církevní archeologii a liturgiku. 11. Filosofii, logiku, psychologii, metafysiku a dějiny filosofie. — Ostatní předměty tvoří dvě skupiny. K prvé patří: *a)* jazykověda a dějiny literatur, *b)* církevní jazyk (s paleografií), jazyk ruský a dějiny ruské literatury; *c)* hebrejský jazyk a biblická archeologie; *d)* jeden moderní a jeden starý cizí jazyk. Ke druhé patří: *a)* dějiny a rozbor západních vyznání; *b)* dějiny a vyvrácení ruského rozkolu; *c)* všeobecné občanské dějiny; *d)* specielné občanské dějiny ruské; *e)* jeden starý a jeden moderní jazyk.

Z těchto skupin mohou si akademikové dle libosti vybrati prvou nebo druhou. V Kazani jakožto místu nejvýchodnějšímu přistupují k tomuto programu nové dvě skupiny: předměty misionářské, skupina tatarská a mongolská. Kdo si zvolí jeden z nich, osvobozuje se od uvedených dvou skupenin předmětů všem akademiím společných; toliko jeden starý a jeden nový jazyk musí mimo to poslouchati. V těchto misionářských kursech přednášejí se: *a)* dějiny a vyvrácení mohamedánství, respektive mongolství; *b)* etnografie uvedených národů a k nim příslušných plemen; *c)* dějiny křesťanství mezi těmito národy; *d)* hlavní jejich jazyk se zřetelem k jeho předním nářečím a vzhledem k obecné linguistice.

Akademie má čtyři ročníky, a každý dělí se jak i dle uvedených skupin předmětů svobodně zvolených na dva oddíly; poslouchají 16 až 30 lekcí týdně. Na každé akademii je osm řádných a devět mimořádných profesorů, devět docentů a tři lektoři pro moderní jazyky, celkem 29; v Kazanské mimo to tři pro skupinu předmětů mohamedánských a tři pro skupinu předmětů mongolských. Filosofii přednášejí tři profesoři, sv. Písmo a dějiny biblické také tři; pastýřské bohosloví, pedagogiku, homiletiku a dějiny kazatelství dva profesoři; též občanské dějiny přednášejí dva profesoři. Ostatní předměty mají po jednom profesoru. Studentů je vždy asi 200—250.

Dříve dle starší ústavy bylo věnováno světským náukám ještě více času a péče. Nynější ústava, jak jsme ji v krátkých rysech uvedli, svědčí jasně o tom, že akademie jsou ústavy skutečně vysoké, nikoliv nepodobné theologickým fakultám Lilleské, Fryburské a Inspruckě. Poněvadž pak na akademie postupuje vždy jen asi jeden nebo dva

z absolventů seminářů, a to nejlepší, může se od nich žádati skutečně mnoho.

Pozorujeme-li předměty akademie, vidíme sice patrný účin západních ústavů katolických, ale zároveň nelze nevyznati, že zařízeny jsou též dle domácích potřeb. Studium rozkolu na př. ukazuje, že časové proudy stávají se předmětem studií v akademiích. Je to, tuším, přednosť před našimi bohosloveckými fakultami, které stále zůstávají ve starých kolejích. Jak bylo by na př. u nás nutno, aby zařídily se kursy socialní, aby zvláštní stolice věnovala se studiu husitismu a bratrství, nebo otázce církevně-slovanské. Nic se nestalo; i naše archeologické kursy jsou podnikem nadšeného jednotlivce a neúplné. Ani církevní zpěv nepěstuje se po stránce historické, umělecké a národní, ač tvoří jednu z nejdůležitějších pásek církve s lidem. Ruské ústavy jsou tu na svých nohách, hovějíce potřebám místním a časovým.

Akademie navrhuje a předkládá sv. synodu, kolik seminaristů a z kterých seminářů má v akademii býti přijato. Soudě dle různých příkazů sv. synoda, je výběr seminaristů velmi přísný, takže do akademie vstupuje skutečně výkvět kandidátů bohosloví.[4]) Také z klasických (světských, podobných našim) gymnasií lze postoupiti v akademii. Všem jest podjati se zvláštní zkoušky. Většina z nich žije na státní útraty, někteří ze svého, ale všickni musí bydleti v akademii v konviktě. Toliko mají-li v místě rodiče, smějí býti u nich. Obývají po dvou nebo několika v malých komnatách. Způsob vnitřního zařízení odpovídá způsobu ve francouzských seminářích. Na přednášky mohou choditi i jiní, kněží, mniši i cizinci, ovšem s povolením biskupovým.

Zaměstnání studentů záleží v poslouchání přednášek, v písemných pracích a ve čtení knih. Zkoušky jako u nás konají se sice na konci roku před zvláštní komisí, také konají se pravidelná opakování čili kollokvia, aby profesoři se přesvědčili, sledují-li žáci průběh přednášek, avšak hlavní věcí jsou písemné práce. V prvých třech ročnících ukládají se posluchačům každý rok tři písemné práce ze všech předmětů, ale tak, aby prací bohoslovného obsahu bylo dvě třetiny všech. Kázání pracují se v každém roku, a to dle usnesení akademického sboru. Posluchači čtvrtého roku píší jedno dílo, jež profesor, někdy i rektor prohlíží; dle něho uděluje se pak absolventu učený stupeň, s kterým akademii opouští. Čtení knih musí sloužiti k prohloubení náuk přednášených a k sepsání písemné práce; řídí je profesorstvo, jsouc tak posluchačům při prvních písemných vědeckých pracích moudře nápomocno. Dobrá, ba, výborná to zajisté věc!

Každá akademie má, jak už jsme pravili, znamenitou bibliotéku, velice prakticky zařízenou. Prohlédl jsem jich několik; každá svědčí, že v nich pilně pracují profesoři i studenti. Vedle domácích děl našel jsem všady čelná díla a větší časopisy protestantské i mnohé katolické. I výhradně studentské bibliotéky tu jsou. Opakovati ročník nelze, leda ve zvláštních případech.

Kdo ukončil celý čtyřletní kurs s dobrým prospěchem, nabývá názvu kandidáta bohosloví. Byla-li jeho písemná práce výborná, může se státi magistrem bohosloví bez další ústní zkoušky, pouze na základě vytištěné nové větší vědecké práce. Tuto práci však musí veřejně hájiti v disputaci. »Magister« je skoro tolik, jako u nás

[4]) Otčet 1891. p. 388.

»doktor«, ač doktorátu bohosloví u nás jinak se nabývá a mnohem více se na kandidatech jeho žádá. Titul doktora bohosloví na Rusi uděluje se buď na základě nového většího vědeckého díla, přímo za tím účelem podaného, nebo uděluje se mužům vědeckou činností věhlasným, byť i za to nežádali. Doktorů bohosloví, jako vůbec doktorů filosofie a p. je na Rusi velmi málo. Magister, je-li knězem, nosí zvláštní odznak, podobný řádu, zlatý kříž na pentli; kandidat stříbrný. Doktor, je-li knězem, má zvláštní kříž jako odznak. Těchto je snad jen asi pět. Ostatní absolventi akademie jmenují se pouze »skuteční studenti akademie«, buď že nepodali dostatečné písemné práce, nebo vykázali slabý úspěch. Kandidat bohosloví, jehož ústní zkouška nebyla velmi dobrá, musí, chce-li dojíti později stupně magistra, nejen napsati příslušnou vědeckou práci, ale jest se mu podjati i ústní zkoušky.

Jak patrno, jsou tyto způsoby jiné, nežli u nás, podobné řádu na katolických universitách v Lille etc. Doktoři dělí se dle jednotlivých disciplin, tak že některý je doktorem bohosloví, jiný doktorem práva, historie církevní, dle obsahu práce. Ústní zkoušky se k tomu nečiní.

Život studentů je volný a velice svobodný, odpovídající jednak vyspělosti jejich, jednak okolnosti, že se mohou ženiti; že však béře se zřetel k přísnějšímu socialnímu postavení kleru ve společnosti, rozumí se samo sebou. Posty pravoslavné církve zachovávají se v akademii přísně; dvakráte do roka, na začátku a konci velikého postu, jdou k zpovědi a k přijímání. Jak už jsme v článku o seminaristech podotkli, není na ruských bohosloveckých ústavech asketismu, kterým jest se připravovati katolickým bohoslovcům. Bohoslužby navštěvují akademikové na večer a před nedělemi a svátky a ráno v neděli a ve svátek, při čemž někteří čtou, ostatní zpívají. Mají velmi pěkné sbory. Velkého hudebního vzdělání k tomu ovšem netřeba. Též se žádá, aby profesoři se súčastňovali bohoslužeb, avšak neděje se tak vždy. Před každou přednáškou čte vždy jeden posluchač modlitbu, také v modlitbách ranních a večerních, před jídlem a po jídle se střídají.

Liberalně smýšlející akademikové nejsou, máme-li věřiti Leroy-Beaulieumu, žádnou zvláštností. K opanování revolučního ducha i mezi kandidaty bohosloví je prý někdy třeba i policie.

Po ukončení akademie stávají se buď kněžími, profesory nebo úředníky. Ti, kteří studovali akademii na státní útraty, jsou povinni sloužiti jako duchovní profesoři aspoň půl druhého roku na místě, které se jim naznačí, jinak musí vrátiti jistý obnos z nákladu na ně státem věnovaného, leda stali-li se kněžími. Jest to jeden z prostředků, kterým má se zabraňovati pravidelnému odcházení z akademií k jinému nežli duchovnímu povolání. Jinak dlužno o místa žádati; uděluje je sv. synod ve srozumění s biskupem.

Profesory mohou býti jen osoby pravoslavné, řádní profesoři musí býti doktory bohosloví, avšak mohou býti též zastupováni magistry. Mimořádnými profesory mohou býti magistři bohosloví. Bývá tomu tak, že získáním doktorské hodnosti stává se mimořádný profesor řádným. Téměř všichni profesoři jsou laikové; některé předměty přednášejí v akademiích i profesoři z universit, ano, mohou vůbec z university přestoupiti na akademii v hodnosti, již měli. Stává se to zřídka, poněvadž plat na akademiích je menší; než, stává se to přece

u mužů, kteří cítí zvláštní povolání k náboženskému odboru. Také docentu jest býti magistrem, ačkoliv často teprve jako docent svou magisterskou dissertaci píše. Každému jest, chce-li nabyti místa, učiniti dvě přednášky na zkoušku, látku k jedné zvolí si sám, jednu mu akademie uloží. Docenty ustanovuje biskup, profesory sv. synod. Obyčejně vybírají se hned z nejlepších studentů, je-li místo prázdné, s platem 700 rublů, načež za rok, osvědčí-li se, stávají se mimořádnými docenty na dvě léta. Zatím musí se státi, není-li jím už, magistrem. Po pětadvacítileté službě má ještě zvláštní titul »zasluženago« řádného nebo mimořádného profesora. Počet přednášek naznačí jim sv. synod. Zaujímati mohou vždy jen jednu katedru.

Přirovnáme-li poměry ty k poměrům našim, snadno najdeme výhody a nevýhody obou zařízení. Nenabývá-li jak akademik, tak i profesor všestranného vzdělání jako u nás, kde nastávajícímu doktoru jest konati rigorosa ze všech odvětví bohosloveckých náuk, a student, jehož úspěch hlavně na ústních zkouškách záleží, také více na všestrannosť a objem svých vědomostí pracovati musí, má ruský akademik tu výhodu, že záhy uváděn je ku spisovatelství, že profesorem pak nemůže býti, kdo by nesepsal aspoň jednu velikou vědeckou práci. Tím také student záhy je nucen věnovati se některému specielnímu odboru. Může se tu snadno vyvinouti jednostrannosť, avšak není za to možné, aby stal se někdo profesorem bez činnosti literární. V naší době, kde neproduktivní učenosť za nic se nepokládá, ovšem ne vždy právem, je to výhodná věc vzhledem k representaci na venek.

Dostatečnosť disertační práce nerozsuzuje jen akademický sbor, ale též sv. synod.

Akademiemi vládne sv. synod, který na ně i platí; biskup je čestnou jich hlavou. Akademii řídí sbor akademický za vrchního dozoru rektora a zvláštní správy. Biskupova moc je více negativní, může ovšem akademii navštěvovati, býti přítomen i přednáškám, súčastniti se porad sboru a správy, má čestné místo i při zkouškách a disertacích, ale chce-li něco důležitějšího učiniti, nějaký nedostatek odstraniti, jest mu mínění a žádosť svou písemně odevzdati sboru, nebo sv. synodu k dalšímu řízení. Chrání práva akademie. Rektoru smí sám dáti na př. dovolenou jen na 29 dní, jiným od 14 dní do 4 měsíců. Vůbec se mi zdá, že v akademiích jest větší centralismus nežli v kterýchkoli jiných ústavech duchovních i světských.

Rektora biskup navrhuje, ale ustanovuje sv. synod; musí býti archimandritou nebo protojerejem. V Moskevské akademii stal se jím otec Ankonij u věku 27 let. Přednáší některé odvětví bohosloví, ale má jen dvě hodiny týdně. Je to ovšem místo na Rusi velevýznamné a vzácné. Rektor akademie Petrohradské archimandrit Boris stal se správcem vyslanecké církve v Cařihradě, a rektorem stal se světicí biskup Nikandr. Rektora Moskovské akademie čeká rovněž veliká budoucnosť. Hlavní úkol jeho je více náboženskо-mravní stránka akademie, která vztahuje se i na profesory. Laik rektorem býti nemůže. Každý měsíc podává biskupu zprávu o stavu akademie, zastupuje akademii na venek a schvaluje práce, jež mají se dáti tisknouti.

Inspektor akademie je též kněz, možno-li, béře se z profesorů, totiž je-li mezi nimi též kněz. Zastupuje rektora, je to tedy hned druhá osoba, náš spiritual. Dbá o stránku náboženskо-mravní, vyslýchá akademiky v záležitostech soukromých, dohlíží na dobré a

řádné stravování jakož i bydlení. Na konci roku klasifikuje studenty z mravů. Musí ovšem býti magistrem, rovněž jako i jeho náměstek.

Mimo ty bývají při akademii sekretář sboru a správy akademie, a jeho náměstek, knihovník, lékař, ekonom, který mimo starosti ekonomické má dohlížeti na akademiky nebydlící v konviktu akademie. Čestný provisor akademie stará se o zlepšení hmotného stavu celé akademie.

Akademický sbor (sovjet akademij), jejž tvoří rektor, inspektor a všichni řádní a mimořádní profesoři, stará se o náučnou a vědeckou stránku akademie, uváděje v souladnou činnosť nařízení sv. synodu, biskupa a činí sám návrhy, jež skrze biskupa k sv. synodu podává. Pojednání naše bylo by příliš rozsáhlé, kdybychom ke všem podrobnostem měli ukazovati; podotýkáme jen, že každý obor jest mu minutiesně vyměřen. Sepsání roční zprávy k sv. synodu o akademii jest jeho úkolem. V Petrohradské akademii měl r. 1893. asi dvacet schůzí. Zprávu akademie (pravlenij) tvoří rektor, inspektor, tři profesoři a čestný provisor. Působení týká se více stránky finanční, ekonomické a mravní. Chce-li rektor dovolenou přes 29 dní, podává ona příslušnou žádosť k sv. synodu. Schůzí mívá na padesát ročně. Sociální postavení je velice privilegované, akademie mají svou pečeť, mají velkou svobodu vydávání knih, majíce svou vlastní censuru, mohou odebírati zahraničné časopisy svobodně, bez censury, jsou prosty daní a p. Petrohradská měla r. 1893. tři a třicet čestných členů; volby jejich však sv. synod musí též stvrditi. V Moskvě měla jich akademie 31, samé vynikající osobnosti postavením a učeností.

Služné obnáší: rektor 4.200 rublů a nádherný byt, řádný profesor 3.000 rublů, mimořádný 2.000 r., docent 1.200 r. Mimo to mají všecky čestné úřady jako pomocník inspektora, sekretář příplatku od 500—1000 r. I práce v správě se honoruje zvlášť několika sty rublů. Na studenty, které vydržuje stát, a kterých je přes 200 v každé akademii, počítá se v Petrohradě 225 rublů ročně, v Moskvě 220, v Kijevě 210, v Kazani 190. Celkem stojí všecky čtyři akademie ročně něco přes půl milionů rublů. V roce 1890—91. bylo všech akademiků na Rusi 769, mezi nimi několik Bulharů, Rumunů, Srbů, Haličanů, Řeků, Japonců a j.; [5]) z nich na státní útraty 500. Buďtež zde uvedeny ještě některé drobnosti, které naše zprávy ještě mohou doplniti.

Petrohradská akademie měla v předešlém roce 235 posluchačů, z nichž 56 ji ukončilo. V prvém roku bylo jich 73, z nichž absolvovali seminář 63, dva byli z university, tři z klasických gymnasií a pět cizinců. Kněží bylo mezi nimi 17, totiž dva mniši-kněží (jeromonach), jedenáct světských kněží, tři diakoni-mniši (jerodiakona) a jeden diakon. Na státní útraty studovalo 158 akademiků. Mimo akademii bydlelo jich 29. Mimo to má akademie bohatou společnosť podporovací, která dvaceti studentům, nepožívajících bezplatného vydržování, dávala podporu, každému asi 100 rublů. Hodnosti magisterské nabyli dva, jeden docent a jeden profesor semináře; onen za práci »Metropolit Kliment Smoljatič, ruský církevní spisovatel XII. věku«, druhý za dílo »Církevní reformy císaře Josefa II. rakouského.« Titul kandidata bohosloví obdrželo 52 akademiků, titul jen »skutečného studenta« 7. Premii Makariovu v obnosu 800 rublů dostal profesor

[5]) Otčet z r. 1890—91. p. 346.

Karinský za práci »o pravdách samozřejmých.« Podobných premií je slušný počet, mnohé převyšují 1000 zl.

Literární činnosť profesorů je velmi bohatá, a vedlo by příliš daleko, kdybych chtěl uváděti jejich práce jen za jeden rok, o nichž se vedou seznamy ve výročních zprávách, ale na disertační práce studentů čtyř roků lze snad přece poukázati. Titul kandidata obdrželi studenti za práce: Latinská církev na východě v době křižových tažení. Prorocká činnosť Isaiáše proroka. Vzrůst duchovního života v člověku vykoupeném. Iraklij Lisovskij, uniatský biskup, obraz nábožensko-mravní národa bulharského po jeho památkách lidové slovesnosti. Prorocké knihy St. Zákona v slovanském překladě. Pravoslavné církevní malířství XVI. a XVII. věku. Farní školy v staré Rusi, latinská propaganda v malorusku do vlády polské. Nestor jako pramen církevní o účastenství ruského duchovenstva ve státních záležitostech. Aviňonští papežové a tehdejší církev. Svoboda a mravnosť dle Leibnitze. Učení sv. Pavla o víře a rozkolu. Athos a jeho význam. Biskupové starokatoličtí. Papež Eugen IV. a jeho pokusy o sjednocení. Vědecký a filosofický element v dílech sv. Řehoře Nisénského. Kritický vzhled na učení Schopenhaurovo o mravní svobodě lidské. Rukopisná práce o ruském patriarchu Joasafu II. Školství za vlády litevsko-polské v XIV. věku, atd. Užíváno bylo domácí bibliotéky, domácích rukopisů, jakož i knihovny universitní.

Akademici jsou také socialně činní. Někteří přednášejí lidu, jako hlavně v Moskvě se děje, totiž v Sergijevském posadě (městysi) při návalu poutníků, v Petrohradě opět konají lidové socialní kursy. Je to něco z toho, čím studující na katolických universitách francouzských stali se tak proslulými. [6])

Z toho, co jsem o akademiích uvedl, je zajisté patrno, že to jsou ústavy vší úcty hodné, a že kněžstvo, které z nich vychází, po náučné stránce jest na výši velice značné, na které nejsou ani všecky naše fakulty. Tento pokrok stal se od té doby, kdy správa akademie byla vzata mnichům, dí Leroy-Beaulieu (III. p. 266.). Že je to možné, rád věřím; ruské mniššstvo stojí po stránce osvětové ještě daleko pozadu.

Z toho tedy, co jsem napsal o školách, ve kterých ruský »klerus světský« se vzdělává, může si každý učiniti dostatečný pojem o celkovém jeho vzdělání. Myslím, že nemůže vypadnouti nepříznivě. Přidáme-li k tomu, že vychází téměř vesměs z rodin kněžských, tedy z rodin, kde i otec i matka nabyli aspoň středního vzdělání, tím spíše přikloníme se k mínění, že po stránce vzdělání ruský klerus zasluhuje naší úcty.

Nyní měl bych ještě poukázati na literární jeho činnosť, avšak tu soud je těžký. Jednak není možné ani přibližně literaturu tu přehlédnouti, jednak z časopisů církevních, z nichž nejčelnější po léta odebírám, nelze rozeznati, co vyšlo z péra kněží, co z péra laiků. Hlavní literární kontingent tvoří profesoři seminářů a akademií; ale ti jsou po většině laikové. Či možno je počítati k církvi v užším smyslu slova? Jisto je, že má církev ruská díla velkolepá. Makarij, Platon, Filaret a mnozí jiní zůstanou vždy jmény nesmrtelnými na Rusi. Literatura nábožensko-lidová jest i po titulech jen soudě ne-

[6]) Bulletin de la société général d'éducation et d'enseignement 1894. č. 10.

řádné stravování jakož i bydlení. Na konci roku klasifikuje studenty z mravů. Musí ovšem býti magistrem, rovněž jako i jeho náměstek.

Mimo ty bývají při akademii sekretář sboru a správy akademie, a jeho náměstek, knihovník, lékař, ekonom, který mimo starosti ekonomické má dohlížeti na akademiky nebydlící v konviktu akademie. Čestný provisor akademie stará se o zlepšení hmotného stavu celé akademie.

Akademický sbor (sovjet akademij), jejž tvoří rektor, inspektor a všichni řádní a mimořádní profesoři, stará se o náučnou a vědeckou stránku akademie, uváděje v souladnou činnosť nařízení sv. synodu, biskupa a činí sám návrhy, jež skrze biskupa k sv. synodu podává. Pojednání naše bylo by příliš rozsáhlé, kdybychom ke všem podrobnostem měli ukazovati; podotýkáme jen, že každý obor jest mu minutiesně vyměřen. Sepsání roční zprávy k sv. synodu o akademii jest jeho úkolem. V Petrohradské akademii měl r. 1893. asi dvacet schůzí. Zprávu akademie (pravlenij) tvoří rektor, inspektor, tři profesoři a čestný provisor. Působení týká se více stránky finanční, ekonomické a mravní. Chce-li rektor dovolenou přes 29 dní, podává ona příslušnou žádosť k sv. synodu. Schůzí mívá na padesát ročně. Sociální postavení je velice privilegované, akademie mají svou pečeť, mají velkou svobodu vydávání knih, majíce svou vlastní censuru, mohou odebírati zahraničné časopisy svobodně, bez censury, jsou prosty daní a p. Petrohradská měla r. 1893. tři a třicet čestných členů; volby jejich však sv. synod musí též stvrditi. V Moskvě měla jich akademie 31, samé vynikající osobnosti postavením a učeností.

Služné obnáší: rektor 4.200 rublů a nádherný byt, řádný profesor 3.000 rublů, mimořádný 2.000 r., docent 1.200 r. Mimo to mají všecky čestné úřady jako pomocník inspektora, sekretář příplatku od 500—1000 r. I práce v správě se honoruje zvlášť několika sty rublů. Na studenty, které vydržuje stát, a kterých je přes 200 v každé akademii, počítá se v Petrohradě 225 rublů ročně, v Moskvě 220, v Kijevě 210, v Kazani 190. Celkem stojí všecky čtyři akademie ročně něco přes půl milionů rublů. V roce 1890—91. bylo všech akademiků na Rusi 769, mezi nimi několik Bulharů, Rumunů, Srbů, Haličanů, Řeků, Japonců a j.; [5]) z nich na státní útraty 500. Buďtež zde uvedeny ještě některé drobnosti, které naše zprávy ještě mohou doplniti.

Petrohradská akademie měla v předešlém roce 235 posluchačů, z nichž 56 ji ukončilo. V prvém roku bylo jich 73, z nichž absolvovali seminář 63, dva byli z university, tři z klasických gymnasií a pět cizinců. Kněží bylo mezi nimi 17, totiž dva mniši-kněží (jeromonach), jedenáct světských kněží, tři diakoni-mniši (jerodiakona) a jeden diakon. Na státní útraty studovalo 158 akademiků. Mimo akademii bydlelo jich 29. Mimo to má akademie bohatou společnosť podporovací, která dvaceti studentům, nepožívajících bezplatného vydržování, dávala podporu, každému asi 100 rublů. Hodnosti magisterské nabyli dva, jeden docent a jeden profesor semináře; onen za práci »Metropolit Kliment Smoljatič, ruský církevní spisovatel XII. věku«, druhý za dílo »Církevní reformy císaře Josefa II. rakouského.« Titul kandidata bohosloví obdrželo 52 akademiků, titul jen »skutečného studenta« 7. Premii Makariovu v obnosu 800 rublů dostal profesor

[5]) Otčet z r. 1890—91. p. 346.

Karinský za práci »o pravdách samozřejmých.« Podobných premií je slušný počet, mnohé převyšují 1000 zl.

Literární činnosť profesorů je velmi bohatá, a vedlo by příliš daleko, kdybych chtěl uváděti jejich práce jen za jeden rok, o nichž se vedou seznamy ve výročních zprávách, ale na disertační práce studentů čtyř roků lze snad přece poukázati. Titul kandidata obdrželi studenti za práce: Latinská církev na východě v době křižových tažení. Prorocká činnosť Isaiáše proroka. Vzrůst duchovního života v člověku vykoupeném. Iraklij Lisovskij, uniatský biskup, obraz nábožensko-mravní národa bulharského po jeho památkách lidové slovesnosti. Prorocké knihy St. Zákona v slovanském překladě. Pravoslavné církevní malířství XVI. a XVII. věku. Farní školy v staré Rusi, latinská propaganda v malorusku do vlády polské. Nestor jako pramen církevní o účastenství ruského duchovenstva ve státních záležitostech. Aviňonští papežové a tehdejší církev. Svoboda a mravnosť dle Leibnitze. Učení sv. Pavla o víře a rozkolu. Athos a jeho význam. Biskupové starokatoličtí. Papež Eugen IV. a jeho pokusy o sjednocení. Vědecký a filosofický element v dílech sv. Řehoře Nisénského. Kritický vzhled na učení Schopenhaurovo o mravní svobodě lidské. Rukopisná práce o ruském patriarchu Joasafu II. Školství za vlády litevsko-polské v XIV. věku, atd. Užíváno bylo domácí bibliotéky, domácích rukopisů, jakož i knihovny universitní.

Akademici jsou také socialně činní. Někteří přednášejí lidu, jako hlavně v Moskvě se děje, totiž v Sergijevském posadě (městysi) při návalu poutníků, v Petrohradě opět konají lidové socialní kursy. Je to něco z toho, čím studující na katolických universitách francouzských stali se tak proslulými. [6])

Z toho, co jsem o akademiích uvedl, je zajisté patrno, že to jsou ústavy vší úcty hodné, a že kněžstvo, které z nich vychází, po náučné stránce jest na výši velice značné, na které nejsou ani všecky naše fakulty. Tento pokrok stal se od té doby, kdy správa akademie byla vzata mnichům, dí Leroy-Beaulieu (III. p. 266.). Že je to možné, rád věřím; ruské mniššstvo stojí po stránce osvětové ještě daleko pozadu.

Z toho tedy, co jsem napsal o školách, ve kterých ruský »klerus světský« se vzdělává, může si každý učiniti dostatečný pojem o celkovém jeho vzdělání. Myslím, že nemůže vypadnouti nepříznivě. Přidáme-li k tomu, že vychází téměř vesměs z rodin kněžských, tedy z rodin, kde i otec i matka nabyli aspoň středního vzdělání, tím spíše přikloníme se k mínění, že po stránce vzdělání ruský klerus zasluhuje naší úcty.

Nyní měl bych ještě poukázati na literární jeho činnosť, avšak tu soud je těžký. Jednak není možné ani přibližně literaturu tu přehlédnouti, jednak z časopisů církevních, z nichž nejčelnější po léta odebírám, nelze rozeznati, co vyšlo z péra kněží, co z péra laiků. Hlavní literární kontingent tvoří profesoři seminářů a akademií; ale ti jsou po většině laikové. Či možno je počítati k církvi v užším smyslu slova? Jisto je, že má církev ruská díla velkolepá. Makarij, Platon, Filaret a mnozí jiní zůstanou vždy jmény nesmrtelnými na Rusi. Literatura nábožensko-lidová jest i po titulech jen soudě ne-

[6]) Bulletin de la société général d'éducation et d'enseignement 1894. č. 10.

přehledná. O osvětové činnosti kléru mezi lidem tuto mlčím, chtěje své zprávy o tom někdy jindy k článku připraviti.

Vzdělání jáhnů, kteří počtem rovnají se kleru, je dosud malé, stojíc daleko za vzděláním kněží.

Vzpomeneme-li, jaký obrovský pokrok učinil klerus, zastíněn jsa nejúčinnější přízní vlády a dvoru, za posledních 40 let ve svém vzdělání při všech obtížích a překážkách, které obrovská rozsáhlosť říše zobecnění vzdělanosti a snaze po ní v cestu staví, ochotně přehlédneme některé nedostatky, a to tím více, že všady je viděti úsilovnou snahu v před. Já zvláště se raduji, že mi bylo dáno, abych dal svědectví pravdě a odstranil tak mnohé zakořeněné předsudky.

(Pokračování.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

Přistupuji k účastenství kněžstva v otázce socialní. Je dobře, aby se kněžstvo tohoto hnutí súčastňovalo, má býti v čele tohoto hnutí či ustoupiti do pozadí? O tom promluvím v tomto čísle »Vlasti«.

Socialní demokracie chce společenský převrat; v tom jí nejvíce překáží katolické náboženství a katolické kněžstvo. Obé hájí autoritu a obé přeje opravám toliko na půdě zákonité. A právě proto má býti i katolické náboženství a kněžstvo zničeno, ač ani toto, ani ono není naprosto nepřítelem dělnictva. Staví-li se tedy kněžstvo do řad křesťanského socialismu, hájí tím nejprve katolické náboženství, jehož jest strážcem, a v druhé řadě hájí sebe. Nechce býti vedeno na jatky a proto se pozvedá k obraně.

Poznavši nebezpečí, založilo tisk křesťansko-socialní; všecky čtyři listy: »Dělník,« »Dělnické Noviny«, »Obrana práce« a »Zájmy dělnictva« od katolického kněžstva jsou založeny.

Katolické duchovenstvo má význačné poslání v národě, v němž žije, stará se o spásu duší sobě svěřených a o blaho lidu, a to o blaho časné i věčné. Katolické duchovenstvo vidí, že mu socialní demokracie v této práci překáží, trhajíc svazky manželské, rodinné, rvouc lidu ze srdce náboženství a uvrhujíc svým učením rodiny v neštěstí a soužení. Ctnosti předků: šetrnosť a spořivosť, klidný domácí život, útěcha v modlitbě a jiné blažící vlastnosti mizejí ze řad dělnictva, které propadlo socialní demokracii.

Má-li tedy kněžstvo svému poslání vyhověti, musí bojovati proti tomuto proudu, musí vstoupiti v řady lidu a sraziti všecky dělníky dobré vůle v šiky katolické a zachrániti je a rodiny jejich od zkázy, která jim hrozí. V čem má socialní demokracie pravdu, v tom se jí nepřekáží, toho se i katolické dělnictvo domáhá, a kněžstvo mu k tomu napomáhá, o čemž nejlépe svědčí resoluce sjezdu Litomyšlského.

Jest otázka, v jakém rozsahu má kněžstvo svojí činností působiti v otázku socialní? O tom často v našich kruzích mluvíme. Jedni, dělníci i kněží, myslí

a radí, aby kněžstvo v otázce socialní trvalo více v pozadí než v popředí, jiní jsou zcela opáčného mínění. Toto druhé stanovisko hájíme s p. kanovníkem Dr. Jos. Burianem a s p. Tom. Jirouškem.

Otázka socialní jest otázkou všech stavů, a žádný nemá z ní býti vylučován, tedy ani kněz ne. Kněží jsou většinou synové rolníků, chalupníků a řemeslníků; mnozí z nich mají chudé rodiče, chudé bratry a sestry. Kněz tedy ví, co je to chudoba a co tísní řemeslníka a rolníka. Většina z nás kněží, kteří jsme ze stavu rolnického, všecku rolnickou práci doma vlastníma rukama jsme prodělali a v hospodářství se vším jsme se obeznámili. Někteří z nás jsou vyučení řemeslníci: krejčí, řezníci. Synů z bohatých měšťanských rodin jest mezi námi málo. My kněží jsme tedy většinou z lidu a cenu práce a životní potřeby lidu dobře známe, i máme tedy dosti kvalifikace, zasahovati v otázku socialní.

Mnoho kněží účinkuje v chudinských spolcích nebo v polepšovacích ústavech, v trestnicích, kdež se zase z jiné strany jejich znalosť socialních poměrů prohlubuje. Obyčejný pozorovatel vidí u zbědovaného lidu pouze výsledek jeho života, Vincentian ku př. však ví mnohem více: poznává příčiny a okolnosti, které ke zkáze vedou, i zná tedy ze zkušenosti léky na rány strádajícího lidstva. Farní úřední výkony, studium církevních dějin, denní vzpomínka na příklady četných svatých při modlitbě brevíře, kteří pro blaho lidu zvláště pracovali, práce ve škole, kdež se na dětech socialní pomčry rodin zobrazují, to vše kvalifikaci kněžstva v otázce socialní jenom zvyšuje.

Kněz má akademické vzdělání, pevné postavení, hmotné zabezpečení; jest členem místní, mnohdy také okresní školní rady, zasedá v obecním zastupitelstvu, v různých spolcích a ústavech, i má tedy značný účin v obci, v níž působí. Na faře schází se valná část osady, i může duchovní s osadníky často promluviti, je povzbuzovati, varovati. Tím chci říci, že farní duchovenstvo má nejlepší a nejvhodnější příležitosť, křesťansko-socialní spolky zakládati. Není-li k tomu farář pro stáří nebo množství práce ochoten, jsou tu kaplani a katecheti.

Jde-li iniciativa k založení spolku z fary, získají se pro spolek snadno i bohatší občané, učitelé a úředníci, ano i šlechtici. V Jindřichově Hradci na př. získal † gymn. katecheta Jan Gabriel pro tamní Jednotu katolických tovaryšů zdarma byt v Černínském zámku, a nemýlím-li se, k tomu i potřebné topivo. Katecheta získá snadno pro přednášky učitele nebo profesory. Kanovník Dr. Jos. Burian, abych více příkladů uvedl, vymohl po velikém úsilí a namáhání, že jest dům katolických tovaryšů v Praze jako humanitní ústav sproštěn všech daní. U sněmu vymohl Jednotě subvenci 300 zl. a u panujícího knížete Lichtensteina podporu 2000 zl. [1])

Když byl předsedou Jednoty katolických tovaryšů v Praze nynější nejd. pan biskup Ed. Jan Nep. Brynych, obcházel v Praze šlechtu a prosil o příspěvky na dům katolických tovaryšů. Místopředsedové Jednoty činí podobně u kněžstva i občanstva. Je-li potřebí, kněz Jednotu nebo jiný křesťansko-socialní spolek pro začátek svými penězi založí, knihy a časopisy jí daruje a vyprosí, v jejím zájmu sem a tam zdarma dojede, různé zpropitné a jiné maličkosti ze svého zapraví, na prapor peníze vyprosí a zve-li spolek řečníka do svého středu, na faře jej ubytuje, pohostí a chudšího i tajně odmění.

Když křesťanští socialisté slavili r. 1894. v Litomyšli první sjezd, hostil tamní děkan Otto Danielis po celý čas mnoho účastníků, z nichž někteří na děkanství také bydleli.

---

[1]) Něco podobného vidíme při Johaneum, jehož ředitel kněz Jan Vlk, učitel v ústavu hluchoněmých, vymohl mu zemskou subvenci a různé jiné dary.

Velice mnoho činí kněžstvo pro tisk socialní, pro socialní noviny a brožury. Mám za sebou skoro již čtyřletou praxi v administraci »Děl. Novin«, i mohu vědomě a směle prohlásiti, že jak nyní poměry jsou, bez spolupůsobení kněžstva žádné katolické dělnické časopisy a brožury nemohou existovati. To nechť uváží všickni ti pražští katoličtí jinoši, kteří se již od Nového roku snaží, nový křesťansko-socialní list v Praze vydávati.

Může něco podobného pro spolek nebo pro tisk strany učiniti dělník nebo řemeslník, otec rodiny, občan, jenž se živí prací rukou svých? Ublížil by si, zadlužil by se, poškodil by si řemeslo a obchod, a některý přišel by zcela na mizinu. Nemáme bohatých továrníků, měšťanů a soukromníků, kteří by pro dělnické spolky byli zaujati, jim přáli, pro ně hmotných obětí přinášeli, jim v čele býti chtěli, i nezbývá za těchto okolností ničeho, než aby kněží je organisovali.

U nás jest katolicismus v opovržení a posměchu, a široce rozvětvený tisk tuto společenskou jizvu den ode dne rozšiřuje. I jest k tomu věru potřebí síly, energie, autority, má-li se v mnohých městech za těchto okolností katolický duch povznésti. Těžko to svede kněz, mnohem tíže by se to podařilo dělníku a řemeslníku. I proč by tedy kněžstvo za těchto okolností nemělo spolky křesťansko-socialní zakládati, v nich působiti a je vésti?

I radím tedy z přesvědčení a z plna srdce: bratři, věnujte se tomuto šlechetnému dílu se vší energií, obětujte na to hmotně, co můžete, nebo právě v dělnictvu a řemeslnictvu jest ze všech stavů dosud nejvíce ducha křesťanského.

Přesné stanovisko jest vymčřeno knězi v Jednotách katolických tovaryšů a v Jednotách Svatojosefských. Tady bývá taky dobrá kázeň, poněvadž předseda beze všech soudů, rámusů a křiků, jaké ve výborech jiných spolků se odehrávají, může škodlivé členy vyloučiti, sváry zameziti a spory udusiti. Předseda kněz má v Jednotě potřebnou autoritu, což má velikou cenu a váhu. Jinde, i když kněz spolek založí, může býti v čele zbožný a přiměřeně vzdělaný laik, a farář nebo kaplan ať stojí na druhém místě. Kde si občané sami zřídili křesťansko-socialní spolek, budiž jim farní duchovenstvo, když již samo činně do spolku nezasahuje, aspoň upřímným přítelem a štědrým podporovatelem. Nejlépe by bylo, aby i v takovýchto spolcích, které mají stanovy pouze státem stvrzené, diecésní biskup předsednictvo potvrzoval, čímž se zamezí možné odpadnutí spolku od zásad katolických. Nejsem právě pro to, aby byl kněz všude v čele spolků křesťansko-socialních: [2]) kdo jej založí, ať jej řídí, to je spravedlivé. Ale kde jest v čele kněz, ať si počíná moudře a opatrně; členy ať má za bratry; ať jim poskytne přiměřeného vzdělání a zábavy, a v jednání v mezích stanov tolik svobody, co jí jen poskytnouti možno. Kde se jedná o zájmy dělnictva a řemeslnictva, vyhledávej a dbej rady jejich, poněvadž oni nejlépe vědí, co je tísní a tlačí. Zkrátka, ať panuje mezi knězem, dělníkem a řemeslníkem svobodné, přátelské a upřímné proudění a ne šablonovité, úzkoprsé poručníkování. Oba předsedové Jednoty katolických tovaryšů v Praze, p. kanovník Dr. Jos. Burian a J. M. nejd. p. biskup Ed. Jan Nep. Brynych — oba si takto počínali, a Jednota očividně jejich vedením kvetla a dosud zdárně prospívá.

Ať je svobodné proudění mezi námi, jen to budiž zamezeno, aby naše práce nebyla na zmar. Co kněží založilo národních spolků, co se pro ně napracovali, co pro ně obětovali, co knih pro ně získali a darovali, a hle, přišel

---

[2]) Pozn. V socialním odboru družstva Vlasť, kde náš spolek zastupuji, zasedají ku př. čtyři laici a tři kněží, a v čele stojí ne kněží, nýbrž laici, pp. Václ. Žižka, stříbrník, a Tom. Jiroušek, redaktor »Děl. Novin«. V sedmičlenném sboru důvěrníků pro zemskou organisaci v Čechách zasedá šest laiků a jeden kněz.

liberalismus, kněze ze spolků vypudil a knihovny jimi založené zdecimoval, vymýtiv z nich vše »příliš katolické«.

Takových výsledků v činnosti křesťansko-socialní dodělati se nesmíme. Nesmíme dopustit, aby časopisy a spolky námi založené mohly někdy býti zliberalisovány, i musíme tedy důsledně žádati, aby všecky předsedy spolků křesťansko-socialních buď přímo jmenoval nebo aspoň stvrzoval diecésní biskup, a to k návrhu diecésního praesesa, nebo u těch, které mají stanovy pouze vládou stvrzené, k návrhu místního faráře neb okresního vikáře. Nám se nejedná o vládu, nám se jedná o katolicismus, jenž má býti ve spolcích, naším přičiněním v život uvedených, na vždy zachován. Ježíš Kristus jest pravý Bůh, jeho Církev jest od Boha k spáse lidí založena, to chceme přivésti k platnosti v řadách lidstva, uprostřed něhož žijeme. Bude-li všude uznáno Božství Ježíše Krista, bude zbytečno, hájiti autoritu osob, neboť ta jest v Božství Ježíše Krista obsažena.

Poměr družstva Vlasť ke spolkům křesťansko-socialním.

Družstvo Vlasť udržuje s křesťansko-socialními spolky těsné a přátelské spojení, což se jeví přerozmanitým způsobem. Družstvo vydává pro katolické dělníky a řemeslníky zvláštní časopis a vydalo pro ně píseň práce; dle posledního usnesení výboru družstva vydá náš socialní odbor každého roku čtyři brožury. Družstvo kupuje ve prospěch Jednoty katolických tovaryšů v Praze každého čísla »Slov pravdy« 125 exempl. a rozdává je téměř výhradně socialním spolkům. Družstvo dává spolkům křesťansko-socialním knihovny a zřídilo pro socialní účely zvláštní odbor, jenž se radí o socialní otázce a koná v Praze přednášky. Jak z toho viděti, snaží se družstvo co nejvíce mezi dělníky dobrý tisk rozšířiti, dobře vědouc, že nebezpečí pro Církev tvoří nejen socialní demokracie, ale i darebná literatura, která vlévá do lidu jed proti církvi a katolickému náboženství.

Na Moravu zaslalo družstvo katolickým »Zájmům dělnictva« 100 zl. podpory a stejnou sumu darovalo dělnickému odboru pro národopisnou výstavu.

Mnoho kněží a spolků křesťansko-socialních vyžaduje si od p. Tom. Jirouška radu a přispění, zakládají-li nový spolek nebo pořádají-li přednášky. Dopisy sem a tam střídají se celý rok; družstvo hradí vydání takto vzešlá. Někteří zakladatelé nových spolků přicházejí o radu osobně.

Zvláštní socialní korrespondenci vede si starosta družstva, Dr. Rudolf Horský, s různými spolky a osobami.[3])

Předáci družstva, Dr. Rud. Horský a Tom. Jiroušek, svolali a řídili první sjezd katolického dělnictva československého v Litomyšli, a četní naši řečníci, jimž družstvo hradí cestu, konají stále přednášky v Čechách i na Moravě. Také v sedmičlenném sboru důvěrníků pro zemskou organisaci v Čechách jest družstvo čestně zastoupeno.

Lacinými inseráty v »Dělnických Novinách« již mnoho dělníků dostalo práci u mistrů, a mistři touž cestou dostali katolické dělníky.

A nejvýznamější manifestací našeho přátelského poměru k dělnictvu má býti mimořádná valná hromada družstva, spojená se sjezdem praesesů, příznivců a členů Jednot katolických tovaryšů a Jednot Svatojoseſských.

Kterak předseda družstva seznámil cizinu se snahami křesťansko-socialními v zemích československých, o tom jsme mluvili v květnovém čísle »Vlasti«.

---

[3]) Pozn. Podobně děje se v Jednotě kat. tovaryšů v Praze. I odtud vychází proud na venek, ale nepřekážíme si a nezávidíme si, naopak mezi Jednotou a družstvem panuje tak přátelský poměr, že si lepšího přáti nemůžeme.

Dokládám, že s p. Tom. Jirouškem bydlíme v jednom domě, denně se v administraci naší stýkáme, v návštěvě kavárny se střídáme, abychom o všem věděli, co se ve světě děje, a tudíž že denně o socialní otázce hovoříme a o obranu naší strany i mimo »Děl. Noviny« pečujeme. Mnohé obranné lokálky socialní, do »Čecha« zasýlané, jsou výsledkem našich rozmluv. Časem přijde k nám p. starosta Dr. Rud. Horský, p. Václ. Žižka, jindy sejdeme se v tiskárně nebo v Jednotě kat. tovaryšů s p. kanovníkem Dr. Jos. Burianem, s nímž často a dlouho o potřebách dělnictva hovoříme a nové plány probíráme. Zkrátka, otázkou dělnickou a socialní, můžeme říci, denně v našem užším kruhu se obíráme. Jsme si zajisté vědomi, že spolky charitativní, tovaryšské a dělnické otázku socialní samy nerozřeší. Tady je potřebí dle učení sv. Otce Lva XIII., aby si i státy vzaly za úkol, starati se o blaho malého muže a zákony a nařízeními chránily jej před ničivým liberalním hospodářstvím. Nemajíce dosud ze svého katolického středu dělnických poslanců, kteří by tyto myšlénky ve sněmu tlumočili, musíme se spokojiti zatím tiskem, na schůzích a mezi sebou o nich hovořiti a je takto projednávati.

Takovéto zásady chováme ke katolickému dělnictvu a řemeslnictvu. A tato naše péče není i pro nás bez výsledku. Tak když vydali čeští spisovatelé na podnět »Máje« manifest k českému národu proti »Vlasti«, vystoupilo české a moravské dělnictvo na její obranu a padesát z nich přistoupilo demonstrativně za členy zakládající. Příkladu jejich následovalo r. 1894. a letos přes dvacet spolků křesťansko-socialních a ostatní, doufáme, učiní podobně, tak že družstvo tvořiti bude s těmito spolky mocný svazek literárně-socialní. Obě družiny vespolným přátelstvím si pomáhají, se posilují.

Kdykoliv jsem byl veřejně napaden, vždy se mne katoličtí dělníci a řemeslníci ujímali a v r. 1893., v nejtěžších dobách mého života, právě dělnictvo svými hojnými adresami mne těšilo a sílilo. Toho jim nikdy nezapomenu. I letos, když jsem byl napaden v »Hlídce literární«, vystoupil vůdce katolického dělnictva, p. Tom. Jiroušek, rázným protestem na moji obranu.

Hlavní zásluhu o tento poměr a rozvoj vespolné lásky a pomoci mezi družstvem a dělnictvem mají pp. Dr. Rud. Horský a Tom. Jiroušek s jedné a p. kanovník Dr. Jos. Burian s druhé strany.

Já trpím již přes dvacet let dědičnou krční chorobou; můj děd a matka churavěli podobně. Za dne bývá mi dosti dobře, ale ráno těžko dýchám a v zimě na konci mše sv. již nemohu někdy promluviti. Seznav tento stav, vystoupil jsem z duchovní správy. Mohu sice několik hodin týdně ve škole vyučovati, ale kázání a souvislého řečnění vůbec musím se naprosto vzdalovati. A tak se i veřejného socialního ruchu nemohu súčastňovati. Upravuji tedy dle Čelakovského na této roli aspoň silnice. Agituji a sháním peníze na cesty pro naše řečníky socialní. K nám přijde mnoho dělnictva platit »Děl. Novin«, koupit si rozličných brožur nebo na radu, i rozpřádám s těmito osobami delší rozmluvy; nabádám a povzbuzuji jich k činnosti a vytrvalosti; aby sami ve víře byli pevni, jiné aby pro naše účely získali, jiným aby »Děl. Noviny« nebo brožury ku čtení dali a koupi jejich jim doporučili nebo adresy jejich nám dodali. Katolík, jenž ničeho katolického nečte a ničeho katolického neodebírá, kterak že může ve světě obstáti, se brániti, kterak bude moci tuto liknavosť před Bohem zodpovídati? Nejen snaha po vnitřním zdokonalení, ale i oběť pro veřejné blaho Církve jest povinností katolického křesťana. Kladu jim na srdce, aby byli šetrni a domáhali se blahobytu; aby kupovali své potřeby jen u rozhodných katolíků a tak aby si hmotně jeden druhému pomáhali. Mladším, talentovaným připomínám, pokud rady mé dbají, aby nehledali sebe, ale Boha a spásu duše své a blaho bližního. Mluvím jim o ceně mše svaté, svěcení dní nedělních a svátečních, a

čeho jim vůbec třeba konati, aby vedli život v pravdě křesťanský. Dělník, jenž není přítomen v neděli a ve svátek mši sv. a jenž nepřijímá sv. svátostí, není dobrým křesťanem, byť i jinak dosti horlivě pracoval pro zájmy katolické.

Návštěvníci moji vypravují mi o svých poměrech, o své činnosti na poli socialním a pronášejí mnohdy tak pevné zásady katolické, že jsem nad tím naplněn podivem. Tyto moje rozmluvy s upracovanými dělníky a řemeslníky jsou jednou z nejmilejších zábav mého života a jsou, smím-li se tak vyjádřiti, specielní mojí činností socialní.

A v tomto směru budeme ve družstvu, každý dle sil svých a schopností, i dále pokračovati a ve smyslu Encykliky sv. Otce Lva XIII. ku blahu chudého muže pracovati. Kéž nám k tomu Bůh popřeje i dále síly a vytrvalosti.

Těšíme se z toho všickni, že, jak nyní věci jsou, právě dělnictvo ze všech katolických stavů nejlépe jest zorganisováno, v čemž mnozí a mnozí a také družstvo naše Církvi a blahu dělnictva platných služeb vykonalo.

(Pokračování.)

UMĚNÍ.

Dvě nové heliogravury. Umělecké nakladatelství Wiscottovo ve Vratislavi vydalo nedávno Rafaelovu Madonnu della Sedia podle slavné rytiny Morghenovy, při čemž bylo užito nejnovějších způsobů reprodukce, světlotisku a leptání mědi. Obraz ten jest 317×329 mm veliký (na tuhém papíru velikosti 96×76 cm stojí 15 marek) a nahradí skoro úplně původní rytinu, která jest arci mnohem dražší. Výraz obličejů, zvláště lesk očí, jsou výtečny; svatá Matka jasně se odlišuje od temného pozadí, do něhož malý Jan náš zrak opět zavádí. Rafaelovy Madonny vždy a všude podržují svou přitažlivosť, jsouce nejněžnějšími genrovými obrazy, na nichž umění jednoho z největších geniů vznešeným způsobem znázornilo základní myšlénku náboženskou a nejušlechtilejší poměr dvou osob, panenské Máteře k božskému dítěti.

Max Hirmer ve Straubingu vydal A. M. von Oerové Matku Boží na trůně ve veliké heliogravuře v rozměrech 47×22 cm (na tuhém papíře velikosti 95×69 cm stojí 10 marek). Tato heliogravura není provedena podle rytiny, nýbrž dle původní malby, a proto jest něžnější a měkčí. Nejsvětější Matka s panenskou nevinností pohlíží na božské dítě sedící na jejím klíně. Způsob uspořádání řas oděvových jest gotický v nejlepším významu tohoto slova. Božská Máť i děťátko ukazují se zrakům téměř plasticky. — Obě heliogravury lze nejlépe doporučiti.

Geschichte der christlichen Malerei (vyjímaje naše století) von Dr. Erich Frantz. Spisovatel, jenž sám nějaký čas malbou prakticky se zabýval, jest profesorem university Vratislavské a ve svém díle jeví se učencem křesťanským, přiznávaje se plně a cele ke zjevení křesťanskému a uznávaje toto zjevení za vůdčí světlo při poznávání pravého krásna. Proto dlužno jeho dílo katolickým rodinám úsilovně doporoučeti, též proto, že patří ku skrovnému počtu kněh jednajících o malířství, které lze dáti do rukou dospělým synům a dcerám. Dílo vyšlo u Herdera ve Freiburgu (in Breisgau) ve dvou svazcích (1. díl stran XII a 576, 2. díl stran X a 950) r. 1887—1894. K tomu patří ještě sešit obrazů (X stran, 109 jednoduchých a 7 dvoustranných obrazů). Celé dílo stojí 30 marek, svázáno ve 2 svazcích a svazek obrazů 38 m., s obrazy mezi textem, 3 svazky 39 marek.

(Stimmen aus Maria-Laach.)

Výroční výstava krasoumné jednoty pro Čechy v Praze 1895. II. Prve než přistoupíme od maleb náboženských k malbám ostatním, jest se nám zmíniti o malbách a dílech plastických, jež od posledního našeho referátu do výstavy byly pojaty a jež spadají v obor náboženský. Jest to především Jakuba Schikanedra obraz Mučenice. Na plochém břehu mořském leží mrtvola mladistvé

mučenice; zarudlé slunce mlhou zastřené ozařuje šedou hladinu mořskou. Veškery barvy obrazu ztlumeny jsou mlhavým závojem, čímž pochmurný dojem obrazu značně byl zvýšen. Ačkoliv na obraze tomto jeví se patrně v kresbě i koloritu některé méně chvalitebné zvláštnosti Schikanedrovy, přece vážná snaha jeho jest hodna chvály i uznání. Za to pokárání zasluhuje obraz Karla Grunda »V pokušení«, jímž umělec chtěl dosíci raffinovaného effektu vypočítaného na podráždění smyslnosti. Před poustevníkem, kolem jehož hlavy září aureola, leží nahá žena s růžemi si pohrávající. Malíř by nám ovšem mohl namítnouti, že i obrazy starých mistrů, jež znázorňují pokušení sv. Antonína, kající Magdalenu, poslední soud a pod. nejsou prosty urážejících nahot, a připomenouti nám satyrické slovo básníkovo: »Wollt Ihr zugleich den Kindern der Welt und den Frommen gefallen, Malet die Wollust, nur malet den Teufel dazu.« Ale lidem v pravdě zbožným nikdy obraz takový, jako jest páně Grundův, líbiti se nebude, a mezi podobnými staršími obrazy nalezneme jich pořídku, jež by tolik urážely jako právě »Pokušení« Grundovo. Doslechli jsme se, že výstavní jury byl dlouho na pochybách, má-li obraz ten k výstavě připustiti čili nic, i přáli bychom si, aby byl více dbal varovného hlasu těch, jichž se v té věci o radu tázal. K plastickým dílům přibyla pěkná »Madonna s Ježíškem«, poslední dílo záhy zesnulého sochaře Bernarda Seelinga; z práce této jest zřejmo, jak mnoho domácí naše umění v Seelingovi ztratilo.

Výrok kteréhosi duchaplného francouzského historika umění »peindre son temps ou peindre son rêve, il ne devrait pas y avoir d'autre alternative pour un vrai peintre« uskutečňuje se čím dále tím více. Dobrých historických obrazů jest na výstavách našich pořídku, rovněž tak jako dobrých historických románů v současné literatuře. Největší náš historický malíř Václ. Brožík vystavil několik genreových obrázků historických. Jest pozoruhodno, že obrázky tyto jsou neobyčejně malého formátu: jemné provedení a intimní nálada jejich tedy již rozměrem takořka byly dány; i dlužno nazvati je stkvostnými kabinetními kusy. Svědomitý pracovník v oboru malby historické, osmdesátiletý kmet Karel Javůrek, obeslal i letošní výstavu obrazem z české historie »Zatknutí Záviše z Rosenberka.« Do doby mythické sáhl pro látku František Doubek. Umělci tomuto šlo na obraze »Ctirad a Šárka« především patrně o to, aby vystihl barevné reflexy rudého světla pochodní na pleti lidské. O dílo velikého slohu pokusil se Theodor Hilšer obrazem »Sardanapal«. Král obklopen svým harémem a svými poklady očekává v síni paláce Ninivského svoji smrť v plamenech paláce, jejž sám zažehnouti dal. Malíř přeplnil obraz svůj zcela zbytečně nahými a polonahými postavami ženskými v různých postojích a polohách. Jinak svědčí obraz jeho o důkladných studiích novějších objevů assyrských, avšak co do dramatičnosti a hloubky jest daleko za obdobným obrazem G. Rochegrossea »Konec Babylonu«, kterýž r. 1892. budil zaslouženou pozornosť všude, kde byl vystaven, a jímž Hilšer, jak se zdá, k tomu byl pohnut, aby pokusil se o řešení úkolu podobného. Ke starší škole historické malby přimyká se komposicí i koloritem veliký obraz polského malíře Vojtěcha Gersona »Královské věno«. Povšimnutí hoden jest obraz v Římě žijícího Španěla José Villegasa »Dože Marino Falieri před svými soudci«, postava to v pravdě příšerné živoucnosti a charakteristiky. V obor krajinářský spíše nežli v historický spadá obraz Johna Lavery-ho »Maria Stuartovna, královna Skotská, v noci po bitvě u Langside dne 13. května 1568.« Známý krajinář školy Glasgowské podává tu vlastně zádumčivou krajinu lesní se zmíněnou historickou stafáží. (Dokončení). Dr. A. Podlaha.

HUDBA.

Česká hudba. Časopis věnovaný české hudbě pro piano, harmonium, zpěv světský i církevní, solový i sborový. Pořadatelé: Alois Strébl, řiditel chrámové hudby v Kutné Hoře, Ant. Ptáček, učitel v Kutné Hoře. Tiskem a nákladem Adolfa Švarce. Česká hudba vychází vždy v prvních dnech každého měsíce. Předplatné ročně 4 zl. »Český hudebník«, chtěje si opatřiti nové věci hudební, musí dosud uchylovati se na mnoze k cizím firmám nakladatelským, které často

zaujímají vůči českým skladatelům, stanovisko nepřátelské, zejména ovšem nemají-li předem zabezpečený výdělek.« Těmito slovy ohlašoval vydavatel »Národních koled« loni tento hudební časopis, jenž měl se objeviti již počátkem t. r., technické obtíže však překazily mu cestu, tak že nemohl na veřejnosť až koncem dubna.

V prvém sešitu setkáváme se s jmény v hudebním světě již dávno známými. Jsou zde následující komposice: Fantasie pro piano neb harmonium od J. J. Piherta, — Mazurka pro piano od Fr. Kavána, — Melodie pro piano od Jos. Brdlíkové, — »Divné věci« pro solový zpěv s prův. piana od J. Pehela, — Za »jarem« pro smíšený sbor od Boh. Jeremiaše, — »Jen do skoku« pro smíšený sbor s prův. piana od Al. Strébla, — »Tři moravské písně« pro mužský sbor od R. Sedláka — a »Při sňatku« duetto s průvodem varhan od Fr. Záhorského. Zajisté to obsah bohatý. Každý odběratel rád nalézá v časopise něco pro sebe; hověti takové žádosti jest věc těžká; nikoli nemožná. Jména pořadatelů zaručují také jistotu, že bude dbáno pečlivého výběru skladeb církevních a že budou přiměřeny také poměrům venkovským, kde nemožno prováděti sbory složité. V prvních prospektech »Č. H.« četli jsme také, že ku každému číslu přidána bude textová příloha; té však při prvém čísle není. Dle našeho zdání — jest zbytečna, — ať by byla obsahu zábavného, ať poučného. Pro poučení jsou odborné knihy a pro zábavu přemnoho jiných. Bylo by lépe, kdyby se náklad na přílohu věnoval raději typografickému zdokonalení a rozšíření. Přejeme tomuto novému podniku zdaru nejlepšího. Jos. Moudrý.

LITERATURA.

FRANCOUZSKÁ.

L'histoire et l'esprit de la litterature française au moyen âge. Critique idéale et catholique, par August Charaux, professeur de l'Université catholique à Lille. 1 sv. velké 8°, stran 400. Cena 4 franky. Profesor Charaux zaujímá v řadě kritiků vynikající místo, jak pro své povznešené stanovisko, tak pro nestrannosť úsudku. Jest rozhodným odpůrcem učení, že umění jest samo sobě cílem. V jeho očích jest krásno odleskem dobra. Sebe větší talent spisovatelský ve službě bludu a lži může podati jen karrikaturu krásy ježto porušuje nejprvnější zákon umění pravého, jež hledá krásu jen tam, kde je pravda a dobro. Ježto v náboženství katolickém jedině možno nalézti pravdu, napsal proto autor směle v čelo své knihy: Kritika ideální a katolická. Dle toho ví čtenář ihned, na jaké váze oceňuje spisovatele a jejich díla. Charaux nevěnuje přílišnou péči spoustě drobností biografických, není také přítelem u kritiků tak oblíbené vivisekce kritické, rovněž pohrdá literární chemií, která v prvky rozkládá každé dílo. Co podati chce a také skutečně podává, jsou »kritické, filosofické, morální, náboženské i sociální dějiny literatury.« Všímá si bedlivě doby, z níž dílo vytrysklo, ale také účinu, jaký mělo na dobu současnou i následující. Celý střední věk defiluje téměř před námi, od jedné generace ke druhé; původcové nových myšlének vylíčeni několika rázovitými slovy, jež jim v duši čtenářově na vždy určují jejich cenu a místo. — A nejen spisovatele, potulné zpěváky čili kronikáře, duchovní, právníky, vojáky, kteří chápali se péra nejsouce výhradně literáty, líčí nám autor, ale také mravy, pošetilosti, víru, nadšení chyby i nepravosti doby vypisuje. Nebylo vše ideální, nebylo také vše katolické v tom středověku od jedněch tak velebeném, od druhých zase tak tupeném; bylo v něm ještě mnoho pohanského, ale již také mnoho revolučního, ale ovšem nejvíce šlechetně křesťanského, tak že si nezaslouží té potupy, s jakou jej mnozí připomínají. Charaux neskrývá ničeho, ani špatnosti, ani vznešenosti; upřímnosť zdobí knihu jeho na každém místě. Vojtěch Kameš.

SRBSKÁ.

Literární spolek »Srpska književna zadruga«, jenž byl r. 1892. v Bělehradě založen, vydal za r. 1894. sedm následujících knih: **Život i priključenija** Dimitrija Obradovića. II. svezak. — Díla velikého srbského vlastence z minulého století, Dim. Obradoviće, byla již několikráte vydána, ale žádné z nich nehovělo obecné potřebě. »Zadruga« nyní vybrala z nich nejzajímavější spis, Obradovićevu autobiografii, a svěřila redakci prof. Živku Popovíću, jenž uspořádal nové vydání, kterému se nemůže ničeho vytýkati. Knize jest přidána podobizna Obradovićeva s facsimilem.

Memoari prote Matije Nenadovića. Tento znamenitý pramen srbské nové historie vyšel redakcí Lj. Kovačevića, jenž pod čarou textu podal mnoho vysvětlivek a ku konci úplný rejstřík osob a míst, o nichž se v knize jedná. V předu jest životopis Nenadovićův.

Dva idola. Napisao Bogoboj Atanacković. — K velikému počtu srbských spisovatelů z let čtyřicátých a padesátých druží se i Bog. Atanacković, jenž, ačkoliv pochází z tehdejší vládnoucí romantické školy, jest přece národnímu životu bližší nežli básníci starší. On činí přechod od Vidakoviće k novějším povídkářům. Jeho nejlepší dílo »Dva idola« vyšlo již r. 1852. a stalo se bibliografickou zvláštností. »Zadruga« tedy učinila dobře, že je znovu vydala. Kritika o tomto díle praví, že jest to dosud nejlepší román v srbském písemnictví.

Kameno doba. Napisao Jovan Žujović. — Dobře známý srbský spisovatel Jov. Žujović podává v této knize dějiny lidstva z kamenné doby. Píše se tu o prvotních obyvatelích: »Porječanech, Pečíncích, Primorcích, Jezercích a Pragradjanech.« Zajímavý jest pasus o prvotní kultuře: o řemeslu, lovu a rybolovu, obchodu, náboženství atd. Četná vyobrazení v textu a ku konci přidaný slovníček usnadní porozumění jinak populárně psané knihy.

Prve žrtve. Pripovijetka iz srpske prošlosti. Napisao Andra Gavrilović. — Publikace »Prvé oběti« jest historická povídka z doby prvého nájezdu Turků do Evropy. A. Gavrilović rozšířil touto povídkou až dosud malý počet historických povídek v srbské literatuře, neboť mimo Vl. Gjorgjeviće a Čedy Mijatoviće málokdo psal historické povídky.

Iz prirode. Manji spisi dra Josifa Pančića. — Známou jest věcí, že nejlepší učitelé jsou zároveň nejlepšími popularisatory vědy. Josif Pančić k nim náleží. Jeho populární spisy jsou pravou pochoutkou pro čtenáře. Ve svazku »Z přírody« jsou články: »Zlato«, »Kopavnik i njegovo podgorje«, »Nešto o našim šumama« a j. v. Některé články jsou tu vytisknuty poprve; některé byly již jinde uveřejněny.

S francuskog Parnasa. Prevodi Vladimira M. Jovanovića. — »Zadruga« podává tu ukázky z francouzské lyriky. V knize jsou tito francouzští básníci: Pierre Jean de Béranger, Alphonse de Lamartine, Jules de Resseguier, Eugene Scribe, Casimir Delavigne, Auguste Brisseaux, Victor Hugo, Leon Halévy, Alexandre Dumas père, Alfred de Musset, Constant von Hasselt, Barbier, Vacquerie, Etienne Adam, Prudhomme, Coppée, d'Artois, Blanchecote, Julie Hasden. Ku konci jsou poznámky o autorech a jejich dílech. Fr. Štingl.

— —

ČESKÁ.

Jazyk. Epická báseň. Napsal Fr. S. Procházka. V Praze 1895. Nakladatel J. Otto. Za nynějších časů stalo se nakažlivou modou zlehčovati Církev a náboženství. Skoro žádný mladý spisovatel nevydá knihu, kde by neurvalým způsobem neurážel vše, co katolíku jest posvátným. Rázem tak vynikne! I p. Fr. S. Procházkovi nedala spáti sláva p. Dr. Herbena a proto vydal »Jazyk«. Báseň počíná charakteristickými verši:

»— Živť Perun nesmrtelný, který pobil kříže,
prch' vrah už Tiusej (Jesuit), s ním rota jeho divá —«

Již z tohoto dvojverší vytuší čtenář, kam jej Muza básníkova vede a co bude »opěvat«. Nás to nepřekvapuje; pan Procházka jen otevřeně postavil se po bok p. Dr. Herbena a »Písni otroka«.

Báseň rozdělena jest na osm zpěvů s doslovem a má obsah následující: Mezi Slavem a Tiusejem zuří válka, ve které tento jest poražen. Vítězství přičteno pěvci národa, který svým mohutným slovem dovedl národ nadchnouti k vítězství. Pěvec zpívá:

»Jakž v dnešním vítězení
ti mohlo připadnout, že smrt mi darem dáváš!
Hle, znak ten osudný zde vpředu rozeznáváš:
Kříž, kříž — kříž! . . .«

»Sám zlo to připravíš, tak chtějí věční bozi.
Pak s kříži přijedou k nám naložené vozy,
a bude noc, noc pustá . . .«

»Dnes bozi vítězství nám dali. V žertvu svatou
jim vrhám do ohně nás všechněch kletbu klatou,
kříž, kříž, kříž —« (Zpěv I. Str. 10.)

Tiusej však nezaložil ruce v klín, ale kul zradu. Aby snáze dospěl cíle, poslal svou dceru Hildu, aby zmohla ta, čeho by nedokázalo poselství. (Zpěv II.)

Tiusej ví, že Slav jedině pomocí svého pěvce zvítězil a proto žádá Hilda návodem otcovým, aby pěvec na nějaký čas poslán byl na dvůr Tiusejův. Slav po malém zdráhání svolí a Hilda byla mu ve všem povolná.

»Nu, co škodí,
Řím duši pro účel z hrůz pekla vysvobodí.«
(Zpěv III. Str. 22.)

Tiusej ihned »jak šelma žíznivá, když v teplé krvi šílí, zrak vztekem zarudlý a na rtech bílou pěnu« uvrhl pěvce do žaláře a odsoudil jej k smrti. Pěvec ještě před smrtí prorokuje, kdo i Tiuseje jednou porazí.

»Tvá tlama k východu vždy bude otevřena,
vše bude třásti se a padat na kolena . . .
však vidím plesaje již na východě stopy,
jde obr odtamtud, jenž v chřtán ti vrazí kopí.« (Str. 25.)

Jak vidět, pan auktor postavil se otevřeně po bok p. Jaromíra Ivanoviče z »Českých Zájmů«. Zpěv IV. končí těmito slovy:

»Byl satan zakropen ku slávě boží větší,
a prelát oči žilnaté zavracel v křeči —« (Str. 27.)

Druhého dne po upálení pěvce přiběhne ke knížeti kat a oznamuje, že našli ve zbylém popeli cosi lesklého, a ač »žalmy latinské v sboru zanotili,« přece mámení ono dále plálo a svítilo. V popelu nalezena lýra a jazyk »jako živý.« Tiusej rozkáže, aby lýra i s jazykem hozeny byly do řeky; ale tu se stal div.

»Je lýra lodicí a jazyk na ní zpívá.«

Tiusej hází kamením po lýře, ale marně. Lýra i s jazykem odpluje do modravé páry. (Zpěv V. Str. 31.) Zatím Slav miliskuje se s Hildou, ale co z toho může vzejíti, když »lev tamo královský se s hyenou v druž spáří.«

Lýra připlavala s jazykem po vodě do krajin Slavových a vznítila opět válku, ve které Tiusej opět poražen pomocí písně, jazyka. (Zpěv VI.)

Slav vrátil se z boje, maje v úmyslu ztrestati zrádnou Hildu. Ta však obávajíc se hněvu manželova, vzala útočiště k přetvářce. Zdrcena bolestí prosí Slava, aby jí dovolil káti se v chrámu, kde byl uložen pěvcův jazyk. Stalo se. Na cestě ke chrámu chytne berana a vyřízne mu jazyk. V chrámě přetvařuje se opět a dosáhne toho, že »kdys v časné době ranní« jazyk pěvcův promění za jazyk beraní a zakopá ho v bludišti skal. (Zpěv VII.)

Po třetí nastane válka mezi Slavem a Tiusejem a ježto Slav nemá již pěvce — nebo jeho jazyka — jest poražen. Na útěku přichází do lesa, kde zakopán jest jazyk pěvcův a upozorněn na jedno místo písní, ze země zaznívající, začne se na tom místě hrabati, ale nevyhrabe jazyk, nýbrž — meč. Však bylo již pozdě.

»Kol kolem požárů dým v dálce k nebi stoupal,
a Slav sám poslední si meč ten v hrudi skoupal.«
(Zpěv VIII.)

Toť obsah básně »Jazyk«. Přiznávám se, že jsem ještě v žádné české básni nečetl tak hrubých útoků, plných žluče a nenávisti proti kříži a Církvi. Ptáme se, jaký smysl má tento útok proti Církvi a kříži? Proč vytrhává se násilím ta drobka víry ze srdcí lidu, čtenáře? Dnešního dne není třeba mnoho takových slov. Vzpomeňme, že u nás básně čte hlavně studentstvo a tu nemůžeme než trnouti nad tím, jaký názor o kříži a Církvi si naše mládež z takových knih utvoří. Mnohý student tu víru, kterou z domova přináší, za pár roků odhazuje. Báseň tato snižuje u mnohého již tak dosti malou lásku k Církvi na míru nejnižší.

»Písněmi otroka« a »Jazykem« počal v naší literatuře nový proud, který, jak pozoruji, za hlavní účel si obral tupiti Církev a náboženství. Jeden, neméně »ušlechtilý« již máme; jest to »Moderna«. Tento proud snižuje »mravní« uvědomění čtenáře, onen zase jeho uvědomění náboženské. Jak viděti, snažení velice ušlechtilé, trhati lidu to, co je mu nade vše milo a draho: jeho náboženství, jeho mravnosť. Domnívá-li se pan auktor, že básní svou čtenáře zušlechtí, že ho posílí v protivenstvích, které na každého dnes se všech stran doléhají, hrozně se mýlí. Jen kříž, jen víra v tento kříž člověka odvrací od zoufalství. Poutníci Svatojanští přišli do Prahy, aby se posilnili pohledem na tento kříž, na svého světce, aby se v srdcích jejich uhostil klid a pokoj. Básní Procházkovou však neuhostil by se jim tam nikdy. Ti vědí, kde posily dojdou, kde ji mají hledati. K p. Procházkovi však nepůjdou pro ni nikdy. Spíše on někdy přijde k nim. Proto zlomyslné a naivní věnování básně poutníkům Svatojanským mohl si směle uspořiti. [1]) Jos. J. Veselý.

Václav Hladík: Třetí láska. Nákladem Jos. R. Vilímka. (Vilímkova knihovna rodinná.) V Praze 1895. Objemné toto nové dílo Hladíkovo přijímáme s pocity smíšenými. Nemůžeme upříti Hladíkovi rozhodného nadání vypravovatelského, kniha jeho má elegantní sloh a pěkně se čte, není nejasná a chorobná, ale i nižším kruhům čtenářským úplně přístupná. Ale uvažujeme-li, za jakým účelem je sepsána, musíme se vysloviti rozhodně proti tendenci spisovatelově. Vlastně říci tendenci nebylo by zcela správné, neboť Hladík této své tendence nikde zřejmě nevyslovuje. Předmět vypravování tvoří osudy paní Maříkové, choti slovutného pražského advokáta, která bývala dříve herečkou a jejíž první láskou byl herec Rychlík. Tento zpustnuv, umínil si potom z paní Maříkové těžiti. Obtěžuje ji, kde může, hrozí jí škandálem, a paní Maříková, aby ušla ostudě, zásobuje jej penězi. Tak se jí vymstila »první její láska«. »Druhou láskou« její jest nynější choť, jehož zbožňuje, jemuž je věrnou manželkou, ale tento dověděv se o poklesku své choti, raněn je mrtvicí právě v okamžiku, kdy v soudní síni obhajuje člověka obviněného z vraždy nevěrné ženy. »Třetí láska« pak je šlechetný přítel zesnulého, lékař Hřivný, který se ujme choti Maříkovy a zachrání ji tak před opětným pádem v hlubiny, z nichž se očištěná jako choť Hřivného povznese. Není zle vymyšlena tato historie, spisovatel dobře dovede působiti na vnímavé své čtenářstvo, ale — kde je morálka celé knihy? Ta nevyslovena, ač se na mnohých místech zdá, že Hladík k ní směřoval. Škoda, že ji Hladík nevyslovil. Byli bychom měli o nový román více, kde se hájí posvátnosť stavu manželského, kde se hájí jeho čistota, jeho cudnosť vůči útokům hříchu. Ale Hladík se asi bál býti moralistou, a tak dojem své práce pokazil. Celek stal se obyčejným rodinným románem, který mohou dospělí sice čísti bez pohoršení, ale z něhož si nikdo vážného naučení pro život nevybere. Co se nám na knize nelíbilo, byl popis pražských nočních doupat, ač i zde spisovatel zachoval umírněnosť vzhledem k »divokým« výkonům, jimiž jiní spisovatelé u nás tak smutně vynikli. Kniha není pohoršlivá, což rádi konstatujeme, je to velmi řídký zjev v české literatuře. Máme v té příčině nejtrpčí zkušenosti, a přáli bychom si, aby tato nakažlivá móda napodobující nepodařeně některé výstřední francouzské romanopisce a j., brzy vzala za své. Jsme rádi, že také ve Francii jeví se obrat k lepšímu, jak je vidno z případu Hyusmansova, kdy tento mladý a nadaný literát neostýchal se veřejně přihlásiti k praporu křesťanství a katolicismu, což je potěšitelnou známkou nastávajícího obratu. Josef J. Veselý.

Meera: Na zítří. Teta Severina. Přeložila M. Kalašová. Nákladem F. Šimáčka v Praze, 1894. — Meera jest spisovatelka italská, jejíž román »Tereza« těšil se veliké oblíbenosti. Meera píše též menší povídky, a z těch dvě přeložila slečna Marie Kalašová. Co se týče překladu, jest dosti neobratný, zvlášť s přechodníky

[1]) Pozn. Uznáváme za nutno oznámiti, že tato báseň vyšla pod záštitou spolku »*Máje*«.

neví si slečna Kalašová často rady a není žádnou vzácností nalézti u ní vazby à la: »dívaje se s okna, pršelo«. Větší péče o správnou češtinu by slečně zajisté slušela a doporučujeme ji co nejdůtklivěji. První povídce vadí přílišný naturalismus, jenž se neštítí i příkřejších scén; povídka druhá, líčící trpký osud staré panny, je nezávadná. Radíme nakladatelství, aby i v překladech řídilo se zásadou vybírati jen věci úplně nezávadné; pozorovali jsme, že se touto zásadou v mnohém případě dosud neřídilo. Quido Beatus.

Dějiny nové doby. Sepsal Dr. Jan Kryštůfek, c. k. gymnasialní profesor v Č. Budějovicích. Za podpory České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění. Nakladatelé Bursík a Kohout. Sešit 11. Tímto sešitem 11. počíná druhý svazek záslužného díla, v němž spisovatel opět dokazuje, že přeobsáhlou látku novověkých událostí plnou měrou ovládá a je pragmaticky vypravuje a posuzuje, prost veškeré předpodjatosti, dbaje všude práva a spravedlnosti. Sloh jest plynný, jasný a jadrný, proto se dílo čte velmi příjemně. Toto dílo jest v naší české literatuře posud jediné, kde rozvoj lidské společnosti soustavně a vědecky jest krásně popsán. Jest si přáti, aby dílo toto největšího rozšíření došlo. Vychází v sešitech ve lhůtách třínedělních; předplatné sešitu obnáší 30 kr.

Královna nebeská. Lidové legendy o Matce Boží. Knihovna »Kytice« Opavské, již vydává prof. Dr. Fr. Kahlík. Sešit první. Nákladem Matice Opavské. Vroucí apostrofou na fantasii lidu, jež vsecko ví, všecko na vlastní oči viděla, na vše umí odpověděti buď písní, buď pohádkou, zkazkou, bájí neb legendou zahajuje M. Gawalewicz a P. Stachiewicz svou krásnou knihu. A můžeme s plným přesvědčením psáti: krásnou knihu, ač máme v rukou teprve první její sešit. Obsah celého díla oznámen jest titulem knihy: »Lidové legendy o Matce Boží.« Co vše krásného, dojímavého, poetického nevymyslila fantasie lidu o Matce Boží! O Matce Boží, jež jest nadějí trpících, útočištěm zarmoucených, »okrasou celého nebe«, jak dojemná naše píseň praví! V části první: »Na zemi« čteme lidové legendy o stvoření světa, první ženě, dívce z květů, dvou Evách, vzpouře zlého ducha, boji andělův, vítězství světla, zvěstování a narození Pána Krista, zázraku u jeslí atd., o původu osyky a příčině, proč kukačka je ptákem bez hnízda a nemá úkrytu pro vlastní pisklata; celá řada legend o dětství Pána Ježíše, o rozličných zvířatech a původu jejich vlastností tělesných a duševních, o rostlinách atd. potěší čtenáře na nejvýš svou prostou, čistou, křišťálovou poesií; oddíl »Na zemi« ukončen jest statí »Smrť a Nanebevzetí Marie Panny« — a ještě v sešitě prvém začíná část druhá: »Na nebesích«. Ze všech legend vane na čtenáře tklivá, dojemná, prostá a při tom nejideálnější poesie. Jaké to vzácné ovzduší, jaké to krásné panorama, jež se tu čtoucímu otevírá! Jaký to sad vonných květin luzného páchu, čarovně zbarvených, jímž čtenář kráčí, pohřížeje se do zřídel kouzelné fantasie lidu slovanského! Co do obsahu doporučujeme tedy věrným čtenářům »Vlasti« knihu co nejlépe. Její úprava typografická je vzorná, zdobí ji obrazy, z nichž dýše táž křišťálová poesie jako z textu samého (v prvém sešitě je obrazů sedm); cena všech čtyř sešitů v předplacení 1 zl. 35 kr. je velice mírná — mnohý náš nakladatel by sešit tak vypravený a illustrovaný cenil po 60 kr. — a přimyslíme-li si k tomu účel čistého výnosu, prospěch »Ústř. Matice školské«, jíž druhý ročník »Opavské Kytice« vynesl plných 2000 zl. — tuť věru nejen že doporučujeme čtenářům naší »Vlasti«, ale přímo vřele je prosíme, aby spis »Královna nebeská« zakupovali sami, a kde mohou, i působili, aby si jej koupil jejich přítel, žák, známý, svěřenec, chovanec, vůbec každý, kdo může, a na koho čtenáři naši působiti mohou. Ujišťujeme je, že málo který spis dnes jak obsahem, tak účelem a typografickou úpravou zasluhuje takového rozšíření, jako poetické lidové legendy o Matce Boží. Žádáme naše věrné členy a čtenáře, aby prosbu naši vyslyšeli a jsme jisti, že tak učiní, pročtou-li sešit prvý s takým zanícením, jako my. Jos. Flekáček.

Oříšky. Nová sbírka hádánek. Napsal J. Soukal. Čís. 11. První moravské knihovny pro mládež. Ve Velkém Meziříčí. Ročník V. Krátce řečeno: literární zbytečnosť! V téže knihovně vyšla již jedna sbírka podobná, od téhož pořadatele vyšla v »Nové knihovně pro mládež« u Urbánka sbírka podobná — a teď opět nová. V časopisech uveřejňovati podobné věci — buďsi! (ač valná část paedagogů s tím též nesouhlasí.) Ale vydávati o sobě v objemných svazcích hádanky (a k tomu ještě již skoro všechny v časopisech otištěné a rozluštěné) jest věru zbytečností. V. —ač.

Veliký a svatý papež Řehoř VII. a Petr Chelčický. Každý ze čtenářů těchto mých skrovných řádek užasne nad titulem pojednání, jež tuto veřejnosti podávám. Užasne, pravím, každý nad titulem tímto, kdož zná konání velikého reformatora, papeže Řehoře VII. a také seznal jen poněkud hlouběji činnost Petra Chelčického. Velikosť ducha Řehoře VII. uznávají i političtí i náboženští odpůrci jeho, obdivují velikou zásadu jeho, vybaviti Církev z jařma císařův a králův, ano oslavují ryzí charakter jeho, jeho přísný a sv. život a důslednosť u vymahání svobody Církve, ať jinak neviděl cesty nižádné, kterou by nápravu učinil v kleslých mravech velikého množství biskupů, opatů, mnichů a duchovenstva ne snad pouze v zemi jedné a v krajině jedné, ale ve všech téměř říších, které se přiznávaly ku křesťanské víře. On neustal v snahách svých a v konání svém po obnově v Církvi svaté, ač proti sobě měl celé davy nepřátel netoliko v lidu, zejmena v císařích a vladařích světa tohoto, ale také v těch z duchovenstva, kterým nezáleželo tak na svatém, bezúhonném a v pravdě kněžském životě, ale spíše na přízni velmožů, na jejich državách pozemských a manželském sňatku, kterýž byli učinili naproti starobylým a nikdy neodvolaným dekretům Církve západní. I můžeme sobě výborně představiti, jak as působiti mohlo a působilo obnovení starobylých zákonů o bezženství kněžském, a přísné nařízení, že mají všichni duchovní, i biskupové a opatové, býti sesazeni a ihned úřadů svých zbaveni, kteří nabyli svatokupectvím praebend svých, anebo souložnictvím zlehčují svaté povolání své! Avšak veliký Řehoř neustoupil ani na krok od svých úmyslů a od své veliké zásady; dopustil spíše, aby celá téměř Evropa naproti němu se srotila, nežli aby byl nevěren povinnosti, vybaviti Církev z otroctví králův pozemských, učiniti ji svobodnu, navrátiti duchovenstvo čistému životu a napraviti, což bylo v Církvi vadného.

Kdežto veliký Řehoř jest jména světového, jehož působení seznala netoliko Italie, ale i Německo, Francie, Hispanie, Anglie, Čechy, Uhersko i císařství na Východě, jehožto vážný a autority plný hlas vymáhal úctu ode všech věrných ctitelů sv. víry křesťanské a mravů křesťanských, a ode všech, jižto shledali sebe vadnými, aspoň strach a bázeň: seděl Petr Chelčický ve své chalupě a činil přednášky v úzkém kruhu svých Bratří šerých a lál podle chuti na císaře a krále, na velmože a šlechtu, na lid městský a sedlský, ale nade všecko fanatismem strašným spílal katolické Církvi, papeži, biskupům, kněžím i mnichům, nenechávaje na nich ani místečka zdravého. Odkud tedy ta myšlénka, uvoditi v parallelu velikána světového Řehoře VII. s pokoutním kazatelem Petrem Chelčickým? Velikán Řehoř VII. měl na mysli opravu katolické Církve, Petr Chelčický však její popravu, odkud tedy ta parallela mezi Řehořem reformátorem a Petrem Chelčickým deformatorem? Jak tedy možná klásti velikého Řehoře jaksi na úroveň s Petrem Chelčickým?

Musím se pokorně vyznati, že nejsem vynálezcem této parallely já, alebrž shledal jsem ji v časopisu »Český Časopis historický«, sešit I., str. 47 až 49.[1]) Článek začíná slovy: »Ještě jednou — kdo jest Chelčického Protiva?« a v něm dotýká především autor jeho, prof. Dr. Goll, že nesouhlasí s p. prof. Jaroslavem Vlčkem, jak týž ve svých dějinách literatury české tvrdí, že by tím Protivou byl vlastně Jan Viklif. To jest hlavní předmět dotčeného článku. Prof. Dr. Goll činí v něm zmínku, že i on se domníval, že by Protivou Chelčického byl Viklif, ale že této domněnky zanechal, když sobě povšimnul, že v katalogu Vídeňské dvorní knihovny (č. 4136) nalezají se Sermones mistra Proczivy, a tu prý by, kdybychom znali spisy Protivovy, se naskytla jiná cesta a ukázalo by se, kdo byl onen Protiva, nežli nás o něm poučiti dovedou spisy Chelčického. Co se mne týče, míním, že jest velmi možná, že jest Viklif buďže bezprostřední a prostředeční učitel Chelčického stran učení: »že jest Zákon Kristův důstatečný ku správě lidu Božího,« neboť tu větu opakuje Viklif ve spisech svých nesčíslněkráte, a pokud máme zřetel pouze k slovům této věty, není Viklif Chelčickému žádným Protivou, alebrž oba tito mužové i učený Viklif, i nevyškolený Petr Chelčický, jsou vespolně v té nejkrásnější harmonii. Ale věta dotčená nemá v ústech Johna Viklifa tak bohatého obsahu jako u Petra Chelčického. Kdežto Petr Chelčický na základě věty: že jest Zákon Boží důstatečen ku správě lidu Božího, zamítá veškero zákonodárství, netoliko církevní, ale také občanské,[2]) mají se věci při evangelickém doktoru (tak byl totiž tento bezděčný škůdce našeho národa v Čechách od ne-

[1]) Redaktoři tohoto časopisu jsou: Prof. Dr. Jar. Goll a prof. dr. A. Rezek.
[2]) Viz můj článek ve »Vlasti.«

vyspělých Husitů jmenován) zcela jináče. Jeho věta brojí toliko naproti zákonům církevním a nikoliv do přísna naproti zákonům státním, a v tom jest Viklif, jakož ze spisů Chelčického vidno jest, rozhodným Protivou jeho.[3]) Jestliže tato okolnost něco přičiňuje ku vysvětlení, kdo byl Chelčického Protivou, nevím, a také na tom pramálo nebo nic nezáleží.

Avšak velice mnoho na tom záleží, jak sobě představuje prof. Dr. Goll učení katolického středověku o původu světské moci. On totiž dí, že by nedostačovalo k tomu, abychom zjistili, kdo byl vlastně Protivou u Chelčického, pouze poukázati, jakož učinil Annenkov, jen k tomu, jak smýšlí ve svém spisu o té věci Lechler, ale že bychom musili ve spisech Viklifových samých pátrati, a na to přidává: »Při čemž by bylo třeba nezapomínati, »že středověk měl jistý fundus instructus myšlének, s kterými se neustále setkáváme, a to často zde i tam, t. j. u protivníkův, u těch, kdo jináče rozcházeli, si odporovali, se potírali. Jedna z takových myšlének jest, že Církev pochází od Boha, stát od lidí. V tom se setkává Chelčický (jemu je stát vlastně jakési malum necesarium) s Řehořem VII. Ba sotva u něho najdeme tak příkrého výroku o státu a proti státu jako v onom slavném listě papežově biskupu Metskému, kde čteme: Quis nescit, reges et duces habuisse principium, qui Deum ignorantes superbia, rapinis, perfidia, homicidiis, postremo universis pene sceleribus, mundi principe, diabolo scilicet agitante super pares, scilicet homines, dominari affectaverunt. Jestliže však Řehoř a Chelčický o vzniku a povaze státní moci podobně smýšleli, přece se nebude nikdo domnívati, že tento znal onen list papežův.« Tak dí prof. Dr. Goll.

Kdyby byl tímto způsobem v parallelu položil Petra Chelčického s velikým papežem Řehořem VII. nějaký spisovatel druhu obyčejného, který chce svět poučovati dříve, nežli se byl něčemu kloudnému sám naučil: věru že bych nechal celého článku o své míře a váze. Vždyť pak na sta a na tisíce příhan se dostalo katolické víře, papežům, biskupům a Církvi povšechné od doby, kde požehnaná éra liberalistická i náš národ zaplavila, aniž by se bylo publikacemi katolickými spisovatelům takovéhoto druhu odpovídalo veskrze všem. Zde však se mají věci jináče. Autor dotyčné publikace jest muž proslavený již svým úřadem jako c. kr. profesor na universitě, jejížto posluchačové jsou téměř výhradně synové katolických rodičů, jest také proslulý jako spisovatel, jehož oborem jsou zvláště spisové Petra Chelčického a dějiny Bratrské Jednoty; a proto se mi zdálo, že by nebylo dobře výroků tak znamenitého muže mlčením pominouti, ježto by jinak z mnohých stran se mohlo dáti výrokům jeho zcela a beze všeho za pravdu. Prof. Dr. Goll zná spisy Petra Chelčického jako málo kdo, a já se upřímně vyznávám, že jsem netoliko Jungmannem, zvěčnělým Jirečkem a Gindelym, panem bibliothekářem Paterou, ale zvláště p. doktorem Gollem byl veden k studiím o Petru Chelčickém; ale právě proto jest se strany katolické nevyhnutelně potřebno, výroky jeho stran výše naznačeného fundu středověkých myšlének o původu moci církevní a světské, a o tom, zdali tak zcela na pravdě jest, že Řehoř VII. a Chelčický o původu světské moci podobně smýšleli, na pravou míru uvésti. Při tom sobě dovoluji doufati, že prof. Dr. Goll, jako muž vědy, nebude na sebe obraceti nebo dokonce za osobní urážku míti, když jednati budu o předmětu tomto zcela věcně.

Pan prof. Dr. Goll dí zcela správně, že měl středověk jistý fundus instructus myšlének o původu moci církevní a světské, ale ten fundus byly katolické články víry o obojí svrchu naznačené moci, a tohoto fundusu, nebo-li

---

[3]) Petr Chelčický dí (Sieť Viery I., 22): »Mistr Protiva dí: že kdyžkoli člověk zvoluje sobě viece ustavenie neb zákony lidské, nežli zákon Boží, v tom sobě zvoluje jiné a cizie bohy.« A kdož prý se řídí právy císařskými, a jimi sebe hájí, ten sobě zvoluje boha císaře, opouštěje zákon Kristův. — V tomto znění, pokud já znám spisy Viklifovy, není v nich věty nižádné, nebo ta jest sice s náukou Valdenských souzvučna, ale nikoliv s učením Viklifovým o světské moci, ač by ovšem věta nadzmíněná v ústech katolíkových mohla míti ten smysl, že sluší Boha více poslouchati nežli lidí. Důsledek však, že, kdo se řídí právy císařskými a jimi sebe hájí, sobě zvoluje boha císaře, zní naproti Viklifovi naprosto.

těchto článků víry nikdy neměnila Církev, počínajíc od kolébky své až ku vchlasnému papeži Lvu XIII., chovajíc tyto články úzkostlivě vždy beze změny. Vzalať je z rukou Páně, dobře vědouc, že nemá býti z víry Páně nic ubíráno, ale také nic přidáváno. Tak tomu bylo vždy a bude také až do skonání. Tou příčinou jest na snadě dokázati, jaký fundus instructus (mluvím podle terminologie pana prof. Dra. Golla) zanechal Kristus Pán Církvi své stran moci církevní a stran moci světské.

1. O moci církevní učila vezdy Církev, že je moc její bezprostředně z Boha, ale netoliko moc, ale také způsob vlády, čili ústava její a zřízení její že jest bezprostředně původu Božího. Podle této z Boha vyšlé ústavy byl ustanoven sv. Petr za nejvyšší viditelnou hlavu Církve, a jemu svěřil Kristus Pán bezprostředně správu Církve povšechné, tedy netoliko správu věřících, ale také veškerého duchovenstva. Svrchovanou tuto moc v Církvi slíbil sv. Petrovi slovy: »Ty jsi Petr, t. j. skála a na té skále vzdělám Církev svou a brány pekelné jí nepřemohou. A tobě dám klíče království nebeského: a což bys koli svázal na zemi, bude svázáno i na nebi.« [1]) Kristus Pán, jak patrno, srovnává zde Církev, kterouž vzdělati slibuje, s domem na skále, a tou skalou jmenuje Petra, a klíče od domu toho na skále zbudovaného dává jemu. Klíče však znamenají podle zvyku mluvy biblické moc. Odtud dává neboli slibuje dáti Kristus Pán sv. Petrovi moc v domě svém, v království svém, v Církvi, nebo-li nad Církví svou, nad věřícími všemi, nad duchovenstvem, a to bezprostředně. Theologové katoličtí užívajíce mluvy vědecké praví, že slovy naznačenými slíbil Kristus Pán dáti: Klíč náuky Kristovy, klíč moci vladařské a klíč bohoslužby (clavem doctrinae, clavem jurisdictionis in Foro causarum, clavem ordinis) čili svrchovanou pravomoc v úřadu Páně učitelském, královském a kněžském. Tou příčinou Kristus Pán přidává: že cožkoli by svázal sv. Petr anebo rozvázal na zemi, to že bude svázáno nebo rozvázáno na nebi,« a nikoliv nevolí slov: »zavříti a otevříti,« neboť pravomoc Petrova nesměřuje toliko ku pokladu výlučně božskému, k »učení víry a ku svátostem,« ale také k mystickému tělu Páně, t. j. ku věřícím, kteří věrou Páně a svátostmi mají býti poučováni, vedeni a řízeni. A proto právem se dí: že Kristus Pán slovy nadzmíněnými slíbil sv. Petrovi svrchovanou moc dávati zákony pro Církev veškeru.

A co slíbil Kristus Pán, to také naplnil po svém z mrtvých vstání, když takto pravil ku sv. Petrovi: »Pas ovce mé, pas beránky mé.« Slovo »pásti« znamená tolik, jako správu míti, říditi, spravovati, vládu provozovati. A tak dává slovy nadzmíněnými Kristus Pán sv. Petrovi moc nade všemi, kdož by uvěřili ve jméno jeho, nad věřícími, kněžími a biskupy. Že slovo Páně »pas« tak vykládati dlužno, jde již z toho, že na východě i králové pastýři sluli, a ti měli zajisté plnou a svrchovanou moc, zákony dávati, souditi a nálezy činiti a je vykonávati, ano že i Kristus Pán sebe pastýřem zove, o němž není pochyby, že má svrchovanou moc nad ovečkami svými. Přenáší-li tedy Kristus Pán své jméno »pastýř« na sv. Petra, tož přenáší naň i pravomoc i vládu nade všemi, kdož by náleželi ku Církvi jeho.

Byla tedy sv. Petrovi dána pravomoc nad celou Církví a to bezprostředně, nikoliv prostřednictvím Církve. Ale tato pravomoc byla dána sv. Petrovi nikoliv k vůli jeho osobě, ale k vůli Církvi, kteráž má dle slov Páně trvati až do skonání světa, a proto byla vůle Páně, aby tato svrchovaná moc primátu přecházela na všecky nástupce Petrovy. Jako tedy obdržel sv. Petr pravomoc bezprostředně z Boha, tak i také nástupcové jeho v primatu.

I apoštolé svatí, ač obdrželi od Krista Pána pravomoc neboli poslání, jíti do světa celého a kázati evangelium všemu stvoření, neobdrželi poslání tohoto nezávisle na sv. Petrovi, ale pod vrchní správou jeho, neboť jenom jemu svěřil Pán Ježíš všechnu Církev svou, řka k němu: »Pas ovce mé, pas beránky mé.« A tak pravomoc biskupů vůbec jest bezprostředně z Krista Pána, neboť jeho vůle byla a jest, aby jimi byla Církev po všem světě řízena a spravována, ale pod vrchní správou Petrovou a jeho nástupců v primátě; avšak pravomoc jednotlivých biskupů se přelévá na ně »divina ordinatione« z náměstka sv. Petra. Podle této tradičné víry začínají biskupové pastorální epištoly ku věřícím slovy: »N. N. z Božího milosrdenství a z milosti Apoštolské Stolice biskup.«

---

[1]) Mat. 16., 18, 19.

Z toho jde na jevo, že ústava katolické Církve jest z vůle Páně monarchická, ale nikoliv podle vzoru pozemského, alebrž jiná: neboť jest papež netoliko vázán přibrati sobě z vůle Boží ku správě Církve biskupy, alebrž ti jím poslaní biskupové a řádně ustanovení řídí diecési svou z vůle Boží a ne snad pouze z vůle nástupce sv. Petra a v tom záleží fundamentální rozdíl mezi monarchií světskou a monarchií církevní, neboť nejsou biskupové pouze vicarii summi pontificis, jako jsou místodržitelé světští náměstkové monarchův.

To tedy jest ten fundus instructus stran učení, že moc církevní pochází přímo z Boha. A jako moc církevní jest bezprostředně z Boha, tak i Církev křesťanská z Boha jest. A proto ten »fundus instructus« dále zní: že Církev jest bezprostředně z Boha a všecka ústava její že jest bezprostředně z Boha, jako jest pravomoc její z Boha bezprostředně.

Avšak ježto pan prof. Dr. Goll sám uznává, že fundus instructus doby středověké v ten rozum zní: že moc církevní z Boha jest, ustáváme v další rozpravě o původu jejím, a dovolujeme sobě pouze citovati theologa Richarda de Mediavilla,[5]) kterýž takto dí: »Potestas, quae tota uni data est, non est in aliis nisi derivata et limitata pro voluntate illius. Sed potestas jurisdictionis, quae est ad regendum populum, tota et in suo fonte data est beatissimo Petro et ejus successoribus, quando cura Ecclesiae sibi soli commissa est post resurrectionem Christi dicentis: Pasce oves meas. Hoc enim nulli aliorum Apostolorum dictum est nec tunc nec ante nec postea: ergo totam potestatem et plenam habet sancti Petri successor, nec est in aliis nisi derivata et limitata secundum placitum papae.«

To tedy jest ten fundus instructus středověké Církve o původu moci církevní. Tento fundus také ukazuje, že Církev trvá z vůle Páně, jsouc societou nerovnou, z duchovenstva a laiků. Hierarchie jest tedy podstatnou částkou Církve Boží, a bez ní by nebyla a nemohla býti Církev Církví Kristovou. Jako tedy má Církev zaslíbení, že brány pekelné jí nepřemohou, tak i svatovláda její. Ti tedy, kteří plnými ústy hlásají, že sobě váží křesťanství a katolickou Církev že cení, ale že jsou rozhodnými nepřátely ultramontanů a klerikalismu, buď jsou bezpříkladnými ignoranty nebo bídáckými pokrytci. Bídné toto zastírání a pokrytství odhalili již dávno zednáři, ač jsou jinak věrní pobratimci liberálů všech národů, vyznávajíce bez mučení, že chtějí zardousiti veškeru katolickou Církev, veškero křesťanství, ano veškero náboženství a veškeru víru v Boha, a že snaha jejich nečelí pouze ku zničení svatovlády církevní.

2. Co se týká bodu druhého, zdali středověk učil, že by světská moc nepocházela z Boha, ale pouze z lidí, musíme v odporu naproti p. prof. Dru. Gollovi vyznati, že fundus instructus středověku o moci světské byl zcela jiný, nežli jak on se domýšlí.

Dotčený fundus instructus zněl totiž, »že i moc světská bezprostředně z Boha pochází,« avšak, že forma vládní není bezprostředně z Boha, kdežto jest i církevní moc z Boha bezprostředně, i forma vládní Církve čili ústava Církve.

a) Že jest moc světská bezprostředně z Boha, ujišťuje nás Pán Ježíš sám. Kristus Pán byl souzen a na smrť odsouzen za dob Tiberia císaře. Tiberius byl, jak jest známo, ukrutníkem a velikým nešlechetníkem, strhl na se vládu šalbou, podvodem a násilím, ale přes to všechno dí Spasitel: »Dávejte císaři, co jest císařovo, a což jest Božího Bohu.« Mat. 22., 21. A když pravil Pilát k němu: »Se mnou nemluvíš? Nevíš-liž, že mám moc tebe ukřižovati, a moc tebe propustiti?« Odpověděl Ježíš: »Neměl bys žádné moci proti mně, kdyby ti nebyla dána s hůry; protož, kdo mne tobě vydal, větší hřích má.« Jan 19., 10. 11. Podle učení Pána Ježíše jest tedy moc světská původu Božího, a nikoliv původu lidského.

Tato slova Páně jsou v těsné souvislosti s naukou sv. Pavla, jižto uložil ve svém listu k Římanům, kdež praví: »Každá duše mocnostem poddána buď, nebo není mocnosti leč od Boha, a které jsou, od Boha zřízeny jsou. Protož kdo se mocnosti protiví, zřízení Božímu se protiví. Chceš-li se nebáti mocnosti? Čiň dobře a budeš míti od ní chválu, Boží zajisté služebník jest tobě k dobrému. Pakli zle činiti budeš, boj se, neboť ne nadarmo nosí meč mstitel

[5]) Middleton Anglus, ordinis Fratrum minorun theologus, doctor solidu circa a. 1290. In. l. IV. Gent. Dist. 24.

zuřivý nad tím, kdož zlé činí.« Řím. XIII., 1—4. A ježto mocnosti od Boha zřízeny jsou, velí apoštol: »Z potřeby poddáni buďte: netoliko pro hněv, ale také pro svědomí.« Řím. XIII., 5.

Svatý Apoštol Petr právě na základě učení Páně a v souladu se sv. Pavlem takto praví: »Poddáni buďte všelikému lidskému zřízení pro Boha: buďto králi, jako nejvyššímu, nebo vladařům, jako od něho poslaným.« I. P. 2., 13. 14.

Patrno tedy jest, že Kristus Pán učil, že moc světská z Boha jest, a že Apoštolové svatí tuto jeho náuku po celém světě hlásali, a že věk apoštolský pevně hlásal, že jest povinností každého křesťana věrného, poslouchati zřízených mocností.

Avšak Kristus Pán a jeho apoštolé jím do celého světa vyslaní hlásají, že tato povinnosť není naprostá, ale že jest omezena, neboť určují, jak dalece víže tato povinnosť mocnostem povinná. Již slova Páně: »Dávejte císaři, což jest císařovo, a což jest Božího, Bohu,« dávají na jevo, že povinnosť, mocnosti poslouchati není bezvýminečna. Odkud praví Pán Ježíš: »Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo, ale duše zabíti nemohou; než bojte se raději toho, kterýž může duši i tělo zatratiti do pekelného ohně.« Mat. 10., 28.

Zcela podle naučení Páně jednali také sv. Apoštolé, když jim přikazovali knížata kněžská: »aby nikoli nemluvili, ani učili ve jménu Ježíšovu«, odpovídajíce jim Petr a Jan, řekli jim: »Zdali to spravedlivo jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali nežli Boha, suďte.« Skutk. ap. IV., 18, 19.

Podle tohoto fundu katolického nemá žádný monarch rozkazovati, což by bylo proti vůli Boží, nebo což by bylo zákonu Božímu protivno, a rozkazuje-li, hřeší. A z toho již každý soudný člověk seznati může, že jest absolutismus čili absolutná svévole králů, knížat a mocných tohoto světa podle zásad katolických něco nemožného. Absolutismus má svoji kolébku v tak zvaných reformatorech, zejmena ve Viklifovi, Janu Husovi, Martinu Lutherovi a jeho přívržencích; svého vývoje doznal v liberalistických zásadách věku XVIII., v mužích, kteří destruktivními ideami svými připravovali despotickou a krvežíznivou velikou revoluci francouzskou. Absolutismus liberalistický a parlamentarní jest nejenom možný, ale trvá již po celé století, ano on jest děsnější a nesnesitelnější, nežli kdy byl absolutismus monarchický, neboť ten byl aspoň v tom umírněný, že měl zřetel k rodině panující, k rodině královské, jíž záleželo na tom, aby lid svévolí nebyl drážděn. Ale jinak se věci mají při absolutismu parlamentárně liberalistickém, který majoritou svou terrorisuje národy, jejich přesvědčení politické i náboženské a o tom všem poučují nás dějiny parlamentárních vlád celé Evropy. Příčina tohoto nesnesitelného despotismu jest, že moderní absolutistický stát strhl na se všecka práva, že sebe má za pramen všech práv, že přitahuje k sobě právo, rozhodovati i o věcech, kteréž přísluší jedině societě církevní, nebo rodině, jedině otci a matce, a jiné a jiné věci; než to jsou předměty všemu světu známé. Zkrátka podle zásad katolických jest absolutismus osobní nebo parlamentární nemožný, ať již by byla forma vládní monarchická nebo demokratická.

Odtud by měl každý soudný člověk souhlasiti, že Syllabus papeže Pia IX. č. XXXIX. zavrhuje větu: »Stát, jakožto pramen a původ všech práv, má jakési právo nižádnými hranicemi omezené.« Kam taková zásada o všemohoucí moci státu a nezávislé na Bohu svrchovanosti vede, vidíme za našich dnů na své oči. Neboť státy, kde takové zásady panují, konfiskují pro sebe všecko právo i božské i přirozené, právo otcovské i mateřské, i právo majetkové. Vždyť zabraly z velké části netoliko jmění církevní, ale i nadace zbožné, i fundace na chudé, a to všecko na základě domnělého státního suverenního, na Bohu nezávislého práva, jakoby pouhé odhlasování sehnané majority, shluklé zhusta podvodem a šalbou, mohlo se státi bezpráví právem, a zlodějství dobře nabytým právem. Věru, že by měli býti národové, o něž na konec jde, Svaté Stolici vděčni za to, že se zavržením takových zásad lidu ujala a vší silou k tomu se snažiti, aby zásada spravedlnosti vládla i ve sněmovnách.

Svrchu bylo řečeno, že jest zakázáno, poslouchati rozkazů světské vlády ve věcech, kteréž jsou proti vůli Boží, čili proti zákonu Božímu; avšak není dovoleno, pro takovéto zákony se bouřiti a vzpouru činiti a násilně vzdorovati stávající vládě světské. Když se tázal Pilát: »Ty-li jsi král židovský?« odpověděl Pán Ježíš: »Království mé není z tohoto světa. Kdyby z tohoto světa bylo království mé, služebníci moji zajisté bránili by, abych

nebyl vydán Židům: ale nyní království mé není odsud,« I řekl jemu Pilát: »Tedy král jsi ty?« Odpověděl Ježíš: »Ty pravíš, já jsem král. Já jsem se k tomu narodil, a k tomu na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě, a každý, kdo jest z pravdy, slyší hlas můj.« Jan 18., 33—38. Praví-li zde Pán Ježíš, že nejsa králem podle vzoru králů pozemských, nemá také služebníků, kteří by ho bránili: byla a jest vůle Páně, aby mu národové pravdou byli získáni a nikoliv násilím.

Četl jsem před mnoha léty, že Leopold I., král Belgický, radil svému nástupci, nyní panujícímu králi Leopoldovi II., aby hleděl vyhověti liberalům, že katolíci revoluce nedělají. Nevím, zdali se král Belgický ve svém konání podle této rady řídí čili nic, neboť není politika mým zamilovaným oborem; ale to vím, že ti, jimžto záleží na povalení nynějších řádů, na povalení trůnů a oltářů, všechnu sílu na to vynakládají, aby se právě v katolických státech ujaly podvratné myšlénky, aby právě mezi katolíky zaseta byla nedůvěra k duchovenstvu, a aby se otřásly a možno-li zničily zásady katolické, a aby víra katolická, ano náboženství veškero bylo podvráceno, a nevěra aby uchvátila davy lidské. O tom všem vypravují agitace zednářské a liberalistické ve Francii, v Italii, ve Španělsku, v Německu, a i také, kdož by se toho nadál, i v našem požehnaném Rakousku. Když nešťastný Ludvík XVI. v roce 1792. právě na tom byl, potvrditi tak zvanou občanskou konstituci, kterou mělo býti duchovenstvo na dobro odtrženo od viditelné hlavy Církve, od papeže Římského, a tak spolu s věrným lidem v rozkol bylo vehnáno: dopsal jemu stařičký papež Pius VI. a varoval dobrého tohoto krále, aby podvratným živlům nepovoloval, a když již chce se vzdáti královských práv svých, aby nedopouštěl, by byla mrhána práva cizí. Ale král Ludvík XVI. neuposlechl varovného hlasu jeho a již za rok potom zavraždila ho revoluce. Podobně od 200 let varuje každý papež monarchy před podvratnými živly a žádá za ochranu své víry, ale papežové sami dějí, že jest bylo jejich napomínání marno. Snad byli monarchové tito taktéž vedeni zásadou Leopolda I., krále Belgického. Ať tomu však jakkoliv, ze snah podvratných živlů ku povalení katolické Církve a křesťanství lze poznati, že Církev katolická a věrní křesťané vždy věřili, že moc světská z Boha je, a že není volno násilím a revolucí na vladaři vynucovati práva svého.

Jest tedy, jakož ze slov Písma Božího seznati lze, jisto, že moc světská není původu lidského, ale původu bezprostředně Božího. Tak bylo vždy hlásáno ve věku Apoštolském, a i v pozdnější starověké Církvi, a proto bylo také věřeno, že sluší mocností světských po Boží vůli poslouchati, netoliko dobrých, ale také zlých. Odkud mohl se kněz Tertullian ve svém »Apologetiku« veřejného svědectví dovolávati, že jsou křesťané vzorem dobrých občanů. Vždyť byli na vlas poslušni rozkazů vladařských, ale jak praví latinář: »Usque ad aras,« neboť oni vždy měli na paměti, že sluší více Boha poslouchati, nežli lidí, a proto také šli raději na mučennictví, nežli by byli svaté víry zapřeli.

(Dokončení.)

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Nejen posvátná osoba moudrého a osvíceného Lva XIII., slavný Jeho pontifikát a stkvělý rok jubilejních slavností Jeho, ale i věčný a světový význam Církve katolické, sv. Stolce a skály Petrovy vůbec vábí silou čarovnou a kouzlem nevyslovitelným věrná srdce katolická k Římu a otci všeho křesťanstva. Je-li duch náš zachmuřen bolem, považíme-li, jaká příkoří a jaké útoky snášeti jest ve dnech našich sv. Otci, Církvi Kristově, duchovenstvu katolickému a náboženství vůbec, tuť zase naše srdce může povznášeti posilující vědomí, že i ku konci tohoto století, jež zapíše se v dějinách lidstva jako století materialismu, nevěry, odporu a odboje proti každé autoritě, žijí miliony věřících pod praporem Kristovým, a že velebné síně Vatikánu nestačí otvírati se a přijímati katolíky celého světa, kteří přicházejí složit svůj hold k nohám velikého Lva XIII. — V měsíci květnu přibyli do Říma poutníci američtí, Poláci, Belgičané, Rakušané a Němci. Vévodský sál ve Vatikáně proměněn byl v krásnou kapli; zde přijal sv. Otec přes dvě stě Belgičanů, k nimž přidružil se i menší počet poutníků jiných národností; vedl je biskup z Luttichu. Rakouské poutníky,

počtem přes tři sta, vedl kníže Loewenstein a P. Würtele. Kníže Loewenstein však se v Římě roznemohl a nemohl býti přítomen slyšení ani mši sv., papežem sloužené; za to však byl přijat sv. Otcem jeho syn a rodina knížecí. V této družině poutníků byl i varšavský arcibiskup Monsgr. Popiel, limburgský biskup Monsgr. Klein a Monsgr. Hötting, biskup z Osnabrücku; dále říšský poslanec německý Porsch, hrabě Droste-Wischering; s touto rakousko-německou družinou předstoupilo před sv. Otce i dvě stě jiných poutníků z Italie a jiných zemí. Po mši sv. odešel papež na malou chvíli ze sálu, ale brzy se vrátil, usedl na vyvýšenou lenošku vedle oltáře, poutníci přistupovali k Němu, a sv. Otec laskavě s nimi rozmlouval, vyptával se jich, napomínal, povzbuzoval a posiloval. Mezi poutníky byli členové slavných rodů šlechtických, prostí měšťané, umělci, spisovatelé, předsedové a údové katolických spolků — všechny sdružovala stejná láska a oddanosť k Náměstku Ježíše Krista. Američany z Kanady uvedl k sv. Otci Msgr. Cameron a katolické theology z Anglie lord Braye se svým synem. A tak je papež Lev XIII. stále zaměstnán, jednak přijímáním poutníků, jednak pracemi vznešeného Svého úřadu apoštolského. Dne 14. dubna t. r. vydal sv. Otec apoštolský list svědčící Anglii, v němž volá syny Albionu, aby navrátili se do starého ovčince svého a opustili bludné cesty, na nichž se octli. Naskrze protestantská žurnalistika anglická píše o listu a úmyslech sv. Otce většinou velice důstojně a vzdává Mu chválu a uznání. Tak na př. londýnské »Times« píší: »Apoštolský list papeže Lva XIII. je svým zněním a celým rázem svrchované hoden Nejvyššího biskupa křesťanství . . . Tolik musí přiznati i nejhorlivější, nejpřesvědčenější protestanté! Doznávají, že z řádků Biskupa Římského vane pravá a hluboká osobní zbožnosť, zřejmé oživená upřímnou a srdečnou láskou, jež žila vždy v srdci Lva XIII. k národu Velké Britanie.« »Daily Chronicle« praví: »List papežský je pln lásky, něžnosti a zbožnosti . . . jsou to v pravdě slova muže, jenž získal si úcty a vážnosti celého světa křesťanského,« a »The Record« poznamenává: »Slova Lva XIII. jsou vznešená a pohnutlivá; upřímnosť a důstojnosť jejich jest v plné shodě s Jeho úctyhodným věkem a s Jeho krom-obyčejným účinem, jakýmž působí na celý svět.« Ba i ultraprotestantský orgán »l'English Churchmann« píše sympaticky o apoštolském listu Lva XIII., trpce si naříkaje při té příležitosti na rozervanosť a nesvornosť církví a církviček anglických, ukazuje k velikému příkladu Církve katolické. A tak mohli bychom citovati i jiné listy, na př. »Church Rewiew«, »Western Morning News«, »The Glaskow Herald«, »The Irish Times«, »The Rock« a jiné a jiné; přestáváme však na konstatování tohoto fakta, dokazujícího opět, kterak i jinověrci si našeho sv. Otce na výsosť váží. Kéž Bůh slavný Pontifikát Jeho prodlouží a dá Mu dočkati, po čem tak vroucně touží, a k čemu tak nadšeně pracuje: »ut fiat unum ovile et unus Pastor!«

Na adresu Osvěty, p. Vojtěchu Kalinovi, autoru studie o Emilu Zolovi a spolu našim čtenářům. — V posledním čísle Osvěty p. Vojtěch Kalina delším pojednáním, nadepsaným: »Soudce, jaký býti nemá« odpovídá nám na naši zprávu, v čísle 7. t. r. Vlasti uveřejněnou. Co na obhájení své v tom širokém rozmachu po naší osobě a konečné dojemné autobiografii uvádí, chceme tu věrně dle hesla: »Spravedlivě važ a pravdu kaž« s čtenáři svými sděliti.

Praví do slova: »V úvodních řadcích mého pojednání jest Zola charakterisován tím, že po všem tom, co do poslední doby vyšlo z jeho péra, měl tu smělosť, žádati papeže Lva XIII. za audienci, by si ho prohlédl, a pak ho užil jako »dokumentu« v novém románě svém nazvaném »Řím« . . . »Já v citovaných řádcích za věc samozřejmou pokládám to, že papež pamětliv jsa svého postavení a své důstojnosti, nepřijal spisovatele, který — také dle mého soudu — nemálo poškodil vyšší mravní a duchovní zájmy lidstva. Já s trpkou ironií mluvím o Římu literárním, uměleckém a politickém, nevyjímaje ani krále, že se tak směšně kořili nadutému velikášství Zolovu, který pak to mohl pokládati za posvátnou naivnosť, když ho papež tak necení jako oni.«

Tak vykládá sám p. Kalina ona slova. A my po jeho prohlášení chceme též tak jim rozuměti. I ujišťujeme p. Kalinu, že nic není nás tak daleko jako zloba, fanatism a podob., co nám ve svém článku vyčítá. Jeho »trpká ironie« nebyla nám a s námi i jiným nikterak patrna, byť p. Kalina prohlašoval:

»Snad moje stylisace oněch vět nebyla dosti určitá, připouštěla rozličný výklad a uvedla pana —k v omyl? Nikoliv, pravím s určitostí; ironie v uvedených větách je patrná, nepochybná, zrovna makavá. Kdyby ty věty byly přeloženy do evropských jazyků, vsázím se, že literární vzdělanci šmahem poznají hned

pravý jejich smysl. Ano, kdyby je sám papež Lev XIII. četl po vlasku nebo po francouzsku, dojista bylo by mu na první pohled zřejmo, že jemu dávají za pravdu a šlehají Zolu i jeho římské podkuřovatele. O tom ani na okamžik nepochybuji, neboť je všeobecně známo, že Lev XIII. jest muž i literárně nevšední měrou vytříbený.«

My i dnes stylisaci oněch vět máme za dosti neurčitou, a ironii p. Kalinovu — ač v ni již věříme — za málo patrnou, ne nepochybnou, a ne zrovna makavou; zkrátka za nedosti šťastnou. S tím snad p. Kalina se spokojí. Ubližovati jemu neb p. Vlčkovi nikterak jsme nechtěli.

Ku konci však máme na p. Kalinu jednu prosbu. — Osvěta jest list velmi rozšířený. Nemůže se dostati do rukou druhého ještě literárního nevzdělance, »nebetýčnou naivností« nad jiné vysoko vynikajícího, jako nás p. Kalina pojmenoval? Snad p. Kalina rozhodně, jako svrchu mluví, na to dí: »Nikoliv.« My však pravíme: »Ale možno to přec.« A aby ani ten jediný čtenář z jeho práce se nepohoršil, tož snažně prosíme, aby p. Kalina, kdykoli trpkou ironií své pojednání náhle zahájí, aspoň pro toho ignoranta laskavě poznámku přičinil: »Totoť jest ironie.« Arnošt Malina.

Ohlasy slavné minulosti. Básně výpravné. Sepsal K. V. Kuttan. Nákladem Šaška a Frgala ve Velkém Meziříčí na Moravě. Divíme se, že katolický pořadatel moravské knihovny pro mládež řadil do své knihovny uvedenou sbírku »básní«, jež obsahem i formou se jí docela nehodí. Obsahem ne, že vynáší se zde Hus a zmiňuje se nechvalně o sboru Kostnickém, o císaři Sigmundovi atd. Forma valně pokulhává, ba, není prosta ani chyb gramatických. V. —ač.

Časopis »Vlasť« nepodává ve jménu náboženství pravdu. V témž smyslu psala »Naše Doba« v 8. čísle na str. 756. a redakce »Katechetických Listů« v »Národní Politice« ze dne 2. června výrok tento podepsala. »Katech. Listy« necháme stranou a budeme se obírati jedině a výhradně »Naší Dobou.«

»Naše Doba« píše na str. 756.: »V březnovém čísle (»Vlasti«) na př. stojí, že redaktor »Naší Doby« nedal p. Konečnému odpověď na spis proti němu uveřejněný.«

Tak to však ve »Vlasti« není; tam čteme: »Znáte v »Naší Době« Fil. Jana Konečného? Ba dobře jej znáte, vždyť napsal knihu: »Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře,« na niž jste mu do dnes odpověď dlužni.« Tím jsme chtěli říci, že pánové z »Naší Doby« řádnou, věcnou odpověď na spis Filipa Konečného nedali a dáti nemohli, poněvadž jejich náboženské vědomosti k tomu nikterak nestačí. O krotké odpovědi Masarykově v »Atheneu« dobře víme; vždyť ji redaktor »Vlasti« p. P. Konečnému sám dodal a jako takovou mu ji poznačil.

Když jsme po vyjití čísla větu tuto četli, seznali jsme, že myšlénky tyto nejsou dosti jasně a určitě v onom 6. č. »Vlasti« vyjádřeny. Kdo literárně pracuje, do novin píše, list rediguje, často se s podobným zjevem potkává. Seznavše ve zmíněné větě nedostatek, sami, z vlastní vůle, nikým ani soukromě ani veřejně na to upozorněni, k tomu pohnuti nebo přinuceni nebyvše, opravili a doplnili jsme nejasnou větu novou, zcela správnou větou v 7., hned na to následujícím čísle »Vlasti« na str. 665., kdež čteme: »Na krotkou odpověď Masarykovu v »Atheneu« dal Konečný ostrou repliku ve »Vlasti« roč. IX. str. 853 a 929. A Masaryk, jenž jinak nikomu nic dlužen nezůstane — tuto do dnes mlčí.« —

Toto faktum jsme naznačili v 6. čísle na str. 567. slovy, na niž (t. j. na knihu Konečného) jste mu do dnes odpověď dlužni.«

Na základě toho vyvozujeme: *a)* kdo přijme náš výklad, zavrhne úplně větu »Naší Dobou« ve tvář nám vmetenou; *b)* kdo trvá na doslovném znění věty z 6. čísla a připisuje nám buď omyl neb zlou vůli, musí uznati, že toto všecko v čísle hned následujícím bylo řádně a čestně vyrovnáno.

Tak zachovala se »Vlasť«. Pohleďme nyní na »Naší Dobu«, zdaž ona tak čestně své omyly, ať drsnějšího slova neuvedeme, vyrovnává?

V dubnovém čísle »Vlasti« na str. 664. dokazujeme »Naší Době« dvěma případy, že smysl našich slov úplně zkroutila, a dodáváme: Je to důstojno listu, jejž řídí universitní profesor, převraceti protivníkovi smysl jeho slov, je to boj počestný a mužný? To všecko jsme dokázali, »Naše Doba« však slov svých po dnes neodvolala a neopravila.

Podobně nesprávně podala »Naše Doba« v č. 1. str. 72. směr kritiky p. Jos. Veselého o Šlejharových »Dojmech z přírody a společnosti«, již p. Josef

Veselý napsal do 12. č. X. roč. »Vlasti« str. 1127. To jsme jí v 6. čísle »Vlasti« na str. 569. dokázali, ale »Naše Doba« svých slov neopravila.

V 2. čísle na str. 176. vytýká »Naše Doba, »že ve »Vlasti« nehřeje vnitřní teplo reformních snah mravních, nýbrž všecko se točí o zachování zevnější moci církve vůbec a našich pánů klerikálů v Čechách zvláště.« Touto větou upírá se nám podstata křesťanství, jejíž hlavní cíl jest víra v Boha a spása duší. Celých jedenáct ročníků »Vlasti« a celý veřejný život redaktora »Vlasti« protestuje proti této větě.

V čísle 3. na str. 269. vystupuje »Naše Doba« mimo jiné proti p. Josefu Veselému a praví: »A od takového člověka jsou tupeni čeští spisovatelé ve »Vlasti«! To je zase nepravda. Pan Josef Veselý spisy četných spisovatelů, kteří jsou mimo tábor »Vlasti«, pochválil a je samé velebil a odsuzoval pouze knihy takových spisovatelů, jež urážejí katolickou víru a mravnosť. On činil zkrátka jako věřící křesťan pouze svou povinnosť. — Nová nepravda je v témž čísle na str. 270.: »Proto, že slečna Jesenská je učitelkou, má pocítit »Čecha« a »Vlasť«! Kdo to ve »Vlasti« tvrdil? My ve »Vlasti« nejsme nepřátely učitelů; vždyť učitel je členem výboru, četní učitelé i učitelky »Vlasť« odebírají, do »Vlasti« literárně přispívají, a čtyři učitelé jsou v redakci a administraci časopisů družstva zaměstnáni; »Vlasť« odsoudila divadelní hru slečny Jesenské »V žití proudech« pro její obsah; tak učinily samotné listy učitelské (ať pomlčíme o jiných) a to mnohem ostřeji a bezohledněji nežli »Vlasť«. Ta věc je jistě »Naší Době« známa; ale proto přece, z příčin velmi zřejmých píše, že pocítila »Čecha« a »Vlasť« jen proto, že je — učitelkou.

Ve 4. čísle na straně 366. píše »Naše Doba«: »O řádění klerikálních žurnalistů ve věci tak zvaných zápisků pokrokářských zde ani nemluvíme.«

Zase nepravda. »Český Východ« jest listem konservativním a nikoliv klerikalním a druhá osobnosť zasedala v »Hlasu Národa«; »Obnovy« té doby ještě nebylo. Z tehdejších listů klerikálních nikdo v aféře pokrokových zápisků nebyl súčastněn.

V čísle 6. na str. 556. »Naše Doba« píše: »Také žižkovská »Vlasť« si pochutnala na »Písních otroka«, ne na všech, ani na jedné celé básni — chytla jen jedinou sloku a hodila všem »svobodomyslníkům« na hlavy. Stalo se na valné hromadě družstva dne 31. ledna. V Žižkově předně žádná »Vlasť« není a za druhé není pravda, že »Vlasť« si na »Písních otroka« pochutnala, že jen jedinou sloku chytila a že ji »svobodomyslníkům« na hlavy hodila. To všecko není pravda.

Časopis »Vlasť«, orgán družstva Vlasť, prostě, beze vší poznámky otiskl jednatelskou zprávu jednatelem Fr. Žákem vypracovanou a valnou hromadou schválenou, kdež jednatel citoval jednu sloku »Písně otroka«.

V 7. čísle dala »Naše Doba« »Vlasti« pokoj. V 8. čísle však bojuje zas, a to takto: »Od dekadentů odbočíme k »Vlasti«. Není to ostatně odbočka, přecházíme jen k nezdravotě jiného řádu a způsobu. I »Vlasť« je orgán literární dekadence. Mám totiž za vrchol dekadence, když se ve jménu náboženství nepodává pravda. Již v březnovém čísle »Vlasť« přinesla článek o »Naší Době« a mimo to různé úvahy o realistech, pokrokářích, socialních demokratech atd. V úvahách těch se pokračuje. Co říci? Opravdu nevím. Ať se »Vlasť« durdí jak durdí — úroveň literární činnosti je příliš nevysoká a to se nedá šetrněji říci a je přímo nízká, protože se její pisatelé a redakce sama neštítí zřejmé nepravdy. V březnovém čísle na př. stojí, že redaktor »Naší Doby« nedal p. Konečnému odpověď na spis proti němu uveřejněný. Redaktor »Naší Doby« odpověď dal.«

Nevím, zdali si na to páni vzpomněli; alespoň v dubnovém čísle zase stojí, že redaktor »Naší Doby« neodpověděl na repliku p. Konečného. Neodpověděl, ale pánové mohli by míti tolik chápavosti, co to znamená. — Anebo jiný příklad opravdovosti »Vlasti«. »Vlasť« hájí knihu p. Lenza proti výroku »Času«; »že bylo v socialismu (p. Lenza) lží ve jménu nejvyšších pravd vyrčeno.« »Vlasť« proti této výtce píše: »pravda je každému poctivci, zvláště katolíkovi, svatá. Že by v dotčené knize byly obsaženy lži naproti určitým osobám, jest opět klam, neboť zřejmě je tam jmenován pouze pan Dr. T. G. Masaryk.« Tak vypadá ta »pravda každému poctivci, zvláště katolíkovi svatá.« Fakt je ovšem, že v knize p. Lenza v potopě nezáživné neznalosti socialismu hemží se nepravd zejména proti redaktorovi »Naší Doby«, že na př. hlásá sebevraždu atd. Vésti spor s takovými pány při nejlepší vůli je nemožné.«

Končíce a odkazujíce čtenáře na vše ostatní, co jsme v tomto ročníku »Vlasti« o »Naší Době« napsali, opakujeme: Je to důstojno listu, jejž řídí uni-

versitní profesor, aby takto jednal s protivníkem? Či to je ten výsledek vědy, která má spasiti člověčenstvo? Je-li tomu tak, tu musíme se vžíti v myšlénku Brunetièrovu a přiznati, že věda skutečně učinila — bankrot. Jsme »Naší Době« i dále k službám a bude-li psáti o »Vlasti« jako dosud, budeme i my pilně a bedlivě její výroky korrigovati. My se realistů i s jejich p. Drem. Masarykem v čele nebojíme, vědouce, že náboženství, jež hájíme, v plné své síle až do skonání světa potrvá, ale realismus že zhyne, jako hyne každý nezdravý úd na těle národa.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Socialní odbor družstva Vlasť vystoupil v květnu po delší době i v Praze třemi veřejnými a hojně navštívenými přednáškami, k nimž předsednictvo Jednoty katolických tovaryšů svůj sál ochotně propůjčilo. Dne 12. května probíral red. »Děl. Novin«, Tom. Jiroušek, otázku: »Jak socialní demokraté řešili a řeší otázku dělnickou«. Přednášku jeho vydá odbor tiskem ve svých brožurách. Dne 19. května mluvil místopředseda odboru, Václav Žižka: »O socialní otázce se stanoviska křesťanského«. Konečně dne 26. května přednášel Fr. Žák, koop. na Král. Vinohradech a redaktor »Obrany«: »O vědeckém sporu spisovatele Brunetiéra s chemikem Berthelotem, čili o sporu mezi vědou a věrou«. Tato přednáška bude otištěna ve 12. ročníku »Vlasti«. Na venkově řečnil Dr. Rud. Horský dne 5. května v Příbrami: »O desateru Božím, desateru liberalů a desateru socialních demokratů«; dne 12. května v Liticích u Plzně: »Co chceme my křesťanští socialisté«, a konečně mluvil dne 26. května t. r. v neděli odpoledne v Kostelci nad Orlicí o komunismu a téhož dne večer ve Vamberku o thematu: Lze provésti nápravu společenskou bez náboženství, či jen na základě náboženství katolického. Red. »Děl. Novin«, Tomáš Jiroušek, řečnil 3. června v Modletíně. Dne 31. května t. r. konal socialní odbor třetí schůzi v XI. správním roce. Přítomni byli pp.: Václ. Dvorský, Tom. Jiroušek, Fr. Kotrč, Tom. Škrdle, Rud. Vrba a Václav Žižka, jenž schůzi předsedal. Odbor se radil o novém dělnickém listu, jejž někteří katoličtí dělníci chtějí založiti. Výsledek úrady odboru jest tento: »Obdrželi jsme spolehlivých zpráv, že několik katolických dělníků v Praze již od Nového roku 1895. agituje mezi dělnictvem pro nový dělnický list; má to býti politický časopis neodvislých katolických socialistů. Agitovalo se mezi dělnictvem, aby k tomuto účelu upisovalo po 5 zl., vyjednávalo se s tiskárnou a celá věc měla ve skutek uvedena býti v den, kdy se konal loni v Litomyšli první sjezd československého katolického dělnictva. Probírajíce tu věc vážně a klidně, nemůžeme těmto dělníkům upříti právo, že by si mohli svůj vlastní list založiti, ale přihlížejíce k celkové naší organisaci, musíme se vysloviti, že by pátý list pro naši mladou stranu křesťanskosocialní byl přes příliš mnoho a že by v Praze vycházeje, škodil především naší svornosti a nejvíce našim »Dělnickým Novinám«. Již ta okolnosť, že se agitovalo dlouho a zcela tajně a od osob, které žily s námi v dobrém styku, vrhá na celý podnik podezřelý stín. Na »Děl. Noviny« nikdo z nich ani ve valné hromadě družstva, ani ve výboru nebo v socialním jeho odboru, ba ani v redakci »Děl. Novin« stížností nepodal; nikdo z nich k naší straně nijakých požadavků nevyslovil, že by si přál tu onu změnu, to ono zlepšení »Děl. Novin«, i z jakého tedy důvodu chtějí někteří dělníci založiti dělnický list, který by našemu listu nikterak ku prospěchu býti nemohl. My jsme »Dělnické Noviny« pracně a namahavě výtečnou naší redakcí přivedli k té výši, na které stojí a k tomu rozšíření, jemuž se těší, i musí to býti naší péčí, aby je, sotva že se zakotvily, žádná pohroma nestihla. Uvažujíce všecky tyto okolnosti, vyzýváme přátelsky ty dělníky, kteří nový časopis založiti chtějí, aby od této myšlénky upustili, a žádáme všecky přátely, kteří jsou jednoty a svornosti milovní, aby je v tom nižádným způsobem nepodporovali, nebo: *a)* nového listu s tendencí dosavadních listů není zatím potřebí, anyť nám nynější čtyři dostačí; *b)* dělal by konkurenci všem již existujícím křesťanskosocialním listům v Čechách i na Moravě. — Právě se jedná o to, aby přetvořena byla odborná příloha »Hornické Listy« v samostatný list, jenž by vycházel v některém hornickém městě, snad se časem i k jiným odborným dělnickým listům přikročí, ale nyní v době, kdy nám před nedávnem přibyly dva křesťanskosocialní listy

na Moravě, zakládati s tendencí jejich nový list, to socialní odbor družstva Vlasť schvalovati nemůže, a proto žádá ještě jednou ve vší dobrotě, aby dělníci, kteří se touto myšlénkou zanášejí, od ní upustili.«

Filosoficko-paedagogický odbor družstva Vlasť konal 8. května t. r. druhou schůzi. Výbor odboru, k němuž se za členy přihlásili již mnozí pilní pracovníci, zve všecky, kdož mají chuť a dobrou vůli pracovati svorně k jednomu cíli, ať jsou členy družstva »Vlasť« nebo nikoli, by se laskavě za členy přihlásili a zároveň udali, v kterém oboru by nejraději chtěli pracovati. Členové odboru neplatí žádného členského příspěvku. Program pro práce byl stanoven takto: Odbor filosoficko-paedagogický bude sobě všímati vůbec všech zjevů v oboru paedagogiky a filosofie; najmě pak: 1. bude pořádati přednášky *a)* pro členy, *b)* pro nečleny; 2. bude si všímati literárních novinek paedagogických a filosofických, především domácích a, pokud bude lze, i zahraničních; 3. bude podávati krátké referáty o zvláště pozoruhodných nebo jinak důležitých článcích otištěných v listech odborných, domácích i cizích; 4. bude sobě všímati také učebnic a čítanek, podobně i spisů pro mládež; 5. bude, pokud možno, půjčovati členům svým též pomůcky ku pracím aneb je aspoň upozorňovati, odkud by mohli k ohlášeným pracím svým látku čerpati. První přednášku — v červnu — přislíbil se vší ochotou konati slov. pan fil. Dr. Eugen Kadeřávek, c. k. ř. v. profesor fakulty theologické na české universitě.

Družstvo Vlasť na Národopisné výstavě. V pravo, v národopisném paláci, v církevním oddělení vystavilo družstvo Vlasť: *a)* všecky své časopisy, knihy a brožury skvostně vázané a *b)* mimo to tři diagramy, z nichž nejvyšší znázorňuje odbory a fondy družstva Vlasť, druhý, pod ním, statistický přehled vývoje členstva a kapitalu a na třetím dole vyznačeny jsou cesty socialních řečníků vyslaných družstvem Vlasť do schůzí katolických spolků r. 1891—95. — V čítárně (národopisný palác, pravé křídlo) jsou ku čtení vyloženy také všecky tři naše listy: »Vlasť«, »Vychovatel« i »Dělnické Noviny«.

Odpověď „Katechetickým Listům!“

Když dubnové číslo brněnské »Hlídky Literární« zahájilo řadu kritických a polemických článků, v nichž napadána byla poslední valná hromada družstva »Vlasť«, redaktor dp. Tom. Škrdle a jiní zasloužilí členové družstva, byť i nepřímo, ale mnohým dosti srozumitelně, a když v článcích těchto slibováno bylo od redakce pokračování, tu odhodlal jsem se z vlastního náhledu a popudu k tomu, že dopsal jsem ndp. opatovi v Rajhradě, upozorniv na tyto články a celé jednání redakce »Hlídky Literární« jsem odsoudil. Zároveň jsem podotkl, že jsem ochoten zaslati podpisy sta jiných se mnou stejně smýšlejících dělníků, kteří podobně učiní. Chtěl jsem zabrániti polemice mezi námi katolíky. Dopis můj přišel k mému velikému udivení na veřejnosť, a »Katechetické Listy« o něm píší takto:

»Ale co říkáte jednání redaktora »Dělnických Novin« p. T. Jirouška? Na obyčejném, kollegialním papíře listovém napsal týž ndp. opatu rajhradskému list, ve kterém vyhrožuje (!), že pro článek v »Hl. Lit.« bude tiskárna bened., i brněnský katol. »Dělník« míti škodu a na konec ndp. prelata vyzývá k odpovědi (!), aby katoličtí dělníci v Praze věděli, čím se mají říditi. Katoličtí dělníci (ovšem jen z »Vlasti«) soudí a okřikují kněze! Jaká to troufalosť! Jménem naším a všeho duchovenstva, které s námi sympatisuje, jednou pro vždy si vměšování katolických dělníků v záležitosti naše naprosto zapovídáme. A poněvadž hájíme svobodu a volnosť mínění a názorů, ohražujeme se spolu co nejdůrazněji proti nepoctivému nátlaku se strany shora jmenovaných pánů z Vlasti.« Potud »Katech. Listy«.

I používám také té svobody, volnosti mínění a názorů a odpovídám slavné redakci »Katech. Listů« na její listárnu následovně: »Hlídka Literární« jednala o družstvu Vlasť a já jsem zakládajícím členem Vlasti, jednatelem socialního odboru Vlasti, náhradníkem ve výboru a redaktorem »Dělnických Novin«, jež družstvo vydává. Družstvo Vlasť není spolkem pouze duchovenstva, to je spolek pro všecky katolíky, i není tedy čin můj nikterak vměšováním se do záležitostí duchovenstva. Můj čin týkal se katol. družstva a veřejných štvanic proti redaktoru »Vlasti«, i mám zde já mnohem větší právo pronésti svůj soud než »Kat. Listy«.

jejichž štáb členem družstva není a o jejichž lásce a přízni k tomuto spolku nijaké známosti nemám.

I obracím zbraň proti »Katechetickým Listům« a pravím jim, že právě ony vměšují se do záležitostí, které v obor jejich naprosto nespadají. Je nikdo nenapadl a proto měly mlčeti, kdežto já byl přítomen valné hromadě, o níž se »Hlídka Literární« nešetrně vyslovila.

»Katech. Listy« píší: Katoličtí dělníci (ovšem jen z Vlasti), Pánové z »Katech. Listů« mají dle všeho slabou paměť; jinak by věděli, že když osoby jim blízké hanobily r. 1893. redaktora »Vlasti«, dp. Tom. Škrdle, v »České Politice«, že se tehdy pozvedlo proti nim veškeré křesťanské dělnictvo (v ohraženích v »Děl. Novinách«) s námi sdružené. A budou-li štvanice proti dp. Tom. Škrdlovi trvati déle, bude se tento zjev opakovati, a to ještě důrazněji než tehdy, za to vám mohu ručiti, neboť znám naše dělníky.

I my dělníci katoličtí si jednou pro vždy zapovídáme, aby ve straně, ku které se hrdě hlásíme, směl býti náš přítel a příznivec, dp. Tomáš Škrdle, hanoben a tupen, a to většinou od pánů, kteří se buntují s našimi nepřátely nebo kteří píší do listů nám katolíkům nepřátelských, nebo kteří tisknou své věci u firem nám katolíkům nepřátelských. Něco podobného nestrpí žádná strana a nestrpíme toho ani my, katoličtí dělníci čeští.

Tolik »Katech. Listům« na srozuměnou.

V Praze, 27. května 1895.

Tomáš Jos. Jiroušek.

Obrana proti „Katechetickým Listům".

V poslední době byl jsem veřejně napaden od »bratří« v liberální »Nivě«, v »Hlídce literární« a nyní v »Katechetických Listech«. Poslední útok jest nejhorší.

Co jsem odpověděl na útok »Nivy« ve »Vlasti« a v »Čechu« a jak se k němu zachovala valná hromada, jest známo.

Na útok v »Hlídce literární« odpovědělo nás několik soukromými dopisy, v nichž jsme se snažili, situaci objasniti a neoprávněnosť útoku dovoditi. Jest divno, že obsah soukromých dopisů našich, které měly za první účel, další veřejné pohoršení v naší straně zameziti, sdělen byl »Katechetickým Listům«, a to tak dalece, že jim bylo možno a dovoleno, část obsahu jednoho dopisu uveřejniti. Já psal jeden dopis vys. důst. p. opatovi v Rajhradě, a druhý dp. řediteli benediktinské tiskárny v Brně. Prvý dopis týkal se nejvíce věcí literárních, druhý probíral obchodní záležitosti. Mám doma věrné opisy obou dopisů, i popírám, že by v některém z nich hrozilo se »ničením tiskárny benediktinské«. Oba dopisy jsou v naší redakci k volnému nahlédnutí vyloženy.

Býti veřejně napaden od redaktora, člena řádu, a hájiti v zavřeném dopise u jeho představeného a u ředitele jejich tiskového závodu věcnými důvody svou čest, to není »sprostý terrorismus, nad nímž by se musila pociťovati hluboká ošklivosť, to není nemravnosť«, jak si »Katechetické Listy« oblibují tvrditi.

Když jsem byl veřejně v moravské »Nivě« napaden, zaslal jsem na Moravu dva obranné dopisy, jeden do Olomouce, druhý pro Brno. Tyto dny dopsal jsem na obě místa pro bližší informace. Až se dovím podrobností, o nichž se »Katechetické Listy« zmiňují, odpovím i zde veřejně. Dopis pro Brno určený jest mi již vrácen, a jest rovněž v naší redakci vyložen k volnému nahlédnutí.

Redaktor »Našeho Domova« přišel r. 1892. ke mně a byl u mne hostem. Líčil mi mezi jiným neblahý hmotný stav svého listu a prosil družstvo naše o peněžitou podporu. Žádal mne o radu, měl-li by pro »Náš Domov« po způsobu »Vlasti« zvláštní družstvo založiti a tázal se mne, zdaž bychom to nepovažovali za konkurenci našeho družstva. Řekl jsem mu, ač jsem věděl, že nám to bude na škodu, ať si jen spolek založí, a slíbil jsem, získati mu podporu; družstvo že by mu mohlo několik set zlatých půjčiti a několik set zlatých darovati. Ale u výboru narazil jsem na silný odpor a tak jsem s těží vymohl půjčku 500 zl. bez úroků. Těchto 500 zl. měl »Náš Domov« do 24. května t. r., kdy nám je splatil. A tento »Náš Domov« vychválil demonstrativně, způsobem u něho dosud neobvyklým, »Hlídku literární« hned po tom jejím čísle, v němž jsem byl napaden. To jsem považoval za nevděk, a proto jsem redakční exemplář »Našeho Domova« vrátil. Bez mé intervence »Náš Domov« v kritické své době nikdy by byl od družstva půjčky neobdržel, a proto demonstrativně, byť i nepřímo, proti mně vystoupiti neměl. Protestuji proti tomu, aby se mé jednání nazývalo v »Katech.

Listech« »mstou«. Já »Našemu Domovu« nikdy škoditi nebudu; po jeho demonstraci byla výborová schůze a o vrácení půjčky jsem se ani nezmínil, i musí se hledati pro mé jednání slovo docela jiné než »Katechetické Listy« na moji potupu vyslovily. Poznamenávám, že jsem si ještě letos vyžádal zprávu o valné hromadě Jednoty »Našeho Domova«, kterouž jsem pak v 6. čísle letošní »Vlasti« uveřejnil.

Jak čtenáři z těchto řádek vidí, celý můj zločin, pro nějž »Katechetické Listy« tolik hanlivých epitheton potřebovaly, spočívá v tom, že se bráním proti veřejným útokům, které na mne »bratři« v liberálních a katolických listech podnikají. Oni mne napadají a skandalisují veřejně, a já se bráním soukromými dopisy, a za to prý jednám nemravně a veřejné jejich projevy prý násilím potlačuji a mrtvím. Nejlepší by snad bylo, abych se dal moralně ubiti, ale na to já až do dnes chuti nemám a proto redakce »Vlasti« se nevzdám a jednání své si s dovolením už zařídím také dle svého.

Stojím pevně a přesně na půdě církve a na tomto pevném stanovišti setrvám s pomocí Boží do smrti. Tyto zásady dodávají člověku odvahy proti nepřátelům zevnějším a posily proti nepřátelům vnitřním.

V Praze, dne 25. května 1895.

Tomáš Škrdle,
redaktor »Vlasti«.

(Zasláno.)

V poslední době četli jsme v různých listech urážlivé zprávy o družstvu Vlasť a o jeho redaktořích, dp. Tom. Škrdlovi a p. Tom. Jirouškovi. Poněvadž zprávy tyto jsou způsobilé poškozovati tento spolek a časopisy »Vlasť« a »Dělnické Noviny«, jež upřímně milujeme a které dle sil svých podporujeme, prohlašujeme my katoličtí dělníci čeští, kteří jsme buď členy družstva nebo jeho příznivci, že stojíme jako pevná hradba kolem družstva a že si časopisů »Vlasti« a »Dělnických Novin« vážíme, a že tato vážnosť v srdcích našich nikdy neutuchne.

Celá řada nás z vděčnosti za to, co družstvo »Vlasť« a jeho časopisy a jeho přední osoby pro zájmy dělnické učinily a dosud činí, upsala ze mzdy rukou svých k účelům družstva po 50 zl., splatných ve 25 letech, i nemůžeme připustiti, aby spolek, k jehož účelům mozolnou svoji daň rádi a ochotně skládáme, jakož i přední osoby jeho, které k rozkvětu družstva nejvíce přispěly a které o povznesení katolického života platných zásluh sobě získaly, byly v neúctu a v nevážnosť přiváděny.

Proto vyslovujeme z plna srdce p. Tom. Jirouškovi, předáku katolického dělnictva, a dp. Tom. Škrdlovi, věrnému našemu příteli a příznivci, neobmezenou důvěru. Spolu žádáme, aby veškeří katoličtí dělníci, řemeslníci a živnostníci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku s námi se spojili a kolem družstva Vlasť mocnou ochranou hradbu utvořili.

Souhlasy s naším projevem, buď jednotlivců nebo celých korporací, buďtež zasílány »Dělnickým Novinám« v Praze č. 234—I. (Jilská ulice).

»Zdař Bůh!«

V Praze, dne 8. června 1895.

Karel Schwarz, dělník zlatnický a člen družstva Vlasť. Jan Tomec, řezník a čl. dr. Vlasť. Jan Januš, krejčí a čl. dr. Vlasť. Edv. Sindlauer, krejčí a čl. dr. Vlasť. Vil. Luštinec, rytec a čl. dr. Vlasť. Jos. Lukáš, řezbář a čl. dr. Vlasť. Adalbert Kotrba, obuvník a čl. dr. Vlasť. Josef Schwarz, zlatník; Jos. Schimka, krejčí; Zden. Bělohlávek, kožešník; Václ. Drahorád, obuvník; Václ. Famfulík, obuvník; Frant. Malát, rukavičkář; Jan Hoffman, přidávač; Ant. Koči, přidávač; Jan Vaváček, truhlář; Al. Višňák, cukrář; Josef Iška, truhlář; Vojt. Drahorád, lakýrník; Edm. Nápravník, holič; Jos. Maršoun, holič; J. Bálek, umělecký zahradník; Frant. Klener, cukrář; Ant. Weber, zámečník; Jan Mareš, řemenář; Jos. Bočinský, řemenář; Jos. Frinta, kožešník; Jan Růžička, zámečník, Václ. Fechtner, zahradník; Václ. Mareš, řezník.

ROČNÍK XI. ČERVENEC 1894—95. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

Beneš Method Kulda.

Beneš Method Kulda.

K jubileu druhotin kněžských, dne 6. srpna 1895., padesátileté činnosti spisovatelské, a pětadvacetiletého kanovnictví

pro »Vlast« napsal *Jan Halouzka.*

Dnes jasně poznáváme, jak šlechetných duší byli oni bohoslovci a kněží za let čtyřicátých, jimž záleženo bylo na osvěžení správné mluvy mateřské, proto jen, aby důstojně hlásati dovedli slovo Boží lidu svěřenému a nezneuctívali *nejsvětější* mluvou zpitvořenou. Nestrašil tehdy v hlavách nadšených kněží a bohoslovcův obávaný panslavismus, ale pravá láska k Církvi Kristově a svěřenému lidu hluboko zalehla do jejich srdcí.

Beneš Method Kulda vyznává v Oherálově Týdenníku (roč. 1848. čís. 4., str. 315.): »Proto jsme se sami pracně přiučovali řeči, kterou jsme ve školách německých musili zapomínati, bychom aspoň úlohu svou jakožto rádcové, učitelé národu svědomitě plniti mohli.«

Zhoubný Josefinismus zplodil ono hříšné a do nebe volající ubíjení drahé naší mateřštiny, s jehož ovocem se obeznamujeme často i za dnů nynějších. A bylo by zajímavo: sbírati příklady, jak zázračně mnohdykráte výtečníci naši odnárodňující nákazy uchráněni, nebo ještě včas o bludu byli poučeni. Slavně slyne po boku Sušilově P. Tomáš Procházka, ve školách německých dočista národu svému odcizený, ale Sušilem poučený. Sušil vytýkal spolukaplanu P. Tomáši Procházkovi: »Člověk nemá povrhnouti svou matkou (slovanskou) a přidržeti se macechy (německé).« P. Tomáš bránil se: »Matka má opustila mne a nepečovala o mne; macecha však ujala se mne a vyučila mne ve školách německých.« Sušil: »Matka okovy sevřená nemohla starati se o Vás, jak by sobě byla přála; a macecha, ježto byla matku spoutala, nikoliv z lásky vyučila Vás, ale aby pomocí Vaší rodáky naše podrobila sobě v otroctví.« Takovými rozhovory poučen byl P. Tomáš o jiném. A tomuto P. Tom. Procházkovi děkujeme a žehnáme proto jeho památku, že byl zachován Církvi a národu slavný muž, jehož povzbuzením nesčetná řada slovutných vlastenců na pole práce církevní a vlastenecké s jásotem se odebrala — náš milovaný jubilár, v práci sešedivělý a osleplý literát katolický Beneš Method Kulda, kanovník vyšehradský, v památném roku 1895. tři jubilea slavící: 50leté kněžství, 50letou činnosť spisovatelskou a 25leté kanovnictví!

Velepamátný rok 1895. jest pro nás české katolíky rokem velikým, v němž o závod bychom usilovati měli o důstojné oslavení kmeta nám velice drahého, jehož jméno stejným stříbrozvukem zvučí po vlastech našich jako jméno Šušilovo!

Beneš Method Kulda narodil se 16. dne měsíce března l. Páně 1820. v Ivančicích na Moravě. Polnosti a řemeslo kožešnické živily rodinu Kuldovu. Rodiče Benešovi byli vzor rodičů katolických. »Otec, matka, starší sestra a bratří pilně pracovali za stolkem řemeslnickým při svíčkách lojových, kdy my mladší ještě jsme spali tak tuze, že nás neprobudily ranní zpěvy a modlitby pracujících v té samé světnici. V ustanovenou hodinu zbudila nás *pečlivá matka.* Bezc

vší odmluvy opustili jsme lůžka, polooblečeni myli jsme se a hned klečíce vykonali jsme společně a hlasitě ranní modlitby. Potom všichni zasedli za stůl k snídani, vykonavše před ním a po něm přiměřené modlitby společně a hlasitě. Tak ovšem bylo i v poledne i při večeři. Po snídani otec i matka šli každodenně na mši svatou. Školáci skládali své knížky a písanky, aby den co den obcovali školní mši svaté za přísného dozoru učitelů. Děti z druhé třídy měly psané knížky a z nich zpívaly zvučně a nábožně za průvodu varhan, ale nerozuměly tomu, co zpívaly; bylať škola ve druhém oddělení prvé třídy a ve druhé třídě německá, a žáci vesměs Čechové. Dobře pamatuji se, že nebylo slýcháno, aby bylo některé školní dítko v kostele nastydlo.«

Bolestně vzpomíná Beneš Method Kulda nepřirozeného vyučování cizím jazykem a dokládá, že největším neštěstím jest národní škola s vyučovacím jazykem cizím; jiným, ještě větším neštěstím jest buď nevěrec nebo jinověrec učitel, jak pro školní mládež, tak pro obec i národ.

Otec Benešův byl zvláště mistrný a snaživě přičiňoval se, aby výchova dítek byla přísně katolická. Za svátků vodil sám děti do kostela; v kostele bez ustání pozoroval, jak se chovají, doma dotazoval se, co sobě z kázání zapamatovaly. Setkal-li se otec Kulda s učiteli, přeptával se, jak děti ve škole prospívají. Trefně a jadrně vypravuje Beneš Method Kulda, jak byl za minulých časů učitel ctěn a vážen; tehdy prý žáci učiteli ruku líbali jako knězi. »A nyní?« — pokračuje B. M. Kulda — »Stává se, že spatření pana učitele působí jako hozený kámen do davu vrabců; kde kdo utíká a ukrývá se. Inu ovšem! Děti po šest roků slyšely učitele své uctivě a přesvědčivě mluviti o svatých pravdách křesťanských! Slyšely je nábožně zpívati a modliti se ve škole a v kostele; vidívaly je na kolenou klečeti a s nimi k stolu Páně přistupovati; viděly, že to, co jim do mladých duší vštěpovali, také sami věrně plnili za všech poměrů životních. Vřelým slovem a stkvělým příkladem učitelů vštěpované pravdy náboženské jevily se po všechen život vděčnou úctou k nim.«

Největším přítelem Benešovým stal se P. *Tomáš Procházka:* »jeho působením poznal jsem sebe jako syna vlasti a národa českého.« Pater Tomáš připravoval Beneše ke studiím gymnasialním, a to *jazykem českým.* Tenkráte již za školáckých let poznal Beneš Method Kulda učeného Sušila, kaplana Olbramovského, navštěvujícího P. Tomáše v lese Vedrovském, kdež v témdni jednou se scházeli na poloviční cestě. Upřímné přátelství Sušilovo s Paterem Tomášem utvrzeno bylo v Olbramovicích, kdež jako spolukaplani na jedné líše pracovali, odkudž byl P. Tomáš v téže hodnosti do svého rodiště (Ivančic) povolán.

Nadešla konečně chvíle, kdy měl Beneš rodný dům opustiti a odebrati se na gymnasialní studia do Jihlavy; v Brně přijat nebyl, poněvadž byl počet tamějších žáků omezen. Velmi dojemný a vážný byl okamžik, kdy P. Tomáš udílel požehnání a radu Beneši a druhu jeho Josefu Širokému v kostele Ivančickém. Rozepisuje se o tom Beneš Method Kulda takto: »Za soumraku po procházce, na níž P. Tomáš Procházka mně a mému spolužáku dával potřebné naučení, vzal z čeledníku na děkanství kostelní klíče a vedl nás oba kostelem ke stupňům u hlavního oltáře. Tam mluvil k nám klečícím

pohnutým hlasem slova laskavá i vážná a jako pečlivý otec požehnal nám nábožný kněz na cestu do studií.«

Gymnasialní studia začátkem nevalně svědčila Benešovi. Pan profesor ukládal parvistům tak zvané komposice *německé*, pokud nedostihli první deklinace substantiv. Tyto úlohy pracovali žáci ve škole za dozoru profesorova. Jakmile zvonek hodinu odzvonil, odevzdali všichni úlohy, ať byly skončeny nebo ne. Příštího dne přinesl pan profesor opravené úlohy do školy a vykazoval dle výbornosti úlohy místa jednotlivým žákům. Už bylo několik žáků vyvoláno, ale jméno Benešovo se ještě neozvalo. Beneš počal trnouti a blednouti, div nezavrávoral, profesor ho jmenoval *posledního*. Okem slzou zalitým, rukou třesoucí přijal svou úlohu křížem přetrhnutou a zasedl na poslední místo. Druhá úloha nepovedla se ani za mák lépe. Spolužáci pohlíželi opovržlivě na pokořeného Beneše. Ale dlouho netrvalo toto zahanbení: třetí komposice byla již *latinská. A tenkráte vykázáno Beneši panem profesorem první místo.* Brzo vynikal Beneš tou měrou, že o něm veřejně p. profesor s chloubou vyznával: »Mein Lateiner!« A jaká příčina byla nešťastného výsledku německé komposice, vykládá Beneš Method Kulda: ». . . po celých šest let mučen byv *němčinou*, vyšel jsem z ní jako slepý a blbý beze všeho užitku. Jinak bylo s *latinou*, jížto mne Pater Tomáš moudře učil mluvou mateřskou, a tudíž porozuměl jsem soustavě jazyka *latinského* v prvních základech a vynikal jsem v předmětu tom, kdežto s *němčinou* potýkati jsem se musil až do čtvrté latinské školy přes to — ba, právě proto, že byla škola ivančická německá. A přece doposud chovám odměny, jichžto se mi dostalo jako přednímu žáku školy ivančické; kteraký pak užitek ze školy nenárodní měli moji spolužáci o zkouškách nevyznamenaní?«

Z let studií humanitních zvláště utkvěl Beneši M. Kuldovi v paměti profesor *Euk von der Burg;* znal prý všechny evropské jazyky, *jen žádný slovanský!* Pronesl-li student Čech některé slovo akcentem nepravým, zahromoval Euk francouzsky neb německy. Když jedenkráte z úst Eukových vyletěl německý hrom: »In zehn tausend Teufelsnamen, schon wieder der vermal . . . böhmische Accent!« — vzpamatoval se, vida před sebou v lavici žáka, jména ne příliš lichotivého: Neunteufel. Od té doby hromoval francouzsky. Dětinnou láskou lnuli gymnasisté jihlavští ku katechetu *Serchenovi.* Studia gymnasialní vykonal B. M. Kulda s výborným prospěchem a odebral se na studia filosofická do Brna, to přesvědčení z Jihlavy odnášeje, že tamější gymnasium bylo ústavem germanisačním. Dnes ovšem vychovává se mládež jazykem mateřským, ale »hrozí začasté jiné nebezpečí. Podrývá se totiž zhusta víra katolická, jejímž duchem zachoval se národ náš mezi živými po celé tisíciletí! . . . Podaří-li se oloupiti národ český o víru katolickou, jazyk Svatováclavský oněmí a zanikne tak rychle, jako se téměř zázračně oživil během devatenáctého století.« (Kulda v zápiscích.)

Z let studií filosofických (1839—1841.) vzpomíná Beneš Method Kulda znamenitějších profesorů, jako: Řehoře Volného, Matouše Klácela, Frant. Diebla, Dra. Bedy Dudíka. Řehoř Volný byl výtečným profesorem německým; taktéž Dr. Beda Dudík, dokud nebyl Frant. Sušilem poučen. Nejoblíbenějším učitelem byl Matouš Klácel, kterýž

učeností a vtipnou přednáškou dovedl posluchače úplně upoutati. Litovati jen, že Klácel zabředl na bludné cesty a bídně zanikl.

Léta Páně 1841. stal se Beneš Method Kulda bohoslovcem. V theologii jasně vynikla samostatná, odhodlaná, pevná vůle Kuldova, jakož i nadšenosť plná žáru ku vznešené dvojici, Církvi a vlasti.

Velemoudře zastával úřad knihárnický v knihárně českých bohoslovců a pečoval o její rozkvět. Byl velečinným zařizovatelem nedělních deklamatorních a pěveckých zábav. Česká knihovna a zábavy nedělní měly býti alumnům vhodnou příležitostí: naučiti se správné mluvě mateřské, o níž za dřívějších studií pramálo slyšeli. Mimo Kuldy stejně činnými byli: Jan Bílý, hr. Sylva Tarouca, Jan Táborský. Když pak šlechetná činnosť bohoslovců brněnských byla nařknuta z panslavismu, nedělní zábavy přestaly, knihovna uzavřena; poslednímu knihárníku Beneši Meth. Kuldovi klíče odejmuty, a teprv po letech úsilím Soukopovým a Orlovým byly zpět vyžádány. Veletrefně vzpomíná Beneš Method Kulda těch smutných dnů: »Ať nám řeknou ti, kdož z té doby ještě na živě jsou a bedlivým okem strážili každý náš krok, nebyl-li ten panslavismus jejich mátohou smyšlenou? Strážcové a strážení z těch let stojí sobě tváří v tvář! Nebylo by mnohem lépe, kdyby to, co bylo podezříváno a utiskováno, bylo se moudře a obětivě podporovalo? Ti, kdož měli tenkráte jasnější pohled v budoucnosť, zajisté s dobrým svědomím pohlížejí zpět na svou pouť a na vykonanou úlohu, a v tom dobrém svědomí svém mají odplatu dostatečnou pro čas vezdejší a mohou také nadíti se odplaty věčné, pro kterouž byli pracovali a se obětovali. Dejž nám to všem milý Pán Bůh!«

Z učitelů působili na B. M. Kuldu znamenitě: *Sušil* a *Panšab*. Onen slynul horoucí láskou k Církvi a vlasti, takže se o něm mohlo říci, že nosí Církev a celý národ ve svém čistém srdci; hluboká učenosť a poetičnosť ducha sršely z jeho přednášek. Panšab, rozhodný učenec, zosobněná dogmatika, byl sice pouhý Němec, ale nikdy nebyl národu českému nepřízniv.

Dne 6. srpna 1845. vysvětil nejdůst. pan biskup Antonín hrabě ze Schaaffgotschů Beneše M. Kuldu na kněze, a první působiště mu bylo vykázáno v *Židlochovicích* (1845—1848.); nastoupil po Janu Ev. Bílém, kterýž přesazen byl do Brna ke chrámu sv. Jakuba, kdež se pilně připravoval na doktorát sv. theologie. Onemocněv, navrátil se do Židlochovic a obýval kaplánku společně s Kuldou. V Židlochovicích napsal Beneš Meth. Kulda první spis samostatně vydaný: »Kořaleční mor.« Četbu katolických spisů rozšířil mezi tamějším lidem a získal si nemalých zásluh o mravní zachovalosť celého okolí. Ze Židlochovic bylo se Beneši Methodu Kuldovi odebrati do *Lodenice* (1848—1850.), kdež prožil bouřlivý rok 1848. Rázně vystoupil ústně i písemně proti obeslání sněmu Frankfurtského, hlásaje bez obalu, že vší mocí třeba usilovati, aby nešťastnou volbou poslanců do Frankfurtu nestal se mocný stát Rakouský a dům císařský odvislým od moci cizí! Byl sice za ono v pravdě loyalní a dynastické smýšlení poctěn komisí, kteráž však obhájení jeho musila uznati. Z Lodenice přestěhoval se Beneš Meth. Kulda do opuštěného *Hobzí* ($1850^{17}/_{1}$—$^{17}/_{10}1850$.). Ale ani tam neustal pracovati. Brzo rozešla se pověsť po celém okolí o slovutném knězi Beneši Meth. Kuldovi, a za krátko již povolán byl z Hobzí šlechetným mecenášem hr. Bedřichem Sylvou-

Taroucou do hlučného města Brna, jmenován byv *duchovním správcem a katechetou v ochranovně pro zanedbanou mládež v Brně* (1850—1859.). Tehdy stal se, jak Dr. Jan Ev. Bílý praví, utěšený obrat v osudech energického kněze, a to k radosti všech přátel k blahu ústavu, k rozkvětu slovanské literatury.

Dr. Jan Ev. Bílý pěje:

Na vrcholu strastí
osudem Pán točí;
ve středu zas vlasti
Beneše Jan zočí:
Ta — ruka víc vrací
než se škodou ztrácí.

Kuldovu světničku v Brně popisuje † Jan Soukop takto: »Stolek, několik židlí, skříně na knihy, postel a malý divánek, to bezmála byl celý nábytek skromné té světničky, ve které, nebyl-li obyvatel jinak zaměstnán, přes celý den až hluboko do noci péro bleskem hvízdalo. Mimo nábytek vše naplňovala halda knih a nejrozmanitějších spisů, že sotva bylo lze dvéře otevříti. Malounká světnička byla tu pracovnou, redakcí, administrací, expedicí, přijímacím salonem, restaurací, kavárnou, sněmovnou a ložnicí pro Kuldu a četné navštěvovatele jeho z venkova. Z této nepatrné jizbičky vypravovalo se na sta, ba, na tisíce balíků s knihami, které Kulda vydával, a sám Bůh ví, kam rozesýlal; ze skromného příbytku toho proudilo se světlo Cyrillo-Methodějské po širé vlasti.«

Brno bylo pro Kuldu jako stvořeno. Povinností své jako duchovní správce ochranovny pro zanedbanou mládež plnil svědomitě a s výsledkem překvapujícím, takže nejednou dostalo se mu za to pochvaly a uznání velmi lichotivého. Prázdné chvíle využitkoval svědomitě. Jakožto jednatel *Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje* a *Ústřední jednoty katolické* bez oddechu pracoval pro jejich rozkvět a zvelebení; a všechny ony slavné manifestace spolků těch vymyslila moudrá hlava Kuldova. Ne bez příčiny nazval † Dr. Jan Ev. Bílý Beneše Methoděje Kuldu »*hereditatis Cyrillomethodianae columnam ac firmamentum.*« Velkolepé sjezdy jednot katolických svolal v letech padesátých do Brna Beneš Method Kulda.

Korrespondenci jak Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, tak Ústřední jednoty katolické obstarával sám; spisy dědictvím vydávané korrigoval sám. Kalendář »*Moravan*« jest dítkem Kuldovým. Úřad jednatelský vykonával B. M. Kulda svědomitě, neohlédaje se na žádného, na zřeteli maje pouze všeobecné dobro spolku. Rozhodnosť svou dokázal *V. Štulcovi,* kterýž nijak nemohl dokončiti slíbený životopis sv. Cyrilla a Methoděje pro Dědictví Cyrillo Methodějské; nepomohla prosba ani ostřejší vzkazy; Štulc odbyl všechny domluvy vždy opětujícím se velmi šetrným slibem; byť chuďas také prací přespříliš zahrnut. Z čista jasna zavítal V. Štulc do Brna; u hrab. Sylvy-Taroucy jej Beneš Method Kulda natrefil. Přivítal P. Štulce krátce a rázně: »Dnes se nám nevymluvíte, zavřeme vás tuto, a nesmíte ven, až životopis dokončíte.« Od té chvíle byl V. Štulc vězněm hr. Sylvy-Taroucy tak dlouho, až dílo jmenované dopsal.

Beneš Method Kulda sám byl literárně činným a mimo to upravoval spisy jiných literátů. Jak mnohého literáta písemnictví

českému Beneš M. Kulda zachoval, mohl bych příklady a listy dotvrditi. Jakou měrou B. M. Kulda pracemi byl zabrán, posoudíme nejlépe z toho, že po drahný čas jen dvé hodin spával a ku spaní se ani nesvlékal. Pracoval u svého stolku tak dlouho do noci, až unaven klesl. Po krátké chvilce však zase vstával k dílu. Dobře říká náš lid: »*odtud až potud*«; od nadlidského namáhání upadl B. M. Kulda do povážlivé nemoci, z níž šťastně vyvázl, odevšad jsa napomínán, aby sil svých nadmíru nepřepínal.

Začátkem roku 1859. povolán byl Beneš Method Kulda na faru Chlumskou v Čechách; bolestně rozloučil se s drahou Moravěnkou. Ztráta pro Moravu nenahraditelná! Trpce naříká *J. Soukop:* »Kdo nahradí nám to místo, kteréž jste tak požehnaně zastával? Dálka zajisté a nový úřad zůstaví Moravana sirotkem, *Dědictví* pozbude ruky pravé . . . Synu, co jsi nám to učinil?«

Skopalík volá za odcházejícím Kuldou v nadšení: »Ve Vás ztrácí Morava apoštola právě slovanského, pravého Methoda dle jména i skutků . . . Kdykoliv budete u oltáře Páně jakožto orodovník za lid státi, ó, nezapomeňte i nás, svých rodáků, svých bratrů Moravanů, a proste s nebe požehnání o *vzrůst a vznik dobrých mravů* a osvětu pro bratry naše!«

Výbor *Dědictví sv. Cyrilla a Methoda*, jakož i *Ústřední jednoty katolické* podal Kuldovi písemná vyjádření o jeho neocenitelné a obrovské činnosti jednatelské za minulých osm let. Z péra Soukopova vytryskla svěží báseň: *S Bohem!* kterouž B. M. Kuldovi doručil výbor Dědictví sv. Cyrilla a Methoda na rozloučenou.

Ani na Chlumu (1859—1870.) činnosť Kuldova neochabla. Již roku 1860. učinil Beneš Method Kulda podání jakožto člen přípravného výboru pro synodu pražskou, aby zakládány byly *farní knihovny,* a tiskem aby působilo se na vzpružení ducha katolického v lidu mnohdy ďábelskými nástrahami sváděném. Z podání toho soudíme zdravou prohlédavosť Kuldovu; znal tedy dobře onu pravdu, že tisk jest mocností světovou. A tolik bychom si měli pamatovati také my: pokud nebudeme všichni muž vedle muže jako ulitá skála státi a obětivě podporovati a šířiti náš katolický tisk, dotud nevyšlehne ze tmavých mraků naděje na časy lepší!

Slavné jméno Kuldovo zazvučelo až do Prahy, a téhož roku (3. dubna) jmenován byl Jeho Eminencí *sekretářem vikariatu Sedlčanského,* a 5. září t. r. *vikářem a okresním školdozorcem.* Slovutnosť Kuldova letěla dál a dál, takže roku 1861. zvolen byl *poslancem do zemského sněmu českého* za okresy Sedlčanský a Votický. Pro churavosť vzdal se B. M. Kulda poslanectví roku 1863., ač Dr. Rieger sílu tak vzácnou a osvědčenou všemožně chtěl sněmu zachovati. Od toho dne stupňoval B. M. Kulda literární činnosť; roku 1864. počal vydávati v literatuře kazatelské velecenné dílo: časopis »*Posvátnou kazatelnu*« a udržel ji až do roku 1893.; když stihlo jej neštěstí, že oslepl, musil v díle tak záslužném ustati. Nebožtík biskup *Valerian Jirsík,* slovutný odborník, nejednou nazval »Posvátnou kazatelnu« *výtečným časopisem.* — Roku 1864. jmenován byl B. M. Kulda pro svědomité plnění úřadů naň složených *č. radou kníž. arcib. konsistoře Pražské!* Na Chlumu zasedal B. M. Kulda v obecním výboru, jakož i ve výboru okresního zastupitelstva Sedlčanského.

Velmi prospěšně působil Beneš Method Kulda, *vydávaje časové brožury* k poučení lidu proti podvratným učením bezbožeckým. Roku 1868. vydal Kulda pěkný spisek Dra. Jana Ev. Bílého, faráře v Předklášteří: *Církev a společnosť,* pro niž byli autor i vydavatel pohnáni před soud pražský. Státní zástupce obviňoval spisovatele i vydavatele ze zločinu *rušení veřejného pokoje* a přečinu *pobuřování*, a radil, aby provinilci uvrženi byli do těžkého žaláře na osmnáct měsíců, postem zostřeného a zaplatili soudní útraty. Úchvatnou řečí přesvědčil však Beneš M. Kulda soudce o opaku tvrzení státního zástupce, takže obžalovaní slavně *bezvinnými* byli uznáni. Předseda soudu po vyhlášení rozsudku B. M. Kuldovi gratuloval. Odevšad hrnuly se gratulace statečným apoštolům! Nedlouho po rozsudku jmenoval Jeho Eminencí Beneše Methoda Kuldu (1869.) *osobním děkanem.*

Neskonalých zásluh získal sobě B. M. Kulda o založení katolicko-politického časopisu »Čecha«. Kolik pobídek, provolání vyšlo z péra Kuldova!

K abrahamovinám Kuldovým (16. března 1870.) zaslala Morava stkvostné album (100 podobizen), opatřené básní Soukopovou. Duchovenstvo vikariatu Sedlčanského darovalo B. M. Kuldovi *zlatý prsten* s vyrytou horou Kalvarskou, a uvnitř s obrázkem umučeného Spasitele. Učitelstvo téhož okresu, přátelé pražští, bohoslovci semináře pražského zaslali překrásné adresy, olomúčtí a brněnští theologové telegramy.

Dne 20. září 1870. zvolen byl Beneš Method Kulda *kanovníkem vyšehradským.* Jeho Eminencí vyjádřila se o volbě té takto: »Pergratum mihi fuit percipere, electionem sexti canonici residentialis recidisse in virum, quem *merita non pauca ornant* . . ., a quo plura adhuc ad gloriam Dei honoremque Capituli sperare fas est.«

Roku 1871. povolán byl B. M. Kulda do ankety pro opravu školských zákonů. Roku 1874. vyznamenán byl *úřadem kníž. arcib. dozorce škol národních* v obvodu Nového Města Pražského s Vyšehradem; roku 1883. ustanoven *kníž. arc. komisařem gymnasialním.* Školdozorská činnosť Kuldova stala se téměř nenahraditelnou; osvěžoval za inspekce netoliko mládež, ale i učitelstvo přátelským povzbuzováním a vhodným oceňováním svědomité práce. Následující příběh slyšel jsem z vlastních úst oslavencových: Kdysi visitoval národní školy. Vkročil do třídy a uviděl žáka státi před lavicemi. »Proč žák ten stojí před lavicemi?« zněla první otázka p. školdozorcova. »Za trest« — odpověděl učitel — »svou rozpustilostí ruší vyučování a hlasu napomínajícího nedbá.« Chlapec zahořel hanbou. »Zkoušejte, pane učiteli, právě žáka potrestaného,« zašeptal p. školdozorce učiteli. Žák odpovídal výborně. »Milý hochu,« zahovořil pan inspektor, »vidím, že jsi chápavým; škoda — není ti toho líto, když před všemi dítkami tak zahanbena se vidíš? Jak pěkně mohl bys prospívati, jiným příkladem býti, radostí učitelů, i rodičů!« Žák dal se do usedavého pláče. »Slíbíš mi dnes, že nikdy již se neproviníš proti napomenutím páně učitelovým?« — »Slibuji, už nikdy se neproviním!« — »Za to tedy, pane učiteli, račte mu trest ten odpustiti, a dovolte, aby se posadil na své místo.« Ale chlapec nežli se posadil, rychlým krokem zamířil na stupeň ke stolku, obejmul p. inspektora a políbil ho. — Tak uměl Beneš Method Kulda působiti na mládež!

Katechetu *Xavera Dvořáka* zachoval Beneš Method Kulda poesii přátelskou pobídkou, o čemž sám Xav. Dvořák svědectví vydal, věnovav

básně »Stínem k úsvitu« B. M. Kuldovi, kdež takto napsal: »Bylo to v dobu, kdy jsem již chtěl ustati na dráze započaté; tehdáž šťastná náhoda přivedla Vás, Veledůstojný Pane, na školu naši. Ráčil Jste tehdy mluviti o svém mládí, o svých nejšlechetnějších snahách s takovým nadšením a s takovým zápalem, který i mne podivuhodnou mocí zachvátil. Pracoval jsem dále a ovoce? Leží tuto před Vaší Důstojností. Byl jsem povinen, a proto připsal jsem je z vděčnosti Vaší Důstojnosti.« (6. prosince 1891.)

Pro chorobu byl Beneš M. Kulda nucen roku 1889. podati žádosť svému Nejdůstojnějšímu arcipastýři za propuštěnou z úřadu školdozorského v obvodu Nového Města Pražského. Prosbě Kuldově vyhověno vrchnopastýřským uznáním.

Léta Páně 1890. slavil B. M. Kulda dne 16. března sedmdesáté narozeniny. Ze všech stran zemí koruny Svatováclavské i z dálí hrnula se blahopřání na zlatý Vyšehrad — od nejdůstojnějších hodnostářů církevních, literátů, učenců, i lidu venkovského. Ze Slezska zaslal P. *Ondřej Pavlík*, administrator fary jaktarské, ze srdce vytrysklý vzkaz tohoto znění: »Milý Pán Bůh prodloužiž léta Vaše do nejkrajnějších mezí života lidského, abyste ještě dlouho tak blahodárně, jako posud, působiti mohl pro blaho vlasti, Církve a národa. Co Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj; spojil nás Čechy, Moravany, Slezany v jednu rodinu! Slovutný Pane! Věnujte i na dále přízeň Svou a lásku Slezskému bratříčkovi Benjamínovi!« — *Leopoldina Uvírová*, selka v Jaktaři: »K sedmdesátiletým narozeninám přeji Vaší Veledůstojnosti plnosť všeho dobra, časného i věčného; račte zůstati i na dále příznivcem našeho československého lidu!« Prof. *Ševčík* ve Vídni: ». . . jakožto Váš ctitel již z doby před r. 1848. . . . Bůh dobrotivý zachovej k oslavě naší sv. Církve i národa!« — *Frant. Krönes,* kníž. arc. rada a assesor, diecesanní praeses spolků katolických tovaryšů: »Ihre grossen Verdienste um die slavische Literatur und den Clerus sichern Ihnen bei Allen, welche wie ich, Ihre Leistungen auf dem literarischen Gebiete zu würdigen wissen, den wohlverdienten Dank und Anerkennung. Mögen sich, Hochwürdigster Herr Canonicus, auch fernerhin des besten Wohlseins zu erfreuen das Glück haben, und im Bewusstsein, Ihre Lebenstage zum Wohle der Kirche und des Vaterlandes redlich ausgenützt zu haben, den schönsten Lohn für Ihr segensreiches priesterliches und schriftstellerisches Wirken finden!« Dr. *R. Horský,* předseda družstva »Vlasti«: »S radostí nelíčenou blahopřeji Vaší Důstojnosti, že Vás Pán Bůh ve zdraví a nezlomené svěžesti zachoval; blahopřeji sv. Církvi, že dosud žije Jí syn, který jest Jí ozdobou i obhajcem neohroženým; blahopřeji českému národu, že mezi zdárnými dítkami svými chlubiti se může vzorem pravého kněze-vlastence; blahopřeji *zlaté Moravě*, že z hojnosti svých vzácných perel Čechám svěřila jednu z nejdražších!«

Brzy potom vyznamenán byl jubilant Nejd. p. biskupem Budějovickým titulem *konsistorního rady.*

Literární plodnosť Kuldova na Vyšehradě jen a jen se množila. S udivením patříme na neustávající činnosť v práci osleplého literáta, našeho Nestora básníka katolického! Nad to zdobí oslavence šlechetnosť obdivuhodná, štědrota a obětivosť neslýchaná! Dne 24. prosince roku minulého oblažen byl *jubilant* listem Jeho Eminencí knížete arcibiskupa Pražského, v němž vyjádřeno uznání, jak všechen život svůj

službám Církve sv. zasvětil a pro Její blaho všechny síly své, ba i dar člověka nejdrahocennější — zrak svůj obětoval. — »S potěšením vyslovuji Vaší Důstojnosti vřelé díky za všechny záslužné práce Vaše, za všechno obětavé i požehnané působení Vaše a uděluji Vám z hloubí srdce vrchnopastýřské Své požehnání. František kard. Schönborn, kn. arcib. Pražský.«

Na 16. března 1895. připadly sedmdesátipětileté narozeniny Kuldovy. Narozeniny oslaveny byly tím, že byl Beneši Kuldovi věnován almanah »*Pod jedním praporem*«, jehož pořadateli jsou: P. Sigismund Bouška O. S. B., Xaver Dvořák, K. Dostál-Lutinov, Frant. Skalík. V almanahu zastoupeno jest 51 katolických básníků českých.

Zároveň s almanahem vydal osleplý jubilant »Díkůvzdání« 51 básníkům a svému životopisci. Spis (u B. Stýbla tisknutý) začíná čtyřmi básněmi obecnými, a pak následuje 52 básní do památníků shora jmenovaných.

B. M. Kulda sleduje živým interesem rozkvět české literatury katolické a sám velečinně zasahuje do katolického ruchu literárního. Nasvědčuje tomu veledílo *Legendy, Dar štědrovečerní* a *Díkůvzdání.* Výplody čilého ducha svého napovídá do péra jinému; a neustává pobízeti nadšené pracovníky ku práci neúmorné a obětavé.

Soupis Kuldových spisů tiskem vydaných od roku 1846—1895. jest tento: *Kořaleční mor,* v Brně 1846.; *Všeobecný sjezd jednot katolických,* v Brně 1851—1854., 4 svazky; *Moravan,* kalendář v Brně 1852—1860., 9 svazků; *Krásné večery,* v Brně 1852.; *Bibliotheka kazatelská,* v Brně 1852. a 1853., 3 svazky; *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí Rožnovského,* v Brně 1854.; *Národní pověry a obyčeje v okolí Rožnovském,* v druhém vydání »Národních pohádek v druhém svazku«, v Praze 1875.; *Písně a bajky pro školy národní,* (diplomem vyznamenané na světové výstavě v Paříži), v Brně 1856.; *Horlivý a veselý Budíček,* v Brně 1856—1858., 5 svazků; *Sedmistoletá slavnosť poutního místa Maria Celly,* v Brně 1857.; *První sv. zpověď, nejsvětější svátosť oltářní, sv. biřmování,* v Brně 1858., 3 svazky; *Životopis Tomáše Procházky,* v Brně 1863., (vyznamenán diplomem světové výstavy Pařížské 1867.); *Posvátná Kazatelna,* v Olomouci 1864—1893., 30 ročníků; *Svatba v národě česko-slovanském,* v Olomouci 1866., 1875., 1890., 3 svazky; *Svátosť biřmování,* v Praze 1867.; *Škola a Církev,* v Praze 1868.; *Manželství,* v Praze 1868.; *Radosti a žalosti papeže Pia IX.,* v Praze 1871.; *Poutník,* kalendář v Praze 1874. a 1875.; *Kalendář Svatováclavský,* v Praze 1874. a 1875.; *Vypsání 900letého jubilea založení Pražského biskupství,* v Praze 1874.; *Svaté přijímání,* v Olomouci 1880.; *Církevní rok,* v Praze 1880. a 1881., 6 svazků; *Deklamovánky pro školy a rodiny,* I. řada, v Praze 1883.; *Deklamovánky,* II. řada, v Brně 1884.; *Svatí patronové a ctihodní rodáci naši,* v Praze 1886.; *Pravda a blud,* v Praze 1888.; *Ježíšek,* v Praze 1888.; *Sněm ptactva zpěvného a spojenců krákoravých,* v Praze 1889.; *Deklamovánky,* řada I., vydání třetí, v Praze 1891.; *Deklamovánky,* řada III., v Praze 1891.; *Hanobitelé slavnosti Svatováclavské,* v Praze 1873.; *Stoletá památka kostelíčka sv Antonína v Kounicích,* v Brně 1859.; *Moravské národní pohádky z okolí Olešnického,* v Praze 1892.; *Moravské národní pohádky z okolí Kamenického,* v Praze 1893.; *Legendy,* v Praze 1894., 12 svazků; *Dar štědrovečerní,* písně a básně pro mládež, v Praze 1894.; *Díkůvzdání 51 bás-*

níkům a svému životopisci, v Praze 1895.; *Moravské národní pohádky Sloupské,* v Praze 1895. (tisknou se) atd.; vydal tiskem spisy Dra. Jana Ev. Bílého: *Církev a národ,* v Praze 1868.; *Křesťanské vychování,* v Praze 1868.; *Církev a společnosť,* v Praze 1868.; krom toho dopisoval do všech katolických časopisů. Obsáhlou sbírku *příležitostných básní* B. M. Kuldou za rozmanitých událostí napsaných chová pisatel řádků těchto již urovnanou, kterouž snad autor vydá tiskem. — Nemenší důležitosti jsou *Kuldovy obrázky svatých a světic,* k nimž napsal veršové texty. Vypudil tak z trhu zboží jarmareční, jméno české jen hyzdící.

Církevních, vlasteneckých a dobročinných spolků členem jest B. M. Kulda těchto: Dědictví sv. Cyrilla a Methoda; dědictví sv. Jana Nepomuckého; dědictví Maličkých; Musea království Českého; Matice České; Jednoty sv. Michaela; Jednoty pro dostavení chrámu Svatovítského; Jednoty sv. Josefa pro deficienty; katolického spolku tiskového; fondu pro katolické spisovatele ve družstvu »Vlasť«; Matice moravské; spolku pro hluchoněmé, kat. besedy; jednoty pošumavské; Ústřední matice školské pražské, opavské, brněnské; Radhoště; ochranovny brněnské; učit. spolku Budče Povltavské; zakl. členem okresního musea tamže, a spolku mužů a jinochů; protektorem spolku *Záboj* tamže; činným údem spolku pomologického a historicko-statistického v Brně; korrespond. údem archivu moravského; údem Moravsko-slezské jednoty hospodářské; členem družstva pro zařízení léčebného ústavu v Rožnově; konsortia *Hlasu;* spolku úřednictva žurnalů českých v Praze; jednoty pro obnovu kláštera bl. Anežky; akadem. spolku vídeňského; čestným členem katolického akademického družstva *Arnošta z Pardubic* v Praze; hospodářské jednoty kraje Píseckého; čestným členem veteránů Vyšehradských; protektorem dobročinné besedy *Motýl* v Praze; zakládajícím členem dobročinného spolku *sv. Václava* na Vyšehradě; zaklád. členem komitétu Jablonského; Národní jednoty severočeské; katolické jednoty tovaryšské v Bubnech; spolku »Jirsíkova nadání«; spolku pro zbudování pomníku Dobrovského v Čechách a Sušila v Nov. Rousinově na Moravě; Měšťanské besedy v Praze; bratrstva sv. Lukáše; bratrstva umělců v Praze; spolku pro učně katolické v Praze; spolku na zbudování pomníku † Ant. Marka v Libuni; spolku musejního v Ivančicích; bratrstva lásky k bližnímu na Vyšehradě, v Ivančicích; spolku pro kárance propuštěné v Praze; spolku *Lidumil* na Vyšehradě; spolku Růžencová výrobna v Praze; spolku sv. Mikuláše pro chudou mládež školní v Praze; spolku pro podporování vdov a sirotků po učitelích v Praze; spolku katol. tovaryšů v Praze; spolku paní sv. Ludmily v Praze; výpomocného spolku červeného kříže v Praze; spolku sv. Josefa pro dělnictvo a služebnictvo; jednoty pražských občanů; jednoty pro pořádání národních slavností sv. Janských na Karlově mostě; vlasten. spolku výpomocného ženského sv. Anežky pro království České; klubu historického v Praze; matice besedního domu v Brně; spolku sv. Vincence na Vyšehradě; spolku sv. Josefa z Arimathie, zakládajícím údem *Našeho Domova* a j.

V brzku zazvučí širou vlastí, že Nestor katolického písemnictví českého slaví trojnásobné jubileum! Ó bude to den veliký, kterýž učinil Pán! Jakým blahem zachvěje se zlaté srdce kmeta vyšehradského, když tak přemítati bude o zašlých letech, a když ta

obrovská práce slavným výsledkem korunovaná rozzelená se pažitem květnatým před Jeho osleplým okem, na němž to šumí jarým životem, — a když k uchu Jeho zalehne vítězný hlahol zvonů zvoucích k požehnaným druhotinám!

Ó, zdaž nebude všechno kněžstvo české ruce spínati k nebesům u oltářů za *Pěstitele, Obroditele* moderní katolické literatury české?? — *Spojme se do jednoho dne 6. srpna na modlitbách* a vroucím vzpomněním pro vivis Oběti Nejdražší zaprosme Hospodina, aby nám *Naši Chloubu, Naši Radosť* ještě dlouhá léta zachoval! Tak přineseme vzácný hold oslavenci vyšehradskému!

Tisknu všem ruku a volám: Spojme se!

Z veršů vlasteneckých.

Salamis neb Thermopyly.

Ty, která jsi oriflammou vlála
nad obzorem starých, slavných Čech,
zahřívala věrných srdcí dech,
sílu v duše, chrabrosť v mysli vála,

ty, která jsi jako cherub stála
nad kolébkou našich Jungmannů,
abys dílu pravých Titanů
— vzkřísiť národ — jitřní zorou plála,

lásko k vlasti, věrná, čistá, živá,
jiskro Boží, veď nás, poj a sil,
s námi zůstaň; neb se připozdívá!

Buď nám sluncem, heslem spasitelným,
ověnči nás laurem nesmrtelným
Salaminy nebo Thermopyl!

Pavlu Jos. Šafaříkovi.

Jdou apoštolů věrné legiony —
Ty kráčíš napřed, dotýkáš se hvězd,
a s čela září plamenná Ti zvěst,
jak hromem mluvíc velebnými tóny:

»Již hymnou znějte, velkonoční zvony!
Já trhám závoj, jako lilie,
jak zora jitřní vstává Slavie,
a jí se klaní lidstva milliony!« —

Kolumbe Slávův, orle Šafaříku,
velmistře práce, vědy mučenníku,
vznešený vzore s cílem nevšedním,

Slovanstva genij v radosti a pýše
Tvé slavné jméno v nesmrtelnosť píše,
a září věčně sluncem poledním!

Jaroslav Tichý.

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

(Pokračování.)

XII.

Společnice.

Když vysvítilo teplé jarní slunce, stromy se zazelenaly, a v zámeckém parku vykvetly první fialky, přijela komtesa Eliška na panství do Veselic. Pan hrabě měl ještě cestu do Vídně a přes Bavory, kde mínil konati návštěvy u známých, chtěl se vrátiti do Čech, do Veselic. Hrabě Arnošt byl šlechtic od kosti, miloval cestování, dcera však lnula více k místu, jež si oblíbila. Musila často s otcem, ale mohla-li, vyhnula se. Jako v Praze v paláci tak i ve Veselicích měla oblíbená místa, kde ráda prodlévala, čítala, pracovala a oddávala se sladkému snění.

Úřednictvo by bylo slečnu přivítalo stejně důstojně jako hraběte, ale Eliška ani neudala den, kdy přijede, aby se takovým oficielním obřadům vyhnula. Narychlo připraveno několik pokojů, v nichž nejraději obývala. Služeb mnoho nevyžadovala, jenom v zahradě den co den se procházela a vyjížděla se štolbou odpoledne na koni. Potřebovala svěžího vzduchu, neboť líc její za zimu pobledla, a její pleť se stala přímo průhlednou.

Komtese Elišce se ve Veselicích velice líbilo, ale postrádala osoby, která by jí byla společnicí. Vychovatelky hrabě už propustil, a starší komorná mladé dívce nedostačovala. Se štolbou cestou promluvila sotva několik nutných slov. Zcela jinak bylo, když vcházel denně do parku Velinský. Ale teď nesměl tam zahradník nikoho pustiti, kdo neměl k tomu zvláštního povolení. Eliška litovala, že záhy ztratila matku, které by se mohla se vším svěřiti, jíž by mohla odhaliti nejtajnější záhyby svého srdce.

A nyní ani hraběte nebylo na blízku. Vzala si tedy od otce povolení přijati některou venkovskou slušnou dívku za společnici. Aby byla volba šťastna, obrátila se na ředitele Mudroně, jehož paní v rodinné poradě vzpomněla na Šetlarovu Helenu.

»Jest ušlechtilých mravů, vyniká pěknými vlastnostmi těla i duše, doma jí mohou postrádati, a Elsa k ní přilne.« Paní ředitelová mohla doporučiti dceru některého úředníka, a každá by byla šla s radostí, ale schválně tak neučinila, že jim, nemajíc sama dcery, nepřála, a že měla ráda Helenu. »Kdo ví, jaké štěstí ji čeká,« mínila.

Tesařský mistr Šetlar uslyšev neobyčejnou novinu, nebyl mnoho potěšen. Bál se, by děvče v zámku neuvyklo panským způsobům, neodnaučilo se pracovati, a aby nějaká pohroma je tam nestihla.

Ale přece Helenu pustil, že byl v panské službě a »slečinku« měl rád. Téhož mínění byla matka, a Helena ve svátečních šatech se dostavila hned příštího dne do zámku. Dívka měla radosť. O komtese mnoho pěkného slyšela a ráda by ji byla blíže poznala. Bude s ní choditi, mnohému se od ní přiučí, a Helena toužila po dalším vzdělání. Knopek jí nabízel knížky a listy, ale dívka mu je hned vrátila. Časem přinesl otec něco z besedy, ale to horlivé čtenářce nedostačilo. Posléze se přiznala Vávrovi, a ten ji zásobil. Ale tu zase neměla času, a rodiče ji nad knihou neradi viděli. V zámku, doufala, nabude času i příležitosti ku čtení.

Sluha, který ji najímal, ptal se, umí-li Helena plynně čísti.

»Umí velmi dobře,« řekl Šetlar ne bez hrdosti, »ale jenom v mateřském jazyku.«

»To nevadí; naše milostslečna umí sice anglicky, francouzsky a německy, ale nejraději čte knihy české,« odpověděl sluha.

Heleně mocně bušilo srdce, když se brala stromořadím lip k zámku. Jeho bílé stěny vynikaly ze stromové zeleně, a věžička s hodinami jakoby zápolila se štíhlým topolem. Kolem parku už kvetl angrešt a byl osypán bzučivými včelami. Mladá dívka vstupovala tam ne bez bázně. Jak obstojí a zdali šlechtičně vyhoví? Co jí tento krok přinese? Vzpomněla i na Knopka, jejž posud milovala. Jak se rozhněvá, až uslyší, kam chodí a komu jest společnicí! Chtěl se s ní smířiti, ale dívka jej odmítla do té doby, až se vrátí k matce, vystoupí ze »Svornosti« a začne jiný život.

Až se ulekla, když jí pod nohama chrastěl jemný písek, a octla se před verandou s vodotryskem u vysokého kaštanu, pod nímž seděla Eliška. Byla prostě oděna a vyšívala. Na stole ležela kniha a různobarevné bavlny v menších a větších klubíčkách.

Helena pozdravila, a komtesa pohlédši od práce, povstala. »Vy jste Helena Šetlarova?«

»Ano, milostslečno,« přisvědčila skromně dívka. »Byla jsem obeslána do zámku.«

»A dobře, že jste přišla hned. Hleďte, jsem zde tak sama a nudím se. Posaďte se zde vedle mne, byste si odpočinula. Pak se projdeme parkem. Milujete květiny?« otázala se.

»Velice«, odvětila Helena, »zvláště fialky a bílé růže.«

Komtesa se podívala vděčně na novou přítelkyni. Mluvila jí jako ze srdce.

»Letos jsem přijela právě na fialky,« jala se vypravovati. »Těším se z toho nemálo. Něco jiného jest koupiti si uvadlou kytičku a něco jiného natrhati si plnou hrst těch krásných květin, které člověka přímo vybízejí utrhnouti je a k nim přivoněti.« Pak se vyptávala šlechtična na domácí Heleniny poměry, na rodiče, na celou rodinu a události ve Veselicích.

Společnice odpovídala odměřeně, vlídně a uctivě. O událostech se rozhovořila nejdéle, vědouc, že Elišku zajímají věci, které se dějí v dolech v Pěčově i mezi dělníky ve Veselicích.

»Z Emilova se tlačí k nám socialismus, a rozvážnější dělníci se mu staví v cestu. Vědí, že by rozvášnil a pobouřil lid.«

»A čeho si přejí zdejší horníci? Jaké jsou další jejich požadavky?« rychle se tázala Eliška.

»Jenom jsem tak zaslechla,« prozrazovala Helena, »že si musí dělníci výnosnější práci u dozorců a důlních vykupovati.«

»Tomu bude brzo učiněn konec,« zvolala komtesa. »Což nemají dělníci volného přístupu k mému otci?«

»Bojí se, že by každý byl propuštěn nebo utiskován, kdo by něco prozradil. Kdyby otec slyšel, co jsem řekla, huboval by,« rozpomenula se pozdě Helena.

»Nebojte se; nikdo se nedoví, odkud tyto a jiné zprávy mám. Povězte mi všechno. Pokud bude možno, vyhoví můj otec spravedlivým žádostem a steskům. Buďte prostřednicí mezi mnou a dělníky v dolech. A jaká jest jiná jejich žádosť?«

Helena váhala s odpovědí. Teprve po chvíli řekla: »Usnesli se poprositi hraběcí Milosť, aby byl pro zdejší doly získán pan inženýr Velinský. Jeho práce přináší veliký užitek, a jenom on je způsobilý zadržeti valící se k nám socialismus se všemi následky.«

Tvář Eliščina pojednou pobledla, a ruce jí sklesly. Zamyslila se. Helena věděla o poměru své velitelky k miláčku dělného lidu, cítila tedy s Eliškou. Jest nešťastnou, že miluje muže tak řádného a oblíbeného. Vzpomněla na sebe. Jaký to kontrast! Ona jest rovněž v lásce nešťastnou, že zadala své srdce jinochu špatnému, jímž pohrdají, a který jenom z milosti se ještě udržuje v práci.

Obě dívky dlouho seděly mlčky naproti sobě.

»V tom dělníkům neslibuji žádné naděje,« posléze se vzpamatovala Eliška, a aby zakryla své pohnutí, řekla: »Pojďme se projít parkem!«

Helena litovala, že se o Velinském zmínila a tak komtesu rozrušila. Mohla předvídati, co se stane, že nevčasnou vzpomínkou milostslečnu pobouří.

Eliška ukazovala své společnici, v které krupně budou růže bílé a v které červené. Sama dala vždycky zahradníkovi návod, jak by měl park zaříditi. V tom dal hrabě dceři úplnou vůli. Zastavily se ve sklenníku, kde už kvetly při umělém zahřívání květiny, a celý háj krásných zelených kamelií a citronů tvořil pěkné pozadí. Komtesa utrhla Heleně záhy rozkvetlou pelargonii barvy bledě růžové.

Odtud šly do verandy a do zámku. Helena tam byla několikráte s otcem, když panstvo odjelo, proto znala nádherně zařízené komnaty, dlouhé chodby, temné obrazy, mohutné krby i nábytek veskrz umělecky spracovaný. Dívky zašly do útulného pokojíčku, kde byla Eliščina pracovna. Malován byl modře, a vysoká okna šla do zahrady. Pohovky a stolice byly nízké, u stěn skříně, stolky s mramorovými deskami, příruční knihovna, na stolech rozdělané ruční práce, na podlaze květované koberce a u kamen krásné sošky mistrovského díla. Hrabě z Veselic kupoval v Praze i na cestách umělecká díla, jež jednak v paláci, jednak v zámku na venkově hromadil.

»Posaďte se ke mně,« vyzvala komtesa Helenu, na pohovku usedajíc. »Zde nejraději prodlévám. Vedle jest otcova pracovna, v pravo moje ložnice. Tady budeme tráviti čas, až bude nepříznivé počasí. Umíte vyšívati?«

»Umím, ale mám k tomu málo času. To není práce pro dívky dělnické,« odpověděla Helena, podál Elišky si sednuvši.

»Zde právě pracuji na polštářích pro zdejší kostel,« ukazovala komtesa na rámu rozdělanou práci. »To se pan farář podiví. Sama jsem udělala tuto kompósici. Zde budou kolkolem růže a lilie, uprostřed kniha s beránkem a nahoře kříž propletený trním.«

»Velice krásné a významné,« pochvalovala Helena. »To bude ozdobou našeho chrámu.«

»I vy zde uložíte svou píli; pomůžete mi,« připomínala komtesa. »Musíme si čas nějak rozděliti, by se práce střídala se zábavou. Vyjímky pak v pořádku uděláme pro rozmanitosť. Znáte šach?«

Helena zavrtěla hlavou.

»Kdyby nám hrozily dlouhé zimní večery, naučila bych vás hráti šach, v létě však toho nebude třeba. Tedy snad zpíváte?«

»Velmi ráda,« rychle řekla Šetlarova dcera.

»To jest dobře, a hned něco zkusíme,« zaradovala se Eliška. Přistoupivši k piánu, řekla: »Zpívejte něco, já vás budu doprovázeti.«

Helena chvíli se omlouvala, pak vzpomínala, až začala zvučným hlasem:

»Holubička z dubu, z dubu, z dubu
letěla k holubu, k holubu.
Milý nad rybníčky
pase tam koníčky,
a já za ním půjdu, půjdu, půjdu.
Holubička krotká s holoubkem se zobká —
s holoubkem se zobká holubička krotká.«

»Znamenitě!« zatleskala Eliška vesele rukama. »To nám to šlo! Pěkná píseň a krásný nápěv! Slyšela jsem ji už ve sboru.«

Když Helena zazpívala ještě několik národních písní, a komtesa pak sama zahrála jakousi romanci, obě dívky sedly k sobě, a Helena vzala knihu, by předčítala. Byla to sbírka Erbenových básní.

»Počkejte ještě,« řekla komtesa, »povězte mi dříve, zdali už milujete?«

Neočekávaná tato otázka mocně se dotkla Šetlarovy dcery. Na tváři jí vyskočil ruměnec, a naklonila hlavu ku knize. Dlouhé řasy uzavřely její krásné oči, a ňadra mocněji se pohnula.

Eliška se až ulekla toho obratu. Nenadála se, co její důvěrná otázka způsobí. Zamrzela se.

»Odpusťte, že jsem se vás na to tázala,« pronesla soucitným hlasem; »nechcete-li, neodpovídejte mi na to. Ale, pro Bůh, vy slzíte? Co jest vám?«

Helena opravdu plakala; veliké slzy jí stékaly po lících.

»Jste snad v lásce nešťastna?« hádala Eliška, by společnici ušetřila vyznání. Helena pouze kývla hlavou.

»Nebohá!« řekla komtesa a zašla k oknu, odkud bylo viděti do parku a dále k lesům. Tak chvíli trvaly obě, jsouce dojaty vyznáním o nešťastné lásce.

»Nemiluje vás snad ten, pro nějž vaše srdce bije?« tázala se Eliška.

»Miluje a vyhledává mne, ale sama jsem ho musila vypovědíti,« pronesla Helena.

»Toť zvláštní a zajímavé!«

Eliška si přisedla zase k Heleně, a ta po chvíli vypravovala, co jí svíralo srdce. Od mladosti se znala s Klementem, rodiče jejich byli za dobře a snad dávno viděli, jak děti k sobě lnou. S Klementem chodila do školy, s ním se vodila a si hrála, až se jim ostatní žáci posmívali. Viděli se den co den. Teprve když dospěli, poznali, co vyklíčilo v srdcích obou mladých lidí. Helena se počala Klementovi vyhýbati, neboť se ho styděla. Ale jinoch teď vyhledával ji a o slavnosti Prokopské poprvé s ní tančil.

Ale neštěstím Knopkovým se mnoho změnilo. Nyní vypravovala Helena komtese opatrně a s obalem, že se Klement přidržel špatných soudruhů, že matky neposlouchá, slov poručníkových nedbá a že se spustil Boha. Že jest sociálním demokratem a podobné símě v Pěčově rozsévá. Jména však neprozradila. Bála se, by nebyl propuštěn z práce a tím ještě hlouběji neklesl.

»Teď s Klementem nemluvím, pokud se nezmění,« končila Helena své vyznání.

»Vybouří se,« utěšovala komtesa společnici. »Nabude rozumu a rozvahy.«

Ale Helena vrtěla záporně hlavou.

»Myslila jsem,« pokračovala Eliška, »že máte ráda toho muže, který vám půjčuje knihy a jest ve spojení, jak jste řekla, s Velinským.«

»Vávru? Hodný to muž a vyhledává mou společnosť. Ctím ho, a kdybych si byla už dříve Klementa neoblíbila, milovala bych ho. I rodiče ho rádi vidí a nutí mne, bych se ho držela. Nevím, jak to všechno skončí.«

Helena umlkla, a komtesa se zasmušila. Cítila se svou společnicí, již před nedávnem poznala. Ta seděla klidně s hlavou posud skloněnou a mechanicky převracela listy v knize.

»Moji historii s Velinským znáte?« po chvíli řekla komtesa. Chtěla splatiti sdílnosť zase sdílností, třeba toho Helena nežádala, ani nečekala. Byla dojata Eliščinou otázkou a slabě kývla hlavou. Přímo se bála rozpřísti o tom hovor, neboť měla z domu zakázáno zmiňovati se o poměru Velinského ku komtese.

Komtesa už se chystala mluviti o Velinském, ale zdržela se. Tedy jest poměr její k mladému úředníku znám! Ovšem, nemohlo zůstati tajemstvím, proč dovedný zeměměřič pojednou opustil doly, právě když byl v nejlepší práci a na stopě novým uhelným žilám, po nichž pátral. Hrabě mu věnoval mnoho přízně a pak jakoby uťal. Na mladého pána si myslilo mnoho posud nezadaných úřednických dcer, a když pohrdnuv jimi, přiklonil se ke komtese, matky jejich se postaraly, aby pikantní ta historka byla náležitě přetřásána a rozšířena i s dodatky, jimž se nedostávalo pravdivého podkladu. Eliška na to ani nemyslila, až teď jí všechno vstoupilo před oči. Proto se na ni všichni při odjezdu tak dívali a každý její krok pozorovali. Dobře, že odepřela všechno slavnostní vítání.

Dívky byly vyrušeny z důvěrné rozmluvy příchodem komorné, starší to osoby hřmotné postavy a plného obličeje. Oznamovala s úklonou, že jest v jídelně prostřeno.

»Už poledne?« divila se komtesa. »To nám ten čas uběhl!«

Jindy se jídalo v zámku později dle převráceného panského způsobu, jímž se dělá ze dne noc a z noci den, ale Eliška sama se přizpůsobila pořádku, jímž se všichni ve Veselicích spravovali.

Helena se chystala domů, ale komtesa ji zdržela. »Jste dnes i vždycky příště mým hostem. Na noc vás v zámku nezdržuji, ale libo-li, i tu vám bude vykázána ložnice.«

Helena si přála zatím docházeti denně domů, a komtesa jí ještě připamatovala, by se dostavovala do zámku v prostém domácím obleku.

Ve veliké jídelně se řadou obrazů, kredencí, pohovek a stolic s vysokými vyřezávanými opěradly, zaujaly obě dívky s komornou místo u menšího stolku hned u dveří. Lokaj, který zastupoval prozatím úkol štolby a měl i jiné starosti, nosil na stůl. Až se vrátí hrabě, všechno se změní.

Ačkoli byla Helena ve skromnosti vychována, přece se podivila jednoduchosti oběda v hraběcím zámku. Pokrmy byly chutné, sluha je podával na mísách a tácech stříbrných, ale oběd byl brzo u konce.

Pak odešly do zahrady, chvíli vyšívaly, chvíli rozprávěly, trhaly na stráni fialky, Helena po svačině předčítala a s večerem byla propuštěna. Komtesa toho dne ani nevyjela na koni. Odešla do pokojů a dívala se ven pouze oknem. Psala dopisy, četla noviny a odcházela na lože.

Do večera už se o Velinském ani nezmínila, a Helena se varovala zapříst rozmluvu, která by se ho přímo nebo nepřímo dotýkala. Doma vypravovala, co v zámku viděla a slyšela. Že mluvila o Knopkovi, Vávrovi a o poměrech mezi dělníky, o tom se otci ani slovem nezmínila. Nebyla na to tázána a sama nezačala.

Šetlar vypravoval, jaký poplach způsobilo její přijetí v zámku, že mnohé rodiny žárlí, a Knopek prý se o tom na šachtě posměšně vyslovil.

Helena příštího dne spěchala do zámku a chodila tam den co den a líbilo se jí v něm, když počala komtese přečítati z knih, a tak i její lačný duch docházel upokojení. Hrabě se dlouho nevracel, a v zámku bylo všechno stále v tomže pořádku, který se komtese i Heleně velice zamlouval a líbil.

XIII.

Krok ku předu.

Sociální demokraté v Emilově vidouce, že jsou ve svém táboře seslabeni, tím více šířili činnosť při dolech sousedních, zvláště když Knopek získal několik junáků, kteří k němu chodili do bytu na karban a pro poučení. Nejvíce jim vadila strana Vávrova, která u hraběte i úředníků požívala veliké váhy a přízně. Všichni důlní, lezci, dozorci, řídiči koňské dráhy a jiní nad obyčejné dělníky povyšení hlásili se k té straně. Hostinec »U tří havířů« byl jejich středem. Důlní také usilovali o to, by byl Knopek propuštěn z práce. Žádný ho nechtěl, a posýlali ho každý týden jinému na krk.

Ředitel posud váhal. Vzpomínal na zásluhy Klementova otce, pamatoval se, jak zahynul v dolech, jakou měl péči o syna, že ho i na studia poslal; proto odkazoval žádosť svých podřízených na dobu

neurčitou, třeba účetní Krabec byl proto, by Knopek ihned byl propuštěn, a jiní podobně radili.

»Zavádí dělníky, rozšiřuje špatné spisy, vodí sem podezřelé lidi. Ještě může ze msty něco vyvésti v dolech a uvrhne na nás velikou pohromu.«

»A když ho vyženeme z práce, kam půjde? Jinde ho sotva přijmou, a zůstane ve Veselicích,« namítal ředitel. »Zde má domovské právo a jinde práce nenajde. V zahálce nám bude tím více škoditi. Dostane plat od ústředního komitétu jako Cipl v Emilově a stane se veřejným agitatorem.«

»My se nebojíme a přemluviti se nedáme,« odpovídali havíři.

»Vy ovšem ne, ale jsou zde jiní. Pamatujte na mladé havíře, jichž mysl jest snadno vznětliva. Ostatně,« dodal Mudroň, »počkáme na pana hraběte, který se co nevidět navrátí z Bavor, a předložíme mu tu záležitosť. Ať sám usoudí, co se má státi!«

Havíři souhlasili, ale někteří mínili, že Knopek ani za takové jednání nestojí. Jinde by to s ním udělali zcela krátce.

Příčin ku propuštění bylo mnoho, neboť Klement si počínal hrubě ke svým představeným, nesnášelivě ke spoludělníkům a nedbal nařízení v dolech platných. Posledně se na něj doneslo, že odnáší a prodává dříví, jímž má podpírati vrstvy kamení a země. Mohlo by se tím státi nemalé neštěstí. Knopek dostal obvyklou pokutu, ale že se to opakovalo, měl přijíti zcela o práci. Také se proslýchalo, že se neslušně vyslovil o komtese Elišce, když Helena nechtěla opustiti zámek. Zlobil se na ni, dělal jí výčitky a když se vracela večer k domovu, čekával na ni, chtěje, by s ním chodila. Helena opětovala svou žádosť a známé podmínky. Knopek neposlechl, a Helena si vyžádala, by směla spáti v zámku. To dopálilo Knopka, spílal Heleně a při tom urazil Velinského a komtesu. Havíři to hned donesli k řediteli. Tak se toho dost svezlo na hlavu mladého havíře, že vším právem mohl býti propuštěn.

Pichl se těšil, že bude Klement z jara odveden k vojsku a jako voják aspoň trochu se obrátí, ale nechtěli ho. Byl sláb na prsa a neměl dostatečné míry. Zůstal tedy ve Veselicích.

Knopek zvěděl, co se nad jeho hlavou stahuje. Už dávno a dosti často mu vyhrožovali propuštěním, zvláště když měl opletání se soudy pro nedovolené rozšiřování tiskopisů a závadné písně. Pro prvý přečin dostal peněžitou pokutu, z druhého se mu podařilo se vysekati. Byl by dostal těžký žalář, ale svědci z Emilova mluvili v jeho prospěch. Že Knopková mu spisy spálila, prospělo mu velice. Teď však byly vyhrůžky závažnější, a obžaloby u ředitele četné a těžké.

Knopek obcuje s Ciplem a jinými lidmi toho druhu, byl velice opatrný a schytralý. Všudy měl uši a všechno zvěděl, co se proti němu kulo. Už už se bál, že při výplatě dostane výpověď, ale tu zaslechl, že všechno odloženo do příchodu hraběte do Veselic.

Klement předvídal, jak to dopadne, nepomůže-li si nějakým zvláštním způsobem. Aby se obrátil a napravil, k tomu neměl žádné chuti a ani mu to na mysl nepřišlo. Přemýšlel tedy a uvažoval, jak by se sebe odvrátil podezření a své žalobce ještě zahanbil. To by byl triumf, jímž by se velice proslavil, to by byla radosť všech jeho stoupenců! Vynikl by i nad Cipla, který brzo padl a byl z dolů

vypuzen. Vyrovnal by se i Stránskému, předsedovi »Svornosti«, který se proto posud udržoval v práci, že byl chytrým licoměrníkem.

Knopek právě se vracel z Emilova ze spolku. Byl pěkný podvečer, a příjemný větřík vál po zeleném osení. Stromy byly v plném květu. Na oblohu vyplul měsíc, osvětluje mdlým světlem celou krajinu.

Knopek pomalu kráčel k domovu. Měl plnou hlavu nových zpráv. Zaslechl, že se má Velinský dostati zpět do Pěčova. To by byla na něj nová metla. Pak prý ještě téhož dne přijede hrabě. Kočár mu jel odpoledne naproti na nádraží. Ani se nenadál, že to bude tak brzo. Posud nevěděl, z čeho by své nepřátely obvinil a tak se sebe obvinění svrhl a se vymstil. Podaří-li se mu to jednou, budou míti z něho strach a dají mu pokoj.

Když vcházel na hlavní silnici, zahrčel za ním kočár. Dvě jasná světla svítilen osvětlovala koně, kočího v livreji i staršího pána v kočáře. Knopek poznal hraběte. Ustoupiv za strom díval se na statného pána dolů a Veselického panství. Hlavou jinochovou kmitla myšlénka, která souvisela s propagandou činu, o níž dnes opět byla přednáška ve »Svornosti«. Okem jeho šlehla zášť, k jaké byl den co den v listech a přednáškách pobádán. Zaťal ruce v pěsti a cosi zabručel. Kočár ujížděl dále, světla se rychle vzdalovala. »Jak malý krok k té propagandě! Zde by byla velice vhodná příležitosť,« uvažoval.

Knopek skočiv zase na silnici, kráčel v prachu, který kočár za sebou zanechal. V této atmosféře jakoby se rodily zvláštní myšlénky v jeho hlavě. Přisvědčoval k zásadám, jež byly pronášeny ve »Svornosti« při zavřených dveřích. Símě, které anarchistický agitator nasil, klíčilo. Ještě nikdy se tak ve spolku nemluvilo, hrozné byly pronášeny myšlénky.

»Zítra bude jinak,« pomyslil si Klement, vzpomenuv, že hrabě hned po svém příchodu bude konati konferenci. »Jak se vymluvím, jak se osvobodím?« Knopek se zastavil. Kočár byl daleko, a pouze ona světla označovala směr cesty.

»Propustí-li mne, pak uvidí. Ať se třesou!« Ve zraku jinochově to šlehlo podivným ohněm, a celé tělo sebou trhlo. »Jen počkejte! Ale dříve se budu brániti, bych se udržel. Posud není čas. Ale co jenom řeknu?« V hlavě Klementově zase svitlo. »Pan hrabě jest proti všemu podplácení, a důlní Myška zase dostal pěkný present od Škřivana, jejž přijal do práce.« Knopek si poskočil radostí. Už to měl, už věděl, co udá na dozorce, čím na ně vyzrál. Hněv chlebodárcův sveze se na ně.

Knopek vesele šel domů, pohvizduje si »píseň práce«. Ani si nevšímal ozářených oken v zámku, ani četných hvězd na nebi. Myslil jenom na svůj plán a jak skoupe ty, kteří mu připravovali zkázu.

Když zahýbal po vsi, zdálo se mu, že vedlejší cestou směrem od zámku někdo spěchá. Zastavil se. Hned poznal Helenu. Šla dnes ze zámku, aby nepřekážela shledání otce s dcerou. Také na příští den měla dovolenou. Komtesa bude zítřejšího dne dosti zaměstnána svým otcem, jejž dlouhou dobu neviděla.

Klement tiše sečkal, až ho dívka došla, a pak se teprve prohlásil. Helena se lekla. Takového průvodce nečekala.

»Mladá komtesa jde domů?« řekl posměšně. »Což už je vyhnána z hraběcího sídla?«

»To dříve ty budeš vyhnán z dolů, než já ze zámku,« odpověděla Helena podrážděně.

»Tedy tak pevně sedíš? Inu ovšem! Tolik komorníků a kočí v zámku! To jsou jinší lidé než my — umounění havíři,« narážel Knopek.

»Mně nejméně na tom sejde, jak kdo jest umouněn. Neurážej! Drž se pořádně a budeš mi milejší než kdokoliv jiný. A že do zámku za komorníky nechodím, to víš!«

»Tam se pletou divné věci. Máš hodnou patronku. Milkovala se za otcovými zády se svým úředníkem. Nebudeš jiná.«

»Klemente!« rozhněvala se Helena. »Co měla komtesa s Velinským, po tom mi nic není, a mne neurážej! S posledním čeledínem z panského dvora bych si tak nezadala jako s tebou.«

»A kdo pak mne ujišťoval, že mne horoucně miluje?« jízlivě se zase usmál Klement.

»Přiznávám se, byla jsem to já,« klidně řekla Šetlarova dcera. »Dala jsem se uchvátiti citem, hlasem svého srdce, a vyznala jsem ti lásku. Ale zmoudřela jsem, musila jsem zmoudřeti, když jsem tě poznala, když jsi se změnil, matku opustil, poručníkovi poslušnosť vypověděl, Boha se spustil a špatností se přidržel. Takového muže milovati nemohu a nechci.«

»Stále vedeš stejnou!« vyčítal jinoch.

»A povedu, dokud se nezměníš. Však už jest pozdě, budeš propuštěn a zažalován.«

Knopek se zasmál. »Jenom aby se karta neobrátila!«

»Komtesa už zvěděla, jak jsi ji urazil. Byla to drzosť! Tak hodnou a čistou bytosť nazvati . . . Ne, to může udělati jenom sociální demokrat.«

»Neurážej těch, v jichž rukou je nyní řízení světa, a kteří změní veškeren světový řád! Jiná by si z toho dělala česť, že má takového milence. A ty jdeš ještě k našim nepřátelům, kteří nám právě nejvíce stojí v cestě. Styď se!«

»Snad ne před tebou? Klemente, učiňme mezi sebou smlouvu. Zapomeň na všechno, co bylo mezi námi a nevšímej si mne, jako já si nebudu všímati tebe. Znáš mé podmínky. Nepronásleduj mne!«

Knopek chvíli mlčel. »To jest tvé poslední slovo?« zeptal se zpurně.

»Poslední. Anarchistu nechci.«

Po těch slovech Helena rychle odskočila domů, neboť byla právě naproti rodnému stavení. Ale musila čekati na záspi, až jí otevrou.

»Chcete-li ze mne míti anarchistu, budu jím,« zvolal Knopek polohlasem a jako uražený prudce odcházel.

* * *

Hrabě Arnošt z Veselic nekonal konferenci jak obyčejně hned prvního dne po svém příchodu; zdržela ho asi jiná věc nemalé důležitosti. Hrabě byl velice pečliv o svou dceru a tou se jenom v prvních dnech obíral. Byl potěšen, že se zotavila, a pochválil, že si vzala společnici, která ji baví. Pouze volba její se mu nelíbila. Byl by přivezl nějakou veselou cizozemku. Hrabě maje za sebou smutné zkušenosti, nepřál mnoho stykům své dcery s lidem. Známosť s Velinským vznikla také z toho pramene.

Dělníci viděli hned v pondělí hraběte s dcerou na procházce. Oba jeli na koních k lesům, a štolba hodně daleko je následoval, aby neslyšel ani slova z jejich rozmluvy.

»Víš, kdo nás chce navštíviti?« řekl hrabě, když minuly poslední haldu s drobným uhlím.

Komtesa obrátila se k otci tázavým pohledem.

»Baron z Lilienfeldu by se rád podíval do Čech,« pokračoval hrabě, odfouknuv kouř z cigarety. »Velice řádný a zámožný kavalír. Sešli jsme se v Mnichově. Zná tě a interesuje se o tebe. Viděl tě loni v Meranu.«

Eliška pouze kývla přisvědčivě hlavou.

»A stál by o tvoji ruku. Co tomu říkáš? Nechci tě nutiti k němu, ale přál bych si ho míti zetěm. Rozumí obchodu a má též uhelné doly. Zaměstnává mnoho dělníků a zde v Emilově dvě třetiny akcií odkoupil už v poslední době. Bohatý a vážený muž. Kdyby se věnoval diplomacii, daleko by to přivedl. Líbí se ti též, když jej znáš?«

»Mně? Ani dost málo. Když má v Emilově takový vliv, proč tam neudělá pořádek, aby se lidé v jeho závodě nebouřili a neřítili střemhlav v socialismus?« odpověděla komtesa.

»Elso, už jsem tě žádal, abys ponechala takové starosti nám mužům,« řekl hrabě s přídechem rozmrzelosti. »Pan baron má pouze akcie, a o dělníky se stará vrchní správa. Není zcela majitelem závodu a nemůže tedy ničeho dělati.«

»Ale mohl by odkoupiti ještě, co věží v židovských pokladnách, a pak jako pán snadno by napravil, co dosud lze. Brzo bude pozdě. Užasneš, jak se socialismus i ve zdejším kraji vzmáhá. V sobotu jsem jela Emilovem, a havíři tamní nám spílali.«

Hrabě se zarazil. Nenadál se, co ho čeká. »A jak u nás?« tázal se.

»Cesta už jest proražena. Mnoho bylo svedeno bojů a potyček v dolech i v hostincích; docházejí sem agitatoři, jsou rozhazovány spisy a pamflety, a úřednictvo jest velice potupně vyličováno v socialistických listech,« sdělovala komtesa, jak byla od Heleny slyšela.

Hrabě zapomněl pro tu chvíli na ženicha, opomenul kárati dceru, že si příliš všímá věcí, které jí zakazoval, a jenom poslouchal.

»A čeho si přejí ti výstřední lidé?« řekl pohněván.

»Strhnouti naše havíře v náruč socialismu. Ostatně se o tom dovíš v konferenci. Lid na ni toužebně čeká.«

»Zítra bude,« rozhodl se hrabě. »A jakou naději mám dáti Lilienfeldovi?«

»Žádnou,« pronesla pevným hlasem Eliška a sklopila oči.

Hrabě umlknuv, nenaléhal na dceru, věda, koho má posud v hlavě. Sám se hněval na sebe, že už dávno neopatroval Elišku jako oko v hlavě a dopustil, aby přilnula k muži bez šlechtického titulu, bez bohatství, bez vznešeného postavení. Aspoň kdyby zaujímal nějakou hodnost ve vojště nebo ve veřejném úřadě, ale to jest pouze mužem z lidu a náležel k jeho podřízeným, placeným úředníkům.

Chvíli jeli oba mlčky pod rozložitými smrky a jedlemi. Splašená zvěř vybíhala z houštin. Ačkoli byl hrabě výborným a náruživým střelcem, dnes ani pušky nevzal na rameno. Vyjel za jiným účelem.

»Snad nevzpomínáš posud na toho inženýra?« ozval se pojednou, trhnuv uzdou, až se kůň spínal.

»Nemohu za to, drahý otče,« odpověděla klidně komtesa.

»Člověk nešlechtický!«

»Ale šlechetných způsobů a vzácného vzdělání.«

»Chudák!«

»Bohatý vědomostmi,« hájila Eliška Velinského. »Teď právě počal pan ředitel těžiti z jeho návodu a nalezl bohatou vrstvu uhlí. A v Emilově zničí prý v dolech požár nadobro.«

»Příliš se o něj zajímáš — proti mé zápovědi,« řekl hrabě, zachmuřeným zrakem na dceru popatřiv.

»Nemohu za to; všudy zní jenom o něm chvála, a každý ho velebí. Jest odpůrcem socialismu.«

Hrabě kynul, aby Eliška umlkla. Nechtěl o Velinském slyšeti, ale myslil na něj dále. Dostal v Praze zprávu, že jeho pokynem se nalezlo nové uhlí. Ačkoliv si mohl ředitel zásluhu tu připsati, přece vyjevil, kdo na šťastnou cestu onu ukázal. Nemilovali se mnoho, poněvadž plány Velinského, plné ideálů a rozběhů do budoucna, křižovaly se s ušlapanou cestou, kterou se bral stále stejně Mudroň, ale tu chválu a přednosť mu přece vzdal.

Také komtesa myslila na mladého muže, bloudíc zrakem po stromech, zeleném podrostu i bujném mechu. Barona Lilienfelda sotva jednou shlédla v lázních. Dal se jí představiti, dvořil se jí, ale Eliška schválně zvolila jiný cíl cesty v alpských údolích. A teď přijede sem, a komtesa ho musí přivítati jako hostě a věnovati mu pozornosť.

Zvěděvši, že jsa téměř majitelem Emilova, ničeho pro lid nepodniká, tím více ho počala nenáviděti. Bude brzo pánem a chlebodárcem i Velinského. Jistě se ti dva muži nesnesou, a zeměměřič musí dále od Pěčova. Teď ji blažilo aspoň, když o něm slyšela.

»Propustila jsi nadobro onu dívku, která tě posud bavila?« ptal se hrabě.

»Nikoliv; jenom jsem jí dala dovolenou,« odvětila Eliška, nevědouc, kam otec míří.

»Opatřím ti jinou společnici,« řekl hrabě. »Nepřeji tak důvěrným stykům s lidmi, kteří jsou mi podřízeni.«

Komtesa poznala, proč se otec tak rozhodl. Domnívá se asi, že Helena prostředkuje dopisy nebo něco podobného.

»Jsem poslušna tvé vůle; ale dívka ona mně zcela dostačuje. Nemysli, že jí užívám k čemusi, co mně bylo přísně zakázáno.«

Hrabě se zarazil, a zamrzelo ho, že dcera vystihla jeho úmysl. Obrátiv se, jel mlčky k domovu. Také Elišce nebylo do řeči. Nemyslila, že příjezd otcův tak pobouří znovu její srdce.

A stromy se skláněly, jakoby sdílely její bol a podávaly jí ruce na znamení účastenství.

Nejšťastnější byl vzadu pomalu se berouci štolba. Pustiv uzdu, založil ruce a blaženě se usmíval na venkovany a dělníky, kolem se plahočící. Odpovídal za pána na pozdravy hrdým kývnutím.

(Pokračování.)

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

(Pokračování.)

VI.

Památky egyptské.

Skříň *E* obsahuje *toiletní věci* egyptských žen; po zvyku egyptském zdobily se též Israelitky. Již na cestě do zaslíbené země měly Israelitky mnoho ozdob, zlatých a stříbrných, drahokamy a zrcadla; vímeť, že přinášely náramky a jiné cenné věci ku stavbě a k okrášlení svatostánku a jeho nářadí, nahromadily zlato svých ozdob před Aronem, aby z něho ulil tele v podobě egyptského Apise, jemuž by se klaněly.

Zlato obdrželo jak v egyptském jazyku, tak i v semitských nářečích název svůj od lesku a barvy; lesk jeho přirovnávali Egypťané k paprskům slunce, tělo slunečního boha bylo pokryto zlatou koží, kdežto kosti zářily jako bledostí elektra. Ačkoliv každý po zlatě toužil, přec bylo po mínění Egypťanů s leskem jeho spojeno i neštěstí a záhuba. Mahomedánům jest podobně doporučováno, aby při modlitbě všechny zlaté předměty a ozdoby odložili, by nebyli přístupni vlivu zlého vnuknutí. Bůh Ftah či Ptah byl bohem zlatníků, Memfis hlavním sídlem kovolitců.

Zrcadla egyptská nebyla ze skla, ale taktéž z kovu, ze stříbra, z hlazeného bronzu. Ženy israelské přinášely, když byl dohotoven svatostánek, svá zrcadla, a Mojžíš z nich udělal podstavec pro měděné umývadlo v předsíni stánku (II. M. XXXVIII., 8). Sklo bylo známo sice dosti záhy, poněvadž již Feničané z písku řeky Bélus či Pagida (Sihor, Libnah, nynější Nahr Navnân, vtékající do Středozemního m.) vyráběli sklo; nebylo však tak čisté, aby ho byli mohli užiti i ku výrobě zrcadel. Kovové zrcadlo bylo třeba častěji otírati, aby zůstalo jasným.

Sv. Jakub přirovnává muže, který slovo B. sice poslouchá, ale neplní — muži, jenž se shlížel v zrcadle, ale odešel a obrazu svého zapomenul. (I., 23.)

Sv. Pavel chtěje ukázati, jak nedokonalým jest naše poznání Boha, přirovnává je k obrazu v zrcadle, snad mdlém, nečistěném, který ničím není proti přímému nahlížení na předmět. (II., Kor. III., 18.)

»Nyní vidíme jako v zrcadle, v podobenství (temně), ale tehdy tváří v tvář; nyní poznávám z části, ale tehdy poznám, jakož i poznán jsem.« (I. Kor. XIII., 12.)

Vedle spatřujeme *lahvičky* a *nádobky líčidel* (stibium), jimiž barvily si ženy egyptské obočí i brvy, aby zřítelnice oční černou barvou více vynikla; u Arabů barvily i dásně při předních zubech temnou barvou, aby bělosť zubů zvýšily.

Dcera Jobova nazvána byla Kerenhappukh, t. j. růžek či nádobka na líčidlo. (Job. XLII., 14.), Jezabel si též nalíčila oči i tváře, když přicházel Jehu do Jezrael (II. Kr. IX., 30.)

Isaiáš vytýká ve III. hl. ženám judským rozmařilosť, přepych a jmenuje mezi ozdobami a různým šatstvem, jímž se tehdy krášlily,

též »domečky« (skřínky) vůně; Ezechiel (XXIII., 40) a Jeremiáš (IV., 30.) dí podobně, že lid Boží podoben jest ženě, která se umývá, maže líčidlem, oči své většími a lesklými učiniti chce.

Nádoby vonných mastí mívaly úzká hrdla, a proto je ulamovali nebo rozbíjeli, když chtěli všechnu mast na nohy nebo na hlavu vzácného hostě vyliti.

V egyptském musei v Kahýře mají ty nádobky podobu ryb, nebo jsou na podstavcích, jež představují opice nebo jiná zvířata.

Ve skříni C pod č. 2463 jest vzor *egyptského domu* z doby XIX. dynastie. Záleží ze dvora a ze tří menších síní; po straně je schodiště vedoucí na střechu. V pohřebních síních nacházejí se velmi často desky, na nichž bývá někdy vyobrazeno průčelí starého egyptského domu nebo jen brána či dvéře domu. Tyto desky bývaly původně dle domnění Egypťanů onou branou, kterou byl svět živých ve spojení s oním světem. Před tuto desku nebo bránu kladli z počátku jídla a dary, které si zemřelý ku své výživě odtud odnášel. Domem jeho byla pohřební síň.

Příbytek sv. Rodiny či Rodičky Boží jest nám znám; zázračně zachovaným domkem v Lorettě a jeskyní betlémskou můžeme si představiti ta svatá místa, kde splnila se nejsladší tajemství naší víry. Příbytek sv. dítka v Egyptě můžeme si představiti dle vzorů egyptských domů z tehdejší doby v museích zachovaných. Ze slavného místa Heliopolis, v jehož okolí se bezpochyby sv. Rodina v Egyptě zdržovala, není ani zřícenin; jediný obelisk označuje ono místo. Starý Egypt stavěl pevné kamenné paláce toliko *nesmrtelníkům*, totiž bohům a zemřelým. Chrámy a hroby jsou největšími pomníky staré doby. Příbytkům svým veliké péče nevěnovali; stavěli je ze sušených cihel, jež deštěm a horkem se rozpadaly v prach.

V egyptském musei v Gizeh u Kahýry jest v síni 50. několik vzorů starých příbytků, jako č. 460, 461; jim podobal se nejspíše i příbytek sv. Rodiny. Zeď, která ohražuje dvůr, tvoří u neuzavřeného vchodu uličku, aby kolemjdoucím nebylo tak snadno nahlížeti do dvora. Na konci dvora jest v pravo otevřené podstřeší (hanžár), o dvou sloupech, v levém rohu jest nepatrný příbytek, do něhož se vchází ze dvora; malé okno vede z něho do hanžaru. Obé jest kryto plochou střechou z větví, na nichž jest vrstva srovnané a zdupané hlíny, zděná ohrada po krajích střechy chrání, by procházející se se střechy nespadl. Dlouhé schody z větví a ze země vedou při levé dvorní zdi na terassu.

Pod č. 21.804 jest vzor *obilní zásobárny* o sedmi odděleních z doby XVIII. neb XIX. dynastie. Oddělení bývala buď klenutá neb měla ploché stropy; do každého vešlo se asi deset měřic obilí, jehož druh i množství pak nad otvorem nebo na dveřích hieratickým písmem bývalo poznamenáno. Hořejším otvorem se tam obilí sypalo, dolejším otvorem se vybíralo, jak jest jmenovitě ve hrobech v Benihassan znázorněno.

Podobné obilnice stavěl i Josef a shromáždil v nich obilí, které zbylo v sedmi úrodných letech; Ezechiáš stavěl též obilní skladiště dle II. Paral. XXXII., 28. V Palestýně uschovávali však vymlácené obilí buď v zadní části domu, nebo častěji v jamách a v cisternách, které kopali na svých polích. V cisternách bylo obilí chráněno před hmyzem a též před zloději, poněvadž otvor jejich nebyl znatelným.

U Jerem. XLI., 8 čteme: »Deset mužů řeklo Ismaelovi: »Nezabij nás: neb máme poklady na poli, obilí, ječmene a oleje.« V Egyptě nemohli obilí dávati do sklepů, ani do jam, poněvadž by do nich v čase rozvodnění Nilu byla vnikla voda.

Pod číslem 22.782 jest obraz *hrnčířské dílny* a různé *hračky:* ptáci, krokodilové s pohyblivou tlamou, hliněné koule a p.

Na druhé straně jsou ve skříni *A hudební nástroje:* sistrum, jehož užívali zejména v kultu Isidy, záleží z kovového pasu s rukojetí, jímž prostrčeny jsou čtyři kovové hůlky; tyto vydávaly třesením nebo uhozením břinkavé zvuky. Vedle jsou píšťaly jednoduché i dvojité, trouby, chřestačky, cimbály a harfy; tyto byly o 12 a o více strunách, zdobeny malbou i řezbou.

Ve *skříni D* jsou menší kamenné ozdoby (scarabaeus), které dávali na obvazky mumií. Chrobák byl znamením vzkříšení a budoucího života. Mnohé *prsteny* vykazují jeho obraz. Skříň *H* chová jiné ozdoby mumií, jako posvátná *oka Osirise;* oko tohoto boha značilo vševědoucnost.

VII.

Třetí egyptská síň.

Po levé straně nacházejí se ve *skříni K dřevěná jha,* na nichž nosívali Egypťané cihly, nádoby a p. »Jho« znamená v Písmě sv. břemeno, obtíž jakéhokoli druhu, zejména břemena poddaných. Dle III. Kr. XII., 4 pravili zástupcové lidu k Roboamovi: »Tvůj otec (Šalomoun) vložil na nás přetěžké jho.«

Mojžíš předpovídá lidu svému, že naň v době, kdy by nezachovával zákona Božího, nepřítel vloží »jho železné«, až by jej setřel. Názvu toho užívali v příslovích, a proto i Spasitel náš o něm mluví ve slovech: »Pojďte ke mně všichni, kdož pracujete a obtíženi jste. Vezměte jho mé na se a učte se ode mne . . . neboť jho mé jest snadné a břímě lehké.« (Mat. XI., 29, 30.)

Vedle leží bičíky a *krátké hůlky,* jež mívali dohlížitelé pracujících. Na obrazech lze velmi často rozeznati robotníky od úředníků robot, kteří hůlkami poháněli dělníky ku práci. Když nemohli Israelité nadělati v době utiskování žádaný počet cihel, byli i ti mrskáni, »kteří byli ustanoveni nad robotami synů israelských od úředníků faraonových.« (II. M. V., 14.)

U Israelitů mohl býti vinník trestán ranami: »Vedle míry hříchu (viny) bude i počet ran, ale tak, aby nebylo ran více než čtyřicet; aby šeredně zedraný před tebou neodešel bratr tvůj.« Pro jistotu dávali z pravidla ran jen třicet devět, jak sv. Pavel poznamenává II. Kor. XI., 24. Dle egyptských znázornění ležel vinník na zemi, a vykonavatel mrskal jej na záda; později stál přivázán k nízkému sloupu, přes který býval skloněn.

U spodu jsou *plátěné obvazky* mumií. Egypt byl znám výrobou jemného plátna, jež si i Šalomoun odtud obstarával. Z jemného plátna byssu, jímž se i kněží odívali, byla některá roucha kněží israelských. III. M. XVI., 4.) I boháč v N. Z. (Ev. sv. Luk. XVI., 19.) odíval se v kment, ono jemné plátno; Josef a Mardocheus byli oděni na znamení povýšení v kmentový šat.

Závitky tohoto jemného plátna zabalovali balsamovaná těla a spotřebovali k obalu jediného těla obvazů z dělí půl kilometru a více.

Perský cestovatel Nasiri Chosrau, který roku 1035. přišel do Egypta, pozoroval, že tamější kupci a kramáři v bazaru každou jednotlivou věc do papíru zabalují a tak kupujícím podávají. Bagdadský lékař Abdellatif vysvětluje pak, z čeho Egypťané tehdy papír vyráběli: Beduinové a Fellahové prohledávali veškeré staré hroby a vybírali z nich obaly mumií; kusů lépe zachovalých upotřebili ku svému oděvu, ostatek prodávali vyrábiteli papíru, který z toho dělal obalný papír.

Bílé, jemné plátno, kment, jest dle Zjev. sv. Jana obrazem spravedlnosti svatých; církev takovým rouchem jest oděna. (XIX., 8.) [1])

Ve skříních 59—80 jsou *sošky bohů egyptských* v podobě oněch zvířat, jež jim byla zasvěcena. Obrazy bohů představovaly nejspíše nějakou přírodní moc nebo činnosť; obraz připomínal, podobně jako nějaký hieroglyf, Egypťanům nejen jméno toho božstva, ale i činnosť a přísudky či jeho vlastnosti. Lidské postavě dávali při obrazu božstev často zvířecí hlavu — skopce, býka, lva, kočky, krávy, krahujce, supa, žáby, ibise — hlava ta byla též významným hieroglyfem; snad se někdy i domnívali, že duše božstva může sídleti v těle zvířete, jež mu bylo zasvěceným.

Posvátným byl především Osiridův *apis* (býk) v Memfidě; při pyramidách v Sakkâra jest egyptské serapeum, v němž byla pochovávána od XVIII. dynastie počínaje řada balsamovaných apisů ve velikých žulových nebo vápencových rakvích. Velký počet desek, které ležely vedle hrobů nebo ve stěnných otvorech, dával svědectví, že byly hroby velmi často od ctitelů apisových navštěvovány. Skříně na konci síně stojící chovají pod čísly 48—53 a 86—91 *hlavy apisů.* Dle těchto zvířat ulili bezpochyby Aron a později Jeroboam zlatá telata, aby měl lid viditelný obraz svého Boha: »Toť jsou bohové tvoji (Bůh tvůj), kteří tě vyvedli z Egypta« (II. M. XXXII., 1.)

Poněvadž byla zvířata, jako býk, ovce, kočka, v Egyptě v takové cti, nemohli jich zabíjeti a nemohl Israel přinášeti tam svému Bohu krvavých obětí. Proto žádal Mojžíš na Faraonu zprvu, aby propustil lid, by mohl cestou tří dnů zajíti na poušť a obětovati svému Bohu (I. M. III., 18.); a když řekl Farao po čtvrté ráně Mojžíšovi: »Jděte a obětujte svému Bohu v této zemi,« odpověděl Mojžíš: »Nemůže tak se státi; neboť bychom obětovali svému Bohu (zvířata, jichž zabíti by bylo) ohavností Egyptských a zabijeme-li před očima jich, co Egyptští ctí, kamením nás uházejí.«

Hospodin prohlásil dle II. M. XII., 12.: »Na všech bozích Egypta učiním soud,« a proto proměnil hůl Aronovu v hada, proto žabami a mouchami Egypťany trestal, proto v následujících ranách množství zvířat a dobytka pohubil.

Egypťané balsamovali těla posvátných zvířat a pohřbívali je nejraději na určitých společných místech; tím se stalo, že nalezeny pahorky mumií koček, ibisů, psů, ryb, štírů, krokodilů — z nichž prý v novější době pokoušeli se vyráběti guano.

[1]) Mimochodem zmíněno, že čtvereční palec nejjemnějšího egyptského plátna vykazuje 152 podélných a 71 příčných nití.

Některá bohoslužebná roucha kněží israelských a nářadí svatého Stánku podobají se věcem při bohoslužbě Egypťanů užívaným. Tak mívali Egypťané zvláštní *dřevěné skříně* — i zlatem zdobené — v nichž chovali obraz některého božstva. V musei spatřujeme část takové skříně, jež nám připomíná israelskou »*archu úmluvy*« tím spíše, poněvadž i Egypťané mívali na skříních dvě křídly opatřené sochy, jež se podobaly cherubínům na slitovnici; na rozích egyptské skříně byly též kruhy, jimiž mohli prostrčiti sochory, aby nebylo třeba kněžím archy se dotýkati.

Ve skříni této síně jsou porůznu i menší zajímavé věci, nářadí orby i obchodu, dřevěná matice, kterou se otiskoval na cihly znak králův, vyhloubený kravský roh na olej (I. K. XVI., 1. — Samuel podobně olej s sebou nosil), zbraně, skříně na pohřební věci (č. 56) a j. v.

Pod okny jest napodobenina tak zvaného »papyrusu Ani«, který pochází z Mojžíšovy doby. (Pokračování.)

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

Abych neunavoval naučným vypravováním, odbočím po svých statích o pravoslavném ruském kleru na jiné pole. Zvu laskavého čtenáře na návštěvu do kláštera, ano, do ruského kláštera historicky nejslavnějšího. Ačkoliv ani tu nemíním ho ušetřiti nudných popisův a historických vzpomínek, těším se přece, že najde v řádcích mých leccos zajímavého

Ruský klášter — jaký to pro nás neznámý svět! Kdo z českého kleru může říci, že, ať ani nedím, byl několik dní hostem v takovémto klášteře, ale že jej i jen viděl? Já měl jsem to štěstí, že pobyl jsem jako host rektora duchovní akademie Moskevské několik dní v nejslavnějším ruském klášteře, a že mohl jsem si ho prohlédnouti velice důkladně. Zde jsou mé dojmy, ač bohužel valně pobledly, poněvadž dlouho nemohl jsem je přivésti na papír.

Než, třeba líčiti pěkně od začátku.

V Petrohradě měl jsem štěstí, že získal jsem si přízeň, nevím z jakého důvodu, pomoščnika sv. Synoda, Vladimira Karloviče Sablera, osobnosti v ruské církvi po obrprokuroru nejprvnější. Je to ovšem laik, ale muž nad míru církevní, řekněme klerikální, což ovšem u osobnosti, jež ve správě ruské církve hraje jednu z prvních rolí, je pochopitelno. Je to muž již starší, velice uhlazeného, mladistvě svěžího chování a příjemného zevnějšku. Otecké jeho jméno Karlovič — Karel — ukazuje na cizí, snad německý původ, nebo Rusové, neuznávajíce našeho sv. Karla za světce — život a svatořečení jeho náleží době pozdější, kdy církve byly již rozděleny — nikdy nedávají a nemohou vůbec dávati svým dítkám toho jména. Ale Vladimír Karlovič je nejen Rusem každým coulem, on je i výtečným pobornikem ruské církve (t. j. bojovníkem a ochráncem jejím), což ostatně povídám jen k jeho cti. Jeho doporučení otevřelo mi nejen všecky

ústavy a kláštery petrohradské, ale prokázalo mi po celé Rusi výborné služby.

Těmito doporučeními jsa opatřen a provázen několika velice úslužnými Rusy, vydal jsem se na začátku července na cestu z Petrohradu do Moskvy. Ponechávaje si dojmy z této cesty k jiné příležitosti, vedu čtenáře hned na moskevské nádraží, kam jsem po více jak 30tihodinové cestě rychlíkem šťastně o osmé hodině ranní přibyl. Velkolepé bylo to panorama, jež přijíždějícímu do posvátné metropole ruské poskytuje jen pohled z vlaku, pohled, kterým i Vanutelli byl kdysi nadšen, avšak mé myšlénky tenkráte nevábily ty tisíceré zlaté a modré kopule, jejichž pohled u pravověrného Rusa zrychluje tlukot srdce, — mé myšlénky tíhly k místu Rusu ještě posvátnějšímu, k staroslavnému klášteru troickému, k sergijevské lavře, ležící asi sto verst od Moskvy. Zmeškav první vlak, který tam z Moskvy odjíždí, nemohl jsem sice ani já odolati touze, abych aspoň zběžně po izvoščiku (v drožce) neprojel obrovským tímto městem, avšak učinil jsem tak právě jen zběžně; o jedenácté hodině seděl jsem opět již ve vlaku, který volným krokem nesl mne k místu mé touhy, ku troicko-sergijevské lavře.

Klášter s 1.200 mnichy, jak mi bylo řečeno, Bože, jaký to bude pohled, myslil jsem si! Toť malý Athos! Jen ten vlak mne trochu znepokojoval. Kus opravdového středověku, soudil jsem, obrovská lesní samota — a dráha! To nemohl jsem dobře v mysli si srovnati. Zapomněl jsem, že i ruské kláštery následkem moderního, tak zvaného pokroku, před jehož ničivou a vše nivellisující mocí nic neobstává, se zmodernisovaly, nikoliv ovšem dle západu, který unikání bývalých účelů klášterních vhodně nahradil a zaměnil asketismem ducha, prací literární, uměleckou, vychovatelskou, charitativní, nýbrž prozatím jen tím, že se porušily. Bývalí postníci, (starectvo, jak je do podrobna popisuje Dostojevský) kajicníci a samotáři vymizeli, ale moderní asketové, učenci, učitelé, kazatelé, apoštolové lásky se dosud nedostavili. Odtud krise ruských klášterů mužských, které, moderní doby nepochopujíce, nedovedly dosud přetvořiti se ve smyslu jejím. To ženské kláštery ruské jsou už zcela jiné. Hlavní příčinou toho není nedostatek lásky k disciplině a povolání k životu mnišskému, spíše naopak okolnosť, že mnišským idealem pořád ještě je na Rusi ideal dávnověkých anachoretů, jejichž způsob života i na Rusi přes obrovská prostranství a rozsáhlé pustiny stává se nemožným před rostoucím pokrokem technickým a stupňovaným využitkováním lesů a půdy druhdy netknutých. Jen málo přístupný sever je dosud ještě útočištěm starověkého idealu mnišského na Rusi. Ale také tam vystěhovala se sláva proslavených někdy klášterů ruských. Ještě sice posvátným zvukem zní každému pravověrnému Rusu jméno »sergijevská nebo pečerská lavra«, ale chce-li na nějaký čas oddati se pokání, chce-li viděti ten starý přísný, tuhý život mnichů dělníků, postníků a kajicníků, těch lidí prostých, ale často exaltovaných, musí na sever, musí na ostrov Ladoga nebo na jiné podobné místo. Uvnitř Rusi už jich buď vůbec není, nebo je jich málo. Nebýti hluboké pravověrnosti prostého lidu, který veliká místa poutní obetkává svou bohatou fantasií, nebýti slovanské náklonnosti k poutím, nebýti okolnosti, že k velikým ruským lavrám vážou se drahocenné vzpomínky národně-

církevní, mnohé z nich byly by místy pustými, mrtvými, které by návštěvníku ničeho zvláštního neposkytovaly.

Avšak přechod ve smýšlení ruském uskutečňuje se zvolna sice, ale uskutečňuje se přece. Nová moderní pole činnosti mnišské se otevírají a nezůstávají bez povšimnutí. Tak i tato vnitřní krise v životě mnišském přejde, při zdlouhavé povaze ruské ovšem ne hned, ale přejde. A poněvadž národ ruský nepodléhá prchavým dojmům horečné žurnalistiky, dojmům, které i na Rusi při ustálených úzkých tradicích přece ustavičně se mění, si odporují, a tudíž ničí samobytný, nepřetržitě se vyvinující a tuhý ráz lidu; poněvadž ruský lid vlivu jejímu nepodléhá, půjde tato změna v před volným sice, ale přirozeným krokem, bez násilí povaze, bez nezdravého nátlaku, půjde v souladu s celým přetvařujícím se smýšlením lidu. To, co pak povstane, nebude vyumělkovaný štěp, ale bude organická část života národního. Při obrovské říši i politicky i církevně uzavřené je to možné.

To byly tak asi mé myšlénky, když na základě dosavadních svých zkušeností srovnával jsem v duchu fantasií vybásněný starý středověký klášter v lesní pustině a železnou dráhu, která, jak jsem se domníval, mne k ní nesla. Něco jako lítost mne pojalo nad tím světem na věky pohřbeným, jenž nikdy více nemůže se vrátiti, světem krásným, hlubokým, vroucím, poetickým, nám s těží pochopitelným; a jen vědomí, jak v rukách živé církve týž ideal mnišství nejen nezahynul s dobou, ale pozměnil se, přizpůsobiv se době nové, jen toto radostné vědomí nad věčně živou silou křesťanství zahladilo dojmy lítosti.

Poprvé volil jsem třetí — lidovou třídu. Dosud užíval jsem jen druhé, ačkoli vždy jen s lítostí loučil jsem se s desítirublovkami, které při tehdejší vysoké sazbě, od r. 1895. o polovici snížené, jen jen z kapsy mi ulétaly; bál jsem se dvounoční jízdy ve třetí třídě, nemající spacích vagonů než pro dámy a i ty v počtu omezeném. Také mi toho nabručeli o »smradlavých botách« ruských mužíků, že jsem tomu skutečně věřil. Ovšem, po »slovácku« to v třetích třídách trochu vypadá, ale na hlavních liniích železničních nějakých velikých zvláštností nepozoruješ; lid téměř vesměs šatí se tu po »evropsku«, aspoň mužové. Ani na této trati, vedoucí do středu země, nebylo jinak. Na ty rovně ustřižené vlasy v týle, jimiž Rusové živě mi připomínali Němce z hranic Broumovských a Trutnovských, na ty vysoké boty, pravou to ruskou specialitu, rozšířeností svou skutečně překvapující, dávno jsem si už zvykl. Vstupoval jsem do třetí třídy zcela klidně jako doma; ani valné pozornosti nebudil ten můj, jak jsem za to měl, neobvyklý zjev, nad čímž jsem se vlastně pozastavil. Avšak nyní se nedivím. Rusko je země nejen vysokých bot, ale také dlouhých šosů u kabátů, a tak pochopitelno, že mé klerikální šosy nedošly bohužel nižádné zvláštní pozornosti. Věčně budu litovati, že jsem necestoval v klerice; jak znamenitých byl bych se těšil výhod a pozorností. To bych měl co vypravovati. Každému knězi radím, aby na Rus nijak necestoval, nežli v klerice. Mému kolárku ovšem nikdo nerozuměl; jedině ten můj bezvousý obličej zdál se některým poněkud podezřelým a načichlým »heretickostí«. Nenositi na Rusi »ani« vousy, to zavání u lidu a všeho klerikalního světa něčím heretickým, zlopověstnou latinisací. Kněz ruský bez vousů není ovšem ani myslitelný; nebyl by pravoslavným. Vždyť

jsou i slavjanofilé, kteří nejen pravoslaví, ale i vousy prohlásili za věc »slovanskou« a vousy, dlouhé, široké vousy dokonce za věc »slovansky pravoslavnou«, tak že bez nich nelze býti ani pravoslavným, ani Slovanem. Krátce, velikou pozornosť jsem nevzbudil. Několikráte se po mně ten onen ohlédl a dost. Jen jediný člověk nepustil mne s očí a přisedl si ke mně, aby si mne prohlédl celého. Já mu nikterak nebránil; naopak dal jsem se s ním později do řeči a vše, co si přál zvěděti, náležitě jsem mu vyložil.

Hle, první dojmy latinsko-římského patera, vstupujícího do vlaku sergijevsko-troického.

Zatím vlak chystal se už k odchodu. Ještě jednou proběhl vagonem kluk s ovocem, ještě jednou nabízel muž v dlouhých, na ramena spadajících vlasech své náboženské spisy, troické lístky, životy svatých, ještě jednou objevila se nepříjemná tvář a postava tak zvané Milosrdné sestry v černém oděvu a šátku, žebrající s jakousi černou bursou v ruce, ještě jednou ukázal se nějaký prodavač nebo žebrák nebo církevní sběratel jiného druhu, a vagony, které dosud byly více podobny nějakému ovocnému trhu, se prázdnily. Zrovna přede mnou loučili se dva vytáhlí mužíci Nevím, co naplňovalo je takovou sentimentálností, láska-li nebo vodka: každou chvíli padal jeden druhému k nohám a objímaje holeně jeho bot, líbal jejich nárty, aby ihned v líbání na ústa a tváře pokračoval. Teprve železniční zřízenec učinil konec tomuto divadlu, pro mne ostatně rovněž nenovému. Už v polských krajích byl jsem olízaný od hlavy k patě, nejvíce však na ramenou.

Konečně vše bylo v pořádku: stroj dal znamení pronikavým písknutím, a vlak se hnul. Co to? hledím udiven. Muži snímají čapky a všickni, mužové i ženy křižují se hluboce při každém kříži se uklánějíce. Ze všech úst bylo slyšeti zbožné, polohlasné »spasibo!« Ach vida, třetí třída! Tak i na Rusi už je rozdíl mezi tím lidem prostým, který co v srdci, to na jazyku, který povahu svou nepřetvařuje. Ve druhé třídě toho nebylo. Bylo vzácností, našel-li se pasažer, který večer uléhaje vykonal modlitbu nebo poznamenal se aspoň křížem, ačkoliv je to zvláštností ruské povahy, že si nikoho nevšímá a činí co chce beze všeho ohledu na jiné. Tito »druhotříďáci« jsou snad analogon k těm našim vlasteneckým rytířům, kteří v třetí třídě mluví od plic česky, ale ve druhé pronášejí aspoň své první oslovení po německu.

Laskavý čtenář nenaříkej, že zdržují jej úvahami a dojmy, cesta do lavry není tak krátká; trvá dobré čtyři hodiny. A tu k vypravování pokdy dost, zvláště, když cesta postrádá zajímavosti.

Minuli jsme několik pěkných a živých nádraží, kde elegantních úborů jen jen se hemžilo, ale mně by byl milejší prostý venkov. Tu neviděl jsem nic nového. To moskevská střední buržoasie měla tu podél dráhy své letní byty; patrně páni manželové po ranní práci vraceli se ku svým drahým polovicím, více z dlouhé chvíle než z něžnosti na ně čekajícím. Měl bych aspoň ze zdvořilosti říci »krásným polovicím«, ale nelze; kdybych byl viděl aspoň deset sličných dam v Moskvě a kolem ní. Ale vedlo se mi jako Abrahamovi, který nenašel deset spravedlivých v Sodomě. Tlustých bylo dost, spanilých však málo.

Když můj protějšek nemohl mlčení patrně snésti a koukal mi už do úst, počítaje a obdivuje se snad mým falešným zubům, dal jsem se s ním do řeči.

»Dravstvůj,« povídám, »daleko eščo v lavru?«

»Da, budět,« on na to; bariň ně ruskij?«

»Nět, no Slavjanin, já Českij.«

Celý vagon poslouchal, ale kdo by byl »Čech«, nevěděl nikdo. Ani ponětí o tom neměl.

»Bariň jedeš na prazdnik (svátek)?

»Ano, odpovídám dále, chci si prohlédnouti slavnou vaši lavru; ale nejsem pravoslavný, jsem katolík.«

»Aha,« zvolal, jako by byl na to káp, »bariň Polák,« a hned začal na mne polsky. Také ostatní tváře se vyjasnily; aha! — patrně jim vzešlo světlo, kdo že to ten Českij může býti.

Marné byly mé protesty. Můj protějšek spustil na mne špatně polsky, že byl ve Varšavě vojínem, že se mu tam líbilo, a nebylo lze proud jeho řeči zastaviti. Spustil jsem schválně na něho svou špatnou polštinu, ale tím pomohl jsem si jen z bláta do louže. Utvrdil jsem jej na dobro, že jsem Polák, nebo on jako znalec polštiny jen o málo lepší mne, chudosť mé výmluvnosti nezpozoroval. K čemu bych také uměl polsky? Dal jsem si také všemožnou práci, vysvětliti mu, kdo Polák, kdo Čech, ale pohlížel na mne nějak neuvěřitelně. Vrátili jsme se sice zase k ruštině, ale vystupuje, loučil se se mnou přece jen zase polským do widzenia. Že jsem katolický kněz, ani jsem mu neřekl, byl by se na mém světském oděvu jen urazil; ani ruští ani polští kněží nechodí jinak nežli v klerice.

Zatím poledne už minulo, a ve mně, který jsem nedal dosud ani do úst, ozýval se hlad. Tu jako na zavolání přišel do vagonu chlapec s teplými »pirožky«, jakýmisi to koblihami. Jsou velice oblíbenou pochoutkou ruskou a zasluhují toho, jsou výborné. Slup' jsem tři, jednu tvarohovou, jednu malinovou a jednu masitou, každou po 5 kopejkách, a jak náleží jsem si na nich pochutnal. Podobné pirožky dávají se také jako zákusek k polévce, ale nejsou daleko tak dobré jako tyto. Namlsal jsem se na ně už v Petrohradě, kde obrovský jeden závod nevyrábí než libovonné teplé pirožky. Celý Petrohrad, jda kolem, se v něm zastavuje na jeden nebo dva »na vidličku«. Rusové vůbec milují dobré věci a hodně; já nikdy jsem »nevypadal tak dobře«, jako když jsem se vracel ze své ruské cesty, přes všecky cestovní svízele — ani snad tehdáž ne, když v semináři byl jsem kuchyňským praefektem. Posilněn na těle, byl bych mohl opět pilněji pracovati duchem, věnuje bedlivou pozornosť svému okolí; ale nebylo látky. Vagon vždy více a více se prázdnil, a kdo přistupovali, neměli docela nic ani vábného, ani zvláštního. Zasedl jsem tedy k oknu. Jeli jsme hlubokým lesem, jehož chlad mile občerstvoval nervy úpalem slunečním dávno zemdlené; patrně blížili jsme se už k sergijevskému posadu. Zvědavosť má znovu oživla, nebo dychtivě čekal jsem na první dojem, který na mne učiní.

Rozkošný byl pohled, který se mi tu naskytoval. Podél trati ubírali se lesem poutníci a poutnice. Zvolným, nikoli však unaveným krokem brali se v před, oživujíce lesní stín svými pestrými kroji, s dlouhou holí v pravé ruce, na zádech s uzlíčky, ženy téměř vesměs bosy. Nešli v zástupech, ale jednotlivě nebo v malých skupinách.

Kam jsi pohlédl, všady mezi stromy kmitala se nějaká postava, neruše při tom lesní tišiny ani zpěvem, ani řečí; sotva že se některá ohlédla po vlaku. Bylo-li mezi muži viděti postavy upracované, nebo vychrtlé, nebo vyjevené náboženskou exaltací, u prostého lidu ne nezvyklou, byly ženy vesměs postavy statné, tváří plných a ruměných, které s představou »bědných žen mužíků« neměli nic, ale dočista nic společného. S uspokojením a s libostí spočíval na nich můj pohled; má zvědavosť jen ještě vzrostla.

Konečně ohlašoval železniční zřízenec: sergijevský posad. Rozhlédnu se, ale jsem zklamán. Přede mnou dlouhá holá pláň, dosti nepříjemná, množství roztroušených domků, z nichž jen málo které vynikaly znamenitější výstavností, o hlučném proudění života nikde ani stopy; jen v dáli hromadná skupina domů s vysokou věží západního tvaru zvěstovala mi, že jsem u cíle. Bylo třeba najati izvoščika. Výběr nebyl veliký, ale za 50 kopejek našel se jeden, který za malou půlhodinku dovezl mne do hostince »lavry«, předem mi pro levnosť svou doporučeného. Byl dřevěný a velice jednoduchý; avšak drahý nebyl, dosti úhledná světnička stála jen 70 kopejek. Pro mne, který dlouhou, dva dny trvající cestou byl jsem unaven, poslední cestou po izvoščiku celý zaprášen hrubým nepříjemným prachem silničným, od přečetných much pošpiněn a olízán, byla svůdnou pobídkou k odpočinku, avšak dychtivosť zvítězila. Byly čtyři hodiny, zítra svátek hlavního zakladatele lavry, bylo tedy třeba rychle získati si výhodný vstup k slavnosti, k níž dostavil se sám Moskevský metropolita. Tak jsem nelenil a sebrav svá doporučení, hbitě bral jsem se mírným vrchem k mohutným hradbám lavry.

Tam jsem na okamžik stanul. Pohled na různotvárné ty skupiny domů, věží a chrámů, tak zcela zvláštní a neobvyklý, byl ovšem velikolepý, ale já těšil jsem se na pustinu, na kus středověkého života, a proto byl jsem zklamán. Byl jsem v obyčejném moderním poutnickém místě s krámy, hospodami, ba, celým městysem, ovšem velikém, slavném, podivuhodném. Nebyl-li jsem spokojen, svými vybásněnými illusemi jsem to zavinil.

Co mne nejvíce překvapovalo, byl nerušený klid, který všady panoval. Nikde ani korouhví, ani zpěvů, ani hudby, ani průvodů, ani společných hlasitých modliteb — nic. Všady nic než nerušený klid. Ani ti prodavači — mniši v krámech — nenabízejí svého zboží, nýbrž klidně a nevšímavě sedí nebo stojí ve svých prostých černých habitech, s černou čapkou na hlavě, opásáni řemenem za svými výkladními skříněmi. Jaké to překvapení pro toho, kdo několikráte byl svědkem jásotu desetitisíců na Sv. horu putujících, svědkem jejich nadšených písní, sálavých pobožností! Patrně jiný svět, jiné tradice, jiná církevní disciplina. Chceš se zadumati o těchto věcech, ale je pátá hodina, nejvyšší čas. Já rychle řídím své kroky k budovám duchovní akademie Moskevské, tuto své sídlo mající, k bytu otce Antonia, mladistvého rektora, na něhož mám doporučení a od něhož všecko očekávám. (Pokračování.)

Náhrobek Pia IX. ve chrámě sv. Vavřince za hradbami v Římě.

Napsal Ph. Dr. *Alojs Kolísek*, býv. kaplan »Animy« v Římě.

(Přátelům umění církevního a ctitelům Pia IX. věnováno.)

»Svatému Otci Lvu XIII. líbí se velice každý projev úcty, jež vzdává se tak výtečnému papeži, jako byl jeho předchůdce (Pius IX.); a ti, kteří se přičiňují, aby úcta ta mu byla prokazována, těšiti se mohou zvláštní přízni sv. Otce.«

M. kard. Rampolla.

Minulý rok v květnu, červnu a prosinci pořádány byly v Sinigaglii (v rodišti Pia IX.), v Loretě a v Římě veliké slavnosti na památku stoleté ročnice narození papeže Pia IX. [1]) Zvláště krásná byla červnová slavnost Piova v Římě, konaná nade hrobem tohoto velikého papeže, totiž ve chrámě sv. Vavřince za hradbami, kdež mnoho poutníků (i z Čech a Moravy) a ctitelů papeže, jednak krutě pronásledovaného, jednak vřele milovaného, shromáždilo se u jeho velikolepého náhrobku, jejž důstojně upraviti a ozdobiti snaží se posud všechen katolický svět.

Přirovnáme-li celý pomník Pia IX. k jiným náhrobkům papežův a zvláštních osobností ve chrámích římských, na př. k velkolepým náhrobkům ve vatikánské basilice sv. Petra, jeví se nám pomník Pia IX. něčím neobyčejným, úplně zvláštním — jediným toho druhu.

Jest to dílo velmi zajímavé jednak vlastní cenou uměleckou, jednak historickými a architektonickými zvláštnostmi svého okolí a též svým provedením.

I.

Basilika sv. Vavřince za hradbami.

Nedaleko římské brány sv. Vavřince na silnici Tiburské, do Tivoli vedoucí, (Via Tiburtina) na místě, kde byl kdysi »Fundus Veranus«, leží starobylá basilika sv. Vavřince za hradbami, kteráž jest též »una e septem« t. j. jeden ze sedmi odpustkových chrámův. [2]) (*Basilica di San Lorenzo fuori le mura,* extra muros, za hradbami — na rozdíl od jiných chrámů sv. Vavřince, jež jsou v Římě samém, uvnitř města a tedy vnitř hradeb, na př. S. Lorenzo in Damaso, S. Lorenzo in Lucina a j.)

Na náměstí přede chrámem pne se k nebi vysoký, majestátní mramorový sloup, na němž spočívá socha sv. Vavřince. V pravo

---

[1]) Pius IX. narodil se sice r. 1792., ale pro biskupské jubileum Lva XIII. odložena slavnosť této ročnice na rok 1894.

[2]) V Římě jest tak zv. sedm chrámův odpustkových: Sv. Petr na Vatikáně, sv. Pavel za hradbami, sv. Šebastián (u katakomb), sv. Jan v Lateráně, Chrám sv. Kříže, sv. Vavřinec za hradbami a P. Maria Větší (Santa Maria Maggiore). Ti, kdož jsouce v milosti Boží, navštíví tyto chrámy za jeden den, získají plnomocné odpustky.

i v levo od basiliky prostírá se rozsáhlý hřbitov římský, zvaný »Campo Verano«. (Odpočívají tu též dva naši krajané — Moravané).

Basilika sv. Vavřince za hradbami v nynější podobě své náleží k nejpřednějším architektonickým starobylým zajímavostem. Záležíť nynější basilika sv. Vavřince vlastně ze dvou chrámů, slohem a celou úpravou svojí velice od sebe se lišících. Jest to *splynulina dvou chrámů.*

Starší, východní část dal vystavěti císař Konstantin Veliký nade hrobem sv. mučenníka Vavřince, a to ve stejné úrovni s přiléhajícími katakombami sv. Cyriaky. Chrám tento, zaujímající prostoru ne příliš velikou, měl formu basiliky a byl ozdoben uvnitř krásnými sloupy korintskými z mramoru »pavonazetto« (modrošedě pruhovaného), které byly sem vzaty asi z nějaké starobylé budovy římské (pohanské). Bylo jich deset, a postaveny byly tak, že osm z nich dělilo prostřední loď od lodí pobočních, a dva stály po stranách vchodu do apsidy.[3])

Basilika byla dle zvyku křesťanského obrácena průčelím *k východu.*[4]) Ale se strany východní byl před basilikou kopec, a proto pro pohodlí byly vchody do chrámu od západu, a to na počátku pobočních lodí. Tím však chrám nabyl na západní straně za apsidou falešného průčelí, kteréž později bylo též ozdobeno sloupovím. Pravé průčelí pak zaniklo.

V tomto stavu zůstala basilika až do pontifikátu Sixta III. (432—441.). Tento papež dal ono sloupoví strhnouti a k *lichému* průčelí basiliky Konstantinovské přistavěl *novou,* prostrannou basiliku, která byla na stejné úrovni se silnicí a tedy výše nežli basilika Konstantinova. Průčelí její bylo obráceno na západ. Tak apsidy obou těchto basilik byly obráceny zády proti sobě, a do basiliky Konstantinovské nebylo ani jinak možno se dostati, leč basilikou Sixtovou.

Jak z jistého starého nápisu mosaikového, v apsidě basiliky Konstantinovské nalezeného, možno vyrozuměti, papež Pelagius II. (578—590.) opravil basiliku Konstantinovu, prodlouživ apsidu (patrně směrem dovnitř chrámu) a hlavní loď (na východ). Též na průčelí provedl asi opravy. Onen kopec, jenž byl basilice na překážku a byl jí nebezpečným, dal Pelagius odkopati a průčelí basiliky Konstantinovy na východ prodloužiti.

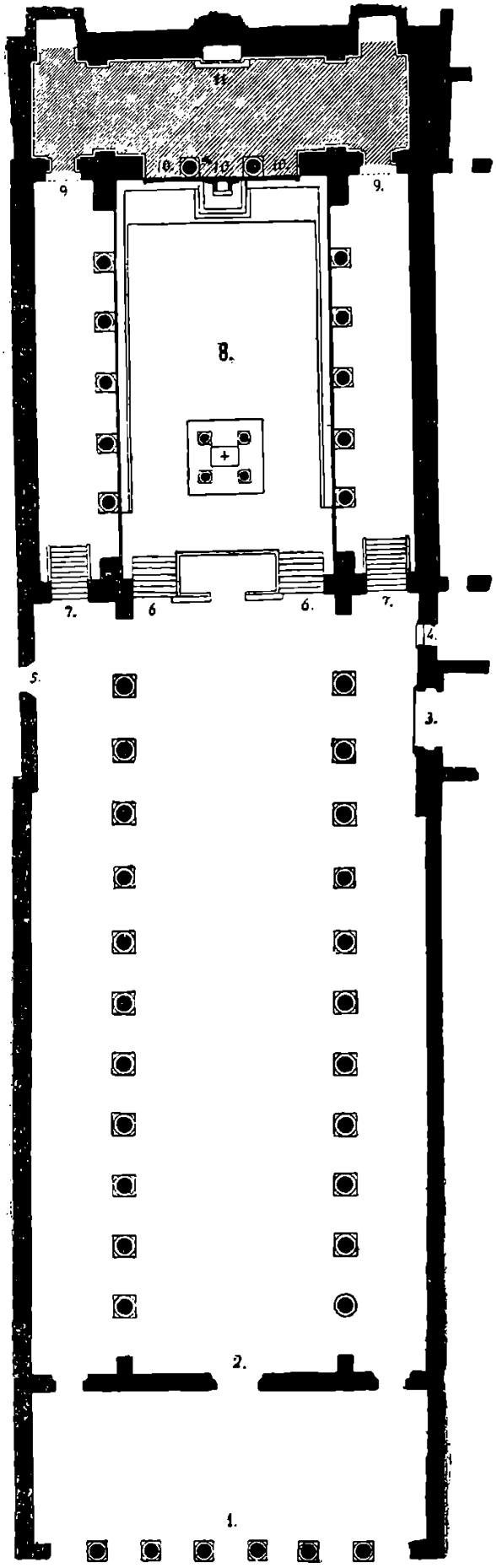
V osmém století byla basilika Sixtova též opravena a zasvěcena Panně Marii pode jménem Basilica Sanctae Dei Genitricis (Basilika Sv. Boží Rodičky). Šestnáct sloupů dělilo ji na tři lodi — analogicky s basilikou Konstantinovou. Sloupy ty byly rozmanité podoby i rozměru rozličného; bylyť dojista vzaty ze zřícenin některých antických budov pohanských.

Na počátku XIII. století papež Honorius III. (1216—1227.) dal obě basiliky opraviti, *obě jejich apsidy strhnouti* a prodlouživ o šest

---

[3]) Apsida (ἀψις) jest polokruhový výklenek připojený k rovnoúhelníku basiliky, kterýmž uzavírá se úzká strana basiliky naproti vchodu. V apsidě stával v popředí na rozhraní lodí oltář, v pozadí pak u stěny výklenku zasedal na vysokém stolci biskup a po jeho stranách na lavíci kolem polokruhové stěny kněžstvo. Dle nynější úpravy chrámu jest to presbytář nebo chór pro kněze (chorus, ne však náš *kůr* pro hudebníky a zpěváky).

[4]) Připomněti dlužno, že ve starých basilikách oltář neměl takového položení, jako v našich chrámech; ve chrámech basilikových, třeba s *průčelím* na východ, kněz jest u oltáře také obrácen na východ, poněvadž jest obrácen dovnitř chrámu, dívaje se přes oltář na lid.

Obr. č. 2. Půdorys basiliky sv. Vavřince za hradbami.

sloupů hlavní stavbu Sixtovu, spojil obě basiliky *v jediný prostranný chrám.* Mimo to dal niveau basiliky Konstantinovy tak zvýšiti, že její prostřední lodi bylo použito jako presbytáře pro celý chrám. Týž papež dal shotoviti jonické kapitély u 22 sloupů basiliky a pak dal vystavěti porticus (sloupoví) či peristil (předsíň) před basilikou. (Viz přílohu obr. č. 1. Věž v pravo od basiliky pochází z pozdějšího středověku.)

V té podobě, jak Honorius ji upravil, zůstala basilika tato až do pontifikátu Pia IX., jehož zásluhy o basiliku sv. Vavřince za hradbami hned vylíčíme. Zatím podáme tu ještě vysvětlení k *půdorysu* nynější basiliky sv. Vavřince. (Viz obr. č. 2.)

Průčelí basiliky jest na *západ.* Č. 1. znamená zevnější předsíň a peristil basiliky. Č. 2. značí hlavní vchod do basiliky samé. Č. 3. Vchod do kaple Velebné Svátosti. Č. 4. Dvéře do sakristie. Č. 5. Vchod do podzemní kaple sv. Cyriaky a do katakomb. Linie, na niž spadá číslo 6. a 7., naznačuje právě ono místo, kde spojeny byly obě basiliky staré — Konstantinova a Sixtova. Č. 6. značí schody nahoru do presbytáře (č. 8.). Č. 7. naznačuje schody dolů pod presbytář, do spodní části staré basiliky Konstantinovské. Č. 9. jsou *pobočné* vchody do narthexu. [5]) Č. 10. trójitý *hlavní* vchod do narthexu basil. Konstant. Č. 11. Náhrobek Pia IX.

---

[5]) *Narthex* jest vnitřní část basiliky hned při vchodu do chrámu z průčelí. Dle obyčejné úpravy našich chrámů odpovídá mu asi místo pod kůrem — jak na př. praví Dr. K. Eichler.

II.

Pius IX. a chrám sv. Vavřince »extra muros«.

Pius IX., jsa velikým ctitelem sv. mučenníka Vavřince, oblíbil si zvláště jeho chrám za hradbami a velmi často jej navštěvoval.

Od roku 1864. do 1870. podnikl tam rozmanité práce, jež znamenitě přispěly jednak k ocenění staveb oněch starých basilik, jednak k výzdobě tohoto starobylého chrámu.

Pius IX. dal nejprve tam, kde zdálo se mu vhodno a účelno, kopati, a tím odhalen byl úplně vznik této starobylé budovy chrámové a zvláště části Konstantinovské. Zde kopal tak hluboko, až našel původní podlahu staré basiliky Konstantinovy (hluboko pod nynějším presbytářem), a tak objevily se teprve *celé* mramorové sloupy basiliky Konst., jež dříve bylo viděti sotva do polovice, poněvadž ostatek byl zanesen a zasypán hlavně z doby Honoriovy, jenž podlahu basiliky Konst. zvedal, aby byla na stejné úrovni s basilikou Sixtovou. Poněvadž takto objevená podlaha basiliky Konst. byla mnohem nižší nežli podlaha ve hlavní lodi celého chrámu (býv. basiliky Sixtovy), Pius IX. dal s obou stran položiti schody vedoucí z lodí chrámových pod presbytář do dolní části basiliky Konst. a do *narthexu*.

Dále upravil tak zv. *konfessi* (hlavní oltář a pod ním hrob nebo schránu na ostatky sv. jáhnů Vavřince a Štěpána). Na spodní části konfesse také lépe umístil mramorovou desku, na níž leželo mrtvé tělo sv. Vavřince po jeho umučení. Posud znáti na ní veliké skvrny — stopy jeho svaté krve.

Ve chrámě samém dal Pius nade hlavní lodí trámy dřevěného stropu polychromovati (bohatě barvami vyzdobiti) a na pobočních stěnách hlavní lodi dal vymalovati obrazy al fresco (na omítce), jež představují hlavní výjevy ze života a umučení sv. Vavřince a Štěpána.

Zvláštní zmínky zasluhují též malby al fresco — napodobená mosaika — jež Pius IX. dal vymalovati na zevnější průčelní stěně nad peristilem basiliky, jakož i majestátní mramorový sloup s bronzovou sochou sv. Vavřince, jejž Pius IX. postaviti dal na náměstí přede chrámem.

Zásluhy Pia IX. o basiliku sv. Vavřince hlásá nám stručnými, ale přece památnými a obsažnými slovy nápis, kterýž jest umístěn nad konfessí na oblouku dělícím hlavní loď od presbytáře, a který zní: »Pius IX. Pont. Max. Stephano et Laurentio martyribus ☧ Devotus, aedem hanc genuinam vetustate fatiscentem novo cultu restituit — basilicam Constantinianam in lucem revocavit anno Pont. sui XIX., rep. sal. (reparatae salutis) MDCCCLXIV.« (Pius IX., Papež, z úcty k mučenníkům Štěpánu a Vavřinci chrám tento původní, starobou sešlý, obnovil a opravil — basiliku Konstantinovskou opět objevil roku svého papežování 19., léta spásy 1864.). Nad nápisem jest obraz P. Marie.

Láska Pia IX. k basilice sv. Vavřince za hradbami byla tak velika, že si chrám ten zvolil k poslednímu svému odpočinku. Zvolil si onu část basiliky *Konstantinovy,* jež prvotně sloužila jako *narthex,* dle nynější úpravy chrámu sv. Vavřince jest to nejzadnější prostora pod presbytářem. (Na našem půdorysu prostora mezi čísly 9, 10 a 11).

Pius IX. prvotně chtěl býti pochován ve chrámě Santa Maria Maggiore, — u Jesličeck Ježíškových, k nimž také velmi rád a často chodíval. Že potom změnil svůj úmysl a zvolil si k poslednímu odpočinku chrám sv. Vavřince za hradbami, toho důvod jest mimo lásku jeho k chrámu sv. Vavřince též tento: Kdyby Pius IX. byl testamentárně projevil přání pochovánu býti u Jesliček u P. Marie Větší — tedy uvnitř města, byla by tomu asi odporovala italská vláda, jež později zakázala pochovávati ve chrámech uvnitř města. (Proto kardinálové, ač dříve někdy pochováváni byli ve svých titulárních chrámech, nyní bývají pohřbeni na všeobecném hřbitově římském. — Zákaz onen ovšem nevadil — když král Viktor Emanuel svatokrádežně pohřben byl ve chrámě P. Marie u Mučenníků čili v Pantheoně.)

Když však Pius IX. zvolil si pro svůj hrob chrám za městem, vedle něhož jsou též hroby všeobecného hřbitova římského, tu nemohlo se proti tomu se žádné strany pranic namítati. A mimo to Pius IX. dal tím též na jevo, že chce býti pochován mezi svým *lidem* římským, kdyžtě pro lid svůj tolik pracoval a tolik trpěl.

Přání své pochovánu býti u sv. Vavřince za hradbami Pius IX. projevil ve své závěti, jež má datum 15. března r. 1875., a v níž Pius určil dopodrobna i místo v narthexu, kde chce býti pochován. Odstavec z poslední vůle Pia IX. sem se odnášející zní takto:

»*Moje mrtvola ať jest pohřbena ve chrámě sv. Vavřince za hradbami, a to pod malým obloukem naproti tak zv. rožni, t. j. onomu kameni, na němž posud znáti krvavé skvrny mučennictví velikého Jáhna. Náklad na náhrobek nesmí převyšovati summu 400 scudů (asi 2000 fr. = 900 zl). Na zevnější straně skrovného náhrobku ať jest viděti tiaru a klíče a pak následující nápis:* »*Ossa et Cineres Pii IX. Summ. Pont. Vixit Ann. . . . In Pontificatu Ann. . . . Orate pro eo.*« (Kosti a popel Pia IX. Papeže, žil roků . . ., papežoval roků . . . Modlete se za něho.) Za znak rodinný (šlechtický) ať slouží *umrlčí hlava!*«

Toto testamentární ustanovení Pia IX. bylo od tak zv. kardinálů dědiců věrně provedeno.[6]) Byl zhotoven čtverhranný sarkofag, na jehož zevnější průčelní straně byl relief představující tiaru a klíče; pod tím byl onen náhrobní nápis, pak umrlčí hlava v mramoru vytesaná, a na spodku jména tří kardinálů-dědiců (Cardinales haeredes): Monaco La Valleta, Simeoni, Mertel.

III.

Přenesení těla Piova od sv. Petra ke sv. Vavřinci.

Když u sv. Vavřince bylo vše připraveno, takže tělesná schránka Pia IX. mohla tam býti přenesena, policie římská poručila, že se tak státi smí jenom za doby *noční,* aby prý — jak pravila — zamezeno bylo nebezpečí nějakých výtržností a nepořádku.

Pius IX. byl posud pochován v prozatímní hrobce sv. Petra ve Vatikáně, jež jest umístěna v levo od kaple pro chór vatikánských kanovníkův, a v níž bývá uloženo tělo každého papeže potud, pokud není hotova jeho definitivní hrobka.

---

[6]) Pius IX. zemřel dne 7. února r. 1878. Náhrobek u sv. Vavřince, dle jeho přání provedený, byl dohotoven r. 1881.

V noci tedy ze dne 12. na 13. července r. 1881. byla rakev s tělem Piovým z prozatímní hrobky vyňata a u pobočního vchodu basiliky vatikánské na jednoduchý vůz naložena. Bylo při tom jenom několik osob, které mocí svého úřadu při odevzdání mrtvoly Kapucínům u sv. Vavřince musily býti přítomny.

Byla právě půlnoc, když tento smutný průvod přešel náměstí Svatopetrské a ubíral se dále do města. Poněvadž několik hodin před tím roznesla se po Římě zpráva, že tělo Pia IX. má býti přeneseno ke sv. Vavřinci, přidružilo se záhy několik ctitelů Pia IX. k průvodu. A tak za smutečních modliteb ubíral se průvod ten k mostu Andělskému.

Po cestě však, kudy průvod šel, rozestavilo se několik členů *proticírkevních* spolků, kteří — ačkoli to bylo úředním tajemstvím římské policie — dověděli se i hodinu, ve kterou ono tělo Piovo mělo býti přeneseno. Tito lidé zamýšleli průvod s mrtvolou Piovou přepadnouti a tělesné pozůstatky toho papeže, kterýž Římu a světu všemu byl předmětem vroucí lásky, — chtěli insultovati, zneuctíti.

Péro zdráhá se líčiti tuto pekelnou divokosť a hanebnosť, proti níž úřadové a zřízenci policejní nekladli zprva žádných překážek a později jenom nedostatečně zakročili.

Zůstane věru nezapomenutelno — vždyť Řím byl toho svědkem, — jaké surovosti a násilnosti v onu hroznou noc páchány byly na nevinných, zbožných katolících, kteří v nejlepším pořádku prokázati chtěli lasku svému milovanému papeži a otci . . .

Onino surovci — *zednáři* a jejich najatci — zamýšleli dokonce svatokrádežně a nelidsky napadnouti samu mrtvolu papežovu a rakev s tělem Piovým hoditi s mostu Andělského do řeky Tibery. Tak aspoň u Andělského mostu pokřikovali. Prozřetelnosť však nedopustila této hanebnosti. Řím byl beztoho dosti pokryt hanbou, již mu připravili nepřátelé Kristovi a Církve sv.

Když průvod za ustavičných násilností a potup přešel za Tiberu, byl od oné zpustlé chátry proražen, v nepořádek uveden a konečně úplně rozprášen. Vůz s mrtvolou ujížděl za noci dále ke sv. Vavřinci . . . Za ním několik povozů . . .

Za nevýslovného zármutku a rozhořčení odevzdalo jenom několik k tomu určených mužů rakev s tělem Piovým ctih. OO. Kapucínům, kteříž ji uložili do připraveného sarkofagu.

U hrobu tedy velikého *jáhna*-mučenníka uložen byl dle přání svého veliký *papež*-mučenník, jak někteří Pia IX. právem nazývají. Jak vroucně asi modlily se v okamžiku tom ony zbožné duše nade hrobem onoho velikého papeže, který byl skutečně

»Segno . . .
D' inestinquibil odio
E d'indomato amor.«

— Znamením . . .
neuhasitelného záští
jako smrť silné lásky . . .

Zda tyto výjevy při přenesení těla Pia IX. neupamatují na děsné výjevy ze staré doby — pronásledování křesťanů?! Jen že v našem případě úkol pohanské luzy ze staré doby převzali *zednáři* moderního

věku, a úkol pohanských vladařův a prefektů převzala vláda »mladé«, sjednocené Italie.

Toť ukázka *humanity* zednářské, kteráž nemá úcty a šetrnosti ani k *mrtvole* papežově. Toť ukázka *svobody* v »osvobozené« a volné Italii! . . .

(Pokračování.)

Počátek a konec světa ve světle víry a vědy.

Napsal *Jan Pauly.*

Člověk pronikl svým důvtipem hluboko do vesmíru: spočítal hvězdy v úžasných vzdálenostech, vyměřil jejich dráhy, jejich velikosť. kdy prozkoumal jejich složení; člověk vnikl hluboko do země; propátral její tajnosti, seznámil se s jejími silami a učinil si je služebnými, objevil tajnosti říše rostlinné a živočišné, vyšetřil jejich ústrojí a zákony, avšak k základní otázce: odkud to vše? posud jménem empirické vědy odpověděti neumí. Před touto otázkou zastaví se fysik, geolog, astronom i chemik: zkrátka, každý učenec, ač jestli upřímným a pravdomluvným, vysloví tu jasné a určité: »nevím«. Tu jsou položeny vědě lidské meze, které jí překročiti nelze.

Avšak otázka ta jest důležitá, mocná a lákavá. Myslící člověk chce znáti určitou a jasnou odpověď; vždyť bez ní by byl sám sobě největší hádankou, duch jeho zmítán trapnou nejistotou, a srdce jeho obklopeno úmorným nepokojem. Ta krásná harmonie světová, ta důmyslná účelnosť, ta hluboká moudrosť všude se jevící, musí míti nějakého původce, který jest mocnější nežli slabý člověk, který jest neskonale moudrý a veliký. Původce tohoto velebného a velikolepého stroje světového musí předčiti daleko lidský rozum, lidskou vůli a lidské síly, on musí býti Pánem všeho i člověka; člověk chce toho Pána znáti blíže!

Kdo však mu k tomu odpoví? Věda přiznává se tu ku své slabosti a novými výzkumy zvědavosť jeho jen více zvyšuje. Ona mu dává nahlédnouti v hluboká tajemství přírodní, naplňuje ho obdivem, úžasem a posvátnou hrůzou, ale osudnou otázku: odkud to vše? nezodpovídá; ona činí ji jen stále palčivější a odpověď k ní nutnější.

A tu člověk, chce-li světovou hádanku tuto rozluštiti, musí chtěje nebo nechtěje zraků svých obrátiti tam, kam je jakýs sladký vnitřní cit táhne; při tom se bezděky jeho ústa pohnou a zašeptají: »Věřím v Boha, Stvořitele nebes i země.« Jediná víra to jest, která uspokojivě může odpověděti k otázce: odkud vše povstalo? A proto právem praví slovutný učenec Osvald Heer: »Čím hlouběji vnikáme do tajemství přírodních, tím pevnější jest naše přesvědčení, že hádanky přírodní může rozřešiti jediná víra ve Stvořitele všemohoucího a nejmoudřejšího, jenž nebesa i zemi stvořil podle úmyslu od věčnosti promyšleného.«

A kde jest první stopa, která na základě víry tuto velikou hádanku řeší? Jest to první list nejstarší knihy světové, kdež hned na začátku čteme: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.«

Kniha ta obsahuje rozřešení největších světových záhad. Ona odpovídá k otázce: Kdo učinil svět, z čeho a proč byl učiněn? Tam se lze dočísti odpovědi o poměru veškerého tvorstva ku koruně stvoření — k člověku, — tam rozřešeny jsou veliké otázky lidstva: Co jest člověk? Odkud přichází? Jaký cíl jest mu vytknut?

A proto žádná kniha profanní vědy nemůže prokázati takové úspěchy, jako první kniha Mojžíšova: Genesis.

Tato kniha učiněna jest úhelným kamenem náboženství. Jejími slovy poučeno lidstvo o původci všehomíra — o Stvořiteli a Řediteli vesmíru, jí vysvětlen původ člověka, a určen jeho vztah k Bohu, a vytknut jeho cíl. Na jejím základě zbudováno náboženství odhalením těch pravd, k nimž rozum lidský, sám sobě jsa zůstaven, nikdy by nedospěl, jí byl učiněn pro celý svět prvý počátek zjevení božského, jenž jest přístavem, v němž bádavý duch lidský požívati může pravého poklidu. Kniha ta byla první svého druhu, která člověčenstvo uvedla do bran spasné a blažívé víry.

Avšak i věda obrátila k ní svůj zřetel z příčin na snadě ležících a věnovala zvláště její první kapitole veliké množství knih. Kosmogonie Mojžíšova zaměstnávala po věky učence různých odborů a zaměstnává je posud. Ona nemůže od učeného světa býti pokládána za nějakou báji, neboť tomu brání otázka, kterou si již učenec Ampère učinil: Kterak možno, aby Mojžíš před 6000 lety psal o původu světa s takovými vědomostmi, jakými po tolika slavných triumfech vědy a po tolika staletích jen moderní učenec se může vykázati?

První kapitola počíná slovy: Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Co znamená stvořiti? V originale jest uvedeno hebrejské slovo »bará'«. V celé bibli jest slovo »bara« jen ve významu božského stvoření a nemá nikdy accusativu hmoty, a proto znamená slovo to: učiniti něco z ničeho. O stvoření člověka však čteme v bibli: »Učinil Bůh člověka z hlíny země«. Slovo »učinil« přeloženo jest hebrejským »jacar« a má accusativ hmoty. Z toho vidno, že učiniti něco z ničeho, znamená slova »bara«, a učiniti něco z něčeho slovo »jacar«. Nelze tedy říci: Bůh učinil na počátku nebe a zemi z něčeho, nýbrž z ničeho t. j. stvořil, poněvadž v prvém verši není slova »jacar« s accusativem hmoty, nýbrž slovo »bara« bez accusativu. Tak vykládají první verš všichni exegetové a odvolávají se mimo to ještě na slovo »beré'šíth« = na počátku t. j. když ještě ničeho nebylo, a proto nemohl učiniti Bůh svět z něčeho, nýbrž musil jej učiniti z ničeho, t. j. stvořiti.

Slovo stvořiti zahrnuje v sobě dvojí význam: užší a širší.

Bůh může stvořiti jistou věc úplně, t. j. On může nejen utvořiti z ničeho její látku, nýbrž může ji obdařiti i formou tak, aby věc ta byla relativně dokonalou. Stvoření takové jmenuje se stvořením druhotným. Bůh však může stvořiti hmotu z ničeho, obdařiti ji potřebnými silami s určitými zákony k úplnému vývoji jejímu dostačujícími. A to nazýváme stvořením prvotným.

Stvořil Bůh svět úplně takovým, jakým jest, anebo stvořil jen hmotu, obdařiv ji potřebnými silami a zákony? V otázce té církev posud ničeho nerozhodla; každý si může tedy vybrati, co chce: buď stvoření prvotné nebo druhotné. Katolická církev učí výslovně toliko: Bůh stvořil svět. Jak jej stvořil, o tom církev sv. ničeho neustanovila, a proto platí zde zásada: in dubiis libertas.

Ze zásady té vycházejí theologové a vykládají způsob stvoření světa různě.

První a nejstarší *výklad jest slovný*. Mojžíš rozvrhuje v genesi dílo stvořitelské na šest dní. Otcové církví Syrských, škola Antiochenská: Basilius a Efrem, pak sv. Ambrož, sv. Chrysosthom, Theodoret a j. rozumějí každým dnem Mojžíšovým den skutečný, t. j. 24 hodin. V novější době jest zastavatelů tohoto mínění pořídku; jsou to zvláště: Bosizio, Dominikán Gatti, Keil, Rault, Sorignet a Veith.

Druhý výklad nazývá se *restitučním*. Dle tohoto výkladu obsahuje prvý verš genese stvoření první. Již tehdy oživena byla země různými organismy. Toto tvorstvo však během dlouhé doby let bylo zničeno velikými katastrofami, tak že nastala pustota a prázdnota, k čemuž ukazují slova verše druhého: země pak byla pustá a prázdná. Příčinou tohoto pustého světa byl podle Westermayera pád andělů. Potom Bůh tvorstvo obnovil během šesti dnů. To, co paleontologové vykládají o zkamenělých rostlinách a zvířatech, týká se oněch organismů, které prvou katastrofou byly zničeny. Prvně tuto myšlénku pronesl Chalmers a prohloubil Vilém Buckland, profesor geologie v Oxfortu, který zemřel r. 1856. Názoru tohoto zastával se hlavně kardinál Wiseman, Vosen, Henstenberg, Kurtz a j.

Třetím výkladem jest *theorie konkordistická*. Dle ní biblické jméno jóm = den neznačí naši dobu 24tihodinovou, nýbrž dlouhou periodu, která trvala tisíce let. Theorie ta nazývá se proto konkordistickou, poněvadž její zastanci jí chtějí zprávu Mojžíšovu uvésti v soulad s výzkumy vědeckými. Přidržují se jí hlavně Cuvier, Delitzsch, Fraas, Hettinger, Pianciani, Palmieri, Vigouroux.

Theorie idealní nebo allegorická měla zastance již v dobách nejstarších. Dle výkladu tohoto neznamená šestiden šest po sobě jdoucích dnů nebo period, nýbrž šest logických hledisk, podle nichž tvůrčí činnosť Boží je spořádána. Škola Alexandrinská, hájíc tento názor, odvolávala se na slova ecclesiasticu (18, 1) »stvořil vše zároveň« a pravila: vše najednou bylo stvořeno. Ale Mojžíš pro přehled, ze stanoviska logického, roztřídil veškero tvorstvo do šesti dnů a tak utvořil šestiden. Sv. Augustin praví, že na počátku stvořil Bůh hmotu beztvárnou z ničeho, avšak v ni položil zárodky všech potomních tvorů, které potom svými Bohem danými silami se vytvořily. Ve svém díle V. Genesis ad lit. c. 5. § 15. praví, že šest dní stvoření není tu pro určení doby, nýbrž pro určení pořádku díla Stvořitelova. Svatý Tomáš Aq. (Sum. th. I. q. LXXIV. ar. II. ad 2.) ukazuje též k této idealní theorii. Prof. Dr. Rauch odůvodňuje ji těmito slovy: »Chronologický pořad ustupuje tu jaksi do pozadí; avšak proto nemožno říci, že by tu ublíženo bylo dějepisnému charakteru zprávy Mojžíšovy. Kdyby jeden dějepisec líčil život Karla Velikého v pořadu přísně chronologickém, tu by ovšem za sebou následovaly údaje rodinné i státní, bitvy a stavby kostelů a pestré rozmanitosti; kdyby však druhý dějepisec spořádal všechny tyto události podle určitých hledisk, z nichž na jevo vychází činnosť tohoto velikého císaře, a popisoval by tedy Karla Velikého postupem: v domácím životě, jakožto bojovníka, zákonodárce, podporovatele církve atd., nemohli bychom tomuto líčení upříti historické pravdy, ačkoli v něm chronologické hledisko ustupuje logickému nebo idealnímu. (Dr. Reusch: Bibel und Natur 2. Aufl. 1886. str. 136.)

K čemu tedy biblický šestiden? Sv. Augustin pravě: vše Bůh učinil najednou, dává si tuto otázku: »Nač tedy bylo nutno o šesti dnech tak rozvláčně a tak ze široka vypravovati?« Poněvadž ti (Israelité) k tomu by dospěti nemohli, k čemu je Mojžíš přivésti chce, jelikož by nepochopili, co řečeno jest tím; stvořil vše najednou, kdyby toho Mojžíš nerozvedl. (De gen. ad lit. V. c. 28. § 41.) Co jest tedy úkolem šestidne? Objasniti hlavní a základní pravdu, rozvésti ji, učiniti výčet a odůvodniti svěcení soboty. Na tomto místě jako vůbec v bibli rozeznávati třeba fundamentální pravdy, které vlastně zjeviti úkolem bible jest — abychom tak řekli — od obalu těchto pravd a věcí, které s nimi jsou sdruženy. Úkolem první kapitoly genese jest: vylíčiti Boha jako Stvořitele všech věcí, člověka jako bytosť z tvorů zemských Bohu nejbližší, jako korunu všeho tvorstva a naposledy šabbath jako den Bohu posvěcený, jejž světiti nutno k úctě Tvůrce Všehomíra. To as, nic více jest úkolem první kapitoly genese.

Tento výklad biblického šestidne hájil Philo, Klement Alexandrinský, Origenes, sv. Athanasius, nejvíce však sv. Augustin a s ním souhlasil i sv. Tomáš, »protože tento výklad jest nejrozumnější a více písmo sv. proti útokům nevěrců hájící.« Z novějších učenců srovnávají se s tímto výkladem: Baltzer, Michaelis, Reusch (ve 4. vydání svého díla; ve třetím dával přednosť theorii konkordistické), Wallworth, Zollmann a j.

Nejnovější theorii vyslovil r. 1881. anglický biskup Clifford řka: »Hexahemeron Mojžíšův podle intence autorovy není historickým vypravováním, nýbrž liturgický prolog, který jednotlivé dny týdne jednotlivým tvůrčím úkonům posvěcuje. Mojžíš různá díla Boží rozvrhl podle své vůle v šest logických kategorií a každou určitému dni přidělil. Sedmý den týdne: sobotu, den odpočinku liturgického významu zasvěcuje ku slavnému odpočinku Boha od stvoření ustavšímu. Výklad tento hájí i učený Jesuita P. Cornely, profesor exegese na gregorianské universitě v Římě. (Viz Zeitschrift f. kath. Theologie. Insbruck 1882. p. 182.)

Který výklad z těchto uvedených jest správný? Na otázku tu nelze dnes odpověděti. Církev sv. o biblickém šestidni ničeho neustanovila, a proto jest každému katolíku volno nakloniti se výkladu tomu či onomu.

Čemu tedy má katolík věřiti, přihlížíme-li ke katol. dogmatice o stvoření světa? Jsou to pravdy tyto: Svět není věčným, nýbrž byl stvořen v určitém čase. Člověk vyšel z rukou Božích jako nejvyšší tvor a král veškeré přírody. To jest dogmatická tresť z první kapitoly genese.

Ohlédneme-li se nyní po námitkách, které zvláště Strauss proti šestidnu učinil, shledáme, že jsou beze všeho významu. Namítá-li, kterak možno, aby dříve učiněno bylo světlo nežli slunce, odpovídáme, že katolická dogmatika tomu nikde neučí. Kterak mohly růsti rostliny a existovati jiné organismy bez slunce? Ani tomu žádný theolog neučí. Novější astronomie dokázala, že oběžnice tedy i země jsou původu pozdějšího než slunce. Toho víra křesťanská nepopírá.

Jak se však k těmto požadavkům víry zachovává věda? Kant, (1755.) pak Herschel (1784.) a konečně Laplace (1796.) uveřejnili zvláštní theorie o vzniku světa.

Dle této theorie byla naše sluneční soustava původně ohromnou koulí žhavého plynu. Koule ta sálala do nezměrných světových prostor své teplo; tímto vyzařováním nastalo stahování, čímž bylo jádro oné koule přivedeno do pohybu kolem své osy. S jádrem byla pak uvedena v točivý pohyb celá hmota koule. Stále rostoucím ochlazováním a tím i přibývajícím houstnutím hmoty stával se pohyb kolem osy stále rychlejším a prudším. Při pohybu točivém vzniká však síla odstředivá, která se snaží všechny částky ode středu odpuditi, povstala tedy i zde, působíc v pólech silou nejmenší, na rovníku však silou největší: tím povstal z koule oné sferoid — sploštělá koule. Koule ta na svém rovníku stále nabíhala. Když však síla odstředivá na rovníku se tak zmohla, že se vyrovnala síle dostředivé, přestaly částice rovníkové tíhnouti do středu a oddělily se od původní koule jako kruh, prstenec, který se otáčel kolem prvotního středu.

Hmota prstence však nebyla v plné rovnováze. Byla někde hustší, někde řídší; proto počaly se v něm tvořiti středy, kolem nichž se částice shušťovaly, a tak kruh ten rozpadl se na více koulí, které opět následkem vzájemné přitažlivosti spojily se v jednu kouli. Koule ta byla prvá oběžnice naší slunečné soustavy: Neptun.

Tento výjev opakoval se takto několikráte, až ze slunce povstaly všechny naše planety. Byla-li planeta dosti silná, vytvořila takto i své souputníky čili měsíce.

Naše sluneční soustava však není ve vesmíru samotna. Rozhlédneme-li se po obloze, vidíme nesčetné množství hvězd. A to vidíme jen část z nich: hvězdy polokoule severní, a to ještě ne všechny; skoro každým dnem ztrácejí se mnohé z našeho obzoru a jiné se objevují. A tyto hvězdy jsou stálice, jsou to samá slunce, která mají podobné planety jako naše sluneční soustava. Jediná mléčná dráha má, mírně počítáno, podle nových výzkumů 20 milionů takových sluncí jako jest naše. Dosud však čítáme 5000 takových mlhovin, které nejsou ničím jiným, nežli vzdálené mléčné dráhy s ohromným počtem slunečních soustav. A nyní představíme si, co jest jeden milion! Kdyby někdo měl jeden milion zlatníků a každou vteřinu jeden zlatník vysázel, musil by tuto práci konati 115 dní, 1 hodinu 4 minuty a 40 vteřin, kdyby denně celých 24 hodin byl zaměstnán, než by jeden milion zlatých napočítal. Představme si dále, jak nepatrný má objem země naše proti slunci. Průměr slunce měří 187.000 zeměpisných mil a země 1712 mil. Z toho dovedeme si vypočísti, jak nepatrným tělesem jest země oproti slunci v naší sluneční soustavě. Ale ona jeví se jako zrnka písku v moři, když k naší sluneční soustavě přirovnáme ony miliony slunečních soustav vesmíru. Jaké jsou to ohromné rozměry, a jaká tam nepatrnosť! Kdo si dovede tyto ohromné prostory představiti!

A tu naskytuje se mně otázka: Jsou jenom na naší tak nepatrné planetě lidé? Proč právě na tento nepatrný bod vesmíru — naši zemi — Bůh, onen velmocný Původce a Stvořitel tak velikolepých a nezměrných světů, v lidské podobě sestoupil. To jsou otázky veliké a nerozřešitelné. Uvádím tu místo slavného Jesuity, hvězdáře P. Secchiho, který o těchto otázkách takto se vyjádřil: »Co máme říci k těmto nezměrným prostorům a hvězdám je naplňujícím? Co máme mysliti o hvězdách, které jsou beze vší pochybnosti jako naše slunce, středem tepla, světla a činnosti určené podobně jako naše

slunce, aby zachovávaly život velikému množství tvorů všeho druhu? Pokud se nás týče, zdálo by se nám mínění, jakoby byly rozsáhlé říše tyto neobydlené pouště, nesmyslným; musí býti obydleny vzdělanými, rozumnými bytostmi, které jsou schopny Tvůrce poznati, jej ctíti a milovati. A snad zůstali tito obyvatelé hvězd povinnosti své, aby Bohu, který z ničeho je vyvolal, vděčnými byli, věrnějšími než my; doufejme alespoň, že není mezi nimi takových nešťastných bytostí, které se tím honosí, že jsoucnosť a rozumnosť Toho popírají, Jemuž samy děkují jak za své bytí, tak i za schopnosť tak veliké divy poznávati. (P. Secchi o slunci.) Slavný katolický bohoslovec Méric k tomu dodává: »Řešiti otázky, jsou-li tato nebeská tělesa obydlena čili nic, důvody metafysickými, není věcí bohoslovce. Učení o vtělení Syna Božího a vykoupení člověčenstva není kladnou odpovědí nijak ohrožena. Jistý výtečný bohoslovec upozorňuje právem, že se všeobecný zájem křesťanství vztahuje jen k zemi námi obydlené, k lidstvu, jež v Adamu hřešilo a krví Ježíše Krista opět bylo vykoupeno. To jest podstatné. Chceme-li však zůstati uvnitř moudrých hranic křesťanské pravověrnosti, pak nemůžeme přece z pokolení, jež na hvězdách žijí, jejichž jsoucnosť není zjištěna, a o jejichž životních podmínkách nemáme ani dost malého pojmu, učiniti potomky Adamovy, kteří rovněž Ježíšem Kristem byli vykoupeni. Kdy byla as tato pokolení na hvězdách stvořena? Hřešila-li také jako my? Byla vykoupena obětí nekrvavou, nebo všemohoucí modlitbou slova vtěleného? Vše to jsou otázky, jež byly dány, a o nichž horlivě se mluvilo. Částečně děje se také ještě dosud. Avšak otázky tyto jsou zbytečnými a ve zkoumání jich nemohou se zajisté zahloubati než ti, kdož mají právě zálibu ve stkvělých domyslech a domněnkách. K rozhodnému řešení scházejí nám prozatím ještě všecky předchozí podmínky, a budou-li otázky ty později kdy v tom aneb onom významu řešeny, není pro přítomný úkol náš důležitým. Není tedy třeba tuto cestu nastoupiti. (Méric: Život na onom světě. Str. 133.)

Když jsme se rozhlédli na základě nejnovějších výzkumů po těch děsných a skoro bychom řekli nepochopitelných rozměrech vesmíru, navraťme se opět k zemi a stopujme její další vývoj dle této theorie.

Když země stala se tělesem samostatným, vyloučily se nejprve nejtěžší kovy a utvořily jádro v naší zeměkouli. Země ztrácela víc a více své teplo, vyzařovala je do nesmírných prostor vesmíru a tím chladla. Jednotlivé kovy, když ztratily onen stupeň tepla, v němž se mění v páry, přešly ve stav tekutý. Tak povstala koule tekutá, obklopená plyny, která se pomalu víc a více zvětšovala. Obor vzdušný, který zeměkouli objímal, byl naplněn nejen vodními parami, nýbrž i jinými různými látkami ve stavu plynném jako chlorem, sírou a podobnými. Země vyzařovala své teplo dále: látky zemské počaly na povrchu tuhnouti a tvořiti zemskou kůru ze zemin, kovů a alkalií. Jádro zemské tuhlo též a stahovalo se. Tím povstaly prázdné prostory mezi zemskou korou a jádrem. Následek toho byl, že kůra zemská se propadávala, a tím povstaly na povrchu vyvýšeniny a sníženiny. Propadlé kusy kůry tlačily na tekuté jádro a tak vytlačily na povrch zemský trhlinami žhavé horniny ve stavu tekutém. Tento pochod mnohokráte se opakoval; a tak vytvořena byla různá údolí, hory, skály a vrchy. Páry, které ovzduší naplňovaly, též chladly, a

tak povstaly srážky, které však dříve, než z počátku ku žhavé zemi dopadly, opětně se proměnily ve stav plynný a vystoupily vzhůru. Tento pochod opakoval se stále, až země tak vychladla, že již srážky na ni dopadající v páru tak zprudka měniti se nemohly. Zemi pokrylo nezměrné moře, které ji snad celou zaplavilo, tak že jenom některé výběžky z něho vyčnívaly. Nyní počala voda, která obsahovala mnoho jiných látek, působiti na naši zemi a vyvolávala pochody neptunické; země však sama jako za odvetu jí splácela zjevy plutonickými. Voda pronikala do rozsedlin země a měnila se v páru, která svým tlakem na různých místech vyvolávala sopečné výbuchy. Voda se mechanickým způsobem rozkládala, vnikala stále do země a vyvolávala různé chemické pochody. Tak se voda pomalu ztrácela, skaliny se objevovaly, větraly a rozpadávaly. Nastaly podmínky života organického: objevila se flora a fauna.

Jakého času tyto proměny, bouře a výbuchy potřebovaly, nežli země se ustálila, nesnadno říci. Profesor Bischof počítá dobu tu na 353 milionů let.

Vznik sluneční soustavy a vývoj naší země, jak jsme právě vylíčili, jest theorií, domněnkou čili hypothesou. Má-li hypothesa pro sebe tolik důvodů, že jest jimi dokázanou, přestává býti domněnkou a mění se v pravdu. Nemá-li hypothesa alespoň tolik důvodů, aby se zdála býti pravděpodobnou, ztrácí práva na svoji existenci ve světě vědeckém. Může-li se však vykázati theorie nějaká důvody, které dokazují její pravděpodobnosť, stává se předmětem vědy, a cena její jest tím větší, čím výše její pravděpodobnosť stoupá.

Jak se tedy věc má s theorií Laplaceovou o vzniku světa?

1. Francouzský fysik Plateau dokázal důmyslně pokusem možnosť vývoje světa dle theorie Laplaceovy. V nádobě smísil vodu a líh v takovém poměru, aby hustota této tekutiny se rovnala hustotě olivového oleje. Do smíšeniny té vpravil větší kapku olivového oleje, kterou pomocí osy a přístroje uvedl v pohyb. Olejová kapka se splošťovala stále víc a více, a při dostatečné rychlosti odtrhl se od ní kruhový prstenec, který se rozpadl v několik točících se kuliček. (Srovnej Poggendorfovy Annaly II. 1848.)

2. Herschel zrobil si sám dalekohled, který 6.450kráte zvětšoval. Tímto dalekohledem objevil kolem 3000 mlhovin, které ve vývoji Laplacem znázorněném posud trvají.

3. Pravděpodobnosti této theorie stvrzují hmotné prsténce kolem Saturna.

4. Této theorii nasvědčují i pokusy spektrální analyse. Zachytíme-li skleněným hranolem paprsek vycházející z plamene jisté hmoty, objeví se nám spektrum — vidmo všech duhových barev, v němž ukazují se příčné proužky, jejichž řada jest vlastní určitému hořícímu tělesu. Dle tohoto vidma možno rozeznávati jakosť tělesa čili jeho součástky. Tímto pokusem, tak zvanými Frauenhoferovými čarami, je dokázáno, že všechny oběžnice, slunce a ostatní mlhoviny skládají se ze stejných součástek čili prvků, jako jsou: sodík, železo, vápník, chrom, kobalt, nikl, měď, cink a j.: to jest, že jsou všechny společného původu.

5. Povstaly-li oběžnice tak, jak Laplace se domnívá, pak musí všechny oběžnice obíhati kolem tělesa ústředního ve dráhách kuželosečky. Že tomu tak, dokázal již Kepler.

6. Oběžnice musí obíhati kolem slunce od západu k východu, neboť tímto směrem koná dráhu slunce kolem osy. I tomu jest ve skutečnosti tak, až na malé výjimky.

7. Specifická váha oběžnic musí býti tím menší, čím vzdálenější jest planeta od slunce; neboť původní koule čím dále, tím více houstla. I tomu odpovídá skutečnosť. Neptun má hutnosť nejmenší, Merkur největší. Jen hutnosť Uranova činí nepatrnou výjimku.

8. Konečně rychlosť oběžnice musí býti tím větší, čím blíže tato obíhá kolem slunce, poněvadž rychlosť původní koule stále stoupala. Že tomu tak jest, dokazují tato čísla: Neptun urazí za vteřinu 0.73 míle, Uran 1., Saturn 1.3, Jupiter 1.7, Mars 3.9, země 4.7, Venuše 4.9, Merkur 6.4. Čísla tedy stoupají.

Na základě těchto a podobných kritických úvah uznala věda theorii Laplaceovu za oprávněnou a velice pravdě podobnou. Zvláště v její oprávněnosť vyslovil se Pařížský profesor Ampére, Berlínský profesor Helmholz, slovutný Humboldt a vynikající astronom Mädler.

(Dokončení.)

V cechu filosofů.

Příspěvek k charakteristice mudrců.

Vybral *Fr. Vaněček.*

(Pokračování.)

Mezi botaniky.

Slyšeli trávu růst.
České pořekadlo.

Na konci první kapitoly jednající o filosofech z povolání dokázali jsme, jak trefně a správně jeden druhého vyvrací a uvedli jsme, že na troskách jejich systému zvedá se sv. kříž jako symbol pravdy. Nejinak jest s jinými obory filosofie; již starý Sokrates míval potíže se sofistickým nárůdkem athénským. Ovšem dovedli nejen mluviti, ale hned posuzovali každou věc, která se jim namanula. Dnes tvrdili, že věc je zcela bílá a zítra uměli hájiti, že je černá. Znali vše a neznali ničeho. Athény měly jen jednoho Sokrata, ale mnoho sofistů, moderní Athény mají jen Sokraty! Však tito Sokratové liší se od starého jen vědomostmi; kdežto starý Sokrates věděl jen málo, skoro nic, a to ještě nejisto, vědí noví Sokratové vše a s úplnou jistotou. Uvedu jen některý příklad, jak noví Sokratové starého předčí. Tentokráte uvedu čtenáře mezi filosofy na louce čili botaniky. Naši libomudrci všechnu svou moudrosť béřou od filosofů ze západu, a proto když se obíráme filosofy od západu, máme první original filosofů od východu či našich filosofů.

Tennyson zpívá o kvítku utrženém v rozsedlině skalní: »Kvítku na rozpukané stráni, tebe jsem vytrhl a držím ve své ruce s kořenem a vším, ty drobný kvítečku, ale kdybych mohl rozuměti co jsi ty, co kořen tvůj a vše v tobě jest, musil bych věděti, co jest Bůh a

co člověk jest.« Tennyson byl sice dobrý básník, však bezpochyby špatný botanik. Docela jinak píše apoštol modní evoluce, která jest oným tajemným klíčem, o němž Hálek ještě nevěděl, když zpíval své písně »v přírodě« a proto »ke všem jeho otázkám byla odpověď němá.« Vidíme však také, že Hálkova sláva mezi evolucionisty bledne, neboť oni mají již klíče, kterých neměl ani Tennyson a s dovolením nejmodernějších evolucionistů ani — Hálek. Hle, jak proti jejich otázkám s úplnou jistotou přichází hlasatel evoluce pan Grant Allen a píše ve »Flowers and their Pedigrees« p. 2. takto: »Každá z těchto anglických květin a bylinek má dlouhou, výsledky bohatou historii za sebou. V době před osvětlující naukou evoluční bylo hlásáno, že vše, co se o nich mohlo říci, bylo, že mají taký a onaký tvar, takou míru a barvu, a jestli jsme se ptali, proč nejsou kulatější nebo tlustší nebo modřejší než vskutku jsou, nemohli jsme udati dostatečného důvodu, leda že byly tak učiněny. Však od doby, kdy veliký princip descendenční uvedl životní vědu z neladu do moudrého pořádku, můžeme učiniti daleko více. Nyní můžeme spolehlivě odpověděti, taková a onaká jest bylina následkem takých a onakých podmínek, a změnila se tak a onak těmito variacemi následkem okolí.« Tak nový Sokrates z jedněch anglických Athén. Kdo jest, prosím, pan Grant Allen? Apoštol evoluce, překládá učené folianty jednající o vzrůstu bylin do angličiny. Jak známo, neodbyl by žádný vědec své strašně moudré nové systémy, kdyby jich nevyložili menší trakařníci na svůj populární krámeček. Grant Allen jest jeden z nejlepších, a proto si jej také obral John Gerard S. J. za svůj předmět k úvahám, kteréž jsou též mojí studánkou a já českým trakařníkem Johna Gerarda S. J., autora »Science and Scientists«.

Od apoštolů nejnovější evoluce můžeme se dověděti, jak tráva rostla, proč tak rostla, proč kvete modře nebo červeně, proč má list špičatý a ne kulatý atd. Račte tedy vstoupiti do krámku Grant Allenova a prohlednouti si několik skvostných exemplářů.

Chcete věděti na př., proč jahoda jest červená? Jděte k panu Grant Allenovi, odpoví vám na stránce 16. »Evolutionist at Large«. Zná celou historii jejího vývoje. Ona nebyla z počátku takou jako nyní. Mívala jen suchá seménka bez barvy a zůstávala proto málo plodna a málo rozšířena. Tu však milá jahůdka dostala náhodou červený polštářek kolem svého seménka, což bylo pro ni velkou výhodou v boji o život. Vůbec pro rozšíření květin jest velice důležito, aby nebeští ptáčkové byli lákáni krásným chutným zobem na květinkách. Šťastným nálezem krásného polštářku byla jahoda u veliké výhodě proti ostatním méně čiperným sestřičkám a uchránila svou existenci pomocí svého šťavnatého masitého obalu, kdežto ostatní zhynuly.[1]) Tak rostla jahoda na stráni. Ovšem podotýkám, že tak vypráví Grant Allen, filosof z Anglie a to jest přece na západě.

[1]) Jedlý plod má býti výhodou v »boji o život«. Pro tuto theorii našli ihned doklady, že ptáci seménka zanesou v kraj daleký a pomáhají rozšíření jedince. Tento fakt potvrzuje jich fantastickou theorii. Má-li však theorie spolehlivou se prokázati, musila by se osvědčiti vesměs, neb zákony přírodní jsou dle nich věčné a nezměnitelné. Tažme se, jakou výhodu má z jedlých plodů: rýže, pšenice, ječmen, oves, hrách, ořech atd. Většina nesmírná slouží člověku a zvířeti za potravu a docela jinému účelu pomáhá, než udržovati druh. A parte potiori fit denominatio.

Konkrétně vyučuje zásadám velkého principu evoluce. Evolucionistovi jest taký fakt bezpečnější, než že Kolumbus objevil Ameriku.

Kdo nestuduje botaniku jinde než v papírových škatulkách filosofů, neví, že v rodině mochnovitých, k nimž náleží také jahoda, jsou i jiné velmi četné byliny, kteréž neprodělaly takou změnu jako jahoda a přece život vítězně uchránily na př. mochna husí (Potentilla anserina), kteráž má dle našeho Kliky str. 280 »lůžko suché« bez lákavé červeně a dužnatého polštáře a přece na každé mezi vidíme její prstnaté a zpeřené listy, s pěkným žlutým květem. Právě byliny jednoho a téhož druhu vyvracejí umělá tvrzení evolucionářů. Mochna husí má všechny nedostatky, jimiž prý trpěla jahoda, a přece udržela se, neboť byliny nerostou a nemnoží se ve skutečnosti, jak rostly ve fantasii. Učený pan Grant Allen jako pravý Sokrates není na rozpacích, ale doznává, že *jiným* vhodným sobě *způsobem* udržela se mochna jako jahoda zmíněnou proměnou. (Evolutionist p. 23.) Docela srozumitelně dal by se postup myšlének vyjádřiti následovně: Zcela jisto jest, že se udržela jahoda, jak jsem vybásnil, a jiné se udržely zase jiným způsobem, o němž nevíme. Sofista tvrdí mnoho, ale dokazuje málo; Sokrates uznává svou nedostatečnosť. Jako pravý mudřec mluvil William Carruthers v biologické sekci britské společnosti r. 1886. řka: Poměr nynější květeny ku květeně minulé, což jest mimo rámec přítomné rozpravy, býval často předmětem výkladu, *však jednati o něm vyžaduje více živé obrazotvornosti než jest žádoucno při vědeckém bádání.*«

Moudří doznávají svou nedostatečnosť, nedostateční nazývají své sny — výzkumy vědy. Slyšme jiný příklad.

V našich lesích roste jediný druh z »řádu aronovitých«, totiž Aron blamatý (Arum maculatum, Klika str. 136.) Aron bl. má krásný květ a krásný šarlatový plod, jenom že jest odenek i plod jedovatý, ač jest krásně zbarven. Co si dovoluje evolucionista při popularisování historie arona blamatého, připomíná na kratochvilnou historku o chytání zajíců na šňupec tabáku na zelné hlávce, s tím toliko rozdílem, že šňupci se lid zasměje, kdežto při aronově historii má člověk poslušně zachovati vážnou tvář. Při vypravování o metamorfosách jahody podotkl učený Grant Allen, že ptáci mají velmi bystrý zrak při rozeznávání barev, zvláště červené a bílé. Proto skoro všechny jedlé bobule přijaly jednu z obou. (Evolut. p. 22.) Blamatý Aron má jedovatou bobuli a přece velekrásnou. Dobrý mudrc nejde daleko pro odpověď, též v Evolutionistu str. 86. jest odpověď na snadě. Zníť doslovně: »Ač tyto jahody jsou krásné a chutné, jsou velmi jedovaté. Čermáčkové a malí hlodavci, kteří je požívají, jsouce vábeni jasnou barvou a milou chutí, napomáhají netoliko ku jejich rozšíření, ale po jejich požití umírají a stávají se takto neobyčejným, vydatným hnojivem pro mladou květinu.« Naši předkové naivně vypravovali, jak se dá zajíc do kýchání, jakmile přivoní k šňupci tabáku na hlávce a utluče si hlavu o ni. Zde máme jiný analogický vědecký výzkum: Aron blamatý dle této vědy by měl růsti na kostře čermáků a malých hlodavců. Zde ovšem dobrý vědec zdřímnul a zapomněl, že čermáčkové a malí hlodavci v boji o život dle jeho theorie musili zahynout a býti jen hnojivem. Ještě více kratochvílného vypráví Grant Allen, ale tato ukázka stačí, aby seznal čtenář, jak utěšeného rozvoje doznala věda. Napsal jsem slovo věda při vědecké ukázce Allenově a trvám při něm dále, po-

něvadž týž vědec[2]) jest přispěvatelem »St. James Gazette«, »Pall Mall« a »Knowledge«, kteráž jest nejnovějším orgánem popularisované vědy. Jestli se toto děje na zeleném dřevě, co máme očekávati na suchém?

Co při takovéto vědě jest protivné? Ona osobivosť v náhledu a dalekosáhlé důsledky, jež se odvažuje činiti. Na žebříku ze stebel chce stéci nebe!

Takovými báchorkami se neobohacuje věda, nýbrž bájesloví. Evolucionisti troufají si vyložiti i tvar listu i barvu květu, ovšem dle svého způsobu. Ve svých »Nature Studies« str. 99. vykládá též, proč forma listu se změnila. Tresť výkladu jest následovní: všechny listy byly původně jednoduché a okrouhlého tvaru. Později vývojem rozděloval se list, aby mohl obhájiti svou existenci. Rozdělením listů mohly byliny ssáti více kyseliny uhličité a měly volnější přístup k slunečnímu světlu a vzduchu. Na tomto tvrzení není ještě dosti, ale připojeno jest ještě dále, že toliko ony byliny mohly potomstvu zachovati svou rázovitosť, které se řídily uvedeným praeceptem, a že byliny, čím hustší jsou, tím více touží rozděliti listy své v drobné a úzké, což je jim ku prospěchu.[3])

Na celém tvrzení mnoho nezáleží, jakoby nezáleželo na opáčném výkladu. Ale důsledky často atheistické, které si dovolují z takých návěstí činiti, nutí ke zkoumání. »*Všechny záhy* se objevující listy jsou jednoduché a zakulacené.« Slovo *záhy* může se vykládati v dvojím smyslu jako výnosy delfické Pythie; může se bráti ve smyslu záhy z jara, nebo záhy na Božím světě. Ale v každém smyslu tvrzení má své háčky, na nichž musí uváznouti. Původní tvar bylinný jest zajisté travina a mech, což věda doznává, ale ani prvý ani druhý nemá stopy po okrouhlém listu a v celém Božím světě není podobného přechodu, ani nelze říci, že původně traviny a mechy měly okrouhlé listy. Záhy z jara objevuje se sice podběl (Tussilago Farfara) a celý rod bylin s listy zaokrouhlenými, dle mínění evolucionisty proto, že jim nepřekážejí ostatní byliny ve vývoji a nemusí tolik o život zápasiti. Ale mezi bylinami s kulatými listy *záhy z jara objevují se též byliny*, kteréž mají listy právě *opáčného tvaru:* kokoška (Capsula bursa pastoris), starček (Senecio L.), šafrán jarní (Crocus vernus) atd., byliny ty nemají sice časně z jara žádných soupeřů, ale přece se objevují v listech tvaru mečovitého, kopistovitého, vůbec nezaokrouhleného. Jinými slovy: byliny rostou v přírodě dle jiného řádu, než

[2]) Allen jest velice plodný spisovatel evoluce. Jest chválen od mužů velice vzácných ku př. Mr. Clodd, který jest takou veličinou, že jeho péru na přání Spencerovo měla býti svěřena stať o Darwinovi, kteráž měla býti uveřejněna v »English Worthies.« Pak ovšem také vědcové béřou na sebe odpovědnosť za jeho kotrmelce, nebo by bylo jejich povinností protestovati proti zneužívání vědy ku různým kouskům.

[3]) Souladu mezi evolucionisty není. Každý hude svou bez ohledu na jiné. Hansgirg v Osvětě 1882. str. 846 praví, že »*nynější květena* středoevropská, jsouc z veliké části *zbytkem květen dřívějších*, zvláště květeny glaciální, *floře třetihorní* ani bujností ani rozmanitostí forem více *se nevyrovná, nýbrž* touto již v obém *předstižena byla* . . .« Článek Hansgirgův nadepsán »z dějin rostlinstva«, což jest evolucionistský štítek. Dle jednoho evolucionisty v Anglii jen ty krásnější v boji o život vytrvaly, dle druhého právě ty dřívější byly nad nynější. Zde ovšem jsou náhledy různých osob, ale v článku bude lze pozorovati, že týž Allen se točí v kroužku odporů.

rostou ve fantasii evolucionistů. Poněvadž zákony přírodní jsou dle evolucionistů nezměnitelnými, nemohou míti tolik výminek a tedy se nijak nekryje fantasie vědců se zákony přírody. Byliny rostou ve směsi takové, že pro každé fantastické tvrzení lze nalézti zdánlivý doklad — »odevzdal Bůh svět hádání jejich« (Kaz. 3, 11) t. j. těch všetečků, kteří chtějí dokazovati, že jest stvoření bez Stvořitele a zapomínají, že »mnohé věci nad rozum lidský ukázány jsou tobě.« (Sir. 3, 22. 25.)

Listy prý rozdělováním staly se schopnějšími k boji, jakoby plocha rozděleného listu — caeteris paribus — byla větší a měla více pórů na spodní své ploše než list tvaru zaokrouhleného. Právě opak jest pravdou. Ostatně doznává hlasatel popularisované vědy, že otázka o tvaru[4]) listů, ač důležita, sotva ještě byla postřehnuta od mistrů školy. (Evol. at Large str. 37.) Ostatně proč si lámati hlavu, jak tráva rostla. Praktický jeden Angličan dí, že větším dobrodincem lidstva jest, kdo najde nový pramen výživy, než kdo nalezne nové souhvězdí. Botanik, který nové byliny dovede zužitkovati ve prospěch lidstva, více koná, než kdo nové fantasie vymýšlí, pro ně doklady shledává a na konci musí doznati, že se opíral o stíny. Jestliže i tvar listů chtějí hravě vyložiti, tím spíše si budou troufati vyložiti i barvu květů, zvláště když píli lidské některé hračky s květinami se povedly. Nechť si vykládají domysly své jakkoliv, jen ať nechtějí svými fantasiemi podrývati pravdu: »Otec váš nebeský šatí je.«

Otázkou barev květin a působností hmyzu ve floru velice se zabýval John Lubbock, anglický učenec, bankéř a poslanec. V letech sedmdesátých vydal spis o téže otázce: »Britisch Wild Flowers in Relation to insects.« Mnoho let pozoroval sám život hmyzu a květin a přibral si za věrné pomocnice dvě své dcery a jejich vychovatelku, kteréž sám nazýval spolehlivými pozorovateli. Každá návštěva byla podrobně zaznamenána, zkouška stihala zkoušku, pokus následoval za pokusem. Lubbock jest v přírodní vědě daleko povznesen nad Grant Allena, který stojí asi na úrovni Haeckelově, jenž se neostýchal provésti literární podvod, aby získal fantasii své doklady, kterých mu skutečnosť nedávala. Podvod Haeckelův s výkresy embryí vymazal jméno jeho z vědeckých listin. Pohříchu bylo i u nás z Haeckelových fantasií mnoho čerpáno pro »vědy« přírodní; i Dr. Vilém Kurz v »Osvětě« se Haeckela dovolával. Grant Allen by se dal přirovnati

[4]) Jak málo tvar jednotlivých částí bylin přispůsobuje se okolnostem, můžeme pozorovati na bylinách otáčivých. Některé z nich točí se v levo, (celý bohatý řád svlačcovitých, *Convolvulus* a jiných více) jiné se točí v pravo (zemolez = *Lonicera,* dyňovité: *Bryonia nigra* = posed černý a pod.). Toto pravidlo zachovávají byliny tak přesně, že raději spadnou ze své podpory, než by se točily ve směru opáčném. Velmi se ku př. svlačcovité od sebe liší barvou a tvarem, ale v otáčivosti jsou si důslednější než sami evolucionisti. — Jak k různým výsledkům dospívají evolucionisti při téže květině, jest pěkný příklad pryskyřník. Jedni soudí dle květu, jiní dle tvaru a každý dospívá k opáčnému výsledku. Allen ve svém spisu o barvách květin str. 32 praví, že rodina pryskyřníkovitých jest neiprimitivnější ze všech dvojděložných. »Snad nejlépe ze všech zachovala nám tvar bývalých květin dvojděložných.« Nešťastnou náhodou právě pryskyřníkovité jsou — dle botaniků evolucionářů — jednomyslně *nejvyvinutější* ze všech dvojděložných, to jest prodělaly nejvíce proměn a zachovaly nejméně původní tvar! Táž květina, tíž theoretikové a kontrerní výsledek: dle jedněch nejvyvinutější, dle jiných nejzachovalejší.

Karlu Vogtovi, který býval velmi prudký ve svých tvrzeních a slabý v důvodech, tak že se mu mohlo právem říci: »Freund, du bist heftig; du hast Unrecht.« John Lubbock jest na vyšší úrovni a není tak zuřivým jako jmenovaní páni, nicméně nadsazuje přece. V otázce barev květin a hmyzu, byť měl velké zásluhy, přece činí větší důsledky, než sluší konati. Vrcholí pak Lubbock svou chválu hmyzu na str. 45. svého díla citovaného takto: »Jim (včelám) děkujeme krásu našich zahrad, lahodu našich polí. Jim květiny dluhují svou vůni a barvu, ba i svou vlastní existenci ve přítomné své formě. Netoliko přítomný tvar a rysy, stkvoucí barvy, příjemná vůně a květinný med postupně vyvinuly se *nevědomým výborem,* jejž vykonával hmyz, ale i samo spořádání barev, forma, velikosť, poloha pestíků a prášníků — vše spořádáno jest na návštěvy hmyzové, a to v takovém způsobu, aby byl zajištěn onen velký předmět, který mají návštěvy hmyzu vykonati.« (Citováno z Gerarda.) Toť tuším chvály dosť, ba mnoho. Však jakkoliv John Lubbock má velké jméno, že i u nás v »Osvětě« býval citován, přece jeho důvody nemohly uspokojiti jiné badatele, kteří se též přírodním bádáním zabývají, aby jeho vývodům přitakali. John Lubbock mluví o *nevědomém výboru*, jejž konal hmyz. Krásně k otázce této pravil Dr. Gray v Coutemporary Rev. Apr. 1882. p. 609.: »někteří lidé přemýšlejí o *nevědomém úmyslu.* Toť jest většina myslí lidských, tolik jako přemýšleti o *bílé černobě.*« Vskutku musí býti hmyz buď nevědomým neb vědomým pracovníkem. Mnohá, zvláště menší světla evoluční školy všechen uvědomělý postup a účelnosť v tvorstvu upírají. (Allen, Haeckel etc.) Správně však týž Dr. Gray posmívá se impertinentně slovům: arrangements (uspořádání), »adaptations« (upravení), »contrivances« (důmysl, úmysl, záměr atd.). Kde spořádání důmyslné, tam musí nutně býti také důmyslný pořadatel. Tím může býti buď tedy hmyz sám, aneb jest nástrojem »důmyslné intelligence.« Pomáhati si náhodami, jest právě tak důmyslné jako »deus ex machina« ve starých hrách. Dobře praví Gerard, že dle této theorie bychom mohli očekávati obraz ze školy benatské, když bychom kaleidoskopem točili, nebo báseň slavného laureata složenou z liter smíchaných.

»*Bezzákonitosť* aneb variace na zdařbůh byly by *divnou anomalií v tomto světě* zákona, a prazvláštním důsledkem, k němuž dospěli lidé, kteří trvají na všeobecném zákonu přírodním.« Dr. Gray loc. c.

Nám zůstává celá theorie celkem lhostejnou, jakmile se odklidí neduchaplná náhoda, která má býti náhradou za »poslední příčinu.« Nicméně důvody evolucionistů nejsou také, aby nutkaly, ukazují se často vratkými. Uváděti celé spory o různé tyčinky a prášníky patří do odborných listů, proto zde jen něco naznačíme, abychom ukázali obojakosť důvodů.

Panegyriku včel, jak jsme slyšeli z úst Lubbockových, na polovici zvrátí každá včelařská kniha, v níž lze se dočísti, že pozorovatelé včel se domnívají, že *sotva polovice květeny* jest včelami navštěvována. (Viz Liškův spis o včelařství, č. theor.) Toť jest menší důvod, neboť jsou pádnější důkazy, z nichž na jevo jde, že nelze nějaké generální pravidlo stanoviti, aniž by se překročily meze logičnosti. Tresť učení o účinu hmyzu ve květenu vrcholí v zásadách: hmyz návštěvami

svými obstarává[5]) plození květin, a křížováním[6]) zachovává druhy květeny, neboť »příroda hrozí se ustavičného samooplozování.« (»Nature abhors perpetual self fertilization,« dí Darwin.) Další zásadou školy evolucionistské jest, že »žádný druh ustavičně sebe oplozující nemůže trvale existovati,« že »všechny změny květeny staly se vzhledem na křížení, povstávající návštěvami hmyzu, zvláště včel.« Tak citováno z Graye.

Menší světla školy dovolují si daleko smělejší důsledky, které vedou k směšným koncům, jež se podobají dětskému kolotoči. Ku př. každá květina, aby sebe uchovala, musila lákati hmyz pestrou barvou; teď zase se tvrdí, že hmyz svými návštěvami obarvil květiny, je oplodnil a zachoval. Co tedy bylo napřed? Lákala barva hmyz, či hmyz barvil květinu, a to tak prapodivně, že ku př. náprstník strakatě postříkal, kdežto kosatec pestře počárkoval, lilii nechal nedotknutou? Toť bludný kruh.

Barva květu jest dle těchto theoretiků vývěšný štít, dle něhož včela poznává, kde med nalézti může; zde oplodní bylinu a nasytí sebe. Avšak popatřme na květiny polní, kterak rostou. Kolik tu pestrobarevných hub, na něž nesedne včela, kolik pestrobarevných travin, kteréž vábí oko malířovo a nemají květu, na nějž by mohla sednouti včelka neb hmyz. Kdo ty zbarvil? *Kolik květin* a stromů, kteréž mají květ a sou navštěvovány hmyzem, *ale nemají výhody* z nich, již proto ne, *že vítr zanáší jejich prášníky, a ne hmyz.* Jitrocel špičatý *(Plantago lanceolata)* má malou sice korunku, jako celý jest maličký, ale není oplozován hmyzem, nýbrž větrem; odkud a k čemu tedy krásná jeho korunka?

Orsej jarní (Ranunculus ficaria) žlutí z jara lučiny a vábí včelstvo na své květy, ale není od něho podporován v oplozování, což vysvítá z toho, že vůbec *zřídka kdy zasazuje na semeno.* Kde jest evoluce se svými domněnkami? Orsej zastupuje přečetný druh, a má četnější ještě přátelstvo v pryskyřnících (Ranunculus acris, R. flammula, R. scelerata atd.) a celé tyto milliony kvítků, které žlutí z jara zelenou louku, vyvracují evoluční theorii. Koňské kopyto či devětsil (Tussilago farfara) jest skoro nevyplemenitelná bylina, tak bujnou *má plodivosť ne ze semena*, ale z kořene. Každý i menší úlomek křehkého kořene postačí vyhnati novou bylinu téhož druhu. Kde zůstává hmyz

---

[5]) Květiny mnohé zavírají kalichy právě ve dne, kdy život hmyzu má vykonávati úlohu, kterou mu mermomocí chtějí vnutiti evolucionisti. Kozíbrada luční (Tragopogon pratensis L. Klika 187) otevírá květ časně z rána a zavírá před polednem, takže jest v nevýhodě veliké proti ostatním, nicméně jest rozšířenější a otužilejší než leckterá bylina, která po celý den otevírá své vnady hmyzu. Plody její dozrávají hojně. Tragopogon není jediná toho druhu bylina. Již P. Kircher S. J. (r. 1602.) pozoroval, že byliny v různé hodiny otevírají kalichy květové. Linné (r. 1707.) provedl tuto myšlénku a sestavil květinové hodiny z bylin své vlasti. Lamarck (r. 1744.) učinil rovněž tak s květinami své vlasti, což celkem platí i pro naše poměry. Mnohé otevírají květy, když *hmyz jde spat;* nescházejí ani byliny, kteréž toliko v noci kvetou a přece se udržují. Nová potíž pro evolucionisty.

[6]) Trollius europeus jako na vzdory evoluční theorii tvoří v květu svém z prášníků a pestíků takořka ohradu proti všemu hmyzu, aby vyloučil všechno křížení. Tímto tvarem zříká se nešťastný květ všech neocenitelných výhod z návštěv hmyzových, ale nepyká tvrdohlavosť svou vymřením, naopak buji tak jako pryskyřník a orsej. Zástupcové theorie vždy vypráví jen, co jim žene vodu na mlýn; třeba také uznati, že velmi mnoho vody teče jinudy.

se svou »nevyhnutelnou« činností při zachování a oplodňování jednotlivých bylin! Plodivosť mnohých bylin jest tak silna, že pro ni ani *nemohou nasaditi semeno,* tak ku př. *řeřicha luční (Cardamine pratensis)*, kteráž nemůže nasaditi semeno, ježto každá část její takořka, přišedši do země, novou zakládá bylinu.

Toť jen několik příkladů z velmi mnohých a četných řádů. Ostatně kdyby se druhy bylin zachovávaly uvedeným theoretickým způsobem, že totiž hmyz hlavně oplodňuje květy a hojně semen zakládá, jimiž se druhy udržují, musily by naše louky býti již skoro saharami. Dle návodu hospodářských znalců jest nejvýhodnější sekati louku v plném květu. Je-li v plném květu, nemá žádných semen; otava zřídka dozrává, nemá opět mnoho semen a přece každým jarem vidíme na louce rozházenou na tisíce kusů Boží duhu, bez ohledu na množství semen. Klíčivosť bylin není jedině závislou na množství hmyzu; udržují se mnohé i bez semen.

Totéž by bylo opakovati o stromech, z nichž právě nejčetnější stromy jehličnaté (Coniferae) větrem jsou oplodňovány. Evoluční theoretikové tvrdili, že větrem oplodňované stromy kvetou napřed, aby listí nebránilo přístupu prášníků (topol, líska atd.). Jehličnaté stromy jsou stále olistěné a přece se dobře oplozují. Chtěli najíti jinou vytáčku a tvrdili, že mají také stromy *dlouhé čmíří*, kteréž má podporovati oplozování větrem, však jsou coniferae, které vůbec čmíří nemají, jako skotská borovice (Scotch Fir). Tak každé generální tvrzení evolucionistů vyvrací více druhů květin, které jejich theorii odpírají, což při správném výkladu zákona přírodního státi se nemůže. Správná theorie musí vysvětliti všechny úkazy.

Tímto však nejsou vyčerpány obtíže a protiklady umělých výkladů o barvě bylin a jejím vztahu ku hmyzu. Jest pravda, že jsou byliny pestrobarevné a hojně medu obsahující, ale jest též pravda, že jsou byliny a stromy květů zcela nepatrných a hojně medonosných, tak že umělá theorie ihned klesá. Reseda jest bylinka nepatrného kvítku, takořka bezbarvého, přece však hostí více včel, než záhon nejpestřejších hyacintů a strakatých karafiatů! Lípa má malinký nepatrný květ, a jakou jest milenkou včel! Ač lípa nemá takořka kvítku, na němž by stokráte nelezla včelka, přece nezakládá lípa všude na semeno, jak by dle evolučního učení měla. Sám Lubbock doznává, že se u ní theorie jeho neosvědčuje, řka na str. 71.: »návštěvy hmyzu jsou velmi četné (u lípy) a přece v této zemi (Anglii) lípa zřídka zralých semen vydává.« Dle theorie evoluční by lípa musila oplývati semeny.

Podobné věci daly by se uvésti o divokém fíku, javoru a pod. ale věc by se prodlužovala a stávala by se obtížnou. Uvedu ještě některé příklady pestrých květin, kteréž také jsou v křížku s evolucionisty a jejich tvrzením. Mezi pestrými květinami jest v první řadě divoký mák. Dle theorie Lubbockovy a Allenovy by musil oplývati medem — a zatím nemá medu vůbec, a pelu jen málo, a to takého, že jen tehdy jde včela na mák, když nemá ničeho jiného — totiž z nouze. Totéž platí o slunečnici, která má vývěsný štít docela dle evoluční theorie značný, ale včely málo a ještě z nouze na něm se zdržují. Violka vonná (Viola odorata) má krásný květ, jehož barvu hmyz miluje, dává hojně medu, jest navštěvována četně, měla by tedy míti hodně — semena. Zatím však právě tento pestrý, vonný,

včelami navštěvovaný kvítek nezakládá vůbec semena, nýbrž teprve druhý pozdní letní květ, kterýž jest bez krásy a vůně a bez návštěv hmyzu zakládá semeno a udržuje druh milého kvítku. Jest tedy skromná fialka dosti neskromnou, že dovoluje si odpírati modním theoriím evolučním. Podobně jest s maceškami, o níž praví Lubbock, že jest jediná z pěti pestrých druhů v Anglii, kteráž zakládá semeno. Pak prý barva pojišťuje křížení, oplození a láká hmyz, aby zachovala druh květiny. Pominu další květiny mlčením, neboť není článek botanickou statí, ale promlouvá o názorech nových koryfeů vědy. Připojím jen ještě skřipec, který přichystal Gerard na evolucionáře.

Připusťme všechno, co tvrdí a obojakými příklady dokazují, připusťme, že barva skutečně tak působí jak se hlásá, připusťme, že i tvar se přispůsoboval, (což jest ještě méně dokazatelné než o funkci barvy) a ptejme se s nevědomci, jak činíval Sokrates: odkud to, že tatáž včela zbarví chrpu na modro, řepku na žluto, kdežto všechny včely na širém světe nemohou zbarvit bílý květ akátu na červeno? Proto jest v bylinách něco, zač nemohou včelky a co jest od nich docela nezávislé a co *jest rozhodující!* Krásně dí k věci slovutný Dr. Asa Grey (Contemp. R. 1882 str. 606): Začátek jest hlavní věcí .... Aby byla theorie vědeckou, musí dokázati, nebo pochopitelným učiniti, kterak hmyzové návštěvy květin působí, aneb kterak se snaží vyvoditi barvu a kterak zakládají ústroje ..... Potud není jasno, jak návštěvy včel mohou učiniti jediný vlásek bílý nebo černý. *Dle toho, jak se nám věc ukazuje, děkujeme včelám za krásu našich zahrad a lahodu našich polí právě tak, jak jsme k dikům zavázáni listonoši za naše listy. Korespondence by chabla a slábla bez něho; ale tento posel není autorem korespondence*«. Toť věru krásná a klidná odpověď na dlouhé smělé vývody evolucionistů. I když všechny nesprávné praemisy připustíme, zbývá ještě balvan přetěžký: kdo dal základní rysy v květinu, aby se tak či onak vyvinula? Ta krása, která oku lahodí, není výmyslem dělníka, ale stavitele, jinak bychom krásu památných kathedrál musili také přičísti dělníkům a ne architektovi, který na každou okrasu oken učinil nákres, než ji svěřil dělníku k provedení.

Stoupenci evoluce ukazují na obtíže spojené s naukou, že všichni jednotlivci jednoho druhu pocházejí z předka jediného v této formě stvořeného. Vidí-li evolucionisti při této nauce obtíže, mají daleko větší při své vlastní theorii. Byla-li — dle evolucionistů — evoluce nezávislá, nahodilá, kterak lze vysvětliti, že jedincové druhu jednoho jsou si podobni co nejvíce, kdežto příčiny, jež vývoj jedinců prý spůsobily, jsou nejrůznější. Má každé pásmo zemské svou květenu vlastní, nicméně jsou přece přečetní jedincové, jichž domovem jest pásmo studené jako krajiny rovníkové. Pampeliška (Leontodon taraxacum) jest světová bylina, roste v horkém i studeném pásmu, v Americe i Číně, a přece jest všude táž, má tytéž vlastnosti, vyvinula se všude stejně, ač hmyz navštěvující květ pampeliškový v Patagonii není týž, jaký navštěvuje jej v Řecku. Jak vysvětlí evolucionisti totožnost tuto při různých zevnějších nahodilých okolnostech? Není zde větší obtíž ve výkladě evolučním, než ve výkladě, dle něhož bylina vnitrným zákonem nucena byla vyvinouti se tak jak jest a ne jinak? Hmyz jest jen nástrojem, ne však původcem změn. Dle všeho jsou naše známosti tajností Boží přírody ještě tak chatrné,

že nikdo právem se nesmí odvážit generalisovat některou theorii, podepřenou několika vybranými příklady, proti nimž lze uvésti právě tolik protidůkazů.

Právě nejlepší pracovníci v původních odborech neváhají doznati svou nedostatečnosť, kdežto slaboši ve vědě pracují tím směleji ústy. John Lubbock neostýchá se vyznati na str. 178., (Wild Flowers): *Naše známosť tohoto předmětu jest ještě v plenkách* .... Nešťastnou náhodou naše *počátečná pojednání* (pro začátečníky) činí dojem, jakoby naše vědomosť byla daleko úplnější a exaktnější *než skutečně jest* .... Jsem přesvědčen, že málokdo z těch, kdo nepěstují z povolání zoologii a botaniku, dovede si představiti, jak *mnoho* ještě zbývá zjistiti i při *nejobyčejnějších a nejčetnějších* druzích.« Toť vyzvání vědce; jinak ovšem mluví Allen, Haeckel a po nich jejich trakařníci. Toto vyzvání má ovšem ještě více variantů; tak píše Lubbock jinde (str. 19): »Jest obtížno objasniti příčinu vztahu mezi květinami a hmyzem, na základě hypotése o slepém instinktu hmyzu«. Všemi možnými výklady evolučními zůstává hlavní otázka netknutou: *Kdo jest první Umělec, jenž zhotovil plány?* Lidé, kteří nemají jasnou představu čísla »tisíce«, házejí »milliony« jako jedničkami, ne tak vědcové pravého zrna. Prof. Weismann ve svém spise »Studie o theorii descendenční«, kterýž přeložen byl též do angličiny a sám Darwin napsal předmluvu k jeho překladu, dí (II. p. 716.): »nyní věříme, že organická příroda musí býti myšlena jako mechanická. *Však následuje z toho, že musíme úplně* ***zapírati První Universální Příčinu? Zajisté ne;*** *bylo by velikým klamem, kdyby někdo chtěl věřiti, že pochopil vesmír, stopuje přírodní zjevy až k mechanickým prapříčinám. Zapomněl by, že naše rozumová touha po příčinnosti není ukojena, přijmeme-li hmotu věčnou, s věčnými zákony.* Nejprvé žádáme výklad fakta, že jest všude vztah mezi částkami vesmíru«. Týž autor, nad nějž sotva lze nalézti vyšší autoritu, cituje s pochvalou slova pána z Baerů: ***Zákony přírodní jsou trvalými výrazy Vůle Tvořivé Prvopříčiny»*** (The laws of nature are permanent expressions of the Will of the Creative Principle«.) Proti takovýmto zásadám nemáme čeho namítati. Můžeme opět pozorovati, že zástupcové pravé vědy nezápasí se sv. křížem, ale národ sofistů, jejichž hlavním nástrojem myšlení jsou plíce a jazyk, nemohou důsledky svých bádání srovnati s věrou. Poněvadž pak v Athénách byl toliko jediný Sokrates a celá agora plna sofistů, stalo se, že Sokratovi podán byl pohár jedu a sofistům vavřín. Člověku maně napadají slova Schillerova:

»Ich sah des Ruhmes heilige Kränze
auf der gemeinen Stirn entweiht.« (Ideale.)

Co drobným hlasatelům evoluce schází na vědě, nahražují negací všeho nadpřirozeného. Bohu v přírodě dávají s bohem, aby v průvodu vítězoslavném Velkého Přemožence vedli. Ubozí pidimužíci.

V naší literatuře jest osudným zjevem, že béřeme moudrosť svou ze západu, a to právě od lidí sice smělých, ale malého ducha. Poznáme to při citování pramenů: všude čteme Haeckel, Karl Vogt. V »Osvětě« uveřejnil Dr. Vilém Kurz článek »o strategii tkaniv« (r. 1880. st. 670). V článku jest několikráte citován Haeckel a konec jest Haecklovské theorie hoden, zníť: »Který jest tento poslední účel? Jest to naše živobytí, život celého státu buněčného. Dříve

panovala o příčinách života zvláštní domněnka. Neznajíce původ životních výkonů, podložili přírodozpytci těmto složitým dějům zvláštní sílu životní. Nové výzkumy, zejména pomocí drobnohledu, roztrhly tajemnou roušku, ve kterou se tato neznámá síla halila. A ejhle, místo hledané síly jedné, objevil se oku udiveného pozorovatele pestrý roj pracujících buněk, jenž přese všechnu mnohotvárnost podoby a práce jako jedno tělo žije, pracuje, roste a cítí«. Gorgias by mohl míti nad tím radosť. Na místo x položilo se v rovnici y a plesá se, že jest rozluštěna. Výsledek uvedených fakt a výroků hlavních kapacit jest, že daleko více tvrdí se, než dokázáno jest a dokázati lze. Felix, qui potuit rerum cognoscere causas, praví římský básník, ale tím šťastným není, kdo fantasií opírá hypotésu. Vidíme, že skuteční koryfeové s úctou mluví o »první prapříčině«, jenom že se stydí jako druhdy Nikodém jasně pronésti slovo Bůh, snad pro strach před židy. Menší vědci vynechávají i zmínku o první příčině a ještě menší ji popírají docela. Darwin, — tuším, že sám Čelakovský tak vypráví, — nazval nesmyslem považovati jej za atheistu. Weisman a Baer mluví o prapříčině tvořivé, Lubbock doznává svou neznalosť a vůbec nedostatečnosť vědy, Allen si již troufá určitě vyložiti vše a jiní upírají i první příčinu. S povrchní vědou se pojí skepse a nevěra. Toť dávno prohlášeno od Bacona Verulamského, kterýž kromě svého pověstného výroku, že povrchní věda odvádí od Boha, ale hluboká k Němu vede, pravil též, že *víra jest vůní vědy*. Věda bez víry zapáchá. (Dokončení.)

Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu roku 1893.

(Kongres všech náboženství v Chicagu.)

Dle anglického a dle Przeglądu powszechneho od Michala Żmigrodzkiho podávají *Fr. Fryč* a *P. Aug. Kubeš*, Ord. Cap.

(Pokračování.)

Veliký dojem způsobilo a nezůstane zajisté bez vlivu na budoucnosť protestantismu sezení ze dne 21. září. Pastor Caudlin, jehož později lépe poznáme, dlouholetý misionář v Číně, který tam získal i jakousi hodnosť doktorskou a na kongresu v přiměřeném kroji vystupoval, dal návrh, aby přítomní Hindové, Číňané a Japonci pověděli své mínění o misiích *křesťanských (recte* protestantských) ve svých krajích. Svolili, mluvíce většim dílem jen všeobecně; některé však výroky byly tak ostré, že dávají nejsmutnější svědectví misiím protestantským. Hlavní důvod spočívá v osudném rozkladu na sekty. Každá zakládá si zvláštní dům misijní, z čehož povstává podlé, žádného prostředku neštítící se závodění.

»Posýlejte k nám,« volal Darmapala, budhista, »lidi obětovné, plné milosrdenství a snášelivosti a ne ziskuchtivé sobce! Pamatujte,

že v našem kraji jsou jiné názory a jiné mravy — vaše jatky naplňují nás hnusem a hrůzou. Takového christianismu my nechceme! Řekněte svým misionářům, aby napřed naučili se náboženství tuzemců! Buddhističtí misionáři byli chudí, působili na mravnosť lidstva a zmírnili divokou povahu Mongolův; vaši misionáři přicházejí oblečeni jako komedianti, s biblí v jedné ruce a s butelkou rumu ve druhé.« — Narasimacharia, bramín, vysvětlil dostatečně, proč protestantské křesťanství v Indiích tak mizerně prospívá. »Ten kraj viděl tolik systémů náboženských, které tam vznikly a zhynuly beze stopy, a byla to přece vyznání národní, tam vytvořená — jak můžete tedy žádati, abychom přijali náboženství přinesené z ciziny a k tomu takové, které nás nutí, abychom zabíjeli zvířata a jedli jejich maso? To je povaze naší úplně na odpor. Pokud vaši misionáři budou za první krok k obrácení považovati jísti maso, potud náš kraj bude odporem k učení křesťanskému naplněn. Řekněte svým misionářům, ať se přiodí žlutým kaftanem našich mnichů — bramínů, ať tak chodí od domu k domu! Ať nedbají posměchu! Kterému z proroků se neposmívali? Myslíte, že vám theorii povídám? Ne! . . . před dvěma sty lety jednal tak chudý Jesuita, otec Beschi, a byl všude vážen; v Maduře byl přijat od krále a četl před ním poemat o životě Kristově. Učte především můj lid, zušlechťujte jej, a on přijme učení Kristovo!« Podotkl též, že viděl v Pondišery katolické Hindy, kteří veřejně vydávali se za křesťany. — Jiný bramín, Satsumachira, vynášel v krátké promluvě zásluhy armády spásy, které v Evropě se pošklebují a které Hindové velmi si váží, a pak volal skoro zoufale: »nešťastná hodina, kdy noha Angličanova poprve stanula na půdě rodné mé země, v Indii; nešťastná hodina, kdy poprvé poznali jsme civilisaci evropskou, která z lidu mého dělá pijany a hovada!« Z protestantů nikdo ani nehlesl, ani slůvkem proti tomu se neozval . . . toliko katolický biskup, Keane, mluvě druhého dne o milosrdenství, dodal na konec v tonu největšího rozhorlení slova: »Z celého srdce přisvědčuji těm nářkům, které včera večer zněly z této tribuny! Hanba těm, kteří hladovému Hindovi podávajíce pokrm, násilí činí jeho náboženskému přesvědčení! Ti prznί sebe i křesťanství!«

Na tuto diskussi o misiích »*křesťanských*« vztahují se též uvedené debaty methodistů a úsudek pastora Cooka o stanovisku katolíků v parlamentě, o významu jejich pro budoucnosť, jakož i o budoucnosti protestantských misií. Japán, Harnichi, Kozaki, volal též, že nechce křesťanství, v němž jest samé sektářství. Nevím opravdu, jestli kdy dostal protestantismus tak ostrou důtku za svoje sektářství, jako teď, a to *coram toto orbe*. Ti, kteréž jezdí obracet, obraceli v náboženském parlamentě je samé.

Tím končím přehled křesťanských skupin nekatolických. O přednáškách jejich nemohu ničeho říci, co by těsněji souviselo se srovnávacím studiem náboženským. Z druhé pak strany je bezúčelno, zaznamenávati ku př. takové věci, že při řeči pastora Milla o Vykupiteli světa lidé plakali, že tlustý pastor Cook v nadšení tak třásl hlavou, až rubínová jeho líce chvěla se jako rosol, že v zápalu dupal nohou a nadělal prachu, že sedící na tribuně se smáli a my zpravodajové pod tribunou se dusili; že leckterý řečník hned z počátku bavil posluchačstvo zdařenými i nezdařenými žerty a vtipy, což u tamějšího obecenstva jest velmi oblíbeno a mnoho přispívá *ad captandam bene-*

volentiam atd. atd. To jsou věci patřící k dějinám literatury a krasořečnictví tamějšího, ale nikoli k popisu náboženského parlamentu. Postupme tedy k charakteristice jiných skupin náboženských.

Židé zaujali na kongresu zvláštní, neobvyklé stanovisko. Z celé literatury talmudistické a z poetických tradic rabínův uvedli sotva několik úryvků; základem jejich přednášek byl Pentateuch a Proroci; velmi často dotýkali se Nového Zákona a osobě Kristově vzdávali neobyčejnou úctu. Důležitým a přísně vědeckým byl traktát rabína Wisea, v němž projednával historii pojmu o Bohu ve Starém Zákoně, počínaje od Elohim (hebr. »síly«) a konče Jehovou, Bohem ochráncem říše a národu israelského. Pereira Mendez kladl důraz na zásadu bratrstva všech lidí, zjevenou od samého Boha slovy Starého Zákona: »Syn můj prvorozený jest Israel« — ostatní pak národové jsou mladšími syny jeho. Zmínil se o ohromném působení Starého Zákona na náboženské dějiny východu; sotva židé přinesli svaté knihy do Babylonu, povzneslo se na novo náboženství Zoroastrovo, a současníky byli Konfucius i Gautama Buddha. Obchodní a kolonialní styky židovské zanesly všude símě víry v jednoho Boha. Zamítaje výčitku exklusivnosti, činěnou židům, tvrdil, že k tomu jsou nuceni; v celém světě chtějí prý mír a bratrstvo lidí, všeobecné štěstí, ale člověčenstvo myslí toliko na vojnu — jen v Evropě máme 22,000.000 vojáků. Přednášku skončil vyzváním k všeobecné snášelivosti náboženské a připojil rabínskou pověst: »Když anděl vyhnal první rodiče z ráje, zatřásl tak silně branou z démantů, že rozpadla se na samé kousky, které rozsypaly se po celém světě. Dnes nalezají lidé ty drobty, a každý se domnívá, že toliko on má ten pravý, a nevědí, že všechny jsou jednoho původu. V budoucnosti někdy složí Bůh všechny kousky jedním rázem.« V podobném smyslu hovořil rabín Gotheil, mluvě o velikosti Mojžíšově: »Proč bych neuznával jiných náboženství? Proč bych se i od nich neučil pravdě? Či působím tím ujmu své víře v Mojžíše? Přestalo proto slunce jasněji zářiti, když věda dokázala, že není středem všehomíra, že jsou jiná ještě rovněž veliká slunce? Mojžíš zůstane vždy mužem ohromného významu. Každá synagoga, každý kostel křesťanský, každá mečeta jest pomníkem jeho velikosti. Než i Kristus byl ukřižován, aby se naplnila slova Zákona!« Ještě větší krok ku křesťanství udělal rabi Lyon, mluvě o tom, co židé učinili pro civilisaci. »Především mějme na paměti,« pravil, »že bibli, Starý i Nový Zákon, dali světu židé. Na věci nic nemění, že naše náboženství nečítá Nového Zákona ke knihám kanonickým, vždyť sepsán byl přece od lidí našeho pokolení . . . Ukažte mi knihy kteréhokoliv národa, v nichž by nejhlubší taje duše nalezly tak vznešený výraz, jako v našich knihách? Kde jest taková touha po spojení s Bohem, jako v žalmech? Kde větší ošklivosť a rozhorlení nad hříchy a nepravostmi, jako u našich proroků? Kde ukážete mi takový obraz lásky a obětivosti jako v evangeliích? . . . Ejhle, před 2000 lety, tam uprostřed národa našeho stanul duch lidský na takové výši, že od té doby ani o krok ku předu nepostoupil! Desatero přikázaní a učení Pavlovo kdyby se vtělilo v život, byla by země rájem. Kde ukážete mi příklad tak horoucí víry, jako v Abrahamovi? Kde vyšší výraz nezištného patriotismu, jako v Mojžíšovi? . . . karatele kleslého lidu, jako v Jeremiášovi? . . . zapření sebe, jako v Pavlovi? Ježíš náleží veškerému člověčenstvu a proto v nepaměť vešlo, že i On byl židem,

že ho Judea zrodila a vychovala Galilea. Neodvažuji se vylíčiti charakteru a vlivu Ježíšova na pokrok člověčenstva — kdybych chtěl dostáti tomu úkolu, musil bych býti vševědoucím! . . . Tu chtěl jsem jenom uvésti na paměť národnosť Toho, v němž ohromný díl pokolení lidského ctí nejvyšší svůj ideál. Vím dobře, že židé ohromnou většinou neuznávají ještě velikosti Ježíšovy, ale důvodem toho bludu jsou theologické názory co do Jeho osoby a mimo to krutá pronásledování židů ze strany těch, kteří jméno Jeho nesou. Než z toho jména, z té postavy vyplynulo tolik požehnání, tolik zušlechtění na člověčenstvo veškeré, že nevidím důvodu, proč by židé neměli Ho uznati za největšího ze svých mistrů. Ten účel mají hlasy, které v poslední době ozývají se v našich synagogách.« Rabín Silverman mluvil rovněž o Kristu, dovozuje, že Ho neumučili židé, nýbrž Římané, obávajíce se Jeho vlivu; že podlehl osudu všech velikých lidí, kteří hynou pro pravdu.« Zbývá ještě řeč rabína Hirsche, o té však zmíníme se na konci tohoto pojednání.

Jdouce pořádkem geografickým, přicházíme k *mohamedanismu*. Nutno uznati, že byl praslabě zastupován, ne sice počtem těch, kteří o něm mluvili — byliť čtyři a mluvili šestkrát — nýbrž tím, že názory jejich se křížily. Opravdový musulman, Kirechtian z Cařihradu, ujišťoval jen, že souvěrci jeho o kongres velmi se zajímají. Sanna-Abou-Naddara nazval sebe deistou a mluvil jen o záležitostech všeobecných. Tvrdil, že Mohamed měl srdce k otrokům. — Proč tedy otroctví nezrušil? Míti srdce k otrokům a otroctví uznávati, nijak se neshoduje. Tvrdil také, že Mohamed a nástupcové jeho ženy si vážili (a to měl pravdu) a že v těch dobách žena stála na vysokém stupni. — Proč tedy svých citův a své theorie neuvedli ve skutek, nevymezili zákonem náboženským? Společenský úpadek ženy nebyl by se pak u nich stal toliko otázkou doby. — Nejchatrnější byl výstup jakéhosi Webba, Angličana, jenž před 20. lety přešel k mohamedanismu. Pověděv s velikou emfasí, že polygamie není v duchu koranu a uznávaje ji tedy za chybu, hlásal za chvíli po tom s důrazem, že i při polygamii možno býti dobrým křesťanem. Okamžitě ozývali se posluchačstva výkřiky: *Shame! shame! off! off!* Dále tvrdil, že rovněž není v duchu koranu šířiti víru zbraní: nejzajímavější však byl názor, že otroctví jest v úplné shodě se zásadou bratrství, které jest základem nauky koranu. »Poměry společenské činí člověka svým otrokem, ale přes to jest stále mým bratrem.« Konečně pravil, že toliko Amer-Ali ve svém díle. *The Spirit of Islam* představil mohamedanismus v pravém světle. Vyjímalo se to divně vůči tomu, co mluvil Washburn, předseda Kolegia v Cařihradě, nazývaje Amera-Aliho musulmanským Renanem. V příčině pak polygamie předčítal za několik dní na to Dr. Post všechny úryvky z koranu, které tak zjevně hájí polygamii, že ani jednoho komentáře nebylo třeba dodati.

Ctitelové ohně, ***Parsové,*** měli dva zástupce. Jeden z nich Jimaňi Modi, měl o učení Zoroastrově delší pojednání, jehož větší část věnoval důkazu, že dualismus jest v tom náboženství věcí toliko zdánlivou, že názor ten vyvinul se následkem chybného porozumění jména Ormuzdova, který jest nejvyšší bytostí. Co v obecné mluvě zove se Ormuzdem a Ahrimanem, jest jenom symbolisováním síly

tvůrčí a ničivé, jejíž zjevy pozorujeme stále a všude v bytu viditelného světa.

Hinduismus měl devět representantů, patrně jen z hlavních vyznání; obsahuje hromadu nejrozmanitějších náboženství od atheismu až k monotheismu. — Manilal-N.-Diviwedi a Vivikananda, mnich bramínský, představovali *braminismus;* podotýkám, že ve velmi mnohých věcech si odporovali. Prvý hlásal, že idea Boha, jakožto bytosti stojící mimo stvoření, bytosti rozdílné od světa, jest naprosto protivna duchu hinduismu, že Višnu není Bohem — Tvůrcem podle našich pojmů, nýbrž duší a bytností všeho, co na zemi jestuje. Mluvě pak o snášelivosti, jakou Ind má ku každému náboženství, vysvětloval tu jeho víru: »jako všechny prameny tonou v moři, tak všechny modlitby jdou k Bohu« . . . k jakému, táži se? — Snad k tomu, jehož část vězí ve stole, při němž sedím? — Vivikanda dokazoval, že ve víře jejich není polytheismu, že všichni ti bůžkové představují jen jedno božstvo, neboť Ind modle se k nim, nazývá každého vševědoucím, všemocným atd. Jak však pojem vševědoucnosti a všemohoucnosti sloučiti s pojmem neosobního božstva? Mluvě o metempsychose, vysvětloval zapomenutí na minulý život dosti obratně. »Hleďte«, řečnil, »v tom okamžení, kdy k vám mluvím anglicky, nepamatuji se ani na jedno slovo mateřského jazyka svého, a přece ho znám!« Utonutí člověka v Brahmovi, ve všemmíru, nazval nejvyšším štěstím; neboť cítí-li se člověk šťastným v jednom těle, čím šťastnějším bude v pocitu, že sloučen jest s celým světem? . . . Logicky jest to rozumováno; nastává toliko maličká otázka: čím to pocítí, když jeho osobní duch utone v neosobní bytosti Brahmově? Pravil též, že všeobecné náboženství jest v budoucnosti možno, neboť Krišna prý řekl, že »on jest v každém náboženství, jako niť ve tkanici perel« — a skončil tím přesvědčením, že se to stane v té zemi, »která rukou svých neposkvrnila krví lidskou, která ničeho o tom neví, že nejkratší cesta k bohatství jest násilí a olupování bližního! Ameriko! čest tobě!«

Náboženství *buddhistův* zastupovali: Dharmapala z Cejlonu a kníže Chandradat ze Siamu. Dlužno doznati, že často bylo jim těžko rozuměti. Chandradat vysvětloval metempsychosi a třeba přiznati, že na základě svých názorů na svět, úplně logicky. Na světě nemá nic samostatného bytu, všechno jest částí všehomíra, která v dané chvíli a na určitý čas přijímá na se ten neb onen tvar. Což tedy přirozenějšího, než ona částka všehomíra, kterou teď spatřujeme v podobě člověka a která v tomto životě hověla krvežíznivým vášním, hned po rozkladu nynějšího tvaru svého přechází ve tvar tigra, levharda atp.

Pan Virchand Gandhi byl zástupcem sekty *jainismu,* již bramíni nazývali atheistickou; proč, věru nevím. V promluvě na rozloučenou při posledním sezení nazval se Gandhi sám pohanem; mám ho však silně v podezření, že výrokem tím dělal si z bramínův a buddhistů šašky. Nauku náboženství toho, staršího prý braminismu, podával následovně: svět nebyl nikdy stvořen, jestuje od věků, ale jsoucnost jeho jest nepřetržitou řadou vzniku a zániku. Vesmír má devět důchodů svého bytu; první jest duše, která myslí a cítí — druhý jest neduše, t. j. protiva prvé; třetí a čtvrté jest zásluha a nezásluha

atd., devátý božství Moksah. Božství to vybíhá ve čtyři stavy jestoty: první bez citu, druhý s citem — to jest rostlinstvo a zvířectvo; třetí rozumový člověk; čtvrtý dokonalejší a nejvyšší — božský Moksah. Duše a neduše jestuje od věků, nemohla tedy býti stvořena, a proto není ani Tvůrce. Co nového pověděli tedy Büchner, Haeckel & Comp.? Dodávám, že i ona sekta věří v metempsychosi jako bramíni a buddhisté, že má vyvinutý systém kněžský od nejnižšího stupně až k velekněži. Jakým právem ji tedy bramíni nazývají atheistickou — nechápu.

Ohromné důležitosti pro budoucnosť jest nedávno povstalá a teprve 6000 členů čítající sekta *Bramo-Somayů* (doslovně: shromáždění Bramovo). Hlavním zástupcem jejím byl kněz Mozoomdar, od něhož slyšeli jsme následující z dějin sekty: »Před 60 lety ctilo se v Indii tisíce a tisíce bůžků, a nikdo tomu nebránil. Tu Dohan Roy napsal knihu, že jsou falešnými. Strašné pobouření povstalo proti němu po celé zemi, vlastní rodiče vyhnali ho z domova. Počal tedy apoštolovati a hlásati své zásady. Roku 1830. založeno bylo ono Shromáždění Brámovo, a za hlavní článek víry přijat monotheismus na základě knih védy a upanišad. . . . »Než Bůh nás dále vedl, opakuji ještě jednou: Bůh! nikdo z lidí, žádný misionář, nikdo stojící mimo shromáždění naše! Studujíce svaté knihy svoje, vzali jsme do rukou i knihy jiných národův a tu spatřili tolik vznešených, tolik velikých, od Boha nadšených pravd, že jsme neváhali připojiti ku svému systému všechno, co dobrého jsme nalezli v bibli, ve védách v zend-avestě, v koránu a náuce Budhově.« . . . »Všude, všude jest Brám,« volal v jiné přednášce, a to slovo značí: Bůh jest veliký a veliké jsou skutky jeho. Trůn Jeho jest v nebi, a země podnož nohou Jeho; kniha stvoření toť jazyk Jeho, příroda celá, toť slovo Jeho zjevení . . . Hora Sinaj stále dýmá a chvěje se hromy, ale není těch, kteří by hlasu tomu rozuměli. Co bylo pravdou před Kristem, jest pravdou i po Kristu, jak pro Asii tak pro Evropu . . . Ať člověk hledá Boha ve vlastní hrudi! . . . Asie Ho tak hledala a dala světu. Jan Křtitel toť příklad zapírání sebe; my všichni jdeme za ním a vrchol obětování se jest tam na Kalvarii . . . Věříme v budoucnosť svého shromaždění, s horoucí věrou opakujeme slovo Ezechielovo: »A aj! sláva Hospodinova přichází cestou východní! . . . Druhým nástupcem Bramo-Somaye byl Nagarkar. Tu tresť jeho řeči: »Různí-li se písma, schází-li víry, tu ať člověk hledá ve vlastní duši. Bůh jest pro všechny týž, a věříme, že Duch Boží jest ve styku s duchem lidským. On jistě nenechal člověčenstva beze svého vlivu. On i dnes mluví tak jako v dobách proroků. Králem proroků jest Kristus, leč abychom Ho uznali za Boha, nejsme ještě tak připraveni, jako byli naši bratří na západě!« *(but we are not prepared to deify him as are our brothers of the west).* Ochotně přijmeme pravdy křesťanské, jako pravdy jiných proroků, než chceme, aby nám je Bůh podal přímo do duše naší. Nazývají nás bramo-somaysty eklektity. Ano! naše shromáždění jest inklusivní, neboť věk nynější vyžaduje uznání pravd všeobecných a proto věříme, že úkolem bramo-somaye jest šířiti všeobecnou lásku a svornosť. My jsme odstranili uctívání bůžků, my jsme odstranili kasty, my jsme vymohli zemský zákon, uznávající smíšená manželstva z různých kast a manželstva vdov, my jsme založili školy pro muže i ženy. Praví se, že každé náboženství musí

býti reformováno; pravda však také, že každá reforma musí se opírati o náboženství . . .« Tu vidíme druhou *společnou* církev, tam na jižním východu a ještě spatříme třetí, a to dvojitou, na nejvzdálenějším východě, v Japánsku. Ten proud, kterým malé organismy náboženské srážejí se ve větší, jest dnes proudem všesvětovým.

(Dokončení.)

Národopisná výstava československá v Praze roku 1895.

Píše Dr. *Antonín Podlaha.*

Byl to okamžik dojemně úchvatný, když v památný den 15. května t. r. v nádherné síni národopisného paláce zavzněl velebný chorál Svatovácslavský, do jehož zvuků mísilo se vzdálené znění zvonů výstavního kostelíka. Mnohému z přítomných bezděky zachvěla se hruď posvátným nadšením a v oku zatřpytila se slza. V tom okamžiku spočívalo na celém shromáždění kouzlo tklivé poesie náboženské, která povznáší člověka ze rmutu všedního života k ideálům nejčistším, tlumíc sobecké vášně v srdci jeho zmítající a vzbuzujíc v něm úmysly šlechetné a krásné. Naslouchajíce zvukům velebného hymnu, zdaž vzpomenuli sobě přítomní na doby dávno minulé, kdy nejen při událostech podobně radostných, jako byla slavnosť zahajovací, nýbrž i v největších útrapách a strastech zaznívala v národě českém tato píseň plná důvěry v ochranu Boží na přímluvu svatého dědice země České? Zdaž tanulo jim na mysli, že každý jednotlivec ze všech sil svých přičiniti se musí o zachování a povznešení svého národa, a zdaž obnovili v srdci svém pevné předsevzetí, že chtějí věrně a obětavě sloužiti svému národu? Bylo patrno, že v dojemné té chvíli skutečně v myšlénky podobné pohrouženo bylo celé shromáždění . . . Ó, jak tklivě zněla právě na tomto místě a v této době slova prosebná: »Nedej zahynouti nám ni budoucím.« Vždyť blažená budoucnosť našeho národa nikterak není dosud zajištěna, ano vydána jest dnes více než kdy jindy hrozivému nebezpečí. Jazyk Svatováclavský zatlačen z mnohých krajin, kde druhdy neomezeně vládl, a dosud u mnohých jest v opovržení. Starobylé poctivé a šlechetné mravy a obyčeje odkládá náš lid spolu s krojem národním. A přístupen jsa přespříliš vlivům cizokrajným, oddává se v době poslední z části i lhostejnosti k národnosti své i k víře po otcích zděděné. Nemohla býti tudíž významněji zahájena výstava národopisná nežli hymnem Svatováclavským. Vše zajisté, co do ní jest sneseno, jest projevem a ovocem svéráznosti národa českého, jež věru má svrchovaně potřebí, aby vůči nepřátelům vnějším a vnitřním stála pod ochranou nadzemskou. A nemohla býti ani jinak případněji zahájena letošní výstava, která ve všech částech svých nese na sobě ráz Svatováclavský, to jest eminentně katolický.

Přebohaté exposice v úpravných místnostech výstavních ladně uspořádané těší se již po několik neděl obdivu přečetných navštěvo-

vatelů, jichž čítá se již na statisíce. Než málo komu asi připadne na mysl, co práce, starostí a námahy bylo potřebí, nežli jednotlivé předměty byly pro výstavu získány a v celek uspořádány. Jest sice vůbec známo, s jakými obtížemi a překážkami zápasiti musil celý podnik výstavní, nežli uveden byl ve skutek, méně však známy jsou obětavé práce jednotlivých odborů na výstavě zastoupených. I pokládáme za svou povinnosť, abychom především vylíčili stručně *průběh prací*, jež pro výstavu národopisnou vykonal odbor nám nejbližší, totiž *odbor pro náboženství katolické*, jehož exposice dle svědectví i posuzovatelů jinak předpojatých tvoří jednu z nejstkvělejších částí výstavy.

Do programu NVČ pojato bylo mezi tak zvané *kulturně-historické přídatky* ovšem i *náboženství katolické*. »Národopisná výstava československá«, praví se ve zvacích přípisech na počátku roku 1894. rozesýlaných, »má předvésti všecky vrstvy a všecky stránky našeho národa. Tu ovšem jest nutno, aby stkvěle zastoupeno bylo i *oddělení církevní*, tak významné pro naši kulturní historii.« Těmito přípisy, jež podepsány byly vldp. Msgr. *Ferd. J. Lehnerem* a hrabětem *Lažanským*, dán byl zároveň podnět ke zřízení odboru pro náboženství katolické. »Dovolujeme si Vaší Důstojnosti,« čteme v nich dále, »předložiti návrh takovéhoto oddělení s prosbou, abyste ráčil ku provedení jeho přispěti rukou pomocnou, a nám laskavě odpověděl, zda přistupujete k odboru, který o zřízení církevního oddělení na výstavě bude pečovati, vyprošujeme si posudek neb opravy téhož. Vzpomínajíce vzácných buditelů našich z kruhů kněžských, vzpomínajíce lásky, kterou lne dosud duchovenstvo k lidu, z jehož krve pochází, vzpomínajíce přízně, již i nyní v odborech národopisných a při národopisných výstavkách naše duchovenstvo osvědčuje, anyť mnohé výstavky uspořádány byly hlavně jeho přičiněním, doufáme, že přimkne se k plodné práci celého národa, jehož idealním cílům samo nebe požehná.« Rozesýlaný tehdy zároveň návrh náboženského oddělení katolického zněl takto: »I. *Cyrillo-Methodějské oddělení* (mapa cest jejich, mapa jejich diecese; všeliké památky po svatých věrozvěstech, literatura cyrillo-methodějská atd.) II. 1.) *Historické mapy církevní:* diecése, vikariaty, fary, kláštery, obrazy chrámů a klášterů (v historickém postupu). 2.) *Statky církevní* (mapy, diagramy, obrazy). 3. *Osobnosti* z církevní historie (podobizny). 4.) *Školství* při farách, klášteřích a pod. (mapy, diagramy, hist. památky, obrazy). 5.) *Statistika církevní* (humanita, spolkářství, rozvoj řádu atd.). 6.) *Znázornění her* (pašijových a pod.) slavnosti atd. (obrazy). 7.) *Literatura církevní:* bully, past. listy, kancionály, theologická literatura, bible, statistika literatury církevní a pod. III. *Církevní umění:* stavby, řezby a malby, zlatnické umění, vyšívání (ornáty, roucha), miniaturní kresby (kancionály) atd.«

Jméno tak zvučné, jako jest jméno Msgra. Ferd. J. *Lehnera*, jenž na zvacích přípisech byl podepsán, podávalo plnou záruku, že oddělení katolické bude uspořádáno výborně, ujme-li se ho přední tento znalec umění církevního, jenž dovedl na jubilejní výstavě v oddělení retrospektivním tak vzorně sestaviti bohatou skupinu uměleckých předmětů církevních. Než pohříchu nucen byl Msgr Lehner vzdáti se dalších prací pro NVČ, jsa cele zaměstnán prací rovněž veledůležitou, totiž dokončováním monumentálního svého díla o románském slohu v zemích koruny české.

V první schůzi katolického odboru konané dne 28. března 1894., kterou zahájil jednatel NVČ Dr. Kovář, vykonány byly volby, jež měly tento výsledek: za předsedu zvolen byl vysdp. *Ant. Hora,* děkan metropolitní kapitoly u sv. Víta, za místopředsedy zvoleni: vysdpp. Dr. *Klement Borový,* prelát scholastik metropolitní kapitoly v Praze, a Dr. *Václav Horák,* velmistr řádu křižovníků v Praze, a za jednatele *K. Konrád,* gymn. katecheta. Bohužel nemohli zmínění vysocí hodnostáři církevní volby přijati, nicméně však radou i skutkem odboru katolickému veliké služby prokázali. Předsedal tudíž dalším schůzím jednatel prof. *K. Konrád,* jenž s nevšední horlivostí čestného úřadu svého se ujal. Ve schůzi konané dne 18. dubna 1894. přijato bylo rozdělení materialu, tak jak navrženo bylo v »Katechetických Listech« p. prof. *Duškem* a jež pak v následujících schůzích poněkud byvši porozšířeno a zmodifikováno — uveřejněno bylo ve »Vlasti« roč. X. str. 855—6. Zatím hlásili se již četní pracovníci: farář Kristin *Plodek* v Metličanech nabídl se, že vypracuje tyto historické mapy: 1. Církevní mapu Čech od založení arcibiskupství Pražského až do válek husitských. 2. Církevní mapu Čech od husitských bouří 1419. až do 30tileté války 1618—1648. 3. Církevní mapu Čech po založení nových biskupství Litoměřického 1655. a Králové-hradeckého 1664 až do časů císaře Josefa II. a 4. Církevní mapu Čech od časů císaře Josefa II. (od založení biskupství Budějovického r. 1785.) až do naší doby; profesor *J. Vávra* přislíbil mapu panství a statků stavů katolických a nekatolických před r. 1618.; prof. *Vacek* uvolil se sestaviti mapu románských kostelů v Čechách, p. prof. *Braniš* podobnou mapu kostelů gotických. Ve schůzi konané dne 2. května 1894. nabídl se Dr. *Al Soldát,* že vypracuje chronologický přehled dějin kníž. arcib. semináře a spojených s ním kollejí premonstratské a cisterciácké, jakož i mapu klášterních škol v Čechách; prof. *Xaver Dvořák* uvázal se v sestavení diagramu katolického básnictví.

V květnu uveřejněn byl přijatý program odboru katolického v různých časopisech. Ve schůzi konané dne 6. června 1894. zvolen byl farář *Fr. Ekert* za delegáta instalačního odboru. Zároveň oznámil prof. *Konrád,* že zhotovil již dvě mapy, na nichž naznačena literátská bratrstva v době předbělohorské i pobělohorské.

Různým farním úřadům v Čechách poslány byly v červnu žádosti, aby pro církevní odbor NVČ poslaly seznam cenných památek uměleckých; pohříchu měla žádosť tato toliko nepatrný výsledek. Zatím nastaly prázdniny, v nichž sice nebyly konány společné schůze kat. odboru NVČ, za to však tím horlivěji pracovali jednotliví členové jeho na úkolech, v něž se byli uvázali; zejména prof. *Konrád* na feriálních cestách svých horlivě shledával vhodné předměty pro výstavu kat. odboru a vybízel majetníky jich, by je pro výstavu zapůjčili. Než uprostřed zdárně rozpočatého díla povolán byl svědomitý a obětavý tento pracovník na věčnosť. Smrtí jeho utrpěl katolický odbor NVČ ztrátu velikou. Teprve dne 23. listopadu 1894. konána byla opět schůze, v níž na místo zvěčnělého zvolen byl vldp. *Fr. Ekert,* farář u Panny Marie Sněžné v Praze.

Ve schůzi této a následujících přikročeno bylo k systematické práci, kteráž náležitě zorganisována a rozdělena byla.

Installační práce vzali na se farář Ekert, kaplan Jos. Svoboda, provisor Ed. Šittler a kaplan Jos. Šimon, vyjednávajíce s výkonným

výborem o příhodné místo a vybírajíce z došlých již zásylek předměty hodící se pro církevní oddělení.

Na základě usnesení, že výstava uměleckých předmětů má býti společným dílem odboru katolického a odboru uměleckého, zřízena byla dne 18. ledna 1895. zvláštní *komise pro soupis a snesení památek církevních,* jejichž členy byli: farář Ekert, farář Honejsek, provisor Šittler, Dr. Podlaha; architekti: Fanta, Balšánek a Kříženecký. Členové komise této sestavili především z různých pramenů tištěných (Památek archeologických, Methoda, Světozora, Zlaté Prahy, Hradů a zámků, Ottových »Čech« a mnohých jiných) lístkový katalog cenných předmětů z oboru církevního umění a podle katalogu tohoto rozeslali na sta dopisů, v nichž žádali za zapůjčení výslovně uvedených předmětů, nebo aspoň za fotografie jejich. Ačkoliv pak výsledek namahavé této práce, od níž jsme si slibovali hojný výtěžek netoliko pro výstavu, nýbrž i pro dějiny církevního umění v zemích koruny české, zůstal daleko za očekáváním, byl přece celkem uspokojivý. Komise zmíněná vydala i tištěné vyzvání, aby zasýlány jí byly cenné výrobky starého umění církevního, jakož i fotografie chrámů a jednotlivých umělecky zajímavých předmětů, nadějíc se, že sejde se tím způsobem a bude na světlo vynesen neznámý a literárně dosud nezužitkovaný materiál pro dějiny umění výtvarného v Čechách. Pohříchu naděje tato se nesplnila: fotografií a jiných vyobrazení sešlo se velice málo. Velice cenné předměty zejména z různých chrámů Pražských pro výstavu získány byly osobní intervencí jednotlivých členů komise.

Oddělení literární přikázáno bylo *komisi bibliografické,* jejímiž členy byli: vicerektor Dr. Soldát, univ. docent Dr. Tumpach a pisatel těchto řádků. Komise tato uveřejnila v katolických listech žádosť, aby jí zapůjčeny byly pro výstavu knihy ze starší literatury katolické, a postarala se o to, aby z velikých klášterních knihoven Pražských jí zapůjčeny byly vhodné rukopisy a tisky. Ostatní práce bibliografické vzali na sebe ochotně *bohoslovci III. roku Pražského semináře,* sestavujíce přehledy katolické literatury dle jednotlivých dob, pořizujíce lístkový katalog vědeckých článků bohosloveckých v různých časopisech obsažených. Na základě sebraného materialu sestavil bohoslovec *Jindřich Skopec* diagram bohoslovecké literatury od roku 1820—1894.

V rámci národopisné výstavy nesměla ovšem chyběti *poutní místa*, se životem prostonárodním tak úzce spojená. Pp. *Flum, Jemelka, Košnář a Šimon* opatřovali s velikou pílí a horlivostí obrazy, mapy a zprávy příslušné. Ale na rozeslané od nich dotazníky málo toliko obsažných odpovědí se sešlo, čehož tím více jest litovati, ježto naskytovala se tu vhodná příležitosť shromážditi rázem materiál ku žádoucímu dílu o poutních místech v Čechách.

Rovněž s nepatrným výsledkem setkala se prosba *komise pro školství katolické*, aby jí zapůjčeny byly »obrazy mužů o školství zasloužilých, po případě obrazy a plány starých budov školních, staré mapy vikariatní, obrazy škol klášterních, školské katolické památky, jako: katechismy staré, bible, evangelia, čítanky, vysvědčení, odměny (zlaté a černé knihy), staré i nové osnovy vyučovací, a vůbec jakékoliv učebné pomůcky náboženské.« Bylo by bývalo žádoucno, aby se žádaných předmětů sešlo co možná nejvíce, ježto učitelstvo vyna-

snažilo se všemožně, aby kontrast školy novodobé a staré vypadl co možná nejvíce v jejich prospěch a chválu. Měla tudíž v oddělení katolickém býti apologie staré školy konfesionální, mělo býti ukázáno. že nebyla tak špatná, jak obyčejně se říká - než pohříchu nesetkala se snaha komise školské u duchovenstva se žádoucí podporou. Musili tudíž členové komise Dr. *Al. Soldát, Xav. Dvořák, Václ. Černý, Václav Červinka* a *Josef Šimon* uchopiti se sami práce a vyplniti všemožně mezery tohoto oddělení.

Za to s příkladnou ochotou potkávala se *komise pro exposici katolických spolků,* skládající se z pp. *Fr. Žáka* a *K. Procházky.* Většina spolků katolických zaslala ochotně kalligraficky provedené zprávy o své činnosti.

Kollekci o sv. patronech českých sestavil *Ed. Šittler, náboženské medaille* sbíral *K. Procházka* spolu s učitelem *Přibíkem,* a *podobizny vynikajících katolíků* opatřil pisatel těchto řádků.

Odbor náš očekával najisto, že duchovenstvo Moravské a Slezské zahájí samostatnou činnosť ve prospěch našeho oddělení a že pak výsledky činnosti své již hotové dá nám svým časem k disposici. Již v první schůzi odborové oznámil pan dr. Kovář, že na Moravě vezme organisaci odboru do ruky vldp. *Wurm*, konsistorialní rada v Olomouci. Bohužel, nedošlo na Moravě k zamýšlené organisaci; snahy našeho odboru podporoval tam — pokud mu možno bylo — vldp. *Ant. Cyr. Stojan*, farář v Dražovicích.

Aby aspoň jednotlivci v zemi sesterské získáni byli ku práci ve prospěch kat. odboru NVČ, požádán byl P. *A. Jemelka* S. J., ve schůzi dne 25. ledna 1895., aby udržoval styky s Moravou a Slezskem ve směru tom. P. Jemelka ujal se věci s horlivostí a vytrvalostí, která by byla zasluhovala většího zdaru, nežli s kterým se potkávala. Ačkoliv tedy nemůže oddělení naše pochlubiti se očekávaným bohatým ovocem systematické práce v zemích sesterských, přece obsahuje mnoho velice cenných předmětů, jež jednak zaslali někteří jednotlivci na Moravě a ve Slezsku a jednak zapůjčily ochotně některé kláštery Moravské, o čemž zmíníme se níže při popisu jednotlivých vystavených předmětů.

V březnu 1895. podána byla ke všem nejdůstojnějším Ordinariátům českým i moravským písemná žádosť, aby duchovenstvu povoleno bylo vystaviti umělecky cenné předměty chrámové. Žádost ta byla vesměs velice příznivě vyřízena; v některých diecesích byly kat. duchovní správy v ordinariátním listě vyzvány, aby pokud možná zapůjčením umělecky cenných památek NVČ vydatně podporovaly.

Katolický odbor NVČ věda o skrovných poměrně peněžitých prostředcích, jimiž vládl ústřední výbor, nechtěl od něho dožadovati se peněz ke svým účelům. I obrátil se s prosbou za peněžitou podporu nejprve k Svatováclavské záložně a později k vysokým hodnostářům církevním. Svatováclavská záložna darovala 250 zl., J. Em. ndp. kardinal Schönborn 100 zl., J. M. ndp. arcibiskup Olomoucký Dr. Kohn 100 zl., J. M. ndp. biskup Kralohradecký Ed. Jan Nep. Brynych 50 zl., J. M. ndp. biskup Brněnský Dr. Bauer 25 zl., J. M. ndp. biskup Kalous 15 zl., vsdp. gen. vikář Dr. Hrádek 50 zl., vsdp. kapit. děkan Hora 50 zl., vsdp. kan. Dr. Krásl 5 zl., vsdp. kan. Dr. Marek 10 zl., vsdp. Msgr. Dr. Lenz 15 zl., vsdp. velmistr Dr. V. Horák 50 zl., vsdp. kan. Kulda 20 zl., vsdp. kan. Kuchynka 5 zl.,

vsdp. kan. Burian 3 zl., vsdp. kan. Kyselka 3 zl., vsdp. kan. Havlů 10 zl., vsdp. Dr. Eug. Kadeřávek 20 zl., vsdp. Dr. J. L. Sýkora 5 zl., vsdp. kan. J. Šrůtek 10 zl., vsdp. kan. Švehla 5 zl., vsdp. kan. Dr. Jos. Hanel v Olomouci 2 zl., Msgr. Dr. J. Řehák 20 zl., Msgr. Rodler 5 zl., Msgr. Janda 5 zl., vldp. Ječmen 5 zl., vldp. Puchta 8 zl., vldp. V. Polanecký 5 zl., vldp. M. Dušek 10 zl., Msgr. Jan Klein 10 zl., vldp. Skokan 5 zl., nejmenovaný 2 zl. Celkem sešlo se 878 zl., jimiž umožněna byla vkusná installace předmětů, zhotovení a zakoupení obrazů, kalligrafické provedení map atd.

Čím více blížil se den otevření výstavy, tím horlivěji bylo v jednotlivých odborech pracováno. V pravdě zimničná činnosť nastala však ve dnech posledních, kdy bylo možno přikročiti k installaci. *Ed. Šittler* ujal se s nevšední horlivostí vedení installačních prací, a za součinnosti všech členů odboru podařilo se v několika dnech z neladného chaosu nashromážděných předmětů sestaviti vkusné skupiny, jak se nyní oku navštěvovatelovu jeví.

Do prvního vydání hlavního katalogu dán byl toliko kratičký úvod povšechný, poněvadž se již zpočátku pomýšlelo na vydání katalogu zvláštního. *Podrobný katalog illustrovaný oddělení výtvarného a církevního* vydán byl před týdnem; část o uměleckých předmětech církevních a o oddělení speciellně náboženském sestavili prací společnou *Ed. Šittler* a Dr. *A. Podlaha*. Publikace tato opatřena pěknými světlotisky vynikajících předmětů podrží svoji cenu stále, i jest si přáti, aby veledůstojné duchovenstvo ji hojně kupovalo, neboť jenom tím způsobem bude moci aspoň z části hražen býti veliký náklad s tím spojený. [1])

Podavše stručný nástin činnosti církevního odboru, přikročíme k podrobné prohlídce exposice jeho péčí uspořádané. Zraky navštěvovatelů poutají především stkvostné nádoby bohoslužebné a nádherná roucha chrámová: těch tedy i my nejprve si všimneme.

I.

Církevní umění na výstavě národopisné.

Letošní výstava uměleckých předmětů církevních jest do jisté míry daleko chudší, nežli byla výstava retrospektivní r. 1891. Úkaz ten snadno lze vysvětliti. Šlechtičtí patronové chrámů katolických, kteří vůči výstavě jubilejní projevovali ochotu a obětavosť v pravdě kavalírskou, chovali se i vůči katolickému odboru NVČ odmítavě. Na výstavě jubilejní obstarávali šlechtici na svůj náklad obal i dovoz cenných uměleckých předmětů z chrámů patronátních, kdežto pro NVČ nedali mnozí z nich ani svolení svého k tomu, aby je farář sám zaslati směl. Než přese vši nepřízeň výstava naše obětivostí Jeho Eminence ndp. kardinála Schönborna a celého ostatního nejdůstojnějšího episkopátu českomoravského, vysocedůstojných kapitol, klášterů a některých jednotlivců z duchovenstva byla obeslána tak, že v některých věcech

[1]) Objednávky na »*Illustrovaný katalog oddělení výtvarného a církevního*« přijímá vldp. *Ed. Šittler*, provisor kníž. arcib. semináře v Praze, a nakladatelství *Bellmannovo* v Praze. Cena obnáší 50 kr.; s vyplacenou zásylkou 55 kr.

vyniká nad retrospektivní výstavu roku 1891. Letošní výstava měla ovšem býti i proto daleko bohatší, poněvadž retrospektivní výstava obmezovala se na Čechy, kdežto NVČ zahrnovati měla předměty ze všech zemí kmenem československým obývaných, tudíž zejména Morava a Slezsko měly býti mnohem čestněji zastoupeny v oddělení církevně-uměleckém, než skutečně se stalo.

Období *románské* a období *gotické předhusitské* jest na výstavě zastoupeno měrou velice skrovnou. Bouře husitské smetly s povrchu zemského nejen množství nádherných staveb románských i gotických, nýbrž i množství velecenných nádob, rouch a knih chrámových, takže toliko málo jen věcí šťastnou náhodou ušlo všeobecné zkáze. Není tudíž letošní výstava »korrektivem běžného klerikálního tvrzení o chudobě Církve katolické v Čechách, která zlým husitstvím připravena byla téměř o všechno,« jak »Národní Listy« nedávno prohlásily, nýbrž jest naopak velice jasným *dokladem* tohoto »běžného klerikálního tvrzení.« Že kláštery a chrámy v době předhusitské byly pravými pokladnicemi církevního umění, o tom svědčí souvěké inventáře, jejichž suché popisy jednotlivých předmětů dávají aspoň tušiti jejich cenu uměleckou. Nejstarší předměty uměleckého průmyslu církevního na výstavě letošní jsou zároveň vzácnými relikviemi po sv. patronu našem sv. Vojtěchu. Jsou to zejména: *mitra sv. Vojtěcha* z červeného aksamitu ozdobená uprostřed monogramem Kristovým a při dolejším okraji zlatou páskou perlami vyšitou, *pontifikální rukavice sv. Vojtěcha* ozdobená destičkou s emailovým vyobrazením sv. Benedikta. Zbožná pověst víže se k relikvii této. Zaznamenal ji Dubravius (lib. 6. Historiae Boemicae pag. 40., A. Bzovius (Vita S. Adalberti pag. 605.), Pontanus (Oratio de S. Adalberto). Bolelucký (Rosa Boemica str. 311) vypravuje dle uvedených pramenů pověst tu takto: Sv. Vojtěch v den pobití bratří svých na Libici sloužil v Římě u přítomnosti papeže mši sv. Při druhém »mementu« pojednou jakoby usnul. Ve stavu tom setrval stoje po celé dvě hodiny. Když jej přítomní probudili a vybízeli, aby ve mši sv. pokračoval, pohřešil světec jednu ze dvou rukavic biskupských. Přítomní nadarmo ji hledali. Po mši sv. tázal se papež sv. Vojtěcha, co bylo příčinou jeho spánku, a kterak se státi mohlo, že rukavici ztratil. Tu odvětil světec, že nebyl to spánek, nýbrž že v době té pochovával ve vzdálené vlasti své pět zavražděných bratří svých, a tam že na oltáři Panny Marie rukavici tu zapomněl. I byli vysláni do Čech poslové, kteří dověděli se, že skutečně v onen den a hodinu, kdy sv. Vojtěch v Římě při oltáři usnul, spatřen byl v kostele, v němž bratří jeho byli pochováváni, a tam že rukavici svoji zanechal.« Pověst tuto, jež v rouše poetickém vyjadřuje dojemnou lásku bratrskou, spojovali předkové naši (svr. Pešinův Phosphorus str. 472.) s rukavicí, kterou na výstavě spatřujeme.

(Pokračování.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

Katolické dělnictvo na Národopisné výstavě.

Přistupuji konečně k Národopisné výstavě katolického dělnictva československého. Dělnictvo socialně-demokratické výstavu neobeslalo; katolické dělnictvo naše však šlo v této kulturní práci svorně s národem a osvědčilo, jak tomu u nás katolíků obyčejem, v plné míře lásku vlasteneckou.

Odbor katolického dělnictva Národopisné výstavy československé vydal 15. ledna 1895. provolání, z něhož vyjímáme: »Bratři! Vzchopme se k dílu! Katolické dělnictvo československé s celou svojí křesťansky socialní a spolkovou organisací tvoří velkou část našeho národa, i jest tedy potřebí, abychom i my katoličtí dělníci, věrní synové své vlasti, přidružili se k podniku všeho národa našeho a přiložili ihned ruce k práci na zbudování výstavního oddělení z Čech, Moravy a Slezska.

Bratři! Vyžaduje toho naše čest, abychom všichni uchopili se práce ve spolcích i mimo spolky; vyžaduje toho naše čest, abychom vystoupili a ukázali se před zraky všeho národa v celé své síle, ve svém životě, ve své organisaci, idealech, snahách, abychom se ukázali ve své práci i ve svém vzdělání a probuzení!

Bratři! Jsme nejmladší strana dělnická v národě našem, avšak dosáhli jsme za posledních několik let na poli vzdělávacím, na poli organisačním takových úspěchů, jakými málokterá strana vykázati se může. Nuže tedy, také na veřejnosti Národopisné výstavy československé objevme se v celém svém životě.

Přátelé a bratři! Sestoupili jsme se v odbor katolického dělnictva pro obeslání Národopisné výstavy československé v Praze a beřeme do svých rukou celou akci, spoléhajíce na Vás, že nám důvěřovati budete a že s námi o zdar společné věci se zasadíte. Nuže, s pomocí Boží k dílu! Zdař Bůh!

Na druhé straně tiskopisu jest vyznačen výstavní program. Zní:

1. Spolky a jednoty katolického dělnictva z Čech, Moravy a Slezska zodpovídají připojený dotazník a zašlou jej našemu odboru.

2. Vypracují sami kaligraficky a stručně své spolkové dějiny na ministerském papíru ve formátu půlarchovém.

3. Podají grafické znázornění přibývání členstva od roku založení.

4. Postarají se o podobizny svých o katolický život zasloužilých mužův.

5. Zašlou nám originaly, výkresy neb podobizny památných předmětů, které budou chtíti vystavovati (jako: fotografie praporů, spolkových budov, medaile, spolkové odznaky atd.).

6. Jednotlivci v naší katolické dělnické straně stojící, čím budou moci prospěti naší výstavě, nechť prospějí, zvláště (sděl s námi): *a*) kde který katolický dělník čím a proč byl vyznamenán; *b*) kde který katolický dělník jakou prací (dílem samostatnou prací, vynálezem a pod.) vynikl a se proslavil.

7. Nechť zapůjčí, po případě obstarají staré spisy, brožury, časopisy atd. týkající se hnutí a života křesťansky-socialního.

8. Co by ještě spolek vystavovati hodlal neb mohl, sděl to písemně s námi.

Na třetí straně tiskopisu vytištěn byl dotazník ke spolkům. Zároveň byly katolické spolky požádány, aby zaslaly na uhražení útrat příspěvek 2—5 zl. Na 60 spolků této žádosti vyhovělo; družstvo Vlasť poskytlo 100 zl. k tomu

účelu. Odborné této práce súčastnili se: kanovník Dr. Jos. Burian, předseda; Tom. Jiroušek jako první a Vilém Koleš jako druhý místopředseda; Karel Procházka, jednatel, a Josef Hovádek, místojednatel; Josef Schwarz, pokladník, a členové: Fr. Korynta, Jan Januš, Václ. Stupka, Karel Schwarz, Jan Tomec, Václ. Černý, Alb. Kotrba a Jos. Lukáš. Ozdobné visitky těchto 14 členů jsou v dělnickém oddělení vystaveny.

Schůze konaly se v Jednotě katolických tovaryšů, a předsedal jim z pravidla p. Tom. Jiroušek. V Jednotě byly veškeré zaslané předměty uschovány a k výstavě přichystány. Nový to zase důkaz, jak je to výhodné, býti pánem ve vlastním domě.

Výstavní dělnický výbor měl všecko v čas pohotově, a při otevření výstavy mohlo býti i jeho oddělení otevřeno, ale místo k instalaci nebylo po ruce, a tak mohl dělnický výbor své věci až k 15. červnu instalovati. Veškeru instalaci pořídil si výbor na svůj náklad. Výstava sama k tomu ničím nepřispěla.

Na výstavě jsou súčastněny spolky křesťansky-socialních dělníků a řemeslníků z následujících měst a míst v Čechách: Praha, Noutonice, Mýto u Zbirova, Příbram, Trhové Dušníky, Něm. Lhota, Klecany, Kublov, Kladno, Unhošť, Sedlčany (diecese pražská). Kostelec nad Orlicí, Dobruška, Přelouč, Červené Pečky, Litomyšl, Čáslav, Náchod, Jilemnice, Hlinsko, Humpolec, Čermná, Rokytník, Bohuslavice, Vel. Poříčí (diecese královéhradecká). Louny (diecese litoměřická). Z Moravy: Brno (Ústřední spolek a »Svatopluk«), Moravec, Doubravník, Měřín, Račice-Píšťovice, Líšeň (Potravní spolek), Náměšť u Brna, Boskovice, Lomnice u Tišnova, Bučovice, Prostějov, Štramberk, Vítkovice a Nový Jičín. Ze Slezska: Polská Ostrava a Vyšní Lhota.

Jednoty a spolky katolických tovaryšů: Z Čech: Praha. Hradec Králové, Horní Jelení, Krucemburk, Třebechovice, Přibyslav, Chrudim (diecese královéhradecká). České Budějovice, Netolice, Jindř. Hradec, Třeboň, Pelhřimov, Sušice, (diecese budějovická). Z Moravy: Brno, Tišnov, Třebíč, Bučovice (diecese brněnská). Brušperk, Kroměříž, Valašské Meziříčí, Mor. Ostrava, Kojetín, Uherský Brod, Hranice, Bystřice pod Hostýnem, Lipník, Prostějov, Holešov, Vyškov, Přerov (diecése olomoucká). Ze Slezska: Frýdek a Klimkovice.

Jednoty katol. jinochů a mužů pod ochranou sv. Josefa: Z Čech: Praha VII., Drahňův Újezd, Mrtníky, Neveklov, Cerhovice, Černoušek, Roudnice, Plzeň (diecese pražská). Dolní Dobrouč, Polička, Ústí nad Orlicí, Proseč, Hronov, Chrast, Polná, Úpice, Modletín (diecese královéhradecká). Písek, Týn nad Vlt. (diecese budějovická). Z Moravy: Telč (diecese brněnská), Hulín (diecese olomoucká).

Vejde-li se do dělnického oddělení s levé strany, jsou na prvním místě křesťansky socialní dělnické spolky z Čech; vejde-li se do oddělení s pravé strany, jsou na prvním místě křesťansky socialní dělnické spolky z Moravy a za nimi následují sv. Josefské jednoty kat. jinochů a mužů z Čech a z Moravy; střed tvoří nejstarší spolky: Jednoty katol. tovaryšů z Čech, Moravy a Slezska.

Na stolcích rozprostřena jest literatura katol. dělnictva, časopisy, diagramy a skvostně vypravené dějiny spolků. Vedle spolkových tabulek zavěšeny jsou po stěnách spolkové fotografie, skupiny a j. Nejvýše nad celým oddělením nacházejí se velké fotografické obrazy buditelů, spisovatelů, agitatorů a organisatorů československého dělnictva s patřičnými životopisy.

Instalaci celého oddělení provedli místopředseda odboru Tom. Jos. Jiroušek, redaktor, členové odboru: Václav Stupka, mistr truhlářský; Jan Tomec, tovaryš řeznický; Jos. Schwarz, dělník zlatnický, a Václav Trávníček, dělník truhlářský.

Vejděme do výstavy z levé strany. Tu nám padají do oka mapy, jež znamenají: 1. Znázornění vzrůstu katolických Jednot diecése králové-hradecké,

2. Statistický přehled těchto Jednot a 3. vikariatní jejich přehled. Pracoval je holický katecheta Ludvík Hora.

Příbramský spolek vystavil v ozdobném rámci dva pamětní peníze s českou a latinskou adresou oddanosti, jež u příležitosti 50letého biskupského jubilea Jeho Svatosti Lva XIII., papeži dělníků, na podnět Jednoty katolických mužů a jinochů v Příbrami na projevení vděčné oddanosti a nezlomné věrnosti věnovaly katolické spolky dělnické ve slyšení českých poutníků dne 26. dubna 1893.

Horníci: Jan Chalupecký z Příbrami a Jos. Dušek z Březové Hory znázornili zde svou literární a kolportérskou činnosť. Na jiných místech učinili podobně Václav Žižka, nejstarší socialní pracovník v Praze, a Antonín Rypp, agitator a redaktor v Brně. Část příbramská svědčí vůbec o čilém ruchu v Příbrami a okolí.

Význačné místo v dělnickém oddělení zaujímá Politický klub kat. dělnictva v Čechách. Vyvěsil 3 metry vysokou a 3 metry širokou mapu zemí koruny sv. Václavské, na níž jsou vyznačeny veškeré křesťansko socialní spolky, Jednoty katolických jinochů a mužů a Jednoty katolických tovaryšů. K tomu připojil dějiny svého spolku a podobizny svých předních mužů, řečníků a funkcionářů. Nad tímto místem zavěšen jest krásný kříž.

Redakce »Dělníka« dala všecky ročníky v jedno vkusně svázati. [1]) Také »Obrana práce« jest pěkně vázána. Různá čísla ostatních křesťansko-socialních časopisů jsou po celém oddělení rozložena.

Velké fotografické obrazy buditelů, spisovatelů, agitatorů a organisatorů československého dělnictva jsou krátkými životopisy opatřeny.

V oddílu Jednot katolických tovaryšů jest nejvýše podobizna Jeho Eminencí ndp. kardinala Fr. de Paula hraběte Schoenborna, knížete arcibiskupa, v levo podobizna J. M. ndp. biskupa Eduarda Jana Nep. Brynycha a v pravo p. kanovníka Dr. Jos. Buriana. Tento oddíl, zvláště a vůbec bohatý, nejvíce ozdobila Jednota katolických tovaryšů v Praze. Tableau členstva Jednoty katolických tovaryšů v Jindřichově Hradci, stanovy katolických tovaryšů v Třebechovicích v krásném rámu zasazené a dějiny diecése brněnské oko pozorovatele zvláště poutají. Uprostřed tohoto oddílu, dole, jsou vystaveny znaky a medaile různých spolků a osobností.

V pravo se zastavujeme u velikého obrazu, jenž znázorňuje hru utrpení Páně, kterou provozuje Sv. Josefská jednota katolických jinochů a mužů v Holešovicích u Prahy. Podobizny předních členů Jednoty jsou uprostřed tohoto velikého tableau umístěny.

Instalace oddělení katolického dělnictva československého jest velmi pěkná, souměrná a přehledná, což dělá celému dělnickému výboru a hlavně instalačnímu komitétu všecku čest. Jsme hrdi na jejich práci a jsme hrdi na vše, co zde jednotlivé spolky vystavily.

Tato exposice patří s církevním oddělením k nejkrásnějším částem výstavy. Široké masy lidu a hlavně intelligence tu spatří něco, o čemž dosud nevěděly nebo jen nejasný pojem měly. Katolické socialní knihy, brožury, dějiny spolků jsou zde celému národu na oči vystaveny, a pracovníci na této roli v Čechách, na Moravě a ve Slezsku stojí tu se svou činností jako svědkové neutuchajícího života křesťanského. Jsme hrdi na toto oddělení a zveme každého katolíka, aby si je dobře a důkladně prohlédl, zveme i ostatní členy národa, aby popatřili na činnosť našeho dělnictva, na jinochy a muže práce.

---

[1]) Vkusně vázané »Děl. Noviny« a socialní brožury našeho družstva jsou v církevním oddělení, v paláci národopisném.

VII.

Historický kroužek.

Historický kroužek ve družstvu Vlasť povstal roku 1890. z rozhovorů, jež P. Jos. Svoboda Tov. Jež. s redaktorem »Vlasti« mívali. P. Svoboda napsal dle toho do 12. čísla VI. ročníku »Vlasti« článek, který zde u výtahu uvádíme:

Toužili jsme několikráte na neustálé útoky, jež dějepis činí na Církev katolickou, jelikož neustává tupiti předky naše katolické a velebiti takové, kteří od téže Církve svaté odpadli; i uznali jsme pilnou potřebu nějaké organisace, ve které by se katoličtí historikové vespolek poznali, své názory si sdělili, se poradili a na čem se uradili, za svorné pomoci provedli.

Podobné hovory konaly se i ve výboru »Vlasti«, kterýž rozhodl přikročiti k dílu. Nechtějíce na jiné půdě státi, leč na pevné půdě katolické, nechtějíce v jiném duchu pracovati, leč v duchu rozhodně katolickém, došli jsme především ku svému vrchnímu Pastýři, nejd. p. kardinálu arcibiskupu Františku hr. ze Schoenbornů, upřímně jemu se svěřili s úmyslem svým, ujišťujíce, že ochotně odstoupíme, kdyby Jeho Emin. naše počínání za věc dobrou a příhodnou uznati neráčila. Nejd. p. kardinál nás s potěšením vyslechl a odpověděl, že nejenom ničeho nemá proti takovému podniku, nýbrž že si ho přeje, a jemu, když v duchu katolickém pracovati hodlá, z plna srdce žehná . . .

Vlastním účelem nebude psáti o Husovi, Lutherovi a p., nýbrž studovati životy a činnosť výtečných mužů a paní katolických, statečných to obhajců sv. Církve katolické, zejména takových, kteří mezi liberály bývají velice hyzděni neb umlčováni, ač se při studiu takovém nelze vyhnouti mužům proticírkevním, má-li zápas katolíků jasně býti vypsán. V té příčině se ponechá spisovatelům volná ruka. Trojí dobu uznáváme za důležitu v našem dějepise: dobu zápasů husitských, dobu katolické protireformace a tak zvanou dobu Josefinskou. V krátké době se přihlásili spisovatelé, kteří o té neb oné době pracovati hodlají.

Potom probírá slovutný pisatel počátky Historického kroužku, kteréž zde dle protokolů toho odboru, dle protokolů výborových schůzí družstva a dle »Vlasti« samé sestavím a rozvedu.

První porada byla konána dne 30. ledna 1890. o třetí hodině odpoledne; sešlo se k ní sedm pozvaných hostí, nejvíce historiků, aby s výborem družstva porokovali o studiu dějepisu a organisaci strany katolické v této otázce.

Dne 19. června 1890. referoval P. Jos. Svoboda ve výboru družstva, jehož byl členem, o historické sekci. Výbor se usnesl, aby se tato sekce pro sebe samostatně sorganisovala, a uložil redaktoru »Vlasti«, aby vypracoval pro tento odbor do 10. července zvláštní řád. Řád výborem družstva schválený zní takto:

§ 1. Družstvo Vlasť uznávajíc potřebu dějepisných studií v duchu katolickém, zřídilo dle § 2. svých stanov zvláštní odbor, jemuž jméno dalo »historický kroužek«.

§ 2. Účelem historického kroužku jest, na základě věrohodných pramenů, v duchu katolickém pěstovati studium historie národa českého vůbec, zvláště pak vyvraceti historické bludy a tendenční lži o církvi katolické, jakož i přihlížeti k oněm katolickým mužům, kněžím a laikům, kteří stáli v boji proti husitismu, lutheranismu a zednářství, a bývají v dějepise umlčováni, neb i křivě posuzováni.

§ 3. Členy historického kroužku mohou se státi:

a) Zakládající nebo přispívající členové družstva Vlasť, kteří chtějí se obírati studiem historie české ve smyslu odstavce druhého.

b) Katoličtí přátelé dějepisu českého, byť nebyli členy družstva, pokud chtějí v kroužku pracovati pro dosažení jeho účelu v odst. druhém vyznačeného. Tito však musí dříve od výboru kroužku do odboru přijati býti.

§ 4. Předseda družstva Vlasť jest zároveň předsedou kroužku historického a dbá toho, aby jeho členové zachovávali řád kroužku.

§ 5. Správu a řízení prací kroužku vede mimo předsedu šest členů. Pět z nich voleni jsou ode všech členů kroužku na jeden rok; z těchto pěti členů však musí nejméně dva býti členy družstva. Šestého člena správy jmenuje výbor družstva Vlasť ze svého středu.[2])

§ 6. Správa kroužku volí ze sebe místopředsedu, zapisovatele a archiváře.

§ 7. Místopředseda zastupuje předsedu, je-li tento nepřítomen, nebo když se poděkoval.

§ 8. Zapisovatel píše referáty o všelikém jednání a schůzích i správy samé i celého kroužku do zvláštní knihy i do veřejných listů a časopisů katolických.

§ 9. Archivář přechovává u sebe knihy i veškerý historický materiál nákladem kroužku sebraný.

§ 10. Člen od výboru družstva vyslaný podává ve výborových schůzích družstva Vlasť zprávy o činnosti kroužku, ve valné hromadě pak podá o něm souborný referát za celý rok.

§ 11. Vydání do 10 zl. smí povoliti místopředseda, do 30 zl. předseda; předseda se správou kroužku historického do 60 zl. Vydání přes 60 zl. povoluje výbor družstva Vlasť. V čas nutné neodkladné potřeby však smí místopředseda kroužku spolu s třemi členy výboru družstva Vlasť učiniti vydání přes 60 zlatých. Veškeré roční vydání kroužku však nesmí překročiti summu jemu vykázanou.

§ 12. Členové kroužku ročního příspěvku neplatí a mají právo žádati na kroužku podporu na své studie, pokud tyto účelům kroužku slouží, jsou však povinni o výsledku svého bádání podati obšírnou zprávu ve schůzi kroužku.

§ 13. Každý člen kroužku má právo přivésti do schůzí hostě, který může se účastniti rokování.

§ 14. Usnesení správy kroužku jsou platná, jsou-li přítomni nejméně čtyři členové její.

§ 15. Vyhlášky kroužku podepisuje předseda, nebo v jeho zastoupení místopředseda a zapisovatel.

§ 16. Valná hromada družstva Vlasť může historický kroužek, kdyby účelu svému nevyhovoval, zrušiti a material historický nákladem kroužku sebraný, sobě zabrati.

§ 17. Řád tento může změniti správa kroužku historického za souhlasu valné hromady družstva Vlasť, aneb výboru družstva Vlasť, byl-li k tomu od valné hromady zmocněn.

Místopředsedou a duší kroužku jest od počátku P. Jos. Svoboda Tov. Jež.; jednatelem prof. Jos. Vávra. Archivářem byl prvá léta P. Fr. Marat, sekretář řádu křižovnického, nyní Dr. Ant. Podlaha, gymnasialní katecheta v Praze.

Dne 7. ledna roku 1891. výbor se konstituoval a od té doby vede si o schůzích výboru a širšího sboru vlastní protokoly. Prvním jeho činem bylo, že vydal provolání k české intelligenci, k tomu pracuje, aby činnosť jeho vešla ve známosť v široké kruhy; při tom žádal, aby přátelé historického studia pátrali po historických knihách i rukopisech málo známých a přece pro účely kroužku důležitých.

Zvláštní péče zakladatele nesla se k tomu, aby byli pro účel získáni historická šlechta a duchovní řády v Čechách, hlavně v Praze, jakož i českomoravští alumnové a jejich časopis »Museum«; alumnové byli hlavně pobádáni k ferialním studiím místní historie. Kroužek vešel také ve spojení s vynikajícími historiky rakouskými a zahraničnými, z nichžto na př. jen Onno Kloppa uvádíme.

---

[2]) Pozn. Později byl výbor rozmnožen na 8 členů.

Mimo to r. 1892. vyslal kroužek dvoučlennou deputaci na Velehrad, kdež byly utuženy přátelské styky s Moravany, a r. 1894. súčastnil se deputací katolického sjezdu v Brně.

Vynikající osoby, jako knížete arcibiskupa Dr. Th. Kohna, biskupa Eduarda Jana Brynycha, slov. spisovatele Vojt. Hlinku uctil výbor ve zvláštních dobách jejich života blahopřejnými dopisy nebo telegramy.

Činnosť kroužku vede se čtverým směrem: konají se schůze výborové, širšího sboru, valné hromady a veřejné přednášky, jichž se někdy až přes 200 mužů súčastnilo.

Hmotné potřeby kroužku opatřovalo z počátku výhradně družstvo Vlasť; určilo totiž kroužku ročně 300 zl. dotace, kteráž se mu stále poskytuje. Kroužek si zaopatřil potřebných historických knih, opisy listin z domácích a cizích archivů a předplatil cenné časopisy; něco knih a publikací získal zdarma. Ve schůzích výboru nebo širšího sboru jednal kroužek o svém programu; tady byly čteny nebo ústně sdělovány zprávy o archivech, o nových historických knihách, publikacích a jejich tendenci; rokovalo se, co se v jiných zemích děje a pracuje. V prvních dobách byly ve schůzích širšího sboru podávány krátké referáty o knihách a článcích v časopisech dějepisných, v čemž zvláštní pílí a dovedností vynikal P. Jan Dvořák Ord. Cruc. V Jindřichově Hradci, v Brně a v Týništi nad Orlicí pracovali členové kroužku v archivech, k čemuž jim byla udělena přiměřená remunerace.

V březnu r. 1891. bylo pomýšleno, pořádati soustavné historické přednášky. Již před tím konali řeči: Dr. Rud. Horský: O Döllingrovi, P. Jan Dvořák: O Hilariovi z Litoměřic; prof. Jos. Vávra: O městě Berouně, kdež se němečtí protestanté usazovali a — germanisovali. Podobně mluvil farář Fr. Ekert, kterak v Praze samé lutheráni v XVI. a XVII. věku se vzmáhali a — germanisovali. Tedy již před tím bylo konáno několik přednášek a bylo předneseno různých kratších referátů, ale soustavně byly zavedeny přednášky až od března r. 1891.

I přednášeli: *a)* r. 1891.:

Frà Jos. Hameršmíd: O poměru krále Jiřího Poděbradského k papeži Piovi II. a jindy: O Joštovi z Rožmberka, biskupu Vratislavském.

P. Petr Špička: O Kristině Poňatovské, věštkyni (1628—1644.) a výkladu věšteb jejích skrze J. A. Komenského, na základě jeho spisu: Lux in tenebris.

Karel Konrád: O českých humanistech XVI. století a o jejich poměru ke sborům literáckým.

Vlastimil Hálek: O životě a působení Viléma Slavaty.

b) r. 1892.:

P. Petr Špička: O protestantském proroku Kotterovi a jeho konnexi s Komenským.

Prof. Jos. Vávra: O některých zjevech z dob katolické reformace a jindy: O dlouhém sněmu pražském r. 1575., a jakou účasť při něm měli katolíci.

Ign. Kollmann: O činnosti Kapucína P. Bonaventury, rodem z Kolína nad Rýnem, v německém Fulneku na Moravě.

Karel Konrád: O literáckých bratrstvech doby pobělohorské.

Fr. Zdráhal: O působení Jesuitské koleje v Uh. Hradišti za katolické reformace.

c) r. 1893.:

Jos. Vávra: Jak se chovali katolíci při udělení majestátu.

Václ. Honejsek (dvakrát): Kulturní obraz: Z dějin nepatrné české vesnice.

Vlastimil Hálek: O Zikmundu Myslíkovi z Hyršova.

Jos. Vávra: O tiché reformaci katolické před bitvou Bělohorskou.

d) r. 1894.:

Jos. Vávra: O tiché reformaci v Čechách v XVI. století.

P. Isidor Zahradník: O blahoslaveném Hroznatovi a jeho působení.

Frà Jos. Hameršmíd: O českém kněžstvu v XIV. a XV. století.

P. Jos. Svoboda: O remigrantech českých za vpádu Sasů do Čech r. 1631—1635.

P. Petr Špička: O Komenském a Drabíku ve Fulneku (třetí to přednáška vůbec o Komenském).

e) r. 1895.:

Dr. Ant. Podlaha: Z dějin katolických misií v Čechách r. 1670—1730.

Jos. Vávra: O vlivu paní a dívek na katolickou reformaci v Čechách.

Fr. Vacek: O synodě pražské z r. 1605.

Přednášky Historického kroužku, zvláště ty, které v zimě byly konány, těšily se hojné návštěvě a přinesly posluchačstvu hojného užitku.

Roku 1892. jednal výbor Historického kroužku o Historickém Sborníku. Prof. Fr. Zdráhal byl zvolen redaktorem a Frà Jos. Hameršmíd a P. Petr Špička jeho spoluredaktory.

Výbor družstva se zavázal: dáti remuneraci redaktoru a zapraviti tisk v tiskárně, začež rozdal svým členům Sborník zdarma. Čistý užitek z prodeje plyne do kasy kroužku.

První sešit vyšel r. 1893. ve 4000 ex., druhý rovněž r. 1893. ve 3000 ex. R. 1894. vzdal se prof. Fr. Zdráhal redakce, i zvolen byl za redaktora Sborníka prof. Dr. M. Kovář, a po odchodu P. Petra Špičky na venek za druhého spoluredaktora prof. Karel Konrád.

R. 1894. vydán byl třetí Sborník, ale nákladem samého kroužku. Byloť se jmění jeho tak rozmohlo, že mohl Kroužek k tomuto výdaji přikročiti. Třetí Sborník se prodává, tak že tím zase část — ne-li celý obnos — nákladu zpět do kasy se vrátí.

Letos vyjde čtvrtý sešit Sborníku. Šest archů zapraví družstvo Vlasť, ostatek kroužek. Členové družstva obdrží tento sešit zdarma.

Ve valné hromadě za IX. správní rok promluvil P. Jos. Svoboda o ceně Sborníku takto: »Vytiskli jsme články ku př.: Katolíci a sněm český r. 1608—1609. Mnohé bludy dějepisné jsme opravili nebo objasnili. Tak na př. diví se mnozí, že byl král Jiří z Poděbrad katolicky pohřben. Ale proč? Sborník uveřejnil jeho katolické vyznání víry před smrtí. Nejvíce jsme se obírali dobou katolických reform v Čechách, a to právem, jelikož odpovědníci začali dotírati a haněti naše katolické muže a způsoby reform. Tu i my jsme studovali a dosavadním předsudkům se opřeli. Nevědělo nebo aspoň nepovědělo se o klidném a rázném jednání katolických mužů před vzpourou r. 1618., mlčelo se až k podivení, leda se říkalo o nevědomosti, liknavosti, úpadu katolické Církve. — Tu vyšly naše články ve Sborníku: Katolíci a český sněm r. 1608., 1609., jak si moudře a rázně počínali a jak svým slavným protestem zmařili plány na zprotestanštění země České. V jiném článku jsme rázně mluvili a platných historických důkazů dovedli, že povstáním r. 1618. nebyli katolíci vinni, že katolíci a katolická vláda majestátu neporušili; v jiném zase článku jsme přinesli vyznání jednoho z tamních četných protestantů, který to sám napsal a dal vytisknouti: my pak v kroužku jsme jeho přípis latině a česky otiskli s památným výrokem: »my protestanté píšeme apologii, ale nikdo nám nevěří (a my sami tomu nevěříme.)«

Po bělohorské bitvě se nám katolíkům vyčítalo, že nic u nás nekvetlo, ani literatura, ani umění; také na to jsme posvítili článkem: Jak pěkně kvetly literácké sbory a jak blaze působily na útěchu všeho lidu a na úspěch sv. náboženství. Odmítli jsme posudky p. Bílka; bohdá, že tím tónem nebude již psáti.

Konečně vyšel pěkný článek o P. Konyášovi, kdež se vykládá, co v elogium stojí, a co Pelzl přidělal; jsou tam důkazy, proč svědomitý Konyáš proti špatným knihám zakročil — a jaký to byl spanilý své vlasti a svého českého lidu milovný kněz ... To jsme vydali tiskem.«

Poznamenávám ještě, že Rozbor Bílkovy reformace vyšel také ve zvláštním otisku, a to v 1500 ex. Prodává se po 10 kr.

Toť jsou v krátkých rysech dějiny Historického kroužku, kterýž jest ozdobou a chloubou družstva Vlasť.

Statečný jeho zakladatel měl větší plány a chtěl více vykonati než bylo provedeno, o čemž nás protokoly kroužku na mnohých místech poučují, ale to už je běh života lidského, že šlechetná snaha žene mnohdy člověka dále, než skutečnosť sama pak dovolí vykonati.

Kroužek se těší od počátku veliké přízni Jeho Eminencí ndp. kardinála Fr. hraběte Schoenborna, knížete arcibiskupa, jenž jak jen může, do přednášek jeho dochází. Kroužek se těší veliké hmotné podpoře Jeho Excellencí ndp. knížete arcibiskupa Dr. Th. Kohna v Olomouci, a J. M. ndp. biskup Eduard Jan Nep. Brynych stál u kolébky vzniku jeho, byl často ve schůzích jeho, a když mu již jako biskupu konal kroužek ovace, přislíbil, že zůstane stále jeho příznivcem. A zvěčnělý jeho předchůdce, jenž odkázal kroužku na 700 zl., chválil kroužek ještě před smrtí řka: »Dobře pracujete; to byla šťastná myšlénka.«

Také různí členové kapituly Svatovítské do přednášek docházejí a tam nadšenými promluvami řečníkům děkují a posluchače v témž směru povzbuzují.

Z nižšího duchovenstva pamatoval † prof. Karel Konrád na kroužek odkazem 50 zl. Byl dobrým přítelem kroužku a zdatnou jeho silou: žel, že nám byl tak záhy smrtí oderván.

A doufám, že mi nebude bráno ve zlé, když připomenu, že časopis »Vlasť« (i »Čech« a »Večerní Noviny«) povždy zájmy kroužku fedruje, a že i družstvo Vlasť činí proň rovněž, co mu možno.

Kéž tento odbor družstva i dále vzkvétá, roste a mohutní.

(Pokračování.)

LITERATURA.

POLSKÁ.

Teresa Jadwiga: Ognisko rodzinne. Powieść dla młodzieży. Z rysunkami. Warszawa 1894., str. 276 malé 8°. — Až posud vzpomínáme rádi na milý dojem, jaký na nás učinila povídka slečny Žofie Urbanowské: Księżniczka (Princezna), jež před několika léty v Krakově vyšla a v níž tak krásně vylíčen účel dívky. Pamatujeme se, že již tehdy projevili jsme přání, že by bylo záhodno, aby povídka ta i do češtiny byla přeložena; a přání to stane se též skutkem, jelikož překlad již je panem V. T. Kamejským pořízen (s výslovným a ochotným dovolením velectěné autorky) a přijat sl. redakcí »Zábav Večerních«, záhy se dostane i do rukou čtenářstva českého. A podobné přání jest nám vysloviti i o této povídce »Rodinný krb«, jež před nedávnem v úpravě opravdu velice pěkné vyšla. Je to povídka delší, pro dospělejší mládež, napsaná s opravdovou láskou ku mládeži té. Hrdinkou celé povídky je dívka, Věnceslava, na jejíž vzorné vylíčení spisovatelka vynaložila všechno své umění a všechnu svoji dovednosť. Šlechetná a obětavá dívka ta, jejíž láska k rodičům, bratřím a sestrám nezná mezí, jež je všechněm pravou matkou, vylíčena zde do nejmenších po-

drobností. Některé stati povídky té jsou nádherné a mluví k srdci řečí neodolatelnou. Podobně i lícně dovedně jsou provedeny. Všichni obyvatelé Kalinovky jakoby stáli před vámi a kraj ten před vámi se prostíral. Jsme přesvědčeni, že i dobrému překladu této velmi dobré povídky dostane se u nás ochotného přijetí, a poněvadž týž pan Kamejský dovolení ku překladu již si vyžádal, nepochybujeme, že záhy ji budeme čísti i v rouše českém. J. Osecký.

Z męczeńskich dziejów Unii. Svaz. I.: Niedrukowany dotąd Pamiętnik Księdza Grzegorza Micewicza, z przedmową i objaśnieniami Księdza Dra. Wł. Chotkowskiego. Poznań str. 90 malé 8°. — Svaz. II.—IV.: Listy Unitów wygnanych do Orenburskiéj gubernii. Dochód przeznaczony dla Unitów. Poznań a Kraków; str. 76 in 16°, 124 in 8° a 148 in 8°. Svazek V.: S. P. X. Faustyn Hannytkiewicz, kapłan-jubilat unicki. Kraków, str. 18 malé 8°. — Nebylo opravdu vhodnějšího názvu pro malé tyto knížečky, než jakým je Jeho Magnificence vdp. Dr. Chotkowski opatřila: »Z mučednických dějin Unitův«, neboť to, co se zde podává, je vskutku pravým mučednictvím za svatou víru, jakéhož je zakoušeti ubohým Unitům od ruských bratří. Jsouť to děje psané krví a slzami těch, kdož pro víru byli nuceni opustiti své rodné kraje a vyhnáni do nehostinných krajin Uralských a Sibiřských hladem a nouzí strádají jako praví vyznavači a mučedníci Kristovi. Listy jejich praelátu Chotkowskému z gubernie Orenburské zaslané nebo mu dodané jsou tak prodchnuty láskou a statečností křesťanskou, že čtouce je se domníváte, že máte před sebou »Acta Martyrum«, nebo že čtete historii pronásledování křesťanů z dob tyranů římských. Není věru možno zdržeti se slz při čtení jich, a rety vaše mimoděk šepotají upřímné »Zdrávas« za ubohé, týrané bratry. Nevím, možno-li potom ještě někomu, kdo má zdravé srdce a cit, přilnouti zcela láskou k těm, kdož tak barbarsky nakládají s bratřími svými jen proto, že tito jsou věrni Bohu, kdož svazky jejich manželské trhají a děti od rodičův odlučují, kdož i statky jim zabírají, a to v době, kdy prý civilisace slaví triumfy. Upozorňujeme tudíž co nejvíce na tyto knížečky každého, kdo jen trochu jazyku polskému rozumí, zvláště když čistý výnos věnován je k ulehčení bídy ubohých vyhnancův. Památník kněze Řehoře Miceviče, obsažený v prvém svazku, je kromě toho pravou lekcí spirituelní, jež nejen soucitem srdce naplní, nýbrž i láskou a odhodlaností, a pohrobní řeč, kterou měl profesor Dr. Chotkowski nad hrobem kněze vyhnance Faustina Hannytkiewiče, je zároveň pěkným vzorem příležitostného řečnictví.

Všechny svazečky opatřeny jsou důkladným úvodem, v němž podána historie celého pronásledování, tak že není stránky, jež by zůstala nepovšimnuta.

Jos. Osecký.

NĚMECKÁ.

»Geschichte der protestantischen Bewegung in Braunau«, nach Archivquellen verfasst von P. Laurentius Wintera, Priester des Benediktinerstiftes Braunau. Prag 1894. In Commission bei H. Dominicus (Th. Gruss), 8°. St. 74 + 29. Preis 80 kr. P. Wintera, člen řádu bened. v Broumově, obral si za účel očistiti čest vynikajícího katolíka a někdy opata kláštera broumovského, Volfganga Zelendra (Selender) z Prošvic. Opat Zelender s arcib. Loheliem zavřeli kostely na území svém vystavěné a tak způsobena bouře, jejíž výsledek byl defenestrace a válka třicetiletá. Opat Zelender byl rodem z Plzně a po studiích v Praze vstoupil do řádu benediktinského u sv. Erasma v Řezně. Tam svými výtečnými vlastnostmi tak vynikl, že si ho řeholníci kláštera broumovského vyžádali, by jim skleslou kázeň v klášteře obnovil. Pan spisovatel udává, jak protestantism v Broumově vznikl a se rozmnožil, popisuje boje před a po vydání Rudolfova majestátu, vypočítává protestantské a utraquistické duchovní v Broumově, jaký byl poměr mezi Broumovskými a jejich vrchností. Každý čtenář proto ihned pozná, kdo jest zodpověděn za hrozné následky vzešlé zavřením kostela v Broumově. Po vypuknutí vzpoury ujel opat Selender z Broumova a usadil se na klášterním statku Domašově (na Moravě), kde před svátkem Narození P. Marie r. 1619. zemřel. Monografie zasluhuje bedlivého povšimnutí a studování.

Josef J. Veselý.

ČESKÁ.

Veliký a svatý papež Řehoř VII. a Petr Chelčický. (Dokončení.)

b) Avšak, ač jsou otcové svatí moc světskou z Boha odvozovali, netvrdili, že by počátek říší, zvláště velikých, přímo z Boha byl, anebo že by forma vlády byla bezprostředně původu božského, jako jest při Církvi z Boha netoliko moc Církve vůbec, ale také forma vládní, čili její ústava. Na důkaz toho dovoluji sobě uvésti pouze sv. Jana Zlatoústého:[1]) »Není moci, leč jen z Boha, co to pravíš? Tedy jest každý kníže od Boha zřízen? Toho nedím. Neboť řeč moje se nenese ku každému knížeti. Ale o věci samé tak tvrdím, t. o moci samé. Neboť že jsou knížatstva, aby neběžely bez ladu a skladu, jest dílem moudrosti Boží.« Tou příčinou nedí (sv. Pavel):» Není knížete, leč z Boha; ale o věci samé se šíře dí: »Není mocnosti leč jen od Boha.« »Non est potestas nisi a Deo, quid dicis? Ergo omnis princeps a Deo constitutus est? Istud non dico. Non enim de quovis principe mihi sermo est. Sed de re ipsa dico, i. e. de ipsa potestate. Quod enim principatus sint, quodque non simpliciter et temere cuncta ferantur, divinae Sapientiae opus esse dico. Propterea non dicit: Non enim princeps est, nisi a Deo. Sed de re ipsa diserit dicens: Non est potestas nisi a Deo.«

c) Učení sv. Otců o původu světské moci převzali z rukou jejich theologové scholastikové. Knížetem theologů scholastiků jest bez odporu sv. Tomáš Aquinas, kterýž jest po sv. Augustinovi nejprvnějším theologem katolické Církve. Sv. Tomáš hledí ve své theologické Summě a i filosofické i k Písmu svatému i k Otcům svatým. Jeho práce jsou tak velikolepé a tak důkladné i tam, kde jedná o tajemstvích Božích, že se zdá, jako by byl tento veliký a učený světec dotčená tajemství v Bohu viděl. Právem ho ctí katolická Církev jménem »andělského doktora.« Proto jsem volil právě tohoto velikého svatého za svědka, aby nám pověděl, co as mínil středověk o původu světské moci. Týž světec dovozuje z Písma, že všecka moc a panování z Boha je, neboť dí, že čteme u Ezdraše: »Toto praví Cyrus, král perský: Všecka království země dal mi Hospodin Bůh nebes a on přikázal mi, abych mu vystavěl dům v Jerusalémě, kterýž jest v Judstvu.[2])

Avšak sv. Tomáš dovozuje netoliko z Písma, ale také podle hloubky ducha svého z rozumu, že všecka moc světská a všecko panování z Boha jest. On totiž praví: Jako každá bytosť jest na bytosti první, (svrchované, naprosté) závislá, touže nezbytností jest také její moc panovnická na téže první bytosti závislá, a to tím spíše, jelikož jest panovník k tomu ustanoven, aby vládl bytostem podle přirozenosti sobě rovným. Odtud, jak dí světec, nemá žádný panovník příčiny, aby se svou mocí nad jiné vynášel, neboť čím jest, Bohem učiněn jest. »Manifeste apparet, a Deo omne provenire dominium, sicut a primo dominante . . . Qua ratione omne ens ex ente primo dependet, eadem et dominium, quia ipsum super ens fundatur, et tanto super nobilius ens, quanto ad dominandum super homines, in natura aequales, eisdem praeponitur.[3]) Bůh, jak učí sv. Tomáš dále, tak se má ku veškerenstvu, jak vůdce ku svým plukům, na němž jest závislé všecko množství vojska, následovně má všecko panování své východiště z Boha. »Sic se habet Deus sive prima causa ad totum universum, sicut dux ad totum exercitum, a quo tota multitudo castrorum dependet . . A Deo ergo omne dominium habet initium.[4]) A opět dokazuje sv. Tomáš: »Jako se má bytost stvořená ku nestvořené, kteráž jest Bůh; tak se také má síla (moc) kterékoliv bytosti stvořené ku síle (moci) nestvořené, kteráž jest také Bůh, ježto, cožkoliv v Bohu jest, Bůh jest; avšak každá bytosť stvořená béře svůj původ z bytosti nestvořené, a tak jest síla stvořená původem svým z Boha. To však se zvláště předpokládá při panování, protože není panování možné, kde není moci neboli síly: a tak jest všecko panování ze síly nestvořené, a to jest Bůh. »Sicut se habet ens creatum ad increatum, quod est Deus; ita virtus cujuslibet entis creati ad virtutem increatam, quae etiam est Deus, quia quidquid est in Deo, Deus est; sed omne ens creatum ab increato trahit originem; ergo virtus creata ab increata. Hoc autem in dominio praesupponitur, quia non est dominium, ubi non est potestas sive virtus: ergo omne

[1]) Hom. XIII. in Ep. ad Rom. cap. 13.
[2]) Esdráš, I., 2.
[3]) De Regimine principum lib. III. c. 1.
[4]) 3. Tamtéž.

dominium erit ab increata virtute, et haec est Deus. [5]) Podobně se šíří světec o původu světské moci v téže knize v kapitole II. a III.

Sv. Tomáš učí takto o původu světské moci netoliko při křesťanech, ale také při pohanech. On učí, že dopouští Bůh zhusta pro lidské hříchy panování tyranů, ano jak praví sv. Augustin de civitate Dei l. XIX., jehož světec cituje, uvaleno bylo na lid pro nepravosti také otroctví, jakož čteme u Joba 34, 30: »Kterýžto (Bůh) činí, aby kraloval pokrytec pro hříchy lidu.« A to prý Písmo učí, poněvadž první vladařové byli lidé neušlechetní jako Nimrod, Belus, Ninus a žena Semiramis.« Příčina téhož, že tito tyrané obdrželi vládu, jest buď v těch, kteří vládli, nebo v poddaných, poněvadž jsou tyrané nástrojem božské spravedlnosti ku potrestání hříchů, jakož jim byl král assyrský ohledně lidu israelského, a král Gothů, nazvaný »metla Boží«, ohledně Italie. [6])

Podle toho, což bylo předesláno, jest jisto, že učí sv. Tomáš, že moc světská není původem svým z lidí, ale z Boha.

Učení toto jde také na jevo z nauky sv. Tomáše o původu lidské socíality. Světec dí totiž, že u všech věcech směřujících ku svému cíli jest potřebno, aby k tomu cíli byly řízeny. A tak jest třeba, aby člověk byl řízen ku svému cíli. Jest ovšem každému člověku vštípeno světlo rozumu, jímž by mohl býti řízen k dosažení svého cíle. A kdyby se lidem vidělo žíti osamotněle, jakož se děje při mnohých zvířatech, nebylo by třeba jiného ředitele, alebrž člověk sám byl by sobě králem pod králem svrchovaným, Bohem ... Avšak člověk jest podle přirozenosti tvorem socialním, a tak přirozeností již k tomu veden, aby žil v pospolitosti. Přirozenosť lidská dává toto jasně na jevo. Příroda zajisté sama připravuje tvorům některým potravu, stará se o pokrm a o oděv, dává zvířatům srsť, k ochraně zuby, rohy, pazoury, nebo aspoň rychlosť v útěku. Avšak člověk postrádá toho všeho z přírody, ale na místě těch všech věcí jest člověku dán rozum, aby přemýšleje opatřil sobě, čehož by jemu třeba bylo. Avšak k tomu není jednotlivec dostatečen. Jest tedy člověk z přirozenosti již bytostí pospolitou a socialní, a jest třeba jemu, aby žil s jinými v socialitě. Člověk má také do sebe snahu poznati, což by jemu bylo ku škodě, a co k užitku. Avšak on má přirozené poznání toho, což by jemu bylo škodlivo, a co užitečno, pouze, jak říkáme, »in communi«, a nikoliv do podrobna, a jednotlivec nikolivěk nestačí, aby sobě poznání toho opatřil a proto vede ho již přirozenosť jeho, aby žil v socialitě. »Est igitur necessarium homini, ut in multitudine vivat, ut unus ab alio adjuvetur, et diversi diversis inveniendis per rationem cooperentur, puta, unus in medicina, alius in hoc, alius in alio ... Avšak je-li člověk tvorem socialním, pospolitým, jest zase z přirozenosti potřebno, aby societu samu někdo spravoval. »Si ergo naturale est homini, ut in societate vivat, necesse est, in hominibus esse, per quod multitudo regatur.« [7])

To jsou ty základní myšlénky sv. Tomáše, že člověk nevešel v societu s bytostmi lidskými podle přirozenosti sobě rovnými nějakou smlouvou podle vzoru Rousseauova, kteří prý svá suverenní práva pro celek přenesli na jednu osobu vládnoucí; ale z nezbytí, z přirozenosti se tak stalo, a tak má původ socialita lidská právě z Boha, kterýž jest původce lidské přirozenosti. Bůh tak zřídil člověka, aby bylo jemu potřebou, žíti ve společnosti lidské, a proto zcela důsledně soudí sv. Tomáš, že jest socialita lidská z Boha, jakož má v něm původ panovničí moc světská.

Veliký filosof a theolog, sv. Tomáš Aquinas, jehož právem jmenují knížetem theologů a scholastiku, není tedy toho mínění, že by moc světská byla z lidí a nikoliv z Boha. Sv. Tomáš Aquinas jest representant vědy theologické ve středověku, jeho měli vůdcem všichni potomní theologové, všichni téměř pracovali znamenajíce v sobě veliký účin tohoto učence na slovo vzatého. Téměř všechny vysoké školy se jeho dovolávaly. A tak můžeme říci, že středověk všechen věřil podle Písma a odvěké božské tradice, že moc světská z Boha jest. Pan prof. Dr. Goll tedy laskavě dovolí, že nemůžeme býti s ním za jedno, že zde i tam bylo ve středovčku věřeno, že světská moc není původem svým z Boha, ale pouze z lidí. Spíše jest míněním naším, že pan prof. Dr. Goll přenesl novomodní názory o moci světské z věku XVIII. a XIX. na katolický středověk. Ve středověku děli o sobě

[5]) Tamtéž.
[6]) Tamtéž, Lib. IV. cap. 7.
[7]) S. Thomas: De regimine principum. Cap. I.

králové, že jsou jimi z milosti Boží, patrně proto, že víru společnou měli i poddaní i králové jejich, že moc vladařská z Boha je. Já si dovoluji při této příležitosti podotknouti, že jest to katolický článek víry, že moc světská z Boha je, a toho upírati, že jest zjevný blud a kacířství. A to má místo ještě s větším právem o důmněnce: že všecka moc z lidu je. Snad toho ani nevědí ti, kteří jsouce jinak katolíky, fráse této užívají. Neboť na základě této zásady opanoval atheismus téměř veškero zákonodárství evropské, stalyť se státy bez Boha, zavedeny jsou školy bez Boha a se zimničním chvatem se o to usiluje, aby i rodiny byly bez Boha, a socialita všechna aby byla bez Boha. Následky této theorie již nyní okoušíme, ale ony budou ještě děsnější netoliko pro ty, jimž Bůh svěřil národy, ale také pro národy samé.

d) V Písmě sv. čteme: »Vysvobození z nepřátel a z ruky všech, kteříž nenávidí nás.« [8]) A tak se to má také zde, neboť i odpůrci katolického učení ve středověku o původu světské moci jsou svědkové, kterak katolická Církev o něm věřila, a s nimi ovšem širá Církev katolická. Zde znamenáme na místě prvém Valdenské, kteříž povstali v druhé polovici století XII. Ti zajisté učili, že všechna katolická Církev, a všichni její biskupové ztratili pro bohatství a pro nepravosti své moc sobě Kristem Pánem svěřenou a že biskup a kněz neuděluje platně svátosti, dobře však spravedlivý a v milosti Boží jsoucí laik. Podobně učili o světské moci, domnívajíce se, že vladař Bohu zpronevěřilý své moci Bohem udělené postrádá. Ano, oni zhusta upírali naproti katolické Církvi, že vladaři světští byli Bohem zřízeni, a že by moc světská z Boha pocházela, spíše mínili, že všecky zákony od vladařů dané jsou marny. V tom tedy, že upírali, že moc světská z Boha jest, a to naproti Církvi katolické, jsou svědkové právoplatní, že katolická Církev ve věku XII. na jisto věřila, že moc světská z Boha svůj původ má.

Svědkem však nad jiné důležitým, kteraké učení měla katolická Církev o původu světské moci, jest Jan Viklif, neboť on moc světskou klade jako z Boha pošlou, a píše o ní per excessum až za hranice pravdy. On zajisté dí, že každé lidské právo, ať je kterékoliv, z Boha je, a že předpokládá právo Boží, »Omne jus humanum praesupponit causaliter jus divinum.« Není tedy podle Viklifa žádného práva lidského, leč by ono z Boha bylo; a proto není také spravedlivého panování nad lidem, leč by bylo ono spravedlivé ohledně Boha. »Ergo omne dominium justum ad hominem praesupponit justum dominium quoad Deum.« [9]) Z toho odvozuje Viklif, že ten, kdož jest ve stavu smrtelného hříchu, postrádá všeho spravedlivého panování ohledně Boha a tak také ohledně lidí. »Sed quilibet existens in peccato mortali caret ut sic justo dominio quoad Deum, ergo et simpliciter justo dominio . . . Omne bonum, quod talis possidet, injuste possidet, ergo deficit a cujus cunque dominabilis vero dominio.« Viklif opodstatňuje tuto svoji rigoristickou jakož i bludnou větu tím, že ten, kdož jest ve stavu smrtelného hříchu, všecko má nespravedlivě, cožkoliv má, a proto prý není schopen, aby byl v spravedlivém držení jakéhokoliv panování; neboť prý drží to, což drží, tím způsobem, jakým sám jest, avšak ač by byl tím neb oním v životě, jest se všech stran nespravedlivý, a proto také drží všecko, což drží, se všech stran proti spravedlnosti. »Peccator solum eo modo, quo est, possidet, sed qualitercunque est, injuste est, ergo qualitercunque possidet, injuste possidet.« [10]) S touto větou Víklifovou jest v těsné souvislosti jiná nám všem známá: »Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, dum est in peccato mortali.«

Odvozoval tedy Viklif všecko panování světské z Boha, a to tak, že ten je před Bohem ztrácel, kdož se ve stavu hříchu nalézal. On také odvozoval z Boha netoliko societu církevní, ale i pospolitosť občanskou, ano i celé roztřídění její do stavu duchovního, panského a pracovního, a tak celou tehdejší středověkou úpravu státní, a to ne snad pouze prostředečně, ale přímo bezprostředně. On zajisté uvodí Boha takto mluvícího: »Roztřídil jsem sobě svou bojující Církev do tří částí, z těch jest jedna duchovenstvo mé, t. j. kněži Kristovi, kteříž mne na způsob Apoštolů mají přesněji následovati . . . Druhá částť mé bojující Církve jsou pozemští páni, kteřížto jsou náměstkové Božství . . . Kněz však, jehož úkolem jest, aby žil v pokoře a chudobě, jest náměstkem člověčenství Pána Jesu Krista . . . Třetí částť bojující Církve jest obecný lid, jako jsou dělníci, kupci a sedláci.« »Dividebam autem meam militantem Eccle-

[8]) Luk. 1., 71. Canticum Zachariae.
[9]) Viklif. De civili Dominio. I. cap. 1.
[10]) De civili Dom. I. cap. 1.

siam in tres partes, quarum prima foret clerus meus, qui vocantur sacerdotes Christi, qui me instar apostolorum propinquius sequerentur. Et sic ad animandum eos in humilitate viverent de eleemosynis instar mei . . . Secunda pars meae militantis Ecclesiae forent domini temporales, qui debent esse vicarii Deitatis . . . Sacerdos autem, qui secundum humilitatem et pauperiem debet procedere, est vicarius humanitatis D. n. J. Chr. . . . Tertia pars militantis Ecclesiae sunt vulgares, qui in operarios, mercantes et ikonomos multipliciter sunt divisi.[11])

A jako odvozoval Viklif i moc světskou z Boha, ano i societu občanskou z Boha, tak a nejinak činil také Hus, neboť v těch věcech byl všechen Viklifistou. Oba i Viklif i Hus netoliko že moc světskou z Boha odvozovali, ale oni ji také i nad církevní, pokud totiž na základě revoluční náuky jejich obstáti mohla, vysoko vynášeli, dávajíce jí výsady a práva, jichž podle ustanovení Páně nikdy míti nemohla, a v tom byli oba i Viklif i Hus předchůdcové Martina Luthera.

Z dokladů předcházejících, jakož snadno poznati lze, vychází najevo, že učili pravověrní theologové ve středověku vesměs, že moc světská z Boha jest, a to bezprostředně, avšak oni nikoliv neučili, že by občanská vládní forma čili ústava občanská, jak jest zde onde in concreto, bezprostředně z Boha byla. Theologové věku středního uměli dobře rozeznávati vládu spravedlivou a vládu tyrannů, o nížto učili, že jí Bůh dopouští na lid pro hříchy jeho, ale že ani proti vládě tyranů není dovolena revoluce.

A když se takto věci mají, kdož by mohl dáti za víru tomu, že prý byl ve středověku »fundus instructus«, kterýž prý zněl v ten způsob, že moc světská z lidí jest, a nikoliv z Boha? Při vší úctě k historickým vědomostem pana prof. Dr. Golla nutí nás očividná pravda říci: že prameny, z nichž prof. Dr. Goll dotyčný Fundus vyvážil, nebyly příliš spolehlivé.

3. A jelikož jisto jest, že všechen středověk věřil a hlásal, že moc světská z Boha jest, jelikož Kristus Pán tak učil, a sv. Apoštolé po všem světě hlásali, jelikož tak věřili a učili nejprvnější věkové křesťanští sv. Otcové; jak by bylo možná beze všeho mysliti, že by byl papež Řehoř VII., tento veliký reformator duchovenstva, jinak věřil a učil, nežli Pán Ježíš a jeho sv. Apoštolé, nežli sv. Otcové, a nežli pravověrní theologové a filosofové ve středověku, a nežli širá katolická Církev? Zejmena, jak by bylo možná věřiti, že veliký papež Řehoř VII. jinak učil o moci světské, nebo dokonce, že učil o moci ku podobnosti Petra Chelčického?

Pravda jest ovšem, že vyřkl Řehoř VII. slova svrchu citovaná o vzniku a původu království tohoto světa, a věru, že nemůže ho žádný viniti ze lži, když pouze pravdu skutečnou a historickou pověděl. Veliká království a říše tohoto světa nepovstaly jinak, leč násilím, válkami, vraždami, zhusta[12]) zločiny a svatokrádežemi. To všecko Řehoř VII. dobře znal, vždyť měl události svého času, které po dvacet let dříve nežli se papežem stal, sledoval, stále před očima. Věděl co se děje v Hispanii, ve Francii, v Anglii, a nad to měl před zrakem svým kruté boje v Německu, znal dějiny velikých říší, římské, řecké, perské, assyrské, babylonské a jiných, jakž by tedy kdo mohl podle pravdy Řehoře VII. kárati, že vyřkl, co dějiny všech věkův a národův vypravují? On měl k tomu zajisté plné a nepopíratelné právo. A kdož by chtěl kárati spisovatele, jenž by podle pravdy vyličoval, jakou násilou, jakým bezprávím, jakými nespravedlnostmi vzniklo panování Anglie v Indii a jinde, a jakými násilnostmi se šíří? A kdož by se odvážil říci, že panství pruské povstalo řádnou cestou a spravedlivou? A kdo by chtěl podle pravdy tvrditi, že původ nynější rozsáhlé říše pruské jest výsledkem spravedlivého konání, a že netekla při jejím zbudování

---

[11]) Viklif. Dialogus, seu speculum Ecclesiae militantis. Cap. I. Viz též spis Viklifův de Officio regis Cap. I. kdež dí: »Oportet Deum, habere in Ecclesia duos vicarios, scilicet regem in temporalibus et sacerdotem in spiritualibus. A doleji dí určitě, že mají králové moc z Boha sobě danou. Podobně se čte tamtéž. Cap. VI. a Cap. VIII.

[12]) »Bella gerant alii, tu felix Austria nube,« vypovídají dvojí historickou pravdu: *a)* že Rakousko nevzalo vzniku z násilí; *b)* že však při počátku jiných velkých říší tomu tak nebylo.

do nebe volající, nelítostně vycezená krev? Před nedávnem vyřkl o tom slavný katolický dějepisec Onno Klopp plnou pravdu, když ho žádali, aby i on připsal jméno své do album, jež ku cti starého Bismarka vydati chtěli. Ale na základě toho, že v kolébce vzniku veliké říše pruské podvody, zrada a nešlechetnosti se děly, není žádnému katolíku volno tvrditi, že moc vladařská, kterouž panuje císař Vilém II. z Boha není, a že jemu nepřísluší se psáti: Vilém II. z Boží milosti císař německý a král pruský. Podobně nelze z té okolnosti, že papež Řehoř VII. vytýkaje říším světským, že v původu jejich se páchaly nepravosti, a tak že vznik svůj měli králové a knížata v násilc, zároveň tvrditi, že učil, že by moc světská z lidí pocházela.

Doba, v nížto papež Řehoř VII. památný svůj list k biskupu Metskému napsal, byla hrozná. Řehoř VII. dlel v Římě a Řím byl od rozezleného císaře Jindřicha IV. obležen. Dopis sám jest odpovědí na otázku: zdali má papež právo sesaditi krále, ovšem pakli by nedostál podmínkám, jež, zvolen byv, plniti slíbil, jako že chce království, jakož velí a poroučí křesťanské náboženství. V té epištole odpovídá Řehoř VII. kladně a to podle stavu veřejného práva tehdejšího a tvrdí takto určitě, jakož i v jiných dopisech činí. On přiznává v dopisech svých, že jakož jsou věci pozemské záležitostí císařovou, tak že věci duchovní jsou záležitostí papežovou. Něco jiného že jest stát a něco jiného Církev. Jako jest víra jedna, tak že papež jest její hlavou jedinou. Moc apoštolská, dí, jest jako slunce, královská moc jako měsíc. Jako svítí měsíc skrze slunce, tak císařové, králové a knížata skrze papeže. Z těchto myšlének vychází na jevo učení Řehořovo, že důstojnost papežská jest první v Církvi, ta že jest bezprostředně z Boha, a poněvadž obdržel papež pravomoc nad Církví celou, v nížto se nalezá nejenom obecný lid, ale také císař a králové, že jsou podřízeni jeho moci i mocnářové, jak Bonifac VIII. o 200 let později vyřkl: »ratione peccati.« Papež Řehoř v těchto dopisech také tvrdí, že podrobeni jsou všichni a povinni jsou poslouchati papeže, jelikož papežská důstojnosť jediná z Boha jest. Řehoř VII. vyslovuje zde totéž, což byli vyjádřili později scholastikové v ten způsob, že moc církevní a ústava její, tedy i zřízení papatu bezprostředně z Boha jest, avšak nikoliv forma vlády světské, ač moc světská sama božského původu jest a to bezprostředně.

Že tak a nejinak smýšlel Řehoř VII., poznati lze z toho, jak se choval k císaři (neboli králi) Jindřichu IV. Jindřich byl člověk neřesti plný, nevěrný ku své choti, chlípný, jenž se obklopil celým haremem žen, byl sketa a zároveň ukrutník, jenž vládl jako despota, tak že měl málo sobě podobných v neřestech, byl věrolomný, vyssával, klamal a podváděl svůj vlastní lid, a buntoval se i s knížaty cizími naproti poddaným svým, na všechny strany jednal nekrálovsky, a podle tehdejšího práva zasluhoval nejednou, aby byl složen z důstojnosti královské, jakož vyslovili veřejně na sněmích knížata německá; praebendy, biskupství, opatství a obročí kněžská prodával na ty, kdož by dali nejvíc, tak že celého moře hanebných činů proti lidu svému, proti rodině své a proti Církvi se dopouštěl, a to téměř od nejútlejší mladosti své. Papež Řehoř VII. mu také jeho zločiny nejednou vytýkal, ale nikdy nevinil, že by sobě proti učení Církve Boží osoboval, že jest zřízen od Boha všemohoucího za hlavu říše, nebo že sobě na zmar přikládá, že jest z milosti Boží králem. Končíme tedy, že se Řehoř VII. nelišil v učení o původu světské moci od učení Písma sv., od učení věku patristického, a od učení theologů a filosofů scholastiků.

Tomu-li tak jest, není mezi učením Řehoře VII. o původu světské moci a náukou Petra Chelčického podobnosti nižádné. Petr Chelčický snaží se dovésti, že slova Pavlova Řím. 13. nedokazují, že by moc panovničí z Boha byla. »V těch slovích, dí, hlavní založení mající císařští kněží (t. j. duchovní katoličtí), té moci světské u víře křesťanské, z toho berúce že nápis ten pošel jí od sv. Pavla k věrným křesťanům římského města ... A to chtí mistři, aby tak držáno bylo za víru ode všech křesťanuov. Jako mně to jest řekl jeden mistr pražského učení: že tak mám držeti, a jestli bych tomu nevěřil, že jsem kacíř.[13]) Ano Petr Chelčický zřejmě zamítá toto starobylé křesťanské učení, a praví, že mezi prvními křesťany z naučení Božího nebylo žádné moci světské, žádného panování, neboť prý ustavil Kristus Pán svět v rovnosti a té jest odporno všeliké panování. Odtud tvrdí, že měl Konstantin, jakmile se stal křesťanem, ihned korunu složiti, a měli by takto učiniti všichni králové a knížata, neboť prý není žádnému křesťanu dovoleno panovati

[13]) Sieť Viery. I., 42.

nad křesťany, ale zřejmě zakázáno.[14]) Kde probůh učil takto papež Řehoř VII.? Myslím tedy, že podle pravdy mluvím, tvrdě, že není ani stínu podobnosti mezi Petrem Chelčickým a papežem Řehořem VII.

Na konec ještě připojuji, že kdyby pravdivé bylo, což pan prof. Dr. Goll ve zmíněném článku tvrdí, že ve středověku se učilo, že by moc světská nebyla z Boha, ale z lidí, byla by se středověká Církev z učení Páně a sv. Apoštolů a z učení patristické doby vychýlila, a tou měrou by byla přestala býti pravou Církví Kristovou, neboť by byla pravdu zradila a slova Páně a Apoštolů ze lži obviňovala. Z toho zajisté již mohl by pan prof. Dr. Goll seznati, že jeho tvrzení, jako by středověk byl sice moc církevní z Boha odvozoval, ale moc světskou z lidí, naléhalo na odpověď, a zároveň může usvědčen býti, že věc toho žádala, a že odpověď sama nechce míti na sobě nic osobního.

Dr. Ant. Lenz,
probošt královské kapitoly na Vyšehradě.

Vědomá hmota. Napsal JUDr. Václav Pittermann. V Praze 1895. Cena 1 zl. 50 kr. — Četl jsem oznámení spisu tohoto v kterýchsi pražských novinách a podivil jsem se, že pan referent neuměl o něm více pověděti, než že jest interessantním hlavně tím, že auktorem jeho není ani filosof ani fysiolog, ale právník. Dnes se tomu již tolik nedivím. Kterak zajisté možno novinářskému referentovi podati věcný posudek o spise, jehož by nepodal ani odborný filosof, fysiolog a právník! Pan Dr. Pittermann snesl zde věci, jichž ani odborný filosof a fysiolog nepochopí — a právník pan Pittermann snad také všem dobře nerozumí. Já aspoň vyznávám upřímně, že jsem dosud nečetl spisu filosofického, který by mně tak málo známým a tak málo sympatickým byl, jako spis tento. Uznávám rád snahu a sběhlosť páně auktorovu, avšak jeho filosofií tak neuspokojen jsem jako snad neuspokojen bude odborník jeho fysiologií. Pan Pittermann praví zcela otevřeně — a také z celého pojednání snaha ta na jevo jde — že předkládá »hypothesu filosofickou«, založenou na pevném přesvědčení, jehož mu nikdo ve zlou bráti práv není. Zcela v pořádku! Jen v tom pan auktor dovolí, aby čtenář mu odporoval, co poznal ve spise nejasným anebo dokonce nesprávným, vždyť pan Dr. Pittermann chce spisem svým »všeobecně prospěšným se státi, a myslí, že i ten, »jenž nesdílí stanovisko materialistické«, najde ve spise jeho »vysvětlení mnohých jevů«. K těm čtenářům náleží v úctě podepsaný, jenž však bohužel musí vyznati, že ve spise tom nenašel v nejdůležitějších věcech filosofických — a spis páně Pittermannův jest označen »filosofickou(!) hypothesou« — vysvětlení, nýbrž spíše nejasno a spletivo odjinud dosti známých věcí. Pan auktor nevezme ve zlou, když na to zjevně poukáži. Hlavní vadou nejasného spisu tohoto jest sloh a mluva páně auktorova. Doklady podám později. Mimo to zdá se, že panu auktorovi mnohé věci přece jen tak jasny nebyly, aby jeho »přesvědčení« opodstatnily; kdo jasně myslívá a věc dobře zná, také mluvívá a dobře záhadu rozkládá. Pan auktor ve spise svém nejméně tolik jest přírodovědcem, kolik filosofem, a přece se jaksi hned v předmluvě proti tomu ohražuje, aby práce jeho nebyla z té stránky brána v rozbor, ale »filosofickou hypothesou« aby byla považována. Že pan auktor ve filosofii nemá jasna, podám ihned ukázky. V úvodě probírá se pojem a úloha filosofie, a hned v tom neví si auktor rady. Již první dva odstavečky nejsou dosti logickými. Pan Dr. Pittermann píše: »Filosofie hledí dopátrati se pravdy . . .« Tentýž účel mají různé vědy; každá z nich snaží se pátrati po pravdě, poznati svět a podávati vyzkoumané pravdy.« Jaký je tedy rozdíl mezi filosofií a vědami různými dle předchozích návěstí? Pan auktor podává rozdíl ten ke konci odstavce druhého, pravě: »Dle stupně vývinu jednotlivé vědy blíží se nauky její pravdě, záhad nerozřešených jest v ní více nebo méně.« Dle toho vidíme, že »nerozřešené záhady« jsou vlastní oblastí filosofie. Těch jest ovšem v moderním světě více než třeba, než, nevím, zdaž jimi na jisto postavena bude filosofická věda! Filosofie jako problém má v tomto rámci činnosť i postavení zajisté rozsáhlé, to zcela připouštím; filosofie však jako věda — o »nejvyšší vědě«, kterou by filosofie byti měla ani nemluvě — jest zde na hřebík pověšena a věru dobře mají přírodozpytci, když filosofům na hanbu povídají, že úzkostlivě zaznamenávají, co který přírodozpytec pronese pochvalného o filosofii, poněvadž sama nic kloudného a věcně dokázaného o sobě a ze sebe neví! Jest to velmi přísný soud, avšak (mým soudem) zaviněný samými filosofy, hlavně

[14]) O tom viz Vlasť: X. Socialismus Petra Chelčického.

těmi, kterých se přidržuje i Dr. Pittermann, jenž mimo uvedené tento úkol filosofii přisuzuje; »filosofujícímu nedostačují však tato vysvětlení vědami poskytnutá, on nechce míti nepochopených záhad (a před chvílí byly právě »nerozřešené záhady« úlohou filosofie!) pročež nezbývá, než aby sám se pokusil(!) objasniti a rozluštiti, co věda odborná dosud nevysvětlila.« Ať mluví pan auktor co mluví, tím, co zde pronesl, zatlačil filosofii mezi hypothése a posloužil velmi špatně její vědecké hodnotě! Nemohlo ani býti jinak! Zásady, jimž pan auktor holduje, nutně vedou k výsledku tomuto, jenž ovšem u vědců nezjednává filosofii uznání ani respektu. U nás v Čechách má hlavní »zásluhu« o t e n t o úkol filosofie prof. Masaryk, jak ukazují jeho »Základy konkretní logiky!« Více o tom psáti nebudeme; kdo si více přeje, najde v uvedeném zdejším spise více, zvláště v posledním odstavci větu, která vyhlašuje přírodovědecké hypothése a theorie »seznání a pojmy filosofickými«, čímž odůvodňuje výčitku, kterou jsme panu auktoru učinili, pravivše, že názor jeho zaráží filosofii na pouhou hypothési a vytlačuje ji z říše v ě d y!

Do jednotlivostí spisu páně Pittermannova pouštěti se nemůžeme: hledište páně auktorovo a naše jsou si tak nepodobnými a za často i ve věcech nejdůležitějších odporujícími, že by živý a veliký nesouhlas vyvolaly a snad ani jednoty se nedodělaly. Upozorním jen na to neb ono z obsáhlého spisu, aby zřejmo bylo, jak by kritika vyhlížela, kdyby důsledně a důkladně byla provedena. V díle prvém na stránce první ukazuje pan auktor Kantovy rozumy, když mluví o poznání lidském, jež prý nepodává takové známosti světa, »jaký on sám o sobě, bez ohledu na poznávající bytosť, tedy objektivně jest.« My ovšem sdílíme stanovisko docela jiné; my hájíme o b j e k t i v n í h o poznání, musíme tedy celý tento podklad diskuse páně doktorovy jednoduše popříti. Nemáme-li, pane doktore, objektivního poznání, kdo a co Vám konečně ručí za Vaše subjektivní poznání? A nechtěl byste nebožtíku filosofu H e g l o v i pověděti, jak se to subjektivní poznání ve Vás vzalo, když z objektivní věci odvozeno nebylo? Nepoznáváme-li věci předmětně, c o tedy poznáváme? A co souditi mám o hodnotě celého spisu páně Pittermannova, je-li pravdivo jeho mínění, že nemá »objektivní« poznání? Pan auktor již dovolí a vidí, že musím mu popříti všecky illuse, kterými si hlavu obestřel — objektivně nebo subjektivně? — když vyhlašoval na str. 2., že prý »důsledkům, k nimž došel Kant ve své kritice čistého rozumu, nelze v tom ohledu odpírati . . . Stanovisko transcendentální jest nevyhnutelné; kdo jeho důslednosti odpírá, dopouští se chyby.« Kdyby tomu bylo tak, zlá rána stihla by Dra. Pittermanna, jenž hned v následujícím obhajuje m o ž n o s ť »objektivního poznání« a s velikou určitostí tvrdí, že prý »naprosté popření každé možnosti, že bychom poznání objektivního kdy dosáhli, má dvě vady.« Podobně píše pan auktor na straně následující a později velmi často; jest to ovšem v theorii jeho »nedůsledným«, ale »objektivně« pravdivým, a proto c e n n ý m! Na to jen ještě poukazujeme, že výměr páně Pittermannův o h m o t ě — která v tomto spise prim hraje, — jest věru nedostatečným a nesprávným, smíme-li věřiti moderním fysikům. Pan Dr. Pittermann tvrdí o hmotě (na str. 5.). »To, co se pohybuje a jež subjektivně, ze zkušenosti obecné známe, smysly poznáváme a *hmotou* zoveme, jest též objektivně (pane doktore, toho dle své theorie Kantovské nikdy nedokážete, pro Vás je o b j e k t i v i t a n e m o ž n o s t í!) jest v pravdě.« Dle toho zdá se, že pan auktor »To, co se pohybuje, . . . h m o t o u« zove, čímž by pohyb činil přední vlastností, vlastně bytností hmoty. Tomu od dob Newtonových již nikdo nevěří, zvláště ne odborníci, od kterých o hmotě a podobných věcech musíme se učiti, a kteří se naší filosofii jen smějí, vidí-li, že jejich experimenty usvědčují ji z nepravdy, jako se stalo již dávno názoru páně auktorovu! Ještě špatnějším a nelogičtějším jest věta následující: »Věc o sobě jest hmota, hmota jest a ona se pohybuje.« Pan auktor post hunc lapsum ihned tvrdí: »Jelikož to jest poznatek již objektivní . . .« a před chvílí právě »objektivní poznatky« zavrhoval a důsledkům Kantovy theorie poznání naprostou hodnotu přisuzoval! . . .

Podobně mohli bychom si vésti dále, ale byla by to marná a zbytečná práce. »Důsledky« všecky, které plynou z theorie zde hlásané, padají na hlavu páně Pittermannovu. Přejeme mu, aby našel hodně přátel, kteří by mu pomáhali těžké břímě nésti. Tolik jen připomínáme ke konci, že způsob, kterým vykládá pan auktor »to, co nazváno bylo d u š í« (viz str. 16. a následující), není ani vážným ani jasným, ani přesvědčivým. Míníme, že v našich čtenářských kruzích »Vědomá hmota« se neujme, a v jiných, jak poměry známe, sotva lepšího štěstí najde. Vědomí a zkušenosť taková bývají auktorovi věcí velmi nemilou, ale

jaká pomoc, když jsou to objektivní fakta! Pan Pittermann má v tom aspoň tu útěchu, že »objektivní« poznání dle Kantovy theorie zavrhuje, a tím i své »snad« sklamání zmírňuje, v čem ho ani tímto referátem rušiti nechceme!

Filip Jan Konečný.

Svatopluka Čecha: Písně otroka. Nakladatel Fr. Topič, knihkupec v Praze. »O písních otroka« obdrželi jsme dva posudky: jeden od zkušeného, starého vzdělaného kněze, druhý od mladého, nadšeného duchovního, počkali jsme však s kritikou na klidnější chvíle, až pomine vášnivý enthusiasmus, vzbuzený českým tiskem. Tento tisk — a máme na mysli ten mírnější, konservativnější, bez výjimky — ani »Osvětu« nevyjímaje — »Písně otroka« o překot velebil, nic toho nedbaje, že jest tendence jejich proticírkevní a protiklerikální. Tady se ukázalo znovu (a ukázalo se to i při smrti a pohřbu Náprstkově i při všech jiných důležitých událostech s nátěrem proticírkevním), že nemáme v českém tisku nikde zásadního přítele a že nemůžeme na nikoho spoléhati leč na sebe, což již dávno víme a hlásáme a dle toho se také — alespoň v našem družstvu — zařizujeme.

Co mají »Písně otroka« pěkného a krásného, toho jim neupíráme; také se nechceme hádati o to, zdaž a pokud jest směr jejich více politický, nebo více národní nebo socialní; my rozebereme krátce jejich obsah a potom přihlédneme jedině a výhradně k jejich poměru k víře katolické a kněžstvu katolickému.

I.

Od 19. dubna do 28. června t. r. přinášela královéhradecká »Obnova« obšírný rozbor »Písní otroka«. Toho si povšimneme, a to zvláště čísel z 26. dubna a z 28. června.

V č. 6. ze dne 26. dubna »Obnova« praví: »Celou knížku bychom rozdělili na tři části: v prvé části opěvuje »starý rab« dobu přítomnou — smutnou, trudnou skutečnosť (I.—XIII.); ve druhé části zalétá myslí svou do života idealního, »vznáší se v ether z otrockých lích,« kde vidí svobodu, a do dob minulých, kde zažil svobody (XIV. a XV.); ve třetí části udává prostředek, který přivede »národ otroků« ke svobodě (XVI.—XXIII.); možno tedy říci: V prvé části se líčí přítomnosť, ve druhé minulosť a ve třetí budoucnosť, nebo srozumitelněji: V prvé části »zpěvný druh« poučuje »bratry raby«, »zástup skotu«, »národ otroků« a pod., čím jsou, ve druhé části, čím byli, a ve třetí části, čím mají býti, a uposlechnou-li jeho rady čili učiní-li proti svým pánům obecnou vzpouru, čím také budou.

V 15. čísle ze dne 28. června t. r. opakuje »Obnova« na konci svého pojednání ještě jednou přehledně vše nejdůležitější o »Písních otroka« a odpovídá k otázkám: 1. Kdo zpívá »Písně otroka«? 2. O kom je zpívá? 3. Komu je zpívá? 4. Za jakým účelem je zpívá? 5. Jak chce tohoto účelu dosíci. Odpověďmi na tyto otázky poznáme šířeji celý obsah »Písní otroka« a proto je zde reprodukujeme, jen tu a tam některé myšlénky přidávajíce.

1. Kdo zpívá Písně otroka? Pěvec rab, člověk skrz na skrz rozmrzelý, se svým stavem naprosto nespokojený, na vše nevrlý, který v zoufalství vidí, že jemu není již žádné pomoci, nýbrž že zemře v otroctví, pohřben bude do země otrocké a zahrabou ho ruce otrocké. Člověk, který jest naladěn jako všichni socialisté a anarchisté, který závidí každému lepší kabát, hanobí pány, tupí otroky, vše chce míti nové, své, s ničím, ani s Bohem není spokojen, chtěje míti místo Boha pánů boha rabů. — Příteli, křičíš, nadáváš, nemáš pravdu; to zajisté platí o pěvci rabu. Aby člověk něco dobrého pověděl, nesmí býti rozzloben, nesmí křičeti ani nadávati, nýbrž má klidně uvážiti vše, a to právě pěvci rabu chybí docela. Proto jeho Písně nejsou ovocem klidné rozvahy, nýbrž jsou výplodem rozhněvané, rozpoutané, chorobné fantasie, ve které člověk mnohdy mluví a koná to, co jej později často velmi mrzí. Toho třeba uvážiti každému, než plod své činnosti v jakémkoli oboru posílá do světa. Slova napsaná ve vášni budí zase vášeň a nepřinesou ovoce dobrého. Jako pěvec rab zpíval Písně své v bezohledném hněvu a touze po pomstě, tak budí jejich četba v přemnohých podobné vášně, které neprospějí nikomu. Pravíme tedy pěvci rabu: Křičíš, nadáváš, nemáš pravdu.

2. O kom zpívá pěvec rab? O pánech a otrocích vůbec a o jednom pánu a jednom národu rabů zvlášť. Nelze popříti, že byli páni, kteří své moci opravdu zneužili a byli svého úřadu nehodni, kteří nepochopili svého vznešeného poslání a byli by nejlépe prospěli lidu a zalíbili se Bohu, kdyby úřadu svého se

vzdali — takoví páni byli, jsou a budou, poněvadž i pán jest člověk chybám podrobený; avšak to jsou nečetné výjimky, kterých nikdo nemůže schvalovati a o kterých ví nejlépe Bůh, proč je na lidi posílá nebo dopouští. Básník činí z této výjimky pravidlo a brojí proti pánům vůbec. Počíná si asi podobně jako člověk, který vida, že někteří básníci lid ku zlému svádějí a znemravňují, tupil by všecky básníky. — Má dále za to, že tito páni nepracují, nýbrž že v lenosti a ukrutnosti ku poddaným požívají rozkoší a mají se velmi dobře. Z toho viděti, že pěvec rab zapomíná, že není jen práce hmotná (nádenická, řemeslnická a j.), nýbrž že jest také práce duševní, která jest mnohdy mnohem těžší než tělesná, a proto mnohý pán více pracuje než jeho sluha. Blaženosť také nezáleží jen v pěkném rouchu, nádherném bytu, množství peněz, a proto mnohý pán přes svůj blahobyt jest nešťastnějším než jeho sluha. — Není také pravda, že příčinou bídy poddaných nebo jak pěvec dí, otroků jsou jen páni, mnohdy jsou jí vinni poddaní, dělníci sami. — Přehnaná jest také bída národa rabů. Jest sice pravda, že se nedodělal dosud samostatnosti úplné, avšak pozorujme jeho pokroky, které vykonal za posledních 50 let! Hnusno jest také, dodělá-li se rab úřadu a trýzní-li pak ty, nad kterými má moc — i takoví lidé jsou — avšak i ti jsou výjimkou a ne, jak pěvec rab líčí, pravidlem. — Pozorujeme-li tedy ty, o nichž zpívá pěvec rab, vidíme, že štěstí jedněch a bídu druhých přehání a tak lidi klame a jest k nim nespravedlivým.

Psáti ku př. o chřestění okovů mezi otroky a o karabáči, jenž je mrská v době, kdy jest i tomu nejchudšímu otevřena škola, kdy i ten nejchudší má právo dovolávati se spravedlnosti u soudu a jinde; v době, v níž stát na ochranu dělnického lidu zřizuje nemocenské pokladny a úrazová společenstva; v době, kdy obce a okresy staví pro choré nemocnice, pro chudé sirotčince, pravím v době, ve které jest po celém světě rozeseto tisíce spolků sv. Vincence, ústavů Boskových, mužských a ženských klášterů pracujících nezištně — jen za kousek chleba k živobytí nezbytného — nejvíce pro chudý lid, psáti, prosíme, v takové době o chřestění otrockých okovů a o karabáči, jest na nejvýše nespravedlivé.

3. Komu zpívá pěvec rab? Pánům a rabům vůbec a národu rabů, ze kterého pochází sám, zvlášť. Pánům vytýká jejich krutost a hrozí jim brzkým zahynutím, otroků lituje a předpovídá jim blízké osvobození a národ rabů plísní pro jeho zbabělosť a rozervanosť, avšak předpovídá i jemu, jest-li se spojí k společnému činu, jistou svobodu a samostatnosť. Poněvadž pěvec sám jest otrok, cítí hlavně s otroky, jimiž rozumí třídu pracující, sloužící a poddané vůbec. Těm všem praví: »Nad vámi vládnou páni nespravedliví,« v nich hledí rozdmýchati závisť, hněv a mstu proti všemu, co se jmenuje pán. Zběsilosť tuto žene básník tak bezohledně do krajnosti, že otroci i národ rabů zapomínajíce na všecky i nejněžnější pásky, které lidi pojí, jako jest láska k vlasti, k dobrodincům, k rodičům a j. volají: »Kdo pána vrah, ten přítel náš.« Kde jest láska k vlasti, láska k rodičům? Mýlil by se, kdo by tvrdil, že pěvec rab vystupuje proti autoritě vůbec a že ji podkopává. Tak nečiní. Nýbrž štve proti pánům, kteří právě jsou, praví, že si osobili vládu bezprávně a že ji má lid svrhnouti. Místo nich mají nejprve poslouchati jeho rady, pak zajisté jeho rozkazů. A toho nechť si dobře všimne třída pracující a poddaní vůbec. Vůdcové socialistů a anarchistů vůbec sami musí uznati, že bez vlády společnosť lidská obstáti nemůže a že lépe, pohodlněji jest vládnouti než poslouchati, proto jejich hlavní snaha nesměřuje tam, aby pomohli trpícím, nýbrž aby lépe bylo jim.

4. Za jakým účelem zpívá pěvec rab písně své? Aby pomohl, jak praví, lidstvu vůbec a národu rabů zvlášť k svobodě, kde budou všichni lidé svorní, kde nebude nouze a bídy, nýbrž všichni se budou míti až na nepatrné výjimky dobře. Věc tato jest krásná, ale dokud jsme zde na zemi, provésti ji nelze. Rozdíl stavů byl, jest a bude a chudí a bohatí budou vždycky. Kdyby se dnes rozdělilo na stejné díly jmění, které ve světě jest, jak dlouho bude tato stejnosť trvati? — Jeden bude pracovati, druhý bude lenošiti, jmění jednoho poroste, druhého bude ubývati, a proto zlatý věk, který básník v poslední písni tak dojemně líčí, jest věcí nemožnou. To nás čeká, chce-li tomu básník věřiti, teprve v životě budoucím; zde na světě toho nedosáhneme nikdy.

5. Jak chce básník tohoto účelu dosíci? Všeobecnou revolucí, ve které poteče proudem krev. Prostředek tento jest největší nesmysl, který básník radí národu rabů. Národ ten učinil kdysi pokus podobný a kam dospěl? Když muži rozumní projednali téměř již vše, svedená mládež pokusem svým mnoho zmařila. Připouštíme, že na mnohých místech třída pracující podobá se starým otrokům, ano že jest na mnohých místech otroctví novověké, avšak tohoto neblahého zjevu neodstraní vzpoura ani stávka, nýbrž ten odstraní prostředek jiný! Otroctví

staré odstraňovala ponenáhlu víra Kristova, křesťanství, a to jest také jedině způsobilé, aby odstranilo otroctví novověké. Křesťanství léčilo otroky i pány, a toho jest potřebí také v době nové. Chyba jest pravidelně na obou stranách, a proto potřebí léku pro dělníka i pro chlebodárce, pro poddaného i pro vladaře, a tento lék poskytuje jedině křesťanství.

Promluvíme nyní o tom, jak Svatopluk Čech snižuje katolickou víru a katolické kněžstvo. (Dokončení.)

V ovzduší kláštera. Román od Serváce Hellera. Příloha »Národ. Listů«. Str. 580. 1894. Ač nikdo románů v denních listech uveřejňovaných vážně nebere, přece při románu Hellerově třeba učiniti výjimku a to z dvojí příčiny: předně jednají v románě osoby valnou částí řeholní a za druhé i při nízkém měřítku, jaké se podobným románům přikládá, je celý román tak banální a obsahem i formou nízký, že by podobného stěží našel v české literatuře. Není ani víře podobno, že by byl autor: »Krále stepi«, »Bouře života«, »Salomonidy« atd. autorem románu — »V ovzduší kláštera«.

Nikomu neradím, aby až do konce četl román Hellerův. Vlasy mu sběli hrůzou. Jen dvě, tuším, jednající osoby nestihne pomsta autorova; ostatní vše musí ze světa: jeden jest zabit, jeden se otráví, jedna se probodne, jedna oběsí, dvě sešílí a jeden musí zůstat panem — páterem. Tento poslední měl zajisté smrť nejhroznější. Musí zůstat panem páterem! Hrozné!

Do kláštera řádu sv. Benedikta v Bartolově přijat jest za novice potomek slavného rodu hrabat Toruňských. Utratil všecko své jmění jako důstojník a proto usnesla se rodina, aby byl duchovním; míniť rodina, že bude jistě jednou kardinálem. Mladý čekatel kardinálství dán do kláštera Valladolidskéko ve Španělích. — Jak se tu připravoval, vidno z toho, že jako novic měl za rok jen tři zápletky pro milostné zápletky. Tak byl by nepovýšil ani na klerika a proto jej vzala rodina z kláštera Valladolidshého a dala jej do kláštera benediktinského v Bartolově. Panu novici Humbertovi mohlo však býti v klášteře nevolno, mohl by se stát zádumčivým a proto zbaví ho opat povinnosti, zachovávati s ostatními mlčení, dovoluje mu rozličné úlevy, zvláště aby mohl choditi do přírody, ale ne sám. Za společníka, čili dozorce jest mu dán fráter Krištof. Hned ponejprv přijdou k nedalekému zámku pana Camposa; do jeho vnučky Klaudiny se Humbert zamiluje a jeho »dozorce« fráter Krištof se opije. Ač fráter Krištof na Humberta pověděl, co v zámku viděl, jest po 14 dnech Humbertovi s Krištofem dovolena vycházka do zámku. Tam si pochutnává fráter Krištof na kávě a víně, Humbert baví se s Klaudinou a panem Camposem. Při třetí návštěvě padá pan Humbert Klaudině do náručí a vyzná jí lásku, kteráž je opětována.

Trochu rychle, ale Klaudina je narozena na ostrově Kubě a Kreolky jsou vášnivé. Opat tuší, co se asi v duši Humbertově děje a proto, aby stav věcí urychlil, posílá Humberta do zámku pod jistou záminkou po čtvrté. Za této čtvrté návštěvy Humbert se líbá s Klaudinou a fráter Krištof pije víno a laškuje s děvčaty v čeledníku ve spolecnosti zahradníka a komorníka. Na zpáteční cestě podnapilý fráter mluví řeči, za něž by se nemusel žádný podomek styděti. Humbert za rozmluvy vyptává se Krištofa, jak se dostal do kláštera Krištof odpovídá, že ho zklamala jeho milá, kuchařka z hostince. Po odmítnutí zmocnil se Krištofa bol, nevěděl, má-li se v Dunaji utopiti, nebo dát se k potulným komediantům, konečně šel do — kláštera. Humbert mu vytýká, že se měl dát k »Jezovitům«, ježto prý zákon chytře vykládá. (!!)

O nic lepším není u autora opat kláštera. Není divu! Jaký fráter a novic, takový pan opat. Dává mu hráti úlohu intrigána; ba pan opat si hvízdá a hromuje (str. 140) jako starý dragoun. Humbert v noci, po své návštěvě v zámku, jde do kostela a tam prosí sv. Benedikta, aby mu dal nějaké znamení, kterým by se mohl říditi a jeho vůli poznati. Opat při noční prohlídce kláštera přichází až na chor a slyší prosbu Humbertovu. Otočí proto paprsky své lucerničky, z které jen jedním směrem světlo vychází, na malý obraz sv. Ducha, který se osvětlí. Humbert u vytržení děkuje Bohu a prosí dále o znamení, má-li dále nositi roucho sv. Benedikta nebo jíti do světa? A pan opat vážným hlasem odpovídá z chóru: »Jdi do světa, do světa!« Humbert omdlévá a padá na zem. Jakou komedii dává tu autor hráti opatovi! Toť věru přílišné!

Podal jsem obsah jen jedné části románu, ostatních zlomyslností na str. 11. o stravě klášterní a jiném pomíjím. Obsahem druhé části čtenáře ušetřím, řeknu jen, že jest ještě sprostší než prvé (paní Klára tituluje svého milence něžným slovem: »Vole«!) Dojem při čtení »románu« jest skličující a odporný. Účelem každé práce jest, aby pouči'a a pobavila. Co chtěl dosíci Servác Heller svým románem?

Poučiti? O čem? O klášterním životě? Nenajdete kláštera na celé zeměkouli, kde by se žilo a jednalo, jak je vylíčeno tady. Směšné jest, píše-li autor, že novic, aby se mu nezastesklo, dostane úlevu od jisté části svých povinností; směšné jest psáti, že se užívá novice za posla a donášeče listů; že opat kupluje sňatek mezi novicem svého kláštera a cizí dámou. A jsou tu zlomyslnosti ještě jiné a jiné. Čí přízeň chce si autor získati? Komu chce své objevy vštěpovati? Dělníkům, jimž v knize až podezřele podkuřuje a jež nadšeně chválí? Toť myslím hra příliš odvážná přilívati do ohně ještě oleje. Vydávati romány podobného druhu, jest nedůstojno tak velikého listu jako jsou »Národ. Listy«. Ten posměch, kterým autor řeholné duchovenstvo obmyslil, si toto nezasloužilo. Snad nikomu nepřekáží, nač tedy to hanobení a spílání? Quido Beatus.

Museum. List bohoslovců Českomoravských. Ročníku XXIX. seš. IV. Pořadatel Jan Staněk, v Brně 1895. V sešitu tomto čteme pokračování některých článků, minule již ve »Vlasti« oznámených: Rudolfa Stránského »Osculum pacis« v liturgii; autor rozepisuje se o umístění jeho na východě a západě, o významu políbení pokoje v prvých dobách křesťanství a ve středověku a slibuje v příštím sešitě dále pojednávati. J. Staněk uveřejňuje další stať své studie o »Válce a právu mezinárodním a theorii věčného míru«, probíraje podmínky oprávněnosti války a právní její důvody, řády a obyčeje, jež válce zabrániti mají a promlouvaje o retorsích, repressaliích a povinnostech válčících stran. Svozilova »Studie z dějin arcidiecese olomoucké« líčí, jak chovali se za bouří Husitských pastýřové moravští, píše o době »reformace« Lutherovy a šířícího se protestantství až po Maxmiliana II. Kromě těchto pokračování jsou v sešitě IV. dva velmi pozoruhodné nové články, zároveň ukončené: Václava Roudnického »Jak působila cizina na povstání v Čechách v letech 1626—1631«, práce doporučená historickým kroužkem »Vlasti«, a »Jsoucnosť Boží a filosofové křesťanští« od H. K. a J. Snížka.

Práce prvá je stručná, ale velice obsažná a závažná. Nemůžeme ani dosti našim spisovatelům a historikům doporučovati, aby bedlivě dobu před a pobělohorskou studovali a korrigovali, co o ní falešného, vymyšleného, lživého a překroucenčho tendenčně proti katolíkům napsáno jest a dosud se, jako ze zvyku, psává. Ne tucty, ale kopy románů a na tisíce povídek líčí katolíky doby té jako tyrany a nestvůry, ale protestanty a odpadlíky jako duše spanilé, povahy dokonalé, gloriolou mučenictví ozářené; kýž div, že obyčejný, nestudovaný náš člověk má z takového čtení pojmy docela převrácené; přimysleme si k tomu jen novinářské fráse o té době, při každé příležitosti se opakující, a i — »historická« díla, stranicky zbarvená! Proto pokládáme tuto malou stať v »Museu« za neobyčejně důležitou a vzácnou a prosíme, aby horliví spolupracovníci »Musea« v tomto směru bádali a práce uveřejňovali; takových statí je nám jako soli třeba. — Článek druhý je filosofický: uvažuje o pokusu Kantově, všecky důkazy o jsoucnosti Boží v jeden celek uvésti a nauce scholastické, o způsobu, jak mají filosofové a apologetové křesťanští a spiritualisté vůbec jsoucnosť Boží dokazovati. Výroky spisovatelů jsou přísně logické, šťastné a pryští ze základů eminentně katolických. Verši přispěli sem Jar. V. Kočí, Fr. B. Vaněk, Em. Zdeněk a L. Květoslav. Stať »Dopisy z našich jednot«, jíž sešit končí, je neobyčejně zajímavá; dává nám nahlédnouti do čilého literárního a uměleckého života v seminářích Zde se přednáší, deklamuje, zpívá, pořádají se hudební koncerty, čtou literární práce, odebírají knihy a časopisy atd.; dopisy ty, jakož i obsah »Musea« svědčí o tom, že ze seminářů našich vyjdou legie mužů uvědomělých, pro církev, vlasť a národ nadšených, legie, z nichž vzejde osvěžení a posila bojovníkům na poli katolickém, a s nimiž se spojí k společné práci blahodárné. Josef Flekáček.

Katolické časopisectvo maďarské v Uhrách. Dle »Magyar. Allam-u«, jehož redaktorem jest Emil Szemnecz v Budapešti, má katolický tisk maďarský dva politické denníky, sedmnáct jiných politických listů, které aspoň jednou týdně vycházejí a třicet pět jiných, odborných a zábavných časopisův. Velkou naději katolického tisku vzbuzuje nově ustavená strana lidová, která po církevních předlohách začala vydávati na obranu hnutí katolického proti nim vlastní list s názvem: »Fejermegyci Napló«. Snad »kulturní boj« zahájený v Uhřích probudí katolíky uherské ze spánku, aby se sjednotili pevně pod praporem katolického tisku. Osvědčí se snad i tu známá pravda: »Katolík musí býti bit, aby se vzchopil k obraně svých náboženských práv.« —lek.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Od posledních slyšení přijal sv. Otec opět mnoho věrných Svých synů. První byli Poláci s velikým počtem Dalmatinců, Chorvátů a Slovinců z Přímoří; všech bylo 250. Papež sloužil mši sv. ve vévodském sále a v sousední ložii přijal celé veliké to poselstvo, dle Svého milého způsobu s jednotlivci i celými skupinami živě rozmlouvaje a se dotazuje. Druhá družina poutníků čítala 600 osob; byli to Vlaši z okolí Benátek, Tridenta a Gorice; byli s pobožností přítomni mši sv. Otcem sloužené v kapli Sixtinské; pěvecký a hudební sbor papežský provedl mši figurální, kterou byli všichni přítomní až k nadšení okouzleni. Jedné části poutníků byl vůdcem redaktor katol. listu »Difesa« P. Zocchi, a vzdával sv. Otci dík za breve, jímž časopis i osobu jeho pochvalně poctíti ráčil. Sv. Otec zmínil se mu krátce o posledních volbách v Italii, jichž se katolíci nesúčastnili. V druhé polovici května slavil Řím s velikou okázalostí třetí stoletou ročnici smrti sv. Filipa Neri, protektora a apoštola města Říma. Veškeren svět katolický, jak duchovní tak laici, shromážděni byli v »Novém Chrámě« (Chiesa nuova), kde odpočívá veliký ten světec; ale k úplnosti velikolepých těch slavností scházela jedna vznešená osobnosť: biskup Římský, sv. Otec Lev XIII. Papež však po vítězství revoluce italské a zabrání Říma morálně je nucen, nevycházeti z Vatikánu. Papež Pius IX., slavné paměti, navštívil posledně chrám apoštola Římského dne 26. května r. 1870.: od té doby z Vatikánu již nevyšel . . . Veškeré listy si toho vzpomněly! Slavnosti Římské byly tak vznešené, že listy katolické konstatují s potěšením, že z nadšení a ohromného návalu Římského obecenstva lze souditi, že přece jen v rodinách a nejširších vrstvách lidu žije vědomí katolické a živá oddanosť k Náměstku Kristovu, probuzená a zvýšená událostmi politickými a socialními poslední doby v Italii, neboť ty vybízejí a nutí k přemýšlení a — porovnání. A z přemýšlení a porovnání toho září posvátným leskem čistoty běloskvoucí postava velebného Vatikánského kmeta, sv. Otce Lva XIII., vysoko povznešená nade všemi! Bůh Jemu a Církvi své popřeje zajisté konečného vítězství!

Torquato Tasso. V předních městech italských, zvláště v Sorrentu, kde se Torquato Tasso narodil, a v Římě, kde zemřel, slavila se třístaletá památka autora »Osvobozeného Jerusaléma«, jenž zemřel 25. dubna 1595. U Sorrenta shromáždily se lodi vlašské k poctě pěvce Křížových výprav; dostavil se i následník trůnu, princ neapolský, a nesmírné množství lidstva z blízkých obcí. V paláci Sv. Antonína zapěn byl po prologu hymnus; potom za střelby lodstva procházela hudba ulicemi. Slavnostní hostina byla pořádána v hotelu Victoria. — V Římě počalo se anniversarium slavnými obřady v klášteře sv. Onofria na Janiculu, kde Torquato Tasso skonal. Mši sv. sloužil kardinal Vannutelli za přísluhy členů kláštera; při ní bylo zapěno několik mottet od Palestriny, »Libera me, Domine« od Aneria Romana a druhé od španělského mistra Luise de Victoria, Tassova souvěkovce. Po obřadech otevřena byla výstava, v níž zastoupeno je mnoho autografů a podobizen opěvatele Bohumírova, vyobrazení obydlí jeho v Římě, Ferraře, Sorrentu, Neapoli a jiných městech, různé pomníky, z nichž jeden představuje básníka ověnčeného vavřínem, jejž proň určil Clement VIII. a jímž ozdoben byl až teprve po smrti. Rada městská zasadila desku na dům, kde Tasso dlouhý čas bydlil jako hosť synovce Clementa VIII. Deska nese nápis: »Torquato Tasso, hosť kardinala Scipiona Gonzagy, bydlil několikrát a dlouhý čas v tomto paláci 1587—1590. Rada města Říma věnuje mu tuto desku ve třetím centenariu smrti básníkovy.«

Valašská madonna, obraz A. Liebschera nalezající se v kapličce lidového slohu na návsi vedle Břeclavské chalupy naproti rychtě, jest znamenitým dílem poutajícím všeobecnou pozornosť svým moderním pojetím. Obraz jest 4 metry dlouhý, trojdílný. Střední část znázorňuje jesle, v levo zobrazena Marie s Josefem přístřeší hledajícím a v pravém poli spatřují se pastýři, jimž anděl zvěstuje Kristovo narození. Světelný efekt, jakýž měsíční záře na obraze působí, jest v pravdě uchvacující. Celý obraz malován mistrem v duchu národním. Madonna oděna v kroj národní, pastýři jsou Valaši a Betlem rovněž záleží z valašských salaší. Obraz jest s kapličkou v roztomilém souladu. Upozorňujeme navštěvovatele výstavy na tuto Valašskou Madonnu, jež zajisté řadí se k nejcennějším výstavním předmětům. Vstup 10 kr., děti 5 kr.

Zpráva knihovní komise, zřízené ve družstvu Vlasť.

Přečtené knihy.

Seznam knih, které do katolických knihoven se hodí.

III. Výkaz knih mládeži se hodících.

Bludnou cestou. Napsal. F. J. Andrlík. V záb. bibl. v Brně 1882.
Ctěte rodný jazyk svůj! Napsala Kar. Světlá. Nakl. Fr. A. Urbánek. Hodí se mládeži dospělejší..
Čestmír aneb dobrá pověst nad zlato. Naps. Fr. Tesař. Nakl. A. Hynek v Praze. Hodí se mládeži dospělejší.
Černá Indie. Naps. J. Verne. Nakl. J. R. Vilímek. Item.
Divá žena. Naps. S. Podlipská. Nakl. J. Otto v Praze. Item.
Dárek Růžence. Z polšt. přel. Ludvík Vikt. Hauser. Nakl. Fr. A. Urbánek.
Dobrým za zlé. Dle O. V. Horna Ed. Just. Nakl. týž. Hodí se jen dospělejší mládeži.
Dětské srdce. Naps. L. Grossmannová. V Besedách mládeže Knappových.
Hlas Páně. Naps. Fr. Hoffmann, přel. Dr. V. L. Moser. Nakl. M. Knapp v Karlíně r. 1883.
Hodný sirotek. Věrný syn. Naps. Tom. J. Ronek. Nakl. týž.
Hluchoněmý. Naps. Fr. Jiří Košťál. V Dědictví maličk. č. 37. V Hradci Králové.
Hluboko v zemi. Naps. ? Vydal spolek »Komenský« 1879.
Jaroslav. Z francziny přel. Svítavský. V záb. bibl. v Brně 1879.
Luční kvítí. Naps. Věnc. Lužická. Nakl. Jar. Pospíšil v Praze 1893.
Malé okolnosti znamenitých výsledků. Naps. Fr. Hoffmann, přel. Tomsa. Nakl. Bellmann v Praze 1863.
Miluj vlasť, aneb všude dobře, doma nejlíp. Naps. E. Ferd. Schmidleichner. Nakl. M. Knapp v Karlíně 1885.
Na táčkách. Naps. Martin Kozák. V Knappových Besedách mládeže.
Na Velebínce. Naps. V. Špaček. V Záb. večerních 1893.
Následky zdárného vychování. Naps. V. V. Paleček. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Hodí se mládeži dospělejší.
Naučné i zábavné povídky. Naps. Fr. Tesař. Nakl. Theod. Mourek 1873.
Obrázky ze skutečnosti. Naps. Josef Soukal. V Pospíšilových Pestrých květech č. 6. r. 1893.
Praskovja, dívka Sibířská. Naps. X. de Maistre, přel. J. Sedlák. Nakl. Rohlíček a Sievers 1875.
Pravěnky. Naps. Fr. Doucha. Nakl. Hess v Praze.
Poštovský holub a Štědrý večer. Napsal Karel J. Zákoucký. V Pospíšilových zábavách pro mládež 1893.

Pro domo sua.

K prohlášení, jež jsem v minulém čísle uveřejnil, dnes dodávám, že jest mi obranný dopis do Olomouce zaslaný vrácen. Zároveň mohu zcela bezpečně sděliti, že list onen neměl pro nikoho nijakých škodlivých následků; co v té příčině některé listy psaly a jiné po nich opakovaly, jest pouhou bajkou. Dopis jest v naší redakci vyložen k volnému nahlédnutí.

Jak se dalo očekávati, vrhly se četné listy liberalní na »Vlasť« a s pochoutkou oznamovaly, co proti mně a p. Tom. Jirouškovi bylo uveřejněno; naši obranu ovšem zcela zamlčely. K této výši dospěla spravedlnosť vědy! Takto roznáší věda, která o sobě hlásá, že překonala svojí důkladností a spravedlností vše, i náboženství, soud o dvou stranách po národě: co řekl A, jí milý, to se rozhlásí, co odpověděl a vyvrátil B, jí nemilý, to se zamlčí. Když vzdělaní muži takto falšují před našima očima denní zprávy, co můžeme o nich souditi, když píší o starých událostech, když píší dějepisné povídky a romány nebo dějepisná pojednání!

V Praze, 1. července 1895. Tomáš Škrdle, red. »Vlasti«.

Slovutný pane redaktore!

Osměluji se doufati, důstojný pane, že budete tak laskav a ráčíte mně uveřejniti těchto několik řádků. Dne 2. června uveřejnila redakce »Katechetických Listů« v »Národní Politice« »zasláno«, ve kterém dotkla se též mne, a to způsobem naprosto nepravdivým. Píše tam doslovně: »A mimo to, byla-li by čest jeho (P. Škrdle) napadena bývala, jaký zájem na věci měli pp. Jiroušek, Špaček a Veselý, — kteří všichni vrhli se se stejnými dopisy do Rajhradu a pohrozili zničením tiskárny Bened. i brněnsk. kat. »Dělníka«, nebude-li Dr. Vychodil mlčeti?« Nemluvím za ony oba pány, mluvím jen za sebe a proto pravím, že zpráva, jako bych byl »hrozil« v nějakém listě »zničením tiskárny Bened. i brněnsk. kat. »Dělníka«, jest naprosto nepravdivá. Pravda jest, že v tomto sporu napsal a zaslal jsem dva listy, a to jeden nejd. panu opatovi v Rajhradě, ve kterém jsem ho prosil, aby nedopouštěl hanobiti spisovatele laika za to, že ve prospěch strany katolické působí. V dopise tom jsem se ani jediným slovem, pravím, ani jediným slovem nezmínil o nějakém časopise a tiskárně. Druhý dopis jsem zaslal panu Dr. Vychodilovi, ohražoval jsem se proti jednotlivým místům jeho a článku »Pro domo« v »Hlídce lit.« Též pan Dr. Vychodil mně musí dosvědčiti, že v celém listě nebylo nejmenší zmínky o časopisu »Dělník« neb o Bened. tiskárně. Ostatně list, který jsem panu Dr. Vychodilovi zaslal, obdržel jsem zpět a jsem ochoten každému ho předložiti, aby posoudil, zda mluvím pravdu, či ne. Též jsem ochoten předložiti každému kdekoliv a a kdykoliv věrohodný opis listu panu opatovi zaslaného. Mimo tyto dva dopisy nezaslal jsem žádného dopisu vůbec. Proto mě naplnilo velikým podivením, že jest mně něco přičítáno, co se vůbec nestalo, a nač jsem ani ve snu nepomyslil. Věřím, že ctěná redakce »Katechetických listů« byla obelhána a že zajisté nechtěla vědomě propagovati lež. Chtěl jsem původně soudní opravou donutiti redakci »Katechetických listů« k odvolání, ale celé »zasláno« zdálo se mi tak nechutným, že jsem se věcí tou déle ani zabývati nechtěl; činím-li tak nyní, děje se to jen z toho důvodu, že jsem byl od mnohých pánů duchovních ústně i písemně žádán za vysvětlení.

Na Smíchově, dne 10. června 1895. **Josef J. Veselý.**

Důstojný pane redaktore!

Dovolte, bych několika řádky připojil se ku prohlášení pana J. Veselého. Znaje osobně vdp. převora Rajhradského, napsal jsem mu důvěrný dopis, v němž jsem ho žádal, aby svým vlivem se přičinil, by »Hlídka literární« přestala psáti proti Vám a družstvu Vlasti a nevyvolávala tak znovu spor, jenž po mém mínění byl již urovnán. To jediné bylo obsahem mého dopisu, v němž není ani zmínky o knihtiskárně Benediktinské a časopise »Dělníku«.

Poněvadž sl. redakce »Katech. listů« ve svém »Zaslánu« v »České Politice« ze dne 2. t. m. napovídá, že může každému posloužiti dopisy mnou, pp. Veselým a Jirouškem zaslanými, aby si je přečetl, prosím každého, komu záleží na pravdě, aby si můj dopis od sl. redakce »Katech. listů« dal ukázati, by se přesvědčil, že táž sl. redakce, ač ve svém »Zaslánu« dala několikrát vytisknouti tučně slovo »*pravda*« — v témž »Zaslánu«, pokud se týče mé osoby, uveřejnila — *lež.*

V Košátkách, dne 28. června 1895. **Václav Špaček.**

Osvědčení důvěry.

Při poradě duchovenstva vikariátu Skutečského, konané dne 11. června r. 1895. na Rychemburku, vysloven byl ode všech kněží jednomyslný souhlas s působením dp. Tom. Škrdle v družstvu Vlasť, vyjádřena jemu a socialnímu odboru celá důvěra, projeveno přání, by do našeho šiku od »našinců« nebyly vráženy klíny a nebyla jednota trhána, a uloženo podepsanému, by takto sdělil do Prahy, což on i činí co nejochotněji.

Alois Kopecký,
bisk. vikar. tajemník.

Při výborové schůzi Svatojosefské Jednoty katol. mužů a jinochů v Proseči, konané dne 13. června 1895., usneseno za souhlasu všech, aby našim vůdcům pražským, zvláště o naše katol. jednoty velezasloužilým p. t. Tomáši Škrdlovi,

Tomáši Jirouškovi a Dru. Rudolfu Horskému vyslovena byla naše neobmezená důvěra a dík i prosba, by nedbajíce nevděku a překážek od vlastních »bratří« činěných, i na dále zůstali v předu našeho šiku socialního. Kéž by jim Bůh popřál, aby do tábora našeho přivedli všechen katolický český lid dělnický. Zdař Bůh!

Al. Kopecký, předseda. Fr. Martinek, místopředseda. J. Stodola, starší.

S politováním jsme četli, jak jistá část lidí, »také bratří«, spikli se proti našim milovaným vůdcům Dru. Rud. Horskému, Tom. Jirouškovi a Tom. Škrdlovi; proto prohlašujeme jménem naší jednoty, která s neobyčejnou úctou a láskou k nim pohlíží, že stojíme s nimi v šiku nerozborném a že chceme s nimi buď padnouti nebo zvítěziti. Jen s pomocí Boží v před!

Jednota katol. tovaryšů v Sušici za 230 členů:

Jiří Čadek, předseda. Fr. Tonner, jednatel. Jos. Ludvikovský, starší. Jan Vredemann. Karel Mara. Jan Valenta. Frant. Hanzl. Ant. Manet. Jos. Tonner st. Jos. Tonner ml. Karel Převrátil. Jiří Průcha. Martin Fuchs. Rudolf Ludvík. Jan Nový. Karel Veselý. Petr Brand. Ondřej Daneš. Karel Čuba. Benedikt Tlapp. Jan Čuba. Jakub Mirvald. Adolf Nový. Jarolim Václav. Karel Sedlecký. Martin Töpper. Václav Půroh. Jos. Karas. Jan Kopelent. Emanuel Sochor. R. Jäger. S. Hanus, Heřmann Tŭpper. Ferd. Hölzel. Jos. Šlechta. Jiří Jos. Šlechta. Fr. Hölzel. Karel Schweiger. Albin Hölzel. Karel Lehner. Josef Mika. Josef Loučím a Ludvík Anton.

Při měsíční schůzi Svatojosefské Jednoty katol. jinochů a mužů ve Velkém Dřevíči u Hronova, konané dne 23. června t. r., usneseno, aby našim vůdcům o vývoj našich katolických jednot velezasloužilým, zvláště dp. Tom. Škrdlovi, redaktoru časopisu »Vlasť«, a p. Tom. Jirouškovi, redaktoru »Dělnických Novin«, jakož i dp. Dru. Rud. Horskému, vyslovena byla naše neobmezená důvěra a uznání velikých zásluh o povznesení dobré katolické socialní myšlénky v lidu dělnickém, jichž si ddpp. Tomáš Škrdle a Dr. Rudolf Horský a náš věhlasný sociolog Tomáš Jiroušek vydáváním katol. časopisů a spisů vydobyli.

Zároveň vyslovujeme naše politování některým pánům, kteří svým jednáním rozsévají svár v katolické straně a spojují se třebas i s našimi úhlavními nepřátely, aby tak výtečné naše časopisy a spolek »Družstvo Vlasť«, ne-li zničili, alespoň poškodili. Takové jednání, kteréž nevede ku svornosti, ale ku sváru, protiví se duchu katolickému. Zároveň klademe prosbu výše jmenovaným našim vůdcům, aby nedbajíce nevděku, překážek a zneuznání i na dále v čele našeho šiku katolicky-socialního vytrvali. Kéž by jim Bůh popřál síly a vytrvalosti, aby do tábora našeho přivedli všecken katolický dělnický lid český! Celému katolickému sdružení a činnosti voláme srdečně: »Zdař Bůh!«

Jan Matouš, děkan. Václav Šitina, předseda. Josef Jirásek, místopředseda. Frant. Venclík, jednatel.

Jos. Prouza, tkadlec. Jos. Miler, tkadlec. Hynek Šnajdr, kameník. Cyr. Martinec, tov. dělník. Celestin Vaisar, tkadlec. Václav Němeček, tov. dělník. Jos. Jarkovský, tesař. Jos. Kraus, tkadlec. Fr. Jarkovský, zedník. Ferd. Vaisar, tov. dělník. Fr. Purman, tov. dělník. Fr. Klimeš, tkadlec. Fr. Košťál, tov. dělník. Václ. Hradecký, tkadlec. Amantus Kejduna, tkadlec. Roman Vaisar, tkadlec. Jos. Řezníček, tkadlec. Vít Stanislav, tovární tkadlec. Josef Masner, tkadlec. Jos. Lelek, tkadlec. Roman Svoboda, tov. tkadlec. Adolf Drechsler, dělník krejčovský. Jan Žid, obchodník. Jan Klima, truhlář. Hynek Němeček, truhlář. Celestin Matyska, obuvník. Josef Kubík, dělník. Jos. Venzlík, tkadlec. Jan Denyger, rolník. Kar. Turek, tov. dělník. Jos. Cvrček, tkadlec.

K prohlášení katol. dělnictva pražského ze dne 8. června t. r., v němž vyslovuje se neobmezená důvěra našemu předáku, p. T. J. Jirouškovi, redaktoru »Děln. Novin«, dp. Tom. Škrdlovi, redakt. »Vlasti«, našemu milému příteli, přistupujeme také my podepsaní.

V Praze, dne 27. června 1895.

Karel Fik, mechanik. Ant. Novák, obuvník. Jos. Blažek, zlatník. Jan Picha, rytec. Jan Mareš, řemenář. Karel Formánek, krejčí. Maxm. Živný, kloboučník. Emanuel Kula, sklenář. Václav Kramatta, kožešník. Jos. Schinka, krejčí. Václav Kokš, čalouník. Frant. Netušil, holič. Vojta Spitz, litograf. Jos. Chyba, hudeb. nástrojař. Ondřej Volf, elektrotechnik. Ferd. Stuchlík, tkadlec. Jan Novák, krejčí. Frant.

Vančuřík, krejčí. Karel Kupner, rukavičkář. Alois Matyaš, zámečník. Václav Lisenský, sluha. Jos. Cihelka, řezník. Fr. Ptáček, zámečník. Fr. Klaus, zámečník. Josef Kramer, krejčí. Fr. Satorie, sluha.

Činím milou povinnosť za souhlasu všech členů: Svatojoseſská Jednota katol. mužů a jinochů v Modletíně vyslovuje dp. Tom. Škrdlovi, red. »Vlasti«, dp. Dru. Rud. Horskému a p. Tom. Jos. Jirouškovi, redaktoru »Děl. Novin«, o naše katolické spolky velezasloužilým a za práva lidu osvědčeným bojovníkům svou neobmezenou důvěru.

Ant. Miſſek,
farář a předseda Jednoty.

Jednota katol. jinochů a mužů v Červeném Kostelci vyslovuje jednomyslně z plna srdce svoji úplnou důvěru, jak dp. Tom. Škrdlovi, tak p. Tom. Jirouškovi, a odsuzuje rozhodně všecky útoky z kterékoliv strany proti nim podniknuté.

Za jednotu katol. jinochů a mužů v Červeném Kostelci,
dne 17. června 1895.

Jaroslav Šourek, t. č. předseda.

Jedná-li se o projevení souhlasu s našimi předáky, dp. Tom. Škrdlem, red. »Vlasti«, a p. T. J. Jirouškem, red. »Děln. Novin«, jsem i já mezi těmi, kteří jsou jim se strany dělnické věrně oddáni.

V Jaroměři, 25. června 1895.

Alois Krpata, truhlář a zakládající člen družstva »Vlasť«.

Vyslovujíce tímto svoje politování nad nájezdy proti předákům strany křesťansko-socialní a družstva Vlasť činěnými, projevujeme těmto svoji neobmezenou důvěru.

V Horní Štěpánici u Jilemnice.

Josef John, tkadlec. **Jan Kraus,** truhlář.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Socialní činnosť. Dne 23. června t. r. přednášeli: *a*) Frant. Satorie, sluha z Cyrillo-Methodějského knihkupectví, v Davli: O socialismu v náboženství; *b*) Tom. Jiroušek ve Volyni, a to ráno po službách Božích v Jednotě katolických tovaryšů: O snahách katolického dělnictva a spolkovém sdružování, a odpoledne v Řemeslnické Jednotě: O řemeslnické otázce se stanoviska křesťanského. Přítomno bylo na 250 řemeslníků, rolníků a dělníků. — Dne 29. a 30. června vyslal socialní odbor družstva dva delegáty: pp. Tom. Jirouška a Václ. Žižku, k slavnosti čtyřicetiletého trvání Jednoty katolických tovaryšů v Českých Budějovicích a k současnému krajinskému sjezdu všech Jednot katolických tovaryšů a Jednot sv. Josefa diecése Budějovické. Oba dva proslovili řeči, a to p. Tom. Jiroušek: O vývoji a postupu naší organisace, a p. Václav Žižka nabádal k svornosti a bratrství při práci a ve společenském životě. V. Žižka, nejstarší křesťansko-socialní buditel v Čechách, druhý den schůzi předsedal, kterýmžto vyznamenáním i socialní odbor družstva byl velice poctěn.

Obor filosoficko-paedagogický vystoupil ve středu dne 19. června ponejprv na veřejnosť v sále Katolické besedy. Přednášel Dr. Eugen Kadeřávek, řádný profesor české bohoslovecké fakulty, o atheismu čili neznabožství vůbec, při čemž zároveň ukazoval k tomu, jak by atheismus ve školách ať jakýchkoli nutně musil působiti zhoubně. — Dne 26. června konal výbor odboru čtvrtou schůzi, v níž určil program k odborové filosoficko-paedagogické schůzi dne 12. srpna, t. j. ten den před mimořádnou valnou hromadou, jak na jiném místě blíže oznamujeme.

Mimořádná valná hromada družstva Vlasť

koná se

dne 12. a 13. srpna t. r. v sálech Svatováclavské záložny

v tomto pořádku:

A) V pondělí, dne 12. srpna, o 2. hodině odpolední koná poradu Filosoficko-paedagogický odbor družstva Vlasť v sále Katolické Besedy.

Thema rozhovoru:

1. Jaké snahy jeví se v tak zvané moderní paedagogice a jaké z toho plynou povinnosti pro nás katoliky. (Referent Fr. Pohunek.)
2. Jaký duch se jeví v učebnicích zavedených na ústavech učitelských. (Referent Filip Jan Konečný, katecheta v Kutné Hoře.)

B) V úterý, dne 13. srpna, zahájí se mimořádná valná hromada službami Božími o 7. hodině ráno ve chrámu Páně u sv. Jiljí (u Dominikánů).

Rokování samo započne v 8 hodin ve velkém sále záložny.

PROGRAM:

1. Čtení protokolu poslední řádné valné hromady.
2. Předseda podá krátký přehled o činnosti družstva.
3. Slavnostní řeči:
   a) Frant. Pohunek, kaplan u sv. Štěpána v Praze: Proč se nechceme vzdáti oproti všem snahám moderním paedagogiky katolické.
   b) P. Jos. Svoboda, superior Tov. Ježíšova v Praze, poví některé zprávy o Historickém kroužku družstva Vlasť a o bohosloveckém časopise »Museum«; na to podá obšírnější recensi knihy Dra. Gindelyho: »Geschichte der Gegenreformation« a vytkne některé nedostatky její.
   c) Dr. Rud. Horský, kaplan v Únětičích: Povinnosti katolíků v otázce socialní.

Poznámky:

1. Dle usnesení výboru ze dne 2. května t. r. volných návrhů nebude.

2. Fr. Pohunek po své přednášce učiní návrh, aby shromáždění přijalo resoluci, den před tím v odboru filosoficko-paedagogickém vypracovanou.

3. Členové družstva se žádají, aby se v hojném počtu súčastnili společného sjezdu předsedů a příznivců Jednot katolických tovaryšů a spojených s nimi Jednot jinochů a mužů. Z té příčiny jsou rozděleny hodiny rokování tak, abychom my z družstva mohli jíti do schůzí zmíněných Jednot a oni zase do schůzí našich.

4. Kdo chce míti podílu na slavnostním banketu v úterý večer na výstavišti, nechť se hlásí v Jednotě katol. tovaryšů v Praze, Anenské nám. č. 209—I.

5. Který člen družstva přeje si spolkové lístky do Národopisné výstavy ve snížené ceně (po 25 kr.), nechť nám to laskavě ještě před valnou hromadou korrespondenčním lístkem oznámí s udáním jejich počtu.

V Praze, dne 10. července r. 1895.

Za výbor družstva Vlasť:

Dr. Rudolf Horský, starosta.

František Žák, jednatel.

(Z a s l á n o.)

Veškeré poklady a památky, co kdo jako drahý ostatek po otcích v úkrytu choval, sneseny jsou letošního roku do Výstavy Národopisné. Ovšem ten nejdražší klenot po předcích zděděný, naše Svatováclavská víra, vyjádřena jest tu způsobem úchvatným, jak v umění, tak v písmě.

I Jednoty katolické súčastnily se obeslání Výstavy Národopisné. Více jak 100 Jednot jest zastoupeno na Výstavě, a čilý život těchto spolků znázorněn jest tu velice případně.

Jest ale potřebí také na venek ukázati skutkem, že k sobě držíme, že nás k sobě váže pouto víry, naděje a lásky, pouto nezlomných zásad katolických. Sokolové měli svůj slet, hasiči a jiné korporace se připravují k pořádání společného sjezdu. Zajisté příklad těchto musí býti mocnou pobídkou, aby také spolky katolické se sjely a seřadivše se v šik, ukázaly svou sílu.

Tou příčinou zveme všechny pány předsedy a příznivce Jednot katolických k společnému sjezdu, který se bude konati ve dnech 12. a 13. srpna t. r. v Praze.

Pořádek sjezdu bude následující:

V pondělí dne 12. srpna bude hlavní slavnostní schůze v sále záložny Svatováclavské. Uvítání hostů — řeči — zábava.

V úterý dopoledne: Ráno v 7 hodin služby Boží — po nichž se mohou naši hosté súčastniti mimořádné valné hromady družstva Vlasť. Odpoledne o 2. hodině schůze předsedů Jednot tovaryšských a Jednot jinochů a mužů v domě Jednoty katol. tovaryšů. Socialněkřesťanské Jednoty mohly by se raditi o resolucích v tutéž dobu v sále záložny. O 6. hod. večerní společná návštěva a slavnostní banket pro účastníky sjezdu na výstavišti.

Žádáme, aby páni předsedové laskavě s námi sdělili, kolik *členů a příznivců* do Prahy na sjezd zavítá, aby se jim mohly zaslati legitimační lístky, kterými o sjezdu vykázati se musí za příčinou výminečného stavu. O ubytování dle možnosti bude postaráno.

Přihlášky dějtež se pod adresou: Jednota katolických tovaryšů v Praze, Anenské náměstí č. 209—I.

Provolávajíce sjezdu: Zdař Bůh! těšíme se na upřímné, bratrské shledání.

V P r a z e, o svátku sv. Cyrilla a Methoda, 1895.

Z a k o m i t é:

Dr Josef Burian,
arcidioecésní předseda Jednot katol. tovaryšů, jinochů a mužů.

V. Stejskal,
předseda Svatojosefské jednoty, Praha-Holešovice.

K. Procházka,
místopředseda Jednoty katol. tovaryšů v Praze.

VLASŤ.

Počátek a konec světa ve světle víry a vědy.

Napsal *Jan Pauly.*

(Dokončení.)

Jak pak nyní zachová se katolická dogmatika k této theorii? Nuže, připusťme, že theorie Laplaceova jest správna; co z toho následuje? Jest touto theorií popřena neb alespoň otřesena základní pravda katolické víry, že Bůh stvořil svět? Není. To slavně doznává anglicky geolog Gideon Mantell řka: »Touto theorií nijak není poškozena pravda, že vesmír jest dílem všemohoucího a vševědoucího Stvořitele.« Touto hypothesou jest jen podán výklad vývoje světa, nikdy však jeho původu. Otázka: odkud povstala tato mlhovina? zůstává nerozřešenou, a to jest právě ten osudný bod. Profesor paleontologie Oskar Fraas pravil: »Poctivá věda se přiznává, že o původu věcí ničeho neví . . . Naprostý původ věcí zůstává nám povždy neznámým.« Ano, vědě empirické zůstává a zůstane původ věcí neznámým; jediná theologie jest s to, aby rozluštila tuto otázku.

Materialisté však chápou se této theorie jako vydatného prostředku pro své zásady a praví: Síla a hmota jsou věčné. Bůh jich nestvořil, toho tu není třeba. — Avšak optáme-li se jich: Existuje-li síla a hmota od věčnosti, proč počala síla v hmotu působiti teprve v určitém čase? Proč tak dlouho, tak nezměrně dlouho trvalo obé v nečinnosti? Kdo toho příčinou, že teprve v určité době počala síla působiti ve hmotu a tak tvořila nové světy? K těmto otázkám nemají žádné odpovědi. A postavíme-li jim v cestu přímé učení Thomsonovo a Helmholtzovo, kterým dokazují časný původ hmoty a vyvrací její věčnosť, jsou se svou theorií o věčnosti světa v koncích.

Tedy hmota a její síly dle slavných autorit vědeckého světa povstaly v určitém čase. Proto i kdyby hypothesa Laplaceova byla nezvratně dokázána, přece by zůstalo pravdou, že onu ohromnou kouli mlhoviny stvořil Bůh. Avšak jsou ještě jiné otázky, které zůstávají nevysvětlitelny. Proč tato prvotní mlhovina nezůstala stále v klidu? Dle hypothesy Laplaceovy působila v plynu síla přítažlivá a odpudivá,

tu prý pojednou nastalo »čímsi« (?) porušení rovnováhy na jistém místě. To jest deus ex machina. Co znamená toto »čímsi«? To opravňuje nás k otázce: odkud prvá příčina k těm nesčetným proměnám? Odkud zákony, dle nichž se tyto postupy dály za jistým určitým úkolem? K těmto otázkám věda odpovědi nezná, zde jest pro ni hranice.

Avšak jest ještě jedna otázka, otázka veliká. Jak povstal na světě život? Profesor na vratislavské universitě, Colin, k této otázce odpovídá: »Jisto jest, že život na zemi má počátek, ale jak prví živí tvorové na zemi vznikli, toho nemáme žádné obdoby.« Věda nezvratnými pokusy dokázala, že není možno, aby organická sloučenina vznikla z neorganické, a zavrhla učení o povstání života z látky organické čili tak zvané prvoplozí, (generatio aequivoca) plození bezmatečné. (Srovn. Cohn: Untersuchungen über Bakterien. Sborník: Beiträge zur Biologie der Pflanzen II. Band 2 Heft Nro. 4. — Burmeister: Geschichte der Schöpfung str. 324. Jan Müller: Handbuch der Physiologie der Menschen I., 4—17. Eduard von Hartmann: Philosophie des Unbewussten str. 580. — Wirchov: Gesammlt. Abhandlungen zur wissenschaftlichen Medicin I. 25. Čelakovský: Nynější stav otázky prvoplozí. Osvěta 1878. Rudolf Wagner. Der Kampf und die Seele str 307.)

Fundamentální pravdy kat. dogmatiky: Země a vše, co mimo ni existuje, není věčné, nýbrž časné, Bohem stvořené, zachovávané a řízené, zůstávají theorií Laplaceovou nedotknutelny. Řekneme-li tudíž: Bůh na počátku stvořil mlhovinu, obdařil ji silami a zákony za tím účelem, aby jimi se řídíc vytvořila světy, které dle věčného úradku Božího v život měly vstoupiti, potom stvořil Bůh život rostlinný a živočišný — pak i ten nejpřísnější dogmatista katolický — pokud se jeho oboru týká — může tuto theorii podepsati jako věroučně nezávadnou a vykládati vznik světa na základě stvoření prvotného. A to také učinil slavný Jesuita Pianciani (Cosmogonia).

Tolik pokud se týká víry a vědy ve příčině vzniku světa.

Jak již výše řečeno, staví kat. dogmatika postulát: svět není věčný; on svým časem vznikl a také časem zanikne. To jest dogmatem. Poohlédněme se nyní opět po vědě, jak ona o této pravdě soudí!

Dráha každé oběžnice, která obíhá kolem ústředního tělesa, jest výslednicí síly tangentialní a síly přítažlivé (gravitace). Kdyby ani ta, ani ona se neměnila, byl by pohyb oběžnice stále týž. Ale tomu není tak. Oběžnice působí silou gravitační na nesčetné množství meteorů v prostorách světových se vznášejících, meteory padají na oběžnice a zvětšují jejich hmotu. Totéž děje se i na tělesích centrálních. Následek toho jest nenáhlé zvětšování gravitační síly. A proto dráhy oběžnic kolem ústředních těles nejsou stejné, neměnící se kuželosečky, nýbrž nabývají tvaru spirálovitého, t. j. planety blíží se ku svým sluncím a měsíce ku svým planetám.

Až do předešlého století byla totiž uznávána domněnka, že stálice stojí na obzoru a nemění své polohy. Avšak Halley ukázal, že tato domněnka jest mylná. I stálice se pohybují nezměrnými prostorami světovými a s nimi celé soustavy planet se svými měsíci. I slunce naše tedy koná tak dobře dráhu kolem své osy a kolem nějakého ústředního tělesa jako naše země kolem něho. Kolem kterého tělesa slunce obíhá, jakou rychlostí, jakým směrem? Toho ovšem

posud nevíme. Ale tolik jest jisto, že po roce jest naše sluneční soustava docela v jiných sférách, než byla před rokem. Přichází tedy den co den do jiných prostor světových, které jsou naplněny novými meteory, které dopadají na měsíce, planety a slunce a tak následkem zvětšování gravitační síly čím dále, tím víc a více je sbližují.

Mohlo by se však namítnouti: koná-li slunce tak dráhu kolem nějakého centra jako naše země, musí jednou nastati doba, kdy slunce musí přijíti do těchže sfér, kde již kdysi bylo, pak počne konati dráhu svou podruhé těmitéž prostorami, kterými dříve proběhlo, meteority budou vyčerpány, hmota slunce a jiných planet přestane se zvětšovati, síla přítažlivá neporoste, a pak jest sráz nemožným. Potom by působil zákon pohybu planetárního, který učí, jest-li jaký bod podle zákona Newtonova přitahován od jiného, jest, když je dána počáteční rychlosť, dráha jeho určitou a pevnou kuželosečkou, a ať jest rychlosť jakákoli a směru jakéhokoli, nikdy se oba body nesrazí, leč by ležely oba ve směru počátečné rychlosti. Nuže, až budou tedy meteority všechny vyčerpány, bude míti střed zemský v tom okamžiku, kdy meteority již dopadati přestanou, jistou počátečnou rychlosť. Nyní tedy bude působiti pouze zákon Newtonův a pevnou kuželosečkou bude tedy elipsa nebo parabola nebo hyperbola, při čemž jedno ohnisko bude ve slunci. Kterak možno pomýšleti, že by oběžnice mohly dopadnouti do slunce?« (Vědy přírodní a bible: Heusler str. 16.) Avšak námitka ta je slabá, neboť její základ: vyčerpání meteoritů jest pravdě nepodobným. Jisto jest, že meteory na všechna tělesa nebeská dopadají, jisto jest dále, že tím hmota těles těch se zvětšuje, a nutný následek toho jest vzrůst gravitační přítažlivé síly. Blíží se tedy tělesa obíhající ku svému centru čím dále tím více, a proto nemohou nikdy přijíti do těchže světových prostor, kde již jednou byla. Konají tudíž stále jinou dráhu, jinými a jinými prostorami světovými, které naplněny jsou jinými meteority. Proto výše uvedená rychlosť počátečného směru jim nikdy dána býti nemůže.

I námitka, že astronomie posud žádného zjištění nenabyla, pokud se týká siderického roku, mnoho na váhu nepadá. Ptáme se, jak stará jest astronomie? Těch několik tisíc let, po která ze své existence se těší, jsou příliš nepatrným měřítkem. Padání meteoritů nemůže míti za následek tak rapidní vzrůstání hmoty a přítažlivé síly, aby lidské oko v několika stoletích chtělo určiti, že čas oběhu se zkracuje o $^7/_8$—$^1/_2$ sekundy. K tomu jest třeba pozorování po milliony let.

Meteority tedy padati nepřestanou, hmota těles nebeských bude se stále zvětšovati, přítažlivosť růsti a tělesa nebeská budou se stále víc a více sbližovati.

A proto přijde doba, kdy oběžnice se srazí se svými měsíci a s těmito i slunce. Kdy se tak stane, nesnadno říci. Věda posud k ničemu positivnímu nedospěla a dospěje-li, jest velikou otázkou.

Každým srázem však vyvinuje se teplo, jak učí zákon o zachování síly. Udeříme-li kladivem na kovadlinu, zarazí se tu pohyb, avšak síla, která kladivo ke kovadlině hnala, promění se v jinou sílu: teplo, které zahřívá kladivo a kovadlinu. Tak jest vypočteno, že, kdyby naše země pojednou v oběhu se zastavila, vydalo by teplo, v něž hybná síla by tu přešla tolik, jako spálení 14 koulí z kamenného uhlí, které svou velikostí by se rovnaly naší zeměkouli.

A tohoto zákona chopili se materialisté řkouce: Když srazí se oběžnice se sluncem, vyvine se tímto srázem tolik žáru, že bude veškerá hmota planet, měsíců a slunce přeměněna v plyn, z něhož opět dle theorie Laplaceovy povstane tvoření světů nových. Tento pochod opakoval se od věčnosti a bude se opakovati věčně. Jest to věčné vznikání a zanikání světů. A proto vesmír jest bytostí věčnou, nestvořenou.

Toto tvrzení však není pravdivé. Výše jsme pravili, že plynové koule: oběžnice, měsíce a slunce sálaly teplo do nezměrných prostor světových. Teplo aktualní měnilo se v teplo neutrální a tím umenšovala se quantita síly hybné. Kdyby světy věčně se tvořily a zanikaly, ubylo by při každém processu veliké množství tepla čili hybné síly, a pak by musil nastati klid; světy další by se tvořiti nemohly následkem seslabení hybné síly. A kdyby tedy od věčnosti tato »velikolepá« pulsace světová se opakovala, byl by klid ten nastal již dávno a dávno. A proto světy takovýmto způsobem nemohly se tvořiti a opět zanikati, neboť svět nyní jest v činnosti. A proto pravil nedávno zesnulý Helmholtz: »Konečně promění se v teplo všechna zásoba sil, a teplo nabude rovnováhy. Potom jest všeliká proměna nemožnou, a musí nastati úplný klid všech přírodních processů. Zkrátka řečeno: od té doby bude odsouzen vesmír ku věčnému odpočinku.« (Helmholtz: Popul. wissenschaft. Vorträge, 2 Heft, str. 117.) Krásně o tom pojednává též Dr. Gutberlert ve svém díle: Das Gesetz von der Erhaltung der Kraft und seine Beziehungen zur Metafysik str. 111 seq.

Avšak jest jiná otázka ještě, totiž: zdali při srázu měsíce se zemí a země se sluncem tolik tepla se vyvine, aby tato všechna hmota mohla se proměniti v plyn? Představme si jen velikost těchto tří nebeských těles ve vzájemném poměru! Slunce má v průměru 187.000 zeměp. mil, země 1719 a měsíc 468. Slunce má 324.439krát tolik hmoty jako měsíc se zemí: tak že, představíme-li si slunce jako kouli mající 3 dm. v průměru, objeví se nám země jako malý hrášek, a měsíc jako zrnko máku. Jest možno, aby zrnko hráchu, třeba by s největší rychlostí dopadlo na kouli 3 dm. v průměru mající, tolik tepla vyvinulo, aby celou hmotu té koule proměnilo nejen ve skupenství kapalné, nýbrž i plynné? Odpověď k této otázce jest příliš na snadě. A potom nejprve dojista srazil by se měsíc se zemí a když by tedy — připusťme — byla proměněna hmota jejich v plyn, co pak by se srazilo se sluncem, aby i toto proměněno bylo v plyn?

Dospíváme tedy k výsledku: měsíce blíží se k planetám, planety ke sluncím; sráz jejich svým časem se dostaví; ony zaniknou. Ale pravdě nepodobno jest, že by tímto srázem všechna hmota proměnila se v plyn, tak aby z něho tvořiti se mohly nové světy.

Další zjev, který ku zkáze naší země směřuje, jest ztráta vody. Voda s povrchu naší zeměkoule mizí čím dále, tím víc a více. Voda, která mění se v páry, vystupuje sice do atmosféry, ale pak zase padá k zemi zpět. Tímto pochodem voda žádné ztráty netrpí. Ale jinak se to má s vodou, která proniká do trhlin zemských. Tam rozkládá se ve své prvky, vodík a kyslík, tvoří sloučeniny a proto mizí s povrchu. Těmito chemickými pochody vody na zemi ubývá. A tak vyschnou jedenkráte nynější jezera, řeky a potoky; bude tomu tak, jako dnes pozorovati možno na měsíci.

I tepla zemského ubývá.

Z předcházejících a přítomných fasí naší země musíme souditi na její budoucnosť. Na základě empirických poznatků »zcela jistě můžeme tvrditi, že naše země měla kdysi více tepla než nyní, ba, že byly doby, kdy točnové končiny nyní třeskutým mrazem se vyznamenávající, honosily se rajským podnebím subtropickým. Či bylo by možná, aby nosorožci, sloni a t. p. obyvatelé teplých krajin kosti své byli pochovali na ostrovech Melvillských, kde nyní teplota klesá až na 50° C. pod nulou, kdyby tam nebyli původně bývali domovem?« (Dr. Studnička: Zábavné rozhledy hvězdářské str. 46.) Teplota naší země tedy klesá.

»Buď mělo slunce dříve vyšší sálavosť tepla a tedy více hřálo povrch naší země, nebo byla země sama mohutným zdrojem tepla vlastního, anebo se tato obojí příznivá okolnosť v pravěku naší země spojila ke zvýšenému rozhojňování organické přírody.« (Tamtéž.) Theorie Laplaceova nasvědčuje tomuto. Země naše byla prvotně plynnou koulí, kde tak veliký žár sálal, že všechny vody proměněny byly v plyn. Pak se ochladila, přešla ze skupenství plynného do kapalného. Ztráta tepla stále však stoupala, až země naše proměněna byla v pevninu. Avšak i tu ještě stále teplo mizelo, země chladla a život na ní učiněn možným. Kde se prvně objevil život? Země naše měla tu dva zdroje tepla: sebe a slunce. Poněvadž teplo naší země řídí se zeměpisnou šířkou, poněvadž tudíž přijímají krajiny polární nejméně tepla od slunce, krajiny rovníkové nejvíce, byl čas, kdy krajiny točnové měly tolik tepla od země a od slunce, že učinily život možným, kdy ještě v krajinách rovníkových pro veliký stupeň tepla život byl nemožný. Život tedy nejdříve se musil objeviti na točnách a pak s chladnutím země postupoval stále víc a více k rovníku. Tepla země tedy stále ubývalo.

Ubývání tepla na naší zeměkouli vystoupí ještě více do popředí, obrátíme-li zřetel svůj ke slunci.

Co jest pramenem tepla slunečního? K otázce té odpovídá J. R. Mayer a Helmholtz, každý svým způsobem.

Mayer hledá pramen tepla v dopadání meteoritů na slunce. Slunce ve svém pohybu postupujíc stále a stále do jiných a jiných prostor vesmíru, přichází k novým zdrojům meteorů, které na ně dopadají a svým pádem a nárazem hybnou sílu proměňují v teplo a tak sluneční teplotu udržují. Výklad ten zdá se pravdě nepodobným. Meteority padají na všechna tělesa nebeská, a tudíž by byl i tento důvod pro ně platným, aby plály žárem jako slunce. Toho však není. Či máme připustiti, že na slunce dopadají meteority v lijáku? Proč právě na slunce, proč ne také na jiné planety? Jsou všechny v tomže vesmíru.

Lépe se zamlouvá výklad Helmholtzův o původu slunečního žáru následkem tuhnutí slunečné hmoty, jímž hybná síla přechází v teplo. Kdyby slunce ztuhlo tak jako naše země, získali bychom tím tepla na 17 milionů let. Houstne-li hmota slunce a tím-li vydává teplo, pak nemůže toto houstnutí trvati do nekonečna, a nadejde jednou doba, kdy nastane rovnováha, t. j. teploty sluneční bude stále ubývati, až slunce vyhasne. Zmizí druhý živel, podmínka života: světlo.

Avšak i kdyby slunce své sálavosti nezmenšovalo, hrozí jiná záhuba naší zemi: retardace.

Měsíc a slunce působí svojí přítažlivostí na vodu naší země; tím vzniká příliv a odliv. Voda však, když navrací se do své původní polohy, naráží na zemi, na východní břehy pevniny. Poněvadž právě země směrem opáčným koná svůj oběh, jest její běh těmito nárazy vodními stále seslabován, a proto nadejde jednou čas, kdy oběh její kolem vlastní osy bude tak dlouho trvati jako oběh kolem slunce, čili že náš nynější rok bude roven tomuto budoucímu dni. Půl roku bude trvati noc, půl roku den. Měsíc nám o tom podává přesvědčivý důkaz. Neboť tam se již tato fase dostavila.

K témuž výsledku pracuje také éther, prařídký fluid, jímž světový prostor jest vyplněn.

Tak tedy, ať pozorujeme zemi naši z jakéhokoli stanoviska, vždy dospějeme k nutnému poznatku: země naše spěchá den co den neodvratné záhubě vstříc. Ona žije jako člověk; má své zrození, své mládí, věk dospělosti a dosáhne i svého stáří, které skončí její smrtí.

Nyní obraťme svůj zřetel opět na pole bohoslovné!

Zánik světa spojen jest s příchodem Ježíše Krista, který přijde soudit živých i mrtvých. Jako člověk, který svůj běh dokonal, staví se před soudnou stolici Kristovu, aby se mu od Něho dostalo odměny nebo trestu, tak i ke konci dnů světa bude očekávati veškerenstvo rozsudek Spasitelův.

Dogmatická pravda, že země zahyne, je tedy dokázána empirickou vědou. Avšak písmo sv. praví nejen, že země zahyne, nýbrž ono jde dále, určuje některé okolnosti, které zánik světa budou předcházeti: Slunce se zatmí, a měsíc nedá světla svého (sv. Mar. 13, 24—25), on bude jako krev, hvězdy budou padati s nebe (Apocal. 6, 12), země bude spálena ohněm (II. sv. Petr 3, 10), na zemi bude veliká úzkosť mezi lidem, tak že schnouti budou strachem, moře se vzedme, bude bouřiti, země se bude třásti. (Luk. 21, 25.)

Sv. Tomáš Aq. praví, když nastane konec světa, že budou lidé ještě na živě, (Sum. Th. III. S. q. LXXIV. ar. VII. c. et ad tert.) což ostatně i jasně v písmě sv. jest vysloveno. Nicméně i tito lidé, tak jako všickni ostatní zemrou, aby vyplnila se na nich pokuta za hřích Adamův: smrť; pak nastane z mrtvých vstání a příchod Páně k poslednímu soudu. Příchod Páně budou předcházeti výše uvedená znamení, a právě těmito živelními pohromami má býti vyhlazeno veškero člověčenstvo na zemi: všichni musí zemříti. (Sum. th. III. S. q. LXXVIII. art. I. c.) Má-li tedy skonání světa zastihnouti ještě lidstvo na naší zemi, musí býti v tom čase ještě životní podmínky. Tedy slunce nebude ještě vyhaslé, voda naši zeměkouli bude ještě objímati. Tedy konec naší země dle písma sv. nebude spočívati v jejím srázu s měsícem nebo se sluncem. Věc dlužno pojati z jiné stránky.

Moderní věda dokázala, že hvězdná tělíska v ohromném množství táhnou nekonečným vesmírem. Ona dále dokázala, jak již výše řečeno, že slunce není stálicí, že se pohybuje kolem centra jako naše planety kolem slunce. A tak každým okamžikem vcházíme do úplně neznámých končin vesmíru. »Zdaž není možno, že země projde podobným množstvím tělísek hvězdných, tak že miliony takových tělísek v podobě žhavých koulí na ni budou dopadati?« (Méric o. c. str. 189.) Tato domněnka jest úplně vědecky odůvodněna. Jaké to bude míti následky?

Mrak těchto nebeských tělísek zahalí slunce. Slunce se zatemní, čili jak písmo sv. praví: ztratí své světlo. Měsíc však přijímá světlo od slunce; zatemní-li se slunce, ztratí světlo své i měsíc. Tato tělíska následkem gravitační síly budou dopadati na měsíc a na zemi. Tím se objeví měsíc jako krvavý, a země bude pláti ohněm, jak sv. Petr podotýká. Což to bude jiného nežli padání hvězd s nebe? Tyto ohnivé koule vyvolají zemětřesení na naší zemi a rozbouří moře měrou přehroznou. Jaký to bude strach, jaká hrůza, jaké zděšení na zemi!

Nebyla-li by tím krásně vyplněna slova písma sv.: Nebe a země pominou, ale slova má nepominou? (Luk. 21, 33.)

Správně praví profesor Oersted: »Kdo vědecky zkoumá náboženství, víry v Boha prost býti nemůže! Ano, kdo zdravě a nepředpojatě o náboženství přemýšlí a k pravé vědě je přirovnává, může býti jist, že výsledek jeho úmorné práce bude posílení víry, tohoto jediného pramene lidského blaha a spokojenosti. Neboť křesťanství všeho nadíti se může od vědy přírodní, aniž jest se mu čeho obávati. Slova ta pronesl slavný Chalmers před učeným světem Anglie a byl za to odměněn bouřlivým potleskem.

Končím slovy proslulého vědce Daubeny-ho: Věda, která se obírá přírodou, spíše nás učí pokoře a vede k víře; jediná nevědomosť nadýmá pýchou, která o ničem nadpřirozeném nechce slyšeti. Radostně a ochotně přijímá věda přírodní poznatky z nadpřirozeného pramene čerpané a ozařující temnotu těch záhad, které rozum sám sobě zůstavený rozřešiti nemůže!

Zvony.

(Katolickým básníkům českým.)

Pějte zvony ve azurné výši!
ó, pějte v zanícení nadšeném!
Vás nevěrecké srdce neuslyší,
však naše hoří svatým plamenem.
Kde víra lidu záštím ohrožena,
tam ze vší síly bijte na poplach!
Nechť v zápasu zem chvěje se a sténá,
dým halí ji a krve barví nach, —
váš ret, jenž volal lidstvo ku pokoji,
ať bez umdlení hřímá: K boji! K boji!

Kdys bouře zuřila. Blesk rudý šlehal,
jak o dnu soudném v plamenu stál svět.
Strom, zmítán vichrem, týčil se a lehal,
a příval divoký rval plod i květ.
Tu zmlklo hrůzou vše, co země živí
a ducha obestřela děsu noc . . .
Jen hlas váš důvěrný a úzkostlivý
lkal v zápas živlů k nebi o pomoc:

Chraň, Pane, lid svůj v divé bouře víru
a rozpni nad ním zlatou duhu míru!

A po bouři zem perlami se stkvěla,
luk, stromů zeleň slunce polil jas.
Zved skřivan k oblakům svá křídla smělá
a v poli hlavu porosený klas.
Když k večeru pak soumrak halil stráně
a bledý měsíc vyšel nad lesy,
tu krajem ztichlým létlo: Anděl Páně
a míru dech vál zemí, nebesy.
Spěl anděl míru vlasti nad nivami
a ret váš volal: Pokoj, pokoj s vámi!

Dnes kolem kříže rudne krví země
a vzpoury žárem hoří lidský duch.
Dál! Satan s námi! — hřímá v dáli temně
a z blízka hlaholí to: S námi Bůh!
Dál! Zkáza Kristu! Padni Říma modla!
tak slepé záští, pekla bouří hněv.
Nuž do boje! Ať zuří rota podlá!
Nám štítem Bůh! Výš Krista korouhev!
Nám štítem Bůh! Ať peklo zradu strojí!
Dál bez bázně! — Ó, bijte zvony k boji!

Ó, bijte k boji za stkvost víry pravý,
ne za cizácká hesla vylhaná,
jež v srdce lidská sije bez únavy
dlaň odvěkého zrádce, satana.
Byť nezdar sterý stihl naše dílo,
zas doby slunné jednou nastanou.
Byť na sta srdcí nám se odcizilo —
ta vaše věrnými nám zůstanou.
A zemdlíme-li v boji pod ranami,
lkát budou k nebi: Pane! zůstaň s námi!

Však boje zmlknou. Nad utichlou zemí
kříž nesmrtelným leskem zaplane,
a z krve, která tekla ručejemi,
květ míru vzejde z půdy zdeptané.
Ó, zvony! zvony! — z příštích časů temna
vás volat slyším plesně ze všech sil.
V sluch můj to bije, — hudba přetajemná:
Mír zemi, nebesům! — Bůh zvítězil!
A za padlými vzdech váš za hrob vane:
Mír věčný jim Tvém ve objetí, Pane!

Ó, pějte zvony ve azurné výši!
ó, pějte v zanícení nadšeném!
Vás nevěrecké srdce neuslyší, —
však naše hoří svatým plamenem.

Ó, pějte v bouři, pějte v dusném klidu,
hlas váš ať letí jitrem, večerem;
vždy věrny Bohu, věrný svému lidu
těch srdcí ryzích každým úderem.
Nechť píseň jediná vám v posled zbude:
jen hymnus vítězný to vždycky bude.

Jan Svárovský.

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

(Pokračování.)

XIV.

Konference.

Neočekávaně se dostavil hrabě Arnošt do kanceláře svého závodu. Do úředníků jakoby blesk uhodil. Čekali sice svého pána, ale podivili se přece, že přišel bez opovědění v neobyčejnou ranní hodinu. Úředníci se jenom uklonili a ředitel šel mu vstříc.

»Jaký jest odbyt uhlí?« tázal se pán dolů.

»Hraběcí Milosti, nyní poněkud vázne. V létě tak bývá pravidelně.«

»Děláte zásoby na zimu?«

»Pokud možno, a nehrozí nebezpečí, že by uhlí utrpělo. Lid také mnoho nestojí o práci, havíři mají pole a klidí úrodu do stodol. Pro ostatní jest dosti práce v nových dolech. Chtěl jsem prositi pana hraběte, by novému tomu dolu dal jméno.«

Hrabě byl na rozpacích. Dolům se dávala jména dle patronů havířů nebo dle vynálezce. Prokopův a Barbořin důl zde už byl, po Velinském jej pojmenovati nechtěl.

»Ať se jmenuje důlem Eliščiným!« rozhodl se posléze hrabě.

»Dle milostivé komtesky,« řekl Mudroň, ukloniv se.

»Za hodinu, až se bude střídati šichta, dejte věděti všem havířům, že budu vyslýchati žádosti a stesky. Co kdo má, ať přednese přímo mně!«

Účetní Krabec hned odešel s tou zprávou k dozorcům, mistrům a důlním.

»A co vy máte?« řekl hrabě. »Jste prý často v novinách,« dodal s úsměvem.

»Milostivý pán ráčí už mnoho věděti. Rozežírá se nám zde v dolech socialismus,« počal si stěžovati ředitel Mudroň za souhlasu veškerého úřednictva.

»A jaká toho příčina? Mzdu mají přiměřenou, šichtu osmihodinovou, spárnu, koupelnu, pro děti opatrovnu, všechno bezpeč-

nostní zařízení nejnovější soustavy; čeho se jim nedostává? Ať pronesou své požadavky! Či snad někdo krutě s lidem nakládá? Toho bych věru v dolech netrpěl.«

»Jsou svedeni dělníky z Emilova, špatnými listy, a jest to všeobecná už nemoc mezi horníky. A zde zvláště jistý mladý muž svádí a bouří své soudruhy. Je to Klement Knopek, syn zabitého důlního v dolech.«

»Nenapravitelný,« dosvědčoval knihvedoucí.

Mudroň vyložil všechno o Klementovi, tázaje se o radu, má-li býti propuštěn.

»Není jinak,« odpověděl hrabě; »podobné přestupky musí býti trestány pro výstrahu ostatním. Propusťte ho na čas, a zvíme, jak si bude počínati. Hned po šichtě se mu vyplatí mzda, a už nesmí do dolů. Aby způsobil ještě neštěstí . . .«

»Já byl hned pro to!« mínil účetní Krabec.

Hrabě šel se ředitelem do kanceláře, kde vyslechl zprávy, k nimž nebylo třeba svědků. Také nahlédl do předložených účtů a na to a ono se vyptával.

»Žádostí bude letos mnoho,« připravoval ředitel svého pána, »ani nevím, bude-li se moci všem vyhověti.«

Byl by mluvil dále, ale na cáchovně se ozval zvonek na znamení, že noční šichta jest ukončena.

Hrabě se odebral se svým sekretářem do prázdné místnosti, by vyslýchal prosebníky a žalobce. Žádného úředníka proto nebral k sobě, by se nezdálo, že nemají dělníci dosti volnosti a že by se musili něčeho obávati.

Čety havířů se kupily před kanceláří. Jedni právě vystoupili z dolů umazáni a učerněni; druzí chtěli nastoupiti; nesli si ostré nástroje, kus chleba v šátku na posilněnou, naplněné kahance a teď se zde zdrželi. Sestoupí o hodinu později; mezi šichtami jest volná doba čtyř hodin. Dělníci hlučně rokovali. Některý přebíhal od skupení ke skupení a horlivě přenášel, o čem se ten onen vyslovil.

U hraběte byla zatím vdova, prosící za zvýšení provise. Po náhlé smrti manželově se jí narodil za čtyři měsíce chlapec, na jehož výživu z pokladny ničeho nedostávala. Vylíčila svoji strasť a nesnáz při opuštěnosti a četných sirotcích a byla vyslyšána.

Pak se hlásila deputace dělníků, kteří odklizovali hlínu a kamení. Bylo jim zakázáno užívati rozličných vydatných sice, ale velice nebezpečných prostředků k trhání a podkopávání, a teď málo vydělali.

Hrabě schválil opatření zeměměřičovo, by nikdo nepřišel k úrazu, a slíbil, že jejich mzdu dá prozkoumati. Dostanou, co bude uznáno za vhodné.

Dělníci byli spokojeni. Věděli, že hrabě neslibuje nadarmo, a že bude jejich práce řádně oceněna.

Následovala deputace s Vávrou v čele.

»Přejete si?« tázal se hrabě.

»Nemůže býti tajno hraběcí Milosti,« začal vážně Vávra, »jak se valí na dělníky pohroma, která je připravuje o česť, dobré jméno a blaho.«

S udivením popatřil pán dolů na havíře.

»Jest to socialismus, anarchismus a jak se jmenuje učení, které se i k nám tlačí mocnou silou,« pokračoval Vávra. »Jest potřeba

opory, která by se zhoubnému tomu živlu stavěla v cestu; jest třeba muže, který by všechny naše dělníky tak zorganisoval, že by čelil socialismu a přístupu mu k nám nedal. Přišli jsme prosit, aby k nám byl takový muž dosazen.«

»Musím vás pochváliti, že sami nad sebou vedete takovou kontrolu a snažíte se odvrátiti toto zlo v zárodku,« řekl hrabě. »To mne těší; ale zdali naleznete takového muže, který by působil tolik zdárně na dělnictvo?«

»Ano, hraběcí Milosti; my toho muže známe.«

»A kdo to jest?« netrpělivě se ptal hrabě.

»Inženýr Vratislav Velinský.«

Hrabě sebou nápadně pohnul. »Ten? Zeměměřič z Emilova?«

»Drží nad námi posud ochrannou ruku a nebýti ho, dávno bychom zápasili s anarchismem v našich dolech. A jaká to jest společná práce s takovými lidmi, jaké obcování s těmi zhoubci lidstva, každý snadno uváží. Pan Velinský nám radí, stanovy pro spolky nám vypracoval, listy nám posýlá a objednává knihy a jakkoli vzdálen, přece jest posud jako duší zdejšího dělnictva. Jak by více působil, kdyby byl v našem středu! Proto jsme se uradili, když jeho výzkum zdejším dolům tak prospěl v poslední době, aby ho hraběcí Milost ráčila zpět k nám povolati.«

Vávra umlknul, a hrabě uvažoval. Takové žádosti nečekal.

»Ta věc zasluhuje bedlivého uvážení,« řekl za chvíli, očí k dělníkům nepozvednuv. »A pak jsem slyšel, že v Emilově jako řešitel socialismu má široké pole a mnoho může tam působiti.«

»Pan inženýr se namáhá i ve svém novém působišti pracovati dle zásad křesťanského socialismu, který přeje opravám na základě rozumu a v ničem svaté víry se nedotýká; ale v Emilově se mu valně nedaří,« odpověděl Vávra.

»A proč?« divil se hrabě.

»Poněvadž veškerá správa dolů nepřeje jeho snahám, a to zvláště od té doby, kdy jakýsi cizozemec zkoupil valnou část akcií Emilova a teď má u vedení závodů hlavní vliv. Nerozumí našemu lidu, necítí s ním a nikdy nevchází mezi něj, aby poznal jeho potřeby a tužby.«

Slova Vávrova zněla jako obžaloba. Vyšel z konceptu, který si byl uspořádal, a mluvil, co mu srdce pravilo. Hrabě trpělivě naslouchal. Sám byl proti tomu, by se chlebodárce nestýkal s lidem, jenom že se mu důvěrné ty styky nevyplatily, a komtesa se zadívala do očí pouhého úředníka více, nežli si hrabě přál. Zajímala ho řeč havířova, že mluvil o Lilienfeldovi.

»A poměry v Emilově jsou hrozné,« pokračoval osmělený havíř. »Vykořisťování lidu, nevšímavosť k jeho steskům a přímé utiskování způsobilo, že se socialismus zakořenil v bezprostředním našem sousedství a zaujal všechny vrstvy pracujícího lidu. Pan Velinský jest jako osamotnělý plavec na rozbouřeném moři.«

Hrabě se podíval na mladého havíře, jemuž líce plálo svatým zápalem.

»V jakém spojení jste s panem Velinským?« tázal se hrabě.

»Jako jednatel podpůrného spolku potřebuji často jeho rady a nejednu cestu jsem konal k němu v zájmu dělnictva. I přáli bychom si všichni, aby byl u nás, v našem středu.«

Havíři potvrzovali Vávrova slova.

»V tom vám nemohu učiniti žádného slibu,« řekl hrabě, »ačkoli budu potírati ve svém závodě socialismus a vaše snahy všemožně podporovati. Zašlu vám příspěvek na časopisy a knihy a budu přísně dohlížeti, by moji dělníci k podobným věcem se neklonili. Uslyšíte za krátko, jak s takovým havířem naložím.«

Deputace byla propuštěna.

»Nu, jak?« volali soudruzi přede dveřmi.

»Nic určitého,« odpovídali havíři.

»Vždyť jsem to věděl,« řekl Máček. »To tak, aby si nasadil kozla do zelnice. Však víte, co se stalo. Velinský není šlechtického rodu.«

»Tiše, tiše,« volal důlní Paleč, deroucí se do kanceláře. »Víte, koho jdu ohlásit k panu hraběti?«

»Nu, koho?«

»Klementa Knopka. Má stížnosť na celé doly,« usmíval se Paleč.

»To jest drzosť! On a žalovati! Pan hrabě právě se zmínil, jak zatočí se socialisty, a Knopek jde žalovat! Na tu švandu si zde počkáme, i kdybychom měli zmeškati celou šichtu.«

Za chvíli ohlašoval důlní, že Knopek má hned předstoupiti, jakmile jiní dva havíři budou propuštěni.

Všichni byli zvědavi a rozestavili se kolem kanceláře. I na nepřímé odmítnutí stranu Velinského zapomněli. Také důlní a dozorci obcházeli. Nikdo nemohl uhádnouti, proč si Knopek vyžádal slyšení.

Přicházel s hlavou vzpřímenou a s úsměvem na tváři. Hrdě si vykračoval středem dělníků. Asi tři soudruzi se stejně vyzývavou tváří ho doprovázeli. Nikdo na něj nepromluvil, nikdo se ho netázal po příčině slyšení. Knopek se radoval, že nejde jako obžalovaný, ale jako žalující.

Brzo byl předvolán, ale měl předstoupiti sám. Junáci chtěli s ním, ale Paleč jim nedovolil, že si slyšení nevyžádali.

Knopek byl u hraběte krátkou chvíli a hned volal Paleč havíře Skřivana, důlního Myšku a také ředitel se dostavil. Havíři posud nevěděli, oč běží.

Hrabě Arnošt byl pohněván. Čelo jeho bylo svraštěno, a zrak těkal přísně po přítomných.

»Zde přítomný havíř Klement Knopek obžaloval vás, Josefe Myško, že jste přijal nového havíře Skřivana za úplatek, že podobně všechny havíře do práce béřete a vůbec, že v mých dolech musí dělníci všechny dozorce podpláceti, by dostali lepší práci. Počkejte až dopovím,« kynul hrabě rukou. »Kdo nedává darů, ten se v práci neudrží a ničeho nevydělá. Třetinu mzdy musí havíři věnovati důlnímu.«

»Hraběcí Milosti,« vystoupil horník Skřivan, »to, co bylo o mně udáno, jest lež. Pravda, chtěl jsem se odměniti nějakým darem za to, že jsem byl do práce přijat, dal bych to z lásky a vděčnosti, ale slyšel jsem od pensisty Pichla, že jsou veškeré dary v závodě zakázány, a že zákaz ten byl před měsícem přísně obnoven. Proto jsem jenom poděkoval. To jest pravda, na kterou mohu umříti.«

»Co tomu říkáte?« obrátil se hrabě na Knopka.

»Já vím a tvrdím, že se zde musí jako v Emilově platiti za lepší práci. Kdo nemaže jako já, jest přidělován k práci nejhorší, kde ničeho nevydělá.«

Hrabě kynul řediteli, aby tu věc vysvětlil.

»Vždycky jsem pamětliv zákazů hraběcí Milosti,« řekl rozhorleně Mudroň, »a k tomu jsem přihlížel, aby se stejnoměrně práce rozdělovala. Nelze však všechny havíře stopovati a vyzkoumati, zdali přece někdo svému dozorci nějaký dárek poslal. Jsou mezi nimi jiné přátelské styky a není to vždy již podplácení, ale pouze čin zdvořilosti. Před měsícem pak jsem obnovil zákaz a všem havířům uvedl na paměť, aby se podobných skutků nedopouštěli. Knopek o tom nemohl věděti, poněvadž se našim schůzím schválně vyhýbá. Učinil jsem tak z opatrnosti a že jsem slyšel o dnešní obžalobě.«

Knopek nápadně sebou pohnul. Má zrádce ve svém táboře.

»Hraběcí Milosti, račte si dáti předvolati všechny nově přijaté havíře nebo kohokoliv a zeptati se,« radil ředitel.

»Knopek lže, a my ho mezi sebou už netrpíme,« křičeli rozzlobení havíři.

Ředitel napomínal dělníky, aby se mírnili. »Dříve ať se všechno vyšetří!«

Pak zavolal několik havířů na svědectví. Všichni dosvědčili, že posledního roku ničeho dozorcům nedarovali. Dříve směli tak činiti, ale nyní nikdo ničeho nepřijímá. Ani Myška se nedává podplácet.

»Sami sobě byste škodili,« řekl hrabě k havířům, »a uvalovali byste na sebe dobrovolnou daň. Víte všichni, že jsem takový nešvár zakázal a že bych každého pustil z práce, kdo by podplácel a podplatiti se dal. Těší mne, že tento zlozvyk v mých dolech, jak sami dosvědčujete, přestal. Byla tedy obžaloba Knopkova založena na nepravdě, a čest mých dozorců je zachráněna. Chcete ještě něco říci?« obrátil se hrabě s otázkou ke Knopkovi.

»Já nepodplácím a proto jsem utiskován,« stál na svém Klement, jehož odvaha hodně sklesla.

Hrabě se obrátil k řediteli. Nežli však ten mohl odpověděti, křičeli dělníci: »Nikdo ho nepronásleduje, sám je vším vinen. Nutí nás k zásadám socialistickým, štve dělníky, hanebně o nich píše, jakož i o úřednících a urazil milostivou slečnu.«

Hrabě kynul, aby bylo ticho. »Jak si počíná v díle?«

»Velice nedbale. Mnohokráte byl trestán a posledně by byl způsobil neštěstí,« žaloval Mudroň, poukázav, jak byl Knopek chycen Šetlarem, když dříví, na opěry vydávané, kradl a odnášel.

»Lituji vaší matky,« řekl hrabě.

»On u ní nebydlí,« křičeli havíři.

»Vyslechl jsem vás, když jste mne žádal o slyšení; přesvědčil jsem se, že jste lhal, a teď slyším takovou žalobu na vás. Děláte hanbu svému otci, jehož jsem si vždycky vážil. Nyní s vámi naloží můj ředitel, jak jste dávno zasluhoval. Jste propuštěn.«

Klement se zasmál. »Dostanu všechno, co dal můj otec i já do bratrské pokladny. Budu se souditi.«

»Podrobíte se stanovám. Co vám patří, dostanete; jinak si předpisovati nedáme. U pokladny bude vám vyplacena mzda, máte-li co dobírati. Od té doby ať se v závodě ani neukazujete!«

Ředitel mluvil, když už hrabě opustil místnost, a konference byla skončena. Knopek zaťav pěst, zabručel cosi o pomstě. Havíři mu ochotně ustupovali a soudruzi uslyševše, co ho stihlo, rozprchli se.

Horníci dlouho hovořili o těchto událostech, a nikdo Knopka nelitoval. »Patřilo mu to dávno,« byla jedna řeč. »A co si ještě naposled uchystal! Inu, drzé čelo lepší než poplužní dvůr.«

Paleč vybídnul dělníky, by se rozešli. »Mohlo by se zdáti,« dodal, »že to shluknutí jest k vůli Knopkovi a měl by se aspoň čím pochlubiti v listech socialistických, do nichž se všichni dostaneme.«

Havíři se pohrdlivě usmáli a jeden z nich se vyslovil o těch novinách velice nepříznivě.

»Hana v takových listech jest chválou,« dokládal Máček. »Já bych ani nejedl uzenky, které by v takové špíně byly zabaleny.«

Zasmáli se mu a rychle se brali do díla. Za chvíli bylo u kanceláře ticho. Hrabě odešel do zámku, úředníci pracovali u svých stolů a Knopek si ani nepřišel pro mzdu. Věděl, že má přebráno, a že by musil ještě doplácetí. Rovně se pustil k Emilovu, by se poradil, co dělati. Cipl a soudruzi musí mu pomoci.

XV.

»U tří havířů.«

Co se přihodilo o konferenci, věděl každý, ale všedního dne nebylo času k dalším úvahám. Klopota a práce byla den co den. V dolech se pracovalo méně, za to na polích a lukách bylo třeba pilné ruky. Horníci opouštěli tmavé, vlhké šachty a starali se na výhřevném slunéčku o celoroční chléb, k němuž má býti mzda z dolů příspěvkem.

Knopková pomáhala na poli, by si něco k pensi přivydělala. Tu zaslechla, že jest její Klement propuštěn z práce a jak zpurně si posledního dne počínal. Nešťastné ženě, bláhové matce vstoupila do hlavy myšlénka, že teď ztracený syn se k ní navrátí. Knopkovou velice bolelo, že ji opustil. Domnívala se, že by si u ní přece docela jinak počínal a snad i se dal na lepší cestu.

»Ale to vám povídám,« oslovil hospodář Knopkovou, »teď ať toho lumpa pod střechu nebéřete! Ať zkusí, co si nadrobil! Nyní by vám snadno přilezl na krk.«

Sen matčin se rozprchl. »Je to můj syn,« odpověděla pouze a skryla svůj bol ve svém srdci. Naučila se od smrti manželovy mnoho snášeti, a vyplnila se na ní pravda, že malé děti šlapou matce po sukni a velké po srdci. Byla jako zničena, lidí se stranila, bojíc se, aby před ní nemluvili o Klementovi, a s poručníkem málo kdy se stýkala. Také nyní sama u sebe všechno ponechavši, hledala útěchy v modlitbě.

Ostatní se chystali probrati celou záležitosť v neděli »U tří havířů.«

Pichl už něco zaslechl a schválně si zašel v pátek do Pěčova, aby se na všechno vyptal. Nikoho nezastihl, kdo by s ním mohl volně hodinu porozprávěti; zastavil se tedy v mašince u topiče, který měl chvíli pokdy a byl Pichlovým známým. I dal se s ním do řeči a zvěděl všechno. Pokyvuje bělavou hlavou, přijímal všechny zprávy se srdcem pohnutým.

»A za Knopkem půjde každý anarchista,« dodal topič vyhrůžně.

Pichl nepřisvědčil, ale s plnou hlavou podivných myšlének vracel se k domovu.

»Nedalo se nic jiného čekati,« řekl doma Kateřině, když byl všechno vypověděl; »ale že by to takhle dopadlo, nenadál jsem se nikdy.«

A zase přemýšlel a uvažoval. Jeho starý rozum nemohl si to ani všechno srovnati, co se nyní děje všechno ve světě a mezi dělnickým stavem. »Kéž by tak pokračovalo lidstvo v dobrém!« bylo jeho konečné přání.

V neděli hned odpoledne zašel do své hospody. Tři havíři nade dveřmi, hrubými rysy namalovaní, vítali každého uctivěji nežli sám hospodský, který měl dobré sice pivo, ale mnoho řečí nenadělal a zvláště nikdy své hospody nechválil. A přece měl stále plno, a v neděli někdy nebylo ani možno nalézti místa u stolu. V létě se valná část hostí usadila na zahradě, kde kouleli kůželky, a kde nebylo tolik kouře jako uvnitř. Jenom ti, kteří si rádi zahráli v karty, zůstali ve světnici, by jim vítr karty neodkrýval, a ženy jich neviděly.

Také tuto neděli bylo napsáno křídou na dveřích: »Dnes v zahradě« a každý šel přímo domem na dvoreček a do zahrady, zastíněné starými hrušněmi a ořechy.

Pensista Pichl našel tam už pekaře Kasíka, který uchraňoval jednu židli pro svého protivníka, jakož i jiné známé a soudruhy. Pichl všem podal přátelsky ruku, na všechny se usmál a posadiv se na připravené místo, pronesl obvyklou otázku: »Tak co nového ve světě?«

»Mnoho a nic,« odpověděl Kasík, »vlastně za nic to ani nestojí. Samé neplechy! Teď aby člověk ani nečetl noviny, nechce-li se zlobiti.«

»No, no, jenom ne tak černě,« dí Pichl chlácholivě. »Co vás pobuřuje, to přeskočte. Nesmíme zoufati. Pravda, někdy to ve světě divně vypadá, ale často jenom právě to zlé se dostane k našim uším. Musíme také znamenati světelné paprsky, které nám věští lepší budoucnosť.«

»Pěkné paprsky!« utrhl se pekař. »Víte, co se zase chystá na Emilově?«

»Ach tam ovšem málo co pěkného zazáří! Odtamtud ani nic kalého nečekáme,« řekl Pichl, učiniv první doušek. »Nehodili už pumu?«

»To ještě ne, ale zamítli Svatoprokopskou slavnosť.«

»Divná věc,« pochyboval Pichl, »vždyť přece z ní mají havíři užitek. Dostanou na pivo, mají zadarmo zábavu a tím přece ani žádný pořádný socialista nepohrdne.«

Havíři se usmáli.

»A víte, odkud vyšla myšlénka ke zrušení té slavnosti?« pokračoval pekař.

»Snad ne od pana Velinského?« žertoval Pichl.

»Od toho ne, ale od jeho soudruhů. Kdo by si to pomyslil, že v nynějších tak rozbouřených poměrech úředníci sami budou rušiti takovou slavnosť a památku! Ti podali přímo ruku demokratům, kteří touží přetrhati všechny svazky s chrámem a Bohem.«

»Neuvěřitelné!« divili se havíři. »Vždyť se tou slavností nic nezmešká, když se překládá na neděli!«

»Že prý mají páni málo času, v neděli si rádi vyjedou, pořádají výlety a pak prý se při parádě příliš práší.«

»Pěkné důvody,« zlobil se Pichl; a pak se divme! Jdou hezky na ruku těm, kteří hrozí všechno zničiti. Nebo se snad domnívají, tím že si je nakloní a budou od nich míti pokoj? Takové přátelství má hlíněné nohy. Když v O* vznikla stávka, byly nejprve vybity butiky a židovské krámy a přece soukmenovci těch obchodníků jsou hlavní podporou a záštitou socialního demokratismu.«

»Velinský prý se bránil a vymohl aspoň tolik, že byla v kostele obvyklá pobožnosť a každý se jí mohl súčastniti dobrovolně, ale jednotlivě. Zevnějšího lesku nebylo. A víte, kdo přišel do kostela?«

»Nejvíce dělníci.«

»Jenom dělníci s Velinským v čele a několik paniček, manželek úředníků. Demokraté se radovali, že jest staletá slavnosť nadobro zrušena, a zatím havíři šli dobrovolně do kostela bez naděje na pivo a lacinou zábavu.«

»Jest viděti, že v našem dělnictvu jest posud dobré jádro, které se musí všemožně uchraňovati, probouzeti a vzdělávati. Bratří, není ještě všechno ztraceno, sám jsem se o tom přesvědčil.«

Všichni zvědavě pohlédli na Pichla, jehož zrak jasně zazářil a čelo se vyjasnilo.

»Co se minule událo v našich dolech, to zasluhuje veškeré chvály a všeobecného uznání. Můžeme býti hrdi, že máme mezi sebou takové muže. Jest smutno, co se nyní děje mezi dělnickým lidem a nechci rozsuzovati, jsou-li požadavky jejich oprávněny. Vždycky však musím zamítati tento způsob boje, způsob obrany a dobývání ať skutečných, ať domnělých práv. Ale naši havíři dokázali stkvěle, že se odříkají toho způsobu nebo vlastně nezpůsobu, a že sami ze sebe vypuzují ony živly, jimiž by se rozvášnil lid a přetrhaly uzdy všech vášní a náruživostí. Naši havíři žádali, by propuštěn byl ten, který se snažil rozsévati zhoubné símě anarchismu. A tím osvědčili svoji česť a ukázali posavadní zachovalosť ve světle nejjasnějším.«

Všichni Pichlovi přisvědčovali.

»A horníci tím velice si prospěli,« pokračoval Pichl po krátkém oddechu. »Pan hrabě se ukázal uznalým a havíře odměnil. Třeba nevyhověl jim co se týče povolání Velinského, na druhé straně prokázal se dobročinným a o své dělníky starostlivým. Uhlí, které si musili posud havíři pro domácnosť platiti za plnou cenu, dostanou zadarmo, a podpůrnému spolku i besedě daroval po dvou stech zlatých na knihy a noviny řádného obsahu. Také nám pensistům se dostalo laciného topiva. Zůstanou-li horníci na této cestě a nedají-li se uchvátiti proudy podvratnými, dokáží mnohem více než anarchismem.«

»Pravdu máte,« přisvědčoval Kasík, »ale nezapomínejte, že ten propuštěný a vyhnaný havíř jest vaším svěřencem.«

»A kdyby to byl můj bratr — můj syn nebo jiný přítel nejbližší, neznám se k němu«, rychle pronesl Pichl. »Knopkovi se stalo dobře. Lituji ho, že se tak spustil, ale mezi dělníky nemohl zůstati, by ostatních nenakazil. Zbloudil, a kéž by dospěl k jinému poznání!«

Tu se dostavil ke stolu Máček. Už zdaleka se usmíval, maje jistě něco za lubem. »To vám je švanda,« oznamoval, »Knopek chce býti agitátorem socialismu v tomto kraji, a ústřední výbor ho nechce uznati. Má prý zde už jednoho a tudy našeho Klementa nemůže

podporovati. Také Cipl se bojí o výdělek, kterého si svou hubou dobývá a při tom dobře se má, a tak zůstal Knopek bez pomoci. Dají se nejspíše agitátoři o to dobré sousto do sebe, a uvidíme boj mezi socialisty. Jest beztoho divné, že si nejsou i zde dávno ve vlasech.«

Všichni zasmáli se té novině, a jenom Pichl nepohnul ani svalem. Zůstal vážným a zamyslil se. Raději by byl slyšel, že se stala v životě Klementově změna a obrat k lepšímu. Havíři rozmlouvali o poměrech, příhodách a plánech do budoucna.

»Tenkráte se horníci vyznamenali,« pronesl pochvalu Kasík, vida soudruha zasmušilého.

»Nu!« vyskočil Pichl. »Sám to uznáváš. Děkuji ti za všechny. Jenom kdybychom byli svorni v dobrém a sloučili se k takovému postupu ve prospěch dělnictva!«

»Pak by se k vám kde kdo přidal, a brzo byste se dodělali výsledku.«

»To jest moje řeč,« přizvukoval pensista. Měl radosť, že skutek havířů chválí i ten, který byl dříve proti nim předpojat a hany na ně vyhledával. Tato pochvala ho těšila dvojnásobně. Zase se mu tvář vyjasnila, a s chutí se napil.

»Bratři, učinili jsme dobrý počátek,« zvolal přítomný Vávra, »musíme však také pokračovati, by se u nás socialismus neujal a klidu mezi námi nezničil. Teprve nyní nás čeká boj veliký. Ti, kteří učinili takový útok na nás, neustanou, ale budou pokračovati. Proto ani my nesmíme složiti ruce v klín.«

»Však nesložíme!« zvolal Pichl. »Jsem stařec, ustal jsem už v dolech pracovati, ale neustanu hájiti česť našeho hornického stavu. Na to mám ještě dosti síly.«

»A my se také nedáme!« volali jiní, jsouce odvahou Pichlovou nadšeni. »Nepřipustíme, by anarchismus poskvrňoval naše jméno. Přejeme opravám, vyžadujeme svých práv a budeme se domáhati zlepšení svého stavu, ale cestou nynějších socialních demokratů nepůjdeme. Jsme socialisty křesťanskými.«

»Nechceme všechno bourati, ale snahou naší bude stavěti na základě tom, který nám dali naši předkové. Ten odkaz jest nám svatý jakož i víra, kterou vyznáváme. Kdo jde jinou cestou, jest naším nepřítelem a nedojde u nás podpory a pomoci. Pan hrabě jest dobrý muž, dobrý křesťan; myslí s námi dobře, proto si ho vážíme a věrně mu budeme pracovati.«

»Ať žije!« volali havíři a ťukali sklenicemi.

»Pana Velinského dle všeho sem nedostaneme,« pokračoval Vávra, stoje uprostřed havířů, »ale přece zůstane naším rádcem a přítelem.«

»Sláva mu!« provolali dělníci hlučným hlasem.

»Kdyby přece nadále anarchisté nás chtěli ohrožovati, učiňme ze sebe strážníky, kteří dle zásluhy takové podrývače odmítnou a po případě i úřadům dodají.«

»Ať zhynou ti nepřátelé dělnického stavu!« křičeli havíři v zahradě pod štěpy a ořechy.

A zatím obcházel Knopek kolem jako stín, skrývaje se za kmeny, kdykoliv někdo vyšel. Usmíval se příšerně při každém provolání, třeba mu mnoho do radosti nebylo. Nepomohou-li mu socialisté, neví, čeho se chopí.

»Jenom si volejte,« mluvil sám k sobě, »však já vás vylíčím a ukáži brzo, co mohu, a co to jest propaganda činu. Jen křičte více a nás odsuzujte.«

Pojednou se zastavil. Slyšel, jakoby někdo vyslovil jeho jméno. Snad se mu tak zdálo, a vítr to pouze v kmenech zašustěl. Ale přece —

»Ať zhyne!« ozvalo se v zahradě, a protější lesy jakoby rovněž opakovaly ozvěnou: »Ať zhyne.«

Knopkem to zatřáslo; zčervenal a ruce zaťal v pěst. Zmocnila se ho taková vášeň jako minule večer v aleji, když ho předjel hraběcí povoz.

»Raději ať se napraví!« ozvalo se znovu v zahradě, a Knopek určitě poznával hlas poručníka Pichla. Potom všechno umlklo, a nikdo se starcem nesouhlasil. Hlas ten zůstal ojedinělý.

Knopek rychle se ohlédl a spěchal do polí. Zdálo se mu, že slyší ten hlas za sebou, hlas sípavého starce, a v duchu se mu kmitla tvář matčina. Chtěl zapuditi obraz ten, ale nedařilo se mu. Hlas poručníkův vybavil v duši jeho tvář ustaralé máteře. Jakoby kynula svému synu, jakoby ho k sobě volala.

A v zahradě zatím zněla veselá dělnická píseň:

»Jiní ať si světy boří,
Slovan pracuje a tvoří,
tak zní o nás dějin zvěst;
práci *české* sláva, čest!«

Knopek se zastavil a naslouchal. Zapomněl na matku, na vnitřní hlas a byl zase jenom socialistou.

»Proto Tvůrce člověkovi
hlavu a dvě ruce dal,
aby sobě ráj zas nový
ve své vlasti zbudoval.«

»Vlast!« usmál se Klement. »Co jest mi po vlasti! Mou vlastí jest země, kde se mám dobře, mou vlastí jest dle toho celý svět,« deklamoval po řečnících a listech svého druhu. »Jenom zpívejte o české vlasti, o národu slovanském a trpte! Já budu Čechem, Němcem, Maďarem a čím chcete, jenom —«

»*Práci zdárné sláva, čest!*« hlučně znělo ze zahrady.

»Vy můžete zpívati o práci!« zlobil se Knopek, »vy, pekaři, krupaři, kupci, vy kněží, učitelé, úředníci, vy — měšťáci! My jenom pracujeme, a nikdo jiný. My pouze můžeme zpívati o práci.«

A na důkaz toho hned začal píseň socialistickou:

»Ó zazni vznešená píseň o práci,
která vrozena přírodou lidstvu jest.
Vše, co jen člověk užívá,
z šlechetné práce vyplývá.
Buď práci čest, buď práci čest!
Když podobal se člověk zvířeti
a bydlel v skalním doupěti,
po stromech musil lézt:
Kdo zhotovil mu první zbroj?
Šlechetné práce byl to zdroj.
Buď práci čest —«

»Výborně!« zvolal kdosi vedle, a Klement ohlédnuv se, spatřil důlního Palče. »Výborně, jinochu, ale nejenom že čest práci zpíváš, také jí čest dělej!«

»Nejsem pod vaší mocí,« utrhl se Knopek.

»Za to děkuji Bohu,« klidně odpověděl dozorce.

Klement zpíval si dále ušlechtilou píseň:

»Volnosť se musí dobývať,
za práva teprv bojovať . . .«

A od »tří havířů« jako ozvěnou zaléhala sem píseň jiná:

»Běda však, kdo v hrdé zlobě,
bez Boha chce pracovat,
otrocká jen pouta sobě
pomáhá zas ukovat;
mamonu ať kdo chce slouží,
po mzdě vyšší křesťan touží,
Bůh sám naším pánem jest:
práci *křesťanské* buď čest!«

XVI.

H o s t.

V nejzazším oddílu panské zahrady sedala komtesa Eliška se Šetlarovou Helenou. Hrabě Arnošt byl zaujat starostmi o doly, dvory, lesy; přehlížel účty a jezdil se ředitelem po panství. Chtěl všechno viděti na vlastní oči, a záleželo mu velice na tom, aby bylo všechno v pořádku, až ho navštíví host z Bavor, o němž bylo známo, že jest znalec v oboru hospodářství a že umí nejvýše vyhnati akcie. Také Emilov zvedl k takové výši a výnosnosť dolů zdvojnásobil.

Eliška však jakoby si příprav těch nevšímala. Zavolala si zase s dovolením otcovým Helenu, a obě oddávaly se libým snům a milé práci pro Veselický kostel. Mínily, že budou k nejbližším svatodušním svátkům dary hotovy. Helena tušila, kdo má přijeti, ale ani slovem nezavadila o bolestivou tu strunu v srdci své velitelky.

Když hrabě odejel, odešly parkem, kde zahradník upravoval koberce květin, a dělníci uhrabávali stezky, a prošedše starými jivami, usedly na jednoduchá sedátka pod nakloněnou kalinou a vonným jasmínem. Někdo si dal už dávno místo toto upraviti, a teď všechno zarostlo a zdivočelo. Elišce se zde více líbilo než pod verandou uprostřed palem a fíků. Helena ji ve všem následovala.

»Byla jste včera v zábavě?« zeptala se komtesa, když obě chvíli mlčky seděly. V neděli bylo panstvo návštěvou u sousedního barona, a Helena trávila doma.

»Já?« odpověděla Šetlarova dcera. »Pro mne takové zábavy nejsou. Byla jsem na přednášce v besedě.«

»Vždyť byla v neděli ve Veselicích pouť, a tu přece každé děvče si proskočí,« mínila komtesa

»U růže« nebyla zábava taneční, ale jenom koncert po přednášce o nedělním klidu. Zpívali ve sboru, pak deklamovali a provedli několik solových výstupů pro zábavu,« vykládala Helena.

»Tak slušně se naši dělníci baví?« divila se Eliška, práci odloživši. »Ani bych nevěřila! Myslila jsem, že vrcholem zábavy jest u nich tanec.«

»Býval, ale už není,« opáčila Helena. »Také se ještě někdy tančí, ale střídavě přece bývá zpěv a deklamace. Každý slušný člověk může do společnosti té jíti. Včera súčastnili se jí všichni úředníci s panem ředitelem, a líbila se jim zábava ta velice.«

Komtesa si dala vylíčiti celý průběh koncertu. Helena vypravovala, že byla »u růže« zpívána také jedna smutná píseň slovenská, která musila býti opakována. »I pan inženýr Velinský tleskal,« dokládala.

»Byl tam?« řekla šeptem Eliška.

»Nikdy nevynechá, a měla jsem čest mluviti s ním,« sdělovala Helena. »Seděl u toho stolu, kde já s otcem a Vávrou. Věděl, že docházím sem, a mnoho se mne na zámek vyptával.«

»A vy?«

»Mluvila jsem jenom pravdu a co lze říci.«

Eliška se odmlčela. Za chvíli se zeptala ještě tišeji: »A nevzkázal nic?«

»Dává prý se poroučeti,« oznamovala dívka.

Nic více, než co se slušelo; chce dostáti slovu a zapomenouti, uvažovala komtesa.

Chvíli obě mlčky pracovaly. Eliška myslila na Velinského, a Helena soucitně ob chvíli se podívala na komtesu. Nad nimi se usadila pěnkava a pěkně si popěvovala.

»Heleno,« ozvala se Eliška, »vzala byste si někoho za muže, koho byste nemilovala?«

Dívka byla tou otázkou překvapena. Chvíli rozvažovala. »Nevzala,« dala pak za odpověď, »ale u nás jsou takové případy zřídka,« dodala.

Teď byla zase komtesa překvapena. »Jak to myslíte?« děla rychle

»Myslím, že nám chudým nekladou se v cestu takové překážky jako bohatým, a že se tedy mohou snoubenci spíše bráti z lásky.«

Komtesa byla udivena. »Dle toho jest více lásky mezi chudými než mezi boháči?«

»Zde bývá bohatství hlavním předmětem při sňatcích, jinde naděje na postup v úřadě nebo jiné ohledy. Otec říká, že vladaři a jiní mocní ani se mnohdy před sňatkem neznají.«

Helena umlkla; zalekla se, co byla prozradila.

Komtesa sklonivši hlavu, uvažovala. »Máte pravdu,« odpověděla po chvíli, vyrušivši se z myšlének. »Ale co jest příčinou, že, když se dva mladí lidé berou z lásky, přece někdy nebývají šťastni?«

»Nejčastěji nedostatek — nouze.«

»A vy si vezmete také toho, jejž milujete?«

Helena klidně odpověděla: »Nejspíše nevezmu, poněvadž není mé lásky hoden.«

»A proč?« ptala se Eliška zvědavě.

»Milostslečna ráčí se pamatovati na toho jinocha, o němž jsem už mluvila, a který pobuřoval dělníky, až byl propuštěn z práce.«

»Ten snad?«

»Klement Knopek byl mým milým. S ním jsem rostla, otcové se milovali, matka jeho posud k nám chodí,« přiznávala se Helena.

»Ubohá!« zvolala komtesa, myslíc na matku Klementovu i na svou přítelkyni. »Já myslila, že už máte ráda jiného muže, přítele Velinského.«

»Vávru posud ctím jako každý ve Veselicích.«

»Kdyby ten jinoch pro jinou věc byl propuštěn, jak ráda bych se za něj přimluvila u otce, a přímluva moje nebyla by jistě marna; ale takto, myslím, že bych nepochodila.«

»Děkuji, milostslečno, a ani neprosím za muže tak nehodného a pobloudilého. Snad ztráta práce a hrozící nouze ho napraví,« mínila Helena.

»Nebo zcela zničí,« dodala komtesa.

Helena se sklonila, a po lících jí kanuly bohaté slzy. »Hleďte, moje drahá, že ani u vás nebývá mnoho lásky,« poukazovala komtesa. »Nevadí-li bohatství, překáží mnohé jiné věci.«

Helena přisvědčila.

V tom se ozval na nádvoří roh, jímž byli hosté ohlašováni. Také bylo slyšeti cvakot kopyt a hrčení kočáru. Obě dívky naslouchaly, a komtesa pobledla.

»Zítra nemám choditi?« ptala se Helena, tuše, že přijel očekávaný host, a že bude Eliška zaměstnána.

»Jenom přijďte,« odpověděla komtesa.

Pak vstaly a rychle se braly k zámku, kde pobíhalo služebnictvo, a hrabě Arnošt uváděl do pokojů svého hostě, barona z Lilienfeldu.

Příchodem vzácného hostě mnoho se na zámku Veselickém změnilo. Denně pořádány honby, výlety nebo hostiny. Jednotvárný jindy život musil ustoupiti hlučným veselostem, jichž byl baron milovníkem. Všeho toho musila se súčastniti i komtesa. Helena sama pracovala v jejím pokoji, kde také obědvala. Eliška často k ní odběhla, by si odpočala a oddechla.

»Víte, kam dnes pojedeme?« řekla jednou vesele. »Do Emilova. Prohlédneme si doly, které brzo budou zcela patřiti panu baronovi.«

Helena se pouze uklonila.

»Chci orodovati za tamější dělníky,« pokračovala Eliška, »aby se něco pro ně učinilo. Snad se mi to podaří.«

»Zcela jistě,« mínila společnice. »Za koho milostslečna poprosí, ten nebude oslyšán.«

»Jste lichotnice,« usmála se komtesa.

»Mluvím pravdu; pan baron vás poslechne a vyplní, zač jej požádáte,« dodala Helena.

Za chvíli dusot koní ohlašoval, že panstvo vyjelo. Bylo krásné letní odpoledne, a paprsky sluneční se draly do pracovny. Helena si otevřela okno a pilně vyšívala. Práci chtěly již brzo věnovati do kostela, a teď hlavní pracovnice byla jinak zaměstnána. Helena si popilovala, myslíc na komtesu, zdali povolí a Lilienfelda si vezme. Nelíbil se jí. Byl vytáhlý, žlutý a neuměl ani slova česky; měl však veliké jmění, kterým uměl znamenitě hospodařiti. Hraběti se líbil.

Zatím ujíždělo panstvo k Emilovu. Tři štolbové následovali na koních. Sešli se a zábavu měli lepší než ti napřed. Baron se připojil ke komtese, a hrabě jel stranou. Lilienfeld nebyl opravdu příjemného zevnějšku; z každého jeho rysu hleděl obchodník, bursián. Byl vypočítavý, a řeč jeho stále kolem akcií se otáčela. Ideálů neznal.

Komtesa jala se upozorňovati barona na poměry mezi dělníky. Ten si pochvaloval, že mu závody v Čechách hodně vynášejí, a lid že mu zde pracuje za menší mzdu než v Bavořích. Přenese sem svou činnosť a své peníze, by získal v Čechách hodně závodů.

»Mému otci doly tolik nenesou,« odpověděla komtesa, by uvedla barona tam, kde ho chtěla míti. Ten mávnul rukou na znamení, že se mu něco v Pěčově v dolech nelíbilo. »Přeje dělníkům více odpočinku a více platí.«

Baron se zasmál. »Právě proto tolik doly nevynášejí.«

»Ale lid se nebouří, nestěžuje si a nechytá se socialismu,« odůvodňovala svou řeč Eliška.

»Rakouská vláda má dosti vojska a četníků,« odvětil baron. »Přeje-li se mnoho lidu, příliš zbujní a bouří se. Moji úředníci vedou všechno k mé největší spokojenosti. Zvýšili výtěžek a dovedou potlačiti každou vzpouru. Chytají-li se dělníci socialismu, na tom nejméně mi záleží. Ta moda přejde.«

Eliška pohrdavě se podívala na barona. »Toho mínění nejsem a nikdy nebudu. Majetník se má sblížiti k pracujícímu lidu a seznati jeho stesky. Úředníkům často běží o přízeň a procenta, která mají z čistého užitku. Ale držitel závodu se má přesvědčiti.«

»Komtesa se nějak příliš interesuje o dělnické třídy,« usmál se baron. »Měla by tráviti léto spíše někde v lázních nežli zde v zákoutí, by se jí dostavily jiné myšlénky.«

»Nepřeji si toho, a jest mi na venkově nejpříjemněji,« řekla Eliška rozhodně.

Komtesa by byla dále rozpřádala své plány, kdyby jich byl nedojel hrabě. Ten asi pilně naslouchal a chtěje ukončiti spornou záležitosť, ukazoval a vysvětloval baronovi malebné okolí. Tak přijeli do Emilova, kde způsobili svým příjezdem mocný rozruch mezi úředníky. Dělníci, ačkoli věděli, že přijel majetník největšího počtu akcií, mnoho si ho nevšímali.

Baron Lilienfeld si dal představiti všechny úředníky a s Velinským dlouho rozmlouval o požáru v dolech. Zeměměřič oznamoval, že jest z valné části udusen a zazděn. Také chtěl přednésti nějakou žádosť, ale baron ho odbyl, že sem brzo zase přijede a dnes k vůli hraběcí rodině že by se nerad meškal.

Velinský po dlouhé době spatřil opět Elišku. Zraky obou se setkaly, a inženýr se mírně uklonil. Hrabě Arnošt ho přeměřil přísným zrakem a promluvil s ním pouze několik slov. Velinský měl se ředitelem prováděti hostě závodem. Učinil tak ochotně. Hrabě pozoroval rozdíl mezi Pěčovem a Emilovem. Tyto doly daleko pokulhávaly za jeho závodem. Stroje špatné a staré, budovy vetché, a dávno asi nikde nebylo stavěno.

»Kudy pouštíte zdravý vzduch do dolů?« otázal se posléze ředitele.

»Toho u nás není třeba,« odvětil ředitel.

Velinský vzadu kynuv hlavou, usmál se.

»Ale vždyť z hořícího dolu vychází mnoho zkažených plynů,« namítal dále hrabě.

»Ty vyjdou šachtami a ortem.«

»A plícemi havířů,« myslil si hrabě.

Baron, jakoby této rozmluvy nepozoroval, odešel stranou k několika dělníkům, kteří nakládali uhlí do kbelíků. Věděl, že ventilace dolů by stála mnoho peněz, a tím by akcie klesly.

V Pěčově se mohl hrabě procházeti mezi dělníky; každý ho uctivě pozdravil, ochotně na otázky odpovídal a na svého chlebodárce se usmíval. Zde byl však opak. Dělníci se od panstva odvraceli, sotva kdo štítek u čepice nazvedl, a řeč jejich neprozrazovala mnoho laskavosti a ochoty. Hrabě se ptal na ten rozdíl Velinského.

»Zde jsou většinou socialní demokraté,« odpověděl tento. »Mnoho vsáli do sebe odporu a zášti proti každému, kdo jest v lepším postavení.«

Také toho si Lilienfeld mnoho nevšímal. Viděl v dělnících pouze stroje, které musí za mzdu pracovati. Bylo také znáti, že se tamní lid valnému blahobytu netěší. Havíři měli tváře vyschlé na kost, u prosévaček pracovalo mnoho žen, a na haldách se provalovaly řady dětí, které vybíraly z prachu větší kousky uhlí do černých pytlíků a polorozlámaných krosen. Odporný byl až pohled na vyzáblé, učernělé tváře, vetché postavy a drzost, v obličejích sídlící. Postavily se na haldě a zevlovaly na panstvo.

Eliška dlouho patřila na ubídněné ty děti. Nemajíc nikoho jiného na blízku, zeptala se Velinského, čí to jsou děti.

»Synové a dcery zdejších havířů,« uklonil se zeměměřič. »Pomáhají rodičům ve výživě. Aspoň nasbírají pro domácnost uhlí. Potřebovaly by vaší láskyplné ruky a vašeho vlivu.«

Baron slyše český hovor, ptal se, co chce komtesa věděti. Velinský ukázav k haldám, odpověděl: »Tam ta mládež milostslečnu zajímala.«

»Dám to zapověděti,« řekl baron příkře.

»Tím by se otevřela cesta horší nepravosti. Havíři by uhlí kradli v dolech. Čím se kdo denně obírá, to nerad kupuje,« odvětil ředitel.

»U nás havíři dostanou uhlí k topivu zdarma,« řekla Eliška, »a myslím, že to jest spravedlivé. Zaslouží si kousek uhlí, jež s nasazením vlastního života dobývají.«

Lilienfeld se nechtěl dát zahanbiti a proto řekl: »I zde se tak stane, a havíři dostanou uhlí pro potřebu v levnější ceně.«

Velinský vděčně pohlédl na komtesu. Byl spokojen. Učiněn aspoň počátek. Do dolů hostím vstoupiti neradil, a hrabě hned hádal, že to tam asi není ve velkém pořádku. Panstvo se rozloučilo, usedlo na koně, a Eliška obrátivši se, kynula Velinskému. Pouze se uklonil a odděliv se od ostatních úředníků, odcházel k haldám.

Zpáteční cestou zase se baron přidržoval komtesy. Ta zavedla řeč na Emilov a tamní poměry.

»Jsem se správou spokojen,« liboval si baron.

»A což když se rozmůže mezi dělníky anarchismus,« namítala Eliška.

»Tak daleko to nedojde. Všechno se vykvasí.«

»A což když při některém rozjitření,« pokračovala komtesa, »lid zkazí i doly? Máme takové příklady.«

Baron se zarazil. O doly mu běželo nejvíce. Ale upokojil se myšlénkou, že bude vojsko chrániti jeho majetek. Eliška upozorňovala

na to a ono, a baron by byl raději mluvil o zcela jiných věcech. Nabízel komtese svou ruku; mladá šlechtična odpověděla, že si to rozmyslí a zašle mu písemnou odpověď do Bavor.

Opět se k nim připojil hrabě, a na druhý den chystána vycházka do skal na lišky. Eliška předem hned odřekla účastenství. Hony a střelba ji nebavily.

Baron se zdržel v zámku několik dní a učinil ještě asi dvě vycházky do Emilova. Hrabě chtěl, aby se Eliška hned prohlásila, ale nedocílil toho. Baron často se bavil s Eliškou, jejíž krása, bystrý duch a hlavně věno jako jediné dědičky Veselic ho zaujaly. »Jenom kdyby se nepletla,« myslil si, »do záležitostí, které patří mužům a jsou jako stránkou obchodní.«

Ale Eliška se nezměnila dle baronovy vůle. Něco udělati pro dělníky v Emilově jí slíbil, ale socialismu v cestu stavěti se nechtěl.

Když roh oznámil odjezd hostův, a přestalo vlání bílým šátkem, vběhla Eliška do pracovny, kde Helena vyšívala. Ustrnula podivením. Zatím co se bavila, Helena zcela dodělala podušky, jež nyní hotové spočívaly na stole. Zaradovala se a společnici pochválila. »Vyznamenala jste se. A jak jste si popílila! Dárek pro kostel bude včas odevzdán.«

»Já jenom dokončila, co bylo rozděláno,« skromně odpověděla Helena.

»Také vám zvěstuji něco radostného. Ten váš nevděčný milý může dostati práci.«

Šetlarova dcera udiveně pohlédla na komtesu.

»Můžete mu říci, aby se přihlásil v Emilově. Pan baron se už o tom zmínil řediteli. Jest mu jedno, ať má v dolech anarchisty nebo socialisty. Jenom když pilně pracují,« dodala roztrpčeně.

Helena poděkovala slečně jménem Klementovým, ale valně potěšena nebyla. To nebyla pravá cesta k jeho obrácení, ale pouze záchrana před nedostatkem.

XVII.

Domácí porada.

S bolestným srdcem přijímala Knopková všechny zprávy, které o Klementovi kolovaly. Litovala už nejednou, že popřávala svému jedinému synu z mládí mnoho vůle, že jej netrestala a lépe nevedla. Také náhlá smrť hlavy rodiny mnoho zavinila. Bolelo laskavou matku, když Klement Boha se spouštěl, přidržoval se Cipla a zašel na špatné cesty. Co se naplakala, když utekl z domu, poručníkovi poslušnosť vypověděl, a když se ho i Helena odřekla. Teď však na nešťastnou vdovu přišla rána nejtěžší; oznámili jí, že byl vyhnán z práce a že se toulá bez cíle po vsi. I z bytu ho pustili, a nyní se nejvíce zdržuje v butykách a hospodách. Dochází do Emilova a chytá se všeho, by sehnal na chléb.

»A k matce nejde,« zahořekovala Knopková u okna, jímž vyhlížela, zdali se ztracený syn vrátí. Ale nešel, aby matku poprosil o přístřeší. Ráda by ho byla přijala. Měla pensi, vydělala si a v ničem nouze neměla. Ale nechutnalo jí jísti, nemohla spáti a nikde nena-

lézala klidu. Přála si, by složila hlavu vedle muže pod drnem, ale zase chtěla žíti, by spatřila někdy syna polepšeného a vedouciho řádný život.

Čekala však marně. Klement pohrdal matčinou pomocí i v nouzi. Bál se asi výčitek a kázaní. Matka slyšela, jak prodává šaty, hodinky a jak pustne.

Právě o tom uvažovala, když vešel poručník Pichl. Srdečně ho přivítala, a chvíli mluvili o zcela obyčejných věcech. Pichl si stěžoval, že ho loupá v noze. »Pracoval jsem,« vypravoval, »dlouho téměř ve vodě. Však váš nebožtík manžel tam byl dozorcem. Se stěn kapala voda, obuv jsem míval promočenou a šat mokrý. Ký div, že jsem si uhnal tohle loupání. Bude nečas; vždycky to cítím.«

Knopková si také na nějaký neduh vzpomněla.

»Co slyšíte o mém synu?« zeptala se pojednou.

»Nic dobrého,« odpověděl Pichl, zasmušiv se. »Včera ho vyhodili »U tří havířů,« kde chtěl řečniti, a když ho nikdo neposlouchal, způsobil různici. I »U růže« mu zakázali přístup do hospody. Jde to s ním s kopce.«

»Ráda bych mu pomohla,« řekla matka.

»Neposloužila byste mu. Ať pozná bídu!«

»Ale utone a mravně i tělesně zahyne,« lekala se Knopková.

»Kdybyste se ho ujala, nepomohla byste mu. Snad zkouškou života dospěje k lepšímu poznání.«

Chvíli ještě uvažovali a rozmlouvali o té záležitosti, nevědouce, na čem by se shodli.

V tom šla po silnici Šetlarova Helena a přímo mířila k domku.

»Aj, komtesčina společnice jde k nám!« zvolala Knopková. »Co pak nám nese?«

»Ta mnoho zmůže na zámku,« poznamenal Pichl. Hádal dobře, odkud mívá Eliška všechny zprávy, a slyšel, co komtesa v poslední době pro dělníky dobrého způsobila.

Za chvíli vešla Helena.

»Já myslila, že už na zámku na nás všechny zapomínáš,« usmála se vdova, nabízejíc Heleně židli.

»Brzo budu zase doma,« odpovídala dívka. »Jenom co vrchnost odjede. A pak přijdu k vám každou chvíli,« slibovala.

»Helenka nezpyšní nikde,« doložil dobrosrdečně Pichl, se zalíbením na děvče pohlížeje. Býval rád, vida ji s Klementem, neboť se mu líbila. »A kdy pan hrabě odjede?«

»Nemohu říci,« dí Helena; »komtese se zde velice líbí, a nerada by se setkala někde v lázních s tím Bavorem. Nabízel se jí za ženicha, a ona mu odřekla. Přiznala se mi.«

»A jest prý veliký boháč,« řekla Knopková. »Tedy se milostslečně nelíbí.«

»Pro svou povahu. Také by se k ní nikdy nehodil. Vyzkoumala ho brzo. Baží pouze po penězích a nemá citu k dělnickému lidu. A komtesu přece znáte.«

»Andělská bytost!« zvolal Pichl. »Ta by se nejlépe hodila k Velinskému. Ti dva by mnoho pro náš stav a dobro lidstva vykonali.«

Vdova jenom přikyvovala hlavou.

»K tomu jest příliš daleko,« pokračoval starý havíř; »pan hrabě jest šlechticem, jak říkáme, tělem duší, a nepovolí. Musí na sebe ti lidé zapomenouti.«

»Velinský má rozum a varuje se všech bližších styků,« vypovídala Helena. »Povídá se, že se ohlíží po jiném místě a chce odtud odejíti. Rozhodl prý se tak, když naši dělníci o něj žádali.«

»Děvče, ty máš nyní vědomosti,« hrozila se Knopková. »Jakobys doly vládla.«

Helena se usmála. »V zámku slyší a vidí člověk mnoho. Podivíte se, až vám ještě něco jiného povím. Vím o práci pro Klementa.«

»Jakže?« vyskočila vdova a stanuvši před dívkou vybízela ji: »Mluv přece.«

»Musím vám to říci od počátku. Milostslečna zvěděla, že mne kdysi naviděl váš syn. Musila jsem se jí přiznati, ale spolu jsem řekla, co se stalo, jaký Klement jest, a proč se mu teď vyhýbám. Komtesa věděla, že byl propuštěn z práce. Aniž jsem ji prosila, požádala ona pana barona, by Knopka přijal do Emilova. O svém otci byla totiž přesvědčena, že toho neudělá. Baron z Lilienfeldu hned komtese vyhověl. Jest prý mu jedno, má-li socialisty nebo anarchisty v dolech, jenom když pilně pracují. Klement se může každého dne přihlásiti, ředitel už jest o tom vyrozuměn a hned ho přijme. Teď víte, proč jsem sem přišla.«

Helena umlkla, a nikdo se neujímal slova. Oba, matka i poručník, byli povděčni komtese i Heleně, ale jedné věci se lekli. Klement má hledati práci v Emilově, ve středu socialních demokratů, kde bují jejich spolek »Svornosť« se Stránským v čele, kde bydlí Cipl, hlavní agitátor, pro celý kraj demokraty podporovaný, kde úředníci dělníků si nevšímají, a kde panují poměry přímo hrozné. Ale kam jinam Klement patřil než mezi své? Kde jinde ho přijmou a budou s ním míti takovou trpělivosť jako v Pěčově?

»Co dělat!« pokrčil rameny Pichl. »Aspoň nespustne tělesně.«

Matka měla v očích slzy. Zalomila rukama. Helena mlčela.

»Kde by mohl býti ten nezdara,« rozhorlil se Pichl, »když má takovou přímluvkyni? Ale sám si své štěstí zničil. Vávra bude co nejdříve dozorcem. Na tom stupni mohl býti Klement. Komtesa by řekla jenom slovo, a šlo by to. Nejsem sice pro to, by panovala pouze protekce, ale jest dobrou pomocnicí při vlastní píli a snaze.«

»Pravda, pravda,« svědčila Knopková. »Helena by nám Klementa pozvedla, kdyby si dal říci.«

Dívka začervenavši se, patřila oknem na uprášenou silnici. Také jí se v hlavě kmitla touha po tiché domácnosti, v jakéž by byla hospodyní. Mladý havíř se vrací domů, a starostlivá manželka mu chystá vodu na umytí, pohodlný domácí šat a chutnou večeři. Všechno sen, pouhý sen; Klement se neobrátí.

V tom Helena vyskočila a upřeněji pohleděvši oknem, zvolala: »To jest on, to jest on!«

Pichl s vdovou pohleděli oknem. »Klement!« řekla Knopková.

Poručník poznav svého svěřence, svraštil čelo. Jak vyhlížel a jak spustl! Šat neurovnaný, potrhaný, košili černou, široký klobouk děravý

a obuv roztrhanou. Z kousku doutníku pouštěl kouř a ruce měl zastrčené v kapsách u kalhot. Plaše se podíval na rodný domek a zvolnil krok. Netroufal si a několikráte se ohlédl. Bylo znáti, že míří sem, ale váhá. Všichni tři ho bedlivě oknem pozorovali. Co zde chce, tanulo jim na mysli.

»Bude mu asi zle,« mínil Pichl. »Teď našel matku.«

»Má hlad,« řekla Knopková. »Jak jest hubený a sešlý!« litovala syna, třeba špatného.

Helena mlčela. Červené líce její zase pobledlo, a srdce mocně bušilo. Třeba se jí protivoval zevnějšek Knopkův, přece ho posud naviděla. Měla s ním útrpnosť a ráda by mu byla podala ruku záchrannou. Zachvěla se, vidouc, že Klement míří do matčina domu. Co si o ní pomyslí?

Odstoupili od okna a mlčky čekali. Knopková slyšíc na síni známé kroky vmyslila se v minulosť, kdy se Klement s otcem a později sám vracíval domů z práce.

Posléze se otevřely dvéře, a na prahu stanul — ztracený syn. Nemálo se ulekl, spatřiv u matky Pichla a Helenu. Na tu nejdříve pohlédl a dlouho na ni patřil. Měl sto chutí vrátiti se, ale zůstal. Styděl se utíkati jako chlapec.

»Vítám tě,« řekla nejdříve Knopková.

»Děkuji, matko,« odpověděl Klement.

»Tedy mne přece poznáváš? Já myslila, že se na mne ani nepamatuješ. Máš hlad?«

»Nemám,« zabručel mladý muž. »Nepřišel jsem žebrat.«

»K matce se ani žebrat nechodí,« opáčila mírně Knopková. »Ta dává dětem bez prošení. Chceš zase u mne bydleti? Nebo proč jsi sem přišel?«

Klement váhal chvíli s odpovědí. Nechtělo se mu mluviti před poručníkem a Helenou. Posléze si přece dodal odvahy. »Chci, byste mě prohlásila plnoletým,« vyrazil ze sebe.

»Tak? A k čemu toho potřebuješ?« ptala se matka, třeba věděla, kam Klement bije. »Snad se nebudeš ženiti? Cipl v Emilově má dvě zrostlé sestry, které mají v okolí pěknou pověsť.«

»Dejte mi s nimi pokoj!« utrhl se Knopek. »Chci dědictví po otci.«

Pichl se hlasitě zasmál. »Dědictví, peníze! Panáček nepracuje a nemá na hýření. Klemente, do toho mám také já co mluviti a povídám ti, že nedostaneš ani krejcaru, pokud ti nebudou dvacet čtyři roky; ano, pokud nebudeš plnoletý.« Hlas Pichlův byl pevný a určitý.

»Vy jste se poručnictví nade mnou vzdal,« odsekl Knopek.

»Ano; ty jsi se vlastně z mého poručnictví vybavil. Ale před úřady zůstávám poručníkem nadále a to ti povídám, že nepovolím a souhlasu nedám. Aspoň zvíš, jakou má poručník moc, a jak se k němu musíš zachovati.«

Uražené vážnosti Pichlově se dostávalo poněkud zadostučinění.

»Nedostanu-li peněz, uvidíte,« vyhrožoval Klement.

»Takový mladý a zdravý člověk má žíti z dědictví, z toho, co rodiče perně nastřádali? Styď se, Klemente! Ve tvém věku jsem odváděl mzdu rodičům, a spokojil jsem se tím, co mi koupili. A ty chceš promarniti dědictví?« zlobil se Pichl.

»Co s dědictvím podniknu, do toho nikomu nic není. Chci své a musím to dostati. Na nějakém roku nebo měsíci vám nezáleží,« vedl svou stále Klement.

»Pracuj a uživíš se. Ačkoliv jsi toho nehoden, přece máš zaručené místo. Zde Helena ti je vyjednala.«

Mladý Knopek zbystřil sluch a znovu utkvěl pohledem na dívce, která si už dříve, jsouc svědkyní takového výstupu, zakryla tvář rukou.

»Kde pak?« tázal se zvědavě. »Snad nebudu také nějakým společníkem?« dodal s úsměvem.

Pichl nedbaje narážky, řekl: »Chceš-li, přihlas se v Emilově o práci. Dostaneš ji zcela jistě.«

Klement zatřepav rukou, odpověděl: »Tam mne nedostanete, do Emilova nepůjdu.«

»Tak? Ty nechceš jíti mezi *své?*« zasmál se Pichl. »A tohle jest pěkné! Do schůzí tam chodí, přátely tam má, za jedno s nimi jest, ale pracovati s nimi nechce.«

»Znám tamní poměry,« odvětil suše Knopek.

»A když je pan Velinský hledí napravovati, to mu stojíte všichni v cestě a psí hlavu byste mu dali! Co tedy chcete? Proč překážíte těm, jimž blaho dělníků leží na srdci? Vám záleží jenom na tom, abyste dělali různice a sváry.«

Knopek hned nevěděl, co by odpověděl. Byl v úzkých. »My však nechceme takového oprávce,« vymlouval se.

»Který jde v mezích zákona a řídí se zásadami křesťanskými?« s úsměvem řekl pensista. »Vy chcete revoluci, anarchii, by vaši vůdcové v kalných vodách nejlépe lovili.«

»Vy tomu nerozumíte,« odsekl Knopek.

»To jest váš největší důvod,« smál se Pichl. »Já šedesátník, který jsem byl více v dolech než na slunci, já dělnickým poměrům nerozumím. Nu, dobře.«

Tu předstoupila Knopková před poručníka. »Prosím vás, nechte hádek a mluvte o něčem jiném. Příteli mého muže a ty, hodná dívko, pomozte mi přemluviti zde Klementa, by zůstal u matky a polepšil se. Prosím vás za to jako matka, jako vdova.« Knopková sepjala ruce.

»Maminko, nechte takových řečí! Co já podnikám, tomu vy —« Knopek nedopověděl.

»Tomu vy nerozumíte,« dodal Pichl.

»Klemente, vidíš nás tady všechny, na nichž ti musí nejvíce záležeti,« pokračovala Knopková, »měj přece srdce a svědomí, naprav se! Já tě za to prosím.«

Klement se zarazil. Zrak jeho setkal se s očima Heleninýma. Dívka smutně se dívala na něj a celým pohledem ho vyzývala, by matku poslechl; váhal, a snad se v něm probouzela lepší stránka. Bojoval u sebe a v tváři měnil barvu.

»Budeš zase mým synem, a když pan ředitel uvidí, že jsi se napravil, dostaneš opět práci. Se mnou budeš jísti, v domě otcovském bydleti. Šaty ti koupím, a staneš se řádným člověkem, jakým byl tvůj nebožtík otec.«

Knopek stál s očima sklopenýma k zemi. Byl by odešel, aby se vyhnul tomu výstupu, ale matka mu stála v cestě.

Pichl se založenýma rukama přecházel po světnici. Měl zlost, ale zdržoval se. Nechal matku, však nevěřil náhlému obratu. Mohl by se Klement snad časem změniti, ale poručník znaje ho předobře, pochyboval.

Ten stál jako na řeřavém uhlí. Jeho pýcha nebyla překonána, ale přece se nakloňoval a byl by snad zcela se poddal, kdyby se byl nevyskytl pokušitel v osobě Ciplově. Agent maje něco důležitého Knopkovi sděliti, hledal ho v Pěčově i Veselicích, až mu bylo řečeno, že šel směrem k domku své matky. Toho se Cipl ulekl a rychle chvátal, aby Klementa zachoval pro socialismus, aby ho snad matka nepřemluvila. Běžel přímo k domku, by přišel v čas. O živobytí Knopkovo jest postaráno. Nebude mu vaditi, ale pracovati musí společně.

Nežli se Klement rozmyslil a odpověděl, mihla se kolem oken postava Ciplova. Poručník hlasitě zahuboval, a vdova se lekla. Všechno ztraceno! Ani nemohla v čas dvéře zavříti před vetřelcem.

»Na zdar!« zvolal Cipl ve dveřích. »Klemente, ty zde slavíš námluvy?« smál se hlučně. Gratuluji k takové nevěstě. To se naše Fanda podiví. A teď nějaký svatební dar. Zde máš.«

Cipl podal Knopkovi přípis.

»Jsi přijat,« řekl velkomyslně. »Zde ruka ke společné práci. Ale musíš se činiti.«

Klement nahlédnuv do přípisu ústředního výboru, zaradoval se. Pouze číslice značící měsíční příjem z agitačního fondu mnoho ho nepotěšila. Jenom když má tolik — zadarmo. Něco se sežene v soukromých příspěvcích. Podal Ciplovi ruku a ukloniv se posměšně poručníkovi, řekl: »Pěkně se poroučím.«

Knopek ruku v ruce s přítelem šel ze světnice.

»Synu!« zavolala vdova srdcelomně.

»Klemente!« řekla Helena povstavši.

Oba mladí muži se obrátili, a Cipl prohodil: »Illeď, s nevěstou jsi se nerozloučil.«

»Že pozdravuji na zámku paní Velinskou,« usmál se Klement a rychle vyrazil ze světnice.

Chvíli všichni stáli mlčky. Cipl s Klementem pohvizdujíce si, mířili k nejbližší hospodě, aby dnešní den oslavili. Knopek chtěl utopiti i cit, který se mu v duši probudil.

»Předvídal jsem to,« zlostně řekl Pichl, první se probudiv z ustrnutí. »Nenapravitelný!«

»Tropí si z nás smích,« řekla Helena, setřevši si s očí slzu.

»Má ubohá!« politovala dívku vdova, na sebe zapomínajíc.

»Musím jíti,« odpověděla tato; »matka vám vzkazuje, byste nás častěji navštívila.«

Také Pichl se chystal k odchodu. Politoval vdovu a hubuje na Klementa, odcházel s Helenou.

Matka osiřela se svým bolem. Usednuvši malomocně na židli dlouho plakala. Raději by byla viděla syna, kdyby ho odnášeli ke hrobu, než jak klesaľ hloub a hlouběji a jakékoliv pomocné ruky se zdráhal uchytiti. A teď uvízl v nových tenatech a půjde vstříc očividné záhubě.

(Dokončení.)

Náhrobek Pia IX. ve chrámě sv. Vavřince za hradbami v Římě.

Napsal Ph. Dr. *Alojs Kolísek*, býv. kaplan »Animy« v Římě.

(Pokračování.)

IV.

Návrhy na změnu prvotního pomníku Pia IX.

Pius IX. byl tedy v basilice sv. Vavřince za hradbami pod prostředním obloukem hlavní stěny narthexu uložen v sarkofagu, kterýž byl zároveň celým jeho náhrobkem a pomníkem — tak jednoduchým, jakož on sám si přál. Nějaký čas zůstalo tu vše tak, jak prvotně dle intencí Pia IX. zůstati mělo.

Na sklonku roku 1881. putovali italští katolíci do Říma, aby tam uctili hrob sv. Petra a projevili oddanosť i lásku svou nástupci jeho Lvu XIII. Jsouce pak pamětlivi též velikých ctností Pia IX., tohoto mučenníka dvojí revoluce italské, spěchali též do basiliky sv. Vavřince za hradbami, aby pomodlili se nade hrobem papeže tohoto a aby položili naň *věnce* na důkaz své úcty a vděčnosti.

Obr. č. 4. a) Znaky u náhrobku Pia IX.

Ačkoli mnozí již od dřívějška dobře znali basiliku sv. Vavřince a již dříve nemalý projevovali podiv nad památným chrámem tím, nyní zarážela je ta úprava narthexu, v jehož prostředním arcosoliu (= výklenku) pochován Pius IX. Holý a neozdobený narthex činil na všechny příchozí poutníky dojem trapný a bolestný; tím trapnější, čím krásnějšího pomníku zasloužil si Pius IX., tento neohrožený obhájce práv Církve Kristovy. Pohledem na tento skrovňoučký náhrobek v neúhledném okolí probouzel se mocněji a mocněji cit vděčnosti za tolik dobrodiní, jež Pius IX. vykonal ve prospěch Církve sv. a za onu pevnosť a silnosť, s jakou obhajoval svatých práv Římského papežství.

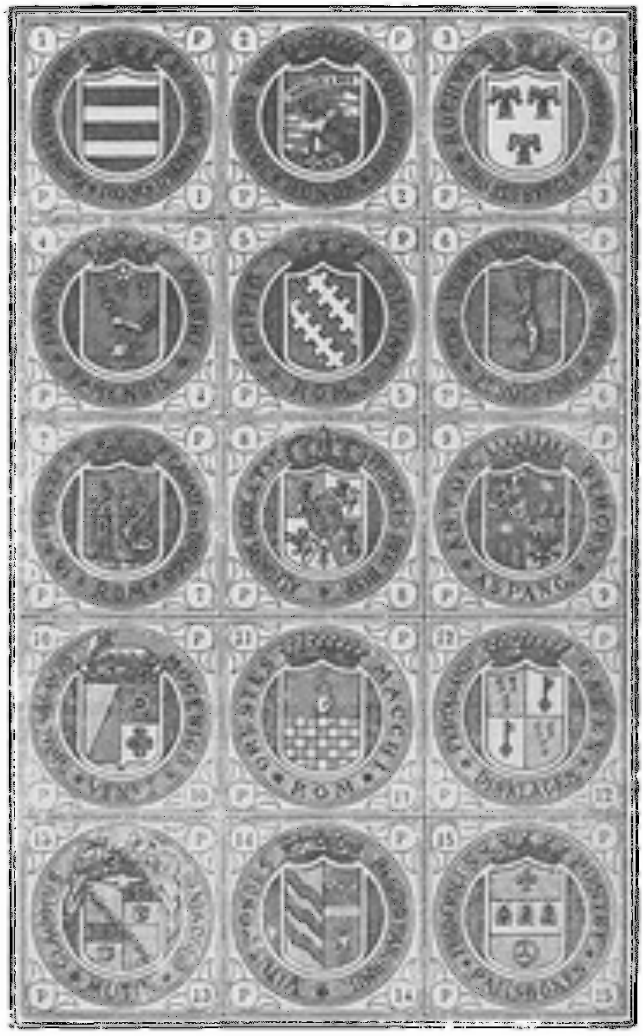
Poutníci a jiní navštěvovatelé náhrobku Piova stáli tu zarmouceni před těmi holými stěnami, před onou osamocenosťí a opuštěnosťí —

rozsáhlý narthex připadal jim jako nějaká skrýše zapomenutí. To nesrovnávalo se nikterak s onou vroucí láskou, s jakou křesťanský svět vzpomíná na blahodárné působení Pia IX. a na jeho pronásledování, kterým sužovali jej nepřátelé Církve a všeho dobra, i tehdy ještě, když jeho prachnivějící kosti přenášeny byly k poslednímu odpočinku.

I projevováno přání, aby posvátné a památné toto místo, jež chová ostatky Pia IX., upraveno bylo tak důstojně, jak toho zasluhuje čestná památka papeže tak velikého.

Tu umínil si hrabě *Acquaderni* z Bologně (laik), že dá celou prostoru narthexu vyčistiti a do jeho šesti oken zasaditi šest maleb na skle — podobných, jako jsou nahoře v basilice samé. Italští poutníci z r. 1881. položili zatím na hrob Piův četné věnce, k nimž přidružily se jiné ozdoby náhrobní, poslané hlavně od katolických spolků; a tak celá stěna kolem náhrobku byla pěkně ozdobena.

První návrh na lepší úpravu a výzdobu náhrobku (vlastně celého narthexu, kterýž i s náhrobkem tvoří *pomník* Pia IX.), byl rozpočten na 12.000 lir, jež měly se sebrati *subskripcí* s nejmenším příspěvkem aspoň 25 cent. (= 11 kr.) Sestavil se k tomu zvláštní komitét, kterýž na se vzal řízení tak zv. »Díla náhrobku Pia IX.« (L'Opera del Sepolcro di Pio IX.) Duší tohoto podniku byl hr. Acquaderni.

Obr. č. 4. b) Znaky u náhrobku Pia IX.

Zamýšlená subskripce vydařila se dobře. Za rok od 16. března r. 1882. do 16. března r. 1883. sešlo se 80.000 lir.

Šťastný průběh a výsledek subskripce přiměl již dříve hr. Acquaderniho, že upustil od chudého návrhu prvního a spoléhaje na obětivost katolíků, pomýšlel na plán velkolepější, dle něhož by všechny stěny narthexu důstojně byly ozdobeny. Byly tedy rozeslány další subskripční archy, a bylo učiněno potřebné provolání především na nejd. Ordinariáty, na představenstva řádův a Kongregací, na semináře a ústavy, na kat. spolky všeho druhu, na vynikající osobnosti. Všem těm, kteří by větší summou na krásný podnik ten přispěli, bylo uděleno právo, dáti si tu na památku zasaditi svoje *znaky* v mosaikových ozdobách stěn kolem náhrobku.

Neúmorná práce komitétu dodělala se zdárných úspěchův.

Hr. *Acquaderni* otázal se nyní papežské komise archaeologické, v jakém *slohu* měla by úprava narthexu a výzdoba náhrobku býti provedena. Komise ta odpověděla svým sekretářem De Rossim, slovutným to Římským archaeologem, že považuje sloh byzantinský za nejvhodnější.

Potom hledán byl dovedný a intelligentní architekt, jemuž by se tato významná a důležitá práce měla svěřiti. V říjnu r. 1882. Benátský inženýr a architekt Pietro Saccardo doporučil komitétu skromného a mladého (21tiletého) profesora a architekta Rafaela šl. Cattanea, jejž chválil pro jeho genialní nadání a — upřímné smýšlení *křesťanské*.

Obr. č. 4. c) Znaky u náhrobku Pia IX.

Cattaneo obdržel tedy a přijal nabídku onu velmi rád, zvláště proto, že ustanovený pro pomník Piův sloh byzantinský pokládal za nejvhodnější a nejstkvělejší pro ornamentiku. Sloh tento jest mimo to v úplném souhlase se slohem, jenž zvolen byl i pro basiliku sv. Vavřince, když její část Konstantinovská byla zvětšována a opravována; tak prohlásil sám Cattaneo. Konečně kynula mladému umělci naděje, že obohatí vzácné umělecké památnosti Římské dílem v tak nádherném slohu, jakož jest právě sloh byzantinský, který v Metropoli katolického světa skoro ani není zastoupen.

Koncem roku 1883. Cattaneo dokončil svůj návrh, aquarelem provedený, jenž předložen byl v lednu r. 1884. Sv. Otci Lvu XIII. Sv. Otec, tento důkladný znalec a štědrý příznivec umění, projevil nejvyšší uspokojení s návrhem Cattaneovým a schválil jej i v celku i ve všech podrobnostech, jejichž duchaplné harmonii a ušlechtilé nádheře nemohl se dosti vynadiviti. Architekta Cattanea vyznamenal za to nejprve rytířským křížem řádu Sylvestrova a později kommandérským křížem řádu Piova.

Lev XIII. zajímal se vůbec o »Dílo náhrobku Pia IX.« a přál velmi tomuto podniku. Daroval naň nemalé summy peněz a r. 1890. dal svým státním sekretářem kardinálem Rampollou napsati hraběti *Acquadernimu* list, v němž mimo jiné se praví: »Svatému Otci líbí se velice každý projev úcty, jež vzdává se tak výtečnému papeži, jako byl jeho předchůdce (Pius IX.); a ti, kteří se přičiňují, aby úcta ta mu byla prokazována, těšiti se mohou zvláštní přízni Sv. Otce.«

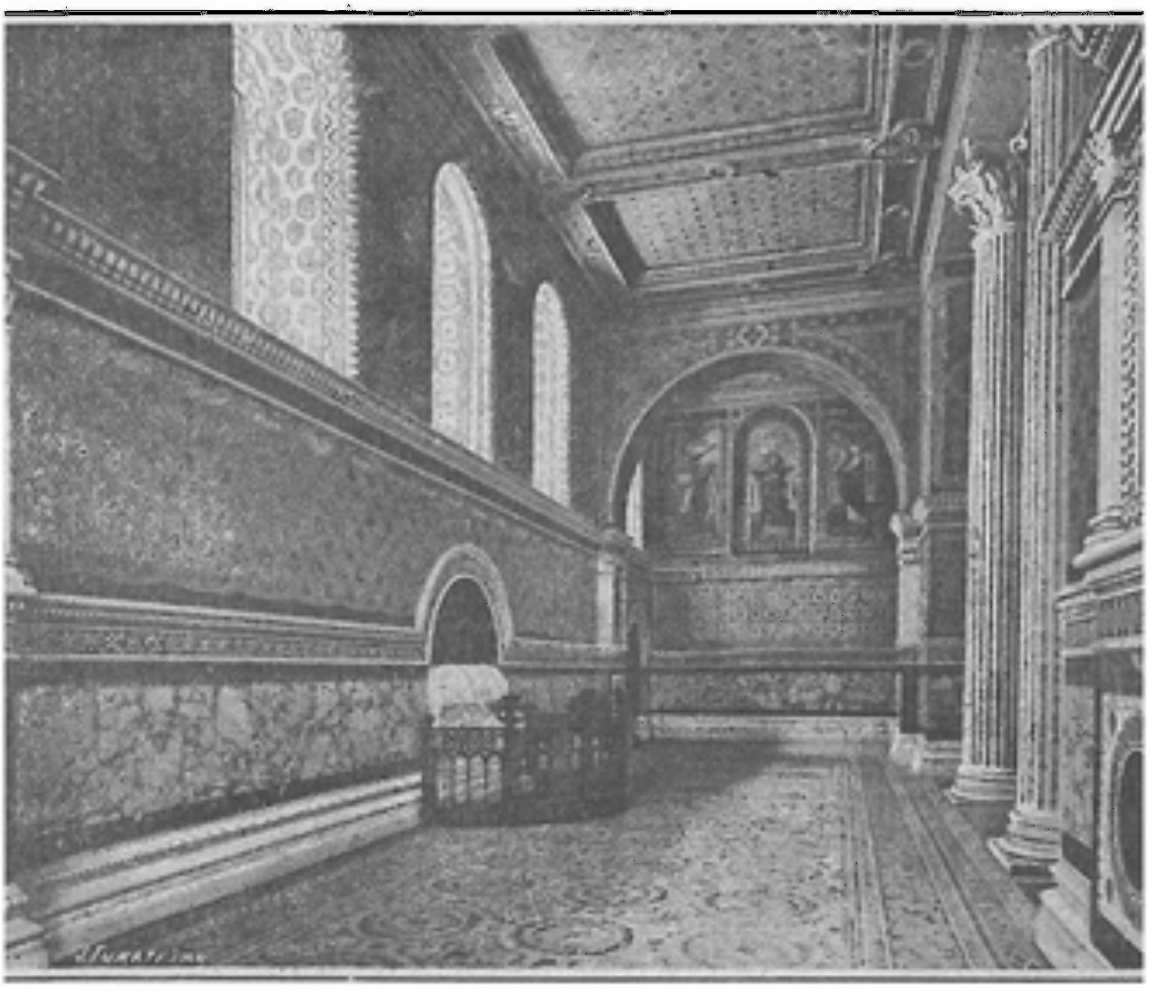
Co se týká úsudku povolaných kritikův o návrhu Cattaneově, stačí poznamenati, že architekt hrabě Sacconi prohlásil návrh ten za *nejstkvělejší dílo* nynějšího umění křesťanského v Římě, jenž přece jest tak bohat na umělecká díla.

V.

Provedení návrhu Cattaneova.

Cattaneo přikročil nyní ku provedení svého schváleného i pochváleného návrhu.

Poněvadž sloh byzantinský byl již definitivně ku výzdobě zvolen, prof. Cattaneo především pomýšlel celou prostoru narthexu zbaviti

Obr. č. 5. Hlavní a pravá stěna narthexu.

všeho, co tu bylo proti pravidlům aesthetiky a co by bylo překáželo čisté výzdobě slohové. Nejprve vyzdvihl, pokud to šlo, *strop,* aby získal místa pro architrav. Proto odstranil ze stropu staré, hrubé dřevěné trámy a nahradil je elegantní plochou klenbou. Tím nabyla celá prostora též větší pravidelnosti.

Nyní počal s výzdobou stěn, nejprve stěny hlavní, v jejímž prostředním arcosoliu jest náhrobek Pia IX. Celou stěnu rozdělil nejprve na dva pásy: *vrchní* v podobě rámce, uzavírající v sobě okna a obrazy mezi okny, a *spodní*, uzavírající arcosolium s náhrobkem.

Tento spodní pás — basis, spodek celé stěny, vyzdobil architektonickými okrasami a krásnými mramory (rámec z bílého mramoru, plochu z mramoru »paonazetto«, dva pruhy plochu obemykající z mramoru »Verde antico«). Vrchní pas ozdoben byl slohovými ornamenty mosaikovými, prostory pak mezi okny vyplněny byly *obrazy* (o nichž později povíme více. Viz příl. obr. č. 3.)

Nyní však naskytla se Cattaneovi neobyčejná potíž. Prostora mezi spodním a vrchním pásem hlavní stěny byla velice nepravidelná a zdála se úplně nevhodnou k nějaké slohové ornamentice. Než, i tuto obtíž překonal šťastně geniální architekt. Připadl na myšlénku provésti na této prostoře projekt výkonného komitétu pro zbudování pomníku Pia IX. Dle projektu toho, jak již pověděno, diecésím, ústavům, spolkům a osobám, které by větším obnosem přispěly na pomník ten, bylo dovoleno zvěčniti se u náhrobku Piova tím, že si tu mohly dáti zasaditi svoje *znaky*. Komitét žádal místa pro 600 znaků.

Cattaneo z delších úvah poznal, že jenom imitované či napodobené tapetování může ne-li odstraniti, aspoň zakrýti nepravidelnosti tohoto prostředního pásu, a proto rozhodl se pro ozdobu napodobených tapet (čalounů, nástěnných koberců). Hlavní jejich součástkou byly mosaikové růžice na azurovém poli. Do růžic těch zasazovány pak byly ony *znaky* rovněž mosaikou provedené.

Myšlénka Cattaneova tak se zdařila, že tato část stěny svou barevnou pestrostí, svou rozmanitostí a zároveň krásnou harmonií dodává celému pomníku Piovu zvláštního půvabu a lesku.

Pás tento pokračuje pak ve stejném provedení se stěny hlavní dále na stěnách vedlejších, pobočních. (Viz obr. č. 5., 6., 8. a 10.)

Nad nejvyšším ohybem arcosolia, tedy na místě prvním, jest růžice se znakem Lva XIII., biskupa Římského a papeže Církve sv.

Znakový pás jest rozdělen na několik oddělení. Kolem výklenku, v němž jest sarkofag, a v levo od něho mají oddíl »Itali« (Vlaši); v pravo jsou »Benemerentes« t. j. ty priv. osoby, které si dobyly zvláštních zásluh o pomník Pia IX., za nimi jsou Austriaci atd. Z rakouských diecésí mají tu znaky: Praha, Brno, Lvov, Krakov, Tarnov, Vídeň, Linec, Sekava, Trident, Lesina, Lavanto, Parenzo-Pola, Stoliční Bělehrad a Spiš.

Vůbec pak zastoupeny jsou tu diecése všeho světa. Mají tu znaky diecése: Italské, Francouzské, Rakouské, Španělské, Portugalské, Pruské, Belgické, Švýcarské, Anglické, Irské, Škotské, Holandské, Polské, Řecké, Ruské, Turecké, Africké (Egypt, Madagaskar, Marocco, Orano), Americké (Kanada, Spojené Státy, Mexico, Chilè, Kolumbie, Argentina, Quatemala, Equador, Uraguay, Venezuela, Kuba a j.), Asijské (Babylonie, *Korea,* Honk-kong, Hupé, Smyrna a j.), Australské (Maitland, Nová Kaledonie, Sandhurst a j.).

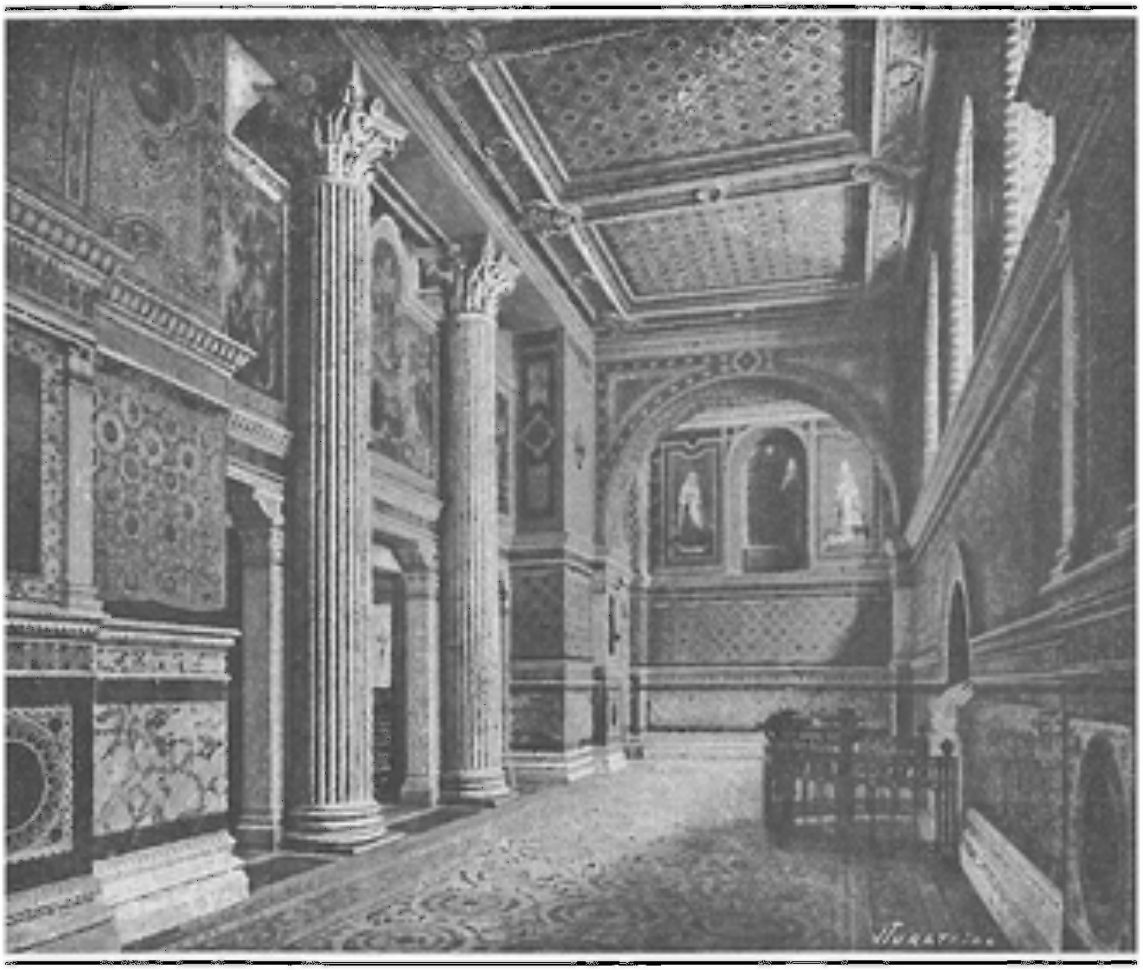
Z našich vlastí Českomoravských mají tu znaky, jak již řečeno, diecése Pražská a Brněnská.

Nejvíce jest těmito znaky zastoupena Italie, a to jak diecésemi (počtem 130, mezi nimi mnohé velmi chudobné), tak ústavy a spolky, jakož i priv. osobami — a tudíž Italie přispěla nejvíce na pomník Pia IX.

Z Čech a Moravy nemá tam znaku žádný spolek, žádný ústav a žádná priv. osoba (na př. šlechtici). Snad najdou se též u nás obětiví příznivci podniku tak ušlechtilého a památného.

Lépe nežli Čechy a Morava jsou zastoupeni Poláci. Kromě diecése Polské má tu znaky několik šlechticů Polských, na př. hrabě Kwilaz-Kwilecki, hr. Raczinski, knížecí manželé Konstantin a Ludvíka Radzivilové, hr. Przezdziecki a j. Též zemřelý básník polský Sig. *Krasiński* má zde znak, jejž dala zasaditi komtesa Adam Potocka na uctění památky velikého polského básníka.

Nad jmenovanými napodobenými tapetami se znaky jest vrchní pás hlavní stěny, jenž, jak již řečeno, uzavírá okna stěny té a jest vyzdoben byzantinskou ornamentikou a zvláště krásnými obrazy mosaikovými. (Viz příl. obr. č. 3.)

Obr. č. 6. Stěna se vchody a levá stěna narthexu.

V úplném souhlase se stěnou hlavní upraveny a vyzdobeny jsou obě stěny pobočné. (Viz obr. 8. a 10.)

Naproti sarkofagu Piovu jest pět vchodů do narthexu, z nichž tři jsou hlavní. Prostřední (zrovna naproti sarkofagu) má po bocích dva mohutné a krásné sloupy z bílého mramoru, canellované (brázděné) s korintskými hlavicemi. Sloupy ty jsou staré — pocházejíť ze starobylé basiliky Konstantinovy.

Nad architravy hlavních vchodů jsou tři velkolepé obrazy.

Pokud se týká *stropu* narthexu, Cattaneo pociťoval nedostatek nějakého zvláště krásného a uměleckého vzoru ornamentiky plochých stropů z doby IV.—XI. století. Přece však podařilo se mu provésti zde přiměřené ploché ornamenty dle vzorů, které našel na klenbách

některých byzantinských staveb. Zvolil si dekorativní tapetování, poněvadž i byzantinské památky tutéž formu výzdoby vykazují všude tam, kde nemají ozdob figurálních. Strop rozdělen jest na tři velká pole, z nichž prostřední jest na dvé menších polí rozpůleno dvěma architravy, odpovídajícími dvěma korintským sloupům po boku prostředního vchodu hlavního. (Viz obr. č. 5. a 6.)

Podlaha narthexu jest vykládána prací mosaikovou — ovšem jiného druhu, nežli jest na stěnách — a to ve slohovém souhlase se stěnami, stropem a celou úpravou narthexu. (Viz obr. č. 5. a 6.)

* * *

Narthex celý byl tedy ve slohu byzantinském opraven a ozdoben.

Ale byla tu opět chyba. Náhrobek (sarkofag) Pia IX. r. 1881. postavený slohem svým nikterak se nesrovnával se slohem byzantinským celého narthexu.

A proto, ne snad, aby se svévolně opravovalo Piovo testamentární ustanovení o jednoduchosti a skrovnosti náhrobku, nýbrž proto, že toho vyžadovala harmonie celku, kardinálové dědici odhodlali se na návrh Cattaneův pořídíti náhrobek *jiný*, ale obnosu 400 scudů, v závěti Pia IX. určeného, nikterak nepřekročili.

Dle návrhu Cattaneova byl zhotoven nový náhrobek ve formě proslavených *ravennských* sarkofagů z V. a VI. století, jenž takto hodil se slohem svým k úpravě celého narthexu. Rozumí se, že i při tomto náhrobku bylo dbáno přání Pia IX. co do nápisu i co do odznakův. Do tohoto sarkofagu vloženy pak byly definitivně ostatky Pia IX.

Nad sarkofagem na stěně výklenku či arcosolia jest obraz Dobrého Pastýře s nápisem:

»Tu nos pasce — nos tuere,
Tu nos bona fac videre
in terra viventium.«

(Ty nás pasiž, Ty nás chraniž, Ty dejž nám viděti dobra v zemi živoucích.)

Dle prvotní úpravy byl tento obraz Dobrého Pastýře napodobeninou malby z katakomb, nyní jest to práce mosaiková. — Zábradlí před náhrobkem věnoval Lev XIII. s nápisem: »Hypogeo tutando« (k ochraně náhrobku) Leo XIII. Pont. Max. (Viz příl. obr. č. 7.)

Onen starý (první) sarkofag nebyl zničen; jest nyní na památku umístěn též ve chrámu sv. Vavřince na empoře v pravo nad presbytářem naproti tak zv. matronaeu (t. j. místu nad presbytářem, kdež dlely při službách Božích křesťanské matrony). Na stěnách kolem sarkofagu jsou rozvěšeny věnce a jiné památky, jednak zachované od pohřbu Pia IX., jednak později sem darované při rozmanitých příležitostech od různých dárců.

Pokud jsme nápisy viděli, jsou tam mimo jiné též věnce s věnováním: »Pio IX. grata Moravia« (Piu IX. vděčná Morava). »Pio IX. Helvetia Catholica« (Piu IX. Švýcarsko katolické).

Zvláště krásné jsou tu dva zlato-stříbrné věnce s nápisy: »A Pio IX. la sua Roma« (Piu IX. jeho Řím), a »Italia al Martire invitto« (Italie mučeníku nezdolnému).

Na mnohých památkách těchto jsou též obrazy nebo slova odnášející se k učení Církve sv. o Neposkvrněném Početí Bl. Panny

Marie; jsouť věnovány papeži, který prohlásil článek víry o Neposkvrněném Početí Panny Marie. — Velmi mnoho věnců a jiných památek náhrobních bylo sem položeno též loni o slavnosti stoleté ročnice narození Pia IX.

Obr. č. 8. Pravá stěna narthexu.

VI.

Obrazy u náhrobku Pia IX.

Jednou ze hlavních ozdob celého pomníku Piova jsou *obrazy* na všech čtyřech stěnách narthexu, o nichž jsme se již zběžně zmínili; nyní pak hromadně více o nich povíme.

Obrazů těch jest čtrnáct; některé již jsou, některé teprve budou provedeny nejjemnější mosaikou, přesně dle kartonů profesora Ludvíka *Seitze*. Umělec tento, původu německého, žije v Římě a jest jedním z nejlepších malířů nynější doby, zvláště v oboru malby církevní. Od

něho jsou krásné malby ve Vatikánském Museu — na stropě tak zv. oddělení kandelábrů — mezi nimi Triumf filosofie sv. Tomáše, ve dvou obrazích (al fresco). Od něho jsou malby v kostele »Animy« v Římě, z nichž mnohé zvláště pro nás Čechy jsou významné. Jest to předně poprsí blah. *Anežky České* (dcery Přemysla Otakara I.) na jednom klenutém poli stropu nade hlavní lodí. Malba ta (al fresco) znázorňuje naši světici, jak svléká drahocenný háv královský, s pod něhož se jeví — prosté roucho řeholní. Poprsí to bylo fotografováno od pražského fotografa Eckerta a byvši doplněno pod dozorem Seitzovým od tyrolského Františkána P. Caja v postavu celou s *Prahou* v pozadí, vytištěno bylo v malých kopiích r. 1874. u Huttlera v Mnichově.

Z dalších prací Seitzových pro chrám Animy jest hlavní obraz oltářní pro tak zv. kapli *českomoravskou*. Obraz jest posud v nákrese a představuje dva ochrance vlasti českomoravské — oba strážce tajemství zpovědního: Sv. Jana z Nepomuku se svatozáří a pěti hvězdami a s prstem na ústech, a bl. Jana Sarkandra s paprskovou září blahoslavence s breviářem v ruce. Obraz bude proveden na dřevě, a splatila naň hraběcí rodina Buquoy z Prahy 1500 zl. Nad tímto hlavním obrazem ve vrchním výklenku kaple vypodobněny jsou al fresco úchvatným způsobem tři hlavní okamžiky ze života sv. Jana Nep., totiž zpověď královny, setkání jeho s králem Václavem a svržení do Vltavy. A ještě výše znázorněno jest oslavení obou světců, kteréž Panně Marii a Spasiteli představují klečící papežové, Benedikt XIII., jenž za svatého prohlásil Jana Nep., a *Pius IX.*, kterýž Jana Sarkandra prohlásil blahoslaveným. Stranou oltáře níže v pobočních výklencích bude ještě provedeno po jednom menším obraze »in chiaroscuro« (bledětmavo, jako napodobený basrelief) na oslavu bl. Jana Sarkandra: zpověď Lobkovice (tento klečí před Janem, maje meč odložený stranou na zemi) a naproti Jan Sark. v žaláři, modlící se breviář a obracející listy jeho jazykem (ježto ostatními údy nemůže hýbati), uvězněný se mnichy Kartusianskými, kteří obdivujíce se, rádi by mu obraceli listy, kdyby nebyli sami těžkými řetězy spoutáni a ku zdi přikováni.

Tolik o obrazích Seitzových ve chrámě »Animy« v Římě.

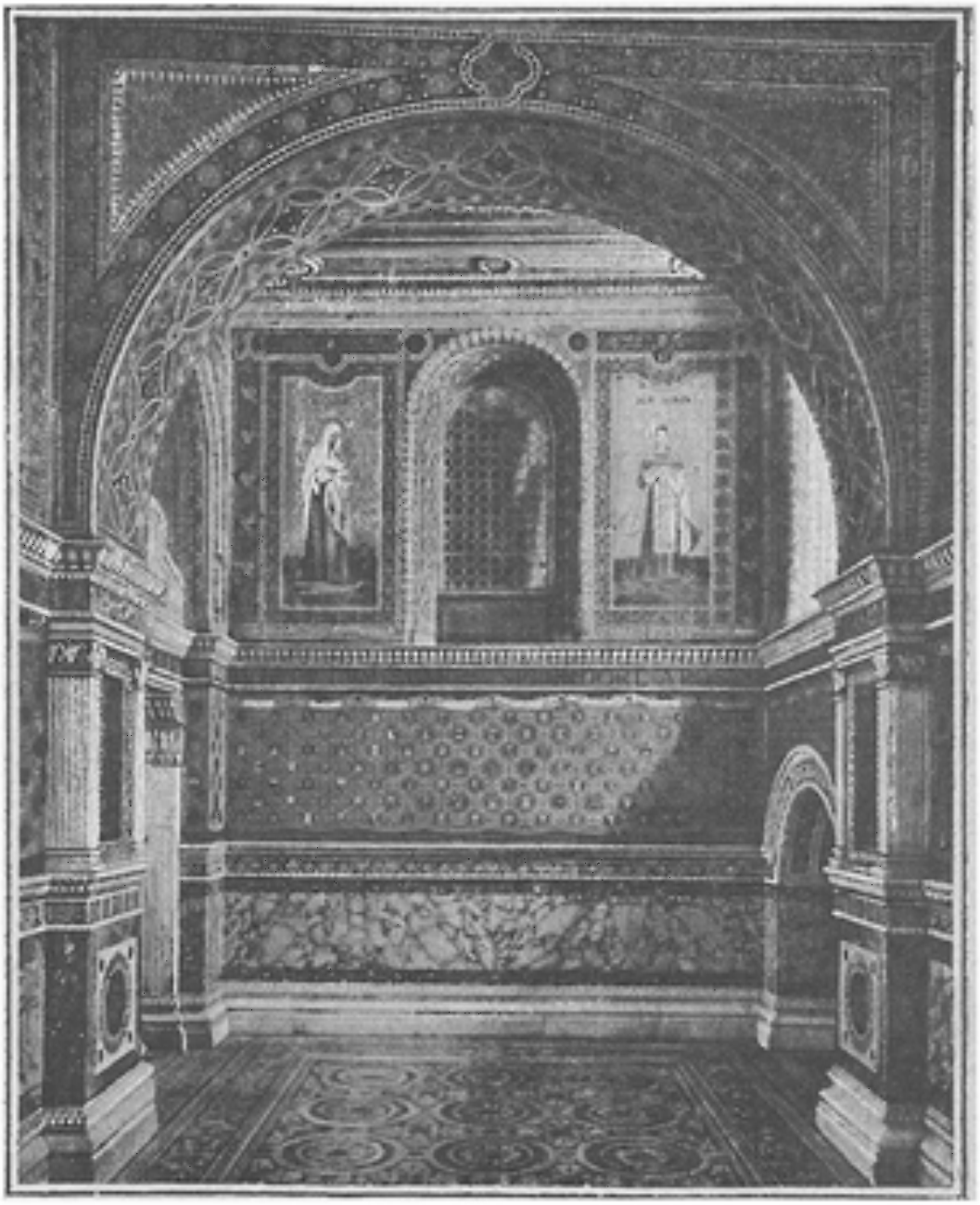
Od prof. Seitze jsou též překrásné malby v proslavené basilice Mariánské v *Loretě* nad presbytářem. Též tyto malby jsme viděli — a byli jsme v pravdě uneseni něhou a ušlechtilostí v invenci a jemností a virtuositou v provedení maleb (al fresco) představující pochvalné názvy a symboly P. Marie. Jest zde kus moderního Frà Angelica, Perugina a Raffaela v jedné osobnosti umělecké.

Malba obrazů pro mosaiky pomníku Pia IX. byla tedy svěřena umělci prvního řádu. Volba tato byla také z té příčiny nejlepší, že nikdo snad nevyzná se v onom zušlechtěném slohu byzantiském, jejž architekt náhrobku Cattaneo snažil se ve všem důsledně provésti, — jako právě prof. Seitz. Obrazy ty jsou:

I. *Na prostřední (hlavní) stěně* narthexu po obou stranách prostředního okna jsou knížata apoštolská sv. *Petr* a *Pavel*, s oním výrazem vážnosti a dobroty, jakýž jeví se na starých mosaikách Římských basilik. Prof. Seitz dovedl však zdařile oživiti strnulý poněkud výraz jmenovaných vzorů starobylých. Sv. Pavel má v ruce nápis svých vlastních slov: »Mihi vivere Christus est« (Mně životem jest — Kristus).

Mezi ostatními okny hlavní stěny jest na levo sv. *Vavřinec*, na pravo sv. *Štěpán*, jejichž těla jsou pochována pod hlavním oltářem (pod konfessí) naší basiliky sv. Vavřince. (Na našem vyobrazení č. 3. jest vypodobněna hlavní stěna dle prvnějšího návrhu s obrazem sv. Alfonsa Lig. místo sv. Štěpána a sv. Františka Sal. místo sv. Vavřince).

II. Na *pravé stěně* narthexu jsou tři obrazy, jejichž jednotnou myšlénkou jest: *Nebeská ochrana Církve a papežství, ve vztahu k dějinám Pia IX.* (Viz obr. č. 8.)

Obr. č. 10. Levá stěna narthexu.

Uprostřed této stěny jest obraz sv. *Josefa*, jejž Pius IX. prohlásil za ochrance *celé* Církve. Postava sv. Josefa jest tu podána v nadživotní velikosti. Na pravici drží Ježiška, kterýž ručenkou požehnání udílí, v levici má prut mandlového květu, odznak to své důstojnosti jako snoubence a ochrance Neporušené Panny. Po boku jeho ze země vyrůstají tři lilie — odznak to panenské čistoty všech

tří členů Svaté Rodiny, jejíž hlavou byl sv. Josef. Výraz sv. Josefa jest vážný a důstojný, jakož jej představují starobylé obrazy mosaikové v absidách basilikových v Římě a v Ravenně. Tento obraz i ozdoby kolem něho provedeny byly nákladem komitétu *Modenského* pod heslem: »Budiž obraz ten památníkem, jejž u příležitosti první stoleté ročnice narození Pia IX. ctitelé sv. Josefa postaví svému *Ochranci* a velikému Papeži, jeho zvelebiteli.«

Na *levo* od sv. Josefa jest sv. *František z Assisi,* ve hrubých šatech svého řádu. Pius IX. byl ctitelem tohoto velikého světce a byl též ve třetím řádě sv. Františka. Serafinský světec jest tu znázorněn dle vidění papeže Innocence III. (1198.—1216.), kterak totiž podepírá bořící se, porouchanou basiliku Lateránskou, symbol to Církve, kacířstvím a válkami tehdy hrozně zbědované. Tento světec podivuhodný, srdce ohnivého, stojí tu mezi červenými růžemi, (narážka na jeho zázračné růže v Porciunkuli u Assisi) a rukama, ba celým tělem svým pozvedá klesající budovu basiliky Lateránské, basiliky to, jež má v dějinách církevních proslavený titul: »Omnium Urbis et Orbis ecclesiarum Mater et Caput« (Všech chrámů ve Městě a na celém světě Matka a Hlava), a jež tehdy repraesentovala Církev, jako nyní Vatikánská basilika sv. Petra.

Tvář světcova na našem obraze jest plná důvěry v pomoc Boží, kteráž jedině ochrániti může Církve Kristovy. Sv. Františkem, podepírajícím basiliku Lateránskou, symbol Církve, jest znázorněna symbolicky také podpora, jaké se Církvi a papežství, jako dříve, tak zvláště od dob sv. Františka dostává zdárným působením *řádů žebrotních* v bohoslužbě, v potírání bludů, v rozšiřování víry katolické, v pěstování vědy posvátné, v příkladech života křesťanského, heroického.

Postava sv. Františka jest provedena hlavně dle vzoru slavného *Giotta,* od něhož jsou proslavené malby v basilice sv. Františka v Assisi, zvláště ve vrchním chrámě. (Bylo nám dopřáno obdivovati se velikému umění Giottovu na samých posvátných místech těch). Ačkoli tedy pro postavu sv. Františka nebylo užito vzoru starých obrazů *mosaikových*, přece zásluhou Seitzovou mosaika naše jest provedena s uměleckou dokonalostí a v duchu čistého umění křesťanského.

Budova basiliky Lateranské na našem obraze, v jejímž peristilu jest též jeden sloup *porfyrovaný* sice, ale nalomený — obraz seslabené tehdy síly Církve, provedena jest věrně dle obrazu ze XII. století. Celý tento významný a krásný obraz dal zbudovati Řád františkánský.

Na *pravo* od sv. Josefa jest mosaikový obraz sv. *Kateřiny Sienské*, oné svaté panny, kteráž Bohem samým vyvolena byla papeže přiměti, by opustili *Avignon*, čímž stolec apoštolský Římu téměř znovu byl získán. K této světici Pius IX. choval zvláštní úctu a jí připisoval svůj šťastný návrat z vyhnanství Gaëtského po revoluci r. 1848., jakož i zachránění Říma od hrozného vpádu r. 1857. Při této poslední příležitosti Pius IX. na prosby senátu Římského prohlásil sv. Kateřinu za spoluochrankyni Říma.

Když její ostatky ve chrámě P. Marie nad Minervou (S. Maria sopra Minerva) přeneseny byly z kaple sv. Růžence na hlavní oltář, Pius IX. konsekroval tento oltář, k němuž pak každoročně přicházel uctit svaté panny.

Na naší mosaice sv. Kateřina jest vyobrazena jako Dominikánka XIV. století v bílé tunice, s bílým závojem a černým pláštěm; stojíc

mezi bílými růžemi (odznak panenství), drží v rukou tiaru či triregnum, a to na polštáři a zahalenu závojem, čímž asi naznačeno, že jakožto žena nesmí se tiary dotýkati rukama holýma.

Úprava situace a držení těla naší světice jest takové, jakoby sv. Kateřina s tiarou spěchala ku chrámu Vatikánskému. Tím zajisté naznačena jednak zásluha sv. Kateřiny o to, že papeži vrátili se z Avignonu opět do Římského Vatikánu, jednak nebeská ochrana, kterouž sv. Kateřina věnuje jak Církvi vůbec, tak zvláště Římu. (Viz obr. č. 8. a příl. obr. č. 9.)

Tím způsobem tedy i na tomto třetím obraze šťastně provedena jest ona společná myšlénka této trojice obrazům na pravé stěně narthexu, totiž »nebeská ochrana Církve a papežství,« ve vztahu k dějinám Pia IX.

III. Na *levé stěně* narthexu po obou stranách jediného okna jsou dva obrazy. (Viz obr. č. 10.) Na *levo* jest obraz sv. Cyriaky, Římské matrony a mučenice, jíž náležel pozemek vedle basiliky sv. Vavřince, a od níž mají jméno přiléhající katakomby. Část těchto katakomb navštěvuje se z levé kaple chrámu sv. Vavřince (na našem půdorysu č. 5.)

Na *pravo* vedle okna levé stěny jest obraz sv. *Anežky*, mladinké a nevinné světice římské, k níž Pius IX. choval neobyčejnou úctu zvláště od oné podivuhodné události, jež přihodila se druhý rok po prohlášení dogmatu o Neposkvrněném Početí P. Marie, totiž r. 1855., dne 12. dubna.

Toho dne zavítal do chrámu sv. Anežky za hradbami (na Via Nomentana) Pius IX. s několika kardinály, biskupy a mnohými hodnostáři duchovními i světskými, a potom s celým průvodem svým navštívil také přilehající klášter řeholních kanovníků sv. Augustina.[1]) Vznešení hosté byli uvedeni do jednoho velikého klášterního sálu, a tu sv. Otci Piu IX. představeni byli chovancové *Propagandy*, t. j. Římského ústavu, který řídí misie katolické a stará se o rozšiřování víry Kristovy mezi národy pohanskými. Pius IX., jak byl vždy laskavý a vlídný, dovolil těmto nastávajícím misionářům, aby mu jeden po druhém políbili ruku. A právě v tom okamžiku, když tito mladí kněží a bohoslovci přistupovali ke sv. Otci ruky mu políbit, najednou zapraštěla podlaha v sále, a Pius IX. a skoro všichni přítomní probořili se do místností spodních — do sklepa. A hle, mimo leknutí a strach nikdo z těch probořených neutrpěl úrazu, žádný z nich nebyl poraněn, až na nějaké malé odřeniny. Byli zde přítomni tehdy i arcibiskup *Pražský*, kardinál Schwarzenberg a arcibiskup Vídeňský Rauscher. Kardinál Schwarzenberg zachytil se jednoho trámu a nespadl, arcibiskup Rauscher se propadl, ale nic se mu nestalo.

Toto skutečně zázračné zachránění Pius IX. přičítal ochraně Panny Marie a sv. *Anežky*. Na památku toho Pius IX. až do r. 1870. (kdy mu byl vzat Řím), chodíval vždy 12. dubna do chrámu sv. Anežky za hradbami poděkovat se za onu ochranu.

---

[1]) V tomto klášteře konal později svůj noviciát mladý řeholní kanovník sv. Augustina *Pius Maria Mortara*, onen tajně pokřtěný *židovský* chlapec z Bologně, jejž *Pius IX.* z rodiny židovské vzal a dal vychovati po křesťansku, když vlastní jeho rodina vychování křesťanské mu odepřela. Mortara byl loni na podzim také v Praze. Životopis jeho (autobiografie) vydána byla česky loni v *Brně* u J. Barviče nákladem spisovatele Dra. Alojsa *Kolíska*.

Poněvadž tedy sv. Anežka Pia IX. tak ochraňovala, a Pius k ní choval za to vroucí úctu, na památku toho byl zbudován u jeho náhrobku obraz sv. Anežky, o němž právě mluvíme. Za vzor k němu užito bylo mosaikového obrazu sv. Anežky v apsidě basiliky sv. Anežky za hradbami. K nákladu na mosaiku tuto přispěla »Jednota Dcer Panny Marie,« jež má sídlo v basilice sv. Anežky.

IV. Na *čtvrté stěně* narthexu (naproti náhrobku, viz obr. č. 6.) po obou stranách prostředních vchodů do narthexu jest na vrchu po jednom medaillonu, v nichž jsou obrazy sv. *Alfonsa z Liguori* a sv. *Františka Salesského.* Oba tyto světce Pius IX. prohlásil za *Učitele* církevní. Sv. Františka Sal. mimo to Pius IX. prohlásil r. 1877. (21. listop.) za nebeského ochrance *katolických spisovatelův a žurnalistův.*

Z toho důvodu vyšla od katolických novinářův a spisovatelův italských myšlénka, aby katoličtí žurnalisté a spisovatelé u příležitosti první stoleté ročnice narození Pia IX. svým nákladem zbudovali u náhrobku tohoto papeže obraz svého nebeského ochrance sv. Františka Salesského.

V červnu r. 1891. redakce katolického listu »*L'Unità Cattolica*« v Turině rozeslala katolickým žurnalistům a spisovatelům provolání, v němž mimo jiné se praví:

»Nezdá se Vám, abychom i my novináři a spisovatelé katoličtí při této příležitosti (při centenariu Pia IX.) věnovali Piu IX. náš zvláštní pomník, kterýž by byl celý náš? A nezdá se Vám zároveň, že pomníkem tím mohl by býti obraz sv. Františka Sal. v oné nádherné kapli (v narthexu), jež chová ostatky Pia IX.? To bylo by znamením vděčnosti a stálou vzpomínkou, že Pius dal nám našeho nebeského protektora či ochrance. Podnik ten nebyl by spojen s velikými obtížemi; stačilo by, kdyby každá redakce neb spisovatelé od každého časopisu nebo novin zaslali 10 lir (= asi 4 zl. 50 kr.) výkonnému komitétu do Bologně, jenž by svojí osvědčenou činností postaral se o umělecké provedení našeho návrhu. Domníváme se, že proti tomu ničeho namítati nebudete, a již napřed děkujeme za spolupůsobení ku zbudování onoho památníku, jenž bude důkazem úcty a vděčnosti k Piu IX., jakož i jistou a bezpečnou zárukou oné *pevné jednoty*, jejímž hlasatelem neunavným byl vždy nesmrtelný papež (Pius IX.), a jež tak účinně pomáhá vítěziti zájmům katolickým, zájmům to, jichž náš tisk má hájiti a jež má podporovati a rozšiřovati.« [2])

Dále bylo oznámeno, že jako stvrzenka zaslaného obnosu bude redakcím poslán oleografický obraz sv. Františka Sal., aby jím místnosti své vyzdobily. Jména časopisův a novin, jež připojí se ku podniku tomu, budou napsána na pergameně a budou odevzdána sv. Otci Lvu XIII. s následujícím nadpisem: »Ephemeridum scriptores catholici, qui anno C. a felici ortu Pii IX. Pont. Max. fidem, obsequium, pietatem omnem Leoni XIII. succesori augusto studiosissime affirmant.« (Katoličtí spisovatelé časopisů, kteří r. 100., od šťastného narození

---

[2]) ». . . argomento d'altissimo onore e pegno sempre più sicuro e ferme di quella *stretta unione*, di cui l'immortale Pontefice era esortatore istancanbile, e che si efficacemente conferisce al trionfo degli interessi cattolici, che la stampa medesima ha per missione di promuovere e difendere.«

Pia IX., papeže, věrnosť, oddanosť a úctu veškeru Lvu XIII., nástupci vznešenému nadšeně projevují).

Tím způsobem měla býti též sestavena statistika katolických novin a časopisů celého světa.

Tomuto pozvání a oznámení dostalo se nejvřelejšího ohlasu u listů katolických, zvláště italských. Tak »*Civilta Cattolica*« píše ze dne 16. června 1891.: »Náš časopis, který za Pia IX. vznikl, milerád přidružuje se k podniku, jehož ujal se zasloužilý komitét Bolognský a redakce listu »L'Unita Cattolica«. A co nejdříve poslán bude náš obol jakožto příspěvek na umístění mosaikového obrazu sv. Františka Sal. u náhrobku Pia IX. na důkaz vděčnosti k tomuto papeži, že dal protektora katolickému tisku.«

La *Squilla* (v Římě) praví mimo jiné: »Památník ten bude pevným poutem bratrství, kteréž svíže morálně na jediném místě — u náhrobku Velikána všechen tisk katolický.« [3]) V tomže smyslu podotýká *La Discussione* (v Neapoli): »(bude dán tím) příklad oné solidarity a jednoty myšlének, kteráž oduševňuje všechen katolický tisk.« [4]) *L'Eco d'Italia* (v Janově) praví: »Mezi odznaky diecesí, měst, ústavů, spolků a privátních osobností nemohl zajisté scházeti odznak katolického tisku, jenž tak ležel na srdci nesmrtelnému Papeži (Piu IX.) a jenž takovou úlohu hrá ve hnutí katolickém.«

Podobným směrem psala »La Voce della Verità« (v Římě), »L'Unione« (v Bologni), »La Lega Lombarda« (v Miláně), »Il Paese« (v Perugii), »L'Eco di Bergamo«, »La Difesa« (v Benátkách), »Il Berico« (ve Vicenzi) a m. j. listy.

K návrhu tomu připojily se pak i časopisy cizí, z Francie, Španělska, Anglie, Holandska, Švýcar, z Ameriky a *nejvíce* z Rakouska (31). Z našich vlastí jsou v seznamu onom: Ordinariatní list Budějovický, Brněnský »Hlas« a v Rajhradě vycházející: »Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner- und Cistercienser-Orden.«

Návrh katolických žurnalistův a spisovatelů byl proveden na onom místě u náhrobku Pia IX., jež jsme již označili.

Naproti náhrobku Piovu (na téže čtvrté stěně) nade hlavními vchody do narthexu jsou tři obrazy.

Uprostřed znázorněn jest článek víry o Neposkvrněném Početí P. Marie. (Viz příl. obr. č. 11.) V zářivém nimbu stojí tu Panna Neporušená, »amicta sole et lune sub pedibus ejus« (oděná sluncem a měsíc pod nohama jejíma), jakož ji apoštol a evangelista sv. Jan viděl ve svém »Zjevení«. Kolem ní jsou andělé, z nichž někteří v údivu radostném na Marii pohlížejí, jiní chvály jí prozpěvují, jiní na nástroje hrají a dva Neposkvrněnou Pannu incensují. Na levo jest sv. *Jan*, (jehož jméno Pius IX. na křtu sv. byl obdržel), na pravo klečí Pius IX., jenž onen článek víry slavně prohlásil. Vedle sv. Jana jest archanděl Michael, jako přemožitel pyšných andělů a ochrance Církve, vedle Pia pak archanděl Gabriel, jako posel vyslaný k Neposkvrněné Panně. Obraz tento jest překrásný.

Na *pravo* od »Immaculaty« jest obraz (zatím jenom malba), znázorňující dokonalé podrobení se Církve dogmatické neomylnosti

[3]) ». . . sarà un vincolo più stretto di fratellanza, che riunirà moralmente in un sol luogo, intorno alla tomba di un Grande, tutta la stampa cattolica.«

[4]) ». . . esempio di quella solidarità ed unità d'intendimenti, che anima tutta quanta la stampa cattolica.«

nástupce Kristova, již Pius IX. na sněmě Vatikánském za článek víry prohlásil. Před papežem sklánějí se uctivě hodnostáři veškeré hierarchie církevní, biskupové všech ritů — pastýři to zastupující celé stádce. Pius, jakožto »Pontifex Maximus« v pluviale, s tiarou na hlavě sedí na trůně; na klíně má knihu, pravou rukou drží nad ní klíče (odznak moci papežské: et tibi dabo claves regni coelorum — a tobě dám *klíče* království nebeského), levou rukou ukazuje na nápis knihy »Biblia sacra« — Písmo svaté: on má právo neomylně vykládati Písmo sv., on jest neomylným *učitelem* Církve sv.

Znamenité jest seskupení biskupů kolem sv. Otce; též zajímavý jest výraz tváří některých hodnostářů. Španěl líbá papežovu štolu.

Jeden z biskupů, klečící před sv. Otcem s rukama sepjatýma, má — pokud se nám zdálo, podobu biskupa *Strossmayera.* Bylo-li tak v intenci umělcově, byla by to narážka případná a správná. Jak totiž známo, Strossmayer byl toho názoru, že prohlášení článku víry o neomylnosti papežově na sněmě Vatikánském není *opportunní,* včasné. Když však článek přece prohlášen byl, on úplně se podrobil. Proto jest nesprávno a lživo, co někteří liberální spisovatelé píší, jako by totiž Strossmayer byl vůbec proti neomylnosti papežově.

Na obraze našem jest též nápis: »*Nescio erroris magistro episcoporum ordo obsequium, fidem.*« (Učiteli, jenž nezná bludu, biskupů sbor (řád) poddanosť a věrnosť).

Na *levo* od Immaculaty jest obraz, na němž znázorněna jest oddanosť a láska národu k Piu IX., této vznešené oběti revoluce, jež učinila jej žebrákem a zajatcem.

Repraesentace národů všeho světa pokleká před papežem a podává mu stkvostné dary při oné vzácné a slavné příležitosti, když Pius IX., posud jediný ze 260 papežů, dožil se let Petrových v pontifikátě.

Z toho, co tu o obrazech kolem náhrobku Pia IX. pověděno, patrno, že mají buď spojitosť s místem, kde Pius IX. odpočívá, anebo že se odnášejí k osobě Pia IX., k jeho životu a působení. Hodí se tedy všechny svou myšlénkou a také provedením k výzdobě velkolepého náhrobku Piova. (Dokončení.)

Josef Benedikt Cottolengo.

Příspěvek k dějinám katolických kněží lidumilů a dobrodinců.

Podává *Josef Flekáček.*

(Dokončení.)

Obličej jeho po smrti byl zcela klidný, tak že vyhlížel, jako když tiše a tvrdě spí. Každý, kdo jej viděl — a byl k němu přístup po celé dva dny — tvrdil, že je jako živý; nebylo ani jediného návštěvníka, aby nebyl odcházel s nejhlubším pohnutím. Oděn byl v rouchu kanovníka. Po celém Turině, městě Chieri, ba, po celé severní Italii, jakmile roznesla se zpráva o jeho smrti, zněl od úst k ústům jediný výkřik: »Zemřel světec!« A ohlas ten letěl

od severu k jihu, na východ a západ, tak že nejen v Italii, ale po celé střední Evropě a za mořem, až kam pronikl věhlas ctností Cottolengových, vzbudil dojem nejtesknější. Tehdy byl Náměstkem Kristovým sv. Otec Řehoř XVI.; ve dnech smrti Cottolengovy přijat byl ve slyšení biskup z Mondovy, Msgr. Tomáš Ghilardi; sotva před papeže předstoupil, šel mu Řehoř XVI. vstříc a hlasem stísněným, v hlubokém pohnutí vyjádřil mu svou bolest a žal nad úmrtím světce z Malého domu; mluvil o něm s takovou vroucností a nadšením, jak jen o světcích a vyvolených Božích se mluvívá. Den po smrti Josefa Benedikta přijal král Karel Albert lékaře Granettiho hned o čtvrté hodině ranní ve slyšení a žádal jej, aby mu sdělil veškeré podrobnosti o posledních chvílích vznešeného zesnulého. Poslouchal zprávu lékařovu se štkáním a vzlykáním; dlouho nebyl mocen slova a konečně pronesl hlasem přerývaným: »Ztratil jsem velikého přítele! Ztratil jsem velikého přítele!« Slzel a marně se přemáhal. »Snadně naleznu biskupa,« dodal, »je-li ho třeba v některé diecési; ale druhého Cottolenga nenajdu nikde, nikde!« Hned potom dal si malovati velikou podobiznu zakladatele »Malého domu« a poručil ji zavěsiti ve své pracovně; zavolav k sobě hraběte Alexandra Riccardiho, potomního biskupa Savonského, žádal jej, aby v »Malém domě« pořádal zvláštní smuteční slavnosti za v Pánu zesnulého a jeho jménem potěšil všechny sirotky a opuštěné rodiny, jež dobrý otec na vždy opustil. Zároveň dal mu pět tisíc lír, aby je odevzdal v »Malém domě« s výslovným podotknutím, že »Malý dům«, stkvělý a drahý odkaz lásky Cottolengovy, ostane na vždy předmětem jeho královské péče a starosti. Teprve po smrti apoštola Turinského vešlo v širší známost, jak štědře Karel Albert »Malý dům« podporoval, věnovalť mu ročních čtyřicet tisíc lír stálého příspěvku za živobytí Cottolengova, a zajímavá jsou poděkování, potvrzení a kvitance, které zakladatel »Malého domu« vlastní rukou psával; prostý, upřímný jejich sloh zcela rázovitě se liší od ustáleného běžného slohu podobných písemností. Dříve ještě, nežli král Cottolenga znal, když »Malý dům« byl v počátcích, žádal Karel Albert biskupa Novarského, kardinála Morozza, aby »Malý dům« navštívil, o jeho zařízení a duchu, jenž v něm panuje, se přesvědčil a o všem mu podal podrobnou zprávu. »Veličenstvo,« zněla zpráva kardinálova, »navštívil jsem »Malý dům« a všechna jeho oddělení, zkoumal jsem ducha jeho zakladatele, a mohu Vás ujistiti, že zde není ničeho lidského a pozemského . . . vane zde duch božské lásky, prostoty a srdečnosti, a jsem z hloubi srdce přesvědčen, že nižádný podnik není více toho hoden, aby jej zbožnost a štědrost Vaše podporovala; kanovník Cottolengo je muž obdivuhodný.«

Papež, král, nejvyšší hodnostáři církevní, úřadové, šlechta, obce, města a městečka i dědiny vyjadřovali nelíčený svůj žal nad ztrátou apoštola křesťanské lásky; ba i listy Cottolengovi za živa nepřátelské psaly o něm po jeho smrti jako o muži neobyčejném, samým Bohem poslaném k útěše nuzných a trpících, a proto od Boha vzácnými dary ducha a srdce obdařeným. Jak zvláštní, po staletí se opakující to úkaz! Geniů, zakladatelů velikých podniků, dobrodinců lidstva za živa bývá údělem potupa, posměch, bláto a kámen; sotva však oči zavrou, titéž, kteří pro ně snad ještě den před tím ničeho jiného neměli, než právě potupu, posměch, pomluvu, utrhání na cti, závisť, zášť, bláto a kámen, rozplývají se chvalořečmi a opozděným uznáním,

uznáním, jež by za živa šlechetným těm lidem bylo odměnou, vzpruhou a podnětem k další práci na dráze šlechetné a vznešené! »Za živa kamenem a po smrti kámen,« to trpké přísloví vystihuje pravdu našeho tvrzení — květina uznání roste jen na hrobech!

Každé slovo Cottolengovo, jeho dopisy, každý jeho řádek pokládány jsou za svatou památku a vzácný ostatek, a nikdo by jich nebyl prodal za sumu sebe větší. Ze všech končin Evropy i z Ameriky docházely kanovníka Anglesia, jenž po Cottolengovi řízení »Malého domu« převzal, dopisy, žádající za jeho obraz neb podobiznu nebo za nějakou jinou po něm památku.

Město Chieri vystrojilo mu nevídaný, nádherný pohřeb; z rozkazu krále Karla Alberta bylo tělo jeho později přeneseno do »Malého domu«; stalo se to právě dne 3. máje o čtvrté hodině ranní, v hodinu, kdy Cottolengo s různými rodinami ošetřovanců navštěvoval chrám Páně a sám vroucně intonoval hymny »Laus perennis« a »Jam sol recedit igneus«. Anglesio chtěl, aby byl pochován pod oltářem sv. Vincence z Pauly, byl však uložen k věčnému odpočinku pod oltář Panny Marie sv. Růžence, neboť Cottolengo kdysi sám zřejmě naznačil, že si tu přeje býti pohřben. Když totiž známý náš Josef Copasso oltář tento stavěl, nalezl pod ním místo právě tak vhodné, aby pojalo rakev s lidským tělem. Copasso chtěl dutinu tu zazdíti, ale Josef Benedikt toho nedopustil, řka: »Až zemru, položím se zde k nohám Nejsvětější Panny.« R. 1886. dne 11. října zřízena mu hrobka nádhernější pod tímto oltářem na straně epištoly. Na domě, kde apoštol Turinský zemřel, jest veliká bronzová medaille a veliký relief s jeho podobiznou; medaille ověnčena jest bronzovou ratolestí, a pod ní čte se ve mramoru vytesaný nápis:

V tomto domě zemřel dne 30. dubna 1842.
ctihodný kněz
JOSEF BENEDIKT COTTOLENGO,
obdivuhodný zakladatel lidumilných ústavů.

Duchovenstvo, obec a obyvatelstvo města Chieri
30. dubna 1882.

První ohledání těla zesnulého dobrodince stalo se dne 1. července r. 1877. u přítomnosti zvláštní komise za předsednictví Msgra Vavřince Gastaldiho. V rakvi nalezena byla pouhá kostra, ale oděv a odznaky kanovníka dosud byly dosti zachovalé. Na hrobě má Cottolengo tento nápis:

Corpus — Ven. Servi Dei — Josephi Benedicti Cottolengo — Huius parvae domus divinae Providentiae — Fundatoris — Ab E. D. Caietano Card. Alimonda — Archiepiscopo Taurinensi — Aliisque indicibus — A sede apostolica delegatio — Recognitum — Et hoc tutiore in loco — pridie idus octobris MDCCCLXXXVI — Repositum.

Rozličných obrazů a podobizen Cottolengových vydáno více než dvacet, jak tiskem, tak fotograficky. Nejvěrnější podoba a nejzdařilejší obraz podařil se malíři Tomáši Lorenzonovi, tak že sestry Vincentinky, uzřevše jej, zvolaly: »To je celý náš dobrý otec! Ničeho tu nechybí, než jen aby mluvil!«

V Turině postaven Cottolengovi nádherný pomník z dobrovolných příspěvků již r. 1848. na konci třídy, jež ústí před »Malým

domem«, a jež po snesení městské rady Turinské byla nazvána »Via Cottolengo« — »Třída Cottolengova«; jest to ulice, kdež mají Boscovi Salesiáni, v č. 32., svou rozsáhlou knihtiskárnu a veliké knihkupectví.

A v »Malém domě«? S památkou a uctěním zbožného zakladatele potkáváš se všude, kamkoli vkročíš, tak že právem hodí se sem slova »defunctus adhuc loquitur«. (Hebr. XI., 4.) — »Zemřelý tu dosud mluví.« Není chvíle, aby před hrobem jeho někdo neklečel a nemodlil se; často jsou to celé zástupy; mnohdy i lidé z daleké a daleké ciziny, neboť kdokoliv přijde do Turina, každý se ptá po »Malém domě« a pomníku Cottolengově i jeho hrobu; náleží ku vzácným památnostem a pamětihodnostem starobylého toho města. Zvláště choří, nemocní, nešťastní a opuštění mají nezvratnou důvěru v moc modlitby, vykonané u hrobu tohoto apoštola křesťanské lásky.

Osobnosť Cottolengovu popisují takto: Byl to muž vysoké postavy, ctihodného vzezření; čelo měl vysoké, vlasy a obočí barvy kaštanové, oči velmi živé. Rty jeho oblétal obyčejně vždy úsměv, obličej byl vyjasněný, a zářila z něho dobrota; na pravo u nosu měl malou bradavičku. Pleť jeho byla bělo-červená, zvláště ruce měl něžné, malé a bílé jako padlý sníh.

Po vroucích modlitbách mnohých nemocných buď u jeho hrobu neb konaných jeho jménem stalo se několik podivuhodných uzdravení, jež lékaři nedovedli si jinak vysvětliti, než zřejmým způsobem nadpřirozeným.

O vyhlášení Josefa Benedikta Cottolenga za blahoslaveného se jednalo a jedná. Prvý proces v té příčině počal dne 16. ledna r. 1863. a trval plných deset roků a dva měsíce. Vyslýchán veliký počet svědků, mezi nimi dvacet pět osob, které Cottolenga osobně velmi dobře znaly a po dlouhou dobu s ním se stýkaly a jednaly. Všechna akta procesu zaslána do Říma a tam bedlivě zkoušena; když pak v den sv. Vincence z Pauly dne 19. července r. 1877. kanovník Anglesio měl slyšení u sv. Otce Pia IX., pronesl k němu tento papež s důrazem: »Vy jste nástupce svatého« a vlastní rukou podepsal nařízení k zahájení procesu druhého, tak řečeného apoštolského. I tento druhý proces příznivě je skončen, a lze doufati, že brzy uctíván bude Josef Benedikt a památka jeho v církvi katolické. Třetí a poslední proces beatifikační zahájen z nařízení sv. Otce Lva XIII. dne 19. ledna r. 1893. Pius IX. vůbec nejmenoval Cottolenga jinak nežli »svatý«, »Malý dům« — »casa del miracolo«, dům divu. Když pak byl zahájen prvý proces, psal veliký tento papež Msgru Ghilardovi vlastnoruční dlouhý list, v němž vyslovoval mu své srdečné potěšení nad tím, že beatifikační proces již začal.

»Malý dům« po smrti zakladatele svého nejen že nezanikl, ale přes veškeru nepřízeň doby a četné nepřátely katolictví rozšířil se novými přístavbami, přibral mnoho chovanců a rozsah blahodárného svého působení ještě zvětšil — právě vše tak, jak to byl Cottolengo předpověděl. Když Cottolengo zemřel, čítal »Malý dům« 1700 ošetřovanců; druhý ředitel jeho, kanovník Anglesio, zesnul dne 28. května r. 1881. a tu bylo v »Malém domě« chovanců 2500, třetí ředitel Dominik Bosso odešel za Cottolengem a Anglesiem dne 4. března r. 1891. a zanechal v »Malém domě« 5400 ošetřovanců — celé to město! Nyní je správcem »Malého domu« kanovník Bartoloměj Roetti, generální vikář arcidiecese Turinské, a »Malý dům« má šest tisíc obyvatelů, více tedy, nežli některé slušné město království Českého.

Obyvatelé Turinští nazývají »Malý dům« prostě »Ospedale Cottolengo« nebo »l'opera Cottolengo« — »nemocnice Cottolengova,« »dílo Cottolengovo«. Za jeho časů, jak jsme se jednou o tom zmínili, visela na zdi »Malého domu« pokladnička s nápisem »Pro Malý dům Prozřetelnosti Božské.« Ta časem sestárla a stala se nepotřebnou, byla však jediná. Nyní se počet ošetřovanců více než ztrojnásobil, proto třeba tím více příspěvků; u kostelů Turinských sedí na stupních vždy jeden chovanec ústavu a má kolem krku na stuze uvázanou pokladničku s nápisem »pro dílo Cottolengovo« — per l'opera Cottolengo — a věřící dávají sem své dárky. Nápis, kdež výslovně čte se jméno Cottolengovo, a ústav nazývá se jeho dílem, nebyl by ovšem asi po chuti skromnému apoštolu křesťanské lásky; vždyť on nikdy sobě žádné zásluhy nepřičítal, všude toliko Prozřetelnosti Boží; ale jméno Cottolengovo stalo se tak známým, tak populárním, tak věhlasným i v cizině, že na pokladničce pro milodary určené téměř hlasitě volá a z daleka již upozorňuje; nižádný do Turiňa zavítavší cizinec neopomene hoditi do pokladničky příspěvek.

Jméno Cottolengovo stalo se známým, napsali jsme, ale u nás v Čechách je nebo alespoň byl zvuk jeho cizím. Riegrův »Slovník Naučný« o něm neví, a Bačkovského doplňky též se o něm nezmiňují. S dychtivostí sáhl jsem k nejnovější naší encyklopedii, Ottovu »Slovníku naučnému«, a hledal v sešitě 102., (dílu V. seš. 15.) nenalezl jsem však praničeho, což mě při jinak veliké důkladnosti tohoto díla nemile překvapilo. Vždyť o Cottolengovi vydáno množství spisků, zvláště vlašských, a to nejen spisků, ale i děl, na př. Petra Gastaldiho dvousvazkový životopis ve velké 16°, jehož *čtvrté* vydání vyšlo v Turině před třemi lety. Mezeru tu bylo by lze ještě napraviti pod chiffrou K (ač to způsob správný není) nebo alespoň v doplňcích a dodatcích — dosti opožděné, vzhledem k tomu, že Cottolengo již před padesáti třemi roky zemřel.

Balbiho »Zeměpis«, dílo i u nás velice známé, vydané r. 1842., kratičce zmiňuje se při popisu města Turina (I. str. 547) o něm těmito slovy: »R. 1828. zřídil rytíř Cottolengo útulnu pro 100 dětí; ctihodný tento kněz poskytuje nyní (totiž asi r. 1840. míní Balbi) výživu a vychování as dvěma stům dětí.« To je vše. R. 1842. byl však, jak víme, úmrtním rokem Cottolengovým, a tu bylo v ústavu 1700 osob každého stáří a obojího pohlaví. Je tedy zpráva Balbiho velice kusá a nedostatečná, a co to znamená při veliké rozšířenosti a oblíbenosti zeměpisu Balbiho, je zřejmé a patrné.

Buď tomu již jakkoliv! Dosti na tom, že ze zrna horčičného, jakým bylo prvé lidumilné zařízení Cottolengovo, vyrostla budova gigantická, ohromné útočiště bídných a strádajících, útulna pro bídu hmotnou i mravní, kde nalézá asyl nemluvně i stařec nad hrobem stojící. Jediný kněz, prostý a nuzný to člověk, ale plný nadšené víry a lásky, na základech náboženství katolického vykonal více, než celá družstva řídící se zásadami tak řečené filanthropie.

Památka Cottolengova přetrvá věky, a celý život jeho vždy bude zářícím příkladem všem, kteří snahy své zasvěcují šlechetným a krásným ideám, osvětleným paprsky víry, naděje a lásky křesťanské.

Syn kostelníkův.

Román. Napsal Carlos Frontaura.

Ze španělštiny přeložil *Fr. Dolejš.*

(Pokračování.)

XX.

Rodinná událost.

Muž dostal se ven před kočárem, a když kočár byl již na ulici, přistoupil k muži jiný muž, jenž upřev zraky na paní v povoze zvolal: »Ha, ona to jest!«

Kočár hrčel v před ulicí, a oba pohlíželi za ním, až zmizel.

»Znáte tyto dámy?« tázal se první.

»A což vy?« odpovídal otázkou druhý.

»Neznám jich. Zdálo se mi, že jedna z těch paní byla osoba —.«

»Osobami — jak myslím — jsou asi obě.«

»Jaký to půvab! Nejste z Andalusie?«

»Nejsem; pane, jsem Aragonec.«

»Jste ve službě?«

»Nejsem, a vy, pane?«

»Také nejsem; jsem bez zaměstnání.«

»Přál bych si, abych měl nějakou práci, a mohl-li byste mi nějakou dáti.«

»Já? Kdybych sám měl nějakou, věřte, že bych nyní nelenošil.«

»Nuže já, — muži, mně připadáte řádným člověkem!«

»Tisíceré díky; jsem skutečně řádným člověkem, a to již dlouho.«

»Potřebuji někoho, jenž by mne provedl Madridem, v němž za mého pobytu potkalo mne několik příhod; mezi jiným ztratil jsem bankovku čtyř tisíc realův a dostal jsem ránu, jež mne zdržela několik dní v nemocnici.«

»To, co se té rány týče, pranic mi není divno; s takovými případy potkáváme se v Madridě každou chvíli; ale čemu se divím, jest, že taký mladík jako vy mohl ztratiti čtyři tisíce realův.«

»Tak jest, pane, ztratil jsem bankovku, kterou mi dala — nemýlím-li se — jedna z těch paní, které seděly v kočáře.«

»Cože pravíte? Toť neblahé! Proč jste mi to neřekl dříve? Býval bych si sedl na péra toho kočáru a následoval bych té dámy kraj světa. Která z nich jest tou výtečnou a dobročinnou dámou? Ta stará?«

»Nikoli, pane.«

»Však jsem si již představoval tu mladší dámu jako ženu vznešenou a úctyhodnou. A vy říkáte, že jste ztratil tu bankovku?«

»Ne tak, pane; spíše mi ji vzali.«

»Aha, tedy vám ji vypálili! . . . V Madridě jest mnoho lidí, kteří velmi rádi očisťují bližního.«

»Jsem jist, že, když jsem byl dopraven do nemocnice, měl jsem ještě tu bankovku.

»A když jste se vypravil odtamtud, šel jste bez ní, není-li pravda?«

»Tak jest, pane.«

»Nuže, synu, na to už zapomeňte.«

»Řekl mi to již zapisovatel, jenž mne vyslýchal, abych na vždy zapomněl na ty taškářské peníze, nechci-li jíti z nemocnice do žaláře.«

»A kdy a jak vám dala ta paní tu bankovku?«

»Vše vám vypovím, jen co poobědvám; od včerejška neměl jsem ničeho v ústech.«

»Muži, nic není snazšího! Do kterého hotelu si přejete, abychom zašli?«

»Do kterého chcete. Nemám peněz.«

»Já také ne. Víte o nějakém, kde dávají zadarmo jíst?«

»Nevím o žádném takovém.«

»Chcete-li jíti se mnou domů . . . Tam snad něco dostaneme na zub. Zatím mi vypravujte aspoň svou historii.«

»Pojďme tedy.«

Zahaleč a syn kostelníkův odebrali se tam, kde jako na přivítanou vyšli tři hoši s pokřikem: »Táto, táto!«

A ke křiku dětí připojil svůj i pudlík se třpytícíma se očima, jenž zalíbeně prohlížel si hnáty hostovy, jakoby na nich chtěl zkusiti ostrosť svého chrupu.

Když muž dával psu naučení, že není zdvořilé přivítati lidi kousáním, otevřely se dvéře, a v nich objevila se ženská postava.

»Ať jste tiší, zatrolenci!« zvolala doňa Eduvigis, jak se totiž jmenoval onen oživený stín. »Lindo, Lindo,« (to byl pes), »pojď sem, pojď ke mně.« I vzala psa v náruč a zasypala jej polibky v jeho krvavá očka, načež pes dal se do hrozného vytí.

»Eduvigis!« oslovil ji její manžel Don Fulgencio, »vedu ti hostě.«

»Kde jest?«

»Tento mladík, s nímž nyní mám něco na práci; řekl mi, že dnes ještě nejedl, a proto jsem jej přinutil, aby účastnil se našeho stolu.«

»Tak?«

»Není to pranic divného.«

»Však si také myslím. Poslouchej, — odpusťte mladíku!« Zavedla manžela do jiné jizby, zatím co jinoch osaměl s hochy, kteří naň pohlíželi jako hlupáčkové.

»Jak se jmenuješ?« ptal se nejstarší.

»Nevím.«

»Ty to nevíš?«

»Jsi velmi ošklivý.«

»Děkuji ti, synáčku.«

»Tatínek a maminka se perou.«

»To jest pěkná zpráva!«

»Ne, tatínek se nepere s maminkou; maminka pere se s tatínkem. Povídá, že mu vydrápe oči.«

»Jest viděti, že tvoji rodiče mají se velmi rádi, hošíku.«

»Že tam na vás půjdu!« volala matka z blízké světnice, zaslechnuvši naučení, které dával host chlapci.

»Povídá to Joachim.«

»Řekněte, že ne, že to praví Rufino.«

»Že jest to Toníček.«

V blízké jizbě rozpředl se následující rozhovor:

»Kdo jest ten strýc?«

»Není to strýc; jest to mladík, jenž zná jistou rodinu, od níž myslím, že něco vytěžím.«

»Tak mluvíš pořád, a každý hlupák tě oklame.«

»Nemysli tak, ženuško; abych tebe viděl tak vystrojenou, jak toho zasluhuješ, chopím se i nejkrajnějších prostředkův. Tento mladík může mi podati zprávy, které mi velice prospějí; není zkušený, nezná světa . . .«

»To spíš ty! Ty's pořáde hloupější a lenivější . . .«

»A můžeš nám, ženuško, dáti něco k jídlu?«

»Nic.«

»To jest velmi málo.«

»Nemám nic.«

»Nějak tomu tedy odpomoz!«

»Pracuj. Zapomněl jsi, že jsme si ujednali, že budeš jísti to, nač si přineseš.«

»Ale dceruško! . . .«

»Já i děti jíme — za to děkujeme sousedům v prvním poschodí, ale pro tebe nemám nic. Jsi hlavou rodiny, a bylo by hanba, abys dostával jídlo jako žebrák.«

»Nemáš tedy aspoň nějaké peníze?«

»Peníze, které jsi přinesl.«

»Nedáváš mi tedy žádné naděje?«

»Naději ti dávám, ale peníze nikoliv.«

»Co si počnu?«

»Rci tomu muži, aby šel jíst sám, anebo aby tě pozval.«

»Ne tak; jedná se o jednu věc, již jsem si vzal do hlavy, a která mi pomůže z tohoto mizerného stavu, a proto nesmím býti na váhách. Učiním velikou oběť.«

»Jakou?«

»Dej mi klíč od truhly. Zastavím frak.«

»Jakže?«

»Když takový chlapík, jako já jsem, zastavuje fraky, připadá to zajisté, jako kdyby nějaká loď hořela. Ve svůj podnik důvěřuji, o tom neměj pochyby. Zklame-li mne to, jestliže můj záměr špatně pro mne dopadne, jaká jiná pomoc; bez fraku přece nebudu moci jíti ke slyšení u ministrů a u dvora, a proto nezbude mi nic jiného leč smrť. Není to moje první oběť dnešního dne: už jsem obětoval dnes tolar.«

»Tolar? Tys měl dnes tolar?«

»Měl, holoubku, a ten jsem vydal na kočár.«

»Cože? Co žena a děti trou bídu, ty vyhazuješ tolary za kočáry!«

»Musil jsem tak učiniti. Jsem jist, že ta žalosť, již mi způsobila má útrata, zkrátí život můj o rok.«

»Ach, ach!«

»Co to, ženo?«

»I nic. Ach, ach!«

»Ale co se to s tebou děje?«

»Kéž jsem daleko od tebe! Běda, přeběda!«

»Matko, matko!« křičeli hoši, naléhajíce na dvéře a chtějíce je otevříti, aby se dostali k rodičům.

»Co to tam ke kozlům mají?« rozvažoval syn kostelníkův, ale nedověděl se dlouho ničeho, neboť marně čekal na příchod D. Ful-

gencia. Byl to osud tak podivně nastrojil. Syn kostelníkův čekal a čekal, ale ani D. Fulgencio, ani jeho žena nepřicházeli. Marně přemítal host, co se děje.

Teprve po dobré hodině objevil se D. Fulgencio všecek rozčilený a rozechvěný a zvolal: »Odpusťte, šlechetný mladíku, zatím, co zde čekáte, znovu stal jsem se otcem, právě narodil se nám tlusťoučký hošík . . . to víte, příteli, co takový host v domácnosti znamená. Nemohu vám pomoci, musíte čekati zase — běžím pro lékaře; zdá se mi, že se o ženu pokouší horečka.«

Slabý pláč novorozeňátka přesvědčil syna kostelníkova, že D. Fulgencio mluví pravdu. Za chvíli přišel šťastný otec s lékařem, který nebyl nikdo jiný, než dobrotivý Don Serafin.

Upokojil otce, že Doně Eduvigis žádné nebezpečí nehrozí, potěšil jej, že chlapec bude se míti k světu a poznav jeho chudobu, dle obvyklosti šlechetného srdce svého štědře jej obdaroval, což D. Fulgencia ovšem velmi radostně naladilo.

Dlouho lidumilný lékař v příbytku D. Fulgencia nemohl meškati: čekaliť jej jeho nemocní. Slíbil, že brzy přijde a pravil: »Nyní vás opustím, poněvadž musím ještě navštíviti velmi nešťastného churavého mladíka v ulici de Hortaleza, jehož jsem již po mnoho hodin neviděl.«

»V ulici de Hortaleza?« opětoval živě Don Fulgencio.

»Ano, pane.«

»Blízko ulice del Cormillo?«

»Tak jest, skoro na rohu.«

»Ve přístřešku?«

»Zcela správně. Znáte ubohého jinocha?«

»Povězte mi, Done Serafine, není tam Milosrdná sestra?«

»Jest, pane, přivedl jsem ji tam; jest to světice.«

»Done Serafine, dovolte, abych vás objal; a nyní ještě: neznáte vysoké, pěkně oděné dámy a . . . více nemohu udati.«

»To jest ovšem málo.«

»Nemohu nic jiného říci, poněvadž jsem jí neviděl do očí.«

»Tedy —.«

»Ta paní, shlédnuvši mne dnes ráno, an čtu návěští nad vraty tohoto domu, na němž stálo: »Vyplatí se peníze tomu . . .« chodím vždy tam, kde se vyplácejí peníze — přistoupila ke mně se slovy: »Pane, neprokázal byste mi něco?«

A D. Fulgencio vypravoval D. Serafinovi, jak vešel do podkrovní jizby a doručil lístek od oné dámy a promarnil vyzískaný tolar za jízdu v kočáře za onou dámou.

»Ustaňte!« zvolal syn kostelníkův, jenž dosud neměl příležitosti promluviti, »totéž potkalo i mne.«

»Vás?«

»I mne, pane; jakási paní dala mi jednoho dne list a tolar odměny.«

»A kdo byla ta paní?«

»Na to táži se já, kdo byla ta paní!« odpovídal Don Fulgencio. »Jest asi vznešenou, znamenitou dámou. Done Serafine, pomůžete nám objeviti, kdo jest ona; chová jistě nějaké tajemství, jež odhalíme-li, prospěje to mně a tomuto šlechetnému mladíku.«

»Done Fulgencio,« promluvil lékař, »nevím, kdo jest ta paní, ani nemyslím na její tajemství, není mi po něm nic a nepochopuji, že tak řádný muž jako vy hodlá se dopustiti nehodného skutku.«

»Chci jen žádati onu dámu o nějaké zaměstnání.«

»Nebudete jí žádati o nic. Promluvil jsem již s několika přátely a doufám, že dostanete místo.«

»Jakobych o tom ani necekl: neudělám ani kroku a nebudu pátrati po té paní.«

Lékař se poroučel, a zbyli jen otec nemluvněte, syn kostelníkův a nemluvně. Ostatní děti, které zatím, co tam dlel lékař, ze strachu před ním hrály si na schodech, sotva vyšel, již tam vnikly žebroníce najednou: »Chléb, chléb! Táto, chléb!«

»Jest pravda, milé děti, chléb náš vezdejší potřebujeme všickni tak, jako i tento šlechetný mladík, jehož jsem pozval k jídlu . . . Odpusťte, jonáku, nebýti toho radostného narození tohoto přírůstku, již bychom byli pojedli . . . nevím ani, jak a kde, ale byli bychom již jedli, poněvadž dbám slašnosti a daného slibu.«

»Chléb, chléb!« opětovali hoši.

»Jen strpení, chlapci, mám zde příspěvek od andělského lékaře D. Serafina, a to stačí pro všecky.«

»Vidím, že jste velmi zaneprázdněn,« odpověděl syn kostelníkův, »i odmítám proto pozvání, jímž jste mě poctil.«

»Máte tak naspěch?«

»Mám něco na práci; však se shledáme.«

»Jeho chlebodárce nedovedl ho již zadržeti, a Gil vyšel; ocitiv se na ulici oslovil kohosi:

»Buďte tak laskav a rcete mi, kde jest ulice de Hortaleza?«

Dle udaných znamení nalezl ji brzo a hledaje ulici del Cormillo poznal brzo, že stojí před domem, do něhož bylo mu zajíti v den příchodu jeho do Madridu s listem od zahalené dámy, v němž nalezl čtyři tisíce realův, o jejichž nynějším úkrytu mohl mu povědíti snad zapisovatel, jenž jej vyslýchal v nemocnici. Ve vratech onoho domu se zastavil rozvažuje, co má počíti.

XXI.

Zde zdá se, jakoby se počínal nový román.

A nyní, dovolí-li čtenář, vraťme se zpět . . .

»Člověče, pro pána krále!« slyším čtenáře, »dovoluji vám, abyste trochu zkrátil ten svůj román, ale on se ještě chce vrátiti . . . Musím si do vás stěžovati, že ve vývoji děje nekráčíte zrovna nejpravidelnějším pořádkem.«

»Nepopírám toho; ale abychom kráčeli nyní trochu volněji, jest nutno ohlédnouti se několik let nazpět.

»Člověče, několik let a nic více?«

»A to proto, pane, abyste se také jednou dověděl, kdo vlastně byla ta dáma v závoji.«

»Inu, buď si; uvidíme.«

Slepá žena, již spatřil čtenář u hlav postele umírajícího syna, žila již několik let ve stavu neutěšeném. Její manžel zanechal jí nepatrný roční důchod a syna, jenž byl jedinou její nadějí. Manželství

bylo po mnoho let bezdětné, ač toužili po potomcích. Než se jejich přání vyplnilo, Prozřetelnosť poskytla manželům příležitosť, by podjali se úkolu rodičův a zastávali tento vznešený úřad. Jednoho večera nalezli totiž před svým příbytkem novorozenou dívenku, tvora úplně opuštěného, jenž bez nich býval by zahynul na dlažbě ulice jako pes. Úmyslem osoby, jež odložila ubohé stvoření, bylo bezpochyby, aby dívka zahynula, a kdyby ji bývali zdvihli jen o půl hodiny později, byli by nalezli jistě jen její mrtvolu. Dívka zůstala na živě, ježto se o ni velmi pečlivě starali ti, jimž Prozřetelnosť ji svěřila, i těšila je nahrazujíc jim tak nedostatek vlastních dítek; konati dobro jest zajisté největší útěchou proti utrpením tohoto světa.

Dva roky po té zalíbilo se Bohu odměniti skutek lásky, i dal jim syna. Dítky rostly, otec zemřel, a matka soustředila svou péči stejnou měrou na přijatou dceru a vlastního syna. Tento byl povahy citlivé, něžné, přístupné všelikým dojmům, sdílné s celým světem a neublížil ani mušce; dívka proti tomu byla pyšná, vyzývavá, rázná, povahy sobecké, vládychtivé a marnivosti bezmezné. Touha po nádheře vynikala z jejích vlastností nejvíce; její pozornosť vzbuzovaly vyšňořené dámy, jež vídala mimo sebe kráčeti, veškera její snaha nesla se k tomu, aby odívala se tak, jako nejvznešenější z žen, aby tak mluvila, aby si osvojila jejich mravy a zvyky, jakoby se chtěla jednou vyšinouti nade všecky, čehož během doby skutečně dosáhla.

Mladík věnoval se malířství; ježto jevil veliké vlohy k němu, radili mu jeho učitelé, aby odebral se do Italie, kolébky a středu všeho umění.

Ačkoliv matce působilo hoře, že se měla se synem svým na nějaký čas rozloučiti, přece k tomu svolila; přála si toužebně, aby mladík zdokonalil se ve svém umění, čehož bylo lze od něho doufati, a s druhé strany chtěla jej viděti šťastného po boku té, o které již věděl, že jí k němu nepoutá žádné příbuzenství.

Jinoch miloval dceru od svých rodičů přijatou.

Byl povahy srdečné a zvěděv z úst matčiných smutný původ nešťastnice, dcery neznámých rodičů, kteří ji po jejím narození opustili, miloval ji ještě více.

»Ubohá žena,« říkal sobě o samotě, »přišla na svět opuštěná, moji rodiče ujali se jí a nazvali ji svou dcerou; budu říditi se příkladem jejich a nazvu ji svou ženou. Znám okolnosti jejího narození, její neštěstí, nechci, aby se někdy hanbila za svůj původ; bude-li snad chtíti někdo s ní se zasnoubiti a doví-li se, že nezná rodičů, snad ustane od svého úmyslu a možná, že jí povrhne. Snad nebohá nalezne milovníky, ale manžela sotva. Ona mne miluje, a až se doví, že není mou sestrou, až zví, co učinili pro ni moji rodiče, bude mne milovati ještě více; jak by nemilovala toho, jenž se jí nabízí za průvodce, za ochrance, za druha na tomto světě? Jest opuštěna, nemá nikoho než mou matku a mne; jak by volila raději osamělosť? Jak by splatila nevděkem tu lásku, již matka má i já jsme jí věnovali? Kdyby mne nemilovala, nevydržel bych toho; nemohl bych žíti bez naděje, že se s ní někdy pro vždy spojím!«

Než nastoupil na cestu do Italie, připraven jsa již promluvil jako řádný syn se svou matkou a vyjevil jí upřímně a věrně své city a své budoucí naděje.

Dobrá paní vše již dávno tušila podle toho citu, jenž výhradně jen matkám jest dán od Boha za všecky povinnosti, jež jim Pán ukládá.

»Synu můj, vše, co zamýšlíš,« pravila k němu, »jest vznešené, dobré a šlechetné. Než miluje tebe ona?«

»Miluje, matko.«

»Bylo by to pro mne nevýslovným blahem, abych viděla vás spojené a trávila po vašem boku poslední dni svého života.«

»Ona mne miluje, matko má, a abych vás přesvědčil o tom, slibuji vám, že nahlédnu v její srdce před svým odchodem; nevydám se do ciziny bez útěchy, že po mém návratu se zasnoubíme. Chci míti její slib.«

»To jest tvé rozhodnutí?«

»Ano, matko má; dávám přednost zklamání před nejistotou. Nesmíme jí mimo to klamati, nýbrž oznámíme jí čirou pravdu.«

»Ach, synu můj, pro ni pravda jest trpkým jádrem.«

»Ó, matko má, bude ji slyšeti ze slov lásky a slibův o blahu a sezná, že není ta pravda trudná a neutěšná!«

»Jednej, jak uznáš, synu můj; jsi schopnější k tomu než já a máš zajisté na mysli to nejlepší a nejmoudřejší. Nevím, jak bych s ní promluvila, abych nerozervala jejího srdce, s ní, jež neví nic o svých rodičích, která byla na ulici vyvrzena, aby zahynula, a byla jen z milosrdenství zdvižena.«

»Jest to ovšem hrozné, ale najdu snad cestu . . .«

»Bůh tě osvěť.«

»V Něho spoléhám.«

Blížil se již den, kdy mladý malíř měl vydati se na cestu. Aby měl před sebou stále svou sestru, jal se malovati její obraz v nepatrných rozměrech, jenž ji věrně zobrazoval.

Jednoho dne, kdy matka odešla, a jinoch dokončoval své cenné dílo, odhodlal se odhaliti své sestře první dny jejího života. Není lze vypsati onoho výstupu; není lze vylíčiti zevrubně rozmluvy, jež skončila se odkrytím přetrapného tajemství. Co tu bylo lásky a něhy ve sladkých slovech milujícího jinocha! Jaký zmatek panoval v duši ubohé, osiřelé dívky! Jsa vždy dobrým a šlechetným, neodnímal jí veškeré naděje; věděl, že naděje, třeba byla nepatrná, k víře nepodobná a téměř nevyplnitelná, jest svrchovaným dobrem duši stísněné, nevyjevil jí, že byla vyvrzena na ulici jako zvíře, jež jest na překážku, nýbrž že byla odevzdána na vychování jeho vlastní matce od původců jejího života a že jednoho dne je pozná, že se k ní jednou upřímně přihlásí jako ke své dceři.

Rána byla hrozná, a dojem její uvrhl dívku v těžkou chorobu, takže jinochovi bylo odložiti cestu do Italie.

Péče dobré matky a láska mladého muže nevyhojily sice zcela rány mladistvého srdce, ale aspoň ji zacelily; choroba minula šťastně, a lékaři prohlásili, že se dívka pozdravila.

Vše vyptávalo se dobré matky; než tato nevyjevila ničeho. Jinoch napjal veškerou svou výmluvnosť, tolik domlouval, tolik sliboval blaha velitelkyni své vůle, že srdce ono nemohlo zůstati nepřístupným, a den před svým odchodem dosáhl od milované ženy slavného slibu.

»Budeš mne vždy milovati, Isabelo?« tázal se jí.

»Věčně, Ludvíku.«

»Zůstaneš mi věrna?«

»Pochybuješ-li o tom, urážíš mne.«

»Nebude-li láska tvá tak trvalá jako moje, zemru zoufalostí.«

»Přeji si, abys žil mně. Bez tebe byla bych samotna na světě.«

»Přísahám tobě, že u mne zapomeneš na bol, jenž tě trápí.«

»Jen u tebe.«

»Jinoch odcestoval, pln lásky a naděje, dychtiv jsa po vědomostech, jichž dovrší uměleckým vzděláním, aby vrátil se pln lásky a slávy.

Ona zůstala smutna, velmi smutna. Její život kvetl vždy jen štěstím, a první bol, jenž ji stihl, byl největším všech bolů tohoto světa.

Mladý umělec měl stále na paměti tu, již srdce jeho si vyvolilo. Při všech nových a nových překvapeních, při všech radovánkách, jichž užíval ve společnosti mladých umělcův, nezapomínal nikdy na ubohého sirotka, na tu, jež neměla nikoho na světě než jeho. Nevymaloval ani jednoho obrazu, v němž by se nestkvěl obraz milované ženy. Ať maloval již královnu nebo pastýřku, žebračku nebo světici, maloval vždy onu tvář, jíž jeho zamilovaná obraznosť se obírala.

V umění konal divy; nejslavnější mistři prorokovali mu stkvělou budoucnosť, líčíce mu přestkvostnou vyhlídku, zůstane-li v Italii a vzdá-li se Hispanie.

Dopsal své matce a milence a býval by se odebral do Madridu, aby je přivedl s sebou; než, ona nechtěla rozžehnati se se svou vlastí. Nešťastnice nechtěla opustiti svého sídla, doufajíc, že se shledá někdy se svými rodiči.

Toto sdělení dostačilo, že umělec zřekl se všech výhod, jež mu podávaly šťastné postavení v Italii. Listy, jež ho docházely od milenky, byly velice potěšné; ze všech vanula nejupřímnější láska k němu, a ta pobádala jej víc a více k snaživější práci a způsobila, že velice vynikl v božském umění, jemuž se věnoval. Jeho nadání, jeho ušlechtilé chování, jeho spanilosť získaly mu lásku všech, a třeba toužil po samotě, aby se pohroužil ve své myšlénky o lásce a nadějích, nebylo mu lze vzdalovati se návštěv vznešené společnosti; vyhýbání se pozváním bylo by jej učinilo nevděčným ku projevům pozornosti, jimiž byl zasypáván. (Pokračování.)

Náboženský sněm na světové výstavě v Chicagu roku 1893.

(Kongres všech náboženství v Chicagu.)

Dle anglického a dle Przeglądu powszechneho od Michala Żmigrodzkiho podávají *Fr. Fryč* a *P. Aug. Kubeš*, Ord. Cap.

(Dokončení.)

Konfucianismus jevil se v řečích dvou Číňanů: Pung-Kvang-Jua a Kung-Hsien-Hoa, jako kodex praktické mravnosti. Jest tam pomysl Nejvyšší Bytosti, nazývané nebem, duchem, silou; stojí však teprve na druhém místě. »Nedovedeme splniti svých povinností vzhledem k lidem, jak splníme je vzhledem k Duchu?« »Nevíme,

čím jest život, jak můžeme vědětí, co jest smrť? . . .« Toť jsou dva názory dostatečně charakterisující, jak rozumují vyznavači Konfuciovi o tom, co jest za hranicemi našeho pozemského života. Jejich mysl zaujata jest toliko člověkem a mravními předpisy, jádra co nejvíce praktického. »Trest za zlé, odměna za dobré činy, to jest tak nutné, jako že suché dříví vzplane, jakmile podpal pod ně vložíme.« Za přednosť svého vyznání považovali to, že jest jednoduché, že nezná zázraků, a to prý jest právě důvodem věkové jeho trvalosti.

Japonismus měl též několik representantů hlavních náboženství té země. Počněme *šintoismem,* nejstarším a zároveň národním vyznáním tamějším. Velekněz jeho, Šibata-Reuchi, postava velmi sympatická, byl sám přítomen na kongresu, a vzdávali mu poctu jako biskupům a arcibiskupům jiných vyznání. Náboženství to jako mnoho jiných zažilo mnoho změn; poslední reforma stala se v polovici 16. století, a reformatorem byl praděd přítomného velekněze v desátém koleně. Tu jeho zásady: *Šin* značí Bůh, *to* cesta — *šinto* tedy cesta Boží. Jest Bůh, Bytosť Nejvyšší, z níž pošly dvě bytosti, mužská a ženská, které však jsou toliko fasemi téže Nejvyšší Bytosti. Jest to tedy trojice v jednotě. Jednou bylo stvoření světa, a tehdy narodila se četná řada bohů rodu císařského, jednotlivých krajů, jednotlivých rodin atd. Duše lidská je nesmrtelná. Císař a každý Japan, ať jest kterékoliv víry, musí býti zároveň šintoistou, a v domě jeho šintoistický oltářík. Jest to víra národní, zahrnující všechny víry oné země. Opět potkáváme se tedy s ideou církve společné. V přítomné době vstoupil šintoismus úplně na dráhu praktické činnosti, společenských oprav. Velekněz přimlouval se na kongresu vřele za zavedení smírčích soudů a za odstranění válek. »Jsme dítkami jednoho Boha, žijme tedy ve shodě a míru!« Řeč jeho vyvolala ohromné nadšení; paničky na tribunách tleskaly mu horlivě, a on — jistě podle obyčejů svého kraje — celoval je v tvář. Výkřiky a mávání šátky trvaly několik minut. Velekněz vrátil se na místo své vzrušen, a v očích leskly se mu slzy.

Zástupcové japanských *buddhistů* nepověděli o svém vyznání ničeho nového, toliko Kinza-Riuge-Hirai a Nohuta-Kišimoto, podavše charakteristiku svého národa jako od přírody synthetického, vrhli několik jasných paprsků na tamější poměry náboženské. Z toho vidíme, že nejen Ind, ale i Japan a vůbec národové východu dovedou spojiti různorodé náuky a namluviti sobě i jiným, že jsou docela sobě spřízněny. V tom poměru je tam šintoismus, konfucianismus a buddhaismus podle sebe, ano, Japonec tvrdí, že každé z těch vyznání jest důležité. Šintoismus učí jsoucnosti Boží, konfucianismus podává výborný kodex mravouky, a buddhaismus učí, kterak zbaviti se utrpení v životě. Hlasy dvou zástupců křesťanů z Japanu dosvědčovaly totéž. Harnichi Kozaki, předseda university v Doshishu, tvrdil, že Japanec není slepým následovatelem ciziny, jak často se o něm mluví, nýbrž že pečlivě vybírá, co za dobré uznává. Z toho duchovní život národa toho kolísá stále mezi dvěma stranami. To jeví se nejlépe v životě náboženském. Všechna tamější náboženství jsou bez vyjímky v oposici proti atheismu, než, nekřesťanská nevraží na christianismus, jehož první misionář přišel tam před 34 lety. Nedlouho potom nastala proti náboženství tomu reakce, která ke konci sedmého desítiletí utichla; v osmém došel christianismus takového rozkvětu, že i pomýšleli, uznati jej za náboženství říšské. Koncem téhož desítiletí počala znovu reakce, která

dnes opět slábne, a duch národní blíží se křesťanství. »Leč tu,« dodal, »máme před sebou úkol, jejž nesnadno rozřešiti. Kromě katolicismu, očividně nejmohutnějšího ze všech vyznání křesťanských, máme ještě 30 sekt, jimž ani za mák nerozumíme. Každá z nich má svůj kostel, svůj misijní dům, místo aby spojily své síly a pracovaly společně. Ty sekty, povstalé v krajích vzdálených tisíce mil od nás, povstalé za poměrů u nás nikdy nebývalých, přeneseny byvše k nám, zdají se nám holým nesmyslem. Již toto zdržuje rozvoj křesťanství, což teprve jiné okolnosti — jako chování se křesťanů k domorodcům, vzájemné spory jejich sekt? . . . Následek toho jest, ač všeobecné přijetí učení Kristova v Japonsku jest toliko otázkou času, a není o něm pražádné pochybnosti, přece netoužíme po sektářství — my utvoříme si *v Japonsku svou Církev Kristovu,* k níž čítati budeme každého Japonce, ať vyšel z kterékoliv misie. Kdy to bude? — nevím. Ukázati bludy, jest snadno — zbudovati však církev, je jiná věc . . .« I tu máme tedy *společnou církev*, a věc pozoruhodna, že i tam v Japonsku hlavní příčina toho útvaru jest táž jako ve Spojených státech — sektářství.

Tím končíme přehled jednotlivých skupin parlamentu. Pohlédněme ještě jednou na celkový obraz. Vidíme, že ve skupině katolíků vystupovali mužové vážní, výteční, jichž práce byly přísně systematické. Ostatní vyznání křesťanská podala jen kusý obraz svého učení a svého vlivu na lidstvo. Zástupcové starozákonní vystupovali též jako mužové vážní, a v pojednáních jejich nebylo sice přísně vymezené soustavy, nebylo však v nich také odporů. Z nekřesťanských jevil se nejpěkněji bramosomayismus; toť náboženství, které se teprve tvoří, a zástupcové jeho byli zároveň jeho apoštoly. Pěkně jevil se též šintoismus. Bramíni a budhisté si často odporovali, mohamedanismus byl na hlavu poražen textem samého koranu, pariové, jainisté a konfucianismus podali jen několik kusých traktátů.

A teď tažme se, čím stal se parlament pro současné dějiny? Jaké naučení a poučení dal těm, kteří se ho súčastnili, jaký bude účin jeho na budoucnosť?

Tázali se mne atheisté ironicky, jaký prospěch vyplyne z celé té komedie? Kdo se obrátil a k jakému náboženství se obrátil? — Náboženství není kabát, aby jej člověk odhodil, jakmile si koupí nový. Nikdo se neobrátil a nikdo nikoho neobrátil za 17 dní — následovně o následcích parlamentu nemožno teď ještě mluviti; ruka Prozřetelnosti Boží řídí vůli lidskou, a ovoce přijde v době, kterou Ona určí. Dnes možno toliko naznačiti dráhu, na kterou se rozum a vůle lidská obrací. Pokusme se ukázati, kterým směrem bráti se počíná.

Co jest křesťanství v nejhlavnějších obrysech? Jest to víra v Boha, Stvořitele všehomíra, Otce nás všech lidí . . . víra v Syna Božího, jenž pro vykoupení člověčenstva sestoupil na zemi . . . víra v Ducha Svatého, který od věků, nyní a na věky osvěcuje a vede ducha lidského . . . Bůh tak miloval svět, že dal mu jednorozeného Syna svého, a Ten miloval tak lidi, že podstoupil pro ně smrť kříže. Křesťanství, toť to jediné náboženství, které své jméno obdrželo teprve před devatenácti sty lety, které však trvalo již od té chvíle, kdy poprvé uhodilo srdce lidské. Od té doby, co Slovo tělem učiněno jest, co krev Boží spasila pokolení lidské — sloučily se veškeré jeho dějiny s křížem na Golgotě, on potáhnul je za sebou a vede s sebou . . . Ano, ten

kříž vztýčený tam na Kalvarii táhne veškeré člověčenstvo za sebou, a nikdo síle jeho opříti se nemůže . . . Není již pozemského zákoutí, kam by nedošlo jeho působení; není civilisace, které by křesťanství nevtisklo svojí pečeti. Kdo pilně sledoval ducha všech rozprav a pojednání nekřesťanských representantů, dá mi za pravdu. — Či napadlo některému z těch, kteří věří v Krista, přirovnávati Ho k zakladatelům jiných náboženství? A co nutkalo buddhistu Dharmapalu, že přirovnával náuku Kristovu k náuce Buddhově? Cítil, že přirovnáním tím dodá nového lesku svému náboženství. Vyslovil domněnku, že buddhaismus měl vliv i v Palestině, a odtud ta podoba — než, zapomněl, že knihy proroků starozákonních, těch křesťanů před Kristem, rozšířily se po Asii právě v té době, kdy přišel na svět Buddha . . . Pod jakým nátlakem ospravedlňoval mohamedán své souvěrce z výčitky mnohoženství a otroctví? . . . Zákon Mohamedův ustupuje pod tlakem zákona Kristova . . . A onen reformovaný šintoismus volající: »Všichni jsme dítkami jednoho Boha, žijme tedy ve shodě a míru!« Zdaž i na něm nevidíme pečeti našeho náboženství? . . . Co říci o bramosomayích, onom nejmladším náboženství? . . . Vyznavači jejich přijali svaté knihy všech národů . . . »nikdo, nikdo, jich k tomu nevedl, jedině Bůh podal jim tu myšlénku!« A hle, sotva jsou v druhém pokolení — a již uznali Krista za »Krále proroků«, tak uchvátila je Jeho svatá slova, že co chvíle byla v jejich ústech . . . Již s úctou patří ku Golgotě, než, vyznávají s upřímným srdcem: »My nejsme ještě připraveni uznati Krista za Boha . . .« Bůh propůjčí té milosti jim všem, jako ji propůjčil jednomu z nich . . . Mozoomdar uznal veřejně Krista za Syna Božího. — V jaké cti vidíme Krista v řečích rabínů Starého Zákona! Pod jakým vlivem tam v té svobodné zemi byly sepsány rozpravy jejich synagog, uznávající Krista za největšího všech učitelů? Čím byla ta horečná snaha ospravedlniti židovstvo z vraždy na Golgotě? . . . *Christus vincit!*

Žádné vyznání nekřesťanské, žádné (mimo odpadlíka Webba) nehlásalo mravních zásad protivných nauce křesťanské. Christianismus co do svých ethických zásad (nikoli praktiky) jest již panujícím náboženstvím všech civilisací. Všichni tam přítomní nekřesťané dávali veškerým svým chováním na jevo, že cítí vznešenost nauky Kristovy. Cítili a netajili, že Ježíš z Nazareta a jeho učení jest vrcholem veškeré dokonalosti lidské. Ani Indové, ani Japonci nevolali: »Nechceme křesťanství!«, nýbrž žádali toliko: »Posýlejte k nám pravdivé křesťany, lidi vroucí víry, ti ať učí a vzdělávají náš lid, a my přijmeme křesťanství!« A buddhista Šaku-Soyen volal: »Do krve, do smrti bojovati budu proti falešným křesťanům; než nikdy proti učení Kristovu, nikdy!«

Toť proudy jevící se v kruzích vyznání nekřesťanských. — Krev Kristova s kříže kalvarského prosákla již celou zemi . . . Jako voda podzemních zřídel neviditelnými dráhami proniká zemi, tu a tam na povrch vytryskuje, hasí vypráhlosť, udržuje vůkol zdraví a život — rovněž tak i slovo Kristovo dospělo nezbádanými dráhami již končin země, povznášejíc, vzdělávajíc a zušlechťujíc člověčenstvo. Osobnosť Ježíše Nazaretského jest již všude v největší úctě a vážnosti . . . Tedy jest také již čas, aby ti, kteří nesou Jeho jméno, učinili rozhodný krok v Jeho svaté věci; leč k té přistoupiti možno jen důstojně, a pravdy té řečníkem byl Horin Toki, Japonec: »Přijmeme křesťanství,

než, sektářství nechceme! . . .« Toť výstraha pro činnost v budoucnosti! . . . Zůstal snad ten hlas hlasem volajícího na poušti? Padlo zrno to na tvrdou skálu? . . . Bohu díky, nikoli! . . . Nade všechny hlasy v té příčině vyniká v parlamentě hlas šlechetného pastora Candlina: »Jen tehdy, sjednotí-li se křesťané, dokonáno bude obrácení člověčenstva, které nevěří v Krista!«

Jaké proudy vyskytly se tedy v záležitosti, aby křesťané se sjednotili?

Především třeba uvážiti, že jest to věc náramně nesnadná; třeba zde odstraniti staleté bludy, třeba přiznati se k nim, třeba bezpráví nahraditi . . . a proti tomu vzpírá se pýcha i egoismus. Svět nekřesťanský jest úhorem nesmírně těžkým pro první orbu, než, jest to úrodná hrouda — tady však máme půdu vypleněnou a vymrskanou sofismaty a pochybnostmi, tady třeba jest dlouhých let na opětné zúrodnění jalové hroudy. A přece bylo i zde mnoho projevů velmi potěšitelných vůči budoucnosti. Nejzávažnějším pro dnešek jest ona *společná církev*. Uslyšev poprvé onen název, divil jsem se nemálo. Pátral jsem pečlivě, abych se přesvědčil o pravdě, a než kongres minul, neměl jsem pražádné pochybnosti o její jsoucnosti. Na vypočtenou všech dosvědčujících projevů a výroků potřeboval bych příliš mnoho místa; uvedu jen hlavnější. Čím na př. jest onen údaj, že duchovní jedněch *denominací* vystupují na kazatelny druhých? Může-li na př. methodista v kostele baptistův učiti náboženství a naopak, jest to důkazem, že rozdíly theologické jsou u nich vedlejší věcí. A nejsou Carroll vysmívající se theologickým rozdílům sekt — a misionář Candlin volající: »naše denominace jsou anachronismus . . .« vyznavači téže církve? . . . Nejzřetelněji sformulovali definici její pastor Schaff, jenž hlásal, že »za všemi církvemi stojí jedna církev . . .« a pastor Wightman, jenž stanovil zásadu, že »více než lokální církve váží církev společná, která, ač nemá viditelné organisace, přece je všude; církve mají různé názvy, ale duch, který je oživuje, jest týž.« Do slova, co slyšel jsem z úst své známé. — Pohanstvo, toť úhor, na němž posud nikdo nesil — zaraz hluboko radlo, rozbij hroudy a pak sej zrno, které chceš míti . . . než, na poli, jež řada pokolení osívala, udusí výsev tvůj býlí let minulých . . . léta budeš bojovati, nežli půdu připravíš. I toto pole, na němž 200 různých vyznání rozsívalo svůj plevel, musí léta býti nivelováno.

Právě tak v době, kdy Syn Boží měl přijíti na svět, byla všechna tehdejší náboženství znivelována na pouhé *denominationes*. Nikdo nevěděl, co má věřiti. Jeden z nejvzdělanějších tehdejší společnosti vmetl Kristovi do tváře posměšnou otázku: »Co jest pravda?«

Než, náboženství jest nepopíratelnou potřebou duše lidské, a proto duch člověčenstva uchýlil se zpět k prvotní víře v jednoho Boha, a tak se připravila půda, na níž rozkvetlo křesťanství. Podobný proces odbývá se dnes tam v Americe, a jest jím vývoj sekty *společné církve*. Až ona zniveluje rozdíly náboženské, duch lidský, práhnoucí po pravdě zpracované v soustavu, navrátí se k tomu vyznání, které schopno bude ukojiti jeho touhy. Náboženství není výtvorem ducha lidského, nýbrž spočívá v nejtajnějších hlubinách jeho srdce, jest jeho duchovou přirozeností. To jest dnes pravda všeobecně uznávaná. Upřímné přijetí jiného náboženství musí býti zároveň duševním obrozením člověka.

Nikde tedy obrácení neděje se bez boje, často dlouholetého, a tomu, kdo věrně a pevně na svém stanovisku vytrvá, kyne budoucnosť.

Utvořme si přehled veřejných výroků z kruhů protestantských, které svědčí o té touze po jednotě a shodě. Nejkrásněji, nejotevřeněji mluvil pastor Candlin, známý misionář čínský. Tu jeho hlavní myšlénky: »Reformace 16. století byla domácí válkou v Církvi Kristově. Proč zůstávají misie bez výsledku? . . . Jsme rozděleni! . . . A kde původí ono rozdělení? . . . Místo abychom boj svůj obrátili proti zlu, proti hříchu, potíráme se navzájem. A následek toho? . . . Osmdesát družstev misijních plete se do cesty jedno druhému . . . domorodec bloudí uprostřed nás křesťanů, neví, co je pravda, neví, čeho se držeti. Nezapomeňme! Pohané budou obráceni, sjednotí-li se křesťané! Naše denominace jsou anachronismus! Sami maříme svévolně svoje síly . . . Nejlepší plody literární nevyšly z našeho středu; nejvážnější otázkou jest dnes otázka společenská, ale ti, kteří ji řeší, nemají v nás důvěry pražádné . . . Hanba nám, že úkolu, který nám Kristus odkázal, po 19 stech let jsme nesplnili . . . a největší hanba, že pro spory a formulky theologické zapomínáme na nejdůležitější úkol, na přikázání nebeské: »na zemi pokoj lidem dobré vůle! . . .« Důležitým bylo též vystoupení pastora Wightmana. Doznal, že »protestantismus obrátiv se k bibli jako k jedinému zřídlu pravdy, nedokázal — pranic, ač se domníval, že dokázal Bůh ví co, neboť každý počal si bibli vykládati, jak se mu zachtělo. Nejhorší následek byl, že církve perouce se o maličkosti, zapomínaly na věci nejhlavnější. Nutno tedy, uchýliti se od té dráhy; nutno zájmy denominaciální podříditi hlavnímu zájmu křesťanskému. Jest čas, počíti opravdově; sblížení jest již veliké, ač o sloučení organickém nemůže býti ještě řeči; třeba však využitkovati příhodné nálady.« Není nic tak špatného, aby z toho nevyšlo něco dobrého. Ustavičné drobení církví Států spojených přivodilo vzájemné sbližování. Patrný důkaz podal z města Mainu týž pastor Wightman. Tam dvě sekty baptistů, kongregacionalisté, methodisté a ještě hrstka menších sekt utvořily si stálý, místní výbor *interdenominacionalní,* jenž rozhoduje v záležitostech a sporech týkajících se obyvatelstva bez rozdílu vyznání. Trvá teprve několik let, ale účinky jeho jsou již patrny. Čím více vyvine se idea církve společné, tím dříve sloučí se místní ty církve. Příklad jejich bude pobídkou jiným — sloučení se církví nekatolických ve Spojených státech jest toliko otázkou času a bude jen přechodním stavem ku sloučení se všech tamějších křesťanů.

Vizme, jaký ráz musí míti ono sloučení. Jestliže doznávají, že svoboda hledati si pravdu podle libosti jest bludná, že vede ku tříštění se, jehož následky byly prabídné, jestliže dnes snaží se, aby se sloučili a jednotu utvořili — nesloučí se přece tak, aby druhého dne měl každý právo říci: já to neb ono nevěřím, a proto s vámi býti nemohu — aby znovu počala nová epocha dělení se. Charakterem tedy oné církve interdenominaciální musí býti stálosť a pevnosť jejích zásad náboženských.

Proud tedy ku sjednocení směřující musí býti nutně zvratem od *scientismu* k *dogmatismu.* Toť první a základní krok, který je po stránce theologické přiblíží ke katolicismu. Evropanům připomínám ještě jednou, aby tamějších poměrů neposuzovali podle svých vlastních. U nás pozorovali jakési nevražení mezi jednotlivými vyznáními, jež vzniklo z toho, že ne každému vyznání poskytují stejných práv; tam

však všechna vyznání mají táž práva, tytéž svobody — cítí-li se tedy jedno slabším druhého, může jen sobě vinu přičítati, jen na sebe naříkati. Vyznání silnější nevzbuzuje ve slabším závisti, nýbrž jest mu jen příkladem a pobídkou k intensivnější činnosti. A na to stanovisko vyšinula se Církev katolická ve Spojených státech. Mohu uvésti množství poznámek a poukazování na Církev katolickou. Pastor Candlin přiznal jí největší stálosť zásad. Pastor Schaff, anglikán, dovozoval, že může býti jednota církve se zachováním denominací. »Patřte na Církev katolickou, tolik jest v ní řádů, tolik ritů, tolik kongregací s účely úplně různými, a přece jest to všechno v jednotě pod jedinou hlavou — papežem!« Pastor »Učenníků Kristových«, Owen, tvrdil, že jednou z největších sil katolicismu jest, že věřící přicházejíce z kostela domů, vidí kříž, vidí Matku Boží s Ježíškem, slyší zvony, které každého dne na ně zvoní.« Pastor téhož vyznání, Moor, pravil, že organisace církve budoucí sloučí v sobě organisace všech církví nynějších; budeť ona episkopální, neb bude míti biskupy; budeť presbyterialní, neb starší budou míti první hlas; budeť kongregacionální, neb i lidu popřejí vliv . . .« Logika velí patrně dodati ještě, že i mezi biskupy bude jeden nejvyšším. — O jaké církvi tedy mluvil? — I z Evropy dostalo se katolíkům podobného svědectví. Hrabě Bernstorf z Berlína vyznal upřímně, že zákony výminečné katolíkům neuškodily, nýbrž že Církev jejich ještě více zmohutněla.

Nekatolíky ku sjednocení s Církvi katolickou přivedou anglikáni. Také tím se netajili. Na kongresu stáli nejblíže katolíkům, a co jsem mimo kongres o nich slyšel, potvrdilo úplně moje přesvědčení. Když biskup Dudley z Kentuky přednášel o »Kristu jakožto osobě historické«, myslil jsem opravdu, že jest katolíkem; teprve později zvěděl jsem pravdu. Kdyby pastor Richey, profesor semináře new-yorkského, nebyl ohlášen jako representant církve anglikánské, byl bych až do druhého dílu jeho přednášky zůstal v tomže bludu. O prvních stoletích papežství mluvil jako o vlastní církvi. Za vzor stavěl poměr Karla Velikého ke Stolici apoštolské; »neboť národ neopírá se jen o stát neb církev, nýbrž o církev i stát zároveň.« Náboženství má ohromnou moc; »Řím upadnuv do rukou barbarů, čím povstal? — Náboženstvím . . . neboť Řím musí býti na věky! . . . Komu děkuje národ anglický svůj rozvoj? — Církvi, neboť církev utvořila národ anglický a nikoli naopak; jen náboženství dělá člověka tím, čím jest. Církev i stát musí býti svorny, jinak národ hyne a zhyne.« Na konec pravil, že církev anglikánská věří, že jest od Boha povolána, aby zahojila ránu, která roztrhla církev Kristovu. Pastor Shaff, o němž jsem se zmínil, že přes těžkou chorobu a hrozící smrť přijel na kongres, [1]) volal: »Sjednoťme se; — naše rozdělení na sekty mate nekřesťany, naše půtky domácí jsou katolíkům pohoršením. Nač v malé obci několik církví, když jedna dostačí a více dokáže? Zbavme se vzájemné závisti, zapomeňme na hříchy jednotlivých církví a čítejme jen jejich zásluhy!« Počal dlouhým výpočtem zásluh Církve katolické; o žádné jiné nevěděl jich tolik; k zásluhám pak své vlastní církve čítal i to, že z ní vyšli Pusey, Newmann, Manning, Keeble . . . »Církev anglikánská stojí nejblíže Církvi katolické a bude pojidlem . . .«

Tyto proudy a směry pozorovali všichni, kdož měli účasť na

[1]) Nedlouho po návratu zemřel.

kongresu, nebo kdo četli místní noviny. Upozorňuji, že toliko zprávám americkým věřiti dlužno, neboť tisk evropský, a zvláště vídeňský a polský (český jak by smet) psal takové lži a hloupé výmysly, že člověk za tu nesvědomitosť a zchátralosť do duše styděti se musí. — Časem ovšem kongres svůj vliv rozšíří i na vzdálenější kruhy. Budouť všechny přednášky, všechny promluvy, celý průběh 50 sezení vydány ve dvou svazcích. Kniha ta půjde do světa a dojde až nejzazších jeho hranic. Až prorazí si cestu k ohniskům protestantismu a judaismu v Evropě, poletí jistě s nejedné kazatelny kletby na hlavu Candlinovu, Schaffovu, Wightmanovu a jiných, v nejedné synagoze proklnou jméno Pereirovo, Silbermannovo a najmě Lyonovo a Hirschovo . . . než, doufejme, že budou i tací, kteří půjdou po její stopě, že probudí se touha, a ozvou se hlasy po návratu a jednotě. Dnes protestant neb israelita odhodí knihu s nechutí, jakmile z titulu pozná, že psána jest katolíkem neb křesťanem. »Památník kongresu« však, na němž účasť brali i jeho vyznavači, přečte zvědavě . . . a výsledek četby bude v rukou Božích . . . Již vzpomínka na sta lidí, mezi nimiž bylo tolik výtečníků, lidí nejrozmanitějších vyznání, všelikých národů, stojících tolik dní podle sebe ve shodě ničím nezkalené, v přátelství upřímném, tisknoucích sobě ruce s nejsrdečnějšími slovy: »jsme dítkami jednoho Boha, jsme rodnými bratry« — ta vzpomínka nezůstane bez účinu na žádného člověka dobré vůle a spravedlivého srdce. A přečte-li tu knihu s pozorností, přizná zajisté prvenství těm, kteří své vyznání podali v nejlepší soustavě, v jichž nauce nebylo nikdy odporů, kteří ji rozhodně nazývali pravdou jedinou; odvaha a pevná víra rve srdce lidské s sebou, a jich následuje i rozum. Ta knížka vejde i do svatyň těch nekřesťanů, kteří volali, že ve zmatku sporů sektářských nevědí, kde hledati pravdu; v té knížce najdou ukazovatele. Vždyť ji přece nebudou hledati u těch, kteří na sebe volali: »hanba nám pro naše spory!« — Ta knížka přijde k musulmanům, k jainistům, k buddhistům, šintoistům . . . ona jich sice neobrátí, ale ať! Ona pohne jejich rozumem, rozruší plíseň na zbahnělých vodách, dá přístup svěžímu vzduchu . . . ostatek dokoná ruka Prozřetelnosti, dokoná milosť Toho, jehož modlitbu: Otče náš! den co den opakovali. — Ano, v jednom shromáždění nekřesťanů uvítají ji radostně a přečtou pozorně — ve shromáždění bramo-somayů, křesťanů zítřejšího dne. — Dnes, v přítomné době záleží význam kongresu v tom, že se vykonal, že se stal údaj nebývalý od mnoha a mnoha let, že se vykonal v takové shodě. Dávná, před věky konaná shromáždění interkonfesionální končila po většině ještě hlubší nesvorností a nevraživostí protivníků; na tomto ozvalo se sotva několik falešných zvuků, utlumených ihned ohromným sborem shody a bratrstva. Divná jakási nábožná nálada ovládala ty tisíce po celý ten čas a dostoupila svého vrcholu v den zakončení kongresu večer při posledním sezení.

Největšího významu toho dne byly přednášky rabína Hirsche, biskupa Keanea a pana Merwin-Marie-Snella, všechny o thematu: »Náboženství budoucnosti«. Poslední řečník, ač katolík, nebyl na kongresu čítán ke katolíkům a nemohl k nim býti čítán pro svoje názory. Přednášku svou uveřejnil v časopise »*The Open Court*«, silně deistickém. Rabín Hirsch podotkl nejdříve ve své přednášce, že církev budoucnosti nebude míti žádných známek národnostních. Doby národních náboženství minuly; »křest může býti udělen v Gangu

i v Tibeře.« Církev všeobecná bude míti dar ohnivých jazyků, bude své pravdy hlásati v jazyku každého národa. Hlavním základem té církve nebude theologie, nýbrž pocit Boha v srdci i ve svědomí. Zda chválil ty, kteří breptali modlitby a žili hříšně, veliký učitel z Nazareta? A desatero přikázání a kázání na hoře je to theologie? . . . Činy a charakter a ne vyznávání víry budou základem všeobecné církve člověčenstva. »Cokoli jste učinili nejmenšímu z vás ve jménu mém« — bude vůdčí zásadou budoucího náboženství. Pryč se slovem Kainovým: »Zda já jsem strážcem bratra svého!« Pryč s dvojitou mravností, jednou pro den sváteční a do kostela, druhou pro den všední a do pisáren bankovních! Hanba slovům: »Prospěch je prospěch — co je prospěchu do kázání na hoře?« Náboženství podle nauky Ježíšovy musí pronikati všechny naše poměry životní . . . Uznával Ježíš rozdíl mezi světským a duchovním? . . . Všechno budiž tedy svato, nebo nebudiž lidmi ani jmenováno! Poslouchejme hlasu prorokova, který k nám volá: »Omyjte se a čisti buďte!« . . . Bude modlitba v náboženství budoucnosti? — Bude, ale toliko dodatkem k činu . . . Či může srdce nesmířlivé modliti se: »Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme? . . .« Může prositi za »chléb vezdejší«, kdo hladovému ho odpírá? Neučí modlitba velikého mistra z Nazareta všech lidí a všech věků, že modlitba má býti rozněcována láskou k bližnímu? — Bude bible? . . . Táž, co dnes, ale hlouběji, duchovněji pojatá. — Jak se bude ta církev nazývati? . . . Což nezjevil Bůh svého jména? . . . On pravil: »Já jsem, kterýž jsem . . .« Ta budoucí církev bude církev Boží!« — Skončil velmi pěknou tradicí rabínskou: »Když Jakob utíkal z domova rodičů svých a přišel na pole, na němž hodlal noclehovati, hledal kamene vhodného pod hlavu. A tu všechno kamení počalo naň pokřikovati, neb každý kámen chtěl posloužiti muži Božímu. Bůh učinil zázrak a všechny kameny sloučil v jeden, jejž Jakob posvětil . . . Ach! Kéž všechna vyznání práhnou, aby sloužila člověčenstvu! . . . Bůh udělá zázrak a sloučí je v jedno!« . . .

Biskup Keane počal svou přednášku otázkou: Čemu nás kongres naučil? »Ejhle, my rodní bratří, rozptýlení po veškeré zemi od doby věže Babelu, sešli jsme se sem a podali sobě ruce; a kdo z nás necítí v hloubi srdce, jaké to štěstí, žíti v jednotě a ve shodě? . . . Probrali jsme tolik náboženství a vidíme, že snahou každého jest spojení člověka s Bohem. Slyšeli jsme výkřiky všech národů a všech věků, že život bez Boha není životem, že nezasluhuje jména život. Slyšeli jsme, že záležitosti společenské jen náboženství dovede řešiti, a čím více stát se rozvíjí, že tím více potřebuje pomoci náboženství na ustálenou svého bytu. Parlament dokázal nám, že toliko monotheismus dá se odůvodniti, že vrcholem spojení se člověčenstva a Boha jest vtělení se Ježíše Krista. On jest středem té jednoty a všech dějů našeho pokolení, On pravil to ve své modlitbě: »Aby všichni si jedno byli . . .« Církev, kterou On založil, jest ideálem společnosti lidské, ta Církev jest tělo Kristovo, objímá všechny snahy, všechny tužby ducha lidského. On pravil, že Jeho Cirkev jest jedna . . . Tot moje víra na věky!« . . .

Poslední myšlénky nedopověděl; po tom všem, co katolíci před ním na kongresu pravili, bylo to zbytečno. Mimo to nezapomínejme; někdy, když podle našeho přesvědčení svatá a vznešená myšlénka ve společnosti lidské sama, bez našeho přičinění ujímati se počíná,

lépe jest nepoukazovati hned z počátku na její dosah a následky, nýbrž ponechati ji vlastnímu vývoji. Často též lépe jest, když někdo, nám cizí, myšlénku naši dopoví. Tady dopověděl ji Merwin-Marie-Snell. Vycházeje ze stanoviska všeobecně křesťanského a mluvě o budoucí jednotě náboženské jak vzhledem na zásady, tak vzhledem na organisaci, pronesl tato slova: »Ta korouhev byla již jednou vztýčena, a třeba bychom měli o ní různé názory, ona dlouhé věky vlála nad člověčenstvem. Vzdejme jí česť! Skloňme hlavy své před ní! . . . A ty, veleknězi v bílé říze, veleknězi věkovité Romy, vtělení snů našich, tys nosil pochodeň lásky pokolení od pokolení . . . tys dědicem i strážcem vzdělanosti plemene arijského i semitského! . . . Ve tvé koruně trojité vidíme symbol jednoty židů, křesťanův i pohanův! Sláva tobě, králi prvního bratrstva všech lidí, a česť nejvyšší tomu Mistrovi božskému, který tebe vyučil, který tobě skráně korunou ověnčil . . . Největší rozdíly kmenové, vlohy a snahy nejvíce různorodé mohou býti jednou velikou organisací spojeny, neboť již jednou spojeny byly v Církvi katolické« . . .

Nadešla chvíle ukončiti kongres, jedna z nejkrásnějších chvil, jaké jsem v životě zažil. Dvě ohromné síně, Kolumbova a Washingtonova, byly spojeny tak, že malými dveřmi mohlo se jíti s tribuny na tribunu. Do síně Kolumbovy měli přístup toliko členové kongresu, síň Washingtonova byla otevřena všem. Ač jsem měl zvláštní vstupenku, sotva jsem se protlačil. První řadu křesel na galerii zaujal ohromný sbor zpěváků, mužův i žen. Za hlučného potlesku vstoupili na tribunu ve slavnostním oděvu representanti všech vyznání; nadšený hymnus kardinála Newmanna: »Ó, světlo živé nebes, vyveď nás z temnosti!« zazvučel z tisícerých prsou. Dr. Bonney zahájil sezení a vyzval zámořské representanty vyznání, aby několik slov promluvili na rozloučenou. Přicházeli po řadě — každý mluvil srdečně, děkuje za pohostinství, děkuje za poučení, jaké tu nalezl, a nejednomu chvěl se pohnutím hlas. Velekněz šintoismu, člověk letitý, žehnal shromážděným jménem všech božství své země, přál dobrého až do spatření v životě budoucím. Když všichni cizozemci své řeči skončili, zanotil sbor překrásný, velebný chorál: »Alleluja! Alleluja!« Jaktěživ neslyšel jsem nic pěknějšího nad tento hymnus Haendlův. Potom loučili se tuzemci se svými hostmi z celého světa. Jeden z řečníkův upozornil na zásluhy Dra. Bonneya, v jehož mysli před lety ten záměr se zrodil . . . Počali volati, šátky mávati, až staroušek stanul na řečništi. Šedivá, mohutná brada se mu třásla, oči leskly slzami, když jal se řečniti: »Zalíbilo se Bohu vnuknouti mi tu myšlénku, ve skutek uvedl ji On . . .« dále nemohl; hlas mu selhal — a znovu volali a znovu tleskali. Rovněž uctili Dr. Barrowse, jenž parlament zorganisoval a řídil . . . Jednou ještě na tomto sezení promluvil biskup Keane: »Když povstala myšlénka na kongres, tázali se: Přijdou katolíci? Než, kdo by měl stanouti na této tribuně, když ne nejstarší církev? A když potom mluvili: Přijdou-li katolíci, nepřijde nikdo — opět volali katolíci: A kdybychom tady měli sami státi, přijdeme! A teď vizte! Nestojí nám všem slzy v očích, že přišla chvíle, kdy se opět rozejíti musíme!? . . . Ó, modleme se, modleme se k Bohu vroucně, aby nás sjednotil na vždy! Vždyť sám Kristus se modlil, abychom jedno byli . . . Modleme se, modleme! Volejme k Bohu: »Přijď, světlo živé nebes, vyveď nás z temnosti, vyveď z bludu, uveď v náplň světla! . . .«

Naposledy promluvil dr. Barrows; řeč svou skončil modlitbou: »Bohu Nejvyššímu buď chvála i česť, že nám tuto záležitosť dokonati popřál. Mým posledním slovem v parlamentě budiž jméno Toho, k němuž všechny naše mysli i srdce mají býti obráceny. Na věky, na věky budiž pochválen Ježíš Kristus, Vykupitel náš!«

Poslední chvíle nadešla. Dr. Bonney uhodil kladívkem na řečniště a pravil slavnostním hlasem: »Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle!« »Amen!« odpovědělo shromáždění. »Ukončme parlament modlitbou! — Společnou modlitbu vykoná rabín Hirsch.« Veškeré shromáždění povstalo, rabín stanul na řečništi, sepjal ruce k modlitbě a počal: »Otče náš, jenž jsi na nebesích.« Tisíce hlasů opakovaly za ním slova modlitby Páně. Za ním vystoupil biskup Keane, vztáhl ruce k nebesům, žehnal všem, prosil o milosť, o světlo božské pro všechny. — Pozdě v noci skončilo se sezení, zástupy pomalu plynuly ze síně na ulici. Na varhanách zazněl vítězný, národní pochod: »Sláva ti, Ameriko, sláva!« Než, nikdo nezpíval . . . divná nálada tesknoty, rozčilení a duchovního nadšení rozhostila se nad těmi tlumy.

Tyto směry tedy zavládly v parlamentě všech náboženství celého světa. V tu stranu obrátil se duch lidský tam na dalekém západě . . . Daleko na obzoru, kamž sotva okem dohlédnouti možno, počíná zářiti jasný bod! K němu obracejí se oči i srdce všech těch, z jejichž středu ozval se hlas starcův: »Slepým jest, kdo nevidí, že blíží se doba, kdy naplní se předpovědění Kristovo o jednom pastýři a jednom ovčinci.«

Tam v té zemi volnosti odbije nejprve veliká hodina v dějinách na hodinách věkových, hýbaných rukou všemohoucího Tvůrce. Tam pro ty lidi odbije ona nejprve, neb oni čekají na ni a touží po ní vřele; mnoho sice jich bloudí ještě . . . než, pro pět spravedlivých chtěl Bůh Sodomě odpustiti a času ku pokání popřáti — a tam miliony pravých Jeho vyznavačů volají za sebe i za své zbloudilé bratry, volají k nebesům: »Přijď království tvé, buď vůle tvá!« . . . a jim žehná a volání jejich podpírá, podněcuje hlas toho, jemuž Bůh svěřil duchovní řízení světa: »Vpřed, katolíci-Ameriky, stále vpřed! S evangeliem v jedné ruce a s konstitucí Spojených států ve druhé stále vpřed!« . . . A z řad té mohutné a jako proudy ohromných řek té země ničím nezadržitelné armády zaznívá hlas jednoho z jejích vůdců: »Pracujme ze všech sil, zásady víry své vtělme ve všechny a všechny poměry života našeho, a staneme v čele člověčenstva! . . . Zubožené, pochybnostmi uštvané, po pravdě Boží práhnoucí lidstvo uvedeme do svatyně, nad jejíž branou zářiti bude nápis:

Církev katolická.

Fiat! Fiat! — Amen! Amen!

V cechu filosofů.

Příspěvek k charakteristice mudrců.

Vybral *Fr. Vaněček.*

(Pokračování.)

Mezi ptákopravci.

»Patřte na ptactvo nebeské.«

Švýcarská garda papežská známa jest svým malebným krojem. Však také měl šat gardistů velkého mistra za komponistu; byl to sám Michel Angelo, jenž barvy i tvar jeho vymyslil a určil. Jestliže sám Michel Angelo musil zbásniti šat pro čestnou stráž papežovu, kdo zbásnil barvy ptačích per na křídlech, na hrdle a celém tělíčku? Kdo odměřil údy jejich dle zlatého řezu, kdo je vystrojil vším, čeho někteří ke vzduchoplavbě, jiní k pohybům na vodě a suchu potřebují? Starému Šalomounu byl let ptačí právě tak nevyzpytatelný, jak srdce mládence. Kdo by se byl kdy nadál, že lidé chytřejší nad Šalomouny poví nám podrobně historii ptačího péra a jeho koloritu! Paví ocas jest representant pestrobarevných per, postavme před něj filosofy; co nám budou vykládati?

Všichni filosofové modní evoluce s velkým nadšením hájí větu, že »je stejně snadno koláče míti, jako je jísti.« V tomto útvaru tato věta u nich sice není, ale jádro její se několikrát opakuje. Jak pták nabyl křídel, kterak barev? Dvěma slovům odpírají evolucionisté: účelu a náhodě. Ve stvoření popírají účel, poněvadž rozpíchává celou jejich osnovu. Náhoda jest jim příliš nevědecká, a proto se jim nehodí do krámu; pomáhají si jinými slovy, jichž konečný význam však se točí vždy kolem dilematu: buď stvořitel, buď náhoda.

Ptačí křídlo jest tak utvořeno, že nic schopnějšího k letu neznáme. Bylo utvořeno tak, aby hovělo určené úloze, či se vyvinulo napřed, a potom se dostavila jeho úloha? Nebylo-li již *napřed určeno*, aby byli tvorové létaví, pak nezbývá nic jiného, než hájiti vývoj ptačího křídla a péra postupem šťastných změn, a let sám jest konečná šťastná změna, plynoucí ze změny údů.

Starý tuším Gorgiáš z cechu sofistů učíval žáky své mluviti tak, aby jim nebylo rozuměti. A když kdysi jeden z nadějných žáků před ním tak dovedně a plynně methody jeho užíval, potřásal spokojeně hlavou, řka: »tomu ani já nerozumím.«

Moderní ptakopravci povalili k zemi křesťanskou větu: »*Každý účinek má také přiměřenou příčinu,*« a na místě znamení křesťanského postavili modlu báječné *Fortuny,* jako kdys nešťastný Julian na místě kříže Venuši. Na místě moudrého Tvůrce postavili řadu fetišů, jimž dali různá jména, při jichž vyslovení třeba padnouti na tvář jako za času Nabuchodonozora krále. Na místě moudrosti Boží vidí ve stvoření fetiše, jemuž dali jméno »lpící potentialita«, »correlace«, »dědičnosť«, »epigenesis« (Lewes Fortuightly Review June 1888.), jiní mu dali jméno »ontogenesis« aneb »cephalizace«, jako Dr. Wilson Chapters on Evolution p. 362, jiní »molekulární polarita«. Co ona jména prostému rozumu znamenají, jest zřejmé. Po prostu řečeno znělo by to

as následovně: »neznáme ničeho určitého, a neznámá ona jména jsou značkami neznámých věcí.«

Tito malí fetišové devatenáctého věku jsou jen vnoučátky arcifetiše, jenž má jméno »Natural Selection«, přírodní výběr. Při odhalení této modly ve světě bylo zvuku na všecky hudební nástroje: trouby, píšťaly, citary, triangly, harfy a symfonie, jako kdys na poli Důra krajiny babylonské. Dr. Andres Wilson píše v díle jmenovaném str. 7.: »Termin »výběr přírodní,« užívaný Darwinem při theorii evoluční, jest již sám velmi význačný. Poukazuje na analogii výběru, jímž člověk volí zvířata, kteráž chce pěstovati.« Však uvidíme, že přírodní výběr není klíč k přírodním pokladům, a že toto přirovnání pašuje do přírodního výběru rozum a účelnosť, kterýmž se vzpírá. Věci v přírodě — prý — proto jsou takovými, ne že by byly před tím tak promyšleny bývaly, ale že se utvořily návalem okolností. Boj o život a dědičnosť přivodily tolik tvarů. Co člověk v kratším čase svým výběrem dokáže, totéž může příroda dokázati za léta. Připusťme, že tomu tak, a že touto cestou přicházely různé tvary na svět. Jest tím odhalena příčina a síla vývoje? Dle této theorie bylo by okno, jímž svítí sluneční světlo, příčinou světla; oknem sice světlo vchází, ale není jeho původem. Úloha naturální selekce podle apoštolů evolučních spočívá hlavně v tom, že neomezuje se na jistou řadu tvarů; v tom případě, byla by — kočím bez koní, řiditelem bez sil podřízených, které by řídila. Co prospěje říditi vůz, když není síly, která by ho táhla? Stojíme dále na starém místě. Ale »přírodním výběrem« nelze dokázati to, čeho člověk svou úsilovnou snahou dosahuje. Člověk důmyslem svým nutí vývoj, příroda jej přenechává — náhodě. A kdybychom vzali na pomoc počet pravděpodobnosti, lze jím dokázati pravý opak »přirozeného výběru.« Ku »přirozenému výběru« jest třeba, aby jedincové stejných nebo podobných vlastností se střetli a tak vzácnější své vlastnosti potomstvu odkázali. Toto střetnutí však — ponecháno samo sobě — jest právě tak pravděpodobné, jako že mezi milliardou lidí najdu bez ptaní hledaného. Kdybychom v počtu pravděpodobnosti vzali i nejvýhodnější čísla, ku př. $^1/_4$, přece bude mluviti proti »přírodnímu výběru« jako věci pravdě nepodobné! Dejme tomu, že polovina prvních jedinců jest schopna žádaného vývoje a že polovina jich najde vhodnou polovici k dalšímu rozmnožování — roste od pokolení ku pokolení větší nepodobnosť pravdě. Počneme-li počet pravděpodobnosti s výhodným číslem $^1/_4$ v následující generaci, vyjde již v pátém pokolení pravděpodobnosť vyjádřena číslem $\frac{1}{1073,741.824}$, což znamená, že více než v milliardě případů vyvede se jeden dle pravděpodobnosti. Taková pravděpodobnosť jest velkou nepravděpodobností. Nic nepomáhají evolucionistům řady let, poněvadž s řadami let přibývá řada pokolení a s řadami pokolení klesá tím hlouběji pravděpodobnosť, že najde schopný jedinec schopnou společnici. Tolik o celku. Co však říci o jednotlivostech různých údů a jejich vývoji? Kde se tu vzalo křídlo ptačí? K tak kouzelnému výkladu o pouhé potřebě některého údu nechce se přimknouti střízlivý pozorovatel. To jest theorie vyjádřená shora větou, »že je stejně snadno koláče si dobýt jako jej sníst.« Abych uvedl slova vlastního hlasatele evoluce, cituji výklad Grant Allenův o vzniku ptačího ohonu. Ve spise The Evolutionist at Large

59—66 také o kostech ptačích podává »velmi snadný výklad«. Dle něho a ostatních soudruhů jsou ptáci vývojem plazů. O vývoji jejich přednáší zvláštní historii. Plazi mají dlouhé, kostnaté ocasy; ohony ptačí utvořeny jsou z více kostí páteře, jež jsou pevně jednou kostí dohromady spojeny. Jak se tak stalo, »*není nesnadno poznati.*« Ohon v prodloužené formě prospívá plovoucím plazům a plazům pozemním, létavým ptákům však jest dlouhý, kostnatý ohon nepříslušností. Čeho potřebují, jest malý, sukovitý sval jako podpora jejich ocasných per, jichž užívají v letu jako kormidla. Proto kosti záhy rostly počtem řidší a délkou kratší, kdežto péra zároveň se řadila jedno vedle druhého na konečném hrbu.« Poslední věta jest tak duchaplná, že ji zde podávám i v originále: »Accordingly, the boues soou grew fewer in number and schorter in length, while the feathers simutaneously arranged themselves side by side ou the terminal hump.« Toť jest zajisté velejednoduchý výklad. Nakládejme šetrně s theorií nad sklo průhlednější, aby se hned nerozbila. Připusťme, že skutečně kostí *rostlo méně,* že by *byly kratší,* a zeptejme se jen, *kterak* se stalo, že tyto změny staly se *zároveň na více jedincích,* že *potrvaly* po více generací, aby se mohly dědit? Počet pravděpodobnosti by se při této theorii zkoušeti nesměl, poněvadž jest příliš skleněná. A kdyby již i kosti tak se vyvíjely, odkud jsou péra? Oscar Schmidt v »Doctrin of Descent« str. 265. praví: Peří, jež se zdá býti specifickou známkou ptactva, třeba považovati jako formaci šupin.« Zcela jednoduchý to výklad. Péro však není tak jednoduché jako Schmidtův výklad. Ať již povstalo jakkoliv — vždy jest veleumělým, účelným útvarem pro ptačí život. Péro jest *silné* a *lehké*, povolné a elastické, bez obtíží se skládá, bez pohromy se rozkládá. Kterak se struktura péra vyvinula ze šupiny plazu? Povstalo-li v skutku péro tak, jak fetišská věrouka XIX. věku hlásá, povstávalo péro ponenáhlu — po kuse — trvalo po více pokolení, a nemohla se tato změna státi bez vlivu síly, kteráž se snažila utvořiti péro, křídlo a ohon. Však právě této nevyhnutelné veličině ve vývoji vyhýbají se evolucionisté zdaleka, neboť taková síla předpokládá účelnosť, myšlénku a celistvý plán, a tuto kladnou veličinu nechtějí míti ve svých počtech o pravděpodobnosti.

Zde počet pravděpodobnosti vychází s nullou. Kterak vývoj jednoho péra mohl přispívati druhému? Kterak se postaral lesk o prach? Připusťme celý modlářský mythus o péru, kterak se stalo seřadění per *docela jiné* než u plazů? A konečně, kterak se všechny uvedené změny: řídší a kratší kosti, útvar péra a seřadění jeho se všemi podrobnostmi staly současně na témže ohonu? Grant Allen praví o této theorii, že jest tato theorie velice jednoduchá *(simple).* Zde souhlasíme s ním úplně a na slovo *simpl* bychom položili důraz. Výtečný učenec Mr. St. George Mivart stupňuje svůj úsudek o »přírodním výběru« na desátou mocnosť a praví, (v »Tabletu« 1888. June 2.) že »jest nejabsurdnější ze všech absurdních návrhů« *(the most absurd of all absurd propositions).* Co tuto učenec zcela otevřeně, nedbaje odporu ani pochvaly, praví, totéž i přirozený rozum směšným shledává. Na jisté univerzitě, nám velmi milé, přednášel stařec profesor tuto mladou theorii farmaceutům. Když vykládal a là Grant Allen jednotlivé věty evoluce, vypuklo posluchačstvo v hlasitý smích. Shledávám, že smích mladých mužů byl logický důsledek nepředpojatého rozumu. Jejich smích byl při absurdní theorii logickým úsudkem.

Ptáci mají křídla, protože jich »potřebují« k letu: žába jako pulec má ohon, protože ho »potřebuje« k plování, později odpadává, aby nebyl obtíží, krab má silný, svalnatý ocas, protože ho »vyžaduje« zvláštní způsob jeho života. (Evol. at L. str. 64, 66.) »Ta zvířata, kteráž ho potřebují, utvoří jej; zvířata, jež ohonu nepotřebují, nikdy ho nevytvořila; ona, kteráž jej druhdy mívala, ale již ho k *praktickému účelu* nepotřebují, podržují toliko zakrnělý počátek, jako upomínku na svůj originální tvar.« (Str. 66.)

Tato laciná koláčová theorie báječně snadně vykládá údy tvorstva. Výklad má jedinou chybu: že dává výsledek na místě příčiny, kdežto naše zastaralá křesťanská filosofie žádá udati přiměřenou příčinu výsledku, nebo doznati, že zde náš rozum si neví rady. Buď jest ve tvorstvu účel, úmysl, řád, nebo náhoda. Obému se chtějí evolucionisté vyhnouti jako plavci Scyllae a Charybdě. Účelu neuznávají; náhodu odsuzují jako nevědeckou věc, ale jinou podstatnou příčinu neudávají.

Oscar Schmidt (The Doctrin od Descent and Darw.) str. 193. praví takto: »Počneme-li s ptákem a sledujeme jej zpět ku plazu, stopujeme řetěz výsledků a příčin, které zaměnily jedno ve druhé, řetěz to tak kompaktní, že pro náhodu není místa. Proč tedy mluviti o náhodě, když počneme s plazem a pokračujeme ku ptáku? Řetěz je týž, toliko články sledujeme v opáčném pořádku. Toliko naše ignorance překáží nám sledovati vztah příčiny a výsledku jak do předu, tak do zadu, a kdybychom znali více zákony přírodní, mohli bychom předpověděti budoucí, jako opakujeme minulé.« Dosud bychom i souhlasili, kdyby měli též přítomné, hmatavé důvody pro své theorie. Nám netřeba jiného, než proti všem nekřesťanským theoretikům býti skeptiky v malém, jako oni jsou skeptiky ve velkém, v otázkách na život a na smrt. Ptáka poznáváme po peří a po hlase, filosofa evolucionistu po nelogickém závěru. Tak i Oscar Schmidt po »logickém« řetěze přichází na nelogický hřeb, na nějž chce zavěsiti svoje bublinky. »Každý, kdo se vmyslí v genesi plazů, může pohlížeti ze své předpotopní observatoře na rozvoj plazů v ptáka jako na »náhodu«, jestli snad neuznává onen vývoj za předurčený. Nám, kteří stopujeme ptáka k jeho počátku, zdá se býti výsledkem mechanických příčin.« Co o takovém úsudku soudí vědcové ostatní, a sami zakladatelé věrouky selekční, slyšeli jsme dříve. Pro objasnění moudrého výkladu budiž zde nemoudrý příklad. Před námi leží kousek železa prazvláštního tvaru; má kulatou dirku, pravidelné zuby a řezy a končí pravidelným kruhem. Tento kousek železa se zcela hodí k Rothschildovským wertheimkám, aby je otevřel. Jest otázka, kterak se tento kousek železa v účelném svém tvaru ocitl na světě. Jedni praví, že měl rozumnou příčinu za původce, protože hoví rozumným požadavkům; ale to jsou vesměs staří již lidé; jiní praví, že jest dílem náhody, neboť nikdo zámečníka onoho klíče neviděl, ale po nich vystupují tertiáři filosofičtí a praví s úsměvem: nám jest klíč výsledkem mechanických příčin, pilování a kování; obrátí se na svém podpatku a s politováním se odvracejí od lidiček, kteří ještě nemohou ani zdaleka pochopit moudrosť jejich důvodění.

Zajisté jest wertheimský klíček výsledkem mechanických příčin: kování, pilování, vrtání. Ale nerozluštitelná jest otázka: kterak mechanické ony příčiny přivodily tak účelný výsledek?

Na místě wertheimského klíčku položme sokratům mimoathénským na jejich učený stolec jedinké péro z ptačího ohonku a zeptejme se jich obdobně s hloupým Newtonem: *jest možno, aby hotovitel ptačího péra neznal zákonů aeronautiky?* Křesťanskou účelnosť a pohanskou fortunu shodili s oltářního podstavce ve chrámě věd a postavili naň množství fetišů mechanických sil. Křesťanská účelnosť se nelíbila jim, a pohanská fortuna zase křesťanům, nalezli třetí východ, kterého však ve skutečnosti není.

Jak se děje, že útvar ptačího péra jest schopen a zcela upraven pro let? Jaké síly mohly jej uschopniti? Neleží váha hlavní, jak povstal útvar ptačího péra, křídla, ocasu, ale kde se vzala úplná vhodnosť pro let? Kde třeba hledati mechanickou příčinu oné schopnosti? Váha křídla může býti výsledkem zrn, jichž jedinec požíval, barva jeho jest snad výsledkem chemického procesu, ale čeho jest výsledkem ona přesná matematicky upravená schopnosť letu? Kde jest přiměřená příčina? Nelze ji vysvětliti ani chemií ani potravou, než následovním dilematem: buď nalezneme příčinu, jež jest s to, aby vytvořila schopnosť letu, nebo povstala schopnosť letu bez příčiny. Buď víra — nebo pověra, třetího východu není. Buď Bůh nebo fetiš.

Ptačí péro popisuje Dr. Alleyne Nichelson v »Manual Zoology« p. 425. takto: Spodní povrch kopiště má silnou podélnou rýhu a jest složeno z rohovité pochvy, obsahující bílou houbovitou substanci, velice podobnou dřeni květiny. Kopiště nese pobočná péra, tvořící větrnou blánu. Každá tkanice ve bláně složena je z počtu malých pírek, tvořících s kopištěm ostrý úhel, kteréž jsou známy jako chmýří, jež má ještě menší chmýrky. Skoro všeobecně jsou chmýrky zahákovány vzájemně v sebe tak, že z chmýrky protivné strany vyplňuje mezeru na této straně.« Tak vypsán útvar péra jedním učencem.

Pettigrew ve spise »Animal Locomotion« p. 180. (International Scientific Series) píše krásně o péru takto: Jest málo věcí podivuhodněji konstruovaných než křídlo ptačí a snad žádná, při níž by účelnosť více mohla se stopovati. Jeho velká síla a znamenitá lehkosť, způsob, jakým se zavírá a svinuje při vzlétání a roztahuje při slétání, způsob, jak peří v různém směru jest propleteno a různě se kryje, aby povstala jednou solidní odporující plocha a podruhé plocha rozdělená a odpor poměrně nekladoucí, to vše nám představuje stupeň úpravy, k níž se mysl ráda a nutně vrací.« Zde máme pověřenou od vědce účelnosť i důmyslnosť ptačího péra. Let ptáka byl mudrci biblickému tajemným — evolucionistům je velice snadným; hle, jak se Sokratové množí! Celé masy Sokratů se hemží, jenom několik nevědomců krčí ramenoma. Darwínovi při pohledu na paví ocas zůstával rozum státi. (Letter to Asa Gray, *Life* II. 296.): »The sight of a feather in a peacock's tail, whenever I gaze at it, makes me sick.« Pohled na péro v pavím ocase, ať se naň dívám odkudkoliv, mne oslabuje. V mluvě lidu se říká, že paví péro přitahuje nemoc! V našem případě i samému mistru mezi evolucionisty slabé paví péro bylo silnou závorou, kterouž nemohl odstrčiti. K odpovědi tak nesnadné nedostačuje obraz sebe více básnický, byť jej maloval obratný Huxley. Chce viděti ve všem množství mechanických sil a chce upříti účel i náhodu. Aby svému tvrzení dodal pravděpodobnosti, užívá obrazu o mořských vlnách, jak se o břeh v pestrých barvách lámou, sem a tam zmítají, v čemž jiný vidí pouhou náhodu, »však muž vědy ví,

že zde jako všude jinde jest zřejmý dokonalý pořádek; že tu není ani vlnité křivky, ani jedné noty v hučivém chóru, ani jediný duhový záblesk bubliny, kteryž by nebyl nutným důsledkem dokázaných zákonů přírodních.« Však, co to dokazuje? Vlny zajisté se tvoří dle zákonů mechanických, a vidmo vln se mění dle zákonů optiky; čím však celý příklad Huxleyův trpí, jest, že je nevhodný. O čeřících se hlubinách mořských *nevíme*, že by byly příčinou nějakého účelného výsledku, kdežto evolucionistům *jest dokázati, že pestrou hrou mechanických sil lze rozluštiti matematický* nebo jiný problém. [1]) Takto se nevysvětlí ani jediné oko na pavím ocase, tím méně struktura křídla.

Daleko poctivěji doznává slabosť svou Darwin (Gray-Life p. 353.) i svůj vnitrný zmatek, v němž tone: »Lituji, že nemohu s vámi jíti ohledně účelnosti tak daleko jako vy. Vím, že jsem ve vnitrném beznadějném zmatku. Nemohu si mysliti svět, jak se nám jeví, jako výsledek náhody: a přece zase nemohu patřiti na každou jednotlivou věc jako výsledek úmyslu . . . Pravím opět, že jsem a vždy zůstanu v beznadějném zmatku.« Toto vyznání zasluhuje býti přirovnáno k vyznání Augustinovu, a proto stůj zde i v originále: »I grieve, that I cannot possibly go as far as you do about desigu. I am conscious that I am in utterly hopeless muddle. I cannot think that the world, as we see it, is the result of chance: and yet I cannot look at each separate thing as the result of design . . . Again, Isay I am, and schall ever remain, in a hopeless muddle.«

Jak tedy mají se k doznání tomu ony snadňoučké výklady, jimiž se chlubí žáci Darwinovi? V chloubě jsou nad svého mistra. Kde mistr vidí beznadějný zmatek, tam zří žák lehkou hříčku sil mechanických.

Socha Olympského Zeva děkuje krásu svou mechanickým silám právě tak, jako vrchol Montblanku svůj tvar dešťům a ledovcům! Letopisy Aeneovy mohly dle této nejnovější theorie povstati třením černě o železo s užitím papíru.

Nechť mají evolucionisté volnosť ve svých výkladech, ale ať se jen nevysmívají protivníkům jako hlupcům a zabedněncům, vidí-li ve všem Nevyzpytatelnou Moudrosť, kdežto oni se spokojí mechanickými silami. Ve všem působí sice mechanické síly, ale z toho nenásleduje, že jsou samy sebou dostatečny způsobiti žádaný výsledek. Mechanické síly mají krýti evolucionistům nevědeckou náhodu. Však působí-li mechanické síly *nutně stanovený výsledek*, padá náhoda a *vítězí účelnosť*. Ostatně zastanci mechanických sil, pentliček to, které mají krášliti bohyni Fortunu, sami praví: kdybychom znali formuli všehomíra, daly by se všechny evoluce budoucí vypočísti napřed« (Oscar Schmidt). Zde ovšem zapomněl dobrý filosof, že jest v odporu sám se sebou, neboť dle tohoto výroku již *napřed jest stanoven budoucí rozvoj* a tedy se vrací *účelnosť*, úmysl ve stvoření neodvratně druhými dveřmi zpět. Astronomové mohou proto předpověděti budoucí zatmění, že jest nutné a napřed již stanovené.

Co se však stane s čarodějným »výběrem přírodním (Nature Selection)? Musí ovšem klesnouti ze své evoluční důstojnosti na po-

[1]) Jest jim dokázati, že pestrou hrou mechanických sil zapělo moře v chóru umělý nápěv nějakého chorálu, a že hrou barev vln utvořil se obraz podobný dílu Rafaelovu atd.

nížený váleček v aristonu, kterýž se dotýká jistých klapek v hudebním nástroji, protože jest tak uzpůsoben, aby ten či onen kousek hrál, ale není poslední příčinou hudebního kusu. Vůbec poslední příčina, ten Archimedův poslední nehybný bod, je prožluklá věc pro evolucionisty. Nejučeněji s ní naložil Huxley a prohlašuje (Gray-Life II., p. 254.), že pravá věda, »jest prosta oněch osidel lákavých neplodných panen posledních příčin.« Tato filosofie pochází z horké Afriky, kde se narodil sv. Augustin, vzor křesťanských filosofů, a kde rostou struthiones cameli čili pštrosové, vzory to evoluční theorie, neboť theorie tyto rovněž jako pštros strčí hlavu do sypkého písku, aby neviděla zhoubného nepřítele: konečné příčiny.

Vraťme se zase ke ptačímu křídlu. Odkud jeho způsobilosť k letu? Příčinou její nemůže býti ani zrní, jež pták žere, ani podnebí, v němž žije. Říci, že Wattův parostroj jest uzpůsoben k paroplavbě, není ještě výkladem zjevů. Tato způsobilosť nedá se poznati okem, ale — rozumem! Zasáhá, či pochází z jiného oboru než jest hmota? Proto tak tuhý odpor.

Způsobilosť ptačího křídla k letu nelze theorií evoluční vysvětliti. Koryfeové sami to uznávají, ostatní nepohlaváři tonou v bezhlavých tvrzeních. Pozorujme ještě barvu ptačího péra, jehož pozorování jest nadmíru kratochvilné.

Jednaje o barvě květin připomněl jsem bájku o červené karkulce. Barvy květin způsobil hmyz, a hmyz byl lákán barvami květin. Protiobraz barvě květin zhotovím dle náčrtku Grand Allenova a Mr. Wallace, obou nepopíratelných evolucionistů.

Proč má ptactvo zvláštní barvy?

Řekli bychom s Erbenem: »moc, má panenko, moc se ptáš«, ale pro moderního filosofa je všechno hračkou. Ty různé tvary a barvy ptačí pomáhaly předkům nynějších opeřenců hledati jednak potravu, jednak družky. Podle zásady dědičnosti stávaly se odkazem potomků ony vlastnosti, které jim prospívaly v boji o život. Tvar a krása peří, lahoda hlasu a esthetické vlastnosti vůbec byly velkou výhodou v boji o život a smrt. Jak se to vše stalo, objasniž sám Grant Allen. Příklad vezmeme o housence a motýlu. Slyšme jej. »Po delší době života stráveného pátráním po potravě viděla se housenka nucena vnitrným napomínatelem (monitor) změniti zvyky své a počala pokojně spáti. Tehdy tkaniva její se rozplývala jedno po druhém v jakýsi druh organické kaše (into a kind of organic pap), a zevnější položka ztvrdla v pupu. Uvnitř počaly růsti dědičným impulsem nové údy a orgány. V též době změnila se forma nervového systému, aby se hodila pro vyšší a svobodnější život, k němuž se hmyz nevědomky připravoval. Řídší a menší ganglie objevovaly se nyní na zadních částkách, kdežto nejdůležitější povstaly, aby řídily pohyb čtyř křídel. Na hlavě však nastaly změny nejdůležitější. Zde se objevily počátkové mozku, velká optická centra, odpovídající dokonalejším a důležitějším očím nového motýla. Neboť létavý hmyz bude hledati cestu svou prostorem, . . . což vyžaduje na něm vyšších a bystřejších smyslů, než byly smysly slepé housenky«. Tak jsme poučeni v »Evolutionist« str. 147. Jest to zajisté poučení jasné a snadné; vrací se pak s patřičnou změnou při každém druhu evoluce, tedy i u ptáků, jak jsme slyšeli při vypsání změny plazů v ptáky.

Tak i ptactvo mělo zvláštní smysl pro krásu barev, neboť mu byl velkou výhodou pro život. Romanes také smysl pro krásu považuje za důležitou věc a dí: »Míti určitý důkaz o krasocitu zvířat, jest důležitá věc, poněvadž na ní spočívá Darwinova theorie o pohlavním výběru«. Tedy sami evolucionisté činí z krasocitu zvířat základní pilíř evoluční theorie. Jest tedy důležito dokázati, že zvířata mají krasocit; dokáže-li se však, že tento pilíř je z papíru, bude podán důkaz, že budova celá není »z kvádrů«, nýbrž — jak Neruda v Písních kosmických rýmuje — »z hadrů«.

Dejme zase evolucionistům ve všem za pravdu, co o krasocitu praví, a ptejme se, odkud ona krasochuť v tvorstvu se béře? Odkud záliba pro jisté tvary, barvy a pod.? Známo jest ze starých bájek, že osel nejevil žádné záliby ve vychvalované květnici, protože se touha jeho nesla po bodláku. Jak Kosina v »Hovorech olympských« šířeji rozvádí, bude bulíček postavený k belvedérskému Apollinovi lízati mramor a hledati sůl jako něco nadmíru krásného a lahodného. Odkud to, že právě k té a oné barvě se nese jejich krasochuť? Na tuto otázku není snadno dostati odpověď, ač jest jednou z kardinálních. Okolí a barva potravy působí na krasochuť i na pestrosť barev.

Dle Grant Allena (The Evolucionist at L. 195). »jest pravděpodobno, že esthetický cit pro jasné a oslňující barvy jest skoro omezen na ony tvory, jež jako motýlové, kolíbřici, papouškové hledají potravu na krásných plodech nebo květinách«. Tato »pravděpodobnosť« by se dala velmi snadně vyvrátiti jedinou otázkou, proč včely sbírající med dle téhož filosofa na pestrých květech, nemají admirálsky zbarvených křídel? Obdobné věci daly by se tvrditi i o ptactvu; někteří ptáci mívají na pestrých plodech svůj stůl a přece pestrotou nevynikají, a též naopak. Stopujme jen Grant Allena v jeho frásích o *»nádherných plodech a pestrých květinách«* (Evol. at L. 191) v lesech tropických, kteréž jsou domovem nádherně ošaceného ptactva, protože v nich mají bráti nádherné látky pro své kabátce.

Jak tedy as se věc má s nádherou plodů a květin v dalekých pásmech tropických? Kdo doskočí až na tak vzdálený Rhodus, aby se přesvědčil? Postavme proti evolucionistovi s nádhernými plody krajin tropických — nepodezřelého evolucionistu Mr. Wallace, jenž ven a ven procestoval malajský archipelagus a důkladně jej popsal ve spise »Malay Archipelago«. Zde v I. sv. str. 371. tvrdí o nádherných plodech a pestrých květech tropických krajin opak, co jeho souvěrec Grant Allen, a praví: »Čtenář, znalý tropické přírody toliko z knih a botanických zahrad, vymaluje si mnoho jiných krás přírodních. Bude se domnívati, že jsem nepochopitelně zapomněl zmíniti se o brilliantových květech v moři červeně, zlata a azuru. Však co je skutečnosť? Ani jedno místo jasných barev nebylo lze spatřiti, ani jediný strom, keř neb svlačec nenesl květ dostatečně patrný, aby dodával význačné rázovitosti krajině, nebylo zde brillantnosti barev, žádných jasných květin a nádherných mas květů, kteréž pravidelně považují se v tropických krajinách za všudepřítomné.

Podal jsem věrnou črtu bujaré tropické scény, jak jsem ji seznal na místě; charakteristické známky její, pokud se týče barev, tak často se opakovaly v jižní Americe i tisíce mil dále ve východních pásmech tropických, že jsem nucen souditi, že představuje obecný

obrazec přírody rovníkové (to jest nejtropičtější části) tropických krajin«. Dle očitého svědka evolucionisty Wallace jest zřejmo, že pravděpodobnosť Allenova spočívá více na bujné fantasii, než na pestrých plodech a květech. Wallace jest si vědom, že zde maluje obraz, jenž jest proti našim předsudkům, a proto se nespokojuje s uvedeným odstavcem a dodává: »Proč obyčejně cestovatelé podávají zcela různý obraz, a kde jsou tedy ony proslavené květiny, o nichž víme, že existují v poledníkových krajinách? Ony jemné květiny, pěstované v našich sklenících, byly vybrány z nejrůznějších krajin a skýtají takto bludnou představu o jejich hojnosti v každé krajině. Mnohé z nich jsou velice vzácné, jiné jen zcela lokální, kdežto domovem značné jich části jsou suché krajiny africké a indické, v nichž tropická vegetace nemá oné obvyklé bujnosti. Bylo zvykem cestovatelů popisovati a seskupiti všechny čarobarvé květiny, jež na dlouhé cestě spatřili a tak docilovali živý a pestrý obrazec krajiny. Ve dvanácti letech strávených uprostřed nejmohutnější květeny tropické neviděl jsem ničeho, co by se dalo srovnati s dojmem naší krajiny s vřesovištěm, divokými hyacinthy, červenými orchideami a pryskyřníky«. Zde můžeme vložiti klasickou interjekci: »zde je Rhodus, zde tedy skákej«.

Jak špatně pochodila tropická pestrosť, rovněž tak špatně se vede tropickým plodům u Wallace-a. »Mnozí Evropané (píše Wallace v Mal. Arch. sv. II. str. 103) domnívají se, že tropické lesy oplývají plody rozkošných květin, a budou bezpochyby velice překvapeni, uslyší-li, že opravdu divoké plody na tomto mohutném a bujném archipelagu jsou i co do hojnosti i co do jakosti za plody britanskými. Divoké jahody a maliny jsou na některých místech, ale jsou ubožačky buď bez chuti, buď jich vůbec ani jísti nelze, a není, co by se dalo srovnati s našimi borůvkami a jahodami. Oříšky podobají se našim vlašským, ale neshledal jsem ničeho, co by předstihlo naše plané jablko, mukyně, divoké švestky, žaludy, bukvice, plody to, které by byly velice váženy od domorodců a tvořily by hlavní jejich potravu. Všechny jemné plody tropické jsou právě tak kultivovány jako naše jablka, švestky a broskve, a nalezneme-li jejich divoké prototypy, jsou buď bez chuti nebo nejedlé«. Zde vidíme druhý odpor. Přiznávám se, že jsem měl též bludnou představu o tropické květeně, kterou jsem si maloval co nejpestřeji. Zde však evolucionista odpírá svému bratru. Má-li fantasie tak široké pole ku kombinování v oboru květeny přítomné, přístupné, jaké to říše bájí skrývají se v krajinách podzemních, zašlých, nepřístupných, kdež jsou prý skryty doklady pro evoluční theorii!

John Gerard si vyžádal od svého přítele líčení tropické flóry, aby nebojoval jako do vzduchu, a obdržel ze západo-indického ostrova sv. Vincence následovní zprávu: »Šel jsem před několika dny do horských lesů, kdež jsou v prvotním stavu, se vší bujnou vegetací, s níž se domníváme setkati v tropickém pralese. Mohu bezpečně tvrditi, že po cestě několika hodin neshledal jsem místo jasných barev. Statné stromy, bránící slunečnímu světlu a vegetace pod nimi jsou ozdobeny všemi odstíny zeleně, ale to jest také vše. Na vrcholu lesa ve »křoví« jest nyní mnoho kvetoucích bylin, ale žádná z nich není brillantové barvy — mnohem méně nežli naše divoké anglické květiny: mnohé z nich jsou bledě žluté, bledě šeříkové, skoro šedivé.

Denně vidím kolíbříky živiti se na květinách smutných barev; nahoře v lesích viděl jsem papoušky zvláštního druhu na tomto ostrově; jejich peří jest jasné ze řádu pestrých papoušků, a v žádné roční době nemůže jejich okolí podporovati barvivost jejich peří. Oni jsou jedině pestří ptáci, vyjímaje zlatouška, (Golding) druh volavek, kteréž jsou na bažinatých březích při řekách. Ptáci ve vzdělaných částech, kde jsou zahrady a více barev, jsou skoro vesměs smutné barvy«. Tímto zasazena již druhá rána do věrného evolučního srdce. Nebo nedokáže-li, že pestrota ptactva dá se vysvětliti naší pestrotou květeny, nadarmo utíká se do tropických pralesů, v nichž »jasná oranže, modré a červené plody« jsou domovem. (Vignettes from Nature str. 86. Gr. Allen.) Jde z deště pod okap. Pestrota lesů a tropické květeny jsou ve fantasii, nikoliv ve skutečnosti. Štětec, jímž chtěli omalovati ptactvo, neexistuje. (Dokončení.)

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

(Pokračování.)

Troické lavře platila první má návštěva rektoru akademie, na něhož měl jsem doporučení od jeho přítele a spolužáka. Vcházeje »svatými vraty«, (tak nazývá se každá hlavní brána kláštera nebo zámku) smekl jsem, aby se mi snad zase nestalo, co se mi přihodilo v Moskvě, když jsem do Kremlu vjížděl. Nevěda, že ve »svatých vratech« nutno smeknouti, což zvláště platí o hlavní bráně kremelské, seděl jsem klidně ve své úzké drožce, když se tu můj izvoščik ke mně obrátil a žádal tónem, který nepřipouštěl odmluvy, abych smekl. Na vysvětlenou bylo mi řečeno, že tato brána je Rusům »svatou« nejen pro několik posvátných ikon, jež se tu nalézají, ale zvláště proto, poněvadž zde byli kdysi vybiti a potřeni Tataři. Později bylo mi ještě vysvětleno, že je na Rusi vůbec obecným zvykem smekati, kdykoliv hlavní branou některého místa procházíme. Proto jsem tak učinil, když jsem do troické lavry vjížděl.

Obrátiv kroky své na pravo a prošed nevelkým akademickým parkem, stál jsem již před velkou jednopatrovou budovou, domem rektorovým. Na levo zahlédl jsem v přízemí ještě nápis »redakce bohoslovského věstníka«, dobrého to mého známého, ale nezastaviv se, stoupal jsem hned po prostých, jednoduchým kobercem krytých schodech do prvého poschodí k bytu rektorově. Hned potom stál jsem před otcem Antoniem, rektorem akademie. Věděl jsem, že je to ještě mladý mnich, ale byl jsem přece překvapen. Stál jsem před mužem asi třicetiletým, prostřední, spíše menší postavy; velice jemnou a výraznou tvář vroubil dlouhý, světlý plnovous; na ramena splývaly dlouhé husté kadeře. Prostý talár zdobil veliký kříž na zlatém řetěze a odznak magistra.

Zatím co otec Antonij četl mou doporučenku, rozhlížel jsem se po jednoduchém, ale stkvostně zařízeném jeho příbytku; zvláště obrazy a skulpturami byl bohatý. »Věru,« pomyslil jsem si, »důstojný to byt mnicha, jemuž sluší prostota, a zároveň i rektora tak znamenité akademie.«

»Petr Gregorjevič mi psal, že přijedete,« pravil, uváděje mne ke stolu v rohu velikého sálu.

Vyřídiv mu jeho pozdrav přednesl jsem svou žádost, že bych si přál zevrubně poznati zařízení, pamětnosti a život nejslavnějšího ruského kláštera. Svolil. Potom rozmlouvali jsme až do chvíle, kdy byl čas na večerní bohoslužbu. Rozmluva naše dosti vázla. Otec Antonij mluvil sice rychle, ale málo, s patrnou zdrželivostí. Vysvětloval jsem si to zprvu tak, že spisovateli velmi nepříznivých pojednání o působení polského duchovenstva není ve společnosti katolického kněze volno; později teprve jsem se přesvědčil, že rektor Antonij ani ku svým jinak se nechoval. Vysokého úřadu jeho dostalo se mu jednak, jak mi bylo řečeno, pro naprostou bezúhonnosť mravů a neobyčejnou dobrotu srdce, jednak za disertaci o »svobodě vůle«, za niž, ač byla psána jen pro dosažení titulu »kandidáta bohosloví«, poctěn byl ihned hodností »magistra«. Pro něžnosť své povahy je prý mezi kandidaty neobyčejně milován; některým poskytuje v domě svém byt. Pro poutníky koná dobrovolně katechetické výklady. Rozmluva naše týkala se ovšem zprvu více věcí jen soukromých; když jsem vyslovil podivení nad jeho mládím, a že tak záhy stal se rektorem, (byl jím už několik let) jen lehounce se usmál a splatil mou pozornosť otázkou, kde jsem se tak dokonale a plynně naučil ruštině? Tuto otázku vůbec jsem často slyšel. Snad se mnozí tazatelé domnívali, že když ruští Čechové tak snadno přijali pravoslaví a ruské poddanství, že Čechové rakouští snad už už začínají přijímati ruštinu za jediný všeslovanský jazyk. Nynější slavjanofilé, jako Komarov, Palmov, Lamanský a p. propagují, jak známo, myšlénku, že ostatní jazyky slovanské jsou jen nářečí ruštiny, budoucí to všeslovanštiny.

U otce Antonia se mi líbilo, že mi nehleděl nic ukázati ve světle lepším; líčil vše tak, jak to ve skutečnosti jest, nic růžověji. Tomu všude tak nebylo; objevil-li jsem se někde, bylo vše vzrušeno a snaha, okázati mi vše ve světle nejpříznivějším, byla velmi patrná. Nepovídám to snad jako výtku; srdečně jsem se tomu těšil, byť snad i s lehkým úsměvem.

Otec Antonij ponechal mi úplnou volnosť, abych se poohlédl kde chci a jak chci. Ba doznávám, že bych si byl býval trochu více — řekněme »chauvinismu« přál; více bych byl viděl a slyšel.

Vanutelli vypravuje ve svém známém cestopise po Rusku jako zvláštnosť, že týž otec Antonij se k němu vyslovil, že církev má býti svobodná a neodvislá. Mně se stalo něco podobného. Když byla řeč o Husovi, ptal jsem se ho, považuje-li jej za blízkého pravoslaví; odpověděl, že nikoliv, a přisvědčil mi, že Husovo učení bylo bludné. Při tom se pousmál a zahrával si jakýmsi růžencem, jejž mnichové na ruce nosí, aby na něm odpočítávali své denní poklony.

Zatím přiblížil se čas bohoslužby, a otec Antonij šel, aby se k ní připravil. Měl jsem dosti času, abych se trochu poohlédl po »Moskovské akademii«. Podávám zde několik zpráv o ní; při úplné neznalosti ruských věcí církevních u nás nejsou snad zbytečné.

Od r. 1742. byl při Sergijevské lavře seminář, jejž vydržoval klášter. Když však roku 1764. klášteru odňaty dvory, přestala tato povinnosť, a seminář stal se od kláštera neodvislým. Teprve když archimandrit lavry stal se roku 1775. metropolitou, stal se ovšem seminář opět od něho odvislým jako od nejvyšší hlavy dioecesanní. Žáky byli synové kněží, kteří ve vůkolí lavry měli fary a synové klášterních úředníků. Profesor akademie Golubinský, od něhož tyto zprávy čerpám, píše,[1]) že klerus nerad tam svých dětí posýlal, tak že na př. r. 1764. musila býti vojskem na syny duchovních po vůkolí učiněna násilná rekrutýrka. Dítky dvořanů, kupců, úředníků a p. byly do semináře přijímány jen výminečně. Při otevření tohoto jediného učiliště sebráni as 104 žáci, mezi nimiž bylo jen 12 synů duchovních; ostatní byly dítky klášterních úředníků, vojínů a řemeslníků. Později vzrostl počet až na 340. Program semináře byl týž jako na moskovské slovansko-řecko-latinské akademii. Za veleslovutného metropolity Platona (1775—1812.), učeného a energického, troický seminář tak rozkvetl, že byl považován za první na celé Rusi. Platil už za vyšší, nebo car Pavel nařídil r. 1798., že pět jiných seminářů má tam vysýlati vždy po několika žácích. Měl svou bibliotéku, nemocnici, lékárnu, kuchyň, jídelnu; krátce byl to ústav vším pohodlím opatřený.

Moskovská akademie byla zřízena, jak už jsem jinde vypravoval, r. 1680. carem Feodorem Aleksjejevičem a patriarchou Joakimem, jsouc jediným ústavem, který šířil ve střední Rusi vyšší vzdělání. V roce 1814. byla tato slovansko-řecko-latinská škola změněna ve skutečnou akademii a přenesena do sergijevské lavry, kde jest až podnes, ačkoliv už dávno činí se, hlavně od profesorů, pokusy, aby opět do Moskvy se vrátila. Není pochyby, že se tak stane. Akademie zaujímá v lavře šest stavení; největší je dům rektorův, v němž jest též »aktovaja zala«, slavnostní sál akademický, akademický kostel a byt provisora »ekonoma« mimo uvedenou již redakci »bogosl. věstníka«; dole jsou též byty studentské. Dům rektorův je bývalý carský dvorec; kostel je posvěcen v čest »pokrova« Panny Marie (P. M. pomocnice), kteryžto svátek v akademii se vždy slaví. Vše svědčí o zbožnosti, čistotě a vzorné péči. Před akademií jest akademická zahrada; levou její stranu tvoří hřbitov zemřelých akademikův a profesorů. Mezi prostými pomníky nalezl jsem i jména, jež svědčí, že v akademii vedle Rusů studují i Řekové, Japonci, Habešané a j.; akademie má ještě druhou velkou zahradu. Co jsem slyšel o životě studentů za doby rektorství otce Antonia, svědčí o nejkrásnějším poměru jak vnitřním tak i vnějším.

Zatím přiblížila se doba bohoslužby, a my se odebrali do kláštera, do chrámu sv. Trojice. Ačkoliv jest akademie v lavře, není mezi ní a klášterem žádného užšího spojení mimo to, že moskovský metropolita je archimandritou lavry a tudíž náčelníkem obou, i akademie i lavry. Z mnichů není nikdo profesorem na akademii, ano zdálo se mi, že vzájemný poměr kláštera a akademie není vždy ten nejlepší, a že nejen akademie, ale i lavra přála by si, aby akademie přešla do Moskvy. Že by tím lavra utrpěla, o tom nemůže asi býti pochybnosti.

---

[1]) Prepodobnyj Sergij a sozdannaja im troickaja lavra (Moskva 1892.) p. 250.

Kostel sv. Trojice byl lidem přeplněn do umačkání. Nejen poutníci, z nichž každý zajisté přál si viděti metropolitu, ale i domácí obyvatelstvo tu bylo; metropolitská bohoslužba i pro ně je vzácností. Mně vykázáno bylo místo hned vedle pěvců před ikonostazem, to jest stěnou, jež odděluje loď chrámovou od oltáře. Byly asi tři čtvrti na šestou. Zatím co archimandrité a ostatní klerus se připravoval za ikonostazem k bohoslužbě, čekal lid dychtivě příchodu arcipastýře, k němuž v Rusku jeví se úcta skutečně zvláštní, jako ke skutečnému náměstku apoštolskému. I zde lze patrně viděti hloubku náboženského ducha a skálopevnou víru ruského lidu.

Nepatří to sice sem, ale není nezajímavo sděliti, co vypravoval mi jeden Čech, liberalní katolík, který byl přítomen v Moskvě korunovaci bývalého cara. Ne sice bohoslužby a úkonu korunovačního, ale dalších pak slavností súčastnil se též vyslanec papežský, nevím už který kardinal Římský. Neobyčejná tato událost způsobila ovšem v Moskvě veliký rozruch. Před domem, v němž kardinal bydlel, shromáždilo se nesčetné obecenstvo. A byl to prý rozkošný, neobyčejný pohled, když Římský kardinal, muž to veliký, statný a krásný, ve svém červeném rouše objevil se před domem, aby odebral se k slavnostnímu banketu. »To bych vám byl přál vidět,« pravil mi zmíněný Čech s úsměvem a s jakousi hrdostí, »jak všechen ten obrovský zástup ruských mužíků a kupců padal tváří až na zemi, když kardinal zvedl ruku, aby žehnal zástupu.« Více nežli korunovace sama byl jeho zjev předmětem rozhovoru lidu. I ve vyšších kruzích zanechalo chování kardinalovo, jehož nesúčastnění se bohoslužby zprvu mnohé pohoršilo, nejlepší dojem. Je to opět důkaz, že je rozdíl mezi bojovnou církví ruskou, slavjanofilskou, officielní, a mezi dobrým pravoslavným lidem.

Maje výhodné místo, odkudž jsem mohl celý chrám pěkně přehlédnouti, stál jsem tu se zápisníkem v ruce, abych zaznamenával dojmy, když tu někdo zaklepe mi na rameno. Jaké bylo mé překvapení, když jsem poznal Vladimíra Karloviče, který mi už tolik dobrých služeb prokázal, opatřiv mne v Petrohradě přehojnými doporučeními. Zaradoval jsem se upřímně, nebo věděl jsem, že nyní nejen poznám vše důkladně, ale že se přede mnou otevrou všecky dvéře. Tak se i stalo Výborný a vlídný Vladimír Karlovič byl neúnavný u výkladu všeho, co by jen poněkud mohlo mne zajímati; on to byl, který mne uvedl nejen do všech klášterů, ale až k hostině metropolitské, a to na první místo, jak dále vypravovati budu.

Tím ovšem vypravování mé se rozšíří, ale nemohu jinak; dlužno aspoň několika slovy zmíniti se o nejhlavnějším, byť i ne největším chrámu troické lavry. Má devět sažců v déli a šest v šíři, dává-li se mu tedy jméno »troický *sobor*,« neděje se tak jistě pro jeho velikosť, jako spíše, že je založen sv. Sergijem, že je to vůbec první kostel, jejž tento zbudoval, a že od něho klášter má jméno. Když sv. Sergij všel do pustiny, aby tu sám a sám sloužil v modlitbě a práci Bohu, vystavěl si právě tam, kde stojí troický sobor, malou dřevěnou kapličku ku cti nejsv. Trojice, již přeměnil v pravý kostelík, jakmile slávou jeho jména přivábeni, jiní stejně smýšlející přidali se k němu a kolem jeho dřevěné cely své cely si postavili. Pak byl to vlastně už klášter, ovšem takový, kde každý žil na svůj vrub. Při vpádu Tatarů r. 1408. kostelík ten jakož i celý klášter shořel, avšak mniši zachrá-

nili sebe i všecken svůj majetek, poněvadž zesnulý již sv. Sergij objevil se jeho nástupci Nikonovi a co se stane, mu předpověděl. Klášter měl už takový majetek a takové jméno, že mohl pomýšleti na kostel kamenný. Stalo se tak r. 1411., v kteréžto době ve městech jako v Moskvě všecky větší chrámy začaly se stavěti již z kamene, z tesaného kamene, architektonicky vyhovujíce ovšem praskrovně. V r. 1422. byly tam přeneseny ostatky světce a odpočívají tu do dnes.

Sv. Sergij narodil se, abych prozatím aspoň něco ze života jeho uvedl, r. 1314. Když mu bylo 15 let, přesídlil otec jeho z Rostova v kraj moskevský do městečka Radoněž, odkudž sv. Sergij má jméno »sv. Sergij Radněžský.« Ztrativ ve stáří 23 let rodiče, odešel, maje povolání k stavu mnišskému, se svým starším bratrem, vdovcem a mnichem, v pustinu, právě tam, kde je sergijevský sobor, tam, kde jsem stál, a pozoruje lid a chrám a přípravy k bohoslužbě, zalétal jsem maně též duchem do té dávné doby, kdy stinné, neproniknutelné lesy a pustiny vábily k sobě muže i prosté, aby tu na ňadrech přírody, patříce téměř divy Boží, žili pro mocného tvůrce jejího a vykupitele. Přímo přede mnou na druhé straně byl hrob sv. Sergije.

Nejkrásnější místo si Sergij nenašel; v okolí je dosti krásnějších a půvabnějších; zvláště nedostatek vody je v lavře velmi citelný. Vystavivše si celu, vzdělávali kolem ní půdu a žili tu tiše a klidně, sloužíce Bohu. Avšak ne dlouho; bratr Štěpán ho opustil. Poněvadž pak Sergij nebyl ještě mnichem, bylo první jeho péčí, aby byl postřižen na mnišství, čehož dosáhl maje let 23. Dvě léta žil sám. Tak jako Sergij žilo tenkráte v lesích a pustinách mnoho mnichů i laiků. Jméno sv. Sergijeva stávalo se známým a slavným, i přicházeli mniši žijící pro sebe v nedalekém vůkolí a přáli si žíti pod jeho vedením; stavěli si kolem jeho cely cely své. Když se jich tak sešlo dvanácte, zvolili si igumena, kterým stal se Mitrofan, týž, jenž byl sv. Sergijeva postřihl na mnišství a později k němu se odstěhoval. Po jeho smrti stal se igumenem (opatem) sv. Sergij. Zařízení cel a kostelíčka bylo chudé, prosté a dřevěné; ale ne dlouho. Brzy přidal se k nim archimandrita smolenský Simon, který jsa bohat, dal peníze k účelům bratří. Tak postavili si bratří pěkný dřevěný kostelík a pěkně ve čtverci těsně kolem něho své cely, za kterými pak ležely zahrady, pole, stáje a p. A čím více rostla sláva sv. Sergije, tím více množil, rostl a bohatnul klášter, z něhož stala se lavra, t. j. klášter prvého stupně. Zemřel jako stařec 78letý, zanechav jako následníka svého Nikona, který pak, jak jsem pravil, postavil na místě kostelíka dřevěného kostelík kamenný a v něm uložil ostatky světce. Sv. Sergij nebyl tuším officielně na sněmu nikdy prohlášen za svatého, ale přes to patří k nejprvnějším světcům ruským, zvláště též proto, že k jeho lavře pojí se různé události historické, jako obléhání Tatary a Poláky, o čemž se dále zmíním.

Mezi bohoslužbou byl jsem též pozván, abych uctil políbením nesetlelé tělo světcovo, vyznamenání, jehož tuším ne každému se dostává. Patřilo vlastně panu Vladimíru Karloviči, který však vybídl i mne. Já ovšem uposlechl. Třikráte padl vznešený můj průvodce před otevřenou rakví jeho na kolena, a skříženýma na prsou rukama dotekl se čelem zemi a vždy povstal, o několik kroků se přiblížil, asi tak jako my na velký pátek uctíváme Spasitele na kříži, načež teprve políbil posvátné ostatky. Zprvu asi do roku 1588. odpočívaly

v dřevěné rakvi bohatě vyřezávané, pak dány do rakve stříbrné, bohatě pozlacené, již dal zhotoviti car Ivan Vasiljevič Hrozný. Bylo na ni pracováno 25 let. Na stranách je vytesán ve stříbře život světcův; jeho tělo zahaleno je stkvostně vyšívanými rouchy. Rakev nemá víka. Roku 1738. dala carevna Anna Ivanovna zhotoviti nad rakví stříbrný baldachýn, obsahující více než 25 pudů stříbra, a kolem rakve přidělány přístěnky, tak že lze říci, jako by jedna rakev spočívala v druhé. Carevna dala tam vrýti příslušný nápis. Dvacet drahých lamp, jež nad rakví jeho visí, dokazuje, jak velice sv. Sergij je ctěn a vzýván. Hned vedle jsou některé památky po zesnulém, jako ornat, epitrachil (štola), dřevěná berla (posoch) a j. I já uctil jsem památku muže jistě zbožného a dokonalého, ale spokojil jsem se pouhým políbením. Lid považoval mne zajisté za laika, snad z Petrohradu nebo Moskvy, nebo katolický kněz v těch místech sotva asi kdy stál; avšak i kdyby byl věděl, kdo jsem, zůstal by lhostejným· leda snad že by mu to bylo trochu zalichotilo.

Z myšlének svých byl jsem vyrušen živým rozruchem: metropolita se blížil. Z domu, asi sto kroků vzdáleného, ubíral se volně, provázen zpívajícím sborem pěvců do chrámu; žehnal lidu v dosti nepatrném počtu se sběhšímu. Žehnání je na Rusi mnohem obvyklejším nežli u nás. Vyjde-li na př. jen archimandrita na ulici, už přicházejí lidé prosit o požehnání; každé políbení rukou doprovází duchovní i požehnáním. Při tom drží žehnající ruku jako v hrsti, a učiniv malý křížek vloží ji do rukou požehnaného, který opět hrstí ji obejme a políbí. Kráčeje do chrámu nepodával archimandrita ovšem nikomu ruky k políbení. Aby byl někdo při žehnání jeho poklekl, jako u nás se děje, nikdy jsem nespozoroval. Rusové vůbec málo klekají; v chrámě jen při zvláštních modlitbách, a i tu vědí o tom jen dobře zasvěcení. Tu pak nezůstávají klečeti, nýbrž jen se na zem vrhnou a čelem dotknou se země. Při bohoslužbě naší konala se právě taková modlitba; můj průvodčí jen jen klesal na kolena. Rusové spíše jen se klaní a žehnají velkým latinským křížem, který však činí od s hora na pravo, levo a dolů. Toto věčné klanění a křižování se při bohoslužbě jakož i vrhání se na zem je pěkné a činí jakýsi dojem mužnosti a síly. Neklekání katolíků před nejsv. svátostí jest ovšem zvláštní. Také na Rusi, čím »moderněji uvědomělý« je lid, tím méně se křižuje, zvláště na ulici před ikonou; mnozí toho už vůbec nečiní.

Církevním hodnostářem může na Rusi býti jen mnich, nebo světský kněz vdovec, ovšem s akademickým vzděláním a s velikou mravní a vědeckou kvalifikací; ale musí pak přijati mnišstvo. Nyní děje se tak velice zhusta. Toto zařízení hoví mnohem více lidské slabosti, nežli evangeliu. Avšak za to stává se přijetí mnišství jinak značnou obětí: mnich nejí nikdy masa, leda v nemoci. Ta nemoc jsou »zadní dvířka«, ale o vcházejícím do chrámu metropolitovi ujistil mne p. Vladimír Karlovič, že by raději umřel, nežli vzal kousek masa do úst. Domnívám se, že je to velmi chvalitebné, když první hodnostář asketismem a přísností života dává dobrý příklad všem jiným. Vcházející metropolita měl skutečně bledou, hubenou tvář askety, dobráckou, více otcovskou než knížecí. Postavy byl malé, chůze dosti již těžké, malé své oči ustavičně mhouřil. Prostá bílá mitra mnišská, nahoře ovální, v zadu se závojem na zad splývajícím, pěkně mu slušela; ale knížecí zjev to nebyl. Berlu měl malou, nahoře ukončoval ji trojzub,

nikoliv berla jako u nás. Zatím co pěvci mniši zaujali svá místa ve zvláštních lavicích v levo a v pravo před ikonostazem, tak že byli rozděleni na dva mohutné sbory, každý asi 40hlasý, jež si odpovídaly, veden byl archimandrita na svůj trůn, aby se oblékl k bohoslužbě. Není to vlastně trůn; je to vyvýšený stupeň kobercem pokrytý, několik kroků před ikonostazem (ikonostaz je asi tam, kde je naše mřížka, dělící presbytář od lodi), tedy skoro uprostřed chrámu. Metropolita čte a říká odtud různé modlitby; sedadla tu vůbec není. Při bohoslužbě, která trvala od 6. do 11. hodin večer, usedl stařičký metropolita jen několikráte na jakousi prostou židlici, kterou mu tam přinesli.

Popisovati průběh této vsjenoční (večerní) bohoslužby, patří více do theologie; proto přidám tuto jen několik všeobecných poznámek. Že taková pětihodinnová pobožnosť není žádnou maličkostí, každý uzná; ale nechť si k tomu přimyslí malinký kostel, lidem nabitý, letní vedro, ani jedinou lavici nebo židli, tisíceré lampy a svíce, ovšem z nejčištší látky, jichž vůně spíše okřívala nežli byla na obtíž, časté vykuřování všech ikon i celého chrámu, ovšem že kadidlem, jehož líbeznou vůni s důstatek v »Obraně« jsem popsal, a tak učiní si slabý pojem o takové večerní bohoslužbě. A přece lid vytrval až na konec. Jaká to víra! Ovšem že krásný zpěv je kouzlem, které vábí. Tu jsem slyšel snad nejhlubší basy v celém svém životě; hluboké »c« ozývalo se každou chvíli. Zpěv ovšem nebyl umělecký, jeho jednotvárnosť unavovala, ale byla i místa, která unášela. Tak když všichni pěvci seřadili se kolem trůnu metropolitského a v pěkné melodii společně opakovali na způsob zpívaných litanií, co předříkávač jim ohlašoval, slyšel jsem věci úchvatné krásy. Ale obdivoval jsem jak neunavnou vytrvalosť předříkávače, tak i pěvců; byla to pro ně obrovská námaha. A námaha ta, ovšem v menší míře, opakuje se den co den.

Neméně rozkošný byl tu i pohled na archimandrity, kteří stáli nejblíže trůnu, dlouhými černými zlatem protkanými plášti až na zem splývajícími jsouce přioděni. Ano, krásný a dojemný byl pohled na ně.

Vše ovšem říká se v řeči staroslovanské a běžné ruské. Toto rozuměl jsem vše, z onoho téměř nic. Ptal jsem se paní vedle mne stojící, rozumí-li všemu; pravila, že ano. Byla to jedna z těch, jež pilně navštěvovaly školu. Avšak, jak mi pravil jistý profesor duchovní akademie, toho, čemu ani vzdělaný Rus nerozumí, je mnoho. U lidu prostého je toho pak ovšem mnohem více, tak že jen části bohoslužby úplně rozumí.

Havlíček učinil kdysi vtip, že navštíví-li cizinec, který jazyka slovanského nezná, ruskou bohoslužbu, se domnívá, že Pán Bůh jmenuje se v Rusku Alexandr Alexandrovič; tak často slyšeti jest modlitbu za cara, carevnu, následníka a celý panovnický rod. Já se tomu ovšem nedivím, vždyť před nedávnem general Kirjejev pravil na slavnosti slovanského spolku v Kijevě, že podstata pravoslaví záleží mimo jiné též v »samoděržavij«, to jest, že absolutismus ruský s církví pravoslavnou podstatně je sloučen. To ovšem není pravda, ale poněvadž takový názor na Rusi převládá, lze aspoň na Rusi snadno vysvětliti ony loyalní modlitby. Vždyť jsou mnozí, kteří pomazání cara při korunovaci mají za zvláštní osmou svátosť. Než o této stránce pravoslaví promluvím jinde.

Po celé dlouhé hodiny, jež bohoslužba trvala (to ovšem nebyla mše sv., nýbrž jen večerní pobožnosť, která po způsobu staré církve na Rusi velice jest oblíbena a koná se nejen každou sobotu, ale i před každým svátkem) měl jsem dosti času, abych prohlédl si chrám. Buďtež zde tedy ještě na konec některé poznámky o něm.

Chrám má pozlacenou střechu a kopuli. Uvnitř rozdělen je sloupy na tři díly. Jako znamenitosti jeho lze uvésti skvostné stříbrné roucho oltářní, svícen a křeslo. Nad oltářem je postříbřený baldachýn. Darochranitelnica (pro chování sv. darů) má podobu archy starozákonní a je stříbrná, vyzdobená drahými kameny a emajlem, silně zlacená. Má nápis, který svědčí, že ji zřídil člen sv. sinoda, metropolita Platon. Svícen je stříbrný a má podobu stromu s větvemi. Je rovněž od Platona.

Ikonostaz dělí, jak známo, kostel na dvě části, asi náš presbytář a loď. Zde je celý vyložen stříbrnými, pozlacenými lístky. Jest jeden z nejúplnějších na Rusi, t. j. má pět řad ikon (sv. obrazů). V prvé nalézají se místní ikony, v druhé (apoštolském) staré novozákonní obrazy, v třetí ikony sváteční (vztahující se na svátky), čtvrté proroků a páté staroruské obrazy. V prvé řadě vynikají ovšem obrazy svaté Trojice, Spasitele a uspenské P. Marie. Tváře a ruce jsou malované, ostatní je z cizelovaného stříbra, které jako plech poněkud od stěny odstává. Obraz sv. Trojice od lidu ustavičně je líbán, před ním koná mnohé poklony a kříže, a diakon první před ním pálí kadidlo. Stříbrný šat je drahocennými kameny posázen. Obraz byl tak ozdoben roku 1600. carem Borisem Godunovým. »Cárskýje vrata«, jimiž k oltáři smí vstoupiti jen kněz, a kudy tudíž i mně byl vchod dovolen, pocházejí z roku 1643., a jsou rovněž bohatě ozdobena. Chovají obrazy Zvěstování P. Marie a čtyř evangelistů.

Nad jižními dveřmi k oltáři je skládací obraz, jak zjevuje se sv. Sergijevu P. Maria, namalovaný na kuse z jeho rakve. Car Aleksej Michajlovič bral ho sebou do války proti Polákům, a od té doby pak často býval brán vojskem do bitev. O jiném obrazu, ikoně archimadrita Michaila, vypravuje se podivuhodná událost z doby obležení lavry Poláky.

Nechci unavovati čtenáře dalšími podrobnosti, leda že ještě dodám, že chrám sv. Trojice nečiní nikterakž dojem architektonicky uměleckého díla, a to už pro mnohé přístavky.

Oddechl jsem si v pravdě, když o jedenácté hodině bylo po bohoslužbě. Chtěl jsem jíti do svého bytu v lavrském hostinci, ale p. Vladimír Karlovič nikterakž nedovolil; musel jsem, ač nerad, chtěj nechtěj přijati pohostinství v akademii. O tom až příště.

(Pokračování.)

Národopisná výstava československá v Praze roku 1895.

Píše Dr. *Antonín Podlaha.*

(Pokračování.)

Jinou podobnou vzácnou památku po sv. Vojtěchu, která chová se v kollegiátním chrámu sv. Václava ve Staré Boleslavi, spatřujeme na výstavě v gotické novodobé skříncе; jest to *rukavice biskupská* z violetových hedvábných nití tkaná, ale stářím již tak sešlá, že zbyly z ní jen některé vetché kousky, jež jinou novější rukavicí z tétéž látky byly podvléknuty. Nejdůležitější částí této rukavice jest široký okraj ozdobený pozoruhodným vyšíváním figurálním. V rámcích podobu čtverlistů majících spatřujeme poprsí Spasitele mezi poprsími sv. Petra a Pavla, což vše velice uměle jest vyšito a zachovalo dodnes barvy dosti živé.[1]) Ve skříncе, v níž uložena jest rukavice sv. Vojtěcha z pokladu Svatovítského, nalézají se ještě tyto vzácné památky po tomto sv. patronu: *prsten s velikým kamenem,*[2]) *dva malé křížky, růženсové zrnko* z jakési perleti, kulička to ve dva tupé konce vybíhající,[3]) a *hřeben* ze slonové kosti. Ozdobný hřeben náležel dříve k náčiní pontifikálnímu. Při oblékání pontifikalií česávali jím přisluhovači biskupa, při čemž se biskup, tak jako nyní při umývání rukou a při oblékání jednotlivých pontifikálních rouch, modlíval zvláštní modlitbu.[4]) Pontifikální hřeben sv. Vojtěcha ozdoben jest krásnou polovypuklinou, představující Beránka Božího v medaillonu, jejž dva andělé drží.[5])

Stářím druží se k památkám těmto *románský kříž* z XII. stol., nalezený r. 1885. při opravě kostela v Bračicích u Čáslavi ve hrobě Lukrecie Bohdanecké z Nečtína († 1612.) Bronzový tento kříž, pokrytý všude překrásnou zelenou patinou a ozdobený modrozeleným, žlutým a červeným emailem, nese mistrné vypouklé vyobrazení Ukřižovaného. Božský klid korunovaného vítěze nad smrtí, souladné vytvoření údů, jakož i umírněnosť umělecká, řadí dílo toto mezi nejvzácnější památky dávné plastiky. Největšího pak effektu docíleno mistrným emailováním břeven křížových.[6])

[1]) Památky archeol. III., 17.

[2]) O tomto prstenu zmiňuje se T. Pešina ve spise *Phosphorus septicornis* na str. 472.

[3]) Ačkoliv ovšem růženec, jímž se ctí především Panna Maria stopadesáti Zdrávasy rozdělenými v patnácte desátků, zavedl na zač. stol. 13. sv. Dominik, přece již dávno dříve odříkávali zejména mnichové různé modlitby, čítajíce je na zrnéčkách růženсových.

[4]) Dle starého pontifikálu Pařížského zněla tato modlitba takto: »Intus exteriusque caput nostrum totumque corpus et mentem meam, Tuus, Domine, purget et mundet Spiritus almus.« Srv. Rohault de Fleury, *La Messe* (článek: Peignes liturgiques) VIII., 167—170. Kathedrální chrám Brněnský chová dva takovéto biskupské hřebeny, jeden z XIII., druhý ze XIV. stol.

[5]) Památky Svatovojtěšské, pokud nalézaly se v pokladu Svatovítském, vypočítává Pešina l. c. str. 507. těmito slovy: »Annulus inauratus, cruculae duae, argentea una, aurea altera cum ss. reliquiis, chirotheca una pontificalis et pecten eburneus.«

[6]) *Klim. Čermák* v *Památkách archaeologických a místopisných* roč. 1885., dílu XIII. seš. 4. str. 145—150., s vyobrazením.

Do doby románské náleží též bronzové *aquamanile* v podobě lva, z Rokytna pocházející a v Pardubickém museu uložené. Románské období umění, jež ve stavební ornamentice, jakož i v ozdobách malířských a vyšívačských rádo užívalo zvířecích postav dílem fantastických, dílem dle přírody nápodobených, vytvořilo také nádobky na vodu, jichž užívalo se k umývání rukou kněžských přede mší svatou, při offertoriu a po mši sv., v podobě malých lvů, orlů, draků, holubic, koňů a p., z jichž otevřené tlamy voda vytékala. Nádobkám těmto říká se nyní »*aquamanile*«, ač by se správněji nazývati měly »*urceolus*«, neboť tak sluly ve středověku, kdežto slovem »aquamanile« označovali tehdy mísku, do níž voda z »urceolu« vytékající se zachycovala. [7])

Do doby gotické spadá již veliká zlatá *patena,* ačkoliv i o ní zbožné podání tvrdí, že náležela kdysi sv. Vojtěchu. [8]) Možná, že stará patena románská v době pozdější opatřena byla úpravou gotickou, v níž se nám nyní jeví. Střední prohloubená část, orámovaná čtyřlistým got. rámcem v ostrých rozích v gotické lilie vybíhajícím, ozdobena jest tepaným veraikonem, jejž dva andělé drží. Široká, plochá obruba ozdobena jest svrchu i ve spodu puncovaným ornamentem a dvojím soustředným nápisem kruhovým při vnějším i vnitřním okraji. Čteme tu v gotické majuskuli: »† Respice mortalis, pro te datur hostia talis: ego immortalis morior, ne tu moriaris; mortem morte domo, ne moriatur homo. † Pro te sum natus, propter te mortificatus.«

K nejcennějším předmětům na výstavě naší náleží velezajímavé *pedum gotické* ze starobylého kláštera Rajhradského. O původu jeho nelze z listin ničeho se dopátrati; byloť teprve asi r. 1850. od tehdejšího opata Viktora Schlossara mezi pohozenými předměty nalezeno, a na radu Dra. Řehoře Volného obnoveno. Nyní užívá se ho při všech větších slavnostech chrámových. Pastorale toto zhotoveno jest z pozlacené mědi. Ladně zahnutý svršek skládá se ze dvou rovnoběžných emaillovaných plátů kovových, jež spojeny jsou kovovými pruty; zevnější strana ohybu ozdobena jest kraby. Ze zmíněných emaillovaných plátů jest jeden modročerný, druhý červený. Na modročerném čte se v gotických minuskulích nápis: »xps vincit. xps regnat. xps imperat,« mezi zlatými niellovanými okrasami lupenovitými. Mezi nápisem tímto vidíme dva anděly velmi dovedně provedené. Plát červeně emaillovaný opatřen jest nápisem: »iesus autem transiens per medium illorum ibat.« [9]) Mezi slovy těmito viděti ptáka, o němž nelze s určitostí udati, je-li to orel či fénix. Oba zmíněné pláty posázeny byly v době pozdější kameny, čímž některá místa nápisu těžko jsou čitelna. Uvnitř záhybu berly nalézá se dvojitá řezba reliefová ze slonové kosti, kteráž na jedné straně představuje korunovanou Matku Boží v ušlechtile majestátním držení těla s Ježíškem na lokti, po jejíchž stranách stojí dva cherubové, držící v rukou zeleně natřené hůlky, jež patrně pochodně mají představovati. Opačná strana ukazuje ukřižovaného Vykupitele mezi dvěma postavami: truchlící

---

[7]) Lanfranc, arcib. Canterburský, píše na př. (epist. I.): «*Urceolus* quid sit, liquide patet, est enim vas superius, unde lavandis manibus aqua infunditur. *Aquamanile* est vas inferius, in quod manibus infusa aqua delabitur.« *Ducange,* Glos. lat. sub verbo »Aquamanile«.

[8]) Srv. P. B. J. Holub v Časopise společnosti přátel starožitností českých v Praze roč. II. (1894.) čís. 3. str. 85.

[9]) Slova tato vzata jsou z evangelia sv. Lukáše, kap. 4., v. 30.

P. Marie a apoštola sv. Jana. Jemné linie obličejů, zvláště na obraze Madonny, správně vytvořené extremity, promyšlená draperie dlouhých a širokých rouch — vše to svědčí o ruce mistrovské, a připomíná živě malířskou školu od Karla IV. založenou, kteráž i mimo Čechy, zvláště pak na Moravě byla činna.[10]) Dle všech známek klásti dlužno toto pedum do druhé pol. XIV. století.

Do doby Přemysla Otakara II. náleží některé části rovně zajímavé jako drahocenné *desky reliquiové* z kláštera Břevnovského, která k uchovávání ramene sv. Markéty slouží. Přemysl Otakar II. válčil r. 1260. s králem uherským Belou IV., i došlo dne 12. července, tedy právě v předvečer sv. Markéty, u vesnice Kressenbrunnu nad řekou Moravou k rozhodné bitvě, v níž Čechové nad Uhry zvítězili. Táboru nepřátelského se zmocnivše, nalezli mezi jinými stkvostnými věcmi také ostatek sv. Markéty, který Přemysl Otakar do Prahy přinesl a chrámu sv. Víta daroval. Dle jiných dějepisců obdržel týž král na památku svého vítězství u Kressenbrunnu od papeže Alexandra IV. rameno, zub a dvě částky z lebky sv. Markéty, jež chrámu Svatovítskému věnoval; když pak r. 1262. dlouhé sucho nastalo, nařídil biskup Pražský Jan III. průvod s ostatkem (ramenem) sv. Markéty do nedalekého chrámu Břevnovského. I vydala obloha kýžený déšť. Na vděčnou památku tohoto vyslyšení ponechán jest sv. ostatek v chrámě Břevnovském.[11]) Rámě sv. Markéty bylo zajisté již tentokráte chováno v relikviáři, z něhož, jak se zdá, pocházejí čtyři medaillony se symboly evangelistů, průhledným emailem přetažené.[12]) V nynější své podobě jeví se Břevnovský relikviář jakožto deska určená pro »plenarium« nebo »liber plenarius«. Byly to relikviáře v podobě knihy bohatými deskami opatřené, v níž se ostatky svatých spolu s památnými na ně se vztahujícími spisy chovaly. Deskovitý relikviář obklopen jest pozlaceným rámcem, jenž posázen jest nebroušenými kameny a ozdoben ve čtyřech rozích zmíněnými již medaillony, uprostřed levé strany emailovaným znakem opatství (břevno), uprostřed pravé strany erbem konventu (v modrém poli tři šikmá bílá břevna, z nichž prostřední širší se třemi červenými růžemi) a uprostřed strany dolejší konečně znakem zemským. Prohloubené pole střední dělí se po délce ve tři kolmá pole, z nichž obě postranní obsahují po čtyřech reliefech z perleti řezaných pod gotickými baldachynky. Vždy dvě a dvě řezby z pravé a levé strany vzájemně se doplňují: v poli svrchním v levo archanděl Gabriel, v pravo P. Marie u pultu klečící, představují dohromady Zvěstování P. Marie; v dvou následujících polích jest v levo bičování, v pravo smrť na kříži; v pořadí třetím spatřujeme na levé straně Narození Páně, na straně pravé Klanění tří králů, a v posledním konečně pořadí po dvou evangelistech s každé strany. Ve středním kolmém poli ohraničeném na obou

---

[10]) *Ritter v. Wolfskron* v Mitth. d. Central-Kom. 1857., str. 259., s vyobr. na tab. X.; Lind, *Ueber den Krummstab*, Wien 1863., str. 48.

[11]) P. B. J. Holub O. S. B., »Odkryté poklady« str. 14—15.

[12]) Medaillony tyto upomínají na jemně emaillované symboly evangelistů na noze Řezenského kříže českého. Z toho dá se souditi, že medaillony Břevnovského reliquiáře také za času Přemysla Otakara II., nebo aspoň ve 2. pol. 13. stol., nejpozději však r. 1306. byly pracovány; není pravděnepodobno, že byly od opata Bavora, jenž tak mnoho stkvostů pro klášter zakoupil (Srv. *Emler*, Regesta čís. 2752.), Břevnovu zjednány. *Neuwirth* str. 465.

stranách baldachýnky a ve středu obroučkem opatřeném jest místo určené pro skleněný válec s ramenem sv. Markéty. Nynější svou podobou hlásí se relikviář tento do druhé pol. XIV. stol. [13]) Dle nápisu na čtyřech bočních stranách relikviáře dal jej sakristán Václav r. 1406. nově upraviti.

Z mnohých velecenných památností z doby Otce vlasti, Karla IV. v pokladu Pražského domu chovaných, zapůjčena byla výstavě naší *onyxová miska,* kteráž budí dvojí interess: jestiť jednak již vyhloubený onyx převzácnou řídkostí, a jednak i zlatnická úprava misky jest výborná. Nad spodním okrajem podlouhle oblé nohy táhne se úzká galerie s vyvstávajícími gotickými čtyřlisty. Hořejší plocha nohy vystupuje hladce v krk a jest na spodním okraji svém tímto nápisem v gotických majuskulích obklopena: »† A. D. MCCCL jubileo Carolus, Romanorum sep. augustus et Boëmiae rex, Pragen. Eccle. ad usum infirmorum hunc ciphum onichini lapidis donavit.« Tento nápis tvoří zároveň ušlechtilý ornament. K noze přinýtovány jsou čtyři malé štítky s jednohlavým orlem říšským a s českým lvem. Na tomto 5 cm. vysokém podstavci spočívá drahocenná 7 cm. hluboká onyxová miska, nahoře stříbrným pozlaceným kruhem olemovaná. Čtyři obroučky spojují tento kruh s podstavcem. K čemu bylo této nádoby užíváno, o tom poučuje nás inventář Pražského dómu z r. 1354., kdež čteme: »Item cyphus onichinus cum pedo argenteo deaurato pro infirmis et pro communicantibus in parasceven deputatus«, t. j. bylo v ní podáváno kommunikantům víno ke spláchnutí sv. hostie po přijímání. [14])

Bohoslužebnými nádobami z doby gotické opatřena jest výstava letošní s dostatek. Ze století XIV. jsou tu *monstrance* z Husince, Rokycan a Mělníka, vesměs bronzové a tvaru celkem stejného; na noze, dole z několika lupenů kruhovitě zakončených složené, a nahoře v šestihranný, uprostřed architektonickými kapličkami obklopený stonek přecházející, nalézá se několika opěráky v široké ploše sestavenými flankovaná schránka na Nejsvětější s kruhovou basí a svrškem, jenž šestihrannou věžovitou (zpravidla prolamovanou) helmici nese. Osudy svými zajímavá jest monstrance Mělnická, která nalezena byla r. 1888. při stavbě mostu Mělnického přes Labe, a to při úpravě půdy pro základy pobřežního pilíře v prastaré ve skále vytesané, avšak značně zanešené studni, která dle všeho ve středověku v podhradí usedlým obyvatelům vody poskytovala. [15]) Z téhož století jsou vystaveny dvě z bronzu lité *kaditelnice*, z nichž jedna jest majetkem musea v Litomyšli, druhá pak pochází z bývalého kláštera Sázavského. Kaditelnici tuto koupil r. 1786. spolu s *monstrancí* (rovněž vystavenou) Karel Josef z Bienenberku ze zrušeného kláštera sv. Prokopa v Sázavě, jsa tehdáž jakožto hejtman kraje Kouřimského vykonavatelem zrušovacího rozkazu, a uložil je v kapli v zámku svém na Hrádku u Jílového zřízené, kdež dosud se chovají. [16])

[13]) Essenwein, »Die archäologische Ausstellung des Vereines Arkadie in Prag« v Mitth. d. C.-C. 1861., str. 280; K. Vl. Zap, »Relikviář s ramenem sv. Markéty v Břevnově« v Pam. arch. II. str. 223. a 224. (s vyobr.); Mikovec, »Photographisches Album böhm. Alterthümer«; K. B. Mádl v Pam. arch. XIV. str. 179.

[14]) Mitth. der C-C. 1869. str. 20; Method II. (1876.) str. 57.

[15]) Pam. arch. XIV. 264.

[16]) Pam. arch. I., 208.

Dříve než přikročíme k předmětům století XV., jest se nám zmíniti o několika památkách v oddělení církevním vystavených, jež sice nenáleží mezi nádoby bohoslužebné, nicméně však vzácnou cenou archeologickou a historickou se vyznamenávají. Jest to především vzácná relikvie: část *drátěné košile s límcem drátěným* na obrubě zlatými kroužky ozdobeným, kterouž dle podání sv. Václav nosíval. Vzácná tato památka uvádí se ve smlouvě biskupa Pražského Jana z r. 1333. (Emler, Regesta III. 776.) a v inventáři z r. 1354. pode jménem »lorica s. Wenceslai.« Dále jsou tu tři předměty, jichž vystavení vyvolalo v obecenstvu nedorozumění, jakoby na výstavě byly vystaveny korunovační klenoty české. Jsou to totiž: *koruna, žezlo a říšské jablko* nalezené r. 1870. v hrobě krále Rudolfa I. († 1307.) při restaurování chrámu Svatovítského. Koruna skládá se z osmi plochých kusů z tenkého stříbrného pozlaceného plechu, z nichž čtyři vybíhají v gotické lilie (fleurs de lis) a čtyři ve kříže; části s liliemi střídají se s částmi s kříži. Jednotlivé plochy těchto částí ozdobeny jsou větvovitým ornamentem. Části tyto spojeny jsou nad hlavou křížovitě položenými obroučky, na nichž tam, kde se křižují, jest malý kruhový plíšek, v nějž vytlačen jest velmi pěkný relief, představující pozdravení andělské. Žezlo jest ozdobeno nahoře třemi vzhůru stojícími a třemi dolů zahnutými dubovitými listy, z nichž tři vzhůru stojící svírají malou kuličku. Říšské jablko, v podobě stlačené koule nahoře plochým křížkem ozdobené, zhotoveno jest rovněž ze stříbrného plechu. Jakkoliv královské odznaky tyto, k ozdobení mrtvoly určené, na první pohled jsou až směšně skrovny oproti skutečným klenotům korunovačním, mají přece značnou cenu i jakožto výrobky umělecké, i jako starožitnosti. Nad to tvar koruny vybízí ke konklusi, že snad nápodobena tu jest tehdejší skutečná královská koruna česká, jejíž podoba nám jinak jest málo známa.[17]) (Pokračování.)

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Pokračování.)

VIII.

Odbor filosoficko-paedagogický.

Jan Oliva, kaplan v Cerekvici, zaslal výboru družstva před poslední valnou hromadou návrh, aby se zřídil při družstvu odbor filosoficko-paedagogický. Výbor zvolil za referenta pro valnou hromadu redaktora »Vychovatele«, jenž v této schůzi návrh přečetl, odůvodnil a k přijetí doporučil. I usnesla se valná hromada zříditi při družstvu odbor filosoficko-paedagogický, a udělila

[17]) Domnělou podobu staré koruny královské na základě příslušné literatury popisuje Legis-Glückselig, Illustrirte Chronik von Böhmen, II. 360—361. — Srovnej Mitth. d. C-C. 1871., str. 86 a násl.

výboru právo, aby vypracoval odborový řád, věnovala mu potřebnou dotaci zároveň pak ustanovila předsedou odboru starostu družstva a místopředsedou redaktora »Vychovatele«, Františka Pohunka.

Dne 14. března přednášel místopředseda odboru ve výborové schůzi odborový řád, který jsme před tím spolu vypracovali. Řád ten byl jednohlasně a bez debaty schválen; odbor vstoupil toho dne v život. Jeho znění přinesly »Čech« a »Vychovatel« a dnes uveřejňujeme jej též my ve »Vlasti«. Zní takto:

§ 1. Valná hromada družstva Vlasť ze dne 31. ledna 1895. uzavřela zříditi při družstvu Vlasť odbor filosoficko-paedagogický.

§ 2. Účelem filosofického-paedagogického odboru jest: pěstovati všecka odvětví paedagogiky v duchu náboženství katolického a zdravé, křesťanské filosofie; probírat otázky filosofické, a to hlavně potud, pokud zasahují do paedagogiky.

§ 3. Členy filosoficko-paedagogického odboru jsou: *a)* členové družstva, kteří chtějí se obírati otázkami filosoficko-paedagogickými ve smyslu § 2.; *b)* i jiné osoby, mužové i dámy, byť nebyli členy družstva, pokud chtějí pracovati v odboru pro dosažení jeho účelu, v § 2. vyznačeného.

§ 4. Předseda družstva Vlasť jest zároveň předsedou odboru a dbá toho, by jeho členové zachovávali řád odboru. Místopředsedou je valnou hromadou jmenován redaktor »Vychovatele«, František Pohunek, jenž zastává předsedu, je-li tento zaneprázdněn, nebo poděkoval-li by se.

§ 5. Správu a řízení odboru vede mimo předsedu a místopředsedu šest členů. Pět z nich voleno jest ode všech členů odboru na jeden rok; z těchto pěti členů však musí nejméně dva býti členy družstva. Šestého člena správy jmenuje výbor družstva Vlasť ze svého středu.

§ 6. Správa odboru volí ze sebe jednatele.

§ 7. Správa odboru koná schůze: *a)* užší, k nimž má přístup jen předseda, místopředseda a šest členů správy; *b)* širší, jichž se může súčastniti každý člen odboru; *c)* konečně může pořádati veřejné přednášky z oboru filosoficko-paedagogického, nebo jen spolkové, k nimž mají přístup jen členové odboru a jimi uvedení hosté.

§ 8. Správa odboru smí volně hospodařiti s penězi od družstva Vlasť jemu každého roku vykázanými. Členové odboru zvláštního příspěvku neplatí. Výkaz příjmů a vydání musí býti uveřejňován ve výroční účetní zprávě družstva.

§ 9. Usnesení správy odboru jsou platná, jsou-li přítomni nejméně čtyři členové její.

§ 10. Valná hromada družstva Vlasť může odbor filosoficko-paedagogický, kdyby účelu svému nevyhověl, zrušiti.

Výbor ustavil se ve zvláštní schůzi, konané dne 24. dubna. Tvoří jej dva redaktoři, jeden kaplan, dva samostatní katecheti a dva učitelé. Jméno místopředsedy známe; jednatelem jest Fr. Halbich, katecheta na Smíchově. Výbor odboru vydal o svém konstituování zvláštní prohlášení, jež bylo uveřejněno v »Hlasu«, »Čechu«, »Večerních Novinách«, ve »Vlasti« a ve »Vychovateli«, kterýžto poslední list byl zvolen orgánem odboru.

Ve druhé schůzi byl ustanoven program pracovní takto: »Odbor filosoficko-paedagogický bude sobě všímati vůbec všech zjevů v oboru paedagogiky a filosofie; najmě pak: 1. bude pořádati přednášky *a)* pro členy, *b)* pro nečleny; 2. bude si všímati literárních novinek paedagogických a filosofických, především domácích a pokud bude lze, i zahraničních; 3. bude podávati krátké referáty o zvláště pozoruhodných. nebo jinak důležitých článcích, otištěných v listech odborných, domácích i cizích; bude sobě všímati také učebnic a čítanek, podobně i spisů pro mládež; bude, pokud možno, půjčovati členům svým též pomůcky

ku pracím aneb je aspoň upozorňovati, odkud by mohli k ohlášeným pracím svým látku čerpati.

Odbor konal celkem dosud čtyři schůze; praktický výsledek práce jeho jest ten, *a)* že pořádal dne 19. června veřejnou přednášku, již konal Dr. Eugen Kadeřávek, řádný profesor české bohoslovecké fakulty. Mluvil o atheismu čili neznabožství vůbec, při čemž zároveň ukazoval k tomu, jak by atheismus ve školách, ať jakýchkoli, nutně musil působiti zhoubně; a *b)* že vystoupí na venek dne 12. srpna t. r. veřejnou schůzí, jak jsme již v červencovém čísle »Vlasti« oznámili. Zastupuji v odboru družstvo Vlasť, i vynasnažím se, aby družstvo snahy odboru všemožně a úsilovně podporovalo.

Tím jsem popsal vnitřní zařízení ve družstvu Vlasť. Zbývá zříditi jen ještě odbor literární, a celá organisace bude doplněna. Snad i tento odbor brzy povstane; stane-li se tak, jest naše činnosť zaokrouhlena a zacelena; a pak ovšem bude jen třeba, aby každý odbor pilně pracoval k svému cíli a vyplnil svůj úkol, směřující k blahu církve a našeho sv. náboženství.

Řekl jsem již, že jest každý časopis družstva úplně samostatný; tolikéž jest mi říci také o odborech; pracuje-li odbor v mezích řádu, který mu družstvo vypracovalo, jest mu ponechána úplná volnosť činnosti i rozvoje, takže jest ve družstvu Vlasť a jeho odborech autonomie v nejlepším významu toho slova provedena.

IX.

Poměr Vlasti k Slovensku, Lužici, Slezsku, a Moravě a vůbec k celému Slovanstvu.

Na gymnasiu v Jindřichově Hradci, kdež jsem kolem let sedmdesátých studoval, byl vlastenecký duch mezi studující mládeží hluboce zakotven a téměř všeobecně rozšířen. Vlastenecký básnický zápal Jaroslava Tichého, gymn. profesora, jest věrným ohlasem těch myšlének, jež jsme tehdy na tomto staroslavném gymnasiu v srdcích chovali; jeť Jaroslav Tichý rovněž chovancem Jindřichohradeckého gymnasia; také slovutný učenec Dr. Ant. Rezek jest žákem tohoto ústavu. Již jako quartáni čítali jsme politické noviny, a tu se pamatuji, že jsme žalem slzeli, když uherská vláda zavřela Slovákům jejich gymnasia. Mně zvláště na srdci ležely tři opuštěné větve slovanské: Slovensko, Lužice a Rakouské Slezsko. Řídě se tímto citem, rozšířil jsem za svých seminářských studií, když jsem byl členem Pohádkové komise, odboru lit. a řeč. spolku »Slavie«, sbírání lidového materialu a hlavně prostonárodní poesie i na Lužici, Slezsko Rakouské a Pruské (pokud tam žijí Čechové) a Slovensko. S mnohými vzácnými osobami z těchto zemí, jako na př. s farářem Cyprianem Lelkem z Pruského Slezska, nyní již zemřelým, jsem se dopisováním stýkal. Nejvíce materialu sebrali jsme na Slovensku — a něco z něho jsme také v publikacích Pohádkové komise vydali — slušně písní i v Lužici i v Rak. Slezsku. Stav se redaktorem »Vlasti«, umínil jsem si, že těmto třem kmenům budu věnovati nepřetržitou pozornosť.

1.

Mým snahám o Slovensko vyšel vstříc Tóma Šmýd, nyní farář ve Zborovicích na Moravě, dříve ve Slezsku, jenž na Slovensku delší dobu bydlel a tamní poměry z autopsie poznal. Napsal do »Vlasti« řadu důkladných článků o literárních a kulturních poměrech uherských Slováků. Letos ochuravěl, a proto jeho vzácných rubrik o Slovensku ve »Vlasti« postrádáme. Chtěje vejíti se slovenským duchovenstvem v těsnější spojení, objednal jsem si asi před osmi roky všecky slovenské katalogy kleri a »Vlasť« jsem na Slovensko rozeslal, ale valně jsem nepochodil.

2.

R. 1887. zašel jsem si do Lužice a bydlel jsem v Kněžském domě v Budyšíně. Zvěčnělý vůdce lužických Srbů, Michał Hornik, provedl mne po širokém okolí Budyšína; navštívili jsme rolnické statky, jeden klášter a katolické a protestantské fary. Tam jsem poznal i nástupce Horníkova na lužické faře v Budyšíně, Jakuba Skálu. Ale oba tito pánové byli pracemi tak zaměstnáni, že nám do »Vlasti« o Lužici ničeho psáti nemohli, ač jsem je za to často a důtklivě prosil. Teprve loni získal jsem pro »Vlasť« alumna semináře Litoměřického, jenž se uvolil psáti o literatuře a kulturním vývoji lužických Srbů. Tento nadaný jinoch zajel si letos po ordinaci do Lužice, aby tamní poměry seznal a životopis † Michała Horníka, jejž pro XII. ročník »Vlasti« připravuje, si doplnil.[1]) Že práce našeho p. referenta i v Lužici jest uznávána, o tom svědčí drobná zpráva: »Vlasť u lužických Srbů«, v tomto čísle uveřejněná.

3.

Zvláštní pouto přízně víže mne k Rak. Slezsku. Opavský Týdeník odebírám již přes dvacet let a boj a zápasy slezských Čechů a kulturní jejich vývoj stopuji již od studií gymnasialních. O Slezsku jsme jednali často i ve výboru družstva a udělovali jsme z pokladny družstva po několik let po 10 zl. na stavbu českého gymnasia v Opavě; nyní již po několik let poskytujeme 50 knih a po 10 zl. ročně Spolku na zakládání katolických knihoven v Opavě. Něco knih jsme zaslali také do Pruského Slezska.

4.

S Moravany udržuje družstvo od počátku srdečné styky. Knihovny i brožury rozdělujeme stejně do Čech i na Moravu a slavností vynikajících Moravanů (Vl. Šťastného, Dr. Jos. Pospíšila a jiných) používáme k tomu, abychom vyjádřili upřímnou snahu po společném a silném spolupůsobení. Z té příčiny dali jsme zapsati družstvo za člena dědictví sv. Cyrilla a Methoda a většina nás z výboru podobně jsme učinili. První podporu z fondu pro katolické spisovatele obdržel Moravan — nyní učitel; první půjčku z družstva obdržel literární časopis moravský; první dar ze socialního fondu obdržel zase list moravský, a konečně první dar na pomník zasloužilého muže zaslán byl na Moravu — samé to důkazy, že v družstvu nehledíme na hranice, které nás dělí, nýbrž na společný prospěch katolické věci. Když naši předáci, pp. Dr. R. Horský a Tom. Jiroušek, chtěli pořádati křesťansko-socialní sjezd v Litomyšli, zajeli si nejdříve do Brna a zabezpečili si spolupůsobení Moravanů. I prvního sjezdu katolického v Brně rádi a ochotně jsme se súčastnili, a když jsem potom po Moravě a po Slezsku cestoval, seznal jsem, že se i tam naše družstvo u většiny duchovenstva — aspoň kde jsem pobyl — těší upřímným sympatiím. Protokoly a všichni členové výboru družstva — bývalí i nynější — jsou toho svědky, že jsem to byl především já, jenž k těmto stykům při každé vhodné příležitosti nabádal. Je toho třeba připomenouti a důrazně to vytknouti zvláště nyní, že tato tradicionelní zásada byla pěstována ve družstvu, hlavně ode mne, po celých jedenáct let, co družstvo trvá. Konečně připomínám, že se chystám r. 1896. popsati a tiskem vydati »Zásluhy moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, spolků a časopisů, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech.« O material k tomu účelu prosím.

[1]) Pozn. Referent tuto zmíněný píše také poučné dopisy o Lužici do královéhradecké »Obnovy«.

5.

Co se týká ostatních Slovanů, tedy polské záležitosti obstarává ve »Vlasti« universitní profesor. Na počátku července poctil naši redakci vzácnou návštěvou polský učenec hr. Badeni, člen Tovaryšstva Ježíšova; prohlédl si redakci, administraci a expedici a všecky naše členské i zápisní knihy, a z řeči jeho jsem seznal, že ho péče naše o polské písemnictví velice těší. Napíše prý do Przeglądu powszechnego vzpomínky ze své návštěvy v Čechách, hlavně na Národopisné výstavě.

O Rusku nám podá hojně materialu i v budoucích ročnících »Vlasti« koop. Fr. Žák, jenž jest s tamními katolíky ve stálém literárním styku.

V Korutanech žijící provisor Fr. Štingl obstarává ve »Vlasti« záležitosti jihoslovanské; specielní literární zjevy v Bosně posuzuje prof. Jan Třeštík ze Sarajeva. Letos konečně přiučí se referent literatury Lužické řeči rusínské a bulharské, čímž budou ve »Vlasti« všecky slovanské literatury zastoupeny.

X.

Poměr družstva Vlasť k učitelstvu.

To jest věru divný zjev: družstvo Vlasť kráčí přísným katolickým směrem, učitelstvo jest převahou směru protiklerikálního, a přece panuje mezi družstvem a slušnou částí učitelstva přátelský poměr.

Řídící učitel jest třetím nejstarším členem našeho výboru; hlavním spolupracovníkem »Vlasti« jest učitel, hlavním spolupracovníkem »Vychovatele« jest rovněž učitel, tři učitelé pracují v naší administraci, a co se členstva týká, jsou z učitelského stavu zakládajícími členy družstva tyto učitelky a tito učitelé: M. Zdeňka Brtnická, učitelka v Košířích. Eliška Bulířová, učitelka v Praze. Anna Čermákova, učitelka v Třebechovicích. Albína Fortýnova, učitelka na Klecanech. Marie Hlavínová, učitelka na Kladně. Mat. Králová, učitelka francouzského jazyka v Praze. J. Krunertová, učitelka v Praze. Jos. Kuffnerová, říd. učitelka v Ženském výrobním spolku v Praze. Aug. Rozsypalova, učitelka v Blovicích. M. Jos. Strahlova, učitelka v Praze. Marie Worlová, odborná učitelka u sv. Tomáše v Praze. Karel Cicvárek, učitel v Lidicích. Vojt. Černý, učitel ve Žďáře. Fr. Jiří Dlouhý, ředitel měšť. školy v Dobrušce. Josef Flekáček, učitel v Žižkově. Fr. Jelínek, učitel v Maloticích. Aug. Kitzberger, řídící učitel v Čečelicích. Václav Laňar, ředitel obec. dívčí školy v Chlumci nad Cidl. Ant. Martinovský, učitel v Bráníku. Josef Mazanec, učitel na Smíchově. Josef Moudrý, učitel v Bělici. Václ. Němeček, učitel v Žižkově. Karel Podzemský, řídící učitel v Davli. Václ. Procházka, učitel v Praze. Karel Skultéty, řídící učitel v Šestovicích. Václav Špaček, řídící učitel v Košátkách. Fr. Tater, učitel v Turnově. Tom. Tichovský, řídící učitel na odpočinku v Žižkově. J. Váňa, učitel v Habrech. Václ. Vaněk, řídící učitel v Bezně. Al. Brynych, učitel ve Vápně. [2])

Mezi dvěma tisíci členy není to sice počet veliký, ale hledíc k ostatním různým stavům občanským, jest poměrně učitelstvo ve družstvu nejlépe zastoupeno. Jaké jsou toho příčiny? Kněží a učitelé jsou často pokrevní přátelé, i byli takto mnozí učitelé upozorněni na naše časopisy, a tyto byly jim buď předplaceny, nebo sami si je předplatili. Nad to faráři a kaplani dávají naše listy čísti učitelům a učitelkám, s nimiž ve škole působí. Mnozí učitelé píší do »Vlasti«

[2]) Pozn. Ze středních škol jsou členy družstva: Václ. Petrů, gymn. ředitel, a profesoři: Jan Kalivoda, Dr. M. Kovář, Jan Šauer z Augenburku, Fr. Rypáček, Jan Třeštík, Jos. Vávra a Fr. Zdráhal.

a ještě více do »Vychovatele«. Takto přicházejí naše listy ve známosť širokých kruhů učitelských, které je z vlastního názoru seznali a k nim přilnuli.

K dvojímu proudu, »Vlasti« a »Vychovateli«, jimiž působíme ve stav učitelský, přistoupila »Rajská Zahrádka«, řízená členem výboru našeho, p. říd. učitelem Václavem Špačkem. Do »Rajské Zahrádky« píší skoro výhradně učitelé, kteří se tím rovněž s námi sbližují. I vyvinul se takto velice přátelský poměr mezi družstvem a částí učitelstva, čili mezi kněžstvem a učitelstvem; doufáme a očekáváme, že tento proud půjde dále a dále a že bude ku prospěchu i nám i sdruženému s námi učitelstvu. [3]) (Dokončení.)

LITERATURA.

FRANCOUZSKÁ.

Le Japon (Japán). V měsíci květnu vydal nejmenovaný misionář spis pod názvem »Le Japon« v 8°. o 194 stránkách na pěkném papíře s četnými vyobrazeními. Cena 1 frank 50 centimů. Před 25 lety byl Japán málo znám; znaliť jsme toliko jeho papír, jeho porcelán a — jeho mučenníky. Od té doby (od r. 1868.) následkem spiknutí v paláci vyšel Mikado ze světského klášternictví a immobilisoval svůj národ na způsob čínského — a svěřil komisi francouzských důstojníků péči o zorganisování své armády. Že žáci učinili česť svým učitelům, jest nyní všeobecně známo. Mikado začal se pojednou přehorlivě zajímati o civilisací evropskou, kterouž si šmahem osvojil; zařídiľ po našem způsobu finance, soudnictví, administraci, ba dovolil i snášelivosť jednotlivých náboženství — toleranci kultů, kteráž jest, nastojte, lepší a úplnější v Yokohamě než v Paříži — a kteráž dovolila Lvovi XIII. zříditi tam katolickou hierarchii! Západ obdivuje již více než šest měsíců Japán a neví ani, má-li více obdivovati vzdělanosť japánských důstojníků nebo houževnatosť japánských vojínů. Hotovosť čtyř set millionů Číňanů byla přemožena desetkrát slabším vojskem japánským a Japán jest nyní před očima celého světa rekem nové doby. Že se právě katoličtí vojíni japánští nejvíce vyznamenali, jest z denních zpráv známo. Nové toto dílo nejmenovaného spisovatele-misionáře vysvětluje, co Japán je (qu'est-ce que le Japon) a má pro nás tím větší důležitosť, jelikož jest až posud jediným dílem, jež nás na západě s Japánem důkladně seznamuje a jelikož pochází z péra katolického misionáře.

La Corée (Korea), jest druhým spisem nejmenovaného katolického misionáře. Korea, jež zavinila válku mezi Čínou a Japánem, jest nám velmi málo známa. Není tomu ještě ani dvanáct let, co její přístavy Evropanům se otevřely. Leč katoličtí misionáři neočekávali vůbec hned tak dovolení, aby tam směli přinést Evangelium a usazovali se tam tajně. Až do roku 1866. nikdo z nich se nevrátil povědět nám, co se tam děje; byliť všichni zaplatili životem svou svatou odvážlivosť. Nový tento spis odhaluje tedy věci nám dotud neznámé. Na 90 stranách jest pověděno vše, co se může sděliti o této zemi, jejích obyvatelích, společenském životě, zařízení, atd., jakož i o její závislosti na dvou národnostech, jež se hádají o panování nad ní, dále jest pojednáno o její vztazích k mocím na západě atd. Též i toto druhé dílo nejmenovaného misionáře jest důkladné, zajímavé a časové. Spis v 8° o 192 str. s četnými vyobrazeními a na pěkném papíře stojí taktéž 1 frank 50 centimů. Josef Šeřík Vitínský.

Le Docteur Angélique, **Saint Thomas d'Aquin**, par le chanoine Jules Didiot, velká 8°, illustr. cena 5 franků. Kanovník Didiot, profesor katolické

[3]) Pozn. Jest přirozeno, že liberalnímu tisku učitelskému je tento poměr trnem v oku. »Školský Obzor« v Roudnici ku př. škodolibě zaznamenává každého nového člena a každý dar na naše fondy ze stavu učitelského.

fakulty v Lille, jest již ode dávna thomistou. Dříve ještě než Lev XIII. čest vrátil filosofii scholastické, byl již žákem Anděla Školy. R. 1874. napsal: »Proč přerušila Evropa spojení s tradicemi tohoto nevyrovnatelného mistra, a hledala pokrok na cestách nových a nebezpečných?« Želel záhuby socialní, způsobené úpadkem filosofie, ale těšil se tím, »že světlo, jež Bůh 4. března 1274. přijal na oblohu Církve, ještě může rozptýliti temnoty a oživiti vyprahlou poušť naší doby.« Naděje tato se uskutečňuje. S úctyplnou radostí skládal autor tuto knihu k oslavě sv. Tomáše. Jakkoli zaujat jest Didiot pro svého miláčka, nezapomíná přece požadavků kritiky. Jeho biografie mladého hraběte Aquinského, který stal se knězem řádu kazatelského, nemá do sebe nic legendárního; jest to historie, ale historie dosti, ať tak díme, bouřlivá, plná živých dojmů. V posledních kapitolách jest autor volnější, neboť v nich obírá se oceňováním učení, posuzováním methody, konstatováním vlivu sv. Tomáše. Ať ukazuje na sv. Tomáši souhlas víry s vědou, ať charakterisuje jeho filosofii, v dobrém smyslu školou ji nazývaje; ať objevuje výbornosť jeho theologie, která nejen dokazuje, ale i hájí pravdu; ať vykládá aesthetiku sv. Tomáše a její vliv v oboru věd a umění; ať studuje jeho zásady o moci a vládě státní, — vždy dokazuje, přesvědčuje nás a líbí se nám; z celého spisu vychází na jevo velikosť sv. Tomáše i moudrosť Lva XIII., který tuto svíci opět na svícen postavil. Také illustrace jsou zajímavé; jest tu několik podobizen světlových dle nejlepších mistrů, místa, kde přebýval, autografy, atd. a více reprodukcí znamenitých obrazů vztahujících se k událostem z jeho života. Vojtěch Kameš.

CHORVATSKÁ.

Mohamedánští básníci. V posledních několika letech objevují se v periodických chorvatských časopisech mladí básníci z Bosny, kteří hned z počátku vzbudili na sebe pozornosť. Čtenářstvo všímalo si jich zvláště proto, že bylo zvykem diviti se všemu, co pochází z Bosny. Tito mladí básníci jsou většinou — Mohamedáni. V dřívějším čase psali bosenští básníci jazykem tureckým a ne jedním znamenitým dílem obohatili turecké písemnictví. Avšak mladí synové Bosny, vychovaní novým duchem, hlásí se k rodu chorvatskému, takže může se dnes v Bosně mluviti o mladém a novém hnutí na poli písemnictví. — Chorvatské čtenářstvo jest již syto dnešního literárního směru, který jest osvěcován a zahříván pouze západním sluncem; každý jest přesvědčen, že potřebí poněkud více života, více nových změn. A Chorvati jsou právě tak šťastni, že se jejich literatura může přiblížiti k východu, aby od něho přijala novou sílu a svěžest. V zemích Bosně a Hercegovině, které byly celá čtyři století v ustavičném styku s východem, žije mocný chorvatský živel, jenž přijal dosti východních zvyků v privátním životě a v kroji. Domácí synové studovali na východě a tam se seznámili s písemnictvím arabským, perským a tureckým, než, pro chorvatský národ tyto jejich studie zůstaly až dosud bez úspěchu. Nyní však, kdy se na Bosnu a Hercegovinu hledí zcela jinak nežli dříve a mnoho se od nich očekává, doufají Chorvati, že jejich písemnictví s této strany se osvěží. — Mladých mohamedánských spisovatelů jest již hezká řada; jsou to: Riza beg Kapetanović, Osman beg Stahć, Ibni Mostari, Hariri, Haziz a nejmladší z nich Safvet beg Bašagić Redžepašić (pseudonym Mirza Safvet), který jest teprve 24 let stár. Narodil se v Nevesinju v Hercegovině 12. dubna 1870. a teprve předloni vystoupil na veřejnost se svými básněmi. Jeho »Ašiklija« a »U Harabatu« jsou pravé perly východní poesie. Překládá též z perštiny, hlavně básníka Hafize.

Majka u radu za Boga i Hrvatsku, dar hrvatskim ženama. Poklanja Ivan Nep. Jemeršić, župnik. Zagreb 1894. Ciena 50 noč. Str. 118.

»Matka v práci pro Boha a Chorvatsko« jest název řečeného spisu, který chorvatským ženám podává p. farář Jemeršić. Účel, který měl p. spisovatel před očima, píše tuto knihu, jest zajisté krásný, chce totiž chorvatské ženy poučiti, jak mají své dítky vychovati pro Boha a vlasť. Velmi pěkné jest přirovnání učitele k největšímu umělci. Podám je tu, abych ukázal, jakým duchem jest knížečka psána. Spisovatel praví: »Veliké cti a slávy požívají u vzdělaných národů velicí umělci, jako malíři, sochaři, básníci a j. Než, pohleďme blíže na jejich práce. Každé dílo jest utvořeno z nějaké látky, teprve neobyčejný umotvor z takové látky nazývá se uměleckým dílem; čím je látka lepší, čím duchaplněji zpracována, tím jest i cena díla větší. Sochař stal se proto umělcem, poněvadž

z obyčejného beztvárného kamene umí udělati krásné sochy; malíř jest proto umělcem, že na kusech plátna často i jedovatými barvami dovede namalovati luzné obrazy. Beztvárný kámen, plátno, barvy atd., vše to jest látkou velikých a proslavených umělců. — A co má říci o vychovatelském umění, jehož látkou jest — duše, obraz Boží? Každé umění jest proti umění vychovatelskému nepatrný prášek. Pohleďme jen na zlatníka, jak s chvějící se rukou vkládá drahokam do roztaveného zlata . . . .! Jak by neměl se chvěti ten, jehož úkolem jest zanášeti se s největším drahokamem — lidskou duší?« — —

Mrtvoj majci — posvetio Rikard Katalinić — Jeretov. Zagreb, 1894.

Skoro všechny jihoslovanské listy tuto sbírku básní velmi chválí. Jest to druhá sbírka velice nadaného chorvatského básníka Katalinića. Katalinić není pouze talentován, ale jest i neobyčejně plodný a pilný. Skoro každý chorvatský list čítá jej ku svým spolupracovníkům; často i více listů zároveň téhož dne vycházejících přinášejí jeho příspěvky. — Již z názvu: »Mrtvoj majci« (mrtvé matce) čtenář pozoruje ušlechtilou myšlénku básníkovu, jenž v drobných a jadrných básničkách opěvuje hluboký bol svého srdce nad úmrtím matky. Celá sbírka jest tak harmonicky spořádána, že činí malé poëma, malé sice, ale obsáhlé co do átky, poněvadž jest poëma — bolu. Avšak nevládne tu zoufalý bol, který pěstují někteří mladí básníci, proklínajíce svět pouze proto, aby jejich básně dosáhly »patentu modernosti«. Zvláště pěkné jsou básničky: »Mrtva majka«, »Jan«, »Tužne lete«, »Težko ti je sokolu« a »Smij se«. Ku konci nelze mi nepodotknouti, ze všechny básně nejsou originelními a dokonalými; některé myšlénky se několikráte opakují, a některá báseň překračuje meze básnické realnosti, ztrácejíc se v jistém mlhavém idealismu; většinou sbírky věje jakási neodolatelná melancholie, hluboký cit bolu, jenž se ti zamlouvá.

Fr. Štingl.

ČESKÁ.

Rok mezi Přeloučí a Prahou. Kus komedie českého života. Napsal Autor Nejmenovaný. Modré knihovny, již vydává Dr. Václav Řezníček, číslo 25. Cena 40 kr. Spisovatel popisuje působení mladého redaktora Bloudka v městě mezi Přeloučí a Prahou. Bloudek pro samé vlastenčení nemohl dostudovati medicinu, a když mu proto bodrý jeho otec domlouval a další podporu odepřel, vrhl se Bloudek ze vzdoru k žurnalistice. Spisovatel líčí z počátku bludné vlastenčení — na úkor studií — mnohých studujících a v městě mezi Přeloučí a Prahou rozebírá skupiny lidského života, z nichž nejznamenitější jsou: volby obecní, koupě cukrovaru, družstvo pro vydávání nového listu, pokročilí občané a šosáci v městě a jiné a jiné. Přímý, poctivý a ideální redaktor Bloudek probíhá tímto labyrintem, naráží zde onde a vida všude zklamání, zanechá redaktorství a dostuduje medicinu. Spisovatel bičuje naše plané vlastenčení, pokrokářství, a pronáší při tom zdravé, vlastenecké i národohospodářské názory a úsudky. Všude jest viděti opravdovosť a upřímná snaha po reformě k lepšímu, čelící k dobru českého lidu a celého národa. Jednou z nejpodařenějších částí této publikace jest popis výborové schůze Hospodářského spolku; sedláci si dají schůzi na všední den, kdy jest na polích plno práce; po schůzi hubují na zlé časy: »Jeden je sotva živ,« naříkají; »ledva že člověku na sůl zbude; není dnes většího chudáka nad sedláka« — a zatím jsou ústy více ve sklenici nežli ve vzduchu; na konec mastí polovice výboru hospodářského spolku ferbla, tak že dvoušestáky až pod stůl lítají. Panstvo hraje o celé desítky, a když některý ze sedláků prohraje, tu si jen zalibuje a potěší se poznámkou: »To dají úvratě.« Dr. Rabovalovi, jenž je všecky obehraje, najednou se udělá nanic, točí se mu hlava, a z nosu pustí se mu krev a uprchne — a to prý provede vždycky — a sedláci z nejpokročilejšího kraje vyhledávají pak hostinského a vypůjčují si peníze, aby vyplnili mezery, jež jim karban v kapsách způsobil. Svědkem všeho toho jest redaktor Bloudek a je nešťasten, že byl zklamán ve svých představách o sedlácích z nejpokročilejšího kraje. Čině přirovnání mezi pokročilými a šosáky Bloudek poznává, že většina těchto občanů jsou vlastně ctihodní mužové, před nimiž klobouk dolů, třeba že žili tiše, v ústraní a na pohled nepřáli dobré věci vlasti a národa. Tito pilní pracovníci jsou vlastně včely národa, v nich spočívá největší síla národa, jemuž se o chlebíček starají a jemuž bohatství opatřují. Kdež by jim pak mohl zbýti čas na pomluvy jiných, na hospody, na politiku. Celá tato 130. stránka jest plna vznešené pravdy. Dr. Václ. Řezníček začíná reformu v dějinách i národním

hospodářství. Jde cestou dobrou a setrvá-li na ní, může býti ubezpečen, že nalezne u nás vždy největší podpory, nebo i my podobně smýšlíme a v praxi podobné reformy zaváděti se snažíme. Tomáš Škrdle.

Rajská Zahrádka. Obrázkový časopis pro mládež. Vydavatel Václ. Špaček. Odpovědný redaktor Václav Kotrba. Ročník IV. Tiskem a nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské v Praze. Str. 236. Cena 80 kr. Když před třemi roky na literárním trhu objevila se »Rajská Zahrádka«, mnoho bylo pochybováno o jejím udržení se. Počítaloť se, že nenalezne přátel, kteří by ji podporovali jednak příspěvky, jednak odběratelstvím. Dnes všecka pochybnosť pominula. Rajská Zahrádka seřadila kolem sebe již četnou řadu mužů, kteří již po více let jsou hledanými pracovníky dobrých, paedagogicky prospěšných, umělecky dokonalých prací pro mládež všech oborů českého písemnictví. Jména: J. Harapat-Jizerský, A. R. Husová, Ant. Kosina, G. J. Lašek, Dr. M. Kovář, Al. Potěhník, J. Soukal, Ant. Svoboda, A. B. Šťastný, J. Vítek, K. Žádník a mn. j., jakož i jméno p. Špačkovo jsou zárukou veliké ceny příspěvkův a »R. Z.« obsahem svým vysoce vyniká nad listy cizojazyčné podobného druhu. Rajská Zahrádka jest sice četba určená výhradně mládeži, ale směle se může zařaditi i do knihoven pro lid. Neskytáť jen zábavu, nýbrž i poučení. Skoro dvacet článků poučných jest toho dokladem. Zábavná část jest bohata. Celkem 68 povídek, pověstí, parabol a bájek sneseno tu, a mnohé prozrazují slibný talent mladých pracovníků. Tak líbí se nám práce T. Polabské, J. Kuffnerové, V. Drbohlava, J. J. Váňy, Fr. L. Zelinky, J. Veselovského a j. Básní obsahuje »R. Z.« celkem 86, a to vesměs zdařilých. Pan pořadatel jsa si dobře vědom hesla: »zpěvem k srdci, srdcem k vlasti«, vložil do přítomného ročníku hojně písní s nápěvy. K cenným příspěvkům literárním pěkným doplňkem jest řada velezdařilých obrázků, jimiž každý sešit jest vyzdoben. I jest tudíž celkový dojem »R. Z.« dokonalý, a že i cena jest nízká, zaslouží všeobecné podpory. Karel J. Zákoucký.

Spisy Fedora Michajloviče Dostojevského: Bratří Karamazovi. Román ve čtyřech částech s epilogem. Ruská knihovna, svazky 19—21. J. Otto v Praze. 1·50 zl., 1·20 zl. a 1·40 zl. O spise tomto třeba z různých příčin delší úvahy. Uznáte tak sami, přečtouce tyto řádky.

Úvodem buďte nám slova Dostojevského: »Jest v lidu hoře mlčenlivé a dlouho trpělivé; člověk se skrývá v sobě a mlčí. Ale jest i hoře přepjaté; prasklo, vyhrklo jednou slzami a od té doby jeví se žalostným hořekováním. Není však lehčí nežli hoře mlčenlivé. Hořekování jest jen potřeba stále jitřiti starou ránu.«

V každém srdci je takový jakýsi bol. Dostojevský chce jeho různé podoby vystihnouti. Tak jsou mu Karamazovi typy ruského lidu různých vrstev, román pak celý jeho pathologií.

Vodí vás do klášterů, pousteven, salonů, chatrčí, pelechů zločinu a hanby — do úkrytu ctnosti. Všude ukazuje cosi neuvědomělého, smyslného, hrubého, ale s tendencí k dobrému, jakýsi zpitvořený obraz Boží, který se brání zpitvoření ještě horšímu, jakousi »Karamazivštinu«. Proto je tu mnoho mystiky.

Děj? Bratří Karamazovi jsou děti smilníkovy, který až do smrti v tom hříchu vytrval. Míťa je hotový smilník, Ivan má úmysl jím býti, Aleša je v klášteře žákem (více ještě: »poslušníkem«) mnicha Zosimy. Levoboček Smerďakov je sluhou pánovým (otcovým).

Zápletky těchto osob s celým okolím, jež pestře a živě se střídají, toť vábná stránka spisu. Líčení neuvědomělých pochodů duševních, ze kterých dedukuje se závisť, láska, smyslné rozechvění, je místy málo románové, více vědecké.

Všude narážíte na theosofické myšlénky Dostojevského. Existenci Boha — také o té »hrdinové« se prou — připouští, ale nedovede si vysvětliti, proč připouští trýzeň i na nevinné dítky. Výklady starce Zosimy o společné vině lidstva jsou vysvětlením sice vábným, ale daleko ne přesně křesťanským.

Kristus připadá nám dle diskusí tu podaných jako ideální bloudnílek, jehož ideí zmocnila se církev za svými sobeckými účely. Fantastická legenda o velkoinkvisitorovi je toho dokladem: tento dostal Krista v zajetí a vykládá mu, jak měl prospěti lidstvu, jak měl poslechnouti Satana a zříditi světovou říši. Čeho On opomenul, to prý dělá církev římská, jež usiluje o zbudování takové říše od dob Konstantinových. Církev ruská naproti tomu hledí, aby státy pronikla duchem Kristovým.

Hleďte! Otázka: Jsi-li ty Kristus, pověz nám zjevně, ještě nevyhynula — Kristus posud není »překonaným stanoviskem!«

Mnišstvo ruské je líčeno (i s vadami svými, pověrečností, vzájemnou nepřízní atd.) jako zárodek budoucího obrodu církve i národa.

Aleša je v tomto mnišstvu. Ale stařec Zosima zemřel, poručiv, aby Aleša nebyl v klášteře. Vystoupí tedy a pečuje zatím, aby mezi bratry a otcem došlo k lepšímu stavu. Míťa otce nenávidí. Chce na něm peníze, vyhrožuje, že ho zabije. Najednou má peníze; jde, hýří, hýří. S kým? S nevěstkou, která je najednou skoro hlavní osobou, a která i ubohého Alešu miluje — a to ne po nevěstčinsku. Najednou je starý Karamazov mrtev, zabit. Theosof Dostojevský ustupuje juristovi.

Výslech Míťův — i jeho přelíčení porotní, jsou skvostné kusy psychologické kresby »ze soudní síně«.

Aleša po ten čas spřátelil se s mladými studenty a je jejich vůdcem. Zbavuje mysli jejich skepticismu, frázovitosti, bombastu, necitelnosti. Vede je k útrpnosti, citlivosti, víře.

Třetí bratr Ivan tuší pravého vraha otcova — levobočka Smerďakova, vyláká mu vyznání, ale roznemůže se a není mu možno Míťu osvoboditi. Smerďakov se oběsí.

Rozmluvy Ivanovy se Smerďakovem jsou apologií morálky theologické. Ivan dokazoval: Není Boha, Smerďakov tedy myslil: Dovoleno všechno, a zabil svého nelegitimního otce. Ale Ivan sám ukazuje, jak slabé důvody má pro atheismus, hádaje se s ďáblem, kterého jako Luther stále viděl. Disputace ďáblova o ďáblu nedala Dostojevskému, aby při tom nekopl i do římské církve: ďábel povídá historku o zpovědi katolické opravdu ďábelskou, a my rozhodně myslíme, že pan překladatel mohl když ne celou tu ďábelskou dišputaci, aspoň jeho potupu této naší instituce vynechati.

Míťa tedy neměl svědka své neviny a jest odsouzen na Sibiř. Onemocní, leží v nemocnici, a je postaráno, aby mohl utéci do Ameriky.

Aleša je dále pěstounem mládeže.

Tak prošel Dostojevský tu svatou Rus, aby hledal pramen toho bolu obecného. A vidí ho — ve špatném vedení mládeže i lidu, jednotlivcův i mas.

Prošel kláštery, gymnasia, kasárny, podíval se na šlechtu, důstojníky, úřady.

Vidí v klášteřích ještě málo porozumění pro úkol vésti lid, ale vidí tu zárodek nadšení a víry, která má obroditi Rus. Ve školách nevěru, ale v mládeži jejich krve jen touhu po víře, jež by vyrovnávala a hojila.

A všude: chyby a vady a hrozné toho následky, ale i lepší símě budoucnosti.

A všude potřeba lepšího vedení mas a zvláště mládeže.

Jedno upíráme Dostojevskému: znalosť naší církve. Zná jí leda z pamfletův o Jesuitech a inkvisicích. Jeho dedukce o rozdílech naší a ruské církve jsou snad originalní, duchaplné, ale nejsou správné, protože záleží na jednostranných názorech.

Co jsme naznačili z obsahu, postačí, by si každý učinil úsudek, zdali a pro jaké čtenářstvo tento veliký spis se hodí. Fil. Šubrt.

Museum. List bohoslovců Českomoravských. Sešit V. r. 1895. Pořadatel Jan Staněk. V Brně 1895. Sešitem V. ukončen tiskem X. ročník časopisu bohoslovců českomoravských. Vedeni láskou a vděčností, věnovali bohoslovci ročník tento vsdp. B. M. Kuldovi, sídelnímu kanovníku Vyšehradskému, k jeho vzácným pětasedmdesátiletým narozeninám, padesátiletému kněžství a pětadvacetiletému kanovnictví. Sešit tento zdobí v popředí zdařilá podobizna velezasloužilého jubilanta, již provází přehledný a vřele psaný životopis z péra Ign. St. Kolíska. Rudolf Stránský dokončuje zde pozoruhodnou svou studii »Osculum pacis v liturgii« a Jan Staněk své obšírné pojednání »Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru,« uváděje výroky některých spisovatelů a státníků; článek ukončen jest důkladným odůvodněním, že papež Římský jest nejschopnější osobnosť pro důležitý úřad mezinárodního soudce. V dokončené »Studii z dějin arcidioecése Olomúcké« čteme historii arcidioecése od biskupa Jana Grodeckého z Brodu (1572.—1574.) až do nastoupení nynějšího ndp. arcibiskupa Dra Th. Kohna; spisovatel J. Svozil podává nám zajímavý obraz zápasu katolíků s nekatolíky a protestanty v bouřlivém 17. století a zvláštních poměrů z doby Josefinské. Monografie Svozilova zasloužila by zvláštního otisku, a jsme jisti, že by dobře se prodala. Poesii zastupují v sešitě tomto svými pracemi Václ. Jarský,

Fr. B. Vaněk, H. K. a Fr. Šebestík, Em. Zdeněk a J. T—ý. »Dopisy z našich jednot« opět ukazují, jak čilý literární a umělecko-vědecký život panuje v našich seminářích. Zvláště zajímavé jsou tabulky: Statistika časopisů členy jednot odbíraných, spisů periodicky vycházejících, počet členů vlasteneckých a lidumilných našich spolků, seznam příspěvků na církevní a vlastenecké účely, studium jazyků a počet založených knihoven. Statistické tyto přehledy naplní zajisté každého úctou k našim horlivým a nadšeným bohoslovcům. Všímněme si pouze cifer konečných. V šesti našich seminářích (v Brně, Česk. Budějovicích, Král. Hradci, Litoměřicích, Olomouci a Praze) odebírali jednotliví bohoslovci v tomto roce 4660 časopisů a listů, a jednoty samy 170; mezi bohoslovci bylo 557 členů různých vlasteneckých a lidumilných spolků (Matic, Dědictví atd.) (jednoty 11); »Ústř. Matici školské« darovali bohoslovci letos 785 zl. (celkem již 6940 zl.), na jiné účely církevní 488 zl. a vlastenecké 1119 zl.; spolku sv. Vincence darovali přes 200 zl. — 253 bohoslovci zaměstnávali se studiem cizích, nejvíce slovanských jazyků; slovanských časopisů odebíral se v seminářích veliký počet. Knihoven založeno bylo letos 25, celkem již 386. To jsou úcty hodné, zajímavé číslice, podávající nejlepší svědectví o životě v seminářích; v kruzích našich literárních liberálů nemají zajisté o tomto ruchu a této činnosti nejmenšího pojmu. Veliký úkol jak na poli církevním, tak vlasteneckém čeká novosvěcence; každý katolík i upřímný vlastenec s pevnou nadějí může pohlížeti na nadšené ty budoucí dělníky na vinici Páně, kteří tak horlivě, svědomitě a obětivě se na své církevní i vlastenecké povolání a působení připravují. Dalším ročníkům a další pouti »Musea« přejeme nejlepšího rozkvětu a zdaru. Josef Flekáček.

Na Zboží Chodském. Povidka. Našemu milému lidu vypravuje A. B. Hanin. Zábav Večerních, vycházejících redakcí Frant. Pohunka, ročníku XV. číslo 1. V A. B. Haninu objevuje se nám zvláštní spisovatel — spisovatel rázu Fr. Pravdy, Ehrenbergra a Boženy Němcové. A. B. Hanin snaží se zachovati a ve známost přivésti starobylý život na Chodsku: řeči a obyčeje lidu, způsob jeho občanského i náboženského života.

Děj povídky není obsáhlý a bohatý, za to charakteristika lidu jest zdařile vykreslena. Hlavní osobou povídky jest výměnkář Příbek, jehož rod sahá 300 let do minulosti. Starý Příbek jest nositelem, rozšiřovatelem a obhajcem chodské slávy, chodských mravů, chodské zbožnosti a poctivosti. Byl na 30 roků rychtářem, oblíbeným u vrchnosti i na faře a nyní dlí na svém výminku jako patriarcha Chodů. Zná slávu Chodů, jejich dobré i zlé časy, zná dějiny české vlasti, a při večerních zimních schůzích vlévá tyto city do srdcí všech, kteří se v domě jeho a později v domě jeho zetě scházejí a jeho slovům naslouchají. Starý Chod jest milovníkem starších českých knih, jež se u něho nebo v jiných domech v zimě večer předčítají k potěše a k obveselení nebo vzdělání poslouchajících. Nezdárný zeť Příbkův, jenž si vzal za manželku jeho dceru, odchází do Ameriky, i věnuje starý Příbek všecku péči vnuku Šimanovi, jejž si ve svých zásadách vychoval a který lne celou duší k hodnému dědovi. Před smrtí odevzdá starý Chod svému vnuku knihu dosud v tajnosti chovanou, v níž byly vypsány: »Pamětě hospodářů na dvoře hu Příbků v Kodově«, k nimž připojeno bylo ledacos »ze starejch ha dávnejch dob, co doposavad vo starejch Chodech jen mluveno ha víře podobno bulo a kerak sou v tich dobách živi buli, co je potkalo dobrýho i zlýho« a zároveň mu odevzdal peníze, které staří předkové a sám děd pro své potomky, pro zlé časy zachovali. Když starý Příbek zemřel, plakali ho nejen na dědičném zboží u Příbkův, nýbrž na všech po celém Chodově, a zdaleka široka, z celého Chodska, přišli svého bývalého rychtáře a muže věrného víře i vlasti na poslední pouti doprovodit.

Povídka jest psána v nářečí chodském, což jí dodává tím větší vážnosti; setkáváme se tu s výrazy a rčeními, o kterých na jiných místech jižních Čech není ani slechu; okolo Soběslavi slovo děrek, dědku (m. děd, dědečku) užívá se v potupném, pohrdlivém smyslu, zde v knize však jest něžným výrazem lásky vnuka a vnučky; i kroj i některé obyčeje jsou zvláštní, jádro však povahy, smýšlení a jednání jest stejné na Chodsku, jako v jiných starých zachovalých krajích českých. Povaha vnuka Šimana zdá se nám býti trochu zženštilá a lásce jeho k Haničce věnoval p. spisovatel příliš mnoho místa; jsme sami z venkova, z jihu, a známe dobře charakter lidu, ale o takových Šimanech jsme neslyšeli. Bude-li druhé vydání, nechť p. spisovatel tuto věc laskavě poopraví, a to aspoň v tom směru, aby této látce méně místa bylo věnováno. Jinak vzdáváme celé práci zaslouženou chválu a doporučejeme ji jako zdařilý nákres hynoucího staro-

bylého života v Domažlicku. Nechť p. spisovatel v podobném směru pokračuje a nechť české písemnictví novými podobnými pracemi ještě dlouho a dlouho obohacuje. Tomáš Škrdle.

Spisy Chomjakovy, nejosvícenějšího církevního učitele XIX. stol. Z jazyka ruského přeloženo. Vydal Jos. Vojtek. V Přerově 1895. Sešit I. Učení o církvi. Zajímavé »studie slovanské«, kteréž začal uveřejňovati prof. Masaryk (po prvé publikaci však toho nechal), dostávají v podniku tomto do jisté míry pokračovatele. Jen aby se jim tak zle nedařilo u platících odběratelů, jako studiím páně Masarykovým. Takové podniky nemají u nás, kde tolik vlastenčíme a o otázce slovanské mluvíme, ani tolik platících čtenářův, aby se udržely! My, z katolického tábora, vítáme práce podobné a rádi seznamujeme se s názory bratrských soukmenovcův, i když jim za pravdu nedáváme. V tom smysle a z té příčiny vítáme i spisy Chomjakovy v českém rouše, nikterak se neurážejíce jeho »nejosvícenějším učitelstvím církevním,« jímž ho (bezpochyby) pan vydavatel nedosti »šťastně« doporučil a k nám uvedl. Než se dáme do věci, ukazujeme na pěknou vnější formu a levnou cenu úhledné publikace Vojtkovy.

Mnoho jest ve spise věcí, které nás zajímaly: s mnohými souhlasíme, mnohým odporujeme, všecky však střízlivě posuzujeme. Majíce před očima, že Chamjakov podává »katechetický výklad učení o církvi«, vytýkáme spisku chybu velikou zvláště v tom, že nejdůležitější pojmy jsou nejasny a neurčity, a že i pojem o církvi od počátku do konce nikde jasně nevyniká. Aby čtenář správnosť výtky naší poznal, uvádíme hned z 1. § výměr Chomjakův o Církvi. Co jest Církev? Pan auktor odpovídá: »Jednota Boží blahodati přebývající ve množství tvorů podvolujících se blahodati.« Patrně tedy tvoří »blahodať«, čili to, čemu latinsky se říká »bona gratia« podstatu neboli duši celé Církve. Než, co je »blahodať«? Spisovatel vysvětluje v poznámce: »síla Boží přebývající v Církvi a darovaná člověku k dosažení spasení.« Dle toho tedy jest Církev síla Boží, přebývající v Církvi« čili »církev v církvi«! Ničím také nevysvětlil »nejosvícenější učitel XIX. století«, proč »nejsou v Církvi« nepovolní a neužívající blahodati, ačkoli prý se jim blahodať dává, a ačkoli — jak jsme slyšeli — církev jest »blahodať«. Každý vidí, že Chomjakov nemá jasného a důsledného ponětí o církvi, že vysvětlování jeho jest nejasným a nedokonalým. Kterak po takovém výměru může tvrditi o jednotě církevní, že jest »jako jednota mnohočetných údů v těle lidském«, nedovedu si logicky vyložiti, a také nenalézám nikde v knize vyloženo. Kde srazí se Církev na pouhou »sílu Boží«, tam nelze pochopiti jednoty její podobenstvím o »mnohočetných údech v lidském těle!« Chomjakov tvrdí neustále, že církev jest jedna, nikde však řádně nevysvětluje ani nedokazuje, co sluší rozuměti jednotou církevní. Dle lidí jest Chomjakovu církev »viditelná i neviditelná«, — a jednota? Odpovídá sice, »jest pravá a rozhodná«, ale zase nevykládá, v čem ta pravosť a rozhodnosť záleží. K církvi náležejí »všickni sjednocení v jedné blahodati Boží,« — i ti, kteří dosud se nezrodili, a to proto, že prý »Bůh slyší modlitby a zná víru toho, kdo ještě není Jím povolán nebyti k životu!« Není-li správným názor auktorův o církvi vůbec, není také správným názor jeho o členech církve. Církev jest dle Chomjakova zvláštní »síla Boží«, a v církvi jsou, kteří ještě ani na živu nejsou! Kterak může se někdo modliti, nejsa osobou na živu), nedovedeme chápati, vždyť přece všeobecně platí zásada: Opperari sequitur esse t. j. napřed musí někdo býti, a potom může činiti! Dle toho nezdá se nám osvícenosť Chomjakova tak velikou, jak o ní vyhlásil pan vydavatel, a tím propouštíme 1. § páně Chomjakův doufajíce, že čtenářové sdílí s námi výtku, kterou jsme z počátku učinili napsavše o stati Chomjakově, že jest »nejasná a nedůsledná«.

V § 2. zajímavým jest názor o »dokonalosti« církve, kterým Chomjakov odporuje mimo jiné i mistru J. Husovi a blíží se názoru katolickému téměř úplně. Důležitějším jest § 3., v němž pojednává auktor o známkách pravé církve. Jsou dvoje známky pravé církve: známky vnitřní a vnější čili svatosť a nezměnitelnosť. Pan auktor tvrdí o nich »všecky příznaky Církve ... poznávají se pouze jí samou a těmi, jež blahodať povolává, aby byli údy jejími.« Vše jest tedy i zde subjektivním a nevysvětlitelným, poněvadž blahodať věcí jest subjektivně působící i. e. v duši člověkově, a mimo to »působí, jak se Bohu líbí« (viz § 2.), čehož ovšem člověku zase nelze poznati, a tím stávají se všecky známky církve illusorními a pro lidstvo, které jest (mimo církev a volání Boží) takořka zbytečnými! V témž § 3. tvrdí auktor: »Církev a její údové znají, zváním víry vnitřním, jednotu a »nezměnitelnosť svého ducha, jenž jest

Duch Boží«! Slova ta zajisté jsou více než »nejasna« a neprozrazují »nejosvícenějšího učitele XIX. století.« Dobře hájí Chamjakov církve v tom smysle, že od pravdy odpadnouti nemohla a že tedy jest bez příměsu lži. Slov jeho mohou si povšimnouti novodobí husité a čeští helvité, zvláště když tvrdí: »Nezná církve a cizím je jí ten, kdo by řekl, že mohlo v ní býti takového ochabnutí ducha Kristova.« Kdo způsobuje »kacířství nebo rozkol«, odpadá od církve. V § 4. vypočítává auktor známky církve — jedna, svatá, obecná a apoštolská — a vysvětluje je po svém ne dosti jasně ani správně. Velice vychvaluje se »jednota obřadů církevních«, které »každý křesťan má si vážiti,« což zase dáváme na uváženou všem oprávcům katolických obřadů. Chomjakov výslovně klade důraz na tradici a neuznává Písma jediným zdrojem víry, čímž se nám blíží. Oba první dva §§ stojí zvláště protestantům po Rusi pošilhávajícím za uváženou, aby se přesvědčili, co si na svaté Rusi o jejich formálním a materialním principu myslí a jak je posuzují, bych neřekl odsuzují. — Hledati důkaz církevní pravdy dle Chomjakova nikdo nesmí, nechce-li se »vyloučiti« z Církve. Síly rozumu lidského nedospívají k pravdě Boží. Na stránce 9. tvrdí auktor: »neboť každé písmo, které Církev uznává za své, jest písmo svaté. Taková především jsou vyznání Sborův a zvláště Nicejsko-Cařihradského!« V poznámce učí auktor, že bez víry a blahodati nemůže nikdo na jisto poznati náboženskou pravdu, že má »předpokládání více neb méně pevné, mínění atd. V dalším obhajuje auktor úplnosti symbolu Nicejsko-Cařihradského, zavrhuje »Filioque« a tvrdí, »že nezachová se víra tam, kde ochabla láska.« V § 8. vyznává Církev svou víru v trojpodstatné Božství«, čímž prý »Církev vyznává víru v sebe samu,« a to proto, poněvadž se uznává za nástroj a nádobu božské blahodati a díla svá uznává za díla Boží, a ne za díla lidí zdánlivé je tvořících.« Čtenář vidí, že věta tato jest v mnohém a velice důležitém nesprávna a proto, že dělajíc tři podstaty v Bohu a vyhlašujíc sebe za Boha dopouští se osudných chyb, kterých ovšem vyvraceti není naším úkolem. Na stránce 13. tvrdí auktor, že vedle sedmera svátostí jest prý i jiných »svátostí mnoho.« O přijímání »večeře Páně« má Chomjakov do slova: »Přijímáš-li posvěcené dary, anebo(!) klaníš-li se jim, anebo myslíš-li o nich s věrou — ty skutečně přijímáš tělo a krev Krista a klaníš se jim a myslíš o nich!«

Mnoho jest i jiného zajímavého, správného i nesprávného ve spise Chomjakově, přítomné ukázky však čtenářům dostačují, aby si úsudek o něm učinili.

Filip Jan Konečný.

DROBNÉ LITERÁRNÍ A JINÉ DŮLEŽITÉ ZPRÁVY A ÚVAHY.

Sv. Otec Lev XIII. Hlas sv. Otce, volající východní církve, aby se navrátily ku pravé víře a jednotě, vnikl apoštolským listem datovaným dne 11. m. června a uveřejněným v »Osservatore romano« dne 17. a 18. m. června též ku vzdáleným Koptům, obyvatelům Egypta, Nubie a Habeše. Koptové jsou většinou křesťané a byli církvi sv. věrni až do polovice 5. stol., po patriarchu Dioscura, jenž je svedl na bludařské zcestí Monofysitů, kteří uznávali v Kristu Pánu pouze jedinou přirozenosť. Koptové mají patriarchu v Alexandrii; katolíků jest mezi nimi deset tisíc, tedy pouze sotva 7% všech. Apoštolský list sv. Otce svědčí všem Koptům, v prvé řadě katolíkům, ve druhé křesťanům — schismatikům. Papež připomíná Koptům, kterak v nejstarších dobách byli Koptové s patriarchou alexandrinským těsně sloučeni s církví Římskou a uvádí jména: sv. Marka, Dyonysia, Atanáše a Cyrilla; vzpomíná osamělých sídel mnichů, proslulých v historii Církve katolické a dokládá, jak byla porušena jednota s Církví Římskou. Připomíná vřelými slovy, co učinili pro Kopty předchůdcové Jeho na stolci sv. Petra, zvláště Pius IV. (1559.—1565.), Řehoř XIII. (1572.—1585.), Innocenc XI. (1676.—1689.) a XII. (1691.—1700.), Kliment XI. (1700.—1721.) a XII. (1730.—1740.), Benedikt XIV. (1740.—1758.) a Pius VII. (1800.—1823.) a co učinil pro ně sám, poslav jim misionáře z Tovaryšstva Ježíšova a jmenovav jim biskupa, Kopta rodem. Sv. Otec vyslovuje naději, že ve příští době bude moci pro ně učiniti ještě více; pak vyzývá od Římské Církve odpadlé, aby se vrátili do lůna jejího. — V posledním sezení kongregace pro sloučení východních církví s Církví

katolickou bylo vzpomenuto i Rusínů. Rusíni obývají naši Halič, ruské Polsko, Bílou a Červenou Rus a list »Missiones catholicae«, redigovaný propagandou, uvádí počet katolických Rusínů se staroslovanským jazykem liturgickým na 980.470; ostatní jsou Židé a schismatikové. Sv. Otec Lev XIII. má v úmyslu obnoviti rusínskou kolej v Římě. Pravíme: »obnoviti«, neboť kolej tato kdysi v Římě již byla, ale pro malý počet Rusínů zde na důstojenství úřadu kněžského se připravujících a snad též pro nedostatek hmotných prostředků byla zavřena, a Rusíni, kteří tu byli, přijati na řeckou kolej ve třídě del Babuino, jež proto nazvána »kolej řecko-rusínská«. Nyní mají býti koleje tyto odděleny a rusínská kolej nově zřízena; k tomu účelu daroval Jeho Veličenstvo, císař rakouský František Josef I., sv. Otci značnou sumu peněz; o zřízení rusínské koleje radil se též rusínský episkopát před nedávnem ve Lvově ve zvláštní konferenci. — Den 29. června, svátek sv. apoštolů Petra a Pavla, bývá v Římě zvláště okázale slaven. Odpoledne dne 29. června valil se pravý lidský veletok přes most Svatoandělský na rozsáhlé náměstí Bernini a ústil do světoslavné basiliky Vatikánské, toho dne stkvěle vyzdobené. Hrob sv. Petra (Confessione di S. Pietro) byl ozářen stem planoucích světel a kol něho tísnil se Římský lid, líbaje nohy sochy sv. apoštola. Také sv. Otec odebral se, jako každoročně, ke hrobu sv. apoštola, a to o vigilii před slavností, po 8. hodině večerní, již za šera, když obrovské zástupy věřících byly velechrám opustily. Nechme mluviti výtečného publicistu katolického, Cesara Crispoltiho, jak on tuto návštěvu sv. Otce popisuje: »Nevím již, po kolikáté jsem byl přítomen této pozdní večerní návštěvě, a vždy cítil jsem hluboký dojem. Nesmírný chrám, liduprázdný, zahalený v šeru, jen socha sv. Petra ozářena čtyřmi voskovicemi a od oltáře — konfese — září sterá světla; vše je pohříženo v nejhlubším tichu. Tu malý hlouček dvoru papežského provází sv. Otce; několik málo postav kráčí přes ohromnou loď a stíny jejich míhají se na obrovských klenbách — výjev to, jenž by probudil fantasii každého umělce a hoden byl štětce nejslavnějšího malíře. Sv. Otec byl v domácím obleku: bílé sottaně, přes ni bílý svrchník. Provázel Jej majordomus a vrchní komorník, almužník, dva komorníci, vrchní ceremonář a tělesný lékař Jeho Svatosti, Dr. Lapponi. U hrobu sv. apoštola Petra poklekl Lev XIII. a chvíli se modlil. Pak svlékl bílý svrchník a oděl se červenou štolou a světil pallia, jež byla pak dle starodávného obyčeje položena na hrob sv. apoštola. Pak modlil se vrchní ceremonář růženec, litanie ke všem Svatým, matutinum, laudes a jiné modlitby; sv. Otec seděl v lenošce a pak modlil se kleče v klekátku. Potom papež povstal a odebral se opět ku hrobu sv. apoštola, kdež dlouho klečel a v nejhlubší pobožnosti se modlil. Když povstal, bylo právě půl jedenácté v noci. Dvě hodiny trvati na kolenou na modlitbách je vzhledem ku kmetskému věku Lva XIII. věc v pravdě obdivuhodná, jež svědčí o neobyčejné pružnosti ducha sv. Otce a pevném Jeho zdraví.« Dle obyčeje sv. Stolice razívá se každoročně medalie, jež znázorňuje nějakou památnou událost onoho roku pontifikátu; medalie ta rozdává se v den svátku sv. Petra. Letošní nese na jedné straně obraz sv. Otce s nápisem: Leo XIII. Pont. Max. An. XVIII.; na druhé straně zobrazeno jest založení benediktinské koleje sv. Anselma na Aventinu. Sv. Anselm žehná vztýčenou pravicí dvěma novicům; levici vztahuje k malému chlapci, jenž před ním klečí a drží v rukou knihu a péro. Kolem medalie čte se: Alumnis Magni Benedicti In Spem Veteris Gloriae Instituendis. — Collegium Anselmianum in Aventino.

Za Büchnerem. Nekatolický list americký »Illinois Staatszeitung« u příležitosti 70letých narozenin materialisty Büchnera podává jeho charakteristiku, kteráž je hodna rozšíření. »Jeho »Kraft und Stoff« od r. 1855.—1883. vyšla patnáctkráte, ale od r. 1883. až do nynějška jen dvakráte, to je důkaz, že nová generace nenalezá záliby na materiálu sebraném z Darwína, Huxleye, Lyella, Tindalla, Virchowa, Vogla, Haeckela a jiných badatelů, z nichž Büchner a soudruzi čerpali a důsledky činili, kteréž neobstojí před kritikou. Žvastavé svobodné myslitelství se přežilo; víme dnes, že život jest právě tak nevysvětlitelný jako byl před 1000 lety, o životě stébla známe tolik a tak málo jako Sokrates.«

Büchner není vůbec hluboký myslitel, ale mělký charakter. Když roku 1872.—3. přišel do Ameriky ku poznání tělocvičných spolků a svobodných obcí amerických, nezískal si vystupováním svým mnoho přátel, ba odpuzoval všechny, kdo jej z blízka poznali. Vyzván od Keila, aby v »Gartenlaube« referoval o zemi a lidu, zasílal do Evropy cestopisy, jaké dosud žádný jiný spisovatel netroufal si dáti do veřejnosti, neboť byly to školácky směšné statě bez obsahu, tak že celá bouře protestu se zdvihla a musilo se ustáti v dalším uveřejňování. Měl

v hlavě a na jazyku jen obchod; pomíjel všeho tupým okem, nebádal, nehledal, nebral podílu na veřejném životě a zařízeních této země. Jen nepatrné stíny zlobily jej: skotačení mládeže na ulici, kámen v cestě, kouř ve vzduchu, to mu vzalo všechnu radosť. Za to zněly libě v jeho uších americké dolary, a když se ocitl ve společnosti pánů, mezi nimiž mohl čekati dobrého poučení o peněžních věcech, obrátil ihned hovor na akcie Erieské, New-Yorkské a pod. Světový názor, který takové lidi odchovává, nemůže býti správným. Nezná ideálů, nezná lásky — jest ješitné pozlátko, a žáci takého názoru rostou v sobce nejhoršího druhu.«

Tak odsouzen po několika letech — »veliký koryfej«. Vavřínové věnce brzy vadnou. Manning říkával: »Jak mnoho úzkosti je ve »velkých hlavách«!

Liga +1.

»Vlasť« u lužických Srbův. »Vlasť«, jsouc měsíčníkem vědeckým, všímá si bedlivě vědeckých a literárních snah jiných národů, hlavně slovanských, jež v příštím roce budou již všecky v časopisu tomto zastoupeny. Práce v oboru tomto ve »Vlasti« uveřejněné bývají čteny a posuzovány velmi příznivě i spisovateli cizích národů. Zvláště však Srbové lužičtí jsou vděčni za projevy svědčící o nezměrné lásce k tak nepatrnému národu a registrují pilně snahy časopisu »Vlasti«. Tak činí »Łužica«, drem Mukou redigovaný časopis hornolužický, majíc ve všech číslech stálou rubriku »Druzy wo Serbach«. Tak píše již v minulém roce v 5. čísle o stručném nekrologu Hórnikově ve »Vl.« uveřejněném a o článku »O srbském písemnictví« zevrubněji uvádějíc, co »Vlasť« o »Lužici«, »Katholskem poslu« a kalendáři »Krajanu« byla přinesla. Vděčně zmiňuje se o Ad. Černého stati »O mythických bytostech lužických Srbů« a chválí Konrádovu studii »Slovo o hymnologii lužických Srbů«; v 1. čísle letošního ročníku registruje další lužické studie ve »Vlasti« Lužickosrbské rovy« a v č. 4. referuje o Korandově ukázce »Z poesie lužických Srbů«, uveřejněné v 6. č. letošní »Vlasti«.

Nový apoštolský vzdělávací ústav »Bethlehem« ve Švýcařích. Tato kolej, letos založená společností světských kněží a misionářů, jest v malebném historicky známém městě Basileji v kantoně Švýcarském. Cíl její jest nanejvýše chvalitebný, a proto potkal se s nejvřelejší approbací nejdůstoj. pánů arcibiskupů, basilejského a luganského. Fakulta skládá se hlavně z amerických kněží, mezi nimiž jmenujeme záslužného kněze P. M. Barrala D. D. z Hammonton N. J., neunaveného sběratele upotřebených poštovních známek; za peníze takto stržené podporoval různé misie po mnoho let. Účelem této koleje jest, vychovati mladíky, kteří mají povolání pro život misionářský, a z chudoby nebo z jiných důvodů nemohou cíle svého uskutečniti; zde jsou bezplatně zaopatřeni. Ústav vydržují předně dobročinné příspěvky a sbírky a za druhé výtěžek za prodané sbírky kolků, starých mincí atd., které ctihodný Barral stále sbírá po Americe a po Evropě. Žadatelé o přijetí musí býti nejméně 12 roků staří, a hlavní requisita při tom jest — dobrý úmysl státi se misionářem ve svém povolání. Dále předpisuje fakulta všem svým chovancům, aby se naučili mluviti anglicky, francouzsky, německy a vlašsky. Těmto jazykům se odborně vyučuje. Dobrodincem tohoto vznešeného účelu se může státi každý, kdo upotřebené poštovní známky jakékoliv země zašle vel. pánu Barralovi na adresu: Rev. P. M. Barral D. D. Bethlehem Apostolic College in Basel. Switzerland.

Jos. Chas. Očenášek.

ÚMRTÍ.

Ve věku 55 let zemřel v Lissaboně znamenitý státník a literát portugalský **Manuel Pinheiro Chagas.** Navštěvoval vojenskou akademii a r. 1859. jmenován byl podporučíkem. Než vojenský stav nebyl jeho pravým povoláním: za čtyři léta po svém odchodu z polytechniky oddal se literatuře, časopisectví a státnictví. Byl spolupracovníkem časopisů Gazeta de Portugal a El Diario del Comercio; užívaje formy humoristické, přísně posuzoval jednání vlády; do vědeckých článků svých a divadelních kritik vplétal často politické narážky. R. 1871.

byl zvolen členem parlamentu a v touž skoro dobu členem akademie věd. Byl profesorem na ústavu pro vyšší vědecké vzdělání a nějaký čas též na námořské akademii. — Mezi jeho původními pracemi vynikají: Vévodčino tajemství, Báseň mládí, Dvůr Jana V., Největší Napoleon, Smrtné šarvátky, Vadne kvítek, Chmury břehu mořského, Roztrhaná škraboška a mnoho jiných, jako sbírky politických i vědeckých článků, povídky, popisy atd. Jeho humoristické články byly vždy bedlivě čítány, zvláště: »Portugalské sceny a fantasie«. Rovněž jeho divadelní kusy svědčí o nevšedním nadání; mnohé z nich byly dávány v předních městech portugalských. Jeho veselohra »Slečna z Vaifloru« byla hrána v Lissaboně více než stokrát.

Osvědčení.

My podepsaní katol. tovaryši čeští ve Vídni prohlašujeme, že zavrhujeme veškeré osobní zlehčování jakož i útoky podnikané proti redaktoru »Dělnických Novin«, p. T. J. Jirouškovi a redaktoru »Vlasti«, dp. Tom. Škrdlovi, jimž zároveň vyslovujeme naši neobmezenou důvěru. Přejeme sobě, aby Bůh nám seslal více takových mužů, kteří pro dobro dělnického a řemeslnického lidu by tolik vykonali, jako tito naši uvedení předáci.

Jan Horák, truhlářský tovaryš a zakládající člen družstva Vlasť. Fr. J. Winter, malíř pokojů. Karel Novák, zámečník. Al. Koza, krejčí. Ludvík Koza, hodinář. Roman Papoušek, obuvník. Vinc. Habermann, sklenář. Hugo Rosenberg, kožešník. Ludvík Valenta, kožešník. Frant. Valenta, kožešník. Václav Veselý, krejčí. Josef Kruta, hřebenář. Ant. Vitámvás, krejčí. Jan Papoušek, košíkář. Václ. Šima, krejčí. Jakub Holec, krejčí. Viktor Horáček, krejčí. Frant. Pechar, krejčí. Fr. Pokluda, krejčí. Fr. Kalous, truhlářský tovaryš. Jan Hradil, klempíř. Ignac Koutek, truhlář. Vil. Kolářský, ozdobník. Jan Makovec, krejčí. Alb. Florian, obuvník. Fr. Šimeček, krejčí. Jos. Malát, krejčí. Josef Vorel, krejčí. Karel Severin, krejčí. Jan Marek, truhlář. Fr. Horák, zámečník. Karel Musil, obuvník. Ant. Procházka, krejčí. Jan Kadlec, krejčí. Jan Ploužek, krejčí. Štěpán Ježek, krejčí. Jan Janda, krejčí. Josef Svoboda, hodinář. Fr. Císař, krejčí. Fr. Rineš, krejčí a J. Hradil.

Svatojosefská Jednota katol. jinochů a mužů v Úpici vyslovuje dp. Tom. Škrdlovi, red. »Vlasti«, dp. Dru. Rud. Horskému a p. Tom. Jos. Jirouškovi, red. »Dělnických Novin«, o práva katolického dělnictva osvědčeným bojovníkům, svoji úplnou důvěru.

Karel Mensinger, t. č. místopředseda.

Svatojosefská Jednota katolických jinochů a mužů v Hronově, shromážděná při své měsíční schůzi dne 7. července t. r., projevuje úplnou důvěru a spokojenosť dp. Tom. Škrdlovi, Družstvu »Vlasť« a jeho důležitému a záslužnému působení, jakož i předním buditelům a pěstitelům křesť.-socialního hnutí v Čechách, p. Dr. Rud. Horskému a p. Tom. Jirouškovi, a vyslovuje nejhlubší soustrasť nad těmi, kteří snad jen z osobního záští vítr ve vlastním táboru rozsévají a nepřátelům nám všem a naší dobré věci, za kterou bojujeme, společným, jenom zbraň do rukou podávají.

I my družíme se neohroženě do šiku Vašeho, odhodláni jsouce za dobrou věc bojovati až do posledního vzdechu. Sílí nás důvěra v Boha a to pevné přesvědčení, že dobrá věc zvítěziti musí, kdyby sebe více nepřátel vnějších i vnitřních proti ní své vzteky soptilo.

Ve jménu celé jednoty:

Václav Šitina, t. č. jednatel. J. Matouš, děkan, t. č. předseda. Josef Lelek, plátenník, člen družstva Vlasť, t. č. starší spolku, člen polit. klubu v Praze. Ant. Jirásek, tov. dělník a člen družstva Vlasť, též člen »Pol. klubu«, Jos. Pavel, Václ. Němeček, Jos. Škoda, tovární dělníci; Josef Bartoň, kovář. pomoc., Jos. Špáta, knihař, člen »Pol. klubu kat. děl.«, vesměs v Hronově. Fr. Dressler, tov. mistr. Vojt. Jirásek, tov. dělník. Alois Franc, tov. dělník. Bohum. Hruška, tov. dělník. Ant. Jirman, tov. dělník. Roman Prouze, tov. dělník. Matějka Josef, člen »Pol. klubu kat. děl.«, t. č. knihovník. Adolf Franc, tov. mistr. Josef Goldmann, tov.

dělník. Ant. Jirásek. Josef Prouza, zámečník. Jan Poláček, mlynářský. Hynek Otta, tov. dělník. Ant. Otta, tov. dělník. Vendelín Bithar, pekařský pom., Zbečník. Václav Rak, obuvník. Bedřich Foglar, barvíř. Ant. Prouza, tov. dělník. Parma Jan, tov. dělník, člen »Pol. klubu kat. děl.« Josef Jirvisek, tkadlec. Stodola Fr., kovář. Novák Ferd. Josef Řezníček, zedník. Braha Fr., krejčí. Martinec Jos., tov. dělník. Svoboda Vinc., tov. dělník. Ant. Brož, tkadlec.

S politováním četli jsme v poslední době několik útoků na družstvo Vlasť. Jelikož jimi vidíme též napadenu jeho předsedu dp. Dr. Rud. Horského s redaktory dp. Tom. Škrdlem a p. Tom. Jirouškem, proto my podepsaní proti všem nepřátelům Vlasti, jak vnitřním tak i zevnitřním projevujeme tímto s činností jmenovaných pánů úplný souhlas a přejeme jim pomoci a síly od Hospodina, by na té cestě pravdy, spravedlnosti, otevřenosti a přímosti, jížto se ubírají, vytrvati dovedli a mohli.

Z řádné valné hromady katol. socialního spolku »Svornosti« co zakládajícího člena Vlasti, v Humpolci, dne 7. července 1895.

Josef Daníček, jednatel. Fr. V. Mallat, předseda. Norb. Beneš, kaplan. František Příborský. Emanuel Beonatel Liste. Antonín Kubias. Adolf Ambrož. Adolf Příbek. Ferdinand Bečvář. Jan Krechler. Josef Kroupa. Leopold Trnka. Antonín Trnka. Petr Antonín. Jan Bečvář. Karel Pollák. Aug. Hrabal. Jiří Navrátil. Jan Barták. Josef Vodrážka. Josef Trnka. Arnošt Lípa. Krištůfek Oktavian. Josef Peigert. F. Příhoda. F. Hruška. Josef Urban. František Obermann.

S největším opovržením odsuzujeme vystupování radikalních, socialněděmokratických a jiných listů proti našim milovaným předákům, dp. Tomáši Škrdlovi, Tom. Jos. Jirouškovi i Dru. Rud. Horskému — a prohlašujeme, že jsme a budeme zastavateli a stoupenci ideí jimi hlásaných, šířených a pro ně trpících — a litujeme čtenářů, ať z kterékoli strany, jimž předkládá se taková otrava. Program litomyšelského sjezdu přijímáme za program svůj!

V Ostrově na Moravě, 7. července 1895.

Jos. Šamalík, rolník. Vilém Pernica, dělník. Josef Kunc, dělník zámečnický. Jan Suchanek, dělník. František Kučera, dělník slévačský.

Souhlasím docela s katolickými soudruhy Pražskými a prohlašuji tímto veřejně, že sobě dp. Tom. Škrdle a Tom. Jos. Jirouška vysoce vážím a vděčně uznávám nezapomenutelných zásluh, jichž oba na dnešním válečném poli literárněsocialním sobě získali.

V Solnohradě, dne 14. července 1895.

Antonín Čihák,
dělník zámečnický a zakládající člen družstva Vlasť.

Duchovenstvo vikariatu Pelhřimovského shromážděné na pastorální konferenci v Pelhřimově vyslovuje plný svůj souhlas s řízením a vedením družstva Vlasť a politování nad jednáním těch, kteří ze zájmů osobních družstvu Vlasť škoditi chtějí.

V Pelhřimově, dne 18. července 1895.

Jan Sova, bisk. vikář. Děkani: Fr. Pražák a Jan Kačer. Faráři: Fr. Hůlka, Ant. Mančal, Fr. Kalina, Fr. Vlasák, Jos. Bouše, St. Březina, Al. Skála, Jos. Vávrů a Fr. Fiala. Fr. Javůrek, katecheta. Kaplani: M. Kačer, Fr. Soukup, Jan Hromadník, Fr. Roubík, Fr. Holenda, Ant. Dvořák, Ant. Procházka.

VLASŤ.

Náhrobek Pia IX. ve chrámě sv. Vavřince za hradbami v Římě.

Napsal Ph. Dr. *Alojs Kolísek,* býv. kaplan »Animy« v Římě.

(Dokončení.)

VII.

Nápisy u náhrobku Pia IX.

Nemalou ozdobou náhrobku Piova jsou též zajímavé a poučné *nápisy*, jež lze na rozmanitých místech pomníku toho čísti.

O nápisech na obrazích nebo u obrazů jsme se již zmínili.

Na sarkofagu jest onen zcela prostý nápis, jejž Pius IX. sám složil, a to v doslovném znění; jenom letopočty jsou vyplněny, totiž: ». . . žil roků 85, papežoval roků 31, měsíců 7, dní 22.«

Na nejspodnější části sarkofagu jest nápis: »Raphael Monaco La Valleta, Joannes Simeoni, Thedulfus Mertel, Cardinales Haeredes, posuerunt ex testamento.« (. . . kardinálové dědici, postavili podle závěti).

Na pilířích hlavních oblouků narthexu naproti hlavní stěně (viz na př. příl. obr. č. 9.) jsou dva delší nápisy, jež složil prof. kanovník Vinc. Tarozzi z Bologně. V duchaplných nápisech těch lapidárními rysy naznačen život a působnosť Pia IX. Nápisy jsou latinské; podáme zde český překlad:

I. »*Pius IX., před tím Jan Maria z rodu hrabat Mastai Ferreti, narodil se v Sinigaglii 13. května 1792. Roku 1819. byl vysvěcen na kněze, 4 roky potom odebral se jako auditor apoštolského nuncia do Chile. R. 1827. byl posvěcen na biskupa Spoletského, 1832. postoupil na biskupský stolec v Imole, r. 1840. byl jmenován pro své zásluhy kardinálem, r. 1846. zvolen byl papežem. Jsa zároveň králem i otcem, počal vládu svou mírností a blahodárnými obnovami; následkem revoluce r. 1848. žil ve vyhnanství v Gaëtě. Vrátiv se odtud vítězoslavně*

za 17 měsíců, pečoval ještě více o prospěch a zdar ve vědách a uměních, o obecné blaho v městech i na venkově; r. 1852. potěšil svou návštěvou všechny provincie; železnicemi a telegrafem usnadnil kommunikaci; staral se všude o pokrok, zvelebení a ozdobu, zvláště v Římě. Když mu hanebným způsobem odňata největší část jeho státu, a pak stát celý jemu uloupen, dostalo se mu odevšad obhajců, darův a nesčetných důkazů lásky. Když Řím násilně mu byl vzat, neobjevoval se potom již veřejně, aby chránil své osoby a své důstojnosti, a bojoval za práva Církve až do blažené smrti své 7. února r. 1878.«

II. *Papež Pius IX. r. 1854. slavným dekretem prohlásil za článek víry Neposkvrněné Početí P. Marie a konsekroval* (vysvětil) *basiliku Ostijskou* (t. j. chrám sv. Pavla za hradbami na silnici vedoucí do *Ostie*). *R. 1869. přese všechny obtíže časové svolal a po 8 měsících řídil všeobecný sněm Vatikánský, památný svým dogmatickým prohlášením neomylnosti papežovy. Jeho péčí rozličné bludy proti katolickému učení zajednou byly odsouzeny, víra katolická rozšířena, konkordáty s vladaři uzavřeny, mnoho biskupských a hierarchických sídel zřízeno, semináře obětivě založeny, svatyně stkvostně vyzdobeny, zbožnosť roznícena. Za všeobecné radosti slavil památnou ročnici knížat apoštolských, svoje kněžské a biskupské jubileum a konečně neobyčejnou a ojedinělou slavnosť — totiž, že dožil se Petrových let na stolci papežském (25), jež pak i přežil. Jeho mrtvola byla v noci na 13. července r. 1881. z Vatikánské basiliky sem přenesena za zbožného průvodu dobrých věřících a za hanebných násilností bezbožné luzy; tím jméno Pia IX. ještě více bylo zvelebeno a zůstane povždy v paměti katolického světa.*

Na pilířích hlavního oblouku narthexu po stranách náhrobku jsou následující nápisy, složené od téhož prof. kan. Vinc. Tarozziho:

I.

PIVS - IX - PONT - MAX
TESTAMENTO - IVSSIT
CORPVS - SVVM - IN - HAC - BASIL - CONDI
SVB - IPSO - ARCV
QVI - CONTRA - EST - LAPIDEM
SANGVINE - LAVRENTII
LEVITAE - SANCTISSIMI - INVICTI
CONSECRATVM
EA - MONVMENTI - LEGE
VT - PRO - INSIGNI - GENTILICIO
CALVARIA - EXSTARET
CVM - SCRIPTO - A - SE - TITVLO
IMPENSA - PRAEFINITA
AD - SCVTAT - NVMMOS - CCCC.

(Pius IX., papež, v závěti naporučil, aby tělo jeho v této basilice pochováno bylo pod samým obloukem, jenž jest naproti kameni krví přesvatého Vavřince Levity posvěcenému, s tím rozkazem, aby na náhrobku místo znaku rodinného byla umrlčí hlava, s nápisem, jejž on sám složil; určil náklad na náhrobek svůj 400 scudů.)

II.

GENTES - CATHOLICAE
MEMORIAM
PII - IX - PONT - MAX
HONORE - MERITO - ET - GRATIA
PROSECVTAE
LOCVM - SEPVLCRI - EIVS
OMNI - ARTE - EXCOLENDVM
COLLATIS - PECVNIIS
CVRAVERE
LEO - XIII - SVCCESSOR
PRAECONIIS - VIRTVTVM
CIRCVM - INSCRIPTIS
AVGVSTIOREM - FECIT
OPVS - ABSOLVTVM - A - MDCCCLXXXVIII.

(Národové katoličtí, z úcty zasloužené a z lásky ku Piu IX. místo náhrobku jeho, složivše peníze, dali co nejumělečtěji vyzdobiti; Lev XIII. nástupce, dav kolem *napsati chvály jeho ctností,* místo to ještě více zvelebil. Dílo dokonáno r. 1888.)

Udán-li v tomto nápise rok dokončení pomníku 1888., stalo se to ne tak na základě skutečnosti, jako spíše dle přání, aby náhrobek Piův toho roku byl dokončen. Mimo to zaznamenán zde rok ten na památku, že to byl rok *kněžského jubilea* sv. Otce Lva XIII.

Náhrobek Piův byl ovšem r. 1888. ve hlavních věcech hotov, ale v podrobnostech — nikoliv, a není posud hotov.

Nápis Lva XIII., o němž se v posledním nápise děje zmínka (»praeconiis virtutum circumscriptis« — dav kolem napsati chválu jeho ctností), jest pod římsou vrchního pásu stěny hlavní a pobočních stěn a v ozdobném pruhu lemuje shora pás znakový. (Viz příl. obr. č. 3.) Slova nápisu toho jsou úryvkem I. allokuce Lva XIII., v níž sv. Otec mluvil ke sboru kardinálskému o Piu IX. Zní pak nápis ten takto:

» *Virtutum suarum splendore apostolicam sedem illustravit,*
Universam Ecclesiam amore et admiratione sui implevit,
Pro veritate et justitia invicto semper animo certavit,
Magnis laboribus in christiana republica administranda
est in exemplum perfunctus.«

Leskem svých ctností apoštolský stolec ozářil,
Veškeru Církev láskou a obdivem roznítil,
Za pravdu a spravedlnosť nezdolnou vždy bojoval myslí,
Veliké námahy v řízení křesťanstva vzorně překonal.

VIII.

Architekt a výtvarní umělci pomníku Pia IX.

Jméno architekta pomníku Piova jmenovali jsme tu již několikráte. Záhodno však více o něm povědíti.

Rafael Cattaneo, z rodu šlechtického, narodil se 18. ledna r. 1861. v Lendinaře (město v severní Italii). Šlechtičtí rodiče jeho byli velmi zbožní.

Rafaelovi bylo sotva 15 let, když absolvoval již s výtečným prospěchem gymnasium (rozumí se dle učebního plánu italského šest tříd gymnasijních, po nichž přijde lyceum). Již jako mladý student miloval vášnivě umění. Sám od sebe, jako autodidakt, naučil se kresliti a podal na královském ústavě krásných umění v Benátkách takové důkazy své vynalezavosti a dovednosti, že rodiče jeho r. 1877. odhodlali se přestěhovati do Benátek, aby Rafael mohl pravidelně navštěvovati přednášky na onom královském ústavě. Zde činil takové pokroky, že během tří let obdržel osm cen v architektuře, ornamentice a perspektivě a po druhém studijním roce jmenován byl assistentem profesury dějin umění na onom král. ústavě krásných umění v Benátkách.

Cattaneo pěstoval totiž nejen studium kresby, nýbrž zabýval se též horlivě studiem archaeologie a zvláště studiem italského umění stavitelského. Ovocem těchto studií a dokladem jeho vzdělání a kritického talentu jsou jeho velkolepá díla, jež mu získala uznání i cizích učenců. Jsou to dva spisy: »*Ricerche storicho-critiche sull' Architettura in Italia dal secolo VIal Mille circa*«. (Výzkumy historicko-kritické o umění stavitelském v Italii od VI.—XI. století) a pak: »Storia architettonica della Basilica di S. Marco« (Dějiny stavby basiliky sv. Marka — v Benátkách).

Benátky, jež právem se nazývají »l'ambiente più artistico d'Europa« (domovem umění evropského), poskytly Cattaneovi hojně příležitosti rozpoznati na vzácných starožitnostech a na místních výtvorech uměleckých ony tajemné cesty, po nichž umění středověké dospělo své výše. Na onom bohatém dědictví pomníků slohů nejrozmanitějších Cattaneo podnikal svá bádání, své srovnávací studie, své zkumy a vývody, jichž pak použil v oněch dvou velikých spisech, jakož i v několika monografiích, jež zvláště v Německu horlivě byly hledány a překládány, zatím co v Italii budily podiv duchů v oboru tomto vynikajících, jako byl Sacconi, Boito.

Při všem svém vědění, při vší genialní dovednosti, při vší slávě své Cattaneo zachoval vždy prostotu života a zůstal vždy — upřímným a neohroženým katolíkem. Zkusil za to ovšem nemálo trpkosti, on však snášel vše s myslí nezlomnou a oddaností právě křesťanskou.

Jistý benátský časopis, který dojista nesdílel se o náboženské zásady Cattaneovy, napsal o jeho díle »Ricerche storiche . . .« následující chválu: »È storia vera; opera di osservazione diretta, leale, acuta; di confronti e di deduzioni documentate nel modo più convincente . . . Nelle ricerche sui secoli più oscuri i tedeschi parevano dominar sovrani; ma i vastissimi studi del Cattaneo provano il contrario.« (Jsou to dějiny pravdivé; dílo, jež povstalo z bezprostředního, poctivého a bystrého pozorování a jež má srovnání a vývody opírající se o doklady úplně přesvědčující . . . Ve výzkumech o nejtemnějších stoletích osobovali si, jak se zdálo, Němci souverenitu, ale důkladné a obšírné studie Cattaneovy dokazují opak).

A skutečně lze tvrditi, že ze všech italských i cizích děl, jež pojednávají o umění oněch století, dílo Cattaneovo jest nejpoučnější a nejzdařilejší nynějšího století. Samo o sobě poskytuje dílo to každému, kdo s užitkem chce umění studovati a svědomitě o něm psáti, výtečný vzor methody — jak ve vzpytu samém, tak i v podání výzkumů.

Vrcholem architekt. prací Cattaneových jest kostel v Trevisu a pak ovšem *narthex* v basilice sv. Vavřince za hradbami v Římě — čili pomník Pia IX., dílo tak velikého theoretického i praktického významu, že netřeba uváděti žádných jiných dokladů Cattaneovy umělecké intelligence a dovednosti.

Cattaneo zabýval se uměním církevním se zvláštní zálibou jednak proto, že jeho přirozená náklonnosť a šlechetná mysl k tomu jej vedla, jednak, že byl mu v tom pobídkou učený a zbožný Minorita P. Senner.

Žel jen — že Cattaneo tak záhy *zemřel.* Dne 6. prosince r. 1889. skonal v Benátkách, ve své druhé domovině, po krátké nemoci Bylo mu 28 let. Umění a věda viděly v něm hasnouti jednu ze svých nejzářivějších hvězd.

Při všem křiklounském házení »italstvím« (italianità) — jediný *papež* Lev XIII. uznal a ocenil velikého ducha a schopnosti i zásluhy Cattaneovy, vyznamenav jej, jak jsme již jinde pověděli, nejprve křížem řádu sv. Silvestra a potom kommandérským křížem řádu Piova.

Rafael Cattaneo byl příkladem, jak *umění* a *náboženství* harmonicky se doplňují a šlechtí, a vzájemně si pomáhají ducha lidského povznášeti k výšinám idealním . . .

* * *

Architektu Cattaneovi podařilo se najíti pro pomník Pia IX. několik výtečných umělců výtvarných, kteří co nejpřesněji jeho nádherné kresby provedli mramorem a mosaikou. Zvláštní zmínky zasluhují hlavně tito umělci:

Pietro Longo, sochař z Benátek — shotovil *sarkofag* Pia IX., dále ornamentikovou římsu nad napodobenými tapetami se znaky na třech stěnách narthexu, kapitély a pilíře pěti vchodů, hlavice a rámce oněch nápisů na pilířích obloukových.

David Venturi a syn, sochaři z Bologně, provedli mimo jiné — celé mramorové vykládání narthexu (spodní pás stěn).

Gobbo a *Moro-Lin,* umělci mosaiky z Benátek, provedli mosaikové ozdoby na podlaze narthexu.

La Società Musiva Veneziana (Společnosť pro práce mosaikové v Benátkách) provedla mimo jiné všechny »tapety« pro znaky, jakož i výzdobu pěti polí stropu.

L'Officina di Mosaico Sacro nell' Istituto di Gesù Bambino delle signore Silvestri in Venezia. (Výrobna posvátných mosaik v ústavě u Jezulátka paní Silvestri v Benátkách) — provedla mimo jiné hlavně výzdoby stěny vchodové v tom poli, v němž nalézají se medaillony sv. Alfonsa Lig. a sv. Františka Sal.

Menší práce dodali: Pierozzi, Anfossi (z Říma) a »Fonderia Pignone« z Florencie.

IX.

Doslov.

Dílo pomníku Pia IX. jest sice z hruba hotovo. Ale schází ještě nemálo žádoucích podrobností, jakož i konečné provedení několika částí důležitých; na př. některé ze jmenovaných obrazů nejsou ještě provedeny mosaikou; posud zastupuje jejich místo *malba.* Též růžice pro znaky nejsou posud všechny vyplněny.

A nelze dokončiti věcí těch, poněvadž není dosti — peněz. Posavadní nádherná a v pravdě umělecká práce vyžadovala obnosů velikých, které ovšem nebyly vydány nadarmo. Na dokončení podniku tak vzácného sbírají se posud příspěvky. Nuže, kdo může, ať přispěje dárkem sebe menším!

Zvláště bylo by žádoucno, aby aspoň některé z těch růžic mosaikových vyplněny byly znaky z našich zemí. *Vlaši* vykonali zajisté pro podnik ten velmi mnoho. Ale papež jako byl Pius IX., tento papež — mučeník pro práva Církve, zasluhuje, by mu vzdána byla čestná památka nejen od národa Vlašského, nýbrž ode všech národů katolických.

Naše vlasť Českomoravská vykonala pro pomník tak významný a krásný posud málo, — snad proto, že nebylo naň dosti upozorňováno. Příkladem povzbuzujícím mohly by nám býti ony nejdálnější kraje světové — republiky Americké, státy Asijské, kraje Africké i Australské, jež zastoupeny jsou čestně u náhrobku Piova.

Pomník Pia IX. nemá býti jen krásnou vzpomínkou ctitelů zvěčnělého papeže, nýbrž i důstojným protestem všech, kdož zavrhují nynější hanebné pronásledování spásné Církve Kristovy a papežství.

Jest to dílo lásky a vděčnosti a dětinné úcty k papeži, který přes třicet let řídil křesťanstvo, který pevně a statně odrážel ustavičné útoky bludu a revoluce a který se zájmy Církve hájil též zájmů civilisovaných národů. Pius IX. skutečně

»leskem svých ctností apoštolský stolec ozářil,
veškeru Církev láskou a obdivem roznítil,
za pravdu a spravedlnosť nezdolnou vždy bojoval myslí,
veliké námahy v řízení křesťanstva vzorně překonal.« (Lev XIII.)

Zdaliž takový papež nezasluhuje, by památka jeho uctěna byla co nejdůstojněji?

A uctění památky té nejlépe provede každý tím, přispěje-li, pokud mu možno, na dokončení jeho náhrobku ve chrámě sv. Vavřince za hradbami v Římě.

Sluší též na paměti míti uvedená již slova kardinála Rampolly: »Sv. Otci Lvu XIII. líbí se velice každý projev úcty, jež vzdává se tak výtečnému papeži, jako byl jeho předchůdce; a ti, kteří se přičiňují, aby úcta ta jemu byla prokazována, těšiti se mohou zvláštní přízni Sv. Otce.«

Zdaliž nemají slova ta býti pobídkou ku podpoře podniku tak krásného a významného, jako jest náhrobek Pia IX.?

A zvláště náš národ česko-moravský, jenž znám jest svojí zbožností a zvláště úctou Marianskou, neměl by zůstati pozadu, když jedná se o uctění památky papeže, jenž byl tak vroucím ctitelem Panny Marie a jenž prohlásil za článek víry »Neposkvrněné Početí Bl. Panny Marie«. Odtud nazývají jej Vlaši »Pontefice della Immacolata« — »Papež Neposkvrněného Početí Panny Marie.« [1])

[1]) Pisatel tohoto popisu jest od hraběte *Acquaderniho*, jakožto předsedy výkonného komitétu pro zbudování pomníku Pia IX., jmenován *zástupcem* komitétu »Díla náhrobku Pia IX.« pro Čechy a Moravu. Jest tedy splnomocněn přijímati příspěvky ve prospěch podniku toho. Laskavé příspěvky mohou tedy posýlány býti na jeho adressu: Alojs *Kolísek*, Ivančice u Brna. Anebo mohou býti posýlány přímo do Italie na adressu: Al Sig. Conte Dr. Giovanni *Acquaderni*, Bologna, Via Mazzini N. 94. Italia.

Z legend Antonína Bulanta.

—•—

Hrozen.

Legenda z pouště.

»Quam bonum et quam iucundum habitare
fratres in unum!« *Versic.*

Let plných šedesát, kde město bylo Skéta,
již Makarius žil a trávil dni a léta
ve bdění, v modlitbách a v odříkání světa,
nad písmem posvátným ve stanu pouště prostém.
Chat nuzných opodál se dlouhá táhla četa,
v nich druzi modlitbou se mrtvili a postem,
v nich učili se ctnostem.

Jak často zadumán to Makarius cítí,
že s dlouhou řadou let se blíží konec žití,
že s druhy na poušti se musí rozloučiti!
Ach, zdali vytrvá, jež vedla je v ta místa,
ta láska bratrská, až v zemi bude tlíti,
v jich shodě vzájemné tak nezištná a čistá?
On zkoušku jim teď chystá.

Ze krajů úrodných v ta místa nehostinná
kýs bratr zavítal a do chudého klína
v dar kmetu položil dnes velký hrozen vína.
A v pravdě obrovské to révy byly plody,
jak v zemi Kanaan, kdy k slovu Hospodina
do krajin otců svých kdys Israele rody
šly přes jordánské vody.

Po ranních modlitbách, kdy na východě svítá,
kde chata nejbližší pod listem byla skryta,
své kroky zaměřil tam svatý eremita.
Dí k svému soudruhu, když vkročil na prah cely:
»Zde přijmi, bratře můj, co láska má ti skytá!«
A těžký před sebou již druha oči zřely
plod révy uzardělý.

Zří k daru udiven, jej přijati se brání, —
leč hrozen obrovský kmet v jeho nechav dlani
zpět k svojí poustevně se vrací pustou plání.
Noc prošla nad chatou; než hořel východ v zlatě
a v poustevníka tvář svit slunce padl ranní, —
dar svého opata již nesl ve svém šatě
zas ku sousední chatě.

Však cestou zpáteční hned sobě ve zápětí
v lán pouště žlutavý zřel druha svého spěti, —
to hrozen poustevník zas nesl — v chatu třetí . . .
Tak celou osadou tím poctili se darem
ti pouště synové a Makaria děti, —
jich lásky oheň plál víc pouště suchopárem,
než slunce se svým žárem!

A v řadě na poušti kde poslední jest chata,
od druha eremit vzal hroznu zrna zlatá
a v důkaz úcty své je schoval — pro opata.
Tak z pouti daleké se vrátil hrozen zpátky
a Makarius v něm zřel srdce láskou spjatá,
plod svého života, plod jednoty zřel sladký.
— — — — — — — — — — —

Ó moji soudruzi! Vám píšu tyto řádky!

Legenda o kolébce svaté Kristiny.

Kde jaká modla ze stříbra či zlata,
v prach v domě svém je povalila všude
a mučenictví touhou rozehřáta
jich střepinami podělila chudé.

Však za to Kristina trest velký trpět bude!

V žár na kolébku ze železa žhavou
již položili pannu s něžnou lící
a nad plameny v muce před popravou
ji kolébali jako dítě spící.

Tak otec pohněván trest vyřkl nad světicí.

Na rudém kovu, ve kotouče dusné
kol zahalena v bolu panna sténá:
»Ó kolébejte jen, ať nemluvňátko usne, —
jsem opět dítě a ne více žena:

Vždyť teprv před rokem já tajně byla křtěna!

Kdys u kolébky zřela moje matka,
sen blaživý jak v líci mé se zračí, —
leč chvíle blaha byla pouze krátká, — —
já ze snů svých se probudila v pláči.
Dnes na vždy usne duše nemluvňátka, —
však ze sna pravdu zříti bude sladší:

Sbor panen Kristových, jenž za Beránkem kráčí!«

Rozbouřené živly.

Sociální povídka.

Napsal *Alojs Dostál.*

(Dokončení.)

XVIII.

Neblahé setkání.

Komtesa Eliška davši odmítavou odpověď baronu z Lilienfeldu, s volnějším srdcem se oddávala životu, jaký byla dříve vedla. Helena jí byla zase společnicí; odevzdavše již do kostela nádherné podušky, přemýšlely, čím by nadále na chrám pamatovaly. Také podnikaly výlety do okolí, vyjížděly na vzdálené vrchy, navštívily památné hrady a používaly všelijak jinak krás, jichž letní pohoda a půvabné okolí poskytovalo.

Helena se strachovala, že se komtesa bude doptávati na Knopka, ale ta buď na junáka zapomněla, nebo se domnívala, že všechno jest v pořádku.

Jednoho dne vyšly obě směrem k Emilovu. Na kopci v lese stál polorozbořený hrad, a ten byl cílem jejich vycházky. Komtesa už měla odjeti za otcem do Prahy, zdržela se však do posledních okamžiků krásného léta, a hrabě jí byl ve všem po vůli.

»S Boretína jest rozkošná vyhlídka do okolí,« vysvětlovala Šetlarova dcera. »Už jako malé děvče jsem tam chodila na jahody a brusinky.«

Boretín patřil k sousednímu panství, a nikdo se o hrad nestaral. V létě tam putovali četní výletníci. Z hradu někdy rozsáhlého a výstavného udržována v dobrém stavu pouze hradní kaple. Ostatně byly hradby rozbořeny, střechy dávno se sesuly, a také zdi pukaly. Ale stály pevně, a zub času pouze pomalu hlodal na zbytcích někdy slavného Boretína.

Komtesa nechala kočár ve vesnici a podpírajíc se o společnici, stoupala nahoru. Byla neobyčejně vesela a s Helenou žertovala. Několikráte si odpočinuly na točité stezce a již odtud kochaly se krásnou vyhlídkou. Helena zahalovala komtesu proti větru.

»Dobře, že tu dnes není žádných výletníků,« pochvalovala si Eliška. »Proto jsem volila dnešní den.«

Helena přisvědčila, připomínajíc, jaké výlety byly sem kdy podnikány. »Minule zde byla z Emilova beseda »Svornost« a tančili na nádvoří. Hlučný prý to byl výlet, jenom že špatně skončil.«

»Co se stalo?« dychtivě se ptala Eliška.

»Žádné neštěstí. Jenom někdo podložil pod starou baštu dynamitovou patronu, jaké se užívá v dolech, zapálil ji a tak způsobil výbuch, jímž se roztrhlo kus zdi.«

»A výletníci?«

»Tančili dále.«

»Zlé znamení,« řekla komtesa. »Takové skutky, třeba byly pouze pro žert, nevěstí nic dobrého. Kdybyste četla, co se děje ve světě.«

»Otec odebírá noviny, a čteme všechno. Hrozné zprávy! Nevinní často trpí za vinníky.«

Za takové rozmluvy vystoupily na první nádvoří. Helena hned ukazovala na baštu, jejíž přední část byla rozmetána a ostatní hrozilo sesutím.

»Jak snadno se mohlo státi neštěstí!« uvažovala komtesa. »To byl věru podivný žert, jímž mohly snadno býti zmařeny lidské životy.«

»Otec povídal, že výbuch ten měl zvláštní účel a nejenom oslavu výletníků,« připomínala Helena. »Anarchisté chtěli nahnati strachu ostatnímu obyvatelstvu a ukázati, čeho jsou schopni.«

»A komu tím vyhrožují? Koho mají tak v nenávisti?« tázala se Eliška.

»Každého, kdo má lepší šat nebo jim stojí v cestě.«

Obě dívky se zastavily. Komtesa posud se dívala na polorozbořenou baštu. V tom něco na srázi zahlédla. Nedbajíc nebezpečí, spouštěla se k tomu předmětu. Marně varovala Helena svou velitelku. Ta lezla opatrně, ale i odhodlaně ku předu. Společnice ji držela, upozorňujíc na nebezpečí. Cosi pudilo komtesu ku předu. Už sáhala po závitku, když jí noha sklouzla, tak že spadla s výše asi dvou metrů na skalnatý výběžek.

Helena vykřikla úzkostí, ale Eliška se jenom zasmála.

»Nic se mi nestalo,« upokojovala společnici. »Hůře bude, jak se dostanu nahoru. Vy sem nedosáhnete, byste mi podala ruku.«

Zatím co Helena zkoumala, jak by slečně pomohla, tato zvedla předmět, po němž byla sáhala. Nadála se, že to bude nějaká starožitná památka, jež ráda sbírala. Ale tomuto nerozuměla.

»Milostslečno, zkuste tudy stoupati,« volala Helena. »Až uděláte dva kroky, podám vám ruku.«

Dříve však nežli se Eliška k nesnadnému pokusu odhodlala, ukázal se nahoře muž. Ohlédly se, a komtesa vzkřikla udivením. Na baště stál Velinský. Vida, co se děje, několika skoky byl u slečen a sestupoval po srázi jako po nejlepší pěšině.

»Račte mi podati ruku,« řekl a hned objav Elišku, lehce vystupoval nahoru. Ani posud nepozdravil a na nic se neptal. Eliška ho ochotně následovala, a Helena trnula nad tím setkáním.

»Děkuji vám,« řekla komtesa.

»Prosím,« uklonil se zeměměřič.

»Jako anděl jste se zde, pane Velinský, objevil,« prohodila Helena oddechnuvši si.

»Snad přece si anděla v takové postavě nepředstavujete?« smál se Velinský.

»Jaké by to bylo namáhání, než bych se tam odtud dostala po té stráni,« ukazovala Eliška, znovu děkujíc svému ochranci.

»Moje zásluha jest velice malá,« odpíral Velinský. »Ale výstupek, na němž jste ráčila státi, jest dosti nebezpečný, jak je shora viděti. Nedávný výbuch jím mocně otřásl. Ale, prosím vás, co pak jste tam hledaly?«

»Milostslečna spatřila na kameně nějaký předmět,« oznamovala Helena.

Komtesa podala Velinskému závitek. »Nevím, co by to bylo.«

»Jakže? Dynamit? Patrona zde?« zvolal inženýr.

»Patrně zbyla tomu, kdo vyhoditi chtěl baštu,« mínila komtesa.

Zeměměřič přisvědčuje, prohlížel patronu. »Stačila by vyhoditi tuto skálu do povětří. A jest mi velice divno, že pochází z Pěčovských dolů.«

»Od nás? Tedy ne z Emilova?«

»Ne; znám dobře tyto patrony. Jsou z Pěčova. Já za tou příčinou jsem se dnes tajně vypravil na Boretín, abych zkoumal výbuch, který se zde minulé neděle udál. Teď jsem na stopě.«

»Co soudíte o tom výbuchu?« ptala se komtesa.

»Nemohu jinak, než přisuzovati mu velikou důležitosť. Původce jím chtěl ukázati na propagandu činu. Z toho soudím, že jest mnoho patron mezi dělníky, když je ledabylo odkládají. Musíme nad nimi vésti přísnou kontrolu. Než, kdo chce škoditi, může v dolech obratem ruky i bez patron zmařiti mnoho životů.«

»A myslíte, že to jde tak daleko?«

Velinský za chvíli odpověděl: »Někteří podvratní nejsou anarchisty, že nemají příležitosti.«

»Baron z Lilienfeldu nechtěl nic proti tomu podniknouti,« stěžovala si komtesa.

»Takových baronů a vůbec továrníků a takových dělníků jako v Emilově jest bohužel mnoho. Několik mužů, několik rodin jsem tam zachránil, ale co pak to jest proti ostatním massám lidu.«

Velinský ještě náležitě prozkoumal baštu a místo, kde byla nalezena patrona. Hned prohlásil, že, kdo ten skutek spáchal, neuměl mnoho zacházeti s třaskavinami, jinak by byl patronu lépe položil a třeba celou baštu rozmetal. »A pak to byl člověk velice odvážný a lehkomyslný, že měl druhou patronu tak blízko u sebe.«

Helena slyšíc celou tuto rozmluvu, chvěla se strachem. Aby to tak byl Klement! Mnoho na něj poukazovalo. Na výletě řečnil o snahách socialistů, domnívaje se, že při hudbě a veselosti strhne v proud i rolníky. Proto Helena pilně naslouchala, a bylo jí nemilé, že Eliška začala s Velinským mluviti německy. Snad se dohodovali o vinníkově osobě. Helena se nebála o Klementa, jehož se už odřekla, ale litovala Knopkovou.

Pak se brali všickni na druhé vyšší nádvoří, kde bylo nejvíce komnat zachováno, a kde stála také kaple sv. Vavřince. Velinský vysvětloval komtese, kde co stálo, a vyslovil jak lítosť, tak i podivení, že se takové památné místo zůstavuje na pospas živlům i lidské zlobě.

»Než, nedělní skutek to dobrého má do sebe, že byla pozornosť úřadů k hradu obrácena a nařízeno vyšetřiti, jakým způsobem by se dalo něco zcela zachrániti. Aspoň zde ta kaple a věž by měla býti opravena.«

Eliška se divila, že sousední kníže dávno tak neučinil, a Velinský jí vysvětlil, že kníže pronajav všechny dvory židům, Bůh ví kde tráví veselý život.

»Slyšela jsem, že odtud žádáte,« oslovila Eliška Velinského, když Helena zašla do kapličky, by se pomodlila.

»Mám ten úmysl. Co mi také zbývá? Rád bych někam hodně daleko.« Inženýr sklopiv zrak, mluvil téměř pološeptem. »Milostslečna bude prý brzo majitelkou Emilova po boku barona Lilienfelda.«

»Nikdy!« pevným hlasem pronesla Eliška. »Odmítla jsem ho, že nemá vaší povahy, že se nechce skloniti k pracující třídě lidu.«

Velinský udiveně pohlédl na slečnu.

»Zůstanu svobodnou,« pokračovala komtesa. »Však mne znáte.«

»Rozhodněte se jinak; prosím vás za to,« řekl Velinský, přemáhaje své vnitřní pohnutí. »Myslete si, že všechno byló pouhým snem. Buďte aspoň vy šťastna.«

»Vidím, jak se přemáháte. Chcete se obětovati. Trpíte pro mne. Neblahý rozdíl stavů našich jest tím vinen,« pronášela smutně Eliška.

»Zůstaňme věrni svým zásadám, a tato společná myšlénka bude nás posilovati,« radil Velinský. »Vy můžete mnoho prospěti lidu. Chabými silami svými připojuji se k vám.«

»Hrozí prý vám v Emilově nebezpečí. Zaslechla jsem, jak proti vám anarchisté brojí.«

Velinský se usmál. »Nebojím se. Život můj jest v rukou Božích. Snad i tato patrona byla na mne uchystána. Ovšem musíme se vyhýbati pokud možno nebezpečím, ale nyní, když jste odmítla barona, z boje neustoupím, i kdyby denně vybuchla puma pod mým oknem.«

Komtesa s hrdostí pohlédla na svého bývalého milence a spojence. Takového muže by milovala vždycky.

»Nastane nám nová starosť,« pokračoval Velinský, »abychom chránili životy havířů před svedenými soudruhy.«

»Jenom abyste nezahynul při tom sám,« varovala Eliška, jsouc plna obavy.

»Mohu každou chvíli složiti účty ze svého života,« odvětil Velinský, »a jenom to mne bude vždycky znepokojovati, že jsem rozrušil čistou duši tak andělské bytosti, jako jste vy.«

»Ne, ne, Vratislave — chci říci, pane Velinský — vy jste mne naučil milovati lid, vy jste vštípil v duši mou lásku k bližním, kteří v potu tváře pracují pro nás a na nás. Bez vašeho poučení a ponuknutí bych k takovému poznání nikdy nedospěla. Budu vám vždy povděčnou. Člověk má své blaho obětovati ve prospěch jiných, když k tomu má příležitosť, a do jisté míry ho k tomu vede i povinnosť. Proto si nečiňte žádných výčitek. Vaše památka bude mi vždycky milou a drahou.«

»Jak šlechetné srdce bije v těle vašem!« povzdychl mladý muž. »Mnoho vykonáte pro dobro lidstva. Kdyby bylo pravdou, že moje slabé síly vás uvedly na tu dráhu, bylo by to balsámem do mého srdce.«

»Byla jsem vychována v přísných náukách, jež mne co nejvíce odlučovaly od lidu, ale vy jste probudil ve mně cit k lidstvu, vy jste napjal v duši mé strunu, která se zachvívá, kdykoli vidím mezi lidmi nouzi, nespravedlnosť, zápas o chléb a všechno, co stíhá ty, jimž štěstěna neposkytla tolik, aby žili bez starostí, v dostatku a blahobytu.«

»Nepřeceňujte mne, komteso,« bránil se Velinský; »každý jiný lidumil by vás přivedl na tuto dráhu, ale já při tom —«

Komtesa položila prst na ústa. Helena právě vycházela z kaple. Byla všechna rozhořčena a hned k nim mířila.

»To jest hrozné, co ti lidé tropí!« volala z daleka. »Ani posvátné místo nenechají na pokoji.«

»Co se stalo?« tázala se komtesa.

»Račte se podívat,« vybídla Helena a vedla Velinského s komtesou do nevelké, útulné kaple s jedním oltářem, velice skrovně zařízeným. Na bílém prostěradle bylo úhlem napsáno: »*Ať žije anarchie!*«

»To udělal nejspíše některý nedělní výletník,« hádal Velinský. »Kdo boří oltáře, boří i trůny. Jedno nutně vyplývá z druhého. Snad i týž pachatel oboje spáchal.«

Zatím Eliška poklekla, by se pomodlila. Helena sňala prostěradlo nápisem znečistěné.

»Ještě než odejdu z Veselic,« řekla komtesa, vstavši se stupátka, »dám tuto kapličku do pořádku.«

»To bude velice záslužný skutek,« uklonil se Velinský.

»Heleno, prohlédněte, co by se mělo opraviti a dodati,« nařizovala Eliška své společnici. »Budeme míti zase práci.« Pak vešla s inženýrem ven před kapličku.

Velinský si vyžádal prostěradlo s nápisem. Slíbil, že bude také bdíti nad svatyní. Potom se tázal, kdy a kam komtesa pojede na zimu.

»Nějaký čas budeme v Praze a pak pojedeme do Italie, kam se velice těším,« odvětila Eliška.

»Krásná země, plna půvabů a lásky!« přikyvoval Velinský, ale při posledním slově se zarazil.

»Víte, co tam chci ještě jednou podniknouti? V té rozkošné zemi, kde tak rychle člověk bývá zasažen šípem lásky, chci poprositi otce, by nebránil mému sňatku s mužem z lidu, ale šlechticem dle ducha.«

Zeměměřič zavrtěl hlavou. »Všechno marné. Pan hrabě se nedá pohnouti, a tím si způsobíte nový zármutek. Nenamahejte se.«

»Dám otci podmínku: chce-li mne viděti provdanou, ať mi nebrání, jinak že se nebudu nikdy vdávati.«

Velinský chtěl něco namítati, když vyšla Helena. Slovo mu uvázlo na rtech. Dívka oznamovala, co bude nutno pro kapličku zakoupiti.

»Dobře, stane se; ode dneška za týden sem pojedeme a všechno spořádáme,« řekla Eliška, na Velinského pohlédnuvši. Dávala mu na ruku, by přišel také v ten den. Ale mladý muž se stavěl, jakoby neslyšel. Pozoroval vedle stojící lípu, která byla na troskách hradu vyrostla.

Obě dívky odcházely z nádvoří, a Velinský je vyprovázel. Helena rychle proběhla branou, by nahlédla do lidomorny, a Velinský přitočiv se k Elišce, pronesl smutným hlasem:

»Nečiňte té podmínky panu hraběti, ale zapomeňte!«

Neodpověděla, jenom mu stiskla pravici, když se ruce obou setkaly. Šli za Helenou, a za branou inženýr se poroučel. Zůstane prý ještě nějakou dobu na hradě. Nechtěl přivésti komtesu v podezření a pomluvu. Rychle spěchala Eliška s hradu k vesnici. Helena jí sotva stačila. Vtipná dívka znamenala, že Velinský s komtesou měli i důvěrnou rozmluvu, proto nyní nechtěla svou velitelku vyrušovati z myšlének. Litovala ji. Teprve pod hradem se ohlédly. Na hradbách nebylo nikoho viděti.

»Chce zapomenouti,« šeptala si Eliška; »chce, abych byla šťastna.«

Ve vesnici vstoupily do kočáru a jely k Veselicím.

Na Boretíně dlouho stál Velinský, sleduje komtesu i její kočár, když vyjely na silnici. Byl ukryt za sloupem a neodvažoval se vystoupiti a dáti znamení, že sleduje zrakem drahou bytost, jíž se však musí pro společenské poměry odříkati.

»Co mi zbývá? Práce a boj,« řekl šeptem a pomalu se bral opačnou stranou s hradu.

XIX.

Ve staré šachtě.

Knopek docílil, po čem toužil. Stal se placeným agentem jako Cipl; nemusil pracovati a uživil se. Ovšem k penězům dostával vybídnutí, by se nedal podporovati nadarmo. Musil řečniti, agitovati, zasýlati do listů zprávy, rozšiřovati časopisy, v noci tajně rozhazovati provolání, prodávati brožury a konati jiné podobné služby. Ale Klementovi se to mnohem více líbilo než kopati v dolech. Obcházel celý kraj, navštěvoval hostince a dovedl si také přivydělati. Zastrašoval mírumilovné občany, že je dá do novin, že je postaví na pranýř veřejnosti, že o nich ví mnoho věcí, a bázlivci, nevědouce si rady, vypláceli se a penězi si zjednávali mlčení. Ve Veselicích na takovou vějičku nechytil Knopek nikoho, a proto se dopisy odtud v listech pro »hájení pravdy a práva« jenom hemžily.

Klement byl veřejně označován jak pisatel, často se i vychloubal, co dovede a jakou má moc. Úředníci zasýlali opravy a odvolání, a Knopek se jenom usmíval.

Opět byl v socialistických listech zneuctěn havíř Pokorný, a mnozí mu radili, by žaloval nebo zaslal opravu.

»Nu, já mu dám opravu,« sliboval havíř, a dal.

Rozneslo se, že byl Knopek vyvolán s večerem z hostince ven a na dvoře za tmy dostal několik takových, že mu tvář otekla. Smíchu bylo proto dost, a Knopek si dával pozor, aby neobdržel nové »opravy«. Vyléval si zlost na těch, o nichž byl přesvědčen, že se nedovědí o jeho listech anebo se nebudou tak ani onak brániti. Zajížděl na duchovenstvo, učitelstvo a úředníky.

Když byl v »Čertánkách« dopis o Velinském a jeho poměru k zámku hraběte Arnošta, byli všichni pobouřeni a rozhněváni. Co se jenom před časem šeptalo a už v zapomenutí vešlo, to nyní bylo frivolně podáno a rozvláčně vypsáno s poznámkami nemnoho lichotivými. Knopek předvídaje bouři, uchýlil se daleko od Pěčova. Zkoušela místo něho matka. Pichl velice se zlobil a vyhledávaje Klementa po hospodách, sliboval mu hrozné věci. Dobře, že už i komtesa odjela z Veselic. S Helenou vykrášlily kapli na Boretíně. Pan hrabě psal pro dceru, proto ani nemohla vyčkati dne, jejž byla Velinskému sama určila. Odjely s dary na Boretín a hned následujícího dne ujížděla komtesa do Prahy. Helena se odebrala k rodičům.

Velinský se nehlásil a »Čertánkám« neodpověděl. Ujal se ho Vávra a zaslal do novin opravu. Klement se proto dopálil na zeměměřiče, že se ujal výbuchu v Boretíně, ukázal patronu jakož i znečistěné prostěradlo. Dle písma se hádalo na Knopka, a ten měl potahování s úřady. Vykonána u něho domovní prohlídka, musil se vykázati, z čeho jest živ, a měl co dělati, že nebyl zavřen. I tentokráte se vysekal a dostal pouze několik dní pro smělé výrazy v přednášce na zahradě. Za to Velinského vylíčil a na venek vynesl, co bylo dávno zapomenuto. Poněvadž byl Velinský hlavou strany protivné, a odhalení učinilo sensaci, dostal pětku za zhanobení tohoto čestného muže. Ale toto pranýřování bylo mu málo, jedno číslo zaslal do Prahy komtese. Kdyby se nebyl rychle odklidil, na tento dopis by do smrti nezapomněl. Teprve, když se mysli poněkud utišovaly, vrátil se tajně přímo k Ciplovi do Emilova. Nesl důležité zprávy o vše-

obecné stávce, pro niž prý mají oba ve zdejších pánvích pracovati. Bylo třeba, aby se všichni sešli a porokovali si. Zvolena k tomu stará šachta v Ivanově dole. V Emilově byli v nebezpečí, místnosti »Svornosti« nebyly též dosti bezpečny; uchýlili se tedy schválně stranou Pěčova do dolu dávno vybraného a nyní zcela opuštěného. Cipl a Knopek celou schůzi pořádali; ostatní účastníci byli nejvíce mladí lidé a horníci z Emilova. Klement také přinesl zprávy, jichž obsah se nesměl ani písmu svěřiti a poštou sděliti. Všech účastníků bylo ke dvaceti; ti měli dále rozšiřovati, co bude ujednáno. Rozsadili se po kamenech, a že ze šachty vanul studený vzduch, Klement rozdělal oheň. Zde byli docela bezpečni. Brzo ozařovala rudá záře mokré stěny, a bělavý kouř se ztrácel ve štolách.

»Co myslíte, abychom podnikli?« řekl v proudu řeči Stránský, který jako předseda »Svornosti« s jednatelem a výborem za spolek se dostavil.

»Schyluje se ke všeobecné stávce,« vysvětloval Cipl, »a brzo k ní dojde. Musíte se, soudruzi, na ni připravovati.«

Jeden z horníků se usmál. »Jakých příprav? Žiji ze dne do dne, a nebudeme-li pracovati, musíme dostati podporu nebo budeme vybíjeti krámy.«

Jiní ochotně přisvědčovali.

»Stávka nám nepomůže. Jaké vyjednávání? Firma počká, až nás dožene hlad, a abychom nepoškodili závodů, zavolá si vojsko.«

»Lépe jednati tajně a rozhodně,« radil Knopek. »Jste toho svědky, jak účinkovala jediná patrona na Boretíně. Celý kraj byl uveden v postrach. To bylo řečí, komisí, psaní a hledání! Pokračujme podobným způsobem.«

»Hra ta však jest příliš odvážná a nebezpečná,« mínil jeden ze starších. »Spíše bych byl pro stávku. Na čas dostaneme úvěr a tou cestou se spíše něčeho doděláme. Budeme-li se při stávce klidně chovati, veřejnosť bude na naší straně, a havíři v Pěčově nás budou podporovati.«

Ale tato umírněná řeč nedošla ohlasu. Knopek překonával i Cipla, trvaje na tom, by se vystupovalo co nejostřeji. Stávku zavrhoval jako Stránský a jiní, kteří byli pro propagandu činu.

»Občas něco vyvedeme, bychom na sebe upozornili. Patron máme dost a dovedeme je i nyní uschovati. Podáme žádosť, v níž odůvodníme své požadavky a hned pro postrach nějakou baštu pošleme do vzduchu.«

»Ale považte, že máme nad sebou pilného pozorovatele,« připomínal starší havíř.

»Velinského?«

»Ano; toho. Vyzkoumal náš výbuch na hradě a byl už pachateli na stopě.«

»Toho se můžeme zbaviti,« prohodil Knopek, obrátiv zrak k černé šachtě.

Všichni mlčeli. Lekli se Klementových slov, poznavše jejich význam. Také Knopek se mrzel na sebe, že mluvil tak otevřeně. Ale osudné slovo bylo již proneseno.

»Ten nám bude více překážeti a škoditi, než všichni havíři v Pěčově s Vávrou a Šetlarem v čele,« vykládal Knopek, aby svoje rozhodnutí odůvodnil. Jest hlavou našich protivníků a nepůjde odtud,

i kdybychom sebe ostudnější zprávy posýlali do novin. Ani nepřízeň úředníků jím nehne. Chce s námi bojovati, my tedy přijímáme jeho vyzvání.«

Cipl se podíval úkosem na soudruha. Tak daleko on ještě nezašel, aby chtěl někomu strojiti úklady. Stránský mlčel a jenom se potutelně usmíval. Měl z Knopka radosť, ale sám veřejně vystoupiti se neodvažoval.

»Já myslil,« ozval se jeden z účastníků, »že máš svrchu na jiného, který ti přebírá děvče.«

»Také půjde za svým učitelem,« řekl rychle bez rozvahy Klement. »Zbavíme se jich pomalu všech.«

»A pak?«

»Pak bude slaviti už vítězství anarchie, jíž sloužíme a připravujeme cestu. Posud nesmíme s ní na venek, ať žije tedy pod zemí!«

Málo kdo se dal strhnouti. Socialisté se těchto kroků báli. Mají rodiny, chalupy, a ještě dobrá jiskra břeskla v jejich duších. Zalekli se. Ale Klement překonal všechny. Brzo se dělili ve dvě strany. Jedni chtěli stávku, druzí radili k nejkrajnějšímu odporu, který zastával i Knopek.

»Snad nechcete ještě prositi? Vaše požadavky jsou spravedlivé, a musíte si jich dobývati mocí i násilím.«

»Tobě je hej,« odvětil havíř, hlavu rukou si podpírající, »plat máš stále, nemáš dětí, a až ti bude zle, půjdeš k matce.«

»Nikdy!« zvolal Klement. »Toho se nedočkáte. Hrozbami poručníkovými a matčiným pláčem zastrašiti se nedám.«

»Pokračujme v jednání!« vybízel Cipl. »Čas kvapí, a počíná mne mraziti.«

»Já myslím, že nám stávka nepomůže, nemáme-li jistoty, že také v Pěčově práci zastaví. Zákazníci se uchýlí sem, nebo si správy dolů samy vypomohou. My pak budeme marně čekati, až nás zavolají do práce.«

»I k tomu mohou býti donuceni,« řekl Knopek. »Což nevíte, že v dolech zuří živel, který se může každou chvíli rozšířiti na celé doly? Nevíte o požáru, který byl před nedávnem na čas omezen?«

Zase pohlédli všichni s podivením na Knopka, jehož oči plály příšerným leskem.

»Oheň jest dobře hasen, a hořící uhlí zazděno. Velinský hodně požár omezil.«

»Opět Velinský!« mrzel se Klement; »všude nám stojí v cestě. Havíři však vědí, jak by pomohli požár rozdmýchati. Stačí kopnouti, a překážka bude odstraněna. Podobně i v Pěčově, kdybych chtěl, zatopím celý Prokopův důl.«

Oči mladého muže zářily ještě příšerněji, a kolem úst mu zahrával zlomyslný úsměv. Vedle sedící havíř si poposedl od něho blíže k ohni.

»Čím jest v Emilově oheň, tím v Pěčově voda,« pokračoval Klement, nastaviv ucho k šachtě.

Bylo slyšeti hučení vody, která se valila opuštěnými štolami ven, aby odtud konala cestu k Emilovu na oheň v dolech. Zde škodila, tamo prospívala. Stranou dolů byl dobře ohrazený rybník, kam stékala a pak jako potok spěchala k sousední pánvi. Nikdy nikomu ne-

připadlo, že by se mohl havířům pomstíti vodou. Klement to vyzkoumal a nyní před soudruhy projevil.

»Jako v Emilově stačí několik kopnutí do zdi, by se vyvalil oheň,« pokračoval, »tak v Pěčově pouhým vyražením stavu může býti zaplaven celý důl. Máme tedy v rukou mocnou zbraň, jak proti správě, tak proti havířům, kteří by nebyli s námi za jedno.«

I druhý soudruh poodstoupil od Knopka, a kteří ho posud zcela neznali, divili se jeho odvaze.

»To jest propaganda činu,« vysvětloval dále Klement, »buď nám dáte, co poroučíme, buď se stanete s námi socialními demokraty, nebo pustíme oheň a vodu, podložíme pumu, zamáváme dýkou.«

A Klement skutečně vyndal krátkou dýku v černé rukojeti. Přinesl si ji z města.

Havíři se zachvěli, a jeden, který byl před nedávnem pro stávku, řekl: »Příliš daleko zacházíš, příteli; tam my s tebou jíti nemůžeme. Co zamýšlíš, provozuj si na svůj vrub, neboť jest v tom mnoho i osobní msty. My jsme socialními demokraty, pracujeme o zlepšení svého stavu, chceme až i stávkou dobývati si svých práv, jsme schopni mnohých hmotných obětí, snad užijeme i vyhrůžky, tisku a jiných nátlaků; ale po dynamitu a dýce nesáhneme. V dolech jest naše výživa, tam pracují naši soudruzi, proto ani ohně, ani vody do hor nepustíme.«

Klement se k těm umírněným slovům pohrdavě usmál. »Rcete mi, pane stávkáři, jak veliký jest krok od socialního demokratismu k anarchismu? Přiznávám se: jsem anarchistou, ale přišel jsem v ta místa jedním skokem od socialismu, kterému jste mne vyučili. A teď se ke svým zásadám neznáte? Vy jste demokraty, a vaše děti budou anarchisty.«

»A naši vnuci se snad budou požírati jako dravci,« poznamenal kdosi, aby provedl dedukci v další stupeň.

Nyní zase zasáhl v debatu Stránský, aby udělal konec rozmíšce mezi soudruhy.

»Knopek si bude pracovati na svůj účet jako na nejkrajnějším křídle, a my půjdeme tou cestou, kterou bychom došli zlepšení svého postavení. My budeme žádati, a ze strany se ozve hrozba, která jaksi naznačí, co bychom mohli dělati, kdybychom se stali anarchisty.«

Tato sprostředkující řeč se líbila všem.

»Náš předseda má znamenité myšlénky,« pochvaloval Cipl, poklepávaje Stránskému na rameno. »Tak budeme všichni na svém místě a budeme se navzájem podporovati.«

»Hned do začátku Knopek něco zase vyhodí, aby naši žádosť opověděl,« usmíval se havíř.

Knopek přisvědčil. Byl spokojen, že mu bylo dáno tak důležité místo a zaměstnání, v němž se může vyznamenati. Lichotilo mu, že uznána jeho důležitosť, a nepomyslil hned, že mu to bylo ponecháno, poněvadž ostatní měli strach z takových skutků, a aspoň jiskra mravní zachovalosti jim bránila provozovati dýkou, dynamitem nebo jiným stejně nebezpečným a záhubným způsobem propagandu činu. Knopek se však cítil ve svém živlu a s povděkem přijímal svůj úkol. Přiloživ na oheň, oddal se svým myšlénkám. O další porady se mnoho nestaral, maje svůj úkol, po němž toužil a v němž doufal dojíti jak vyznamenání, tak zajištění své existence.

Horníci si umínili zahájiti stávku, až bude třeba dobývati uhlí na zimu. Pak oznámí své požadavky, jež vypracují ve »Svornosti«, oblehnou doly a nikoho do práce nepustí. Jenom je mrzely zásoby uhlí v ohradách, kolnách a na rampě. To vystačí na dlouho, a ředitel, jakoby něco čekal, schválně těmi hromadami nedává hýbati.

»Odstraníme něco z těch zásob pojednou,« usmál se Knopek. »To ponechte mně k rychlému vyřízení.«

Pak bylo uzavřeno vyslati deputaci do Veselic a tam agitovati jak v podpůrném spolku, tak v besedě pro stávku na základě solidárnosti. Kupci, krupaři a hostinští budou vyzváni, by dělníkům zatím dávali pokrmy a nápoje na dluh.

»Dáváme jim dost vydělati, mohou také nějakou oběť pro nás přinésti,« mínili horníci.

»A který tak neudělá,« znovu se hlásil Klement, »tomu já povím, co můžeme provésti.«

Nikdo horkokrevnému a hned nakvašenému junákovi neodporoval.

Kdosi navrhoval telegrafovati největšímu akcionáři, baronu z Lilienfeldu, ale Cipl odporoval.

»Ten se svých dělníků neujme. Jméno jeho jest v seznamu nejbohatších a nejhouževnatějších kapitalistů, kteří jenom těží z pracující třídy a s dělníky nemají milosrdenství. Nadarmo bychom peníze vyhazovali.«

»Ale byla by to cesta nejsprávnější.«

»Ani ho nenajdete, a ředitel vám jeho adresy neudá,« pokračoval socialistický agitator. »Ten se baví někde v Italii s hrabětem z Veselic a s Eliškou, která si zahrává na lidumilnou a štědrou slečnu. Ale my takového medu nepotřebujeme a nechceme; zasedneme k plnému stolu a dobudeme si toho, co nám právem náleží.«

Nikdo na barona už nevzpomínal. Radili se o čase, kdy ohlásiti stávku, a Stránský navrhoval, aby se počkalo, až si všichni vyzvednou uhlí, které mají na zimu dostati, a až bude nejvíce zákazek.

»Také požádáme v tu dobu o hodnou zálohu a budeme se snažiti, bychom sehnali co nejvíce peněz, jichž ke stávce třeba.«

Cipl navrhoval, že hned zažádá o podporu u fondu pro stávky, ale Stránský odporoval, věda, že by se peníze, přijdou-li jaké, dostaly do špatných rukou. Spolek sám podá na příslušných místech žádost.

Ještě o tom a onom rokováno, a pak se účastníci rozcházeli. Nebylo se jim už tolik báti, poněvadž zatím nadešel večer, a tma zahalila celou krajinu. Ale přece se brali opatrně, a Knopek obcházel kolem, není-li tam někdo ukryt. Cipl chodil s druhé strany. Po chvíli se sešli a podali si ruce ku společné práci. Klement napověděl, co míní brzo udělati, a soudruh se kořil jeho odvaze a smělosti. Tak daleko by ani on sám nedospěl, třeba byl dávno ku propagandě činu vybízen. Klement ho překonal, a dlouholetý agent musil se mu nyní podrobiti. Teď budou společně pracovati; odvaha Knopkova s obezřetností Ciplovou bude tvořiti divy ve službách socialní demokracie.

XX.

Propaganda činu.

Šetlarova Helena, ačkoliv celé léto strávila v zámku jako Eliščina společnice, přece nezpyšněla a brzo doma se vpravila v domácí život. Neodvykla práci, ale ráda se chápala všeho, co jí bylo uloženo.

Knopkovi se, kde mohla, vyhnula. Spíše mluvila s Vávrou, který přicházel časem k Šetlarovi na poradu. Helena si muže toho vážila. Teď v zimě přečítala domácím, jak byla i komtese činila. Otec nosil jí knihy z besedy, nebo Vávra od Velinského.

Celá rodina byla právě shromážděna u večeře. Šetlar se nedávno vrátil z práce. Vypravoval, že šel s Pichlem, a jak ten stařec se velice tratí, a že jistě na něj účinkuje chování mladého Knopka. Staví se na oko, jakoby o něj nedbal, ale přece ho bolí jeho jednání.

»To jest podivno!« řekl, odloživ lžíci, »že ten staroch zase prohlíží naše doly, jakoby se mu tam něco nelíbilo. Už několikráte nám prorokoval neštěstí, a teď se mu zase nelíbí voda v rybníce nad Prokopovým dolem. Varuje ředitele a vyhrožuje možným neštěstím, jaké by mohlo vzniknouti, kdyby zlomyslná ruka sáhla na stavidla. Marně se stará, ale jest to jeho zvykem.«

Šetlar umlkl. Stůl byl po večeři utřen, a Helena se chystala čísti. Už sáhala po knize, když se pojednou okna zaplavila červenou září a celá světnice se osvětlila.

»Hoří!« zvolala Šetlarová, a všichni vyběhli se podívat ven, kdé se neštěstí stalo.

»Na horách v Emilově,« oznamoval soused, který se také na záplavu díval.

»Snad nevypukl požár z dolů?« lekal se Šetlar.

»Ani bych nemyslil,« dí soused; »v těch místech doly nehoří. Ale uhlí jest cítiti. Spíše to bude nějaká kolna.«

Šetlar jakož i jiní spěchali na pomoc. Z Pěčova už odjížděla panská a z Veselic obecní stříkačka, a hasiči spěchali buď pěšky, buď na povozech na místo požáru. Také Helena šla aspoň za ves na kopec, aby viděla oheň a mohla doma říci, co hoří. Šla sama polní cestou, ostatní volili silnici. Helena nemínila jíti s otcem do Emilova. Zmrzlá země jí chrupala pod nohama, a ostrý vítr foukal od severu. K nebesům lítaly četné jiskry, a hvězdy při požáru bledly. Bylo slyšeti hluk a praskot, hrčení kol a povely hasičů. Když stanula na kopci, viděla na Emilov.

Soused hádal správně; hořely kolny, kde byly zásoby uhlí. Vedle stojící dům bylo dobře viděti, i jeho hajitele na střechách. Tam také směřovaly všechny záchranné práce, a požár zatím stravoval dříví a uhlí. Kolem pobíhali lidé, opodál stálo nečinně mnoho diváků.

V tom zaslechla Helena, že se někdo drápe křovím a malinovím, jímž byla celá stráň porostlá. Nejdříve chtěla utéci, ale pak vytrvala. Proč by se bála? Kdyby jí hrozilo nebezpečí, zavolá na ty, kteří jdou dole po silnici. A pak to snad ani člověk není. Proč by se tudy dral, maje nedaleko pohodlnou cestu? Postavila se za strom, čekala. Jakýsi pud ji vybízel, aby vytrvala.

Ještě chvíli chrastilo křoví, a praskaly větvičky, pak se ukázala hlava, a posléze stanul na stráni muž. Helena ho hned poznala. Byl to Klement. Ačkoli viděla před sebou známého a do nedávna i milého člověka, přece se zachvěla strachem. Na Knopkovi jakoby něco spočívalo, co ji naplňovalo odporem.

Klement vida se bezpečným, opatrně kráčel ku předu. Vystoupiv na povrch, ohlédl se k Emilovu, kde zuřil požár. Helena pozorovala, že záplavou ohně osvětlená tvář Klementova se rozšířila ke škodolibému úsměvu. Hlavou jí projela hrozná myšlénka. Dech se jí krátil,

hrdlo bylo sevřeno, nemohla zde vydržeti. Zdálo se jí, že ji zápach ohně nebo něco jiného udusí.

Helena hlasitě vzdychla.

Klement vida, že není sám, prudce vyskočil. Ohlédnuv se, stanul. Poznal Helenu, na niž padla rudá záře. Nepromluvila, jenom tiskla pravici na čelo a levou ruku na ňadra.

»Na koho zde čekáš?« zeptal se Knopek.

»Na tebe nejméně,« odvětila Helena.

»Jak to? Mohu jíti, kudy chci,« omlouval se Klement.

»Ale všichni mladí a zdraví lidé spěchají tam,« ukázala dívka k Emilovu.

»Kapitalistům majetek hájiti nebudu. Ať to shoří!«

»Máš příčiny, tak mluviti a jednati,« zakývala smutně hlavou Helena, zrak na něj upřevši.

Klement přiskočil k bývalé milence.

»Co to mluvíš? Chceš mne přivésti do neštěstí?«

»Jdi a umyj si ruce,« klidně řekla Helena; »máš je učerněné, třeba už dávno nejsi havířem.«

Knopek podíval se na sebe. Byl opravdu učerněn. Otíraje ruce o kalhoty, omlouval se: »Nesl jsem si kousek uhlí. Mám jej schovaný v keřích. Ty to snad na mne neudáš a vůbec nikomu nepovíš, že jsme se zde dnes setkali. Nač dělati řeči pro kousek uhlí!«

Helena neodpovídala. Myšlénka, která se jí před chvílí kmitla hlavou, posud ji mučila. Ani snad neslyšela, co jí Klement povídá.

»Již musím jíti,« řekl Knopek, vzdaluje se do polí. »Mám na pilno. Tam ať to hoří!«

»Máš mnoho příčin k útěku. Běž, aby tě nelapili,« řekla Helena neohroženě.

Po těch slovech se Knopek zastavil. Tvář jeho zbledla, a oči nabyly výrazu leknutí. »Heleno, jsi zde v mé moci!« vyhrožoval.

»Já se nebojím. Chceš-li, pojď a svrhni mne s té stráně! Máš už mnoho na svědomí.«

»Takhle mluvíš se mnou? Nepamatuješ se?«

»Na nic se nechci pamatovati. Prchej, ať tě lidé nevidí!« Helena ukázala v tu stranu, odkud bylo slyšeti hlasy.

Lidé se blížili. Knopek chtěl ještě něco říci, ale slyše hovor, pomalu odcházel ke hluboké polní cestě. Byl zahanben tou, která se ho nebála, která také o něm věděla více než jiní lidé.

»To bylo jistě založeno,« vykládal příchozí. »Sta centů uhlí je zničeno. Co by se lidé ohřáli v této zimě! Společnost je jistě pojištěna, ale věčná škoda toho zmařeného uhlí.«

»Snad se to stalo neopatrností,« hádal jiný. »Nebo se uhlí samo sebou zapařilo a vzňalo. To se ukáže dle toho, kde nejdříve oheň vyšel. My staří tam už nepoběhneme. Je tam dosti mladých a zručných.«

Helena jenom na krátce poslouchala diváky. Ohlédnuvši se ještě jednou na požár, který už počal klesati, vracela se k domovu. I jiní, kteří tu a tam oheň pozorovali, také odcházeli. Doma oznámila matce, kde hoří, a usednuvši k oknu, zadumala se. Čekala na otce, až ji přemohla dřímota.

Šetlar se vrátil k půlnoci. Sotva se ozvaly na zápraží kroky, Helena vyběhla do síně, by otevřela.

»Bylo založeno,« oznamoval hospodář domácím »Oheň vyšel ze střechy, kam nikdo nechodí, a kde bylo uhlí nejpozději složené. Zločinná ruka založila oheň. Jaké to darebáctví! Žhář měl při tom zvláštní úmysly; chtěl zničiti staré zásoby, neboť se v Emilově schyluje ke hrozným věcem. Částečně se mu to podařilo.« Po chvíli ještě řekl Šetlar, svlékaje se: »A co mimo to vyvedl! V Emilově jest, jak známo, málo vody. Odtéká tam strouhou od nás z rybníka nad Prokopským dolem. Žhář, nebo jeho pomocník, dobře to věda, zastavil zcela vodu, že v Emilově nebylo čím hasiti. Musili teprve na rychlo do Pěčova, a dalo jim mnoho práce, než vyrazili přibité a zaházené stavidlo. Voda přišla pozdě, a zatím se rozšířil oheň na všechny kolny.«

Šetlarová spínala ruce nad lidskou zlomyslností, a Helena tiše naslouchala.

»Nepřišel nikdo k úrazu?« tázaly se po chvíli obě ženy.

»Jistý hasič z Emilova se popálil. Odnesli ho z plamenů, a ani nevím, jak s ním jest. Naši lidé statečně hasili, z tamních horníků téměř nikdo ani rukou nehnul. Stáli vzadu jako diváci, a když pro ně šel velitel hasičů, couvli do polí. Snad měli radosť, že hoří majetek jejich chlebodárce. Jenom Velinský s několika lidmi chránil sousední stavení. Tak se mi zdálo, jakoby ti lidé byli se žhářem srozuměni. Když jsme přiběhli my, hned jsme začali hasiti. V takovém případě přestává všechno.«

Dlouho nemohli usnouti, a nejdéle bděla Helena. Slyšela vracející se lidi i povozy a marně sebou zmítala na loži. Myslila na podivné setkání s Klementem, na jeho nejistá slova, vyhrůžky i útěk před lidmi. Proč se dral křovím, proč byl tak umazán a měl tak těkavý zrak? Teprve k ránu poněkud zdřímla, a tu ji děsil hrozný sen. Když procitla, otec už se chystal do práce a matka vařila snídaní. Rychle vyskočila a pomodlivši se, brala se za svou denní prací. Tu vzpomněla na komtesu. Tato nařizovala jí před odchodem, by jí občas psala a zvláště aby jí oznámila, kdyby se něco zvláštního stalo. Bude jí psáti o požáru, jakmile zví podrobnosti. Teprve jednou za ní posýlala do Prahy psaní. Tenkráte vyličovala pouze, jak milá jí kvítka v parku povadla, besídka že jest připravena o zelený šat, a v alejích, kudy se procházely, nyní už jenom poletuje suché listí. Teď má však zprávu důležitější. Eliška se zajímá o panství i jeho sousedství a především o Emilov, když tam úředníkem inženýr Velinský.

* * *

O požáru v Emilově bylo mnoho uvažováno a rozmlouváno. Všecko nasvědčovalo, že jej způsobila ruka zločinná, a že původce ani nemohl býti sám, ale že má spojence i mezi horníky. Vyslaná tajná policie nemohla nic vypátrati. Ředitel se mnoho o to nestaral, poněvadž budovy byly pojištěny a potřebovaly opravy. Značná část uhlí byla zachráněna. Hasič, který utrpěl úraz, podlehl svým ranám, zanechav vdovu a několik sirotků. Od ředitelství dostalo se vdově na pohřeb a slibu, že cestou milosti každoročně obdrží nějaké uhlí. Ostatně byla odkázána na hasičskou jednotu.

O vypátrání zlosynného žháře se především zajímal Velinský. Vyzkoumal, proč nebylo dostatek vody, a proč měl žhář namířeno

právě na skladiště. Vyslovil se, že je to asi týž člověk, který už od léta udržuje celou krajinu v postrachu.

»Propaganda činu,« řekl sám k sobě. »Anarchisté pokračují poněkud rychle.«

Nejvíce bylo líto všem hasiče, který nevinně přišel o život. I jeho smrť má žhář na svědomí. Velinský zase pořádal sbírku na vdovu a sirotky, jimž chtěl aspoň k nastávajícím vánočním svátkům pořídit šaty a štědrovečerní stromek. Původně měl v úmyslu, učiniti tak všem dětem chudých horníků, jak se v Pěčově ode dávna dělo, ale jednak se zde potkával s nesnázemi, jednak uznával osiřelou rodinu za nejpotřebnější.

Mezi dárci byla také komtesa Eliška. Dověděla se o požáru a neštěstí a jako před lety vdovám a mrzákům, tak nyní i sirotkům poslala peněžitou podporu.

Velinský hned poznal, od koho dopis pochází. Chvějícíma se rukama otevíral obálku. Ani ne tak značná podpora, jako přípis peníze doprovázející ho zajímal. Rychle přelétl úhledně psané řádky a pak četl znovu a znovu:

Velectěný Pane!

Dověděla jsem se dílem z novin a dílem od své milé společnice Heleny, co se v Emilově stalo. Nechci ani posuzovati, ani rozebírati zločinný skutek a obracím se k vám k vůli sirotkům, jimž sbíráte na vánoční stromek. Záslužné podnikáte dílo, a já se připojuji malým dárkem, abych aspoň tím způsobem nebožáky potěšila. Přikládám 50 zl. r. č.

Náš odjezd z Veselic byl letos tak rychlý, že jsem musila o několik dní dříve odvésti slíbené věci do Boretína. Želela jsem toho velice. Když takové živly v Emilově jsou rozpoutány, tu bych Vám byla radou, byste změnil místo a přijal službu jinde. Nejste tam jist životem. Vím předobře, že anarchistům stojíte v cestě, a že Vás mají v nenávisti. Mějte se na pozoru! Podobní lidé jsou všeho schopni a mohli by Vám uškoditi . . .«

Dále oznamovala komtesa některé méně důležité zprávy; zeměměřiče nejvíce zajímala starosť, jakou o něj Eliška měla. Varovala ho, dávala mu nyní sama radu, by odešel. Třeba že si Velinský té rady vážil, přece nemínil jí poslechnouti. Zůstane. Veškerá krajina mu přirostla k srdci. Zde počal milovati, zde bylo veliké pole pro veřejnou činnosť. Na sebe zapomínal, a teprve nyní mu komtesa připomenula, že i život jeho v té výhni rozpoutaných živlů a vášní jest v nebezpečí. Ale ani po té výstraze nemínil složiti ruce v klín. Vojín nesmí odhoditi zbraň před nepřítelem. Jenom když se obával, že bude jeho velitelkou, že se vdá za barona, myslil na odchod. Teď pojal jiný úmysl. Nemínil zbytečně nasazovati svůj život, ale také nechtěl utíkati z boje. Padne-li, kdo nad ním zapláče? Rodičů nemá, přátelé naň dávno zapomněli, k milované dívce se nesmí přiblížiti. Zbývá mu pouze práce, úmorná práce, jíž chce přinésti každou oběť.

Velinský se zahleděl oknem do smutné krajiny. Padal první sníh. Zima blížila se kvapem. Nebe bylo zachmuřeno, a těžká oblaka visela nad zemí. Mladý muž ještě jednou popatřil na dopis, a ve zraku se mu zatmělo jako v pošmurné přírodě. Předvídal a soudil správně, že jest konec jeho lásce. Sebe tak nelitoval jako Elišky. Kdy se s ní

setká? Jak soucitné má srdce! Kdykoli zaslechne o neštěstí, hned spěchá s pomocí. A co dobrého působí rodinám horníků, kteří pracují v Pěčově! Co rok daruje mnoho na vánoční stromek, s něhož se dostává dětem šatu i obuvi; nemocné podporuje, sirotky šatí a jinak přispívá k umírnění bídy a nedostatku. Hrabě každé její přání plní, a Eliška často k němu se utíká. Velinský si přál, aby komtesa vždycky takovou zůstala a také byla šťastnou. Vzav peníze, odcházel z bytu. Tento dar dá přímo vdově. Chtěl se též projíti, by se zbavil dojmů, jež naň učinila vzpomínka na Elišku.

Radosť vdovina byla nesmírná. Slibovala, že se bude s celou rodinou modliti za štědrou dárkyni.

Velinský rychle odcházel z domku; na silnici potkal Vávru. Hledal pana inženýra v bytu a nenaleznuv ho doma, šel za ním.

»Co nového?« tázal se Velinský, zacházeje s horníkem na polní stezku

»Knopek se navrátil do Veselic. Viděli jsme jej,« oznamoval Vávra. »Je zde od neděle.«

»Tak?« zamyslil se Velinský a vzpomněl si na požár.

»Něco se kuje,« oznamoval horník. »V pondělí před ohněm v Emilově obcházeli nějací lidé rozbořený Ivanův důl. Pak se ztratili. Knopek chce pojednou dělati dobrotu a navrátil se k matce.«

»Ku podivu! To bude nějaký pláštík, jímž se má něco špatného zakrýti,« uvažoval Velinský. »Ten junák jest velice nebezpečný, a nyní mu má býti matka štítem, za nímž se skrývá. Na toho nutno dáti pozor.«

»Chtěl jsem pana inženýra upozorniti,« řekl Vávra.

»Děkuji vám, příteli; snad to nebude tak nebezpečné. Lépe by ovšem bylo, kdyby se byl Knopek už nevrátil, ale když ho tu máme, musíme jej míti na zřeteli. Sám dejte pozor, neboť ve vás vidí soka.«

Vávra udiveně pohleděl na zeměměřiče.

»Divíte se mým vědomostem? Byl jsem bezděčným posluchačem rozmluvy, která se otáčela kolem vás a Heleny. Knopek prý jenom tak neodstoupí.«

Horník sklopil zrak. Nepřisvědčil, ani neodmlouval. Vždyť nemá žádné jistoty a s Helenou posud o něčem podobném nemluvil. Ještě na to a ono se vzácného svého přítele dotazoval a pak pospíchal k domovu. Na mysli mu posud tanula slova Velinského. Cítil, že Helenu miluje, že by s ní byl šťasten, ale kolik překážek by se mu postavilo v cestu, kdyby ji požádal o ruku. Vítr metal jinochovi studené vločky do rozpálené tváře a profukoval vetchým šatem. Ale Vávra zimy a mrazu necítil.

XXI.

Stávka.

Po požáru v Emilově bylo nějakou dobu ticho. Vyšetřování bylo tak přísné, že se horníci lekli a na nějakou dobu dali pokoj. Také nikdo nesliboval úvěr, a rozhněvaný ředitel málo dával napřed. Peníze nepřicházely, a tak nejpříhodnější doba pro stávku minula beze všeho účinku. Rozvážnější dělníci hubovali na propagandu činu, která tak brzo nastala a nic dobrého nepřinesla. Horníci měli mnoho po-

chůzek k soudu, byty jejich byly sprohlíženy, byli vyšetřováni, avšak nic závažného nevyšlo na jevo. Pouze obezřetný jinak Stránský se skoupal. Byly u něho nalezeny závadné tiskopisy a tajná korrespondence, v níž bylo vyzváno k pobuřování. Stránský dostal pět měsíců těžkého žaláře, a havíři vydržovali zatím jeho rodinu.

Strážcové bezpečnosti tušili, kdo jsou praví vinníci, ale nemohli jim ničeho dokázati. Ti se dovedli skrýti za menší vinníky, kteří všechno odnesli. Tito měli tu útěchu, že trpí pro »dělnické zájmy«, jimž mnohdy ani nerozuměli.

Knopek se vrátil k matce. V zimě mu bylo zle, podpora nestačila, a pak měl úmysl ošáliti ty, kteří ho dobře pozorovali. Klement se nemínil polepšiti, neposlechl rad a napomínání matčiných a vždy se v rodném domku jen vyspal a něco pojedl. Denně odcházel do hostinců, do Emilova, navštěvoval Cipla a čekal na poštu, by se žádný socialistický list neztratil. Dopisy z opatrnosti donášel až do města nebo na železniční stanici. Také byl ve vyšetřování, i u něho hledali, ale Klement byl opatrný. Knihy a listy měl dobře ukryty; nikomu nepřipadlo hledati v Ivanově dole, kde se konaly nadále tajné schůze a porady. Když musil na čas hroznou propagandu zastaviti, obrátil svou pozornosť na Velinského a Vávru. Onoho dávno umínil si odkliditi jako protivníka socialního demokratismu, Vávru pak měl posud v nenávisti a teď ještě více proti němu zahořel záští, vida, že navštěvuje Šetlarův dům, s Helenou se baví a v rodině jest rád viděn. Třeba věděl, že mu dívka není nakloněna, přece nemohl snésti, by náležela někomu jinému. Jako nedávno zostudil Velinského, odhaliv jeho poměr ku hraběti, tak nyní dorážel na Vávru. Věda, že by si jeho sok zpráv v socialních listech nevšímal, chopil se jiného padoušství. Buď sám psal, buď od jiných si dával psáti anonymní dopisy, které posýlal řediteli Mudroňovi a ostatním úředníkům, Šetlarovi i Heleně a samému Vávrovi. V listech těch haněl protivníka, vyličuje ho jako zloděje uhlí, jako licoměrníka a Heleně jako nevěrníka, který má na svědomí několik obětí.

Dopisům těm sice nebyla přikládána plně víra, avšak přece tu a tam něco uvázlo, a aspoň vznikla nedůvěra a pochybnosť. Zvláště na Helenu, která posud o podobné lidské špatnosti nevěděla, mocně působil list, adresovaný vlastně Vávrovi, a vybízející ho, by konal otcovské povinnosti vůči dítěti, jež byl i s matkou zanechal v bídě a nouzi.

Helena byla uvedena v omyl, když se shodovalo jméno obce s rodištěm Vávrovým, a také udaný počet let opuštěného sirotka byl ve shodě s dobou, kterou Vávra ve Veselicích prodléval.

Dívka měla pokažené vánoční svátky. Po štědrovečerních slavnostech přišel i Vávra na návštěvu. Měl radosť, že jeho rodina se vynasnažila obšťastniti aspoň v ten den svého živitele a ochrance rozličnými dárky. Vávra svědomitě o všechny se staral. Jednoho bratra měl v dolech a druhého dal na řeznictví, ze sester jedna se měla brzo vdávati a druhá sloužila u účetního Krabce. Brzo zůstane sám s matkou, která velice sestarala. Všichni naň pamatovali darem, jakož i on se snažil v tak slavný den prokázati jim lásku a štědrosť.

»A co pak jste dostala vy?« zeptal se Šetlarovy dcery.

Helena byla však nějak zaražena. Ani se na Vávru nepodívala, a v očích se jí perlily slzy.

»Co jest vám?« ptal se živě Vávra. »Někdo vám ublížil? Prosím vás, mluvte!«

»Nevím, mám-li vám to povědíti,« řekla po chvíli Helena. »Pokazím vám vánoční náladu.«

»Nebojte se; jistota a pravda jest mi nejmilejší. Snad mne někdo pomluvil,« hádal Vávra.

»Něco tak podobného; dostala jsem dopis a nevím ani, jak ke mně zabloudil.«

»Bez podpisu, není-li pravda? Já jsem obdržel také takový,« usmál se Vávra. »A pan ředitel též.«

»A nermoutí vás to? Klidně se o tom zmiňujete?«

»Zcela klidně, poněvadž takové listy vůbec odmítám a zavrhuji. V poslední době mne někdo všudy hanobí a pronásleduje. Rád by mne odtud dostal. Tedy i vám psal?«

Helena podala Vávrovi dopis. On rychle přeběhl řádky a usmívaje se, řekl: »Pisatel hleděl změniti ruku, ale valně se mu nedařilo. Mně psal zase o vás.«

»O mně?« vykřikla Helena. »Prosím vás, ukažte mi ten dopis.«

»Nemohu; neboť shořel, jakmile jsem jej do polovice přečetl. Nevěřil jsem těm vylhaným zprávám. Někomu na tom záleží, aby nás rozdvojil.«

Vávra vzal Helenu za ruku. Neodtrhla ji jako přede dvěma roky, když se s ní chtěl sblížiti.

»Ode mne byste nepřijala malého dárku ke Štědrému večeru?« zeptal se. »Či věříte těm zprávám, jež mne hanobí?«

Helena neodpověděla. Jenom stiskla mu pravici a upřela oči na mladého muže.

»Co bylo psáno o vás, jest lež; ale vám psali pravdu. Víte přece, že jsem měla ženicha, že jsem milovala.«

»To jest zapomenuto. Knopek je vás nehoden. Přijměte ode mne tento dárek.« Vávra vsunul Heleně na prst zlatý kroužek.

Dívka se ulekla, ale neodporovala. Sama nemohla dar oplatiti, a Vávra ani žádného nežádal. Byl potěšen, že si naklonil milovanou bytost, a měl dvojnásob veselý Štědrý večer.

A ten, jenž mínil tyto lidi rozdvojiti, nenadál se, že vlastně působil k tomu, by tím spíše k sobě přilnuli a stali se šťastnými snoubenci.

* * *

Po Vánocích se počalo mluviti o stávce. Jinde už dávno si stávku odbyli s rozličným úspěchem, v Emilově se opozdili o několik měsíců. Na požár se zapomínalo, nad doly stály nové kolny, a všechno se bralo obvyklým během. Baron z Lilienfeldu získal celé doly, a hrabě Arnošt chválil jeho finanční poměry.

Havíři formulovali své požadavky a diktovali si hodně. Myslili, že sleviti se může vždycky. Všechno bylo ke stávce připraveno, a jenom nedocházely na ni výpomocné peníze. Jak Cipl, tak Knopek byli nyní jako bezmocní. Tento se sotva ukázal, a onen nabízel jenom nějaké tiskopisy ku koupi mezi dělníky.

»Toho se nenajíme,« odpovídali s hněvem.

Také bylo nutno vyjednávati s dělníky v Pěčově, by spolu stávkovali. Budou-li tito pracovati, obrátí se tam ředitel z Emilova pro uhlí

svým zákazníkům, a stávkáři budou marně čekati na splnění svých žádostí. Musí se tedy stávkovati najednou v celém kraji.

K tomuto vyjednávání byli vybráni nejmírnější havíři. Někteří se chtěli obrátiti na Velinského, ale jiní to zamítali, že jest inženýr proti všem stávkám a že by se k takovému vyjednávání sotva podvolil. Vypravili se tedy havíři sami.

V hospodě »U tří havířů« byla četná společnosť. Pichl s Kasíkem zaujali místo hned u kamen, kde v žertu na sebe útočili a ve smíchu popíjeli ječmenný mok.

»Slyšel jste, co se v Emilově chystá?« řekl pekař, k soudruhu se nakloniv. »Budou stávkovati.«

»Tomu se pranic nedivím,« klidně odpověděl pensista. »Pokud vím, mají se tam horníci velmi zle. Málo vydělají a polovičku ještě aby dali dozorcům.«

»Sami jsou tím vinni. Uhlí, které zapálili, musí dobře nahraditi. A co se navyváděli!«

Pichl pokrčil rameny. »Nemůžeme nikoho odsuzovati, bychom nebyli sami souzeni; ale pravdou přece zůstane, že mnoho havíři ti sami zavinili. Dobrovolnými presenty upletli na sebe bič, připravili se o dobrou pověsť a mají mezi sebou lidi, s nimiž nelze vážně jednati.«

Kasík tentokráte Pichlovi přisvědčil.

V tom se otevřely dvéře, a vešli dva horníci v stejnokroji.

»Z Emilova,« zašeptal Pichl. A tu hned k němu havíři přistoupili a podávajíce mu pravice, přátelsky ho pozdravovali. Usednuvše u vedlejšího stolu, poručili si pivo. Hosté si je prohlíželi, a dříve hlučný hovor stichnul.

Emilovští vyslanci hned začali řeč o tom a onom, až dotkli se věci. Potvrdili otázky stranu zastavení práce.

»Musíme, milí bratří, stávkovati. Takhle to déle nevydržíme. Mzda malá, výdělek špatný, a teď se nám zase utrhuje.«

»To je za tu škodu při požáru,« tiše poznamenal Kasík Pichlovi. Ten však dělal, jakoby ani neposlouchal.

»Sami víte, co se havíři v dolech napracují, jak smutný jest jejich život, a tato těžká, s mnohým nebezpečím spojená práce nebývá náležitě odměněna. Vy sami byste více zasloužili,« nadhodil vyslanec.

»My si nestěžujeme,« řekl Kraus.

»Jste trpělivi a pak máte o nějaký krejcar lepší mzdu. U nás však to nelze vydržeti, a proto jsme se odhodlali *stávkovati.*«

Havíř se rozhlédl, aby poznal, jak slova jeho účinkují. Doma je všichni přijali voláním »Ať žije stávka!« Zde se tvářili dělníci dosti chladně. Musil tedy užiti slov ohnivějších.

»Čím si máme pomoci? Zemřeli bychom hladem. Takto nemůžeme déle živořiti. Za poctivou práci chceme poctivou mzdu. To musí každý uznati a býti s námi za jedno.«

»Přejeme vám šťastné pořízení,« řekl havíř Máček. »V Tamlově si horníci stávkou pohoršili.«

»Podali jste už žádosť baronovi z Lilienfeldu, jako nynějšímu majetníku dolů?« zeptal se pojednou Pichl.

»Nepodali; s tím ani nechceme jednati,« odvětil vyslanec; »jsme přesvědčeni, že bychom u něho nepořídili.«

»Tedy jste už byli u pana ředitele?«

»To teprve učiníme. Oznámíme mu své požadavky, a kdyby nám nebylo vyhověno, hned ohlásíme stávku. Veřejný tisk máme na své straně.«

»Tou cestou bych se nebral,« mínil Pichl. »A jaké jsou vaše podmínky?«

»Chceme pro havíře tři zlaté denně.«

Máček hvízdnuv, zvolal: »Přátelé, to jste přestřelili! Tolik nemá u vás ani ředitel.«

»Však nekope uhlí. V kanceláři seděti by každý dovedl. My musíme pod zem.«

»O to se příti nebudeme,« řekl Pichl dále. »Jakou pak požadujete šichtu?«

»Osmihodinovou, jako máte vy v Pěčově.«

»Ale sestupování a vystupování, ostření nástrojů v kovárně a jiné přípravné práce do toho nepočítáte?«

»Všechno počítáme od »beťunku« až k vyfárání.«

Máček zase posměšně hvízdnul.

»Ani se nechceme na další požadavky vyptávati. Žádáte příliš mnoho.«

»Další naše podmínka jest,« pokračoval havíř, »aby byl odstraněn nynější ředitel, zeměměřič Velinský, účetní, naddůlní, dozorci Šrámek —«

Celá hospoda se dala do smíchu.

»Pravá anarchie — bezvládí,« poznamenal Pichl, k soudruhovi se obrátiv.

»Myslíme, že s námi budou smlouvati, a tu že bychom mohli něco sleviti.«

»Takhle budete ihned odmítnuti a nic nedostanete. A jdou všichni havíři s vámi?«

»Téměř všichni; ostatní donutíme, a myslíme, že i vy s námi svorně půjdete; neboť kdybyste vy pracovali, my bychom marně stávkovali.«

Teď se všem rozbřesklo v hlavě, jiní to dávno předvídali.

»Proto jsme k vám přišli a jako bratry vás prosíme, byste s námi stávkovali. Náš prospěch bude i vám k užitku. Diktujte si své podmínky a stůjte při nás. Spoléháme na vaši pomoc jako u svých kollegů a křesťanských socialistů.«

Ve světnici bylo ticho. Nikdo se ani nenapil; i kouřiti zapomínali. Neměli se k odpovědi. Nějaká chmura jakoby všem spočívala na očích. Ke stávce se havíři nerozehřívali.

»Vzkážeme vám po Knopkovi, až vypukne stávka, byste přestali pracovati,« řekl vyslanec, ticho ve svůj prospěch si vykládaje. Ale přepočítal se.

Vzpomínka na socialistu Knopka zkazila všecko a horníkům jakoby otevřela ústa. Chtělo jich mluviti několik najednou. Posléze nechali slovo nejstaršímu Pichlovi.

»Milí přátelé,« začal tento, »často jsme se chtěli s vámi sloučiti, mnohokráte jsme vám nabízeli přátelskou pravici, ale vždycky jste nás hned odmítli, že nás zpátečníků a tmářů nepotřebujete, že s námi nic společného míti nechcete. Však nemyslete, že bychom vám splatiti chtěli zlé zlým; zde mladší horníci, jichž se záležitosť týká, sami rozhodnou, půjdou-li nyní s vámi společně.«

»Nikdy!« zvolalo několik horníků najednou. »Stávkovati nebudeme, poněvadž toho nepotřebujeme.«

»Víme, co může býti, a když shledáme, že se nám děje křivda, jdeme a poprosíme, aby nám bylo ulehčeno. Spravedlivá žádosť naše dojde vždycky vyslyšení. Kdo však dříve, než o něco žádá, ohlašuje se požárem a dynamitem, ten nepořídí ničeho. Kdyby všichni stávkovali, já do práce půjdu,« volal Máček.

»Stávkou bychom poškodili firmu a pana hraběte, který se o nás otcovsky stará. Bylo by to od nás nevděkem a přímo zpupností, když bychom takřka pro nic a za nic stávkovali. A jaká hana by padala na nás nespokojené s poměry, za něž by jiní denně Bohu děkovali. Ne, ne; ke stávce nás nedostanete.«

Tak mluvil havíř za havířem a ostatní horlivě přisvědčovali.

»A kde jest bratrství, kde vaše vyhlašovaná křesťanská láska?« vytýkal horník z Emilova.

»Do nedávna jste se té lásce posmívali a bratrství nám upírali. V ničem nechcete s námi, všechny styky s námi jste pyšně přerušili, a co děláte Velinskému, který se o vás tolik stará? Tonete v socialním demokratismu; jděte tedy k těm červeným písálkům, aby vás podporovali a vám pomohli. My se pro stávku nerozohníme.«

»A proč bychom to dělali, co by vám stávka naše pomohla?« uchopil se slova Kraus. »Budou s vámi stávkovati v Mostě, Ostravě a jinde? Nebudou. Jednotlivé doly jsou jako jediným závodem, kde jsou zcela jiné poměry než v nedalekém sousedství.«

»Ale ředitelé se spojí a budou si pomáhati,« namítal vyslanec.

»Toho se nebojte; my do Emilova pracovat nepůjdeme, a u nás jest takový odbyt uhlí, že jistě pan ředitel vaše zákazníky podporovati nemůže. A kdyby chtěl, tu bychom jistě vystoupili ve váš prospěch. A jak by toho zasloužili ti, kteří nemají se stávkou co dělati, a přece by v zimě nyní nemohli koupiti uhlí? Čím se provinili? Že poctivě uhlí platí a nás podporují? My vám máme dělati štafáž, abyste mohli říci: »Hleďte, i v Pěčově havíři stávkují, ti, kteří posud nikdy nestávkovali, a mezi nimiž není socialních demokratů! Ale k tomu my se nikdy nepropůjčíme.«

»Nikdy! Nemáme příčin a chybili bychom,« dotvrzovali havíři.

»A víte, k čemu nás tím svým jednáním donucujete?« řekl už rozehřátý horník. »K násilí.«

»S tím jste už začali, s ním také dokonáte,« volal Máček.

»Ale to násilí se obrátí i proti těm, kteří nás od sebe odmítají.«

»Vyhrožujte! Nelekáme se vás; s takovou si na nás nepřijdete. Nestáli jste o nás nikdy, nevšímejte si nás ani nyní a spravte si své poměry sami.«

»Nenadáli jsme se od vás takového odbytí, a tento váš skutek dojde zaslouženého posouzení v dělnických listech.«

»Tam jste nás dávno tupili,« odvětil Kraus. »To si pamatujte, kde jsou Knopek a Cipl vůdci dělnického hnutí, tam byste nás marně zvali. Víme, jak se chcete domáhati požadavků, a proto s vámi nepůjdeme nikdy.«

Vyslanci byli nanejvýše uraženi. Hned dopíjeli a chystali se odejíti.

»Však nadejde doba, kdy budeme účtovati; sejdeme se,« mluvili, vstávajíce. »Ale potom vězte, že se k vám rovněž nebudeme znáti. Vzpomeňte si na dnešní den.«

»Vy jste nás dávno odmítli, my vám nechceme škoditi, ale také nemáme příčiny, proč bychom stávkovali. Přejeme vám,« usmíval se Máček, »abyste dostali třeba pětku denně a pracovali pouze tři hodiny, aby byl Cipl ředitelem a Stránský pokladníkem. Naše zájmy tak daleko nesahají.«

Vyslanci už odcházeli. Přední jenom šermoval zlostně rukou a zadní ještě promlouval: »Znali jsme vás dávno jako bídáky, tmáře a zbabělce.«

Rychle uskočil do síně, domnívaje se, že bude vyplacen, ale nikdo ani rukou nehnul. Ignorovali ho.

V hostinci bylo chvíli ticho; horníci uvažovali. Nejdříve se ozval Kasík. Obrátiv se k soudruhu Pichlovi, řekl: »Co tomu říkáte?«

»Těžko rozsouditi,« odvětil pensista. »Kdyby to byli jiní horníci a měli rozumné podmínky, první bych radil, je podporovati. Ale z Emilova se nám dostávalo pouze příkoří, a pro takovou věc bylo by pošetilé zastavovati práci.«

Havíři souhlasili, a bylo o tom mnoho řečí a úvah.

Hned následujícího dne přišla zpráva, že se to v sousední uhelné pánvi hýbe a bouří. Horníci přednesli své podmínky řediteli a byli hned odmítnuti. Telegrafovali ústřední správě baronových dolů a panství, ale nedostalo se jim ani odpovědi. Vypověděli tedy stávku a nepracují. Celá krajina jest pobouřena. Horníci se chovají posud tiše, ale přece hned rozmnožena četnická stanice a konsignováno vojsko.

Horníci v Pěčově třeba nestávkovali, přece se o sousední doly zajímali. Vávra odešel s deputací k řediteli, požádal, aby se uhlím stávkářům neškodilo. Vylíčil, jak byli sváděni a jaká hana se na ně vrhá. Pan ředitel Mudroň odpověděl, že se ku stávce zachová zcela pasivně. Řekl, že už byl žádán o dělníky na pomoc, ale že dal odmítavou odpověď, věda, že by ani za lepší plat nikdo z Pěčova do Emilova nešel.

Horníci byli spokojeni. Měli čisté svědomí, a v Pěčově se stejně pracovalo jako jindy. Jenom ráno nasbírali četné proklamace, ke stávce vybízející, a kdosi napsal na mašinku křídou: »Ať žije stávka!«

»Ten kdo to psal,« řekl důlní Paleč, »má stávku celý rok; proto se mu tak líbí.«

Všichni věděli, na koho naráží, a usmáli se.

»Jak jest v Emilově?« tázali se havíři.

»Velmi dobře,« odpověděl Myška; »v jedné hospodě se veselí havíři a v druhé vojáci. K boji asi nedojde, neboť si na obou stranách libují. Bude se stávkovati, pokud budou mít úvěr a nějakou podporu. Osud podobných stávek bývá stejný a jest již napřed příliš dobře znám.«

XXII.

Oheň — voda.

Zase obcházel pensista Pichl hory, jakoby předvídal neštěstí. Byl mrzut. Kasík si ho dobíral do opravdy pro věci, které se dály v Emilově. Ukazoval na tamní horníky a jejich skutky. Vybili butyku, a nedaleko patrolující vojáci o tom ani nezvěděli. Také přepadli mlynáře, rozvážejícího mouku, a jiných násilností se dopouštěli.

»Jeden nemůže za všechny a všichni za jednoho,« odpovídal Pichl mrzutě, odcházeje brzy od »tří havířů«.

Sníh počal táti, nad šachtami se tvořily nové pukliny v zemi a staré se nápadně šířily. Pichl uvažoval, co by se mohlo státi. Nebál se ani tak spropadnutí země, drátěnými provazy ohražené, také nemínil, že by se půda pošinula, ale poukazoval na rybník, hned u Prokopova dolu a na strouhu, jíž tekla voda do Emilova.

»Zde by se mohlo státi neštěstí, vody přibývá a odtok jest slabý. Já bych hned rybník vypustil a vedl bych jinudy vodu, z dolů vypumpovanou.«

»Ale vždyť tu byl rybník už za vás,« namítal důlní Paleč, »a nestalo se posud neštěstí žádné.«

»Ale tenkráte nebylo tolik špatných lidí. Svět jest zlý. Za mých mladých let jsme ani na noc nezavírali dveří, a teď kolik závor nechrání bezpečně lidského majetku. Kdo se odvážil při požáru v Emilově zatarasiti tuhle strouhu, by voda netekla k ohroženému místu, ten také dovede prokopati hráz, aby se voda valila do dolů. Nevěřte nikomu a dávejte sem hlídače.«

Pichl vedl svou, a Paleč vrtěl hlavou. Uznával, že má pensista pravdu, ale nevěřil, že by se naskytl takový zlosyn, který by na havíře pustil vodu. Slíbil, že se tam častěji podívá, a také dá hlídačům náležité instrukce, ale zůstalo při starém.

Pichl spěchal domů, neboť posud vál studený vítr a brzo jeho starým tělem zatřásl. Cestou mu přišel na mysl Klement. Ani nemohl pochopiti, že by se pojednou tak obrátil. Matka byla šťastna, že se k ní vrátil, neboť doufala, že se časem poddá. Poručníkovi se sice posud vyhýbal, málo mluvil, mnoho se zdržoval mimo domov, ale obrácení nebývá pojednou. Starý havíř nad tím vrtěl hlavou a napomínal vdovu k obezřetnosti. Byl by snad věci svým rozumem přišel na kloub, kdyby se byl cele nezabýval stávkou v Emilově. Na každou podrobnosť se vyptával, a všechno jej zajímalo. Za tou příčinou také často zašel k Šetlarovi, kde se dělníci scházeli, by porokovali o událostech, jež co den následovaly. Tam chodil též Vávra, který měl dobré zprávy od Velinského. Nejvíce se všichni divili vytrvalosti a houževnatosti, s jakou horníci v Emilově stávkovali. Nadáli se, že v týdnu couvnou a povolí, ale nestalo se tak. Vytrvali pevně a nechtěli se vzdáti. Vávra schválně zašel k Velinskému, který se havířů ovšem marně u ředitele ujímal, třeba bylo také jeho jméno mezi těmi, které chtěli horníci odstraniti. Že se v Pěčově havíři ke stávce nepřipojili, to uznával za zcela správné.

Pichl v soukromé schůzi pověděl, o čem právě mluvil s důlním. Ani zde nepřikládali mnoho víry jeho obavám, pouze Vávra mlčky pozorně naslouchal.

»Nepamatujete se, jak nám vyhrožovali?« stál na svém starouch. »Mějte se na pozoru!«

S večerem odešel Vávra k domovu. Chvíli mluvil na zápsi s Helenou a pak klidně po silnici odcházel Výstraha Pichlova mu tanula na mysli. Vážil si starce a dbal jeho rad a pokynů.

Helena se dívala za ním. Zapadalo právě slunce a západ se rděl nachem. Dívka šla na zahradu, kde posud stály holé stromy a tu a tam se bělal v koutě zbytek sněhu. Ani nevěděla, co ji tam pudilo; snad se chtěla projíti, snad mínila nahlédnouti na náves ke kostelu.

Havíři se od otce rozešli, a také Pichl spěchal k domovu. Srdce dívčino bylo naplněno podivným steskem. Rozmluva mužů ve světnici a varovná slova Pichlova na ni mocně účinkovala. Ona znala nejlépe toho, který by mohl způsobiti zkázu a který jest takového skutku schopen. Věděla, jakým jest Klement odvážlivcem. Hádala, že on to byl, který vyhodil kus bašty na Boretíně, a při požáru v Emilově choval se tak nápadně. Chvěla se strachem o horníky a důlní dělníky, mezi nimiž byl i otec i Vávra; děsila se hrozné myšlénky, že by někdo, a to právě Klement, který kdysi tak blízkým byl jejímu srdci, byl schopen takové podlosti. A přece se jí myšlénka ta stále vtírala.

Helena se zastavila. Kolem zahrady šel ten, na nějž myslila. Už dávno ho neviděla. A buď náhodou nebo dle úmluvy naproti Knopkovi šel Cipl. Jistě obcházeli stavení, majíce něco v úmyslu. Oba muži mrknutím se pozdravili a zastavivše se u plotu, téměř šeptem hovořili.

Helena stála jako přimrazena. Ani kdyby byla chtěla, nemohla odejíti. I dech zatajila. Ale málo slyšela a ještě si nemohla z rozmluvy nic vybrati. Muži mluvili více posuňky nežli slovy a bylo v jejich rozmluvě něco tajemného.

»Dnes anebo nikdy,« řekl Knopek hlasitěji. »Všecko jest připraveno. Pomstíme se a zároveň pošineme stávku ku předu.«

»Ty si vezmeš na starosť *vodu* a já *oheň*,« odpovídal Cipl. »Ti se podiví, co umíme. A pak budou s námi rychle jednati.«

»Ale pozor! Vyzradí-li se to, jsme o hlavu kratší,« napomínal Knopek.

»Však si na nás nepřijdou. A teď do práce!«

Muži ještě chvíli šeptem spolu mluvili. Helena neslyšela ani slova a tak byla pomatena, že by jim už ani nebyla rozuměla. Cítila, co se chystá a že Pichl marně nevaroval. Posléze se muži rozešli, podavše si ruce. Klement šel pomalu a ohlédl se po stavení, kde tak často býval vítaným hostem. Cipl si prozpěvoval nějakou pouliční píseň.

Po hodné chvíli se Helena vzpamatovala. Vyskočivši, běžela na zásep. První myšlénkou její bylo varovati Klementa. Cit lásky se aspoň na chvíli v ní probudil. Srdce se jí div nerozskočilo.

»Klemente!« zavolala, zalomivši rukama. Věděla, že se chystá něco hrozného. Zdálo se jí, že se Knopek zastavil, ale za krátko rychle ubíhal ku předu. Nechtěl poslechnouti várovného hlasu a zastaviti kroky, řítící jej do propasti. Druhá vzpomínka byla na Vávru. Má ranní šichtu, půjde přede dnem do práce. Hrozí mu nebezpečí. Helena nerozmýšlejíc se, spěchala do Vávrova bytu. Všichni se jí ulekli, jak byla bledá a nemohla chvíli ani vypraviti ze sebe slova. Teprve když si oddychla, vypovídala, co slyšela.

Vávra uvažoval chvíli o jejích slovech. Anarchisté mluvili o vodě a ohni, snad se chtí mstíti Pěčovským havířům, že k nim nepřistoupili a spolu nestávkují. Buď něco zapálí, nebo vyhodí do povětří a zastaví vodu jako před Vánocemi, když hořelo v Emilově.

»Jenom aby se hrozba Pichlova nevyplnila,« mínila poněkud upokojená Helena.

Vávra pojal jinou myšlénku. Vyskočiv se stolice, jal se rychle chystati na cestu.

Vávrová sama vyprovodila Helenu k domovu. Syn její spěchal k Pěčovu. Dívce kynul pouze, by byla bez starosti. Ale Helena posud

se chvěla, a na mysli jí tanula osudná slova. Rozloučivši se s Vávrovou, stanula na záspí. Nezaklepala na okno, by jí otevřeli, ani nepomyslila hned, že ji budou pohřešovati. Čekala, že snad vypukne někde požár, že dílo pomsty pokračuje.

Na nebi svítil jasně měsíc uprostřed četných hvězd.

»Ty si vezmeš na starosť vodu, já oheň,« hučelo v uších dívčiných. Ani Vávra těm slovům nerozuměl, ač tušil v nich něco hrozného a nanejvýš nebezpečného. Voda — oheň; protivné ty živly mají přinésti zkázu.

V tom si Helena vzpomněla, že se Cipl bral cestou k Emilovu. Mluvil o dnešním skutku a jistě se sem navrátí; chce tedy provésti zhoubu ve svém domově, mezi stávkujícími, by stávce dodal hroznějšího rázu a ředitelstvo zastrašil. Tam má zuřiti požár.

Helena nevěděla si rady. Má poslati otce do Emilova nebo tam jíti sama. Vzpomněla, že jest Šetlar upracován, a ráno časně musí opět do díla. Až řekne, proč utekla, kde byla a koho varovala, rodiče jí rádi odpustí. Ani snad nevědí, že nespí v komoře, že dlí posud venku. Jako dříve k Vávrovi, tak ji nyní pudilo cosi do Emilova k Velinskému. Poví mu, co slyšela, by se měl na pozoru a zamezil neštěstí, jež hrozí způsobiti Cipl, který jest rovněž všeho schopen jako Knopek. Helena se dala polními cestami k dolům; vítr jí vál do obličeje, půda křehla mrazem a hvězdy zhlížely na noční poutníci. Ani hned nepovážila, že je v Emilově vojsko, že kolem plno hlídek. Myslila na Velinského, na toho, jejž milovala komtesa Eliška, jíž byla společnicí. Co podniká pro inženýra, jakoby činila pro Elišku. Nemohla by si ani odpustiti, kdyby Velinský upadl v nebezpečí, a ona, vědouc o tom, by ho nevarovala. Oddanosť k Velinskému jako příteli dělnictva a láska k Elišce jí dodávala odvahy. Nelekala se překážek, ale co mohla, pospíchala ku předu, aby doběhla v čas a zachránila, co by se dalo zachrániti.

* * *

Měsíc s nesčetnými hvězdami se odrážel o vodní hladinu. V přírodě bylo ticho, a voda ve velkém rybníce klidně stála. Jenom na hořejším konci přitékal nový proud, jejž čerpaly pumpy v dolech. Několik akátů se sklánělo nad vodou. Hráz byla pevná, a stavidla důkladná. Tiše odtékala voda hlubokým korytem k Emilovu. Na jedné straně posud plovaly kusy ledu.

Na břehu pojednou se objevil člověk. Opatrně se ohlédl k černým budovám. Nad doly bylo ticho; jenom ze dvou komínů se valil dým a na rampě v železných koších dohořívalo uhlí, při němž šichtáři do nedávna pracovali.

Knopek sehnuv se, tiše bral se ke stavidlům. Každému kamenu se vyhnul a chvíli postál ve stínu stromů. Rozhlížel se kolem a uvažoval, jak by nejlépe úmysl svůj provedl. Pak vyndav motyku, počal kopati vedle stavidel do hráze.

»Patrona vyrazí pojednou otvor, voda se povalí proudem do dolů, a nikdo ji nezastaví,« uvažoval u sebe. »Proč bych kopal a se namáhal. Takhle si uspořím práce a účinek bude mocnější. A zatím v Emilově rozšíří se oheň v dolech. Čím budou hasiti? Pěčovští musí též stávkovati, až je voda z dolů vyžene.« Klement opatrně kopal, a narazila-li motyka o kámen, ohlédl se. »Ale všichni neutekou. Kéž

est Vávra mezi těmi, jimž zde stelu naposledy. Dosti jste se mi nasmáli, mnou napohrdali, teď uvidíte, co umí Klement Knopek.«

Poslední slova pronesl téměř hlasitě a v očích mu zaplál oheň. Vykopav dosti hlubokou díru do břehu, sáhl do kapsy pro patrony. Uloživ je pod kámen, připínal šňůru, která měla donésti oheň pod hráz a způsobiti výbuch. Pak ještě pustí stavidla a uteče, by nebyl zasažen.

Prvá sirka mu nechytila. Škrtl znovu a přiložil oheň. Odskočiv ke stavidlům, chtěl dokončiti bohopusté dílo Ale v témž okamžiku ho někdo chytil za krk. Vykřiknuv, ohlédl se a spatřil Vávru. Chtěl se mu vytrhnouti, ale nemohl.

»Co zde děláš?« zvolal dělník, svíraje svého protivníka.

»Pusť mne,« zařval Klement.

»Chceš pustiti do dolů vodu?« Tedy přece jsi měl takový nekalý úmysl?«

»Voda do dolů půjde, a budete stávkovati jako v Emilově,« koktal Knopek.

»To spíše v této vodě nalezneš hrob,« odpověděl Vávra.

Tu si Klement vzpomněl, že za několik chvílek bude následovati výbuch. Zhroziv se, všemi silami se snažil vytrhnouti se z rukou protivníkových; ale namáhal se nadarmo. Oba muži zápasili spolu na život a na smrť. Vávra myslil, že mu chce jenom sok uniknouti. Už se porazili k zemi, Knopkovi se přece podařilo, že se kousek cesty odplížili. Také se mu povedlo vytrhnouti se z Vávrových rukou. Ten posud ležel na zemi, když Klement radostně vyskočil.

Tu se ozvala hrozná rána, voda se rozčeřila, hlína a kamení vyletělo, a proud vody se valil z rybníka. Celé okolí bylo zahaleno dýmem a prachem. Na blízké mašince se ozval pískot, ohlašující neštěstí. Hned bylo všudy živo, a havíři, hlídači a topiči vybíhali na hráz.

»Voda, voda!« oznamovali hlídači. »Ať vyfárají havíři!«

»Výbuch, puma, neštěstí!« volali jiní.

Horníci v Pěčově nebyli však překvapeni. Vávra oznámil řediteli, co slyšel a co se chystá. Mudroň, ačkoliv hned nevěřil, že by se něco podobného mohlo státi, přece dal příslušné rozkazy, by nebyli horníci v dolech zatopeni. Šichtmistr právě fáral dolů, a jiní měli nařízeno hlídati rybník. Ale přišli pozdě.

Mžikem bylo plno lidu u rybníka. Spousta vody se hnala širokým otvorem. Ředitel hned kázal pustiti vodu jinými otvory v opáčnou stranu a průlom zaházeti kbelíky, prkny, kamením a co bylo právě po ruce.

»Jenom aby šichtmistr přišel včas,« uvažoval, udíleje rozkazy.

Lid se sbíhal, sta rukou pracovalo, a voda ještě se hnala proudem z rybníka. Co bylo za mnoho neděl vyčerpáno, pojednou se řítilo do štoly.

V první chvíli nikdo neměl ani času mysliti na původce katastrofy. Kde kdo, pracoval, nosil a zahazoval otvor ve hrázi.

»Zde někdo leží,« oznamoval havíř.

Posvítili tam a našli dva muže.

»To jsou původcové neštěstí,« volal kdosi; »hoďte je do vody, kterou pustili na doly a havíře!«

»Knopek!« zvolal důlní Paleč, popatřiv do tváře omráčeného nebo mrtvého mladíka.

»A druhý jest asi Cipl. Byl večer ve Veselicích.«

Nahlédli muži tomu do tváře a zhrozili se.

»Vávra, opravdu Vávra!« ohlašovali.

»Ten že by byl Klementovým spojencem?«

»Vyšel se podívat před námi k rybníku a zastal zde Knopka. Hleďte, jak spolu zápasili! Půda je rozdupána, a Vávra posud drží kus Knopkova kabátu. Chudák, snad to zaplatil životem!«

Tu přišel ředitel. Rychle poručil oba muže omývati vodou a poslal pro lékaře. Havíři zatím pracovali dále na hrázi. Lékař už spěchal k rybníku. Měl brzo práci. Ohledav mladíky, prohlásil, že oba žijí. »Knopek jest těžce raněn, Vávra pouze výbuchem omráčen.«

Brzo také nabyl vědomí a mohl říci, co se stalo. Knopka odnesli ve mdlobách matce do příbytku.

»Jsou havíři zachráněni?« bylo první, co pronesl Vávra, když se vzpamatoval.

Posel ohlašoval, že přišel šichtmistr v čas a že horníci už fárají nahoru. Také průlom ve hrázi přece zatarasili, a voda jenom slabě odtékala. Pro tu vykopáno na rychlo zvláštní koryto do míst, kde neuškodí.

»Za tři dni se bude pracovati,« oznamoval Mudroň. »Zatím mají havíři prázdno a dostanou plat stejně, jakoby dolovali.«

Vávru spíše odnesli než odvedli k domovu. Matka sama mu podpírala rámě, a mnoho rukou se chápalo, by mohly pomáhati tomu, jenž podnikl takový zápas pro doly a havíře.

Teprve k půlnoci se rozcházel lid, a na hrázi zůstali pouze hlídači. Mocným proudem se valila voda k Emilovu.

* * *

Inženýr Velinský pomalu přecházel pokojem. Měl už několik dní volno, mohl se věnovati studiím nebo si vyjeti na výlet jako někteří z úředníků za stávky skutečně učinili, ale neudělal ani to, ani ono. Byl mrzut a uvažoval o poměrech, jaké zavládly v Emilově. Dělníci posud nepracovali, vojsko chránilo doly a domy úřednické. Zákazníci odcházeli s prázdným, a v Pěčově zamítli i výhodné ceny za uhlí pro výpomoc.

Velinský už dávno uznával, že plat dělníků jest malý, šichta dlouho trvá, a lid jest utiskován. Žádost za zlepšení jak platu, tak i jiných poměrů byla by na pravém místě; ale způsob jednání, jakož i udané podmínky zavrhoval docela. Snad by se dalo nyní něco dělati, když akcie přešly ze židovských rukou a bank na jednoho majetníka; Velinský by dělníky podporoval jako svého času v Pěčově, ale nedalo se nic dělati, pokud stávka měla ráz socialistický, nač i ředitel ukazoval, a v čele stávkářů stál Cipl, který už dávno nebyl dělníkem a požíval velice špatné pověsti.

Ti horníci, kteří stáli na straně Velinského, musili stávkovati k vůli ostatním. Úředníci spoléhali na vojsko, a baron z Lilienfeldu telegrafoval až z Monaku, by se vyčkalo, až horníci přijdou sami.

Velinskému se zdálo, že se pohybuje na sopce rozbouřených živlů, udržovaných pouze bodáky v jakémsi pořádku. Havíři už měli citelný nedostatek, podpor přicházelo málo a ty se ještě cestou ztrácely a tenčily. »Jak to dopadne?« opakoval si často s úzkostí. Právě sestavoval jiné podmínky dle poměrů v dolech Pěčovských, jak chtěl

horníkům nabídnouti. Plat tu byl určen slušný, šichta osmihodinová bez přípravných prací, úplný klid nedělní, zápověď zaměstnávati ženské pod zemí atd. O každém odstavci dlouho uvažoval, dle svých zkušeností a vědomostí je měně nebo doplňuje. Předvídal, až horníci budou nouzí donuceni pracovati, že snad zmoudří a k těmto podmínkám se nakloní. Přisednuv ke stolu, počal psáti nový odstavec o mzdě:

»Poněvadž dělník má a musí od své práce býti živ, jest nutno, aby mzda za poctivou a svědomitě vykonanou práci byla vždy taková, aby ze mzdy té dělník slušně vyživil sebe i svou rodinu, a mimo to ze své mzdy i malé jmění si mohl nastřádati. Proto nesmí při žádné práci mzda klesnouti tak, aby řádný dělník se svou rodinou nedostatkem hynul . . .« [1])

Následovaly podmínky mzdy. Pak se zmínil o pracovní době, pojišťování dělnictva, o bratrských pokladnách, o svěcení slavnosti Prokopské, o invalidech a pojišťovnách. Chtěl připsati závěrečná slova, když někdo zaťukal. »Dále!« zvolal, ani se neohlédnuv, kdo vstoupil.

»Pane inženýre,« zvolal ženský hlas.

Velinský vyskočiv, šel rychle ke dveřím. Proud světla lampy padal na bledou tvář Heleninu.

»Vy přicházíte sem v tuto dobu?«

»Nebezpečí, oheň,« zakoktala Helena.

»Kde? V Pěčově?«

»Zde. Chtějí zapáliti,« vysvětlovala ustrašená a unavená dívka.

Velinský nechav Helenu, až si oddychla a se vzpamatovala, vyzvěděl na ní, proč v neobyčejnou tuto dobu přichází.

»Hrozí nám požárem, ohněm?« uvažoval Velinský. »Co by zapálili? Všechny budovy jsou obsazeny vojskem a hlídači. Noc jest světlá, žhář by se brzo prozradil. To jest asi něco jiného. A Pěčovu že vyhrožovali vodou?«

»Ano; vyvarovala jsem havíře Vávru.«

»Ten se jistě postará, by se hrozba nesplnila. I zde musíme něco dělati. Aby tak! Nemožno,« mluvil pro sebe inženýr. »Cipl býval havířem a zná doly. Jak se dostanete, Helenko, domů?« Nebojíte se?«

Dívka pověděla, jak ji stráže zastavovaly.

»Jděte k důlnímu Šimkovi; ten vás odvede do Veselic. Zatím vám děkuji za tu cestu a oběť, kterou jste vykonala. Musím do dolů. Ten požár nejspíše vznikne v dolech, a hrozí mnohem větší nebezpečí,« než kdyby všechna stavení zde shořela. Už jsem se domyslil pravého.

Helena se ulekla. »Ale to bude nyní nebezpečná cesta,« namítala.

»Povinnosť mne volá, a našinec se nebojí,« usmál se smutně Velinský. »Kdyby oheň zachvátil celé doly, měli by pak horníci delší prázdniny, nežli si přejí. Tak, a teď se rozejdeme.« Inženýr podal dívce ruku. »Kdy budete mluviti s komtesou Eliškou?«

»Zve mne k sobě do Prahy. Nevím, vydám-li se za ní. Musím zastávati v práci matku.«

»Až se s ní sejdete, pozdravujte ji ode mne. Ale nezapomeňte!« nařizoval, odcházeje.

»Nezapomenu, zcela jistě,« slibovala Helena.

---

[1]) Resoluce sjezdu katolického dělnictva československého v Litomyšli roku 1894.

Ještě jednou se na ni Velinský usmál a již zmizel mezi budovami. Helena vyhledala důlního, který posud nespal a rád dívku z Emilova vyprovázel. Cestou mu pověděla dívka, proč zde byla, a kam se Velinský ubíral.

Starý důlní nedůvěřoval. V dolech se nepracuje, kdo by se tam nyní v noci odvážil!

»A mohl by takový zlý člověk způsobiti požár?« ptala se Helena.

»Velmi snadno. Proboura zeď, za kterou to posud doutná, k hořícímu uhlí se dostane vzduch, a pak se oheň rychle rozšíří po štolách. Nebo vyrazí ven jako před lety, když vznikl v našich dolech. Od té doby je sem vedena z Pěčova voda. Pan Velinský poněkud rozpoutaný živel skrotil, ale zcela udusiti jej nedovede nikdo.«

Helena už neposlouchala. Myslila na Velinského. Do jakého nebezpečí se vydává! Proto snad pozdravuje Elišku, že neví, zdali se vrátí. Jde s úsměvem do dolů, by je zachoval pro lidstvo, pro havíře a jejich chléb.

Hovorný důlní vypravoval to a ono. Přišli na silnici asi v ona místa, kde se Helena vloni setkala s Knopkem. Teď se zde bělal posud na stráni sníh.

V tom se ozvala hrozná rána, a následoval strašný hukot. Oba div nepadli k zemi.

»Neštěstí v Pěčově!« řekl důlní.

»Valí se voda do dolů,« s úzkostí pronesla Helena. Sotva dopověděla, následovala rána druhá na straně opačné, a pojednou se celá krajina osvětlila.

»Neštěstí v Emilově!« zvolal důlní.

»Oheň. Jsou zachváceni snad oba — jeden vodou, druhý ohněm. Ó Bože!« Zalomivši rukama, Helena klesla vysílením a omdlela.

Jako dva ohnivé sloupy hořely doly v Emilově, a na několik metrů vyskakoval plamen. Nebe rudlo záplavou. Zde praskot, tamo hukot, dílo propagandy přinášelo strašné ovoce.

XXIII.

Neblahé následky.

Nenadáli se stávkáři v Emilově, k jakým koncům jejich stávka dospěje. Chtěli si pomoci, vymáhali větší mzdu, šli za jinými, kteří tímže spůsobem se bránili proti skutečné nebo domnělé nespravedlnosti, doufali, že ředitelství povolí a splní aspoň část jejich podmínek. Mimo některá násilí chovali se tiše, bojíce se vojska a vyčkávali.

Věděli, že Knopek a Cipl chystají něco na nejkrajnějším stupni oposice, ale že by to šlo tak daleko, toho se nenadáli. Myslili, že podloží někde pumu, vyhodí do povětří kus zdi, pohrozí tím neb oním způsobem, a bude po všem. Tak se domnívali a proto byli událostmi posledního dne překvapeni.

Celé okolí bylo pobouřeno, a o Pěčově a Emilově se psalo i v cizozemských novinách. Zdaleka se přijížděli podívat na místa katastrof. V socialistických novinách svalováno všechno na neblahé poměry dělníků v dolech. Komise vyšetřovala důkladně hroznou událost, a mnoho svědků bylo vyslýcháno.

Také hrabě Arnošt přijel do zámku, třeba posud mrzlo, a všechen nábytek v pokojích byl potažen černým povlakem. I pro barona do Monaka bylo telegrafováno, neboť oheň způsobil v dolech veliké spousty. Voda v Pěčově byla za noc zahražena, ale oheň v dolech Emilovských zuřil několik dní a byl by se ještě mnohem více rozpoutal, kdyby ho byly neulévaly proudy vody, z rybníka jako schválně puštěné.

Vojsko, havíři a sousedé ulévali, zasypávali, a také ředitel Mudroň se dostavil s mužstvem na pomoc. Ale přes to vše velká část byla zachvácena požárem, a byly by vyhořely celé doly, kdyby se bylo podařilo zlosynově ruce probourati hlavní zeď, od Velinského proti ohni postavenou. Cipl výbuchem otevřel požáru cestu na venek s hora, v dolech však rozbořil pouze ohradu k vedlejším štolám. Hlavní zachránil Velinský svým životem.

Co se dálo pod zemí, zůstalo z valné části tajemstvím, neboť oba: Cipl i inženýr při výbuchu zahynuli.

Velinský spěchal do šachty, zvěděv od Heleny, co se chystá, probudil jednoho hlídače, a spolu sestupovali dolů. Stroje stály, nemohly býti spuštěny. Průvodce Velinského se opozdil, pak mu shasl kahanec, a to bylo jeho štěstím. Velinský spěchal ku předu známými štolami. Jak se později ukázalo, zápasil s Ciplem na život a na smrt. Chránil zeď, již dal zbudovati a zabránil tomu, že nechytily celé doly. Tu se vznítily plyny, a oba, zhoubce i ochrance, zahynuli. Sotva je od sebe po smrti odtrhli.

Za několik dní byl požár uhasen, když i příroda silám lidským pomáhala. Počalo pršeti, a proudy vody chrleny do dolů.

Hlídač, kterého v čas našli a vytáhli, dlouho nemohl mluviti, za tu noc mu sběleły vlasy.

Neméně smutno bylo ve Veselicích. Vávra chodil jako stín, Knopek umíral v náručí matčině, a Helena sebou zmítala v prudké horečce. Odstonala odvážnou cestu a hrůzy, jichž zakusila.

Ke »třem havířům« přišel pekař Kasík, ne aby si soudruha dobíral, ale aby ho potěšoval. Bylo před pohřbem Velinského, který měl býti převezen do Veselic, jak si havíři vyžádali. Cipl měl pohřbráno ze hřbitovní marnice, a to časně, z obavy před výtržnostmi. Vojáci sami spouštěli rakev do hrobu, a nikdo nad zemřelým nezaplakal. »Svornost« se vypravovala svému místopředsedovi na pohřeb s praporem, ale když se členové seřaďovali, přišla zpráva, že jest spolek úředně rozpuštěn, a jmění jeho zabaveno. Na penězích se nenašlo nic, ale sebráno mnoho novin a knih pobuřujícího obsahu.

Velinskému se chystali všichni horníci v Pěčově na pohřeb. Vyjdou jako o Prokopské slavnosti v parádě. Podpůrný spolek právě měl výborovou schůzi, ale jednali veřejně, poněvadž se to týkalo miláčka lidu, zvěčnělého Velinského, který odkázal spolku všechno své jmění, a to především bohatou knihovnu. Mezi listinami se nalezly i požadavky, které před smrtí pracoval, a které byly jako jeho posledním pozdravem a závětí. Spolek se usnesl místo věnce rozdati při pohřbu chudým dvacet zlatých a doprovoditi zeměměřiče v plném počtu ke hrobu. Všichni souhlasili se řečí jednatele Vávry, který se už poněkud probral z nemoci. Jenom levou ruku měl posud zavázanou a cítil se velice sláb. Dojmy poslední doby na něj posud účinkovaly.

Želel ztráty svého přítele, svého učitele, a trápil se též proto, že se posud Helena neprobrala z horečky, a lékař o ní pochyboval.

Vávra přednesl soudruhům, jak si Velinský křesťanské dělnictvo představoval, jaké povinnosti a jaká práva mu přisuzoval, jakou mzdu, pracovní dobu, jaké výsady a jaké postavení dělníkům určoval, a horníci plně souhlasili s jeho zásadami a požadavky.

»To jest i náš program, křesťanských socialistů,« tvrdil Máček; »za tím pevně půjdeme, a duch Velinského se bude nad námi vznášeti.«

»Hleďte,« pokračoval Vávra, »co napsal Velinský o dělnictvu a náboženství. Zlaté jsou to pravdy. Katolické dělnictvo československé uznávajíc náboženství Kristovo za základ dobře spořádané společnosti lidské, za zdroj pravé osvěty a vzdělanosti a za záruku jejího věčného i časného blaha a přesvědčeno jsouc, že otázka socialní rozluštiti se dá jen za spolupůsobení náboženství: chce působiti k tomu, aby veškeren život v rodině, obci i státu proniknut byl duchem křesťanským . . .«

»To jsou i naše přání,« volali havíři.

»Zvláště nutno,« četl dále Vávra, »aby duchem křesťanství proniknuto bylo a v něm jednalo nejen veškeré dělnictvo, ale i veškeří prácedárci, poněvadž jen tak soulad a mír mezi oběma se přivodí, a nahodilé neshody snadno a brzo se vyrovnají.«

»Výborně!« řekl Pichl. »To bylo vždycky naším cílem a naší snahou.«

Vávra přečetl celou stať, která dělnictvu i prácedárcům předpisovala, jak by se mohli brátí v pokoji a lásce spolu jako ruku v ruce, by na obou stranách panovalo blaho časné i věčné. Horníci jako dříve souhlasili s tím, čemu je Velinský učil, tak i nyní přijímali odkaz jeho se srdcem vnímavým a přístupným. Památka Velinského nikdy mezi nimi nevyhyne.

Pohřeb Velinského byl velkolepý. I horníci v Emilově nyní počali uznávati oběť svého úředníka; zachoval doly, zaručil jim další práci. Bez něho by bylo všechno zmařeno. Proto se chystali všichni na pohřeb. Také úředníci pojednou oceňovali svého kollegu. Baron z Lilienfeldu poslal Velinskému stkvostný věnec a nařídil, aby byl na útraty dolů slavně pohřben.

Zase hledal Pichl místo mezi havíři, ale nikde neviděl mezery. Kde kdo, vzal stejnokroj a šel do řady. Ale zelených větviček si na čapky nepřipevňovali. Posléze si vzal starce k sobě Vávra, a oba muži si srdečně stiskli ruce. Bylo jim, jakoby ztratili nejlepšího přítele.

»Jak jest Heleně?« zeptal se Pichl.

»Chvála Bohu; trochu se jí ulehčilo,« odpověděl dělník. »A jak jest Klementovi?«

Pichl máchnul rukou. »Zle. Nevydrží to.«

V tom dán povel k pochodu. Šli pro mrtvolu. Hudebníci hráli smuteční pochody, a prapory byly zastřeny černou rouškou. Také hrabě Arnošt z Veselic jel na pohřeb, a mnoho se scházelo lidu i z dalekého okolí.

Rakev zvěčnělého spočívala na nízkém katafalku, řada svící plála, a světlo jejich se odráželo v slzách těch, kteří se přišli pomodlit za nebožtíka. Na rakvi, v těch místech, kde asi odpočívalo stuhlé srdce Velinského, ležel věnec z bělavých pomněnkových květů.

Dvě atlasové stuhy splývaly s rakve. Byly bez nápisu, bez věnování, a přece každý věděl, od koho ten dar. Věnec položil na rakev hrabě Arnošt, a kolem stojící vzpomněli si na komtesu Elišku. Pamatovala na miláčka svého srdce.

Přišli kněží, a nastaly velebné smuteční obřady. Žádné oko nezůstalo suché, a tu a tam propukal lid v hlasitý pláč. Za rakví nešel žádný pokrevní přítel, nenásledovala vdova s dětmi, ani ustaralí rodiče, a přece tolik slz, vzdechů, modliteb a žalu. Pochovávali miláčka lidu, muže, který se ujímal utištěných, cítil i s tím nejnižším tvorem a v mladém věku svém přinesl takovou oběť ve prospěch lidstva. I protivníky své naplňoval úctou.

Nekonečný byl průvod a když se bral kolem dolů, kde vypukl požár, nosiči se zastavili. Zahvízdly píšťaly parních kotlů smutně, táhle, a na cáchovnách zazněly zvonky, jako když se ohlašuje neštěstí. Všichni byli dojati v hloubi srdce.

Ve Veselicích byl průvod uvítán zvoněním, a na sta lidí se k němu připojovalo. Přítomné vojsko musilo dělati pořádek. Když pak místní farář promluvil nad rakví zesnulého, s kterým se často stýkal, znovu se ozval pláč. Stoupenci Ciplovi sklonili hlavy, a svědomí v nich mocně bušilo. Kněz líčil oběť, jakou přinesl Velinský, a napomínal přítomné, by duch tohoto reformátora dělnictva panoval na dále mezi horníky, a jeho zásady by přešly v jejich krev.

Na hřbitově byla hrozná tlačenice, a když spustili rakev, ozvalo se z tisíce hrdel: »Zdař Bůh! Zdař Bůh!« Horník za horníkem přistupoval ku hrobu a sami zaházeli poslední lože svého miláčka hrudami a zalili slzami lítostí a díků.

Poslední stanuli nad hrobem Vávra s Pichlem a tisknouce si ruce, dlouho plakali.

* * *

V malé světničce o jednom okně odpočíval na loži těžce nemocný Klement. Přinesli ho k matce vdově od rybníka, uložili na posteli a tiše odešli. Dostavil se lékař, prohlédl nemocného a předepsal mu lék pro ulehčení. Knopkové řekl přímo, že nevydrží, aby byla na všechno připravena.

Nešťastná matka div si nezoufala. Milovala i nehodné dítě, i nezdárného syna.

Přišla komise; chtěli Klementa vyslýchati, ale odešli s nepořízenou. Nevydal ze sebe ani slova. Matka dávala mu lék, bděla nad ním a modlila se hlasitě k Bohu. Viděla, jak jí jediný syn umírá, jak radosť její i příčina tolikerých bolestí odpočívá na smrtelném loži. Ani z domu nevyšla, by nemusila slyšeti narážky a patřiti na rozzlobené tváře. Pichl jí všechno pověděl, jaký Klement s Ciplem měli plán a jakou způsobili záhubu v dolech.

»Cipl už jest na pravdě Boží, a Klementa to čeká,« dodal smutně.

A nyní neměla Knopková většího přání, než aby se Klement aspoň smířil s Bohem a nad svými hříchy vzbudil opravdovou lítosť. Starostlivá matka prosila Boha a svatou Pannu, jejíž obraz nad synovo lože před mnoha lety byla zavěsila. Spínala ruce k nebesům a obsluhujíc Klementa modlila se ustavičně. Ale zdálo se, že nebude vyslyšena, a Klement že vědomí nenabude. Posud ležel ve mdlobách a pouze dýcháním dával na jevo, že žije.

Na Havírně v domku vdovy Knopkové bylo smutno a nevlídno. Nemocný posud nehybně odpočíval na loži, a vdova prolévajíc slzy lítosti se modlila. Tu se ozvaly zvony, a doléhal k ní vážný zpěv, provázený hudbou. Knopková nahlédla do okna, by viděla průvod.

Nemocný pohnuv sebou, otázal se sotva slyšitelným hlasem: »Co to?«

Matka hned přiskočila k synovi. Záblesk radostí jí šlehl zarmoucenou tváří.

»Jdou s pohřbem,« odpověděla.

»Koho nesou na hřbitov?« znovu se ptal Klement.

»Inženýra Velinského.«

Tato slova na nemocného hrozně působila. Vytřeštil zrak a pootevřev ústa lapal vzduch. Těžce oddychoval. Bál se dále tázati, a přece by byl rád zvěděl, co se stalo.

Zvony zvučně zněly, hudba smutně hrála, a ve světničce bylo jasně slyšeti hlasy zpěváků:

»Tobě samému jsem zhřešil
a zlé před Tebou učinil:
abys spravedliv shledán byl v řečech svých
a zvítězil, když posuzován býváš.«

Průvod kráčel dále, a Klement sebou zmítal na loži. Zaúpěl bolestí, jakmile sebou pohnul. Pak zase tiše naslouchal nábožnému zpěvu. Zpěváci pokračovali ve zbožném žalmu:

»Dobrotivě učiň, Hospodine, v dobré vůli své Sionu:
a nepřestávej jim milostiv býti.«

»Maminko,« ozval se Klement.

»Chceš lék?« starostlivě se tázala matka.

Zavrtěl hlavou. »Povězte mi, co se stalo?«

»Co se stalo? Bůh vám buď milostiv! Cipl měl včera pohřeb, a teď nesou Velinského.«

»A dále?«

»Helena posud leží, a Vávra právě povstal.«

Nemocný zavrtěl hlavou. Nemohl pochopiti, co se mohlo státi Heleně, a jak Velinský při katastrofě zahynul. Ten měl býti odklizen později, po stávce. Smrtelný pot mu vyvstal na čele. Matčiny zprávy ho velice pobouřily. Jeho věrný druh jest pochován, Velinského odnášejí na svaté pole.

»A co voda, oheň?« zašeptal znovu.

»Voda je zastavena, oheň udušen. Mimo vás a pana inženýra nikdo nepřišel k úrazu.«

Nemocný mdlým okem se díval ke stropu. Zvony ještě zněly, zpěv se vzdaloval. Co se asi dálo v Knopkově duši?

Matka sedíc u postele, modlila se.

»Žízeň,« zalkal Klement.

Rychle mu podána voda. Na chvíli zavřel oči. Venku bylo zatím ticho, nemocný dřímal. Opět počali zvoniti, když rakev kladli do hrobu. Klement se probudil.

»Jsi těžce nemocen,« řekla vdova.

Přikývnul hlavou.

»Klemente, pamatuj na Boha,« pokračovala. »Hleď, na tomto místě jsi se za mládí modlíval.«

Nepromluvil.

»Mnoho jsi se provinil, mnoho Boha hněval; vzpomeň na svoji duši. Ten, který tě svedl, nedošel té milosti, by se mohl na smrť připraviti. Rozumíš mně, matce své?«

Knopková se podívala na syna; slzel. Porozuměl, že musí následovati Cipla na věčnosť, a bylo mu líto mladého věku. Dříve plýtval tělesnými silami, teď litoval nepředložených skutků své mladosti.

»Hleď, abys došel aspoň pokoje a odpuštění,« pokračovala matka. »Lituj svých hříchů, obrať se k Bohu o slitování a dej se zaopatřiti.«

Nemocný zavrtěl hlavou. »Nemohu dojíti odpuštění,« odpověděl.

Knopková užila veškeré výmluvnosti a mateřské lásky, by přesvědčila syna o velikém Božím milosrdenství.

Lid se hrnul kolem, a až do světnice bylo slyšeti nadávky těm, kteří byli příčinou katastrofy.

»Budou námi pohrdati,« řekla matka; »udělej mi aspoň tu radosť, abych tě viděla litujícího vin a poklesků. Smiř se s Bohem a s lidmi.«

Klement uvažoval sám u sebe. Také se zeptal na Helenu, jak přišla k úrazu.

»Uhnala se, a výbuchy na ni tak účinkovaly,« řekla Knopková, co jenom věděla. »Byla to hrozná noc.«

Matka měla dáti hned zprávu na úřad, jakmile počne Klement mluviti. Sám ujde už lidské spravedlnosti, ale může podati bližší vysvětlení a vyzraditi, kdo s ním byli ve spojení. Ale Knopková měla jiné starosti. Vzala modlitební knihu a hlasitě nemocnému předříkávala. Jeho duševní věčné blaho především jí leželo na srdci.

Pomalu se vlekl den; byl pochmurný, smutný čas. Jaro, které se ukázalo teplými paprsky, pojednou se zastavilo. Zase mrzlo, a poletoval sníh. Ve světnici už bylo temno, a Knopková ustala v modlitbách. Založivši ruce v klín, z hluboka si povzdychla.

»Maminko!« ozval se Klement.

»Přeješ si?«

»Vy mi odpouštíte?«

»Mileráda; avšak čím jest mé odpuštění, jestliže ti neodpustí Bůh?«

»I s Bohem bych se rád smířil,« pronesl Klement.

Knopková vděčně pohlédla k nebesům, že její modlitba byla vyslyšena.

Veliké bylo podivení, když příštího dne ráno šel kněz s Nejsvětějším do Knopkova domku. Ani nechtěli věřiti, že jde ke Klementovi, a domnívali se, že se snad něco vdově přihodilo. Šli za knězem až do stavení a přesvědčili se, že se chce Klement smířiti s Bohem.

»Obrátil se, ale pozdě,« hovořili mezi sebou. »Živ nebude.«

»Aspoň neodejde se světa jako jeho soudruh,« mínili jiní.

Knopek přijal svaté svátosti s pokorným srdcem, a ve vesnici ozývala se hlasitá modlitba. Prosil přítomné za odpuštění. Přál si mluviti s Helenou, ale nebylo pro tu dobu možno. Byl upokojen a čekaje smrť, i léky odmítal. Matka mu stírala slzy lítosti.

V poledne se zastavil v domku Vávra. Šel z práce a uslyšev o Klementově pokání, spěchal k nemocnému. Této návštěvy nadál

se Knopek nejméně. Mladý muž mu milerád odpustil a potěšoval ho. Sdělil s ním, že Helena vyvázla z nebezpečí života a že už mluví.

»Přinesu ti od ní pozdrav,« řekl František.

»A odpuštění,« zašeptal Klement.

Odpoledne se dostavil Vávra opět. »Helena tě pozdravuje a odpouští ti,« oznamoval, přisednuv k lůžku nemocného.

Tváří Klementovou kmitl záblesk radosti. »Kéž se brzo uzdraví a jest šťastna!« řekl pohnutě.

Vávra zůstal u nemocného do večera, pak se s ním obírala pouze matka. Předříkávala mu modlitby. V noci tiše skonal.

Knopková vyjednala tichý pohřeb na dobu nejrannější. Ačkoliv vešlo ve známosť, že Klement kajicně zemřel, přece se bylo báti nějaké výtržnosti. Komise, která chtěla zvěděti podrobnosti neblahých událostí, nalezla v domku mrtvolu. Mnoho bylo s Klementem pochováno do hrobu zapomenutí.

Na pohřeb se dostavilo osm havířů, aby donesli rakev na hřbitov. Mezi nimi byl i Vávra. Za rakví šla vdova, poručník Pichl a několik zvědavců. Ten, který toužil po slávě, měl pohřeb co nejtišší. Kněz vykropil pouze hrob, a v kostele byla tichá zádušní mše svatá. Knopková popatřila na hřbitově na rov, zasypaný věnci a kvítím. Tam odpočíval Velinský.

Helena se nyní rychle pozdravovala. Vávra ji pilně navštěvoval. Teď se teprve mnohá věc vysvětlovala. Ona to byla, která mocně zasáhla do katastrofy. Varovala Vávru a horníky v Pěčově a v noci se vydala na cestu k Velinskému. Chtěla ho zachrániti, a zatím zaplatil ochranu dolů svým životem. Litovala nyní své cesty, ale Vávra ji potěšoval, že se to stalo řízením Božím. Kdyby byly celé doly chytily, mnohem větší neštěstí by se bylo stalo, a Velinský byl by rovněž při své obětivosti a horlivosti život nasadil.

Tím se Helena upokojovala. Když povstala, prvá její cesta byla do kostela a na hřbitov. Tam se modlila u hrobu Velinského a také zašla k rovu, kde nalezl pokoj Klement, jemuž byla od mladosti přisuzována za nevěstu. Dlouho postála na svatém poli, uvažujíc o událostech posledních dnů a o neblahých následcích podvratného učení.

XXIV.

Obrat k lepšímu.

Ještě hodně dlouho musili horníci v Emilově stávkovati. Už by byli rádi šli do práce, ale nebylo možno. V dolech bylo nutno mnoho opravovati. Státní komise, která závod prohlédla, nařídila opravy, jimž se dlouho ředitel vzpíral. V dolech shledáno mnoho otravných plynů, jež musily býti odváděny zvláštním provětrávacím otvorem. Také se stavělo, a do celého závodu dodávány nové stroje. Vláda sama naléhala, by se v tak nebezpečných dolech učinilo něco na ochranu dělníků. Také rybník od Prokopova dolu přeložen hodně daleko k západu.

Do Emilova přijel baron z Lilienfeldu, by sám doly uvedl do pořádku. Zhrozil se věcí, které se udály, a byl překvapen velikým vydáním a ztrátou peněz. Poznal, že byl přece ošizen akciemi, které

židé vysoko vyhnali a výhodně mu odprodali. V závodě se nic nestavělo, nepodnikalo, a správa hleděla platiti co největší dividendy. Nyní to však přišlo najednou. Akcionáři věděli také, jaký živel zuří v dolech i mezi dělníky, předvídali, co se může státi, a rádi za pěkný výdělek přenesli vlastnictví na barona. Také byla veliká část uhlí zničena, a oheň jednou rozpoutaný každou chvíli mohl znovu proniknouti zemi nebo zeď, kterou byl zadržován.

Baron počítal ztrátu a nový výdaj na stroje, vyzvěděl poměry a požadavky dělníků a seznal, že se zklamal. Velice mu socialismus uškodil. Kdyby byl dělníky slušně platil, nebyl by o tolik připraven. A nyní má ve světě ostudu, jméno jeho na burse tolik neplatí, a pro dělníky něco udělati musí, by se neopakovalo to, čehož následky nebyly posud shlazeny. Když všechno uvážil a spočítal, usoudil, že bude nejlépe celé doly prodati. Jenom aby našel kupce!

První cesta jeho byla do Veselic. Zastihl ještě hraběte na zámku, ale už byl jako na cestě. Letos nezůstane na léto ve Veselicích, ale má před sebou dalekou cestu na jih.

Baron se tázal hned po komtese, nevida ji na zámku.

»Odjela k babičce do říše,« odpověděl hrabě. »Letos ani ona nebude tráviti léto v této krajině.«

»Milostslečně zde nesvědčí mezi tímto lidem ve venkovském zátiší,« hádal baron, vzpomenuv si na Eliščiny rozmary. »J st pro širší svět, pro vyšší kruhy.«

Hrabě se stranou usmál. »Pojedeme do Italie a zdržíme se pak delší dobu v některých mořských lázních,« oznamoval.

»Nemohlo by mi býti dopřáno někde hraběcí milosti dělati společníka?« tázal se baron. »Moje nabídka jest na vždy odmítnuta?«

»Milý pane barone, v tom nemohu vám dáti žádné záruky ani naděje, zvláště ne nyní, když moje dcera poněkud churaví.«

Baron z Lilienfeldu pronesl svou soustrasť a hned obrátil řeč k obchodu; projevil svůj úmysl doly v Emilově prodati, a když hrabě nejevil valné ochoty ke koupi, přímo mu doly nabídl. Avšak ani nyní se hrabě mnoho pro závod ten nerozehřál. Předvídal, že potřebují v Emilově oprav nejenom doly, ale i dělníci, že to na mnoha stranách vázne. Doslechl, že i bratrská pokladna má mezery, a že se v dolech posud špatně dolovalo.

Z přátel se stali pojednou obchodníci. Baron by se byl rád děj se co děj dolů zbavil a navrhoval cenu přiměřenou nynějším neblahým poměrům. Nastalo vyjednávání, prohlížení a smlouvání. Hrabě Arnošt posléze viděl pro sebe mnohé výhody. Nad obojím závodem by byla jedna správa, oba by se doplňovaly, a kdo ví, zdali nemají pod zemí společné vrstvy a nesplynou-li někdy v jeden celek. Také měl v úmyslu změniti v Emilově poměry dělníků a tím zahladiti socialismus, který se tak před nedávnem vymstil. Ničím nemůže potěšiti dceru Elišku; tato zpráva ji bude jistě zajímati a přinese jí kapku balsámu na rány, jež ji zastihly a tak poranily. Potěší se, vidouc, že duch Velinského oblétá doly, a jeho zásady že nalézají dostatek půdy.

Jednoho dne se rozneslo po Veselicích, že hrabě Arnošt zakoupil Emilov. V novém Eliščině dole byla z toho veliká radosť. Dále se proslýchalo, že část úřednictva, dozorců a důlních přesídlí z Pěčova do Emilova, poněvadž někteří tam opustí službu.

»Už mají dost,« šeptal Máček. »Pamatovali hodně na sebe.«

A tak se také stalo. Baron odejel na vždycky z Čech, a v Emilově nastal nový život. Ředitel Mudroň ujal se dolů, a nastaly veliké obraty. Také tam byl dosazen nový důlní Vávra. Paleč byl povýšen za naddůlního.

»Daleko to přivedeš,« poklepal Pichl Vávrovi na rameno. »Jenom se drž. Takových dozorců potřebujeme.«

V tu dobu se vrátil ze žaláře Stránský. Hned se hlásil o práci, ale nedostal ji. Hrabě nepřevzal žádných závazků vzhledem k havířům, a ředitel dostal instrukci, by podržel v práci ty, kteří se budou slušně chovati; kdo by však projevoval dřívější smýšlení a jednání, aby byl koncem měsíce propuštěn.

Stránský začal zhurta, ale nesměl ani do dolů sestoupiti. Sháněl se po starých kamarádech, aby stáli při něm, ale nenašel nikoho. Seznal, že se tu za krátkou dobu poměry velice změnily.

»A za jakých podmínek jste vstoupili opět do práce?« tázal se horníků.«

»Abychom měli chléb pro sebe a pro rodinu,« dali mu za odpověď.

»Hlupáci! Proto se Knopek a Cipl obětovali? Zde čtěte »Čertánky«, jak jest váš odboj vylíčen. A vy jste šli do díla, aniž jediná vaše podmínka byla splněna? Bloudkové!«

Horníci počali pracovati jako před stávkou, ale záhy se přesvědčili, že mají šichtu v dolech pouze osmihodinovou, že více vydělají, dostávají pro domácnosť uhlí zdarma, a vůbec že v Emilově zaváděny takové poměry, jaké jsou v Pěčově. Počali si libovati, že se doly dostaly hraběti. Jenom někteří byli posud nespokojeni, poněvadž v dolech zaveden přísný řád, a jak Paleč, tak Vávra bděli, aby byl přesně zachováván. Nechtěl-li se kdo podrobiti, dostal na vybranou, buď opustiti doly nebo poslechnouti. Tak se někteří nespokojenci vystěhovali za Stránským, a nikdo jich nepostrádal. »Svornosť« nebyla vzkříšena, ale brzo v Emilově vznikla podpůrná jednota, která nesla jméno Velinského.

Vávra posud docházel do Veselic jednak ku svým soudruhům, jednak k Šetlarovi za Helenou. Ta se úplně vystonala, a první její prací bylo vypsati všechny události z poslední doby komtese Elišce. Sama o to žádala, připomínajíc, aby byla každá podrobnosť udána. Otec jí pověděl to nejhlavnější, avšak duch její toužil po širším vylíčení děje a především toho, co se týkalo smrti Velinského. Obrátila se na svoji společnici, a ta nabyvši zdraví, jala se psáti. Kde nestačily její vědomosti a paměť, tam diktoval Heleně Vávra. Mnohou slzou smočila dívka své písmo a zvláště byla dojata, když vyřizovala komtese poslední pozdrav Velinského.

»Když si nyní na ten hrozný den vzpomínám,« psala do slova, »zdá se mi, že zvěčnělý inženýr svou smrť předvídal. Loučil se se mnou, jakoby to s ním mluvila Vaše Milosť, a posud ho slyším, když Vám vzkazoval pozdrav. Nebohý muž! Ale jeho slavná památka žije v srdcích nás všech, a duch jeho proniká dělnictvo. Horníci mu sbírají ze své mzdy na pomník . . .«

Helena líčila svou nemoc a své uzdravení. Psala, že Klement zemřel, a matka jeho že se vystěhovala z Veselic. Také mnoho jiného se změnilo.

Když už kvetly lípy v alejích, a všecko na polích se zelenalo, dostala Helena dopis se značnou sumou peněz pro chudé. Byla potěšena, a pouze ji zarážel smutek z Eliščina listu vyznívající. Věděla, co komtesu bolí a trápí.

Za několik neděl odpovídala na list a tu připojila zprávu, že se bude v nejbližší době vdávati.

»Vezmu si muže,« psala, »kterého milostslečna vždycky tak chválila, Františka Vávru, a doufám po jeho boku dojíti pokoje v tiché domácnosti. Snoubenec můj vyvdal své sestry a postaral se o bratry. Matku si ponecháme u sebe a budeme ji oba milovati. Nemáme nic jiného než trochu — lásky.«

A tak se stalo; Vávra požádal o Helenu a obdržel ji. Mezi horníky byla tichá radostná slavnost, když se jejich důlní ženil. Vidouce, že si při své dobročinnosti mnoho nenastřádal, hleděli mu nějakým darem na svatbu vypomoci. Bránil se, odmítal dary, ale havíři nepovolili.

»Přijímám tedy tento důkaz lásky,« řekl, »ale je to váš první a poslední dar.«

Když se všichni veselili při malé hostině, přinesl listonoš šťastné nevěstě dopis.

»Od komtesy Elišky,« oznamovala mladá Vávrová. »A zde? Hle, toť svatební dar! Moje vzácná příznivkyně mi přeje všeho dobra a posýlá tisíc zlatých na domek. Zachránila prý jsem doly a životy horníků; splácí mi se svolením otcovým tímto malým dárkem.«

»Šlechetná duše!« zvolali hosté.

»Kéž i ona dojde duševního klidu!«

Snoubenci se zaradovali, že budou míti i svůj krb, u něhož budou žíti v lásce a svornosti. Helena dostala tím pěkné věno, které bylo dle slov Eliščiných základem časného blaha mladých manželů, by láska jejich ani nouzí a nedostatkem neutrpěla a neklesla.

* * *

Podruhé se zazelenala tráva na hrobech obětí hrozné katastrofy, nadešlo léto s květy a líbeznou vůní. Na zámku Veselicích čekali panstvo, a v závodech rychle všechno upravováno. Hrabě Arnošt vracel se s dcerou z cest, které konal v daleké cizině. Chtěl, aby Elišku zaměstnávaly jiné myšlénky, aby zapomněla. Ta si už přála odpočinouti po cestách ve venkovském ústraní a chtěla do Veselic. Hrabě vyhověl té žádosti. Také byl by rád zase shlédl své závody a zvláště byl zvědav, jak to dopadá v Emilově. Depeše, jež ho docházely, zněly příznivě.

Slavné bylo uvítání hraběte na zámku i v závodech. Zde i onde byl spokojen. Lid si nestěžoval, konference dopadla znamenitě. Uhlí šlo na odbyt, a oheň v Emilově téměř zcela byl udušen. Eliščin důl vydával mnoho dobrého uhlí, a mezi Pěčovem a Emilovem nalezena nová vrstva.

Eliška vedla život jako jindy; často se procházela parkem, činila návštěvy k nemocným, vyptávala se na poměry a kde mohla, pomáhala. Její dobré srdce bylo mnohem více nakloněno chudině než dříve. A hrabě plnil každé její přání. V Emilově stavěny budovy, jaké dávno stály v Pěčově, v nichž by se dostalo horníkům útulku, vzdělání, a také dítky nalezly ochrany, zatím co rodiče dobývali jim vezdejšího chleba.

Ve vesnici založena veliká kaple ke cti sv. Prokopa, patrona horníkův, a konána opět slavnosť havířská jako v Pěčově. Pichl chřadnul, nemohl se podívati na parádu, ale naslouchal střelbě u »tří havířů«, a kdykoliv se ozvala salva, mrknuv na Kasíka, řekl: »Ale je to sláva! Inu, havíři jsou havíři.«

»Teď všechna česť jim,« přisvědčoval pekař. »Vykvasili se, a rozbouřené živly mezi nimi se utišily.«

Komtesa si vzkázala pro bývalou společnici, a mladá Vávrová přišla okamžitě. Poseděly spolu v pracovně, prošly se parkem a pohovořily si. Helena řekla, že jest úplně šťastnou, když se komtesa pozeptala na její poměry. Ostýchala se ptáti se Elišky na její vnitřní poklid, ale ta začala sama, svěřivši se, že zůstane věrnou Velinskému a jeho zásadám.

»Neprovdám se, a život můj bude zasvěcen jeho památce Láska k lidu bude nás nadále slučovati.«

Vávrová se kořila tomuto předsevzetí.

»Kde je tedy více lásky, ve vašich nebo v našich kruzích?« ptala se Eliška s mírným úsměvem, vzpomenuvši si na rozmluvu, jakou před lety měla s Helenou.

»Milostslečno, jsou výjimky,« odpověděla Vávrová, »a takových srdcí, jaké vy máte, rodí se na světě pořídku.«

Pak natrhala komtesa bílých růží, uvily věnec a s večerem šly na hřbitov. Velinský měl vysoký pomník s významným nápisem. Komtesa ozdobila kříž věncem a pak dlouho stály na rovem.

»Zde odpočívá také takové srdce,« řekla Helena, ukazujíc na pomník. Pak poodešla i poněkud dále, by se pomodlila na hrobě Knopkově.

Eliška si hořce zaplakala a v slzách nalézala poněkud upokojení.

Slunce už barvilo krvavě západ, když se rozcházely před hřbitovem. Vávrová spěchala ke své rodině, a komtesa pomalu se brala do zámku. Komorník zdaleka ji následoval.

XXV.

Duch přítele dělnictva.

Po baronovi z Lilienfeldu mnozí jiní se hlásili o ruku Eliščinu, ale komtesa všechny stejně odbývala, že se nemíní provdati. Hrabě ji k ničemu nenutil, znaje její pevnou vůli a nechtěje otevírati nedávno zacelenou ránu. Pán na Veselicích mnoho churavěl a na radu lékařů větší část roku trávil v lázních. Eliška všudy doprovázela otce, pilně ho ošetřujíc. Doufala, že ji Bůh vyslyší a dny života otcova prodlouží, ale nestalo se tak. Neduh starého pána byl tvrdošijný a nevyléčitelný. Hrabě předvídal brzkou smrť a připravoval se na ni. Také s dcerou vážně rozmlouval o její budoucnosti. Bolelo ho, že není zaopatřena, že nemá při sobě silného mužského ramene, o něž by se mohla ve svých starostech opírati. Než, Eliška churavého otce upokojila. Rozvinula před jeho zrakem takový plán o své budoucnosti, že hrabě udiveně pohlédl na dceru.

»Tys andělem našeho lidu,« řekl konečně stisknuv jí ruku. »Jednej dle své vůle! O tobě jsem přesvědčen, že se neztratíš; a že, cokoliv podnikáš, jest výborné. Bál jsem se, že památka rodu našeho

vyhyne, když se jako jediná dcera moje neprovdáš, ale teď vidím, že jako poslední ratolesť starobylého rodu našeho chystáš nám nehynoucí pomník . . .«

Eliška se sklonila k otci, by mu políbila ruku. Přivinuv dceru k sobě a pocelovav ji na čele, řekl: »Měj, dítě mé, k této své práci moje požehnání.«

Pak dlouho rozmlouvali o plánu, k němuž podala základ závěť zvěčnělého Velinského. Hrabě schvaloval úmysl své dcery, věda, odkud nabyla podnětu k tomu dílu. Tu a tam poradil Elišce ze svých zkušeností, a dcera ráda přijímala jeho rady. Plány ty zabavovaly mysl Arnoštovu, když byl už připoután k loži a smířil se s Bohem. Ani nepočiťoval, že mu ubývá sil, a že se dostavuje rozklad. Tím způsobem také snadno sepsal závěť, nemaje ani tak na mysli smrť jako podnik, k němuž odkazem svým přispíval. Elišku učinil jedinou dědičkou panství, pamatuje na dobré účely a služebnictvo.

Jednoho dne z jara, když roztál sníh, a slunce počalo opět zahřívati zemi, dostal ředitel Mudroň telegram z Karlových Varů, že tam skonal hrabě Arnošt, a jeho tělesná schránka že bude pohřbena ve Veselicích v rodinné hrobce, aby tedy učinil náležité přípravy ke slavnému pohřbu. Ačkoliv každý čekal dávno tuto zprávu, přece všecky ohromila, a hned vzpomněli na Elišku, která se tímto dnem stala sirotkem a dědičkou panství. Hned vztýčeny smuteční prapory, a hrobka potažena černým suknem. Svoláni všichni havíři k pohřbu, a Mudroň jel pro svého pána do Karlových Varů, by byl cestou průvodcem jeho mrtvoly a potěšil zarmoucnou Elišku. Pohřeb byl slavný. Když uložili hraběte k jeho předkům, komtesa Eliška trvale se usídlila na zámku.

Ještě neminul čas smutku, když si dala Eliška zavolati správce dvorů, vrchního radu, lesmistra a ředitele Mudroně. Nadáli se, že bude od nich žádati slib věrnosti ve službě a že nařídí, by se všemožně šetřilo. Hrabě Arnošt mnoho vydal na umělecká díla jakož i na budovy a ústavy, jež zařizoval ve prospěch svých dělníků. Ale podivili se všichni vrchní představení, slyšíce, že dědička panství ještě více chce podniknouti pro horníky, že má správce zemědělským dělníkům zvýšiti platy, a lesmistr aby nebyl bezohledným a příliš přísným na ty, kteří vyhledávají v lesích obživy nebo paliva.

Vrchní rada namítal, že bude následkem toho i roční důchod menší, ale komtesa se usmála.

»Já mnoho nepotřebuji. Nechci, by se zbytečně plýtvalo, budu nadále jako můj zvěčnělý otec přehlížeti účty, ale nejmilejší mi bude, když se o výtěžek panství spolu rozdělí ti, kteří o něj mají zásluhu.«

Rada pokrčiv ramenem, řekl: »Snad později budou požadavky Vaší Milosti větší.«

»Stále stejné. Tolik prozatím; později vám, pánové, zjevím plán, pracoval o němž veliký přítel dělnictva, který můj otec před smrtí schválil, a který chci s pomocí Boží provésti.«

Pánové uklonivše se, odcházeli. Budou se říditi daným rozkazem, ale na mysl jim to přece nešlo. Báli se, že se bude lid bouřiti, jako když nevolníkům odnímali robotu, ale nestalo se tak. Rada se nemohl s novými poměry spřáteliti a jsa už při letech, žádal o pensi. Eliška ho propustila, a mnozí se těšili na to místo. Hraběnka měla nabídek dosti, domácí i cizí se hlásili; ale nebyl přijat nikdo. Místo to zůstalo

neobsazeno. Eliška majíc na paměti svůj cíl, byla velice vybíravou ve svých rádcích a přijímala jenom ty, kteří se osvědčili býti příznivci dělnictva, znali dobře jeho poměry a chtěli nezištně pracovati o jejím plánu. A takového muže nalezla náhodou či vlastně vyšším řízením.

Při rodinné hrobce založila nadaci, by zvláštní zámecký čili kryptní kaplan co den obětoval mši sv. za rod pánů z Veselic. Za fundatistu mimo jiné se přihlásil starší kněz, který nemoha zastávati duchovní správu na osadě, šel do skrovné pense. Ve Veselicích malou službu mohl snadno zastati, proto zažádal, a místní farář, který znal velice dobře pátera Černína, komtese jej doporučil. Černín prošel několik osad, a to nejvíce s dělnickým lidem v průmyslových místech a jsa bystrého ducha seznal mnohé nedostatky pracujícího lidu. Měl bohaté zkušenosti a komtese přišel velice vhod. Brzo se dohodli, a Eliška vypověděla knězi celou minulost, všechny své záměry před ním odhalivši. Přednesla i svůj plán, a Černín slzel radostí.

»Můj sen, můj sen,« opakoval několikráte, drže se za hlavu a potřásaje šedinami. »Velinský býval ve škole mým žákem. Bože, jak se všechno na světě shoduje, a každé slovo, které padne na dobrou půdu, přináší ovoce!«

K poradám byl volán často i Vávra, který zastával místo naddůlního a který také donesl Elišce Velinského poslední vůli, jako programm katolickým dělníkům sloužící. Na tom základě, v tom duchu přítele dělnictva a svého miláčka chtěla nadále pracovati. Vávra byl přímo u vytržení, co komtesa dělníkům chystá a co pro pracovní třídu chce podnikati. Ředitel radil, aby se konaly změny pomalu, že hory ani tolik vydání najednou nesnesou.

Brzy také počala komtesa doplňovatí, co už otec její začal. Horníci ve Veselicích měli dávno své domky a kousky pole buď vlastní nebo najaté. Za vesnicí vznikala zvláštní obec — Havírna. Teď se však Eliška starala, by také v Emilově havíři měli svá přístřeší a malá hospodářství. Nadála se právem, že se pak více držeti budou na jednom místě a nepřilnou k podvratným snahám. Prodávala a pronajímala dělníkům za nepatrnou cenu panskou půdu, na níž by se horníci mohli usaditi. Havíři rádi se stěhovali z těsných bytů do svých úhledných domků a po práci v dolech vzdělávali ochotně svou půdu. Tak se stávali usedlými lidmi.

V Pěčově dávno stála opatrovna, a podobnou založila Eliška i v Emilově, přibravši do školky i jeptišky, by opatřovaly a vyučovaly záhy dítky rodičů, jež starosť o vezdejší chléb pudila od rodných krbů do dolů a na pole.

Za čas vystavěna noclehárna a koupelna na obou místech závodu. Přespolní dělníci spávali v cáchovnách a v mašinkách u kotlů, a kdekoliv byl nějaký úkryt před deštěm a zimou. Vávra sám prosil komtesu, by i v tom rozšířila své opravy zvláště v Emilově, a Eliška dala postaviti noclehárny, kde havíři měli nejenom teplo a světlo, kde si mohli odpočinouti na čistých postelích, ale kde se jim také prodávala za levnou cenu slušná potrava. Vedle pak byly koupelny, jichž mohli havíři zdarma užívati. Dle seznamu bylo jim volno pořadem koupati se v teplé nebo studené vodě a v sobotu se ani nemohli vystřídati.

Knihovna byla při noclehárnách, a v Emilově ji obstarával sám Vávra. Základ k ní položili dělníci sami, ale komtesa věnovala na ně

slušnou částku peněz. Zvláště v zimě předčítáno v noclehárnách, a jiní si brali knihy domů. Do knihovny nepřipuštěna špatná kniha, a Vávra hned vracel socialistické listy s poznámkou, by se neodvažovala administrace něco podobného posýlati.

Z kaple v Emilově brzo vznikl farní kostel, a dělníci mohli doma naslouchati slovu Božímu. Chrám v obci brzo jevil blahodárné účinky, a horníci co neděli plnili jeho prostory.

Když pomýšlela komtesa na nemocnici pro churavé havíře, oznamoval ředitel Mudroň, že jest pokladna vyčerpána, a že se musí počkati.

Domácnosť Eliščina mnoho vydání nevyžadovala. Jako když byla Helena komtesčinou společnicí a divila se prostotě hraběcí tabule, tak dálo se i nyní. V kuchyni se sice vařilo dosti masa, ale většina ho i s polévkou odnášena do vesnic nemocným a chudině. Chodili tam s nádobami jako do fortny některého kláštera. Když jistý neodbytný nápadník, který si chtěl jměním své ženy zaplatiti dluhy, nazval Elišku pro její samotářský život jeptiškou, tato usmávši se, ukázala na řadu chudiny, beroucí se nádvořím ke kuchyni. »Věru, jako v klášteře to u nás vypadá. Jsem abatyší i sestrou kuchařkou v jedné osobě.«

Sotva byly peníze v pokladně, hned stavěla a zaváděla nové věci ve prospěch dělnictva. Ale nejenom havíře měla na paměti, také se ujímala dělníků zemědělských a lesních. Nemohlo jí býti tajno, že se těmto vede hůře než horníkům, kteří mají slušný plat a bratrskou pokladnu. Často o tom rozmlouvala s páterem Černínem, Vávrou a jinými. I v pokladně té chtěla učiniti nápravu. Nelíbilo se jí, že si musí horníci pokladnu sami vydržovati, kdežto úraz na př. měl by hraditi prácedárce sám. Bylo jí líto těch dělníků, kteří ode dvora ke dvoru putovali, hledajíce práci. Měli malý deputát pro celou rodinu, a dáváno jim přímo na ruku, by si vzali, čeho se jim k výživě nedostávalo.

Vávra pracoval nové stanovy, jimiž by některým vadám bylo odpomoženo.

Zatím jednání to bylo uspíšeno, když v Emilově utrpěl úraz horník, a to zcela bez viny. Žil jenom krátce, a komtesa sama s ním mluvila. Velikou tíhu sňala s beder umírajícího, ujistivši ho, že bude o jeho rodinu postaráno. Eliška dostavila se i na pohřeb toho nebožáka a první vhodila hrst hlíny na jeho rakev. Než vdova dostala provisi, vešly v platnosť nové stanovy. Všichni dělníci na panství Veselickém byli pojištěni pro případ nemoci, úrazu a stáří.

Vávra vyložil dělníkům ve schůzi nové zařízení, které bude platiti po dobu života komtesy Elišky. Pak nadejde ustanovení jiné, na němž páter Černín pracuje.

»Do nemocenské pokladny bude platiti prácedárce vedle dělníků třetinu příspěvků,« oznamoval jménem ředitelovým. »Úrazovou pojišťovnu vydržuje komtesa sama a pro sestárlé dělnictvo zřizuje invalidní fond, do něhož chce vedle dělníků přispívati. K horníkům přistoupí dělníci lesní i hospodářští. Pro ženy a dívky zavedeny budou zvláštní samostatné pokladny.«

Vávra předčítal odstavec za odstavcem, vykládal a dovozoval příklady nové zařízení pokladen. Musili přiznati, že všechno jest

k jejich dobru, a že Eliška valnou část poplatků béře na sebe. S díkem přijali vše, a zvláštní deputace jí děkovala za toto nové dobrodiní.

»Takové pojišťování veškerého dělnictva,« odpověděla, »bylo dávno mým přáním. Dá Bůh, že se osvědčí a pak rozšíří na všechny doly a závody. Doufám, že tohoto dobrodiní nebude nikdo nadužívati a že každý má na paměti prospěch všech.«

XXVI.

Štědrý odkaz.

Komtesa Eliška objevila se na světě jako překrásná květina, která pojednou vznikne, rozkvete, oslní krásou, naplní vůní celé okolí, a když se nejméně nadějeme, vadne, usýchá a zaniká.

Dobrodějka tato žila ještě několik let po smrti pana hraběte z Veselic, neprovdala se a vykonala mnoho dobrých skutků. Stále bydlela v zámku a málo kdy opouštěla útulné to místo. Nejmilejší byla jí procházka na hřbitov, kde navštěvovala hrob svého otce a zeměměřiče Velinského. Ale nechtěla se obírati pouze mrtvými, za něž se modlila; také často zavítala do závodů, by sama dohlédla, vyslýchala stížnosti a s lidem se stýkala. Jako anděl procházela doly, a horníci přičítali nejenom nejlepším strojům malý počet úrazů a neštěstí, ale i té čisté bytosti, která obchází doly, všudy rozsévajíc štěstí a požehnání.

Radosť bylo pracovati v Pěčově a Emilově; správa dolů považována za vzornou, a dle jejich stanov i jinde dělnické poměry opravovány.

Okolní šlechta se nemohla mladé hraběnce vynadiviti. Ob čas navštívili Veselice, a Eliška místo na hony a jiné kratochvíle odváděla hosty do Pěčova, by se podívali na dobročinné ústavy, sestoupili do dolů nebo rozmlouvali s dělníky, s nimiž bylo milo pojednati. Řada dělnických domků stála za podívanou. V Emilově pak zavírali obchodníci butyky a výčepy, když se lid vzdělával a naučil se více si vážiti rodinného krbu než hospodského života.

Eliška se nechtěla světu odlučovati, ale nejmilejším bylo jí místo uprostřed závodů, které přivedla svou dobročinností k dokonalosti. Ale neměla se dočkati dnů stáří.

Kdysi pospíchala z Veselic dlouhou alejí rozvíjejících se stromů. Navštívila nemocnou ženu, a že se schylovalo k dešti, pospíšila si. Tuto cestu často konala pěšky, navštěvujíc denně kostel a nejednou jsouc kmotrou dětem svých dělníků. Heleně několikrát službu tu prokázala. Nejstarší její dceruška měla její jméno.

Ale hraběnka přece dešti neunikla. Než vešla ke bráně, byla zastižena drobným deštěm. Prostydla a musila hned ulehnouti. Dostavil se lékař, ale nepřikládal horečce mnoho váhy. Přišel páter Černín, a komtesa si přála, by jí neopouštěl. Modlil se u lože své patronky. Příštího dne lékař mluvil jinak, a telegrafováno do Prahy pro profesora. Eliška dostala prudký zápal plic na obou stranách.

Celý zámek byl poplašen, a všechen dělnický lid s patrným účastenstvím hleděl k nemocné. Starý Pichl, který se ještě vláčel

po světnici, byl velice dojat. »Já stařec,« mluvil sám k sobě, »při četných neduzích se plahočím světem, a takovou světici v květu mládí chce nám smrť vyrvati.«

»U tří havířů« bylo smutno. Několik hostí sedělo kolem zasmušilého Máčka. Ani jim pivo nechutnalo. Myslili na nemocnou a rozmlouvali o ní.

»Aby ji Pán Bůh posilnil! Byla jako naší matkou,« mínil jindy veselý Máček.

»A jak vypudila z našich dolů všechen anarchismus!« dosvědčoval tesař Šetlar, který už byl v pensi a chystal se přestěhovati se k dceři Heleně. »Takhle se nejlépe řeší socialní otázka, a kdyby kapitalisté jenom desetinu toho udělali pro své dělníky co komtesa Eliška, nevěděli bychom o socialismu. Zloba lidská by — pravda — ještě zůstala, té nelže zcela vykořeniti; ale byli by to jako dříve pouze jednotlivci, kteří by klesali a nespokojeností se dali uchvátiti.«

Horníci vypočítávali, co hraběnka pro ně udělala, a Šetlar doložil: »A ještě nějaký velkolepý má záměr. Jen kryptní kaplan a můj zeť o něm vědí, ale František ani mně, svému tchánovi, nesmí o něm říci. Je to tajemství, o němž se dovíme později. Buďme rádi a děkujme Bohu za to, co máme!«

»Ba právě; míra dobrých skutků naší hraběnky jest dovršena.«

A ta, o níž od úst k ústům kolovala tak chvalná pověsť, za niž mnoho modliteb přednášeno k nebesům, zápasila se životem a smrtí. Tvář lékařů nevěstila nic dobrého, páter Černín stál u lože se sepjatýma rukama.

Právě přijel nový profesor, znamenitý odborník, a lékaři měli poradu. Žádali Černína, by poodstoupil do vedlejší komnaty, ale komtesa kynula, by zůstal. Šlechetný kněz jako už před nemocí tak zvláště nyní vedl správu zámku i hraběcích statků. Zastupoval místo vrchního rady při skrovném služném, jež měl vlastně za povinnosti kostelní. Sám volal lékaře, telegrafoval slovutným odborníkům, bděl u nemocné s komornou a jiným služebnictvem, ale všecko bylo marno.

Lékařská porada trvala dlouho, a výsledkem jejím byla pouze skrovná naděje, kotvící v mladistvé síle Eliščině. Komtesa však nečekala nic lepšího; byla odhodlána každou chvíli složiti účty ze svého života. Nic ji také nezdržovalo a nevázalo k tomuto světu než láska lidu, o nějž se tolik starala, a ta potrvá, i když položí vedle otce hlavu k věčnému odpočinku. Láska a úcta ta změní se v modlitbu za štědrou dárkyni, a tím ona nejenom dříve dojde ale i větší měrou požívati bude blaženosti, která jest odměnou za dobré skutky.

Třeba nesměla mnoho mluviti, přece často se obracela k páteru Černínovi, by mu pošeptala, co právě měla na mysli. Ukázala na skříň v pracovně, a Černín vyrozuměl. Tam ležela její závěť, kterou pro každý případ dávno při úplném vědomí vlastní rukou sepsala. Přála si denně přijímati Tělo Páně, a kněz jí je přinášel z kaple, kde sloužíval mši sv. za rod pánů z Veselic.

Také si přála toho a onoho ještě viděti, a jednoho dne se dostavila i Helena se svou rodinou. Pro slzy nemohla ani promluviti a před Eliškou div neklesla na kolena jako před světicí. Mlčky obdržela od ní požehnání.

»Díky, tisíceré díky jménem všech dělnic, o které se milostslečna tolik postarala!« zaúpěla Vávrová.

Páter Černín kynul Heleně, by odešla a nemocnou nerozčilovala.

Eliška při plném vědomí vytrvala do posledního vzdechu. Rozloučila se s mnohými známými. Lékaři se nehnuli od jejího lože. Kněz se polohlasitě u ní modlil. Tak vytrvali po celou dlouhou noc.

Ráno vyšlo krásné slunce, by nadále budilo přírodu k životu. Listí pučelo, tu a tam již voněla fialka, a na svět se usmívala podléšťka.

Eliška si přála, by poodhrnuli záclonu. Tvář její přelétl úsměv radosti z rozkošného rána. Dělníci poslali nemocné kytici fialek. Natrhali je, jdouce ráno do šichty. Komtesa přivoněla k nim, a zrak její zaletěl k parku, kde pučelo na stromech mladé listí. Vzpomněla na minulosť, na Velinského.

Zazněl zvonek. Duchovní přinášel jako každý den nemocné mannu duchovní.

Pak se stišila za modliteb Černínových. Slunce pomalu na obloze vystupovalo. Lékař nakloniv se k loži a vzav Eliščinu ruku, řekl: »Dokonala.«

V zámku i na celých horách nastal ruch a šum. Od úst k ústům kolovala neblahá zvěsť, že hraběnka z Veselic, dědička závodů, skonala. Ačkoliv se to čekalo, přece všichni úředníci i dělníci byli dojati a vzrušeni. Když se ozvaly na věžích i mašinkách zvonky, oči všech slzely.

»Komu se dostaneme?« uvažovali havíři.

»Dostavil se dědic,« oznamoval Paleč; »právě vjížděl do zámku. Nějaký vzdálený příbuzný. Vyžilý muž nepěkného zevnějšku. Ten všechno zruší, co nám komtesa k dobrému učinila. Podobá se baronu Lilienfeldu a podobně si bude asi počínati.«

Žalosť dělníků byla dvojnásobná.

Skutečně se dostavil do Veselic muž, který se vyhlašoval za dědice panství. Jeho příbuzenstvo sáhalo sice daleko do minulosti, ale když není jiných přímých, ani nepřímých dědiců a potomků, panství se závody náleží jemu.

Baron z Vesrlic, jak se psal, představil se řediteli a jiným úředníkům. Tázal se na vrchního radu zemřelé Elišky. Ukázali mu na pátera Černína. Usmál se pohrdlivě. S tím jednati nechtěl. Hned se ubytoval v zámku. O pohřeb se nestaral pranic. To obstarával Černín a — dělníci. Přípravy se dály rozsáhlé, a nikdo takového pohřbu v okolí nepamatoval. Šlechtičnu pochovával lid. Čeho se nedostávalo na zevní oslavě, to doplňovaly a nahrazovaly valnou měrou slzy a modlitby pracovních tříd, které vždycky vídaly v Elišce svou příznivkyni a matku. A lásku svou aspoň naposledy jí chtěli dělníci ukázati, jakož i úctu k tělesné schránce, již opustil tak vznešený duch.

* * *

Všichni horníci se súčastnili pohřbu. Jenom několik hlídačů zůstalo v dolech. Do Pěčova dostavili se zástupci četných spolků křesťanských socialistů s prapory, a kde kdo divil se té síle sdružených dělníků za vznešeným cílem. Mezi nimi byla i jednota od »tří havířů«, spolek »Velinský« z Emilova, beseda od »růže« a jiné spolky.

Ani rozsáhlý park nemohl pojati všechny účastníky pohřbu. Šlechty se dostavilo málo. Mnozí ze sousedů odjeli, jiní se posud

nevrátili ze sídelního města na letní byty. Mezi přítomnými hrabaty a barony otáčel se pán z Vesrlic, který už měl výstup s Mudroněm. Sáhal po pokladně, ale ředitel mu nedovolil přivlastniti si ani haléře, pokud nebude prohlášen za dědice. Také v zámku začal převraceti pořádek, a páter Černín musil jeho horlivosť v opravách skrotiti. Oznámil mu, že zemřelá hraběnka učinila závěť, a že se do prohlášení její nesmí ničím v zámku hýbati. Už také zvěděl telegrafickou cestou, že jest příbuzenství pána z Vesrlic s rodinou z Veselic pochybné, a domnělý dědic že jest dobrodruhem a marnotratníkem, hýřícím na útraty jiných. Proto směle požadavky cizincovy odmítal, neobávaje se, že by porušil známé pohostinství na zámku Veselicích.

Dlouhá řada lidu brala se alejí od zámku a když byla naproti závodům, na chvíli stanula. Na mašince lkal zvonek. Málo kdo se dostal do prostorného chrámu, a kazatel promluvil nad rakví teprve na hřbitově před hrobkou, jejíž stěny byly potaženy černým suknem. Oči všech slzely při dojemných slovech.

»Zdař Bůh!« volali dělníci, když byla stkvostná rakev ukládána do hrobky.

Vávra stál na hřbitově blíže hrobu Velinského. Zadíval se na chudobku, která vykvétala v drnu, a hlavou mu vířily podivné myšlénky. Teď jsou oba sloučeni na věčnosť. Na zemi vykonali veliké dílo, vlastního blaha však nezažili. Nyní duše jejich se shledaly v nebeském ráji, by požívaly společně věčné blaženosti.

»Odpočívej v pokoji,« pěli zpěváci, a mladý dělník, hledě na hrob přítele dělnictva, opakoval tiše: »Odpočívej v pokoji!«

Hrabě z Vesrlic zval šlechtu do zámku, by oslavila s ním nové přátelství při poháru vína, a ředitel Mudroň velel po službách Božích havířům a všem dělníkům obou závodů, by se odebrali do Pěčova na Prokopův důl, že jim v kanceláři něco důležitého bude ohlášeno.

Horníci se nadáli, že to už bude rozkaz nového pána, a příliš radostně nechvátali. Jen málo kdo tušil něco veselého. Eliška zemřela, všecko se změní a zde v dolech bude jako jinde, jako bylo v Emilově za vlády židovské. Zedníci zazdívali hrobku, přivalivše na ni mohutný kámen se znakem pánů z Veselic. Nikdy nebude nazvednut, poslední přímý potomek zakončil řadu těch, kteří zde klidně odpočívali, očekávajíce vzkříšení.

Havíři tiše bez hudby se brali na Prokopův důl, kde už čekalo úřednictvo s Mudroněm v čele. Také volán pán z Vesrlic, ale nedostavil se. Ulovil přece asi dva barony, kteří s ním pili na bratrstvi. Také byl přítomen okresní soudce, notář a jiní páni. Že by kancelář nestačila, ustanoveno přečísti listiny venku pod širým nebem.

Slunce dostoupilo poledne, ale nikdo nedbal hladu. Zvědavosť všech byla napjata.

»Dle ustanovení naší nezapomenutelné zvěčnělé hraběnky komtesy Elišky z Veselic,« ujal se slova ředitel Adolf Mudroň, »má se všem horníkům a jiným našim dělníkům přečísti hned po pohřbu i závěť, kterou před smrtí učinila.«

Potom podal soudci zapečetěný dopis. Ten prohlédnuv pečeť, za všeobecného ticha otevřel obálku. Pohlédnuv na podpis a spokojeně kývnuv hlavou, jal se čísti:

Závět.

Poněvadž smrť každého člověka jista, a jenom okamžení příchodu jejího nejisté jest, odhodlala jsem se při zdravém rozumu a zralém věcí všech uvážení svoji poslední vůli vlastnoručně napsati, jak tuto následuje:

1. Jsem přesvědčena, že tělo mé v rodinné hrobce Veselicích křesťanským řádem vedle mých drahých předků bude uloženo beze všeho velikého nákladu. Na vydržování kaple a hrobky vedle toho, co jsem už dříve stranu kryptního kaplana ustanovila, odkazuji deset tisíc zl. r. č. Útraty pohřební budou hned z pokladny zapraveny, a každému spolku, který mne ke hrobu doprovodí, ať se vyplatí po 200 zl. Na mešní nadace farnímu chrámu ve Veselicích ustanovuji 1000 a na ozdobu oltářů rovněž 1000 zl.

2. Mým věrným sluhům a služkám, kočímu, vrátnému, komorné a zahradníkovi bude se vypláceti do jejich smrti posavadní služné, aniž budou za to vázáni k nějakým povinnostem, leč aby na mou duši pamatovali modlitbami.

3. Své veškeré jmění: uhelné doly v Pěčově a Emilově, dvory Svinnou, Hovězí a ovčinec Na dubinách, zámek s parkem ve Veselicích, zahrady a lesy, k panství patřící, všechno movité i nemovité jmění, fundus instruktus u dvorů, nábytek v zámeckých pokojích atd. odkazuji, nemajíc blízkých příbuzných, těm, jež jsem v životě svém tolik milovala, to jest — *dělnictvu.*

Sotva soudce pronesl ta slova, nastal čilý ruch mezi posluchači. Tváře všech strnuly, pak vypukli všichni v jásot, a Myška vyhodil čepici do výše. »Sláva!« volal dav, a radosť neměla konce. Reditel kynul, aby stichli a vyslechli odstavec do konce.

Z důchodů tohoto odkazu vydržován bude invalidní fond pro sestárlé dělníky, nemocenská pokladna a úrazová pojišťovna jakož i všecky ústavy, které jsem ve prospěch svých dělníků na panství zařídila. Právo výhod těch užívati mají všichni dělníci, ať v dolech, při dvorech nebo v jiném oboru jsou zaměstnáni. Přebytek nesmí nikdy činiti přes padesát tisíc zl.; co by nad to bylo v pokladně, vynaloží se k podpoře jiných fondů dělnických, v této zemi ku blahu dělnictva zařízených.

»Dle toho nemusíme do bratrských pokladen ničím přispívati?« řekl k havířům Pokorný.

»Ničím,« odpověděl Vávra; »jste už napřed pojištěni pro všechen případ.«

Jak se fondy budou spravovati — pokračoval soudce — o tom jsem dala vypracovati zvláštní řád, který k této poslední vůli připojuji. Majetek fondům určený bude spravovati do své smrti můj rádce páter Černín, a po něm kryptní kaplan, jejž Milosť biskupská ráčí ustanoviti. Ostatní úřednictvo zůstává při svých místech. Mám naději, že tím způsobem bude výtěžek dobře a spravedlivě rozdělován, a že obdarovaní modlitbami budou pamatovati na vymřelý rod náš.

Následovaly ještě některé menší odkazy a ustanovení. Soudce na konec četl povýšeným hlasem:

Na důkaz toho všeho podepsala jsem tuto závěť vlastní rukou a kromě toho dožádala jsem se tří pánů svědků, v jichžto přítomnosti jsem tento spis za svou poslední vůli prohlásila, aby jej také podepsali.

Ve Veselicích, 24. prosince roku 18**.

Eliška z Veselic.

Adolf Mudroň, P. Josef Černín, František Vávra,
dožádaní svědci.

Opět nastal hluk a šum mezi dělníky. Uvažovali o vzácném odkazu a vzpomínali, že už před půl rokem o Štědrém dnu byla závěť sepsána, v době to, kdy byla Eliška ještě v plné síle a těšila se pevnému zdraví. Už tehdy pamatovala na dělníky a dávno měla plán, jak s panstvím naloží.

Dlouho se nerozcházeli dělníci, a jakkoliv odpoledne valně pokročilo, nepociťovali hladu. Byli téměř omráčeni, tiskli si ruce, usmívali se, a kdyby jim byl posud pohřeb netanul na mysli, i bujná radosť by se byla mezi nimi rozpoutala. Ani hned nemohli vystihnouti velikosť a dosah tohoto odkazu.

Důlní Myška kráčel kolem zámku k domovu. Vzpomněl si na starocha Pichla. Ten bude překvapen a potěšen, až to uslyší. Smrť Eliščina porazila ho na lože, že ani na pohřeb nemohl. Ať uslyší také novinu radostnou!

U parku potkal barona z Vesrlic. Vyprovázel nějaké panstvo ke kočárům.

»Co se to tam děje?« zeptal se domnělý dědic, ukázav rukou na Prokopův důl.

»Předčítala se poslední vůle zvěčnělé komtesy,« odpověděl důlní.

»Nu, dostali horníci na pivo?« smál se baron.

»Dostali jsme celé panství,« odpověděl Myška, pospíchaje k vesnici.

Teprve později zvěděl baron z Vesrlic, co ta odpověď znamenala. Komise přišla do zámku, by všecko sepsala a zapečetila. Baronovi oznámen obsah závěti, a dáno mu zřetelně na jevo, by se vystěhoval. Musil tak učiniti, ale vyhrožoval, že zažaluje a brzo dokáže neplatnosť závěti. Však nepořídil ničeho a ani příbuzenství s hrabaty z Veselic nemohl prokázati.

Panství štědré dárkyně odevzdáno fondům a ústavům Eliškou zařízeným. V zámku zřízena invalidovna pro sestaralé dělníky. V zahradě měli dosti zaměstnání pro zábavu. Ale Petr Pichl se tam nestěhoval. Ustlali mu nedaleko hrobu Velinského, a věrný soudruh Kasík s množstvím dělnictva vyprovodili ho do jiné invalidovny ku věčnému odpočinku.

Rozbouřené živly došly usmíření, a socialismus byl rozřešen. Veřejný tisk, který i nad Pěčovem bděl a tyto události světu rozhlašoval, ani nemohl pochopiti, jak v místě, kde se kdysi dály i rejdy anarchistické, panuje nyní mír a pokoj.

V cechu filosofů.

Příspěvek k charakteristice mudrců.

Vybral *Fr. Vaněček.*

(Dokončení.)

Ostatně netřeba nám utíkati se pro důkazy protievoluční do rovníkových končin, náš zlatý bažant vybírá si ze všeho pestrého nejraději — pšenici, a ptačí strávníci na řeřábu, jemuž se co do krásy plodů ani divoké stromy krajů rovníkových hned tak nevyrovnají, nemají tak pestrých kostýmů, aby se z nich dala evoluce dokazovati. Skeptický vrabec, pasoucí se na třešních, nehodí se rovněž do výkladní skříně evoluční. Takovéto logické řetězce o kráse ptačího peří a kráse květeny je obkličující vychází na jedno s theorií o nejkrásnějším člověku na světě. Obdobně onen člověk o sobě dokazoval »logicky« takto: *nejkrásnější* město na světě jest Florenc, ve Florenci *nejkrásnější* jest náměstí, na náměstí jest *nejkrásnější* hotel »růže«, v hotelu růže jest *nejkrásnější* pokoj uprostřed prvního patra, v němž obývám *já,* a jsem proto *nejkrásnější* člověk na světě«. Papouškové jsou nejpestřejší ptáci; pestrota barev jest skoro omezena na druhy živící se pestrými květy a plody (viz Allena); papouškové žijí v lesích tropických — tedy lesy tropické musí vynikati pestrotou barev. Tolik pro zasmání. Však věda jest vážná a není ze školy Demokritovy. Grant Allen ve svém nadšení béře věc doopravdy a píše ve Vignettes From Nature str. 86.: »tyto plody jsou zvláště barveny, aby vábily oči, jako rozrazil, petrklíč a pryskyřník, jsou zvlášť kolorované, aby lákaly včely a motýly«; (Evoluc. at. L. str. 22.): ptáci mají bystré oko pro barvy, zvláště červenou a bílou: a *proto* skoro všecky jedlé jahody přijaly jednu z těchto barev«; (Flowersand their Pedigrees str. 263): »k tomu účelu, — právě jako mnohé květiny mají barevné lístky květové, aby lákaly oči hmyzu — *víme,* (?) že plody mají jasně barevné dužniny, aby lákaly oči ptactva a ssavců«. Proč ptáci mají pestré peří, to již víme, — kdyby toho snad ještě někdo nevěděl, podotýkám, — že pochází z pestrého ovoce; ovoce pak jest proto pestré, jak víme již, aby lákalo oči ptactva a ssavců. Tak přiveden »dosavadní chaos v ladný pořádek«, a nelze již říkati »je gelehrter, desto verkehrter«.

Připusťme, že pestrý ohon a barevné péro ptačí je výsledkem potravy, a že pestrobarevnosť skutečně mu prospívá v jeho snubních záletech, a tažme se opět: odkud ona náklonnosť pro některou z pestrých barev? Je-li vůbec nějaký vztah mezi obdivovanou pestrotou samce ptačího a barvou potravy, nenásleduje-liž z toho, že ptáci obdivující se kráse barev ve světě zevnějším považují je též za svou vlastní okrasu a ozdobu svého druhu? Napřed zajisté musí ptáci uznávati některé barvy za výhodné a okrasné, a potom teprve by mohli si je vybírati. Odkud onen předchozí smysl pro barvy? Zde nový Rhodus!

Připusťme, že dle této červenokarkulkové pohádky »z millionu a jedné noci« zbarven ohon paví i ohon »lírovce« (Menura superba) australského, který i páva krásou předčí. Odkud smysl pro barvy u člověka? Grant Allen není dlouho v rozpacích; jemu zdá se

patrnou příčina, proč považujeme některé barvy za krásné. »My jsme potomci starých předků stromovních, kteří potravu svou hledali mezi jasnými oranžemi, modrými a červenými plody tropických lesů; tyto plody byly zvlášť zbarveny, aby lákaly jejich zraky, právě tak jako rozrazil, petrklíč, pryskyřník jsou zvlášť zbarveny, aby lákaly oči včel a motýlů. Dále jako oči včel jsou tak vyvinuty, aby lákány byly oněmi barvami, tak oči našich předků musily býti tak vyvinuty, aby podobnými barvami oranží — broskví — byly přitahovány.« (»Vignettes« str. 86.)

Škoda, že Wallace 12 let v tropických lesích cestoval a že odporuje báchorám jiných evolucionistů! Oranže a broskve atd. atd. jsou i v tropických lesích a krajinách výplodem lidské kultury, a jejich pravzory jsou buď bez chuti, buď jich vůbec ani jísti nelze. Jak se to rýmuje? Snad následovně:

Des Zirkels Quadratur wollt' er ergründen.
In Formeln bringen die Gesetze der Natur
des Lebens unerforschten Urquell finden
dem Urstoff kommen auf díe räthselhafte Spur,
und während er voll Scharfsinn dies erwogen
— — hat er verkehrt die Weste angezogen.

Jako výklady o tvaru křídla v zmatek uvedly filosofy, tak i výklady barev křídla a ptačího ohonu. Jen dvě otázky o ptačím péru, a tolik zmatku! Jaký Babylon povstal by z údů celého ptáka, kdybychom chtěli sbírati vše, co napsáno a nabájeno o nebeském ptáku? Jindy psaly se báje o pelikánu a jeho lásce k mláďatům, aby duše lidská ve zbožné nadšení byla přivedena; nyní se píše báje o ptácích, aby se podkopával základ víry. Každý z řemeslného cechu filosofů napodobuje Laplace-a v jeho odpovědi, kterouž dal Napoleonovi k jeho otázce, proč v jeho spise o nebeské mechanice nenaskýtá se jméno Bůh: »obejdu se bez této hypothese«. Známo, že též celá hypothésa Laplace-ova dnes leží ve starém železe. Opět opakuje se týž obraz, vícekráte pozorovaný: mistr s nejistotou tvrdí hypothesu svou, tovaryš za bezpečnou ji hlásá, učenník všemi pohrdá, kdo s ním neklaní se časové modle, jíž se dává nějaké nové jméno. Jak prorok volá: »pod každým stromem smilnila jsi, dcero sionská« na mrzké modlářství israelských, tak lze říci o našich filosofech, že z každého tvora učinili si nějakou modlu, aby mohli starou pravdou pohrdati.

Již ohon ptačí uvedl ve zmatek mudrce; ale pták není jen ohon a křídlo: zbývá zde vysvětliti i jiné různosti: krve, srdce a ostatní údy, neb se podstatně liší od údů plazu. Evolucionisté vidí nesmírnou podobu mezi oběma, ale jiní vidí nesmírnou různosť. »Na první pohled již jest neuvěřitelnou věcí, že musí býti nějaký bližší vztah mezi ptáky a plazy; nejsou dvě třídy živočichů více sobě nepodobny nad ptáky a plazy« (Dr. Alleyne Nicholson Mannal of Zoology str. 393.). Kdo má pravdu?

Mají-li pravdu evolucionisté, musil prodělati ohon onu více než ovidovskou metamorfosu, jak byla dříve líčena slovy samého apoštola evolučního, přední části musily se zároveň proměňovati v křídla, zadní části musily vzíti formu nohou, schopných nésti dvounožce, srdce obdrželo 4 komory na místě 3, oběh krve se docela proměnil, teplota krve dostoupila 32° R., kdežto u plazů jest o něco větší než

teplota jejich okolí, šupiny proměnily se v peří, a to v peří velmi různého tvaru a způsobu podle různé funkce, mimo to ocitla se na peří důležitá žláza, aby učinila peří mastným; nervy, svalstvo, kosti, plíce, žaludek, vše se proměnilo. Kolik asi by se našlo obrácených vest při výkladu těchto metamorfos?

Bájené změny nejen by se musily díti na jednom jedinci, ale hned na dvou, sic by nenašel vhodnou družku, a naturální selekce jest nemožnou. Změny by se musily díti současně, poněvadž nesnadno pochopiti, jakou výhodu skýtá ohon — kormidlo bez hnacích křídel. Co by byla platna křídla pokrytá šupinami? A kdyby i křídla, i ocas i peří čarovným fouknutím se ocitlo, co by prospěly tyto změny nedochůdčeti na jeho vzdušných cestách, když by mu zůstalo srdce tříkomorové se zdlouhavou krví plazů? A co by peří prospělo ptáku na jeho plavbách, kdyby nebylo nepromokavé? Každá tato změna jest sama v sobě často spletitější než tvar křídla a barva peří.

Srdce jest velice důležitou strukturou; plazové netřídí docela krev venosní a arterielní. Srdce ptáka jest čtyřkomoré s dvojím oběhem jako u ssavců. Ptactvo i ssavci prý se vyvíjely z plazů, ovšem dle různých zákonů. Co jest na této moudrosti chytřejšího než na staré, kteráž hlásala, že tvorové, mající podobné potřeby, zúmyslně opatřeny byly podobnými nástroji? Jaký závěr z celku? Dva tábory se řadí kolem každého mínění. Na důvody své nemohou spoléhati, pohrdáním logickými formami nemohou se chlubiti, jejich síla jest v jejich smělosti. Co před 30 lety roznášelo se po celém světě, dnes jest zpráchnivělé. Však ač jest již na soudu skutečné vědy celá naturální selekce odsouzena, přec otravuje svým dechem slabé duchy dále; má své papoušky, kteří již školákům předříkávají evoluční články jako články víry. Tak maličká německá cvičebnice pro I. tř. gymnasialní předříkává primánům: »první lidé živili se žaludy«. Odkud jest to dokázáno — nevím. Takové věty stávají se »axiomaty« mladé intelligence, kteráž přichází do konfliktu s věrou. Ne věda, ale nerozum jest v konfliktu. Co mistr jen s pochybnostmi skromně bádá, školák směle křičí, jak jsme dosti viděli.

Mezi hvězdopravci nové doby.

> Elegantissima haecce solis, planetarum et cometarum compages, non nisi consilio et dominio entis intelligentis et potentis oriri potuit.
>
> Vznešená tato soustava slunce, planet a komet toliko z důmyslu a síly Bytosti rozumné a mocné mohla povstati.
>
> *Newton* (Principia. Scholium generale.)

Zastaralý astronom Newton nepatří do moderní školy astronomů, kteří ve svých hvězdopraveckých theoriích nechtějí ničeho věděti o první nezávislé příčině. Časy velice pokročily. Druhdy domnívali se lidé, že nosí myšlénky své v hlavě, nyní však »dokázal« Moleschott, že nosíme opotřebované myšlénky v kapesním šátku, který dáváme pradleně. Slovutný Newman učinil ve svých »Lectures« na podobné pokročilce vtip řka, že nenosí hlavu na krku, ale pod paží v knize. »Vývoj« rozumu lidského zdá se v nejnovější době spočívati v úplném vzdání

se našeho rozumu na milosť každé nové theorii. Sebestian Bruner nenosil hlavu pod paží, ale na vzpřímené samostatné šiji a odbyl kdysi hospodského, hvězdopraveckého evolucionistu, jenž dokazoval, že svět na vlas v době 3 millionů let povstal, lakonickou poznámkou: »Pijte ještě jednu holbu, potom to uděláte laciněji.«

Stopovali jsme libomudrce naše v říši jejich systémů, podívali jsme se mezi mudrce na louku, postavili jsme je před ptačí křídlo: zbývá ještě cesta do těles nebeských. Nebude trvati dlouho a není nebezpečná, ale velmi poučná.

Nebude trvati dlouho, neboť nebudeme probírati folianty děl Darwinových, ani spisy největšího filosofa Spencera, ani Huxleye, ani za živa mrtvého Haeckela. Kdybychom se měli ubírati touto cestou, bylo by nám zvolati s Plutarchem: »Jak málo lidí je schopno pochopiti moudrosť! A kolik jich má kdy z toho nepatrného počtu? A kdo má z těch, kteří i mají kdy, dosti prostředků a dosti vůle?« Hned na prahu labyrintu bychom se vzdali veškeré naděje. Právě nová doba dovedla postarati se o to, aby essence každého libomudrctví byla vydána v malé úhledné tištěné škatulce, a ta aby se dostala za babku. Takováto otevřená brána hvězdářského mudrctví vyšla v Londýně, kdež jsou největší boháči i chuďasové vedle sebe. Jméno otevřené brány hvězdářské jest »The Story of Creation: a plain account of Evolution. By Edward Clodd, author of The Childhood of the World.« (1888.) (Dějiny stvoření od Ed. Clodda, autora spisu »Dětství světa,« dle vlastních jeho slov docela srozumitelná evoluční zpráva o původě světa.) Není to snad spisek, který by neměl schválení nejvyššího tribunálu vědeckého. Edward Clodd psával mnohé spisy a různé články evolučního »Creda«, a docházely také obliby, že byly překládány do mnohých jazyků, ano i pro mládež pořízeno bylo laciné vydání, aby si mohla vznešené jeho myšlénky strčiti ke svému kapesníku, dokonce nešetřeno nákladu, aby spis vyšel s vypuklými typy i pro ***potřebu slepců!*** Jest to tedy katechismus nového stvoření světa. Pokud je mi známo, nebylo dosud toto evoluční dílo přeloženo do češtiny, ač se můžeme mnohou evoluční znamenitostí pochlubiti. Nechť tedy »Vlasť« napraví své zpátečnictví a je první, jež bude psáti česky o novém stvoření světa, jak je ze své světnice byl fotogratoval Edward Clodd, populární hlasatel školy evoluční. Ve vychvalované knížce musí býti něco velmi dobrého neb něco velmi škodného. Nač by bylo tolik hluku a ruchu o ní, jak se objevila? Toť nový trojský kůň, jehož chtějí zavléci do křesťanského světa. Však také nejsou jejich sliby jen tak. Troufají si svou theorií vyhladiti všechna vyznání, položiti nové základy mravnosti a dobra. Zajisté na čase, podívati se koni na zuby. Splní-li se, co se o něm hlásá, jest velikým dobrem, ne-li — jest velkým švindlem, nebo i zlem.

Prvního článku o Bohu řádný evolucionista zhostí se bez rozpaků. Toť jest veličina imaginerní, s kterou se nepočítá. Zastaví se však u světa, aby jej vyložil. »Vesmír (t. j. »vše, co jest«) jest udělán z hmoty a síly« (str. 6), »síla jest hmotná a lpící ve hmotě« (str. 137). »Záhadu, kterou chceme luštiti, lze vyjádřiti otázkou: připustíme-li, že hmota a síla jest surovinou všehomíra, jest mezičinnosť hmoty a síly dostatečným důvodem pro živé i neživé veškerenstvo všehomíra?« (str. 136). Tuto otázku prý musíme zodpovídati kladně, neboť (str. 137) »všechny změny stavu povstávají z nového řadění atomů hrou při-

tahujících sil a odpuzujících energií.« »Mlhavá látka, z níž vesmír jest udělán, uvnitř svých rozptýlených par skrývala netoliko v sobě živly, z nichž suchá země a voda byla utvořena,« ale i veškeren život a ještě člověka jako nádavkem (str. 5). Co jest život a duch, luští se zde s přesností násobilky. Život jest seřadění hmoty, aby žila, duch seřadění hmoty, aby myslila. »Chemická hmota dospívá v květinu a roste; dospívá v čtvernožce a chodí, dospívá v člověka a myslí (str. 135.) Kdo by chtěl ještě více věděti — může to slyšeti ještě podrobněji. Z rozplynulé hmoty vyvinuly se nejprve hvězdové systémy. »Připustíme-li hru síly a energie na rozptýlenou hmotu, není obtížno vyložiti mechaniku pochodu, jež vznikala ve viditelném vesmíru.« (Str. 138.) Zde lze pozorovati bohatosť slovesného umění, kteréž dovede mluviti neznámými slovy o neznámých věcech a přece dává pochopitelný výklad. »Silou« rozumíme neznámou příčinu výjevu, co jest hmota nikdo nedovedl říci; z x + y + z udělala se pérem známá veličina. Starý Suetonius měl pravdu, když říkával, že jest jakési umění nevědomosti (est quaedam nesciendi ars). Když se takto zcela »pochopitelně« (jen zpátečník nemůže pochopiti) vytvořil svět, objevil se i život. »Nejjednodušší živly živlů předcházely, složitější následovaly, až vše dosáhlo oné jemné formy, kteráž jest fysickým základem života, která počíná ve vodě jako rosol beze slohu a dosahuje nejvyššího vývoje ve člověku (str. 230.) »Duch, jako zvláštní útvar života, zaujímá místo jako nejvyšší výtvor síly ve hmotu« (str. 231). Člověka musí evoluce také vzíti do svých stanů, má-li dokázati svou pravdivosť. Evoluce jej oblékla v různé zákony, jazyky, mravy, náboženství (str. 211—216—218); společenské zákony a mravy jsou totožné a povstávají z dědičné známosti, co rodu prospívá; náboženství jest těkavá mlhavá sloučenina z nevědomosti a bázně — stav bludu — jímž se musí člověk ubírati na cestu pravdy (str. 227); bojácnosť divochů i vytržení svatých mají za základ tutéž nevycvičenou obrazotvornosť. Teď, v době evoluce, jest nám ovšem hej! — ale ubozí Huculové, ti byli půl hovada a půl koně, nežli se zrodila v Anglii evoluce. Z činnosti ducha v ducha povstala společenská evoluce, jíž člověk si podrobil zemi.

Tolik může dokázati výklad evoluční i slepci. Chceme-li však býti bezohlednými, můžeme ukázati z téhož spisu evolučnímu »Sokratovi«, že ví z dějin stvoření právě tolik, jako věděli souvěkovci syna Sofronikova athénského, narozeného 40 let před peloponezskou válkou.

Co nám učenec povídá nového a jistého o stvoření — jehož dějiny slibuje psáti? Co nám praví o původě hmoty? Odkud jest ona mlhavá pára se vší schopností života? Poslyšte jeho doznání »an abiding mystery that overawes and baffles us« (str. 3) t. j. »trvalé *tajemství,* jež nás v bázni udržuje a zahanbuje.« Tedy ta pochopitelná evoluce, tištěná také pro slepé 19. věku, začíná právě tak s tajemstvím, jako začíná náš katechismus se stvořením, kteréž přesahuje náš rozum. Na tomto výroku není dosti: »of the beginning, of what was before the present state of things, we know nothing, and speculation about it is futile« (str. 136), t. j. »o počátku, o tom, co bylo před nynějším stavem věcí, nevíme ničeho, a rozumovati o tom jest marno.« Tolik jsme věděli z katechismu také, jenom že se při tom tolik netroubilo a nedělalo hřmotu. Prvotní stav světa jest panu hlasateli takovým tajemstvím populárním, že nemá pro něj jiného jména, než — stvoření.

S tímto pojmem začíná také naše »Věřím v Boha«. Kardinální rozdíl jest, že evolucionista hlásá stvoření bez Stvořitele, a my věříme v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země. Co jest duchaplnější a učenější, necháme z úcty k evoluční vědě nezodpověděno. Zde jest tedy první hořká pilulka, kterou každý evoluční vědec musí spolknouti hned na počátku své vědecké báje. Zde jest první rozdíl mezi novodobým hvězdopravcem a starým Newtonem. Velice záleží, aby jasně bylo konstatováno, že evoluční theorie začíná s nerozluštitelným tajemstvím. Positivní vědě přihodí se na jejích výzkumných cestách mnohý nelogický kotrmelec. »Positivní věda nemůže a nikdy nemohla vyplniti celou krajinu možné myšlénky! Na nejzazším kraji vynálezu povstává a povstati musí otázka: »Co jest za ním?« (Spencer First Principles 16.) (»Positive knowledge does, and never can, fill the whole region of possible thongt.) Zde račiž si čtenář povšimnouti malého kotrmelce největšího filosofa. »Krajina možné myšlénky« zajisté musí býti takou, že o ní lze mysliti, krajina, kam myšlénka proniknouti nemůže, jest nemožnou pro myšlénku. Myšlénka proniká předmět poznáváním. Proto jest věta, že »positivní věda nemůže vyplniti krajinu možné myšlénky,« takou moudrostí, jako říci, že jest obydlitelná krajina, v níž bydliti nelze. S podobnými drobečky největších filosofů netřeba dělati mnoho krámů, proto řekneme jednoduše scholastické »transeat«!

Jak začíná mladý Mojžíš z Anglie svou — ovšem nezjevenou — historii stvoření? »Ježto vše ukazuje obmezené trvání přítomného všehomíra, musíme někde začíti. Jsme proto nutkáni stanoviti prvotný mlhavý, nesvětelný stav, v němž atómy se svými »inherujícími« silami a energiemi stály jeden od druhého.« To bude snad ona evoluční doba »Thohu Vabohu«, vypůjčená z bible. Z toho jde, že nám positivní věda předkládá bez důkazu ku věření: předně, že hmota již byla, za druhé, že byla ve stavu protivném onomu, v nějž ji chtějí přivésti její vlastní síly. Atómy byly jeden od druhého, ač vždycky touží úžeji se spojiti. Kdo se opovažuje o těchto dogmatech evolučních pochybovati, musí býti ze světa vědeckého vyobcován! Tací tvrdošijníci se skutečně našli a začali kaziti evolucionistům harmonii hned v »Kyrie«. Lord Grimthorpe (v »Origin of the Laws of Nature str. 27, 28) diví se nevědeckosti slovíčka »inherující síla« a praví: »Slovo »*inherující*« slouží některým lidem jako *výklad,* nešťastnou však náhodou právě samo *potřebuje výkladu.* »Inherující« znamená jako »v něčem vězící«; nikdo nebude pochybovati, že přislušelo by zastaviti se zde, jestli někdy vešla taká síla do některého atómu. A nastojte, co tento bludař Lord Grimthorpe dokládá: »Překvapuje to, že lidé v našem století vědy prohlašují a přijímají také *jalové fráse* za výklad problému o počátku zákonů přírodních a za výklad o nynějším stavu všehomíra.« (It is amazing that people in this boasting age of science schould promulgate and accept such *empty phrases* as these for a solution of the problem of the origin of laws of nature or the present state of the universe.) Zdá se to snad býti příkrým, říci: »jalové fráse«; avšak jak to nazvati, když dějepisec neví ničeho o počátku, ničeho o pokračování, a jen o přítomnosti ví právě tolik, kolik vidíme my všichni sami? O hmotě ničeho, o síle ničeho, jen o původním stavu bájí cosi, co přítomné zkušenosti naprosto odpírá. Stanoví, že atómy stály původně od sebe, kdežto víme, že »inherující

síly« vždy je k sobě hledí družiti. Kdo byl toho příčinou, že byly v jiném stavu, než jejich přirozenosť žádá?

Profesor Huxley (Lay Sermons) souhlasně s námi praví: »astronomie učí pozorovati zjevy, jejichž přirozenosť dokazuje, že musely míti začátek a musí míti konec.« Balfour Stewart (Conservation of Energy str. 151) *předpokládá,* že na počátku byly částečky hmoty ve velké vzdálenosti od sebe; jsouce nadány gravitační silou přicházely postupně k sobě, působíce žár; budou se přibližovati k sobě, až další pohyb a teplo bude nemožné. Tento proces pokračuje stále v jednom směru. Je-li tedy pro vysvětlení zjevů nás obklopujících potřebno, aby se předpokládalo, že částečky hmoty jsou daleko od sebe, jest celý výklad vratký a marný, nevysvětlíme-li, kterak se částečky hmoty v onom nepřirozeném stavu ocitly. Na tomto kameni si polámou nohy i tehdy, když připustíme hvězdopravcům věčnou jsoucnosť hmoty a síly — a to je nesmírný ústupek.

Podívejme se blíže na ty maloučké a neviditelné pánbíčky moderních hvězdopravců. Atómy jsou počátkem světa. Atóm jest sám sebou, nezávislý na druhém atómu, nadaný silou, mohutnostmi, energiemi a jaké ještě jiné názvy pro neznámé věci jsou. Těchto pánbíčků jsou ne milliony, ale billiony a neberou pohromy, nemění se! Neboť evoluční katechismus slepých na str. 11. praví: »Nezáleží, kolik millionů let trvaly změny atómů, věk nemůže jich seslabiti a umdlíti; uprostřed bouřlivé hry mocných proudů zůstaly nezdolné, neopotřebované.« Proto o nich platí slovo apoštolovo: »Věci, které jsou neviditelné, jsou věčné.« Proto Lord Grimthorpe právem nazývá atómy materialistů bohy. Kterak se však stává, že atóm zůstává neporušený, že utvářily celý vesmír, ač na ně všechny proměny ani za mák nepůsobily? Kterak se staly některé atómy sobě podobny, jiné však nepodobny? Případně srovnává John Gerard atómy s písmeny abecedy, z nichž všechny folianty povstaly. Písmen atomovské abecedy jest asi sedmdesát; z nich je množství, prý přes polovici, kyslíkových písmen, billiony vodíkových, dusíkových atd. Škoda, že všichni hvězdopravci nemohou nám říci, kterak povstal z nekonečného sváru a zápasu atómů nynější řád a soulad, jehož jsme svědkové? Všechno dílo povstává, že síla sílu přemáhá; kdyby se počátkové živlů částečně nerůznily a nepodobaly, nebyl by povstal ani pohyb, ani žár, a tedy ani život na zemi — dle jejich theorie!

Tyto obtíže, obrovské klády v billionovém množství, leží na prahu nové theorie. Evolucionista kráčí přes ně jako by nic. Tato theorie billionů a trilionů atómů ve mlhavém, nesvětelném stavu, obdařených silami, potentialitami a energiemi, jest prý daleko jasnější než naše zpráva řkoucí: »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.« Sluší si povšimnouti, že se mluví také zde a onde v řeči evolucionistů o atómech silou atd. *obdařených,* ale nečiní se zmínky o *dárci* síly atd. Evolucionistovi sice proklouzne slovo »silou obdařený atóm«, ale nikdy nemluví o dárci této síly.

Toť jest zatím počátek útrap na cestě do zaslíbené země evolucionisty. Billiony atómů nejsou posledním hlubokým tajemstvím. Nechme hmotu býti tajemstvím a ptejme se po životu a jeho původě. Evolucionisté snadně sice řeknou: »chemická hmota dospívá v rostlinu a roste, dospívá ve čtvernožce a chodí; dospívá v člověka a myslí.« (Clodd str. 135.) Však ani sobě samým nevěří, neboť Clodd na 149. stránce

píše: »The ultimate cause which, bringing certain lifeless bodies together, gives living matter as the result is a *profound mystery*,« t. j. »*poslední příčina, kteráž bezživá tělesa svádí a činí je živými, jest* ***hluboké tajemství***.« Zde máme tedy opět na místě slibovaného světla zase — tmu. Co jest v takovéto historii stvoření lepšího nad prostou zprávu Mojžíšovu: »I řekl Bůh: zploď země bylinu zelenou a činící símě a dřevo plodné, nesoucí ovoce . . . a řekl také Bůh: vydejte vody plaz duše živé a létavé nad zemí? . . .

Za druhým hlubokým tajemstvím jde třetí, a tím jest »duch«. Páni evolucionisté nás ujišťují, že jest jen jeden druh hmoty, a to jest jim bezpochyby věrohodnějším, než že jest jeden Bůh; ale kdykoliv se přikročí k důkazu, vidíme jen pouhé tvrzení, důvody ostávají nám dlužni. Evoluční apoštol slepců devatenáctého století praví, že »mezera mezi vědomím a pohybem molekulové hmoty nervové jest nepřekročitelna,« (str. 152) a s ním souhlasí profesor Tyndall, kterýž nazývá onen přechod »nepomyslitelným«. Zde jest nový most, přes nějž nikdo živý nepřešel. Pravá to trojice v moderní pověře. Z jediného pravděpodobného fakta, že různá specie květin a zvířat mohly povstati jedny z druhých, činiti závěr na nebe a zemi, jest právě tak důmyslno, jako z jediného bodu souditi na směr linie.

Zkoumejme však důmysl evoluční stavby s Gerardem dále. Připusťme, že z jediného bodu lze určiti »náhodou« směr linie do předu i zadu; připusťme, že evoluce jest nový Archimedův zákon XIX. století. Připouštíme tedy celé knihy metamorfós a pastýřských idyll, jak je líčí angličtí Ovidové sice bez veršů, ale s velikou láskou. Tedy připouštíme na chvilku, že evoluce jest parlamentárním zákonem dočasných vědců, jak ve světě neživém, tak ve světě živém, kdež končí člověkem. Z billionů atómů od sebe vzdálených, po millionech letech přitahováním a odstrkováním povstal sluneční systém pod štítem »boje o život,« »přírodního výběru« a jiných etiketních nápisů; povstaly tak i klatovské karafiáty a horažďovické Kandrovy růže. Teď zajisté bude s námi spokojen i nejzuřivější fanatik evoluce. Nežádáme »po něm« ničeho, než aby nám pověděl, proč tolik křiku pro nic a za nic. Žádáme věděti, jaký prospěch mají atómy vodíku, kyslíku, dusíku atd. — ze své různé existence. Jaký prospěch má atóm vodíkový, je-li někde u nosu malého dítěte, nebo v mozku evolučního vědce? Co získá onen nezměnitelný atóm vodíku, když jednou jest nezměnitelný v rose a podruhé v plzeňském? Proč všechen boj o výběr a dědičnosť, když dle evoluce atóm zůstane v podstatě atómem, proč boj pro nic a za nic? A odkud onen boj a touha po různých sloučeninách?

Ryba získala prý proměněním svých plovacích údů v údy létací, a proto ona změna šupin v peří, ohonu v ocas, oběhu krve atd. K čemu tolik krámů, když atóm dusíku v rybě a atóm dusíku v ptáku ničeho nezískal? Atómy nemají boje o život; jsou prý věčné, atómy nemohou ničeho získati; jsou prý nezměnitelny; co prý způsobilo všechny převraty v rostlinstvu, ve zvířectvu a v celém vesmíru — *boj o život* — tento živel jest v prvních *počátcích nemožný*. Zde jest nový most — »jaký stával u silnice do Haagu,« jak pravila bájka.

Pozorujme, jak se evoluční linie kroutí bez ladu a skladu! Sobecký zákon sebezachování, jak se jeví v boji o život mezi jedinci téhož řádu a druhu, a jenž prý je příčinou vší pestroty vesmíru, týž zákon vládne i v člověku jako koruně evoluce, a přece člověk cení

vysoce lásku, spravedlnosť, soustrasť, sebezapření a všechny křesťanské ctnosti! Jedinci v boji o život vyhubili slabší své spolubratry, aby zanechali silné potomstvo vlastní. Protože *živočichové* vedli mezi sebou *boj na život a na smrť,* předkládá se nám v evolučním »credu«, že člověk jako nástupce živočišstva přirozeně vyvinul v sobě instinkt: *činiti dobře jiným, poslouchati jiných, sebe obětovati a zapírati* a podobně. (Str. 224.) Jeden aspoň výpočet nutně musí být mylný, jestli ne oba.

Ve slohu mohou evolucionisté zápasiti snad s klasiky, ve fantasii závoditi s Ovidiem, ve filosofii snad mají největší počet žactva, v terminologii vykořisťují bohatosť kmenů řeckých i latinských: jen v logice se evoluci nedaří. V jejich důkazech lze viděti, co Hamlet viděl v listu: »slova — slova — slova;« v jejich *pojmenování* řecko-latinských různých neznámých věcí lze *viděti provedené typy pro slepce devatenáctého věku.* Vyhýbají se z daleka srozumitelné řeči, aby se mohli vyhnouti rozumnému úsudku nepředpojatých lidí. Náčelník evolucionistů, Herbert Spencer, ve »First principles« takto vymezuje evoluci: »Evolution is a change from a indefinite, incoherent, homogenity, to a definite, coherent hetorogenity, through continuous differentiations and integrations.« Tuto latinskou angličinu jest nesnadno přeložiti do české češtiny, avšak vezmi vítr vodu, stůj zde pokusný překlad: »Evoluce jest změna z neurčité, nesouvislé stejnorodnosti v určitou, souvislou různorodnosť, ustavičným různěním a doplňováním.« Mohl bych přeložiti též Spencerův výměr do latinské učené češtiny a říci: evoluce jest změna z indefinované, incoherentní homogenity v definovanou, cohorentní heterogenitu, kontinuovanou differencí a integrací, a ručím za to, že by takový výměr omámil mnoho slepých. Ostatně definice Spencerovy evoluce dočkala se též překladu do žertovné angličiny. Mr. Kirkman takto nemilosrdně překládá: »Evolution is a change from a no-how-ish, untalkabout-able, all-alikness, to a somehow-ish, and in general talkabout-able, not all-alikness, through continuous something-else-ifications and stick-together-ations.« Tuto znamenitou satyru nelze věrně do češtiny převésti leda s velkou licencí básnickou asi takto: »Evoluce jest změna z nevímjakési, nevyslovitelné všepodobnosti do jakési povrchně vzaté nevšepodobnosti ustavičným nějakým jinakováním a přilepováním.«

Jest to věru »zamodrchané příbuzenstvo« ve vědeckém hávu. Mnoho lidí hledá mnoho učenosti ve věcech, jimž nerozumí, zatím bývá to však pouhá »šikovnosť« ruky, jazyka nebo péra; málokdo opováží se říci: »ale vždyť to nesmysl.« Slyšeli jsme, že p. Clodd o životě pravil, že jest hluboké tajemství (str. 149). Však nevadí mu, aby podával jasný výklad ve srozumitelné řeči. Co jest život? To hluboké tajemství postaví na špičku jako Kolumbovo vejce. »Život pochází z energie slunce, kteréž působíc odlučující pohyby, uschopňuje rostlinu obraceti tajemnou alchymií bezživé v živoucí, tvoříc tak energické sloučeniny, jichž užívá skrovně rostlina a hojněji zvíře pro svou výživu, aby nahradily spotřebu a udržovaly funkce. Konečně energie takto ze slunce nabytá přímo květinou, nepřímo živočichem, přechází v prostor, a »prach se vrací do země, z níž byl vzat. Neboť život jest toliko místní a časové zadržení všeobecného pohybu ku rovnováze.« Toť pochopitelný výklad; a důkaz? »Počátek života není větším problémem než původ vody.« (The origin of life is not a more

stupendous problem than the origin of water str. 150.) Buď voda patří též ke hlubokým tajemstvím, jak praveno dříve, nebo patří život k tak snadným věcem, jak praveno zde, nebo patří evolucionista — do Athén za doby Sokratovy.

Zde výklad života v malém. Před titány i nebe se třese. Celé to nebe s veškerou mašinerií jsou jednoduché hodiny, které docházejí a jistě dojdou. »Poslední přenášení energie v etherické medium zahrnuje v sobě konec všech věcí. Avšak neustálé rozdělování hmoty, silou sepnuté a energií hnané, obsahuje začátek jiného stavu věcí. Tak změny pracují na vzniku a zániku, na porodu a smrti hvězdových systémů — plyn přechází v pevnou hmotu, pevné hmoty přecházejí v plyn, avšak vždy se změnou — to jsou mocné rytmické údery, z nichž kruhy země a kolébka a rakve jejích dítek jsou menší rytmy« (str. 231). Tento výklad napsalo totéž vědecké péro, kteréž psalo na stránce 135: »*Co bylo před tímto stavem věcí a co bude následovati po zhynu jeho, o tom* ***neznáme ničeho,*** *a spekulace o něm* ***jest bláhová.***« Kdo by se nadál, že vědec a apoštol slepých podá ukázku podobné spekulace!

Však bláhová spekulace nekončí přítomnou ukázkou, ona předvádí ještě zdařilejší nápady velkých hlav. Jak jsme posud viděli, nestačí pouhá síla na výklad různých forem života. Schází zde příčina, která postavila na počátku atómy s nadělenou silou od sebe, aby potom začaly se hrnouti k sobě a působily různé formy života od žabího kvákání až do učené přednášky v evolučních kathedrách. Právě zde jest nový objev na poli fysiky totiž: *energie.*

Bylo řečeno starým fysikům, že žádné těleso samo od sebe pohyb ani nezačne, ani neskončí. Proto ve vesmíru musili uznávati počátek, jenž někdo jiný, mimo hmotu stojící, způsobil. To v novém zákoně evolučním pominulo. Též starým bylo řečeno slovo energie, ale v jiném smyslu. Energií rozuměla se síla při konání nějaké práce. Práce jest vykonána, když stav jest změněn. Kulka letící do terče vykoná práci s jistou energií, slunce vypařující močál koná práci; hořící svíčka rovněž pracuje. Jedna síla přechází v druhou. Pohyb v teplo, teplo v elektřinu, elektřina v pohyb atd. Energie může býti ve dvojím stavu: kinetickém a potentiálním. Kulka do terče letící má kinetickou (pohyb) energii; voda nashromážděná v nádržce u mlýna má energii potentialní (v poloze). Energie jest výsledek síly, užité na práci.

Zde jest velký kámen úrazu pro evolucionisty vesmíru. Summa energie ve vesmíru jest táž — konstantní; summa energie přispívající ku práci se stále menší. Energie pohybu dá se obrátiti v teplo, ale teplo nelze docela obrátiti v pohyb, z čehož nutně jde, že teplo překoná pohyb a stane se dominující formou energie ve vesmíru. Teplo nevydává všechnu sílu svou na práci, ale část síly vyzáří do »etherického prostoru«,[2]) kdež nepůsobí, protože nemá na čem působiti. Teplo nemůže působiti, leč mezi dvěma tělesy, z nichž každé má jinou temperaturu. Jakmile nastává jednou rovnováha mezi oběma tělesy, přestává práce mezi oběma. Teplo snaží se uvésti rovnováhu tepla mezi tělesy, jedno zahřívajíc, jiné ochlazujíc. Z čehož opět jde, že jednou musí nastati dle této theorie rovnováha, mechanická energie vesmíru promění se v teplo, »a vesmír nebude déle schopen hostiti živé bytosti.« (Balfour Stewart Conservation of Energy str. 142.) Dle

[2]) Slova toho užívá též Mr. Clodd.

těchto vědeckých argumentů jde na jevo, že skončí nutně přítomný stav všehomíra. Konec jeho jest nevyhnutelný; právě tak jest však nevyhnutelný počátek. Jestli vesmírový stroj utrácí stále část své energie, nemůže tedy býti u věčném pohybu a kolotání, »v němž kružnice světa, kolébka a rakev jsou jen jeho malé údery!« ale stroj vesmírový přijal jisté množství energie, kteráž se jevila v mohutných pohybech a vyvozování tepla a elektřiny. Počíná-li historik evoluční dějepravu světa s atómy v poloze od sebe vzdálené, musí doznati, že je musil někdo do oné polohy dáti, neboť síla gravitační je jen k sobě pudí a puditi může, nebo musila by zde býti jiná síla, která proti síle gravitační atómy od sebe rozhání.

Zde jsme se ocitli u nového hořícího keře mladých Mojžíšů. Takováto síla se hodí velice do stroje evolučního, a proto ji také našli dva apoštolé evoluční: Mr. Grant Allen a Mr. Clodd. Taková síla nebyla dosud Newtonovi, Kepplerovi atd. ve fysice známa, proto ji vymyslili noví a menší Newtonové. Oni cítili »obtíž povstávající z nedosti precisovaného termínu »síla« a »energie« ve fysických knihách« a proto se odhodlali dáti jim »přesný, určitý význam«, kojíce se sladkou nadějí, že, co bude v *knihách,* také bude — ve *vesmíru.* Toť též následek nosení hlavy pod paží a nikoliv na šiji. Tato právě vydaná fysická novela má předmětem tento nesmysl.

Energie — dle nové theorie — není výsledek síly, ale jest jiná síla odporující. Energie patří také ku hmotě, ale nelpí na ní a může ze částečky přecházeti na druhou. Síla dle starého zákona Newtonova a jiných působí stahování, srážení; energie dle nového zákona jest síla odporující, a z těchto dvou sil a hmoty povstal vesmír, »už jest to uděláno už je to — hotovo.« — Mladý Mojžíš takto rozumuje na str. 14: »Kdyby síla (dle staré theorie) měla volné pole, všechny atómy vesmíru tížily by ke společnému centru a naposledy by tvořily sféru, v níž by nemohl žádný život existovat a žádná práce nemohla by býti vykonána. (To nejde do krámu.) Kdyby Energie (podle fysické novely Allenovy a Cloddovy) měla volné pole, atómy ve vesmíru by se rozprášily a zůstaly na vždy odděleny beze vší změny a síly. Však s těmito dvěma silami v zápasu, jako Ariman a Ormuzd u Peršanů, vesmír jest jevištěm ustavičného rozdělování svých obsahů, jak se jeví v padání hvězd a jejich spřízněných systémů ve prostoru, nebo jako kývadlové chvění neviditelných částí každého tělesa, nebo jako tepoty etherického media.« »Síla v každém atómu jsoucí působí v příbuzenství a spojuje atómy v molekule, působíc jako spojitosť, převádí molekuly v masy, jako gravitace pak táhne hmoty ve společný střed. Když se atómy srazily, dosud odpočívající energie vzala na se molární a molekulární tvar. Jako molární energie dala každé hmotě rotační pohyb kolem své osy a v kruhu. Jako molekulární energie způsobila prudké chvějící pohyby v molekulech.« (Str. 138.)

Vybájiti takového pomocníka, má pro evoluci velikou cenu, toť by byl Herkules, kterýž by mohl chlév překážek hravě vyčistiti. Ale věda této energie nezná, ba, jest s ní v přímém rozporu. Odpírá prvnímu zákonu Newtonovu, že hmota stále odpočívá, nebude-li z venčí přivedena v pohyb a naopak. Zde však Mr. Clodd mluví o moci jakési (neboť síla jest u něho něco jiného než byla Newtonovi), kterouž se těleso samo hýbe. Měsíc nepadne na zemi, poněvadž mu energie brání, kdežto dosud jsme věřili, že kruhovitý pohyb měsíce

iest výslednicí různých přítažlivých sil. Dle malého Newtona má každý atómek touhu pohybovati se v různých směrech, jako oslíček uprostřed přečetných otýpek sena. Každý ten směr jest atómu prospěšný a musí býti ubožák v nemalých rozpacích. Fysika zná síly odpuzující (na př. magnet), ale ty působí podle starého zákona Newtonova, kdežto módní zboží páně Grant Allenovo a Cloddovo Newtonovi odpírá. Velice poučné jest pozorovati snahu evolucionistů vyplniti propasť, která se jim při výkladu staví v cestu. Právě z této snahy jejich můžeme poznati, že propasť sami uznávají, a že skutečně propasť zde jest. Proto vzali na pomoc desátou musu: energii.

Mr. *Herbertu Spencerovi* je při smýšlených výkladech nevolno a proto uzavírá nerozluštitelnou rovnici takto: »Uprostřed tajemství, kteráž se stávají tajemnějšími, čím více o nich myslíme, zůstane jen jedna absolutní jistota, *že totiž jsme vždy v přítomnosti Nekonečné, Věčné Energie, od níž všechny věci pocházejí.*« (Nineteenth Century January 1884., str. 12.: »Amid the mysteries which become the more mysterions the more they are thought about, there will remain the one absolute certainty, that we are ever in presence of an Infinite Eternal Energy, from which all things proceed.«) Velmi hezké doznání »největšího filosofa,« ale nám nepostačí. Prof. O. J. Lodge uveřejnil (v Nature 24. 1889. str. 289 n.) posudek o práci a fantastických výmyslech evolučních nadšenců Allena a Clodda, kdež praví následovně: »Jest jistý druh duchů se starými řeckými sofisty spřízněných, jimž neznalosť některého předmětu není dostatečnou překážkou napsati o něm nějaký traktát. Snad by bylo ukvapenosť tvrditi, že tento druh duchů jest vyvinut u filosofů školy Spencerovy, ač by bylo možno uvésti některé zřejmé příklady pro toto tvrzení.«

Mr. Grant Allen chystá se rekonstruovati vědecké základy dynamiky, stavbu, kteráž od dob Galileových a Newtonových stála na zcela pevném základu, on se však domnívá, že zasluhuje býti odstraněn, aby učinil místo nově vymyšlené theorii. Útok byl opovážlivý, a výsledek odpovídal — — očekávání. Provedení samo vybízí ku zdrcující kritice; omyly a překrouceniny na každé stránce se jen hemží, a celá stavba jest výronem duševní zatemnělosti . . . Záhada o odstředivém pohybu měsíce byla úplně rozluštěna dávno před tím, a to velmi jasně, a »Principia« tomu nasvědčují; nicméně věc se zdá býti obtížnou počátečníkům; myslím, že v tomto epithetu není urážky pro pány Allena a Clodda, aspoň dokud se týká pravd dynamických a fysických . . . Obtížné jeho chápání akcelerace a druhého zákona Newtonova bylo by lze omluviti, však sotva mohlo by se omluviti, že napsal o nich knihu . . . Zvlášť překvapuje posměch, jaký mají tito papíroví filosofové pro muže vědy. Jestli Newton a Lagrange a Gauss a Thomson, nemluvě o menších, upracovali své mozky při sestrojování schematu pro dynamiku, v níž všechny definice jsou špatné; jestliže dospěli k zákonu o zachování energie, aniž znali pravý význam toho slova, jestli odstrčeni byli ochotníkem, jenž několik týdnů nebo měsíců věnoval tomuto předmětu — jak nesnesitelní bláhovci byli všichni.«

Když jsem uvedl zdrcující kritiku o apoštolech evolučních a ukázal, jak Newton s celou školou jde na výminek, pak také bez překvapení a pohoršení mohu podati obrázky, kterak i Pán Bůh od mladých hvězdopravců jest dán do pense, a theologie do blázince. Samo sebou se rozumí, že hlavním článkem nové víry jest vlastní

neomylnosť lidská a doktorská. Vždyť loni cítil se jistý doktor uraženým, že prostý český sedlák napsal, že každé bláznovství už některý doktor tvrdil. Proto je nevyhnutelno pro evoluční spasení věřiti v neomylnosť doktorského rozumu. Co by sáhalo nad jejich rozum, už ani býti nemůže; proto o sobě praví, že jen to lze uznati za pravdu, co poznati lze smysly. V jejich pěti smyslech jest obsažena všechna jejich neomylnosť. Co nelze smysly poznati, — toho není. Následkem toho neomaleného bludu jde jejich omylný výsledek: »Boha není.« Mužové vědy mohou viděti theologii jen ve směšném světle; proto theologie nemá stránky, jež by nebyla směšná.« Jak jsme dosud viděli, snaží se evoluční vědcové psáti tak, že člověka hlasitě svou učeností rozesmějí, a mají nejméně příčiny smáti se vývodům jiných. Atóm nikdo neviděl, ale evolucionista v něj věří. Mr. Clodd podobně cení theologii a píše, že naše smysly nemohou uznati, že by bylo něco nehmotného, a říci, že jest něco nehmotného, jest »nedokázatelný předsudek dogmatické theologie.« (Str. 152.) Manning ve spise Intern. Mission of Holy Ghost str. 192 praví: Duch Svatý tvoří svaté a Duch Svatý tvoří doktory, ale blázni se tvoří sami. Tito učení páni od Ducha Sv. jistě nejsou, proto jsou asi stvořeni od sebe. Doznávají ve světlých okamžicích nedostatečnosť lidstva, nepřekročitelné meze a propasti, ale hned tvoří fantastické konstrukce pro báječné mosty Sotva že napíše »vědec« od sebe stvořený: »za tuto mez nelze nám jíti, nemůžeme ani přisvědčiti ani odpírati, můžeme jen svou nevědomosť vyznati,« už se posmívá v dalším každému, kdo s ním nesouhlasí, jak povstal svět, co jest na této a co na druhé straně propasti, kdo by myslil, že živé a neživé něčím jiným se od sebe liší než pouhým míšením atómů, nebo kdo by hlásal svobodu vůle, nehmotnosť duše a pod. Jako staří gnostikové nadýmali se věrou ve své poznání a pohrdali božským Učitelem, tak jejich oživlé kosti povstávají a mění se ve filosofy ze školy evolucionistů.

Věří ve svou neomylnosť, a běda, kdo s nimi nevěří! Nad vlastní rozum, smysly a smýšlenky neznají ničeho cennějšího. Kdo chce věřiti ještě v něco, co nelze hmatati a viděti — ten jest jim pro posměch. Oni jsou však první, kteří věří mnohem více, než co jest viděti a hmatati. Věří v energii, kterou si vymyslili, již nikdo neviděl, a která odpírá uznaným zákonům přírodním. Věří v gravitaci, kterouž nelze viděti a vážiti, a která jest jen výsledkem spekulace o viditelném, z čehož se soudí na neviditelnou gravitaci. Tuto gravitaci nazývá *Herschel »tajemství všech tajemstev«* a Faraday považuje ji za *»zřejmě paradoxní«* to jest protimyslnou, a přece v ni věří. Mr. Clodd mluví o *»etherickém mediu,«* což jest pouhý důsledek fantasie, kterýž nelze vážiti, hmatati; jest jen pouhým dohadem. Víme, že jest věcí jako světlo, a že bez této fikce nelze rozuměti theorii o světlu. Etherickému mediu přičítají vlastnosti, které se protivují našim smyslům. Jest prý řídší než nejřídší plyn, aby nekladl odpor planetám na jejich dráhách, ale přece to není plyn, ani tekutina, nýbrž solidní, nejméně tak solidní, jako rosol! (Lord Grimthorpe's Origin of the Law of Nature str. 31.) A i v takové paradoxe věří. Odkud poznávají evolucionisté potence a potenciality hmoty, v něž také věří? Odkud ví posměvač theologie pan Clodd, že jeho prvotná mlhavá hmota obsahovala v sobě útek i osnovu všeho, co povstalo v podivné historii světa? Odkud ví co o poloze atómu hmoty na počátku? Hned poví příčinu: »protože

jinou theorií nelze vysvětliti rozdělení hmoty ve množství těles.« (Str. 141.) Týž Demokrit praví, že theorie o zachování energie »nepřipouští důkazu, ale ospravedlňuje sama sebe jako jediný možný výklad.« (Str. 140.) A tento veliký *věrec* opováží se posmívati věřícím. Jemu a všem podobným věreckým vědcům sluší připomenouti odpověď dra. Parza, jakou dal chlubivému mladíku, jenž nevěřil ničemu, než jen tomu, *co viděl: »Milý pane, vaše vyznání bude asi nejkratší na světě.«* Jak vtipná a správná to poznámka! Podobně Sydney Smith opařil materialistu bezbožce. Právě měl Smith na stole omáčku, kterouž spolu jedli. Neodpověděv na jeho chlubnou nevěru začal o pokrmu. »Toť znamenitá omáčka,« pravil Smith. »Přímo výtečná,« přiznával mu atheista. »Příteli« — spustil vařící sprchu Smith — »věříte, že je na světě nějaký kuchař?«

Mr. Clodd a jeho školka mají za základ axioma, že »zákon spořivosti zapovídá dovolávati se vyšších příčin, kde stačí příčina nižší«; toť hezká zásada, ale neúplná, naše jest úplnější, že »každý zjev musí mít dostatečnou příčinu tenkráte, když příčina jest nad náš rozum povznesena. Že materiální příčiny nejsou dostatečnou příčinou všehomíra, dokazuje sama věda. Sokrates a jemu zpříznění duchové dospěli i v pohanství k poznání jednoho Boha; ostatní zůstali státi na stupni vylíčeném v knize Moudrosti 13. v. 1. 2.: »Marní zajisté jsou všickni lidé, v nichžto není známosti Boha a kteří z těch věcí dobrých, kteréž se vidí, nemohli poznati toho, jenž jest, aniž skutků jeho pozorujíce vyrozuměli, kdo by byl jejich umělým učinitelem; ale měli buďto oheň, neb vítr, neb prudké povětří, neb okolek hvězd, neb velikou vodu, neb slunce a měsíc za bohy, správce světa.« V době evoluce přibylo množství model, jimž se říká atómy, síly, potentiality, energie a pod.

Známe zákony pohybu, krystalisace, chemické sloučeniny a můžeme říci bezpečně, co za jistých okolností bude a co ne. Víme, co jest v chemické sloučenině, a též, co v ní není, a víme určitě, že v ní »první příčina« není.

Chemická sloučenina vejce jest podrobně známa, víme, kolik mocnin kterého prvku v něm jest, ale víme, že v něm nejsou nervy, svaly, kosti, nýbrž že se vyvinou. Chemikové mohou učiniti smíšeninu vejci podobnou či shodnou, pokud se mocnin vodíku, dusíku týče, ale vejce schopné hnízdění učiniti nemohou. Vědečtí optimisté doufají, že vzejde den, kdy budou moci učiniti sloučeninu života schopnou, ale dosud nelze oddávati se tak přepjatým nadějím, ale sluší státi na stanovisku fakta, že se dosud nikomu nepovedlo sloučeninu života schopnou učiniti.

Sir H. Roscol ve »presidential Address« (1887.) hlásá: »protoplasma, v němž se ukazuje život, není jen smíšenina, ale stavba ze smíšenin utvořená.« Jest zde příčina, kteráž vývoj vede a dává určitý směr, má-li se z prvotní buňky vyvinouti měkkýš, žába nebo ssavec. Tento problém pan Clodd jednoduše luští proloženým tiskem: »Jasnou odpovědí jest, že *součástky smíšeniny jsou tytéž, různosť však musí spočívati v mísení.*« (Str. 149.) Zase docela jasná odpověď, jenom že nespočívá na faktech. Složení vejce slepičího a kachního jsou stejné. Proporce vodíku, dusíku atd. jsou tytéž, pod mikroskopem neviděti rozdílu, a přece v téže smíšenině jest velký rozdíl, když se každá vyvine. V jedné jest skryto umění plování se všemi potřebnými údy,

v druhém hrabání a kdákání. Věda nemůže nalézti rozdílu *ve směsi* — proto bude rozdíl v — — *Mísiteli!*

Řada mužů, kteří evolučním nedokázaným bájím se staví na odpor, chová v sobě muže, k nimž se přiřaditi jen cti dodává. Věda jejich potírá evoluci a její důsledky na potkání. Jako opakují se falešné důsledky z falešných návěstí, tak jest důležito opakovati neustále logické důsledky, jichž se dopracovali rovněž mužové vědy, kteří buď pravdu hájí, buď jí jsou blízci. Starého vědce výrok položen byl hned v záhlaví stati poslední. Newton jest vůbec znám jako muž vědy i víry. Týž Newton ve svých principiích praví, že o Bohu jednati patří do filosofie naturalní, a stojí tak v odporu s mladými a menšími Newtony. (»Haec de Deo, de quo utique ex phaenomenis disserere, ad philosophiam naturalem pertinet.« Scholium generale.) Rovněž tak zbožně soudí o různosti věcí: »Veškerá různosť věcí stvořených povstati mohla z myšlének a vůle Bytosti nutně existující.« (Tota rerum conditarum pro locis et temporibus diversitas ab ideis et voluntate entis necessario existentis oriri potuit! Princ. Schol. generale.)

Nedomnívejme se, že tradice Newtonova nemá hlasatelů, a že veškeren svět vědecký kráčel za Spencerem a Darwinem. Naopak tradice Newtonova má čestné a vědecké apoštoly, kteří spoléhajíce se na cenu pravdy, v agitaci se nevyrovnají synům evoluce. Stůjtež zde někteří.

Sir G. Stokes, president král. společnosti v r. 1882. v adrese v derbském kongresu prohlásil: »Theorie (Darwinova) byla přijata od mnohých biologistů s ochotou, kteráž mate muže mimo ni stojícího, jenž uvykl žádati přesné důvody ve vědě fysické.«

Burnett v Lectures str. 334: Pozorujeme-li to, (úkazy světla) jest těžko pochopit, kterak se můžeme vyhnouti evidenci úmyslu, který se nám takto jeví. Však úmysl neměl by smysl bez myslícího ducha. Studium úkazů přírodních vede nás ku pozorování Bytosti, z níž pochází veškeré uspořádání věcí přírodních, na něž patříme.« Vidíme opět, že uvažováním o těchže věcech dospívají jedni ku positivnímu výsledku, jiní ku negativnímu. Jest tedy chyba v počtu. Rovnice dána jest všem jedna a táž, a výsledky jsou dle ducha a vlastnosti jednotlivce různě zbarveny.

Profesor Stewart a Tait ještě zřejměji vyznávají vědeckou víru svou: »Přijímáme jako absolutně samozřejmou jsoucnosť Boží, jenž jest Stvořitel a Zachovavatel všech věcí.« (The Unseen Universe str. 47.) Evolucionista, jenž má plno tajemných sil, chce se vyhnouti Síle svrchované. Mluví, že se přidržuje jen věcí zřejmých, a zatím nadělá nových tajemných sil více než pekař vánoček. Oč jasnější a rozumnější jest vyznání mužů našinců, kteří vědí, kde začíti a kde skončiti.

Ještě důkladněji odbývá materialisty v různých kabátcích profesor *Tait* v »Nature« July 17. 1879.: Vezměte ze úmyslně nejasných návrhů materialistů a agnostiků jejich vysokou a nesrozumitelnou řeč, a oči lidí nemyslících, kteří theorie jejich přijali na základě autority, se aspoň otevrou a budou ochotni zvolati s Titanií: »*mně se zdá, že jsem objala osla.*« Dikce profesora Taita jest sice ostrá, ale odpovídá ostří útoků strany evoluční. Co půjčil Clodd, odplácí Tait.

Vážně a na základě dlouhých studií pronáší svůj úsudek o theorii evoluční *Sir William Thomson,* kterýž byl od počátku velikou metlou na darwinisty; v »*presidential Address*« 1882. praví: »*Přemocné důkazy jak intelligence, tak dobrotivého úmyslu leží kolem nás; dokazují nám*

přírodou vliv svobodné vůle a učí, že všechny živoucí bytosti závisejí na věčně činném Stvořiteli a Řiditeli.« Zde jest rozluštěna daná rovnice zcela v souhlasu s jinými vědci, kdežto evolucionisté dospívají každý k jinému výsledku. *Sir William Siemens* v presidentialní adresse 1884. (britské společnosti) dí: »Shledáváme, že všechno poznání (Knowledge) *musí nás vésti k jedinému velikému výsledku: k rozumovému uznání Stvořitele, zřejmého v jeho vlastních dílech.«* Positivní tradice není nijak těmito muži vyčerpána. Ke každému vykřičenému jménu materialisty lze odpovědíti řadou jmen učenců positivních, kteří nečiní tolik hřmotu, poněvadž více studují. *Lord Raleigh* kritisuje bez obalu dle zásluhy ve své presidentiální adrese jak vývody, tak odpůrce. »Mnozí znamenití lidé se bojí, že věda vede k materialismu.« Takový pojem nepřekvapuje, jsouť spisovatelé mluvící jménem vědy, kteří jej udržují. Jest pravda, že i mezi učenci právě jako mezi jinými potkáváme se vedle hlubších věcí i s nezralými názory, ale že by doživotní víra Newtonova, Faradayova, Maxwellova neobstála před vědeckým duchem, jest zajisté proposice, kterou netřeba ani vyvraceti.«

Darwin nejvíce toužil zvěděti *mínění Herschelovo*, poněvadž jeho vědeckosť uznával; byl však velice smuten, když jeho úsudek poznal. Slyšme kritiku Herschelovu, která u Darwina nade všechny ostatní vážila: »Na počátku byla mlhavá hmota nebo Akash. Její nevázané a hromadné vlny kupily se v divoké směsi, a vše bylo kyslík a vodík a elektřina. Taký stav věcí nemohl dále trvati; jelikož nemohl býti horší, tož každá změna byla zdokonalením. Vztahy, v nichž byly atómy mezi sebou, byly vším, jen jednoduchými nebyly. Obsahovaly v sobě všechny »ologie« a všechny »ometrie«, a víme, co to za onoho času znamená. Pohyby atomů a jejich výměny, jejich »lásky« a »nenávisti«, jejich »atrakce a repulse« jsou v okamžiku určeny. Není váhání, není přehmatu, není zkoušky, není chyby. Problém dynamický, který by byl unavil Lagrangea, okamžitě se luští. Solvitur deambulando (na procházce). Differenciální rovnice, jež by algebraicky napsána celou zemi opásala, jest integrována ve mžiku oka; a všecky početní výkony dějí se způsobem, pro Zerah Colburna, George Biddera nebo Jedediah Buxtona překvapujícím. Zkrátka, tyto atómy jsou nejpodivnější malé stvoření.« Familiar Lectures str. 457. Tak zní posudek, na nějž Darwin nejvíce čekal. Pokračování jeho není lichotivější. *»Vůle bez motivu, síla bez úmyslu, myšlénka bez rozumu, znamenitě by vyložily chaos, ale málo pomáhají ve výkladu něčeho jiného.«* (Str. 475 Fam. Lect.) Tak nepíše snad zpátečník, nýbrž vědec, na jehož soud Darwin čekal.

Ve spise »Modern Ideas of Evolution« píše Sir J. W. Dawson str. 228 o geologii. »Jsou jisté zásady, jichž pevně dbáme, bez bázně, že by nás mohl některý útočník překonati. Předně: *žádný systém o vesmíru nemůže se zbaviti první příčiny, věčné a od sebe jsoucí; tato První Příčina musí nutně býti živý Bůh, Jehož vůle jest poslední příčina a původ zákona přírodního.«* Tamtéž na 201. stránce dí: »Rozum člověka jest skutečný obraz mysle a vůle jakožto činné síly v přírodě, a rozum činí závěr na tvořivou mysl. Absurdita o vývoji sil a vlastností z věcí, v nichž ani potentiálně nebyly obsaženy, jeví se nyní v jasném světle.«

Tolik *z moderních myšlének o evoluci.* V Anglii dokonala svou frašku, u nás počíná svou tragedii. Vědcové evoluční nemohou se

povznésti k úsudku, že z pytle nelze vytáhnouti více, než co jest v něm. Tím čarovným pytlem jest ona báječná mlha s atómy. Vidíme-li v okolí svém krásu, dobrotu, pravdu, soudíme z ní na krásu, dobrotu a pravdu Tvůrcovu. Totéž praví sv. Pavel (Ř. 1. 20), totéž koncil Vatikánský (Can. 1.), totéž *vědcové staří* a totéž skuteční vědcové *moderní.* Jest nám ještě většího souhlasu třeba proti disharmonii, kterou oplývá tábor protivných filosofů? Irský básník Tomáš Moorus ve svém spise »Cesty irského šlechtice« vypráví o chovu vepřů, kteří tvořili oblíbenou »harmonickou« hudbu kteréhosi krále a bývali umělou mašinerií přiváděni do křiku i k mlčení. Musil to býti znamenitý cvičitel onoho sboru, ale uvésti harmonii mezi nevěreckými filosofy, jest věcí nemožnou; krom negace náboženství všechno se různí. Podobají se žákům srovnávajícím výsledky matematické komposice. Výsledky několika se srovnávají, ostatních různí; není nesnadno říci, kteří jsou z nich nejlepší počtáři. Filosofové chlubí se svými výsledky, kdo z nich může se chlubiti právem? V čem chlubí se filosof, to nám již dávno řekl svatý mudrc Jeremiáš (9. 23): »Nechlub se moudrý v moudrosti své, aniž se chlub silný v síle své, aniž se chlub bohatý v bohatství svém, ale v tom nechť se chlubí, kdo se chlubí, že ví a zná mne, že já jsem Hospodin.«

Kdož praví, že Boha poznati nelze, nejen že nejsou filosofy, ale nejsou ani přátely lidí a řádu. O tom krásně se vyjadřuje Manning ve spise Internal Mission of the Holy Ghost str. 325: »Neznáme-li ničeho o Bohu, neznáme též ničeho o jeho zákonu. Jak jsem pravil, zavrhneme-li Zákonodárce, zavrhli jsme také Jeho zákon. Neznáme-li ničeho o zákonu Božím, kterak můžeme co věděti o dobrém a zlém? co o mravnosti? Nevíme-li ničeho o Bohu, nevíme ničeho o mravnosti. Bůh a zákon mravní jdou spolu. S evolucí se začíná, s dekandencí a anarchií a revolucí se končí. Však to mladí hvězdopravci též vyznávají: »Jaké závažné starosti zbavuje morálka srdce člověka, ***když se takto uvažuje!***« Clodd str. 220. Evolucionista dělá věčnosť lacinější, bezpochyby bude jakosť její podle kupní ceny. Rozum aspoň tomu nasvědčuje. Nové modly staví každý věk, ale Bůh nemění se věkem. Má každé pokolení své ptakopravce; vývoj jejich jest tak mnohonásobný, jaký jen blud vývoj může míti. Však pravda též má svou tradici pro všechny věky, a každý volí jednu z obou tradic podle svého srdce. Buď bůžkem jest různá modla, nebo Bůh.

»Tam dobrý, spravedlivý, on vše řídí
svým zákonem, vše krášlí otec všeho
nad světa mezí, tak že rozum lidí
a smysl nedonikne meze jeho;
plá v jednom světle trojí září, vidí
na celý vesmír s trůnu vzneseného
pod nohami má Čas a Přírodu
své sluhy, Pohyb a pak Náhodu.«

Tasso Osv. Jerus. IX.—56.

Nechť jiní se klaní sluhům, my Pánu. [3])

[3]) Červencové číslo Římského měsíčníku »Rivista Internazionale« přináší o této práci p. far. Vaněčka na str. 480 stručný a velice pochvalný úsudek.

Feuilletony z cesty po Rusku.

Píše *František Žák.*

(Pokračování.)

Při cestování nejhlavnější věcí je: získati doporučení takových, aby otevřela všecky brány a zjednala laskavé přijetí u každého. Obrátil jsem se prostřednictvím známých na místa nejvyšší, a podařilo se mi to. A poněvadž jsem otevřeně udal, že necestuji pro zábavu, nebo jen z pouhé zvědavosti, nýbrž proto, abych o pravoslavných zařízeních, jimiž se tak trochu zabývám, nabyl správného pojmu, lze si snadno vysvětliti, proč nalezl jsem nejen mnoho ochoty, nýbrž proč bylo mi s radostí ukázáno to nejlepší. Rusové se domnívají, že mají vše nejkrásnější, a jsouce šovinisté jako každý národ, rádi též vše nejlepší ukazují; vždyť cizina jim dost dlouho vytýkala, že jsou všem cizí a před každým uzavření, tak že si nesmí naříkati, když jsou křivě posuzováni. Přijímal jsem vše jen s největší zdrželivostí, abych zachoval si pro své práce volné ruce, a v tom smyslu jsem i mluvil, ale brzy jsem se přesvědčil, že líčením pravdy nepřijdu v nižádnou kolisi se vděkem za pohostinství. Viděl jsem, že, co se týče života a zařízení ruské církve, pokud s politickou, či vlastně policejní stránkou nemá ničeho společného, je pěkného tolik, že nebude mi třeba psáti něco hanlivého nebo urážlivého.

Tato okolnost byla hlavní příčinou, proč odhodlal jsem se konečně přijati pohostinství otce Antonia. Po dlouhé večerní bohoslužbě odebrali jsme do domu rektorova a tam povečeřeli rybí polévku, t. j. jakousi horkou vodu, v níž plovaly větší kusy ryb, rybu, kaši v podobě bábovky upravenou a tuším malinovou šťávou politou, a trochu ovoce. Tak o úplném postu žil jsem několik dní, masa ani neuviděv, neboť i otec rektor je mnichem; pan Vladimír Karlovič dal mi ještě na srozuměnou, že tato večeře za příčinou hostí je poněkud slavnostnější. Nejsem velikým milovníkem ryb, ale nemohu říci, že by byl můj žaludek za těch několik dní mého pobytu v lavře si nějak stěžoval nebo protestoval; veskrze dobrá a přirozená úprava nemasitých pokrmů ani mně — jenž maso rád jí — nebyla nesnesitelnou. Tím méně obtižnou zdá se pravému Rusu, životem a národně církevními zvyky postu mnohem náchylnějšímu, nežli jsme my; ale první kousek hověziny chutnal mi pak zase přece jen znamenitě — jako kuřáku první zabafčení po dlouhé době zdržování se.

K půlnoci šlo se spat. Poněvadž bohoslužba začínala o deváté hodině, byla doba od 5—9 ráno určena prohlídce okolních klášterů neboli skit. A tak už jsem se ani nedal do rozjímání o podivných lidských osudech, které bojovného prý klerikála zanesou někdy až do pravoslavné postele, pod střechu pravoslavné akademie, do středu oné síly, která odtud prýští a živí miliony duší duchem mně cizím a duchu mému odporujícím.

Hle, jak je podivná ta naše přirozenosť lidská, pravil jsam sám sobě, ukončiv noční latinskou pobožnost; můžeme spolu hovořiti, podávati si ruce, spáti pod jednou střechou, míti konečně třeba i jeden společný veliký cíl: spásu duší, můžeme se ctíti navzájem,

snad i milovati; a přece jsme vzdáleni od sebe obrovskou přehradou, jež od sebe dělí dva světy, veliké nepřátelské světy, přehradou, jež trvá bez mála tisíc let, a o níž ani dnes nelze říci, že by měla zmizeti. Kdy rozpomene se asi nejvyšší řiditel srdcí a uvede je na jednu cestu, k jednomu cíli, k jednotě církevní? — Po tomto rozjímání jsem usnul a spal dobře.

O páté hodině byl kočár otce Antonia pohotově k malé vyjížďce do vůkolí lavry. Pan Vladimír Karlovič byl mým vlídným a dobrým průvodcem. Pravil jsem, že sergijevská lavra není právě na místě pěkném; za to okolí její je překrásné. Hluboký les prostírá se na několik hodin dálky a šíře. A jak je rozkošný! Tu mírný, tu vyšší pahrbek přijemně ruší jednotvárnosť a zdobí rovinu zajímavou rozmanitostí; tu dlouhá, zelená údolí vábí oko tvé čistou něhou a živou poetičností; tu zase rybník, tu celé jezero, ladné a čistotné zírá na tebe hlubokým a temným okem. »Jak rozkošný to kraj,« zvolal jsem nejednou, nemoha ani uvěřiti, že by v nekonečně rovných pláních ruských mohl býti kus tak pěkného ráje. A mysli si, že co chvíli potkáš tu poutníky, tu mnichy, ani oživují prázdnotu lesa svými vlídnými, šťastnými tvářemi, a přiznáš, že má ranní projížďka byla pochoutkou nad míru příjemnou.

V tomto lese jest ještě více klášterů, a poutníci navštěvují je všecky. Tak vystupují pravidelně hned v předposlední stanici od Sergijevského posadu, aby navštívili klášter »Chotkovský monastýr« a odtud jdouce k trojické lavře, zastavují se i v ostatních klášteřích a skitech. Tento »Chotkov-Pokrovský monastýr«, založený ve 14. stol., býval chudičkým klášterem, totiž jen kostelem, kolem něhož žili starci a stařeny, v odloučenosti, v postu a práci, sloužíce Bohu. Bývalo tak zhusta na Rusi. Později stal se klášterem skutečným, a to výhradně ženským, nemíval však někdy více než 40—60 mnišek, počet to na Rusi neobyčejně skrovný; teprve v nynějším století jest jich asi 400. Však o ženských klášteřích jindy.

Odtud zastavují se poutníci »u kresta«. Byl i s kaplí postaven na památku následující události. Biskup permský Štěpán jel kolem sergijevské lavry. Nemoha navštíviti sv. Sergijeva, poklonil se aspoň na tomto místě, asi 9 verst od lavry vzdáleném, sv. Trojici a pozdravil světce duchem slovy »mir těbje, duchovnyj brate.« Svatý Sergij byl právě v trapezje (refektáři) a duchovníma očima vše viděl. Vstal prý za stolem a odpověděl: »radujsja i ty, pastuše Christova stáda, i mir božij da (nechť) prebyvajet s toboju.« Když se ho bratří ptali, co to znamená, vysvětlil jim, že jel kolem lavry v dálí 9 verst biskup Štěpán, že se poklonil sv. Trojici a jemu poslal pozdrav. U tohoto kříže, který na oslavu a památku zázračné této události byl tu postaven, říká se: »u kresta, ot kresta, ko krestu.« Sv. Sergij měl i jiná vidění.[1]) K tomuto kříži konají se též procesí (krestnyj

[1]) Velice obšírný život sv. Sergijeva napsal archimandrita troické lavry: Žitije i podvigi prepodobnago (svatého) i bogonosnago otca našego Sergija, igumena radonejskago a vseja Rossij čudotvorca. Sostavleno S. Jerom. Nikonom. Moskva 1891. Kdo by si přál vniknouti do ducha církve pravoslavné-ruské, jak jeví se ve svatých, tomu doporučuji tento spis. Arch. Nikon je mnich a spisovatel, jakých na Rusi málo. Čtenář pozná tu způsob ruského mnišského asketismu, ideály, jeho způsob náboženské četby lidové, a vše, co tvoří duši mnišského života. Kniha má četná vyobrazení, jež život ten dobře znázorňují. Píše tyto feuilletony též sem jí užil; o jejím skladateli bude ještě řeč.

chod). Ruská církev, podotýkám to mimochodem, nedovoluje kříže s Kristem, nýbrž dopouští stavěti jen kříž prostý, totiž ramena kříže, na něž smí se připevniti leda jen kopí neb jiný nástroj umučení. Rovněž teprve v nejposlednější době, a to ještě nerada a zřídka, dovoluje okrašlovati chrámy sochami.

Jiný klášter z okolí lavry je »Spaso-Vifanskej monastýr« od lavry asi 3 versty vzdálený, stále v témž lese a kraji. Založil jej metropolita Platón 1783—1787, a sem se i uchýlil, vzdav se řízení diecése, zde umřel a zde jest i pochován. Původně měl býti jen hřbitovem sergijevské lavry. Klášter má podivný chrám. Hlavní oltář je zasvěcen »Preobraženija Hospodňja« (proměnění Páně) a představuje tuto biblickou událost tím přirozeným způsobem, že místo oltářní (po našemu přesbyterář) je rozděleno ve dvojí poschodí, a že tak z jednoho oltáře staly se dva, vrchní a spodní, oba viditelné. Toto představuje názorně horu (s mechem, křovím a p.) a ono vyšší oblaka, o nichž mluví Písmo při proměnění Páně. Také pokoje Platonovy se tu ještě ukazují. V klášteře jest také seminář. Celý klášter, kostely, oltáře, malby, vše svědčí o zakladateli.

Gefsimanskij skit (gethsemanský klášter) jest vzdálen od lavry asi 2 versty. Jest to díl lavry sergijevské, tak zvaný »obščežitelný«, t. j. takový, kde mnichové žijí ne pro sebe, vydělávajíce si chleba prací, zpěvem a pod., ale společně jako v našich klášteřích západních. Založen byl r. 1843. Skládá se ze tří oddělení: 1. ze skita, 2. dvou peščer (jeskyň) 3. pousteven. Do skit mohou ženy jen jednou za rok; je to jako naše klauzura. Obsahuje dřevěný kostel, z jedné vesnice asi 7 verst vzdálené sem přinesený, r. 1671. postavený, s dvouetažným oltářem, dolní: Kristus v zahradě Gethsemanské, horní: nanebevzetí Panny Marie. Je tu mnoho sv. relikvií, starých obrazů a p. Druhý kostel (trapeznaja cerkov) v čest sv. Sergije, rovněž o dvou poschodích, posvěcený r. 1853., chová kousek šatu Kristova, kříž s části Kristova kříže, řeholnické roucho, v němž pochován byl sv. Sergijev a j.

Blízké peščery (jeskyně) jsou chudou imitací slavných peščer kijevských. Je tam dvoupatrový kostel, a to tak postavený, že vrchní poschodí je nad zemí, dolní pod zemí, mezi peščerami. Je to krásný kostel, na němž jen pozlacení kopule stálo prý 20.000 rublů. V dolní církvi jest milostný (čudotvorný) obraz přeslavné tak zvané Černigovské Panny Marie; první zázrak stal se při tomto obraze, jistou ženštinou darovaném, 1. září 1869. Tam jest i hrob knížete Čerkaského. Jeskyně je pohřebním místem bratří.

Není-li život mnichů sergijevských úplně takový, jakým by měl býti, je-li tu větší svoboda a spojené s ní tu a tam pohoršení, ztrácí-li vůbec sergijevská lavra ráz a charakter pravého ruského kláštera, je-li pravda, že zde mniši smějí i návštěvu dam přijímati ve svých bytech — život v tomto gethsemanském skitě, jejž obývá asi 200 bratří, je přísný a tuhý. Tento klášter, který osamocen v lese tvoří svými budovami téměř celé město, přibližuje se dosud ideálu ruského monastýra. Má vždy mezi sebou mnichy, kteří žijí život starých postníků. Otec Barnabáš je i dnes takovým, který svou úzkou celu nikdy neopustí, který živ je jako starodávný jižní anachoret. Je ctěn neobyčejně. Jsou lidé — a přicházejí i z daleka — kteří bez jeho požehnání nezačnou žádného většího díla, a bývají to lidé vzdělaní, urození, bohatí šlechtici

i dvořané. I to se stává, že tu a tam některého z nich násilně musí vyvésti z jeskyň, aby tam v přílišné horlivosti nehynul bez denního světla.

Byla to pěkná projížďka, jež hluboce v paměť se mi zakotvila. Ani zde není sice hluboké učenosti, aniž hluboké theologie, ale je tu život, o němž my jen s těží můžeme si učiniti pojem. Jsou ovšem i u nás kláštery přísné, takové, jimž ani žádný ruský klášter se nevyrovná, poněvadž v nich k svatosti a kajicnosti přistupuje i umění, učenosť, duchovní asketismus, ale takové klášterní město uprostřed hlubokého lesa s několika kostely, s jeskyněmi a p. je pro nás něco zvláštního. Byl jsem hluboko dojat, a můj průvodce těšil se z mého upřímného pohnutí.

Potom jsme se vrátili do lavry, poněvadž se blížila devátá hodina, hodina bohoslužby; ale nemohu nezmíniti se ještě o návštěvě, kterou opět koňmo, ale sám učinil jsem druhého dne ráno ještě v jiném skitě (malém klášteře). Vzpomínka na tento skit tvoří v mé paměti obrázek, který nejen nevymizel, ale neztratil ani ničeho ze své jasnosti. Tu viděl jsem skutečně kus starověkého života, jakýž u nás v Čechách z příčin teritorialních a p. není už ani možný a nikdy možným nebude.

Asi po dvouhodinové jízdě lesem, jehož krásu jsem již několika slovy vylíčil, uzřel jsem před sebou pojednou malé prostranství. Na mírném svahu spatřil jsem dřevěný kostelíček, několik dřevěných budov a dvůr; vše bylo dřevěným plotem ohraničeno. Vstoupím. Mladý mnich zvonil k bohoslužbě najednou asi 10 zvony, od velikého slušného zvonu až k nejmenšímu, pravému zvonečku. Pohyboval jen dušemi, jež zvláštním způsobem měl svázány provazy tak, že, zatím co velký zvon uhodil jednou, menší uhodil vždy dvakrát, ještě menší čtyřikrát atd. Mnich pracoval při tom nohama i rukama. Podobné zvonění jsem slyšel ostatně často.

Vejdu do dřevěného chrámu, který opět byl o dvou patrech; při horním oltáři konala se bohoslužba. Vše vyzdobeno kvítím a ratolestmi, nebo slavil se jarní svátek. Bylo přítomno asi 30 venkovanů, jichž neobyčejně seriozní tváře svědčily o hlubokém přesvědčení náboženském. Byl jsem patrně oč káván, neboť ihned byla mi věnována pozornosť. Pak následoval krestný chod (procesí) s obrazy, korouhvemi, jehož jsem se též súčastnil. Mniši zpívali čtverohlasně, říkali modlitby a kropili zem. Bylo jich asi 40, samé chudé to postavy, velmi vážné, málomluvné, kolem jejichž úst bylo lze pozorovati melancholický výraz. Archimandrita pozval mne na čaj a provázel mne klášterem. Až k slzám jsem byl pohnut. Nejen že malinké cely byly dřevěné, dřevěné bylo i všecko ostatní nářadí, talíře, lžíce — krátce vše. A ta kuchyň, ach, jak byla chudičká! Zelenina je téměř to jediné, co se tu vaří, zelenina, již mniši sami si pěstují. Nikdy sem nevkročí ženská noha, v zimě pak je místo toto vůbec naprosto odloučeno ode všeho světa. Jen metropolita nebo jiný hodnostář sem tu a tam přijde, aby se oddal samotě a modlitbě ve svém dřevěném pokojíčku po způsobu našich exercicií. K tomu ovšem toto místo je jako stvořeno!

Byli to lidé veskrze prostí, ti mnichové, snad jen někteří z nich umějí dobře čísti a psáti, a když při čaji, k němuž byli pozváni též 3 akademikové, vypravoval jsem jim obšírně o našem duchovním životě, o našich klášteřích, o našich bojích a p., slyšeli něco podob-

ného patrně poprvé. Kdož ví, co si dosud sami a přemnozí jiní o Církvi katolické a jejím duchovním životě myslili! Poslouchali mne s velikým účastenstvím. Dojemný příklad prostoty, zbožnosti, chudoby, odříkání, který jsem měl před očima, a který plnil celou mou duši radostí, jakýmsi blahým povznešením mysli, dával mi výmluvnosti a vřelosti. Zvláště akademikové naslouchali pravdám, jichž asi nikdy neslyšeli. A když pak vyslovil jsem své nejupřímnější uznání bohumilému skitu a jeho vážným obyvatelům; když přímo jsem vyznal, že tím, co jsem viděl, jsem překvapen a povzbuzen, — na což sice rád, ale jen skromně odvětil zbožný archimandrita; — když jsem vyslovil mínění, že by církve, které vydávají tak krásné plody zbožnosti, lásky a odříkání, že by jejich členové měli se milovati a modliti se za slávu Boží, jež v uskutečnění církevní jednoty velebně světu by zazářila, archimandrita vroucně přisvědčil, a objali jsme se a políbili s bratrskou upřímností a ve hlubokém pohnutí. Ó, jak rád přijal jsem požehnání muže, který vzdálen světa, naprosto cizí všem těm událostem našim, žil a žije tu svému Bohu a své duši, jsa lidu ruskému svým příkladem mocným učitelem a vzorem ctnosti a nábožnosti.

Blahoslavení chudí duchem, pravil Kristus: pustyňja Paraklita (pustina sv. Ducha), jak tuším místo se jmenuje, je k jeho slovům názorný výklad v nejkrásnějším smyslu slova. Byla tuším zařízena roku 1861. A čítá-li ona již nyní asi 40 mnichů, lidí ovšem veskrze prostých, ale velikých v moudrosti Boží, mají-li i ostatní kláštery, o nichž dnes jsem se zmínil, dost obyvatelů, je to důkazem, jak bohata je ještě zem Ruská tím, co klíčí jen z víry, naděje a lásky. A tento lid by neznal nepřátelství k Římu, kdyby mu nebylo vštěpováno; ano, on i tu často zachovává se netknutým od tohoto nešťastného jedu nepřátelství. Nesouhlasím sice úplně s tím, co napsal Vanutelli ve známém již svém cestopise po Rusku (d. II., str. 137), že tendenza interna — vnitřní tendence kleru ruského, tíhnoucí ku sjednocení à comune a quasi tutti i più intelligenti e sinceri membridel clero, snad právě u té intelligence onen jed nepřátelství nejsnadněji působí, ale jisto je, co praví, že nebýti politiky i jiných příčin nenáboženských sjednocení se s takovými lidmi, jakéž tu jsme viděli, nemohlo by býti nesnadné Vždyť v nich a s nimi žije patrně Kristus, a Kristus nemůže býti rozdělen.

Když jsem se vracel domů, t. j. do lavry a viděl opět ty zlaté kopule a nádherné kostely, napadlo mi, jak často bývá to zlato příčinou bojů! Jak docela zářněji třpytilo by se ku slávě Boží zlato v srdcích lidských, zlato lásky a jednoty.

Sergijevská lavra má 13 kostelů, z nichž hlavní, sv.-troický jsem už popsal. Jmenuje se vždy »sobornaja cerkov«, tolik jako u nás chrám, jen že na Rusi rozdíl mezi »soborem« a »církvi« je mnohem větší a určitější nežli u nás mezi »chrámem« a »kostelem«. Stůjž zde aspoň malá zmínka o těchto nikoliv menších, nýbrž jen méně slavnějších kostelích troické lavry.

Nikonovskaja cerkov, postavená nad hrobem Nikona, slavného následovníka sv. Sergijeva, r. 1548., když týž světec rok před tím na církevním sněmu za svatého byl prohlášen, byla r. 1623. nahražena novou, která je tu dosud; je ještě menší než troický sobor. Je malovaná, má oltář podobný oltáři v sergijevském soboru, carskyje vo-

rola jsou stříbrná, částečně vyzlacená, chová stříbrnou rakev s ostatky sv. Nikona, a zvon 20 pudů těžký; byl ulit za života Nikonova.

Duchovskaja cerkov je dosti veliký kostel. Tam, kde jest, byl přenesen původní dřevěný kostel sv. Sergijova, o němž jsem se už dříve zmínil, ale r. 1476. zaměněna kamennou a roku 1554. carem Ivanem Vasiljevičem opět přestavěna tak, jak ji vidíme dnes. Je posvěcena v čest seslání Ducha sv. Kopule je pozlacená, ikonostaz má tři řady sv. obrazů (je trjech-jarusnyj), je z růžového dřeva a rovněž pozlacený. Na jižní straně je přídělek v čest Jana Předteči — anděla cara Ivana Vasiljeviče.

Ve filaretovské církvi, po ruském způsobu chovají se jako památky sv. ikony z obydlí metropolity filareta a jiných, jichž těla jsou tu pohřbena. Obrazy z příbytků zemřelých chovají Rusové ve zvláštní úctě. Dnem i nocí čtou se v tomto chrámě modlitby za spásu zde pohřbených, což poskytuje několika mnichům trvalé výživy.

Uspenská církev má též název »sobor«. Je imitací uspenského soboru moskevského, má pět kopul, šestisloupový vnitřek, pět absid, čtyři oltáře a je vůbec největší mezi kostely lavrskými. Kněží — mniši sergijevské lavry — rozděleni jsou mezi dva kostely, troický a uspenský; odtud jméno »sobor«, jako druhého hlavního klášterního kostela. Byl postaven Ivanem Hrozným k oslavě uspenské Panny Marie a chová několik hrobů ruských caryň a carů.

Dále jsou tu ještě: smolenskaja cerkev ke cti a slávě smolenské Panny Marie, oválné formy s pozlacenou kopulí a ikonostazem; veliká trapeznaja cerkov s dlouhými galeriemi kolem, nad níž jest klášterní bibliotéka. — V trapeze stoluje se jen při velikých slavnostech. — Michejevskaja cerkov, malá, s hrobem sv. Micheja, který však nebyv prohlášen za svatého, ctí se jen zde; kostel sv. Barbory a Anastazie, s obrazem sv. Sergijeva, který nosí se po domech, aby nemocní byli jim žehnáni, a jiné kostely.

Už z toho lze si představiti, jak obrovský komplex domů tvoří lavra. Zvonice, jejíž výška (41 sažeň) je znamenitá, jest středovým bodem lavry. Je to jedna z nejstarších a nejkrásnějších v celé Rusi. Má pět poschodí, jež čím jsou vyšší, tím více se úží. Kopule je pozlacená. Má 42 zvonů, z nichž největší car-kolokol, zároveň největší užívaný zvon ruský, váží 4000 pudů. Zvonice má též hodiny, mimo kteréž v lavře jsou ještě dvoje.

Lavra sama nehostí sice 1200 mnichů, jak mi bylo řečeno, ale činí dojem celého města. Jak obrovská mohla by býti činnosť tolika lidí, kdyby kláštery byly zřízeny po našem způsobu a zabývaly se též činností kazatelskou, literární, misionářskou a p.! Není tomu tak; celý ráz klášterů ruských je ještě jiný, lidový, prostonárodní.

Poněvadž jsem se dnes zabýval více vnějším popisem lavry a okolních klášterů, budiž zde ještě aspoň několik slov o organisaci vnitřní, aby obraz byl úplnější.

Jen málo klášterů ruských nazývá se »lavrami«. Jméno pochází jako téměř všecky církevní významy ruské, z řečtiny (λαύρα, λάβρα) a znamená tolik co těsná ulice. U Řeků nazýval se lavrou klášter, v němž mniši žili jako anachoreti, každý pro sebe, a scházeli se jen v sobotu večer a v neděli ráno k bohoslužbě a k přičaščenij (k přijímání). Tak bylo původně i na Rusi. Později i na Rusi zaveden život spo-

lečný, a jméno »lavra« dostávalo se na dále jen klášterům prvého řádu; bývalo čestné — nyní je officielní. Troický klášter dostal tento název od vlády a církve r. 1744.

Bohatství kláštera bývalo obrovské. Lid obětoval na prosby a modlitby k sv. Sergijevu, k němuž míval zvláštní důvěru, nejen peníze, ale darovával klášteru i své statky. Za peníze kupoval klášter rovněž statky, tak že ku př. r. 1764. měl 106.000 duší (t. j. tolik lidí bylo k němu v robotnickém poddanství), což jest užasný majetek. Vzpomeňme jen na Gogolovy »Mrtvé duše« a snadno učiníme si pojem o ohromnosti tohoto bohatství. Žádný klášter ruský nebyl tak bohatý; alexandro-něvská lavra měla jen 25.000 duší. Veliké příjmy měl též ze zemědělství, z obchodu solí a rybami, jež byly zvláště veliké v době, kdy byl prost daní. V roce 1641. našla carská komise v klášteře tolik peněz, že každému mnichu náležel podíl neméně než 13.861 rublů (u nás průměrně jednomu mnichu něco přes 200 zl.), což znamenalo by dnes 250.000 zl., nemluvě o velikých sumách, jež lidé jsou klášteru dlužni. Zásoby obilí v klášterních stodolách, množství ryb a piva, medoviny a kvasu bylo lze sotva odhadnouti. Počet koní, krav a různého skotu učinil sta.

Když carové, kteří bývali v klášteře, a to třeba s celým dvorem, se o tom dověděli, žádali od něho příspěvky na války a jiné potřeby. Tak učinil na př. Boris Godunov, po němž ostatní pilně následovali jeho příkladu. Lavra ochotně přispívala na potřeby země. Ve válkách napoleonských přispěla na př. asi 100.000 rubly. Poněvadž příspěvky tyto nebyly pravidelnou daní, nýbrž dávkami spíše dobrovolnými, pomocí v nouzi, jest snadno pochopitelno, jaké mravní moci klášter během času nabyl. Carové nepřicházeli poroučet, ale prosit! Nyní ovšem lavra ze svého bohatství mnoho ztratila, a pohádky o pokladech klášterních jsou na Rusi dnes už asi právě tak pohádkami, jako podobné báje u nás.

Vnitřní zařízení je asi takové: Igumen čili archimandrit je hlavou kláštera vůbec, zvláště však je náčelníkem co se týče duchovního života mnichů. Kelar (κελλάριος) byl asi tolik, jako správce nebo provisor. Staral se o správu majetku mimo klášter ležícího, o stravování služebníků a dělníků, o pohostění vážných hostí ze stavu duchovního. Zvyk, hostiti v klášteře znamenité bohoslovce nebo hierarchy, je prastarý; dříve za tímto účelem bylo dokonce zvláštní zřízení. Kaznačej (slovo tatarské) vládne pokladnou, spravuje budovy, stará se o šat mnichům a p. Hodnosť kelara, když byly klášterům statky odňaty, přestala, a na místo jeho vstoupil oekonom, který však je podřízeným kaznačejovým. Dnes kaznačej je hned první hodnostář kláštera po archimandritu.

Mimo to byly a jsou ještě i nyní různé jiné úřady v ruské lavře, jako na př. ustavščik (eklesiarch), náčelník kostela; golobščik, správce jednotlivých domů a j. A každý měl své pomocníky.

Mimo duchovní hodnostáře bylo tu dříve i mnoho světských úředníků »slug«, již spravovali votčiny (statky, dvory), obstarávali potřeby písařské, konali vojenské povinnosti a p. Byli to lidé svobodní, často i urození. V troické lavře jako v klášteře zvláště bohatém bylo jich velice mnoho; jakou měli váhu, lze z toho poznati, že jeden z nich dovedl se vyšinouti až na oberprokurora sv. synoda.

Pochopitelno, že první hodnostáři troické lavry: archimandrita,

kaznačej a kelar patřili k prvním osobnostem celé sv. Rusi, dojista k prvním mezi duchovenstvem bílým a černým. Ba, kelaru co do moci ani sám car se nerovnal. Na celé Rusi nebylo šlechtice, ani cara nevyjímaje, který by vládnul tak ohromnými statky, jako druhdy kelar troický. A když tak car se svým komonstvem zavítal do kláštera k uctění památky sv. Sergije, který brzy stal se zvláštním ochrancem ruského dvora a země, nebo jako takový byl aspoň ctěn, tu kelar, který všecko to veliké komonstvo hostil, a ku kterému tudíž každý choval se co nejvlídněji, mohl věru naplněn býti hrdostí u vědomí svého bohatství a své moci. Dost možná, že kelarové zneužívali někdy své moci; vidíme, jak znenáhla moc jejich byla omezována, jak k řízení statků klášterních přibíráni i jiní, pravidelně nejstarší členové lavry. Definitivně stalo se tak r. 1738. carevnou Annou Ivannovnou. Od té doby, kdy nově zřízený sv. synod začal rozkvétati a dosáhl veškeré moci církevní, kláštery pozbývají znenáhla vší svobody a dnes jsou již ve všech důležitějších věcech, ba i co se týče volby klášterních hodnostářů pod církevním, vlastně státním byrokratismem a jeho dozorem. Na Řím a jeho moc žehrají a sami dnes mají nad sebou kollegium — duchovní sice, ale s jenerálem v čele. Dnes řídí lavru sbor asi desíti osob, jež jsou archimandrité, jejich pomocníci, kaznačejové, oekonomové a j. Archimandrit celé lavry, jímž je vždy moskevský metropolita, nesídlí v lavře, nýbrž v Moskvě. Mezi mnichy jest přes 60 mnichů-kněžů, asi 40 mnichů-diakonů; ostatní jsou buď prostými mnichy nebo poslušníky (klerikové). V sergijevském posadě lze viděti i mnichy tlusté, prosté, neúhledné dělníky, kteří zevnějškem se nezamlouvají, v ostatních klášteřích viděl jsem samé milé tváře, rovněž sice tváře mužíkův, ale přece jen zušlechtěné, přibledlé, postavy statné, nikoli však, jak říkáme, vypasené.

To je v krátkých rysech obraz sergijevsko-troické lavry, jak jsem ji poznal jednak z vlastního názoru, jednak z písemných památek. Myslím, že, co jsem řekl — a řekl jsem vše upřímně — nečiní obraz nepříjemný. Ku slávě troické lavry nepřispělo jen bohatství, nýbrž i jiné události, zvláště historické. I k těm se ještě jednou vrátím, a pak najde se snad též příležitosť, abych promluvil o životě poutníků a o ostatních událostech, jichž jsem byl svědkem. Zatím je obraz troické lavry, tuším, s dostatek úplný; ostatní, dá-li Bůh, v ročníku příštím.

Procházka britským museem.

Píše Dr. *Jar. Sedláček.*

(Pokračování.)

VIII.

Jednoduchou obuv z dob biblickýeh vidíme ve *skříni G třetí egyptské síně;* sandály zde chované jsou většinou urobené z palmových listů nebo vláken, mívalit však tehdy i střevíce z kůže nebo papyrusu. Podešvem bylo chráněno jen chodidlo, vrchní část nohy zůstala nepokrytou, a proto bylo po cestě třeba nohy umývati ho-

stím, jako učinil Abraham a Lot (1. M. 18, 4; 19, 2.). Obuv byla svrchu upevněna řeménky, jež vycházely mezi palcem a druhým prstem nohy; rozvazovati hostem řeménky obuvi a umývati jim nohy bylo později úkolem služebných; proto vyznal sv. Jan Křt. v pokoře své, že není hoden rozvázati řeménků u obuvi Messiáše — že není hoden býti jeho nejnižším služebníkem. Podobně předpověděna Edomským nejnižší poddanosť slovy Žalmu 59, 10: »Do země Edom vhodím obuv svou«. Proto umýval Kristus Pán, který »nepřišel, aby vyžadoval služeb, ale aby sloužil«, apoštolům svým nohy.

Orientálové zouvají před vchodem do posvátného místa nebo do domu vznešenějšího obuv, někdy ji jen střídají; podobně poručil Bůh Mojžíšovi a Josuovi při svém zjevení. Pán Ježíš měl u stolu v domě Šimonově nepokryté nohy, když přišla k němu Maria Magdalena.

Dle zákona o švakrovství měl sobě vzíti švakr manželku bratra, který bezdětek zemřel; nechtěl-li tak učiniti, stáhla se mu obuv s nohou na znamení, že práva jeho jsou mu vzata a že přechází na jiného (Rut. 4, 7).

Egypťanky zdobily obuv kovovými destičkami, aby při chůzi chřestily; podobný zvyk vytýká prorok Isiáš ženám Israelským, a divíme se, jak mohly s tak vysokými podpatky v chůzi tančiti nebo vůbec slušně a koketně si vykračovati (Is. 3.)

Již ve starém Egyptě (XVIII. dynastie) byla moda, neboť vidíme ve skříni C pravidelnou egyptskou *vlásenku;* Egypťané holili si z pravidla hlavy, a jen poddaní a otroci nosívali vlasy. Umělé vlásenky přikrývaly hlavu, umělý vous krášlil někdy i jejich tvář. Hebrejští měli však vous muže v jakési vážnosti, a David těžce ztrestal pohanění, jež byli Ammonité spáchali na vousech jeho vyslanců (2. Sam. 10, 4. 5). Hebreové dle zákona 3. M. 21, 5 »nebudou si dělati lysiny na hlavě své, vytrhávajíce sobě vlasy. A brady své nebudou holiti.« Toliko na hlavách mrtvých budou lysiny, a brady jejich oholeny (Is. 15, 2.; Jer. 48, 37). Josef, dříve než předstoupil před Faraona, »oholil se a změnil roucho své.«

Ve skříni A jest *psací náčiní.* Na východě nosívají žáci dosud náčiní své v pouzdře; jest v něm několik per, z rákosu ořezaných, a černidlo hedbávným neb jiným kusem látky v nádobě udržované. Podobné náčiní mívali i v biblické době. Dle Jeremiáše se péra (rákosová) nožíkem ořezávala, písaři bývali váženi, poněvadž znalosť psaní bylo asi dosti vzácné umění. Egyptské psací náčiní bývalo zasvěceno bohu Tot, který byl bohem moudrosti; písaři zastupovali policii, finanční stráž i vojenskou správu (Is. 33, 18). V nynější době umí arabský lid dosti dobře psáti, ve větších městech na ulicích a na náměstích vidíme tam však přece obecné písaře, kteří píší důvěrné listy, žaloby a p.

Ve starých dobách nepsali asi na stolech, ale jako nynější Orientálové na dlani levé ruky, šetřili místem, psali mnohá znaménka dohromady a nad sebe, psali nerovně — odtud mnohé mýlky. K jednoduchým vzkazům nebylo třeba papíru, ani pergamenu, ani hliněných desk, ale tu stačily *voskované*, dřevěné *desky*, jako deska pod č. 5849 a (A, 5). Na podobné desce napsal bezpochyby i Zachariáš jméno syna (Luk. 1, 63), egyptští dozorcové poznamenávali počet cihel (2. M. 5, 6—8), měr obilí a j. v.

Slavnější, památnější věci bývaly vyryty pevným *rydlem* železným do kamene, do desek olověných nebo i stříbrných.

IX.

Druhá a první egyptská síň.

Egypťané stavěli nesmrtelným — bohům totiž a svým zemřelým — dle možnosti krásné a pevné příbytky. V nejstarších dobách vytesávali hrobky svým zesnulým ve skalách, po té umísťovali je v pyramidách, později opět ve skalních chodbách. Jisto jest, že mnohé dynastie otvíraly a olupovaly hroby svých předchůdců; co zůstalo ušetřeno, to zkazili pozdější Arabové, kteří otvírali hroby, prodávali cenné památky, jež tam nalezli, prodávali nebo ničili i mummie. Proto nalézáme schránky egyptských mummií, mummie, sošky z hrobů a podobné věci v mnohých sbírkách porůznu ve světě. Největší a nejcennější sbírku toho druhu chová egyptské museum v Gizeh u Kahýry; v britském musei chovají v druhé egyptské síni (skříň X) vzory *loděk*, na nichž mummii přes Nil převáželi, *nádoby*, jež chovaly vnitřnosti mrtvého, schránky, sošky a některé *mummie*. První eg. síň obsahuje ve skříni A část těla, nalezenou ve schránce Faraona *Men-kau-ra* ve třetí pyramidě v Gizeh (z roku asi 3633 př. Kr.), fotografie mummií Seti-ho, Ramsesa II. a j., uchovávaných v Kahýře. Po stěnách jsou obrazy soudu, jemuž jest podrobiti se každé duši zemřelého po smrti.

Ve starých dobách pochovávali někteří národové své mrtvé v *kožích* obětovaných zvířat; tak činívali Kolchidští, o nichž Herodot praví, že přišli z Egypta; tak děje se dosud v některých místech horního Nilu. V Deir el-Bahari byly v novější době objeveny vzácné mummie, jedna z nich byla též obalena zvířecí kožÍ. V Thébách obalovali Ammona každoročně kožÍ obětovaného kozla; Osiris sedával na kůži a byl dle svědectví Diodora pochován v dřevěné krávě. Proto značilo rčení »býti pod kožÍ« tolik co »býti mrtev«; zemřelý došel obalem tím ochrany onoho zvířete. Snad škrtili se proto Ethiopové ocasem krávy, a umírající Hindové snaží se za podobnou příčinou držeti ocas krávy. Podsvětní barky bývaly u Egypťanů kožÍ pokryté nebo kožené. Skythové sedávali, činíce smlouvy, na volských kožích.

V egyptském středověku považovali vlnu za nečistou a snad proto i kůži, z níž vlna vyrůstala; při bohoslužbách měli proto lněná roucha, nikoli vlněná, při obětech nepřipouštěli na oltářní oheň kůže. Hebreové měli, jak známo, podobná ustanovení.

Když zemřel v Egyptě patriarcha Jakob, poručil Josef služebníkům svým lékařům, »aby vonnými věcmi pomazali otce jeho .... a vyplnilo se při něm čtyřicet dní (neb tak vyplňují se dnové těch, kdož bývají balsamováni). A plakali ho Egyptští za sedmdesáte dní.« Tak dlouho trvalo *balsamování* mrtvoly, z níž bylo vyňato srdce a nahraženo z pravidla popsaným kamenem v podobě chrobáka. Mummie obložena se všech stran plátěnými stužkami, mezi něž vkládali zřídka i modlitby a části z »knihy mrtvých«. *Mummie* bývala, jak nejnovější objevy v Dahšur ukázaly, zdobena i klenoty a vložena tak do dřevěné *schránky*, jež aspoň z hruba jevila podobu mrtvého — jeho hlavu, nohy. — Schránka tato bývala vkládána do velkého kamenného *sarkofágu*. Na schránkách bývaly zobrazeny výjevy záhrobního soudu, k ochraně a ku podpoře mrtvého byly sošky, na nichž často psávala se 6. hlava z »knihy mrtvých«.

Pod sandály mummie *Heru-net-atefa* jsou zobrazeni nepřátelé jeho; obraz podrobení podávají podobně i slova sv. Pavla: »Neboť musí on kralovati, dokudž nepoloží všech nepřátel pod nohy jeho« (1. Kor. 15, 25). Jest v druhé síni, skříň N.

V prvé síni při stěně jest schránka mummie krále *Men-kau-ra* s nápisem: »Osiris, král horního i dolního Egypta, Menkaura, vždy žijící, narozen z Nut... O Menkaura, jenž žiješ na věky!« Osiris byl bohem smrti; byl-li zesnulý toho hoden, vzal na se podobu Osirise a byl tak oslaven. [1])

Na nádobách druhé síně ve skříních 30—33, jež jsou věnovány čtyřem dítkám Hora, genia smrti, jsou nápisy.

Nádoba *Amseta* s mužskou hlavou: »Praví Isis — Já kladu zbraně své kol toho, co jest ve mně. Já prostírám svou ochranu nad Amsetem, jenž jest ve mně.«

Nádoba *Tuau-mutefa* s hlavou šakala, chovala srdce: »Praví Neith — Já bdím nocí i za rána i za dne a mám v ochraně Tuau-mutefa, jenž ve mně. Já dávám bezpečí zemřelému.«

Egypťané věřili v jakousi *nesmrtelnosť* člověka; tento jejich pojem nesmrtelnosti lišil se však od pojmu našeho dosti značně. Nesmrtelnosť byla jim opakováním neb obnovováním záhrobního života, ku konci tohoto mohla se duše zemřelého vrátiti do původního svého těla, do mummie. Mojžíš nemluví zřejmě o nesmrtelnosti duše, aby snad nepřipomněl Hebrejským egyptského boha mrtvých, Osirise, a aby odvrátil lid svůj od pověrečných pohřebních obřadů egyptských.

Jak již zmíněno, obsahuje papyrus Ani třetí eg. síně text »*knihy mrtvých*«, který nás z části poučuje o tom, jak si Egypťané záhrobní život představovali. V první síni jest pod okny papyrus královny *Mutnetem* z XIX. dynastie, který obsahuje příslušné vyobrazení soudu, jak je vidíme i ve skříních 17, 19 a 20; po stěnách jest vyobrazení jasněji provedeno.

»Kniha mrtvých« zove se eg. »*Per em hru*« t. j. »kniha o vyjití za dne« neb o vyjití ze dne (den = trvání života); jindy jest nadepsána: »Hlava o zdokonalení zemřelého.« Znění pochází prý od písaře bohů, Tota. Překlady vydali: Naville, Das aegyptische Todtenbuch 1886., Le Page Renouf, The book of the dead 1890 (nyní v »Proceedings of the Society of the Biblical Archaeology). Nejstarší kapitolu kladou do 4266. př. Kr., do doby krále Usafais (Hesepti). Kniha ta obsahuje modlitby, kouzelná rčení, zpěvy, litanie, popisy onoho světa, řeči bohů, zemřelých, vzývání bohů, předpisy kultu mrtvých a j. v.

V té knize jest jmenováno více než 100 božstev. Člověk záležel dle mínění Egyptských z více částí: měl *tělo, srdce, duši* (ba), *dvojici* svou (Ka, která po smrti jeho žila buď v sochách, v nichž byl mrtvý v předsíni hrobu zobrazen, aneb i v mummii) a snad i *stín* (chaib). Zemřelý osloví Osirise a vyznává se všem svým 42 soudcům. Vyznával své dobré skutky, jimiž se Egypťané dosti chlubili; (Maspéro v »Bibliothèque égyptologique« uvádí několik nápisů, jež mohou býti toho doklady). Po té váží jeho srdce, aby tak byly zkoumány jeho

[1]) Sarkofág této mummie potopil se při převozu do Anglie s převozní lodí; dřevěná schránka byla u Gibraltaru vlnami vyplavena.

výpovědi; Anubis v podobě šakala vede jej ku váze, v pravo stojí Tot s hlavou Ibise a vede o tom zápis, ku př.: »Srdce Ani jest zváženo, a jeho duše jest tím jasná.« Bohové dí: »Pravdivý a spravedlivý jest Osiris Ani, vítěz«.

Pod pravým ramenem váhy číhá Amemit; je to potvora, jež pohlcuje mrtvé, zpředu krokodil, u prostřed lev. Soudcové uznali, že duše jest spravedlivou, a Osiris potvrzuje jejich rozhodnutí.

Horus, syn Osirisův, vede ospravedlněného před otcův trůn; spravedlivý chválí bohy, prosí za ochranu a byv umyt ve vodách, v nichž se i bohové myjí, vchází do podsvětí a počíná nový život. Zde však kladou mu neviditelné moci překážky, a při každé zkoušce jest mu třeba znáti heslo, jímž nebezpečí s pomocí bohů přemůže. Duše vejde na Osirisovu sluneční loďku, pluje nad světem a požívá blaženého života. Vrácena jsou mu jeho ústa, jež Ftah-Ammon otevře, duše a mummie obdrží zase srdce a potřebnou sílu.

Role zásvětí jsou bohatá, obilí jest tam 7 loket zvýší, 4 lokte měří na stéble, 3 lokte na klase. Mužové osm loket zvýší je sekají. Blahobyt na onom světě jest veliký a převyšuje štěstí, jakého dojíti mohl na světě boháč na nejlepších pozemcích při Nilu ležících.

Ono *Ka*, jež překládají slovem »dvojice« člověka, potřebuje v hrobě výživy, a proto odkazovali bohatí Egypťané značnou část jmění k tomu účelu, aby vydržován byl blíže hrobu kněz, jenž by dával denně onomu Ka jídlo a nápoj. Navštěvovatelé ohlašovali na zvláštních deskách své návštěvy tomu Ka činěné a vypisovali dary, jež mu mínili dáti; v pozdější době nepřinášeli těch darů in natura, ale v předsíni bývala deska s nápisem potřebných jídel a nápojů, a a kolikrátkoli návštěvník ten seznam jen přečetl, tolikrát bylo *Ka* skutečně vším obdarováno. Takové desky jsou v 3. eg. síní v hořejším pozadí skříně E. Mojžíš zapověděl, by Israelité mrtvým ničeho nepřinášeli, a dotýká se onoho zvyku Egypťanů v ustanovení o desátku, kdež obětujícímu jest se modliti: »Nejedl jsem z toho (z čeho dávám desátek) ve smutku svém . . . aniž jsem vynaložil něco z nich v pohřební věci.« 5. M. 26, 14.

Slavnostní schůze družstva Vlasť.

Úvod.

Kanávrhu koop. Vincence Drbohlava konalo družstvo Vlasť letos ponejprv také mimořádnou valnou hromadu a spojilo s ní odborovou schůzi sekce filosoficko-paedagogické. Ku přání p. kanovníka Dra. Jos. Buriána, jenž svolal letos do Prahy sjezd Jednot katolických tovaryšů a spojených s nimi Jednot sv. Josefa, byly konány schůze družstva a těchto Jednot sice ve stejné dny, ale hodiny pro rokování byly rozděleny tak, abychom my z družstva mohli jíti do schůzí zmíněných Jednot, a ony zase do schůzí našich. Tento praktický návrh osvědčil se výborně, a naše družstvo má z něho hlavně ten

užitek, že mnoho hostí, kněží i laiků, seznalo jeho činnosť z vlastního názoru.

Valnou hromadu jsme oznámili ve »Vlasti«, »Vychovateli«, v »Děl. Novinách« a v »Čechu«; kromě toho nikdo ani ústně, ani písemně k našim schůzím zván nebyl; kdo tedy přišel, učinil tak z vlastního popudu.

I.

V pondělí, dne 12. srpna o druhé hodině odpoledne, scházeli se účastníci odboru filosoficko-paedagogického. Přítomno bylo 45 členů, mezi nimi dva profesoři, čtyři učitelé a 31 hostí, z nichž též dvě dámy z Loun. Schůzi řídil místopředseda odboru, kaplan Fr. Pohunek, a u předsednického stolu zaujali čestná místa kanovníci J. Berger a Dr. Jos. Burian a kníž. arcib. vik. sekretář Fr. Blažko.

První přednášku konal Fr. Pohunek: »Jaké snahy jeví se v tak zvané moderní paedagogice a jaké z toho plynou povinnosti pro nás katolíky.« Potom přednášel Filip Jan Konečný: »Jaký duch se jeví v učebnicích zavedených na ústavech učitelských.« Ona přednáška byla více theoretická, tato více praktická.

Předsedající Fr. Pohunek navrhl po své přednášce resoluci tohoto znění: Uvažujíce, že moderní výchova: 1. vychází z falešných principů a má na zřeteli buď úplně falešné nebo nedostatečné cíle výchovy, že vychovává člověka jednostranně ne pro Boha, nýbrž jen pro tento svět; 2. že autoritu Boží buď úplně zneuznává nebo ji uznává toliko nedostatečně, čímž přispívá k tomu, že úcta před autoritou každou čím dál tím více mizí, čímž se opět podporují snahy socialní demokracie; 3. že obmezováním cílů výchovy pouze na tento svět podporuje nezřízenou touhu po zisku a požitcích a 4. a že právě tímto zaviňuje zmáhání se zločinů hlavně samovražd, a to i u mládeže: toto vše uvažujíce, vyslovujeme se v ten smysl, že, má-li nastati obrat k lepšímu, má-li se výchova lépe dařiti, mají-li řádné autority býti v úctě, a nemá-li mladistvých zločinců přibývati, nezbytně třeba jest, aby výchova byla budována na pravých a opravných principech, t. j. na základě náboženství křesťanského, a jelikož ve škole, nechť jsou školní zákony jakékoli, rozhoduje hlavně osoba učitelova, aby ústavy pro vychování učitelů řízeny byly křesťanským duchem.

Debaty o tom súčastnili se členové: Jan Hejčl, Jos. Flekáček, St. Kosan, P. Jos. Šimon, Tom. Jiroušek, farář Vinc. Ševčík a Tom. Škrdle. Resoluce byla pak přijata s dodatkem kaplana P. Jos. Šimona, aby byla předložena církevní a světské vrchnosti. Zároveň bylo proneseno katechetou St. Kosanem přání, aby i druhý řečník, Filip Jan Konečný, sdělal resoluci o své přednášce, a obě pak aby byly zítřejší valné hromadě k schválení předloženy.

Po skončených přednáškách a těchto poznámkách resolucí se týkajících povstal kanovník z Jihlavy, J. Berger, a jménem celého shromáždění oběma řečníkům za jejich krásné přednášky poděkoval. Red. Tom. Škrdle, jenž zastupuje v odboru družstvo Vlasť, děkoval jmenem družstva shromážděným za hojné účastenství; předsedající vzdal jim taktéž podobné díky jménem odboru a schůzi ukončil.

První slavnostní schůze filosoficko-paedagogického odboru zdařila se tedy znamenitě.

II.

Druhého dne (13. srpna) v sedm hodin ráno sloužil p. kanovník Dr. Jos. Burian ve chrámě sv. Jiljí u Dominikánů mši sv. pro obě sdružení; asistovali mu místopředseda Jednoty katolických tovaryšů v Praze, Karel Procházka, a redaktor t. l. Dva bratři z řádu sv. Dominika a dva horníci ve slavnostním svém kroji přisluhovali; četní katoličtí tovaryši v slavnostním úboru a opásáni šerpami tvořili kolem oltáře špalír. K naší žádosti hrál ředitel kůru ku cti Moravanů do pozdvihování píseň: »Ejhle oltář Hospodinův září«, a ku cti přítomných Čechů po pozdvihování: »Svatý Václave, vévodo české země« a po mši sv.: »Hospodine pomiluj nás«. Řádu sv. Dominika, který nám v této příčině nejlaskavější ochotu prokázal, vzdáváme upřímné díky.

Po mši sv. odebírali se členové družstva a hosti k mimořádné valné hromadě do velké dvorany záložny sv. Václavské, která byla družstvu s laskavostí u záložny sv. Václavské známou a osvědčenou po oba dva dny bezplatně propůjčena.

Přítomni byli z členů: 1. kanovníci Dr. Jos. Burian a Jos. Kyselka; 2. arciděkan Fr. Herold; 3. bisk. vikář Fr. Vacek; 4. kníž. arcib. vik. sekretář Fr. Blažko; 5. superior Tov. Ježíšova P. Jos. Svoboda; 6. členové řádu sv. Dominika Fr. Bruno Bárta a Fr. Aug. Kadlec; 7. profesoři bohosloví Dr. Fr. Kyzlink, Karel Slavík a Dr. Jos. Tumpach; 8. advokát Dr. Jos. Buchal; 9. ředitel ústavu Fr. Husar; 10. správce tiskárny Václ. Kotrba; 11. prof. na realce Jos. Vávra; 12. 16 farářů a duch. správců, 1 farní administrator, 2 gymn. katecheti, 10 katechetů obecných nebo měšťanských škol, 34 kaplanů a kooperatorů, 3 úředníci, 5 učitelů, 2 učitelky, 2 alumni, 8 dělníků a řemeslníků. Celkem bylo přítomno 98 členů, a to 89 z Čech a 9 z Moravy. Jak z tohoto seznamu viděti, ve »Vlasti« jsou téměř všecky stavy společnosti lidské zastoupeny. Hostí bylo přítomno 53; z těch bylo 9 kněží, dvě dámy a ostatní byli různí členové stavu občanského.

Po osmé hodině zahájil starosta družstva, Dr. Rud. Horský, za přítomnosti zeměpanského komisaře, p. Dra. Schneidra, mimořádnou valnou hromadu a líčil dějiny družstva od poslední řádné valné hromady. Čtenářům »Vlasti« jsou tyto věci dobře známy, a proto o nich pomlčíme.

Jednatel Fr. Žák přečetl protokol poslední řádné valné hromady, kterýž byl bez debaty schválen. Následovaly přednášky:

a) Fr. Pohunka: »Proč se nechceme vzdáti oproti všem snahám moderním paedagogiky katolické«;

b) P. Jos. Svoboda Soc. Jesu pověděl některé zprávy o Historickém kroužku družstva Vlasť a o bohosloveckém časopise »Museum« a potom podal obšírnější recensi knihy Dra. Gindelyho: Geschichte der Gegenreformation a vytkl některé její nedostatky;

c) Dra. Rud. Horského: »Povinnosti katolíků v otázce socialní«.

Končíme ročník »Vlasti« a nemáme místa pro širší rozbor těchto a předešlých řečí a proto podáme o průběhu schůze jen nejnutnější.

Všech pět řečí byly skvosty řečnické; družstvo vyslalo do těchto prvních slavnostních schůzí své nejlepší a nejvýtečnější řečníky. Moravané i Češi nám pravili, že odcházejí z těchto schůzí velice potěšeni a vzděláni. Shromážděním šel jeden hlas, že účinek těchto schůzí byl mocný a že budou tyto slavnostní řeči působiti blahodárně na další rozvoj

kat. života; zvláště situace družstva těmito schůzemi velmi se vyjasnila, neboť zásady jeho byly zde znovu a slavnostně schváleny a utvrzeny.

Když totiž poslední řečník Dr. Rud. Horský vykládal: na jedné straně je Bůh a na druhé nepřítel člověčenstva: buď se přidržíme toho nebo onoho, a když dokazoval, že je v bludu, kdo chce kráčeti střední cestou, a když tvrdil, že se každý klame, kdo se kloní k nepřátelům kříže, mysle, že jich získá, bývaje naopak sám od nich do víru stržen, a když Dr. Horský na důkaz svého tvrzení citoval »Národní Listy«, které oproti jistému literárnímu zjevu katolickému upřely katolickému umění schopnosť dalšího rozkvětu a rozvoje, a když Dr. Rud. Horský vybízel, že se všichni musíme držeti Boha a ne nepřítele Jeho a ne střední cesty mezi nimi — rozléhl se sálem bouřlivý, frenetický potlesk. Tím byly zásady družstva a zásady, jimiž redigujíce »Vlasť« se spravujeme a které již jedenácte let hlásáme, uznány a upevněny — a to nám dostačí — více si nežádáme.

Mimo tento šetrný způsob obrany družstva a redakce »Vlasti« nezaznělo po celé dva dny slovo, jež by se koho z katolického tábora dotýkalo. Konali jsme slavnostní schůzi a proto jsme zúmyslně nechali všecky difference stranou.

Po přednášce red. Fr. Pohunka přečetl starosta Dr. R. Horský jeho resoluci den před tím valné hromadě k přijetí připravenou. Řečník František Pohunek, jelikož bylo v této schůzi z většiny jiné obecenstvo než den před tím, resoluci svoji znovu odůvodnil.

Potom vyzval starosta katechetu Filipa Jana Konečného z Kutné Hory, aby přednesl svoji resoluci a patřičnými důvody ji opřel, což tento výtečný řečník ochotně vykonal.

Jeho resoluce zní: Přihlížejíce k tomu, že v zavedených učebnicích na ústavech učitelských nejdůležitější články katolické víry buď mlčením se pomíjejí, buď zpříma negují, — zvláště článek víry o *osobním* Bohu, o *nadpřirozeném* cíli člověka, o božském *učitelském* úřadě katolické Církve atd. — jakož i to, že v zavedených učebnicích pro kandidáty křesťanské, budoucí to učitele a vychovatele křesťanské mládeže, poukazuje se více k pohanským vzorům a učením, než ke vzorům a učením křesťanským, takže ani Kristus Pán nevyniká rozhodujícím způsobem nad výtečníky pohanské a protikřesťanské, žádáme, aby z učebnic těch co nejdříve *odstraněny* byly články našemu náboženství *odporující* neb je snižující, žádáme, aby články *indifferentní* nahraženy byly články víře a mravům rozhodně *přejícími,* o čemž budiž *úřadní* posouzení dožádáno nejen od c. k. ministerstva vyučování, nýbrž i od církevních úřadů.

Předseda přečetl ještě jednou obě resoluce a tázal se shromáždění: *a)* schvaluje-li tyto resoluce a *b)* přeje-li si, aby byly vrchnostem církevní a světské předloženy? Oba návrhy byly jednohlasně schváleny.

Místopředseda, c. k. pošt. pokladník Karel Ulrich, jenž v letě ve Františkových Lázních úřaduje, zaslal k valné hromadě pozdravný telegram, kterýž byl potleskem přijat.

Ve 12 hodin povstalo veškeré shromáždění a modlilo se hlasitě »Anděl Páně«.

Končíce poznamenáváme, že podobné valné hromady budou konány každý rok o prázdninách; mimořádné valné hromadě bude předcházeti vždy schůze některého odboru. Letos konal schůzi odbor

filosoficko-paedagogický, na přes rok, dá-li Bůh, může konati schůzi kroužek historický. Také bylo proneseno mínění, že by družstvo mohlo na přes rok konati veliký literární sjezd (literární sjezdy může družstvo konati v kterémkoliv místě království Českého) a pořádati socialní kurs, jak se každý rok děje v Německu a loni ve Vídni.

* *
*

Jsme díky povinni p. kanovníkovi Dr. Josefu Burianovi, že byl jeho sjezd s našimi schůzemi spojen. Obě schůze tím velice získaly. Jednoty kat. tovaryšů atd. měly slavnostní schůzi v pondělí, dne 12. srpna v 7 hodin večer. Účastníků bylo na čtyři sta. Přednášky konali kanovník Dr. Jos. Burian, kons. rada Dr. Fr. Kolísek a Dr. Rud. Horský.

V úterý odpoledne konal přednášku o Jednotách sv. Josefských Prokop Holý, kaplan z Příbrami, načež jeli účastníci v 60 kočárech nejživějšími ulicemi Prahy na výstavu, kdež je u spolkového paláce p. hrabě Lažanský srdečně uvítal. Kanovník Dr. Jos. Burian a profesor Koželuha z Prostějova vzletnými řečmi odpověděli. Pěvecký sbor Jednoty kat. tovaryšů v Praze přednesl pak »Píseň práce.« Hrabě Lažanský vedl potom účastníky k výstavě dělnického katolického oddělení, načež se s nimi srdečně rozloučil.

V 7 hodin večer zasedlo četné shromáždění kněží a laiků v Petzoldově restauraci k slavnostnímu banketu, při němž p. kan. Dr. Jos. Burianovi, red. Petru Kopalovi, všem přítomným, českému lidu, redaktorům Jirouškovi a Rippovi a redaktoru tohoto listu proneseny byly nadšené přípitky.

Celý průběh schůze Jednot kat. tovaryšů atd. měl ráz nad míru srdečný a slavnostní.

Národopisná výstava československá v Praze roku 1895.

Píše Dr. *Antonín Podlaha.*

(Pokračování.)

kovových prací uměleckých ze *stol. XV.* na NVČ vystavených uvésti dlužno na prvním místě dvě *poprsí svatých Petra a Pavla* z pozlacené mědi výborně tepané, vystihující mistrně tradicionelní charakteristické typy obou knížat apoštolských. Zejména ve tváři sv. Pavla k nebi pozdvižené zračí se velebná vážnosť a posvátné nadšení. Roucha obou světců ozdobena jsou raženou prací ornamentální; široký pruh pluviálu sv. Petra okrášlen jest nadto řadou kruhových ozdob kovových obklopených plastickými věnečky ornamentalními, a vyplněných kyticemi z krásného barevného emailu. Poprsí tato jsou přesně datována nápisem na obrubě jejich gotickou minuskulí vyrytým: »*Albicus archiepiscopus*«. Jak známo, byl Albík z Uničova zvolen za arcibiskupa dne 20. října 1411., avšak již na sklonku r. 1412.

důstojenství svého se vzdal. Velecenné tyto památky domácího umění nalézaly se dlouho nepovšímnuty v sakristii kaple arcibiskupského paláce Pražského, až teprve J. Em. nejdp. kardinál Schönborn, výtečný znalec a štědrý podporovatel umění, velikou jejich cenu poznal a na přiměřeném místě v kapli své postaviti dal. Takovýchto poprsí užívalo se ve středověku s oblibou jako relikviářů (říkalo se jim »*capita*« nebo »*hermae*«). Reliquie uloženy byly zpravidla v medaillonu, krystallovým víčkem opatřeném a na prsou sochy upevněném. V pokladu Svatovítském nalézá se několik poprsí podobných (sv. Víta, sv. Ludmily a j.) ze starší doby. Bývala nosena při slavných processích od duchovních oblečených v roucha diakonská, a o velkých svátcích stavěna k ozdobě na predellu oltářní. Poprsí z pokladu chrámu Svatovítského nosívali při korunovaci českých králů čtyři hlavní faráři Pražští. [1])

Monstrance z první polovice XV. stol. přimykají se celkovou disposicí svou zcela k monstrancím z konce stol. XIV., o nichž jsme se již byli zmínili: od nohy počínaje až k ukončujícímu baldachýnu a jehlanci (plnému nebo prolamovanému a na špici křížem ozdobenému) sestrojeny jsou na základě pravidelného šestistěnu; ploché stranice boční, po obou stranách cylindrovité schránky na sanktissimum skládají se z architektonických článků gotických, totiž z několika pilířků fialami zakončených, spěrami navzájem spojených a spočívajících na rovné půdici dole spirálovitou ozdobou okrášlené, jakož i z lomených obloučků nezřídka kružbou vyplněných, pod nimiž nalézají se sošky klanějících se andělů nebo světců. Sem náleží bronzové monstrance: z *Řeporyj* s reliéfy sv. Petra a Pavla po obou stranách, jež patrně později na monstranci byly přidělány, [2]) z *Mýta u Rokycan,* z bývalého kláštera *Sázavského,* z *Litomyšle,* z kostela *Bruzovského* ve Slezsku, a monstrance ze *Železného Brodu,* v pozdější době nevkusně pestrými skly ozdobená.

Do téže doby náleží bronzový *kalich* prostičkého tvaru s hmotným, rozložitým, na obvodu tupými výběžky obklopeným nodem z *Petrovic u Sedlčan,* jakož i dva *svícny* s podobným nodem, pod nálevkovitým svrškem jednoduchými proutky, na zevnější straně prostými zářezy ozdobenými, opatřené.

K prostým těmto chrámovým předmětům řadí se dvě hluboké *mísy* ze žlutého plechu, na dně kruhovým tepaným reliefem »Zvěstování P. Marie« a gotickým již nečitelným nápisem ozdobené (z kostela *Maltézského* v *Praze* a z chrámu v *Nové Pace*).

Ke stkvostnějším předmětům gotickým tvoří přechod pěkná stříbrná monstrance z arciděkanského chrámu *sv. Jakuba* v *Kutné Hoře,* jež druhdy farnímu kostelu *sv. Bartoloměje* patřívala. [3]) Nad válcovitou schránkou pro sanktissimum klene se šest gotických žeber ve stlačeném oblouku, nad nimiž nalézá se šestiboká kaplička jehlancovitou helmicí zakončená a opěráky obklopená, v níž nalézá se soška sv. Bartoloměje; v plochých architektonicky článkovaných bočních křídlech spatřujeme sošky dvou knapů erbovní štítky držících. Pozoruhodný jest melchisedech, k jehož měsícovité části přidělán vzadu

[1]) *Method* 1886., str. 98—100 s vyobr.; *Výběr umělecko-prům. předm. na výstavě retrosp. 1891.,* vyobr. na tab. 41; K. B. Mádl, *Pam. archeol.,* XIV., str. 284—285.

[2]) Srovn. P. B. J. Holub, *Odkryté poklady,* str. 100.

[3]) *J. Zach* a *J. Braniš,* Upomínky na Kutnou Horu, str. 7.

kovový plochý kříž k podpoře sv. hostie. Monstrance tato pochází z druhé polovice XV. stol.[4]) Stkvělou úpravou převyšuje ji stříbrná a pozlacená *monstrance* z *Uherského Hradiště*. Z hladké nohy, dole na způsob osmilisté růže se rozšiřující, vyrůstá osmihranný stonek kapličkovitým ořechem obemknutý, jenž nese kruhovou schránku na Nejsvětější, kteráž překrásným věncem gotickým a bohatou gotickou architekturou s fiálami jest obklopena. Na střední části spočívá osmihranná kaplička s věžovitým násadcem, v níž jest soška Kristova. Mimo to spatřujeme na monstranci této sošky P. Marie, sv. Jiří a 4 světců.[5]) Z téhož města zaslán byl na výstavu naši skvost nemenší ceny, totiž stojací *kříž z křišťálu* (95 cm. vys.) se stříbrným tělem Kristovým a stříbrným obložením na konci ramen. Stříbrný podstavec ozdobený nahoře gotickým kapličkovitým ořechem, níže pak nodem renaissančním, s rozkošnými hlavičkami andílků, přechází v osmilistou nohu bohatou rytbou renaissanční okrášlenou (v kulatých medailloncích vyryty jsou: poprsí bičovaného Spasitele, P. Maria, evangelisté, beránek a městský znak). Na rozšířených koncích ramen kříže nalézají se jemně vytepané kulaté medaillonky se sv. evangelisty. Na gotickém nodu čteme nápis: »Hoc opus ante collapsum instantiâ R. P. Dni Wenceslai Hanzleri Pilznen, Decani Ecclesiae huius, et operâ inclyti senatus civitat. Hradiss. pristinae integritati restitutum est anno 1603.«

Cenu vesměs značnou mají rovněž i *kalichy* z druhé pol. XV. a z prvé pol. XVI. stol. pocházející. Měděný kalich z *Těšína* ve Slezsku jest ovšem poněkud neforemný (konická číše spočívá bezprostředně na ořechu jsouc do něho takořka vtlačena) nicméně však budí pozornosť svými rosetkami z červeného a modrozeleného smaltu na ořechu, a delfínovitými rytými ornamenty na noze z doby pozdější. Rovněž tak kalich z *Nového Bydžova* zohyzděn jest barokovou nohou, za to však číše ozdobena jest uprostřed gotickým věncem, pod nímž až k patě číše nalézá se ornament z drobných čtverečků pozůstávající. Vkusnou úpravou vyniká stříbrný kalich z Těšína ve Slezsku, jehož noha ozdobena jest na spodním okraji ornamentálně prolamovaným soklem, nad nímž spatřujeme relief Krista Pána; štítky rotulí ořech prostupujících, jakož i části stonku bezprostředně nad ořechem i pod ním okrášleny gotickými písmenami, a číše konečně objata jest vkusným věncem gotickým. Přestkvostný jest kalich *Slavkovský*, krásnou svojí filigránskou prací vynikající. Byl prý dříve majetkem kartuziánského chrámu v Mauerbachu.[6]) Na jednotlivých mírně prohnutých listech šestilupenné nohy spatřujeme výborně pracované reliefky světců pod bohatými gotickými baldachýnky. Nodus jest vejčitý, částečně prolamovaný, jehož rotule zakončeny jsou spanilými růžicemi. Spodní část číše spočívá v koši nahoře gotickým ornamentem ověnčeném a až ke spodu na šest polí rozděleném, v nichž jemný ornament geometrický střídá se s ornamentem rostlinným (stilisované bodláčí).

---

[4]) Koula, *Památky uměleckého průmyslu v Čechách*, díl I., sešit 7., list 10., a *Výběr retrosp. výstavy*, list 37. Koula míní, že monstrance tato sestavena byla asi v XV. věku, jak se zdá, tím způsobem, že k znamenitě provedené části střední a ku hlavnímu přístřeší, jež obě ze XIV. stol. pocházejí, připojena byla obě křídla, noha i nodus.

[5]) Srovn. Al. Franz, *Kunstarchäologische Aufnahmen aus Mähren*, tab. 55.

[6]) Mth. der C-C. 1873., 209., Franz, *Kunstarchäologische Aufnahmen aus Mähren*, podává na tab. 51. vyobr. tohoto kalichu.

Velice zajímavý jest kalich z farního chrámu *Želechovického* na Moravě. Štíhlý tento kalich honosí se pozoruhodnou ozdobou filigranskou na noze i číši: střídá se tu ornament do kovového plátu vyřezaný a na konturách filigránovým drátem obklopený s bohatou ornamentikou větvovou a listovou. Zdá se, že prázdné nyní plošky ornamentu filigránovým drátem obklopené chovaly kdysi email, jenž zajisté lepost tohoto mistrného díla nemálo zvyšoval. [7])

Nesmíme tu mlčením pominouti mistrovského díla středověkého umění zámečnického, totiž zlacenou *mřížku gotickou* z kutého železa, s nápisem »Ecce panis angelorum, factus. cibus viatorum« a s monogramem krále Vladislava uprostřed, kteráž zdobí kamenné tabernakulum Rejskovo v kostele sv. Ducha v Hradci Králové. [8])

Zápas pozdního slohu gotického se slohem renaissančním stopovati můžeme na některých zajímavých objektech naší exposice. Jest to především veliká (109 cm. vysoká a 16 liber těžká) *monstrance* stříbrná ze *Sobotky,* jejíž smělá stavba z četných věžiček, sloupků, obloučků, fial i figurek složená svědčí o znamenité zručnosti a důvtipu stříbrníkově. Noha její však, vyzdobená bohatě tepanou prací figurální, jest již renaissanční. Na okraji podstavce vyryt jest erb Oldřicha Felixa z Lobkovic, značka WF. a nápis: »Donavit ecclesiae Sobotecensi Udalricus Felix Baro a Lobkowitz, Dominus in Bilin, Kost, Berzkowitz et Blatna, S. Caes. Maj. consiliarius et cubicularius, et Anna Baronessa de Nova Domo.« [9]) Sem položiti dlužno také renaissanční gotisující *kalich* s bohatými, velmi jemně rytými ornamenty z *Drahova* u Tábora z prvé pol. XVI. stol. Některé motivy gotické jeví také ještě velice ušlechtilý renaissanční *kalich* stříbrný, jehož číše ozdobena jest emailovanými rodinnými erby pánů z Hradce a z Rožmberka. Věnován byl r. 1560. Jachymem z Hradce a jeho manželkou Annou z domu Rožmberského chrámu v *Týnci u Klatov.* Škoda, že krásný tento kalich opatřen byl v době pozdější novou nevkusnou nohou. [10]) Do pozdní doby gotické dlužno také klásti stříbrný relikviář ze *St. Boleslavi,* na způsob malé monstrance pracovaný, na němž spatřujeme pod gotickým baldachýnkem, věžkou ze zkroucených drátů opatřeným, maličkou sošku sv. Václava. [11])

Umělecká perioda *renaissanční* zastoupena jest ve výstavě naší předměty různé ceny umělecké; jsou to zejména: malé *ciborium* s rytým a puncovaným ornamentem na noze, s hladkou číší a s víkem v pozdější době korunovitou obrubou opatřeným, *kalich* z *Hnojníku* v Těšínsku s letopočtem 1684., na němž zvláště vyniká ořech litý, jemně ciselovaný, se třemi ženskými postavami allegorickými, malý *kalich* mosazný z musea Kralo-Hradeckého, okrášlený vkusnými

---

[7]) Podobně ornamentován jest kalich v pokladu Svatovítském chovaný, jenž r. 1873. při kopání základů nové stavby dómu byl nalezen. Na jeho noze jsou pěkné výplně ozdobené smaltem v obrubě filigranové. Srovn. Koula, *Památky uměl. prům.* I. seš. III. list V. Srovnej taktéž podobný kalich v Klosterneuburku (Illustrirter Katal. der Ausstellung kirchlicher Kunstgegenst. in Wien, 1887., str. 87.).

[8]) Viz Solař, Dějiny Král. Hradce, str. 268, 270, Fr. Schmoranz v Mitth. der C-C. 1875., str. XXVII. s vyobr., Výběr uměl. prům. předm. retr. výstavy tab. 57.; Pam. arch. III., str. 172 s vyobr.

[9]) Viz *Method,* XVI. str. 10 s vyobr.

[10]) Vyobr. viz ve *Výběru uměl. prům. předm. retrosp. výst.* tab. 38.

[11]) Pam. arch. II. 346.

ornamenty renaissančními na puncované půdě mělce vytepanými, ačkoliv noha jeho i stonek v poměru k číši jsou velice malé, jednoduchý stříbrný *kalich* pozlacený, vkusně profilovaný, s nápisem: »Tento kalich náleží sv. Katerzině do *Hartmanic,* a. 1644.,« stříbrný *relikviář* ze *St. Boleslavi* v podobě širokého rámu stojatého, na němž velmi dovedně vytepány jsou hlavy andílků do bohaté renaissanční ozdoby vkomponované, *kalich* částečně pozlacený s pěknou prolamovanou ozdobou na číši a s litým ciselovaným ořechem ze *Střížova* na Mor., *patena* z r. 1619. (rovněž ze *Střížova*) s erbem (tuří hlava) v pěkném renaissančním věnečku a nápisem: »Jan Starszy Woyska z Bogdunczowicz«, *relikviář* (ze *St. Boleslavi*), z jehož středního stonku, na němž spočívá okrouhlá schránka ostatková trnovým věncem obklopená, vycházejí dvě slabší ramena, na nichž stojí sošky andílkův, a p. Zvláštního povšimnutí zasluhuje nízká okrouhlá *skřínka stříbrná* z měst. musea v *Král. Hradci,* spočívající na čtyřech ciselovaných nožkách v podobě malých jablíček se spirálovitými stopkami. Na vnější straně potažena jest zeleným aksamitem perlami ozdobně pošitým. Víčko skřínky ozdobeno jest zevně aksamitem podobně vyšívaným a filigránskou kyticovitou ozdůbkou uprostřed, na vnitřní ploše pak pěkně vyrytým Beránkem. Že skřínka tato sloužila ku přechovávání Eucharistie, tomu nasvědčuje symbol Nejsvětější svátosti: Agnus Dei, který na vnitřní ploše víčka jest vyryt. Mimo to jest s dostatek známo, že podobných schránek již ve stol. XIV. užívalo se k ukládání Sanctissima z monstrance vyňatého v tabernakulu, tedy jako nynější t. zv. pyxidy, [12]) a podnes ještě se jich užívá v některých Porýnských a belgických chrámech. [13]) Zdá se, že podobný účel, snad jako schránky na sv. oleje, měly také oba *válcovité pohárky* z městského musea v *Písku*, ozdobené ušlechtilou ornamentikou rytou, a spočívající na nožkách jablíčkových. Příznivým effektem barevným působí veliká paprsková *monstrance* pozlacená, červenými korály bohatě prokládaná a bílým i červeným emailem, jakož i hlavičkami andělskými z korálů vyřezávanými ozdobená (majetek *Maltánského* chrámu v Praze).

Stříbrnou *monstrancí Domašínskou* z r. 1673., ozdobenou reliéfem sv. Václava, ocítáme se již na prahu doby *barokové,* kterouž sledovati můžeme od počátků dosti střízlivých, jevících se na př. na sličném stříbrném *relikviáři Staroboleslavském,* jenž komponován jest ze symetrických článků architektonických, až do nejbujnějšího rozkvětu jejího, jehož důstojnými repraesentanty jsou dvě veliké stříbrné a pozlacené *monstrance* barokové z *Pražských* chrámů *sv. Mikuláše* a *sv. Jindřicha* (z r. 1734.), jež obě ozdobeny jsou bohatým figurálním i ornamentálním tepáním, a *pontifikální berla* kláštera *Křižovnického v Praze* filigránovým síťovím stříbrným obetkaná.

Různé odstíny neklidného slohu barokového znamenati lze na hojných předmětech ze XVII. a XVIII. stol., jimiž výstava naše byla obeslána. Z *kalichů* uvádíme: prostičký kalich stříbrný z *Jílového* se znakem a letopočtem 1713., kalich, jejž r. 1716. věnovali měšťané Novo-Bydžovští chrámu *Chrudimskému,* podniknuvše pouť k Salvátorskému obrazu tamějšímu, jakož i kalich chrámu *Novo-Bydžovského*

[12]) Viz schránku takovou z konce XIV. stol. v pokladu Svatovítském, *Method* II., 113.

[13]) Srovn. Bock v Mitth. d. C-C. 1869., str. 13.

z r. 1743., dále kalich z *Pelhřimova* a stkvostné kalichy stříbrné, bohatým tepáním a smaltovými obrázky i drahokamy ozdobené z chrámů *sv. Mikuláše v Praze,* sv. Barbory v *Kutné Hoře* a z chrámu *Klatovského.*

Z barokových ciborií zasluhuje zmínky *ciborium Železnobrodské* s korunovitým víkem. K prostějším barokovým *monstrancím* z *Nového Bydžova* a ze *Želechovic* (tato ozdobena jest obrázky svatých na pergamenu malovanými a sklem pokrytými) řadí se různé *relikviáře.* Bohatou komposicí vyznamenávají se dva stejné barokové relikviáře z *Golčova Jeníkova* ze stříbrného plechu vytepané a na dřevěné desky připevněné. Pěkný jest relikviář ze *Strahova* s kruhovým středem, pod nímž jest medaillonek s obrázkem sv. Jana Nep., a nahoře malá soška P. Marie na půlměsíci stojící, původu daleko staršího. Z téhož kláštera zapůjčen stříbrný *křížek* s tělem Kristovým ze slonové kosti; podstavec křížku okrášlen jest pěknou rytou ornamentikou a pěkně seskupenými polodrahokamy. Vynikajícím předmětem výstavním jsou dvě stříbrné a pozlacené *menší konvičky* z augustiniánského kláštera ve *Starém Brně* s podnosem rovněž stříbrným a pozlaceným s pěknými perleťovými a emailovými vložkami. Z různých kaditelnic zmiňujeme se toliko o pozlacené *kaditelnici z Nového Bydžova,* jejíž držadlo, pěkně ciselované, tvoří dvě vkusné karyatydy, a jejíž spodní část i víko ozdobeny jsou bohatým prolamovaným ornamentem. Zajímavé jsou také i *rámce kovové* a *obrazy z kovu vytepané,* z nichž výslovně uvádíme: Renaissanční široký vypuklý *rámec* z mědi tepaný a velikými plochými achátý posázený s malou soškou P. Marie ze slonové kosti z r. 1604.; *rámec* zlacený, tepaný s poprsními karyatydami ženskými nahoře i po stranách ze XVII. stol.; stříbrný *rám* (na reliquie) ze *Staré Boleslavi* z předešlého století; dále malý *reliéfní obrázek* ve stříbře tepaný ve zlaceném, perlami a drahokamy ozdobeném rámečku, znázorňující *matku Zebedeovců,* kterak syny své Jakuba a Jana Kristu Pánu jako učenníky odevzdává; nad skupinou touto vznáší se v oblacích Bůh Otec s Duchem sv., a v pozadí obrázku spatřujeme Kutnou Horu, jak vypadala v XVII. stol.; [14]) reliéfní *obraz* z mědi tepaný, vypodobňující *Útěk do Egypta,* tepané obrázky *sv. Barbory* (z Vinoře) a *sv. Máří Magdalény* (z Kutné Hory), vše ze stol. XVII., a konečně *sošku sv. Jana* z měděného plechu tepanou s některými částěmi litými a ciselovanými z XVIII. stol.

Ukázky dovednosti lijecké v době renaissanční a barokové na výstavě naší vyložené jsou velice skrovné: jest tu několik *sošek, svícnů* bronzových i cínových, *mešních zvonků* a p. Z větších předmětů jsou tu toliko: *bronzová pamětní deska* oválová s erbem (věž s archandělem Michaelem, což nad helmicí se opakuje), kolem něhož nápis »Confidenter.[15]) G. B. Pont[s]. a *Braitenberg,* praep. Prag. 1609.«. a *tři cínové křtitelnice: z Nového Bydžova* ze XVII. stol. (při hořejším okraji spatřujeme vlys z geniů na různé nástroje hudoucích, ve knize čtoucích, na zeměkouli kružítkem vyměřujících a p., dole pak výtečně konci-

[14]) Obrázek tento jest miniaturní kopie znamenité řezby z druhé polovice XVII. stol. ve chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře se nalézající. Srovn. *J. Zach* a *J. Braniš,* Upomínka na Kutnou Horu, 1883., str. 7, *A. J. Zavadil* a *Gotth. J. Lašek,* Památky král. horn. města Hory Kutné 1894., str. 29 s vyobr. řečené řezby, *Zlatá Praha* 1892., str. 61 s vyobr.

[15]) »Confidenter« bylo heslo Pontánovo.

pované výjevy z podobenství o marnotratném synu v kostymech XVII. věku), z farního kostela sv. Rocha ve *Volšanech* (ozdobená medaillonky s poprsím císaře Maximiliána II. a manželky jeho, a několika reliéfy s výjevy Starozákonními), ulitá r. 1595. od Matouše Voříška, zvonaře Roudnického,[16]) a z kostela v *Dohaličkách* (nízká, jednoduchá) z r. 1632.

Dosti hojná sbírka *pluviálových spon* z kovu tepaných, jakož i filigránskou prací provedených, především však velké *roucho na sošku P. Marie* a jiné podobné menší na sošku P. Ježíše z *Ročova* (ze XVII. stol.), jež vlastně jsou mistrně ze stříbrného plechu kované mřížky, zeleným aksamitem podložené, uvádějí nás již k bohaté *exposici rouch bohoslužebných,* jež tvoří nejstkvělejší stránku výstavy katolického oddělení církevního.

Že umělé vyšívání rouch církevních v Čechách ode dávna zvláště v klášteřích ženských a v komnatách paní a dívek pilně a se zdarem bylo pěstováno, o tom podávají souvěké zprávy výmluvné svědectví. Dovídámeť se z nich, že biskup Daniel poslal bohoslužebná roucha od jeptišek kláštera Svatojirského vyšívaná samému papeži, jenž krásu jejich pochvalně uznal, dále, že týž výtečný biskup obmyslil vzácnou kasulí patriarchu Jerusalémského, a konečně že česká paní Seztibrana (»Seztibrana, quaedam mulier Slava ex Boëmia«) darovala klášteru Zvifaltskému ve Švábsku roucho ozdobené obrazy trůnícího Vykupitele a Karla Vel.[17]) O značné výši uměleckého vyšívání v Čechách za doby Karla IV. podává pochvalné svědectví mimo jiné také i tak zv. »parament Pernenský« v museu Drážďanském, Pražská práce z doby Karlovy.[18]) Ze starších těchto dob výstava naše bohužel nemá, vyjmeme-li ovšem *mitru sv. Vojtěcha,* o níž již učiněna byla svrchu zmínka,[19]) ničeho; za to století XV. vynikajícím způsobem jest zastoupeno, zejména krásnými vyšívanými *kasulemi* z děkanského chrámu v *Rokycanech,* pracemi to vesměs velice cennými, jež až dosud nikde nebyly vystaveny, a jež — až na nepatrnou zmínku v »Methodu« z r. 1889., širší veřejnosti ve známosť uvedeny nebyly. Zhotoveny jsou vesměs z krásně barveného sametu pokrytého vkusným vzorkem granátového jablka,[20]) jenž do jemně srstnaté látky tak jest vyhlouben, že objevuje se rovná základní její půda ve slabším tónu barevném. Zadní strana jejich pokryta jest uprostřed širokým pruhem v podobě kříže buď rovného nebo vidlicovitého, přední strana pak širokým pruhem rovným. Na těchto pruzích pak provedeny jsou jehlou půvabné a jemné figurální malby: spatřujeme tu Krista Pána na kříži,

---

[16]) Viz *Ekert,* Posv. místa II., 309.
[17]) *Braniš,* Dějiny umění středov. I., 54.
[18]) Srovn. *Louis de Farcy,* La broderie.
[19]) Mitra tato nepochází ovšem v *nynější* své podobě z doby sv. Vojtěcha (982—997.), nýbrž teprve ze XIII. nebo XIV. stol.; možno za to míti, že nynější mitra tvoří obal zbytků mitry původní. Dr. *Chytil* v *Publikaci o retrosp. výstavě 1891.,* kdež viz na tab. I. i světlotiskové vyobrazení této mitry.
[20]) *Granátové jablko* (hebr. *rimmón*), o němž zvláště v Písni písní často zmínka se činí, bylo symbolem Církve katolické, v níž různí národové v jediný celek se pojí, tak jako hojná zrna v tomto jablku. Často shledáváme na rouších gotický vzorek z granátových jablíček, nahoře malou korunkou ozdobených: toť symbol dobrých skutků a ctností, jež jedenkráte odměněny budou korunou nebeskou.

u jehož paty stojí P. Maria, sv. Jan a Marie Magdalská, Krista z hrobu vstavšího, Zvěstování P. Marie, P. Marii s Ježíškem, Cherubíny s pávími křídly, anděly nesoucí nástroje umučení, různé světce a světice, kardinála držícího blánku s nápisem již nečitelným a j. Výtečné jest zvláště vyšívání provedené krásným stehem anglickým v koncentrických liniích.

Družstvo Vlasť, jeho odbory a fondy a naše katolické poměry vůbec.

Píše *Tomáš Škrdle.*

(Dokončení.)

XI.

Naše situace.

Naši odpůrci (v Čechách ku př. mladočeši, realisti a pokrokáři) varují často a často čtenářstvo před klerikální invasí, před naší panovačností a jinými podobnými nectnostmi. Jejich rozsáhlý tisk rozčiluje tím všecky, kdož nejsou schopni, samostatně mysliti a souditi; náš tisk jest proti nim slabý, málo rozšířený, a proto není s to, aby tyto a jiné nespravedlivé útoky paralisoval a na pravou míru přiváděl. A jak se chovají tito nepřátelé sami? To, co nám vytýkají, na vlas sami provádějí, jen že s tím rozdílem, že to činí ve větších rozměrech a že jsou při tom odhodlanější a fanatičtější nežli my »klerikálové« a že nejednou užívají k dosažení cíle prostředků, jež my zavrhujeme.

Tak ku př. freimauři obsazují si nejvyšší místa hlavně ve Francii a Italii; židé obstarávají svými lidmi veřejný tisk, a socialní demokraté kde mohou naše spolky vytlačují a své upevňují. A naši mladočeši — ti o překot usilují získati pro sebe záložny, spořitelny, obce a spolky, zemské a říšské mandáty a dostati své stranníky do místních a okresních školních rad a vůbec vnikají všude, kde a kam jen vniknouti jim možno. Jisté obce kol Prahy obsadily ku př. učitelská místa nejvýtečnějšími a nejvěrnějšími svými stoupenci.

A po čem touží nejradikálnější frakce česká, pokrokáři, o tom nás s dostatek poučují zápasy o nadvládu v Severočeské jednotě.

Tím vším chci říci, že každá strana snaží se dosíci svých cílů a domoci se potřebné moci pro své účely; to jest věc přirozená, a proto jest to velice nejapné a směšné, vytýká-li liberál klerikálovi to, co sám úsilovně provádí.

U našich nepřátel pozoroval jsem ještě něco zvláštního: jdou za svým cílem houževnatě a nespustí se ho, byť i častokráte podlehli. Kolik porážek utrpěli ku př. mladočeši v zápase se staročechy! Rok co rok podléhali, ale vytrvalostí cíle svého přece dosáhli. Konstatuji to pouze proto, abych dokázal, kam vede houževnatá vytrvalosť. Podobně se chovejme i my. Je-li nadšení pro věci časné tak mocné, čím houževnatěji musíme pracovati my, kterým se jedná v prvé řadě o blaho věčné a teprve ve druhé řadě o blaho časné.

A konečně mějme na zřeteli, že liberální tisk dobře pozoruje, kdo je liberální akci nebezpečný a kdo nikoliv. Tyto osoby nechá na pokoji, ony však hanobí, tupí a špiní, aby je učinil neškodnými. Tento systém se provádí oproti kleru od s hora dolů a od s dola nahoru. I není to tedy nikterak znamením zvláštního taktu ve veřejném působení, těší-li se ten onen klidu a pokoji, nýbrž naopak je to známkou jeho neškodnosti oproti snahám liberálním.

Jistý biskupský vikář, jenž mne často navštěvuje, říkává: »Který kněz se v této pohnutlivé době s nepřátely církve nepotýká, nestojí za nic.« Kdo jsme tedy v boji, nedejme se zastrašiti tiskem protivné strany; první rána člověka zalekne, mnohdy i bolí, neb alespoň mrzí: účinek druhé už je mnohem slabší, dalších už člověk nedbá, a nemají účinku jiného, leč že po nich tím hbrlivěji pro svoji věc pracuje.

Jsouce často liberálním tiskem týráni, dodáváme tím odvahy jiným, kteří v šlepějích našich kráčejí, a na něž podobné rany čekají. To mi již ku př. mnoho kněží v Čechách a na Moravě řeklo, že si v soužení na mne vzpomínají a v této vzpomínce na mé přestálé utrpení že pro sebe útěchy nabývají.

Tak bych si tedy přál míti vyzbrojeny naše katolické harcovníky: 1. aby se nedali másti frazí o panovačnosti duchovenstva; 2. aby se nedali zastrašit tím oním nezdarem na roli katolické; a 3. konečně, aby se nekrčili a neschovávali, míří-li na ně nepřátelé své papírové rakety.

Mluvím o boji — aj, čeho chceme dobývati? Království Božího na zemi! Oč se při tom chceme opříti? O kříž Kristův! Kterými cestami chceme k cíli dospěti? Těmi, jež nám předpisuje naše sv. náboženství! Jsmeť Kristovi bojovníci!

Bojovník prohlíží nejprve terrain, na němž chce zápasiti, a pak svoji zbroj, kterou chce zápas vésti a konečně musí v úvahu vzíti svoji osobní statečnosť, vystačí-li s ní na nepřítele. Jaký jest terrain náš, jaká naše situace? Dost smutná, ale ne beznadějná. Naříkám-li někdy na naše poměry, nečiním tak nikdy v tom směru, jako bych měl všecko za ztraceno; naopak brzy ve mnohém a jednou na celé čáře vítězství očekávám. Jsmeť Kristovi bojovníci a — Christus vincit! Litovati jest, že strana katolická na politickém poli tak málo jest organisována, neboť: co jest to, pět katolicko-politických jednot pro celé Čechy? To na nynější poměry nikterak nestačí.

Při všem tom nedostatku máme aspoň něco potěšitelného, a to jest zorganisovaná armáda katolického dělnictva a částečně i řemeslnictva, z nichž přemnozí zasáhnou při volbách ve třetí sbor. Z této stránky je velice potřebno a nutno, aby ve větších městech zřízeny byly vedle jednot katolických tovaryšů samostatné spolky katolických mistrů a živnostníků; v Jednotách sv. Josefských a ve spolcích křesťansko-socialních, jen vládou stvrzených, jsou zastoupeni nejen dělníci, ale i řemeslníci a někde docela i rolníci. Tady není tedy žádného doplnění potřebí. Bojovníků na katolickém poli bylo by dosti, četná armáda v krátké době by se sestavila, ale chybí vůdce. Jeden čas se zdálo, že jím bude jistý vynikající český šlechtic, ten však později ustoupil do pozadí.

Přistupuji k jiné neutěšené otázce. Sleduji veškeré téměř české časopisy, abych měl v evidenci běžné události, literární novinky a znal literární proudy a zápasy. Prohlížívám si spoustu venkovského a pražského tisku — něco jest indifferentní, ostatní vše jest proti nám. Vidívám mezi touto spoustou tisku jediného našeho »Čecha« (pravidelně bývá v kavárnách jediný »Čech«, někde jest o jeden, dva nebo tři katolické listy více — na nádražích však katolického listu nevidíme vůbec) po některých jiných bylo by marno se ptáti — to jsou v katolické zemi věru neutěšené poměry!

Myslívám si: co jsme to učinili, že jsme tolik prospali, jak jsme si uškodili, krajinského tisku si nevšímajíce.

Za mých studií počal ku př. vycházeti v lindř. Hradci »Ohlas od Nežárky«: ten mohl býti zcela náš; podobně jsme mohli míti svůj krajinský list v Táboře a jinde v Čechách a především ve všech sídlech biskupských, jako tomu jest v Č. Budějovicích.

Tady jsme mnoho a mnoho promeškali; čím kdo starší a mohovitější, tím více bij se v prsa, nebo nostra culpa, nostra maxima culpa! Ale i tady za-

činá svítati, a to z Hradce Králové. Tamní politické družstvo sv. Jana Nep., v jehož výboru zasedají praktičtí mužové, má svůj list doma, má tiskárnu a bude vydávati knihy i brožury, vystaví si vlastní dům, i těším se, že tento krajinský ruch bude zdárně působiti také na jiné diecése. Nemohu sděliti všecko, co vím, a proto dávám své radosti průchod jenom těmito všeobecnými slovy.

Přistupuji k belletrii a k vědecké naší činnosti, a tu musím říci, že jsme sice proti našim nepřátelům slabi, ale už ne tou měrou, jako v oborech předešlých.

Oceňuji všecko, co jiní z naší strany vykonali, a co dosud působí, ale proti spravedlnosti se, myslím, neprohřeším, vyřknu-li, že na tomto poli práce přísluší čestné místo již i našemu družstvu. Vytýkejte si nám, co chcete a chyby, jaké chcete, jedno však si vytýkati nedáme, a to jest, že všecky tři naše listy: »Vlasť«, »Vychovatel«, a »Děl. Noviny« stojí jako žulové balvany při Církvi sv. a sv. našem náboženství. Církev hájíme, náboženství bráníme a pošlapaný kříž Kristův k slávě jemu příslušné pozvedáme a nepřátelům ustoupiti nikterak nehodláme. Toť jest v krátce program a cena našich listů, ba, celého družstva, nebo podobný směr pěstují také knihy a brožury, jež vydáváme.

Freimauři, židé a socialní demokraté snaží se povaliti Církev, my ji, pokud se jedná o zápas v Čechách, nedáme, a je-li třeba oběti, pro Církev se rádi obětujeme. Náš starosta to slavnostně vyřkl na sjezdu bohoslovců v Praze, a já to po něm rovněž slavnostně opakuji. Letos se zdálo, že jest tento směr, aspoň pokud se »Vlasti« týče, i ve vlastní straně ohrožen, ale stykem s různými duchovními z Čech a z Moravy při posledni mimořádné valné hromadě a stykem s mnohými alumny, kteří mne po sjezdu bohosloveckém v Praze navštívili, seznal jsem, že jest posice »Vlasti« v naší straně pevná jako dříve.

Pozorujme terrain dále. Různé a přerůzné stavy jsou ve víře zdecimovány. Denní tisk, belletrie, některé vědecké systémy vyrvaly jim ze srdce zbožnosť a lásku k církvi. A tento proud jest tak mocný, že i mnozí dobří a víře věrní bojí se namnoze vztýčiti z tohoto ovzduší hlavu a podívati se do tábora katolického. Často děje se to jen proto, že se bojí, aby nebyli terrorisováni, neb aby jim nebylo přímo škoděno od osob jim nadřízených, jež na ně mají vliv, a které jsou protivníky našich katolických směrů. V této věci nabyl jsem za 11 let smutných zkušeností, neboť jsem právě pilně mezi laiky hledal příznivce pro naše družstvo.

Po 11 let jsem toho svědkem, jak někteří mužové a ženy tiše a plaše k nám se blíží a kterak své práce nejprve pod pseudonymem uveřejňují a jak konečně po dlouhém zápase srdnatosti nabývají, pod prapor náš veřejně se postaviti. O těch, kteří již dříve a od mládí při Církvi stáli, nemluvím; píši jen o těch, s kterými jsem tento proces sám prodělával.

Pro tyto duše jest dobrou školou spolkový katolický život, časté veřejné přednášky, katolické sjezdy, naše noviny a náš osobní styk s nimi. Touto výchovou, spojenou s vytrvalostí — nebo právě tato poslední vlastnosť korunuje každé dílo — získali jsme v našem družstvu mnoho členů, abonentův a vůbec příznivců.

Je-li všude, o čemkoliv jsem mluvil, potřebí pracné námahy, máme, Bohu díky, jedno pole, jak jsem již pravil, dosti zpracované k nadějné žni pro Církev svatou. A to jest pole křesťansko-socialní. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku jest přes 160 spolků křesťansko-socialních, nové povstávají, staré se upevňují, všecky zkvétají. Tyto spolky vystoupily letos v společné exposici na Národopisné výstavě a vzbudily všeobecný obdiv. Sám nejdůstojnější primas kralovství Českého dělnickou výstavu velebil.

Tato sdružení konala letos v Č. Budějovicích diecésní sjezd, v Příbrami hornickou konferenci, v Náchodě manifestační schůzi domácí a okolních jednot a v Praze velkolepý sjezd.

Tiskem vyšel program sjezdu Litomyšelského, před tím jeho resoluce hornické konference v Příbrami; jejich odbyt jest čilý a zcela uspokojivý, odpovídající dobře ruchu tuto vyznačenému.

Nadšení mužové objíždějí Čechy a upevňují zásady křesťanského socialismu, nadšení mužové pracují o vnitřním zdokonalení spolků sobě podřízených, a celá tato práce jde za jedním cílem — pojistiti duševní i tělesné blaho dělnictvu a řemeslnictvu. Christus vincit — Kristus vítězí.

Prohlížel jsem terrain a probíral jsem naši situaci, nyní si prohlídneme zbraň a podíváme se trochu na sebe, jsme-li dobře k boji připraveni Odpovídám hned a pravím, že nám mnoho schází k patřičné válečné dokonalosti.

Dělníky a řemeslníky káráme a napomínáme, družíme a spojujeme, ale sebe zapomínáme. Dr. Rud. Horský. jenž hluboko vniká v záhady socialní, říká: málo svedeme, nepoznáme-li a nenapravíme-li sami svých chyb. On pracuje k tomu, aby se katolická šlechta, továrníci, duchovenstvo, rolníci a řemeslníci, vůbec všickni, kdož práci poskytují, sdružili a za cíl sdružení si vytkli: 1. nápravu vnitřní, 2. nápravu oproti těm, jimž poskytují práci. Duch katolický ať proniká všecko naše konání a duch katolický ať vládne všude na našem majetku.

Otázek k rozluštění je tu mnoho: jak světí ku př. šlechtické úřednictvo a dělnictvo dny nedělní a sváteční, jaké noviny se odebírají na panstvích šlechtických a duchovenských? Jaký tisk se prodává v krámech, a jaké noviny se vykládají v hostincích katolických velmožů a jiné a jiné věci, jež pomíjím, abych snad dlouhými a podrobnými výklady nikoho neurazil, což by čelilo proti úmyslům těchto řádků.

Sdružení prácedárců a hlavně jeho odborové sekce mělo by kus perné a těžké práce, nežli by všecko přivedlo k řádnému cíli.

Katolické sdružení by se musilo v druhé řadě postarati, aby časné blaho jeho dělnictva, jak to sv. Otec ve své Encyklice žádá, bylo opatřeno, a duše svěřeného lidu aby Bohu byla zachována.

Druhá bolesť, jež mé srdce hněte, jest chudá výzbroj naší armády. Všecko si naříká: listy politické, belletristické, spolky, družiny a tomu podobné, že ku svým účelům musí si vše v pravém smyslu teprve vyžebrávati. Tím nikomu ničeho nevytýkám, neboť jsem sám známým arcižebrákem v Čechách. Celé naše družstvo povstalo samou žebrotou. V drobné podpoře děje se u nás dost, v čemž hlavně kuratní klerus nejvíce vyniká, ale aby někdo dal nebo odkázal některému podniku, ku př. »Čechu«, 50.000 zl., 100.000 nebo 200.000, jak učinil Hlávka, Kozina, pí. Kusá a jiní — to nikomu věru nenapadne. Jak by se tím mnohý podnik vyšinul, zakotvil a činnosť svou rozšířil. Co by tu bylo radosti, kdyby se tak stalo letos jednomu, na přes rok druhému spolku nebo časopisu. Jak by tím katolický ruch oživl! Ale to jsou sny, pouhé sny, pouhá přání, pouhé naděje! — Končím. Situace naše není utěšená, ale také ne beznadějná.

Každý, aby bylo lépe, zasaď ruku k dílu a využitkuj svého vlivu nejširší měrou. Moci máme ještě dost a dost. Mnozí z nás získali různým dědictvím na sta údů; jiní rozšířili sta a tisíce exemplárů katolického tisku; jiní vykonali veliká díla křesťanského milosrdenství, a to buď sami nebo sdruženi s jinými ve spolcích sv. Vincence nebo jinde; jiní sdružili dělníky, řemeslníky ba i rolníky v utěšené spolky a vzrušili, jako ku př. na Náchodsku, pro křesťanské idee celý kraj; jiní získali hojně laiků pro naše účely v jiném směru. Kněz zasedá v místní, okresní a zemské školní radě, často v obecním zastupitelstvu, někdy i v záložnách a spořitelnách. Jaká to moc, kdyby jí všude i při vší spravedlnosti k jiným stranám pro katolické účely bylo využito!

Zastavme se u farní osady a mysleme si, že kaplan půjčuje z farní bibliotéky knihy, katecheta že řídí křesťansko-socialní spolek, farář že předsedá Cyrillské jednotě a družině sv. Vincence; všickni pak že půjčují své noviny a knihy katolickým spolkům a věrným chudším katolíkům a všickni že zájmy katolické co jen možno hmotně podporují a svoji osadu si zvelebují.

Tyto katolické spolky stávají se jim pomalu oasou v jejich osadě; zde může duchovenstvo vysloviti se o časových otázkách, zde může seznamovati sdružené katolíky s katolickým tiskem, zde je může vyzbrojiti pro časový zápas a pro vše, k čemu Církev své syny volá — na této oase může konečně duchovenstvo i okřáti, až je budou jiní tupiti a pronásledovati.

Z této oasy se pomalu rozlévá vláha po celé osadě, z ní vytékají praménky a spojují se s bystřinami z jiných podobných katolických osad: spojeny tvoří potok, z potoka povstane řeka, z řeky veletok, jenž promění vlasť naši v žirné pole Kristovo. Toť jest můj sen, můj ideál, toť má naděje — Christus vincit — toť má v naději posila.

Tomuto cíli zasvěcuji své slabé síly, pokud Bůh chce a jak dlouho Bůh chce — dle vůle Boží — fiat voluntas Tua.

A nyní něco pro domo sua. Ukončujeme 11. ročník »Vlasti« a 15. října vyjde 1. číslo roč. XII. Pro tento ročník přislíbili a částečně nám již odevzdali práce tito katoličtí spisovatelé: papežský prelát a probošt Dr. Ant. Lenz; papežský komoří Boh. Hakl; profesoři bohosloví: Dr. Fr. Kyzlink, Dr. Jar. Sedláček a Dr. Jos. Tumpach; quardian P. Aug. Kubeš; faráři: Boh. Brodský, Al. Dostál, Al. Hlavinka, Tom. Pícha, Fil. Šubrt a Fr. Vaněček; profesoři středních škol: Fr. Rypáček, Jan Třeštík a Jos. Vávra; dále Dr. Ant. Podlaha, Filip Jan Konečný, Fr. Žundálek, Fr. Dolejš, Vil. Sladomel, Fr. Žák, Fr. Štingl, Tom. Jiroušek, Ant. Bulant, Rev. Jan Vránek, Jan Pauly, Jos. Flekáček, Jos. Veselý, Jos. Vondrák, Jak. Růžek, Fr. Husar, pí. Vlasta Pittnerová a sl. J. Krunertova.

Směr »Vlasti« zůstane týž jako dosud. Každému, kdo se nešetrně dotkne naší svaté víry, opřeme se jako dosud, a útok jeho odrazíme; nepřátelům katolicismu ani za píď neustoupíme, ani za píď se neuhneme. My boj nezačínáme, my se pouze bráníme, a bráníme jediné víru, náboženství, Církev a naši katolickou stranu, osobní věci protivníkův stranou ponechávajíce.

Nepřátelé začínají podnikati útoky a dávají si při tom praedikát svobodomyslnosti — my stojíme v obraně, hájíce staré, osvědčené základy společnosti proti pomyslům novým nebo nepříliš starým a nijak neosvědčeným a jsme nazýváni fanatiky; praedikát bojovné »Vlasti« již je zobecnělý. Budiž! Úsudek nepřátel nemůže býti naším vodítkem a také nikdy nebude, v naší pak straně všickni širšího a hlubšího rozhledu vidí, že jest rázné obrany co nejvýše nutno, což dokazuje veliké číslo abonentů »Vlasti«. Buď je naším cílem Kristus, nebo nepřítel člověčenstva — prostřední cesty mezi nimi není, a kdo to myslí, bloudí.

Nemohu také zamlčeti radosť, že počet členstva dosáhl na konci tohoto správního roku čísla 2000 (po 50 zl.). Byla-li všeobecná radosť nad tím, že byla na výstavě milliontou chudá dívka, můžeme se i my radovati, že si vyvolil číslo 2000 chudý alumnus z Celovce, jmenem Antonín Kaplan. Přihlásil se za dvoutisícího již před půl rokem a od té doby čekal až na něho dojde řada.

Ještě tento rok na podzim vydáme dvě knihy: IV. sešit Historického Sborníku a vědeckou knihu od p. probošta Dra. Ant. Lenze. Tuto knihu budeme prodávati, členům ovšem levněji, Sborník však dostanou zakládající údové družstva zdarma. I dostane pak každý nový člen zdarma tyto knihy: 1. Jak píše prof. Dr. Masaryk o kat. vědě a víře (1 zl. 50 kr.); 2. Z duševního bojiště (60 kr.); 3. Z dějin nepatrné české vesnice díl I. a II. (1 zl.); 4. Historický

Sborník, díl I. a II. (1 zl. 50 kr.) a IV. (asi 90 kr.); 5. VI. roč. Vychovatele (2 zl.) Mimo to si může každý člen koupiti III. Sborník historický za 52 kr. místo za 70 kr. a Almanach za 1 zl. místo za 1 zl. 50 kr. a při nové knížce páně proboštově bude také sleva asi 50 kr. Dostane tedy každý zakládající člen zdarma knih za 7 zl. 50 kr., při ročníku »Vlasti« bude míti sleveno 1 zl. a při koupi ostatních našich knih může ušetřiti 1 zl. 18 kr., což činí celkem okolo 10 zl.

LITERATURA.

ČESKÁ.

Velebná Svátosť Oltářní v příkladech. 400 eucharistických příkladů. Pro kazatele a katechety upravil Leopold Kolísek, farář v Olší na Moravě. V Brně 1895. Tiskem moravské akciové knihtiskárny. Nákladem vlastním. 240 str. po zl. 1 20.

V německé knížce o křížové cestě, vydané v Praze v letech asi před padesátých, nalezl jsem po čtrnácti obyčejných ještě 15. zastavení před Velebnou Svátostí, a začíná veršem: Pochválena budiž Velebná Svátosť a neposkvrněné početí blahoslavené Panny Marie. Za příčinu toho sdružení mi napadlo, že církev sv. tehdy vřela touhou, aby blahoslavená Panna byla prohlášena za počatou bez poskvrny. Později mi ještě připadlo za důvod, že tajemství Velebné Svátosti a úcta ku blahosl. Panně, zvláště k jejímu neposkvrněnému početí jsou nejútlejší články naší sv. víry. Nevím sice, smí-li se správně po theologicku tak mluviti, ale přece si troufám to říci, protože i dokázati. Tajemství Velebné Svátosti a úctu k Matce Boží proto považuji za nejjemnější a tudíž i nejchoulostivější stránku katolického náboženství, poněvadž nepřátelé, nevěrci a jinověrci, právě na ně nejčastěji a nejprudčeji útočí. Proto také, myslím, Pán Bůh naši sv. víru právě po této stránce nejpatrněji chrání, jako by (po lidsku řečeno) uznával za povinnosť, když tyto články víry od své církve žádá, aby jí také pomáhal je bránit. Tak myslím nejlépe rozuměti tomu, že v Lurdech dějí se zázraky sice na přímluvu Panny bez poskvrny počaté, ale nejvíce se jich za našich dob děje právě, když se koná po chrámě průvod s Velebnou Svátostí.

Z počátku se dály zázraky v Lurdech u jeskyně — patrně na doklad pravdy o neposkvrněném početí. Později, když zbudován byl chrám, dála a děje se většina zázraků při zmíněném průvodě — patrně přibral Bůh v obor obrany také tajemství Velebné Svátosti. Před zázraky lurdskými hrdá věda již sklonila hlavu, ale proto ještě neustalo nepřátelství, a když už nikdo jiný, našel se k boji romancier nečistých úst — Zola.

Tajemství Velebné Svátosti od počátku bylo kamenem úrazu. Sotva že bylo slíbeno, už se Židé nad ním horšili, a od té doby nepřátelství a záští vždy více nebo méně propukalo. Všecky větší a známější sekty, až na pravoslavnou, zamítly mši sv. neb aspoň ji značně pozměnily; známé slovo »hokus pokus« myslím přece není nic jiného, než zbytek posměchu na nejdůležitější část mše svaté, a když naši vrstevníci spílají katolickým kněžím »kejklířů«, je tím v první řadě tupena Velebná Svátosť. Pražský »Čas« přinesl onehda zprávu až z Ameriky, že se tam otrávil kněz vínem při mši sv. — zajisté jen ku větší cti a chvále Velebné Svátosti.

Od nějaké doby však ještě jinakým způsobem proráží na povrch zuřivé záští a nepřátelství k Velebné Svátosti, o čemž nedávno pojednal J. K. Huysmans ve světovém »Figaru« pařížském — tudíž nepodjatě a vážně.

Počíná rozvahu podivným zjevem, že za novějších dob pořád více přibývá zpráv o krádežích svatých hostií. Třeba v Paříži nedávno klečela ve chrámě Notre-Dame stará ženština v kapli sv. Jiří, na oko zabrána v modlitbu. Již zbyla ve chrámě sama jediná, a kostelník, aby se jí dal domodliti, odešel do sakristie. Když po chvíli šel se po ní podívat, už tam nebyla. Druhého dne

teprve se zpozorovalo, že se ztratily dva kalichy s padesáti svatými hostiemi. Kalichy se nalezly opodál kostela, hostie byly uloupeny. Takových a podobných případů se děje poslední dobou hojně, zejména ve Francii, v Italii a v Jižní Americe. Třeba jen v diecési Orleanské bylo za minulý rok vypáčeno třináct svatostánků, a hostie uloupeny, a v diecési Lyonské poradil biskup farářům, aby opatřili svatostánky na způsob pancířových pokladen.

A divno, předivno, že nejvíce těch ďábelských zločinů se děje ve Francii právě v těch departementech, které se nejvíce vyznačují úctou ku blahoslavené Panně Marii. V Italii nejinak. Třeba tu jen připomněti zánovních svatokrádeží ve Varese, v Ligurii nebo v Římě u Sedmibolestné Matky Boží nebo v Salerně u Santa Maria della Grazia. Zjevno tu, jak peklo se snaží potírati kult marianský.

Zločinec posud nikdy ještě nebyl vypátrán. Či snad již kdo slyšel, že by svatokrádežný lupič byl polapen, k soudu postaven a potrestán? — — Zločin se spáchá, zločinec zmizí, úřady hledají a nenajdou, obyvatelstvo se zhrozí a po chvíli zase upokojí — a svatokrádežné řemeslo se provádí dále — klidně a bezpečně, dnes tu, zítra tam.

Dlouho se myslilo, že tyto svatokrádeže jsou namířeny na kostelní poklady a skvosty, ačkoli při bedlivější opatrnosti mohlo se nabyti úsudku správnějšího. Neboť kdyby v těchto případech byla ziskuchtivosť příčinou krádeže, nenacházely by se posvěcené nádoby někde blízce pohozené, a kdyby ziskuchtiví lupiči se byli někdy ošidili, že by třeba byli uloupili nádobí jen pozlacené místo zlatého a stříbrného, byli by je zahodili i s hostiemi. Ale tak, pohodí se nádobí i vzácné, a uloupí se sv. hostie — protože patrně tu nejde o zlato a stříbro, nýbrž o jeho svatý obsah. Těchto důsledků se však obecně nedošlo, přes to, že byly dosti na snadě, a to snad proto, že nikdo se nenadál, nač by kdo svaté hostie loupil.

Teprve od nějaké doby se nabylo v té věci více světla. Mužové jako De la Rive, Leon Taxil, Margiollo, Jules Bois, arcibiskup Meurin a jiný vynesli na jevo a dokumentárně dokázali, že jsou tajné démonistické sekty, které vzývají ďábla. Ostatně přívrženci těchto sekt, démonisté, vedouce spolu spor psaný i tištěný, sami o sobě vydávají svědectví. Ba, Diana Vaughanová, náčelnice francouzských démonistů, vydává revue pod názvem »Palladium.«

V démonismu je rozeznati dvojí hlavní směr: luciferianismus a satanismus.

Základem luciferianismu je vzývání ďábla, světlonoše. Ďábel, od Boha zavržený vůdce andělů, je vlastně dobrým bohem. Křesťanský Bůh je zlým bohem, jenž drží lidi v otroctví, tmě a zármutku; lucifer však je potlačeným bohem dobra, rozkoše, veselosti, požitku, radosti.

Horší ještě jsou sataniste. Vzývají ďábla, jakým a čím jest, původem zla, a slouží mu všelijakou prostopášností a neřestí.

Démonismus je náboženstvím svobodných zednářů. Svobodní zednáři jsou církev luciferova. Předním pěvcem jejich jest Carducci Mají svého papeže, kardinály a diecése. Zorganisoval je Albert Pike a byl prvním jejich papežem. Nástupcem jeho jest Adriano Lemni, který už má residenci v Římě, hned naproti Vatikánu!

Démonisté potřebují ku své »bohoslužbě« svatých hostií, samozřejmo, že jen k účelům svrchovaně rouhavým a ďábelsky bezbožným. Když nemají zvrhlého kněze, který by jim je konsekroval, vlamují se do kostelů a olupují svatostánky.

Všude boj tuhý mezi Adonajem a luciferem — a synové tohoto světa opatrnější jsou v pokolení svém nežli synové světla. — —

Dp. Leopold Kolísek ukázav před nedávnem, jak Bůh zázračně chrání úctu ku Panně Marii, nynějším spisem »Velebná Svátosť« provádí čtenáře dějinami i učením Církve a dokazuje, kterak Bůh po všecky časy chránil hluboké tajemství oltářní. Kniha je velmi průhledně a případně rozdělena, obsahu bohatého, sloh skoro venkoncem čistý a lahodný, úprava slušná cena mírná. Pisateli dobrořečíme a jeho knize přejeme mnoho čtenářů, zvláště takových, které jak omámené ryby nese proud života, aby se probrali k názorům křesťana důstojným. Alois Hlavinka.

Písně otroka od Svatopluka Čecha. Nakladatel Fr. Topič. (Dokončení). Jak jsme již v 10. čísle »Vlasti« pravili, obdrželi jsme o Písních otroka dva posudky. Starší posuzovatel vychází ze stanoviska, že každá literární práce má míti na sobě známku pravdy; probíraje však »Písně otroka«, hledíc k víře a k našemu stavu, této známky v nich nenalézá. Vůbec celá ta báseň jest známkou zachmuřelého ducha, líčíc něco, čeho ve skutečnosti není, aspoň ne v té míře, v té rozsáhlosti a v té hloubce, jak to básník popisuje; než, to necháme stranou

a zastavíme se, jak líčí básník víru a nás kněze. Víru a kněze líčí básník nanejvýše urážlivě, což nás naplnilo podivením, ať básník sám ve svých zapiscích ve »Květech« uveřejněných vyznává, že konal studie v ústavu od kněží založeném a řízeném. Tam přece sám na sobě poznal, že církev neslouží jen pánům, nýbrž i chudým, ceníc duše jejich stejnou měrou a pracujíc ve všem, co se věčného blaha týče, pro všecky stejně. Křest, svátosť pokání a oltářní a jiné udělují se stejně chudému jako bohatému od počátku církve až na naše časy.

Ale právě to básník zazlívá, pravě, že víra slibuje věčný ples, ale při tom že lid pode jho pána ujařmuje. Celá tato urážka jest popsána na str. 16. v odstavci VII. a zasluhuje širšího rozebrání. Básník praví:

Hle, jak pestří se tu pěkné,
v ladné uzly spleteny,
jako chumáč hadů lesklých
různobarvé řemeny.

Slyšte v libé harmonii
jak tu syčí každý had!
Hle, jak svijí se a kroutí
vašich plecí chtiv a zád!

Aby zub jich jedovatý
méně krutým zdál se vám,
každé z peřestých těch zmijí
blahozvučné jméno dám.

Hle! ten řemen sluje Vírou,
jež Vám káže; Zbožně nes
jho svých pánů, za trud žití
v ráji najdeš věčný ples atd.

Proti této kruté obžalobě naší víry hájí se naše víra sama. Ať si pan Svatopluk Čech otevře v Pražském katechismu str. 84. a tam se dočte:

I. Poddaní povinni jsou:

1. světskou vrchnosť ctíti a ji ve všem, co by proti Božím přikázáním nebylo, poslouchati;

2. za světskou vrchnosť, zvláště za zeměpána se modliti.

A na stránce 85. doví se:

II. Vrchnosti a představení jsou povinni s poddanými svými spravedlivě nakládati, jich před násilím a utlačováním chrániti, k jejich duchovnímu i tělesnému blahu slovem i skutkem napomáhati.

Pane Svatopluku Čechu, tak vypadá ten váš syčící had; ten není chtiv plecí a zád pracujícího lidu, a tomu jste nemusil dáti blahozvučné jméno, aby zub jeho jedovatý zdál se býti méně krutým, a ten jste nemusil vyfintit hrstkou z brusu nových cet. (str. 17.) Pane, tak, jak vy líčíte víru, to je snad víra ve vaší hlavě utvořená, ale naše víra to není. Proti vám mluví sám sv. Pavel, z něhož jsou tyto základní věty: o poměru poddaných k pánům a naopak vzaty. Pamatujte, poddaní jsou povinni duchovní vrchnosť poslouchati ve všem, co není proti přikázáním Božím, a to je veliké, významné slovo! Všecko, co Vy v básni své odsuzujete a pokud to spravedlivě odsuzujete, všecky útisky pánů oproti poddaným, všecky hříchy oproti nim spáchané jsou právě i v těchto slovech odsouzeny, a to krásněji a vznešeněji a mnohem dříve — již od času Krista Pána — nežli se ve Vaší hlavě zrodily.

Neděje-li se všude tak, jak víra poroučí, za to ona nemůže; a kdyby i kněz proti ní se prohřešil, na vznešenosti její nic neubude, poněvadž ona každého stejně odsuzuje, kdo se proti ní proviňuje, ba, kněze ještě přísněji než jiného, protože články víry lépe zná a přísnější život vésti jest povinen než jiní věřící křesťané.

Básník popisuje svobodu rába v krásném lese, kamž se ráb šťastnou náhodou dostal, a na str. 42. praví:

A přece vesmír v ruchu
svém oživeném, prostor, čas i věčno
jsou Čehós pouhý závoj hvězdotkaný,
co za tím bytím veškerým se kryje,
co nemá hmotné, duchové ni strany,
co jinak nežli chápem', jest a žije,
co nelze měřit žádnou ducha mírou
a zdaleka ni tušiť žádnou vírou,
co není hmotou ani hmoty duší,
ni duchem, který nad hmotou se chví,
ni prasilou, ni bohem — Čemu sluší
jen jedno jméno: Věčné tajemství.
Nic o něm nevíme, jen duše cítí,
ví určitě, že musí cosi býti,

za světem tím, v němž vládne prostor, čas,
a za říší, jež myslí, cítí v nás,
sic jinak celý vesmír neskonalý,
by hluchý byl a nebohý a malý!
Ač do mé duše tedy hvězdný týn
jen taje vrhal neproniklý stín,
ač povznášel mne výše nežli zář
v níž kněží otroků zde chlubně vijí
nám boha svého malou lidskou tvář,
i víru jařmem kladouce nám v šiji,
tu víru, upravenou pánu vhod,
by ve tmách sloužil mu náš zpupný rod.

Básník si utvořil novou víru, a tou je »Věčné tajemství«, a to ho povznáší víc nežli zář, v níž kněží otroků zde chlubně vijí nám boha svého malou lidskou tvář.

Tak! Svatopluka Čecha povznáší výše »Věčné tajemství«, než malá lidská tvář našeho Boha, Ježíše Krista!

— —

Ač do jeho duše hvězdný týn jen taje vrhá neproniklý stín — to je mu lepší a krásnější, než světlo světa, které již září na dvacáté století. Proti takovému duševnímu zmatku netřeba polemisovati. Pan farář Vaněček nám ve svých článcích »V cechu filosofů« podobné zjevy dobře popsal a poznačil. K nim čtenáře i básníka odkazujeme.

Na str. 62. Svat. Čech píše:

I boha našeho nám určil pán
a věřiti nám káže,
že bohem tím bič v ruce jeho dán . . .

Co se věřiti káže, neurčuje pán, nýbrž církev, a ta učí, že jest pánu od Boha dána do ruky spravedlnosť a nikoliv bič.

Na téže a 63. str. pokračuje a metá kněžstvu ve tvář tyto urážky:

Tak nejsvětější světa cit
je v službách otrokáře,
v líc samu božství věčného je vryt
rys jeho zpupné tváře,
a lichých kněží chorovod
se shrbenými zády
mu hymny pěje o závod
je sloupem jeho vlády,
na každou hlavu volá zmar,
jež volněji se vztýčí
a modlí se za jeho zdar
a žehná jeho biči.
Ret velebného kdysi proroka
všech lidí rovnost kázal
a rozrážeje řetěz otroka
vše lásky poutem vázal;
leč jeho žáků lstivý sbor
v rub jeho zákon zvrátil,
nám bídným chválí svatý vzor,
sám podíl moci schvátil,
ve stínu moci pánovy
se teší mrzkým plenem
a za to světí okovy
jak v posměch mistra jménem.

Těmito slohami překonal Svatopluk Cech všecky naše pomluvače! Mluví jako by neznal, kterak křesťanství povalilo po pádu říše Římské otroctví, píše, jako by neznal dějin křesťanské civilisace a jako by nic nevěděl o něžné a nepřetržité lásce církve Kristovy k chudým! Kde vyrostl Bosco, kde Cottolengo, kde abbé Rousel, kde Kolping, než na půdě církve katolické, ba, tito velikáni byli všickni přímo kněžími církve katolické! Co je tu lásky a skutků milosrdenství k chudým v životech Svatých a Světic Božích! I u nás děje se něco podobného.

Tak kardinál Schwarzenberg rozdal ohromné své jmění chudým, a co se děje zde v Praze na stromě církve pro lidstvo strádající, to obšírně popíšeme ve XII. roč. »Vlasti«.

»Kněžstvo světí okovy chudých jako v posměch mistra jménem!« Četl básník Encykliku sv. Otce Lva XIII? Četl v české literatuře socialní spisy Rud. Vrby, slyšel něco o přednáškách starosty našeho, Dr. Rud. Horského? To všecko vyvrací urážky Čechovy! Dne 13. srpna k. př. mluvil p. Dr. R. Horský v mimořádné valné hromadě družstva Vlasť před četným shromážděním o socialní otázce, a celá přednáška jeho byla protestem proti těmto slovům. A to se nestalo pro Sv. Čecha nebo proti Sv. Čechovi — nebo o něm se Dr. Rud. Horský ani nezmínil, nýbrž řeč jeho vyplynula z vnitřního přesvědčení a z lásky k lidu, jejž chce tento genialní řečník právě jménem církve a dle učení církve vytrhnouti z otroctví moderního kapitalismu, který právě na těch svobodomyslných zásadách vyrostl, kterým holduje náš básník.

Tyto dny vyšel protokol sjezdu Litomyšlského, ať si jej básník přečte a ať prostuduje resoluce, jež sdělali kněz a laik na základě náuk církve pro blaho pracujícího lidu.

Ale k čemu těch řečí! U všech našich liberálních spisovatelů se objevuje ignorantia crassa, kdykoli začnou mluviti o věcech katolických.

Mladší referent, jenž nám zaslal posudek o »Písních otroka«, vyslovuje se o Čechových urážkách takto: »Kdyby Čech znal život převážné většiny nás kněží, kdyby znal jejich duševní boje, sebezapírání, kolikráte železnou nutností diktované, kdyby informován byl o ďábelských pomluvách, smýkání, tyranii a infernalním záští na kněze namířených, kdyby žil několik roků v ponižujícím postavení kaplana, jenž ten groš na šat a knihu se studem ve tváři musí si vyžebrávat, pak by nebyl nikdy nám na hlavu hodil ten svůj mrzký plen. Ujišťujeme básníka, že ta jím vyčítaná skýva chleba příliš hořce chutná.

V místě svrchu citovaném dává básník kněžím roli těch největších padouchů. Ale dovolujeme si otázku, kde který kněz ve stínu přízně pánovy béře tučné dividendy akciového podniku, kde který kněz uživ elastických paragrafů liberálních zákonů vyhnal českého sedláka ze statku, kde který kněz jest dvojnásobným a trojnásobným poslancem pro blaho svých kapes, který z nás je lichvářem, který z veřejné hodnosti hojí své rány tučnými dietami, mozoly poplatníků placenými, který hoví si v měkkém polštáři příjemných synekur?

Tážeme se dále, mluvíce ústy »Varova«, kde který kněz jest mravním otrokem, jenž by oblékal na sebe roucho nějakého národního ideálu, jenž by směle a drze dral se v popředí, bez ostychu vyšinul se na cizí plece, šplhal ustavičně výš a výše, až by se dostal na nejvyšší stupeň společenského žebříku? Hle, jaké tu mohlo býti čisté auto da fé!

Který kněz ve smyslu těchto předchozích otázek jedná nebo básníkovým »mrzkým plenem« vinen jest, toho neomýváme. Jestliže určití nebo jednotliví kněží tak žijí a jednají, buďtež ti pranýřováni, ale nikoliv celý stav, což tušíme jest požadavkem spravedlnosti již přirozené.

Ostatně kněží mají vůbec tu privilej, že každý, byť tu a onde opatrně mlčel, proti nám vezdy nejudatnějším jest hrdinou.«

»Písně otroka« způsobily ohromný poplach. Básník byl s četných stran oslavován, ano, byl za ně zvolen i za říšského poslance, což zamítl. Poněvadž obsah písní sám, jenž se nekryje se skutečností, nemohl míti moci k tak velikému zevnímu úspěchu, máme za to, že k tomu valnou měrou přispěly útoky básníkovy na víru a na kněžstvo. A to je novým poučením, abychom nespoléhali na nikoho a šli všude a ve všem vlastní cestou. Zklamal nás Čech a zklamou nás jiní, a proto budujme svou stranu bez nich a bude-li třeba, i proti nim, stane-li se modou, vydávati nové »Písně otroka«. Tomáš Škrdle.

Deset let „Vlasti“.

Ukazatel obsahu

desíti ročníků „Vlasti“

1884—1894.

V upomínku desítiletého trvání časopisu »Vlasti«

sestavil

Josef Flekáček.

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba. — Nákladem družstva Vlasť.

1895.

A. Životopisy.

Anonymus: Návštěva u Jana Boska v Turině, II. 104.
Blokša J.: Leonardo da Vinci, VII. 31, 139, 195.
Flekáček Josef: Kněz Jan Bosco a řád Salesiánů, V. 1, 83, 161, 296, 376, 446, 532, 615, 698, 721, 801, 897.
Hakl Boh.: Z posledních dob † Petra Maixnera, I. 693.
— Ještě jedna upomínka na † Ant. Marka, III. 695.
Hálek Vl.: Hrabě Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, VIII. 710, 789.
Halouzka Jan: Autobiografie † Dra. Jana Ev. Bílého, IV. 665, 745, 825.
— Jan Nep. Soukop, X. 378, 473, 569, 665.
Horáček Fr.: Arnošt Renan, IX. 215.
Hornek Alfons: František Poimon, IX. 881.
Horský Rud. Dr.: Dr. Jan Josef Ignác v. Döllinger, VI. 452.
Houška Tom.: Druhotiny Františka Pravdy, VIII. 882.
Hummel Raymund: Z pobytu Tadeáše Kościusky ve Švýcařích, III. 20.
Chmelnenský K.: Václ. Beneš Třebízský, I. 1, 101, 170, 228, 274.
Kačer J. Zl.: Upomínka na dvacetipětileté působení kněze Josefa Hessouna, VII. 227.
Kouble J.: Autobiografie † Dra. Jana Ev. Bílého, IV. 665, 745, 825.
Kryštůfek Fr. X. Dr., rektor české university, X. 1.
Kuffnerová Joh.: Abbé Roussel a jeho ústavy, X. 122, 216, 301.
Lašek G. J.: Alojs Potčhník, farář Castolovický, IX. 849.
Mattuška Alojs: Život Boleslava Jablonského, I. 361, 420, 481, 552, 608, 666. II. 15, 79, 148, 202, 262, 331, 405, 457, 521, 584.
— Jan Valerián Jirsík, IX. 368, 425, 521, 609, 697.
Menčík Ferd.: P. Martin Stredonius, V. 335.
Pravda Fr.: Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojt. Hlinky) na studie filosof. a první léta kněžství, VII. 1, 81, 169, 257, 337, 417, 497, 577, 657, 737, 820, 913.
— Vzpomínky ze života v Hrádku od 1847—91, VIII. 9, 81, 161.
Rozsečský Nep.. Životopisný nástin Bedřicha Kamarýta, II. 641, 705.
Rypáček Fr. Jar.: Biskup Freppel, VIII. 46, 105.
— Stoleté narozeniny Jos. Chmely, IX. 411.
Senz Aug.: Johanna d'Arc, Panna Orleánská, VIII. 546, 636, 694, 781, 859.
Škrdle Tomáš: Pakosta Vojtěch, VIII. 866.
Šmýd Tóma: Biskup Moyses, otec národa slovenského a Matice slovenská, VI. 103, 172, 259, 357, 430, 502, 577, 671.
— Dr. Andrej Radlinský a jeho vrstevníci, X. 761, 857, 953.

*

Špaček Václ.: Hakl Bohumil Fr., VIII. 1.
Štingl Fr.: K odhalení pomníku Valentina Vodnika v Lublani, VI. 54.
Ulrich Karel: Kardinal M. Rampolla, VII. 817.
Vaněček Fr.: Apoštol positivismu, IX. 997.
Vodička Štěpán K.: František Doucha, jeho život a působení, III. 7, 78, 156, 238, 300, 377.
Wildmann Fr.: Kajetán X. Růžička, farář Sudoměřický, III. 591.
— Farář Kneipp, VIII. 619, 689, 778.
Žák A.: Gelasius Dobner, otec českého dějezpytu, VIII. 27, 141, 191, 244, 354.

B. Články poučné a vědecké.

Adamec A.: Křesťanstvím zachován jest národ náš, I. 628, 682, 724.
Avesne E.: Francie křesťanská a antiklerikalní za doby francouzsko-pruské války r. 1870, VIII. 33, 116, 276, 379, 439, 535, 599, 705, 763, 847. IX. 22, 116, 196.
Baar J. Š.: Historie české seminářské knihovny, IX. 839, 888.
Bačkovský Dr. Fr.: Ke sporu o rukopisy, II. 552, 619, 670.
— O zásluhách Slovákův o písemnictví české, III. 1, 73, 145.
— K dějinám stolice jazyka českého při pražské universitě, III. 748, 815.
— O dramatické činnosti Václ. Kl. Klicpery, IV. 20, 113, 175, 269.
— O některých klamech spisovatelů českých, IV. 556, 638.
— K dějinám českých almanachů, V. 29, 120, 197, 241, 321, 402, 481, 561, 641.
Blokša Jan: Jan Kollár a Dante Alighieri, IX., 563, 647.
Červinka V.: Socialní studie o výchově učňů na školách pokračovacích, V. 967.
Dlouhý Fr.: Zaspané starosti, obrázek z přírody, VII. 27, 144.
Dostál Alojs: Ukázky z literár. života v seminářích českomoravských, III. 27, 121, 174, 250, 318.
Drbohlav Vincenc: Církev a vzdělanosť ve středověku, IV. 488, 560, 614, 689.
— O stáří lidském, VI. 462, 540, 607, 694, 759.
— Něco z anthropologie, IX. 466, 542, 658, 746.
— Člověk v předsíni dějin, X. 879, 978, 1079.
Flekáček Jos.: O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku, IV. 54, 124, 200, 286, 348, 478.
— Duchovenstvo katolické v literatuře a vědě, IX. 288, 333, 454, 554, 617. X. 1006, 1075.
Franz Vojtěch: O nutnosti ústavů pro nalezence, II. 55.
Frühbauer Václav: V říši bílého medvěda, VIII. 52, 146, 213, 293, 390, 527, 631, 753.
Hakl Boh.: Národní Vávra, III. 756.
— Myšlénka a tvar, VI. 782.
— Výlet do Berlína a do Drážďan, VIII. 553, 612, 680, 771, 872.
— Výlet do Bavor, Tyrol, k moři Quarnerskému, IX. 812, 917, 1008. X. 27, 148.

Hakl Boh.: Odborná sochařsko-kamenická škola v Hořicích, IX, 942.
Halouzka Jan: Z let probuzení moravského, IV. 15, 100, 192, 251.
Hamršmíd J.: O archivě vatikánském, II. 496, 535.
Hanuš Jar.: O úpadku českého zpěvu, II. 430.
Hlavinka Al.. Trachiňanky Sofokleovy, I. 488, 557, 614, 650.
— Hippias dialog Platonův, II. 193, 291, 353.
— Galileo-Galilei ve světle pravdy, III. 217, 289, 361, 433, 505.
— Kláštery a význam jich v dějinách, III. 577.
— Světová slavnosť ke druhotinám papeže Lva XIII., IV. 151, 225, 297.
— Vlašská legenda o sv. Cyrillu a Methodu, VI. 24, 114, 219, 269, 348.
— Česká universita na Moravě, VII. 950.
Horáček Fr. prof.: Humanismus a realismus, VIII. 817, 913, 957.
— O spalování lidských těl, IX. 751, 820, 893, 989.
— Suggesce a hypnotism ve světle vědy a víry, X. 144, 223, 282, 396, 501, 588, 689, 915, 996, 1098.
Horenský Fr.: Za slováckým stolem, V. 578.
— Neděle na Slovácku, VI. 59, 146, 201, 284, 384, 435.
— Galán, VI. 708, 774.
— Telegraf a železnice, VIII. 957.
Horský Rud. Dr.: Syllabus Jeho Sv. Pia IX., VII. 892.
Chateaubriand: Bible a Homér (Aug. Tvrzský), X. 683, 800.
Jiroušek Tomáš: Socialismus, VI. 508, 595, 659, 746, 816, 898.
— Dělnický socialní tisk v Rakousku, VII. 36, 124, 191, 300, 380, 476, 550.
— Socialní létací tisk ve střední Evropě, VII. 722, 785, 865, 974.
Kadeřávek Eug. Dr.: Co jest krásno? IX. 457, 536.
— Je-li zpráva Mojžíšova o původu světa pravdiva? IX. 910, 969.
— Zda pochází veškeré pokolení lidské z jedněch prarodičů? X. 416, 510, 593.
Kameš Vojtěch: Hrabě de Mun o otázce dělnické, II. 240.
Katzer V.: Náčrt geologického vývoje Čech, II. 493, 540, 607, 691, 750.
— O tvaru hor, VI. 63, 124, 206, 942.
Kočí Fr.: Podrobný výpočet rozměrů archy Noemovy se stránky geometrické a mechanické, VIII. 577, 657, 737.
Kodýtek Ant.: O významu příští výstavy národopisné, VIII. 951.
Kolísek Leop.: Chorál a reforma hudby chrámové, III. 49.
— Poesie a naše poutní píseň, IV. 570, 629.
Konečný Fil. Jan: Jak píše B. V. Košut, evang. pastor, o M. Janu Husovi, VII. 322.
— Husův spis »Dcerka« a kat. víra, VII. 790.
— Optimismus, VII. 885.
— Kterak zacházeli se slavným Keplerem protestanté a kterak katolíci, VIII. 304, 321, 417.
— O slavjanofilství Kirějevského a Dra. Masaryka, IX. 32, 132, 210, 294.
— Co odpověděl pan Dr. Masaryk na mou polemiku? IX. 853, 929.
— Co jest pravda? IX. 1022.
— Charakteristika Husových listů, X. 58, 153, 242, 345, 420, 543, 618, 726, 819, 908, 1010.

Konrád K.: Krakov, I. 65, 129, 195.
— Národní zvyky a obyčeje Krakovanů, II. 38, 98, 173, 223, 271.
— Husitismus v Polsce, III. 479, 526.
— Quarnero. Několik obrázků z jeho přímoří, VI. 602, 846.
— Čeští bratří v zrcadle svých kancionálů, VII. 305.
— Čeští humanisté XV. a XVI. věku, IX. 274.
— Telčský kancionál, IX. 720, 793.
Kopal Petr: O socialismu, IV. 412, 465.
Košák Fr.: K dějinám české seminářské knihovny v Praze, X. 625.
Kouble Jos.: Charvati ve třicítileté válce, VI. 676.
Kousal Jos.: Drahou kralevice Rudolfa, IV. 728, 807, 855.
— Dra. Cesare Lombroso jako kriminalista, V. 867.
— O trestnictví, V. 935.
Krecar Ant. Dr.: Hypothesa, III. 135, 176, 233.
Kyzlink Fr.: Assyriologie, VI. 625.
— Zkazky a pověsti biblické s excursem o Hyksech, VII. 375.
Lenz Dr. Ant.: Učení katolické a učení Petra Chelčického o societě občanské, X. 4, 98, 193, 143, 301.
Libor Fr.; Hlasy českých časopisů učitelských o náboženské škole, V. 272, 361, 454, 507, 572.
Libický J.: O vyzdvihování a padání povrchu zemského, I. 413.
— Črty z minulosti a budoucnosti těles nebeských, II. 296.
Maleček Fr. Dr.: Z cesty po Korsice, X. 431, 537, 599, 716.
Marek M.: Uhrovitost a tasemnice, II. 420.
— Obyvatelé a návštěvníci těla lidského, II. 570, 630, 653, 715.
Matějiček Gabriel P.: Obrázky japanské, VI. 150, 213, 292, 379, 443, 544, 619.
Mattuška Al.: Gymnasium Jesuitů v Jindř. Hradci, III. 517, 629, 649, 721, 793.
Mergl Jos.: Otázky a obrazy ze života sociálního, III. 343.
Michal J.: Francouzové na Moravě od r. 1805 a počátkem 1806, VIII. 65, 137, 185.
Mimra Frant.: Ze zápisek neznámého, II. 648, 710.
Novák Jos. Dr. Večeře Páně od Leonarda da Vinci, IV. 882.
— Báje zvířecí v písních národních, III. 339, 416, 473, 543, 594.
Ochotný Vendelín: O nose, III. 770.
Pakosta V.: Na březích Baltu, VII. 22, 102.
Pauly Jan: Jak zachoval se Darwin a jeho stoupenci k náboženství? IX. 57.
— Pravda a Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou, X. 737, 827, 927, 1019.
Pecha V.: O granátu, II. 368.
— Jantar, drahokam středověku, IV. 768.
Petrů V.: Obrázky z novořecké vísky, V. 93, 225, 261, 370, 434, 493.
— Luiz Camoes a jeho Lusitané, VI. 37, 97, 176, 252, 335, 415.
— Torquato Tasso, VI. 560, 641, 726, 801, 881.
— Mohamed a jeho učení, VII. 269, 348, 428, 511, 591, 681.
Podlaha Ant.: Kolik a jakých knih bylo v Čechách ničeno a zapovídáno, VI. 481.
Pohunek Fr.: Různé bejlí z českého Parnasu, I. 22, 89, 164, 210, 257, 321, 387, 449, 513, 577, 643, 705. II. 1, 65, 129.

Pohunek Fr.: Volné listy, II. 340, 394, 470, 518, 592, 682, 731. III. 15, 86, 163, 254, 393, 467, 531, 602, 686, 733, 821. IV. 1, 73, 157, 240, 322, 391, 441, 565, 620, 719, 800, 862. V. 14, 128, 213, 279, 441, 527, 692. VI. 47, 135, 194, 274, 370, 517, 581, 700, 764, 834, 931.
— Svoboda a nevázanosť, VII. 39, 131, 216, 640, 699, 781, 850, 939.
— Upřímné slovo o lásce k vlasti, X. 37, 126, 334, 611, 813, 894, 1089.
Prášek Dr. J. V.: Nově objevený spis o státě athénském a jeho význam pro dějiny starověké, IX. 48, 139, 200, 269.
Pravda Fr.: Vzpomínky Vojtěcha Hlinky na druhotiny kněžské, IX. 707, 832.
Rypáček Fr.: K jubileu Kolumbovu, IX. 1, 89.
— Stoleté památce Řehoře Volného, X. 332.
— Odsouzení a smrť krále Ludvíka XVI., IX. 281.
Řezníček Václ.: Bratrstvo podruhů v Kolíně r. 1753, III. 843.
— Prusové první léta v Kladsku, IV. 282, 353, 369.
Saiver V.: Zlatá třínožka, III. 759.
Sasinek Fr.: K pramenům dějin slovanských, O pannonské legendě sv. Methoda, I. 26, 111.
— Zásluhy sv. Methoda o vzdělanosť Slovanů, I. 355.
— Legenda Křišťanova o sv. Ludmile a sv. Václavu, II. 114.
Sedláček Jar. Dr.: Z cesty Kavkazem, VIII. 268, 371, 447, 701, 888.
— Z krajů Kavkazských, IX. 349, 441, 559, 642.
Skalák Miroslav: Ze skalných archivů, III. 114, 195, 264, 332, 410, 487, 548, 618.
Skalík Fr: Patmos, lístek jubilejní, X. 708.
Smola Jos.: O pověrách, I. 750.
Starý Frýda: Moderní koželužství, III. 46.
Svoboda Jos. P. S. J.: Studium našeho dějepisu, VI. 1, 81, 161, 241, 321, 401.
— Historický kroužek ve družstvu »Vlasť«, VI. 947.
— Cizina a vlasť, VII. 44, 119, 209, 294, 359.
— Z prácheňského kraje, VII. 447, 557, 609.
— Z kraje hradeckého, VIII. 497.
Šitler Ed.: Kdo první objevil Ameriku? III. 665.
Škrdle Tomáš: Poměr Václava Beneše Třebízského k tomuto listu, I. 7.
— Údolí aberseejské a išelské v Alpách a jeho lid, I. 42, 234, 304, 366, 437, 467, 536, 591.
— Dům nezhojitelných v Linci, II. 53.
— Knihovny pro chudinu, II. 371, 433.
— Otázky a obrázky ze života socialního: Spolek sv. Vincence z Pauly, III. 57, 130, 203. Vincentinum, III. 273. Kuchyně obecné a chudinské, III. 407, 455, 539, 683. V. 221.
— Návštěva u faráře Michala Hórníka, IV. 97.
— Ochranov v Sasku, IV. 166.
— Světová slavnosť, IV. 650, 708, 773, 876.
— Činnosť spolku sv. Vincence z Paula r. 1887, V. 56.
— Vyznání Leona Taxila, V. 429, 541.
— Fond pro katolické spisovatele, V. 678.
Šmýd Tóma: Čemu prospějeme sbírajíce z lidu zbytky národní poesie, I. 29, 107, 153.

Šmýd Tóma: Jan Hollý a slovenčina, I. 332, 407, 460, 527.
— Spisba slovenská, II. 257, 321, 385, 449, 513, 577.
— Slovanům v čem spisovné ruštiny následovati nelze, III. 11, 95, 151.
— Generálmajor Michal Ivanovič Dragomirov, V. 877.
— Matice slovenská po smrti slavného biskupa Moysese, VII. 466, 537, 628.
— Zaniklá gymnasia slovenská, IX. 26, 109, 169, 249.
— Pamiatka literárnej činnosti Fr. V. Sasinka, IX. 45.
— Slovenské spevy, IX. 549, 635.
Špaček V.: O počátcích a vývoji umění knihtiskařského, VI. 854, 911.
Špička Petr: Komenský, Poniatovská a jejich vliv na emigraci českou, VIII. 60, 110.
— Proroctví Kotterova, VIII. 385, 454.
Šrůtek Jos. A.: Kralohradecký nebo Královéhradecký, V. 269.
Štábl Fr.: K dějinám vysokých škol na Moravě, IV. 483, 543.
— O vývoji a rozvoji národních škol v zemích českých, V. 513, 593.
Štingl Fr.: Listy ze slovinských vlastí, VII. 694, 762, 873. VIII. 23, 222, 274, 379, 477.
— Několik slov o jihoslovanských poměrech, IX. 128.
— Quodlibet z jihoslovanských časopisů, IX. 914, 1000.
Šulista Jan: V pánvi hnědouhelné, III. 557, 625.
Tichý B. K.: Z lehkého světa, IV. 33, 128, 197.
Třeštík Jos.: Na slovanském jihu, VII. 317, 395, 459, 543, 636, 710, 770, 859.
Tumpach Jos.: Zvěsti z krajů bratrských, III. 274, 307, 389, 484.
— Ze slovinských vlastí, IV. 469, 513, 593.
Uhlíř Josef: Kardinal Lavigerie a otroctví africké, V. 141, 229, 288.
Ulrich Karel: Tichá oslava † děkana bechyňského Fr. Jos. Slámy, V. 875.
Vávra J.: Pěstujme historické místopisectví, VI. 850.
— O Němcích v Berouně do r. 1615, VI. 949.
— Z pozdních dob katolické reformace v Čechách, VIII. 892, 944.
Vaněček Fr.: Tisková propaganda, VII. 564, 602.
— V paláci králů bolesti, IX. 663, 702.
— Papouškové psaví a draví, X. 711, 791, 884.
Vrba Rudolf Th. C.: Mzda a stávky, IX. 741, 848, 937.
— Rakouská riviera, X. 1086.
Vyšehradský Josef J.: Něco z pražského života, III. 127.
Wachek Miloš: Carmen Sylva, V. 52.
— Papež Lev XIII. jakožto básník, V. 599.
— Za víru a volnosť, V. 666, 750, 838.
— O poměru římských papežů k pytvání mrtvol, VII. 52.
Wildmann Fr.: Dějep. památky a pověsti v záp. Čechách o cestě sv. Vojtěcha z Říma do Čech, I. 175.
— O cestě sv. Volfganga do Čech, I. 754.
— Památné a lidu posvátné hory v Šumavě, I. 290.
— Chodové domažličtí, IV. 50, 91, 207, 265, 329, 416, 496, 525.
— O probuzení národním v jihovýchodních Čechách, V. 708, 771, 856.
— Z mých cest po Moravě, VI. 211, 279, 377, 418, 528, 611.
Winter Z. Dr.: Z kněžských kšaftů starodávných, IV. 27.
— O staročeském špitále, VII. 113.

Zíbrt C.: Na panském dvoře, III. 697, 744.
— České vánoce za dávných časů, IV. 170, 278.
Zlichovský T. J.: O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě, V. 37.
Žák Fr.: Slovanské studie, X. 255, 325, 403, 902, 985.
—x.: Listy z Asie, X. 68, 160, 259, 356, 433, 732, 1022.

C. Čtení zábavné.

Albínský Vilém: Vidění, VII. 471.
Asensi J.: Krátké novely (přel. Fr. Dolejš), IX. 802, 902.
Benýšek Lad.: Ve službách královských, VI. 686, 752, 824, 903.
Brodský B.: Staří přátelé, V. 43, 135, 208.
— Na přední stráži, VI. 15.
— Ve čtrnáctém praporu, VI. 364, 448, 534.
— Poručík Hrdina, VII. 12, 91, 179, 284, 366.
— Výstřel, IX. 625.
— Sběh, IX. 976.
Černý V. A.: Lelia (z L. Ritchie), VII. 386.
Dostál Alojs: Lehká země, I. 32, 79, 137.
— Mrzákovo dílo, II. 25, 88, 180, 228, 278, 346.
— Asyl, IV. 40, 106, 180, 254, 304, 402, 456.
— Synův odkaz, V. 503, 583, 686, 757, 818, 906.
— Poslední oběť na Velíze, X. 17, 108, 206, 314, 407, 522.
Dubec A. J.: Zavedený, I. 294.
— Pro víru a vlasť, II. 425, 486, 529, 602.
— V červáncích probuzení, III. 35, 100, 180, 245, 324, 396.
Feuillet Octav: Mrtvá (přel. C. Vežecký), IV. 273, 335, 383, 574, 644, 702, 785, 839.
Finberk Václ. šl.: U pranýře, IX. 730.
Fleká̌ček Josef: Zapomenutý, II. 45, 106, 161.
— Alchymista (z Jana Franceschiniho), VI. 938.
Frontaura Karel: Zeť doně Barbory (Fr. Dolejš), X. 990.
Hes V.: Jednoruký Amor (dle A. Besanceneta), III. 384, 460.
Horenský Frant.: Z nocí zářijových, III. 313, 448.
— Čevelův Kosírek, III. 835.
— Slovácké loučení, V. 672, 776, 861.
— Slováčtí sportsmani, VII. 482.
— Mladé slovácké ženy, IX. 361, 445.
Hrdina J. L.: Nesem' vám noviny, II. 216.
Janeček Jar.: Ambrož, román o dvou dílech, VIII. 38, 121, 198, 254, 338, 467, 541, 626, 670, 744, 826, 923. IX. 11, 101, 180, 258, 340, 431, 526.
Jeřábek Jan: Paměti starého domu (z Aug. Šenoy), VI. 129, 182, 263, 334, 424, 496.
Kajetán Josef: Pro Boha a pravdu, V. 21, 105, 179, 251, 344, 416, 518, 605, 653, 736, 842, 950.
Kamaryt B.: Positivista, VII. 436, 524, 621, 668, 754, 833, 926.
— Památný kříž v Červ. Lhotě, VIII. 16, 94, 174, 285, 363, 432, 517, 591.

Kopal Petr: Národní Tartyf, I. 11, 115, 178, 238, 286.
Košťál Fr. Jiří: Za povoláním, II. 302, 361, 415.
— Dědeček a babička, IV. 550.
Koudelka A.: Petr Martin, VI. 858.
Kuffnerová Joh.: Na březích Oharky, II. 499, 545, 614, 659, 721.
Kuchlovský Ad.: Zklamané sny, I. 343.
Lada Jan: Poslední mše (V. T. Kamejský), X. 701, 805.
Pakosta Vojtěch: Středa, V. 871.
Pitra Otto: Kmotr Kohout, I. 370, 430, 497, 563, 620, 658, 715.
Pravda Fr.: Bílé a černé, velké a malé dušičky, VI. 44.
Skřivan Pavel: Feuilleton, V. 66.
Stejskal Karel: Šalomoun, VI. 32.
— O štědrém dni, VII. 199.
Svoboda Jan: Různé povahy, X. 775, 867, 963, 1057.
Šlehal Jan: Pan předseda, V. 300.
Špaček V.: Vyhráno, I. 474, 546, 601, 672, 736.
— Za různými hesly, IV. 531, 604, 677.
— Ve vsi a v zámku, X. 46, 131, 230, 288, 387, 485, 576, 671.
Tumpach J.: Křest Mečislavův, III. 520, 609, 669, 737, 802.
Veuillot Louis: Kdo s koho, VI. 590, 665, 738.

D. Básně.

Baar Jindř.: Tři světlíčka, chodská pověst, VIII. 610.
Bergmann Jos. P.: (přel. Dvořák P. Jan, O. Cr.) Obraz Kristův, VIII. 140. O českém ohraničení jazykovém, VIII. 141.
— Fijalky, Konvalinky, Generalissimus, X. 484. V dnech prosebných, X. 485.
Bernard Karel: K veliké slavnosti světa katolického, IX. 331.
Bort Rudolf: Vdova, II. 517.
— Noc, III. 194.
Bouška Sigismund O. S. B.: Kněžova lýra, Ukázka z knihy básní, X. 769.
Bulant Ant.: Kříž, VII., 849.
— Čtyřicet mučenníků, VIII. 361. Sedmihlásek, VIII. 922.
— Smrť sv. Doroty, IX., 9. Sen, 257. Sedmikrásy, 348. Sv. Ansgar, 525. Sv. Felicita, 616. Dolorosa, 730. Sv. Perpetua, 801. Sv. Bernard, 887. Šťastný pád, 987.
— X. Listí padá, 45. Alvarez, 108. Štěstí, Píseň o Bélovi, 109. Astry, 110. V poušti, 382. V kathedrále, 385. Doma, 386. Dítě, 520. Sv. Ondřej Corsini, 670. Matouš Kramer, 960. Věčné světlo, Vzdech svatohorský, 962.
Čechoslav: Cesta sv. bratří do Moravy, I. 532.
Černoch Vincenc: Pane, zůstaň s námi, V. 672.
Červinka V.: Když jaro přichází, I. 413.
— Jarní píseň, II. 404.
Drozdovič V.: Templářova smrť, I. 523, 587.
— U jesliček, II. 178. Zasvěť slunce do Lužice, II. 339.
Dvořák J. A. P.: VII. Mnich a ptáček, 267. Zjev pomíjející je svět, 709. Střela a píseň, 832. Obležené město, 925.

Fleká̌ček Josef: IV. Pouť do nebes, 234. Památce kněze Jana Boska, 875.
— Genesius herec, V. 929.
— VII. Svatba Petronillina, 9. Jakub literák, povídka veršem, 344, 423, 505, 583, 661, 744.
— Na oslavu padesátiletého kněžství Fr. Pravdy, VIII. 241.
— Al. Potěhníkovi ku čtyřicítiletému kněžství, IX. 847.
Grossmannová-Brodská: Před oltářem Marianským, X. 866.
Habeltová Marie: Prosba, VI. 675.
Hakl Boh.: Vánoční balada, VIII. 191.
— Jeho Milosti ndp. biskupu Ed. Janu Brynychovi, X. 97.
Hodyc Jan: Mladá mysl, II. 584.
— IV. Píseň, 390. Píseňka, 694.
— Svatá noc, V. 194.
Horký Josef: Zvon, VI. 424.
Hradištský Bol.: Znělka křížová, VII. 470.
Chalupa Frant.: Jenička, III. 663, 730, 800.
— Horalův statek, IV. 672, 758, 830.
— Z vlasti a do vlasti, V. 568, 647, 732.
Chod Jaromír: I. V jeseni, 163. Krajům šumavským, 735.
— Tam k modrým výšinám, II. 403.
— Nad hroby národů potlačených, III. 114.
Jasanovič Josef: Výstraha, V. 756.
— Naše modlitba, VI. 423.
Kachník Jos.: Cestou k Velehradu, I. 303.
Ke dni nastolení J. M. Františka hrab. Schoenborna knížetem arcibiskupem Pražským, I. 641.
Kosina Ant.: Ohlasy z Danta, X. 310.
Kovář M. Dr.: VIII. Vznešenosť Boží, 533. Probuzení jara, 688. Večerní šat nebes, 693. Vzpomínky na matku, 762. Nad rovem Vojt. Pakosty, 826.
— Jarní neděle, IX. 465.
Kotrouš K. Th.: Otci, VI. 816.
Kr. Br.: Babička (z V. Huga) III. 814.
Krch Fr. Vl.: Klekání, Když sosny hovoří, VII. 101.
Kuffner Zdeněk: Procházka Paříži, (překl.) II. 158.
Kuchlovský Ad.: Kýž křídla mám, II. 743.
Kyselý Frant.: I. Česká koruna, 10. Píseň zvonu, 75, 133. Bílý kněz: Víra v kalich, 340, 411. Anděl míru, 712.
— Velehrad, II. 720.
— Záletníci, III. 20.
— Hanácká, IV. 14.
— V. Básník, 9. Moravan, 427. Clot Bey, 671.
— VI. Bílý řád, 13, 94. Vlk, 168. Tanchelmité, 512, 614.
Lakarová El.: X. Hříšnice, 591. Bez, 700.
Lamartine de Alfons: Modlitba (Jan Vránek Podhořský), IV. 783.
Leubner Fr.: VI. Macecha, 745. Kristus Pán hostem, 895.
— VII. Koleda, 178. Sirota, 282. Slzičky, 832.
— IX. Tvář Kristova, 96. Koleda, 287.
— X. Mše biskupa Vojtěcha, 201.
Lutinov D.: Ve smutné noci, Šla bílá dívenka, X. 221.
Malý Karel: VI. Sirotek, 283. Idyllka, 347. Slováček, 758.

Milota Jan: V. Píseň jarní, Kaplička v poli, 592. Znělky biblické, 815.
— VI. Příchod Slovanů do Tater, 283. Zimní jitro na vsi, 347. Vlašťovička, 758.
— VII. Má světnička, 90. Obilí, 709.
Mimra Fr.: Tichý žal, II. 339.
Místecký Ferd.: II. Písně, 269. V lese, Čím to, Jarní píseň, 404. V cizině, 647.
— III. Listí padá, O já vím, Růži, 156.
— IX. Při rozchodu, Muse, 430. Povznesení, 431.
Mistral Frederi: Mirèio, (Bouška Sig. O. S. B.) X. 516, 604.
Mlčoch Melichar Dr.: Žalm 17., X. 574.
Mottl J.: Ve chmurných dnech, VII. 269.
Nečas Jan: I. Zbojníci, 284. Vlastenecké zvuky, 419.
— II. Dějiny srdce, (Ze St. Grudzińského) 215.
Pakosta Vojtěch: I. Znělky šumavské, 4, 99. Pěvcům, 7. Za Františkem Douchou, 106. Jan hrobník, (Překl. z Vl. Syrokomly) 150, 207, 271, 329, 401, 455. Lumen Christi, 359, 417. K poctě † ndp. knížete arcib. Bedřicha Schwarzenberka, 385. Z básní Šim. Gregorčiče, 473, 474, 600. Proslov ve prospěch Bolzanova sirotčince, 722. Škola-matka 723.
— II. Z lesních procházek, 13, 78, 147. Z katakomb, 201, 260, 329, 392, 455. III. 5, 77, 229.
— III. Nevěsta (ze Š. Gregorčiče) 149. Růže šumavská, 372, 443, 512, 586.
— IV. Z Tater, 31. Proslov k slavn. večeru Václava Štulce, 96. Lvu XIII. ku slavnosti Jeho kněžských druhotin, 148. Tomeš sirotek, 315, 378, 450, 517, 598.
— V. Na severním moři, Malbám Rubensovým, Ó, jen domů, 103. Bratří, 173, 246, 328, 410, 486.
— VI. Marie, 108, 188, 247, 330, 409, 490, 572, 654.
— VII. Cyklus znělek »Pod křížem«, 456, 522, 607, 678, 767.
— VIII. Regina, 3, 87, 169, 250, 333, 426, 561, 586, 667.
Pavel Josef: V síni královské, III. 60.
Petřík V.: I. Sláva, 20. Za patnáct let, 227. Na Velehrad, 354. Dokonáno jest, 544.
Plešovský A. O.: Methodova závěť, I. 465.
— Duma starého hradu, II. 52.
Podlipský Š.: Touha, I. 472.
Pohořský-Vránek, Jan: V. Ve Švýcarsku, 344. Ó, lásko k bližnímu, 837.
— IX. Po boji, 195. Sestrám, 199. Vystěhovalci, 214.
Potěhník Alois: Debora, VII. 465.
— IX. Jeho Mil. ndp. Ed. Janu Nep. Brynychovi, 367. Pravda, 819. Pavučiny, 832.
Rouček Jak.: Hřbitovní dumka, IX. 719.
Rozsypalová Aug.: VIII. U paty kříže, 371.
— IX. Necouvej nikdo! 280. Teď a dříve, 465.
Sasinek Fr.: Leoni Decimotercio, IV. 145.
Skalík Fr.: Večerní, V. 194.
— VI. Pramen poutníku, 317. Pod hvězdami, 758.
— VII. Hvězda mořská, 119.
— VIII. Nehrej s mořem, 618.

Skalík Fr.: IX. Kde? 701. Snoubencům, 975. Básník a vavřín, 1007.
Sartepa J.: III. Skálo, skalino, Večer u mlýna, 299.
Sucharda Fr.: Pasák, II. 517.
Svárovský J. V.: Svatému Písmu, Hvězdě Mořské, IX. 453.
Šenoa Aug.: Vlašťovička (přel. J. Tumpach), IV. 401.
Šimon Josef: Kristus napřed, VI. 675.
— Podzim, VII. 112.
Šťastný Fr.: Klekání, Cesta žitím, IX. 745.
— X. Déšť, Na hřbitově, 15. Odhodlání, Spadlý list, 16. V útoku doby, 865. V novém jaru, Myšlénka a víra, 866. Rodnému kraji, Výkřik duše, 1056. Rosa v očích, 1057.
Švec Cyrill Meth.: Františku Pravdovi, VIII. 742.
Tichý Jaroslav: Proslov k jubilejní slavnosti J. V. císaře a krále Františka Josefa, V. 81.
— Ze strun vlasteneckých, VIII. 446, 625.
— Z veršů vlasteneckých, IX. 179.
— Za svůj národ prosím, X. 287.
Tumpach Jos.: I. Dědeček, 88. Počátek zimy (Jan N. Jaskowski), 232. Babička, 551.
— Ohlas nitra, II 538.
— Budiž svůj, V. 271.
Uttenrodt baron Sigism.: Pelikán, X. 482.
Vejchodský J.: U mohyly Methodovy, II. 95.
Velebil Václav: V cizině, VII. 708.
Verdaguer Jacinto: Různé básně (Bouška Sigism.), X. 1095.
Volšinský Jar.: Z ghazelů, III. 100.
Zaletěl Prokop: Slzy P. Marie, X. 593.

E. Divadlo.

Flekáček Josef: Národní divadlo a balet »Excelsior«, II. 118.
— Některé myšlénky o baletní škole, III. 62.
— Dramatické umění, naše národ. divadlo a balet, III. 849.
— Národní divadlo, literatura a obecenstvo, IV. 64.
— O významu a úkolu národ. divadla, VII. 59.
— Z národního divadla: II. 373, 436, 504, 572, 633, 773. III. 139, 207, 279, 345, 421, 494, 562, 637, 704, 774, 852. IV. 132, 211, 358, 429, 500, 581, 653, 734, 813. 892. V. 150, 232, 384, 553, 630, 786. VI. 67, 226, 389, 549, 712, 864. VII. 231, 402, 567, 803. VIII. 69, 226, 394, 559, 717. IX. 65, 225, 388, 577, 757. X. 163, 360, 558, 740, 930.

F. LITERATURA.

Anglická.

Athaeneum londýnské, výňatek, X. 363.
Account of the Infferings of the english franciscans by Stone J. M., X. 364.
French Jansenists by Miss Tollemache, X. 1027.
History of the Church in England by Allies M. H., IX. 762.
History of St. Edmund's College by Ward Bernard, (ref. Jos. Chas. Otčenášek), X. 635.
Klínové písmo (Kopal Petr), IX. 391.
Life and Writings of sir Thomas Moore by Bridgett. T. E., IX. 668.
Life of E. B. Pusey by Johnston M. A., X. 635.
Mary Stuart by Skelton John, X. 1028.
Memorials of Mr. Serjeans Bellassis (Jos. Chas. Otčenášek), X. 635.
Modré knížky, IX. 1032.
Our Joung Peuple, X. 636.
Přehled literatury angl. v r. 1892, IX. 580.
Religio Poetae by Patmor Conventry, X. 1028.
Studies by a Recluse in Cloister, X. 364.
Science and future life by Myers, X. 649.
Štěstí v pekle od prof. Miwarta, IX. 863.
The American Catholic Quarterly Rewiev, X. 636.
The Daily Paper, The Dublin Rewiev, X. 364.
The Church in Scottland by Luckok Mortimer, X. 73.
» » of Scottland by Stewart Morris, X. 74.
» » in Italy by Pennington A. R., X. 1028.
The Jews of Angevin England by Jakobs os., X. 1028.
The Life of Robert R. Suffield, X. 1028.
The Month, X. 635.
The primitive Saints and the See of Rome by Puller F. V., X. 1027.
The Realm of the Habsburgs by Whittman Sidney, X. 167.

Bulharská.

v ročníku IX.

Bulharské časopisy periodické, přehled 767.
Drišev a Kostov: Rukovodstvo po slovesnosti, 671.
Přehled literatury bulharské, 471.
Puncev M. Iskustvo da obučavaš dobrě, 672.
Statističeski Svěděnija, 672.
Vazov, Nový sborník, 582.

Česká.

Almanach bohoslovců olomouckých, (Vrzal A.) III. 216, 281.
Almanach bohoslovců slovanských v Rakousku, (Skřivan Pavel) V. 69.
Almanach na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII., (Vrba R.) VII. 416. IX. 868.
Americký ujec od Colombové-Unzeitiga, (Plešovský V.) X. 1043.
Amor, (Dr. Ms.) VIII. 649, 732. IX. 233.
Anděl Strážný, (Wildmann Fr.) I. 640, (Karel Zákoucký) X. 1042.
Anežka, (Mergl Jos.) I. 381. II. 381.
Apoštol opuštěné mládeže, (Tom. Škrdle) I. 573.
Archaeologické výzkumy od Dra. Píče, (Jos. J. Veselý) X. 180.
Ariettovy básně, (Hejný Jan) IX. 240.
Ariostův »Zuřivý Roland«, přel. Vrchlický, (Flekáček Jos.) IX. 235.
Arpád a Uhorsko, (Anonymus) I. 59.
Atheneum, IX. 494.
Bajky velikých, (Nedvídek Jos.) VI. 154.
Besedy lidu, IX. 505.
Besedy mládeže, (Karel J. Zákoucký) IX. 161. X. 82, 648, 1126.
Bezcestí od J. Karáska, (Jos. J. Veselý) X. 373.
Bez názvu, básně Macharovy, (Skřivan Pavel) V. 712.
Biblioteka humoristických románů českých i cizojazyčných, IX. 503.
Biblioteka místních dějepisů, (Chmelenský K.) I. 313.
Bible a příroda, (Dr. Jan Soukup) VI. 72.
Biblické vánoční hry, (Flekáček Jos.) VI. 395.
Blahoslavená Panna Maria v příkladech od L. Kolíska, IX. 777. X. 272.
Blahoslavený Heřman Jos., řeh. praemonstr., od P. Zahradníka (P. Alf. Žák) VIII. 724.
Blahověst, (Pohunek Fr.) I. 442.
Blesky na horách, básně Fr. S. Procházky (Uhlíř K.) IX. 404.
Bludy a lži v dějinách od A. Hlavinky, (Mergl Jos.) IV. 70.
Bodláčí z Parnassu, básně J. Vrchlického, (Hejný Jan) IX. 236.
Boj o školu, (Plešovský V.) IV. 507.
Bohatýři, básně Hejdukovy, (J. Hejný) X. 1039.
Bradáč Vincenc, příspěvek k jeho básnické činnosti, (Jindřich Š. Baar) IX. 121.
Brevíř moderního člověka, básně Jar. Vrchlického, (V. Ch.) IX. 681.
Brožury katol. spolku tiskového ve Vídni, IX. 840.
Břeh, (Zálabský V.) VII. 807.
Bůh to chce, od V. Kamarýta, (Škrdle Tom.) IV. 144. X. 86.
Cestopisná biblioteka, (Liga + 1) IX. 153.
Cestou životem, básně K. Kuchaře, (Skřivan Pavel) VII. 249.
Cesty missionářské, které vykonali Huc a Gabet, (Plešovský V.) III. 855.
Církev vítězná od Fr. Ekerta, (Konečný Filip) VIII. 806. X. 1040.
Confiteor, básně Macharovy, (Nedvídek Jos.) III. 566.
Cosmopolis, román Bourgetův, přeložil Guth Jiří, Dr. (Jos. J, Veselý) X. 178.
Cyrill, čas. pro katol. hudbu, (Žák. Em.) I. 312. (Vaško Fr.) III. 571. IV. 821.
Časopis katol. duchovenstva, (Šrámek Fr.) I. 254.
Časopis Matice moravské, (Hlavinka Al.) III. 779. (Coufal T.) IX. 311.
Časopis spolku přátel starožitností českých, (F. Pátek) IX. 1049.

Časopis vlasteneckého spolku muz. v Olomouci, (Hlavinka Al.) IV. 820.
Černá hodinka, vzpom. členů »Máje«, (Jan Hejný) IX. 313.
Česká liter. folkloristická za r. 1893., (Pátek F.) X. 585, 627.
Česká liter. paedagogická a náboženství, (Špaček V.) III. 358, 425, 499, 584, 646, 713, 788, 855. IV. 67, 135, 217, 291, 361, 433, 507, 589, 661, 822, 899.
Česká svatba od Fr. Vykoukala, (Škrdle Tom.) X, 564.
České písně od Sládka, (Hejný Jan) IX. 314.
České znělky od Sládka, (Červinka V.) VI. 232.
Český lid, red. Dr. Niederle a Dr. Zíbrt, (Pátek Fr.) VIII. 73, 902. IX. 960.
Českým krajem (F. M.) IX. 316, od Rennera-Podolského, (-š) X. 457, od Kurze V. Dra., (Pátek Fr.) X. 176.
Český tisk v Americe, (Jos. Otčenášek) IX. 779, 961. X. 459, 650.
Čím srdce, čím jsi zhřešilo? povídka od Jos. Konráda, (Leop. Kolísek) IX. 490.
Činnost duchovenstva moravského ve prospěch literatury za naší doby, (Hendl Bohumír) I. 54.
Číslo 1452, povídka od A. Dostála, (Chmel Al.) VI. 313.
Črty kozácké, (Rejzek Jos. Fr.) I. 318.
Dante Alighieri od J. Blokšy, (Liga + 15) IX. 485.
Dějiny a slavnostní spis rakouské české řádové provincie Milosrdných bratří, VIII. 911.
Dějiny Čech a Moravy, (Fr. Pohunek) VII. 152.
Dějiny filosofie nejnovější, (Al. Hlavinka) II. 249.
Dějiny kroje v zemích českých od Dra. Zíbrta, (Pátek F.) VIII. 805.
Dějiny kroje v zemích českých od počátku stol. XV. až po dobu Bělohorské bitvy, (F. Pátek) X. 175.
Dějiny metropol. chrámu sv. Václava v Olomouci, (Halouzka J.) IV. 507.
Dějiny města Budyně nad Ohří od Ant. Jandy, (Š.) VIII. 723.
Dějiny národa ruského od Dra. Píče, (Jos. Hodinář) VI. 472.
Dějiny posvátného zpěvu staročeského od K. Konráda, (Žák Em.) I. 187.
Dějiny prostonárodního hnutí náboženského, (Pohunek Fr.) IV. 431.
Dědictví (Dostál Al.) X. 630.
Dědictví sv. Ludmily v Písku, (Škrdle Tom.) V. 991, (Šrůtek Josef Ant.) VI. 153, (Škrdle Tom.) X. 172.
Dědictví Maličkých, (Chmelnenský K.) I. 314, (Špaček V.) II. 187. III. 213, (Škrdle Tom.) VI. 231. IX. 531.
Dědictví Maličkých a jeho význam v naší literatuře pro mládež, (Špaček V.) II. 383, 446, 511, 575, 636.
Dědův vychovanec, (V. Plešovský) X. 1130.
Dělnické Noviny Jirouškovy, (Škrdle Tom.) VIII. 71, 237, 316, 412, 731, 989.
Dělnictvo v boji za svá práva od R. Vrby, (Vaněček Fr.) VIII. 156.
Dělník, (Ševčík V.) I. 317.
Dětský věk od Košťála J., (Pátek F.) IX. 236.
Dítko Marianské od Ch. Reida, (Koudelka Al.) VIII. 989.
Divotvorný kouzelník od Calderona, (Flekáček Jos.) VIII. 565.
Dnešní otázka mravní od F. V. Krejčího, (Konečný Fil. J.) X. 945.
Dobrá rada od V. Kosmáka, (Konečný F. J.) VII. 410.
Drobné květy, (Nedvídek Jos.) IV. 214.
Dr. Paskal, český překlad Zolova románu, X. 650.

Dr. Pius Maria Mortara od R. (Kolísek Al. Dr.) X. 847.
Duchovenstvo a socialní otázka (Chmelnenský K.) I. 255.
Dva evangelistáře od Menčíka Ferd. IX. 1043.
Dvě práce prostonárodní z dějin českého písemnictví (Dr. Bačkovský Fr.) V. 632, 711.
Encyklopedie humoru a vtipu (Liga + 98) VIII. 566, 727, (Kolísek Leopold) VIII. 984.
Epické básně Klášterského (Hejný Jan) IX. 779.
Eva a jiné povídky od Veselého-Benešovského (Irman) IX. 1045.
Evžen Oněgin Alex. Puškina, přel. V. A. Jung (Hejný Jan) IX. 314.
Farní osada Velké Popovice (Škrdle Tom.) I. 575.
Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akv. od Dra. Pospíšila (Hlavinka Al.) II. 186.
Fysiologie lásky od Mantegazzy (Flekáček Jos.) VII. 157.
Gramatika jazyka starobulharského (Sasinek Fr. V.) I. 248.
Gramatické základy jaz. srbského či chorvatského (Rejzek J. Fr.) I. 318.
Gramatické základy jaz. slovinského (Rejzek Jos. Fr.) I. 509, Ševčík, V. I. 444.
Gregorčičovy básně, přel. Pakosta (Tumpach Jos.) III. 642.
Hanuman, báseň Sv. Čecha (Petřík V.) I. 51, 123.
Hejtmanka Alena od J. L. Hrdiny (Josef Hejna) IX. 488.
Hlad a láska od Dygasinského-Konečného (Ondřej Hanuš) X. 846.
Hlasy a ohlasy, básně Vl. Šťastného, (Flekáček Jos.) IX. 69.
Hlasy katol. spolku tisk. pro rok 1888 (Škrdle Tom.) IV. 506.
Hlídka literární (Wildmann Fr.) I. 572. X. 372.
Honba na ženu od Baluckého (Jan Blokša) IX. 77.
Hory a doly, básně Vl. Šťastného, (Flekáček Jos.) X. 753.
Hořká jádra, básně Jar. Vrchlického, (Skřivan Pavel) VI. 157.
Hrad Bezděz od A. Poppra, (Flekáček Jos.) IX. 1045.
Hříchy společnosti od R. Vrby IX. 161.
Humoristické listy (Kolísek Leop.) VIII. 411.
Husovy listy od Mareše (Konečný Fil.) X. 80.
Hymny a vzdechy, básně A. E. Mužíka, (Hejný Jan) IX. 239.
Jaroslav Vrchlický VII. 76.
Chrt, povídka od V. Kosmáka, (Plešovský Václav) IV. 900.
Chudí lidé a drobné povídky z Dostojevského, (ruská knih. Šubrt Fil.) IX. 151.
Indické pohádky (Plešovský V.) IV. 72.
Jak ledabylo naloženo u nás s Kollárovou »Slávy dcerou« (Bačkovský Fr.) I. 698.
Jan Krátký v Kalifornii od X. Čekala, (Irman) IX. 1041.
Jarní sonety, básně Macharovy, (K. B.) IX. 485.
Jarní vody od Turgeněva (ruská bibl., Fil. Šubrt) IX. 71.
Jazykozpyt a missie (Coufal Tom. V.) VIII. 801.
Jednota, sborník, red. z Kraiczů (Konečný Fil.) X. 169.
Ježíš Kristus od P. Didona, (Konečný Fil.) VIII. 308.
Ježíškovo putování od Hůlka, (Skřivan Pavel) VI. 471.
Jošt z Rožmberka a jeho doba, (Frà Hamršmíd Jos.) VIII. 723.
Julian Apostata od J. Vrchlického, (K. Lefler) X. 552.
Justyna Holdanová od Vikové Kunětické, (Fil. Šubrt) X. 455.

Kalendáře:

Batovcův politický na rok 1894., (liga + 13.) X. 650.
Česká stráž X. 462.
Českoamerický národní, (Jos. Chas. Otčenášek) X. 459.
České kalendáře na rok 1890., (Podhradský V.) VI. 75, 156, 234, 392.
Českých rodin, (19) IX. 315, na r. 1893. 487. X. 277.
Duchovenstva československého, red. Dra. Vondrušky, (Škrdle Tom.), (Červinka V. J.) II. 127. VIII. 988. IX. 1046. X. 1130.
Dělnictva československého, (Jiroušek Tom.) IX. 315.
Humor. listů r. 1891., (Uhlíř K.) VII. 412. (Skřivan P.) IV. 72. X. 462.
Humoristický kalendář, IX. ročník na rok 1892, (Kolísek Leop.) VIII. 313. IX. 158.
Kalendáře vůbec a letošní zvláště, (Šrámek Frant.) II. 252.
Koruna česká, (Kolísek Fr. Dr.) IX. 232.
Malého čtenáře na rok 1892—3., (Škrdle Tom.) IX. 82. X. 88. 1130.
Malý Pražský kalendář na r. 1892. VIII. 317.
Mariánský Velký, (Škrdle Tom.) IV. 144., (Žák Frant.) VII. 248, (Špaček V.) VIII. 232, (liga + 100.) IX. 158, (Horský Dr. R.) X. 275.
Meč, (Škrdle Tom.) VI. 966. VIII. 74, (Špaček V.) IX. 81, X. 184.
Moravan red. P. Šťastného a P. Luxe, (Skřivan P.) VIII. 156, (Kolísek Dr. Fr.) IX. 82.
Národní Politiky, (liga + 100) IX. 157, X. 185, 1130.
Některé kalendáře na r. 1889, (Skřivan P.) V. 308.
Nový prostonárodní, (Jos. Papež) X. 277.
Občanský kalendář koruny Svatováclavské, (Grossmannová-Brodská) VI. 393. IX. 158.
Palečkův, (Skřivan Pavel) IV. 72.
Pečírkův nár. kal., (liga + 100) IX. 157, (Grossmannová-Brodská) X. 88.
Politický občanský, (Kolísek Leop.) IX. 488.
Pospíšilův Velký (Grossmannová-Brodská) X. 88.
Poutník od Otavy, (Nedvídek Jos.) I. 508.
Poutník vlastenecký, (Petřík V.) I. 185.
Prostonárodní, X. 277.
Selský kalendář na rok 1892., VIII. 317.
Slovanský velký, (liga + 100) IX. 157, X. 186.
Svatováclavský, (Špaček V.) III. 854, (liga + 100) IX. 157. X. 185.
Vlastenecký Poutník, (Červinka V.) II. 128, (Špaček V.) III. 854, (liga + 100) IX. 157. X. 185.
— vůbec a letošní zvláště, (Šrámek Fr.) II. 252.
Kapesní bible, IX. 309.
Kapesní slovník světový, (Dolejšek B.) VII. 897.
Kardašova Řečice, některé poznámky ku spisu J. Hrubého, (Jos. Hejna) X. 91.
Katechismus dějin filosofie od Dra. Procházky, (Konečný Fil.) VIII. 804.
Katolicismus a literatura, (liga + 1) IX. 1030.
Katolická mravověda, (Nedvídek Jos.) I. 568.
Katolická reformace a Mariánská družina, V. 391.
Katolický spolek pro vychování a ochranu dítek, (Zlichovský T. J.) VI. 232, 313.
Katolický tiskový spolek, (Mikolášek V.) I. 315.
Katoličtí duchovní vynálezci nebo objevitelé, (Vinc. Drbohlav) VIII. 905.
Kde je reformace? od Dra. L. Řeháka, X. 375.

Klášter na ostrově a kostel u sv. Kiliana, IX. 485.
Knihovna českého lidu, (Pátek Ferd.) VIII. 408, 482.
Knihovny, (Zkoumal Miroslav) II. 701, 776.
Knihy ďáblovy, (Dostál Al.) I. 447.
Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužilí, (Flekáček J.) VI. 466.
Komenský, (Bakalář-Srbecký J. N.) I. 510.
Konec samostatnosti české od Denise, (T. V. C.) VIII. 319.
Krassetovo duchovní cvičení, (Všetečka Leop.) I. 761.
Krok, IX. 317.
Kronika o sv. Brandanu, (Vrzal V.) II. 379.
Kronika Hammerschmiedova, VIII. 412.
Kruhový diagram roku obč. a církv., (Pohunek Fr.) II. 638.
K světlu kříže, povídka od Kamarýta B., (Škrdle Tom.) IX. 317.
Kulturní historie od Dra. Zíbrta, (Jan Někdy) VIII. 409.
Kulturní obraz českých měst od Fr. Ekerta, VII. 72.
K úvaze »Zlatý nebeklíč«, (Bačkovský Dr.) V. 478.
Květy Marianské, (Mikolášek V.) I. 61.
Květy, seš. říjnový 1892., (Hromádka Jan Dr.) IX. 237., prosincový IX. 406., únorový IX. 493.
Kytice z luhů slovanských a cizích od Dra. Fr. Kahlíka, (Vohnout Fr.) VIII. 229, IX. 680.
Laciná knihovna národní, (Fil. Šubrt) VII. 900.
Les a jeho důležitosť, (Škrdle Tom.) I. 510.
Libuše, (Fil. Šubrt) VII. 979.
Lid a národ, (Tóma Šmýd) IV. 69, 141, 219, 290.
Lidský zvěřinec od V. Kosmáka, (F. M.) IX. 152.
Listina kláštera zbraslavského od V. Piskáčka, (Liga + 19.) X. 1126.
Listy a květy, (Svoboda Otakar) I. 252.
Listy ze ztracených archivů panských od Aug. Sedláčka, (Veselý Jos. J.) IX. 956.
Literární listy (Bakalář-Srbecký J. M.) I. 313.
Literární novinky, (Veselý Jos. J.) X. 469.
Literární studie od Dr. V. Tille, (Pátek Ferd.) IX. 405.
Literární reminiscence, (Zkoumal Miroslav) IV. 138, 221, 293, 364, 436, 509, 591, 659, 743. (Podborský Bohuš). V. 76, 157, 239, 315, 396, 475, 556, 638, 717, 795, 893. VI. 77, 160, 235, 318, 474, 558, 637, 717, 796.
Ludmila, (Mergl Josef) I. 381, (týž), II. 381.
Májisté, socialní obraz z nové doby od T. Jirouška a ligy + 7., VIII. 654.
Maloměstské humoresky, (Lux K. B.) II. 573.
Markrabství Moravské (Srbecký J. B.) II. 127.
Matice lidu, (Skřivan Pavel) VI. 229, 315, 396, 468, 554, 635, 718, 792, 874, 967. VII. 153, 249, 334, 413, 492, 649, 810.
Mé krákory, spis. Jan Váňa, (K. L.) IX. 586.
Method, (Ekert Fr.) V. 71.
Mezi vyhnanci od J. Brauna, (Šittler Ed.) VIII. 563.
Mínění naše o J. Vrchlického J. Apostatovi, (Hakl B.) I. 758.
Mistra M. Stránského poopravené a rozmn. vypsání od Em. Tonnera, (Veselý Jos. J.) IX. 1039.
Moderní humanita, (Kolísek Fr. Dr.) VII. 982.
Moderní básníci francouzští od J. Vrchlického, (Jos. J. Veselý) X. 844, 948.

Moderní novely Ferd. Schulze, (Jan Hejný) IX. 312.
Modrý závoj, (Podhradský V.) V. 791.
Moje sonata, básně Jar. Vrchlického, (B. M.) IX. 490.
Morava a její obvody ve Slezsku po třicítileté válce, (Rypáček Fr.) IX. 480.
Moravská bibliotéka, (Hakl B.) I. 190. II. 124, 315.
Moravské národní pohádky od B. M. Kuldy, (Škrdle Tom.) X. 372.
Moravské národní pohádky a pověsti, VIII. 909.
Moravské obrázky od Fr. Horenského, VI. 872.
Moravské Valašsko od M. Václavka, (Škrdle Tom.) X. 751.
Moravský lid od Fr. Bartoše, (Pátek Ferd.) VIII. 645.
Mudrosloví života od Veise, přel. Konečný Fil., (Škrdle Tom.) IX. 961.
Museum, (Hálek Vlastimil) VII. 645, 728, 806. (Jesenecký J.) VII. 411. VIII. 483, 646, 843. IX. 779, 955. (Škrdle Tom.) X. 1037.
Mužové a ženy, básně B. Kaminského, (Jan Hejný) IX. 870.
Mým kritikům, (Hlavinka Al.) V. 61, 145, 457, 547, 622.
Myšlénky o modlitbě, (Konečný Fil.) VII. 62.
Na rychtě od Vl. Pittnerové, (liga + 45) IX. 162.
Náboženské hnutí, (R. Vrba) X. 649.
Nákres slovanského bájesloví od Dra. Máchala, (Pátek Ferd.) VIII. 154.
Náš Domov, (Karel J. Zákoucký), VIII. 316, 731. X. 462.
Naše děti, (Hlavinka Al.) IV. 897.
Naše doba, revue pro vědu, (Konečný Fil.) X. 270.
Naše písně, (Coufal Tom. V.) VIII. 563.
Národopis v seminářích českých, X. 752.
Národní škola jindy a nyní, (Plešovský V.) IV. 506.
Národní pohádky a pověsti od Beneše Třebízského, VIII. 315.
Narození Páně od Dra. Kováře, X. 273.
Něco z nové prosy, (Hejný Jan) VIII. 726.
Neruda Jan a poměr jeho k nábož. katolickému, (Hromádka Jan, Dr.) IX. 148, 240.
Několik slov ku posudku p. Vaňkova »Pravěku«, (Dr. F. Kyzlink) X. 838.
Některé črty Frant. Stránecké, (Drbohlav Vinc.) I. 442.
Nová knihovna pro český lid, (Skřivan Pavel) V. 156.
Nové jitro, básně, (Flekáček Jos.) VI. 466.
Nové obrázky a črty Gabriely Preisové, (Irman) IX. 1042.
Nové proudy, (liga + 33) IX. 482.
Nový Paleček, (Kolísek Leop.) VIII. 485.
Nový spis o puritánské revoluci, (Wachek M.) VI. 70, 158, 236.
Obecné noviny, (Ševčík V.) I. 317.
O bídě lidské, (Konečný Fil.) VII. 246.
O blahobytu duchovenstva od Jos. Himmra, (Váchal V. P.) VIII. 406.
Obrana, (Škrdle Tom.) X. 647.
Obrana úcty Svatojanské od Fr. Reyla, (Škrdle Tom.) X. 947.
Obrázkový život svatých pro školu a dům, IX. 243.
Obrázky z vojny od B. Brodského, IX. 76.
Obzor, (Chmelnenský K.) I. 58. (Wildmann Fr.) II. 251. (Nedvídek Jos.) III. 65. VIII. 990. (Konečný Fil.) X. 371.
O bytí a bytnosti od sv. Tom. Aq. (Pohunek Fr.) IV. 214.
O citlivosti, od Dra. Mareše Frant. (Konečný Fil.) VIII. 230.

O deskách krajských a zemských od Dra. Čelakovského, (Jos. J. Veselý) X. 87.
Odkryté poklady od Holuba P. B. J., (Hálek Vl.) X. 181.
Od Žďáru od Vl. Pittnerové, (M.) X. 456.
Okna v bouři, básně J. Vrchlického, (Jan Hejný) X. 1038.
O kulturním významu sv. Soluňanův, (Červinka V.) I. 761.
O massonii v Polsce od Jos. Kajetána VII. 903, 984.
O mluvnici světomluvy volapük, (J. M. Bakalář) IV. 242.
O nalezencích v Čechách, (Škrdle Tom.) I. 315.
O Polákově »Sil jsem proso«, (Dr. Bačkovský Fr.) II. 506.
Orel č. 13. a 14. IX. 316.
Otevřený list p. JUDr. Jindř. Šolcovi, (Hlavinka Al.) III. 356.
Otcové a děti, (Mergl Jos.) III. 356.
Ottův slovník naučný, (Dr. Fr. Bačkovský), IV. 366, 736, 815, 894. V. 391, 471.
O ústavech polepšovacích a kárných, (Škrdle Tom.) V. 394.
O zachování stavu rolnického od R. Vrby, (Žák Fr.) VI. 553.
O zdravotnictví ve škole, (Červinka V. J.) I. 380.
Ozvěna z Assissi, (Špaček V.) V. 716.
Padající hvězdy, básně Jar. Kvapila, (Skřivan P.) V. 792.
Památky reformace české od J. Karáska, (Konečný Fil.) VIII. 562.
Paměti kláštera v Louňovicích od Aug. Sedláčka, (Veselý Jos. J.) IX. 958.
Paměti obce Kozlovské od Aug. Sedláčka, (Veselý Jos. J.) IX. 958.
Paměti statku Opořanského, (Škrdle Tom.) I. 572.
Paměti o školách českých, (Hamršmíd Jos.) I. 505.
Páni Gdovlevi od Saltykova, (ruská knih., Fil. Šubrt) IX. 872.
Pastýř duchovní, (Hakl B.) I. 383
Pátá zpráva c. k. st. gymn. ve Valašs. Meziříčí, (Sasínek Fr.) II. 253.
Patery knihy plodů básnických od Fr. Bílého, (Rypáček Fr. J.) VII. 646.
Pêle-Mele, básně J. J. Machara, (Jan Hejný) IX. 154.
Pestré lístky od Fr. Zelinky, (Flekáček Josef) X. 1127.
Petra Chelčického učení o sedmeře svátostí od Dra. Lenze, (Konečný Fil.) VIII. 648.
Písecko s okresem Mirovickým, od Rennera Podolského IX. 957.
Písně české mládeže I. 762.
Plody od J. K. Šlejhara, (Jos. J. Veselý) X. 1127.
Poesie v našich listech belletristických, (Hejný Jan) VIII, 77, 158, 234, 410, 488, 729.
Po cestách bludných, od Jos. Kousala VIII. 990.
Počátky slovanštiny a litevštiny, (Rejzek Jos. Fr.) I. 509.
Poli a lesy od A. Klášterského, (Jan Někdy) VIII. 484.
Pomněnky od Schmutzrové Em., (Špaček V.) VIII. 155.
Posel z Budče, (Špaček V.) V. 74, 158, 236, 305.
Postilla Goffinova od Ant. Žáka VI. 788, 878, 954.
Posvátná kazatelna, (Hakl B.) I. 504. (Podlaha Jan) IV. 656.
Posvátná píseň polská, (Lašek G. J.) II. 382.
Posvátná místa král. hl. města Prahy od Fr. Ekerta, (Wildmann Fr.) II. 188.
Posvátné zpěvy Cyrillo-Methodějské, (Lašek G. J.) I. 762.
Poučení o předrahé mši sv. od Janského K., (Jan N. Holý) X. 1042.

Potulky královny Mab, básně J. Vrchlického, (Veselý Jos. J.) X. 274.
Pověsti krkonošské od J. Jodasa, (Flekáček Jos.) X. 749.
Praktický učitel národní, (Šubrt Fil.) V. 477.
Pravda (báchorka veršem), (Vrzal V.) II. 443.
Pravěk Palestiny od Fr. O. Vaňka, (Dr. Kisling) X. 182, 374, 457.
Procházky literaturou humoristickou, (Pavel Skřivan) III. 498, 572, 644, 711, 787, 858.
Prostonárodní české písně a říkadla, (Plešovský Václ.) IV. 143.
Protesty, básně B. Kaminského, (Hejný Jan) IX. 240.
Proti cizotě od V. Dudy, (Vohnout Fr.) VIII. 721.
Průvodce po Příbrami od J. Hrabáka, IX. 778.
Průvodce po umělecké a valašské národopisné výstavě na Vsetíně, IX. 77.
Průvodce katolíka do Ameriky od Fr. Novodvorského, (T. Škrdle) X. 752.
První láska (ruská bibl.), (Fr. Šubrt) IX. 957.
Přehled katol. písemnictví ve Spojených státech v tomto století, (Bláhový Alojs) VII. 730, 812, 905, 987.
Přemysl Ot., román od S. Podlipské, (Šubrt Fil.) IX. 1042.
Příchod Čechů, (Vrzal A.) III. 68.
Přepych uměleckého průmyslu od Dra. Wintra, (Veselý J. J.) IX. 956.
Příprava k první zpovědi a sv. přijímání, (Červinka V. J.) I. 441.
Příprava k prvnímu sv. přijímání, I. 441.
Příspěvky k lit. činnosti duchovenstva, zvláště řeholního, v dobách pobělohorských, (Wildmann Fr.) III. 780.
Příspěvky k dějinám jazyka slovenského, (Šmýd Toma) V. 78, 152, 234.
Přítel dítek, (Plešovský V.) IV. 143. (Šubrt Fil.) V. 555. (Dolejšek B.). VIII. 233, 309.
Přítel domoviny, (Tumpach J.) II. 509. (Šubrt Fil.) VI. 958. (Zálabský V.) VII. 332. (Hejna Jos.) IE. 488.
Psáno pod čáru, (Drbohlav V.) II. 574.
Psohlavci od A. Jiráska, (Wildmann Fr.) II. 382.
Rajská zahrádka, (Tom. Škrdle) VIII. 569. IX. 75, 1046.
Realisté a socialisté v budoucnosti socialismu, (Jiroušek T. J.) VII. 156.
Rodáci z Opavska a Frýdecka, (Šmýd Toma) III. 141.
Rozbor filosofie sv. Tomáše Akv. od Dra. V. Hlavatého, (Hlavinka Al.) II. 187.
Rozhledy po lidumilství, (T. Škrdle) X. 748.
Rozmluva o dějinách všeobecných od J. Bosseta († 100) IX. 873.
Rozpravy společnosti přátel starožitností, (Pátek Ferd.) IX. 70.
Rudin od Turgeněva (ruská bibl.), (F. Šubrt) IX. 71.
Rukověť školství obecného od Vorovky a Taubeneka, VIII. 566.
Růže a ostny, básně od V. Pakosty, (Flekáček Jos.) VI. 957.
Růže Dominikánská, (Fil. Šubrt) VII. 644.
Růže Sušilova, (Červinka V. J.) I. 701.
Římské upomínky na naši vlast od K. Eichlera, VIII. 990.
Santa Lucia, román od V. Mrštíka, (B. Dolejšek) X. 461.
Satan a jeho říše, (Hlavinka Al.) III. 708.
Sborník histor. kroužku, (Špička Petr) IX. 679. (T. Škrdle) X. 179.
Sborník Slovanský, (J. Tumpach) I. 507.
Sborník Svatometodějský, (Wildmann Fr.) I. 446.
Sborník Velehradský, (Drbohlav V.) I. 697.

Sebrané spisy Jana Nerudy, VIII. 413.
Sebrané spisy V. Šmilovského, (F. M.) IX. 778.
Selské písně od J. Sládka, (Červinka V.) VI. 232.
Sestra Paskalina od J. Zeyera, (Paukner E. O. Cr.) VIII. 155.
Sešit veršů od J. Pečinky, (Jos. J. Veselý) X. 1128.
Sirotám Příbramským, (Jan Hejný) IX. 68.
Slanský obzor, (Jos. J. Veselý) IX. 1050.
Slova pravdy, (Škrdle Tom.) VIII. 74, 153, 412, 568, 731, 911. IX. 161. X. 91, 1044.
Slovanský sborník, (Tumpach J.) I. 507.
Slovo kříže, (Škrdle Tom.) V. 992.
Slovo o českém dějepise církevním, (Hodinář J.) IV. 503.
Slepcův vychovanec, (Škrdle T.) V. 307.
Slezská kronika, (Fr. Vohnout) VII. 809, 899, 986. VIII. 567. X. 87.
Směry nové v lit. české, X. 79.
Sněmy české od léta 1576. až po naši dobu, (Veselý Jos. J.) IX. 777.
Socialismus a helvetsko-realist. »Rozhledy« (-n) X. 641.
Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha od Dra. Lenze. (Jindra Jan) IX. 401.
Sociálně demokratická společnosť od R. Vrby (Škrdle Tom.) X. 842.
Srdce od Ed. Amicis, (Zálabský V.) VI. 872.
Srovnávací úvaha o Symposiu Xenofontově a Platonově, X. 655.
Staročeské výroční obyčeje atd. od Dra. Zíbrta. (Skřivan P.) V. 637.
Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť, III. 708.
Starověda biblická, (Fr. Kolísek) V. 634.
Stručná methodika vyuč. kat. nábož. pro učit. ústavy od A. Fuxe, (Dr. Vondruška) X. 273.
Stručná náuka o řečnictví s příklady od Bakaláře Jana, III. 791.
Struny posvátné od Dr. M. Kováře, (Horský Dr.) VIII. 643.
Studie a podobizny, básně Jar. Vrchlického, (Coufal Tom.) IX. 483.
Suchá ratolesť od Hurbana Vajanského, (Fil. Šubrt) X. 460.
Sursum corda, básně Fr. Skalíka, (Jos. Flekáček) X. 563.
Svatební obyčeje z okolí Plzeňského od JUDra. Škardy, (T. Škrdle) X. 565.
Sv. Kliment u Osvětiman, (Hübsch Fr.) VI. 874.
Svatý Vintíř a kníže Břetislav, (Jan Tenora) I. 570, 633.
Světem slovanským od L. Kuby, (Pátek Ferd.) VIII. 563.
Světlo a tmy, (Jos. Šprongl) V. 890.
Světozor, (Nedvídek Jos.) III. 210, 284, 351.
Svobodné zednářství od Fr. Pohunka, VI. 791.
Škola konfessionelní, (V. Plešovský) V. 305.
Šlechtické hnízdo (ruská bibl.), (F. Šubrt) IX. 957.
Štít víry, (Žák. Fr.) VI. 466.
Tlumočník česko-německo-francouzský od Dra. Rydvana, (Flekáček Jos.) VII. 729.
Tristium Vindobonae, básně J. S. Machara, (Veselý Jos. J.) X. 84.
Třetí knihy lyriky, básně J. Machara, (Hejný Jan) IX. 154.
Tři noci u mrtvoly, báseň L. Lošťáka, (Veselý J.) X. 946.
Učení Petra Chelčického o Eucharistii a očistci, (Hakl B.) II. 247.
Ukázky z prvých čísel časopisu »Lumíra« X. 189.
Upomínka na duchovní cvičení, (Vohnout Fr.) VI. 790.
Útočiště, (Wildmann Fr.) I. 704.

Úvaha o dělnických listech, (Dostál Al.) III. 709, 785.
Václav, (Mergl Jos.) I. 381. II. 381.
Valašská svatba od M. Václavka, (Pátek Ferd.) VIII. 984.
Valašské nár. písně a říkadla, (Žák E.) I. 314.
Valerie, (Český Fr.) III. 72.
Vážné doby mladé dívky, IX. 501.
Vážné myšlénky, (Konečný Fil.) VIII. 311.
Večerní zábavy, (Škrdle Tom.) I. 382., (Mergl Jos.) II. 442. III. 496., (Šubrt Fil.) VI. 967. VIII. 491., (liga + 100) IX. 871., (T. Škrdle) X. 647.
Venku a doma, básně Al. Škampy, (Hejný Jan) IX. 404.
Veselé listy, (Kolísek Leop.) IX. 234.
Verše, básně J. Šimona, (Uhlíř K.) V. 794.
Vědy přírodní a bible, (Al. Chmel) V. 468.
Vlastivěda slezská, (Dolejšek Boh.) VII. 646.
Vlk Krampotů, valašská povídka, VIII. 988.
Vlnobitím ku přístavu, (V. Podhradský) IV. 363.
Vojta, chudý čeledín od Gotthelfa, X. 176. přel. Blokša (V. Špaček.)
V předvečer, (ruská bibl., F. Šubrt) IX. 957.
V ráji šumavském, román od K. Klostermanna (Pátek F.) IX. 682.
Vrchlický Jar. jako učitel lidstva od H. V. Wunsche, (Hejný Jan) X. 172.
Vrchlický Jar. jako básník milostný, (Jos. J. Veselý) X. 451.
Vřesová víla od V. Lužické, (Jos. J. Veselý) X. 648.
V samotách, básně B. Kaminského, (Hejný Jan) IX. 870.
Všeobecný církv. dějepis od Dra Fr. Kryštůfka, (Zdráhal Fr.) IX. 489.
Vůdce ke ctnosti a zbožnosti, (Mergl Jos.) I. 440.
Vychovatel, red. F. Pohunek, (Špaček V.) VIII. 228.
Výklad malého a střed. katechismu blah. Kanisia, (Červinka V. J.) I. 574.
Vzdělávací biblioteka, (Uhlíř K.) VII. 808, (liga + 15) IX. 233.
V žití proudech, drama od Jesenské, (Škrdle Tom.) X. 562.
Z archivu města Třebíče od Fr. Rypáčka, (Dolejšek B.) IX. 481.
Zábavy večerní, viz Večerní Zábavy.
Zábavné listy, (V. Zálabský) VII. 487. VIII. 310, 990.
Základové konkrétné logiky, (Hlavinka Al.) II. 376.
Základové hebrejsk. jazyka od Dra J. Sedláčka, (Vacek Fr.) IX. 399.
Zápisník, básně K. Červinky, (Hejný Jan) IX. 154.
Zásady hospodářské ve stol. XVI. a XVII. od F. Menčíka, (J. H. Mutov) X. 454.
Za stará privilegia, (Plešovský V.) IV. 664.
Za viny předků od Al. Dostála, (J. Papež.) X. 454.
Zazděná okna, básně Jiřího Karáska, (J. J. Veselý.) X. 1128.
Z dějin starých Slovanů, (Sasínek Fr. V.) I. 703.
Zevrubné Dějiny Českého Písemnictví. Doby nové, (Škrdle Tom.) I. 639.
Zhaslé světlo od Kiplinga, přel. J. J. Veselý-Benešovský, (Fil. Šubrt) X. 178.
Zkáza, román Em. Zoly, (Flekáček Jos.) IX. 154.
Z kraje hradeckého od Jos. Svobody, (Hejný Jan) IX. 404.
Z našeho venkova od Grossmannové Brodské, (Jan Někdy.) IX. 957.
Z naší nové poesie, (Skřivan P.) VII. 68.

Z naší nejnovější poesie, (týž) VII. 405.
Z vesnic a samot od B. Brodského, (Jan Někdy) X. 453.
Ze starodávného života od Dra Wintra, (Frá Hamršmíd Fr.) VIII. 904.
Zevrubné dějiny česk. písemnictví doby nové od Dra. F. Bačkovského III. 72.
Ze zlatých dob Moravy a Miklova Zíta, (Wildmann Fr.) II. 126.
Ze žďárských hor od Vl. Pittnerové, (F. M.) IX. 1044.
Z jitra na úsvitě, básně Al. Potěhníka, (Skřivan P.) V. 989.
Zlatá bible, (Nejedlý Leopold) II. 639, 700.
Zlatá kniha viz Dědictví sv. Ludmily.
Zlaté klasy, (Nedvídek Jos.) II. 509., (Škrdle Tom.) VIII. 238. IX. 72.
Zlaté lístky, (Nedvídek Jos.) II. 509., (Skřivan P.) VI. 76., (Škrdle Tom.) VII. 157. IX. 72.
Zlaté mládí, VIII. 237.
Zlatá Praha, (Červinka V. J.) II. 440, (Blažko Fr.) VI. 791. VIII. 652.
Zlatá Praha a hr. Jaroslav Martinic (Zb.) VI. 870.
Zlatý nebeklíč, (Wildmann Fr.) V. 302.
Z literárního ruchu v Polsku, (J. Tumpach) I. 318, 377.
Zpěvy a modlitby, (Nedvídek Jos.) VI. 73. VIII. 983.
Z pod jarma, (Rejzek Jos. J.) I. 445.
Z pole i lesa od B. Brodského, (Jan Někdy) VIII. 313.
Z posledního polského hnutí od Ed. Jelínka, (Hejný Jan) IX. 314.
Zpověď katolíků ve světle pravdy od M. Váchala, (Škrdle T.) X. 847.
Zuřivý Roland od Ariosta, přel. Jar. Vrchlický, (Flekáček J.) IX. 238.
Žák od Bourgeta, (Konečný Fil.) VIII. 75.
Život a smrť, básně Jar. Vrchlického, (Hejný Jan) IX. 235.
Život sv. Bernarda od T. V. Korce, (Dr. Kolísek Fr.) VIII. 803.
Život sv. Methoda, (Wildmann Fr.) II. 63.
Život na onom světě, (Dr. Kolísek Fr.) VII. 149, 242.
Život veřejný v XV. a XVI. věku od Dr. Z. Wintra, (J. J. Veselý) X. 456.
Žofín, (R. Vrba) X. 1041.

Flámská.

V ročníku X.; referent Jos. Šeřík-Vitínský.

Beers J. 1030.
Conscience Jindřich 636.
Dantzenberg Jan Michel 834.
De taalstrijd hier en elders 366.
Ledeganck L. R. 835.
Rijswijck Van Theodora Jan 1029.
Snieders Aug. 833.
Van Ackere 834.
Van Duyse Pondent 839.
Van Steeland 1029.

Francouzská.

Africa, drama od Descampse, IX. 1033.
Analecta Ecclesiastica, Revue Romaine X. 264.
Biographies evangéliques par Msgr. Gaume, X. 465.

Du Caucase au Golfe Persique p. Müller Simonis IX. 391.
Duše missionářova od Nempona IX. 579.
Grammaire arabe par Vernier Donat IX. 763.
Histoire de l'Islamisme et de l'Empire Ottoman par L. de la Garde de Dieu IX. 946.
Histoire enseignée par les chefs d'oeuvre de la peinture X. 465.
Illustration, číslo prosincové IX. 579.
L'action de la Franc-maçonerie par Alph. Brouwers IX. 473.
L'ancien Clergé de France par Abbé Siccard IX. 946.
La bête humaine par Emile Zola, (Jan Svoboda) VII. 647.
La percepcion et la psychologie thomiste par Donnet de Vorges IX. 473.
La question sociale par. Ch. Legay, (Flekáček Josef) IX. 227.
La Venerable Jeanne de Lestonnac par J. Mercier S. J. IX. 305.
Le Reveil d'un peuple par Kannengieszer IX. 473.
Léon Ducoudray par Daniel et Mercier IX. 1033, X. 75.
Les apologistes laiques au XIX. siècle par E. Duplessy X. 465.
Les bases de la morale et du droit par Maurice Baets IX. 473.
Les jésuites et les classiques chretiens par Guillaume, (Jos. Šeřík Vitínský) X. 744.
Les origines de l'Eglise par C. Fouard IX. 668.
Mademoiselle Sous-Pliocéne par Charles Héricault IX. 392.
Oeuvres de Saint François de Sales IX. 669.
Papes et paysans par Gabriel Ardant IX. 305.
Periodický tisk pařížský X. 466.
Rome et ses monuments par Chanoine Bleser IX. 305.
Signol Emil IX. 227.
Synthèse de L'Antisémitisme par Edmond Picard, (Dr. Raelph Barture) VIII. 722.
Vicisitudes politiques du Pouvoir temporel des Papes par Charles Van Duerm IX. 762.

Chorvatská, srbská, slovinská.

Almanah hrvatske bogoslovne mladeže, X. 266.
Amanet Srpkinjima od Neškoviće, X. 368.
Almasia od Kulinoviče Rizvana, IX. 768.
Básně Turkoše Tone Ivana, IX. 583.
Básně Boška Željskiho, IX. 232.
Bčelica, IX. 865.
Cerkvene leto od Ivana Komljaneca, X. 1035.
Časopisy slovinské, IX. 584.
Danica, X. 746.
Dahice od Jovana Ilija, IX. 146.
Dom in Svet, (Jindřich Mutov) VI. 393.
Dom in Svet o české katolické literatuře, X. 469.
Domoljub, VIII. 569.
Družstvo sv. Jeronima a knihy jeho na rok 1891., IX. 147.
Družstvo sv. Mohara, VIII. 560.
Gimnazijalac, IX. 308.
Glasnik, IX. 865.

Grof Janko Draškovič, X. 78.
Javor, list belletr., VIII. 813.
Chrvatská literatura posledních let, (Josef Tumpach) II. 189, 254, 311.
Ikonija od Čed. Mijatoviče, IX. 768.
Immortelle od Štjepky Španiče, IX. 308.
Iz bračnog života od Vl. M. Jovanoviče, IX. 477.
Izza mladih let od F. Gestrina, IX. 950.
Izlet v Carigrad od A. Aškerce, X. 167.
Junaki od Fraoce Habada, IX. 146.
Katarina Zrinska od Tomljenoviče, X. 78.
Katolicko-pastirsko bohoslovje od J. N. Jemeršica, III. 214.
Knihy matice slovinské, IX. 584. X. 1035.
Lepa vide od Dr. Vošnjaka, IX. 865.
Ljubezen do mamice od Josipa Matějeva, X. 168.
Ljubljanski zvon, VIII. 569.
Luči od Funteka, IX. 146.
Matovulj Simo a jeho spisy, X. 939.
Matice hrvatska, (Jindřich Mutov) VI. 960. VII. 573, 651, 732. IX. 948.
Narodna knjižnice, X. 168.
Narodne pjesme Jukiče a Martiče, IX. 398.
Naše žene od G. Baričina, IX. 307.
Nenadovića Spisy sebrané, IX. 476.
Nevenke Aug. Harambašiče, IX. 307.
O darvinismu od Luky Turčice, IX. 676.
Pjesme Aleksa Šantiče, IX. 231.
Pjesme Kapetanoviče Riz Bega, X. 746.
Pjesme Josipe Berzy, IX. 231.
Pjesme Gavriloviče Andre, IX. 232.
Pjesnik i vila od Nikoly I., IX. 864.
Ples i plesovna glazba od K. Fr. Kuhače, X. 267.
Prijevodna belletristika Nikoly Andriće, IX. 398.
Prvi i pošljednji put od M. Živkoviče, IX. 476.
Psalmi, IX. 308.
Ratmír od Vávry-Petroviče, X. 641.
Razgovor ugodni naroda slovinskoga od Kačiča, X. 745.
Rimski katolík (Jindřich Mutov) VI. 634.
Romoni od Djozdje Stratimiroviče, X. 369.
Sirotač od Ž. Dačiče, IX. 769.
Slovanska knjižnica, X. 168, 5—10 sv. X. 1035.
Slovenska slovstvena Dr. Jakoba Sketa, X. 640.
Slov-nemski slovar od Pleteršnika, IX. 583.
Slovenska stenografia od Bezenšeka, IX. 950.
Slovinská literatura, V. 311.
Slovinská literatura r. 1889., VI. 395, 464, 551.
Spahinica od Jevtiće Stevana, IX. 768.
Srbi i Turci od Stojana Novakovice, X. 368.
Srpska književna zadruga, IX. 1034.
Sveti Ivan Kapistran Ilijy Sriemaca, IX. 865.
Úvod u filosofiju od M. Ševića, X. 1125.
Vienac, (J. Tumpach) IV. 821. (J. Mutov) VII. 898. VIII. 813. IX. 675.
Viški boj Petara Kuničiče, IX. 676.
Vječno sviceničtvo, (Ante Medovič), IX. 769.

Vrhbosna, (Fr. Štingl) VIII. 808. (Ante Medovič) IX. 769.
Ziegler Jan a jeho činnosť literární, IX. 146.
Zbrani spisy Pavline Pajkove, X. 640.
Zlatarevo zlato od Aug. Šenoy, IX. 477.
Životi svetaca i svetica Božjih od Dra. Fr. Ivekoviče, IX. 398.

Italská.

Album polyglotto di Luigi Fumi, (Flekáček Josef) IX. 306.
Anatomia del protestantismo in Italia p. G. Melis, X. 365.
L'Antischiavismo p. C. Bianchetti, X. 74.
Atheismo nelle scuole p. Avolio Gennaro, IX. 771.
Biblioteca Leonina ve Vatikáně, (Flekáček Josef) IX. 677.
Boscovi Salesiani v Turině, jejich knihtiskárna a knihkupectví, (Flekáček Josef) IX. 144.
Censimento della stampa periodica in Italia, X. 365.
Cinque lustri di storia dell'oratorio Salesiano p. G. Bonetti, IX. 228.
Confessioni preziose, dai fatti da parte degli eretici, IX. 770.
Di alcune quistioni intorno all'educazione dei sordomuti p. G. Ferreri, I. 770.
Epicur, fysiologie krásna od Pavla Mantegazzy, (Flekáček J.) IX. 306.
Gerarchia Cattolica illustrata, IX. 304.
Il Cristianesimo escluso dell' insegnamento p. Polidori Eugenio, IX. 229.
Il Divin Salvatore, třicítileté jubileum toho listu, X. 833.
Il duello e la moralitá p. G. Parodi, IX. 396.
Il duomo d'Orvietto p. Della Valle, (Flekáček Josef) IX. 306.
Il genio della rivoluzione italiana p. Stefano di Rorai, IX. 947.
Il sopranaturale nella chiesa d. Gaetano Zocchi, IX. 475.
Kněze Jana Bosca: Křesťan veden ke ctnosti duchem sv. Vincence z Paula, IV. 823.
L'origine dell uomo et il sentimento religioso p. A. Fogarraso (Dr. K.) X. 449.
La cattedrale di Sebenico p. A. Fosco, IX. 771.
La liturgia slava p. Giovanni Pesante, X. 1031.
La Massoneria e le annessioni degli Stati Pontificii p. barone Leoni, X. 364.
La Massonneria senza maschera p. M. J. Giordano, IX. 475.
La ristaurazione della vita cristiana p. A. Fini, X. 833.
Leone XIII. et il suo tempo p. G. Cinquemani, IX. 581.
Leone XIII. Periodico mensile, IX. 396.
Massoneria, quel che è, quel che fa, quel che vuole, IX. 581.
Notizie storiche sul R. Istituto dei sordomuti di Genova p. P. Silvio Monaci, IX. 770.
Orlando Furioso p. Dr. C. B. Francesia, (Dr. K.) X. 449.
Religione et arte p. August Conti, IX. 229.
Religione e societá p. F. Cavaleri, IX. 229.
Storia dell' arte Cristiana p. Garrucci Raffaele, IX. 581.
Un eroe di caritá nel secolo della filantropia p. Pietro Pizzicaria, IX. 1034.
Vita del P. Paolo Emilio Reynaud p. Domenico Muriano, IX. 306.
Viaggiatori e Missionari nel Asia p. Virginio Prinzivali, IX. 396.

Latinská.

Bibliografia Bernardina od P. Leop. Janouška, (Fr. Konečný Fil.) VIII. 720.
Catalogus totius sacri, candidi, canonici ac exempti Ordinis Praem. 1894, autore Fr. Danner, (P. Alf. Žák) X. 934.
De lege civili matrimoniali pro Hungariae regno aut. Josephus Graniello, X. 1026.
— de obligatione legumlatorum Hungariae etc. X. 1027.
Leonis XIII. P. M. Carmina, X. 72.
Psalterium seu liber psalmorum, (Dr. Kolísek Fr.) VI. 868.
Regesta diplomatica, IX. 949.

Lužicko-Srbská.

O časopisech lužicko-srbských, (Fr. H. Kundratický) X. 638.
Serbske Noviny, (Fr. H. Kundratický) X. 937.

Německá.

Albrecht Dürer von Ant. Weber, (Jos. Vondrák) X. 837.
Apologie des Christenthums von Albert Weiss, (Fil. Jan Konečný) X. 1036.
Archiv für Oesterr. Geschichte, VIII. 654.
Aufstand und Reich des Mahdi in Sudan von J. Ohrwalder. X. 838.
Bebel und sein Evangelium von C. A. Ley, IX. 397.
Beleuchtung antireligiöser Schlagwörter v. Georg P. Freund, X. 943.
Bibliothek der katolischen Pädagogik, IX. 678.
Böhmerwald Skizzen v. C. Klostermann, (Ferd. Pátek) IX. 867.
Der dreiszigjährige Krieg bis zum Tode Gustav Adolfs, (Onno Klopp) IX. 397.
Der heilige Wolfgang in seinem Leben und Wirken, (Fr. Sasinek) II. 59.
Der christliche Arbeiter v. M. Bremscheid, IX. 586.
Der Peterspfennig von Z. A. Steinle, IX. 1038.
Der Socialdemokrat hat das Wort, von E. Klein, IX. 479.
Die groszen Welträthsel von Tillmann Pesch, IX. 586.
Die Lehre des Aristoteles über das Wirken Gottes von Dr. Konrad Elser, (Dr. Alojs Kolísek) X. 941.
Die Sünden der Gesellschaft von Th. C. Rud. Vrba. IX. 867.
Die theolog. Studien und Anstalten der kath. Kirche in Oesterreich von Dr. Herrmann Zschokke, (Dr. J. Tumpach) X. 268.
Dichterstimmen der Gegenwart, (Jos. Vondrák) X, 451.
Don Boscos sociale Schöpfungen von J. B. Mehler, IX. 1038.
Ein Tyroler Büblein, IX. 309.
Erholungsstunden von Card. Manning von Dr. Fr. Steffens, (Fil. Jan Konečný) X. 450.
Festschrift zum 700jähr. Jubileum der Gründung des Praem.-stiftes Tepl. X. 748.
Geschichte des deutschen Volkes von Janssen, (Jos. J. Veselý) X. 747.
Geschichte der christlichen Malerei von Frantz, IX. 586.

Geschichte der christlichen Philosophie v. Dr. Albert Stöckl, IX. 479.
Geschichte der F. Schwarzenberg'schen Domaine Postelberg. (Fr. Štědrý), von Joh. Veselý IX. 1037.
Gott und Götter, von Pesch Christian S. J.. (Fil. J. Konečný) VIII. 564.
Henry Edward Manning von Alfons Belesheim, IX. 397.
Christ und Widerchrist von Paul v. Hoensbrock, (Fil. Jan Konečný) X. 78.
Jesuitenfabeln von P. Bernhard Duhr S. J., (Fr. J. Konečný) VIII. 406. IX. 477.
Johannes Mabillon von Suitbert Baümer, IX. 586.
Johann Janssen und die Geschichte der Reformation von M. Schwann, (Jos. Vondrák) X. 168.
Jubelgold von Julius Pohl, IX. 397.
Katolický tisk v Bavorsku, IX. 1039.
Lebensweisheit von Fr. Al. Weiss, (Fil. J. Konečný) IX. 776.
Leben und Wirken des P. Damian de Veuster von E. Falser, IX. 398.
Leo XIII., Seine Zeit, Sein Pontificat und Seine Erfolge von Weinaud, IX. 478.
Mayovy cestopisné romány, IX. 953.
Monatschrift für christl. Social. Reform, (J. Š.) IX. 775.
O vlivu žalmů v katol. liturgii od Dra. Grünwalda, (+ 15) IX. 310.
Oesterreichisches Literaturblatt, (Vrba R.) IX. 1039.
Petrus in Rom von Joh. Schmid, IX. 479.
Poesie aus Böhmen von Dr. Albert, IX. 479.
Praktische und empfehlenswerthe Schriften für Bauernvereine von J. B. Mehler. (Vondrák J.) X. 451.
Reise durch Italien nach Aegypten und Palästina von Cölest. Schachinger, IX. 679.
Seume, Lebensbild, IX. 309.
Schynses letzte Reisen von K. Hespers, IX. 679.
Sitzungsberichte der philos.-histor. Sektion der kais. Akademie der Wissenschaften Wien, 1855, (Fr. V. Sasinek) I. 511.
Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner und dem Cistercienser Orden, (Aug. Předměřský) V. 395.
Ukázky, kterak některé německé listy píší o katol. socialismu, (R. Vrba) IX. 774.
Výbor spisů pro mládež a lid německý z theol. listu »Quartalschrift«, VIII. 989.
Wlacho-Meglen von Dr. G. Weigand, IX. 766.

Polská.

Básně posmrtné Zaleski-ho Bohdana, (Petr Kopal) IX. 393.
Bene nati. El. Orzeszkowé, IX. 675.
Celowosć v naturze od M. Morawskiho, (Dr. Jos. Tumpach) X. 76.
Ciche tragedye od Jos. Rogosza, IX. 674.
Drugie pokolenie od Gavalewicze, IX. 674.
Dwa bieguny Orzeszkowé, (J. Osecký) X. 560.
Dzidzia, Irena od Kowerské, (J. Osecký) X. 561.
Dzieci szczęscia od V. Marrené, X. 836.
Dzieje filozofii od Dra. M. Straszewskiho, (Fr. Sadok Werberger) X. 1032.

Dzieje powszechne illustrowane, X. 1032.
Konstytucyja Trzeciego Maja od Dr. St. Starzyńskiho, IX. 866.
Kościol i panstwo chrześciańskie od J. Janiszenskiho, (Sadok Werberger) IX. 674.
Literární novinky polské, (J. Osecký) X. 464.
Między Slowianami od J. Badeniho, (Jos. Osecký) IX. 771.
Mechesy od Gawalewicze, (J. Osecký) X. 561.
Na drodze od Konopnické, (J. Osecký) X. 560.
Na scenie a za kulisami od J. Morosza, (J. Osecký) X. 561.
Na zlamanie Karku od Dygazinskiho, (J. Osecký) X. 561.
Notatki myśliwskie z Indyj od Jos. hr. Potockého, (Jos. Osecký) X. 836.
Obrazki od Parczewské, (J. Osecký) X. 560.
Obrazki z życia z Mycielskich-Lisické, (J. Osecký) X. 1033.
O slowiański kościele n. Krzyza, (Aug. Předměřský) V. 891.
O socyalizmu, (J. Osecký) IX. 964.
O stosunku kapitalu do pracy Adama Kopyciińskiego, IX. 673.
O związku sztuki z moralnoscie od M. Morawskiho, (J. Osecký) X. 835
Pająki od Kl. Junosza, (J. Osecký) X. 835.
Piešń legionóv, (J. Osecký) X. 640.
Pisma Severyny Dnchińské, IX. 866.
Podstawy etyki i prava od M. Moravskiho, (Dr. J. Tumpach) X. 77.
Polski socialism od Stysinskiho, IX. 474.
Po zlote runo od Th. Chviińskiho Jeske, IX. 675.
Przegląd polski rok XXVII., (J. Osecký) IX. 394, 866. X. 369.
Przegląd powszechny, IX. 474. (J. Osecký) X. 369.
Przevrotność zasad i dążnosći socialystycznych, IX. 867.
Rozwój nihilismu od St. Zaleskiho, (Fr. Sadok Werberger) IX. 673.
Sędza El. Orzeszkowé, 674.
Slownik apologetyczny wiary katolickiej od J. Szczesńiake, (J. Osecký) X. 639.
Slownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego od St. Romulta, (Jos. Osecký, X. 369.
Studyje nad historią języka bulgarskiego od Dra. A. Kaliny, (E. Berounský) IX. 766.
Szmacie życia od Zapolské, (Jos. Osecký) X. 560.
Sztuka i krytyka u nas od J. Witkievicza, IX. 674.
»We krwi od Zapolské, (J. Osecký) X. 560.
Z doświdczeń i rozmśylan pd St. Tarnowskiho, IX. 674.
Z przeszlości Galicyi od St. Schnür-Peplonskiho, (J. Osecký) X. 1032.
Życie syzyfowe od J. Szebekóvnice, (J. Osecký) X. 369.
Żywot Adama Mickiewicze od N. Mickiewicze, IX. 674.

Ruská.

Cestovanie 25ljetija suščestvovamja s petr. slavj. obščestva, (Fr. Žák) X. 265.
Čistovič J. A., (Fr. Žák X. 935.
Gogolovy a Tolstého spisy, (Fr. Žák) X. 449, 561.
Jarní vody a jiné povídky od Turgeněva, (Šubrt F.) IX. 71.
Kratkij očerk dějatělnosti s pet. slavj. blag. obščestva, (F. Žák) X. 265.
Lovecké zápisky od Iv. S. Turgeněva, (Fil. Šubrt) VIII. 486.

Naše djělo o sjevero zapadnom kraje od J. Fudela, (Fr. Žák) X. 936.
O položenij pravoslavija v sjevero zapadnom kraje, (Fr. Žák) X. 936.
Páni Gdovlevi od M. J. Saltykova, (Fil. Šubrt) IX. 872.
Papa Lev XIII. po otzyvam sovremennikov, (Fr. Žák) IX. 950.
Revisor Gogolův, (Fil. Šubrt) IX. 404.
Rudin od Turgeněva, (Fil. Šubrt) IX. 71.
Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého, (Fil. Šubrt) V. 887.
— Dětství, chlapectví a jinošství, (Fil. Šubrt) Anna Karenina, (týž) VI. 314, 716. VII. 408, 489, 571.
Suratskaja Tolstojova, (Fr. Žák) X. 75.
Uspenskij Th. Kak voznik razvivalsja v Rossij vostačnij vopros, (Fr. Žák) X. 266.
Večery na dědince Gogola Vasiljeviče N. (Fr. Šubrt) IX. 404.
Vsjepoddannější otčet oberprokuratora svjatějšago sinoda, (Fr. Žák) IX. 669. 763.

Slovenská.

Čeho si želají slovenští katolíci od Čechů, (Tóma Šmýd) X. 641.
Pútnik Svatovojtěšský, (R. Svatopluk) IX. 307.
Slovenské Pohlady, (Tumpach Josef) II. 128.
— 12. číslo, IX. 317.
Tovaryšstvo. Sborník literárných prác, (Flekáček Josef) X. 366.

Španělská.

Ročník X.

Altamíra Raf.: Novelas, 1030.
Balard Federico: Impressiones, 1031.
Boado y Castro José: Los fusiles modernos en Austria Hungaria, 832.
Calderon Estébanes: Colección de escritores castellanos, 1031.
Carvajal José: Los anarquistas en Madrid, 832.
Castro de Gonzalo: Ciencia y fé, 1031.
Diccionario enciclopedico hispano americano, 832.
Estruch Tomas Franco: De Ayer, 1031.
Galicijské básnictví, stručný přehled, 1031.
Guerras Contemporaneas, 832.
Hartzenbusch Eugenio: Apuntes para un catalogo de periodicos madrileňos, 1030.
Historia General d'Espaňa, 265, 832, 1030.
Mancebón P.: Vida de la V. M. Sor Juana Guilleá, 832.
Mariano Fr.: Amor, que salve, 832.
Maurus P. Vincence: L'iglesia y la democracia, 267.
Pelaéz Lopez. Il darwinismo y la ciencia, 265.
Pinciano Alonso Lopez: Filosofia antigua poetica, 1031.
Reclus El.: Nueva geografia universal, 265.
Ribalte Aurelio: Ferruxe, 1031.
Toda Eduardo: Historia de la China, 265.
Treinta aňos de observaciones meteorologicas, 832.
Vaamonde Fernandez: Munia, 1031.
Valdemoro Lopez: La media docena, 1030.
Zuniga de Martinez: Estadismo de las islas Filipinas, 1030.